BIBL. NAZ.
Vitt. Emanuele III
RACCOLTA
VILLAROSA
F
1.5
NAPOLI

R. P.

MART. PEREZ

AB VNÁNOA

DE

MATRIMONIO.

Digitized by Google

R Vell. F. 115
597790

R. P.

MART. PEREZ AB VNANOA, VALENTINI,

E SOCIETATE IESV,

DOCTORIS THEOLOGI, IN COLLEGIO D. PAVLI Valentino olim sacræ Theologiæ Primarij Professoris, & in Aragoniæ Coronæ apud Inquisitores Apostolicos propositionum fidei Censoris, nunc verò Aragoniæ Prouinciæ Præpositi Prouincialis,

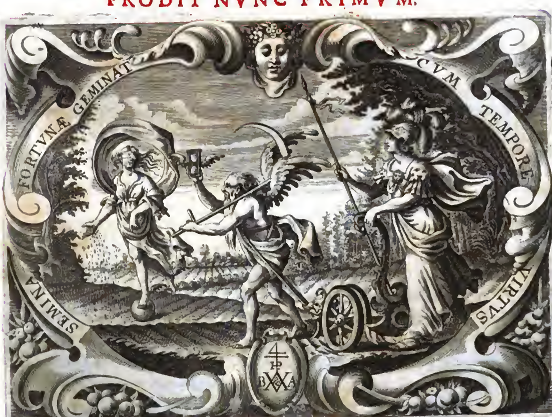
DE SANCTO MATRIMONII SACRAMENTO

Opus morale Theologicum,

Biblioteca Nazionale V. E. III NAPOLI

Sexaginta Disputationibus diuisum, atque necessariis INDICIBVS *illustratum.*

PRODIT NVNC PRIMVM.

LVGDVNI,
Sumpt. Hær. PETRI PROST, PHILIPPI BORDE, & LAVRENTIJ ARNAVD.

M. DC. XLVI.
CVM PRIVILEGIO.

ILLVSTRISSIMO PRINCIPI,

D. DON ANTONIO

DE ARAGON,

EXCELLENTISS. DOMINI DON ENRRIQVI DE CORDVBA,

CARDONA, FOLCH, ET ARAGON, DVCIS Segobrigæ, & Cardonæ, Marchionis Comarensis, & Comitis Pradensis, & Emporiensis, Filio clarissimo, Sanctæ Ecclesiæ Cordubensis Archidiacono, & Canonico præstantissimo, ac Regiæ Catholicæ Majestatis in Sancta & Suprema Generali Inquisitione, & in Sacro Ordinum Senatu Consiliario integerrimo.

E THEOLOGICO Matrimonij argumento, Procerum maxime, prægnans iam diu gratissimo fœtu desiderium, laxatis silentij claustris, ad lucem dextro, vt auguror, sydere, bonis auibus, si tuæ è tot insignibus Aquilæ regalem ad auspicium non inficientur volatum, hodierna luce prolem exposuit, quæ Te vel Patronum, vel, si Latium adnuat, Patrinum, vt nomine, & apud omnes donetur gratia, prece vagienti implorat. Permitte igitur, Augustissime vir, ad Te viam affectanti volumini facilem sinum; & posito supercilio aude tantisper magna, quibus assuetus, contemnere, ac te fingere dignum hoc munere. Nam si grandia solùm admitterent Principum oculi, erubuisset reprehensa temeritas: sed Heroum consuetudo in humiles generosiùs prona audacem reddit, quem inertem materiæ dignitas admonuerat. Etiam in causa est, vt vel ideo se lucubrationes istæ putent eruditas, quòd quidquid aliud peccent, in deligendo certè Patrono didicerint non errare. Nascuntur præterea nobiles ea lege deuincti præcipuè, vt litteris opem ferant; vel quia sunt nobiles litteræ; vel quia à Ioue principium Musæ. Et est non scripta, sed nata lex, quam non didicerunt Patritij, verùm ex natura ipsa arripuerunt; ad quam non docti, sed facti; non instituti, sed imbuti sunt. Vnde sicut magnanimus, & strenuus miles ad litui, tubarúmque clangorem furit impa-

tiens, stare loco nescit, ad capulum intenta dextra, collecta in humerum chamyde pugnaturo similis, mutatis vestigiis acer, & toruis placidè oculis vmbram fatigat victoriæ. Non aliter Heroinus, Quirinúsque sanguis audito litterarum, & in ipsis insudantium nomine, æstuat pronus in fauorem. Nec sine consilio inseruit hunc ductum natura nobili pectori, cùm litterarum beneficio Principes omnes ab obliuionis iniuria vindicati inter posteros viuant gloriosi. Et lucri species est elogiis locupletare scientias, ipsísque ministrare præsidium: quot enim Imperatorum res gestæ,& Imperatores ipsi iacerent in tenebris,nisi litterarum lumen, Auctore Tullio, accessisset. Repertæ igitur posteritatis, & nobilitatis causa litteræ, quæ obliuioni subsidio esse possent. Hæc fluctuantem ad tuum gloriæ, honorísque sine fundo Oceanum tranquillant, & serenant animum; dum operi huic, destituto licèt meritis,ad nobilissimum inter omnes Dynastam facilem sternunt viam. Accedit contentione facta: quo nobilior stirpis generosæ sit conditio,eo proniùs in litterarum studia propensuram. Quid non sibi spondeat animus, Magnas amplissime, dum tuam generosam veneratur stirpem, quam tota Hispania inter nobilissimas adorat primam; dum grandi apud Philippum Maximum honore quinquies tuæ prosapiæ mille titulis debito gentilitius tuorum stemmatum splendor, regales etiam intuentium acies perstringit. Quid memorem tot Icaris admonitus Regium Aragonium decus. Sicut, vt ait ille, in Babylonico illo Dicasterio ex Sapphirinis lapidibus conflato, inter cærulei coloris nubes illicibus aureis interstinctas prominentes ex lacunari Deorum effigies pendebant ad oratorum terrorem,qui illo in loco dicere de more habebant. Sic in tuo prosapiæ Augustissimo atrio regales pendent imagines,vt obstupescant, & erubescant potius, quàm extollant dicturi. Verùm quia, vt dici solet, epistola non erubescit: & quia nos Societatis,quæ tuam Dominationem suis rebus factiosè addictissimam semper experta est; & ego inter omnes præsertim beneficiis auctus innumeris; & quia frequentiùs,etiam dum tenera arridebas cunctis ætate, tuæ humanitatis occasione fruitus sum,potero liberiùs hactenus laudibus secundare. Quoties, vt à te sumam exordium, in quo nomen, & spes familiæ nititur,quem vnicè vt gloriæverticem,& honoris fastigium præsagis ad œstrum oculis intuetur. Quoties, inquam, dum Barchinone Theologiæ Magistrum agerem,& te ad tuam Regiam prætor merita vocatus inuiserem,auido notabam animo,vt tua Dominatio,clarissime Dynasta, inter teneros pueritiæ flosculos maturas senectutis fruges offerret; vt modesto vultui sese comitem præberet hilaritas;vt grauitas nulla obnubilata iactantia cæteros, etiam tuis sermonibus assuetos ad reuerentiam cogeret non inuitos. Tunc didici quàm iure optimo nequeant imbellem columbam feroces aquilæ progenerare; quàm spontè etiam in leonis catulo regnet edita quamprimum ferocitas, & citiùs discat aspectu imperare, quàm fremitu; fortiúsque eadem in diuersis frontibus maiestate belluas expugnare, quàm vnguibus. Si hæc studia in prima ætate tanquam in herbis tam eximia,

&

& egregia in posterum facinora portendebant, qualem putatis fructuum maturitatem cum annis iucundam omnibus adoleuisse? Quàm latum eloquentiæ suppeditabat campum hæc veritas: & mihi minus elaborandum foret ingenio, in cujus locum argumenti fœcunditas, & humanitas tua successerunt, ni tam copiosa aliorum facinorum aurata seges agrestis falcem oratoris expectaret impatiens. Quamobrem si amplitudinem tui generis intueor, obstupesco cum omnibus, & cum cordatis sileo: tot enim sunt in tuo sanguine Reges, quot in aliis plebeia capitata. Comitum, Marchionum, Ducúmque innumeri tituli ad tuam domum, vt splendorem haurirent, confugerunt. Si animum conuertimus ad belli præclara facinora à maioribus tuis summa cum laude comparata, triumphabit in tot triumphis oratio mea. Videor mihi videre, dum historias bellicas consulo, illum nostri temporis Alexandrum, vel Scipionem Italum è gestis Magnum Capitaneum, vt à sanguine D. D. Ferdinandum de Corduba spoliis onustum inauditis, & coram ipso triumphales currus sub exuuiarum pondere gementes; simulacra reportata à Rutulis victoriæ; trophæa nudatis armata Ducibus; clypeos traiectos ignauiter; feliciter captiuos hostes famam, fortunámque prætendere. Quòd si Romani adhuc cum gratitudine vigerent mores: vel surgerent vicinæ cœlo pyramides; vel aëre pendentia vacuo Mausoleia ad tanti viri cinerum custodiam polirentur; vel de solido auro erectæ statuæ; vel de marmore saltem Numidico, æréque cyprio fabricatæ posteritati Ducem obiicerent, qui etiam pictus iuuentutis animos ad similes plausus admoneret, & fortitudinem visus incuteret. Verùm in omnium mortalium memoria, & in eruditis Historiographûm libris Gratitudo.

Exegit monumentum ære perennius,
Regalíque situ Pyramidum altius,
Quod non imber edax, non Aquilo impotens
Possit diruere, aut innumerabilis
Annorum series, & fuga temporum.

Crede mihi, non omnis Imperator ille mortuus est, multaque pars illius vitauit Libitinam: vsque ille posterâ crescet laude recèns, dum Austriacum scandet Imperium, quà violens obstrepit Aufidus, & quà pauper aquæ Daunus agrestium regnator populorum, dicentur inauditæ victoriæ. Sume igitur superbiam, vir Amplissime, quæsitam & debitam meritis. Aliis supersedeo & Ducibus, & gestis, ne abeat in volumen epistola. Si rursus in gubernandi prudentia, & dexteritate calamum diligenter immorer: in Patre tuo D. D. Enrriquo de Corduba, Cardona, Folchio, & Aragonio Segobrigæ, & Cardonæ Duce, Comarensi Marchione, Pradensi, & Emporiensi Comite, Oppidonem speculi, & Luzenæ, quæ ciuitate iam donata est Dynasta meritissimo, in quo fuerunt omnia summa, nec aliquid maius esse potuit, vel esse debuit, Hispanum Catonem, nec Soloni, nec Themistocli imparem vidisse; & beatam tunc Prouinciam Gotoloniam tanto gubernatam Præside, velint, nolint, fatentur inimici: ille etenim vt

Ferdinandos,& Ildefonſos æquabat regio ſanguine, ipſos humanitate, iuſtitia, cæteríſque regiis virtutibus adæquare, ne dicam vincere, facilè potuit natura duce. At talem diutius in terris immorari Principem non paſſum eſt cœlum, deficiebant nobis merita; & Lacheſis aurea fila non ſecuit, ſed abſoluit.

Verùm ad te de tuis adhuc laudibus ieiunus rediens, vt redeat ad ornatum oratio: quia ſine te nihil ſummum, & grande concipimus. Et vt ad maiora gradum, locúmque faciam, inuoluens ſilentio honorem additum Salmanticæ te Collega, ſplendorem fidei te inter primarios iudice, totus iterum in priora dicta propendeo, ne faſtidio ſit quod cuperem iucunditati deuotum. Egregiè tuum ſanguinis ſplendorem æquauit erga litteras amor: vnicè ipſas diligis, quia vnicè grandis. Et vt magnanimi Duces, ne à comparato cum Nobilibus Marte diſcedam, poſt victorias reportatas emeriti atria domus pictis replent phalangibus, vt, dum aſſurgunt in ictus vmbrati licèt milites, hoſtéſque cadunt ignauæ mucronum victimæ, repetant fortunam oculi, trepidulæque familiæ, & vernis, vt ait ille, habeant quid narrare poſſint attonitis; ſuſpendunt pari ſtudio è tectis vexilla hoſtibus erepta, armant parietes clypeis, ſagittis grauidas pharetras, manuaria tormenta nitrato fœta puluere, haſtas vibratas aliquando ſtrenuè, leuis, & grauis armaturæ ſupellectilem omnem in publicis conſtitutam locis diligenter exponunt, vt cæteri mirentur, & imitentur res geſtas. Non ſecus, Heros digniſſime, litterarum æquus æſtimator Bibliothecam tam eruditis, & ſelectis voluminibus locupletaſti, vt citra comparationis aleam armorum varietati, Bellonæque ſtudio voluminum inaudita varietas, & Mineruæ conatus vtiliori fructu reſpondeat. Sed per tuarum laudum Oceanum iamdudum irriſam, ſine honore ratem rudis vector impello; prudentia erit vela contrahere, & ad ſilentij portum orationis proram aduertere. Iubet etiam præter naufragij diſcrimen, verecundia, qua præditus es, vt laudibus, quæ faciliùs apud Bilbilitanam Muſam te fatigare poſſunt, quàm nos ſatiare, taciturnitatis metam præfigam. Vnum pro cunctis tamen, licèt ex omnium voto erubeſcas ad purpuram, addam præconium, quod in ea fortuna, & ſecundis auſpiciis genitus es, & in tam auguſtum honoris apicem eriges adhuc tuos, vt eminentia faſtigiati honoris purpureis inauguranda infulis cœleſti apum, & viciniori nectare potiatur. Iam meritis, & tuo ſanguine regio coniunctis gratulor, quibus natura dedit, vt non longè illis ſint inquirendi, quorum virtutes imitentur: exemplis enim domeſticis abundant, quando in oculis aſſiduè verſantur. Poterunt, humaniſſime Primas, plurimi de te, vt de Alexandro queri, quòd nihil reliquum aliis feceris, in quo ſuam ipſi generoſitatem valeant experiri. Aſt claudat, dum ſic Alexandrum refers, Alexandri factum epiſtolam. Cùm orbis domitor in Sigæo ad Achillis tumulum adſtitiſſet: O fortunate, inquit, obortis lachrymis adoleſcens, qui tuæ virtutis Homerum præconem inueneris. Nollem, dum Alexander es, ad epiſtolam maiorum tuorum rude monumentum tua lachrymaretur Dominatio, quod

raucum,

raucum, & Homero penitus impar ingenium præconémque sortita fuerit. Solatium tamen mihi conniuet egregium in Alexandro, cùm omnes, adhuc inconcinnè, & malè tornatis versibus ipsius gesta laudantes vultu placido, & præmiis non inconcinnis afficeret. Vel tandem aderit solatio Valerius, cùm cætera desint, si epistola, & volumen tuos oculos adire, & censuram subire meruerunt:

Hæc, si displicui, fuerint solatia nobis:
Hæc fuerint nobis præmia, si placui.

Vale, nobilissime Primas, & felix viue. E tuo Collegio Valentino, die decima mensis Aprilis, anno millesimo sexcentesimo quadragesimoquarto.

Dominationis Tuæ amplissimæ

Humillimus in Christo
seruus

MARTINVS PEREZ ab Vnánoa.

AMICO LECTORI

MATRIMONIVM, *septimum, ac postremum nouæ Legis Sacramentum, Deo duce, & auspice, explicandum aggredior, ordine præpostero, ante explanationem sex priorum Sacramentorum, quæ iam ferè parata, breui digesta, ac perpolita in lucem mittenda habeam. Sed non potui non instantibus votis multorum, & precibus acquiescere virorum etiam authoritate compellentibus, qui expetunt vehementer, vt hoc de Matrimonio Theologicum opus, quamprimum mandatum prælo, communem lucem adspiciat. Nec difficulter illis morem gero, doctrinæ etiam ordinem aliquantulum inuertendo; cùm eorum animo, ac studio, & communi vtilitati mea semper in hoc, & in aliis operibus desudet industria. In cuius præclarissimi, ac vtilissimi operis exacta tractatione, simili filo, pari studio, non mediocri diligentia. ac perspicuitate elaborata, qua opus Theologicum tum de Trinitate, tum de Verbo incarnato nuper editum. Sex præcipua capita breui compendio inspicienda propono. Primum, omnia, quæ ad sponsalia spectant, duodecim Disputationibus, à prima vsque ad duodecimam inclusiuè expono. Secundum, naturam, & essentiam Matrimonij vt vinculum, vt contractus, & prout etiam est Sacramentum nouæ Legis explano, à Disputatione decimatertia vsque ad vigesimam. Tertium, impedimenta Matrimonij in genere, & in specie tam minora impedimenta impedientia tantùm, quàm etiam maiora, seu dirimentia propono, à Disputatione vigesimaprima vsque ad quadragesimamtertiam: vbi etiam Matrimonium clandestinum fusè declaro. Quartum, omnia, quæ ad impedimentorum dispensationes pertinent, à Disputatione quadragesimaquarta vsque ad quadragesimamoctauam curiosè expendo. Quintum, vsus, ac debiti coniugalis obligationem à Disputatione quadragesimanona vsque ad quinquagesimamquartam discutio Sextum denique, repudium, seu diuortium Matrimonij exactè declaro, à Disputatione quinquagesimaquinta vsque ad sexagesimam, quæ vltima est totius operis Disputatio. Quæ autem purè ad forum externum, præsertim ciuile spectare videntur, præcipuè donationes inter coniuges, de quibus doctè disputat noster Thomas Sanchez* lib.6.de Matrimonio, *& quædam alia, quæ tractat* lib.10 de expensis, *quas facto diuortio quisque coniux debeat pendere, apud ipsum legenda, ne iusto longius sim, magna ex parte omitto. Hæc volui, ipso in limine Lectorem admonere; & vnumquoque fidentiùs testari, me in iis omnibus nec habuisse præ oculis, vt conscientias laxarem, nec vt adstringerem, sed vt veram, & simplicem veritatem inuestigarem. Quam si alicubi pro voto assecutus sim, vni Deo optimo refero; sin minus, meæ ignorantiæ, ac ingenij tarditati.* VALE.

Facultas

Facultas R.P.Prouincialis Societatis IESV, in Prouincia Aragonia.

EGO Dominicus Langa, Præpositus Prouincialis Societatis IESV in Aragonia Prouincia, potestate ad id mihi concessa ab admodum Reuerẽdo Patre nostro Mutio Vitelleschi, Præposito Generali eiusdem Societatis, facultatem concedo, vt Opus Theologicum de Matrimonij Sacramento, à Patre Martino Perez ab Vnánoa, Societatis nostræ, Doctore Theologo, & S.Theologiæ Primario quondam in Collegio Valentino Professore, & apud Inquisitores Apostolicos propositionum Fidei Censore compositum, & eiusdem Societatis grauium, doctorúmque virorum iudicio approbatum, typis mandetur. In quorum fidem has litteras, manu nostra subscriptas, & sigillo nostri officij munitas dedimus. Valentiæ die vigesima octaua Aprilis, anni millesimi sexcentesimi quadragesimiquarti.

DOMINICVS LANGA.

CENSVRA.

PERLEGI hoc Opus, & testor me in eo nihil inuenisse quod pias & Catholicas aures valeat offendere. Hoc primum. Deinde Author tanta claritate obscura quæque elucidat: tanta vi, ac pondere rationum sententias quas reiicit, impugnat: tanta eruditione, tantóque acumine ingenij sua placita confirmat: tanta felicitate atque dexteritate quæ diffusè ab aliis dicta sunt sine vllo sententiæ detrimento in compendium redigit: tanta grauitate iudicij inter discrepantes sententias suam ipse pronuntiat; vt in Censorem accitum in admiratorem sui verterit. Meum ergo de Opere iudicium est, fore post tot luculentissimas eiusdem argumenti scriptiones vtile valdè & frugiferum: dignissimum esse quod publicam lucem videat, quódque fecundissimis Scholarum, & eruditorum hominum plausibus excipiatur, quod non dubito euenturum. Cæsaraugustæ, die quarto Aprilis, 1644.

PETRVS OJEA, è Societate IESV, Theologiæ Lector, in Collegio Cæsaraugustano eiusdem Societatis.

Approbationes Theologorum.

DISPVTATIONES subtilissimas de Matrimonio, à R. P. Martino Perez ab Vnánoa Societatis IESV, & Prouinciali Prouinciæ Aragoniæ compositas; Nos infrà signati Magistri in Theologia Facultatis Parisiensis lustrauimus, nihílque à Fide, aut bonis moribus alienum reperimus, idcircò eas approbauimus. Datum Lugduni die 17. Octobris 1645.

Fr. STEPHANVS MOLIN, Carmelita.

Fr. MICHAEL MICARD, Franciscanus.

PERMISSIO.

EGo Procurator Regius in Præfectura Lugdunensi consentio, vt Liber inscriptus in Approbatione præmissa, ab Hæred. Prost, Philippo Borde, & Laurentio Arnaud, Bibliopolis Lugdunensibus excudatur, peculiari licentia ad id ipsis concessa. Datum Lugduni die vigesimaprima Octobris, anno Domini quadragesimoquinto, supra millesimum sexcentesimum.

LORIN.

VIso Procuratoris Regij consensu, Ego non impedio supradictum priuilegium. Actum Lugduni eodem anno & die quo suprà.

LANGLOIS.

Facultas R.P. Prouincialis Societatis Iesv in Prouincia Lugdunensi.

CLavdivs Boniellvs, Prouincialis Societatis Iesv in Prouincia Lugdunensi, iuxta Priuilegium eidem Societati à Regibus Christianissimis Henrico III. 10. Maij 1583. Henrico Magno dicto IV. huius nominis 20. Decemb. 1606. Ludouico XIII. 14. Febr. 1611. concessum, quo Bibliopolis omnibus prohibetur ne libros ab eiusdem Societatis hominibus compositos absque Superiorum permissione imprimant: Permittit Hæred. Prost, Philippo Borde, & Laurentio Arnaud, Bibliopolis Lugdun. vt Disputationes de Matrimonio à P. Martino Perez ab Vnánoa, imprimere, ac liberè diuendere possint ad decennium. Datum Auenione 18. Octobris 1645.

CLAVDIVS BONIELLVS.

SERIES

SERIES
Diſputationnm, & Sectionum.

DISPVTATIO PRIMA.

De mutuâ ſponſalium promiſſione, ſeu eorum eſſentiâ, & ratione formali.

DISPVTATIO II.

De promiſſione externâ matrimonij fictâ, tam gratuitâ, quàm onerosâ, ac vtriuſque obligatione.

DISPVTATIO III.

De verâ promiſſione merè internâ contrahendi matrimonium factâ homini, vel Deo.

DISPVTATIO IV.

De verbis, ſignis, & modis, quibus ſponſalia contrahuntur.

DISPVTATIO V.

De contrahentium sponsalia habilitate.

DISPVTATIO VI.

De intrinsecâ obligatione sponsalium sub culpâ.

DISPVTATIO VII.

De obligatione extrinsecâ conuentionali sponsalia adimplendi.

DISPVTATIO VIII.

De variis sponsalium effectibus.

DISPVTATIO IX.

De causis sponsalia dissoluentibus.

DISPVTATIO X.

De ignorantia, metu, & dolo, quæ cauſas ſponſalia diſſoluentes concernere poſſunt.

DISPVTATIO XI.

De Iudicis authoritate, an ſit neceſſaria ad ſponſalia implenda, vel ſaltem ad diſſoluenda.

DISPVTATIO XII.

De ſponſalibus conditionatis.

DISPVTATIO XIII.

De natura, & eſſentia matrimonij propriè, & formaliter ſumpti.

10 De

DISPVTATIO XVII.

De consensu coacto, seu metu extorto, contractui matrimonij apposito.

DISPVT. XVIII. *De institutione matrimonij, & eius fine.*

DISPVT. XIX. *De matrimonio prout est Sacramentum nouæ Legis.*

DISPVTATIO XX.

De indissolubilitate matrimonij.

DISPVTATIO XXI.

De potestate statuendi impedimenta matrimonij tam impedientia, quàm dirimentia.

DISPVTATIO XXII.

De impedimentis matrimonij in genere.

DISPVTATIO XXIII.

De impedimentis minoribus impedientibus tantùm in specie.

DISPVTATIO XXIV.

De primo impedimento erroris matrimonium dirimente.

DISPVTATIO XXV.

De secundo impedimento matrimonium dirimente, nempe de errore conditionis seruitutis.

DISPVTATIO XXVI.

De impedimento voti matrimonium dissoluente.

2 An

DISPVTATIO XXVII.

De impedimento Ordinis sacri matrimonium dirimente.

DISPVTATIO XXVIII.

De impedimento cognationis naturalis, seu consanguinitatis, matrimonium subsequens dirimente.

DISPVTATIO XXIX.

De impedimento dirimente cognationis spiritualis.

DISPVTATIO XXXVI.

De disparitate cultus matrimonium dirimente.

DISPVTATIO XXXVII.

De impedimento impotentiæ dirimente.

DISPV

DISPVTATIO XXXVIII.

De impedimento raptus dirimente.

DISPVTATIO XXXIX.

De matrimonij simpliciter clandestini prohibitione, eiusque irritatione post Tridentinum.

DISPVTATIO XL.

De præsentia Ordinarij, vel proprij Parochi, & testium, vt matrimonium non sit clandestinum, sed publicum & solemne.

DISPVTATIO XLI.

De assistentia alterius Sacerdotis loco Parochi, vt sit matrimonium solemne, & non clandestinum.

DISPVTATIO XLII.

De pœnis in iure constitutis matrimonio simpliciter clandestino.

DISPVTATIO XLIII.

De denuntiationibus, seu monitionibus quæ sunt præmittendæ, vt perfectam publicitatem habeat matrimonium.

DISPVTATIO XLIV.

Quinam possint dispensare in impedimentis matrimonium dirimentibus.

DISPVTATIO XLV.

De causis requisitis ad dispensationem.

DISPVTATIO XLVI.

De nullitate dispensationis, in cuius petitione reticetur verum, vel exprimitur falsum.

DISPVTATIO XLVII.

De modis quibus dispensatio semel obtenta expirat, tam ex parte illius cui conceditur, quàm ex parte concedentis.

DISPVTATIO XLVIII.

De explanatione dispensationum pro vtroque foro in impedimentis matrimonij.

DISPVTATIO XLIX.

De vsu & debito coniugali licito.

DISPVTATIO L.

De vsus ac debiti coniugalis obligatione.

DISPVTATIO LI.

De voto simplici castitatis, Religionis, non contrahendi matrimonij, & sacros Ordines suscipiendi impediente vsum matrimonij.

DISPVTATIO LII.

De cognatione spirituali, & affinitate matrimonio contracto superueniente, an impediat eius vsum.

DISPVTATIO LIII.

De actu coniugali an sit illicitus, quando est dubium de valore matrimonij.

DISPVTATIO LIV.

De delectationibus morosis, & tactibus turpibus coniugatorum.

6 An

DISPVTATIO LV.

De repudio, seu diuortio matrimonij quoad vinculum.

DISPVTATIO LVI.

De diuortio quoad torum, ob delictum adulterij.

DISPVTATIO LVII.

De diuortio quoad torum ob alia crimina ab adulterio distincta.

DISPVTATIO LVIII.

De diuortio quoad torum consummato matrimonio per ingressum ad Religionem.

DISPVTATIO LIX.

De diuortio quoad torum, consummato matrimonio per susceptionem sacrorum Ordinum.

2 An

DISPVTATIO LX. & VLT.

De necessaria iudicis auctoritate, vt licitè fiat diuortium, seu dimissio coniugis quoad torum, & cohabitationem.

R. P.

R. P. MARTINVS PEREZ AB VNANOA, E SOCIETATE IESV, DE SANCTO MATRIMONII SACRAMENTO.

DISPVTATIO PRIMA.

De mutuâ sponsalium promissione, seu eorum essentiâ, & ratione formali.

DE sponsalibus, veluti matrimonij præambulo, primo loco sermonem instituo, imitatus Gregorium IX. *in 4. Decretalium*, vbi de matrimonio acturus, *cap. 2.* à sponsalibus cœpit. Secutus quoque communiorem Doctorum Theologorum vsum, qui inde initium sumunt, quia sunt via quædam, vel quasi præuiæ causæ disponentes ad matrimonium. De sponsalibus agunt DD. iuris Pontificij in Decreto, *caus. 27. q. 2.* Et in Decretalibus tit. *de sponsalibus*, & tit. *de desponsatione impuberum.* Theologi cum Magistro *in 4. à dist. 26. vsque ad 42.* & cum D. Thomâ in additionibus *ad 3. partem, quæst. 43.* & non pauci ex Theologis, & Canonistis variis peculiaribus tractatibus.

SECTIO I.

Quid sponsalium nomine intelligi debeat?

RATIO dubitandi sumitur ex variis rebus, quibus sponsalium nomen accommodari solet. Sponsalium enim vox non vnius est significationis. *Primò* enim accipitur pro donis, seu muneribus quæ sponsæ à sponso dantur. *Secundò*, pro contracto matrimonio, rato per verba de præsenti, non adhuc consummato. *Tertiò*, pro mutua promissione viri, & mulieris de matrimonio contrahendo.

2 Dico itaque *primò*, priorem illam acceptionem sponsalium pro donis, seu donariis, quæ vicissim sibi conferre solent sponsus, & sponsa, non esse communi vsu in eo sensu à Doctoribus traditam. Patet, quia esto verum sit sponsalia dici aliquando prædicta dona, seu munera, vt habetur *in l. 1. C. si nupt. ex rescript. petan.* & *in rubr. & l. 1. C. si Rector Prouinciæ sponsalia dederit, lib. 3. C. Theodosiani.* In quem sensum quoque capiuntur verba illa, quæ serui Saulis dixerunt ad Dauid 1. Reg. 18. *Non habet Rex sponsalia necesse.* id est, non eget Rex muneribus, quæ filiæ suæ dentur à genero suo. Denique Varro *lib. 5. de linguâ Latina* scribit, olim pecuniam ipsâ sponsalium causâ promissam, sponsalia vocari consueuisse. Nihilominus tamen meritò Doctores in eâ significatione nomen illud sponsalium non vsurpant. Quia prædicta dona, seu donaria, alio nomine magis proprio, & accommodato donãtur; dicuntur enim, sponsalitia largitas. Hæc enim fieri solet inter sponsos de futuro, ob matrimonij incundi spem, eiúsquè causam. quam Hispanè vocamus, *Los dones, y joyas, que se embian los desposados.*

Dico *secundò*, nomen sponsalium, pro matrimonio rato, non adhuc consummato, sumi aliquando in iure, & ipsos coniuges per verba de præsenti, dici sponsos; hanc verò significationem non esse iuxta communiorem vsum receptam. *Prima pars* dicti constare videtur ex *cap. tertio loco, de præsumptionibus*, vbi agitur de matrimonio rato de præsenti. Fuit enim casus 3

de quodam iuuene, qui, vt in initio capitis dicitur, in sponsam per verba de præsenti consenserat, eamque volebat vxorem habere, seu cum illâ matrimonium consummare. Constitit verò fuisse nullum tale matrimonium, propter impedimentum affinitatis priùs contractum, & pluribus manifestum. Quæsitum fuit à Papa Clemente III. quid iuris esset. Et ipse respondit, vt matrimonialiter non coniungerentur, sed solutis sponsalibus separarentur. Id est, vt non consummenr, quia matrimonium fuit nullum; matrimonium verò per verba de præsenti soluatur, intellige, de facto, non de iure: quia de iure sponsalia non tenuerunt propter affinitatem priùs contractam. Illud itaque matrimonium appellat sponsalia. Idem constat ex *c. accepisti* 2. & ex *c. tuæ du.am* 5. *de sponsâ duorum*, vbi sponsa appellatur, quæ nupta alteri per verba de præsenti, non est ab eo carnaliter cognita. Similiter 27. q. 2. *c. qui desponsatam* 12. sponsa appellatur, quæ contraxerat matrimonium cum viro per verba de præsenti; & *c. coniuges* 6. matrimonium ratum appellatur desponsatio. In qua significatione sponsam, seu desponsatam in sacrâ quoque Scripturâ vsurpari est certum, ex *Matth* 1. vbi dicitur de Virgine Beatissimâ: *Cùm esset Maria desponsata Ioseph*. His locis & auctoritatibus rectè probat Vasquez *de matrimonio. disp.* [illegible] *num.* 5. sponsam etiam dici, quæ merè matrimonio iuncta est. Vnde Basilius Ponce *lib.* 1[illegible]. *de sponsalibus*, *cap.* 1. *num.* 2. falsò attribuit nostro Vasquez, nullum putasse esse textum, vnde colligatur, vsurpari sponsalia pro matrimonio, cùm expresse *loco citato* probet prædictis textibus, sponsam dici, quæ per verba de præsenti matrimonium contraxit. Solùm enim contra Couarruuiam *in epitom.* 4. *libri Decretalium, c.* 1. *n.* 3. & 4. dicentem, promissiones, & stipulationes in matrimonio factas, sponsalia quoque dici consueuisse, ait Vasquez, id neque ex iure aliquo, vel antiquo auctore probari. Non verò idem asseuerat de matrimonio rato, & de coniugatis per verba de præsenti. quod vt valdè diuersum debuisset Basilius animaduertere. Ratio verò, cur ipse contractus matrimonij rati per verba de præsenti, & ipsi sic contrahentes appellantur in iure *sponsi*, traditur à S. Thoma *in* 4. *d.* [illegible] *q.* 43. *a.* 1. *ad* 6. Quia videlicet in ipso matrimonij rati contractu includitur tacitè promissio de præstando in futurum officio mutuo coniugali, saltem per se & communiter loquendo. Nam qui sic, saltem communiter contrahunt, quodammodo sunt adhuc promissi respectu effectûs, seu vsûs matrimonij; atque ideò nomine sponsalium tale matrimonium intelligi potest. Nam sponsalium nomen deducitur à verbo *spondeo*, quod idem est ac spontè promitto, quasi sponsalia sint, & esse debeant promissiones spontaneę, seu voluntariæ. *Secunda pars* dicti manifesta est, quia ex communi vsu, & modo loquendi, qui iam matrimonium actu contraxerunt, licèt illud non consummauerint, dicuntur absolutè, & propriè nupti, & coniugati. Et in iure vocantur vir, & vxor, vt constat ex c. *omnes res* 4. & *c. cum initiatur* 5. & *c. coniuges* 6. & *c. coniux* 9. 27. q. 2. Et in Euangelio idem clariùs liquet ex illis verbis Matth. cap. 1. *Iacob genuit Ioseph virum Mariæ*; & ex illis aliis: *Noli timere accipere Mariam coniugem tuam*. Ratio verò cur non dicantur iuxta frequentiorem vsum sponsi, seu promissi absolutè, est, quia iam non sunt in spe, sed in re matrimonium adepti. Dici verò consueuerunt cum addito, sponsi de præsenti.

Dico *tertio*, in vsu communi rigorosiori, & pro-
4 priissimo, nomen sponsalium sumi pro ipsa promissione mutuâ viri, & fœminæ de contrahendo inuicem matrimonio. In quo sensu à nobis hîc accipitur sponsalium nomen. Hanc esse propriam illorum significationem ostendo *primò*, ex ipso nomine. Nam sponsalia à spondendo dicuntur, iuxta Vlpianum *l.* 2 *ff. de sponsalibus*. *Spondeo* autem idem est ac sponte promitto; quasi sponsalia sint, & esse debeant promissiones valdè spontaneæ, seu volunrariæ, vtpote quæ ordinantur ad matrimonium; quod sicut valdè onerosum, ita etiam summè voluntarium esse debet, vt validum sit. Olim mos erat, vt puella nuptura sponderetur, seu promitteretur viro à patre, vel à tutore, vel ab amicis. Vnde qui promittebantur, dicebantur sponsi, qui verò promittebat sponsor; contractus verò sponsalia. Nunc verò ad illos, qui suo nomine contrahunt sponsalia, maximè pertinet vox, & nomen *sponsi*. Vnde vir sponsus, & fœmina sponsa appellantur; qui sibi futuras nuptias inuicem promittunt. *Secundò* roboratur prædicta significatio, quia ipsa sponsalia ordine naturæ, & temporis præcedere solent contractum matrimonij. Quamuis enim nusquam lege cautum sit, vt matrimonium contracturi, promissionem de illo contrahendo præmittant; decenter tamē, velut honestum quoddam prooemium, ineundo coniugio præcedere solent, vt clarè supponitur *in c. ostrates* 3. 30. q. 5. vbi dicitur matrimonia post sponsalia, quæ futurarum sunt nuptiarum promissa, celebrari. Et meritò, vt nimirum res ipsa tanta maiori solemnitate, & æstimatione peragatur, ne vilis habeatur sponsa statim sponso tradita. Mirum enim auget charitatis, & amoris desiderium, eius rei, quâ appetat, dilatio. Vnde rectè habetur *c.* 29. *institutum est* 27. q 2. spōsas iam pactas non esse statim tradendas, ne vilē habeat sponsus datā, quam non suspirauerit sponsus dilatam. Quoniā, vt addit Glossa *ibi*:

Gratior est fructus, quem spes productior edit.

Denique sponsalium nomen propriissimè significare futurarum nuptiarum mutuam promissionem, firmo quoque; quia sponsalia sunt quasi via quædam, & dispositio ad matrimonium, vt docet S. Thomas *in* 4. *d.* 27. *q.* 2. *a.* 1. *ad* 6. Sunt enim præuia ad ipsum matrimonium meliùs, ac maturiori consilio contrahendum, & ad indissolubilem matrimonij obligationem maiori præmeditatione suscipiendam. Vnde Concilium Tridentinum *sess.* 24. Decreto *de reformatione cap.* 1. prudenter decreuit, vt publicæ denunciationes matrimonio contrahendo sint præmittendæ. Id enim moraliter vix potest fieri, quin expressa, vel saltem tacita matrimonij contrahendi mutua promissio, quam sponsalia dicimus, contractum matrimonialem antecedat. In hoc igitur tractatu sponsalium nomen accipio in hac rigorosâ significatione pro mutuâ de futuro matrimonio promissione, iuxta communiorem Theologorum, Canonistarum, ac Iurisperitorum doctrinam, & sensum.

Ex dictis colligo cum Couarruuia relato *d. c.* 1. *in* 5
fine, & aliis; quoties in dispositione aliqua siue legis, siue testamenti, codicilli, aut cuiusuis alterius contractus, fit mentio de sponsis, esse tunc talem dispositionem intelligendam solùm de his, qui nondum contraxerunt verum matrimonium, neque ratum, neque consummatum, sed tantùm ipsum sibi mutuò promiserunt, nisi ex circumstantiis talis eius dispositionis legalis, testamentariæ, aut alterius similis diuersum quid manifestò constaret. Et ratio esse potest, quia prædictarum dispositionum, & legum verba debent intelligi iuxta communiorem vsum, & modum loquendi magis ab hominibus receptum. Addit tamen, & rectè, noster Sanchez *lib.* 1. *de sponsalibus*, *disp.* 1. *n.* 2. quando ob alias circumstantias maneret adhuc eius dispositionis, legis, vel statuti dubia mens; tunc quidem in re fauorabili posset,

&

& deberet intelligi, etiam vera vxor, aut maritus per dictum nomen sponsi, aut sponsæ; secus verò esset in re odiosâ. Sicut etiam pariter in eâdem solâ re fauorabili, licèt non in odiosâ, nomine mariti, vel vxoris, aut cõiugis venire possunt, & debent, non solùm qui verum suum matrimonium consummarũt, sed etiam illi, qui ipsum suũ matrimoniũ habent solùm ratum de præsenti. Imò etiam illi, qui dictum matrimonium habent solùm sibi promissum de futuro. Quod verum iudico cum eodem Sanchez, quando in vtrisque est eadem fauoris ratio; secus verò si è contra: vt videtur contingere *in c. si verò, de sententiâ excommunicationis*. In quo decisio illa, percussorem Clerici turpiter inuenti cum vxore, non esse excommunicatum, extenditur à Doctoribus, vt nomine vxoris comprehendatur quoque sponsa de præsenti nondum cognita, quia est eadem ratio: nam mens Pontificis excusantis maritum ab eâ excommunicatione fuit ob iniuriam adulterij sibi illatam, ob quam iure ciuili conceditur ipsi accusatio, & quia vix potest continere dolorem. Hæc eadem ratio militat in sponsâ de præsenti, cùm committatur cum eâ adulterium, & ius ciuile æquè concedat viro accusationem huius adulterij. Non verò id extenditur ad sponsam de futuro, quia non est eadem ratio, cùm non esset alieni thori violatio, seu adulterium, vt infrà dicetur. Notandum verò, tunc legem, vel constitutionem continere fauorem, quando primò, & directè intendit fauere alicui, quamuis indirectè alteri sequatur damnum, & sit illi odiosum: vt videre licet in statuto prædicto percutientis Clericum turpiter agentem cum vxore; quod licèt sit odiosum Clericis, censetur materia fauorabilis, quia in eo intendit Pontifex per se primò, & directè fauere iusto dolori percutientis.

6 Opponit contra Sanchez circa hanc doctrinam Basilius Ponce *c. 1. cit. num. 3.* dicens, eam non esse in vniuersum veram: & sibi placere quod Duarenus animaduertit, nihil periculosius esse in iure, quàm per vniuersas theses aliquid definire, quia sunt fallaces huiusmodi regulæ, & ferè nihil firmi habent. Verùm non video quo fundamento pungat prædictam doctrinam, quam nec Sanchez in vniuersum, sed cum sufficienti, ac debitâ tradit moderatione; nec eam impugnat ratione, vel aliquo iure eius fallaciam ostendens, quod debuisset præstare, vt, quod Duarenus obseruauit, rectè & ad rem præsenti instituto applicaret. Constet igitur sponsalium nomen in prædictâ tertiâ significatione in hac materia esse vsurpandum, & de illis præsertim in his disputationibus de sponsalibus, prout sunt promissiones matrimonij contrahendi, semper loquemur.

Sectio II.

Quænam sit ratio formalis, & propria sponsalium definitio.

1 Rationem formalem sponsaliũ exacta eorũ essentialis definitio cõprehendere debet, & explicare. Communiter Doctores cum Magistro *in 4. d. 27.* sponsalia sic definiunt: Sponsalia sunt, viri, ac fœminæ compromissio de futuro matrimonio contrahendo. Alij idem exprimunt, dicentes, sponsalia esse mutuam promissionem matrimonij inter personas iure habiles. Gregorius de Valentia *disp. 10 generali q. 2. p. 1.* Toletus *lib. 7. instructionis Sacerdotum, c. 20.* Basilius *lib. 12. c. 1. n. 4* & alij sic definiunt: Sponsalia sunt, mutua promissio futuri matrimonij signo aliquo sensibili expressa.

Eadem sponsalia *l. 1. ff. de sponsalibus*, sic definiuntur: Futurarum nuptiarum repromissio; id est, reciproca, ac mutua promissio. Nam repromissio, apud Iurisperitos, mutua promissio est. Et patet, quia in sponsalibus ex eo quòd vnus promittat matrimonium, & alter repromittit. Neque enim repromittet ille, cui nota non est præcedens alterius promissio.

Denique sponsalia à Nicolao Papa *c. nostrates 30. q. 5.* definiuntur iuxta veterem editionem; futurarum nuptiarum promissa. quam vltimam particulã, *promissa*, in plurali numero vsurpatam, docet benè noster Ludouicus Mæratius *disp. 12. de matrimonio, sect. 2.* significare mutuam promissionem duorum. Sicut etiam, meo iudicio, non aliâ de causâ, sponsalia dicuntur in numero plurali, nisi vt intelligatur, spõsalia non esse qualemcumque nuptiarum sponsionẽ, 3
sed sponsionem mutuam, ac reciprocam duorum, atque adeò vtrinque inter sponsum, & sponsam datam, & acceptam, quâ vicissim alter alteri ad contrahendum matrimonium suo tempore, sese obligat. Iuxta nouam verò editionem, textus citatus non habet, *promissa*, sed, *promissio*, quod idem est; nam subintelligi debet mutua, seu reciproca. Quare iuxta prædictas definitiones constat, rationem formalem sponsalium in hac mutuâ promissione de matrimonio futuro consistere, & sponsos esse, qui sibi mutuò matrimonium promiserunt.

Mihi videtur, iuxta dictum cap. *nostrates*, accurata, exacta, ac essentialis sponsalium hæc definitio. 2
Promissio mutua matrimonij futuri. Explicantur singulæ partes. Dicitur, *promissio*, quia ad rationem sponsalium non satis est voluntas, vel propositum nubendi in posterum, nisi promissio accedat. Nam, vt videbimus, sponsalia includunt obligationem de iustitiâ ad contrahendum; quam non inducit, nec inducere potest sola voluntas, seu propositum, sed promissio. Quare si quis fœminæ dicat: Volo te vxorem ducere, accipere, vel habere; præcisè ex vi verborum non contrahit sponsalia; quia prædicta verba non significant promissionem, sed nudum desiderium, vel propositum. Dixi *præcisè*; nam tales circumstantiæ possunt concurrere, vt illa verba sufficiant ad sponsalia: si nimirum proferens intendat verè promittere, & alter similia verba adiungat eâdem intentione, cognoscens intentionem primi proferentis, & promittentis. Itaque promissio vera ipsis sponsalibus necessaria est, ac essentialis. Ponitur, *mutua*, quia tametsi satis videtur esse simplex alterius tantùm promissio, vt nimirum promittens alteri obligetur; nisi tamen alterius compromissio accedat, non constituentur sponsalia. Ratio à priori est, quia sponsalia sunt verum pactum, & contractus onerosus, qui parem vtrinque obligationem importat; vnde essentialiter dicit, mutuum duorum consensum in idem, mutuam in eisdem obligationem inducentem: iuxta definitionem contractus, traditam ab Vlpiano, & ab omnibus receptã, quæ est, vltro, citróque obligario; seu obligationem vicissim inducens. Vel clariùs: Cõtractus est signum externum, practicum vltro, citróque obligationem ex consensu contrahẽtium pariens. Quare, sponsalia, sicut & matrimonium nullatenus claudicare debent. Vnde sicut certissimum est, matrimonium non esse, nisi duorum mutuã, seu reciprocam suorum corporum tradentium potestatem; ita nec sponsalia esse, nisi duorum mutuam suorũ corporum promittentium potestatem. Quæ enim res vi matrimonij traditur, vi sponsalium promittitur. Denique ponitur in definitione sponsaliũ particula illa *matrimonij futuri*, tanquam specificatiuum illorum, quo essentialiter constituuntur, & vt sic distinguntur

guuntur à qualibet aliâ mutuâ promissione, & quolibet alio contractu. Nam sponsalium mutua promissio respicit immediatè, & proximè vt obiectum matrimonium contrahendum, à quo speciem sumit. Vnde si vnus promitteret futuras nuptias, alter verò aliquid aliud valdè diuersum: tametsi facerent contractum alium onerosum obligantem, sed non efficerent sponsalia; quia illa mutua promissio non haberet pro obiecto immediato futurum matrimonium, nec illi duo respicerent idem matrimonium, quod est essentiale sponsalium obiectum; vnde in ordine ad solum illud dicuntur promissi ipsi, sponsi. Prædictâ etiam particula clarè dignoscitur differentia inter matrimonium, & sponsalia. Aliud enim est matrimonium contrahere, aliud verò ad matrimonium contrahendum se obligare. Sicut multum distant pecuniam mutuam dare, aut promittere se daturum. *l. si pœnam, ff. de verborum obligationib.*

3 Hinc colligo *primò*, in prædictâ definitione verũ & integrum formalem, & essentialem conceptum sponsalium exprimi, ac declarari. Quia in eâ explicatur genus, & differentia; nam mutua promissio habet locum generis, in quo conuenit iste sponsalium contractus cum aliis contractibus onerosis: alia verò particula *futuri matrimonij*, præstat locum differentiæ, per quam differt à reliquis.

4 Colligo *secundo*, essentialem sponsalium definitionem non egere particulâ illâ, *viri, & fœminæ*; sicut neque illâ aliâ, *inter personas iure habiles*. Nam totum id manifestè includitur, & exprimitur illâ priori nostræ definitionis particulâ, *promissio mutua*. Nam mutua promissio vinculum exprimit vtrinsque veram inducens obligationem. At inter personas, quæ non sunt vir, & fœmina, & etiam inter virum, & fœminam, qui sunt iure inhabiles, nequit esse matrimonij vera, seu valida promissio, quia nequit vllum esse vinculum talem obligationem inducens. Ob similem rationem in prædictâ sponsalium definitione non desideratur illa alia particula, *signo sensibili expressa*. Quia esto verissimum sit, necessarium esse sponsalium promissionem innotescere contrahentibus aliquo signo sensibili, & pacto quo id infrà explicabimus; tamen id iam includitur, & exprimitur prædicta nostræ definitionis particulâ, *mutua promissio*, quia aliàs non posset esse reciproca, & mutua: neque enim ex duobus repromitteret ille, cui nota non esset promissio alterius.

5 Colligo *tertio*, ad sponsalia essentialiter non requiri arrhas, neque sponsalitiam largitatem, nec iuramentum. Quamuis enim his accidentibus firmiora reddãtur; essentialiter tamen solùm postulat, vt vtrinque fiat promissio matrimonij contrahendi.

6 Colligo *quartò* solam directam, immediatam, seu proximam promissionem mutuam matrimonij futuri esse sponsalia: nec sufficere indirectam, & quasi mediatam ac remotam. Quare qui sibi mutuo promittunt contrahere sponsalia, tametsi efficiant contractum obligatorium, non tamen sponsalia; quia ista habet pro obiecto immediato futurum matrimonium, non verò illa promissio. Vnde promissio sponsalium longè differt à veris sponsalibus; sicut promissio rei exhibendæ, valdè differt à re exhibitâ. Et sanè constat satis de se ipsasmet promissiones sponsalium, non esse ipsas formales promissiones matrimonij, quæ sunt formaliter ipsa sponsalia: sicut neque etiam ipsa promissio faciendi, verbi gratiâ, votum castitatis, est ipsa actualis, & vera emissio, vel effectio eius voti, ideóque neque adhuc obligãns ad eam seruandam pro tunc, titulo & voto religionis.

Colligo *quintò*, hunc sponsalium contractum esse præuium matrimonio, etiam vt Sacramento nouæ Legis, non verò esse Sacramentum, neque aliquid sacramentale. *Primum* liquet, quia cùm sponsalia sint mutua promissio futuri matrimonij, necessariò debet esse contractus quidam naturalis præuius ad alterum matrimonij contractum, qui eleuatur in Lege gratiæ ad rationem Sacramenti. Non enim sponsalia sunt matrimonium, sed præparatio ad illud. Nam aliud est matrimonium contrahere, & aliud ad matrimonium proximè contrahendum se obligare, & hoc præstant sponsalia, vt præuia ipsi matrimonio, etiam vt Sacramento. *Secundum* patet, quia sponsalia non sunt signum gratiæ à Christo institutum; quod requiritur ad rationẽ Sacramenti nouæ Legis. Quòd verò nec sint sacramentalia, probatur, quia ex nullo capite constat, vel iure Ecclesiam sponsalia instituisse tanquam cæremoniam sacram ad impetrandum à Deo aliquem effectum; quod requiritur ad sacramentale. Nec obest quòd D. Thomas *in 4. d. 27. q. 2. a. 1. ad 6.* dicat: Sponsalia sunt ad sacramentalia quædam matrimonij, sicut exorcismus ad Baptismum. Nam tantùm vult esse quid præuium, sicut exorcismus ad Baptismum; non verò quod sicut exorcismus est quædam cæremonia sacra facta ab Ecclesia, quibusdam orationibus, & ritibus ante Baptismum instituta; sic similiter sint sponsalia. nam sponsalia solùm approbantur ab Ecclesia eo modo, quo approbantur in iure ciuili, & iure gentium, tanquam contractus quidam naturalis præuius ad matrimonium. Appellat verò hanc præuiam dispositionem sacramentalia matrimonij, id est, præuia ad ipsum matrimonij Sacramentum. 7

Colligo *vltimo*, in prædictâ mutuâ matrimonij promissione, quam constituimus sponsalitij contractus rationem formalem, & essentialem, multa inuolui, quæ sunt in particulari tractanda. Nam cùm prædicta sponsorum promissio debeat necessariò esse voluntaria, & libera, & verè obliget, necessariò debet includere actum intellectus ordinantis, & deliberantis, & voluntatis animum se obligandi; vnde oportet explicare ex qua deliberatione, & ex qua voluntate se obligandi procedere debeat: cúmque sit mutua contrahentium, & reciproca promissio, non sufficit quòd interna sit, sed debet etiam esse externa, adeò vt vtrique innotescere necesse sit. Quæ omnia continent speciales difficultates sequentibus sectionibus explicandas. 8

SECTIO III.

Quæ & quanta deliberatio in promissione matrimonij sponsalitiâ, sit necessariò requisita.

SVppono quid *deliberatio* sit. Existimo enim cum D. Thom. *1. 2. q. 88. a. 1* deliberationem non esse propositum, vel actum voluntatis, sed esse actũ intellectûs, seu iudicium, quo intellectus definitè iudicat, & proponit quid sit eligibile, vel eligibilius, vel quo in materiâ præsenti iudicat expedire, prædictã fieri sponsalitiam promissionem. Vnde licèt propositum voluntatis, quod subsequitur tale iudicium, soleat etiam denominari deliberatum: denominatur tamen deliberatum extrinsecè ab actu intellectus, quia videlicet cum sufficienti animaduersione, & iudicio intellectus fit. 1

Hoc

2 Hoc supposito, certũ est ad prædictam promissionẽ necessariam esse aliquam deliberationem. Patet, quia illa non fit sine consensu libero voluntatis; voluntas verò nequit operari sine præuiâ ratione considerante & discurrente: ergo est necessaria aliqua deliberatio, saltem illa, quæ ad actum perfectè humanum, & simpliciter liberum satis sit. Firmatur, quia absque sufficienti deliberatione, & aduertentiâ, nullus actus potest esse voluntarius, & humanus, ac proinde nec fœcundus ad pariendam obligationem moralem, seu humanam; nam vis obligandi nascitur ex voluntate. At promissio sponsalitia inducit obligationem ex iustitiâ. Difficultas est, quanta deliberatio requiratur ad illam, vel quæ subreptio sufficiat impedire illam.

3 Nam Felin. Tiraquel. Panormitanus, & alij relati à Sanchez *disp.* 8. requirunt maturam deliberationem, addúntque non sufficere plenam si sit repentina, & ex feruore iracundiæ orta. Probant *primò* ex *c. diuortium* 21. *de pœnitentia dist.* 1. vbi sic dicitur: *Quidquid in calore iracundiæ vel fit, vel dicitur, non prius ratum est, quàm si perseuerantiâ apparuerit iudicium animi fuisse.* Quo canone manifestè significari videtur, contractum sponsalitium, & quemcumque alium calore iracundiæ factum, esse nullum iure positiuo, nisi post iram sedatam fuerit approbatus.

Secundò, in c. sicut ex litteris 13. *de iureiurando, in* 6. iuramentum cuiusdam Prioris declaratur nullum, quia fuit factum à Priore calore iracundiæ succenso.

Tertiò, contractus sponsalitius est res grauis, inducens obligationem ad contrahendum matrimonium, rem ex se perpetuam: ergo naturâ suâ petit maturam deliberationem; quia si aliter fiat, & homo maneat ligatus, sequuntur moraliter multa pericula peccandi mortaliter, quia sponsalia sic facta statim displicent, & difficilè implentur, ac facillimè violantur.

4 Alij verò, quos refert, & sequitur Bonacina *de matrimonio q.* 1 *punct.* 4. *num.* 4. sentiunt maiorem vsum rationis requiri ad contrahenda sponsalia, quàm ad committendum peccatum mortale. Probant, quia ad culpam mortalem sufficit consensus, & plena aduertentia mali præsentis; ad sponsalia verò requiritur cognitio futurorum: nam cùm ista sint compromissio futuri matrimonij, exigunt etiam notitiam, & aduertentiam futurorum; at plus vsus rationis exigitur ad notitiam, & prouidentiam futurorum, quàm ad notitiam, & consensum alicuius obiecti, & actus præsentis; ergo. Firmatur, nam iuramentum, & votum, licèt sit ex plenâ deliberatione, si tamen fiat calore iracundiæ, non ligat, vt docent communiter Canonistæ, & probant textibus citatis: solúmque excipiunt donationem piæ causæ, quæ valet etiam facta calore iracundiæ: ergo idem dicendum de sponsalitiâ actione.

Veriorem iudico oppositam sententiam, quæ decernit, plenam deliberationem, quæ sufficit ad peccatum mortale, esse sufficientem, & non requiri aliam maiorem ad sponsalia contrahenda. Ita Sanchez *relatus*. Reginaldus *lib.* 31. *c.* 34. *num.* 246. Gutierrez *c.* 7. *de matrim. num.* 6. Lessius *lib.* 2. *de Iustitia c.* 40. *n.* 2. Coninch *disp.* 21. & communiter omnes recentiores. Iuxta quam

5 Dico *primò*, plenam deliberationem esse necessariò requisitam ad contrahenda sponsalia. Patet, quia sponsalia futuri matrimonij sunt res, & onera valde grauia, quæ inducunt perfectam obligationem: ergo postulant plenam deliberationem, & libertatem: hæc enim est, quæ habet proportionem cum re graui subeundâ sponte, non verò semiplena deliberatio; aliàs enim si promittens perfectè non aduertat quid agat, non facit actum perfectè humanum, ac voluntarium perfectam obligationem inducentem, qualis est de essentia sponsalium.

Dico *secundò*, ad sponsalitiam promissionem exigi, & sufficere plenam illam deliberationem, quæ exigitur, & sufficiens est ad peccatum mortale. Patet, tum quia sponsalia suapte naturâ obligant sub peccato mortali, vt ostendam infrà *disp.* 6. ergo requirunt deliberationem plenam ad peccatum mortale requisitam. Tum maximè, quia de essentia sponsalitij solum est, quòd sit actus humanus, & sufficienter voluntarius, ac liber ad obligationem contractam subeundam: sed ad hoc sufficit plena illa deliberatio, quæ ad peccandum mortaliter, vel ad alios contractus humanos satis est. Nam omnis inaduertentia, quæ in re graui excusat à peccato mortali, efficit, vt actus sit imperfectè humanus, & voluntarius: ergo è contrario, quæ sufficit ad peccandum mortaliter, cùm efficiat actum verè humanum, & liberum, etiam sufficiet ad veram promissionem, qua vnus alteri perfectè se obligat. Et certè, quis neget, si rectâ ratione ducatur, illam deliberationem, quæ sufficit ad se ligandum reatu æternæ pœnæ, quæ est res grauissima, non esse etiam sufficientem ad se obligandum Deo, vel hominibus vinculo promissionis. Firmo idem, nam ea deliberatio plena sufficit ad obligandum pro voto Ordinis sacri, & pro voto Religionis, quæ est obligatio status perpetui: ergo potiori iure sufficiet ad sponsalia contrahenda. Similis etiam deliberatio sufficit ad valorem iuramenti, & ad culpam periurij, & ad peccandum etiam mortaliter contra votum, & contra sponsalia; ergo & ad obligationem sponsalium: est enim de his omnibus consimilis ratio. 6

Dico *tertiò*, ad contractum sponsalitium, vltra plenam deliberationem, non requiri aliam maiorem iure naturæ, vel iure aliquo positiuo, atque adeò sistendum esse in generali ratione plenæ deliberationis sufficientis ad actum simpliciter liberum. Probatur, quia in primis ex natura rei, seu iure naturæ, contractus sponsalitius non postulat, nisi eam plenam libertatem, quæ habet proportionem cum re graui subeundâ sponte, & quam similem exigunt alij contractus onerosi, propriè contractus dicti, qui pariunt obligationem, vt non desit substantialis consensus ac libertas; hæc autem ex natura rei adest, si sit plena deliberatio. Præterea, nullum est ius positiuum, ciuile, vel canonicum, exigens aliam pleniorem, & maturiorem deliberationem. Nec iura ab aduersariis allegata pro primâ sententiâ eam requirunt, vt constabit ex declaratione ipsorum iurium; ergo. Firmatur, nam si vltra plenam deliberationem alia maior postularetur in sponsalibus; nulla certè ratio dari potest ad designandum gradum huius deliberationis sufficientis, ac necessariæ ad sponsalitiam promissionem: potest enim hæc deliberatio esse magis, vel minus diuturna, & cum consideratione plurium, vel paucarum rationum, aut difficultatum, quæ in aliquibus sponsalibus esse solent. Item cùm non omnia sponsalia sint paria, ad sponsalia grauiora, vt valida essent, postulanda esset maior deliberatio. Quod ex iure vllo constare non potest: imò neque moraliter fieri potest, itavt de valore vniuscuiusque contractûs sponsalitij habeatur moralis certitudo. Addo, ex eâ doctrinâ sequi non solùm in sponsalibus, sed etiam in votis, & in omnibus actionibus, & negotiis humanis, quæ grauia sunt, ma- 7

iorem deliberationem esse simpliciter necessariam. Fieret etiam pro negotij qualitate, & differentiâ diuersos gradus deliberationis esse postulandos ad valorem negotij, seu obligationis. Imò vlteriùs sequeretur, quo peccatum mortale grauius est ex sua specie, vel genere, eo necessariam esse maiorem deliberationem, vt ad talem culpam imputetur. Quæ omnia falsa sunt, & à nullo Doctore conceduntur.

8 Dico *vltimò*, plenam deliberationem sufficere, etiamsi ex iracundiâ, vel aliâ animi passione procedant sponsalia. Ita communiter Doctores. Et patet, quia si plena libertas, etiam ex iracundiâ orta, sufficiens est ad reatum pœnæ æternæ: ergo & ad inducendam obligationem minùs grauem, qualis est sponsalium, & matrimonij. Et ratio à priori est, quia calor iracundiæ, communiter, & moraliter loquendo, rationis vsum non ita perturbat, vt liberum iudicium non relinquat; vnde, non obstante passione, homo satis aduertit, quid faciat, & quid commodi, vel incommodi sit in tali actione, vt eligi debeat, vel repudiari, quamuis id fiat nimiâ celeritate, quasi præcipitatione quadam; ergo non obstante illâ, potest vnus alteri se perfectè obligare. Quòd si in aliquo casu raro, calor iracundiæ tantus est, vt mentem absorbeat, & liberum iudicium non relinquat; certum est, nulla esse sponsalia tunc contracta; quia hæc sunt contractus humanus, qui sine plenâ deliberatione esse non potest; sicut neque absque illâ committitur culpa mortalis. Et non solùm in passione iræ, sed etiam in amore, & quacumque aliâ ita perturbante rationem, id verum habet.

9 Hinc colligo *primò*, sponsalia, & matrimonia facta in furiâ, & ebrietate esse nulla, vtpote non humana. Quod intellige, quando contractus fit tempore amentiæ; nam si amens habeat lucida interualla, tunc contractus celebratus tenet, quia contrahens gaudet libertate. Similiter valet, si contrahens sanæ mentis sit circa materiam matrimonij, quamuis sit insanus circa aliam materiam. Addo de ipso furioso, *c. neque furiosus 26.32.q.7.* sic haberi: *Neque furiosus, neque furiosa matrimonium contrahere possunt; sed si contractum fuerit, non separentur.* Priorum verborum rationem reddit glossa; *quia non possunt consentire*; videlicet ob defectum deliberationis, & potestatis. Addit verò statim: *Possunt tamen consentire si habeant dilucida interualla.* Postrema verba non significant, matrimonium contractum à furiosis esse validum; vt aliqui imponunt Glossæ, sed non esse dissoluendum propter superuenientem furiam matrimonio iam contracto. Quare sensus illius canonis est, furiosos nequire verum matrimonium efficere; tamen matrimonium ante furiam celebratum non esse dissoluendum ob furiam postea superuenientem.

10 Colligo *secundò*, sponsalia cum insufficienti, seu absque plenâ deliberatione contracta, sicut nullo modo sunt sponsalia, ita ne quidem sub veniali obligare. Ratio est, quia id habet peculiare contractus sponsalitius, vt nunquam possit etiam ex contrahentium voluntate, obligare sub veniali tantùm: vt latè ostendo infrà *disp.6.* præsertim *sect.3.*

11 Quæret aliquis, quo signo discerni possit, quando contractus sponsalitius subitò factus, sit validus, vel inualidus ex perturbatione, vel inconsideratione rationis. Breuiter dico, nullum signum certum, infallibile posse circa hoc dari, sed prudentis arbitrio opus esse, quò spectanda est rationis aduertentia. Nam si tanta fuit passio, vt homo non attenderet, quid ageret, tunc indeliberata fuit actio, & insufficiens ad sponsalia; quia etiam ad peccandum mortaliter non sufficeret. Si verò nec subita passio, nec breuitas temporis abstrahit sufficientem aduertentiam cùm aliqua collatione eius, quod agebatur cum actu opposito, sine vllo signo perturbati discursus, tunc passio non abstulit sufficientem deliberationem.

Ad argumenta primæ sententiæ.

Ad primum, omissis aliorum solutionibus, respondeo cum Glossâ, in illo textu solum statui, diuortiũ non deberi ratum haberi, quod animi perseuerantiam non habet. Vnde si mulier calore iracundiæ, quamuis liberè, à marito suo diuertat, puniri non debet, nisi perseuerantiam habuerit. Hoc autem specialiter statuit ius de diuortio; vt nimirum quando coniux ex subitâ irâ, quasi diuortium facturus, à coniuge discessit; præsumit ius, non tam id fecisse seriò, ac verâ voluntate diuertendi, vel accusandi, quàm vt animi commotionem, ac iram significaret: sicut sæpè irati coniuges sibi mutuò diras imprecantur, cùm tamen grauiter dolerent, si quid eorum, quæ alteri imprecantur, accideret. Hoc autem speciale, quod ibi statuitur, non debet extendi ad alia; multò minùs ad contractum sponsalium factum cum verâ, & plenâ voluntate contrahendi. 12

Ad secundum dico, casum illius textus fuisse, vt notat Glossâ, quòd Prior cuiusdam Monasterij iracundiæ calore commotus, iurauit, se in claustro eiusdem Monasterij, in quo professionem fecit, de cætero cum certo Monacho non moraturum. Abbas suus dubitauit; super hoc consuluit Papam Vrbanum III. Et ipse respondet, non fuisse licitum illi Monacho temerarium, seu illicitum iuramentum facere contra fidem suæ professionis, & suæ stabilitatis propositum. Vnde mandat eidem Abbati, vt pœnitentiam illi iniungat, & in claustro, quod abiurare non potuit, stabilitate perpetuâ suam pœnitentiam exequatur. Hinc autem nihil cõtra nostram doctrinam probatur; quia non declaratur iuramentum illud nullum, quia factum sit calore iracundiæ, quamuis sic fuerit factum, sed quia fuerit de materia illicita. 13

Ad tertium, concesso antecedente, negatur consequentia. Quamuis enim iuxta prudentem modum operandi requiratur ad sponsalia maior deliberatio, quàm ad alias communes actiones, & quo sponsalia sint grauiora, eo maior sit adhibenda consideratio; inde tamen non fit, vt si in hoc defectus aliquis committatur, statim sponsalia sint inualida, nisi tanta sit indeliberatio, vt vsum libertatis simpliciter impediat. 14

Ad secundæ sententiæ argumentum, negatur antecedens, quia ea futurorum prouidentia neque ex natura rei, neque ex aliquo iure requisita est. Imò si ea desideraretur in sponsalibus contrahendis, incautè à iure præscriptum esset tempus septem annorum, vt ineantur sponsalia, cùm in eâ ætate vix vlla possit esse cognitio, aut prouidentia futurorum. Tunc etiam vix contingit vnquam haberi rationis vsum perfectiorem eo, qui ad mortalem sufficit culpam: nam eâ tenerrimâ ætate, neque habet puer præsentium prouidentiam, nedum futurorum. Vide quæ dicuntur infrà *disput.5.sect.6.num.4.* 15

Ad confirmationem constat ex dictis, antecedens falsum esse, neque ex vllo textu colligi potest oppositum. Solùm enim dici potest, iuramenta, & vota facta ex iracundiâ, tametsi ex plenâ deliberatione, tametsi non sint irrita, habere tamen iustam causam cur irritari, vel dispensari possint. Et quoad hoc posset habere locum exceptio de donatione piæ causæ in cuius fauorem, etiamsi mente perturbatâ fiat, non irritatur.

SECTIO

Sectio IV.

An ad sponsalium validitatem ita necessaria sit actualis deliberatio, & aduertentia, vt non sufficiat virtualis?

1 Actualis, seu formalis deliberatio dicitur ipsa actualis aduertentia intellectus existens in se ipsâ, & perseuerans in eomet instanti, in quo fit opus. Virtualis verò deliberatio dicitur, quæ fundatur in præcedenti deliberatione formali eiusdem actus, quæ licèt non existat actu, & in se formaliter, manet tamen in virtute, & moraliter censetur durare, & influere tempore, in quo fit tale opus. Qui modus virtualis deliberationis solet explicari exemplo intentionis ministrandi Sacramentum, quæ formaliter aliquando præcessit, & licèt in se non duret, tamen esse virtualiter censetur, quando nec retractata est, sed ab illa adhuc mouetur homo ad operandum. Simile est in præsenti materia, si quis deliberauit promittere matrimonium Franciscæ, postea verò eo tempore, ac momento, quo promittit, distrahitur ab illa actuali deliberatione, & cogitatione, nam ea distractione non obstante censetur operari cum virtuali deliberatione, & proposito promittendi.

2 Noster Gaspar Hurtado *disp. 1. diffic. 9. num. 33.* censet ad valorem contractus sponsalitij, & cuiuscumque alterius, non sufficere deliberationem hanc virtualem, sed requiri deliberationem actualem, seu formalem; itavt qui ex inconsideratione naturali actuali fuerit factus, sit nullus. Probat, quia quicumque contractus, vt sit validus, & fœcundus ad causandam obligationem, debet esse humanus, seu liber in se, & ratione sui, quia ipse ratione sui, & in se est moralis causa, ex qua oritur obligatio ipsius contractus. At in tali casu, quando contractus fit in totali animi distractione, non est in se, & ratione sui liber, aut humanus, quia tunc quando fit contractus, nulla est libertas, etiamsi antea fuerit, quando antea fuit actualis deliberatio, & voluntas se obligandi.

3 Dicendum tamen cum communissimâ Theologorum sententiâ, quam vix vnus oppugnat, sponsalia (idémque dico de matrimonio, voto, & quocumque alio contractu) vt valida sint, non exigere expressam, & formalem deliberationem contrahendi tunc existentem, sed sufficere virtualem. Moueor, quia communis modus agendi in hominibus hic est; & hoc modo validi sunt contractus omnes, testamenta, donationes, & actus omnes humani. Quod patet exemplis. Constat enim, multos, ac ferè omnes, qui suscipiunt Ordinem sacrum, eo tempore, quo recipiunt Ordines, non cogitare actu de voto castitatis emittendo, imò nec de Ordine, quem suscipiunt: & tamen nemo dubitat, quin validum votum emittant ex virtute præcedentis deliberationis, cuius virtus tunc operatur. Idem contingere potest in professione Religionis, & in emissione cuiuscumque voti simplicis, maximè si exteriori voce fiat; aliàs enim innumeri contractus, & innumera vota essent inualida. Igitur idem dicendum est de sponsalibus, & matrimonio, quòd licèt dum celebrantur, non sit in re ipsâ actualis deliberatio, & aduertentia, propter verecundiam, aut animi perturbationem, vel propter naturalem inaduertentiam, vel distractionem ad alias res; sufficiet tamen, quòd tūc sit virtualis deliberatio humana, in eo consistens quòd censeatur formalis deliberatio præcedens moraliter, & humano modo perseuerare in actionibus externis, quatenus dimanant ex formali deliberatione præteritâ, & fiunt ratione illius: vix enim fieri potest, vt homo aliter operetur, humano, & ordinario modo loquendo; ad valorem autem sponsalium ab hominibus factorum non est exigendus modus exquisitus, & præter humanam conditionem. Et ratio à priori conclusionis est manifesta, quia in eo casu interuenit formalis voluntas contrahendi sponsalia ex propria actuali deliberatione illorum, & illa voluntas moraliter durat, quia retractata non est, vt supponitur, & illa est, quæ virtualiter influit in totam illam actionem; ergo sufficit ad valorem, & moralem effectum talis actionis.

Hinc patet solutio ad argumentum Hurtadi, falsum enim est, nullum esse contractum, si fiat cum actuali inaduertentia. Nam esto fiat cum illa, adhuc censetur contractus humanus, & liber, quatenus procedit à priori deliberatione, & voluntate moraliter permanente. Nam, vt dixi, vix fieri potest, vt homo, ordinariè loquendo, aliter humano modo operetur. Et iste modus sufficit, vt possit se obligare, quia talis deliberatio, & voluntas censetur moraliter perseuerare. 4

Sectio V.

An sufficiat ad sponsalia deliberatio habitualis, vel saltem indirecta, & in causa.

De merâ habituali deliberatione, sicut & de intentione solâ habituali conueniunt omnes, non sufficere ad contrahenda sponsalia, & matrimonium; sicut neque ad administrationem Sacramentorum. Ratio est, quia prædicta deliberatio, & intentio habitualis non influit, nec influere potest in actionem illam sponsalitiam, quæ debet esse moralis, & humana actio; talis verò esse nequit, nisi procedat ab aliquo actus intellectus, & voluntatis, vt dicatur ab illo fieri. Vnde habitibus neque meremur, neque demeremur, quia ex illis præcisè nulla procedit actio humana, & libera. 1

Obiiciet aliquis, ad applicandum sacrificium sufficit deliberatio, & intentio habitualis; si enim hodie applico Sacrum à me faciendum crastinâ die pro anima Petri, licèt hæc voluntas non sit causa, quòd ego cras faciam Sacrum; dum tamen non reuocatur, sufficit, & efficax est, ac tribuit Petro fructum illius sacrificij: ergo similis voluntas sufficiet ad valorem Sacramenti, & contractus sponsalitij, licèt non sit causa ponendi illum. Respondeo antecedens concedendo: sicut enim possunt aliqua ex nunc donari sub conditione, si crastinâ die venerint in meam potestatem, quâ conditione cras positâ, voluntas præterita transit in absolutam, & habet effectum; ita similiter potest Sacerdos legitimus dispensator fructus sacrificij donare, vel dispensare illum fructum, sub conditione, si ponatur sacrificium, quæ voluntas habebit effectum, positâ conditione. Concesso itaque antecedente, negatur consequentia de sufficientia similis deliberationis, & voluntatis habitualis ad valorem Sacramenti. Est enim dispar ratio: nam applicatio sacrificij, cùm sit quasi donatio, & dispensatio emolumenti, sequitur naturam donationum, & dispensationum, ad quarum valorem in humanis sufficit voluntas habitualis. At Sacramentum est actio sacra, quæ dum fit, debet fieri ex deliberatione, & intentione saltem implicitâ operandi nomine Christi, & debet id minister significare per suas 2

actiones, ad quod requiritur illas eſſe humanas, & procedere humano modo à deliberatione, & intentione humanâ, ac proinde debet procedere ex deliberatione, vel intentione ſaltem virtuali præcedenti ſectione explicatâ, vt ſit actio humana.

3 Inſtabis, caſum eſſe frequentem, nimirum perfici matrimonium, quando coniux vel dormit, vel nihil cogitat de matrimonio, cùm videlicet matrimonium contrahitur per procuratorem. Tunc enim contractus perficitur à coniuge abſente, quando eius procurator alibi præſtat conſenſum; ergo tunc coniux abſens cum ſola voluntate habituali perficit contractum. Reſpondeo, voluntatem illam coniugis abſentis non eſſe merè habitualem, ſed aliquo modo virtualem, quatenus aliquo modo debet eſſe, & verè eſt cauſa operis. Nam licèt coniux ſit abſens, & dormiat, quando perficitur contractus, habet tamen voluntatem præteritam non reuocatam, & ea voluntas eſt cauſa quòd hic alius conſentiat, & ſe obliget, atque adeò quòd eius obligatio veniat ad notitiam procuratoris. Eſt etiam cauſa quòd procurator conſentiat, & eius conſenſus innoteſcat alteri coniugi præſenti, & ita perficiatur matrimonium. Quare ſemper illa voluntas præterita non eſt merè habitualis, ſed eſt aliquo modo virtualis, & cauſa operis præſentis.

Præcipua difficultas eſt de deliberatione, ſeu intentione indirectâ, vel in cauſâ. Vt cùm quis ſcit, verbi gratiâ, ſe in ebrietate, vel ſomno proferre verba ſponſalitia, & deliberat, ac vult, quando eſt ſui compos, per verba tunc poſtea prolata, validè contrahere ſponſalia, ſufficiet ne iſta voluntas in cauſâ?

4 Videtur enim pars affirmās admittenda. *Primò*, quia ſponſalia tunc in eo caſu ſunt effectus deriuatus ex illa deliberatione, & intentione contrahendi; ergo cenſetur illa intentio virtualiter manere in illo effectu.

Secundò, verum homicidium committit in ebrietate, qui ex deliberatione, & intentione directâ occidendi hominem ſe inebriat; imò etiam & ex deliberatione, & intentione indirectâ, nimirum ſi præuideat futurum homicidium; ergo idem dicendum in præſentia. Firmatur, quia, vt ſuprà oſtendi *ſect.* 3. illa deliberatio ſufficit ad ſponſalia, quæ ſufficit ad peccandum mortaliter, ſed deliberatio prædicta ſufficit ad committendum prædictum homicidium, & conſequenter ad peccandum mortaliter: ergo & ad ſponſalia contrahenda.

Vltimò, ad ſuſcipiendum Baptiſmum ſufficit intentio præterita, etiam ſi adultus poſtea incidat in ebrietatem, vel amentiam; ergo etiam ſufficiet in miniſtro ad miniſtrandum, & in adulto ad ſponſalia contrahendum.

5 Communiter tamen omnes Theologi id negant præcipuè recentiores, qui hac de re diſputant copioſè. Et meritò. Ad cuius veritatis clariorem notitiam eſt obſeruandum, prædictam deliberationem interpretatiuam, & in cauſa, ſeu per moralem imputationem, duplicem diſtingui poſſe. Vna eſt deliberata, & volita in cauſa, ſeu in alio indirectè volito; alia & deliberata, ac volita in alio directè volito. Prior eſt, quæ nullo modo fundatur in deliberatione formali, & directâ, quæ in re ipſa præceſſerit, ſed in ſolâ præuiſione effectus futuri; qui ita moraliter imputatur, ac ſi deliberatio formalis præceſſiſſet. Ita contingit in caſu de ebrio occidente hominem, qui nunquam propoſuit, nec deliberauit formaliter tale homicidium, ſed quia deliberauit de cauſa, nempe de ebrietate non adhibitâ diligentiâ ſufficienti, ne ſequatur effectus, nempe homicidium quod præuiderat, & cauere debebat, ideo talis actus moraliter imputatur tanquam deliberatus. Et hoc modo dicitur interpretatiuè volitus in alio indirectè volito. Poſterior verò eſt deliberatio in cauſa, quæ verè fundatur in deliberatione formali, & directâ, quæ verè præceſſit; tota verò actio moralis finita cenſetur, cùm data fuit cauſa effectui. Vt videre licet in exemplo adducto ebrij occidentis hominem, qui ante ebrietatem habuit deliberationem, & voluntatem expreſſam, & directam committendi homicidiũ, & eo animo ſe inebriat, vt in ebrietate illud committat. In quo euentu tametſi tota actio moralis finita fuerit in ſtatu ebrietatis, nihilominus talis homicidij actus imputatur illĩ tanquam deliberatus, & eſt interpretatiuè deliberatus, ac volitus in alio directè volito. Hoc ita præmiſſo,

Dico *primò*, certum eſſe citra vllam controuerſiam, nullam eſſe deliberationem interpretatiuam, vel in cauſa, ſi ebrietas, v. g. præuiſa non fuit, nec præuideri potuit; neque is, qui factus eſt ebrius, præuidit, nec præuidere potuit, ſe in ebrietate conſenſurum in contractum ſponſaliorum, ſeu matrimonium, & conſequenter nulla eſſe ſponſalia. Patet, quia tunc eadem eſt ratio de ebrio, ac de amente, vt contractus ab eo factus ratus, & firmus non ſit, neque vllam inducens obligationem. Cùm enim hi contractus conſenſu deliberato, & ſufficiẽti ad mortale fieri debeãt, & ſine illo nullo modo cõſtare poſſint, ſequitur à tali ebrio, & amente, in quibus talis deliberatio eſſe nequit, neque ſponſalia, neque matrimonium verè contrahi poſſe, & contracta nulla eſſe. 6

Dico *ſecundò*, etiam videtur clarum cum ſola deliberatione interpretatiuâ in cauſâ, ſeu in alio indirectè volito, quando non præceſſit deliberatio formalis, & directa de illo, non eſſe valida ſponſalia, & matrimonium, & idem eſt de aliis contractibus, & voto. Ita Sanctez *lib.* 1. *d.* 8. *n.* 19. Vaſquez *diſp.* 5. *c.* 3. *n.* 31. & communiter Theologi omnes. Ratio eſt, quia ad contrahenda ſponſalia neceſſaria eſt formalis deliberatio, & voluntas ſe obligandi promiſſione, quæ in ſe, ac formaliter libera ſit, & ad illud obiectum in ſe terminetur cum ſufficienti notitia illius: ſiue hæc deliberatio, & voluntas actu duret, quando fiunt ſponſalia, ſiue tantùm eius virtus; ergo niſi præceſſerit intentio, ac deliberatio formalis circa talem voluntatem, nequeunt ſponſalia valida eſſe, cùm voluntas illa debeat eſſe deliberata. Antecedens non videtur poſſe negari: nam obligatio ſponſalium non eſt ex his, quæ inuoluntariè oriri ſolent ex actionibus hominis, vt eſt obligatio ſatisfaciendi ex iniuriâ orta; vel ſuſtinendi pœnam ortam ex culpa, ſed eſt obligatio omnino voluntaria, & libera: id enim manifeſtum eſt in quauis alia obligatione vnius hominis ad alium. At prolatio verborum ſponſalium in ebrietate, licèt poſſit eſſe indirectè voluntaria, ſeu in cauſa; tamen vt eſt formalis promiſſio, & pro vt habet vim obligandi, nequit eſſe voluntaria, niſi virtute alicuius formalis volitionis, ac deliberationis, quæ præceſſerit; quia vt obligatoria ſunt verba ſponſalitia, non continentur in aliis cauſis, niſi formaliter vt talia ſunt intendantur. Quare ebrius ſi cum ſolâ hac deliberatione interpretatiuâ, vel in cauſâ indirectè volitá contrahat ſponſalia, vel matrimonium, nihil facit, quia conſenſu libero, & debitâ deliberatione caret. 7

Dico *tertiò*, etiam ſi ſponſalia directè, ac formaliter intendantur per ſe, & in ſe, & ex eorum deliberatione, ac intentione eligatur cauſa, nempe ebrietas, vt medium præuiſum ad verba ſponſalitia proferenda, & in ipſâ ebrietate proferantur, adhuc non eſſe 8

valida

valida sponsalia, nec matrimonium, nec votum, atque adeò nulla deliberatio in causa, seu per moralem imputationem sufficiens est ad valorem spōsalium. Ita egregiè Vasquez *citatus*. Ratio est, quia ex deliberatione, & voluntate, quæ præcessit ebrietatem, & ex verbis in ea prolatis, nulla ratione fieri potest contractus: nam contractus, qui etiam verbis, aut signis constat, debet esse actus humanus; actio autem facta tempore ebrietatis, non est humana, quamuis procedat ex antecedente liberá voluntate faciendi sponsalia eo tempore, quia ea actio eo tempore facta non procedit ab homine constituto in statu humano, ac proinde non est humana actio, cùm non coniungatur humano modo cum voluntate præcedente. Ex quo fit, vt prior voluntas libera non censeatur moraliter perseuerare tempore ebrietatis in illa actione externá: nam desinit vbi primum homo statum humanum amittit, vt etiam contingit quando homo moritur, vel dormit. Quod à posteriori probatur, quia etiamsi quis habuisset animum dicendi conuitia in aliquem, si inebriaretur, & in ebrietate proferret, non censeretur iniuriam facere, nec conuitiari: sicut neque censetur mentiri, aut fidem frangere, qui in ebrietate facit oppositum eius, quod promiserat. Vnde periurium ebrij, vel dormientis, etiam præuisum, & antea intentum, non habet formaliter malitiam periurij, cùm committitur, tametsi sit, & dicatur effectus peccati: nec erit peccatum reseruatum, vbi reseruatur periurium, vt notauit Sanchez *lib.6. in Decalogum, c.16. n.47.* Et quamuis ipse Sanchez *n.* 44. existimet blasphemias in ebrietate prolatas antea præuisas esse peccata formaliter; verius tamen Vasquez 1. 2. *disp.*127. c. 3. id negat: sicut enim contumeliæ ab ebrio prolatæ non sunt formaliter contumeliæ; sic nec blasphemiæ, quia non sunt locutiones humanæ. Et quamuis homicidium, v. g. si esset reseruatum, vel haberet censuram annexam, contraheretur reseruatio, vel censura, si fuisset antea præuisum & volitum; etiamsi fieret in ebrietate, vel somno; non tamen periurium prædictum. Ratio discriminis est, quia iustitia, cui peccatum homicidij aduersatur, non solùm prohibet occidere, sed etiam causam apponere, ex qua eiusmodi damnū inferatur; ac proinde tam erit contra iustitiæ præceptum ponere tales actiones, quàm absque illis ponere effectum ipsum. At præceptum religionis reseruās periurium, v.g. solùm prohibet formale periurium; non est autem periurium formale, sed materiale tantùm adducere Deū in testem mēdacij per verba materialia, sed per verba formalia, quæ sola possunt esse vera adductio Dei in testem mendacij, qualia non sunt verba prolata ab ebrio, vel dormiente. Firmo ampliùs idem tertiū dictum. Nam prædicta deliberatio & voluntas, si sit de præsenti ante ebrietatem nihil operatur; cùm sit sine verbis, & ea deliberatio, & voluntas in ebrietate cessat; ac proinde cùm verbis in ebrietate prolatis non coniungitur, vt vnum actum moralem, & contractū efficiat: si verò sit de futuro; ergo pro tempore ebrietatis non est consensus sufficiens, nisi post ebrietatem transeat in voluntatem de præsenti: nam velle in futurum contrahere, non est idem, quòd velle nunc contrahere. Denique idem corroboro, quia contractus sponsalitius, cùm sit humanus, nequit perfici, nisi per locutionem, vel actionem aliam humanam. At talis non est, quæ fit à dormiente, vel ebrio. Quod sic probo, quia locutio dormientis, vel ebrij ideo non est locutio humana, quia non potest significare, & exprimere more humano mentem loquentis: locutio enim humana imposita est ad significandam, & exprimendam mentem loquentis, mentem, inquā, præsentem, id est, quid nimirum sentiat tunc de rebus, siue præsentibus, siue præteritis, siue futuris; omnis ergo qui loquitur intendit exprimere, quid tunc sentiat de obiecto, quod loquitur; vnde per illam locutionem exprimit mentem, quam vel actualiter, vel virtualiter habet, deriuatam humano modo ex priori mente. At verba, quæ profert ebrius, vel dormiens, non sunt apta ad exprimendam humanam mentem, quam tunc habeat, cùm nullam talem habeat in eo statu: mentem autem humanam merè præteritam nō significant, quia non sunt imposita ad hoc significandum; neque ex naturá rei eam possunt significare: non enim verba prolata à dormiente, vel ebrio possunt mentem humanam præteritam prudenter significare cùm possit ex aliis causis prouenire, quòd illæ voces proferantur ab ebrio, vel à dormiente. Illa ergo verba non sunt humana, id est, non habent modum significandi humanum, prout deberent habere ad conficiendum contractum humanum.

9 Hinc colligo, Sacramentum collatum à Ministro in ebrietate existente, non esse verum sacramentum; quia forma prolata in ebrietate, non sufficit ad effectum à Christo institutum. Nam verba illa in ebrietate prolata non sunt actio moralis, quia omnia, quæ fiunt in ebrietate, etiamsi fuerint præuisa, non sunt actiones humanæ, & liberæ; formæ autem sacramentalis prolatio debet esse actio humana, & libera. Vnde ob eamdem rationem intentio illa administrandi Sacramenta, non dicitur in illis verbis humano modo manere; quia vt intentio præterita virtute dicatur manere in aliquo opere exteriori, illud exterius debet esse actio humana; alioquin talis voluntas omnino interrumpitur.

Ad argumenta opposita.

10 Ad primum negatur tunc esse sponsalia moraliter deriuata ex præcedenti deliberatione contrahendi, quia tunc in ebrietate non est actio humana, quam omnes contractus humani, & Sacramenta postulant, nec in ea prolatione cùm non sit actio humana, potest manere intentio virtualis stricta, & propria.

11 Ad secundum dico, non esse verum, & formale homicidium contractum in ebrietate, neque esse peccatum formaliter eo modo, quo actus exterior malus manens sub potestate nostra censetur esse peccatū formaliter. Quod latè ostēdi in tractatu *de peccatis d sp.5. sect.5.* cū Vasquez 1.2. *disp.*94. c.3. & aliis. Cuius rei hanc rationem adhibui; quia tandiu actus externus est capax malitiæ moralis, quandiu liber est, & humanus: est enim fundamentum bonitatis, & malitiæ voluntatium, & liberū; atque adeò quando opus externum malum liberum semper manet, & sub nostrá potestate, semper est formaliter peccatum. At homicidium quod fit in somnis, aut in ebrietate libertatem non habet in se, ac proinde non est formaliter peccatum; quia dum fit, non exercetur humano, & libero modo. Solum ergo est liberum, & peccatum in causa, ideoque, propriè loquendo, dicitur solùm effectus peccati præteriti, nō verò peccatum formaliter. Vnde propter eamdem rationem verba in ebrietate prolata, cùm non proferantur humano modo, nempe voluntario, & libero, nequeunt esse formaliter contractus sponsalitius.

12 Ad confirmationem, concedo deliberationem internam sufficientem ad peccandum mortaliter, sufficere quoque ad contrahendum sponsalia, cæterùm in obiectis magnum esse potest discrimen; nam ad peccandum non est necesse velle formaliter malitiam, neque actum vt malum, sed satis est velle actum; cui est coniuncta malitia; ad sponsalia verò sicut & ad votum, nō satis est velle proferre verba promissionis,

sed necesse est velle illa sub ratione promissionis, & obligationis; quæ voluntas manere debet virtute, cùm verba proferuntur: nequit autem manere virtute, cùm verba proferuntur ab homine, quando non est sui compos, sed est ligatus somno, vel ebrietate; quia tunc iam non operatur vt homo, seu humano modo, & ideo moraliter nequit perseuerare.

13 Ad vltimum, optimè respondet Sanchez *relatus num.* 20. esse disparitatem: nam minister debet operari nomine Christi, & significare per suas veras, & proprias actiones; ad quod requiritur eas esse humanas & procedere humano modo à deliberatione, & intentione humanâ: recipiens autem non operatur vt minister nomine Christi, nec significat, & ideo non oportet, quòd agat humano modo, sed solùm quòd recipiat: quæ receptio non debet procedere ab intentione; sed ad summum in adultis debet supponere intentionem recipiendi.

14 Contra hanc solutionem Basilius Ponce *lib.* 4. *c.* 1. *n.* 13. obiicit ipsi Sanchez; cùm reddit prædictam disparitatem inter ministrum, & suscipientem, rem inexplicatam relinquere. Cæterùm si noster Sanchez in reddendâ prædictâ disparitate rem inexplicatam reliquit; manifestè & ipse Basilius neque rem ipsam explicuit, cùm eamdem prorsus rationem discriminis, & non aliam reddiderit *n.* 16. vbi ait ex nostro Vasquio, ideo eum, qui ante ebrietatem habuit re verâ consensum præsentem, siue sponsalium, siue matrimonij, non tamen expressit tunc verbo, expressit verò postea cùm ebrius fuit, ideo, inquam, non contrahere, quia ea prolatio verborũ non est humana actio, cùm non coniungatur humano modo cum deliberatione, & voluntate præcedente. Cùm ergo non sit actio humana, quam omnes contractus humani, & Sacramenta postulant, non mirum, si non fiat contractus, aut Sacramentum; quæ ratio non militat in susceptione, cùm non sit actio. Quis autem non videat hanc disparitatem esse protsus eandem cum eâ, quam noster Sanchez reddidit? Nec certè ad solutionem argumenti alia assignari potest accuratior.

Sectio VI.

An voluntas, seu animus promittendi, & se obligandi sit de sponsalium necessitate, ac essentia.

EGimus hactenus de actu intellectus ordinantis, ac deliberantis, qui necessariò præcedere debet ad contractum sponsalitium, agẽdum modò de actu voluntatis, seu de intentione se obligandi ad eiusmodi contractum. Constat enim, hanc esse necessariam; quia obligatio sponsalium voluntaria est, non est autem voluntaria, nisi per actum voluntatis.

1 Certum est autem primò solum propositum contrahendi sponsalia, etiam si de se efficax sit, non sufficere ad contractum sponsalitium. Patet, tum quia in genere nemo obligatur sine voluntate se obligandi, vt ostendemus. At qui habet propositum aliquid faciendi, non statim habet voluntatem se obligandi. Vt constat in ipso vsu, & experientia, aliàs nemo proponeret aliquid, si statim ex proposito obligatus maneret. Et inter homines liquet, longè diuersum esse proponere aliquid dare alteri, vel promittere, aut se obligare: quia facere aliquid, & obligare se ad illud faciendum, sunt obiecta diuersa, vnde potest voluntas versari circa vnum, & nõ circa aliud. Tum etiam, quia in specie obligatio sponsalium, solùm oritur ex ipsis sponsalibus; qui autem proponit tantùm, se contracturum matrimonium, nondum promittit, quia nec verbis promissionem profitetur, neque animo cõcipit, cùm nondum habeat voluntatem se obligandi. Hic autem actus circa tria versari potest, scilicet vel circa promissionem, vel circa obligationem, vel circa executionem, seu actionem. De voluntate hac vltimâ exequendi dicam *sect. sequenti*, nunc de priori agam; & difficultas est, an voluntas promittendi, & se obligandi sit æquè necessaria, ita vt sine vtrâq; sponsalia cõsistere, aut intelligi nequeant. Vel potiùs promissio facta ex animo promittendi, sed non cum animo se obligandi, possit esse valida, & sufficiens ad sponsalia contrahenda.

Partem affirmantem sequuntur Sotus, Ledesma, Aragon, Gutierrez, & alij relati à Sanchez *disp.* 9. *n.* 4. Idem defendunt Vasquez *disp.* 6. *de matrim. cap.* 3. Basilius Ponce *lib.* 12. *cap.* 2. & Gaspar Hurtado *disp.* 1. *diffic.* 10. 2

Primò, quia sicut calefactio est proprietas ignis, ita & obligatio est proprietas promissionis: sed apposito igne sequitur calefactio, velit nolit apponens: ergo, positâ promissione oritur obligatio, velit nolit promittens.

Secundò, qui vult antecedens, vult necessariò consequens. *l.* 1. *ff. si vsusfructus*; sed obligatio sequitur necessariò promissionem: ergo qui vult istam, non potest non velle illam.

Tertiò iuramentum promissorium factum cum animo vero iurandi, sed cum voluntate positiuâ non promittendi, nec se obligandi, adhuc validum est vi iuramenti, vt cum multis tenet Suarez *lib.* 2. *de iuramento c.* 7. *n.* 11. 12. 13. & 14. ergo valebit etiam in sponsalibus promissio facta animo promittendi, cum voluntate tamen positiuâ se non obligandi.

Vltimò, talis promissio est vera promissio, quia, vt supponitur, promittens offert alteri verè, & ex animo suam fidem contrahendi matrimonium, in quo consistit natura promissionis: at ex verâ promissione nequit ex natura rei non oriri obligatio saltem fidelitatis ad standum rei promissæ; ergo. Firmatur, quia sicut veritas in dicendo obligat ad dicendum verum, ita fidelitas obligat ad standum promissis; sed eo ipso, quo quis aliquid enunciat, obligatur iure naturali ad dicendum verum, nec est in potestate eius non se ad id obligare; ergo eo ipso, quo quis aliquid verè promittit, obligatur ad implendum promissum, nec est in eius potestate tollere talem obligationem.

Addit Gaspar Hurtado contra Vasquez, & Basilium Ponce talem promissionem, tametsi valida sit ad obligandum ex fidelitate, sed non ad obligandum ex iustitia. Quod probat, quia in potestate promittentis est, suâ promissione tantùm offerre fidem, & non conferre ius iustitiæ ad rem promissam; nam sufficiẽter saluatur natura promissionis in obligatione fidei: & conferre ius ad rem, pendet ex voluntate domini rei, quia ius non confertur solis verbis absque animo conferendi; contractus enim, ex quo oritur ius iustitiæ in vno, & obligatio iustitiæ in altero, coalescit ex verbis conferendi sufficientibus, & ex consensu conferendi: ergo dicta promissio, quamuis sit ficta, in ratione contractus, non tamen in ratione promissionis, ac proinde tametsi ea obliget ex fidelitate, non tamẽ obligat ex iustitia. Firmatur; nam sicut nemo potest abdicari propriâ re sine proprio consensu; ita nemo potest habere ius in rem alterius, sine consensu alterius: ex alio verò capite non implicat, vt quis offerat alteri hanc fidem sine animo conferendi ius in rem promissam; ergo sic promittens manebit obligatus, non ex iustitia, sed ex fidelitate. 3

Partem

4 Partem negantem, nec esse tunc sponsalia, nec ex vi promissionis obligare sentiunt Ricardus, Bonauentura, Angelus, Syluester, Nauarrus, & alij, quos refert, & sequitur Sanchez *lib. disp. 9. n. 5.* Idem sentiunt Coninch *disp. 21. dub. 2. n. 7.* Bonacina *q. 1. puncto 1. n. 5.* & alij. Probant, quia obligatio est naturalis effectus consequens promissionem veram; ergo qui efficaciter vult promissionem, efficaciter vult obligationem; ergo è conuerso, qui efficaciter non vult se obligare, sed omnino oppositum, nec vult contrahere sponsalia, neque ex animo promittere. Firmant, quia omnis obligatio, quæ non est ex lege, ortum habere debet ex priuatâ hominis voluntate, volentis se obligare; ergo vbi deest hæc obligandi voluntas, deest quoque & obligatio; & hæc multo magis deficiet, cũ promittens positiuè intendit se non obligare.

5 Hanc vltimam sententiam iudico veriorem. Nam existimo omninò repugnare posse dari promissionem sine animo implicito, vel explicito se obligandi, & consequenter eo ipso quòd datur animus efficax non se obligandi, non posse dari promissionem. Ad cuius rei exactam explanationem duo sunt dilucidanda. *Primum*, an in promissione voluntas promittendi sit distincta, re ipsâ, vel saltẽ ratione à voluntate se obligandi. *Secundum*, dato quòd non sit vna tantùm voluntas, sed duplex, re distincta, possit stare prima absque secundâ.

Circa primum Doctores communiter videntur supponere secundam voluntatem consequi ad primam, & consequenter esse re ipsâ distinctas. Quod declarant in vulgari casu, in quo fingitur aliquis contrahens sponsalia, cum voluntate promittendi, & absque voluntate se obligandi, sed potiùs cum expressâ voluntate non se obligandi; nam hic casus non inuoluit repugnantiam: ergo signum est has voluntates esse distinctas.

In hac re mihi videtur dicendum

6 *Primò*, voluntatem promittendi esse essentialem in contractu sponsalium. Hoc est certum & omnes fatentur, & ratio est, quia de ratione sponsalium est, vt sint spontanea, & libera; sed, hoc habent à voluntate: ergo de ratione & essentia sponsalium est, vt includant voluntatem. Præterea constat substantiam, & essentiam sponsalium consistere in promissione mutuâ matrimonij, vt liquet ex eius definitione suprà *sect. 1.* adductâ, & dicetur *sectione vltima*: ergo euidens est de ratione, & essentia sponsalium esse, vt includant non quamuis voluntatem, sed voluntatem promittendi.

7 Dico *secundò*, voluntatem se obligandi in sponsalibus esse ipsis essentialem, vt sit vera promissio distincta à vero, & mero proposito. Ita expressè Lessius *de iustitia cap. 18. dub. 1. n. 5. & cap. 40. dub. 1. n. 6.* Coninch *disp. 21. dub. 2. n. 7.* & alij. Ratio est, quia sponsalia suapte naturâ non secus obligationem includunt, quàm promissionem; ergo sicut voluntas promittendi est essentialis, ita & voluntas se obligandi. Firmo, quia qui solùm proponit contrahere matrimonium cum Francisca, v. g. tametsi hoc ei dicat, nihil ei verè promittit, non ob aliam causam, nisi quia non intendit se ei obligare: ergo promissio matrimonij essentialiter requirit, vt fiat cum intentione se obligandi. Denique idem probo, quia in hac re lex, promissio, & votum æquiparantur secundùm omnes; nam sicut per legem obligatur subditus à superiore, ita per promissionem, vel votum homo se obligat homini, vel Deo; ergo sicut voluntas obligandi subditum in superiore est essentialis legi, vel præcepto; ita voluntas obligandi est ad promissionem, vel votum essentialis.

Dico *tertiò*, voluntatem se obligandi in quauis promissione esse eandem formaliter cum ipsa voluntate promittendi, atque adeò nec ratione ratiocinatâ posse has duas voluntates distingui, sed tantùm appellatione nominis. Moueor ad id asserendum, quia non apparet specialis aliqua formalitas in affectu se obligandi, quæ nõ imbibatur essentialiter in affectu promittendi: nam hic essentialiter includere debet aliquid, per quod distinguatur ab affectu proponendi; id autem nequit esse, neque intelligi, nisi affectus se obligandi, vt per se videtur manifestum. Firmo, quia nequit intelligi contractus venditionis, vel ratio donationis alicuius rei sine affectu, & voluntate eam à se alienandi: ergo nequit intelligi vera voluntas promittendi matrimonium cum solo proposito illud cõtrahendi, & non cum voluntate se obligandi ad illud contrahendum. Patet consequentia, quia tam intimum, & intrinsecum est voluntati promittendi affectus se obligandi, atque intrinsecum est, & essentiale venditioni, ac donationi humanæ alicuius rei, eam à se alienare; nequit enim vlla disparitatis ratio assignari, si rectè perpendatur. 8

Hinc dico *quartò*, eum qui promittit matrimonium cum expressâ intentione se non obligandi, re verâ non intendere promittere, sed fingere, & simulare promissionem externâ verborum specie. Patet, quia qui sic dicit, se matrimonium promittere, verè, & à parte rei mentitur; quia contra mentem loquitur, cùm mens interiùs contradicat, sciens se habere affectum contrarium se non obligandi, atque adeò non promittendi. Quòd si putet, se posse promittere absque obligatione, fallitur; quia quid nomine promissionis significetur, non intelligit. Vnde verè procedit ex errore circa substantiam, & essentiam actûs; atque adeò talis actus nequit inducere obligationẽ. Quia quando actui apponitur aliqua conditio, vel clausula, quæ est contra substantiam, & essentiam actûs, ille actus est irritus: sicut si quis dicat, se vendere, vel donare rem, ita tamen, vt nolit eam à se alienare, nihil facit, quia apponit conditionem contra substantiam, & essentiam venditionis. Ex quo patet solutio ad casum illum propositum. 9

Dico *vltimò*, ad sponsalium constitutionem non requiri semper actualem intentionem promittendi, vel se obligandi ad matrimonium, sed sufficere virtualem. Patet, quia eodem modo necessaria est prædicta intentio, quo est necessaria aduertentia, ac deliberatio. Quare sicut hæc sufficit virtualis, & non est sufficiens merè habitualis, vt latè ostensum est suprà *sect. 4. & 5.* ita idem dicendum de intentione. 10

Circa secundum datâ, & non concessâ duplici voluntate re ipsa distinctâ, promittendi videlicet, & se obligandi; videtur concedendum valida esse sponsalia facta cum voluntate promittendi, etiam si facta sint cum expressâ voluntate non se obligandi. Quia obligatio est effectus omnino naturalis promissionis; ergo positâ promissione non potest homo talem effectum impedire suâ voluntate: sed ex vi prioris voluntatis ponitur promissio; ergo ex illa oritur obligatio, velit nolit promittens: ergo sunt valida prædicta sponsalia. Atque hoc manifestè videntur probare argumenta primæ sententiæ. 11

Dico *primò*, cum Doctoribus secundæ sententiæ, etiam datâ illâ opinione de duplici illâ voluntate re ipsâ distinctâ, non esse valida sponsalia, nec posse dari veram promissionem, si adsit animus efficax non se obligandi. Probo id *primò*, quia quamuis voluntas se obligandi non sit de essentia promissionis, sed sit eius proprietas; tamen positâ promissione, non est in potestate promittentis auferre obligationem, quia obligatio 12

sed necesse est velle illa sub ratione promissionis, & obligationis; quæ voluntas manere debet virtute, cùm verba proferuntur: nequit autem manere virtute, cùm verba proferuntur ab homine, quando non est sui compos, sed est ligatus somno, vel ebrietate; quia tunc iam non operatur vt homo, seu humano modo, & ideo moraliter nequit perseuerare.

13 Ad vltimum, optimè respondet Sanchez *relatus num.* 20. esse disparitatem: nam minister debet operari nomine Christi, & significare per suas veras, & proprias actiones; ad quod requiritur eas esse humanas & procedere humano modo à deliberatione, & intentione humanâ: recipiens autem non operatur vt minister nomine Christi, nec significat, & ideo non oportet, quòd agat humano modo, sed solùm quòd recipiat: quæ receptio non debet procedere ab intentione; sed ad summum in adultis debet supponere intentionem recipiendi.

14 Contra hanc solutionem Basilius Ponce *lib.4.c.1.n.* 13. obiicit ipsi Sanchez; cùm reddit prędictam disparitatem inter ministrum, & suscipientem, rem inexplicatam relinquere. Cæterùm si noster Sanchez in reddendâ prædictâ disparitate rem inexplicatam reliquit; manifestè & ipse Basilius neque rem ipsam explicuit, cùm eamdem prorsus rationem discriminis, & non aliam reddiderit *n.* 16. vbi ait ex nostro Vasquio, ideo eum, qui ante ebrietatem habuit re verâ consensum præsentem, siue sponsalium, siue matrimonij, non tamen expressit tunc verbo, expressit verò postea cùm ebrius fuit, ideo, inquam, non contrahere, quia ea prolatio verborũ non est humana actio, cùm non coniungatur humano modo cum deliberatione, & voluntate præcedente. Cùm ergo non sit actio humana, quam omnes contractus humani, & Sacramenta postulant, non mirum, si non fiat contractus, aut Sacramentum; quæ ratio non militat in susceptione, cùm non sit actio. Quis autem non videat hanc disparitatem esse prorsus eandem cum eâ, quam noster Sanchez reddidit? Nec certè ad solutionem argumenti alia assignari potest accuratior.

SECTIO VI.

An voluntas, seu animus promittendi, & se obligandi sit de sponsalium necessitate, ac essentia.

EGimus hactenus de actu intellectus ordinantis, ac deliberantis, qui necessariò præcedere debet ad contractum sponsalitium, agedum modò de actu voluntatis, seu de intentione se obligandi ad eiusmodi contractum. Constat enim, hanc esse necessariam; quia obligatio sponsalium voluntaria est, non est autem voluntaria, nisi per actum voluntaris.

1 Certum est autem primò solum propositum contrahendi sponsalia, etiam si de se efficax sit, non sufficere ad contractum sponsalitium. Patet, tum quia in genere nemo obligatur sine voluntate se obligandi, vt ostendemus. At qui habet propositum aliquid faciendi, non statim habet voluntatem se obligandi. Vt constat in ipso vsu, & experientiâ, aliàs nemo proponeret aliquid, si statim ex proposito obligatus maneret. Et inter homines liquet, longè diuersum esse proponere aliquid dare alteri, vel promittere, aut se obligare: quia facere aliquid, & obligare se ad illud faciendum, sunt obiecta diuersa, vnde potest voluntas versari circa vnum, & nõ circa aliud. Tum etiam, quia in specie obligatio sponsalium, solùm oritur ex ipsis sponsalibus; qui autem proponit tantùm, se contracturum matrimonium, nondum promittit, quia nec verbis promissionem profitetur, neque animo cõcepit, cùm nondum habeat voluntatem se obligandi. Hic autem actus circa tria versari potest, scilicet vel circa promissionem, vel circa obligationem, vel circa executionem, seu actionem. De voluntate hac vltimâ exequendi dicam *sect. sequenti*, nunc de priori agam; & difficultas est, an voluntas promittendi, & se obligandi sit æquè necessaria, ita vt sine vtràq; sponsalia cõsistere, aut intelligi nequeant. Vel potiùs promissio facta ex animo promittendi, sed non cum animo se obligandi, possit esse valida, & sufficiens ad sponsalia contrahenda.

2 Partem affirmantem sequuntur Sotus, Ledesma, Aragon, Gutierrez, & alij relati à Sanchez *disp. 9. n.* 4. Idem defendunt Vasquez *disp. 6. de matrim. cap.* 3. Basilius Ponce *lib.12. cap.2.* & Gaspar Hurtado *disp.* 1. *diffic.* 10.

Primò, quia sicut calefactio est proprietas ignis, ita & obligatio est proprietas promissionis: sed apposito igne sequitur calefactio, velit nolit apponens: ergo, positâ promissione oritur obligatio, velit nolit promittens.

Secundò, qui vult antecedens, vult necessariò consequens. *l. 1. ff. si vsusfructus*; sed obligatio sequitur necessariò promissionem: ergo qui vult istam, non potest non velle illam.

Tertiò iuramentum promissorium factum cum animo vero iurandi, sed cum voluntate positiuâ non promittendi, nec se obligandi, adhuc validum est vi iuramenti, vt cum multis tenet Suarez *lib.2. de iuramento c. 7. n.* 11. 12 13. & 14. ergo valebit etiam in sponsalibus promissio facta animo promittendi, cum voluntate tamen positiuâ se non obligandi.

Vltimò, talis promissio est vera promissio, quia, vt supponitur, promittens offert alteri verè, & ex animo suam fidem contrahendi matrimonium, in quo consistit natura promissionis: at ex verâ promissione nequit ex natura rei non oriri obligatio saltem fidelitatis ad standum rei promissæ; ergo. Firmatur, quia sicut veritas in dicendo obligat ad dicendum verum, ita fidelitas obligat ad standum promissis; sed eo ipso, quo quis aliquid enunciat, obligatur iure naturali ad dicendum verum, nec est in potestate eius non se ad id obligare; ergo eo ipso, quo quis aliquid verè promittit, obligatur ad implendum promissum, nec est in eius potestate tollere talem obligationem.

Addit Gaspar Hurtado contra Vasquez, & Basilium Ponce talem promissionem, tametsi valida sit ad obligandum ex fidelitate, sed non ad obligandum ex iustitia. Quod probat, quia in potestate promittentis est, suâ promissione tantùm offerre fidem, & non conferre ius iustitiæ ad rem promissam; nam sufficiẽter saluatur natura promissionis in obligatione fidei: & conferre ius ad rem, pendet ex voluntate domini rei, quia ius non confertur solis verbis absque animo conferendi; contractus enim, ex quo oritur ius iustitiæ in vno, & obligatio iustitiæ in altero, coalescit ex verbis conferendi sufficientibus, & ex consensu conferendi: ergo dicta promissio, quamuis sit ficta, in ratione contractus, non tamen in ratione promissionis, ac proinde tametsi ea obliget ex fidelitate, non tamẽ obligat ex iustitia. Firmatur; nam sicut nemo potest abdicari propriâ re sine proprio consensu; ita nemo potest habere ius in rem alterius, sine consensu alterius: ex alio verò capite non implicat, vt quis offerat alteri hanc fidem sine animo conferendi ius in rem promissam; ergo sic promittens manebit obligatus, non ex iustitia, sed ex fidelitate. 3

Partem

4 Partem negantem, nec esse tunc sponsalia, nec ex vi promissionis obligare sentiunt Ricardus, Bonauentura, Angelus, Syluester, Nauarrus, & alij, quos refert, & sequitur Sanchez *lib. disp. 9. n. 5.* Idem sentiunt Coninch *disp. 21. dub. 2. n. 7.* Bonacina *q. 1. puncto 1. n. 5.* & alij. Probant, quia obligatio est naturalis effectus consequens promissionem veram; ergo qui efficaciter vult promissionem, efficaciter vult obligationem; ergo è conuerso, qui efficaciter non vult se obligare, sed omnino oppositum, nec vult contrahere sponsalia, neque ex animo promittere. Firmant, quia omnis obligatio, quæ non est ex lege, ortum habere debet ex priuatâ hominis voluntate, volentis se obligare; ergo vbi deest hæc obligandi voluntas, deest quoque & obligatio; & hæc multo magis deficiet, cũ promittens positiuè intendit se non obligare.

5 Hanc vltimam sententiam iudico veriorem. Nam existimo omninò repugnare posse dari promissionem sine animo implicito, vel explicito se obligandi, & consequenter eo ipso quòd datur animus efficax non se obligandi, non posse dari promissionem. Ad cuius rei exactam explanationem duo sunt dilucidanda. *Primum*, an in promissione voluntas promittendi sit distincta, re ipsâ, vel saltē ratione à voluntate se obligandi. *Secundum*, dato quòd non sit vna tantùm voluntas, sed duplex, re distincta, possit stare prima absque secundâ.

Circa primum Doctores communiter videntur supponere secundam voluntatem consequi ad primam, & consequenter esse re ipsâ distinctas. Quod declarant in vulgari casu, in quo fingitur aliquis contrahens sponsalia, cum voluntate promittendi, & absque voluntate se obligandi, sed potiùs cum expressâ voluntate non se obligandi; nam hic casus non inuoluit repugnantiam: ergo signum est has voluntates esse distinctas.

In hac re mihi videtur dicendum

6 *Primò*, voluntatem promittendi esse essentialem in contractu sponsalium. Hoc est certum & omnes fatentur, & ratio est, quia de ratione sponsalium est, vt sint spontanea, & libera; sed, hoc habent à voluntate: ergo de ratione & essentia sponsalium est, vt includant voluntatem. Præterea constat substantiam, & essentiam sponsalium consistere in promissione mutuâ matrimonij, vt liquet ex eius definitione suprà *sect.* 1. adductâ, & dicetur *sectione vltima*: ergo euidens est de ratione, & essentia sponsalium esse, vt includant non quamuis voluntatem, sed voluntatem promittendi.

7 Dico *secundò*, voluntatem se obligandi in sponsalibus esse ipsis essentialem, vt sit vera promissio distincta à vero, & mero proposito. Ita expressè Lessius *de iustitia cap. 18. dub. 1. n. 5. & cap. 40. dub. 1. n. 6.* Coninch *disp. 21. dub. 2. n. 7.* & alij. Ratio est, quia sponsalia suapte naturâ non secus obligationem includunt, quàm promissionem; ergo sicut voluntas promittendi est essentialis, ita & voluntas se obligandi. Firmo, quia qui solùm proponit contrahere matrimonium cum Francisca, v. g. tametsi hoc ei dicat, nihil ei verè promittit, non ob aliam causam, nisi quia non intendit se ei obligare: ergo promissio matrimonij essentialiter requirit, vt fiat cum intentione se obligandi. Denique idem probo, quia in hac re lex, promissio, & votum æquiparantur secundùm omnes; nam sicut per legem obligatur subditus à superiore, ita per promissionem, vel votum homo se obligat homini, vel Deo; ergo sicut voluntas obligandi subditum in superiore est essentialis legi, vel præcepto; ita voluntas obligandi est ad promissionem, vel votum essentialis.

Dico *tertiò*, voluntatem se obligandi in quauis promissione esse eandem formaliter cum ipsa voluntate promittendi, atque adeò nec ratione ratiocinatâ posse has duas voluntates distingui, sed tantùm appellatione nominis. Moueor ad id asserendum, quia non apparet specialis aliqua formalitas in affectu se obligandi, quæ nõ imbibatur essentialiter in affectu promittendi: nam hic essentialiter includere debet aliquid, per quod distinguatur ab affectu proponendi; id autem nequit esse, neque intelligi, nisi affectus se obligandi, vt per se videtur manifestum. Firmo, quia nequit intelligi contractus venditionis, vel ratio donationis alicuius rei sine affectu, & voluntate eam à se alienandi: ergo nequit intelligi vera voluntas promittendi matrimonium cum solo proposito illud cõtrahendi, & non cum voluntate se obligandi ad illud contrahendum. Patet consequentia, quia tam intimum, & intrinsecum est voluntati promittendi affectus se obligandi, atque intrinsecum est, & essentiale venditioni, ac donationi humanæ alienius rei, eam à se alienare; nequit enim vlla disparitatis ratio assignari, si rectè perpendatur. 8

9 Hinc dico *quartò*, eum qui promittit matrimonium cum expressâ intentione se non obligandi, re verâ non intendere promittere, sed fingere, & simulare promissionem externâ verborum specie. Patet, quia qui sic dicit, se matrimonium promittere, verè, & à parte rei mentitur; quia contra mentem loquitur, cùm mens interiùs contradicat, sciens se habere affectum contrarium se non obligandi, atque adeò non promittendi. Quòd si putet, se posse promittere absque obligatione, fallitur; quia quid nomine promissionis significetur, non intelligit. Vnde verè procedit ex errore circa substantiam, & essentiam actûs; atque adeò talis actus nequit inducere obligationé. Quia quando actui apponitur aliqua conditio, vel clausula, quæ est contra substantiam, & essentiam actûs, ille actus est irritus: sicut si quis dicat, se vendere, vel donare rem, ita tamen, vt nolit eam à se alienare, nihil facit, quia apponit conditionem contra substantiam, & essentiam venditionis. Ex quo patet solutio ad casum illum propositum.

10 Dico *vltimò*, ad sponsalium constitutionem non requiri semper actualem intentionem promittendi, vel se obligandi ad matrimonium, sed sufficere virtualem. Patet, quia eodem modo necessaria est prædicta intentio, quo est necessaria aduertentia, ac deliberatio. Quare sicut hæc sufficit virtualis, & non est sufficiens merè habitualis, vt latè ostensum est suprà *sect. 4. & 5.* ita idem dicendum de intentione.

11 Circa secundum datâ, & non concessâ duplici voluntate re ipsa distinctâ, promittendi videlicet, & se obligandi; videtur concedendum valida esse sponsalia facta cum voluntate promittendi, etiam si facta sint cum expressâ voluntate non se obligandi. Quia obligatio est effectus omnino naturalis promissionis; ergo positâ promissione non potest homo talem effectum impedire suâ voluntate: sed ex vi prioris voluntatis ponitur promissio; ergo ex illa oritur obligatio, velit nolit promittens: ergo sunt valida prædictâ sponsalia. Atque hoc manifestè videntur probare argumenta primæ sententiæ.

12 Dico *primò*, cum Doctoribus secundæ sententiæ, etiam datâ illâ opinione de duplici illâ voluntate re ipsâ distinctâ, non esse valida sponsalia, nec posse dari veram promissionem, si adsit animus efficax non se obligandi. Probo id *primò*, quia quamuis voluntas se obligandi non sit de essentia promissionis, sed sit eius proprietas; tamen positâ promissione, non est in potestate promittentis auferre obligationem, quia obligatio

obligatio non oritur immediatè ex voluntate, sed ex promissione ipsâ: sicut quia obligatio oritur ex contractu, non potest posito contractu emptionis, vel venditionis ab eo non oriri obligatio; quòd si obligatio non procedat, nec subsistet contractus, nec valida erit emptio, vel venditio; ergo idem dicendum de promissione matrimonij. *Secundo*, id à priori ostẽdo; quia omnis obligatio ex aliqua virtute oritur, & sine virtute nulla datur obligatio. Id inductione cõstat; homo enim si obligatur ad remuneranda obsequia sibi præstita, ideo est, quia virtus gratitudinis id petit; & si obligatur ad reddendum pretium rei emptæ, ideo est, quia id postulat virtus iustitiæ; & si obligatur ad reuerentiam debitam parentibus, ideo est, quia virtus pietatis id exigit; ergo eo ipso quòd aliqua res spectat ad aliquam virtutem, talis virtus ita obligat ad rem illam suo tempore præstandam, vt nullatenus possit ab eâ obligatione separari; quoniam quælibet virtus ita suam propriam infert obligationẽ, vt illâ persistente, hæc nequeat auferri. At promissio spectat saltem ad virtutem fidelitatis, v. g. ergo eo ipso quòd datur vera promissio, non potest virtus fidelitatis non obligare: sicut eo ipso, quòd datur iuramentum, non potest virtus religionis non obligare ad illud seruandum. Hinc

13 Dico *secundò*, qui ignoraret, etiam inuincibiliter promissionem matrimonij contrahendi non habere vim obligandi, etiam si verbis promitteret, nullam pareret obligationem, & consequenter nec verè promitteret. Ratio est, quia nequit esse vera promissio, nisi dependenter à liberâ voluntate promittendi, id est, fidem suam, seu fidelitatem alteri adstringendi, ac proinde nisi dependenter ab aliqua voluntate obligandi se ad faciendum id quod promittitur; caret autem omni huius obligationis voluntate, qui caret omni eius cognitione, quia nihil aliquo modo volitum, quod nullo modo est cognitum. Neque enim vllus obligari potest, nisi spontaneè, ac liberè, quod nequit esse, vbi est obligationis ignorantia inuincibilis: nam talis ignorantia tollit omnino voluntarium. Nec valet dicere, eum qui vult antecedens, velle cõsequens cum eo necessariò cõnexum. Non, inquam, valet, quia hoc, vt summum verum est, cùm antecedentis natura probè cognoscitur, non autem cùm ignoratur, vt hic supponimus ignorari à promittente, naturam promissionis esse connexã cum vi obligandi, eamque verè causare.

14 Dico *tertio*, qui satis gnarus est naturæ promissionis, & eius, quam parit ex se, obligationis, impossibile est, vt simul habeat voluntatem efficacem propriè promittendi matrimonium, & animum efficacem se promissione non obligandi. Ratio est, quia impossibilium, quæ cognoscuntur talia, nullus efficacem habere potest voluntatem: at impossibile est, posita naturâ veræ promissionis, non poni consequentem ex eâ necessariò obligationem; ergo qui vult efficaciter illam naturam ponere, non potest efficaciter hanc obligationem nolle; sed ad summum simplici affectu, & inefficaci. Et vice versâ, qui vult efficaciter hanc obligationem non esse, velle non potest efficaciter illam naturam ponere, sed vt summum simplici tantùm, & inefficaci complacentia, quam proinde naturam non ponet, quia nisi ex efficaci ponendi voluntate, nequit poni.

15 Hinc colligo; si quis fortè reperiretur, dicens, se animum habuisse verè promittendi: at etiam animum promissione sua se nullo modo obligandi, vt diiudicaretur, vtrùm eâ teneretur, an non, considerandum esse circa quod duorum istorum efficacem affectum habuerit, cùm circa vtrumque simul habere non potuerit. Nam si habuerit circa primum, obligatur suâ promissione, quia efficax voluntas explicita antecedentis, est & efficax voluntas saltem implicita consequentis, quod scitur ex illo sequi necessariò. Neque enim simplex complacentia, qua vellet, nullam ex ea sequi obligationem, impedire potest, ne ex illa re ipsa sequatur obligatio; sicut nec inefficax complacentia, quâ vellet peccans, nullam ex peccato sequi pœnam, impedire potest, ne ex peccato explicitè volito sequatur re ipsâ reatus pœnæ. Si autem circa secundum habuit efficacem voluntatem, non obligabitur: quia cùm tunc habuisset inefficacem solum affectum circa ponendam veræ promissionis naturam, re ipsâ eam non poneret, quia illa nequit poni, nisi ex efficaci voluntate: non posita autem re ipsâ naturâ promissionis, nullam re ipsâ parit obligationẽ. Quando verò dubitatur circa quod istorum duorum habuerit re ipsa efficacem voluntatem, id discernendũ est ex ea animi dispositione, in qua tunc fuit. Si enim promittens ita fuit dispositus, vt absolutè nollet promissionem, si ex ea erat re ipsâ secutura obligatio, noluit promissionem efficaciter; si verò nolens obligationem, ita nihilominus voluit promissionem, vt absolutè vellet, quantumuis esset ex eâ re ipsa obligatio secutura, eamdem efficaciter voluit, & consequenter ipsam re ipsâ contraxit obligationem.

Dico *vltimo*, si quis per impossibile supponeretur habere vtramque simul voluntatem efficacem, futurum vt promittens promissione suâ obligaretur. In hoc conuenio cum Doctoribus primæ sententiæ. Moueor, quia in primis efficax voluntas promittendi poneret re ipsâ promissionem: nam omnis, qui efficaciter vult promittere, re ipsâ vi voluntatis huius promittit, imò ex eius hypothesi non potest non promittere. At si semel ponatur vera promissio, necessariò secum affert veram obligationem; non enim vera promissio iam posita obligat ex voluntate promittẽtis, quasi vbi semel liberè promissionem posuit, habeat in suâ liberâ potestate, vt obliget, vel non obliget; sed ex solâ rei naturâ obligat, quam necessariò consequentem ex natura promissionis obligationem, nulla libera promittentis voluntas, quantumuis efficaciter velit, & conetur, impedire non potest. Non enim aliter homini liberum est promissione obligare se, vel non obligare, quàm quia liberum est promittere, vel non promittere. Quod manifestè illustro exemplo eius, qui sciens Sacramenta nouæ legis ex se causare gratiam in suscipiente ritè disposito, si poneretur per impossibile habere voluntatem efficacem conficiendi Sacramentum, & simul voluntatem efficacem non causandi per illud hunc effectum Sacramenti; nihilominus certissimè causaret illum, quia vi prioris voluntatis efficacis conficeret Sacramentum; ex hypothesi enim huius voluntatis non potest non confici: confectum autem causat necessariò propriũ effectum suum. Non enim causat ex voluntate ministri conficientis, quasi vbi semel liberè Sacramentum confecit, habeat in suâ liberâ potestate, vt causet, vel non causet; sed causat ex sola rei naturâ, posita illius institutione; quam eius causalitatem libera ministri voluntas, quantumuis efficax, impedire non potest; quia ministro Sacramenti eatenus tantùm liberum est causare per Sacramentum effectum Sacramenti, vel non causare, quatenus eidem liberum est Sacramentum conficere, vel non conficere. Ex dictis facile dissoluuntur argumenta primæ sententiæ suprà proposita *num.* 4. prout nostram doctrinam oppugnant. 16

Ad primum enim, & ad secundum dico probare optimè nostram sententiam traditam circa secundum punctum, 17

punctum, datâ opinione constituente in sponsalibus esse distinctas te ipsa duas illas voluntates, ex animo promittendi, & verè se obligandi. Quoniam verò nos absolutè sentimus esse eandem formalissimè voluntatem, vt dixi circa primum punctum, ideo negamus excogitari posse veram promissionem sine animo se obligandi, cum solo animo promittendi.

18 Ad tertiũ concedo antecedens, vt verius, nam si homo ex animo, & cum verâ intentione iurandi iurat, se aliquid ex animo facturum, eo ipso adducit Deum in testem, non solùm præsentis veritatis, sed etiam assertionis de futuro, atque ideo eo ipso, & ex necessitate obligatur ad faciendam veram illam assertionem de futuro, quantum in ipso fuerit, & consequenter non potest excusari ab hoc debito per quamcumque voluntatem non se obligandi; quia talis voluntas est contra naturalem legem iuramenti, & contra diuinum honorem, & contra sui testimonij autoritatem. Vnde, vt talis voluntas impediret obligationem, deberet impedire, ne fieret iuramentum, ne Deus cum effectu in testem adduceretur; posito verò iuramento nequit componere iuramentum validum cum non obligatione. Quare hac in re notanda est differentia inter actus humanos, nã quidam sunt, quorum substantia consistit in obligatione, vt sunt contractus, & sponsalia ipsa, & de his diximus, necesse esse, vt vis obligandi essentialiter includatur in consensu ipso, & voluntate contrahendi. Alij verò sunt, quorum ratio, & substantia non consistit in obligatione, sed ad illos sequitur tanquam effectus resultans, & per hos obligatur homo, etiam nolens formaliter obligari, si velit exercere actum, ex quo naturaliter sequitur obligatio. Sic ex iniuriâ illatâ sequitur obligatio satisfaciendi, & ex damno voluntariè, & iniustè illato nascitur obligatio restituẽdi, etiam si homo in principio habuerit voluntatem non se obligandi. Et ex peccato nascitur obligatio pœnitendi, & ex actu inducẽdi alium, vt pro me fideiubeat, nascitur obligatio speciali respectu fideiussoris, non solùm ad satisfaciendum illi si pro me soluat, sed etiam ad præueniendum, faciendo quod in me est ad soluendum si possim, ne ille cogatur soluere; nec est in potestate meâ facere, vt ex illa actione non maneam sic obligatus, etiam si velim. Et in oratione quoque idem inuenitur; nam licèt voluntariè orem, sequitur necessariò obligatio orandi attentè; neque est in potestate mea facere, vt ex illa actione nõ maneam sic obligatus, etiam si velim. Et ratio omnium est, quia talis obligatio non pendet directè, & proximè à voluntate meâ, sed tantùm remotè, & in radice in alio actu, ad quem illa necessariò sequitur, neque potest impediri. Idem conspicitur in iuramento assertorio, nam si iurare intendo, eo ipso obligor iurare verum, nec possum separare hanc obligationem ab illa intentione, licèt cupiam. Similis est cum proportione obligatio implendi, quod facere iurani, quia est obligatio pertinens ad honestatem actus, ad quam requiritur veritas dictorum, sed quia hæc veritas pendet ex facto futuro, ideo obligatio illa semper durat, ideoque non magis potest separari per humanam voluntatem, quàm obligatio dicendi verum de præsenti separari possit à iuramento assertorio. Addo idem dicendum de promissione futuri matrimonij, datâ opinione, quæ in illâ distinguit voluntatem promittendi à voluntate se obligandi, nimirùm positâ priori voluntate verè promittendi, sequi necessariò obligationem implendi, vt satis ostensum est. In nostrâ verò sententia constituente essentiam promissionis in voluntate se obligandi, hac deficiente, cùm desit quoq; vera promissio, nequeunt esse valida spõsalia.

19 Ad vltimum negatur antecedens, neque enim intelligi potest in mea sententia, quòd promittens offerat alteri verè, & ex animo suam fidem contrahendi matrimonium, habens oppositam voluntatem non se obligandi; hæc enim destruit illam, & illa essentialiter consistit in vi se obligandi. Illa verò similitudo rectè procedit si semel concedatur vera promissio sine [illegible] & voluntate se obligandi, imò & cum oppositâ, vt constat ex præcedenti solutione.

Ad doctrinam illam Gasparis Hurtado dico, non esse subsistentem in mea sententia, quæ negat posse dari promissionem validam sine voluntate se obligandi, cùm sit hæc essentialis illi. Addo repugnare omnino essentiæ contractus sponsalitij, vt fiat mutua matrimonij promissio, & per eã non cõferatur ius iustitiæ mutuum ad corpus alterius; neque id esse in potestate contrahentium. quod latè ostendo infrà *disp. 6. sect. 2.*

Sectio VII.

An ad valorem sponsalium necessaria sit voluntas exequendi, seu implendi, quod sponsi promittunt.

Noster Gregorius de Valentia *tom. 2. disp. 6. q. 6. punto 1.* existimat, non esse intelligibile, posse esse veram promissionem sine voluntate faciendi, quod promittitur. Quod probat 1

Primò autoritate D. Thomæ 2. 2. q. 88. a. 1. asserentis ad votum requiri propositum faciendi. Nam promissio, ait, procedit ex proposito faciendi.

Secundò, qui dicit, Promitto, & non habet intentionem faciendi quod promittit, mendax est; ergo non facit quod dicit: ergo re verà non promittit: ergo signum est promissionem essentialiter includere propositum implendi, & sine illo nullam esse.

Tertiò, si quis habens illum animum, & voluntatem, quâ velit, se esse ad aliquid obligatum, non autem id facere, palam & sincerè explicaret aliis hanc internam sui animi dispositionem, dicens: Ego volo esse obligatus ad faciendum hoc, quod dico me facturum, sed tamen nihil minùs cogito, aut volo, quã illud facere: proculdubio talis non tam censeretur promissor, quàm illusor; neque is, qui ab eo promissionem requireret, contentus esset tali promissione, nisi planè stultissimus esset: ergo verè non promittit.

Quartò, voluntas formalis non se obligandi in sponsalibus, non stat cum eorum validitate, vt constat ex præcedenti sectione: ergo nec voluntas non implendi potest cum sponsalibus subsistere.

Vltimò, qui nolens, neque statuens aliquid facere, vult esse obligatus ad illud faciendum, verè peccaret, vt est certum, quia turpiter, & difformiter contra rectam rationẽ faceret; ergo peccaret contra legẽ aliquam, nam omne peccatum, & turpitudo debet esse contra legem aliquam; sed non peccaret contra legem extrinsecam Superioris: pono enim esse aliquod opus supererogationis, & non ex præcepto necessarium id quod promittit: ergo peccaret contra legem particularem sibi à semetipso impositam. Talis verò lex deberet esse deliberatio mentis, & decretum voluntatis, quibus ipsemet statueret illud sibi esse faciendum. Igitur si talem deliberationem & decretum ponimus nõ habere eiusmodi hominem, cùm potiùs intellectu, & voluntate statuat non esse illud sibi faciendum, non esset ligatus aliquâ lege, & consequenter nec peccaret, nec verè promitteret.

Oppositam sententiam tenent communiter Doctores, vt veriorem, Sanchez *lib. 1. disp. 9. n. 2.* Basilius Ponce *lib. 12. cap. 2. n. 5.* Filliucius *cap. 7. n. 238.* Suarez *tom. 2. de Religione tract. 6. de voto lib. 1. c. 4.* & omnes alij Regentiores.

2 Dico *primò*, vt sponsalia honestè fiant, & absque peccato, necessarium esse propositum, seu voluntatẽ ea exequendi, vel implendi, saltem virtualẽ. Hoc manifestum est. *Primò*, quia promittens sponsalia cum proposito ea non implendi, graue, & perniciosum profert mendacium: ergo grauiter peccat. Antecedens patet, nam qui promittit sponsalia, exhibet signum sufficiens futuri effectûs, quantum est ex vi præsentis causæ, seu dispositionis sui animi: ergo indicat propositum faciendi quod promittit; ergo si illud non habeat, cùm sit in materiâ graui, & onerosâ ex iustitia, grauiter, & perniciosè mentitur. *Secundò*, qui habet propositum non implendi promissionem grauem, sicut nec votum, peccat; cùm obiectum sit malum, & contra rationem, & contra iustitiam; sed qui promittit sponsalia cum animo se obligandi, hoc ipso ligatur verâ, & validâ promissione ex iustitia: ergo si habeat simul propositum non faciendi matrimonium, quod in contractu sponsalitio promisit, habet propositum frangendi talem promissionem; ergo grauiter peccat: nec poterit à peccato liberari, donec tale propositum mutet. Dixi esse necessarium ad sponsalium honestatem propositum implendi, saltem virtuale; quia certum est, non esse necessarium propositum formale positiuum. Quòd verò adesse debeat virtuale, ideo constat, quia qui simpliciter vult promittere, si non habeat animum omittendi, hoc ipso habeat virtuale propositum faciendi, quod promittit. Tum quia vult illud in quadam morali causâ sufficiente. Tum etiam, quia dum non habet contrariam, censetur verè promittere eo modo, quo honestè potest, & debet. Quare cùm dicimus, propositum sponsalia adimplendi esse necessarium ad eorum honestatem, id intelligendum est potius negatiuè, quàm priuatiuè; quia nimirum solum est necessarium non habere propositum, non adimplendi id, quod promissione sponsalitiâ promittitur; non verò est necessarium habere positiuum, & formale propositum contrarium, nempe ea faciendi, seu implendi.

3 Dico *secundò*, intentionem, vel propositum exequendi, seu implendi sponsalia non esse necessarium ad valorem illorum, sicut neque ad valorem voti, & cuiuscũque alterius contractus. Probatur, *primò*, quia mala intentio non implendi rem promissam, non eximit ab obligatione, quæ ex ipsa promissione animo se obligandi emissâ, necessariò cõsurgit. Præterea, sola voluntas promittendi matrimonium, & se obligandi, est sufficiens causa in suo genere ad valorẽ, & obligationem sponsalium; ergo sponsalia emanantia à tali voluntate valida sunt, & obligatoria, non obstante intentione non exequendi. Antecedens patet, quia volũtas absoluta, & efficax habet effectũ suum, quando ille est in potestate promittentis, & nulla voluntas contraria illi resistit: sed promittere matrimonium, & se obligare, est in potestate promittentis, vt liquet: ex alia parte voluntas non implendi obligationem non est contraria alteri voluntati, vt per se apparet, quia non sunt de obiectis simpliciter repugnãtibus, sed quæ possunt esse simul. Quis enim non videat cum efficaci promissione sponsalitiâ posse stare propositum non exequendi illa? Sicut negari non potest cum efficaci promissione, & voto castitatis, & obligatione se ad illam seruandam, stare propositum non seruandi castitatem: quia isti actus non sunt oppositi, nec per se repugnantes. Exemplum clarum est in eo, qui suscipit Ordinem sacrum, etiamsi non habeat voluntatem seruandi castitatem, imò etiamsi domi concubinam habeat, & tamen votum castitatis emittit: ergo idem est de promissione factâ cum simili proposito; nihil enim minus valida est: ergo idem dicendum de sponsalium promissione. Denique in superiore, vel legislatore, voluntas imponendi legem, vel præceptum, & obligandi, stat cum voluntate, vt actus præceptus non fiat, vt constat in Deo præcipiente Abrahæ occisionem filij. In vendente quoque stat voluntas vendendi sine proposito tradendi rem, & prior sufficit ad valorem consensûs; ergo similiter in sponsalibus stare potest voluntas se obligandi sine voluntate implendi obligationem, imò & cum oppositâ voluntate non implendi, maximè in contractu sponsalitio, in quo aliud est dare ius ad rẽ, seu ad matrimonium, quod per promissionem, & voluntatem promittendi, & se obligandi, sufficienter fit; aliud verò est dare rem ipsam, seu contrahere re ipsâ matrimonium, quod est quid posterius, & separabile à priori.

Ad argumenta opposita.

Ad primum dico, D. Thomam non esse nobis contrariũ: qui solum vult, propositum faciendi rem ipsâ per votum emissam, requiri, vt rectè, & sine fictione votum fiat; non verò vt quid necessarium, & essentiale. Vnde hoc sensu ait, votum, seu promissionem procedere ex proposito faciendi rem promissam, vt nimirum ea promissio sit recta, & honesta. 4

Ad secundum respondeo esse ibi manifestã æquiuocationem; nam verbum *promittendi* duas voluntates includere solet, videlicet promittendi promissum, & se ad illud obligandi, & simul illud faciendi, seu exequendi. Cæterùm primam includit immediatè, & directè, ac essentialiter; secundam quasi consequenter, & moraliter loquendo: quia qui promittit, significat se ex animo, & fideliter promittere. Vnde qui promittit ex voluntate promittendi, & se obligandi, sine intentione tamen implendi, in vno verum dicit; in alio verò fallit. At prior veritas sufficit, vt veram promissionem faciat; posterior verò falsitas facit, vt illicitè & indebito modo promittat, non verò, vt promissio sponsalitia nulla, & inualida existat. 5

Ad tertium, concedo totum illud antecedens, negatur tamen consequentia; nam ad illud asserendum sufficiens fundamentum est iniuria, quam illi infert: est etiam manifestus illusor in ipso contractu promissionis; inde tamen non sequitur, quòd nequeat stare simul vera voluntas promittendi, & se obligandi cũ alterâ voluntate, & intentione rem promissam non exequendi. 6

Ad quartum, concesso antecedente, negatur consequentia: nam illa voluntas promittendi non tantùm est virtualis, sed etiam est formalissimè ipsamet voluntas se obligandi, vt constat ex præcedenti sectione; & ideo formalis voluntas, seu intentio non se obligandi nequit stare cum valore sponsalium. At voluntas *non implendi* est voluntas, re ipsâ diuersa à voluntate non se obligandi, & hæc habet effectum suum omnino independenter ab illa, vt iam dictũ est. 7

Ad vltimum dico, illum verè peccaturum contra legem peculiarem iustitiæ, ex qua tenetur ex vi contractûs sponsalitij stare promissioni, & obligationi resultanti ex deliberatione, & voluntate, quam habuit promittendi. Vnde falsum est, non esse ligatum aliquâ lege; nam ex vi promissionis mutuæ manet ligatus fidei datæ, & verè peccat intentione non seruandi illam; sicut in simili, qui vouet castitatem, manet voto ligatus; si nolit eam seruare, peccat grauiter frangendo votum contra virtutem religionis. 8

SECTIO

SECTIO VIII.

A quo actu, intellectûs ne, an voluntatis, oriatur obligatio, & vinculum sponsalitiæ promissionis.

1 SVmitur promissio in sponsalibus, non pro obligatione, & vinculo quod manet in sponsis ratione contractûs sponsalitij, quæ est propriè effectus ipsius promissionis; sed pro actu sponsi, vel sponsæ operantis humano modo, quo se obligat ad matrimonium contrahendum causante illam obligationem. Et modò inquirimus, quisnam iste actus sit, à quo oritur obligatio illa, & vinculum permanens; est ne intellectûs, an potiùs voluntaris? Suppono enim ex hactenus dictis, ad externum actum promissionis liberè, ac deliberatè exercendum, præcedere in intellectu deliberationem, vel iudicium rationis de conuenientiâ talis obiecti, præcedere quoque voluntatem efficacem promittendi, vel se obligandi. Quærimus igitur, à quo actu ex istis, vel à quo alio imperetur externa sponsalium promissio, seu oriatur obligatio, & vinculum prædictum.

2 Probabiliter dici posset; sicut nonnulli Thomistæ dicunt de voto, post voluntatem se obligandi ad matrimonium contrahendum, interuenire actum imperij in mente, quo sibi sponsus impetat talem obligationem, & illum esse actum intellectûs. Quod firmari potest

Primò, quia ordinare, ad intellectum pertinet; at per sponsalia vult quis suum corpus tradere alteri, seu corpus suum subiicere potestati alterius, quæ est quædam ordinatio; ergo.

Secundò, in voluntate nequit intelligi actus, qui sit promissio inducens talem obligationem: ergo est actus intellectûs, qui dicitur imperium. Antecedens probatur, quia in primis nequit esse voluntas promittendi. Tum quia talis actus habet pro obiecto ipsam promissionem; repugnat autem primum obiectum alicuius actûs voluntaris esse ipsummet actum. Tum quia promissio est effectus illius voluntatis; ergo est posterius illâ: erit ergo aliquis actus distinctus ab illa. Præterea, post actum illum, quo homo vult promittere Deo, non potest intelligi alius actus ipsiusmet voluntatis; quia post illum actum nihil superest volendum, vt necessariò requisitum ad inducendam obligationem.

Tertiò, iuxta communem loquendi modum, Volo promittere, & promitto, non significat idem; nec qui dicit, Volo promittere, censetur promittere, donec dicat, Promitto; ergo signum est, actum promittendi esse distinctum ab omni voluntatis actu, qui ad promittendum interuenit; ergo est actus intellectus.

Vltimò, promissio sponsalium est quasi lex priuata, quam homo sibi imponit matrimonij contrahendi; sed lex est actus intellectûs; ergo & promissio.

3 Dico *primò*, certum videri, nullum esse actum intellectûs, antecedentem voluntatem, seu intentionem promittendi, & se obligandi, qui possit esse causa efficax obligationis, & vinculi promissionis sponsalitiæ. Patet, quia nullus talis actus excogitari potest, qui de se inducat talem obligationem, cùm solùm proponat conuenientiã rei; neque esse potest tantæ efficaciæ, vt secum trahat necessariò, seu necessitet voluntatem ad talem obligationẽ; aliàs enim non esset spontanea & libera obligatio; ergo. Firmatur, quia voluntati se obligandi ad contrahendũ matrimonium præcedit solùm iudicium practicum ostendens honestatem, vtilitatem, ac maximam conuenientiam talis obiecti; & licèt vocetur impropriè imperium, ex illo tamen non nascitur propria obligatio, quia potest non sequi, si renuat voluntas, quæ post tale iudicium semper manet libera, ac indifferens; vnde potest non sequi illa obligatio, quia potest voluntas non obedire; ergo.

Dico *secundò*, actum voluntatis, seu intentionem se obligandi efficaciter, & ex tunc matrimonio contrahendo, esse actum imperantem externam promissionem, & causam effectiuam prædictæ obligationis. Moueor ad id dicendum, quia eiusmodi actus volũtatis per se ipsum statim inducit spontaneam obligationem in ordine ad matrimonium, & voluntariè assumptam. Quod sic ostendo, quia ille effectus obligandi se est in hominis potestate, & illa intentio est absoluta, & de se efficax; ergo quãtum est ex parte illius, & ex parte hominis, statim etiam per se ipsam inducit obligationem. Præter hanc autem efficacem voluntatem obligandi se alteri, requiruntur verba, aut alia signa externa, quibus alteri constet ea voluntas, vt possit alius obligationem acceptare, ac repromittere; ea verò solùm requiruntur, vt signa consensus illius, seu intentionis; ipsa autem intentio est propria, & per se causa vinculi, & obligationis. Vnde illa exterior significatio est quasi conditio necessaria ad valorem contractûs sponsalitij. 4

Dicò *tertiò*, post prædictum voluntatis actum, seu intentionem, nullum posse intelligi in intellectu actum, qui necessarius sit, nec per se conferat ad efficiendam obligationem sponsalitiam; ac proinde sola dicta intentio est, quæ & efficaciter, & immediatè illam inducit. Probatur conclusio discurrendo per varios actus intellectûs. Nam in primis post illam efficacem intentionem proximè sequi potest in intellectu cognitio quasi experimentalis, quia homo quasi intuetur, & experitur in se talem actum voluntatis, qui est cognitio, quasi reflexiua, quâ cognoscit homo, quòd velit, seu voluerit se obligare. Cæterùm ea cognitio non est actus practicus, sed speculatiuus, quo homo alium actum suum cognoscit, vel effectũ eius. Vnde ea cognitio videtur iam supponere promissionem; nam eo ipso quo vult se obligare homini, obligatus manet, nam illa voluntas efficax est; ergo cùm homo cognoscit illam voluntatem in se, iam cognoscit se obligatum, atque adeò solum est speculatio actûs voluntatis nullam pariens obligationem, vt constat. Potest etiam intelligi post illam efficacem intentionem iudicium, quo homo iudicat, se ex vi illius esse obligatum alteri. Et hoc iudicium nequit esse causa effectiua illius obligationis. Tum quia illam supponit. Tum quia licèt ea cognitio iuuare queat ad implendam obligationem contractam, sed non facit illam, vt est per se notum. Præterea, præter dictam intentionem, & consensum, intelligi potest locutio mentalis per conceptus verborum sensibilium, vt ipse consensus, & promissio alteri innotescat. Cæterùm ista locutio solùm requiritur vt signum consensûs & intentionis, vt nimirum alteri innotescat efficax voluntas promittentis, quæ est propria, & per se causa vinculi, & obligationis. Quare inter homines, hæc verba: *Promitto tibi matrimonium*, nihil aliud significant, nisi voluntate meâ me tibi obligo ad contrahendum tecum matrimonium. Vnde verbis illis nihil respondet in animo promittentis, nisi voluntas se obligandi, & in intellectu conceptus eorumdem verborum, quibus dirigitur lingua ad illa verba proferenda; nec alius actus intelligi potest in intellectu illis verbis respondens. Denique præter voluntatem se 5

obligandi, & locutionem dictam, posset intelligi actus imperij, quo sibi homo imperat talem obligationem,& illum esse actum intellectûs, & priuatam legem, quam sibi homo imponit, & in illo consistere promissionem. Verùm hoc facilè reiicitur. *Primò*, quia existimo in intellectu, præter iudicium,non posse esse nisi locutionem mentalem. *Secundò*, in præsenti materia nequit admitti talis actus imperij, quia imperium proprium cadit in actum humanum, qui imperatur: hic autem nullum tale esse potest, quia post prædictá intentionem, & voluntaté efficacem se obligandi non superest actus humanus imperandus, nisi fortè executio rei promissæ per promissioné,quę executio potius est effectus promissionis, quàm ipsa promissio; & est effectus voluntarius, & liber,qui potest non impetrari frangendo promissionem. Nec potest fingi imperium se obligandi: nam se obligare præcisè sumptum, vt est aliquid distinctum ab actu voluntatis, per quem causatur, non est actus imperatus, sed est vinculum, seu effectus moralis relictus ex voluntate se obligandi; ergo circa illud vinculum vt sic, non potest immediatè versari aliud imperium præter voluntatem se obligandi.Nec denique dici potest imperium illud esse de acceptandâ obligatione promissionis, quæ acceptatio est actus humanus. Ratio est, quia non aliter homo acceptat illam, quàm faciendo, & volendo illam;ergo acceptatio obligationis non est aliquid præter voluntatem se obligandi; at imperium huius voluntatis nequit esse promissio, quia antecedit illam voluntatem, & ante voluntatem promittendi, vel se obligandi, non potest esse promissio; ergo nullum imperium ab ea voluntate distinctum,est in hac speciali materia constituendum.

Ad argumenta opposità.

6 Ad primum dico,non esse solius rationis,& mentis ordinare, sed etiam voluntatis.Nam certè referre,ordinare est;voluntas verò refert actiones ad finem,vel ad alterum:vt qui vult obedire alteri,voluntaté suam voluntati alterius subordinat; & qui vult suum corpus promittere, vel tradere alteri per sponsalia, vel matrimonium, vult suum corpus subiicere potestati alterius, quæ est quædam ordinatio.Sic ergo ex parte ordinationis non repugnat, promissionem esse actum voluntatis imperatum à voluntate promittendi, vel se alteri obligandi.

7 Ad secundum, negatur antecedens. Ad eius probationem dico, voluntatem promittendi esse, quæ inducit obligationem, & hanc non habere pro obiecto alium humanum actum, nec promissionem, sed obligationem ipsam,vel vinculum efficiendum per promissionem. Et similiter hoc vinculum, vel obligatio est quasi effectus moralis volitionis se obligandi. Vnde actus ille se obligandi formaliter, est actus voluntatis,non intellectûs.

8 Ad tertium dico, illam locutionem, Volo promittere, si sit de futuro ex parte promissionis,significare præsens propositum voluntatis de alio futuro actu voluntatis, nempe de promissione; sicut, Volo amare; aut volo pœnitere. Si autem sit de præsenti quoad effectum volitionis, sic velle promittere, idem est, quod velle obligari statim cum effectu; & ibi promissio pro obligatione sumitur. Addo etiam iuxta communem modum loquendi, verbum *promitto*, nihil aliud significare, nisi: Volo me obligare, seu, voluntariè me obligo. Vnde promissio nihil aliud est, quàm ipsamet volitio obligationem inducens.

9 Ad vltimum dico, promissionem dici quandam legem priuatam, sed metaphoricè, & per quandam similitudinem cum lege, in producendâ obligatione per voluntatem. Veruntamen lex propriè non est, quia non constituit ius, nec est actus iurisdictionis, nec habet imperium proprium cadens in actum humanum, qui imperatur. Quare dicitur lex metaphoricè, eo pacto, quo per quandam analogiam voluntas testatoris potest dici quasi lex respectu hæredis, quia ex illa nascitur obligatio in hærede implendi voluntatem testatoris.

SECTIO IX.

An promissio sponsalium debeat esse externa, ab altero acceptata,& mutua, seu cum repromissione ipsius,ita vt in nullo euentu possint aliter fieri sponsalia.

CONstat ex superioribus, promissionem matrimonij sponsalitiam, vt obliget requirere deliberationem, & fieri debere cum voluntate se obligandi, quia aliàs non esset promissio. Modò circa primum,

Dico *primò*,eiusmodi promissionem non solùm debere esse internam, sed etiam externam, voluntario signo externo, siue verbo, siue alio æquiualenti manifestatam.In hoc conueniunt omnes.Ratio est, quia prædicta promissio ita fieri debet, vt ad alterum dirigatur; nequit autem dirigi, si sit merè interna, cùm humano modo nequeat ad alium peruenire, nisi illi exprimatur. Firmatur, quia nisi promissio vnius exteriùs sufficienter exprimatur alteri parti, non poterit pars eam intelligere, nec acceptare, nec etiam eius intuitu repromittere, quæ sunt simpliciter, & necessariò requisita ad rationem sponsalium,quorum contractus fit inter homines, & vltro, citróque obligat, & includit mutuum pactum, & promissionem.Cùm enim sponsalia sint quædam inchoatio matrimonij, & hoc sit essentialiter contractus qui intrinsecè mutuam obligationem includit; illa etiam necessariò participant ex hac parte naturam contractûs, & consequenter mutuam obligationem includunt. 1

Dico *secundò*,externam hanc promissionem debere esse coniunctam cum liberà actuali, vel saltem virtuali intentione promittendi, vel se obligandi ad matrimonium, & ab hac intentione eam imperante procedere. Ratio est, quia externa promissio est signum illius internæ voluntatis, seu intentionis, vt habeat veram rationem promissionis, & cum illa vnum integrum actum humanum componit; ergo vt actus imperatus debet procedere ab ea intentione vt imperante. Firmatur, quia huiusmodi externa promissio debet esse in se voluntaria, & libera per modum actûs exerciti, non enim sufficit vt sit voluntaria per modum obiecti voliti, quia debet esse signum ipsius liberæ voluntatis se obligandi ad matrimonium; ergo debet illam indicare, & exprimere, & consequenter ab ea procedere; quia actus externi non sunt vera signa internæ voluntatis,nisi ab ea procedant. Quod manifestè constat exemplo confessionis sacramentalis,quæ debet esse signum doloris de peccatis; non potest autem illius esse signum, nisi ex eo procedat. Eiusmodi enim actus externæ confessionis in Sacramento Pœnitentiæ,& externæ promissionis in sponsalibus non significant formaliter internum dolorem & internam voluntatem promittendi, vel se obligandi, 2

sed

sed tantùm quatenus sunt eius effectus. Nec enim qui narrat se aliquod peccatum fecisse, dicit formaliter, se de illo dolere, sed hoc solùm implicitè significat, quatenus hîc, & nunc tali modo hoc confitetur, vt ea confessio ex interno dolore, censeatur procedere. Id cum proportione constat de externâ promissione, quæ debet significare internam adesse, saltem virtualiter, dum ipsa externa promissio fit; aliàs enim hæc esset signum falsum, & fictitium.

3 Dico *tertiò*, sponsalia vt firma sint, ac valida requirere, vt promissio externa sit acceptata ab eo, cui fit. Hoc etiam est certum. Tum quia verius est quod docet Molina cum aliis *de Iust. & iure, tract. 2. disp. 263.* promissio etiam simplex homini facta, signo externo expressa nō obligat antequam acceptata sit ab eo, cui fit, vel ab alio, qui habeat ad id potestatem, ita vt possit ante acceptationem tutâ conscientiâ reuocari. Ratio est, quia cùm simplex promissio, sicut & donatio fiant ex liberalitate, certè si acceptatæ non sint, nullam obligationem pariunt, reuocariq; possunt tanquam adhuc positæ in fieri, atque pendentes ex liberâ volūtate promittentis, vel donantis. Quam voluntatem mutando non facit alteri iniuriam, nec damnū infert, quia nihil habuit quæsitum, quod inde ei pereat. Et ita videmus passim vsu receptum, vt liceat suam obligationem reuocare antequam sit acceptata. Tum maximè, quia, vt statim dicā, sponsalia requirunt vt prædicta promissio sit mutua: ergo necesse est, vt sit vtrinque acceptata.

4 Dico *vltimò*, matrimonij promissionem debere esse mutuam, ita vt vtraque pars promittat alteri matrimonium. Ita constat ex definitione sponsalium traditâ *sect. 2* & ex iuribus ibi relatis, quæ definiunt sponsalia per mutuam, & reciprocam promissionem externam. Et certè ipsa nihil aliud sunt, quàm mutua promissio futuri matrimonij, per hanc enim essentialiter constituuntur, vt vidimus suprà *sect. 2.* citatâ. Quare sicut matrimonium naturâ suâ postulat vtriusque consensum traditionis corporum externum, & acceptatum, & sine vtroque non persistit; ita pariter sponsalia, quæ sunt via, & præparatio ad illud, naturâ suâ postulant vtriusque promissionem matrimonij reciprocam, externam, & acceptatam.

5 Hinc colligo, sponsalia numerari non debere inter simplices promissiones, sed inter contractus, qui vltro, citróque pariunt obligationem. Ex quo sequitur, si Petrus animo contrahendi sponsalia, promittat nuptias Franciscæ; hæc autem non repromittat, nec Petrus, nec Francisca ad nuptias obligantur, vt docuit D. Anton. *p. 3. tit. 1. cap. 18. in princ.* Nauarrus *cap. 22. n. 25.* Molina *tom. 2. de iust. & iure, disp. 263. vers. quartò idem*, Enriquez *lib. 11. c. 13. n. 2.* Vasquez *de matrim. disp. 4. c. 3.* & omnes communiter. Et patet, quia in hoc casu Francisca nullam contraxit obligationem, vt est certum, quoniam actus agentium non operantur vltra intentionem eorum, argum. *cap. vlt. de prebendis.* At Francisca, vt dixi, noluit se obligare Petro per repromissionem. Præterea nec Petrus obligatur, quia verba contrahentium accipienda sunt iuxta naturam contractûs. *l. ex conductio, §. Papinianus ff. locati.* sponsaliorum autem contractus respectiuus est, & reciprocus, vt ex eius constat definitione, ideoque sponsionem continet non simplicem, sed virtute conditionatam: Promitto, si & tu repromiseris. Quare Doctores rectè dicere assolent, contractus sponsalium claudicare non posse, id est, vt ab vna solâ parte obligent.

Circa secundum, videtur possibilis casus, in quo possit esse contractus sponsalitius absque externâ mutuâ promissione more humano, & sensibili modo, & signo facta. Nam si vir, & fœmina purè internè sibi mutuo promitterent nuptias, & hæc promissio mutua interna vtrique fuisset per reuelationem nota, & acceptata, & ab vtroque adinuicem ad id directa, certè in hoc euentu contraherent sponsalia. Quia tunc illi non indigerent signo externo ad manifestandam promissionem internam, sed ad id sufficerent actus interni, vnde promissio mutua merè interna tunc obligaret, vt patet; tum in Angelis, inter quos promissio interna, & acceptata obligat; tum in hominibus, in quibus promissio interna facta Deo, cui nota est, obligat; ergo & in nostro casu. Firmatur, quia ideo nunc de facto, & iuxta naturalem; ac humanum cursum rerum, requiritur vt promissio sit nota aliquo signo sensibili, quia ille, cui fit, non potest eam acceptare; nisi ei innotescat, quod naturaliter, & citra omnem reuelationem fieri non potest, nisi per aliquod signum externum: sed in prædicto casu fit nota vtrique mutua promissio per reuelationem internam, & adinuicem dirigitur, & ab vtroque acceptatur, vt supponitur: ergo ea mutua promissio verè obligabit, & constituet sponsalia. 6

7 Dico *primò*, in euentu proposito, si illa mutua promissio merè interna per reuelationem innotesceret, sed non ab vtroque adinuicem ordinaretur, nec manifestaretur per locutionem internam, non obligaret, nec sponsalia constitueret. Ratio est, quia tunc non daretur integra, & perfecta promissio, de cuius ratione est, vt is qui promittit alteri internè, vel externè, loquatur cum illo, seu manifestet suam internam promissionem: nam per locutionem, seu affirmationem fides, quæ alteri offertur, vel datur, percipitur ab eo, cui datur. At in quo loquimur casu neuter manifestat alteri suam internam promissionem. ergo.

8 Dico *secundò*, si vterque suam internam promissionem alteri manifestaret, vtens reuelatione diuinâ pro locutione internâ, seu pro signo ad manifestandam adinuicem suam internam promissionem, talis mutua promissio merè interna sufficeret ad constituenda sponsalia. Id manifestè probare videtur ratio dubitandi proposita; quia tunc esset perfecta locutio vtrique per reuelationem nota, & ab vtroque ad inuicem ad id directa; ergo esset sufficiens ad contrahenda sponsalia. Huic nostræ sententiæ adhærere debet noster Coninch, qui *disp. 24. dub. 8. n. 64.* expressè ponit casum, in quo duo merè internè promitterent, & consentirent, & scirent, Deum vtrique alterius consensum reuelaturum, & vterque intenderet per eam reuelationem suum consensum ad alterum dirigere: vel si Deus miraculosè efficeret, vt more Angelico possent sibi mutuo loqui per internas cogitationes; in hoc casu docet, prædictos actus sufficere ad rationem ciuilis contractûs parientis obligationem in foro conscientiæ; quia iure naturæ tenetur quisque præstare quod promisit, altero acceptante. Iuxta hanc ergo doctrinam in eo casu, si matrimonium internè sibi mutuo promitterent, & vterque suam internam promissionem alteri manifestaret per internam directionem, & locutionum, vera sponsalia contraherent in foro conscientiæ. Annuit eidem sententiæ Leonardus Lessius *l. 2. de iust. c. 18. dub. 5.* vbi postquam docuit, actus internos non esse idonea

idonea signa ad alteri significandum, ac proinde non esse idonea instrumenta ad se alteri obligandum, quia hæc aptitudo fundatur in significatione ad alterum; subdit hæc verba. Si tamen alter posset cognoscere internas cogitationes, sicut possunt Angeli, quando ad eos diriguntur, tunc per actum internum optimè posset donatio, & promissio fieri. Hinc enim euidenter colligitur, in nostro illo casu mutuam, & perfectam promissionem matrimonij contrahendi posse fieri: ergo etiam ipsum contractum sponsalitium.

9 Hinc dico vltimò, promissionem mutuam matrimonij contrahendi externam, & sensibili signo factam non esse essentialiter requisitam ad contrahenda sponsalia absolutè & in omni euentu possibili; esse tamen semper requisitam ad illa contrahenda, si more humano contrahantur, & non more angelico.

Prima pars videtur certa, quia quod est absolutè, ac essentialiter requisitum, in nullo casu potest contingere, vt fieri possit sine illo; sunt enim essentiæ rerum omnino consistentes, & immutabiles; sed ostensum est, in quodam casu diuinæ reuelationis promissionem mutuam internam sufficere ad sponsalia, modo explicato in secundo dicto; ergo euidens est promissionem mutuam manifestatam more humano, & sensibili signo, non esse essentialiter requisitâ ad contrahenda sponsalia, cùm ea etiam contrahi queant more angelico.

Secunda pars est manifesta, quia est impossibile vt sponsalia contrahantur more humano cum solâ promissione mutua merè internâ. Ratio est, quia promissio merè interna homini facta, nullo modo est perfecta promissio, sed inchoata; debet enim perfecta promissio ita fieri, vt ad alterum dirigatur tanquam locutio; illa autem merè interna omnino inepta est ad alterum sic dirigi, cùm humano more, & modo ad eum peruenire non possit. Addo cum Coninch *disp. 22. dub. 6. n. 34.* idem dicendum esse de promissione etiam externâ loco secreto, nullo præsente prolatâ; propter eandem rationem: quia adhuc talis promissio nullo modo est perfecta promissio; quoniam est omnino inepta ad alterum dirigi, cùm humano modo, & more ad hominem dirigi nequeat tanquam locutio.

Sectio X.

An ad sponsalia more humano contrahenda sit sufficiens repromissio, cùm quis fidem dat de matrimonio contrahendo, & alter acceptat, dicens: Placet, vel, Accepto.

1 Affirmant D. Antoninus, Rosella, Syluester, Paludanus, & alij, quos refert, & sequitur Basilius Ponce *lib. 12. c. 4. n. 10.* Probat, quia cùm promissio matrimonij non sit, neque esse possit, nisi sub conditione repromissionis, eo ipso, quo aliquis acceptat, significat, velle se in futurum contrahere, cùm non possit aliter promissionem acceptare, quæ est de matrimonio futuro. Exemplum est manifestum in matrimonio, quod nequit acceptari, nisi vt matrimonium, quod nullatenus claudicare potest; & in eo qui acceptat promissionem venditionis; eo enim ipso vult in futurum emere, cùm venditio sine emptione esse non possit, neque promissio venditionis sine vlla repromissione emptionis.

Veriorem iudico oppositam sententiam, quam tenent Sotus in 4. *d.* 27. *q.* 2. Sanchez *lib. 1. disp. 5. n. 5.* Gaspar Hurtado *disp. 1. diff.* 4. Bonacina *q. 1. p. 1. n.* 7. & alij. Probatur *primò*, nam acceptatio promissionis in aliis rebus non est formaliter repromissio, neque coniungitur necessariò cum repromissione, potestque alicuius rei facta promissio acceptari ab eo, cui facta est, quin ea acceptatio sit vllius rei repromissio; ergo acceptans promissionem matrimonij, non eo ipso repromittit formaliter, neque virtute, atque adeò non censetur repromittere. Antecedens negari non potest, cùm eius veritas constet inductione per omnes liberales, & gratuitas promissiones rerũ, quæ liberaliter, & merè gratis donantur; acceptaræ enim ab eo, cui factæ sunt, obligant in conscientiâ promittentem ex virtute saltem fidelitatis ad donandum id quod promisit; neque tamen earum acceptatio vllius rei repromissio est: aliter enim res promissa, & donata neque promitteretur, neque daretur merè gratis, & liberaliter, sed sub conditione, & onere rei alicuius vicissim accipiendæ; quæ conditio, ac onus euertit funditùs rationem liberalis, & gratuitæ promissionis, vel donationis. Consequentia verò illa etiam est manifesta, quia acceptatio promissionis matrimonij sufficienter fit admittendo fidem matrimonij oblatam; hæc verò admissio, seu affirmatio non est promissio, quia non est oblatio fidei propriæ, sed acceptio alienæ. Nec video cur acceptatio promissionis necessariò coniungatur cum repromissione, quia optimè potest esse, & intelligi nuda, & simplex acceptatio fidei oblatæ, quin intelligatur oblatio fidei propriæ per repromissionem; potest enim esse promissio matrimonij simplex, ac liberalis, & non onerosa per modum contractûs. *Secundò*, tacens consentire videtur, in quantum est in sui fauorem, non tamen in sui præiudicium, reg. *qui tacet, de regulis iuris in 6.* ergo in hoc casu id verificatur, vt nimirum acceptans promissionem censeatur solùm acceptare in quantum est in sui fauorem, vt alter maneat sibi obligatus, non autem in sui præiudicium, vt ipse obligetur. Quæ ratio optima est, nec benè impugnatur ab ipso Basilio Ponce, vt patet id consideranti. *Tertiò*, in dubio non est inducenda obligatio, cùm sit contra possessionem voluntatis suam libertatem possidentis, neque enim in dubio est imponendum onus, quod nisi sponte non suscipitur; sed acceptans illam promissionem, potest acceptare in quantum est in sui fauorem, nempe vt solùm promittens ipsi obligetur; ergo si aliud obligationis mutuæ signum non interfit, non est dicendum ex illa acceptatione repromittere, & obligari.

Ad argumentum Basilij respondeo, tametsi promittens matrimonium regulariter promittat sub conditione repromissionis; inde solùm inferri potest, alterum acceptare promissionem illam sub conditione repromissionis; non tamen sequitur statim repromittere eo ipso; quia potest non apponere conditionem illam, sub qua promittens promisit, & non efficere promissionem promittentis absolutam, sed eam relinquere conditionalem. In exemplo illo de matrimonio est dispar ratio: nam matrimonium nullatenus claudicare potest, nec aliâ ratione acceptari, quàm vt matrimonium: sponsalia tamen, quamuis vt sponsalia claudicare nequeant; at quatenus continent promissionem, possunt claudicare, & potest esse promissio vnius, quin sit alterius repromissio; atque ideo possunt acceptari in quantum promissio obligat solùm promittentem. Quãuis enim natura matrimonij talis sit, vt illud esse nõ possit sine mutuâ contrahẽtiũ traditione, & obligatione; non ideo sequitur promissio-

missionē contrahentium in futurum matrimonium, talē naturâ sua esse, vt non possit esse sine mutuâ repromissione: nam acceptatio, formaliter loquendo, solum est simplex, & nuda promissionis receptio, nullam afferens acceptanti obligationem contrahendi in futurum matrimonij; potest enim placere, & probari ei, cui facta est, etiam dum est anceps, & dubius, vtrū sit aliquando contrahendi matrimonij voluntatem habiturus, an numquam. Exemplum aliud de venditione etiam pro nobis est. Nam licèt per venditionem actualem nequeat equus, v. g. cum centum aureis cōmutari, quin vicissim hi cum illo commutentur; fieri tamen potest, vt equi dominus hodie promittat alteri, se ei equum suum cras venditurum, si cras emere voluerit; hic verò alter promissionem sibi factam de crastinâ venditione acceptet hodie, ita vt vi huius acceptationis ille, qui promisit, sit iam ab hodiernâ die obligatus ad cras vendendum equum suum, nec ab hac obligatione possit se per se liberare; altero tamen, cui facta est promissio nullam habente cras emendi obligationem, sed retinente liberam emendi, vel non emendi potestatem, atque adeò nec se cras empturum vllo modo repromittente.

DISPVTATIO II.

De promissione externâ matrimonij fictâ, tam grauitâ, quàm onerosâ, ac vtriusque obligatione.

DIximvs præcedenti disputatione de verâ promissione mutuâ cum animo promittendi, & se obligandi ad inuicem factâ, quæ verè constituit sponsalia. Modò dicturi sumus de promissione externâ, sed fictâ, & sine animo promittendi, & se obligandi. Dicitur verò talis promissio gratuita, & simplex, quando talis fit gratis, & per modum cuiusdam liberalis promissionis, nullâ expectatâ repromissione ex parte alterius. Onerosa verò appellatur quæ non fit gratis, sed respectiuè, & per modum contractûs cōditionalis spectantis alterius repromissionem, vt contingit in omnibus contractibus, vltro, citroque obligatoriis.

Sectio I.

Vtrum fieri posit ore tenus promissio voluntaria sine animo, seu intentione promittendi, quæ non sit valida ad obligandum.

1 Partem negantem viriliter defendit noster Gabriel Vasquez *disp. 6. c. 2* quem sequitur Basilius Ponce *lib. 11. c. 2. n. 2.* existimat enim, dicere posse esse promissionem voluntariam, sine animo tamen promittendi, imò cum opposito, non minus falsum esse, quàm si quis diceret, hominem posse voluntariè exteriùs alium infamare coram multis sine animo detrahendi; aut posse exteriùs aliquem ferire lethaliter absque intentione lethaliter feriendi; aut posse rem exteriùs alicui tradere accepto pretio, sine animo vendendi, vel tràdendi. Cuius rei rationem petit à priori ex natura promissionis, quam docet esse quendam externum actum voluntatis consistentem formaliter in verbo; vel mentis, vt cùm quis Deo promittit; vel oris, vt cùm promittit homini. Hoc autem verbum, ait, nihil aliud est, quàm affirmatio, vel enuntiatio quædam alicuius rei in futurum faciendæ, ei insinuata, in cuius gratiam, & vtilitatem, seu obsequium res facienda est. Ex hac autem definitione manifestè, ait, sequi, neminem posse exteriùs promittere voluntariè, sine promittendi animo, & voluntate. Probat, quia illius verbi seu mentalis, seu vocalis prolatio, est externa promissio; ergo sicut nemo potest verbum illud proferre voluntariè sine animo, & intentione proferendi; ita nemo potest exteriùs promittere voluntariè sine animo, & intentione promittendi. Nam velle proferre, velle promittere est; sicut & prolatio, est promissio.

Gaspar Hurtado *disp. 1. diffic. 11.* sentit cum Vasquez & Basilio, promissionem, quamuis tantùm exteriorem, seu verbalem, esse veram promissionem respectu hominis, nec posse esse fictam in ratione promissionis, quia promissio nihil aliud est, quàm enuntiatio, qua fidem offerimus; solis autem verbis sufficienter offerimus fidem homini, imò ex animo, quia ex animo proferuntur prædicta verba. Addit tamen, hanc promissionem esse validam ad obligandum ex fidelitate, sed non ex iustitia. Primum probat; quia prædicta verbalis oblatio fidei est vera, & sufficiens promissio respectu hominis; ergo est valida ad obligandum ex fidelitate, quia contra fidelitatem est, non stare verè, & sufficienter promissis. Secundum firmat, quia ius iustitiæ ad rem promissam non confertur promissario solis verbis absque animo, & voluntate illud conferendi: ergo nequit in homine promittente ore tenus oriri obligatio iustitiæ. 2

Dico *primo*, optimè posse intelligi voluntariam promissionem ore tenus, sine animo promittendi, imò cum opposito, atque adeò dari promissionem omnino fictam ore tenus solùm, id Sanchez supponit vt indubitatum *disp. 9. n. 3.* Moueor à posteriori. Tum, quia ex contrariâ sententiâ manifestè sequitur contra omnes, nulla esse posse sponsalia, nulla vota Deo facta, quæ defectu interioris consensûs, & intentionis irrita sint. Patet sequela, quia quæ fiunt exteriùs Deo vota, quæque sponsalia ab hominibus contrahuntur, fiunt semper, & contrahuntur verbis, quæ sunt externa rei alicuius faciendæ promissio, ex aduersariorum sententiâ; ergo sicut illa verba voluntariè proferuntur, & ex animo, & intentione proferendi; ita hæc externa promissio fiet voluntariè, & ex animo, & intentione promittendi. Quæ autem fit Deo promissio exteriùs, seu votum ex animo, & intentione promittendi, seu vouendi, valorem habet, & seruandi voti obligationem. Et similiter quæ fit exteriùs mutua inter homines futuri matrimonij promissio ex animo, & intentione promittendi, valida sponsalia perficit, ad contrahendum matrimonium obligantia. Tum etiam, quia fieret nullum posse esse matrimonium contractum defectu consensus interioris irritum. Quod tamen est apertè falsum. Probatur sequela, quia similiter non poterit esse mutua corporum traditio exterior voluntaria, quin sit ex animo, & intentione tradendi; hæc autem intentio est interior ipse in matrimonium consensus. Firmatur, nam sicut qui verbis his, aut æquiualentibus sponsalia contrahit, *Accipiam te in meam*, vel *in meum*, promittit exteriùs corpus suum coniugi; ita qui his aliis verbis de præsenti contrahit exteriùs matrimonium, *Accipio te in meam*, vel *in meum*, tradit exteriùs corpus suum coniugi; ergo verbum istud externum præsentis temporis æquè est verbum præsentis, & actualis traditio- 3

 nis,

nis, ac verbum illud aliud futuri temporis est verbum promissionis; ergo si hoc verbum futuri temporis, nō potest quis proferre volūtariè, nisi cum animo, & intentione proferendi, ac proinde promittēdi; quia proferre, promittere est; ita similiter nec illud aliud verbum præsentis temporis poterit proferre voluntariè, nisi cum animo, & intentione proferendi, ac proinde corpus suum coniugi tradendi; quia proferre, tradere est. Deinde à priori ratio nostræ conclusionis hæc est, quia externum verbum, quo faciendum aliquid in alicuius gratiam, ei ipsi dicitur, non est promissio per se præcisè, sed solùm dependenter à liberâ intentione promittendi, seu fidem suam ei, cui dicitur, astringendi, & obligandi; sicut externa verba coniugum matrimonium actu contrahentium, non sunt per se præcisè corporum traditio actualis, sed tantùm dependenter à libera intentione ea actu tradendi, ac proinde faciendi re ipsâ, quod verba illa significant. Vnde promissio non est quævis affirmatio, & enunciatio rei faciendæ in alicuius gratiam; nam etiam potest esse affirmatio, & enunciatio nudi, & simplicis propositi voluntatis, faciendi alicuius operis in alterius gratiam, & obsequium. Potest enim qui concipit eiusmodi propositum, illud declarare non solùm verbis his: Habeo voluntatem, seu propositum, hoc opus in tui gratiam faciendi; sed istis quoque, hoc in gratiam, & obsequium tuum faciam. Imò nos tale propositum declarantes, nec aliud, quàm declarare, intendentes, vix vnquam illo priori loquendi modo vtimur, sed solùm posteriori semper, aut ferè semper. Et tamen eo vti, non est promittere, vt est compertum.

4 Dico *secundò* promissionem voluntariam merè externam, cum positiuâ voluntate, & intentione non promittendi, non esse validam ad obligandum obligatione naturali ex iustitiâ, vel etiam ex fidelitate; ac proinde non sufficere ad sponsalia. Ita Sanchez *citatus*, Coninch *disp.* 21. *dub.* 2. *n.* 7. Lessius *de iustitiâ, & iure c.* 18. *dub.* 1. *n.* 5. & communiter modò Doctores. Voco obligationem naturalem eam, quæ priuata est, & à nemine pendet, nisi à solo promittente. Probatur efficaciter, quia promissio, & contractus naturalis ortum habet à naturâ rationali; huius proprij actus sunt intellectus, & voluntaris; ergo nisi in his potentiis detur promissio, & contractus, non datur vera promissio, & contractus naturalis. Verba enim non sunt promissio, & contractus, sed eorum signum, ad hoc enim munus verba concessa sunt à naturâ, vt per ea manifestentur actus interni proprij hominis. Confirmatur, nam si homini innotescerent actus interni, & videret internum consensum fictum, promissio externa non obligaret, non aliâ de causâ, nisi quia promissio naturalis stat maximè consensu interno. Si quis etiam verbis aliquid deuoueret externè, sed tamen fictè, hæc promissio non obligaret; è contra verò, si internè voueret, quamuis verbis contrarium diceret, obligaret; ergo promissio hominis naturalis stat maximè in consensu interno. Denique idem omnino est, nolle se obligare, & nolle promittere; ergo promissio ficta, quæ est sine animo se obligandi, est quoque sine animo promittendi; & consequenter nullam parit obligationem in foro interno; sicut, qui solùm proponit Ioanni dare domum, & si hoc ei dicat, nihil ei verè promittit, idque ob eam solam causam, quia non intendit se ei obligare, vnde inde nulla ei resultat obligatio in foro conscientiæ, quia tota obligatio pendet ex solâ intentione promittentis.

5 Dico *tertio*, promissionem voluntariam merè externam cum intentione non promittendi, licèt non obliget in foro interno, quia nulla est obligatio naturalis; obligare tamen in foro externo obligatione ciuili. Ita omnes. Voco obligationem ciuilem, seu contractum ciuilem, cuius natura, & obligatio pendet à Republicâ, vel Principe humano. Probatur conclusio, quia Respublica habet potestatem ad instituendum validum contractum, & promissionem, quibus homines ex contractu, & promissione obligentur, id enim postulat bonum Reipublicæ regimen ad cōmune bonum; sed Respublica ciuilis, vel Ecclesiastica non potest præcipere consensum, & promissionem internam, nec facere, vt tanquam conditio requiratur ad promissionem, & contractum ciuilem, quia sunt extra totam iurisdictionem, & potestatem Reipublicæ: non enim Respublica, vel Princeps humanus vllam habet potestatem in actum internum, qui non est simpliciter necessarius ad faciendum actū externum, quem potest præcipere, quia solùm indirectè potest præcipere actum internum, quatenus externus non potest fieri sine illo; at promissio interna, & consensus internus non sunt simpliciter necessarij ad faciendam promissionem, & contractū externum, vt patet in eo, qui fictè promittit, & contrahit; nam iste liberè facit promissionem, & contractum externū sine interno, & ideo nequit Respublica directè, vel indirectè præcipere promissionem, & consensum internum; ergo contractus, & promissio ciuilis obligant independenter à promissione, & consensu interno. Firmo, quia illum contractum potest Respublica instituere, quem potest iudicare; & illum iudicare, quem potest cognoscere; sed prædictum consensum internum nullo modo potest cognoscere; ergo promissio, & contractus ciuilis obligant independenter à consensu interno. Quare ex suppositione, quòd quis liberè faciat contractum ciuilem, non erit in eius potestate non velle se obligare obligatione ciuili in foro externo.

Ad argumentum Vasquez facilè respondeo: nam 6 ideo, qui voluntariè profert verbum externum diffamationis, & lethaliter ferit, eo ipso habet animum, & intentionem diffamandi, & lethaliter feriendi, quia diffamatio inest externo verbo præcisè significanti malum de proximo, independenter à voluntate proferentis verbum, quatenus ab illa non pendet huius verbi significatio; ac similiter lethalis ictus habet ex se præcisè, quòd lethalis sit independenter à voluntate ferientis, quatenus ex eius liberâ potestate non pendet, vt datus ictus sit lethalis, aut non sit: vnde non mirum si cùm res externa talis per se præcisè sit; vt qui volens eam facere, habeat eo ipso animum, ac intentionem faciendi eam talem, qualis re ipsa per se est; atque ideo lethaliter feriendi, si externus ictus per se lethalis est; vel diffamandi, si verbum externum per se diffamatorium est. At verò promissio, & contractus naturalis non est talis, nisi dependenter à libera promittentis intentione promittendi, vt ostensum est. Ad aliud exemplum de venditione dico, emptorem non teneri credere vendenti, quia prudenter iudicare potest adfuisse consensum internum; & si illum decepit in venditione, pariter potest credere, modò etiam decipere. Si tamen crederet venditionem fuisse fictam, teneretur in foro interno rem restituere, nisi lex aliqua ciuilis id prohibeat. Similiter dico, vendentem, si fictè vendidit, posse occultè, & in foro interno rem venditam accipere, & restituere pretium sine peccato contra iustitiam, vel aliam virtutem, cùm non transtulerit ius ex defectu consensûs interni; tamen in foro externo, quia præsumitur adfuisse consensum, non posset vendens rem accipere. Quare concludendum

dum est, omnem promissionem externam non esse veram promissionem, sed signum promissionis internæ: vnde si interna defuit, externa quantumuis liberè facta, non est re ipsâ vera, sed ficta promissio.

Sectio II.

An ex fictâ promissione matrimonij gratuitâ, & onerosâ, oriatur obligatio illud contrahendi.

1 Affirmant absolutè Vasquez & Basilius præcedenti sectione relati, obligare sub mortali ad matrimonium, etiam secluso damno, aut iniuria, aut scandalo; sicut qui fictè matrimonium contraxit, tenetur grauiter illud contrahere saltem ex fidelitate. Probant, quia fidelitas est veritas quædam in adimplendis promissis, & sicut veritas de præsenti in eo consistit, vt verbis mentis respondeant oris verba, ita veritas de futuro in eo sita est, vt impleantur promissa. Gaspar Hurtado sentit idem, sed non obligare sub mortali, sed
2 sub veniali. Petrus verò de Ledesma *de matrimonio q. 43. a. 1. dub. 4.* si contrahentes sint æquales, & alter verè promittat, teneri fictum promissorem contrahere; quia quamuis non teneatur ratione promissionis, at tenetur ratione iniuriæ factæ. Probatur, quia hic violauit iustitiam ficto consensu; ergo tenetur habere veram promissionem, vt iniustitiam auferat; nec satis erit pecuniis satisfacere, quia non satisfacit in eadem specie debitâ, nec verè consentiendo redderetur inæquale, quia sicut vir se obligauit fœminæ, ita fœmina illi, & vtraque obligatio æqualis est.
3 Dico *primò*, si quis promissione fictâ, gratuitâ tamen, quæ merè gratis, & ex alterâ parte tantùm fit, matrimonium promittat fœminæ, non tenetur eam ducere, secluso omni damno, ita cum Petro de Ledesma *citat.* noster Sanchez *disp. 1 c. n. 1.* Et ratio est, quia, vt constat, simplex promissio, sicut & sponsalia ficta, inualida sunt; ergo nulla est obligatio matrimonij ratione promissionis, quia ficta est. Nec verò fictè promittens tenetur contrahere matrimonium ratione iniuriæ: nulla enim alteri fit, cùm non sit contractus, do vt des; vel, facio vt facias. Nec denique ratione damni, quia iam supponitur nullum re vera sequi; ergo. Quo argumento rectè suadetur, nec sub veniali teneri eam ducere, vt *ibidem* notauit Sanchez. Vnde quamuis venialiter peccet contra veracitatem, quatenus dissonum est rectæ rationi, vt menti non respondeant oris verba, sed non venialiter peccat contra iustitiam, nec contra fidelitatem non implendo promissum, quia alteri nullam iniuriam facit; & cùm prædicta verba fuerint sine animo promittendi, nullam pariunt fidelitatis obligationem.
4 Dico *secundò*, per se loquendo esse culpam lethalem contra iustitiam fictè promittere matrimonium alteri verè & ex animo repromittenti. Quare in promissione fictà onerosa grauiter peccatur. Sic fatentur omnes Doctores, vt notant Veracruz *3. p. speculi, a. 19. conclus. 5.* Ratio est, quia in quolibet contractu vtrinque obligatorio, qualis est sponsalium, lex iustitiæ præscribit, vt vterque verè, & seriò contrahat; quia aliàs altera pars grauiter deciperetur, eique fieret grauis iniuria, dum dolo induceretur, vt in re tanti momenti, quantum est ex parte sua, tam grauiter se alteri obligaret; quod nullo modo facere vellet, si sciret partem fictè agere. Facit ergo iniuriam in re graui alteri contrahendi. Nec refert quòd verè à parte rei is, qui seriò promittit, non maneat grauatus, nec obligetur; quia satis est, vt contra iustitiam intenderit alterum decipere. Qui quandiu fictionem illam nescit, tantum, & tam graue onus subit; & eodem modo cogi potest, vt stet promissis sponsalibus, ac si decipiens verè, & seriò promisisset. Dixi, per se loquendo. Nam per accidens si id faceret ex vrgenti causa, gratiâ vitandi scandali, vel alterius damni, non peccaret grauiter Venialiter posset quis asserere in eo casu peccaturum, quia ea fictio esset mendacium, cùm aliud verbis, quàm mente contrahens profiteretur. Verùm nec venialiter peccaturum in eo euentu opinor, si æquiuocatione vtatur, dum verba profert; vt si intelligat, Accipiam te in meam, si ad id tenear: est enim communis sententia Doctorum, licitum esse vti æquiuocatione, dum verba proferuntur, vbi iusta causa subest. Sicut in simili docent communiter Doctores coactum à latrone iurare, se daturum illi nummos, posse absque periurio id iurare, retinendo mente, si ad id secluso iuramento tenear; nec esse periurum, si intendat non dare, sciens minimè teneri. Doctrina etiam est communis, fœminam excommunicatam, eo quòd non cohabitat viro, quem nouit non esse suum, posse in articulo mortis constitutam iurare, se cohabitaturam, intelligendo si ad id teneatur, vt vel sic excommunicationis absolutionem obtineat; & tamen non potest habere intentionem, & animum cohabitandi; ergo similiter in nostro casu licebit vti eadem æquiuocatione.

Dico *tertiò*, in eo casu fictè promittentem non teneri matrimonium contrahere cum fœmina verè, & seriò repromittente. Ita Molina *tom. 2 de iust. & iure tract. 2 disp. 352 ante ei. illud est obseruandum*, & Sanchez cum aliis quos refert *disp. 10. num 26.* Ratio à priori est, quia promissio facta animo ficto nullam inducit obligationem ex vi promissionis, vt constat. Præterea non fit in re ipsa iniuria, quia alter nihil dedit, nihil amisit; & sicut fictus promissor non est obligatus, ita nec alter. Sicut si Petrus fictè promitteret Paulo centum aureos, si Romam peteret, & antequam petat, dissoluat contractum, iniustitiam re ipsâ, & quoad effectum non admittit. Denique ex promissione fictâ nullum damnum sequitur repromittendi præter violatam fidem, vt supponitur. Quare rectè notauit Reginaldus *lib. 31. ... n. 256.* cùm ipsi contrahentes fuerint æquales, vno verè, & altero fictè promittente, si nullum aliud damnum sequatur violatæ fidei, fictum promissorem ad nihil aliud teneri, quàm ad pœnitentiam, qua Deo satisfaciat pro peccato, quod commisit, deceptione vtendo in re graui: quoniam homini non obligatur ex promissione, quæ vtpote ficta, nulla est; neque ratione iniuriæ illatæ, quia nullũ ex hypothesi inde secutum est damnum alteri. Quòd si ex tali fictâ promissione aliquod damnum sequeretur repromittenti, certum est, tunc teneri promittentem fictè illud ex iustitiâ resarcire, quia esset causa iniusta illius, vnde illud secundùm iustitiæ æqualitatem compensari deberet. 5

Hinc patet solutio ad argumentum oppositum, fictè consentientem peccasse quidem contra iustitiam quoad intentionem, nam illam violauit ficto consensu, intendens in re graui decipere; non verò quoad effectum, vel executionem, quia deceptio illa mansit in intentione, nec habuit effectum, ideoque nullam in re ipsa intulit iniuriam, nec vllum damnum, ex quo aliqua in fictè promittente obligatio subsequi possit, vt satis ostensum est. 6

Sectio

Sectio III.

An fictè promittens matrimonium, & sub eâ spe deflorauit Virginem, teneatur eam ducere; vel sufficiat, quòd satisfaciat damno deflorationis dotem constituendo.

1 Basilius Ponce *c. 2. n. 14.* Sanchez *disp. 10. n. 3.* cum pluribus aliis, quos ipse refert, sentiunt teneri eam ducere.

Primò, quia in omni contractu, in quo interuenit, do vt des, vel facio vt facias, vbi vnus impleuit, tenetur alter ex iustitia implere: vt patet in eo, qui fictè promisit Petro centum aureos, vt eat Romam, si adiuit, tenetur ex iustitia dare centum; ergo cùm virgo impleuerit contractum ex sua parte, obligabitur alius ex iustitia ad illum implendum, adhibendo eundem consensum ex iustitia debitum.

Secundò, in hoc euentu non satis est damnum pecuniâ resarcire, si virgo nolit acquiescere; ergo tenetur eam ducere. Antecedens probatur: nam iustitia commutatiua non tantùm petit reddi æquale, sed vt idemmet numero reddatur ex iustitia debitum, vt si pallium furatus sum, nullâ restiturâ pecuniâ satisfaciam: vnum enim pro alio inuito creditore solui non potest. *l. 2. §. mutui, ff. si certum petatur*; sed in hoc euentu tenebatur ex iustitia commutatiuâ habere consensum verum, vt constat in omnibus contractibus, in quibus interuenit, Do vt des, vel, facio vt facias: ergo cùm possit restituere adhibendo eundem consensum ex iustitiâ debitum, tenebitur ad id.

Tertiò, damnum violatæ virginitatis tametsi possit æquè pecuniâ resarciri, quia amissa virginitas non potest in eadem specie restitui: at iniusta ficti consensûs deceptio non potest æquè compensari, nisi auferendo iniustum dolum, præstito vero consensu; quia potest in propria forma restitui, nec potest verè dici æquale, dum non satisfacit in propriâ specie: ergo.

Quartò, iste verè intulit damnum virgini contra eius voluntatem, quæ solùm consensit sub conditione veræ, & non fictæ promissionis matrimonij; ergo tenetur ex iustitia ad matrimonium; quia quamuis damnum deflorationis possit pecuniâ compensari, non tamen iniusta deceptio, nisi eam in vxorem ducendo.

Vltimò probat idem Basilius, quia promissio sine animo se obligandi inducit obligationem, cùm sit vera promissio; ergo.

2 Veriùs existimo cum D. Antonino *3. p. tit. 1. c. 3.* Bartholomæo Ledesma *de matrimonio dub. 19.* Bonacina *q. 1. p. 2. n. 9.* & aliis Recentioribus, eum qui sic virginem deflorauit, non teneri eam in vxorem ducere, sed satisfacere, constituendo ei dotem sufficientem ad supplendum defectum deflorationis. Moueor, quia ille nullam incurrit obligationem ratione promissionis, nam fuit ficta; & ex promissione fictâ præcisè non oritur obligatio, vt constat ex superioribus; ergo solùm ratione damni illati; ergo si damnum sine matrimonio resarciri potest, vt verè potest, dando sufficientem dotem, quâ nubat viro sibi simili in qualitate, non est necesse vt matrimonio resarciatur. Firmo, nam aliàs ex doctrinâ & fundamento Sanchez apertè sequi videtur, eum qui fictè promisisset matrimonium fœminæ, sub conditione veræ repromissionis, si fœmina repromitteret, teneri ex iustitiâ illum verè contrahere; quod tamen negat Sanchez, vt vidimus præcedenti sectione. Quia vel teneretur ratione promissionis, & hoc non, quia ficta promissio non obligat; vel ratione damni, & hoc etiã non, quia nullum secutum est, vt supponitur: ergo signum est, quòd quãdo defloratur virgo ex fictâ promissione, solùm præcisè oritur obligatio, quia secutum est damnum. nam si nullũ esset secutum, nulla esset orta obligatio; ergo, si damnum deflorationis resarciri potest dotando, vel augendo dotem, quâ possit æquè bene ducere, ac si deflorata non fuisset, non tenetur eam ducere. Quòd si accideret, vt in aliquo euentu tale damnum aliter euitari non posset, ratione scandali, nisi nubendo; tunc teneretur per accidens stare promissioni, & complere sponsalia.

Hinc constat solutio ad argumenta opposita. 3

Ad primũ dico, etiam illum, qui fictè promisit centum aureos, solùm teneri resarcire damnum eundi Romam, dando pecuniam, vel aliud æquiualens. Quamuis in foro externo, quia præsumitur contractus verus, obligabitur ad dandum centum aureos; sicut in nostro casu ille alius ad ducendam virginem defloratam.

Ad secundum negatur antecedens. Ad eius probationem, est maxima disparitas: nam contra iustitiam furatur latro pallium, neque ad illud habet vllum ius; ideoque tenetur non solùm ratione iniustæ acceptionis, sed etiam ratione rei acceptæ idemmet numero reddere ex iustitia. At fictè promittens nullam incurrit obligationem ratione promissionis præcisè, quia licèt peccauerit fictè promittens, & violauerit iustitiam ficto consensu, quoad intentionem, & internum affectum; tamen exterius, & re ipsâ in nullo alio violauit iustitiam, præterquam in damno illato secuto ex illâ promissione. Si ergo damnum integrè sine matrimonio resarcire potest, non obligabitur ad illud ipsomet matrimonio resarciendum. Ex quo patet 4

Ad tertium ob illam ficti consensûs iniustam deceptionem nõ teneri resarcire in propriâ specie, quoad affectum internum, auferendo dolum internum, & adhibendo verum consensum, sed solùm teneri damnum resarcire inde alteri secutum & illatum. Quia nemo tenetur ex iustitia, nisi ad integrè resarciendum damnum alteri illatum: nam virtutis iustitiæ commutatiuæ officium, solùm est constituere æqualitatem inter damnum, & compensationem in re ipsa. 5

Ad quartum concedo, intulisse damnum virgini; 6 illud verò esse damnum deflorationis, quod potest pecuniâ compensari. Præter hoc verò damnum iniusta deceptio interna non obligat ad verum consensum internum præstandum, vt dictum est.

Ad vltimum Basilij iam constat ex dictis suprà præcedenti disputatione, *sect. 6.* quàm falsa sit illa doctrina.

Quæres, ad quid tenebitur fœmina, quæ extorsit 7 copulam à viro fictâ promissione matrimonij. Respondeo, regulariter loquendo, ad nihil teneri, quia nec tenetur ratione promissionis, quia fuit ficta: neque ratione damni, quia nullum viro sequitur damnum, regulariter loquendo, ex copulâ habitâ cum fœmina.

Quæres item, an vir teneatur ducere fœminam, 8 vel ad aliquam restitutionem, quæ simulabat se virginem, cùm re vera non esset, & vir illam decepit fictâ promissione extorquendo copulam. Respondeo ad nihil teneri, vt docet Vasquez, Reginaldus, Sanchez, Lessius, Rebellus, & alij, quos refert, & sequitur Bonacina *q. 1. p. 2. n. 6.* Et quidem certum videtur non teneri ducere. Tum quia in hoc casu nulla est obligatio ratione fictæ promissionis. Tum maximè

ximè, quia in eo euentu habet sufficientem causam dissoluendi sponsalia, si vera essent; ergo multo minùs tenebitur stare sponsalibus fictis. Quòd verò non teneatur ad vllam restitutionem, vel recompensationem, patet, quia nullum damnum vir censetur illi intulisse; & fictio viri satis compensatur fictione fœminæ.

SECTIO IV.

Ad quid teneatur fictus promissor matrimonij sub conditione deflorationis, quando contrahentes sunt inæquales.

DIfficultas circa præsentem quæstionē occurrens est, an si vir multum superet virginem nobilitate, vel etiam diuitiis, & fictè matrimonium promittat sub conditione deflorationis, teneatur eam ducere, defloratione secutâ.

1 Conueniunt Doctores, in hoc casu non teneri nobilem fictum promissorem, quando signa dedit, quibus fœmina sufficiēter intelligere potuit dolum subesse promissioni: vel quando fœmina agnoscens inæqualitatem, intellexit dolosè promitti coniugium. Ratio est, quia si fœmina verè dolum suspicata est, siue hanc suspicionem tacuerit, siue eam manifestauerit, si sui copiam facit, non id facit spe promissionis, quam fictam esse verè suspicatur, sed ex merà suâ voluntate. Vnde tunc non præsumitur virginem fuisse deceptam, sed se finxisse decipi, & gratis, ac sponte sui corporis copiam fecisse. Imò rectè addit Bonacina *p. 1. q. 2. n. 7.* ex Sanchez *disp. 10. n. 7.* & aliis, nec virum in hoc casu teneri ad illam dotandam; imò neque ad aliquid restituendum, quia vir non censetur fecisse illi iniuriam, cùm fœmina videatur sciens consensisse; scienti autem, & volenti non fit iniuria. Quare si fœmina ex verbis, vel ex aliis claris coniecturis facilè poterat fallacem animū promittentis cognoscere; tunc sibi debet imputare, quia voluntariè videtur fraudi consensisse. Quæstio igitur est, si fœmina statum inæqualitatis, vel excessum illum nobilitatis prorsus ignorauit; vel si nouerit, tamen deflorator ita seriò promittit matrimonium, vt ex nullo signo iudicari posset, se cum dolo promittere.

2 Basilius Ponce *c. 2. §. vnico n. 15.* putat teneri ad eam ducendam.

Primò, quia obligat illa promissio, attentâ naturâ promissionis.

Secundo, quia disparitas, quæ est inter corpus nobile, & ignobile, non excusat: nam si inæqualitas inter nobilem & ignobilem euertit sponsalium contractum, & ad illum necessaria est æqualitas, planè etiā si ex animo promitteret, non teneretur. Quare nunquam valerent sponsalia, vel matrimonium nobilis, & diuitis cum ignobili, & paupere, quod est falsum.

Tertiò, ad contractûs matrimonij substantiam tantùm pertinent corpora, & alia bona nobilitatis, & diuitiarum accidentaria sunt; ergo quantacumque cognoscatur in his disparitas, cognoscitur etiam nihil deesse intra limites matrimonij ad æqualitatem in contractu seruandam; aliàs enim non posset esse contractus iste ex natura rei inter homines disparis conditionis.

Vltimò, prædictus nobilis fictus promissor contra Iustitiam fœminæ negauit consensum; ergo cùm lege iustitiæ erat debitus, necessariò erit modò præstandus, cùm nullà causâ noua eximens ab hoc iustitiæ debito adsit.

Oppositum tamen iudico verius, non teneri ad eam ducendam. Ita Sanchez *disp. 10. n. 21.* cum Cordubâ, Veracruz, Petro de Ledesma, & aliis, quos ipse refert Bonacina relatus cum multis, quos ipse citat, & alij. Id videtur manifestum iuxta nostram doctrinam, negantem esse veram promissionem; hinc enim manifestè colligitur, iuxta dicta præcedenti sectione, non teneri, nisi ad compensandum pecuniâ, vel aliâ re damnum illatum. Quia nec tenetur ad eam ducendum ratione promissionis, quæ fuit ficta, & inualida; nec ratione iniustitiæ, & iniuriæ illatæ, quia iustitia nō obligat ad restituendum plus, quàm damnum æstimatur; sed damnum ablatæ dolo virginitatis non tanti æstimatur, ac virum notabiliter digniorem eam fœminam ducere; ergo nullà ratione tenetur. Optima etiam est ratio, quam adducit Sanchez, quando in contractu est inæqualitas, fictè promittens non tenetur integrè implere, sed æquale reddere: sicut promittens meretrici valdè superfluum in sui corporis pretium, fictè tamen, non tenetur ex iustitiâ habere consensum reddendi, nisi æquale. At in præsenti casu promissum matrimonium est multo inæqualius defloratione; non ergo tenetur ad id fictè promittens. Quare sicut si legitimum interuenit impedimentum, vt si vir sit Sacris initiatus, ante, vel post deflorationem, vel matrimonio adstrictus, vel si aliquod graue damnum, aut scandalum ex matrimonio timeatur, satis erit damnum resarcire. Ita in præsenti. Ex his 3

Colligo *primò*, si deceptor velit virginem sic deceptam ducere, & ipsa matrimonium recuset, ad nihil teneri, neque alio modo illud damnum recompensare. Patet, quia abundè, & plusquam debet, satisfacit, si ad ipsam ducendam paratus sit, hoc enim in corporis pretium fictè spopondit; ergo cùm per ipsum non stet, quominus matrimonium sequatur, liber est ab omni aliâ obligatione. Idem sentio, si parentes nolint eam tradere, vt benè notauit Sanchez *disp. 10. n. 15.* & Lessius *de Iust. & iure lib. 2. c. 10. dub. 3. n. 26.* Quia si corruptor non admittitur à parente puellæ ad matrimonium, paratus alioquin promissorum fidem præstare, cur in conscientia tenebitur alio modo damnum resarcire? Firmo idem, quia si vir verè promisisset, non teneretur, nisi ad id, quod promisit, nempe eam ducere: ergo à fortiori fictè promittens ad nihil aliud tenetur. Nec valet dicere, si ex animo promisisset ad nihil aliud obligandum, quia nullam iniuriam intulisset: si autem animo fallaci promisisset, tunc à parente, & à puellâ posse repudiari tanquam impositorem, & pudicitiæ insidiatorem, & tamen ratione iniuriæ teneri nihilominus dānum sarcire. Non, inquam, valet, quia deceptor, seu fictè promittens non promisit, nisi eam ducere, vnde cùm paratus sit ad eam ducendam, in conscientiâ ad aliud non tenetur; quia sic abundè satisfacit pro iniuriâ per fictionem illatâ. Exemplum manifestū est in aliis contractibus. Nam si quis fictè promittat Petro mutuum, & eo nomine Petrus emat merces, facit illi iniuriam, & tenetur sarcire damnum, nisi seruet promissum: si tamen seruare velit, Petrus verò nolit accipere, non tenetur damnum secutum compensare. 4 5

6 Colligo *secundò*, nec virum teneri ducere fœminam malæ famæ, cum qua sub ficta promissione matrimonij, rem habuit. Patet, quia non tenetur ratione promissionis, cùm sit ficta, & ideo talem obligationem minimè inducens. Nec ratione damni, quia cùm sit infamata, nullum damnum patitur. Quare satisfaciet

dicet soluendo pretium copulæ si illa fœmina consueuerat corpus suum locare, vt bene notauit Molina *tom. 4. disp 106 conclus.* 8.

7 Colligo *tertiò*, virum non teneri ducere virginem, aut viduam bonæ famæ, quam deflorauit, vel cognouit, fictâ promissione matrimonij, quando copula est adeò occulta, vt nullum sit infamiæ periculum in fœminâ: teneri tamen iniuriam fœminæ factam compensare, sed multo minori pretio, iuxta prudentis arbitrium, eo quòd damnum minus sit. Addo, quod rectè notauit ex Nauarro noster Lessius *c.* 10. citato, *dubio* 2. *n.* 15. Si virgo fraude ficti matrimonij promissi violata, postea æquè commodis posita est nuptiis, ita vt nihil detrimenti acceperit, non debet ei quidquam necessariò restitui: quia neque pro ipsâ defloratione pudicitiæ, vt quæ irreparabilis sit, & pretio non æstimanda; neque pro damno inde secuto, cùm nullum re ipsâ secutum sit. Nec valet, si obiicias, stupratorem constituisse eam in periculo non inueniendi cômodas nuptias; quod periculum est pretio æstimabile, & ideo debet rependi. Non, inquam, valet, quia inferre alteri periculum, etiam vitæ, & fortunarum, non obligat ad restitutionem, nisi damnum re ipsâ sequatur, nam periculum damni non est damnum; atque ideo periculum, etsi magni æstimetur, ob damnum, quod potest sequi, si tamen non sequatur re ipsâ, nihil pro illo restituendum, nisi pactum interuenerit.

8 Colligo *vltimò* contra Basilium Ponce *c.* 2. *n.* 17. dicentē, eum, qui fictè promisit, si in iudicio interrogetur, an promiserit, non posse negare se promisisse. Contrarium iudico verius cum Nauarro, & aliis, quos refert, & sequitur Sanchez *disp* 10. *n.* 27. & 28. Ratio est, quia non tenetur ille promissione, atque adeò cùm iudex roget, vt ad matrimonium debitum cogat, sensus interrogationis est, Promisisti matrimonium ita vt tenearis? verè ille respondet, non promisi, intelligendo, ita vt tenear. Idem dico, quoties quis verè promisit matrimonium, sed non tenetur seruare fidem ob aliquam causam, vt quia altera fornicata est; potest enim iuramento negare promissionem, intelligendo, ita vt teneatur. Quod etiam intellige, quoties, causa non implendi promissum non solùm est certa, sed solùm iudicio sapientum probabilis: quia tutâ conscientiâ innitens opinioni probabili, potest se non obligatum existimare, atque adeò potest iurare, se non promisisse ita vt teneatur. Totum id firmat Sanchez optimis exemplis, quidquid dicat Basilius. Vt de illo interrogato à iudice an mutuo receperit nummos, quos iam verè non debet; qui potest iurare, se non recepisse, quia non recepit, ita vt nunc soluere teneatur: de clerico, qui interrogatus, an portet aliquid, de quo gabellam debeat, potest iuramento negare, intelligendo, se nihil portare, ex quô gabellam debeat: de eo, qui venit ex loco non infecto peste, quem tamen custodes falsò putant esse infectum; potest enim iurare, se ex eo non venire, intelligendo ex eo peste infecto, vt custodes rogare debent. Similiter ergo in præsenti, potest fictus promissor sub iuramento negare, se promisisse, subintellectâ eâ conditione, non promisi, ita vt tenear implere, quia, vt iam probatum est, non tenetur.

Ad argumenta Basilij facilis est solutio.

Ad primum constat iam, non obligare illam promissionem.

9 Ad secundum dico, non excusari fictum promissorem propter disparitatem præcisè, & inæqualitatem inter nobilem, & ignobilem, sed quia ex animo non promisit; ideo enim non tenetur ex vi promissionis: damnum verò deflorationis potest pecuniâ, vel aliâ resarciri, vt dictum est. Ex quo patet

Ad tertium: concesso enim illo argumento, inde nihil concluditur contra nostram doctrinam adductam, vt liquet.

10 Ad vltimum concedo, peccasse illum contra iustitiam ficto consensu, seu promissione, quoad intentionem; cæterùm quoniam ex illâ damnum, quod subsecutum fuit, quoad effectum potest pecunia, vel alio modo reparari, ideo nulla est obligatio matrimonium contrahendi.

Sectio V.

An promissio ficta matrimonium contrahendi, si iuramento firmetur, valida sit.

1 Non procedit quæstio quando exteriùs quis iurat, sine animo tamen iurandi; tunc enim fatētur omnes, prædictam promissionem fictam, nec vi iuramenti obligare. Quia tunc non est verum iuramentum, quia non est voluntaria & humana inuocatio Dei in testimonium veritatis, seu promissionis: ergo nulla iuramenti obligatio: nam sine intentione iurandi nihil fit; est enim interior intentio quasi verborū anima, dans illi esse, ac proinde quando deest interior iurandi intentio, iuramentum verbis prolatum, non est verè tale, sed dumtaxat fictè, & apparenter; sicut matrimonium exterius, vel eius promissio absque interiori animo est fictum, ac nullam ex vi matrimonij, vel sponsalium inducens obligationem. Quæstio ergo procedit, quando est animus iurandi.

2 Non desunt Doctores graues, inter quos Caietanus 2. 2. *q.* 89. *a.* 7. *ad* 4. Soto *lib.* 8. *de iust. q.* 1. *a.* 7. *ad* 4. Basilius Ponce *lib.* 12. *c.* 2. *n.* 11. & alij, qui existimant obligare promissionem prædictam, si iuramento confirmetur. Probari potest

Primò, quia iuramentum obligat etiam si non cadat in promissionem, sed in simplicem assertionem faciendi aliquid, quod quis se facturum existimat, licèt non promittat: ergo licèt fingat se promittere, & verba promissionis proferat sine intentione promittendi; si tamen verè, & ex animo iurat, ex vi iuramenti manet obligatus. Patet consequentia, quia fictio promissionis non tollit materiam, quam confirmare possit, nec ab ipso iuramento tollit vim ad confirmandam illam; ergo non obstante fictione promissionis, manebit obligatio ex vi iuramenti. Antecedens constat, quia cum fictâ promissione stat vera assertio de facto futuro. At affirmatio est sufficiens materia iuramenti promissorij.

Secundò, si quis cogatur sub iuramento promittere vsurarum solutionem, licèt fictè promittat se soluturum; si tamen id affirmat, & iurat, tenetur: vnde illa promissio quamuis de se sit nulla, nihilominus iuramentum obligat, vt omnes fatentur: ergo promissio matrimonij siue fiat cum intentione promittendi, siue non, si iuramento firmetur, verè obligabit; quia nullo pacto est necessaria talis intentio ad obligationem iuramenti.

3 Verius existimo oppositum cum Sanchez *lib.* 1. *disp.* 5. *n.* 9. & aliis, quos ipse refert. Verùm non probo fundamentum Sanchez ad id asserendum, ex eo nimirum, quòd obligatio iuramenti ex iurantis pendeat intentione. Non, inquam, id probo, nam iuramentum semel factum, ipsum ex se, & ex naturâ suâ producit obligationem independenter à voluntate iurantis suppositâ materiâ capaci, vt latè in tractatu de iuramento. Fundamentum ergo conclusionis

sionis est, quia nullâ existente promissione, nulla est obligatio iuramenti, quæ in illa fundatur; at promissio ficta matrimonij contrahendi non est vera promissio, vt suprà ostensum est; ergo. Firmo, nam obligatio iuramenti promissorij intra limites Religionis supponit obligationem iustitiæ, vel saltem fidelitatis ex promissione; ergo, si promissio nulla fuerit, nulla erit obligatio iuramenti. Quod patet exemplo vetissimo ab omnibus recepto, nã si ille, cui facta est promissio sub iuramento matrimonij contrahendi, repudiet promissionem semel acceptatam, quia tunc ruit obligatio promissionis, ruit etiam obligatio iuramenti promissorij. Idem roboro ex dicto illo receptissimo, cùm principalis obligatio non subsistit, corruit etiam accessoria, *reg. cum principalis. ff. de regulis iuris.* In præsenti casu iuramentũ est accessorium promissioni, quia adducitur ad eandem promissioné confirmandam, & magis fundandam; ergo si corruat principale, nempe promissio, necesse est, vt iuramentum accessorium non subsistat, quia ablato fundamento cadit, quod in illo fundatur. Denique id ipsum roboro, nam prædictum iuramentum fit in confirmationem sponsalium, vt suppono, & constat, quia sic fit regulariter: ergo cessante obligatione sponsalium, vt verè cessat, quando deest animus promittendi, etiam cessat obligatio iuramenti, quia iuramento deficit materia.

Ex quo patet solutio ad argumenta opposita.

4 Ad primum dico, optimè probare iuramentum obligare etiam si non cadat in promissionem, quando nimirum non sit in confirmationem promissionis, sed comitanter, tunc enim tale iuramentum non adducitur ad promissionem confirmandam, sed est principale, & per se stans, obligans ad efficiendum Deum testem verum illius veritatis de futuro assertæ.

5 Ad secundum dico, iuramentum illud soluendi vsuras, non fieri in confirmationem, sed comitanter, & ideo per se stare, & obligare; nec deficit ei materia, quia licèt non cadat in promissionem, vt in materiam, in qua fundetur, cadit tamen in simplicem assertionem faciendi aliquid, quod quis se facturum affirmat, licèt non promittat. Vnde similiter dico, si iuramentum contrahendi matrimonium non fieret in confirmationem promissionis mutuæ, seu sponsalium, vt verè sic regulariter fieri solet, sed comitanter, vt sit iuramentum soluendi vsuras, etiam inualidâ promissione, seu fictis sponsalibus, iuramentum non cessaret, & teneretur promittens vi iuramenti matrimonium contrahere, vt obiter notauit Gaspar Hurtado *disp. 2. diffic. 5. num. 17.*

DISPVTATIO III.

De verâ promissione merè internâ contrahendi matrimonium factâ homini, vel Deo.

VT clariùs constet, promissionem sponsaliriam, si more humano fiat, debere esse mutuam, & externam, sensibili signo notam, iuxta dicta suprà *disp. 1.* præsertim *sect. 1. & vltimâ*; operæ pretium duxi peculiarem hanc disputationem instituere de promissione matrimonij merè internâ homini factâ, & de eâ, quæ fit Deo voto, vel iuramento causâ pietatis, vel alicuius alterius finis, seu motiui honesti; ac simul examinare, an aliquam pariat obligationem, vel certè nullam?

SECTIO I.

An promissio interna matrimonium contrahendi homini facta, pariat aliquam obligationem.

NOster Molina *2. tom. de Iust. tract. 2. disp. 266.* 1
§. vt autem, & alij multi sentiunt, ex vi iuris naturalis promissionem internam homini factam obligare.

Primò, quia maius est vinculum promissionis internæ, quàm solius propositi, vt per se notum est; ergo illa aliquam addit obligationem: aliàs nihil inter ea duo distaret.

Secundò, possessio solâ voluntate non possidendi amittitur, vt ex multis iuribus nonnulli colligunt. Imò & dominium, vt quando res pro derelictâ habetur: ergo promissio interna obligat.

Tertiò, non implere promissionem internam continet mendacium, & est genus infidelitatis iure naturali prohibitum: ergo promissio interna obligationem inducit.

Quartò, obligatio promissionis nequit resultare, nisi ex lege priuata, quam promittens sibimet spontaneè imponit; ergo à nullâ aliâ voluntate externâ pendere potest, præter internam.

Quintò, acceptatio non est necessaria iure naturæ, vt obliget promissio: ergo nec vt externè fiat. Patet consequentia, quia signa externa solùm desiderantur propter acceptationem; non enim expressio exterior necessaria est, nisi vt possit cognosci, & acceptari ab altero. Antecedens probatur, tum quia naturalis obligatio meo consensu oritur. Tum etiam, quia promissio facta ciuitati ad reparandum, quod per incendium, terræmotum, aut per aliam ruinam perit, valet ante acceptationem, ita disponente iure ciuili. At id non disponeret ius ciuile, si iure naturæ desideraretur acceptatio; nam ius ciuile non tribuit contractibus maiorem vim, quàm naturâ suâ habeant, quãuis interdum ob bonum commune illis vim, quam per se habent, adimat.

Vltimò, si promissio interna iuramento firmetur, obligat; ergo iam per actum merè internum potest quis homini obligari.

Dico *primò*, certum esse apud omnes promissionem 2
internam, non mutuam, homini factam, non sufficere ad sponsalia. Patet; tum quia promissio ad sponsalia ordinaria debet esse humana, de cuius ratione est vt humano, & sensibili modo fiat, & aliquo signo sensibili innotescat: ergo non sufficit promissio matrimonij merè interna. Tum etiã, quia contractus sponsalium fit inter homines, & vltrò citróque obligat, & includit mutuum pactũ, & promissionem, vt constat ex disputatione primâ; cùm enim sponsalia sint quædam inchoatio matrimonij, & hoc sit essentialiter contractus, qui intrinsecè mutuam obligationem includit; illa etiam necessariò participant ex hac parte naturam contractus, ac proinde mutuam obligationem includunt. Igitur necesse est, vt promissio vnius interna alteri homini sit nota, vt repromittat: ergo promissio interna non mutua, seu non reciproca, non est sufficiens ad sponsalia.

Dico *secundò*, prædictam promissionem merè in- 3
ternam, iure positiuo non obligare in ratione simpli-

tis, seu gratuitæ promissionis. Id omnes fatentur, & patet. Tum quia nullum extat ius positiuum: tum quia ius positiuum acceptationem petit, vt obliget, vt statim dicã: saltem nemo negat omnino exigere ius, vt ipsa promissio innotescere possit; innotescere verò non potest promissio merè interna, nullo signo alteri manifestata.

4 Dico *tertiò*, non solùm ex dispositione iuris positiui, sed etiam attento solo naturæ iure, prædictã merè internam promissionem nullam obligationem inducere. Id planè colligitur ex D.Thom. 2.2.q.88.a.1. vbi dicit, promissionem vnius hominis non posse alteri fieri, nisi per signa externa; Deo autem posse fieri per internam cogitationem. Idem tenent communiter DD. Azor *tom.3.lib.11.c.15.* Lessius *lib. 2.de Iust. c.18.dub.5.* & alij plures, quos refert, & sequitur Sanchez *lib. 1.disp.3.* Probatur manifestè. *Primò*, quia promissio propriè consistit in locutione, seu affirmatione, quã quis alteri offert suam fidem, vt constat ex communi vsu, & intelligentiâ. At per internam promissionem nullo signo manifestatam alteri, non loquitur, nec suam offert alteri fidem adæquatè & perfectè; nam locutio, & fides quæ alteri datur, debet aliquo modo percipi ab eo, cui datur; sic autem non percipitur promissio purè interna, quæ homini fit. Hæc igitur non est sufficiens, & perfecta promissio, sed inchoata, & imperfecta. Neque enim vnus homo loquitur, neque affirmat alteri perfectè, & sufficienter solâ locutione, seu affirmatione internâ intellectus, sed tantùm inchoatiuè, vt patet: & consequenter in ordine ad hominem non obligat; bene verò in ordine ad Deum, quia Deus iam percipit. Quare prædicta interna promissio est vera, & perfecta locutio, & affirmatio respectu Dei, non verò respectu hominis. *Secundò*, promissio & donatio sunt signa quædam practica, efficientia id ipsum, quòd significant. Qui enim dicit, Promitto tibi, do tibi, non solùm significat internam cogitationem, & affectum promittendi, & dandi, sed etiam ipsum actum promissionis, & donationis, qui in hisce verbis sub tali intentione prolatis formaliter consistit; & effectum eius, scilicet obligationem, quæ nascitur in promittente, & ius, quod nascitur in promissario. Igitur cùm actus interni non sint idonea signa ad alteri significandum; non sunt etiam idonea instrumenta ad se alteri obligandum: nam hæc aptitudo fundatur in significatione ad alterum. Si tamen alter noscere posset internas cogitationes, sicut possunt Angeli, quando ad eos diriguntur; tunc per actum internum optimè posset promissio, & donatio fieri, iuxta dicta suprà *disp. 1. sect. 9.*

Tertiò talis promissio merè interna non esset à promissario acceptata; quod tamen necessarium est ad obligationem, vt statim dicam; sub hac enim tacitâ conditione fieri censetur: ergo.

5 Dico *quartò*, vt promissio matrimonij contrahendi, homini facta, habeat vim obligandi, non solùm debet esse externa, sed etiam debet acceptari, idque prouenit non tantùm ex iure ciuili, sed etiam ex iure naturali. Hæc est communior sententia, quam tenent Lessius *lib. 2. c. 18. dub. 6. n. 39.* & Sanchez *lib. 1. disp. 6. n. 10.* & alij, quos ipsi referunt. Atque in primis, promissionem homini factam, ante acceptationem, nullam parere obligationem, ex eo constat, quia obligatio non nascitur, nisi mutuo duorum consensu. *l. 1. ff. de pactis.* Vnde fit, vt etiam vota Deo facta obligatoria non sint, quando Deus ipse non acceptat, vt si sint de rebus indifferentibus; ergo promittens alteri, priusquam alterius consensus accedat, potest ordinariè pœnitere, & suam oblationem reuocare. Dixi *ordinariè*, quia, vt notat Lessius *citatus*, iure ciuili statutum est, vt constat ex *l. 3. ff. de pollicitationibus*, promissiones absolutas factas ciuitati, etiam ante acceptationem, non posse reuocari pro libito, sicut ex natura rei possent; atque adeò talis promissio semper potest acceptari, & promissum peti. Idem dicendum de promissionibus ad causas pias. Rursus quòd requiratur iure ciuili prædicta acceptatio, patet *l. 1. ff. de pollicitationibus*, vbi est huius rei manifesta dispositio. Notatque Lessius, ius ciuile non efficere, vt promissio facta ciuitati vim habeat absolutam ante acceptationem: nihil enim tale colligi potest ex vllâ lege totô titulo *de pollicitationibus*; sed ne possit reuocari pro libito. Nam ius ciuile impedit reuocationem: indicat verò debere peti, ita vt petitio sit necessaria, vt promittens teneatur soluere. Quare ex omni promissione nascitur quædam obligatio veluti conditionata, & suspensa, donec acceptetur, vel reuocetur; quam reuocationem ius ciuile impedit in fauorem ciuitatis, vel causæ piæ. Denique quòd prædicta promissio non habeat vim obligandi ante acceptationem, idque proueniat ex iure naturali. Probatur, quia in contractibus onerosis, ante acceptationem licitum est pœnitere, & reuocare suam oblationem, vt liquet in contractu emptionis, sponsalium, matrimonij, & aliis, nec opus est expectare donec alter acceptet, vel reiiciat: ergo licitum est idem iure naturæ in promissione simplici, & gratuitâ matrimonij, nisi lex positiua adimat hanc potestatem, vt diximus. Firmatur, quia sicut promissio, vel obligatio onerosa, quâ quis se obligat, habet tacitam conditionem, nempe si alter vicissim velit se obligare, ita etiam promissio simplex, & gratuita habet tacitam conditionem si acceptetur. Nam ista promissio iure naturæ exigit consensum, & animum, se obligandi, vt valida sit; qui verò promittit, non videtur consentire, & animum se obligandi habere, donec alter acceptet, vt dicitur *l. qui absent. ff. de adquiren. poss.* ergo sicuti ibi conditione nondum impletâ, potest reuocari oblatio, ita & hic.

Hinc dico *vltimò* iure Gentium requiri acceptationem, vt promissio simplex, & gratuita matrimonij, vel cuiusuis alterius rei habeat vim obligandi. 6
Patet ob similem rationem, quia in contractibus onerosis ante acceptationem, licitum est vbique Gentium pœnitere, & reuocare suam oblationem. Aliàs enim ex contrariâ sententiâ sequeretur, eum, qui apud se, nemine audiente, diceret, Promitto, vel do Ioanni mille aureos, teneri manifestare hanc suam promissionem, vel donationem Ioanni, an velit acceptare, nec posse pœnitere. Quod tamen videtur durum, & incredibile, nusquam gentium vsitatum. Igitur verius est, promissionem istam matrimonij contrahendi non habere vim obligandi vbique gentium ante acceptationem.

Ad argumenta opposita.

Ad primum dico, promissionem internam radicaliter, & inchoatiuè, seu in actu primo maiorem 7
obligationem inducere, quàm propositum, non verò formaliter, & perfectè, seu in actu secundo; ad hoc enim requiritur saltem vt conditio sine qua non, vt promissio innotescat alteri cui fit. Ex quo apparet discrimen inter propositum, & promissionem internam: nam hæc est radix obligationis, non verò illud; eam verò nequit exercere, donec intimetur.

Ad secundum respondeo, tametsi possessio, & 8
dominium possit amitti actu interno, vt cùm res habetur pro derelicta; non tamen transferri in alterum:

ad

ad hoc enim plura sunt requisita; facilius enim est aliquid desinere, quàm incipere esse, aut in altero produci. Cumque more humano obligatio in contractibus,& promissionibus gratuitis oriatur,necesse est saltem,vt conditio, vt promissio innotescat alteri cui fit.Idque iura decernunt, vt ostensum est.

9 Ad tertium negatur, esse mendacium, vel infidelitatem; quia illi promissioni internæ, vt verè obliget, inest semper tacita conditio, si alteri intimetur, & ab eo acceptetur. In quo differt à promissione internâ factâ Deo, seu voto interno, quod absolutè obligat sine illâ conditione,quia omne cor notum, & patens est Deo.

10 Ad quartum dico, obligationem promissionis pendere quidem à solâ voluntate internâ tanquam à radice, ac principali mouente, & tribuente vim obligandi tam promissioni, quàm acceptationi alterius;pendere tamen quoque à voluntate acceptantis,tanquam à conditione, sine qua non oritur obligatio.

11 Ad quintum negatur antecedens. Ad primam probationem dico, obligationem radicaliter oriri ex consensu tanquam ex causa directâ, ac principali; exigere tamen, vt conditionem sine qua non,ipsam acceptationem, vt ius tribuat: sicut ignis est sufficiens causa calefactionis aquæ, nequit tamen ex eo nasci calefactio, nisi aqua debito modo applicetur. Ad secundam probationem respondeo, ex omni promissione nasci quandam obligationem veluti conditionatam, & suspensam donec acceptetur, vel reuocetur. Circa promissionem verò in fauorem ciuitatis, & idem est de pollicitationibus ad causas pias, ius positiuum disponit, ne reuocetur. Vnde in his promissionibus ius ciuile non tribuit propriè illis vim, quam iure naturæ, vel gentium non habet, sed impedit ne possit reuocari. Et quamuis non obstante dispositione iuris naturalis exigentis acceptionem, statuisset ius ciuile in fauorem aliquarum causarum, vt in illis acceptatio non desideraretur, nihil inde sequeretur contra nostram doctrinã; nam etiam voluntas minùs solemnis defuncti attento naturali iure seruanda esset,& tamen ius ciuile seruandam non esse decreuit, ob bonum publicum.

12 Ad vltimum negatur antecedens, nam promissio matrimonij purè interna non obligat:ergo nec si iuramento fuerit firmata, quia cùm hoc iuramentũ cadat supra promissionem,& hæc nõ obliget absolutè, & simpliciter ad exercitium actus, pariter non obligabit iuramentum;destructo enim fundamento desinit id, quod supra ipsum fundatur. Iuramentum enim sequitur conditionem actus, super quo interponitur, ex *c. quemadmodum, de iureiurando*, & ex *l. vltimâ.C.de non numeratâ pecuniâ.* Obligat autem iuramentum,homini factũ cadens supra promissionem externam obligantem, quia sequitur naturã promissionis,cui adiungitur: promissio autem obligat, si id quod promittitur homini est bonum,& commodum ipsi, etiam si non sit de meliori bono.

SECTIO II.

An promissio interna Deo facta de matrimonio contrahendo ob periculum incontinentiæ verè obliget.

1 CONueniunt Doctores *primò* promissionem purè internam Deo factam, si sit circa materiam aptam,& idoneam,qualis est materia honesta,non impeditiua melioris boni,habere rationẽ voti,& obligare.Ratio est,quia cùm Deo omne cor pateat,& omnis voluntas loquatur, quæuis promissio facta Deo, etiam purè interna verè, ligat. Idem dicendum de promissionibus factis Beatis circa materiam idoneam: nam hi sunt nobis vbique, quasi præsentes, & secreta nostra percipiunt, vt benè notauit Coninch *disp. 22. dub. 6. n. 34.* In quo maximè est obseruandũm discrimen hominum defunctorum, vt 2 homines sunt, seu vt sunt creaturæ rationales præcisè; vel vt sunt Sancti, & beati. Nam si solùm considerentur, vt homines sunt, non sunt capaces promissionis,quæ illis fiat ab hominibus in hac vita degentibus, quia non habent cum illis conuictum,neque eorum facta cognoscere, aut dicta possunt audire: at sine mutuâ cognitione, & notitiâ non habet locum humana promissio, vt constat ex *disp. 1. sect. 9.* Vt ergo illis fiant promissiones nostræ, & verè obligent, etiam internæ, necesse est illos considerare,vt Sanctos, & beatos, quibus hæc nostra dona, & promissa, quatenus ad illos pertinent, nota sunt.

3 *Secundò*, conueniunt omnes, promissionem internam (& idem est de externâ)de matrimonio contrahendo,Deo factam,per se loquendo, non obligare. Ratio est manifesta,quia si obligaret,esset ratione voti;hoc autem,vt obliget,debet esse de meliori bono, & debet versari circa materiam, quæ melior sit ipsa, quàm eius oppositum,seu contradictorium,vt cõstat ex tractatu *de voto*. At in præsenti promissio Deo facta de matrimonio,non est de meliori bono;nam eius oppositum,seu contradictoriũ,videlicet carentia matrimonij,per se loquendo,melior est,quàm ipsũ matrimonium, vt constat ex Tridentino *sess. 24. can.* 10. definiente, meliorem esse statum virginitatis, ac cœlibatus statu matrimonij.In quo differt promissio Deo facta à promissione factâ homini; hæc 4 enim solum requirit, vt sit de re bonâ, & commodâ promissario, tametsi sit impeditiua melioris boni: illa verò nequit esse de re indifferenti, quæ vt sic à Deo non acceptatur, neque etiam potest esse de re bonâ, si sit impeditiua melioris boni. Dixi, per se loquendo. Nam tales circumstantiæ possunt concurrere,vt obliget prædicta promissio,videlicet, vt quando ex matrimonio sequeretur maxima Reipublicę vtilitas,vt Principum concordia,vel magna infidelium conuersio.Vel etiam quãdo deflorata esset fœmina sub verâ promissione matrimonij, & teneretur eam ducere,quia cùm tũc teneatur ex præcepto iustitiæ matrimonium contrahere, & sit impeditus ad perfectiorem statum, ratione talium circumstantiarum, meliùs est ei contrahere, quàm non contrahere. Quando enim matrimonium cadit sub præceptum,potest etiam cadere sub votum:quia tũc votum non est impeditiuum melioris boni,quia supponitur homo sufficienter impeditus, vt non possit altiorem statum sumere; vnde tali factâ hypothesi tale votum redundat in maius bonum vouentis,quia confirmat illum in bono,quod facere tenetur,& confert, vt actus ipse meliori modo fiat. Et certè eâ ratione, qua potest fieri votum de obseruatione præcepti in alia materiâ,potest etiam fieri in hac. Itaque in prædictis euentibus conueniunt Doctores.

Difficultas est in aliis casibus. Vt si fiat votum, vel matrimonij promissio ob spiritualem necessitatem ipsius vouentis ad vitandum periculum incontinentiæ. Vel si fiat causâ pietatis erga alium. Vel denique si fiat de matrimonio rato contrahendo, cum expressâ voluntate non consummandi. De priori in hac sectione, de aliis in sequentibus dicemus.

Circa priorem igitur casum sentiunt Sotus *lib. 7.* de

de inst. q. 1. a. 3. Aragon 2. 2. *q.* 88. & alij Recentiores, inualidum esse votum ducendi vxorem ad vitandum periculum incontinentiæ.

Primò, quia semper votum illud est de re impediente assensum ad perfectiorem statum.

Secundò, sic vouens redditur inhabilis ad statum perfectionis, etiam pro tempore, & tentationes decursu temporis cessare possunt.

Tertiò intendere actum matrimonij, propter fornicationem in seipso vitandam, est peccatum saltem veniale, vt expressè asserit D. Thom. *in* 4. *d.* 31. *q.* 2. *a.* 2. *ad* 2. ergo hoc fine non potest matrimonium fieri materia voti.

Vltimò, non obstante tali voto, potest homo fragilis ingredi religionem: ergo signum est, votum fuisse inualidum.

6 Secunda sententia huic opposita defendit, validum esse tale votum. Ita Caietanus, Nauarrus, Bellarminus, Ludouicus Lopez, & alij, quos refert, & sequitur Sanchez *lib.* 1. *disp.* 4. *n.* 7. Probat

Primò, quia respectu talis hominis tale votum simpliciter est de meliori bono, cùm Paulus dicat 1. Cor. 7. *meliùs esse illi nubere, quàm vri.*

Secundò potest quis obligari ad matrimonium contrahendum, si arbitrio prudentum iudicetur illud medium moraliter necessarium, ad vitandum periculum lapsus; ergo ob eandem rationem poterit votum ex eodem fine factum esse validum.

Tertiò, votum illud videtur prudens, & licitum, quia sumitur vt medium commodum ad honestum, & necessarium finem; ergo tale votum est validum: nam omne votum inualidum est etiam illicitum.

7 Denique tertia opinio est nostri Francisci Suarez *tom.* 2. *de Religione, tract. de voto lib.* 2. *c.* 9. *n.* 14. dicentis, non semper eodem modo obligare tale votum. Nam si omnibus pensatis tale remedium censeatur vel simpliciter necessarium tali personæ, vel saltem vtilius, quàm status religionis, vel quàm alia remedia, votum illud definitè obligabit ad matrimonium; quia de illo factum est sub ratione Deo gratâ, & commutatio illius remedij in alia, non est in melius respectu talis personæ, & ideo obligat determinatè ad id, de quo factum est. Si verò non sit illud medium matrimonij adeò necessarium, quia melius per religionis statum, vel aliam vitæ mutationem fiet; tunc votum non obligabit præcisè ad contrahendum matrimonium, nisi tantùm sub conditione illâ, quòd vouens nolit per religionis ingressum, vel aliud spirituale remedium vitare periculum animæ, in quo versatur. Cùm enim matrimonium tunc solùm voueatur vt remedium, si aliud excellentius possit adhiberi, vt est religio, nunquam illud ita excluditur, quin possit vouens adhibere, si velit. In hac re

8 Dico *primò*, eiusmodi votum validum esse, & simpliciter obligare, quando omnibus pensatis censetur matrimonium remedium, moraliter loquendo, simpliciter necessarium huic homini ad continentiam seruandam. Hoc est certum apud omnes, & patet, quia respectu talis hominis, & in illo, meliùs est nubere, quàm non nubere, & esse coniugatum, quàm cœlibem, vel religiosum, quia non nubendo exponit se manifesto periculo damnationis: Firmatur, quia ad honorem Dei, vt gratiùs ei quid fiat, non refert quid in genere, & secundùm se consideratum præstantius sit, & excellentius, sed quid hîc, & nunc visis omnibus circumstantiis præstet, & excellat: nam, vt constat, actus humani ex circumstantiis adiunctis sortiuntur bonitatem, & malitiam; sed in prædicto casu matrimonij remedium est moraliter simpliciter necessarium, vt viuat homo sine manifesto periculo damnationis, & vt sit gratus Deo; ergo votum de illo validum est, & honestum.

Dico *secundò*, validum esse, & simpliciter obligare quoque votum nubendi, quando visis omnibus circumstantiis censetur medium vtilius ipsi homini ad vitandam incontinentiam. Ita tenent Suarez, & Sanchez *citati*. Et ratio etiam est aperta, quia quando alicui saniùs est ob eius fragilitatem, & lapsuum frequentiam matrimonium contrahere, quàm cœlibatus tunc respectu illius votum nubendi, non impedit consilium, seu maius bonum; nec continet descensum à perfectiori continentiæ statu ad imperfectiorem matrimonij statum, sed potiùs ascendit ab iniquissimo incontinentiæ statu ad matrimonium: ergo valet votum, & obligatur ad illud. 9

Dico *tertiò*, non esse validum votum nubendi, quando matrimonium solum est respectu vouentis medium vtile ad vitandam incontinentiam. In hoc sensu amplector primam sententiam. Et ratio est, quia tunc non censetur matrimonium simpliciter maius bonum respectu huius hominis, quàm cœlibatus, aut religio, etiam moraliter loquendo; neque etiam melius, & vtilius; ergo non est obligandus ad matrimonium contrahendum, quia id iam esset ponere obicem diuinæ gratię, & statui perfectiori cœlibatus, vel Ordinis sacri, vel etiam religionis. Firmo, quia matrimonium non promittitur propter se præcisè, sed vt medicina, & remedium incontinentiæ respectu fragilitatis huius personæ; sed non est vnicum, & optimum, quia melius per religionis statum, vel aliam vitæ mutationem occurret illi necessitati; ergo melius est illi vincere perfectiori modo fragilitatem suam; ergo ad eam vincendam non obligatur præcisè ad matrimonium contrahendum, & consequenter votum de nubendo validum non erit. 10

Dico *vltimò*, dato quòd in prædicto casu validum esset votum, adhuc tunc votum non obligaret ad matrimonium absolutè, sed tantùm sub ea conditione, nisi velit vouens per religionis ingressum, vel per Ordinem sacrum, vel per aliud spirituale remedium occurrere suo periculo incontinentiæ. Id benè notauit Suarez *citatus*. Et patet, quia, prædicta conditio non solùm non est contra obligationem voti, sed est inclusa in tali voto; quia matrimonium tunc solùm vouetur vt remedium medicinale: ergo si aliud excellentius adhibeatur, nequibit ligare; ergo non potest obligare ad matrimonium absolutè. Ex dictis constat, quàm vera sit secunda, & tertia sententia, quarum vtraque pro nobis est modo explicato. 11

Ad primum primæ sententiæ, negandum est antecedens, nam in homine, qui est solutus matrimonio, & longo tempore expertus est fragilitatem suam, vel longam consuetudinem cum concubinâ, à qua videtur, moraliter esse illi impossibile, dimoueri, quando matrimonium contrahere est illi moraliter necessarium, & medium vtilius, votum de illo ad fręnandam suam incontinentiam non impedit consilium, seu perfectiorem statum, sed continet ascensum à turpissimo incontinentiæ statu, & à periculo suæ damnationis ad statum matrimonij honestum, tanquam ad remedium suæ inordinatæ concupiscentiæ, & vt medium suæ saluationis. Quare tametsi matrimonium semper impediat statum de se perfectiorem, cæterùm quando hic status tali personæ cōsuli non potest, tunc est melius respectu eiusdē personæ, atq; adeò obstare non potest, quominus eius votū validū sit. Quare sicut si quis teneretur non ingredi religionē, vt subueniret, v. g. parentibus indigentibus, & propterea faceret votum 12

votum

tum non ingrediendi religionem durante tali necessitate parentum, validum esset tale votum, quia non impediret maius bonum, & confirmaret in bono. Ita pariter in præsenti casu.

13 Ad secundum dico, constare ex primo, & secundo dicto, statum coniugalem in eo tempore, quo emittitur votum, vt medium simpliciter necessariũ, moraliter loquendo, vel saltem, vt medium vtilius, ac magis opportunum, visis circumstantiis personæ esse maius bonum respectu illius, quàm quẽcumque alium statum, & ideo esse validum. Quòd si postea decursu temporis post emissum votum, non esset matrimonium contractum, nec esset remedium necessarium, vel magis vtilius ad vitandam incontinentiam; tunc cessaret votum, eò quòd materia eius esset inepta, cùm non esset tunc de meliori, & perfectiori bono.

14 Ad tertium dico, nullum peccatum esse vti matrimonio ad vitandam fornicationem, maximè quando tentatio vrget, & est moralis necessitas, vel saltem vtilitas, quia finis ille est bonus, & medium secundùm se non est malum, cùm sit vsus legitimi coniugij. Nec D. Thomas, aliive Doctores oppositum docent. Cùm enim aliqui dicunt, copulam coniugalem exercitam ob delectationem esse peccatum, intelligendi sunt, non de temperatâ, sed de intemperatâ delectatione.

Ad vltimum negandum est, non obstante tali voto posse hominem fragilem ingredi religionem, quando nimirum illi est moraliter impossibile seruare continentiam nisi nubat.

Sectio III.

An valida sit promissio Deo facta intuitu pietatis, ducendi pauperem, vel meretricem, vel ab alio defloratam, vt eam liberet ab egestate, vel à peccato, vel ab infamiâ.

1 De his promissionibus, ac votis quæ fiunt causâ pietatis in obsequium Dei, sunt duæ extremæ sententiæ.

Prima sententia affirmat, prædictum votum valere. Ita Henriquez *lib. 11. de matrimonio cap. 6. n. 5.* Philarcus *de officio sacerdotis tom. 1. p. 2. lib. 3. c. 17. n. 3.* Filliucius *tract. 26. de voto, c. 2. n. 62.* & alij non pauci Recentiores. quam iudicat Suarez *lib. 2. de Religione, c. 9. n. 18.* esse sic intelligendam, vt tale votum non obliget simpliciter ad exercitium talis actus, sed ad specificationem, seu determinationem eius, quoad talem personæ conditionem, atque adeò valere tale votum quoad partem materiæ, vt nimirum, si velit vxorem ducere, teneatur illam pauperem, vel meretricem, quam vouit, accipere. Atque hanc sententiam sic declaratam amplectitur Suarez. Probatur

Primò, quia sic vouens intendit se obligare ad opus illud pietatis, quantum potest: ergo tametsi nequeat obligari absolutè ad exercitium actus, obligabitur saltem ad determinationem, seu specificationem eius. Patet consequentia, quia cùm tale votum non obliget ad exercendum actum matrimonij, sed ad pietatem matrimonij si fiat, non præcludit viã perfectiori operi, sed suppositâ propria voluntate ducendi vxorem, obligat votum ad exequendam illam voluntatem titulo pietatis cum tali conditione personæ.

Secundò in votis, sicut in iuramentis, iuxta communem Doctorum assensum habet locum illa regula iuris desumpta ex *cap. vnico, de desponsatione impuberum*; si non valet quod ago, vt ago, valet, vt valere potest: ergo cùm tale votum possit valere quoad determinationem actus, valebit quoad illam.

Tertiò, qui vouet impossibile complectens aliquid possibile, obligatur ad id quod potest, licèt non obligetur ad id quod non potest. Et qui vouet licitum cum modo illicito, obligatur ad licitum, excluso modo, saltem quando modus non est præcisa ratio vouendi: ergo in præsenti casu, qui vouet tale opus pietatis, obligatur ad illud modo licito, & possibili, licèt non obligetur ad id, quod sub voti obligationem cadere non potest.

Quartò, quando aliquis vouet aliquid minus bonum per se, & simpliciter, obligatur ad illud, sub tali conditione subintellectâ, vt liceat transire ad melius, sed hoc votum est de opere pietatis: ergo obligat sub simili conditione.

Quintò si quis explicitè voueret sic. Voueo quòd si decreuero ducere vxorem, pauperem ducam, vt illius miseriam subleuem, votum obligaret: sed hæc conditio tacitè inest in voto illo facto in formâ absolutâ, quâ quis Deo absolutè vouet contrahere matrimonium cum paupere, in quo includitur generalis conditio, & intentio se obligandi ad illud opus pietatis eo modo, quo potest: ergo.

Sextò, regula est iuris 37. *de regulis iuris in 6.* sic dicens. *Vtile non debet per inutile vitiari*; ergo licèt in voto prædicto non tenuerit illa intentio, quoad inutile, debet tenere, quoad id, in quo vtilis esse potuit.

Vltimò est argumentum à paritate variis exemplis: nam votum nunquam peccandi validum est, quia licèt nequeat obligare ad vitanda omnia peccata; tamen potest obligare ad vitanda omnia peccata deliberata saltem mortalia, quia hæc pars illius obiecti possibilis est, & non est per se connexa cum aliâ parte moraliter impossibili, vitandi omnia peccata venialia, quæ fiũt ex surreptione. Similiter votum ieiunandi totâ Quadragesimâ, vel recitandi Officium canonicum, licèt fiat ab impotente totam rem promissam implere, tenetur implere partem illius sibi possibilem. Est enim dictum commune iuris peritorum, iuramentum, vel votum, quod integrè obseruari nequit, seruandum esse quoad partem possibilem: sic enim puer quatuordecim annorum, qui vouit ieiunare omnibus diebus vitæ suæ, id minimè potens implere, tenetur ad partem, quam potest: ergo similiter in nostro casu, licèt nequeat quis vouere matrimonium; tamen cùm possit illud vouere cum paupere ex suppositione, quod velit nubere, votum illud validum erit.

Veriorem iudico sententiam oppositam esse, nimirum id votum omnino inualidum, tam absolutè, quàm ex suppositione, quod vouens velit vxorem ducere. Ita optimè noster Sanchez *lib. 1. disp. 4. n. 12.* iuxta quam

2 Dico *primò*, si quis pressus carnis illecebris, & videns se non posse moraliter continere, promittat Deo illud matrimonium pium, non dubium, quin in eo euentu valeat eiusmodi votum. Hoc manifestum videtur, quia tunc matrimonium esset apta materia voti, vt constat ex præcedenti sectione; & illud additum est opus pium, & magnæ charitatis, ac misericordiæ: ergo.

3 Dico *secundò*, si tale votum expressè emitteretur sub conditione, nimirum, si ducturus sum, promitto Deo me ducturum pauperem, vel meretricem, in Dei obsequium, & causâ exercendæ pietatis, verè esset validum. In hoc etiam conueniunt Suarius, & Sanchez, ac cæteri Recentiores. Et ratio est, quia quod ex suppositione, quòd quis nupturus sit, melius est inire matrimonium pium, quàm non pium, vt per se patens est. Et in eo casu per eiusmodi votum nulla præcluditur via ad maius bonum, vel ad statum perfectiorem, & altiorem, cùm solùm ratione propriæ, ac liberæ voluntatis velit contrahere matrimonium; vnde eâ positâ, & non aliter, tunc obligat votum titulo pietatis ad exequendam illam voluntatem; ergo vouens quis explicitè sic, Voueo, quòd si decreuero ducere vxorem, pauperem, vel meretricem ducam, verè eiusmodi voto ligatur.

4 Dico *tertiò*, si quis absolutè voueat ducere meretricem, vel pauperem, tametsi id præstet causâ pietatis in Dei obsequium, nihil facit; inualidum quippe est tale votum, quando nullus habetur respectus ad propriâ fragilitatem. Moueor ad id asserēdū cum nostro Sanchez. Ratio est, quia votum illud etiam pium ex se, & ratione sui est impeditiuum maioris boni, & altioris status perfectionis, nempe cœlibatus, & religionis; qui status simpliciter maius est bonum, quàm matrimonium, etiam vt pium est opus: vnde facit hominem descendere ad imperfectiorem statum; quod damnum nō compensatur per illud pium opus: ergo inualidum est tale votum, ac nullum. Firmo, quia eiusmodi votum inducit effectum repugnantem meliori bono, quale est status religiosus, & perpetua obseruantia castitatis: ergo irritum est, & nullum. Patet consequentia, quia quando actus bonus tam est imperfectus, vt carentia eius sit moraliter melior, tunc nequit esse materia voti, nec votum de illo validum esse potest; talis enim est actus nubendi etiam causâ pietatis comparatus ad negationem nubendi, quia hæc per se melior est, quia magis abstrahit hominem à sæcularibus curis, & voluptatibus carnis, vt ait Paulus 1. *Cor.* 7. constat autem prædictum matrimonium immediatè, & contradictoriè repugnare huic meliori bono; nequit ergo esse materia validi voti.

5 Dico *quartò*, neque eiusmodi votum obligare ad talis personæ determinationem, vel quoad partem materiæ, vt nimirum si velit vxorem ducere, teneatur illam pauperem, vel meretricem ducere. Quare eiusmodi votum omni ex parte semper erit irritum, & inualidum. Ita sentio cum Sanchez cōtra Suarium. Ratio est, quia in prædicto euentu vouens non se obligauit sub conditione, nimirum si vxorem ducat, vt constat, nam absolutè vouit ducere pauperem: neque etiam se obligauit ad duo, videlicet ad ducendam vxorem, & ad eam ducendam, quæ sit pauper, vel meretrix, sed absolutè, & per modum vnius se illo voto obstrinxit ad ducendam pauperem, vel meretricem: ergo nequit fieri diuisio, vt votum valeat, quoad hanc partem determinatam, vt ducenda sit pauper, vel meretrix, non verò quoad ducendi obligationem. Firmo, quia quando totum est promissum per modum vnius, existente parte aliquâ materiæ voti ineptâ propter eius impossibilitatem, tota materia inepta erit, ac proinde votum irritum. quod patet manifestis exemplis. Sic vouens ieiunium vnius diei, vel auditionem sacram, si sit impotens implere totum promissum, liber est à parte. Si quis etiam voueat ædificare templum, recitare Officium defunctorum, vel calculos virgineos, quia fuit obligatio per modum vnius, non potens implere totum, non tenetur ad partem: ergo idem dicendum est in præsenti, quod magis constabit ex solutione argumentorum, quæ pro alterâ oppositâ sententiâ, iam sunt adducta.

Dico *vltimò*, si omnibus pensatis dubium sit de vouentis intentione, an nimirum conditionatè tale connubium promiserit, an potiùs absolutè, & simpliciter, iudicandum esse in fauorem libertatis vouentis, vt ad nihil teneatur, & tale votum nullum sit. Ratio est optima apud Doctores, quia in hoc dubio, re benè perpensâ, cùm non constat de voti obligatione, & animo vouentis, num sic, vel sic voluerit se obligare, votum non est in possessione; sed libertas voluntatis. In dubio autem, vt ipse opinor, non in sola iustitiæ materiâ, sed in quacumque melior est possidentis conditio, vt latè ostendi in tractatu de conscientiâ dubiâ, & videri potest noster Sanchez *lib. 2. de matrimonio disp.* 41. *n.* 31. *& sequentibus.* ergo. 6

Ad argumenta opposita. Ad primum fateor, sic vouentem intendere se obligare ad opus illud pietatis, quantum potest; inde verò non benè inferri obligari saltem ad determinationem actus, quia non est voti materia, cùm impediat perfectius bonum, & altiorem statum, vt dictum est *dicto* 3 *&* 4. 7

Ad secundum similiter dico, regulam illam locum habere in voto, quando materia voti est apta, & idonea, seu, quod idem est, non est impeditiua perfectioris boni, & status. 8

Ad tertium negatur antecedens, si vouens intendat in illud omne per modum vnius, & res ipsa promissa est indiuidua, id est, quæ nec commodam patitur diuisionem, nec solet communiter diuidi, vt videre licet in exemplis adductis de vouente ædificium templi, vel recitationem officij defunctorum, vel calculorum virgineorum. Cùm enim hæc communiter non diuidantur, non potens implere totum, non tenetur ad partem. Quando autem res diuidua est, quæ communiter solet diuidi, obligatio non est per modum vnius, atque ideo excusatus à parte, ratione impotentiæ tenetur ad partem aliam sibi possibilem. Vt si quis voueat ieiunium totius Quadragesimæ, si non potest totam ieiunare, tenetur ad partem sibi possibilem. Puer item quatuordecim annorum, qui vouit ieiunare omnibus diebus vitæ suæ, si non potest totum implere, tenetur ad partem, quam potest. In præsenti verò votum illud nubendi cum meretrice, non fuit per modum plurium, sed per modum vnius absque vllâ separatione, vel diuisione, ac proinde vouens, qui impotens est ad implendum totum illud, liber est à parte. Idem dico, si quis voueat per modum vnius rem, cuius pars est illicita, tota materia inepta est, ac proinde votum irritum, cùm sit partim rei illicitæ, quæ nequit esse grata Deo. 9

Ad quartum negatur antecedens, nisi illa conditio exprimatur. Quando enim exprimitur, verum est non se obligare ad bonum præcludens viam digniori statui: at dum ea non exprimitur conditio, vt re verâ non exprimitur in ipso voto absolutè emisso nubendi meretricem, ex parte voti obligat se ad statum imperfectiorem. Ob quam rationem votum matrimonij semper regulariter est nullum, quamuis in eo etiam tacitè includatur, nisi vouens perfectiorem viuendi normam assumat. 10

Ad quintum, vera est maior propositio, si enim sub eâ conditione exprimatur, & emittatur votū, verum est votum valere, vt dixi dicto secundo. Cęterùm nego id ita contingere, quando emittitur tale votum absolutè, tunc enim ex vi voti obligat se ad statum imperfectiorem, & ideo est nullum. 11

Ad sextum dico, regulam illam esse intelligendam, 12
quando

quando vtile est ab inutili separabile ex ipsa rei naturâ,& modo promittendi. In nostro verò casu, quando quis vouet absolutè connubium cum meretrice, non est separabile ex modo promittendi coniugium ipsum ab opere pio, cùm censeatur tota obligatio indiuidua, & per modum vnius contracta.

13 Ad vltimum respondeo, omnia illa exempla esse in fauorem doctrinæ à nobis hîc traditæ. Nam in primis votum nunquam peccandi, existimo tanquam rei impossibilis, iuxta cōmune Doctorum placitum, esse irritum. Quia non per modum plurium, sed per modum vnius emissum est tale votum; vouens enim nunquam se peccaturum, respicit omnia peccata sub vnâ ratione peccati genericâ; nec ea obligatio potest commodè diuidi, & separari. Non enim dabitur maior ratio, cur id votum obliget ad abstinendum à quibusdam peccatis, quàm ab aliis. Cùm enim, sicut possibile est euitare peccata mortalia, possibile etiam sit vitare aliqua venialia, & quibusdam ex his signatis, sit etiam possibile, alia; & votum non potius illa, quàm hæc respexerit, fit vt materia sit quasi indiuidua, & inseparabilis, quoad obligationem, & consequenter promittatur per modum vnius, & cùm sit impossibilis ad nihil obliget, sed vtile per inutile vitietur tanquam non separabilia. De alio voto ieiunandi totâ Quadragesimâ, vel recitandi Officium canonicum, vel virgineum, alia est ratio. Cùm enim prædicta communiter diuidantur, obligatio non erit per modum vnius; ac proinde excusatus à parte ratione impotentiæ, tenebitur ad partem aliam sibi possibilem. Quod maximè firmatur, quia obligatio, quam vouens suâ sponte sibimet imponit, qualis est voti, & iuramenti, vbi non repetitur contraria expressa intentio, censenda, ac iudicanda est instar obligationis impositæ ab Ecclesiâ de eâdemmet re. Quia censetur imponi iuxta communem vsum apprehendendi hominum, qui est instar aliorum præceptorum, vt vouens ieiunium tenetur ad illud eo pacto, quo ieiunia Ecclesiastica obligant. At præcepta Ecclesiæ de re indiuidua obligant per modum vnius, vt constat in præcepto ieiunij vnius dici, vel auditionis sacri. De re autem diuiduâ obligant per modum plurium, vt præceptum recitandi Officium canonicum, vel ieiunandi totâ Quadragesimâ; atque adeò in his impotens implere totum promissum, non est liber à parte. Idem dic de voto pueri ieiunandi per totam vitam, vt suprà in solutione ad tertium est explicatum.

SECTIO IV.

An promissio Deo facta de matrimonio rato contrahendo cum expressâ voluntate non consummandi verè obliget.

1 Ratio dubitandi est *primò*, quia matrimonium ratum non consummatum non impedit transitum ad meliorem statum religionis, vt nunc suppono, & ideo non impedit perpetuam obseruantiam castitatis: ergo non opponitur per se maiori, & meliori bono, quale est status religiosus, & cœlibatus, seu perpetua obseruantia castitatis: ergo promissio Deo facta de matrimonio rato, cum intentione non consummandi illud, verè obligat, quia non impedit transitum ad maius bonum intrinsecè, ac per se.

Secundò, possent contrahentes conuenire de perpetuâ castitate seruandâ in matrimonio, & de illa Deo vouendâ, vt de sanctissima Virgine, & sancto Ioseph dicemus infrà *disp.* 13 *sect.* 8. & tunc promissio facta de tali matrimonio esset valida, quia nullo modo excluderet bonum melius. Vnde Sotus *lib. 7. de iust. q.* 1. *a.* 3. censuit valere votum matrimonij, si vtrinque votum castitatis emissum sit: ergo similiter idem dicendum de promissione Deo factâ de matrimonio rato, cum intentione non consummandi illud.

Tertiò, quiuis habet ius ante matrimonij consummationem, religionem, inuitâ parte, ingrediendi; ergo poterit cum tali animo licitè contrahere: ergo & Deo promittere tale matrimonium.

Vltimò, potest quis matrimonium vouere, solùm vt suscipiat hoc sacramentum, eiusque gratiam, & statim religionem ingrediatur: ergo erit quoque validum votum, si matrimonium promittat ratum cum expresâ voluntate non consummandi.

Verùm censeo cum aliis Doctoribus antiquis, & recentibus, talem promissionem validam non esse, vt rectè affirmant cum aliis nostri Doctores, Sanchez *lib... disp.* 4 *n.* 2. 3. & 4. Suarez *tom.* 2. *de Religione, lib.* 2. *de voto, cap.* 9. *n.* 6. Coninch *disp.* 23. *dub.* 10. *n.* 58. & alij. Ad cuius maiorem dilucidationem,

Dico *primò*, promissionem Deo factam de matrimonio rato contrahendo cum expresâ voluntate non consummandi, & religionem ingrediendi, si fiat ab vno contrahentium, ignorante altero, & bonâ fide contrahente, inualidam esse, ac nullam. Ita omnes. Et ratio est, quia contrahere eo modo non est conueniens materia voti: ergo non est votum. Antecedens patet, quia non solùm est minus bonum impeditiuum melioris boni, nempe status cœlibatus simplicis, sed etiam est inutilis, & illicita, & parti iniuriosa. Tum quia est dispar in ipso contractu vtriusque intentio; & si pars sciuisset illius animum, nullo modo voluisset cum eo contrahere. Tum quia facit parti grauem iniuriam; multa enim ex tali contractu sunt nata sequi incommoda: nam fortè multi suspicabuntur eum ingredi religionem, quia aliquod vitium in parte deprehendit, ob quod eius nuptias auersetur: cogit etiam partem magnos sumptus facere pro nuptiis, & deinde integro anno ab aliis nuptiis abstinere; & erit fortè causa, cur non ita commodas reperiat. 2

Dico *secundò* votum de matrimonio rato contrahendo, cum animo non consummandi, etiamsi fiat ab vtroque contrahentium, inualidum esse, ac nullum, per se loquendo. Probatur *primò*, quia tale matrimonium vanum, ac inutile est ad finem diuini obsequij, neque aliquam confert perfectionem; imò ex naturâ suâ præcludit viam; quia sic ducens vxorem obligat se ad consummandum, nisi religionem ingrediatur: ergo non est cur intelligatur acceptari à Deo tale votum, per se loquendo: ergo est nullum. Dixi, per se loquendo, nam id intelligitur, nisi aliqua ratio specialis diuini obsequij illud honestet, vel diuina reuelatio interueniat, vt contigit inter Beatissimam Virginem, & sanctum Iosephum, vbi etiam interfuit diuina reuelatio, vt dicam inferiùs *disp.* 13. *sect.* 8. *Secundò* votum illud non est de meliori bono, nullum enim aliud melius bonum debet per votum excludi; ergo non videtur honestum, nec rationi consentaneum. Antecedens patet: tum quia tametsi solùm vinculum matrimonij per se non excludat castitatem, vel religionem, constituit tamen hominem in graui periculo mutandi intentionem, & permanendi in illo statu; 3

vnde ex naturâ rei derogat illud matrimoniū perfectioni castitatis,quia saltē minuitur obligatio naturalis abstinendi à coitu;nā possent postea illi cōtrahentes impetrare dispensationem in tali voto, & matrimonium consummare sine peccato. Tum etiam,quia non solùm omnino excludere perfectionem, sed etiam coarctare viam perfectionis, vel etiam difficiliorem illam reddere, contrarium est meliori bono, sed cōtrahere matrimonium etiam quoad solum vinculum hoc præstat: ergo est minus bonum, seu excludit maius bonum, atque adeò nequit esse materia voti. Tum denique, quia ex vi talis matrimonij saltem excluderetur status cœlibatus simplicis, qui etiam est melior, quàm status matrimonij: ergo excluderetur aliquod melius bonum.

4 Dico *tertiò*, tunc matrimonium posse esse conuenientem materiam voti, quando homo tenetur ex præcepto illud contrahere, vel propter bonum commune, & pacem alicuius regni, vel ad legitimandos filios ex concubinâ genitos, & illius honori consulendum, vel ratione nocumenti facti, si aliter satisfieri nequeat, nisi ducendo. Hoc ferè omnes Doctores prænotant, & diximus suprà *sect.* 2. Et ratio est, quia tunc votum non est impeditiuum melioris boni; nam supponitur homo sufficienter impeditus, vt non possit altiorem statum sumere, Et redundat in maius Dei obsequium, vt voto adstringatur ad exequendum quod facere tenetur. Firmatur, quia si quis teneretur non ingredi religionem, vt subueniret, v.g. parentibus indigentibus, & faceret votum non ingrediendi religionem, durante tali necessitate parentum, validum esset votum, quia non impediret maius bonum, & confirmaret in bono in magnum Dei obsequium; ergo idem dicendum de voto in materia præsenti de matrimonio, quando ex præcepto tenetur quis illud contrahere.

Ad argumenta opposita.

5 Ad primum constat, matrimonium ratum, tametsi non impediat transitum ad religionem, excludere tamen statum cœlibatus simplicis, qui est melior; statu matrimonij;& ex naturâ rei derogare quoque perfectioni castitatis, & mentem à diuinis auocare, vnde censetur inutile ad finem diuini obsequij. Quòd si illud contrahatur, ignorante aliâ parte animum non consummandi, fit illi iniuria, & saltem reperitur ibi peculiaris inæqualitas, & aliquis modus deceptionis, atque ideò nequit esse conueniens materia voti.

6 Ad secundum respondeo, contrahere illo modo cùm pacto mutuo non consummandi, per se loquendo,non esse consentaneum rationi; per accidens verò, si interueniat specialis ratio, ac reuelatio diuina, vt fiat, erit per se honestum, & conueniens, vt diximus dicto secundo. Illa verò Soti opinio nobis non placet, ob rationes dictas in secundo dicto.

7 Ad tertium, concesso antecedente,negatur consequentia; nam in casu antecedentis, vterque bonâ fide contrahit, & sine animo non consummandi, & vtriusque ius, & conditio paria sunt, & alter ex illis religionem ingrediens vtitur iure suo, habetque grauissimas causas id faciendi, vt videlicet consulat saluti animæ suæ, quæ præponderat in commodis, quæ pars patitur: vnde huic nulla fit iniuria, nec contrahendo,nec ingrediendo. In casu verò, quo id fieret ab vnâ parte animo non consummandi, ignorante alterâ parte, dispar esset in ipso contractu vtriusque intentio; & habens illum animum nullam habet necessitatem ita contrahendi, ac prædictis damnis partem exponendi. Vnde faceret illi iniuriam, præcisè ita contrahendo: non verò postea ingrediendo, quia ius hoc ei ob causas honestas concedit, non autem illud.

Ad vltimum, negatur antecedens, nam sacramentum matrimonij non est in illum finem institutum,vt solùm propter se, siue propter gratiam, quam confert, suscipiatur, sine vllâ alia causâ; vel intentione, sed ad procreationem prolis, & in remedium concupiscentiæ: ideoque hac intentione cessante, per se loquendo,non conuenit ob alios fines suscipere, nec potest esse materia voti. Nec refert quòd gratiam conferat, quia maior gratia poterit per alia sacramenta, & per alia opera perfectionis comparari, quæ ipso matrimonio impediuntur. 8

DISPVTATIO IV.

De verbis, signis, & modis, quibus sponsalia contrahuntur.

CONstat iā ex præcedentibus, sponsalium promissionem more humano factā non posse esse purè internam, sed debere exteriùs vtrinque exprimi sufficienter. Qualia verò debeant esse verba, vel signa externa, vt sponsalia contrahantur, in hac præsenti disputatione dilucidare conabimur.

SECTIO I.

An, & quibus verbis in genere sponsalia contrahantur.

DIco *primò*, iuxta omnium sententiam, ad sponsalia non esse necessaria verba; sed sufficere quodcumque signum externum, quo interni consensus sufficienter manifestentur; si id habeat signum ex communi institutione, siue ex patriæ consuetudine, siue ex particulari contrahentium conuentione. Ratio est, quia nec Christus, nec Ecclesia mutauit naturam contractus ciuilis in sponsalibus; at contractus ciuilis non solùm per verba, sed etiam per nutus, epistolam, internuncium, vel alia signa externa fieri potest. Et de sponsalibus in specie habetur *l. fin. D. de sponsalibus.* Vnde nullum est præceptum contrahendi verbis sponsalia, atque adeò, qui sine verbis contrahit, nec venialiter peccat, quia nullibi continetur tale præceptum; & aliunde iste contractus fieri potest secundùm se nutibus, aut aliis signis externis. Vtrùm verò in celebratione matrimonij saltem sit necessarium ex præcepto, vt loqui valeant, adhibeant verba, dicam infrà *disp.* 14. *sect.* 2. 1

Dico *secundo*, certum quoque esse non sufficere quæuis verba, sed requiri talia, quæ hìc, & nunc, omnibus circumstantiis inspectis sufficienter parti internum consensum exprimant. Patet, quia aliter nullo modo possent esse signa interioris conceptus, seu consensus. Vbi duo notanda. Primum, non esse necessarium, vt hæc verba per se spectata habeant vim significandi internum consensum; aut etiam vt quiuis illius linguæ peritus, possit intelligere per ea hìc, & nunc significari talem consensum, sed sufficere, vt ratione circumstantiarum ipsis contrahentibus sufficienter indicent præsentem consensum, etiam si per se sumpta alia significarent: siue id contingat 2

ringat ratione cõsuetudinis particularis alicuius loci, quo pacto apud quosdam Indos validè sponsalia cõtrahuntur his verbis: Ego te sepeliam, si superuixero. Aut vno dicente: Ego te ducam, & alterâ respondente: Ego te fortè ducam. quibus verbis ex consuetudine loci significatur præsens consensus in sponsalia: siue etiam ratione circumstantiarum, vt cùm ipsi priùs conueniunt, vt per talia verba consensum præsentem in sponsalia intelligant. Alterum est, per se loquendo, & abstrahendo à prædictis circunstantiis, verba nunquam significare consensum in maiorem obligationem, quàm quæ hîc, & nunc, vt propriè secundùm communem acceptationem vera sint, requiritur. Patet exemplis: nam qui promisit alicui dare partem auream, satisfacit dando partem minimam, quæ reperitur: sicut qui promisisset dare alicui triticum, vel oleum, satisfaceret dando granum tritici, vel guttam olei. Rursus qui dicit, Volo tibi dare hoc pallium, nullo modo illud dat, imò neque illud promittit, quia illa verba non significant promissionem, sed solum propositum dandi: nisi fortè ratione circumstantiarum; vt si vnus stipuletur, Vis mihi tantum pro illa re dare? & alter respondeat: Volo; tunc enim ex communi sensu intelligitur promissio tantùm dandi; quia cùm stipulans exigat promissionem, censetur alter eius intentioni respondere. Imò si stipulanti absolutè: Vis mihi dare hoc pallium, designando hoc præsens; responderem: Volo, significaretur præsens donatio, quia alter per talem designationem videtur hoc numero petere; similiter ergo in præsenti, si quis fœminæ dicat: Volo te vxorem ducere, accipere, habere, vel tecum contrahere, ex vi verborum non contrahit sponsalia, vt rectè notauit Rebellus *lib* 4. *q*.3.*n*. 5. quia verbum, *volo*, absolutè in quauis materiâ non significat promissionem, sed nudum desiderium, vel propositum. At ex circumstantiis fieri potest vt ea verba sufficiant.

3 Dico *tertiò*, quando verba contractus sunt omnibus inspectis absolutè, & verè ambigua, ita vt non magis assensum, quàm dissensum significent, nihil omnino effici. Hoc etiam est manifestum, quia tunc deest externum signum, vel verbum, quo parti hîc & nunc alterius consensus, vt præsens, significari verè possit. Non enim ex talibus verbis potest probabiliter iudicari talem consensum verè adesse. Firmo hoc idem, nam externa promissio tam essentialiter requiritur ad sponsalia, quàm interna voluntas obligandi; sunt enim sponsalia contractus humani, in quibus nihil operatur intentio mente retentâ, sed vt constat ex disputatione 1. *sect*.6. nisi adsit determinata voluntas se obligandi, nihil planè efficit: ergo idem dicendum, quando externa promissio non significat determinatè præsentem consensum. Ex quo infero, quando externa verba, omnibus pensaris, non magis significant consensum de præsenti ipsius matrimonij, quàm consensum de futuro eiusdem, & satis verificantur, perficiendo sponsalia, solùm contrahi sponsalia, & non matrimonium, quia per huiusmodi verba non contrahitur vnquam maior obligatio, quàm quæ sit necessaria vt verba verificentur; ad hoc autem sufficit sponsalium obligatio.

4 Dico *quartò*, in foro interno standum esse intentioni contrahentium sponsalia; in foro verò externo standum esse verborum, aut signorum significationi, iuxta circumstantias materiæ, personarum, locorum, & consuetudinum. Ita omnes Doctores. *Prima* pars constat, quia ab intentione contrahentium, sponsalium valor pendet, sicut & matrimonij. *Secunda* pars etiam est manifesta, quia Ecclesia non iudicat de internis, sed de externis secundùm allegata, & probata, & ex eis colligit interna.

Dico *vltimò*, quando verba, & intentio dubia sunt, non esse valida sponsalia. Id etiam concedunt communiter Doctores. Ratio est, quia in dubio melior est conditio possidentis, quando ius oppositum non disponit. At de sponsalibus ius nihil disponit, atque ideò in dubio respectu sponsalium standum est pro libertate: & consequenter quando externa promissio dubia est, tunc promittens manet in possessione suæ libertatis, eiusque in dubio melior est conditio: in dubio autem de matrimonio, fauendum est matrimonio, quia sic dispositum est in iure, *cap. vltimo, de sententia, & re iudicatâ*, & alibi, de quo infrà *disp.* 15. *sect*. 2. *n*. 2. 5

Ex dictis colligo, eum, qui aliquibus sensibus est destitutus, & non potest per aliquod signum externum manifestare alteri consensum necessarium ad sponsalia; vel non potest percipere signum externum expressiuum consensus interni ab altero factum, non posse contrahere sponsalia: si tamen aliquo signo potest internum consensum alteri manifestare, vel percipere signum externum ab altero factum expressiuum consensus, potest validè, & licitè sponsalia celebrare. 6

SECTIO II.

De verbis de præsenti affirmatiuis, per quæ contrahuntur sponsalia.

PRopofuimus in genere, quæ sufficere videntur ad eruendum verum sensum verborum, quibus sponsalia contrahuntur. Nunc hîc, & in sequentibus in specie agemus de variis formulis.

Certum videtur apud Doctores verbis de præsenti affirmatiuis simpliciter sumptis absque vllo addito de futuro, vt, Accipio te in meam, non contrahi sponsalia, sed matrimonium, modò adsint cætera requisita. Constat id ex *cap. pen. de sponsalibus.* Quia illis verè significatur traditio corporum de præsenti. Est verò dubitatio, an illis, quando additur aliquid de futuro, vt, ex crastino, vel, in crastinum, contrahatur matrimonium, an sponsalia. 1

Sentit Sanchez *lib*.1. *disp*.8. *n*. 11. cum aliis solùm contrahi sponsalia, quia ratione additi prædicti, verba illa efficiunt sensum de futuro, vnde consensus est de futuro, nec statim accipitur in vxorem fœmina.

Verius opinor, ea verba, Accipio te in vxorem, vel in meam in crastinum, explicare consensum de præsenti, esse tamen suspensum; ita vt non habeat effectum suum ante diem crastinum; atque adeò efficere matrimonium, modò adsint cætera requisita. Ita Coninch *disp*. 21 *dub*. 3. *n*. 33. Bartholomæus de Ledesma 2.*p*.4.*q*.47.*a*.3. Hurtado *disp*.1. *diffic*.13. *n*. 51. & alij. Ratio est, quia sensus illorum verborum est, Nunc volo, seu consentio, vt crastinâ die sis mea vxor, quo non promittitur matrimonium, sed traditur corpus pro crastino die, vt crastino die sit alterius. Ergo per illa verba significatur consensus de præsenti, tendens in traditionem corporum, licèt eius executio suspendatur vsque in diem crastinum; atque adeò adueniente die crastino absque nouo consensu fiet traditio corporis, & matrimonium, si cætera requisita non desint, absque vllo nouo consensu fiet ratum, ac firmum. Confirmatur exemplis, nam cùm quis dicit alteri: Do tibi equum in diem crastinum; hæc verba nõ significant, me tunc equum ei 2

ei promittere, sed cum ipsi dare de præsenti; tametsi executio eius maneat suspensa vsque in diē sequentem; ita tamen, vt tunc adueniente die crastino sine vllâ aliâ donatione ipsius esse incipiat. Similiter si Petrus dicat Franciscæ: Contraho tecum sponsalia in crastinum, non pollicetur Petrus, se contracturum sponsalia sequente die; sed significat, se ea iam contrahere pro illo tempore. Sicut etiam dicens sic: Contraho ex hoc nunc tecum, si pater consenserit, significat, se velle matrimonium esse ratum statim, ac pater consenserit. Ergo pariter dicendum, cùm quis dicit, Accipio te in vxorem, vel in meam, significare se iam habere voluntatem, vt die crastino matrimonium incipiat esse ratum. Quare talia verba explicanda sunt pro matrimonio, dummodo adsint cætera requisita.

3 Maior difficultas est circa alia verba de præsenti, vt, Volo tecum contrahere, & volo te habere in vxorem, quid eis fiat. Sanchez cum aliis *disput.* 18 *citatâ num.* 25. sentit verbis illis fieri solùm sponsalia, quia ad veritatem dictorum verborum sufficit, quòd proferens tempore futuro ducat eam in vxorem. Rebellus *lib.* 4. *de sponsalibus q.* 3. sentit, ex vi illorum verborum nec matrimonium, nec sponsalia contrahi, quia verbum *volo* non significat promissionem, sed nudum desiderium, vel propositum, quod non sufficit ad sponsalia, vel matrimonium. Addit tamen ex circumstantiis non modò sponsalia, sed matrimonium eisdem verbis fieri posse: vt si apparatis nuptiis, conuocatisque propinquis, eadem verba protulisset ante Concilium Tridentinum; immò nunc, si non deessent quæ præscribit, matrimonium contraxisse censeri deberet, si similia verba fœmina adiiceret, quòd probat, quia si in præsentia ementis, dicas, Volo vendere, certo videlicet pretio, venditio censetur esse contracta.

4 Idem sentire videtur Hurtado *disp.* 1. *diffic.* 13. *n.* 54 existimat enim dicta verba esse æquiuoca, quia illis potest significari consensus de præsenti in corporum traditionem, & consensus de futuro in promissionem futuræ traditionis, & etiam nudum desiderium postea contrahendi, atque ideo dictis verbis posse pro voluntate proferentium fieri aut matrimonium, aut sponsalia, aut nihil. In foro verò iudiciario, in quo non cognoscitur intentio, sed res ex verbis discernitur, ex prædictis verbis secundùm se spectatis debet iudicari nihil fuisse factum, quia ad eorum veritatem sufficit desiderium postea contrahendi quo nihil fit Addit etiam, si prædicta verba proferantur, post traditionem, de matrimonio, vel de sponsalibus, iudicabitur à iudice matrimonium factum, vel fuisse sponsalia.

5 Ego verò his auctoribus Rebello, & Hurtado consentio, & hanc rem iudico non esse speculatiuè sumendam, sed practicè; attendendas esse circumstantias loci, temporis, personarum, & alias similes, in quibus prædicta verba proferuntur, & ex illis iudicādum, quid illis fiat, matrimonium ne, an sponsalia, an nihil horum? Nam apud aliquas gentes potest esse in more positum, vt per huiusmodi verba contrahantur sponsalia, vel matrimonium. Quibus addo, si interrogatione, vel tractatione præmissâ de matrimonio contrahendo, præsertim coram Parocho & testibus, alter ex contrahentibus profert dicta verba, signum est contrahi matrimonium; vt cùm interrogatus à Parocho, an velit ducere istam, respondet, Volo.

6 Idem meo iudicio dicendum de illis verbis: Volo te vxorem meam, si nimirum interrogatione, vel tractatione præmissâ, de matrimonio contrahendo, proferantur, confici matrimonium; positis enim illis circumstantiis habent consensum de præsenti, vt sit vxor. Quòd si ex aliis circumstantiis dignoscatur, illo verbo, *Volo*, non significari efficacem consensum, sed velleitatem quandam, neque tunc fient sponsalia. Quia appetere matrimonium nec promittere est, vt notauit Sanchez *disp. cit.* 18. *n.* 29. Quare illa verba ex se, & secundùm se æquiuoca sunt, quidquid in contrarium dicat Basilius Ponce *lib.* 2. *cap.* 9. dum ait, ea verba absolutè, & secundùm se matrimonium conficere: attendendæ enim sunt circumstantiæ, & iuxta illas ferendum iudicium.

Sectio III.

De verbis de futuro affirmatiuis, quibus contrahi sponsalia queunt.

Conueniunt Doctores *primò*, verba de futuro 1
simpliciter prolata, vt, Ducam te in vxorem, promitto me ducturum te, constituere sponsalia. Patet, quia per ea expressè significatur, & promittitur faciendam in posterum corporum traditionem, quæ est ratio constitutiua sponsalium. Quare sicut hæc verba, Contraho tecum matrimonium, accipio te in meam, & similia, si cæteræ adsint prærequisitæ solennitates, sufficiunt, vt matrimonium contrahatur: ita hæc alia, Accipiam te in meam, contraham tecum matrimonium, & alia id genus, sufficere pro sponsalibus, cùm certum videatur eis non contrahi matrimonium, cùm communiter accipiantur, vt verba promissoria.

Quod etiam est verum, quamuis eis addatur 2
aliquid de præsenti, vt est, Nunc te accipiam in meam; quia his verbis secundùm se neque præsuppositiuè, neque implicitè significatur consensus de præsenti, sed tantùm de futuro. Quod intelligo semper, nisi consuetudo loci, vel aliæ circumstantiæ aliquid amplius manifestè denotent. Præterea obserua illa alia verba, Promitto me desponsaturum Mariam, vel, desponsabo Mariam, videri non esse sponsalia, sed solùm esse promissionem de sponsalibus contrahendis; quia idem est, te desponsabo, ac tecum sponsalia contraham. Quod semper intelligo, nisi consuetudo loci aliud habeat; vel ex aliis circumstantiis constet, per ea verba contrahi sponsalia.

Difficultas ergo est de verbis de futuro cum addito. 3
Hæc autem duplicia sunt; alia enim sunt de futuro, cum addito de præsenti significante executionem alicuius actus matrimonialis; vt, ex nunc tractabo te sicut vxorem; aut, ex nunc habebo te in meam; vel, eris mea vxor; vel, ex nunc prouidebo tibi sicut vxori. Alia verò sunt verba futuri temporis significantia executionem, sed nullâ additâ particulâ faciente significare de præsenti: vt, Habebo te in meam; aut, eris mea, aut tractabo te sicut vxorem; vel, prouidebo tibi, vt vxori.

His positis, circa verba de futuro priori modo ac- 4
cepta significantia executionem alicuius actus matrimonialis cum addito de præsenti, conuenire videntur auctores, eis contrahi matrimonium. Et meritò, nam id manifestè probatur ex *cap. ex parte* 9. *de sponsalibus, & matrimoniis.* Vbi expressè declarat Alexander III. si vir, & mulier inuicem promittunt, quòd ab eo tempore se pro coniugibus habebunt, contractum esse matrimonium de præsenti. Hoc dicit Pontifex ob causam notabilem cuiusdam Andreæ, qui iuramentum præstitit, quod C. mulierem ab eo tempore in antea pro vxore haberet, & ei fidem

dem seruaret, & illa similiter promisit eidem. Quô facto dictus Andreas illam dimisit, & aliam superduxit; vnde illa mulier Papæ fuit conquesta, qui mandauit, Andream compelli, vt illam, quàm superduxit, dimitteret, & ad primam rediret, & affectu maritali pertractaret. Ex quo mandato manifestè infertur; fuisse antea contractum matrimonium. Nam si Papa præcepit, vt semper sit habenda illa mulier in vxorem, & affectu maritali vt talis pertractanda; euidens est antea fuisse vxorem, ab illo tempore, quo se pro coniugibus habuerunt. Et quidem hæc verba: Ex nunc tractabo te sicut vxorem, aut, Ex nunc habebo te in meam, nequeunt habere alium sensum, nisi matrimonij contracti: nequit enim ex tunc haberi, & tractari tanquam vxor, nisi ex tunc fiat vxor, quæ antea non erat vxor. Vnde non possunt verificari, nisi sit consensus in præsens matrimonium.

5 Maior est disceptatio apud Doctores, circa alia verba de futuro secundo modo accepta, significantia executionem absque vllo addito de præsenti: nam Innocentius, Ostiensis, & alij, quos refert, & sequitur Basilius Ponce *lib. 2. c. 9. n. 4. & sequentibus*, sentit eam formulam: Habebo te in vxorem, vel, prouidebo tibi vt vxori, licèt non addatur particula, *ex nunc*, vel alia similis, verum efficere matrimonium.

Primò, quia *in cap. si quis diuinis. 3 q. 5.* valere dicitur matrimonium eius, qui iurauit se habiturum illam in vxorem.

Secundò, planum est in iure in materia obligationum, si non destinetur dies in contractu, in continenti obligationem contrahi. Patet ex vulgari textu *l. in omnibus 9. de regulis iuris.* Ergo istis verbis: Habebo te in vxorem, statim contrahitur obligatio, tametsi non apponatur particula, *ex nunc*, quia subintelligitur, vt in ipsa obligatione.

Tertiò, habere pro legitimâ vxore non denotat initium contractus, siue non est idem, atque contrahere; aliud enim est habere, aliud contrahere, sed denotat executionem matrimonij, seu actus consummati, haberi enim, & tractari pro legitimâ vxore non potest, nisi quæ iam vxor est: ergo voluntas habendi non est omnino eadem cum voluntate contrahendi, sed addit, & supponit voluntatem contrahendi; vt si quis dicat, Scholasticos tractari debere tanquam ciues, supponit fieri ciues: ergo similiter nequit quis habere quandam in vxorem, nisi priùs cum eâ contrahat, & qui vult consequens, scilicet habere eam in vxorem, vult necessariò antecedens, nempe cum eâ contrahere.

Quartò, si testator filiis seruum suum purè tutorem dederit, eo ipso directam libertatem concessisse videtur, quia tutor esse non potest, qui seruus est, vt constat ex §. 1. *Inst. qui testam. tutor. dari poss.* atque adeò eo ipso, quòd tutorem cum esse vult, statim liber est: ergo similiter cum ab eo instanti, in quo dicit contrahens, Tractabo te vt vxorem, habebo te vt vxorem, obligatio consurgat se gerendi cum illa tanquam cum vxore, in eodem instanti contraxit de præsenti: quoniam ab eo instanti nequit erga illam, vt vxorem se gerere, nisi coniugio inito, atque perfecto.

6 Veriorem iudico sententiam Sanchez *disp. 18. n. 18.* Coninch *disp. 21. dub. 3. num. 32.* Hurtado *disp. 1. diffic. 13. n. 53.* Rebelli *lib. 4 q. 3. num. 6.* & aliorum dicentium, illis verbis contrahi sponsalia, & non matrimonium. Moueor *primò*, quia vt hæc verba, Habebo te pro mea, vel in vxorem, in sua proprietate vera sint, sufficit, vt postea inito matrimonio eam pro sua habeat, quia nullum tempus designatur, ex quo incipiat eam habere pro sua, vt in illis aliis, ex hoc nunc te habebo pro vxore mea, atque adeò intelligi possunt omnino vera tempore futuro, vt constat; ergo solùm significant sponsalia. *Secundo* illis verbis tantùm significatur habitio, vt sic dicam, de futuro; at hæc tametsi supponat traditionem corporum de præsenti, sed non tunc factam, quando proferuntur verba, sed postea faciendam. Vnde tametsi illa verba statim producant obligationem, non tamen obligant ad statim exequendum. Addo hanc doctrinam intelligendam esse de prædictis verbis secundùm se, & secundùm communem intelligentiam, & significationem sumptis. Nam si attendantur circumstantiæ loci, & personarum, explicari possunt pro matrimonio: si enim loci consuetudo obtineat, vt ea verba, Habebo te in vxorem, importent consensum de præsenti, vel si tunc temporis de matrimonio tractabatur, & illis verbis prolatis sequatur traductio ad domum, vel si contrahentes intendebant per illa verba contrahere matrimonium de præsenti, explicanda sunt pro matrimonio, modò adsint cætera requisita. Si verò illa verba sumantur secundùm se, & secundùm communem significationem, non significant consensum de præsenti, sed de futuro.

Ad argumenta opposita.

Ad primum respondent Sanchez, & Gutierrez, illud decretum non esse decretum Pontificium, nec alicuius Sancti, sed alicuius Doctoris à Gratiano iuri insertum, sed non ab aliquo Pontifice confirmatum. Et tunc solùm leges in Decreto relatas censeri vim canonis obtinere, quando in canone aliquo Pontificio insertæ fuerint. Contra hanc solutionem insurgit Basilius, Thomam Sanchez prædicti argumenti robur non satis percepisse. Quia non eo decreto vtitur quasi lege confirmatâ à Pontifice, aut robur legis obtinente, sed tanquam explicante vim naturalis consensus illis verbis explicati. Cùm enim, inquit, Ecclesia non determinauerit externa signa in hoc contractu ad explicandum consensum, planum est, relinqui in dispositione contractus naturalis, iuxta communem modum loquendi, & significandi, & illa signa, quæ satis sint explicando consensui, satis erunt ad perficiendum. Imperator autem non aliquid disponens, sed explicans horum verborum significationem, & vim, decernit illa habere significationem, & executionem, de præsenti. Addit denique Basilius, etiam dispositionem ciuilem, vbi non obuiat Ecclesiasticæ constitutioni, pondus habere, tanquam quæ optimè explicet naturam contractus, circa quam Ecclesia nihil decreuit, quod non tam citò obliuisci debebat Thomas Sanchez, cùm hanc eandem doctrinam docuisset eodem *lib. 1. disp. 6. n. 24.* iuxta textum *in cap. 1. de noui operis nunciatione.* Cæterùm quis non videat Basilium 8
immeritò sic tam acriter carpere doctissimum Sanchez, qui sufficienter satisfacit argumento, dicens, illud decretum non habere vim legis canonicæ. Quia proponitur ille textus tanquam sententia, & lex, vbi valere dicitur matrimonium eius qui iurauit, se habiturum in vxorem, & nihil amplius dicit. Quòd si Basilius eo textu vti voluit non quasi lege decernente, sed tantùm vt explicante vim, & significationem illorum verborum, debuisset id ipsum exprimere in argumento; quod non fecit. Vnde Sanchez sufficienter occurrit illi textui, id non obtinere robur legis Pontificiæ. Nec debuit Sanchez *ibi* repetere, quod iam proposuerat antea *lib. 1. disp. 6. n. 24.* & sæpe meminit in opere suo; in materia matrimonij

monij & aliis Ecclesiasticis, vbi leges non sunt canonibus contrariæ, iudicandum esse secundùm leges. Quia textus ille obiiciebatur non per modum legis explicantis, sed verè decernentis. Ad quod plenè satisfecit negans, habere vim legis. Nos verò, qui vidimus postea Basilium, vt oppugnaret Sanchez, se explicuisse dicentem, robur illius argumenti esse, textum illum ponderare, vt explicantem vim & significationem illorum verborum, dicimus doctrinæ Sanchez, & nostræ doctrinæ nullo modo obesse, vt manifestè constat ex Glossa illius textus, & expositione casus. Nam ibi dicitur, in eo decreto statui, quòd si quis iuramento interposito promisit se habiturum de cætero aliquam in vxorem, matrimonialiter consentiendo in ipsam, legitima erit vxor, etsi nulla dos, vel scriptura interueniat. Præterea si verbum illud, habiturum illam in vxorem, significet idem ac habitam retenturum; vt *ibidem* notatur, non dubium, quin verum supponant matrimonium. quod sic ibi explicatur attentis circumstantiis personarum. At nihil horum est contra nos, qui sumimus illa verba, habebo te in vxorem, sumimus, inquam, secundùm se, & secundùm communem significationem, iuxta quam sponsalia significant, non verò matrimonium.

9 Ad secundum admisso antecedente, negatur consequentia. nam illis verbis non significatur contraxisse matrimonium, sed tantùm habitio de futuro, & obligatio traditionis corporum postea facienda.

10 Ad tertium rectè probatur, habere de præsenti pro legitimâ vxore supponere esse contractum matrimonium, at habere de futuro non exprimit nisi matrimonium faciendum. Vnde verum est, qui vult consequens, necessariò velle antecedens pro eo tempore, quo vult consequens; at consequens, nempe habere vxorem, non vult statim, sed pro tempore, quo contrahat matrimonium; atque adeò cùm illa verba, habebo te in vxorem, solùm exprimant habitionem de futuro, solùm significant executionem actus matrimonialis, seu possessionem vxoris, non tunc factam quando illa verba pronuntiantur, sed promissionem de futuro faciendam.

11 Ad vltimum, antecedens conceditur, & consequentia negatur, nam cùm dicit contrahens, Tractabo te in vxorem, præcisè ex his verbis, nisi aliæ circumstantiæ adiungantur, solùm consurgit obligatio gerendi se cum illa tanquam cum vxore pro aliquo tempore non præsenti, sed futuro; quando nimirum initum fuerit coniugium.

Sectio IV.

De verbis negatiuis, per quæ fiunt sponsalia.

Variæ discutiendæ sunt formulæ negatiuæ, & de singulis ferendum iudicium ex vi significationis verborum, seu ex communi vsu, iuxta quem verba interpretamur. Atque

1 *In primis* certum videtur apud Doctores his verbis: Nunquam aliam à te ducam, nullum contractum fieri, nec matrimonij, nec sponsalium. Ratio est, quia consensus absolutus, qualis requiritur ad prædictum contractum, non præstatur per meram negationem, in qua neque explicitè, neque implicitè includitur absoluta affirmatio; at in illis verbis datur hæc pura negatio, vt constat. Quare ex illis solùm resultat obligatio, quasi conditionata, nimirum si matrimonium contrahere velit, teneri illam ducere; ad hanc enim obligationem contrahendam, satis est omnia alia matrimonia negare, aliter enim particula illa, *à te*, nihil operaretur. Et patet manifestè, nam si quis absolutè promitteret, nullam se ducturum, teneretur ab omni matrimonio abstinere: ergo, eo ipso quòd addidit, *aliam à te*, quod est idem, ac, *te exceptâ*, promittit hanc solam ducere casu, quo matrimonium eligat.

Secundò, est certum hæc verba: Non aliam, sed te ducam, inducere sponsalia. Patet, quia illa particula, *sed te*, est exceptio affirmatiua absolutè ducendi illam. 2

Tertiò, etiam est certum, per hæc verba, *ducam, & non aliam nisi te*, contrahi sponsalia. Ratio est, quia in eâ promissione non tantùm est negatio ducendi aliam, sed absoluta affirmatio ducendi hanc. 3

Est verò difficultas non parua in illâ aliâ formulâ, quâ quis sic promittit. Nullam aliam ducam nisi te, consistitque in expositione significationis illius particulæ exceptiuæ, *nisi*, an videlicet efficiat sensum purè exceptiuum, & affirmatiuum, absolutè ducendi illam; an potiùs afferat sensum non purè exceptiuum, sed conditionalem, id est, si aliquam ducturus sum, te ducam; quo tantùm contrahitur obligatio non ducendi aliam, sed illam, si aliquam ducturus est.

Hoc secundum affirmant Sanchez *disp.* 19. *n.* 5. cum multis, quos ipse refert, Coninch *disput.* 21. *dub.* 3. *n.* 29. Reginaldus *lib.* 31. *n.* 51. Nauarrus *c.* 22. *n.* 51. Henriquez *lib.* 11. *c.* 12. *n.* 7. & Bonacina *q.* 1. *punct.* 1. *n.* 13. Probant 4

Primò, quia dicta promissio æquiualet huic; vel ducam te, vel nullam aliam, & absolutè verificatur, si promittens nullam vnquam ducat.

Secundò à simili in voto sic facto: Non ero nisi Carthusianus; hæc verba non faciunt sensum purè exceptiuum, sed conditionalem: vnde sic vouens non tenetur simpliciter ingredi Carthusiam, sed ex suppositione, quòd voluerit fieri Religiosus: ergo similiter in nostro casu.

Tertiò, quia is est communis modus loquendi, & intelligendi. Constat id ex variis legibus, ex *l. si periculis. §. penult. ff. de actionibus empti*; ex qua Doctores colligunt, promittenti se non venditurum, nisi huic, non competere actionem, nisi in casu, quo aliis vendiderit. Et ex textu *in l. Titia. §. in ff. de manum. testam.* ibi: *Onesiphore, nisi diligenter rationes reddideris, ne liber esto* In quibus textibus manifestum est, particulam, *nisi*, efficere sensum conditionalem: signum ergo est communi modo loquendi, conditionalem tantùm sensum illâ particulâ exprimi.

Alij verò, vt Paludanus, Adrianus, & Palacios, & ex Canonistis quamplures, quos refert Sanchez *cit. n.* 3. absolutè docent eam particulam, *nisi*, exceptiuum, affirmatiuum, & negatiuum sensum efficere; affirmatiuum quidem, si sequatur post negationem, vt in hac propositione: Nullus nisi Petrus currit. cuius sensus est, Petrus currit, & nullus alius; negatiuum verò si sequatur post affirmationem, vt in hac propositione: Omnis nisi Petrus currit, & in hac alia, Petrus non currit aliis currentibus. Vnde manifestè colligunt, hæc esse sponsalia: Non ducam aliam, nisi te; cuius sensus est, ducam te, & nullam aliam. Huic fauet Rebellus *lib.* 4. *q.* 3. *n.* 8. dicens ex vi prædictorum verborum vera sponsalia non contrahi, eo quòd secundùm se conditionatum sensum efficiant. At vulgariter illa accepta non efficere sensum conditionatum, sed exceptiuum absolutum, quasi dicas: Nullam aliam ducam, sed te ducam. Quare ait in praxi, nisi aliam fuisse mentem contrahentium colligamus, contrahere voluisse sponsalia iudicabimus. 5

Ego verò puto in hac re faciendum esse discrimen 6
inter

inter sponsalia, & matrimonium. Quare

Dico *primò*, his verbis: Non duco aliam nisi te, Non contraho matrimonium nisi tecum, Nolo aliam nisi te vxorem, Non habeo aliam, nisi te, vel præter te, perfici matrimonium de præsenti, si cætera adsint, quæ Tridentinum præscribit. Ita Basilius Ponce *lib. 2. c. 10. n. 9.* Hurtadus *disp. 1. diff. 13. n. 57.* & alij. Probatur, quia in propositionibus simplicibus de præsēti, semper particula exceptiua *nisi*, includit affirmationem. Patet, quia cùm dico, Non video nisi te, manifestum est, sensum esse, Te video, & nullum alium; cùm assero, Omnes nisi Petrus currunt, sensus est, Petrum solum quiescere, & sic de aliis. Præterea idem constat in contractibus de præsenti, quando ponitur particula exceptiua *nisi*; nam si quis dicat, Non vendo, nisi tibi, particula illa *nisi*, affirmat venditionē tibi factam, & excludit alias; vel enim cùm dico, non vendo nisi tibi, reuerà vendo tibi, vel non; si non, locutio est inepta, & falsa propositio; si tibi; ergo affirmat, & post negationem dicit affirmationem; ergo idem dicendum in contractu matrimonij. Confirmatur, nam verba illa, nullam duco, nisi te, continent propriè sensum exclusiuum, nempe te, & non aliam duco; sicut cùm dicitur, nullam aliam duxi nisi te, significatur te solam, & non aliam duxisse: ergo verè illis contrahitur matrimonium.

7 Dico *secundò*, illis aliis verbis, Non ducam nisi te, non contrahi sponsalia. In hoc sensu intelligo opinionem Sanchez, & aliorum, quos ipse sequitur. Probatur *primò*, nam his verbis nequit commodè effici sensus purè exceptiuus, sed conditionalis; nam propriè significant, si aliquam ducturus sum, te, & non aliam ducam. Vt in simili de illis verbis, nullam aliam, nisi Carthusiam ingrediar; durum enim esset dicere his verbis obligatum aliquem esse ad ingrediendam eam religionem; sicut & qui dicit: Non vendam, nisi tibi, non obligatur ad vendendum illi, nisi in casu, quo vendere decreuit. *Secundò*, ea particula, Non ducam nisi te, non ponit actum cum alio contrahendi vt absolutè futurum, sed remoto actu, & potentiâ contrahendi cum aliis, si verum dicit promittens, relinquit potentiam tantùm ad contrahendum cum hac: at potentia contrahendi non efficit sponsalia; sed actio futura contrahendi promissa: ergo.

8 Atque his ex duobus dictis colligo rationem, ob quam aliter sit iudicandum in enunciationibus, quæ respiciunt tempus futurum, & aliter in his, quæ respiciunt tempus præsens, aut præteritum. Nam cùm sit proprium particulæ exceptiuæ tollere negationem actionis in casu excepto, vt cùm dicitur, Nullus nisi Petrus currit, negatio currendi tollitur à Petro, qui excipitur; cumque id in præsenti, aut præterito nequeat esse indifferens, vt sit, vel non sit, vt conueniat, vel non conueniat actio; inde est vt in enunciationibus de præsenti, aut præterito includatur affirmatio. Cùm enim de præsenti profero hanc propositionem, Nullus est albus, nisi Petrus, nego ab omnibus præsentem existentiam cum albedine, & hanc negationem albedinis remoueo à Petro, & quia de præsenti non potest esse vnum ex his duobus, vel Petrum de præsenti esse album, vel non esse, inde est, vt ad hoc, quòd vera sit illa propositio, Petrus de præsenti debeat esse albus, aliàs erit falsa; si enim de præsenti Petrus non sit albus, cùm non possit esse indifferens ad album, & non album, non diceretur verè, nullus nisi Petrus est albus. Idem est in illâ aliâ, Nullus nisi Petrus cucurrit: neque enim Petrus, qui iam præteriit, potest esse indifferens, vt illi cursus conueniret, aut non conueniret. At quando propositio respicit tempus futurum, est indifferentiæ vt sit, vel non sit, & ideo in propositionibus de futuro non includitur affirmatio. Vt, v. g. cùm dico, Non vendam nisi tibi, nego actionem vendendi in futurum omnibus determinatè, & indeterminatè tibi, non nego actionem vendendi. Cæterùm, quia indifferens est pro tempore futuro, vt tibi vendam, vel non: possum enim vendere, aut non vendere, & de te non affirmo, vera est propositio.

9 Dico *tertiò*, particulam exceptiuam in affirmatiuâ oratione positam, vt in hac, Tantùm te ducam, vel tantùm tecum contraham, efficere sponsalia. Hoc ab omnibus videtur admitti; & ratio est, quia particula exceptiua in affirmatiuâ oratione verè ponit actum in casu excepto ex vi affirmationis, aliàs non esset affirmans, aut esset falsa, & simul remouet actum ab omnibus aliis; id enim habet, quatenus exceptio est, aliàs non esset vera propositio; ergo verè illis verbis sponsalia contrahuntur.

10 Atque ex his soluta manent, quæ pro suâ sententiâ adducit Thomas Sanchez; nam primum, & secundum argumentum firmant nostrum secundum dictum. Tertium quoque rectè probat, si oratio recipiat tempus futurum, particulâ *nisi*, non affirmari actum, sed potentiam; nam respectu futuri non est actus, sed potentia, vt dictum est. Est verò notandum in enunciationibus, quæ respiciunt tempus futurum, particulam exceptiuam non includere affirmationem per se, & ex se loquendo, vt ostensum est: per accidens verò si ei adiungatur aliquid extrinsecum, quo affirmatio inclusa significetur, vel id postulet subiecta materia, vel id est de quo agebatur, ostendat, includere affirmationem, vt patet variis exemplis, *3. Regum 22.* Non pugnabitis contra maiorem quemquam, vel minorem, nisi solùm contra Regem Israël, id est, cōtra illum, & contra nullum alium. *2. Paralip. 18.* Ne mihi loquaris, nisi quod verum est, id est, loqueris verum, & nihil aliud, nisi verum. Idem in illa, Nullus nisi Petrus curreret; si Petrus non esset cursurus, falsa esset propositio. Quādo enim ponitur illa particula negatiuè, includit affirmationem. Idem dicendum quando præcessit affirmatio: vt homicidium est hodie committendum, & nullus nisi Petrus occidet; promitto vendere hanc domum, & nulli vendam nisi tibi

11 Ex dictis infero, quid dicendum de dictione, *quàm*: vt cùm quis dicit, Nullam aliam, quàm te ducam; existimo enim continere promissionem conditionalem, ac idem importare quod, *nisi*, nam vtraque dictio idem significat, atque adeò illa verba solùm constringere sic promittentem casu, quo matrimonium eligat ad ducendam illam. Idem sentio de particulâ, *præter*, vt cùm dicitur, Nullam ducam præter te, nimirum hanc dictionem, *præter*, eundem sensum exceptiuum facere, quem dictio, *nisi*; vt benè notauit Enriquez *lib. 11. de matrim. c. 13. n. 4. in fine*, & Sanchez *disp. 19. n. 10.* idque rectè probat ex *cap. adiicimus 16. q. 1.* ibi, *statuentes, vt præter Domini sacerdotes nullus audeat prædicare.* Quibus verbis non significatur posse omnes sacerdotes prædicare; esset enim id manifestè falsum. Quare verba illa, nullam aliam ducam præter te, continent propriè sensum conditionalem: nam propriè significant, si aliquam ducturus sum, te, & non aliam ducam; vt in simili dictum est de illis verbis, nullam aliam, nisi Carthusiam ingrediar.

Sectio V.

An per verba disiunctiua contrahantur sponsalia

1 Circa verba disiunctiua, vt quando sunt præsentes plures fœminæ, & Petrus dicit, Promitto, me ducturum aliquam ex vobis, & omnes fœminæ pariter repromittant, certum est apud Doctores, ex illis non consurgere sponsalia, sed solùm obligationem ducendi vnam ex illis. Primum constat ex dicendis à nobis infrà *disput. 5. sequenti, sect. 4.* vbi ostendemus, promissionem requisitam ad sponsalia debere esse circa determinatam personam, sicut matrimonium debet esse vnius cum vnâ. Positâ autem electione Petri promissoris ad quem spectat eligere, statim consurgunt sponsalia, vt est per se manifestum. Secundum etiam est verum, nam illa verba continent veram promissionem: ergo ex illis consurget obligatio eligendi vnam ex illis. Vnde potest Petrus, & debet ad id compelli à iudice, quoniam fuit vera promissio acceptata, & consequenter obligans. Hinc

2 Colligo *primò*, sponsalia incerta, non esse propriè & perfectè sponsalia. Nam ex veris, & perfectis sponsalibus, nascitur impedimentum publicæ honestatis, vt dicetur *disp. 8.* At hoc impedimentum non oritur ex sponsalibus incertis, vt habetur *cap. vnico, de sponsalibus, in 6.*

3 Colligo *secundò*, prædicta sponsalia incerta, seu disiunctiua, esse sponsalia conditionata, ad eligendum, videlicet in futurum vnam ex illis, quibus sub disiunctione facta est promissio; reddi verò certa, & perfecta per determinationem, & electionem promissoris, quâ positâ statim inducitur impedimentum publicæ honestatis.

4 Colligo *tertiò*, cum, qui cum vnâ & pluribus subdisiunctiuè, seu indeterminatè contrahit, cùm penès illum liberum sit iudicium electionis, si vnam eligat, & illa renuat, ab altera liberari; nisi fortè renuente vnâ, alteri se obligauit, vel nisi inter eos conueniret, vt penes fœminas maneret electio; tunc enim ipsæ tenebuntur vnam offerre, & in defectum aliarum, quælibet se offerre tenetur. Ratio illius primi, cur videlicet non teneatur vnâ recusante, aliam ducere, est, quia promissor, quantum in se est, paratus est ad promissionem adimplendam, id est, ad ducendam illam, quæ renuit, nec per ipsum stat, ne vnam illarum ducat, sed stat per illam, quæ recusat; ad quam non pertinet electio, sed pertinet ad promissorem in promissione alternatiuâ, *reg. in alternatiuis, de regulis iuris, in 6.* vt benè Sanchez cum aliis *lib. 1. disp. 26. n. 2.*

5 Colligo *quartò*, si quis in hanc formam contrahat, Ducam ex vobis, quæ mihi nubere voluerit, promissio erit non reciproca, obligabitque promissionem, non tamen fœminas; si quidem nemo obligat se, cùm dicit, se facturum, si velit. Si tamen ita responderent, Nubet tibi ex nobis, quam volueris, ea tenebitur, quam elegerit. Quòd si dicat, Ducam ex vobis, quæ voluerit mihi nubere, & vtraque velit, quid agendum, cùm non magis vni, quàm alteri teneatur, & electionem in eas reiecerit? Respondet Rebellus *lib. 4. q. 4. n. 6.* si vna ptior, quàm altera eum sibi postulet, ei fore adiudicandum, cùm ex regula iuris in *6. Qui prior est tempore, potior sit iure, cæteris paribus.* & ex regulâ, *si Titius. ff. de verb. oblig.* vbi decernitur meliorem esse conditionem primò occupantis per litis contestationem. Addit si simul petant, sibi videri sorte dirimendam litem.

Colligo *vltimò*, promissionem ducendi vnam ex pluribus, aliquando talem esse posse, vt nullam obligationem ad nuptias inducat. Vt si quis iuret, vel promittat, se ducturum vnam ex fœminis huius regni, vel vrbis, nulla & inepta erit more humano promissio ad contrahendum nuptiarum obligationem, & talis promissio à nemine acceptari solet. Quòd si ea promissio resoluatur in votum de ducendâ vxore, si Deo fiat promissio: tale votum regulariter non obligat, cùm non sit de bono consilij, vel præcepti, vt dixi suprà *disp. 3. sect. 3.* Si tamen regno, vel vrbi expedirent huius promissoris nuptiæ pro bono pacis, vel alio commodo, si promissio acceptetur ab eo, qui ritè acceptare potest, manebit promissor obligatus. 6

Restat verò dubitatio, an sponsalia incerta, seu sub disiunctione contracta reddantur certa, & determinata per copulam subsequentem. Vt si Petrus tribus, vel quatuor fœminis simul promittat, se vnam ex iis ducturum, & vicissim promittant, se ipsi nupturas, & postea aliquam ex dictis cognoscat carnaliter, an per talem copulam censeatur eam elegisse.

Sanchez cum multis *lib. 1. disp. 26. à num. 8. vsque ad finem*, sentit secundùm ius antiquum, quo sponsalia per copulam transibant in matrimonium, per sequentem copulam, censenda esse eiusmodi sponsalia in foro externo transire in matrimonium, cum vnâ ex illis, quibus facta fuerat promissio sub disiunctione. Nunc verò post Tridentinum, secundùm ius nouum Tridentini irritantis matrimonium clandestinum, censenda non esse transire in matrimonium, vel in sponsalia pura & absoluta. Primum probat, quia promissiones illæ sub disiunctione continent sponsalia conditionata, quæ fiunt absoluta per electionem promissoris; hæc autem electio fit per copulam, nam per copulam purificatur conditio, & sponsalia conditionata transeunt in matrimonium, *cap. de illis, de conditionibus appositis.* Secundum verò probat, quia ante Tridentinum ideo Ecclesia præsumebat affectum maritalem cum illâ copulâ, & consequenter consensum de præsenti, ne præsumeret delictum fornicationis; sed hodie iam non potest esse affectus coniugalis, sed semper est fornicarius, cùm per copulam illam clandestinam non transeant sponsalia in matrimonium: ergo. 7

Alij verò sentiunt, sufficienter præsumi, determinari sponsalia cum eâ, cum qua promissor habet copulam; præsumitur enim accepisse animo eligendi illam, quam carnaliter agnouit. Probat Rebellus *lib. 4. q. 4. n 6.* quia per sequentem copulam præsumitur electio facta in foro externo, ex vi cuius debuisset iudicari matrimonium iure antiquo: ergo post Tridentinum præsumenda sunt sponsalia determinata per eandem copulam. 8

Denique Sylvester verb. *Matrimonium 2. n. 11.* cum distinctione docet, si Petrus, v. g. tribus, vel quatuor puellis 9

puellis simul, se vnam ex illis ducturum promittens, aliquam ex dictis cognoscat, si ipsæ essent sorores, censeri illam elegisse, non verò, si non essent cognatæ. Quia si essent sorores, propter obortam affinitatem, non posset alias fœminas ducere, & consequenter cum illa sola posset implere promissum: quando verò non essent cognatæ, posset tunc vnam aliam ex dictis ducere, & sic implere promissum.

10 Ego verò veriùs iudico cum Rebello *citato*, Coninch *disp. 21. dub. 2. n. 16.* Bonacina *q. 1. punct. 3. n. 3.* & aliis, siue puellæ sint cognatæ, siue non, sufficienter præsumi, determinari sponsalia cum ea, cum qua promissor habuit copulam. Moueor, quia nisi de contrario manifestè constet, talis puella non potest iudicari aliter concedere vsum sui corporis, nisi sub spe futuri matrimonij, quare alter illum ab eâ exigendo, videtur ei hanc spem facere, & suam electionem in eâ determinare.

11 Ad argumentum Sanchez dico, verum esse secundùm ius antiquum præsumi affectum maritalem ex vi illius copulæ, ne Ecclesia præsumeret delictum fornicationis; nunc verò post Tridentinum illam copulam semper esse fornicariam, nihilominus sufficienter præsumi determinari per illam promissorem, propter rationem dictam; quia nimirum puella, nisi sub spe futuri matrimonij nequit iudicari vsuram sui corporis concessura, & consequenter nec vir eam exigeret, nisi sub hac spe, se determinando, & eam eligendo.

SECTIO VI.

De aliis signis, per quæ consurgunt sponsalia.

EXplicuimus hactenus, quibus verbis sponsalia contrahantur; at quia pro verbis substituunt homines alia signa, quæ vel in facto consistunt, vel in aliorum verbis, quibus contrahentis consensus explicatur, ideo de illis est agendum.

1 Regula autem generalis, & vera est, quotiescumque signum aliquod iuxta consuetudinem loci, vel communem intelligendi modum est signum manifestatiuum promissionis mutuæ, ac reciprocæ matrimonij, si adhibeatur, efficit sponsalia. quæ regula traditur à Bonifacio VIII. *in cap. vnico, de desponsat. impub. lib. 6.*

Sunt verò tria signa specialia declaranda, videlicet annuli donatio, quæ subarrhatio dicitur, porrectio manuum, & taciturnitas contrahentium, aliis eorum nomine respondentibus.

2 Circa primum signum, breuiter dico, cum communi sententiâ subarrhationem, seu annuli donationem, vel receptionem esse ex se signum æquiuocum, nec sufficiens ex se ad significandum sponsalia, vel ad illa contrahenda, quia propter alias causas fieri potest; vt inter concubinarios, ob turpem amorem. Dico *ex se*; nam per consuetudinem receptam, vel per alias circumstantias determinari potest ad significandum hic, & nunc consensum in sponsalia, vt si in aliquo populo communiter talem consensum significet. Aut si vnus offerat, aut petat annulum in signum talis consensus, & altera acceptet, aut det. Et ratio est, quia signa loco verborum substituuntur; si ergo subarrhatio est signum sponsalium ex consuetudine, idem per illam fit, ac si verbis protestarentur se contrahere sponsalia, vt latè ostendit Sanchez *lib. 1. disp. 22.* Notandum verò si annulus puellæ mittatur ab aliis, quàm à contrahente, v. g. à parentibus, non videntur sponsalia, sed donatio. Quod intellige, nisi consensu filij, & præcedentibus verbis, aut tractatu ex parte fœminæ mittatur.

3 Idem dicendum de pecunia, aut iocalibus, si mittantur fœminæ, præcedente tractatu inter amicos de contrahendo matrimonio, quem ipsa etiam fœmina scit præcessisse; præsumuntur enim sponsalia, quia illis muneribus veluti confirmatur, ac ratum habetur, quod ab amicis eâ de re gestum est, atque ideò sponsaliorum contractus initus videtur. Idem etiam dixerim, quando impuberes contrahunt, & postea mittunt sibi annulos, iocalia, aut pecunias. Nam etsi antiquo iure, quando valebat matrimonium post septennium, si mitterentur, conficiebatur matrimonium, quia indicabant consensum de præsenti confirmari: at cùm nouo iure inter impuberes nequeant esse nisi sponsalia, licèt contrahant de præsenti, ipsa etiam subarrhatio, & similia, licèt ex loci consuetudine essent signa matrimonij, non efficerent, nisi tantùm sponsalia, sicut ipsa verba de præsenti.

4 Circa secundum signum porrectionis manuum, dico cum Sanchez *cit. n. 6.* si cùm tractaretur de matrimonio contrahendo, viro promittenti matrimonium, fœmina requisita spontè manum dedit ad fidem recipiendam, esse sponsalia. Ratio est, quia id est sufficiens repromissionis signum; tacés enim consentire videtur, cùm agitur de obligatione cõtrahendi, si aliquis actus positiuus concurrat. Idque in fœminis facile contingere potest, quia non est difficile impediri etiam verecundiâ. Idem iudico cum Basilio *lib. 2. c. 11. n. 8.* si vir fœminæ manũ apprehendens, dicat: Do tibi fidem de contrahendo matrimonio, & illa non retrahat manum, sunt vera sponsalia: si enim repugnaret, manum vtique retraheret. Vnde sicut perseuerare in cohabitatione, quãdo fuit à principio nullum matrimonium, cessante impedimento, cum scientia sufficienti, est signum consensus, iure saltem antiquo; ita etiam non retrahere manum apprehensam, quæ signum fidei datæ solet esse, est reuerà porrigere & fidem adstringere eo actu positiuo, vel perseuerantia in eo actu positiuo.

Circa tertium signum, de taciturnitate, an sit sufficiens signum consensus interni, maior est difficultas.

5 Certum est, *primò*, eam taciturnitatem sufficere, quando aliqui pro aliis tacentibus ex horum mandato contrahunt sponsalia: si enim constat contrahi sponsalia posse non modo inter præsentes, sed & inter absentes, per procuratorem scilicet, per nuntiũ, & litteras, sicut & quemuis alium contractum ciuilem; multo magis ex ipsorũ, pro quibus contrahitur, mandato.

6 *Secundò*, etiam est certum, quando parentes contrahunt pro filiis præsentibus, horum taciturnitatem esse sufficiens signum consensus. Ita expressè deciditur à Bonifacio Octauo *cap. vnico, de desponsatione impuberum §. vltimo in 6.* his verbis. *Porrò ex sponsalibus, quæ parentes pro filiis puberibus, vel impuberibus plerumque contrahunt, ipsi filij, si expressè consenserint, vel tacitè, vt si præsentes fuerint, nec contradixerint, obligantur.* Vbi apertè dicitur, filios sufficienter consensum exprimere, si præsentes taceant. Et ratio est, quia cùm parentes valdè diligant filios, præsumuntur illis rectè consulere: ex alio capite filij tenentur illis debitam præstare reuerentiam, atque adeò ne videantur eorum dicta contemnere, debent vel consentire, vel dissentire, seu contradicere: vnde eo ipso, quòd filij non contradicunt, cùm facile possent, censentur consentire, & consequenter taciturnitas filiorũ reputatur consensus. Intellige tam de patre, quàm de matre, verbo *parentes* in genere. Neq; enim minus mater, quàm pater filium diligit, ne illi rectè consulat, & de filiis

etiam emancipatis, cùm textus indefinitè loquatur, & abſolutè dicat Bonifacius pro filiis puberibus. Extenditur etiam ad filios ſpurios, cùm in hoc tantùm conſideretur reuerentia debita naturæ, non patria poteſtas, quo iure ſpurij appellantur filij. Et ideo parum refert, quòd ius ciuile cenſeat, non eſſe appellandos filios.

7 Obiicies taciturnitatem filij pro quo matrimonium ſpondet pater, poſſe prouenire ex aliâ causâ, quàm ex interiore conſenſu in iſtud matrimonium quod promittitur, vt ex metu reuerentiali eiuſdem filij erga patrem. Reſpondeo, hoc verum quidem eſſe, ſed non impedire quominus taciturnitas illius in prædicto caſu ſit conſenſus interni ſignum æquè efficax, atque verbum ore prolatum, quo ſe conſentire ſignificaret: hoc enim verbum ex eodem metu reuerentiali proferre æquè poſſet. Siue ergo ex hoc metu taceat, ſiue verbum hoc proferat, vel conſentit interiùs, vel non: ſi ſecundum, nulla ſunt ſponſalia defectu conſenſus: ſi primum, ſunt valida, vt enim conſtabit ex dicendis infrà *diſput.* 10. *ſect.* 3. metus ille reuerentialis cadens in virum conſtantem, tametſi matrimonij validitatem poſſet impedire, ſponſalium tamen non poſſet.

Duplex verò reſtat dubitatio.

Prima, an ſolis conceſſum ſit parentibus, vt pro filiis præſentibus, & tacentibus validè contrahant.

8 Satis communis ſententia Doctorum affirmat, quam ſequitur Thomas Sanchez citatis aliis *lib.* 1. *d.* 23. *q.* . *n.*7. Rebellus *lib.*2. *q.* 10. *ſect.*1. *n.* 9. & alij

Primò, quia ſpecialis Bonifacij dicta diſpoſitio eſt pro parentibus inducta; præſumit enim, cùm magis filios, quàm ſe ipſos diligant, rectè, & optimè cõſulere filiorum bono, & honeſto matrimonio, & ideò illud tanquam ſingulare de parentibus ſtatuitur.

Secundò, quia cum hac, vel illa perſonâ contrahere, poteſt contrahenti eſſe odioſum nociuum; quamuis enim contrahere matrimonium abſolutè videatur res expetibilis; ſed non quoduis matrimonium cuiuis eſt expetibile, ſed ſæpè eſt odioſum: ergo tacendo non præſumitur in hoc conſentire, niſi hoc ei à parentibus proponatur, quorum eſt filiis matrimonija procurare bona.

Tertiò, extraneus nullum ius habet in puellam: ergo quando ille pro eâ reſpondet, non tenetur puella reclamare, ac proinde tacendo non magis conſenſum, quàm diſſenſum ſignificabit, iuxta regulam iuris in 6. *Is qui tacet, neque conſentire, neque diſſentire videtur*; cuius priorem partem intelligunt communiter Doctores, quando non loqui tenetur. Si enim teneatur loqui, tacendo videbitur fateri, & conſentire, iuxta aliam regulam iuris in 6. *Qui tacet, conſentire videtur*; quæ vera eſt, quando is, qui tacet, tenebatur non tacere; in propoſito verò euentu, puella ſi non conſentiebat, non tenebatur reclamare reſponſionem redditam pro ſe ab extraneis. Alij verò, vt

9 Sotus *in* 4.*diſt.* 27.*q.* 1.*a.* 3. § *Praſens autem ambiguitas*. Petrus Ledeſma *q.* 45 *a.*2. *dub.* 3. & alij dicunt ſecundùm conſcientiæ forum ſufficere in propoſito euentu puellæ præſentis taciturnitatem, non tamen quoad forum Eccleſiæ, ſed vlteriùs requiri tacitam, vel expreſſam ratificationem. In hac re

10 Dico *primò*, non eſſe id ſpeciale priuilegium parentum, ſed extendendum etiam eſſe ad tutores, curatores, aliosve, qui loco parentum curam pupillorum, aut minorum gerunt. Ita expreſsè Coninch *diſp.*21.*dub.*3.*n.*37. Baſilius *lib.*2.*c.*14.*n.*7. *& ſequentibus*, Bonacina *q.*1. *punct.*1.*n.*12. & alij. Ratio eſt, quia eodem modo ad hos, atque ad parentes ſpectat iſtorum bona procurare, & hoc cenſentur facere, quando de contrario non conſtat. Firmatur, nam cùm his omnibus ſingulariter incumbat procurare, ac dirigere res omnes eorum, qui ipſorum curæ commiſſi ſunt, cenſentur ea omnia, quæ pro his agunt, eorum nomine agere. Quare quando ſimile quid coram pupillis, aut minoribus ſcientibus quid agatur, faciunt, hoc ipſo quo hi non contradicunt, cum facilè poſſent, cenſentur conſentire; cùm ad alterutrum teneantur, ne videantur ſuperiorum ſuorum acta contemnere.

Dico *ſecundò*, non eſſe idem dicendum de aliis, ſiue extranei ſint, ſiue cognati, quorum curæ pupilli, vel minores non ſunt eâ ratione commiſſi. Ita Coninch, & Bonacina *citati*. Idque probat benè ratio tertia pro primâ ſententia allata, quia in eo euentu neque extraneus, neque cognatus habet vllum ius in puellam, neque eſt illi ſuperior: ergo tametſi ille pro ea reſpondeat, non tenetur reclamare puella; atque ideo tacendo non magis conſenſum, quàm diſſenſum ſignificabit. Quare prædicta Bonifacij conſtitutio ad fratres extendi non debet, quidquid dicat Baſilius *relatus*, niſi loco parentum tanquam tutores, curatoresve curam pupillorum, aut minorum gerant. 11

Hinc patet ſolutio ad primum argumentum pro Sanchez ſententiâ: quamuis enim in prædictâ Bonifacij conſtitutione parentum, exempli causâ, fiat mentio; nihil tamen eſt, vnde poſſit colligi, hoc de illis ſingulariter dici; cùm etiam curatores, & tutores proſpiciant bono minorum contrahentium. Ideo autem Pontifex parentum potius, quàm aliorum meminit, quia parentes pro curâ, & ſollicitudine erga filios ſunt, qui de illis copulandis agunt frequentiùs; alij verò non niſi in defectum ipſorum. 12

Ad ſecundum conſtat etiam tutores, & curatores ratione ſui officij procurare bona matrimonia ſuis pupillis, vel minoribus; & ita idem præſumi debet de illis, ac de parentibus.

Ad tertium iam dictum eſt probare noſtrum ſecundum dictum.

Ad ſententiam Soto dicendum, in vtroque foro veram eſſe doctrinam traditam; nam etiam in externo foro extranei, qui curatores ſunt, vel tutores, tenentur proſpicere bono pupillorum, aut minorum; etſi illi minus proſpiciant, quàm parentes; eſt tamen in ipſis minoribus maior libertas reclamandi, quàm reſpectu patris, cui obedire ſæpè cogit reuerentialis metus. Vnde maius, & veroſimilius periculum imminere poteſt, ſi pater pro filio loquatur; ſæpè enim fieri poterit, vt ex metu taceat, neque repugnet, quàm ſi extraneus tutor, vel curator contrahat, quem minus reueretur. 13

Altera dubitatio eſt, an quando parentes, tutores, vel curatores pro filiis, pupillis, aut minoribus abſentibus contrahunt ſponſalia, & hi poſtea ſcientes non contradicunt, cenſeantur conſentire, & ſponſalia valeant. Sanchez *diſp.*23.*cit.n.*17. veriùs putat, id ſatis non eſſe. Probat, quia *cap. vnico, de deſponſatione impuberum in* 6. manifeſtè ponitur diſcrimen inter ſponſalia à parentibus nomine filiorum præſentium, & tacentium contracta, & inter contracta filiis abſentibus. Nam dum filij ſunt præſentes, vt ſponſalia valida ſint, requirit ſolùm textus, vt non contradicant, eorum taciturnitatem pro ſigno ſufficienti, & efficaci conſenſus reputans: dum autem ſunt abſentes, exigit ad ſponſalium in eorum abſentia initorum validitatem, vt acceptâ de iis initis certâ notitiâ ratificent 14

ratificent ea tacitè, vel exprefsè. Ponderentur hęc vltima verba, ratificent ea tacitè, vel expresfè; tunc enim exprefsè ratificantur, cùm consentiunt exprefsè, id est, disertis verbis; tacitè verò cùm non verbo, sed facto aliquo, vt osculo, munere, qualia solet dare sponsus sponsæ, aut simili, approbantur: ergo in hoc euentu vltra taciturnitatem exiguntur alia expressa, aut tacita signa consensus.

15 In hac re mihi videtur dicendum, si prædictum caput vnicum attentè inspiciatur, vtrumque casum filiorum præsentium, & absentium, æquiparari. Ita bene notauit Ægidius Coninch *disp. 21. dub. 3. num. 38.* Et patet, nam textus, postquam in priori casu requirit, vt filij acta ratificent, saltem tacitè; quòd dicit, eos facere, cum præsentes, & scientes quid agatur, tacent, nec contradicunt: statim de secundo casu hæc verba subiungit. Et est idem, si filij tempore sponsalium absentes, & etiam ignorantes eadem sponsalia pòst scientes ratificauerint tacitè, vel exprefsè. Quibus verbis manifestè videtur insinuari, eandem esse in vtroque casu rationem, vtraque acta ab his similiter ratificari. Nam in vtroque casu ad sponsalium validitatem requiritur, vt filij scientes, quid agatur, ratificent. In vtroque casu dicitur sufficere tacitam ratificationem, at tacita ratificatio est in vtroque casu taciturnitas. De primo iam constat. De secundo patet, nam si filiis absentibus, quæ acta sunt, proponantur per ipsos parentes, v. g. censentur consentire, si taceant, quia tenentur illa talia proponentibus mentem suam aperire, atque ideò vel contradicere, vel consentire, quod censentur facere, dum tacent. Secus est si filij absentes id rescifcant per aliquem, ad quem non pertinet rem gestam ad eos deferre: tunc enim ipsi filij tacendo non videntur consentire, quia non tenentur huic vllo modo respondere. Confirmatur, quia, vt constat ex supradictis, ideo in priori casu taciturnitas filiorum præsentium reputatur sufficiens signum consensus, quia parentes, quorum curæ sunt proprij filij, præsumuntur rectè illis præsentibus consulere: & etiam ipsi filij pro reuerentiâ illis debitâ, ne videantur eorum acta contemnere, tenentur vel consentire, vel dissentire; ac proptcrea hoc ipso quo hi non contradicunt, cùm facile possent, censentur consentire, & saltem tacitè ratificare: sed hoc idem inuenitur in secundo casu, propter eandem rationem; nam etiam parentes præsumuntur rectè filiis absentibus consulere; & etiam ipsi filij, quando quæ acta sunt ipsis proponuntur per suos parentes, pro reuerentia illis debita, ne videantur eorum acta contemnere, tenentur vel consentire, vel contradicere: ergo si non contradicant, cùm faciliùs possint absentes reclamare (nam patribus præsentibus obedire sæpè cogit metus reuerentialis) censentur consentire, & tacitè ratificare: ergo eodem modo sentiendum est de vtroque casu, nimirum sufficere taciturnitatem absque alia ratificatione facti, nempe osculi, muneris, vel alterius rei similis.

16 Ex dictis in tota hac sectione colligo, si parentes rem ipsam proponant filiis præsentibus, coram parte, & ipsi non contradicant, statim fieri sponsalia; secus est, si eam proponant illis absentibus, & absente etiam parte: tunc enim non erunt sponsalia, donec constet de consensu saltem tacito filiorum, & iste notus sit parti, eumque acceptet. Nam, vt rectè docet Sanchez *lib. 1. disp. 7. n. 35.* nullus contractus onerosus inter absentes, qualis est sponsalium contractus, sine procuratoribus perfici potest, nisi vtraque pars suum consensum per litteras, aut certum nuntium alteri indicet, & hæc eum acceptet. Vnde necesse est, vt repromissio partis, vel acceptatio fiat coram nuncio à promittente missio, vel saltem per epistolam, vel nuncium repromittentis eidem promittenti missum; nam in sponsalibus, sicut promissio debet esse sensibilis ei, cui fit; ita etiam, & multo magis acceptatio, & repromissio debet esse sensibilis, cùm sit vltimum complementum.

Quæres quam obligationem contrahant parentes, 17
vel tutores filiorum, vel minorum nomine promittentes matrimonia, præsertim cum iuramento. Respondeo breuiter, validam esse promissionem alieni matrimonij, & licitum esse iuramento eam firmare; quia in tali euentu promissor solùm promittit, se curaturum, vt matrimonium fiat, nec iurat rem dubiam, vel impossibilem, sed proprium factum possibile; promittit enim se facturum, & curaturum, vt alter contrahat. Vnde ex vi promissionis huius, tenetur in conscientia adhibere diligentiam sibi possibilem, absque simulatione in negotio faciendo, vt promissioni, & iuramento satisfaciat. Quòd si negligens sit in curando, vt alter contrahat, vel fingat solùm se curare, tenetur soluere, quantum interest, contractum fieri cum damnis omnibus ex tali negligentia sequutis. Ita Molina *tom. 2. de iustitia disp. 268.* loquens in communi de promissione alieni facti, & Sanchez *lib. 1. disp. 24. n. 11. & sequentibus*, loquens specialiter de promissione alieni matrimonij.

Ad quid verò teneatur promissor, si adiicia- 18
tur pœna. Dico cum Sanchez *disp. 25.* non teneri ad pœnam soluendam, si debitam diligentiam adhibeat, nisi constaret habuisse animum se obligandi ad pœnam, si rem non perficeret. Ratio est, quia promissor immunis à culpâ, debet esse liber à pœnâ, quam sibi imposuit. Neque obstat, quòd promissor spondeat, se cum effectu consecuturum. Nam hæc verba adhibere solent promissores, vt ostendant, quanto conatu, ac diligentia sint id curaturi, & quàm sint freti, vel aliorum amicitiâ, vel propria industria ad rem transigendam. Notat verò benè Molina, si promissor sciebat, se id non consecuturum, vel de consecutione dubitabat, decepitque eo promittendi modo promissarium, vt contractum onerosum iniret, aliàs non initurus; vt si aliquam duxit vxorem, quia promisit se obtenturum à Rege officium, idque tanquam certum persuasit, cùm esset incertum, teneri promissorem in conscientia restituere æstimationem rei promissæ propter deceptionem iniustam.

Vtrùm autem sponsalia contrahi possint in- 19
ter absentes, per procuratorem scilicet, per nuncium, & litteras: affirmant omnes, nam si matrimonium inter absentes his modis contrahi validè potest, vt dicam infrà *disp. 13. sect. 7.* quanto magis sponsalia. Ad præfatam disputationem reiicio hæc, & alia, quæ circa hanc disputationem desiderari possent.

Ex dictis in hac & præcedenti disputatione col- 20
ligo, quinque esse modos sponsalia contrahendi. *Primò*, possunt contrahi publicè, sicut & matrimonium coram Parocho, & testibus. Possunt & priuatim ac clandestinè solis consciis contrahentibus, vt ostendam infrà *disp. 5. sect. 2.* *Secundò*, possunt sponsalia contrahi per verba de futuro, qui est ordinarius ea contrahendi modus, & per verba de præsenti, vt latè ostensum est in hac disputatione *sectio. 2. 3. 4. & 5.*

Tertiò, contrahi possunt per varia signa, vt latè dictũ est in hac sectione. *Quartò* contrahi possunt sponsalia non solùm per ipsos immediatè sponsos, postea coniuges futuros, sed etiam per parentes, tutores, vel curatores pro liberis, pupillis, siue minoribus, siue præsentibus, siue absentibus, vt etiam ostensum est. *Quintò*, & postremò contrahi sponsalia possunt non modò inter præsentes, sed etiam inter absentes, per procuratorem, videlicet, per nuncium, & literas, vt tactum est.

DISPVTATIO V.

De contrahentium sponsalia habilitate requisitâ.

HACTENVS explicuimus promissionem contractus sponsalium mutuam, intrinsecam nempe rationem formalem requisitam essentialiter ad sponsalia perficienda: oportet in hac disputatione de personarum contrahentium habilitate agamus. Hæc verò habilitas duplici ex capite pensanda est, nempe ex carentia impedimentorum, inspecto statu, & conditione contrahentium, & ex ipsâ ætate iure præscriptâ.

SECTIO I.

Quæ sint impedimenta, quibus personæ sunt inhabiles ad contrahenda sponsalia.

1 CErtum est *primò*, quoduis impedimentum perpetuum dirimens, absolutè tollere habilitatem ad contrahendum sponsalia. Ratio est, quia sponsalia sunt promissio futuri matrimonij: ergo inhabiles ad matrimonium sunt inhabiles ad sponsalia. Firmatur, quia promissio rei impossibilis nulla est iure naturali, & positiuo, vt cum communi docet noster Molina *de iustitia disp.* 271.

2 *Secundò*, etiam est certum impedimentum perpetuum, etiamsi sit tãtùm impediens, dummodo sit verè impediens sub culpâ, irrita reddere sponsalia præcedentia. Patet, quia promissio rei illicitæ obligare non potest. Iure enim naturæ irritæ sunt omnes promissiones, quarum impletio est illicita: quia nemo potest obligari ad peccatum. At dum adest impedimentum, verè sub culpa impediens, vt habet illud qui vouit, v. g. castitatem perpetuam, est illicitum matrimonium, vt constat: ergo sponsalia, quæ sunt eius promissio, obligare nequeunt, sed prorsus irrita erũt.

3 Dixi, si impedimentum siue dirimens, siue impediens perpetuum sit: nam si sit temporale tantùm, potest dari mutua promissio matrimonij contrahendi illo impedimento sublato, & consequenter possunt contrahi sponsalia absoluta: sic impuberes contrahere possunt sponsalia, cùm tamen pro tunc nequeant contrahere matrimonium. Similiter qui vouit castitatem per biennium, non potest licitè pro eo tempore matrimonium inire, validè tamen contrahit sponsalia. Habentes autem impedimentum perpetuum, quod per dispensationem Pontificiam tolli potest; tametsi possint sibi promittere matrimonium sub ea conditione, si nimirum obtineatur Apostolica dispensatio; ea tamen promissio non est absoluta, donec obtineatur dispensatio; valida verò est talis promissio, non tanquam omnino absoluta, sed tanquam conditionalis. Quamuis enim tempore contractus adsit impedimentum dirimens, nihilominus contractus sub ea conditione celebratus differtur, & prorogatur ad tempus, quo sponsalia erunt licita; nec aderit impedimentum; actus enim factus tempore inhabili, sed relatus ad tempus habile, valet pro tempore habili, vt docent communiter Iurisperiti. Cæterùm ea promissio matrimonij, tametsi referatur ad tempus, in quo non est futurum impedimentum, non est sufficiens ad sponsalia, quia ad ista requiritur absoluta promissio, qualis non est prædicta, quæ tantùm est valida sub conditione, si obtineatur dispensatio. Vnde huiusmodi contrahentes ante obtentam dispensationem non sunt sponsi, vt communiter sentiũt Doctores, & meritò, ex quo infero, non omnes, qui sunt apti ad promittendum matrimonium, esse aptos ad sponsalia, seu vt sponsi sint.

Hoc præmisso difficultas est, an habens votum castitatis, vel non nubendi, vel religionis, vel sumendi Ordinem sacrum, quod impedit matrimonium, & facit sponsalia nulla, faciat etiam nulla, si virgini, vel aliæ fœminæ honestæ promittat matrimonium sub conditione copulæ secutæ. Et procedit difficultas, quando virgo ignara est voti: nam si conscia sit voti, & obligationis ex eo consurgentis, certum est, non teneri eam ducere, vel damnum resarcire, quia tunc tale damnum mulieri debet imputari, cùm sponte illud subire voluerit. Vnde malâ fide permisit sibi damnum illud inferri. Et ob eandem rationem is, qui post votum sine promissione matrimonij, aut alterius rei deflorauit volentem virginem siue consciam, siue ignaram voti, non tenetur eam ducere, vel damnum resarcire, quia scienti, & volenti damnum subire, nulla fit iniuria. 4

Ad difficultatem igitur illam propositam sentiunt Sanchez *lib.* 1. *disp.* 45. *n.* 3. Vasquez *de restitut.* 13. §. 2. *dub.* 6. *n.* 20. Basilius Ponce *lib.* 6. *c.* 12. *n.* 10. & alij, si quis post votum religionis, aut castitatis, virginem corrupit sub spe, vel pacto coniugij, vel aliam fœminam honestæ famæ, teneri illam ducere, & consummare, nisi ea gratis remittat obligationem, aut aliâ illi satisfactione præstitâ, liberè consentiat. 5

Probari potest *primo*, quia votum non obligat, quando superuenit aliqua notabilis mutatio, vt docent communiter Doctores *tract. de voto*; hic autem notabilissima est mutatio, nam à vouente illarum est magnum damnum ab ipso resarciendum, vnde vinculum iustitiæ superuenit fortissimum.

Secundò, obligatio iustitiæ reparandi damnum illatum fortior est, quàm obligatio voti, licèt sit antiquior promissio, quàm damnificatio: ergo illa debet isti præferri. Antecedens constat exemplis. Si Petrus promisit Paulo, se daturum centum, & postea infert Ioanni damnum aliorum centum, vel quia illa furatus est, vel quia dissipauit, aut aliud intulit damnum; si non potest vtrique obligationi satisfacere, nec potest, nisi centum soluere, quia alia non habet, tenetur damnum reparare, omissa obligatione, & solutione promissionis, vel voti, etiamsi prior fuisset promissio dãno illato. Similiter si quis vouisset eleemosynam, & postea damnum intulisset proximo, nec posset vtrique satisfacere, teneretur damnum reparare, nec soluere promissum. Et ratio videtur manifesta, quia qui damnum infert, vsurpator est rei alienæ. At nullus potest vsurpare alienum ad soluendam promissionem: ergo non potest vsurpatum retinere, vel damnum illatum non reparare, quod est etiam alienum re-

retinere, vt soluat de promissis; nam promissio intelligitur semper de propriis.

Ex hac doctrinâ infert Basilius Ponce, in prædicto casu defloratorem teneri dispensationem voti petere; siquidem potest, & causa subest, vt eam, quam corrupit, vxorem ducat. Imò & vt consummet matrimonium, si aliter non resarciatur perfectè damnum, quod prudentis arbitrio relinquendum est, quamuis in foro externo semper compelletur consummare. In hac re

6 Dico *primò*, prædictum virum non teneri fœminam illam ducere. Hoc mihi videtur verius, hâc motus ratione, vt cum multis Doctoribus dixi in simili suprà *disput. 2. sect. 3. n. 2. & sequentibus*. Moueor eadem simili ratione. Quia prædictus non tenetur illam ducere ratione promissionis, quia fuit nulla, vtpote rei illicitæ, ratione voti præmissi: neque tenetur ratione damni illati, quia huic satisfieri potest ratione dotis, aut aliâ viâ: ergo non tenetur illam ducere.

7 Dico *secundò*, prædictum virum non teneri determinatè seruare votum, damnum compensando; atque adeò posse eligere partem, quam voluerit, nempe aut eam ducere, aut seruare votum compensando damnum. Ratio est, quia, vt latè tractatur in materia de voto, votum non obligat, quando res promissa fit notabiliter grauior, & durior, quàm erat tempore, quo fuit emissum votum; tunc enim obseruatio voti est adeò difficilis, vt nemo intentionem habeat obligandi se ad voti obseruationem cum discrimine magnæ iacturæ in temporalibus bonis, vt in præsenti contingit, in quo homo cum magno dispendio pecuniæ ad compensandum damnum illatum, obligetur ad seruandum votum, quod non emisisset, si hoc damnum præuidisset. Nec valet dicere cum Hurtado *disp. 1. diff. 21. n. 93.* tunc ob mutationem notabilem superuenientem, qua implet io voti notabiliter fit durior, cessare obligationem voti, quando ea mutatio non fuit voluntaria ei, qui emisit votum, sed euenit ineuitabiliter, quod non contingit in præsenti. Non, inquam, valet: nam, vt rectè notauit Suarez *lib. 4. de voto, c. 19. n. 7.* quandocunque tanta est mutatio in voto ex parte materiæ eius in ordine ad potestatem vouentis, vt si à principio extitisset, homo non vouisset; sufficit etiam postea ad tollendam eius obligationem, siue mutatio illa fuerit voluntaria, siue inuoluntaria, & siue fuerit præuisa, siue non, atque adeò siue fuerit cum culpa, siue sine illâ. Et ratio est, quia culpa præcedens non relinquit aliam obligationem, nisi faciendi pœnitentiam, & postea non excusat culpa præcedens; sed impotentia moralis, seu grauis difficultas præsens. Vt in eo, qui habens votum castitatis duxit vxorem, non peccat reddendo debitum, tametsi peccauerit mutando statum.

8 Dico *tertiò*, si prædictus vir deflorator, damno illato fœminæ, nequit aliâ via satisfacere, vel illud compensare, nisi ducendo illam, tenetur contrahere matrimonium cum illa. Ita Doctores suprà citati *num. 5.* & etiam Hurtado relatus *n. 92.* Idque probat egregiè secunda ratio aduersariorum, quia scilicet votum non obligat, nec obligare potest cum damno notabili debiti alteri ex iustitia. In præsenti autem casu, sæpè impleri potest votum castitatis, licèt non teneatur, absque damno defloratæ, quando aliâ viâ, quàm ducendo illam, potest ei satisfieri, vt sæpè potest. Cæterùm quando in aliquo peculiari casu non posset ei satisfieri, nisi eam ducendo; tunc erit obligatio eam ducendi, & tunc votum non obligabit quoad redditionem debiti coniugalis, etiam si quoad petitionem obligaret.

Ex dictis colligo contra Basilium Ponce *citatum*, 9
huiusmodi virum, licèt possit, & adsit sufficiens causa, non tamen teneri dispensationem petere voti, quia dispensatio non requiritur, quando non obligat votum; at in præsenti ratione prædictæ notabilis mutationis cessat, vel suspenditur obligatio voti, si prædictus nubere velit. Dico cessare, aut suspendi, quia tunc votum simplex, non extinguitur, sed suspenditur ob iustam causam eius obligatio, & executio. Atque adeò mortuâ vxore tenebitur seruare votum, cùm possit, nisi adsit rationabilis causa non seruandi.

Placet quod aduertit Hurtadus relatus *n. 92.* si co- 10
pula erat occulta, & à viro cautè facta, neque ab eo publicata; virgo tamen absque rationabili causa eam publicauit, & sic se ipsam infamauit, quo etiam non æquè benè nubet, nisi maiori dote; tunc deflorator solùm tenebitur ad satisfaciendum damnum deflorationis, ita sufficienter, vt deflorata possit æquè benè nubere, ac nuberet, si defloratio secreta esset.

SECTIO II.

Vtrùm inter impedimenta numeranda sint sponsalia clandestina, an potiùs ista licita sint.

Sponsalia clandestina dicuntur, quæ non fiunt co- 1
ram Parocho, & aliis duobus, vel tribus testibus de quibus Matienzo, Albornoz, & Menoch. relati à Sanchez *lib. 1. disp. 12.* dicunt esse nulla.

Primo, ex *l. oratio. ff. de sponsalib.* vbi dicitur. Oratio, quæ quasdam nuptias senatorum inhibuit, de sponsalibus nihil locuta est: rectè tamen dicitur, sponsalia in his casibus ipso iure nullius esse momenti. Igitur eo ipso, quòd nuptias Tridentinum irritauerit sine Parocho, & testibus, pariter etiam sponsalia irritauit.

Secundò, inhabilis ad matrimonium, est inhabilis ad sponsalia; sed vbi Tridentinum est publicatum, quiuis est inhabilis ad matrimonium clandestinè contrahendum; ergo & ad sponsalia clandestinè contrahenda.

Communiter Doctores, quos refert, & sequitur 2
Sanchez *citatus*, sentiunt valida esse. Et ratio esse potest, quia sponsalia clandestina non sunt irrita iure naturali, vt constat; neque aliquo iure positiuo; quia si aliquo, maximè Tridentini; eo autem non irritatur, nisi matrimonium, vt liquet ex ipso decreto Concilij Tridentini *sess. 24. de reformatione matrimonij cap. 1.* firmatur, nam lex Tridentini irritans matrimonium clandestinum, est correctiua iuris communis: ergo non est extendenda vltra casum expressum, *l. præcipimus. C. de appellatio.* Ergo cùm lex Tridentini solùm irritet matrimonium clandestinum, non est cur extendatur ad sponsalia clandestina, quæ secundùm ius antiquum valida sunt. Præsertim cùm non militet eadem ratio prohibendi; nam causa irritandi matrimonium clandestinum fuit, vt frequentes concubinatus irritarentur. Nam contrahens quis priùs clam matrimonium, & postea contrahens aliud publicè, cùm de priori matrimonio Ecclesiæ non constaret, cogebatur ad secundum, quod verè concubinatus erat. Quæ causa non militat in sponsalibus, nam matrimonium contractum prioribus sponsalibus contemptis, validum est.

Hanc sententiam iudico veriorem. Ad cuius ma- 3
iórem

iorem explicationem,

3 Dico *primò*, promissionem contrahendi clandestinè matrimonium, particulâ *clandestinè*, cadente supra contractum matrimonij, esse omnino nullam. Hoc est certum, & ab omnibus receptum; quia promissio contrahendi matrimonium clandestinè, est promissio rei illicitæ, ac prohibitæ, vt constat: ergo est nulla. Atque hoc probant argumenta primæ sententiæ, præcipuè lex illa, *oratio*, vbi expressè dicitur, orationem, seu legem prohibentem, irritantem matrimonium, etiam irritare promissionem efficiendi tali modo matrimonium. Vnde in hoc sensu, qui est inhabilis ad matrimonium, etiam est inhabilis ad sponsalia, seu ad promissionem contrahendi matrimonium eo modo, quo inualidè contrahitur. Quare sponsalia, quæ sunt promissio non publicè, & solemniter, sed clandestinè contrahendi matrimoniũ irrita sunt, & nulla.

4 Dico *secundò*, sponsalia, quæ sunt promissio clandestina contrahendi solemniter & publicè matrimonium, valida sunt. Ita, vt dixi, communis sententia Doctorum, & ratio in eius confirmationem adducta rectè suadet.

5 Dico *tertiò*, hæc clandestina sponsalia non solùm valida esse, sed etiam licita. Ita Sanchez *lib. 1. disp. 13.* cum aliis, quos ipse citat. Coninch *disp. 21. dub. 2. n. 21.* Gaspar Hurtado *disp. 1. difficultate 16. n. 69.* & communiter omnes Recentiores. Ratio est, quia cùm ista sponsalia ex naturâ suâ non sint illicita, nec vllo iure positiuo sint prohibita, nihil est cur dicamus, absolutè esse illicita. Ex eo autem quòd matrimonium clandestinum sit prohibitum, tantùm fit, sponsalia ordinata ad matrimonium clandestinum esse prohibita, quamuis sint publica; idque, vt dixi, tantùm continetur in dictâ *l. oratio.* Notat benè Coninch relatus, & alij; nihilominus eiusmodi sponsalia clandestina esse omnino dissuadenda, cùm sæpiùs fiant sine debita circumspectione, & prudentiâ, atque ideo ea contraxisse sponsos mox valde pœniteat.

6 Adde extare in confirmationem nostræ sententiæ declarationem Congregationis Cardinalium apud Rebellum *ad finem lib 4. sect. 3. n. 56.* sic dicentem. Clandestina matrimonia hîc (id est, in Tridentino) solùm prohibentur; non autem illæ promissiones, quæ matrimonia præcedere solent, quæ factæ seruandæ sunt, sicut ante Concilium. Et *in eadem sect. 3. n. 49.* idem dicitur à sacrâ Congregatione declaratum, his verbis. *Decretum hoc, quo statuitur, vt matrimonij contractus fiant solemniter coram Parocho, & testibus, habet dumtaxat locum in matrimonio per verba de præsenti; non autem cum sponsalia per verba de futuro contrahuntur.*

SECTIO III.

An notabilis disparitas inter contrahentes, disparitatis conscios, irritet sponsalia.

1 NOtabilem disparitatem status, & conditionis contrahentium sponsalia sentiunt nonnulli irrita reddere illa.

Primò, quia si quis prodigè meretrici spondeat pro corporis vsu, non tenetur implere ita prodigè, cùm sit peccatum, vt docent Sotus *lib. 4. de iustitia. q. 7. a. 1. ad 2.* Salon *2. 2. q. 62. a. 5. controuers. 4. post 3. conclusionem. §. Ex quo sequitur*, & alij. Sed promissio matrimonij facta notabiliter in pari est prodiga: ergo non obligat.

Secundò, quoties in contractu est notabilis inæqualitas pretij, rescindendus est; qui enim promittit centum aureos per modum contractus, & pretij pro vno ouo, non tenetur totum soluere, sed iustum, & æquale pretium: ergo neque erit obligatio adimplendi matrimonij promissionem factam notabiliter impari.

Verius iudicio cum Sanchez *lib. 1. disp. 14.* Corduba, Molina, & aliis, quos ipse refert, valida esse prædicta sponsalia, nisi scandalum magnum inde oriatur. Fauet praxis Ecclesiæ cogentis seruare fidem horum sponsalium. Ratione firmo, quia cùm contrahens sit sui iuris, & sciens, ac videns notabilem disparitatem, & excessum, nihilominus promittat matrimonium, censetur liberè cedere iuri suo, & liberaliter donare excessum illum. Roboratur, quia etiam promissio prodiga licèt facta fuerit cum peccato, postquam iam est acceptata, & contracta obligat in executione, quia prodiga largitio, quæ est executio promissionis, licèt sit peccatum, cùm quis non est ad illam adstrictus; at postquam se obligauit promissione, vel iuramento, est adimpletio debiti iam contracti, & actus honestus fidelitatis, vel iustitiæ, vel religionis; ergo tametsi puella nobilis, v. g. contra voluntatem parentum promittens nuptias ignobili, seu plebeio, & pauperi, peccet promittendo; tamen nisi scandalum magnum inde oriatur, verè obligatur, & tenetur implere: multa enim imprudenter, & cum peccato fiunt, quæ facta tenent. Constat enim ex communi omnium sententia in materiâ de promissione, quamuis non sit valida promissio mercedis pro peccato, v. g. homicidij, vel fornicationis patrando, antequam patretur cùm sit illicita omnino, vtpote prouocans ad malum; attamen post peccatum patratum obligat in conscientiâ, quoniam tunc licita est promissionis adimpletio, hoc est, mercedis solutio, non quidem ad complacendum in peccato præterito, sed ad fidem datam liberandam. Adiungo rationem aliam specialem in matrimonio, quia nimirum, cùm ad substantiam matrimonij ex parte materiæ, de qua contrahitur, sola spectent corpora coniugum apta ad generationis actum; nobilitas autem, diuitiæ, cæteraque id genus bona sint extra substantiam hanc, ei què prorsus accidentaria; non potest esse, aut dici inæqualitas substantialis, aut in promissione, aut in ipso matrimonij contractu, ex eo quòd alter contrahentium nobilior, aut ditior sit alio, & ita non potest esse nullus contractus, cùm intra proprium genus, & substantiam ipsius contractus omnem æqualitatem, & extera requisita contineat. Hac ratione vtitur egregiè Vasquez *de matrimonij sacramento disp. 6. c. 4. n. 44.* Dixi in conclusione, *nisi scandalum magnum inde oriatur.* Nam virtus iustitiæ obligare nequit ad actum, qui sine peccato impleri non potest, vt est certum; at contrahere matrimonium cum magno illo scandalo est culpa lethalis, cùm notabiliter charitas proximi lædatur, & cognatorum amicitia dissoluatur. Idem dic quoties est timor probabilis pessimi exitus, vt odij capitalis inter ipsos contrahentes. Cautè tamen considerandum est prædictum scandalum; nam sæpè vanæ minæ iactantur, & discordiarum pericula intentantur; quæ tamen vbi deferuit ille impetus, & matrimonium est iam celebratum, in nihilum recidunt, & facilè animi conciliantur, vt quotidiano experimento comprobatur.

Hinc colligo, posse patrem impedire sponsalia filij, vel filiæ contra eius voluntatem inita, interueniente 3

niente prædicto graui scandalo, non verò aliàs; quia cùm filius teneatur fidem seruare, non potest pater tutâ conscientiâ impedire, ne filius exequatur quod debet.

Ad argumenta opposita.

4 Ad primum admitto libenter, si quis meretrici nolenti sui corporis copiam facere, rem magni pretij, & valoris promisisset ac proinde non teneri ad reddendum, sed satis esset si pretium commune pro eo actu redderet, atque ita in foro exteriori iudicandum censeo; cuius rei ratio hæc est, quia in eo casu vir solùm vt suæ satis faciat delectationi, non potens rem aliter obtinere, vltrò tradere voluit, id quod maioris valoris erat, vnde id liberali animo non præstitit, sed solùm, vt suæ prospiceret cupiditati. Quare non promittit in eo euentu animo liberè donandi, seu faciendi excessus donationem, sed tantùm promittit per modum pretij. Quòd si promissio ex liberalitate procederet, tametsi in tali promissione fuisset peccatum aliquod prodigalitatis, tamen in executione illius nulla esset prodigalitas, sed adimpletio debiti iam contracti; & ideò teneret in conscientiâ integrè eam implere.

5 Ad secundum similiter dico, antecedens esse verum, quia illud promittitur per modum pretij, sine vllâ voluntate donandi excessum. At in nostro casu nullus est excessus in contractu, sed est intra proprium genus omnis æqualitas, & cætera continens requisita. Et quamuis sit disparitas notabilis, & excessus extrinsecus, & accidentarius, contrahens cognoscens disparitatem hanc, non promittit matrimonium per modum pretij, sed animo liberè donandi, vult liberè cedere iuri suo, & excessus donationem facere.

Sectio IV.

An sponsalia debeant fieri in determinatam personam.

1 Communis sententia meritò affirmat, sponsalia necesse fieri debere in determinatam personam; quia sicut matrimonium non est, nisi cum determinatâ personâ, ita neque sponsalia, quæ sunt via ad illud. Firmo, quia sponsalia per se ordinantur ad matrimonium: ergo debent habere proportionem cum illo: ergo sicut matrimonium debet esse vnius ad vnam certam, & determinatam, ita & sponsalia.

2 Præterea, certum est ex veris, & perfectis sponsalibus nasci impedimentum publicæ honestatis, vt ostendam infrà. At hoc impedimentum non oritur ex sponsalibus incertis, qualia sunt, quæ non feruntur in determinatam personam, vt exprefsè habetur *cap. vnico, de sponsalibus, & matrimoniis in 6.* vbi Bonifacius VIII sic ait: *ex sponsalibus conditionatis ante conditionem extantem, sicuti & incertis, nulla publicæ honestatis iustitia oritur.* Igitur sponsalia eiusmodi indeterminata, seu incerta, non sunt propriè, & perfectè sponsalia, sed sunt conditionata potiùs, ad eligendum scilicet in futurum vnam ex illis, quibus sub disiunctione facta est promissio. Hinc

3 Colligo *primò*, sponsalia incerta reddi certa, & perfecta per determinationem, & electionem promissoris, qua posita statim inducitur impedimentum publicæ honestatis.

4 Colligo *secundò*, non contrahi sponsalia, cùm quis promittit contrahere matrimonium cum eâ filiâ, quam pater elegerit. Quia sic non contrahit cum determinatâ personâ, similiter non est contractus sponsalitius propter eandem rationem, cùm pater promittit alicui, se vnam ex pluribus filiabus daturum, & alius acceptat.

Colligo *tertiò* sponsalia disiunctiua vt sic, non esse propriè, & simpliciter sponsalia, sed talia fieri per electionem promissoris exteriùs explicatam. Vt cùm quis, v.g. præsentibus plurimis fœminis, siue sorores sint, siue non, dicit, Promitto me ducturum aliquam ex vobis, quam elegero, & omnes pariter repromittunt sub disiunctione; ista sunt sponsalia disiunctiua. In hoc ergo euentu constat primum, nempe talia sponsalia, non esse simpliciter talia, quia inuoluunt tacitam conditionem eligendi postea vnam ex illis fœminis, atque adeò non sunt propriè sponsalia ante impletam conditionem, seu ante ipsam electionem. Eâ tamen positâ redduntur absoluta, quod est secundum. Nam per electionem promissoris iam determinatur vna certa persona ex illis, quibus sub disiunctione facta fuerat promissio, & impletur conditio; nihil ergo obstat, quo minus fiant propria sponsalia. Dixi *per electionem promissoris*, quia in omni promissione alternatiuâ siue cum diuersæ res sub disiunctione debentur, ad primum promissorem, seu debitorem spectat eligere: *reg. in alternatiuis 70. de regulis iuris in 6.* Dixi præterea *per electionem promissoris exteriùs explicatam*, quia tametsi in mente certam sibi eligere ex illis statueret, modò id nullo externo signo significaret, non fierent propria sponsalia; quia ad ista requiritur, vt non solùm interiùs, sed etiam exteriùs determinetur certa persona. 5

Colligo *quartò*, patrem promittentem Petro vnam ex suis filiabus in matrimonium, si Petrus respuat, quam offert, non teneri alteram tradere, quia electio est primi promittentis, vt antè dixi. Quòd si antequam vllam offerret, omnes præter vnam morerentur, teneri ad superstitem tradendam, etiam si dum promisit, non habuisset animum dandi illam, sed aliam: quia nequit alio pacto implere promissionem. Quod intellige, si absolutè promisit, volens se obligare absolutè ad dandam vnam, licèt decreuerit mente dare certam, & determinatam. Per hanc enim impletur promissio, vti in eâ inclusa. 6

Colligo *quintò*, si sponsus cognouit aliquam ex filiabus sub disiunctione promissis, nisi filia cognita contraxerit determinatè sponsalia cum illo, patrem nec illam, nec aliam teneri tradere. Patet, quia non potest aliam dare, quoniam ob copulam habitam cum vnâ, ortum est impedimentum affinitatis cum aliis; non illam, quia liberum erat patri dare quam vellet: non enim priuari debet iure, & libertate suâ, & facultate ob delictum alterius. Similiter, si sponsus vnam ex filiabus à patre electam respuat, non tenetur pater tradere alteram, etiam si sponsus nullam carnaliter cognouerit; quia electio pertinet ad patrem, qui promisit, nec per ipsum stat, ne aliquam tradat. 7

Colligo *sextò*, si pater promittat Petro Mariam filiam, & casu, quo nequeat, eius sororem Franciscam; tenetur tradere Mariam: si verò non possit, aut Maria tacitè, vel exprefsè consensit sponsalibus, non sub conditione, sicut pater pollicitus fuerat, sed absolutè, tunc non potest Franciscam tradere propter impedimentum publicæ honestatis ortum ex prioribus sponsalibus absolutis, & validis; si verò Maria non consensit, vel tantùm sub conditione, quæ impleta non est, tenetur tunc Franciscam dare iuxta promissa, cùm nullum publicæ honestatis impedimentum obstet, iuxta caput prædictum, *de sponsalibus in 6.* 8

Colligo *vltimò*, si quis promittat vnam ex pluribus 9

bus consentientibus ducere, potest eligere, quam maluerit, & electa tenebitur, quia omnes illæ repromiserunt, & promissoris primi est electio, vt dictum est. Quare si promissio cœpit à patre, eius est electio, & alter repromittens tenetur illam ducere. Econtra verò dicendum, si ab alio cœpit promissio. Nam priori casu pater est primus promissor; posteriori verò alius, & semper primi promittentis est electio. Videantur dicta suprà *disp. 4. sect. 5.*

Sectio V.

Quænam desideretur ætas in contrahentibus, vt habiles sint ad sponsalia.

1 Certum est *primò*, apud omnes ad sponsalium valorem requiri perfectum rationis vsum, iure naturæ, & positiuo. Patet, quia illo deficiente non datur contractus humanus. Videantur dicta suprà *disp. 1. sect. 3. n. 5.*

2 Certum est *secundò*, de iure Canonico, seu Ecclesiastico ad sponsalia requiri septennium completum. Ita constat ex *cap. litteras, & cap. accessit, de desponsatione impuberum, & cap. vnico, eodem titulo in 6.* Et ratio est, quia septennio completo regulariter adest semper vsus rationis, & libertas, quæ iure naturali requiritur ad hunc contractum. Vnde regulariter ante eam ætatem non est vsus rationis perfectus, qui iure naturæ est requisitus.

Difficultas est inter Doctores, an ad valorem sponsalium requiratur prædicta ætas mathematicè completa; an sufficiat moraliter compleuisse septimum annum, tametsi contrahentibus octo, vel decem dies desiderentur.

3 Nam Rebellus *lib. 4. q. 5. n. 2.* & alij secuti Sotum *in 4. dist. 27 q. 2. a. 2.* valida iudicant sponsalia, etiam in foro externo, tametsi octo, decemve dies ad complendum septennium desint. Probant, quia quod parum distat, nihil distare videtur, ex Aristotele *2. Physic.* & ex Iurisperitis, parum, & nihil æquipatantur in iure.

4 Gaspar Hurtadus *disp. 1 diffic. 14.* requirit ætatem septennij adeò mathematicè, & perfectè completam, vt nec vnum instans desideretur. Probat, quia sicut pretium rei iure præscriptum consistit in indiuisibili; ita etiam ætas iure præscripta; ideo enim præscribuntur iure, ne quisquam possit illa suo priuato iudicio mutare; posset autem si illa postquam iure præscripta sunt, non consisterent in indiuisibili. Vnde subdit regulam prædictam, *Quod parum distat, nihil distare videtur*, non habere locum in termino præscripto à iure, quia eo ipso consistit in indiuisibili, & ad id præscribitur. Quare negat sufficere vltimum diem septennij esse inceptum, quia quousque completus sit talis dies, non est septennium mathematicè completum, nec consistens in indiuisibili. Quod amplius probari potest, quia professio Religiosorum non est valida, nisi annus sit perfectè, ac mathematicè completus, & idem est de anno nouitiatus: ergo similiter in præsenti contractu sponsalitio.

5 Dico *primò*, exigi ad contrahenda sponsalia septennium metaphysicè completum, vbi de malitiâ ætatem supplente non constaret. Ita communiter Doctores, vt benè Sanchez *lib. 1. disp. 16. n. 4.* Et probatur, tum quia vel vnâ die deficiente verè non diceretur septennium completum, sed inceptum: at septennium completum desideratur in sponsalibus contrahendis, vt cōstat ex capitibus allegatis. Et ratio designatur optima à Doctoribus, quia septennio completo, incipit communiter rationis vsus, & libertas. Tum etiam, quia ad testamentum, in quo requiruntur quatuordecim anni compleri, si vna dies deesset, non valeret testamentum, vt constat ex *l. qua ætate, de testamentis.*

Dico *secundò*, sufficere si vltima septennij dies non sit completa, sed incepta, & hoc fauore matrimonij. Ita Sanchez citatus *n. 2.* Basilius *lib. 12. c. 5. n. 3.* & alij. Ratio est, quia non minus fauorabile est matrimonium, quàm testamentum; sed ad testamentum vltima dies incepta censetur pro completa, vt statuitur *l. qua ætate, citatâ*: ergo. Ex his 6

Colligo *primò*, ideò definiri septennium tam in viro, quàm in fœmina, quia cùm ad sponsalia sufficiat vsus rationis, septennio iam frequens est rationis vsus. Quòd si septennio nondum illuxerit rationis vsus, sponsalia nulla sunt: quia debent esse cum deliberatione; contractus enim, & promissio est actus humanus, qui rationis vsum supponit. 7

Colligo *secundò*, rationem, cur ius Canonicum eandem ætatem ad sponsalia in viris, & fœminis prǣscripserit, cùm tamen diuersam ad matrimonium petat, nempe in fœminis duodecim annos, & in viris quatuordecim; quia nimirum ad sponsalia sufficit rationis vsus, qui eodem tempore viris, & fœminis aduenit frequenter; ad matrimonium verò potentia generandi desideratur, quæ tardius in viris reperitur. 8

Colligo *tertiò*, sponsalia ob defectum ætatis, vel vsus rationis nulla, posse postea fieri valida, si post legitimam ætatem, & vsum rationis expresse, vel tacitè ratificentur à sponsis. Quod fit consentiendo de nouo, vel simul habitando, vel sibi oscula tanquam sponsis impingendo, vel mittendo munera, quæ à sponsis mitti consueuerunt; modò sponsi sciant à se ipsis antea inita sponsalia fuisse inualida. Quòd si nesciant sponsalia fuisse inualida, non fient valida per ratificationem: sicut etiam ad ratificandam professionem, vel votum inualidum, requiritur in ratificante scientia voti facti, vel professionis, & nullitatis eius. Vnde, si quis ex errore, quo putat, priora sponsalia fuisse valida, ea ratificet, nihil prorsus efficiet; & pariter si ex dubio de valore eorum ea ratificet, non tenebitur, vbi nouerit fuisse nulla, quia ea ratificatio fuit ex errore, nec præsumenda est voluntas se obligandi absoluta, sed solùm ex suppositione falsâ valoris priorum sponsalium; nisi constet voluisse ita se obligare, etiam si sciret priora sponsalia fuisse nulla. 9

Ad dictum Rebelli iam constat, hîc etiam habere locum illam vulgarem regulam, *Parum pro nihilo reputatur*, cùm non exigatur, vt vltima septennij dies sit completa. Et quamuis verum sit, quando iura alicui rei, vel actioni prǣscribunt certum pretium, id consistere omnino in indiuisibili, nec quisquam possit suo iudicio illud mutare. Verumtamen in aliis rebus ob fauorem publici boni datur latitudo, & non reducitur res ad indiuisibile punctum. 10

Ad sententiam Hurtado iam est ostensum, cur sufficiat vltimus dies septennij inceptus; quia eodem modo requiritur ætas septem annorum ad sponsalia, sicut requiritur in maribus ætas quatuordecim annorum ad condendum testamentum; cumque sit manifestum ad hoc sufficere inchoasse vltimum diem anni decimiquarti in fauorem testamenti, idem sufficit in sponsalibus, quæ non sunt minus fauorabilia. 11

Ad rationem illam disparitatem assigno: nam ideo vt professio valida sit, petit decimumsextum ætatis annum

annum completum, iuxta Tridentinum *sess. 25. de Regular. c. 15.* & annum illum de momento ad momentum complendum esse, quia id Tridentinum decreuit in fauorem minoris ætatis, vbi in simili de ætate minori disponitur expresse *l. 3. § minorem. ff. de minoribus.* Imò & ipsius religionis censeo esse fauorem, quia cùm sit status perfectissimus, fauor ipsius est, vt assumatur ætas, in qua plenior est deliberatio. Quod non ita contingit in sponsalibus, in quibus non assignatur tempus fauore minoris ætatis, sed matrimonij, & status iste est longè inferior.

SECTIO VI.

An si malitia suppleat ætatem, valida sint sponsalia.

IN præsenti materiâ, malitia nihil est aliud, quàm discretio, seu vsus rationis perfectus. Quærimus ergo, an si vsus rationis ante præscriptum tempus septennij reperiatur, valida sint sponsalia.

1 Partem negantem defendunt Abbas *in cap. iuuenis, de sponsalibus*, Angelus *verb. sponsalia, n. 5.* Rosella *verb. impedimentum*, & Gaspar Hurtado *disp. 1. diffic. 14 num. 61.* Probari potest,

Primò, quia *in cap. litteras, de desponsatione impuberum*, Alexander III. respondet, puberem qui puellam minorem septem, sibi desponsauerat, posse matrem puellæ in vxorem accipere, quia, vt notat Glossa, eiusmodi desponsationes, quæ infra septimum annum fiunt, nullæ sunt: ergo signum est malitiam non supplere ætatem, nam si suppleret, non posset matrem ducere ob impedimentum publicæ honestatis ortum ex sponsalibus cum puellâ filiâ.

Secundò, vbi certa ætas à iure præscribitur, præueniri nequit, vt constat in professione.

Tertiò, si sponsalia essent valida ante septennium, frustrà præscriberet ius septennium. Patet, quia si ante septennium est vsus rationis, valida sunt sponsalia secundùm oppositam sententiam, & post septennium, si non est talis vsus rationis, non sunt valida. ergo ad nihil deseruit dicta iuris dispositio.

Quartò, quamuis pro matrimonio statutum sit in iure malitiam supplere ætatem, non tamen pro sponsalibus: ergo cùm exceptio non sit pro sponsalibus, & ius requirat septennium completum, ante hoc tempus non erunt valida. Firmatur, nam contra ius ipsum absolutè absque exceptione requirens septennium ad valorem sponsalium, admittitur dicta exceptio, quæ non fuit facta à iure: quia frustrà fuisset facta dicta præscriptio ætatis pro sponsalibus, quæ non sit frustrà in matrimonio: malitia enim supplens ætatem in matrimonio, non tantùm est vsus rationis perfectus, vt est in sponsalibus, sed etiam potentia ad generandum expedita, quæ non solet esse expedita ante ætatem requisitam pro matrimonio; ac proinde, si ante eam est vsus rationis perfectus, & potentiæ expedita, validè fiet matrimonium, & post eam etiam validè fit, si sit vsus rationis perfectus, quamuis non sit potentia ad generandum expedita.

Vltimò, fieret valida esse sponsalia in quacunque ætate contracta, si viâ ordinariâ, vel miraculosè vsus rationis acceleraretur. Quod tamen non videtur censendum; nam in matrimonio non satis est, vt malitia suppleat ætatem, id est, vt potentia generatiua reperiatur ante pubertatem, sed requiritur etiam discretio, & prudentia ad coniugalem consensum, vt constat ex *cap. finali, de desponsatione impuberum*, vbi hęc malitia vocatur prudentia: ergo similiter in sponsalibus non satis erit quilibet vsus rationis, sed ille qui septennio proximè accedit.

Dico *primò*, valere sponsalia ante septennium, si eo tempore rationis vsus contrahentibus adsit. Ita D. Thomas *in 4. dist. 27. q. 2. a. 2. a. 7.* Sotus, Gutierrez, & multi alij, quos refert, & sequitur Sanchez *disp. 16. n. 9.* Rebellus, Layman, & alij quamplurimi. Moueor *primò*, quia in matrimonio malitia supplet ætatem ad validè contrahendum matrimonium, ex *cap. de illis, de desponsatione impuberum, & cap. vltimo, eodem titulo in 6.* ergo & in sponsalibus, quæ matrimonium præcedunt, vt dispositio ad formam, & via ad terminum: ideoque debent matrimonij leges sequi. Patet consequentia, quia ideo in matrimonio malitia supplet ætatem, quia potentia generandi, quam ius requirit ad matrimonium, solet aliquando anticipari ante ætatem à iure præscriptam, sed pariter vsus rationis, quem ius requirit ad sponsalia solet aliquando anticipari ante ætatem à iure præscriptam: ergo supplebit ætatem. *Secundò*. Idem videtur constare ex capite *iuuenis, de sponsalibus*; vbi narratur iuuenem contraxisse sponsalia cum consobrinâ cuiusdam puellæ, quam priùs ante septennium duxerat, & copulam tentauit, & complere non potuit. Et declarat Pontifex matrimonium cum consobrinâ esse inualidum ob impedimentum publicæ honestatis ortum ex sponsalibus priùs contractis cum puella. Hinc autem manifestè probo intentum, nam publica honestas non oritur ex sponsalibus inualidis ex defectu consensus, vt patet ex *cap. vnico, de sponsalibus in 6.* ergo si orta fuit ex sponsalibus cum illâ puellâ ante septennium, habebat illa vsum rationis, & perfectum consensum, sine quo esse non possunt sponsalia: ergo vsus rationis ante septennium, etiam iure Canonico, sufficit ad sponsalia, & consequenter malitia supplet ætatem.

Dico *secundò*: Quocumque tempore plenus rationis vsus septimum ætatis annum præuenerit, siue id naturaliter, siue miraculosè contigerit, valida esse sponsalia. Ita Sanchez *citatus*, cum aliis *n. 14* & Marracius *disp. 12. sect. 9. n. 4.* Ratio est, quia iura non determinant contrahendis sponsalibus septimum ætatis annum completum, nisi quia requirunt vt pleno rationis vsu contrahantur; plenus autem vsus rationis tunc incipere solet, nec citiùs, nec tardiùs, vt plurimum: ergo si tam plenus est siue naturaliter, siue per miraculum in puero procul distante à septennio, quàm in illo, qui vicinus est ei, aut qui attigit, aut etiam est prætereuectus, sicut tam in illo, quàm in hoc reperitur tota ratio præfixi temporis ad sponsalia contrahenda; ita tam ab illo, quàm ab hoc validè contrahentur. 3

Dico *tertiò*, ad sponsalia validè contrahenda sufficere illum rationis, & libertatis vsum, qui ad lethale peccatum sufficit. Ita Doctores communiter, præsertim illi, qui docent, vsu rationis præueniente septimum ætatis annum validè sponsalia ante hoc tempus contrahi. Sequitur etiam Sanchez relatus *n. 16.* & Marracius *n. 7. & 8* Contrarium tenent Henriquez *lib. 11. c. 13. n. 9.* Rebellus *2. p. lib. 4. q. 5. n. 1.* Bonacina *q. 1. puncto 4. n. 4.* Quia ad peccatum mortale sufficit consensus, & aduertentia mali præsentis; ad sponsalia verò requiritur cognitio futurorum, cùm sponsalia sint promissio futuri matrimonij. At maior requiritur vsus rationis ad prouidentiam futurorum, quàm ad consensum alicuius actus præsentis. Cæterùm probatur nostra conclusio. *Primò*, quia ad sponsalia validè contrahenda sufficit septimus ætatis annus exactus, at tunc vix contingit vnquam habere rationis vsum perfectiorem eo, qui ad mortale peccatum 4

catum sufficit, nam eâ tenerrimâ ætate non habet puer præsentium prouidentiam, nedum futurorum. *Secundo*, facilius videtur puero, plerumque saltem, aliquam ex rationis vsu de re futurâ sibi vtili, vel delectabili habere prouidentiam, quàm perfectam illam grauis, ac præsentis mali, ac rectè rationi grauiter repugnantis cognitionem, quæ ad peccatum mortale necessaria est, & sufficit: ergo qui est huius cognitionis capax, & particeps, est etiam, & illius de futuro prouidentiæ; atque adeò cùm hæc ad sponsalia validè contrahenda sufficiat, & illa quoque cognitio sufficiet. *Vltimò*, vsus rationis ad culpam lethalem sufficiens, satis est ad obligandum se Deo per votum simplex religionis: ergo & quidpiam homini promittendi; ergo & promittendi matrimonium; non enim ad hoc contrahédum sub grauiori peccato obligabitur, quàm ad illud faciendum, quod Deo vouerit; nec facilius huius voti relaxationem, quàm promissi matrimonij consequi poterit; ab huius enim promissionis obligationé cùm ad pubertatem peruenerit, soluere se suâ voluntate poterit, vt infrà *disp. 7. sect. 2.* dicetur; ab illius autem voti non nisi vi alienæ potestatis, nempe vel dispensationis Pontificiæ, vel paternæ irritationis solui poterit. Ex his patet solutio ad relatum aduersariorum argumentum.

Ad argumenta pro parte negante initio sectionis adducta facilis est responsio.

5 Ad primum respondeo, ibi sermonem esse de puellâ carente vsu rationis; nam ibi expressè dicitur, quendam perfectæ ætatis desponsasse quandam puellam in cunabulis.

6 Ad secundum dico, antecedens illud esse verum, cùm lex certum præscribens tempus nihil excipit, vt euenit in professione: secus autem dum oppositum est in iure expressum in casu omnino æquiualente; vel quando ex ipso iure manifestè colligitur, vt in præsenti contingit, & constat ex dicto primo.

7 Ad tertium negatur frustrà constitui septennium: nam in septennio communiter præsumitur vsus rationis, non verò ante eam ætatem, nisi contrarium manifestè appareat. Vnde asserenti malitiam supplere ætatem, probandum est. Quod si probari non possit, & res maneat dubia, præsumitur non supplere ætatem.

8 Ad quartum, eiusque confirmationem dico, exceptionem etiam esse pro sponsalibus, cùm ex ipso iure manifestè colligatur, vt dixi; neque est vlla maior ratio in matrimonio, quàm in ipsis sponsalibus, vt in illo malitia suppleat ætatem, & non in his; nam sicut potentia ad generandum expedita, quam ius requirit ad matrimonium, solet aliquando præteruehi ante ætatem à iure præscriptam; ita & plenus vsus rationis, quem ius ad sponsalia requirit, solet aliquando præuenire septimum ætatis annum.

9 Ad vltimum concedenda est sequela, vt constat ex dicto tertio; neque inde sequitur aliquod inconueniens. Ideo autem in matrimonio vltra potentiam generandi requiritur discretio, & prudentia, quia matrimonium semel contractus indissolubile est. At sponsalia ab impuberibus contracta, solubilia sunt, si alter pubertatem adeptus reclamet, atque ideo ad illa validè contrahenda sufficit qualiscumque vsus rationis plenus.

SECTIO VII.

An sit peccatum contrahere sponsalia ante legitimam septennii ætatem.

1 Affirmant esse peccatum mortale, nisi id exigat bonum pacis, Nauarrus *in summâ. 22. n. 31.* Rosella *mat. 2. n. 6.* Syluester *mat. 5. n. 6.* & Rebellus *lib. 4. de sponsal. q. 5. concl. 4.* cum aliis. Probant ex verbis illis Nicolai primi *in cap. vbi primo, de desponsatione impuberum. Districtius, ait, inhibemus, ne aliqui, quorum vterque, vel alter ad ætatem legibus, vel canonibus determinatam non peruenerit, coniungantur; nisi fortè aliquâ vrgentissimâ necessitate interueniente, vtpotè pro bono pacis, talis coniunctio toleretur.* Quæ verba manifestè videntur continere præceptum obligans sub mortali, & ea non solùm de matrimonio, sed etiam de sponsalibus intelliguntur. Nam Pontifex ibi indefinitè loquitur, & eadem ratio vtrobique militare videtur. Imò Syluester *verb. sponsalia, n. 3.* cum aliis, putat etiam esse mortale ante pubertatem sponsalia contrahere, nisi vrgente necessitate, & de licentia Episcopi, quamuis, si contrahantur, valida sint. Probat, quia ex eo Pontifex dicto capite prohibet coniungi filios ante legitimam ætatem, vt ait Glossa, quia sæpè postea mutant voluntatem, & inde oriuntur odia & rixæ inter parentes: hæc verò causa etiam militat in sponsalibus post septennium ante pubertatem contractis: ergo regulariter ante pubertatem sponsalia non sunt contrahenda.

Dico *primo*, nullo modo peccare, qui ante ætatem à iure præscriptam contrahit sponsalia. Ita Sanchez *disp. 17. n. 4.* Coninch *disp. 21. dub. 5. n. 54.* Hurtado *disp. 1. diff. 14. n. 64.* & alij. Ratio est, quia si malitia supplet ætatem, valida sunt dicta sponsalia, & id illis iure concessum est, neque alij iure prohibitum, vt constat ex præcedenti sectione. Quare sic contrahentes, nisi per accidens inde oriantur grauia damna, non peccant. Quòd si malitia ætatem non suppleat, nihil agunt; quia carent rationis vsu, & consequenter non peccant. Confirmatur, nam contrahere sponsalia ante septennium, nullo iure est vetitum: non naturali, quia contractus ille tunc temporis initus nihil ex natura rei continet rectæ rationi repugnans; nam est contractus purè ciuilis, quo nulli fit iniuria; vnde puer nondum septennis tunc sponsalia contrahens, etsi periculo se exponeret faciendi sponsalia irrita, nihil tamen peccaret; quia nullum periculum esset, ne faceret Sacramentum irritum, quo solo ex capite peccatum aliquod ex natura rei esse posset. Neque etiam positiuo; nam verba allata Nicolai primi nullo modo de sponsalibus intelligenda sunt, sed de matrimonio: quia vetat Pontifex, ne coniungantur, solùm autem matrimonium est propriè coniunctio, eo enim solùm fiunt coniuges; sponsalia autem non sunt coniunctio, sed coniunctionis promissio. Cumque illa lex à Pontifice lata, eatenus res pœnalis sit, quatenus sub graui peccato prohibet id quod alioqui per se liceret; & coniunctionis nomen simpliciter, & sine addito vsurpatum, vt eâ lege vsurpatur, solùm matrimonium propriè significet; sint autem odia restringenda, vt & fauores ampliandi, non est cur illud nomen sit extendendum vltra proprium significatum ad ipsa sponsalia. Amplius id roboratur; nam nulla videtur esse legitima causa præcipiendi, ne à pueris sponsalia contrahantur ante septimum ætatis annum. Patet; quia vel ante hanc ætatem erunt prædititi sufficienti rationis, & libertatis vsu ad contrahendum validè, vel non erunt. Si primum, iam malitia, seu sufficiens ratio supplebit ætatis defectum; dum autem supplet, tunc contrahi sponsalia lex præfiniens septimum ætatis annum permittit, vt vidimus suprà. Neque quod tunc ex his sponsalibus contractis sit oriturum impedimentum publicæ honestatis, vllum, aut maius erit incommodum, cuius vitandi gratia tunc prohiberi debeant, quàm sit dum oritur ex iisdem contractis post septimum annum completum. Sin autem secundum;

dum, nihil incommodi sequi potest ex sponsalibus, vtpotè irritis. Vnde non est, cùr his præcipiendum sit, ne contrahant, cùm ad contrahendum sint inhabiles. Et si illis præciperetur, peccare non possent, saltem grauiter, contrahendo contra præceptum, cùm supponatur, eo carere rationis, & libertatis vsu, qui ad validè contrahenda sponsalia, atque adeò & ad lethale peccatum, necessarius, & sufficiens est.

3 Dico *secundò*, pueros contrahentes sponsalia post septennium ante pubertatem, per se loquendo, non peccare. Ita communiter Doctores, & per se patet, quia id ipsis iure concessum est, vt vidimus præcedenti sectione, neque alio iure prohibitum. Quare nisi per accidens inde oriantur grauia dāna, non peccant.

4 Dico *tertiò*, parentes, qui filios nondum doli capaces inducunt, vt contrahant sponsalia, aut grandiores, qui hæc cum illis contrahunt, nullo modo, per se loquendo, peccare, nisi fortè per accidens aliquod inde graue damnum timeretur. Ita Sanchez, & Coninch *citati*. Ratio est, quia nulla irrogatur iniuria tertiæ personæ, cùm ex illis sponsalibus non oriatur obligatio, saltem respectu illius, qui doli capax non est; nec irrogatur iniuria Sacramento, cùm sponsalia non sint Sacramentum, nec aliquid illicitū promittitur. Ergo.

Ex dictis constat responsio ad argumenta adducta pro parte affirmante.

DISPVTATIO VI.

De intrinsecâ obligatione sponsaliū sub culpâ.

EXPOSVIMVS iam sponsalium naturam, quid videlicet ipsa sint, & quæ requirantur, vt valeant; iam agendum est de eorum obligatione, quasi intrinsecâ, & omni inseparabili proprietate, quæ oritur ab intrinsecâ naturâ talis contractus ratione præcepti, seu iuris naturalis obligantis ad fidem seruandam. Neque verò erit disceptatio de obligatione resultante ex fictâ promissione matrimonij tam onerosâ, seu mutuâ, quàm etiam ex liberali, seu gratuitâ; nam de vtraque latè egimus *disp.* 2. *sect.* 2. 3. & 4. sed de verâ promissione mutuâ, seu reciprocâ constituente vera, & valida sponsalia, & etiam de promissione verâ gratuitâ, seu liberali.

SECTIO I.

An vera, & valida spōsalia obligēt sub culpâ lethali.

1 DIco *primò*, certum esse apud omnes, sponsalia directè obligare ad contrahendum matrimoniū, nisi rationabilis causa superueniens excuset à contrahendo. Ratio est manifesta, quia ex quāuis promissione acceptatâ, & multò magis si fuerit reciproca, & mutua, resultat obligatio adimplendi quod est in illa promissum. Vnde homines queri solent, iniuriam sibi fieri, si non adimpleatur quod promissum est. At in sponsalibus quod directè promittitur est matrimoniū contrahere; igitur ex illis resultat manifesta obligatio illud contrahendi. Dixi, nisi rationabilis causa superueniens excuset à contrahendo; nam si ex illo contrahendo timeretur vxori odium, vel aliud graue incōmodum, non teneretur tale matrimonium contrahere, vt est per se manifestum, & constabit magis ex dicendis *disp.* 8. *sect.* 11.

2 Dico *secundò*, spōsalia ex suo genere parere obligationem grauem, matrimoniū re ipsâ contrahendi sub mali peccato. Ita S. Th. *in* 4. *d.* 27. *q.* 2. *a.* 1. *ad* 2. his verbis. Dicendum, quòd ex tali promissione obligatur vnus alij ad matrimonium contrahendum, & peccat mortaliter non soluens promissum, nisi legitimū impedimentum interueniat. Ita etiā communiter Theologi, quos refert, & sequitur Sanchez *lib.* 1. *disp.* 27. & Molina *tom.* 2. *de inst. d.* 271. Aliqui, vt Mæratius *tract. de matr. disp.* 12. *sect.* 4. *n.* 8. & 9. Sanchez *cit.* & Basil. Ponce *lib.* 12. *c.* 6. *n.* 1. id probant ex *c. desponsatos* 27. *q.* 1. vbi Ioannes VIII. iubet, mulierē cuidam viro desponsatam, & postea ab alio raptam, si ad pristinum sponsum redire noluerit, omni communione priuari. Hàc verò tam graui pœnâ nō plecteretur, vt nec iustè plecti posset, nisi sub graui peccato obligaretur se sponso reddere vt matrimoniū cum eo contraheret. Deinde ex *c. de coniugali, ibidem*, in quo Siricius Papa interrogatus, si puellam alteri desponsatam, alter in matrimonium possit accipere, sic respondet: Tale connubiū anathematizamus, & modis omnibus, ne fiat prohibemus. Idem quoque firmant ex *c. ex litteris.* 2. *de spōsalibus, & c. requisiuit, ibidē.* Verùm existimo, si prædicti textus attentè legantur, nihil probare de sponsalibus. Nam *in c. desponsatos*, sermo est de muliere cuidā viro desponsatâ per verba de præsenti, vt notat *ibi* Glossa. Præterea in alio *c. de coniugali*, euidens est, sermonē, esse de desponsatâ per verba de præsenti, nā *ibi* Glossa explicat casum his verbis. Aliqua fuit desponsata alij per verba de præsenti; quærebatur vtrùm alter possit eam accipere in vxorē. Et respondet Pontifex quòd non, & sic contrahentes debent anathematizari. Firmatur, nam Pontifex reddens rationē huius rei, sic ait, quia illa benedictio, quā Sacerdos nupturę imponit, apud fideles, cuiusdam sacrilegij instar est, si vllâ trāsgressione violetur. Vbi manifestè constat loqui de sponsâ velatâ, & benedictâ cum sponso. Vocat autem illam, nupturam, vt notat *ibi* Glossa, non quoad matrimonium, sed quoad copulam carnalē. Vnde explicat illud verbum, nupturæ, id est, carnaliter cognoscendę. Neque etiam est ad rem caput, *ex litteris* 2. *de sponsalibus*, vbi non est sermo de puris spōsalibus, sed de spōsalibus iuramento firmatis, & compellitur quis accipere illam, quam iurauit se ducturum in vxorē propter reuerentiam iuramenti. Similiter nullo modo probatur nostrum dictum *cap. requisiuit, eodem tit.* nam ibi etiam est sermo de muliere, quę iuramento interposito promisit cuidā viro, se cum eo contracturam; postea verò voluntate mutatâ, noluit cum eo contrahere, & decernit Papa, matrimonia libera debere esse, & non coacta; & ideo mulierē illam monendā esse potius, quā Ecclesiasticâ cēsurâ cogēdam, quia coactiones huiusmodi frequēter solēt difficiles exitus habere.

Quare ex iure Pōtificio solùm videtur probari conclusio ex *c. præterea, de sponsalibus*, vbi loquens Papa de duobus, qui mutuâ promissione contraxerūt sponsalia, & postea mutarunt intentum, & nolebant adimplere promissum, sic ait: Hi qui de matrimonio cōtrahendo purè, & sine omni conditione fidem dederunt, commonendi sunt, & modis omnibus inducendi, vt præstatam fidem obseruent. Vbi ideo videtur id præcipere Papa, quia nimirum ad obseruandam fidem sub graui peccato tenentur, quod proinde admittent, si non obseruauerint. Ratione ostenditur dictū, quia promissio non ex solâ virtute fidelitatis, sed etiam strictæ iustitiæ obligans in materia graui, & ad peccatum mortale sufficienti, sub mortali obligat: talis autem est mutua de futuro matrimonio promissio, quę sponsalia perficit; obligat enim ex iustitiâ strictâ, quia contractus omnis obligat cōtrahētes ex iustitia, mutua autē illa promissio spōsaliū, essentialiter cōtractus est, & obligat in materiâ graui, & ad mortale sufficiēs, quia matrimoniū ad quod cōtrahendū obligat, talis per se materia est. Firmatur, nā ex contractu oneroso oritur obligatio iustitiæ commutatiuæ sub mortali in vtroque foro, si res sit grauis; omnis enim obligatio 3

gatio descendens ex reciproco contractu, iustitiæ est strictæ, ideoq; sub mortali culpâ obligans, si materia grauis sit, tantæque obligationis capax: sed huiusmodi sunt sponsalia, quæ includunt contractum reciprocum, ac onerosum, do vt des: ergo ex illis oritur obligatio sub mortali, cùm sit de re graui.

Hanc doctrinam intelligendam existimo de sponsalibus puberum, nisi iusta subsit causa ea dissoluendi. Nam de impuberibus est aliqua differentia, nam, vt dicemus *disp. 8. sect. 2.* statim atque peruenerint ad pubertatem, vterque potest illis renunciare, & ita sponsalia dissoluuntur.

4 Dico *tertiò*, quando certus dies præfixus est matrimonio contrahendo, hic omnino seruandus est, nisi inter eos postea aliter conueniat: quando verò nullus certus dies præfigitur, intelliguntur nuptiæ contrahēdæ datâ proximâ commoditate. Ita communiter Doctores. Prima pars constat, quia illud expressè promissum est: ergo illud obseruandum. Secunda pars patet ex *reg. 14. ff. de regulis iuris*, vbi dicitur. *In omnibus obligationibus, in quibus dies non ponitur, præsenti die debetur.* Et ratio est, quia ea videtur intētio contrahentiū bona fide, excipe casū, quo pars spōte dilationē cōcedit. Quod præsumitur, quoties cùm facile posset, non vrget promissionis impletionē. Nā sicut creditor, qui debitū nouit, & potens cōmodè petere, debitū nō petit, censetur dilationi consentire; sic in spōsalibus absque termino cōtractis, si cōscius alter sponsus, & nō oblitus, & potēs cōmodè petere, nō petat ea impleri, tutus est promissor. Quòd si alter impleri petat, vel si non petat, id eueniat ex obliuione, vel ex desperatione profectus, vel etiā ex metu, quia non audet, quod maximè cōtingit in fœminis; tūc nō est tutus promissor, sed tenetur statim habita cōmoda opportunitate implere.

Obiicies, qui emittit votum, nullo præfixo termino, tenetur statim illud implere: ergo etiam, qui promisit matrimonium, tenebitur statim illud implere. Respondeo, disparem esse rationem: nam in voto creditor, qui est Deus, semper petit, & ita est obligatio illud statim, vbi cōmode potest, implere: at dum alter spōsus potest petere, & nō petit, videtur liberè dilationi consentire: atque adeò nulla ipsi irrogatur iniuria.

5 Dico *quartò*, eiusmodi sponsalium promissionē de contrahēdo matrimoniū esse adeò præcisā, vt nequeat pecuniā, vel alia redimi ratione, nisi per matrimonij re ipsa cōtractionem. Id inter Canonistas, & Theologos est receptum. Et ratione firmatur, quia obligatio ad matrimonium contrahendum, numeratur inter obligationes faciendi; obligatio autem faciendi tum in iure naturæ, tum positiuo præcisa est, nec potest promissor inuito petitore per pretium satisfacere. Ex his

6 Colligo *primò*, si quis post primam fidem in sponsalibus etiam sine iuramento datā, & acceptatam, contraxit sponsalia cum aliā; vel vice versâ, etiam si interposuerit iusiurandum in secundis, non solùm mortaliter peccabit, sed etiam tenetur sub mortali primam fidem præstare. Ratio est, quia posterior promissio priori, ad quam tenetur, est contraria: ergo non obligat, nec iuramentum eidem superadditum validitatem præstare potest, cùm iniquitatis vinculum esse non possit.

7 Colligo *secundò*, sponsum, qui reddit impossibilem sponsaliorum impletionem, vel quia contraxit cū alia matrimonium, vel quia sacros Ordines suscepit, non solùm peccare mortaliter, sed etiam teneri alteri restituere, quantum intererat talis contractus. Ratio est, quia ex vi contractus alteruter acquirit ius, vt sibi promissio præstetur ex debito iustitiæ commutatiuæ: ergo si contra eiusmodi ius reddit contractus impletionem impossibilem, tantum damni infert alteri, quantum ei intererat alterum habere in coniugem.

SECTIO II.

Ex qua virtute obligent sponsalia, fidelitatisne, an strictæ iustitiæ?

1 IN hac re videtur certum, obligationem sponsalium non oriri ex virtute veracitatis. Probatur *primò*, quia ex virtute veracitatis solùm tenemur dicere verum, vt nimirum verba respondeant menti, & ex eadem virtute obligamur, vt opera respondeant verbis. At promittere non tantùm est affirmare, se daturum, vel facturum, sed vlterius est se obligare alteri, & dare illi ius ad exigendum. Vnde dici solet promissionē parere debitum. *Secundò*, quia ex contraria sententia fieret, eum, qui promittit, non magis obligari, quàm eum, qui absque promissione affirmat se facturū, quod constat esse falsum communi hominum vsu & sensu. Sequela probatur; nam qui tantùm affirmat, se facturum, tenetur ex virtute veritatis suum dictum verificare, ne lædat honestatē huius virtutis: si ergo hæc est tota ratio, cur promittens teneatur, non magis obligabitur. Denique si promissio sponsalium solùm obligaret lege veritatis, minus peccatum esset violare promissum sponsalium, quàm mentiri mendacio officioso. Hoc autem quis dicet? Nā minus peccatum est non facere quod affirmasti te facturū, quàm mentiri. Illud autem quis concedet? ergo vt certum habendū sponsalium promissionem non obligare ex virtute veracitatis, tametsi hæc obligatio in ea inueniatur materialiter, sed ex alia peculiari ratione formali alterius virtutis, nempe vel fidelitatis, vel iustitiæ.

2 Præterea suppono, propriè, & in rigore loquendo, virtutem fidelitatis esse re ipsa, & specie diuersam à virtute iustitiæ propriè sumptæ, vt docent multi graues Doctores. Lessius *lib. 2. de iustitiâ c. 18. dub. 8. n. 57.* Suarez *in opusculis disp. de iust. Dei, sect. 1. n. 23.* & alij. Et ratio est, quia istæ duæ virtutes respiciunt debita diuersa specie; nam virtus fidei, seu fidelitas respicit debitum solùm promissionis, pendens, & procedens ex liberalitate promittentis: per quam virtutem non rependitur æquiualens, neque ea ita adstringit, vt si violes, tenearis ad compensationem lucri cessantis: nemo enim sua liberali promissione censetur, se ad hoc velle obligare, nisi id exprimatur. At virtus strictæ iustitiæ respicit debitum ad alterum perfectum, & rigorosum, ratione cuius cuique restituit, quod ei perfecto iure debetur, vt si sit damnum datum, si sit contractus initus, si sit res aliena ablata. Vnde debitum perfectæ iustitiæ longè maius est, & si non soluatur, obligat ad lucrum cessans refundendum: & solum est ad eū, qui est sui iuris, & omnino distinctus, & impedit donationem distinctam. Igitur hæc debita sunt re, & formaliter distincta: ergo & virtutes illa respicientes.

3 His præmissis, opinio est Gasparis Hurtado *disp. 1. dif. 6.* sponsalium obligationem posse esse ex sola virtute fidelitatis. Probat, quia non repugnat fieri mutuā promissionē matrimonij non commutādo ius ad vnū corpus pro iure ad corpus alterius: sed tunc sponsalia non obligarent ex iustitiâ, sed ex solâ fidelitate: ergo. Maior probatur, quia non repugnat priorem promissionem, fieri liberaliter, & gratis, & posteriorem etiam liberaliter, & ex gratitudine, vt per se est euidens; præterea non repugnat, neutrā earum promissione cōferri ius iustitiæ, quia in potestate promittentium est suis promissionibus tantùm offerre fidem, & non conferre ius iustitiæ ad rē promissā: sufficiēter nāque saluatur natura promissionis in oblatione fidei: ergo.

Secundò idem probatur, quia homines patum solent æstimare violationem talium promissorum, vel

sponsalium

sponsalium, nec ideò solent haberi iniusti, sicut fures, aut qui debita iustitiæ non soluunt; sed leues, inconstantes, non satis fidi: ergo signum est sponsalia solùm obligare lege fidelitatis.

4 Veriorem iudico oppositam sententiam, quæ est apud Doctores communis, sponsalium obligationem esse ex verâ, & perfectâ iustitiâ. Moueor *primo*, quia in obligatione sponsalitiâ est vltrò, citroque obligatio, & vna promissio alterâ compensatur: ergo est quæsitum iustitiæ ius pro vtraque parte. *Secundò*, sponsalia sunt contractus mutuus, & onerosus, in quo, loco eius quod præstatur, redditur, & præstatur aliud; sed omnis obligatio contractus onerosi est obligatio perfectæ iustitiæ, quia respicit debitum perfectum, vnde omnis contractus onerosus ex iustitia obligat, vt fatentur omnes Doctores: ergo sponsalia inducunt obligationem perfectæ iustitiæ. Denique virtus fidelitatis, vt dixi suprà, solùm respicit debitum liberalis promissionis, sine vlla recompensatione alterius rei æquiualentis; at virtus iustitiæ respicit perfectum, & rigorosum debitum ad alterum, ratione cuius ei datur, quod ei perfecto iure debetur; ergo cùm contractus sponsalitius respiciat non debitum liberalis promissionis, in quo nulla est compensatio, sed debitum ad alterum perfectum & rigorosum mutuum, & reciprocum, non procedit eius obligatio ex fidelitate, sed ex strictâ, & perfectâ iustitiâ. Hinc patet solutio

5 Ad primum Hurtadi argumentum. Dicimus enim repugnare essentiæ contractus sponsalitij, vt fiat mutua matrimonij promissio, & per eam non conferatur ius iustitiæ mutuum ad corpus alterius: cùm enim sit contractus mutuus, & onerosus, nequit intelligi, quin per illum sit adquisitum iustitiæ ius pro vtraque parte. Neque enim id esse potest in potestate promittentium, cùm sit contra naturam contractus.

6 Ad secundum dico, apud homines, eum qui ab hoc contractu sponsalitio nullâ legitimâ causâ resilit, iniustè facere, & veram alteri, cui matrimonium promisit, inferre iniuriam. Vnde licet offenso ius suum in iudicio coram legitimo iudice repetere, & iudex contractus sponsalitij violatorem compellere potest, & debet ad promissum matrimonium implendum, & comminatione pœnæ, & sententiâ latâ. Signum ergo est adquisiuisse ius iustitiæ & perfectũ, ac integrum ratione contractus initi: sicut dominus habet respectu furis ius repetendi ablatum ratione damni illati.

SECTIO III.

An sponsalia possint leuiter, seu sub veniali tantùm obligare, ex contrahentium intentione nolentium amplius obligare.

1 PRima sententia affirmat posse dari vera, & valida sponsalia obligantia sub veniali tantùm ex intentione contrahentium. Ita sentit Sanchez *lib. 1. d. 9. n. 6.* existimat enim eandem rationem esse de sponsalibus, ac de voto. De hoc verò sentit in quacumque materia graui posse ad solam venialem culpam obligare ex vouentis intentione, quia in quacumque materiâ graui promissio est lex priuata, quam promittens sibi imponit; sed legislator potest sub veniali velle obligare in materia graui; quia potest imponere legem de re graui sub veniali obligantem, lex enim non obligat, nisi secundùm volũtatẽ legislatoris: ergo est promissio. Idem sentit de voto Suarez *tom. 1. de Religione lib. 4. c. 4.* negat tamen de sponsalibus *n. 13.* nam qui simpliciter profitetur facere sponsalia, tenetur habere absolutam voluntatem se obligandi, quantũ sponsalia naturâ suâ obligant, quia aliàs grauiter deciperet alium contrahentem. Vnde si haberet aliam intentionem non se obligandi grauiter, perinde ferè esset, ac si fictè sponderet.

2 *Secunda sententia* est Hurtado *disp. 1. dif. 6. n. 21. & 22.* dicentes, sponsalia vt regulariter, & communiter fiunt, obligare sub mortali, quia cõmuniter fiunt mutuo contrahendo, & commutando ius ad vnum corpus, pro iure ad corpus alterius, vnde obligant ex iustitia; obligatio autem ex iustitia in re graui obligat sub mortali. Addit tamen posse contingere, fieri mutuam promissionẽ matrimonij offerendo solùm suam fidem, nolendo conferre ius iustitiæ ad rem promissam. Vnde in hoc casu solùm manerent promittẽtes obligati ex fidelitate. Fidelitas autem obligat tantùm sub veniali, quia talis mutua promissio solùm obligaret ex veracitate in operando, quæ dicitur fidelitas: at hæc veracitas non magis obligat ad conformãda facta promissis, quàm veritas, seu veracitas in dicẽdo ad cõformanda dicta menti, quæ tamẽ obligat sub veniali.

Denique *tertia sententia*, quæ est communior apud Doctores, quam sequuntur Vasquez *disp. 6.* Coninch *disp. 21. dub. 2. n. 12. & disp. 22. dub. 6. n. 39.* Basilius Ponce *lib. 12. c. 2. n. 12.* Suarez *relatus*, & alij, docet, vera sponsalia necessariò obligare partes sub peccato mortali. Quia omnes alij contractus onerosi obligant ex vera iustitiâ, quæ obligatio necessariò stricta est; & consequenter in materia graui, qualis hæc est sponsalium, obligat sub peccato mortali. 3

Imò prædicti Doctores cum Soto *lib. 7. de iust. q. 2. a. 1. ad 1.* Nauarro *c. 18. n. 6.* Lessio *de iust. c. 18. n. 55.* & aliis, sentiunt, omnẽ promissionẽ rei grauis seriò factã siue homini, siue Deo, obligare sub peccato mortali.

Primò, quia per talem promissionem promissarius adquirit ius ad rem promissam, quo sine vllâ causâ iniuriosè priuatur; quod sine graui culpâ non fit, quando res est grauis, quia alter grauiter læditur in eo, quod iam verè ipsius erat.

Secundò, si, vt verè promittens rem grauem se obliget ad peccatum mortale, requireretur ipsius intentio sic se obligandi, nunquam ita obligaretur, nisi id expressè intenderet. Nam si voluntas seriò vouendi secundùm se sit indifferens ad grauem, vel leuem obligationem inducendam, non poterit determinatè grauem inducere obligationem, nisi per aliam expressam intentionem ad id determinetur: nam ex causâ ad vtramque partem indeterminatâ semper inducitur minima obligatio, ex iis ad quas est indeterminata. At secundùm omnes certum est, seriò vouentem Deo, v.g. castitatẽ, & si non cogitet de graui, vel leui obligatione, teneri sub peccato mortali eam seruare; votum igitur eam obligationem ex suâ naturâ inducit. Et idem proportionabiliter dicendum de fide datâ homini.

Tertiò, vt *disp. 1. sect. 6.* ostendi, quamuis in potestate hominis sit velle promittere, tamen positâ promissione non est in eius potestate non manere obligatum: quia obligatio non oritur immediatè ex voluntate hominis, sed ex promissione ipsâ oritur; ergo positâ promissione circa rem grauem, quale est matrimonium, non erit in potestate promittentis, non manere grauiter obligatum.

Quartò non est in potestate iurantis promissionem grauem, velle iurare, & non grauiter obligari, etiam si velit: ergo nec est in potestate vouentis, vel matrimonium promittentis seruatâ proportione.

Vltimò, quia aliàs esset in potestate hominis facere promissionẽ, & votũ solemne in religione cum intentione se obligandi tãtùm ad veniale, & cõtrahere matrimoniũ cũ simili intentione, & in his solùm obligari ad

ad veniale. Quæ tamen sunt manifestè absurda, & contra expressam Ecclesiæ intentionem.

4 Difficile est inter has sententias ferre iudicium. Vt declarem quid ipse sentiam, præmittendum est, materiam ex se grauem, circa quam versatur votum, & quæuis etiam promissio homini facta, esse in duplici differentiâ. Alia enim est, quæ constituta est ab Ecclesiâ, vel Republicâ vt grauiter obligans independenter in obligatione ex priuatâ, & peculiari hominum voluntate, seu intentione. Talis est materia votorum solemnium in Religionibus, quæ ab Ecclesiâ constituta est, vt grauiter obligans ad eorum obseruationem. Alia est materia ex se grauis, circa cuius obligationem nihil est hactenus à Deo, vel ab Ecclesia, vel à Republica statutum, sed tota obligatio eius pendens est ab hominis peculiari intentione, & merè introducitur per solam hominis voluntatem. Quo præmisso,

5 Dico *primò*, quando obligatio pendet ex priuatâ hominum voluntate præcisè, tunc mihi videtur verius, tam in voto Deo sacrato, quàm etiam in promissione homini factâ, posse homines se obligare leuiter circa materiam ex se grauem. Ita sentio cum Doctoribus primæ sententiæ, præsertim Suario. Probatur à simili, nam in legislatore verius est posse ferre legem in materia graui, & capaci grauioris obligationis, quæ ex intentione eius non obliget ad mortale, & nihilominus sit valida lex, & obliget ad veniale, vt rectè ostendit Suarez *tract. de legibus lib.3.c.27. pūcto primo, & secundo*; materia enim capax obligationis maioris, cur non erit capax minoris, cùm vtraque sit quasi extrinsecus adueniens illi per liberam voluntatem imperantis? sic enim Ecclesia sicut præcipit de facto ieiunium, vel Missam sub mortali, cur non potuisset etiam præcipere sub solo veniali, si expedire iudicasset? Nam ieiunare, & audire Missam, de se opus est honestum, & graue, & tamen non est sub necessitate salutis ante præceptum, sed voluntas Prælati imponit necessitatem, qui potest non omnem necessitatem imponere, cuius opus est capax, sed minorem, ita vt non simpliciter ad salutem, sed ad cauendam omnem culpam etiam venialem sit necessarium. Ergo idem dicendum de voto, & promissione homini factâ. Patet consequentia, quia in hoc æquiparantur votum, lex & promissio: nam horum omnium obligatio introducitur per voluntatem hominis: & si in obligatione legis, etiam circa eandem materiam grauem dari potest maior, & minor obligatio, cui in obligatione promissionis hoc repugnabit? Et ratio à priori conclusionis est, quia essentia voti, & promissionis cuiusque perficitur voluntate se obligandi; hæc autem voluntas libera est; quia nihil est, quod voluntatem necessitet: ergo sicut obligatio quantum ex se est, recipit magis, & minus, ita & votum ipsum potest recipere magis, & minus, & esse validum vtrumque in suo gradu.

6 Hinc colligo circa quamcumque materiam grauem cuiuslibet virtutis, siue fidelitatis, siue iustitiæ, siue religionis, siue pietatis, cuius obligatio tota pendeat ex libera hominis voluntate, posse homines se obligare leuiter. Ratio est, quia cùm sponte se obligent circa res à propriâ voluntate pendentes, in eorum potestate est cōstituere rem leuem, quæ aliunde posset esse grauis, id roboratur vsu religionum, in quibus plures sunt constitutiones cadentes in materias de se sufficientes, & capaces obligationis mortalis, si rigorosa præcepta de illis imponerentur, vt sunt, v.g. constitutio audiendi Sacrum quotidie, vel ieiunandi die Veneris, & nihil repugnat obligare ad veniale, si hoc in ipsis constitutionibus declaretur. Et in aliquibus religionibus transgressio, vel aliquorum, quæ præscribuntur, obligat solùm ad peccatum veniale, vt expressè docet S. Thomas 2.2.q.186.a.9.ad 1. Neque inde inferas circa materiam leuem posse dari obligationem grauem: quia eo ipso quòd in se materia leuis est, non est capax obligationis grauis; benè verò materia, quæ aliunde capax est obligationis grauis, est capax leuis; sicut culpa leuis non est capax pœnæ grauis, benè verò culpa grauis pœnæ leuis. Sic enim Ecclesia, quæ punit aliqua crimina grauia excommunicatione maiori, potuisset ea punire minori.

Dico *secundò* non esse in potestate promittentis obligare se circa rem grauem sub veniali tantùm, quando 7 ea ex constitutione Ecclesiæ, aut Reipublicæ lege, vel consuetudine grauiter sub peccato mortali obligat. Hoc videtur mihi certum, & conforme tertiæ opinioni. Patet, quia hâc de causâ non potest quis vota solemnia religionis emittere cum solâ intentione se obligandi venialiter tantùm, nisi quia illa materia voti constituta est ab Ecclesiâ grauiter obligans; & ideo eo ipso, quod quis ea in religione emittit, non est in eius potestate non manere grauiter obligatum ad ea seruanda. Idem dicendum de matrimonio, cuius obiectum cùm consistat in alterutri traditione corporis, vinculo perpetuo, & indissolubili ad prolis propagationem, & eius bonam educationem, vt patet; ex illa traditione sequitur necessariò obligatio grauissima, & sub mortali; atque ideo qui contrahit matrimonium, tenetur habere absolutam voluntatem se obligandi, quantum ipsum matrimonium obligat, quia aliàs grauiter deciperet alium contrahentē. Vnde si haberet aliā intentionē non se obligandi grauiter, perinde esset, ac si fictè matrimoniū contraheret.

Dico *tertiò* sponsalia non posse obligare tantùm sub veniali ex intentione contrahentium; atque ideò 8 eos, qui contraherent sponsalia eo animo se obligandi solùm sub veniali, non efficere sponsalia. Ita sentio cum Doctoribus tertiæ sententiæ. Non me mouet ad id asserendum ratio tradita à Soario, nam si contrahentes sponsalia conuenirent mutuâ obligatione sub veniali, nulla esset deceptio, nulla fraus, nulla iniuria: sicut si quis diceret: Promitto tibi agrum, non me obligando grauiter, sed leuiter tantùm; si tu sub eâdem leui obligatione promittas mihi domum, & ille repromittat sub veniali tantùm, nullus maneret deceptus, vel aliqua iniuriâ affectus. Ratio ergo quæ me mouet hæc vnica est. Quoniam ex Ecclesiæ institutione, seu iure Ecclesiastico ad vera, & valida sponsalia consequitur impedimentum dirimens publicæ honestatis, quod attento iure antiquo ante Tridentinum dirimebat vsque ad quartum gradum consanguinitatis; nunc verò iure nouo Tridentini non extenditur vltra priorem gradum, dirimitque matrimonium inter sponsum, & sororem sponsæ, & econtra inter sponsam & fratrem sponsi, cum quo impedimento dirimente contrahere matrimonium, conueniunt Doctores esse peccatum mortale, quia id est quid graue, & impedimento ipso grauiter prohibitum. Cùm igitur vera, & valida sponsalia secum trahant hanc grauem obligationem, seu hoc impedimentum dirimens grauiter obligans, manifestè sequitur, vera, & valida spōsalia necessariò obligare partes sub culpa mortali, cùm ex vi sponsalium maneant sponsi grauiter ligati impedimento publicæ honestatis, obligante ex constitutione Ecclesiæ sub mortali, vnde petit necessariò, vt se obligent contrahētes sub peccato mortali. Quare si solùm sub veniali culpa vellent se obligare, nulla contraherent sponsalia ex defectu consensus legitimi, & idem esset, ac si fictè sponsalia contraherent.

Obiicies

Obiicies, Excommunicatio minor est grauis pœna priuans magno bono, nempe participatione passiua Sacramentorum, & tamen incurritur leui ac veniali culpa, nempe ob cōmunicationem in rebus humanis cum excommunicato: igitur bene intelligi potest, quòd incurratur impedimentum dirimens, & graue publicæ honestatis, propter sponsalia contracta; tametsi ista tantùm obligent sub veniali, ex intentione contrahentium. Respondeo esse manifestam disparitatem; nam excommunicatio minor etsi priuet magno bono, censetur in suo ordine leuis pœna, quia facillimè tollitur, eiusque facilis absolutio, non est aliquibus cæremoniis, aut oneribus grauata; nec ad illam præexigitur alia satisfactio, vel cautio iuratoria, sed solùm propositum obediendi Ecclesiæ. At illud impedimentum dirimens est perpetuum, nec potest tolli nisi à solo humano Pontifice: sicut priuari mille aureis per quadrantem, est leuior pœna, quàm priuari vno in perpetuum.

9 Ad argumentum primæ opinionis negandum est, eandem rationem esse de sponsalibus, ac de voto simplici in sæculo, in quo nulla est obligatio ab Ecclesia grauiter statuta, nam tali voto iam est ostensum dicto primo, posse homines leuiter se obligare. Solùm igitur erit eadem ratio de sponsalibus, ac de voto solemni, ac etiam de matrimonio, quæ omnia necessariò obligant partes sub culpâ mortali, ob easdem, vel similes rationes iam explicatas.

10 Ad fundamentum secundæ sententiæ, constat ex præcedenti sectione falsum esse, in vllo casu promittentes mutuo sponsalia manere obligatos ex fidelitate, sed potiùs ex iustitia manent semper obligati. Falsum etiam esse promissionē matrimonij mutuā posse dari, quin conferatur ius iustitiæ ad rem promissam.

Ad argumenta tertiæ sententiæ prout adducuntur nostro primo dicto.

11 Ad primum liquet probare nostrum tertiū dictum. Ad secundum dico solùm probare ex promissione absolutâ, & simpliciter, & nullo modo limitatâ, ex intentione promittentis, circa materiam grauem necessariò sequi obligationem grauem iuris diuini, & supposito illo modo absolutè vouendi, non posse hominem minuere illam obligationē iuris diuini. Neque est necessaria semper formalis intentio se obligandi sub culpâ mortali, nam eo ipso, quòd intentio fertur simpliciter, & absolutè ad ferendum votū castitatis, v. g. sine vllâ limitatione est sufficiens intentum, tale votum sub graui culpâ. Nam votum castitatis absolutè dictum dicit votum simpliciter, & ideò tale votum obligat iuxta exigentiam talis materiæ, & ideò quoties quis simpliciter vouet castitatem, grauiter obligatur: secus verò esset, si quis nō absolutè vellet promittere castitatem, sed tātùm secundùm quid, & cum limitatione sub veniali tantùm culpa: sicut etiam contingit in legis latore, qui si definitè velit ferre legem in materia graui, & per illam in conscientiâ absolutè obligare, non determinando quantitatē obligationis, ibi etiam est implicitè intenta grauitas obligationis. Vnde si materia sit capax grauis obligationis, & lex feratur absoluto verbo præcipiendi, & cum prædictâ confusâ, seu implicitâ intentione, obligatio est ad mortale: quia si legislator vult obligare, & non determinat modum, ex materia determinatur, quia in re non potest fieri sine aliqua determinatione, & hęc non potest aliunde sumi; tunc ergo talis intentio sufficit, quia materiæ accommodatur, & per illam sumitur. Idem dicendum de voto. Verùm sicut quamuis materia legis grauis sit, si legislator sufficienter declarat, se nolle obligare sub mortali, sed tantùm sub veniali, talis lex non obligat sub mortali, quia hæc obligatio est effectus moralis ab homine faciendus, qui non potest fieri sine consensu voluntatis humanæ, & ibi non adest consensus superioris obligātis sub mortali, sed solùm sub veniali. Ita pariter cùm obligatio voti ex voluntate, & consensu promittentis, si iste nō absolutè promittat, sed limitatè, ac secūdùm quid ex intentione sub veniali tantùm, tunc etiam ex natura rei ius ipsum diuinum non obligabit cū maiori rigore contra intentionem vouentis. Quamuis enim in voto, vel promissione distingui possit quasi obligatio facti ex parte voluntatis promittentis, & obligatio iuris ex naturali lege, nihilominus hæc posterior necessariò supponit priorem, atque adeò si homo nō vult ita grauiter obligari, sed tantùm sub leui culpâ, non potest naturale per se ipsum immediatè illum obligare.

Ad tertium, verum est, positâ hominis promissione, non esse in eius potestate non manere obligatum; pendet tamen ex eius intentione illam limitare, si velit, vt solùm ad veniale obliget, & non ad mortale, quia non potest promissio obligare vltra intentionem promittentis. Vnde ablata omnino obligatione, tametsi tollatur omnis promissio tam simpliciter sub mortali, quàm etiam secundum quid sub veniali; tamen ablatâ obligatione tantùm ad mortale, & relictâ sub veniali, non tollitur omnis ratio voti, seu promissionis, sed limitatur, seu minuitur. Quare circa eandem materiam grauem possunt esse varij gradus votorum, vel promissionum, iuxta diuersas intentiones vouentium, vel promittentium, & consequenter etiam diuersitas obligationum sub culpâ lethali, aut veniali. 12

Ad quartum, diuersa est ratio, nam iuramentum non est directè ad obligandum, sed ad confirmandam veritatem diuino testimonio. Ex qua confirmatione sequitur naturaliter obligatio, & ideo positâ voluntate iurandi necessariò sequitur obligatio, etiam si homo nolit; & similiter sequitur obligatio in tali gradu iuxta naturam iuramenti; quia non datur in iuramento magis, vel minus iurare, neque esse potest varietas in voluntate iurantis. At votum, vel promissio directè est ad obligandum, & ideo illa obligatio, quę est velut facti proximè est à voluntate hominis, & recipit magis, & minus iuxta hominis intentionem. 13

Ad vltimum neganda est sequela, vt constat ex dicto tertio.

SECTIO IV.

An sponsalia obligent sponsos ad abstinendum à fornicatione cum aliis, ne specialem malitiam committant distinctam à simplici fornicatione.

Certum est *primò*, sponsos obligari saltem mediatè ad abstinendum ab omnibus iis, quæ à coniuge facta essent contra fidem matrimonij, excepto ingressu religionis, vel alio simili, quæ iure sponsis conceduntur. Patet, quia sicut in matrimonio traduntur mutua corpora, ita per sponsalia promittitur, & traditur quoaddam ius remotum in ea, contra quod peccant sponsi per fornicationem cum aliquo alio habitam; non secus ac qui promittit mihi suum equum, vel pallium, dat mihi quoddam ius in eum, & facit mihi iniuriam, si absque iustâ causa reddat illum deteriorem. Quod præcipuè contingit, quando promissio fuit onerosa, vt fit in sponsalibus. 1

Secundò, etiam videtur certum, quod docent com- 2

muniter Doctores contra Paludanum *in 4. d. 27. q. 1. a. 3.* fornicationem ſponſi, vel ſponſæ de futuro cum aliis commiſſam, nõ eſſe propriè adulterium. Patet, tum quia adulterium, vt conſtat ex Gratiano *c. lex illa 36. q. 1.* & omnium doctrinâ, eſt alieni tori violatio: accedens verò ad ſponſam de futuro non violat alienum torum; quia ſponſis de futuro ante matrimonium de præſenti nondum conceditur torus. Tum etiam, quia propriè adulterium in nuptam committitur, vt conſtat ex lege *inter ff. ad legem Iuliam de adulteriis*; at ſponſa de futuro non eſt nupta: ergo acceſſus ad illam non eſt adulterinus. Ex quo rectè inferunt Doctores, filios natos ex fornicatione ſponſi, aut ſponſæ cum aliâ perſonâ, quamuis non ſint legitimi, eſſe tamen naturales, & non ſpurios. Sicut etiam ſunt filij naturales nati ab habente votum ſimplex caſtitatis in ſæculo. Ratio eſt, quia ſolùm impedimentum dirimens matrimonium inter parentes facit filios ſpurios.

His poſitis reſtat difficultas, an ſaltem fornicatio ſponſorum cum aliis perſonis addat ſupra malitiam luxuriæ aliam nouam malitiam, ſeu culpam iniuſtitiæ grauem in confeſſione neceſſariò aperiendam.

3 *Prima ſententia* abſolutè affirmat tam in ſponsâ, quàm etiam in ſponſo fornicariis eſſe malitiam mortalem in ratione iniuriæ diſtinctam à ſimplici fornicatione. Ita Rebellus *lib. 4. q. 8. ſect. 2. n.* 8. Coninch *diſp. 22. dub. 1. n. 6.* & alij apud ipſos. Probatur, quia ſponſi per ſponſalia ſibi mutuo reddunt ius iuſtitiæ ad corpora, licèt non dominium, ſeu ius in illis: ergo violatio corporis promiſſi ſponſi, aut ſponſæ eſt iniuſta, ſeu contra iuſtitiam, vtpote contra ius, quod quilibet ſponſus habet in corpus alterius, atque ideò dicta fornicatio præter malitiam luxuriæ contra caſtitatem, habet etiam malitiam ſpecie diſtinctam iniuſtitiæ contra iuſtitiam. quæ iniuria adeò grauis eſt, vt credita ſit tum à Doctoribus, tum à iure canonico *cap. quemadmodum, de iureiuran.* ſufficientiſſima ad diſſolutionem ſponſalium, ſi eorum contractionem ſequatur. Confirmatur, nam fornicatio eſt grauis iniuſtitia in vtroque coniuge contra ius, & dominium per matrimonium adquiſitum: ergo & in ſponſis de futuro erit etiam iniuſtitia, nam per ſponſalia tametſi non adquirant dominium, ſeu ius in corporibus, bene tamen ad corpora per matrimonium tradenda.

4 *Secunda ſententia* diſtinguit, ex parte ſponſæ fornicariæ, & ex parte fornicantis cum illa eſſe malitiam mortalem in ratione iniuriæ diſtinctam à ſimplici fornicatione, non verò ex parte ſponſi. Ita ſentit Sanchez *lib. 1. diſp. 2. n. 6.* & Molina *tom. 4. de iuſtitia tract. 3. diſp. 95. n. 8. Prima pars* probatur, quia ſponſa per fornicationem ſe longè viliorem reddit, ita vt nullus honeſtus eam poſtea habere velit, in quo facit grauem iniuriam ſponſo. *Secunda pars* à contrario probatur, quia in fornicatione ſponſi non eſt tale periculum, & ipſe non redditur notabiliter vilior apud hominum æſtimationem.

5 *Tertia ſententia* abſolutè negat, neque ſponſam, neque ſponſum fornicantem cum aliis peccare contra iuſtitiam, & conſequenter illam ſponſalium circumſtantiam non eſſe neceſſariò in confeſſione explicandam. Ita Couarruuias *in epitone lib. 4. Decretalium p. 1. c. 1. n. 14.* Enriquez *lib. 11. de matrimonio cap. 13.* Mæratius *tract. de matrimonio diſp. 12. ſect. 8. n. 6. & ſequent.* Baſilius Ponce *lib. 12. de ſponſalibus c. 6. n. 8.* & alij. Probant, quia ſiue fornicetur ſponſus ſiue ſponſa de futuro, non eſt ibi iniuſtitia ſupra fornicationis malitiam, cùm ſit vſus corporis, quod adhuc non eſt alienum: nondum enim traditum eſt corpus alteri, nec tranſlatum in dominium ipſius.

Dico *primò*, ſponſalia non addere fornicationi nouam malitiam iniuſtitiæ, ex eo quòd ſponſi adquiſierint ius ad corpora mutuò tradenda. Ita ſentio cum Doctoribus tertiæ ſentẽtiæ. Moueor *primò*, quia ſponſalia mutuò contrahentes nihil aliud ſibi mutuo promittunt, quàm futurum matrimonium: ergo ad nihil aliud illâ ſuâ promiſſione ſe obligant, aut obligare poſſunt, quàm ad illud re ipsâ futuro tempore contrahendum; ſed hoc ius ad rem, quod nihil eſt aliud, quàm ius in vno habendi alterum aliquando in coniugem, & adquirendi dominium corporis, eius non violatur fornicatione ſponſi, vel ſponſæ, quia plenè ei ſatis fit à ſponſo, & ſponsâ, dum retinent voluntatẽ contrahendi, vt ſuppono eam retinere, & eſſe omninò paratos ad matrimonium ſuo tempore contrahendum: ergo nulla committitur iniuſtitia in fornicatione ratione illius iuris ad rem. *Secundò*, ſicut ſe habet votum ſimplex faciendæ aliquando in Religione profeſſionis ad ipſam profeſſionẽ; ita ſe habent ſponſalia ad matrimonium; ſunt enim hæc promiſſio futuri matrimonij, ſicut illud votum eſt promiſſio futuræ profeſſionis: & ſicut in ſponſalibus quilibet ſpõſus adquirit ius iuſtitiæ habendi alterum aliquando actu coniugem, ita ex illo ſimplici voto ius adquirit Deus, cui votum factum eſt, exigendo ab eo, qui vouit, vt faciat aliquando in religione profeſſionem. At, ex eo quòd quis voueat profeſſionem aliquando in religione faciendam, non ſe obligat, vt tempore profeſſionem antecedente à fornicatione abſtineat, vnde ſi fornicetur, peccabit quidem contra caſtitatem, at ratione profeſſionis nullam nouam ſpeciem peccati contrahet: ergo, &c.

Dico *ſecundò*, ratione prædicti iuris præciſè, quod habent ſponſi ad traditionem mutuam corporum, non poſſe dici peccatum ſponſi fornicantis eſſe veniale peccatum iniuſtitiæ ratione leuis iniuriæ, quæ ſponſæ infertur; & idem ſpecie peccatum ſponſæ fornicantis eſſe mortale, ratione grauis, quæ ſponſo infertur, iniuriæ, ſed vtrumque aut mortale eſſe, aut veniale, ratione prædicti iuris, aut certè nullam eſſe iniuſtitiam, vt dixi *concluſione primo.* In hoc conuenio cum auctoribus primæ ſententiæ. Ratio eſt, quia æqualis iuris violatio, æquale ex ſe peccatum eſt, vt conſtat; ſed ius ſponſi, & ſponſæ in vtroq; eſt omnino æquale: ergo illius violatio in vtroque vel eſt mortale, vel veniale, vel nullum, quia non violatur tale ius, vt opinor, niſi modo infrà explicando. Minor patet, quia per contractum ſponſalium æquale ius adquirit ſpõſa in viri corpus ei, quod adquirit ſponſus in corpus ipſius, & vice verſâ; ſicut per matrimonij contractum æquale ius adquirit vxor in mariti corpus ei, quod hic adquirit in corpus illius, & è conuerſo. Dices ex ſponſi fornicatione non redundare in ſponſam æquale dedecus apud homines ei, quod ex fornicatione ſponſæ redundat in ſponſum. Sed contra eſt, quia ſi id valeret, concluderetur quoque vxoris adulterium eſſe quidem graue in iuſtitiæ peccatum, quia ex eo redundat in maritum graue apud homines dedecus, & adulterium mariti leue in hoc iniuſtitiæ genere peccatum eſſe; quia ex eo non niſi leue redundat in vxorem dedecus. Quare ſicut hoc peccatum, cùm in vxore adulterante mortale ſit, eſt etiam in viro; quia æquale eſt vxoris ius in viri corpus ei, quod habet vir in corpus vxoris, ſitque proinde æqualis ab adultero coniuge alteri coniugi iniuria; ita ſi in ſponſa fornicante dicatur hæc fornicatio eſſe mortale peccatum iniuſtitiæ, erit & in ſponſo, quia ſponſa ex ſponſalium contractu ius habet in ſponſi corpus æquale ei, quod hic habet in corpus illius; atque ideo ſit iniuria ſponſæ innocenti

ti à sponso fornicante æqualis ei, quæ fit à sponsâ fornicante sponso innocenti.

9 Dico *tertio*, ratione iuris sponsorum adquisiti ad corpora mutuò contrahenda, teneri sponsos non reddi ineptos ad matrimonium contrahendum. Hoc videtur certum; ratio est, quia cùm sponsi solùm promittant contrahere matrimonium, & per sponsalia solùm adquisitum sit ius ad corpora mutuò tradenda, quoties sponsi ad hoc parati erunt, & apti, non faciunt contra fidem datam, nec contra ius adquisitum, & si redderentur inepti ad contrahendum matrimonium, facerent contra tale ius; tenentur enim sponsi ratione contractus sponsalium, ita seruare aptum suum corpus ad matrimonium contrahendum, vt propter aliquod superueniens damnum non impediatur, vel retardetur iniustè sponsus, vel sponsa ad contrahendum; nam si impediatur, fit alteri iniuria eo magis, vel minus grauis, quo maius est impedimentum: sicut si res aliqua, exempli causâ, equus, sit debitus alicui ex contractu, grauiter peccat contra iustitiam, qui illum reddit grauiuter minus aptum eruendo oculum, & leuiter peccat, si illud tantùm leuiter minus aptum reddat. Hinc

10 Dico *quartò*, fornicationem sponsi,& etiam sponsæ, si est occulta, & ignota, vt regulariter contingit, nullam addere malitiam iniustitiæ. Ratio est, quia talis fornicatio cùm ignoretur, nullo modo impedit matrimonium contrahendo, sicut etiam similis fornicatio, quia non impedit ingressum religionis in eo, qui nouit se facturum in ea professionem, nullam nouam peccati speciem, præter eam, quæ est contra castitatem, contrahit. Firmatur, nam si concubitus omnino occultus sit, non est defectus ille, ex his, qui contrahenti manifestandi sunt, ne committatur iniustitia, & inæqualitas contractus, cùm detur corpus æquale, & æquè aptum, per se loquendo, pro corpore æquali, & æquè apto secundùm substantiam, in quo consistit iustitia contractus promissionis matrimonij.

11 Dico *vltimò*, si fornicatio tam sponsæ, quàm etiam sponsi, esset nota aliis, præter speciem peccati contra castitatem, contrahere nouam speciem iniustitiæ, quatenus per fornicationem redderentur inepti ad matrimonium contrahendum. In hoc sensu partim conuenio cum Doctoribus primæ & secundæ sententiæ. Et probatur, quia in primis negari non potest, sponsam per fornicationem aliis notam, apud hominum æstimationem se reddere viliorem ad matrimonium contrahendum, ita vt nullus honestus, & prudens vir eam postea habere velit: ergo verè impedit executionem matrimonij promissi; præsertim, quia sese exponit periculo concipiendi cum dedecore sponsi, & damno etiam temporali, ne alienam prolem alat. Idem cum proportione dico de sponso, si fornicatio eius nota sit sponsæ: nam licèt apud hominum æstimationem, non ideo ille reddatur notabiliter vilior; dat tamen sufficientem causam sponsæ soluendi sponsalia, quod in leuem iniuriam non debet conuenire; nam, culpa leuis, quæ viro cordato non sufficeret ad repudiandam alterius amicitiam, non potest sufficere ad soluenda sponsalia. Præsertim, quia talis fornicatio, meritò mouet sponsæ suspicionem, se minùs præ alterâ amari, & facile etiam post contractum matrimonium minus amãdam, cùm videat sponsum in feruore sui primi amoris alienis amoribus implicatum, & fortè magis, quàm suo, quod sponsæ sine dubio est durissimum. Adde sæpè esse periculum, ne nascatur proles, quæ postea communibus sumptibus debeat ali, & futura sit exosa oculis vxoris, quam omnem aleam sponsa debet subire, aut sponsalia deserere; atque adeò hinc etiam per fornicationem sponsi impeditur executio matrimonij promissi, vel saltem redditur ille ineptus ad illud contrahendum.

Ex dictis constat iuxta nostram doctrinam, circumstantiam sponsalium esse necessariò fatendam in confessione tam ex parte sponsæ de futuro, si cum alio fornicetur, quàm ex parte sponsi, si ad aliam accedat, quando nimirum redduntur inepti ad matrimonium promissum contrahendum, & tale matrimonium impeditur. Nam, vt constat ex dicto tertio, cùm sponsi ratione sponsalium adquisierint ius ad corpora postea mutuo tradenda, tenentur ratione huius iuris seruare corpora apta ad contractionem matrimonij. Quod si id impediatur, fit alteri iniuria; iuxta prudentis verò, & docti viri arbitrium, inspectis omnibus circumstantiis, tam personarum, quàm earum conditionibus, censenda est grauis, vel minus grauis iniuria; & si ea fuerit mortalis ex parte sponsæ, vel etiam ex parte sponsi præter speciem fornicationis cum non suâ, quatenus est contra bonum prolis, id quod commune est omni copulæ fornicariæ, ibi erit noua ratio & species grauis iniustitiæ in confessione necessariò aperienda. 12

Argumenta opposita non difficilem ex dictis videntur habere solutionem. 13

Ad argumentum primæ sententiæ constat ex primo dicto, ratione iuris præcisè; quod habent sponsi ad traditionem mutuam corporum, nullam esse iniustitiam in fornicatione ipsorum, cùm sit vsus corporis, quod adhuc non est alienum. Quòd autem sponsus per sponsalia ius habet, tantùm est, vt non impediatur iniustè ad illam ducendam in vxorem, quod ius non impedit, qui cum illa rem habet occultè. Ad confirmationem dico, probare rectè, si iniustitia esset in fornicatione sponsæ, & etiam fuisset in fornicatione sponsi; veritas tamen est, non esse ibi iniustitiam supra fornicationis malitiam, cùm non violetur ius sponsalium, dum non impeditur matrimonij promissi contractio.

Ad secundam sententiam, eiusque probationem constat ex dicto secundo, quarto, & quinto, quid sit dicendum.

Ad tertiam, eiusque rationem, dico rectè probare nostrum primum dictum.

SECTIO V.

An promissio matrimonij gratuita, seu non mutua, acceptata tamen, obliget sub mortali.

Recolo, nomine promissionis gratuitæ matrimonij contrahendi intelligi à Doctoribus eam, quæ gratis, & per modũ cuiusdam liberalis promissionis fit, nullâ ex iustitiæ debito spectatâ repromissione. Et de hac quærimus, an licèt non sit sufficiens ad sponsalia, vt constat ex superioribus, sit tamen sufficiens ad obligandum sub mortali, si alter acceperet præcisè, & non repromittat, vt sæpè contingere potest, & ex natura rei potest cuiusuis rei facta promissio acceptari ab eo, cui facta est, quin ea acceptatio sit vllius rei repromissio, vt ostendi suprà *disp.* 1. *sect. vltimâ*. 1

Circa quam difficultatem, certum est fractionem fidei promissionis simplicis, seu gratuitæ, acceptatæ tamen, esse per accidens mortalem culpam, si inde alteri 2

teri sequatur notabile damnum: vt si promisisti dare alicui centum mutuo, & ille promissioni fidens non quæsiuit aliunde, ex quo graue in suis detrimentum subiit. Idem ergo dicendum in promissione gratuitâ matrimonij. Disceptatio igitur procedit, per se loquendo, quando videlicet ex tali promissione non impletâ nullum aliud sequitur proximo damnum, quàm carere illo matrimonio sibi promisso.

3 Caietanus 2. 2. *q.* 113. *a.* 1. *sub finem*, sentit eam promissionem solùm obligare sub veniali. Probat, quia frangere hanc fidem, non opponitur iustitiæ, sed virtuti veracitatis: nam sicut ex virtute veracitatis tenemur dicere verum, & facere, vt verba respondeant menti; ita ex eâdem virtute obligamur, vt opera respondeant verbis. At veracitatis virtus non obligat sub mortali; mentiri enim non est mortale, quando mendacium non est perniciosum. Firmatur, nam licèt demus, talem promissionem obligare ex virtute fidelitatis, vt multi volunt, at veriùs videtur, quod cum multis sentit Suarius *in opusculis*, relectione de libertate voluntatis diuinę *sect.* 2 *n.* 26. fidelitatem non esse virtutem à veracitate specie diuersam, quia eiusdem honestatis est veritatem seruari in dictis, eo tempore, quo dicuntur, & procurare, seu efficere, vt per futura facta verificentur, quando eorum veritas inde pendet; sed fidelitas hanc honestatem respicit, & ad illam tantùm homo se obligat ex vi promissionis simplicis, seu gratuitæ: ergo talis virtus non est distincta à virtute veracitatis. Quòd si virtus fidelitatis, ac veracitatis eadem sit; sanè sicut veracitas nunquam obligat sub mortali, per se loquendo, & seclusis extrinsecis, vt constat in assertione factâ de præsenti, certè nec fidelitas in actu promissionis obligabit sub mortali.

Alij verò communiter sentiunt promittentem gratis, & non per modum contractus, alicui matrimonium, quamuis non accedat repromissio, sed sola acceptatio, teneri sub mortali fidem seruare. Ita Bartholomæus à Ledesma *dub.* 8. *de matrimonio* §. *annotare hîc oportet primò*, Sanchez *lib.* 1. *disp.* 5. *n.* 29. Coninch *disp.* 22. *sect.* 6. *n.* 39. & multi alij, qui absolutè docent, omnem promissionem rei grauis seriò factam homini, obligare sub peccato mortali, inter quos Lessius *de iustitia c.* 18. *n.* 55.

Probatur *primò*, quia est promissio simplex in materiâ grauissima: ergo obligat sub mortali.

Secundò, tale promissum acceptatum non seruans potest excommunicari, vt constat ex *cap.* 1. *de pactis*: at excommunicatio, intellige maior, solum imponitur pro mortali.

Tertiò, obligatio resultans ex promissione est ex iustitiâ: ergo obligat sub mortali. Antecedens præterquam est dictum commune Theologorum, vt notauit Vasquez *tomo* 4. *in* 3. *p. disp.* 5. *de matrimonio cap.* 1. probatur, quia transit ad hæredes, id est, hæredes promissoris, tenentur ad illam: quod non ita esset si obligaret tantùm ex veracitate, vel ex fidelitate, vt constat, in obligationem voti, quæ ad illos non transit. Firmatur, quia quandocumque in foro externo quis iure compellitur aliquid implere, censetur ad illud fuisse obligatus ex iustitia, nisi aliàs iudicium innitatur falsæ præsumptioni, aut tantùm sit damnationis pœna; cùm iudicis sententia eò tendar, vt vnicuique suum ius reddatur, & constituatur æqualitas, in qua consistit medium iustitiæ. At promissor in foro externo, etiam Ecclesiastico, compellitur ad promissionem, vt dictum est *in* 1. *argumento*. Et iure ciuili datur etiam actio *l. si quis argentum.* §. *vltimò*, *C. de donationibus*, & aliis, quæ videri possunt apud Molinam *disp.* 262. Ex quo manifestè infertur, talem promissionem obligare sub mortali: neque enim lex concederet actionem ex simplici promissione, quæ transiret ad hæredes, nisi ex illa ius graue acceptanti quæsitum esset; neque in foro exteriori vlla etiam actio concederetur; nec iudex quamquam compelleret, vt promissa redderet, si sub veniali tantùm ad id teneretur. In hac re

Dico *primò*, ex promissione gratuitâ matrimonij absolutè & simpliciter, si nullo modo limitetur ex intentione promittentis, oriri obligationem sub culpâ lethali. Ita sentio cũ Doctoribus secundæ sententiæ, idque probât illius arguměta. Et amplius roboratur, quia per talem promissionem, per se loquendo, si non limitetur ex intentione promittentis, promissarius adquirit ius ad rem promissam, quo sine vllâ causâ iniuriosè priuatur. At hoc sine graui culpâ non fit, quando res est grauis, quia alter grauiter læditur in eo, quod iam verè ipsius erat; ergo. 5

Dico *secundò*, posse ex intentione promittentis talem promissionem matrimonij gratuitam obligare solùm sub veniali. Probatur, quia suprà *sect.* 3. *dicto* 1. probatum est, obligationem pendentem ex priuatâ hominum intentione, ac voluntate præcisè, posse obligare leuiter, circa materiam ex se grauem: talis verò est simplex, & gratuita matrimonij promissio. In quo valdè distinguitur à promissione mutuâ, & reciprocâ matrimonij, quæ ipsa sponsalia formaliter, & essentialiter constituit; hæc enim nequeunt obligare tantùm sub veniali, vt *sect.* 3. *citata*, *dicto* 3. demonstraui. 6

Dico *tertiò*, promissionem matrimonij, sicut & cuiusuis alterius rei gratuitam, non obligare ex virtute veracitatis, sed fidelitatis. Ita benè Lessius *de iust.* *c.* 18. *dub.* 8. Ratio est, quia virtus veracitatis solùm nos obligat ad duo, nempe vt dicta nostra conformemus menti, ne committamus mendacium, & vt facta conformemus dictis, ne dicamus falsum. At promittere non est tantùm affirmare se daturum, vel facturum; sed vlteriùs est se obligare alteri, & consequenter ius illi tribuere ad exigendum, vnde dici solet, *promissionem parere debitum*. Vnde assertio de futuro per se solam nullam inducit obligationem in futurum, sed solùm postulare veritatem, quando asseritur, quatenus ex præsenti pendet proposito, vt expressè docuit S. Thom. 2. 2. *q.* 98. *a.* 7. *ad* 1. & ideo per se non inducit obligationem. At promissio inducit specialem obligationem perseuerandi in illo proposito, & illud implendi: ergo eiusmodi honestates sunt valdè specie diuersæ. Quare, etsi qui tantum affirmat, se aliquid futurum, teneatur ex virtute veracitatis suum dictum verificare, quatenus ex præsenti proposito pendet, ne lædat honestatem huius virtutis: at ille, qui promittit, ampliùs obligatur ad perseuerandum, nimirum in illo proposito, illudque implendum, nam promissio directè respicit alium, vt creditorem, cui facta est obligatio. Atque hæc est ratio, cur fidelitas ex se obligare possit sub mortali, nisi ex intentione promittentis sit aliqualis limitatio; non verò veritas, seu veracitas: nam hæc solùm obligat ad illam conformitatem verborum cum mente; & ad præsens propositum; quod nunquam censetur esse materia grauis, loquendo per se. At fidelitas inclinat hominem, vt promissum impleat, reddatque id, ad quod alius habet ius ex vi suæ promissionis acceptatæ, atque adeò si promissio sit de re graui, & ex intentione promittentis, nulla sit limitatio, & non cedat promissarius iuri suo, necesse est vt promittens sub graui culpâ teneatur ad illius impletionem. Ex quo oritur ratio, ob quam virtus fidelitatis debeat versari circa materiam honestam; 7

honestam, vt verè obliget; nam contradictionem implicat, quempiam ad illicitum teneri, & esse ligatum; tunc enim illicitum liceret, aut certè daretur perplexitas, quâ & faciendo id peccatum committeretur, & similiter id non faciendo. Vtrumque autem constat esse valdè absurdum.

8 Dico *vltimò*, rectè dici posse prædictam gratuitam promissionem obligare ex iustitiâ, sed non ex iustitiâ strictè sumptâ.

Prima pars, quæ est apud Doctores communis, ostenditur, tum quia promissarius dicit sibi rem deberi, potestque debitum exigere, vel condonare, & omnis promissio si fiat per formam stipulationis, tribuit actionem in foro externo, & promissor cogitur eam implere: ergo inducit obligationem iustitiæ.

9 Dices, promissionem inducere talem obligationem, si fiat interueniente formulâ stipulationis, non verò si fiat simpliciter. Sed contrà est, tum quia formula stipulationis non reddit promissionem firmiorem in foro conscientiæ, sed solùm in foro externo, quia præsumitur maiore cum deliberatione facta, quando hæc interuenit: ergo non facit, vt promissio secundùm se sit alterius virtutis, nisi propriæ ipsius. Tum etiam, quia tametsi iure Digestorum requisita fuerit stipulatio, vt promissio simplex tribueret actionem in foro externo; tamen iure Codicis, vt multi sentiunt, non videtur requiri, vt colligitur ex *l. si quis argentum. 1. C. de donationibus*. Et, quod magis vrget, iure Canonico conceditur actio ex promissione acceptatâ, etiam si formula stipulationis non interuenerit, vt tenent communiter Doctores, & patet ex *cap. 1. de pactis*.

Secunda pars dicti patet, quia qui facit promissionem gratuitam, non se tam strictè obligat, ac qui facit promissionem onerosam, in hac enim perfectior est obligatio, eo quòd pro obligatione rependatur æqualis obligatio, estque contractus mutuus, in quo loco eius, quod præstatur, redditur, vel præstatur aliud: ergo talis promissio gratuita non est ex virtute iustitiæ strictæ sumptâ; hæc enim respicit perfectum, & rigorosum debitum ad alterum, ratione cuius ei datur, quod ei perfecto, & rigoroso iure debetur; in liberali autem promissione nulla est compensatio alterius rei æquiualentis, vt constat. Ex dictis

10 Colligo *primò*, manifestum discrimen inter promissionem matrimonij gratuitam, & alteram onerosam, seu sub conditione repromissionis. Prior enim obligat modo explicato, etiam si alter non repromittat, non verò posterior: neque enim in sponsalibus promissio traditionis corporis per verba de futuro, potest esse valida, nisi sit non solùm acceptata, sed etiam mutua, vt dixi suprà *disp. 1. sect. vltima, num. 1.* Hæc enim est natura contractus vltro, citroque obligatorij, vt dum celebratur antequam vtraque pars se obliget, nondum sit contractus perfectus, sed ante contractus perfectionem liberè possit alteruter resipiscere.

11 Colligo *secundò*, ex promissione gratuitâ matrimonij licèt oriatur obligatio, non tamen impedimentum publicæ honestatis, quia hoc oritur ex sponsalibus, seu ex mutuâ, & reciprocâ matrimonij promissione legitimè factâ, vt constat.

12 Inquires, quo pacto cognoscetur, promissionem esse gratuitam, vel potiùs esse per modum contractus, seu onerosam. Dico cum communi doctrinâ, quando apertè non constat ex promissione externâ, standum esse intentioni promittentis. Quòd si de ea non constet, colligi debet ex circumstantiis. Nam si præcessit tractatio de matrimonio contrahendo, promissio non fuit gratuita, sed onerosa. Si verò nullatenus de eo tractatum fuit, sed ob beneficium acceptum ratione gratitudinis promittitur matrimonium, censetur esse gratuita promissio. Si autem dubium sit, iudicanda est per modum contractus, nam sponsalia naturâ suâ postulant talem promissionem; verba enim contrahentium, nisi aliud denotetur, accipienda sunt secundùm naturam contractus, *l. ex conducto. §. Papinianus. ff. locati.*

Ad sententias oppositas.

Ad fundamentum Caietani iam constat solutio ex *dicto 3. & 4.* Ad confirmationem veriùs opinor fidelitatem esse diuersam specie virtutem à veritate, seu veracitatis virtute; nam hæc solùm intendit conformitatem verborum cum mente: at illa inclinat ad promissionem implendam, & ad reddendum id, ad quod alius habet ius ex vi promissionis acceptatæ, vt suprà *dicto 3.* explicui. 13

Ad argumenta secundæ sententiæ prout nostræ opponuntur.

Ad primum constat ex *dicto 2.* promissionem simplicem in materia graui, posse obligare solùm sub veniali, ex intentione promittentis, quia obligatio illius pendens est ex priuatâ hominis voluntate. 14

Ad secundum dico, in foro externo censeri semper promissum acceptatum in re graui, obligare sub mortali, & promissarium grauiter lædi in iure, quod adquisiuit ad rem promissam, & ideo posse excommunicari promittentem non seruantem illud, ne tali iure sine rationabili causâ priuetur alius iniuriosè: at in foro conscientiæ standum est intentioni promittentis, cùm ex ipsâ pendeat formalis obligatio. 15

Ad tertium, concedo obligationem resultantem ex gratuitâ promissione esse ex iustitiâ non strictâ, sed latâ. Nam cùm promissio ex naturâ suâ obliget supra simplicem assertionem, vt ostensum est suprà *dicto 3.* necesse est, vt virtus fidelitatis, cuius est implere promissum, obliget plusquã virtus veracitatis, cuius est solum verificare assertum: at nequit intelligi, quæ sit hæc maior obligatio, nisi sit iustitiæ, vel virtutis iustitiæ valde affinis, præsertim, quia promissione acceptatâ datur ius ad rem, quod etiam ad hæredes promissarij transit: sicut & obligatio promissoris ad ipsius hæredes traiicitur; at huiusmodi iuri respondet obligatio iustitiæ. Promissarius, item dicit sibi rem deberi, potestque debitum exigere, vel condonare; quod signum est esse debitum iustitiæ, vel virtutis affinis. Nego tamen virtutem iustitiæ non posse circa materiã grauem obligare sub veniali tantùm, quando nimirum constat ex voluntate contrahentium solùm leuiter voluisse se obligare; excipio sponsalia, quæ semper obligant sub mortali ob peculiarem causam, & rationem à me dictam suprà *sect. 3.* Verum est in foro externo, quamlibet obligationem ex iustitia in re graui censeri grauem, & sub mortali obligantem, vt iam dictum est. 16

SECTIO VI.

An promissio matrimonij gratuita non acceptata possit aliquo iure obligare.

1 DOctores conueniunt, vt bene Molina *tom. 2. de iustitia tract. 2. d. 263.* & Lessius *lib. 2. c. 18. dubit. 6.* de iure ciuili, & Canonico, promissionem gratuitam ante acceptationem ordinariè nullam parere obligationes. Ratio est, quia tam iure ciuili, quàm Canonico

nico obligatio non oritur, nisi ex mutuo duorum consensu. *l. ff. de pactis*, & *cap. 1. de pactis*, statuitur, inita pacta esse seruanda. Vnde pactum nudum iure Canonico obligat: in quo corrigitur solemnitas stipulationis in iure ciuili requisita; non verò acceptatio necessaria, quia non dicitur pactum etiam nudum, nisi duorum consensus concurrat, *l. Labeo, ff. de verborum significatione*, *l. si ego, ff. de negotiis gest.* Disceptatio ergo præcipua est, vtrùm iure naturali secluso positiuo, promissio obligare queat ante omnem acceptationem.

2 Probabiliter sentiunt graues Doctores, Couarruuias *in cap. quamuis pactum, p. 2. §. 2. num. vlt.* Molina *relatus*, & alij, consistendo intra limites iuris naturalis sufficere consensum promittentis ad obligationem independenter ab alterius acceptatione.

Primò ex *cap. si tibi absenti, de prabendis, in 6.* vbi dicitur collationem beneficij absenti factam ab Episcopo validam esse, esto absens nondum acceptauerit, & Episcopum nō posse eam reuocare, donec is, cui facta est, eam repudiet.

Secundò ex *l. pactum, & l. pretium, ff. de pollicitationibus*, manifestè constat, promissionem factam ciuitati ad instaurandas ruinas, vel ob honorem ab ea receptum, vel recipiendum, vel ad opus aliquod faciendum, si hoc opus iam sit inchoatum obligare, esto acceptata non fuerit: at si promissio non haberet naturâ suâ vim obligandi, ius ciuile non tribueret vim illi supra eius naturam; nam ius ciuile non tribuit contractibus maiorem vim, quàm naturâ suâ habeant; quamuis interdum ob bonum commune illis, vim quam per se habent, adimere soleat.

Tertiò obligatio naturalis gratuita ex proprio consensu, & voluntate pendet; ergo cùm consensus proprius ante acceptationem sit perfectissimus, sanè pariet obligationem independenter ab alterius acceptatione.

Quartò, sicut proferre dicta consona menti est actus virtutis veracitatis, ita conformare facta promissis est actus virtutis fidelitatis, sed eo ipso quo quis vult verba proferre, obligatur ex veracitate ad conformanda ea menti: ergo eo ipso, quo quis vult aliquid alteri promittere, obligatur absolutè ex fidelitate ad conformandum illud facto, promissione.

Quintò, quæuis promissio sponsalium dicit ordinem ad repromissionem, sine qua sponsalia esse non possunt, & tamen potest dari promissio sponsalium absque actuali repromissione, vt vidimus *supra.* ergo tametsi promissio dicat ordinem ad acceptationem, dari poterit sine actuali acceptatione: nam ante istam dari potest absoluta obligatio fidei rei faciendę, quam qui reuocaret antequam à promissario respueretur, censeretur propriè infidelis, quia non conformaret facta promissis.

Sextò, diuina liberalis promissio facta homini obligat Deum ex fidelitate, etiamsi ab homine non acceptetur; similiter Princeps & Respublica promittens aliquid, obligatur ex fidelitate, etiamsi ab alio non acceptetur, dummodo non respuatur: ergo & humana promissio particularis facta alteri homini, obligat promittentem, etiamsi alius eam non acceptet.

Vltimò, quia iuxta contrariam sententiam non rectè distinguitur obligatio fidelitatis ab obligatione iustitiæ, benè verò iuxta istam. Patet; quia si non datur obligatio ex fidelitate, nisi post alterius acceptationem, confunditur hæc obligatio cum obligatione iustitiæ: nam per acceptationem adquiritur proprium à promissario ius, quod respicitur à iustitia, in quamcumque rem oblatam, vt inductione constat: sicut enim si quis acceptet dignitatem, equum, & cætera ab alio oblata, habet in illa proprium ius; ita etiam & habet ius in fidem oblatam, & acceptatam. Iuxta hanc verò sententiam rectè intelligitur distingui obligatio fidelitatis ab obligatione iustitiæ: nam per solam absolutam promissionem ante acceptationem solùm datur obligatio fidelitatis; post acceptationem verò additur obligatio iustitiæ.

Veriorem iudico oppositam sententiam asserentem, promissionem omnem, atque adeò & ipsius matrimonij, sicut & donationem etiam sistendo in solo iure naturali, non obligare ante acceptationem. Ita sentiunt Sanchez cum multis, quos ipse refert *lib. 1. disp. 6. num. 10.* Vasquez *disp. 4. num. 42.* Lessius *citatus num. 39.* Basilius Ponce *lib. 12. cap. 4. num. 4. & sequentibus.* Conincħ *disp. 22. num. 35.* Hurtado *disp. 1. diffic. 3.* & aliis. Iuxta hanc doctrinam 3

Dico *primò*, promissionem humanam vt obliget debere innotescere ei, cui fit promissio. Hoc mihi videtur certum; & patet, quia, vt vidimus suprà *disp. 1. sect. 1.* promissio humana essentialiter consistit in oblatione, qua promittens offert alteri suam fidem rei faciendæ; fides enim, seu fidelitas essentialiter est virtus ad alterum: ergo naturâ suâ postulat, vt à promittente sit insinuata alteri, cui fides offertur: ergo si per promittentem non innotescit ei, cui offertur, non erit promissio. Firmatur, nam non videtur intelligi posse, vt quis alteri loquatur, vel ei aliquod munus offerat, si alter absens sit, & ignarus locutionis, vel oblationis. Quis enim dicet eum, qui existit Valentiæ, esto sua dirigat verba ad Romanum Pontificem, & affirmet, se illi offerre tale munus, loqui Pontificem, & ei munus offerre, nisi valdè metaphoricè, & impropriè: ergo idem erit de promissione absenti facta, cùm promissio consistat in locutione, & oblatione propriæ fidei alteri facta rei promissæ. Videantur dicta à nobis suprà *sect. 2. cit. n. 4. & 5.* 4

Dico *secundò* promissionem futuri matrimonij vt obliget, requirere acceptationem alterius, inspecto etiam ipso iure naturali. Probatur *primò*, quia promissio, vt dixi, esse non potest, nisi manifestetur ei, in cuius vtilitatem sit, cùm sit virtus ad alterum, videlicet fidelitatis: non potest autem esse in obsequium alicuius, donec ille alter acceptet, & vtilem iudicet, nam vsque ad eam acceptationem perinde est, ac si audiisset promissionem, & nihili fecisset. *Secundò* non possum alteri me obligare nisi ipse adquirat ius in me, nec potest illud adquirere, nisi volens, quod fit per acceptationem per ipsum, vel alium eius nomine factam. *Tertiò*, quia aliàs frustrà esset talis obligatio: nam cùm esset orta ex sola voluntate promittentis, per eandem posset, quandocumque vellet, tolli, quia omnis res per quascumque causas nascitur, per easdem dissoluitur: vt habetur *cap. 1. de regul. iuris.* *Quartò*, cùm ius iustitiæ cuiuslibet versari debeat inter duos, hoc est, iustitia, quam quis seruare debet ad alterum sit, quotiescumque ius hoc vnius ad alterum ex voluntate oritur, sicut contingit in promissione; non potest non ex consensu vtriusque nasci: nam quî fieri potest, vt aliquid ex voluntate alterius ad me incipiat, vt meum pertinere absque consensu meo; alioquin & me etiam repugnante, & contradicente, seu remittente promissionem, idem fieri posset, quod est absurdum. Idem dicendum pro obligatione fidelitatis, quæ ex promissione nascitur, nam ei, qui nihil curat de promissione, fidelitas non debetur in promissis: sicut neque ei, qui remittit verbum promissionis. Quod iudico verum, etiam si promissio liberalis matrimonij facta fuerit mulieri in fauorem piæ causæ. Vt si quis promittat matrimonium fœminæ pauperi, vel meretrici in Dei obsequium, & 5

remedium

remedium eius. Ratio est, quia nullum ante acceptationem ius adquiritur, est enim acceptatio necessaria iure naturæ ad valorem promissionis. Promissio autem ex voto in matrimonio, locum non habet etiam in causâ piâ: non enim est materia voti, cùm impediat maius bonum, & melioris vitæ propositum, quod pugnat cum ratione voti, etiam si fiat intuitu misericordiæ, vt remedium pauperis fœminæ. Verum est quod dixi suprà *disp. 3. sect. 3.* si tale votum emitteretur sub conditione, nimirum si ducturus sum, voueo me ducturum pauperem in Dei obsequium, verè esse validum; tamen tunc licèt non esset acceptatio ex parte fœminæ, sufficeret tamen acceptatio ex parte Dei, quam bonis operibus semper adesse credimus Denique firmo dictum, nam vota Deo facta obligitoria non sunt, quando Deus ipse minimè acceptat, vt si fiant de rebus indifferentibus, vt obiter notauit Sanchez *lib. 1. disp. 6. ad finem numeri secundi.* Imò si fiant de re bonâ, & talia vota Deus non acceptaret de possibili, verè obligatoria non essent; ergo multò minus humana promissio non acceptata potest obligationem vllam parere.

6 Dico *tertiò*, nullam promissionem valere iure ciuili ante aliquam acceptationem. Ita Basilius *c. 4. & n. 6.* Ratio est, quia aliqua acceptatio est iure naturali requisita, vt ostensum est, nec sine illâ promissio habet naturâ suâ vim obligandi. At ius ciuile nequit tribuere promissioni vim obligandi supra eius naturam, vt est per se manifestum. Quare tametsi verum sit promissionem factam ciuitati ad instantandas ruinas, v.g. obligare, in ea tamen promissione est acceptatio eius, cui fit, vel ipsius Reipublicæ, vel Principis acceptantis loco illius. Vnde nulla est promissio verè obligans, in qua non sit acceptatio eius, cui fit, vel saltem Reipublicæ, aut Principis acceptantis loco priuatæ personæ; nec ius ciuile, vel aliqua lex municipalis tollit acceptationem, quam nullo pacto tollere potest, sed solemnitates aliquas stipulationis.

7 Noster verò Sanchez *lib. 1. d. 6. n. 15.* excipit ab hac vniuersali regula promissionem liberalem matrimonij factam infanti, siue præsenti, siue absenti, quam putat ità ratam, & firmã esse, vt reuocari nequeat, sed tempus expectandum, donec infans ad septennium perueniat, & habeat vsum rationis, & tunc si illam repudiet, promissor liber erit, non verò si illam acceptet. Quod probat ex *l. iubemus. C. de emancipat. liber.* vbi decernitur, patrem emancipare posse filios infantes, ita vt ex eo tempore effectum habeat emancipatio, in qua ætate nulla potest esse acceptatio.

8 Contrarium existimo verius, talem nimirum promissionem non esse validam, cum Vasquez *citato*, quia, vt ostensum est, nulla promissio ante acceptationem obligat. Et certè quis non videat, quænam promissio infanti nec scienti, nec intelligenti esse possit, cùm non differat ab ea, quæ lapidi fieret. Aliter dicerem, si promissio facta esset parentibus infantis, aut tutoribus, & illi acceptassent; tunc enim non obligat, quia promissio sponsalitia fit, sed ratione alterius promissionis, quæ ibi interuenit cum patribus, aut tutoribus illius.

9 Ad argumentum Sanchez rectè notat Vasquez diuersam esse rationem emancipationis, & promissionis, ex qua prouenit vt in emancipatione non requiratur consensus infantium, in promissione verò requiratur acceptatio. Nam emancipari est extrahi filium, & solui patria potestate, quæ cum iure positiuo sit inducta, tam in filios adultos, quàm infantes; inde fit sine consensu filiorum, imò & parentum, eodem iure posse liberari; ac proinde potest à patribus filiis concedi sine illorum consensu; renunciat enim pater priuilegia iure positiuo ipsi concessa, cùm plura commoda illius proueniant ex patria potestate, nam ratione illius habent patres in bonis filiorum aduentitiis vsumfructum. At qui promisit, non renunciat alicui priuilegio, sed ex suo dat aliquid, in quod adquiritur ius fidelitatis, & iustitiæ infanti aduersùs promittentem: quòd ius nulli adquiri potest, sine proprio consensu ex natura ipsius promissionis, vt dictum est.

Dico *vltimò*, taciturnitatem in promissario præsente esse signum acceptationis promissionis factæ. Ita communiter Doctores, & constat ex *cap. vnico, de desponsat. impuber. in 6.* Et patet, quia tacens videtur consentire, in quantum est in sui fauorem, non tamen in sui præiudicium, *reg. qui tacet, de reg. iur. in 6.* at in hoc euentu de tacentis commodo agitur. Et quamuis ex regulâ, *is qui tacet 44. de reg. iuris in 6.* taciturnitas nec sit signum consensus, nec dissensus; id tamen sic est intelligendum, vt taciturnitas sit quasi quid medium inter consensum, & dissensum; quia ad vtrumque potest se habere; in fauorabilibus enim promissionibus est consensus, in onerosis autem dissensus. Hinc autem sumitur optima ratio; quia quoties de tacentis commodo agitur, censetur tacens in sui fauorem consentire; at quando matrimonij promissio est gratuita, cuilibet est vtile, & commodum, vt absque aliquâ propriâ obligatione, alter sibi obligatus sit. 10

Nota taciturnitatem promissarij præsentis censeri acceptationem, dummodo sit moralis præsentia, qua tacens intelligat sibi fieri promissionem. Vnde si verba promissionis non audiat, neque eorum sensum percipiat, taciturnitas illa non est acceptationis signum; est enim acceptatio actus liber, & ideo supponit rei acceptatæ cognitionem. Ex quo infero, si verba promissionis accipiantur, veluti dicta per modum fictæ vrbanitatis, licèt taceat, non videri acceptare, atque adeò posse reuocari promissionem, quamuis alter vero animo promiserit. Idem dico de eo, qui ignorat ex eiusmodi promissione obligationem oriri. Ratio est, quia nullus acceptat, nisi quod nouit, at talis persona non habet conceptum illius rei, quæ est promissio, sed tantùm huius vocis, *promitto*, quod perinde est, ac si solùm propositum acceptaret. 11

Quæret aliquis, qualis requiratur continuitas acceptationis cum promissione. Breuiter dico, non desiderari simultatem, ac continuitatem physicam consensuum, sed sat esse moralem. Vnde si post promissionem promissarius absens acceptationem differat multo tempore, censetur contemnere, & promittens manet liber ex tacitâ remissione. Hoc autem tempus arbitrio prudentis attentis circumstantiis occurrentibus est perpendendum. 12

Ad argumenta primæ sententiæ opposita.

Ad primum dico collationem beneficij non esse propriè donationem, sed executionem donationis, quam Episcopus tenetur facere, & ius voluit, vt talis collatio ante acceptationem valida sit. Et quamuis talis collatio esset donatio, non esset perfecta, sed inchoata; nam per perfectam is, cui fit, habet ius in beneficium; quod tamen non habet ante acceptationem, vt decernitur in eo capite. Voluit tamen Pontifex, vt etiam si acceptata non sit, non possit ab Episcopo reuocari, quousque repudietur. 13

Ad secundum communiter respondent Doctores nostræ sententiæ; esto ius ciuile ob commune bonum statuerit promissionem non obligare sine acceptatione; ab hac tamen regulâ voluisse excipere aliquas promissiones, quales sunt, quæ in argumento ponuntur. Ego verò, vt dixi *dicto tertio*, existimo, nullam 14

lam promissionem excipere ius ciuile, nec posse, quæ habeat vim obligandi absque vlla acceptatione; quia hæc requiritur saltem tanquam essentialis conditio sine qua non, ipso iure naturæ.

15 Ad tertium dico, in vnoquoque contractu oriri obligationem ex consensu adhibito, non quomodocumque, sed iuxta naturam illius. Natura autem promissionis postulat, vt alij nota sit, & in vtilitatem eius, quod fit per acceptationem. Quare donec illa fit, non est perfectus contractus promissionis, neque consensus ad eam requisitus sufficienter constitutus.

16 Ad quartum negatur consequentia ob peculiarem naturam promissionis, quæ nequit ex fidelitate obligare, nisi alteri nota sit, tanquam vtilis, & commoda ipsi. Quod non habet virtus veracitatis, quæ non est ad alterum, sed ad se ipsum, vt nimirum verba, quæ proferuntur, conformentur menti proferentis.

17 Ad quintum dispar est ratio, nam ideo potest dari gratuita promissio sponsalium absque actuali repromissione cum sola acceptatione, quia, vt ostendi suprà *disp. 1. sect. vltimâ*, acceptatio, formaliter loquendo, solùm est simplex, & nuda promissionis receptio, nullam afferens acceptanti obligationem, quæ receptione, & consensu potest placere, & grata esse promissario, etiam dum est anceps, & dubius, vtrùm sit aliquando tale matrimonium promissum contracturus. At nequit intelligi vera promissio alteri facta habens vim obligandi promittenti nisi sit illi nota, & vtilis per promissarij consensum, & approbationem, quæ sola est sufficiens, & vera acceptatio.

18 Ad sextum dico, antecedens esse falsum; nã etiam promissio facta à Deo, à Principe, & Republicà, vt verè obliget, exposcit expectationem ab eo, cui fit. Verum est non requiri, vt singulis hominibus innotescat, & ab eis acceptetur, sufficit enim, vt sint notæ communitati, & ab eâ acceptentur, vt in simili dicitur de lege à Principe promulgatâ.

19 Ad vltimum respondeo, rectè iuxta nostram sententiam intelligi obligationem fidelitatis esse valde distinctam ab obligatione iustitiæ strictè acceptæ, iuxta dicta suprà *sect. 5. dictio vltimo*. Nam ex sola virtute fidelitatis circa rem promissam acceptatam non habet promissarius tam strictum ius; habet verò illud, quando est iustitiæ rigorosæ. Vnde etiam Deus virtute fidelitatis tenetur conferre pœnitentibus contritis primam gratiam sanctificantem, quia per promissionem Dei, de infundendâ illis gratiâ, acceptatam, adquirunt ius in fidem diuinam oblatam, sed non ius strictum, & rigorosum, quale habent iusti ad consequendam gloriam promissam suis meritis; nam istud consistit præcipuè in condignitate operis cum præmio, vt in materia de gratia, & merito latè ostendimus.

Sectio VII.

An irreuocabiliter obliget promissio matrimonij absenti facta, nullo pro eo acceptante.

1 Partem affirmantem sequuntur D. Antoninus, Tabiena, & Armilla relati à Sanchez *disp. 6. n. 23.* Probarique potest ex *cap. veniens, qui Clerici vel vouentes*, vbi promissio matrimonij iudicatur valida facta absenti, & constat ex contextu, nullum absentis nomine acceptasse.

2 Dico *primo*, promissionem matrimonij factam absenti non esse validam, nisi acceptetur per internuntium, aut epistolam à promittente missam, vel per eum, cui ius dat potestatem acceptandi. Ita communis Doctorum sententia. *Prior pars* est manifesta ex præcedenti sectione, vbi vidimus promissionem intrinsecè postulare, vt per promittentem innotescat ei, cui fit, & ab ipso promissario acceptetur. *Posterior pars* constat, quia per prædictos modos censetur, moraliter loquendo, promittentem alteri innotescere suam promissionem. Vnde in omnibus aliis promissionibus hoc ipsum desideratur. Quare cùm coram nuncio à promittente misso alter acceptat, statim est firma, & irreuocabilis promissio; nam ex eo quòd mittatur nuncius ille, vt intimet, censetur is quasi procurator, & gerens promittentis vices, vt promissionis acceptatio coram ipso facta censeatur fieri coram mittente, & nomine mittentis acceptet; sicut priuilegium, tametsi iuxta communem sententiam non prosit absenti ante acceptationem, dum tamen quis nuncium misit, valet vbi priuilegium innotescit nuncio, & is acceptat. Similiter si nuncio mittam donum, statim vt donatarius acceptat, irreuocabile est, nec opus est, vt mittenti de acceptatione constet: ergo similiter in promissione gratuitâ. Hinc

Colligo *primò*, promissionem matrimonij, etiam si innotescat alteri, non per epistolam, aut internuncium à promittente ipsius nomine missum, sed per alios non missos, qui promissionem audierunt, inualidam esse, etiam si acceptetur. Ratio est, quia promissio, vt sæpè diximus, postulat natura sua, vt per promittentem, vel per alium nomine promittentis innotescat ei, cui fit. 3

Colligo *secundò*, promissionem absenti factam, antequam ei innotescat, & ab ipso acceptetur, posse reuocari, quia non est perfecta promissio, nec habet vim obligandi, donec ab altero noscatur, & acceptetur. 4

Colligo *tertiò*, promissionem gratuitam absenti factam, si fiat coram personis, quæ absentis nomine stipulari, seu acceptare possunt, quales sunt parentes pro filiis non emancipatis, tutores pro pupillis, curatores pro minoribus, & illi, quibus speciali mandato committitur, validam esse, & non posse reuocari, vt constat ex titulo *de negotiis gestis*, & ex aliis iuribus. Solùm dubitari posset, an prædicti absentis nomine acceptantes, remittere valeant eam sponsionem; videtur enim posse, quia omne vinculum eo modo dissolui potest, quo colligatum est, vt constat ex *l. nihil tam naturale, ff. de regulis iuris*. Nihilominus oppositum est dicendum, non posse, quia per eorum stipulationem ius est absenti adquisitum. Vnde regula prædicta non procedit post ius comparatum tertio. 5

Colligo *quartò*, promissionem matrimonij respectiuam, seu sub conditione repromissionis factam absenti inualidam esse, & posse reuocari, quamuis sit facta coram parentibus, tutoribus, & curatoribus; quia ista promissio vt obliget, pendet ex alterius repromissione; repromissio autem non est sine proprio consensu personæ, cui facta est promissio. 6

Colligo *vltimò*, promissionem liberalem matrimonij, causâ pietatis factam mulieri, reuocabilem esse ante absentis acceptationem. Nam etiam, vt constat *præcedenti sectione*, in causâ piâ exigitur acceptatio. Quòd si ea promissio matrimonij fieret Deo, casu, quo valida est, quem casum explicuimus suprà *disp. 3. sect. 3. n. 2. & 3.* esset firma, nec posset reuocari; tametsi posset illius voti dispensatio, vel commutatio obtineri absque absentis consensu. Vnde refert multum, an obliget vt votum, vel vt promissio facta homini, 7

mini, & ab ipso acceptata: nam priori casu potest commutari, & per dispensationem Episcopi tolli, instar aliorum votorum, cùm nullum ius per votum homini adquiratur, sed soli Deo. At posteriori non potest absque hominis consensu tolli, cui per promissionem illam acceptatam est ius adquisitum.

8 Dico *secundò*, promissioné liberalé matrimonij factã absenti, reuocari posse ante acceptationem, quamuis adsit iuramentum, & pactum non reuocandi. Idem dico de promissione matrimonij onerosâ. Ita communis sententia Doctorum. Ratio est, quia iuramentum sequitur naturam, & qualitatem actus super quem cadit; ergo quando actus includit aliquam essentialem conditionem, qualem includit promissio matrimonij, nempe acceptationem, eandem includit iuramentum ei adiectum. Quod intellige, nisi iuramentum factum fuerit Deo per modum voti, vt antea dixi.

9 Hinc colligo, si iuramentum non innitatur promissioni, sed hoc pacto fiat internè, vel externè, in præsentia, vel absentiâ alterius, Testor Deum, me ducturum Mariam, validum fore. Ratio, quia iuraméntũ, vt sit validũ, nõ requiritur, vt sit de meliori bono, sed sufficit, vt sit de re honestã, circa quã versetur ipsum iuramentum, in quo nulla est inclusa promissio. Nam in illo nulli offertur fides, sed tantùm adducitur Deus in testem rei faciendæ; vnde non est iuramentum promissorium, sed assertorium.

10 Ad argumentum oppositum, adductum initio sectionis, dico, promissionem illam, quamuis absenti factam, esse ab eo acceptatam. Nam in eo capite solùm dicitur, mulierem cuidam viro absenti promisisse se nupturam: postea tamen cùm multa de seueritate illius audiisset, ne cogeretur cum eo contrahere, votum castitatis emisisse. Ex quo non sequitur virum prædictam promissionem non acceptasse; quin imò cùm dicatur ibi, virum, eo audito, statim aliam duxisse, signum est ipsum conscium fuisse promissionis factæ à muliere, ac proinde non solùm eam acceptasse, sed mutuâ etiam fide se illi adstrinxisse, & ita sponsalia inter vtrumque contracta fuisse. Quis enim credat virum conscium, neque acceptasse, neque sponsionem mulieris repudiasse, cùm potius credatur ipsum prius mulieri fidem dedisse, sicut fieri solet.

DISPVTATIO VII.

De obligatione extrinseca conuentionali sponsalia adimplendi.

PRæter obligationem intrinsecam ex ipsis sponsalibus consurgentem ab intrinseco, ratione præcepti naturalis obligantis ad fidem seruandam, de qua egimus præcedenti disputatione: datur alia obligatio proueniens ab extrinseco ratione conuentionis, seu ex partium conuentione, quâ, pœna per fidem frangentem soluenda adiicitur; & arrhæ etiam constituuntur, ac pacta, de quibus hæc instituitur disputatio.

SECTIO I.

An validè ponantur pœnæ soluendæ ab iniustè resiliente à sponsalibus.

PRocedit quæstio in eo euẽtu, in quo duo contrahunt inter se spõsalia, statutâ certâ pœnâ pecuniariâ persoluendâ per eũ, qui à spõsalibus resilit iniustè. 1

Cõmuniter Doctores, quos refert, & sequitur Sãchez *disp.* 30. & Hurtado *disp.* 1. *dif.* 18. quatuor dicũt.

Primum est, pœnam adiectam contractui sponsalium esse prorsus irritam, atque adeò violantem fidem, non teneri in vtroque foro eam soluere, quod probant ex *cap. gemma, de sponsalibus*, & ex *l. Titia ff. de verborum obligationibus*, vbi huiusmodi stipulationes dicuntur non obligare, quia matrimonia debent esse libera. Quod non tantùm dicunt esse verum, quando stipulatio ista pœnalis fit ab ipsis sponsis, sed etiam quando fit ab eorum parentibus, propinquis, amicis, & ab his, quibus sponsi subditi sunt, vel pati possunt aliquod graue damnum. Quia in dictis textibus generaliter reprobatur pœna, qua contrahẽtium libertas impediri potest, impeditur autem, si pœna à prædictis imponatur, etiamsi modica sit. Vnde si apponeretur ab aliis omnino extraneis, non esset irrita, quia non impediretur contrahentium libertas.

Secundum, solam culpam venialem esse adiicere sponsalibus hanc pœnam, quia cùm ea non valeat, & subinde non compellat ad matrimonium, non videtur res adeò grauis. 2

Tertium, iuramentum appositum, nec confirmare talem contractum, nec obligare ad solutionem pœnę, quod latè ostendit Sanchez *disp.* 32. *n.* 21. Quia iuramentum, cùm non sit vinculum iniquitatis, non obligat ad rem illicitam, & prohibitam. Firmatur, nã cùm ea pœnę appositio prohibita sit ob bonum publicum, eo quòd huic expediat, matrimonia liberè contrahi, lex non tantùm vetat eius contractum, sed etiam executionem, est enim culpa saltem venialis soluere talé pœnam, tãquam debitam. Sicut Clericus, qui iurauit, se sistere iudici sæculari, nec ad hoc obligatur, nec potest facere, quoniã id in pręiudicium cederet Ordinis Clericalis, vt patet ex *c. si diligenti* 12. *de foro cõpetenti*. 3

Quartum denique est, tametsi nulla sit obligatio soluendi pœnam, si tamen soluatur, recipientem non teneri eam restituere, nisi iuridicè ad restitutionem condemnetur. Quia appositio talis pœnæ iure naturæ valet; leges autem prædictæ sunt pœnalis, & non impediunt translationem dominij, sed tantùm liberant alterum ab obligatione soluendi, vnde translatio dominij valida est. Quod satis firmatur exemplo pecuniæ creditæ ludo prohibito perditæ, quam iuxta graues Doctores perdens non tenetur soluere; si verò soluat, recipiens non tenetur restituere: quia leges non impediunt eum contractum, nisi quoad obligationem soluendi, non verò quoad translationem dominij, si pecunia soluatur; poterit tamen repeti in iudicio. 4

Dico *primò*, certum esse apud omnes, quando pœna apponitur sponsalibus, nõ teneri eam soluere iustè resilientem. Hanc conclusionem saltem probant iura citata, quæ apertè sequuntur de pœnâ, quæ liget iustè resilienté, & hanc saltem annullant. Cõstat id præcipuè ex dicto capite *gẽma, vbi* textus planè loquitur de spõsalibus inualidis celebratis ante septẽniũ, & ideò immeritò addita fuerat pœna ad libertatem tollendã. Quare si casus, & ratio decisionis attentè spectetur, tãtùm agitur de reprobãdâ pœnâ, quãdo additur pro casu, in quo iustè nõ seruantur sponsalia, & ex legitimâ causâ; tunc enim improbanda est pœna, sicut 5

in casu particulari illius textus, vbi est sermo de pœnâ imposita sponsalibus impuberum, qui post pubertatem licitè possunt resilire. Et ratio à priori nostræ conclusionis hæc est; nam ea pœna non debet solui, si nulla interueniat culpa.

6 Dico *secundò*, in sponsalibus licitè posse apponi pœnam iniustè resilienti. Ita latè ostendit Coninch *disp. 22. dub.* 5. Basilius Ponce *c. 19. n.* 8. & alij. Ratio est, quia appositio pœnæ iniustè resilienti, nullo modo est prohibita: ergo licitè potest apponi. Antecedens ostendo, nam in primis constat non esse prohibitam iure naturali, vt fatentur etiam DD. oppositi, quia solùm inuitat ad id, quod honestum, & ex iustitiâ debitum est. Neque etiam est prohibita iure Canonico; nam omnia iura, quæ in contrarium afferuntur, manifestè solùm loquuntur de pœnâ, quæ ligat iustè resilientem; quam solam annullant, vt patet discurrenti per singula. Nam *in cap. gemma*, vt dixi antea, agitur de sponsalibus ante pubertatem, à quibus post pubertatem licitè possunt sponsi resilire. In lege *Titia*, agitur de puella, quæ noluit contrahere matrimonium, quod ab eius patre tunc mortuo, antea promissum erat; quod certè puella iustè facere poterat. Similiter lex *mulier*, intelligenda est de pœnâ imposita iustè resilienti. Et ratio est aperta; nam leges irritantes hanc pœnam, eam reddunt rationem, quia nimirum matrimonia debent esse libera; sed pœna imposita resilienti solùm minuit libertatem iustè resilienti, non verò iniustè: ergo respectu huius non irritatur pœna. Minor probatur, quia sponsi tenentur sub mortali liberè contrahere, & non iniustè resilire; ergo pœna inducens ad non iniustè resiliendum, non minuit, imò potiùs conseruat libertatem matrimonij. Firmatur, nam vbi non est libertas, ibi minui non potest: sed nemo habet libertatem iniustè resiliendi à sponsalibus; quia talis strictissimo iustitiæ vinculo est adstrictus, & necessariò tenetur non resilire sub peccato mortali, & in iure dicitur impossibile, quod licitè fieri nequit; ergo libertas illius per appositionem pœnæ in nullo minui potest. Et certè excommunicatio maior est grauissima pœna, quæ tamen apponi potest iniustè resilienti, quin impediat matrimonij libertatem; item solutio arrharum, quarum quantitas excedere potest quantitatem pœnæ adiectæ, licitè apponitur iniustè resilienti, vt dicetur *sect. seq.* & non impedit libertatem matrimonij; ergo neque adiectio pœnæ. Quare, sicut constat apud Doctores, quia in lege Euangelica sine iustâ causâ illicita sunt diuortia, pœnam iniustè diuertenti validè apponi, vtpotè omni iuri conformem; ita idem similiter dicendum est de sponsalibus; cùm enim vtraque iam ad necessitatem translata sint, cessat generaliter ratio legis, & ipsa lex, quæ vetat eam pœnam ad necessitatem transferri; atque adeò lex irritans pœnam solùm retinet locum in casibus, quibus etiam modò quis licitè sponsalibus, vel matrimonio, quoad cohabitationem, renunciat.

7 Dico *tertiò*, iurantem soluere pœnã sponsalibus appositã, si iniustè resiliat, obligari ad solutionem illius nouo titulo religionis. Ita Lessius *de iust. c. 17. dub. 7. n.* 56. Ratio est manifesta iuxta nostram sententiã, quia talis adiectio pœnæ non est peccatum, cùm ostensum sit, ad nihil, quod aliquo iure prohibitũ sit, obligare; ergo rectè potest iuramento confirmari, & ligari.

8 Ex his constat quid dicendum sit ad quatuor illa proposita pro priori, & communi sententia.

Ad primũ iã est ostensum, adiectionem pœnæ, si sit contra iustè resilientẽ, nullam esse; esse verò validam, & licitam contra iniustè resilientem, neque inde impediri contrahentium libertatem.

Ad secundum dictum similiter patet, nullã esse culpam, nec venialem, adiicere sponsalibus eam pœnam iniustè resilientibus, vnde similiter licitũ est, posse peti interesse lucri cessantis, & damni emergentis ex iniustâ sponsalium dissolutione. 9

Ad tertium dico, iuramentum appositum pœnæ cõtra iniustè resilientẽ obligare nouo titulo ad solutionem pœnæ, cùm sit de re licitâ, & honestâ. Addo, etiã in contrariâ sententiâ asserente eam stipulationẽ esse peccatum veniale, non inde sequitur pœnæ prædictæ solutionẽ esse peccatum, & consequenter iuramentũ eam soluendi verè obligare. Ratio est, quia solutio talis pœnæ non est prohibita: patet, quia non est prohibita ratione sui, vt constat; neque ex eo quòd sit solutio pœnæ, quæ sit illicitè apposita, etiã si hoc admittatur; nam etiam solutio pœnæ oblatæ homicidæ, qua conductus est ad homicidium patrandum, est licita, quamuis conductio fuerit illicita, quia ex eo non approbatur conductio, sed satisfit obligationi relictæ ex conductione: iuramentum autem obligat quoties licitè impleri potest, vt dicitur *in cap. debitores 6. & in cap. si verò 8. de iureiurando.* Alia autem est ratio clerici promittentis se sistere iudici sæculari; quia non solùm hoc promittere, sed maximè tali se sistere iudici est iniuriosum Ordini clericali. Vnde ista actio est, quæ per se primò prohibetur, & ipsa promissio talis actionis se sistendi prohibita est tantùm consequenter, quatenus excitat ad rem illicitam faciendam. 10

Nec verum puto, quod ibi dicitur, eam appositionem pœnæ opponi bono publico, vt matrimonia liberè contrahantur, quia aliter contractis sunt nata sequi iurgia inter coniuges, quæ Rempublicam perturbãt. Non, inquam, probo, quia etiam si appositio pœnæ contra iniustè resilientem esset prohibita, non esset ad bonum publicum primò, & per se, sed tantùm secundariò, quatenus per eam immediatè solum officitur ei, qui cupit resilire: nam aliàs simili modo omnia priuata ciuiũ damna cederent primò, & per se in dãnum Reipublicæ. Vnde similiter esset è bono publico, ne quis ciuis sua bona ludo vetito dilapidaret, quoniam inde sæpè maximæ familiæ affliguntur, & graues rixæ tam domi, quàm foris nascuntur, qua Rempublicam turbant; quod tamen est falsum: nã sic perdita tenetur soluere, qui hoc iurauit, quia promissio soluendi ita perdita tantùm censetur immediatè prohibita ob priuatum damnum. Idem ergo ferendum est iudicium de incommodis, quæ Respublica accipit ex eo, quòd priuata matrimonia malè cedunt. Cõstat enim apud graues Doctores, inter quos Sanchez *lib. 1. disp. 32. n.* 8. cùm aliquis contractus primariò irritatur in fauorem & bonum publicum, non confirmari iuramento; secus quando principaliter ob priuatam vtilitatem, quamuis secundariò, & minus principaliter publicam vtilitatem contineat. Ratio est, quia iuramentum confirmat contractum, dummodo non sit contra bonos mores, nec in præiudicium tertij. *c. cùm contingat, de iureiurando.* Vnde non confirmat quando est contra publicam vtilitatem principaliter, quia illi tanquam tertio præiudicatur principaliter, nec priuatus fauori publico renunciare potest, sed suo tantùm. *c. si diligenti, de foro competenti.* At quando est solus fauor publicus secundariò, & consequenter; lex canonica de eo nõ curat, cùm non oriatur magnum præiudicium bono publico, & renunciet is, cuius principaliter interest, & inde est, vt tunc iuramento confirmetur, vt cõstat ex *c. 2. de pactis in 6. & Auth. Sacramenta puberum. C. si aduers. vendit.* vbi contractus minorum fauore, nullo confirmatur iuramento. Et ex *cap cùm contingat, de iureiurando, & c. 2. eodem tit. in 6.* vbi alienatio fundi dotalis mulierum fauore nulla firmatur iuramento. 11

Ad

12 Ad quartum dico, in nostrâ doctrinâ certum videri, pœnam, v. g. pecuniariam solutam à iustè resiliente à sponsalibus, non posse alterum in conscientiâ retinere. Patet, quia eam nullo titulo retinere potest, quandoquidem nullum ius habet in illam, cùm iustè resiliens non teneatur eam soluere, vt dixi *dicto* 1. Quare sicut vsurarius, vel latro, qui accepit pecunias sibi extortè promissas, quamuis cum iuramento, non potest licitè eas retinere; ita nec sponsus accipiens pecuniam à iustè resiliente extortam, quamuis cum iuramento, nequit eam facere suam, & tenetur eam restituere. Prætereà etiam videtur certum, pœnam solutam ab iniustè resiliente, posse alterum in conscientiâ retinere. Patet, quia, vt probatum est *dicto* 2. licitè, & honestè potest apponi pœna iniustè resilienti: ergo, & potest licitè, & honestè retineri. In opinione verò eorum, qui dicunt pœnam adiectam contractui sponsalium, etiam contra iniustè resilientem esse nullam ex legum dispositione, nec resilientem teneri eam soluere, nisi sit illi pœnæ appositum iuramentum, tametsi sentiant nonnulli talem pœnam solutá à nolente implere sponsalia, non posse alterum retinere, quia non apparet quo titulo eam retinere queat; mihi certè videtur verius, non teneri eam restituere, vt docent Sanchez *lib. 1. disp. 31. n. 2.* Lessius *de iust. c. 17. dub. 7. n. 56.* Coninch *disp. 22. dub. 5. n. 26.* Quia leges non faciunt alium incapacem talis receptionis, sed tantùm liberant alterum ab obligatione soluendi. Firmatur, nam iura irritantia has stipulationes pœnales non impediunt domini translationem, nec retentionem in recipiente, sed solùm irritant stipulationes istas pœnales, quoad effectum obligationis soluendi pœnam; & soluenti eam concedunt in iudicio actionem repetendi: ergo cùm pœnalia sint, non debent ad aliud extendi, sed quoad translationem dominij standum est iuri naturæ, iuxta quod valida est illa dominij translatio. Nam soluens non soluit pecuniam sub conditione, si debeam, se absolutè, vt pactis stet. Quòd verò in eo aliquo errore ducatur, putando se ad hoc teneri, sibi imputet: neque enim alter tenetur eum docere suum ius; nec iura omnia irritant ex errore facta, sed sufficit quòd dent restitutionem in integrum, vel restitutionem soluti. Quod satis declarat exemplum illud de perdéte ludo pecuniâ creditâ, qui licèt non teneretur soluere, si tamen soluat, recipiens non teneretur restituere, nisi ad id à iudice compellatur: quia leges Caroli V. solùm irritant talis ludi contractum, quoad effectum obligationis soluendi, quod ludo amissum est, non verò quoad effectum transferendi dominium, si soluatur. Hæc omnia puto intelligenda, modò pars per iniustitiam alterum non cogat ad solutionem, vel impediat repetitionem: tunc enim per iniuriam esset alteri causa damni, & sic teneretur ad restitutionem.

SECTIO II.

Qua ratione possint arrhæ apponi sponsalibus, vt hæc confirmentur.

1 PRo explicatione obserua *primò*, arrham tripliciter accipi posse. *Primò* pro donatione, quam vir facit vxori in dotis præmium. *Secundò* pro donatione propter nuptias. *Tertiò* pro pignore, quod inter sponsos datur in signum implendi sponsalia, & perficiendi contractum matrimonij, quod vulgo appellatur, *Señal*; instar aliorum signorum, quæ in venditionibus, aliisque contractibus dari solent. Atque in hac significatione sumuntur arrhæ, vt vocari solent arrha sponsalitia.

Obserua *secundò*, vt aliquid habeat rationem arrhæ, non sufficere illud promittere, sed deberi de facto dari. Id constat ex communi vsu in aliis contractibus, in quibus nihil habet rationem arrhæ, nisi de facto tradatur ante completum contractum. Quare si arrhæ [non] tradantur, sed in posterum soluendæ promittantur, potius pœna, quàm arrhæ dicendæ sût. Exigitur autem dum traduntur arrhæ, vt expresè dicatur dari in signum futuri matrimonij; nam simpliciter tradita potiùs sponsalitia largitas sunt. His positis 2

Dico *primò*, licitum esse in sponsalibus tradi arrhas amittendas ab iniustè resiliente, & in quacunque quantitate de iure communi; & tam in re mobili, vt pecunia, quàm immobili, vt fundo. Ita communiter Doctores. 3

Prima pars constat, quia nullo iure impeditur, imò id approbatur iure ciuili, *l. arrhis, & l. fin. C. de sponsalibus*; nullumque est ius Canonicum illud corrigens. Imò iure Pontificio licitas esse arrhas; probat textus *in cap. si quis vxorem, cum sequenti, 27. q. 2. cap. nostrates, cap. fœmina 30. q. 5.* Et ratio est, quia traditio arrhæ ex se nullo modo impedit libertatem, nam cùm sponsi teneantur sub mortali liberè contrahere, & non iniustè resilire; arrha inducens ad non iniustè resiliendum non minuit, imò potiùs conseruat libertatem matrimonij. Firmatur, nam traditio arrhæ multo minus impedit libertatem, quàm appositio pœnæ, quia cæteris paribus timor amittendi arrhas, vtpote iam traditas, & non soluendas, minor est quàm soluendi pœnam appositam, vtpotè nondum traditam: & regulariter arrhæ traditio, vtpotè rei, quæ de præsenti datur, est minor, quàm appositio pœnæ, vtpotè rei, quæ promittitur in futurum; & appositio pœnæ licita est, nec minuit libertatem, vt ostendi præcedenti sectione *dicto* 2.

Secunda pars, nempe arrhas posse validè constitui, & tradi in quacunque quantitate inspecto iure communi, similiter probatur: quia traditio arrharum nullo iure restringitur, seu limitatur, nam ius commune indefinitè loquitur de illis, nec eas restringit, seu limitat: ergo possunt validè in quacumque quantitate tradi, & constitui. Verum est iure ciuili Castellæ, arrhas non posse excedere decimam partem bonorum dantis illas, vt constat ex *l. 1. tit. 2. lib. 3. fori*, quæ approbatur *l. 2. tit. 2. lib. 5. nouæ recopilat.* Cæterùm iure communi non est determinata quantitas in arrhis constituendis. 4

Obiicies, esse limitandam quantitatem arrharum, attentâ qualitate personarum, propter ipsam libertaté matrimonij: si enim pauperes magnam arrham constituunt, cùm is qui accepit duplum, aut quadruplum soluere teneatur, quis dubitet illo infringi matrimonij libertatem, quod inter locupletes secus contingit. Verùm respondeo hoc non obstare, cùm amissio imponatur resilienti sine causâ rationabili & iusta: diximus autem in superiori sectione, licitam esse adiectionem pœnæ his, qui sine iustâ causâ resiliunt ab sponsalibus.

Tertia pars similiter probatur, quia arrharum traditio etiam in re immobili nulla lege reprobatur, quamuis *in l. final. C. de sponsalibus*, tantùm fiat mentio earum in quantitate numerata. 5

Dico *secundò*, arrhas posse validè ab vtroque contrahente constitui. Ita communiter Doctores, Sanchez, Couarruuias, & alij; quia mutua arrharum traditio nullo iure irritatur; neque est superflua, quia iniustè resiliens amittit arrhas à se traditas, & tenetur sibi traditas restituere. 6

7 Dico *tertiò*, quid circa arrhas iure statutum sit *in c. mulier, de sponsalibus, & arrhis*. Nam *primò* statuitur, vt si is, qui arrham accepit, iniustè à sponsalibus resiliat, duplum restituat, videlicet ipsam arrham, & eius valorem, idque sine vllo alio contractu. *Secundò*, vt contrahentes possint inter se statuere, vt iniustè resiliens reddat arrham, & præterea duplum, aut triplum eius valorem, non tamen amplius. Is autem, qui eam tradit, iniustè resiliens, eam de iure amittit. *Tertiò*, vt qui teneatur his pactis, necessarium esse vt expleuerit vigesimum quintum annum: minores verò, nisi veniam ætatis impetrauerint, vt scilicet possint ampliùs se obligare, si iniustè resiliant, tantùm teneri reddere arrham, non verò præterea soluere eius valorem, aut duplum. *Quarto*, ne iniustè resiliens, aut arrham perdat, aut si eam receperit, quidquam præter eam soluat. *Quintò*, vt non solùm sponsi, sed etiam eorum parentes, aui, ac proaui validè pro suis filiis, aut nepotibus, eiusmodi conditione arrhas dent, aut recipiant. Totum hoc habetur in dictâ lege. Notat Sanchez *lib. 1. disp. 36.* de communi sententiâ, prædictam legem non esse iure Canonico abrogatam. Si verò in aliquâ prouinciâ esset abrogata, non obligaret.

8 Dico *vltimò*, si matrimonium fiat, arrhæ debent redire ad eum, qui eas tradidit, idem est si ob iustam causam non fiat. Est communis apud omnes. Et ratio est, quia arrhæ dantur quasi pignora matrimonij contrahendi: ergo sicut in aliis contractibus dans signum illud recuperat, si contractum perficiat, aut si ob iustam causam non potest perficere, ita & in isto: & sicut in aliis contractibus is, qui iniustè resilit, amit-
9 tit illud, pariter in isto. Ex quo infero, cùm pater, v.g. filium suum promittit, & dat arrham, & per ipsum nō stat, vt matrimonium contrahatur, nō perdere arrhā, vt benè Sanchez *disp 36. n. 13.* quia hæc perditio arrhæ, aut dupli solutio, habet rationem pœnæ conuentionalis; hæc autem non debet solui, cùm nulla interuenit culpa contra pacta.

10 Circa legem prædictam *in d. c. mulier*, oritur difficultas, an factâ conuentione inter contrahentes, quòd nimirum accipiens arrhas, iniustè resiliat, reddat triplum, id est, ipsas arrhas, & ter tantundem; factâ, inquam, hac conuentione iniustè resiliens teneatur in conscientiâ ante iudicis sententiam reddere non tantùm arrhas, sed etiam reliquum.

Negat Sanchez *disp. 37.* cum aliis, quos ipse refert. *Primò*, quia ea videtur intentio contrahentium, qui ideo eas pœnas apponunt, vt metu condemnationis per iudicem faciendæ possint partem cogere, vt stet contractui.

Secundò, quia cùm prædictæ pœnæ sint valdè rigidæ, videtur æquitas postulare, vt non debeantur antequam arbitrio iudicis decernatur quid debeatur, vt ipse earum rigorem possit moderari.

11 Alij verò dicunt, quando clarè constat, spōsum iniustè resilire, non teneri resilientem eam pœnam soluere, si non petatur ab alio sponso, vel parte: si tamen exigatur, teneri in foro cōscientiæ eam illi soluere absque vlla contradictione, & nullâ spectatâ iudicis sententiâ. Ita Couarruuias 4. *Decretal. c. 6. §. 8.* Coninch *disp. 22. dub. 4.* Basilius *c. 19.* Molina *tom. 1. de iust. tract. 2. disp. 97.* Lessius *de iustit. lib. 2. c. 20. dub. 15. n. 135.* & alij.

Primam partem huius sententiæ firmant, quia nimis rigidum apparet iniustè resilientem teneri soluere illam pœnam conuentionalem, etiamsi nemo exigat, neque ea videtur esse mēs cōtrahentium: est enim nimis durum, & moribus hominum non satis accommodatū, vt solutio pœnæ debeatur ante exactionem partis, quæ hîc vicem iudicis supplet: sicut neque pœna legalis, id est, per legem apposita. Vnde censetur pars non petendo remittere.

Secundam partem probant *primò*, quia ea pœna non debetur ex dispositione legis, sed ex partium conuētione; ergo non exigit infligi per sententiam iudicis, sed exigi à parte. Patet consequentia, quia sicut iudex habet ius exigendi à reo pœnas legi debitas, sic & pars habet ius exigēdi pœnas sibi debitas ratione pacti; quia habet ius exigendi quod ex iusto pacto debetur. *Secundò*, hæc esse videtur mens contrahentium; conueniunt enim de solutione pœnæ, nullâ factâ mentione sententiæ iudicis: nam ideo à partibus illæ pœnæ ex pacto apponuntur, vt sine auctoritate iudicis pars possit cogere, vt stet pactis; vt enim cogatur auctoritate iudicis, nihil opus erat appositione pœnæ, cùm iudex eam per se nolenti stare pactis possit infligere. *Vltimò*, amissio arrhæ datæ non minus habet rationem pœnæ conuentionalis, quàm redditio dupli, vel quadrupli; atqui eam recipiens, si dans iniustè resiliat, ante omnem sententiam iudicis habet ius eam retinendi: ergo similiter si recipiens iniustè resiliat, pars habet ius illud duplum, vel quadruplum exigendi: nam dans arrham non minus intendit partem obligare ad pœnam soluendam, quàm se ipsum, aliter enim nimis redderet iniquam causam suam. In hac re

Dico *primò*, certum esse apud omnes iniustè resilientem teneri soluere ante omnē exactionem partis, totum interesse lucri cessantis, vel damni emergentis ortum ex dissolutione cōtractus. Patet, quia alter spōsus patitur iniustè damnum culpâ ipsius resilientis: ergo iste tenetur in conscientia ante omnem petitionem illud damnum resarcire. 12

Dico *secundò*, certum etiam videri, quod etiam omnes sentiunt, eum qui arrhas accepit, si iniustè resiliat, teneri ante omnem exactionē soluere. Patet, quia nullum habet ius eas retinendi, neque id tanquam pura pœna iudicandum est, sed est ipsa conditio naturæ contractus annexa. 13

Dico *tertiò*, si sermo sit de pœna dupli, debere solui quoque ab iniustè resiliente ante petitionem partis. Ita Paludanus *in 4. dist. 27. q. 1. a. 2. n. 13.* Petrus Nauarra *lib. 3. de rest. c. 2. dub. 10.* Hurtado *disp. 1. dif. 20.* & alij. Moueor, quia prædicta pœna non est purè pœnalis, sed est conuentionalis, ex conuentione, & contractu inita: ergo ante omnem exactionem partis debet statim solui, sicut quoduis aliud debitum ex aliis contractibus. Firmatur, nam tametsi lex *mulier*, suprà adducta, illam pœnam dupli præscribat, eam tamen non statuit in puram legalē punitionē alicuius culpæ, sed æquitate secutâ, quid iustum sit, quidque contrahentes videātur intendere, explicat; nimirum vt par sit vtriusque partis contrahentis conditio, vt sicut vnus, si deficiat iniustè, perdit datas arrhas; ita alter, si iniustè deficiat, tantundem perdat: quæ in omni simili contractu, nisi aliud exprimatur, videtur esse contrahentium intentio; præsertim quando illam legem non ignorant: tunc enim secundùm conditiones in eâ præscriptas intendunt contrahere: ergo nisi contrarium expressè intendatur, vel ex consuetudine sit introductum, talis pœna conuentionalis censenda est: ergo idem iudicium ferendum est de illâ, ac de illâ alterâ amissionis arrharum, atque adeò vtraque ante omnem exactionem est in conscientia soluenda. 14

Dico *quartò*, idem dicendum de pœnâ alia conuentionali tripli, vel quadrupli. Moueor eisdem rationibus, ac fundamentis, nam talis pœna non debetur ex dispositione legis, sed ex partium conuentione, atque adeò idem iudicium ferendum 15

dum est de illa tripli, vel quadrupli, ac de illâ pœnâ dupli.

16 Dicò *vltimò*, prædicta dicta procedere, quando clarè constat, partem, nempe sponsum iniustè resilire à contractu sponsali. Nam quando de hoc esset aliquod dubium, certum videtur nihil deberi ante sententiam iudicis, seu eius declarationem. Addo posse etiam contingere, vt alicubi ex consuetudine, ad solutionem prædictarum pœnarum exigatur iudicis condemnatio, quæ seruanda est: est enim spectanda, & seruanda loci consuetudo. Si verò ea non sit, vrget obligatio conscientiæ prædictam pœnam conuentionalem soluendi, non solùm ante sententiam iudicis, sed etiam ante omnem partis requisitionem.

Ex dictis manent soluta argumenta pro aliis sententiis opposita, quatenus nostræ opponuntur.

SECTIO III.

An sponsalibus adiici queant alij contractus, præsertim pactum permanendi in aliquo loco.

1 CIrca primum certum videtur apud Doctores, in contractu sponsalium pro securitate matrimonij contrahendi, posse interuenire fideiussores: quia nullo iure id prohibitum est. Maior controuersia est de pignoribus. Verius tamen existimo, posse ea admitti pro securitate arrharum nondum traditarum, vt benè Sanchez *disput.* 38. cum aliis. Et ratio est, quia cùm arrhæ admittantur in contrahendo matrimonio, pignora accessoria arrhis valida erunt.

2 Maior difficultas est de alio contractu habitandi in certo aliquo loco, de quo latè Basilius Ponce *lib.* 12. *c.* 20. Breuiter dico, valere pactum de commorando perpetuò in aliquo loco, v.g. in aliqua ciuitate. Ratio est, quia non est cur ea potestas homini denegetur, vt constat ex iure naturali, nec etiam ex iure positiuo; ergo adimplendum erit tale pactum nullâ lege prohibitum, vt constat ex *l.* 1. *de pactis.* Neque inde sequitur reddi hominem seruum. Quamuis enim eo pacto restringatur libertas, at ea restrictio talis est, vt liberè sibi quis possit ex pacto imponere. Neque verò tale pactum simile est alteri pacto de incarcerando, & aliis similibus; non enim sunt omnia facta eiusdem rationis.

3 Similiter dico, cùm in contractu matrimonij, vel sponsalibus, vt sæpè fit, apponitur pactum, vt vir teneatur perpetuò habitare in domicilio vxoris, neque possit aliò domicilium transferre, eiusmodi pactum valere. Patet, tum quia in traditione rei suæ potest vnusquisque pactum quod vult apponere, *l.* 1. *C. de pactis, & cap. verum, de condit. apposit.* ergo idem est in traditione mulieris, cùm tradat se ipsam viro per matrimonium. Tum etiam, quia pactum istud non est contra bonos mores naturales, cùm licèt vxor parere teneatur marito in alium locum se transferenti, quia iure naturali viro subdita est; potest tamen ille pacto se astringere ex iustâ causâ ad habitandum in aliquo loco. Quæ enim in hoc turpitudo apparet? eo ergo paciscente de commorando in aliquo certo loco valet pactum, & compelli potest. Neque est contra libertatem ingenui, quia ille potest, si vult, illi libertati renunciare, vt dictum est; sicut per clausuræ votum se obligant fœminæ religiosæ ad commorandum in certo loco. Addo tale pactum non tam poni marito ad obligandum illum, quòd habitet in certo loco, quàm ne vxor cogatur dimittere ciuitatem, in qua fuit nata, atque nutrita, & ne separetur à parentibus, & consanguineis, *l. possessioni, C. commun. vtriusque iudic.* quæ separatio est nimis dura, *l. liberorum, de verb. significat.*

Est verò limitanda proposita doctrina, nisi noua causa emergat mutandi domicilium; tunc enim, etiam si pactum sit iuramento confirmatum; licebit resilire, & mulier tenebitur virum sequi, vt cùm communi tenet Sanchez *disp.* 40. *n.* 3.

Quæres, an è contrario valeat pactum, ne quis possit ingredi in aliquam ciuitatem, quod frequenter fit in remissionibus iniuriarum, & delictorum. Respondeo valere, etiam si perpetuum sit, quia hoc pactum nihil continet contra bonos mores ciuiles, & naturales, & est de re, quam quis facere potest, scilicet domicilium mutare. Deinde hoc pactum conducit ad quietem consanguineorum occisi, ad delinquentis securitatem, ne oculis eorum, qui iniuriam passi sunt, obuius fiat occisor, & ex eius conspectu iterum reuiuiscat odium accenso sanguine. Quis enim oppositum non iudicet indecens, imò & inuerecundiâ plenum, & discordiarum seminarium? Reipublicæ etiam interest, vt aliqua pœna puniatur is, qui vltimo supplicio afficiendus erat, nisi remissionem illam conditionatam impetrasset ab offenso. Neque obstat quòd eiusmodi pactum videatur quoddam exilij genus continere, & impositio exilij pertineat ad iudicem: non, inquam, obstat, quia non imponitur vt exilium, quasi transgrediens criminaliter sit puniendus, sed ex pacto, & conuentione partium. 4

DISPVTATIO VIII.

De variis sponsalium effectibus.

DVplex in genere distingui solet sponsalium effectus, alius naturalis, & quasi intrinsecus ex ipsomet sponsalitio contractu resultans ex natura rei; alius quasi extrinsecus, & humanus positiuus vi solius iuris Ecclesiastici ex sponsalibus ortus. Prior effectus est ipsa intrinseca obligatio naturalis stricta, & grauis sub culpâ resultans ex sponsalibus ipsis; de quo latè egi suprà *disp.* 6. *sect.* 1. Posterior effectus secundi generis, ex solo iure ecclesiastico procedens, est duplex; primus est impedimentum publicæ honestatis; secundus est sponsalia ipsa per copulam transire in matrimonium. His duobus effectibus addunt alij tertium, nempe licita esse sponsis de futuro oscula, amplexus, aliosque tactus non impudicos. Totum hoc est in hac disputatione expendendum.

SECTIO I.

An, & quomodo sponsalia gignant impedimentum publicæ honestatis.

IMpedimentũ publicæ honestatis, quatenus ex spõsalibus oritur, ita appellatur, eò quòd æquũ sit propter publicam honestatem, & decentiam, vt matrimoniũ impediatur inter aliquas personas, quæ factæ sunt sibi 1

sibi propinquæ e[illegible] sponsalia. Vnde hac de causa appellatur propinquitas consurgens ex sponsalibus. Circa hoc impedimentum ex sponsalibus ortum,

2 *Primò* certum est apud Doctores, non esse impedimentum iure naturæ, sed iure Ecclesiastico statutum. Patet, tum quia nusquam gentium, præterquam in populo Christiano, eius ratio habita est. Tum etiam, quia non reputatur notabiliter indecorum secundùm lumen naturæ coniugium inter sponsum de futuro, & sororem sponsæ defunctæ, vel vice versâ, celebratum: ergo hoc impedimentum sola Ecclesiæ auctoritas induxit. Quæ censuit propter publicam decentiam, morumque honestatem conuenientem, vt propter inchoationem matrimonij, quæ in sponsalibus reperitur, consanguineis alterutrius sponsi interdicatur matrimonium cum altero. Et ratio congruēs fuit, quia per sponsalia coniunguntur sponsi, non tamen perfectè, sicut per matrimonium, sed imperfectè, tanquam per quoddam matrimonij initium: ergo conueniens fuit, vt sicut per matrimonium consummatum affinitas contrahitur dirimens nuptias subsequentes, ita ex sponsalibus aliud vinculum coniunctionis oriretur, minus tamen perfectum affinitate, quod similiter subsequens matrimonium dissolueret.

3 *Secundò*, etiam certum est ex sponsalibus validis, & certis, oriri iure Ecclesiastico impedimentum publicę honestatis dirimens matrimonium cum consanguineis alterius sponsi in primo tantùm gradu. Quare si quis post prædicta sponsalia celebrata cum Franciscâ, matrimonium contraheret cum illius sorore, vel matre, vel filiâ, inualidè contraheret. Totum id constat ex Trid. *sess.* 24. *c.* 3. vbi hoc impedimentum in sponsalibus restrictum est ad primum gradum, verùm ante Tridentinum ex iure antiquo extendebatur ad quartum, & oriebatur hoc impedimentum publicæ honestatis ex sponsalibus non modò validis, sed etiam inualidis, seu irritis, dummodo aliunde quàm ex defectu cōsensus essent irrita, vt si ab amente, vel infante fuissent contracta, cùm neuter sit liberi consensus capax. Id totum statuit Bonifacius VIII. *cap. vnico, de sponsalibus, in 6.* his verbis. Ex sponsalibus puris, & certis, etiamsi consanguinitatis, affinitatis, frigiditatis, religionis, aut aliâ quauis ratione sint nulla, dummodo non sint nulla ex defectu consensus oritur efficax ad impediendum, & dirimendum sequentia sponsalia, vel matrimonia, nō autē ad præcedentia dissoluendum, impedimentum iustitiæ publicæ honestatis. Hæc Bonifacius. Iustissimè autem instituit Bonifacius, vt ex nullis, id est, initis re ipsâ, licèt inualidè sponsalibus oriretur idem impedimentum publicæ honestatis, quod ex validis; vt hac ratione obuiam iretur fraudibus, & iniquitatibus multorum ex vehementi desiderio spe matrimonij cum certis personis contrahendi, sæpè contra fas, & Ecclesiæ statuta, contrahere sponsalia enitentium; quod enim & attentare desinent, intelligentes ex illis licèt irritis, consurgere impedimentum, quod subsequens matrimonium dirimet.

Neque huic iuri antiquo Bonifacij Octaui opponendus est S. Th. *in* 4. *disp.* 41. *q.* 1. *a.* 1. *quæst.* 4. *ad* 3. docens ex sponsalibus irritis non oriri hoc impedimentum. Nam, vt latè ostendit Basilius Ponce *lib.* 7. *c.* 36. ante Bonifacium Octauum, qui sextum librum Decretalium edidit, & consequenter ante illud *cap. vnicum, de sponsalibus*, nulla fuit scripta lex, quæ ex sponsalibus eiusmodi diceret oriri impedimentum publicæ honestatis; vnde ab eo capite primum de ea re emanauit decretum. At S. Th. scripsit ante illud editum à Bonifacio VIII. decretum, & scripsit verè, spectata solâ rerum naturâ, quæ cum ea sit, vt ex nihilo nihil fiat, ex sponsalibus nullis conclusit nullum oriri impedimentum. Quod etsi ita sit, si sola sponsalium natura spectetur, minimè tamen si Ecclesiæ, vel Papæ potestas, & auctoritas, quæ illud instituit postea iustâ de causâ iam adductâ.

Cæterùm Tridentini auctoritate, & decreto impedimentum hoc ex solis validis sponsalibus, & ad solum primum gradum oritur. Sic enim statuit *sess.* 24. *decreto de reformatione matrim. c.* 3 his verbis. Iustitiæ publicæ honestatis impedimentum, vbi sponsalia quacumque ratione valida non erunt, sancta Synodus prorsus tollit; vbi autem valida fuerint, primum gradum non excedant; quoniam in vlterioribus gradibus iam non potest huiusmodi prohibitio absque dispendio obseruari. Ex quibus

Colligo *primò*, ex sponsalibus contractis inter illos, inter quos non potest valere matrimonium ratione alicuius impedimenti, non oriri publicam honestatem, iuxta dispositionem Tridentini, quamuis iure antiquo consurgeret. Quare si quis cum Francisca, v. g. validè contraxit sponsalia, & postea alia celebrat sponsalia cum sorore Franciscæ, non afficitur impedimento publicæ honestatis, ratione cuius nequeat amplius cum Franciscâ contrahere matrimonium. Ratio est, quia sponsalia cum sorore Franciscæ sunt inualida: ex sponsalibus autem inualidis non consurgit impedimentum publicæ honestatis; sicut consurgit ex sponsalibus priùs celebratis cum Francisca, ratione cuius impedimenti efficitur, ne valida sint posteriora sponsalia celebrata cum sorore Franciscæ, atque hoc expresè habetur *cap. vnico, de sponsalibus in* 6. 4

Colligo *secundò* ex sponsalibus celebratis cum persona incertâ, non oriri impedimentum publicæ honestatis, vt constat ex *d. cap. vnico, de sponsalibus, in* 6. illud enim impedimentum tantùm oritur ex sponsalibus cum determinatâ personâ. Similiter ex sponsalibus conditionatis non gignitur hoc impedimentum, nisi purificatâ conditione, quia ante euentum conditionis non sunt pura, neque certa, *d. cap. vnico.* Quare si quis contraxit sponsalia sub conditione de futuro cum Franciscâ, & postea absolutè celebrat alia cum Mariâ sorore Franciscæ, non afficitur impedimento publicæ honestatis, dissoluente priora sponsalia celebrata sub conditione cum Francisca. Ratio est, quia posteriora sponsalia non possunt inducere obligationem ad aliquid illicitè faciendum. At illicitè fieret matrimonium cum Mariâ sorore Franciscæ; quia ex vi prioris promissionis adest obligatio expectandi euentum conditionis, ante quem euentum non potest sponsus rem vni sub conditione promissam tradere alteri; matrimonium tamen esset validum, si celebraretur cum Maria ante conditionis euentum; nam ante conditionis euentum non est inductum impedimentum publicæ honestatis, ratione cuius dissoluatur matrimonium. 5

Colligo *tertiò*, ex sponsalibus contractis ante septennium, nisi post septennium appareat, eosdem consensisse, vel mutuâ habitatione, vel aliis signis, ex adductis suprà *disp.* 4. *sect.* 6. non oriri publicam honestatem, quia sponsalia ante septennium nulla sunt. Quòd si post septennium ante ætatem nubilem contrahant de præsenti, cùm illud matrimonium habeat rationem sponsaliorum iuris interpretatione, gignerent impedimentum publicæ honestatis. Similiter ex sponsalibus, quæ parentes pro filiis contraxerunt, si illis vel non contradicant præsentes, vel postea rata habeant tacitè, vel expresè, cùm illa valeant, nascitur etiam publica honestas; secus minimè. Sic habetur *cap. vnico, de desponsatione impub. in* 6. §. 1. 2. & 3. 9

Col

7 Colligo *quarto* ex sponsalibus oriri impedimentum publicæ honestatis dirimens cum consanguineis alterius sponsi in primo gradu, non verò cum affinibus. Vnde qui post sponsalia facta cum Francisca contrahit matrimonium cum affine Franciscæ, vt cum ea, quæ fuit vxor fratris Franciscæ, validè contrahit. Patet, tum quia textus suprà relati hoc impedimentum statuentes solis consanguineis nuptias interdicunt. Tum etiam, quia coniuges non arcentur à matrimonio cum affinibus alterius coniugis, vt infrà *disp.* 31. *sect.* 6. *n.* 4. dicemus: ergo multo minùs sponsi de futuro. Oritur autem cum consanguineis alterius sponsi in primo gradu, etiam cum illegitimis, quia etiam hi sunt veri naturales consanguinei; atque ideo eadem honestas naturalis versatur in abstinendo à matrimonio cum consanguineis sponsi legitimis, ac illegitimis.

8 Colligo *vltimo*, infidelem, qui tempore infidelitatis contraxit sponsalia cum Francisca, posse validè matrimonium inire cum eius matre, vel sorore, non solùm ante Baptismum, verùm etiam post susceptum Baptismum. Ratio est, quia prædictum impedimentum non est inductum iure naturæ, vel diuino, sed iure Ecclesiastico, cui non sunt subiecti infideles.

9 Quæres, an impedimentum publicæ honestatis possit aliquando concurrere cum impedimento affinitatis. Respondeo affirmatiuè; vt habetur *cap. litteras, de despons. impub.* Vnde qui celebrauit sponsalia cum Maria, & postea capulam habet cum Francisca sorore Mariæ, neutram potest ducere; quia non potest ducere Franciscam propter impedimentum publicæ honestatis ortum ex sponsalibus cum Maria celebratis, dirimens matrimonium cum consanguineis Mariæ in primo gradu; neque potest ducere Mariam propter impedimentum affinitatis, consurgens ex copula illicita habitâ cum Francisca sorore Mariæ, & dirimens matrimonium vsque ad secundum gradum.

Sectio II.

An impedimentum publicæ honestatis cesset, quamdiu sponsalia valida, postea morte, vel mutuo consensu, vel aliâ de causâ dissoluuntur.

1 Sensus quæstionis est, an hoc impedimentum sit perpetuum, ita vt nec morte alterius sponsi, neque ex sponsalibus validis mutuo consensu dissolutis, alia de causa extinguatur. Affirmat semper perpetuum esse Sanchez *lib.* 7. *disp.* 68. *n.* 20. cum aliis. Atque in primis non dissolui illud impedimentum per mortem alterutrius sponsi, probat, quia id videtur expressè definiuisse Gregorius, & Iulius *c.* 14. *&* 15. 27. *q.* 2. cuius vtriusque capitis verba partim ex vno, partim ex altero hæc sunt. Si quis vxorem desponsauerit, vel eam subarrhauerit, quamquam postmodum proueniente die mortis eius, nequiuerit eam ducere in vxorem, neque eius superstes frater, neque vllus de consanguinitate eius eandem sibi tollat in vxorem vllo vnquam tempore; quod si inuentum fuerit factum, separetur omnino. Præterea quòd non dissoluatur prædictum impedimentum ex sponsalibus validis, mutuo tamen consensu dissolutis; ideo ostenditur, quia permanet tale impedimentum ex sponsalibus etiam morte alterius dissolutis: ergo multò magis ex dissolutis mutuo consensu.

Alij verò sentiunt, ex sponsalibus, quæ mutuo consensu dissoluuntur, nullum permanere impedimentum. Ita Rebellus *lib.* 3. *q.* 14. Basilius Ponce *lib.* 7. *c.* 36. *n.* 9 Hurtado *disp.* 21. *diffic.* 1. *n.* 5. & alij. Probant, quia Congregatio Cardinalium censuit eiusmodi sponsalia, quæ postea communi consensu dissoluuntur, esse inualida, vt enim refert Rebellus *in appendice ad* 4. *librum, sect.* 5. *n.* 99. Congregatio Cardinalium declarando verba illa Tridentini, decreti suprà adducti, *quacumque ratione valida non erunt*, sic pronunciat: Si sponsalia soluuntur de consensu, Congregatio censuit esse inualida. Hinc autem conficitur argumentum; nam si sponsalia mutuo consensu dissoluuntur, euanescunt immediatè, & ratione sui redduntur inualida: ergo sponsis viuentibus vnus desinit ad alium pertinere, & ècontra, & consequenter impedimētum euanescit, cùm cōstet ex Tridentino, non contrahi præfatum impedimentum ex sponsalibus quâcumque ratione forent inualida. Confirmatur, quia obligatio sponsalium mutuo vtriusque consensu tollitur; ergo consequenter tollitur impedimentum ex tali propinquitate quasi immediatè ortū. 2

3 Dico *primò*, quando sponsalia per mortem alterius dissoluuntur, præfatum impedimentum manere perpetuum. Hoc dictum commune est apud Doctores omnes, & rectè probatur à Doctoribus primæ sententiæ. Amplius roboratur, quia soluto per mortem alterutrius coniugis matrimonio, manet ex eo contractu affinitas, vt certum omnibus est, & disertè decernit Gregorius IV. 35. *q.* 10. *c.* 1. his verbis. Porrò vno defuncto, in superstite saltem affinitas non deletur, nec alia copula coniugalis affinitatem prioris copulæ soluere potest; ergo similiter cum proportione solutis per alterutrius sponsi mortem sponsalibus, manebit contractus ex illa affinitatis nodus, qui publicæ honestatis iustitia dicitur. Vnde per mortem alterius, non tollitur illa propinquitas, & consequenter nec tollitur impedimentum.

4 Dico *secundò*, quando sponsalia dissoluuntur mutuo consensu contrahentium, adhuc non cessare impedimentum publicæ honestatis cōtractum ex sponsalibus validis, & certis. Ita opinor cum Doctoribus primæ sententiæ, & ratio, meo iudicio, efficacior hæc est; quia impedimentum matrimonij non dependet à voluntate contrahentium, sed ab Ecclesia, quæ constituit, vt impedimentum publicæ honestatis consurgat ex sponsalibus validis; sponsalia verò nō ob id non fuerunt valida, quòd postea dissoluantur, vt constat. Ratio autem motiua, propter quam inductum est ab Ecclesiâ impedimentum publicæ honestatis, adhuc militat, quando sponsalia mutuo consensu dissoluuntur; eo quòd non deceat matrimonium contrahi inter aliquas personas, quæ sibi factæ sunt propinquæ per sponsalia: aliàs enim posset hoc impedimentum cessare quoque post mortem alterius sponsi; non enim sponsalia videntur magis dissolui per mutuum consensum, quàm per mortem, per quam perpetuò dirimuntur, vt ostensum est. Nec valet dicere cum Hurtado, esse discrimen: nam sponsalia, quæ mutuo consensu dissoluuntur, euanescunt immediatè, & ratione sui, & sponsis viuentibus vnus desinit ad alium pertinere, & ècontra; non verò, quæ morte alterius dissoluuntur, quia ista mediatè tantùm, & ex defectu subiecti, & ipsis viuentibus semper vnus pertinuit ad alium; & è contra, ac proinde ex istis vtpotè perpetuis, & semper validis oritur hoc impedimentum, & non ex illis. Non, inquam; valet, quia sponsalia per mortem etiam euanescunt, imò etiam magis; quia per mortem perpe-

tuò dissoluuntur; at dissoluta per mutuum consensum, iterum per nouum consensum contrahi possunt. Immediatè etiam, & ratione sui per mortem euanescunt, quia immediatè euanescit omnis consensus, & radix illius, nempe vita humana. Vnde sicut sponsis viuentibus, vnus desinit ad alterum pertinere per mutuum consensum, ita multo magis mortuo alterutro. Non ergo est peculiaris ratio, nec speciale discrimen.

5 Dico *tertiò*, quando sponsalia dissoluuntur, quia vnus propter sufficientem causam resiliuit, non cessare adhuc impedimentum publicæ honestatis. Hoc manifestè sequitur ex præcedentibus. Patet, quia in hoc euentu efficacius solui non possunt sponsalia, quàm morte alterutrius sponsi; at ne tunc quidem illud impedimentum soluitur, vt ostensum est: ergo nec in illo euentu.

6 Ex dictis colligo, prædictum ex sponsalibus validis ortum publicæ honestatis impedimentum esse perpetuum, quouis modo postea solutis sponsalibus. Neque verò dici potest perpetuitatem huius impedimenti sublatam esse decreto Tridentini præcedenti sectione relato. Nam illud impedimentum solùm fuit sublatum, quoad gradus vlteriores primo; at non quoad primum gradum; in quo proinde remanet perinde perpetuum, sicut antea perpetuum erat in secundo quoque, & vlterioribus.

7 Ad argumentum secundæ sententiæ dico verum esse quod illa Congregatio declarauit, nempe sponsalia quæ mutuo consensu dissoluuntur, esse inualida; hinc verò non sequitur, impedimentum ortum ex illis cessare; nam cùm ab initio fuerint valida, ex illis ortum ab initio fuit verum publicæ honestatis impedimentum, quod non cessat per mortem, neque per mutuum consensum contrahentium, quia non pendet à voluntate eorum, sed ab Ecclesia, vt ostensum est. Neque id obest Tridentini verbis. Illa enim verba, *quacumque ratione valida non erunt*, vt est manifestum ex ipso contextu, referuntur ad sponsalia, quæ in initio contractus valida non sunt, ex illis enim nunquam oritur vlla propinquitas, atque ideo nec vllum publicæ honestatis impedimentum. Extat etiam modò super illa verba noua Cardinalium declaratio, non cessare impedimentum publicæ honestatis, quando sponsalia valida initio postea dissoluuntur mutuo consensu contrahentium, vt infert Bonacina *quæst. 2. puncto. 11. ad fin. numer. 7.*

8 Ad confirmationem concesso antecedente, negatur consequentia. nam talis propinquitas, sicut & affinitas statuitur Ecclesiæ auctoritate, & non dependenter ex voluntate, & consensu contrahentium; atque ideo non debetur per dissolutionem sponsalium, quacumque de causa dissoluantur.

Sectio III.

An impedimentum publicæ honestatis oriatur ex sponsalibus ore tenus factis absque consensu interiori.

1 Sensus quæstionis, an quando sponsalia exteriùs apparent valida, re verâ tamen irrita sunt, & nulla ob defectum interni consensus, consurgat ex illis impedimentũ publicæ honestatis. Similis est difficultas, quãdo spõsalia sunt exteriùs valida, at verè sũt irrita, & nulla ex defectu alio quocũque occulto, vt ex voto castitatis, vel religionis, vel nõ nubendi interno.

Circa primum, quod est præcipuum, varij sunt opinandi modi. Primus est Sanchez *lib. 7. disp. 68. n. 14.* Basilij *lib. 7. c. 36. n. 10.* Henriquez *lib. 12. c. 10.* Hurtado *disp. 21. diffic. 1. n. 4.* & aliorum affirmantium ex talibus sponsalibus oriri prædictum impedimentum iustitiæ publicæ honestatis. Probant, quia motiuum, ob quod statum est ab Ecclesia hoc impedimentum, fuit impedire scandala & publicam indecentiam, vt constat ex *cap. iuuenis 3. de sponsalibus*; sed hæc æquè eueniunt, quando sponsalia exteriùs apparent valida, & solus consensus internus ad eorum valorem desideratur, cùm defectus ille interni consensus lateat omnes: ergo quando defectus consensus non constat exteriùs, prædicta sponsalia inducent illud impedimentum. 2

Alij verò cum Nauarro *in summâ latinâ c. 22. n. 57.* Petro de Ledesma *q. 55. a. 4.* Veracruz *in appendice ad speculum fol. 76.* Rebello *lib. 3. q. 14.* & Coninch *disp. 32. dub. 5. n. 69.* negant 3

Primò, quia hoc impedimentum oritur ex vnione, & propinquitate, quam efficiunt sponsalia, quæ sunt quasi initium quoddam matrimonij; sed vbi ficta sunt sponsalia, nec sunt causa eius propinquitatis, nec matrimonij initium: ergo.

Secundò, ius Ecclesiasticum in decreto relati Tridentini decernit, sponsalia quâcumque ratione valida non sint, minimè inducere hoc impedimentum; ergo cùm particula *quacumque*, vniuersalis sit, omnes causas irritationis comprehendet, vna autem ex his est defectus interni consensus; ergo.

Tertiò, idem probat Hurtado, quia in eius sententia dicta sponsalia, quamuis sint valida ad obligandum ex fidelitate, non tamen ad obligandum ex iustitiâ, quia non sufficiunt ad conferẽdum ius iustitiæ sponsis in alterutrum, ratione cuius vnus pertineat ad alterum, quasi proprius, ex quo solo prouenit, quòd sit indecens, consanguineos vnius contrahere cum altero, & è contra, ob quod Ecclesia introduxit hoc impedimentum: ergo ex dictis sponsalibus, vtpotè nullis ad obligandum ex iustitia non oritur hoc impedimentum; quia tametsi tunc exteriùs appareat esse indecentiam in contrahendo, non tamen est verè indecentia, ob quam solùm est introductum. Verùm hæc ratio nobis infirma videtur, qui suprà *disp. 6. sect. 2.* hanc doctrinam reiecimus. In hac re,

Dico *primò*, certum esse apud omnes ex prædictis sponsalibus, quando defectus consensus est externus, qualis est in amente, & infante, cùm neuter sit liberi consensus capax, nullum oriri publicæ honestatis impedimentum. Patet, nam id clarè decreuit Bonifacius octauus *cap. vnico, de sponsalibus in 6.* vt liquet ex verbis illius textus suprà adductis *sect. 1.* Et hoc saltem necesse est, vt Tridentinum velit, cùm dixit, tale impedimentum non oriri ex sponsalibus, quâcumquè ratione inualidis, debet enim saltem intelligi, quacumque ratione externâ, & apparenti inualida sint, & nulla. 4

Dico *secundò*, probabilius mihi videri cum Doctoribus secundæ sententiæ, ex sponsalibus inualidis solius interni, & occulti consensus defectu, nullum consurgere publicæ honestatis impedimentum. Moueor præcipuè, quia Concilium Tridentinum non potuit loqui clarius, & vniuersalius, quàm cùm dixit, se prorsus tollere illud honestatis publicæ impedimentum dum sponsalia non erunt valida, quacumque ratione, seu causa: verbis his vniuersalissimis omnem complectẽs causam inualiditatis eorum, ac proinde etiã interni consensus defectũ; quẽ profectò si cum cæteris cõprehendere voluisset, nullis aliis clarioribus, aut vniuersalioribus verbis vti potuisset. 5

Respon-

Respondet Sanchez, Tridentinum intelligi, quacumque ratione externâ, & apparenti sint sponsalia irrita: oportere autem sic intelligi, quia tale impedimentum est institutum ob publicam honestatem ad vitandum scandalum; atque ideò defectus consensus, ob quem non induceretur impedimẽtum, debet esse externus. Sed contra est *primò*, quia Tridentini verba illa vniuersalia, omnem nullitatem, siue externam & apparentem, siue etiam occultam comprehendunt. *Præterea* dictum *cap. vnicum, de sponsalibus in 6.* post Tridentinum manet illæsum, quoad sponsalia irrita defectu cõsensus, vt constat apud omnes; at ex sponsalibus inualidis solius interni consensus defectu, iuxta illud Bonifacij Octaui decretum, non oritur tale impedimentum: ergo.

Tertiò, videtur ratio illa scandali debilis ac infirma; nam ex illâ fieret *primò*, tametsi talia sponsalia possent probari per duos testes, quandiu tamen hi haberent rem secretam, nullum futurum tale impedimentum; quia sponsalia adhuc essent verè occulta, nec vllum scandalũ oriretur ex matrimonio postea contracto cum sponsæ sorore. *Secundò*, si sponsalia essent publica, & nullitas occulta, etsi probabilis per duos testes, fore impedimentum, quãdiu hi illam nullitatem nollent testari. Vnde in his euentibus, & etiam, quando tam sponsalia, quàm eorũ nullitas essent solùm duobus testibus nota, esset in testium potestate prout vellent, inducere tale impedimẽtum publicando sponsalia; imò & esset in potestate sponsorum, qui per conductos falsos testes possent modò vnum, modò alterum probare, prout vellent, nuptiis postea contrahendis matrimonium inducere. Itẽ easdem personas in vno loco, vbi priora cum alterius sorore sponsalia essent publica, esse inhabiles ad contrahendum inter se matrimonium; & in aliis locis, vbi essent ignota, fore habiles, quia cessaret scandalum. Denique fieret, sponsalia etiam valida cum pleno cõsensu, modò essent omnino occulta, ita vt nullâ ratione possent probari, præsertim sponsâ iam defunctâ, nullum inducere impedimentum inter sponsum, & illius sororem; quia cùm ratio legis inducentis hoc impedimentum, secundùm contrariorum sententiam sit, tollere scandalum, quod ex tali matrimonio possit nasci, lex non comprehenderet dictum casum, cùm in eo nullum possit esse scandalum; quod tamen dici non potest. Quare dicendum est, decisionem Concilij generatim esse intelligendam de omnibus sponsalibus, quâcumque ratione irritis, etiam quando deest consensus.

6 Hinc facile soluitur argumentum primæ contrariæ sententiæ, quod nullam vim habet contra nostram doctrinam, vt constat ex dictis: solùm enim ex illo concluditur, quòd dum contracta sponsalia in exteriori foro valida videbuntur, prudenter præsumetur, ortum ex iis publicæ honestatis impedimentum. Vnde quandiu sponsalia publica sunt, & nullitas ex defectu consensus occulta, Ecclesia præsumet esse valida, ac inducere impedimentum, nec matrimonium sponsi cum sorore sponsæ permittet. At si eo non obstante ipsa sponsalia sint inualida reipsa, & in interno conscientiæ foro, defectu consensus interioris; nullum quoque re ipsa, & in hoc foro orietur ex illis huiuscemodi impedimentum: quia sicut non videbitur Ecclesiæ oriri, nisi illi eidem Ecclesiæ valida videantur, ita nec re ipsa oritur, nisi re ipsa valida sint.

7 Circa secundũ similiter dico, omnia sponsalia quacumque ratione irrita, ex defectu alio quocũque occulto, non inducere impedimentum publicæ honestatis. Patet, quia Concilium Tridentinum generatim intelligendum est de omnibus sponsalibus quacumque ratione irritis. Quare eadem est prorsus ratio de illis, ac de aliis sponsalibus inualidis ex defectu consensus interni. Basilius *relatus* vult diuersam esse rationem, quando consensus deest, vel quando est aliquod impedimentum occultum, ratione huius sunt inualida sponsalia; priora verò illa, ait, ex defectu consensus interni non sunt inualida, subditque hæc verba; quod non considerauit Thomas Sanchez *lib. 7. disp. 68. n. 13. & sequenti*. Cæterùm meo iudicio Sanchez rectè considerauit, dicens idem esse dicendum quoties sponsalia essent nulla ex defectu alio quocumque occulto, ac quando sunt nulla ex defectu consensus interni, quod etiam nos probauimus ex Tridentino. Quod verò Sanchez defendit, ex sponsalibus, cùm deest animus se obligandi, induci iustitiam publicæ honestatis, etiam ipse Basilius approbat; tametsi mihi oppositum appareat verius. Vnde non video cur ipsi Sanchez notam inusserit inconsiderationis.

SECTIO IV.

An matrimonium clandestinum valeat hodie vt sponsalia, & gignat impedimentum publicæ honestatis.

PRocedit difficultas in duplici casu. *Primus* est, in quo contrahentes impediuntur post Tridentinũ certo modo contrahere, nempe clandestinè, absque Parocho, & testibus. *Secundus* est, in quo contrahentes solùm impediuntur certo tempore contrahere, v. g. dum impuberes sunt, quando malitia non supplet ætatis defectum. 1

2 Circa primum graues Doctores, inter quos Sanchez *lib. 1. disp. 20. n. 3.* Hurtado *disp. 5. diffic. 2. n. 7.* negant matrimonium clandestinum, contractum à puberibus habere vim sponsalium, & consequenter dicunt, nunc post Tridentinum nullum gignere impedimentum publicæ honestatis. Probant

Primò, quia dictum matrimonium clandestinum non obligat iure naturali tanquam contractus sponsalitius, quia verba de præsenti, qualia sunt matrimonij, nullam continent promissionem futuri, adhuc implicitè, vt patet. Neque iure positiuo aliquo obligat tanquam contractus sponsalitius, quia nullum extat nisi pro matrimonio impuberum, & non pro matrimonio puberum.

Secundò, Tridentinum *sess. 24. c. 1. de reformatione matrimonij*, cum contractum omnino irritat, ac reddit personas inhabiles ad sic contrahendum: at si possent contrahere sponsalia, non essent omnino inhabiles, sed aliquo modo essent habiles, nec contractus esset omnino nullus: sicut *cap. vnicum, de desponsatione impuberum*, non appellat eos inhabiles, sed potiùs dicit, valere contractum, vt sponsalia: ergo.

Tertiò, Tridentinum restitit huic contractui: ergo nulla inde resultare potest obligatio. patet consequentia, quia quoties ius restitit alicui contractui, ex eo nulla oritur obligatio, neque ciuilis, neque naturalis.

Vltimò, quamuis in aliquo actu, cùm est defectus solùm ex parte causæ efficientis, possit inde oriri aliqua obligatio, vt contingit in matrimonio impuberum habente debitam formam, & solùm claudicante defectu ætatis contrahentium, quod, vt dicemus, habet vim sponsalium; si tamen defectus sit in aliquo actu

actu non solùm ex parte causæ efficientis, sed etiam ex parte formæ, tunc nulla ex eo oritur obligatio. Atqui hoc contingit in præsenti casu; nam matrimonium clandestinum non solùm claudicat ex parte causæ efficientis, cùm Tridentinum reddat contrahentes inhabiles, sed etiam ex parte formæ, quia deest solemnitas essentialis ibi requisita: ergo.

Addit Sanchez *citatus n. 5.* Si iuuenis clandestinè contrahens cum puellâ, eam deflorasset, siue bonâ, siue malâ fide id fecisset, eum non teneri eam magis ducere, quàm si absque vllâ promissione volentem deflorasset. Quia ipse iuuenis nihil ei promisit, & quòd sit decepta, sibi imputare debet fœmina, quòd ius tam clarum ignorauerit, cùm sit crassissima ignorantia illud nescire.

3 Alij verò dicunt in locis, vbi Tridentinum est receptum, tale matrimonium clandestinum contractum à puberibus habere vim sponsalium, & consequenter ex illo oriri impedimentum publicæ honestatis. Ita Corduba *in summâ q. 52.* Bartholomæus à Ledesma *de matrimonio dub. 18.* Vega *lib. 6. summæ casu 120. & lib. 4. casu 264.* Henriquez *lib. 11. c. 5. n. 4.* vbi ait, Cõgregationem Cardinalium ita declarasse, Coninch *disp. 21. dub. 4. concl. 2.* & alij. Quam sententiam idem P. Sanchez *disp. 20. cit. n. 2. in fine,* ait probabilem esse; ego verò existimo veriorem. Iuxta quam

4 Dico *primò*, prædictum matrimonium clandestinum à puberibus contractum, secluso omni iure positiuo, & Ecclesiæ constitutione, habet ex naturâ suâ vim sponsalium, nisi contrahentes aliud expressè intendant. Id mihi videtur manifestum, quia prædictus contractus virtute includit vim sponsalium. Quod sic ostendo. Nam licèt verba illa externa expressè solùm significent hîc, & nunc contrahi matrimonium, & contrahentes hoc fortè expressè solùm intendant; tamen dum ex vi contractus intendant sibi mutuo dare absolutum, & perpetuum ius, & dominium in mutua corpora ad vsum matrimonij, & perpetuam cohabitationem; etiam ex vi contractus intendunt id sibi mutuò dare, quantum, & quale hîc, & nunc possunt dare: ergo & remotum ius, quale datur per sponsalia, si nequeunt dare propinquum, quia illud in hoc virtute continetur. Præsertim, quia hic contractus est bonæ fidei, à quo omnis dolus abesse debet; ideoque in eo non tam attenditur stricta verborum significatio, quàm quid conueniant, vt contrahentes intendant significare. Conuenit autem, eos omnino intendere, se sibi mutuò, quantum possunt, obligare ad perpetuam coniugalem cohabitationem, cùm sciant matrimonium quod intendunt contrahere, hoc primò, & per se continere. Firmat id optimè Coninch. Nam si his verbis prędicti contraherent: Ego te ex hoc nunc habebo perpetuò pro legitimâ vxore, aut pro legitimo mariro, & perpetuò tibi cohabitabo; expressè se obligarent ad postea contrahendum matrimonium, si quo casu illud tunc de facto non contraherent; nam expressè promitterent ea, quæ aliter implere nullo modo possunt. At dum his verbis: Ego te accipio in meam, vel in meum, aut similibus contrahunt, idem implicitè promittunt. Eodem igitur modo se obligant, vt postea contrahant matrimonium, si illud tum fortè non contraxerint; modò personæ tales sint, quæ non habeant perpetuò sibi dirimens impedimentum. Roboratur ampliùs, nam quando actus includitur in eo quod fit, si non valet eo pacto quo fit; valet meliori modo, quo valere potest; at sponsalia virtute clauduntur in matrimonij contractu, quia cùm matrimonium sit vinculum perpetuum, vt deinceps coniuges vnum sint, eo ipso quòd aliqui consentiunt in matrimonium, volunt tunc, & tempore futuro iungi, & ita hæc verba, Accipio te in meam, claudunt hæc, accipio te in futurum; ergo. Dixi, nisi contrahentes aliud expressè intendant: nam si nihil aliud intenderent, quàm verum de præsenti contrahere matrimonium, nullam parere possunt, nisi præsentis matrimonij obligationem, quam tamen non pariunt, quia per Concilium irritum effectum est.

Dico *secundò*, in locis vbi Tridentinum est receptum, tale matrimonium clandestinum habere absolutè vim sponsaliũ, & consequenter ex illo consurgere impedimentũ publicę honestatis. Moueor, quia Tridenrinum solùm intendit irritare illũ contractum clãdestinum, quatenus habet præcisè rationẽ matrimonij: ergo cùm ex natura rei habeat vim sponsalium, vt probatum est, sequitur retinere adhuc eam vim. Antecedens probatur ex verbis ipsis Tridentini, quæ sunt eiusmodi. Eos sancta Synodus ad sic (scilicet clandestinè) contrahendum, omnino inhabiles reddit, & huiusmodi contractus irritos, & nullos esse decernit, prout eos præsenti decreto irritos facit, & annullat. Ex quibus verbis constat Concilium eatenus solùm, ac eodem modo eos contractus reddere irritos, sicut personas reddit inhabiles ad sic clandestinè contrahendum: at nullo modo tales personas reddit inhabiles, vt clandestinè contrahant sponsalia, vt cum ipso etiam Sanchez ostendimus suprà *disp. 5. sect. 2.* Ergo nec contractum reddit irritum, quatenus habet præcisè rationem sponsalium. Et ratio videtur manifesta prædicti antecedentis. Nam Concilium solùm intendit irritare talem contractum, quatenus in Ecclesia erat prohibitus, & quatenus ex eo erant nata sequi mala, quæ enumerat in decreto *de reformatione matrimonij cap. primo*: atqui prout habet solùm vim sponsalium, nec est prohibitus, nec ex eo prædicta mala nata sunt sequi; non igitur vt sic eum irritat. 5

Ad argumenta opposita.

Ad primum negatur antecedens; nam illa verba matrimonij, quamuis sint de præsenti, continent virtute, & implicitè promissionem futuri, vt ostensum est *dicto primo.* 6

Ad secundum dico, Concilium omnino irritare contractum, quatenus est matrimonij, vt sic, & reddere personas omnino inhabiles ad sic contrahendum, non verò prout habet præcisè rationem sponsalium, quia neque tales personæ sunt inhabiles ad contrahenda sponsalia, nec vllum ius resistit clandestinis sponsalibus, vt ostensum est. 7

Ad tertium similiter dico, Tridentinum resistere huic contractui, & eum reddere irritum, quatenus habet rationem matrimonij; non verò quatenus habet præcisè rationem sponsalium. 8

Ad vltimum respondeo, illud argumentum ad summum probare irritum esse matrimonium clandestinum ob inhabilitatem contrahentium, & etiam ob defectum formæ. At ob nullam ex his causis talis contractus est irritus quatenus præcisè habet rationem sponsalium; quia neque tales personæ sunt inhabiles ad contrahendum sponsalia, neque ad formam sponsalium vllo modo requiritur, vt fiant coram Parocho, & duobus testibus. 9

Ad illud verò, quod docet Sanchez de iuuene, qui virginem deflorauit, dico, etiam si demus matrimonium clandestinum non habere vim sponsalium, in eo euentu iuuenem illum obligari, fœminam illam ducere, si ipsa inuincibiliter credidit, matrimonium illud esse validum. Patet, quia quòd ipsa ignoret ius illud Tridentini tam manifestum, tametsi in foro 10

foro externo possit facere suspicionem, quòd spontè fuerit decepta, tamen in foro conscientiæ nihil facit ad rem, si verè bona fide processerit, & illud ius inuincibiliter ignorauerit.

11 Circa secundum constat apud omnes, matrimonium irritum inter impuberes, habere vim sponsalium, & ex illo gigni impedimentum publicæ honestatis. Hoc enim apertè definiuit Clemens III. *c. finali, de desponsatione impuberum, in 6.* Idem statuit Bonifacius VIII. *c. vnico, de desponsatione.* vbi etiam expressè dicitur ex eo matrimonio, tanquam ex veris sponsalibus, oriri publicæ honestatis impedimentum. In modo tamen id explicandi potest esse dissidium.

12 Nam Sanchez *lib. 1. disp. 21. n. 3.* sentit, hæc non esse sponsalia verè, & simpliciter, sed solùm iuris interpretatione præsumentis voluisse, eos se obligare eo modo quo possunt. Sicut *in cap. is qui fidem, de sponsalibus, & matr.* sponsi, qui habent inter se copulam, præsumuntur accedere affectu maritali, & consequenter voluisse contrahere matrimonium.

13 Ego breuiter dico, matrimonium inter impuberes, vel inter puberem, & impuberem habere vim sponsalium absolutè, & simpliciter, & ex natura rei, quoties ex parte ipsorum non adest expressa contraria sententia. Ratio est, quia ius sponsalium virtute clauditur in iure perpetuo, quòd datur ex vi contractus matrimonij. Vnde ille contractus virtute includit etiam vim sponsalium, ob rationem dictam suprà præcedenti casu, *dicto primo.* Addo etiam iuris interpretatione esse sponsalia, vt constat ex textibus allegatis. Vnde tale matrimonium clandestinum etiam post Tridentinum habet vim sponsalium interpretatione iuris; quia Tridentinum solis veris matrimoniis formam præscripsit, illisque clandestinè celebratis resistit: at huiusmodi impuberum, vel quando alter est impubes, contractus, sicut & contractus impuberum clandestinè contrahentium, nec est, nec fuit verum matrimonium, sed ex natura rei, & interpretatione iuris sponsalia. Quarè si eiusmodi impuberes intendant eiusmodi matrimonium contrahere secundùm Canones Ecclesiæ; cùm per ipsos iam statutum sit, vt id matrimonium habeat vim sponsalium; consequenter intendunt, saltem virtute inire sponsalia per iuris interpretationem. Quòd si tale ius Ecclesiasticum ignorent, vel certè non habeant intentionem contrahendi secundùm omnes Canones Ecclesiæ, non contrahent sponsalia interpretatione iuris, sed solùm ex natura rei, modo suprà explicato.

Sectio V.

Qua ratione sit effectus sponsalium, vt ea transeant in matrimonium per copulam inter sponsos habitam?

1 Iste censetur quoque esse sponsalium effectus ex præscriptione Ecclesiæ. Circa quam breuiter dico, vbi non est receptum Tridentinum, talia sponsalia transire in matrimonium ex præsumptione Ecclesiæ. Ita expressè statuit *cap. is qui fidem, de sponsalibus, & matrimoniis.* Vbi ponitur iste casus, quòd quidam iuuenis dederat fidem cuidam mulieri, eam ducendi in vxorem, & eam postmodum carnaliter cognouit; postea in facie Ecclesiæ cum aliâ matrimonium contraxit. Consultus Gregorius IX. quam istorum deberet habere? Respondit, quòd ad primam redire teneatur: dans rationem his verbis, quia licèt præsumptum primum matrimonium videatur; contra præsumptionem tamen huiusmodi non est probatio admittenda; ex quo sequitur, quòd nec verum, nec aliquod censetur matrimonium, quod de facto est postmodum subsecutum. Hæc Pontifex. Ex quibus primum constat, non semper esse verum matrimonium; nam si tales sponsi non haberent animum verè contrahendi matrimonium, siue, quod idem est, non se cognoscerent affectu maritali, certum est, nullum omnino esse matrimonium; quia hoc sine mutuo consensu de præsenti, nullo modo contrahi potest. Et ideo appellatur illud matrimonium præsumptum. Vnde constat secundum rectè dici, matrimonium præsumptum, quia Ecclesia omnino præsumit cum fundamento, eos se mutuo affectu maritali cognouisse, & consequenter matrimonium contraxisse. Nam cùm tales habuerint animum inter se contrahendi, & ad id datâ fide se obligauerint; Ecclesia maximo fundamento præsumit eos voluisse habere copulam maritalem, & honestam, non verò fornicariam; quia nemo præsumitur velle peccare sine aliquâ causâ; in hoc verò casu nulla fuit causa fornicandi, cùm potuerint licitè se cognoscere affectu maritali, seu coniugali, & ita statim contrahere matrimonium, quod paulo pòst intendebant contrahere. Tertiò constat, adeò præsumi ab Ecclesiâ inter illos verum matrimonium, vt nullam contrariam admittat probationem, & cætera omnia matrimonia subsecuta, ab vtraque parte iudicet esse irrita. Quod etiam nunc præsumitur ab Ecclesia, vbi Tridentinum non viget.

His positis restat duplex explicanda difficultas.

Prior est, an prædicta copula in sponsis sit signum expressiuum consensus de præsenti existentis, an potiùs sit tantùm signum, & indicium consensus & contractus matrimonialis antea facti. 2

Illud primum affirmat Sanchez *lib. 3. disp. 40. n. 2.* & probat ex *cap. is qui fidem, de sponsalibus, & cap. vnico, de desponsatione impuberum, in 6.* per talem copulam explicari consensum de præsenti, iuris præsumptione.

Perplacet mihi dicere cum Basilio *lib. 2. cap. 12.* Hurtado *disp. 3. diffic. 14.* & aliis, iuxta ius Canonicum, copulam etiam præmissis sponsalibus (nam si hæc non fuerint præmissa, fatentur omnes, nec signum, nec indicium esse consensus de præsenti) non esse signum expressiuum consensus de præsenti existentis, sed solùm esse signum, & indicium consensus, & contractus matrimonialis antea facti. Et hac ratione accipiendum esse, quod communiter dicitur, sponsalia per copulam subsecutam transire in matrimonium. Probo id ex *dicto cap. is qui fidem*; vbi Pontifex loquens de eo, qui postquam fidem dedit cuidam mulieri de matrimonio contrahendo, carnali copulâ subsecutâ, contraxit postea cum aliâ in facie Ecclesiæ, præcipit, vt ad primam redeat, dicens; quia licèt primum matrimonium præsumptum videatur, contra præsumptionem tamen huiusmodi non est probatio admittenda. Et *in cap. finali, de sponsalibus*, agens de adolescente, qui desponsatam sibi per verba de futuro, sæpè nisus fuit, carnaliter tamen non cognouit, & postea per verba de præsenti contraxit cum aliâ, ait non primam, cum quâ non fuit verũ matrimonium ex formâ contractum, nec præsumptum, cùm conatus non habuisset effectum; sed secundam debet habere vxorẽ. Ex quibus textibus liquidò cõstat, copulam nõ esse signum expressiuũ cõsensus, sed solùm esse signũ præsumptum; nimirũ ex eâ prudẽter præsumi matrimonium fuisse ante ipsam cõtractũ. 3

Nam

Nam Ecclesia rationabiliter præsumit bonum, de quo non est probatum malum; cumque antea præcessissent sponsalia, & postea subsequatur copula, prudenter iudicabat Ecclesia, præcessisse consensum mutuum per verba de præsenti expressum, vt excusaret copulam à peccato, aliàs enim minimè excusaret, quia ille accessus esset ad coniugem.

Ex his constat ad argumentum oppositum, tale signum ex illis textibus solùm colligi esse præsumptum, non verò expressiuum.

4 *Secunda* difficultas est, an vbi viget Concilium Tridentinum, possint in aliquo casu sponsalia per copulam subsecutam transire in matrimonium. Qua in re

Certum est *primò*, vbi viget Tridentinum non transire, quando nec sponsalia, nec copula fuerint habita coram Parocho, & aliis testibus. Patet, quia absque eorum præsentia, matrimonium nec validè contrahi, nec præsumi potest ab Ecclesia, quæ iam ad valorem illius, requirit prædictorum præsentiam.

5 *Secundo* etiam est certum, idem esse dicendum, quando copula non fuisset habita coram illis, etsi spõsalia fuissent coram eis contracta. Ratio est, quia tunc assisterent ei, quòd habiturum esset rationem signi expressiui, (si aliquod tunc fuisset) cui ex Tridentino necessarium est assistere.

6 *Tertiò* quoque est certum, idem dicendum, quando sponsalia non fuissent habita coram Parocho, & aliis testibus, quamuis copula fuisset coram illis habita; quia tunc solum possunt testificari de copulâ, & non de sponsalibus, atque adeò, non possent testificari sponsos sibi expressisse consensum, etiam si demus, copulam post sponsalia esse sufficiens signum; non enim esset tale, nisi præmissis sponsalibus.

Superest dubitatio, an sponsalia transeant in matrimonium, siue verum, siue præsumptum, quando ipsa, & copula habita sunt coram Parocho, & testibus. Casus iste fingi potius, quàm contingere potest,

7 Nihilominus in eo euentu sentiunt Sanchez *lib. 3. disp. 40* Coninch *disp. 22. dub. 9.* & alij sponsalia transire in matrimonium, & manere ius antiquum illæsum, quia seruaretur forma præscripta in Tridentino.

8 Dico *primò*, adhuc in eo casu non transire sponsalia in verum matrimonium. Patet, quia copula adhuc sponsalibus præmissis non erat, neque est verum signum consensus, vt suprà ostendi, sed ad summum tantùm esse potest prudens iudicium contractus ante copulam ipsam facti: ergo, quamuis sponsalia, & copula fiant coram Parocho, & testibus, non transibunt in matrimonium verum, non ex defectu præsentiæ, sed ex defectu signi exterioris, sine quo nequit fieri contractus matrimonij.

9 Dico *secundò*, neque talia sponsalia transire in matrimonium præsumptum. Ita Coninch *disp. 21. n. 21.* Hurtado *disp. 3. diff. 14 n. 55.* & alij. Ratio est, quia post Tridentinum vbi illud viget, ad valorem matrimonij expresse requiritur, quòd tam Parochus, quàm testes sint præsentes, quando fit contractus per verba, aut alia signa exprimentia tunc consensum coram prædictis factum: sed, copula, vt probatum est, non est signum expressiuum consensus de præsenti tunc existentis, sed est tantùm signum præsumptum, quòd extiterit antea consensus de præsenti per verba expressus: ergo si Parochus & testes non sunt præsentes, quando adest mutuus consensus per verba de præsenti, quamuis sint præsentes tempore copulæ, non erit matrimonium etiam præsumptum.

Est verò notandum, si contrahentes assumerent copulam pro signo expressiuo consensus de præsenti, & hoc esset notum Parocho, & testibus, existimo in eo euentu per copulam coram ipsis habitam, verè fieri matrimonium, sicut fit per quodcumque aliud signum expressiuum consensus de præsenti, ex conuentione contrahentium. Vnde licèt tunc copula non esset causatiua gratiæ ex opere operato propter peccatum, quod in eo accessu committeretur, nam intentatur accessus adhuc ad non suam; tamen remota fictione, seu peccato, copula præterita vnà cum consensibus constituentibus matrimonium, & Sacramentum, vt moraliter perseuerantibus, causarent gratiam Sacramenti ex opere operato, sicut Baptismus, recedente fictione, causat suam gratiam.

SECTIO VI.

An, & quo pacto licita sint sponsis de futuro, oscula, amplexus, aliique tactus.

Solent esse effectus sponsorum de futuro, oscula, amplexus, aliique tactus non impudici ratione contractus sponsalium inter ipsos initi. Nam sicut matrimonium ipsum causat, & cohonestat copulam; ita sponsalia, quæ quoddam sunt matrimonij initium, cohonestare videntur prædicta, vt sic magis foueatur erga matrimonium amor. Vnde Sanchez *lib. 9. disp. 46. n. 48. & 9.* secutus Caietanum, Nauarrum, Toletum, & alios docet oscula, amplexus, & alios tactus non impudicos excusari à culpâ mortali inter sponsos de futuro, etiam si intendant eam delectationem sensitiuam, quæ ex ipsis oritur, dummodo non sit periculum copulæ, aut consensus in illam, vel pollutionis; tunc enim essent peccatum mortale. Probat illud, quia sicut matrimonium cohonestat copulam, ita sponsalia, quæ quoddam matrimonij sunt initium, & inchoatio traditionis corporum, cohonestabit huiusmodi, quæ sunt quasi via, & inchoatio ad copulam: præsertim, quia sic magis fouetur amor in ordine ad matrimonium. 1

Alij verò, vt Rebellus *lib. 3. q. 19. sect. 2.* Hurtado *disp. 10. diffic. 10.* cum pluribus aliis sentiunt esse mortale peccatum. Probant, quia ex vnâ parte prædicta oscula, complexus, & tactus grauiter opponuntur castitati, & ex alia, nondum est matrimonium, quo possint excusari: quia sponsalibus nequeunt excusari, quia sponsalia non sunt contractus matrimonij perfectus, sed imperfectus, & inchoatus. At per contractum imperfectum & inchoatum, nullo modo traditur dominium rei, sed manet adhuc res aliena, & sub dominio alterius, quamuis sit promissa; quia quousque contractus est perfectus, non traditur dominiũ rei. Qui autem nondum est dominus rei, nullatenus, adhuc imperfectè, potest eâ vti, vtpote adhuc aliena: ergo ex vi talis cõtractus non potest aliquis vti re, tanquam propriâ, etiam inchoatiuè, & consequenter nullatenus adhuc imperfectè potest illâ vti. Firmatur, nam ex contractu inchoato emptionis vineæ, v. g. nemini licet occupare vineam, & vti fructibus eius, quousque contractus sit perfectus, aliàs ex solâ promissione rei tradendæ ex parte venditoris, & pretij soluendi ex parte emptoris liceret occupare domum, & vti fructibus, quod est planè falsum. 2

Pro explicatione dicendorum notandum est, ex prædictis osculis, amplexibus, & tactibus, duplicem delectationem percipi posse. *Prima*, consistit in quâdam proportione, & conformitate rei tactæ, cum organo tactus, aut visus, quæ appellari potest delectatio naturalis. *Altera* verò est carnalis, & libidinosa, 3

quæ

quæ ſentitur in carne cum quâdam commotione carnis, aut ſpirituum vitalium incitantium ad pollutionem, quæ ſolet vocari delectatio ſenſitiua. Quo præmiſſo,

4 Dico *primò*, certum eſſe apud omnes Doctores oſcula prædicta, amplexus, & tactus non impudicos licitè fieri, inter ſponſos de futuro, quãdo fiunt in ſignum beneuolentiæ, ſecundùm conſuetudinem patriæ, ad conciliandum, & fouendum mutuum amorem in ordine ad matrimonium contrahendum. Et ratio eſt, quia ſunt ſigna mutuæ beneuolentiæ, pacis, & debiti obſequij, & in eis non ſolùm non apparet turpitudo, verùm etiam adeſt finis honeſtus: ergo honeſtè fiunt. Vnde colligo cum prædictis Doctoribus, delectationem ex ipſis ſequentem eſſe licitam, & honeſtam; quia licitum eſt delectari de amicitiâ, pace, ac mutuo amore ſponſorum, in ordine ad matrimonium contrahendum: ergo & licitum eſt delectari de eius ſigno, quod eſt oſculum, vel amplexus, aut tactus ſecundùm patriæ conſuetudinem.

5 Addo, prædicta oſcula, amplexus, & tactus eſſe etiã licita ob finem prædictum, etiam ſi adſit periculum pollutionis, modò non adſit periculum conſenſus in delectationem ſenſualem, ſeu venereã. Ratio eſt, quia prædicti fines ſunt honeſti, & neceſſarij, ne inurbani, aut auſteri habeantur; & pollutio, ſi fortè ſequitur, eſt præter intentionem.

6 Dico *ſecundò*, certum etiam eſſe apud Doctores, tactus impudicos proximiores copulæ, vt tactus verendorum, & his ſimiles, non licere ſponſis de futuro, & eſſe peccatum mortale. *Primum* liquet, quia illi proximè diſponunt ad copulam: ergo illis ſolis licent, quibus ipſa copula coniugalis licita eſt: ergo non licet ſponſis de futuro, quibus talis copula licita non eſt. *Secundum* etiam conſtat, quia materia eſt grauis. Vnde optimè notant Doctores, non permittendos ſolos manere ſponſos de futuro, propter tactum impudicorum, & ipſius copulæ periculum.

7 Dico *tertiò*, oſcula, amplexus, & tactus etiam non impudicos inter ſponſos de futuro, qui fiunt cauſa delectationis ſenſualis, ſeu libidinoſæ, quæ percipitur in ipſis, eſſe peccatum mortale. Ita ſentio cum Doctoribus ſecundæ ſententiæ. Moueor, quia hanc delectationem natura inſtituit, vt medium ordinatum ad generationem, & ad copulam: ergo cùm copula non ſit licita inter eos, qui non ſunt coniugati, ſequitur neque licitam eſſe huiuſmodi delectationem ſenſualem. Firmo, nam ideo ex omnium ſententiâ delectatio moroſa de copulâ præteritâ in vidua eſt illicita, quia illa commotio carnis ex delectatione cauſata, quædam eſt inchoata copula, atque adeò cùm viduæ in eo ſtatu non liceat copula, pariter nec inchoatio ad illam. quæ ratio non minus vrget in ſponſis de futuro.

8 Ex quo infero, ſponſalia præcisè ſpectata, non excuſare in ſponſis de futuro à culpâ mortali, vel veniali oſcula, & amplexus, & tactus non impudicos, qui in ipſis, ſi ſoluti eſſent, verè eſſent mortales, vel veniales. Hoc enim apertè conuincit argumentum pro ſententiâ Hurtado. Ex quo patet manifeſtè ſolutio ad argumentum Sanchez. Dixi, ſponſalia præcisè ſpectata, nam aliunde excuſare poſſunt à culpa etiã veniali, ſi fiant ob aliquam neceſſitatem, ad excuſandam videlicet inurbanitatem, & auſteritatem, vel ad conciliandum mutuum amorem iuxta patriæ conſuetudinem modo iam ſupradicto, primo dicto.

DISPVTATIO IX.

De cauſis ſponſalia diſſoluentibus.

Sponſalia ſemel validè contracta diſſoluuntur, dum, quæ præfuerat ex illis obligatio, deſinit. Quare quæ cauſæ faciunt, vt hæc deſinat, illi diſſoluunt. Duodecim autem traduntur communiter cauſæ ſponſalia diſſoluentes. *Prima*, mutuus ſponſorum puberum diſſenſus. *Secunda*, diſſenſus impuberis pubertatem adepti. *Tertia* ingreſſus in religionem. *Quarta* votum religionis, vel caſtitatis. *Quinta* votum, vel ſuſceptio Ordinis ſacri. *Sexta* matrimonium, vel ſponſalia cum alio contracta. *Septima*, diſceſſus in longinquum, ſeu abſentia ſpõſi. *Octaua*, lapſus temporis præfixi ſponſalibus adimplendis. *Nona*, morbus contagioſus, vel alia notabilis mutatio. *Decima* iuris impedimentum ſuperueniens. *Vndecima*, vox publica de impedimento, licèt re verâ non ſit. *Duodecima*, fornicatio alteriùs ſponſi ſuperueniens. Quæ omnia ſolent his carminibus cõprehẽdi.

Diſſenſus, crimen, fuga, tempus, & ordo, ſecunda,
Morbus, & affinis, vox publica cumque reclamãt.

Quibus tametſi videantur contineri ſolùm nouem cauſæ, re verâ tamen in illis duodecim includuntur: nam nomine *diſſenſus*, tam mutuus ſponſorum puberum, quàm etiam impuberis pubertatem adepti diſſenſus intelligitur, & nomine *Ordinis* ſubincluditur non ſolùm ſuſceptio Ordinis ſacri, eiuſque votum, ſed etiam ingreſſus in religionem, & votum religionis, vel caſtitatis.

SECTIO I.

An ſponſalia puberum mutuo ipſorum conſenſu diſſoluantur.

Primam cauſam ſponſalia diſſoluentem ob mutuum ſponſorum puberũ conſenſum, in hac primâ ſectione expono. Impuberes autem dicuntur pueri, qui non attingunt decimumquartum annum cõpletum; & puellæ, quæ non habent duodecimum cõpletum; puberes *verò* appellãtur, qui prædictam ætatem attingunt. Difficultas verò duplex eſt. *Prima*, an quando ſponſalia ſunt purè ſponſalia, & nullo iuramẽto firmata, poſſint mutuo puberum conſenſu diſſolui, quoad obligationem, quam ſuapte naturâ ferunt fidelitatis, & iuſtitiæ. *Secunda* eſt, an quando ſpõſalia puberũ ſunt iurata, poſſint quoque diſſolui mutuo conſenſu, quoad obligationem religionis ex iuramento ortam. 1

Circa primam, quando ſponſalia iuramento non ſunt confirmata, ratio dubij deſumitur ex *cap. 2. de ſponſalibus*, vbi ſic dicitur: eos, qui matrimonio cõtrahendo fidem dederunt, admonendos eſſe, vt præſtitã fidem ſeruent; ſi autem ſe adinuicem admittere noluerint, ne fortè inde deterius cõtingat, eſſe in patiẽtiâ tolerandos. Quibus verbis videtur inſinuari diſſolutionem ſponſalium non poſſe licitè fieri pro ſolâ voluntate ſponſorum, cùm expreſsè dicatur, tolerandã, ſeu permittendam eſſe, ne deterius aliquid contingat, & ſponſos eſſe monendos, vt ſeruẽt ſibi fidẽ. 2

Dico *primò*, ſponſalia puberum validè poſſe ſolo mutuo ſponſorum conſenſu diſſolui. Ita omnes, conſtat id *primùm*, quia id nullo iure cenſetur irritum. *Secundo*, quia, vt dicitur *in c. 1. de reg. iuris*, Res omnis per quaſcumque cauſas naſcitur, per eaſdem diſſoluitur. quod intelligitur, ſi res diſſolubilis ſit. At ſponſalia diſſolubilia ſunt, & ſolo mutuo ſponſorum cõ- 3

sensu nascuntur, seu fiunt. Igitur sicut omnes alij cōtractus naturâ suâ dissolubiles, mutuo contrahentium consensu soluuntur, vt inductione constat per omnes illos; ita & contractus sponsalium, qui est naturâ suâ solubilis. Vnde Innocentius Tertius *c. 2. de sponsalibus* dicit, eos qui sponsalia contraxerunt, posse cōtractum hunc rescindere, ad instar eorum, qui Societatem interpositione fidei contrahunt, & postea eandem sibi remittunt. Denique ratio à priori est, quia in hoc sponsalium contractu, sicut in quolibet alio ex se dissolubili, quilibet potest cedere suo iure ad contractus dissolutionem, in suum, & alterius commodum, sicut cessit antea ad eiusdem contractus celebrationē. Vnde hoc ipso, quo vterque rescindit, & cedit iure suo, nulli fit iniuria, & manet contractus dissolutus.

4 Ex quo fit vnius consensum non dissoluere sponsalia: quia vnus alteri inuito non potest tollere suū ius. Hoc ipso tamen, quòd vnus sponsalia renuit perficere, quamuis ab obligatione immunis non sit; tribuit tamē alteri ius resiliendi, si velit; quia volanti fidē nō tenemur fidē seruare, *l. si conuenit 14. ff. pro socio.* Ita cū communi sententiā notauit Enriquez *lib. 11. de matr. c. 14. n. 6.* & Sanchez *disp. 54. n. 4.* Quando autē vnus sponsorū resilit, necesse est, vt alter acceptet eius remissionem antequā pœniteat; aliàs non maneret dissolutus spōsaliū cōtractus, neq; enim solo vnius dissēsu, ille qui dissēsit, liber euadit, donec alter acceptet.

5 Dico *secundò* non solùm validè, verùm etiam licitè, posse sponsos puberes contractum sponsalium dissoluere. Ita communiter Doctores, & expressè docet S. Th. *in 4. dist. 27. q. 2. a. 3. ad 5.* sic dicens; non semper esse leuitatis retractare, quæ priùs firmata sunt, quia incertæ sunt prouidentiæ nostræ. Et ratio est, quia id nullo iure, neque positiuo, neque naturali prohibetur: ergo licitè fieri potest. Verum est, si id fiat absque causâ rationabili, vel ex animi leuitate, & inconstātiā, vel ex aliquâ rixâ, expedire euitari, & nō fieri absque peccato. Et ob id euitandum dicitur in dicto *cap. 2.* sponsos monendos esse, vt fidem sibi seruent. Quod verò *ibidem* dicitur, si nolint, esse in patientiā tolerandos, ne deterius aliquid contingat, non sic accipiendum, quasi sponsalium dissolutio ex mutuo sponsorum consensu sit mala, & illicita, & ideo sit toleranda metu grauioris mali; sed quia minus inconueniens est, quando nolunt, etiāsi procedat ex animi leuitate, vel etiā ex rixâ non cōiungi, ne contingat aliquis malus exitus. Quod scitè cohæret cum doctrinā traditā, posse nimirū cōtrahentes sponsalia sine vllâ culpâ illa dissoluere rationabili de causa mutuo consensu. Ex quo patet solutio ad rationem dubij suprà propositā.

6 Circa secundum, quando sponsalia puberum sunt iurata, an possint mutuo cōsensu dissolui, quoad obligationem religionis ex iuramento ortam. Conueniūt Doctores, satis esse mutuum consensum, si iuramentum illud in partis fauorem præstitum sit: idest, si iurans solùm ex animo iurat, vt adducat Deum in testem ad sponsalia cōfirmanda; non vt faciat Deo promissionem. Quod Basilius Ponce *lib. 12. c. 9.* firmat ex *c. debitores, de iureiurando.* Sed non ad rem, nam ibi solùm agitur de eo, qui promisit soluere vsuras, si iurauit eas soluere, propter iuramentum debere compelli, & cùm vsuræ solutæ fuerint, creditores esse compellendos per censuras Ecclesiæ, vt eas restituant. Ratio ergo à priori est, quia quando iuramentum factū est in confirmationem sponsalium, cadit supra matrimonium, vt subest promissioni, tanquam supra materiā: vnde consensu, & remissione partis, cessat materia iuramenti, quia cessant sponsalia, quorum materia vt illis subest, erat materia iuramēti illius: ergo cessat obligatio iuramenti, quæ in illo fundabatur; quia hoc iuramentum non obligat, nisi in commodum partis, quâ remittente obligationem tollitur materia iuramenti. Sic autem fit iuramentum regulariter, quando iuramentum fit simul cum sponsalibus.

7 Quæstio verò est apud DD. de iuramento principaliter præstito in honorē Dei ad eius obsequium attendendo, tametsi tota res promissa cedat in cōmodū, & fauorē partis, vt cū quis promittit matrimoniū fœminę pauperi, vel ei, cuius pudicitia periclitatur, & id iurat ipsi Deo, seu in honorem, & obsequiū Dei.

Sotus *lib. 8. de iust. q. 1. a. 19.* negat sponsalia tali iuramento firmata posse mutuo consensu dissolui. Probat, quia tale iuramentum intuitu pietatis factum in honorē Dei æquiualet voto, & Deo præstatur, vnde soli Deo ius adquiritur: ergo eius obligationem nequit alter relaxare, seu extinguere: ergo promittens, & sic iurans, non manet liber ab obligatione iuramenti, quamuis alter remittat, sed tenetur eā obligatione ad contrahendum, quoties remittens velit matrimoniū, etiam post factam remissionē. Quamuis enim sic iurans non teneatur puellam nolentē ducere, quia matrimonium, & sponsalia ex mutuo consensu constat; tamen per remissionem promissionis alterius, nō manet liber iurans, si postea remittens velit matrimoniū.

8 Affirmant, sponsalia sic iurata puellæ, vel partis remissione absolutè dissolui, Nauarrus, Enriquez, & alij, quos refert, & sequitur Sāchez *lib. 1. disp. 52. n. 8.* Quia obligatio, etiam huiusmodi promissionis, tendit directè in illius fœminæ commodū, & hęc sola directè & per se ius adquirit, vt impleatur; ergo eā remittēte ius suū tollitur materia obligationis, & cōsequēter votū. Firmāt, quia ideo pater potest irritare vota omnia impuberum, & realia puberum minorū, quia potest tollere materiā, quæ illi subiecta est, quā sublatā tollitur votum: ergo etiam illa fœmina in cuius fauorē facta est promissio iurata, relaxare poterit iuramentum, tollendo materiam, nimirū remittendo, seu condonando sponsionem, seu promissionem in sui fauorem factā.

9 Denique Basilius Ponce *lib. 12. c. 9. n. 2.* duo dicit. *Primum*, absolutè Deo iurantē, se ducturum aliquam fœminam pauperem, non teneri ducere, sed posse in cœlibatu manere: quia votum debet esse de meliori bono, seu de bono non impeditiuo melioris boni; at melius bonum est cœlibatus, quàm matrimonium. *Secundum*, sic absolutè iurantem, si nubat, non teneri ducere pauperem fœminam, quam absolutè iurauit: quia si iuramentum de bono impeditiuo maioris boni, eo modo conceptum nullum est, non tenebitur ducere pauperem ex eo iuramēto, cùm nulla fuerit eius obligatio. In hac re

10 Dico *primò*, spōsalia etiam iurata certæ, & determinatæ personæ, idque præcipuè intuitu Dei propter eius amorem personæ, cuius intererat, remissionē, verè dissolui. Ita sentio cum Doctoribus secundæ sententię, quam etiā amplectitur Rebellus *lib. 4. q. 8. sect. 1. n. 3.* Quia Deus illud iuramentū non acceptat, nisi in gratiam partis, cui fit, etiamsi intuitu Dei factū sit: ergo parte nolente, Deus iurantem non obligat, cùm gratia in inuitum non conferatur; atque adeò per remissionem alterius manet liber. Et quamuis negari non possit iuramentum posse fieri ducendi personā illam certam, quoties ipsa velit, etiam post quascumque nolitiones, & quasi remissiones: verùm id non intendit iurans ex eo quòd intuitu pietatis, & in honorem Dei iuret: atque adeò quando id non expressè intendit, censendus est iurasse sub conditione, quod alter nunquam respuat.

11 Dico *secundò*, quando quis promisit, vel iurauit, se aliquam pauperem, vel meretricem ducturum, causa pietatis, & intuitu Dei; tale votum, vel iuramentum defectu materiæ debitæ non obligare, si absolutè, & sine conditione emittatur. Ita docui suprà *disp. 3. sect. 3. n. 4.*

3.n.4. cum communi Theologorum sententiâ. Atque in hoc etiam conuenio cum Basilio *citato*, propter rationem ab ipso allatam; nam quoties votum, vel iuramentum vergit in deteriorem exitum; neminem obligat, ex D. Th. 2. 2. *q.* 88.*a.*2. & 10.& *q.*89.*a.*7. communiter recepto: at illud votum non est de bono meliori, nec etiam æquali, quàm sit oppositum, nimirum perpetuò continere; gratior est enim Deo cœlibatus, quàm nuptiæ, vt definit Concilium Tridentinum *sess.* 24. *can.* 10.

12 Dico *tertiò*, tale iuramẽtum neque obligare ad determinationem quoad talem personæ conditionem. Vnde non valet tale iuramentum, quoad partem materiæ, vt nimirum si nubat, teneatur pauperẽ aliquã, vel meretricem, quam iurauit, in vxorem accipere. Ita contra Suariũ ostendi de voto suprà *disp.*3.*sect.*3.*n.*5. est enim eadẽ ratio de iuramẽto. Videantur *ibi* dicta.

13 Dico *quartò*, si iurans pressus carnis illecebris, & videns se non posse continere, promittat matrimonium illud piũ, valet eiusmodi iuramentum. Hoc constat apud omnes, quia in eo euẽtu matrimonium esset apta voti materia, nã melius esset illi nubere, quàm vri, iuxta consilium Diui Pauli 1. *Corinth* 7. & illud additum, opus est pium, & egregium charitatis: ergo. Quod etiam de voto dixi suprà *disp.*3.*sect.*3. *cit.n.* 2.

14 Dico *vltimò*, si tale iuramẽtum emitteretur sub cõditione, nimirum, si ducturus sum, ducam pauperem, vel meretricem i n Dei obsequium, verè esset validũ. Idem probaui de voto *sect.*3.*cit.n.*3. nam in eo euentu melius est inire matrimonium, nec præcluditur via ad maius bonum ratione voti, vel iuramenti.

15 Ex dictis facile liquet quid dicẽdum sit ad sententias adductas.

Ad primam Soti iam constat ex *dicto primo*, quando materia voti, vel iuramenti cedit in alterius fauorem, posse illum remittere talem obligationem: sic enim si promisisti Deo, te daturum eleemosynam Petro pauperi, potest Petrus remittere tibi talem obligationẽ. Ad eius rationem dico, tametsi per tale votum, vel iuramentum adquiratur ius Deo, & huic iuri directè non possit renunciare homo, cui fit promissio; at potest indirectè, & consequenter: nam eo ipso quòd cedit homo iuri suo, vt potest, consequenter cessat ius Dei, quod erat annexum iuri hominis. Vnde personâ illâ respuente, cessat statim obligatio dicti iuramenti, non directâ relaxatione, quæ nequit fieri, nisi à Deo, aut ab habente vicem illius, sed cessatione conditionis, sub quâ fuit tacitè factum, quia persona, in cuius commodum fit, id respuit, & non vult.

Secunda sententia pro nobis est, vt dixi *dicto primo*.

Ad tertiam Basilij dico, doctrinam illam me libenter amplecti, vt constat ex *dicto secundo & tertio*.

SECTIO II.

Vtrum sponsalia impuberum, solo eorum mutuo consensu possint dissolui.

1 PRogredior ad secundam sponsalia dissoluentem causam, quæ est dissensus impuberis pubertatẽ adepti. In qua re

Certum est *primò*, eos qui infra annos pubertatis sponsalia contraxerunt, non posse mutuo eorum dissensu ea dissoluere, quandiu impuberes sunt. Hoc assertum & rectè, in iure statuitur *c. de illis* 7. *de desponsatione impuberum*, his verbis: De illis, qui infra annos aptos matrimoniis sponsalia contrahunt, si vterque, siue alter reclamet, antequam ad annos matrimoniis aptos peruenerint, & postulent separari, non sunt vlteriùs audiendi. Ex quo manifestè constat, vt notat *ibi* Glossa, eos, qui infra nubiles annos constituti, maiores septem annis, contrahunt sponsalia, ante legitimam ætatem nubilem non posse licitè reclamare, seu resilire, neque eorum alicui id licere, atque adeò nec contractum sponsalitium mutuo dissensu dissoluere, quandiu impuberes sunt. Ratio huius dispositionis non est ius naturæ, nam iure naturali ad id non sunt impediti; sicut neque puberes: sed ius positiuum Canonicum impediens impuberes in fauorẽ ætatis fragilis, qui ob eam sæpius contraherent sponsalia, & dissoluerent; vnde eo decreto occurritur puerorum impuberum leuitati, ne facilè mutantes consilium ex inconstantia illius ætatis, leuiter contrahant sponsalia, & pari leuitate ab illis recedant.

2 *Secundò*, certũ est prædictos impuberes, cùm ad pubertatem perueniunt, posse quemlibet sponsalibus renuntiare. Sic habetur *in dicto c. de illis*, loquens de impuberibus, his verbis: Si autem alteruter istorum ad annos pubertatis peruenerit, reclamauerit, nec in alterum voluerit cõsentire, iudicio Ecclesiæ poterunt ad inuicem separari. Quod etiam rectè est statutum in fauorem ætatis fragilis, vt subueniatur immaturitati iudicij impuberum, vt nimirum, quia in impubertate minus prudenter se obligarunt, detur illis locus pœnitentiæ, vt cùm ad maturiorem pubertatis ętatẽ peruenerint, possint obligationem excutere, ne si sponsalia omnino firma essent, coactè matrimonium contraherent. Reclamatio autem illa coram Ecclesiâ, vel iudice videtur solùm ad forum externũ desiderari, vt iudex pro dissolutione sententiam ferat. Rectè autem docent Doctores, puberem contrahentem sponsalia cum impubere, non posse resilire, benè verò impuberem peruenientem ad pubertatem; quia prædictum ius solùm fauet debili impuberum ætati.

3 Sunt verò quatuor obseruãda ex cõmuni doctrinâ.

Primum, si ambo sponsi sunt impuberes, non oportere, vt qui prior ad pubertatẽ peruenit, spectet alterius pubertatem. Ratio est, quia nullo iure requiritur, quod pubertatem alterius spectet; imò oppositũ non leuiter insinuatur *in dicto c. de illis*. Ex alia parte, cur prior perueniens non poterit reclamare statim, cùm paulò pòst possit, cùm iam non amplius maturitas iudicij in eo spectatur?

4 *Secundum* est, Doctores communiter docere, factum puberẽ debere statim reclamare; aliàs si in morâ fuerit, censebitur tacitè sponsalia confirmare. Quod etiã colligitur ex dicto *c. de illis*; nam dicitur, cùm ad annos pubertatis peruenerint, reclamauerint; nam alioquin censebitur approbare contractum, & non poterit resilire. Notat benè Sanchez *lib.*1.*disp.*51.*n.*14. id dici, iuxta phrasim iuris fieri statim, quod fit intra triduum, *l. finali, C. de errore Aduocator*, ibi, *in continenti*, id est, *triduo*; *& l. finali C. de iudiciis*, ibi, *illico autem*, id est, *intra triduum*.

5 *Tertiũ*, si impubes ante pubertatem dissentit, & sẽper mansit in eodem dissensu, etiam cùm pubertatem attingit, dissolui sponsalia, non ratione dissensus ante pubertatem, sed ratione perseuerantiæ in illo, postquam ad pubertatem peruenit; vt rectè docet Sanchez *cit.n.* 16. Ratio est, quia censetur ille dissensus moraliter perseuerare. Addo id intelligi, quãdo iuxta prudentum arbitrium censetur ille perseuerare moraliter in dissensu, secus non, vt contingeret, quando longum tempus esset interiectum. Quòd si quis perueniens ad pubertatem, omnino fuit oblitus sponsalium, vel ignorat, se peruenisse iam ad ætatem, quâ potest reclamare, potest semper in foro conscientiæ reclamare, quandocumque memor erit; quia talis non potest dici ea confirmasse; in foro tamen externo probanda esset obliuio, vel ignorantia.

6 *Quartum*, si impubes toto tempore præcedenti per-

stitit in sponsalibus, at factus pubes statim interiùs dissentit, etsi exteriùs id non exprimat, dissolui sponsalia pro foro conscientiæ. Ita Sanchez *citatus n.* 17. Contrarium sentit Basilius Ponce *lib.* 12. *cap.* 9. *n.* 5. sed immeritò, quia ideo sponsalia manent firma, dum impubes factus pubes nõ reclamat, quia tacitè videtur consentire: at in hoc casu nullus est tacitus consensus coram Deo, imò est expressus dissensus; vnde omnis deficit ratificatio in foro conscientiæ, dum est dissensus internus; nequeunt ergo sponsalia non manere dissoluta.

7 His statutis præcipua superest difficultas de impuberibus contrahentibus sponsalia, si ea iuramento cõfirment, an nimirum postea, cùm ad pubertatem peruenerint, possint parte inuitâ illis renunciare.

Docent Thomas Sanchez *dictâ disp.* 51. *q.* 3. *n.* 22. Hurtado *disp.* 2. *diffic.* 2. & alij prædicta spõsalia confirmari iuramento, & resilire non posse, sed implenda esse, etiamsi ad annos pubertatis peruenerint. Probat ex *c. ex litteris* 10. *de sponsalibus, & matr.* vbi statuitur impubescentes, qui sponsalia contraxerunt, & iuramento confirmarunt, cogendos esse censuris ad contrahendum matrimonium. Nec valet dicere, suppositionem huius capitis intelligendam esse, quando non reclamarunt tempore debito. Hoc, inquam, non valet, quia quando tempore debito non reclamant, quãuis non iurauerint, cogendi sunt ratione obligationis contractus ex fidelitate, seu etiam ex iustitiâ. Firmat, quia tametsi de aliis impuberum contractibus non constet inter Doctores, vtrùm iuramento firmentur, nec ne; id tamen prouenit, quia secluso iuramento inualidi erant: at sponsalia impuberum valida sunt, secluso iuramento, licèt dissolubilia: ergo iuramentum addictum ea firmat, & reddit indissolubilia.

Addit duo Sanchez *n.* 24. *&* 25. *Primum*, hoc iuramentum vt firmet sponsalia, præstandum esse ab impuberibus doli capacibus, quos sic vocat eos, qui proximi sunt pubertati, vt intellectum, & discretionem habeant ad firma omnino, & irreuocabilia reddenda sponsalia. *Secundum*, Episcopum in eo iuramento posse dispensare, vt licitè reclament, eamque dispensationem facilè concedendam esse ab Episcopo ob ætatis imbecillitatem.

8 Dico *primò*, verius videri, sponsalia iurata à verè impuberibus non confirmari iuramento, & consequenter eum, qui primus ad pubertatem peruenit, posse licitè, & validè ab illis resilire. Ita Paludanus *in* 4. *dist.* 27. *q.* 1. *a.* 3. Basilius Ponce *lib.* 12. *c.* 9. *n.* 8. & alij. Quam sententiam ipse Sanchez indicat esse probabilem. Ratio est, quia iuramentum additum contractui sortitur easdem conditiones contractus, ex *l. finali. C. de non numeratâ pecuniâ*; sed sponsalia impuberum includunt talem conditionem, vt cùm ad pubertatem peruenerint, possint resilire: ergo & iuramentum illis additum. Vt enim dicamus, alium effectum habere iuramentum, deberet esse in hoc specialis iuris Canonici dispositio, quæ non est. Quia ex dicto *cap. ex litteris*, quod adducit Thomas Sanchez, non rectè probatur, sponsalia impuberum iuramento confirmata, dissolui non posse. Nam ibi sermo est de his, qui pubertati sunt proximi, quando malitia supplet ætatem, quos vocat impubescentes, hoc est, propè puberes. Quod manifestè colligitur ex ipso textu: nam ibi ab Alexãdro Tertio præcipitur Episcopo Pictauiensi, vt censuris compellat virum, vt fœminam in vxorem recipiat, & maritali affectione pertractet: hoc autem fieri non poterat nisi essent proximi pubertati, & in illis malitia suppleret ætatem, inter hos enim tantùm potest esse validum matrimonium: vnde sponsalia inter illos contracta potius erant puberum, quàm impuberum, quia erant puberum, in quibus malitia supplebat ætatem; atque ideo sponsalia inter ipsos contracta erant omnino valida: nam si matrimonium inter ipsos validum erat, potiùs erãt valida sponsalia: ergo si eo tempore iurauerunt, iuramẽtum non confirmabat sponsalia impuberũ, sed puberum in quibus malitia supplebat ætatem: ergo ex dicto *c. ex litteris*, non rectè sumitur argumentum ad probandum iuramento confirmari sponsalia impuberum. Hinc

Dico *secundò*, si sponsalia verè impuberum confirmentur iuramento, & alter eorum velit resilire post pubertatem, nullâ indigere relaxatione iuramenti. Patet, quia cùm ablatâ materiâ promissionis sponsalitiæ, auferatur etiam obligatio iuramenti, nulla opus est relaxatione altero renuente. 9

Dico *vltimò*, etiam in oppositâ sententia asserente, impuberes cõtrahentes sponsalia, si ea iuramẽto confirmant, non posse postea parte inuitâ illa resilire, me non videre, quomodo possit Episcopus in tali iuramento dispensare, si iurans fuerit doli capax sufficienter vt possit peccare mortaliter. Moueor, quia per tale iuramentum, parti fuit ius adquisitum, vt est certum: ergo non potest in illo dispensare. Et certè si Episcopus in tali iuramento dispensare potuisset, non esset cur Pontifex *in cap. citato, ex litteris*, tam seuerè præciperet, & cogeret, vt vir ille seruaret iura mentum. 10

Ex his patet solutio ad argumentum Sanchez: iam enim ostensum est ex dicto *c. ex litteris*, non esse talẽ dispositionem. Ad confirmationẽ dico, tametsi sponsalia impuberum valida sint, ideo tamen ratione iuramenti non reddi indissolubilia, quia, vt dictum est, iuramentum sequitur naturam contractus, & additum contractui sortitur eandem conditionem contractus, cùm in eius confirmationem fiat; atque adeò cùm sponsalia impuberum iure positiuo includant tacitè eam conditionem, nisi facti puberes resiliant, iuramentum illis additum sortitur eandem conditionem. 11

Sectio III.

An per ingressum religionis, professione non sequutâ, dissoluantur sponsalia.

Tertiam causam sponsalia dissoluentem, nempe in religionem ingressum, explico in hac, & sequenti sectione. Circa præsentem verò

Certum est *primò*, sponsalia dissolui per professionem in religione approbatâ. Patet, quia matrimoniũ ratum dissoluitur per professionem, vt constat ex *c.* 2. *de conuersione coniugatorum*. Vbi etiam expressè statuitur licere vni coniugi ante matrimonij consũmationem, altero inuito, ad religionem transire, de quo infrà suo loco: ergo potiori iure sponsalia dissoluuntur. 1

Secundò etiam est certum, tametsi per simplicia vota in religione approbatâ facta, v.g. in Societate Iesv, non dissoluatur matrimonium ratum, vt suo loco dicemus; per ea tamen dissolui sponsalia. Ratio est, quia per ea homo verè constituitur religiosus, & inhabilis ad matrimonium contrahendum. 2

Est verò difficultas explicanda, an dissoluantur sponsalia per solum ingressum in religionem, an potiùs spectanda sit professio. Circa quam difficultatem variæ sunt Doctorum sententiæ.

Prima absolutè negat, atque, quemlibet ex sponsis manere adhuc æquè obligatum ex inito sponsalium contractu, atque erat ante vnius in religionem ingressum. Ita Durandus, & Paludanus *in* 4. *dist.* 27. hic *q.* 1. *a.* 3. *casu* 5: ille *q.* 3. *a.* 3. Viguerius *c.* 16. §. 7. & Veracruz 8. *p.* 1. *speculi coniugiorũ a.* 21. Probant, quia per ingressũ religionis, neutra pars renunciat iuri per sponsalia adqui- 3

quisito præcipuè ingrediens non statim cedit iuri suo, sed sub cõditione, si professus fuerit; ingreditur enim, vt experiatur, an sibi expediat profiteri, vel matrimonium contrahere. Firmatur, nam vota ab ingrediente emissa ante ingressum religionis, non soluuntur per illius ingressum, nisi professio subsequatur; vnde durante probationis tempore, manent illa veluti suspensa, donec nouitius aut professionem emittat, & sic dissoluantur; aut ad sæculum redeat, & sic conualescant, suumque robur obtineant: ergo similiter sponsalia contracta, per religionis ingressum, non subsequente professione, non dissoluuntur ex parte ingressi, sed tandiu manent suspensa, quandiu probatio durat.

4 *Secunda* sententia absolutè affirmat, sponsalia dissolui solo religionis ingressu, quoad vtrumque, nempe ingredientẽ, & in sæculo manentem. Ita Cardinalis Toletus *in sum. lib. 7. c. 11* Sanchez cum aliis *lib. 1. disp. 42. n. 5.* Ludouicus Mæratius *tract. de matrimonio, disp. 12. sect. 12. n. 8.* Probatur

Primò, quia sicut se habent sponsalia ad matrimonium, ita se habet ingressus religionis, seu nouitiatus ad professionem: sed professio dissoluit matrimoniũ ratum ex parte vtriusque; vt constat ex *cap. 2. de conuersione coniugatorum*: ergo & ingressus religionis dissoluit sponsalia ex parte vtriusque. Id enim in fauorẽ status religiosi concedendum est ingressui in illum.

Secundò, si ingrediens religionem protestetur se nolle sponsalibus renunciare ante professionem, & alter etiam ingrederetur, non dissoluerẽtur sponsalia, cùm in vtroque esset mutatio æqualis: ergo dissolutio sponsalium non prouenit ex notabili mutatione, sed ex fauore status: aliàs dici posset etiam per professionem dirimi matrimonium consummatum, si esset notabilis mutatio, quod est absurdum.

Tertiò, maior est obligatio voti religionis, quàm sponsalium; sed votum ingrediendi religionem dirimitur per ingressum in illam bona fide, & animo experiendi, nam postquam est ingressus, si experiatur eum statum sibi non conuenire, potest ad sæculum redire. ergo & sponsalia dirimuntur per ingressum religionis.

Vltimò in contractu sponsalium, non minus tacitè subintelligitur ab vtroque ea contrahente, conditio hæc nisi ad religionis statum transire voluero, nisi postea perpetuam vouero castitatem, vel ista alia nisi sacrum Ordinẽ suscipere maluero; atqui hæc subintelligitur: ergo & illa. Maior probatur, quia sicut istæ res sunt singulare quoddam, & excellens bonum, ita & ille ad religionis statum transitus, atque adeò sicut prudenter iudicatur, neminem obligare se velle tam indissolubiliter ad matrimonium contrahendum, vt velit etiam cum iactura prioris illius boni, dum id disertè in contractu non exprimitur, atque adeò in sponsalium contractu prædicta conditio tacitè subintelligitur, ita idem prudenter iudicandum est respectu posterioris huius boni, & consequẽter hæc eadem etiam conditio in contractu subintelligitur. Cùm autem contractus aliquis à duobus celebratur, cuius valor, & obligatio pendet à conditione futurâ, siue expressâ, siue subintellectâ, neque hæc ponitur, neutrum obligat.

5 *Tertia* sententia, quæ mihi videtur verior, ex parte negat, & ex parte affirmat: dicit enim, eum qui religionem ingressus est, manere adhuc perinde obligatum; alterum verò in sæculo manentem esse planè ab hac obligatione solutum, ac liberum. Ita sentiũt Hẽriquez *lib. 11. de matr. cap. 14. n. 3.* Rebellus *lib. 4. de sponsalibus q. 8. sect. 6.* Ægidius Coninch *disp. 23. dub. 3.* Hurtado *disput. 2. difficult. 5.* Basilius Ponce *lib. 12. cap. 10.* & alij. Hanc sentẽtiam dictis sequẽtibus declaro.

Dico igitur *primo*, nullo iure positiuo statui, vt sponsalia dissoluantur per solum religionis ingressum. Sic Couarruuias *p. 1. de matr. cap. 5. num. 15.* Nauarrus *in summâ cap. 22. n. 26.* & ex Theologis, qui sunt modò relati. Probatur, quia reuerâ nullus est textus, vnde colligatur ante professionem sponsalia dissolui; nam iura, quæ adducuntur, solùm disponunt de matrimonio rato, non consummato, & dicunt illud dissolui professione, non solo religionis ingressu. Nec valet quòd si ad matrimonium dissoluẽdum exigitur professio, ad dissoluẽda sponsalia sufficiat ingressus. Nõ, inquam, valet, quia nullum est fundamentum in iure ad id rectè dicendum; & in huiusmodi rebus non licet ab vna ad aliam argumentum sumere. Præsertim, quia ratio differentiæ inter hæc duo est manifesta, vt constabit ex solutione argumentorum. Quare præsens difficultas non ex aliquo iure, quod re verâ non est, sed ex natura rei dilucidanda est. 6

Dico *secundò*, ex natura rei, eum ex sponsis, qui remansit in sæculo, solutum esse à sponsalium obligatione, posseque statim noua inire cum alio sponsalia, & matrimonium. Hoc commune est dictum secundæ & tertiæ sententiæ contra Doctores primæ. Probatur manifestè. *Primò*, quia quando in vno ex sponsis fit magna, & notabilis mutatio cedens in graue damnum alterius, manet hic ab obligatione sponsalium liber, vt ostendo infrà *sect. 11.* at si vnus ex spõsis ingrediatur religionem fit magna mutatio cedens in graue nocumentum alterius, si stare sponsalium contractui cogitur: nã pro magno dedecore apud homines habetur, si mulier nubat ei, qui Monachus fuerit nouitius; vel si vir eam ducat in vxorem, quæ fuerit Monialis nouitia; superuenit etiam illi cõditio durissima, vt nimirum debeat per annum expectare ipsius nuptias, quod est onus graue: ergo manens in sæculo non tenebitur expectare professionem illius, sed poterit statim ab sponsalibus resilire. *Secundò*, ingrediens religionem ipso facto ostendit, se alienum omnino ab illis nuptiis; vnde censetur renunciare obligationi alterius: ergo alter manens in sæculo, manet omnino liber. Antecedens ostendo, nam religionem ingrediens, vel sincerè ingreditur animo permanendi, & professionem suo tempore faciendi, vel fraudulẽter, & dolosè, animo postea egrediendi, sed suo interim ingressu resiliendi ab sponsalibus, & defraudãdi sponsum alterum. Si hoc secundum, manifestè spõsalium contractui liberâ suâ voluntate renunciat; si primum, patet etiam renunciare: nam efficax voluntas amplectendi statum illum, cum quo stare non potest matrimonij contractus, & status est efficax voluntas nunquam contrahendi matrimoniũ, & sponsalia implendi: ergo est efficax voluntas renunciandi sponsalibus; atque adeò ipsamet actualis status susceptio, est actualis sponsalium cõtractui renunciatio. Firmatur, nam si eodem tempore sponsus, & sponsa religionem ingrederentur, quolibet sciente ingressum alterius, eo ipso præcisè prudenter ab omnibus iudicarentur renunciare sponsalibus: ergo similiter qui, altero inscio, religionem ingreditur, iudicandus prudenter est, quãtum in se est renunciare sponsalibus. 7

Dico *tertiò*, ingrediẽtem religionem etiam bonâ fide, & animo profitendi, non manere liberũ, ac solutũ à sponsalium obligatione ex natura rei ante professionem ipsam, atque adeò sponsalia ipsa solùm solui ex parte manentis in sæculo, ita vt ingrediens religionem, si egrediatur, teneatur stare contractui, in casu, quo alter velit. Ratio à priori est, quia alter sponsus in sæculo manens non debet suo iure priuari sine sufficienti ratione, quæ hîc non reperitur, nam ingressus ipse 8

ipse in religionem ex naturâ suâ, non habet, quod liberet nouitium ab obligatione sponsalium, cùm possit postea egredi; vnde non inducit aliquem statum incompossibilem matrimonio, quę sola hîc posset esse causa illa soluendi: ergo si egrediatur, & alter velit, tenetur stare promissis, quia quãuis ingrediens cedat iuri suo; attamen manẽs in sæculo minimè cedit; sicut per fornicationem sponsi, vt dicetur infrà *sect. vltimâ*, non omnino sponsalia dirimuntur, sed solùm ex parte innocentis. Est verò notandum cum Henriquez *cit.*
9 & Petro de Ledesma *de matrimonio q.43. dub.2.* si contingeret quòd etiam alter sponsus, qui manserat in sæculo, assumeret postea habitum religiosum, vel alia sponsalia iniret, tunc censeretur prioribus renunciare, & in eo casu vtrinque absolutè sponsalia dissoluerentur.

Ex his facilè soluuntur argumenta contraria.

10 Ad illud pro primâ sententiâ iam constat solutio ex dicto secundo, ingredientem perdere ius suum ob notabilem mutationem cedentem in graue nocumentum alterius in sæculo remanentis, & ipsum censeri renunciare iuri suo, & obligationi alterius.

Ad confirmationem concesso antecedente, negatur consequentia; nam votorum illorum, & sponsalium dispar est ratio, quia vota illa non aduersantur statui religionis, cùm in statu religioso possint obseruari; dissoluuntur verò per professionem, ob singulare priuilegium illius. At sponsalia contracta opponuntur statui religionis, quia in illo statu nequeunt adimpleri: vnde ingrediens religionem ipso facto ostendit se esse omnino alienum ab illis, & censetur renunciare iuri suo.

11 Ad primum secundæ sententiæ dico, falsam esse maiorem, nam sponsalia obligant ad matrimonium; nouitiatus autem non obligat ad professionem. Consequentia etiam nulla est circa præsentem materiam; quia professioni in fauorem status religiosi concessum est priuilegium dirimendi matrimonium ratum, non verò ingressui religionis concessum est, vt sponsalia dissoluãtur, cùm neque id habeat ex naturâ suâ, neque ex aliquo iure positiuo, quod in hac parte nõ extat. Imò æquum non erat, vt id ingressui concederetur, quia non est consonum rationi, vt qui à religione recedit, gaudeat fauore religionis, sed vt cum antiquis obligationibus ad sæculum redeat.

12 Ad secundum respondet Basilius *citat. n.7* si vterque religionem ingrederetur, vtrumque habere rationem resiliendi ab sponsalibus, sicut si vterque in lepram incideret. Verùm non placet mihi hæc solutio, cùm vterque profiteatur, se nolle sponsalibus renunciare ante professionem, & in vtroque sit mutatio æqualis, nulla est ratio, ob quam debeat cessare obligatio sponsalium. Nec vrget exemplũ, nam tunc ideo cessarent sponsalia, quia ista mutatio reddit valdè onerosum matrimonium, tam ex parte contrahentium, quàm ex parte prolis leprosæ educandæ; non verò mutatio alia, de qua est sermo. Ad id quod in argumento infertur, dissolui posse matrimonium cõsummatum, falsum omnino est; quia matrimonium consummatum est vinculum omnino indissolubile, de quo plura infrà *disp. 20.*

13 Ad tertium, concessâ maiori, & minori, negatur consequentia: nam quòd votum religionis cesset per ingressum bonâ fide, & animo experiendi, non est ex eo quòd maior, vel minor obligatio sit sponsalium, quàm voti, sed quia eo tantùm ingressu in religionem, & experientiâ illius impletur votum: cùm enim votum solùm sit ingrediendi religionem, cessat per ingressum: sicut votum dandi hodie eleemosynam, cessat ipsâ donatione eleemosynæ, quia per illam impletur; at ingressus in religionem non est impletio sponsaliũ, neque mutatio in melius, donec profiteatur, & perseueret; qua professione extinguitur etiam quoad profitentem obligatio sponsalium. Quare solùm sponsalia cessant ex parte ingredientis per professionem.

Ad vltimum negandum est, talem conditionem 14
in contractu sponsalium esse subintelligendam; non enim intelligitur ex naturâ suâ, vt per se patet: sicut cùm Petro promitto centum, non subintelligitur, nisi voluero eos dare pauperibus. Aliàs qui promisit Petro centum, & acceptauit, posset eos erogare pauperibus, quia hoc est melius, quod tamen est falsum. Neque etiam subintelligitur ex communi cõtrahentium consensu, quia contrahentes sponsalia nihil minus cogitant communiter. Nec denique ex constitutione alicuius iuris, quia nullum tale reperitur.

Sectio IV.

An si sponsalia sint iuramento confirmata, dissoluantur ingressu in religionem: an verò qui iurauerit, teneatur priùs matrimonium contrahere.

Tota præsentis quæstionis difficultas nascitur ex 1
cap. commissum 16. de sponsalibus, vbi ponitur casus, de quodam, qui dederat fidem cuidam mulieri, eam ducendi in vxorem infra biennium, interposito iuramento; postea verò voluit intrare religionem. Dubitatum fuit, an posset propter iuramentum. Consultus Pontifex, Alexander Tertius, respondit, quòd tutius est ei, religione iuramenti seruatâ, priùs contrahere, & postea si elegerit, ad religionem migrare ante consummationem. Quæ Pontificia decisio satis declarare videtur, talem, ac tantam esse iuramenti vim, vt cogat ad prius contrahendum matrimonium, quamuis eo contractu liberum sit sponsalia iuranti, religionem ingredi. Cùm enim possit satisfacere obligationi iuramenti priùs contrahendo, tenebitur priùs iuramentum implere.

Verissima tamen, & communissima Doctorum 2
sententia, quos refert, & sequitur Sanchez *lib. 1. disp. 42. n. 3.* est negans. Iuxta quam

Dico *primò*, nullam esse obligationem ex vi iuramenti ad priùs contrahendum matrimonium, sed posse ingredi religionem, non contracto priùs matrimonio. Ratio est, quia iuramentum additum contractui, sequitur naturam, & conditiones illius; nam est iuramentum factum in confirmationem contractus sponsalitij: accessorium enim sequitur suum principale, vt in simili habetur *cap. quemadmodum, de iureiurando, & l. finali. C. de non numeratâ pecuniâ*; sed sponsalia dissoluuntur per ingressum religionis modo explicato, *præcedenti sectione*: ergo id erit verum etiamsi sponsalia sint iurata iuramento facto in confirmationem sponsalium, vt regulariter fit: ergo cessante obligatione sponsalium, vt præcisè verè cessat ex parte manentis in sęculo, licèt non ex parte ingredientis religionem, etiam cessat obligatio iuramenti, quamuis eius impletio sit licita. Præterea idem firmo, nam si esset obligatio priùs contrahendi, maximè ex dicto *cap. commissum*: at in illo Pontifex nihil decernit, nec declarat esse priùs contrahendum, sed tantùm dicit, tutius esse priùs contrahere: atque adeò licèt hoc caput, vt sonat, intelligatur, solum consilium importat: ergo potest tutò oppositum fieri.

Dico

3 Dico *secundo*, per se loquendo, non posse sponsum absque graui culpâ post sponsalia iurata matrimonium inire animo ingrediendi religionem antequam consummet, nisi in aliquibus casibus vrgens causa à peccato excusaret. Ita communiter Doctores. Ratio est, quia inferret iniuriam in re graui decipiendo coniugem, quæ si id sciuisset, noluisset contrahere. Multa etiam ex hoc contractu sunt nata sequi incommoda. Nam fortè multi suspicarentur, cum ingredi religionem, quia aliquod vitium in vxore deprehendit, ob quod eius nuptias auersetur. Item coget illam magnos sumptus facere pro nuptiis, & deinde integro anno ab aliis nuptiis abstinere, & erit fortè causa, cur non ita commodas reperiat. Et quamuis vterque cum bonâ fide contraxit, habe₹t ius ante matrimonij consummationem religionem ingrediendi, etiam inuitâ parte; quia vtriusque conditio, & iura paria sunt; & religionem ingrediens habet grauissimas causas id faciendi, vt nimirum consulat saluti animæ suæ, quæ præponderat incommodis, quæ pars patitur, atq; adeò huic nullâ facit iniuriâ, nec contrahendo, nec ingrediẽdo. Attamen in casu, quo sponsus cõtraheret animo ingrediẽdi religionem ante cõsummationem dispar esset in ipso cõtractu vtriusque cõtractus ratio, & habens illum animum nullam haberet necessitatem ita contrahendi, ac talibus periculis partem exponendi, & ideo faceret ei notabile damnum præcisè ita contrahendo, non autem postea ingrediendo, quia ius hoc ei ob prædictas causas concedit, non verò illud. Vnde contrahens matrimoniũ eo animo, si partem non admoneat de illo, peccat saltem contra charitatem, non peccato commissionis contrahendo, sed omissionis, non admonendo partem, si pars ponatur periculo suspicionis alicuius grauis defectus, aut sumptibus magnis faciendis in nuptiis, aut alij graui incommodo. Dixi, nisi vrgens causa à peccato excusaret, qualis esset grauis metus famæ, vel vitæ amittendæ, licèt non sit cadens in virum constantem; legitimatio prolis antea conceptæ, parentum custodia, ni fias religiosus, quam aliter euadere nõ possis; & graue scandalum impendens, quod vitari nequeat, nisi contrahendo. In his enim casibus liceret modo prædicto matrimonium inire, partem non admonendo.

4 Ad caput *commissum*, varij variè respondent, vt videre est apud Suarez *tom. 2. de religione, tract. de iuramento lib. 2. c. 13.* & Basilium *lib. 12. cap. 10.* Perplacet cum Soario dicere, in eo casu consultum fuisse Pontificem de sponso, qui non ita firmo, & constanti animo statuerat religionem ingredi; & cùm periculum fuisset, ne ante ingressum religionis laberetur biennij tempus, intra quod iurauerat matrimonium inire ad euitandum periculum periurij, respondit, tutiùs esse matrimonium contrahere. Quòd si certè sponsus ille constituisset, religionem ingredi, non consuleret Pontifex, vt contraheret priùs, esset enim inutile; sed diceret, iuramento non obstante, posse sponsum religionem ingredi. Ideo ergo dixit Pontifex tutius esse, id est, tutum esse (sæpè enim positiuum intelligi solet in comparatiuo) matrimonium contrahere, ne prætextu leuis, & inconstantis desiderij, deesset religioni iuramenti, & aliàs etiam religionem non ingrederetur, quam leuiter, & inconstanter appetebat.

5 Quæres quid dicendum sit de eo, qui contraxit sponsalia cum virgine, & sub eâ spe virginem deflorauit, vel fuit ei causa infamiæ notabilis, licèt eam non cognouerit, poterit ingredi religionem, præsertim si sit voto ad id astrictus? Idemque dubitatur, quando esset vidua honestæ famæ, & non infimæ sortis, cui notabilis infamia proueniret. Respondeo, non posse ingredi religionem, sed teneri matrimonium contrahere. Ita optimè Sanchez cum aliis *lib. 1. disp. 44.* Ratio est, quia licèt obligatio sponsalium per se non impediat ingressum religionis, impedit tamen obligatio orta ex iniuriâ, vel damno illato, quod, moraliter loquendo, resarciri nequit, nisi matrimonium contrahendo, & consummando; & vt damnum proximi reparetur, cedit Deus promissioni sibi factæ. Idem dicendum est, quamuis sponsalia vera non essent, quia promissio ficta fuit; nam in his casibus, in quibus fictus promissor tenetur deceptam ducere, quia aliter damnum illius reparare nequit, iuxta dicta suprà *disp. 2. sect. 3.* non potest religionem ingredi, ob eandem omnino rationem.

SECTIO V.

An votum religionis, vel castitatis perpetuæ dissoluat sponsalia.

QVartam in ordine causam, quam proposui, sponsalia dissoluentem, nempe votum religionis, vel castitatis in hac sectione declaro.

Ac primùm, de voto religionis certum putat Sanchez *lib. 1. disp. 46. n. 2.* sponsalia dissoluere. Probat, 1 quia tale votum habet se respectu sponsalium, sicut votum solemne religionis respectu matrimonij rati: sed hoc matrimonium dissoluitur per professionem; ergo & sponsalib per illud votum. Firmatur, quia per tale votum religionis status matrimonialis inter eos redditur illicitus: ergo cessat tota ratio, & promissionis, & obligationis. Præsertim cum communitér vtrique parti in eo euentu ille contractus sponsalium nec commodus, nec vllâ ratione expetibilis sit. Indecens enim est ei, qui se totum Deo deuouit, dare mulieri potestatem in corpus suum ad vsum matrimonij etiam remotum, & communiter, id est, periculosum; nam ferè iis imminet morale periculum, ne consumment.

In hac re distinguendum censeo de voto ingrediendi religionem subsequente ad sponsalia, & de voto in eâ profitendi subsequente quoque ad sponsalia.

Dico ergo *primò*, votum ingrediendi religionem 2 subsequens ad sponsalia ipsa, non dissoluere sponsalia ex parte vouentis. Ita Hurtado *disp. 2. diffic. 6. n. 23.* & Basilius Ponce *lib. 12. cap. 12. n. 2.* Ratio est manifesta, quia non aliter votum ingrediendi religionem potest dissoluere sponsalia præcedentia, quàm ipse religionis ingressus: sed iste ante professionem non dirimit sponsalia ex parte ingredientis, vt stabilitum est suprà *sect. 3.* ergo. Vnde DD. omnes, qui id defendunt de ingrediente religionem, vt consequenter loquantur, debent idem docere de ipso vouente. Quare per votum ingrediendi religionem, quamuis alter maneat liber ab sponsalibus ob cessionem, quâ vouens cedit iuri suo, obligationi alterius, cui verè renunciat; non tamen ipse vouens, quia per tale votum non obligatur ad proficiendum, sed tantùm ad experiendam, & probandam religionem; sicut per ingressũ ipsum factũ eo animo. Vnde tale votum ex naturâ suâ nihil habet, quod liberet vouentem ab obligatione sponsalium, nam post ingressum, & experientiam factam in religione, potest egredi licitè; ergo si egrediatur, & alter velit, tenetur stare promissis, atque adeò erit obligatus ad contrahendum matrimonium. Neque obstat, quòd possit con-

trahere, & transire ad religionem, quia nisi honor sponsæ exigat, absolutè loquendo, inutilis est ea celebratio matrimonij, & otiosa, & sæpe periculosa, licèt reuerà, per se loquendo, & ex naturâ rei ipsa sponsalia non præmittuntur propter se, sed propter matrimonium.

3 Dico *secundò*, votum profitendi religionem, per se loquendo, ex parte etiam vouentis dissoluere præcedentia sponsalia. Ita Hurtado *relatus*. Ratio est, quia per tale votum non est liberum vouenti, sed necessarium in eâ religione profiteri, cum quo nequit esse obligatio contrahendi matrimonium, quia intendit se obligare ad id, quod est incompossibile cum matrimonio, nisi fortè per accidens ex parte alterius occurrat aliqua rationabilis causa, vt fiat matrimonium ante ingressum religionis; tamen, per se loquendo, nulla est obligatio illud contrahendi; manent igitur ea sponsalia omni ex parte dissoluta.

4 Ex quo infero, hæc duo vota ingrediendi religionem, & eam profitendi, esse valde distincta, nam primum solum ligat ad religionem experiendam, ingrediendo in illam: secundum verò ad perpetuò in illa permanendum, vnde obligatio sponsalium cùm sit compatibilis cum priori voto, eiusque impletione; non verò cum adimpletione alterius voti, ideo hoc secundum votum dissoluit sponsalia præcedentia, non verò illud primum.

Ad argumentum oppositum negatur illa maior, quia ex nullo iure id constat, neque ex naturâ rei. Ad confirmationem, factum est per tale votum ingrediendi religionem, reddi statum matrimonialem inter eos absolutè illicitum: nam potest vouens ingredi religionem, & eam experiri, & sic adimplere votum; & postea egredi, & sic nubere cum illâ, si ipsa velit.

Circa votum castitatis conueniunt Doctores,

5 *Primo*, votum castitatis præcedens dirimere sponsalia subsequentia. Patet, quia obstrictis illis voto, status matrimonialis illicitus est, & quibus hic est illicitus, ipse contractus communiter per se incommodus, & periculosus est, ac proinde etiam illicitus. Idē dicendum de voto religionis, & suscipiendi Ordines sacros, si præcedant sponsalia, ea nimirum dissoluere: nulla enim sunt sponsalia postea subsequuta, cùm sint promissio rei illicitæ, *cap. rursus, qui Clerici, vel vouentes*. Iam enim post prædicta vota iniquè matrimonium promittitur. Quod verum est etiam si sponsalibus subsequutis, iuramentum addatur, vt constat ex dicto cap. *rursus*.

6 *Secundo* etiam est certum, hoc ipso, quo vnus ex sponsis vouet castitatem perpetuam, alterum manere liberum ab sponsalibus præcedentibus, & ex parte illius dissolui illa. Ratio est, quia vouens eo voto cēsetur renuntiare sponsalibus, & obligationi alterius, vt est manifestum; quia ex parte suâ obligat se ad id, quod cum statu matrimonij non consistit; ac proinde eius pars, siue sponsa manet libera ab omni obligatione. Adde, in sponso tale votum castitatis emittente esse peculiarem rationem, ob quam sponsa potest dissoluere sponsalia: nam eo voto fit notabiliter deterior ipsi sponsæ, quia sponsa cogitur non vti actibus coniugalibus, nisi ipsa petat; quia sponsus ratione voti castitatis, tametsi possit reddere, non tamen potest petere debitum; quod sanè sponsæ est graue vnus.

Difficultas ergo superest, an ipse sponsus, qui tale votum castitatis emisit post contractâ sponsalia, maneat sponsæ obligatus, vt cum ipsâ contrahat, si ipsa id exigat. Quod est quærere, an votum simplex castitatis præcise cum animo manendi in sæculo, dirimat sponsalia præcedentia.

7 Pars affirmans est valdè probabilis, quam sequuntur Sotus *in 4. dist. 27. q. 1. a. 5. §. verum*. Henriquez *lib. 11. de matrimonio cap. 14. n. 4*. Bartholomæus à Ledesma *de matrimonio dubio 13. casu 2*. Ioannes Azor *tom. 1. lib 11. cap. 21. q. 10*. Suarez *lib. 2. de voto cap. 4. num. 15*. Gabriel Vasquez *opusculo de restitutione cap. 5. §. 2. dub. 6. num. 17*. Basilius Ponce *lib. 12. c. 12. n. 4*. Bonacina *tract. 5. p. 5. n. 13*. & alij. Probant

Primò ex *cap. veniens, qui Clerici, vel vouentes*, vbi hæc est species facti. Quædam mulier sponsalia contraxit cum alio absente, cuius sæuitiâ, vt fama diuulgabat, deterrita de consilio cuiusdam Eremitæ votū simplex castitatis emisit. Quo audito, vir contraxit matrimonium cum alterâ. Consulitur Pontifex Alexander Tertius, & respondet. Nos ita attendentes tutius esse, vt præfata mulier post fidem, & votum simpliciter oblatum, matrimonium contrahat, quàm reatum fornicationis incurrat; mandamus, quatenus si plus nō processit, sibi de fide mentitâ, & voto violato congruam satisfactionem indicat, & ei, cui vult, nubendi in Domino licentiam tribuere non postponas. Ex quo textu in primis constat, illam fuisse obligatam voto, & re verâ votum valuisse, tum quia imponitur pœnitentia de violato voto, & aliàs si votum non valeret, non peteret fœmina nubendi licentiam, neque egeret dispensatione ad nubendū alteri, quam eo loco Pontifex per dictū Eremitam concedit. Tum etiam, quia Doctores oppositæ sententiæ, præsertim Sanchez, fatentur, sic vouentem post sponsalia contracta obligatum manere ad nō petendum debitum, & peccare contrahendo matrimonium: ergo illud votum castitatis emissum post sponsalia est validum. Hinc autem inferri videtur per prædictū votum manere sponsalia præcedentia dissoluta, quia validum est tale votum: ergo nō possunt sponsalia consistere, quia incompossibilis est obligatio absoluta voti cum obligatione sponsalium.

Secundo, voti vinculum fortius est vinculo sponsalium, cùm illud cōtineat fidelitatis obligationem respectu Dei; hoc verò respectu hominis: ergo votum castitatis fortius erit, atque adeò sponsalia dissoluet.

Tertio, in sponsalibus subintelligitur ista conditio; nisi perfectior vitæ status eligatur, quia nō debet impedire perfectionem: ergo cùm per votum castitatis eligatur perfectior vitæ status, est enim cœlibatus perfectior statu matrimonij, sequitur sponsalia dirimi per votum simplex castitatis, eorumque obligationem cessare.

Vltimò, promissum non infringit in melius commutans, vt constat ex *cap. peruenit 2. de iureiurando*.

Partem negantem, sponsalia non dissolui per tale votum, amplectuntur multi ex Iurisperitis, & Theologis, quos refert, & sequitur Sanchez *lib. 1. disp. 46. num. 9*. Coninch *disput. 23. dub. 3. n. 21. & 25*. Hurtado *disputat. 2. difficult. 5*. & alij. *Primò*, quia sponsalia nec iure naturæ, nec iure positiuo includunt illam conditionem tacitam, seu implicitam, nempe nisi voluero ad meliorem statum transire: ergo nō dissoluūtur ex parte vouentis castitatem. Antecedens probatur, quia in primis non iure naturæ, seu naturâ sponsalium, quamuis cœlibatus sit perfectior statu matrimonij, vt per se patet. Tum quia aliàs per votum nō nubendi dirimerentur sponsalia, nam melior est actus cœlibatus, quàm matrimonij: illud autem est falsum, vt plures Doctores fatētur. Tum maximè; quia aliàs, qui promisit Petro diuiti equum, & acceptauit, posset illum erogare pauperibus, quia hoc est melius, quod tamen est absurdum. Deinde neque iure positiuo, quia nullū tale reperitur, sicut reperitur de professione in religione, in cuius fauorem datur ius, vt dirimat matrimonium ratum. *Secundò* Deus non acceptat 8

ceptat promissionem rei iam antea alteri promissæ, & in alterius præiudicium: si enim promisisti Petro mille aureos, & eos Petrus acceptauit, non potes postea vouere dare illos Ecclesiæ: ergo cùm per priora sponsalia corpus sit promissum alteri, non potest Deo promitti. Denique idem ostenditur ex dicto capite *veniens*, vbi fœminæ, quæ vt sponsalia vitaret, emisit votum castitatis, iniungitur pœnitentia de fide mentita, id est, ob fidem violatam sponso, cùm per ipsam steterit ne matrimonium sequatur: ergo tenebatur stare sponsalibus; hæc tamen emiserat votum castitatis; ergo votum castitatis non dirimit sponsalia.

9 Hanc secundam sententiam iudico veriorem, cum hac limitatione, nisi in contractu sponsalitio explicitè posita esset mente, vel ore talis conditio transeundi ad meliorem statum, nam in eo euentu per prædictum votum, postea emissum verè cessaret obligatio sponsalium, cùm ea esset expressa sponsi intentio. At, per se loquendo, & ex naturâ rei prædicta conditio sponsalibus nullo modo inest, vt benè probatum est; neque etiam ex constitutione alicuius iuris, quia nullum tale extat; nec denique subintelligitur ex communi contrahentium consensu, quia contrahentes sponsalia nihil minus cogitant communiter, quàm velle sibi reseruare ius seruandi castitatem. Quare prædicta sponsalia per votum castitatis non dissoluuntur ex parte sponsi vouentis. Hinc

10 Colligo *primò*, sponsum qui vouit castitatem manere obligatum sponsæ, vt cum eâ contrahat, si ipsa hoc exigat, quia sponsa per ipsa sponsalia ad id adquisiuit strictum ius, cui non renunciauit, nec sine legitimâ causâ priuari debet; nulla verò est hîc legitima causa eam priuandi, vt constat ex dictis.

11 Colligo *secundò*, non teneri sponsum qui tale votum castitatis emisit, si sponsa nolet ei remittere spōsalia ingredi religionem, vt votum illud integrè seruet, sicut putarunt nonnulli, vt optimè aduertit Sanchez, Coninch, & Hurtado *locis citatis.* Ratio est, tum quia nemo tenetur medio tam arduo, & difficili ad voti castitatis integram impletionem, præsertim multo difficiliori, quàm sit impletio illius voti. Tum maximè, quia sponsalia non sunt dissoluta, vt ostensum est: ergo tenetur illa implere; non ergo ligatur ad religionis ingressum.

12 Colligo *tertiò*, votum prædictum castitatis solùm posse obligare sponsum vouentem in ipsius, non tamen in sponsæ præiudicium. Quare non potest illum obligare ad non ducendam illam, cui fidem dedit; tenetur tamen vel sponsâ fidem remittente, vel ex causâ iustâ dissolutis sponsalibus, vel matrimonio dissoluto, vel diuortio iustè contracto, omnimodam continentiam seruare. Vtrùm verò constante matrimonio possit vir sic vouens debitum petere, dubitatunt nonnulli Recentiores, dicentes tale votum obligare ad non petendum debitum respectu fœminæ vouentis, non verò respectu viri, quia cederet in præiudicium fœminæ, nam esset illi graue onus, vt nunquam possit actui coniugali vacare, nisi ipsâ petente, quod non esset onus respectu viri. Nihilominus communiter omnes dicunt, teneri virum vouentem castitatem post sponsalia, debitum coniugale non petere, quàmuis vxori petenti teneatur reddere: quia sponsa vxor ad id solum habet ius iustitiæ, vt sibi reddatur, quod verè suum est. Ratio verò adducta solum probat omnino expedire cum tali dispensare, vt possit petere debitum; & etiam quia ipsi viro grauissimum imminet periculum petendi.

Ad argumenta opposita.

13 Ad primum dico, textum illum potius esse pro nobis, vt vidimus. Certè non est contra nostram doctrinam, nam fatemur libenter, illud votum castitatis validum esse, & obligare sponsum vouentem in ipsius præiudicium, non tamen sponsæ, quæ habet ius adquisitum per ipsa sponsalia ad matrimonium contrahendum. Ex quo manifestè sequitur esse compossibilem obligationem voti ex parte cum obligatione sponsalium, nam illa nihil aufert de iure adquisito ab sponsâ ad matrimonium, sed solùm adimit sponso vouenti ius petendi debitum; & si contingat vxorem mori, vel ob fornicationem, vel similem causam, dare iustam causam diuortij, tenetur omnimodam seruare continentiam. Quare illud votum obligat quantum obligare potest, dummodo non sit in præiudicium sponsæ, sed sponsi.

Ad secundum etiamsi votum strictius obliget, quàm promissio homini facta ex parte personæ cui fit; vnde qui violat votum, grauius peccat, quàm qui in eâdem materiâ violat iustitiam: tamen in modo obligandi, negari non potest æqualia esse cùm oriantur ex eodem modo promittendi. At inter æquales obligationes prior præualet; atque ideo præualebunt sponsalia, quæ ad votum præcedunt. 14

Ad tertium falsum est antecedens, vt ostensum est. Quare ius, quod concedit sponsis, inito matrimonio rato transeundi ad religionem, non debet extendi ad alios casus; tum quia non reperitur in iis similis ratio. Tum maximè, quia cùm minuat aliquo modo ius partis, videtur debere strictè intelligi. 15

Ad vltimum dico, textum illum nobis non aduersari; nam ibi est sermo de iuramento, vel voto Deo facto, cui non infringitur fides, quando ei datur melius, quia semper acceptat Deus rem meliorem loco minoris. Apponit Glossa exemplum. Iurasti ire vltra mare, intrasti religionem postea, & non vadis vltra mare, non frangis iuramentum. At homini, qui aliquando non acceptat rem meliorem, infringitur fides, quando non redditur res promissa: præsertim quando id melius, quod efficit promittens, est melius ipsi promittenti, non verò homini promissario, in cuius commodum non cedit, vt contingit in nostro casu, in quo ex voto castitatis vnius sponsi, non resultat commodum alteri sponso. 16

SECTIO VI.

An votum, vel susceptio Ordinis sacri dissoluant sponsalia.

Qvinta causa sponsalia dissoluens est votum, vel susceptio Ordinis sacri. Quo pacto autem id intelligendum sit, in hac sectione expono.

Ac primum de voto suscipiendi sacros Ordines, iuxta dicta *precedenti sectione*, consequenter dicendum est cum Sanchez *lib.* 1. *disp.* 47. & aliis, quos ipse refert, non dissoluere sponsalia præcedentia ex parte vouentis, ex parte verò alterius non vouentis dissolui; id est, hunc censeri liberum ab sponsalibus. Hoc secundum constat, quia in Ordine sacro votum inclusum per se, & ex naturâ suâ est votum simplex castitatis, & per accidens tantùm dicitur solemne; quia ex Ecclesiæ statuto sortitur effectum voti solēnis, qui est matrimonium contrahendum dirimere; sed votum simplex castitatis non dirimit sponsalia, vt vidimus *præcedenti sectione*: ergo. Vnde negandum est in sponsalibus tacitè inesse eam conditionem, nisi voluero ad statum perfectiorem Ordinis sacri transire, quia id neque iure naturali, nec positiuo inest sponsalibus. Nihilominus sponsus, qui tale votum 1

emisit

emisit, non tenebitur religionem ingredi, vt votum adimpleat, nisi aduertens, ingressum religionis esse vnicum medium ad impletionem voti, tenebitur tamen, mortuâ vxore, Ordinem sacrum suscipere, & etiam, si ipsi remittatur fides, & sponsalia iustâ causâ dirimantur.

Quod autem attinet ad susceptionem Ordinis sacri,

2 Certum est *primò*, per susceptionem minorum Ordinum non dirimi sponsalia, cùm non pugnent cum statu coniugij; *cap.* 1. *&* 2. *de Clericis coniugatis*, neque possit esse sponsa rationabiliter inuita. Vnde neque peccaret, qui post sponsalia Ordines minores susciperet.

3 *Secundò* certum est, per sacri Ordinis susceptionem dirimi sponsalia. Ratio est aperta, quia per sacrum Ordinem redditur homo inhabilis ad matrimonium contrahendum: ergo potiori iure ad sponsalia. Et quamuis vinculum matrimonij rati præponderet susceptionem sacri Ordinis, & non dissoluatur; at vinculum sponsalium cùm multis aliis causis solubile sit, ratio ipsa petit, vt diluatur ex insigni sacrâ hominis mutatione.

Solùm ergo dubitari potest, an peccet, qui contraxit sponsalia, si promoueatur ad sacros Ordines.

4 Nonnulli affirmant, nullum esse peccatum, sicut neque est, in assumendo statu religionis. Sic Soto *in* 4. *dist.* 27. *q.* 1. *a.* 5. Nauarrus *in summa cap.* 22. *n.* 25. Basilius Ponce *lib.* 12. *cap.* 11. *n.* 3. & alij. Probant,

Primò, quia licitum est sponso ingredi religionem: ergo & sacros Ordines suscipere, quibus est votum castitatis solemne annexum.

Secundò, Tridentinum *sess.* 23. *cap.* 2. *de reformatione*, solum præcipit diligentem fieri inquisitionem de natalibus, ætate, moribus, & vitâ ordinandorum, non verò de eorum sponsalibus: ergo signum est, non credidisse esse impedimentum ad licitè Ordines recipiendos.

Tertiò, licitum est post sponsalia, obligatorium votum de suscipiendis sacris Ordinibus: ergo non est peccatum suscipere Ordines sacros post sponsalia, quia aliàs votum esset de re iniquâ; atque adeò non seruandum. Vnde subdit Basilius, cuius est hoc argumentum, non satis id attendisse Thomam Sanchez, cùm admittat eius voti obligationem.

Quartò, sacerdotium præstat longè matrimonio: ergo post sponsalia licebit, hoc relicto, ad illud transire.

Vltimò, nullum inde præiudicium infertur promissario; nam in eâ sponsalium promissione subintelligitur ea conditio, & ideo non potest esse promissarius rationabiliter inuitus, aliàs etiam diceretur inferre præiudicium promissario, si quis post sponsalia emitteret votum castitatis, vel religionis, vel ad religionem transiret, quod falsum est. Firmat Basilius, quia si expressè initio conuenissent, vt liceret eorum vnicuique post sponsalia vouere castitatem, vel promoueri, non posset alter rationabiliter queri: ita similiter non potest iustè conqueri, quamuis expressum non sit à principio, quia ea conditio iure inest, & quando aliquid ipso iure inest, eundem effectum habet, siue exprimatur eodem modo, quo iure inest, siue etiam non exprimatur.

5 Contrarium iudico verius, nempe peccare mortaliter eum, qui post sponsalia suscipit Ordinem sacrũ sine consensu partis. Ita Sanchez *lib.* 1. *disp.* 47. *n.* 3. Rebellus *lib.* 4. *q.* 8. *sect.* 5. & apud hunc Paludanus, Antoninus, Gabriel, Syluester, & alij, quos ipse refert. Moueor *primò*, quia ideo fas est vni sponso sine alterius consensu ingredi religionem, quia hoc est peculiare priuilegium religionis in iure concessum propter eius excellentiam, quod tamen non conceditur Ordini sacro: ergo non licebit sponso, inconsultâ sponsâ, Ordinem sacrum suscipere. Firmo, nam matrimonium ratum non consummatum soluitur per professionem religionis, vt habetur *cap. verum*, *&* *cap. ex publico*, *de conuersione coniugatorum*: non tamen per sacrorum Ordinum susceptionem, iuxta *Extrauagantem Antiquæ*, *de voto*, *&* *voti redemptione*: ergo ex eo quòd licitum sit sponso ingredi religionem, non sequitur, licitum esse suscipere Ordinem sacrum; atque adeò quamuis sacer Ordo sponsalibus superueniens, ea dirimat, peccabit tamen sponsus illum suscipiens.

Rectè autem Rebellus *citatus* limitat hanc doctrinam, nisi magna esset penuria Sacerdotum, aut aliqua publica necessitas, ratione cuius iam censerentur sponsalia non solùm non obligare, sed etiam dissolui, ob rerum, & circumstantiarum notabilem mutationem. 6

Ad argumenta opposita.

Ad primum iam constat solutio ex antea dictis.

Ad secundum dico, Concilium cùm præcipit inquirendum de vitâ, & moribus, ibi virtute idem præscribere de coniugiis, & sponsalibus ordinandorum. Quod satis firmatur praxi communi Ordinariorum recipientium sponsarum exceptiones contra sponsos ordinari volentes. 7

Ad tertium dico, non esse licitum sponso votum de suscipiendis Ordinibus sacris in præiudicium spõsæ; esse verò licitum cum licentiâ sponsæ, seu remissione ab ipsâ factâ. Absolutè verò licitum esse tale votum, quia subintelligitur ea conditio. Quare similiter obligat ad eius impletionem ipsâ volente, vel defunctâ, vel ex aliquâ iustâ causâ sponsalitio contractu dissoluto. Sicut in simili diximus *præcedenti sectione*, de voto religionis, & castitatis. Vnde immeritò Basilius carpit Thomam Sanchez eius voti obligationem admittentem, & optimè sic eam declarantem *loco citato num.* 4. vt nimirum sponsus, si remittatur sibi fides ab sponsâ, vel sponsalia ex iustâ causâ dirimantur, vel matrimonium contractum dissoluatur, tenebitur ad votum implendum. Quod valdè attentè, & perdoctè dixit, vt in simili de voto castitatis. 8

Ad quartum, concesso antecedente, negatur consequentia; nam sicut licitum non est in alterius præiudicium, vel votum commutare, vel iuramentum in bonum euidenter melius, ex *leg. id quod nostra*, *de regulis iuris*, *&* *l. mutuum. ff. si certum petatur*; ita nec licebit relinquere matrimoniũ promissum in alterius sponsi præiudicium, pro Ordine sacro, cùm id illi speciali priuilegio minimè sit concessum. 9

Ad vltimum negatur antecedens, quia nec talis conditio expressa est in iure, neque inest ex natura rei; atque ideo graue præiudicium promissario infertur, si sacris initietur sine eius licentiâ, aut promissione ab ipso factâ. Nec rectè infertur, si sponsus voueat castitatem, vel religionem, inferre iniuriam alteri sponso; nam iam satis superque dictum de peculiari religionis priuilegio in iure cõcesso. De voto castitatis iam explicatum est *præcedenti sectione*, fieri posse, & obligare sine præiudicio alterius partis, & idem dixi de voto suscipiendi Ordines sacros. Ad confirmationem constat, quàm debilis sit, nam si expressè conueniant, quæ ratio iniuriæ, vel præiudicij concipi, vel fingi potest? At si non paciscantur, cùm ea conditio iure non insit, vt dictum est, non potest sortiri eundem effectum. 10

SECTIO

Sectio VII.

Vtrùm sponsalia dissoluantur per matrimonium subsequens factum cum alia personâ.

Sexta causa sponsalia dissoluens est matrimonium, vel sponsalia cum alio priùs contracta. Quo pacto igitur sponsalia dissoluantur per matrimoniū subsequēs in hac sectione declaro. Quo verò modo priora sponsalia dissoluantur per posteriora *sequenti sectione.*

1 Certum est, in quo omnes conueniunt, sponsalia præcedentia dissolui per matrimonium subsequēs cum aliâ personâ contractum, quod statuitur *in cap. 1. de sponsa duorum, & in c. fin. 27. q. 2.* Et ratio est, quia cōstat matrimonij vinculum fortius esse, quàm sponsalium: nam res tradita vni per contractum indissolubilem, non potest amplius tradi alteri, cui tantummodo promissa est. Hac enim de causâ in solutione, is cui res tradita fuit, præfertur illi, cui promissa est. At per matrimonium de præsenti corpus traditum est vni: non ergo potest ampliùs tradi sponsæ, cui antea tantummodo promissum fuerat per priora sponsalia.

2 Hoc autem intelligi debet de matrimonio valido, nam si ex quacunque causa inualidum fuerit, non dissoluuntur sponsalia. Quia re ipsâ nullum fuit vinculum matrimonij, quod esset fortius vinculo sponsaliū, ac proinde qui inualidè contraxit matrimoniū, manet obligatus ducere eam, cum qua antea contraxerat sponsalia: non enim præstat impedimentū, quod de iure non sortitur effectum, *regula, non præstat, de regulis iuris in 6.* Ratione verò matrimonij validi, spōsa alia relicta manet perpetuò libera ab omni obligatione, quia illud contrahens eo ipso renunciat promissioni sibi à relictâ factæ, & dat illi iustissimam causam resiliendi. Imò licèt alter matrimonium inualidè contraxerit, cùm censeatur quoque sponsalibus renuntiare, poterit relicta licitè ab sponsalibus resilire. Ex parte verò matrimonium contrahentis, quamdiu durat matrimonium, non tenetur relictam sponsam ducere; quia tandiu est ipsi impossibile implere promissionem illi factam.

Difficultas est an prædicta sponsalia ita dissoluantur per subsequens matrimonium validū, vt qui illud cōtraxit dissoluto matrimonio per mortē, vel professionem vxoris, teneatur implere sponsalia præcedentia, si sponsa adhuc perseuerat innupta (si enim nupsisset, iam essent sponsalia omnino dissoluta) & ipsa velit.

3 Partem negantem defēdit Henriquez. *lib. 11. de matr. c. 14.* & Sanchez plures sequutus *lib. 1. disp. 48.*

Primo, quia textus antea adducti expresse dicunt per tale matrimonium priora sponsalia omnino extingui. At obligatio semel extincta, ampliùs non reuiuiscit, & *cap. quauis, de consecr. distinct. 4.*

Secundò, matrimonium superueniens est vinculum fortius vinculo sponsalium præcedētium, & eiusdem rationis cum illo, & cum eo incompossibile: ergo extinguit illud. Patet consequentia, quia quando sunt obligationes eiusdem rationis, extinguitur prior per subsequentē fortiorem, sic enim votum strictioris religionis omnino extinguitur per professionem in laxiori religione factam. Addit Sanchez hanc sententiā esse veram, tametsi priora sponsalia iuramento firmata sint. Quia cùm tale iuramentum firmet promissionē homini factam, eâ omnino extinctâ cessat. Limitat verò, si sponsus sub spe matrimonij virginem violasset: tunc enim nisi damnū non esset reparatū, teneretur eā ducere, nō vi sponsalium, quæ iam extincta sunt, sed ratione damni illati, quod aliter reparari nequeat.

4 Partem affirmantem, nempe eam obligationē spōsalium in casu, quo alter velit, & expectet, non extingui, sed suspendi, ita vt eo matrimonio dissoluto teneatur priora sponsalia implere, sequuntur etiam graues DD. Basilius *lib. 12. c. 15. n. 4.* Coninch *disp. 23. dub. 4 concl. 3.* Hurtado *disp. 2. dif. 7.* & alij, quos isti citāt. Quia omnino iniquum videtur, vt quis per iniuriam alteri ius suū tollat, seque ab eius eximat obligatione, quādo potest ei satisfacere; at si talis non teneretur priorē ducere, per iniuriam ei ius suum tolleret: ergo.

Præterea vinculum matrimonij est secundâ ex vnâ parte est defectibile morte, aut professione secundæ, & ex aliâ non est incompassibile cum obligatione sponsaliū respectu primæ; tametsi quādiu durat, impediat illius adimpletionem, & sit incompossibilis cum ipsâ impletione, eo pacto, quo matrimonium consummatū post votum ingrediendi religionem, non est incompossibile cū obligatione voti, quamuis eius impletionem impediat: ergo tametsi, quamdiu durat vinculū illud, sopita sit obligatio sponsalitia respectu primæ, non tamen extinguitur, ac proinde deficiente vinculo matrimonij cū secūdâ, quasi reuiuiscit obligatio spōsalitia cum primâ ad cōtrahendū matrimoniū cū ipsâ.

Quamuis prima opinio sit probabilis, veriorem iudico hanc secundam. Eam amplius firmo hoc argumento. Priora sponsalia ob sequutum matrimonium non penitus extinguuntur iure naturali, seu ex natura rei; neque ex aliquâ dispositione iuris positiui: ergo manent tantùm quasi sopita, & suspensa, & deficiente vinculo matrimonij reuiuiscūt, & verè obligāt. Patet consequētia, quia nullum est aliud caput, ex quo omnino aboleri, & penitus extingui queant. Prior pars antecedētis manifestè demōstratur, quia ex natura rei, quādo priori vinculo superuenit aliud fortius, quod ex aliquo capite dissolui potest, illud prius nō dissoluitur, sed suspenditur: vt cùm quis votum castitatis, vel religionis emisit, & postea contraxit cōiugium, & consummauit, non extinguitur absolutè voti obligatio, sed suspenditur. Vnde dissoluto matrimonio tenetur religionē ingredi; sed vinculo spōsaliū superuenit vinculū matrimonij, quod morte vel professione dissolui potest; ergo vinculum sponsalium non dissoluitur, sed suspenditur. 5

Respondet Sanchez propositionē solùm esse verā, quando vinculū est diuersæ rationis à primo, vt contingit in exēplo adducto voti, quod fit Deo; & matrimonij, quod fit homini, quę sunt obligationes diuersę rationis. Secus verò esse quando sunt eiusdem rationis, vt quando vtraque obligatio est iustitiæ, vel religionis. Sed cōtrà est, quia nullū apparet fundamētū, cui hæc nitatur distinctio: nam quòd sint eiusdem rationis, vel diuersæ, parum refert, si vna sit impedimētū impletioni alterius, quia adhibetur impedimētū comparatione eiusdē personæ, cum qua contracta est prior obligatio; ergo cùm sit matrimonium cum alia persona distincta ab eâ, cum qua contracta sunt spōsalia, impedimentum apponitur primæ obligationi, nō extinguitur. Patet manifesto exemplo, si tibi prius vēdidi equum, & postea vēdo alteri, & trado, venditioque secunda ex aliquo casu ita dissoluitur, vt meum equum accipiam, teneor tibi eundem tradere, neque prioris venditionis obligatio dissoluta est, & sunt obligationes eiusdem rationis, nempe virtutis iustitię.

Alteram partem antecedentis, nullam nimirum dari dispositionem iuris positiui, quæ declaret, eam obligationem natam ex sponsalibus omnino extingui, ostendo, quia in iuribus allegatis pro primâ sententiâ, solùm statuitur, eum, qui post spōsalia contraxit matrimonium cum aliâ, debere manere cum illâ, & non posse cum priori contrahere; non verò declarat priora sponsalia omnino extingui. 6

Patet,

Patet, nam *in cap. 1. de sponsa duorum*, sic habetur: Si aliquis alicui mulieri fidem fecerit pactionis, non debet aliam ducere, si aliam duxerit, pœnitentiam debet agere de fide mentitâ, maneat tamen cum illa, quam duxit: non enim rescindi debet tantum sacramentum. Explicat autem *ibi* Glossa, fidem pactionis esse, quãdo aliquis promittit alicui mulieri, quòd eam ducet. Præterea, totum prædictum ius eisdem verbis reperitur *cap. finali 27. q. 2.* Neutiquam ergo ex iure canonico liquet per tale matrimonium priora sponsalia omnino extingui.

Argumenta primæ sententiæ facile diluuntur.

Primum ex modò dictis iam manet solutum: falsum enim est ex aliquo iuris textu haberi per tale matrimonium priora sponsalia omnino extingui.

7 Ad secũdum dico, parum referre, quòd obligationes sint eiusdem, vel diuersæ rationis, seu diuersi ordinis, si sint respectu diuersarum personarum, nam tam sponsalia, quàm matrimonium dissoluuntur per professionem, etiam si sint diuersi Ordinis.

8 Ad exemplum quod adducitur, vt plenè diuersa ratio in illo casu, ac in nostro intelligatur, declarandum est priùs, quid in se contineat; est enim sciendũ Bonifacium Octauum summum Pontificem *in cap. qui post votum, de regularibus, & transeuntibus ad religionem in 6.* statuere hoc ius. Qui post votum à se de certâ religione intrandâ emissum, religionem aliã etiam laxiorem ingreditur, & profitetur in ipsa, potest (voto non obstante priori, cui tanquam simplici per secundum solemne noscitur derogatum) manere licitè in eâ. Pro voto tamen non completo erit eidem pœnitentia imponenda. Ex quibus verbis manifestè constat duo statuere Pontificem. *Primum*, eum qui emisit votum strictioris religionis ingrediẽdæ, si professionem faciat in laxiori, posse in ea permanere, quia per votum solenne, inquit, derogatũ est voto simplici. *Secundum* illi homini imponendam esse pœnitentiam pro voto priori non impleto. Vtrumque ingerit difficultatem. Primum, quia post votum solemne emissum in laxiore religione, posset homo ille adimplere votum simplex strictioris religionis, nisi aliàs peculiari dispositione Pontificis impediatur: ergo ex naturâ rei per tale votum solemne, non derogatur prædicto voto simplici. Vnde aliter se habet lex in his votis, ac se habet in contractu ciuili, v.g. in contractu venditionis. Secunda enim venditio subsequutâ traditione valida est, & derogat priori venditioni, quæ facta fuit sine traditione; quia factâ secundâ venditione, & subsequuta traditione rei venditæ, non est in potestate venditoris adimplere primam venditionem. At post solemne votum factum in laxiori religione, potest vouens transire ad strictiorem, nisi impediatur peculiari iure: ergo post votum illud solemne adhuc est in potestate vouentis adimplere primum votum. Propterea falsum videtur, votum solemne fortius esse voto simplici ex natura rei: nam solemnitas voti solâ Ecclesiæ constitutione fuit inuẽta: ergo votum simplex non extinguitur per solemne, secundùm illud, quod ibi dicitur, difficile est, de causa, ob quam prædicto homini imponenda sit pœnitẽtia. Nam si Pontifex decernit, hominem illum posse licitè manere in religione laxiore, non videtur causa aliqua iusta, propter quam puniatur. Si enim punitur, quia non implet primum votum, cùm possit, signum est, eum obligari ad ingrediendam strictiorem religionem, quam vouerat: si autem licitè potest permanere emittens vota solemnia religionis laxioris, sine causa imponitur illi pœna.

Ad has difficultates dissoluẽdas,

9 Dico *primò*, caput prædictum, *qui post votum*, intelligi posse, & de illo, qui emiserat votum ingrediẽdi religionem strictiorem solo animo experiendi, an sibi placeret status ille; & de illo, qui emiserat votum strictioris religionis, & voluit etiam obligari ad perseuerandum. Non constat apud Doctores, an loquutus fuerit Pontifex in priori, vel in posteriori casu, nec Glossæ id declarant. Cæterùm si attendamus ad vim, & strictam significationem illius particulæ textûs, de certâ religione intrandâ, videtur fuisse votum emissum ingrediendi illam solo animo experiendi. Vnde si de hoc casu loquutus sit Pontifex, facilis est difficultatum oppositarum solutio. Ideo enim per professionem laxioris religionis extinguitur votum ingrediendi strictiorem religionem, quia hoc votum fuit commutatum in melius ex natura rei; vnde auctoritate priuatâ potuit fieri ea commutatio: nam melius est profiteri in religione laxiori, quàm vouere ingredi religionem strictiorem; obligatur enim per votum illud solemne ad perseuerandum in statu religionis, cùm tamen per hoc aliud votũ simplex prius emissum solùm obligaretur ad experiendum, an sibi placeret status religionis. Maius autẽ bonum est velle perseuerare in religione laxiori, & ad id obligari, quàm solùm obligari ad probationem strictioris religionis; atque ideo votum de hac re extinguitur, quia natura voti postulat, vt non impediat maius bonum. Vnde in hoc euentu solùm posset imponi pœnitentia vouenti pro morâ implendi, si fuit tardus implendo, si statim non fuit facta commutatio. Quòd si prædictum caput intelligatur de eo, qui emisit votum strictioris religionis, & voluit se obligare ad perseuerandum in ea, dicendum est, professionem in laxiore religione ex speciali dispositione illius iuris extinguere illud votum. Quod potuit statuere Põtifex propter bonum ipsius religiosi, qui difficultate premebatur circa impletionem prioris voti strictioris religionis; & etiam propter bonum ipsius religionis, in qua emisit professionem, ad quam non admitteretur, si religio illa agnosceret illum obligari ad transitum in aliam religionem ex vi prioris voti. Conceditur ergo ad pacem tum religionum, seu monasteriorum; tum etiam & profitentium peculiari iuris dispositione, vt qui in laxiori emisit professionem, non teneatur transire ad strictiorem etiãsi vi illius fuerit votum. Quia tamen votum strictioris priùs obligabat, & ille non impleuit, imponitur pœnitentia in dicto capite pro voto non impleto. Et ideo Glossa communiter in dicto capite, docent illum hominem peccasse.

Hinc manifestè constat prædictum exẽplum nullo modo opponi nostræ doctrinæ. Nam votum illud 10
in eam professionem commutatur, vel ex natura rei ab ipso profitente, vel ex speciali iuris dispositione. Quod non debet tradi ad simile de sponsalibus, in quibus est præiudicium alieni iuris. Præterea est valde diuersa ratio in illo casu, & in nostro. Nam ibi res per professionem traditur Deo, cui fuerat promissa, licèt modo imperfectiori. Votum etiam est promissio liberalis, quam conuenit cum minori rigore exigi, accedente præsertim dispensatione, seu dispositione speciali iuris canonici: secus autem hæc omnia se habent in nostro casu, in quo prior sponsa suo iure planè priuatur; & promissio illi facta non est gratuita, sed onerosa, neque est particulari lege statutum, vt ipsa priuetur iure suo. Addit Coninch, & rectè, ad finem numeri tertij; si quid illud ius probaret, solùm ad summum probaret, ita contrahentem matrimonium non teneri ducere priorem sponsam, quandiu matrimonium cum secunda durat, quod nos libenter concedimus, sicut religiosus ille tantùm liberatur ab implendo priori voto strictioris religionis, quia alia professio

professio in laxiore perpetuò durat.

11 Cæterùm circa præsentem controuersiam restat alia difficultas inter Doctores asserentes, priora spōsalia ita extingui per subsequens matrimonium, vt eo dissoluto sponsus non teneatur adimplere priora spōsalia; an nimirum ea doctrina vera sit, etiamsi fuerint priora sponsalia iurata. Bonacina *q.1.punct.7.n.3.* tenet ratione iuramenti, mortuâ coniuge, stare debere sponsalibus celebratis. Tum quia iuramentum erat validum, nec eius obligatio erat extincta per subsequens matrimonium, sed tantummodo suspensa. Tum quia, qui vouet religionem, & postea vxorem duxit, tenetur mortuâ vxore, religionem ingredi, eo quòd votum religionis non fuerit planè extinctum per matrimonium subsequens postea celebratum, sed tantummodo suspēsum: ergo etiam sponsalia iurata non dissoluuntur per subsequens matrimonium, sed suspenduntur.

12 Magis consequenter Sanchez *disp.48. n. 4.* Henriquez *lib.11.de matrimonio cap.13.n.3.* & alij, qui dicūt, per subsequens matrimonium priora sponsalia omnino extincta esse, idem fatentur, licèt priora sponsalia iuramento firmata sint. Quia cùm tale iuramentū firmet promissionem homini factam, eâ omnino extinctâ, cessat. Firmatur contra Bonacinam, nam iuxta eius sententiam, iuramentum sequitur naturam contractus: ergo si contractus per subsequens matrimonium ruit, & iuramentum in eo fundatum; destructo enim fundamento, desinunt esse omnia in illo fundata. Ex quo patet solutio ad eius argumentum, nam licèt illud iuramentum fuerit validum, cùm sequatur naturam contractus, isto extincto, necesse est, vt & ipsum omnino extinguatur. Neque est eadē ratio de voto illo religionis, quod non innititur alicui contractui, nec firmat promissionem aliam homini factam, & ideo matrimonium subsequens illud nequit extinguere, sed ad summum tantummodò suspendit. Quare hac in re non est loquutus consequenter Martinus Bonacina.

SECTIO VIII.

An priora sponsalia dissoluantur per posteriora, saltem si istis accessit copula.

1 CErtum est *primò*, apud Doctores per secunda sponsalia non dissolui priora, quia sunt nullius valoris, cùm sint de re illicitâ in præiudicium tertij; atque adeò ex illis nullum gignitur impedimentum publicæ honestatis, vt constat ex *c.vnico, de sponsalibus, & matrimoniis, in 6.*

2 Certum est *secundò*, sponsum contrahentem secunda sponsalia dare sufficientem causam sponsæ, vt licitè à sponsalibus resiliat. Patet, quia ipse prior fidem fregit, & prioribus sponsalibus suo facto renunciauit: ergo habet sponsa sufficiētem rationē resiliendi, & acceptandi renunciationem illius, quam alter prætulit in secundis sponsalibus contrahendis; frangenti enim fidem, aut ad id conanti, non est necessariò seruanda promissio.

3 Sunt verò tres difficultates breuiter declarandæ. *Prima*, an priora sponsalia dissoluātur per posteriora, quibus accessit iuramentum. Conueniunt Doctores non dissolui. Patet, quia iuramentum non est vinculū iniquitatis, sponsalium autem secunda promissio fuit illicita, vtpotè contra fidē datā primæ. Hoc tamen intellige, nisi subsit iusta causa discedēdi à primis sponsalibus; tunc enim licitè est secunda promissio, & obseruanda posteriora sponsalia etiam non iurata.

Secunda difficultas est, an si priora sponsalia ex aliquâ causâ cessent, ac dissoluantur siue morte, siue ingressu religionis, siue renunciatione prioris sponsæ, obligent posteriora sponsalia, & sint secūda seruanda. 4

Negant Sanchez *lib.1.disp.50.n.6.* Coninch *disp. 22. dubio 6. conclus. 2.* Basilius *lib. 12. cap. 14. num. 2.* & alij.

Primò, quia sponsalia posteriora nulla fuerunt: ergo nulla fuit eorum obligatio: at quod ab initio validum non fuit, nequit tractu temporis cōualescere; vt enim habetur regulâ, *non firmatur, de regulis iuris, in 6.* quod ab initio validum non fuit, tractu temporis non conualescit, seu non firmatur: ergo neque conualescunt priora sponsalia.

Secundò, si habens votum castitatis contrahat sponsalia, non tenetur ad ea, etsi in voto fuerit postea dispēsatus, quia ab initio nulla fuerunt ratione impedimenti impedientis: ergo similiter in nostro casu cùm fuerint nulla posteriora sponsalia ratione impedimenti priorum.

Tertiò, votum de re impossibili non obligat, eâ possibili factâ: ergo neque illa promissio obligauit, quæ fuit ab initio illicita, tametsi postea licitè impleri possit.

Vltimò promissio emissa tempore inhabili, nō obligat tempore habili, vt docet Abbas *c.placuit, n.4. de conuers. coniugatorum.* Vnde qui inuitâ vxore post consummatum matrimonium professus est in religione, cùm eo tempore sit inhabilis, non tenetur, eâ mortuâ, ad religionem redire, tametsi tunc ei licitum sit, vt constat ex *cap.quidam, de conuersione coniugatorum*; ergo similiter in præsenti.

Alij verò, vt Couarruuias *4.Decret.1.p.c.4.§.1.n.10.* Rebellus *lib.4.q.8.sect.8.n.55.* & Hurtado *disp.2.dif.8. n.29.* affirmant, si priora sponsalia dissoluantur, siue morte, siue ingressu religionis, siue renunciatione alterius, eum, qui posteriora contraxit, teneri ad matrimoniū cū posteriori spōso. Probant, quia posteriora spōsalia sunt absolutè facta, & absque limitatione: ergo quamuis relata ad tempus, in quo obligant priora, sint inualida, tamen relata ad tempus, in quo priora non obligant, valida erunt. Firmant, nā professio coniugati profitētis in præiudiciū vxoris, licèt nō valeat vt professio, valet tamen, & ligat in præiudiciū sui, vt votū simplex castitatis, vt manifestè constat ex *c.quidam, de conuers. coniugatorum*: ergo similiter posteriora spōsalia valebunt in quantū nō redundāt in præiudiciū priorum: quod contingit si illis solutis obligare dicamus. 5

Existimo has duas sententias posse optimè in concordiam reduci. Quare

Dico *primò*, hanc difficultatē esse dissoluendā iuxta intentionē promittētis. Patet, quia ex eâ pendet totus valor, & bonitas, vel malitia promissionis, vt constat. 6

Dico *secundò*, si promissio posteriorum sponsalium facta sit absolutè pro quouis tempore absque vlla limitatione; vel facta fuerit pro tempore, quo promittēs fuerit habilis ad contrahendum cum secundā spōsa, verior est posterior sententia. Patet, quia tunc promissio est de re licita: ergo tunc posteriora sponsalia valida sunt, & verè obligant. 7

Dico *tertiò*, si secunda promissio sponsalium posteriorum nō sit facta absolutè pro quouis tēpore, sed relata est, & determinata ad statū, & conditionem promittentis, tunc nulla est talis promissio, & vera prima sententia, vt optimè probant illius argumenta: promissio enim initio inualida, vtpote, quia est rei illi- 8

 citæ

citæ tractu temporis nequit conualescere.

Est verò id limitandum ad specialem casum, in quo dissolutis prioribus sponsalibus, teneretur sponsam ducere secundam; si nimirum hanc secundam omnino ignaram priorum sponsalium spe matrimonij deflorasset, aut à viduâ honestâ cum periculo infamiæ copulam impetrasset. Tunc enim non ratione promissionis præcisè, sed ratione damni, quod aliter non potest resarcire, vt suppono, eã teneretur ducere.

9 Dico *vltimò*; in dubio de intentione posteriorum sponsalium, iudicanda esse inualida, & priorem sentẽtiam esse tenendam. Moueor, quia regulariter loquẽdo, nisi extet aliunde alia promittentis intentio, iuxta statum promittẽtis promissio solet fieri; at iuxta promittentis statum, qui est sponsi ligati ad contrahendum cum aliâ, illicita, inualida, & nulla est promissio, vt constat; ergo talia iudicanda sunt.

10 Hinc patet solutio ad argumentum primæ sẽtẽtię. Ad confirmationem diuersa est ratio: ideo enim ille coniugatus ligatur voto simplici castitatis, quia etiam iuxta coniugati statum, & conditionem poterat illud emittere, quia poterat se obligare ad non petendum debitum, & seruare castitatem, quantum in ipso est, & ideo quoad hoc valet illa professio, quia censetur ille voluisse se obligare, quantum potuit in illo statu, potuit autem ab initio sic se obligare.

11 *Tertia* difficultas est, an priora sponsalia dissoluantur per posteriora, copulâ sequutâ cum secundâ fœminâ. Quæ difficultas nõ procedit, si cum priori spõsâ etiam habuerit copulam: nã in eo casu priora sponsalia minimè dissoluuntur, quia damnum est vtrique ęquale, & prior prius adquisiuit ius: qui enim prior est tẽpore, potior est in iure, siue secunda fœmina ignoret prima sponsalia, siue non. Neque etiam est difficultas, quando secunda fœmina habuit notitiam priorum sponsalium, tunc enim certum etiã videtur, priora sponsalia non dissolui, quia tunc decepta dici non potest, & damnum sequutum sibi debet imputare, nõ viro. Quæstio igitur est, quando non habita est copula cum prima, & secunda cum qua habuit copulam, ignara erat priorũ sponsaliũ, & processit bonâ fide, & sub fide datâ de cõiugio se tradidit viro. Et procedit præcipuè quæstio post Tridentinum, quando sponsalia subsequutâ copulâ, non transeunt in matrimoniũ.

Sentiunt, in eo casu priora sponsalia dissolui, ex parte vtriusque, & cogendum esse ad ducendam secundã. Maior *in 4. dist. 27. q. 5.* Rebellus *lib. 4. q. 8. s. 8. n. 56.* Coninch *disp. 23. dub. 4. conclusione 4.* Basilius *lib. 12. c. 14. n. 4.* & alij. Probant

Primò, quia per copulam illam fit anticipata quædam traditio corporis, quæ de iure antiquo erat sufficiens ad faciendum matrimonium: ergo est sufficiens post Tridentinum ad priora sponsalia dissoluenda.

Secundò, vt constat ex *l. quoties 15. C. de rei vindicat.* res vni vendita, & deinde alteri vẽdita, & tradita, huic debetur: atqui in secũdis sponsalibus sequuta est traditio saltẽ ex parte; nã licèt sponsi nõ tradiderint sibi mutuũ dominiũ corporum, tradiderunt tamen vsum: ergo hæc secunda sponsalia, licèt per se præcisè sint inualida, ratione tamen huius traditionis debent præualere; atque adeò, sicut qui post votum religionis ab aliquâ honestâ sub spe matrimonij obtinuit copulam, tenetur eam ducere; ita idem dicẽdum in nostro casu.

Tertiò, quando duo contẽdunt, vnus de lucro adquirendo, alter de damno vitando, huic potius fauẽdum est, quàm primo: at secunda fœmina damnum patitur, & id agit, vt damnum euitet; prior verò, vt lucrum adquirat: ergo huic, quæ damnum passa est, fauendũ potius, quàm alteri, quæ vel nullum, vel leue patitur.

Sanchez verò *lib. 1. disp. 49. n. 5.* Henriquez *lib. 11. de matrimonio cap. 56.* Hurtado *disp. 2. difficult. 8. num. 30.* & alij affirmant oppositum.

12 *Primò*, quia tam sponsalia posteriora, quàm damnũ illatum nequeunt auferre ius priori sponsæ per priora sponsalia iam adquisitum.

Secundò, qui contraxit sponsalia posteriora, non tenetur ratione promissionis, cùm sit nulla vt relata ad tempus iuris alterius, quia est rei illicitæ præsuppositis prioribus sponsalibus; neque ratione damni illati posteriori sponsæ, quia huic damno satis fieri potest constitutione dotis, aut aliâ viâ.

Tertiò, qui fraude, vel vi cognouit fœminã, non promissis nuptiis, nõ tenetur illã ducere, si aliâ viâ possit dãno illato satisfacere: at in præsẽti casu ita cõtingit, quia perinde est nõ esse promissionẽ, & eam esse nullã, vt est in casu dicto: ergo nõ tenetur illam ducere, sed priorẽ, & posteriori damnum aliâ viâ satisfacere.

Verùm meo iudicio facile vtraque sentẽtia conciliari potest sequentibus dictis.

13 Dico ergo *primò*, certum esse priora sponsalia non dissolui ratione promissionis sponsalium posteriorũ. Patet, quia hæc promissio est omnino nulla, inualida, & illicita: ergo nequit auferre ius priori sponsæ iam adquisitum per sponsalia priora. Vnde in præsenti casu perinde est nõ esse promissionem, & eam esse nullam; at si non esset, priora sponsalia valida permanerent: ergo etiam si sit talis promissio.

14 Dico *secundò*, non dissolui priora sponsalia, quando ex eorum dissolutione prima sponsa graue damnum pateretur; vel quia æquè benè non nuberet ob oscula, & alios tactus, qui regulariter habẽtur inter sponsos; vel quia illi maximũ cõmodum resultaret ex tali matrimonio. Ratio est manifesta, quia cùm prima sponsa adquisiuerit ius per verum contractum in corpus alterius, nõ verò secunda fœmina, æquum nõ est, vt eo iure priuetur cum tanto damno proprio, vt cõpensetur alienum. Neque enim ad id tenetur lege iustitiæ, vt patet; neque etiam lege charitatis, quæ non obligat cum graui damno proprio alteri prospicere temporali commodo. Hinc

15 Dico *tertiò*, si prima sponsa æquè bene nuberet, virũ teneri secundã, quæ deflorata fuit, & graue dãnum, & iniuriã subiit, ducere, vel damnum ei illatum compensare. Ratio est, quia, vt cõstat ex omnium doctrinâ, in materia de charitate, quilibet tenetur leue damnũ pati ad impediendum, & vitandũ grauissimũ proximi detrimẽtũ, quod impediri, & vitari potest sine proprio graui incommodo: ergo in eo casu tenetur non obstantibus prioribus sponsalibus, vel compẽsare damnũ secundæ fœminæ illatum, vel eam ducere. Quamuis enim secũda fœmina per secũda sponsalia præcisè nullum ius ad matrimonium adquisierit, id tamen adquisiuit ratione damni iniuriosè illati, quod aliter restaurari nequit, nisi vel eam ducendo, vel illud recompensando; at hoc ius est fortius illo, quod prior sponsa per sola sponsalia adquisiuit, quãdo ipsa æquè benè nubere potest: ergo prioris ius potius suppeditur, vel impeditur per ius secundæ, quàm cõtrà: quia ius fortius superueniens impedit minus forte præcedens: est enim per se notum id, quòd fortius est vincere id, quod est minus forte.

16 Dico *quartò*, si posteriori fœminę defloratę, nequeat vir aliâ viâ satisfacere, nisi eã ducẽdo, ad id tenetur nõ obstãtibus prioribus spõsalibus, si prima sponsa nihil dãni patiatur. Patet, quia cõtra æquitatẽ naturalẽ videtur cũ tãto damno alieno implere priorẽ cõtractũ; & ex cuius dissolutione, seu nõ impletione pars altera nullũ damnũ patitur, quàm quod non fiat contractus, in quo ipsa est collatura tantum, quantũ receptura. Ex alio capite est obligatio iustitiæ damnum illud resar-

resarcire; si ergo id nequeat fieri nisi eam ducendo, necesse erit, vt cum eâ matrimonium contrahat. Firmo idem manifesto exemplo, nam si Petro vendidissem pallium, & deinde idem venderem Paulo, & acceptũ pretium à Paulo ante traditionem pallij cõsumerem, neque aliam pecuniam haberem, nec habere possem, quam Paulo possem restituere, quis non fateatur, me potius palliũ debere tradere Paulo, quàm Petro; nulla enim æquitas pateretur cõtrariũ fieri: simile autẽ est in nostro casu; imò & magis vrget dãnũ in nostro casu.

17 Dico *vltimò* in casu quo teneretur matrimoniũ cõtrahere cum posteriori fœminâ corruptâ, cessante eo matrimonio, tenetur postea contrahere cũ priori, si ipsa velit, & consequenter priora spõsalia nõ dissolui per posteriora, etiã sequutâ copulâ cũ secundâ fœminâ, & inito matrimonio cum illa. Ita Doctores secũdę sententiæ. Ratio est, quia iniuria illata posteriori fœminæ iam est reparata, & illa nequit auferre ius suum priori; neque enim homines propter iniuriã alteri illatam suo iure priuari volunt: ergo illa priora sponsalia manẽt insoluta, firma, & valida, si prior sponsa velit.

18 Ex dictis facile constat solutio ad argumenta proposita pro primâ, & secundâ sententiâ, quatenus nostræ contradicunt doctrinæ.

Ad primum primæ dico, esse rationem infirmam, & ex eo capite nõ rectè probari priora spõsalia dissolui ex parte vtriusque: nam sicut modò post Tridentinum non fit matrimonium; ita non fit maritalis traditio corporis; atque adeò cùm sponsalia illa sint nulla, non manebit obligatus ex eo capite. Ex quo patet solutio

19 Ad secundum, concesso enim antecedente, neganda est consequentia; nã in priori casu est verum ius, & vera, & realis traditio, & ideo res vẽdita & tradita Petro, ipsi debetur. At in nostro casu, neq; spõsi tradiderunt sibi mutuo dominium corporum, nec promissio illa valida fuit, nec fuit maritalis traditio corporis; ex nullo ergo capite priora sponsalia dissoluta manent.

20 Ad tertium dico, illud argumentum rectè firmare nostrum tertium dictum.

Ad primum secundæ sententiæ dico, probare nostrum vltimum dictum.

Ad secundum iam constat, eum qui contraxit posteriora sponsalia non teneri contrahere cum fœminâ posteriori defloratâ ratione promissionis, quæ nulla fuit, sed ratione damni illati, & non semper, nisi quãdo aliâ viâ nequit compensari, nisi eam ducendo. Ex quo patet solutio ad tertium.

21 Quæres quid dicendum de prædictis secundis spõsalibus ante Tridentinum, cãne secutâ copulâ dissoluunt prima, & transeunt in matrimonium? Modò etiam post Tridentinum in loco, vbi illud non est receptum, secunda spõsalia transeunt ne in matrimoniũ? Respondeo cum communi doctrinâ, si re verâ ante copulam posteriora sponsalia subsequentem, fuit verus affectus maritalis sufficienter expressus, certum est dissolui, seu suspendi priora sponsalia, non secus ac per matrimonium dissoluuntur, aut suspenduntur; nã tunc est verè matrimonium. Si verò non fuit animus maritalis sufficienter expressus, non suspendentur priora sponsalia, tãquam per subsequens matrimoniũ reipsâ, sed ratione damni modo superiùs declarato. Quoniã verò ex copulâ pręsumit Ecclesia, præcessisse consensum maritalem sufficienter expressum, iuxta caput, *is qui, de sponsalibus*; quia Ecclesia magis præsumit, eos voluisse coniugali affectu se cognoscere, quàm fornicari, ideo ex illâ copulâ iudicat prudẽter, priora sponsalia dissolui, vel suspendi, vbi Concilium quoad hanc partem non fuerit receptum, semper pręsumens matrimonium re ipsa, nisi manifesta sit in contrarium probatio; nam etiam contra præsumptionem iuris, & de iure admitti quandoque probationem indubitatum est.

Sectio IX.

An dissoluantur sponsalia per absentiam sponsi, vel sponsæ.

Septima causa dissolutionis contractus sponsalitij est discessus in longinquum, seu absentia sponsi, vel sponsæ.

Circa quam certum est *primò*, si sponsus se trãstulit in locũ propinquum, & breui speratur rediturus, etiãsi discesserit sine cõsensu sponsę, esse expectãdum; quia per talem discessum breui tempore nõ censetur cedere sponsalibus, nec sponsæ infertur graue dãnum, nec res notabiliter mutatur: ergo est expectandus. 1

Secundò, certum videtur, si sponsus discedat in remotas terras animo non redeundi, & mutandi domicilium, posse spõsam resilire. Probatur id manifestè ex *c. de illis 5. de sponsalibus, & matr.* vbi consultus Pontifex ab Archiepiscopo Panormitano, quid faciendum de mulieribus, quarum sponsi post sponsalia contracta, & iuramento confirmata, inscĳs illis ad exteras nationes se contulerunt, sic respondet: De illis autem, qui præstito iuramento promittunt, se aliquas mulieres ducturos, & postea, eis incognitis dimittunt terrã, se ad partes alias transferentes; hoc tibi volumus innotescere, quòd liberum erit mulieribus ipsis ad alia se vota transferre. Vbi apertè constat, decisionem prędictam intelligendam esse non de simplici discessu spõsi, sed de eo, qui fit cum mutatione domicilij, vt notat Abbas *ibi n. 2.* & indicant clarè illa verba textus: Dimittunt terram, se ad partes alias transferentes; nam dimittere, & transferre hîc accipiuntur cum effectu. Dicitur autem quis absolutè dimittere terram, quando dimittit domicilium, & recedit animo non redeũdi; non verò qui animo redeundi, etiamsi per longum tempus; quia iste tantùm dicitur eam dimittere secũdùm quid, & cum addito ad tempus, non absolutè. Non enim qui de aliquo loco animi recreandi gratiâ, vel alicuius negotij causâ aliò se transfert, dicitur absolutè terram dimittere, vt constat etiam ex *l. cùm possidere 6. §. qui ad nundinas ff. de adquirend. vel amittend. possessione*. Sicut neque Scholaris studiorum causâ verè dicitur domicilium mutare, vt constat ex *l. 2. C. de incolis*. Et ratio decisionis est manifesta, nam per talem discessum animo non redeundi, vel mutandi domicilium, clarè intelligitur sponsus suo iuri renunciare ex parte suâ; & ita potest fœmina eam renunciationem acceptando, ad matrimonium cum alio ineundum progredi, dissolutis sponsalibus vtriusque consensu. *cap. 2. de sponsalibus.* 2

Ex hac decisione infero quatuor.

Primum, id esse verum etiamsi sponsalia iuramento stabilita sint, vt expresè ibi dicitur. 3

Secundum, id etiam esse verum, quamuis pars dederit culpabiliter causam discessus alterius, vt habetur ibi expresè: nam datâ illis mulieribus licentia cũ aliis contrahendi, addit Pontifex, recepta tamen de periurio pœnitentiâ, si per eas steterit quominus fuerit matrimoniũ consummatũ. Vbi imponitur eis pœnitẽtia, si per eas steterit, vt eis imputaretur periurium.

Tertium, non esse sponsã tanto vinculo adstrictam, vt sicut vxor virũ, ita ipsa teneatur sequi sponsũ: nam si post sponsalia contracta nouerit sponsa, velle sponsum mutare domicilium, se in alium locum transferendo, non tenetur cum ipso contrahere, sed est sufficiens

sufficiens causa dissoluendi sponsalia. Quia cùm sponsa non teneatur sequi sponsum, notabilis mutatio superueniens est sufficiens, & iusta causa resiliendi, vt constabit ex dicendis infrà *sect.* 11. Ex quo vlteriùs fit, vt minus teneatur sequi sponsum vagabundum.

Quartum, ad hæc sponsalia etiam iurata dissoluenda non requiri iudicis authoritatem, sed vbi primum constiterit alterum spōsum abiisse, & mutasse domicilium, licebit alteri contrahere nouum matrimonium. Vbi autem liberè aliquid fieri potest, nulla desideratur licentia: & vbi Pontifex absolutè pronunciat, hoc eis esse liberum, apertè significat, non modò in conscientiā, & coram Deo esse licitum, sed etiam licitum, quo primum placuerit eis tempore.

4 *Tertiò*, similiter videtur certum, non solùm sponsam manere liberam, ob dictā discessionem, & absentiam sponsi mutantis domicilium, sed etiam sponsum ex tunc manere liberum, ob similem absentiā sponsæ, & mutationem domicilij. Patet id non iure Canonico ex dicto cap. *de illis*, quia in eo tantùm est sermo de absentia, & discessu sponsi cum mutatione domicilij; sed iure naturali. Tum quia simili discessu sponsa censeretur cedere iuri suo, & obligationi sponsi. Tū etiā, quia tali discessu fit notabilis mutatio, ob quā impletio fit spōso notabiliter difficilior, & onerosior, vt cōstat, atque ideo potest spōsus talia spōsalia dissoluere.

5 *Quartò*, videtur verum, si sponsus, vel sponsa discedat in remotas terras, licèt non animo domicilium mutandi; si tamen sit difficilis regressus, posse à sponsalibus resilire. Ita Sanchez *disp.* 54. *n.* 6. cum aliis. Probat, quia ita est dispositum in dicto cap. *de illis*. Sed hoc iudico falsum, nam, vt vidimus, & constat ex ipso textu, in eo tantùm est sermo de discessu in terras remotas, deserendo terram, & domicilium. Probatur ergo, quia tam longè recedens, & cum difficili regressu videtur cedere iuri sponsalium, & censetur res notabiliter mutata. Quod etiam est verum, tametsi discessus fuerit culpabilis, quia quamuis discedendo peccauerit mortaliter contra fidem datam; tamen ex suppositione, quòd recesserit, cùm res sit notabiliter mutata, cessat obligatio.

6 *Quintò*, constat apud Doctores, si sponsus esset in propinquo loco, eum expectandum esse, vel requirendum, vt intra certum tempus contraheret matrimonium; & si iusto impedimento detineretur, non esse temerè sponsalia dirimenda, sed attentā sponsæ qualitate, quæ fortè ex morā fornicationis periculum pateretur.

Quibus præmissis superest difficultas, an quando sponsus, v. g. absque consensu sponsæ, discedit in terras remotas, non animo ibi manēdi, sed redeūdi sine difficili regressu, sed absque spe celeris reditus, spōsa possit à sponsalibus resilire, & maneat libera.

7 Partem negantem sequuntur Syluester, Couarruuias, & alij, quos refert Sanchez *disp.* 54. *n.* 4. & sequitur Laymam *c.* 2. *n.* 15. Accedit etiam huic sententiæ ex parte Rebellus *lib.* 4. *q.* 8. *s.* 3. *n.* 2. & 3. quod intelligunt, quando sponsus discedit ob causam voluntariā licètiustam. Nam si ob causam necessariam discedit, dicūt teneri sponsam illum expectare, donec iustum impedimētum cesset, iuxta *l. sæpè, ff. de sponsalibus*. Quę lex cùm sit rationi consona, non videtur correcta iure Canonico. Adhibent quoque duplicem limitationem. *Prima* est, nisi sit aliter conuentum. *Secunda*, nisi sit periculum incontinentiæ, nam aliàs cùm superueniret nobilis mutatio, nō censeretur sponsa ad illud se obligare voluisse. Quòd autē non possit statim resilire ab sponsalibus, quando causa discessus est voluntaria, probant ex iure ciuili, quod prescribit, vt sponsus, qui est extra Prouinciam, expectetur per tres annos. *l.* 2. *C. de repud.* Si verò sit in prouincia, expectetur per biennium. Cùm enim prædictæ leges iustæ sint, seruari debent, præsertim cùm à iure Canonico nō sint abrogatæ. Nā in dicto cap. *de illis*, sermo est de illo, qui in alteram terrā se cōferr domicilio mutato. Addunt denique posse iudicem Ecclesiasticum ob causam iustam dictum tempus restringere.

Partem affirmantem, vt veriorē, sequuntur multi, quos refert, & sequitur Sanchez *cit. n.* 6. existimantes correctum esse ius ciuile per Canonicū in dicto cap. *de illis*. In hac re,

Dico *primò*, certum videri, si sponsus (& idem est de spōsâ, cū par sit vtriusq; ratio) discedat, & absit de cōsensu sponsæ, tenetur expectare toto eo tempore, quo conuenerunt. Est enim rationi consonum, vt quandiu inter ipsos conuentum est de tempore absentiæ, tandiu sponsus sit expectandus ad condictum tempus, vltra quod si absque legitimâ causâ abfuerit, eo ipso renunciare sponsalibus meritò censebitur, facereque proinde sponsę licentiam nubēdi, cui placuerit. Quod intellige si sponsus notabiliter moretur, & perseueret absens, ita vt prudentis iudicio videatur renuntiasse sponsalibus, aut notabiliter fidem fregisse. Obseruat benè Rebellus *lib.* 4. *q.* 8. *sect.* 3. *n.* 17. sponsum, qui discessu suo sine causâ iustâ efficit, quominus sponsalia congruo tempore complere possint, mortaliter peccare, cùm in re graui fidem datam violet, nisi fortè probabiliter præsumeret, sponsam non grauiter laturam. Ipse tamen sponsus non ideo ab obligatione liberabitur, quamdiu non intellexerit sibi remissam esse, quia videlicet sponsa alteri nupsit, vel aliâ legitimâ ratione: tenebitur quoque ipsi sponsæ, etiam si ea alteri nubet, iniuriā, & damnū datum, si quod fuerit, resarcire. 8

Dico *secundò*, si alter sponsus se transferat in terras lōginquas absque alterius facultate, vel cōsensu, posse remanentem, cùm non est spes proximi reditus, aliud matrimonium inire, atque adeò sponsalia dissolui per talem absentiam. Ita Doctores secundæ sententiæ, Basilius *lib.* 12. *c.* 15. Hurtado *disp.* 2. *dif.* 10. Bonacina *q.* 1. *pūct.* 6. *n.* 8. & communiter omnes. Probāt id plerique, quia in prædicto cap. *de illis*, corrigitur ius ciuile, nam in eo est sermo de discessu in terras remotas: ergo ex vi huius capitis poterit sponsa resilire ab sponsalibus, si sponsus cum animo non citò redeundi discedat in terras remotas. Verùm hæc ratio infirma mihi videtur, quia ius Canonicū non correxit hac in parte ius ciuile, cùm loquantur in diuersâ facti specie, & absentia sponsi. Nam, vt ostendi suprà, ius Canonicum in capite illo citato tantùm agit de discessu sponsi relictâ sponsâ, & mutato domicilio; in iure ciuili est sermo de discessu absque desertione domicilij, quando fit animo redeundi. Ratio ergo efficax est, quia eo ipso quòd sponsus tam longè recedit, & absque spe celeris reditus, censetur iuri proprio renuntiasse, aut notabiliter fregisse fidē, aut sponsā vsque ad tātā morā sine spe celeris reditus non se obligasse: oppositum enim ipsi sponsæ esset nimis graue, & onerosum. Neque enim cōtrahentes sponsalia, censentur se ad tam graue onus obligare voluisse, nisi id manifestè expresserint. 9

Dico *tertiò*, prædictam illam dispositionem iuris ciuilis expectādi bienniū intra Prouinciā, & triēnium pro discessu extra eam, nō habere locū in sponsalibus baptizatorum, atque adeò nō ligare. Ita notauit benè Hurtado *dif.* 10. *cit. n.* 40. & ratio est manifesta, quia cōtractus spōsalitius inter baptizatos habet pro materiā, & obiecto cōtractum matrimonij eleuatū ad esse sacramēti, atq; adeò materia illius est spiritualis: ergo stādum est iuri canonico, & nō ciuili, nisi quādo ius ciuile approbatur per canonicum, quod non contingit in præsēti. Quare in prædicto euentu poterit sponsa statim 10

tim

tim resilire ab sponsalibus, nullo expectato triennij, vel biennij tempore. Quod intellige, siue discessus fiat ob necessariam, siue ob voluntariam causam.

11 Dico *vltimò*, prædicta esse vera, etiamsi sponsalia sint iuramento confirmata. Id etiam notant, & probant Doctores. Ratio est sæpè repetita, quia iuramentum, vt regulariter fit, tantùm additur in confirmationem sponsalium, ac proinde istis dissolutis, cessat etiam obligatio iuramenti.

Ex dictis constat, quid dicendum sit ad primam sententiam, & eius fundamentum.

SECTIO X.

Vtrùm sponsalia dissoluantur transacto termino ad matrimonium contrahendum.

PErgimus iam ad explicandam octauam causam sponsalia dissoluentem, quæ est lapsus termini, vel temporis præfixi sponsalibus adimplendis.

1 Circa quam prænotandum est, sicut in aliis contractibus, & rebus, sic & in contractu sponsaliorum duobus modis posse terminum præfigi; vno modo, & rarò tãquam terminum finientem obligationem, ita vt extra illum terminum iã nulla maneat obligatio. Altero modo, & regulariter, tanquam terminum finientem licentiam differendi impletionem, sed non finientem obligationẽ, ita vt nõ liceat vltra illũ terminũ differre impletionẽ, tametsi eo transacto perseueret obligatio.

Quo præmisso certum debet esse,

2 *Primò*, apud Doctores, si terminus primo modo præfigatur, dissolui sponsalia etiam iurata. Ratio est, quia promissio non obligat vltra intentionem promittentis, nam omnes contractus ex consensu cõtrahentiũ vim obligãdi accipiunt: *reg. contractus, de reg. iuris in 6.* ergo si contrahentes noluerunt se obligare vltra illud tempus, non manebunt vltrà obligati.

Addunt communiter Doctores, transacto termino in sponsalibus præfixo ad finiendum obligationem contrahendi, dissolui sponsalia ex parte eius, per quem non stetit, & hunc manere liberum, non verò dissolui sponsalia ex parte eius, per quem stetit, quia iste non manet liber. Quod probant ex dicto cap. *sicut*, in quo Innocentius Tertius decernens imponẽdã pœnitentiam cuidam, qui post inita cum quãdam muliere sponsalia iuramento confirmata, cum altera postea matrimonium contraxerat, ob violatam fidem illi priori datam, hac exceptione vtitur. Nisi forsitã in iuramento suo certum terminum, intra quem dictam duceret in vxorem, præfixit, nec per eum stetit, quin ad statutum terminum matrimonium consummauerit. Hinc enim apertè concluditur, eum à sponsalium obligatione esse liberum, per quem non stetit, quominus præfixo tempore perficeretur, quod illo contractu promissum fuerat. Hanc doctrinam laudo, si sponsalia facta sint sub eã conditione, vt extra tempus assignatum solùm dissolui possint ex parte eius, per quem stetit, sic enim intelligitur dictum caput. Non verò negari potest posse etiam sponsalia dissolui ex parte vtriusque, si ambo conueniant vltra illud tempus se nolle obligare, tunc enim maneret vterque liber ab illã obligatione: proinde enim esset, atque si ex mutuo consensu sponsalia dissoluissent. Ratio generalis est adducta, quia sponsalia non obligant vltra intentionem contrahentium, ac proinde iuxta conditiones appositas obligant, non vltrà.

3 *Secundò* etiam videtur certum, quando terminus præfixus sponsalibus præfigitur secundo modo, non ad finiendam obligationem, sed ad finiendam licentiam differendi, seu ad solicitandam obligationem, transacto eo termino, per se loquendo, non eo ipso dissolui sponsalia, adhuc ex parte illius, per quem non stetit. Ratio est, quia tunc terminus non fuit præfixus ad finiendam obligationem: ergo eo finito, & transacto, non eo ipso finitur obligatio.

Tertiò, certum est, si verba sponsalium aperta sint 4
clarè exprimentia modum præfigendi terminum in spõsalibus, nullum esse controuersiæ locũ. Patet, quia tota ea obligatio pendet ex contrahentium voluntate, quæ sibi vno modo, vel alio tempus designare potest. Difficultas ergo est, quando verba ambigua sunt, & de intentione non constat, quomodo iudicandum est, vtrùm hàc, vel illà ratione præfixum sit.

Qua in re Sanchez *disp. 53. n. 3.* cum aliis, duas pro- 5
ponit regulas.

Prima est, si terminus ab vno tantùm contrahentium destinetur, vt alter intra illum impleat, censeri destinari tantùm ad solicitandum, non verò ad finiẽdam obligationem, vt si promisi tibi vendere rem aliquam intra mensem, te non adstricto ad vendendum.

Secunda est, quando terminus ab vtroque contrahentium imponitur respectu alicuius ab vtroque implendi, si adiiciatur in ipso contractu, cẽsetur adiectus dies finiendæ obligationis. Quòd si terminus adiiciatur post perfectum, & absolutum contractum, non finit obligationem; nisi eã adiectione primus cõtractus censeatur reuocatus, & alter denuo celebratus. Quare in sponsalibus, si initio contractus adiiciatur terminus ab vtroque contrahente, mutuo dicendo: Promitto quòd intra mensem tecum contraham; si initio contractus adiiciatur, id est, antequam contractus sit perfectè initus, & obligatio contracta; censetur adiectus causà restringendæ obligationis, vt eo trãsacto nõ duret; quia cùm nullus sit contractus, nullaque obligatio orta, ille terminus est intrinsecus, & quasi pars obligationis, eiusque cõditio, atque adeò eo transacto deficit conditionis defectu; si autem terminus adiiciatur post perfectum contractum, nõ finit obligationẽ, sed censetur adiectus causa solicitãdi; quia cùm prior contractus iam sit perfectè initus, & orta sit absoluta obligatio; adiectio termini extrinseca est, & ideo eo termino transacto, nõ cessat prior obligatio absoluta, & à posteriori independens. Has etiam regulas probat Ægidius Coninch *disp. 23. dub. 6.*

Contra eas tamen obiici potest, quia absolutè ne- 6
gari nequit, etiamsi ab vno tantùm ponatur terminus præfixus, vt à venditore, posse præfigere, ita vt eo lapso non teneatur vendere, quia molestum esset, impeditũ esse ad vẽdendũ pro voluntate emẽtis, cùm plures sese offerre possint occasiones commodè vendendi, quibus priuari contra rationem, & æquitatem esset. Econtrario quoque, quamuis ab vno contrahentium terminus præfigatur, potest esse intentio tantùm differendi, non finiendi, vt constat termino præfixo solutioni debiti.

Ego certè iudico, negotium hoc, quando dubium 7
est, definiendum esse quoque ex subiectã materiã ad prudentis arbitrium, consideratis causis, motiuis, & aliis circumstantiis. Nam in debitis pecuniariis compertum est, non ita præfigi, vt eo elapso finiatur, sed vt sit in morã. In aliis autem materiis ipsa materia indicat præfigi ad finiendam obligationem, vt in obligatione emendi, vel vendendi. Vnusquisque enim cupit expeditus esse, cùm possint se offerre aliæ commoditates emendi, vel vendendi; idque communis hominum sensus videtur ostendere.

ostendere. In sponsalibus quoque communiter, quando terminus præfigitur, solet præfigi finiendæ obligationi; tametsi nonnunquam præfigatur differendæ obligationi, ita vt antea cogi nequeant ad contrahendum matrimonium. Neque enim volunt contrahentes alligari, vt expectare teneantur, sed manere etiam liberi ad alias nuptias procurandas, ne tempus maturum nuptiis elabatur.

8 Quæres *primò*, vtrùm sponsalia possint dissolui per moram, & dilationem alterius, quando nullus terminus fuit præfixus ad perficienda sponsalia. Respondeo cum Coninch *disp.* 23. *dub.* 6 *n.* 43. Bonacina *q.* 1. *punct.* 6. *num.* 7. & aliis, dissolui posse, quando nimirum vnius mora tanta est, vt iuxta prudentis arbitriû iudicatur, alterum sponsalibus renunciasse, aut mortaliter contra datam fidem peccasse illum; vel illum alium non se obligasse cum tantâ morâ. Tunc enim frangenti fidem, alter non tenetur eam seruare: quia tunc valet illa regula; frangenti fidem non tenemur fidem seruare, *l. si conuenerit* 14. *ff. pro socio.* Vnde in hoc euentu dissoluuntur sponsalia ex parte eius, qui innoxius est. Ille verò per quem stat, ne tempore præfixo matrimonium contrahatur, non liberatur obligatione, volente altero stare sponsalibus; non enim æquum est, vt culpabiliter dilator commodum reportet. Est enim communiter necessarium, vt is, qui est in morâ, moneatur, idque sub interminatione resiliendi, nisi intra certum tempus stet promissis; quia aliter non satis patet, eum esse in morâ culpabiliter, quia potest habere iustum impedimentum, aut fortè cogitare, partem aliam in mora consentire, cùm non contradicit.

9 Quæres *secundò*, quando teneatur sponsus, vel sponsa implere sponsalia, nullo præfixo termino. Respondeo, si nullus sit præfixus terminus adimplendis sponsalibus, non teneri promissorem statim adimplere, sed tantùm requirente eo, cui facta est promissio; tunc verò cùm alter petit, teneri contrahere, si commode potest. Est enim id generale in omni debito absque diei præfixione: solùm enim tenetur debitor à creditore requisitus soluere, nisi fortè non petat ob verecundiam, vel impotẽtiam, vel etiam obliuionem. Cuius rei ratio hæc est, quia ex quo creditor debitum nouit, & potens commodè petere, illud non petit, videtur consentire dilationi. Ita Sanchez cum aliis *disp.* 28. *n.* 2. Gutierrez *de matrimonio c.* 15. *n.* 5. Bonacina *q.* 1. *punct.* 6. *n.* 7.

SECTIO XI.

Quæ, & qualis notabilis mutatio superueniens sufficiat ad sponsalia rescindenda.

1 NOna dissolutionis sponsalium causa est aliqua notabilis mutatio superueniens. Circa quam conueniunt communiter Theologi, & iuris periti, quoties aliqua notabilis mutatio, seu causa de nouo superuenit sponsalibus, quæ nimirum præcognita meritò communiter talis conditionis homines prudentes à contrahendis sponsalibus omnino auerteret, sufficere ad illa dissoluenda, etiam si celebrata sint cum iuramento. Probatur manifestè, tum quia promissio, & iuramentum non obligant vltra intentionem promittentis, & iurantis; at promittens, & iurans non censetur habuisse intentionem promittendi & iurandi, superueniente notabili mutatione, seu causâ, quâ præuisâ, iudicio prudentis non promisisset, nec iurasset. Tum etiam, quia promissio, & iuramentum intelligitur factum rebus in eodem statu moraliter permanentibus, in quo sunt cùm illa contrahuntur: ergo non intendunt promittere in illis casibus, & euentibus, in quibus fit notabilis rerum mutatio, & tanta, vt si præextitisset, voluntatem ab illis contrahendis longè longiùs auertisset. Tum denique, quia cùm quisque contrahens sponsalia, censeatur secundùm communem aliorum intentionem contrahere, nisi de contrario constet; censetur tamen excipere eos casus, & mutationes, quas communiter omnes homines, qui eius sunt conditionis, prudenter præuisas, omnino exciperent. Et sic par vtrinque est conditio, nec vlla pars potest conqueri, quòd eiusmodi casus excipiantur.

Ex hac doctrinâ generali, quæ vera est, facile est descendendo ad notabiles in specie mutationes, multorum casuum decisiones colligere. 2

Colligo enim *primò*, sponsum non teneri contrahere matrimonium cum sponsa, quæ post sponsalia incidit in lepram, vel paralysim, vel morbum Gallicum, vel in amissionem oculorum, aut nasi, vel ob aliquam alium turpiorem defectum; sicut neque sponsa tenetur ob easdem causas sponsum ducere. Ita expressè decernit Innocentius Tertius *cap. quemadmodum*, 25. *de iureiurando*, his verbis: Quòd si post iuramentum mulier fieret non solùm leprosa, sed etiam paralytica, vel oculos, vel nasum amitteret, seu quidquam ei turpius eueniret, nunquid vir teneretur eam ducere in vxorem? Quasi dicat, addit Glossa, non teneretur. Et quamuis textus id solùm afferat de sponsa, Doctores tamen meritò id extendunt ad ipsum sponsum. Nam est vtriusque eadem ratio, quia nimirum contractus sponsalitius, & consequenter etiam iuramentum in confirmationem illius factum, tacitè fit additâ conuentione, aut quasi conditione, quòd si adsit notabilis mutatio, ob quam impletio sponsalium fiat notabiliter onerosior, is cui fit talis, resilire possit. Idem dicendum de graui infirmitate superueniente incurabili: si etiam os malè oleat, nec arte medicâ subueniri possit, quia signum est morbi habitualis, molestissimi, & non leue deprauati, & corrupti animi indicium. Idem dixerim, si alter oculus tantùm amittatur, nam est notabilis deformitas, & mutatio talis, quæ à principio existens sponsalia impediuisset. Idem sentio de deformitate superueniente fœminæ, quæ tempore sponsalium pulchra erat. Idem dic de sponsi deformitate modò sit valde magna, cùm in viris non habeatur tanta ratio pulchritudinis, sicut in fœminis. Potiori iure id sentiendum de notabili defectu. Ratio horum omnium est, quia ob quemlibet defectum ex dictis impletio sponsalium fit notabiliter onerosior illæso. Et quamuis in dicto capite, *quemadmodum*, tantùm fiat mẽtio deformitatis prouenientis ex amissione oculorum, aut nasi, non obstat, quia in eo non negatur, posse ob alias deformitates sponsalia dissolui. Et prædicti defectus, qui à nobis adduntur, sicut & illi, qui in eodem capite designantur, iure naturali sufficiunt ad dissolutionem sponsalium. Prædictam doctrinam firmant Sanchez cum aliis, *disp.* 57. Basilius *lib.* 12. *c.* 17. *n.* 4. & 5. Hurtado *disput.* 2. *diffic.* 13. Coninch *disp.* 23. *dub.* 7. *n.* 66. & Bonacina *q.* 1. *puncto* 8. *n.* 9. & 10. & alij communiter Recentiores.

Colligo *secundò*, ob notabilem vnius asperitatem, & sæuitiam aduenientem post sponsalia, ea posse dissolui ex parte alterius. In hoc etiam conueniunt Doctores relati, & patet, tum quia, ob illam impletio sponsalium fit alteri notabiliter durior. 3

riot. Tum maximè, quia illa est sufficiens causa diuortij matrimonij, vt patet ex *cap. literas 3. de restitutione spoliatorum, in fine*: ergo à fortiori dissolui possunt sponsalia. Hoc enim argumento vtitur textus *in cap. quemadmodum 25. de iure iurando*, ad probandum fornicatione sponsæ dirimi sponsalia, quia est iusta diuortij causa. Vnde ob eandem rationem idem dicendum est de qualibet sufficienti causa ad faciendum matrimonij diuortium. Neque obstat quod obiicitur ex *cap. veniens 5. qui Clerici, vel vouentes*, in quo dicitur non dissolui sponsalia ob seueritatem sponsi: nam ibi non dicitur seueritatem non esse sufficientem causam, sed mulierem illam ex vano timore absque sufficienti notitiâ seueritatis sponsi, cum recusasse.

4 Colligo *tertiò*, idem dicendum esse, si morum sit facta mutatio, ita vt post sponsalia, sponsum appareat valde deditum vitiis esse. Multò minus tenetur sponsa contrahere cum sponso, qui post sponsalia damnatus est alicuius criminis turpis, vt furti. Potiori iure dissolui possent sponsalia ob hæresim, vel apostasiam; imò tenetur sponsus, vel sponsa in eo casu resilire à sponsalibus: nam contrahere matrimonium cum hæretico est peccatum mortale, vt suo loco dicam agens de impedimento disparitatis cultus.

5 Colligo *quartò* cum relatis Doctoribus, ob graues inimicitias ortas inter sponsos, dissolui posse sponsalia ex parte vtriusque; hæc enim censetur notabilis mutatio superueniens, quia tunc impletio sponsalium fit vtrique notabiliter grauior, & ex eorum impletione potest malus exitus prudenter timeri. Idem dic, si alterius partis parentes obstinatè contradicant matrimonio, ita vt ex eo contracto esset periculum, ne lethales inimicitiæ orirentur inter partium affines, aut inter parentes sponsorum, & ipsos sponsos, aut alius malus exitus omnino timeretur. Secus si tantùm timerentur leues aliquæ, aut non ita diuturnæ offensiones. Quod totum colligitur ex *cap. requisiuit 17. de sponsalibus*, vbi loquens Lucius Tertius Papa de sponsalibus iuratis à quadam muliere nolente adimplere promissionem, ait, eam monendam esse potius, quàm cogendam; cùm coactiones, difficiles soleant exitus frequenter habere.

6 Colligo *quintò*, ob paupertatem alteri superuenientem etiam inculpabilem, posse sponsalia dissolui, regulariter loquendo. Ita Doctores *citati*, quia ob paupertatem impletio sponsalium fit alteri parti notabiliter onerosior; incumberet enim illi valdè graue onus ex propriis bonis onera matrimonij sustinendi, quando vir pro dignitate sui status posset facere. Vnde rectè, timorem exhæredationis si parentes vellent exhæredare, eo quod tale matrimonium contrahit, esse causam iustam dissolutionis sponsalium, dicunt nonnulli. Dixi, regulariter loquendo, nam quando quis alteri promittit matrimonium ob solùm nobilitatem illius, vel pulchritudinem, vel aliam similem qualitatem, non intendens explicitè, nec implicitè dotem, aut diuitias; tunc superueniens paupertas per accidens se habet ad sponsalia; nam ea fuissent facta, etiam si à principio præuisa fuisset paupertas.

7 Sed quid si post sponsalia vterque in paupertatem incidat. Sentit Bonacina *relatus n. 14.* non posse dissolui absque mutuo consensu. Tum quia paupertas vnius compensatur cum paupertate alterius. Tum quia pauperes etiam contrahunt sponsalia. Verius iudico ex parte vtriusque posse dissolui, & tenet Rebellus *lib. 14. de sponsf. q. 8. sect. 8. n. 70.* & Basilius *lib. 12. c. 17. n. 8.* Ratio est, quia per vtriusque sponsi inopiam non præuisam redditur multò difficilius onus futuri matrimonij, quàm per alterius dumtaxat: ergo à fortiori, si per sponsæ superuenientem paupertatem poterat recedere, per vtriusque etiam poterit; nam si ea paupertas esset tempore sponsalium præuisa, non fuissent sponsalia contracta. 8

Ad argumentum oppositum respondeo, tametsi detur mutua compensatio, tamen per vtriusque inopiam redditur difficilius onus futuri matrimonij. Ideo enim dicimus, prædictos sponsos non habuisse intentionem contrahendi superueniente vtriusque paupertate, quia hæc non fuerat præuisa ab illis: pauperes verò, qui præsciunt iam suam paupertatem, ea non potest obesse, quominus contrahant matrimonium. 9

Sed quid præterea dicendum, si post sponsalia veniat ingens diuitiarum copia. Sanchez *disp. 59. n. 7.* Coninch *disp. 23. dub. 8. n. 69.* Bonacina *relatus n. 13.* & alij censent teneri valdè diuitem stare sponsalibus; quia ipse non est effectus deterioris conditionis, nec ipse dicitur deceptus in conditione sponsæ, aut errasse circa conditionem sponsæ, sed circa propriam, in quam non fertur conuersus. Probo magis oppositum cum Hurtado *disp. 2. diffic. 14. n. 52.* Quia ea mutatio ita facta est notabiliter grauior, vt si ab eo, qui ditior factus tempore sponsalium fuisset præuisa, non ea contraxisset; quæ est ratio præcipua, & efficax, ob quam dissolui queunt sponsalia in casibus prædictis. 10 11

Ad argumentum oppositum dico, alterum factum esse deterioris conditionis, vt relatum ad statum præsentem huius, sicut si ad altioris dignitatis gradum Comitis, Marchionis, vel Ducis ascendisset. Prædictam doctrinam intelligo, moraliter, & regulariter loquendo; nam si quis contraxisset sponsalia ob solam nobilitatem, vel pulchritudinem, ingens diuitiarum copia non efficeret illi facto ditiori impletionem notabiliter grauiorem; neque illa à principio existens illum à sponsalibus retraheret in eo euentu.

Colligo *sextò* non teneri sponsum ducere sponsam, si ipsa, eiusque parentes renuisset dare promissam dotem. Ita Sanchez cum Soto, & aliis, quos ipse refert *disp. 59. n. 2.* Quia promissio dotis est veluti conditio sub qua sponsalia celebrantur: ergo deficiente conditione etiam citra fœminæ culpam non obligabunt. Idque habetur expressè *cap. de illis 5. de conditionibus appositis.* Vbi consultus Alexander Tertius de quodam, qui promiserat matrimonium cum iuramento cuidam mulieri, si tantum illi donaret: mulier verò nolebat soluere illud quod promiserat, an ille esset periurus eam non ducens. Respondit Pontifex his verbis: Si quis sub huiusmodi verbis iuramentum alicui mulieri præstiterit: Ego te in vxorem accipiam, si tantum mihi donaueris, reus periuri non habebitur, si eam nolentem sibi soluere, quod sibi dati petiit, non acceperit in vxorem. Hæc ibi, quæ enim sub conditione honestâ, qualis est dotis elargitio, promittuntur, vel iurantur, non obligant, si à conditione recedatur. 12

Colligo *vltimò*, quando post contracta sponsalia inconueniens aliquod notabile, aut noua causa, quæ à principio existens impediret ea contrahi, superuenerit præbere iustam dissoluendi causam illi, cui redditur difficilior talis contractus. Ita communiter Doctores, Sanchez *disp. 61. n. 3.* Coninch *disp. 23. dub.* 13

8. *in principio*. Basilius *lib.* 12. *c.* 17. *n.* 9. & alij ab his relati. Patet, quia contractus sponsalitius cùm non sit perfectus, sed inchoatus, non conferens dominium, sed ius ad rem, & factus pro re non acceptâ, sed accipienda, & quæ non accipietur si dissoluatur, tacitè fit additâ conuentione, vel quasi conditione, quòd si absit notabilis mutatio, ob quam impletio sponsaliũ fiat notabiliter onerosior, resilire possit, cui fit talis. Firmatur, nam in generali, seu simplici obligatione non continentur ea, de quibus verosimiliter non est cogitatum. *l. obligatione generali 6. ff. de pig. & l. 1. C. quæ res pignori obligari possint*. Et est in simili textus expressus *cap. veniens 16. de iureiurando*. vbi est in specie hic casus. Quidam Venetus nomine Alanus protulit aduersùs Mariam probra, & conuitia, propter quæ graues inter eos inimicitiæ exortæ fuerant. Quidam amici vtriusque partis volentes eos reducere ad concordiam, suggesserunt Alano, vt in satisfactionem iniuriarum, iuraret stare mandatis consanguineorum ipsius Mariæ: ille non credens, se tale quid fecisse, propter quod aliquid graue deberet sibi imponi, iurauit stare mandatis illorum: ipsi præceperunt illi sub debito iuramenti, nunquam curiam Ducis intraturum, nisi quando omnes generaliter vocarentur. Ille recepto tali mandato accessit ad Papam Innocentium Tertium, exponens sibi dicta, adiiciens, quòd erat Consiliarius Ducis, & pluribus Ecclesiis, quarum erat Aduocatus, iuramento tenebatur in iure suo adesse, & nullo modo taliter iurasset, si mandatum contrarium sibi præsciuisset. Decreuit Pontifex, non teneri seruare tale mandatum ratione illius iuramenti præstiti, cuius non est opus petere dispensationem, cùm per se desinat obligare. Quia, vt notat *ibi* Glossa, iuramentum non extenditur ad illa, de quibus non est cogitatum. Atque id præcipuè locum habet in sponsalibus, nam hæc maiorem libertatem petunt, quippe ordinantur ad contrahendum vinculum matrimonij consummati omninò indissolubile. Quod in cæteris contractibus naturâ suâ dissolubilibus, & in ipso iuramento, & voto, quod per dispensationem relaxari potest, minimè contingit.

14 His omnibus prædictis ad finem huius sectionis est addendum, in his omnibus casibus, & euentibus, in quibus dictum est, posse dissolui sponsalia, esse id verum, quamuis sint iuramento confirmata, vt notat optimè Sanchez, & Coninch *relati*, & alij; quia, vt sæpe dictum est, præsertim suprà *disputatione præcedente sect.* 4. iuramentum includit omnes conditiones contractus, & sequitur eius naturam; atque ideo remissâ, vel dissolutâ mutuâ promissione contractus sponsalitij, necesse est, vt cesset obligatio iuramenti, quæ in illa fundabatur.

Sectio XII.

An dissoluantur sponsalia ob impedimentum superueniens, dirimens, vel impediens matrimonium.

1 IVris impedimentum superueniens matrimonio est decima assignata causa. Circa quam certum videtur apud Doctores, vt notant Sanchez *lib.* 1. *disp.* 56. *n.* 3. Coninch *disp.* 23. *dub.* 5. *n.* 36. Bonacina *q.* 1. *p.* 1. *n.* 7. & alij impedimenta impedientia non dissoluere sponsalia, neque ea impedire; quia non sunt in vsu talia impedimenta, neque illa indigent dispensatione. Excipitur votum castitatis, de quo quid sentiendum sit, diximus suprà *sectione* 5.

Difficultas est de impedimento dirimente, quo d omnino irritare sponsalia subsequẽtia, iam est ostensum suprà *disp.* 5. *sect.* 1. Quærimus modò, an etiam dissoluat sponsalia præcedentia, vt, v. g. quando Petrus sponsus copulam habet cũ consanguineâ Franciscæ sponsæ in primo, vel secundo gradu, fit affinis Franciscæ; affinitas autem dirimit matrimonium vsque ad secundum gradum, cùm procedit ex copulâ illicitâ; quæritur an ea affinitas dirimat sponsalia contracta inter Petrum, & Franciscam. 2

Communis videtur esse Doctorum sententia, pars affirmans. Quia tale impedimentum reddit personas inhabiles ad contrahendum. Firmatur, quia non est obligatio ad id, quod fieri non potest: esset autem obligatio, ad id, quod fieri non potest, si sponsalia non dissoluerentur adueniente impedimento dirimente. 3

Dico *primò*, certum esse, omnium doctrinâ, impedimentum iure naturæ dirimens, vt est impedimentum impotentiæ dissoluere omnino sponsalia præcedentia. Ratio est manifesta, quia tale impedimentum dirimens iure naturæ reddit matrimonium omnino impossibile, & indispensabile: ergo rescindit sponsalia quæuis præcedentia, etiam iurata, quæ nequeunt iam ordinari ad matrimonium contrahendum, quia tale matrimonium impossibile omnino est. 4

Dico *secundò*, certum etiam videri, quodlibet impedimentum dirimens iure Canonico, soluere posse sponsalia præcedentia ex parte eius, sine cuius culpâ interuenit. Ita intelligenda est communis sententia absolutè affirmans, sponsalia etiam iurata dissolui per quodlibet impedimentum dirimens matrimonium. Et tenet expressè Coninch *disp.* 23. *dub.* 5. *n.* 37. & Hurtado *disp.* 2. *diffic.* 12. *in initio*. Et ratio est, quia impedimento iure Canonico dirimente matrimoniũ fit impossibile absque dispensatione facta, quam ille, qui non fuit causa impedimenti, non tenetur requirere, imò nec acceptare, etiamsi ei offeratur: ergo potest à talibus sponsalibus resilire. 5

Dico *tertiò*, ob prædictum impedimentum iure Canonico dirimens, non dissolui sponsalia ex parte eius, cuius causa contractum est, sed tantùm suspendi. Probatur apertè. Tum quia, vt ostendi *præcedenti disput. sect.* 7. matrimonium subsequens sponsalia, quod est maximum impedimentum, non dirimit sponsalia priora, sed suspendit: ergo neque impedimentum iure Canonico dirimens matrimoniũ. Tum etiam, quia æquum non est, vt is qui fuit causa impedimenti, ex suo peccato, si peccatum commisit, vel ex sua actione illud causante, commodum reportet, vt benè notauit Coninch *citatus*, nemo enim ex sua culpa lucrum reportare debet; reportaret autem delinquens, si per delictum deobligaretur: ergo non poterit resilire à sponsalibus, præsertim si alter innoxius dispensationem impedimenti impetrare velit: ergo signum est, priora sponsalia non esse soluta, sed manere suspensam eorum obligationem pro tempore, quo durat impedimentum, & dispensatio impetratur. 6

Ex quo patet solutio ad argumentum oppositum, impedimentum iure Canonico dirimens non reddere in perpetuum personas inhabiles ad contrahendum, sed ad tempus, donec dispensatio impetretur. Ad confirmationem constat manere suspensam obligationem pro tempore, quo durat impedimentum, non verò esse extinctam, cùm facile dispensatio possit obtineri.

Cæterùm alia restat disceptatio, an sponsus, qui post sponsalia contraxit tale impedimentum dirimens, teneatur impetrare dispensationem impedimenti,

menti, alterâ parte, nempe sponsâ id exigente.

7 Affirmant Sanchez *disp.56.n.* 4. Coninch, & Bonacina *citati*, & alij, si absque notabili incommodo dispensationem obtinere possit. Quia eo ipso quòd sponsa ius habet ad matrimonium, comparat ius, ne iniustè impediatur: ergo sponsus, qui iniustè impediuit, tenetur ex iustitiâ impedimentum auferre, si commodè possit.

8 Hurtado verò *disp.2.diffic.* 12. existimat, eum, qui fuit causa impedimenti, teneri ad procurandam dispensationem, quando dans causam impedimenti aduertebat, contrahi impedimentum; quia tunc liberè dedit causam damno impedimenti: damnificationi autem liberæ, & humanæ, satisfaciendum est procurando dispensationem, si possit absque magnis sumptibus, aut absque alio notabili incommodo: quòd si non possit, nisi sic, non est necessariò procuranda, nisi id sit necessarium ad satisfaciendum alicui alij damno deflorationis, aut famæ. Addit idem auctor, si dans causam impedimenti, tunc non aduertebat impedimentum dirimens contractum, non teneri; quia tunc liberè non damnificauit: at damnificationi quando liberè non fit, non est necessariò satisfaciendum. Vt enim supponitur ex materia de restitutione, quando damnum non liberè, sed necessariò sequitur, non consurgit obligatio reparandi illud, sed tanquam damnum fortuito datum est accipiendum. In hac re

9 Certum est *primò*, teneri sponsum, si commodè possit, impetrare dispensationem. Patet, quia contra ius alterius opposuit impedimentum: ergo tenetur ex iustitiâ impedimentum auferre, si commodè possit per dispensationem.

10 *Secundò* etiam videtur certum apud Doctores, si dispensatio non possit obtineri absque notabili incommodo, vt absque magnis sumptibus, & sponsa non pateretur damnum ex non impletione sponsalium, non teneri dispensationem comparare. Ratio est, quia ex vi sponsalium, non videtur sponsus se obligasse ad procurandum matrimonium per media extraordinaria, & difficilia; præsertim cùm sponsa nihil damni patiatur, cum æquè benè possit cùm alio nubere, & ex ipsâ non impletione nullum aliud inconueniens sequatur, quàm quòd non fiat contractus, in quo ipsa est collatura tantum, quantum receptura, vt in simili dixi suprà *præcedenti disputatione sect.5.n.*11. de eo, qui post contracta sponsalia, votum castitatis emisit, non teneri, si sponsa nolit ei remittere sponsalia, ingredi religionem, vt votum illud integrè seruet, quia hoc est medium difficile, ad quod non censetur se voluisse obligare. Neque enim ille, qui cum suâ sponsâ contraxit impedimentum dirimens, etiam suâ culpâ, magis obligatur eam ducere, quàm hic alius obligatur ad voti castitatis integram impletionem.

Difficultas solùm est de sponso, qui contraxit sponsalia cum virgine, & sub spe matrimonij virginem deflorauit, vel fuit ei causa infamiæ notabilis, licèt eam non cognouerit. Et similis quæstio est, si contraxit sponsalia cum viduâ honestæ famæ, & non ignobilis sortis, cui notabilis infamia prouenirct, si eam non duceret. In hoc euentu

11 Dico *primò* cum communi sententia Doctorum, teneri sponsum ad procurandam dispensationem, etiam magnis & extraordinariis sumptibus. Ratio est, quia aliter nequit satisfacere dãno deflorationis, aut famæ, estque obligatio iustitiæ illud resarcire; si ergo id nequeat fieri, nisi sponsam ducendo, necesse erit vt dispensationem impetret, vt cum ea matrimonium contrahat.

Dico *secundò*, ad id saltem teneri sponsum prædictum si dans causam impedimẽti dirimentis aduertebat impedimentum contrahi. Hoc benè probat Hurtado, quia tunc liberè dedit causam damno impedimenti: ergo ex iustitia tenetur procurare dispensationem ad tollendum illud impedimentum. 12

Dico *tertiò*, sponsum prædictum, qui fuit causa impedimenti adhuc teneri ad procurandam dispensationem, tametsi tunc inuincibiliter ignorauerit, vel non aduerterit impedimentum contrahi. Hoc dictum pono contra Hurtado. Moueor, quia tametsi in eo euentu ratione inaduertentiæ, vel ignorantiæ inuincibilis non peccauerit sponsus speciali peccato iniustitiæ causando impedimentum obstans, & dirimens matrimonium illud promissum, ad quod ex iustitia est adstrictus, quia illud nullo modo fuit voluntarium, ac proinde absque omni culpa; ideo tamen tenetur ad compensationem damni impedimenti, procurando dispensationem, quia omnino tenetur ex stricta iustitia ad satisfaciendum damno deflorationis, vel famæ sponsæ; cumque illud nequeat aliter reparare, nisi eam ducendo, vt supponitur, tenetur eam re ipsa in vxorem accipere; ergo & adimere omne impedimentum, vt tale matrimonium executioni mandetur, quod fit procurando dispensationem maximè ipsa sponsa adimpletionem matrimonij promissi ex iustitia exigente. Firmatur, quia, vt ostensum est, si damnum deflorationis, aut famæ nequeat reparari, nisi notabili incommodo, & magnis sumptibus, tenetur sponsus ad illos: ergo & ad procurandam dispensationem, quæ etiam magnis sumptibus impetratur, cum ex iustitia teneatur omne auferre impedimentum, quominus eam ducat in vxorem. 13

Ad argumentum illud ex materia de restitutione desumptum, admitto libenter, si ex facto aliquo, vel omissione sequutum est alteri damnum, & quis in eo nihil peccauerit ob naturalem inconsiderationem, vel obliuionem, non teneri ipsum ad restitutionem, sed in eo euentu damnum computandum esse, tanquam fortuitò datum. Quod variis exemplis Doctores firmant, vt si quis egrediens cubiculum, & alia cogitatione abreptus non claudat ostium, & tunc ingressi fures multa surripiant. Habet quis lucernam iuxta locum periculosum, & quamuis solicitè proposuerit eam extinguere; nihilominus aliquid interuenit, quo absque culpa obliuiscitur, vel in somnum incidit, & excitatur incendium. Denique aperit quis puteum, & casu oblitus est tegere illum, ne aliquis incidat: tales, & similes casus solent sæpè contingere inter homines, sine vllo illorum peccato, in quibus nulla est obligatio restitutionis; quia neque ad id homo tenetur ratione rei acceptæ, cùm ipsa non extet, neque ratione iniustæ acceptionis, cùm non peccauerit; neque ratione contractus, cùm nullus interuenerit, vt supponitur. Vnde ad rem præsentem consequenter affirmo, in eo euentu sponsum non peccare speciali peccato iniustitiæ, causando impedimentum matrimonij, ad quod tenetur, ob naturalem inaduertentiam, vel ignorantiam inuincibilem; nihilominus tamen sentio teneri ad procurandam dispensationem illius impedimenti, quia tenetur ex iustitia ad compensandum damnum iniuriosè illatum, quod nequit resarcire, nisi sponsam ducendo. 14

SECTIO

Sectio XIII.

An vox publica, seu fama de impedimento, licèt vera non sit, dirimat sponsalia.

Vndecimam causam hac sectione explicamus, sponsalia dissoluētem, nempe vocem publicam,
1 seu famam de impedimento. Prænotandum est, vocem publicam, seu famam, & rumorem valdè distingui; nam fama est, quando est acclamatio, seu opinio maioris partis viciniæ: rumor verò dicitur esse minoris partis, quando nimirum aliqua pars, vt tertia, vel quarta, acclamat.

2 Dico ergo *primò*, solum rumorem de impedimento non sufficere ad dissoluenda sponsalia. Ita expressè Sanchez *disp.* 71. *n.* 18. Coninch *disput.* 23. *dub.* 11. *n.* 80. & alij. Ratio est, quia nullus est textus Canonicus asserens rumorem sufficere ad impediendum matrimonij contractum. Ex alio verò capite regula est generalis, vt omnes possint contrahere, qui non reperiuntur prohibiti, vt expressè habetur *cap. cùm apud sedem Apostolicam* 23. *de sponsalibus, & matrimoniis.* Vbi quæsitum fuit ab Innocentio III. vtrùm mutus, & surdus possint matrimonium contrahere? & respondet Pontifex affirmatiuè, quia illis non est prohibitum. Et addit rationem, quia quicumque non prohibetur ad matrimonium contrahendum, per consequentiam admittatur. Vbi optimè Glossa ad finem, id quod non prohibetur, concessum videtur. Cùm ergo in iure rumor solus de impedimento, non prohibeat matrimonij contractum, consequenter nec prohibet contrahi sponsalitium, atque adeò non sufficit ad dissoluenda sponsalia.

3 Dico *secundò*, vocem publicam, id est, famam de Canonico aliquo inter sponsos impedimento interueniente, si ea sit certa, ita vt extingui non possit, dissoluere sponsalia propter scandalum vitandum, vt si fama sit, sponsi fratrem rem habuisse cum sponsâ, idemque de alio simili impedimento. Id constat *primò* ex *cap. super eo* 2. *de consanguinitate, & affinitate.* Vbi consultus Vrbanus III. de hoc casu, quòd quidam iuuenis contraxerat sponsalia de futuro cum quadam puella, quæ non erat nubilis ætatis, sed facta nubilis petiit illum iuuenem, & ipse excepit, dicens, quòd illam habere non potest, pro eo quòd consanguineam eius carnaliter cognouerit. Respondet Pontifex soluta esse sponsalia, nec debere illum iuuenem cogi ad tale matrimonium contrahendum, si sit notoria talis affinitas, vel si non sit manifesta, fama tamen loci id habeat. Vbi notat Glossa, quòd fama impedit matrimonium contrahendum. Constat igitur, famam impedimenti plenè probare illud ad effectum impediendi matrimonium. Firmatur conclusio, nam licèt ad matrimonium dissoluendum, non valeat vnius testimonium; vnde vox vnius, vox nullius, ad hunc effectum solent dici: verumtamen ad sponsalia dissoluenda testimonium iuratum vnius fide digni, v. g. matris in causâ filiæ, præsertim cum sponso nobiliori, vel ditiori valet. Est textus expressus *cap. super eo* 22. *de testibus, & attestationibus*, vbi hæc ponitur quæstio: Quædam mulier vult contrahere cum aliquo, mater alterutrius dicit, quòd sunt consanguinei; quæsitum fuit ab Alexandro III. an essent coniungendi, vel non, propter solum dictum matris. Et respondet Papa, si matrimonium non est contractum inter eos, matre asserente, illos esse consanguineos, non debent coniungi: si verò iam contractum est matrimonium, non debent separari, sine iuramento plurium personarum. Vbi notat Glossa multa impedire matrimonium cōtrahendum, quæ non dirimunt iam contractum; atque adeò licèt post contractum matrimonium nequeant separari ad dictum vnius testis, quia in nullâ causâ, per se loquendo, dictum vnius sufficit, tamen per dictum vnius impeditur matrimonium contrahendum. At fama æquipollet vnius testimonio: ergo illa interueniente de aliquo impedimento sponsalia soluuntur. Dixi, si ea fama sit certa, ita vt extingui non possit. Nam constat non sufficere ad impediendū matrimonium famam, si clarioribus probationibus possit extingui; admittitur enim probatio contra famam, vt patet ex *cap. cùm in tuâ* 27. *de sponsalibus.* Et ad deponendum contra famam hanc, admittitur etiam consanguineorum iuramentum, vt constat ex dicto capite *illis verbis*: vel contra famam huiusmodi iuramenta exhibeas propinquorum. Addit benè Sanchez *relatus n.* 17. hanc famam elidi quoque, eiusque probationem arbitrio iudicis, si contra illā contrahere volentes iurent, se non esse consanguineos; nam iudicis arbitrio relinquitur iuxta personarum qualitatem admittere hoc iuramentum contra famam.

Dico *tertiò*, famam impedimenti sponsalia dissoluere, etiam si ipsa sponsalia sint iuramento confirmata. Ita communiter omnes, & constat ex *cap. super eo, de consanguinitate.* Vbi sermo est de iuuene, qui contraxerat sponsalia fide interpositâ, vbi Glossa explicat, id est, iuramento. Loquitur igitur textus de sponsalibus iuramento confirmatis, de quibus dicit, per famam dissolui. Et ratio est sæpè repetita, quia iuramentum sequitur naturam contractus. 4

Contrarium docuit Paludanus *in* 4. *dist.* 24 *q.* 1. *a.* 3. *casu* 9. *n.* 27. Quia in capite prædicto, *cùm in tua, de sponsalibus*, exigitur & fama, & personæ grauis testimonium, quia sponsalia iurata erant: ergo ad hæc dissoluenda non sufficit sola fama. Respondeo tamen hunc textum minimè probare Paludani intentum, nam si rectè inspiciatur, animaduertetur, personam illam grauem in illo casu non fuisse testem, sed solùm personam denunciantem; vnde non deponebat, sed tantùm denunciabat famam; quare hæc sola sufficit, cùm vera est, ad dirimenda sponsalia etiam iurata.

Dico *vltimò*, famam priuatam impedimenti non sufficere indici, vt sponsalia dissoluat. Ita omnes: quia fama priuata, id est, ea fama, quæ constat iudici vt priuato, licet det facultatem ad inquirendum, & recipiendum probationem de illâ, & de ipso impedimento inquirendum; oportet tamen vt iudici constet vt notorium, factâ approbatione in iudicio. 5

Sectio XIV.

An ob fornicationem ante sponsalia commissam, & post sponsalia cognitam, possint sponsalia dissolui.

Tandem accedimus iam ad duodecimam, & vltimam causam sponsalia dissoluentem, quæ est fornicatio alterius sponsi superueniens; hæc autem quia maioris difficultatis est, sectionibus quatuor dilucidanda est.

Certum est autem apud Doctores, fornicationem sponsi sponsalia præcedentem, & post ipsa sponsalia sponsæ cognitam, non dare sponsæ ius à sponsalibus resiliendi, 1

resiliendi. Ratio est manifesta, quia sola illa fornicatio dat potestatem resiliendi, quæ fornicantem in ordine ad contractum matrimonij reddit notabiliter viliorem, ita vt alteri sit quasi dedecori cum tali contrahere. At fornicatio sponsi non reddit eum notabiliter viliorem, nec est nota sponsæ nupsisse tali homini. Quod rectè notauit noster Molina *tom. 2. de iustitia, tract. 2. disp. 272. §. Deinde si mulieri.* Aduertit benè Coninch *disp. 23. dub. 7.* excipiendos esse aliquos casus, si nimirum vir ille valdè frequenter fuisset lapsus, præsertim cum diuersis, & infamibus mulieribus, quia hoc redderet eum infamem, & possent similia post coniugium etiam timeri. Item si ex fornicatione haberet aliquot proles, quia hæ reddunt notabiliter statum matrimonij difficilem, partim ratione onerum, quia incumbit patri eas alere, partim quia sunt sæpè causa discordiarum. Idem sentio etiã si proles essent legitimæ, modò sponsa ignorauerit eas esse, quia eædem difficultates ex his sequuntur; & plurimæ fœminæ, nisi essent inferioris conditionis, nollent tali nubere.

Superest ergo, an ob fornicationem ab sponsâ existimatâ virgine ante sponsalia commissam, & post sponsalia à sponso cognitam, possint sponsalia ex parte sponsi dissolui.

2 Negant Paludanus *in 4. distinct. 27. q. 1. art. 7.* & supplementum Gabrielis. Probarique potest

Primò, ex *cap. quemadmodum 25. de iureiurando.* Vbi Consultus Innocentius Tertius de quodam viro, qui iurauerat, se ducturum quandam fœminam in vxorem, quæ ante ipsa sponsalia sic contracta fuerat fornicata, an nimirum teneretur eam ducere. Respondet Papa teneri, & firmat à simili, & quasi à maiori, dicens: Si ille vir contraxisset cum eâ matrimonium de præsenti, non posset illam dimittere pro fornicatione, quam ante contractum matrimonij commisisset; similiter ergo nec potest ei fornicationem opponere præcedentem, vt eam ducere non teneatur.

Secundò ideo à Doctoribus communiter asseritur, fornicationem subsequentem dissoluere sponsalia, quòd verisimile non sit, sponsum matrimonij fidem seruaturum, qui sponsalium fidem fregit. At hæc ratio deficit in fornicatione præcedenti; multi enim ante sponsalia incontinentes reperiuntur, qui illis initis continent, & vt contineant matrimonio iunguntur.

3 Dicendum affirmatiuè, cum communiori doctrinâ, quam sequuntur Sanchez *lib. 1. disp. 63. n. 3.* Molina *citatus*, Nauarro, Soto, Enriquez, & alij relati à Sanchez. Ratio est, quia sponsa illâ fornicatione est notabiliter vilior, quàm existimabatur; est enim ignominiosum viro fœminam corruptam ducere, & prudenter magni fit, ductam virginem esse; & etiam vir notabile damnum incurrit, cùm bigamus fiat, & ad ordines, si postea illos eligat, promoueri nequeat. Similiter dico propter fornicationem præcedentem viduæ existimatæ honestæ ante sponsalia commissam, & postea cognitam, posse sponsum à sponsalibus resilire; quia videlicet illâ fornicatione est notabiliter vilior, quàm apparebat, quamuis non tam vilis, ac putata virgo; & magnâ infamiæ, ac dedecoris notâ afficitur ducens inhonestam, quam ipse putabat viduã honestam esse.

Ad primum oppositum, dico in eo capite, sermonẽ
4 esse de fornicatione præcedente cognitâ ante sponsalia, de qua rectè dicitur nõ posse obiici sponsæ, cùm fuerit à viro cognita, & scienti, & volenti non fit iniuria.

Ad secundum, tametsi ea ratio admittatur, adhuc
5 negatur consequentia, nam in fornicatione fœminæ vltra eã rationem est alia specialis ratio dirimendi ob infamiam viri, & notabilem differentiam, quæ versatur inter matrimonium celebratum cum muliere honestâ, vel inhonestâ, nam hæc notabiliter magis infamat.

SECTIO XV.

An ob fornicationem sponsalia subsequentem possint ea dissolui ex parte sponsi, vel sponsæ innocentis.

IN hac re certum videtur apud Doctores, & meritò, posse sponsalia etiam iurata ex parte sponsi innocentis dissolui propter fornicationem sponsæ. Ita expressè decernitur *c. quemadmodum 25. de iureiurando*, his verbis. Si quis iurauerit, se ducturum aliquam in vxorem, potest ei fornicationem opponere subsequentem, vt illam non ducat in coniugem: quia in illo iuramento talis debet conditio subintelligi, videlicet, si illa cõtra regulã desponsationis nõ venerit. Alioquin si post huiusmodi iuramentum publica meretrix fieret, teneretur eam ducere in vxorem, quod est prorsus absurdum. Hæc ibi. Et ratio est aperta, quia per fornicationem sponsa facta est notabiliter vilior in ordine ad matrimonium, vnde impletio sponsalium fit sponso notabiliter difficilior. Tum etiam, quia eâ fornicatione sponsa suspecta redditur sponso de fide in futurum seruanda; & sponsus probabiliter credit post matrimonium fidem illius fracturam. Vnde hæc est ratio, quam adhibet textus citatus, dum ait, iuramentum sponsalium tacitam includere conditionem, ne videlicet sponsa contra regulam desponsationis venerit. Hæc autem regula est, vt sponsa non reddatur inepta ad matrimonium contrahendum, ne totale matrimonium impediatur: at maximè impeditur per fornicationem, cùm apud hominum æstimationẽ se reddat viliorem ad matrimonium contrahendum, ita vt nullus honestus, & prudens vir, eam postea habere velit, præsertim quia sese exponit periculo cõcipiendi cum dedecore sponsi, & damno etiam temporali, ne alienam prolem alat.

Addunt Doctores, quos refert, & sequitur Sanchez *disp. 55. n. 7.* Henriquez *lib. 11. c. 14.* Coninch *disp. 23. n. 55.* & alij contra Tabienam, & Armillam, idem esse dicendum, etiamsi postea vi, & coactione comprimatur ad fornicandum omnino renuẽs. Quod manifestè colligitur ex *cap. raptor 23. 27. q. 2.* vbi permittitur arbitrio sponsi, vt sine suâ culpâ raptam ducat, aut dimittat. Ratio est eadem, quia & in eo casu est notabilissima mutatio, & sponsa fit notabiliter vilior in ordine ad matrimonium. Quamuis enim id sine culpâ sponsæ acciderit, & ex eo facto nulla possit generari suspicio infidelitatis in posterum; tamen ex communi hominum sensu notabilis est facta mutatio, & probrosum iudicatur, fœminam ducere vt stupratam ab alio. 2

Idem potiori iure dicendum, si sponsa voluntariè, ac liberè permittat, se turpiter tangi, quia per hoc habetur omnino impudica, ac proinde notabiliter vilior, nec sine notâ sponsus eam potest ducere. 3

Maior difficultas est de sponso, an etiam possint solui sponsalia iurata ab ipsâ sponsâ, propter fornicationem sponsi.

Ratio dubij est, nam pro parte affirmante extat communis Doctorum sensus, & manifesta ratio. Tum quia ob fornicationem coniuges tam fœmina, quàm vir 4

vit possunt thoro separari:ergo & multò magis sponsalia dirimere,per quæ obligatur vterque sponsus ad matrimonium contrahendum,& mutuam habitationem. Tum etiam, quia vterque sponsus contrahit sponsalia sub conditione seruandi fidem, non tradendi alteri suum corpus:ergo sponso frangenti fidē, non tenetur sponsa seruare fidem. Tum denique, quia promissio non obligat,quando superuenit notabilis mutatio, quà præuisâ,promissio facta non fuisset; sed si sponsa præuidisset fornicationem sponsi, non promisisset, nec se voluisset obligare:ergo. Pro contrariâ parte negante est efficax argumentum iuxta nostram doctrinam;nam suprà *disp.6.sect.4.* ostendimus per ipsa sponsalia non dari fidem abstinendi ab alieno concubitu, sed solùm tradendi corpus alteri sponso per matrimonium.

5 Hoc non obstãte iudico dicendum,similiter sponsalia posse dissolui ab sponsa innocente, si post ipsa sponsalia sponsus fornicetur:vnde quoad hoc non est constituenda differentia inter fœminam,& virum,sic indistinctè omnes Doctores loquuntur:& ipse Sanchez *disp. citatâ 55.n.4.* fatetur, nullum Doctorem reperisse de hoc dubitantem.Et clarè fundatur *in cap. quemadmodum, de iureiurando*: nam *ibi* Innocentius Tertius licèt loquatur de solâ sponsâ fornicãte, eandem tamen esse sponsi fornicantis rationem ex mente Pontificis constat;quia ibi disertè comparat sponsalia cum matrimonio in liberâ dimittendi sponsam, aut coniugem fornicantem potestate: habet autem vxor eandem libertatem dimittendi maritum fornicantem, quoad thorum, quam maritus vxorem fornicantem: habebit ergo & eandem sponsa dimittendi fornicantem sponsum,quam sponsus sponsam fornicantem. Ratio verò conclusionis non est efficax, quam multi assignant, quòd nimirum sponsus fornicando frangit notabiliter fidem abstinendi ab alieno concubitu. Nam, vt ostendi *disp.6. sect.4. citata*,per ipsa sponsalia non datur fides abstinendi ab alieno concubitu, sed solùm tradendi corpus alteri sponso per matrimonium. Ex matrimonio quidem iam contracto, bene oritur in vtroque coniuge obligatio abstinendi ab alieno concubitu;& ideo fornicatio est in vtroque sufficiens ad dirimēdum matrimoniū quoad thorum;non verò oritur illa obligatio ex sponsalibus ipsis. Neque etiam efficax est alia ratio, quam alij allegant, quia nimirum sponsus per fornicationem redditur vilior. Nam apud hominem prudentem sponsus per fornicationem non redditur notabiliter vilior, vt constat. Efficax ergo ratio hæc est: nam sponsa ex sponsalium contractu ius habet in sponsi corpus æquale ei iuri, quod habet sponsus in corpus ipsius sponsæ: ergo æqualis iniuria fit sponsæ innocenti à sponso fornicante ei,quæ fit à sponsâ fornicante sponso innocenti. Hæc autem iniuria non est,quia per fornicationem facta fuerit fides abstinendi ab alieno concubitu, sed quia per fornicationem redditur sponsus ineptus ad matrimonium promissum contrahendum,& iustè per ipsam fornicationem tale matrimonium impeditur, quia sponsi fornicatio meritò mouet sponsæ rationabilem suspicionem, se minus præ alterâ amari,& post contractū matrimonium minus amandam,cùm videat sponsum in feruore sui primi amoris alienis amoribus implicatum, & fortè magis quàm suo, quod sponsæ valdè durum est, ac perdifficile.Sæpè etiam est periculum, ne nascatur proles, quæ postea communibus sumptibus debeat ali. Denique ex fornicatione sponsi timetur probabile periculum non seruandi fidem per contractum matrimonium. Quare sponsi fornicatio sufficiens est, vt possit sponsa innocens dissoluere sponsalia. Dixi, posse innocentem sponsam ab obligatione sponsalium liberari,quia sponsus nocens non liberatur, si alter innocens velit sponsalibus stare. 6
Quemadmodum enim in matrimonio,coniugi innocenti ita liberum est dimittere quoad thorum coniugem alterum,qui fornicatus est, vt tamen si dimittere nolit, ille non habeat licentiam discedendi,sed remanere teneatur;ita in sponsalibus,sic licet ex sponsis ei, qui innocens est alterum nocentem ob eius fornicationem dimittere,vt tamen si nolit,hic alterâ sponsalium contractu resilire non possit, sed eo sicut antea obligetur. Et ratio est manifesta, quia delictum proprium non debet immunitatem præstare fornicãti, & absolutionem à contractu. Nemo enim ex suâ culpâ lucrum repottare debet: repottaret autem delinquens,si per delictum deobligaretur. Constat etiã ex illâ regulâ,qua vtitur Innocentius Tertius *cap. discretionem tuam, de eo, qui cognouit consanguineam vxoris suæ*; nemo suo iure debet sine sua culpa priuari:at priuaretur innocens iure nuptiarum, quod habebat, sine sua culpa,si delinquens liberaretur per suam. Id denique quod fauore alicuius introductum est, non debet in eius damnū retorqueri,vt constat ex *l. quod fauore C. de legibus, & l.nulla ff. eodem tit.*

Notant rectè Doctores Sanchez, Coninch *citati*, 7
& Basilius *lib. 11. c.17. n.3* ob fornicationem sponsi per vim sibi illatam,factam, non posse dissolui sponsalia ex parte sponsæ; quia in fornicatione per vim extorta, nec vir fuit infidelis, neque vllum præiudicium,aut iniuria, aut infamia redundat in sponsam, vel aliquod aliud damnum.Addit Sanchez *disp. 55. citatâ,n.4.*tactus impudicos sponsi cum alia non esse 8
sufficientem causam,vt sponsa soluat sponsalia.Quia id sponsæ non est dedecus, nec est mutatio alicuius momenti.Hoc certè probo,dummodo tactus illi turpes non sint frequentes adeò, vt indicent animum sponsi esse ita valdè propensum in alteram, vt meritò possit timeri, ipsum minus sponsam suam amaturum, aut fidem ei in posterum post matrimonium contractum non seruaturum,vt bene obseruauit Coninch *disp.25.dub.7.n.56.*

Ex dictis constat solutio ad rationem dubij;admitto enim partem affirmantem non propter primam, & secundam rationem,quæ facile dissolutæ sunt,sed propter aliam à nobis allatam in conclusione. Ad argumentum partis negantis dico,non esse efficax contra nostram doctrinam, nam licèt fateamur per ipsa sponsalia non dari fidem abstinendi ab alieno concubitu,sed tantùm non impediendi matrimonium futurum,negari tamen non potest quin per ipsam fornicationem reddatur sponsus ineptus ad matrimoniū reipsâ contrahendum, cùm moueat sponsæ rationabilem suspicionem, se minus amandam, & fidem ei non seruaturum post contractum matrimonium.

SECTIO XVI.

Vtrùm liceat vtrique sponso à sponsalibus resilire, quando vterque fornicationem commisit post sponsalia.

Sanchez *lib.1.d.55.n.10.* sequutus Enriquez *lib. 11. de matrimonio c.14.n.6.* Coninch *disp.23.dub. 7.n.65.*sentiunt non fœminam,sed solum virum posse in eo euentu ab sponsalibus resilire. Probant,quia ex parte sponsi in eo casu datur compensatio delicti, non autem respectu sponsæ, quia delicta sunt valdè impatia. 1

imparia. Firmant, quia ibi fit iniqua compensatio, vbi detrimentum est inæquale: nam licèt quoad fidei in posterum seruandæ suspicionem sit æqualis compensatio, non verò quoad alia, nam longè ignominiosius est sponso talem spōsam ducere, quàm sponsæ tali sponso nubere, quia sponsa fit notabiliter vilior, non verò sponsus, quia multò turpior est fornicatio in fœmina. Item ex fornicatione sponsæ longè grauius damnum sponso imminet propter incertitudinem sequuturæ prolis.

2 Veriùs existimo cum Paludano *in 4. dist. 27. q. 1. a. 3. n. 17. v. 4.* Bonacina *q. 1. punct. 8. n. 6.* & aliis, esse compensationem iustam fornicationi sponsæ, cùm fornicatione sponsi, quoad hunc effectum, vt neutri liceat à sponsalibus resilire. Ratio est, quia in causâ matrimonij vterque sponsus æqualis est; ergo mutua fornicatio compensatur ita, vt delictum vnius compensetur cum delicto alterius. Firmo, quia cùm vterque coniux post contractum matrimonium commisit adulterium, vir adulter non potest mulierē adulteram repudiare, quamuis adulterium vxoris sit grauius adulterio viri, vtpotè ignominiosius, & periculosius: ergo similiter nec sponsus potest repudiare, seu dissoluere sponsalia, quando vterque commisit fornicationem post sponsalia, tametsi sponsus subeat maiorem ignominiam, ac damnum per fornicationem sponsæ, quàm subeat sponsa per fornicationem sponsi.

Respondent aduersarij longè difficiliorem esse separationem tori, quàm sponsalium. Sed contrà est, quia licèt multò faciliùs soluantur sponsalia, quàm matrimonium, quoad torum; sponsalia enim ob quamlibet notabilem mutationem superuenientem dissoluuntur; separatio verò tori non. Attamen quoad fornicationem æquiparantur in iure, vt vidimus præcedente sectione, id constare ex *cap. quemadmodum, de iureiurando*, vt nimirum sicut fornicatio, quæ matrimonio superuenit, dissoluit ipsum quoad torum; ita & omnino dirimat sponsalia: ergo sicut fornicatio ex parte vtriusque coniugis compensatur, ita vt neutri liceat separatio tori, ita & fornicatio ex parte vtriusque sponsi. Quod amplius firmatur iuxta sententiam Sanchez, & omnium Doctorum tenentium fornicationem solius sponsi sufficere, vt sponsa possit sponsalia dissoluere: ergo vterque sponsus æqualis est quoad hunc effectum dissolutionis sponsalium; ergo optimè poterit dari iusta delicti compensatio vtroque fornicante, vt nemini liceat sponsalia dissoluere; sicut datur ex parte vtriusque coniugis adulterantis compensatio delicti adulterij.

3 Ex quo patet solutio ad argumentum contrariæ sententiæ: quamuis enim delicta sponsæ, & sponsi sint valdè imparia, & inæqualia, quia multò turpior, ac vilior est, & periculosior maioris damni fornicatio in fœminâ; tamen quia fornicatio sponsi sufficiens est, vt possit sponsa innocens sponsalia dissoluere; sicut & fornicatio sponsæ, vt sponsus innocens possit à sponsalibus resilire, ideò quantum ad hunc effectum dissolutionis contractus sponsalitij, vtroque fornicante, delicta vtriusque paria sunt, & consequenter dari poterit iusta compensatio. Simili modo dico ad confirmationem, esto nequeat fieri compensatio absolutè quoad omnia, quia detrimentum est inæquale, & impar; fieri tamen quoad hunc effectum dissolutionis matrimonij, vt exactè declarat exemplum adductum de adulterio vtriusque coniugis, quamuis adulterium vxoris sit grauius adulterio viri, & huic omnino impar.

Sectio XVII.

Vtrùm sponsus conscius causæ sufficiētis fornicationis sponsæ ad sponsalium dissolutionem, amittat ius resiliendi, si accedat ad sponsam.

Certum videtur in hac re, spōsum, qui ignorat se habere ius resiliendi propter fornicationē sponsæ, atque idem est de sponsâ, etiamsi habeat copulā, non censetur amittere ius, vel confirmare priorem consensum. Patet, quia ad hoc necesse est, vt sciat se posse resilire, vel saltem vt ostendat, se eo animo, illam copulam habere, vt velit priorem consensum confirmare, esto quòd infirmus esset. 1

Secundò, etiam videtur certum, idem dicendum de eo, qui expresè dicit, se nolle confirmare priorē consensum, vt per se constat. Idem de illo, qui postquam sponsalibus omnino renunciauit, habet copulam cum ea, quæ priùs fuerat eius sponsa, non enim dissolutis sponsalibus vir habens copulam cum illa, quæ fuerat sponsa, censetur eam reconciliare, ita vt ad sponsalia teneatur; sicut diuortio celebrato conualescit per copulam matrimonium. Ratio est, quia cùm inter illas personas, iam nulla sit matrimonij promissio, nec maneat inter illas dissolutis sponsalibus vllum vinculū, nequit per eum actum censeri cōfirmari: at inter cōiuges, qui diuortio facto copulantur, manet vinculū prioris matrimonij. Difficultas ergo procedit de spōso, qui postquam cognouit se habere iustam causam resiliendi à sponsalibus ob fornicationē sponsæ, v.g. vel ob aliam causam sufficientem, censeatur cedere iuri resiliendi, vel ratificare sponsalia si habeat copulam cum illa. 2

Sanchez *disp. 66.* Coninch *disp. 23. dub. 10.* Basilius *lib. 11. c. 18. n 4* & alij communiter docent, sponsum amittere ius dissoluendi sponsalia, si accedat ad sponsam. Probant 3

Primò, quia cōiux conscius adulterij, si accedat ad vxorem adulterā, amittit ius petendi diuortiū; adeò vt etiam diuortio celebrato, censeantur se reconciliare, & in matrimonio perseuerare teneantur, copulâ inter ipsos subsequuta: ergo similiter perdet sponsus eâ copulâ ius resiliendi à sponsalibus.

Secundò, si prædictus sponsus conscius iuris resiliēdi à sponsalibus, expresè priorem consensum confirmaret, omnem causam resiliendi sibi tolleret: ergo similiter si ad sponsam accedat: nam hoc actu externo ostendit se priorem consensum confirmare, & sciens, & volens tanquam arrhâ quâdam censetur priorem consensum confirmare.

Tertiò, sponsa facit copiam sui corporis sub spe futuri matrimonij: ergo vir ad eam accedens censetur cedere iuri resiliēdi, & permanere in priori volūtate. Patet consequentia; quia cùm sponsaliorum contractus sit contractus onerosus, & pars altera bonâ fide procedat, & illo actu manifestè ostendat se priorem consensum confirmare, tenetur vir omninò id seriò facere; atque ideò obligatur similiter, ac si id eo animo faceret: sicut qui fide promittens alicui matrimonium, ab eâ copulam obtinet, obligatur eam ducere, ac si id seriò promisisset.

Addit Sanchez *relatus*, idem esse dicendum etiāsi haberet sponsus volūtatem non remittendi: sicut nō potest petere diuortiū matrimonij cōiux, qui cōscius fornicationis alterius, copulā habuit, licèt haberet animū iniuriam non remittendi, quoniā ea remissio non à voluntate suâ, sed ex iure ipso proficiscitur.

Dico *primò*, sponsum conscium causæ sufficientis, 4

I nempe

nempe fornicationis, amittere in foro exteriori ius resiliendi, si accedat ad sponsam. Id videtur manifestum, quia proculdubio ab omnibus semper iudicabitur, virum accessisse cum animo renuntiandi proprio iuri, cùm dictus accessus sit vehemens indicium remissionis defectus, & cessionis iuris resiliendi.

5 Dico *secundò*, si prædictus sponsus accedat animo perseuerandi in sponsalibus, vel contrahendi cum ipsâ sponsâ matrimonium, amittere ius resiliendi in foro conscientiæ; etiamsi priora sponsalia fuerint inualida. Hoc etiam negari nequit, quia in eo animo continetur vera voluntas contrahendi sponsalia: ergo cùm ex parte sponsæ censeatur adhuc moraliter permanere prior voluntas permanendi, tenebitur sic accedens, eam ducere.

6 Dico *tertiò*, in foro interiori conscientiæ sponsum non amittere ius resiliendi si accedat ad sponsam sine animo perseuerandi in sponsalibus. Ita sentit Hurdo *disput. 2. difficult.* 16. Et ratio est, quia copula nullo iure continet explicitam, vel implicitam voluntatem renuntiandi proprio iuri; nam potest fieri sine eâ voluntate, imò cum expressâ voluntate oppositâ non renuntiandi; ergo accedens absque animo cedendi proprio iuri, poterit resilire ab sponsalibus, & solum tenebitur recompensare damnum illarum, si aliâ viâ, quàm ducendo sponsam possit damno illato satisfacere. Imò existimo, non teneri ad compensandum damnum, quando accedens protestatur sponsæ, se ad ipsam accedere cum voluntate non renuntiandi iuri resiliendi à prioribus sponsalibus, quia scienti, & volenti nulla fit iniuria. Dixi in conclusione: in foro interiori; nam quæ dixi, vera sunt pro foro interno; pro externo verò semper iudicabitur, virum accessisse cum animo renuntiandi proprio iuri.

Ad argumenta opposita.

7 Ad primum sumptum à simili de eo, qui post scientiam adulterij cognoscit adulteram vxorem, negandum est antecedens, si vir non accedat animo remittendi iniuriam, quod intelligo stando in solo iure naturali: nam iure positiuo statutum est, vt amittat ius petendi diuortium, si accedat ad vxorem adulteram, licèt habeat animum iniuriam non remittendi. Vnde ea remissio non ex voluntate sua, sed ex ipso iure Canonico proficiscitur. At in sponsis nullum est tale ius decernens, copulam ipsam continere explicitam, vel implicitam voluntatem renuntiandi proprio iuri.

8 Ad secundum concesso antecedente negatur consequentia; quia, vt dictum est, ille actus externus accedendi potest fieri à viro sine voluntate renuntiandi proprio iuri; imò & cum expressâ voluntate oppositâ non renuntiandi.

9 Ad tertium. Ex illo antecedente concesso non sequitur consequentia, si accedat vir sine voluntate cedendi iuri adquisito resiliendi à sponsalibus. Nec obest contractum sponsalitium esse contractum onerosum, & sponsam bonâ fide procedere sub animo, & spe futuri matrimonij; quia quamuis sit contractus onerosus, quia est promissio mutuò facta ab vtroque contrahente, id non tollit, quominus sponsus habeat ius resiliendi ab illo contractu propter sponsæ fornicationem. Vnde licèt ipsa, quæ fornicata est cum alio, accedat postea ad suũ sponsum sub animo, & spe matrimonij futuri, nullam illi infert iniuriam sponsus accedens ad ipsam sine tali animo, cùm habeat ius non permanendi in eo contractu propter delictum ab ipsâ commissum. Neque ibi reperitur vera deceptio, cùm vtatur iure suo, & ipsa copula ex se possit esse cũ expressâ voluntate non renuntiandi: exemplũ verò fictè promittentis nihil concludit, præsertim in nostrâ sententiâ, nam ille nullam incurrit obligationem ratione promissionis, quia fuit ficta, sed solùm ratione damni illati: vnde se damnum sine matrimonio resarciri potest, vt re verâ potest, dotem sufficientem dando, qua nubat viro sibi simili inqualitate, nõ est necesse vt matrimonio resarciatur, vt ostendi suprà *disput. 2. sect. 3.* In casu verò nostro præsenti, accedens ad sponsam, quæ fornicata est, sine animo renuntiandi iuri, non facit illi iniuriam cùm habeat ius; vnde si de nouo nõ promittat eã ducere, ex vi illius accessus, seu copulæ præcisè, in foro interno non manet ligatus ad ducẽdum eam.

Ad illud quod addit Sanchez dico, valere id in foro 10
externo, in quo etiam coniux non potest ob adulterium discedere ab adultero, quando conscius illius liberè accedit ad adulterum, quia tunc censetur in foro externo tacitè remisisse iniuriam; quia talis accessus videtur sufficiens signum externum remissionis.

DISPVTATIO X.

De ignorantia, metu, & dolo, quæ causas sponsalia dissoluentes concernere possunt.

PRopposuimus hactenus, & expliuimus duodecim iustas causas, quæ communiter ex Doctorum sensu, sponsalia contracta dissoluere possunt. Nunc ad pleniorem earum intellectionem, de tribus in specie circumstantiis, quæ illas concernere aliquando solent, nempe ignorantiâ, metu, & dolo, an etiam dirimant sponsalia ipsa, est discutiendum.

SECTIO I.

Vtrùm præcedens ignorantia causæ iustæ dissoluentis sponsalia, faciat illa ipsò iure irrita.

CErtum videtur apud Doctores, communiter, 1
causas iustas, quæ quando superueniunt sponsalibus, sufficiunt ad eorum dissolutionem, sufficere quoque quando præcesserunt, & tunc fuerunt ignoratæ, seu præcessit quoque ignorantia earum. Id constat iam ex *sect.* 6. præcedentis disputationis de ipsa fornicatione, idemque dicendum de leprâ, morbo Gallico, & aliis, quando contingunt ante sponsalia, & sunt ab altero sponso probabiliter, & inuincibiliter ignorata. Ratio est generalis. Tum quia sponsi promittentes non censentur voluisse se obligare in huiusmodi euentu ad contrahendum matrimonium cognitâ tali causâ. Tum etiam, quia sponsalia dissolui possunt quando superuenit notabilis mutatio; rebus enim notabiliter mutatis non obligat promissio, vt habetur *cap. quemadmodum, de iureiurando*, & constat ex dictis suprà *disp. præcedenti, sect.* 11. ergo etiam possunt sponsalia dissolui, quando aliqua mutatio, seu causa de nouo cognoscitur, quæ tempore sponsalium latebat. Patet consequentia, quia in iure paria sunt esse, & de nouo apparere; sicut è contrario, paria sunt non esse, & non apparere, vt colligitur *l. 77. ff. de contrahendâ emptione*; ergo cùm post sponsalia vitium appareat, tunc dicitur denuo esse. Tum denique, quia notabile vitium in

eo

eo contractu occultatum fuit: ergo cùm contractus sponsalium non sit suapte naturâ insolubilis, si placuerit innocenti, liberè poterit resilire. Quare sicut si quis vendat occultando vitium, est causa sufficiens ad dissoluendam venditionem; ita multò magis à fortiori vitium occultum notabile, est causa sufficiens ad dissoluende sponsalia contracta per illius vitij ignorantiam, cùm contractus sponsalium solubilis sit, & nullus sit alius contractus tantam exigens libertatem, ac sponsalium, cùm ordinetur ad contrahendum matrimonium ex suâ naturâ indissolubile.

Difficultas maior est, an prædictæ causæ, non solùm ius ipsa dissoluendi sponsalia concedat, sed ipso iure ea irrita efficiant. Cuius difficultatis cognitio necessaria est, nam si sponsalia valida sint, quamuis postea dissoluantur, oritur statim ex illis publicæ honestatis impedimentum, quod non oritur, si ipso iure irrita sint.

2 Videtur enim pars affirmatiua tenenda, quia in prædictis causis deest consensus liber, nam qui ignorat tales causas, consentit in illum sponsalitium contractum ex errore inuincibili, qui facit omnino inuoluntarium, & consequenter minimè liberum. Quod videtur constare manifesto exemplo venditoris vitrum vendentis pro gemmâ, talem contractum esse ipso iure irritum, quia emptor non consentit in emptionem vitri, sed gemmæ, quam putabat esse sub illâ specie: ergo idem dicendum in contractu prædicto sponsalitio.

3 Mihi videtur dicendum *primò*, contractum sponsalitium in prædictis euentibus, etiamsi dolus det causam contractui, non esse iure naturæ irritum. Est communis Doctorum sententia, & patet; tum ex contractu matrimonij, qui dolo irritus, validus est, & quia naturâ suâ insolubilis est, validus perseuerat, nec ob iniuriam acceptam irritari potest. Tum etiam ex aliis contractibus stricti iuris, qui validi sunt, etiamsi dolus eis causam dederit, tametsi postea possint irritari pro arbitrio decepti: quia qui dolo inducit alterum ad contrahendum, iniuriam ei facit, ac proinde tenetur illum restituere integrum, & reddere omnia infecta, si deceptus voluerit. Vnde licèt talis dolus non habeat eam vim, vt reddat contractum planè irritum; tamen tribuit ius recedendi à contractu, eiusque irritandi. Et ratio conclusionis à priori hæc est; quia prædictus dolus non versatur circa substantiam contractus, vel materiæ, sed circa accidentiam, & extrinseca, quæ alliciunt, aut auertunt à contrahendo, nempe circa causam contrahendi, quæ rei extrinseca est, & accessoria: ergo non tollit consensum substantialem, qui sit aliquo modo sufficiens ad naturam contractus. Firmatur, nam in his contractibus matrimonij, & sponsalium, tunc est error in substantia, quando est solus error personæ; at in præsenti solùm est ignorantia, aut error, vel dolus non circa personam, sed tantùm circa alias circumstantias extrinsecas reddentes nuptias alteri parti minus expetibiles, aut etiam perniciosas: aliter enim matrimonium tali dolo initum esset matrimonium irritum omnino, spectato solo iure naturæ, quod est apertè falsum.

4 Dico *secundo*, contractum sponsalitium prædictum, neque esse ab initio omnino irritum, attento iure canonico. Patet, quia nullum extat canonicum ius talia sponsalia ab initio reddens irrita. De contractu verò matrimonij dolo, vel fraude inito, quale detur ius illud irritans, suo loco dicetur.

Dico *tertiò*, neque iure ciuili esse talem contractum omnino irritum. Id latè, & egregiè defendit noster Lessius *de iustitia, & iure lib. 2. cap.* [illegible] *dub. 5.* 5
Quod probat, tum quia nulla est ciuilis lex affirmans talem contractum esse planè nullum. Tum quia, vt dicam infrà, quando metus dat causam, cōtractus nō est omnino irritus, sed in irritum reuocandus: at in iure censentur paria metus, & dolus, *l. si dolo, de inutilib. stipul. & cap. cum contingat* 28. *de iureiurando.* Tum denique, quia videtur magis expediens bono publico ad coërcendos huiusmodi deceptores, qui interdum hac ratione capi possunt in astutiâ suâ, si is, qui deceptus fuerit, velit contractum valere, quando est ipsi vtilis. Ex dictis

Colligo *primo*, si dolus det causam contractui sponsalitio, & proueniat ab altera parte, tametsi talis contractus non sit ab initio irritus; tamen pro arbitrio eius, qui deceptus est, irritari potest duplici titulo, & ratione iniuriæ, & ratione defectus consensus, qua parte ignorauit. Patet, quia qui dolo inducit alterum ad contrahendum sponsalia, iniuriam ei facit. Vsu quoque omnium gentium receptum est, vt si quis deprehendat, se penitus deceptum, nolit stare contractui, præsertim si res est adhuc integra: vnde omnis contractus solubilis iure Gentium videtur habere hanc tacitam conditionem, quòd contrahens stabit contractui, vt nō possit retrocedere, etiamsi ex graui errore cōtraxisset, quia defuit plenus consensus: ergo duplici iure potest talis contractus rescindi, & ratione iniuriæ, & ratione defectus consensus, qua parte fuit deceptus, & ignorauit ex iure Gentium. In quo distinguitur à contractu sponsalitio per metum extorto: nam cùm metu extortus est, solùm ratione iniuriæ extortus est, vt infrà dicam *sect.* 3. nam tunc adfuit consensus ex parte cognitionis, sed defuit plena libertas in consensu, idque per iniuriam. 6

Colligo *secundò*, in contractu sponsalium non teneri deceptum implere illum, simulátque cognouerit aliquid subesse, quod si ab initio sciuisset, noluisset contrahere. Ratio est, quia si tale quid post contractum sponsalitium eueniret, non teneretur illud implere, eo quòd status rerum sit notabiliter mutatus, vt dixi suprà præcedenti *disp.* 8. *sect.* 11. Ergo etiam non tenebitur, si id quod ab initio latebat, postea se aperiat: nam paria sunt in ordine ad contractum, si solubilis sit, superuenire de nouo, & proferri in lucem, seu incipere cognosci. Neque alter potest conqueri de iniuriâ, cùm tacita mens contrahentium sit, non obligare se ad contrahendum contractum, si se deceptos deprehendant, idque confirmat consuetudo passim recepta. 7

Ad argumentum oppositum dico, illum consensum habere libertatem sufficientem ad essentiam contractus, vt patet in matrimonio, quod validum est, etiamsi pars contrahens decipiatur circa causas contractus. Et ratio est, quia consentit hic, & nunc in rem, quam nouit; & ignorantia, vel error solùm est circa aliquid extrinsecum. Vnde talis contractus dicitur inuoluntarius solùm secundùm quid, ratione taciti dissensus, qui esset actu, si error abesset: quia tamen nec actu est, nec virtute, sed solùm habitu, non reddit irritum cōtractum; imò neque si actu esset, irritaret, quia solùm est simplex displicentia, nollem, si scirem. Nihilominus prędictus error, & dictum inuoluntarium sufficit ad reuocandum

dum contractum, vel non implendum. Ad exemplum illud dispar est ratio, nam in illo deest substantialis consensus, quia non consentit in illam rem, sed in aliam, quam putat subesse illis accidentibus: quando autem contingit in altero contrahentium esse errorem circa substantiam rei, contractus iure naturæ est irritus, vt docent omnes, & patet ex contractu matrimonij. Vnde sicut si venditor gemmam putet esse vitrum, & pro tali vendat, tenetur emptor re compertâ ad restitutionem gemmæ, vel ad iustum eius pretium, prout de nouo inter eos conuenerit, quia venditor non consentit in alienationem gemmæ, sed vitri. Ita similiter si venditor vitrum vendat pro gemmâ, quia emptor non consentit in emptionem vitri, sed gemmæ, quam existimabat subesse illis accidentibus.

Sectio II.

Vtrùm laborans occulto defectu, possit cum illius ignarô sponsalia contrahere, & eum cogere in conscientia, vt contracta sponsalia impleat, quin illi talem defectum aperiat.

1 PRocedit quæstio de ignaro illius defectus, qui si tale vitium sciret, certò constat apud alterum, nullo modo contracturum. Si enim conscius illius vitij adhuc esset contracturus, tunc non est dubium: quia pars nullam ei facit iniuriam, si cum ignaro contrahat.

2 Præterea etiam videtur certum, quæstionem non procedere, quando causa iusta resiliendi ob sponsalibus consistit in sola fractione fidei occultâ, ita vt non reddat eum notabiliter viliorem in ordine ad nuptias, vt si sponsus sit semel fornicatus casu, sine periculo prolis: vel si alteruter à sponsalibus iniustè conatus sit resilire volendo cum alio contrahere. Ratio est, quia eiusmodi defectus, aut necessariò superueniunt sponsalibus iam contractis, aut contrahenda nullo modo impediunt. Vnde in illis casibus potest pars illorum defectuum ignara cogere, vt sponsalia iam antè contracta compleat contrahendo matrimonium, quia quamdiu hæc defectum illum ignorat, nullum habet ius illud negandi. Sicut in veriori sententia adulter non priuatur statim de facto iure petendi debitum coniugi sui adulterij ignaræ. Nam sicut lex positiua statuens alicui crimini aliquam pœnam, non statim priuat reum dominio, ac possessione rei in pœnam debitæ, sed solùm dat ius iudici, vt causâ cognitâ possit eum priuare: ita lex matrimonialis non statim priuat adulterum iure petendi debitum, sed solum dat coniugi ius, eum post criminis cognitionem priuandi. Vnde quando hoc legitimè non facit, non est libera ab obligatione reddendi debitum, sed solum habet ius quasi remotum postquam crimen cognouerit, eam obligationem elidendi, & verè peccat contra iustitiam negando debitum.

3 Difficultas ergo solùm restat de aliis defectibus ignoratis ab alterâ parte. Ad cuius explanationem prænoto, eiusmodi defectus dantes iustam causam resiliendi à sponsalibus esse in duplici genere. Quidam enim sunt, qui reddunt nuptias notabiliter minus expetibiles, non tamen perniciosas alteri parti. Vt si mulier sit corrupta siue sponte, siue vi, aut valde turpis effecta; (quod contingere potest, quando absentes contrahunt) aut si vir, vel fœmina sit pauper, & ignobilis, cùm tamen putetur diues, aut nobilis. Item si sit moribus improbis, vel feroci ingenio; quando statuerit in posterum ita viuere, vt hæc parti parum, aut nihil nocerent: si enim statuisset improbitate, & sæuitiâ progredi, iam tunc nuptias redderet parti perniciosas. Alij verò sunt defectus, & vitia, quæ reddunt nuptias alteri parti perniciosas, vt cùm quis laborat morbo Gallico, graui leprâ, & aliis similibus morbis contagiosis, quibus non sperat ante nuptias omnino curari. Item si alterutra pars esset omnino peruersis moribus, & statueret perseuerare, vel laboraret graui valde infamiâ, quæ posset honestam familiam omnino dedecorare.

Dico ergo *primò*: non tenetur pars volenti secum contrahere sponsalia, aperire defectus primi generis. Ita communiter Doctores, inter quos Sanchez *lib. 6. de matrimonio disp. 27. num. 8.* Et ratio est, quia nemo tenetur se ipsum infamare, aut defectus suos proclamare, quamdiu hi aliis non nocent: at prædicta vitia, seu defectus non impediunt socialem vitam, vel generationem, vel honestam educationem prolis, in quem vsum contrahitur matrimonium. Partis igitur est de illis inquirere, aut maturè prospicere quo cum contrahat. Quòd si contraria sibi persuadens decipiatur, sibi imputet, quòd suo iudicio fidens, non meliùs de totâ re inquisierit. Firmo hoc idem, nam in venditione, quando venditor celat vitia sua, quæ non reddunt rem notabiliter minus vtilem vsui, ad quem expetitur, non peccat contra iustitiam, quia solùm tenetur ex iustitia, aperire illius vitia, quæ sunt vsui, ad quem expetitur contraria, ne venditor vitio rei venditæ aliquod damnum incurrat: ergo multò minus in præsenti tenetur pars aperire alteri parti volenti secum contrahere, defectus, qui non impediunt socialem vitam, nec generationem, nec partis educationem, præsertim, quia non est in pretio vlla æqualitas, cùm mutua corpora tradantur æquè apta ad talem finem, quæ pretio non æstimantur. Firmo denique, quia vsu receptum est ex communi contrahentium consensu, vt contrahentes non detegant propria vitia, neque enim fœmina detectura est propria vitia; aliàs innupta maneret: neque vir solitus est vitia, quæ patitur, manifestare: vnde æqua est vtriusque conditio, & consequenter nulla est iniustitia. 4

Notant verò prudentes Doctores, interdum, præcipuè sponsæ periculosum esse cum aliquo ita suâ opinione decepto contrahere, quia postea re cognitâ, facilè amor vertitur in odium, & vxor pessimè tractatur. Vnde si crederet aliàs futurum, vt graues dissensiones, aliáve mala orirentur, teneretur, vel saltem ex charitate tales defectus sponso aperire, vel certè ab illius nuptiis abstinere: quia daretur grauis causa scandali, grauiumque dissensionum, aliorumque malorum, & criminum, quæ saltem lex charitatis vitare obligat. Quare meritò Nauarrus relatus à Sanchez dixit, se in hoc casu non audere oppositum alicui consulere. 5

Dico *secundò*, patienti prædictos defectus primi generis, nullo modo licet, vel dicto, vel facto positiuè 6

tiuè simulando contrarium, alterum vanâ spe ad nuptias suas allicere. Patet, quia esset manifesta fraus, ac nociuū mendaciūm, præcipuè quando quis fingeret, se valdè diuitem, nobilem, optimâ famâ, cùm tamen omnia essent contraria: quia hoc modo alterum à commodis nuptiis ad incommodas induceret, idque per verum dolum. Dixi *positiuè simulando*, quia licitum est prædictos defectus, præsertim quando cum aliquâ infamiâ coniuncti sunt, eatenus tegere, quatenus ad conseruandam bonam famam, ac honestum statum necessarium est: nullus enim tenetur aut famam suam, aut huiusmodi statum prodigere: vnde etiam interrogatus potest eiusmodi defectus dissimulare alia respondendo. Imò recens nupta, vt benè Sanchez *citatus*, non modò licitè, verùm etiam consultò vtitur aliquo artificio, quo impediat, ne vir deprehendat corruptam; cùm hoc sine vllo alicuius commodo, cùm iam separari nequeat, & magno ipsius incommodo deprehenderetur. Imò etsi fœmina malè faciat promittenti sibi nuptias vsuram sui corporis concedendo; tamen vel nullo modo, vel leuiter peccat, tali artificio tegendo se esse corruptam, ne alter hoc deprehendens eius nuptias auersetur; quia in hoc propriè non nocet viro, neque propriè se fingit virginem, sed vitium occultat.

7 Imò tametsi apertè diceret se virginem, per hoc præcisè non peccaturam mortaliter, quando vitium esset omnino occultum, nec aliud malum inde timeretur, quàm quòd alter deceptus duceret corruptam pro virgine; quia hoc propriè ei non nocet, & sibi imputare debet, quòd affirmanti credat, cùm facile possit intelligere, illam numquam patefacturam se esse corruptam, quamdiu hoc posset celare. At si esset periculum, ne vir postea id deprehenderet, vt communiter contingit, quando vir astutus est; exponeret se illa grauibus periculis, ne grauissima postea sequantur odia, & dissensiones, ideoque talia cauenda sunt.

8 Dico *tertiò*, patiens defectus illos primi generis potesta alterā parte eorum ignaram cogere, vt sponsalia iam ante contracta compleat, matrimonium contrahendo, dummodo non induxit partem dolo, vt secum contraheret, siue illi defectus præcesserint ad illa sponsalia, siue non. Hoc videtur manifestum; quia, vt dictum est, talis sine vllâ iniustitiâ potest cum alio illius defectus ignaro contrahere sponsalia, atque ita adquirere ius ad matrimonium: ergo poterit postea licitè eo iure vti, exigendo ab alio, vt promissa compleat. Dixi, *dummodo non induxerit partem dolo*; nam qui patiens tales defectus dolo simulando contrarium, partem induxerit ad sponsalia contrahenda, non potest ab hac vt debitum exigere contractum matrimonij, quia hoc faciendo continuat priorem iniuriam, qua alteri ad sponsalia contrahenda induxit, quam tamen tenetur tollere.

9 Dico *vltimò*. Patenti defectum aliquem secundi generis, non licet cum huius ignaro contrahere sponsalia, nec postea vrgere, vt contracta impleat, nisi iste similes defectus pateretur. *Prima pars* videtur certa; quia ita contrahens alteri innocenti adfert perniciem, quod simpliciter malū est; est enim tale matrimonium parti perniciosum in societate coniugali, ac prolium susceptione, & educatione, in quem vsum expressè patitur: ergo tenetur parti ignaræ, ideoque paratæ contrahere, vel nuptias recusare, vel defectum aperire: sicut is, qui volenti à me emere ligna occultè cariosa, quæ essent certam ruinam ædificio allatura, teneretur ante traditionem, & pecuniæ solutionem, aut contractum rescindere, aut vitium aperire, si aliter imminens damnum non posset auertere: quia est vsui, ad quem expetitur omnino contrarium; aliàs teneretur ad omnia damna sequuta. Ex quo manifesta est *secunda pars*; nam si habens defectus secundi generis contrahens sponsalia cum eorum ignarâ, grauem iniuriam intulit, vt suprà est ostensum, manifestum est, eam augere multum, exigendo matrimonium: ergo vel tenetur alterum ab omni obligatione sponsalium liberare, vel defectum aperire, quia aliter iniuriam semel illatam non tollit.

Hinc colligo, idem dicendum, de eo, qui in 10
eiusmodi defectus secundi generis incidit post contracta sponsalia; nimirum teneri, aut non contrahere matrimonium, aut parti eos defectus aperire; aliàs iniuriosè ei talem perniciem adfert; sicut dixi de eo, qui volenti ædificare, vendidisset ligna occultè cariosa, teneri vel rescindere contractum, vel emptori vitium aperire.

Sectio III.

An sponsalia coacta, seu facta ex metu, sint valida.

PRæmitto metum ab extrinseco, id est, à causâ 1
liberâ extrinsecâ, v. g. ab homine incussum, de quo procedit difficultas, esse duplicem, vt constat ex *cap. veniens 15. de sponsalibus*; vnum grauem absolutè, seu cadentem in virum constantem, qui dici solet probabilis, & alium leuem, seu cadentem in virum inconstantem, qui dici solet improbabilis. Metus grauis est timor probabilis, seu prudens mali grauis, quod ex se virum constantem meritò mouere potest ad præstandum id, ad quod metus incutitur: vt metus mortis, grauis percussionis, vel infamiæ, amissionis status, vel ingentis copiæ diuitiarum, & similium. Graue malum non debet sumi absolutè, sed comparatum ad sexum ætatemque. Nam idem malum, quod respectu vnius est leue, potest respectu alterius esse graue. Similiter vt alicui inuehatur metus grauis, satis est vt mala immineant personis valdè coniunctis, vt parentibus, fratribus, consanguineis, & affinibus vsque ad quartum gradum. Metus verò leuis absolutè, seu cadens in virum inconstantem, est timor mali, quod virum constantem meritò non mouet ad faciendum id, ad quod metus incutitur, quo solus timidus, & non fortis, nec constans cogitur ad aliquid faciendum, vt malum illud euitet. Ad indicandum autem quinam metus sit grauis, & quinam leuis, nulla certa regula dari potest, sed prudentis arbitrio est relinquendum.

Hoc præmisso, certum est communiter apud 2
Doctores, sponsalia coacta, seu metu leui iniustè facta, valida esse. Patet, tum quia nullo iure sunt irrita, non naturali, vt ex dicto secundo constabit: non positiuo, quia nullum extat: nam *cap. ex litteris, de desponsf. impub.* irritans sponsalia loquitur de metu cadente in virum constantem. Tum quia, vt infrà cum communi sententia ostendam *disp. 17. sect. 15.* matrimonium contractum ex metu leui valet: ergo multo magis sponsalia non irritantur metu leui.

Difficultas est de sponsalibus metu viri constantis 3
initis. Nam Sanchez cum aliis *disp. 19. n. 3.* docet sponsalia metu graui iniusto facta esse nulla. Probat ex *cap. ex litteris, de desponsf. impub.* vbi constat sponsalia coacta esse inualida ipso iure.

4 Verius iudico oppositum cum Ægidio Coninch *disp.* 28.*n.*7. Henriquez *lib.*11. *de matrim.c.*4.*n.*6. Petro de Ledesma *de matrimonio. q.*47.*a.*3. *circa* 3.*argumentum*, Hurtado *disputat.*1.*difficult.*15. & aliis. Iuxta horum doctrinam,

5 Dico *primò*, prædicta sponsalia coacta valida esse ad obligandum ex iustitia, seu in ratione contractus iure naturali, seu ex natura rei. Ratio est manifesta, quia ad valorem sponsalium, & cuiuscumque alterius contractus sufficiunt ex natura rei, seu iure naturali duo, nempe titulus, & voluntarium simpliciter: sed hæc duo reperiuntur in sponsalibus factis ex metu graui iniustè excusso ad illa extorquenda: ergo erunt valida iure naturali. Minor probatur, quia in illis reperitur voluntarium simpliciter, quamuis admixtum cum inuoluntario secundùm quid, quod quantum est ex parte voluntarij, cùm hîc & nunc sit efficaciter voluntarium, sufficiens est ex natura rei ad quemcumque contractum; non enim talis metus aufert libertatem, cùm adhuc maneat homo simpliciter liber: ergo promissio corporis à sponsâ facta est simpliciter voluntaria, quamuis sit inuoluntaria secundùm quid. Præterea in prædictis sponsalibus reperitur titulus, quia in sponsis datur ius ad vnum corpus pro iure ad alterum; nam tam qui promittit, quàm etiam ille, qui repromittit alteri suum corpus, habet verum dominium in illud, vt possit alteri in matrimonium promittere pro repromissione alterius, vel è contra: ergo habet verum titulum: ergo talia sponsalia iure naturæ valida sunt.

6 Dico *secundò*, talia sponsalia, neque esse nulla iure positiuo, atque adeò esse absolutè valida. Probatur conclusio: nam in primis non sunt nulla iure diuino positiuo, vt patet; quia de eo non constat. Neque iure Ecclesiastico. Tum quia textus irritantes matrimonium metu factum nō irritant sponsalia; nec semper quod est dispositum in matrimonio, censetur dispositum in sponsalibus, cùm sit distincta ratio in his: ideo enim matrimonium metu graui initum Ecclesiæ irritauit, quia si semel est validum, amplius rescindi non potest. At sponsalia semel valida possunt dissolui, & de facto dissoluuntur multis de causis. Tum etiam, quia contractus sponsalitius sic factus non dicitur esse inualidus. *cap. ex litteris, de despons. impuberum.* Tum denique, quia nulla est ratio cur sponsalia metu contracta sint excipienda, vt non valida, cùm hoc esset in præiudicium læsi, cui melius est, vt possit alium cogere, vt stet pactis, quàm id non posse, quod cederet in commodum lædentis; cùm tamen iura illi, non huic velint subuenire.

7 Dico *tertiò*, personam coactam ad promittendum in prædictis sponsalibus posse propriâ auctoritate ab eis resilire. Id rectè notauit Sanchez citatus *n.*5. & probatur: tum quia si persona coacta ad promittendum, non acceptet ius oblatum ab altero, dictus contractus non erit validus ex defectu tituli, quia non fit pro iure in corpus alterius accepto, neque titulo liberalitatis, quia fit coactè; imò quamuis semel acceptet ius, & sic fiat validè contractus, potest tamen postea à personâ coactâ dissolui, & distrahi, cedendo iuri acceptato ob iniustitiam grauem illatam ad extorquendam promissionem, vt significatur in dicto capite, *ex litteris*: sicut etiam ob iniustitiam grauem superuenientem sponsalibus iam factis potest iniustitiam patiens sponsalia dissoluere cedendo iuri sibi collato, & auferendo quod ipse contulit. Cùm enim contractus sponsalitius sit contractus inchoatus, & non perfectus tendens quasi via ad alium contractum, facile dissolui potest. Tum etiam, quia alter, qui liberè absque vlla coactione consentit, tenetur sponsionem coacto remittere, quamuis ipse metum non intulerit; sicut possidens rem metu graui ab alio extortam tenetur eam restituere: ergo coactus via quasi compensationis vtens, potest resilire à sponsalibus.

Dico *vltimò*, qui ex metu graui iniusto promittit cum iuramento aliquam ducturum, obligatur ratione iuramenti ad eam ducendam. Negat Sanchez cum aliis *lib.*4.*disp.*21. Quia dum contractus aliquis ob publicam vtilitatem prohibetur, si iuramento stabiliatur, nullam iuramentum parit obligationem: sed sponsalia coacta, quæ sunt initium matrimonij, prohibentur ob publicam vtilitatem, sicut & ipsum matrimonium coactum, oriuntur enim inde seditiones inter coniuges; ergo iuramentum illis accedens non ligat. Nostra verò conclusio, quæ est Henriquez *lib.* 11.*c.*9. Hurtadi *disp.*1.*diffic.*15.*n.*66. & aliorum probatur; quia omne iuramentum obligat quoties licitè adimpleri potest, vt deducitur ex *cap. debitores, & ex cap. vltimo, de iureiurando.* At prædictum iuramentum licitè impleri potest. Nec refert, quòd non sit Reipublicæ expediens illius impletio: nam iuramentum dandi latroni inuadenti pecunias obligat, quamuis eius impletio non sit Reipublicæ expediens, sicut & iuramentum factum vsurario soluendi vsuras. Quare ad argumentum Sanchez dico, impletionem iuramenti non esse directè nociuam Reipublicæ, tametsi non sit illi expediens, neque id iuramentum est contra bonos mores; nullatenus enim peccat, qui ad redimendam vexationem consentit sponsalibus coactis, & ea iurat. Negatur quoque spōsalia coacta esse prohibita ob publicam vtilitatem, vt constat ex *dicto primo, & secundo.*

Ad caput illud *ex litteris, de despons. impuberum*, dico non esse ibi sermonem de puella, quæ omnino inuita contraxerit sponsalia. Nam in eo capite ita habetur. Quædam puella anno duodecimo iurata fuit, & desponsata cuidam puero nouem, vel decem annorum, & procedente tempore, de voluntate parentum potius, quàm de suâ, ad domum patris pueri fuit deducta, vbi nolens, & inuita, minis parentum impulsa, moram fecit per annum. Declarat Pontifex, quòd si puella commonita noluerit expectare, donec puer compleat decimumquartum annum, possit aliud inire matrimonium. Ex quibus liquidò constat coactionem non fuisse factam tempore, quo puella fuit desponsata, cùm de eo nulla fit mentio ibi; sed post longum tempus, quando adducta fuit in domum patris pueri, in qua ipsa habitare nolebat. Vnde manifestè colligi videtur, Pontificem ideo declarasse, puellam nolentem expectare decimumquartum annum pueri, posse aliud inire matrimonium, quia non celebrauerat nisi matrimonium cum puero, & hoc erat nullum ob defectum ætatis in puero. Quòd non fuerint celebrata sponsalia, sed matrimonium colligo, non tantùm ex eo, quòd dicatur puellam absolutè fuisse iuratam, & desponsatam; sed præcipuè, quia si sponsalia contraxisset, si ea forent valida, non posset puella, quæ iam ad ætatem pubertatis peruenerat, à sponsalibus resilire; sed debuisset expectare annos pubertatis pueri, vt docent benè communiter Doctores. 9

DISPV

DISPVTATIO XI.

De iudicis auctoritate, an sit necessaria ad sponsalia adimplenda, vel saltem ad ea dissoluenda.

ID oportet explicandum proponere de contractu sponsalitio absoluto; vt sciamus quibus in casibus recurrendum sit ad iudicis auctoritatem, vt sponsalia impleantur, vel etiam vt dissoluantur: & qualis probatio sufficiens sit pro foro externo, & etiam pro foro conscientiæ interno, vt licitè sponsalia absoluta dissolui valeant.

SECTIO I.

An qui sponsalia implere tenetur, & renuit, sit per iudicem cogendus.

1 Ratio dubij est *primò*, quia *cap.2.de sponsalibus*, solùm præscribitur, vt renuentes sponsalia implere moneantur, & modis omnibus inducantur, vt præstitam fidem obseruent, sed non esse compellendos. Et *cap.requisiuit* 17. dicitur de quadam fœmina, quæ iurata promiserat matrimonium; quod cùm libera debeant esse matrimonia, monenda est potius, quàm cogenda; cùm coactiones difficiles soleant exitus frequenter habere.

Secundò, in obligatione facti nemo compelli debet, sed persoluto interesse liberatur, vt constat ex *l.stipulationes* 72. §.*Celsus*, *de verb.oblig.* Cùm enim facta ab inuito non rectè præstari soleant, iuxta illud, non respondent coacta ingenia, videtur tacitè inter contrahentes id actum, vt si res non fiat, in locum facti succedat interesse. Ergo idem dicendum in contractu sponsalium, vt nimirum ad factum præcisè compelli nequeant resilientes, sed solùm ad interesse, si quod sit.

Vltimò, metus excommunicationis cadit in virum constantem, & reddit matrimonium nullum; ergo iudex nequit ad illud compellere sub prædicta censura.

2 Dico *primò*, iniustè recusantem implere sponsalia iurata, per se, id est, secluso periculo mali exitus, cogendum esse à iudice censuris. Hoc constans videtur apud omnes Doctores. Nam est ius expressum, *cap.ex litteris 2.de sponsalibus*, vbi de quodam viro, qui iuratus matrimonium promiserat, statuit sic Alexander III. Quia periculosum est contra iuramentum venire, mandamus vt eum moneas, & si non acquieuerit monitis, Ecclesiastica censura compellas, vt ipsam, nisi rationabilis causa obstiterit, in vxorem recipiat. Et ratio est manifesta, quia in resiliente sponsalibus iuratis, & est obligatio iustitiæ ratione iuris quod alter acquisiuit, & est obligatio religionis ratione vinculi iuramenti; ergo debet à iudice compelli vt seruet fidem, & religionem; cùm vtriusque violatione maximè Deus inhonoretur.

3 Dico *secundò*, idem dicendum, per se loquendo, de recusante implere sponsalia non iurata. Ita Sanchez *lib.1.disp.29.n.4.* Coninch *disp.22.n.9.* Hurtado *disp.1.difficult.16.* & est communis Doctorum sententia. Ratio est, quia iudex tenetur suis subditis petentibus ius suum, non negare, & iniuriam illis facientes cogere, vt ab ea desistant, & petentibus ius suum tribuant; sed iniustè nolens implere sponsalia etiam nō iurata facit parti iniuriam, negando ei suum ius; ergo potest, & nisi aliud obstet, debet à iudice ad hoc cogi. Firmatur, nam ad iudicem spectat compellere, vt vnicuique reddatur debitum, præsertim ex iustitia, vt constat ex *cap.1.2. & 3. de pactis*, & aliis iuribus; ergo multò magis in re tanti momenti, quale est matrimonium. Et quamuis *in cap. ex litteris 2.* vt vidimus, solùm sit sermo de sponsalibus iuratis; & non reddatur alia ratio coactionis faciendæ, nisi iuramentum; non ideò sequitur non esse cogendum à iudice resilientem iniustè ad sponsalia non iurata implenda. Tum, quia in eo textu non negatur obligationem ex sponsalibus, prout ex sponsalibus ortam, non sufficere, vt iudex compellat, sed solùm adducitur iuramentum pro causa, quia erat sufficiens & maior, quàm promissio, vt promissio. Tum etiam, quia sola mutua promissio absque alia iuramenti obligatione ex se est sufficiens causa, & totale motiuum iustitiæ alium cogendi vt illam non violet, quia resiliens ab his sponsalibus manifestam facit iniuriam.

Dico *tertiò*, per accidens ob grauia incommoda, 4
quando nimirum attentis circumstantiis prudenter iudex arbitratur ex inuitis nuptiis grauia mala & scandala timeri, qualia sunt perpetuæ rixæ, desertio vxoris, quòd coactus fictè contrahet, aut aliud simile damnum, non est cogendus iniustè resiliens ad sponsalia implenda; siue sponsalia sint firmata iuramento, siue non, sed sola fide. Ita Doctores relati *praecedenti dicto*. Et videtur apertè colligi ex *cap.ex litteris 2.citato*, vbi est sermo de sponsalibus iuratis; & dicitur renuentem esse censura compellendum nisi rationabilis causa obstiterit. Nomine autem rationabilis causæ, quæuis illa intelligitur de his quæ sufficiūt ad dissoluenda sponsalia. Inter illas autem, vt vidimus suprà *disp. 9. sect.11.* ea est, si sponsa ita exhorrescit sponsum, vt verosimile sit, scandala, lites, perpetuasque discordias ex matrimonio fore. At si nulla iusta subsit causa, compelli debet recusans sponsalia per censuras Ecclesiasticas ad contrahendum, ita vt ex nolente fiat volens. Argumento textus *in cap.videtur 23. q 6.* Compulsio enim ad inducendum liberum consensum adhibetur, non vt inuitus adigatur ad matrimonium. Præterea idem ostenditur ex *cap.requisiuit 17. de sponsalibus.* Vbi de illa muliere, quæ iurata promiserat matrimonium viro, & nolebat cum eo contrahere, ait Papa, monendam esse potius, quàm cogendam, quia coactiones huiusmodi frequenter solent difficiles exitus habere. Vbi periculum mali exitus rectè censetur esse causa rationabilis obsistens coactioni. Quare in his textibus Ecclesia non tolerat minus malum, videlicet violationem fidei, & periurium, ad euitandum maius malum, videlicet perpetuas inimicitias, & rixas, vt multi opinantur. Nam potiùs iudicat Ecclesia, si rationabilis causa subest, cessare sponsalium vim, & consequenter obligationem iuramenti adductam. Quia ob mutationem status rerum, ob graues inimicitias, & scandala, quæ iam timeri possent, cùm tamen tempore contractus sponsaliorum non timerentur, cessauit eorum obligatio, & iuramenti; quare non toleratur minus peccatum ad euitandum maius; sed decernitur iam in eo casu non habere locum obligationem promissionis, & iuramenti, propter notabilem factam rerum mutationem.

Hinc autem manifesta apparet ratio conclusionis, 5
nam iudex in eo euētu ob rationabilem causam sub-

sistentem tenetur declarare vim sponsalium cessare, & obligationem adiunctam iuramenti. Iudex enim non debet, imò tenetur abstinere à coactione per censuras, quamdiu ex ea timetur grauius malum, quod possit rempublicam turbare, aut scandalizare; ergo quando ex matrimonio coacto timetur malum grauius, quàm sit non implere sponsalia, vt cùm timentur perpetuæ rixæ, aut fictio matrimonij, aut desertio vxoris, nolens non est cogendus.

Firmo, nam iudicis est compellere, vbi fini matrimonij expediret; ex fine namque sumitur necessitas mediorum. In eo autem euentu non expedit fini matrimonij vt cogat nolentem, quando nimirum ex coactione ad matrimonium grauius malum meritò timetur. Vnde tunc iudex coactionem denegans, ipsi actori fauet, nam vitat ipsius graue damnum; non secus ac si petenti proprium gladium ad se interficiendum, iudex denegaret.

6 Hinc colligo cum Sanchez relato, *num.* 8. & Coninch *n.* 10. Philiarco *tom.* 1. *p.* 2. *l.* 2. *cap.* 1. Layman *tract.* 10. 1. *p. c.* 1. *n.* 4. & aliis, quando iudex iniustè recusantem priùs debitè monitum, & recusantem parere, excommunicauit, si videat recusari matrimonium omnino pertinaciter, debere eum absoluere, nec posse in pœnis vlteriùs progredi, ne grauiora mala sequantur. Ratio est, quia tunc prædictũ grauius malum est rationabilis causa deobligans nolentem; imò licèt illum non deobligaret, non debet iudex contra illum, si pertinax est, vltrà procedere, sed eum absoluere; imò eum absoluere debere, quãuis non petentem. Ratio est, quia ex matrimonio sic coacto nequit non timeri grauius damnum.

Ad argumenta opposita.

7 Ad primum dico, textum illum priorem ex *cap.* 2. *de sponsalibus*, non esse ad præsens institutum: nam in eo sermo non est, quando vnus ex eis sponsalia implere non vult, sed quando sponsalia mutuo consensu illorum qui contraxerunt, dissoluuntur. Expressè enim ibi sic dicitur: si autem se adinuicem admittere noluerint. Idem indicat exemplum desumptum ex contractu societatis, quo vtitur summus Pontifex Innocentius III. Neque opponitur huic interpretationi, quòd dicat textus, illos priùs monendos, & omnibus modis inducendos, vt præstitam fidem obseruent, & si non paruerint, patienter tolerandum esse. Quibus verbis insinuare videtur, Pontifex peccatum esse in ea dissolutione sponsalium. At in dissolutione ex mutuo sponsalium consensu nullũ peccatum adest. Respondeo enim dupliciter in iure aliquid diu patienter tolerari, vno modo permittendo solùm illud malum ad vitandum maius. Sic nimirum *in cap. si quod verius*, 33. *q.* 2. permittitur minus malum, nempe adulterium, vt videlicet viuente sua vxore aliam ducat, vt euitetur maius malum, homicidium scilicet, suam vxorem occidendo. Melius enim est ex duobus malis quod minus est eligere. *cap. duo mala dist.* 13. Alio modo aliqua in iure permittuntur, licèt impunè & absque peccato fiant, quia mallet ius ob aliquam rationem aliud fieri. Vt *in dicto cap.* 2. *de sponsalibus*, mallet Pontifex vitandæ inconstantiæ causa in re tanti momenti matrimonium contrahi, quàm ab sponsalibus discedi, mutato animo; & ideo prius monendos, & inducendos præscribit, quàm à sponsalibus discedant. Sic explicat Couarruuias 1. *p. de matr. cap.* 5. §. 1. *in principio.* vbi hanc interpretationem dicit esse communem. Quare *in dicto cap.* 2. non vtitur Pontifex verbo cogendi, sed *monendi*: quia de illis agit qui ex mutuo consensu recedunt; quibus tametsi recedere impunè liceat, nihilominus Pontifex ne recedant, monendos dicit, vitandæ inconstantiæ causa, quam præseferunt. Ad secundum textum capitis *requisiuit* 17. *de sponsalibus*, iam dictum est *dicto* 3. quod sanè egregiè illud confirmat

Ad secundum argumentum dico, illud antecedens locum non habere in his, quæ non recipiunt æstimationem, vt est matrimonium, & alia spiritualia. In his enim præcisè ad factum compelli potest. Nam in his, quæ æstimationem recipiunt, quòd quis liberetur præstando interesse, neque ad factum præcisè obligetur, id nascitur ex voluntate tacita contrahentium ob rationem dictam in argumento: quoniam facta ab inuito non rectè præstari solent; & ideo videtur tacitè inter contrahentes id peragi, vt si res non fiat, in locum facti succedat interesse. Quod secus est in his, quæ æstimationem non recipiunt, ac proinde præcisa eorum est obligatio. 8

Ad tertium dico, metum excommunicationis iustè latæ non cadere in virum constantem: præsertim cùm ista excommunicatio adeò sit medicinalis pœna, vt reuera sit auferenda, si sponsus recusans matrimonium pertinax perseueret. Solus enim metus iniustus irritat matrimonium, vt infrà suo loco dicetur *disput.* 17. *sect.* 10. & *sequentib.*

Sectio II.

Quis iudex possit cogere sponsum renuentem ad seruandam fidem sponsalium datam? & quasi cognitione causæ indigeat, vt eum liberet ab huiusmodi obligatione.

Circa primum, certum est apud omnes Doctores, iudici Ecclesiastico competere. Patet, quia compulsio prædicta ad eum iudicem spectat, cuius est cognoscere, & iudicare de Sacramento matrimonij, ad quod tendit contractus sponsalitius. Id autem certissimum est pertinere ad iudicem Ecclesiasticum, qui sicut cognoscit de valore matrimonij; ita & sponsalium, quæ ad illud ordinantur. 1

Dico *secundò*, ad sponsalia, seu ad seruandam fidem datam, etiamsi iuramento sint confirmata, potest iudex sæcularis compellere. Ita Sanchez *disp.* 29. *n.* 9. & communiter Doctores. Constat id ex vsu, & praxi. Ratio etiam est manifesta, nam iudex sæcularis cogit ad aliorum contractuum fidem non violandam, etiamsi sit iuramento stabilita; ergo & poterit ad sponsalia seruanda compellere, tametsi sint iurata. 2

Circa secundum, difficultas est, qualis debeat esse huius causæ cognitio, quando videlicet iudex debet desistere à constitutione ob scandali, & grauioris mali timorem, iuxta dicta *præcedenti sectione*, *dicto* 3. 3

Nam credit noster Sanchez *disp.* 29. *citatâ*, *n.* 6. non esse necesse, vt id iuridicè ipsi iudici constet, sed sufficere, vt iudex ipse ex circumstantiis quas præ oculis habet, prudenter & probabiliter existimet ea scandala & mala imminere. Probat, quia totum hoc negotium arbitrio, & prudentiæ iudicis videtur esse commissum, *cap. requisiuit, de sponsalibus*, illis verbis: monenda est potius, quàm cogenda.

Basilius verò Ponce *lib.* 12. *de sponsalibus cap.* 6. *n.* 5. censet huius causæ cognitionem debere esse iudicialem, cùm pronunciandum sit super valore sponsalium, & eorum dissolutione.

Existimo has duas sententias facile posse conciliari. Nam dupliciter in eo casu potest iudex à coactione desistere. Vel enim iudex dispensando rescindit contractum 4

tractum sponsalium, ob rationabilem causam subsistentem maioris mali. Vel ex officio iudicat & declarat in eo euentu non valere sponsalia, & cessare omnino eorum obligationem. Si primo modo iudex procedat, dico non esse opus, vt iuridicè damna imminentia probentur, sed sufficere vt iudex prudenter & probabiliter existimet imminere. Atque in hoc sensu conuenio cum ipso Sanchez. Non id probo, quia *in cap. requisiuit*, videatur hoc relictum prudenti iudicis arbitrio. Nam ea verba, monenda est potius, quàm cogenda, non loquuntur de causæ rationabilis cognitione, sed solùm statuunt matrimonium illius mulieris liberum esse debere, & non coactum, & ideo monendam esse potius, quàm cogendam: quia coactiones huiusmodi frequenter solent difficiles exitus habere: illud ergo ideò probo, quia in dispensationibus aliarum obligationum, iudicis, vel prudentis arbitrio Prælati probabile, committitur causæ rationabilis cognitio ad id præstandum; idem ergo dicendum in dispensatione contractus sponsalitij, dato quòd possit Episcopus dispensare, de quo statim. Neque obest quòd videatur esse in damnum tertij. Nam satis est, vt prudenter & probabiliter iudicet non expedire fini matrimonij; & eam dispensationem alteri parti multum fauere, cùm vitet ipsius graue damnum; si verò iudex procedat secundo modo, vt communiter solent Episcopi procedere, iudicando in eo casu non ligare sponsalia; sentio cum Basilio causæ cognitionem debere esse iudicialem: quia cùm iuridicè debeat pronuntiare sponsalium dissolutionem, debet quoque illi constare iuridicè causa rationabilis, & sufficiens ad illa dissoluenda.

5 Inquires, cui iudici Ecclesiastico competat dispensare. Verius iudico quod docent Paludanus *in 4. dist. 27. q. 1. a. 2. n.* 14. Sanchez *lib. 1. disp.* 61. Layman *tract.* 10. *p.* 1. *c.* 1. *n.* 4. & alij, Papam tanquam supremum spirituale Principem per plenitudinem potestatis ex graui causa dispensare posse in sponsalibus; non item Episcopum. Quia nimirum ius est acquisitum tertio, quod nullus præter supremum Principem auferre potest. Vnde hac de causa Doctores communiter negant posse Episcopum relaxare iuramentum tertio præstitum, cùm id cederet in præiudicium tertiæ personæ. Et certè videtur hoc iure Pontificio reseruatum, *cap. ex litteris* 1. *de sponsalibus*. Nam ibi præcipit Pontifex Episcopis, vt compellant ad sponsalium fidem seruandam. In qua lege, cùm sit superioris, Episcopus nequit dispensare. Quare solùm videtur ad Episcopum, tanquam iudicem ordinarium in huiusmodi sponsalium causa pertinere, parti postulanti ius dicere, & consequenter alterum sententiæ parere pertinaciter renitentem, spiritualibus pœnis, seu censuris compellere modo explicato sectione prima huius disputationis

SECTIO III.

An iudicis auctoritas adeò sit necessaria ad sponsalia dissoluenda, vt nequeant sponsalia valida nunquam propria auctoritate dissolui.

1 Communis & vera est Theologorum sententia asserentium sponsalia valida licere propriâ auctoritate dissoluere, atque adeò non esse semper necessariam auctoritatem iudicis, id est, sententiam illius ad eorum dissolutionem. Ita Paludanus *in 4. d.* 27. *q.* 1. *a.* 3. Antoninus 2. *p. tit.* 1. *c.* 18. Viguerius *lib. instit. cap.* 16. Vega *lib.* 6. *summæ*, *casu* 105. Petrus de Ledesma *ad quæstionem* 43. *a.* 3. *ad finem, dubio vnico*, Henriquez *lib.* 11. *de matrimonio*, *cap.* 14. Gregorius de Valentia *q.* 2. *p.* 5. Rebellus *lib.* 4. *q.* 8. *sect.* 9. Hurtado *disp.* 2. *difficultate* 18. & Sanchez *lib.* 1. *disp.* 69. cum aliis, quos ipse citat. Ratio est manifesta, nam ex nullo iure positiuo constat spectandam esse sententiam iudicis ad id: ex alio capite dissoluens sponsalia rectè, vtitur iure suo resiliendi iustè à sponsalibus, dummodo non sit periculum scandali, neque reipublicæ perturbatio; ergo, per se loquendo, licèt sponsalia valida propriâ auctoritate dissoluere, cùm sub est iusta causa. Hinc

Colligo *primò*, licere sponsalia propriâ auctoritate dissoluere, dum hæc clam contracta fuere, & causa ea dissoluendi occulta est, sed iusta, & certa, quia tunc scandala non sunt. 2

Colligo *secundò*, idem dicendum esse, tametsi sponsalia publica sint, si iusta etiam ea dissoluendi causa publicè & clarè nota sit. Ratio est, quia tunc ex dissolutione facta priuata auctoritate nullum oritur scandalum. At tunc solum publicâ auctoritate dissolui debent, cùm si priuata dissoluerentur, scandali daretur occasio, cuius vitandi inest obligatio. 3

Colligo *tertiò*, quando sponsalia sunt publica, & causa occulta, & secreta, si coram iudice probari non potest, vel non sine magno incommodo, posse quem licitè propriâ auctoritate dissoluere sponsalia. Ratio est, quia in eo casu petita licentia à iudice, denegabitur probationis defectu; vel non sine magno incommodo peti potest ab illo. Et ex alia parte dissoluens vtitur iure suo, sicut potest quis, iuxta omnium sententiam, licitè propria auctoritate sumere sua bona, quæ in iudicio nequeunt recuperari, vel non sine magno incommodo. 4

Colligo *quartò*, aliquando necessariam esse sententiam, & auctoritatem iudicis, quando nimirum absque ea sententia timetur probabiliter ex dissolutione sponsalium priuata, aliquod oriri scandalum. Quia solùm ad vitandum scandalum, publicâ auctoritate sunt sponsalia dissoluenda. Quo proinde secluso, licitum erit sponsalia propria auctoritate dissolui. 5

Colligo *quintò*, si causa dissolutionis sponsalium occulta, ex qua, ob scandalum, nequeat contractus sponsalitius sine iudicis auctoritate solui, afficiat infamiæ grauis nota alterum; vt cùm est occulta sponsæ reputatæ virginis fornicatio; tunc non statim causam ad iudicem deferendam esse, sed potiùs monendam esse priùs sponsam vt desistat, vt vel sic infamiam deuitet: sin autem acquiescere noluerit, adeundos esse parentes, vel viros pios, vel Prælatum vt patrem, ad hoc vt ipsam moneant. Quòd si adhuc persistat, licitum erit tunc rem totam ad tribunal iudicis deferre. Sic in simili dicitur de habente impedimentum occultum ad Ordines suscipiendos, vel ad matrimonium contrahendum. Ratio est, quia iste vtitur iure suo ad se tuendum, cùm aliâ viâ se defendere commodè non possit. Et ob hanc causam licitum est detegere vitia occulta, quando nimirum id est medium necessarium ad iustam defensionem. Vnde etiam est licitum ob similem rationem denuntiare iudici latronem occultum ad vitandum proximi dãnum, si monitio non sit latroni profutura. Quòd si ab initio nihil te profuisse videris per admonitionem, omissâ admonitione delictum occultum ad tribunal Ecclesiasticum probare fas erit. Addit etiam Rebellus *citatus n.* 78. via accusationis præmonitione opus non esse, cùm non intendatur per se nisi bonum commune per pœnam peccati infligendam, vt cæteri in officio contineantur. 6

Colligo

7 Colligo *sexto*, ad dissoluenda sponsalia propria auctoritate, secluso scandalo, sufficere, causam dissolutionis esse probabilem tantùm, vt rectè notauit Sanchez *citatus n.9.* Ratio est, quia ad id solùm requiritur certitudo moralis, nã in moralibus ad operãdũ hæc dicitur certitudo; at certitudo moralis tunc est, cùm quis opinionem verè probabilem amplectitur. Vnde non requiritur, vt vndequaque certa sit physicè sufficientia causæ, ita vt nulla sit opinio contraria, hic enim vix casus contingeret; requiritur ergo solùm certitudo moralis, scilicet, vt causa iuxta verè probabilem opinionem, sit sufficiens.

8 Colligo *vltimo*, quando est dubium purum practicum de causa dissolutionis, vel de iure, quia non est certum causam esse sufficientem; vel de facto, quia alter non est certus eam adesse, est culpa mortalis sponsalia dissolui propria auctoritate. Ratio est, quia cùm certa fuerint sponsalia, per eam adquisitum fuit ius tertio, quo non potest priuari illud possidens, dum manet dubium: ergo est iniustitiæ graue peccatum, dum spoliatur alter in puro dubio, iure sibi adquisito, vt impleatur fides data. Addit Hurtado, nec auctoritate iudicis queunt sponsalia dissolui, si post iuridicam & sufficientem discussionem maneat purum dubium existentiæ causæ, & eius sufficientiæ; quia fieret contra ius comparatum aliàs certum, ortum ex sponsalibus certis.

9 Obiici potest contra conclusionem nostram *cap. duo pueri, in fine, de desponsatione impuberum*, vbi pœnitentia imponitur cuidam, eo quòd propriâ auctoritate iudicio Ecclesiæ minimè requisito, sponsam dimiserit. Et *cap. sæculares 33. q. 2.* puniuntur, qui absque auctoritate Ecclesiæ separantur. Firmatur: nam *cap. de illis 1. de desponsat. impuberum*, dicitur de impuberibus, si ad pubertatem venientes reclamant iudicio Ecclesiæ separandos esse. Constat igitur ex his textibus, nunquam posse propria auctoritate sponsalia validè dissolui.

Ad caput primum, dico, manifestè constare ex ipso textu loqui de matrimonio de præsenti, à quo alter coniux absque causa recesserat: sine iudicio autem Ecclesiæ nullus debet dimittere vxorem suam, cùm hæc sit pœna quæ nulli est inferenda, nisi per iudicium. Quod clariùs habetur ex illo alio capite *sæculares*, vbi præcipitur, vt nullus coniugatus dimittat vxorem suam, nisi causa dissidij probata fuerit apud Episcopum. Ad confirmationem dico, certum esse loqui textum de impuberibus, qui infra annos aptos matrimoniis sponsalia contraxerunt: de quibus ait, si alter eorum perueniat ad legitimos annos, altero in minoribus existente, cùm sponsalia contrahuntur; si is qui minoris ætatis est, cùm ad annos illos peruenerit, reclamauerit, nec in alterum voluerit consentire, iudicio Ecclesiæ posse adinuicem separari, id est, à sponsalibus resilire. Hoc est quod habetur in illo textu, ex quo non sequitur ibi præscribi Ecclesiæ iudicium esse necessarium ad sponsalia dissoluenda, sed solum Ecclesiasticum iudicem, si coram ipso impubes adeptâ pubertate reclamauerit, præcipere posse, ac debere eos separare, ac sponsalia inter eos inita per sententiam dissoluere.

SECTIO IV.

Qualis probatio sufficiens sit pro foro externo, & etiam pro foro conscientiæ, vt licitè sponsalia dissolui valeant.

1 Circa primum de foro externo, suppono ex dictis suprà *sect. 2.* iudicem Ecclesiasticus si ex officio iudicet, & vt iudex procedat, causæ cognitionem debere esse iudicialem, quia cùm iuridicè debeat pronunciare sponsalium dissolutionem, debet etiam illi constare iuridicè causa rationabilis, & sufficiens ad illa dissoluenda. Qualis verò probatio plena ac sufficiens sit, modò est elucidandum.

Ad cuius explanationem notandum est posse sermonem esse de dissolutione sponsalium ob defectum aliquem, qui sit impedimentum matrimonij, & etiam ob alium defectum, ex sufficientibus ad eorum dissolutionem, qui non sit impedimentum, v. g. ob fornicationem. 2

Dico ergo *primò*, certum esse confessionem impedimenti in iudicio factam ab vtraque parte esse sufficientem probationem ad dissoluenda sponsalia etiam iurata. Patet, quia in eo euentu præsumitur, vel vtrũque dicere verum, vel velle sponsalibus renuntiare. Idem dico, quando is qui non vult ab sponsalibus resilire, fatetur impedimentum, quia de tali præsumitur verum dicere; secus de alio, qui vult resilire; nam huic in sua propria causa non creditur. 3

Dico *secundo*, si deficit propria confessio, vt iudex dissoluat sponsalia ob impedimentum aliquod matrimonij, quamuis tantùm impediens, sufficere vnum testem fide dignum; vnde impedimentum ne matrimonium contrahatur, plenè probatur vnico teste. In hoc conueniunt Doctores, colliguntque ex *cap. super eo 22. de testibus, & in cap. præterea 12. de sponsalibus.* Ratio est, quia hîc agitur præcipuè de vitando peccato, quod sponsi committerent, si matrimonium contraherent, quod debet esse maximè fauorabile: requiritur tamen, vt notant Doctores, præsertim Sanchez *disp. 71. n. 11.* Coninch *disp. 23. n. 78.* & Hurtado *disp. 2. difficult. 19.* vt talis testis iuratus sit, & medio iuramento asserat se id certò scire: quia licèt agatur de vitando peccato, agitur quoque de præiudicio tertij, cum quo nullus creditur absque iuramẽto in foro externo; cùm hoc ipso quo renuit iurare, ostendat se rem non ita certò scire. 4

Dices, ad dissoluendum matrimonium contractum, seu ad declarandum matrimonium contractum fuisse nullum ob impedimentum, requiruntur ad minus duo testes, omni exceptione maiores, vt dicitur *in cap. licèt ex quadam 47. de testibus. & in cap. 1. de consang.* ergo etiam ad sponsalia dissoluenda. Respondeo, concesso antecedente, negando consequentiam; est enim dispar ratio: nam licèt in matrimonio agatur quoque de vitando peccato, est tamen res grauissima, & cedit in magnum tertij præiudicium; & ideò requiruntur ad minus duo testes.

Dico *tertiò*, sicut ad dissoluenda sponsalia etiam iurata sufficit vnus testis, etiam sufficere famam impedimenti. Ita omnes ex *cap. super eo 2. de consang. & affinit.* videantur à nobis supradicta *disp. 8. sect. 5.* 5

Dico *vltimo*, ad dissoluenda sponsalia ob defectum aliquem ex sufficientibus ad eorum dissolutionem, qui non sit impedimenditum, v.g. ob fornicationem, non sufficere testem vnum iuratum, sed requiri duos testes omni exceptione maiores. Ita Sanchez *disp. 71. n. 7.* Coninch *disp. 23. dub. 11. n. 81.* & alij. Ratio est, quia tunc præcipuè non agitur de vitando peccato, sed de præiudicio tertij, ad quod duo testes ad minus requiruntur, vt contingit in communi ordine iudiciorum in aliis rebus. Quare quòd sufficiat vnus, est speciale priuilegium cõcessum oppositioni impedimenti; quia tunc saltem præcipuè agitur de vitando peccato. 6

Circa secundum de cognitione sufficienti pro foro interno conscientiæ,

Dico *primò*, certum esse apud omnes eam notitiam sufficere 7

sufficere, quæ in foro externo satis esset, vt in alio simili, nempe, ad faciendum diuortium propria auctoritate suo loco dicemus. Quare satis erit vnus testis de certa scientia sic iurans, vel fama, quia hæc sufficiunt pro foro externo. Et quamuis ad dissoluenda sponsalia ob sponsæ, v.g. fornicationem requirantur duo testes in foro externo, vt dixi, tamen in foro conscientiæ sufficit vnus testis si sit fide dignus de certa scientia testificans, & cui nulla suspicio mendacij subesset. Hinc

Dico *secundò*, quamlibet probationem moraliter certam sufficere pro foro interno. Patet, quia in moralibus ad operandum exigi nequit maior certitudo. Ex quo infero multò magis esse satis si propria experientia quis animaduertat sponsam non fuisse virginem tempore sponsalium, vt rectè notauit noster Molina *tom. 2. de iustitia, tractatu 2. disp. 272. §. deinde si mulieri.* Præterea si relatione aliarum personarum omni exceptione maiorum cum graui fundamento idem intelligatur. Neque huic obest textus *cap. veniens, qui clerici, vel vouentes*, dicens non excusari sponsam, quæ multa audierat de viri seueritate. Nam ideo ibi dicitur auditum illum non fuisse sufficientem ad certam moralem notitiam requisitam ad dissolutionem sponsalium, quia fuit vanus rumor vulgi.

9 Denique dico *vltimò*, in foro conscientiæ sufficere probationem verè probabilem tantùm. Ratio est, quia ad id sufficit quælibet probatio moraliter certa, talis verò est quæ fundatur in notitia verè probabili: ergo.

DISPVTATIO XII.

De sponsalibus conditionatis.

HOc vltimum restat ad plenam sponsalitij contractus explicationem, vt sic integra maneat sponsalium tractatio, ac omnibus numeris absoluta. Sæpe enim in sponsalibus solet adhiberi conditio, & sub ea conditione consentire, qui sine conditione suum non præberet consensum. Propriè autem contractus sponsalium conditionatus ille est, cuius valor dependet ab existentia conditionis, cùm videlicet aliquid adiicitur suspendens contractum. Est enim de natura conditionis suspendere, & facere vt actus possit se habere ad esse, & ad non esse. Vnde propriè debet esse conditio extrinseca; nam conditio intrinseca tacitè subintellecta non reddit actum conditionalem, vt notant Doctores iuris Pontificij *cap. significasti, de electione*; aliàs enim sponsalia omnia essent conditionata, cùm tacitam includant conditionem.

SECTIO I.

Quam Vim habeant sponsalia conditionata.

1 IN hac re certum est *primò*, conditionem appositam contractui sponsalium, hanc vim habere, vt suspendat obligationem perficiendi contractum, donec purificetur conditio. Constat ex §. *sub conditione, & ex §. ex conditione. Instit. de verbor. oblig.* Vnde ibi duplex obligatio interuenit: vna conditionalis pendens in futurum perficiendi contractum si conditio eueniat; & alia pura & præsens expectandi conditionis euentum. Vnde quamuis conditio honesta suspendat sponsalia vsque ad conditionis euentum, nec sit vsque tunc perfecta obligatio; nequit tamen alter antequam conditio deficiat, recedere à sponsione, sed tenetur expectare vsque ad conditionis euentum. Id enim est proprium contractus conditionalis, vt ante conditionis euentum neutri liceat resilire inuito altero. Et ratio est, quia ex contractu conditionali nõ minus oritur obligatio in spe, hoc est, in euentum cõditionis, quàm ex contractu absoluto & puro, obligatio absoluta & in re; cùm vterque contractus sit, & in suo ordine & gradu perfectus: neuter igitur resilire potest altero inuito; aliàs nulla obligatio ex illo contractu orta esset.

Secundò est certum, sponsalia conditionata, vt, Contraham tecum si pater consenserit, impletâ conditione esse sponsalia pura, absque nouo alio consensu, nisi prior ille consensus sit reuocatus. Patet manifestè ex *cap. vnico, in fine, de sponsalibus & matrimoniis in 6.* vbi deciditur ex sponsalibus conditionalibus ante conditionem extantem, seu ante conditionis euẽtum, nullam oriri publicæ honestatis iustitiam, defectu consensus. Igitur à contrario sensu, post conditionis euentum, cùm iam sit quasi plenus consensus, sunt iam sponsalia pura & absoluta, ac si fuissent sine conditione inita. Quòd verò non indigeant nouo consensu, liquet, quia consensus ille per verba de futuro præstitus, quamuis sub conditione, est verus & actualis consensus, tametsi inchoatus tantùm, & imperfectus vsque ad euentum conditionis, quo contrahens ex tunc consensit & vult alterum in coniugem sub conditione, id est, si ponatur conditio; ergo positione conditionis consensus ille perficitur, & à conditione absoluitur, atque adeò etiam & ipse contractus sponsalitius. Hoc idem ostendam latè infrà *disp. 16. sect. 13.* de contractu matrimonij per verba de præsenti sub conditione honesta, fieri validum & purum euentu ipso conditionis impletæ, absque nouo aliquo consensu. 2

Tertiò certum est, contractum sponsalitium sub conditione de futuro contingenti fallibili, non habere vim impediendi valorẽ matrimonij postea cum altera persona contracti; imò nec eam vim habere contractum sponsalitium absolutum. Ratio est, quia contractus matrimonij, cùm sit translatiuus dominij corporum, est multo efficacior contractu sponsalitio, quo tantùm confertur ius ad rem, nempe ad corpora; & non ius in re, videlicet in corporibus. Nihilominus tamen, quia contractus sponsalitius dicto modo conditionatus inducit obligationem expectandi euentum conditionis; ideo qui post illum contrahit matrimonium cum altera persona, id illicitè facit, quia irrogat iniuriam, seu iniustitiam sponsæ, aut sponso sub conditione; quia facit contra ius illius, quod habet ad rem. 3

Quartò videtur certum, contractum sponsalitium dicto modo conditionatum habere vim impediendi valorem alterius contractus sponsalitij sub conditione postea facti cum altera persona, quando conditio huius posterioris non impletur, aut quando impletur post impletionem conditionis prioris contractus. Patet, quia prior contractus conditionatus, etiam ante euentum suæ cõditionis, inducit obligationem absolutam expectandi euentum conditionis; quæ non est minor, quàm obligatio absoluta contrahendi matrimonium, quàm posterior contractus, aliàs ex se est potens inducere impletâ suâ conditione; vnde vterque contractus pendet vt sit absolutus & purus ab euentu conditionis; ergo ille prior præualet, & perficitur, cuius prior conditio impleta fuit. 4

His positis restat difficultas, an si quis contrahat sponsalia

sponsalia sub conditione cum Maria primò, & postea cum Francisca, etiam sub conditione; & impletio conditionum vtriusque simul contingat, standum sit primo contractui, an secundo? Noster *lib.5.disp.* 8.
5 *n.*18. in prædicto casu censet neutrum esse validum, cùm adimpletur conditio, atque adeò ex illo priori contractu non oriri impedimentum publicæ honestatis. Probat, quia cùm conditio trahat consensum ad tempus impletæ conditionis, & hæc simul impleatur in vtroque contractu; perinde est ac si in eodem tempore simul cum duabus contraxisset sponsalia; vnde voluntas est incerta, cùm æquè sit cum duabus, & ideò ratione incertitudinis vitiatur vterque contractus. Firmatur, quia si ille duplex contractus fuisset matrimonij, & vtraque conditio simul impleretur, tunc neutrum matrimonium esset validum; quia se mutuo impedirent, & in neutrum esset determinatus consensus, quia nulla esset ratio cur magis consentiret in vnum, quàm in alterum; ergo idem dicendum de illis sponsalibus. Addit Sanchez, quòd prior contractus quando conditio posterioris simul impletur, prævalet contra posteriorem in ratione tantùm promissionis, non verò in ratione contractus; nam sic destruitur, ac proinde ex illo priori non oritur impedimentum publicæ honestatis quod oritur ex contractu sponsalitio.

6 Ego verò existimo cum Coninch *disp.*29.*dub.*1.*n.*21. Gaspare Hurtado *disp.*7. *difficult.* 12.*n.*48.& 49. & aliis, standum esse priori contractui sponsalitio, & ex illo oriri impedimentum publicæ honestatis. Moueor, quia prior ille contractus sponsalitius conditionatus, etiam ante aduentum suæ conditionis, vt *suprà* dixi, inducit obligationem absolutam expectandi euentum conditionis; ergo etiam habet vim impediendi valorem contractus sponsalitij postea facti etiam absoluti; ergo à fortiori prior contractus sponsalitius sub conditione impedit valorem posterioris sub conditione, quando impletio conditionum vtriusque simul contingit. Firmo, quia obligatio quã inducit prior contractus expectandi euentum conditionis, est obligatio absoluta, & non est minor, quàm altera obligatio absoluta contrahendi matrimonium, quam posterior contractus aliàs ex se est potens inducere impletâ conditione: nam vtraque obligatio tantum est promissoria; oritur enim ex contractu promissionum non conferente dominium: ergo illa obligatio expectandi cùm sit prior, habebit vim impediendi valorem contractus sponsalitij absolutè postea facti; ergo iste erit nullus, & prior ille prævalebit. Nec placet illud quod addit Sanchez. Nam si prior contractus prævalet ob rationem dictam, & obligat in ratione promissionis, etiam prævalet & obligat in ratione contractus sponsalitij ex iustitia, quia ipso cõtractu priori sponsalitio collatum est ius iustitiæ sub conditione, quòd semel acceptatum nequit auferre ille, qui contulit; sicut nec ius iustitiæ collatum contractu sponsalitio absoluto, & ab altero acceptatum, potest ab alio contractu simile auferri, non enim cõtractus sponsalitius vnius tantùm voluntate dissoluitur; ergo in prædicto euentu prior contractus sponsalitius conditionatus post impletionem conditionis, fit purus, & prævalet absolutus, & ex illo oritur impedimentum publicæ honestatis. Denique idem roboratur, quia sponsalia, vt dixi suprà *disp.* 1. *sect.* 2. nihil aliud sunt, quàm mutua matrimonij promissio, siue mutua ad contrahendum matrimonium obligatio, ex tali promissione orta; hîc autem positâ conditione prioris contractus illud absolutè ponitur, nam illa promissio conditionata transit in absolutam; ergo ponuntur vera sponsalia, seu verus contractus sponsalitius. Nec verò per secundũ contractum positâ simul conditione iam factum absolutum ille prior reuocatur; quia sicut iniustè, ita etiam inualidè secundum contractum fecit: si enim id fecisset validè, impediuisset effectum illius prioris contractus, scilicet obligationem ad matrimonium: fecit autem inualidè, & iniustè, quia tenebatur expectare euentum conditionis prioris contractus.

Ex prædicta doctrina manifestè colligitur similiter dicendum esse priorem contractum sponsalitium 7
conditionatum, habere vim impediendi valorem alterius posterioris contractus sponsalitij sub conditione postea facti, etiam quando conditio posterioris prius impletur; propter rationes adductas, quæ hoc etiam efficaciter conuincunt.

Ad argumentum Sanchez respondeo, tametsi ve- 8
rum sit quòd conditio trahit consensum ad tempus impletæ conditionis, vt illum reddat absolutum & purum, & ea conditio simul impleatur in vtroque contractu; tamen ex vi prioris contractus præcessit obligatio absoluta expectandi euentum suæ conditionis, & ex vi illius fuit vis impediendi valorem posterioris contractus etiam absoluti, vt dictum est; vnde iniustè & inualidè hic posterior contractus fuit initus, ac proinde prior est qui prævalet, & inducit impedimentum publicæ honestatis.

Confirmatio illa adducta pro sententia Sanchez, 9
exigit, vt videamus, circa matrimonia dicto modo conditionata successiuè facta cum duabus, quæ in nostra sententia distincta sunt ab sponsalibus, quia, vt dicam infrà *disp.*16.*sect.*13. purificantur solo euentu conditionis absque nouo consensu, quod eorum prævaleat? Qua etiam in re certum videtur, contractum illum matrimonij, siue priorem, siue posteriorem, cuius conditio prius impleretur, prævalere alteri. Patet, quia ex vna parte contractus ille impletione conditionis perficitur, & purificatur, ac proinde ex se est sufficiens ad conferendum dominium absolutum corporum inamissibile, & ad inducendam obligationem inextinguibilem, seu vinculum indissolubile; & ex altera parte obligatio orta ex altero contractu conditionato, quamuis priore, non inhabilitat ad contrahendum cum altera persona, quia eius conditio nondum est impleta. Restat igitur difficultas, quod matrimonium ex illis prævaleat, quando conditio vtriusque simul impletur.

Basilius Ponce *lib.*3. *cap.* 14.*n.*20. sentit prius ma- 10
trimonium prævalere. Probat, quia cùm duo ista matrimonia sint æqualis efficacitatis secundùm se ante aduentum conditionis, secundum non rescindit primum, ac si ipsi contractus essent absoluti, vnde secundum est omnino nullum. Firmatur, quia prioris matrimonij potior & melior est conditio, ob ius acquisitum ante posterius, obligans ad expectandum obligationem conditionis sibi appositæ, contra quam obligationem fuit initum matrimonium posterius; ergo istud posterius nequiuit priori præiudicare; *reg. qui prior* 54. *de regulis iuris in* 6.

Alij verò, vt Petrus de Ledesma *de matrimonio.q.* 11
47. *art.*5.*dub.*1.*conclus.*4. quod mouet post 7. *dubium principale*, sentiũt prævalere posterius matrimonium, siue simul, siue posterius impleatur conditio secundi matrimonij. Probari potest *primò*, quia per consensum in posterius matrimonium reuocatus fuit consensus in prius, vt constat ex *leg. fin.ff. de diuortiis*; at consensus reuocatus, licèt sufficiat ad sponsalia, sed non ad matrimonium. *Secundo*, in his quæ pendent à mera voluntate, stamus vltimo actui, vt in procuratore, *c. si quem, de procurat. in* 6. & in testamentis. At contracto priori matrimonio conditionali, liberum

rum est ab eo recedere, saltem vt valeat secundum, quamuis recedens peccet; ergo.

12 Mihi verius videtur neutrum matrimonium valere. Ita Sanchez *cit. n.* 15. Coninch *dub.* 1. *citato n.* 20. *ad finem*, Hurtado *loco citato n.* 51. & alij. Ratio est, quia quando conditio vtriusque matrimonij simul impletur, tunc consensus absolutè & perfectè fertur simul in vtrumque, quia vterque consensus simultaneo conditionis euentu simul perficitur & absoluitur, & purificatur; ergo neuter est sufficiens ad valorem alicuius matrimonij: sicut quando consensus à principio absoluitur, simul fertur in duas personas. Firmatur, quia cùm conditio trahat consensum ad tempus impletæ conditionis, quæ simul impletur, perinde est ac si in eodem tempore simul cum eadem contraheretur matrimonium. Cùm enim vtraque conditio simul impletur, tunc vtrumque matrimonium se mutuò impediunt, & ideo in neutrum est determinatus consensus; nulla enim est ratio cur magis consentiat in vnum, quàm in alterum: ponitur enim simul conditio, ob quam implicat vtrũque consensum esse efficacem & determinatum: illa enim simul efficit vt neuter præ altero sit determinatè efficax. Neque enim est ratio, cur hic consensus sit præ alio determinatè efficax, seu absolutus, ac proinde neutrum valet matrimonium.

13 Ad argumentum Basilij ex dictis patet solutio: nam posita simul conditione vtriusque matrimonij, neutrum ex illis matrimoniis esset determinatè efficax; neque enim est maior ratio vnius, quàm alterius, vnde hæc duo matrimonia se mutuò impediunt, non secus ac si simul eodem tempore cum duabus personis contraheretur matrimonium. Ad confirmationem, concesso antecedente, negatur consequentia: nam dum prius matrimonium est conditionale, neque impleta est conditio, potest contrahens validè reuocare, quamuis peccet: censetur autem reuocare, quando vel priùs impleta est conditio secundi matrimonij, quia tunc manet secundum purum, & incompatibile cum priori: vel quando vtraque conditio simul impletur; & tunc ratione incertitudinis, ac indeterminationis neutrum valet, quia deberet esse matrimonium cum vtraque, quod fieri non potest. Regula verò illa 54. *Qui prior est tempore, potior est iure*; tametsi extendatur ad contractus qui à duorum voluntate dependent, tamen vt notat *ibi* Glossa, procedit, cùm par est ius vtriusque. Vnde si extendatur ad matrimonium, vel sponsalia, est manifestè intelligenda de matrimonio, vel sponsalibus puris & absolutis.

14 Ad primum argumentum alterius sententiæ, dico, si posterius matrimonium esset absolutum, recederetur à priori voluntate, vel consensu, quia est incompatibile absolutè contrahere matrimonium cum matrimonio conditionali cum alia inito. At quando vtrumque matrimonium est conditionale, cùm vtrũque sit imperfectum, & pendeat ex futuro conditionis euentu, non est incompatibilis hic consensus: perficitur verò tunc illud matrimonium, cuius conditio primò euenerit; lex verò illa finalis manifestè loquitur de matrimonio, vel sponsalibus absolutis.

15 Ad secundum respondeo, propositionem illam esse veram, quando licitum est partibus solà voluntate recedere ab actu priori, vt contingit in constitutione procuratoris, & in testamentis; & etiam quando actus sunt in se incompatibiles. At in matrimonio à priori conditionali non licet ex mera voluntate recedere, & vtrumque matrimonium conditionale est incompatibile, vt constat.

Sectio II.

Vtrùm conditio contra substantiam matrimonij, sponsalibus apposita, irritet illa.

Præmitto illas conditiones esse contra substantiã & naturam matrimonij præcisè, quæ sunt contra materiam proximam & substantialem, circa quam contractus matrimonij essentialiter, seu substantialiter proximè ac immediatè versatur, seu quæ sunt impossibiles & repugnantes esse cum materia proxima: nam eo ipso tales conditiones sunt contra essentiam & substantiam contractus matrimonij, qui essentialiter & substantialiter circa illam versantur. 1

Communiter Doctores affirmant vitiari sponsalia per conditiones contrarias substãtiæ matrimonij; sicut ex omnium sententia vitiatur matrimonium tali apposita conditione, vt latè ostendam de matrimonio infrà *disp.* 16. *sect.* 5. Ideo verò vitiari sponsalia; quia contrariantur matrimonio ad quod sponsalia ordinantur. 2

Dico *primò*, quando conditio contra substantiam matrimonij immediatè cadit supra matrimonium ipsum, vt. Promitto me contracturum tecum matrimonium quod tantùm duret per annum, vel vsque quò inueniam aliam te pulchriorem, certissimum est irritare sponsalia. Ratio est manifesta, quia qui sic promittit contrahere, non promittit contractum matrimonij possibilem, vt constat; ergo talis promissio, seu sponsio nulla est, ob similem rationem, nulla sunt sponsalia, quibus matrimonium promittitur sub conditione obligationis, qua tenearis post matrimonium procurare sterilitatem, vel adulterari. Patet, quia est conditio immediatè contra matrimonij fidem, vel cõtra bonum prolis; per illam enim conditionem obligatur sponsus ad aliquid contrarium bono prolis, vel ad aliquid contrarium bono fidei, quod per illud matrimonium promissum intenditur; ergo aduersatur immediatè futuro matrimonio promisso, & illud destruit; ergo est irrita talis promissio, vel spõsio, cùm sponsalia ipsa non ad destructionem matrimonij, sed ad illius effectionem suapte natura ordinentur. 3

Vnde colligo, in sensu prædictæ conclusionis intelligendos esse Doctores, ex quibus multi communiter dicunt vitiari sponsalia per conditionem substantiæ matrimonij contrariam; alij verò aiunt idem iudicium ferendum esse de prædictis conditionibus appositis in sponsalibus, ac de appositis in matrimonio; intelligendi enim sunt, quando prædictæ conditiones immediatè cadunt supra matrimonium ipsum, modo dicto. 4

Dico *secundò*, quando prædictæ conditiones contra substantiam matrimonij, non cadunt immediatè supra matrimonium, sed supra sponsalia quibus immediatè apponuntur, non irritare illa. Vt quando dicitur, Contraham tecum nisi ante initum matrimonium aliam ditiorem, aut pulchriorem inuenero. Ratio est manifesta, quia talis conditio nullo modo apponitur matrimonio, cùm non tollat matrimonij inseparabilitatem, atque adeò nec substantiam illius. Neque etiam opponitur sponsalium naturæ, vtpote, quæ solubilia sunt. Nec denique vt turpis reiicienda, quia non est talis, cùm ad peccandum minimè incitet; ergo valida erunt sponsalia, impletâ eâ conditione; & erunt nulla, eâ deficiente. Firmatur, quia prædictâ conditione promittitur matrimonium possibile, licitum, ac honestum; ergo 5

ergo nequit ea conditio spõsalia annullare, seu vitiare.

5 Dico *tertiò*, si quis contrahat sponsalia cum conditione hac, si nimirum ante matrimonij contractum fornicationem mecum commiseris, conditione impletâ, manet obligatio absoluta contrahendi matrimonium. Patet, quia ea conditio, licèt turpis, non contrariatur matrimonio: nam ad matrimonij fidem solùm pertinet, ne postquam translatum est dominium corporis in coniugem, alteri tradatur: at ante matrimonium non est translatum dominium, vt constat. Vnde nec talis fornicatio vllam speciem habet adulterij, vt manet suprà probatum *disp.6. sect.4.*

7 Dico *quartò*, si quis contrahat sponsalia cum hac conditione, si ante matrimonium sterilitatem procurauerit, vel, quod idem est, venena quibus sterilis efficiaris, sumas, vitiare sponsalia prædictam conditionem. Ita rectè notauit Sanchez *lib. 5. disp.14. ad finem numeri tertij.* Ratio est, quia per eam conditionem obligatur sponsus ad aliquid contrarium bono prolis, quod per illud matrimonium promissum intenditur; vnde aduersatur futuro matrimonio promisso. Nec valet dicere, eam conditionem esse ante matrimonium executioni mandandam, & ideo eâ conditione impletâ manere obligationem absolutam contrahendi matrimonium. Non, inquam, valet, quia tametsi ea conditio ante matrimonium executioni mandetur; afficit tamen, & tangit matrimonium in futurum, & destruit illud quoad bonum prolis. Semper autem intelligenda est nostra conclusio, quando in prædicta conditione inuoluitur obligatio venena sterilitatis sumendi, nec sufficit sola intentio: nam fœminam, aut virum intendere venena sterilitatis sumere, sicut & adulterari non aduersatur substantiç matrimonij, sed se obligare ad sic faciendum; nam bona matrimonij tantùm pertinent ad eius substantiam, vel naturam quoad obligationem, non verò quoad executionem.

8 Dico *vltimò*, solam conditionem immediatè contrariam matrimonio vitiare sponsalia quando est de futuro; secus quando est de præsenti, vel præterito: tunc enim valida est conditio, & ea existente sponsalia valida erunt. Ratio est, quia propriè conditio non est, nisi quando est de futuro: & per conditionem contrariam de præterito, vel præsenti non resultat obligatio ad aliquid matrimonio repugnans; nam quando est conditio de præsenti, aut præterito, tantùm continet executionem contrariam, non verò obligationem. Excipe vnum casum, in quo sic adiiceretur conditio contraria de præsenti, aut præterito, vt afficeret, & tangeret matrimonium in futurum. Vt, contraho tecum sponsalia si inuenisti, vel habes venena sterilitatis, vt ea sumas ante contractum matrimonij: vitiat enim hæc conditio sponsalia ipsa; quia perinde est ac obligare se in futurum ad ea venena sumenda ante matrimonium.

Sectio III.

Vtrùm conditiones impossibiles, & turpes, quæ non sunt contra substantiam matrimonij, habendæ sint pro non adiectis, vel potiùs vitient sponsalia.

1 Dicã priùs de cõditionibus impossibilibus, postea verò de turpibus. Circa priores concors videtur Doctorũ sententia, vt refert Sanchez *lib.5. disp.17. n.2.* affirmans conditiones impossibiles, qualis est ista, Cõtraho tecum sponsalia, si digito cœlum tetigeris, æquè esse reiiciendas à sponsalibus, & à matrimonio, & habendas esse pro non adiectis, ac proinde sponsalia sub qualibet earum contracta statim esse absolutè valida, ac si tales conditiones non fuissent illis appositæ. Probant, quia sponsalia sunt initium quoddam matrimonij, atque ita dispositum in matrimonio, censetur dispositum in sponsalibus, *l. oratio, ff. de sponsalibus.* At *in cap. finali, de conditionibus appositis,* dictæ conditiones impossibiles ita reiiciuntur à matrimonio, vt iudicandum sit de matrimonio sub qualibet eorum contracto, ac si non fuissent appositæ.

Ex alio verò capite Petrus de Ledesma *de matrimonio quæst.47. a. 5. ad finem*, cum Doctoribus Salmanticensibus sentit prædictas conditiones non reiici à sponsalibus, sicut à matrimonio. Probat, quia *caput finale, de conditionibus appositis*, vbi eas conditiones statuit in matrimonio esse reiiciendas, non debet extendi ad sponsalia, sed potiùs restringi. Quæ enim in iure communi exorbitant, restringenda sunt, *reg. quæ à iure communi, de regul. iuris, in 6.* Præsertim, quia secluso iure Ecclesiastico habente has conditiones pro non appositis, non reiicerentur à matrimonio conditiones impossibiles, sed annullarent illud; ergo ius Ecclesiasticum id statuens tanquam correctorium iuris naturalis, & diuini, est restringendum. In hac re

Dico *primò*, si attendamus tantùm ius naturale, contractum sponsalitium, sicut & quamuis aliam dispositionem celebrari posse ex natura rei sub conditione impossibili, & ea non impletâ non esse validum. Hoc mihi videtur euidens, quia quæuis dispositio, qua quis gratuitò, vel onerosè quidpiam confert, vt vim habeat, stando in solo iure naturali, dependet à libera voluntate ita disponente, sine cuius consensu nequit subsistere contractus vllus, vel dispositio; ergo si contrahit sub cõditione, quam impossibilem agnoscit, neque vult vt aliter sponsalia vim habeant, nisi dependenter ab existentia talis conditionis; non aliter vim habebunt sponsalia, quàm impletâ eâ conditione; atque adeò si quis apponat conditionem impossibilem in contractu sponsalitio, explicans se nolle aliter contrahere, vel etiam si non explicet, eius tamen consensus ab ea conditione dependet, nullus est omnino talis contractus. 2

Dico *secundò*, absolutè loquendo, & omni inspecto quoque iure Ecclesiastico, prædictam conditionem impossibilem tollere validitatem contractus spõsalitij tam in conscientiæ foro, quàm externo, cùm ea impleri nequeat. Patet, quia sponsalia contracta sub conditione impossibili immediatè afficiente illa, statim sunt nulla quoad veritatem, & quoad præsũptionem, ex defectu possibilitatis impletionis conditionis, quia illa impleri non potest. Si enim quis non consentit nisi sub conditione impossibili, reuera non consentit; at deficiente vero consensu, necesse est deficiat omnis ratio & substantia contractus. *In cap.* autem *finali*, vbi de conditione impossibili dicitur, habendam esse pro non adiecta, tantùm est sermo de conditione impossibili, quæ immediatè apponitur matrimonio; quod ita statutum est pro illo, vt videbimus *infrà disp.16. sect.3.* Id verò non est cur extendatur ad ipsa etiam sponsalia; sicut neque dispositio Tridentini irritans matrimonia clandestina extẽditur ad sponsalia, vt vidimus *suprà disp. 5. sect.2.* Ratio est, tum quia Pontifex eo capite solùm dicit, quod debeat haberi pro non adiecta, in fauorem matrimonij; qui fauor, cùm sit in re odiosa, vtpote in præiudicium apponentis conditionẽ, non videtur ampliandus ad spõsalia, de quibus eo loco non agitur. Tum etiam, quia 3

in

in dubio melior est conditio possidentis; atque adeò cùm de sponsalium validitate dubitatur, nemo spoliandus est libertate, quam habet ad quælibet alia spōsalia contrahenda, sed potius à iudice absoluendus. Secus tamen in matrimonio iudicandum est etiam in dubio, in fauorem illius, propter dignitatem Sacramenti, ne fortè pro irrito habeatur, quod ratum fuit Sacramentum, quod in iniuriam Sacramenti cedit. Vnde sumitur optima ratio, cur matrimonium sponsalibus præstet. Nam in matrimonio, cùm iudex dubitat secundùm allegata, an contrahentes intenderint absolutè contrahere sub illa conditione impossibili, an potiùs intenderint suspendere consensum in euentum conditionis; periculum est ex vna parte, ne iniuria saltem materialis fiat apponenti conditionem, si contra eum iudicetur; ex altera parte ne fiat Sacramento matrimonij, si iudicetur non fuisse matrimonium, quod fortè legitimum erat. At cùm ex iis duobus magis præponderet dignitas Sacramenti, quàm cuiusuis coniugis ius in dubio æquali; fit, vt rectè Pontifex declarauerit, vt in fauorem Sacramenti potius, quàm opponentis conditionem impossibilem iudicetur in proposito dubio, habeaturque pro non adiecta affirmata conditio. In sponsalibus autem hæc ratio non militat, cùm non sit Sacramentum, neque tanta eorum habenda sit ratio, vt nimirum valeant cum aliquo partis præiudicio ante conditionis impletionem. Imò si renuentes sponsi cogerentur ad matrimonium, infelices exitus sequerentur, vt dicitur *cap. requisiuit, de sponsalibus*. Quod fit, vt ex multis, leuioribusque causis secundùm ius sponsalia soluantur, vt *supra* vidimus *disput.* 9. Atque hinc patet solutio ad rationem dubitandi initio traditam.

4 Circa secundum, de turpibus conditionibus, quæ non sunt contra substantiam matrimonij, vt, Contraham tecum matrimonium, si commiseris furtum, vel fornicaeris. Dicendum est cum communi doctrina, sponsalia contracta sub prædicta conditione turpi, ea impleta, fieri absolutè valida, & ante impletionem conditionis esse valida sub conditione, tametsi non sit obligatio absoluta expectandi conditionem, vtpote turpem. Ratio est, quia absque consensu contrahentium, qui tunc eliceretur dependenter ab ea conditione, contrahi nequit sponsalitius contractus, nec aliter quàm contrahentes intendunt; ergo in eo casu dicta conditio habenda est pro adiecta. Firmatur, quia consensus eam solùm vim habet, quam dat contrahens; ergo si contrahens velit eam suspendere, vsque ad impletionem conditionis turpis, verè ita fiet. Est verò obseruandum, hunc contractum ante positionem, vel adimpletionem huius conditionis, nullam obligationem imponere, quia trahit ad peccatum, ad quod nemo obligari potest; obligat verò ea conditione iam impleta, quia iam non trahit ad peccatum. Vnde quod statutum est *cap. finali, de conditionibus appositis*, habendam esse prædictam conditionem turpem pro non adiecta; non secus ac conditionem impossibilem; intelligendum est quando ea conditio apponitur, & cadit immediatè supra matrimonium ipsum, vt antea dixi de conditione impossibili; non verò quando dicta conditio cadit immediatè supra sponsalia, & ipsis immediatè apponitur. Ex quo etiam infero, cùm est dubium rationabile, an prædicta conditio turpis fuerit seriò apposita matrimonio, an ioco, tunc in fauorem libertatis habendam esse pro adiecta, quia in dubio melior est conditio possidentis libertatem, neque est possidens spoliandus eâ quam habet ad quælibet alia sponsalia contrahenda. In quo sponsaliū contractus similis est aliis contractibus, in quibus conditio turpis apposita, si dubitatur, an seriò, vel ioco fuerit adhibita, verè habetur pro adiecta: quia non sunt tantæ sanctitatis, nec ita in iure fauorabiles, sicut est contractus matrimonij. Neque enim, vt dictum est, in dissoluendis sponsalibus, subest notabile periculum, cùm possint etiam mutuo consensu dissolui, sicut subest in dissoluendo matrimonio contracto.

Sectio IV.

An sponsalia conditionata transeant in absoluta, & pura, quando ante conditionis euentum sponsi carnaliter commiscentur.

Constat ex dictis suprà *disp.* 4. *sect.* 5. *n.* 10. sponsalia incerta, seu indeterminata, reddi certa, determinata, & absoluta per copulam subsecutam: quia nisi de contrario manifestè constet, non potest aliter iudicari puellam vsum sui corporis concedere, nisi sub spe futuri matrimonij; & consequenter nec virum copulam ab illa exigere, nisi sub hac spe, se determinando, & eam absolutè in sponsam eligendo. Difficultas est, an idem dicendum sit de sponsalibus sub conditione honesta initis. Et quidem si conditio iam defecerat ante copulam, videtur certum, non recedi à conditione per copulam ipsam, quia iam sponsalia omnino dissoluta erant. Quæstio superest, quando nondum defecit conditio, sed est ipsa in pendenti, an ratione copulæ maneant sponsalia pura, & absoluta. 1

Noster Sanchez *lib.* 1. *disp.* 26. *n.* 12. sentit, per eam copulam, si sit occulta, non effici sponsalia pura, nec recedi à conditione. Probat, quia talis accessus ad copulam occultam iam hodie post Tridentinum non præsumitur esse ex affectu coniugali, & subinde nequit præsumi consensus de præsenti, imò semper est & præsumitur fornicarius, cùm per copulam illam occultam non transeant sponsalia in matrimonium; ergo nullo modo videtur recedi à conditione, vt sponsalia maneant pura, & absoluta. Addit tamen, si promissio conditionata fieret coram Parocho, & testibus, & coram eisdem copula affectu coniugali, esset tunc matrimonium, quia seruaretur forma præscripta in Tridentino. 2

Ego verò oppositum existimo verius, nimirum per talem copulam fieri recessum à conditione manifestum. Id satis colligitur ex *cap. de illis, & cap. per tuas, de conditionibus appositis*. Et ratio est iam adducta, quia credibile non est, mulierem, vel puellam vsuram sui corporis concessuram, nisi sub spe absoluta, & determinata futuri matrimonij, nec vir copulam ab illa exigeret, nisi sub ea spe, eam nimirum in sponsam de futuro absolutè, & determinatè sumendo; ergo per talem copulam factus fuit recessus à conditione, & mansit contractus sponsalitius purus, & absolutus. Vnde tametsi illa copula verè sit & præsumatur fornicaria, non obest, vt id prudenter dicatur, nisi aliud de contrario euidenter ostendatur: neque enim rationabiliter præsumi potest, puellam aliter vsuram sui corporis viro tradidisse, nisi exigendo consensum absolutum ac liberum ab omni conditione, & determinatam, & absolutam promissionem eam sumendi in vxorem, & virum tale matrimonium absolutè promisisse. 3

promisisse. Ex quo patet solutio ad argumentum Sanchez.

Ad illud quod addit Sanchez, iam suprà *disp.* 8. *sect.* 5. ostensum est latè quàm falsum sit.

SECTIO V.

Quid operetur tempus, demonstratio, causa, & modus quando apponuntur sponsalibus.

1 SVppono contractui sponsalitio, sicut cuicumque alij, non solùm posse opponi conditionē, sed etiam tempus, demonstrationem, causam, & modum, de quibus breuiter nonnihil dicendum.

2 Circa tempus, vel diem appositum cōtractui sponsalit o, vt qu ndo dicitur, Promitto me contracturum matrimonium cum Maria in crastinum, vel post tres dies. Communiter sentiunt Doctores suspendere cōtractum vsque ad illud tempus, & eo tempore accedente ex tunc valere absque consensu nouo, nisi interim consensus fuerit reuocatus. Ratio est, quia dies ita adiectus suspendit contractum, non secus atque ipsa conditio. Patet, quia sicut contrahens sub conditione futura non vult contractum esse perfectum antequā ponatur conditio, ita cōtrahens dicto modo, in diem, intendit, vt contractus non sit absolutus & perfectus ante illum diē. Igitur sicut conditio postea adueniēs & cognita partibus, illis significatur vtriusque consēsum iam esse absolutum, & ita contractum perficit; ita similiter dies aduenięns faciet contractum pro eo tēpore omnino perfectum, ita vt ex tunc incipiant esse sponsi. Vnde sensus illius contractus est, ex nunc volo, & consentio, vt cras, vel post tres dies incipias esse sponsa mea.

3 Circa demonstrationem præmitto, eam contingere, quoties significatur, vel denotatur aliqua qualitas in contrahentibus, & communiter explicatur per relatiuum, *quæ*, aut dictionem importantem aliquam qualitatem. Vt, contraho tecum sponsalia quæ diues es, vel nobilis, vel virgo.

4 Breuiter dico cum communi Doctorum sententia, demonstrationem adiectam sponsalibus non suspendere illa, nec vitiare, etiamsi falsa sit. Vnde valet contractus sponsalitius, etsi illa ignobilis, vel pauper sit. Ratio est, quia is, qui sub demonstratione consentit, independenter ab accidente quod demonstrat consentit, alioqui non differret à consensu conditionato. Vnde ipsa demonstratio solùm ostendit opinionem quam habet contrahens circa tale obiectum; ergo quamuis demonstratio illa deficiat, non deficit consensus matrimonialis sufficiens.

5 Circa causam, quæ dicitur ratio, ob quam contrahitur, soletque explicari per dictionem, *quia*, vt, Promitto me nupturum Mariæ, quia diues est, vel nobilis. De qua etiam eodem modo fatentur Doctores, errorem causæ per se formaliter, qualiscumque sit, non suspendere, nec vitiare sponsalia. Ratio est, quia causa non se habet vt pars obiecti contractus, vnde non spectat ad substantiam ipsius, sicut spectat conditio, sed tantùm pertinet antecedenter ad motiuum, quod ad contrahendum mouet; ergo non tollit consensum absolutum; ergo non vitiat, nec irritat contractum. Dixi, *per se formaliter*, quia si causa reducatur ad personas, vel ad errorem conditionis personalis, vt quando dicitur, Promitto tibi matrimoniū, quia es Maria, & non est nisi Francisca; vel quia es libera, & non est libera, sed serua, irritabit contractum sponsalitium; non ratione falsitatis causæ, sed ratione erroris personæ, aut conditionis, quia quamuis non apponeretur dicta causa, adhuc ex tali errore sponsalitius contractus esset nullus.

Addo, tametsi causa, sicut & demonstratio apposita contractui sponsalitio, etiamsi sit contra substantiam matrimonij, non irritet illum, si verè deficiat, vt cùm dicitur, Contraho tecum sponsalia, quæ obligaris ad adulterandum; &, contraho tecum, quia obligaris ad adulterandum, quia consensus iste sponsalitius, quamuis ei addantur demonstratio, & causa, non elicitur dependenter ab illis, cùm non sint conditiones, ac proinde quamuis deficiant, non deficit consensus matrimonialis sufficiens. Nihilominus tamen, si prædicta demonstratio & causa verè adsint, & persistant, non fiet validè contractus sponsalitius, non quia consensus eliciatur dependenter ab eis; sed quia in altero, vt supponitur, est simul & concomitanter intentio se obligandi ad aliquid contra obligationem substantialem matrimonij; qua intentione persistente, impeditur dicta obligatio substantialis in eo altero. 6

Denique circa modum, sponsalibus appositum, vt quando dicitur, Contraho tecum sponsalia, vt mihi seruias, vel vt diuitias, vel honorem consequar. Breuiter dico, si modus adiectus contractui sponsalitio sit rei possibilis, & honestæ, certum est nō vitiare illum, nec suspendere; quia eo modo tantùm significatur aliquid possibile & honestum faciendum post contractum iam perfectum. Præterea dico, etiamsi modus aliquid inuoluat impossibile, vt, Contraho tecum sponsalia, vt des mihi montem aureum; vel turpe, vt fureris; vel contra substantiam matrimonij, vt obligeris ad adulterandum, adhuc omnem istum modum non vitiare, neque annullare sponsalia. Ratio est, quia consensus in sponsalia, quibus additur modus, non elicitur dependenter à modo ipso, cùm non sit conditio; ergo nihil refert ad ipsa sponsalia, siue ad eorum validitatem, siue ad eorum nullitatem. Cæterùm de hac re, sicut & de aliis in hac sectione dictis, magis ex professo dico infrà *disputatione decima sextâ, sectione vltimâ*, vbi agimus de tempore, demonstratione, causa, & modo appositis matrimonio, attendendo ad naturam huius contractus. Videantur *ibi* dicta. 7

SECTIO VI.

An licita sint sponsis de futuro sub conditione, oscula, amplexus, aliique tactus.

DIfficultas procedit de osculis, amplexibus, & tactibus non impudicis. Qua in re noster Sanchez *lib.* 5. *disp.* 5. *num.* 38. 39. *&* 40. duo dicit. *Primum*, impeditis contrahentibus sponsalia, sub conditione, si Papa dispensauerit, ante impetratam dispensationem non licere amplexus, oscula, & tactus, eo modo quo licent sponsis de futuro absolutè. Quia hæc tantùm licent inter sponsos de futuro, eâ ratione, qua sponsalia sunt quoddam matrimonij initium, seu inchoatio matrimonij, sed illa promissio tunc ante impetratam dispensationem non habet vim sponsalium: nemo enim dubitat ante impletam conditionem non esse sponsalia. Quia deficit consensus perfectus conditione nondum impletâ. Vnde *capite* 1. *de sponsalibus, in* 6. rectè deciditur, ex sponsalibus conditionali 1

ditionalibus ante impletam conditionem non oriri publicæ honestatis impedimentum, eo quòd nondum valida sint defectu consensus; ergo tunc ante impetratam dispensationem non licent oscula & tactus; benè tamen impetrata dispensatione. *Secundum* est, idē dicendum esse in quibuscumque sponsalibus conditionalibus: nimirum ante impletam conditionem, non licere hos tactus, & oscula; bene tamen impletâ conditione, ob rationem dictam.

2 Ad hanc difficultatem dissoluendam, recolenda sunt quæ suprà diximus *disp.8.sect.6.* ac præcipuè notandum, ex prædictis osculis, amplexibus, & tactibus duplicem oriri posse delectationem; vnam naturalem ortam ex proportione & conformitate rei tactæ cum organo tactus, aut visus; alteram verò carnalem & libidinosam, dictam communiter sensitiuam, quæ sentitur in carne cum quadam commotione carnis, aut spirituum vitalium incitantium ad pollutionem. Iuxta ibi dicta,

3 Dico *primò*, sponsalia quandiu manent conditionata, vt cùm celebrantur sub conditione, si Papa dispensauerit, ante impetratam dispensationem, prædictis contrahentibus sub ea conditione licita esse oscula, amplexus, & tactus non impudicos, quando fiunt in signum beneuolentiæ secundùm patriæ cõsuetudinem ad conciliandum & fouendum mutuum amorem in ordine ad matrimonium contrahendum, etiamsi per accidens adsit periculum pollutionis, dummodo non sit periculum consensus in delectationem illam turpem, seu veneream. Hoc dictum concedunt omnes. Ratio est, quia prædicta sunt signa mutuæ beneuolentiæ & amoris ex honesto fine in ordine ad matrimonium contrahendum, & pollutio si fortè sequatur, est præter intentionem. Et in prædictis impeditis contrahentibus sub conditione, si Papa dispenset, cùm sit spes dispensationis impetrandæ, fiunt prædicta oscula, & tactus, non libidinis causâ, sed conseruandi, & augendi mutuum amorem in ordine ad matrimonium contrahendum, ne austeri, aut inhumani habeantur; ergo, per se loquendo, licita sunt.

4 Dico *secundò*, certum etiam esse apud Doctores, tactus impudicos proximiores copulæ, vt tactus verendorum, non esse licitos prædictis sponsis conditionatis, sicut nec illos licere sponsis de futuro. Ratio est, quia illi proximè disponunt ad copulam; ergo illis solis licent, nempe coniugatis, quibus ipsa copula coniugalis licita est.

5 Dico *tertiò*, prædictis contrahentibus sponsalia, etiam impletâ conditione, & impetratâ dispensatione, non licere oscula, amplexus, & tactus etiam non impudicos, si fiant causa delectationis sensitiuæ, seu libidinosæ, quæ percipitur in ipsis. Idem dixi *sectione sextâ citatâ* de sponsis omnibus de futuro. Ratio à priori est, quia prædictam delectationem natura instituit, vt medium ordinatum ad generationem, & ad copulam; ergo cùm copula non sit licita inter eos, qui non sunt coniugati, sequitur neque licitam esse huiusmodi delectationem sensualem.

6 Ad doctrinam Sanchez, dico *inprimis*, sponsalibus conditionatis, etiam ante impletam conditionem, vel etiam impetratam dispensationem, licita esse oscula, amplexus, & tactus non impudicos, modo dicto in primo dicto, si fiant, non libidinis, nec delectationis sensitiuæ causa, sed animo conseruandi & augendi mutuum amorem in ordine ad matrimonium, cuius est vera spes, ob certam spem obtinendæ dispensationis, vel conditionis adimplendæ. Et quamuis verissimum sit ante impletam conditionem, seu impetratam dispensationem, non esse sponsalia inter impeditos contrahentes, neque etiam inter eos sub conditione contrahentes, quia deficit consensus perfectus conditione nondum impletâ, vel dispensatione nondum impetrata: nihilominus tamen, quia sunt in spe matrimonij contrahendi, licet illis fouere illud præbendo illa signa beneuolētiæ modo dicto in priori dicto. *Præterea* dico prædictis sponsis de futuro, etiam impletâ conditione, ac impetratâ Papæ dispensatione non licere prædicta oscula & tactus causa libidinis, ac delectationis sensitiuæ, etiã si ea sponsalia sint inchoatio quædam matrimonij, & prædicta oscula & tactus tantùm sint inchoatio quædam copulæ coniugalis: id enim non sufficit ad prædicta oscula & tactus excusandos. Quia inchoatio contractus non sufficit ad excusandum vsum rei, de qua est contractus, quamuis solùm inchoatum, & imperfectum. Ratio est, quia quousque contractus est perfectus, non traditur dominium rei: qui autem nõdum est dominus rei, nullatenus, adhuc imperfectè, potest eâ vti, vtpote adhuc alienâ, quamuis iam sibi promissâ.

DISPVTATIO XIII.

De natura, & essentia matrimonij propriè, ac formaliter sumpti.

POST sponsalium tractationem, quæ sunt quasi præuia ad matrimonium dispositio, illius aggredimur explanationem. Circa cuius nomen communiter notant Doctores, in iure quinque nominibus appellari solere. Dicitur enim, sponsalia, connubium, nuptiæ, coniugium, & matrimonium. Sponsalia non semel in iure matrimonium vocari docet. Couarruuias *p. 1. de matrim. cap. 1.* Vnde sponsum pro marito accipi commune est, & Hispan. *desposado*, & *casado*. Ad tollendam verò æquiuocationem, vt distinguatur matrimonium à contractu sponsalium, de quo hactenus locuti sumus, qui est mutua matrimonij promissio; solet dici sponsalia, seu sponsi per verba de præsenti. Appellatur connubium, quasi à nubendo, vel velando; vel quia mulier antiquissima consuetudine velo, quasi nube operiebatur coniugatarum more, quô se viro inferiorem, ac subditam ostendebat; vel certè sic dicitur modo in lege noua ob ceremoniam Ecclesiæ, qua velamine quodam teguntur coniuges, cùm benedictionem ab Ecclesia accipiunt. Nuptiæ nomen ciuile est, & potius solennitatem, celebritatemque contractus coniugalis initi, quàm ipsum denotat coniugium. Coniugium propriè appellatur à duorum coniunctione, quia duos sub eodem iugo societatis, perpetuò coniungat, qua vnas caro efficiuntur. Denique communius matrimonium nuncupatur à matre, vt matrimonium sit, quasi matris munus; eo quòd prolem educare, & instituere matris sit munus: nam fœminæ per matrimonium initum imponitur munus, & officium educandæ prolis. Vel etiam à matre potius, quàm à marito, nomen accepit matrimonium; quia ipsa certior est in generatione, quàm ille; vnde etiam proles contrahit ex matre conditionem serui, aut liberi: ipsa etiam in partu maximos perfert dolores, & ideò quasi præcipuum sustinet onus.

Sectio I.

An matrimonium absolutè, & propriè sumptum consistat in vinculo, an potiùs in ipsomet formali contractu.

1 Loquimur de matrimonio secundùm propriam suam naturã cõsiderato, seclusâ omni ratione Sacramenti, prout nimirũ ab initio mundi inter primos parentes nostros initum fuit, & modò apud omnes gentes, etiam infideles, ac barbaros celebratur. In matrimonio autem sic accepto tria communiter à Doctoribus distinguuntur. *Primum*, contractus ipse, quo vir, & fœmina sibi mutuò tradunt corporum dominium. *Secundum*, vinculum ipsum, quod ex tali contractu nascitur inter coniuges, significatque mutuum ius cuiusque coniugis in corpus alterius, ortum ex mutuo inter illos consensu expresso, quo alter alteri vt coniux coniugi manet deuinctus ac perpetuò alligatus. *Tertium* est consummatio ipsa, & vsus matrimonij.

2 Certum est autem apud omnes Doctores non esse sitam essentiam matrimonij eius vsu, & consummatione. Tum, quia prædictus vsus, ne sit fornicarius, supponit necessariò ipsum matrimonium iam in se constitutum; ergo non cõsistit in eo tale matrimoniũ, saltem ordinariè. Tum etiam, quia sæpe consistit tota essentia matrimonij sine vllo eius vsu, vt patet in matrimonio Beatæ Virginis, & Ioseph; & in omni alio matrimonio rato, & non consummato.

Difficultas ergo non leuis apud Doctores existit, in quonam illorum duorum priorum, formalis, ac essentialis ratio matrimonij propriè accepti, consistat, in contractu ne, an potiùs in vinculo ex dicto contractu resultante?

Sunt nonnulli Recentiores, qui negant in dicto vinculo, propriè loquendo, sitam esse essentialem, ac formalem rationem matrimonij, atque adeò eam constituunt in solo ipsò contractu. Probant, quia id quod est propriè & essentialiter matrimonium, est etiam propriè, & essentialiter nouæ legis Sacramentum, sed solus contractus matrimonij, & non vinculum est verè, & propriè Sacramentum, vt Doctores communiter affirmant: ergo solus contractus, & non vinculum est propriè, & essentialiter matrimonium. Maior videtur certa. Nam ipsum matrimonium eleuatum est à Christo in lege noua ad rationem Sacramenti, sicut Baptismus, & pœnitentia, vt liquet ex Concilio Tridentino *sess.* 24. *de matrimonio, cap. vnico*, vbi doctrinaliter procedens, & fidei dogma statuens, ita dicit. Cùm matrimonium in lege Euangelica per Christum gratiam præstet, meritò inter nouæ legis Sacramenta est enumerandum. Vnde ex sententia Concilij, id quod est verè, & propriè matrimonium, est verè, & propriè Sacramentum. Imò ex opposita sententia sequeretur contra Tridentinum, quod, loquendo propriè, esset verum dicere, id quod est verè, & propriè matrimonium, non esse verè, & propriè Sacramentum; & è contra, quod non est verè, & propriè matrimonium, esse verè, & propriè Sacramentum. Dicere autem Tridentinum loqui ibi impropriè, & latè, admitti non debet; quia in doctrinalibus, & dogmaticis, qualia sunt prædicta, non admittuntur à Theologis locutiones impropriæ, & latæ; sed propriæ, & rigorosæ sumuntur in definitionibus Conciliorum. Aliàs enim omnes Conciliorum definitiones possent eludi. Et sanè, cùm Baptismus, & Pœnitentia non tantùm impropriè, & latè sint Sacramenta; sed etiam propriè, & secundùm suam rationem formalem strictam; non videtur cur etiam matrimonium non sit, & esse debeat Sacramentum propriè, & secundùm suam rationem formalem strictam; nec tantùm impropriè, aut solùm iuxta aliquem sui effectum, vel causam, præsertim cùm Concilia, & Patres eodem modo dicant ipsum matrimonium esse Sacramentum, sicut id dicunt de Baptismo, & Pœnitentia. Quare dicendum est cùm in solo contractu consistat ratio formalis, & propria Sacramenti; in solo illo, & non in vinculo sitam esse formalem, & essentialem rationem matrimonij.

Secundò, posito contractu viri, & vxoris, non potest non poni matrimonium; & eo non posito, nequit poni matrimonium, nec proprium vinculum eius: ergo in illo solo consistit essentialiter matrimonium.

Veriorem iudico sententiam communissimam constituentem essentiam matrimonij, seu matrimonium ipsum in vinculo illo mutuo, quod resultat ex mutuo coniugum contractu. Ita D. Thom. *in* 4. *d.* 27. *q.* 1. *a.* 2. *quæstiuncula* 1. *ad* 2. Bartholomæus Ledesma *de matrimonio, difficultate* 15. Enriquez *lib.* 11. *de matrimonio cap.* 18. *n.* 2. Sanchez *lib.* 2. *disp.* 1. *n.* 6. Gregorius de Valentia *disp.* 10. *q.* 1. *p.* 1 & alij. Probatur efficaciter. *Primò*, quia contractus est causa efficiens matrimonij absolutè sumpti: ergo illud nequit consistere in contractu ipso. Consequentia euidens est, quia effectus nequit constitui formaliter, & essentialiter per causam effectiuam, quæ extrinseca est. Antecedens manifestè ostenditur ex Concilio Florẽtino, vbi Eugenius IV. in Decreto suo post Florẽtini Concilij sessionem vltimam, expresse ait, mutuum coniugum consensum per verba de præsenti, vel similia signa externa expressum, esse causam efficientem matrimonij. Cumque manifestum sit, nihil posse esse causam efficientem sui ipsius; euidens est consensum prædictum, qui à Pontifice dicitur efficiens causa matrimonij, non posse esse causam formalem, & intrinsecam matrimonij. *Secundò*, matrimonium est quid permanens durans totius vitæ coniugum tempore; sed vinculum solum durat morale, & non contractus, qui citò transit: ergo in solo illo vinculo, & non in contractu, consistit formalis, & essentialis ratio matrimonij. Respondebis, non solùm vinculum, sed etiam contractum durare sufficienter toto vitæ tempore, non quidem physicè, sed moraliter. Sed contra est: nam matrimonium sumptum pro vinculo est quod realiter moraliter permanet, sicut vinculum status religiosi censetur in Religioso moraliter permanere. Non verò censetur moraliter permanere contractus præteritus; quia iste nullo modo influit moraliter in vinculi conseruationem, ac indissolubilitatem: solùm enim fuit causa efficiens moralis ipsius vinculi positionis, sed non est causa conseruatiua illius; hæc enim est ipsum ius naturale, vel institutio Dei, de quo suprà *disp.* 18. Vnde obseruandum est hac in parte discrimen vinculi matrimonij ab aliis vinculis aliorum contractuum ciuilium: hæc enim cùm sola contrahentium voluntate soluantur, censentur conseruari à contractu præterito non retractato; & ideo ille contractus censetur moraliter permanere, quia influit moraliter in ipsius vinculi permanentiam. At vinculum matrimonij permanet indissolubile suapte natura; vel ex Dei institutione, omnino independenter à contractu præterito, à quo tantùm dependet in fieri, non in conseruari. *Tertiò*, sine vllo consensu coniugum præcedente potest essentialiter consistere matrimonium,

monium, eo solo quòd adsit inter virum, & fœminam prædictum vinculum: ergo in solo isto vinculo, & non in contractu consistit essentia matrimonij. Antecedens probatur, quia potest Deus per se solum efficere, vt vir & fœmina sint coniuges producendo moraliter inter eos vinculum, dando nimirum eis mutuum ius, & dominium in corpora ipsorum sine vllo contractu, & consensu coniugum, vt manifestè ostendam *disput. seq. sect. 6.* ergo matrimonium absolutè, & generaliter acceptum, prout quid naturale est commune omnibus gentibus, seclusa semper ratione Sacramenti, quæ solùm est propria Legis nouæ, est vinculum prædictum, quod semper manet ac perseuerat, & essentialiter constituit statum ipsum matrimonialem, qui transacto contractu persistit.

5 Ad argumenta opposita.

Ad primum, concedo libenter, non vinculum, sed matrimonij contractum esse verè, ac propriè Sacramentum: quia nequit esse Sacramentum id quod permanens est, nempe vinculũ, sed id quod transiens est, qualis est prędictus coniugũ consensus per verba de præsenti, vel similia externa signa manifestatus; cùm omnes Theologi vnicum agnoscant Eucharistiæ sacramentum permanens. Quare id quod est formaliter, & essentialiter matrimonium, non est Sacramentum, sed id quod est causaliter matrimonium. Neque id opponitur decreto, vel doctrinæ alicui Tridentini, quia constat ex communi sensu, & modo loquendi Theologorum, sumi propriè, & verè matrimonium, non solùm prout est vinculum permanens, ac moraliter perseuerans in coniugatis vsque ad mortem, sed etiam prout est quid transiens, seu sub ratione contractus. Nam Eugenius IV. in Decreto suprà memorato loquens de matrimonio propriè, & in rigore, illud vtroque sensu sumpsit. Pro contractu enim, seu mutuo coniugum consensu externo accepit, cùm dixit, septimum Ecclesiæ Sacramentum esse matrimonium: pro vinculo verò cùm addidit, consensum illum exteriùs expressum esse causam efficientem matrimonij. Quare non impropriè, & latè, sed propriè, & verè locutum est Tridentinum, non secus ac Florentinum, cùm dixit matrimonium esse verè, & propriè Sacramentum. Adde sicut sponsalium nomen sumitur propriè in iure, non solùm pro contractu sponsalitio, sed etiam pro matrimonio, vt ostendi suprà *disp. 1. sect. 1.* Ita pariter & matrimonij nomen propriè accipitur in eodem iure, pro contractu inter coniuges inito, & etiam pro vinculo, sicut & pro coniugio.

6 Ad secundum, respondeo, posito illo contractu, tanquam causa effectiua, poni matrimonium; & eo non posito, naturaliter non poni; non verò posito contractu, tanquam causa formali, & intrinseca poni matrimonium; hoc enim formalissimè, & essentialiter sumptum vinculum est prædictum, & non aliquid aliud.

SECTIO II.

An vinculum matrimoniale sit relatio rationis, vel realis, aut potiùs determinatio extrinseca moralis.

1 Scotus *in 4. dist. 26. q. vnica*, & Sotus *in 4. d. 27. q. 1. a. 1. ad 2.* quos sequitur noster Rebello *lib. 1. quæst. 1.* censuerunt vinculum, quo formaliter sunt coniuges vniti, in quo diximus situm esse matrimonij essentiam, esse relationem rationis. Probant, quia tale vinculum oritur ex contrahentium consensu, qui cùm sit immanens, nihil in re ipsa ponit, seu producit: ergo solum est ens rationis. Firmant, quia ratio illa vinculi matrimonialis est quædam denominatio, quæ nihil reale est intrinsecum in re denominata, nempe in coniugatis, includit tamen opus rationis; quia denominare pertinet ad rationem, quæ denominat: ergo prædictum vinculum, est ens rationis relatiuum.

Sanchez verò *lib. 2. disp. 1. num. 7.* secutus Enriquez, & alios, sentit esse relationem realem. Probat, quia coniunctio respicit vtrumque coniugem, & fundatur in actione externa, & reali, videlicet in contractu externo; non enim sufficiens est consensus internus: ergo.

Dico *primò*, vinculum matrimonij nullo modo esse posse relationem rationis. Ita communiter ferè omnes recentiores. Ratio est, quia relatio rationis non datur absque fictione intellectus; non enim habet esse, nisi dum actu cognoscitur, & fingitur ab intellectu. At positis legitimis contrahentium consensibus, nihil prorsus intellectu fingente, resultat vinculum matrimonij; vnde & ipsum matrimonium datur à parte rei citra omnem fictionem, & verè permanet; ergo non est relatio rationis. Firmatur idem, ac explicatur: nam intellectus noster, dum cognoscit vinculum matrimoniale in coniugatis, tametsi habeat fundamentum concipiendi, & confingendi in illis aliquem respectum intrinsecum, qualem alij effectus solent habere in ordine ad suas causas; potest tamen vinculum illud verè concipi, & explicari à nobis absque vllo respectu rationis, quatenus est denominatio quædam moralis, prout re vera est in se ipsa, & est denominatio extrinseca rebus denominatis, nempe coniugibus. Quemadmodum enim quando concipio parietem videri à Petro, non necessariò concipio, aut fingo in pariete aliquid intrinsecum, per quod sit visus, sed concipio visionem transeuntem ad parietem, & parietem terminatum ad actum visionis. Similiter etiam, quando concipio in Baptismo ablutionem esse institutam, vt sit signum gratiæ, non concipio, aut fingo aliquid intrinsecum in ablutione, per quod significet gratiam, sed concipio institutionem Dei extrinsecam ablutioni, à qua denominatur extrinsecè esse signum gratiæ. Ita similiter, quando concipio vinculum matrimoniale Petri, & Franciscæ, non concipio aliquid intrinsecum in illis, per quod sint coniugati, sed concipio contractum matrimonialem inter eos initum, à quo moraliter processit morale vinculum extrinsecum, quod est inter illos. Et certè Deus, & Angeli absque vlla fictione cognoscunt prædictum vinculum coniugatorum, neque coguntur vt id cognoscant, fingere in coniugatis aliquam virtutem intrinsecam, quâ sint ligati. Et nos ipsi experimur hunc modum cognoscendi in nobis; possumus enim considerare parietem denominari extrinsecè à visione, absque eo quòd fingamus hoc esse intrinsecum parieti; & ablutionem denominari extrinsecè ab institutione diuina signum gratiæ, absque eo quòd fingam, hoc esse intrinsecum, & inhærens ablutioni. Sic ergo consideratur vinculum matrimoniale, denominari quidem extrinsecè à contractu coniugum præterito, absque eo quòd mente fingatur illud esse quid intrinsecum in coniugatis. 2

Dico *secundò*, prædictum vinculum non esse relationem realem. Patet manifestè, quia in contrahentibus matrimonium non est fundamentum natu- 3

rale physicum, & reale, sed solùm morale. At morale, cùm potius ex libera hominum voluntate, ac instituto pendeat humano, quàm ex propria rerum naturali conditione, non ponit in eisdem rebus quippiam naturale; ergo non facit eas inter se naturaliter, ac re ipsâ physicè dependentes, vel ordinatas, ac proinde fundare nequit relationem realem. Quo simili argumento clarè ostenditur prædictum vinculum non esse modum realem: quia modus realis postulat causam realem physicam illius productiuam, quam non habet matrimonium, sed moralem solum.

Dico *tertiò*, vinculum matrimonij nihil aliud esse, quàm denominationem extrinsecam moralem, quâ coniuges denominantur vniti inseparabiliter, prouenientem à consensibus, quibus tradiderunt sibi mutuò dominium suorum corporum. Ita communis Theologorum doctrina. Ratio est, quia consensus contrahentium solùm sunt causa moralis huius vinculi; non aliter ac votum emissum à Religioso est causa moralis, cur teneatur illud obseruare; atque adeò sicut Religiosus denominatur obligatus, & vinctus extrinsecâ denominatione morali à solo actu morali vouendi præterito, ita coniuges denominantur vincti, & obligati à solis consensibus præteritis, & consequenter vinculum istud erit denominatio à propriis consensibus proueniens moralis; indissolubilis tamen suapte naturâ, vel ex Dei institutione, ac independens in conseruari ab illis.

5 Ad argumentum *primæ sententiæ*, iam explicatum est, quo pacto vinculum sit denominatio extrinseca, nihil ponens reale intrinsecum, quin sit relatio rationis. Ad confirmationem, vt omnis è medio tollatur æquiuocatio, duplex est distinguenda denominatio; alia enim est formalis, & alia obiectiua. Formalis denominatio est, ipsa prædicatio, seu propositio formalis, quâ prædico vnum de alio: denominatio obiectiua, est ipsum obiectum, quod per formalem prædicationem concipitur. Denominatio ergo formalis est opus rationis, vt constat, cùm non possit fieri, nisi à ratione; non est tamen ens rationis, quia non est aliquid fictum à ratione, sed est verum ens reale, nempe actus intellectus, qui est qualitas vera, realis, & positiua. Denominatio ergo obiectiua, in præsenti materia, sunt vera entia realia, nempe contractus coniugatorum præteritus, ex quo resultat vinculum coniugale, quod est quid reale extrinsecum morale, modo explicato.

6 Ad *secundam sententiam* iam dictum est, vinculum prædictum fundari in contractu externo, tanquam in causa, & fundamento morali; ex quo cùm sit quid morale, nequit resultare quidpiam naturale intrinsecum, ac physicum respectiuum.

SECTIO III.

An vinculum matrimonij sit mutuum ius, & dominium corporum, & quale illud sit?

1 Ratio dubitandi est, quia fieri potest vt coniuges non teneantur sibi mutuò reddere debitum, nec possint: nam si consummato matrimonio de vtriusque consensu profiteantur religionem, adhuc manet vinculum matrimonij inter illos, sine vllo tamē iure, & dominio petēdi, & reddēdi debitū; ergo. Firmatur, nam permanente vero, ac valido matrimonio potest coniux abdicare à se prædictum dominium, quia coniugum alter potest alteri se obstringere ad actum cōiugij nunquam exercendum, & ad nunquam petendum debitum, quo casu si petat postea, & exerceat, grauiter peccabit; non ergo videtur posse matrimonium consistere in tali iure, & corporum dominio.

Dico *primò*, non videri negari posse vinculum matrimonij ex mutuis consensibus viri, & fœminę prouueniens, consistere necessariò, ac essentialiter in mutuo iure, & dominio corporum radicali. Id satis expresse significauit Paulus 1. *ad Cor.* 7. sic dicens, *Mulier sui corporis potestatem non habet, sed vir; similiter autem & vir sui corporis potestatem non habet, sed mulier.* quibus verbis explicuit Paulus vinculum matrimonij per mutuam corporum potestatem, seu ius, ac dominium illorum. Et ratio est, quia prædictum vinculum resultans ex consensu mutuo, & traditione, & acceptatione mutua corporum præterita, nequit consistere in obligatione proxima reddendi debitum: nam hæc præsupponit verum, ac reale ius, & dominium mutuum corporum in ordine ad prolis generationem, ex quo oritur obligatio mutua in vtroque coniuge reddendi debitum: ergo vinculum illud, quod est essentialiter matrimonium, nihil aliud esse potest, quàm ius mutuum, & radicale dominium corporum. 2

Dico *secundò*, in matrimonio prædictum ius, seu mutuum corporum dominium radicale, esse rigorosum & strictæ iustitiæ. Ita omnes. Ratio est, quia tale ius, & dominium nascitur ex legitimo, & valido matrimonij contractu inter eas personas inito, quarū quælibet est simpliciter sui iuris, & potestatis, in ea re, seu materia, de qua cum altera contrahit; ergo tale ius, est ius simpliciter, seu strictæ iustitiæ. Firmo, quia actus ex illo iure, & dominio debitus est rigorosæ, & strictæ iustitię proprius; ex hac enim iustitia debetur redditio debiti, per se loquendo. Vnde si istud debitum ex prædicto iure exigenti coniugi non redditur ab altero, peccatum iniustitiæ à nō reddente contra hanc iustitiam committitur: ergo euidens est tale mutuum ius, & dominium esse strictæ iustitiæ. 3

Dico *tertiò*, prædictum ius, & dominium corporum esse ius in re, & non esse ius ad rem. Hoc etiam est certum apud Doctores. Pono ius acceptum pro legitima potestate, seu dominio proprietatis, vt modò accipitur, solere à Doctoribus communiter diuidi ex parte termini, quem respicit, in ius ad rem, & ius in re. Ius ad rem dicitur quod non tribuit actionem in rem, sed tantùm in personam: tale ius est quod Petro, v. g. competit per emptionem, vel alios contractus, ante traditionem rei. Si enim res illa alteri vendatur, & re ipsa tradatur, manet illi, nec potest Petrus illam vendicare, quia non erat res illi obligata, sed tantùm habet actionem personalem in eum, qui illum fraudauit. Ius in re dicitur, quod tribuit actionem realem, seu quod rem obligatam habet; tale est, quod habetur per emptionem, & alios contractus, secutâ rei traditione. Quo præmisso probatur dictum: nam ius in re est ius circa rem aliquam, cui res ipsa deuincta est; dicitur verò res deuincta iuri alicuius, quæ personæ tale ius habenti ita addicta est, vbicumque locorum ea res sit, & cuiuscumque in manus venerit, & repetendi à quocumque qui eam acceperit, & iste eam illis restituendi. At ex vi contractus matrimonij initi, quilibet contrahentium ita corporis sui dominium alteri tradit, vt eorum quilibet circa alterum, seu circa corpus alterius, tale comparet ius, vt alter alteri sit mutuò deuinctus, tanquam res propria eius, vbicumque sit. Igitur tale ius, & dominium corporum verè est ius in re. Firmatur, nam 4

ex

ex vi contractus venditionis, & emptionis inter duos celebrati, si fiat mutua traditio rei venditæ, & pretij pro ea persoluti, verè adquiritur ius in re circa rem illam, & circa pretium: ergo similiter, cum ex vi contractus matrimonij fit mutua donatio, & traditio, & acceptatio corporum, ius in re mutuum circa vtriusque corpus adquiritur. In quo valde differt matrimonium ab sponsalibus: nam sponsalia in ordine ad corpora sponsorum, solùm dant ius ad rem; matrimonium verò, ius in re strictum, & rigorosum.

5 Ad rationem dubitandi, conceditur antecedens, inde verò nihil sequitur contra nostram doctrinam. Nam per professionem non destruitur illud ius & radicale dominium, sed solùm impeditur, ne prodeat in actum. Vnde manet illud ius, non vt liberum, seu expeditum ad actualem coniugij vsum, vel ad copulam carnalem, sed vt ligatum, & impeditum per votum castitatis emissum in professione. Ex quo fit, vt si copula inter eos haberetur, non esset fornicatio, quia non esset accessus ad non suam, sed esset sacrilegium contra votum, & ius à Deo per tale votum adquisitum. Quare, si impedimentum voti per dispensationem Papæ tolleretur, statim maneret illud ius & dominium omnino liberum, & expeditum ad copulam. Ad confirmationem, negatur, permanente vero, ac valido matrimonio, posse coniugem abdicare à se ius, & dominium radicale, cùm in hoc consistat essentialiter vinculum matrimonij coniugale. Potest quidem matrimonium validum esse, & nullam esse ex pacto, vel voto obligationem proximam formalem reddendi debitum; tamen vinculum maritale consistens in mutuo corporum dominio semper persistit, quia potest transferri dominium directum corporum, non transferendo dominium vtile quoad vsum, vt magis constabit ex dicendis in sequentibus.

Sectio IV.

An Vinculum consistens in mutuo radicali corporum dominio, spectatâ eius naturâ, includat ordinem ad copulam, vel vsum coniugalem.

1 HÆc & sequens difficultas discutienda est, vt plenè intelligatur quidditas, & natura prædicti iuris, & dominij radicalis, in quo diximus situm esse rationem formalem vinculi matrimonij. Procedit quæstio inspectâ natura, & ratione formali matrimonij secundùm se. Nam ex parte intentionis contrahentium quid sit dicam *sectione sequenti*.

2 Ratio dubitandi circa præsentem difficultatem, est, quia sicut post contractum vinculum matrimonij, saluâ & integrâ substantiâ, & essentiâ illius, potest tolli ius petendi debitum, hoc est, perpetuò impediri: nam possunt coniuges se priuare iure petendi, vel ex mutuo pacto, vel ex voto castitatis, vel ex professione religionis, manente in eis dominio in corpora, & radicali facultate ad copulam perpetuò impedita: ita à principio cùm tale vinculum initur, fieri potest saluâ substantiâ matrimonij, vt nimirum possit quis tradere alteri dominium sui corporis perpetuò impeditum: ergo in eo casu tale dominium non haberet ordinem & respectum ad filiorum procreationem: ergo neque ad copulam, cùm sit omnino impedita.

3 Dico *primò*, certum esse copulam non esse partem essentialem matrimonij vt vinculum est resultans ex contractu. Dictum est omnium Theologorum *in* 4. *dist.* 30. Probatur, tum ex Nicolao Papa *in cap. sufficiat.* 27. *quæst.* 2. vbi expressè decernit, solum mutuum consensum, quo coniuges adinuicem sibi tradunt ius, & potestatem in sua corpora, facere matrimonium: ergo causa efficiens matrimonij, hoc est, vinculi coniugalis, est mutuus consensus expressus: ergo ante consummationem, solo consensu legitimo matrimonium resultat. Tum ex Concilio Florentino *in decreto Eugenij*, vbi quoque decernit matrimonium perfici mutuo consensu, qui sine dubio copulam antecedit. Et ex Tridentino *sess.* 24. vbi distinguit matrimoniũ ratum à consũmato, & supponit illud esse verum matrimonium. Et idem habet communis traditio, & consensus Ecclesiæ. Tum quia certum est matrimonium in Paradiso & in statu innocentiæ verum fuisse inter Adam, & Euam, vt statutum fuit à Bonifacio VIII. *cap. vnico, de voto, in* 6. Et satis colligitur ex illis verbis Christi Domini *Matthæi.* 19. Nónne legistis, quia qui fecit eos ab initio, masculum & fœminam fecit eos. At constat in statu innocentiæ, & in Paradiso illo terrestri carnalem copulam non habuisse. Nam quòd Adam cognouerit Euam, dicitur *Gen.* 4. postquam eiectus fuerat cum ea de Paradiso. Igitur verum & legitimum matrimonium non includit essentialiter copulam. Quare sicut in rebus, quæ vsu non consumuntur, dominium distinguitur ab vsu, & absque illo haberi potest; ita in matrimonio potest dari potestas & dominium in corpus coniugis absque vsu copulæ carnis.

Dico *secundò*, copulam non esse partem integralem matrimonij, seu vinculi resultantis ex contractu. 4
Ita omnes. Et ratio est, quia, vt sentiunt Doctores in materia de contractibus, vsus rei traditæ in nullo contractu pertinet ad essentiam, vel integritatem contractus, vt est per se manifestum in emptione, venditione, & aliis similibus: ergo neque in matrimonij contractu: ergo multo minùs integrabit ipsius contractus effectum, nempe vinculum ipsum.

Dico *tertiò*, matrimonij vinculum ex se, & ex sua 5
ratione formali non posse esse, neque intelligi absque ordine, seu connotatione ad copulam. Ita Scholastici omnes. Et ratio est, quia nequit vinculum prædictum consistere in sola coniunctione animorum per dilectionem, & habitationem, quia aliàs posset inter fratrem, & sororem, imò & inter duos fratres iure ipso naturali esse matrimonium, cùm possit esse inter illos animorum societas in charitate ad perpetuam habitationem: ergo ideò inter illos nequit matrimonium esse, nec intelligi, quia ipsa matrimonij coniunctio, seu vinculum ipsius suapte naturâ ad hoc est, vt filij generentur; ergo matrimonium secundùm se ordinem habet ad copulam secundùm carnem. Firmo, quia si in sola animorum coniunctione per charitatem, & habitationem consisteret matrimonium; verum non esset quod habetur *Gen. cap.* 1. *&* *Matth.* 19. Propter hanc relinquet homo patrem, & matrem, & adhærebit vxori suæ. Nam propter huiusmodi vinculum tantùm, neque natura, neque charitas ipsa prohiberet cum alio coniungi, quin potiùs ad manendum cum patre, & matre, & eos diligendos inclinaret, nisi talis esset coniunctio, propter quam iure optimo relinquitur pater, & mater; qualis est coniunctio maritalis per ordinem ad copulam carnalem. Roboro magis dictum; nam in matrimonio, sicut in quouis alio contractu, in quo res datur, & accipitur, duo sunt: alterum est translatio dominij, quæ est potestas radicalis, & facultas vtendi re illa; alterum est vsus ipsius rei. Prius est radix posterioris, & ita ad illud suapte natura refertur. Igitur in matrimonio, in quo ratione contractus matrimonialis datur, & accipitur

pitur corpus, duo hæc inueniuntur, nempe tranſlatio dominij corporum vnius in alterum, quæ ſuapte naturâ refertur ad vſum, & conſuetudinem coniugalem ſecundùm carnem, & eſt vſus ipſe coniugalis, ſiue copula. Illa ergo radicalis facultas in matrimonio ad vtendum, ita vt ſi vtatur non accedat ad alienum corpus, nec fornicatio ſit, nec iniuſtitia, eſt in quo conſiſtit matrimonij natura, & eſſentia.

6 Reſpondebis, poſſe intelligi rationem matrimonij ſine ordine ad copulam, per ſolam animorum coniunctionem cum obligatione ad non vtendum corpore alterius coniugis, vel ad non ſumendam alteram partem in coniugem, viuente priori parte. Sed contra eſt, quia iſta obligatio negatiua non ſumendi aliam in coniugem, viuente prima parte, non poteſt eſſe eſſentialis, ſeu omnium prima in matrimonio, quia neceſſariò ſupponere debet aliam priorem obligationem reſultantem ex tranſlatione dominij corporum vnius in alterum; hæc autem ſuapte natura refertur ad vſum, & conſuetudinem coniugalem ſecundùm carnem: ergo nequit intelligi natura, & eſſentia matrimonij ſine ordine, & connotatione ad copulam carnalem. Adde in lege veteri polygamiam non tantùm fuiſſe permiſſam, ſed licitam; ergo erat tunc matrimonium ſine vlla obligatione non ducendi alteram coniugem viuente primâ: igitur neque eſſe, neque intelligi poteſt natura & eſſentia matrimonij ſine ordine, & cõnotatione ad copulam. Et certè cùm vinculum matrimonij prædictum eſſentialiter ſit mutuum corporum dominium in ordine ad prolis propagationem, vt eſt commune Doctorum, & omnium proloquium; neceſſariò fertur intrinſecè in copulam, ac proinde matrimonium de ſe, ſuapte natura ad talem copulam ordinari neceſſe eſt.

7 Dico *vltimò*, tametſi nequeat intelligi matrimonij vinculum abſque ordine, & connotatione ad copulam; poſſe tamen intelligi, vt eam connotet perpetuò impeditam, non per ſe, ſed ex aliquo accidente. Ita ſentiunt Maior *in 4.d. 30.q.4.§.1.* in ſeptima ratione ſuæ concluſionis, Paludanus *in 4.d.30.q.2.a. 1. concluſ. 2. n.6.* ſupplementum Gabrielis *in 4.diſt. 28. q.1.a.3. dub.1.* & optimè Vaſquez *tom.2. in 3.p. diſp. 125.cap.7.n. 81. & ſequentibus.* Idem etiam attingit Suarez *tom.2.in 3.p.diſp.7.ſect.1.§. Ad ſecundam confirmationem.* Contrarium ſenſit Almainus *in 4.diſt, 3.q. 2.§. dicunt alij.* Quia impoſſibile ipſi videtur, vt quis habeat dominium alicuius rei, quin aliquo tempore, aut modo ipſa vti poſſit, cùm dominium ſit poteſtas & facultas vtendi re; fruſtrà autem videatur poteſtas & facultas, quæ nunquam in actum prodire poſſet. Cæterùm hoc non obſtante, verum eſt noſtrum dictum propoſitum. Quod vt rectè intelligatur & probetur, notandum eſt, duobus modis poſſe impediri perpetuò vſum alicuius rei; vel ex rigoroſa iuſtitia, ita vt ſi quis ea vtatur, faciat contra iuſtitiam ſtrictè ſumptam, vel etiam poteſt impediri perpetuò ex alia virtute, vel ex virtute religionis, vel fide promiſſionis, vel ex deuotione, vel ex accidenti aliquo. Dico igitur prius impedimentum non poſſe intelligi cum matrimonij vinculo, bene tamen poſterius. Quod ſic probo. Nam intelligi nequit vinculum matrimonij ſine tranſlatione dominij corporum, vt conſtat; at nequit ſtare, neque intelligi impedimentum perpetuum vſus ipſorum, ita vt ſi quis illis vtatur, faciat contra rigoroſam iuſtitiam, cum tranſlatione dominij. Patet, quia non poſſet in eo vſu eſſe peccatum contra iuſtitiam rigoroſam, niſi eſſet vſus rei alienæ; implicat autem dominium corporum eſſe tranſlatum, & rem eſſe alienam; atque ideò matrimonium nequaquam iniri poteſt ſub ea conditione, vt debitum non exigatur, ſi ita intelligatur, vt talis vſus eſſet peccatum fornicationis, aut adulteri. Quod autem intelligi poſſet à principio transferri dominium corporum, impedito perpetuo vſu ex alia virtute, vel ex ſola fidelitate erga coniugem, promittens ſe nunquam debitum ab ea petiturum, vel ex fidelitate erga Deum ratione voti caſtitatis, patet manifeſtè: quia ſi aliqui cõiugati iã conſũmato matrimonio, quò vel emitterét votum caſtitatis, vel ad religionem tranſierint, & profeſſionem facerent, perpetuò eſſent impediti ab vſu matrimonij per accidens ratione voti caſtitatis, vel profeſſionis emiſſæ, & tamen eſſent verè coniugati: ergo rectè intelligitur idem à principio cùm vinculũ matrimonij initur, cùm ſit eadem ratio. Firmo, quia videmus in noſtra Societate in Religioſis, qui tantùm emiſerunt tria vota ſimplicia ſubſtantialia, tranſacto Nouitiatus biennio, manere dominium ſuorum bonorum, impedito tamen vſu illorum perpetuo, per votum paupertatis. Id quod in Religioſis profeſſis prioribus ſeculis contingebat, vt volunt multi graues Doctores, qui retento dominio rerum carebant vſu perpetuo per votum paupertatis. Vnde modò prædicti Societatis religioſi nequeunt aliquâ re ſuâ vti ſine licentia Præpoſiti, aut Rectoris; adeò vt ſi aliqua re vterentur, peccarent, non quidem peccato furti contra iuſtitiam; nam veri domini ſunt, ita vt contractus ſine ſuperioris facultate celebrati de ſuis rebus, validi cenſeantur; ſed peccato ſacrilegij contra religionem ratione voti priùs nuncupati: ergo etiam ſimiliter idem dicendum in noſtro caſu.

Ex quo patet ſolutio ad rationem dubitandi initio adductam, concedendo antecedens, & conſequentiam primam; negando verò ſecundam conſequentiam. nam ex vltimo dicto iam conſtat in eo caſu tale dominium habiturum ordinem, & reſpectum ad filiorum procreationem, & ad ipſam copulam; cùm hæc, etiam in illo caſu, non eſſet per ſe impedita ex virtute caſtitatis; quoniam hæc duo nequeunt ſimul ſtare, vt nimirum transferatur dominium corporum, & illud non excuſet à peccato fornicationis, vt iam explicatum eſt; eſſet tamen impedita per accidens ex voto caſtitatis, vel ex mutuo pacto. 8

SECTIO V.

An in matrimonio, ex parte intentionis adiunctæ contrahentium requiratur ordo in copulam.

BAſilius Ponce ex profeſſo defendit *lib.1. de matrimonio cap. 18. num. 7. & ſequentibus*, vt validè contrahatur matrimonium non requiri ex parte contrahentium etiam implicitum conſenſum in copulam. Idem docet noſter Sanchez *lib.2. de matrimonio diſp. 28.n.4.* vbi diſtinguit finem implicitum ex parte contractus, & conſenſum implicitum ex parte contrahentis, & ait illum requiri implicitum in copulam ex parte contractus, non verò ex parte contrahentis. 1

Probat hanc ſententiam Baſilius

Primò aliquibus D. Auguſtini teſtimoniis, dicentis, ſolam animorum coniunctionem amicabilem, & germanam ſine commixtione carnali ſatis eſſe ad verum matrimonium, atque adeò poſſe conſiſtere veram rationem coniugij ſine ordine ad commixtionem carnalem.

Secundò, matrimonium contractum ſub conditione

ne expressâ castè viuendi validum est, atque legitimum & licitum: ergo verum esse matrimonium potest absque consensu in copulam; aliàs enim tale matrimonium esset peccatum contra castitatis votum. Firmatur, quia post castitatis votum, velle nubere, aut nubere, damnabile est, vt docuit Augustinus *lib. de bono viduitatis c.* 8 & habetur *in cap. nuptiarum bonum 27. q.* 1. non longè à principio, his verbis. Quà expetitâ, & electâ (nempe viduitate, & voti debito oblata,) iam non solùm capessere nuptias, sed etiamsi non nubant, velle nubere damnabile est. Vbi clarè conspicitur damnabile esse post castitatis votum velle nubere, aut nubere, non alia de causa, nisi si celebretur in ordine ad copulam ex parte contrahentis, quam post votum non potest habere sine peccato, aut, quia se exponat periculo illam habendi.

Tertio idem probatur in matrimonio impotentis cum impotente, cognita impotentia, quod validum est; & tamen qui contrahit cum impotenti cognitâ impotentia, nullatenus potest in copulam consentire, cùm impossibilis sit, atque adeò debet contrahere sub conditione castè viuendi: ergo.

Quarto, ad essentiam matrimonij solùm requiritur quòd sit mutua coniunctio in indiuiduam vitæ societatem cum diuersitate sexus; sed totum hoc reperiri potest in matrimonio contracto sine vllo ordine ad copulam ex parte contrahentis: ergo sine tali ordine validum constare potest matrimonium. Maior probatur ex generali ratione contractus, in quo est traditio dominij. Vbi dominium distinguitur ab vsu, & potest esse contractus circa materiam dominij sine vllo ordine ad vsum, & etiamsi aliàs deficiat vsus: tā enim vsus, quàm dominium potest esse vnumquodque separatim integra materia contractus. Vnde duplex dominium in fundo, verbi gratia, distingui solet, vnum directum, ac proprietatis, alterum vtile, quod pertinet ad vsumfructuum: ergo similiter in matrimonio nihil repugnat, esse matrimonium, in quo sit mutua coniugum traditio, & dominium directum, ac proprium, sine vllo tamen ordine ad vsum, & copulam ex parte contrahentium.

Vltimo, inter beatissimam Virginem, & Sanctum Iosephum fuit verum matrimonium, illudque fuit celebratum post emissum votū castitatis ab vtroque: ergo non potuit esse cum consensu in copulam, etiam implicito, ex parte contrahentis. Pro rei explicatione

2 Notandum *primo*, in matrimonio obiectiuo esse tria distinguenda, *primum* id quod est ipsi essentiale. *Secundum*, id quod est proprietas eius. *Tertium*, id quod est effectus quasi mere contingens ipsius. *Primum*, iuxta nostram sententiam situm est in vinculo maritali consistente in mutuo corporum dominio, seu, quod idem est, in dominio proprio fideli, & indissolubili corporum. *Secundum*, situm est mutuis obligationibus seruandi fidem, nempe non cognoscendi alterum, & reddendi debitum copulæ, si petatur ab alio coniuge. *Tertium* tandem, situm est in ipsa copula.

3 *Secundo* notandum ex prædictis obligationibus, consequentibus essentiam matrimonij, mutuam obligationem negatiuam seruandi fidem, id est, non cognoscendi alienum, esse inseparabilem proprietatem, siue talis obligatio sit radicalis, siue formalis, & actualis, vt est certum. nam hæc tendit ad hoc vt nullo modo committatur adulterium. Vnde obligatio fluit necessariò, nec potest à matrimonio separari: hæc enim iure naturali, diuino, & humano omnino inseparabilis est, nec proinde in potestate coniugum est vt remittatur.

4 *Tertio* notandum mutuam obligationem positiuam seruandi fidem, id est, reddendi debitum, siue copulam, si ab altero coniuge exigatur, esse duplicem, aliam radicalem & aptitudinalem, seu remotam; aliam formalem proximam, & actualem; ex quibus prima obligatio radicalis inseparabilis est ab ipso vinculo, seu dominio, neque ab ea differt re ipsâ, nisi ad summum ratione, ob diuersum connotatum, vel tanquam conceptus clarus, vel confusus. Nam eo ipso quòd vni traditur dominium corporis alterius, huic alteri necessariò cōcomitanter, ac inseparabiliter inest radicalis, seu aptitudinalis obligatio respectu illius, cui traditum est dominium. Altera verò obligatio actualis, & formalis separabilis est; fluit enim à natura matrimonij impedibiliter, cùm mutuâ cōuentione separari possit huiusmodi obligatio. Hoc adeò est certum, vt sine magna saltem temeritate non videatur posse negari. *Primò*, quia si coniuges post consummatum matrimonium pari consensu professionē faciāt, neuter habet iam obligationem actualem reddendi propter votum solemne, vt patet ex *cap. cum sis, cap. vxoratus, cap. veniens, de conuers. coniugatorum*: at vinculum matrimonij inter eos adhuc permanet insolubile, vt apertè colligitur ex octaua Synodo, & refertur 27. *quæst.* 2. *can. si quis coniugatus*; vbi definitur adulteram esse vxorem eius, qui religionem professus est, si eo viuente alteri nubat, intellige post consummationem. Tum ex Concilio Tridentino *sess.* 24. *can.* 6. vbi cùm sub anathemate definiat matrimonium ratum, non consummatum per solemnem religionis professionem alterius coniugis, dirimi; à contrario sensu vult colligamus, si consummatum sit, non dirimi. quod etiam habet communis sententia. Præterea ipsi coniuges, etiamsi professionem nōn faciant, si tamen pari consensu votum simplex castitatis emittant, vel voueant mutuò renuntiare iuri petendi debitum, deobligantur mutuò à redditione debiti. Rursus vno coniugum lapso in adulterium, ipso iure alter deobligatur à redditione debiti, ex *cap. significasti*, & *cap. gaudemus, de diuortiis*. In contractu enim non tenetur quis seruare fidem, si alter non seruet eam, iuxta regulam iuris; constante igitur matrimonio tolli potest obligatio actualis reddendi debitum, saltem ex vna parte. Denique hodie more Ecclesiæ contrahentes non habent actualem obligationem reddendi debitum, si alter velit ingredi religionem, nisi post certum tempus ab Ecclesia præfixum, vt Doctores vno consensu asserunt, iuxta *c. ex publico, de conuers. coniugatorum*. Vnde si alter ingrediatur ante consummationem, præcedens matrimonium nunquam sortietur obligationem actualem reddendi debitum alteri coniugi petenti; huiusmodi enim obligatio non consurgit, nisi post terminum temporis lapsum; cùm tamen substantia, & essentia matrimonij ab initio contractus semper sit. Quibus addo, non solùm post contractum matrimonium, sed etiam ante illud ex pacto mutuo contrahentium nunquam se cognoscendi, auferri posse à matrimonio obligationem formalem, & actualem ad copulam, vt constabit ex dicendis sectione sequenti. His prænotatis,

Dico *primò*, ad valorem matrimonij necessariò requiri, vt saltem implicitè consensus contrahentium feratur in obligationem aptitudinalem, seu radicalem reddendi debitum, non solùm ex parte contractus, sed etiam ex parte contrahentium. Ita optimè Rebellus *lib.* 2. *sect.* 4. *n.* 42. Et mihi videtur certum, quia quando duo sunt inseparabila, & necessariò connexa, eo ipso quòd consensus ad vnum explicitè fertur, ad aliud saltem implicitè; iuxta commune illud Philosophorum dictum: *Qui vult formam, vult consequentia ad formam*; sed consensus coniugatorum necessariò 5

cessariò debet ferri explicitè in vinculum coniugale, quia consensus necessariò debet ferri in id quod est de essentia matrimonij, quale est vinculum: ergo necessariò eo ipso ferri debet saltem implicitè ad obligationem aptitudinalem, seu radicalem reddendi debitum, quæ re ipsa inseparabilis est à vinculo, & necessariò connexa cum illo. Firmatur, quia in mutuo corporum dominio sub vinculo coniugali insolubili, in quibus posita est essentia matrimonij, remanet identificata radicalis obligatio ad concubitum, etiam post sublatam obligationem formalem actualem reddendi copulam per mutuam iuris renũtiationem, vel aliam ob causam, in quantum scilicet, si rursus reuocaretur ritè ea renuntiatio, tollerenturque impedimenta, consurgeret illico vtrimque obligatio formalis actualis reddendi debitum, non secus ac post sublatam ab vxore adultera ius petendi, & à marito obligationem reddendi; rursus per remissionem iniuriæ resultat in adultera ius petendi, & in marito obligatio actualis reddendi; ergo in hanc radicalem obligationem necessariò saltem implicitè cõsentire debent coniugati, licèt ab actuali, & formali obligatione dissentiant, quando contraxerunt: quia hæc obligatio radicalis non præiudicat voto castitatis absoluto, imò eo stante, potest coniungi cum contraria obligatione actuali ad non reddendum debitum, quantumcumque petatur; & ex alio capite nequit distingui à vinculo, & dominio, nisi ad summum ratione ob diuersum connotatum, seu ob idem magis, vel minùs expressum, vt suprà notatum est.

6 Dico *secundò*, hinc manifestè sequi consensum, tam ex parte contractus, quàm ex parte contrahentium dicere ordinem, seu connotationem ad copulam. Patet manifestè, quia cùm obligatio radicalis reddendi debitum oriatur necessariò, & inseparabiliter ex vinculo matrimonij, necesse est vt hoc natura sua ordinetur ad prolis propagationem; non enim matrimonij vinculum est institutum, vt sit tantùm coniunctio, & societas inter duos ad vitam traducendam, quia aliàs inter duas fœminas, vel inter duos viros posset dari vinculum matrimonij; debet ergo esse inter virum, & fœminam cum translatione corporum dominij mutua, quorum diuersitas sexus, & potentia generatiua vtrique indicta cum prædicto dominio naturâ sua ordinatur ad prolis propagationem; ergo natura sua connotat copulam sine qua non datur prolis procreatio; consensus igitur tendens in vinculum matrimonij, & in obligationem illam radicalem reddendi debitum, necesse est vt tendat quoque saltem connotatiuè in prolis propagationem, & ad ipsam copulam tanquam in terminum, & obiectum, sine quo propagatio prolis non datur. Firmatur, nam ad matrimonium necessariò requiritur consensus in translationem dominij corporum mutuam: ergo cùm hæc facultas, sicut & translatio dominij corporum referatur ad copulam, necesse est vt idem consensus secundariè, & implicitè, seu connotatiuè connotet ipsam copulam, quia est ad facultatem, & ius ipsius copulæ, vt rectè notauit noster Vasquez *Tom. 2. in 3. partem, disp. 125. cap. 7. n. 79.* Idque necesse est procedat tam ex parte contractus, quàm etiam ex parte contrahentium.

7 Dico *tertiò*, neque ex parte contractus matrimonij, neque ex parte contrahentium requiri ad valorem illius, vt consensus etiam implicitè feratur in formalem, actualem, & proximam obligationem vsus ipsius coniugalis, seu copulæ. Ita Vasquez, & Rebellus *citati*, & communiter omnes Doctores. Et patet manifestè, quia quando duo in re ipsa sunt separabilia, & minimè connexa, & aliquando re ipsâ separantur, non est necesse, vt eo ipso quòd vnum ametur, ametur etiam aliud explicitè, vel implicitè: nam eo ipso quòd duo sunt in se realiter distincta, & minimè inter se connexa, sunt quoque in se, & per se, ac seorsum amabilia; potest igitur vnum expresè amari, quin expresè, & etiam implicitè ametur aliud; sed obligatio formalis, & actualis reddendi debitum est in re separabilis à vinculo matrimonij, & ab obligatione radicali reddendi debitum, vt suprà notaui; ergo eo ipso quo consensus, & contractus contrahentium fertur in vinculum matrimoniale, necesse non est vt explicitè, vel implicitè feratur in actualem illam obligationem formalem reddendi debitum. Quando enim ex amore efficaci vnius implicitè amatur aliud, ideo est, quia hoc aliud est inseparabile à priori, vel cum illo necessariò connexum: at prædicta actualis obligatio reddendi debitum est in re separabilis à vinculo, & minimè cum illo connexa. Firmo ampliùs: nam in ipso contractu matrimonij simul cum vinculo, & obligatione radicali potest simul stare mutuus expressus dissensus petendi, & reddendi debitum: validum enim est matrimonium contractum à duobus voto castitatis adstrictis, & cum renunciatione obligationis reddendi debitum, vt constabit ex professo *sectione sequenti*. Tunc ergo in vsum, & copulam non solùm expresè non consentirent, sed expresè dissentirent, & statuerent nunquam se cognosci turos; ergo.

Dico *vltimò*, superuacaneum esse, & sine fundaméto vllo propositam distinctionem illam adhibitam à Basilio, & à Sanchez de consensu implicito ad copulam ex parte contractus, vel ex parte contrahentium, illumque requiri necessariò ex parte contractus, non verò ex parte contrahentium. Colligitur ex dictis præcedentibus. Nam si illud intelligatur de obligatione radicali, consensus ipse tã ex parte cõtractus, quàm etiam ex parte cõntrahentium dicit necessariũ ordinem ad illam, adeò vt sine illa nequeant subsistere, nec intelligi matrimonij contractus, nec vinculum ipsum. Si verò intelligatur de obligatione actuali formali, nullus ad illam consensus requiritur, neque ex parte contractus, neque ex parte intentionis contrahentium, cùm possit consistere cũ expresso illius obligationis dissensu. Firmatur id amplius, quia cõsensus, qui ex parte contractus matrimonij necessarius est, ex parte quoque contrahentiũ vt sic, necessarius eriã iudicandus est: nam iidem sunt qui consentiunt, & qui contrahunt; & sicut consensus proprius actus est consentientis; ita & contractus est proprius actus contrahentis. Quod autem alicui agẽti ex parte proprij actus necessarium est, etiam ex parte agentis ipsius eidem ipsi verè necessarium est, & esse dicitur: ergo quod necessarium est contrahenti ex parte contractus, ex parte quoque contrahentis necessarium est; neque enim id aliter intelligi, aut concipi potest. 8

Ad argumenta Basilij facilis est solutio.

Ad primum dico in nullo ex illis testimoniis D. Augustini, quæ ab ipso Basilio adducuntur, si benè ponderentur, dixisse Sanctum Doctorem, essentiam matrimonij sitam esse in sola illa animorũ cõiunctione per amorem, seu dilectionẽ, & habitationem; cùm omnes Scholastici tãti Doctoris discipuli in hoc vnũ conspirent, vt matrimonium suapte natura ad consuetudinem, & ad vsum coniugalem ordinem habeat, & connotationem. Quare tantus Doctor, vel vult matrimonium stare posse sine ordine ad actualem obligationem formalem reddẽdi debitum, ex pacto mutuo, vel voto etiam mutuo castè viuendi; quod nos libenter fatemur. Vel intendit, posse contrahi matrimoniũ à senibus habentibus lãguida, ac propè emortua corpora, nec dare operam volentibus rei vxoriæ, nec ab 9

extrinseco

extrinseco potentibus vsum ipsum coniugalem exercere; quod nos etiam concedimus. Vel denique contendit, non solùm post contractum matrimonium posse abstineri ab vsu manente coniugio, sed etiam ante contractum posse amoueri omnem consensum ad proximum vsum, & copulam; quod etiam nos admittimus, vt constabit magis ex dicendis infrà *sect. septima.*

10 Ad secundum, concedo, matrimonium contractum sub illa conditione castè viuendi ex voto, esse verum, ac legitimum matrimonium; tunc verò sic illud contrahentes, consentirent expressè in vinculum, seu mutuum corporum dominium, & implicitè in obligationem radicalem reddendi debitum, non verò in obligationem actualem, formalem, & proximam. Vnde qui sic contraherent, nec possent petere, nec reddere debitum: non enim pugnat voluntas tradendi, vel accipiendi dominium, & non vtendi. Ad confirmationem rectè dixisse Augustinum velle nubere, aut nubere post votum castitatis damnabile esse, quando nimirum adest voluntas, vel periculum vtendi matrimonio, qui vsus ratione voti adiuncti illicitus est, & contra virtutem religionis.

11 Ad tertium, dico impotentes non ab extrinseco, sed ab intrinseco, & suapte naturâ non esse subiecta capacia vinculi coniugalis; ad validè enim contrahendum personæ habiles à natura exiguntur, quæ habilitas ex intrinseca impotentia ad copulam impeditur iure naturali; sicut impeditur iure positiuo per Ordinis susceptionem, per affinitatem spiritualem, & similia. Etenim subiecta matrimonij ita capacia esse debent, vt sublatis impedimentis extrinsecis, siue voti per dispensationem, siue pacti de continendo per mutuã reuocationem, ritè possint habere rem ex vi præcisè præcedentis contractus coniugalis; siquidem, vt dixi, in omni matrimonio suapte naturâ inseparabiliter inest aptitudinalis, seu radicalis obligatio ad copulam licitam coniugalem, quod nemo negabit. Id autẽ inter impotentes natura sua reperiri non potest.

12 Ad quartum, negatur maior: non enim potest omnino excludi ordo ad copulam, saltem in radice propter dominium corporum ordinatum ad illam, quod essentialiter ingreditur naturam, & essentiam matrimonij, vt satis explicatum est. Neque verò huic nostræ doctrinæ obest generalis illa ratio contractus; nã admitto libenter duplex illud dominium in fundo, nego tamen non esse in vtroque verum, & realem ordinem ad vsum fructuum, hoc pacto, vt nimirum dominiũ vtile proximè respiciat vsum fructuũ; directũ verò, seu proprium dicat ordinem ad talem vsum, non quidem proximum, ac immediatum, sed remotum, & in radice, seu in causa, cùm ex hoc dominio directo, seu proprio oriatur aliud dominium vtile.

13 Ad vltimum, satisfiet infrà *sect. septima*, vbi de matrimonio purissimo beatissimæ Virginis cum Sancto Iosepho copiosè agetur.

SECTIO VI.

An validum sit, & consistens matrimonij vinculum, cum conditione vitandi prolem in perpetuum, nunquam exercendo vsum coniugalem.

1 CErtum est apud Doctores, matrimonium initum sub conditione contra substantiam & naturã ipsius, esse inualidum, & nullum. Vt si quis cotraheret sub conditione non transferendi dominium corporum ad vsum coniugalem; vel sub conditione non se obligandi radicaliter ad vsum coniugalem, vel sub conditione non transferendi dominium in perpetuum, sed ad tempus certum. Quia prædictæ conditiones destruunt naturam, & substantiam matrimonij, vt suo loco latè tractabitur. Difficultas, quæ modò controuertitur est, an prædicta conditio in contrahentibus nunquam se cognoscendi, quæ videtur esse cõtra bonum prolis, sit contra substantiam, & naturam matrimonij, & consequenter vitiet illius contractum. Quæ controuersia ideo hîc declaranda est, vt meliùs intelligantur dicta præcedenti sectione.

Ad cuius dilucidationem prænotandum est, prolẽ duplici ter euitari posse ab ineuntibus matrimonium. 2
Primò positiuè, seu contrariè, faciendo aliquid, quod sit directè contrarium generationi prolis, & omnino illicitum, nempe eiiciendo semen extra vas, vel sumẽdo potionem sterilitatis, vel prolẽ enecando per abortum, & similia. *Secundò* vitari potest proles negatiuè, vitando copulam, & numquam se cognoscendo ex pacto, vel voto.

Quo prænotato, certum est apud Doctores, matrimonium initum cum expresso pacto, & conditione vitandi prolem positiuè, seu contrariè, vitiare illud, & esse contra substantiam illius, ac esse inualidum. Ratio est, quia quamuis ex contractu matrimonij non sẽper sequatur actualis formalis obligatio proxima incumbendæ generationi; attamen nascitur semper ex illo obligatio ad nihil agendũ illicitè contra prolis generationẽ, cùm ad hãc positiuè, & naturâ sua matrimonium ordinetur; ergo cum tali obligatione, ac consẽsu ad illam non est compossibilis obligatio vitandi prolẽ positiuè, nisi matrimoniũ vitietur, & reddatur nullũ. Patet consequentia, quia duæ obligationes incõpossibiles, & inter se pugnãtes non possunt esse simul: sed obligatio non vitandi prolẽ positiuè, seu contrariè est incõpossibilis, & naturâ suâ pugnat cum pacto & obligandi vitandi prolem positiuè, & contrariè; ergo huiusmodi obligationes nõ possunt esse simul. Firmatur, quia prædicta conditio est contra proprietatem, seu passionẽ, quæ necessariò, & inseparabiliter consequitur matrimonium; nam ex matrimonio nascitur obligatio inseparabilis ad nihil positiuè efficiendum, quo proles impediatur positiuè, propter abligationẽ radicalẽ dicentem ordinem, & connotationẽ ad vsum cõiugalem, & ad prolem ipsam; ergo prædicta conditio est contra substantiam matrimonij, & destruit illam. Quare sicut in naturalibus natura, & substantia rei ita est necessariò cõnexa cum suis proprietatibus, vt sine illis nequeat esse; & si illis destituatur, connaturaliter desinere esse necesse sit; ita pariter in matrimonio, si destituatur proprietatibus inseparabilibus, vel earũ aliqua, qualis est prædicta obligatio de nihil agendo positiuè, & illicitè contra prolis generationẽ, consistere nõ potest eius substãtia, & natura; & ideo talis cõditio apposita in contractu matrimonij vitandi prolem positiuè, rectè dicitur esse contra substantiã matrimonij, quia illa adiuncta, seu apposita destruitur tota substãtia matrimonij, istudque nullo modo cõsistere potest.

Difficultas igitur est apud Doctores, an cõditio de euitanda prolis generatione, non positiuè, sed negatiuè, nempe non reddendi debitum, nec vnquam petẽdi, & se inuicẽ numquã copulandi, adeò sit cõtra substantiã matrimonij, vt illud vitiet, ac omnino destruat.

Prima opinio affirmat, quæ est grauium Doctorũ, quos refert, & sequitur noster Sanchez *lib. 5. disp. 10. num. 2.* & Enriquez *lib. 11. cap. 4.* Probant *primò*, quia Pontifex *in cap. finali, de conditionibus*, expressè dicit conditionem hanc, si prolem euites, vitiare matrimonium; ergo cùm prædicta conditio sit contra bonum prolis, quia numquã se copulando, seu seruando semper castitatem, impeditur proles, vitiat matrimonium. Neque enim Pontifex attendit, & distinguit, an conditio, quæ est contra bonum prolis, sit honesta, vel turpis, sed tantùm quòd opponatur fini matrimonij: 4

at æquè illi repugnat, siue honesta, siue turpis sit.

Secundò, substantia matrimonij consistit in mutuo iure petendi, & mutua obligatione reddēdi, sed dicta conditio nequit consistere cum iure petendi, & cum obligatione reddendi, quia ex ea conditione oritur vera & realis obligatio reddendi, & oritur priuatio iuris ad petendum: ergo dicta conditio est contra substantiam matrimonij, & illud irritat.

Tertiò, impossibilis videtur translatio corporum mutua, sine aliquo vsu; nam frustrà esset ea potentia ad copulam, quæ nunquam posset absque mortali culpa in actum reduci. Firmatur, quia tale dominium in mutua corpora nullum haberet vsum: ergo esset omnino inutile: ergo etiam nullum.

Quartò, si contrahentes in pactū deducant, & se adstringant nunquam petendi, nec reddendi debitū, manifestè impediunt trāslationē dominij corporū mutui: ergo nequaquā ineunt matrimoniū quod consistit in ea translatione corporum. Antecedens probatur, quia in eo euentu tenerentur non se cognoscere ex iustitia, & ex castitate ratione pacti acceptati, & sub eo matrimonij initi: ergo eâ conditione sic intellectâ nullum transfertur dominium. Patet consequentia, quia hæc duo stare non possunt, vt quis velit transferre dominium, & quòd non excusentur à peccato iniustitiæ, & fornicationis. Qui ergo vellet vt ab eo genere peccati non excusarentur, profectò vellet, vt non fieret translatio corporum, atque adeò vt nequaquam esset matrimonium, quod consistit in ea corporum trāslatione.

Quintò, commune est Doctorum proloquium, aliquid nocere posse matrimonio in initio, cùm contrahitur, quod verè nō nocet, si fiat postea. Hoc autem verificatur de illa conditione, vt non se cognoscant, vel vt nunquam sibi inuicem debitum reddant. Sicut videmus impedimentum dirimens antecedens, matrimonium, illud irritare, & quando matrimonio iam facto superuenit, non dissoluere illud.

Vltimò, impotentes ad vsum matrimonij inualidè contrahunt: sed qui contrahunt cum mutua obligatione seruandi perpetuò castitatem, sunt impotentes: ergo inualidè hoc contrahunt.

Secunda opinio huic opposita, negat eam conditionem nunquam se cognoscendi, & semper castitatem seruandi antecedenter positam repugnare matrimonio contrahendo. Eam sequuntur Paludanus, Abulensis, & Barbatius, relati à Sanchez, Vasquez *tom. 1. in 3. p. disp.* 125. *c.* 6. Rebellus *lib.* 2. *quæst.* 10. *sect.* 3. Coninch *disp.* 24. *dub.* 4. Gaspar Hurtado *disp.* 7. *diffic.* 9. Basilius Ponce *lib.* 3. *c.* 11. *n.* 5. *& seq.* aliique nō pauci ex Recētioribus. Ratio à priori est, quia talis conditio, seu obligatio non est contra essentiam & substantiam matrimonij. Quod inde patet, quia si esset, nec posset cum ea consistere matrimonium iam contractum, quia nihil potest consistere cum eo, quod suæ essentiæ contrariatur: ergo conditiones, siue obligationes, quæ repugnant essentiæ matrimonij, sicut essentialiter repugnant matrimonio contrahendo, ita etiam & matrimonio cōtracto; quia eadē est essentia rei in fieri, & in facto esse. Ex quo fit, vt quia votū religionis in marito repugnat iuri coniugis, hâc inuitâ inualidè ab illo emittitur. Item, quia duo matrimonia nequeunt simul consistere; secundum, durante primo, inualidè & promittitur, & contrahitur. Igitur si mutua coniugum obligatio ad seruandam omnimodam castitatem, aut ad nunquam petendum debitum repugnaret essentiæ matrimonij, non posset durante matrimonio ea validè suscipi. At potest cum eo consistere, vt patet, quando coniuges manente vinculo matrimonij ex mutuo consensu vouent omnimodam castitatem: ergo ei non repugnat, & consequenter nec ipsum irritat.

Hanc sententiam iudico veriorem, quam probo, & sequentibus dictis magis declaro.

Dico igitur *primò*, si illa conditio, vt contrahentes matrimonium numquam se cognoscant, nec reddant debitum, ita ab ipsis intelligatur, cùm contrahunt, vt si re ipsâ inuicē accesserint, & copulentur, sit fornicatio, quasi ab hoc peccato ratione contractus non excusentur, manifestum videtur talem conditionem esse contra substātiam matrimonij, & illud vitiare, ac destruere. Ita rectè notauit Vasquez *disp.* 125. *cit. c.* 7. *n.* 85. *&* 86. Ratio est, quia conditione sic intellecta, nullū trāsfertur dominium, quod est de substantia matrimonij. Nam hæc duo secum constare non possunt, vt transferatur dominiū corporum, & illud nō excuset à peccato fornicationis: ergo qui vellet, vt ab hoc genere peccati non se excusaret, vellet necessariò, vt nō fieret translatio dominij corporum, nec potestas illa conferretur, atque adeò vt nequaquam esset matrimonium, quod consistit in ea translatione corporum. Aliter iudicandum est, si eam conditionem apponeret post cōtractum matrimonium. Si enim coniuges iam contracto matrimonio vellent ita ab vsu coniugij abstinere, & de hoc inter se conuenirent, vt si se cognoscerent, peccarent peccato fornicationis, aut adulterij, nihil sanè efficerent, neque obligatio vllius momenti esset, vinculum autem matrimonij firmum permaneret; firmum enim à principio vinculum non dissoluitur superueniente conditione, neque vllo postea contractu, aut conuentione partium dissolui potest. Quare non habet eundem effectum posita in principio matrimonij, & postea. Vnde de illa cōditione verum est, obstare quidem contractui matrimonij, & illud impedire si in principio apponatur; si verò postea ponatur, nihil operari; ac proinde hoc modo, & hoc sensu non est eadem ratio de illa, si initio apponatur, & postea. Et ita verū est aliquid nocere posse matrimonio in initio, dū contrahitur, quod tamen nō nocet, si fiat postea. Quod intelligi debet de his, quę si postea fiāt, nullius sūt momenti, aut obligationis, qualis est hæc conditio: nam ea, quæ post contractum matrimonium facta manent, & obligant, qualis est conditio de voto castitatis, eodem modo debent cum matrimonio comparari, quādo contrahitur, & postquam contractum est, vt statim dicam. 6

Dico *secundò*, conditionem de vitanda copula in perpetuum ex voto, positam in cōtractu matrimonij, cum primo contrahitur, non esse contra eius substantiam; & consequenter validum permanere, & consistens vinculum matrimoniale. Ita Doctores secundæ sententiæ, cui fauent illi, qui asserunt Beatam Virginē sub ea conditione expressè consensisse; & tamen eius matrimonium verum fuisse, & certum. Probatur conclusio, quia dicta conditio non est contra materiam substantialem proximam matrimonij, cùm sit compossibilis cum illa: ergo non est contra substantiam matrimonij, neque illud irritat. Antecedens patet, quia materia substantialis, circa quam contractus matrimonij proximè essentialiter versatur, consistit in mutuo corporum dominio in ordine ad vsum coniugalē, & in mutua radicali obligatione ad eundem; cum his autem non est incōpossibilis prædicta conditio ex voto; quia tametsi ex ea conditione non maneat expedita in ordine ad vsum obligatio radicalis ad reddendum, & etiam ius remotum, seu dominium ad petendum; imò potiùs impedita, cùm ex ea conditione oriatur positiua obligatio actualis, & formalis non petendi, & non reddendi; hæc tamen non sunt incompossibilia cum dicto dominio, & cum prædicta obligatione radicali: quia dominiū istud potest esse, & perseuerare cū obligatione proxima nō petēdi, & dicta radicalis obligatio reddēdi, cū positiua obligatione proxima nō reddēdi, 7

vt

vt patet in iam coniugibus, qui post initum matrimonii vouent de non petendo, & non reddendo in quibus verè manet mutuũ dominium, seu ius radicale, & mutua radicalis obligatio absque iure proximo ad petendum, & absque obligatione proxima ad reddendũ, imò & cum obligatione actuali positiua non petendi, & nõ reddendi; ergo dicta conditio ex voto nõ repugnat materiæ substantiali proximæ matrimonij consistentis in dicto mutuo dominio, & in dicta mutua obligatione radicali, quamuis repugnet expeditioni, tam dicti dominij, quàm etiam dictæ mutuæ obligationis radicalis.

8 Ad hoc argumẽtũ communiter respondẽt Doctores contrariæ sententiæ, verũ esse prædictã ex mutuo voto conditionẽ non repugnare dominio in corpora iam translato, & post contractum matrimoniũ; repugnare tamen dominio transferendo, seu dominio in fieri, & in transferri, atque adeò vitiare matrimonium. Sicut impedimentum dirimens, antecedẽs matrimonium, illud irritat; & quando matrimonio iam facto superuenit, illud non dissoluit.

9 Verùm contra istã solutionẽ sic arguo. *Primò*, quia quãdo in aliquo est defectus repugnans substantiæ, & essentiæ rei, si defectus ille repugnat essentiæ in fieri, etiã repugnabit essẽtiæ in facto esse; & si nõ repugnat essentiæ in facto esse, non repugnabit essentiæ in fieri; quia substantia, & essentia rei eadem est quando fit, & quando est in facto esse; & nihil potest consistere cũ eo quod suæ essentiæ cõtrariatur: ergo si prædicta cõditio ex mutuo voto castè viuendi repugnat essentiæ, & substãtiæ matrimonij, æquè repugnabit ei, tã in fieri, quàm in facto esse; atque adeò si prædicta conditio non repugnat matrimonio in facto esse, quia nõ est incompossibilis cum dicto dominio iam translato, & cũ dicta obligatione radicali iam inductã, neque etiã repugnabit dictæ translationi dominij, & inductioni radicalis obligationis dictæ. Firmo argumẽtum, nã licet verum sit, quãdo est aliquis defectus in causa efficiẽte, hæc habeat vim impediẽdi effectũ secuturũ, nõ tamẽ destruẽdi iã factum, quia effectus pendet ab illa dum fit, nõ tamen dũ factus est. Vnde hac de causa impedimẽtũ dirimens, quia reddit personas inhabiles ad contrahendũ, irritat matrimoniũ cõtrahendum, non tamẽ contractũ, quia est defectus in causa efficiente, népe in contrahentibus eos inhabilitans ad matrimonium, à quibus matrimoniũ dependet in fieri tantùm; non in conseruati. At secus omnino est in conditionibus quæ repugnant essentiæ ipsius contractus: nam istæ sicut essentialiter repugnant matrimonio contrahendo, ita etiã contracto; nam eadẽ est essentia rei in fieri, & in facto esse, vt probat ratio adducta pro secunda sententia, & exempla ibi adducta confirmant. Quare prædicta conditio ex mutuo voto semper castitatem seruãdi, sicut matrimoniũ iam factum, seu vinculum matrimonij non elidit, ita nec repugnabit matrimonio contrahendo, seu in fieri. Vrgeo hoc ipsum. Nam aliquæ conditiones, quæ dicuntur esse positiuè contra finem matrimonij, sicut etiã contra eius substantiam, qualis est illa conditio, de impedienda positiuè generatione, & prole, seminando extra vas, v.g. quæ opponuntur fini matrimonij contrariè, & positiuè; & ideo illud irritant, si in ipso cõtractu apponatur, quia destruũt verum consensũ ad matrimonium requisitum; quæ conditiones etiã post contractum ipsum matrimonium & perfectum apponi non possunt sine peccato, ac proinde initio appositæ mirum non est, si matrimonium irritent, quamuis non postea; quia cùm iam non possint auferre consensum, qui initio pro contractu præstitus fuit, sine peccato non apponuntur; matrimonium verò initum semel dissoluere nequeunt. At conditiones aliæ, quæ solùm negatiuè apponuntur fini matrimonij, vt est conditio castè viuendi, vel abstinendi ab omnimodo vsu coniugij, tametsi videantur matrimonij fini aduersari; tamen nõ ita opponuntur fini matrimonij, vt contra substantiam ipsius verè sint; solùm enim opponuntur fini, vt aiunt, negatiuè, cùm sit sola cessatio, & negatio actus coniugalis, quæ ex mutuo consensu sancta, & licita est, non tamen contrariè, videlicet, referendo matrimonium ad finem illi positiuè cõtrarium, qualis est impedire prolem; cumque hæ conditiones licitè postea apponantur post consummatum matrimoniũ, mirum non est, si initio appositæ, quãdo matrimoniũ contrahitur, non tollãt necessariũ consẽsum, & consequenter nec matrimonium ipsum irritẽt. Denique eandem conclusionẽ probo, quia obligatio actualis, & formalis ad reddẽdum fluit impedibiliter, vt dixi *præcedenti sect.* à vinculo coniugali: ergo sicut illa tolli omninò potest remanẽte vero coniugio quoad essentiam, per professionem emissam post matrimonij consummationẽ; ita & tolli potest, quando matrimonium initur, si ab vtroque pactũ inseratur, vt liberum sit cuique non reddere debitum, vtroque cedente iuri, quod alioquin ad petendum illud haberent: ergo contrahere poterũt sub cõditione seruãdi ex voto perpetuã abstinentiam ab actu carnali. Nam semper illud verissimum est, quoties à contractu aliquo separabilis est peculiaris aliqua obligatio, saluã eius naturã postquam semel est celebratus, eadem optimè potest tolli ab illo, antequam celebretur; atque adeò si obligatio ad copulam separari potest à nuptiis, postquam sunt contractæ, poterit quoque tolli ab eisdem antequam contrahantur, salua earum substantia permanente.

Dico *tertiò*, conditionem mutuam nunquam se cognoscendi ortam ex mutuo pacto; & contractu iustitiæ positam in contractu matrimonij, cùm primò contrahitur, non vitiare, nec irritare vinculum matrimoniale. Ita sentio cum Hurtado *citato*. Moueor ob eandem rationem præcedentis dicti, quia ista positiua obligatio non se cognoscendi etiam si oriatur ex contractu iustitiæ, & mutua contrahentium pactione, non est incompossibilis cum obligatione radicali orta ex matrimonio, nec cum mutua translatione corporũ dominij, in quibus consistit materia substãtialis proxima contractus matrimonij, ex quo resultat vinculũ matrimoniale. Nam, vt constat ex hac, & præcedenti sectione, in rebus, quæ non consumuntur vsu, manifestum est distingui vsum à dominio, & contractũ aliquem versari posse circa vnum, & non circa aliud. Est accommodatum, & euidens exemplum in dominio respectu mancipij: nam potest dominus omnem operam sui mancipij locare alteri retinendo dominium mancipij, seu ius radicale in ordine ad operas illius, & in ipso mancipio potest perseuerare obligatio radicalis respectu domini sui. In quo casu maneret in domino dominium mancipij, impeditum tamen; quia non maneret ius proximum, quod certè esset in conductore absque dominio; & similiter in mancipio non esset actualis, & proxima obligatio obediendi domino in ordine ad suas operas, sed conductori, quamuis in eo esset obligatio remota, aptitudinalis, seu radicalis, correspondens dominio domini sui. Vnde in domino posset manere obligatio positiua nõ occupãdi mancipiũ & in mãcipio nõ obediẽdi illi, si de eo cõuenirent dominus, & conductor, aut mancipium, & dominus. Cuius rei ratio est, quia vbi dominium distinguitur ab vsu, tam dominium, quàm vsus seorsim sumpta, potest vnumquodque separatim, esse integra materia contractus. Vnde duplex dominium ibi, sicut in fundo distingui, & diuidi potest, vnum directum proprietatis, & alterũ vtile, quod 10

pertinet ad vsum fructuum, seu operarum mancipij; & vtrúque procedere potest ex conuentione, & pacto inito ex iustitia. Similiter ergo in præsēti, nihil pugnat esse matrimoniū, & vinculum indissolubile, in quo sit mutua coniugū traditio, & dominiū corporū directū, ac propriū, & simul impediri omnino vsū actus coniugalis in perpetuū ex pacto, & speciali conuentione iustitiæ. Quid enim repugnare, vel obesse potest, quo minùs in corpore vtriusque coniugis distingui possit dominiū directum à dominio vtili quoad vsū copulę, quorum vnum ab alio separari similiter possit ex mutuo pacto inter coniuges, concedendo dominiū directum suorum corporum cum radicali obligatione, per quod vnus reddatur proprius coniux alterius, denegato tamen vtili dominio quoad vsum copulæ, etiam in perpetuum.

Ad argumenta opposita.

11 Ad primum, negatur antecedens, non enim est propriè contra bonum prolis. Nam bonū prolis non obligat coniuges vt dent operam generationi, aut vt non obligent se ad non dandam ei operam; sed solùm vt dum vtuntur matrimonio, nō impediant eius generationé, etsi nascatur proles, vt rectè eā educēt. Ad confirmationē dico, casus secūdi, & tertij dicti nullo modo comprehendi à Pontifice, *cap. fin. de conditionibus appositis.* Nā ibi solùm agitur de conditionibus, quæ repugnant substantiæ matrimonij; illæ verò conditiones positæ in secundo & tertio dicto nullo modo ei repugnant. Quia cōditio illa, si prolē euites, id est, si te obliges ad eam euitandam, tantùm est contra substantiam matrimonij, quando est ad euitādam prolem positiuè, medio illicito positiuo, non verò quādo euitatur proles licitè negatiuè; nam sola obligatio ad illicitè vitādam prolem est incompossibilis cum obligatione radicali orta ex matrimonio: quia sicut licitè vitare prolē non petendo, & etiam non reddendo, quando licitè fieri potest, non est contra obligationem ortam ex cōtractu matrimonij in ipso, qui euitat, & consequenter neque contra dominiū ortum in altero; ita etiam priuatio iuris proximi ad petendum, & priuatio obligationis proximę ad reddendum, imò positiua obligatio, siue iustitiæ, orta ex contractu superaddito cōtractui matrimonij, siue religionis, orta ex voto ad non petēdum, & ad non reddendum, quo proles impeditur, non est incompossibilis cum obligatione radicali orta ex matrimonio.

12 Ad secundum, negatur minor, quia tantùm ex illa conditione oritur priuatio iuris proximi ad petendū, & priuatio obligationis proximæ ad reddendum; & ad summum etiam positiua obligatio proxima ad non petendum, & ad non reddendum, quæ non sunt incompossibiles cum dicto dominio, quod est ius remotum ad petendum, & cum ipsa obligatione radicali ad reddendum; nam talis obligatio, ac ius remotum possunt consistere cum pacto, & obligatione nunquam reddendi debitum, vt diximus de coniugibus vouentibus mutuo consensu castitatem.

13 Ad tertium, negatur antecedens: nam cùm dominiū distinguatur ab vsu, nihil videtur repugnare, vt quis habeat dominiū inutile. Addo etiam tale dominiū in mutua corpora aliquē habere vsum; nam tale dominiū efficit, vt coniuges nequeāt aliud cōtrahere matrimoniū, & cum aliis dormiēdo adulteriū cōmittāt; & si se mutuò cognoscant, non fornicētur; imò si non vouerint castitatē, nec se obligauerint aliquā pactione, vel illius voti dispensationē habuerint, aut eā obligationē mutuo consēsu dissoluerint, si spōte se cognoscāt, nullo modo peccēt. Ex quo patet ad cōfirmationem.

14 Ad quartū negatur antecedens, vt constat ex tertio dicto: nā in eo euentu tenerentur non se cognoscere ex peculiari pacto mutuo; nihilominus verè daretur inter eos translatio dominij, ratione cuius, si se cognoscerent, tametsi peccarent contra pactū initum, sed nō contra castitatem cùm excusarentur à peccato fornicationis, vt constat ex primo dicto: possunt verò hæc duo optimè cohærere inter se, nimirum vt sit in vtroque mutuum corporum dominium, & peccent se cognoscendo cōtra iustitiam ratione pacti initi non se cognoscendi, & non peccent contra castitatem.

Ad quintum, iam dixi dicto primo, proloquiū illud esse verū de conditione circa ea, quæ si post contractū 15
matrimonium fiant, nullius sunt momenti, vel obligationis. In dicto verò secundo iam explicui, quando est aliqua conditio, vel defectus in causa efficiente, posse impedire, ac dirimere effectum secuturū, nō verò destruere iam factum; vt de impedimentis dirimentibus manifestè constat.

Ad vltimum, dico maiorem vt vera sit debere intelligi de illis, qui physicè impotētes sūt vti matrimonio, quia hoc non possunt licitè facere: aliàs enim, qui emiserunt votum castitatis, inualidè contraherent, quod falsissimum est.

SECTIO VII.

An intendens vinculum matrimoniale, necessariò debeat intendere vsum, vel copulam coniugalem.

Videtur ex dictis in præcedentibus pars affirmans 1
tenenda. Nam dictum est matrimonium tam ex parte contractus, quàm etiam ex parte contrahentium dicere ordinem ad copulam, & connotare illam; dictum est quoque ad valorem matrimonij necessariò requiri vt consensus saltem implicitè feratur in obligationem radicalem reddendi debitum: ergo manifestè infertur consensum contrahentium implicitè, seu tacitè ferri in ipsam copulam. Patet consequentia, quia si consensus contrahentium matrimonium necessariò debet ferri directè in mutuam corporum traditionem in ordine ad copulam, & in mutuam radicalem obligationem ad eandem copulam, necesse est vt aliquo modo, saltem virtute, & implicitè feratur in copulam ipsam coniugalem. Ita sentire videtur noster Vasquez *tom. 2. in 3. p. disp. 125. c. 7. n. 79.* sic dicens, ad essentiam matrimonij requiri solùm consensum in translationem dominij, seu facultatis illius ad vtendum matrimonio; & cùm hæc translatio dominij ad copulam referatur, idem consensus secundariè, & implicitè est ad copulam, quia est ad facultatem, & ius ipsius copulæ. Sanchez *lib. 2. disp. 28.* sentit consensum ex parte contractus matrimonialis ferri implicitè in copulam.

Ego verò existimo nullo modo esse dicendum, matrimonium contrahentium consensum debere neces- 2
sariò ferri implicitè, seu tacitè, ac virtute in copulam ipsam. Itaque consensus matrimonij directè tendens in mutuam dominij corporum traditionem, & in mutuam rationalem obligationem, non necessariò debet ferri virtute, implicitè, vel tacitè in copulam, cùm expressè simul cum illo possit esse dissensus de ipsa copula coniugali. Id obiter notauit noster Suarez *tom. 2. in 3. p. disp. 7. sect. 1. ad finem*, vbi postquam dixerat, consentire in matrimonium verum, non est consentire in carnalem copulam, nisi tantùm in radice, & in causa consentiendo in matrimonium, quod ad talem copulam ordinatur; postea sic subdit: sed velle hoc modo in radice nō est propriè velle, & maximè quādo per contrariam volūtatē directè quis proponit vitare actū. Id ipsum est, quod ipse affirmo, & probo. *Primò*, quia consensus contrahentiū, tametsi feratur in radicalem

lem obligationem reddendi debitum,non tamen fertur tacitè,implicitè,& virtute in formalem, & proximã copulæ obligationem,vt ostendi suprà *sect.5.dicto* 5.ergo multò minus fertur implicitè,seu tacitè in copulã ipsã.Patet consequẽtia,quia ipse vsus copulæ nõ minus est in re separabilis à vinculo matrimonij,& ab ipsa radicali obligatione,quàm sit ipsa formalis,& proxima obligatio talis vsus,vt per se constat.Præterea cũ ipso vinculo matrimonij , & radicali obligatione potest simul esse perpetuus dissensus actualis,& expressus reddendi,& petendi debitum,etiã cùm matrimoniũ contrahitur, vt probatum est *præcedenti sect.* ergo nequit in ipso contractu matrimonij contineri implicitè,vel tacitè volitio aliqua,vel affectus, seu consensus ad copulam.*Secundò*, id quod non est effectus necessariò resultans ex aliqua causa,sed tantùm est purũ obiectum,aut purum extremum,non implicatur,nec virtute,nec tacitè continetur in eo cuius est obiectum & extremum;sed copula ipsa non est necessarius effectus vinculi matrimonij , & radicalis obligationis ex ipso necessariò resultans, sed tantùm est purum obiectum, aut extremũ quod respiciunt;ergo talis copula non implicatur, nec virtute , nec tacitè continetur in vinculo matrimonij,eiusque radicali obligatione:ergo quãuis cõsensus ad valorẽ contractus matrimonij requisitus, debeat ferri directè in vinculũ matrimoniale,& in dictam obligationem radicalem,non inde fit, vt debeat necessariò ferri quoque implicitè, & tacitè in ipsã copulã,tametsi connotatiuè, & in obliquo tãtùm illã attingat.*Tertiò*,volitio tendens in naturã intellectualẽ hominis,vel Angeli, quæ est principiũ radicale intelligendi,& volendi, ideò implicitè tẽdit in potentiam intellectiuã , & volitiuã,non verò in ipsas speciales intellectiones,& volitiones,nisi tantùm connotatiuè;quia nimirum potentiæ intellectiuæ habent necessariam cõnexionem cũ tali natura intellectuali; actus verò vitales intellectionis, & volitionis contingenter ab illa procedũt.Quãdo enim ex amore efficaci vnius amatur aliud virtute,vel tacitè,ideo est, quia hoc aliud est necessariò connexum,& inseparabile ab illo priori:sic enim ex amore efficaci finis virtute , & implicitè amatur mediũ necessariò connexum cũ tali fine:ergo cùm copula cõiugalis,sicut & obligatio proxima reddendi debitum,nullam habeat connexionem cum consensu requisito ad valorem contractus matrimonij;sequitur talem consensum nec implicitè tendere in ipsam,sed tantùm connotatiuè.*Vltimò*, idem firmatur,nam ex eo quòd affectus voluntatis in aliquod obiectũ feratur connotatiuè,præcisè ex hoc,nõ sequitur quòd tale obiectũ tacitè,implicitè,& virtute illud amet.Est euidẽs exemplum gaudij, & complacentiæ, quã habet iudex integerrimus de sciẽtia, & cognitione peccati à Petro cõmissi,v.g.homicidij, vt eum seuerè puniat.Quamuis enim talis cõplacentia terminatiuè,& connotatiuè attingat remotè tale peccatũ homicidij vt obiectum,& extremum scientiæ,& cognitionis, cuius habet immediatã cõplacentiam, & gaudium;non ideò tamẽ ipsum homicidium implicitè,& virtute amat,imò illud odio habet,& punire intendit; quia nimirum id non est cõnexum cũ illo priori.Cùm igitur ad valorẽ contractus matrimonij sufficiat,quòd consensus expressè feratur,& amet id,quod per ipsũ fit,vel id quod ex suâ naturâ,& essentiâ,ac saltem virtute diligat id,quod ex ipso necessariò resultat;copula autem nec fiat per contractum matrimonij , neque ex illo resultet necessariò,ideò consensus ille,tametsi feratur in illam,tanquam in terminum, & extremum, non tamen,nec tacitè,nec implicitè,vel virtute fertur in copulam, vt in rem volitam , vel amatam.

3 Ex quo patet solutio ad argumentum initio adductum. Illud enim solum probat prædictum consensũ ferri debere remotè,& cõnotatiuè in copulã,quia debet ferri directè in mutuam corporũ traditionem in ordine ad copulam,& in mutuam obligationem radicalem ad ipsam copulam ; hinc tamen non sequitur necessariò intendi debere saltem implicitè , vel tacitè copulam ipsam , vt satis est demonstratum.

SECTIO VIII.

Quid dicendum de castissimo matrimonij vinculo Beatæ Virginis cum Sancto Ioseph, & de consensu vtriusque.

Circa priorem sectionis partem,

Dico *primò* , certum est apud Theologos, verum , ac proprium matrimonium ratum cum Ioseph Beatam Virginem contraxisse.Quod satis firmant.Nã *Luc.& Mat.*1.vocatur Virgo Maria desponsata,& Ioseph vir eius:vbi verbum illud *desponsata* matrimoniũ ratum significat , & constat manifestè ex illis verbis sequẽtibus,*antequam conuenirent*.Quibus significatur, quantum erat ex parte vinculi, potuisse honestè conuenire. Vnde nescio quomodo illud verbum *desponsata*,intelligi queat de sponsalitio cõtractu solùm:sicut nec illud aliud verbum , *vir*, *Ioseph autem vir eius*: nam in rigore hæc vox,*vir*,vinculum quoque significat matrimonij. Præterea idem confirmat illa solicitudo Ioseph propter Mariæ conceptionem, quã propterea voluit occultè dimittere:quia propriè non dicitur dimitti,nisi vera vxor.Vnde Angelus rectè dixit, Ioseph fili Dauid noli timere accipere Mariam coniugem tuã , *Mat.*1.Vbi Angelus vocat Mariam vxorem Ioseph,ad significandum vinculum coniugale,& fidele coniugium vtriusque.Denique addo,ex prædictis verbis,quibus vocatur Maria desponsata , & Ioseph vir eius,saltem colligi inter Mariam, & Iosephũ sponsalia saltem fuisse inita ; ex quo manifestè deducitur fuisse etiam matrimonium subsecutum:nã cùm sponsalia sint futurarum nuptiarum promissio , certè dicendum esset,aut ipsos sibi inuicem non seruasse fidem , quam sibi sponsalitio contractu obstrinxerant, aut sibi mutuò relaxasse;quorum quoduis absurdissimum est. 1

Dico *secundò*,commune esse inter Patres,ac Theologos,matrimonium inter Mariam,ac Iosephũ quoad contractum,& eius essentiam, ante Filij Dei Incarnationem,perfectum esse. Id satis colligitur ex illis verbis Lucæ 1. *Missus est Angelus Gabriel à Deo ad Virginem desponsatam viro.* Iam enim antea dixi illam desponsationem fuisse verũ matrimonium ratũ.Et certè quis id negare potest , si attendat ad finem huius matrimonij.Illud enim Deus ordinauit , ne aliqua infamia ex parte filij Virgini accresceret:ergo oportuit,vt eo tempore, quo concepit, iam haberet sponsum , ex quo posset existimari honestè , & absque turpitudine concepisse. 2

Dico *tertiò* , Beatam Virginem ante Annuntiationem emisisse votum de seruanda virginitate.Id etiam commune est apud Scholasticos Doctores. Atque inprimis beatam Virginem habuisse saltem absolutum, & firmum propositum seruandi perpetuam virginitatem , ideò constat , quia beatæ Virgini tribuendus est perfectissimus virtutis, castitatis,& virginitatis gradus,hic enim Dei matrem decebat,& quia post Christũ futura erat perfectissimũ exterioris&interioris castitatis exẽplar;ad hanc verò perfectionẽ spectat perpetuum seruandi virginitatem propositum. Præterea quòd Beata Virgo ante Annuntiationem emiserit votum de seruanda virginitate , manifestè colligitur ex verbis eius , Lucæ 1. *Quomodò fiet istud , quoniam* 3

virum non cognosco. Nam illud, *non cognosce*, idem est, ac non possum, ob votum scilicet, vt multis probat Noster Christophorus à Castro *in lib. de beata Virgine cap. 9.*

4 Dico *quartò*, Virginem emisisse votum virginitatis, antequam desponsaretur Ioseph. Ita SS. PP. & communiter Doctores. Et ratio suadet, quia nisi Virgo vouisset castitatem ante matrimonium, deberemus dicere Virginem, quando matrimonium contraxit, animo procreandi filios contraxisse, quod horret animus de Virgine vel leuiter cogitare.

5 Dico *quintò*, beatam Virginem ex diuina reuelatione, & inspiratione matrimonium contraxisse. Id certum puto cum Scholasticis Doctoribus. Et moueor, quia Virgo in omnibus rebus speciali Spiritus sancti directione regebatur: ergo potiori iure in re adeò graui, & quæ ad statum totius vitæ pertinebat, & ad mysterium Incarnationis proximè ordinabatur. Vnde eâdem reuelatione intellexit beata Virgo suum sponsum libenter in perpetuam virginitatē fuisse consensurum, nullumque detrimentum perfectioni suæ virginitatis allaturum; ac proinde potuit beata Virgo consentire in verum matrimonium cum Iosepho, quia iam erat certa, illum numquam petiturum. Vnde

6 Dico *vltimò*, beatam Virginem cum Iosepho contraxisse matrimonium cum conditione seruandæ virginitatis. Id videtur certum, siue dicamus vtrumque iam ante nuptias habuisse absolutum virginitatis votum, siue dicamus solam Virginem habuisse tale votum: nam in hoc euentu necessariò manifestare debuisset suo sponso decretum, vel votum de integritate omnino seruanda: vel ergo Ioseph votum Virginis acceptauit, vel non; si non acceptauit, nec ipsi Virgo nuberet, nec ipse Virginem in eo decreto persistentem acciperet coniugem, cùm esset vir sanctissimus; si verò acceptauit, quod dicendum est, siue expresse, siue tacitè, ipso iure cessit suo iuri de petenda copula, deobligauitque Virginem à reddenda: nam deobligatio necessariò sequitur cessionem iuris, sicut obligatio reddendi nascitur posito iure petendi.

7 Maior difficultas est circa secundam sectionis partem, in quod obiectum ferri potuerit, ac debuerit consensus beatæ Virginis, & sui sponsi Iosephi. Qua in re certum est prædictum consensum expressè debuisse necessariò ferri in vinculum indissolubile, seu radicale dominium corporum adinuicem. Patet, quia consensus formalis matrimonij debet necessariò ferri expressè in essentiale suum obiectum, siue in id, in quo per se, & essentialiter consistit matrimonium obiectiuum: sed hoc, vt dixi, situm est in vinculo indissolubili, seu in mutuo illo dominio directo corporum: ergo. Ex quo infero, si aliqui contrahentes nollent sibi inuicem dare dominium saltem directum in corpus, non possent efficere verum matrimonium. Esset enim perinde, ac velle vendere, & simul nolle tradere dominium rei venditæ; quod eo ipso destrueret venditionem, & voluntatem efficacem vendendi.

8 Restat solùm difficultas de obligatione radicali, seu aptitudinali in ordine ad copulam, & de assensu saltem implicito in obligationem actualem, vel etiam in copulam ipsam. Non desunt aliqui Recentiores, qui in fauorem castissimi matrimonij beatæ Virginis sentiunt, eius consensum nec debuisse ferri adhuc implicitè, & confusè in obligationem radicalem copulæ, ne dum in obligationem actualem, & in ipsam copulam. Probari potest,

Primò, quia matrimonium beatæ Virginis fuit purissimum; id enim est omnino concedendum purissimis, & castissimis coniugibus; at nihil purius excogitari potest intra essentiam matrimonij, quàm ista quoque deobligatio radicalis copulæ: ergo.

Secundò, quia in tantum essentia alicuius matrimonij est radicalis obligatio ad copulam, in quantum est radix obligationis formalis, & proximæ ad ipsam; ergo quoties non aderit talis obligationis formalis radix, ex eo quòd hæc non adsit, nec adesse possit, non aderit, nec adesse poterit etiā ea obligatio radicalis; sed in matrimonio beatæ Virginis, & Iosephi, non ordinato ad copulam, ex eo quòd fuerit inter nolentes, seu positiuè excludentes obligationem proximam ad copulam, non fuit, nec esse potuit obligatio formalis ad copulam, neque vllus consensus in eam, vt dixi: ergo neque etiam aderit, nec adesse poterit radix talis obligationis formalis: ergo neque talis obligatio radicalis prout actu, & formaliter talis, ex defectu termini, seu connotati essentialiter ad id requisiti, & intentionaliter, siue in esse obiectiuo per actum efficacem oppositum destructi. Quare cōsensus Virginis, qui præcisè fertur in essentiam matrimonij, non est cur feratur, etiam implicitè, & confusè in talem radicalem obligationem.

Tertiò, implicat quòd quis consentiat explicitè in obligationem radicalem ad copulam, quin saltem implicitè, & indirectè velit talem copulam, quæ est connotatum, & terminus essentialis illius, vt constat multis exemplis omnipotentiæ, scientiæ diuinæ, finis, & medij ad necessariam connexionem talium conceptuum respectiuorum cum suis terminis.

Dico *primò*, meo iudicio negari non posse consensisse Virginem in obligationem radicalem, seu aptitudinalem, siue radicalem ad copulam carnalem, etiam sublatâ obligatione actuali ad copulam. Ita Rebellus *lib. 2. q. 13. sect. 5. n. 42.* & obiter tetigit Suarius *tom. 1. in 3. p. disp. 7. sect. 1. ad finem*, vbi postquam rectè dixerat potuisse Virginem consentire in verum matrimonium, non consentiendo in carnalem copulam, neque absolutè, neque sub conditione, si Ioseph debitum petiisset; quia iam erat certa illum nunquam petiturum, vnde superuacaneus, & ociosus fuisset talis actus. Addidit, in radice, & in causa habuisse Virginem hunc consensum, consentiendo in matrimonium, quod de se ad talem copulam ordinatur. Idem docet Vasquez *tom. 2. in 3. p. disp. 125. cap. 7. n. 9. & sequentibus.* Et ratio est, quia hæc radicalis obligatio est in re ipsa inseparabilis à vinculo matrimonij, vel dominio corporum, solumque ratione ad summum differt ab illo, vnde remanet illa necessariò etiam post sublatam obligationem formalem actualem reddendi copulam per mutuam iuris renunciationem, vel aliam ob causam; ex alio capite hæc radicalis obligatio non præiudicat voto castitatis absoluto, imò stare potest cum contraria obligatione actuali ad non reddendum debitum, quantumcumque petatur, vt constat ex *sectione sexta, & septima*: ergo in hanc radicalem obligationem necessariò beata Virgo consentire debuit, licèt ab actuali, formalique obligatione dissenserit, quando contraxit. 9

Dico *secundò*, beatam Virginem nullo modo, neque implicitè consensisse in obligationem actualem ad copulam; imò potiùs ab ea dissensisse, dum contraxit cum beato Iosepho. Hoc certum est apud Doctores Scholasticos, præsertim Rebellum memoratum, & valde decens matrimonium Virginis purissimum. Et ratio est, quia, vt constat ex præcedentibus sectionibus, obligatio formalis reddendi debitum, eiusque redditio est in re ipsa separabilis à matrimonio tam in fieri, quàm in facto esse, & ab ipsa 10

quoque

quoque radicali obligatione; ex alio capite liquet habuisse ex voto beatam Virginem perpetuam obligationem seruandi virginitatem: ergo nullo modo potuit nec virtute, seu implicitè velle obligationem actualem formalem reddendi debitum. Patet consequentia, quia obligatio formalis ad copulam ex matrimonio resultans, & obligatio formalis ad non copulam ex voto castitatis resultans se inuicem destruuntur ob contradictionem terminorum; quia non possunt non sumi formaliter, & in ordine ad eosdem terminos. Firmo, nam obligatio actualis reddendi copulam repugnat ex natura rei cum voto absolutæ virginitatis, quod includit obligationem contrariam, abstinendi scilicet ab omni copula, tales enim obligationes sunt ad contrarios actus, vna ad reddendam copulam, altera ad eam cauendam, atque ideo tales obligationes nequeunt omnino simul cohærere. Igitur cum beata Virgo habuerit votum absolutum ante nuptias, vt suprà dixi, & matrimonium contraxit, necessariò, vel in voto aliquo ex parte dispensatum fuit, vel obligatio reddendi debitum sublata fuit. At indignum erat, quòd votum, quo Virgo illustrior, & Deo gratior reddebatur, detrimentum potius pateretur, quàm obligatio actualis ad copulam, quæ inferioris multo conditionis erat: ergo hæc potius per prædictam cessionem, quàm obligatio voti sublata fuit: ergo nullus in eam consensus etiam implicitus in Virgine fuit, sed magnus dissensus.

11 Dico *tertiò*, beatam Virginem nullo pacto, neque implicitè, seu tacitè, nec virtute consensisse in copulam coniugalem, neque eam vllo pacto amauisse. Ita sentire videtur Suarez *citatus*, qui tametsi dixerit Virginem in radice, & in causa habuisse consensum in copulam, consentiendo in matrimonium, quod de se ad talem copulam ordinatur; addit tamen sic: Velle hoc modo in radice, non est propriè velle, & maximè quando per contrariam voluntatem directè quis proponit vitare actum; & hoc modo consensus in coniugale vinculum nihil omnino derogat virginitati; & propositum virginitatis non pugnat cum consensu contrahendi vinculum coniugale: sicut non repugnat voluntas tradendi, vel accipiendi dominium, & non vtendi. Hæc conclusio probatur argumentis suprà in præcedenti sectione adductis, quibus ostendi manifestè, intendentem vinculum matrimoniale, non necessariò debere intendere etiam implicitè, vel tacitè copulam ipsam coniugalem: ergo id necessariò est Virgini concedendum, tanquam valde conueniens, ac decens eius summam puritatem, & sanctimoniam.

Ad argumenta opposita.

12 Ad primum, concedo matrimonium Virginis fuisse omnium purissimum, ita vt nihil purius excogitari possit intra naturam matrimonij; nego tamen possibilem esse istam deobligationem radicalem permanente matrimonio, cùm sit præcisè idem re cum vinculo coniugali ipsa radicalis obligatio, ex qua nihil absurdi, vel indecentiæ sequitur, vt ostensum est.

13 Ad secundum, concesso antecedente negatur consequentia: nam obligatio radicalis, quamuis sit radix obligationis formalis, & copulæ actualis; & tam ista obligatio, quàm vsus impedibiliter fluat ab illa, & ita possit vtraque non esse, vt reuera non fuit in beata Virgine; nihilominus obligatio radicalis, cùm sit re ipsa ipsamet entitas, & natura matrimonij; nequit hoc consistere ipsâ non persistente. Vnde falsum est hanc obligationem radicalem non habere terminũ, vel connotatum, etiam in Virgine; nam etiam habet illum, saltem remotè, & dicit ordinem ad illum, tanquam ad purum extremum, & terminum, sed non tanquam ad abiectum volitum etiam indirectè, & implicitè.

14 Ad tertium, negatur antecedens: nam aliud est obligationem radicalem dicere ordinem ad debitum coniugale, tanquam ad illius connotatum; aliud verò est non posse ferri consensum, & amorem in obligationem radicalem, quin necessariò feratur implicitè in ipsum debitum, seu vsum cõiugalem, illum virtute, & implicitè diligendo. *Primum* enim verum est, & negari non potest, ac satis firmatur illis exemplis omnipotentiæ, & scientiæ diuinæ, quæ connotant suos proprios terminos, & obiecta, circa quæ feruntur. *Secundum* verò falsum est, & constat apertè exemplo gaudij, & complacentiæ, quam habet Deus de scientia, & cognitione omnium peccatorum, quæ ab hominibus committuntur. Quamuis enim talis complacentia terminatiuè, & connotatiuè attingat remotè illa peccata, quatenus sunt obiecta, terminus, & extremum scientiæ, & cognitionis, cuius habet immediatam complacentiam, & gaudium, non ideò tamen ipsa peccata implicitè, & virtute amat, cùm potiùs ea omnia odio habeat.

SECTIO IX.

De proprietatibus, quæ consequuntur vinculum coniugale, seu matrimonium.

HActenus explicuimus totam naturam, & essentiam matrimonij consistentem in vinculo, seu iure, & dominio corporum; nunc videndum, quæ accidentia propria consequantur prædictam naturam necessariò, & inseparabiliter.

Dico ergo *primò*, obligationem radicalem reddendi debitum, esse proprietatem re ipsa inseparabilem matrimonij. Ita DD. communiter. Et ratio est, quia ante prædictam obligationem intelligitur ratio formalis vinculi, & mutui iuris, ac corporum dominij pariens obligationem radicalem; nam ex illa necessariò sequitur talis obligatio: ergo hæc est illius proprietas inseparabilis. Vnde infero ad valorem matrimonij necessariò requiri, vt consensus feratur explicitè in vinculum, seu dominium corporum coniugale, & implicitè in obligationem radicalem reddendi debitum. Ratio est, quia consensus necessariò ferri debet in id quod est de essentia matrimonij, quale est vinculum, seu mutuum corporum dominium; & ad eius valorem sufficit, vt expresè ad essentiam solùm feratur; ad alia verò, quæ consequuntur essentiam, necesse est, vt implicitè feratur, ea non excludendo: quando enim duo sunt inseparabilia, eo ipso quòd consensus ad vnum explicitè fertur, necesse est, vt implicitè saltem, ac virtute feratur in aliud. 1

Dico *secundò*, obligationem seruandi tria bona matrimonij, esse etiam proprietatem illius inseparabilem. Ita omnes, & patet, quia tria bona matrimonij, sunt bonum prolis, nempè non vitandi illam positiuè medio illicito; bonum fidei, seu fidelitatis, id est, non adulterandi; & bonum Sacramenti, seu perpetuitas, nisi ingrediatur religionem ante consummationem: hæc, inquam, tria bona sunt materia proxima, circa quam matrimonium versatur, & quæ matrimonio valido inducitur necessariò. Vnde matrimonium contractum sub obligatione vitandi prolem medio illicito, per emissionem seminis extra vas, seu sumendo potionem sterilitatis, vel sub obligatione 2

non seruandi fidem, seu adulterandi, vel sub obligatione temporaria pro suo libito contra indissolubilitatem matrimonij, sunt incompossibiles cum valido matrimonio, & cum obligatione radicali ad vsum coniugalem, ordinatum ad prolis generationem, & bonam educationem. Igitur obligatio seruandi illa tria prædicta matrimonij bona, necessariò consequitur matrimonium ipsum, tanquam eius proprietas inseparabilis.

3 Vnde similiter infero, consensum requisitum ad valorem matrimonij tendentem explicitè in ipsius essentiam, implicitè saltem tendere quoque in obligationem prædictorum bonorum, nempe perpetuitatis, prolis, & fidelitatis. Patet, quia hæc tria inseparabilia sunt à vinculo matrimonij: nam matrimonij vinculum cùm natura sua ordinetur ad prolis propagationem, & in copulam, tanquam in medium, sine quo non datur prolis procreatio, & bona educatio; ex ea oritur, vt maneat coniugatus ligatus ad bonum fidei, seu ad non adulterandum, & ad bonum prolis, illam nempe non vitando medio positiuo illicito, & ad bonum sacramenti, seu ad matrimonij indissolubilitatem.

4 Dico *tertiò*, obligationem seruandi bonum prolis negatiuè, seu non vitandi copulam, vel vtendi vsu coniugali, & obligationem seruandi sibi fidem, id est, reddendi sibi ipsis debitum, non esse matrimonij proprietatem, sed accidens separabile, ac merè contingens. Patet, quia prædicta vtraque obligatio resultat ex vinculo coniugali impedibiliter, ac separabiliter, tanquam effectus contingens; nam à contrahentibus potest vtraque obligatio tolli ex pacto, vel ex voto, seruandi nimirum perpetuam abstinentiam à copula coniugali, vt constat ex dictis in hac disputatione, præsertim *sectione sextâ*, *septimâ*, *& octaua*; ergo nequit esse proprietas inseparabilis à matrimonio.

5 Dico *vltimò*, certum quoque esse, neque proximam, & formalem obligationem reddendi debitum, nedum ipsum vsum, seu consummationem matrimonij esse proprietatem ipsius matrimonij. Patet, quia nihil horum est necessariò connexum cum matrimonio ipso. De vsu iam est manifestum. De proxima obligatione etiam constat ex superioribus, quia ex mutuo pacto tam post nuptias, quàm ante nuptias ea formalis obligatio auferri à matrimonio, & conditio apposita, tanquam res accidentaria, & contingens, hoc est, obligatio de non petendo, nec reddendo, ritè & sanctè inseri potest. Vnde obligatio illa formalis fluit impedibiliter à coniugali, adeò vt sicut illa omninò tolli potest, remanente coniugio per professionem emissam post matrimonij consummationem; ita & tolli potest, quando matrimonium initur, si ab vtroque pactum inseratur, vt liberum sit cuique non reddere debitum cedente vtroque iuri, & consequenter contrahere possunt sub conditione, & voto seruandi perpetuam abstinentiam ab actu carnali, vt sæpe dictum est in hac disputatione.

6 Obiicies, obligationem proximam, & actualem reddendi debitum, inseparabilem esse à matrimonio, dicente Paulo 1. *Cor. 7.* hæc verba. *Vxori vir debitum reddat: similiter autem & vxor viro. Mulier sui corporis potestatem non habet, sed vir. Similiter autem & vir sui corporis potestatem non habet, sed mulier.* Respondeo manifestè Paulum agere de matrimonio, quod communiter, ac semper moraliter contrahi solet, absque vlla conditione de continendo inserta, qua ratione alter in alterius corpus liberam habet vtendi facultatem. Præcipit enim reddendum esse debitum alteri, quia neuter habet potestatem sui corporis, sed alter; vnde manifestè sequitur loqui de potestate matrimonij libera ab omni conuentione continendi. Addo dici etiam posse, nomine *potestatis* significari eo loco, illud ius remotum, & dominium proprium, ac directum, quod vnus coniux habet in corpus alterius; quod tamen separabile est ex mutuo pacto à dominio quasi vtili ad vsum copulæ.

Ex dictis colligo ex vinculo matrimonij in quo 7 formalem rationem coniugij constituimus, fluere varias obligationes ad fidem coniugalem pertinentes; ex quibus quædam fluunt inimpedibiliter ac necessariò, & eiusmodi sunt obligatio radicalis reddendi debitum, & obligationes trium bonorum matrimonij, nempe perpetuitatis, prolis, & fidelitatis, atque ideò sunt istæ, propriè & in rigore proprietates consequentes naturam, & essentiam matrimonij; quæ nullo modo ab illo separari possunt. Alia verò est obligatio actualis, & formalis, seu proxima reddendi debitum, si ab altero coniuge exigatur. Hæc verò fluit impedibiliter, si quidem ex mutua conuentione auferri omninò potest ab ipso vinculo coniugali permanente, non solùm post matrimonium contractum, sed etiam quando contrahitur, vt sæpè dictum est, & ideò hæc obligatio, sicut & ipse vsus coniugalis, tametsi oriatur ex vinculo coniugali tanquam effectus ex propria causa, sed non tanquam proprietas, quia fluit ab illa impedibiliter.

SECTIO X.

Quænam sit vera, & propria matrimonij definitio.

Omissa definitione matrimonij pro contractu 1 ipso, de quo modò non agimus, loquendo de matrimonio absolutè, & secundùm suam naturam hactenus explicata, & consistente in mutuo corporum vinculo.

Communis, & magis recepta definitio est illa, quam tradit Magister *in 4. dist.* 17. & S. Thom. *q.* 44. *a.* 3. ex *cap. illud* 11. *de præsumptionibus* Coniunctio maris & fœminæ, inter legitimas personas, indiuiduam vitæ consuetudinem retinés. Dicitur *coniunctio*, quia est vinculum, seu vnio *maritalis*, id est, orta ex mutua corporùm traditione. Dicitur *viri, & mulieris*, vt explicetur subiectum capax coniunctionis maritalis, nam inter personas eiusdem sexus non potest esse maritalis coniunctio; & etiam vt exprimatur vnius tantùm cum vna tantùm debere esse matrimonium. Vnde cùm olim in vetere lege viri ducebant plures vxores, totidem matrimonia constituebant. Additur, *inter legitimas personas*, quia non inter quascumque promiscuè, sexu dispares matrimonium constare potest, sed inter habiles personas secundùm leges, seu inter personas omni carentes impedimento dirimente. Denique ponitur, *indiuiduam vitæ consuetudinem retinens*, id est, perseuerantem. Quo significatur finis matrimonij, qui est mutua habitatio, & indissolubilitas vinculi, ita vt per voluntatem ipsorum coniugum dissolui nequeat more aliorum contractuum, v.g. sponsalium, qui mutuo contrahentium consensu possunt dissolui, non verò matrimonium. Hæc definitio non placet Cardinali Zabarella *de sponsalibus. n.* 1. eo quòd videatur esse communis, etiam brutis. Sed immeritò. Nam bruta, neque consuetudinem habent, neque indiuisam societatem; neque etiam est inter bruta, nec esse potest ea coniunctio, seu coniunctionis obligatio, id est, vinculum iuris, & dominij,

minij, ac radicalis obligatio coniunctionis, seu copulæ, quæ omne matrimonium necessariò, ac inseparabiliter comitatur.

Displicet quoque, quod dicit Thomas de Argentina *in 4.d. 27.q.1.a.1.* post solutionem ad quintum, prædictam definitionem non conuenire matrimonio infidelium, neque etiam matrimonio rato non consummato, quia in aliquo casu vtrumque dissoluitur. Displicet, inquam, quia matrimonium ex se, & ex sua natura posita rei institutione semper est perpetuum, vt dicam suo loco, tametsi in aliquo casu quasi per accidens dissoluatur.

2 Similis est prædictæ matrimonij definitioni alia quæ habetur *l.1.ff. de ritu nuptiarum.* Nuptiæ sunt coniunctio maris, & fœminæ, consortium omnis vitæ, diuini, & humani iuris communicatio: cuius meminit quoque D. Thomas, eamque explicat *q. 44. citata art. 3.* Prior illa pars, *coniunctio maris, & fœminæ*, idem denotat, quod in altera definitione explicatur illis verbis, *coniunctio maritalis viri, & mulieris inter legitimas personas.* Nam nomine *coniunctionis* non intelligitur coniunctio carnalis, sed maris, & fœminæ vinculum consistens in dominio corporum mutuo. Altera verò pars, nempe consortium omnis vitæ, idem significat, quod indiuiduam vitæ consuetudinem retinens, nimirum perpetuitatem matrimonij per totam vitam. Vltima verò pars, diuini, & humani iuris communicatio, declarant potiùs effectum matrimonij, quàm naturam eius; nam per communicationē diuini, & humani iuris intelligitur obligatio coniugum seruandi sibi mutuò fidelitatem in thoro; diuino namque, & humano iure coniuges ex æquo astringuntur ad fidelitatem seruandam. Hæc communiter Doctores.

Ipse verò prænoto, hîc solùm inquiri veram, & propriam definitionem matrimonij secundùm suam naturam communem omnibus coniugibus, tam fidelibus, quàm infidelibus; nam de eo, quatenus sacramenti rationem habet, infrà suo loco. Quo præmisso,

3 Dico *primò*, neutram ex duabus allatis definitionibus esse in rigore vnam & simplicem definitionem, sed mixtam & compositam ex definitione essentiali, & descriptiua. Patet, quia vtraque definitio traditur per genus, & differentiam essentialem, & accidentariam simul. Nam illa prior particula, *coniunctio*, ponitur loco generis, illa verò alia, *maritalis*, vel *maris, & fœminæ*, explicat differentiam essentialem vinculi maritalis in ordine ad prolis generationem: illæ verò aliæ particulæ, *viri, & mulieris*, inter legitimas personas ad maiorem differentiæ essentialis declarationem adhibentur. Tandem reliquæ aliæ particulæ, *indiuiduam vitæ consuetudinem retinens*; vel etiam illæ aliæ, *consortium omnis vitæ, diuini & humani iuris communicatio*, exprimunt proprietatem, seu passionem ab ipso matrimonio inseparabilem, nempe illius indissolubilitatem, ac perpetuitatem. Quare

4 Dico *secundò*, definitionem propriam matrimonij, hanc vnicam esse: matrimonium est coniunctio maritalis. Explicantur singulæ partes. Prima illa, quæ est coniunctio, non significatur ipsa copula carnalis, quæ neque est de essentia, neque de integritate matrimonij, vt ostensum est suprà *sect. 4.* est enim illius effectus euitabilis, & contingens; sed significatur vinculum ordinatum ad aliquod vnum. Sicut enim ea quæ ordinantur ad aliquod vnum, dicuntur coniungi & ordinari in ordine ad illud; vt multi homines ad vnam militiam, vel negotiationem exequendam; ita cùm vir, & fœmina per matrimonium ordinentur ad vnam, eandemque prolis generationem; meritò matrimonium dicitur coniunctio, vel vnio duorum, seu vinculum. Additur *maritalis*, vt exprimatur propria ratio, & specifica matrimonij, quæ est vinculum duorum in ordine ad prolis generationem. Quâ etiam particulâ excluduntur aliæ obligationes, quibus viri, ac mulieres inter se, vel pretij, vel alterius rei gratia ex pactione se obligare possunt, vt sibi mutuò operam præstent; quæ non sunt de ratione matrimonij. Hinc

Dico *tertiò*, prædictam matrimonij definitionem esse essentialem, & formalem, ac essentialem integrum conceptum matrimonij exprimentem, ac declarantem. Patet, quia in ea explicatur genus, & differentia matrimonij: nam coniunctio, seu vinculum habet locum generis, in quo conuenit matrimonium cum aliis vinculis status religiosi, negotiationis, militiæ, & similium. Maritalis verò præstat locum differentiæ, per quam differt à reliquis, & explicat propriam coniunctionem, vel vinculum corporum in ordine ad prolis generationem. 5

6 Vnde colligo, omnia alia, præter hæc duo verba, coniunctio maritalis, superfluere; atque ideò essentialis matrimonij definitio non eget particulâ illâ, viri, & fœminæ, sicut neque illâ aliâ, inter personas iure habiles: nam totum istud manifestè includitur, & exprimitur per coniunctionem, vel vinculum maritale. Nam vinculum maritale exprimit corporum strictū dominium in ordine ad prolis generationem, veram inducens obligationem. At inter personas, quę non sunt vir & fœmina, & etiam inter virum, & fœminam, qui sunt aliquo iure inhabiles, nequit esse matrimonij vera, & realis coniunctio, quia nequit vllum esse vinculum talem obligationem inducens. Quare prædictæ particulæ in rigore superfluunt. Aliæ verò declarant matrimonij proprietatem, non essentiam, vt dictum est.

DISPVTATIO XIV.

De natura, & essentia matrimonij vt contractus est maritalis.

EXplicatâ matrimonij essentia, consistente in vinculo maritali, seu coniugali, agendum est de contractu matrimonij, qui est immediata, & propria causa illius. Agimus autem de illo modò, non prout eleuatus est ad rationem sacramenti, seu prout est sacramentum, de quo infrà *disp. 19.* sed prout est contractus ciuilis, & humanus, qui de facto apud homines initur modo naturali, ac humano more absque vllo miraculo.

Sectio I.

An in matrimonio sit vera, & stricta ratio contractus.

PArs affirmatiua certa est apud omnes. Ad quam meliùs intelligendam, 1

Notandum est *primò*, contractum in genere strictè sumptum, sic communiter à Doctoribus definiri. Cōtractus est vltrò, citróque obligatio. Dicitur autem obligatio non formaliter, sed causaliter: non enim

contractus

contractus est ipsamet formalis obligatio; hæc enim potiùs est effectus per contractum productus in contrahentibus, sed est causa obligationis: nam est formaliter locutio, vel scriptura, vel aliud externum signum, quo homines exprimunt mentem suam, & sese vicissim alter alteri obligationem inducunt. Quare contractus propriè est signum externum prædictum vltrò, citróque obligationem ex consensu contrahentium pariens; obligationem, inquam, ex vera, & propria iustitia commutatiua.

2 *Præterea* est obseruandum, ad præsens institutum, contractum distribui in lucratiuum, & onerosum. Lucratiuus est, in quo nihil rependitur, sed merè gratis aliquid alicui remittitur, absque vllo onere, atque recompensatione: vt est promissio gratuita, & simplex donatio. Onerosus est, in quo aliquid loco eius quod datur, debet reddi, vel præstari: vnde per illum ex vtraque parte onus imponitur, vt cernitur in emptione inter ementem, & vendentem, & in aliis. Atque hic est, qui proprio nomine contractus continetur. qui etiam solet appellari contractus respectiuus, quia in eo vtrinque cernitur obligatio.

3 *Denique* est obseruandum, circa obligationem, quæ oritur ex ipso contractu, eam esse duplicem: vna est naturalis, non tamen ciuilis; & altera est ciuilis, ac naturalis simul. Prior ea dicitur, quæ etsi ita ex natura rei oriatur, vt à iure positiuo non impediatur quin nascatur, non tamen ab eo fouetur per concessionem actionis aduersùs eum, in quo talis obligatio existit. Vt si rem vendidisti maiori pretio, quàm valebat, infra tamen dimidium iusti pretij, teneris quidem ex iustitia restituere excessum iusti pretij; contra te tamen actionem, nec ius ciuile, nec canonicum emptori concedit, ne videlicet lites multiplicentur. Posterior verò, nempe ciuilis, ac naturalis simul, ea est, quæ siue ex natura rei oriatur, siue supposito iure positiuo, ab eo tamen fouetur concedendo liberam actionem læsi, vt si rem vendidisti maiori pretio, quàm valebat, supra dimidium iusti pretij. His præmissis,

4 Dico *primò*, omnium vnanimi consensu, contractum matrimonij esse propriè, & strictè contractum onerosum inducentem obligationem naturalem, ac ciuilem simul. Patet, quia matrimonij contractus est reciprocus mutuum consensum requirens, & obligationem pariens in vtraque parte: nam per matrimonij contractum ex vtraque parte onus imponitur; ergo est propriè, & in rigore contractus onerosus. Ideò enim donatio, & simplex promissio non sunt propriè contractus, quia non inducunt obligationem, nisi in donante, & promittente. Quòd verò matrimonium inducat obligationem naturalem, ac ciuilem simul, claret, quia parit obligationem iure naturali, ac positiuo, & ex se indissolubilem.

5 Dico *secundò*, matrimonij contractum antecellere cæteris contractibus, tum necessitate, tum dignitate, tum antiquitate. Patet, quia inprimis est necessarius propter generis humani propagationem: ergo antecellit necessitate. Est etiam dignior; quia alij contractus circa res inferioris ordinis versantur; per contractũ verò matrimonij mutua fit traditio propriorum corporum inter coniuges. Adde ipsius obligandi vim longè reliquos superare contractus, & à Christo Domino in lege noua in sacramentum fuisse institutum. Denique antiquitate præcedit, quia fuit ante omnes à primis parentibus in statu innocentiæ Deo ipso institutore, & conciliatore celebratus, vt dicemus infrà *disputatione decimaoctaua*.

Sectio II.

Quænam sit materia, & forma intrinseca contractus matrimonij

1 In quolibet contractu duplex solet materia distingui, *altera* quasi extrinseca, circa quam versatur ipse contractus; *altera* verò intrinseca, quæ est pars essentialis contractus, ex quo ipse contractus intrinsecè componitur. Certum est autem corpora contrahentium legitima non posse esse materiam intrinsecam, & ex qua contractus matrimonij intrinsecè cõponatur, sed esse materiam circa quam extrinsecam. Ratio est, quia materia circa quam, sunt res ipsæ circa quas versantur contractus: sic enim in contractu venditionis, aut permutationis, res ipsæ, quæ venduntur, aut permutantur, sunt materia circa quam versatur emptio, aut permutatio: ergo in contractu matrimonij, cuius vinculi essentia consistit in mutuo corporum dominio, corpora ipsa erunt materia circa quam. Vnde sicut in aliis contractibus, materia eorum debet esse legitima, id est, non impedita lege antiqua, sic pariter in matrimonij contractu corpora debent esse legitima, hoc est, non impedita, vel naturali, vel humanâ lege. Hinc autem manifestè sequitur contrahentium corpora non posse esse intrinsecam, & essentialem partem contractus. Quis enim dicet emptionem componi essentialiter ex re empta? Et ratio est manifesta, quia obiectum non potest esse pars intrinseca, & essentialis actus, qui versatur circa illud. At corpora contrahentium sunt obiectum contractus matrimonij, qui versatur circa ipsa. Præterea omnis contractus immediatè gignit obligationem, vt constat. At nemo dicet rem emptam, vel pretium me obligare, sed consensum per verba expressum; ex hoc enim omnes concipiunt intrinsecè perfici contractum. Idem igitur dicendum in matrimonij contractu, qui consistit in nuda pactione, seu conuentione partium, & est quasi integrum pactum, quod consensum duorum expressum intrinsecè includit. Istæ autem partes, etsi distinctæ sint, tamen se mutuò respiciunt, adeò vt altera sine altera non possit intelligi; sicut in aliis relatis accidit. Vnde clarè colligitur, in contractu matrimonij esse necessariò constituendam materiam *ex qua*, diuersam à materia *circa quam*. Quia, vt dixi, materia *ex qua* proxima, & intrinseca contractûs, non sunt res ipsæ, circa quas versantur; hæc enim sunt obiectum contractûs, quod nequit esse intrinseca pars actûs, qui circa illud versatur; atque ideo diuersa est materia *ex qua* intrinseca contractûs, à materia *circa quam*.

Quo præmisso, in assignanda eiusmodi materia *ex qua* intrinsecâ matrimonij contractûs, & etiam in designanda formâ eiusdem, diuisi sunt Doctores. 2

Prima sententia affirmat, consensum internum contrahentium esse materiam intrinsecam contractûs, verba autem, siue signa exteriora illum exprimentia, esse formam. Ita Nauarrus *in summa cap. 22. n. 20.* Gregorius de Valẽtia *disp. 10. q. 2. p. 6.* Rebellus *lib. 2. q. 4. sect. 3.* & alij, probant, quia mutuo contrahentium consensu per verba de præsenti expresso efficitur matrimonium, vt constat: ergo ibi nullo extrinsecùs assumpto, debet dari materia, & forma. Cùm ergo non constituatur per consensum tanquam per formam, eo quòd præsupponatur verbis, vel signis, quibus exprimitur, per aliud constituetur tanquam per formam; ergo verba, quibus completur, rationem formæ habebunt.

Secunda

3 *Secunda sententia* asserit è conuerso, consensum esse formam, verba autem exprimentia materiam. Ita Maior *in 4.d. 26.q.1.* & alij. Probat, quia consensus determinat, & perficit verba, quæ eo secluso nihil efficerent.

4 *Tertia sententia* docet, verba ab vno prius prolata esse materiam, alterius verò verba esse formam. Ita Victoria *in summa de matrimonio n.245.* & alij. Probant, quia posteriora verba determinant priora; at determinare est proprium formæ.

5 Denique communior sententia defendit vtriusque consensum signis externis expressum, mutuò sibi sub diuersa ratione esse materiam, & formam; materiam quidem, prout mutuus contrahentium consensus expressus habet rationem traditionis corporum; formam verò esse eundem prout habet rationem acceptationis eorundem corporum. Ita Cardinalis Bellarminus *lib. 1. de matrimonio, cap. 6.* Suarez *tom. 3. de sacramentis disp. 2. sect. 1. & disp. 23. sect. 3.* Sanchez *lib. 2. disp. 6.* Coninch *disp. 24. dub. 3. n. 32.* & alij. Atque hæc sententia semper mihi placuit.

6 Ad cuius pleniorem explicationem, notandum est *primò*, contractum omnem essentialiter constare alicuius rei oblatione, & acceptatione. Ratio est, quia omnis promissio, & traditio vt valida sit, requirit obligationem alicuius rei ex vna parte, & acceptationem ex altera.

7 Præterea est obseruandum, in omni contractu oneroso, atque adeò & in matrimonio, esse distinguendam duplicem oblationem, seu traditionem partialem, & duplicem etiam acceptationem, sibi mutuò respondentes. In quo valdè distinguitur à simplici promissione gratuita, in qua solùm reperitur oblatio vnius, & acceptatio alterius. In contractu verò omni oneroso, debet dari duplex oblatio, seu traditio, & duplex acceptatio. Patet, quia in emptione, v.g. ab vna parte offertur, & traditur pretium, ab altera parte res empta, & vtrumque à contraria parte acceptatur. Quare in quouis coniuge, saltem virtualiter debet distingui duplex consensus, tum acceptandi corpus alterius, tum tradendi suum; & signa externa debent vtrumque explicitè, vel implicitè significare. Vnde traditio, & acceptatio vt sic non confunduntur, sed semper aliquo modo differunt. Imò vt se inuicem perficiunt, & correspondent sibi, semper realiter distinguuntur. Nam acceptatio mulieris est quæ perficit traditionem viri; & econtra acceptatio viri perficit quoque traditionem mulieris, quæ duo realiter differunt inter se.

Denique obseruandum est circa præsentem controuersiam, oportere prius ostendere, quid non sit materia, & forma contractus matrimonij, vt ex confutatione aliarum sententiarum clariùs constet quid sit.

8 Dico ergo *primò*, non consistere materiam contractus matrimonij in consensibus internis contrahentium; & formam in verbis, aliisque signis externis eos exprimentibus. Probatur, tum quia materia contractus humani naturaliter, & more humano initi, debet esse sensibilis, vt per se constat. At talis non est consensus internus, qui non percipitur, nisi per verba, aut signa externa, quæ iuxta contrariam sententiam non sunt materia, sed forma; vnde manet tota materia omnino insensibilis. Nec obest huic, quòd in sacramento sensibili Pœnitentiæ, contritio sit materia, & non sit sensibilis. Non, inquam, obest, quia licèt non sit in se, & per se sensibilis, est tamen sensibilis per verba, vel signa externa, quæ etiam sunt materia, & nullo pacto sunt forma. Tum etiam, quia signa externa videtur se tenere ex parte consensuum, quos exprimunt, & significant, & cum eisdem per modum vnius, vel eodem quasi modo concurrunt. Sunt enim illa signa, vt sic merè expressiones consensuum, & nihil amplius: ergo eandem partem contractus componunt, & consequenter si consensus sunt huius contractus matrimonij materia, talis etiam erunt signa externa.

Hoc eodem argumento similiter probatur, neque internum consensum contrahentium esse formam, & verba, seu signa externa esse materiam. Nam propter rationem dictam, si consensus sunt forma, erunt signa etiam forma. Firmatur vtrumque; nam vtraque pars, nempe materia, & forma contractus matrimonij debet concurrere ad constituendum contractum sensibilem in ratione perfecti sensibilis, quia concurrunt ad perficiendum contractum humanum modo naturali, & non more angelico, sed more humano; quod fieri non posset, si alterutra pars esset tota insensibilis; quia omnino insensibile sicut non potest dare alteri esse sensibile, quia nemo dat quod non habet; ita nec potest cum alio concurrere ad aliquid constituendum sub ratione sensibilis; non secus ac omnino spirituale non potest composito dare esse materiale, nec concurrere ad illud constituendum sub ratione materialis; ergo nec internus consensus contrahentium potest esse materia, & verba, seu signa externa, forma; neque è conuerso, verba esse materia, & consensus forma.

Dico *secundò*, nec verba vnius contrahentis, vt priùs prolata esse materiam contractus matrimonij, nec verba alterius, vt posterius expressa esse formam. Probo id, quia si vtriusque contrahentis verba simul proferrentur, fieret verus matrimonij contractus: ergo fieret vera materia, & forma illius; sed tunc non possent istæ consistere in verbis prout prius, vel prout posterius prolatis: ergo nunquam in eis eodem ordine prolatis consistent. Patet hæc vltima cōsequentia, quia matrimonij contractus debet habere materiam, & formam certas, ac determinatas, & non vagas, sicut certas habent alij humani contractus; neque in contrahentium potestate debet esse ex materia facere formam, & è contra. Firmatur, nam verba ex parte vniuscuiusque contrahentis æquè idē significant, & æquè determinata sunt ad corporis traditionem, & acceptationem: ergo non est maior ratio, cur potius ex parte vnius, quàm ex parte alterius, habeant rationem formæ, & materiæ. Quòd maximè verum est, quando vterque contrahens simul verba proferret. Vrgeo idem amplius: nam ante Concilium Tridentinum fieri poterat, vt per solam copulam carnalem, præmissis sponsalibus, matrimonium contraheretur, vt constat ex *cap. is, qui, de sponsalibus*, & ex simili casu *in cap. 2. & cap. finali, de coniugio seruorum*. Et nunc etiam, vbi Tridentinum non est receptum, eo modo contrahi posset matrimonium. Imò etiam vbi Tridentinum receptum est, contingere potest, vt per copulam maritali affectu habitam aliquod matrimonium prius inualidum incipiat habere valorem; vt doctè defendit noster Sanchez *lib. 2. disp. 37. n. 14.* Tunc ergo neuter coniux suum consensum prior exprimeret, sed vterque simul. Igitur fieret illud matrimonium absque vlla materiâ, & forma; quod minimè est concedendum.

Dico *tertiò*, materiam intrinsecam, & ex qua constituitur contractus matrimonij, esse mutuos consensus contrahentium expressos, prout habent rationem traditionis corporum; eosdem verò prout habent rationem acceptationis eorundem corporum, esse formam. Moueor, quia proprium est materiæ, tam physicæ, quàm moralis, vt sit quid imperfectum, & indifferens 10

9

differens adhuc determinabile, ac perfectibile per formam; formæ verò econtra proprium est, vt sit quid determinatiuum, & perfectiuum materiæ, eam complens ad speciale aliquod esse. At in contractu matrimonij, sicut & in omni alio contractu, traditio corporum, quæ fit per consensus expressos, antequam accedat acceptatio eorundem, est quid imperfectum, ac indifferens ad hoc vt matrimonij contractus sit ratus, ac validus; vel irritus, seu inualidus ad hoc vt verè subsistat, vel non. Econtra verò acceptatio illam traditionem complet, perficit, ac determinat ad esse ratum ac subsistens contractus matrimonij, productiui obligationis: ergo illa habebit rationem materiæ, hæc verò rationem formæ.

11 Obiicies *primò* contra hanc nostram doctrinam, quia iuxta illam confundi videtur materia cum forma in contractu matrimonij. Probatur, quia in contractibus mutuis, qualis est iste, ille qui tradit, non tradit absolutè, sed sub cōditione, si alter tradat etiam ex parte sua: ergo ille, qui acceptat traditionem alterius, cùm non acceptet traditionem absolutam, sed conditionem, eo ipso quòd illam acceptat, vult ponere ex parte sua conditionem, videlicet, reciprocam traditionem sui; quare ipsamet acceptatio, considerata, quatenus acceptatio est, videtur iam includere traditionem: ergo si quatenus acceptatio est forma, & quatenus traditio est materia, sequitur quòd quatenus forma sit etiam materia; ergo confunditur forma cum materia. Respondeo negando vllam esse cōfusionem formæ cum materia, vel materiæ cum forma. Quamuis enim traditio coniugis non sit absoluta, sed sub conditione reciprocæ traditionis; adhuc in acceptatione alterius coniugis inueniuntur duæ rationes formales adæquatè distinctæ, nempe traditionis, & acceptationis, quas posset coniux diuersis verbis exprimere. Nam si Petrus, verbi gratia, promittit mihi pallium, si ego volo dare ei librum, possum ei respondere, Volo tibi dare librum, & nolo acceptare promissionem pallij, ecce promissionem reciprocam sine acceptatione: possem item respondere, Accepto promissionem tuam conditionalem, & cogitabo paulisper de conditione ponenda, vel non ponenda; ecce acceptationem sine repromissione: possem denique dicere: Promitto tibi librum, & accepto promissionem tuam pallij; ecce promissionem, & acceptationem, significantes tamen per diuersa verba: nam per priora verba solùm significo promissionem, non acceptationem; per posteriora, acceptationem, non promissionem. Cùm ergo coniux de facto dicit, Accipio te in coniugem, illa verba æquiualent his, Trado tibi corpus, & accepto traditionem tuam. Vnde illa verba, quatenus significant traditionem, habent rationem materiæ; & quatenus significant acceptationem, habent rationem formæ solius, absque vlla confusione materiæ cum forma, vel formæ cum materia.

12 Obiicies *secūdò*, acceptatio non habet in se aliquam maiorem determinationem, ratione cuius ipsa potius determinet significationem traditionis, quàm è contra; tam enim determinata est traditio corporis, quàm acceptatio corporis: ergo non est cur magis acceptatio sit forma respectu traditionis, quàm sit traditio respectu acceptationis. Respondeo negando antecedens; nam traditio corporis licèt sit in se æquè determinata in ratione traditionis, ac est determinata acceptatio corporis in ratione acceptationis; tamen respectu matrimonij contractus, vt verè subsistat, & ratus, ac firmus sit, non est traditio æquè determinans, ac est acceptatio; quia traditio corporum, antequam accedat acceptatio eorundem, est quid imperfectum, ac indifferens ad hoc vt matrimonij contractus validus sit, & completus, vel non sit: at verò acceptatio traditionem ipsam complet, perficit, & determinat ad esse ratum, & subsistens contractus matrimonij; & ideò meritò censetur esse forma respectu traditionis.

Obiicies *tertiò*, ideo mutuus consensus contrahentium expressus, vt traditio corporum est materia, & vt acceptatio eorundem est forma, quia illius indifferentia determinatur per istam; sed sæpè contingit è contra vt acceptatio determinetur per traditionem: ergo saltem tunc illa erit materia, & hæc forma. Minor probatur, quia si ego postulem aliquid ab alio, illa postulatio est indifferens, nec habet effectum contractus donec alter concedat rem postulatam; habet verò post ipsam, sed tunc illa postulatio habet rationem acceptationis, & concessio rationem traditionis: ergo tunc hæc determinabit illam: ergo erit forma illius, & illa materia huius. Firmatur, nam potest vir vt sic contrahere matrimonium, Accepto te in vxorem, & mulier potest respondere, Trado tibi meum corpus in matrimonium. In hoc casu acceptatio non determinat traditionem, sed è contra, traditio acceptationem determinat; nam acceptatio præcedens erat indifferens, vt ex ea fieret, vel non fieret contractus, neque eum complebat; accedente verò traditione iam completur contractus, & habet effectum: ergo in hoc euentu traditio habebit rationem formæ, & acceptatio rationem materiæ. Respondeo, acceptationem, quamuis possit esse prior in existentia, tamen in officio, vt sic dicam, & quasi in effectu semper esse posteriorem; nam in tantum ipsa acceptatio vim habet, in quantum alius tradit suum corpus: vnde semper censetur habere rationem perficientis, sicut in physicis semper censeretur esse posterior. Vnde acceptatio vt sic formaliter sumpta petit ex natura sua subsequi traditionem; nam propriè non acceptatur nisi quod priùs ratione intelligitur offerri, aut tradi; quāuis per accidens id quod est acceptatio quasi materialiter possit tempore præcedere ipsam obligationem rei. Similiter dico postulationem, prout formaliter postulatio est, non habere rationem acceptationis. Quamuis enim illud quod est postulatio, sit etiam & reputetur acceptatio rei, prout est voluntas quædam, vt ea res fiat sua, si tradatur sibi ab alio: at non est acceptatio formaliter, prout formaliter est postulatio; quia hæc est sua natura vt sic petit præcedere traditionem rei, cùm sit petitio eius vt sibi tradendæ. 13

14 Obiicies *quartò*, in donatione, & venditione, acceptatio non habet rationem formæ, & vltimi perficientis, sed tantùm est pars intrinsecè constituens: ergo neque in contractu matrimonij. Antecedēs probatur, quia posita donatione, & acceptatione (& idē est de venditione,) non adquiritur de iure ciuili dominium rei, nisi accedat actualis traditio rei, vt colligitur aperte ex *l. traditionibus 20. C. de pactis*, vbi sic dicitur, *traditionibus dominia rerum, non nudis pactis transferuntur*. Et tamen nemo dicet actualem traditionem rei datæ, vel venditæ esse proprie formam contractus donationis, vel venditionis; nam solùm est ex ipsa legum dispositione, vel conditio, vel quid necessariò requisitum, vt ex donatione, vel venditione resultet dominium in donatario, vel emptore. Similiter igitur in matrimonij contractu, licèt non resultet dominium, nisi positā acceptatione, non inde sequitur acceptationem esse propriè formam, sed solùm esse conditionem prærequisitam ad rationem contractus. Præsertim, quia natura contractus eò tendit, vt dominium rei propriè alteri transferatur, quod

quod maximè fit per traditionem, & nõn per acceptationem: ergo hæc non est, propriè forma cõtractus; nam ei quod est forma, præcipuè conuenit id, quod est proprium rei quam constituit. Respondeo negãdo antecedens. Ad probationem dico *in primis*, si loquamur de aliis contractibus, præter matrimonium, est magis necessaria acceptatio ipsa traditione. Nam in omni contractu, ipsa acceptatio est simpliciter, & essentialiter necessaria iure naturæ ad contractus valorem, vt vidimus suprà *disp.* 1. *sect.* 10. Vnde etiam iure ciuili nullum ante acceptationem ius adquiritur. At traditio iure naturæ necessaria non est: solùm enim in aliquibus cõtractibus ex ipsa legum dispositione est traditio necessaria ad dominium, & ius in re adquirendũ; non verò in omnibus, vt benè tradit Lessius *lib.* 2. *de iust. c.* 3. *dub.* 3. Nam ex sola voluntate humana Principis, vel reipublicæ est quòd requiratur traditio, vnde etiã ipsius arbitrio potest omitti. Vnde si loquamur in specie de contractu emptionis, & venditionis constat apud Doctores esse perfectum in ratione contractus ante rei traditionem: nam hic contractus consistit in nuda pactione, seu conuentione partium, nec requirit ad sui substantiam traditionem rei, aut pretium: dicitur enim propriè res empta, & vendita simul atque inter emptorem, & venditorem conuenit de pretio. Vnde inter absentes contrahi potest, & per nũtium, & per litteras. Verum est, vt transferatur actuale dominiũ, & ius in re per hunc contractum, requiri traditionem ex lege positiua, adeò vt si non sit secuta vtrinque traditio, tametsi contractus sit secundùm substantiam perfectus, non tamen habet vltimum suum complementum, ad quod contrahentes peruenire intendunt, nempe vt transferatur dominium, & adquiratur ius in re. Euidens tamen est non esse id essentialiter necessariũ; nã quando aliquid donatur, aut relinquitur ciuitatibus, Ecclesiis, aut locis piis, aut in redemptionem captiuorum, neque ex iure ciuili necessaria est traditio ad dominium adquirendum, vt notant Doctores. Quòd si loquamur de matrimonij contractu, cùm is fiat reali corporum traditione, & verè incipiat essentialiter in ratione contractus, quando corpora ipsa traduntur; certum est includere essentialiter ipsorum corporum traditionem realem, sumpta traditione non pro actuali vsu coniugali, sed pro dominio corporum, & ipsorum iure in re. Cæterùm iam cõstat eam corporum traditionem esse materiã intrinsecam, & ex qua ipsius contractus matrimonij. Hinc verò non sequitur acceptationem corporum non esse quoque formã intrinsecam illius, cùm ipsa sit, quæ verè compleat, ac determinet ad esse ratum, ac subsistens contractus prædicti, productiui obligationis.

15 Obiicies *vltimò*, ea res, quæ est materia, & forma contractus matrimonij, est materia, & forma Sacramenti, vt communiter Doctores fatentur; sed verba nullius Sacramenti sunt materia: ergo in verbis nequit consistere materia huius contractus. Minor probatur ex decreto Eugenij IV. statuentis omnia Sacramenta perfici rebus tãquam materia, & verbis tanquã forma. Vbi satis insinuat quoque, id quod est materia saltem esse realiter distinctum à verbis, quæ sunt forma. Vnde eadem verba non videntur posse esse materia, & forma Sacramenti matrimonij. Respondeo, esto concedamus Eugenium statuisse in omnibus Sacramentis materiam distingui realiter à forma; ad eius veritatem satis est, vt nomine materiæ intellexerit, vel materiam ex qua intrinsecam, & proximam; vel extrinsecam, & remotam, & circa quam. Hæc autem in Sacramento, & contractu matrimonij distinguitur realiter à verbis, & à consensu expresso contrahentium, vt patet; quia corpora contrahentium mutuò tradita, & accepta, sunt materia extrinseca, & remota, vt suprà dixi. Vnde etiam in Sacramento Pœnitentiæ idem Eugenius dicit peccata esse materiam, & tamen sunt materia remota, & circa quam. Et in Sacramento Eucharistiæ verba consecrationis dicuntur esse forma; cùm tamen iuxta valde probabilem grauissimorum Doctorum sententiam, inter quos noster Vasquez, ipsa verba non sunt forma intrinseca, sed extrinseca, & causa efficiens Sacramenti. Denique in Sacramento, & contractu matrimonij, vt dixi, materia ex qua intrinseca realiter distinguitur à forma; nam traditio & acceptatio vt sibi correspondent, realiter differunt; acceptatio enim mulieris, quæ perficit traditionem viri, realiter distinguitur à viri traditione; & è contra acceptatio viri quæ perficit traditionem mulieris, differt quoque re ipsa à mulieris traditione, & ea acceptatio est forma, ipsa verò traditio est materia.

SECTIO III.

An exterior expressio interni consensus contrahentium sit simpliciter necessaria ad contractum matrimonij perficiendum.

Certum est *primò*, in hac re, mutuum contrahentium consensum esse essentialiter requisitum ad contractum matrimonij. Ratio est, quia alij contractus non fiunt nisi mutuo consensu; est enim omnis contractus quoddam pactum: pactum verò est duorum, vel plurium in idem placitum, & consensus; ergo à fortiori matrimonij contractus, in quo est mutua corporum traditio; & quod est vnius, non traditur alteri absque proprio consensu. 1

Secundò etiam est certum, huiusmodi consensum debere esse liberos plenâ libertate, & deliberatione, quæ satis sit ad peccatum mortale. Patet, quia si sponsalia naturâ sua postulant hanc plenam libertatem, vt ostendi suprà *disput.* 1. *sect.* 3. potiori iure matrimonij contractus, qui fortior est, ac indissolubilis. Et ratio est, quia subire onus matrimonij perpetuum, ac indissolubile, est res grauissima, vtpotè contractus humanus grauissimus, translatiuus dominij corporis in alterã personam, & inductiuus obligationis grauis in ipso dominium transferente: ergo nequit talis obligatio procedere nisi ex plena aduertentia, seu deliberatione. Vnde amentes, ebrij, dormiẽtes, & pueri, qui nondum ad perfectum vsum rationis peruenerunt, non possunt ex natura rei contractum matrimonij validè celebrare, ex defectu plenæ deliberationis. 2

Tertiò verius videtur, non semper requiri, quòd cõsensus contrahẽtium sint liberi in se, & à se actualiter, sed sufficere aliquando, quòd sint virtute liberi in voluntate libera antecedente, quæ verè fuerit intentio efficax traditionis dominij corporis, in aliquo effectu proprio virtute perseuerans, vt latè ostendi suprà *dispu.* 1. *cit. sect.* 4. 3

Quartò mihi videtur probabilius, ad contractum matrimonij non sufficere consensum fictum, sed requiri in vtroque contrahente verũ consensum, & voluntatem efficacẽ mutuò tradẽdi corpora; atque adeò consensum merè externum cum positiua voluntate, & intentione non cõtrahendi, non esse validũ ad obligãdum obligatione naturali. Ratio est, quia contractus naturalis stat maximè consensu interno: verba enim 4

sola non sunt contractus, sed signum contractus; ad hoc enim munus concessit natura verba, vt per ea actus interni proprij hominis manifestentur; ergo deficiente consensu interno, nulla est obligatio naturalis. Videantur dicta suprà *disp.2. sect.2.*

5 Denique certum videtur, ad valorem contractus matrimonij requiri, vt consensus internus per aliquod signum alteri manifestatus, & expressus sit. Patet, quia nemo potest alteri obligari per solum consensum internum suum; imò quamuis quis velit, nulla orietur obligatio quoad vsque alius acceptet: sed consensus merè internus alteri non expressus nequit ab alio acceptari, cùm per se sit insensibilis; ergo nec poterit obligationem parere, & sic nec contractum perficere.

6 His positis, restat difficultas, An videlicet exterior expressio mutui consensus interni per aliquod signum externum sit adeò necessariò requisita ad contractum matrimonij, vt absque illa nequeat ille consistere, Ratio dubitandi est, quia si miraculosè innotescerent consensus mutui sine aliquo signo externo, posset matrimonij contractus celebrari, & induceretur obligatio solo consensu interno.

7 Dico *primò*, contractum matrimonij, qui modò naturaliter fit, & modo humano, necessariò requirere aliquam externam manifestationem internorum consensuum. Ita omnes. Et patet, quia ad communem rationem contractus humani inter duos, qui contrahunt modo naturali, & more humano, necessaria est aliqua sensibilis manifestatio, vt nimirum eis innotescat interna voluntas; ergo idem potiori iure dicendum de matrimonio. Firmo, quia in obligationibus contrahendis ea debet esse internorum consensuum expressio, per quam contrahentes sciant se esse obligatos; nullus enim adquirit ius nouum in rem aliquam per consensum alterius, cuius est res illa, nisi sibi constet de tali consensu. Hoc autem in republica humana, quæ sensibilis est, naturaliter, & absque miraculo, constare nequit sine signis externis. Igitur cùm in matrimonio sit obligatio mutua, & ius mutuum in corpora contrahentium, necessariò requiritur ex ipsa natura contractus humani, qui ordinario modo fit, & more humano, vt externis, ac sensibilibus signis exprimatur; neque enim est contractus angelicus, sed humanus; & actus internus non sufficit ad dominium transferendum ab vnico in alterum, cùm contractus humani forma sint verba, vel signa extrema, quibus res traditur. Ex ipsa ergo naturali institutione sunt necessaria signa externa sensibilia; quandoquidem natura nos animo, & sensu constare voluit, neque in hoc reipublicæ statu intelligere, nisi per sensus.

8 Dico *secūdò*, posse diuinitus fieri contractum matrimonij absque signo aliquo externo consensus internos exprimente. Hoc videtur certum, si semel supponatur, quod negari non potest; nimirum fieri posse vt homines contrahentes, saltem diuina virtute manifestent sibi inuicem suos internos conceptus, loquendo mutuò per solos actus internos, eo modo quo Angeli id præstant, absque vllo signo externo. Quæ enim implicantia apparere potest in hoc quòd homines more angelico possint sibi mutuò loqui per internas cogitationes? Quis etiam neget, si duo merè internè, quantū possent in se mutuò consentirent ad matrimonij contractum peragendum, si vterque sciret Deum ipsis reuelaturum mutuos consensus, posse intēdere per eam reuelationem suum consensum ad alterum dirigere, ita vt verè haberent rationem mutuæ traditionis, & acceptationis. In his ergo euentibus, futurum verum matrimonialem contractum naturalem ostendo, quia nihil obstat, cur nequeant sic obligari inuicem contrahentes per suum efficacem consensum eo modo manifestatum, vel per internam locutionem modo angelico, vel per Dei reuelationem ad vtrumque directam, nulla enim hac in re assignari potest repugnantia. Perfici ergo posset matrimonialis contractus naturalis sine vllo signo externo. Firmo dictum; nam Angeli sic possunt contrahere, & obligari; ergo & homines diuina virtute more angelico contrahentes. Et ratio à priori est, quia in vtroque casu esset perfectus mutuus consensus, esset quoque perfecta locutio vtrique nota, vel per reuelationem, vel per internas cogitationes ab vtroque ad inuicem directas ad perficiendum contractum matrimonialem: ergo essent omnia requisita sufficientia ad talem contractū ex natura rei. Videantur dicta suprà *disp.1. sect.9. n.6. & seqq.* Atque huius nostræ sententiæ est Basilius Ponce *lib.2. de matr. cap.6. n.14.* sic dicens: Si Deus miraculosè efficeret, vt homines sibi per conceptus loquerentur, sicut & Angeli loquuntur, non dubito consensum internum per signa intellectus tunc manifestatum, sufficientem esse ad contrahendam obligationē. Idem sentit Coninch *disp.24. dub.8. n.64.* dicens, tunc illos actus sufficere ad rationem ciuilis contractus. Annuit quoque Lessius *lib.2. de iustitia, & iure, c.18. dub.5.* vbi postquam docuit actus internos non esse idonea signa ad alteri significandum; subdit postea, si tamen alter posset cognoscere internas cogitationes, sicut possunt Angeli, quando ad eos diriguntur, tunc per actum internum optimè posset donatio, & promissio fieri. Hinc enim manifestè colligitur in prædictis euentibus posse fieri contractus, atque adeò & matrimonij.

Obiicies: Ad substantiam contractus matrimonij pertinere non solùm locutionem, & manifestationem 9 internorum consensuum, sed etiam alias solemnitates, quas Concilium Tridentinum *sess.24. cap.1.* in decreto de reformatione matrimonij decernit, nempe præsentiam Parochi, duorumque testium, quas ita exigit, vt sine illis reddat contrahentium cōsensus expressos omnino insufficientes ad contractum matrimonij perficiendum, & ipsos contrahentes efficit inhabiles ad sic contrahendum. Respondeo, verissimam esse prædictā doctrinā; nostro verò casui, in quo loquimur de possibili, non obesse, quia in eo euentu dispensaret Deus quoque in contrahentibus baptizatis, vt possent contrahere matrimonium absque illa solemnitate. Hinc

Dico *tertiò*, mutuum consensum signo externo, & 10 sensibili expressum, non esse essentialiter requisitum ad incundum matrimonij contractum, absolutè, & in omni euentu possibili, sed solum ex natura rei, & spectata ipsa institutione humana cōtractuum, qui fiunt, non more Angelico, sed humano. Patet, quia quod est absolutè, & essentialiter requisitum, in nullo casu potest contingere, vt fieri possit sine illo; sunt enim essentiæ rerum omnino consistentes, & immutabiliter. Hac enim de causa internus mutuus consensus dicitur essentialiter requisitus ad matrimonij contractum, quia absque illo in nullo euentu fieri potest. At ostensum est in euentu, in quo possent vir, & fœmina contrahentes, diuinā virtute, manifestare sibi inuicem suos internos consensus, loquendo mutuò per solos actus internos, eo modo quo Angeli id præstant, vel in euentu diuinæ relationis internæ ad vtrumque mutuò directæ, posse fieri contractum matrimonij absque vllo externo signo; ergo euidens est externam expressionem humano, & sensibili modo factam non esse essentialiter requisitam ad contrahendum matrimonium absolutè, & in omni euentu, sed solùm illud esse necessarium in contractu matrimonij, qui de facto fit

fit accommodato naturæ contrahentium, & ipsi humanæ institutioni contractuum. Vnde ob hanc eandem rationem dixi suprà *disp...sect. 9. n. 9.* promissionem mutuam, & acceptatam signo externo humano, & sensibili, non esse essentialiter requisitam ad contrahenda sponsalia absolutè, & in omni euentu possibili, tametsi sit semper requisita ad illa contrahenda, si more humano contrahantur, & non more angelico.

11 Dico *vltimò*, consensus prædicti mutui merè interni, tametsi sufficerent ad rationem contractus naturalis matrimonij, sed non sufficerent ad rationem Sacramenti à Christo instituti in contrahentibus baptizatis. Id rectè notauit obiter noster Coninch *disp. 24. dub. 8. ad finem numeri sexagesimi quarti.* Et ratio est manifesta, qua Sacramentis nouæ legis de facto à Christo institutis conuenit necessariò, ac essentialiter esse signa sensibilia gratiæ sanctificãtis ex institutione Christi, qui de facto res sensibiles in Sacramenta instituit. Neque inde sequitur, si prædicti actus interni non sunt Sacramentum de facto institutum, nec perficere quoque verum, & legitimum matrimonij contractum, ex eo quòd inter baptizatos nequeat contrahi matrimonium sine Sacramento. Non, inquam, sequitur; quia dato quòd non possit separari ratio contractus matrimonij à Sacramento, facile dici potest saltem inter contrahentes non baptizatos consistere verum matrimonij contractum. Et inter baptizatos Deum dispensaturum in eo euentu, vt possent contrahere matrimonium sine Sacramento.

12 Vtrùm verò prædicti actus potuissent esse Sacramentum quasi alterius speciei, & ordinis, quod esset signum gratiæ insensibile, non video negari posse, quia nullam concipio repugnantiam, à Deo institui posse Sacrámentum in actu aliquo interno spirituali, medio quo significetur, & conferatur gratia ipsi habenti eum actum. Potest enim Deus aliquas actiones internas constituere, ad quarum positionem gratiam conferat ex opere operato; & potuisset statuere, vt talia Sacramenta fuissent communia Angelis, & hominibus.

Sectio IV.

An exterior expressio interni consensus ita pertineat intrinsecè ad contractus matrimonij naturam, vt sit pars essentialis illius; an potiùs sit solùm conditio, sine qua non.

1 PRocedit quæstio de contractu matrimonij, qui de facto fit sensibili modo, & humano more. De quo sentiunt nonnulli secuti Maiorem *in 4. dist. 26. q. 1. ad 3.* esse tantùm conditionem; constituunt enim totam essentiam contractus matrimonij in consensu interno. Probant

Primò, ex *cap. cùm locum 14. de sponsalibus*, vbi expressè dicitur, matrimonium solo consensu contrahitur. Et ex *cap. tua 25. eodem titulo*, dum dicitur, matrimonium in veritate contrahi per legitimum viri, & mulieris consensum; sed necessaria esse, quantum ad Ecclesiam, verba, consensum exprimentia de præsen.i.

Secundò, quando contrahitur matrimonium inter absentes per Procuratorem, expressio consensuum absentium facta per procuratores est tantùm conditio sine qua non; per eam enim innotescit voluntas absentium: ergo similiter quando contrahentur inter præsentes, expressio consensuum erit cõditio sine qua non, vt nimirum vtrique constet mutua voluntas.

Tertiò, præsentia Parochi, duorumque testium, quam Tridentinum requirit, efficitque necessariam vt matrimonium validum sit, non spectat ad substantiam matrimonij inter fideles, quos obligat, sed est tantùm conditio sine qua, non ergo similiter externa signa, quibus mutui contrahentium consensus exprimuntur, erunt tantùm conditio, sine qua non. Patet consequentia, quia sicut coniugum interni consensus matrimonij contractum non constituunt, nisi verbis, aut æquiualentibus signis exprimantur, ita hæc eadem externa signa nullius ad constituendum matrimonium sunt valoris, nisi in præsentia Parochi, aliorumque testium exhibeantur.

Veriorem existimo sententiam affirmantem expressionem interni consensus mutui per aliquod signum externum, esse partem essentialem contractus matrimonij more humano facti. Ita Dominicus Soto *in 4. dist. 27. q. 1. art. 1.* Franciscus à Victoria *in summa de matrimonio n. 250.* Petrus de Ledesma *ad quæst. 45. a. 2. dub. 1. §. ex quo sequitur,* Sanchez *lib. 2. disp. 30. n. 3.* Coninch *disp. 24. dub. 8. n. 63.* Gaspar Hurtado *disp. 3. diffic. 12. n. 46.* Basilius Ponce *lib. 2. c. 6. n. 10.* & alij. Probo id 2

Primò, quia de humani contractus essentia est vt sit quidpiam sensibile: ergo essentialiter debet verbis, vel aliis signis sẽsibilibus perfici; nisi enim his perficiatur, sensibilis esse non potest: ergo cùm matrimonium sit contractus humanus, signa externa erunt de essentia matrimonij. Maior illa videtur nota, quia contractus humanus est essentialiter actus duorum hominum inter sese de re aliqua paciscentiũ, & conuenientiũ ex libera volũtate, & ex notitia quã habet eorũ quilibet, tũ liberæ voluntatis eius cũ quo paciscitur, & conuenit, tum obligationis, quã in sui commodum subire vult, & re ipsa subit, eo modo quo homo cum homine agere, pacisci, & conuenire naturaliter potest, quod non potest nisi sensibilibus signis.

Secundò, signa externa sensibilia pertinent intrinsecè, & essentialiter ad substantiam matrimonij, vt Sacramenti: ergo & ad substantiã matrimonij, vt contractus humanus est. Consequentia patet, quia idem, quod Sacramentum essentialiter est, est quoque contractus matrimonij essentialiter: nihil enim aliud quã contractum hunc instituit Christus in hoc Sacramentum. Antecedens constat, quia de Sacramenti essentia est, vt sit signum sensibile. At matrimonium nihil sensibile habet, quo constituatur Sacramentum, nisi verbis, vel aliis signis per se sensibilibus contrahatur.

Tertiò, in obligationibus contrahendis ea debet esse essentialis expressio in republica hac politica humana, & sensibili, per quam contrahentes sufficiant cognoscere se esse obligatos, nam aliàs nulla in illa consistere posset obligatio; nullus enim adquirit ius nouum in rem aliquam per consensum alterius, cuius est res illa, nisi sibi constet de tali consensu. Hoc autem in republica humana ex natura rei esse non potest sine signis externis: ergo cùm in matrimonio sit obligatio mutua, & ius mutuum in corpora contrahentium, necessariò, & essentialiter requiritur ex ipsa natura cõtractus humani, vt humanis verbis, vel aliis externis signis exprimatur. Quamuis enim si Deus miraculosè efficeret, vt homines sibi per conceptus loquerentur, sicut Angeli loquuntur, consensus ille internus per signa mentalia intellectus tunc manifestatus, sufficiens esset ad contrahendam obligationem, vt dixi *præcedenti sectione*, quia non repugnat naturæ dominij, quòd transferatur per consensum

internum, directum iam, scilicet, & manifestum per conceptum alteri, cui innotesceret ex conceptu, seclusis corporeis signis. Verumtamen ex ipsa naturali institutione contractus humani, humano more, & naturali modo facti, necessaria sunt essentialiter externa verba, vel alia sensibilia signa, quia in hoc reipublicæ statu politico, & externo non intelligimus nisi per sensus, secundùm modum nostrum connaturalem, & humanum. Tandem idem ostenditur, quia in professione Religiosorum, vota religionis sine externa expressione non sunt professio; est ipsa externa expressio essentialiter necessaria ad solemnem professionem, & ad statum illum religiosum constituendum. Vnde exterior aliqua forma, quæ mutuum consensum religionis, & Religiosi sufficienter explicet, est essentialiter necessaria, vt perficiatur professio, & vt vinculum eius consurgat, & constituatur ille religiosus status, qui est peculiaris gradus, seu ordo personarum Ecclesiæ visibilis, & ideò necesse est, vt aliqua sensibili forma constituatur. Igitur simili modo consensus interni absque externa expressione non sufficient ad matrimonium, eritque expressio externa essentialiter necessaria ad talem coniugij statum fixum, & firmum constituendum.

Ad argumenta opposita.

3 Ad primum, dico illa iura non intendere consensum internum præcisum ab omni signo sensibili sufficere ad contractum. Nam in priori capite, dictio illa exclusiua, *solùm*, non excludit concomitantia, & ita non excludit expressionem per signa externa, quæ concomitatur ipsum consensum in omni humano contractu. Per illam ergo particulam excluditur metus, vel coactio, vt constat ex ipsa specie textus. Vbi condistinguitur consensus liber à consensu, qui per metum præstatur, vel coactionem, & dicitur hunc non sufficere, benè tamen priorem. Fuit enim mota quæstio inter duos ciues Papiẽses super matrimonio cuiusdam puellæ. Vterque dicebat se matrimonium cum illa contraxisse, mulier timebat violentiam sibi inferri à prædictis, qui illam petebant; quæsitum fuit ab Alexandro III. quid fieri deberet. Respondet Pontifex, vbi metus, vel coactio intercedit, consensus locum habere non potest, sed vbi consensus requiritur, metus, vel coactio debet repelli, & matrimonium solo consensu contrahitur. Vnde per illam particulam, *solo*, constat excludi metum, vel coactionem à Pontifice, vt nimirum fiat matrimonium sine metu, vel coactione, non verò sine signis. Ad alterum ius ex *cap. tua*, dico ibi condistingui consensum verbis expressum ab illo, qui nutibus, & signis exprimitur; & dicitur, per quemlibet fieri posse matrimonium, vt patet ex ipso contextu. Dicitur autem ibi necessaria esse verba consensum exprimentia quantum ad Ecclesiam, id est, exigi verba ad faciliorem probationem in foro externo.

4 Ad secundum, respondet Sanchez expressionem consensuum, vt proficiscitur ab ipsis contrahentibus, esse de matrimonij essentia, tanquam materiam, & formam ipsius. Vt autem explicatur per Procuratorẽ, esse tantùm conditionem sine qua non. Cæterùm verius existimo cũ nostro Coninch *disp. 24. dub. 9. n. 74.* ipsum actum Procuratoris, seu expressionem, quã exterius declarat se nomine talis cum tali matrimonium contrahere, idque ita vt ij quorum interest, id intelligant, esse veram partem essentialem ipsius contractus. Moueor eius ratione, quæ mihi videtur efficax, quia ideò externa signa inter præsentes sunt pars essentialis contractus, quia contrahentes per ea suum consensum necessariò ad partem dirigunt: atque absentes eodem modo dirigunt suum cõsensum ad partem per actus procuratoris, ita vt sine his illorum actus nullo modo possint habere veram rationem traditionis, aut contractus: igitur hi etiam sunt de intrinseca ratione contractus; non quidem quatenus procedunt à procuratore, sed quatenus mediatè procedunt à contrahentibus, ideoque hi soli dicuntur contrahere, non autem procuratores. Vnde ipse actus Procuratoris cõstituit in genere moris vnũ numero actũ cum consensu mandantis, sicut externa donatio eleemosynæ iussu domini facta per famulum constituit in genere moris vnum actum cum interna voluntate domini. Ex quo etiam fit, cur nihil referat, an Procuratores sint duo viri, vel duæ fœminæ, vel vir, & fœmina, quia non Procuratores, sed soli contrahentes dicuntur contrahere, & ipsi Procuratores debent exprimere se nomine talis cum tali contrahere. Quare ad argumentum respondeo negando antecedens: nequit enim contractus matrimonij per Procuratorem celebratus perfici essentialiter absque verbis, vel signis sensibilibus ipsius.

Ad tertium, negatur antecedens: nam ad substantiam contractus intrinsecè pertinent, non solùm verba 5
vel alia externa signa, quibus mutui contrahentium consensus exprimũtur, sed etiam illæ solẽnitates, quas humana lex aliquando constituit, & facit necessarias ad cõtractus validitatem. Præsentiam autem Parochi, & duorum testium ita exigit Tridentinum, vt sine tali solemnitate reddat contrahẽtium consensus expressos omnino insufficientes ad contractum matrimonij perficiendum, & ipsos contrahentes efficit inhabiles ad sic contrahendum, atque adeò hanc solemnitatem tanquam essentialem requirit.

Sectio V.

An, & quomodo debeant esse simul contrahentium consensus, & eorum expressiones.

Certum est apud omnes Doctores, ad valorem 1
contractus matrimonij non requiri simultatem physicam vtriusque contractus actualis. Patet, quia contractus hic sequitur naturam cæterorum contractuum; in quibus necesse non est vt vtriusque consensus sit actu simul physicè eodem instanti, vel tempore; aliàs enim inter absentes celebrari non possent, quod est falsum. Et ratio à priori est, quia contractus matrimonij humano, & sensibili modo factus, de quo loquimur, est quoddam vnum morale: ergo non petit contrahentium consensuum simultatem physicam, sed moralem.

Qualis verò debeat esse hæc moralis simultas, difficidium est apud Doctores, vt videri potest apud Sanchez *lib. 2. disp. 31.* Coninch *disp. 24. dub. 7.* Gasparem Hurtado *disp. 3. diffic. 8.* & Basilium Ponce *lib. 2. cap. 16.*

Ipse verò, vt rem hanc clariùs explicem, prænoto, 2
triplicem distingui posse simultatem moralem, nẽpe actualem, virtualem, & habitualem. Simultas moralis actualis, seu formalis est, cùm nimirum consensus actualis vtriusque contrahentis est simul quasi continuè, vnus statim post alterum; nam parua distantia inter vtrumque non obest huic actuali simultati morali, cùm in hoc distinguatur à simultate physica. Virtualis est, quando consensus vtriusque contrahẽtis nõ est simul cõtinuè, sed permanet moraliter in aliquo effectu ab ipso emanãte, ratione cuius cẽsetur, moraliter loquendo, perseuerare prior deliberatio, & volũtas

tas. Habitualis denique dicitur, quando nec in se, nec in aliquo effectu ab ipsa deriuato moraliter existit, sed præcessit, & non est reuocata explicitè, nec implicitè per actum oppositum. Id enim satis est, vt non omnino desinat, sed aliquo modo, saltem habitualiter permaneat, ex eo quòd præcesserit, & reuocata non sit. Hoc præmisso,

3 Dico *primò*, certum esse apud omnes, consensus contrahentium debere esse aliquo modo simul ad contractum matrimonij perficiendum. Probatur, quia contractus matrimonij ex mutuo consensu expresso, tanquam ex partibus essentialibus componitur: ergo cùm ille verè perficitur, seu constituitur, debet mutuus cõsensus expressus aliquo modo simul existere, quia nihil potest verè re ipsa componi ex rebus, quæ nullo modo existunt: ergo neque vtriusque partis consensus expressus possunt simul in vnum contractum coalescere, nisi aliquo modo simul sint.

4 Dico *secundò*, non opus esse vt contrahentium consensus, & expressiones eorum sint actu simul, seu, vt coëxistant moraliter, seu quasi continuè. Ita communiter Doctores contra Panormitanum. Et ratio est, quia neque id requirit matrimonium, quà contractus est, neque quà Sacramentum est. Patet *primum*, quia neque illud requiritur in aliis contractibus. *l. 1. §. qui præsens, D. de verb. oblig. & l. 1. §. sed verior. D. de contrah. empt.* & liquet in omnibus contractibus per nuncium, litteras, vel procuratorem initis: ergo neque in matrimonio, cùm videamus non solùm per ipsos contrahentes præsentes, sed etiam ipsis absentibus, per nuncium, epistolam, & procuratorem, consensum manifestari. Neque id necessarium est ex aliqua constitutione Ecclesiastica, quæ nulla extat. Patet *secundum*, non requiri eam simultatem, quà Sacramentum est. Tum quia si id non exigit vt contractus, neque vt Sacramentum exiget; quia ad conferendam gratiam eleuatus est à Christo contractus matrimonij suæ dispositioni relictus, & non immutatus. Tum etiam, quia in aliis Sacramentis in prolatione formæ, & applicatione materiæ non modica distantia temporis esse solet; vt in Sacramento Pœnitentiæ, sæpè multò post peccatorum confessionem exprimitur absolutio. Et in Sacramento Ordinis Diaconatus, confertur Ordo, cùm profertur forma; profertur autem, cùm iam omnes, materiam, nempe, calicem vacuum cum patena tetigerunt.

5 Dico *tertiò*, nec requiri ad valorem contractus matrimonij, vt consensus vtriusque simul sit virtuali simultate. Ratio est, quia contractus matrimonij est quoddam ens morale, ex quo non resultat effectus aliquis, seu operatio physica, & realis; sed solùm moralis obligatio mutui corporum dominij: ergo non exigit simultatem consensuum virtualem, sed solùm quòd ipsi consensus permaneant, seu non sint reuocati. Firmo, quia ex contractu matrimonij transacto, nec etiam virtute manente, semper moraliter permanet tanquam illius effectus moralis ipsum matrimonij vinculum indissolubile: ergo similiter vt contractus matrimonij coalescat ex mutuo consensu, non requiret huius virtualem coëxistentiam, sed eius talem permanentiam moralem, vt nullo pacto fuerit reuocatus.

6 Hinc dico *vltimò*, satis esse ad valorem matrimonij, vt consensus fiat simul habituali simultate. Ita Doctores *supra* relati, & est omnium communissima doctrina. Ratio est, quia mutuus consensus, quamuis solùm habitualiter permanens, sufficiens est ad effectum contractus matrimonij, nempe ad traditionem dominij corporum ad vsum coniugalem, & ad inductionem obligationis radicalis ad illum: ergo sufficiẽs erit quoque ad perficiendum contractum, ex quo oritur prædictus effectus. Antecedens probo, quia ille effectus tantùm consistit in denominatione quadam morali extrinseca; hæc autem sufficienter potest consurgere ex consensu multò ante emisso, nec actu, nec virtute permanente, adhibito postea alterius consensu. Sicut etiam ad applicandum valorem sacrificij pro aliquo, sufficit intentio sui consensus multò antea præcedens, habitualiter tantùm perseuerans: possum enim hodie efficaciter applicare alicui sacrificiũ, quod cras celebrabo, manebitque ei applicatum, & si de illo nihil amplius cogitem, modò non habeam voluntatem contrariam ante celebrationem.

Obiicies, intentio habitualis non sufficit ad efficiendum Sacramentum, neque ad efficiendum sacrificium, vt est communis Doctorum sententia in materia de Sacramentis, & de Sacrificio Missæ: ergo neque sufficiet ad efficiendum contractum matrimonij. Respondeo, concesso antecedente, negandam esse consequentiam: est enim manifesta disparitatis ratio; nam ad efficiendum Sacramentum, vel sacrificium, requiritur intentio factiua, seu operatiua operationum realium; intentio enim, v. g. efficiendi sacrificium est intentio proferendi verba consecrationis, & constituendi Christum in Eucharistia; & intentio efficiendi Sacramentum, est intentio proferendi verba, & sæpè etiam efficiendi alteram actionem physicam, vt abluendi, vel vngendi. Cùm ergo libera voluntas in confectione Sacramenti, vel sacrificij, debeat physicè causare operationem realem, applicando potentiam motiuam ad actum externum operandũ, necesse est, vt ea voluntas physicè existat, aut in se, aut in aliquo effectu deriuato ex illa; vnde necessaria est, saltem virtualis intentio, nec sufficiens est habitualis. At intentio, seu consensus matrimonialis non est factiuus, vel operatiuus alicuius actionis realis, quæ debeat ex ipsa intentione procedere, sed tantùm ea voluntas est traditiua dominij corporis, quæ non est actio physica, & realis, sed tantùm est extrinseca quædam denominatio moralis; ad quod sufficit ipsa intentio tradendi dominium, quamuis præterita sit, & non maneat nisi habitualiter tantùm. Quod rectè explicatur exemplo adhibito voluntatis, seu intentionis applicandi alicui Sacrificium Missæ, quæ non mouet sacerdotem ad aliquod vlteriùs operandum, sed solùm mouet diuinam volũtatem, vt statim ac sacrificium fiat, eius fructum alteri applicet. Vnde intentio applicatiua valoris sacrificij respicit ipsum valorem, vt purum obiectum, & non vt effectum; quia ex eo solùm quòd celebrans tunc quando fit sacrificium, aut antea, velit suum sacrificium tunc existens, aut postea futurum alicui prodesse, dicitur illi sufficienter applicare valorem; ad id autem sufficit intentio habitualis, quia sufficit intentio non factiua, sed purè volitiua. Ex dictis 7

Colligo *primò*, dum prior consensus permanet saltem habitualiter, adueniente postea consensu alterius, perfici matrimonij contractum. Cùm enim matrimonium magna ex parte sit ens quoddam morale, ad eius esse nihil amplius requiritur, quàm hæc simultas habitualis, & moralis. 8

Colligo *secundò*, consensum ipsum tandiu censeri habitualiter, & moraliter permanere, donec saltem implicitè reuocetur. Quod patet ex communi hominum æstimatione morali, vt nimirum quando quis in aliquam rem consentit, eius consensus habitualiter censeatur tandiu perseuerare, donec explicitè, vel implicitè reuocetur. Vnde tunc desinit prior consensus permanere adhuc habitualiter, quando quis ante in vnã cõsẽserat, & postea consẽtit in aliã. Cùm etiam quis, 9

quis, vel explicitè, vel implicitè pro certo tantùm tempore consensit, ita vt nisi intra illud tempus fuerit perfectus contractus, noluerit vlteriùs in eum consentire; tunc enim manifestum est lapso eo tempore consensum omnino desinere.

10 Colligo *tertiò*, quoties quis consensit, & non expressè in perpetuum, nec rempus aliquod determinatum suo consensui præscribit, censeri implicitè tempus aliquod limitatum suo consensui præscribere: quia nullus est qui velit perpetuum consensum alterius expectare, & quoad hoc suspensus manere.

11 Quantum verò temporis inter expressionem consensus vtriusque intercedere debeat, censeo cum Petro Ledesma, id prudentis arbitrio, attentis circumstantiis, pensandum esse. Quia potest fieri, vt quandoque sit breue, ac etiam leuissimum; vt cùm quis consentit in præsentem, à quo citò, aut statim expectat consensum; aliquando longum, etiam vbi Tridentinum viget, vt cùm quis per litteras consentit in procul absentem, & quem scit habere multas difficultes, ob quas nequeat facile se resoluere, an velit eius matrimonium acceptare; tunc enim censetur consensum suum velle diu durare.

12 Quæ hactenus dicta sunt, locum habent etiam post Tridentinum, vbi illius decretum est receptum. Nam potest ita fieri, vt Parochus, vt testes de vtriusque consensu testificentur, vt si quis coram Parocho, & testibus consentiat, & alter die sequenti coram eisdem respondeat. Similiter si quis mandatum dedit alicui, vt pro eo consentiret in aliquam specialiter, cuius consensus, & mandatum fuerunt testis Parochus, & testes, & postea fuerunt etiam testes & executionis mandati, & acceptationis alterius, & traditionis.

Sectio VI.

An necessitas mutui consensus contrahentium tanta sit, vt nec respublica, nec Ecclesia, neque etiam ipse Deus possit illum supplere.

1 Triplex hîc quæstio verti potest. *Prima*, an contractus ipse matrimonij fieri possit sine consensu mutuo contrahentium. *Secunda*, an ius, & dominium remanens post consensum, ex quo vnusquisque coniugum habet potestatem in corpus alterius, possit ab Ecclesia, vel saltem à Deo suppleri, ita vt Deus possit dare viro potestatem in corpus fœminæ, & è contra absque illorum consensu. *Tertia*, an vinculum, quo coniuges copulantur, & in quo consistit essentia matrimonij, consistere possit de potentia Dei absoluta absque illorum consensu. Quæ tria optimè distinguit noster Thomas Sanchez *lib.* 2. *disp.* 26. *n.* 1. 2. & 3. Vnde immeritò illum carpit Basilius *cap.* 3. *n.* 4. dicens, non satis videri Thomam Sanchez percepisse quæstionis sensum, eo quòd dixerit *num.* 3. de iure, seu dominio posse ferri à solo Deo; & postea *num.* 5. asseruit non posse vinculum esse sine matrimonio; cùm tamen idem sit vinculum in facto esse, & ius mutuum ad vtendum corpore alterius, quod haberent hi, quibus Deus mutuam in alterutrum potestatem concederet. Immeritò, inquam, illum sic carpit. Tum quia Sanchez ita perfectè, & adæquatè percepit quæstionis sensum, prædictas tres quæstiones, seu difficultates diuidens, ac præscindens, vt nulla alia superfit circa eam rem difficultas exagitanda, neque aliam distinctam à prædictis tribus ipse proponit Basilius, neque alius Doctor. Tum etiam, quia satis apertè proponit Sanchez se opinari, distinctum quid esse vinculum à iure illo mutuo. Vnde non sibi contrarius apparet, dum concedit hoc secundum posse fieri à Deo, non verò illud primum, quæ certè debuisset animaduertere Basilius, nec tantum virum eâ nota iniustè afficere.

Ad primam igitur quæstionem accedens, constat 2
apud Doctores contractum matrimonij non posse fieri etiam diuinitus sine mutuo contrahentium consensu. Ratio est, quia eiusmodi contractus consistit in mutuo consensu libero, verbis, aut aliis signis expresso. At Deus non potest se solo consensum liberum efficere. Firmo, quia contractus iste, sicut & quilibet alius, coalescit essentialiter ex dicto libero consensu, & ex ipsius exteriori expressione, non secus ac homo ex animo rationali, & corpore: ergo per nullam potentiam sine illo constare potest; sicut nihil potest esse homo sine animo rationali, & corpore. Omnis enim actualis inter aliquos contractus actualem contrahentium consensum essentialiter inuoluit; sicut votum ab homine factum Deo, sumptum non pro vinculo, sed obligatione, qua constringitur is, qui vouit ad faciendum id, quod vouit, sed pro humana promissione facta Deo, ex qua vinculum illud exoritur, ita necessariò requirit actum liberum voluntatis humanæ, vt illud absque hoc actu nullâ potestate esse valeat, quia promissio libera hunc actum liberum in essentia sua includit.

Obiices, consensus est causa efficiens, sed Deus cuiuscumque causæ efficientis locum supplere potest: ergo contractum matrimonij perficere inter duos absque eorum consensu. Respondeo Deum quamcumque causam efficientem supplere posse, nisi in eo inuoluatur specialis ratio repugnantiæ, vt videmus in actione vitali, aut libera, quæ actio est à voluntate, & tamen non potest secundùm modum libertatis à Deo geri. Addo consensum liberum esse de intrinseca ratione formali contractus matrimonij, atque adeò non posse à Deo suppleri.

Circa secundum, de potestate, & dominio corporum, conueniunt Doctores non posse transferri à republica, vel Ecclesia, absque consensu contrahentium. Ratio est, quia respublica tantùm habet potestatem supra res, & corpora ciuium, quatenus publico bono id expediens est. At bono publico non expedit, vt sine proprio consensu libero viri, & fœminæ transferantur dominia in ipsorum corpora ex potestate humana publicâ, quia matrimonia ita facta sæper haberent infelices exitus. Vnde rectè Tridentinum *sess.* 24. *de matrimonio cap.* 9. excommunicat omnes Principes sæculares ad matrimonium compellentes. Quo videtur supponere non habere potestatem ad compellendum. Concilia quoque, & sacri Canones semper asseuerant necessarios esse consensus contrahentium ad matrimonium; & Ecclesia nunquam vsa est tali potestate, quantumuis vrgerent causæ grauissimæ. Igitur signum est illam non habere. Neque enim eam potestatem Deus commisit Ecclesiæ, neque expediens erat vlli potestati humanæ tale dominium concedi, vt rectè notarunt Coninch *disp.* 24. *dub.* 5. *n.* 51. & Rebellus *lib.* 2. *q.* 10. *n.* 26. Verum est posse Ecclesiam, imò etiam & alios Principes, seu iudices seculares iussis de causis præcipere, vt patet quando ipse fidem dedit. Nec ipsa iura vnquam supplent, nec supplere possunt contrahentium consensus; cùm oppositum expressè definiatur *cap. fin. de sponsa duorum*, nempe nunquam esse verum matrimonium in casu quo deficit consensus. Solùm ergo de nonnullis matrimoniis decernunt valida esse, quia omnino

omnino præsumunt verum consensum de præsenti adfuisse, idque ita vehementer, vt nullam probationem contrariam admittant, vt constat in illo casu capitis *is qui fidem, de sponsalibus*, vbi decernitur per copulam sponsalia transire in matrimonium, neque admittendam probationem dissensus in contrarium. Vnde infero, Republicam, vel Principem maius habere dominium erga alios contractus, quàm erga matrimonium. Nam in aliis contractibus potest aliquando supplere consensum, & transferre verum dominium sine consensu dominorum; imò & ciues inuitos subiicere seruituti ob communem vtilitatem, & bonum publicum; nunquam tamen potest transferre dominium corporum, & matrimonium efficere supplendo consensus, ob excellentiam matrimonij, & maximam eius libertatem; quam requirit, ne proprio fine frustretur, nempe prole, vel prolis educatione, ad quod obligantur coniugati. Tum etiam, vt euitentur innumera incommoda, quæ ex tali matrimonio inuito tollerentur. Disceptatio ergo restat solùm, an possit à Deo transferri dominium corporum viri, & mulieris independenter ab eorum consensu.

4 Negat Basilius Ponce cum aliis posse Deum se solo mutuum corporum dominium viri, & fœminæ sine eorum consensu tradere. Probat, quia vt non esset peccatum fornicationis accessus illorum, quibus Deus se solo mutuum corporum dominium traderet, deberet eis esse nota eiusmodi corporum traditio, aliàs nunquam licitè copulari possent: ergo acceptaret vterque traditionem, nam acceptaret ad vsum non alieni corporis, & consequenter vellet etiam suum corpus non esse alienum: ergo ibi interueniret mutua traditio, & acceptatio, quæ sine mutuo consensu esse non potest; quia circunstantia corporis alieni, aliter quàm per matrimonium mutuo consensu celebratum, tolli non potest. Firmat, quia quando Deus traderet viro corpus fœminæ, & fœminam viro, vterque consentiret in eam traditionem, & cum eo consensu præmisso copularentur: ergo ibi interueniret matrimonium cum consensu mutuo. Quòd enim Deus fuerit, qui prius tradiderit, parum refert; quando quidem consenserunt inuicem illi traditioni, & cum illo consensu, quo voluerunt vnum transferri in potestatem alterius mutuam, copulati sunt. Vnde diuersa videtur esse ratio traditionis corporum, quæ à Deo fieret, & traditionis aliarum rerum. Non enim repugnat vas auri, vel seruum mihi à Deo tradi; nam in hac re non est mutua traditio, sed tantùm acceptatio ex parte mea, ex parte vasis, aut serui nihil requiritur. At cùm in traditione corporum ad vsum generationis, non tantùm corpus fœminæ non debeat esse alienum viro, sed neque corpus viri alienum fœminæ, necessaria est acceptatio, & consensus ex parte vtriusque, quò velint mutuo vnum transferri in potestatem alterius; quod solùm ad matrimonium sufficit, & requiritur.

5 Affirmant oppositum Sotus *in 4. dist. 27. q. 1. art. 2. conclus.* 1. Enriquez *lib. 11. c. 1. n. 3.* Vega *lib. 4. summæ, casu* 27. Rebellus & Coninchius *locis citatis suprà*, Gaspar Hurtado *disp. 3. difficultate 6.* Mæratius *disp. 7. sect. 1.* Sanchez *disp. cit. 26. n. 2.* & alij. Id iudico verius, hoc nixus fundamento. Nam Deus habet supremum, & absolutissimum dominium, ac independens in res omnes creatas: ergo multò perfectius habet in hominem, & in totum, & quidquid est hominis, quàm habeat homo, vel habere possit, siue in actus suos, siue in membra sua, & facultates in ordine ad hos actus, siue in quidlibet aliud sui, siue denique in ea omnia quorum actu dominus est, aut esse potest. Igitur cùm possit vir propter illud suum in suos actus, & in vsum membrorum suorum, ac facultatum dominium, tradere liberâ suâ voluntate mulieri ius strictæ iustitiæ proprium in corpus suum in ordine ad actum côiugalem, & prolis generationem, & vicissim mulier viro ob eandem rationem; multò magis poterit Deus ob illius dominij sui supereminentem excellentiam, libero suæ voluntatis arbitrio, idē ius tradere viro in corpus mulieris, & huic in viri corpus, iis non modò consentientibus, verùm etiã & repugnantibus. Firmatur, quia Deus est magis dominus nostrorum corporum, quàm vnusquisque coniugatorum in ordine ad prolis procreationem, sed ex eo quòd vir, ac fœmina habeant dictum dominium quod sibi mutuò tradiderunt, resultat matrimonium: ergo & resultabit etiam istud, si Deus independenter à consensu viri, & fœminæ prædictum dominium traderet illis.

Ad argumentum contrariæ sententiæ facilis est 6 solutio, concedendo illam traditionem corporum factam à solo Deo, debere esse coniugibus notam, ne accessus ille ex conscientia erronea esset fornicatio. Inde tamen non benè infertur eam corporum traditionem non posse fieri à solo Deo. Et quamuis concedatur, quòd si ea traditio fieret à solo Deo, adhuc requireretur acceptatio ab ipsis coniugibus, inde nihil concluditur contra nostram sententiam; quia tunc corpus non acceptaretur vt à viro, vel à fœmina traditur, sed vt traditur à solo Deo independenter à consensu humano. Ad confirmationem similiter dico, quando Deus traderet viro corpus fœminæ, & fœminæ corpus viri, tametsi vterque consentiret acceptando eam traditionem, seu rem traditam, nempe corpus; attamen ipsum corpus non acceptaretur vt ab vtroque coniuge per mutuum proprium consensum traditum, sed vt traditum à solo Deo, eiusque libera voluntate, omnino independenter ab humana. Vnde hac in re eadem esset ratio traditionis corporum, quæ à Deo fieret, ac aliarum rerum, auri, verbi causa, vel serui traditionis: nam in vtraque requiritur traditio dominij; & notitia iuris, & dominij à Deo collati, vt illis rebus, si velit, vtatur, vt verè suis, absque vlla alia formali acceptatione, vel consensu.

Circa tertiam quæstionem de vinculo maritali, 7 quod est essentiale matrimonij, an Dei virtute absque proprio consensu coniugum possit constare. Sentit Sanchez cum aliis non posse.

Primò, quia matrimonium essentialiter est coniunctio animorum coniugum; sed ista coniunctio animorum, seu mutui amoris, nequit esse, neque intelligi nisi per consensuum vnionem: ergo.

Secundò, coniunctio animorum coniugum pendet ab illorum voluntate consentiente, non tantùm in genere causæ efficientis, sed quodammodo etiam in genere causæ formalis, sicut visio pendet à potentia visiua, & coniunctio affectiua amantis & amati, ab amore voluntatis; hæc autem fieri nequeunt absque propriis causis, vt constat: ergo neque illa.

Tertiò, vinculum matrimonij est relatio quædam consurgens ex mutuo coniugum consensu, tanquam ex fundamento: ergo nequit absque illo fieri à Deo; sicut neque paternitas in Petro absque virtute, vel actu generandi, in quo fundatur; nequit enim Deus ponere relationem sine suo fundamento.

Vltimò, status religiosus non potest in aliquo esse sine libero eius voto: ergo nec matrimonium sine libero contrahentium consensu. Firmatur, quia sicut solemne votum religionis est traditio ad statum religiosum, ita & matrimonium est traditio ad statum

M 4 maritalem,

maritalem, seu matrimonij: ergo sicut illud est essentialiter pẽdens, & respiciens cõsensum humanum, vtpote voluntarium, & ex animo factum, ita & istud.

Verius existimo oppositum.

8 Dico ergo *primò*, Deum de potentia absoluta posse efficere vinculum matrimonij sine vllo coniugum consensu. Ita Sotus, Enriquez, Vega, Rebellus, Coninck, Maratius, & alij suprà relati. Id consequenter à me dicendum, quia existimo vinculum istud nihil aliud esse, quàm mutuum ius, & dominium corporum, vt ostendi suprà disputatione præcedenti *sect.* 1. Neque enim aliter ipsi coniuges mutuo suo consensu se matrimonij vinculo cõstringunt, quàm quia possunt mutuò sibi ius, & dominium corporum tribuere; nec aliter, nec alia de causa se re ipsa constringunt, quàm quia re ipsa tribuunt hoc ius. At iam ostensum est, posse Deum tradere iisdem mutuum corporum dominium independenter à libero consensu ipsorum; poterit ergo eosdem matrimonij vinculo colligare, vt si actu illud traderet, verè illos actu colligaret. Et ratio à priori est, quia matrimonij vinculum essentialiter in prædicto mutuo iure & corporum dominio positum est, & hinc naturaliter, ac prorsus necessarariò consequitur mutua vnius erga alterum obligatio radicalis, vt cõstat ex præcedenti disputatione, *sect.* 3. Ergo qui iuris illius mutui auctor, & causa est, & necessariò mutuæ istius obligationis radicalis tanta necessitate cum illo connexæ, erit etiam auctor, & causa vinculi matrimonij. Remoueatur enim vel re, vel mẽte, cætera omnia, retineatur dumtaxat illud mutuum ius viri in fœminam, & fœminæ in virum, & ex hoc iure consequens prædicta vnius erga alterum obligatio radicalis, sanè habebitur eo ipso vinculum, quo alter alteri deuinctus est, quod certè aliud esse non potest, quàm coniugale. Vnde meo iudicio noster Sanchez, & alij concedentes illud primum Deo, non debuissent negare hoc secundum. Tum quia matrimonij vinculum alia in re, quàm in prædicto iure situm non est. Tum etiam, quia licèt alia in re positum esset, cùm eam rem non posset ipsum ius, & ex eo consequens necessariò prædicta mutua obligatio radicalis non concomitari, ac subsequi; verum esset semper, illum qui iuris illius, & obligationis radicalis causa est, aut esse potest, esse quoque, vel esse posse causam vinculi coniugalis.

9 Dico *secundò* Deum de facto, neque primos parentes, neque Oseam, vel alios matrimonialiter coniunxisse absque eorum consensu. Probant id omnes contra Paludanum *in* 4. *dist.* 26. *quæst.* 2. *art.* 2. Quia nulla fuit necessitas vtendi illa absoluta potestate: nec fuit expediens, vt matrimonium primorum parentum, quod futurum erat norma cæterorum quæ fiunt ex consensu coniugum, fieri absque illorum consensu. Illud autem *Matth.* 19. quod obiicitur, *Quod Deus coniunxit, homo non separet*, non obest nostræ conclusioni. Quia illud non fuit dictum de matrimonio solo primorum parentum, sed etiam generaliter de omni matrimonio, vt deducitur ex contextu: solùmque illis verbis significatur Deum esse auctorem matrimonij excitando ad celebrandum illud, eo modo quo infrà *disp.* 18. *sect.* 1. *&* 2. dicam, non quia Deus se solo effecerit vinculum matrimonij.

10 Dico *tertiò*, vinculum coniugale, quod posset Deus se solo causare, si re ipsa illud causaret, esset eiusdem rationis formalis cum vinculo coniugali, quod de facto fit per consensus mutuos contrahentium circa præcipuum & formale, quod in hoc vinculo spectari solet, nempe circa ipsum corporum ius, ac dominium. Probatur hoc simul, ac explicatur. Nam vinculum coniugale, tametsi si spectetur physicè, quatenus est essentialiter moralis quædam extrinseca denominatio, necessariò sit distinctum vinculum pro diuersitate volũtatum, à quibus causatur; nam denominatio extrinseca non differt à forma denominante, & ea est multiplex specie ad multiplicationem huius; vinculum tamen illud prout coniugale est, cùm sit essentialiter mutuum ius, & dominium corporum; & quodlibet illud sit, siue fiat à Deo, siue ab ipsis coniugibus, id essentialiter dicat, & versetur semper circa materiam eiusdem rationis, nempe circa eadem corpora; hinc est vt censeatur esse eiusdem rationis formalis, moraliter loquendo. Quod firmo manifesto exemplo in ipsis hominibus contrahẽtibus: nam si sint qui contrahere velint propter diuersa motiua formalia essentialiter, & specie diuersa; v.g. duo propter motiuum misericordiæ, & alij duo propter motiuum iustitiæ; tametsi tunc certum esset actus horum contrahentium, si physicè, & metaphysicè spectentur, esse specie diuersos propter præfata motiua specie distincta; nihilominus tamen nullus diceret in ratione contractuum matrimonij esse specie diuersos; neque vincula coniugalia ex illis contractibus resultantia, tametsi in ratione denominationis extrinsecæ essent specie physica distincta, esse absolutè, & formaliter specie diuersa, quia nimirum tam vterque contractus, quàm etiam vincula ex illis nascentia versantur circa materiam eiusdẽ rationis. Igitur simili modo dicendum est de vinculo coniugali à solo Deo procedente, & de vinculo isto à voluntate contrahentium resultante; vt nimirum, quatenus sunt diuersæ denominationes morales, sint physicè diuersa, pro diuersitate formarum denominantium; quatenus verò sunt vincula coniugalia & absolutè, sint eiusdem rationis formalis, quia vt sic, & absolutè loquendo, spectantur in ordine ad materiam circa quam versantur, quæ est eiusdẽ rationis.

Obiicies, vinculum coniugale factum à solo Deo, ideò non posse esse eiusdem rationis cum vinculo facto ab ipsis coniugibus, quia istud est essentialiter pendens & respiciens consensum humanum, vtpote voluntarium, & ex animo factum; non verò illud, quod fieri posset, coniugibus non solùm non ex animo consentientibus, verùm etiam & repugnantibus: sicut contractus matrimonialis, qui fieret more angelico sine aliqua expressione externa, & sensibili, non esset eiusdem rationis formalis cum contractu ordinario, & naturali qui fit more humano, & aliquo signo externo sensibili. Respondeo negando vinculum coniugale ex se absolutè, & essentialiter pendere, ac respicere consensum humanum, quoniam ad essentiam & rationem formalem vinculi coniugalis absolutè nihil aliud spectat, quàm præfatum ius & dominium corporum, & ex eo consequens illa obligatio radicalis. Id autem, tametsi mutuo coniugum consensu libero ac humano fiat naturaliter, nõ tamen id in sua essentia inuoluit. Vnde ille consensus non est de essentia status, & vinculi matrimonij, sed tantùm est causa efficiens illius, moralis, sed non simpliciter, sed tantùm naturaliter & citra miraculum necessaria; quia iam est dictum tale vinculum posse consurgere, & non minùs, ex sola voluntate, & consensu Dei, qui etiam est Dominus præstantiori titulo corporum contrahentium, omnino independens ab ipsis. Neque est eadem ratio de illis contractibus. Nam ideò contractus ille, qui fieret more angelico, censeretur esse diuersæ rationis, quia ad communem rationem contractus humani absolutè, cùm fiat inter homines constantes animo & corpore, & in hac republica humana ac sensibili, necessaria est aliqua ex- 11

terna manifestatio internorũ consensuum modo sensibili & humano, non verò modo spirituali, seu more Angelico. At de ratione status, & vinculi coniugalis, præcisè sumpti non est nisi mutuum corporum ius, & dominium in vtroque coniuge; hoc autem censetur esse effectus moralis alicuius actionis, siue ea sit creaturæ, vel ipsorum contrahentium, siue ipsius Dei solius idem ius tradentis viro in corpus mulieris, & mulieri in corpus viri.

Ad argumenta suprà in contrarium proposita facile respondemus.

12 Ad primum negatur antecedens: non enim matrimonium sistit in mutuo animorum consensu, nec in mutuo amore; nam etiam inter eos, qui animis maximè diffident, matrimonium perseuerat; consistit ergo in mutuo corporum dominio. Dicitur autem matrimonium coniunctio, seu vinculum animorum; non quia mutuus consensus, & coniunctio animorum inde resultans sit de illius essentia; nam cùm sit purè causa efficiens, omnino est extra eiusdem essentiam; nulla enim efficiens causa de sui effectus essentia esse potest, cùm illa, eo ipso quo est efficiens, sit extrinseca effectui; quod autem alicui essentiale est, eidem debet esse maximè intrinsecum. Appellatur ergo matrimonium, seu status coniugalis, vinculum animorum, vel quia est vinculum corporis animati, vel quia solet esse occasio mutui amoris inter coniuges.

13 Ad secundum dico, verum esse, coniunctionem animorum, seu coniunctionem affectiuam, & amorem mutuum non pendere solùm in genere causæ efficientis à voluntate. Cæterùm vinculum coniugale constat non consistere in ea coniunctione, sed in iure & dominio mutuo corporum, siue illud tradatur ordinario modo à contrahentibus, siue miraculosè à solo Deo.

14 Ad tertium, falsum est antecedens, vt ostendi suprà disputatione præcedenti, *sect.* 2. Dato verò antecedenti, quòd vinculum coniugale sit relatio consurgens proximè ex mutuo coniugum consensu, adhuc consequentia non est bona. Nam potest consurgere, & non minus ex sola voluntate, & consensu Dei, qui etiam est dominus corporum contrahentium omnino independens ab ipsis. Vnde tametsi relationis huius, seu vinculi proprium, & connaturale fundamentum sit mutuus coniugum consensus; tamen præternaturale aliud esse potest, nimirum, illud omne, vi cuius oriri potest in vtroque coniugum mutuum ius & dominium; cuiusmodi esse diuinam voluntatem, ob absolutum, & supremum quod habet Deus in eorum corpora dominium, iam dictum est. Itaque sicut prædictum vinculum, vel relatio potest oriri ex traditione quam homines faciunt; ita etiã & ex traditione quam Deus potest facere. Id manifestè illustratur exemplo relationis serui, vt seruus est, ad dominum, vt dominus est; cuius fundamentum est libera hominis voluntas se vel gratis, vel pro pretio tradentis alteri in seruum; at non sola, sed etiã diuina, quæ pro absoluto in eum dominio, eundem non modò non consentientem, sed inuitum quoque ac repugnantem, potest tradere cui placuerit in seruum.

15 Ad vltimum negatur antecedens, si status religiosus sumatur, vt sumi debet, pro ipso vinculo permanente. Hoc enim est effectus alicuius actionis, siue Dei, siue hominis. Et quidem hominis connaturaliter, quia natura sua ex promissione libera, quæ ab homine fit Deo, ortum habere postulat: Dei verò præter naturaliter, & de absoluta potentia, quia quam religionis obligationem potest homo liberã suã voluntate sibi imponere, potest absolutè Deus eidem imponere, ferendo præceptum, quo illam ad idem, & ex eadem virtute obliget, ad quod ipse se homo obligat, dum vouet. Maximè, quia vinculum illud, seu obligatio non oritur solùm ex voto, seu ex promissione libera Deo facta, nisi quia statim vt facta est, exoritur iuris naturalis præceptum obligans ad id faciendum quod promissum est; ex quo præcepto proximè illud nascitur vinculum, seu obligatio; quæ si nasci potest ex præcepto iuris naturalis, poterit & ex positiuo, quod Deus liberã suã voluntate constitueret. Ad confirmationem distinguo antecedens; matrimonium sumptum causaliter pro actuali contractu, est à contrahentibus traditio corporum ad statum matrimonialem, verum est; quam traditionem esse non posse sine mutuo contrahentium consensu admitto: matrimonium verò formaliter sumptum pro vinculo coniugali est illa traditio, est falsum, quia hoc pacto sumptum non est traditio, quia non est aliqua formaliter actio, qualis tamen est ipsa traditio, vt ipsa vox traditionis sonat; sed est effectus alicuius actionis, siue Dei, siue hominis, nempe vinculum coniugale, nam prædictum vinculum, siue ius & dominium mutuum, connaturaliter fit actione & contractu vtriusque coniugis; præternaturaliter verò, ac diuinã virtute solius Dei actione fieri potest. Similiter dico ad exẽplum illud voti solemnis; sumptum enim votum pro actuali promissione quæ Deo fit, est traditio ad statum religiosum; qualis traditio non magis esse potest sine vouentis actu, atque consensu, quàm illa promissio, quæ est essentialiter quidam actus, & consensus creatæ voluntatis. At sumptum pro vinculo, & obligatione resultante naturaliter ex illa promissione, non est eiusmodi traditio, quia non est vlla actio, sed est effectus alicuius actionis, siue Dei, siue hominis, vt explicatum est.

Sectio VII.

In qua obiecta, seu bona ferri necessariò debeat contrahentium consensus, vt validus sit matrimonij contractus.

Ex dictis disputatione præcedenti, *sect.* 5.

Certum est *primò*, mutuum contrahentium consensum expressum ferri debere explicitè in mutuum corporum ius ac dominium. Patet, quia consensus formalis matrimonij necessariò ferri debet expressè in essentiale suum obiectum, seu in id in quo per se, & essentialiter consistit matrimonium obiectiuum; sed hoc situm est in mutuo corporum iure ac dominio, vt constat ex præcedenti disputatione, *sectione tertia*: ergo. Vnde manifestè claret, si duo nollent sibi inuicem dare dominium in corpus, non posse nec diuinitus matrimoniũ efficere verum. Nam esset perinde ac velle vendere, & nolle tradere dominium rei venditæ; quod destrueret essentiam venditionis. 1

Secundò etiam est certum, prædictum consensum necessariò ferri debere saltem implicitè in obligationem radicalem reddendi debitum. Quoniam hæc inseparabilis est à dominio, & necessariò connexa cum illo, solumque ratione distinguitur ab illo; constat autem quando duo sunt inseparabilia, ac necessariò connexa, & realiter indistincta, eo ipso quo consensus ad vnum explicitè fertur, necesse est vt ad aliud saltem 2

saltem feratur implicitè: sic enim ex amore efficaci finis amatur saltem implicitè ac virtute medium necessariò connexum cum tali fine.

3 *Tertiò* etiam est certum, nullo modo necessarium esse vt consensus matrimonij feratur neque explicitè, neque implicitè in proximam, vel formalem obligationem reddendi debitum, ne dum in copulam ipsam. Id latè explicui suprà præcedenti disputatione, *sectione quintâ, dicto tertio*, & liquet ex dictis *sectione 6. 7. & 8.* Et ratio à priori est, quia totum illud est effectus contingens respectu matrimonij; fluit enim illa obligatio impedibiliter à vinculo coniugali; & tolli potest non solùm remanente matrimonio, sed etiam dum illud initur ab ipsis contrahentibus, si paciscantur inter se ex voto, vel ex pacto perpetuam seruare castitatem.

4 Restat difficultas circa tria matrimonij bona, nempe circa bonum prolis, non vitando illam positiuè medio illicito; circa bonum fidei, vel fidelitatis, id est, non adulterandi, & circa bonum sacramenti, seu perpetuitatem, nisi religionem ingrediatur ante consummationem; quo pacto nimirum ferri debeat circa illa consensus contrahentium, vt validus sit matrimonij contractus.

5 Atque in primis circa bonum sacramenti, seu perpetuitatem, ac indissolubilitatem matrimonij, conueniunt Doctores, præter casum in religione profitendi ante consummationem, requiri essentialiter ad contractum matrimonij vt consensus, seu intentio feratur saltem implicitè in perpetuitatem traditionis corporum vsque ad mortem coniugis. Ratio est, quia prædicta traditio perpetua, & non temporaria, præter dictum casum est necessariò connexa cum matrimonio, ac proprietas illius inseparabilis, vt dixi præcedenti disputatione *sect. 9. num. 2.* Temporalis autem traditio est valde nociua ipsi proli: ergo vt quis validè matrimonium contrahat, necesse est, vt saltem implicitè perpetuitatem intendat. Qui enim vult formam, necessariò debet intendere saltem implicitè ea quæ necessariò consequuntur ad formam. Quare sicut intentio, quæ opponitur primò, & per se substantiæ matrimonij, substantiam illius primò & per se destruit; ita ea intentio ad tempus contrahendi, quæ repugnaret primò, & per se proprietati matrimonij inseparabili, perimeret primò, ac per se hanc proprietatem, & consequenter matrimonij substantiam; quandoquidem hæc ab illa inseparabilis est, nec potest consistere sine illa. Dixi, præter casum in religione profitendi ante consummationem: nam, vt suo loco dicemus, fas est vtrique coniugi, & in potestate vtriusque est, ingredi religionem ante consummationem, & tunc per ipsam professionem vinculi perpetuitas & consequens omnis obligatio eliditur omnino. Vnde nemo præcisè per contractum matrimonij, absolutè obligatur ad perpetuandum illud vinculum, sed tantùm sub conditione, nisi velit religionem ingredi, ac profiteri ante consummationem. Præciso autem hoc casu, ad matrimonij valorem essentialiter requiritur, vt consensus, seu intentio feratur saltem implicitè in perpetuitatem traditionis corporum. Feruntur autem contrahentes implicitè in prædictam matrimonij perpetuitatem, eo ipso quo efficere intendant, quod ipso contractu fieri potest. Est verò notandum ad bonum sacramenti non pertinere, vt non separetur vir ab vxore quoad thorum, sed solùm vt vinculum matrimonij sit indissolubile modo explicato. Quare si quis cōtrahat animo se obligandi ad vinculum indissolubile, tametsi intendat vxorem dimittere, non habitando cum illa, verè matrimonium contrahit.

Circa alia duo bona prolis, & fidei, quæstio est inter Doctores, an intentio contraria proli, eam nimirum positiuè vitandi medio illicito, & alia intentio contraria fidei, seu fidelitati, nempe intentio adulterandi, obstet naturæ, & valori contractus matrimonij.

Affirmant Angelus *verb. matrimonium 2. num. 23.* Enriquez *lib. 11. de matrimonio cap. 12.* Petrus Soto, & alij. Probant, quia prædicta duo, nempe procreatio prolis, & seruare fidem spectant ad naturam & substantiam huius contractus: ergo intentio contraria ipsis, vel cuilibet illorum impediet valorem contractus.

Negant Sanchez *lib. 2. disp. 29. n. 11. & 12.* Coninch *disp. 24. dub. 4.* Gaspar Hurtado *disp. 3. difficultate 4.* & communiter omnes Recentiores. 6

Primò, quia valor huius contractus non impeditur nisi per intentionem incompossibilem cum intentione necessaria ad valorem illius: sed neutra ex prædictis intentionibus est incompossibilis cum intentione necessaria ad valorem matrimonij: ergo. Minor patet, quia essentia matrimonij consistit in mutuo corporum dominio; ergo sola intentio quæ est incompossibilis cum voluntate tradendi dominium, impedit valorem matrimonij: sed prædictæ duæ intentiones non sunt destructiuæ dominij, nec impeditiuæ obligationis resultantis ex illo dominio, nempe prolis procreandæ, & non adulterandi, quia solum impediunt executionem harum obligationum: ergo.

Secundò, doctrina est apud Theologos communiter recepta, voluntatem promittendi, & se obligandi benè stare cum intentione non implendi promissum; benè enim stat velle obligari ad aliquid faciendum, & adesse animum non implendi. Vt qui verè iurat animo violandi iuramentum; neque enim ea intentio tollit obligationis valorem. Igitur benè poterit stare voluntas tradendi corporum dominium cum intentione non generandi prolem, & alteri commiscendi.

Hanc secundam sententiam iudico veriorem. Ad cuius maiorem explicationem obseruandum est circa prædicta duo matrimonij bona duplicem esse distinguendam contrahentium intentionem. Alia est enim intentio obligationis, seu illis bonis se obligandi cùm matrimonium contrahitur, & alia est intentio quoad executionem in se ipsis, nempe vitandi prolem positiuè, & contrariè, & intentio similiter adulterandi. Hæc enim duo valde diuersa sunt. Vnde aliud est loqui de bono fidei, & prolis quoad obligationem, & aliud quoad executionem, & in se ipsis. 7

Dico ergo *primò*, In ordine ad bonum prolis contrahentes matrimonium debent necessariò habere intentionem saltem implicitam obligandi se ad non impediendam positiuè generationem, & ad prolem, si nascatur, procreandam. Ita omnes. Ratio est, quia eiusmodi obligatio necessariò cum essentia matrimonij coniuncta est: ergo contrahentes consentire debent in illam, saltem implicitè, propter doctrinam certam & receptam: qui vult bonum absolutè, necessariò vult saltem implicitè, quæ ipsi necessariò sunt connexa. 8

Dico *secundò*, in ordine ad fidelitatem debere quoque contrahentes habere intentionem saltem implicitam obligandi se ad seruandam fidem, non tradendo alteri corpus. Patet ob eandem rationem, quia prædicta obligatio ad essentiam matrimonij necessariò consequitur, tanquam eius proprietas. 9

Dico *tertiò*, in ordine ad fidelitatē, seu obligationem reddendi sibi ipsis debitum, opus non est, vt contrahentes habeant eam intentionem & consensum etiam implicitum. 10

implicitum. Ratio est, quia, vt constat ex præcedenti disputatione, matrimonij contractus potest consistere cum pacto, vel voto semper castitatem seruandi, vel nunquam reddendi debitum, vnde ea conditio, vel obligatio non est contra substantiã matrimonij, aliàs non posset cum ea consistere; nihil enim consistere potest cum eo quod suæ essentiæ contrariatur: ergo validè contrahitur matrimonium cum intentione, vt neuter alteri reddat debitum; imò & cum contrario dissensu ac intentione semper castitatem seruandi, & abstinendi se ab omni vsu, & copulâ coniugali.

11 Dico *vltimò*, si sermo sit de prædictis duobus matrimonij bonis, non quoad obligationem, sed quoad executionem, & in se ipsis, intentio contraria bono fidei, & prolis, non irritat matrimonium contractum, sed cum ea intentione potest consistere contractus matrimonij. Hæc est doctrina Doctorum secundæ sententiæ, quæ rectè firmatur illius rationibus. Magis eam roboro, quia intentio vitandi prolem positiuè & contrariè, & habitam non educandi, & intentio similiter adulterandi, non aduersatur substantiæ matrimonij, neque eius contractui; non enim aduersatur radicali obligationi reddendi debitum, & obligationi seruandi fidem, & educandi prolem, quæ est proprietas necessariò connexa cum substantia, & essentia matrimonij, quia voluntas & intentio non procurandi ea bona quoad executionem, non destruit voluntatem ad illa se obligandi; bene enim stat voluntas se obligandi ad soluendum debitum creditori cum animo & voluntate non implendi: ergo cum prædicta intentione non procurandi ea bona quoad executionem, poterit consistere matrimonij contractus. Quare sicut promissio volentis se obligare, non verò obligationem adimplendi, valida est, quia voluntas non adimplendi non destruit voluntatem se obligandi, quæ est essentialis ipsi promissioni; ita pariter validum erit matrimonium volentis se obligare radicaliter ad hæc bona, & nolentis eam obligationem implere quoad executionem: nam hæc secunda intentio minimè destruit primam, quæ est necessariò requisita ad valorem matrimonij.

12 Ad argumentum primæ sententiæ constat ex dictis solutio; nam antecedens illud falsum est. Quamuis enim vitare prolem, & non seruare fidem, sint violatio iuris traditi, & obligationis contractæ ex contractu matrimonij, & in hoc sensu est contra illud ius, & contra obligationem contractam; non tamen sunt incompossibilia cum eis, nempe cum mutuo iure, & dominio corporum tradito, & cum obligatione radicali, quæ sunt obiecta intentionis necessariæ ad valorem contractus matrimonij, atque adeò non spectant ad naturam & substantiam huius contractus.

Diximus in hac quæstione de intentione contraria prædictis matrimonij bonis, mente solùm, & corde retenta, nec in pactum deducta. Vtrùm verò intentio se obligandi ad vitandam prolem positiuè, & contrariè, & ad non seruandam fidem tradendi alteri suum corpus, & deductio eorum in pactum, obstet valori matrimonij; examinabimus infrà *disp.* 16. *sect.* 6. agentes de consensu conditionato.

Sectio VIII.

Quænam sit vera, & propria matrimonij contractus definitio.

1 De matrimonio formaliter sumpto pro vinculo, quid sit, & quænam sit propria eius definitio, dixi præcedenti disputatione, *sect.* 5. De matrimonio verò causaliter accepto, sumpto pro contractu ipso, non prout habet rationem Sacramenti, sed præcisè prout est purus contractus naturalis ac ciuilis, nunc est sermo.

Hugo Victorinus *lib.* 1. *de Sacramentis*, *cap.* 4. explicans actionem ipsam contrahendi, ait matrimonij contractum nihil esse aliud, quàm duarum personarum legitimum consensum.

Guillermus Rubion *in* 4. *dist.* 26. *q.* 2. *a.* 1. sic describit: Est expressio quorumcumque signorum sensibilium, maris & fœminæ sibi inuicem significantium traditionem mutuæ potestatis corporum perpetuam ad prolem debitè procreandam.

Concilium Florentinum in literis Eugenij, sic ait. Causa efficiens matrimonij regulariter est mutuus cõsensus per verba de præsenti expressus. Vbi notandũ illud, *regulariter*, apponi propter expressionem per verba de præsenti; nam prædicta verba non sunt simpliciter necessaria, quia validè contrahi potest matrimonium per nuda signa sine vllis verbis.

Communis definitio esse videtur quam tradidit noster Cardinalis Toletus *in summa lib.* 7. *cap.* 1. Est contractus viri & fœminæ legitimus, quo mutua corporum traditur potestas. In priori parte explicat personas, quæ possunt hunc contrahere contractum. In posteriori describit, circa quid versetur iste contractus, & dicit per ipsum accipere virum potestatem super corpus fœminæ, & fœminam accipere potestatem super viri corpus in his quæ ad vitam communẽ & filiorum procreationem pertinẽt. Apposuit autem illud verbum, *traditur*, de præsenti, quia cùm sit solùm promissio quædam futuræ traditionis; tunc non matrimonium, sed sponsalia dicuntur. 2

Non desunt aliqui Recentiores, qui contractui matrimonij adscribunt communem illam ac valdè celebrem in vtroque iure Canonico, & ciuili, matrimonij definitionem, quâ dicitur matrimonium, coniunctio maris & fœminæ inter personas legitimas, indiuiduam vitæ consuetudinem retinens. Aiuntque dici coniunctionem, quia est vnio, & vinculum, licèt non tam corporum, quàm animorum, consistens potius in actibus voluntatis animæ, quibus coniuges sese mutuò tradunt, & acceptant, quàm in aliis effectibus inde secutis. Ea verò coniunctio, vtpote formaliter humana, voluntaria, vitabilis, & ex animo, est multò perfectior vnio, aut vinculum, quàm quælibet alia, quæ ista non habet. Illa vox, *legitimas*, indicat personas debere esse habiles, nec impeditas. Reliqua verò insolubilitatem & finem indicant matrimonij, tam primarium, nempe generationem prolis, quæ fit per vsum; quàm secundarium, nempe educationem ipsius, quæ fit per mutuum auxilium, ac per indiuiduum conuictum insolubilem. Denique alij matrimonij contractum sic indicant definiendum: Contractus viri, & fœminæ vt sic, quo sibi mutuò corpora tradunt ad vsum eorum proprium. 3

Ego verò censeo *primò*, nullam ex allatis definitionibus esse in rigore vnam & simplicem definitionem, sed mixtam & compositam ex definitione essentiali & descriptiua, vel non sufficientem. Patet discurrendo per illas. Nam inprimis definitio Hugonis Victorini insufficiens est: nam cùm matrimonij contractus sit sensibilis & humanus, nequit esse eius adæquata ratio essentialis quòd sit consensus legitimus; deest enim illi quòd sit exteriùs expressus per aliquod signũ externum; quia, vt suprà ostendi *sect.* 4. exterior expressio interni cõsẽsus ita pertinet ad illius naturã, vt sit pars essentialis ipsius. Præterea illa alia definitio Rubion, continet plura verba, quæ declarationis gratia 4

tia apponuntur. Alia verò quæ adducitur Concilij Florentini, optima est contractus matrimonij descriptio, iuxta intentum Concilij, quod fuit nobis significare quid de facto, & regulariter loquendo, contingat in contractu matrimonij, qui solet contrahi per verba de præsenti, atque ideò dixi esse mutuum consensum per verba de præsenti expressum. Non curauit Concilium de essentiali, ac metaphysica contractus matrimonij definitione. Rursus illa alia celebris matrimonij descriptio per coniunctionem maris ac fœminæ, &c. potius est explicatio matrimonij formaliter sumpti pro vinculo maritali, quàm contractus matrimonij; cui non ita commode aptari videtur; atque ipsius matrimonij formaliter sumpti non est vna ac simplex definitio, sed mixta, & composita ex definitione essentiali, & descriptiua, vt dixi disp. præcedenti, *sectione vltimâ, num. 3.* Accommodatior est Toleti descriptio, & illa alia, quæ proposita est vltimo loco; est tamen nimis longa, & superfluunt verba illa, legitimus, & ad vsum duorum proprium; quæ definitionem non complent, sed declarationis gratia adduntur.

5 Quare dico *secundò*, definitionem propriam, ac breuissimam contractus matrimonij hanc vnicam esse: est contractus maritalis. Prima particula declarat genus, nempe esse contractum, in quo conuenit cum aliis omnibus contractibus onerosis. Alia verò particula, *maritalis*, præstat locum differentiæ, per quam differt à reliquis contractibus, & explicat propriam traditionem, & acceptationem mutuam corporum in ordine ad prolis generationem. Vnde omnia alia, præter hæc duo verba, *contractus maritalis*, superfluere videntur. Neque enim necessaria est particula, *viri & fœminæ*, sicut neque illa alia inter personas legitimas, neque quòd ipse contractus sit legitimus; quia totum id manifestè includitur, & exprimitur per contractum maritalem. Nam contractus maritalis exprimit materiam contractus, nempe contrahentium corpora, & ipsorum corporum traditionem & acceptationem in ordine ad prolis generationem veram inducentem obligationem. At inter personas, quæ non sunt vir & fœmina, & etiam inter virum & fœminam qui sunt aliquo iure inhabiles, nequit esse prædictus contractus, qui nullam obligationem induceret.

DISPVTATIO XV.

De verbis, signis, & modis expressiuis mutui consensus interni ad naturam, & valorem contractus matrimonij requisitis.

PRocedit disputatio de contractu matrimonij humano, qui fit modo naturali, & more sensibili, qui necessariò fieri debet cum manifesta expressione mutui consensus interni per aliquod signum exterius sensibile. Quoniã verò internus matrimonij consensus exprimi & significari potest, & solet non solùm verbis, sed etiam signis æquipollentibus; hæc autem signa, vel in facto contrahentium consistunt, vel etiam in aliorum verbis; nam contingere solet, vt alius pro contrahente eius consensum exprimat, ipso contrahente præsente, vel etiam absente; hæc omnia nunc sunt dilucidanda, de quibus multa diximus suprà integra disputatione quarta, cùm verba, signa, & modos, quibus sponsalia contrahuntur, exposuimus, quæ hîc repetenda non sunt. Ea igitur solùm quæ propria sunt contractus matrimonij, & satis ibi explicata non fuerint, in hac disputatione sigillatim examinabimus, ac declarabimus.

SECTIO I.

An verba desiderentur in illis qui loqui valent, vt matrimonij contractus valeat; vel saltem sint ex præcepto adhibenda.

CErtum est apud Doctores, in mutis non esse necessaria verba, sed sufficere alia signa exteriora. 1
Quod manifestè liquet ex *cap. cùm apud 23. de sponsalibus & matrimoniis*; vbi expressè decernit Innocentius III. mutum, & surdum posse matrimonium contrahere, cùm quod verbis non potest, signis valeat declarare, ait Pontifex. Idem præscribit *cap. tuæ fraternitati 25. eodem tit.* Nam surdi, inquit, & muti possunt contrahere matrimonium per consensum mutuum, sine verbis. Difficultas est in his qui loqui possunt.

Circa primam sectionis partem, sunt nonnulli 2
Iurisperiti, qui in his sentiunt verba necessaria esse pro forma contractus ab Ecclesia designata, præterquam in nonnullis casibus à iure expressis, vt cùm absentes per litteras, nuntium, & procuratorem celebrant. Probant id *primò* ex dicto capite *tuæ fraternitati.* Vbi Innocentius III. tametsi dicat posse esse matrimonium sine verbis, vt in mutis; de loquentibus tamen sic ait: necessaria sunt quantum ad Ecclesiam verba consensum exprimentia de præsenti. Expendenda est vocis proprietas, *necessaria*, non dixit vtilia, sed necessaria: propriè ergo accipienda est, nisi necessitas vrgeat, quæ hîc non apparet. Nec nomine verborum intelligenda sunt æquipollentia, videlicet etiam signa. Agit enim de verbis, vt distinguuntur à signis. Nam expressè dicit, nec verba sine consensu sufficere, vt in pueris; neque consensum sine verbis inutilem, quia muti, & surdi sine verbis contrahere possunt. In aliis verò, ait, esse necessaria verba, quantùm ad Ecclesiam, idest, ex Ecclesiæ constitutione id optimè statuente.

Secundò, constat requiri verba ex *cap. si inter, de sponsa duorum.* Ibi enim dicit Innocentius III. matrimonium contrahi, si talis legitimus consensus interueniat de præsenti, ita quòd vnus alterum mutuo consensu verbis consuetis expressè recipiat. Hoc idem in aliis iuribus insinuatur.

Tertiò, Eugenius IV. in Concilio Florentino, in decreto de sacramentis, cùm singula sacramenta singillatim exponeret, §. *septimum sacramentum*, dixit sic: Consensus per verba regulariter expressus facit matrimonium. Ex quo sequitur aliquando necessaria esse verba, aliàs matrimonium regulariter non constaret verbis, sed posset perfici sine illis. Vnde voluit dicere Eugenius necessaria esse verba in matrimonio, sicut in aliis sacramentis, nonnullis casibus exceptis in iure. Firmatur à paritate. Nam si Eugenius dixisset in sacramento Pœnitentiæ formam esse verba regulariter; nullus asseruisset in nullo casu esse necessaria verba. Cùm igitur in sacramento matrimonij adhibeat illam particulam, *regulariter*, necessariò

cessariò fatendum est in aliquibus casibus, imò communiter, ac ordinariè esse necessaria verba.

3 Verior sententia docet in loqui valentibus, in nullo casu verba esse necessariam formam, sed eos validè contrahere per nuda signa, sine vllis verbis, modò illa sufficienter exprimant internum mutuum consensum de præsenti. Ita D. Thom. Paludanus, Maior, Gabriel, Sotus, Cano, & alij Theologi, & ex Iurisperitis quamplurimi, quos refert, & sequitur noster Sanchez *lib. 2. disp. 31. n. 5.* Idem defendunt Vasquez *de matr. disp. 3. cap. 7.* Coninchius *disp. 24. dub. 8. num. 65.* Basilius Ponce *lib. 2. cap. 7.* Gaspar Hurtado *disp. 3. difficultate 13.* Mæratius *disp. 7. sect. 15. dub. 2.* & alij.

Iuxta horum doctrinam,

4 Dico *primò* certum videri non exigi necessariò verba, neque ad validitatem, neque ad honestatem contractus matrimonij, iure naturæ, seu ex natura ipsius contractus. Probatur, quia contractus ex natura rei est quoduis signum externum practicum, quo homines exprimunt mentem suam, & sese vicissim alter alteri obligant, & iura commutant. Vnde formaliter vel est locutio, vel scriptura, vel nutus, vel aliud externum signum, quibus contrahentes ex natura rei possunt pacisci; atque ideò ad contractus naturales ciuiles & humanos non sunt necessaria absolutè verba, sed sufficiunt alia externa signa idem significantia, quod verbis significaretur. Idem igitur dicendum est de humano, ciuilique matrimonij contractu; quoniam huius, ac cæterorum omnium contractuum vna eademque quoad hoc ex natura rei ratio est. Et à priori ratio hæc est, quia contractus humani validitas ex natura sua nihil aliud exigit, quàm mutuum contrahentium in rem de qua contrahunt, consensum, sic expressum exteriùs, vt ipsis contrahentibus innotescat; qui signis aliis exterioribus æquè innotescere ac verbis potest; vnde tam inter absentes per litteras, quàm inter præsentes per verba, vel signa celebrari ex natura rei potest. At eadem est ratio hac in parte contractus matrimonialis; nam sicut ille, sic & iste per procuratores, æquè & per matrimonium, & per litteras contrahi validè, ac honestè potest. Igitur iure naturæ verba prolata ore contrahentium matrimonium, & loqui valentium, necessaria non sunt ad eius validitatem, & honestatem.

5 Dico *secundò*, nec verba necessaria esse iure diuino ad contractum matrimonialem. Ita omnes. Ratio est, quia nulla diuina lex proferri potest quæ matrimonium inter loqui valentes, imò etiam inter præsentes, irritum sine eorum verbis esse decernat. Nec sūt verba necessaria ex Christi institutione. Nam licèt Christus Dominus eleuauerit contractum matrimonij in lege noua ad esse sacramenti; nihil tamen innouauit circa naturam illius. Non enim Christus instituēs matrimonij sacramentum mutauit naturam contractus naturalis, sed solùm eleuauit ad esse sacramenti, ipsummet naturalem contractum; ergo sicut matrimonium ex natura rei validum esse potest sine verbis in ratione contractus, ita potest esse in ratione sacramenti formaliter. Præsertim, quia signum exterius quo consensus interior exprimitur inter matrimonium contrahentes, tam est per se sensibile, quàm verbum ore prolatum; ergo æquè esse potest signum sensibile gratiæ sanctificantis. Quod satis firmatur dicto relato Eugenij IV. Nam cùm ageret de matrimonio, dixit eius causam efficientem esse consensum regulariter per verba expressum. Quibus indicauit posse etiam sine verbis contrahi. Particula enim, *regulariter*, satis indicat non necessariò faciendum per verba. Neque est simile de aliis sacramentis, quia matrimonium est contractus, de cuius natura est vt possit etiam nutibus celebrari.

Dico *tertiò*, Ecclesiam potuisse quidem in nonnullis casibus assignare pro forma necessaria matrimonij ipsa verba; de facto tamen id numquam aliqua lege statuisse. 6

Prima pars certa videtur, quia matrimonium cùm sit contractus quidam naturalis, sicut potest Ecclesia contrahentes inhabiles reddere, & formam contrahendi præscribere, ac solemnitatem; poterit etiam formam verborum præordinare, ita vt ea posita forma, & non aliter, esset contractus, & sacramentum. Sicut præscribit olim ius ciuile stipulationi, verba, Quod si in cōtractu matrimonij statuisset verba esse formam in aliquo casu, non posset suppleri per æquipollens. Sicut, quia stipulatio pro forma exigit verba, nequit obligari per nutus, neque ciuiliter, neque naturaliter; quamuis nutu possit quis aliàs obligari naturaliter.

Secunda pars ideò stabilitur, quia de facto nullum extat ius ecclesiasticum irritans matrimonium in aliquo casu verbis contractum, vt magis constabit ex solutione eorum iurium, quæ obiecta sunt pro contraria sententia. Et certè credibile non est, Ecclesiam in re tanti momenti, si sentiret necessaria esse verba in aliquo casu, id clarè non explicaturam, maximè cùm celebratio matrimonij sit ex rebus quę frequentissimè occurrunt, ne fideles frustrarentur fructu sacramenti, & ne adulteria, stupra, vel contubernia pro coniugiis haberentur. Nam si vel in aliquo casu verba sunt de substantia necessaria formæ matrimonij, non potest ignorantia defectum eorum supplere; atque adeò qui eam constitutionem ignorans contraheret, neque sacramentum, neque contractum perficeret; quod non est verosimile passuram Ecclesiam. Roboro hoc idem firmiter, quia sunt quamplurima ecclesiastica iura, quæ manifestè significant non esse verba necessaria etiam in loquentibus, sed per signa alia externa contractum posse fieri matrimonialem. Nam *cap. veniens 15. de sponsalibus, & cap.* is qui *fidem 30. & cap. finali, eodem titulo*, & alibi sæpè decernitur, sponsalia de futuro subsecuta copula transire in matrimonium. Vbi illud signum copulæ exteriùs præcedentibus sponsalibus, sufficiens iudicatur ad matrimonium. quæ Pontificis dispositio vniuersalis est, & ideò non est restringenda ad eos, qui loqui non possunt. Nec refert quòd præcesserint sponsalia verba; nam verba sponsalium non sunt verba contractus matrimonij: agitur autem de verbis explicantibus matrimonij contractū. Præterea *cap. vnico, de desponsatione impuberum in 6.* decernit Bonifacius VIII. matrimonium de præsenti contractum ante pubertatem, quæ sponsalia tantùm censentur, transire in matrimonium, vel per copulam, vel per alium modum, quo significetur illum in priori voluntate perseuerare. Item *cap. finali, de coniugio seruorum*, expendit Pontifex quendam militem, neque verbo, neque facto consensisse. Quibus satis indicat consensum matrimonialē ostēdi, & manifestari posse sine verbis. 7

Ad argumenta opposita.

Ad primum, aliis omissis solutionibus, vel interpretationibus, placet dicere, Pontificem solùm velle verba esse necessaria quantum ad Ecclesiam, in hunc finem, vt nimirum facilior & certior sit matrimonij contracti probatio in externo Ecclesiæ foro, & matrimoniū ipsum clariùs constet ipsi Ecclesiæ. Quare solùm dixit, verba necessaria esse ad probationē veri matrimonij. At quod requiritur non ad substantiam actus, sed ad eius probationem, etiamsi dicatur ipsum esse necessarium, potest per æquipollens expediri,

8 Ad secundum respondeo, in illo & similibus iuribus, narrari quod factum sit: solùm enim exprimitur modus ordinarius quo matrimonium per verba de præsenti actu contrahitur; non ideò verò lex constituitur talem modum præscribens.

9 Ad tertium dico, eo ipso quòd Eugenius dixit matrimonium regulariter contrahi per verba de præsenti, expresse significare, posse etiam sine verbis contrahi, nempe aliis signis. Quo etiam declarat, & limitat Pontifex quod antea dixerat, omnia Sacramenta perfici verbis vt forma, & rebus vt materia, limitat, inquam, quoad matrimonium. Inde ergo nequaquam licet colligere in aliquo saltem casu esse simpliciter necessaria verba; sed solùm colligitur vel ipsa verba, vel alia externa signa esse necessaria. Vnde ad confirmationem dico, idem quoque esse dicendum, si in forma Sacramenti Pœnitentiæ dixisset Pontifex, regulariter per verba fieri debere. Nam diceremus non semper verba, neque semper nutus, aut litteras, sed vnum, vel aliud esse necessarium.

Circa secundam sectionis partem, an verba sint ex præcepto adhibenda, vel saltem ex communi, & recepto Ecclesiæ vsu, adeò, vt sit peccatum, saltem veniale, absque vlla iusta causa contrahere matrimonium sine verbis.

10 Noster Sanchez *disp.* 31. *n.* 10. tametsi fateatur nullum esse præceptum prohibẽs matrimonium contrahere sine verbis, censet esse culpam venialem non exprimere verbis, sed solis signis consensum mutuum, nisi iusta excuset causa. Quia à ratione videtur alienum in hoc grauissimo contractu non exprimere consensus commodiori modo possibili; verba autem melius & clarius, quàm signa exprimunt consensus. Idem sentit Mæratius *disp.7.sect.*15.*n.*6. Probat, quia in Sacramentorũ administratione ex iure naturali diuino non potest non esse aliqua obligatio non recedendi absque legitima causa à communi & recepto in Ecclesia vsu & modo ea administrandi: modus autem hic est, vt loqui valẽtes coniuges, qui Sacramenti matrimonij sunt ministri, consensum suum verbis ipsi per se exprimant. Cui fauet Tridentinum *sess.*24.*c.*1. *de reformatione matr.* præscribẽs vt Parochus faciat interrogationem, & intelligat contrahentium consensus. At interrogatio per verba fieri solet. Eidem sententiæ fauet Coninch *disp.*24.*dub.*8.*n.*66 vbi duo dicit. *Primum* omnino decere eos qui loqui possunt, verbis suum cõsensum exprimere, quia hoc est ferè necessarium, vt omnino clarè tam partibus, quàm Ecclesiæ de eo constet quod in re tanti momenti omnino fieri conuenit. Atque ideo Parochi nullo modo deberent permittere, vt aliter fiat. *Secundum* est, si ex aliqua causa sine scandalo, aliove periculo aliter fiat, satis probabile esse non esse peccatum mortale; quia nullibi est expresse prohibitum. Quibus satis indicare videtur esse veniale peccatum, non exprimere verbis consensum. Idem tenet Fillucius *tract.* 10. *p.* 1. *cap.* 3. *n.* 82.

11 Dico *primò*, cum communiori doctrina, nullum dari præceptum Ecclesiasticum simpliciter prohibens etiam in loqui valentibus vt matrimonium verbis contrahatur. Hoc etiam concedunt Sanchez, Mæratius, Bonacina, & alij. Ratio est, quia nullus textus iurium id cogit expresse. Imò, vt vidimus, sunt quamplurimi qui contrarium videntur proponere. Et aliqui qui magis premunt, solùm narrant factum; & exemplificatiuè loquuntur, non verò legem constituunt.

12 Dico *secundò*, per se loquendo nullum esse peccatum, nec veniale, signis aliis externis, non verbis, celebrare matrimonij contractum. Quod intelligo, dummodò externa signa benè, & sufficienter consensum mutuum exprimant. Ita Gaspar Hurtado *citatus*, & Basilius Ponce *cap.* 7. *cit. n.* 14. Ratio est, quia Doctores contrariæ opinionis nullum agnoscunt præceptum prohibens in dicto *cap. tua*, neque in aliis; & reuera nullum extat tale præceptum: ergo consequenter negandum est esse vllam culpam etiam venialem, in omissione verborum. Patet consequentia, quia peccatum omne, tam mortale, quàm veniale non potest esse, nisi vbi lex, & præceptum est, vt ostendi latè in materia de peccatis, & docuit D. Paulus dicens ad Rom. 4 15. *Vbi non est lex, nec præuaricatio.* Si ergo nullibi continetur præceptum, nulla culpa est, per se loquendo; maximè cùm aliunde contractus matrimonij secundùm se fieri possit sufficienter, clarè, & benè, nutibus, aut aliis externis signis. Vnde, vt rectè notauit Diana *p.*3.*tract.*4.*resol.*248. audiẽdi non sunt Petrus de Ledesma *in summa de matrimonio quæst.* 45. *a.* 2. *conclus.* 2. & Rodriquez *in summa tom.* 1. *casu* 216. *n.* 5. qui sentiunt prædictos contrahentes sine verbis peccare mortaliter. Dixi, *per se loquendo*, nam per accidens, si ex eo quòd non adhiberentur verba, redderetur dubius matrimonij contractus; vel ratione scandali, si inde orirentur grauissimæ lites, posset esse peccatum mortale, & non tantùm veniale.

Ad argumentum Sanchez dico, tametsi verba ipsa sint omnium clarissima, & conuenientissima, maximè ad rem tanti ponderis & momenti, & ideò magis deceat eos qui loqui possunt, verbis suum consensum exprimere; & vt sic fiat, oportere vt Parochi conentur. Verumtamen cùm non extet huius rei præceptum vllum, non est illicitum, vti etiam signis, vel nutibus benè, & sufficienter consensum exprimentibus. Neque enim semper quæ meliora sunt, & conuenientiora, cadunt sub præceptum, sed consuluntur tanquam opera Concilij, & supererogationis. 13

Argumentum Mæratij non habet vim; nam licèt ministri Sacramentorum teneantur in eorum administratione non multum recedere à communi vsu, quando ille habet vim legis. Attamen in administratione Sacramenti matrimonij, qui administratur per modum contractus, non datur vsus verborum, qui habeat vim legis: solùm enim postulat vsum qui solet exhiberi in aliis contractibus perficiendis; is verò est, vt etiam fieri possit benè nutibus, vel aliis signis externis. Nec obest illud Concilij Tridentini; nam Concilium non dicit vt interrogatio fiat per verba, cùm surdi, & muti percipere nequeant verba Parochi. Et quando Parochus interrogat eos qui loqui possunt, & audire, non definit Concilium, nec præcepit, vt responsio etiam verbis fiat, sed solùm vt Parochus intelligat contrahentium consensus, quos certè potest ex signis æquiualentibus sufficienter, & clarè percipere. 14

SECTIO II.

Quæ verba contrahant matrimonium; & quæ sint in verbis dubiis obseruanda.

Circa primum, constans est apud Doctores consensus, ea verba requiri ad matrimonium, quæ sufficienter exprimãt consensũ de præsenti. Patet, quia aliter nullo modo possent esse signa interioris consensus. Eiusmodi sunt ea, quæ habentur in iure, vt, Ego te in meam accipio, & ego te accipio in meum; *cap. penult. de sponsalibus.* Similiter quoque significant consensum de præsenti hæc verba: Habeo te 1

te in vxorem: teneo te: ex nunc prouideo tibi vt vxori. Ab hoc tempore seruabo tibi fidem vt vxori; ex *cap. ex parte 9. de sponsalibus.* Idem dic si viro dicenti, Accipio te in meam; respondeat, placet. Nam illud est acceptare; & quia matrimonium claudicare nullatenus potest, nequit alia ratione acceptari, quàm vt matrimonium. Item illis verbis, Volo te in vxorē. Quare si verba sint de præsenti in sono, & significatione, non additā particulā quæ suspendat executionem in futurum, contractus matrimonij perficitur. Similiter perficitur quoque per verba de futuro quæ habeant significationem de præsenti ratione adiūcti, vt, Habebo te ex nunc, posthac, omnibus diebus vitæ meæ; vir meus esto ab hoc tempore. Illa verò alia verba, Accipio te in crastinum, suspendunt executionem in diem sequentem. Videantur dicta suprà *disp. 4. sect. 2. 3. 4. & 5.* vbi variæ formulæ contrahendi proponuntur, & in specie expenduntur.

Circa secundum oportet examinare, quid & quomodo iudicandum sit, quando verba sunt dubia.

2 Et quidem in foro externo conueniunt Doctores, in dubio sit ne matrimonium, ferendam esse sententiā in fauorem matrimonij. Quia in iure matrimonij fauor multus est, vt constat ex *c. ex litteris 3. de probationibus*, vbi dicitur, existentibus probationibus paribus iudicē absoluere debere, præterquā in liberali causa, vbi Glossa, *verb. in liberali*, ait, *in causa matrimoniali*. Et *c. fin. de sent. & re iudicata*, decidit ius, duobus iudicibus ordinariis diuersas sententias proferentibus, præferri sententiam in fauorem rei, non actoris, nisi in causa fauorabili, puta matrimonio. Difficultas est, an hoc etiam sit verum in foro conscientiæ interno.

Nam sunt nonnulli Doctores, inter quos Enriquez *lib. 11 de matr. cap. 13. n. 4.* qui sentiunt in foro conscientiæ neminem in dubio teneri ad onus matrimonij. Probant generali doctrina, quia in dubio melior est conditio possidentis, vt in voto, & in ipso sponsalium contractu, possessio enim stat pro libertate: ergo huic, & non matrimonio fauendum est.

3 Prænoto *primo*, dubium hîc propriè, & strictè sumi, dum videlicet pro vtraque parte contradictionis, quòd scilicet fuerit consensus, & quòd non fuerit, tales sunt coniecturæ, vt intellectus inter vtramque partem maneat anceps, atque suspensus, nec vni potius, quàm alteri per assensum probabilem possit adhęrere. quod solet appellari à Doctoribus dubium practicū, & dici etiam solet, negatiuum, quia intellectus ita est in vtramque partem suspensus, vt neutri det assensū, quoniam pro neutra habet rationes, quæ ad iudicium saltem probabile ferendum sufficiant. Et hoc est verū dubium morale, de quo est quæstio. Vnde non est quæstio de dubio speculatiuo, vel positiuo. Nā si dubiū sit positiuum, id est, per iudiciū probabile vtriusque partis, tunc conueniūt Doctores, si homo iudicet probabiliter se non consensisse, nō esse matrimonium ratum, etiamsi fortasse habeat rationes probabiles, quę contrarium suadeant; nam inter probabilia potest homo tutā conscientiā sequi quam partē maluerit, quod est certum, quando probabilitas vtrinque est æqualis. At verò si iudicium positiuum sit, fuisse consensum, & dubium sit tantùm formidinis, non sufficit ad constituendum hominem in vero dubio morali: vt si quis probabiliter credat se consensisse, & ad contrariū credēdū nō habeat probabilia motiua, sed solā formidinē, quia nō habet euidētiam, sed probabiles rationes, tunc non est dubium quin sit validum matrimonium. Quia illa probabilitas facit certitudinem moralem, quando non est alia similis in cōtrarium, quia in rebus humanis non est maior certitudo exigenda, cùm vix aliquid per infallibilem euidentiam cognoscamus.

Agimus ergo de dubio negatiuo, practico, & morali, quod durat, quamdiu pro neutra parte ferri potest probabile iudicium.

Præterea est notandum, duplicem esse distinguendum statum, in quo dubitans esse posset de contractu matrimonij an cōsenserit. *Vnus* est quando homo dubitat, & diligentiā non fecit ad expellendū dubium, & veritatē inueniendā. *Alter* est, quando postquā in dubiū incidit, moralem diligentiam fecit, & non potuit dubium expellere, nec probabilitatem inuenire, sed suspensus, sicut in principio, manet. His præmissis 4

Dico *primò*, certum esse, si dubium sumatur in priori statu, standum esse in fauorem matrimonij, priusquam diligentiam adhibeat ad veritatem cognoscendam. Ratio est manifesta, quia esset magna temeritas, aliud agere, sine alio examine, & cum manifesta iniustitia alterius partis. Vnde sic operans euidenti periculo errandi se exponeret. Qua de causa dubitans de veritate matrimonij, & an hæc sit vxor sua, non potest ante debitam diligentiam petere debitum, quia se exponit periculo agendi contra naturale ius prohibens fornicationem accedendo sine præuio examine ad vxorem dubiam. Sicut etiam est nota temeritas agere contra votum dubium nullā prius adhibitā diligentiā expellendi dubium, & veritatem inueniendi. 5

Dico *secundò*, etiam post moralem diligentiam dubium practicum de consensu adhibito, & consequenter de matrimonio contracto, non liberare à matrimonio, sed standum esse in fauorem matrimonij. Ita ex Couarruuia *4. decr. 1. p. cap. 5. 1 n. 9.* sentit noster Sanchez *lib. 1. disp. 18. n. 6* Idem defendit Basilius Ponce *lib. 2. cap. 8. n 16.* Ratio est, quia in causa matrimonij, id quod non est matrimonium in foro conscientiæ, non potest esse matrimonium in foro externo Ecclesiæ, neque econtra; neque enim Ecclesia potest efficere matrimonium, quod reuera inualidum est, & verè non est. Solùm enim in cognoscendi modo differētia esse potest: nam in foro interno standum est confessioni propriæ; in externo verò allegatis, & probatis. Sicut ergo constitā veritate dubij valoris matrimonij, & non ex falsa præsumptione iudex in foro externo iudicare debet esse matrimoniū; ita idem in foro interno sentiendum est, quia vtrumque forum idem iudicat, vbi externum non innititur falsæ præsumptioni. 6

Ad argumentum oppositum dico dictum illud esse verum, quando ius oppositum non disponit; constat enim ex *cap. vltim. de sententia, & re iudicata*, & ex aliis iuribus in dubiis fauorabiliorem esse causam matrimonij. Vnde in dubio respectu sponsalium, standum est pro libertate, quia ius ipsum circa hanc rem nihil de sponsalibus disponit. Id ipsum dico de voto simplici emisso in sæculo in dubio non obligare, quia ille sic dubitans possidet suam libertatem, & ideò est melioris conditionis, vt nō subiiciatur obligationi voti propter solā dubitationem, quia in dubiis melior est conditio possidentis. Ex alio verò capite non est dispositio iuris contraria, circa tale votum, sicut est circa matrimonium. Vnde non placet disparitas adducta à Sanchez, ideò tale votum in dubio non obligare, quia ibi nulla est traditio, & sic non est possessio ex parte alterius, quæ præualeat, qualis est in matrimonio. Non, inquam, placet, quia sicut in illo voto simplici nulla est traditio, nec obligatio voti propter dubietatem, ita & in matrimonij dubio ob defectū consensus, non est propriè traditio, quia de hac est dubitatio, & ideò possessio est pro libertate, nisi ius aliud disposuisset, in fauorem matrimonij, vt dictum est. 7

Est verò obseruandum circa præsentem controuersiam, quando verba matrimonij dubia sūt, sed cōstat de 8

de intentione cōtrahentium quidnam illis significare voluerint, standum esse ipsi intentioni. Quando enim de voluntate contrahentium constat, licet à verborum proprietate recedere, & ea abusiuè interpretari, *reg. in ambiguis 96. ff. de regulis iuris, l. cùm de Canonis 18. §. optimum ergo, ff. de instructo, & instrum. leg. l. quoniam. C. de testam.* Et ratio est, quia sicut in homine, qui animâ constat & corpore, animæ præcipua habetur ratio; ita animus orationis sensus est, verba corpus; corpus igitur sensui loquentis seruiat necesse est, iuxta Gregorium *in cap. humanæ aures 22. q. 5*, vbi sic dicitur. Non debet aliquis verba considerare, sed voluntatem & intentionem: quia non debet intentio verbis deseruire, sed verba intentioni. Et *cap. intelligentia 6. de verborum significatione*, decernitur verba esse intelligenda, non secundùm quod sonant, sed secundùm mentem proferentis. Et in hac re fauendum est regulariter illi, qui simpliciter fuerit locutus; & fauendum magis fœminis, quæ simpliciùs loqui solent. Quòd si de intentione contrahentium non constat, inspicienda est propria, & communis verborum significatio apud eas gentes recepta. Si verba autem plures significationes habeant etiam in communi sensu, propria significatio retinenda est, non impropria. Quòd si habeat plures significationes proprias, fauendum est matrimonio, si contractum iam sit, & in illius fauorem iudicandum; quia semper in dubiis fauorabilior est causa matrimonij.

Sectio III.

De tribus signis subarrhationis, porrectionis manuum, & traductionis; an per ea contractus matrimonij validè fiat.

PRo verbis substituūt homines alia signa, inter quæ numerantur tria prædicta, quæ in facto consistunt, nempe subarrhatio, porrectio manuum, & traductio sponsæ in domum sponsi, de quibus nonnihil egimus suprà *disput. 4. sect. 6.*

1 Circa primum signum de subarrhatione, vel annuli donatione, vel receptione, dicendum, subarrhationem ex se esse signum æquiuocum, nec sufficiens; at iuxta loci consuetudinem & esse signum sponsaliorum, & etiam matrimonij. Ita Sanchez *lib. 1. disp. 21.* Basilius Ponce *lib. 2. cap. 11.* & Rebellus *lib. 2. q. 10. sect. 1. Primum* constat, quia subarrhatio propter alias causas fieri potest, vt inter cōcubinarios ob turpē amorem: ergo ex se signum æquiuocum est: ergo si nihil præcessit, ex quo matrimonium valeat præsumi, nullo pacto erit signum illius. *Secundum* patet: nam si iuxta loci consuetudinem est tantùm signum sponsalium, etiamsi ex parte vnius præcedat consensus matrimonij, efficiet tantùm sponsalia. Cùm enim signa substituantur pro rebus, idem est, ac si fœminæ dicenti de præsenti, consentio, alius responderet se consensurum esse; tunc enim non fieret matrimonium, quia nequit claudicare; essentialiter enim petit mutuum consensum de præsenti. Quòd si alicubi iuxta loci consuetudinem signum sit matrimonij, ipsa annuli donatio, vel receptio, idem erit, ac si verbis protestarentur se contrahere matrimonium. Id intellige de puberibus. Nam inter impuberes subarrhatio, & similia, licèt ex loci consuetudine essent signa matrimonij, non efficerent nisi tantùm sponsalia. Quia nouo iure inter impuberes nequeunt esse nisi sponsalia, licèt contrahant verbis de præsenti.

Circa secundum signum de porrectione manuum, 2
breuiter dico, si viro exprimenti consensum matrimonij, fœmina porrigat manum, signum esse matrimonij. Ratio est, quia qui tacet, consentire videtur; cùm agitur de obligatione contrahendi, & concurrit actus publicus. Quod in fœminis facile contingere potest; quæ solent impediri etiam verecundiâ. Idem dico, cum Basilio *citato*, si vir fœminæ manum apprehendens dicat, Tecum contraho matrimonium, & ipsa non retrahat manum, erit matrimonium; nam si repugnaret, manum vtique retraheret. Sicut enim perseuerare in cohabitatione, quando fuit à principio nullum matrimoniū, cessante impedimento, cum scientia sufficienti, est signum consensus, iure saltem antiquo: ita etiam non retrahere manum apprehensam, est reuera se obligare illo actu publico.

Circa tertium signum de traductione sponsæ in 3
domum sponsi, an inducat matrimonium. Dico iure Canonico inspecto, traductionem etiam solemnem non esse signum matrimonij etiam sponsalibus præcedentibus; posse tamen esse ex regionis consuetudine. Primum probo, quia in nullo iure Canonico videtur cautum, vt sponsalia transeant in matrimonium per traductionem, vel aliter, quàm per copulam. Cumque ea dispositio sit exorbitans à iure, non est ad aliū casum extendēda. Secundū patet, quia vbi traductio ea solemnis recepta fuerit pro signo nuptiali, eo ritu adhibito sufficienter præsumitur initum iam matrimonij contractum de præsenti. Ratio est, quia adhibetur ea traductio loco verborum de præsenti, ex regionis consuetudine. Vnde in eiusmodi solemni traductione, militat eadem ratio, quæ in subarrhatione.

Sectio IV.

An copula consummata, & etiam nixus ad illam, sit signum contractus matrimonij.

CIrca primum de copula, quæ est signum, de quo satis frequens mentio est in iure,

Dico *primò*, certum videri, copulam etiam consummatam non posse esse vllo modo signum consensus 1
matrimonij, si antea non præcessit tractatus de matrimonio. Ratio est, quia copula ex se est signum anceps affectus maritalis, nisi sibi inuicem antea explicuerint eum cōtractum matrimonialē: ergo neque vllo modo signū consensus mutui matrimonialis, seu coniugalis.

Dico *secundo*, prædictam copulam post tractationē 2
matrimonij, in sponsis de futuro non posse esse signū sufficiens expressiuum interni mutui consensus de præsenti; posse tamen esse ex peculiari conuentione contrahentium. *Primum* probaui suprà *disp. 8. sect. 5.* ex variis iuribus, quibus ostendi solum esse signum præsumptum, non verò expressiuum, quia solùm est prudens iudicium ante copulam ipsam contractus matrimonialis iam facti. *Secundum* patet, quia si contrahentes assumerent copulam pro signo expressiuo consensus de præsenti, in eo euentu iuxta ius antiquum fieret matrimonium, sicut fieri potest, & fit per quodcumque aliud signum expressiuum consensus de præsenti, ex conuentione contrahentium.

Dico *tertiò*, copulam, quando sponsalia præcesse- 3
runt,

runt, esse signum matrimonij præsumpti, secundùm antiqui iuris dispositionem, id est, esse signum, & indicium consensus, & contractus matrimonialis antea facti. Ita communiter Doctores. Nam qui promisit aliquam accipere in vxorem, & cum ea postmodum cōsummat copulam, tametsi dubitari posset, an voluerit fornicari, an verò tanquam cum vxore coniungi, & hæc res occulta sit, ipsa Ecclesia, quæ de occultis non iudicat, & de vnoquoque præsumit esse bonum, quādo non constat esse malum, præsumit quòd peccare noluerunt, sed affectu maritali fuisse coniunctos, & ideò induci matrimonium præsumptum. quod non ita accipiendum est, quasi Ecclesia sentiat ex vi copulæ matrimonium fieri; vel quia præsumat quòd illa copula sit licita, nisi præcesserit consensus mutuus de præsenti expressus per verba, vel signa certa; sed quia consensum expressum iudicat, & præsupponit Ecclesia præcessisse, dum rationaliter præsumit bonum, de quo non est probatum malum, & ideo iudicat matrimonium consummatum per copulam.

4 Atque in hoc sensu accipiendum est, quod communiter dicere solent Doctores, sponsalia per copulā subsecutam transire in matrimonium; nimirū ex præsumptione, & benigna Ecclesiæ quasi interpretatione: quia videlicet ex secuta copula tanquam cum cōiuge præsumit Ecclesia iam inter illos præcessisse consensū mutuum vtrique per verba de præsenti expressum. Hinc fit, vt in iure matrimoniū secundùm contractū, nullū sit contra matrimoniū primùm præsumptum.

Verum est, si tempore quo sponsus accedit ad spōsam de futuro, protestetur se nō accedere animo coniugali, sed fornicario, tunc non transire copulam in matrimonium modo dicto. Nam talis protestatio, seu conditio verè est contra substātiam matrimonij. Sicut enim si ille verbis sic diceret: Ego ad te accedo, cum animo tamen tecum fornicandi, nullum ius, nec dominium corporum trāsferret, atque ideò copula sequens fuisset manifesta fornicatio, quandoquidem accederet ad non suam. Ita similiter, cùm loco verborum substituatur copula, & priùs suum animum explicuerit non accedendi animo coniugali, sed fornicario; iam non potest copula illa esse signum, vel præsumptio consensus de præsenti sufficienter expressi, cùm expressus sit contrarius.

5 Dico *quartò*, iure nouo Concilij Tridentini, vbi illud viget de præsentia Parochi & testium, copulam adhuc sponsalibus præmissis, non esse indicium matrimonij præsumpti, etiamsi sponsalia, & copula fierēt coram Parocho, & testibus. Hoc ipsum suprà ostendi *disp.8.sect.5.n.9.* & videtur manifestum, quia copula, adhuc præsuppositis sponsalibus, non est indicium quòd contractus fuerit coram Parocho, & testibus aliis factus; at post Tridentinum, vbi viget decretum illud, ad valorem contractus matrimonij requiritur, quòd fiat coram Parocho, & testibus; ergo Ecclesia ex illa copula, quamuis habita corā Parocho, & testibus, & post sponsalia etiam coram eisdem habita, non præsumet contractum matrimonij factum, vbi Tridentinum viget; quia eo ipso quòd requisiuit præsentiam Parochi, & aliorum testium, non vult matrimonium præsumi, nisi expressione consensus facta coram prædictis; & aliter potiùs præsumet peccatum in ipsa copula. Atque hoc ipsum declarauit Congregatio Cardinalium, vt habetur apud Rebellum *c.42.* sic dicēs. Decretum hoc (intellige Tridentini) annullat solùm contractus matrimonij per verba de præsenti clandestinè factos; sponsalia verò per verba de futuro, relinquit in terminis iuris communis, præterquam quòd per copulam præfatam sponsalia in matrimonium non transibunt. Itaque iure antiquo ante Tridentinum sponsalia per copulam subsecutam transibant in matrimonium non verum, seu expressiuum illius, sed in matrimonium præsumptum. Modò verò iure nouo post Tridentinum, vbi illius viget decretum, sponsalia prædicta non transeunt in matrimonium præsumptum. Ex dictis

Colligo primò, sponsalia iuramento confirmata, quamuis facta coram Parocho, & aliis testibus, sine vlla tamen copula subsecuta, non transire in matrimonium adhuc præsumptum. Patet, quia illa non transeunt in matrimonium adhuc vbi Tridentinum viget, neque vnquam transierunt iure antiquo; ergo multò minus iure nouo post Tridentinum. Antecedens probatur, quia constat illa non transire iure naturæ; nam iuramentum contractui sponsalium superadditum, non mutat contractum ex natura rei; solùm enim illum confirmat superaddita obligatione religionis orta ex ipso iuramento. Neque verò transeunt iure positiuo, quod nullum extare videtur. 6

Obiicies, extare caput, *si quis 9.30. quæst.5.* vbi sic dicitur. Si quis diuinis tactis Scripturis iurauerit mulieri legitimam se eam vxorem habiturum, sit illa legitima vxor. Respondet Hurtado *disput.3. difficult.15. num.56.* in eo canone non significari, illam ex tunc esse vxorem iurantis, sed iurantem teneri ad illam ducendam, vt particula illa *sit*, denotatur. Verùm hæc solutio opponitur textui; nam ea lege, vt notat *ibi* Glossa, clarè decernitur, ibi esse matrimonium de præsenti: & patet ex positione casus ibi, quæ sic habetur. Si quis iuramento interposito promiserit se habiturum de cætero aliquam in vxorem, matrimonialiter consentiendo in ipsam, legitima erit vxor. Quare dicendum est ibi interfuisse matrimonium. Vnde illam particulam, *habiturum*, exponit Glosa, id est, habitam retenturum. 7

Minùs obstat illud aliud quod obiici solet ex *cap.9. de sponsalibus*, in quo agitur de verbis sponsalitiis de futuro firmatis iuramento, & præcipitur viro, vt in matrimonio persistat, & sponsam vt vxorem tractet. Nam ibi manifestum est fieri matrimonium æquiualentibus verbis de præsenti; ratione particulæ, ab eo tempore eam pro coniuge teneret, quibus non fiunt sponsalia, sed matrimonium.

Colligo *secundò*, quid sit dicendum, in eo casu, quo quis post contracta sponsalia cum Francisca, contrahit etiam sponsalia postea cum Ioanna, renuente Francisca; & post secunda sponsalia copulatur primæ, nempe Franciscæ, transeunt ne priora sponsalia post prædictam copulam, in matrimonium præsumptum, iuxta ius antiquum? Dico enim matrimonium non præsumi ab Ecclesia, quia præsumptionis ratio cessat in hoc casu; nam per secunda sponsalia ostendit se à prima velle recedere, atque adeò interpositis secundis sponsalibus, copula non est sufficiens signum quòd perseueret in consensu cum prima: tota enim dispositio iuris de signo copulæ, fundatur, vt dictum est, in præsumptione quadam accessus maritali affectu; in hoc casu non est sufficiens genus eiusmodi præsumptionis, propter explicatum consensum recedēdi à prima, per secunda sponsalia cum altera. Quid si contingat vt ille post secunda sponsalia contracta, vtramque cognouerit, certè cum secunda nullum præsumitur matrimonium in iure: quia sponsalia secunda fuere inualida constantibus primis. 8

Circa secundum, de nisu in copulam, an sit sufficiens signum contracti matrimonij præsumpti. Ratio dubitandi est, quia ideò Ecclesia iure antiquo decernit sponsalia subsecuta copula transi- 9

re in matrimoniū, quia quando est præsumptio quòd homo velit euitare copulam & pœnam, aut quòd nolit euitare; præsumitur euitare velle, & ita Ecclesia ne præsumat accessisse animo peccandi, præsumit maritalem affectum. At eadem ratio est in præsenti casu, vt nimirum vitetur suspicio fornicandi, præsumatur conatus ad copulam præcedens ex affectu maritali.

10 Dico *primò*, iuxta veriorem, & communiorem sententiam, conatum ad copulam non inducere matrimonium præsumptum, post contracta sponsalia de futuro re, & verbis. Est aperta decisio Pontificis Gregorij IX. *cap. fin. de sponsalibus.* Vbi est casus in specie de quodam adolescente, qui contraxit cum quadam fœmina per verba de futuro, nisus fuit sæpè illam cognoscere; sed non potuit; postmodum cum alia contraxit per verba de præsenti, quæsitum fuit à Papa, quam illarum deberet habere. Respondit, secundā debere habere, & primā habere nō potuisse, quia cum ista nec fuit verum matrimonium ex forma contractus, nec præsumptum, quia conatus nō habuit effectum, & consequenter nisus ad copulam non facit sponsalia de futuro transire in matrimonium. Firmatur, nam dispositio, quæ exorbitat à iure, qualis est hæc, requirit factum, & quando lex inducit aliquid ex certa præsumptione & facto, non satis fit illi iuri, nisi illud factum sit perfectum, & ita non sufficit inchoatio. Vnde etiam in delictis non punitur pœna ordinaria, sed tantùm arbitraria. Cùm enim hæc sint odiosa, & deuiantia à iure communi, restringi debent, vt *in cap. pœna, de pœnitentia, distinct. 1.* dicitur his verbis. Pœnæ legum interpretatione molliendæ sunt potius, quàm exasperandæ. *Molliendæ* declarat Glossa, scilicet *tolerandæ*, & non ad alios casus extendendæ.

11 Hinc colligo multò minus cohabitationem, amplexus, oscula, tactus & similia citra copulam consummatam post sponsalia de futuro re, & verbis, esse indicia matrimonij præsumpti, vt rectè notauit Rebellus *ib. 2. q. 10. sect. 1. n. 5.* ex Panormitano, Soto, & aliis, propter eandem rationem.

12 Dico *secundò*, sponsalia de præsenti inter impuberes contracta, vel puberis cum impubere, quamuis dispositione iuris reputentur sponsalia, nihilominus per conatum copulæ, amplexus, & oscula, cohabitationem, & traductionem, dummodo post pubertatem ea signa adhibeantur, transire in matrimonium, quod semper intelligo iuxta dispositionem iuris antiqui. Ita Rebellus *citat. n. 6.* Basilius *lib. 2. cap. 13. n. 6. & 7.* & alij. Probatur efficaciter ex dispositione iuris, *cap. vnico, de desponsat. impuberum in 6. § finali.* Vbi dicitur matrimonium inter impuberes contractum de præsenti, quod fictione iuris censetur sponsalia, lapsu temporis impuberum non conualescere, nisi vel per copulam, vel per alium modum contrahētes eosdem in eodem consensu perseuerare ostēdatur. Est ergo præter copulam & verba alius modus exprimendi valorem eorum sponsaliorum, vt transeant in matrimonium. Si enim alius modus tantùm essent verba, facilius diceret Pontifex, nisi per copulam, aut verba: ergo vox illa etiam in conatu copulæ, amplexibus, osculis, cohabitatione, & traductione locū habet. Loquitur enim Pontifex nō de omnimoda euidentia, nam hæc etiam nec verbis, nec copulâ ipsâ haberi potest, cùm sit profundum cor hominis, & inscrutabile, sed de euidentia morali & prudenti, quæ etiam locum habet in prædictis signis. Vnde apparet manifestum discrimen inter sponsalia re, & nomine, seu verbis de futuro, etiam in adultis & puberibus, & inter sponsalia de præsenti impuberum, cur nimirum illa non transeant in matrimonium, nisi secutâ copulâ; hæc verò ex conatu copulæ. Quia nimirum in sponsalibus de futuro, cùm non habeant de præsenti consensum contrahendi, non nimirum, si lex ad hunc animum præsumendum requirat aliquod factum completum, videlicet copulam; neque vult quòd sufficiat inchoatum aliquod, nimirum, amplexus, oscula, conatus ad copulam. At in matrimonio contracto inter impuberes per verba de præsenti, adest voluntas contrahendi de præsenti, sed voluntas contrahendi non perfecta propter defectum ætatis; & ideo ex aliquo actu, per quem demonstretur, post perfectam ætatem consentire, inducitur matrimonium. Et quidem actus superueniens declarat consensum secūdùm naturam verborum præcedentium: cùm igitur ille consensus impuberum sensu, & significatione verborum sufficeret ad matrimonium, nisi lege impediretur, non verò consensus de futuro; inde est, vt accedente post pubertatem aliquo, quo indicetur perseuerare idem animus, etiamsi non sit copula consummata, valeat matrimonium. Dixi in conclusione id esse intelligendum, iuxta dispositionem iuris antiqui: nam post Tridentinum non iudicat Ecclesia esse matrimonium, nisi sub forma Concilij iterum contraharur.

Ad rationem dubitandi propositam. Dico potiorem esse rationem cur Ecclesia in vno casu præsumat affectum maritalem, seu præcessisse consensum verbis expressum, & non in alio. Nam per copulam consummatam fœmina tradit vsum sui corporis, quo nihil in illa secundùm rectam rationem æstimabilius est; quod non reperitur in conatu copulæ; atque ideò iure præsumit Ecclesia copiam sui corporis fœminam non facere ei in quem non consenserit de præsenti post inita sponsalia. Vnde non præcisè ad euitandam suspicionem peccati id præsumit Ecclesia, sed ad euitandam in tali materia subiecta cum tali circumstantia, plena nimirum corporis copia. Hoc enim factum post sponsalia iudicat Ecclesia vehementem, & idoneam præsumptionem consensus, non verò alia quæ minora sunt, ac leuiora, & facilè possent præ hominum fragilitate etiam sine consensu matrimonij interuenire, vt cohabitatio, oscula, amplexus, & etiam nisus ad copulam. 13

SECTIO V.

An, & quomodo per parentes significetur, & exprimatur consensus contrahentis, illo præsente.

HActenus dictum est de verbis, & factis quibus contrahentes significare possunt consensum matrimonij; videndum modò, an etiam explicetur aliorum verbis, ipso contrahente præsente.

Suppono *primò*, quod est certum, ad valorem matrimonij filiorum non requiri consensum parentum, sed absque eo, imò contra eum posse validè fieri. Quod dicunt nonnulli, vt Sanchez *lib. 4. disp. 21. num. 3.* Hurtado *disput. 6. difficult. 10.* definiri *in cap. cùm virum 12. de regularibus.* Verùm si rectè expendatur textus, non est ad rem: nam ibi agitur primùm de puella impuberi à parētibus Monasterio tradita, quæ postea in ætate habili professionem fecit; de qua decernit Clemens III. ad sæculum redire non posse. Additque in fine capituli, de puella iam puberi; 1

ti; quia liberum habet arbitrium in electione propositi, sequi parentum non cogitur voluntatem. Efficaciter ergo id ostenditur decreto Tridentini ex *sess. 24. cap. vnico, de reformatione matrimonij*, sic dicente. Tametsi dubitandum non est clandestina matrimonia libero contrahentium consensu facta, rata, & vera esse matrimonia, quandiu Ecclesia irrita non fecit, & proinde iure damnandi sunt illi, prout eos sancta Synodus, anathemate damnat, quia ea vera & rata esse negant, quique falsò affirmant matrimonia à filiis familias, sine parentum consensu contracta irrita esse, & parentes ea rata, vel irrita facere posse. Hæc ibi, de qua re videri potest Cardin. Bellarminus *lib. 1. de matrimonio à cap. 19.*

Vtrùm autem aliquando de iure veteri Ecclesiastico, & ciuili fuerit necessarius consensus parentum, vt filiorum matrimonium validum censeretur, latè tractat Basilius Ponce *lib. 2. cap. 1.* Qui probabiliter docet, ex vtroque iure tam ciuili, quàm Canonico fuisse olim in Ecclesia irritũ matrimonium filiorum sine consensu parentum. Tunc enim volebat Ecclesia vt sine ea solemnitate non staret. Nunc verò, præsertim post Tridentinum, validè matrimonium contrahitur sine parentum consensu.

2 Suppono *secundò*, quod docent omnes Doctores cum D. Thom. *in 4. d. 29. q. vnica, art. 4.* non posse parentes cogere filios ad matrimonium, sed liberè cõtrahere debere, vel alium statum eligere. Ratio est, quia matrimonium est quasi perpetua quædam seruitus, à qua natura sumus liberi, nec sine proprio consensu possumus ei subiici. Vnde peccant parentes absque iusta causa impedientes matrimonia filiorum, quia filius sui iuris est circa status electionem. Nec pater debet, nec potest absque iusta causa in foro conscientiæ exhæredare filiam, si nupserit contra eius voluntatem; nec potest confessarius absoluere patrem in articulo mortis, nisi priùs reuocet testamentum vbi eam iniustè exhæredauit, vt notauit Diana *tract. 2. de immunitate Ecclesiæ, resolut. 74.*

3 Vnde infero laicos dominos cuiuscumque gradus, dignitatis, & conditionis existant, non posse quidquam statuere, quod matrimoniis liberum consensum impediat, etiam circa accidentia ipsi matrimonio. Vnde in Concilio Tridentino *sess. 24. cap. 9.* sic habetur. Præcipit sancta Synodus omnibus cuiuscũque gradus, dignitatis, & conditionis existant, sub anathematis pœna, quam ipso facto incurrant, ne quouis modo, directè, vel indirectè subditos suos, vel quoscumque alios cogant, quominus liberè matrimonia contrahant.

4 Suppono *tertiò*, quod mihi probabilius videtur, & docent Sanchez *lib. 4. disp. 23.* Coninch *disp. 28.* Vasquez *disp. 4. n. 24.* Hurtado *disp. 7. difficult. 10.* & alij, filios non teneri contrahere matrimonium, quod patres promiserunt, vel eis præcipiunt. Quod intelligo, dummodo parentibus graue aliquod incommodum non sequatur; & filius æquè bene nubat, ac si nuberet cum ea quam parentes offerunt. Ratio est, quia quilibet, adhuc ex suppositione quòd velit contrahere, est liber quoad statum matrimonialem ob eius perpetuitatem & onera, quæ pendere à voluntate alterius, quamuis patris, durissimum esset. Vnde valdè alienum videtur à natura matrimonij contractus quòd contrahatur alienâ potius, quàm propriâ voluntate. Ex opposito enim solent sequi infelices exitus, cùm filij ducunt eas quas non amant, aut econtra. Quare potiùs parentes se debent accõmodare in hoc inclinationi filiorum, quoad commodè fieri poterit.

5 Suppono *quartò*, cum prædictis Doctoribus, filios posse licitè inire matrimoniũ inuitis parentibus, cum prædicta tamen limitatione, ne inde aliquod graue damnum parentibus sequatur. Nam ratio præcedenti suppositione adducta hoc idem conuincit, quia matrimonium est quasi quædam perpetua seruitus: ergo quilibet est liber & sui iuris, & à cuiuscumque alterius voluntate independens ad illud contrahendum. Firmatur, quia cùm pater impedit filium ne cum aliqua contrahat matrimonium, filius succurritur à Prælato per censuras: ergo non peccat filius tale matrimonium inuito parente ineundo; quia non est credendum Prælatum malitiæ patrocinari.

Denique suppono, quod etiam Doctores significant, peccare filios ineundo matrimonium si contrahant inconsultis parentibus, seu non certioribus factis. Patet, quia eligere sine eorum consensu statum adeò grauem, quem parentes debent prouidere filiis magna pietate, absque vlla vi & coactione, videtur includere defectum grauem non solùm irreuerentiæ, sed etiam contemptus & diffidentiæ ipsorum, quod valdè ægrè ferunt parentes. Verum est, si timeant filij, impedituros iniustè parentes matrimonium, vel etiam si adsit alia rationabilis causa occultandi parentibus matrimonium; tunc poterunt ipsum inire, etiam patribus inconsultis. At, per se loquendo, consulendi sunt, licèt non teneantur sequi illorum consilium. Neque hæc duo inter se pugnant: quia in non petendo consilio fit grauis irreuerentiæ iniuria, quæ non fit in non sequendo eo; cùm in ea re plus agatur negotium filiorum in re tanti momenti; vnde est vt de eo iustè conqueri nequeant parentes. 6

His positis difficultas est, an & quomodo per parentes significetur consensus filiorum cõtrahentium, ipsis præsentibus, & tacentibus. Ratio dubitandi est, quia taciturnitas in re tam graui, non videtur satis exprimere consensum, cùm ex verecundia, aliisque de causis possit oriri.

Communis sententia, vt videre est apud nostrum Sanchez *lib. 1 disp. 23.* docet, quando parentes ita contrahunt matrimonium pro filiis præsentibus, & tacentibus, cùm contractum intelligant, horum taciturnitatem esse sufficiens signum consensus. Quia sic expressè deciditur à Bonifacio VIII. *cap. vnico. §. fin. de despons. impub. in 6.* vbi apertè dicitur, tales sufficienter consensum exprimere, si præsentes taceant. 7

Hanc communem sententiam sequor. Existimo tamen, in prædicta constitutione non loqui Bonifacium de matrimonio, sed de sponsalibus de futuro; neque illam de sponsalibus decisionem ex vi illius capitis esse extendendam ad matrimonia, vt rectè notauit Basilius Ponce *lib. 2. cap. 14. n. 13. Primum* constat ex verbis ipsius constitutionis, quæ retuli suprà *disp. 4. sect. vlt. n. 5. Secundum* probatur, quia non omnia quæ de sponsalibus dicuntur, extendi semper debent ad ipsum matrimonium. Nam cùm strictior sit ipsa obligatio matrimonij, quàm sponsalium, multò plura requiruntur ad matrimonium, quàm ad sponsalia: hæc enim multis de causis dissolui possunt, at matrimonium indissolubile est. 8

Moueor igitur ad non discedendũ à communi sententia; quia ea fundatur in quadam rationabili præsumptione consensus tacentis. Est enim idem ac firmum fundamentum talis præsumptionis in ordine ad validitatem matrimonij, atque in ordine ad validitatem sponsalium. Quia cùm parentes plus filios, quàm se ipsos diligant, *l. isti quidem 8 ff. de eo quod met. caus.* præsumitur rectè eos filiis consulere; & ideò tam in sponsalibus, quàm etiam in matrimonio, præsentia & taciturnitas filij rectè consensus reputatur. Quod etiam firmatur ex illa regula iuris in *6. Qui ta-*

cet, consentire videtur. Quæ vera est, quando is, qui tacet, tenebatur non tacere; in proposito verò euentu, si altera consentiente, v.g. filia tacet, & pro ea pater, vel mater similem exprimendo consensum respondeat, filia ipsa, si non consentiebat, reclamare tenebatur responsionem redditam pro se à suis parentibus, alioqui silendo interpretatiuè consentire iudicanda erit. Cùm enim filij teneantur suis parentibus debitam præstare reuerentiam, ne videantur eorum dicta contemnere, debent vel consentire, vel dissentire, seu contradicere; atque adeò eo ipso quod filij non contradicunt, cùm facile possent, censentur consentire, & consequenter taciturnitas filiorum reputatur consensus.

9 Ex hac doctrina colligo idem dicendum esse de tutoribus, & curatoribus, qui loco parentum curam pupillorum, vel minorum gerunt; non verò de aliis cognatis qui nec sunt tutores, vel curatores, vt rectè notarunt Coninch *disp.21. dub.3.n.37.* & Rebellus *lib 2. q.10. sect. 1.n. 8. & 9.* Ratio est, quia eodem modo ad illos atque ad parentes spectat istorum bona procurare; & illis singulariter incumbit dirigere res omnes eorum, qui ipsorum curæ commissi sunt, ac proinde censentur ea omnia, quæ pro his agunt, eorum nomine agere; & consequenter quando simile quid coram pupillis, aut minoribus scientibus agatur, faciunt hoc ipso quo hi non contradicant, cùm facile possent, censentur consentire, cùm etiam ad alterutrum teneantur, ne videantur superiorum suorum acta contemnere. Non verò est idem dicendum de aliis cognatis, etiam fratribus, si eorum curæ pupilli, vel minores non sunt ea ratione commissi, quidquid dicat Basilius Ponce *relatus*; quia cognati vt sic nullum habent ius in illos, neque sunt illis superiores, ac proinde tametsi ipsi pro illis respondeant, non tenentur reclamare, & sic tacendo non magis consensum, quàm dissensum significabunt, iuxta aliam regulam iuris in 6. *Qui tacet, neque consentire, neque dissentire videtur.* Cuius priorem partem intelligunt communiter Doctores, quando non loqui tenetur, si enim teneatur loqui, tacendo videtur fateri & consentire, vt dixi. Est verò notandum prædictam doctrinam veram esse etiam post decretum Tridentini, dummodo prædicta fiant coram Parocho, & testibus. Nam quoad modum significandi, & exprimendi consensum, nihil immutauit Concilium.

10 Ad rationem dubitandi fateor illam taciturnitatem posse procedere ex verecundia, & timore reuerentiali, id verò non impedire, quominus illa taciturnitas in prædicto casu sit ex se signum consensus interni æquè efficax, ac est verbum ore prolatum quo se consentire significaret; nam etiam hoc verbum ex eodem metu reuerentiali proferre æquè potest. Vnde colligo hunc discursum: siue ex hoc metu taceat filius, vel filia, siue ex eodem metu proferat verbum, vel consentit interiùs, vel non; si hoc secundum nullum est matrimonium defectu consensus; si primum, erit validum, data opinione valde probabili; quæ affirmat metum reuerentialem cadentem in virum constantem, matrimonij validitatem non impedire. Quòd si sequamur aliam opinionem contrariam, nihil inde contra præsentem nostram doctrinam infertur; nam sicut taciturnitas procedere potest ex timore reuerentiali; ita similiter verbum ore prolatum potest filius, vel filia ex eodem metu reuerentiali æquè proferre.

11 Quæres, quid dicendum, quando parentes, tutores, aut curatores pro filiis, pupillis, aut minoribus absentibus contrahunt matrimonium, & hi posteà id scientes non contradicunt; taciturnitas in hoc casu erit sufficiens signum consensus, & validitatis matrimonij? Respondeo sufficere in hoc casu taciturnitatem, vt suprà *disp.4. sect. vlt. num.13. & 14.* latè ostensum est.

Sectio VI.

An per extraneos validè matrimonium contrahatur.

Sentit Basilius Ponce *cap.14. citato num.7. & sequentibus*, pro filiis præsentibus, & tacentibus validè contrahi matrimonium in vtroque foro per extraneos. Probat, quia si naturam huius contractus spectemus, negari non potest, verba alterius à contrahentibus esse signum sufficiens ad exprimendum consensum de præsenti; aliàs si ex se non esset signum sufficiens, non posset Pontifex id decernere, *dicto cap. vnico*, dum ait verba parentum pro filiis sufficere; nam contractus iste matrimonij cùm sit humanus, & sacramentum sensibile, constare debet consensu exteriùs sufficienter expresso; ergo si spectetur natura contractus, valere potest etiam matrimonium per extraneos factum, ipso contrahente præsente, & tacente; ex alio capite nulla lege ecclesiastica oppositum est statutum; ergo. Firmatur, nam ideò apud Indos sufficienter contrahitur matrimonium, si præsentes gubernatori contrahenti pro illis non contradicant, nec repugnent, quia nimirum iure naturali valet, eo quòd sufficienter exprimatur consensus, & nulla lege ecclesiastica, vel ciuili id prohibitum est; ergo similiter in præsentia idem est dicendum de quocumque extraneo. 1

Communior sententia Doctorum, quos refert & sequitur Sanchez *lib.1. disp.23. num.7.* contrarium defendit. Quia deficit externum signum sufficienter manifestans internum illum consensum. quam ipse iudico veriorem, iuxta modum explicandum sequentibus dictis.

Dico *primò*, filiis præsentibus, & tacentibus, validè contrahi matrimonium per extraneos, ad id negotium peragendum vocatos. In hoc conuenio cum prima sententia, nec ei opponitur secunda. Patet, quia in hoc euentu extranei sunt vocati veluti procuratores & internuntij, habentque expressam voluntatem contrahentium; ergo si eam verbis exprimant nomine contrahentium, his præsentibus & tacentibus, sufficienter reperitur externum signum manifestans horum internum consensum. Firmatur; nam certum est filiorum taciturnitatem sufficere, quando alij extranei pro illis tacentibus, ex eorum mandato, contrahunt matrimonium, seruata forma Tridentini. Si enim constat, contrahi matrimonium posse non modo inter præsentes, sed inter absentes, per procuratorem videlicet, per nuntium, & litteras, sicut & quemuis alium contractum ciuilem; de quo sectione sequenti; multò magis ex ipsorum pro quibus contrahitur, mandato. Igitur filiorum taciturnitas sufficiet, quando alij extranei vocati, veluti procuratores, & internuntij, pro illis præsentibus, & tacentibus contrahunt matrimonium. 2

Dico *secundò*, per extraneos ad matrimonium peragendum minimè vocatos, validè non contrahi matrimonium pro filiis præsentibus, & tacentibus. Moueor, quia horum taciturnitas respectu extraneorum non est sufficiens signum consensus ipsorum expressiuum. Quod sic probo, quia nulla est in hoc euentu rationabilis præsumptio consensus tacentium; ergo 3

tacitur

taciturnitas filiorum non reputatur consensus. Antecedens patet, quia eiusmodi extranei nec prospiciunt bono filiorum, nec sunt pro cura, & solicitudine erga illos, neque illis incumbit procurare, ac dirigere res eorum: ergo ea, quæ pro illis agunt, non censentur eorum nomine agere: ergo nequit rationabiliter præsumi eorum consensum exprimere. Firmatur, nam quamuis matrimonium ex se appetibile sit: at cum certa muliere, vel viro contrahere, potest esse nociuum; & ideò cùm parentum munus sit præ nimio amore, quo illos prosequuntur, rectè & optimè consulere filiorum bono, & honesto matrimonio, facile præsumitur consensus ex præsentia filij tacentis. At hæc ratio in extraneis puris nullo modo vocatis, nullo pacto militat: ergo nec rationabilis præsumptio expressionis consensus ex filiorum taciturnitate. Adde, cùm prædicti extranei nullum habeant ius in filios, tametsi illi pro ipsis respondeant, non tenentur isti reclamare, nec de eorum verbis curare; ac proinde tacendo non magis consensum, quàm dissensum significabunt.

4 Ex quo patet solutio ad argumentum Basilij; fatemur enim ex natura contractus verba aliorum à contrahentibus præsentibus, posse esse signum sufficiens ad exprimendum consensum de præsenti, quando nimirum, illi ea proferunt nomine contrahentium aliquo titulo, vel parentum, vel tutorum, vel curatorum, vel procuratorum, vel internuntiorum, vel ex mandato, & commissione ipsorum. Hi namque exprimunt nomine eorum, & consequenter ipsorum taciturnitas rectè præsumitur manifestus eorum consensus. At nihil horum habent extranei non vocati. Ad confirmationem dico verum esse, Indos, qui ita serui sunt ac timidi, vt nec minimum præstent absque gubernatoris consensu, dum matrimonium contrahunt, minimè solere ipsos verba proferre, sed eorum nomine gubernatorem, ex patriæ consuetudine; & ideo est signum externum sufficiens ad exprimendum consensum internum, ex consuetudine patriæ, dum ipsi præsentes sunt, & tacent; præsumitur enim matrimonium iuxta loci consuetudinem: sicut si consuetudo loci esset, vt annuli traditio significaret matrimonium, præsumeretur illud iuxta consuetudinem loci; tametsi aliàs per se loquendo annuli repetitio, vel subarrhatio signum sit æquiuocum, nec sufficiens ad exprimendum consensum matrimonij, vt diximus suprà *sectio 3. n. 1.*

Sectio VII.

An, & quomodo in absentia contrahentis per procuratorem consensus exprimatur.

1 IN hac re dicendum *primò*, certum esse matrimonium validè contrahi per procuratorem saltem in locis vbi Tridentinum non est receptum. Ita decernitur *cap. finali, de Procuratoribus, in sexto.* Et ratio est, quia alij contractus iure naturæ fieri possunt inter absentes per procuratorem: ergo & contractus matrimonij.

Notandum verò, in dicto capite quatuor notari, vt validè matrimonium per procuratorem celebretur. *Primum*, vt procurator habeat ad id speciale mandatum; non enim sufficit generalis commissio ad omnia negotia: nam res tam grauis, quale est matrimonium, à quo totius vitæ status pendet, exigit, vt id specialiter exprimatur. Neque excedere debet fines mandati; vt habetur *l. diligenter. ff. mandati.* Vt, v. g. si mandatum sit procuratori vt contrahat cum Maria, certâ dote constitutâ, inualidè contrahit, aut nullâ dote, aut minore constituta. *Secundum*, procuratorem debere id præstare nomine principalis, & per se ipsum solum, nec posse alium subsistere, nisi expressè haberet facultatem substituendi ad hoc. In eo enim censetur communiter eligi industria personæ. Datur enim mandatum in contractu matrimoniali ob familiaritatem quæ interuenit, vel vt maiori cum honore fiat; vnde videtur semper eligi personæ industria. *Tertium*, debere non esse reuocatam commissionem à principali, tempore quo celebratur contractus à procuratore. Cuius optimam rationem assignat Bonifacius VIII. *in dicto capite fin.* quia ad matrimonium verus consensus requiritur, qui est causa illius, non fictus, neque præsumptus. *Quartum* non esse necessarium, vt reuocatio mandati proueniat ad notitiam procuratoris: id quod iure optimo affirmat Bonifacius, non nouam concedens legem, sed ius naturale explicans. Nam consensus in matrimonio nullo pacto per rempublicam suppleri potest, vt ostendi suprà disp. præcedenti, *sect. 5.* cumque procurator, tunc cùm contrahit, vices gerat contrahentis, & pro causa eius matrimonij sit consensus mandantis, & expressus per verba procuratoris; tuncque reuera nullus sit mandantis cõsensus, sed contrarius, inde fit vt nullus fiat contractus. Vnde idem 2 existimo dicendum, cum Basilio *lib. . cap. 15. §. 1.* in omnibus aliis actibus à matrimonio, in quibus respublica supplere consensum non potest. Ratio est eadem, quia quicunque actus fuerit, qui secundùm suam rationem consensum verum exigat, ita vt à republica, vel Principe sæculari, aut ecclesiastico suppleri non possit, nullus planè erit eo reuocato mandato ex defectu consensus, sine quo firmitatem habere non potest. Sic in cognatione spirituali, quæ contrahi potest per procuratorem designatum ad officium patrini, si reuocetur mandatum, etiam si ignoretur à procuratore. Quia sine consensu illud officium exerceri non potest, nec cognatio illa contrahi. Idem dico, si mandatum daretur ad vouendum rem aliquam, si reuocaretur mandatum, etiam id ignorante mandatario, & hic votum emitteret, nulla esset eiusmodi voti obligatio, quia votum sine animo promittendi esse non potest. Idem dic si aliquis mandatum haberet vt in aliquem sententiam excommunicationis ab ipso prolatam intimaret, si cessasset voluntas in iudice ligandi excommunicatione, reuera excommunicatio coram Deo nulla est, quia essentialiter pendet ex vero animo, & voluntate obligantis. In aliis verò actibus, in quibus consensum respublica supplere potest, iudicandum est in illis iuxta specialis iuris dispositionem. Quod in quibusdam casibus consensum supplet, & valere vult gesta post reuocationem, etiam illa ignorata: in aliis verò non valere, etiamsi reuocatio ignoretur. de qua re videantur varia exempla apud Basilium citatum à *num. 22. vsque ad 31.*

Colligo *primò*, si mandans procuratori contrahi 3 matrimonium iurauerit se non reuocaturum consensum; tametsi peccet eum reuocando sine iusta causa, validè tamen reuocare, nec posse matrimonium validè fieri per procuratorem; quia tunc verè non persistit consensus, quem dedit procuratori. In foro autem conscientiæ sufficit sola mentalis reuocatio mandati, quia hæc omnino tollit consensum: in foro externo necessarium est, vt reuocatio probetur facta ante contractum initum. Sufficit item implicita reuocatio, vt si mandans contrahat sponsalia cum altera; idque etiam in foro externo, modò probari possit.

Colligo

4 Colligo *ſecundò*, cenſeri principalem validè perſiſtere in conſenſu quem dedit procuratori, etiamſi, quo tempore contractus ab iſto fit, ſit ille diſtractus animo, dormiens, ebrius, modò mandatum nunquam reuocauerit: vt bene notarunt Enriquez *lib.* 11. *cap.*4. & Coninch *diſput.*24. *dub.*9. *num.*7. & Sanchez *lib.*2. *diſput.*11. *num.*12. Ratio eſt, quia manet virtute prior conſenſus, cùm reuocatus non ſit.

5 Obiicies, ſi Petrus ante ebrietatem aduerteret ſe ebrium factum contracturum cum Maria, non teneret matrimonium cum ipſa, quamuis eo animo, & aduertentia ſe inebriaret, quia careret debito conſenſu pro eo tunc quo fieret contractus; vt etiam conſtat ex doctrina à nobis tradita de ſponſalibus, ſuprà *diſp.*1. *ſect.*5. Sed pari modo videtur ſe res habere in noſtro caſu; ergo. Reſpondeo eſſe diſparem rationem, quia in primo illo caſu talis contractus nullo modo fieret ab habente vſum rationis, quod opus eſt; ſecus verò eſt in ſecundo, quia procurator, in cuius actione ille principalis facit contractum, iam tunc liber eſſet; cumque talis contractus reſpiciat ſolum illum actum, qui fuit in imperante, quando dedit mandatum; verè cenſetur eſſe liber, tam vt factus eſt à procuratore, quàm etiam vt imperatus ab illo. Eſt enim procurator, quaſi organum vitale, per quod coniux ſuum conſenſum manifeſtat, ſed tale, vt eodem modo operetur, & moueatur ab influxu mandantis, ſiue mandans tunc vigilet, ſiue dormiat, ſiue ſit ebrius. Vnde fit, vt propter hanc prædictam rationem, ſi contingeret, quod procurator tunc eſſet vel dormiens, aut ebrius, etiam ſi talis non eſſet principalis, nullum tunc futurum talem matrimonij contractum, quia procurator non aſſumitur à principali, niſi vt inſtrumentum rationale, ac liberum ſui, quod tale tunc non eſſet. Vnde hæc eſt efficax ratio, cur ebrius poſſit contrahere matrimonium per procuratorem, non verò per ſe ipſum: quia cùm contrahit per ſe, externus contractus nullo modo eſt actus liber, & humanus; quod tamen ad eſſentiam actus requiritur: at cùm contrahit per procuratorem, ſi iſte dum contrahit vtatur ratione, contractus externus verè eſt liber & humanus, etiam prout tanquam actus imperatus ſecundùm moralem æſtimationem procedit à mandante, ad quod ſufficit vt liberè hic cum mandauerit; iſte enim ſolus actus ex parte mandantis eſt cauſa illius contractus; atque ideo cæteri omnes actus ſequentes ab ipſo mandante exerciti, dummodo non intercedat mandati reuocatio, ſunt omnino impertinentes.

6 Colligo *tertiò*, ipſum actum procuratoris conſtituere in genere moris vnum numero actum cum conſenſu mandantis; ſicut externa donatio eleemoſynæ iuſſu domini facta per famulum conſtituit in genere moris vnum actum cum interna domini voluntate: ipſum etiam actum procuratoris eſſe veram partem eſſentialē ipſius contractus, non ſecus ac externa ſigna inter præſentes ſunt pars eſſentialis contractus, quia contrahentes abſentes eodem modo dirigunt ſuum conſenſum ad partem per actus procuratoris, ita vt ſine his illorum actus nullo modo poſſint habere veram rationem traditionis, aut contractus, vt ſuprà oſtendi *diſp.*14. *ſect.*4. *num.*4. Vnde procuratores debent exteriùs exprimere ſe nomine talis cum tali contrahere; idque ita, vt ij quorum intereſt id intelligant.

7 Colligo *vltimò*, quid dicendum ſit in eo caſu, in quo quis fictè daret ſuo procuratori mandatum contrahendi cum aliqua; valeret ne tunc contractus ille, ſi principalis, antequam ille ineatur contractus, verè in eum conſentiat, ac ratum habeat. Sanchez affirmat *lib.*2. *diſp.*11. *n.*13. Exiſtimo tamen, nullum fore talem contractum cum Coninch *cit. n.*72. Qui optimè id probat, quia vt contractus valeat, actus procuratoris imperati debet procedere ab imperante, ſeu à libero conſenſu imperantis, tanquam eius ſignum; habet ſe enim procurator tanquam index, & interpres conſenſus ipſius mandantis. At in illo caſu hoc non fieret; nam verus conſenſus qui in mandante ſequitur ipſum mandatum, nullo modo poteſt huius eſſe cauſa, aut mouere procuratorem ad contrahendum. Quare ſicut ſi Petrus, v.g. primò fictè diceret Mariæ præſenti ſe in eam conſentire, contractus eſſet nullus, tametſi ille antequam ipſa ſuum conſenſum exprimeret, verè in eam conſentiret, modo id nullo externo ſigno exprimeret, quia externa traditio nullo modo eſſet ſignum veri interni conſenſus; non prioris, quia hic eſſet fictus; non etiam ſecundi, quia cùm ab hoc non procederet, non poſſet eius eſſe ſignum. Ita ſimiliter idem eſt dicendum de eo qui fictè mandaſſet per procuratorem contrahi matrimonium: nam hic ſine nouo mandato nullo modo poſſet ſuum conſenſum parti per procuratorem ſignificare; quia dum mandauit, nullus erat conſenſus, & verba procuratoris nullo modo poſſunt eſſe ſignum conſenſus poſterius habiti.

Dico *ſecundò*, matrimonium validè contrahi per procuratores, etiam vbi receptum eſt Tridentinum. 8
Ita communiter Doctores, ex praxi recepta in Eccleſia. Ratio eſt, quia id ante Tridentinum erat licitum, vt probatum eſt. At per Tridentinum non eſt reuocatum. Quod ſic probo, quia Tridentinum, vt liquet ex *proœmio ſeſſionis* 24. *cap.* 1. *de reformatione matrimonij*, ſolùm irritauit matrimonia quæ iure antiquo erant prohibita, & ex quibus, eo quòd in facie Eccleſiæ probari non poſſent, incommoda, quæ ibi enumerat, nata erant ſequi. At iure antiquo nunquã fuit prohibitum contrahere per procuratorem, & ex ipſo matrimonio ſic contracto ea incommoda non ſunt nata ſequi, nam poteſt probari in facie Eccleſiæ, poteſt enim Eccleſiæ conſtare de mutuo contrahentium conſenſu ex inſtrumentis quibus datum eſt procuratoribus mandatum contrahendi. Secus eſt de matrimonio clandeſtino. Neque verò vnquam credetur dicenti ſe reuocaſſe mandatum, niſi id probet; ſicut nec creditur dicenti ſe fictè contraxiſſe. Firmatur, nam ibi Tridentinum non petit, vt contrahentes per ſe ipſos exprimant ſuum conſenſum coram Parocho, & teſtibus; id enim in nullo eius verbo probari poteſt, ſed ſolùm vt conſenſum exprimant coram Parocho, & teſtibus, quod per procuratores, tanquam per ſuos interpretes, verè, & propriè faciunt.

Dico *tertiò*, vt validè matrimonium contrahatur per procuratorem, non oportere, vt coram Parocho, & teſtibus detur procuratori mandatum ita pro altero contrahendi. 9
Ita ex communi ſententia Sanchez *lib.*2. *diſp.*11. *num.*13. Coninch *relatus*, *num.*78. Et ratio eſt, quia Tridentinum ſolùm requirit, vt Parochus & alij aſſiſtant præſentes, teſtes externi contractus, ad quod ſufficit, vt adſint præſentes, dum ipſe contractus celebretur à procuratoribus, & ipſi teſtes intelligant ſufficienter, quid, & quorum nomine celebratur. Firmatur ratio; nam Tridentinum ſolùm irritat matrimonium, quando ipſemet contractus non celebratur coram parocho, & teſtibus, ſed mandatum contrahendi non eſt ipſe matrimonij contractus; ergo non requirit eandem ſolemnitatem; maximè, quia ſi voluiſſet Tridentinum dictum mandatum abſque ea ſolemnitate annullare, expreſſiſſet vtique, ne aliàs decretum maximè correctorium, valde eſſet extendendum.

Sunt

10 Sunt verò duo obseruanda. *Primum*, opus esse, vt mandans suo procuratori ea ratione det commissionem suo nomine cum tali persona contrahendi, vt id possit in foro externo clarè probari, vel per instrumentum publicum, vel per aliam legitimam rationem. Patet, quia aliàs ex tali matrimonio eadem incommoda sequerentur, quæ sequuntur ex matrimonió clandestino, & consequenter secundùm mentem Tridentini esset verè clandestinum, quia de eo in facie Ecclesiæ constare non posset; si enim mandans negasset se tali dedisse eam commissionem, nullo modo coram Ecclesia probari posset ipsum cum tali contraxisse. *Secundum*, opus etiam esse, vt Parocho, aliisque testibus, siue per inspectionem instrumenti, siue per sufficientia testimonia, vel per aliam legitimam rationem, moraliter constet Petrum, v.g. dedisse commissionem Paulo, vt cum Maria, suo nomine, contraheret de præsenti. Ratio est, quia illi testes non solùm debent testari, Paulum procuratorem dixisse Mariæ, Petrum eam accipere in vxorem, sed eum hoc ex mandato Petri dixisse, seu, quod idem est, Petrum per talem procuratorem matrimonium cum Maria contraxisse; ad quod necessarium est, vt sufficienter sciant Petrum hoc mandatum Paulo dixisse, vt sic possint testari Paulum illud fecisse nomiue Petri, seu Petrum per procuratorem, Paulum nomine, cum Maria contraxisse: quod certè tanquam matrimonio essentiale requirit Tridentinum: vult enim vt Parochus & alij possint testari, eos verè secundùm omnem externam apparentiam in se mutuò de præsenti consensisse, & ab eis externum actum contractus fuisse legitimè celebratum.

11 Dico *quartò*, si omissis denuntiationibus contrahat procurator, valere matrimonium, etiam si illi dicatur, Do tibi facultatem contrahendi matrimonium, seruatâ formâ Tridentini, vt semper dici solet. Ita bene noster Sanchez *lib.* 2. *disp.*11.*n.*18. Probat optimè, quia quoties exprimitur in commissione forma iuris communis, eo modo quo iure inest, non est intentio committentis inducere nouam formam, & conditionem, sed est solùm admonitio quædam, vt seruetur forma iuris communis; vnde eâ prætermissâ non irritatur actus, qui aliàs validus esset, nisi in commissione ea forma exprimeretur. Cùm ergo iure communi, & Tridentini decreto expressa sit illa forma Tridentini, non est conditio, & restrictio licentiæ, seu commissionis, sed admonitio, vt seruetur. Cumque in neutro iure antiquo, & nouo præscribantur monitiones tanquam de essentia matrimonij; illarum omissio, nec matrimonium, nec licentiam inualidam reddet.

12 Dico *vltimò*, sexuum diuersitatem in procuratoribus ad matrimonium contrahendum, esse omnino impertinentem. Ita omnes, & constat ex vsu, & praxi Ecclesiæ. Et ratio est, quia ea sexuum diuersitas solum requiritur in ipsis, qui matrimonio coniunguntur: quod verò duæ fœminæ, vel duo viri possint esse contrahentium procuratores, quid obest? cùm solùm deseruiant ad significandum, & exprimendum consensum suorum principalium, seu mandantium; vnde sunt tantùm instrumentum ministrans verba, quibus contrahitur matrimonium. Ad quod nihil refert, an hi sint duo viri, an duæ fœminæ, an verò vir, & fœmina.

* * *

SECTIO VIII.

An matrimonium contrahi possit per procuratorem, si mandans incidat in amentiam

HÆc difficultas appendix est præcedentis sectionis, quam ex professo intendo modò dilucidare.

Communis sententia cum Sanchez *lib.* 2. *disp.* 11. *n.*12. Henriquez *lib.*11.*cap.* 4.*n.*4. Coninch *disp.* 24. *dub.* 9.*n.*70. Bonacina *de matr.q.*2.*p.*5.*n.*13.& aliis, affirmat, eum qui semel validè alicui procuratori dedit mandatum suo nomine cum aliqua contrahendi, validè per ipsum cum ea contrahere, tametsi paulò pòst amens fiat, modò mandatum nunquam reuocauerit. Probatur 1

Primò à priori, quia vt quis validè per procuratorem cum fœmina contrahat, non requiritur vt vtatur ratione dum contractus celebratur; aliter enim si tunc dormiret, inualidè contraheret, quod falsissimum est, & nemo dixit: ergo sufficit vt omninò liberè illud mandatum dederit, ne id postea reuocauerit: manet enim tunc ille consensus, cùm reuocatus non sit: ergo si procuratore misso, dans mandatum in amentiam incidat, & talis perseuerat, dum procurator nomine suo contrahit, valet matrimonium.

Secundò, ex *cap. maiores, de Baptismo, in fine*, constat valere Baptismum receptum in amentia ab adultò, qui ante eam ipsum petierat: ergo idem dicendum in nostro casu valere matrimonium.

Basilius verò Ponce *lib* 2. *cap.* 15.*n.* 14. contrarium sentit. 2

Primò, quia pro forma, & causa contractus est consensus expressus per verba procuratoris, at tempore amentiæ impossibilis est consensus: ergo nullum matrimonium.

Secundò, si moreretur mandans, eo tempore nihil ageret procurator, vt est certum; nam ipsa morte cessaret consensus: ergo etiam & amentiâ; nam hæc æquiparatur morti, quoad consensum. Vnde longè est diuersa ratio de mandante, si in amentiam incidat, aut si dormiat: nam ille omnino incapax est habendi consensum, hic verò minimè.

Tertiò, ideo Baptismus petitus ante amentiam, validè confertur in amentia, quia vt Baptismus effectum habeat, satis est voluntatem præcessisse, neque reuocatam; eo enim ipso ponitur effectus posita materia & forma. At in matrimonio necessarius est consensus perseuerans etiam in ipso fieri contractus, quia consensus per verba expressus, vel signa, est materia & forma matrimonij, vt etiam nos suprà ostendimus *disp.*14. *sect.* 2. ergo in tali casu matrimonium minimè contrahitur.

Quartò, si incidens in amentiam esset præsens, & explicuisset antea consensum, adhuc matrimonium non contraheret: ergo neque per procuratorem contrahere potest, si in amentiam incidat.

Denique obiicit noster Ioannes de Lugo *de sacramentis in genere, disp.*8.*sect.*6.*n.*107. qui est etiam opinionis Basilij Ponce, sed non propter eius rationes, quas putat satis efficaces non esse, sed propter hanc rationem, quia nimirum in aliis contractibus, regula generalis est, quod mandatum, sicut expirat morte mandantis, sic etiam expirat mandante facto furioso, vel amente, vt habetur in lege, *qui seruum suum, num.* 47. & in lege, *si quis alicui* 48.*ff. de adquirenda hæreditate*, & notat noster Molina *tom.* 2. *de iustitia*, *disp.*

disp. 552. *in fine*; quia nimirum iam ab eo tempore videtur expirasse voluntas mandantis, cùm iam non censeatur capax celebrandi contractus. Vnde hac de causa idem dicit Lugo de professione religiosa facta per procuratorem, casu quo professurus post datum mandatum incidisset in amentiam.

3 Adhæreo primæ sententiæ, quæ est magis communis, ac verior. Censeo enim principalem, etiamsi in amentiam tempore contractus inciderit, adhuc validè persistere in consensu, quem dedit procuratori liberè, cùm erat sui compos. Moueor, quia ad id sat est, vt principalis cùm erat sui compos, liberè dederit mandatum procuratori: nam omnia acta ipsius procuratoris solùm ab illo primo consensu principalis nunquam reuocato dependent, non verò ex aliis, quæ impertinenter se habent, nec influunt moraliter in contractum ipsum matrimonij. Quod sic probo, nam in eo euentu voluntas principalis præterita non reuocata non est merè habitualis, sed est aliquo modo virtualis influens moraliter in contractum matrimonij, non secus ac si dormiret tempore contractus: ergo validè per procuratorem cum fœmina contrahit, non aliter ac si tempore contractus dormiret. Consequentia claret: quia voluntas virtualis sufficit ad contrahendum ex parte coniugis cuiusuis contrahentis, vt latè ostendi suprà *disp.* 1. *sect.* 5. & est euidens, vt quis validè per procuratorem contrahat, non requiri, vt vtatur ratione, dum contractus celebratur, nam etiamsi tunc dormiat, validè contrahit, vt est apud omnes Doctores indubitatum. Antecedens probo, quia illa voluntas, seu consensus, qui nunquam fuit retractatus, verè exprimitur per verba procuratoris, non secus ac si esset ille dormiens. Vnde licèt tempore amentiæ impossibilis sit nouus consensus, sicut etiam & tempore somni; tamen eo tẽpore perstat ille alius consensus, quem antea dederat cùm erat sui compos, suo procuratori: perstat, inquam, moraliter influens in opus; nam ille est causa quòd alius coniux coram suo procuratore consentiat, & obliget se, & quòd eius obligatio veniat ad notitiam procuratoris; est etiam causa quòd procurator consentiat, seu exprimat consensum principalis, & acceptet consensum alterius coniugis cui est præsens, & ille consensus, atque acceptatio innotescat coniugi præsenti, & sic perficiatur matrimonium: ergo illa voluntas non est voluntas merè habitualis, sed est eodem modo virtualis, ac si esset ille dormiens tempore contractus.

4 Dices, diuersũ quid esse de principali, seu mandante, si in amentiam incidat, aut si dormiat, nam ille incapax est habendi consensum, hic verò minimè. Sed cõtrà est, quia tametsi amens incapax sit habendi nouum consensum, potest tamen in illo statu moraliter conseruari ille prior consensus, quem habuit, ac mandatũ quod dedit procuratori vt suo nomine contraheret; quod totum, dum erat sui compos, non retractauit; ab illo autem solo consensu fluunt moraliter omnia acta à procuratore, & ideò contractus matrimonij validus est; hic enim respicit solùm illum cõsensum liberum, qui fuit in principali imperante quando dedit mãdatum, qui verè censetur esse liber, tam vt factus est à procuratore, quã vt imperatus ab illo. Vnde ipse procurator non eget nouo cõsensu sui principalis; ac proinde quòd principalis postea tempore amentiæ superuenientis incapax sit habendi nouum consensum, parum, ac nihil refert ad perficiendum matrimonium: atque adeò siue dormiat, siue ebrius sit, siue amens, nihil obesse potest contractui matrimonij. Atque hæc est ratio à priori huius nostræ sentẽtiæ. Vnde nõ approbo aliam rationem adductam de Baptismo, pro prima sententia. 5 Neque enim simile est, quòd Baptismus petitus ab adulto ante amentiam, validè conferatur in amentia. Nam, vt Baptismus effectum in adultis habeat, satis est voluntatem præcessisse, neque reuocatam; eo enim ipso, positâ materiâ, & formâ, ponitur effectus. Et ratio est, quia suscipiens Baptismum, non se habet vt agens, & operans, sicut se habet minister, sed tantùm se habet vt patiens, atque ideò necesse non est vt consensus sit actualiter, aut virtualiter, ita vt ex eo tanquam ex efficienti deriuetur, & fiat Sacramẽtum, sed sufficit vt suscipiens aliquo modo consentiat in susceptionem Sacramenti, ad quod sufficit consensus præteritus non reuocatus. At in matrimonio necessarius est cõsensus virtute perseuerans, etiam in ipso fieri contractus, quia consensus per verba expressus, vel signa, est materia & forma matrimonij, vt ostensum est suprà *disp.* 14. *sect.* 2. Et in contractu matrimonij qui fit per procuratorem, expressio consensus principalis facta per procuratorem, quâ exteriùs declarat se nomine sui principalis contrahere matrimonium, sunt vera pars essentialis ipsius contractus, non secus ac signa inter præsentes, vt probaui suprà *in prædicta disput.* 14. *sect.* 4. *n.* 4. & ideò debet ille consensus principalis manere non solùm habitualiter, id est, non reuocatus, sed etiam virtualiter, vt causa moralis operis; talis verò est ille consensus, etiamsi postea principalis fiat amens. Præterea principalis est contrahens per procuratorem agens, & operans per se ipsum, & ideò eius consensus præteritus non reuocatus, non sufficit quòd sit habitualis, sed debet esse, & verè est virtualis, & causa matrimonij contractus modo dicto, & probato.

Ex his patet solutio ad argumenta Basilij Ponce.

6 Ad primum conceditur maior, & minor, negatur verò consequentia; quia, vt dictum est, ad hoc vt perficiatur matrimonium per procuratorem, nihil refert quòd tempore amentiæ perficiatur, in quo est impossibilis consensus; cùm tempore contractus non requirat nouum consensum, sed solùm permanentiam moralem, ac virtualem illius prioris consensus quem habuit, cùm erat sui compos; quam ostendimus verè perstare.

7 Ad secundum, dispar est valde ratio de morte mandantis, ac de illius amentia; nam iure naturali, & Canonico euidens est, mandatum procuratoris missi ad matrimonium contrahendum omnino expirare morte mandantis, quia iste est matrimonium contrahens. At mandans, licèt sit amens, adhuc verè existit, & in eo statu adhuc est capax matrimonij quod contrahitur per procuratorem ab eo missum, cùm erat sui compos, nec vnquam ab ipso reuocatum.

Ad tertium, iam constat ex nostra conclusionis probatione solutio.

Ad quartum, dispar est ratio, vt in simili dixi præcedenti sectione *num.* 4. de ebrio, idem dic modò de amente.

8 Ad vltimum negatur, dari ius Canonicum, imò nec ciuile disponens, vt mandatum procuratoris ad contrahendum matrimonium, sicut expirat morte mandantis, sic etiam expiret mandante facto furioso, vel amente. Quamuis enim demus, quòd sit aliquod ius ciuile sic disponens in aliquo peculiari contractu ob aliquam peculiarem rationem; non tamen constat esse ius generale in omnibus cõtractibus, & quòd sit in vsu. Quando enim sunt peculiaris iuris dispositiones in peculiaribus casibus, non licet ab vno ad alium argumentari. Multò minus in contractu matrimonij per procuratorem, qui est in iure valde fauorabilis, & nihil circa illum innouauit Tridentinum,

num, sed tantùm aliquid addit ex parte formæ, nempe solemnitatem illam assistétiæ Parochi, & testiũ. Vnde falsum est à tempore amentiæ expirasse voluntatem mandantis matrimonium. Quamuis enim ea expiret ad celebrandum nouum matrimonij contractum; non tamen ad perficiendum contractum matrimonij antea iam sanâ mente inchoatum, & eo fine vt perficeretur contractus, miserit procuratorem, cùm esset sui cópos. De illo verò alio casu, nempe de professione Religiosi facta per procuratorem, similiter dico, ex vi iuris naturalis, & ex vi iuris communis, validam fore, etiamsi post datum mandatum ab ipso, postea tempore professionis incidisset in amentiam. Est enim eadem ratio de professione, ac de matrimonio. Dico, *ex vi iuris communis*. nam si in aliqua religione esset specialis lex, vel ius irritans talem professionem, tunc standum esset dispositioni illius specialis iuris. At de matrimonij contractu non constat tale ius extitisse, vel modò extare, & ligare.

SECTIO IX.

An matrimonium inter absentes contrahi possit per epistolam, & nuntium.

1 VAlidè celebrari matrimonium inter absentes per nuncium, etiam post Tridentinum, affirmant cõmuniter Doctores. Et meritò; quia si cæteri contractus ita facti valent, non est cur non etiam & matrimoniũ. Neque circa hoc, aliud innouauit Tridentinum, nisi illud de præsentia Parochi, & testium, quod rectè obseruari potest in contractu matrimonij facto per nuncium, dummodo animo aduertatur, esse omnino necessarium, vt nuncius sit destinatus ab ipso mittéte, vt significet suum consensum; neque satis esse, si casu perueniat in notitiam alterius. Nam id exigit natura contractus, & vt verè dicantur inter se coniungi contrahentes quoad consensum; non enim coniunguntur absentium voluntates, nisi voluntas vnius alteri intimetur; quod necesse est per nuntium ab eo missum fieri, vt rectè notauit Sanchez *lib. 1. disput. 6. n. 3. & 20* Nuncius auté ad hoc missus cõmuniter mitti solet cum potestate acceptandi consensum cum alterius nomine mittentis. Neque enim matrimonij contractus perficitur, donec acceptatio traditionis constet ipsi tradenti, per nuntium, vel certè ipsi nuntio ab eodem misso cum potestate acceptandi, vt etiam statim magis dilucidabo. Et tunc dum nuncius acceptat coram Parocho, & testibus, perficitur contractus, formâ Tridentini seruatâ. Vnde de nuncio nihil amplius occurrit dicendum, quàm quod dictum est de procuratore, à quo nihil, vel parum differre videtur. Quamuis in aliis dispositionibus iuris possit aliquod discrimen esse inter procuratorem, & nuncium; tamen quoad matrimonij contractum, rationem discriminis vix assequor vllam, cùm tam nunnius, quàm procurator sint instrumenta contrahentis, & agant alieno nomine. Solùm in modo contrahendi inuenio aliquid discriminis; nam per nuncium celebratur matrimonium referendo, & exprimendo, vt nuncius est nomine mittentis, consensum ipsius dicendo, Paulus mittit me, vt suo nomine nuntiem tibi, ipsum te velle in vxorem. Quando verò celebratur matrimonium per procuratorem, solet iste dicere, Ego nomine Petri accipio te in vxorem.

2 Quoad reuocationem autem nuntij in causa matrimonij, idem omnino dicendum est, quod dictum est suprà *sect. 7.* de reuocatione procuratoris, scilicet, neque esse necessariam intimationem reuocationis, & sufficere quamcumque, etiam internam.

Quod verò attinet ad epistolam, maior est difficultas. Nam minimè videtur, quo pacto vtriusque matrimonium contrahentis consensus possit præstari coram eodem Parocho, & testibus mediâ epistolâ: procurator enim potestatem habet acceptandi, & etiam ea datur nuntio ad id misso; epistola verò nequaquam. 3

Nihilominus tamen cum communi sententia Doctorum, quos refert, & sequitur Sanchez *lib. 2. disp. 11. n. 3.* etiam post Tridentinum validè contrahi posse matrimonium per epistolam, vel litteras. Et ratio est, quia alij contractus iure naturæ fieri possunt inter absentes per litteras: ergo & cótractus matrimonij. Neque id est per Tridentinum reuocatum. Patet, quia, vt constat, Tridentinum non requirit vt contrahentes per suum consensum coram Parocho, & testibus exprimant; hoc enim ex nullo illius verbo probari potest; sed solùm vt eum coram prædictis exprimant; quod certè, sicut per procuratores, & nuntios, ita & per litteras facere possunt. Nam inprimis si Frãcisca prior scripsit Petro, se in eum de præsenti consentire, & inde Petrus remissis eisdem litteris scribat se eius consensum acceptare, & in eam similiter de præsenti consentire, & vtræque litteræ à Francisca coram Parocho, & testibus legantur, & ab ipsa Petri consensus acceptetur. Vel etiam hoc alio modo fieri potest, si Petrus, v.g. scribat Franciscæ se in eam de præsenti consentire, & ipsius consensum ex hoc nunc acceptare pro eo tempore, quo eum legitimè præstabit legendo litteras suas coram Parocho, & testibus, & Francisca acceptas litteras coram illis legens, coram iisdem in Petrum de præsenti consentiat. In quo casu nihil deesse videtur, vt sic perficiatur matrimonij contractus: nam licet necessarium sit, vt Petrus aliqué designet corá quo Francisca debeat suum exprimere consensum, vt hic nomine Petri illum acceptet; aliter enim ex parte Franciscæ nullum esset interioris consensus externum signum, quod Petrus ad se directũ, per se, vel per alium acceptare posset; & ad omnem consensum in contractu essentialiter requiritur, vt exteriùs dirigatur ad eum, qui illum acceptare debet; tamen hoc ipso quo Petrus scripserat Franciscæ, vt litteras suas coram Parocho, & testibus legeret, & consensum exprimeret, censetur his committere, vt eum suo nomine acceptarent: hanc enim vim, neque vllam aliam videntur habere illa verba, quibus scribit se Franciscæ consensum acceptare. Vnde hoc pacto constat mutuam esse vtriusque coniugis acceptationem, & rectè contractum perfici coram Parocho, & testibus. Necesse est autem, vt Parocho, & testibus morali aliquo modo certò constaret illas litteras esse Petri. Est tamen in praxi obseruandum, hæc extra necessitatem non esse practicandà, quia aliæ viæ commodiores possunt facilè reperiri. Denique de reuocatione epistolæ idem dicendum quod dixi de reuocatione nuntij. 4

Vt verò præsens difficultas de matrimonio contracto misso nuntio, vel epistolâ, maneat exactè discussa, operæ pretium est, examinare, an quando sic matrimonium contrahitur, satis sit ad perficiendum matrimonium, si acceptet traditionem alterius coram nuntio, & vbi Tridentinum obseruatur, vt acceptet coram Parocho, & testibus, neque opus sit vt mittenti consensum, mittatur acceptatio, vel traditio alterius, vt qui nuntiũ destinauit, acceptet. Nã Basilius Ponce secutus Henriquez *lib. 11. de matr. cap. 6. n. 6.* 5

num.6.& in commentario *litt. N*. existimat, eo ipso quòd ille, cui missa est traditio, acceptauit de præsenti, perfectum esse contractum matrimonij. Probat, quia tunc adest vnius consensus postulans, & acceptans, cùm ipsa postulatio sit intrinsecè acceptatio; adest etiam consensus alterius acceptantis, & tradentis, cùm ea acceptatio sit traditio. Natura enim acceptationis in huiusmodi cõtractu matrimonij habet intrinsecè rationẽ etiam traditionis iuxta naturã contractus; ergo si ea traditio explicetur coram nuntio, vel aliquo, nihil deest ad verum, & perfectũ matrimonium. Firmat, quia si facta priori traditione, & acceptata ab alio, adhuc esset necessaria intimatio traditionis, & acceptatio illius, sequeretur etiam cum præsentes contrahunt, si vir prior dicat, Trado me tibi, & vxor respondeat, Accepto, adhuc matrimonium perfectum non esse, sed posse virum dicere, Ego non accepto tuam traditionem, & consequenter resilire.

6 Sanchez verò alios graues Doctores secutus *lib.1. disp.7.n.5.* sentit, matrimonium (atque idem affirmat de sponsalibus) non solùm exigere duarum personarum legitimum consensum, sed etiam vt vtrique constet alterum in eum consentire, atque adeò requiri intimari eidem mittenti, vel alteri ab ipso ad id destinato, & potestatem habenti. Probat *primò*, quia sicut in matrimonio traditio debet esse sensibilis ei cui fit, ita & multò magis acceptatio, cùm ea sit veluti complementum contractus; ergo non perficitur matrimonium, donec acceptatio traditionis constet se tradenti, per nuntium ad id destinatum, vel nuntio ab eodem misso ad id potestatem habenti. *Secundò*, si quando matrimonium inter præsentes contrahitur, vir diceret, Accipio te in meam, & fœmina responderet ita secretò, vt nec verbis, nec signis viro innotesceret eius consensus, non esset matrimonium; quia perinde est, ac si consensus internus esset, cùm verba, vel signa requisita ad id ordinentur, vt notus sit consensus ipsis contrahentibus qui se tradere, & acceptare debent; ergo. *Vltimò*, nemo acceptare potest, quod sibi ignotum est; ergo si non manifestetur acceptatio priori tradenti, vel eius nuntio potestatem habenti, sed alij qui non mittatur, vt illi intimet, non sufficiet.

7 Huic sententiæ Sanchez adhæreo vt veriori. Moueor hac ratione, quæ est apud me efficacior. Nam ad omnem promissionem, vel consensum, in contractu sponsaliorum, vel matrimonij, necessariò, & essentialiter requiritur, vt exteriùs dirigatur ad eum, qui ea acceptare debet: promissio enim, vel consensus humanus ac sensibilis propriè consistit in locutione, seu affirmatione, qua quis alteri offert suam fidem, vel tradit suum corpus; at per promissionem, vel consensum alteri contrahenti nullo pacto manifestatum est, & directum, non adæquatè, & perfectè alteri loquitur, nec suam illi offert fidem, nec ei suum tradit corpus; quia locutio, & fides, vel traditio quæ alteri datur, debet aliquo modo perfici ab eo cui datur; ergo tametsi Petrus, v. gr. mittat nuntium Franciscæ, qui dicat se eam in vxorem accipere, nisi nuntium eundem designet vt coram ipso Francisca suum consensum exprimat, & nomine ipsius Petri consensum Franciscæ acceptet, etiam si talem consensum exprimat coram aliis, nullo pacto censetur Francisca manifestare & dirigere suum consensum ad Petrum, neque vllo pacto cum eo loqui, cùm nequeat à Petro perfici vllo modo; ergo ex huius defectu non perficitur matrimonium. Bene ergo in hac re locutus est Sanchez, rectè intelligens naturam contractus. Vnde immeritò Basilius illum carpit, dicens nec rectè locutum, nec aduertisse naturam acceptatonis; cùm potius ipse Basilius vtrumque defectum habuerit, vt constat ex ratione adducta.

Hinc colligo, ad perficiendum matrimonium per nuntium, si iste habeat potestatem acceptandi nomine mittentis, vt communiter dari solet, si illum acceptet coram Parocho & testibus, perficitur matrimonium. Quòd si non habeat eam facultatem, contractus suspenditur, donec mittens acceptet illum. Idem dico de matrimonio per litteras cõtracto, debere fieri vno ex illis duobus modis suprà traditis, vt sit mutua vtriusque coniugis acceptatio. 8

Ad argumentum Basilij facilis est solutio; nam licèt detur ex parte vtriusque coniugis consensus, sed ex parte vnius non datur consensus, vel traditio alteri coniugi manifestata, & explicata, nisi nuntius habeat à mittente potestatẽ acceptandi. Quod certè requiritur vt sit ex parte vtriusque coniugis perfecta directio, manifestatio, & locutio. Ad confirmationem negatur sequela, quia matrimonium inter præsentes acceptari non potest, nisi vt matrimonium; non enim claudicare potest: ac proinde eo ipso quo acceptatur traditio viri ab vxore, matrimonium perficitur, cùm iã sit perfecta directio, locutio, & manifestatio ex parte vtriusque coniugis præsentis vtrique nota; vnde iam non est locus viro resiliendi. 9

DISPVTATIO XVI.

De consensu conditionato contractui matrimonij apposito.

VT consensus ad matrimonij contractus naturã requisitus, pleniùs intelligatur, operæ pretium est, postquam explicuimus duabus disputationibus præcedentibus ea quæ ad consensum absolutum externum & humanum pertinere videbantur; vt in præsenti disputatione dicamus de his quæ spectant ad consensum, cui aduenit conditio. Solet enim non semel apponi conditio, & sub ea conditione consentire, qui sine conditione non consentiret. De his conditionibus agitur in iure Canonico *cap. solet*, *& cap. aliquando* 32. *q.* 2. & in Decretalibus *de conditionibus appositis*. Propè autem contractus matrimonij conditionatus ille est, cuius valor dependet ab existẽtia conditionis, cùm videlicet aliquid adiicitur suspendens contractum. Est enim de natura conditionis suspendere, & facere, vt actus possit se habere ad esse, & ad nõ esse. Vt ergo videamus quando conditio apposita consensibus contrahentium matrimonij contractum, tunc verè suspendat, & quando non; necesse est discurramus per varia genera cõditionum, quæ prædictis consensibus addi possunt, agamusque de conditionibus necessariis, ac intrinsecis, de extrinsecis, de impossibilibus, de honestis, de turpibus, de indifferentibus, ac impertinentibus, de illis omnibus sigillatim differendo variis sectionibus sequentibus. De qua re nonnihil in genere diximus suprà *disp.* 2. de sponsalibus conditionatis; nunc verò in specie de matrimonio, omnia in particulari tractanda.

SECTIO I.

An conditiones, quæ intrinsecè insunt consensibus contrahentium, reddant matrimonij contractum verè conditionalem.

PRo explicatione obseruandum est *primò*, ex conditionibus, alias dici intrinsecas, & alias extrinsecas. 1

secas. Intrinsecæ, quæ etiam in iure appellantur cōditio generales es, quæ in omni contractu intelliguntur, dicuntur illæ, quæ tacitè insunt contractui, quamuis non exprimantur à contrahētibus. Vnde hac de causa vocantur etiam tacitæ conditiones, quia non pendent ex contrahentium expressa dispositione. Extrinsecæ verò sunt, quæ specialiter & expresè exprimuntur à contrahentibus, nec adsunt intrinsecè ipsi contractui, & ideò extrinsecæ appellantur respectu ipsius contractus, quatenus si non exprimerentur, illi non adessent. De prioribus cōditionibus intrinsecis, quærimus modò an habeantur pro conditionibus, ita vt suspendant contractum, & illum reddant conditionatum; an potiùs non habeantur pro conditionibus, sed superuacaneè exprimantur, nec magis suspendant contractum, quàm si non exprimantur.

2 *Præterea* est obseruandum, ex conditionibus intrinsecis, alias dici tales ex natura rei, alias verò ex potestate, seu dispositione iuris, aut legis. Prioris generis sunt, quæ nimirum tacitè insunt natura sua, vel iuri naturæ ipsi contractui: vt cùm dicitur, Contraho tecum si consentis, vel si non habes impedimentum dirimens iure naturæ. Posterioris generis appellantur, quæ verè insunt tacitè eidem contractui, non natura ipsa, sed dispositione iuris, quia iure ipso constitutæ sunt ad valorem contractus matrimonij, vt, Contraho tecum si non es consanguinea, vel affinis, vel monialis voto solemni astricta.

3 His præmissis, certum est apud omnes, conditiones intrinsecas ex natura rei non suspendere contractum matrimonij, nec illum reddere conditionatū. Vt cùm quis dicit, Contraho tecum, si consentis. Ratio est manifesta, quia prædictæ conditiones intelliguntur necessariò inclusæ in ipso matrimonij contractu, & tacitè insunt valori illius, & ita necessariò insunt, vt clarè appareat, contrahentes, si seriò agere velint, non posse intendere aliquid noui per illarum adiectionem operari: ergo non tollunt absolutum consensum de præsenti, vnde nec illum suspendunt. Firmo, quia conditiones, quæ tacitè insunt ex natura rei, exprimuntur à contrahente superuacaneè, & frustrà, & ideò perinde est ac si expressæ non essent, quia expressæ nihil amplius operantur, quàm si non fuissent expressæ: ergo nullo modo suspendunt, nec facere possunt contractum conditionalem. Quare prædictæ conditiones, si consentis, vel si non habes impedimentum iure naturæ dirimens, non magis suspendunt consensum, quàm si non exprimantur: siue enim expresè ponantur, siue non, eundem effectum sortiuntur. Similiter in his aliis conditionibus, Duco te, si possum, si Deus non impediat; contractum hoc modo initum esse absolutum, quia conditio intrinseca est, & semper subesse intelligitur contractui, & ea conditio non aliter apponitur, quàm per se insit: ergo illum non suspendit.

4 Difficultas est de conditionibus intrinsecis contractui non ex natura rei, sed sola potestate ac dispositione legis, vt, Contraho tecum si non es consanguinea, an suspendant, & efficiant contractum matrimonij conditionalem.

Qua in re noster Sanchez *lib. 5. disp. 1. n.* 13. quem sequitur Basilius *lib. 3. cap. 2. n.* 10. cum aliis existimat non reddere matrimonium conditionale. Probat, quia eiusmodi conditiones tacitè, & intrinsecè includuntur in ipso cōtractu matrimonij, & in ipsa essentia imbibitæ sunt, cum iis seclusis contractus corruat; atque adeò, quando exprimuntur eo modo quo insunt, nihil operantur; ergo. Addit tamen Sanchez, quod & ipsi Basilio placet, eam cōditionem, si nō es consanguinea; tametsi non reddat matrimoniū conditionale, operari tamen vt scienter contrahens cum consanguinea, sub ea conditione, non incidere in excommunicationem latam *in Clementina vnica de consanguinitate*. Quia ea non punit effectum, cùm is sequi nequeat, non enim potest esse validum matrimonium inter consanguineos; sed punit affectum contrahentium, quem non ostendunt consanguinei ineuntes matrimonium sub ea conditione, si consanguinei non sint, cùm contrarius affectus ostendatur, etiamsi contrahant scientes se esse consanguineos.

Dico *primo*, conditiones intrinsecas & essentiales contractui, ob solam legis positiuæ dispositionem, si alium sensum efficiant distinctum ab essentiali & intrinseco ipsi contractui, cùm exprimuntur suspendere & efficere contractum matrimonij conditionalem. Hoc mihi videtur negari non posse. Et patet, quia in eo euentu ipsa verba per se expresè significent consensum tantùm fieri in obiectum sub illa conditione; ex alio capite alium sensum efficiunt, vt supponitur, & per illorum adiectionem intendunt contrahentes aliquid noui operari, quod rectè non inest tacitè ipsi contractui intrinsecè; ergo nulla est ratio, aut circunstantia cur hic, & tunc significent consensum absolutum; ergo dicendum est in eo casu solùm significare consensū conditionatum, & suspendere, ac efficere contractum matrimonij conditionalem. quod clariùs in specie constabit ex sequentibus dictis. 5

Dico ergo *secundo*, suspendi contractum matrimonij, & fieri conditionatum, cùm dicitur, Contraho tecum, si non fueris inuenta consanginea. Hoc etiam concedunt Sanchez *disp. 1. citata, num.* 13. & Basilius *cap. 2. n.* 10. Et ratio est, quia in hoc casu apponitur conditio, non eo modo quo tacitè inest intrinsecè in ipso contractu, sed adiicitur alio modo, & sensu; nam significat expresè inuestigationem faciendam de tali impedimento, & solertem indaginem præmittendam, quæ expressio contractui intrinsecè non inest; ergo vult sic contrahens vt suspendatur contractus vsque ad inuestigationem Ecclesiæ. Sicut in simili est manifestum exemplum in collatione beneficij, si dicatur, Confero tibi beneficium si inuentus fueris idoneus; tunc enim talis clausula conditionem importat, quia petitur informationem fieri, & solertem indaginem idoneitatis, quod iure non inerat, & ideò reddit actum conditionalem, vt rectè docuit Sanchez *lib. 3. disp* 33. *num.* 4. 6

Dico *tertio*, suspendi quoque contractum, & fieri conditionatum per istam aliam conditionem, si quis dicat, Contraho tecum si consanguinea non es. Sic statuo contra Sanchez & Basilium, cum nostro Coninch id insinuante *disp. 21. dub. 2. n.* 24. 25. & 30. Moueor, quia verba illa apposita significant intentionem solùm sub cōditione fieri nouo peculiari sensu, ratione, & motiuo, vt nimirum contrahentes non cōsentiant, vel non videantur consensisse in matrimonium quod est ab Ecclesia prohibitum, vt ita exteriùs non puniantur ab ea per excommunicationem latam Clemētina adiecta de consanguinitate, quam non incurrunt sic contrahentes cum ea cōditione adiecta, tametsi contrahant scientes se esse consanguineos, vt ex Sanchez, & Basilio dictum est *supra*; ergo in eo casu intēdunt significare solùm consensum conditionatū; ergo non sufficiunt contractum absolutum. Vnde 7

8 Colligo *primo*, quando certū est contrahentes prædicta intentione eam conditionem adiecisse, huic esse standum, & contractum esse conditionatū, vt probatū est. Quando verò id non ita liquet, conditio illa non aliter apponitur, quàm per se insit, & consequenter contractus eo modo initus est ab initio absolutus.

Colligo

9 Colligo *secundò*, idem dicendum de alia conditione adiecta, Contraho tecum, si non habeas impedimentum dirimens legis dispositione. Si enim ea conditio non aliter adiicitur, quàm per se inest contractui, illum non facit conditionatum, sed absolutum; quādo verò certum est alia intentione contrahentes cōditionem illam adiecisse, vt nimirum non videantur consensisse in id matrimonium cōtra Ecclesiæ prohibitionem, consensum efficiunt conditionatum. Itaque spectanda est intentio, & finis ob quē conditio est addita.

10 Ad argumentum Sanchez prout infringit nostrum tertium dictum, iam ostensum est, cùm dicitur, Contraho tecum, si non es consanguinea, posse eam conditionem apponi aliter, quàm per se insit contractui, & posse aliquid de nouo operari, quod totum pendet ab intentione contrahentium.

11 Quæres *primò*, quid sit dicendum de illa alia conditione, Contraho tecum, si Deus voluerit, vel si Deo placuerit. Respondeo varium esse sensum. Nam si intelligatur de voluntate Dei generali, qua Deus omnia quæ fiunt, aut vult, aut permittit, seu nō impedit; tunc ea conditio generalis est, & intrinseca, quæ tacitè inest, & in omni contractu intelligitur, & sic non suspendit contractum. Atque hoc sensu, & modo existimo communiter debere intelligi, nisi aliud constet de mente, & intentione contrahentis. At si intelligat contrahēs de voluntate Dei expresè approbantis per manifestationem aliquam, distinguendum est. Nam si sit sensus, si Deus suam voluntatem reuelauerit, & manifestauerit per reuelationem, non est consensus conditionatus, sed purus, & quia turpis conditio est postulatio reuelationis; reiicitur autem turpis conditio à matrimonio, vt infrà dicam. At si sensus sit, si constiterit facta sufficienti diligentia id matrimonium Deo placere secundùm ea, quæ exteriùs iudicari possunt, consensus conditionalis est, & suspenditur, donec illud constet.

12 Quæres *secundò*, quid dicendum de alia simili conditione, si Ecclesiæ placuerit. Sentit Sanchez *n.* 12. esse verè conditionem, & suspendere consensum. Quia semper intelligitur de voluntate approbatiua, atque ideo suspendit consensum, donec constet Ecclesiam approbare facta indagine.

13 Perplacet magis distinguere hanc Ecclesiæ approbationem. Vel enim ea conditione solùm significatur generalis Ecclesiæ approbatio, vel aliqua specialis. Si generalis solùm, qua probantur omnia matrimonia legitimè contracta, certum videtur non suspendere consensum, quia illa conditio generalis est, & intrinseca, quæ tacitè inest omni matrimonij contractui. At si intelligatur specialis Ecclesiæ approbatio verè suspendit consensum, quia requirit expresè specialem Ecclesiæ inuestigationem, & approbationem iuxta Canonicas sanctiones, ac proinde suspēdit consensum, donec constet Ecclesiam approbare facta indagine modo dicto. Censeo tamen, si talis conditio in contractu matrimonij apponatur, debere communiter intelligi priori sensu, nisi aliunde certò constet aliud contrahentem intendisse.

Sectio II.

An conditio extrinseca necessariò futura adiecta matrimonij contractui, reddat illum conditionalem, & suspendat consensum.

1 Certum est apud omnes conditionem de præsenti, vel de præterito, non suspendere contractum matrimonij; sed vel statim esse, si subsistat conditio, vel nunquam, aut nullum esse, si non subsistat. Ratio est manifesta, quia sponsi intendunt absolutè contrahere posita conditione, & verba iam hoc sufficienter significant; vnde si illa non subsit conditio, irritus est contractus, quia deest consensus, cùm sponsi non intendant contrahere nisi illa subsit. Solùm ergo disceptatio apud Doctores de conditionibus futuris.

Variæ autem sunt conditiones extrinsecæ futuræ. 2
Quædam enim sunt necessariò euenturæ; vt, Contraho tecum, si sol cras oriatur. Aliæ impossibiles; vt, Contraho tecum, si digito cœlum tangas, vel si lunam dentibus apprehenderis. Aliæ denique possibiles, & contingentes. Quæ adhuc, vel sunt honestæ, vt, Contraho tecum, si christianè vixeris, vel si p rentes consenserint; aliæ indifferentes, & ad matrimonium impertinentes; vt, Contraho tecum, si pluat, vel saltes. Aliæ denique turpes, seu obligantes, vel inuitantes alterum ex contrahentibus ad peccatum aliquod futurum admittendum. Et ex his posterioribus, quædam sunt contra substantiam matrimonij, vt Contraho tecum, si prolem euites, vel positiuè impedias; vel, Cōtraho tecum si fratrem occideris, vel si furtum cōmiseris. de quibus omnibus suus erit peculiaris sermo.

Quod attinet ad præsentem quæstionem de conditionibus extrinsecis necessariò futuris; vt, Cōtraho tecū, si sol cras orietur, vel si cras cœlum mouebitur,

Noster Sanchez *lib.* 5. *disp.* 2. *n.* 2. cum communi doctrina D. Thomæ, Bonauenturæ, Durandi, Paludani, 3
Soti, Enriquez, & aliorum, quos ipse refert, matrimonij contractum initum sub eiusmodi conditione vt tali cognita, sentit non esse conditionatum, sed absolutum, & purum, nec conditionem illam suspendere, sed perinde esse ac si apposita non esset. Probat, quia cùm iam illa futura conditio sit præsens, & determinata in sua causa naturali, ita vt impossibile sit oppositum esse, naturaliter loquendo, censetur iam impleta: cumque contrahentes certò sciant necessariò futuram esse eam conditionem, in eorum cognitione, & apprehensione iam præsens esse videtur; ergo non videtur ab illis communiter aliter adiici, quàm vt ostendāt se iam tam certò contrahere, quàm illa conditio certò futura est; atque adeò iuxta communem sensum, & intentionem contrahentium, conditio eiusmodi non tam apponitur ad suspendendum consensum, quàm ad significandam certitudinem consensus de præsenti absoluti. Quare dum non constat appositam esse contractui, non tanquam conditionem, sed tanquam temporis præfinitionem ad illum suspendendum vsque ad præfinitum tempus; vt si quis diceret, Contraho tecum, si, & quando, vel cùm sol cras orietur, iudicandum est statim absolutè valere, & obligare pro foro interno, & externo. Similiter docet idem Sanchez *n.* 7. non suspendere consensum, nec contractum, si apponatur conditio de futuro contingenti secundùm naturam; per accidens verò ex suppositione necessaria, vt, Contraho tecum si Antichristus venerit. Ratio est, quia contrahentes tam necessariam esse iudicant hanc conditionem, si Antichristus veneri: supposito sacræ Scripturæ testimonio ac solem cras orirurum; vnde sicut hæc est iam præsens in sua causa proxima, ita illa in præsentia diuina est tota contrahentibus ex Scriptura sacra; ergo æquè in neutro euentu videntur consensum suspendere.

Basilius Ponce *lib.* 2. *c.* 1. *n.* 12. sentit, si quis ita contrahat, Ego tecum contraho, si sol cras oriatur, contractum esse purum, & absolutum; suspendi verò non 4
conditione, sed mora tēporis; & tunc esse huius conditionis sensum; vt nimirum obligatio ab eo tempore iam

iam sit, suspensa tamen vsque ad diē crastinum. Contractui enim, & obligationi puræ non repugnat suspendi morâ, sed suspendi conditione. Conditio enim ponit in incerto, atque ideo non est obligatio contractus ante euentum conditionis. Probat suam sententiam à simili. Nam si quis dicat, Contraho tecum si morieris, purū contractum efficit, nec cōditione suspenditur, sed morâ, nimirum tempore mortis. Debetur enim contractus matrimonij, vnde non potest esse sub conditione, quæ ponit in incerto, vtrùm res debeatur, an non, debetur tamen tempore mortis, non antè. Is enim sensus est illius conditionis, Contraham tecum cùm egeris animam, apponendo diem mortis tanquam tempus destinatum.

De altera verò conditione, Contraho tecum, si Antichristus veniet, vel nascetur, censet *n.* 14. cum Couarruuia, Enriquez, & aliis non esse purum contractum, sed verè conditionalem. Probat, quia licèt certū sit Antichristum venturum, vel nasciturum; at incertum est quo tempore, & die; & potest contingere vt non nascatur viuo eo, cum quo contrahitur: ergo habet effectum suspendendi omnem obligationem, & contractum. Quod enim in incerto ponit, non potest non esse conditio suspendens.

Vt res hæc radicitus intelligatur, obseruandum est
5 *primò*, in his quæ per naturam necessaria sunt, & futura sunt, duplicem apponi posse conditionem. *Primò* enim potest poni omnino necessaria, & certò futura conditio, ita vt res ipsa sit certa, & dies quoque ac tempus sit certum. Vt si quis dicat, Contraho tecum si cras sol oriatur; adhibet conditionem omnino certam: nam & certum est futurum ortum Solis, & crastina die nasciturum. Quamuis enim incertum sit, an sit nasciturus sol crastinâ die viuente eo cum quo contrahitur, quia potest mori hodie ante diem crastinum; tamen viuente ipso, est certus crastinâ die ortus Solis, nec potest id à causis naturalibus impediri. *Secundò* potest apponi conditio circa rem ipsam in se certam, ex aliqua tamen parte incertam, quoad diem, & tempus. Vt si quis dicat, Contraho tecum si Antichristus nascetur; ponit conditionem certam quoad rem ipsam: nam certum est ex Scripturæ sacræ testimonio Antichristum futurum, & nasciturum; est tamen incertum quo tempore, & quo die sit nasciturus; nam est incertum, an sit nasciturus viuente eo cum quo contrahitur, vel mortuo. Potest enim contingere vt non nascatur viuente eo cum quo contrahitur, & ita conditio illa ponit in incerto. Similis est illa alia conditio: Contraho tecum si pater moriatur; licèt enim certum sit patrem moriturum, incertum tamen est tempus, & dies, & potest contingere vt is cum quo contrahitur, decedat viuente patre.

6 Præterea obseruandum est, iuxta iuris dispositionem, & rectam ex natura rei rationem, nisi ex mente, & intentione contrahentium aliunde aliud constet, nō eodem modo loquendum esse in his omnibus conditionibus. Nam quando res certa est, & dies, ac tempus quoque certū, ita vt nullo modo res, nec ex se ipsa, nec secundùm ordinarias naturæ leges sit impedibilis, tunc propriè illa conditio non est verè & propriè conditio, nec vim habere potest conditionis, neque effectum suspendendi contractum, vel obligationem. Hac enim de causa, quæ sunt præsentia, & præterita, nequeunt suspendere, nec vim veræ conditionis habere, quia hæc iam in nullo causarum concursu impediri possunt, cùm facta infecta esse non possint. Quando verò res est certa, & tēpus, ac dies incertus, non censetur conditio necessaria, sed contingens, quia impediri potest, & ideo incerta, & ita habet effectum suspendendi contractum, vel obligationē. Quod enim in incerto rē ponit, non potest non esse conditio suspendēs. Sic liquet manifestè exemplo sumpto ex legato relicto: si enim quis relinquat legatum Petro, si Franciscus moriatur; prædicta conditio propriè vim habet conditionis suspensiuæ, vnde non debetur legatū, nisi Franciscus moriatur, & si Petrus legatarius decedat ante Francisci mortem, non debetur legatum, quia potest viuo legatario non venire ea conditio, vt probat textus *l.* 1. §. 2. *D. de condition. & demonstrat.* Idē dico, si contrahatur matrimonium sub hac conditione, si pater moriatur, suspendi consensum, & contractū matrimonij conditionalē esse, quia potest contingere vt is cū quo contrahitur, decedat, viuo patre, vnde apposita est vera, & propria conditio suspendens. His præmissis,

Dico *primò*, si contrahens, cùm dicit, Contraho tecum si sol cras oriatur, intendat non dare consensum nisi adimpletâ ea conditione, contractū suspendi verè vsque ad existentiam conditionis. Hoc videtur certum apud omnes. Ratio est, quia consensus eam solùm vim habet, quam contrahens intendit, vt liquet; ergo si intendat eo vsque non consentire, suspendet consensum, & contractum. Vnde ea conditio tunc haberet propriè rationem veræ conditionis suspendentis cōtractum, & obligationē, nec erit contractus quousque ponatur conditio; quia valor consensus, & matrimonij contractus pendet ex intentione contrahentiū. Idem dicendum de aliis conditionibus, Contraho tecū si pater moriatur; vel si Antichristus nascatur, si contrahentes velint suspendere suum consensum. 7

Vnde colligo, quādo certū est, qua intentione cōtrahentes conditionē illam adiecerint, huic esse standum. Quando verò id non ita liquet, hoc spectandū est, ac dignoscendū ex verbis ipsorum, & fine ob quē eā conditionē adiecerint. In dubio verò cōmunis sensus, & intentio contrahentium hoc modo, spectanda est, & colligenda iuxta sequentia tria dicta. 8

Dico ergo *secundò*, si quis ita contrahat, Ego tecum contraho, si sol cras oriatur, nisi aliud constet de mente contrahentiū, non suspendi consensum eā cōditione, sed fieri contractū absolutum, & purum. Ita sentio cum communi doctrina, quā sequuntur Sanchez, & Basilius *citati*. Ratio est optima adhibita à Sanchez, quia illa conditio cùm sit præsens, & determinata in sua causa, & sit omnino necessaria, naturaliter loquendo, iam censetur impleta in sua causa: ergo nequit esse suspensiua cōtractus, sed ostētiua certitudinis illius. 9

Dico *tertiò*, aliquādo posse apponi in contractu eā conditionem, si sol cras nascatur, vt obligatio contractus suspendatur, non vera conditione, sed mora, & temporis præfinitione vsque in diem crastinū. Id rectè notauit Basilius Ponce, nec Sanchez negauit. Ratio est, quia non repugnat contractui absoluto, & puræ obligationi, suspendi morâ, sed solùm suspendi verâ conditione. Nam quod est certum, vt verè est, solem nasciturum crastinâ die, non est sub conditione; neque enim conditio ponit in incerto; ac proinde non suspendit consensum, nec contractum, nec obligationem quæ ab eo tempore iam est; potest tamen ea obligatio esse suspensa vsque in diem crastinum tanquam morâ, & temporis præfinitione adiectâ. Quod clarè illustratur exemplo legati. Si enim quis sic legaret: Lego tibi centum si morieris; purum quidem legatum efficeret, nec conditione suspenditur, sed morâ, vt ait Papinianus *l. hæres meus* 78. *de condit. & demonstrat.* Quamuis enim incertum sit, quo die sit moriturus, quia tamen non potest dies mortis nō venire, & qui de viuo legatario, cùm certū sit viuenti debitum iri, non potest esse sub conditione, quæ ponit in incerto, vtrùm res debeatur, an non. 10

Vnde debetur legatum, tempore tamen mortis, non antè. Quare sensus illius conditionis, si morieris, non est, si mortuus fueris, esset enim impossibilis conditio, & haberetur pro non adiecta, sed refertur in diem mortis, tanquam in tempus præfixum, cùm nimirum agit animam. Idem dic de eo, qui sic contraheret, Contraho tecum, si morieris, purus contractus est matrimonij, tempore tamen mortis, seu animam agentis, non antè, vt suprà dictum est *num.* 4. Dixi id Sanchez non negare, nam *disp.* 2. citatâ, *n.* 6. expressè docet sæpè apponi prædictam conditionem necessariam, si cras sol oriatur, non tanquam conditionem, sed tanquam temporis præfinitionem.

11 Dico *vltimò*, si quis dicat, Contraho tecum si Antichristus nascetur, non efficere contractum purum, sed verè conditionalem. Hoc dictum est Basilij Ponce, quod mihi placet, & iuxta doctrinam traditam *n.* 5. & 6. videtur manifestum. Quia ea conditio est incerta, & contingens; potest enim contingere, vt nascatur, vel non nascatur Antichristus viuente eo cum quo contrahitur. At conditio quæ ponit rem in incerto, habet effectum suspendendi consensum, contractum, & obligationem, vt dixi, & ostendi variis exemplis.

12 Argumentum Sanchez contra hoc dictum, propositum suprà *n.* 3. facile soluitur. Nam licèt contrahentes quoad rem ipsam æquè iudicent necessarium, Antichristum nasciturum, non secus ac solem crastino die oriturum; tamen quoad tempus & diem non est æquè certum. nam, vt notaui suprà *n.* 3. in priori conditione si Antichristus nascetur, est incertum quo tempore, & quo die sit nasciturus, & an sit nasciturus viuente eo cum quo contrahitur, vel mortuo; & ideò conditio illa ponit in incerto, & consequenter est conditio suspendens consensum, & cõtractum. At in posteriori conditione, si sol cras oriatur, certus est ortus Solis, viuente eo cum quo contrahitur, & ideò nequit habere vim conditionis suspendentis consensum, contractum, vel obligationem.

SECTIO III.

An conditio impossibilis vitiet matrimonij contractum, vel potiùs tanquam non adiecta habenda sit?

1 VT præsens cõtrouersia exactè pertractetur, obseruandum est *primò* multiplicem esse conditionem impossibilem. Quædam enim est per naturam impossibilis, vt si quis dicat, Contraho tecum si cœlum digito tetigeris. Quædam iure impossibilis, quãdo videlicet ius oppositum iubet, vt, Contraho tecum si licet inter consanguineos contrahere. Quædam est facto ipso impossibilis: vt si quis pauperi dicat, Contraho tecum si centum mille aureos in dotem dederis. Quædam est naturâ suâ possibilis, at ex accidenti, vel lapsu temporis est impossibilis: vt, Contraho tecum si es virgo. Quæ conditio impossibilis est, ex accidenti; nam si iam deflorata est ex accidenti, virgo esse non potest; ad præteritum enim non est potentia. Quædam denique sunt conditiones impossibiles contra substantiam matrimonij, vt, Contraho tecum si veneris ad exequias meas, quod est idẽ, ac post obitum meum. Similiter, Contraho tecum si Angelus fueris, conditio est eius substantiæ contraria.

2 *Secundò* est obseruandum, conditiones impossibiles posse apprehendi à contrahẽtibus vt tales; posse etiam reputari possibiles & contingentes, adeò vt in eorum animis & apprehensione eandem vim habeant, ac si verè essent possibiles.

3 *Tertiò* nota, præsentem controuersiam exagitari non solùm attendendo ad ius naturale contractus matrimonij, sed etiam ad dispositionem iuris Canonici. Nam *in cap. fin. de conditionibus appositis*, disposuit Gregorius IX sic. Aliæ conditiones appositæ in matrimonio, si impossibiles fuerint, debeant propter eius fauorem pro non adiectis haberi. Cuius decreti intelligentia valde difficilis est explicatu apud Doctores, propter varias interpretationes ab ipsis assignatas.

His præmissis, ad quinque præcipua capita reducuntur omnia, quæ ad præsentem controuersiam explicandam spectare videntur. *Primum*, quid circa conditiones impossibiles in genere sit dicendum, attendẽdo ad solum ius naturale. *Secundum*, an prædicta dispositio Gregorij IX. sit solùm explicatio iuris naturalis, an potiùs nouũ ius, & noua dispositio, & quænam illa sit in fauorem matrimonij. *Tertium*, an prædictum ius, & noua Ecclesiæ dispositio locum habeat, etiamsi ignoretur à contrahentibus. *Quartum*, an nomine conditionis impossibilis intelligatur solùm conditio impossibilis de futuro, an etiam impossibilis de præsenti, aut præterito. *Quintum* denique, quid de singulis conditionibus in specie sit dicendum, inspectata iuris prædicti Pontificij dispositione.

Circa primum, si attendamus tantùm ius naturale,

Dico *primò* tam contractum matrimonij, quàm quemuis alium, aut dispositionem, aut testamentum celebrari posse ex natura rei sub conditione impossibili; & ea non impletâ non habere vim contractus, neque esse dispositionem, neque vltimam volũtatem. 4
Ita communiter Doctores. Et ratio est euidens, quia quæuis dispositio, qua quis gratuitò, vel onerosè quidpiam confert, vt vim habeat, stando in solo iure naturali dependet à libera voluntate ita disponente, sine cuius consensu nequit subsistere dispositio, vel contractus vllus: ergo si disponit sub conditione, quã impossibilem cognoscit, neque vult vt aliter dispositio vim habeat, nisi dependenter ab existentia talis conditionis, non aliter vim habebit contractus, aut dispositio, quàm impleta eâ conditione, atque adeò si quis apponat conditionem impossibilem, explicans se nolle aliter contrahere, vel disponere; vel, etiamsi non explicet, eius tamen consensus ab ea conditione dependet, nullus est omnino contractus, siue dispositio, quæcumque illa sit.

Dico *secundò*, si conditio impossibilis seriò apponatur, ita vt eâ non impletâ, contractus matrimonij inualdus sit, iure naturali ita inualidus in foro conscientiæ redditur, vt nullo iure Ecclesiastico validus effici queat. Hoc etiam est certum, quia si quis non consentiat, nisi sub conditione impossibili, reuera non consentit. At deficiente vero consensu nulla humanâ potestate etiã Ecclesiæ, matrimonium fieri potest, vt ostendi suprà *disp.* 14. *sect.* 6. 5

Vnde dico *tertiò*, si vterque, vel alter contrahentium appositâ conditione impossibili, declaret nolle se contrahere, nisi in conditionis euentu; tunc tam quoad Deum, quàm quoad Ecclesiam inualidum est matrimonium. Patet, quia quoties Ecclesiæ constat de tali intentione contrahentium sub conditione impossibili, simul ei constat matrimonium validum non esse; nec tunc datur locus ad præsumendam contrariam voluntatem, nisi fortè aliud pactũm interueniat, quo à conditione illa recessisse præsumatur: ergo non potest iudicare validum esse matrimonium, alioquin esset error intolerabilis. 6

Dico *vltimò*, conditionem impossibilem non tollere 7

lere validitatem matrimonij tam in conscientiæ foro, quàm externo, si modò aliunde constet accessisse consensum absolutum, eumque expressum. Patet, quia iure naturali desiderabatur consensus expressus ad validitatem matrimonij; ergo absoluto consensu expresso accedente, iam non impeditur matrimonium ex defectu consensus per conditiones impossibiles, quæ iure naturæ nec sunt circumstantiæ naturales talis contractus, vt constat; nec sunt impedimenta iuridica; imò, vt videbimus, iure etiam canonico huiusmodi conditiones habentur pro non adiectis; ergo.

8 Circa secundum, noster Rebellus *lib.2.q.10.sect.4. n.27.* existimat Gregorium eo cap. finali de conditionibus appositis, nullum ius nouum statuisse, sed id declarasse, quod secluso omni iure positiuo erat, semperque idem erit seruandum. Idem sentit Basilius Ponce *lib.3. cap.4. num.10.* dicens eam constitutionem Pontificis in dicto capite non esse nouam constitutionem. Probant

Primò, quia non dicit, statuimus, aut decernimus, vt conditiones impossibiles in posterum pro non adiectis habeantur; sed tantùm dicit, debeant pro non adiectis haberi; ipsa videlicet natura contractus spectata.

Secundò, si denuò statueret Pontifex, vt quando adhiberentur conditiones impossibiles, matrimonia haberentur valida, quæ alioquin spectata rei natura, & conditionato consensu, quem Papa supplere non potest, haberentur inualida, iniquum conderet statum, præberetque occasionem sic contrahentibus accedendi ad non suas vxores, cùm reuera tales non sint, si consensus non sit purus, sed conditionatus, vt regulariter contingere potest propter ignorantiam præfati iuris. Simulque præberet occasionē iudicibus iudicandi contra iustitiam, si semper deberent ferre sententiam, iuxta præfatam decisionem Gregorij.

9 Censeo oppositum, nempe Gregorium IX. in dicto cap finali nouum ius statuisse in fauorem matrimonij, quod minimè statuit in fauorem aliorum contractuum, vt eruditè defendit noster Sanchez *lib.5. disp.3. à num.8. vsque ad finem.* Idem sentiunt Lessius *lib.2. de iustitia cap.18. dubit.15. num.122.* Coninch *disput.29. dub.3. num.42.* & alij. Iuxta quam sententiam,

10 Dico *primò*, in dicto cap. finali statui de nouo in fauorem matrimonij, conditionem impossibilem adiectam matrimonij contractui esse habendam por non adiecta, ita vt nihil penitus operetur, & consequenter ea non obstante censeri consensum matrimonij absolutum, & purum. Patet, quia conditio impossibilis, ex natura sua, & attento frequenti vsu & modo loquendi, importat dissensum potius quàm consensum; dum enim petita negare volumus, dicere solemus: Dabo tibi, si cœlum digito tetigeris. Vnde cæteri contractus initi sub conditione impossibili inualidi sunt etiam in foro externo, quia talis conditio index est, & præsumptio sufficiens dissensus, vt habetur *l. non solùm 30. ff. de action. & oblig.* Vbi ratio quæ redditur, cur omnes contractus sub conditione impossibili gesti minimè valeant, hæc est, quia in ea re quæ ex duorum, pluriumve consensu agitur, omnium voluntas spectatur, quorum proculdubio in huiusmodi actu, talis cogitatio est, vt nihil agi existiment, apposita ea conditione, qua sciant esse impossibilem. Vbi manifestum est adiectionem conditionis impossibilis in aliis contractibus esse indubitatum dissensus signum. At pro matrimonij contractu in dicto cap. finali statutum est ab Ecclesia, vel Papa in fauorem matrimonij, vt conditio impossibilis, quæ aliàs relicta suæ naturæ & communi vsui, viciaret, ac irritaret talem contractum, illum non irritet, debeatque haberi pro non adiecta, ita vt nihil penitus operetur. Igitur euidens est aliquid noui fauoris statui in eo capite respectu contractus matrimonij, nempe esse habendam conditionem impossibilem pro non adiecta. Firmatur; nam potuit ius in cæteris contractibus disponere, vt conditio impossibilis haberetur pro non adiecta, & si id disponeret, valeret contractus initus sub tali conditione, saltem à scientibus talem conditionem esse impossibilem, & reiici à iure. Cumque id non statuerit, cæteri contractus corruunt, si sub conditione impossibili celebrentur. At de contractu matrimonij hoc speciale statutum est ab Ecclesia, vt ab eo impossibilis conditio reiiciatur, & tanquam non adiecta habeatur; ergo matrimonij contractus ex statuto Ecclesiæ, hunc habet specialem & proprium fauorem.

Dico *secundò*, in prædicto contractus matrimonij 11
fauore, Ecclesiam non supplere defectum consensus, sed præsumere, ac declarare fuisse obsolutum, & purum consensum independenter ab ea impossibili conditione apposita *Prima pars* est certa, quia matrimonij contractus solo contrahentium consensu perficitur; hunc verò consensum nequit supplere Ecclesia, nec vllum ius, vt constat ex *disp.14. sect.6. num.3* Vnde licèt in cæteris contractibus possit ius supplere consensum, sed non in matrimonio, vt ibi explicui. *Secunda pars* liquet; nam cùm iam Ecclesia statuerit in prædicto cap. finali, vt conditio impossibilis habeatur pro non adiecta, & nihil penitus operante, & ideò declaret consensum contrahentium esse absolutum & purum, & non conditionalem; consequenter valde prudenter præsumit, ea cognitione stante in contrahentibus, si volunt inire matrimonium, tametsi apponant eam conditionem impossibilem, illam non seriò, sed iocosè addere, & velle vt ex parte rei habeatur pro non adiecta, sicut sciunt illam à iure haberi, & consequenter præsciuit Ecclesia contrahentes contrahere iuxta mentem Ecclesiæ. Huius autem prudentis præsumptionis magna, & grauis coniectura hæc est, quia quando contrarium ex aliqua ratione prudenti non constat, præsumit Ecclesia contrahentes in re adeò graui & sancta nolle nugari, & suum actum irritum reddere, aut velle peccatum committere; & consequenter præsumit habuisse contrahentes verum consensum absolutum independenter à conditione impossibili. Vnde quando aliunde non constat, contrahentes seriò apposuisse conditionem impossibilem, reiicietur ab Ecclesia, & cogentur ab ipsa procedere vt coniuges, si alteruter ad ipsam recurrat, & tunc ipsi, vt in hoc licitè procedant, tenebuntur verè contrahere, quod non impediet Ecclesia. Quòd si ex aliqua prudenti coniectura constet conditionem impossibilem fuisse seriò appositam, non reiicietur ab Ecclesia. Id autem poterit prudenter coniici, si contrahentes, quando contrahunt, clarè exprimant seriò, & non iocosè apposuisse eam conditionem impossibilem, ex eo maximè quòd sit inter ipsos magna disparitas. Tunc ergo ea conditio habenda est pro adiecta, & consequenter nullum erit matrimonium, quia conditio, vtpote impossibilis, adimpleri non potest.

Dico *tertiò*, in dubio, an conditio impossibilis fuerit seriò apposita, an verò iocosè, tunc præsumitur 12
in foro exteriori fuisse iocosè appositam, & præsumit Ecclesia verba contrahentium accipi debere in sensu absoluto, perinde ac si conditio apposita non esset, ita vt conditio nihil penitus operetur. Ità notauit Sanchez *disput.3. num.15.* Coninch *disp.29. dub.3. num.42.*

n. 41. Gaspar Hurtado *disp.* 7. *difficult.* 10. *n.* 43. Lessius *de iust. lib.* 2. *cap.* 18. *dub.* 15. *n.* 122. & alij. Probant Sanchez, & Lessius id Ecclesiam præsumere ad euitandum animæ periculum, ne videlicet contrahentes separati, & aliis iuncti, in adulterio viuant, si à parte rei prior contractus validus fuit. Non placet ratio, nam etiam è contrario, si prior contractus à parte rei non fuit validus, exponunt se periculo cohabitandi, & accedendi ad non coniugem. Quare sicut in hoc euẽtu excusaret à peccato bona fides, ita & in priori. Ratio ergo à priori nostri dicti est dispositio iuris *in cap. fin. de sent. & re iudicata*, vbi in fauorem matrimonij, in dubio semper pro eius valore iudicandum esse decernitur. Et suadet ratio, quia nemo præsumitur, nisi de contrario constet, cùm contrahit matrimonium, aut velle peccare, aut in re adeò graui, ac sancta velle nugari, ac suum actum reddere irritum. Vnde cùm id Ecclesia non præsumat, rectè arbitratur in dubio eam conditionem impossibilem haberi pro non adiecta, & censeri purum matrimonium.

13 Dico *quartò*, etiam in foro interiori conscientiæ, dum contrahentes incerti sunt ac dubij, an conditio impossibilis fuerit seriò, vel iocosè apposita, standum pro matrimonio, & iudicandum de illa ac si non fuisset apposita. Ita Sanchez *citatus*, cum aliis *n.* 2. Contrarium tenet Gaspar Hurtado *difficult.* 10. relatâ *n* 43. dicens in eo foro conscientiæ procedendum esse ac si fuerit conditio impossibilis seriò apposita, & ac si matrimonium fuerit nullum: & consequenter non possunt coniuges procedere, ne se exponant periculo accedendi ad non coniugem, nisi priùs contrahant sub conditione, nempe si matrimonium sub conditione impossibili antea celebratum, non fuit validum. Cæterùm nostrum dictum probatur, quia in prædicto dubio iudicat Ecclesia in foro externo esse matrimonium, vt vidimus: ergo idem iudicandum est in foro interno. Patet consequentia, quia idem in vtroque foro seruandum est, vbi forum externum non innititur falsæ præsumptioni, nec proceditur ex falsa præsumptione, sed veritas cognita est, vt contingit in præsenti. Quare sicut de Baptismo, & cæteris Sacramentis, dum ea recipiens non est certus de contraria intentione, iudicandum est in vtroque foro, iuxta intentionem Ecclesiæ recepisse, ac proinde valida esse, sic de matrimonio idem iudicium ferendum est in vtroquo foro.

Ad argumenta opposita.

14 Ad primum dico illis verbis sufficienter declarari esse nouam constitutionem, cùm decernat ius conditiones impossibiles in matrimonio debere propter eius fauorem pro non adiectis haberi. Vbi notanda est particula illa, *propter eius fauorem*; non enim dixit debere haberi pro non adiectis, spectatâ ipsâ naturâ cõtractus, sed propter eius fauorem. Quibus verbis manifestè ostendit Pontifex fuisse peculiarem fauorem matrimonij nõ communem aliis contractibus prædictam constitutionem, atque adeò non ex natura contractus, sed ex noua dispositione Ecclesiæ statutam.

Ad secundum negatur antecedens; nullum enim 15 sequitur inconueniens; nam si constet contrahentes seriò apposuisse conditionem impossibilem, ita vt noluerint cõtrahere nisi dependenter ab existentia illius, tunc ipsa Ecclesia non reiicit conditiones, & decernit nullum esse matrimonium ex defectu consensus, quia conditio adimpleri non potest. Si verò constat contrahentes non habuisse contrarium dissensum ob eam conditionem, declarat fuisse consensum absolutum & purum; & in dubio de intentione talis conditionis præsumit in fauorem matrimonij, & decernit fuisse puram & absolutam. Quod ergo damnum, vel periculum animæ, vel quæ iniustitia inde oriri, vel timeri potest, satis est explicatum.

Circa tertium, sentit Sanchez cum aliis, quos ipse 16 refert *lib.* 5. *disp.* 3. *n.* 11. 12. 13. & 14. vt conditio impossibilis habeatur pro non adiecta, exigi vt contrahentes conscij sint constitutionis nouæ dicti capitis finalis, statuentis eam conditionem habendam pro non adiecta. Probat, quia conditio impossibilis, ex natura sua, importat dissensum, & etiam attento frequenti loquendi modo; solùm ergo nouâ Ecclesiæ conditione ac peculiari statuto in dicto *cap. finali*, in fauorem contractus matrimonij decretum est vt habeatur in illo pro non adiecta, & censeatur purus contractus: ergo vt contrahentes matrimonium sub ea conditione impossibili habeant eam in vtroque foro pro non adiecta, & censeantur purè contraxisse, necessarium est vt huius constitutionis conscij sint. Nam constitutio non obligat ignorantes, *cap.* 2. *de constitutionibus*. Ex alio capite cùm conditio impossibilis ex se dissensum explicet; si contrahentes ignorant ius statuens haberi pro non adiecta, ex parte illorum non erit consensus, sed dissensus. Idem sentit Lessius *lib.* 2. *cap.* 18. *dubit.* 15 *n.* 122. sic dicens, quando vterque contrahentium scit conditionem esse impossibilem, & iure statutum esse, vt habeantur pro non adiecta, contractum matrimonij non reddere irritum. Quia eâ cognitione stante, si volunt contrahere, additâ tali conditione, præsumuntur illam ioco addere, & velle, vt ex parte rei habeatur pro non adiecta, sicut sciunt illam à iure haberi. addit Sanchez *n.* 12. & quidem consequenter, non sufficere si alter ex contrahentibus nouerit ius statuens haberi pro non adiecta conditionem impossibilem, sed oportere vt id notum sit ambobus contrahentibus. Quia cùm matrimonium constet ex vtriusque consensu, & conditio impossibilis ex se dissensum explicet, si alter contrahens ignoret ius statuens haberi pro non adiecta, ex parte illius non erit consensus, sed dissensus. Ex quo infert, moraliter loquendo, nunquam euenturum casum, in quo iudicandum sit etiam in foro externo matrimonium, contractum sub conditione impossibili: quia cùm requiratur vt sit hoc ius vtrique cognitum, nunquam illud notum erit saltem fœminæ contrahenti.

Dico *primò*, tunc maximè conditionem impossibilem additam matrimonij contractui habendam pro 17 non adiecta, quando contrahentes norunt dictam iuris dispositionem dicti cap. finalis. Patet, quia tunc secundùm eam dispositionem censentur velle contrahere; nisi de contrario expressè constet. Nam, vt iam dictum est, si contrahentes verè intendant nullo modo contrahere nisi eâ positâ conditione, manifestum est, nunquam contrahere matrimonium. Quia matrimonij contractus nullo modo potest subsistere sine consensu contrahentium, qui conditione non positâ omnino deficit, & cùm sit impossibilis, nunquam ipsa ponitur. Veruntamen, quando id non constat, & sciũt dispositionem iuris in fauorem matrimonij, præsumendum est prudenti iudicio eam conditionem solùm ioco adiecisse, & secundùm eam dispositionem contrahere voluisse.

Dico *secundò*, conditionem impossibilem etiam habendam esse pro non adiecta, in contractu matri- 18 monij, quando oppositum non constat, tametsi contrahentes ignorent dictam iuris dispositionem. Ita tenent multi graues Doctores, inter quos Rebellus *dictâ q.* 10. *sect.* 4. *n.* 26. Basilius *lib.* 3. *cap.* 4. *n.* 8. Gaspar Hurtado *disp.* 7. *difficult.* 10. *n.* 42. & alij. Probatur *primò*, quia in hoc euentu eadem est etiam cõuenientia, & ratio id præsumendi, quia nisi de contrario

trario expresse constet, præsumit Ecclesia contrahentes in re adeò graui & sancta nolle nugari, & suum actum irritum reddere. *Secundò*, quia omnes fideles contrahere debent iuxta intentionem Ecclesiæ: ergo id credendum est facere contrahentes ignorãtes illud ius, & consequenter eam conditionem habendam esse tanquam non adiectam, cùm ipsa Ecclesia id decreuerit. Nec valet obiectio adhibita à Rebello non omnes de facto contrahere iuxta intentionem Ecclesiæ, cùm eas quas volunt conditiones apponant interdum contra intentionem Ecclesiæ, imò etiam contra legem diuinam, vt patet, cùm apponunt conditiones turpes, vel contra substantiam matrimonij. Non, inquam, valet, quia iam dictum est, si constet expresse non contrahere iuxta intentionem Ecclesiæ, & apponere seriò illam conditionem impossibilem, ita vt noluerint contrahere nisi dependenter ab existentia illius, tunc certum esse nullum esse mamonium ex defectu consensus. Cæterùm quando id non constat, credendum est contrahere iuxta intentionem Ecclesiæ, & saltem implicitè intendere facere quod Ecclesia vera facit, siue quod Christus instituit. Cùm enim contrahant matrimonium quod est Sacramentum, vt ministri Christi; necesse est vt eam habeant intentionem. Nemo enim agit vt minister alterius, nisi intendat agere quod alter instituit, & quidem eà ratione, qua fieri instituit. Hinc patet solutio ad argumentum Sanchez: nam licèt ignoretur ea Ecclesiæ constitutio in fauorem matrimonij, vt nimirum habeatur conditio impossibilis pro non adiecta; cæterùm cùm verè fiat matrimonij contractus iuxta intentionem Ecclesiæ, sequitur eam conditionem habendam esse à contrahentibus tanquam non adiectam, nisi de contrario expresse constet. Vnde ea constitutio obligat quoque ignorantes, quatenus hi etiam tenentur contrahere iuxta mentem & intentionem Ecclesiæ. Addo etiam aliam rationem, nam si intelligeretur contrahentes apponere cõditionem impossibilem, non iocosè, sed seriò, verè non contraherent matrimonium, vt est manifestum: ergo si ex sufficientibus aliis indiciis conuincatur illos per iocum apposuisse conditionem illam, parum refert, an scientiam, vel ignorantiam habuerint eius constitutionis.

19 Circa quartum, Basilius de Leon secutus Petrum de Ledesma *de matr. q. 47. art. 5. dub. 1. §. hoc posito fundamento*, nomine impossibilis conditionis in illo iure non intelligit conditionem impossibilem de præsenti, aut præterito, vt cùm dicitur, Contraho tecum, si cœlum digito tangis, aut tetigisti, sed tantùm impossibilem de futuro, vt, Contraho tecum si cœlum digito tetigeris. Probari potest

Primò, quia sola conditio impossibilis de futuro potest apponi in matrimonio vt modus & pactum, non verò ea quæ est impossibilis de præsenti, aut præterito.

Secundò, in dicto cap. finali, loquitur ius de conditionibus impossibilibus: ergo intelligi debet de propriè conditionibus; nam verba iuris sunt propriè intelligenda: sed conditiones de præterito, aut de præsenti non sunt propriè conditiones, quia non suspendunt quod est proprium conditionis: ergo solum intelligendum de propriè conditionibus, quando videlicet sunt per verba de futuro.

Tertiò, eodem tenore decernit ibi Gregorius IX. reiiciendas esse à matrimonio conditiones impossibiles, & turpes; sed hæ non reiiciuntur, quando sunt de præterito, aut de præsenti, vt dicemus infrà: ergo.

Vltimò, eodem capite asserit Pontifex conditionem contrariam substantiæ matrimonij annullare illud; sed non annullat, quando est de præterito, aut de præsenti, sed tantùm quando est de futuro: ergo similiter cùm decernit esse reiiciendas conditiones impossibiles, intelligit de conditionibus de futuro.

Verius iudico cum Sanchez & aliis quos ipse refert *lib. 5. disp. 4. n. 13.* prædictas conditiones, quamuis sint de præterito, aut præsenti esse, quoque reiiciendas. Moueor, quia intentum Pontificis in dicto cap. finali, dum decernit conditiones impossibiles esse reiiciendas, non est id decernere, quia obligant ad aliquid impossibile, sed quia omnino impossibiles sunt. At tam impossibiles sunt siue apponantur de præterito, præsenti, aut de futuro. Quare sicut in conditionibus necessariis non est differentia, an apponantur de præsenti, præterito, aut futuro, quia semper sunt necessariæ ac præsentes in suis causis; ita idem dicendum de conditionibus impossibilibus. 20

Hinc patet solutio ad argumenta opposita.

Ad primum, negatur antecedens, nam impossibilitas non minus extenditur ad conditiones de præsenti, aut de præterito, quàm ad conditiones de futuro. Pontifex autem vult in cap. illo finali, vt omnes illæ habeantur pro non adiectis, quia omnes illæ omnino impossibiles sunt.

Ad secundum, dico, tametsi verum sit conditiones de præsenti, aut præterito non esse propriè, & strictè conditiones, cùm nequeant suspendere contractum; at ius ipsum dum reiicit conditiones impossibiles, non attendit ad proprietatem conditionis quæ est suspendere, sed ad ipsam impossibilitatem, quæ æquè propriè reperitur in conditione impossibili de præterito, & præsenti.

Ad tertium, diuersa est ratio de conditionibus turpibus, ac de impossibilibus: nam illæ reiiciuntur, quia incitant ad peccandum, & ad aliquid turpe faciendum inducunt; cumque hoc solum inueniatur in turpibus de futuro, ideò solùm turpes de futuro reiiciuntur. At impossibiles reiiciuntur præcisè, quia impossibiles sunt, quæ impossibilitas æquè reperitur in conditione de præsenti, & de præterito.

Ad vltimum similiter respondeo, assignando eandem disparitatem; nam conditio contra substantiam matrimonij ideò annullat, quia est obligatoria ad implendum aliquid contra substantiam, vel contra matrimonij bona; quæ ratio solùm habet locum in conditione de futuro. At impossibilitas in vtraque conditione præterita, vel præsenti & futura, æquè reperitur.

Circa quintum & vltimum, discurramus oportet per varias, & multiplices conditiones attenta dispositione iuris in dicto cap. finali. In quo pono solum esse sermonem de conditionibus impossibilibus reputatis vt talibus. Nam conditio impossibilis reputata possibilis, non reiicitur à contractu matrimonij, vel sponsalium, sed suum sortitur effectum vt supponunt communiter Doctores. Et ratio est, tum quia licèt conditio sit impossibilis in se, si tamen à contrahentibus reputetur possibilis, & contingens, eandem vim habet in eorum animis, & apprehensione, ac si verè esset possibilis & contingens; at si possibilis esset, non reiiceretur: ergo nec reiiceretur dum possibilis existimatur. Tum etiam, quia in dicto cap. finali eodem modo loquitur ius de conditione turpi & de impossibili; at turpis reputata honesta non reiicitur, sed sortitur naturam aliarum conditionum honestarum, vt impletâ conditione, & non aliter obligatio matrimonij consurgat. Igitur idem dicendum est de conditione impossibili, reputatâ possibili. Tum denique, quia in eo euentu vitiatur contractus matrimonij ex defectu consensus. Cùm enim contrahentes crederent posse euenire conditionem, quam iudicant possibilem esse, 21

esse, non videntur consentire nisi in illius euentum, vt contingit in aliis conditionibus verè, & re ipsa possibilibus. Quo præmisso,

22 Dico *primò*, in dicto cap finali conditiones impossibiles per naturam reiici à matrimonio, & haberi tanquam non adiectas. Ita communiter Doctores. Et ratio est, quia dum in cap. finali deciditur conditiones impossibiles reiiciendas esse, vt suprà docuimus, intelligi debet præcipuè de conditionibus verè impossibilibus, quales sunt naturâ impossibiles, vt est illa, Contraho tecum si cœlum digito tetigeris.

23 Dico *secundò*, de conditionibus iure impossibilibus, v.g. de hac conditione, Contraho tecum si inter consanguineos intra quartum gradum potest, ac licet matrimonium contrahi, idem esse sentiendum, ac de cōditionibus impossibilibus per naturā, nimirum esse reiiciendas, & tanquam non adiectas esse habendas. Ita Sanchez *dicto lib. 5. disp. 4. n. 7.* Et ratio est, quia id dicitur impossibile quod de iure fieri non potest, cùm id possimus quod iure possumus, vt habetur *l. nepos Proculo. ff. de verb. significatione.* Et patet à simili, nam testamentum à quo similiter reiicitur conditio impossibilis, valet reiecta conditione, non tantùm per naturam, sed iure impossibili, vt habetur *l. 1. ff. de conditio. instit.* & optimè ostendit noster Molina *tom. 1. de iustitia tract. 2. disp. 106. concl. 2.* Et quamuis ius variari possit, vt consanguinitatis gradus variati sunt, *cap. non debet, de consanguin.* satis est conditio dicatur de iure impossibilis, vt secundùm præsentem iuris dispositionem sit prohibita; sicut conditio hæc, si sol quiescet, dicitur impossibilis naturâ, quia talis est attento præsenti naturæ cursu, quamuis illum Deus immutare possit. Conclusio prædicta intelligenda est quoque quando est certum, conditionē esse contra ius, vt in exemplo ibi allato. Nam si fuerit dubium, non debet tunc haberi conditio pro non adiecta, quia non est cur præsumatur tunc consensus absolutus.

24 Dico *tertiò*, conditiones impossibiles de facto, similiter reiici à matrimonio in dicto cap. finali. Eiusmodi est illa conditio, si quis pauperi dicat, Contraho tecum si centum mille aureos in dotem dederis. Moueor, quia plusquam moraliter tam impossibile est pauperi dare centum mille aureos, ac cœlum digito tangere, vnde tam irrisorium videtur illud, ac hoc petere: ergo eadem habenda est ratio vtriusque. Vnde prædicta conditio de facto non tantùm difficilis, sed plusquam moraliter impossibilis censenda est, & ideo reiicitur tanquam impossibilis fauore matrimonij. Similiter ob eandem rationem reiicitur conditio illa, si dederis mihi regnum, vel imperium, tanquam impossibilis de facto: quia est plusquam moraliter impossibile. Vnde ob prædictam rationem reiiciuntur quoque prædictæ conditiones ab vltimis voluntatibus, vt probat noster Molina *disp. 206. citata.*

25 Dico *quartò*, iuxta decisionem dicti capitis finalis, non esse reiiciendam à matrimonio conditionem, quæ ex natura sua possibilis est; at ex accidenti, vel ex lapsu temporis est impossibilis. Vnde si vera est, valebit matrimonium; si verò falsa, vitiabitur. Id docet citatis multis noster Sanchez *disp. 4. n. 16.* Ratio est, quia talis conditio ex se possibilis & honesta, quamuis per accidens impossibilis sit. Vnde ob hanc causam hæc conditio, Contraho tecum si virgo es, non reiicitur, sed si talis est, valebit statim matrimonium, secus si talis non sit. Nam prædicta conditio est honesta & possibilis, tametsi per accidens suppositâ defloratione, impossibilis sit.

26 Dico *vltimò*, conditionem impossibilem contrariam substantiæ matrimonij, vt, Contraho tecum si veneris ad exequias meas, id est, post obitum meum; vel si Angelus fueris, non esse adiiciendam vt non oppositam, sed potiùs annullare matrimonium. Ita communiter Doctores. Et ratio est, quia talis conditio tollit substantiam matrimonij, cùm sit eius substantiæ contraria: ergo excludit consensum necessarium sine quo matrimonium consistere nequit. Atque hoc etiam meo iudicio decernitur prædicto cap. finali *de conditionibus appositis*, cùm sic dicatur. Si conditiones contra substantiam coniugij inserantur, matrimonialis contractus, quantumcumque sit fauorabilis, caret effectu. Quod est dicere, si contrahatur matrimonium sub conditione incompossibili cum eo quod contractu ipso matrimonij effici intenditur, ac proinde appositione dictæ conditionis destruitur, aut impeditur id quod contractu ipso construi, & effici intenditur, necesse est vt sub ea conditione contractum careat effectu, seu nullum sit; quia ea conditio sub qua contrahitur, directè, & adæquatè, & contradictoriè opponitur materiæ proximæ, circa quam matrimonium substantialiter versatur, atque adeò est incompossibilis, & repugnans esse cum ea materia proxima: & ideò eo ipso talis conditio est contra essentiam, & substantiam contractus matrimonij, qui essentialiter & substantialiter circa illam materiā versatur. Certum igitur debet esse matrimonium contractum sub conditione impossibili contra substantiam matrimonij esse nullum & irritum, cùm fiat dependenter ab existentia conditionis impossibilis cum ipso contractu, & cum eius materia proxima.

Sectio IV.

An hæc conditio: Contraho tecum, si Papa dispensauerit, sit impossibilis, an potius sit inter possibiles reputanda.

Controuersia hæc appendix est præcedentis, & necessaria; nam tam matrimonium, quàm sponsalia, & alij contractus fieri possunt sub ea conditione, Contraho tecum si Papa dispensauerit in impedimento consanguinitatis; vel instituo te filium spurium, si Princeps legitimauerit; videndum ergo an prædicta conditio censeri debeat impossibilis, an verò possibilis & licita, vt inde colligamus quæ sit vis & valor prædictorum contractuum. 1

Ratio autem dubitandi est, quia hæc conditio, si Papa dispenset, pendet à voluntate Principis mutantis ius, & ideo in iure censetur impossibilis, vt habetur *l. idem Iulianus. D. de leg. 1.* vbi dicitur, id quod non potest fieri sine dispensatione Principis, censetur iure impossibile: sed conditio impossibilis de iure habetur pro non apposita, atque ita contractus fit absolutus: ergo.

Dico *primo*, si matrimonium celebretur de præsenti sub conditione, si Papa dispensauerit inter eos, in quorum impedimento Papa nunquam dispensat, vt inter patrem & filiam, inter duos fratres, eam conditionem reputandam impossibilem; & matrimonium nullum esse omnino, neque vim habere sponsalium. Hoc vt certum supponunt Doctores. *Prima pars* constat, quia pendens à voluntate Principis reputatur impossibile, quando Princeps id concedere nunquam solet, vt constat ex lege *apud Iulianus 4. §. finali ff. de legat. 1.* & notant communiter Iurisperiti: ergo talis conditio dicitur impossibilis, & vt talis reiicienda, iuxta *cap. finale, de conditionibus appositis*, vbi sumitur 2

tur impossibile pro eo quod natura, vel iure impossibile est, vt dixi *sect. praecedenti*. *Secunda pars* liquet ex praecedenti; quia cùm conditio praedicta censeatur impossibilis, & huiusmodi dispensatio sit turpis, & contra leges, manet contractus purus inter inhabiles, & ideo nullus. Idem est etiamsi Papa dispensare soleat ex causa; attamen ea causa, ex qua solet dispensare, non est inter huiusmodi contrahentes. Ratio est, quia ea dispensatio non potest esse licita, & ex consequenti conditio eius dispensationis turpis est. Vnde nec possunt contrahentes absque graui culpa dispensationem petere, nec ea vti, etiamsi tali contractui, vel promissioni iuramentum accedat; quia tale iuramentum est contra bonos mores, nec iuramentum est vinculum iniquitatis, *cap. quanto, de iureiurando*; manet igitur contractus ille purus inter inhabiles, & ideò omnino nullus.

3 Dico *secundò* matrimonium contractum inter duos impeditos eo impedimento consanguinitatis, v. g. in quo solet ex causa Papa dispensare, & habentes iustã dispensationis causam, validum esse in ratione contractus conditionalis. Ita communiter Doctores, quos refert & sequitur Sanchez *lib. 5. disp. 5. n. 12.* Ratio videtur manifesta, quia conditio est possibilis & honesta, & nihil ibi contra legem fit: lege enim non est prohibitum contrahere sub illa conditione, sed contrahere tempore quo non sunt capaces purè, & absolutè, quod tamen isti contrahentes non faciunt. In contractu enim conditionali, duae insunt obligationes, *prima* est pura expectandi dispensationem; *altera* conditionalis, cuius effectus suspenditur vsque ad euentum conditionis; cumque prius sit conditionem impleri, quàm contractum perfici, cùm perficitur obligatio matrimonij, iam est tempus habile. Firmo idem variis exemplis: nam institutio spurij facta sub conditione, si Princeps eum legitimauerit, est valida iuxta communissimam sententiam; quia ea conditio honesta est, ac pendens à voluntate Principis, in quo solet dispensare. Ob eandem rationem venditio rei feudalis, seu maioratus, simpliciter facta inualida est, valet tamen si fiat sub conditione, si dominus feudi, aut Princeps voluerit. Similiter votum Episcopi transeundi ad religionem, si Papa dispensauerit, validum est, secundùm omnes. Quia nimirum hae conditiones pendent à Principis voluntate, facilè & honestè id concedentis. Denique quando est controuersia de aliquo beneficio, licitum est contendentibus, pacisci de pensione concedenda sub conditione, si Papa dispensauerit, & verè obligat; cùm tamen eâ seclusa pactum esset illicitum, & simoniacum. Igitur idem dicendum in nostro casu. Vtrùm verò perficiatur contractus praedictus matrimonij in plena conditione, seu facta dispensatione absque nouo consensu, infrà *sect. 13.* examinabitur. Ex his

4 Colligo *primò* praedictum contractum conditionatum optimè firmari iuramento. Patet, quia, vt dictũ est, in petenda ea dispensatione nullum est peccatum, neque in concedenda: ergo nihil obest quominus iuramento corrobrari queat.

5 Colligo *secundò*, consanguineos eo modo contrahentes matrimonium non incurrere excommunicationem latam *Clementinâ vnicâ, de consanguineis*, contra consanguineos contrahentes. Patet, quia ea excommunicatio lata est contra eos, qui de facto & absolutè contrahunt; isti autem non contrahunt de facto absolutè & purè, nam ea conditio non reputatur impossibilis, sed est possibilis & honesta, & ideò non reiicitur, & consequenter contractus non remanet purus & absolutus.

6 Colligo *tertiò*, valere conditionem legato, vel maioratui adiectam, vt legatarius, vel succedens maioratui ducat consanguineam, praemissa Papae dispensatione. Quia ea conditio non reputatur impossibilis, & exprimitur dispensatio, quam solitus est Papa concedere; etiam si consanguinitas sit in secundo gradu, quia licet in hoc gradu difficile dispenset Papa, saepè tamen solet dispensare. Sic noster Sanchez cum aliis *disp. 5. n. 19. & 20.* Pertinebit autem ad legatarium, vel successorem maioratus onus petendi dispensationem: cùm ipse teneatur niti implere conditionem, si vult legatum, vel maioratum, sicut ipsi incumberet quoque subire quodcumque aliud onus legato adiectum, vel maioratui. Vnde in genere loquendo, illius erit procurare dispensationem, qui cupit contractum perfici, quia eius res propriè agitur.

Ad rationem dubitandi respondeo maiorem illam tantùm esse veram in casu quo Princeps nunquam solet consentire, vt *ibidem* additur; secus vbi solet consentire, seu dispensare, vt in nostro casu.

SECTIO V.

An conditio turpis contraria substantiae, & naturae matrimonij, ipsum annullet, vel potiùs tanquam turpis reiiciatur.

Impossibilibus cõditionibus sunt valde affines conditiones turpes, quae etiam impossibiles iudicantur, non natura, sed iure. Nam id possumus quod iure possumus, *l. nepos Proculo, 125. de verb. significatione.* Huiusmodi autem conditiones turpes, quaedam sunt contrariae substantiae matrimonij, aut bonis eius; quaedam verò non sunt contrariae, sed sunt contra bonos mores. De illis ergo in hac sectione agendum, & non de omnibus, sed de illis solis quae sunt contra substantiam & naturam matrimonij praecisè. Dicuntur autem conditiones quae sunt contra substantiam matrimonij praecisè, quae sunt contra materiam proximam & substantialem, circa quam contractus essentialiter, seu substantialiter proximè ac immediatè versatur; seu quae sunt impossibiles & repugnantes esse cum materia proxima: nam eo ipso tales conditiones sunt contra essentiam & substantiam contractus matrimonij, qui essentialiter, & substantialiter circa illam versatur. Quo praemisso, 1

Dico *primò*, certum esse apud omnes contractum matrimonij sub conditione non transferendi dominium corporum ad vsum coniugalem, neque se obligandi ad illum obligatione radicali, esse nullum & irritum. Ratio est, quia praedicta conditio directè & adaequatè & contradictoriè opponitur materiae proximae circa quam matrimonium substantialiter versatur, nempe dictae translationi dominij, quae est de essentia & substantia matrimonij, & dictae radicali obligationi, quae ab illa essentia re ipsa inseparabilis est: ergo matrimonium sub ea conditione contractum contrahitur sub conditione incompossibili cum eo quod contractu ipso matrimonij necessariò ac essentialiter intenditur effici: ergo appositione dictae conditionis necessariò, ac essentialiter destruitur. Firmatur, quia sine substantia nihil potest subsistere, *cap. tua nos, de sponsal. & cap. detrahe 1. q. 1.* multò minus poterit subsistere sine essentia: sed substantia & essentia contractus matrimonij consistit in consensu translationis mutui dominij corporum: ergo conditio huic cõtraria destruit substantiam matrimonij, 2

nij, & illum annullat. Quare sicut contractus venditionis destruitur, si eâ conditione fiat, vt empta rei venditæ dominium non comparet, quia repugnat substantiæ talis contractus; ita similiter conditio non transferendi mutuò corporum dominium repugnans substantiæ matrimonij, illius contractum vitabit, & annullabit. Atque hoc expressè decernitur *cap finali, de conditionibus appositis*, ibi: si conditiones contra substantiam coniugij inserantur, matrimonialis contractus quantumcumque sit fauorabilis, caret effectu. Addo in confirmationem dicti, etiam conditionem impossibilem, quæ est contra substantiam matrimonij, non esse vt impossibilem reiiciendam, sed vitiare & annullare matrimonium, vt probaui sectione præcedenti, dicto vltimo, quia tollit substantiam matrimonij.

3 Dico *secundò*, prædictam conditionem matrimonij contractum irritare, & annullare, tametsi ab vno tantùm contrahentium apponatur. Hoc videtur manifestum, vt notauit Sanchez *disp.* 13.*n.*3. Quia ad matrimonium requiritur mutua corporum traditio. At in eo euentu non inuenitur, cùm alter non absolutè tradat corpus, imò dissentiat in tali traditione, & consequenter excludit verum ac necessarium consensum: ergo nullo modo est verum matrimonium. Firmo, quia valor matrimonij essentialiter pendet à consensu vtriusque in materiam substantialem illius: ergo si consensus vnius elicitur dependenter à conditione contra substantiam, seu materiam substantialem matrimonij, qualis est prædicta conditio, nihil fiet.

4 Dico *tertiò*, prædictam conditionem contrariam substantiæ matrimonij, illud irritare ex natura rei, seu iure naturali. Ita rectè notarunt Sanchez *disp.* 9. *n* 4. & Gaspar Hurtado *disp.* 7. *diffi ultate* 8.*n.* 30. Et ratio est, quia prædicta conditio ex natura rei opponitur substantiæ & naturæ matrimonij.

Vnde colligo, Pontificem, dum dicto cap. finali definiuit conditionem prædictam vitiare matrimonium, nihil noui statuere circa hoc, sed ius ipsum naturale illud dictans accuratè explicare. Ex quo etiã fit matrimonium non baptizatorum sub prædicta conditione contractum, etiam esse nullum; quia isti etiam comprehenduntur ipso iure naturali.

Obiicies *primò*, conditio retinendi proprietatem est contra substantiam professionis *cap. cum ad monasterium, in fine, de statu monachorum*; & tamen non vitiat professionem, vt constat ex *cap. finali, qui clerici, vel vouentes*. vbi approbatur professio cum conditione manendi in domo cum omni substãtia propria. Igitur conditio contraria substantiæ matrimonij non annullabit ipsum.

Secundò, ex *cap. Diaconi* 28. *dist.* valet sacer Ordo collatus alicui, eâ lege, vt possit vxorem ducere, reiiciturque conditio. Et *cap.* 2. 10.*q.* 1. valet consecratio Ecclesiæ reiectâ conditione, vt non subsit Episcopi curæ: ergo idem dicendum in matrimonio.

Tertiò, de substantia contractus precarij est, vt solùm duret, quandiu voluntas concedentis fuerit; at conditio contra hanc substantiam est vt res precarij concessa vsque ad certum tempus teneatur, neque liceat concedenti reuocare; & ea conditio precarij contractum non vitiat, vt habetur *l. Lucius Titius* 32. ibi, *quando volueris*, *D. de donat.* ergo etiam conditiones contrariæ substantiæ matrimonij ipsum non vitiant.

Vltimò, de ratione donationis causa mortis est, vt quotiescumque donantem pœnituerit, possit reuocari. Et tamen si contra eam substantiam ponatur conditio in donatione causa mortis, vt irreuocabilis sit, tam donatio, quàm conditio sustinetur. *l. vbi ita donatur* 27. *D. eod. m.*

Ad primum, concedo quod verissimum est per votum paupertatis in solemni professione fieri personam incapacem dominij & proprietatis; nego tamen in alio textu approbari professionem cum conditione manendi in domo cum omni substantia quoad proprietatem, seu dominium: solùm enim conditio est, vt de licentia Prælati, & domi suæ remanere posset, & bona sua haberet ad vsum, dependentem tamen à voluntate Prælati; quod totum non est contra naturam status religiosi. 5

Ad secundum, verum est neutrum vitiare, quia nec conditio ducendi vxorem est contra substantiam Ordinis, sed cõtra præceptum Ecclesiæ illi annexum; nec conditio vt Ecclesia consecrata non subsit Episcopo, est contra substantiam consecrationis, vt per se liquet. 6

Ad tertium, dico verum esse precarium esse rei alicuius quoad solum vsum gratuitam concessionem reuocabilem ad nutum concedentis, vt habetur *cap. finali, de precariis*; est enim precarium quod precibus ad vtendum datur, & tamdiu durat, quamdiu patitur qui concessit; vnde illa conditio, ne possit precarium quandocumque reuocari ad nutum concedentis, repugnat substantiæ ipsius contractus. Illa verò lex non est contra hanc doctrinam: nam ibi nullum est verbum quod ostendat agi de precario; est enim sub titulo de donationibus, quare de illis intelligenda est. Vnde sensus legis illius est, vt in mera donatione, donato, gratisque concesso vsus domi, vel hospitij, ea donatio non extendatur vltra donantis vitam contra hæredis voluntatem, nisi eius etiam voluntas accederet; quamuis dictũ sit vt quãdiu vellet, hospitio vteretur. Id enim strictè accipitur; id est, quandiu vellet se viuo, vel se mortuo eius hæres. 7

Ad vltimum, dico, sæpè contingere vt vna, vel alia apposita conditione mutetur natura illius contractus, & transeat in alium. Cùm enim isti contractus sint iure humano inuenti, vnâ adiectâ, vel detractâ conditione, fit alius nouus contractus. Hinc est, cùm iura velint, disponentium, aut contrahentium voluntates non perire, sæpè fieri vt vna conditio contra substantiam huius contractus sustineatur, quia transfertur in alium. Sic ergo intelligitur textus *in dicta l.* vbi ita donatur. Nam cùm conditio, de qua in eo textu, repugnet donationibus causa mortis, fit translatio ad donationem inter viuos, quæ ei similis est. Quod rectè expendit Basilius Ponce *lib.* 3. *cap.* 10.*n.* 6. Constat igitur, tam in matrimonio, quàm in aliis contractibus certum esse, vt conditio contra substantiam actus illum vitiet; destructâ enim substantiâ, & naturâ, nihil remanere potest. 8

Sectio VI.

An conditio turpis contraria tribus matrimonij bonis ipsum vitiet, an potiùs tanquam turpis quasi non apposita reiiciatur.

TRia matrimonij bona sunt, bonum prolis, nempe non vitandi illam positiuè medio illicito; bonum fidei, seu fidelitatis, id est, non adulterandi; & bonum sacramenti, seu insolubilitas, & perpetuitas.

Dico ergo *primò*, certum esse conditiones turpes contra tria prædicta matrimonij bona esse cõtra substantiam 1

stantiam matrimonij, & ob id matrimonium sub eis contractum esse nullum. In hoc conueniunt Doctores omnes, quod totum clarè decernitur à Gregorio IX. *in cap. finali, de conditionibus appositis*, his verbis. Si conditiones contra substantiam coniugij inserantur; puta si alter dicat alteri, Contraho tecum si generationem prolis euites; vel donec inueniam aliam honore, vel facultatibus ditiorem, aut si pro quæstu adulterandam te tradas; matrimonialis contractus quantumcumque sit fauorabilis, caret effectu. Hæc Pontifex *ibi*. Et probatur manifestè prædictas conditiones turpes esse, & optimè dici contra substantiam matrimonij, sumptas pro obligationibus ad executiones, & non pro executionibus ipsis; non enim executiones, vt vitatio prolis illicita, & adulteratio, siue præteritæ, siue præsentes, siue futuræ, sunt incompossibiles cum ipsa matrimonij substantia, vt patet, sed tantùm obligationes ad eas executiones. Quod sic ostendo, quia sunt contra materiam proximam, circa quam matrimonij contractus essentialiter & proximè versatur. Patet, quia prædicta conditio, & obligatio euitandi prolem illicitè, seu medio illicito, sumendo potionem sterilitatis, & emittendo semen extra vas; sicut & illa alia obligatio non seruandi fidem, & procurandi quæstum, siue adulterandi, directè est repugnans, & incompossibilis cum obligatione radicali ad vsum coniugalem, ordinatum ad prolis generationem, & ad seruandam fidelitatem; hæc autem obligatio, sicut & dominium ei correspondens, est materia proxima, circa quam matrimonij contractus essentialiter versatur, & quæ matrimonio valido omnino necessariò inducitur. Vnde clarè infertur reddi illis obligationibus, & conditionibus matrimonij contractum omnino nullum, quia opponuntur dictæ substantiæ matrimonij contractus. Pariter quoque conditio, seu obligatio contra indissolubilitatem matrimonij, vt quando dicitur, Contraho tecum donec inueniam aliam pulchriorem te, est etiam contra substantiam matrimonij; & ob id matrimonium sub ea contractum est nullum. Patet, quia qui eo modo, & eam conditionem apponendo, contrahit, non tradit suum corpus, nec se obligat absolutè in perpetuum, sed tantùm ad tempus, quod est contra materiam proximam, circa quam matrimonij contractus essentialiter & proximè versatur, nempe contra perpetuam traditionem corporis, quæ sola, & non temporaria, effici potest contractu matrimonij. Firmatur id totum; nam tria prædicta matrimonij bona, seu obligatio seruandi tria prædicta bona, quamuis non sit formaliter de essentia matrimonij, est tamen proprietas illius inseparabilis, non secus atque ipsa obligatio radicalis reddendi debitum. Vnde consensus requiritur ad valorem matrimonij tendens explicitè in illius essentiam, virtute & implicitè saltem tendere debet in obligationem prædictorum bonorum, vt ostendi suprà *disputat. 13. sect. 9.* ergo nequit cum eo consensu consistere, & rectè componi consensus expressus directè contrarius, & repugnans, nempe vitandi prolem illicitè, non seruandi fidem, ac perpetuitatem. Igitur conditiones & pacta, per quæ contrahentes matrimonium ad hæc bonis matrimonij contraria obligantur, tollunt debitum consensum, & consequenter matrimonij substantiam & naturam. Amplius hoc idem robotatur: nam consensus in prædicto casu conditionis & obligationis contra prædicta tria bona, haberet pro obiecto id quod est initium duarum obligationum omnino inter se pugnantium. Nam eo ipso quòd vult matrimonium perfici, vult obligari saltem implicitè ad seruandam fidem, prolem, & Sacramentum. At eo ipso quòd vult sub illa conditione & pactione contrahere, vult teneri ad omnino opposita. Implicat autem has duas obligationes simul nasci; nam qui vult obligari ad vnum, eo ipso vult non obligari ad aliud quod oppositum est; cùm ad opposita simul velle obligare non possit. Cùm ergo exprimat conditionem, & pactionem, ad quam reuera vult obligationem consurgere, quæ opposita est obligationi legitimæ matrimonij, planum est eo ipso nolle obligationem quæ nascitur ex matrimonio, quæ est opposita illi obligationi, quam vult induci ex obligatione & expressa pactione. Hinc

Dico *secundò*, vitium ac nullitatem quam affert conditio apposita contra prædicta matrimonij bona, & contraria illius substantiæ, non esse ex aliqua iuris humani constitutione, sed iure naturæ, ex ipsa rei natura, ita vt aliter esse non possit. Ita omnes. Et constat ex præcedenti dicto; quia ex natura rei pugnant & opponuntur dictæ conditiones inter se, & prædictæ conditiones, seu obligationes contra prædicta tria matrimonij bona directè opponuntur substantiæ matrimonij. Vnde dispositio Pontificia suprà allata, nihil noui statuit circa hoc, sed solum ius ipsum naturale declarat. Quare Ethnici quoque hoc modo inualidè contrahunt; quia ipsi quoque ligantur iure naturæ. Est etiam similiter notandum, quamlibet conditionem ex dictis matrimonium irritare, quamuis ab vno tantùm contrahentium apponatur, propter rationes traditas præcedenti sectione, *dicto* 2. Ex his 2

3 Colligo *primò*, quoties prædictæ conditiones ita ponuntur, vt non nascatur obligatio ex ipso consensu, qui ad matrimonium adhibetur, non vitiare tanquam contrarias. Vt si dicas, Contraho tecum si feceris vt aliorum matrimonium dissoluatur. Item, Contraho tecum quia sumpsisti iam venena sterilitatis, vel tuum corpus aliis tradidisti. Nam ista non pugnant cum consensu matrimonij, cùm nulla nascatur obligatio opposita matrimonio, quod contrahitur. Solùm ergo possunt vitiare, quando referuntur in futurum, & respiciunt obligationem in futurum, aut æquipollent. Vt, si dicas, Contraho tecum si inueneris venena sterilitatis, & ad vtendum illis in matrimonio: vitiat enim matrimonium conditio hæc, quia perinde est ac obligare se in futurum ad venena sumenda: sicut etiam vitiat hæc alia conditio, Contraho tecum si modò per biennium contrahimus; quia æquiualet propositioni de futuro, nempe, si post biennium soluatur matrimonium.

4 Colligo *secundò*, vt matrimonium irritum fiat adiectâ conditione eius substantiæ contrariâ, debet ea conditio adiici non suspensiuè, sed in vim obligationis. Hæc enim verba, Contraho tecum, si sterilitatem procuraueris, aut corpore quæstum feceris, dupliciter accipi possunt. *Primò* suspensiuè, ita vt suspendant consensum, donec conditio sit impleta, vt contrahens nolit matrimonium esse contractum donec fœmina ita fecerit. *Secundò*, in vim obligationis; ita vt significent idem atque hæc, Contraho tecum ea conditione, vt sterilitatem procures, te adulterandam præbeas, siue vt te iam obliges vt illa facias. Et hic est cõmunior sensus ita contrahentium. Nam intendunt vt

matrimonium statim valeat, eoque vt valido vtuntur. Et necessariò ita intelligenda est ea conditio, si te adulterandam præbeas. Nam adulterari nequit, nisi iam nupta. Atque in hoc secundo sensu intelligendum est primum & secundum dictum, propter intrinsecam repugnantiam adiunctæ obligationis cum alia obligatione essentialiter inclusa in matrimonio. Non verò in priori sensu suspensiuo, si contrahentes, cùm dicunt. Accipio te in meam si in posterum sterilitatē procuraueris, suspendant consensum donec sterilitas procurata sit, quia tunc nō inducitur obligatio contraria matrimonio, quæ cum ipso debeat consistere, sed prærequiritur procuratio sterilitatis tanquam conditio, ante cuius positionem matrimonium non sit ponendum. Verum est nostrum Coninchium *disput.29. dub.3. num.40. ad finem*, credere in odium tam peruersæ intentionis cap. illo finali etiam talem contractum irritari. Cæterùm ipse non credo, nec assentire possum, quia, vt dixi, non est in dicto cap. finali mera iuris humani dispositio circa prædictas conditiones, sed solùm declaratio iuris naturalis. At spectato solo iure naturæ talis contractus validus est, & non irritus. Vnde non consequenter loquitur Coninch, nec Thomas Sanchez *disput.9. num.9.* existimantes, etiam quando ea conditio ponitur suspensiuè, adhuc vitiare quod ea sub conditione contractum est; idque in dicto cap. finali generaliter definiri. Ego verò sentio oppositum, quia prædicta conditio suspensiua non inducit obligationem repugnantem matrimonio, sed suspendit matrimonium donec illa eueniat; ac proinde non annullat matrimonium, sed tanquam turpis reiicitur, manetque validum. Et dicto cap. finali, vt dixi, circa conditiones contrarias substantiæ matrimonij nihil nouum decernitur, sed solùm quod ius naturale dictat ac præscribit, accuratè declaratur.

5 Colligo *tertiò*, intentionem non seruandi fidem, & vitandi generationem, & sumendi venena sterilitatis, non repugnare substantiæ matrimonij; nam stante prædicta intentione stat substantia matrimonij, sicut cum matrimonio stat sterilitatis venena sumere, prolisque generationem vitare; repugnare tamen ad hoc se obligare, pacto inter contrahentes inito.

6 Colligo *vltimò*, conditionem contrariam substantiæ matrimonij vitiare illud quando apponitur in ipso contractu, non verò si apponatur matrimonio iam contracto. Ratio est, quia quando apponitur in initio contractus, ideò repugnat eius substantiæ, quia apponitur tanquam pars contractus omnino pugnans cum altera parte, quo solo modo repugnat substantiæ matrimonij. At quando apponitur matrimonio iam contracto, cùm iam dissolui nequeat, non est pars ipsius contractus, nec illum immutare potest, & sic non aduersatur ei, neque ipsum vitiat. In quo valde distinguitur matrimonij contractus ab aliis contractibus, qui possunt mutuo cōsensu dissolui, & potest etiam mutuo consensu adiici conditio, qua ipsi dissoluantur. Vt, v. gr. si post initum contractum societatis absolutè, communi consensu partium, nec ineundo alium contractum assecurationis, adiiciatur conditio, vt nec lucrum, nec damnum sit commune sociis, destruetur societas, quia ea conditio apponitur eo modo quo repugnabat essentiæ contractus, nempe tanquam pars illius, & contractus ipse potest mutuo consensu dissolui.

Sectio VII.

Quomodo intelligenda sit prima conditio, si generationem prolis euites, quam affert Pontifex in capite finali.

Egimus hactenus duabus sectionibus præcedentibus in genere de conditionibus contrariis substantiæ matrimonij. Cæterùm vt magis supradicta Ponficis decisio *in cap. finali*, maneat declarata, oportet in singulari explicemus, in hac & sequenti sectione, quid contineatur in vnaquaque eorum conditionum, quas in exemplum adhibuit, & dixit esse contra substantiam matrimonij. Primum exemplum quod adducit Pontifex in hac sectione explicandum est, si generationem prolis euites, quæ conditio dicitur esse contra bonum prolis, & ideò contra substantiam. Circa id verò certum est, & commune apud Doctores, intelligi saltem debere de euitatione prolis positiuè, & contrariè, faciendo aliquid quod sit contrarium generationi prolis, & illicitum. Quod rectè dicitur esse contra substantiam matrimonij, quia est contra passionem, seu proprietatem inseparabilem, quæ consequitur matrimonium. Nam in matrimonio nascitur ex eius natura obligatio radicalis ad vacandum generationi, vt ostensum est suprà *disputat. 13. sect. 9.* & consequenter ad nihil efficiendum quo proles impediatur positiuè. Implicat autem ex eodem consensu nasci obligationem ad impediendam generationem positiuè, qualis nasceretur, si ea conditio exprimeretur, & deduceretur in pactum & obligationem, vt satis constat ex dictis præcedenti sectione. Vnde, quamuis proles non sit de essentia matrimonij, est tamen quantum ad prædictam obligationem radicalem, quia est passio consequens essentiam matrimonij. Et quamuis ex eo contractu non semper sequatur obligatio proxima & formalis ad incumbendum generationi, vt contingit in matrimonio contracto ad castè viuendum, & constat ex dictis suprà *disputat. 13. sect. 6. 7. & 8.* attamen semper nascitur obligatio ad nihil agendum illicitè contra prolis generationem, vt explicui *disput. 13. citata, sect. 9.* obligatio autem ad aliquid contra illam agendum non potest stare cum hac obligatione, quæ ex matrimonij natura nascitur, & ideo rectè dicitur à Pontifice vitiare matrimonium. 1

2 Impeditur autem generatio positiuè, & illicitè, *Primò* sterilitate. Vnde non licet apponere conditionem de sumenda potione sterilitatis, vt dixi *præcedenti sectione*. Quamuis enim non repugnet matrimonio hæc conditio, Contraho tecum si es sterilis; quia ea conditio prius debet verificari, quàm matrimonium perficiatur, atque ideò non concurrit cum consensu matrimonij; pugnat tamen si in vim obligationis ea conditio sterilitatis procurandæ ponatur.

Secundò impeditur generatio positiuè & illicitè per emissionem seminis extra vas, vt liquet. Vnde non est licita illa conditio, seu obligatio, vt nunquam consummetur actus intra vas; & vitiat matrimonium propter eandem rationem.

Tertiò

Tertiò, impeditur proles positiuè, illam enecando, vel per aborsum, vel statim natam, & in lucem editam. Vnde, vt optimè notauit ex communi sententia Ludouicus Lopez *in instructione conscientiæ 2. part. cap.42. de condit.* circa bona matrimonij, conditio in vim obligationis de aborsu, vel nece prolis natæ est manifestè contra substantiam matrimonij.

3 Quæres, an etiam conditio in vim obligationis de exponendis infantibus sit contra bonum prolis, & contra substantiam matrimonij. Mihi videtur esse conditionem turpem, & vt talem reiiciendam; cæterùm non esse contra substantiam, nec contra bonum prolis, nec matrimonium vitiare. Ratio est, quia expositio illa infantis non opponitur susceptioni prolis, & eius vitæ, sed tantùm commodæ educationi. Vnde tametsi suffocatio prolis obstet omnino fini matrimonij, & illum destruat; expositio tamen filij non obstat eidem fini, sed maiori prolis commoditati. Sic docent Petrus de Ledesma *de matr. quæst.*47. *cap.*1. *dub.*4. in solutione ad quintum argumentum, & Ludouicus Lopez *citatus*. Prædictis igitur tribus modis constat apud Doctores intelligi debere exemplum Pontificis, si generationem prolis euites, & esse illas conditiones manifestè contra substantiam matrimonij, illúdque vitiare & annullare. Superest igitur difficultas & grauis, an conditio in vim obligationis de euitanda generatione negatiuè; videlicet nunquam petendi, nec reddendi debitum, neque copulandi se inuicem, ex voto, vel pacto; sit contra substantiam matrimonij, & illud vitiet.

4 Hanc verò difficultatem latè suprà examinaui *disp.* 13. *sect.* 6. præsertim dicto secundo, & tertio, vbi ostendi conditionem de vitanda copula coniugali in perpetuum, ex pacto, vel ex voto positam in contractu matrimonij, cùm primò contrahitur, non esse contra eius substantiam, nec illud vitiare videantur ibi dicta. Iuxta quam doctrinam

5 Colligo *primò*, si quis ita contrahat, Contraho tecum si priùs te voto castitatis adstrinxeris, vt nunquam à me petas, neque reddas debitum, matrimonium initum valere. Quia in eo casu non apponitur substantiæ matrimonij, quia non concurrit cum consensu matrimonij, cùm priùs debeat esse emissum votum, quàm perficiatur matrimonium. Vnde sicut conditio de priùs sumenda potione sterilitatis, non aduersatur substantiæ matrimonij, quia non concurrit obligatio conditionis cum obligatione matrimonij, vt dixi suprà *sect. præcedenti*, *num.*3. & docet Sanchez *disput.*9. *num.*6. ita etiam votum factum ante perfectum matrimonium non aduersatur, cùm non concurrat, est enim eadem vtriusque ratio. Aliàs enim duo, qui voto simplici castitatis adstricti essent, & vtrique notum esset, non possent validè contrahere, quod nequit concedi. Sicut enim in isto casu prius est emissum votum, quàm contrahatur matrimonium; ita etiam in illo alio prius natura, quàm perficiatur matrimonium, est iam per votum impeditus vsus matrimonij.

6 Colligo *secundò*, idem dicendum, si quis apponat conditionem de non exigendo debito, non vitiare matrimonium; quia, vt dictum est, ea conditio non est contra substantiam matrimonij. Idem dicendum de conditione non cohabitandi, significando separationem perpetuam quoad torum; vel etiam separationem domus ob seruandam castitatem ad euitandum periculum lapsus; de hoc enim idem est iudicium, atque de conditione non copulandi, & ea non vitiat, vt dictum est. Idem à fortiori dicendum de conditione abstinendi aliquibus diebus ab actu coniugij.

Colligo *vltimò*, quid sit dicendum, in eo quod quæri solet, an valeat matrimonium sub hac forma: Contraho tecum, si ego minime tenear debitum reddere, quoties tibi non licet exigere. 7
Indicat Sanchez *lib.* 5 *disput.*11 *num.*2. eam conditionem esse contra substantiam matrimonij, atque ita illud vitiare. *Primò*, quia ea conditio iure non inest; occurrunt enim multi casus, in quibus vir peccet mortaliter exigendo, & vxor negare non possit. Vt si vir emiserit votum castitatis, vel petat affectu fornicatio, vel credat matrimonium non tenere, vxore sciente esse validum. *Secundò*, per matrimonium transfertur ius iustitiæ in corpus alterius, quamuis exigens aliquando peccet contra religionem, vel contra temperantiam; ergo conditio auferens hoc ius iustitiæ est contra matrimonij substantiam, atque ita illud vitiabit. Talis verò est conditio non reddendi in istis casibus, tollit enim ius iustitiæ quod alter coniux per matrimonium acquirere debebat, vt sibi debitum petenti soluatur.

Censeo oppositum verius cum Basilio Ponce *lib.*13. *cap.* 11. *num.*14. nempe eam conditionem non vitiare matrimonium. Moueor, quia talis conditio iure inest, & licita est, & honesta, & ad quam tenetur coniux, etiam si non exprimatur. Sicut enim coniux, etiam si non explicetur, tenetur non reddere coniugi petenti cum manifesto periculo vitæ corporalis petentis; ita etiam tenetur non reddere cum periculo animæ petentis. Firmo, quia vera doctrina est, quoties actus aliquis non potest ab alio fieri nisi malè, si fiat, non licet illi cooperari; sicut neque petere ab aliquo actum, qui ab illo non potest fieri benè, vel malè, sed necessariò malè. Quod adeò verum est, vt nequeat assignari exceptio, aut casus, in quo id liceat. Igitur coniugi illicitè petenti debitum non solùm non tenetur reddere alter, sed potiùs tenetur non reddere, quando si actus tunc fiat, non potest benè fieri ab eo qui petit. Ponamus casum, aliquem emisisse votum castitatis, potest qui non emisit petere, non verò reddere; quia ille qui votum emisit, impeditus est ad petendum, non verò ad reddendum, & ita qui solutus voto petit debitum, non exigit ab alio qui ligatus est voto, actum, quem non possit benè efficere, cùm votum non impediat debiti redditionem. At qui impeditus voto, petit, actum petit, qui non potest ab altero coniuge benè fieri, videlicet cooperationem ad actum petentis qui malus est contra religionem. 8

Ex quo patet solutio ad primum, nullum esse casum, in quo coniugi peccanti in petitione debiti, alter teneatur reddere. Nam si impeditus est voto, non potest petere, nec tenetur reddere; imò tenetur non reddere. Similiter si ille qui petit, existimet matrimonium non valere, non potest exigere, neque alter coniux tenetur petenti annuere, donec dubius coniux deponat dubium, cùm petit. Potest verò in his euentibus coniux qui neque est impeditus voto, nec dubius, licitè exigere; & impeditum, vel dubium teneri reddere: quia in eo coniuge impedito, aut dubio, petitio debiti est illicita, redditio au- 9

tem licita, & ita coniux non impeditus petit ab impedito, quod licitè facere potest impeditus; quod tamen secus contingit, quando impeditus exigit.

Ad secundum, negatur eâ conditione impediti transferri ius iustitiæ, sed translato iure iustitiæ impediri vsum voto, vel conditione, quæ inest ex ipsa natura matrimonij, quia nequit transferri ius nisi ad licitum vsum corporum, vt est manifestum.

Sectio VIII.

Quomodo intelligendæ sint duæ aliæ conditiones quæ afferuntur à Pontifice contra substantiam matrimonij.

1 Secundum exemplum conditionis contrariæ substantiæ matrimonij, quod adducit Pontifex in dicto capite finali, est; Contraho tecum donec inueniam aliam honore, vel facultatibus ditiorem. Quæ conditio non potest accipi implenda ante perfectum contractum matrimonij. Nam ea conditio eius generis est, vt nisi constante matrimonio non possit non esse turpis. Circa quam certum est apud omnes siue sumatur resolutiuè, siue verè conditionatè in vim obligationis, & pacti vitiare contractum, quia est contra eius substantiam, quæ perpetuitatem includit.

2 Hinc constat quid dicendum sit de matrimonio contracto à Iudæo, vel Pagano nunc, sub conditione dandi libellum repudij iuxta eorum leges. Quamuis enim verum sit Iudæis permissum fuisse libellum repudij, vt testatur Christus Dominus *Matth.* 19. & fuerit id permissum tanquam licitum Deo dispensante, vel potiùs concedente. At hodie nullò modo est licitum, nec validum matrimonium. Quia ea conditio est contra matrimonij substantiam, cùm contineat posse dissolui matrimonij vinculum contra eius firmitatem, ac perpetuitatem. Nec iure inest Iudæis talis conditio; quia iam post Christum sublatum est repudium, nec licet, sicut licebat antea. Vnde Iudæorum lex quæ omnino cessauit, nunc à copula non excusat, nec duce potest ius aliud incundi matrimonium. A fortiori idem dicendum est de aliis infidelibus, quibus nunquam licuit libellum repudij dare.

3 Sunt verò duo obseruanda. *Primum* est, discrimen manifestum contra intentionem contrariam huic bono sacramenti, seu perpetuitatis, & aliam intentionem contrariam bono prolis, & fidei. Nam si quis haberet animum etiam corde retentum aduersum bono sacramenti, seu perpetuitati, quia videlicet intenderet non contrahere matrimonium, nisi ad tempus, non esset verum, seu validum matrimonium; si autem haberet intentionem contrariam aliis duobus bonis matrimonij, corde solo retentam, nec in pactum deductam, vt si intenderet vitare prolem, debitum negare, & adulterari, valeret matrimonium. Ratio primi est, quia de ratione matrimonij est, vinculum esse perpetuum, vel saltem eius proprietas necessaria & inseparabilis; ergo qui intendit matrimonium inire dissolubile, & ad tempus, verè non intendit matrimonium; cùm intentio aduersetur essentiæ, vel proprietati adeò connexæ cum essentia, vt nequeat hæc consistere sine illa; ergo. Ratio secundi est, quia ea intentio nihil aufert spectans ad contractus substantiam; nam si contrahens velit absolutè contrahere, obligatur ex vi contractus, ad non agendum aliquid contra prædicta bona, stante sua intentione. Firmatur, quia stat velle obligari ad aliquod faciendum, & adesse animum non implendi; vt qui verè iurat animo violandi iuramentum, nec ea intentio tollit obligationis valorem: ergo similiter stare potest matrimonium validum contrahere, cum intentione non seruandi fidem; vel prolem necandi, dummodo id non deducat in pactum. Alterum obseruatione dignum est, si quis contraheret cum animo dandi libellum repudij, & deserendi vxorem quoad vinculum, cùm Deus id reuelaret, validum matrimonium perficeret. Ratio est, quia ea conditio non est contra substantiam matrimonij; & iure inest, cùm Deus possit matrimonium dissoluere. Sicut neque est contra eius substantiam conditio de dissoluendo matrimonio rato per professionem solemnem in religione: neque in infideli conditio de matrimonio dissoluendo per transitum ad fidem catholicam, altero renuente transire, & cohabitare, cùm hæc ipso iure insint.

Tertium exemplum conditionis contrariæ substantiæ matrimonij adductum à Pontifice in cap. finali, est, Contraho tecum, si pro quæstu adulterandam te tradas.

Circa quam conditionem Angelus *in summa, verb. matrimonium, numer.* 11. dicit eam non esse contrariam matrimonio, nisi addatur, & mihi debitum non solueris, atque ideò non vitiare matrimonium, sed tantùm reiicit vt turpem. Probat, quia ad fidem matrimonij sufficit, quòd vxor debitum viro reddat, quoties exiget: ergo substantiæ matrimonij non repugnat quòd illa adulterium committat, & consequenter illa conditio non est contraria matrimonio. Vitiaret quidem matrimonium, si ita intelligeretur, vt mihi non tenearis reddere: quia id esset contra substantiam; nam esset contra translationem dominij corporis. 4

Dico *primò*, certum esse, sensum prædictæ conditionis, si pro quæstu adulterandam te tradas, non posse esse, vt ipsa non teneatur ex iustitia reddere debitum. Patet, quia si apponeretur tanquam conditio, vt non teneretur ex iustitia reddere debitum, vellet proculdubio non transferri dominium corporum, atque adeò nec matrimonium contrahere. Quia impossibile est transferri mutuò corporum dominium, & non teneri ex iustitia, seu non habere radicalem obligationem ex iustitia, neque habere radicalem obligationem ad reddendum, vult etiam non transire dominium corporis, & eo ipso destruitur consensus requisitus ad matrimonium. Præterea qui vult, non esse iniustitiam in eo quòd suum corpus tradat aliis, cùm velit non transferri dominium corporum, consequenter si fornicetur cum aliis, non committit adulterium. At conditio est, si pro quæstu adulterandam te præbeas: ergo sensus huius conditionis, non est, vt coniux non teneatur ex iustitia reddere debitum saltem obligatione radicali. 5

Dico *secundò*, si ea conditio, si pro quæstu adulterandam te tradas, intelligatur posita in vim conditionis suspendentis contractum matrimonij, inuoluit manifestam repugnantiam, vnde non videtur esse proprius sensus illius. Patet, quia cum tali conditione, si suspendat, nequit esse voluntas matrimonij, nec matrimonium; nequit etiam esse verum adulterium 6

adulterium nisi constante matrimonio, vt per se liquet: ergo pugnantia inuoluit. Quòd si talis conditio non suspendat, sed ponatur implenda ante matrimonium, ita vt sensus sit, Contraho tecum si ante forniceris, erit turpis tantùm & reiicienda, sed non contra substantiam matrimonij; quia ea ratione non pugnat cum consensu matrimonij, cùm prius debeat esse fornicatio, quàm matrimonium perficiatur. Vnde non videtur hic legitimus sensus prædictæ conditionis; quæ intelligenda est de vero adulterio, & in eo sensu nequit adulterium committi.

7 Dico *tertiò* eam conditionem intelligi debere resolutiuè, vel in modum pacti implendi post matrimonium contractum; sic verò intellectam vitiare matrimonium. Est communis Doctorum sententia. *Prima pars* constat, quia benè intellecta nequit habere vllum alium sensum, vt per se liquet. *Secunda pars* est manifesta, quia ex vero matrimonij contractu sequitur necessariò, ac inseparabiliter tanquam passio, seu proprietas, obligatio seruandi fidem coniugalem; seu alterum non cognoscendi, vel non adulterandi, vt ostendi suprà *disp.* 15. *sect.* 9. ergo consensus requisitus ad valorem matrimonij tendit saltem implicitè in prædictam fidelitatis obligationem; ergo nequit eiusmodi consensus stare cum voluntate obligationis ad oppositum prædictæ obligationis; esset enim manifesta repugnantia; ergo. Ex quo patet minus benè dixisse Angelum, eiusque fundamentum nullum esse.

Sectio IX.

An conditio turpis, quæ non est contra substantiam matrimonij, habenda sit pro non adiecta, vel potiùs vitiet matrimonium.

1 Diximus iam de conditione turpi & illicita, quæ est contraria substantiæ matrimonij; dicamus oportet de alio genere conditionis turpis, quæ non est contra substantiam matrimonij, v. gr. Contraho tecum si furtum commiseris, an nimirum habenda sit pro adiecta, matrimonium irritante, an potiùs pro non adiecta, matrimonio stante puro, & absoluto.

De hac conditione idem iudicium ferendum est quod tulimus suprà *sect.* 3. de conditione impossibili. Nam eodem modo loquitur Pontifex de vtroque genere conditionis *cap. finali, de conditionibus appositis*, his verbis: aliæ conditiones appositæ in matrimonio, si turpes, aut impossibiles fuerint, debeant propter eius fauorem pro non adiectis haberi. Quare

2 Dico *primò*, quando contrahentes ita seriò apponunt matrimonio dictam conditionem turpem, vt contrahere nolint, nisi illa existat, tunc verè suspendi matrimonium vsque ad impletionem conditionis turpis, & illa non existente, omnino euanescere. Hoc est certum apud Doctores, & ratio est, quia absque consensu contrahentium, qui tunc eliceretur dependenter ab ea conditione, & quem Ecclesia in matrimonio supplere non potest, contrahi nequit aliter, quàm contrahentes intendunt; ergo in eo casu dicta conditio habenda est pro adiecta. Firmo, quia consensus eam solùm vim habet, quem dat contrahens; ergo si contrahens velit illum suspendere vsque ad impletionem conditionis turpis, verè ita fiet. Verum quidem est hunc contractum ante positionem, vel adimpletionem huius conditionis, nullam obligationem imponere; quia trahit ad peccatum, ad quod nemo obligari potest: obligat verò ea iam impleta, quia iam non trahit ad peccatum. Neque verò in hoc casu habet locum decretum Pontificis allatum, quo decernitur, conditionem turpem matrimonio adiectam, habendam esse pro non adiecta, ac proinde matrimonium ex tunc absolutè valere etiam ante euentum conditionis, imò quamuis non impleatur. Non, inquam, locum habet, quia iam constat exteriùs ex contrahentibus, qui id expresserunt, quando contrahebant, conditionem turpem fuisse seriò, & ex animo appositam. Vnde in eo euentu nequit Ecclesia oppositum præsumere, & ideò nequit ea conditio ab Ecclesia reiici, & consequenter matrimonium sub ea conditione contractum, tantùm erit validum sub conditione, & si conditio deficiat, omnino euanescet, quia tunc contra rationem potest oppositum præsumi. Idem dico in aliis euentibus; quoties exterius constet ex aliqua prudenti coniectura, conditionem turpem fuisse seriò appositam.

Dico *secundò*, quando non constat exteriùs, ex prudenti saltem coniectura, conditionem turpem seriò fuisse matrimonio appositam, habendam esse pro non adiecta, & ioco fuisse appositam, sicut & impossibilem conditionem; & consequenter matrimonium manere absolutum & purum. Ita docent omnes vt certum, quia sic statutum est à Gregorio IX. *in dicto capite finali.* Ratio verò huius decisionis, cur nimirum Ecclesia talem conditionem excludat, vnica est, quia ea conditio, vtpote turpis, ad peccatum incitat; quare censetur ac impossibilis. Id enim possumus, quod iustè possumus. *l. nepos Proculo* 125. *ff. de verb. signif.* est enim matrimonium Sacramentum quoddam, & res tanti momenti, vt sicut ab eo ius excludit conditiones verè impossibiles, ita etiam quæ moraliter sunt impossibiles, eò quòd sine peccato ad quod incitant, impleri non possunt. Ex quo fit vt non reiiciatur conditio turpis, quando est de præsenti, aut præterito, vt, Contraho tecum si es inimica Petri, vel si Petrum occidisti; illâ enim verificatâ valet matrimonium, secus autem non: quia non inducit ad aliquid turpe faciendum, sed factum esse supponit. Si enim conditio est de præterito, vel præsenti, iam ipsum matrimonium non inducit ad illud peccatum, sed fit cùm illo, quod est omnino accidentarium. Neque enim per conditionem turpem de præterito, aut de præsenti nascitur obligatio ad peccatum, neque occasio peccati, sed supponit iam præsens, aut præteritum peccatum. 3

Obiicies, conditio turpis contraria substantiæ matrimonij, vt, Contraho tecum si te adulterandam tradideris, tametsi incitet ad peccandum, non reiicitur, sed vitiat matrimonium, vt vidimus *sectione præcedenti*, & expresè definitur eo *cap. finali*; ergo non ideò reiicitur conditio turpis, quod ad peccatum incitet. Respondeo esse manifestam disparitatem; nam vbi adiicitur conditio contraria substantiæ matrimonij, est clara, & euidens contrahentis intentio, quia eo ipso quòd eam conditionem adiicit, & vult, est signum euidens dissensus matrimonij, cuius consensus nequit stare cū tali conditione repugnante naturæ & substantiæ matrimonij quam destruit. At cum illa alia conditione turpi adiecta potest stare intentio contrahendi iuxta mentem Eccle- 4

 siæ

fiæ, quæ talem conditionem tanquam non adiectam habet, sicut & impossibilem. Quare rectè Ecclesia quando oppositum clarè non constat, præsumit contrahentes in re adeò graui conditionem turpem sicut & impossibilem non fuisse seriò appositam, sed tantùm iocosè. Et id non præsumit absque prudenti congruentia, quia quando oppositum non constat, præsumit contrahentes in re adeò graui & sancta nolle nugari, & suum actum irritum reddere; & ideò præsumit contrahentes perficere matrimonium iuxta mentem Ecclesiæ, illamque turpem conditionem ioco fuisse appositam. Quod certè præsumit, siue decretum capitis finalis ignoretur à contrahentibus, siue non; in vtroque enim euentu, putat prudenter prædictam conditionem turpem esse adiectam per iocum, & noluisse contrahentes ei adhærere; cùm intendant contrahere iuxta Ecclesiæ intentionem.

5 Dico *tertiò*, cùm est dubium rationabile, an prædicta conditio turpis fuerit seriò apposita matrimonio, an ioco; tunc in fauorem matrimonij habendam esse pro non adiecta, seu pro adiecta per iocum. Patet, quia decisio dicti capitis finalis locum obtinet, vbi dubium est de contrahentis intentione. Quia expressè dicitur propter fauorem matrimonij, conditionem turpem pro non adiecta esse habendam, & iudicat matrimonium esse validum, ac purè, & absolutè contractum esse. Firmo, quia ex eo quòd matrimonium sit contractus fauorabilis, in dubio oportet conseruari, vt valeat, vt constat ex *cap. finali, de sententia & re iudicata.* Nam fauore matrimonij præfertur pars illius conseruatrix; & quando est dubia intentio contrahentium circa appositionem conditionis turpis, præsumitur matrimonium voluisse contrahere purè, iuxta Ecclesiæ mentem, eam conditionem reiicientis. In quo matrimonij contractus præstat aliis contractibus, in quibus conditio turpis apposita habetur pro adiecta; quia non sunt tantæ sanctitatis, nec ita in iure fauorabiles, sicut est matrimonij contractus.

6 Cæterùm est obseruandum, prædictum Ecclesiæ decretum esse intelligendum, modò contrahentes cognouerint conditionem esse turpem: si enim honestam esse crederent, non reiiceretur ea conditio, sed sortiretur naturam aliarum conditionum honestarum, vt impleta conditione, & non aliter obligatio matrimonij consurgeret; sicut diximus idem suprà *sect. 3. n. 21.* de conditione impossibili.

Sectio X.

De quibusdam specialibus conditionibus, quæ turpibus annumerari solent, an habendæ sint pro non adiectis.

Oportet sigillatim in hac sectione quinque examinare conditiones, quæ turpibus solent annumerari. Quid igitur turpitudinis habeant, & quid operentur in contractu matrimonij quando apponuntur, sequentibus dubiis quinque est accuratè discutiendum.

1 *Primò* igitur dubitatur de hac conditione: Contraho tecum si mecum concubueris, an sit turpis conditio, & reiicienda. de qua sentit Basilius Ponce *lib. 3. cap. 8. n. 5.* nunquam intelligi posse de consensu licito, vel copulà licita, atque ideo nunquam posse contractum matrimonij esse suspensum, sed omnino esse perfectum & purum. Probat, quia necesse est, vt id, quod sub conditione fit, sit posterius ratione, & natura conditionis euentu, prius est enim adimpleri conditionem, quàm perfici contractum: ergo contractus perfectus matrimonij posterior esse debet copula, vel consensu in copulam. At tunc tam consensus in copulam, quàm copula ipsa essent illicita. Ergo nunquam potest esse licita, nisi prius sit perfectum matrimonium. Nam ea conditio eius generis est, vt nisi constante matrimonio non possit non esse turpis. Ergo vt non sit turpis, iam debet esse perfectum matrimonium, & consequenter non potest esse suspensum vsque ad aduentum conditionis. Sanchez verò *lib. 5. disp. 16. n. 3.* meliùs opinatur posse etiam intelligi prædictam conditionem de consensu, & concubitu licito & suspendente contractum vsque ad aduentum conditionis.

Dico *primò*, si prædicta conditio intelligatur de consensu, aut coitu, seu concubitu illicito, præcedente aliquo pacto matrimonij contractum, non suspendere ipsum, sed esse purum & absolutum ante euentum conditionis. In hoc conueniunt omnes Doctores; quia tunc talis conditio reiicitur à contractu tanquam turpis conditio. Idque probat argumentum Basilij. Atque hoc idem est dicendum de quacumque conditione, quæ nisi perfecto matrimonio, non potest non esse turpis, vt oscula, amplexus & tactus. 2

Dico *secundò*, si ea conditio intelligatur de concubitu matrimoniali debito coniugibus post bimestre, etiamsi talis conditio turpis non sit, sed honesta, non suspendere matrimonij contractum, sed illum manere purum. Ratio est manifesta, quia talis conditio iure ipso inest, cùm coniuges per se loquendo mutuò sibi debitum reddere teneantur: ergo non suspendit. 3

Dico *tertiò*, si ea conditio intelligatur de concubitu licito statim inito contractu ante bimestre, suspendere contractum vsque ad aduentum conditionis. Ita cum aliis Sanchez *citatus.* Ratio est, quia talis conditio licita est & honesta, & censetur alio modo apposita, quàm iure insit: iure enim post contractum matrimonium datur bimestre; at ea conditio intelligitur si statim inito contractu sit coitus, vel copula ante bimestre. Igitur verè suspendit contractum matrimonij. Quare si contractus celebretur per verba de præsenti sub prædicta conditione, verè perficitur impleta eà conditione, & non antea. 4

Dubitabis *secundo* de alia conditione: Contraho tecum si te inuenero virginem. Noster Sanchez *lib. 5. disp. 16. n. 7.* cum multis quos ipse refert, sub distinctione respondet. Nam si intelligatur conditio, si te inuenero virginẽ per explorationem matronarum, vel aliam iustam indaginem, sic suspendit, quia est conditio honesta. Si verò intelligatur per concubitum, est turpis, quia incitat ad peccandum, atque adeò eà reiectà remanet contractus purus. 5

Opponitur huic Doctori Basilius *cap. 8. citato, n. 6. & 7.* duo dicens. *Primum* est, non constare sibi. Probat, quia hæc conditio, si te virginem inuenero per concubitũ, æquiualet huic, si tecum concubuero ad explorandam virginitatem. Ergo idem Thomas Sanchez iudicare debet de ista, ac de illa; ergo sicut dixit de illa aliquando suspendere si sermo sit de copula licita, idem etiam de ista dicere debuisset. *Secundum* est, eam conditionem non solùm cùm intelligitur de exploranda virginitate per concubitum illicitum esse turpem, & reiiciendam, sed etiam cùm intelligitur de exploranda virginitate per concubitum licitum; quia vt perfectus sit contractus, necesse est vt concubitus liceat, attamen tunc non licet.

Dico *primò*, certum esse in prædicta conditione 6

non

non secus ac in præcedenti, semper standum esse intentioni contrahentis, pro foro conscientiæ. Patet, quia ex ea intentione pendet consensus essentialiter requisitus ad contractum maritalem. Quare suspensus erit matrimonij contractus, vel non, si id intendat contrahens, vel non intendat.

7 Dico *secundò*, si sensus eius conditionis sit: Contraho tecum, si te inuenero virginem per iustam & honestam matronarum explorationem, tunc verè suspendere matrimonium. Ita Sanchez; nec videtur negari posse à Basilio, neque ab vllo alio Doctore Patet, quia ea conditio est honesta, vt possit eo modo vitare irregularitatem; & modus ille explorandi potest honestè fieri: nam vtrùm sit virgo honestis mediis tentari potest, vt inspectione matronarum honestarum; ergo non est cur hæc conditio si reiicienda, & vt turpis tanquam non adiecta sit habenda, sed suspendet consensum matrimonij, quia est conditio honesta.

8 Dico *tertiò*, si sensus sit, Contraho tecum si te inuenero virginem per concubitum, est turpis conditio, & sic habenda pro non adiecta, & ea reiecta remanet contractus purus. Ratio est, quia talis concubitus animo explorandi eo modo, seu experiendi virginitatem, est illicitus, & malus. Vnde prædictus concubitus eo animo factus non potest esse matrimonialis, cùm sit animus anceps, & exponat se periculo non inueniendi eam virginem, & consequenter exponit se periculo fornicationis.

9 Vnde colligo manifestum discrimen inter has duas conditiones, Contraho tecum si mecum concubueris, &, Contraho tecum si te per concubitum experiar virginem. Nam in priori conditione, potest concubitus esse illicitus: vt si intelligatur ante matrimonium; & potest esse licitus, si intelligatur, statim matrimonio contracto, ante bimestre. At concubitus animo experiendi virginitatē, nunquā est licitus. Ex quo fit Thomam Sanchez sibi non esse contrarium, cùm non eodem modo, sed diuerso ferat iudicium de hac conditione, & de illa. Nam de illa rectè dixit suspendere aliquando consensum, quia potest esse licita; de hac verò meritò dixit, semper vt turpem esse reiiciendam, quia nunquam potest esse licita, & honesta. Vnde hac in parte manifestè deceptus est Basilius Ponce cùm dixit de nostro Sanchez, hac in re non constare sibi.

10 Dubitatur *tertiò*, quid dicendum de ea conditione, Contraho tecum si mihi in primo concubitu placueris. Respondeo omnium doctrinâ, eam conditionem esse reiiciendam tanquam turpem. Patet ex dictis, quia concubitus sub ea conditione experiendi an placeat fœmina, semper est turpis, nec vnquam potest esse matrimonialis, ac licitus, cùm animus esset anceps. Vnde idem iudicium ferendum est de hac conditione, ac de illa alia, si te inuenero virginem per coitum.

11 Dubitatur *quartò*, quid dicendum de ea conditione, Contraho tecum, si centum mihi dederis. Videtur enim conditio turpis, & à iure reprobata tanquam turpis, cùm per illam reddantur quodammodo venalia matrimonia contra bonos mores. *l. 2. D. de donationibus in.er.*

12 Dico tamen, eam conditionem non esse habendam vt turpem: intelligitur enim causa honesta, nempe dotis ad onera matrimonij, vel ad compensandum ætatis, aut qualitatis excessum. Cognitâ ergo honesta & iusta causa, valet ea conditio, vt rectè notauit noster Sanchez *lib. 1. disp. 33. n. 4.* Et firmatur, quia in hoc certa iuris dispositio est, eam conditionem non esse turpem, cùm valeat apponi in sponsalibus etiam iuratis, iuramentum autem non potest esse iniquitatis vinculum. Sic constat ex *cap. de ill[...] autem 3. de conditionib.[...] appositis.* Vbi in specie quis iurauit cuidam mulieri sub hac forma verborum: Ego accipiam te in meam, si tantum mihi donaueris; mulier nolebat soluere illud quod petiit Quæsitum fuit, vtrùm vir sit periurus si eam non acceperit. Respondit Alexander III. Panormitano Archiepiscopo, non esse periurum. Vbi notat Glossa, dans huius rationem, quia conditio honesta potest interuenire in matrimonio: est verò illa causa iusta, nempe dotis in subsidium onerum matrimonij. Vnde si *in l. si ita stipulatus f.- ero 97. §. si t ibi nupsero. D. de verb. oblig.* ea conditio probatur; intelligatur, quando non subest probabilis causa eius promissionis, & honesta, dotis scilicet, aut similis. Et ideò expressè dicitur in textu, causâ cognitâ actionem denegandam, id est, si non reperiatur iusta causa eius stipulationis. Ex quo patet solutio ad rationem dubitandi propositam.

13 Obiicies contra expositionem datam. Nam textus in casu adducto, dicit, si mihi donaueris. Ad quod dotis gratia largitum est, non censetur donatum, cùm ad onera matrimonij sustinenda detur, *l. pro oneribus. C. de iure dot.* Respondeo textum non vsurpare verbum, *donaueris*, in rigorosa significatione, sed pro eo quod est, dare ex aliqua causa, vt liquet; quia ea donatio deducta est in pactum, & conditionem matrimonij contrahendi; non igitur fuit gratuita, sed onerosa.

14 Dubitatur *quintò*, an sit conditio turpis, vel honesta, si testator præcipiat fœminæ vt nubat certæ personæ de familia, sub pœna hæreditatis, aut legati amissionis, de hac re latè Sanchez *lib. 1 disp. 33. n. 6. & seqq.* & Basilius Ponce *lib. 5. . . 7.* Breuiter

Dico *primò*, eam conditionem, cùm relinquitur legatum, v. g. si nupserit, non esse turpem, neque habendam pro non adiecta, sed illam valere. Patet, quia tametsi ea conditione impediatur maius bonum, nempe cælibatus, & vita religiosa, non ideò valida non est; quia in conditionibus vt honestæ sint, non requiritur quod in materia voti spectatur, vt sint de meliori bono, sed satis est sint de re honesta ex suo genere, & circumstantiis: at nubere, etsi impediat religionem, bonum est.

15 Dico *secundò*, valere conditionem, si testator præcipiat fœminæ, vt alicui nubat sub pœna amissionis legati, vel hæreditatis. Ratio est, quia hæc non est vera pœna, sed potiùs est spe lucri comparandi ad matrimonium inuitari. Neque verò priuari lucro acquisito est verè pœna, nisi acquirens priuetur ab eo, qui lucrum non absolute, sed pacto aliquo, vel conditione adiectâ concessit. Reiicitur verò prædicta conditio si ille cui iniungitur nubere, sit verè indignus; turpis enim conditio est, vt indigna nubat.

SECTIO XI.

Qualis sit hæc conditio de futuro, si patri placuerit, apposita matrimonio, & quo pacto intelligi debeat.

1 Certum est *primò*, apud omnes Doctores, prædictam conditionem, Contraho tecum si patri placuerit, non esse habendam vt turpem, cùm nec sit contra substantiam matrimonij, nec contra bonos mores. Vnde quamuis ea conditio ab alio apponi non possit; attamen ab ipsis contrahentibus apponi posse, & honestè, quis neget?

2 Certum est *secundò*, talem conditionem reddere contractum conditionatum, & manere suspensum quousque impleatur conditio. Id enim præstat quævis conditio honesta adiecta matrimonij contractui; quia non fit absolutè, sed dependenter ab existentia conditionis. Vnde posito beneplacito patris manet absolutus. Quo pacto verò tale beneplacitum sit intelligendum, oportet explicemus.

3 Dico ergo *primo*, si pater consentiat, siue non dissentiat, esse validum matrimonium, quia verè tunc verificatur conditio. Non enim ea conditione significatur in rigore positiuus consensus, sed iuxta communem sensum contrahentium ea conditione tantùm significatur non repugnantia patris, quia ipsi dictâ conditione non tam intendunt quòd pater positiuè faueat, quàm quòd non repugnet, & ægrè ferat. Ita Sanchez *lib. 5. disp. 7. n. 4. & 12.* Coninch *disp. 29. dub. 2. n. 29* Gaspar Hurtado *disp. 7. difficult. 5. n. 19.* & alij.

4 Dico *secundò*, si pater primò dissentiat, si tamen postea consentiat, consensu isto posteriori impleri dictam conditionem, & perfici matrimonium. Ita Nauarrus *cap. 22. n. 61.* Petrus Ledesma *q. 47. art. 5. dub. 7.* Coninch *disp. 29 dubio 2. n 28.* Hurtado *citatus. n. 16.* Negant Sanchez *disp. 7. n 9.* & Basilius Ponce *lib. 3. cap. 17. in fine*, quia per priorem dissensum defecit conditio. Nihilominus probatur nostrum dictum: quia iuxta communem sensum, & intentionem contrahentium verba dictæ conditionis non sumuntur in rigore, sed morali quodam modo, ita vt sensus sit, si à patre obtentus fuerit consensus intra tempus aliquod arbitrio prudentis, attentis circumstantiis assignandum; ergo si intra istud tempus consentiat, conditio censebitur impleta. Quod firmo simili exemplo: nam si duo contraherent sub hac conditione, si Papa in impedimento dispenset, mitterentque procuratorem qui primò pateretur repulsam, & deinde meliùs causam proponens obtineret, non videtur dubium contractum valere; ergo idem dicendum in nostro casu, nisi aliud expressè constet de intentione contrahentium. Firmatur ampliùs nostrum dictum: nam conditio illa, Contraho tecum si pater consentiat, videtur habere eundem sensum, ac si diceretur, Contraho tecum si possis patris mei consensum obtinere. At in hoc casu tametsi parens initio negasset, & tamen secundò, vel tertiò intra breue tempus rogatus, annuisset, valeret contractus, quia verè tale potuisset obtinere consensum, nec posset absolutè dici id non potuisse; ergo etiam in altero casu valet. Hinc

5 Dico *tertiò* cum prædictis Doctoribus, matrimonium factum sub dicta conditione, si patri placuerit, non valere, tametsi pater primò consentiat, si postea intra tempus aliquod saltem breue dissentiat, & repugnet. Pater ob eandem rationem, quia nimirum iuxta communem intentionem contrahentium extenditur consensus conditionatus vsque ad aliquod tempus tantùm, aut tantùm assignandum prudentis arbitrio, attentis variis circumstantiis. Quia procul dubio sensus, & intentio contrahentium est valere ipsorum matrimonium si pater intra aliquod tempus tandem acquiescat, & non repugnet; quod deficit si intra tempus illud maneat repugnans. Vnde infero deficere conditionem, statim ac contrahentes desperant posse consensum patris obtinere, & non nisi cum offensione eius posse contrahere, ita vt nolint eum amplius rogari, quia vlteriùs non intenderunt consensum extendere, alioqui deberent perpetuò manere suspensi.

6 Dico *quartò* impleri quoque conditionem appositam, si pater consentiat nec consensum, nec dissensum exprimat per solam eam taciturnitatem. Ita cum multis Sanchez *disp. 7. n. 12.* Et patet, quia ea conditio eò tendit ne pater contradicat, aut ægrè ferat; id enim intendunt filij sub ea conditione; at quamuis taciturnitas non indicet expressum consensum, indicat saltem patrem non negare, nec contradicere, atque adeò non ægrè ferre; tunc enim id exprimeret; vnde in iure taciturnitas est signum non contradictionis; ergo id satis est vt impleatur conditio. Sunt verò duo obseruanda. *Primum*, id esse intelligendum nisi ex coniecturis aliud constet. Nam si sint coniecturæ, ideò tacere, quia dissentit, habenda est taciturnitas pro dissensu; si verò sint coniecturæ, ideo tacere, quia placet sibi, habenda est pro assensu. Et in dubio, an indicandum sit pro assensu sufficienti vt censeatur impleta conditio, sat erit, vt dixi, prædicta taciturnitas. *Secundum* est, si conditio esset, si pater dicat se consentire, tunc non sufficere prædictam taciturnitatem, sed oportere vt pater exprimeret suum consensum, vt sonant ipsa verba.

Dico *vltimo*, quando apponitur ea conditio, si pater sit mortuus, vel moriatur antequam rogatus sit, an ipsi placeat, valere matrimonium. Ita constituo contra Basilium *dicto cap. 17. n. 15.* cum nostro Sanchez *disp. 7. n. 19.* Coninch & Castro *citatis.* Ratio est, quia tunc repugnare non potest pater, quod contrahentes maximè quærunt. Firmo, nam contrahentes quando apposuerunt conditionem prædictam, vel sciebant mortem patris, vel eam ignorabant. Si illam sciebant, validum est matrimonium, quia habenda est ea conditio tanquam non adiecta, eo quod est impossibilis. Si ignorabant patris mortem, etiam validum censetur, quia illi intendunt absolutè contrahere nisi stet per patris displicentiam, quia solùm volunt ne parentes id ægrè ferant, quod benè verificatur obitu patris. Addo contrahentes in tantum solere apponere eam conditionem, in quantum volunt non inferre iniuriam patri, qua ablata, absolutè intendunt contrahere matrimonium: in prædicto autem casu nulla interuenire potest iniuria illata patri. ergo. 7

Sectio XII.

An conditiones honestæ, indifferentes, & impertinentes suspendant matrimonium, vel habeantur in illo pro non adiectis.

Dico *primò*, conditionem possibilem & honestam de futuro, qualis est illa, si patri placuerit, præcedenti sectione explicata, etiamsi contrahentes vtantur de præsenti verbis, suspendere consensum, & reddere contractum conditionatum quousque impleatur conditio. Ita communiter Doctores. Ratio est, quia ea est natura conditionis, vt suspendat valorem contractus sub ea initi, in euentum conditionis. *l. si ita stipulatus fuero. ff. de verborum oblig. & l. 2. tit. 4. p. 4.* talis enim contractus non fit absolutè, sed dependenter ab existentia conditionis. Ex alio capite nullo iure reiiciuntur à matrimonio conditiones honestæ & possibiles, sed tantùm turpes, & impossibiles, vt constat ex superioribus sectionibus. Igitur conditio honesta & possibilis suspendet matrimonium, & efficiet vt validum non sit donec impleatur conditio. Firmatur exemplo aliorum contractuum ciuilium, qui celebrantur sub conditione, vt contractus emptionis 1

emptionis, donationis, & alij; & similiter legata sub conditione relinquuntur. Ergo idem de contractu matrimonij dicendum est. Cur enim non dicatur, nulla est ratio.

2 Cæterùm sunt duo obseruanda. *Primum* est, hoc dictum debere intelligi, si conditio adiiciatur in ipso actu contrahendi matrimonium, secus si ex interuallo. Ratio est, quia vbi matrimonium semel contractum est, cùm iam suum effectum sortitum sit, neque ex communi consensu liceat ab eo recedere, non potest postquam semel contractum est, pati conditionem, etiam ex vtriusque consensu. In quo valde differt à cæteris contractibus, qui cùm mutuo consensu dissolui valeant, possunt etiam mutuo consensu admittere conditionem. *Secundum* est, quamuis conditio honesta suspendat contractum, vsque ad conditionis euentum, nec sit vsque tunc perfecta obligatio: at non potest alter antequam conditio deficiat, recedere à contractu, sed tenetur expectare vsque ad conditionis euentum. Id enim est proprium contractus conditionalis, vt ante conditionis euentum neutri liceat resilire, inuito altero. Nam ex contractu conditionali non minus oritur obligatio in spe, hoc est, in euentum conditionis, quàm ex contractu absoluto & puro, & in re, cùm vterque contractus sit, & in suo ordine & gradu perfectus.

3 Dico *secundo*, idem dicendum de conditione indifferenti suspendere contractum matrimonij. Ratio est, quia ea conditio non est illicita & turpis, cùm sit indifferens; ergo non est cur à matrimonij contractu sit reiicienda.

4 Dico *tertiò*, si conditio sit impertinens, etiam suspendere contractum matrimonij. Ita cum communiori doctrina Sanchez *lib. 5. disp. 18. n. 3.* Et probat optimè, quia omnis conditio iure non improbata potest apponi matrimonio, vt colligitur à contrario sensu ex *cap. super eo, de conditionibus appositis*, ibi, ac conditionem ipsam canonica non improbent statuta. At conditio impertinens nullo iure reprobatur, quia cap. finale de conditionibus appositis, vt vidimus supra *sectione nona*, reiicit conditiones turpes, quia incitant ad peccandum. At conditio impertinens ad nullum inducit peccatum. Vnde licèt talem conditionem impertinentem adiicere matrimonio sit aliqualis culpa, & turpe videatur contractui tam sancto, & qui sacramentum est, impertinentem conditionem adiicere; non tamen est ex turpibus, quæ reiiciuntur à matrimonio, quia non obligat, nec incitat alterum contrahétem ad aliquod peccatum in futurum committendum, qualis est illa, si furtum feceris.

Sectio XIII.

An matrimonij contractus per verba de præsenti, sub conditione honesta, fiat validus & purus euentu ipso conditionis impletæ absque nouo aliquo consensu.

1 SVppono *primò*, vt omnis æquiuocatio tollatur, conditionem honestam apponi posse consensu requisito essentialiter matrimonij contractui, non verò matrimonio ipsi formaliter sumpto, vnde absolutè nullum est matrimonium conditionale concedẽdum: quia donec eueniat conditio, nõdum consensus completus est, neque contractus est purus & absolutus, neque iste obligationem parit, nec causat vinculum formale in quo formaliter consistit matrimonium iuxta nostram sententiam, vt dixi suprà *disp. 13. sect. 1.* Quam etiam defendit noster Sanchez, & ideò rectè dixit *lib. 5. disp. 1. n. 5* matrimonium ipsum conditionem non recipere, benè tamen consensum præstitum ad matrimonium posse ex conditione pendere. Quia non consurgit vinculum maritale in quo cõsistit matrimonij essentia, nisi post impletam conditionem, quando iam contractus est purus. Et ita consensui quasi pendenti apposita est conditio, non verò matrimonio, hoc est, vinculo, quoniam istud consurgit, & supponit impletam conditionem, & contractum iam absolutum, & purum. Vnde noster Sanchez non solùm non sibi pugnat, sed consequenter docuit, cùm dixit *eodem lib. 5 disp. 8 n. 5* aduueniente conditione statim absque nouo consensu effici matrimonium: sumit enim ibi matrimonium non pro vinculo, sed pro contractu, de quo solùm est quæstio, an purificetur adueniente conditione absque nouo consensu. Vnde immeritò Basilius Ponce *lib. 3. cap. 13. n. 18.* carpit illum vi consecutionis; nam verè, & consequenter locutus est.

2 Suppono *secundò* quod est certum apud Doctores, conditionem appositam contractui matrimonij, & aliis contractibus hanc vim habere vt suspendant obligationem perficiendi contractum, donec purificetur conditio, *§. sub conditione, & §. ex conditionis, Inst. de verbor. oblig.* Inde tamen oritur obligatio expectandi euentum conditionis. Vnde ibi duplex obligatio interuenit. Vna conditionalis pendens in futurum perficiendi contractum, si conditio eueniat; alia pura & præsens expectandi conditionis euentum.

3 His positis præsens controuersia in duplici sensu agitanda est. *Primus* est, an quando contrahentes sunt habiles absque dispensatione ad contrahendum, & contrahunt per verba de præsenti sub conditione honesta, vt si pater voluerit, vel dotem dederit, & permaneant in eodem consensu, vsque ad tempus euentus conditionis, fiat purus matrimonij contractus impleta conditione, absque nouo consensu, virtute solius prioris consensus. *Secundus* est, an idem dicendum sit, quando contrahentes erant inhabiles ad contrahendùm absque dispensatione; vt si duo consanguinei contrahant per verba de præsenti, hac conditione, si Papa dispensauerit. Circa priorem sensum probabilis multorum opinio est, requiri nouum consensum post conditionem exhibitam, quam viriliter defendit Basilius Ponce *lib. 3. c. 13. & 14.* & noster Ludouicus Mæratius *tractat. de Matri. disp. 7. sect. 11.* Probatur

4 *Primò*, quia consensus ille sub conditione celebratus non est consensus matrimonij contractus de præsenti, sed tantùm sponsalium de futuro: ergo eueniente conditione necessarius est nouus consensus de præsenti ad perficiendum matrimonij contractum, quia adhuc certum est requiri consensum verè de præsenti. Antecedens probatur ex *cap. 5. super eo verò, de conditionibus appositis,* vbi cùm quæsitum esset ab Vrbano III. An qui in quandam mulierem consentit, si pater eius suum præstaret assensum, sit ad matrimonium contrahendum compellendus? Respondet Pontifex, deficiente conditione nõ esse compellendum ad contrahendum, & subdit sic, cùm huiusmodi consensus non sit de præsenti habendus, licèt per verba de præsenti euidentiùs exprimatur, quibus verbis apertè docet, illum fuisse consensum de futuro; ergo non fuit de præsenti, & consequenter neque matrimonij contractus, sed sponsalium.

Secundò si quis eo modo conditionato contrahat cum aliqua, & dum pendet conditio, contrahat cum alia consensu absoluto, iste secundus matrimonij contractus.

tractus valet; ergo primus consensus non erat sufficiens ad matrimonij contractum.

Tertiò, semel præstito consensu matrimonium dissolui non potest, saltem voluntate contrahentium; sed in hoc casu ante conditionem impletam possunt mutuo consensu resilire à contractu, imò & tenuente altero potest alter validè resilire, & contrahere cum alia; ergo signum est ante tantum esse consensum sponsalium.

Quartò. Nemo potest contrahere cum duabus simul, sed si oppositum esset verum, posset hoc fieri, vt si quis contrahat simul cum duabus mulieribus cum conditione tantæ dotis, & quæ prior dotem afferret, coniugata maneret; si ambæ simul id præstarent, cum ambabus coniugaretur. ergo.

Vltimò, Sacramenta nouæ legis non possunt suspendi, sed statim valent, aut non valent. Sic enim, quamuis dicam, Absoluo te, si restitueris; nō propterea suspenditur absolutio. Sed statim vel non est Sacramentum, vel est, si est dispositio; sed matrimonij contractus est Sacramentum; ergo erit quando est consensus sub ea conditione, vel si tunc non est, neque erit postea eueniente conditione, nisi iterum ponat consensus.

Verius iudico oppositum, matrimonij contractum sub conditione initum, hac posita non indigere nouo consensu. Ita multi Iurisperiti, & Theologi, quos refert, & sequitur Sanchez *lib. 5. disp. 8. n. 5.* Idem defendunt Coninch *disput. 29 dub. 1. num. 11.* Hurtado *disput. .. diffic. 3. num. 10.* & alij. Probatur

Primò à priori, quia consensus per verba de præsenti præstitus, quamuis sub conditione honesta de futuro, & contingenti, est verè consensus de præsenti, tametsi inchoatus tantùm, & imperfectus vsque ad euentum conditionis, quo contrahens ex tunc consentit, & vult alterum in coniugem, sub conditione, id est, si ponatur conditio; ergo positione conditionis consensus ille perficitur, & à conditione absoluitur, ac proinde etiam contractus. Consequentia patet, quia consensus ille conditionatus saltem habitualiter manet, vtpotè non reuocatus, & iam positione conditionis ab ea absolutus, & independens; imò manet moraliter præsens, vtpote elicitus dependenter ab aduentu conditionis, quem expectat, & iam euentu cōditionis ab ea absolutus. Firmo magis antecedens ex sensu verborum; longè enim aliud significant hæc verba, Accipio te ex nunc in meam, si centum dederis in dotem; aliud hæc, Accipiam te in meam sub eadem conditione: sicut longè aliud hæc alia verba significant, Instituo Petrum hæredem, si nomen, & arma sumpserit; vel instituam hæredem: atqui vtraque verba prout sunt coniuncta interno cōsensui, sunt verè practica, & efficiunt, quod significant; ergo vtraque habent diuersum effectum; sed verba illa posteriora in omnium sententia faciunt sponsalia; ergo priora cùm sint de præsenti, faciunt matrimonij contractum, cùm ambæ propositiones sint practicæ, & operatiuæ; ergo posita conditione sine nouo consensu fit complete matrimonij contractus; illa autem pendente, sicut consensus ille est incompletus, ita & contractus ponitur incompletè.

Secundò, cæteri contractus, etiam sponsalia sub conditione inita, statim atque hæc est sufficienter posita, sunt omnino valida, sine nouo consensu, ac si tunc purè, siue sine conditione fuissent inita, vt patet ex *l. hæc venditio 7. ff. de contrahenda emptione*; ergo etiam matrimonij contractus. Nec valet dicere in contractu matrimonij requiri maiorem libertatem, quàm in cæteris contractibus. Nam spectato iure naturæ id non est verum, cùm ex errore, qui non sit contra eius substantiam, initum, sit validum, vt suo loco dicetur, imò etiam metu contractum, spectato solo iure naturæ valet, vt dicam *disput. sequenti*. Ius autem positiuum nullam hîc ponit diuersitatē, nec supplet consensum in aliis contractibus. Et matrimonij contractus tam liberè initur sub conditione futura, ita vt ea posita statim valeat, ac si ab initio purè iniretur.

Tertiò, in aliis rebus, vt in donationibus, & legatis dominium potest transferri per consensum conditionatum, vt si dono, vel lego Petro centum, si ipse fiat Sacerdos, impleta conditione statim fit dominus illorum absque nouo consensu. Firmo in voto. Nam si æger vouet peregrinationem, si conualescat, recuperata valetudine sine nouo consensu manet obligatus, in quo ius consensum absolutum non supplet; ergo idem dicendum in matrimonij contractu.

Vltimò non implicat, vt hîc & nunc quis efficaciter velit tradere suum corpus, dependenter tamen à positione alicuius conditionis; ergo hac posita, illa voluntas, quæ censetur virtualiter permanere, cùm non sit retractata, erit absoluta. Antecedens patet, tum quia consensus eius, qui primò verba pronuntiat in contractu matrimonij, est efficax volitio tradendi suum corpus alteri, & semper quasi intrinsecè includit hanc conditionem, si alter etiam consentiat & velit etiam efficaciter tradere suum corpus. Quod magis vrget in eo qui dat suum consensum per epistolam, aut internuntium. Tum etiam, quia, vt ipse verius censeo, voluntas, qua Deus efficaciter vult concurrere cum causis secundis liberis ad suos actus, est conditionata, nam Deus vult cum ipsis concurrere, si ipsæ se determinare voluerint. Igitur sicut posita determinatione voluntatis creatæ non requiritur in Deo alia voluntas, sed sufficit illa prior; & in alio exemplo statim ac alter consentit, manet consensus perfectus, & absolutus, ita idem dicendum est in præsenti.

Ex his facile soluuntur argumenta opposita.

Ad primum negatur antecedens. Ad eius proba- 6
tionem, dico solum fuisse petitum à Pontifice, An qui conditionatè contraxerat, teneretur consummare ante impletam conditionem, vnde interrogatio de consummatione proposita fuit. Respondet autem Pōtifex talem non esse cogendum, vt ante conditionem contrahat absolutè, & absque conditione, & consequenter non posse consummare matrimonium ante eam. Nec verò ex eo quod dicitur, talē ante impletā conditionem, non esse cogendum ad contrahendum; sequitur, ea impleta, ipsum cogendum, vt contrahat; sed tantùm sequitur, eum contractum, ante impletam conditionem non habere vim matrimonij contractus, & consequenter alterum non teneri ad matrimonium consummandum, vel contrahendum absolutè. Argumentum enim à contrario sensu sæpè fallit, præsertim quando id quod infertur supponit grandem status mutationem, nec facit ad responsionem rei propositæ, vt contingit in præsenti casu, in quo consequens supponit impletionem conditionis.

Ad secundum distinguitur antecedens, complete, 7
vel incompletè; ille consensus non sufficit completè ad contractum matrimonij perficiendum; completur autem, tanquam per sui partem per conditionem.

Ex quo patet solutio ad tertium admittendo totum 8
illud, quia pendente conditione adhuc matrimonij contractus non est completus, & ideo potest reuocari, quia nondum est perfectus, & absolutus, sed à conditione dependens. Vnde circa hanc rem duo sunt notanda. *Primum* consensum in matrimonium, sub conditione de futuro, illud suspendente in futurum,

rum, si reuocetur ante euentum conditionis, non sufficere ad matrimonium: quia reuocatione desinit esse consensus, ac proinde non existit adhuc habitualiter quando impletur conditio, vt illius impletione perfici possit, & à conditione absolui. *Alterum* est, cum reuocationem esse iniustam contra obligationem iustitiæ expectandi impletionem conditionis. Et ob hanc rationem in aliis contractibus consensus sub cõditione de futuro, si reuocetur, tametsi non sufficiat ex iure naturæ ad eorum valorem; sufficit tamen, de facto, ex iure positiuo, quòd ob iniuriam reuocationis, vult supplere defectum consensus ad illos requisiti: quod non fit, nec fieri potest in contractu matrimonij, quia potestas humana nequit supplere defectum consensus ad eum requisiti, vt ostendi suprà *disp.* 14. *sect.* 6.

9 Ad quartum concessa maiori, negatur minor; nam in illo casu non posset quis velle perficere matrimonij contractum cum duabus simul, quia hoc iudicaret impossibile prohibita polygamia. Vnde mulier, quæ primò impleret conditionem, esset statim coniux, & fieret matrimonium: si verò ambæ simul implerent conditionem, cum nulla contraheret; quia vnum matrimonium impediret aliud. Vt in simili, si duo simul baptizarent puerum, & quisque solùm vellet baptizare in casu quo prius absolueret vnus verba, quàm alius; si simul absoluerent prolationem verborum, non fieret Baptismus, quia vnus alium impedit; ita in nostro casu, ille non potest simul intendere contrahere cum duabus, sed cum vna, quæ prior impleuerit conditionem, nisi ille exprimeret, in casu quo ambæ simul implerent, se in Mariam, & non in Franciscam consentire.

10 Ad vltimum communis solutio est hoc esse peculiare in sacramento matrimonij, vt nimirum pendeat à conditione futura, quia fundatur in ratione contractus qui pendere potest ab illa, vnde sequitur eius naturam. Ego verò aliter respondeo, nullum sacramentum posse immediatè pendere à conditione de futuro, neque etiam matrimonium, vt sacramentum est; nam ratio sacramenti non fundatur in contractu matrimonij, vt est conditionatus, seu inchoatus contractus, sed vt est absolutus, & perfectus. Itaque in omnibus sacramentis statim atque materia, & forma integrè posita sunt, necessariò ponuntur, vel nunquam, sine vlla dependentia à re futura. Impossibile enim est, vt infusio aquæ in Baptismo, vel pronuntiatio formæ ita dependeat à re futura, vt hac posita, vel non posita, illæ etiam fuerint positæ, aut non positæ. Idem est cum proportione in matrimonio, in quo consensus internus completus, est pars essentialis, qui factus sub conditione, ita ab ea pendet, vt ea posita verè à parte rei completè ponatur, aliàs non: similiter cõsensus externus in ratione signi ab eadem conditione pendet, vt sit completus. Quare sacramentum matrimonij pendet non immediatè à conditione, sed à parte sui essentiali, nempe à consensu perfecto, & completo, qui ante conditionem impletam non ponitur in esse.

11 Circa posteriorem sensum de matrimonio contracto inter personas inhabiles, v. g. inter consanguineos sub conditione, si Papa dispensauerit, est specialis difficultas, ob peculiarem rationẽ contrahentium, & conditionis sub qua contrahunt. Multi, & graues Doctores, inter quos Sotus *dist.* 29. *a.* 1. *q.* 1. & Henriquez *cap.* 12 sentiunt in dicto casu contractum matrimonij non perfici absque nouo consensu, quamuis dispensatio obtineatur. Probant

Primò, quia iste contractus consanguinei cum consanguinea, v.g. Contraho tecum, si Papa dispenset, hîc & nunc est inter personas inhabiles; ergo hîc, & nunc de præsenti nullam habet veram rationem contractus materialis; ergo nec postea adimpleta conditione, seu obtenta dispensatione. Patet hæc vltima consequentia, quia consensus de præsenti conditionati eo modo suspenduntur, quo sunt de præsenti, sed de præsenti non sunt contractus maritalis; ergo nec suspenduntur vt talis; ergo adimpleta conditione non perficientur in ratione talis contractus.

Secundò suspendi contractum nihil est aliud, quàm non parere obligationem, quam consensus illi de præsenti nati erant parere, si essent absoluti; sed de præsenti etiamsi essent absoluti, non erant nati parere obligationem matrimonij; ergo nec posita conditione; quia ea posita solum oritur ea obligatio, quæ erat suspensa; at non erat suspensa matrimonialis obligatio.

Tertiò consensus clandestini de præsenti eo ipso quòd sint irriti, licèt addatur eis conditio de eisdem postea manifestandis corã Parocho & testibus, adhuc nõ sunt verum matrimonium de præsẽti suspensum, & perficiendum per solam manifestationem prædictam; ergo idem dicendum de aliis consensibus aliarum personarum inhabilium.

Veriorem iudico oppositam sentẽtiam, adueniente dispensatione statim, absque alio nouo consensu, contractum perfici maritalem. Ita multi, quos refert, & sequitur Sanchez *lib.* 5. *disp.* 8. *n.* 10. Hurt. *disp.* 7. *difficul.* 5. & alij. Ratio à priori est, quia in dicto casu obtenta dispensatione datur consensus de præsenti absolutus, & inter personas habiles; ergo absque nouo consensu est sufficiens ad contractum maritalem perficiendum. Consequentia euidens est. Antecedens probatur, quia consensus ille conditionatus est de præsenti, & est inter personas habiles ad contrahendum non absolutè, sed sub dicta conditione, & aliàs moraliter perseuerat vsque ad impletionem conditionis, nempe dispensationis, qua ille consensus de præsenti fit absolutus, & contrahentes fiunt habiles ad consensum absolutum; ergo verè adest consensus de præsenti absolutus, & inter personas habiles. Ex quo fit, vt effectus mutuæ traditionis corporum, qui ante impletionem conditionis est suspensus, & non causatur à consensu; postea statim conditione adueniente, causetur & fiat vinculum matrimonij. 12

Hinc patet solutio ad argumenta opposita.

Ad primum negatur antecedens, quia non fuit consensus inter personas inhabiles, cùm non fuerit præstitus pro eo tempore, quo tales erant, sed pro eo tempore, quo Pontifex iam dispensasset, & tunc iam erant legitimæ, & habiles. Vnde ille consensus ab initio fertur in personam legitimam, & habilem, cumque sit ab initio conditionatus, verè suspendit, quia hæc est natura conditionis suspendere consensum, vsque ad illius euentum, & post euentum conditionis, nempe vbi Pontifex dispensauit, est habilis. Ex quo patet 13

Ad secundum, supendi videlicet obligationem vsque ad impletionem conditionis, & tempus, quo consensus est iam absolutus, & contrahentes sunt habiles ad illum.

Ad tertium negatur, illum consensum si fiat cum conditione manifestandi illum coram Parocho & testibus, esse absolutum, & clandestinum, sed esse verè conditionatum

* * *

SECTIO

Sectio XIV.

An contractus matrimonij sub conditione, vt fiat validus, absolutus, & purus, requirat, vt existentia, seu impletio conditionis sit nota contrahentibus, & etiam Parocho, & testibus?

Constat ex præcedentibus existentiam conditionis, quæ apponitur contractui matrimonij, esse necessariam ad valorem illius, quia fit dependenter ab eius existentia. Est verò *primo* difficultas, An etiam sit necessaria notitia existentiæ ac impletionis eius habita à contrahentibus?

1 Affirmat noster Coninch *disp.* 29 *dub. primo.* Probat, quia ad contrahendum matrimonium essentialiter requiruntur verba, quibus contrahentes sibi mutuo significent determinatè consensum; sed quando non est nota à contrahentibus impletio conditionis appositæ, verba non significant magis consensum, quàm dissensum, quia sub disiunctione significant, vel consensum, si conditio extiterit, vel dissensum, si non existit; ex dictis enim verbis quousque existentia conditionis sit nota, non magis colligitur consensus, quàm dissensus; ergo vt verba significent consensum, & vt ex illis cognoscatur, necesse est, vt existentia conditionis sit contrahentibus nota.

2 Alij sentiunt cum Sanchez *lib.* 5. *disp.* . *n.* 19. Hurt. *disp.* 7 *diff.* 3. *num.* 7. & alijs, contractum maritalem per dictum mutuum consensum perfici, posita, & existente conditione, antequam eius existentia, seu impletio à contrahentibus cognoscatur. Probant, quia prædictus mutuus consensus solùm pendet à conditione, & non à notitia ipsius, quia non est datus dependenter ab ista; ergo perficitur talis contractus, nec erit suspensus ante eam notitiam. Firmant, quia, regulariter loquendo, qui contrahit sub aliqua conditione, non contrahit sub conditione notitiæ rei significatæ per conditionem, sed sub conditione existentiæ rei significatæ; ergo vbi primum res significata per conditionem existit, consensus conditionatus transit in absolutum. Quòd verò cognoscatur, vel non cognoscatur à contrahentibus per accidens se habet ad valorem talis contractus; quia verba determinatè consensum sub illa conditione tantùm significant, quamuis ignorando existentiam conditionis, ignorent contrahentes, contractum, vel consensum iam absolutè valere, stipulatio facta sub conditione valida est, quamuis contrahentes ignorent esse positam conditionem, vt expressè habetur *in l. cum hac. ff. de rebus creditis*, ergo idem erit in matrimonij contractu. Denique idem roboratur, quia consensus actualis sub conditione, si Procurator consenserit, perficit contractum ante notitiam consensus Procuratoris; ergo & in præsenti casu.

3 Nihilominus ipse adhæreo priori opinioni Coninchi. Moueor, quia contractus matrimonij non perficitur, nisi vterque contrahentium percipiat illud signum externum, quo declaratur consensus sufficiens, vt constat ex *disp.* 14. *sect.* 3. *&* 4. Sed ista verba sola, Accipio te in meam, si pater consenserit, non declarant sufficienter, & completè hunc consensum, dum non cognoscitur conditio, quia signum sufficiens non sunt verba sola, sed illa simul cum conditione; ergo vtrumque debet cognosci à contrahentibus, & consensus mutuus, & adimpletio conditionis. In quo est discrimen inter eum, qui contrahit per se ipsum, & illum, qui contrahit per alium, nempe per procuratorem; nam qui contrahunt per procuratorem, exprimunt, & acceptant consensus per alium, & ideo solum est opus, vt noti sint procuratori, qui est veluti persona contrahentis; at quando quis immediatè per se ipsum contrahit, debet ipse signum externum sufficiens percipere, & dum hoc non perficit, non satis explicat consensum.

Addit Rebellus *lib.* 2. *quæst.* 10 *sect.* 6. *num.* 44. opus 4 esse vt ipsi contrahentes expressè voluerint, & declarauerint se velle vt statim posita, & cognita conditione matrimonium foret ratum. Cæterùm non iudico id necessarium esse, sed satis est, quòd conditionatè consenserint, hoc enim ipso declarant, se velle, vt conditio illa sit vltimum signum sui consensus.

Maior difficultas est secunda, an hodie, vbi Tridentinum viget, ad valorem absolutum contractus maritalis conditionati, necessarium sit conditionem coram Parocho, & testibus adimpleri, & illis esse notam. Difficultas verò procedit iuxta opinionem nostram, qua diximus suprà *sect.* 14. contractum matrimonij conditionatum, conditione de futuro, purificari impletione conditionis absque nouo consensu. Nam iuxta opinionem contrariam asserentem non purificari impletione conditionis, sed requiri nouum consensum, videtur apertè necessarii nouum illum consensum exprimi coram Parocho, & aliis testibus, quia tunc fit verè matrimonij contractus, & antea in ea opinione tantùm erant sponsalia, vnde Parochus & testes solis sponsalibus assisterent. Qua in re noster Sanchez *lib.* 5. *disp.* 8. *num* 24. *& sequentibus*, cum Nauarro, & aliis inclinat in partem negan- 5 tem. Quia Tridentinum requirens assistentiam Parochi, & testium, solùm intendit eam, vt possint testificari de consensu de præsenti, tametsi valor eius pendeat ex alicuius veritatis positione, vt nequeant plenè testari de matrimonio, nisi supposita notitia talis veritatis. Sic constat in matrimonio contracto per procuratorem, ad quod non requirit, vt Parochus & testes videant litteras continentes potestatem procuratoris. Similiter quando consanguinei contrahunt ex Papæ dispensatione, non requiritur, vt dispensatio videatur à Parocho, & testibus, & tamen valor vtriusque matrimonij pendet ex potestate procuratoris, & ex dispensatione Pontificis; ergo licèt valor conditionati matrimonij pendeat ex positione conditionis, non erit necesse, vt Parocho, & testibus innotescat. Firmat, quia decretum Tridentini eo tantùm fine statutum est, ne nouum matrimonium contrahatur relicto priori; sed hic finis satis comparatur si Parochus, & testes intersint mutuo consensui de præsenti conditionato, & quamuis valor dependeat ex verificatione conditionis. Nam cùm consensus mutuus constet Ecclesiæ, non permittet contrahentes ad aliud transire matrimonium, relicto priori, nisi præmisso diligenti examine, an fuerit impleta conditio, & an iustè fiat discessus à priori matrimonio. Ex qua doctrina infert Sanchez duo. *Primum*, si pendente conditione matrimonij initi coram Parocho, & testibus, contrahentes habeant copulã, præsumere Ecclesiam recessisse à conditione, & perfici contractum maritalem, ex *cap. per tuas, de conditionibus appositis*, quod idem erit in foro interno etiam post Tridentinum si affectu coniugali commixti sunt, quia iam est seruata forma Tridentini in priori contractu, & iudicandum erit, ac si impleta esset conditio occultè. *Secundum* est, si duo consanguinei contrahant coram Parocho & testibus per verba de præsenti, sub hac conditione, si Pa-

pa dispensauerit, idem dicendum modò post Tridentinum, supposita dicta opinione, esse matrimonium, absque nouo consensu. Si verò solùm contraxissent sponsalia, quamuis antiquitus adueniente dispensatione per copulam transibant in matrimonium, iuxta *cap. is qui*, *de sponsal.* At per Tridentinum est iam correctum, cùm cessarint matrimonia præsumpta. Habent tamen locum post Tridentinum si sponsalia illa, & copula fierent coram Parocho, & testibus, quia iam seruatur forma.

6 Alij verò, vt Coninch *disp.* 29. *dub.* 1. *n.* 15. Hurt. *disp.* 7. *difficult.* 8. *n.* 24. & Rebellus *lib.* 2. *q.* 10. *sect.* 6. *n.* 44. affirmant. *Primò*, quia Parochus & testes debent esse testes non modò inchoati, sed perfecti & absoluti contractus, saltem externi. Vnde assistere debent matrimonio essentialiter perfecto quoad exterius ipsum, & non sufficit matrimonio essentialiter tantùm inchoato; at hoc fieri non potest, nisi intersint impletioni conditionis; quia contractus antea inchoatus, ac planè incompletus per hanc perficitur, nam dum illa non existit, solùm est inchoatus; igitur debent etiam huic interesse. *Secundò*, quia facile posset alteruter negare conditionem impletam, cùm non posset in foro externo probari, & ita sequerentur omnia incommoda quæ Tridentinum cupit euitari. *Tertiò*, quia ad valorem matrimonij requiritur vt Parochus & testes ita assistant, vt intelligant quid agatur, seu sponsos hic & nunc in matrimonium consentire; ad hoc autem non sufficit vt audiant eos consentientes sub conditione, nisi sciant etiam conditionem esse impletam; nam quandiu veritas conditionis est illis ignota, illis verbis non magis colligunt contrahentes perfectè, & plenè consentire, quàm dissentire; ergo illud est etiam necessarium.

7 Hanc secundam sententiam iudico veriorem, & in praxi securiorem, ob primam, & secundam rationem adhibitam. Vtramque magis declaro, ac firmo. Nam in primis firmatur ratio prima, quia Parochus, & testes, licèt non sit necessarium vt possint testificari de omnibus his quoquo modo requisitis ad valorem matrimonij, atque ideo necesse non sit, vt videant litteras continentes dispensationem, vel potestatem, & assignationem procuratoris; est tamen simpliciter necessarium, vt possint testificari de valore matrimonij, & iudicare de matrimonio essentialiter perfecto quoad exterius ipsum; in quo consistit essentia exterior matrimonij. At essentia exterior matrimonij conditionati perficitur essentialiter impletione conditionis, quia talis contractus vltimò completur, & perficitur essentialiter per impletionem conditionis; nam exterior expressio mutui consensus, in qua consistit contractus maritalis, quoad exterius ipsum est ex voluntate contrahentium alligata impletioni conditionis; carentia autem impedimenti inter contrahentes, vel dispensatio Papæ, vel potestas, seu assignatio Procuratoris, non perficiunt essentialiter exteriorem expressionem consensus, quamuis sint requisitæ, vt exterior expressio consensus sit valida, & vt habeat effectum. Igitur necessarium est vt assistant impletioni conditionis, & de illa iudicent, ac testificentur esse impletam, tametsi necesse non sit, vt assistant omnibus quolibet modo requisitis ad prædicti contractus valorem. Præterea firmatur secunda ratio, nam Concilium tametsi non requirat vt Parochus & testes possint testificari ipsos contrahentes validè in re ipsa contraxisse, requirere tamen vt testificentur hunc contractum maritalem secundùm exteriorem speciem esse legitimè factum, vt nimirum vitentur omnia inconuenientia, ad quod necesse est, vt constet ipsis conditionem fuisse impletam, cogentur enim simul manere, &, qui vellet resilire à matrimonio, huic incumberet probare interesse aliquod impedimentum, vel dispensationem fuisse subreptitiam; & si ante probationem tentaret contrahere cum alia, compelleretur manere cum prima. At verò qui negaret impletam conditionem, non ad ipsum spectaret probare hoc, sed ad alium, & si interim contraheret, non cogeretur stare ad primum matrimonium, sed permitteretur manere in secundo. Debet igitur Parocho & testibus constare de impletione conditionis, vt vitentur hæc damna.

SECTIO XV.

Quid operetur tempus, demonstratio, causa, & modus, quando apponuntur consensui maritali?

1 DIctum est de consensu conditionali, nunc ad finem huius disputationis de modali, & cæteris affirmatis breuiter dicam.

Circa tempus, vel diem appositum contractui matrimonij, vt, Accipio te in meam post tres dies, sentit Sanchez *lib.* 5. *disp.* 19. *n.* 11. non suspendere consensum, sed statim esse purum, & obligare; quia est conditio necessaria, nam talis dies certò scitur ventura, & ideo non reddit actum conditionalem. Quare de hoc idem dicendum videtur, quod diximus suprà *sect.* 2. de conditionibus necessariis, vel infallibiliter futuris.

2 Contrarium tenent Coninch *disp.* 29. *dub.* 4. & Hurt. *disp.* 8. *difficult.* 15. *n.* 59. nempe suspendere contractum matrimonij vsque ad illud tempus, quia tempus ad id apponitur, vt vsque illud suspendatur id cui apponitur; & vt ex eo incipiat valere, quia sensus est, Ex nunc volo, & consentio, vt post tres diis incipias esse mea.

3 Placet mihi hæc sententia. Probo, quia dies ita adiectus suspendit contractum, non secus atque conditio; ergo dies adiecta contractui matrimonij per verba de præsenti, non efficit illum ratum, nisi statim vt aduenit, non antè. Antecedens patet, quia sicut contrahens sub conditione futura non vult contractum esse perfectum, antequam ponatur conditio, ita contrahens dicto modo, in diem, intendit, vt contractus non sit perfectus ante illum diem; ergo sicut conditio posita aduenien, & cognita partibus, hic significat vtriusque consensum iam esse absolutum, & ita contractum perficit; ita etiam dies adueniens faciet contractum pro eo tempore omnino perfectum ita vt ex tunc incipiant esse coniuges. Solùm hæc est differentia inter adiectam conditionem, & diem, nam conditio contingens futura, cùm possit esse, & non esse, efficit vt partim consensus sit adhuc ambiguus, nec habeat magis rationem absoluti consensus, quàm dissensus. At tempus, vel dies cùm certò sciatur ventura, efficit consensum ab initio determinatum, & absolutum; sed qui ante tale tempus non sit perfectus, & sufficiens, vt causet suum effectum.

effectum. Vnde si alteruter ante diem constitutum moreretur, aut reuocaret consensum, nunquam inter eos esset matrimonium, vt rectè notauit Coninchius *citatus*.

4 Circa demonstrationem præmitto eam contingere, quoties significatur, vel denotatur aliqua qualitas in contrahentibus, & communiter explicatur per relatiuum *qua*, aut dictionem importantem aliquam qualitatem, vt, Duco te, quæ diues es, aut virgo. Quare demonstratio est dispositio accidentis indicantis rem de qua disponitur, vel eum in quem dispositio confertur, vt, Vendo tibi equum, quem ex Bethica attuli: Contraho tecum, quæ nobilis es, vel virgo, seu quæ venenum sterilitatis sumpsisti.

5 Quo præmisso, communis Doctorum sententia affirmat demonstrationem adiectam matrimonio non suspendere illud, nec vitiare, etsi falsa sit. Quare, si quis sic contrahat, Contraho tecum, quæ es nobilis, vel diues, valet contractus, etsi ignobilis, vel pauper sit. Quia is, qui sub demonstratione consentit independenter ab accidente quod demonstratur, vel demonstrat, consentit; alioqui non differret à consensu conditionato. Vnde demonstratio solùm ostendit opinionem, quam habet contrahens circa tale obiectum.

6 Perplacet prædicta doctrina, ad cuius maiorem explicationem

Dico *primò* demonstrationem adiectam matrimonio, quæ non est contra substantiam illius, vt, Contraho tecum, quæ diues es, quamuis deficiat, & falsa sit, ex eius defectu formaliter non irritare illud. Ratio est, quia ex defectu huius demonstrationis formaliter, vt sic, nec deficit materia substantialis ad matrimonium, quia ea demonstratio non necessariò significat aliquid inclusum in materia substantiali matrimonij, vt constat; neque deficit consensus, quia consensus iste matrimonialis, quamuis ei addatur ea demonstratio, non elicitur dependenter ab illa, cùm non sit conditio, sed tantùm significat iudicium, & existimationem circa materiam; exprimit enim opinionem contrahentis circa tale obiectum; ergo quamuis demonstratio illa deficiat, non deficit consensus matrimonialis sufficiens.

7 Dico *secundò* nec demonstrationem contra substantiam matrimonij appositam contractui matrimoniali irritare illum, si deficiat, vt quando dicitur, Contraho tecum, quæ obligaris ad adulterandum. Patet, quia prædictus consensus matrimonialis, quamuis ei addatur ea demonstratio, non elicitur dependenter ab illa, aliàs non differret à conditione, quod est falsum. Nec refert, quòd non consentiret, si sciret sponsam non esse talem, quia voluntas sub conditione ponenda nihil operatur in re, nec impedit, quin modò absolutè velit, licèt ex errore talis iudicij & existimationis.

8 Dico *tertiò* prædictam demonstrationem contra substantiam matrimonij appositam illi, irritare illud, si talis demonstratio verè adsit, & persistat. Ratio est, quia tametsi à contrahente non eliciatur consensus dependenter ab ea demonstratione; tamen, quia in altero contrahente, vt supponitur, est simul, & concomitanter volitio se obligandi ad aliquid contra obligationem substantialem matrimonij, qua volitione persistente impeditur dicta obligatio substantialis in eo altero, ideo si verè adsit & persistat, non fiet validè contractus matrimonialis. Vnde notanda est differentia inter demonstrationem contra substantiam matrimonij, & reliquas alias; nam illa habenda est pro adiecta, vt dicto modo impediat valorem matrimonij; reliquæ verò, etiam possibiles, & honestæ, non sunt habendæ pro adiectis, quia istæ sunt impertinentes ad valorem, & ad vitium matrimonij.

Dico *vltimò*, quando demonstratione demonstratur materia substantialis, & deficit ob suppositionem erroris personæ, vel conditionis, vt quando dicitur, Contraho tecum, quæ es Catharina, cùm sit Paula, vel quæ es libera, cùm reuera sit serua, tunc matrimonium irritum est. Patet, quia tunc est error, & defectus substantialis in materia essentialiter requisita, & deficit status essentialiter requisitus. Cæterùm id non prouenit, quia formaliter apposita sit demonstratio, & ipsa deficiat, sed quia deficit materia essentialiter requisita: quamuis enim non apponeretur dicta demonstratio, etiam esset nullum matrimonium, ob prædictum defectum. 9

Circa causam. Causa dicitur ratio, ob quam contrahitur, soletque explicari per dictionem *quia*, vt, Contraho tecum, quia diues, vel pulchra es, de qua etiam est communis sensus Doctorum, errorem causæ per se, qualiscunque sit, non suspendere, nec vitiare matrimonium. Ratio est, quia causa non se habet vt obiectum, vel pars obiecti contractus, vnde non spectat ad substantiam ipsius, sicut spectat conditio, sed tantùm pertinet antecedenter ad motiuum, quod ad contrahendum mouet; ergo non tollit consensum absolutum; ergo nec vitiat, nec irritat contractum. Dixi *per se*, quia si causa reducatur ad personas, vel conditionis personalis errore irritabit matrimonij contractum, vt, Contraho tecum, quia es primogenita Petri, vel quia libera es; si non esset primogenita, vel non esset libera, esset matrimoniũ nullum, non ratione falsitatis causæ, sed ratione erroris, personæ, aut conditionis, quia quamuis ea causa non adijceretur adhuc, ex tali errore matrimonium contractum esset inualidum. 10

Denique circa modum notandum est, modum propriè vt distinguitur à demonstratione, & causa, esse quasi adiectionem oneris, ad quod vult obligari contrahens, & communiter explicatur per coniunctionem: vt, v.g. Duco te, vt mihi seruias, vt diuitias vel honorem consequar. 11

Conueniunt Doctores, si modus adiectus contractui matrimoniali, sit rei possibilis, & honestæ, non vitiare illum, nec suspendere. Ratio est, quia eo modo tantùm significatur aliquid possibile, & honestum faciendum post matrimonium iam absolutè, & perfectè factum. Difficultas est quando modus inuoluit aliquid impossibile, v.g. Contraho tecum, vt des mihi montem aureum; vel turpe, vt fureris; vel contra substantiam matrimonij, vt obligeris ad adulterandum. 12

Sanchez *lib. 5. disp. 19. n. 5.* Coninchius *disp. 29. ad finem*, & alij defendunt partem affirmatiuam. Quia dicto modo apposito intenditur in altero obligatio contraria obligationi substantiali matrimonij; in eodem ergo non minus irritat matrimonium, quàm conditio apposita contra substantiam matrimonij. Firmatur, quia ea est modi natura, vt licèt contractum non suspendat, veruntamen alter recipiens sub modo tenetur illum obseruare, vt in donatione, vt, Do tibi equum, vt facias iter aliquod, valet statim donatio, tenetur tamen donatarius implere modum. *l. 1. 2. & finali, C. de donat. quæ sub modo*, ergo si apponatur contractui matrimoniali modus contrarius substantiæ matrimonij, vt per illum inducatur alteri obligatio ad eius obseruantiam, vitiabit contractum. 13

Gaspar verò Hurtado secutus Sotũ, & Petrũ Ledesma 14

ma

ma defendit nullum modum, siue honestum, siue turpem, siue possibilem, siue impossibilem, siue contra substantiam matrimonij, siue non contra substantiam, vitiare, seu annullare matrimonium, atque adeò omnem illum haberi pro non adiecto, quod obtinet ad valorem, seu ad vitium matrimonij. Idque mihi videtur verius. Ratio à priori est, quia cõsensus in matrimonium, cui additur modus, non elicitur dependenter à modo ipso, cùm non sit conditio; ergo non elicitur dependenter ab aliquo contra substantiam matrimonij; ergo nihil refert ad matrimonium ipsum, siue ad eius validitatem, siue ad eius nullitatem. Idem firmo manifestè, quia, esto ita sit, quòd apponens dictum modum, intendat in altero contrahente obligationem contrariam substantiæ matrimonij; adhuc talis obligatio potest non esse in altero, absque præiudicio valoris consensus ipsius, & consensus apponentis modum, quia neuter contrahentium consensus elicitur dependenter ab eo modo, cùm non sit propriè conditio, sed solùm modus; & quamuis in altero futura sit intentio se obligandi ad contrarium substantiæ matrimonij, non impediet in illo intentionem se obligandi obligatione substantiali matrimonij, nec inualidabit consensum sui: tum quia non elicit illum dependenter ab eo modo, cùm non sit conditio, sed modus; tum etiam, quia illa obligatio substantialis est prior, & præsupponitur iam ad eam intentionem obligationis ad oppositum substantiæ matrimonij, atque adeò etiam & obligatio substantialis matrimonij, quæ ex ea intentione necessariò oritur, sicut intentio contractus, & eius obligatio præcedunt, ac præsupponuntur ad intentionem obligationis modo ipso significatæ, quia intentio, & obligatio modalis, annectuntur, & superadduntur contractui, cui apponitur modus.

15 Hinc patet solutio ad argumentum oppositæ sententiæ. Admisso enim antecedente, negatur consequentia, quia tametsi apponens dictum modum intendat in altero obligationem contrariam substantiæ matrimonij, inde tamen non sequitur irritare matrimonium, non secus ac conditionem appositam contra substantiam matrimonij; quia neuter contrahentium consensus in matrimonij contractum fit dependenter à tali modo, sicut pendet à conditione. Et quamuis alter haberet intentionem se obligãdi ad contrarium substantiæ matrimonij, illa obligatio esset superaddita, & post consensum, & contractum matrimonialem, quia modus in hoc differt à conditione, quia conditio suspendit actus perfectionem, ita vt ante ipsius positionem, seu impletionem validus minimè sit. At modus non suspendit, sed aduenit actui perfecto, statimque valet actus, & solùm manet alter obligatus ad modi impletionem. Ex quo facile respõdetur ad confirmationem, esto enim demus teneri alterum implere modum, verùm cùm ista obligatio sit post consensum, & contractum iam perfectum, & absolutum, nihil obest huic, nec attinet ad valorem, aut ad vitium illius præcisè. Exemplum donationis pro nobis est, nam sicut illa donatio æquiualet statim, & absolutè acceptatur à donatario, manetque valida, & perfecta donatio independenter à modo, tametsi aliàs postea teneatur donatarius implere modum; ita contractus matrimonij, & mutuus consensus vtriusque contrahentis, valet, & manet perfectus, & absolutus independenter à modo, tametsi alter maneret obligatus ad implendum modum. Addo conditionem contrariam substantiæ matrimonij nõ vitiare illud, si apponatur matrimonio iã contracto perfecto, & absoluto, vt dixi suprà *sect.6.n.6*. quia quãdo apponitur matrimonio iam contracto, cùm iam dissolui nequeat, nõ est pars ipsius contractus, nec illum immutare potest, & sic non aduersatur ei, neque ipsum vitiat. Quòd si conditio hæc nullo modo vitiat matrimonium, multo minus vitiabit illud modus, à quo fit independenter contractus, & iste est iam absolutus, & perfectus post illius obligationem.

DISPVTATIO XVII.

De consensu coacto, seu metu extorto, contractui matrimonij apposito.

IN omni cõtractu, maximè in matrimoniali, libertas est necessariò requisita. Solet autem distingui triplex libertas, ab obligatione, à necessitate, à coactione metu extorta. *Prima* parũ refert ad præsentem disputationem; solùm enim cõsistit in carẽtia, vel negatione præcepti ad matrimonium contrahendum, de quo modò non est quæstio, & regulariter, ac per se loquendo, talis inuenitur carentia in contractu matrimonij; ea tamen nihil conducit ad illius rationem. De libertate autem à necessitate, quæ dicitur libertas indifferentiæ, iam constat ex dictis suprà *disp.14.sect.3.n.2.* Et ex *disp.1.sect.3.* consensum in contractu matrimonij, & sponsalium debere esse liberum plena libertate, ac deliberatione, quæ satis sit ad peccatum mortale. De sola ergo libertate à coactione, & metu extorta, quæ excludit necessitatem metus, vel violentiæ humanæ, instituitur præsens disputatio. Ad cuius vberiorem explanationem tria præcipua præstabimus. *Primum sect.1.& 2.* agemus de metu in genere, eiusque speciebus, præsertim de metu graui cadente in constantem virum, eiusque obiecto. *Secundum sect.3.4.5.6.7.& 8.* de aliis contractibus metu celebratis, quomodo valeant, vel rescindi debeant. *Tertium* denique *sect.8. & sequentibus, vsque ad finem*, de contractu matrimonij, per metum, & coactionem inito, an, & quo iure sit inualidus.

SECTIO I.

Quid, & quotuplex sit metus, & causa illum incutiens?

CErtum est *primò* ex communi doctrina Theologorum, voluntatem, quoad actum elicitum, cuiusmodi est consensus internus, non posse simpliciter, & absolutè cogi per metum, vel coactionem; quia suus actus elicitus est essentialiter voluntarius; quid enim magis voluntarium, quàm velle? Homo autem interdum quoad factum, siue opus externum, cogi potest, & tunc consensus dicitur coactus saltem indirectè, vt cùm per metum extorquetur. Quare cùm duplex possit esse coactio, vna absoluta, seu sufficiens, alia inductiua, seu conditionata; metus quidem non gignit coactionem primam, quam Aristoteles *3.Eth.c.1.* violentum vocat, sed secundam. Patet, quia repugnat consensui voluntatis, id est, actum elicitum à voluntate esse absolutè violentum, seu coactum: nam violentum absolutè est, quod fit ab extrinseco passo, non conferente vim; at cùm voluntas consentit, vel dissentit, iam confert vim, cùm eliciat illum actum consensus, vel dissensus; & certè cùm ille actus sit vitalis, non 1

potest nisi à principio vitali intrinseco dimanare: repugnat enim vt voluntas illi volitioni non conferat vim, & consequenter repugnat esse simpliciter violentam. Cogi tamen potest voluntas inductiua, & conditionata coactione, quia propter metum quarundam rerum nonnulla eligit, quibus sublatis, eadem nollet.

2 *Secundò* suppono verum esse, si rectè intelligatur, quod communiter dici solet, ea quæ fiunt ex metu, esse aliquo modo inuoluntaria, & voluntaria simul; id enim intelligi non debet de ipsa fuga mali interioris, quæ est displicentia, voluntas non incidendi in illud. Nam sicut prosecutio, hoc est, complacentia boni, est omnino voluntaria, cùm nullo modo sit contra internum impetum voluntatis; sic etiam fuga mali per displicentiam est voluntaria. Neque etiam debet intelligi de ipsa exteriori fuga mali, quatenus fuga mali est, ob eandem rationem. Cùm ergo dicimus, ea quæ fiunt ex metu, esse voluntaria, simul & inuoluntaria aliquo modo; intelligimus de aliquo opere exteriori, quod assumitur, vt medium ad fugiendum, & vitandum malum; quod quidem ea sola bonitate nos mouet, qua vtile est ad fugiendum malum; ex alia verò parte secundùm se malum est. Sic in his, quæ fiunt ex metu, contingit, vt propter vitandum grauius malum, alterum eligamus, quod iudicamus minus, aut quod minus nos mouet, & terret. Vt cùm proiicit quis merces in mare, quod sibi malum putat, quia existimat vtile, & necessarium ad seruandam vitam. Igitur de opere exteriori, quod fit ex metu solùm, & aliàs molestum nobis est, dixit Aristoteles 3. *Eth. cap.* 1. esse aliquo modo inuoluntarium, & voluntarium simul, non de ipsa fuga mali, & displicentia. Vnde infero, vt tale opus sit voluntarium, & inuoluntarium simul, necesse esse in eo considerari duplicem rationem, nempe vtilitatis ad vitandum malum, qua ratione bonum est, & amatur, & rationem mali, seu malitiæ quam habet secundùm se, qua ratione molestum est & displicet, ratione cuius is qui operatur, dicitur inuitus agere, quia cum dolore operatur. Quare rectè dicitur à Doctoribus, ea, quæ fiunt ex metu, esse mixta ex voluntario, & inuoluntario, quia fiunt à principio intrinseco cognoscente singula, & ex hac parte voluntaria sunt, & fiunt repugnante aliquo modo voluntate, & hac ratione inuoluntaria sunt.

3 *Tertiò* suppono, ea quæ per metum extorquentur, tametsi sint mixta ex voluntario, & inuoluntario, simpliciter tamen præcipuè, & magis esse voluntaria, quàm inuoluntaria, vt rectè docuit Aristoteles 3. *Eth. cap.* 1. & Diuus Thom. 1. 2. *quæst. 6. art. 6.* cuius ratio optima est, quia vnumquodque simpliciter, & absolutè dicitur, secundùm hoc quod est in actu reipsa: at secundùm id quod est in apprehensione, non dicitur simpliciter tale, sed secundùm quid. At id quod est metu extortum secundùm id quod est in actu, est in singulari, secundùm quod fit, attentis particularibus circunstantiis, est voluntarium, & electum, prout scilicet in eo casu est impedimentum maioris mali, quod timebatur; est autem inuoluntarium, vt est in apprehensione, in quantum apprehensum extra hunc casum, & exclusis his singularibus circumstantiis non eligeretur. Igitur simpliciter est voluntarium, quod firmat S. Doctor exemplo proiectionis mercium in mare, quæ voluntaria est tempore tempestatis propter timorem periculi, & est à principio intrinseco, & hîc, & nunc absolutè volita, & ideo est simpliciter voluntaria; cæterùm quia extra hunc casum existens, & in apprehensione seclusis iis singularibus circumstantiis, repugnaret voluntati, ideo dicitur, & est inuoluntaria secundùm quid, id est, prout consideratur extra hunc casum existens. Quare concludendum est voluntatem faciendi aliquid ex metu, etiamsi sit metus mortis, esse voluntatem simpliciter. Vnde voluntas coacta absolutè, & simpliciter est voluntas.

Quartò suppono, quod ex præcedenti manifestè infertur, voluntatem coactam esse sufficientem consensum requisitum ad mortale, quia ea est cum plena & vera libertate, quæ requiritur ad mortale, nisi metus aliquando tollat considerationem necessariam, in hoc enim casu non loquimur, quod etiam intelligendum est, si cætera adsint ex parte materiæ; nam propter metum incussum solet aliquando mutari obligatio materiæ. Quia lex positiua communiter non obligat cum tanto dispendio, nisi in casu aliquo peculiari, vt dicitur in materia de legibus. Imò interdum lex ipsa naturalis non obligat in sua materia cum metu & periculo grauis damni; neque enim succurrere debeo proximo, aut seruare apud me ensem depositum, nec reddere illum domino, qui vult alium occidere, si mihi incutiat metum mortis. 4

Denique suppono ex dictis prædictam voluntatem coactam, seu metu graui extortam, iure naturali sufficere ad inducendam obligationem, in votis, & ad perficiendos contractus in quibus non defuit titulus legitimus. *Primum* latè ostendit Soarius *tom.* 2. *de Religione lib.* 1. *de voto, cap.* 7. quia ad valorem voti sufficit ex natura rei voluntarium simpliciter, etiamsi alioqui misceatur inuoluntarium secundùm quid. *Secundum* notauit rectè Vasquez 1. *tom. in* 1. 2. *disputat.* 27. *cap.* 2. *numer.* 18. quia in contractibus duo requiruntur, nempe titulus, vel dati, & accepti, iuxta varias species contractus, aut titulus liberalis donationis, aut gratitudinis; & consensus simpliciter liber, & voluntarius ex parte contrahentium: nihil enim aliud ad contrahendum naturali iure videtur requisitum. Vnde inuoluntarium secundùm quid non nocet contractui, ne validus sit: alioquin si quis venderet domum suam coactus egestate, non efficeret firmum contractum, quia voluntas eius esset mixta cum inuoluntario. Vnde similiter si essent vir, & mulier nullo modo impediti ad contrahendum, validum esset matrimonium etiam metu mortis, quia titulus adesset contractui, siquidem legitima materia mutuo traderetur, & consensus esset simpliciter liber, & voluntarius, si ad hoc genus contractus satis esset voluntarium simpliciter, & non requireretur iure positiuo voluntarium perfectum sine metu, quod infrà *sect.* 10. expendemus. Ex quo fit vt vsurarius, cùm accipit vsuras, seu lucrum ex mutuo, nequeat legitimè illud retinere, sed restituere illud debeat, non quia non fuit simpliciter voluntarium ex parte dantis illud, sed quia non fuit titulus legitimus, vt illud retinere, & accipere posset. Non enim fuit titulus dati, & accepti; nam ille qui lucrum dedit pro mutuo, id est, pro vsu pecuniæ, nihil omnino accepit pro quo daret, 5

nisi

nisi vsum pecuniæ; vsus autem pecuniæ non est alterius valoris, quàm dominium ipsum; neque fuit titulus donationis, quia hæc debet fieri liberaliter, id verò quod datum fuit intuitu mutui, & aliàs non daretur, non fuit liberaliter datum, neque titulus gratitudinis, vt constat.

6 His positis ad præsentem quæstionem accedens, breuiter dico quid metus in genere sit: Est instantis periculi, vel futuri mali mentis trepidatio. Sic definit metum Vlpianus Iurisconsultus *l. 1. ff. de eo quod metus causa*, dicitur mentis trepidatio, quia oritur metus ex forti imaginatione periculi propè iam imminentis. Hæc enim horret & refugit malum quod instare apprehendit. Vnde valde remota mala, vel pericula etiam mortis, si eam tanquam valde distantem inspiciamus, non timentur, neque mentem perturbant.

7 Præterea dico ad nostrum institutum celebrem esse illam diuisionem metus, in metum cadentem in virum constantem, qui etiam dicitur grauis, iustus, & probabilis; & in metum non cadentem in virum constantem, qui etiam vocatur leuis, vanus, iniustus, & improbabilis. Ille est timor mali grauis, quod ex se virum constantem meritò mouere possit; hic verò, qui non ita se habet. Vnde ille dicetur metus talis mali, qui spectatis regulis prudentiæ, & fortitudinis meritò trepidationem causet: hic verò, qui immeritò trepidationem moueat. quod magis constabit ex dicendis *sect. sequenti*

8 Denique de causa metum incutiente, breui moneo, metum incuti posse à duplici vniuersim causa, vna naturali, siue intrinseca proueniente ex causis naturalibus intrinsecis, vt ex morbo, seu periculosa corporis ægritudine, siue extrinseca, vt à grassante lue, aut ab imminente naufragio: altera libera, vt ab homine, vt cùm quis minatur alteri mortem. Homo verò duobus in genere modis metum potest incutere. *Primò* iustè; vt cùm legitima potestate præditus minatur ei mortem, qui ob crimen mortis est reus. *Secūdò* iniustè, vt cùm quis mortem, aliúdve malum comminatur alicui sine legitima inferendi potestate; siue autem iustè, siue iniustè homo metum incutiat, id duobus facere potest modis, *vno* directè in eum finem, vt consensum in matrimonium extorqueat; *altero*, alterius finis gratia. Priori modo metum iniustè incutiens, aut est ille, qui matrimonium contrahit, suumque coniugem iniustè incusso metu adigit, vt secum contrahat, vel est quispiam alius.

SECTIO II.

Quis metus dicatur grauis, seu cadens in constantem virum?

1 HÆc controuersia præmittenda est ad pleniorem notitiam dicendorum circa præcipuum huius disputationis caput de nullitate contractus matrimonij graui metu extorti, in qua multa sunt examinanda. *Primum*, quale malum timeri debeat, vt metus dicatur cadens in constantem virum. *Secundum*, an respectu omnium requiratur æquale malum ad constituendum metum grauem. *Tertium*, quæ sint mala grauia sufficientia ad metum cadentem in constantem virum. *Quartum*, an prædicta mala, vt prædictum metum incutiant, timeri debeant in propria persona, vel etiam in persona consanguineorum. *Quintum*, an timor reuerentialis cadat in constantem virum. *Sextum* denique, an preces importunæ incutiant quoque prædictum metum grauem.

Circa primum sentiunt ex Iurisperitis multi, & ex Theologis nonnulli, vt malum censeatur graue, & timeri debeat metu cadente in virum constantem, debere esse maius illo, præ quo eligitur. Quare si quis ad vitandam mortem sibi imminentem eligat culpam mortalem, aut venialem; talis metus nequit censeri esse constantis viri. Probant, quia non decet constantem virum aliquid contra rationem eligere ad vitandum temporale malum, omnis enim qui eligit peccare, vt euitet aliud malum inconstanter agit. Aliqui, vt Henriquez *lib. 11. cap. 9. n. 3.* id docent verum esse cùm peccatum mortale committitur, non verò si culpa venialis sit. Quod certè non dicitur consequenter, nam committens venialem culpam ex metu, inconstanter agit, & illa grauius malum est, quàm quodcumque pœnæ temporalis malum. 2

Dico *primò*, vt metus dicatur cadere in constantem virum, sat est vt timeatur graue malum in se, seu ex parte obiecti, siue illud eligatur præ alio minus graui, siue magis graui, ita communiter Doctores, quos refert, & sequitur Sanchez *lib. 3. disputat. 2. numer. 3.* Ratio à priori est, quia tunc metus alicuius mali minuit libertatem, quando homo ad aggrediendum malum, opus est vt sibi inferat vim; si enim sibi infert vim, non ita liberè operatur; sed solùm quando malum est in se graue sibi tantum infert vim; ergo solùm id malum minuit libertatem: ergo solùm requiritur, quòd in se graue sit, vt timeatur timore cadente in constantem virum: id enim quod liberum consensum impedit, aut minuit, ex se virum constantem mouere potest, ac facit trepidare. 3

Dico *secundò*. Malum in se, & ex obiecto graue esse malum sufficiens quoad contractus irritandos, incutiens metum cadentem in cōstantem virum. Patet, quia, vt videbimus infrà, leges, & iura annullant matrimonium, & concedunt rescissionem cæterorum contractuum, quando incutitur metus alicuius mali, quod virum absolutè constantem ita potest mouere, vt vim illi inferre debeat, quo libertas consensus impeditur, vel minuitur, & ipse consensus iniuriosè extorquetur. Ad hoc manifestè contingit, quando malum, quod timetur ex se, & ex suo obiecto est graue; ergo illud est quod incutit metum grauem cadentem in constantem virum. Hinc 4

Dico *tertiò*. Vt malum impendens censeatur absolutè graue, non requiritur, vt sit maius eo, ad quod vitandum est subeundum. Patet euidenter. Nam Christus Dominus in horto apprehendens instantem mortem crucis, cœpit pauere, & præ angustia animi sudare guttas sanguinis, vnde metu graui concussus fuit, tametsi nullo modo terrori cesserit, & ipsam mortem constantissime superauerit. Martyribus quoque quando proponebantur horrenda tormenta, vt fidem negarent, multi ex illis terrebantur, & cum horrore quodam ea considerabant, etsi vim sibi inferendo diuina gratia metum superarent, & in fide constanter persisterent; & nihilominus in Martyribus hæc omnia mala pœnæ erant leuiora, & minora malo culpæ, ad quod euitandum illa subeunda erant. Et ratio à priori est, quia prædictorum malorum pœnæ minis, licèt sint minora, & leuiora malo culpæ, verè inferebatur Martyribus, vis, & coactio, & 5

& quamuis ipsi libenti animo eligebant prius mori, quàm peccare, eligebant tamen mortem acerbissimam, quod est malum grauissimum, quod ipsa natura tantum horret, atque ideo malum illud censendum est absolutè graue, licèt leuius sit peccato ipso, ad quod euitandum illud est subeundum, & cum difficultate superandum.

6 Vnde colligo, quod rectè notauit Coninchius *disp.* 28. *d.* 2. *n.* 28. posse quem inconstanter agere ex metu cadente in constantem virum. Nam aliud est aliquem inconstanter in aliqua re agere, & aliud id agere ex metu non cadente in constantem virum. Qui enim ne viuus comburatur peccat, inconstanter agit, & hoc probat argumentum adductum *n.* 2. Nemo tamen negare potest timorem illius horrendæ pœnæ esse grauem, seu cadere in virum constantem, quia mors illa acerbissima graue malum est in se, & ex suo obiecto; & videmus Martyres similis supplicij metu concussos fuisse, licèt eam constantissimè superauerint.

7 Dico *vltimò*, leges, & iura, quæ de contractibus rescindendis loquuntur, & matrimonia annullant, tantùm respicere graue malum ex parte obiecti incutiens timorem grauem, seu cadentem in virum constantem. hoc est certum apud omnes. Ratio est, quia leges, siue Ecclesiasticæ, siue ciuiles, quæ contractum ex metu rescindunt, vel rescindendum concedunt, tantùm eò respiciunt, ne faueant extorquenti consensum vim inferendo, & per iniuriam, vt huiusmodi violentiæ repellantur à Republica; integrum enim ac illæsum volunt vnicuique remanere consensum. At graue malum ex obiecto infert vim, & per iniuriam extorquet consensum, cuius libertas eo malo minuitur; igitur illud est quod intendunt vitare leges in contractibus ineundis, & consequenter euidens est prædictas leges metum constantis viri considerasse tantùm ex parte obiecti.

8 Vnde colligo id esse proprium contractus, vt, per se loquendo, etiamsi metus grauis incutiatur, possit celebrari à patiente illum metum sine vllo peccato, accidentaleque esse, si in eo interueniat peccatum, ex fragilitate celebrantis, vnde non mirum, si leges, quæ de contractibus loquuntur, tantùm respiciant graue malum ex parte obiecti, quia sine peccato possunt contractus ex se celebrari, etiamsi ex metu sint. Ita rectè notauit Basilius Ponce *lib.* 4. *cap.* 3. *n.* 3. Ratio est, quia si quis metu graui ducatur ad contrahendum, vnà cum verbis habere potest animum contrahendi, vt absit mendacium, & verba vera sint; eo autem consensu nihil efficitur, vt legibus constitutum est, atque ita sine vllo mendacio nihil efficit, & euitat malum. Quòd si cum verbis non habeat consensum, sed potiùs animum oppositum, & mentiatur, id mendacium non euenit quidem ex exigentia metus, cum sine illo damnum euitari possit, sed ex fragilitate, aut ignorantia contrahentis.

9 Circa secundum dico, cum communiori, & vera Iurisperitorum, & Theologorum doctrina, quos refert, & sequitur Sanchez *lib.* 4. *disp.* 4 esse attendendam circunstantiam personæ patientis malum, ratione cuius malum, quod respectu vnius personæ est leue, censetur esse graue respectu alterius, quod etiam rectè notauit Coninchius *disp.* 28. *dub.* 2. *n.* 29. Aragon 2. 2. *q.* 88. & Salon 2.62.*a.*2. *controu.* 5. Et ratio est, quia malum quod respectu viri reputabitur leue, erit graue respectu fœminæ, propter naturæ imbecillitatem: nam fœminæ propter constitutionem corporis illi sexui naturalem, sunt suapte natura valde imbecilles, & consequenter timidiores, vnde minus possunt resistere metui, quàm viri; imò intra idem genus, si comparetur vir cum puero, & nobilis, & ingenuus cum vili, & rudi, idem contingere solet. Vnde in leg. *metus autem* 3. *ff. ex quibus causis maiores*, rectè dicitur, iustum metum intelligi ex effectu eius, qui eum patitur: quasi pro diuerso affectu, & mentis affectione, ac firmitate diuersus metus dicatur iustus: debet igitur fieri comparatio inter personas similis status, & perpendendum, an hoc malum hîc, & nunc tale sit, vt fœminam constantem, & hominem huius ætatis, vel sortis iure trepidare faciat prudentis arbitrio: non enim standum est in hac re imaginationi, & apprehensioni personæ timentis, quasi quoduis malum sufficiat, si illud hîc, & nunc tanquam valde graue ipse metuens concipiat, sed quòd siue in foro externo iudex, siue in foro conscientiæ vir prudens tale iudicauerit. Ad quod iudicium duo sunt perpendenda, & quòd malum in se sit graue, & quòd timens probabiliter, siue prudenter credat illud sibi imminere.

Circa tertium, quæ nam sint hæc grauia mala, 10
quæ incutiunt iustum metum cadentem in virum, seu fœminam constantem.

Certum est *primò* ad huius rei decisionem val- 11
de requiri prudentis iudicis arbitrium, tam in expendenda grauitate mali, quod in iure expressum non est, quàm in consideranda qualitate personæ.

Certum est *secundò* mortem, & grauem corporis cruciatum esse mala incutientia iustum metum cadentem in virum constantem; habetur *c. cum dilectus, de his quæ vi metusue causa fiunt.* Et ratio est, quia omnium terribilium finis est mors; idem dic de mutilatione, quæ est mors partialis membri. De graui corporis cruciatu expressè habetur *dicto c. p. cum dilectus*; ad quem grauia verbera reducuntur, cùm grauiter crucient. Idem dic de seruitute, de captiuitate, de carcere diuturno & vinculis atrocibus, de amissione status, & honoris amittendi, cùm honoris iactura prudentibus ipsa vita carior sit. Idem iudicium esto de comminatione stupri, siue in viro, siue in fœmina. Denique de metu armorum. Hæc itaque certa sunt, & communiter recepta.

His positis de tribus solùm dubitabimus,

Primum de metu infamiæ, an cadat in constan- 12
tem virum. Circa quod omissis opinionibus, cum communiori Doctorum, quos refert, & sequitur Sanchez *lib.* 4. *cap.* 4. *num.* 5. Dico tam infamiam iuris, quàm infamiam facti, si grauis sit, esse obiectum metus cadentis in virum constantem. Patet, quia iuxta prudentem æstimationem vtraque infamia est graue malum, & proculdubio est obiectum metus cadentis in virum constantem, simile enim est periculo vitæ, vt inquit Glossa *l. iusta, de manumissis vindicta.*

Secundum est de excommunicationis metu. Mihi 13
videtur dicendum cum Sanchez, & Basilio *citatis*, cõmuniorem Doctorum sententiam sequentibus, si excommunicatio iusta est, eius metum non esse cadentem in virum constantem. Patet, quia tunc est medicinalis, vt excommunicatus à pertinacia, & inobedientiæ culpa resipiscat, teneturque sibi consulere obediendo; si verò iniusta est secundùm rem, aut omnino, eius metus cadit in constantem virum. Ratio est, quia excommunicatio quamuis iniusta, & in foro animæ, & apud Deum non liget, attamen est timenda, 11. *quæst.* 5. *cap.* 1. & aliquam infamiæ notam irrogat, saltem apud eos, qui excommunicationis iniustitiam

iniustitiam non bene perceperunt, & multis abstinere debet ob scandalum euitandum, multis etiam priuatur apud homines, quæ molestissima sunt, & quouis exilio grauiora. Id tamen intelligi volo, si ipsi excommunicationi facilè nequit occurri, vt si non potest sibi excommunicatus consulere appellando, quia timet excommunicantis potentiam, vel adeundo superiorem, quia distat, & sunt necessarij sumptus, & est pauper, aut certè appellando est periculum in mora obtinendi absolutionem; & impendet aliquod damnum de præsenti ob ipsam excommunicationem.

14 *Tertium* est de metu amissionis bonorum, vel alicuius lucri: in qua re, omissis variis dicendi modis, mihi placet dicere, amissionem omnium bonorum, & etiam maioris partis bonorum incutere metum grauem. Ratio est, quia amissio omnium bonorum, aut maioris partis metui mortis æquiparatur; nam bona sunt quædam hominis vita, est etiam grauis iactura, & ideo virum constantem meritò mouere potest. Non verò hoc idem dicendum de metu amittendi lucrum, aut hæreditatem, aut beneficium quod quis sperat ab aliquo: nam si ad id non habeat ius ad rem, minimè cadit in virum constantem. Ratio est, quia id non tam est metu deterreri, quàm inuitari spe lucri; spes autem & concupiscentia, vt aiunt Doctores cum D. Thom. *lib.2. quæst.6. art.7.* non minuit, sed auget voluntarium. Vnde professio facta ob spem lucri, aut, quod idem est, metu amittendi lucrum, valet. Similiter in sponsalibus, tametsi omnis pœna excludatur ab illis tanquam impediens libertatem matrimonij; at quando apponitur pœna lucri perdendi valet, nec timor eam incurrendi vitiat matrimonium; quia hæc non est vera pœna, sed inuitari spe lucri. Igitur timor perdendi lucrum non est verè timor cadens in virum constantem. Dixi, *nisi habeat ius ad rem*, quia dum arcetur à lucro ad quod habet ius, iniuriam patitur. Vnde si pater minetur filio ablaturum à maioratu ea quæ auxerat, iustum incutit metum, quia cùm hæreditas sit debita filio, potius huiusmodi minæ continēt damnum, quàm lucri missionem. Similiter etiam, si quis vellet se opponere beneficio pingui, & vi impediretur nisi iniret aliquem contractum, talis esset metus viri constantis, quia contra iustitiam impeditur ne lucrum comparet, ad quod intendendum verum habet ius.

15 Circa quartum, an prædicta mala vt metum grauem incutiant timeri debeant in propria persona, an etiam satis sit vt timeantur in aliena consanguineorum, videatur Sanchez *lib.4. disp.4.* & Basilius Ponce *lib.4. cap.4.* Breuiter dico, si graue malum immineat vxori, grauis metus est comparatione viri, sunt enim vna caro; idem dic si immineat filiis, & etiam consanguineis intra quartum gradum; est enim vehemens amor ingenitus erga illos, & vsque ad illum gradum communi sensu, & affectu consanguinei reputantur. Idem extende ad affines intra eundem quartum gradum; affines, inquam, ex matrimonio, non verò ex fornicatione. Huiusmodi enim affines non agnoscuntur quasi affines, nec eos natura quasi ingenerauit amorem, sed odium, tanquam erga eos, qui turpitudinem in memoriam reuocant. Extende idem ad viros arctissimo amicitiæ vinculo coniunctos; appellatur enim amicus dimidium animæ amici. Denique extendunt idem aliqui ad domesticos, quod ipse intelligerem, quando inde grauis iniuria, vel simile damnum sequeretur domino. Hæc omnia dicta intelligo spectata tantùm natura, non peculiaribus circumstantiis. Nam contingere potest, vt sit aliquis ita malè affectus erga consanguineos suos, vel affines, vel domesticos, vt non censeatur respectu illius grauis metus, tametsi illis inferatur graue malum.

Circa quintum de timore, seu metu reuerentiali, 16 quo filius timet offensionem parentum, pupillus tutorum, subditus Principis, vxor viri, Monachus Abbatis, seu Prioris, & Clericus Episcopi, an sit grauis, & cadens in virum constantem? Sentit noster Sanchez *lib. 4. disput. 6. n. 7.* solum metum reuerentialem, nisi minæ, aut verbera, aut alius metus grauis illi adiungatur, non cadere in virum constantem. Probat ex duobus potissimè textibus. *Primus* est ex *c. ex litteris, de despons. impub.* ibi, *nolens & inuita, minis parentum impulsa.* Vbi textus ponderat causam cur sponsalia illa metu reuerentiali parentum inita sint irrita, & hanc ait esse non solùm paternam reuerentiam, sed simul minas. *Alter* est ex *cap. 2. de pactis, in 6.* vbi dicitur valere renuntiationem filiæ in fauorem patris factam, si iuramento muniatur, nisi vi, aut dolo sit præstitum, & tamen ibi concurrit paterna reuerentia; ergo ea sola non inducit metum. Nomine autem *vis* non intelligitur metus grauis, sed coactio, & violentia, quæ infertur, quod propriè significat tale nomen, quodque est obiectum, & causa timoris grauis.

Basilius Ponce *lib.4 cap.5. n. 6.* carpens prædictum 17 Thomam Sanchez, dicens confudisse quæstionem, & eam non intellexisse, verius iudicat solum metum reuerentialem esse grauem, quod ipsi videtur luce clarius demonstrari hac consideratione. Metus est impendentis mali opinio, & cùm quis operatur ex metu, reuera eligit aliquid, quod minus malum iudicat, vt euitet id, quod ipsius iudicio maius est. Vnde qui operatur ex metu reuerentiæ, planè agit aliquid vt euitet aliud maius malum, quod sequi existimat, ex eo quòd non impleat voluntatem patris, vel superioris. Hoc autem malum, quod vitiare contendit, non est peccatum; sæpè enim in eo nullum peccatum committitur: est ergo patris ira, & indignatio, quam euitare contendit; indignationis autem nomine intelligitur toruus aspectus, vultus insensus, exprobratio verbis durioribus; hæc autem si citò transeant, & placidus statim vultus, & dulcia verba redeant, graue malum non est, vt fatentur omnes, qui reuerentiæ metum grauem putant; si verò perseuerent, graue malum esse fatentur, & eius metum censeri iustum & grauem.

Perplacet magis doctrina Sanchez, quem immeritò 18 Basilius tam acriter obiurgauit. Pro explicatione notandum est, quid nomine *timoris reuerentialis* præcisè intelligi debeat. Intelligo enim cum communiori Doctorum sensu, nomine timoris reuerentialis, metum, quo filius, v. g. timet offensionem patris, vt sic, non ob punitionem, vel aliud damnum, sed præcisè ob reuerentiam illi debitum. Vnde habet pro obiecto fugam mali præcisè ne offendatur pater. In hoc enim distinguitur timor reuerentialis ab amore reuerentiali, si non specie, saltem materialiter ex parte obiecti. Nam cùm filius, v. g. amat subiici patri, & complacere illi ob honorem & reuerentiam illi debitam, exercet libenter, & ex animo pietatem absque vllo metu, nullumque est ibi inuoluntarium mixtum, sed plena voluntatis propensio, & inclinatio. At verò cùm timet timore reuerentiali, necesse est, vt adsit illi cogitatio imminentis mali; metus enim est cum impendentis mali cogitatione, & trepidatione, & fugiat illud propter offensionem patris, ne videatur contemni reuerentia debita patri. Idem est de subdito respectu superioris. Vnde ad hunc actum ti-

moris reuerentialis erga patrem, vel superiorem, tamersi pater, vel superior, nec verbera imponat, nec minetur, nec sit superciliosus, toruè aspiciens, sed loquens placidè, solùm mouetur filius sola consideratione eius offensionis. Explicatur hæc doctrina accurato exemplo timoris filialis in iustis, qui est valde distinctus à timore seruili, nam timor ille est fuga mali culpæ, quod est res ardua, & difficilis ad vitandum, & ideo timetur tale malum, non verò habet pro obiecto Deum minantem, aut punientem, sed est fuga mali præcisè ne offendatur Deus, ob maximam reuerentiam tantæ maiestati debitam. Idem dicendum cum proportione de timore, seu metu reuerentiali. Quo præmisso,

19 Dico *primò*, solum metum reuerentialem præcisè non cadere in constantem virum. Id sentio cum Sanchez *citato*. Et probo ratione, quia metus reuerentialis non videtur tantam vim habere ad cogendam voluntatem, vt vir constans eo terreri debeat, quod manifestè constat exemplo timoris filialis in iusto, qui propriè est de malo culpæ, nam illud propriè est offensa Dei; eo verò timore non terretur homo grauiter; ergo idem dicendum de timore, seu metu reuerentiali præcisè sumpto.

Obiicies, metum reuerentialem in filio præcisè non esse propriè metum, ac proinde non cadere in constantem virum, quia ille metus propriè est de malo culpæ contra pietatem, & reuerentiam debitam patri, at culpa non est obiectum timoris, ex D. Thom. 1.2.q.42.a.3. & ex Aristotele 2. *Ethicor.c.5*. Nam timor est de malo arduo, quod vitare non est in nostra potestate; culpa autem cùm sit in nostra voluntate, non est malum arduum. Respondeo negando metum reuerentialem esse semper de malo culpæ; nam qui operatur ex metu reuerentiali, planè agit aliquid vt euitet aliud maius malum, quod sequi existimat ex eo quòd non impleat voluntatem patris, vel superioris: hoc autem malum, quod vitare contendit, non semper est peccatum aliquod, quod sit in non implendo patris voluntatem, sæpè enim in eo nullum est peccatum cùm sit res consilij, non obligans sub culpa ad eius impletionem: est ergo patris aliqua offensio, ac leuis indignatio, quam bonus filius vitare contendit. Addo malum culpæ etiam esse obiectum metus reuerentialis, sicut est obiectum timoris filialis. Filialis enim timor propriè dicitur, qui est de malo aliquo, quatenus scilicet in Deum redundat, videlicet de offensione eius, vel de auersione ab illo. Vnde propriè est de malo culpæ, nam illud propriè est offensa Dei, & licet vitare culpam sit in nostra potestate simpliciter, nihilominus res ardua est, & difficilis, & ideò timeri simpliciter potest. D. autem Thom. & Aristoteles solùm dicunt culpam, vt voluntariam non esse obiectum timoris, secus verò si consideretur, vt ex aliqua extrinseca ratione est difficilis ad euitandum.

20 Dico *secundò*, si metui reuerentiali adiungatur patris ira, & indignatio diuturna, etiam semotis minis & verberibus, cadere in constantem virum, atque adeò in actibus & contractibus eum effectum habere, quẽ metus grauis. Ita Sanchez *c.1. num.*14. & Basilius *relatus*. Probat Sanchez, quia nullus est vir constans, ac prudens, qui non reputet graue malum semper coram oculis habere infensum patrem, aut virum, aut alium, à quo dependet, aut cum quo versaturus est, maximè cùm vix inuenias, qui linguam moderari valeat ne malè sentiat, peiusque loquatur de eo, cui infensus est. Ita enim graue hoc existimatur, vt potiùs eligeret vir prudens relictâ patriâ, domóque paternâ, exul esse. Quod graue malum esse quis neget? Firmo, quia prædicta indignatio æquiualet minis; quia indignatio diuturna æquè grauẽ, imò aliquando grauius malum censetur minis: dixi *diuturna*. nam de leui, quæ citò transit, & placidus statim vultus patris, & dulcia verba redeunt, certum est apud omnes non esse obiectum timoris grauis in virum constantem cadentis.

Dico *tertiò*. Si metui reuerentiali adiungantur minæ veræ à patre solito illas exequi, certum videri, esse metum grauem cadentem in virum constantem. Ita omnes, & bene Sanchez *disp.6.n.21.& 22.* Patet, quia prædictæ minæ rei grauis, sunt graue malum. Dixi id intelligi debere de minis veris: nam si pater soleat minas iactare ore tenus, & non consuescat illas exequi, perinde est, ac si non minaretur, & virum prudentem nihil, aut parum mouent huiusmodi minæ tanquam vanæ, & nullius momenti. In dubio autem de conditione minantis, an soleat executioni minas mandare, dico incutere metum grauem; quia æquum non est tali periculo sese exponere. 21

Ad argumentum Basilij, prout opponitur primo dicto, facilis est ex dictis solutio, iam enim suprà *num.* 17. & 18. explicui quid præcisè dicat timor, seu metus reuerentialis; neque enim ira & indignatio, sicut nec minæ eius rationem ingrediuntur, atque adeò non est metus grauis cadens in constantem virum. quod bene intellexit Thomas Sanchez, nec ipse Basilius distinxit.

Circa sextum & vltimum de precibus importunis, an seclusa omni alia ratione timendi inferant metum grauem cadentem in virum constantem, affirmant multi ex Iurisperitis, quos refert Sanchez *disp.* 7.*n.* 4.& sequitur Basilius Leon. *lib.* 4.*c.*5.*n.*17. Probat, quia spectata natura ipsa rei & rationis iudicio, adeò grauem molestiam inferunt instantissimæ preces, vt meritò mouere debeant virum constantem ad aliquid efficiendum. *Primò*, quia prudentes id grauissimam molestiam semper iudicarunt, vt constat ex illo Lucæ 11. *propter improbitatem tamen eius surget, & dabit illi*. Interpretatio Syriaca, habet, *propter importunitatẽ*; vbi de homine illo petẽte ab amico panes, amicoque negante ponderat Christus, vim precũ importunarũ & qualiter promant. Vrget magis illud *Iudic.* 16. vbi fortissimum Sansonem importunis vxoris precibus coactum, detegisse veritatem Scriptura docet, his verbis, *cumque molesta esset ei, & per multos dies iugiter adhæreret*; vbi LXX. interpretes vertunt, *& factum est quando vexauit illum sermonibus suis*. Paraphrasis Chaldaica, *cùm molestaret illum in verbo suo, & oppressit eum*. Vatablus vertit, *cùm coarctaret, & penè cogeret*. 22

Secundò idem constat ex *Extrauaganti Execrabilis, Ioan. XXII. de præbendis*, ibi, *& improbitas importuna petentium à nobis, & prædecessoribus nostris non tam obtinuisse, quàm extorsisse plerumque noscuntur*. Vbi Glossa verba, *quàm extorsisse*, ait, ab inuito per talem importunitatem. Et *l.*1.*C. de petitione bonorum lib.* 10. *ibi, inuerecunda petentium inhiatione constringimur*. vbi Principes se cõstringi sentiunt importunitate petentium. Si ergo apud Principes, quorum suprema in Republica authoritas est, importunæ preces adeò grauem molestiam afferunt, vt sæpe annuant votis postulantium; quis dubitet etiam secundùm rectæ rationis iudicium adeò molestas esse instantes preces, vt meritò metui cadenti in virum constantem æquipari possint?

Tertiò metus alicuius corporalis cruciatus est cadens in virum constantem: ergo & instantia precum assidua, quæ est grauior animæ cruciatus.

Dico *primò*, preces importunas, id est, quæ sunt instantissimæ, 23

instantissimæ, & sæpiùs repetitæ ac inculcatæ, de his enim est sermo, si metui reuerentiali coniunctæ sint, inferre metum viri constantis. Id tenent multi, quos refert, & sequitur Sanchez *disp.7.n.5.* Probatur, quia cùm ex vno capite importunitas precum vrgeat, & opprimat, vt probant textus adducti; & ex altero capite reuerentia personæ petentis debita, pusillanimem, ac timidum, nec audentem contradicere rogatum reddat. Sanè hæc duo coniuncta prudentem ac constantem metum probabilem iniicient. Atque hoc idem docet Lessius *de Iust.lib.2.c.17.dubit.6.n.35.* sic dicens: *Preces importunæ*, id est, vehementes, & sæpiùs repetitæ, dum iunguntur illi reuerentiæ, quæ superioribus deferri solet, æquiualent metui graui. Idem dicendum si eiusmodi preces coniungantur cum præcepto eius cui reuerentia debetur, propter rationem adductam, quæ à fortiori idem vincit.

24 Dico *secundò*, idem dicendum, si preces importunæ minis coniungantur, etiamsi minæ non adeò graues sint. Patet ob eandem rationem præcedentis dicti, quoniam hæc duo, tametsi seorsim non sufficiant, tamen coniuncta cadere vident in constantem virum, quia grauem molestiam inferunt.

25 Dico *tertiò* preces importunas seorsim consideratas non efficere metum iustum & cadentem in constantem virum. Ita Sanchez *citatus*. Moueor, quia tametsi preces importunæ contineant in se aliquod grauaminis, vexationis genus; si tamen absit reuerentia personæ petentis, cui debeatur, non ita grauiter opprimunt, vt inferant absolutè vim & virum prudentem ac constantem cogant, & ipsius consensum extorqueant. Firmo, quia decens non est virum prudentem ac constantem cogi solis precibus importunis hominis, cui nulla peculiaris reuerentia, nec peculiaris honor debetur. Id enim de viro graui dicere indecorum est, ne dicam ignominiosum, quia est manifesta animi exiguitas & pusillanimitas, ac nimia timiditas solis precibus cuiusuis ordinarij hominis, cui nullus debetur metus reuerentialis moueri, & constringi, ac etiam cogi ad faciendum opus, vnde censetur esse actio temeraria, & imprudens, qualis induatur à sanctis Patribus, & Doctoribus fuisse actio Samsonis, qui nec constanter, nec prudenter egit, dum victus amore & importunitate mulierculæ secretum suæ fortitudinis propalauit.

Ad argumenta proposita *n.22.*

Ad primum dico illo argumento bene probari preces importunas continere in se aliquid molestiæ & coactionis, seu violentiæ, non verò ostendi ei metum cadentem in constantem virum, vt dixi antea, & exemplo Samsonis ostendi.

Ad secundum respondeo illis textibus probari importunitatem precum aliquo modo cogere, absolutè tamen non continere violentiam, atque adeò nec sufficientem, ad infligendum metum cadentem in virum constantem.

26 Ad tertium dico, si attendant motus primi iræ, & tædij, quorum nimia importunitas causa esse solet; plus affligere sæpè etiam virum prudentem nimiam precum importunitatem, quàm corporis cruciatum, & quàm etiam minas, cùm sæpè veluti cogatur ad opus aliquod stultum, & ineptum faciendum, vt importunitatem, & tædium illud repellat; si verò attendamus ad motus rationis, & prudentiæ & constantiæ conformes, id verum non est, quia, vt dixi *n.25.* decens non est virum prudentem ac constantem precibus solùm importunis moueri, duci, & quasi cogi.

Sectio III.

An contractus lucratiui ex metu iniusto graui celebrati spectato tantùm iure naturali sint validi, an potiùs irriti?

AD secundum caput huius disputationis accedo, & antequam de matrimonij contractu dicam, in hac sectione, & tribus sequentibus de aliis contractibus ex metu graui iniusto initis agam, vt sic constet discrimen inter matrimonium, & cæteros contractus. Cúmque ex contractibus quidam sint lucratiui, in quibus nihil rependitur, vt sunt simplex promissio, & donatio; quidam verò onerosi, in quibus aliquid loco eius quod datur debet reddi, vel præstari, vt est contractus emptionis & venditionis: de illis in hac sectione erit disceptatio; de aliis in sequenti. 1

Probabilis est opinio asserentium contractum lucratiuum liberalis donationis, videlicet, & promissionis, metu graui extortum, inualidum esse omnino iure naturæ, ita vt neque naturalis obligatio ex eo sequi possit. Ita ex Theologis Ioannes Medina *C.de restitutione, q.3. causa 2.versic. si fiat remissio.* Aragon *2.2. q.89 a.7. in dubio circa solutionem, ad 3. concl.1.* Molina *tom.2. de iustitia, disp.267. & 316.* Rebellus *p.2. de obligationibus iustitia, lib.1.q.5. concl.1.* Ioannes Azor *tom.1. instit. moral. lib.1.c.11.q.15* & latè Basilius Ponce *lib.4. c.6.n.4. & sequentibus.* Probatur 2

Primò, quia in prædicta donatione, aut promissione deest titulus sufficiens, vt transferatur dominium in alterum, cui promittitur, aut donatur; ergo contractus iste iure naturæ inualidus est. Consequentia patet, quia deficiente titulo legitimo, nequit dominium transferri; hac enim de causa vsurarius cùm accipit vsuras ex mutuo, non potest eas retinere, sed debet restituere, non quia desit simpliciter voluntarium, sed quia non adest legitimus titulus, vt possit eas accipere, & retinere. Antecedens probatur, quia in primis non est titulus rei pro re, cùm non sit donatio ob causam, neque est titulus ipsius donationis, aut promissionis, quia non donatur voluntariè, & liberaliter, sed coactè. Ad liberalem autem donationem maius voluntarium requiritur iure naturæ, quàm ad alios contractus, imò & plenum voluntarium. Neque enim æquitas naturalis patitur, vt quis liberaliter omnino ex iniquitate reportet, cùm quis ea via illud intendit.

Secundò, liberalitati repugnat donatio coacta, sed talis est quæ extorquetur per metum. ergo. Maior constat ex Aristotele, qui 4. *Topicor.c.4.* donum vocat esse datum irreddibile; at inuitus donans nihil minus vult, quàm esse irreddibile ex affectu. Deinde IC. *in l.donationes, ff. de donat.* ibi, *vt statim velit accipientis fieri, & in nullo casu ad se reuerti* Expendantur verba: at qui inuitus donat, nollet in nullo casu ad se reuerti? imò vellet etiam cùm donat; ergo ea donatio coacta deficit à donationis ratione. Firmatur ex liberalitatis definitione, nam liberalitas est virtus beneficiorum erogatrix, quæ pro affectu habet benignitatem, & pro effectu beneficentiam. At in eo qui inuitus donat, nequaquam beneficium est: ergo ex liberalitatis natura liquet repugnare coactam donationem.

Tertiò, qui iniustè aliquid extorquet per metum & vim à donante, tenetur in foro conscientiæ ad restitutionem,

tutionem, vt concedunt Doctores contrariæ sententiæ; ergo signum est, per donationem coactam non transferri dominium, neque valere illum contractum. Patet consequentia, quia si talis contractus valeret iure naturali, non esset obligatio restituendi ante sententiam, vel postulationem restitutionis talis contractus, quia per illum transferretur dominium, solumque esset actio in personam, non bona.

Quartò, ex contraria sententia sequeretur, vsurarium non teneri iure naturæ ad restitutionem, quia dici posset ibi interuenire donationem excessus. At omnes Doctores id vno ore reiiciunt, non ex alio capite, nisi quia inuitus donat; ergo ratio inuiti, siue coacti destruit naturam donationis.

Quintò, vna ex conditionibus humanæ promissionis, est, vt variata quacunque circumstantia non sit infidelis qui promissionem non implet. At si sequeretur vis & metus post promissionem, omnes concedunt nullam fore, & posse non impleri; ergo & à fortiori si ea conditio sit in promissione ipsa. Cur enim quòd illam nullam redderet, postquam facta est, non reddet nullam à principio.

3 Mihi magis placet opposita sententia, quam tenent multi Iurisperiti. Et ex Theologis Richardus, Paludanus, Sotus, Henriquez, Philiarchus, Petrus de Ledesma, Ludouicus Lopez, & alij, quos refert, & sequitur Sanchez *lib. 4. disp. 8. n. 4.* Eandem tenet noster Lessius *lib. 2. de Iustit. cap. 17. dubit. 6. n. 36.* Moueor hoc argumento, nam si contractus lucratiuus metu graui extortus, est iure naturæ omnino irritus, id prouenit, vel defectu consensus, vel defectu tituli iusti, ac legitimi, vel quia interuenit manifesta iniuria; at nihil horum efficit esse iure naturæ irritum; quod sic probo, nam in primis id non prouenit ex defectu consensus, quia donans, v. g. vel promittens dicto metu coactus consentit, absolutè consentit voluntariè, omnibus enim enim consideratis vult, tametsi illi volitioni adiungatur nolitio, qua nollet si timor mali abesset. Vnde licèt intercedat voluntarium admixtum alicui inuoluntario, tamen quia voluntas donandi, vel promittendi est absoluta, & efficax, displicentia verò donationis, vel promissionis est tantùm per voluntatem conditionatam, seu simplicem affectum, quem nolleitatem vocant Theologi, ideo talis donatio, vel promissio absolutè, & simpliciter voluntaria est. Nam cùm homo est affectus duobus actibus, vel qualitatibus aliquo modo repugnantibus, illa simpliciter vincit, quæ efficaciter est; ad valorem autem donationis, & promissionis, sicut & voti, sufficit voluntarium simpliciter, etiamsi alioquin misceatur inuoluntarium secundùm quid; ergo ex hoc capite validus est contractus lucratiuus. Firmatur, quia quando quis iustè cogitur, valet contractus, & tamen non minus miscetur inuoluntarium secundùm quid voluntario simpliciter, quàm si iniustè, & iniuria cogeretur, vt aperte constat. Non igitur ob defectum voluntarij inualidus est iure naturæ talis contractus. Præterea nec defectus tituli legitimi inualidus est iure naturæ; tum quia substantia contractus lucratiui, sicut & cuiusuis alterius, consistit in consensu, & voluntate. *l. obligationum substantia. ff. de actio. & oblig.* At in consensu metu extorto est verus consensus, veraque voluntas. *l. 1 vt vidimus*, & constat ex *l. si mulier. §. si metu coactus 2. ff. de eo quod metus causa*; ergo. Tum etiam, quia in tali contractu donationis, & promissionis metu graui extortæ adest quoque, & concurrit titulus validus, qui iure naturæ inualidus non est; nam titulus, qui ex tali contractu lucratiuo acquiritur, non est nullus ipsa rei natura spectatus, neque est nullus ipso iure, sed solùm venit rescindendus. Vnde est titulus iustus, id est, titulus, cui non resistit ius ipsum annullans, & ideò est validus, & tamen est annullandus iuris remedio, vt infrà dicam. Denique non est inualidus eiusmodi contractus ratione iniuriæ, quæ fit donanti, vel promittenti; quia talis iniuria impertinens est ad valorem, & inualiditatem donationis, vel promissionis. Patet, tum quia iniuria non est immediata causa contractus, sed consensus contrahentis. Tum quia etsi iniuria possit esse sufficiens causa ad reuocandum consensum, & contractum irritandum, non tamen est sufficiens, vt ipsum reddat omnino irritum, vt patet in contractu cui dolus causam dedit, qui etsi iniuria interueniat, non est tamen iure naturâ irritus, sed irritandus, quia talis dolus versatur non circa substantiam contractus, aut materiæ, sed circa causam contrahendi, quæ rei est extrinseca, & accessoria, & proinde non tollit consensum, qui sit sufficiens ad naturam contractus. Tum denique, quia in contractibus duo solùm requiruntur, nempe & consensus simpliciter, & absolutè &, titulus iuxta varias species contractuum. Vtrumque reperitur in contractu lucratiuo, verbi causa, donationis, nempe consensus absolutus, & efficax, & etiam titulus legitimus, nempe titulus donationis, qui solùm importat dationem liberalem, idest, nullo pretio recepto, tametsi, non sit omnino libera, sed cum admixtione inuoluntarij.

Ex prædicta doctrina infero per contractum lucratiuum donationis metu graui extortum transferri 4
dominium. Patet, quia ad acquisitionem dominij ordinariè duo requiruntur, titulus, & traditio. Vtrumque habet prædicta donatio, quæ solet definiri, datio liberalis. Per donationem intelligitur actio donantis natura sua sufficiens ad dominium transferendum, quæ fit traditione rei; nam iure positiuo impeditur, ne dominium transferat, nisi secuta reali traditione. Dicitur liberalis datio, quia fit nullo pretio recepto; neque enim fit tanquam iure debita, neque vt aliquid reddatur, tanquam iure debitum. Vnde excluditur omnis donatio, quæ habet rationem solutionis debiti, vel permutationis; neutra enim est liberalis.

Ex his facilè soluuntur argumenta primæ sen- 5
tentiæ.

Ad primum negatur antecedens; nam est titulus donationis, qui solùm importat, vt dictum est, dationem liberalem, id est, nullo pretio recepto, quæ fiat tanquam iure debita; quare vt ea datio dicatur liberalis, sufficit vt non sit debita ex iustitia, neque ad tale debitum alteri imponendum ordinetur, non verò requiritur, vt non habeat aliquid inuoluntarij admixtum.

Ad secundum dico, illud argumentum rectè pro- 6
bare per donationem, ordinariè loquendo, donatarium acquirere ius irreuocabile à donante, & esse datum illud irreddibile. Cæterùm negari non potest in aliquibus euentibus adquiri ius reuocabile ab ipso donante. Vt si Petrus det Paulo domum suam cum onere dandi ipsi viginti, vel triginta aureos singulis annis, & non aliter, si onus non impleat, potest domum suam repetere, & eam sibi reassumere. Potiori iure in præsenti casu, dat Petrus ex metu graui extortus hæreditatem Paulo, datum illud nequit esse irreddibile, quia ob timorem incussum potest illud repetere beneficio iuris. Ad confirmationem, verum est donationem ordinariè procedere ex affectu benignitatis, & beneficentiæ, ex quo fonte, siue affectu non videtur sequi, quòd donat inuitus, seu metu graui coactus; quia tamen eius donatio fit ab illo, nullo

lo pretio recepto, neque vt aliquid ipsi reddatur, tanquam iure debitum, ideo absolutè est datio liberalis, quæ est intrinseca ratio formalis donationis.

7 Ad tertium concesso antecedente, negatur consequentia; nam ea restitutio non fit, quia non fuerit validus contractus, vel quia non fuit translatum dominium, sed quia qui metum intulit, ratione iniuriæ tenetur omnia in pristinum statum restituere, & proinde reddere quod consecutus est, & alter ius habet etiam naturale exigendi hanc restitutionem, & etiam conceditur illi à iure restitutio in integrum. *c. 2. in fine, de his qua vi. ibi, quia qua metu, & vi fiunt, de iure debent in irritum reuocari. Mandamus cum integritate restitutas vniuersa.*

8 Ad quartum negatur sequela, nam titulus vsurarius est omnino inualidus, imò nullus est titulus: at titulus metum inferentis est ipso iure validus, & tantùm est annullandus ope, ac remedio iuris.

Ad quintum verum est in humanis promissionibus eas desinere obligare, si status rerum, vel personarum ita mutetur, vt promissor secundùm iudicium prudentum non videatur illum euentum voluisse cōprehendere, quod ex conditione rei promissionis & promissarij dispositione, cæterisque circunstantiis iudicandum est. Inde tamen non sequitur promissionem metu graui extortam desinere obligare, spectato solo iure naturali. Ratio discriminis est aperta, quia promissio non habet vim, nisi ex voluntate & intentione promittentis, quam expressè, vel implicitè habet dum promittit, & ideo vltra hanc intentionem expressam, vel prudenter interpretatam, non potest obligare. At in promissione metu graui extorta, non obstante vi & coactione, inuenitur voluntas, & intentio absoluta & efficax promittendi, & ideo obligat, inspecto tantùm iure naturali.

SECTIO IV.

An contractus onerosi ex metu iniusto graui celebrati, inspecto iure tantùm naturali, valeant, an non?

1 SVnt nonnulli, inter quos noster Rebellus *2. p. lib. 1. q. 5. num. 15.* qui existimant, iure naturali spectato contractus onerosos ex metu graui iniusto initos ita inualidos esse, vt nullam coacto afferant obligationem, aut ab eo propriè rei dominium in cogentem transferant. Probant

Primò, quia in foro conscientiæ res per grauem metum extorta cum fructibus restituenda est metum passo; at hoc non fieret si dominium rei foret translatum, cùm res vero domino fructificare debeat. Ergo signum est per eiusmodi contractum minimè transferri dominium.

Secundò, si metum passus rem illam propria authoritate recuperaret, absque scandalo minimè peccaret: ergo manet eius dominus, aliàs non daretur rei vendicatio.

Tertiò, qui per metum iniustum extorquet consensum, infert manifestam iniustitiam, cui iniustitiæ non potest satisfieri, nisi iterum res sua reddatur ei, qui coactus contractum celebrauit; ergo contractus ille est nullus iure naturæ.

Oppositam sententiam iudico veriorem, quam tenent Soto *in 4. d. 29. quæst. 1. art. 3.* Henriquez *lib. 11. cap. 9.* Syluester *ver. metus quæst. 8.* Nauarrus *in summ. cap. 22.* Molina *tom. 2. de iustit. disp. 326.* Vazquez *lib. 2. disp. 27. cap. vlt.* Basilius Ponce *lib. 4. cap. 7.* & alij. Iuxta quam

Dico *primò*, contractus onerosos, in quibus datur res pro re, validos esse iure naturæ, etiamsi fiant ex metu graui iniustè incusso. Ratio à priori est, quia, vt constat ex præcedenti sectione, substantia horum contractuum solùm requirit titulum legitimum, & simpliciter voluntarium: vt, v. g. venditio vt sit valida, iure naturæ solùm requiritur vt sit simpliciter voluntaria, & sit titulus pretij pro re; vtrumque reperitur, etiamsi coactè fiat; nam de titulo nullus dubitare potest, quem adesse supponunt omnes. Ex parte verò voluntarij non est defectus, quia contractus est simpliciter voluntarius, etiamsi aliquo modo displiceat; ergo validus est. Hinc 2

Dico *secundo*, per eiusmodi contractus, tametsi metu graui iniusto celebratos, transferri dominium. Probatur, quia si venditio tali metu facta valida est, dominium necesse est transferatur, aliàs enim si per illam venditionem dominium non transferretur, irrita esset. Et firmatur, quia per traditionem desinit tradens esse dominus, traditione enim transfertur dominium quando concurrit titulus, qui iure inualidus non est, *l. traditionibus, C. de pactis, §. per traditionem, Instit. de rerum diuis.* Sed hîc concurrit traditio, & titulus, qui ex contractu per metum celebrato acquiritur, non est nullus ipso iure; ergo verè transfertur dominium. 3

Dico *tertiò*, prædictum contractum esse naturali iure rescindendum, si velit is, qui coactus contraxit, etiamsi fuerit secuta traditio rei cum ea coactione. Ratio est, quia tametsi traditio rei etiam cum ea coactione valida sit, quia adest simpliciter voluntarium & titulus, & contractus est omnino perfectus; tamen in eo casu iniustum est, vt coactus quis contraxerit; factum enim est contra ius quod quilibet habet non alienandi sua bona, nisi cùm voluerit omnino liberè, sine vi, & coactione extrinseca. Hæc autem iniustitia compensari potest sine damno alterius contrahentis, quia emens, v. g. potest restituere rem suam domino, & accipere pecuniam, quam dedit pro re, & ita res in pristinum statum restituatur. Ergo ad id tenetur emens, si alius velit, & sic ea iniustitia compensanda est. Firmatur, nam hæc duo, validitas contractus, & obligatio rescindendi, si alter velit, non pugnant, sed cohærent, quia ex diuersis capitibus oriuntur. Nam valor contractus oritur ex iusto titulo, & ex voluntario simpliciter, quæ sufficiunt ad valorem contractus. At obligatio conditionis rescindendi contractum, nempe, si alius velit, orta est ex coactione iniustè illata, quia factum est contra ius illius, quæ obligatio non impedit emptorem esse dominum rei traditæ, dum is qui vendidit, non petit rescissionem. Et ita fructus rei pro illo tempore ad emptorem pertinent, cui tradita res est, & si eo tempore res periret, ipsi sine dubio periret. Constat igitur longè alium habere effectum venditionem coactam, & obligationem rescindendi, si alius velit, in qua rescissione seruanda est æqualitas in dato & accepto, & potest etiam obligari is qui vim intulit ad resarcienda damna quæ per se ex ea coactione illata secuta sunt.

Hinc patet solutio ad argumenta opposita.

Ad primum concedo restituendam esse rem cum fructibus si statim contractu celebrato velit is qui coactus contraxit, non quia dominium in accipientem non transierit, sed quia ob manifestam iniuriam illatam habet ius naturale, vt talis contractus rescindatur, & etiam illi conceditur à iure positiuo restitutio in integrum. 5

Ad

6 Ad secundũ concedo posse occultè recuperare propria authoritate: id tamen non euenit, quasi concedatur rei vendicatio, propriè loquendo, sed quia actionem habet metus iure etiam naturæ ad rem illam recuperandam. Vnde sicut equum mihi promissum, cuius dominus nondum effectus sum, possum occultè absque scandalo capere, quando aliàs obtinere nequeo, eo quòd actionem habeam ad illum, sitque mihi debitus, ita similiter licèt metum passus non maneat dominus rei metu ab illo extortæ, at quia sibi est debita, potest recuperare occultè.

Ad tertium dico eo argumento rectè probari no-
7 strum tertium dictum, nempe prædictum contractum esse naturali iure rescindendum, si velit is, qui coactus contraxit, non tamen probari talem contractum irritum ac nullum esse, vt dictum est.

Sectio V.

An ex iuris positiui dispositione contractus tam lucratiui, quàm onerosi sint irriti ipso iure, vel rescindendi?

1 QVod attinet ad contractus lucratiuos & liberales donationes, sentiunt multi graues Doctores, Soto, Palacios, Molina, Rebellus, & alij, quos refert & sequitur Basilius Ponce *lib. 4. c. 8.* omnes illos graui & iniusto metu factos esse iure positiuo nullos, & irritos. Probant, quia sunt complures actus ex liberali donatione prouenientes, in quibus apertè iura disponunt non valere ob grauem metum iniuste incussum, vt dos promissa, vel soluta, iurisdictio, votum metu extorta.

Secundò ex *l. qui in carcerem 22. ff. de eo quod metus causa.* ibi, *qui in carcerem quem detrusit, vt aliquid ei extorqueret, quidquid ob hanc causam factum est, nullius momenti est.* id est, nullius vigoris. Hunc enim esse eius particulæ sensum, constat ex *cap. ordinarij, in fin. de officio ordinarij, in 6.* vbi aliter, inquit, facta collatio nullius sit momenti, id est, vigoris & efficaciæ, secundùm Archidiaconum, Geminianum & alios præclaros Iurisperitos.

2 Dico *primò* contractus lucratiuos, seu donationes, & promissiones, exceptis aliquot casibus, metu graui extortos, esse iure positiuo validos. Ita tenent multi & graues Iurisperiti, & Theologi, quos refert & sequitur Sanchez *lib. 4. disput. 8. n. 4.* Probatur *primò Instit. de exceptionibus, in principio.* Si metu coactus, aut dolo inductus, aut errore lapsus stipulanti Titio promisisti quod non debueras promittere, palam est iure ciuili te obligatum esse, & actio qua intenditur dare te oportere, efficax est. Vbi Glossa obligatum esse, inspecto iuris rigore, efficax est, scilicet in sui substantia. In hoc ergo textu sermo est de promissione. Igitur promissio metu extorta, valida est iure positiuo. *Secundò* probatur *l. si mulier. §. fin. ff. quod metus causa.* ibi, *si metu coactus adiui hereditatem, puto me heredem effici, quia quamuis si liberum esset, noluissem, tamen coactus volui, & per Prætorem restituendus sum vt abstinenti mihi potestas tribuatur. Tertiò* ex *l. vlt. C. de his quæ vi.* Venditiones, donationes, transactiones, quæ per potentiam extortæ sunt, præcipimus infirmari. Vbi expendendum est idem statui de donationibus, ac de venditionibus, atque adeò nullum esse discrimen inter donationes, & alios contractus, de quibus omnibus ait valere mero iure, & iuris remedio esse infirmandos. Denique ex *cap. 2. de his quæ vi, in fine.* ibi, *quæ metu & vi fiunt, de iure debent in irritum reuocari.* Ergo tantùm sunt reuocanda, & dum non reuocantur, sunt rata & valida. Et ratio esse potest, quia non video cur in iure donatio, & promissio metu facta sint irrita, & alij contractus onerosi ipso iure sint validi: non enim ad illorum substantiam requiritur maior libertas, quàm ad contractus onerosos, neque donationi liberali propriè repugnat coactio, sed donatio onerosa, vt ostendi suprà *sect. 3.* Dixi in conclusione, exceptis aliquibus casibus in iure expressis. Quales verò hi sint, non est præsentis instituti. Solùm dico in iure clarè haberi, vt infrà dicetur, matrimonium metu iniusto contractum inualidum esse, ac nullum, & dotem quoque si sit soluta, vel promissa per metum, quia est accessoria ad matrimonium.

Dico *secundò*, tametsi prædicti contractus lucratiui non sint ipso iure positiuo irriti, esse tamen irritandos pro arbitrio eius, qui metum iniustè passus est 3
ad contractum extorquendum. Ita communiter Doctores, & patet ex *cap. 2. & cap. 4. de his quæ vi.* Ratio est, quia qui metum iniustè incussit, iniuriam alteri intulit, vnde tenetur illum in priorem statum restituere, & alter habet ius exigendi hanc restitutionem.

Ad argumenta opposita.

Ad primum iam dictum est, excipi aliquas actiones in iure. Cæterùm constat de aliis non esse iure irritas.

Ad secundum dico illud fuisse speciale in illo casu,
quia vltra metum adfuit ibi dolus, & calliditas pessima illius, qui detrusit in carcerem, qui grauius delictum admisit, quàm alius metum incutiens, nam sub prætextu iustitiæ falsò asseueratæ iudex, cuius officium est reddere vnicuique ius, fecit instrumentum iniquitatis. 4

Quod attinet ad contractus onerosos, in quibus datur res pro re cum communiori DD. sententia, 5
dicendum similiter valere iure positiuo, sicut & naturali; dari tamen actionem remedio iuris, *c. 2. de his quæ.* Hoc à fortiori liquet in his contractibus, cùm de aliis lucratiuis idem satis ostensum sit. Ex his

Colligo *primò* omnes venditiones, promissiones, 6
donationes, transactiones, concessiones, contractus, & distractus, seu contractuum rescissiones, & generaliter omnes consensus per metum grauem iniustè extortos, posse in irritum reuocari, & quidquid ex illis est secutum.

Colligo *secundò*, eum qui ex huiusmodi contractu 7
vel consensu aliquid est consecutus, teneri ad restitutionem, siue ipse, siue alius metum intulerit. Ratio est, quia qui talem intulit metum, ratione iniuriæ tenetur omnia in pristinum statum restituere, atque adeò reddere quod consecutus est. Qui autem rem habet, & non fuit particeps iniuriæ, tenetur ratione iuris positiui, quo non solùm datur actio in personam quæ iniuriam intulit, sed etiam in rem apud quemcumque existat, vt expressè habetur *l. metum 9. §. sed quod, & §. volenti. ff. quod metus causa*; imò & tenetur quoque iure naturali, quia ratione iniuriæ eadem res in pristinum statum est restituenda; ergo est obnoxia restitutioni vbicunque fuerit. Placet tamen dicere, quod rectè notauit Lessius *lib. 2. de iust. cap. 17. dubit. 6. num. 39.* eum qui bona fide rem talem emit, ignarus iniuriæ quæ intercessit, non teneri ad restitutionem, nisi quando is, qui iniuriam passus est, in rem agere cœperit, quia consecutus est dominium rei, & ipse nullam iniuriam intulit.

Colligo *tertiò*, si non pateret alia via illius rei recu-
perandæ, priorem dominum posse ea occultè surri- 8
pere

pere, vel si id non daretur, vti occulta compensatione, sicut in aliis debitis. Quo pacto etiam dum res aliqua mihi promissa est, si illam aliter consequi nequeo, possum mihi occultè consulere.

9 Colligo *quartò*, prædictam doctrinam habere locum, si metus grauis iniustè incussus sit ad contractum eliciendum; nam si ob alium finem incussus fuit, & ad illud malum euadendum, contractus initus non potest rescindi: vt, v.g. si captus à latrone promittas tertio, qui iniuriæ non est particeps, centum, vt te liberet, tunc metus non est propriè causa contractus, sed solùm occasio, nec potest dici metu extortus, sed cùm iam metus ob aliam causam est iniectus, adhibetur contractus, tanquam medium ad illum expellendum, vnde non meretur, vt contractus ei rescindatur. Vnde

10 Colligo *vltimò*, vt dispositio iuris ciuilis circa actus metu graui iniustè factos locum habeat, necessarium esse, vt gestum sit eius metus causa. Si enim aliquis quid gesserit metu prædicto compulsus, & deinde sine nouo metu id fecerit, quod ex priore contractu sequebatur, non restituetur. Constat id in eo, qui ex metu promisit, & postea nullo nouo metu adhibito soluit. *l.2.C.de his, quæ vi.* in ea enim solutione restitutio nõ datur, neque repetitio, vt liquet ex *l.4.C.eodem.*

Sectio VI.

Quem effectum habeat leuis metus iniustè incussus in contractibus, tam naturali iure, quàm positiuo?

1 Circa primum quid sentiendum sit, si sermo sit de naturali iure, atque in conscientiæ foro de timore leui quo vir cõstans & prudens permoueri nõ solet. Nam multi, inter quos noster Lessius *lib.2.c.17. dubit.6.n.46.* & Sanchez *lib.4. disp.9.* 4. cum Syluestro, Nauarro, & aliis quos referunt, sentiunt acta per metũ leuẽ iniuriosũ esse in foro conscientiæ reuocanda, & quæ tradita sunt repetenda, & restituenda.

Primo, quia in deceptione intra dimidium iusti pretij, tametsi ius ciuile ad vitandas lites deneget actionem, cùm tamen eam non approbet, tenetur decipiens restituere; ergo similiter in nostro casu.

Secundò, quod hoc metu obtinetur, per iniuriam obtinetur, cùm à renitente dare res accipiatur; ergo tali metu contractum extorquens tenetur restituere reducens rem ad pristinum statum, restituens quod accepit, & accipiens quod dedit; id enim quod per iniuriam comparatum est, obnoxium est restitutioni, quia vt fiat æqualitas, debet restitui ei à quo ablatum est.

Tertiò sæpe metus leuis, id est, minoris mali, non minus perturbat hominem, & impellit nolentem ad consensum, quàm metus mali grandis cadens in virum constantem; ergo si hic tribuit potestatem rescindendi contractum, etiam ille.

Vltimò, qui metu cogitur, priuatur per iniuriam sua libertate; ergo debet in pristinum statum restitui, vt probet, vel improbet liberè contractum, & ipse ius habet hunc statum sibi assumendi, & quæ gesta sunt confirmandi, vel irritandi.

2 Oppositam sententiam, nempe in omnibus contractibus ex leui metu factis, nullam esse obligationem restituendi ex natura rei, neque in foro conscientiæ, defendunt Ioannes Medina *C. de restitutione, quæst. 3. causa 9.* Basilius Põce *lib.4.c.10.n.5.* & alij, hoc nixi fundamento, quia metus leuis est in potestate patientis metum, quem reiicere potest, & debet, iuxta regulas prudentiæ; non enim qui ex metu leui operatur, prudenter agit; quare in eius potestate est imprudentiam metus repellere, habetque in se sufficiens principium, vt repellat, & sine metu agat; ergo voluntariè omnino videtur operari, qui cùm possit facile repellere non vult. Idem constat in eo, qui ex metu peccat, & in eo qui ab intrinseco metum patitur.

Huic magis adhæreo opinioni; iuxta quam

Dico *primò* in contractibus lucratiuis, vt in donatione, vel promissione, si interueniat solùm metus leuis, non datur iure naturæ actio, vt is qui coactus contraxit, possit petere rescissionem. Moueor, quia in huiusmodi contractibus, cùm non sit rei pro re, nulla intercedere potest inæqualitas ex parte rei, atque adeò nulla committitur in re ipsa iniustitia. Ex alio capite est sufficiens voluntarium, & iniuria illata ex metu leui, non censetur esse alicuius considerationis, cùm operans in suâ potestate habeat se ex eo metu liberare, & sufficiens principium intrinsecum eam iniuriam repellendi; ergo. 3

Dico *secundò*, in contractibus onerosis ex tali metu factis, in quibus datur res pro re, si non sit seruata æqualitas in ipsa re, datur iure naturæ obligatio naturalis restituendi excessum, donec ipsa res ad æqualitatem reducatur. Hoc manifestè probat primum argumentum prioris sententiæ, & patet, quia sicut in læsione intra dimidium iusti pretij, licèt non detur actio iure ciuili, est tamen naturalis obligatio restituendi excessum, quia nimirum in eo contractu non fuit æqualitas rei ad rem, vnde qui sic fuit causa per metum, etsi leuem, sic contrahendi tenetur id ad æqualitatem reducere, quia deest titulus iustus accipiendi excessum illum, cùm nihil pro illo dederit: ita in nostro casu est pariter obligatio naturalis restituendi, quia non datur æquale, pro æquali. 4

Dico *secundò*, quæ leui metu extorquentur in contractibus onerosis, cùm seruatur æqualitas inter rem, & rem, non esse obnoxia ex natura rei restitutioni naturali. Ratio est iam dicta, quia iniuria illata personæ ex illo metu leui, est parui momenti, quæ facile vinci potest. Vnde hac de causa *l. metum 9.ff. quod metus causa*, habetur metum vani hominis non esse spectandum, sed eum, qui in constantissimum cadit. & *ff. de regulis iuris*, vani timoris nulla est excusatio. 5

Ex quo patet solutio ad argumenta opposita:

Ad primum iam dictum est solùm probare nostrum secundum dictum.

Ad secundum fateor esse aliquam iniuriam, cæterùm leuem, & parui momenti, quam facile patiens metum repellere potest.

Ad tertium falsa est propositio, si homo sit prudens, & constans animo, hunc enim nequit æquè perturbare metus leuis, ac metus grauis, cùm facile possit metum leuem reiicere. Quòd si sit imprudens, pusillanimis, ac timidus nimis, ac facilè compellatur ad consensum ex metu leui, tribuendum est eius imprudentiæ ac stultitiæ, non verò grauitati iniuriæ, quæ leuissima est. 6

Ad vltimum dico eum, qui metu leui cogitur, non priuari per iniuriam sua libertate, nec inuitum operari, nec verè cogi, sed voluntariè omnino; & absque metu, quia cùm possit facilè repellere eam iniuriam, paruipendere illam, vtpote leuissimam, & sit in eius facili, ac morali potestate talem timorem excutere, voluntariè ac omnino liberè vult 7

illum non reiicere. Vnde sibi imputetur, & ipsius imprudentiæ quod operetur, non ipsi metui.

8 Circa secundum, an actus ex leui metu iniusto sint irriti, vel irritandi iure positiuo, Sanchez *lib. 4. disp. 9. n. 5.* cum multis, sentit, tametsi non detur actio, quod metus causa, nisi metus cadat in constantem virum; cæterùm metum leuem posse succurri officio iudicis, vt rescindatur contractus, quia æquum non est iudicem pati, vt metum inferens commodum importet ex culpa sua.

9 Mihi videtur dicendum *primò* cum omnium doctrina nullam iure ciuili dari rescissionem in his quæ metu leui gesta sunt. Patet, tum quia omnia iura ad rescissionem petunt metum cadentem in virum constantem, tum etiam vt vitentur lites, quæ passim suboriri possent, cùm metus leuis facillimo negotio probari valeat, & sic fora litibus implerentur. Tum denique, quia iudices rectè existimant eiusmodi metum non esse propriè causam rei gestæ, & ideo non audiuntur in iudiciis, qui obiiciunt metum leuem.

10 Dico *secundò*, mihi probabilius videri non esse necessarium, vt metum leuem passis subueniatur officio iudicis, vt rescindatur contractus; quia, vt ostensum est, nulla, aut ferè nulla illata est iniuria. Vnde qui ex metu leui operatus est, non tam metum ab alio passus est, quàm ipse sibimet intulit metum; cùm in sua potestate habuerit ex principio intrinseco sufficienter, & facile eum metum repellere: non ergo est cur succurratur officio iudicis, nec enim illud pertinet ad eum, qui sibi metum intulit.

11 Dico *tertiò*, si in contractu oneroso ex leui metu extorto esset inæqualitas in ipsa re, nec incutiens metum illum vellet restituere excessum, vt verè tenetur obligatione naturali, posset tunc adiri iudex, vt contractus rescinderetur. Patet, quia iniustum est retinere excessum illum, & non est æquitati consonum, vt commodum reportet ex sua culpa, siue vllo titulo iusto.

SECTIO VII.

An contractus ex metu reuerentiali, & ex precibus importunis, ac blanditiis celebrati sint irriti ipso iure, vel rescindendi?

Circa primum, omissis aliorum sententiis, iuxta doctrinam à nobis traditam suprà *sect. 2. n. 18. 19. & 20.* facile præsenti quæstioni occurro.

1 Dico itaque *primò*, solum metum reuerentialem præcipue, nec iure naturali, nec positiuo irritos reddere contractus. Moueor, quia, vt ibi ostensum est, metus reuerētialis non est propriè metus, nec est metus cadens in constantem virum; non enim videtur tantam vim habere ad cogendum voluntatem, vt vir constans eo terreri debeat, quod latè ostendit Sanchez *lib. 4. disp. 6. n. 7.* Hinc

2 Dico *secundò* nullam esse obligationem naturalem rescindendi ea, quæ solo metu reuerentiali acta sunt. Constat ex præcedenti sectione, & patet, quia hic metus grauis non est, sed leuis, neque est iniuriosus, nec causa actus; quare si filius non audens contradicere patri, aliquid promittat, donet, vel alicui iuri renuntiet, ob solum timorem reuerentialem, quando aliud malum non timet, nequit petere rescissionem, nec pater iniuriam intulit, nec tenetur ad restitutionem eius quod per talem consensum consecutus est. Idem dico de vxore respectu mariti, si solùm fiat præcisè ex metu reuerentiali.

Dico *tertiò*, si metui reuerentiali, patris, v.g. adiungatur ira illius, & indignatio diuturna, vel adiungantur verbera, vel minæ veræ à patre solito illas exequi in his casibus, ea quæ acta sunt ex tali metu esse rescindenda. Patet, quia tunc metus reuerentialis cum prædictis adiunctis grauis est, & iniuriosus, vt *loco citato* ostendi, & ideo in actibus, & contractibus eum effectum habere debet, quem diximus habere in illis metum grauem. 3

Dico *vltimò*. Idem dicendum, si metui reuerentiali adiungatur enormis læsio, in actis, vel contractibus, nimirum dari rescissionem. Ratio est, quia enormis læsio dolum arguit re ipsa, quia perinde contractui nocet, ac si fraudantis consilium interuenisset. *l. si quis 36. ff. de verb. obligat. l. 5. C. de dolo*, & dolus hic re ipsa interueniens, ita officit actui, vel contractui, ac si ex proposito accederet, *l. si quis cum aliter ff. de verb. oblig. l. 2. ff. de dolo except. l. si superstite ff de dolo malo.* Non ergo mirum est si contractus rescindantur ex metu reuerentiali, cum enormi læsione ratione doli illi adiuncti 4

Circa secundum, de precibus importunis, reuocanda sunt in memoriam, quæ suprà diximus *sect. 2. n. 23. & sequentibus*, & iuxta doctrinam ibi traditam, dicendum est in illis casibus, & euentibus, in quibus prædictæ preces prout adiunctæ metui reuerentiali, vel minis, causant metum grauem, cadentem in virum constantem, tametsi acta ex tali metu valida sint iure naturali, & positiuo, esse tamen irritanda pro arbitrio eius, qui talem metum iniustè passus est ad contractum extorquendum. Ita constat ex dictis suprà *sect. 3. 4. & 5.* In illis autem casibus, in quibus preces importunæ seorsim consideratæ, & sine vllo adiuncto causant metum leuem, & non cadentem in constantem virum, acta ex tali metu, non solùm esse valida, sed neque esse obnoxia alicui irritationi, nec restitutioni naturali, vt constat ex *sect. 6.* 5

De blanditiis verò, vt ex communi doctrina docet Sanchez *lib. 4. disp. 11.* certum videtur nec leuem metum inferre, cùm potiùs faciant voluntarium, nihil enim magis voluntariè fit, quàm quod amore efficitur. Imò idem Sanchez ex D. Thom. *1. 2. q. 6. a. 7.* concupiscentiam, & amorem, nō efficere inuoluntarium, imò valde augere voluntarium. Quod sano modo intelligendum est, nam concupiscentia antecedens videtur absolutè minuere voluntarium, & liberū. Quia quo magis à passione incitamur, eo consensus voluntatis minus est in nobis, & ex nobis à principio intrinseco cum cognitione. Qua de causa etiam inter homines dicere consueuimus, eum magis sponte aliquid fecisse, qui nec precibus, nec vllo modo ab extrinseco motus, sed sola sua ratione & voluntate ductus aliquid fecit, quia, quo magis excludimus extrinsecum aliquod principium, qualis est etiam passio respectu animæ, & suasio respectu hominis, magis sponte aliquid à nobis fit, quare existimo nunquam D. Thom. dixisse concupiscentiam augere volūtarium, nam expressè S. Doctor *1. 2. q. 77. a. 6.* docet ex passione antecedenti minui peccatum, quia ex illa minuitur voluntarium, & peccatū eatenus est peccatum, quatenus est voluntariū, seu liberum. Cùm verò dixit D. Thom. *q. 6. citat. a. 7.* concupiscentiam non causare inuoluntarium, sed magis facere aliquid voluntarium, illa particula *magis* non significat augmentum voluntarij, sed habet notam comparationis voluntarij, non cū minus volūtario, sed cum inuoluntario, & vsurpatur pro *potius*, vt sēsus sit, tātū abest, vt faciat inuoluntarium, 6

tarium, vt potius faciat voluntarium, quàm inuoluntarium. Erat enim proposita quæst. An concupiscentia faceret inuoluntarium, & rectè respondet potius facere voluntarium, quàm inuoluntarium, ex quo non sequitur concupiscentiam augere voluntariũ, & quãuis minuat voluntariũ, non sequitur facere inuoluntarium, quia non facit esse aliquid contra internum aliquem impetum, & motum voluntatis. Posse autem minui voluntarium sine inuoluntario, videtur manifestum, quia voluntarium minui potest sine inuoluntario ex aliis capitibus, nempe ex eo quòd quis remittat animi intensionem, aut ex eo quòd non à seipso, sed ab extrinseco motus, velit; qua ratione minuitur voluntarium, quod oritur ex passione: minuitur quoque voluntarium, quia per passionem minuitur cognitio, vt manifestum est.

7 Obiicies concupiscentiam non minus esse causam inuoluntarij, sicut est metus. Patet, quia sicut metus dicitur facere inuoluntarium, eo quòd mouet ad opus, nempe ad eligendum aliquod minus malum propter vitandum maius, renitente aliquo affectu displicentiæ, quo nollet homo illud efficere: eodẽ modo cõcupiscẽtia allicere potest voluntatẽ ad appetendũ, & faciendum aliquid cum dolore, & displicentia, circa illud, ratione cuius renitatur aliquo modo volũtas, & ita ei sit inuoluntarium sequi concupiscentiam. Veluti cùm alicui ex consideratione dãnationis æternæ displicet committere peccatum, postea verò allectus à delectatione illud facit, manet in eo nihilominus timor ille inferni, atque ideo operatur, renitente aliquo modo voluntate, non secus, ac cùm ex timore maioris mali, aliquod, quod minus est, eligit. Respõdeo tamen semper verissimũ esse omnibus Philosophis, & Theologis probatum dictum, concupiscẽtiam non esse causam inuoluntarij. Est enim discrimẽ hoc inter ea, quæ fiunt ex metu, & ex concupiscentia; nam quoties quis operatur ex metu, eligit aliquid, quod fugiebat vt malum, metu maioris mali, vt vitet id quod maius est. Vnde tametsi amore feratur in minus malum, quatenus vtile est ad vitandum maius malum: sicut etiam amat, & desiderat fugere, & euitare malum illud, quod maius est; tamen semper manet in illo displicentia illa prior de malo, quod eligit, eo quòd prima radix qua trahitur ad electionem minoris mali, non est ratio aliqua ex se delectabilis, sed sola fuga mali, quæ ex se non est potens tollere omnem acerbitatem, quam ex se habet minus malum, quod assumitur, vt medium. Sic enim ipso medio, quod est minus malum, non consideratur ratio aliqua vtilis ad finem delectabilem, vt eam reddat suauem, sed sola vtilitas, ad vitandum malum, quod est in sola priuatione boni, non in positiua aliqua, & suaui ratione delectabilis. At verò cùm aliquod medium, quod aliàs ex se esset causa tristitiæ, assumitur ad consequendam voluptatem, aut vindictam, in qua etiam suauis quædam delectatio esse solet, suauitate ipsa finis, vincitur ratio ipsa mali, quæ erat in medio, vt iam non sit causa tristitiæ, cùm actu homo ipsa voluptate trahitur. Vnde fuga vnius mali, cùm ex se non afferat delectationem, non absumit tristitiam de medio quod assumitur ad ipsum malum fugiendum; delectatio autem, quam secum affert res voluptuosa, vel iracundia, absumit tristitiam, quæ aliàs esset, ex medio, quod assumitur, aut non sinit eam esse, quod quidem non solet efficere amor virtutis & honestatis, nisi sit perfectissimus. Id totum experimento comprobatur, si res ipsa exactè, & attentè ponderetur.

Perez de Matrimonio.

Sectio VIII.

An contractus, qui fiunt ex metu iustè incusso, iure naturali, & positiuo, validi sint?

Ratio dubitandi est, quia in prædictis contractibus ex metu iustè incusso videtur esse defectus consensus, & voluntarij; nam dum metus iustè incutitur, sæpè non minus inuoluntariè consentit, quàm dum iniustè: ergo prædicti contractus, inualidi censendi sunt. 1

Firmatur, quia metus grauis, quamuis iustus, impedit plenam libertatem, non minus quàm iniustus; ergo non minus quàm iste irritat contractum. Vnde ex iure constat in contractibus requiri consensum liberum, & coactionem repugnare libertati contractuum, *in cap. cùm locum, de sponsal* dicitur, ibi, locum non habet consensus, vbi metus, & coactio intercedit. Et in regulis habetur, Nihil consensui tam contrarium, quàm vis & metus.

Dico *primò*, certum videri, iuxta Doctorum communem sententiam, quando ex metu iustè illato patiens illum aliquid contrahit, vel facit, valere, quod ex eo metu gestum est, & iure naturali & positiuo in omni contractus genere siue lucratiuo, siue oneroso. 2 Probatur *primò*, quia prædicti contractus ex tali metu non sunt inualidi iure naturali, vt constat, quia metus iste neque aufert sufficientem libertatem, neque titulum. Non sunt etiam inualidi iure positiuo, quia non constat eos esse irritandos, nisi quando procedunt ex metu graui iniusto, & ad id exteriùs incusso; ergo. *Secundò*, hi contractus non possunt esse inualidi, nisi ratione iniuriæ illatæ metum passo; hæc autem omnino abest, cùm metus iustè infertur. *Tertiò* eiusmodi metus iustè illatus non est absolutè grauis, neque enim cadit in virum constantem, cùm iustè ille metus incutiatur, si quidem malum quod illi minatur, potest iustè inferri, & ita ille cui minatur non obediendo iniustè agit, non est autem viri constantis iniustè agere, atque adeò metus qui infertur, ne quis iniustè agat, non cadit in virum constantem. *Vltimò* prædictus metus iustè illatus non efficit inuoluntarium. nam talem metum passus debet illi conformari, quod secus est quando metus fertur iniustè. Vnde talis metus iustus assimilatur metui, qui est ab intrinseco, habet enim in se principium sufficiens ad expellendum eum metum, si iustè agat, quòd si iustè non agit, sibi imputet, non incutienti metum. Explico id magis; nam si physicè res consideretur, non minus inuoluntariè consentit, qui iustè cogitur, quàm qui iniustè, quia vterque consentit repugnante voluntate per simplicem affectum nolitionis, & per animi dolorem; tamen, moraliter loquendo, is qui iustè cogitur, non censetur inuoluntariè consentire, quia voluntariè causam dedit metui & coactioni, vnde timor illius mali non censetur extrinsecus inferri, sed ab illomet nasci, ac proinde consensus inde secutus non censetur inuoluntarius, cùm sit omnino voluntarius in sua causa; qui verò iniustè cogitur, censetur inuoluntariè consentire, quia causa metus non est illi voluntaria, nec ab ipso ortum habuit, sed solùm à causa extrinseca oritur, censetur inuoluntarius Hinc

Dico *secundò* non posse in irritum reuocari contractus ex metu iustè illato celebratos. Patet eisdem rationibus, & vnico verbo, quia nulla iniuria interuenit, ratione cuius hæc potestas rescissionis competat, contractus enim metu initi rescinduntur ratione iniuriæ illatæ metũ passo, quæ omnino cessat cũ metus iustè infertur. Verum est, si nimis grauis sit obligatio, vel res, quam metum inferẽs exigit, posse consensum 3

reuocari quoad illũ excessum, vt contractus ad æqualitatem reducatur. Vt si ne accusem te furti, vel alterius criminis, vt iustè poteram, exigam maiorem partem bonorum: si dum hostem fugis, vt concedam latebras, petam à te aliquem contractum valde damnosum; in his enim & similibus casibus seruanda est proportio & æqualitas, iuxta iudicium prudentis viri; quæ si excedatur, committitur iniustitia, & tenetur alter ad restitutionem excessus, quam si non fecerit, potest læsus vti occulta compensatione à non suppetente alia recuperandi via. Ex dictis

4 Colligo *primo* eum, qui contraxit sponsalia, posse compelli metu excommunicationis, vel alterius pœnæ contrahere matrimonium. *cap. ex literis* 10. *de sponsal.* Similiter qui violauit virginem, iure compelli eam dotare, vel ducere. Qui etiam promisit aliquid, ne accusaretur de crimine, de quo iure poterat teneri. Ratio est, quia in his omnibus, in quibus metus iustè incuri potest, nulla interuenit ratio iniuriæ. Vnde etiam addo potentem aliquem iustè accusare, eoque timore illato aliquid extorquentem ne accuset, quamuis absque animo accusandi minaretur accusationem, adhuc non teneri eo metu extortum restituere, vt notarunt Coninch *lib.* 2. *c.* 17. *dub.* 6. *n.* 42. & Sanchez *lib.* 4. *disp.* 9. *n.* 9. Ratio est, quia etsi non habeat animum, habet tamen ius accusandi, eoque iure vti potest, quod ius est pretio æstimabile, siue habeat animum eo vtendi, siue non; ac proinde si aliquid illi datur, vt eo iure non vtatur, poterit id retinere. Et quamuis dolus dederit causam contractui, noluisset enim alter dare, nisi fuisset deceptus, non est tamen dolus malus, seu iniustus, sed iustus; nam iustè poterat minari accusationē, siue haberet animum, siue non, nec ille præcisè dedit, vt deponat animum, sed vt re ipsa non accuset, & iure accusandi cedat, quorum vtrumque ille præstat; potest ergo pro eo aliquid accipere. Idem dico cùm quis iustè minatur alteri repetitionem eorum, quæ perdidit, siue enim ex animo minetur, siue ficte, potest retinere, quod ille hac de causa dederit, quia dat, vt cedat iure repetendi, & vt re ipsa non repetat.

5 Colligo *secundo*, præcedens corollarium esse etiã verum, quando quis pretiũ recipit, ne iudici deferat crimē, siue crimē sit iam perpetratum, siue viderit perpetrãdũ, vt docet Sanchez citatus *n* 10. Quia in vtroque casu priuatur metum inferens iure quod habet accusandi, quod ius pretio æstimabile est, ac proinde non tenetur restituere pretium acceptum, vt illo iure cedat. Quamuis enim turpiter faciat id pactum ineũdo, & verè dignus sit vt pretio recepto spolietur; ea tamen est pœna, quam ante iudicis sententiam subire non est constringendus.

6 Colligo *tertio*, teneri virum restituere pretium extortum ab adultero reperto cum vxore, ne illum interficiat, quia cùm non possit iustè occidere adulterũ priuata authoritate, iniustè eum timorem incutit, atque ideo eo timore extortum tenebitur restituere, secus quando extorquet, ne ad iudicem deferat, id enim potest iustè facere. Vnde ob hanc rationem rectè colligunt Doctores ex *cap. veniens* 2. *de sponsalib.* nullum esse matrimonium contractum à iuuene, quem, quia pater cum filia deprehendit, interficere voluit, & ideo illam duxit, quia reuera non potuit iustè occidere, sicut poterat iustè accusare, vel in vincula conicere. Vnde metus mortis in eo casu, est metus iniustè incussus ad extorquendum consensum. At minari carcerem, accusationem, vincula, metus est iustus, in quo nulla fit ei iniuria, & sibi imputet, quòd se in illas angustias coniecerit.

7 Colligo *quarto*, quamcumque compositionem, cõcordiam, pactum, si aliàs iusta sint, ac debita, si fiant ab aliquo incarcerato: etiamsi ad eum finem mittatur in carcerem, omni iure, naturali, ac positiuo valere, quia nimirum aliàs ad ea faciēda tenebatur. Vis enim, & coactio propriè non dicitur, quæ ab alio iustè, & licitè fit, sed quæ contra bonos mores, seu contra rectam rationem fit.

Ad rationem dubitandi. Concedo metum grauem, quamuis iustum, aliquo modo causare aliquid inuoluntarij, quia tamen ille non censetur extrinsecus inferri, sed ab ipso patiente metum nascitur, consensus inde secutus non censetur moraliter inuoluntarius, cùm sit omnino voluntarius in sua causa, vt dictũ est. 8
Ad confirmationem negatur antecedens. Cùm verò iura statuunt ad contractus requiri consensum liberum, & coactionem, vim, ac metum repugnare libertati contractuum, loquuntur de coactione iniusta à causa extrinseca non habente ortum ab intrinseca similiter liberum vocant, non coactum à causa extrinseca, seu per metum iniustum, & dolo non inductum. Si enim cogaris ex causa iusta, id non officit libertati contractuum.

Sectio IX.

An matrimonium contractum ex metu iniusto graui cadente in constantem virum, sed non incusso ad illud extorquendum, sit nullum iure naturali, & positiuo?

EX his quæ diximus metum operari in aliis contractibus, facilè erit explicare quid efficiat in contractu matrimonij, quod est vltimum huius disputationis argumentũ, ad quod ferè omnia quæ dicta sunt in præcedentibus, ordinantur. Ad cuius dilucidationē *primò* recolenda est distinctio illa tradita suprà *sect.* 1. de metu proueniente ab intrinseco, seu ex causis naturalibus non liberis, vt morbo, tempestate ac feris naturalibus; & de metu prouenięte ab extrinseco, id est, à causa libera, vt cùm quis minatur alteri mortem. 1

Præterea notandum est hunc secundum metũ adhuc esse duplicem, vnus est incussus non ad extorquendum consensum matrimonij, sed ad alium finē; alius est incussus ad extorquendum consensum matrimonij; & hic potest incuti iustè, vt cùm iudex minatur mortem, nisi nubat cum ea, quam per vim deflorauit: vel iniustè, vt cùm quis priuata authoritate minatur mortem, nisi cum aliquo nubat Nunc solùm in hac sectione agimus de metu, qui infertur à causa libera, sed non ad extorquendum matrimonium; cætera verò tractabimus in sequentibus. Et quamuis præsentis rei decisio facilis sit, ea tamen seorsim dilucidatur, propter varia corollaria ex illa deducta, quæ hîc sunt dilucidanda. 2

Vera igitur est communissima Doctorum assertio, matrimonium, contractum metu graui ab extrinseco, etiam iniusto, cadente in virum constantem, sed non ad extorquendum consensum matrimonij, sed ad aliũ finem diuersum, esse validum iure naturali, & positiuo. Probatur *primò*, quia iure naturali constat esse validum, cùm habeat absolutè plenam rationem voluntarij ac liberi, iure quoque Ecclesiastico patet, quia ex nullo iure, vel capite constare potest Ecclesiam irritasse matrimonium contractum metu, quamuis graui, & iniusto, quando non fuit ad id incussus, quia tunc contrahens non impellitur ad id ab alio, sed ex se ipso eligit matrimonium, tanquam medium ad euadendum periculum animæ, vel corporis. *Secundò* iura ideò irritant matrimonia metu contracta, vt auertant alios, ne metu quemquam matrimo- 3

Digitized by Google

trimonium inire cogant, & vt subueniant patienti metum, ne per iniuriam ad rem sibi odiosam compellatur: quæ rationes in præsenti casu deficiunt; nam irritando huiusmodi matrimoniũ nullo modo à metu inferendo auerterent, & patienti eriperent modũ, quo periculum posset effugere, quod aliter quàm contrahendo matrimonium nequit vitare. *Vltimò*, talis metus non est causa matrimonij, sed matrimoniũ propria voluntate eligitur ad tollendum talem metum, vnde eligitur tãquam medium, quo redimat vexationẽ. Vnde inuolũtarium, quod in eo matrimonio inuenitur, non est intentum ab incutiente metum, sed tantùm habet occasionem ex ipsius nequitia; ergo. Hinc

4 Colligo *primò*, si damnatus ad mortem, vel detrusus in carcerem ob alias causas, quamuis iniustas, liberetur ab his malis, si ducat meretricem, validum esse matrimoniũ. Ratio est, quia metus ille grauis non est iniustus ab matrimoniũ, sed iam erat homo in istis malis, & oblata conditione matrimonium ab his liberatur.

5 Colligo *secundò*, iniustè ab aliquo detrusũ in carcerem, non ob matrimonium, sed ob aliam omnino causam diuersam validè cum detrudentis filia contrahere, vt hoc modo se eximat, siue ipse, siue pater primò hanc offerat conditionem. Patet, quia tunc metus non est per se causa directè matrimonij, sed potiùs est via euadendi illud periculum. Vnde si iura eo casu matrimonium irritarent, periclitanti omnem viam salutis præcluderent, cùm tamen intendant ei succurrere.

6 Colligo *tertiò*, si ipse iudex, capto, mortéque timenti, siue iustè, siue iniustè promittat vitę cõdonationem, si ducat ipsius iudicis filiam, aut aliam fœminã, valere matrimoniũ; quia metus non iniicitur ad matrimoniũ ineundum, sed iam conceptus aufertur, traditurque modùs euadẽdi periculum. Vnde parum refert ad matrimonij huius valorem, siue iustè, siue iniustè dãnatus sit. Quia hoc matrimonium ideo non redditur irritũ ob hunc metum, quia metus non iniicitur ad illud extorquendũ, sed metus iam conceptus aufertur: ergo impertinens est an metus ille conceptus fuerit ex causa iusta, necne, solus enim metus iniustè illatus ad extorquendum matrimonium irritat illud. Et quidem, si alius tertius offerret illam immunitatem ab illa morte iniusta, valeret vtique; cur ergo non valebit quoque, licèt ipsemet iudex offerat? Quia quando metus vitiat matrimonium, idem est à quocunque offeratur ille. Ratio est, quia metus irritat matrimoniũ, eo quòd tollit libertatem cõsensus, sed non minus tollit eam, siue per contrahentem, siue per alium inferatur; ergo non minus irritat, ita noster Sanchez *lib 4 disp.* 12. *num.* 11. Contrarium sentit Basilius Ponce *lib.*4.*c.*19.*n.*13 quia in eo casu est manifesta turpitudo ex parte iudicis, cùm non possit reum absoluere à sententia sine iniustitia, sed ideo absoluat, vt nubat. Vnde si rectè, & attentè consideretur, non tam auferetur metus iam antea cõceptus, sed inferetur denuo, nisi faciat. Cæterùm non video hoc obesse, quia parum refert ad præsentem casum quòd iudex hoc faciat licitè, aut illicitè. Sat nobis est, vt metus ille conceptus auferatur, immunitatem illam offerens.

7 Colligo *quartò*, si plectendo capite, aut alio graui supplicio condonetur ea pœna à consanguineis occisi, ea lege vt consanguineam occisi, aut aliam eius consanguineam ducat; & similiter si vir de adulterio vxorem accusans mortis pœnam remittat si religionem profiteatur, esse matrimonium ratum, & professionem firmam. Ita Sanchez *n.* 12. Ratio est, quia metus non incutitur ad matrimonium, vel ad professionem extorquendam, sed metus iam conceptus aufertur, oblata timenti norma, vt immunis à pœna euadat. Sic consuetudo, quæ in hac re solet esse, firmatur tanquam licita, & honesta.

8 Colligo *quintò*, si Princeps obsessus matrimonium offerat cum filia obsidentis, vt sic animi concilientur, obsidionéque soluat, validum esse, vt rectè idẽ Sanchez *n.*13. Quia obsidio non erat ad eum finem, secus si fuisset facta ad extorquendum matrimonium, quod etiam verum est, quamuis iniusta esset obsidio.

9 Colligo *sexto*, si patres, vel consanguinei interficere vellent iuuenem in stupro inuentum, & ipse sua sponte, & à nemine exactus offerat matrimoniũ cum stuprata, vt mortem vitet. Patet, tum quia iniuria comminatæ mortis, cùm non inferatur ad extorquendum matrimonium, per accidens se habet ad illud, tũ etiam, quia iniuria, & metus non tendebat ad matrimonium, sed ad mortẽ, & ita nulla coactio circa matrimonium versatur, secus si parentes, aut alij minarentur mortem, nisi eam ducat, ita cum Henriquez, & aliis noster Sanchez *n.* 14.

10 Colligo *septimò*, quid dicendum de Medico, an validè contrahat eam, quam aliàs periclitantem non vult curare; qua in re sunt varij dicendi modi: nam noster Sanchez *disp.*12.*n.*15. sentit matrimonium contractum ab ægro, morbo lethali oppresso cum filia Medici aliter ei mederi nolentis, esse validum, quia Medicus non incutit timorem mortis, sed morbus, petit autem matrimonium, tanquam stipendium. Basil. verò *lib* 4.*c.*19.*n.*15. existimat, si Medicus, qui ex iustitia curare tenetur, minetur alicui fœminæ se deserturum illam, nisi cum ipso contrahat, vel cum alio, quẽ ipse elegerit, nullum esse matrimonium; quia contra bonos mores metus illatus est, atque adeò iniustè. Rebellus autem *lib.*2.*q.*11.*sect.*2.*n.*15. verisimilius iudicat validũ esse matrimonium, quia in eo casu metus oritur ex causa naturali, non à Medico incutitur; redditurque tunc matrimonium tanquam pretium pro medicatione. Nec verò ita deserẽdo eam metum incutit iniustè contra iustitiam commutatiuam, sed solùm contra charitatem delinquit, cùm non teneatur ex iustitia eam curare. Mihi magis placet hac in re resolutio nostri Coninch *disp.* 28 *dub.*1.*n.*11. 12. *&* 13. Vbi 11
tria docet. *Primum* est, si Medicus in eodem loco habitat, vbi est iam certo pretio ab ægroto, vel ciuitate conductus ad curandum, nec ob aliam causam negat ægroto suam operã, nisi vt matrimonium extorqueat, illud esse irritum. Ratio est, quia Medicus tunc negando suam operam subtrahit alteri suum ius, ac ita metum, & periculum infert, vt matrimonium extorqueat, subtrahendo enim ægroto media vitæ necessaria, quæ antea, vnà cum reliqua ciuitate, communiter possidebat, verè infert metum cadentem in virũ constantem. Vnde metus non solùm à morbo, sed à Medico ægrotum nequiter destituente, partim orietur, si grauis morbus foret, & alter Medicus non esset, idque directè, vt matrimonium extorqueat. Sicut si vnus, & alter solùm haberẽt omnia victualia in aliqua ciuitate, quæ aliunde, quàm ab ipsis alij sibi cõparare non possent, grauem illis metum inferret si ea nollent ciuibus vẽdere. Quod etiam firmat rectè Coninch alio exemplo nautæ qui suscepisset nobilẽ virginem vehendam per mare, & vellet eam in tempestate solam deserere, nisi contraheret matrimonium cum ipso, omnino videtur certum tale matrimonium futurum irritum; igitur idem dicendum in nostro casu. *Secundum* ait, si Medicus esset ex alia ciuitate, & non teneretur ægroto operam suam impendere, & nollet ei mederi, nisi contraheret matrimonium, petens illud tanquam pretium pro medicatione, peccaret contra iustitiam, matrimonium tamen esset irritum. *Primum* constat, quia est iniustitia manifesta pro medicatione tantũ pretium exigere. Sicut dicimus de vsu-

tario, tametsi non faciat iniustitiam nolendo pecuniam mutuare, iniustè tamen exigit tantum suæ mutuationis pretium. *Secundum* probatur, quia iniustè infert metum grauem cadentem in virum constantem, si grauis morbus foret, & alter Medicus non esset ita peritus, idque directè, vt matrimonium extorqueat; sicut si viatores iter facerét cum aliqua fœmina, & illam vellent deserere solam in horrida aliqua solitudine cum periculo vitæ, nisi contraheret matrimonium cum vno ex illis, iniustè metum incuterent grauem, & tale matrimonium esset irritum. *Tertium* est, si Medicus accederet ad curandum ægrum, & ipse æger, quo Medicum diligentiorem redderet, matrimonium sponte promitteret, vel contraheret, clarum est fore validum, quia tunc nullus ei incutitur metus ab extrinseco, & ipse ægrotus sponte, & ab intrinseco vult ob suam maiorem vitæ securitatem cum Medico contrahere.

12 Colligo *vltimò*, doctrinam traditam in conclusione, & in prædictis Corollariis habere locum etiam quando quis merè internè incutit metum ad extorquendum cōsensum matrimonij, dummodo id externè nullo pacto manifestet. Ratio est, quia illa voluntas purè interna nullo pacto exteriùs manifestata, neque indicata, nullo modo mouet, nec mouere potest alium ad consensum. Ergo neque hunc extorquet, neque extorquere potest, neque ex ea voluntate si sit merè interna, potest colligi probabilis suspicio metus incutiendi ad extorquendum matrimonij consensum.

SECTIO X.

An metus cadens in virum constantem iniustè illatus ad extorquendum matrimonium, illud irritum reddat in vtroque foro?

1 NOn defuere aliqui qui existimarunt tale matrimonium validum esse in foro interno conscientiæ, seu re ipsa, & solùm in foro externo, seu quoad præsumptionem irritum esse probant.

Primò, quia Ecclesia præsumit illum, qui cogitur contrahere, mendaciter protulisse verba, & absque consensu interno; ergo vbi verè consensus est, cùm cesset præsumptio, erit matrimonium. Antecedens probatur ex *cap. cùm locum, de sponsalibus*, vbi redditur ratio cur matrimonium coactum sit nullum, quia matrimonium solo consensu perficitur, & vbi coactio est, deficit consensus.

Secundò. Nemo potest cogi, vt interiùs consentiat. Vnde ad internum consensum in matrimonio non potest dari coactio, sed solùm ad prolationem verborum; ergo si verè est consensus internus, is liber est; ergo matrimonium eo consensu factum liberè factum est; ergo validum est in foro conscientiæ, & quoad Deum.

2 Cardinalis verò *cap. 2. de his quæ vi, quæst. 1.* docet matrimonium sic factum non esse ipso iure irritum, sed rescindendum.

Primò, quia alij contractus quando sic fiunt, validi sunt, quamuis sint per iudicem rescindendi; ergo etiam contractus matrimonij.

Secundò, alia Sacramenta, vt Baptismus, Confirmatio, Ordo; Extrema vnctio sic collata, & metu suscepta, valida sunt; ergo & matrimonij Sacramentum.

Tertiò idem ostenditur ex *cap. consultationi, de sponsalibus*, vbi de quibusdam fœminis, quæ conquerebantur compulsas per metum protulisse verba consensus, animo dissentiente: sic decernit Honorius III. De illato metu est cum diligentia inquirendum, & si talis metus inueniatur illatus, qui cadere possit in cōstantem virum, erunt non immeritò exaudiendæ: igitur metus non irritat ipso iure matrimonium, cùm disponat Pontifex fœminas metum passas exaudiendas esse vt matrimonium irritetur.

Dico *primò*, matrimonium contractum metu graui iniusto, cadente in virum constantem, incusso ad extorquendum matrimonij consensum, inualidum esse ac nullum, ita omnes Doctores contra Cardinalem. Constat id ex multis Canonibus relatis à Sanchez *disput. 12. num. 18.* Expressior habetur *cap. significauit. de eo qui duxit in matrimonium*, vbi est casus: Quidam metu cōpulsus duxit vxorem, deinde propria sponte aliud iniit matrimonium, & rogatus Pontifex quale horum validum sit? respondet, si constiterit quòd tanta vis ei illata fuerit quòd non sponte in primam consenserit, propter hoc non dimittas, quin ad aliam, quam postea in vxorem accepit, reuertendi liberam tribuas facultatem. Quibus verbis manifestè constat prius matrimonium ratione metus iniustè illati ad extorquendum illud inualidum fuisse omnino ac irritum; aliàs non daretur libera facultas permanendi in posteriori matrimonio, sed hoc inualidum prorsus esset. Et ratio optima est, quia omnino expediebat matrimonia esse libera, nec quemquam aliena iniuria ad ea posse cogi; cùm autem semel contracta insolubilia sint, debebant ab initio irritari. 3

Dico *secundò*, matrimonium sic factum non tantùm in foro exteriori, seu quoad præsumptionem, sed etiam in foro interiori, seu re ipsa, esse nullum ac irritum. Ita omnes, & ratio videtur manifesta, quia in dicto *cap. significauit*, absolutè & sine vlla restrictione supponitur primum illud matrimonium esse nullum, imò & supponitur quoque eo matrimonio non obstante posse cum alia validè contrahere, & cum ea licitè perseuerare, quod esset plus quàm falsum, si in foro interiori, & re ipsa non esset nullum. Respondebis iura illud dicere, quia supponunt metu coactum non consensisse, sed id finxisse. Sed contrà est, quia Ecclesia nullum præsumit delinquere in aliquo facto, nisi per legitimas probationes id constiterit, semper enim Ecclesia præsumit pro meliori parte, *cap. estote misericordes, de regul. iuris.* qua de causa olim sponsalia transibant in matrimonia per copulam, *cap. is qui fidem, de sponsal.* Præsumebat enim Ecclesia accessum animo maritali, vt fornicationis præsumptionem effugeret. At exprimere verba absque interno consensu est peccatum mendacij. Non igitur præsumit Ecclesia contrahentes non consentire. Præterea conuenientissima fuit irritatio talis matrimonij ex metu facta in vtroque foro. Tum quia metus prædictus aduersatur sobolis procreationi, & mutuæ coniugum habitationi, si enim vi coniugantur, deficit mutuus amor, & facile coniuges separantur; quod enim quis non diligit, facile contemnit. *20. q. 3. cap. præsens.* Tum etiam, quia, vt habetur *cap. requisiuit. de sponsal.* libera debent esse matrimonia, cùm coactiones difficiles soleant exitus frequenter habere. 4

Dico *tertiò*, prædictum matrimonium esse omnino irritū ob metum iniustè illatum, etiamsi metus fuerit incussus ab alio tertio, & non ab vno cōiugum cōtrahentium. Ita communiter DD. & constat ex *c. v. mens 15. de sponsal.* vbi declaratur matrimonium illud metu contractum fuisse irritum, cùm tamen neuter ex contrahentibus metum illum incusserit, & ratio est, quia nunquam attendit Ecclesia in dirimendis metu initis matrimoniis, 5

matrimoniis, an iste metus sit ab altero contrahentium illatus, sed an verè sit illatus, vt constat tum ex eius praxi; tum quia ratio dirimendi est grauis iniuria, quia læditur eius plena libertas, cui metus incutitur, quæ æquè grauis est, aut esse potest à quocumque metus iste incutiatur.

6 Dico *quartò* matrimonium ex metu factum esse etiā omnino irritū, quamuis contrahens cogatur cum incerta de certis contrahere, vt cùm aliqua ex quatuor, vel sex Petri filiabus. Ita notauit rectè Sanchez *disp.* 12. *n.* 20. Ratio est, quia matrimonium debet plena libertate gaudere, quod in eo casu non contingeret, cùm contrahens in sua plena libertate constitutus, seclusoque omni metu, nullam ex illis eligeret in vxorem. Idem dico si quis cogeretur tali metu iniustè incusso ducere vxorem absolutè; inualidè enim eam contraheret.

7 Obiicies, ex consuetudine, siue lege, potest quis obligari, vt ex certo genere personarum fiat electio ab eo, ex *c. cùm dilectus, de consuetudine*; ergo sufficiens est libertas, si detur facultas eligendi vnam ex certis, tametsi id procedat ex metu. Respondeo diuersam esse rationem, nam per consuetudinem eligendi, vel legem, non tollitur libertas, cùm ortum habuerit illa quidem à libera eligentium voluntate, hæc verò à libera legis acceptatione, vel saltem à libero multitudinis in conditorem legis consensu. At metus iniustè illatus, & directè consensus extorquendi gratia non habet ortum à voluntate, vel libero consensu contrahentis. Vnde si consuetudine alicubi inductum esset, vt aliqui non contraherent, nisi cum aliqua ex certo genere, vel si etiam lege inductum esset, nulla vis, vel coactio inferretur, quia lex illa, & consuetudo acceptata esset voluntate, & motibus vtentium, & cùm iusta sit, non infertur vis ab extrinseco.

8 Dico *vltimò* non solùm matrimonium prædicto metu viri constantis iniustè initum est nullum, sed etiam constitutio procuratoris ad illud ineundum simili metu viri constantis facta. Patet, quia matrimonium celebratur postea virtute prioris consensus, qui censetur adhuc durare, nisi sit reuocatus. *cap. finali, de procuratorib. in 6.* Atque adeò cùm prior ille consensus eo ipso quòd est ad procuratoris matrimonium constitutionem, sit ad ipsummet matrimonium contrahendum: sicut est irritus ratione metus respectu matrimonij, erit etiam respectu constitutionis procuratoris ad illud, ratione libertatis ad matrimonium requisitæ, nam in ea constitutione procuratoris includitur constituentis consensus ad matrimonium, in cuius virtute operaturus est postea, & contracturus procurator constitutus.

9 Ad argumenta primæ sententiæ.

Ad primum iam ostensum est *dicto secundo*, falsum esse Ecclesiam præsumere in matrimonio coacto non adesse consensum, & *cap. cùm locum*, dum negat textus adesse consensum, intelligit de omnino libero, & de sufficienti ad valorem matrimonij requisito.

10 Ad secundum, verum est non posse nos compelli per se & directè ad internum consensum. Vnde internus consensus semper est liber, vt distinguitur, contra omnino coactum, & violentum; at non est plenè liber, cùm indirectè, & per accidens ad eum compellimur. Nam per accidens aliqui in ordine ad matrimonium contrahendum ad actus internos compelluntur: vel quia non sciunt se posse sine mendacio externa verba proferre, absque interno consensu; vel quia ob periculum consummationis, ad quam sciunt se etiam esse compellendos, vel ob aliam causam, putant hîc, & nunc esse minus malum verè consentire, quàm fictè, atque ita consentiunt compulsi metu maioris mali.

Ad primum secundæ sententiæ dico, disparem esse rationem contractus matrimonij, ac cæterorum; secundi enim semel validi possunt dissolui, ac rescindi, & ideo non est cur sint ipso iure irriti: at contractus matrimonij ex se est perpetuus, ac proinde est maximè conueniens quòd fiat à contrahentibus ex se ipsis absque dicto metu. 11

Ad secundum concesso antecedente, negatur consequentia, quia Ecclesia non irritauit alia Sacramenta, imò non potuit; irritauit verò Sacramentum matrimonij, quod potuit efficere irritando contractum, cui solùm quando validus est, conuenit ratio sacramenti ex Christi institutione. Addo conuenientiam maximam cur sufficiat ad alia sacramenta voluntas coacta, non verò ad matrimonium. Nam voluntas coacta simpliciter est voluntas, & ideo sufficit ad alia sacramenta, sicut & ad votum, & iuramentum, quod obligat apud Deum. Præterea cùm ex sacramentis, v. g. ex Baptismo, consurgat potissima obligatio in ordine ad Deum, & consequēter in ordine ad Ecclesiam, sufficit ad illum suscipiendum voluntarium illud, quod ad peccatum mortale satis est, maximè cùm in magnam cedat baptizati vtilitatem. At verò ad matrimonium non satis est voluntarium quod sufficit ad merendum coram Deo, vel dimerendum, sed vt cum perpetuitate, & reciproco amore cohæreant. Cum eo autem non congruit voluntarium graui metu extortum. 12

Ad tertium dico, textum illum solùm præscribere fœminas illas esse audiendas, non quidem vt iudex rescindat matrimonium metu contractum, sed vt declaret esse irritum ipso iure.

Sectio XI.

An matrimonium contractum ex metu graui iniustè illato sit nullum iure naturæ, vel solo iure Ecclesiastico?

Certum est apud Doctores prædictum matrimonium non esse nullum iure aliquo diuino, quia de eo iure nullibi constat. Quæstio est, an sit nullum iure naturali, an solo positiuo humano Ecclesiastico? an vtroque.

Esse nullum iure naturali affirmant ex Antonino, & Couarruuia, Rebellus *q.* 11. *sect.* 1. *n.* 8. Maratius *tract. de Matrimonio*; *disp.* 7. *sect.* 8. Basilius Ponce *lib.* 4. *c.* 14. *n.* 4. Molina *tom.* 2. *de Iust. tract.* 2. *disp.* 326. in solutione secundi argumenti, & alij. 1

Primò, quia ius Ecclesiasticum nullibi irritat eiusmodi matrimonium, sed vbique supponit irritum esse; ergo alio iure est irritum, & non diuino, vt patet; neque etiam Ecclesiastico, quia iura ecclesiastica, in quibus fit mentio nullitatis prædicti matrimonij, non irritant matrimonia sic facta, quia in eis est sermo de matrimonijs antea contractis, quæ semel valida ab Ecclesia nequeunt irritari, & in eis supponuntur antea fuisse nulla; ergo non ipsis, sed iure alio antiquiore, nempe naturali, sunt irrita.

Secundò in dictis iuribus nullitas eorum matrimoniorum non ostenditur ex iure aliquo Ecclesiastico, quo fuerint irritata, sed ex eo quòd in eis matrimoniis defuerit consensus. At consensus iure naturali requiritur ad valorem matrimonij; igitur in prædictis iuribus satis innuitur matrimonia sic facta esse nulla iure naturali.

Tertiò matrimonium ex natura sua est perpetuum, & indissolubile sua naturâ ordinatum ad mutuum amorem, & ad mutua obsequia præstanda, & ad amanter, & honestè educandam prolem. Ad hoc autem requiritur voluntarium plenum, & perfectum, & non sufficit voluntarium ex metu, aut coactione, quia coactio repugnat perpetuitati, cùm nullum violentum possit esse perpetuum.

Quartò contra ius naturæ est, vt quis per iniuriam in alterum ius acquirat, aut, vt non teneatur restituere ei libertatem, quam abstulit, sed vtrumque fiet, si matrimonium iniusto metu contractum sit validum; ergo hoc repugnat iuri naturali.

Quintò, Contractus matrimonij est libera datio, do, vt des; ergo exigit specialem libertatem præ cæteris contractibus vt validè fiat, sed hæc per metum prædictum sine culpa contrahentis excluditur, quia nihil magis contrarium dationi liberali, quàm coactio; ergo matrimonium erit iure naturæ nullum si talis metus interueniat.

Vltimò, quando metus in iustè, & directè incutitur ad extorquendum votum, istud sic factum est iure naturæ nullum. quia nemo debet obligari ex iniuria, quam passus est; nec Deus promissionem per iniuriam extortam acceptat, ne illam approbare videatur, vnde nec inter homines potest talis promissio rationabiliter acceptari; ergo idem dicendum in matrimonio.

2 Veriorem iudico oppositam sententiam, quam tenent Durandus *in 4. dist. 29. q. 2.* Sotus *ibi q. 1. a. 3.* Henriquez *lib. 11. de matrimonio cap. 9. n. 1. & 3.* & Sanchez cum multis aliis *lib. 4. disp. 14. n. 2.* Coninchius *disp. 28. dub. 1. n. 16.* & Gaspar Hurt. *disp. 6. de matrimonio, difficultate 2. n. 3.* iuxta quam

3 Dico *primò* validum esse matrimonium per prædictum metum grauem extortum stando præcisè in iure naturali. Moueor duplici argumento efficaci. *Primum* est, quia nullam inuenio naturalem rationem, quæ sufficienter ostendat matrimonium sic factum esse inualidum; non possumus autem affirmare esse actum inualidum iure naturæ sine ratione sufficienter id ostendente. Illud autem sic ostendo, nam in illo modo extorquendi consensum circa matrimonium vel consideratur ratio iniuriæ, aut ratio inuoluntarij, quod ex illa resultat. Ex neutro autem capite sumi potest ratio sufficiens annullandi tale matrimonium. De iniuria patet primò, quia etiam in alio casu de metu proueniente ex actione hominis iniuriosa, quamuis non directè ordinata ad extorquendum matrimonij consensum intercedit grauis iniuria, quæ tamen non obstat valori matrimonij ea occasione facti. *Secundò*, & maximè, quia etiam matrimonium factum ex metu leui iniustè incusso, & cum iniuria sufficiente ad peccatum mortale contra iustitiam, esset inualidum iure naturali. Sequela est clara, quia ius naturæ non aliter inter hos metus distinguit, quàm quòd vnus grauiorem inferat iniuriam, quàm alius. Vnde in aliis contractibus iure naturæ tam tenetur ad restitutionem, qui extorsit aliquid metu leui, quàm qui graui, si verè metus fuerit causa damni: consequens autem est manifestè falsum ex ipso iure; quia, vt videbimus *sect. 15.* non irritat ius positiuum matrimonia ista leui metu facta, ergo signum euidens est non esse inualida iure naturæ: aliàs iniustè cogeretur homo ad talia matrimonia seruanda. Nec dici potest Ecclesiam in hoc procedere ex præsumptione. Nam contra est, quia de qualitate metus satis potest constare, & de iniuria; ergo si hæc sufficit ad irritandum tale matrimonium ex natura rei, cur nō in foro Ecclesiæ. *Tertiò* iuramentum per metum grauem extortum ad confirmandam promissionem homini factam, validum est, & obligat in conscientia, tametsi coactus metu graui iurare patiatur grauem iniuriam; ergo idem de simili matrimonio dicendum.

De altera verò parte, nempe de inuoluntario, tametsi aliquod inuoluntarium intercedat; est tamen certum voluntatem illam contrahendi esse absolutam, & efficacem; displicentiam verò illius esse tantùm per simplicem affectum, seu uolleitatem, atque ideo tale matrimonium est simpliciter voluntarium, & consequenter non erit nullum iure naturali ex defectu voluntarij, seu libertatis. Præterea constat etiam matrimonium ex metu leui iniusto, imò & ex iusto graui incusso ad illud extorquendum, & ex graui iniusto non incusso ad id non esse omnino voluntarium, imò aliquando esse minus liberum, & voluntarium, quàm factum ex dicto graui metu iniustè incusso ad id, & tamen matrimonium ex illis aliis metibus validum est iure naturali; ergo & matrimonium factum ex dicto metu est validum, etiamsi sit talis voluntarij & libertatis defectus. Respondebis nec solam iniuriam, nec solum inuoluntarium secundùm quid sufficere, vt tale matrimonium reddatur inualidum ex natura rei; illas verò duas conditiones simul iunctas satis esse, vt illud reddatur nullum. Sed contrà est, quia id liberè, & absque vllo fundamento dicitur, nam cùm illæ conditiones sint diuersarum rationum, & neutra in suo ordine habeat vim ad illum effectum, quamuis simul concurrant non componunt vnam causam fortiorem, aut validam ad impediendum matrimonium ex natura rei, sed quasi per accidens aggregantur. Et patet, quia, vt ostensum est, voluntarium illud in suo ordine sufficit non existente iniuria, & talis iniuria impertinens est ad valorem & inualiditatem matrimonij ex natura rei; ergo quòd illa duo simul concurrant, est omnino impertinens.

Alterum argumentum ad hoc idem probandum dictum satis efficax est à priori. Nam ad valorem omnium aliorum contractuum, & etiam ipsius matrimonij ex aliis prædictis metibus facti sufficiunt ex natura rei duo, nempe titulus & voluntarium simpliciter, & absolutè, quæ in eis reperiuntur; sed hæc duo etiam reperiuntur in matrimonio facto ex metu graui iniustè incusso ad illud extorquendum, Ergo etiam erit iure naturali validum. Minor probatur, quia prædictus metus non adimit à matrimonio facto eo ipso titulum, qui est corpus alterius, quia eo matrimonio confertur corpus pro corpore. Deinde talis metus non aufert libertatem, nec voluntarium simpliciter, & absolutè, quia hîc, & nunc est efficaciter voluntarium, quamuis sit inuoluntarium secundùm quid. Igitur matrimonium ex dicto metu contractum habet omnia requisita ex natura rei, vt validum sit iure naturali.

Dico *secundò* nec iure gentium matrimonium ex prædicto metu factum inualidum est, ac nullum. 4
Probatur, quia ius gentium nihil est aliud, quàm commune hominum iudicium, & gentium consensus, vel est concessio & ius ex communi iudicio, & consensu proueniens. Quòd cùm non proueniat ex eo quòd homines simul in aliquem confluant locum; id enim esset impossibile, resultat ex ipsa ratione naturali id singulos per se docente. Vnde ius gentium dicitur, quo ex principiis naturalibus rerum consideratarum in ordine ad aliquem finem per viam illationis, seu conclusionis elicitur. Quare ius gentium est quod naturalis ratio inter homines constituit, & apud omnes per æquè custoditur. Igitur tali iure gentium

gentium nequeunt matrimonia coacta, & metu extorta esse irrita, quia sequeretur eorum nullitatem deduci tanquam conclusionem ex principiis naturalibus, vnde ex se & ex sua natura haberent esse irrita contra dicta præcedenti dicto.

5 Dico *tertiò*, solo iure Ecclesiastico esse irritum, & nullum matrimonium ex prædicto metu factum. Colligitur ex præcedentibus. Quare sicut Ecclesia irritauit matrimonia clandestina inhabiles reddendo contrahentes ad sic contrahendum, tametsi habiles sint ad contrahendum publicè, ita statuit vt contrahentes ex metu graui iniustè incusso ad extorquendum consensum sint personæ inhabiles & illegitimæ ad contrahendum, tametsi possint postea cessante metu liberè contrahere.

6 Dico *vltimò* ius Ecclesiasticum irritans prædicta matrimonia ex metu esse quod nunc habemus, & supponere aliud ius antiquius. Constat id ex quatuor capitibus, ex *cap. significauit* 2. *de eo qui duxit in matrimonium*; ex *cap. cum locum.* 14. ex *cap. veniens*, 15. & ex *cap. consultationi tuæ* 28. *de sponsal.* In quibus expressè dicitur matrimonia dicto metu facta esse nulla prorsus & irrita. Quoniam verò prædicti textus non habent statutorum formam, qualem habet Tridentinum, cùm clãdestina matrimonia voluit vi suæ potestatis, & constitutionis irrita reddere, & re ipsa reddidit; ideo rectè notant Doctores in prædictis capitibus supponi aliud ius eis antiquius, quo id fuerit primò statutum. Vnde quamuis modò nullum ius reperiatur, quod primò statuerit, ac irritauerit prædicta matrimonia metu contracta, tamen ex ipso iure & ex textibus allegatis, & ex ipsa ratione euidenter colligitur tale dictum decretum in Ecclesia aliquando fuisse vel scripto, vel traditione ex viuæ vocis oraculo, aut alia via introductum; cùm in prædictis decretis adductis Pontifices ostendant more & vsu id semper obseruatum esse, vt matrimonium metu graui extortum sit irritum. Nec mirũ hoc videatur, quia etiam nullum extat expressè decretum irritans matrimonium fidelis cum infideli, id tamen ita esse constat ex antiquissima Ecclesiæ traditione; quoniam non constat diuino iure id irritari, cùm neque hoc nobis reuelatum sit, nec Ecclesia vnquam ex reuelatione illud habere censuerit.

7 Ex dictis colligo inter non baptizatos, metum non irritare matrimonium, nisi alicubi ex peculiari lege ciuili hoc fuerit statutum, quia non reperitur aliud ius irritans matrimonium sic factum, nisi Ecclesiasticum, cui sicut & aliis Ecclesiasticis legibus, non baptizati non sint subiecti.

Ad argumenta opposita.

8 Ad primum iam dictum est, nullum modò stare ius scriptum, quo statutum fuerit huiusmodi matrimonia ex metu irrita esse, quia omnia iura scripta supponunt irrita esse alio iure; cumque probatum sit non esse ius naturæ, nec ius diuinum, restat vt debeat esse necessariò ius Ecclesiasticum, vel iam perditum, vel traditione acceptum, vel vsu & consuetudine introductum, vel viuæ vocis oraculo traditum.

9 Ad secundum negandum est prædicti matrimonij nullitatem in illis iuribus ostendi, quia deficiat consensus ad eorum valorem iure naturali necessarius, sed quia deficit consensus conueniens, & expediens, nempe omnino liber à vi, & coactione, ob quod iure Ecclesiastico sit factus sufficiens.

10 Ad tertium concesso antecedente, neganda est consequentia, nam metus & coactio, quæ non facit inuoluntarium simpliciter, seu violentum, vt non facit coactio quæ reperitur in dicto matrimonio; non repugnat perpetuitati ipsius, neque eius finibus, quamuis eis expediens non sit matrimonium cum tali metu celebrare, & ob hanc causam Ecclesia illud irritauit.

Ad quartum dico, posse quem validè per iniuriam in alterum ius acquirere ex natura rei, vt constat in eo qui dolo induxit alterum ad contrahendum matrimonium, quo casu acquirit ius per iniuriam; cæterùm nequit quis in contractu matrimonij per vim extorto transferri alteri ius in corpus suum ob nullitatem, & inualiditatem ab Ecclesia positam, non verò ob inualiditatem iure naturali ibi existentem. 11

Ad quintum respondeo donationem dicere dationem liberalem, videlicet nullo pretio interueniente, non tamen dicere, quod omnimodè libera sit absque metu, & coactione, sæpè enim plura donantur non omnino libera voluntate, sed ex aliquo motiuo, & respectu extrinseco, quo deficiente, nullatenus darentur. 12

Ad vltimum verius est in eo casu validum esse votum stando præcisè in iure naturali, vel diuino, quia Deus, cui fit votum, non est autor iniuriæ, & quamuis illam permittat, iure tamen, ac meritò potest illam permittere, etiam propter illum finem eliciendo ab homine voti consensum. Vnde iniuria quæ ab homine infertur, impertinens est, vt votum Deo factum irritum fiat, non enim iniuria hominis impedit, quominus ius acquiratur Deo per promissionem ex vero consensu factam. Sicut non impedit quominus grauiter offendatur Deus propter peccatum ex metu factum. Addo etiam esse validum iure Ecclesiastico. Quia tametsi Ecclesia potuisset irritare vota simplicia metu facta, quia sicut potest præscribere certam ætatem antequam simplicia vota validè non fiant, ita etiam potuisset præscribere modum libertatis à coactione, sine qua ea vota non tenerent; de facto tamen hucusque ea non irritauit, & ita obligant donec dispensentur, vt rectè docet noster Suarez *tom. 2. de Relig. tract. 1. de voto lib. 1. cap. 8.* matrimonium verò metu factum non iure naturæ, sed Ecclesiastico fuit meritò irritum, non quia est contractus humanus præcisè, sed quia est vinculum perpetuum & indissolubile, & habet alia onera, ratione quorum fuit validè expediens vt Ecclesia postulet integram libertatem, ad illius valorem. 13

SECTIO XII.

An matrimonium ex metu graui iniustè incusso inducat aliquam obligationem in contrahente cogente, vel matrimonij huius postea ineundi, vel saltem, vt sponsalia valeant?

Certum est *primò* hoc matrimonium, reuera nullum, nullam posse inducere obligationem constantis matrimonij in vno, & non in altero, nam indubitatum est matrimonij vinculum non posse claudicare, & tantùm ex vna parte valere, & non ex altera. 1

Secundò est certum, eum qui omnino liberè, & sine vlla coactione contraxit cum coacto ex metu irritante matrimonium, non teneri postea contrahere cum illo, quando non fuit causa talis metus, & ignorauit alteri metum fuisse incussum. Patet, quia ex nullo capite videtur obligatus. Nam immunis est culpæ, nec se obligauit, nisi altero se illi obligante.

Tertiò etiam est certum si coactus postea omnino liberè consentiat in pristinum matrimonium, nondum reuocato consensu per alterum qui coactus non fuit, conualescere 3

conualeſcere illud matrimonium abſque nouo huius conſenſu,vt oſtendi ſuprà.

Circa primum igitur, an quando cogens fuit particeps culpæ metus alteri illati, maneat obligatus ad non reſiliendum, & teneatur poſtea contrahere cum coacto ſi velit.

4 Affirmant cum multis Doctoribus Baſilius Ponce *lib.4.cap.15.*& Coninch *diſp.28.dub.1.n.7.*

Primò,quia cogens intulit iniuriam coacto, quam reſarcire tenetur,& nequit aliter, quàm ſtando contractui matrimoniali,ſi coactus velit;ergo ad id tenetur.Firmatur,quia ad id non eſt neceſſaria iudicis ſententia,cùm ex iniuria illata noſcatur naturalis obligatio reparandi,& ideo ante omnem iudicis ſententiam ea obligatione tenetur.

Secundò, in aliis contractibus coactis cogens, v.g.ad venditionem tenetur venditioni ſtare,ſi coactus venditor velit:ergo idem dicendum in contractu matrimonij.

Tertiò id deduci videtur ex *cap. 1. de eo qui duxit*, vbi habetur eum, qui cùm iam eſſet coniugatus,duxit vxorem ignaram prioris matrimonij, mortua iam prima coniuge non eſſe ſeparandum, niſi ad petitionem deceptæ, ne ex dolo commodum deceptor reperiat. Quod idem habet *lex fin. tit. 2. parte 4.* optionem enim relinquit decepto, non decipienti.

Oppoſitum docet noſter Sanchez *diſp. 15. num. 5.* & firmat Gaſpar Hurtado *diſp. 6. diffic. 4. num. 16.* & Ochagauia *de matrimonio tract. 3.quæſt. 30.* atque hoc iudico verius, modo in ſequentibus dictis explicando.

5 Dico ergo *primò*, ex vi talis matrimonij in ratione contractus præciſè, non teneri cogentem poſtea contrahere cum coacto ſi velit, ſed liberè altero inuito poſſe reſilire. Probatur, quia matrimonium, vt conſtat, contractus eſt oneroſus: ergo eſt ex vtraque parte ſuapte natura obligatorius; ergo vt in eo ſeruetur æqualitas, aut vtraque pars manere debet obligata, aut neutra. At in coacto nulla conſurgit obligatio, vt liquet; ergo nulla etiam conſurget obligatio in cogente ex parte contractus præciſè. Firmo, nam ſi ſub hac conditione compellens contraxiſſet, Obligo me tibi, ſi tu te mihi obligas, non maneret compellens ea obligatione conſtrictus, niſi alter maneret obligatus.At in matrimonio ea ineſt tacita conditio,ſi alter ſe mihi obliget,eſt enim contractus oneroſus,do,vt des, id eſt,trado tibi meum corpus, ſi tu mihi tradas tuum;ergo altero non manente obligato, neuter obligatur.

Reſpondet Baſilius hoc argumento ſolùm probari non conſurgere obligationem illius matrimonij,quæ debet eſſe mutua,non tamen probari,non conſurgere obligationem naturalem aliam, ratione iniuriæ illatæ, Sed contrà eſt, quia ſaltem manifeſtè conſtat ex vi contractus non conſurgere obligationem naturalem ad non reſiliendum, & ex conſenſu præſtito in contractu mutuo non manere quem obligatum niſi quando alter etiam obligatur,quod eſt intentum primi dicti, quod meo iudicio manet efficaciter firmatum. Quòd verò neque conſurgat ea obligatio naturalis ex vi iniuriæ illatæ,oſtendo *dicto ſequenti*.

6 Dico ergo *ſecundò* prædictum cogentem neque ratione iniuriæ illatæ coacto manere obligatum ad contrahendum,ſi velit coactus,ſed poſſe in conſcientia reſilire,etiamſi coactus velit renouare conſenſum. Moueor,quia non tenetur cogens in pœnam iniuriæ, quia nullo iure talis pœna ſtatuta eſt, & ſi talis pœna eſſet, præcedere debet iudicis condemnatio, & ſententia; neque ex natura rei ratione iniuriæ præciſè, nam tametſi illata fuerit iniuria in coactione conſenſus ad rem adeò grauem, qualis eſt matrimonij contractus, quia vnuſquiſque ex ſua natura ius habet,vt id quod ſuum eſt,ſine eius facto, vel conſenſu omnino libero minimè auferatur; tamen id intelligi debet,quando res illa natura ſua reparabilis eſt,ob damnum aliquod intrinſecum reſultans ex illa,& cum illius violatione neceſſariò connexum:at hoc pacto illa iniuria coactionis reſarcibilis non eſt, quia coactus nihil amiſit niſi diſſolutionem matrimonij,quæ ex ſe nullum affert intrinſecum damnum,cùm æquè poſſit alteri nubere; ergo nulla fit in re ipſa iniuria, & conſequenter iniuria illa ratione ſui nullam exigit recompenſationem.Vnde cogens peccabit quidem cõtra iuſtitiam quoad intentionem, quia illam violauit cogendo, & vim inferendo alteri in conſenſu ad matrimonium; non verò iuſtitiam violauit quoad effectum,vel executionem, inferendo aliquod intrinſecum damnum præciſè ratione iniuriæ, quia coactio illa nullum aliud intulit damnum, niſi matrimonij diſſolutionem,per ſe loquendo, ex quo aliqua obligatio quaſi intrinſeca ſubſequi poſſit. Quare prædictus contrahens qui coëgit, ſi nullum inde damnum extrinſecum ſecutum eſt,ratione iniuriæ præciſè, & peccati commiſſi ad nihil aliud tenetur,quàm ad pœnitentiam, qua Deo ſatisfaciat pro peccato, quod commiſit,coactione,vtendo iure adeò graui.

Dico *tertiò*, tunc contrahentem cogentem manere 7
obligatum ad denuo contrahendum cum ipſo coacto,ſi iſte poſtea omnino liberè velit, quando ex matrimonio coacto ſecutum eſt aliud damnum extrinſecum,quod nequeat aliter reſarciri, & eſt adeò graue,vt ob eius recompenſationem non iudicetur rigidum ad tantum obligari. In hoc conueniunt omnes Doctores, & æquitas naturalis id poſtulare videtur, quia in eo euentu tale damnum aliter vitari non poteſt. Exemplo firmatur fictè promittentis matrimonium,& ſub ea ſpe deflorantis virginem, qui, vt dixi ſuprà *diſp.2.ſect.3.* nullam incurrere obligationem cõtrahendi cum illa,ratione promiſſionis præciſè, quia fuit ficta,& ex promiſſione ficta nulla oritur obligatio,neque etiam ratione damni illati, ſi damnum ſine matrimonio reſarciri poteſt,vt verè poteſt dando ſufficientem dotem, quo nubat viro ſibi ſimili in qualitate;ſi verò accideret, vt in aliquo euentu tale damnũ aliter reſarciri,aut euitari non poſſet ratione ſcandali, niſi nubendo cum illa,tunc teneretur per accidens ſtare promiſſioni, & cum illa matrimonium cõtrahere.Idem dico in præſenti caſu cum proportione. Dixi in concluſione,ſi non iudicetur rigidum,ad tantum obligari,quia non eſt tanta iniuria coactionis,nec tale damnum inde ordinariè ſequitur, vt aliter quàm per matrimonium reſarciri nequeat.

Ex his patet ſolutio ad argumenta oppoſita.

Ad primum, nego dictam iniuriam debere reſar- 8
ciri, quia ipſa præciſè ratione ſui non eſt reſarcibilis, vt dictum eſt.Ad confirmationem negatur antecedens,nam in iure nulla eſt pœna pro coactione, & ſi eſſet,prius deſideraretur iudicis ſententia,& condemnatio, antequam nullus teneretur ſubire pœnam.

Ad ſecundum verum eſt in aliis contractibus coa-
ctis teneri cogentem illis ſtare,ſi coactus velit, quia 9
ſunt validi ipſo iure,& ſolum metum paſſo datur vis ad reſcindendum,non verò in contractu matrimonij metu extorto,quia iure Eccleſiaſtico fit nullus.

Ad tertium dico, illud meritò ſtatutum fuiſſe in 10
pœnam deceptionis, ad quam pœnam incurrendam deſiderare quoque iudicis ſententiam; non enim incurritur ipſo facto ante iudicis ſententiam. Pro coactione verò non eſt impoſita ſimilis pœna. Et ſi eſſet impoſita,non eſſet ipſo facto incurrenda, ſed exigeret

ret iudicis condemnationem, antequam nullus tenetur subire pœnam. Constat igitur matrimonium ex tali metu extortum, ac irritum, nullam prorsus obligationem parere matrimonij postea ineundi.

11 Restat verò, vt secundò breui explicemus, An prædictum matrimonium saltem valeat, vt sponsalia, & ad contrahendum obliget. Affirmat Coninchius *disput.* 28. *dub.* 1. *n.* 7. contrarium opinor verius. Quia ex prædicto matrimonio nulla consurgit obligatio neque in coacto, neque in cogente. Addo mihi quoque videri verius, vt suo loco ostendam, matrimonium pubertum clandestinum absque Parocho, & aliis testibus, quod post Tridentinum vbi viget, & inualidum, non valere, vt sponsalia, neque obligare ad contrahendum, idemque dico de alio matrimonio puberum nullo. Ratio à priori præsentis quæstionis hæc esse videtur, quia dictum matrimonium ex metu nullum non obligat iure naturali tanquam contractus sponsalitius, quia verba de præsenti, quibus fuit contractum, nullam continent promissionem futuri matrimonij adhuc implicitè, vt liquet, neque iure aliquo positiuo obligat tanquam cõtractus sponsalitius, quia nullum extat nisi pro matrimonio impuberum clandestino, quod est nullum, & non pro matrimonio puberum nullo, nedum pro matrimonio coacto, & ex metu iniustè illato, de quo modo egimus.

12 Quæret aliquis an contrahens coactus ex metu sciens nullitatem matrimonij peccet. Ad hanc difficultatem cum Sanchio *disput.* 16. Coninch *disput.* 28. *dub.* 3. Basilio *lib* 4. *cap.* 18. & aliis,

Dico *primò*, dictus coactus, si consensu vero, & non ficto contraxit, nullum peccatum commisisse sacrilegij, quia non irritauit Sacramentum applicando formam materiæ incapaci valoris; non enim fecit id cui ex Christi institutione cõuenit ratio Sacramenti, nempe contractum validum, atque ideo neque applicat veram formam Sacramenti, neque veram materiam.

13 Obiicies, Sacerdos etiam metu mortis absoluens illum quem scit indispositum, graue sacrilegium committit, tametsi sciat se tunc non facere Sacramentum, vt est certum; ergo similiter in præsenti contrahens coactus, tametsi sciat certò irritum esse Sacramentum, sacrilegium committet. Respondeo concesso antecedente, negandam esse consequentiam; nam Sacerdos in illo casu verè profert verba, quæ sunt forma Sacramenti, & ideò peccat, quia non cadunt supra materiam dispositam: at contrahens coactus non profert verba, vel signa quæ sint materia, vel forma, & ita non facit sacrilegium, quia non quicunque consensus, sed solus legitimus est forma, & materia Sacramenti matrimonij; at legitimitas ablata est per Ecclesiam à consensu metu graui extorto.

14 Dico *secundò*, non peccasse contra ius Ecclesiasticum annullans talem contractum. Ratio est, tum quia hoc ius non obligat ad sui obseruantiam cum mortis periculo, vel alterius grauis damni, nisi metu incusso in Ecclesiæ contemptum, vt habet communis sententia. Tum maximè, quia qui metu graui contrahit, id efficit iure permittente, quo incolumis euadat, vt constat ex *c. cùm locum, & cap. veniens* 2. *de sponsalib.*

15 Dico *tertiò*, nec peccare eum, qui fictè consensit in eo contractu, dummodo æquiuocè verba proferat, cum interna restrictione, vt, Contraho tecum, intelligendo si teneor. Ratio est, quia nullam iniuriam irrogat alteri eum decipiendo, quia quamuis absque fictione contraheret, nihil magis efficeret, ac quando fictè loquitur, efficeret enim matrimonium nullum ob metum irritantem; profert etiam illa verba, quibus alter decipitur ex iusta causa, ac propterea nec venialiter peccabit sic fingendo, si mentali restrictione vtatur, quia tunc ex iusta causa æquiuocat alterum; neque enim faceret iniuriam Sacramento, quia non redderet illud irritum, cùm iam sit irritum iure Ecclesiastico etiam factum sine fictione. Quòd si neque materialiter, nec æquiuocè verba protulisset, si intercederet iuramentum, peccaret mortaliter, ratione periurij; secluso verò iuramento solùm venialiter, quia mendacium illud non esset perniciosum.

Sectio XIII.

Vtrùm matrimonium ratione metus inualidum, fiat postea validum ob copulam subsecutam, vel ob cohabitationem diuturnam?

Circa primum de copula intellige sponte habita affectu non fornicario, sed maritali, communis est Doctorum consensus, matrimonium ratione metus inualidum postea reualidari copula subsecuta absque coactione, quod probat Sanchez *lib.* 4. *disput.* 18. *num.* 2. quia cùm non oporteat consensus esse simul, & consensus illius qui metum passus non est, fuerit legitimus, solùm desiderabatur ad valorem matrimonij consensus omnino spontaneus illius qui metu consenserat; sed hic consensus sufficienter exprimitur per copulam spontaneam affectu maritali habitam. *cap. is, qui fidem, de sponsal.* ergo ea secuta ratificatur prius matrimonium. 1

Ego verò iuxta dicta suprà *disput.* 8. *sect.* 5. *& disp.* 15. *sect.* 4. consequenter dico prædictum matrimonium reualidari, non quoad veritatem, & re ipsa, & in foro conscientiæ, sed tantùm in foro externo, & quoad præsumptionem. Ratio est, quia affectus ille coniugalis, ex quo supponitur copula spontanea, procedere non est formaliter consensus, seu intentio ineundi, seu ratificandi matrimonium, cùm talis affectus videatur supponere iam matrimonium reualidatum. Et quamuis reuera sit, non sufficit nisi exteriùs exprimatur; at copula illa non est signum exterius, seu expressio exterior consensus, sed tantùm est pium, & prudens iudicium expressionis exterioris antea factæ, vt locis citatis fusè ostendi. 2

Notandum verò prædictum matrimonium reualidari quoad præsumptionem, etiam post Tridẽtinum; si impedimentum metus erat occultum, & Parocho, & testibus ignotum; nam, vt suo loco dicam, matrimonium omne, quod propter impedimentum occultum nullum fuit, post Tridentinum potest reualidari copula affectu maritali inter coniuges habita, vel reipsa, & quoad veritatem, iuxta sententiam Sanchez, vel tantùm in foro externo, & quoad præsumptionem in mea opinione.

Quæres, an sicut matrimonium metu initum reualidatur modo dicto per copulam spontaneam affectu maritali habitam, ita reualidetur quoque eadem copula metu graui extorta, de quo latè Sanchez *disput.* 18. *num.* 13. *& sequentibus*, qui optimè negantem sequitur partem. Ratio est, quia Ecclesia irritans matrimonium metu graui extortum, illud irritat inhabilitãdo contrahentes pro tempore quo metus durat, sed accedente copula coacta non aufertur metus, quin potiùs augetur, cùm præter metum illatum ad contrahendum addatur nouus ad consummandum; ergo matrimonium erit nullum. Firmo, quia copula metu graui extorta nequit esse signum sufficiens externum, 3

ternum, exprimens consensum coniugalem validum iuxta opinionem Sanchez, quia signum consensus ex metu graui, vtpotè pars contractus, est nullius valoris. Nequit etiam esse indicium matrimonij antea validè facti in mea opinione, quia copula extorta ex metu graui, seu magni mali, non est prudens indicium matrimonij antea validè facti, quamuis sit quando ex metu magni mali non extorqueretur.

4 Circa secundum de diutina habitatione mutua, spontanea, data opportunitate recedendi, sentit Sanchez *prædicta disput.* 18. *num.* 3. *& sequentibus*, per illam ratificari prius matrimonium metu graui extortum, quod probat ex *cap. ad id, de sponsal.* vbi textus solùm pōderat habitationem absque copula, dummodo ea sit diutina, & habitatio eà sit omnino spontanea, cessaueritque omnino timoris causa. Assignat etiam rationem, quia sufficiens est signum consensus spontanei denuo habiti, qui solùm desiderabatur ad matrimonij valorem, cùm metum passus recedere possit à matrimonio, & sponte in eo perseuerer.

5 Consequenter dico tale matrimonium reualidari tantùm in foro exteriori, & quoad præsumptionem, quando ex affectu maritali perseuerat cohabitatio spontanea omnino, & sine vllo metu. Id solum vult *cap. citatum, ad id, de sponsal.* Nam casus in specie fuit de quadam muliere, quæ vndecimum annum habens inuita, & renitens contraxit cum quodam viro matrimonium, postea per annum & dimidium cohabitauit eidem, tandem recessit ab illo, & tam vir, quàm mulier ad illicitos concubitus transiuit, & dicebat mulier, quòd inuita, & renitens contraxit cum illo, & hoc volebat probare, vnde ab illo separari debebat. Quæsitum fuit à Clemente III. quid iuris in hoc casu? Respondet Papa, quamuis vndecim annos habens ab initio fuisset ei tradita, & renitens, tamen quia postmodum per annum & dimidium sibi cohabitans consensisse videtur, ad ipsum est cogenda redire, nec de cætero cogendi sunt testes, si quos memorata mulier ad probandum quòd non consenserit in eundem, nominauerit producendos; cùm mora tāti temporis huiusmodi probationem excludat. Vbi Glossa narrato casu optimè addidit. Nota ex ista Decretali præsumptionem iuris, & vbi textus ait consensisse videtur, explicat Glossa, præsumitur consensisse. Contra quam præsumptionem, addit, probatio in contrarium dimittitur. Ecce quàm manifestè clareat prædictum matrimonium reualidari tantùm quoad præsumptionem per dictam cohabitationem diuturnam. Et ratio est, quia diuturna cohabitatio non est signum exterius, vel exterior expressio consensus, sicut nec ipsa copula: solùm enim est pium, ac prudens indicium expressionis exterioris ante eam factæ, & contractus matrimonij antea iam perfecti. Ex quo patet solutio ad rationē oppositam.

6 Hinc colligo idem dicendum de aliis actibus & signis, quibus olim ante Tridentinum præsumebatur consensus, & sponsalia in matrimonium transibant, quando ij spontanei sunt, vt si omnino cessante metu se amplexentur, vt coniuges, vel se tales affectu maritali appellent, hæc enim signa sunt indicium matrimonij præsumpti.

Sectio XIV.

An prædictum matrimonium inualidum ratione metus, fiat postea validum, ac firmetur iuramento?

Vt hæc res clariùs innotescat, supponenda sunt nonnulla ex materia de contractibus, quæ videntur esse veriora.

Suppono ergo *primò* aliud esse iuramentum esse validum, & aliud contractum firmari iuramento, nam iuramentum validum dicitur, & obligare quandocunque seruandum est ob honorem Dei, etiamsi ei, in cuius fauorem sit, nullum ius per illud acquiratur; confirmat verò contractum, quando non solùm seruandum est ob honorem Dei; sed etiam alteri, in cuius fauorem sit, ius tribuit, & contractum in sua specie validum efficit. 1

Suppono *secundò*, quando id quod iuramento alicui promittitur, sine vllo promittentis peccato seruari potest, iuramentum esse validum, & seruandum; secus verò esse inualidum, & irritum. Hoc est certum ex *cap. cùm contingat, de iureiurando.* Vbi dicitur seruari debere huiusmodi iuramenta si obseruata non vergant in dispendium salutis æternæ. Vergit autem si est peccatum mortiferum, aut veniale. Idem deducitur ex illa regula iuris, Non est obligatorium iuramentum contra bonos mores præstitum. Quod intelligendum est non de bonis moribus ciuilibus, quos tantùm expedit esse in Republica, vt benè sit ordinata publicè, sed de bonis moribus naturalibus, ac studiosis, quibus homo redditur bonus, ac studiosus. Ratio est aperta, quia honor, & reuerentia diuinæ maiestatis, quam iuramento in testem adduximus, postulat, vt efficiamus verum esse quod promisimus, ne illam testem falsi faciamus, dummodo id licitè fieri possit, quia nemo obligari potest ad peccatum, id enim contradictionem implicat. 2

Suppono *tertiò*, dupliciter posse iuramentum addi contractui, *primò* tanquam assertorium eius, quod fit, vt si iures te donare, vendere, promittere, &c. Et hoc modo non confirmat contractum, nec vllum ei robur tribuit, quia est purè tantùm assertorium iuramentum, vnde non minus potest contractus reuocari, quàm si tale iuramentum additum non esset. *Secundo* si apponatur contractui, tanquam promissorium, & confirmatorium, vt si iures te semper contractum ratum habiturum, nec vnquam reuocaturum, hoc modo intelligi debet iuramentum vt confirmet contractum. 3

His præmissis accedens ad præsentem difficultatem duo sunt explicanda. *Primum*, an matrimonium prædicto metu contractum reddatur validum iuramento simili metu extorto, eo videlicet, quo contrahens iurat se eo animo contrahere, & semper tale matrimonium ratum habiturum. Vel saltem id matrimonium reddatur validum simili iuramento plenè voluntariè, absque vlla coactione adhibito. *Secundum* est, an quando ex dicto metu contrahens ex eodem iurat se semper tale matrimonium ratum habiturum, seu de nouo illud contracturum ad id obligetur? & teneatur ratione iuramenti, ac relaxatione indigeat, non secus ac iurans vsuras soluere, qui verè tenetur ac obligatur ad illas soluendas, donec tale iuramentum relaxetur. 4

Circa primum dico cum communissima Doctorum sententia, vt videre est apud Sanchez *disput.* 20. *num.* 12. nullo iuramento, neque metu extorto, neque absque coactione adhibito, validari matrimoniū metu graui extortum, & irritum. Ratio est, quia iuramento adhuc absque coactione adhibito non validatur tale matrimonium ex natura rei, nec iure aliquo positiuo; ergo nullo modo validatur. Antecedentis *prior pars* videtur manifesta, quia oppositum constat ratione naturali, nam cùm sic iuratur, vel iuratur aliquid præteritum; & tunc ex natura rei constat iuramentum non posse efficere validum matrimonium præteritum, quia illud ratione metus irritum erat: aut iuratur aliquid futurum, & tunc non potest 5

test efficere matrimonium, sed ad summum sponsalia; vel denique aliquid præsens, vt quòd iurans consentit in tale matrimonium, & tunc est sola testificatio consensus præsentis, qui est inualidus, vnde non minus talis contractus manet inualidus, quàm si tale iuramentum additum non esset, est enim purè tantùm assertorium iuramentum, & ideò nec firmat contractum, nec vllum ei tribuit robur; nullo ergo modo ex natura rei talis contractus potest firmari iuramento. *Secunda pars* antecedentis, quòd non validetur id matrimonium iuramento ex iure positiuo, euidens est, quia non extat tale ius, imò oppositum probatur iure. Quia iuramentum metu extortum non confirmat contractum, qui aliàs secluso iuramento erat inualidus; ergo nec confirmat matrimonium inualidum eo metu contractum; antecedens patet ex *cap. quamuis pactum, de pactis, in 6. & cap. 2. de iureiurando, in 6. & cap. cùm contingat*, in quibus est sermo de renunciatione legitimæ, & alienatione fundi dotalis, quæ pacta secluso iuramento sunt irrita, & tamen iuramento antecedente decidunt hi textus seruanda esse, si tamen iuramentum absque vi, & dolo præstitum sit; ergo à contrario sensu si metu sit extortum, nullam vim habebit. Præterea *cap. 2. de eo qui duxit im matrimonium*, expressè habetur, eum qui post matrimonium metu contractum, & iuratum aliam duxit permansuram cum secunda, priusque matrimonium fuisse inualidum. Constat igitur matrimonium inualidum ex metu extorto nullo modo validari iuramento. Quare sicut matrimonium clandestinum nequit iuramento firmari, ita neque matrimonium graui metu extortum, sunt enim personæ inhabiles ad contrahendum matrimonium durante metu, sicut sunt inhabiles ad contrahendum clandestinè ex Decreto Ecclesiæ talia irritantis matrimonia; per iuramentum autem non efficiuntur habiles, & certè si iuramentum redderet validum matrimonium metu contractũ, Ecclesia nullum attulisset remedium coactionibus, quod maximè intendit in annullatione matrimonij ex graui metu extorti, nam compellens aliquem ad contrahendum, facillimè quoque eum compelleret ad iurandum.

6 Circa secundum maior est difficultas. nam Sanchez *disp. 21. n. 3.* veriorem iudicat, cum multis aliis, partem negantem. Probat præcipuè, quia impletio dicti iuramenti quamuis sit licita, est tamen contra commune bonum, at cùm contractus aliquis ob publicam authoritatem prohibetur ni iuramento stabiliatur, nullam parit obligationem, nec indiget relaxatione. Alij verò, vt Henriquez *lib. 11. cap. 9. n. 6.* Coninch *disp. 28. dub. 4. n. 45. & 46.* Hurt. *disp. 6. diffic. 6. n. 2.* affirmant tale iuramentum obligare. Quia illius iuramenti impletio est licita; ergo seruanda, nam omne iuramentum obligat quando eius expletio est licita, vt habetur *cap. debitores 6. & cap. si verò 8. de iureiurando.* Neque eius expletio directè nocet Reipublicæ, vel publicę vtilitati, quamuis ei non sit expediens, quod non sufficit vt non obliget; sic enim impletio iuramenti facti latroni inuadenti dandi ei pecunias, non est Reipublicæ expediens, & tamen id non sufficit, vt non obliget, atque hanc doctrinam iudico veriorem, quam vt magis explicem,

7 Dico *primo*, si iuramentum apponatur matrimonio ex metu graui extorto contracto per verba de præsenti, vt, Duco te, & iuro me ducere, sicut matrimoniũ est omnino nullum, ita etiam & iuramentum nihil obligat in futurum, nec vlla indiget relaxatione. Ratio est, quia ex iuramento purè assertorio nulla consurgit in futurum obligatio, sed statim est verum, vel falsum: at tale iuramentum est purè assertorium. Firmatur, quia metu iurans se verè ex animo contrahere, tali iuramento solùm obligatur, vt quantum est in se illum animum habeat circa præsentem contractum, non verò obligatur ad quidquam in futurum, quia id expressè non promittitur.

Dico *secundò*, ex tali matrimonio metu coacto contracto, & iurato per verba de præsenti, nullum consurgere obligationem sponsaliũ: ita Coninch citatus *n. 41.* Et probat optimè, quia tametsi matrimonium liberè contractum, etsi inualidè, v.g. quia clandestinè, aut inter impuberes, habeat vim sponsalium, vt volunt multi; tamen in præsenti casu hoc dici nequit ex parte metum passi, quia cùm tale matrimonium respectu huius sit valde odiosum, omnino strictissimè interpretanda sunt eius verba, vt significent solum consensum in præsens matrimonium, quia cùm inuitus se obliget, intendit se obligare quàm minimum potest, nec plus quàm externa verba necessariò significent prout strictissimè sumuntur. 8

Dico *tertiò*, si iuramentum apponatur matrimonio coacto per verba de futuro de non contraueniendo illi matrimonio absque nouo consensu, & ratificatione illius, non obligare, nec reuelatione indigere. Patet, quia tale iuramentum esset contra bonos mores honestos, & esset culpa mortalis, vti matrimonio nullo, quale est illud metu initum, nec conualescere potest, vel reualidari absque nouo consensu; ergo tale iuramentum nullum esset, nec obligare posset. 9

Dico *quartò*, si iuramentum sit de futuro de rato habendo prædicto matrimonio nouo consensu libero, tunc idem esse ac iurare se denuo matrimonium contracturum. Vnde sic iuramentum præstare est sponsalia iurare, atque adeò obligare tale iuramentum. Ratio est, quia, vt ostensum est suprà *disp. 10. sect. 3.* sponsalia metu contracta iuramento firmantur. Hinc 10

Dico *vltimò*, qui ex metu graui iniusto promittit aliquam ducturum, obligari ad eam ducendam; ita Henriquez, Coninch & Hurtado *relati*, & est cõmunis Doctorum sententia. Ratio à priori est, quia omne iuramentum homini factum, licèt sit per iniuriam extortum, si absque peccato parentis impleri possit, validum est, & obligationem inducit, vt definitum est *in cap. debitores, de iureiurando*, vbi de his, qui de soluendis vsuris iurauerunt dicitur, *Cogendi sunt domino reddere iuramentum.* Idem supponitur *cap. 1.* cùm dicitur, cogendos esse debitores ad huiusmodi iuramenta relaxanda; vbi autem relaxatio necessaria est, validum supponitur iuramentum; & ratio, quæ in eisdem iuribus assignatur, optima est, quia talia iuramẽta seruari possunt sine discrimine salutis æternæ, & ideò seruanda sunt, donec relaxatio obtineatur. Sic iuramentum factum latroni, de danda illi certâ pecuniâ, seruandum est; quia in soluenda illa nullum peccatum committitur. Ad quod explicandum, notandum est duplex à Doctoribus distingui iuramentum; vnum introductorium obligationis, quia nullam supponit, sed per se illam introducit aliud confirmatorium; quia supponit obligationem pacti, vel promissionis, & illam confirmat addendo nouam obligationem altioris rationis. Iuramentum ergo promissorium de pecunia soluenda latroni exigenti, non est iuramentum confirmatorium propriè & strictè sumptum, sed est introductorium obligationis, ad quod satis est, vt adhærens cuidam assertioni de futuro, quæ licitè & sine vllo morali incommodo potest fieri vera ab illo, qui eam iurauit. Idem dicendum de iuramento de vsuris soluendis, quod etiam non est contra bonos mores, quia sine vllo actu contrario bonis moribus impleri potest à iurante. 11

* * *

Sectio XV.

An matrimonium ex metu leui iniustè incusso ad illud extorquendum sit validum?

LOcuti sumus hactenus de matrimonio metu graui iniustè extorto, nunc agimus de metu, qui inspectis omnibus circumstantiis reputatur leuis.

1 Sunt nonnulli Doctores, quos refert Sanchez *lib.* 4. *disp.* 17. *n.* 2. qui affirmant leuem metum reddere nullum matrimonium, quando reuera ita extorquet consensum, vt sine eo metu non fieret. Probant,

Primò, quia cæteri contractus ex metu leui celebrati sunt inualidi in foro conscientiæ; hoc sensu vt per illos adquisita sint restituenda, quia non sunt plenè liberi, sed matrimonium maiorem petit libertatem; ergo à fortiori irritabitur ex metu leui. Firmatur, nā idem metus sufficiens ad cæteros contractus rescindendos annullat de facto matrimonium, sed cæteri cōtractus metu leui rescinduntur in foro conscientiæ; ergo & matrimonium.

Secundò, ideo metus grauis irritat matrimoniū, quòd plenam consensus libertatem impediat in viro constanti; ergo similiter irritabit metus leuis, tantum libertatis auferens in viro, qui natura suā non est adeò constans.

Tertio, ideo minor metus sufficit in fœmina, vt sit grauis, & matrimonium irritet, quàm in viro, quia propter subiecti imbecillitatem minor metus eundem effectum in illa operatur, quàm maior in viro; ergo si leuis metus eundem effectum coactionis & ablationem plenitudinis libertatis operatur in fœmina, vel in homine imbecilli, irritabit etiam matrimonium; vnde vir inconstans ita cogitur per leuem metum, ac constans per grauem.

Vltimò, ius constituens discrimen inter metum grauem, & leuem, nititur præsumptioni; præsumit enim metum grauem causam esse actus, qui ex metu fit, leuem autem minimè. Ius autem nitens præsumptioni non habet locum in foro conscientiæ, si stet veritas in contrarium, *cap. tua, & cap. is qui fidem, de spons.* ergo si metus ille leuis causa fuit matrimonij, reuerā nullum erit.

2 Verior est opposita sententia, quæ est communior Iurisperitorum, & Theologorum, quos sequitur Sanchez *lib.* 4. *disput.* 17. & Basil. Leon *lib.* 4. *cap.* 18. Coninch *disput.* 28. *dubit.* 1. *num.* 8. & alij. Probatur *primò*, quia prædictum matrimonium metu leui extortum nullo iure est irritum. Non naturali, vt manifestè constat ex dictis suprà *sect.* 11. vbi matrimonium metu graui extortum ostendimus non esse iure naturæ irritum, neque etiam iure positiuo, quia nullum extat, imò ex isto oppositum colligitur ex *cap. consultationi, & cap. veniens* 2. *de sponsal.* vbi deciditur allegantem metum cadentem in constantem virum esse audiendum, matrimoniumque tali metu initum esse nullum; ergò à contrario sensu, aliud diuersum dicendum est, quando metus non cadit in virum constantem. Et certè si sentiret Ecclesia matrimonium ex metu leui non valere, præciperet etiam audiri, ne in concubinatu remanerent. *Secundò* metum leuem iura non considerant, vt patet ex *l. nec timorem. ff. de eo quod metus causa, & cap. cùm dilectus* 6. *de his quæ vi metusve causa fiunt*; & certè est optima ratio, & causa cur positiuum ius sola faciat irrita matrimonia, quæ ex graui metu iniusto illato contrahuntur, non item quæ ex leui, sanè quia eo ipso quo metus grauis est qui ei cedit, agit nihilominus viriliter, & constanter; eo autem ipso quo leuis est, quisquis ei cedit agit inconstanter, & leuiter; postulat autem ratio, vt irritatione matrimonij subueniatur agentibus, vt viros fortes, & constantes decet: non autem agentibus incōstāter ac leuiter; tum etiam, quia aliàs omnia essent incerta, plenaque controuersiis, & litibus, cùm metus leuis facile interuenire, aut fingi, aut probari possit. Quæ omnia cessant in metu graui. *Tertiò*, metus leuis non multum libertatis detrahit; nam qui operatur ex metu leui, non dicitur neque vi, neque metu, absolutè operari, quia habet in sua potestate facile, ac sufficiens principium, quo possit talem metum pellere leuem, cùm operetur imprudenter, imprudentiam autem, cùm vitium sit, facile expellere posset. Quare qui cùm adeò facile se eo metu liberari possit, non liberat, iure optimo censetur liberè operari; nulla ergo est ratio, propter quam dicamus leuem metum reddere matrimonium irritum. *Quartò* tametsi aliquando contingat, vt metus leuis non minus libertatem minuat, quàm iustus, & cadens in virum constantem; id tamen non proficiscitur ex natura rei, sed per accidens, ac vitio & imprudentia timentis contingit; non igitur per leuem & iniustum timorem dirimi debet matrimonium, disparia enim sunt merita iustè, ac iniustè timentis, nec vanis timoribus fauendum est in præiudicium matrimonij. *Quintò* accedit quòd multis grauibusque scrupulis ostium aperiretur, cùm sæpè filij ex metu reuerentiali parentum contrahant, qui alioqui non essent contracturi; per metum autem reuerentialem tantùm, qui censetur esse metus leuis, dixi suprà *sect.* 7. non irritari matrimonium, nisi accedant minæ, vel alia, quæ iustum timorem efficiunt. *Vltimò* id manifestè demonstrat vsus Ecclesiæ talia matrimonia facta ex metu leui, vt valida approbantis, & meritò, quia metus leuis, seu non cadens in virum constantem, non ita afficit consensum, vt prudenter minuat eius libertatem, ac potestatem.

Ad argumenta opposita.

Ad primum dico ex diuersa radice consurgere restitutionem, ac irritationem in matrimonio metu extorto, nam restitutio consurgit ex iniuria admissa, & damno illato; quòd si tale inueniatur in metu graui & leui, & sit verè reparabile, in vtroque metu erit obligatio in conscientia ad restituendum. At matrimonij irritatio proximè, & formaliter non oritur ex iniuria illata, neque ex damno inde alteri resultante, sed ex iure Ecclesiastico irritante, quod meritò irritauit matrimonium quando metus est grauis, sed non quando est leuis. Ad confirmationem respondeo cæteros contractus ex metu leui factos, neque iure naturali, neque positiuo rescindendos esse. Illa verò propositio, nempe eundem metum sufficientem ad cæteros contractus rescindendos annullare de facto matrimonia, intelligenda est, quoties metus sufficit ad rescindendos contractus in foro externo, quod tunc euenit, quando est metus iniustus, & cadit in constantem virum; aliter verò intellecta propositio falsa est, & neganda. 3

Ad secundum respondeo non esse præcisam rationem irritationis matrimonij, quia metus quouis modò tollat plenam libertatem, sed quia quasi rationabiliter, & seruata cōstātia id faciat. Cùm ergo metus leuis irrationabiliter, ac læsā constantia, ac valde imprudenter id præstet, non irritat iure Ecclesiastico id meritò statuente. Neque enim metus leuis aufert plenam libertatem ex sua ratione, sed ex culpa imprudenter, ac leuiter operantis, nam cùm is in sua potestate habeat 4

posse

posse facilè repellere metum leuem, non potest dici operari ex eo, sed ex mera sua voluntate. Vnde nunquam iste metus leuis dat causam contractui, si rectè consideretur. Quod autem inconstans eo moueatur, non efficit vt gestum illud re ipsa dicatur vi, aut metu fieri, potest enim, & debet prudenter operari, & vt operaretur prudenter, in se habet principium repellendi metum, quod secus est in metu graui iniustè illato.

5 Ad tertium constat ex dictis suprà *sect.* 2. intra terminos grauis metus minus motiuum sufficere in fœmina, quàm in viro, dummodo tamen maneat operatio intra terminos constantis fœminæ attentis omnibus circumstantiis. Vnde si ille minor metus attenta imbecillitate personæ reputatur cadens in virum constantem, constanter, & quasi rationabiliter operatur illum effectum; at quando reputatur adhuc metus leuis & imprudens, non habet eundem effectum, id quę manifestè constat, quia in sua potestate habet facile leuem metũ repellere. quare si non repellit, ideo est, quia non vult repellere, ac proinde inconstans est, & imprudenter operatur.

6 Ad vltimum negatur nullitatem contractus matrimonij graui metu extorti ex iuris dispositione fundari in præsumptione iuris, sed inniti ius cuidã naturali æquitati, postulanti subueniri constanter, & viriliter operantibus, non autem in constantibus, & leuibus, nõ enim præsumitur, sed re vera ita est, eũ qui ex graui metu contrahit, ex metu operari, cùm nõ sit in eius potestate grauem illũ metum facilè expellere, & prætereaetiam ex graui illo metu operãs sit constans. At cùm operatur ex leui metu, non præsumitur, sed reuera ita est illum non operari propriè ex metu, neque leuem metum dedisse causam contractui, quia facile in sua potestate habet illum à se repellere,

Sectio XVI.

Vtrùm matrimonium ex metu iusto cadente in virum constantem, incusso ad illud extorquendum, sit nullum?

Recolenda sunt, quæ dixi suprà *sect.* 8 de contractibus, qui fiunt ex metu iustè incusso, esse nimirum validos iure naturali, & positiuo, nec posse in irritum reuocari. Iuxta quam doctrinam dicẽdum est, matrimonium sic factum validum esse, quod tenent cõmuniter Doctores, Sanchez *lib.* 4. *disp.* 13. *n.* 3. Henriquez 11. *de matr. cap.* 9. Petrus Ledesma *de mat. q.* 47. *a.* 3. *dub.* 1. Coninch *disp.* 28. *dub.* 1. *n.* 14. Hurt. *disp* 6. *diffic.* 3 & alij. Ad cuius veritatis maiorẽ explicationẽ

1 Dico *primò*, matrimonium ex metu iusto, siue fiat cum occasione & causa ad id inducente data, siue fiat absque vlla occasione, non esse iure naturæ inualidum, ac nullum. Ita omnes, ac constat ex dictis suprà *sect.* 9. & patet, quia ad talis matrimonij valorem sufficiunt duo ex natura rei, seu iure naturali, nempe titulus, & voluntarium simpliciter, & absolute, quæ duo in illo reperiuntur, nam titulus est corpus alterius, & eo matrimonio confertur corpus pro corpore, & est ibi voluntarium simpliciter, quia hìc & nunc est efficaciter voluntarium; ergo ex dicto metu factum non est nullum iure naturali. Hoc est certũ apud Doctores, superest an iure positiuo irritũ sit?

2 Dico ergo *secundò*, si metus sit lege incussus ad finem matrimonij extorquendi, vt, v.g. Si fuerit lex vt violator virginis compellatur eam ducere, vel dotare, valere matrimonium iure positiuo, quamuis iudex metu mortis ad illud compellat. Id constat manifestè ex *l. continet* 3 §. *sed vim ff. de eo quod metus causa*, ibi, *sed vim accipimus atrocem, & eam, quæ aduersus bonos mores fiat, non eam, quam magistratus intulit, scilicet iure licito, & iure honoris, quem sustinet*. Et ratio dicti euidens est, quia iudex iuridicè procedens, non dicitur inferre vim, vel metum, quia tunc nulla irrogatur iniuria metum passo, cùm sua sponte delictũ admittẽs illi pœnæ se subiecerit. Vnde tunc iudex non dicitur propriè iniicere metũ, sed potiùs liberat à timore pœnæ virtute legis cõcepto. Firmo, quia metus excõmunicationis, quãdo iusta est, nõ cadit in virũ cõstãtẽ, quia tũc est medicinalis, vt obstinatus à pertinaciç & inobediẽtię culpa resipiscat, & facilè potest ac tenetur sibi cõsulere obediẽdo, quòd si nolit, sibi imputet, ipse enim in causa est, & culpa illius talẽ patitur metũ: ergo dũ iudex violatori virginis minatur mortem, nisi eã ducat, verè non est metus viri constantis ab alio incussus, qui solus matrimoniũ irritat, sed est ab intrinseco ex natura ipsius delicti perpetrati conceptus. Hinc

Colligo *primò* validam esse professionem dum vir minatur vxori in adulterio repertæ mortem, nisi religionem profiteatur, quando minatur mortem authoritate iudicis infligendam, quia est metus ex iusta lege, & causa incussus; secus verò si minaretur propria authoritate mortem illi infligendam, non valeret; quia iniuste illi metus incuteretur. 3

Colligo *secundò*, si quis minetur reo, v.g. latroni iustam accusationem, nisi certum contrahat matrimonium, id valere, quia non est metus viri constantis ab alio incussus iniustè. 4

Colligo *tertiò* non solùm valere matrimoniũ quãdo iudex re ipsa, & verè compellit ad matrimonium. Sed etiam quando iustè secundùm allegata, & probata, tametsi secundùm rem, & à parte rei sit ea cõpulsio iniusta. Ratio est, quia nullam facit alteri iniuriã; econtra verò si iudex iniustè secundùm allegata, & probata compelleret, quamuis in re iustum esset, non valeret matrimonium, quia est iniuria, vt rectè notauit Sanchez *lib.* 4. *disp.* 15. *n.* 8. 5

Dico *tertiò*, si metus sit ex aliqua occasione iustè incussus ad matrimonium extorquendum, non redditur irritum. Exemplum est patris reperientis aliquem dormientem cum filia, si minetur ei accusationem nisi eam ducat, validè contrahere, quia iustè minatur, & ratio est, quia tunc nulla est causa, nec ratio subueniendi metum patienti, quia iustè cum patitur, nec etiam tunc metus tam infertur ab extrinseco, quàm ab ipso patiente, qui sponte dedit occasionem vnde talis metus posset inferri. Vnde tunc non tam inferens metum adfert alteri necessitatem contrahendi, quàm ipse sibi dando causã, vel occasionẽ cur alius inferat ei metum, non secus ac si sponsa exigens promissas nuptias, non tam infert sponso necessitatem metu peccati mortalis cõtrahendi, quàm ipse sibi. Iura autem ad contrahendũ solùm requirunt illã libertatẽ quæ excludit necessitatem ita ab intrinseco illatã, vt metuens non possit dici sibi esse causa, vel occasio illius, siue liberè eam sibi accersiuisse. nam quando se sponte in eam necessitatem coniecit, quidquid inde iustè sequitur, ei absolutè voluntarium, vel liberum est in causa, vel occasione. Vnde quando quis inuentus cum fœmina cum ea coactus contrahit, ex metu accusationis incusso validè contrahit, quia contrahit ex metu iustè illato; inualidè tamen, si cõntrahit ex metu mortis incusso ad id, quia mortem iniustè minatur, & hic est casus *cap. veniens* 15. *de sponsal.* de iuuene illo, vbi etsi non dicatur in particulari quis metus fuerit incussus, tamẽ videtur omnino de simili metu intelligẽdũ esse, quia aliàs nõ facile cõformiter cũ aliis iuribus posset intelligi. Nec est vlla ratio cur id aliter intelligamus, & omnino procliue est, 6

est, & hominum moribus consonum, talem ibi metum subintelligere.

7 Dico *vltimò* matrimonium ex metu iusto cadente in virum constantem, incusso ad illud extorquendū, adhuc absque occasione ad id inducente data, esse validum: ratio est, quia tunc matrimonium non est inualidum iure naturali, vt constat ex dicto primo, neque est inualidum iure Ecclesiastico, quia non constat eo irritari, nisi matrimoniū factum ex metu graui iniusto,& ad id exteriùs incusso, vt constat præsertim ex iuribus *sect.* 1. adductis, in quibus supponitur matrimonium ex hoc metu factum esse irritum, & meritò, quia istud fit omnino ab extrinseco, & quòd ex metu iusto non tā dicitur fieri ab extrinseco, quàm ab ipso qui cogitur; cùm ipse dederit causam vt sibi licitè & iustè possit coactio inferri, quamuis causa non sit ex se inducens ad eam coactionem. Vnde quāuis metus grauis iustus aliquo modo impediat libertatem, sicut & iniustus, nihilominus matrimonium ex iusto contractum est validum, quamuis sit nullum cōtractum ex iniusto, quia illud cùm sit omnino ab extrinseco, iure Ecclesiastico irritatur, illud verò cùm non tam sit ab extrinseco, quàm ab ipso patiente metum, non irritatur Ecclesiastico iure.

8 Ex dictis colligo quid sit dicendum, si iudex capto iustè, mortémque timenti vitæ condonationem promittat, si ducat ipsius iudicis filiam, aut aliam fœminam, alioquin ei mortem iuste inferendam comminetur, an valeat istud matrimonium? Quamuis enim Basilius Ponce *lib.* 4. *c.* 19. *n.* 13. sentiat non valere, quia iudex tunc infert metum, abutitúrque potestate, cùm non fiat vlla delicti compensatio, ratione cuius metus iustè possit inferri; nihilominus verius existimo contrarium, vt docet Sanchez *lib.* 4. *disp.* 12. & Coninch *disp.* 27. *dub.* 1. *num.* 9. & 10. Ratio est, quia eo euentu metus non iniicitur ad matrimonium ineundum, sed iam conceptus aufertur, traditúrque modus euadendi periculum, vnde si iura eo casu illud irritarent, periclitanti omnem viam salutis præcluderent, cùm tamen intendant ei succurrere. Vnde licèt demus eo casu iudicem non iustè procedere in ea promissione, quin fiat vlla delicti compensatio; attamen cùm metum patienti præbeat modum quo possit vitæ periculum effugere, quod aliter quàm contrahēdo matrimonium nequit vitare, ideò valebit matrimoniū.

SECTIO XVII.

Vtrùm Princeps Ecclesiasticus & sæcularis possit subditos & parentes filios ad matrimonium cogere, vel compellere?

1 PRima difficultas est de Principibus supremis, siue Ecclesiasticis, siue sęcularibus, de quibus

Dico *primò*, certum est posse prædictos Principes subditis ea matrimonia præcipere, ad quæ aliàs tenentur iure naturæ: vt si expediant ad pacem publicam conciliandam, vel ad tollendas capitales amicorum inimicitias, vel si sub nuptiarum promissione virgo fuerit deflorata, vel ob alias similes iustissimas causas. Patet, quia in Principibus potestas est, & iurisdictio cogendi subditos ad id, ad quod iure naturæ obligantur, nec cuiquam debet videri durum, si cogatur satisfacere suæ obligationi, nam tenetur Princeps suis subditis petentibus suum ius, illud non negare, & iniuriam illis facientes cogere, vt ab ea desistant, & petentibus suum ius tribuant. Verum est prædictam coactionem debere esse communiter moderatam, nisi necessitas, aut rei magnitudo aliud exigat; ne grauiora mala sequantur, quia ex matrimonio vehementi coactione contracto nihil nisi malum timeri potest.

Dico *secundò*, deficientibus prædictis causis iustis non posse Principes subditis suis præcipere matrimonium. Hoc etiam est certum, quia cùm matrimoniū sit onus grauissimum, & quasi quædā perpetua seruitus, requiritur vt sit valdè secundùm animi propensionē mutuo amore contractum, aliter enim esset talis societas plena rixis & discordiis. Vnde semper horret, & refugit alienum imperium, quia rarò amamus ea, in quæ sponte nostro iudicio non propendemus. Firmo, quia electio status maximè coniugalis, libera est quātum est ex se: & subditi sui iuris sunt circa dicti status electionem; vnde durissimum est, ac periculosissimum alieno imperio ad ipsū adigi ipsis inuitis. Igitur Principes, & domini etiam supremi, siue Ecclesiastici, siue sęculares, nihil tale possūt præcipere absq; iustâ causâ. 2

3 Dico *tertiò*, multò minùs licere Principibus, dominis temporalibus, & Magistratibus, suos subditos iniustè, seu absque iustâ causâ ad matrimonium cogere, vel compellere. Patet, quia id expressè prohibet Concilium Trident. *sess.* 24. *de matr. c.* 9. vbi loquens de dominis temporalibus, ac magistratibus, sic ait, cùm maximè nefarium sit matrimonij libertatē violare, & ab eis iniuriam nasci, à quibus iura expectantur, præcipit sancta Synodus omnibus, (intellige dominis, ac magistratibus) cuiuscumque gradus, dignitatis, & cōditionis existant, sub anathematis pœnâ, quam ipso facto incurrant, ne quouis modo directè, vel indirectè subditos suos, vel quoscumque alios cogant, quo minus liberè matrimonia contrahant.

Circa quæ verba sunt quædam obseruanda.

4 *Primum* prædicta decreti verba, intelligenda esse de graui coactione, seu vi iniusta, iuxta communem sensum. Patet, tum quia aliàs nunquam posset quis iustè cogi ad matrimonium, quod absurdum est. Tum quia prædicta verba debent intelligi de coactione moraliter peccaminosâ, vt etiam ex ipsâ anathematis liquet pœnâ; ergo iniusta. Tum denique de vi iniusta sermonem esse tantùm, clarè significat priora illa verba decreti, cùm maximè nefarium sit, &c. Addo cum nostro Hurtado *disp.* 6. *diffic.* 7. *n.* 16. id decretum intelligi debere de coactione iniusta, quæ sit mortaliter mala, seu mortifera, quamuis non sit cadens in virum constantem: quia illa etiam nefaria est ac iniuriosa; ergo sub illa pœna prohibita: & quamuis implicitè tantùm sit incussa, & non expressè ad id, quia puniūtur domini, & magistratus, etiamsi indirectè tantùm ad id cogāt.

Secundum est prædictâ anathematis pœna puniri dominos temporales, & magistratus, ex eo quòd cogāt iniustè ad matrimonium, non verò, quia impediāt matrimonium, quamuis iniustè, vt rectè notauit Henriq. *c.* 6. & Hurtado *loco cit.* Ratio est, quia ex verbis Concilij allatis tantùm puniuntur, qui cogunt ad matrimonium, quo minus liberè illud non contrahant, non verò qui illud impediant, odia enim, seu pœnæ sunt restringendæ.

Tertium est pœnam istam anathematis, esse pœnam excommunicationis maioris, vt notarunt Henriquez & Hurtado *relati*, & Sanchez *lib.* 4. *disp.* 22. *n.* 8. & ratio est, tum quia in ipso iure nomine anathematis significatur excommunicatio maior, vt manifestè constat ex *cap.* 106 *debent.* 11. *q.* 3. vbi sermo est de modo & forma excōmunicationis maioris, & sic habetur: Debēt duodecim Sacerdotes Episcopū circūstare, & lucernas ardentes in manibus tenere, quas in cōclusione anathematis, vel excōmunicationis proiicere debent in terra, & conculcare pedibus. Ecce ibi pro eodē sumitur anathematis nomen & excōmunicationis. Tum etiā, quia illis diuersis nominibus vtitur Concilium ad excōmunicandum, & in dicto decreto dicit sub anathematis

pœna

pœna, quam ipso facto incurrant; quibus verbis nequit intelligi maledictio solemnis, sed excommunicatio maior, quia maledictio solemnis nequit ipso facto incurri, quia ferenda est ab Ecclesia, vnde anathema non significat maledictionem solemnem, sed excommunicationem maiorem, & ad summum eam cui quādo infertur ab homine, additur maledictio solēnis.

Quartum denique est Reges, & Imperatores qui coactione iniusta & graui sufficiente ad mortale cōpellerent subditos, aut quoscunque alios ad matrimonium, non incurrere prædictam pœnam anathematis, seu excommunicationis maioris, vt optimè Sanchez, Henriquez & Hurtado. Ratio est, quia tametsi sint domini supremi temporales, habeantque iurisdictionem supremam in foro externo sæculari, habent hoc peculiare ob eorum supremam dignitatem, vt debeant clarè exprimi, vt exprimuntur in Tridentino *sess. 22. cap. 11. de Reformatione*, & in Bulla cœnæ Domini. In prædicto autem decreto non exprimuntur, vt constat. Vt enim dixi in tractatu *de censuris*, Imperatores, & Reges nunquam comprehenduntur, nisi fiat specialis eorum mentio.

5 *Secunda* difficultas est de parentibus, an possint cogere, vel compellere filios ad matrimonium. Ratio dubitandi est, quia possunt parentes vendere filios. *l. 2. C. de patribus, qui filios*, &c. ergo & cogere ad matrimonium metu graui. Ex alio verò capite videtur parentes nec posse iustè compellere, aut impedire filios ne nubant, prout ipsi voluerint.

Primò, quia cùm pater præcipit, vel impedit filium ne cum aliqua etiam sibi ignominiosâ contrahat, etiāsi aliam digniorem ei afferat, succurritur filio à Prælato per censuras, ne impediatur; ergo ne demus bellum iustum ex vtraque parte, potiùs dicendum erit filium iniustè à patre impediri.

Secundò, videtur etiam esse contra libertatem matrimonij, quod etiam ex iusta causâ, inuitâ filiâ pater dissolui faciat sponsalia; ergo multo magis vt dissoluat, vel impediat matrimonium.

Tertiò, per matrimonium homo perpetuæ seruituti obligatur; ergo recta ratio postulat, vt in illo contrahendo omnino liber sit, & à nullius pendeat voluntate; ergo licitè potest inuitis parentibus inire matrimonium, atque adeò nequeunt istī licitè filium impedire ne illud contrahere velit. In hac re

6 Dico *primò*, certum esse apud Doctores posse parentes compellere filios sub præcepto ad ea matrimonia, ad quæ aliàs tenentur iure naturæ, vt cùm quis filius tenetur certas nuptias inire, quia sub earum promissione virginem deflorauit, vel quia necessariæ sunt ad pacem publicam conciliandam, vel ad tollendas capitales inimicitias, vel ob aliam legitimam causam iure naturæ obligantem. Ratio est manifesta, quia possunt patres compellere filios sub præcepto ad id, ad quod iure naturæ obligantur; nec debet illis durum videri, si cogantur satisfacere suæ obligationi. Vnde similiter colligo, casu, quo ob parentum indigentiam tenetur filius abstinere à religionis ingressu, & offertur illi matrimonium locuples, quod esset medium necessarium parentum subuentioni, cui aliter non posset consulere, posse parentes cogere illum sub præcepto ad illud matrimoniū ineundū, quandoquidē secluso præcepto tenebatur iā filius illud cōtrahere matrimoniū. In his verò casibus possūt parētes cogere filios ad matrimoniū, coactione tātū moderata, vt decet patrē.

7 Dico *secundò*, non concurrentibus prædictis obligationibus iuris naturalis, non posse parentes præcipere filiis, vt contrahant matrimonium, sic fatetur omnes cū D. Thom. *in 4. d. 29. q. vni. a. 4.* vbi rationē assignat. quia matrimonium est quasi perpetua seruitus, à qua, natura filij sunt liberi, nec nisi proprio consensu possunt ei subiici, præsertim cùm coniugum requirat indiuiduam vitæ societatem, mutuo amore conglutinatam, atque ideo durissimum esset, & periculosissimum rixarū & discordiarū alieno imperio ad ipsum adigi. Firmo, quia filius sui iuris est circa status electionem, vt est certum; ergo liberum est illi vel contrahere, vel aliū statum eligere. Nequeunt ergo filij præcepto cōpelli à parētibus, vel cogi ad matrimoniū, metu cadēte in virum constantē. Vnde quando filij aliàs non tenentur, & nolunt statum matrimonij eligere, sed meliorem, vt cœlibatus, aut religionis, non possunt à parentibus, adhuc paterna increpatione ad matrimoniū cogi, quia contra rationem est, filium, qui est sui iuris, ad eligendum statum, & vult meliorem eligere, cogi adhuc leuiter ad statum minorem.

Dico *tertiò*, posse patres mediis suauibus, absque vlla vi & coactione impedire matrimoniū filij, ex suppositione quòd filius velit nubere, quando aliàs non tenetur ad id matrimonium. Id notauit ex communi doctrina Sanchez *lib. 4. disp. 22. n. 7.* & ratio esse potest, quia iure naturali, quo parentes in liberos funguntur sub quorum sunt potestate, conforme videtur vt in re tam graui, vt est matrimonij vinculum, à quo totum vitæ institutū pendet, filij deliberent cum volūtate parentum, eorūque sequantur consilium & voluntatem, si non ex præcepto, de quo *sequenti sect.* saltem ex debita congruentia; ergo possunt parentes mediis suauibus id postulare, & contrarium impedire eisdem mediis. 8

Vnde colligo. Ex suppositione quòd filius velit matrimonium contrahere, posse à parētibus cogi, quamuis paternè tantùm, & leuiter ad matrimonium ipsi maximè expediēs, & simili coactione retrahi à matrimonio ipsi indigno, quia non est multum id concedere parētibus, quibus maximè incūbit prospicere bono filij, & cuius malū, & bonū quodāmodo est malū, & bonum parentū, cæterùm nō poterit licitè cogi adhuc leui coactione ad matrimonium ordinariè expediens, neque retrahi à simili matrimonio, nisi adsit aliqua rationabilis causa ob omnimodam libertatem filij ad electionem status perpetui. 9

Ad rationem dubitandi, ad primam eius partem dico concesso antecedēte, negandam esse consequentiā, quia seruitus illa titulo vēditionis comparata non exigit mutuum amorem, nec est ex se perpetua, cùm possit pecunia redimi. Secus est in onere matrimonij, in quo est perpetua, ac indissolubilis seruitus postulans mutuū amorē, & maximā animorum coniunctionem. 10

Ad primum argumentum pro secunda dubij parte dico Prælatos nūquam præcipere, nec cōiungere eos, quos constat in contrahendo iniuriam aliis facere atque adeò sine peccato tale matrimonium inire nō posse, cuiusmodi sunt illi, qui cū noua iniuria parentum contrahere volunt. Dico *noua iniuria*, quia contingere potest vt matrimonium sit quidem parentibus iniuriosum, ex obligatione tamen conscientiæ necessariò ineundum propter præcedentia sponsalia per copulā cōfirmata, vel ob aliā vrgētem causam, in qua primum peccatum fuit, & iniuria illata est, non tamen iam iniuria fit in impletione obligationis naturalis inde consequentis. Vnde non datur bellum iustum ex vtraque parte inter Prælatos talia coniugia conciliantes, & inter patres ad eadem dissoluenda contendentes, quia nec debent, nec possunt Prælati coniungere illos, quos constat in contrahendo iniuriam aliis facere, & verè peccare, & patres habent ius impediendi nuptias filiorum ob causas iustas, qualis est illa ne filij malè & cum peccato nubant. 11

Ad secundum negatur assumptū, non enim minui- 12

tur libertas nubendi, sed potiùs regulatur & perficitur libertas filiæ, quando pater ex officio, quo tenetur, curat, vt non malè, sed benè nubat; esse enim liberum ad malum faciendum potius est imperfectio libertatis & defectus, quàm conditio necessaria, alioquin si necessarium esset ad libertatem, vt quis posset facere malum, nec Deus nec Angeli sancti liberi dicerentur, vt inquit D. Bernardus *lib. de gratia & libero arbitrio*; siquidem nec Deus, nec Angeli sancti possunt malè vti sua libertate, cùm libertate perfectissima præditi sint; itaque non debet ab Ecclesia bonorumm morum, & libertatis, magistra facultas concedi filiabus in potestate parentum manentibus ad contrahendum cum peccato, sed potiùs dissuadere debet talia connubia, ad idque tenentur Prælati non solùm ex præcepto correctionis fraternæ, sed etiam ex proprio pastorali officio. Vnde cautè Concilium Tridentinum *sess. 24. cap. 1. de reformat.* decreuit, vt quando probabilis esset suspicio matrimonium malitiosè impeditum iri, non omnes denuntiationes adhiberentur, vbi clarè insinuat, si iustè, & non malitiosè, vel à parentibus, vel ab aliis impediatur, non esse tali matrimonio fauorem præstandum ab Ecclesia, sed potiùs audiendos fore impedientes. Et *c. 11. eadem sess.* prohibuit dominis temporalibus, ne ad matrimonium cogerent subditos, non tamen ne impedirent, iustis ex causis. Quanto minus ergo prohiberet parentibus, ne iure paterno vterentur in prohibendis filiorum vtriusque sexus indignis connubiis. Nam licèt ius habeat filius contrahendi simpliciter, non tamen habet ius ad contrahendum indignè, & cum peccato; pater verò simpliciter & semper habet ius ex quarto præcepto naturali Decalogi, vt non afficiatur aliqua ignominia à suis filiis in malè contrahendo matrimonio, præsertim cùm illæsam aliàs libertatem retineant ad sibi conuenientes nuptias quærendas; melior ergo debet esse conditio patris repellentis à se iniuriam, quàm filij, vel filiæ volentis cum parentibus ignominia contrahere.

Ad tertium conceditur assumptum, quando filius non contrahit indignè, nec iniuria parentum, vel aliorum, de quo *sect. sequenti.*

13 *Tertia* difficultas est, an parentes possint negare hæreditatem, aut dotem filiis inuitis contrahentibus nuptias. de qua re latè Sanchez *lib. 4. disput. 24. 25. & 26.* Breuiter dicam quod sentio, prænotando triplex ius spectari posse, commune, Cæsareum, proprium mancipale nostri Regni Valentini, & ius Canonicum. Circa quæ iura duo examinanda sunt. *Primum* quid de hac re ius commune, vel Cæsareum, & leges municipales Valentinæ decernunt. *Secundum*, num præfata iura, seu leges secundùm ius Canonicum recipiendæ sint, an potiùs per istud corrigantur?

14 Circa primum dicendum *primò*, cum communi Iurisperitorum & Theologorum sententia, filiam inuitis parentibus nubentem posse exhæredari. Sic constat expresse ex *Auth. vt cum de appellatione cognosc. §. aliud quoque, & l. 5 tit. 7. q. 6.* Tribus tamen interuenientibus conditionibus. *Prima* est, vt parentes velint eam matrimonio collocare, & dotem secundùm vires suæ substantiæ tradere. *Secunda*, vt filia illi matrimonio repugnet, & simul vitam luxuriosam eligat. *Tertia*, vt sit minor vigintiquinque annis. Vnde fit *primò* vt filia quæ post vigesimumquintum annum nupsit, sine consensu parẽtum, siue nupserit digno, siue indigno, non possit exhæredari, vt probatur ex generalitate Authent. Quin etiam nec tunc exhæredari poterit si in corpus suum peccet, turpemque vitam eligat, vt eadem Authent. habetur. Imputari enim totum hoc debet patri qui tanto tempore filiæ nuptias distulit, & cùm culpa patris factum videatur, iuris interpretatione perinde habetur, ac si de consensu patris factum fuisset, atque adeò non est, quòd ob iniuriam patris ab eo exhæredari debeat sic nubendo, vel vitam turpem eligendo. Fit *secundò*, id dicendum non esse de filio. Nam filius quamuis renitentibus parẽtibus matrimonium ineat, & luxuriosè viuat, nequit exhæredari. Ratio est, quia prædicta Authentica de sola filia meminit, & cùm res sit odiosa, multoque grauius sit delictum in fœmina, non debet extendi ad filium. Fit *tertiò*, quando filia in potestate patris permanens sine eius consensu ante vigesimum quintum nubit digno, non posse exhæredari de iure Cæsareo. Id certum est, quando pater volebat filiam dare viro indigno, & illa nubit digno sine eius cõsensu, *l. sed ea. ff. de sponsal.* quòd si pater volebat eam cum digno iungere, & illa alium sibi virum, dignum tamen, eligit, id etiam est verum, quia, vt dixi, ad præfatam exhæredationem requiritur, vt filia vitam turpem eligat, & licèt quod ad patris iniuriam attinet, perinde sit nubere indigno, ac turpem vitam eligere, vt volunt nonnulli Iuristæ, non tamen si virum dignum eligat, vt notauit Barbosa *p. 4. l. prima. ff. solut. matrim. num. 35.* videantur de hac re Noster Rebellus *lib. 2. quæst. 14. sect. 2. à num. 14. vsque ad 19.* inclusiuè.

Dico *secundò*, de iure municipali nostri regni Valẽtini certum esse etiam extra casum matrimonij posse parentes exhæredare filios pro libito, vt sic filij contineantur in officio, & grata erga parentes obedientia. Circa matrimonium verò plures sunt leges, quibus parentes possunt exhæredare filios contrahentes sine consensu, & contra voluntatem illorum, quæ videri possunt apud Magistrum Michaelem Salon Valentinum *2. 2. q. 61. tract. de dominio. q. 5. a. 5.* plures verò ac potiores leges sunt contra filias, quàm contra filios sic contrahentes. 15

Circa secundum tres sunt sententiæ.

Prima tenet non esse prædicta iura, seu leges iure Canonico correctas, sed habere vim. Ita Bartholomæus Ledesma *de matrimonio dub. 24.* Molina *tom. 1. de iust. tract. 2. disp. 176.* Salon *citatus*, cum multis aliis quos illi referunt. Quia non tollitur his legibus libertas ad matrimonium ineundum, sed eam moderantur, ne in Reipublicæ dispendium, & perturbationem ea contrahentes abutantur, statuentes pœnas in abutentes ineundo matrimonium inuitis parentibus. Vnde perturbationes, & rixæ in Republica solent oriri; ergo iustæ sunt, nec iuri Canonico aduersantur. 16

Secunda sententia omnino apposita tenet prædicta iura simpliciter esse correcta, & reuocata. Ita Victoria, Corduba, Henriquez, & multi alij, quos refert & sequitur Sanchez *disp. 25. n. 2. Primo*, quia Ecclesia non solùm permittit, sed etiam iuuat & defendit, vt parentibus etiam inuitis contrahant filij, idque propterea quòd iuris sui sint ad id faciendum; ergo non potest ius ciuile eos punire pœna adeò acerba, ac est exhæredatio. *Secundò* pœna, & quidquid minuit libertatem in matrimonio, à iure Canonico prohibetur, vt constat ex *cap. gemma, de sponsal.* vbi textus annullat pœnam in sponsalibus appositam, at per exhæredationem valde minuitur hæc libertas, & ideo ius Canonicum corrigit leges eam pœnam statuentes. *Tertiò*, quia *cap. tuam, de ordine cognit. & cap. causam el 2. qui filij sint legitimi, & cap. 1. de sponsal* definitur causas matrimoniales, & condere leges circa matrimonia, non spectare ad potestatem sæcularem, sed ad iudices Ecclesiasticos, quod vltimum in Concilio Tridẽtino *sess. 24. can. 12.* sub anathemate est definitũ. 17

Tertia

18 *Tertia* sententia distinguit si nubat indigno non reuocari, secus verò, si nubat digno, ita cum aliis Basilius Ponce *ib.1.cap.1.§ 3.* Probat, quia prædictæ leges pacem publicam, & commune bonum perturbantes impediunt, neque opponuntur libertati matrimonij iustæ: libertas enim in matrimonio requisita rationabilis, & iusta esse debet. Vnde illa non tollit quòd aliquando Principes possint aliquos deterrere à matrimonio, neque quòd iudex iustè possit adigere aliquem ad matrimonium, neque quòd Ecclesia potuerit iustè eam libertatem restingere quòd clandestina non valeant.

19 Dico *primò*, sequendo communem sententiam, quam iudico veriorem, leges ciuiles Cæsareas prædictas quatenus exhæredant filios, vel filias contrahentes sine facultate parentum, aut etiam contra ipsorum rationabilem voluntatem, iustas esse, neque ab Ecclesia abrogatas. Ita egregiè noster Molina *citatus*. Moueor potissimum eius ratione, quia licèt causæ matrimoniales ad Ecclesiasticas potestates pertineant, eo quòd matrimonium sit sacramentum, quia tamen ratio sacramenti fundatur in contractu merè naturali, quem personæ ad Rempublicam sæcularem pertinentes inter se celebrant, & in modo contrahendi interuenire possunt abusus, & delicta, quæ sæcularem Rempublicam perturbent, vtique ad eam spectat hos abusus & delicta, quatenus in illius præiudicium cedunt, prohibere, ac certis statutis pœnis illa punire. Hac quippe ratione mixti fori est delictum, quo viuente altero coniuge transit quis ad secundas nuptias. Et certè quando statuta, & pœnæ nullum matrimonio, quatenus sacramentum est, nec spirituali contrahentium bono præiudicium afferunt, & ex alia parte abusus sæcularem Rempublicam fœdantes, ac perturbantes impediunt conducúntque ad spirituale simul ac temporale eorum bonum, quibus statuuntur, vt pœnæ timore contineantur, ne cum peccato inobedientes sint parentibus, & tam eos, quàm alios consanguineos inhonorent, & periculis seditionum, odiorum, ac necium exponant, atque etiam ne imprudenter ipsimet seipsos perdant, non leuem famæ ac bonorum temporalium iacturam ea ratione faciendo; non videtur Ecclesiam vnquam prohibere Principibus sæcularibus intendisse ne similes leges ac pœnas in suis rebus publicis conderent. Tales verò esse leges, de quibus nunc esse sermo facillimè ostenditur. Nam in primis quid, quæso, præiudicium vel sacramento matrimonij, vel spirituali Ecclesiæ bono, vel saluti animarum affert, quòd filiæ ante decimumquintum annum, vel etiam filij eo quasi fræno constricti teneantur, ne cum tanto suo proprio, suorúmque parentum spirituali, ac temporali damno, ac cum perturbatione ac dedecore Reipublicæ inuitis parentibus matrimonium imprudenter contrahere audeant? Nónne si nihilominus contraxerint, sacramentum validum erit, si idem illud vterque contrahentium postulet in facie Ecclesiæ, vel inuitis parentibus, eo quòd tametsi per accidens cum peccato iure suo vtantur, illis concedetur? At verò quod eo apposito fræno pauciora eiusmodi matrimonia, præ timore, in Republica contrahantur, certè non id in detrimentum, sed in maximum commodum, & decentiam ipsius sacramenti, & boni spiritualis Ecclesiæ, & animarum redundat. Firmo, nam demus prædictas leges inualidas esse, & tam filios, quàm filiasfamilias contrahere posse, inuitis parentibus, omnino impunè; tenerique parentes non secus eas dotare, quàm si ex ipsorum voluntate nupsissent, nec minus succedere parentibus etiam inuitis in integra hæreditate, quàm si ex eorum voluntate nupsissent, quis non videat qualis esset in Republica & Ecclesia perturbatio, & quot mala, seditiones, neces, & scandala inde orirentur. Potestas igitur est in Republica sæculari ad veras & proprias pœnas, ea de causa, statuendas. Quod si negari non potest iustas esse eas conditiones, quæ in maioratibus apponi solent, vt ad alios transeant successiuè, dummodo non nupserint impari, vel infecto Iudæorum, vel Saracenorum sanguine, cùm sit priuata quadam lex. Cur etiam non licebit Reipublicæ, vel Principibus sæcularibus potestatem facere parentibus, vt hæreditatis beneficio priuent filios contra eorum rationabilem volũtatem nubentes. Denique addo, tametsi filiis alimenta debeantur à parentibus iure naturæ, dum ipsis non suppetit vnde viuant, aut comparare ipsi suo honesto, aut decenti labore possint, attamen ad hæreditatem paternam non vocat ius naturale: non enim sunt hæredes necessariò ex iuris naturalis præscripto, sed vocat ius humanum æquitati iuris naturalis valde conforme. Igitur iure humano tolli potest quoque ea successio; ergo quando lata est lex iusta de causa, vt in casu de quo loquimur, iure valere & obseruari debet.

Dico *secundò*, potiore iure habere vim leges municipales nostri Regni Valentini, neque esse correctas iure Canonico. Patet ob rationes dictas præcedenti dicto, ac potissimum, quia in hoc Regno Valentino non conduntur leges solius Regis ac magnatum sæcularium voluntate, nisi conueniant etiam tria, quæ nos vocamus Brachia, Militare, videlicet Regium & Ecclesiasticum, in quo sunt Episcopi, Abbates, & alij Ecclesiastici etiam militares in dignitate Ecclesiastica constituti. Vnde non minus videtur contra libertatem Ecclesiasticam, quod à personis Ecclesiasticis, simul cum sæcularibus fit, cùm in his quæ res Ecclesiasticas & sæculares concernunt, ex quibus est vsus matrimonij contractus, valeat consuetudo legitimè inducta simul ab Ecclesiasticis & sæcularibus. 20

Ad argumenta Sanchez.

Ad primum, concesso antecedente, negatur consequentia. Quia filij sic nubendo contra rationabilem ac valdè iustam voluntatem parentum verè peccant, cum suo parentum ac Reipublicæ detrimento, & ideo possunt iure à parentibus & Republica hæreditatis priuatione iustè puniri, ne similia flagitia passim in Republica deinceps fiant. Quare non ponitur contractus matrimonij, & vsus iuris in tradenda mutua potestate corporum, sed inobedientia, & inordinatio in vtendo tunc, cum illis circumstantiis cum tanto detrimento proprio, parentum, ac Reipublicæ, quod nequaquam Ecclesia approbat, sed vituperat ac detestatur, vt patet *30.q.5.c.1.3.& 4.* 21

Ad secundum dico, tametsi matrimonia libera esse debeant, non tollere, quo minus Respublica statuere possit rationabiles pœnas ad retrahẽdum ab abusibus, & peccatis, quæ in eis celebrandis cum Reipublicæ, & iporum contrahentium detrimento interuenire possunt. Sicut antequam matrimonia clandestina à Tridentina Synodo irrita essent effecta, quòd matrimonia libera esse deberent, nihil impediebat, quominus pecuniaria, & excommunicationis pœna ab Ecclesia ipsa clandestinè contrahere intendentibus statueretur, vt ab eo contrahendi modo, qui occasio multorum erat malorum homines abstinerent, cùm tamen multi & multæ non aliter quàm clandestinè contrahere cum eis possent, cum quibus volebant. Item quòd matrimonia libera esse debeant, non tollit quominus is cogatur pœnis cum ea contrahere, cui se eandem ducturum vxorem promisit. Pœna verò quæ iuxta *cap. gemma*, locum in matrimonio non habet, est conuentionalis, quam priuati apponunt, 22

nant, aut quæ matrimonio præiudicium afferat: non autem Ecclesiæ in eo capite, aut in quouis alio iure in mentem venit irritas facere leges, aut pœnas, quas Respublicæ seculares ad impediendos abusus & peccata ipsismet contrahentibus, & Reipublicæ noxia, & sacramento minus decentia, meritò statuerent.

23 Ad tertium respondeo aliud esse causam matrimonialem, aliud verò abusum Reipublicæ sæculari & ipsismet contrahentibus noxium. Illud primum spectare ad Ecclesiasticas potestates; puniri verò hoc secundum, postquam matrimonium est celebratum, nihil se immiscendo, validus ne fuerit, an non, matrimonij contractus, pertinere ad laicas potestates, ad quas eadem ratione spectat statuere priùs leges & pœnas, quibus idem abusus puniatur.

Quarta, & vltima difficultas, an parentes qui coactione iniusta & graui sufficiente ad mortale compellunt filium, vel filiam ad matrimonium, incurrant pœnam illam Anathematis, seu excommunicationem maiorem latam à Trid. *sess.* 24. *c.* 9.

24 Cui difficultati breuiter dico cum Sanchez *lib.* 4. *disp.* 22. *n.* 9. Coninch *disput.* 28. *dub.* 5. *n.* 48. Henriquez *cap.* 6. Hurt. *disp.* 6. *difficultate* 8. *n.* 30. Molina *tom.* 2. *de iustitia tract.* 2. *disp.* 176. *n.* 30. & aliis, nec parentes, nec alios priuatos coactione iniusta, & graui compellentes ad matrimonium suorum liberorum, aut aliorum incurrere eam excommunicationem. Patet, quia Tridentinum *vbi supra*, tantùm loquitur de dominis temporalibus, & magistratibus habentibus iurisdictionem in foro exteriori sæculari, vt constat ex prioribus verbis, in quibus tantùm loquitur de prædictis, & ex particula *quare* immediatè antecedente ad decretum, in quo id præcipitur, quæ est causalis præcedentium, & ex posterioribus verbis, nempe ne subditos suos cogant. Vnde illæ aliæ particulæ, *præcipit sancta Synodus omnibus cuiuscunque gradus, dignitatis, & conditionis existant*, &c. tantùm appellant suprà antea dictos dominos, & magistratus. Firmo, quia Concilium expresse ibi solùm eos qui habēt iurisdictionem sæcularem in foro externo, singulariter punit, quia illorum factum continet singularem iniustitiam, cùm ipsi in re tanta iniustitiam inferant, quorum erat iustitiam tueri, ac iniuriam passis ius dicere: quæ ratio in parentes & alios priuatos non conuenit. Hinc perspicuè constat neque in eo capite esse sermonem de dominis temporalibus, & magistratibus, qui filiabus familias, aut filiis qui sine parentum consensu, aut ipsis inuitis pœnas statuunt exhæredationis, vt rectè notauit Molina. Idque Patres, ad dubia quæ circa Tridentinum occurrunt, expedienda deputati, expresserunt. Neque enim illo in loco vlla fit mentio de parentibus, qui ea de causa filias exhæredant, sed est solùm sermo de his Principibus, aut magistratibus, qui sibi subditos cum iis matrimonia inuitos celebrare cogunt, quos ea ratione ditare volunt. Ex his

25 Colligo *primò* ad incurrendam illam excommunicationem requiri, vt cogentes subditos habeant iurisdictionem in foro externo. Vnde hac de causa Parochus, tametsi cogat iniustè, non incurrit dictam excommunicationem, quia non habet iurisdictionem in foro externo saltem sæculari.

26 Colligo *secundò*, non rectè dixisse Sanchez *loco citato n.* 10. cum Henriquez, & aliis Episcopum, si iniustè cogat, incurrere illam excommunicationem, non enim, vt bene notat Hurtado, incurrit illam Episcopus, qui non est dominus temporalis, quia non habet iurisdictionem in foro externo sæculari, solùm enim prædicta censura afficiuntur domini temporales, & magistratus habentes iurisdictionem in foro exteriori sæculari, vt constat ex prioribus verbis, in quibus solùm de illis loquitur.

Sectio XVIII.

Vtrùm filij licitè possint matrimonium contrahere parentibus inuitis, seu resistentibus, vel saltem teneantur contrahere matrimonium, quod pater promisit, vel præcepit?

Circa primam sectionis partem certum est *primò* post Tridentinum matrimonium à filiis contractum validum esse, nō spectato parentum consensu, imò contra eum posse validè fieri. Constat id ex *sess.* 24. *cap. vnico, de Reformatione matrimonij cap.* 1. his verbis: Sancta Synodus anathemate damnat, qui falsè affirmant matrimonia à filiisfamilias sine consensu parentum contracta irrita esse, & parentes ea rata, vel irrita facere posse. Vtrùm autem iure veteri Ecclesiastico matrimonia filiifamilias sine parentum consensu fuerint irrita primis Ecclesiæ temporibus, quæstio est ad præsentem statum non pertinens. tractat illam latè Basilius Ponce *lib.* 2. *de matrimonio. cap.* 1. §. 1. 1

Secundò videtur certum ob parentum indigentiam, vel ob graues inimicitias componendas, vel ob aliam similem causam iustam filium vxorem ducturum teneri obedire parentibus, indigentibus tali matrimonio ad eum finem. Patet, quia ex virtute pietatis tenentur filij subuenire parētum necessitati. ergo quando parentes indigent tali matrimonio, cùm filiis consulere debeant, paternæ indigentiæ tenebuntur obedire. 2

Tertiò etiam conueniunt Doctores, existente iusta causa in filio nō teneri filium inire matrimonium, quod appetit pater; vt si velit pater filium ducere vxorem ægram, imprudentem, infamem, vel durioris conditionis, cum qua credit pacem non habiturum. Patet, quia in eo, & similibus casibus non tenetur filius obedire parentibus. 3

Difficultas est prædictis seclusis casibus, an filius lethaliter peccet inuitis parentibus matrimonium contrahens.

Non posse licitè filios parentibus inuitis matrimonium contrahere, sentiunt Rebellus *q.* 14. *sect.* 1. *n.* 8. Sotus, Nauarrus, & alij, quos refert Sanches *lib.* 4. *disp.* 23. *n.* 9. 4

Primo, quia *cap. aliter.* 30. *q.* 5. ad significandum quàm æquum sit puellam ex parentum consensu nubere, statuitur vt pro nupta non habeatur puella quam pater non desponsat. Idem constat ex *cap. honorantur.* 32. *quæst.* 2.

Secundò videtur contrarium esse contra pietatem & reuerentiam parentibus debitam, qui communiter grauissimè offenditur.

Tertiò parentum est procurare liberis nuptias; ergo hi tenentur illis hac in re obedire.

Vltimò, tenentur filij petere consilium à parentibus; ergo & sequi. Vt quid enim consilium est petendum?

Dico *primò*, teneri filios consulere, vel certiores facere suos parentes de matrimonio, quod contrahere volunt. Ita Sanchez *cit. n.* 10. Coninch *disp.* 28. *dub.* 9. *n.* 52. Hurt. *disp.* 6. *difficult.* 10. *n.* 36. & communiter Doctores omnes. Ratio est, quia parentes 5

meritò

meritò ægrè ferunt si priùs non consulantur. Cùm enim filij sub eorum sint potestate. Et consonum iuri naturæ quo parentes in liberos funguntur, ne citra parentum consilium aliquid de re tam graui, vt est matrimonij vinculum, à quo totum vitæ institutum pendet, filij deliberent. Vnde est contra reuerentiam parentibus debitam, & grauis defectus illos non consulere, nisi quando filij timent parentes iniustè impedituros matrimonium, aut quando adest alia rationabilis causa occultandi parentibus matrimonium.

6 Dico *secundò* filios licitè posse inuitis parentibus, priùs tamen consultis, inire matrimonium quod volunt. Ita Doctores *relati*, quos refert, & sequitur Sanchez. Ratio est, quia filij in matrimonio contrahendo, sicut in diligenda religione, sui iuris sunt, & durissimum esset quoad statum matrimonialem, ob eius perpetuitatem & onera pendere à voluntate alterius etiam patris; ergo filij liberè & licitè possunt non solùm non inire matrimonium quod parentes volunt, sed etiam contrahere quod sibi placuerit. Firmo, quia contrahendo contra voluntatem parentis, hoc, aut illud matrimonium nullam in eos irrogant impietatẽ & irreuerentiam, cùm vtantur iure suo. Vnde immeritò parentes ægrè ferunt si filij eorum consilia non sequantur, nisi ipsi ad hoc ob alias graues causas, vt dixi, obligentur. Igitur nullo modo pereant.

Ex quo patet solutio ad argumenta opposita.

7 Ad primũ dico ex illis capitibus solùm colligi esse debitum honestatis, seu decentiæ, filias præsertim in nubendo spectare, ac sequi iudicium, ac consilium parentum, cùm ipsis incumbat prouidere nuptias filiabus, non verò esse debitum pietatis, & reuerentiæ rigorosæ ac strictè obligantis. Quod facile constabit si attentè legantur, & ponderentur verba textuum prædictorum, ex quibus solùm infertur esse valde honestum sequi parentum consensum, & esse præceptum consilium petere.

8 Ad secundum respondeo, tametsi aliquando parentes quando matrimonium filiorum sit contra eorum voluntatem, offendantur, & ægrè id ferant; cæterùm verè & reipsa non offenduntur tanquam offensi ac iniuriati contra debitum pietatis ac reuerentiæ strictè obligantis, sed contra debitum honestatis, seu decentiæ, quia decens est filios, præsertim filias conformari voluntati suorum parentum. Quod si non faciant, nullam iniuriam irrogant, quia vtuntur iure suo; nulli enim iniuriam irrogat vtens iure sibi concesso. Esset itaque grauis iniuria quando inconsulto patre filius, vel filia contraheret, secus quando ipso consulto, quamuis non consentiente. Cùm enim homo per matrimonium perpetuæ seruituti obligetur, recta ratio postulat, vt in illo contrahendo omnino sit liber, & à nullius pendeat voluntate.

9 Ad tertium, tametsi proprium sit parentum procurare liberis nuptias (quamuis non magis, quàm alium statum) tenentur ipsorum curam habere, non inde sequitur teneri filios in hoc omnino obedire, sed tantùm quoad consilium petendum. Nam in simili tenetur pater prouidere filio studere volenti, vel sacerdotium, aut Religionem eligenti, & tamen filius non tenetur patri hæc volenti, vel præcipienti obedire, vel obtemperare propter ius naturale, quod habent filij circa proprij status liberam & absolutam electionem.

10 Ad vltimum concesso antecedente, negatur consequentia, non enim parum refert filios à parentibus consilium petere in re adeò graui, quale est onus matrimonij. Nam possunt parentes aliqua aperire, & manifestare, ob quæ non sit licitum filiis, hoc vel illud inire matrimonium; debitumque est pietati ac reuerentiæ parentum eis inconsultis, seu non certioribus factis, minimè contrahere aliquod matrimonium.

Circa secundam sectionis partem, an filius teneatur ad contrahendum matrimonium quod pater promittit, aut præcipit, procedit difficultas ex suppositione, quòd filius non eligat meliorem statum, quia si eligat, non tenetur, vt liquet, & ex suppositione quòd matrimonium à patre promissum, aut præceptum non sit filio indignum, quia si ei sit indignum, constat non posse à patre ad illud obligari. 11

Iuxta dicta à nobis in prima huius sectionis parte cum Doctoribus allegatis, consequenter dicendum est filium nõ teneri, nam etiam ex suppositione quòd filius eligat statum matrimonialem, tametsi pater illi præcipiat matrimonium non ipso indignum, est liber & sui iuris, & independens ab illius voluntate ad cõtrahendum hoc, vel illud, quia adhuc ex suppositione quòd quis velit contrahere, est liber ac sui iuris, ac durum est ac contra rationem fieri quasi seruus pro sola voluntate alterius adigi & obligari ad hanc, vel ad illam quasi seruitutem perpetuam; ergo nequit filius pro sola voluntate, vel præcepto parentum obligari ad hoc, aut ad illud matrimonium, tametsi velit matrimonium contrahere. Firmo, quia coniugium exigit indissolubilem vitæ societatem mutuo amore cõglutinatam; ergo ab eius natura est valde alienum, aliquem aliena voluntate obligari ad hoc, aut ad illud; præsertim cùm rarò amemus ea in quæ aliorum imperio adigimur. Neque huic doctrinæ obstat *cap. primum, de desponsatione impuberum*, vbi sermo est de desponsatione contrahẽdi matrimonium facta à patre pro filio, & ibi sic concluditur. Et postquam filius venerit ad perfectam ætatem, omnino debet hoc adimpleri, non, inquam, obest, quia hæc vltima verba meritò exponuntur à Glossa, & communiter à Doctoribus de debito honestatis, non necessitatis, seu præcepti, vel obligationis, & patet ex doctrina tradita *ibidem* à Glossa, vbi sic ait, tametsi filium nondum adultum possit pater, cui vult, ad matrimonium promittere; cæterùm filius postquam venerit ad legitimam ætatem, debet factum patris ratum habere, si sibi placuerit, sed non compellitur, non enim pater potest cogere filium adultum ad contrahendum, quia libera debet esse voluntas in matrimonio contrahẽdo. 12

De consensu autem per errorem, vel ignorantiam, seuper astutiam, & dolum extorto, & de consensu clandestino, constabit annullare contractum matrimonij, ex his quæ dicemus infrà agentes de impedimento erroris, *disput.* 24. & de impedimento matrimonij clandestini *disput.* 39.

DISPVTATIO XVIII.

De institutore matrimonij, vt contractus est, & de eius fine.

EXPLICVIMVS hactenus vinculi matrimonij, seu coniugij causam efficientem immediatam & propriam, nempe consensum mutuum contrahentium, de quo multa discussa sũt scitu digna quatuor disputationibus præcedentibus, à disputatione decimaquarta, vsque ad decimamseptimam inclusiuè. Modò oportet exponamus eiusdem matrimonij causam efficientem remotam & mediatam, hoc est, ipsum institutorem matrimonij contractus, & finem prædictæ institutionis.

Vbi

Vbi etiam dicemus de fine,qui intendi debet in ipsomet matrimonij contractu ab ipsis contrahentibus,vt validus sit contractus,& omnis vitetur culpa.

Sectio I.

A quo fuerit institutum matrimonium in ratione contractus.

NOmen institutionis contractus matrimonij sumo non latè pro prima executione, vel celebratione contractus matrimonij, de quo *sect. 3.* sed strictè pro ordinatione, seu lege, quà ordinetur contra-
1 ctum matrimonij fieri De qua sic sumpta sentiunt nonnulli graues Doctores, inter quos Petrus de Ledesma *de matrimonio quæst. 41. art. 1. dub. 1. & 2.* Gabriel Vasquez *disp. 1. de matr. c. 1.* Basilius Ponce *lib. 1. de matr. c. 3. n. 4. & 5.* Gaspar Hurtado *disp. 4. diffic. 1. n. 2.* & alij,institutionem contractus matrimonij non fuisse factam à Deo,neque ab hominibus nouâ aliquâ ordinatione superaddita creationi naturæ humanæ, sed solo naturæ iure, ex natura ipsa humana, eius creatione supposita. Probant

Primò, quia supposita hominum creatione, est in ipsis facultas ad celebrandum contractum matrimonij, seu ad permutanda corpora ad prolis generationem independenter à noua aliqua ordinatione Dei, & hominum,superaddita creationi ipsorum, non minus,quàm ad permutandas quaslibet alias res. Naturalis enim iuris est, & ab ipso naturæ dictamine ortum habet, etiam seclusa quacumque dispositione positiuâ extrinseca, siue humana, siue diuinâ, posse coniugi consensu mutuo marem & fœminam ad perpetuam vitæ societatem, ad eamque coniunctionem ineundam in ordine ad prolis generationem facultatem habere.Firmatur,quia institutio matrimonij nihil aliud est, quàm ipsa ratio & essentia contractus matrimonij secundùm se, ad quem ineundum, ius, seu facultas vnicuique conuenit; sicut institutio contractus emptionis,venditionis,aut alterius, est ipsa substantia & natura contractus secundùm se, ad quam quisque facultatem, & ius habet, vt eam opere exequatur. Cùm igitur absque vlla libera constitutione etiam Dei vnicuique suapte natura conueniat ius,seu facultas matrimonium ineundi, sequitur planè,institutionem matrimonij in ratione contractus, natura ipsa absque illa libera Dei voluntate constare.

Secundò id colligitur ex *cap. ius naturale, distinct. 1.* desumpto ex Isidoro, in quo post iuris naturalis definitionem, nempe quòd instinctu naturæ constitutione aliqua habetur,in exemplum adducitur viri,& fœminæ coniunctio,in matrimonio scilicet.

Tertiò,quæuis res naturaliter inclinatur ad sui conseruationem: ergo creaturæ corruptibiles, quæ non possunt se perpetuò conseruare in indiuiduo, omnes inclinantur ad conseruationem suæ speciei per generationem: ergo in homine est quoque inclinatio necessaria, honesta, & naturæ rationali conueniens ad speciei decentem conseruationem: ergo & inclinatio ad matrimonium tanquam ad medium necessarium, & conuenientissimum absque vlla diuina institutione. Valdè enim diminuta fuisset natura, si non concessisset media necessaria ad comparandum finem in quem ipsa inclinat.

Quartò, omnes homines habent dominium vsus suorum corporum ad actum generationis,non minus quàm ad alias operationes laboriosas; vnde meretrices pro hoc vsu quem alteri concedunt, possunt recipere pretium ex iustitia, quod est signum dominij: nullus enim potest propriè recipere pretium, nisi pro eo quod erat suum, quatenus videlicet dedit aliquid pretio æstimabile pro iusto pretio.Possunt igitur homines à natura inuicem contrahere, obligando & tradendo huiusmodi vsum,sicut possunt respectu aliarum operationum.

Vltimò,matrimonium licitum est,& honestum iure,& lege naturali,vt est certum.At lex naturalis non est à Deo, vt à Legislatore, quia non pendet ex voluntate Dei,& ita ex vi illius non se gerit Deus vt superior præcipiens,aut prohibens; adeò vt si Deus per impossibile non esset, vel non vteretur ratione, vel non rectè de rebus iudicaret,si in homine esset dictamen rationis rectæ dictantis bonum esse nubere,illud habiturum eandem rationem legis,quam nunc habet, quia esset lex ostensiua bonitatis, quæ in obiecto ab extrinseco existit.

Addunt prædicti Doctores Deum dici posse contractum matrimonij instituisse, quia est auctor naturæ humanæ, cui ex se conuenit facultas ad contrahendum matrimonium, seclusâ quacumque Dei alia superaddita ordinatione.

Oppositam sententiam iudico veriorem, Deum 2
fuisse institutorem, auctorem, ac legislatorem matrimonij in ratione contractus per veram ac propriam ordinationem ac legem, vt tenent communiter Doctores Theologi cum Scoto *in 4. dist. 26. lit. D. & lit. E.* & eam tenent Doctores omnes, qui sentiunt indissolubilitatem matrimonij esse ex institutione diuina.Et multi alij Doctores, qui sentiunt repudium fuisse licitum Hebræis Deo dispensante,quos refert & sequitur Sanchez *tom. 3. de matr. lib. 10. disp. 1.* Denique Deũ instituisse matrimonium, disertè tradidit Bonifacius VIII. *de voto & voti redemptione, in sexto, cap. 1.* sic inter cætera scribens. Nos attendentes quòd voti solemnitas ex sola constitutione Ecclesiæ est inuenta; matrimonij verò vinculum ab ipso Ecclesiæ capite rerum omnium conditore ipsum in paradiso, & in statu innocentiæ constituente vnionem & indissolubilitatem acceperit, &c. Sanctus item Augustinus *lib. 14. de ciuit. cap. 22.* Nos autem,ait,nullo modo dubitamus, secundùm benedictionem Dei crescere, & multiplicari, & implere terram, donum esse nuptiarum, quas Deus ante peccatum hominis ab initio constituit,creando masculum,& fœminam. Ac prædictum caput sic concludit. Nam & Apostolus per hoc primum quod Deo instituente præcessit exemplum,singulos quoque admonet, vt viri vxores suas diligant.

Vt autem prædictæ sententiæ verum sensum aperiam, & explicem præcipuam rationem, ob quam 3
Deus matrimonij primus auctor habendus sit, & institutor, quatuor præmittenda sunt à me latè in tractatu de legibus tradita.

Primum est,legem naturalem non solùm esse indicatiuam boni & mali, sed etiam continere diuinam boni præceptionem, & prohibitionem mali. Quod patet, tum quia lex naturalis est propriè lex à superiore præscripta,vt statim dicam. At iudicium mentis quod indicat bonitatem, vel malitiam obiecti, nequit habere rationem legis,nec prohibitionis,sed est mera notitia eius, quod iam esse supponitur tale, vel tale. Aliàs enim haberet Deus legem sibi naturalem respectu suæ voluntatis,quia etiam in Deo voluntatem antecedit secundùm rationẽ & iudicium mentis, indicans mentiri esse malum, seruare promissum esse omnino rectum: ideò verò in Deo non est vera lex naturalis,quia Deus non habet superiorem, & lex naturalis imponi debet ab aliquo superiore. Tum maximè, quia

quia omnia quæ lex naturalis dictat esse mala, v. g. prohibentur à Deo speciali præcepto & voluntate qua vult nos teneri, & obligari in vi actoritatis eius ad ea seruanda: ergo lex naturalis est propriè lex præceptiua, vel prohibitiua. Antecedens patet, quia Deus habet perfectam prouidentiam hominum: ergo ad illum vt ad supremum gubernatorem naturæ spectat vetare mala, & præcipere bona: ergo quamuis ratio naturalis indicet, quid sit bonum, vel malum naturæ rationali; nihilominus Deus vt auctor, & gubernator talis naturæ præcipit id facere, vel vetare, quod ratio ditat esse faciendum, vel vetandum. Vnde in Deo est voluntas, per quam vult subditos obligare vt id faciant, vel non faciant, atque adeò est voluntas obligans; nam hoc modo prouidet subditis in hoc genere, quantum ad rectam & prudentem prouidentiam spectat.

4 *Secundum* est, Dei prohibitionem, vel præceptionem non esse totam rationem bonitatis, vel malitiæ, quæ est in transgressione, vel obseruantia legis naturæ, sed supponere necessariam quandam honestatem, vel turpitudinem in obiecto, & adiungi illi specialem legis diuinæ obligationem. Id affine est communi Theologorum axiomari, quædam mala esse prohibita, quia mala: si enim prohibentur quia mala, nequeunt primam rationem malitiæ accipere à prohibitione, quia effectus non est ratio à priori suæ causæ. Fundatur quoque in illo metaphysico principio, quòd naturæ rerum quoad esse essentiæ sunt immutabiles, & consequenter etiam quoad conuenientiam, vel disconuenientiam proprietatum naturalium. Quòd verò tali malitiæ, vel bonitati, quam ex se habet materia, adiungatur specialis præceptio, vel prohibitio, patet, tum quia lex naturalis prohibet ea, quæ secundùm se mala sunt: sed lex est vera lex diuina, veraque prohibitio: ergo necesse est vt addat aliquam obligationem vitandi illud malum, quod de se & natura sua tale est. Tum etiam, quia nihil repugnat, vt rei de se honestæ addatur obligatio vitandi illam. Imò existente vnâ obligatione potest addi alia maximè alterius rationis, vt constat de voto, de lege humana, & similibus: ergo etiam potest lex naturalis, vt est vera lex diuina, addere obligationem propriam moralem, ortam ex præcepto vltra naturalem, vt dicam, malitiam, vel honestatem, quam ex se habet materia, in quam cadit tale præceptum.

5 *Tertium* est, legem naturalem esse veram ac propriam legem, & Deum esse legislatorem illius, & consequenter esse legem diuinam. Id constat ex præcedenti; & amplius declaro, nam lex naturalis in Deo considerata, supponit secundùm rationem iudicium ipsius Dei de conuenientia, vel disconuenientia obiecti; additque voluntatem obligandi homines ad id seruandum, quod recta ratio dictat; nam ex vi solius iudicij nō inducitur propria prohibitio, vel obligatio præcepti, quia hoc sine voluntate intelligi nō potest, ideo adiungitur volūtas prohibendi illud, quia malum est. Vnde lex naturalis in nobis considerata non tantùm est indicans bonum, vel malum, sed etiam est obligans ad illud amandum, vel cauendum, atque adeò non solùm repræsentat naturalem conuenientiam, vel disconuenientiam talis obiecti cum natura rationali; sed etiam est signum diuinæ voluntatis præcipientis, vel vetantis illud.

6 *Quartum* denique ac vltimum quod suppono est, Dei præceptionem, vel prohibitionem intrinsecè, & per se pertinere ad legem naturæ, adeò vt impossibile sit Deum non prohibere id quod est intrinsecè malum, & inordinatum in natura rationali, & non præcipere contrarium. Patet, quia lex naturalis est illa, quæ est conformis naturis rerum, seu naturæ rationali hominum; at iuxta eorum naturas rationales necessariò est conforme, vt Deus gubernans illos secundùm prouidentiam perfectam & consentaneam suæ bonitati & sapientiæ, non possit non velle prohibere illis actus intrinsecè malos, ac difformes naturis ipsorum, & præcipere honestos necessariò illis conformes. Vnde iuxta modum consentaneum suæ bonitati, & iustitiæ, ac prouidentiæ, non possunt non displicere Deo actus difformes naturæ rationali vt sic, & non possunt non complacere illi actus honesti necessarij.

Dices, voluntas diuina libera est in omnibus actionibus ad extra: ergo etiam erit libera in voluntate præcipiendi quod honestum est, & prohibendi quod de se malum est: ergo potuisset illam non habere, atque adeò nec imponere tale præceptum. Sed contrà est, quia diuina voluntas, licèt simpliciter libera sit ad extra, tamen ex suppositione vnius actus liberi potest necessitari ad alium. Sic enim Deus si vult promittere absolutè, necessitatur ad implendum promissum; & si vult loqui, aut reuelare, necessariò debet reuelare verum. Ita pariter cum eadem proportione si vult creare mundum, & illum conseruare in ordine ad finem suum, non potest non habere prouidentiam illius, & supposità prouidendi voluntate non potest non habere prouidentiam perfectam, & consentaneum suæ bonitati & sapientiæ. Atque adeò supposita voluntate creandi naturam rationalem cum sufficienti cognitione ad operandum bonum & malum, & cum sufficienti concursu ex parte Dei ad vtrumque, non potuit Deus non velle prohibere tali creaturæ actus intrinsecè malos, vel nolle præcipere honestos necessarios. Quia sicut non potest Deus mentiri, ita non potest insipienter, vel iniustè gubernare: esset autem prouidentia valdè aliena à diuina sapientia, & bonitate non prohibere, vel præcipere suis subditis, quæ talia sunt. Quare tametsi absolutè potuisset Deus nihil præcipere, vel prohibere, tamen ex suppositione, quòd voluit habere subditos ratione vtentes, non potuit non esse legislator eorum, saltem in his, quæ ad honestatem naturalem morum necessaria sunt.

His præmissis facile erit prædictam præsentem controuersiam sequentibus dictis explicare. 7

Dico ergo *primò*, certum esse, in natura humana esse naturalem inclinationem & necessariam conuenientiam ad matrimonium contrahendum. Ita omnes. Et ratio est euidens, quia naturæ humanæ summa inclinatio est, ac intentio se ipsam conseruare ac perficere. Vnde sicut est in ipsa inclinatio naturalis ad cibum capiendum, sine quo nequit vita conseruari, ita cùm ex se sit corruptibilis, est similis inclinatio ac intentio ad generationem, per quam natura humana multiplicatur, & eius species conseruatur. Vnde recta ratio naturalis exigit necessariò propagationem generis humani per generationem. Id autem absque matrimonio non potest licitè propagari, atque ideo contractus matrimonij est medium aptum & ordinatum, ac simpliciter necessarium ad multiplicationem generis humani modo rationi consono.

Hinc tamen inferendum non est, virginitatem, & cælibatum esse contra inclinationem naturæ; quia illa alia inclinatio ad matrimonium non est ita naturalis homini per modum naturæ, sicut est lapidi descensus in centrum, sed tanquam id in quod inclinat ad conseruandam naturam specificam; exequendum tamen per liberum arbitrium si ratio id postulet. Quare si maius occurrat bonum, illud amplecti potest, 8

vnde

vnde inest etiam homini prout rationalis est, inclinatio naturalis ad virginitatem, & cœlibatum, prout est actus virtutis præstantissimæ.

9 Dico *secundò*, contractum matrimonij secundùm se esse de iure naturæ, præcisâ quauis Dei institutione, & ordinatione; atque adeò possent homines seclusâ omni lege ac institutione diuinâ validè & licitè contractum matrimonij secundùm se inire ac perficere. Probatur, quia natura humana ex suo iure præcisè, seu naturali inclinatione intendit efficaciter generationem honestam, & rectam educationem prolis ad suæ speciei conseruationem: ergo habet etiam medium accommodatum ex se ad eum finem, sed non est aliud rationi consonum, nisi matrimonium; ergo. Firmo, quia habens dominium bonorum suorum, potest ea commutare, vel absolutè donare, etiamsi nulla esset institutio Dei positiua, sed quiuis habet ius in suum corpus; ergo potest licitè ipsum tradere per matrimonium de solo iure naturæ, si nullum aliud esset ius positiuum diuinum. Non enim habet minus dominium in illud, quàm in alias suas operationes, pro quarum vsu potest pretium accipere iure naturæ. Dixi *contractum matrimonij secundum se*, seu in ratione contractus præcisè; nam si ille consideretur cà ratione, qua à Deo fuit de facto institutus, necessariò habens suam adiunctam insolubilitatem ex diuina institutione, non potuit licitè & validè contrahi nisi sub ratione vinculi indissolubilis.

10 Dico *tertiò*, prædicti matrimonij contractus Deum esse legislatorem, ac institutorem, suppositâ hominum creatione ac recta gubernatione. Moueor ad id asserendum efficaciter. *Primò*, quia, vt constat ex præmissis suprà adductis, omnis lex naturalis est vera lex diuina habens necessariò Deum legislatorem, & auctorem: sed matrimonij contractus est de lege naturali; nam ius naturale complectitur matrimonium, per se & ab intrinseco habens honestatem, etiam seclusâ omni lege positiua extrinsecâ, & est bonum naturæ rationali necessariò conforme, & consentaneum ad licitam & honestam generis humani propagationem, & suæ speciei conseruationem; ergo habet Deum legislatorem, & auctorem. *Secundò*, contractus matrimonij eâ ratione qua fit, & quomodo ad eius valorem necessariò fieri debet; non est de solo iure naturæ, sed multò magis de iure diuino positiuo: ergo habet Deum auctorem illius. Antecedens probatur, quia hic contractus prout nunc fit, & fieri debet, necessariò suam iniunctam insolubilitatem habet; ita enim habet communis sensus Ecclesiæ expressus *in c. vnico, de voto in 6* hanc verò apposuit Deus vt supremus legislator tanquam formam & solemnitatem essentialem ipsius, sine qua modò non vult vt validus sit, & eam insolubilitatem non habet inspecto præcisè solo iure naturæ. Vt enim multi DD. affirmant, de quo [illegible], nulla est ratio efficax ob quam ex mero iure naturæ nequeat mutuo consensu dissolui iste contractus, sicut & alij contractus, vt sponsalia; præsertim, si contractus matrimonij solùm sit ratus; tunc enim nulli fit iniuria; & res per easdem causas dicitur dissolui, per quas dicitur nasci. *Tertiò*, Deus naturam humanam, quam condidit, gubernans secundùm prouidentiam perfectam, & consentaneam suæ bonitati, nō potuit non prouidere de illius propagatione, & conseruatione; ergo non potuit non prouidere de medio simpliciter necessario ad illius licitam, & honestam conseruationem: sed hoc non est aliud nisi matrimonium ordinatum ad licitam & honestam prolis generationem: ergo hoc fuit à Deo necessariò præscriptum, supposita voluntate creandi & conseruandi naturam humanam; aliter enim insipienter gubernasset, & defecisset in modo prouidendi conformi suæ diuinæ sapientiæ, & bonitati, quod dici non potest. Igitur dicendum est Deum esse legislatorem, institutorem & auctorem matrimonij. Vnde

Colligo *primò*, contra Doctores primæ sententiæ, Deum dici contractum matrimonij instituisse, non solùm in eo sensu, quia est auctor humanæ naturæ, cui ex se conuenit inclinatio ad contrahendum matrimonium, & quia primos parentes interiùs excitauit, & fortè etiam exteriùs suasit ad primam celebrationem matrimonij, & quia ipsum matrimonium iam factum approbauit, sed maximè quia fuit legislator, & auctor matrimonij, modo explicato præcedenti dicto cum vinculo indissolubili. 11

Colligo *secundò*, contractum matrimonij non solùm esse de iure naturæ, sed etiam de iure diuino positiuo. Patet ex dictis.

Ad argumenta opposita.

Ad primum libenter concedo in natura humana esse insitam & innatam inclinationem, & facultatem contrahendi matrimonij ad licitam prolis generationem, & suæ speciei conseruationem; non secus ac est in singulis hominibus inclinatio & facultas ad cibum capiendum, quo vita conseruetur. Id tamen non tollit quominus matrimonium fuerit à Deo præscriptum & ordinatum, sicut ab eodem Deo præscribitur temperata cibi sumptio ad vitam conseruandam; quia, vt dictum est, nihil repugnat, quòd rei de se honestæ addatur alia obligatio moralis orta ex præcepto supremi Domini ac legislatoris, vltra naturalē honestatem, quam ex se habet materia, in quam cadit tale præceptum. Ex quo patet solutio ad cōfirmationem. 12

Addo insolubilitatem matrimonij non esse ex mero iure naturæ, sed ex Dei ordinatione, ac præceptione; vnde fuit peculiaris causa & ratio instituendi à Deo matrimonium cum illa solemnitate insolubilitatis, quæ est necessaria matrimonio, prout ordinatur in bonum prolis: nam vt sic petit necessariò, & includit esse vinculum indissolubile maris & fœminæ, cuius cùm sit causa diuina institutio, erit etiam & ipsius contractus prout conducens est ad generationem. In quo valde differt ab aliis contractibus, qui non petunt eam indissolubilitatem, quam petit matrimonium; quia matrimonium prout ordinatur in bonum prolis, maximum pateretur detrimentum, si posset sola coniugum voluntate dissolui. 13

Ad secundum, admitto vt verum, ius naturale ex ipsis rerum naturis oriri, videlicet ex natura rationali, & naturali rectitudine operum; atque adeò eius rectitudinem quasi naturalem & insitam, suppositâ existentiâ naturæ humanæ, non pendere ex aliqua Dei ordinatione, vel hominis, sed ex ipsa rerum natura. Quod ille textus docet egregiè. Nam sicut naturæ conditio est immutabilis, ita quoque lex, vel ius naturale immutabile est, manentibus iisdem rerum circumstantiis, vt bonum faciendum, malum vitandum, Deum colendum, & cætera quæ continentur in Decalogo, vel euidenter ex eo deducuntur. Id tamen non impedit quominus possit Dei cultus, & quæuis alia res contenta in Decalogo, vel ex eo euidenter deducta, & matrimonium ipsum possit cadere sub Dei præceptum, vt constat ex dictis: multò minus impedire potest vt Deus instituerit matrimonij indissolubilitatem tanquam valde conuenientem ad honestam ac naturæ rationali conformem prolis educationem, & decentem matrimonij contractum. 14

Ad tertium dico, manifestè probare nostrum primum dictum, nec aliquid inde inferri contra tertium dictum; cùm potiùs manifestè colligatur pertinuisse 15

ad

ad diuinam prouidentiam, vt Deus ipse, cùm sit auctor naturæ, prouideret de huiusmodi matrimonij medio ad prolis generationem: sicut secundùm inclinationem hominis est vindicare iniuriam sibi illatam, cùm ad id habeat ius, & nihilominus non est secundùm ius naturæ, vt quisque propria auctoritate possit illam vindicare, quoniam id aduersatur communi paci & societati hominum, ad quam natura humana habet naturalem inclinationem, cùm suâ naturâ sit animal sociabile. Vnde Deus, qui est auctor naturæ, prouidit, vt iure Gentium instituerentur respublicæ, penes quas esset potestas ad vindicandas particularium iniurias, & ad reddendum vnicuique suum ius; repugnat enim rectæ rationi, vt in quolibet sit potestas vindicandi iniuriam, & dicendi sibi ius; quia hoc modo neque potentiores possent puniri, neque minus potentibus redderetur proprium ius.

Ad quartum dico, tametsi demus hominem habere dominium vsus corporis, non ideo posse ad illud se obligare nisi vinculo indissolubili ob bonum prolis, & ideò nec talem contractum inire, nisi ex Dei institutione qui fecit matrimonium indissolubile.

26 Ad vltimum, nego legem naturalem non esse à Deo vt Legislatore; nam, vt constat ex præmissis suprà allatis, etiam lex naturalis pendet à Deo, vt superiore præcipiente, vel prohibente. Dato verò illo impossibili, quòd Deus non vteretur ratione, vel non rectè de rebus iudicaret, & quòd homo rectè iudicaret sibi bonum esse nubere, & sic matrimonium contraheret, certè illud non esset eiusdem rationis ac modò est, quia non esset vinculum indissolubile ac modò est; hanc enim formam, & solemnitatem indissolubilitatis habet matrimonij contractus ex institutione, & ordinatione Dei, vt ostensum est.

SECTIO II.

Quibus verbis instituerit Deus matrimonium.

1 Circa hanc rem varij sunt Doctores. Nam Sanchez *lib. 2 disp.* 4. cum multis quos ipse refert, sentit matrimonium fuisse institutum ac præceptum à Deo illis verbis Geneseos *cap. 1. Crescite, & multiplicamini, & replete terram.* Probat, tum quia Deus prædictis verbis videtur facultatem fecisse Adamo & Euæ ad mutuum vsum corporum suorum pro generatione prolis, in quo matrimonium consistit. Tum etiam, quia opus non erat institutione distincta à præcepto, sed ipso præcepto institui potuit: sicut sacramentum Eucharistiæ à Christo Domino est institutum, præcipiendo illud illis verbis, *Hoc facite in meam commemorationem.*

2 Alij verò, vt Coninch *disp. 25. dub. 1. n. 5.* cum Magistro *in 4. dist. 26. initio*, sentiunt Deum instituisse matrimonium, dum immisso in Adamum sopore Euã ex eius latere formauit. Quæ videtur esse sententia D. Augustini *lib. 14. de Ciuitate Dei, cap. 22.* vbi loquens de nuptiis, ait: *Quas Deus ante peccatum hominis ab initio constituit, creando masculum & fœminam.* Vbi apertè dicit Deum nuptias instituisse creando, siue in vtriusque creatione. Probari potest, quia tunc Adamo matrimonij naturam & finem reuelauit. Vnde expergefactus videns Euam, statim dixit: *Quamobrem relinquet homo patrem suum, & matrem, & adhærebit vxori suæ, & erunt duo in carne vna*; videlicet per copulam coniugalem. Firmatur, quia *Matth. cap. 19.* videtur dictis verbis institutio matrimonij tribui. Sic enim ibi dixit Christus Dominus Pharisæis. *Non legistis, quia qui fecit hominem ab initio, masculum, & fœminam fecit eos? & dixit, Propter hoc dimittet homo patrem, & matrem, & adhærebit vxori suæ, & erunt duo in carne vna. Itaque iam non sunt duo, sed vna caro. Quod ergo Deus coniunxit, homo non separet.* Vbi expressè videtur facto illi tribui institutio matrimonij.

Denique alij docent matrimonium institutum fuisse illis verbis, quæ post creationem Euæ protulit Adamus Genes. 2. *Hoc nũc os ex ossibus meis, & caro de carne mea.* Probant, quia Christus *cap. 19. Matthæi*, volens cõprobare matrimonij perpetuitatẽ, refert prędicta Adami verba, & ea dicit fuisse verba Dei. Nam licèt dicta fuerint ab Adamo, sed sine dubio diuino Spiritu illa ei verba dictante; vnde Adam nomine Dei, seu potiùs Deus per os Adami illa pronuntiauit: ergo satis indicatur Deum eisdem verbis ipsum matrimonij contractum instituisse. 3

Magis inclino in primam sententiam Sanchez, quã veriorem iudico, & eam firmo, quia *Gen. 1. cap.* postquã sic docuit Moyses: *Creauit Deus hominem ad imaginem suam, ad imaginem Dei creauit illum, masculum & fœminam creauit eos*; subdit statim: *Benedixitque illis Deus, & ait: Crescite & multiplicamini, & replete terram, & subiicite eam, & dominamini piscibus maris*, &c. Quæ verba vim obligandi ex sua forma continent: ergo tanquam lex & præceptum accipienda sunt: ergo tali præcepto institutum fuit matrimonium. Et quamuis prædicta verba, per recapitulationem fuerint primò posita à Moyse *primo cap. Geneseos*, nihilominus tamen à Deo pronuntiata fuere, & dicta per anticipationem primis parentibus statim post eorum creationem, vt constat ex verbis allatis, benedictionem impertiens illis, & præceptum de matrimonio imponens. Neque obstat quòd talia verba videantur significare vsum tantùm: nam præcipiendo vsum legitimum, præcipiunt matrimonium, sine quo talis vsus nequit esse legitimus & licitus. Et hanc sententiam tenet Sotus *in 4. dist. 26. q. 1. art. 1. & 2.* vbi expressè docet matrimonium primum à Deo fuisse institutum quando Deus *Genesis 1. cap.* benedixit Adamo & Euæ, dicens: *Crescite & multiplicamini*; quia tunc iis explicuit finem, ob quem matrimonium institutum est, & dedit præceptum contrahendi. 4

Obiicit Basilius, prædictis verbis non fuisse impositum præceptum matrimonij primis parentibus: nam iterum Deus dixisse fertur *Gen. 9.* Noë & filiis eius eadem illa verba: *Benedixitque Deus Noë, & filiis eius. Et dixit ad eos: Crescite & multiplicamini, & replete terram* At ista verba supponunt iam matrimonium: nam constat ex *Genesis 7. cap.* vxoratos Noë, & filios eius in arcam ingressos esse, & ex *c. sequenti octauo*, eosdem cum vxoribus egressos: ergo illis eisdem verbis quæ dicta fuere primis parentibus, nullum præceptũ nubendi continetur, sed vel benedictio conceditur proli generandæ, vel matrimoniũ illorum approbatur. Cæterùm respondeo disparem esse rationẽ: nam illa verba dicta fuere primis parentibus statim post eorũ creationem, vt dixi, atque adeò ante celebrationẽ nuptiarum. Vnde tũc illis verbis fecit copiam primis parentibus vt iungerentur, & mutuam, ac indissolubilẽ corporum traditionem concessit, in quo matrimoniũ consistit. Postmodum verò Adamus matrimoniũ contraxit verbo, vel alio signo externo nobis ignoto, & matrimonium iam ab ipso contractum cum Eua declarauit, ac promulgauit, cùm dixit: *Hoc nunc os ex ossibus meis, & caro de carne mea.* At cùm eadem verba protulit Deus Noë, & filiis eius, protulit illis, cùm iam erant vxorati, vt constat ex locis citatis *Gen. c. 7. & 8.* atque adeò supponebant iam matrimonium contractum. Vnde in illis verbis non poterat contineri 5

tineri speciale præceptum nubendi, sed solùm vsum illius firmauit, obligans singulos illos homines ob necessitatem tūc occurrentem, cùm pauci homines erāt, atque ad id benedictionem illis impertiuit. Hinc constat solutio ad argumentum secundæ sententiæ, quo & eius confirmatione solùm probatur, matrimonium fuisse promulgatum, & magis declaratum ab Adamo illis verbis ibi in argumento positis.

Similiter dico ad tertiam sententiam, illis verbis, *hoc nunc os ex ossibus meis*, declaratas fuisse conditiones & bona matrimonij, vt constabit ex dicendis sectione sequenti *num. 6*.

SECTIO III.

Quibus verbis prima executio, seu celebratio matrimonij fuerit facta à primis parentibus.

1 SVppono *primò*, vt certum apud Doctores, primam executionem, seu celebrationem matrimonij factam à primis parentibus fuisse factam à primis parentibus liberè consentientibus, & non à Deo independenter ab eorum cōsensu. Vt docui suprà *disp.* 14. *sect.* 6. *n.* 9 In hunc enim finem creauit Deus eos, masculum & fœminam, & hanc adduxit ad Adamum, eisque declarauit suum intentum, & matrimonij naturam, & vtrisque dedit facultatem generandi, eosque excitauit ad matrimonium ineundum eius leges approbando, & declarando.

2 Suppono *secundò*, matrimonium fuisse contractum à primis parentibus ante peccatum in statu innocentiæ, in paradiso. Ita docuit D. Augustinus *lib* 14. *de ciuitate Dei cap.* 12. Idque expressit Bonifacius VIII. *in cap vnico, de voto & voti redemptione, in 6.* his verbis. Matrimonij verò vinculum ab ipso Ecclesiæ capite rerum omnium conditore, ipsum (intellige Adamum) in paradiso, & in statu innocentiæ constituente, vnionem & indissolubilitatem acceperit. Quibus verbis & auctorem, & locum celebrationis matrimonij explicuit.

3 Vnde suppono *tertiò*, non fuisse duas institutiones, vel celebrationes primi matrimonij; vnam ante peccatum ad propagandum genus humanum, & alteram post ad remedium concupiscentiæ, vt indicauit Magister *in 4. dist.* 26. & Hugo de Sancto Victore *lib.* 2. *de Sacramentis p.* 11. *c.* 3. sed vnam & eandem fuisse celebrationem, ante peccatum in officium naturæ, & post peccatum in remedium concupiscentiæ. Ratio est, quia primi parentes semel tantùm contraxerunt; neque enim post peccatum iterum coniuges esse voluerunt, sed in matrimonio antea contracto permanere statuerunt. Quòd verò matrimonium ante peccatum non deseruiret in remedium concupiscentiæ, quia tunc nullus erat inordinatus motus carnis, sed tantùm in officium naturæ ad generandam prolem, postea verò ad vtrūque; satis non est, vt dicamus duas illius fuisse celebrationes, cùm vna & eadem pro diuersis statibus diuerso modo deseruire possit. Vnde matrimonium idem institutum fuit in statu innocentiæ, & in officium naturæ, & in remedium concupiscentiæ; nam idem matrimonium quod contraxerunt primi parentes in statu innocentiæ, permansit postea post peccatum, & illo sunt vsi & in officium naturæ, & in remedium concupiscentiæ, atque adeò ad vtrūque finem fuit institutum. Quemadmodum enim herbæ medicatrices vbi primum productæ sunt, fuerunt institutæ non solùm ad alios fines naturæ integræ, sed etiam ad curādos morbos ex futuro peccato profecturos; ita de matrimonio dici debet ab initio institutum fuisse, & in officium naturæ, & in remedium concupiscentiæ post Adæ peccatum. Quare vt certum supponendum est matrimonium in paradiso institutum fuisse.

His positis, restat difficultas inter DD. Scholasticos, quibus verbis in paradiso institutio, & celebratio matrimonij facta fuerit. Nam de institutione, seu præcepto, quibus verbis impositum fuit à Deo, dictum est sectione præcedenti.

Sanchez *lib.* 2. *disp.* 4. Vasquez *disp.* 1. *cap.* 2. *n.* 15. & alij communiter docent, matrimonium contraxisse Adamum cùm dixit, *Hoc nunc os ex ossibus meis*, &c. Nam illis verbis consensum maritalem rectè Adam explicuit, cui Euam aliis similibus respondisse, & suum expressisse consensum, credibile valde est. Firmari potest. Tum quia Tridentinum *sess.* 24. *de matr.* ait in verbis illis diuino instinctu pronuntiasse primū parentem nexum perpetuum & indissolubilem matrimonij: ergo si tunc primò pronuntiauit, sequitur etiam tunc primò consensisse eius obligationi. Tum etiā, quia nulla sunt alia verba, aut signa externa, quibus suum Adamus expressit matrimonium: ergo cùm necessaria fuerit, ad eum cōtractum humanū externa expressio, erit sine dubio prædicta; maximè cum per eam satis declaretur cōiunctio corporum, & vna caro. 4

Breuiter dico *primò*, non fuisse celebratum matrimonium à primis parentibus ipsa creatione Euæ. Ita Vasquez *disp.* 1. *cap.* 2. Basilius *lib.* 1. *cap.* 3. *n.* 8. & communiter Doctores. Patet, quia tametsi Deus solâ suâ omnipotentiâ sine consensu viri & mulieris posset eos matrimonij vinculo copulare; tamen, vt dixi, de facto sic eos noluit coniungere sine ipsorū libero cōsensu; coniūxisset autē illo alio modo, si ipsa solâ creatione Euæ eos copulasset; nam creatio Euæ nō est facta consensu Adami, sed potius immisso sopore in ipsum, sicut dicitur *Gen. c.* 2. quod quidem non secundùm metaphoram, sed verè & propriè de somno intelligēdum est, vt communiter omnes exponūt. Adamus enim verè dormiebat, licèt simul in ecstasim raptus fuerit, & cognouerit significari tunc suum matrimonium carnale, tum etiam & mysticum Christi cum Ecclesia. Præterea claret, creationem Euæ nec factam fuisse consensu ipsius Euæ. Igitur dicendum est ipsâ creatione Euæ minimè cōtractū fuisse matrimonium. 5

Dico *secundò*, per verba illa, *hoc nūc os ex ossibus meis*, primos parentes non contraxisse matrimonium, sed Adamum declarasse conditiones & bona matrimonij iam contracti promulgasse. Ita sentit Henriquez *lib.* 11. *de matr. cap.* 1. *num.* 3. & alij, quos ipse refert. *Prima pars* probatur, quia in illis verbis nullum est quod significet consensus traditionis mutuæ corporum, quod est essentialiter requisitum ad contractus matrimonij executionem, qui nequit stare sine consensu vtriusque cōiugis verbo, vel alio signo externo manifestato. *Secunda pars* certa est. Nam Tridentinum *sess.* 24. *de matr. ad initium*, sic ait. Matrimonij perpetuum, indissolubilemque nexum primus humani generis parens diuini Spiritus instinctu pronuntiauit, cùm dixit, *Hoc nunc os ex ossibus meis, & caro de carne mea, quamobrem relinquet homo patrem suum, & matrē, & adhærebit vxori suæ, & erunt duo in carne vna.* Quibus verbis Adamus licèt consensus maritales non expresserit; explicuit tamen Deo inspirante matrimonij indissolubilitatem, & finem; ac eius tria præcipua bona expressit; bonū videlicet indissolubilitatis, illis verbis: *quamobrem relinquet homo patrem suum, & matrem*: bonum fidei, illis aliis, *& adhærebit vxori suæ*: denique prolis bonū, cùm addidit, *& erunt duo in carne vna*: videlicet per copulā coniugalem, vt declarat caput *debitum* 5. *de bigamis.* 6

Dico

7 Dico *tertiò*, non cōstare quibus singulariter verbis, vel signis expresserint primi parentes suos consensus maritales,& matrimonium contraxerint,sed solùm in genere aliquibus verbis,vel signis illud cōtraxisse.Ita sequitur ex præcedentibus dictis. Nec mirum alicui videar ut,non extare in Scriptura sacra verba in particulari,quibus significetur Adamum cōtraxisse matrimoniū;nam etiam est constans apud Doctores, nullū in ea esse verbū quo Eua contraxerit.Igitur sicut Eua alio signo externo, aut verbo nobis ignoto contraxit, ita dicendum est de Adamo.Ex quo manifestè infertur,verbo,vel alio signo externo,licèt nobis non constet quale illud fuerit,primos parentes matrimonium contraxisse, quia contractus matrimonij stare non potest sine consensu vtriusque coniugis, verbo,vel alio signo externo manifesto. Argumenta contrariæ sententiæ ex dictis manent soluta.

Sectio IV.

An sit præceptum naturale, & diuinum, matrimonium contrahendi.

NOster Coninch *disp.25.dub.1.n.6.* existimat,nullum esse, nec fuisse præceptum, nec ius naturæ ad matrimonium obligans.

1 *Primò*,quia per se loquendo,ex natura rei,spectato fine ad quem natura rationalis creata est, non minus ipsa, imò multò magis inclinat ad seruandam virginitatem,quàm ad propagandum genus humanū; nam finis præcipuus creationis hominis est, vt se totum diuinò seruitio tradat, ad quod vita cælebs ex natura sua est multò aptior,vt est manifestum,& docet Paulus 1.*Cor.*7.ergo sicut hoc non obstante nullus tenetur iure naturæ seruare virginitatem, tametsi ipsa ad id inclinet,ita neque eodem iure tenebitur matrimonium inire.

Secundò, vt aliquid sit de iure naturæ,id est,vt lex aliqua naturalis aliquid præcipiat,necesse est,vt ratio naturalis per se spectata dictet id esse necessarium ad morum honestatem. sed hoc pacto nequit dictare esse necessarium matrimonium, nequit enim id dictare ratio naturalis, cùm sit matrimonium contra consilium, & perfectionem euangelicam Christi, quæ omnibus absolutè suadet castitatem, & vitam cælibem. Et Paulus 1. *Cor.* 7. vult omnes homines esse sibi similes, siue cælibes: ergo.

Tertiò, Ius naturæ semper est immutabile,ac idem erga omnes: ergo cùm nequeat obligare omnes homines, vt est certum, etiam quando est necessitas propagandi genus humanum, neque etiam aliquos; quia nulla est ratio cur hos magis cogat, quàm illos, nisi id determinet diuinum ius, seu præceptum, vel humana auctoritas.

Quartò, si in Adamo fuisset & in nobis est obligatio naturalis propagandi genus humanum vrgente necessitate talis propagationis, maximè quia natura singulos ad hoc inclinat, & ideò dedit omnibus potestatem generandi: atqui non tenemur omnia facere,ad quæ natura inclinat;aliàs enim omnes deberent inire matrimonium, quia natura singulos ad hoc inclinat; & Deus ad hoc dedit singulis potentiam generandi non vt per alios, sed per se generent, & ad suam naturam, non autem ad aliorum in specie conseruandam; ergo.

Vltimò, si nemo iam vellet generare, quos tandem communitas ad hoc cogeret? Non omnes, quia nulla est ratio ad id dicendū;neque etiam aliquos,quia nulla est ratio, cur hos magis cogat, quàm illos; ergo.

2 Dico *primò*, præceptum esse naturale nubendi. Ita communiter Doctores, D. Thomas, Bonauentura, Richardus, Paludanus, Durandus, Ledesma, Sotus, Henriquez, & alij, quos referunt, & sequuntur Sanchez *lib.2.disp.5.* & Rebellus *lib.2.q.2.* & Vasquez *disp.1.cap.3* Ratio efficax deducta ex principiis naturæ hæc est; quia sicut est necessarius cibus ad honestam indiuidui conseruationem, ita & legitima generatio ad honestam speciei conseruationem:ergo sicut est præceptum naturale sumendi cibum in homine ad seipsum conseruandum;ita est præceptum in eodem homine conseruandi speciem legitimâ generatione, quæ non nisi in matrimonio reperitur. Firmo; nam ipsa natura constituit diuersum sexum, ad hoc vt propagaretur genus humanum, nequit autem hoc propagari vago concubito, sed legitimo orto ex matrimonij contractu: corruptibilitas quoque ipsa naturæ humanæ suadet propagatione opus esse, ne in duobus hominibus creatum à Deo genus humanum extinguatur;ideoque est illis concessa propagandi potentia, quæ Angelis negata est, vtpotè naturæ incorruptibilis. Hinc autem euidens est non minus requiri legitimā generationē prolis ad honestam generationem speciei,quàm cibum ad honestam indiuidui conseruationem: ergo sicut propter istam datur in homine præceptum obligans ad cibum sumendum ex lege naturæ, ita & propter illam ad matrimonium contrahendum. Vnde hoc præceptum de matrimonio contrahendo non minus est per se notum,seu ex per se notis deductum, ac est præceptum de cibo sumendo.

Dico *secundò*, prædictum præceptum naturale obligare vrgente necessitate singulis,non copulatiuè, hunc, & istum, & illum, & omnes alios, sed tantùm diuisiuè, hunc, vel illum.Probatur dictum,quia cùm quis extremè indiget, vel respublica periclitatur, singuli tenentur iure naturæ illi necessitati occurrere: ergo quando vrget necessitas conseruandi speciem humanam per matrimonium, tenentur singuli contrahere, non omnes copulatiuè, sed tantùm diuisim,quia cùm per matrimonium paucorum possit subueniri illi necessitati, non est necesse vt omnes contrahant.Firmatur, nam in casu quo prudenter timerentur seditiones & bella contra bonum commune inter aliqua regna, nisi aliquis ex filiis Regis vxorem duceret, teneretur ille cælibem vitam non agere, sed illud matrimonium contrahere, vt concedunt omnes, & est certum, quia bonum commune Reipublicæ præferendum est particulari bono virginitatis, vel cœlibatus: ergo similiter si vrgeret necessitas propagandi genus humanum, tenerentur singuli diuisim iure naturæ contrahere; quia tunc strictiùs obligaret bonum commune, & publicum,nempe speciei humanæ conseruatio: ergo id præferendum esset bono priuato castitatis, vel cœlibatus. Verum est in initio mundi, & tempore diluuij omnes prædicto præcepto fuisse obligatos copulatiuè, quia tunc maxima vrgebat necessitas propagationis speciei humanæ. Postea verò cùm iam cœperunt homines multiplicari, & multi essent, qui vltrò matrimonio vtentes, genus humanum satis superque propagarunt, cessauit in singulis ea obligatio. Hinc

Dico *tertiò*, præceptum istud naturale nec reuocatū esse,nec vnquam cessasse,sed nunc extare sicut antea; cessasse tamen eius obligationem modò tot iam multiplicatis hominibus. *Prima pars* dicti est communior inter Doctores, vt benè notauit Vasquez *citatus*. Ratio à priori est, quia hoc est præceptum naturale: ergo de eo philosophandum est ac de aliis præceptis naturalibus. At præcepta naturalia non extinguuntur, nec dicuntur reuocari, aut cessare, cessante causâ, aut circumstantiâ aliâ necessariâ, vt constat in præcepto naturali dandi eleemosynam. 4

Explico simul ac firmo: nam aliud est non esse præceptum, aliud autem est in hac, aut illa occasione non obligare. Præceptum enim correptionis fraternæ naturale quidem est; tamen quia non obligat absolutè in omni euentu, sed cum quibusdam circumstantiis requisitis, & hæ non semper concurrunt, ideò non semper obligat: id quod proprium est præceptorũ affirmatiuorum: ob id tamen non dicimus, aut præceptũ correptionis cessare, aut reuocatum fuisse; nam indicium illud rationis in vniuersum semper manet, vt existente eâ circumstantiâ præceptum obliget; cessatio autem præcepti, seu reuocatio propriè dicitur permanente etiam circumstantia sub qua aliàs obligaret, vt constat in reuocatione legum humanarum; quæ tamen reuocatio nequit reperiri legum naturaliũ, quæ irreuocabiles sunt. Ita ergo in præsenti dictum est; nam circumstantia sub qua obligat præceptum naturale vtendi matrimonio, est necessitas propagandi genus humanum, qualis fuit in prima hominum creatione, & tempore diluuij, & nunc non est.

5 Dico *quartò*, prædictum naturale præceptum obligaret etiam Religiosos, si in mundo omnes homines præter illos interirent. Casus iste videtur fictus, neque vnquam futurus; eo tamen posito firmat nostrum dictum Sanchez *cit.* & Sotus *in 4. d. 26. q. 1. a. 2.* Oppositum sentit Vasquez *cit.* etiam in eo casu non obligare, quia in eo euentu Religiosi rectè credere possẽt instare iam finem mundi. Probatur tamen illud, quia præceptum nubendi in ea necessitate strictiùs obligaret, quàm votum etiam solemne, pertinet enim ad bonum commune & publicum, videlicet ad conseruationem speciei humanæ: ergo seruandum esset, voto prætermisso: nam occurrentibus duobus præceptis incompossibilibus, illud quod strictiùs obligat, seruãdũ est. Neque verò sine speciali reuelatione posset tunc constare finem mundi adesse. Cumque tunc certum esset humanam speciem omnino periclitari, incertum autem an adesset finis mundi, tenerentur homines nubere: quia obligatio certa non tollitur per remissionem, vel liberationem incertam; sicut nec debitum certum per solutionem incertam.

6 Dico *vltimò*, esse quoque præceptum diuinum positiuum matrimonij, quod obligauit primos parentes, & tempore diluuij; nunc verò non obligat. Ita communiter Doctores. *Prima pars*, nempe esse tale præceptũ, constat ex verbis illis Gen. 8. *Crescite & multiplicamini*, vt vidimus *sect. 2.* Nec valet obiicere, quia sicut id Deus dixit hominibus, dixit etiam aliis animalibus, quibus tale præceptum impositum non est: quia licèt etiam aliis animalibus verba illa dicta fuerint; attamẽ diuersimodè intelligenda, iuxta diuersitatem eorum, quibus dicuntur. *Secunda pars*, nempe tale præceptũ obligasse primos parẽtes: patet, quia Deus volebat absolutè per eos genus humanum propagari, idque per matrimoniũ; ergo illis id præcepit, & obligauit; quia hic erat modus conuenientissimus suam voluntatem exequendi; aliàs enim fuisset primis parentibus planè liberum diuinam institutionem circa propagationem hominum frustrari; quod videtur absurdũ. *Tertia pars*, quòd nimirum tale præceptum obligauerit sub mortali Noë, & filios eius post diluuium ante genus humanum sufficienter propagatum, constat ob eandem rationem; & liquet etiã ex verbis illis, quæ Dominus dixit Noë, & filiis eius, Gen. 8. *Crescite, & multiplicamini, ac replete terram.* Quibus verbis tametsi non imposuerit illis nouum præceptum distinctũ ab illo priori imposito primis parentibus, neque etiam illud renouauerit, quasi illud antea reuocatũ fuisset, aut cessasset; explicuit tamen tunc esse tempus obligationis eius; in quo quidem obligaret, etiamsi Dominus non explicuisset. Quare olim ante sufficientem humani generis propagationem in omni statu obligauit hoc præceptũ sub mortali. Ex quo patet vltima pars, nunc iã cessare obligationem contrahendi matrimonium, quia nulla est iam necessitas modò propagandi genus humanũ. Vnde D. Augustinus *lib. 9. de Genesi ad literam cap. 7.* egregiè dixit: ideò hoc tempore virginitatem apud Deum magnum meritum habet, quia iam ex omnibus gentibus ad implendum Sanctorum numerum largissima hominum copia suppetat.

Ad argumenta opposita.

Ad primum, concesso antecedente, negatur consequentia, si vrgeat necessitas propagandi genus humanum. Quare negandũ est, spectato fine hominis multò magis inclinari ad seruandam virginitatem, quàm ad propagandum genus humanum, si vrgeat necessitas talis propagationis, cùm id sit bonum commune, ad quod magis inclinat natura, quàm ad suũ bonum, & commodum particulare. Quare notandum est, nũc non pugnare consilium de virginitate, & votum continentiæ cum præcepto nubendi: quia cessauit hoc tẽpore talis præcepti obligatio. Vnde quãdo cessat prædicti præcepti obligatio, virginitas & cælibatus est in consilio. Quando autem vigebat obligatio, non fuit in consilio; tenebantur enim eiusmodi præcepto etiam in statu innocentiæ. 7

Ad secundum, negatur minor: nam ratio naturalis dictat maius bonum esse attendere vniuersali bono, quàm propriæ, ac particulari perfectioni. Paulus verò rectè modò suadet castimoniã, & cælibatũ, & hunc præfert coniugio, & vult vt homines sint cælibes; quia de facto modò nulla est necessitas propagandi genus humanum; neque morale sit vt omnes spontè matrimonio abstineãt, cùm ferè innumerabiles sint nuptiarum amatores; & ideò eos ad castitatem nunc inuitat, seclusâ necessitate conseruationis speciei humanæ, quia castitatis virtus præstantior est matrimonio, & excellentior, ac maior naturæ rationalis perfectio. 9

Ad tertium conceditur antecedens, & negatur cõsequentia: quando enim vrget necessitas propagandi genus humanum, obligat præceptum nubendi singulos non copulatiuè, sed diuisiuè, quando videlicet per matrimonium nonnullorũ potest sufficiẽter subueniri huic necessitati. In eo verò casu spectaret ad Principem, vel ad Rempublicã hos compellere, & nõ illos, vel forte extrahendo aliquos, vel decimatione, vel alio modo, prout expedire iudicauerit absque vlla personarum contra iustitiam acceptione. Sicut quando necesse est aliquos tantùm subire capitis periculum propter defensionem Reipublicæ, tenentur singuli diuisim illud subire, non verò copulatiuè; & ad Principem, vel ad Rempublicam spectat eos designare qui necessarij fuerint, qui etiam iure naturæ tenebuntur ea in re Principi, vel Reipublicæ obedire.

Ad quartum, negandum est ideò præceptum naturale nubendi obligare, quia inclinat natura ad talem actum, sed quia cum ipsa natura rationali est necessariò connexus vsus matrimonij, quando id efflagitat bonum commune speciei humanæ propagationis, vt satis declaratum est.

Ad vltimum, iam constat solutio ex responsione adhibita tertio argumento.

SECTIO V.

An matrimonium sit homini naturale, & bonum, ac licitum.

Circa primum ratio dubitandi est, *Primò*, quia si matrimoniũ esset homini naturale, 1 illud

illud non contrahere, vel vouere castitatem, vel virginitatem, esset contra hominis naturam; sicut quia est naturale homini conseruare vitam, est contra eius naturam vitam abbreuiare, atque adeò & illicitum.

Secundò, si esset naturale homini matrimoniū, fuisset contractum in statu innocentiæ: at nec Adamus in eo statu ante peccatum cognouit Euam, neque cum eo statu videtur matrimonium componi posse, quia matrimonium esse nequit sine aliqua corruptione, & omnis corruptio pugnat cum statu innocentiæ.

2 Certum tamen est apud omnes, hominem quà animal rationale est, naturaliter inclinari ad matrimoniū, tanquam ad medium conuenientissimum ad speciei humanæ propagationem. Probo id, quia quælibet res naturaliter inclinatur ad sui conseruationem: ergo cùm res corruptibiles nequeant se perpetuò conseruare in indiuiduo, omnes inclinantur ad conseruationem speciei suæ per generationem, & ad rem genitam perducendam ad statum suæ naturæ conuenientem: ergo hoc ipso quòd natura humana inclinat ad speciei decētem conseruationem, inclinat etiā ad matrimoniū tanquam ad medium necessarium: ad honestam enim & naturæ rationali conuenientem educationē, & patris & matris opera necessarium est, vt vterque perpetuâ societate inter se cōiungantur, quod per matrimonium fit: ex vago namque concubitu magnum detrimentum pateretur sobolis nutritio & educatio. Firmatur, nam inclinatio ad cibum est homini naturalis, quia cibus est necessarius ad vitę conseruationē: ergo & inclinatio ad generationem, & matrimonium, quia per hanc conseruatur species; & ideò natura vtrique actioni addidit delectationem, quæ solet esse condimentum operationum, vt docuit Aristoteles 10. *Eth. cap.* 4.

3 Hinc colligo, in statu innocentiæ non omnes permansuros virgines, sed futurum tūc matrimonium, & illius vsum. claret id, quia quæ naturalia sunt, non fuerunt homini collata, nec oblata per peccatum; sed naturale est generi humano vt se per connubia mutiplicet: ergo fuisset matrimonium etiam si non fuisset peccatum. Verum est in statu innocentiæ non futurā inordinationem vsus rationis, ardorem effrenarum, inobedientiam membrorum, & alios defectus, qui modò in matrimonio experiuntur coniugati; & reperirētur etiam in statu puræ naturæ. Vnde hac de causa dicitur homo per peccatum iumentis comparatus, quia in pœnam peccati istam dissolutionem sentit. In statu verò puræ naturæ non esset pœna peccati, sed tanquam defectus naturæ.

4 Ad primum argumentum oppositum dico, non semper esse cōtra aliquam inclinationem naturæ, agere contra illam, vt comparetur maius aliquod bonum naturæ ipsi conueniens. Sic enim secundùm hominis inclinationem est abstinere aliquando à cibo propter bonum virtutis & mortificationis, quod est maius bonum: pariter etiam erit, non nubere, vel castitatem vouere, ob præstantiam & excellentiam huius virtutis.

5 Ad secundum, constat in statu innocentiæ fuisse matrimonium contractum; quòd si Adamus in eo statu ante peccatum non cognouit Euam, ideo fuit, quia statim vt Eua fuit creata, peccauere, & perdidere innocentiam. Verum est omnem corruptionem pugnare cū statu innocentiæ. At matrimonium nullam corruptionem includit, nec illius membri diruptionem, sed solùm virginei claustri apertionem, per quam tunc etiam virginitas amitteretur; hæc enim necessariò includit claustrum non apertum ex vi actus venerei.

6 Circa secundum, antiqui hæretici, vt videre est apud Vasquez *disput.* 1. *cap.* 3. damnarunt nuptias, & earum vsum licitū esse negarūt. Quod vrgeri potest,

Primò, quia res bona & honesta potest esse materia voti, sed votum de matrimonio ineundo est nullum in omni euentu; ergo.

Secundo, vsus matrimonij aduersatur feruori charitatis, vt orationi, iuxta Paulum 1. *Cor* 7. priuat etiam vsu rationis; ob quam causam ebrietas censetur esse peccatum, & præterea habet turpitudinem; ergo nequit esse honestus.

Tertiò, vsus matrimonij indiget excusatione, nec conceditur à Paulo 1. *Cor.* 7 nisi secundùm indulgentiam: at quòd indiget excusatione, & indulgentia, non est bonum. Vnde Paulus id solùm permittere videtur.

Vltimò, vsus matrimonij aduersatur virginitati, quæ est præstantissima virtus: ergo nihil habet boni & honesti.

Certum tamen est, & de fide, matrimonium & eius vsum licitum esse. Constat ex Paulo 1. *Cor.* 7. 24. *Si acceperis vxorem, non peccasti. Et si nupserit virgo, non peccauit.* Et ibidem *n.* 38. *Igitur & qui matrimonio iungit virginem suam, bene facit, & qui non iungit, melius facit.* Et 1. *ad Timoth* 4. *&* 5. *& ad Hebræos* 13. laudat Apostolus matrimonium. Scriptura quoque plena est exemplis virorum, qui Deo in matrimonio mirum in modum placuerunt. Præterea Deus ab initio instituit matrimonium, & ipsum approbauit, & benedixit in statu innocentiæ ante peccatum, vt videtur in præcedentibus sectionibus. Christus etiam Dominus suâ præsentia cum Matre, & Discipulis cohonestauit nuptias *Ioan. cap.* 2. & ipse instituit in Sacramentum nouæ legis contractum ipsum matrimonij; ergo nequit hoc esse illicitum & malum. Denique ratio est euidens, quia quoties res aliqua per se est ordinata, accommodata, & necessaria ad aliquem finem honestum & per se bonum, talis res est licita & bona; nam bonitas, vel malitia actus, vel medij ex bonitate, vel malitia finis pensanda est. At præcipuus & intrinsecus matrimonij finis est procreatio, & educatio prolis modo conuenienti perfectioni hominis, vt homo est, dando scilicet esse, nutrimentum, & disciplinam, vt per se notum est, qui finis est per se, & ab intrinseco bonus, & necessariò conformis rectæ rationi; ergo & matrimonij vsus ex se bonus erit; tametsi per accidens ex coniugum malitia possit prauo fine vitiari. Vtrùm autem actus coniugij meritorius esse possit augmenti gratiæ & gloriæ, constat ex dictis meritorium esse posse: nam cùm ex se sit actus honestus, si cætera habeat ad meritum requisita, quæ in materia de merito docuimus, non secus quàm aliis honestus, vitæ æternæ meritorius esse potest. 7

Ad argumenta opposita.

Ad primum, constat, vt aliquid sit materia voti, non sufficere quòd res sit bona, sed requiri, vt non sit maioris boni impeditiua, atque adeò cùm matrimonium ex se sit impeditiuum castitatis, votùm de illo nullum est, per se loquendo. 8

Ad secundum dico, quod opponitur directè & per se feruori charitatis esse malum, & peccatum saltē veniale; quod verò opponitur indirectè, & quasi negatiuè, non esse ex se malum & peccatū. At matrimonij vsus non opponitur directè & per se feruori charitatis, cùm necessarius sit ad procreationem prolis; sicut sumptio cibi & potus, quæ necessaria est ad conseruationem vitæ, honesta est & licita, tametsi suâ delectatione impediat negatiuè actum feruoris. Priuat etiam vsus matrimonij, si ita contingat, vsu rationis, cum causa, nempe procreandi prolem; & ideò non est malus; sicut somnus non est malus, licèt priuet vsu rationis, quia id est medium per se necessarium 9

rium ad conseruandam sanitatem. At ebrietas, quia non est per se necessaria ad bonum aliquem finem, & sine causa priuat vsu rationis, ideò est ex se mala. quòd si aliquando iudicio medicorum esset per se necessaria ad sanitatem tuendam, non esset tunc illicita; quia cum causa iusta id faceret. Denique turpitudo illa vsus matrimonij solùm est pœna peccati, & defectus naturæ, atque adeò non est mala moraliter.

10 Ad tertium, iam constat Paulum laudasse & approbasse matrimonium; ideò verò dixisse permitti secundùm indulgentiam, tum quia impedit statum virginitatis, & cælibatus, qui perfectior est: tum maximè, quia vsus matrimonij frequenter exercetur cum peccato veniali ex malitia coniugum, non verò ex eo quòd ex genere suo malus sit. Ad illud de excusatione, dico, vsum matrimonij indigere excusatione, & compensatione, non quia malus sit, sed quia adfert aliqua detrimenta, vt amissionem virginitatis, & cælibatus, quæ prudens non eligeret, nisi compensaretur aliquibus bonis. Addo, id quod excusatur non ex parte actus, sed ex parte operantis malum esse, vt cùm dicimus, actum mendacij, v.g. ex suo genere malum esse, excusari tamen ob ignorantiam, vel inaduertentiam naturalem operantis; quod verò excusatur ex parte actus, non esse malum, atque hoc modo se habet matrimonium, & eius vsus.

Ad vltimum, verum est vsum matrimonij aduersari virginitati, & cælibatui, sed non quia malum, sed quia minus bonum, incompossibile cum illa: homo verò non semper tenetur ad id quod perfectius est.

Sectio VI

Quem finem contrahentes matrimonium debeant intendere, vt hoc validè faciant.

1 NOs hîc non agimus de matrimonio vt sacramentum est, cuius finis vt sic, non est generatio prolis, sed sanctificatio suscipientium, quam nolle procul dubio est peccatum; sed prout est contractus quidam causans vinculum coniugij, & vt sic inquiritur, qualis finis desideretur vt validum sit matrimonium, an necessarium sit tria matrimonij bona intendere, ita vt non sit matrimonium si contrahentes explicitè ea excludant, vt si intendant contrahere non in perpetuum, sed ad tempus, quod est excludere bonum sacramenti, seu eius indissolubilitatem; vel intendant non generare, nec educare prolem, sed procurare sterilitatis venena, quod est contra bonum prolis; vel denique intendant negare sibi inuicem corpus, aliisque illud concedere, quod bono fidei aduersatur.

Est verò notandum, dupliciter posse esse sermonem de prædicta intentione, *primò*, quando ea deducitur in pactum, & conditionem obligantem. *Secundò*, quando talis intentio adhibetur, cæterùm ea non deducitur in pactum, sed solùm est mente retenta.

2 Circa primum, facilè me expedio iuxta communiorem doctrinam latè suprà exagitatam *disputat.* 16. Iuxta quam

Dico *primò*, certum esse contrahentes matrimonium debere intendere saltem implicitè translationē dominij corporum ad vsum coniugalem, & se obligare ad illum obligatione radicali, ita vt si oppositum deducatur in pactum, sit irritum, & nullum ex natura rei. Hoc late ostendi prædictâ *disput.* 16. *sect.* 5. Et ratio est, quia nihil potest subsistere sine substantia & essentia rei: at substantia & essentia matrimonij contractus consistit in consensu translationis mutui dominij corporum; ergo intentio huic contraria deducta in pactum destruit substantiam matrimonij & illum annullat.

Dico *secundò*, si contrahentes matrimonium intendant se obligare contra tria prædicta matrimonij bona, contractum esse nullum ex ipsa rei natura. Id latè ostendi prædictâ *disp.* 16. *sect.* 6. Ratio est, quia obligatio seruandi tria prædicta matrimonij bona, quamuis non sit formaliter de essentia contractus matrimonij, est tamen proprietas illius inseparabilis, non secus atque ipsa obligatio radicalis reddendi debitū, vt claret, & ostendi suprà *disp.* 13. *sect.* 9. ergo consensus & intentio requisita ad valorem matrimonij tendens explicitè in illius essentiam, virtute & implicitè saltem tendere debet in obligationem prædictorum bonorum; ergo nequit cum eo consensu ac intentione consistere, & componi consensus & expressa intentio deducta in pactum, directè contraria & repugnans prædictis tribus matrimonij bonis: sunt enim hæc duo omnino opposita, ac incompossibilia, atque ideò nequit contrahens intendere & se obligare ad opposita simul. Hinc 3

Dico *tertiò*, intentionem in contrahentibus contra bonum prolis, cum pacto & obligatione euitandi prolem positiuè efficere contractum matrimonij nullum. Id latè ostendi suprà *dictâ disput.* 16. *sect.* 7. Ratio est, quia quamuis proles non sit de essentia matrimonij, est tamen quantum ad obligationem radicalem, in ordine ad illam, quia est passio consequens necessariò essentiam matrimonij. At obligatio ad aliquid contra illam agendum non potest stare cum hac obligatione, quæ ex matrimonij natura nascitur, & ideò rectè dicitur vitiare, ac annullare matrimonij contractum. 4

Dico *quartò*, intentionem contrahendi matrimonium cum pacto & obligatione illud dissoluendi cōtra bonum sacramenti, omnino illud irritum ac nullum reddere. Hoc etiam est certum, vt docui prædicta *disp.* 16 *sect.* 8. Ratio est, quia talis intentio est contra substantiam matrimonij quæ perpetuitatem includit. 5

Dico *vltimò*, intentionem contrahendi matrimonium cum pacto & obligatione non seruandi fidem coniugalem, seu alterum cognoscendi, vel adulterandi, similiter reddere nullum matrimonij contractum. Ita cum omnium doctrina suprà *disp.* 16 *sect.* 8. *dicto tertio* demonstro. Quia ex vero matrimonij contractu sequitur necessariò ac inseparabiliter tanquam passio, seu proprietas, obligatio seruandi fidem coniugalem, seu alterum non cognoscendi, vel non adulterandi: ergo consensus & intentio requisita ad valorem matrimonij tendit saltem implicitè in prædictam fidelitatis obligationem; ergo nequit eiusmodi intentio stare simul cum voluntate ac intentione obligationis ad oppositum prædictæ obligationis; esset enim manifesta repugnantia; ergo. 6

Hinc colligo intentionem contrahendi matrimonium cum obligatione & conditione aliquid illicitum faciendi quod non est contra substantiam matrimonij, nullo pacto reddere irritum matrimonium. Id latè ostendo suprà *disp.* 16. *sect.* 9. Et ratio est, quia cum tali obligatione non pugnat natura & substantia matrimonij, vt supponitur, & est certum; neque enim ex matrimonio nascitur obligatio euitandi furtum, 7

tum, vel homicidium, v g. ergo potest cum illa stare intentio & voluntas contrahendi matrimonium, iuxta mentem Ecclesiæ, quæ talem obligationem & conditionem tanquam non adiectam habet, sicut & impossibilem. Firmo, quia omnes alij contractus & sacramenta ex pessimo fine adiuncto, seruatis substantialibus nunquam annullatur; ergo matrimonium minimè irritatur ob quemcumque peruersum finem in pactum deductum, qui eius substantiæ, & tribus bonis dictis non aduersatur.

8 Maior difficultas est circa secundum, qualis finis desideretur in matrimonio vt validum sit, an necessarium sit tria matrimonij bona intendere saltem implicitè, ita vt si contrahentes ea explicitè excludant, tametsi non deducatur in pactum, sed tantùm id mente retineatur, reuera sit nullum, & irritum. Qua in re Sanchez cum multis *lib.2. disp. 29. n.11. & 12.* docet duo. *Primum* est contrahentes matrimonium saltem implicitè debere intendere bonum sacramenti, quod euenit quando non habent intentionem cōtrariam. Quare si quis intendat contrahere non in perpetuum, sed ad tempus, nihil facit. Probat, quia de ratione matrimonij est vinculum esse perpetuum; ergo qui intendit matrimonium inire dissolubile, & ad tempus, verè non intendit matrimonium; cùm intentio aduersetur essentiæ & naturæ ipsius. Vnde si quis sub ea ratione consentiret, reuera non haberet consensum ad matrimonium necessarium. *Secundum* est de intentione aduersa aliis duobus matrimonij bonis, corde solùm retenta, nec in pactum deducta, vt si quis intenderet vitare prolem positiuè, debitum negare & adulterari, sentit eam non vitiare matrimonium, sed illud valere. Probat, quia ea intentio nihil conducens ad contractus substantiā aufert, quia si ille velit absolutè contrahere, obligatur ex vi contractus ad non agendum aliquid contra prædicta bona, non obstante suà intentione. Optimè enim stat velle obligari ad aliquid faciendum, & adesse animum non implendi, vt qui verè iurat animo violandi iuramentum, nec ea intentio tollit obligationis valorem; ergo similiter stare potest matrimonium validum contrahere cum intentione seruandi fidem. Quare ponit Sanchez differentiam ac distinctionem, vt intentio contraria bono sacramenti irritet matrimonium, non autem intentio contraria bono fidei & prolis.

9 Hanc distinctionem non approbat Basilius Ponce *lib.1.cap.20.n.9.& 10.* Quia si semel ponatur eam cōditionem & intentionem esse contra substantiam matrimonij, parum refert an mente retineatur, an exprimatur verbis, & in pactū deducatur; nam quouis modo deest consensus necessarius, & adest consensus omnino contrarius illi, qui requiritur ad matrimonium, cùm sit consensus iste celebrandi contractum diuersæ rationis, atque contrariæ omninò substantiæ. Firmat hoc idem minutiùs discurrendo per duas conditiones contrarias bono prolis, & fidei. Nam contra bonum prolis, si quis contrahat & intendat positiuè & contrariè inducere sterilitatis venena, vel foras emittere semen, tunc refert matrimonium ad finem contrarium cum fine operis; nam contractus matrimonij finis ex se, etiam sine intentione operantis, est proles & via ad generationem: ergo qui eo modo & non alio consentire vult, non solùm habet alium finē in matrimonio, sed contrarium fini illi, siquidem cum eo fine contrahit. Cumque non sit talis contractus cum eo fine, eo ipso quòd ille consentit in eum contractum sub eo fine euitandi generationem per actū contrarium, non habet consensum ad contractum matrimonij necessarium, & ex consequenti, siue retineatur in mente, siue exprimatur verbis, vitiat matrimonium. Præterea idem ostendit in intentione contraria bono fidei, scilicet, si ex quæstu te adulterandam tradideris. Nam si huius sensus sit, si sine iniustitia me te adulterandam tradideris; planè euertit naturam matrimonij, & vult contractum, ex quo non oriatur obligatio fidelitatis, atque ideò etiamsi mente retineatur, vitiat contractum. Si verò sensus sit, dúmodo quamuis cum iniustitia mea tuum corpus tradas cui voluero, & commiscearis illi. Et in hoc sensu, vel hæc tantùm est turpis conditio, quæ non est contra substantiam & fidem, hoc est, obligationem fidelitatis; & sic non vitiat etiam expressa; habetur enim pro non adiecta. Aut si reuera est contra substantiam, quia refert matrimonium ad finem contrarium, in quo vxor vnius tantùm esse debet, & non vsus corporis communis, quamuis mente retineatur, nocet. Quia non destruit contractum ex dispositione iuris positiui Ecclesiastici, sed naturali, atque adeò eodem iure repellitur. Vnde & in foro interno nullum erit illud matrimonium ex defectu consensus necessarij habentis eum finem, & non aliter contrahentis.

Ego verò dico *primò*, circa duo bona fidei & prolis veram esse Sanchez doctrinam, & distinctionem ab illo allatam optimam esse, nec video cur eam improbauerit Basilius, cùm ipse tandem in eius sententiam incidere videatur. Probo singula. In primis dico multum referre, ac conducere, quòd ea intentio sit solùm mente retenta, & quòd non sit verbis expressa, & in pactum deductà. Nam si talis intentio deducatur in pactum, consurgit inde obligatio omnino contraria obligationi radicali illorum bonorum matrimonij, sine qua nequit consistere matrimonij contractus, & ideò est manifestè pugnans naturæ illius, eamque destruens. Si autem sit ea intentio solùm mente retenta, tametsi si sit contra bonum sacramenti, verè irritet matrimonium, quia ad bonum sacramenti est intrinsecum, & essentiale, vt vinculum sit indissolubile, & vt tale saltem implicitè intendatur; & ideò excludit actum intentionis contrahendi ad tempus; tamen ad bonum fidei & prolis, nihil obest in radice: nam per eam intentionem non excluduntur bona fidei, & prolis quoad sua principia, id est, quoad obligationem radicalem vsus eorum, sed tantùm quoad executionem, quia est simplex intentio non ponendi in executione prædictorum bonorum vsum. Nam sicut promissio volentis se obligare, non verò illam adimplere, valida est, quia voluntas non adimplendi non destruit voluntatem se obligandi, quæ est de essentia veræ promissionis, vel saltem eius proprietas inseparabilis: ita pariter intentio se obligandi radicaliter ad bona fidei & prolis, quæ est necessaria ad validitatem contractus matrimonij, valida est, tametsi coniuncta sit cum voluntate & intentione ea non exequendi, quia hæc secunda intentio non destruit primam, quæ est simpliciter necessaria ad valorem matrimonij. Vnde rectè notauit Sanchez in hoc casu, duplicem esse intentionem, vnam per se obligandi radicaliter ad bonum fidei & prolis, aliam nolendi in executione adimplere eam obligationem radicalem; & hanc rectè dicit, dum solùm est mente retenta, & in pactum non deducta, non vitiare, nec destruere matrimonium, quia non opponitur bonis fidei, & prolis in suis principiis, id est, quoad obligationem radicalem, sed tantùm quoad executionem ea nolle seruare. Quapropter idem Sanchez docet *ibidem num.12.* Si quis contraheret non intendens se obligare ad procreandam & educandam prolem, vel non impediendam positiuè, vel ad seruandam fidem, & ad non adulterandum, esset irritum matrimonium; quia cùm horum obligatio radicalis sit 10

intrinseca & inseparabilis ab essentia matrimonij contractus, talis intentio eius naturam excluderet. Et hoc apertè voluit D. Thomas *in 4. d. 31. q. 1. a. 3. in corpore*, sic dicens: Fides & proles secundùm quod considerantur in suis principiis, vt pro prole accipiatur intentio prolis, & pro fide debitum seruandi fidem, sine quibus matrimonium esse non potest, & sic accipiendo fidem & prolem sunt essentialissima in matrimonio. Quare sententia Sanchez adducta verissima est. Tandem in eammet incidere Basilium probo; nam iste auctor *n. 11.* duo expressè docet quæ certè negari non possunt. *Primum*, aliud esse expressè consentire, vel intendere per contractum matrimonij non opponi bonis ipsius; aliud verò consentire illis, cum proposito tamen non adimplendi id quod debetur proli & fidei. Vnde hæc duo ponit tanquam omnino diuersa, sicut nos posuimus, & ponit Sanchez ab eo perperam impugnatus. *Secundum* est, ad obligationem contractus matrimonij, non esse necessarium animum adimplendi, quod est dicere, voluntatem & intentionem non implendi vsum bonorum matrimonij non obesse naturæ ipsius, nec vitiare, nec annullare matrimonium. Hoc autem est omnino idem quod nos dicimus, & quod dicit Sanchez, nempe valere matrimonium contractum, etiamsi habeat adiunctam intentionem non adimplendi, neque exequendi vsum bonorum fidei & prolis.

11 Dico *secundò*, circa bonum sacramenti præcisè vt sic non posse haberi intentionem illud non adimplendi, si validus sit matrimonij contractus. Ita communiter Doctores, & expressè D. Thomas *in 4. dist. 31. q. 1. a. 3*, vbi dicit, sine bono sacramenti nunquam est matrimonium, at potest esse sine fide, & prole. Ratio est adducta iam suprà, quia bonum sacramenti est bonum indissolubilitatis, quod est adeò intrinsecum contractui matrimonij, vt nequeat quis illum contrahere cum dissolubilitate ad tempus.

Dices, sicut in illis duobus bonis fidei & prolis distinximus inter obligationem radicalem, & adimpletionem, seu executionem, cur & in bono sacramenti, seu indissolubilitatis non sunt hæc duo distinguenda absque vlla differentia, nam benè potest quis contrahere cum animo se obligandi ad perpetuò viuendum cum vxore, & tamen habere propositum nunquam habitandi cum illa. Respondeo indissolubilitatem coniugati, seu bonum sacramenti non consistere in hoc quod simul viuat cum vxore, sed in hoc quòd vinculum ex se sit perpetuum, vt viuente illa non possit contrahere cum alia; & ita idem esse vinculum, & esse indissolubile. Quare non pertinet ad bonum sacramenti non separari ab vxore quoad thorum, sed tantùm vt vinculum sit indissolubile At verò ad bonum fidei & prolis pertinet, non tantùm obligatio radicalis ad ea seruanda, sed etiam ipsorum bonorum executio, & adimpletio, & hæc duo sunt distinguibilia, & separabilia, vt vidimus.

SECTIO VII.

Quem finem contrahentes matrimonium debeant intendere, vt id licitè & sine culpa faciant.

1 PRæmitto claritatis gratia duplicem distinguendum matrimonij contractum, alium ordinarium, qui ordinariè ferè semper fit animo consummandi ordinatum ad prolis generationem; & alium extraordinarium, qui contrahitur animo & voluntate expressâ non consummandi, non intendendo sobolem, nec remedium concupiscentiæ. De vtroque contractu videndum quis finis desideretur in contrahentibus, vt omnis vitetur culpa.

Circa contractum matrimonij ordinarium qui ordinariè fit ab hominibus, varij sunt modi dicendi Doctorum, qui videri possunt apud nostrum Sanchez *lib. 1. disp. 29. q. 3.* & Basilium Ponce *lib. 1. c. 21.* Vt quid ipse sentiam, faciliùs dicam: prænoto, prædictum matrimonij contractum habere pro fine proprio per se primario, naturæ officiũ, seu sobolis propagatiõé. Vt enim vidimus *sect. 2. & 3.* primò & per se fuit institutus ad honestã multiplicationé generis humani. Habere quoque pro fine proprio secundario ex suppositione peccati Adami, ratione cuius est in nobis rebellio carnis, remedium cõcupiscentiæ, & omné vitare fornicationé. Vltra hos fines potest cõtrahens alios extraneos intendere, vt pulchritudinem, diuitias, salutem, delectationem, pacem, & alia similia. 2

Dico ergo *primò*, esse peccatum ex genere suo mortale contrahentes excludere sobolis propagationem, ac generationem eam impediẽdo positiua actione contraria, vel rei debitæ omissione, hoc est certum apud omnes. Ratio est, quia hoc fit, vel illicitè negando debitum, vel procurando abortum, aut sterilitatem, quæ sunt mani festè peccata mortalia. 3

Dico *secundò*, nullam esse culpam ex se contrahere matrimonium ob naturæ officium, vel sobolis propagationem. Hoc etiam est indubitatum, quia iste est finis præcipuus & honestus, ob quem institutum est matrimonium, aliàs Deus aliquid illicitum instituisset; ergo recta est ordinatio, & valdè honesta, dirigere contractum ad hunc finem, ad quem est institutus. Vnde etiam infero, licitum esse contrahere matrimonium intendendo secundariò, & minus principaliter remedium concupiscentiæ, habendo pro primario fine prolis generationem, quia secundariò in hoc remedium quoque ordinatur. 4

Dico *tertiò*, posse contrahi matrimonium sine peccato, optando generationem non sequi, ex honesto fine. Ita sentire videtur Soto *in 4. d. 30. q. 1. a. 2. conclus. 3.* Plaza *de delictis lib. 1. cap. 6. n. 34.* Coninch *d. 25. dub. 2. conclus. 2* Basilius Ponce *lib. 10. c. 8. . 3.* & alij. Ratio est, quia tale desiderium accipit honestatem ex fine honesto; ergo est licitum & honestum. Firmo exemplo pauperis, qui sentit magnos stimulos carnis, & timens ne labatur, ducit vxorem, & quia non habet media vnde possit alere proles, optat sibi eas non nasci. Vel etiam ducit vxorem aliquam, quam credit iam sterilem, ne prolium multitudine grauetur. Hoc ergo licitè fieri posse ostenditur, quia coniugati ob iustam causam, videlicet si ob paupertatem non possunt bene alere proles, licitè optant, dum vtuntur matrimonio vt illis plures liberi non nascantur; neque enim ea voluntas non habendi plures filios quàm alere possunt, vitiosa est, cùm bono fine vestiatur, nempe ratione defectus diuitiarum ad eos liberos alendos. Imò licitè in hunc finem ex mutuo consensu possunt se abstinere ab actu coniugali, vt hæc omnia ostendam *disp. 49. sect. 2.* de debito coniugali, & docet Sanchez cum multis *lib. 9. disp. 8. n. 10. & disp. 25. n. 1.* si ergo possunt coniuges ob iustas causas vti copula, cum desiderio ne nascatur illis proles, manifestè sequitur posse licitè velle matrimonium, eiusque vsum, non intendendo generationem, & optando ne sequatur ex honesto fine. 5

Dico *quartò*, licitè & honestè contrahi matrimonium, nihil aliud intendendo, quàm concupiscentiæ remedium. Ita multi, quos refert & sequitur Basilius 6

lib.

lib.1.cap.21.n.4. Idem docet Coninch *citatus, n.16.* & Hurtado *disp.4. difficult. 3.n.9.* Probatur *primò* ex Paulo 1. *Cor.* 7. sic dicente: *Propter fornicationem autem vnusquisque suam vxorem habeat, & vnaquæque suum virum habeat* Vbi nulla facta mentione generationis, nec alterius finis, consulit Apostolus propter vitandam fornicationem habere vxorem. Illud verò quod subdit, *Hoc secundùm indulgentiam dico, non secundum imperium*, quo innuere videtur se id dicere secundùm permissionem; non obest vllo modo: quia non significat in eo contractu, vel vsu esse culpam; aliàs non suaderet ad illum, sed significat esse minorem perfectionem, quàm in abstinentia à copula: sicut quando subdens, ait; & si nupserit virgo, non peccabit, ego autem vobis parco; non significat reperiri culpam in nuptiis, cùm immediatè antea dixerit non reperiri peccatum, sed in eis esse minorem perfectionem, quàm in cælibatu. *Secundò*, finis iste licitus est & honestus, & proprius huius contractus, quamuis in eum sua natura secundariò ordinetur; ergo poterit licitè iste solus intendi à contrahēte matrimonium: patet consequentia, quia nulla lex cogit vt opus aliquod assumatur ob finem principalem, satis est vt assumatur propter finem honestum, ad quem obtinendum habeat aptitudinem. Sic enim oculi præcipuè nobis dati sunt ad viuendum, & tamen rectè deseruire possunt vt alteri aliquid innuamus, dum hoc honesta vtilitas postulat. Vox etiam articulata nobis præcipuè data est, vt nostros conceptus aliis explicemus, & tamen sine peccato ea vtimur ad cantandum. *Tertiò*, ad vitandam fornicationem in altero coniuge licitè potest contrahi matrimonium, vt concedunt omnes: ergo potiori iure licebit ad vitandam fornicationem in se, cùm multò magis, & saltem primariò teneatur quis suæ saluti consulere.

Dices pro Sanchez contrarium asserente, esse aliquam inordinationem, quamuis leuem, quando contrahentes possunt secundùm communem spem generare filios, solum ordinare matrimonium ad vitandam fornicationem; quando enim non possunt generare, quid mirum si non sit contra rationem solum intendere remedium concupiscentiæ? Sed contra est, quia si iuuenis sterilis potest licitè ob vitandam fornicationem, relicto fine generationis matrimonium inire; ergo poterit etiam qui est fœcundus, quia contractus matrimonij in vtroque ex natura sua ordinatur ad eosdem fines, & eodem modo. Firmo, quia si ratio exigeret, vt in assumptione alicuius operis eius finis principalis principaliùs intenderetur, certè qui non posset illum principaliter intendere, non posset licitè opus illud assumere: ergo iuuenis sterilis & senex qui non potest in assumptione contractus matrimonij efficaciter intendere prolis generationem, non posset licitè contrahere matrimonium; quod tamen dici non potest.

7 Dico *quintò*, licitum esse & honestum contrahere matrimonium ob alios fines contractus matrimonij extraneos, aliàs licitos & honestos, v.g. propter pacem, vel ob salutem, ob nobilitatem, & ob diuitias. Ita DD. relati *præcedenti dicto*. Ratio est, quia prædicti fines non sunt mali, & possunt esse honesti; ex alio capite non tenentur contrahentes alios fines per se intrinsecos matrimonio intendere; nam inde fieret senes, vel qui sunt eâ prouecta ætate, vt nec apti sint ad prolis generationem, nec iam patiantur graues stimulos carnis, non posse licitè contrahere matrimonium, quia ob neutrum finem intrinsecum prædictum contrahere possunt. Firmo, quia absque vllo fundamento dicitur esse contra rationem; quòd assumens aliquod opus, relicto eius proprio fine, illud assumat, & ordinet ad alium finem & effectum, quem possit communicare & habere, dummodo sit licitus & honestus, quamuis minus honestus quàm proprius. In hoc enim nulla apparet inordinatio. Nam qui orationem, qui est actus religionis quo Deum colimus, fundit, vt à Deo castitatem obtineat, quæ est minus honesta quàm religio, nihil inordinatum facit, quia verè ordinat ad id, ad quod potest ordinari, & aliàs est licitum & honestum. Hinc colligo contrahentes ob pacem publicam, honestius intendere hanc, quàm generationem, vel concupiscentiæ remedium: quia ille finis honestior est, & magis obligat quàm hi alij fines; hi enim exiguum bonum priuatum spectant, ille verò publicum respicit bonum magni momenti.

Obiicies, esse inordinationem & peccatum saltem 8 veniale, vt contrahentes sic matrimonium, ordinent illud cùm sit sacramentum, ad res inferioris ordinis, vt ad diuitias, nobilitatem, & similia. Cæterùm respondeo eos qui contrahunt matrimonium ob fines prædictos ei extraneos, non ordinare illud vt sacramentum in prædictos fines, sed vt contractum, in quo nullam irrogat iniuriam sacramento. Quemadmodum enim matrimonium per se primò habet rationem contractus, qui consequenter eleuatus est ad esse sacramenti; ita contrahentes communiter intendunt per se primò contractum, & tantùm consequēter sacramentum. Quando igitur contrahunt propter diuitias, nobilitatem, vel similes causas, propriè solùm dirigunt matrimonium in hos fines, prout est contractus quidam causans vinculum coniugale; atque adeò eâ ratione nequeunt dici vti sacramento in finem indebitum, aut ei inferre iniuriam. Imò, vt rectè notauit Gaspar Hurtado *difficult. 3.* citatâ ad finem, qui sic contraheret matrimonium ordinando illud vt sacramentum in prædictos fines, nullam irrogaret iniuriam sacramento, dum positiuè non excluderet finem recipiendi gratiam, quem nullus excludit. Nam finis matrimonij vt sacramentum est, non est generatio prolis, sed sanctificatio suscipientium, quam nolle, proculdubio est mortale peccatum sacrilegij, grauem irrogans iniuriam sacramento.

Dico *sextò*, licitum ex se esse contrahere matrimo- 9 nium ob capiēdam delectationem carnalem ipsi actui annexam, vt auidiùs appetatur ad conseruationem speciei, tametsi, moraliter loquendo, & vt in plurimum, siue per accidens, sit venialis culpa. Primam partem dicti defendunt Basilius Ponce *lib.1.c.21. n.7.* & Gaspar Hurtado *disp. 10. difficultate secundâ, prope finem.* Ratio est, meo iudicio, euidens, quia si in tali delectatione ex se esset culpa venialis, etiam minima, actus coniugij ex se habens illam delectationem sibi annexam, nullo pacto licitus esse posset. Vnde similiter nec potuisset esse licitus contractus matrimonij ordinatus ad prædictum actum coniugalem, propter generationem prolis, cùm nulla possit esse obligatio ad culpam venialem; ergo dicta delectatio & voluptas carnalis ex se verè est licita, sicut & actus coniugij. Igitur per se licitum est contrahere gratia voluptatis ipsi actui coniugali annexæ. Firmo, quia sicut in natura rationali est appetitus honestus ad cibum quo vita conseruatur, ita etiam est appetitus moderatus ad generationem, per quam ipsa natura multiplicatur; & sicut vt auidiùs appetatur cibus, natura addidit in cibo delectationē, ita vt auidiùs quoque appetatur generatio, addidit quoque eadem natura delectationem; est enim voluptas & delectatio condimentum operationum, vt dixit Aristoteles 10. *Ethic. c.4.* ergo sicut licitum est ex se intendere delectationem

delectationem illam, quæ est in cibo, vt auidiùs cibus appetatur, & eo fine cibum sumere; ita licitum est ex se contrahentes matrimonium intendere delectationem illam, quæ est annexa generationi, & propter illam capiendam inire matrimonium, & actum coniugalem exercere. Quæ enim disparitas assignari potest, seruatâ moderatâ delectatione in vtroque appetitu, & vtraque operatione? Vnde Sanchez *lib. 9. de matrim. disp. 12. n. 5* loquens de delectatione actui coniugali annexa, optimè sic dixit, delectatio illa non est in se praua, imò natura ipsa sagaciter adiunxit illi actui delectationem, propter bonum prolis, vt eius generationi auidiùs homines vacarent, sicque species conseruaretur: sicut in ciborum esu delectationem posuit ob indiuidui conseruationem. Quare dicendū est omni vacare culpa, nisi nimius voluptatis excessus procuretur; quia nulla est culpa vti matrimonio, fruēdo delectatione, quam natura adiunxit propter honesti finis necessitatem. Hæc noster Sanchez. Secunda pars dicti constans est apud Doctores, quia rarò accidit sine peccato veniali exerceri actum coniugalem, propter vehementiam voluptatis & nimium voluptatis excessum qui in eo actu procuratur à coniugibus, vnde, moraliter loquendo, fere semper est excessus in tali actu. Atque ob hanc causam sæpè D. Augustinus affirmat in vsu coniugij esse venialem culpam. Præcipuum illius testimonium est *lib. de bono cōiugali, cap. 6. tom. 6.* ibi, Coniugalis concubitus generandi gratia non habet culpam, concupiscentiæ verò satiandæ; sed tamen cum coniuge propter fidem thori, venialem habet culpam. Atque eodem modo accipienda sunt & intelligenda dicta SS. PP. Fulgentij, Chrysostomi, & Basilij, quæ expendit Basilius *cap. 21. citato num. 9.*

10 Noster verò Sanchez *lib. 9 disp. 11. n. 4.* ideò existimat actum coniugalem solius voluptatis tali actui annexæ, exercitum esse culpam venialem ob delicti ordinis peruersionem, cùm actus suaptè natura tendens ad prolis bonum, referatur ad finem voluptatis capiendæ. Et firmat, quia bonum delectabile quod est naturæ sensitiuæ consonum, non potest rectè esse finis operationis humanæ, sed solùm bonum honestū, quod naturæ rationali conforme est. Addit, abusum rei esse, quærere actum propter delectationem illi adiunctam; cùm delectatio sit propter ipsum actum, non verò actus propter delectationem illi adhærentem. His tamen non obstantibus adhæreo semper dicto tradito, licitum esse ex se, & omni culpa vacare, contrahere matrimonium ob capiendam delectationem ipsi actui coniugali annexam. Quoniam finis iste non est malus, sed licitus & honestus nempe delectatio illa annexa; medium etiam est licitum, scilicet actus coniugalis; non ergo est, vnde malitia deriuetur. Neque enim est inordinatio aliqua quòd referatur actus coniugij ad alium finem ex se honestum, præter intrinsecos fines: esset quidem inordinatio si hos positiuè excluderet, aut respueret, non verò tenetur illos intendere; satis est vt moueatur ex fine ex se non malo, sed honesto. Nam, vt dixi *supra*, penitus omisso alicuius operationis fine primario, possumus illam rectè exercere propter alios fines honestos. Vnde in hac re nullus est abusus rectæ rationi difformis, cùm intendatur operatio propter finem honestum; potest quidem actus esse minus perfectus, sed non difformis, nec contrarius rectæ rationi. Denique falsum est bonum delectabile, quod est naturæ sensitiuæ consonum, prout etiam est naturæ rationali conforme, non posse esse rectum & honestum finem operationis humanæ: sicut autem delectatio annexa cibo est conformis naturæ rationali, vt cibus sumatur necessarius ad vitæ conseruationem; ita & delectatio actui coniugali annexa ex se potest esse conformis eidem naturæ, vt exerceatur generatio necessaria ad multiplicationem naturæ.

Dico *vltimò*, licitum esse contrahere matrimonium 11
ob motiuum & causam tuendæ, aut restaurandæ salutis. Id docet Almaynus *in 4. d. 31. q. vnicâ.* Maior *ibidem conclus. 4.* Emanuel Sà *v. Debitum coniugale, n. 5.* Henriquez *lib. 11. c. 15. n. 5.* Coninch *disp. 34. dub. 1.* Basilius Ponce *lib. 10. c. 8. num. 9* Hurtado *disp. 10. difficult. 1. n. 6.* & alij. Clarè constat ex dictis, nam ob finē honestum extrinsecum, relicto adhuc omni fine proprio, licèt inire matrimonium, illúdque consummare. Nulla enim est neque ostendi potest inordinatio in eo quòd quis relicto proprio fine operis id assumat ad alium finem honestum, ad quem habet proportionem. Est verò matrimonium, & eius vsus naturaliter proportionatus ad eum effectum, vt & Medici docent. Quòd autem alio etiam modo possit conseruari sanitas, vel recuperari, parum refert, neque conuincit culpam venialem etiam minimam; quia satis est ad omnem illam vitandam vti medio ex se licito, & aliàs conuenienti, & proportionato.

Circa aliud matrimonium quod non est ordina- 12
rium, sed omnino extraordinarium, & rarò initur, cum animo & voluntate expressa per votum, vel pactum non consummandi, & nunquam se cognoscendi. Suppono tale matrimonium fieri posse validè & licitè, & ratione illius verè esse dominium directum in mutua corpora, imò & habere aliquem vsum, vnde non esset prorsus dominium inutile; quia tale matrimonium ratione dominij translati efficeret, vt coniuges nequirent aliud contrahere matrimonium, & cum aliis dormiendo adulterium committerent; & si se mutuò cognoscerent, non fornicarentur; & si non vouissent castitatem, nec se obligassent aliqua pactione, vel illius voti dispensationem habuissent, aut eam obligationem mutuo consensu dissoluissent, possent sponte se cognoscere absque vllo peccato. quæ omnia latè ostendi suprà *disp. 16. sect. 6.* De hoc ergo contractu matrimonij, si contrahentes sunt impediti ad generandum per votum, vel pactum in ipso contractu matrimonij initum, & graues stimulos carnis non sentiant, certum est non posse intendere illum propter intrinsecos duos matrimonij fines, nempe bonum prolis, & remedium concupiscentiæ, quia expressè à tali contractu excluduntur prædicti fines. Quare præter mutuam corporum traditionem quâ adstricti sunt, alios fines extraneos intendere possunt ritè & honestè, vt mutuam animorum coniunctionem, cohabitationem in eadem domo, cum mutuis obsequiis ad hanc vitam transigendam necessariis, & ad familiam sustentandam; diuitias, nobilitatem, & similia, quæ ex se mala non sunt, & honesta esse possunt, vt constat ex dictis in hac sectione.

De fine autem & motiuo quod habuit SS. Virgo 13
ad matrimonium contrahendum cum S. Iosepho, cùm ipsa virginitatem vouisset, constat apud SS. Patres, & DD. B. Virginem ex diuina reuelatione, ac speciali Spiritus sancti directione contraxisse matrimonium, vt dixi suprà *disp. 11. sect. 8.* Vnde potissima ratio nubendi illi fuit, quia intellexit hanc fuisse diuinam voluntatem. Et quamuis nubere voluerit, vt in externo statu & vitæ genere suæ genti sese accommodaret, & morem gereret; & fortassè etiam vt Sacerdotibus, & parentibus si viuebant (hoc enim incertum est) obediret: tamen præcipuum motiuum fuit diuinum beneplacitum. Ex parte verò Dei, & diuinæ prouidentiæ quæ hoc matrimonium specialiter ordinauit, fuerunt multæ congruentes rationes,

nes, quas congerit, & rectè ponderat D. Thomas 3.p.q.29.a.1.

DISPVTATIO XIX.

De matrimonio prout est Sacramentum nouæ Legis.

HACTENVS egimus de matrimonio prout contractus est, & vinculum naturale commune omnibus etiam infidelibus, eiusque naturam, & causas, ac conditiones explicuimus. Quoniam verò in lege Euangelica eleuatum est matrimonium à Christo Domino, vt sit sacramentum nouæ legis, causans gratiam ex opere operato in omni illud contrahente sufficienter disposito, siue non habenre obicem; ideò de illo vt habet rationem sacramenti sic sumpti instituitur disputatio præsens, & de omnibus ad illud spectantibus in ratione sacramenti.

SECTIO I.

An matrimonium sit sacramentum nouæ legis à Christo Domino institutum.

1 NEgant antiqui hæretici, quos refert noster Cardinalis Bellaminus *lib.1. de matrim. cap.1* & noui Lutherus, & Caluinus multa obiiciunt, quæ quia nullius sunt roboris, omitto. Solùm proponam nonnulla vt res ipsa magis declaretur. Obiici itaque potest,

Primò, quia vnum sacramentum non pugnat cum altero, sed matrimonium pugnat cum sacerdotio; ergo non est sacramentum.

Secundò, si esset sacramentum, non posset pro illo accipi pecunia, vt verè accipitur, quæ pro sacramento accipi non potest absque simonia, quia pecuniæ donatio, & acceptio pro sanctificante gratia, vel re eam conferente, simonia est.

Tertio, Ecclesia materiam sacramentorum mutare nequit, non enim potest mutare essentialia sacramentorum; ergo cùm efficiat aliquas personas matrimonij incapaces, illud non erit sacramentum. Firmatur, quia materia & forma omnium sacramentorum tradita est certa, & determinata in decretis Pontificum, in Conciliis, præsertim Florentino, & Tridentino: at de materia & forma matrimonij certa nec verbum dicunt; ergo signum est non esse sacramentum.

Vltimò, reliqua sacramenta consistunt in re sacra, quæ à ministro applicantur ipso suscipienti: adhibentur ad aliquid supernaturale: debent ab alio conferri suscipienti. Quæ omnia contraria sunt in matrimonio, quod solùm videtur primariò institutum ad generationem; & in eo contrahentes simul sunt eius ministri & suscipientes.

2 Dico *primò*, de fide esse, matrimonium esse propriè Sacramentum nouæ legis. Multi id probant ex illo Pauli ad *Ephes.5.* vbi Apostolus vt suadeat viris diligere vxores suas tanquam carnem propriam, sicut Christus dilexit Ecclesiam, adducit verba illa quæ Adam *Genes.2.* pronuntiauit in paradiso, dicens: Propter hoc relinquet homo patrem & matrem, & adhærebit vxori suæ, & erunt duo in carne vna. Ipse verò proximè subiungit, sacramentum hoc magnum est; ego autem dico in Christo & Ecclesia. Cæterùm noster Vasquez late probat *disp.2. de matrimonij sacramento cap. 6.* ex hoc loco nō cōuinci matrimoniū esse strictè & propriè sacramentum significatiuum, vel causatiuum gratiæ sanctificantis dandæ per ipsum, sed tantùm esse sacramentum lato modo pro signo rei sacræ diuinitus instituto: significat enim coniunctionem Christi cum Ecclesia. Efficax igitur huius veritatis probatio sumenda est ex consensu vniuersalis Ecclesiæ tam Græcæ, quàm Latinæ, quæ in Concilio Florentino sine contradictione definiuit matrimonium esse verum legis nouæ sacramentum. Id enim definitum fuit ab Eugenio IV. *in d. cto Concilio.* Nam in decreto fidei pro Græcis & Armenis, quod est post vltimam sessionem, inter Ecclesiæ sacramenta, quæ dixit esse signa gratiæ, & illam continere, atque conferre, matrimonium numerauit. Idem definiuit Lucius III. *in cap. ad abolendam, de hæreticis*, vbi præcipit, tanquam verè hæreticos puniri eos, qui de sacramento corporis & sanguinis Domini nostri Iesu Christi, vel de Baptismate, seu peccatorum confessione, matrimonio, vel reliquis Ecclesiasticis sacramentis aliter sentiunt, quàm sacrosancta Romana Ecclesia: connumerans enim matrimonium inter reliqua sacramenta, planè indicauit hunc esse sensum sacrosanctæ Romanæ Ecclesiæ; ac proinde eos qui sentiunt matrimonium non esse sacramentum, manifestè errare. Extat etiam præclara Concilij Tridentini definitio de hac re *sess. 7.can.1. de sacramentis.* Vbi damnatur qui negauerit septenarium numerum sacramentorum, inter quæ numerat Concilium *ibidem* matrimonium, & qui negauerit ea fuisse à Christo instituta. *Et sess.24. cap. vnico, & can.1.* vbi speciatim de matrimonio definitur esse vnum ex septem Ecclesiæ sacramentis à Christo Domino institutum. Fundamentum verò huius definitionis fuit traditio constans Ecclesiæ; quam aliqui ex Patribus nobis scriptutam reliquerunt. Constat enim ex eis matrimonium in Ecclesia à tempore Christi tanquam rem sacram tractari, atque adeo ritibus sacris semper celebrari consueuisse, vt tradit Euaristus *in epistola prima*, quæ est ad omnes Episcopos Africanos *cap.2.* & refertur *canone aliter* 30. q.5. affirmans hanc esse traditionem ab Apostolis, & eorum successoribus acceptam. Sic manet conclusio vt fidei dogma firmata. Neque enim, vt rectè notauit Vasquez *citatus*, omnia fidei nostræ dogmata Scripturæ testimoniis confirmari possunt, quando multa solâ traditione nobis constant, & hac solâ ducta Ecclesia ea definierit. Sic ea de causa definiuit, matrimonium in lege gratiæ esse sacramentum. Non enim video id clarè demonstrari posse ex aliquo sacræ Scripturæ loco. Vnde notandum, Tridentinum, quod semper afferre solet aliquem Scripturæ locum ad probandam veritatem aliorum sacramentorum, id nō præstare in matrimonio. Ratio etiam & congruentia suadens prædictam conclusionem est, quia ad suaue iugum Euangelij spectabat, vt iugum matrimonij de se satis difficile ac graue haberet annexam rationem sacramenti, vt haberet etiam ex opere operato annexam gratiam, eiusque auxilia quæ conferret ad alleuianda onera matrimonij, & ad prolem rectè & piè educandam, ad conciliandos item coniuges per amorem, & tandem ad medendum concupiscentiæ; ergo credi debet ita esse factum à Christo. Firmo hoc idem ex Christi erga Ecclesiam singulari charitate, ac prouidentia. Quæ cùm augetur corporaliter per matrimonium, sicut per Ordinem spiritualiter, congruum fuit

fuit quòd ficut hunc Ordiné Sacramentum esse voluit, ita idem de matrimonio voluerit; cùm ad proprios huius Ordinis actus magis necessaria gratia esse non possit, quàm ad proprios matrimonij, qui sunt vnius viri cum vna coniuge totâ vita conuictus in pace & concordia, mutua vtriusque dilectio, coniugalis fides, prolis non ex libidine, sed ex honestate generatio, genitæ educatio & institutio in fide, religione, & pietate Christiana.

3 Dico *secundo*, matrimonij Sacramentum à Christo Domino fuisse institutum. Hoc etiam est de fide, definitum in Concilio Tridentino *sess. 7. can.* 1. Idem specialiter definitum est *sess. 24. de Sacramento matrimonij can.* 1. his verbis. Si quis dixerit matrimonium non esse verè & propriè vnum ex septem legis Euãgelicæ Sacramentis, à Christo Domino institutum, sed ab hominibus in Ecclesia inuentum, neque gratiam conferre, anathema sit. Constat igitur certum esse de fide, illud Christum instituisse.

4 Quando verò illud instituerit Christus, incertum est. Nam Viguerius *lib. instit. cap.* 16. §. 7. existimat instituisse, dum, vt refertur *Ioan.* 2. interfuit nuptiis. Verùm eo loco nihil aliud de Christo legimus, quàm quòd eas suâ præsentiâ, & mirabili aquæ in vinum conuersione cohonestârit; ibi verò nullum signum huius institutionis à se tunc factæ, vel faciendæ, nec argumentum præbuit. Communiter Doctores, quos sequitur Sanchez *lib.* 2. *disput.* 4. *num.* 5 sentiunt, matrimonij Sacramentum tunc fuisse à Christo institutum, cùm *Matth.* 19. dixit, *Quos Deus coniunxit, homo non separet.* Verùm cum his verbis, vt & proximè præcedentibus, Christus matrimonij naturam solùm expresserit, & indissolubilitatem vinculi, & non amplius, in posterum vinculum prædictum per dispensationem ab hominibus, ex auctoritate Dei esse soluendum; quod certè haberet, vel habere posset, tametsi non esset, aut nunquam foret Sacramentum, propterea censeo ex prædictis Christi verbis non benè probari posse tunc matrimonij Sacramentum fuisse à Christo institutum. Firmo, quia ibi Christus locutus est de omni vniuersim matrimonio, non Christianorum modò, sed & Iudæorum quoque tunc temporis, & nunc etiam omnium infidelium absque vlla exceptione; vnde alioquin probaretur, omne, de quo Christus loquebatur, matrimonium esse Sacramentum. Alij, in nocte cœnæ dicunt institutũ fuis-

5 se. Sed non video ex Scripturis, aut Conciliis, aut Patribus sufficiens fundamentum existimandi Sacramentum hoc institutum fuisse ante Christi passionem & mortem. Quare probabilius iudico cum nostro Ludouico Meratio *tract. de matrim. disp.* 2. *sect.* 7. *ad finem*, fuisse institutum à Christo Domino post resurrectionem, aliquo nimirum dierum illorum quadraginta, quæ ab eiusdem resurrectione ad ascensionem vsque fluxerunt. Moueor, quia nullum habemus argumentum fuisse alio tempore institutum; & eo tempore post resurrectionem, vt constat ex Actor. cap. 2. *Apparuit Christus Apostolis, loquens cum eis de regno Dei*, hoc est, de rebus ad Ecclesiæ suæ statum pertinentibus; vnde satis probabile indicium inde colligitur, locuturum quoque de statu coniugatorum, eiusque institutione in Sacramentum; præsertim, cùm certum sit fuisse eo tempore à Christo post resurrectionem institutum Sacramentum Pœnitentiæ, vt constat ex *Ioan.* 20. *cap.*

Ad argumenta opposita.

6 Ad primum negatur minor: illa enim Sacramenta non pugnant ratione sui; nam ex coniugibus post consummatum etiam matrimonium perpetuam continentiam mutuo consensu professis possunt viri ad sacros Ordines assumi, qua eorum ordinatione, non dissoluitur eorundem cum viuentibus adhuc vxoribus matrimonium. Verum est interdici sacris Ordinibus initiatis vt nubant, ratione status quem inducunt, idque ex Apostolorum institutione, vt toti vacent Deo, rebusque diuinis. Qui enim cum vxore est, solicitus est quæ sunt mundi, quomodo placeat vxori, & diuisus est, vt dicitur 1. *Cor.* 7. Qui autem militat Deo, non debet se implicare negotiis sæcularibus, vt dicitur 2. *Timoth.* 2. Addo tametsi matrimonium cum sacro Ordine consistere simul non possit, non inde sequi hunc, aut illud non esse Sacramentum, sed solùm ita vtrumque fuisse à Deo institutum, vt non vnus & idem simul vtriusque capax esset, sed alterutrius dumtaxat. Itaque nihil vel absurdum, vel naturæ Sacramenti violentum, minusque consentaneum reperitur; modò enim in eo institutione, mulieres Sacramenti matrimonij capaces esse voluit Christus; Sacramenti Ordines noluit.

Ad secundum, dico in matrimonio duo spectanda esse, formalem scilicet rationem sacramenti habentis significationem, & virtutem efficiendæ sanctificantis gratiæ, & ciuilem contractum secundùm se præcisè, qualis erat antequam in sacramentũ à Christo institueretur, & esset, si nunquam in illud institutus fuisset. Quamuis ergo illicitum sit pacisci, vel ex pacto dare, vel accipere pecuniam pro matrimonio vt sacramento; licitum tamen est pro eo, vt ciuili contractu, ad ferenda quæ secum affert oneta; non secum ac licitum erat antequam esset Sacramentum, & nunc licitum est inter infideles, inter quos sacramentum non est. 7

Ad tertium, respondeo Ecclesiam nihil statuere, aut mutare ad substantiam Sacramenti matrimonij à Christo instituti pertinens. Nam quod Christus instituit, est, vt matrimonij contractus validus inter Christianos initus Sacramentum sit: at Ecclesia non facit, nec facere potest vt aliquando hîc inter eos contractus, verè existens contractus validus, sacramentum non sit: solùm enim pro potestate quam habet, efficit, vt qui aliquando validus est, aliquando non sit; & vt personæ quæ sunt aliquo tempore habiles ad validè contrahendum, alio non sint. Hoc autem non est, posse institutam à Christo materiam, aut formam, aut substantiam sacramenti mutare. Quemadmodum si posset Ecclesia aquam in vinum, panem in aurum vertere, non propterea vel Baptismi, vel Eucharistiæ posset immutare præscriptam à Christo materiam, quæ est aqua, & panis; quia non propterea posset efficere, vt aqua manens aqua, & panis manens panis, non esset idonea materia vel ad baptizandum, vel ad consecrandum, sed tantùm facere posset, vt quæ res vno tempore est aqua, vel panis, alio non sit, quia in aliud conuersa est. Similiter in sacramento matrimonij, nihil potest Ecclesia immutare de materia & forma illius; ea enim est, legitimi contrahentes, legitimè consensum exprimentes. Vnde Ecclesia efficere non potest, vt hæc non sit materia & forma, aut non sit Sacramentum verum. Cæterùm, quia hoc Sacramentum simul est contractus subditus Ecclesiæ iurisdictioni, potest circa illum statuere, vt hæc, aut illa non sit legitima persona, & hoc aut illo modo solùm exprimi debeat consensus, vt legitimus censeatur, & firmus sit contractus. Sicut etiam in materia Sacramenti Confessionis secundùm se non potest Ecclesia quidquam immutare; efficere tamen potest vt hæc persona non sit huic Sacerdoti subdita, ac proinde ab eo absolui nequeat; ex quo fiet vt Sacramentum ab eo ministratum in eam personam verum non sit. 8

Ad

9 Ad confirmationem, falsum est non esse assignatam materiam & formam certam ipsi matrimonio. Nam, vt infrà dicam, corpora contrahentium sunt materia circa quam, & remota contractus matrimonij & sacramenti; materia verò proxima intrinseca, & ex qua sacramenti matrimonij sunt legitimi contrahentium consensus expressi, prout habent traditionem corporum; & eidem, prout habent rationem acceptationis eorundem corporum sunt forma.

10 Ad vltimum, dico singula Sacramenta habere aliquid singulare. Eucharistia sola consistit in re permanenti: in Confessione actus pœnitentis sunt illius materia; & in Extrema vnctione forma est deprecatoria. Non ergo mirum si sacramentum matrimonij habeat aliquid omnino distinctum ab aliis. Præterea dico illud antecedens non esse omnino verum: nam sacramentum Eucharistiæ non consistit in re, quæ alicui necessariò à conficiente applicetur, nam potest esse, tametsi nemini distribuatur, & potest distribui ab alio, quàm à conficiente; consecrans autem eam sibi confert. Præterea nec verum est matrimonium in lege noua tantùm esse institutum ad generationem, quia etiam institutum est ad significandam, & conferendam gratiam huic statui conuenientem.

Sectio II.

An matrimonium pro contractu conferat gratiam sanctificantem ex opere operato, & etiam aliquando primam gratiam, nec non & gratiam sacramentalem.

1 Pono, quo mihi videtur certum, & quod ab omnibus circumfertur, contractum ipsum matrimonij esse qui in lege noua eleuatur in Sacramentũ propriè dictum causatiuum gratiæ, non verò matrimonium sumptum pro ipso vinculo. Quod iam suprà notaui *disp.13.sect.1.* Et patet, quia omne sacramentum nouæ Legis, vt constat ex Concilio Florentino in literis Eugenij, est institutum vt suo vsu ex opere operato suo modo sanctificet. At matrimonium quâ vinculum est, & in facto esse nullo modo ita sanctificat suo vsu; aliàs quoties coniuges in statu gratiæ vterentur matrimonio, nouam gratiam ex opere operato acciperent, quod manifestè est absurdum. Igitur matrimonium sumptum pro vinculo non est propriè Sacramentum nouæ Legis; erit ergo prout habet rationem contractus. Firmo, quia omnes Theologi vnum agnoscunt Eucharistiæ sacramentum permanens; ergo matrimonium non prout est vinculum permanens, ac moraliter perseuerans in coniugatis, sed prout est quid transiens, seu sub ratione contractus est Sacramentum. Frustrà enim institueretur Sacramentum aliquid permanens, & perseuerans, quod postquam factum est, non confert gratiam; ac proinde solus contractus ipse institutus est in Sacramentum gratiam conferens: solùm igitur matrimonium sumptum pro vinculo relicto ex contractu est Sacramentum latiori significatione, quia vt sic est signum rei sacræ repræsentans vnionem indissolubilem Christi cum Ecclesia in Incarnatione factam, vt dicam infrà *sect.4.*

Hoc præmisso, tria sunt breuiter explicanda. *Primum*, an matrimonij sacramentum producat per se gratiam, seu augmentum gratiæ. *Secundum*, an det aliquando per accidens primam gratiam. *Tertium*, qualem conferat gratiam sacramentalem.

Circa primum, præmitto ex materia de Sacramentis, cum communi Scholasticorum sensu, quid sit, Sacramenta conferre gatiam ex opere operato. Nihil enim est aliud, quàm ex vi ipsius operis, nempe Sacramenti suscepti gratiam produci, non attento merito conferentis, nec recipientis. Vnde Sacramentum eo modo susceptum habet se in ordine ad conferendam gratiam, velut causa quædam ex necessitate naturæ suum producens effectũ in subiecto apto & approximato; sicut ignis producens ignem in ligno debitè approximato. Iraque inter hæc duo, opus nẽpe causare gratiam ex opere operato, & illam causare ex opere operãtis, hoc est manifestum discrimen: nã illud opus dicitur causare gratiam ex opere operato, vt Sacramentum, quando est verè susceptum, non attento merito dantis, vel recipientis, quia sæpè contingit vt Sacramẽta conferens & recipiens in illo opere meritum habeant, vt quando iustus cum contritione, & peccator cum attritione pœnitentiam obit, ille condignè, iste congruè gratiam aliquam meretur. Cæterùm gratia quæ ex opere operato illis tribuitur, non tribuitur attento subiecti merito, sed opere Sacramẽti iuxta diuinam institutionem suscepti. Quod ideò dictũ est agere, velut causam quandã naturalem, seu ex necessitate naturæ producentẽ, quia solùm requirit subiecti aptitudinem, & approximationem à Deo institutam, non meritũ ipsius & ministri. Contrà verò illud opus dicitur causare gratiam ex opere operantis, quod eam causat quatenus est actio habens rationem meriti saltem de congruo. Est verò notandum, institutionẽ diuinam quandoque nullam requirere suscipientis dispositionẽ, vt videre est in Baptismo collato paruulis, qui confert gratiam illis ex opere operato, nullâ prærequisita dispositione ex parte ipsorum, ad eum modũ quo sol producit lucem in aëre nullã prærequisita dispositione, sed sola debita applicatione. E contra verò cùm diuina institutio in adultis ad Baptismum, pœnitentiam, & reliqua Sacramenta, propriam subiecti dispositionem requirat, Sacramẽta in adultis producere gratiam ex opere operato, nihil est aliud, quàm illam producere posita propria ipsorũ applicatione, & propria dispositione, ita vt dispositio non sit causa productiua gratiæ Sacramenti, nec mensura eiusdẽ conferendæ, sed solùm mera conditio, ad eum modũ, quo iuxta valdè probabilem philosophicam opinionem ignis producit formam substãtialem igneã præuiis in ligno dispositionibus requisitis, non vt causis præcipuis, nec instrumentalibus, sed vt meris cõditionibus. Verum est, quòd sicut ignis eo celerius & perfectius agit, quò reperit materiam meliùs dispositam: ita Sacramenta perfectiorem producunt gratiam, quo suscipiens est meliùs dispositus. Hoc præmisso,

Dico *primò*, de fide esse sacramentum matrimonij conferre gratiam, quam significat nõ ponentibus obicem. Patet, quia Concilium Florentinum *in Decreto Eugenij IV. §. Quinto Ecclesiasticorum*, definit, antiqua Sacramenta gratiam non dedisse, sed dandam significasse; noua verò continere in se ipsis gratiam, & dignè suscipientibus eam conferre. Idem definit Tridentinum, nam *sess.7.can.6.* Si quis dixerit, ait, Sacramenta nouæ Legis non continere gratiam quam significant, aut gratiam ipsam non ponentibus obicem non conferre, quasi signa tantùm externa sint, &c. anathema sit. Et *can.7.* sic ait, Si quis dixerit non dari gratiam per huiusmodi Sacramenta semper, & omnibus, quantum est ex parte Dei, etiamsi ritè ea suscipiant, sed aliquando, & aliquibus, anathema sit. 3

Dico *secundo*, Sacramentum matrimonij conferre gratiam ex opere operato. Est etiam de fide. Patet, quia 4

quia de omnibus Sacramentis nouæ legis id definiuit Concilium Tridentinum *sess. 7. citatâ, can. 8.* his verbis. Si quis dixerit per ipsa nouæ legis Sacramenta ex opere operato non conferri gratiam, sed solam fidem diuinæ promissionis ad gratiam consequendam sufficere, anathema sit. Et ratio optima est, quia Sacramenta ex Christi institutione significât per ipsum Sacramentum conferri gratiâ, v.g. in Baptismo per ablutionem corporalem tribui spiritualem, in Confirmatione per chrismationem & signationem tribui fortitudinem ad fidem protestandam, & sic in aliis: ergo Sacramenta conferunt ex opere operato gratiam; alioquin verba ipsorum vera non essent.

5 Ex dictis colligo, matrimonij Sacramentum cùm sit Sacramentum viuorum ad instar Confirmationis, Eucharistiæ, Vnctionis, & Ordinis, saltem, per se loquendo, supponere sui susceptores gratiæ vita fruêtes sicut prædicta alia Sacramenta, & consequenter per se non dare primam gratiam sanctificantem, sed secundam, id est, gratiæ sanctificantis augmentum.

Circa secundum, an per accidens in aliquo euentu tribuat primam gratiam, quando videlicet matrimoniû contrahentes accedunt ad hoc Sacramentum attriti, existimantes bonâ fide esse contritos.

Basilius Ponce partem negantem defendit *l. 6. c. 6. n. 10.* & omnes illi, qui idem negant Eucharistiæ, & aliis Sacramentis viuorum propter rationis paritatem. Præcipuum fundamêtum est, quia prima gratia, quæ est effectus in se nobilissimus, & omnium sacramentalium longè præstantissimus, & à Dei voluntate, & libera Christi institutione dependens; ergo non eum possumus alicui Sacramento assignare, nisi vel ex ipsius Sacramenti natura & institutione, vel ex diuina Scriptura, vel ex Ecclesiæ definitione, vel traditione, saltem per efficacem illationem constet: sed quinque Sacramenta viuorum, aut ipsorum aliquod conferre per accidens ex opere operato primam gratiam, ex nullo illorum capitum ita constat: igitur non possumus id eis tribuere. Minor probatur, quia id non constat ex natura, seu institutione Sacramentorum; nam ex eis potiùs oppositum liquet; siquidem hoc ipso, quòd hæc sunt Sacramenta viuorum, indicatur non prodesse suscitandis mortuis: quippe ea subsidia quæ vitæ corporali vel roborandæ, vel defendendæ, vel perficiendæ, aut fœcundandæ comparata, & idonea sunt, profectò nec per se, nec per accidens mortuis prosunt ad vitam recuperandam.

6 Alij verò, & antiquiores Theologi, inter quos D. Thomas *3. p. q. 79. a. 8 & q. 80. a. 4. ad 3.* de Eucharistia ac de aliis Sacramentis viuorum sentiunt interdum per accidens côferre gratiam primam, & peccatum mortale delere. Quia quòd aliqua Sacramenta sint instituta à Christo ad conferendam primam gratiam, alia ad eius augmentum, non est ita intelligendum, quasi nullo modo possint conferre aliam gratiam, sed quia illorum proprius effectus per se est prima gratia, horum autem secunda gratia, seu augmentum illius. Sicut tamen per accidens illa aliquando conferunt secundamgratiâ, ita hæc primam.

7 Hæc controuersia spectat ad materiam de Sacramentis. Mihi perplacet breuiter duo dicere. *Primum* est certum non esse Sacramenta viuorum conferre per accidens primam gratiam. Hoc probat argumentû primæ sententiæ. Nâ proculdubio id pêdet ex Christi voluntate & institutione. Hæc autem non est nobis nota certa aliqua auctoritate, neque ex reuelatis potest certa & euidenti ratione colligi. *Secundum* est, probabilius esse prædicta Sacramenta, atque adeò & matrimonium producere ex accidenti primam gratiam. Moueor, tum quia prima & secunda gratia non differunt in sua entitate specifica; ergo à quouis Sacramento possunt produci; nam quoduis absolutè à Christo est institutum ad conferendam gratiam suscipienti non ponenti obicem; fieri autem potest, vt quis carens gratia accedat bona fide, & cum sufficienti dispositione veræ attritionis existimatæ contritionis; ergo probabilius est eum consequi gratiam in Sacramenti susceptione. Tum etiam, quia commune est omnibus Sacramentis, vt habeant vim conferendi gratiam ex opere operato, vt constat ex *præcedenti puncto, dicto 2.* ergo habent vim conferendi gratiam præter meritum suscipientis; quia, vt explicatum est suprà, mereri gratiam ex opere operato, nihil est aliud, quàm illam mereri non attento merito suscipientis; ergo vim habent conferendi primam gratiam præcisè. Patet consequentia, quia accedens cum attritione bonâ fide accedit cum dispositione, quæ nullo modo est meritoria primæ gratiæ, atque adeò ea est sufficiens ad recipiendam primam gratiam. Quare sicut pœnitentia, quæ per se primò instituta est ad remittenda peccata, quæ in confessione explicantur, nihilominus in ea saltem indirectè remittuntur omnia peccata mortalia bona fide in confessione omissa; ita similiter per Sacramenta viuorum confertur prima gratia attrito bonâ fide ea suscipienti. Neque enim pœnitentia est magis instituta ad remittenda peccata, quæ in confessione non explicantur, quàm dicta Sacramenta ad conferendam primam gratiam.

Hinc patet solutio ad argumentum primæ sententiæ; concesso enim antecedente negatur consequentia; nam, vt dictum est, iuxta diuinam institutionem Sacramenta viuorum per se non producunt primam gratiam, neque ad hunc finem per se suscipiuntur; ex accidenti verò id possunt præstare, intercedente bonâ fide, aut aliqua dispositione sufficiente, atque adeò non resistente, nec obicem ponente. Nec obest quod mortuis nequeant eadem subsidia deseruire, quæ viuis: cùm enim non sint ita mortui, quin possint aliquem actum vitæ exercere spiritualiter, suscipiendo Sacramentum aliqua dispositione; possunt etiam illis Sacramenta primam gratiam, seu vitam ipsam conferre. 8

Circa tertium, qualem conferat gratiam sacramentalem matrimonij Sacramentum: tota difficultas est in explicando quid eiusmodi gratia sit, & qua in re consistat; quod à nobis latè in materia de Sacramentis in genere, peruestigatum est. Ex qua suppono quinque. 9

Primum est, quodlibet Sacramentum peculiarem tribuere gratiam susceptori suo, seu peculiare bonum ordinis & vitæ supernaturalis. Quod Eugenius IV, post sessionem vltimam Concilij Florentini *in Armenorum instructione. §. 5. Ecclesiasticorum*, sic post enumerata septem Sacramenta, optimè exposuit, dicens, Horum quinque prima ad spiritualem vniuscuiusque hominis in se ipso perfectionem; duo vltima ad totius Ecclesiæ regimen, multiplicationemque ordinata sunt. Per Baptismum enim spiritualiter renascimur: per Confirmationem augemur in gratia, & roboramur in fide: renati autem & roborati, nutrimur diuina Eucharistiæ alimonia. Quòd si per peccatum ægritudinem incurrimus animæ, per Pœnitentiam spiritualiter sanamur. Spiritualiter etiâ, & corporaliter prout animæ expedit per extremam vnctionem. Per ordinem verò Ecclesia gubernatur, & multiplicatur spiritualiter. Per matrimomonium corporaliter augetur. Hæc Florentinum.

Suppono *secundo*, hoc ipsum bonum speciale, & quasi 10

quasi munus cuiusque Sacramenti proprium, non consistere in sola entitate gratiæ habitualis vt sic, sed includere radicem & exigentiam actuum specialium, ad quos vnumquodque Sacramentum ex vi suæ institutionis dirigitur. Ita omnes, & quia gratia habitualis est communis effectus ac fructus Sacramentorum omnium, & sæpiùs extra Sacramenta, & sine Sacramenti influxu confertur; ergo illud proprium & speciale bonum necesse est includat radicem, & exigentiam actuum specialium, ad quos vnumquodque speciale Sacramentum ex vi suæ institutionis dirigitur. Vnde consequens est, vt gratia propria vniuscuiusque Sacramenti, sit quoddam auxiliare principium ad eiusmodi speciales actiones, seu actus, & ad vincendas tentationes, & superandas difficultates, quæ in contrarium occurrunt.

11 Suppono *tertiò*, gratiam sacramentalem esse ipsam gratiam habitualem communem cum speciali exigentia specialium auxiliorum ad speciales actus in ordine, ad quos Sacramentum institutum est. Ita Suarez *tom. 3. in 3. part. disp. 7. sect. 3.* Vasquez *disp.* 132. *c.* 7. Lugo *disp.* 4. *sect...* Coninch *q.* 62. *a.* 2. & communiter omnes. Ratio est, quia sacramentalis gratia nequit esse specialis habitus elicitiuus peculiarium actuum: nam gratiam habitualem, siue per Sacramenta, siue extra Sacramenta collatam, comitantur omnes omnium virtutum habitus infusi, etiam dona ipsa Spiritus sancti, quæ sunt ad exercendos actus nobilissimos & extraordinarios, ac proinde nullus est habitus supernaturalis in vno iusto, qui non sit in quouis alio; cùm tamen non omnis iustus omnia Sacramenta receperit, aut recepturus sit, neque in re, neque in voto. Præterea gratia sacramentalis non est gratia quædam habitualis & sanctificans, essentialiter distincta à communi, seu non sacramentali, quia communissima Theologorum schola non agnoscit saltem de facto gratias habituales specie distinctas, & nihil opus est distinctione istarum gratiarum. Igitur necessariò dicendum est gratiam sacramentalem esse eiusdem speciei cum gratia habituali sanctificante non sacramentali; addat verò respectum & exigentiam auxiliorum ad prædictos actus speciales, præsertim, quia entitas physica habitualis gratiæ communis, cum ista exigentia auxiliorum peculiari, sufficit ad omnia quæ in gratia sacramentali requiri possunt. Igitur illa constituit gratiam sacramentalem.

12 Suppono *quartò*, prædictum respectum & exigentiam specialium auxiliorum ad speciales actus non esse quidpiam intrinsecum entitati gratiæ, nec ipsius subiecto. Patet, quia si esset aliquid intrinsecum, vel esset differentia gratiæ sacramentalis specifica, & istā iam explodimus. Vel esset differentia indiuidualis inæqualis; & hæc in præsenti reiicitur; quia specialis ille cumulus auxiliorum non est terminus solùm indiuidualiter, sed etiam essentialiter distinctus, atque adeò si respectus ad ipsum intrinsecus est, non est differentia indiuidualis, sed specifica, siue essentialis, quæ iam est reiecta. Vel denique esset maior intentio ipsius gratiæ, vel habitus virtutis ad speciales illos actus concurrentis. Nec istud affirmari potest, tum quia omnes habitus gratiam comitantes parem inter se habent intentionem; vnde per Sacramentum non magis intenditur vnus, quàm alij. Tum etiã, quia gradus intentionis communiter censentur esse eiusdem speciei, & ad summum habere inæqualitatem indiuidualem, quæ hic non sufficeret ad specialem prædictum cumulum auxiliorum, qui est terminus, vt dixi, non solùm indiuidualiter, sed essentialiter distinctus. Quare

Suppono *quintò* & vltimò, gratiam sacramentalem supra non sacramentalem, solùm addere respectum ipsi gratiæ, & subiecto extrinsecum, & moralem, sumptum ex sola Dei institutione volentis intuitu talis Sacramenti ritè suscepti conferre suo tempore specialia auxilia in ordine ad tales actus. Patet ex dictis, quia nihil est gratiæ, vel subiecto intrinsecum, in quo possit gratia sacramentalis vt sic formaliter consistere, vt iam est ostensum; nec item aliquid extrinsecum præter istud, vt quisque deprehendet; illud verò quod assignaui sufficientissimum est; non est ergo cur aliud exigatur. 13

14 His positis constat quid sit gratia sacramentalis in sacramento matrimonij. Dico itaque esse ipsam gratiã habitualem quæ datur ex opere operato per huiusmodi Sacramentum, quatenus includit specialem exigentiam, vel respectum specialium auxiliorum ex sola Dei institutione volentis intuitu talis Sacramenti conferre specialia auxilia in ordine ad proprios matrimonij actus; quales sunt, concordia viri cum vxore, mutua vtriusque dilectio, fides coniugalis, prolis honesta generatio, & genitæ educatio, & institutio in fide & pietate Christiana. Sic liquet manifestè ex hactenus dictis.

SECTIO III.

Quid in sacramento matrimonij sit sacramentum tantùm, res tantùm, ac res & sacramentum simul.

Circa hanc rem *primùm* in genere supponendum est, in singulis Sacramentis esse omnino necessarium admittere diuisionem bimembrem, nempe in Sacramentum, & rem Sacramenti, sacramentúmque dicere illud quod rem sacram significat, & producit: rem autem Sacramenti vocare illam rem, quæ Sacramento significatur & producitur. Quare in singulis Sacramentis assignatur illud pro Sacramento, quod propriè Sacramentum est: vt in Baptismo, v.g. coniunctum ex ablutione, & verbis, *te baptizo*; & pro re Sacramenti, id est, effectu Sacramenti, qui etiam solet vocari ab Augustino multis in locis *virtus Sacramenti*, assignatur gratia sanctificans, quam quodlibet Sacramentum significat, & confert, e. g. in Baptismo gratiam generatricem. Hæc duo necessariò concedenda esse in singulis Sacramentis liquet, quia planè id continetur in ipsa doctrina fidei tradentis omne Sacramentum nouæ Legis ex Christi institutione significare, & conferre gratiam sanctificantem. 1

Suppono *secundò*, in Sacramentis nouæ Legis Theologos communiter bono sensu distinguere illa tria memorata in titulo sectionis, videlicet aliquid quod sit Sacramentum tantùm, aliquid quod sit res tantùm, & aliquid quod sit res simul & Sacramentum. Nomen autem Sacramenti in hac diuisione trimembri non significat id solùm quod est signum practicum gratiæ, sed extendi etiam & accipi latiùs pro signo rei sacræ pertinente ad Sacramentum, licèt reuera non sit pars intrinseca Sacramenti. nam character, qui dicitur communiter res & Sacramentum, trium Sacramentorum, verè non est pars, sed effectus Baptismi, Confirmationis, & Ordinis, est tamen signum, & ideo in latiori significatione appellatur Sacramentum pro signo rei sacræ. Præterea quando aliquid appellatur Sacramentum tantùm, non est sensus quòd in illo solo consistat tota ratio illius Sacramenti, sed quòd illud ita sit signum rei sacræ, vt nõ sit 2

simul res significata. Quare per hunc loquendi modum volunt Theologi explicare, in sacramentis dari aliquid, quod significat & non significatur, & hoc appellant sacramentum tantùm; rursus dari aliquid, quod significatur & non significat, & hoc appellant rem tantùm; denique dari aliquid quod significat, & significatur, & hoc appellant rem simul & Sacramentum.

3 Suppono *tertiò*, prædicta tria facilè assignari in Baptismo, Confirmatione, & Ordine: nam materia & forma dicuntur Sacramentum tantùm; significant enim gratiam, characterem, & alios effectus, & non significantur: gratia verò dicitur res Sacramenti, quia significatur & non significat: character denique dicitur res simul & Sacramentum, quia significat gratiam, & significatur ab ipso Sacramento ex Christi institutione. Eadem tria faciliùs distinguuntur in Eucharistia: nam species sunt Sacramentum tantùm, quia significant Corpus Christi, & gratiam, cùm ipsæ non significentur; gratia verò est res tantùm, quia significatur, & non significat: denique Corpus Christi est Sacramentum simul & res, quia significat gratiam, & significatur à verbis & speciebus.

4 His positis, quærimus in sacramento matrimonij quænam sint hæc tria assignanda. Communiter Doctores antiqui, & recentes docent, & meritò, in hoc Sacramento, materiam & formam, seu actus exteriores quibus consensus exprimitur, vel etiam contractum ipsum esse sacramentum tantùm, quia significant, & non significantur: rem tantùm esse gratiam quæ virtute sacramenti confertur, & est tantùm effectus; vnde est res tantùm, quia significatur & non significat. Denique rem & Sacramentum simul, esse vinculum, seu obligationem indissolubilem quæ remanet ex actione contrahendi. Quod vinculum indissolubile est quidem res Sacramenti, quia est effectus ipsius contractus matrimonij cui soli conuenit ratio Sacramenti, vt ostendi præcedenti sectione *num.* 1. vnde significatur per coniunctionem consensuum; est etiam latè Sacramentum significans rem sacram, nam ob sui indissolubilitatem significat coniunctionem indissolubilem Christi cum Ecclesia, vel Verbi diuini cum natura humana Sic enim D. Augustinus *lib.* 1. *de nuptiis & concupisc. cap.* 10. dicit hanc omnimodam indissolubilitatem esse rem Sacramenti. Huius, inquit, proculdubio Sacramenti res est, vt mas & fœmina connubio copulati, quamdiu viuant, inseparabiliter perseuerent. Et *lib. de bono coniug. cap.* 7. significat eandem indissolubilitatem esse etiam Sacramentum, his verbis: Quid sibi velit tanta firmitas vinculi coniugalis, quod nequaquam puto tantùm valere potuisse, nisi alicuius rei maioris quoddam Sacramentum adhiberetur. de quo plura *disp. seq.* vbi videbimus maiorem indissolubilitatem matrimonio aduenisse ex ratione Sacramenti. Et quamuis matrimonium ratum, tametsi sit Sacramentum, adhuc tamen non sit omnino indissolubile; habet tamen ex eo quod Sacramentum est, indissolubilitatem omnimodam saltem radicaliter, hoc est, institutionem diuinam, vt secutâ copulâ resultet omnimoda indissolubilitas; quam tamen nec radicaliter habet matrimonium consummatum, nedum non consummatum, inter infideles, eo quòd Sacramentum non est.

SECTIO IV.

An matrimonium ab initio suæ institutionis fuerit signum rei sacræ, & aliqua ratione verè, & propriè Sacramentum?

CIrca primum Basilius Ponce *lib.* 1. *cap.* 11. *num.* 9 *&* 11. cum aliquibus Doctoribus, quos ipse refert, censet matrimonium ab initio suæ institutionis, non fuisse signum alicuius rei sacræ, sed id habuisse tantùm matrimonium nouæ Legis. Probat, quia id non conuenit matrimonio ex natura ipsa coniugij, vt liquet, cùm sit res superaddita illi; cùm ergo sit res facti, ostendi debet vnde constet Deum instituisse matrimonium ab initio, ad significandam rem sacram. Nihil autem est vnde probetur institutum fuisse matrimonium ad eam significandam. 1

Vasquez verò cum aliis *disp.* 2. *cap.* 6. oppositum adeò sentit verum esse, vt dicat *num.* 58. sine notâ aliquâ negari non posse. Probat, quia non solùm fideliũ, sed etiam infidelium matrimonium habet quidquid necessarium est, vt sit signum coniunctionis Christi & Ecclesiæ, quæ est res sacratissima. Et firmat testimonio Pauli *ad Ephes.* 5. vbi de omni matrimonio legitimo etiam infidelium locutus est, dicens: *Sacramentum hoc magnum est; ego autem dico in Christo, & in Ecclesia.* 2

Dico *primò*, negari non posse in omni matrimonio Adami & Euæ, & omnium posterorum siue fidelium, siue infidelium, fuisse aptitudinem ad hoc vt esset signum rei sacræ, ad significandam nimirum coniunctionem Dei cum anima per gratiam, coniunctionem Christi cum Ecclesia per fidem, & coniunctionem indissolubilem Verbi cum natura humana per vnionem hypostaticam. Ita omnes. Ratio est manifesta, quia in omni matrimonio est sufficiens fundamentum ad fundandam huiusmodi repræsentationem, vel significationem. Quoniam fundamẽtum solùm est mutuus consensus, & amor per quem in matrimonio eorum quilibet alteri vt coniugi sic adhæret, vt propter eum amorem patrem & matrem deserat; qui certè consensus & amor illam Dei cum anima, & Christi cum Ecclesia, & Verbi cum natura humana sibi hypostaticè vnitâ coniunctionem non solùm sufficienter, sed aptissimè repræsentare potest. Respondebis solùm matrimonium Christianorum posse repræsentare Christi cum Ecclesia coniunctionem; quia soli Christiani cõiuges simul inter se supernaturali dilectione vniũtur. Sed contrà est, quia ad prædictam significationem & repræsentationem nullo modo est necessaria in cõiugatis etiam iustis, charitas supernaturalis, sed solus mutuus in matrimonium consensus, & ad inuicem amor naturalis ex quo patrem & matrem deserunt, vt sibi mutuò adhæreant: aliàs enim improborum Christianorum coniugium, ac mutuus amor, & in matrimonium consensus naturalis non posset satis expressè referre, & aptè significare prædictam Christi coniunctionem; quod est absurdum manifestum, & à nemine conceditur, nec concedi potest. 3

Dico *secundò*, in omni matrimonio, siue sit fidelium, siue infidelium, esse actualem repræsentationem & significationem, vel charitatis Dei cum anima, & coniunctionis Christi cum Ecclesia per charitatẽ, vel Verbi cum natura humana per Incarnationem, atque adeò matrimonium ab initio suæ institutionis fuisse, & esse signum rei sacræ. Ita Vasquez *citatus*, Ludouicus Mærarius *tract. de matr. disp.* 1. *sect.* 6. 4

&

& est communior inter Doctores sententia. Probatur id

Primò auctoritate trium summorum Pontificum, imò Ecclesiæ totius dicentis, omnia matrimonia iam à mundi principio inita esse Sacramenta: vel signum coniunctionis Christi cum Ecclesia. *Primum* fit Leo I. *in epist.* 90. aliàs 92. c. 4 sic ait. Vnde cùm societas nuptiarum ita ab initio constituta sit, vt præter sexuum coniunctionem haberet in se Christi & Ecclesiæ Sacramentum, dubium non est eam mulierem non pertinere ad matrimonium, in qua docetur nuptiale non fuisse mysterium. Quibus verbis clarissimè docet matrimonia omnia iam à mundi principio inita habuisse in se Christi, & Ecclesiæ Sacramentum, id est, Christi cum Ecclesia coniunctionis signum fuisse, eaque sola matrimonia carere hoc signo, seu Sacramento, quæ legitima non sunt: quia, vt primis & postremis illius capitis quarti verbis loquitur, Non omnis mulier iuncta viro vxor est viri, quia aliud est nupta, aliud concubina. *Secundum* est Innocentius III. *cap. gaudemus, de diuortiis*, vt ostendat per Baptismum non solui coniugium infidelium, præmittit hæc verba: Quòd cùm Sacramentum coniugij apud fideles & infideles existat, &c. Quibus verbis, non de Sacramento propriè & strictè, prout est signum gratiæ, sed laxè, prout est signum rei sacræ, vel coniunctionis Christi cum Ecclesia, Innocentium loqui, inficiari nemo potest; nam alia ratione Sacramentum non est; priori autem illo modo nemo dixit inter infideles Sacramentum esse. Denique Innocentius I. in *epist. 22. cap. 2* & refertur *canone deinde, dist. 26.* decernit bigamos ob bigamiam à susceptione sacrorum Ordinum excludendos esse, non eos solùm, qui iam fideles & baptizati duas successiuè vxores duxerunt, sed illos quoque, quibus adhuc infidelibus idem contingit, & postea baptizantur, neque ipso Baptismo purgari, cuius rei ratio vnica est tradita ab Innocentio III. *c. debitum, de bigam. non ord. n in.*, quia nimirũ eo ipso quo bigamus est, aliquid de norma, seu perfectione Sacramẽti amiserit, necessarium profectò est secundùm cuiusuis bigami cum altera vxore matrimonium adhuc Sacramentum esse, sed aliquid perdidisse de Sacramenti perfectione, quam primum ei usdem matrimoniũ habuit. At si matrimonium infidelium non esset Sacramentum, seu signum coniunctionis Christi cum Ecclesia, infideles plures ducentes vxores non amitterent vllam normam, aut aliquid de hac significatione, ac proinde bigamia in eis impedimento non esset, quominus rectè ordinari possent: nam impedimentum non aliunde nisi ex defectu significationis oritur, vt *ex dicto cap.* Innocentius III. definit. Constat igitur huiusmodi infidelium matrimonium, atque adeò & omne verũ matrimonium ab initio esse signum coniunctionis Christi, & Ecclesiæ.

5 *Secundò* id probo testimonio D. Pauli *ad Ephes. 5.* vbi Paulus vt suadeat viris diligere vxores suas tanquam carnem propriam, sicut Christus dixit Ecclesiam, adducit verba illa matrimonij, quæ Adam *Genes. 2.* pronuntiauit in paradiso, dicens. *Propter hoc relinquet homo patrem & matrem suam, & adhærebit vxori suæ, & erunt duo in carne vna.* Ipse verò proximè subiungit. *Sacramentum hoc magnum est; ego autem dico in Christo & Ecclesia.* Circa quem locum constat *primò* loqui Apostolum de matrimonio Adami & Euæ; vt declarat pronomen illud *hoc*; quod sanè demonstrat id quod præcessit, videlicet dictum matrimonium illis verbis Geneseos explicatum: *propter hoc relinquet homo*, &c. Præterea liquet, Sacramentum, seu mysterium hoc loco à Paulo appellari non ipsam Christi cum Ecclesia coniunctionem, sed ipsum viri & fœminæ matrimonium, prout denotat & significat coniunctionem Christi cum Ecclesia. Tum, quia illud pronomen *hoc*, referre debet id quod proximè præcesserat, cùm ait Paulus *Sacramentum hoc*; nihil autem præcesserat de coniunctione Christi & Ecclesiæ, sed de matrimonio viri tantùm & mulieris, illis verbis: *propter hoc relinquet homo patrem*, &c. Ergo Paulus non coniunctionem Christi & Ecclesiæ, sed matrimonium viri & mulieris, *propter quod relinquet homo patrem & matrem*, Sacramentum, seu signum prædictæ rei sacræ appellauit. Tum etiam, quia alioquin ratio Pauli nullius esset roboris ad suadendum id, quod volebat: nam suadebat viris vt diligerent vxores suas tanquam carnem propriam, sicut & Christus dilexit Ecclesiam suam; hoc autem non rectè suaderet, ex eò quòd coniunctio Christi cum Ecclesia magnum esset Sacramentum, seu mysterium. Quis hoc non videat? rectè tamen intentum suadet, ex eo quòd matrimonium ipsorum esset Sacramentum coniunctionis Christi cum Ecclesia: sic enim imitari ipsum Christum deberent, diligendo nimirum vxores suas tanquam carnem propriam, sicut Christus dilexit Ecclesiam. Tum denique, quia in Græco non dicitur, *in Christo & in Ecclesia, sed in Christum & in Ecclesiam*, intellige, tendens, ad horum nimirum coniunctionem significandam. Vt denotet Paulus, mysterium, seu Sacramentum, de quo loquitur, ad Christum, & Ecclesiam eius, tanquam ad rem significatam, referri, & terminari; & in eo esse, vt ipsum Christum, & Ecclesiam occultâ quadam & mystica significatione repræsentet. Rursus libeat animaduertere quomodo matrimonium appelletur à Paulo *magnum Sacramentum*; sic enim denominatur, quatenus est signum rei sacræ, significans coniunctionem Christi & Ecclesiæ; quatenus enim significat vnionem illam magnam, & admirabilem Christi & Ecclesiæ, eatenus magnum est Sacramentum, magnum, inquam, sua significatione & repræsentatione rei magnæ. Ex quibus vltimò infero, matrimonium Adæ & aliorum ante Christum fuisse Sacramentum, seu signum, id est, typum futuræ vnionis Christi & Ecclesiæ; matrimonium verò fidelium legis nouæ post Christum, qui moriens in cruce ex se ipso formauit Ecclesiam sponsam suam, esse Sacramentum, id est, signum perfectissimum eiusdem vnionis iam factæ.

Denique probatur conclusio ratione: quia est 6
magna similitudo & proportio ad prædictam significationem; ergo eam expressè refert. Antecedens constat, quia quodlibet matrimonium verum in fieri, seu in ratione contractus præcisè, quo pacto est dissolubile in aliquibus casibus ab Ecclesia, benè significat coniunctionem Dei cum anima per gratiam, quæ separabilis est: idem verò in facto esse prout est consummatum, & vinculum matrimonij inter baptizatos redditur adeò indissolubile, vt non solùm in coniugatis, sed neque in tota Ecclesia potestas sit ad illud dissoluendum, significat coniunctioné Christi cum Ecclesia per fidem, & per vnionem hypostaticam. Idque voluit Paulus *loco suprà explicato.* Quare matrimonio generatim sũpto nõ vna tantùm, sed multiplex & diuersa significatio, conuenit; significat enim coniunctioné Dei cũ anima fideli per gratiã; significat etiã coniunctionem Christi cum tota Ecclesia, quã sibi despõsauit per fidé in Baptismo; significat denique coniunctionem hypostaticã verbi cum Ecclesia per naturæ conformitatem, nam ex ea oritur, vt fratres nos vocet; sicut enim communicauimus carni & sanguini, sic etiam ipse similiter participauit

pauit iisdem. Constat autem has distinguendas esse significationes; quia prima est vnionis per modum connubij, quæ est gratia, significata per quodlibet matrimonium in fieri, quod sicut verè transit & dissolubile est aliquando, sic etiam ea vnio dissolubilis est. Aliæ duæ significationes quæ omnino indissolubiles sunt vinculo matrimonij in facto esse post consummationem, inter baptizatos aptè conueniunt.

Ex quibus manifestè colligitur aliquas dictas significationes conuenire matrimonio à sui initio, seu ab eius institutione. Quamuis enim id non conueniat matrimonio ex natura ipsa coniugij, vt liquet, cùm sit res superaddita illi; conuenit tamen ex eius diuina institutione, nam Deus instituit matrimonium ad prædicta significanda. Constat enim ex loco Pauli exposito, & ex Pontificum dictis institutum fuisse matrimonium ad eas referendas significationes, non solùm in lege noua, quando fuit eleuatum à Christo sacramentum nouæ legis, sed etiam à sui initio, modo dicto. Ex quo patet solutio ad argumentum Basilij.

7 Dico *vltimò* perfectius habere prædictas significationes matrimonium baptizatorum. Ratio est, quia hoc est magis indissolubile. Vnde hac de causa D. Augustinus aliquando dixit illud huic soli conuenire. Aliter tamen matrimonium ratum, aliter consummatum significat vnionem Christi cum Ecclesia: nam quod est ratum, cùm sit dissolubile ante consummationem, tunc tantùm significat vnionem Christi cum Ecclesia secundùm gratiam & charitatem, quæ cum singulis membris in particulari, dum sunt in via, potest dissolui. At post consummationem, per quam duo fiunt vna caro, significat vnionem Christi cum Ecclesia indissolubiliter factã per Incarnationem, vt docet Innocentius III. *c. debitum* 5. *de bigamis.* Sic enim matrimonium est adeò indissolubile, vt nullus sit casus in quo dissolui queat. In quo differt à matrimonio consummato infidelium, quod est dissolubile in quodam casu, nempe causa & bono fidei, quando nimirum vnus conuertitur ad fidem, alter verò non vult manere sine iniuria creatoris.

8 Circa secundum, iam constat, matrimonium omne dici sacramentum latè & impropriè prout est signum, non gratiæ sanctificantis, sed alterius rei sacræ, nempe vnionis Christi cum Ecclesia, modo dicto. Constat etiam ex *sectione secunda* iuxta definitiones Concilij Florentini & Tridentini, matrimonium ante legem gratiæ nullo modo fuisse propriè & strictè sacramentum, ex opere operato conferens gratiam. Solùm dubitari potest an ab initio mundi, & pro quouis statu matrimonium fuerit causatiuum gratiæ, per modum conditionis; eo pacto quo in lege veteri Circumcisio erat sacramentum, non quia propriè causaret gratiam, sed quia se habebat tanquam quædam conditio, qua posita Deus gratiam paruulis conferebat extraordinariâ quasi liberalitate ob extremam paruulorum indigentiam, qui propriis actibus saluari non poterant: idque propter Christi merita, vt qui omnium Saluator erat constitutus, quantum in se erat, omnium hominum generi sufficientia salutis remedia prouideret.

9 Petrus de Soto, & alij relati à Vasquez *disput.* 2. *c.* 2. affirmant etiam ab initio mundi, & in quouis statu fuisse matrimonium verum Sacramẽtum institutum à Deo in Paradiso ad coniuges sanctificãdos per ipsũ. Hanc autem institutionem fuisse ex meritis passionis Christi, qui occisus dicitur ab origine mundi ratione efficacitatis suorum meritorum. Et quamuis Petrus de Soto *lib. de instit. sacerdotum lect.* 2. de matrimonio dicat institutum fuisse matrimonium in Sacramentum in eo loco Matth. 19. *Quod ergo Deus coniunxit, homo non separet*; tamen etiam dicit priorem institutionem fuisse in statu Innocentiæ: *Matth.* autem 19. *cap.* reductum fuisse matrimonium ad priorem suam originem; & ita potius ibi fuisse confirmatum, quàm institutum.

Probari potest *primò*, quia cùm Deus matrimonio primorum parentum, & in eo cæteris etiam benedixerit *Gen.* 2 cùm dixit, *crescite, & multiplicamini*; consequi videtur gratiam in eo contulisse, & in cæteris promisisse, eo quòd sermo Domini efficax sit; Dei autem benedictio efficax gratiam operatur, cuius non leue indicium esse videtur, quòd non aliis animantibus ad generationem, sed soli homini benedixisse videatur.

Secundò probatur; quia si ex aliquo loco colligi potest matrimonium esse Sacramentum, maximè ex illo ad *Ephes. Sacramentum hoc magnum est*, &c. ex hoc autem loco non colligitur à Christo primum in lege Euangelica fuisse institutum; sed à Deo à principio mundi: nam verba hæc Apostoli, vt vidimus, non de matrimonio post legem Euangelicam solùm, sed de omni ab initio mundi intelliguntur; ac proinde ex hoc loco sequitur, semper ab initio fuisse Sacramentum à Deo institutum.

Tertiò, Leo I. *in epist.* 90. *ad Rusticum cap.* 4. ait societatem nuptiarum ita fuisse ab initio constitutam, vt præter sexuum coniunctionem haberet in se Christi & Ecclesiæ Sacramentum.

Vasquez verò citatus *cap.* 3. *num.* 16. sentit esse prædictam sententiam condemnatam in Conciliis Florentino, & Tridentino. 10

Primò, quia Eugenius IV. in illo decreto fidei post vltimam sessionem definit septem esse nouæ legis sacramenta, inter quæ matrimonium recenset: cùm ait *nouæ legis*, planè denotat post aduentum Christi in statu nouæ legis fuisse ab ipso Christo instituta. Præterea dicit hæc septem sacramenta nouæ legis multum à Sacramentis antiquæ legis differre, quòd illa non causabant gratiam, sed dandam per Christum significabant; hæc autem & continent, & causant illam: si autem ab initio matrimonium fuisset Sacramentum, & gratiam conferret, etiam in lege naturali, non fuisset peculiare Sacramentum nouæ legis, id quod Eugenius definit.

Secundò, si matrimonium institutum esset Sacramentum ab initio mundi, ad conferendam gratiam vtcumque; certè in lege Euangelica non præstaret gratiam antiquis connubiis, vt ait Tridentinum *sess.* 24. *cap. vnico*, cùm in illis etiam gratia daretur.

Tertiò, in Tridentino *sess.* 24. *can.* 1. expressè damnantur, qui dixerint matrimonium non esse Sacramentum à Christo institutum, aut non esse Sacramentum nouæ legis, videlicet quòd ante illam sacramentum non esset. Eodem modo damnantur *sess.* 7. *can.* 1. *de sacramentis*, qui negauerint sacramenta nouæ legis non fuisse omnia à Christo Domino nostro instituta, vbi citra dubium intelligitur à Christo fuisse noue, & primò instituta.

Dico *primò*, verissimam esse Doctorum omnium vnanimem sententiam, ab initio mundi, ac pro quouis statu ante legem Euangelicam non fuisse matrimonium causatiuum gratiæ, etiam per modum conditionis, vt dicitur de circumcisione veteris legis. Probatur id *primò* ex Catechismo Pij V. *tit. de matrimonio.* §. *Iam verò*, vbi expressè dicitur, matrimonium ante Euangelium verâ sacramenti ratione caruisse. *Secundò* id firmari potest argumentis adductis quæ pro se affert Vasquez, nempe quòd matrimonium dicitur à Conciliis Florentino, & Tridentino esse institutum à Christo in sacramentum; quod in rigore 11

non

non esset verum, si iam antea fuisset sacramentum. Deinde, quia etiam dicitur ab eisdem Conciliis, sacramentum matrimonij nouæ legis præstare gratiam antiquis connubiis. At eam ipsis non præstaret, si ipsa eam gratiam iam antea habuissent, quamuis non eodem modo. Denique probatur, quia non est sufficiens fundamentum ad contrarium asserendum, quod certè necessarium est, vt concedamus esse in re ipsa facta, quæ pendent ab institutione sola, & Dei beneplacito; aliàs sine fundamento loqueremur in eis.

12 Dico *secundò*, non videtur esse contra fidem asserere matrimonium ab initio mundi, & pro omni statu fuisse verum sacramentum per modum conditionis. Est contra Vasquez, qui, meo iudicio, excessit in damnandis de hæresi tot Doctoribus Catholicis. Probatur dictum, quia tametsi prædictæ definitiones Florentini & Tridentini probent optimè vt de fide, matrimonium fuisse denuò à Christo eleuatum, & institutum ad nouam aliquam rationem sacramenti, nempe causantis gratiam ex opere operato, quod est proprium sacramenti nouæ Legis, atque adeò caruisse ab initio eâ ratione sacramenti; at non conuincunt expressè, ita vt faciant rem de fide, non habuisse etiam antea rationem aliam sacramenti causantis gratiam imperfectè, & per modum conditionis, vt faciebat Circumcisio in Lege veteri. Vt verò aliquid asseratur esse de fide, & oppositum hæresis sit, requiritur manifesta Dei reuelatio, vel Ecclesiæ definitio. Firmo, quia si rectè ponderentur omnia quæ pro se affert Vasquez, satis verificantur ex eo præcisè, quòd matrimonium sit denuò eleuatum à Christo ad peculiarem rationem sacramenti nouæ Legis, per se, & ex opere operato gratiæ sanctificantis causatiui.

13 Hinc patet solutio ad argumenta primæ sententiæ, quæ optimè probant ab initio mundi, & pro quouis statu matrimonium fuisse sacramentum impropriè ac latè sumptum, prout dicit solum signum rei sacræ diuinitus institutum. Nam matrimonium Adami & Euæ ab initio fuit signum coniunctionis Christi & Ecclesiæ, idémque est de aliis matrimoniis postea initis: in eo igitur sensu fuerunt semper sacramenta. At nihil amplius probant. Neque aliud voluit Leo primus. Neque etiam D. Paulus, qui matrimonium etiam ab initio mundi, vocat sacramentum, non quia ex tunc gratiam conferat, & sit propriè sacramentum, sed quia ob sui indissolubilitatem repræsentat coniunctionem indissolubilem Christi cum Ecclesia, ex quo habet esse latè sacramentum: quod etiam modò conuenit matrimonio Gentilium. Illud verò de benedictione, non est ad rem, quia benedictio illa fuit ad corporalem multiplicationem, & non ad gratiam spiritualem; quia similis benedictio data fuit cæteris animantibus gratiæ incapacibus.

SECTIO V.

An matrimonium sit vniuocè sacramentum cum aliis nouæ Legis; & sit vnicum specie, & numero in vtroque coniuge.

1 DVrandus *in 4. distinc. 26. q. 3.* dixit non esse vniuocè, seu genericè sacramentum, cum aliis sacramentis nouæ Legis, gratiam conferens, sed tantùm æquiuocè. Probat, quia reliqua sacramēta adhibentur ad aliquid supernaturale conferendum; at matrimonium solùm videtur institutum ad generationē prolis. Alij verò sentiunt in vtroque coniuge esse duo matrimonij sacramenta partialia, & vnum totale: sicut in Eucharistia, in qua sub duplici specie panis & vini dantur duo saltem partialia sacramenta, vnum conferens gratiam per modum cibi, & aliud per modum potus; ex quibus componitur vnum totale sacramentum refectionis per modum conuiuij.

Denique alij opinantur esse vnum contractum in duobus coniugibus contrahentibus, esse verò duo sacramenta numero distincta. Quia hæc multiplicantur, iuxta numerum suscipientium, qui sunt duo.

Dico *primò*, certum esse apud omnes, sacramentum matrimonij esse vniuocè & genericè sacramentum, cum aliis nouæ Legis conferens gratiam illi statui conuenientem. Ratio est, quia in ratione signi sacri verè conueniunt. Præterea hoc sacramentum eodem modo continet, & confert gratiam, quo alia sacramenta: sicut enim alia sacramenta nouæ Legis ex diuina institutione conferunt gratiam sanctificantem ex opere operato, ita & hoc sacramentum: & sicut alia sacramenta præter gratiam sanctificantem, & dona, conferunt etiam gratiam sacramentalem, quæ, vt vidimus *supra*, addit supra gratiam virtutum & donorum aliquod speciale auxilium ordinatum ad proprium finem sacramenti; ita ex vi sacramenti dantur peculia auxilia coniugibus, ad reprimendam concupiscentiam, & seruandam fidelitatem matrimonij, & ad sustinenda onera matrimonij. In diuersis enim sacramentis dantur diuersæ gratiæ sacramentales ad diuersos fines sacramentorum. Cùm igitur per matrimonium detur facultas ad prolis generationem, & educationem, & ad mutuam cohabitationem, ad hoc dantur specialia gratiæ auxilia per sacramentum ipsum matrimonij. Vnde falsum est matrimonij sacramentum esse in Lege noua institutum tantùm ad generationem; nam etiam est institutum ad significandam & conferendam gratiam statui coniugali conuenientem. 2

Dico *secundò*, vnicum tantùm esse specie sacramentum matrimonij in vtroque coniuge. Ita omnes. Ratio est, quia licèt ibi sint duo coniuges materialiter & in genere entis, attamen est vnicum coniugium conflatum ex illis, & vnicum signum repræsentans vnicam vnionem Christi cum Ecclesia, & est vnica materia, & vnica forma, & neutra per se hoc repræsentat. Quod longè aliter contingit in Eucharistiæ speciebus; nam quæuis per se constat sua propriâ materia & forma, habétque veram significationem, & gratiam confert per modum cibi, vel potus, tametsi vtraque simul significet & conferat gratiam per modum conuiuij. 3

Dico *tertiò*, sacramentum matrimonij non esse nisi vnum numero in duobus contrahentibus. Patet, quia est essentialiter contractus, qui tantùm est vnus inter duos. Est enim contractus signum externum practicum, vltro citróque obligationem ex consensu contrahentium pariens, vnde necesse est, vt saltem sit inter duos qui exprimant mentem suam, & sese vicissim alter alteri obligant, & iura commutant. Nec vllo pacto absurdum est vnum accidens morale esse in diuersis subiectis. Nam vna numero potestas eligendi Episcopum est in toto Capitulo, & eligendi Principem in tota Republica. 4

* *
*

SECTIO VI.

Quænam sit materia & forma Sacramenti matrimonij.

1 PONO *primum* vt certum apud omnes contra Canum *lib.8. de locis Theologicis cap. 5.* verba illa sacerdotis assistentis matrimonio, ac dicentis, Ego vos coniungo, non esse formam huius sacramenti. Patet primum ex Concilio Florentino, & ex decreto Eugenij IV. dum loquens de sacramento matrimonij dixit, causa efficiens matrimonij (id est, vinculi orti ex ipso contractu eleuato ad sacramentum) regulariter est mutuus consensus per verba de præsenti expressus; & nullam aliam causam assignat. Sentit igitur consensum contrahentium, & eius exteriorem expressionem, & non sacerdotis verba perficere sacramentum matrimonij. Quòd si verba sacerdotis non perficiunt hoc sacramentum, neque erunt forma illius. Præterea idem constat ex Concilio Tridentino *sess. 24. cap. 1 de reformatione;* vbi expressè docet matrimonia clandestina contracta, id est, sine Parocho, & testibus antequam ab Ecclesia irritarentur, fuisse rata, ac vera matrimonia, adeò vt dicat proinde iure damnandos esse illos, vt eos sancta Synodus anathemate damnat, qui ea vera ac rata esse negant. Quibus verbis satis declarauit habuisse quoque rationem veri sacramenti. Nam illa matrimonia clandestina vocat rata formaliter; at matrimonium à ratione sacramenti habet esse ratum. At ex sententia Cani contrarium sequitur, nempe omnia matrimonia clandestina validè olim contracta non fuisse sacramenta; imò etiam & matrimonia contracta coram Parocho & testibus, si ille nihil loquatur, non esse sacramenta. Quare dicendum est verba illa sacerdotis, Ego vos coniungo, non esse necessaria, nedum essentialia, vel formam sacramenti; sed esse tantùm ceremoniam accidentalem, nec aliud significare, quàm, declaro vos coniunctos esse. Vnde sine his verbis & verè coniunguntur, & matrimonium est omnino validum, vt docet manifestè Tridentinum.

2 Pono *secundò*, etiam vt constans apud Doctores, materiam in sacramento matrimonij non esse signa externa quibus contrahentes exprimunt suos consensus, & formam non esse in quolibet matrimonio verbum illud Dei sanctificans matrimonium semel prolatum, quod habetur *Gen. 2. & Matth. 19. Propter hoc dimittet homo patrem & matrem, & adhærebit vxori suæ*, vt docuit Catherinus *opusculo de matrimonio quæst. 1.* Ratio est, quia ad nouum & distinctum sacramentum, & ad nouam & distinctam materiam, requiritur noua forma nouiter repetita, nam forma est quæ dat speciem rei determinatam; ergo verbum illud quod in rigore fuit semel tantùm prolatum, & est vnum numero, nequit esse forma pro pluribus & omnibus innumerabilibus matrimoniis.

3 Pono *tertiò*, neque internum consensum contrahentium esse materiam, & verba, vel signa externa esse formam; neque econtra verba esse materiam, consensum verò formam. Patet, quia sequeretur vel materiam, vel formam secundùm se totam esse rem insensibilem contra rationem sacramenti, quod debet esse signum sensibile; idque ex vtraque sua parte, ita vt tam forma, quàm materia sint aliquo modo sensibilia. Nam vtraque pars debet concurrere ad constituendum signum sensibile in ratione perfecti signi; quod fieri non posset si alterutra esset se tota insensibilis; quia omnino insensibile non potest cum alio concurrere ad aliquid constituendum sub ratione signi sensibilis: sicut omnino spirituale non potest composito dare esse materiale. Firmo idem dictum, quia verba, vel signa externa videntur se tenere ex parte consensuum, quos significant, & exprimunt, & cum eisdem per modum vnius, vel eodem quasi modo concurrunt; nam verba illa, vel signa vt sic, sunt merè expressiones consensuum, & nihil ampliùs; ergo eandem partem component; atque adeò si consensus sunt huius sacramenti materia, talis etiam erunt verba, vel signa externa; si verò illi sunt forma, erunt verba, vel signa etiam forma.

Pono *vltimò*, neque verba, quæ à priori contrahente proferuntur, esse materiam; quæ verò à posteriori, formam, vtpote determinantia verba prioris. Patet, tum quia matrimonium non haberet materiam & formam certas, sed vagas; & in potestate contrahentium esset ex materia facere formam, & ex forma materiam. Tum etiam, quia in hoc sacramento semper est eadem materia & forma assignanda, quia semper est vnum & idem secundùm speciem: & tamen quando contrahentes simul tempore proferrent verba suorum consensuum expressiua, in sacramento matrimonij sic facto, non posset dicto modo materia & forma assignari; ergo neque quando vnus post alterum exprimit suum consensum: saltem modus iste insufficiens esset, quia pro casu dicto non assignat materiam & formam. Tum denique, quia verba vtriusque æquè se habent ad matrimonij sacramentum; ergo non est cur potiùs priora sint materia, & posteriora sint forma. 4

His positis restat difficultas cum Recentibus, an materia sacramenti matrimonij sint corpora contrahentium; consensus verò & eorum expressiones exteriores sint forma: an potiùs mutuus consensus exteriùs expressus sit materia prout significat mutuam corporum traditionem, & sit forma quatenus significat mutuam corporum acceptationem. Illud primum defendunt Couarruuias *2. p. cap. 1 §. 2. n. 6.* Vasquez *disp. 3. cap. 5.* Basilius Ponce *lib. 1. c. 7.* Gaspar Hurtado *disp 3. difficult. 21. n. 79.* & non pauci Recentiores hac ætate. 5

Primò, quia nulla alia assignanda est matrimonio materia & forma in genere sacramenti, præter eam quam habet in genere contractus; sed materia matrimonij in genere contractus nulla alia est, nisi corpora contrahentium, & forma nihil aliud, nisi ipsorum actus, & signa, quibus consensus contrahendi legitimè exprimitur; ergo rectè hæc eadem pro materia & forma matrimonij in genere sacramenti assignatur. Minor ostenditur ex reliquis contractibus, in quibus res circa quas versantur, & de quibus fiunt, sunt materia circa quam: nam in contractu permutationis, & venditionis, res ipsæ quæ mutuo dantur, & accipiuntur, sunt materia ipsius contractus; & in commodato, res quæ datur, & commodatur; & in aliis eodem modo; ergo in contractu matrimonij, qui consistit in mutua corporum viri & fœminæ traditione, materia erunt ipsa corpora quæ traduntur. Quòd verò verba & signa exprimentia consensus sint forma in matrimonij contractu, constat similiter; quia forma aliorum contractuum sunt similiter verba vel signa quibus consensus contrahentium exprimuntur: nam cùm consensus sic expressus compleat, & determinet rem ipsam, de qua contrahitur, vt talis circa illam contractus fiat, meritò verba & signa huiusmodi exprimentia consensum, sunt forma contractuum: & quemadmodum in aliis contractibus, vt hæc verba, vel signa cum consensu sint forma, & perficiant contractum, debent esse legiti-

ma,

ma, hoc est nulla lege impedita, neque irrita, ita etiam in matrimonio.

Secundo idem ostenditur ex decreto Eugenij IV. misso ad Græcos, post vltimam sessionem Concilij Florentini §. 5. *Ecclesiasticorum*, vbi dicit omnia Sacramenta perfici rebus tanquam materia, & verbis tanquam forma. Ergo in Sacramento matrimonij, res, scilicet corpora contrahentium, & verba exprimentia consensum, sunt materia & forma.

6 Nihilominus tamen perplacet nobis communior sententia, quæ docet vtriusque coniugis consensum signis expressum externis, mutuo sibi sub diuersa ratione acceptum esse materiam & formam Sacramenti matrimonij, materiam quidem prout mutuus contrahentium consensus expressus habet rationem traditionis corporum; formam verò esse eandem prout habet rationem acceptationis eorundem corporum. Ita statuimus suprà *disput.* 14. *sect.* 2. de materia & forma matrimonij in ratione contractus cum Bellarmino, Suario, Sanchez, & Coninch. Constat autem nullam aliam matrimonio esse assignandam materiam & formam in genere Sacramenti, præter illam, quam in genere contractus habere debet. Quoniam certum est in schola matrimonium ex se primariâ naturæ suæ institutione contractum quendam ciuilem esse. Præterea in confesso est apud omnes, contractui matrimonij nihil aliud ex Christi institutione additum fuisse, nisi vt signum esset, & vim haberet dandi gratiam ipsis contrahentibus; nullo alio ei addito, aut ex parte ministri, aut materiæ, aut formæ, præter ea quæ ad rationem contractus requirebantur.

Iuxta doctrinam igitur suprà adductam *disput.* 14. *sect.* 2

7 Dico *primò*, corpora contrahentium, licèt possint dici materia circa quam Sacramenti matrimonij, sicut sunt peccata pœnitētis materia circa quam Sacramēti pœnitentiæ; non tamen esse materiam intrinsecam, & partem essentialem illius. Patet, tùm quia in reliquis contractibus non potest, v. g. res empta, vel commutata, vel locata, dici materia ex qua conficitur contractus, sed tantùm materia circa quam; negari enim non potest rem emptam esse materiam circa quam versatur emptio; nequit tamen emptio componi essentialiter ex re empta; cuius rei ratio hæc est, quia obiectum non potest esse pars actus, qui circa illud versatur. Videantur dicta suprà *sect.* 2. *citatâ*, *n.* 1. Igitur similiter dicendum est corpora contrahentium esse materiam circa quam Sacramenti matrimonij, non verò esse intrinsecam materiam, & partem essentialem illius. Tum etiam, quia in aliis Sacramentis, v. g. Pœnitentiæ, ad productionem gratiæ, etiam concurrit materia: at contrahentes ipsi non concurrunt nisi mediis actibus; ergo potiùs actus ipsorum debent dici materia.

8 Dico *secundò*, vtriusque coniugis consensum signis externis expressum, quatenus habet rationem traditionis esse intrinsecam materiam; quatenus verò habet rationem acceptationis esse intrinsecam formam Sacramenti matrimonij. Hoc probaui suprà *sect.* 2. *citatâ*, *num.* 10. Quia omnis promissio, vel traditio donec acceptetur, est de se inefficax, indifferens, ac indeterminata, vt rata sit, vel irrita; per acceptationem autem determinatur ad esse ratum, & fit efficax ad producendam obligationem; proprium autem est formæ determinare materiam, & dare ei vim agendi: igitur illa traditio habet rationem materiæ, & acceptatio rationem formæ. Dixi in conclusione debere eos consensus externè exprimi; quia sine ea expressione nequit dari contractus humanus humano modo sensibilis, atque adeò neque humanum matrimonium, & multò minus Sacramentum, quod debet esse sensibile. Quibus verò verbis, ac signis & modis fieri debeat hæc expressio, latè ostendimus suprà integrâ *disputationem* 15.

Ad argumenta opposita.

Ad primum negatur minor, nam materia proxima & intrinseca contractus, non sunt res circa quas versatur, hæ enim solùm sunt materia extrinseca, & circa quam. Argumento est, quia Doctores definientes contractum vt sic secundùm ea quæ intrinsecè dicit, non faciunt mentionem de materia circa quam; quod deberent facere, ne definitionem minus integram traderent. Meritò autem illam omittunt, quia cùm ea materia sit obiectum contractus qui versatur circa ipsam, nequit esse pars intrinseca illius; obiectum enim non est pars actus qui fertur circa ipsum. De consensibus verò signo externo expressis quo pacto sint materia & forma matrimonij, iam est explicatum. 9

Ad secundum iam responsum est suprà *disp.* 14. *sect.* 2. *num.* 15. vbi videantur etiam aliæ obiectiones propositæ contra nostrum secundum dictum.

SECTIO VII.

Quis sit minister sacramenti matrimonij.

Dico *primò*, certum modò esse apud Doctores, sacerdotem, aut Parochum non esse, nec vnquam fuisse proprium, aut necessarium ministrum huius Sacramenti. Probatur, tum quia ex communissima Doctorum sententia, quam vt veram declarasse Pium V. affirmant non pauci, quando matrimonium celebratum coram Parocho est nullum ex aliquo impedimento dirimente, vel ex defectu consensus, vt fiat postea verum & validum, satis est, si tollantur, vel suppleantur defectus, etiam si tunc non assistat Parochus, nec coniungat coniuges: sed hoc esset falsum, si Parochus esset verus & necessarius minister, quia sine isto nequit fieri Sacramentum, vt postea fit; ergo Parochus talis minister non est. Imò nec vnquā fuit, quia cùm minister Sacramenti sit talis ex institutione Christus, non potuisset Ecclesia hoc immutare: vnde si semel fuisset, semper fuisset. Tum quia ante Tridentinum, ipso asserente, vt vidimus *sectione præcedenti num.* 1. matrimonia clandestina erant valida, imò & rata; ergo erant Sacramenta: nam hæc duo idem sunt in communi locutione Tridentini, & Doctorum Ecclesiæ, in qua omnia fidelium matrimonia sunt Sacramenta. Tum denique, Concilium Florentinum intendens declarare essentialia huius Sacramenti; nempe materiam, formam, & ministrum, nec leuiter innuit exigi ad hoc sacerdotē, vel Parochum, nec eius benedictionem; quod fecisset, si ipse esset necessarius eius minister: sicut hunc assignauit in aliis Sacramentis, aliàs non explicasset essentialia, seu necessaria, sed mancam doctrinam tradidisset, quæ multis esset occasio errandi. 1

Dico *secundò*, ipsos contrahentes baptizatos esse verum & proprium ministrum huius sacramenti. Ita communis sententia. Probatur 2

Primò, quia illi qui sunt effectores contractus matrimonij, sunt etiam ministri illius vt sacramenti, sed tales sunt contrahentes, qui se ipsos debent obligare, vt contingit in omnibus aliis contractibus; ergo & ipsi sunt ministri matrimonij sacramenti. Maior constat, quia Christus non mutauit naturam contractus, sed solùm eum eleuauit vt esset signum efficax gratiæ; ergo qui illum contractum facit, facit etiam tale signum.

Secundò,

Secundò, Florentinum latè aliorum sacramentorum ministros explicans, matrimonij ministrum tacuit, quasi manifestum relinquens non alium esse sacramenti & contractum ministri; atque adeò sicut in aliis contractibus ipsi contrahentes suis consensibus se ligant, nec alius præter ipsosmet contractus efficiat, ita pariter in matrimonij sacramento. Quod etiam inde colligitur, quia idem Florentinum docet consensum contrahentium esse causam efficientem matrimonij, id est, vinculi matrimonij.

Tertiò, in omnibus aliis sacramentis verus minister est qui exhibet formam determinantem materiam ad esse sacramenti, & profert verba formæ, & per ea conficit sacramentum; ergo & in hoc matrimonij sacramento. At prædictam formam exhibent soli contrahentes acceptando externè traditionem corporum, & ipsi soli proferunt verba formæ; ergo necesse est vt ipsi soli sint ministri, & simul efficientes & suscipientes sacramentum. Vnde cùm Parochus, vel sacerdos ex præscripto Tridentini *sess. 24. cap. 1. de reformatione*, habito contrahentium consensu, dicit: Ego vos in matrimonium coniungo in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti, vel aliis vtitur verbis, iuxta receptum vniuscuiusque prouinciæ ritum; non facit ipse matrimonium, sed factum declarat. Proinde enim est ac si dicat, coniunctos vos esse declaro, vel approbo coniunctionem vestram. Argumento est, quòd hæc, vel similia verba non sint de essentia matrimonij, & ideò si omitterentur, adhuc verum fieret matrimonium & Sacramentum, dummodo adessent Parochus & testes, & consensus contrahentium intelligerent, etiam si non consentirent, & inuiti assisterent, vt dicemus infrà *suo loco*. Dixi in conclusione, contrahentes baptizatos, quia si tales non essent, forent quidem ministri contractus, non sacramenti; quia infideles non possunt hoc recipere, cùm Baptismus sit ianua Sacramentorum; vnde in hoc casu non possent ipsum efficere, quia non possunt efficere ipsum, quin etiam recipiant; id enim sine subiecto capaci esse non potest.

3 Dico *tertiò*, vt dicti contrahentes sint actuales ministri huius sacramenti, debent habere intentionem saltem virtualē, non solùm faciendi contractum ciuilem, sed etiam faciendi contractum sacrum, & religiosum, aut faciendi id quod intendit Ecclesia. Ita ferè omnes, & constat ex materia de Sacramentis in genere, & inductione in aliis omnibus: nam aliàs non esset intentio faciendi sacramentum, quod de se est signum sacrum. Quare sicut ad Baptismum nō sufficit intentio faciendi lotionem communem, & naturalem, sed requiritur intentio faciendi lotionem sacramentalem, aut sacram, vel faciendi quod facit Ecclesia, ita in sacramento matrimonij.

4 Dico *quartò*, contrahentes non tantùm esse ministros, quando per se ipsos immediatè efficiunt contractum matrimonij; sed etiam quando fit per procuratores, ipsi, & non procuratores sunt ministri. Ita rectè notarunt Vasquez *disp. 3. cap. 7. n. 86.* Basilius Ponce *lib. 1. cap. 10. n. 6.* & Gaspar Hurtado *disp. 3. difficult. 22. n. 83.* Et ratio est, quia etiam tunc ipsi sunt, qui moraliter dicuntur contrahere; quia quamuis procuratores, & non ipsi physicè eliciant consensus, & eos exprimant, quia tamen eos eliciunt & exprimunt virtute, & commissione ipsorum principalium, & nomine eorum, & pro eis, & non nomine proprio, neque pro se ipsis; ideo ipsi principales sunt, qui moraliter dicuntur absolutè contrahere, & non procuratores, nisi cum addito, nempe instrumentaliter, seu vt ministri instrumentales. Dicuntur verò ministri instrumentales, non solùm, quia virtute & commissione principalium contrahunt, sed etiā quia pro ipsis principalibus contrahunt, eis accipientes alterum in coniugem, & non sibi. Vnde consensus & eorum expressiones, vt fiunt à procuratoribus nomine principalium, & pro eis, & vt ad eos moraliter pertinent, dicuntur ad essentiam contractus & sacramenti pertinere, vt ostendi suprà *disp. 14. sect. 4. n. 4.* Qua de causa principales, pro quibus & quorum commissione fit contractus, non tantùm sunt qui moraliter dicuntur efficere contractum, & sacramentum, sed etiam contractum & sacramentum suscipere, quia ipsi non tantùm censentur moraliter consentire, & verba proferre, sed etiam ea in se habere, & suscipere, & non procuratores. Vnde

5 Colligo *primò*, si contrahentes sunt ministri, quando matrimonium fit per procuratores, multo melius esse, quando contrahunt per epistolas, & per nuntios. Quia tunc ipsi sunt qui physicè consentiunt, imò qui per epistolas contrahunt, etiam exprimunt consensus: atque adeò quando fit per epistolas, consensus coniugum, & scripturæ quibus exprimuntur, pertinent ad essentiam contractus, & sacramenti, & quando per nuntios, consensus coniugum, & verba nuntij nomine coniugum prolata pertinent quoque ad essentiam contractus, & sacramenti.

6 Colligo *secundò*, procuratorem & nuntium, cùm sint instrumenta humana, & non insensibilia, vt est scriptura, quibus principales contrahunt, si sint in amentia, aut ebrietate, non posse validè celebrare matrimonium; quia vterque, vtpote instrumentum humanum humano modo exercere debet officium suum.

Sectio VIII.

Quam dispositionem requirat sacramentum matrimonij ad conferendam gratiam in contrahentibus.

Procedit quæstio de dispositione requisita non solùm ad susceptionem sacramenti matrimonij, sed etiam ad eius effectionem, quatenus contrahentes ministri sunt illius.

1 Dico ergo *primò*, per se loquendo, ad susceptionem licitam huius sacramenti requiri gratiam sanctificantem in contrahentibus, vt dispositionem. Ita omnis Theologorum schola, in hoc enim omnes conueniunt. Ratio est, quia sacramenta viuorum non sunt instituta per se ad remissionē peccatorum mortalium; & dicuntur sacramenta viuorum, quia ex ratione effectus ad quem instituta sunt, vitam in suscipiente præreq uirunt. Vnde tantùm sunt per se instituta pro his qui sunt in gratia; ac proinde contra eorum dignitatem & institutionem est ea suscipere extra gratiam, seu in peccato mortali. Cùm igitur matrimonium sit sacramentum viuorum, debet quoque supponere vitam gratiæ. Vnde si quis existimaret probabiliter de peccato commisso se esse contritum, non peccaret sic contrahendo ob bonam fidem. Ad recipiendum verò hoc sacramentum non prærequiritur necessariò vt prius sua peccata confiteantur contrahentes, & ad sanctissimum Eucharistiæ sacramentum piè accedant. Ad id autem hortatur Tridētinum *sess. 24. cap. 1. de reformatione*, vt sic tutiùs dispositionem necessariam gratiæ consequantur. Cæterùm hoc non est de necessitate, quia sufficit vt habeant contritionem de peccatis mortalibus: nam ad solam

solam Eucharistiam est necessaria præuia confessio. Quia tamen magna est gratiæ incertitudo, illud Tridentini suadendum omnino est, ne fortè aliàs tale sacramentum cum obice suscipiatur. Dixi *per se loquendo*; nam per accidens si quis haberet suorum peccatorum attritionem existimatam contritionem, non solùm non peccatet sic contrahendo, sed etiam per accidens reciperet primam gratiam, vt dixi suprà *sect.* 2. Quòd si contrahentes iudicarent se solùm attritionem habere, tenerentur confiteri, vel conteri.

2 Dico *secundò*, vt iustus per sacramentum matrimonij quod licitè contrahit, accipiat gratiam, non egere alia dispositione, quàm intentione illud suscipiendi. Hoc etiam est certum, quia iustus semper est capax augmenti gratiæ, nec sacramentum requirit in suscipiente capace gratiæ, siue qui nullum habet obicem gratiæ, vllum actum, vt effectum suum producat, nisi qui necessarius est, vt humano modo suscipiatur. Vnde patet nullum peccatum veniale etiam actu in susceptione commissum, aut ante commissum, & adhuc placens, impedire omnino effectum sacramenti, etsi causa sit, cur minor sit eius fructus: quia peccatum mortale est obex gratiæ sanctificantis, non tamen veniale, hoc enim cum gratia consistere potest.

3 Dico *tertiò*, peccare mortaliter ministrum sacramenti matrimonij, nempe contrahentes, si illud in mortali conficiat. Ita de omni ministro sacramentorum expressè asserunt Vasquez 3. *p. disp.* 136. *cap* 2. *&* 3. Basilius Ponce *lib.* 1. *de matr. cap.* 8. *n.* 11. Lugo *de sacramentis disp.* 8. *n.* 149. Gaspar Hurtado *disp.* 3. *de matrimonio, difficult.* 22. *n.* 84. contra Sanchez *lib.* 2. *disp.* 6. *n.* 4. & Suarium *tom.* 3. *de sacramentis disp.* 16. *sect.* 3. *&* 4 censentes solum ministrum consecratum peccare mortaliter, si ministret in mortali. Ratio optima ex præcepto naturali diuino sumpta hæc est, quam adducit Vasquez *citatus cap.* 3. D. Thomas 3. *p. q.* 64. *a.* 6. *in corpore*, quia minister sacramentorum debet cum Deo qui est Dominus & auctor sacramentorum, & sanctificationis, conformari & conuenire; & cum sanctitate ipsorum sacramentorum & eorum ministerio rectè congruere & adaptari: sed qui in mortali sacramenta ministrat, non rectè cum his conuenit; ergo mortaliter peccat. Minor probatur, quia Deus eatenus est auctor sanctitatis per sacramenta, quatenus ipse sanctus est; si enim sanctus non esset, non intelligeretur quo pacto sanctitatis auctor esse posset. Tum etiam sacramenta eatenus sunt causa gratiæ, quatenus sunt consecrata vt instrumenta ipsius Dei, eorumque ministerium ad hoc destinatum est, vt homines fiant similes ipsi Deo in sanctitate: ergo minister qui existens in peccato ministrat sacramenta, neque ipsi Deo auctori, neque sacramentis, neque ministerio eorum rectè aptatur, atque adeò ex parte sua, & sacramenta ipsa contaminare, & erga Deum irreuerenter se gerere videtur. Quæ ratio nō minus procedit in ministro non consecrato, ac in ministro consecrato, vt per se innotescit. Firmo, nam is qui in peccato mortali existens sacramentum aliquod efficit, indignè vtitur actione sanctissimâ, qualis est sacramentum ipsum, quod est opus sanctissimum ad sanctitatem producendam ordinatum, estque ipsius sanctitatis ex opere operato collatiua; estque ipsa actio sanctitatem producens, per quam Deus vt causa princeps sanctitatis, & homo vt illius instrumentum inducit sanctitatem, & iustificationem, quæ est & Dei operatio, & creaturæ cooperatio diuinissima. Hanc verò cooperationem sanctissimam in peccato mortali, hoc est, mente à Deo alienissima, & immundissima exercere, grauis est irreuerentia in Deum causam præcipuam, & in ipsam operationem sanctissimam.

4 Obiicies, ministrum consecratum in peccato ministrantem ideo peccare, quia non se conformat causæ principali sanctissimæ, & instrumento proximo sancto, cum quibus consecratus cooperatur; & ministrat ex officio, & tanquam minister publicus causæ principalis sanctissimæ, atque adeò istum in peccato agere est iniuria grauis, tum Dei, tum ipsius actionis. Sed contra est, quia consecratio quam habet minister consecratus, non est aliud quàm quoddam sacramentum, v.g. Ordo; ergo si ordinatus sacerdos, verbi causa, in peccato baptizans, peccat mortaliter, quia non se conformat sacramento quod habet: ergo etiam peccat, quia non se conformat sacramento quod ipse efficit, & gratiæ quam producit, & agenti principali Deo cum quo producit. At hæc tria cadunt in ministrum non consecratum. Ergo, vel iste grauiter peccat indignè ministrando, quod est intentum, vel ille grauiter non peccat. Aut si consecratus peccat grauiter, etiam grauiter peccat, qui caret consecratione. Si enim non se conformarit Deo principali agenti, & vni sacramento quod ministrat, siue instrumento sanctitatis, & ipsi productioni gratiæ; si hæc, inquam, triplex difformitas non est mortalis, vt in ministro non consecrato fatentur aduersarij; sanè sola difformitas consecrati cum sacramento quod habet, non esset peccatum mortale: si enim tres illæ difformitates simul non sufficiunt ad culpam mortalem, cur ista quarta sola sufficiet? Firmo amplius nostrum tertium dictum ex P. Doctore Augustino Bernal, pietate, & doctrinâ de hoc nostro æuo, si quis alter, optimè merito; cuius argumenta, & sententias non semel in meis de Trinitate, & de Incarnatione operibus, tacito authoris nomine, proposui, & nunc quæ instituto meo cohærebant, ex eiusdem posthumo *de sacramentis in genere tractatu disp.* 17. *sect.* 6. § 1. *n.* 103. *&* 104. ad verbum libuit transferre. Firmo igitur destruendo fundamentum aduersariorum, qui ideò distinguunt inter ministrum consecratum, & non consecratum, vt negent fidelem qui contrahit matrimonium in mortali, peccare duplici peccato, vno indignæ receptionis, & altero indignæ administrationis. Nam vel agunt de consecratione requisita in ministro ad valorem sacramenti, vt est sacerdotium ad validè absoluendum; vel etiam de non requisita, sed maximè idonea, vt est sacerdotiū ad baptizandum. Si agunt de consecratione requisita ad ministerij valorem: ergo fidelis baptizatus in mortali contrahens matrimonium peccat mortaliter, non solùm peccato indignæ receptionis, sed etiam indignæ administrationis. Habet enim consecrationem, nempe Baptismum, & eius characterem essentialiter requisitum, non solùm ad sacramentum matrimonij validè recipiendum, sed etiam ad validè ministrandum. Ideo namque, vt dicemus infrà *sect.* 12. baptizatus cum non baptizata contrahens, non recipit sacramentum, quia deberet istud partialiter effici à non baptizata; hæc verò nequit sacramentum illud efficere. Si verò agunt de consecratione non essentialiter requisita ad sacramenti valorem, quæ maior absurditas, quàm asserere presbyterum peccare grauiter si baptizet in mortali, quia consecratus est, & laicum non peccare, quia consecratus non est? est enim asserere neutrum quidem peccare grauiter, eo quòd non se conformet agenti principali sanctitatis, instrumento proximo sanctitatis, & ipsi effectui sanctitatis, quæ in illo ministerio se haberet omnino per se; sacerdotem verò peccare, quia non se conformat consecrationi, quæ ad illius ministerij

ministerij valorem se habet omnino per accidens. Hæc ille. Quare dicendum est ad nostrum institutũ, matrimonium contrahentes, cùm sint verè ministri, & per se ex institutione Christi, illud in mortali efficiendo, ac proinde illud irreuerenter tractantes, non leuiter, sed grauiter peccare.

5 Dico *vltimo*, dictos contrahentes in mortali duplex peccatum mortale committere numero distinctum. Ita Basilius Ponce, & Gaspar Hurtado *citati*. Ratio est, quia peccant duplici de causa, & quia recipiunt Sacramenta in mortali, & quia illud in mortali ministrant. Et quamuis matrimonium efficere, & suscipere in peccato mortali, eodem modo specifico opponantur virtuti religionis; sunt tamen quasi duo actus disparati, ac proinde duo peccata numero distincta. Ex dictis

6 Colligo *primo*, ex propria institutione Sacramenti matrimonij non esse tantùm vnum eius ministrum, quæ sit causa gratiæ quæ in eo confertur, sed à duobus partialibus ministrari, eo quòd natura contractus matrimonij nullo modo mutata est, ex eo quòd in Sacramentum fuerit institutus à Christo, sed manens in sua natura consecratus est. Quare cùm hic contractus postulet, vt minimùm duos, & huius Sacramenti minister non sit, nisi ipse qui recipit, consequatur ex sui institutione à pluribus ministris partialibus ministrari posse. In aliis autem Sacramentis vnus tantum institutus est minister totalis, & integer, qui habeat potestatem administrandi. Ob id tamen non est dicendũ in matrimonio esse partialia Sacramenta, sed vnum tantum indiuisibile in ratione signi & causæ gratiæ, vt rectè docuit Petrus de Ledesma *de matr. q. 52. a. 1. difficult. 5. ad tertium*, & dixi suprà *sect. 5. dicto 3.*

7 Colligo *secundo*, non peccare mortaliter Parochum huic Sacramento matrimonij assistentem, & illa verba, Ego vos in matrimonium coniungo, præcisè proferentem, etiamsi in peccato mortali existat. Ratio est, quia cùm non sit proprius minister huius Sacramenti, non administrat ipsum in mortali. Solum enim præstat sacramentalia quædã benedicendo coniuges; quæ licitè exercentur, non requirunt statum gratiæ. Dixi, *præcisè*, quia cùm prædictas benedictiones nuptiarum, quæ vulgo *velationes* dicuntur, non celebret Parochus nisi in sacrificio Missæ, ratione Missæ peccabit mortaliter si in mortali celebret illam.

Sectio IX.

An Sacramentum matrimonij cum fictione susceptum, recedente obice, seu fictione, gratiam conferat.

1 SAcramentum matrimonij non ideò dicitur cum fictione suscipi, quòd vel ipsum in se non sit, aut non verè suscipiatur, sed quòd suscipiatur quidem Sacramentum verum, sed sine dispositione, vel statu sufficiẽti ad recipiendam ipsius gratiam. Fictè itaque recipietur Sacramentum matrimonij à contrahentibus, illud quidem volentibus, habentibus tamen peccatum mortale. Quærimus igitur, an si eiusmodi susceptores & ministri matrimonij Sacramenti cum obice fictionis, quia non habent statum gratiæ, postea tollat eum obicem, consequendo illum gratiæ statum, cuius defectu gratiam cum Sacramento matrimonij non receperunt, an, inquam, tunc hoc Sacramentum gratiam eis conferat, quam dum reciperetur non contulerat. Quod est quærere, vt alij loquuntur, an Sacramentum matrimonij fictè susceptum, sublatâ fictione, reuiuiscat ad gratiam tribuendam.

Prædictam reuiuiscentiam soli Baptismo, & non aliis Sacramentis, concedunt plures, quos sequitur Vasquez *disput. 159.* Mœratius *de Baptismo disput. 12. sect. 7.* & alij. Probant

Primò, quia Sacramenta non possunt hanc vim habere nisi ex institutione Christi, quam non possumus agnoscere nisi ex Scriptura, traditione, aut Patribus. Atqui nec Scriptura, nec traditio, nec Patres aliquid simile de Sacramentis docent, nisi solus D. Augustinus *de Baptismo*: ergo gratis de aliis asseritur, maximè de matrimonio.

Secundò, Baptismus recedente fictione constat remittere ex opere operato pœnas temporales, vnde planissimè infertur remittere culpas, & infundere gratiam. At de nullo alio Sacramento constat, quòd ablata fictione remittat, vel vt causa, vel vt conditio, pœnas temporales, aut quòd habeat effectum aliquem similem, & cum gratiæ collatione connexum. Igitur nulli alij cum fundamento possumus tribuere, quòd recedente fictione gratiam afferat, siue vt causa, siue vt conditio.

Tertiò, Eucharistiæ, etiamsi sit omnium Sacramentorum longè nobilissimum, & facile princeps, ea prærogatiua non conceditur à Doctoribus, neque Sacramento Pœnitentiæ: ergo multo minus matrimonij Sacramento adscribi debet.

Quartò, Extrema vnctio non est iterabilis in eadem ægritudine, eodemque statu illius, & nihilominus non habet effectum recedente fictione; ergo idem dicendum de matrimonij Sacramento, tametsi sit ex se initerabile.

Vltimo, opera mortua nunquam per pœnitentiam viuificantur. Atqui Sacramentum indignè susceptum est opus mortuum. Ergo nunquam viuificatur.

Quamuis in hac re, neque ex Scriptura, neque ex traditione aliquid omnino certi habeamus, probabilius iudico oppositum cum nostro Suario *tom. 3. in 3. p. disput. 28. sect. 6.* Coninch *q. 62. art. 1. dub. 5. num. 74.* & aliis.

Iuxta horum doctrinam verisimilius, ac valde conueniens iudico matrimonij sacramentum tribuere suum effectum gratiæ sanctificantis, recedente obice, seu fictione. Moueor, quia omnia sacramenta imprimentia characterem conferunt hunc effectum; ergo & matrimonij sacramentum. Antecedens probatur. In primis id constat de Baptismo apud omnes, ex sententia D. Augustini; est enim opus & semen Christi, ex se sanctum, siue vim habens sanctificandi, perpetuò in homine incorruptum perseuerans ratione characteris, & status in quo hominem constituit, qui perpetuò immutabilis durat. Hinc enim manifestè colligitur Baptismum præcedentem conferre effectum gratiæ recedente fictione: nam cùm sit effectus Baptismi regenerare hominem in Christo, & remittere originale peccatum, & alia mortalia, quæ cum illo sunt connexa, & omnem pœnam temporalem debitam peccatis ante eius susceptionem commissis; & ita sit proprius Baptismi effectus, vt à nullo alio sacramento, nec per aliud remedium absque Baptismo fieri possit; hac enim de causa est Baptismus medium necessarium ad salutem; necesse est, vt ablatâ fictione præcedens Baptismus efficiat hunc effectum, quia Baptismus iterari non potest, vt fides docet. Idem cum proportione applico aliis Sacramentis imprimentibus characterem, nẽpe Confirmationi, & Ordini. Quia ratio adducta in hæc

hæc Sacramenta etiam suo modo conuenit. Nã eodẽ modo sunt opus Christi ex se sanctum, seu vim sanctificandi habens, & imprimit characterem. Vnde hæc Sacramenta constituunt hominem in quodam statu, à quo retrocedere non potest, quia character quem imprimunt, inamissibilis est, ac perpetuò durans; ergo conueniens institutio eorum postulat, vt ea gratia, quæ ex diuina institutione annexa est huic characteri, semper detur, quoties ex parte hominis non fuerit impedimentum: nam omnis forma naturalis, remoto impedimento consequitur suum effectum, seu proprietatem sibi consentaneam & connaturalem: neque in hoc opus gratiæ debet esse minus efficax, quàm opus naturæ. Igitur dicendum est eam gratiam reuiuiscere, tametsi in principio per fictionem impedita fuerit. Firmo, nam hæc Sacramenta cùm non possint repeti; sanè nisi reuiuiscerent, sequeretur fictè ea suscipientem nunquam vlla ratione posse eorum gratiam consequi, cùm tamen sit ei valde necessaria ad dignè obeundum illum statum, in quo ipsa Sacramenta hominem constituunt. Maximè quia Deus hæc Sacramenta instituit ab subueniendum hominis necessitati in eo statu constituti; noluit ergo Deus hominem ea indispositè recipientem manere perpetuò destitutum omni medio quo possit eorum effectum consequi, quod sequeretur, si non reuiuiscerent, cùm iterari nequeant. Et quamuis hoc argumento in rigore solùm probetur tali homini conuerso, postea conferri ratione Sacramenti easdem gratias præuenientes, quas alij recipiunt ratione gratiæ sacramentalis, quia hoc modo eius necessitati sufficienter subuenitur; tamen cùm Christus ita Sacramenta instituerit, vt non solùm dignè suscipientibus conferant ius ad dictas gratias præuenientes, sed etiam ad gratiam sacramentalem habitualem, quæ per Sacramenta datur; hæc enim est quasi fundamentum illius iuris; vnde nec per Sacramenta datur gratia auxilians, vel sacramentalis, nisi vt coniuncta, & quasi radicata in aliqua gratia habituali; dicendum est ita ea Sacramenta instituisse, vt quacumque ratione conferant homini ius ad illas gratias, conferant etiam fundamentum illius, siue gratiam habitualem. Et licèt in his duobus Sacramentis Confirmationis, & Ordinis non sit tanta necessitas, quanta est in Baptismo; non tamen deest sufficiens ratio, & necessitas, eo modo quo dicitur esse moraliter necessarium, quod est valdè vtile & conueniens. Nam gratia horũ Sacramentorum etiamsi non sit ad salutem simpliciter necessaria; est tamen ad finem horum Sacramentorum quodammodo necessaria moraliter prædicto necessitatis modo. Hinc patet illam priorem consequentiam, nempe idem dicendum esse de Sacramento matrimonij, optimam esse. Quia est etiam opus Christi, & ex se sanctum hoc ipso quo Sacramentum est. Item est constans, & permanens ratione vinculi & status, in quo contrahentes constituit, nec solui potest, nec iterari viuente coniuge, per se loquendo; alioqui constituit contrahentes in eo statu, in quo valde indigent gratia sacramentali illius Sacramenti; ergo non expedit vt homo perpetuò careat hac gratia, propter priorem fictionem, sed magis est consentaneum virtuti Sacramenti, vt sicut de se constituit hominem in statu perpetuo, & immutabili, viuente vtroque coniuge; ita de se semper sufficiat ad dandam gratiam conuenientem illi statui, si homo non ponat obicem; ergò ob hanc rationem redibit effectus huius Sacramenti recedente fictione.

4 Quæres, an quando obex tollitur solùm mortuo coniuge, conferat nihilominus gratiam. Respondeo non conferre in eo casu, quia tunc Sacramentum matrimonij nulla ratione, nullo modo permanet, sed iterari potest; nec est eadem illius gratiæ necessitas, iam enim cessauit in homine illa necessitas, cùm iam desierit esse in tali statu constitutus.

Ad argumenta opposita.

5 Ad primum dico, prædictam reuiuiscentiam in Sacramento matrimonij nos colligere ex institutione Christi, non certò, ac infallibiliter, quo pacto deberet constare ex Scriptura, & traditione, quæ talis non datur; sed solùm valde probabiliter, & conueniente ratione satis proportionata rationi & motiuo, quod mouit D. Augustinum ad eandem reuiuiscentiam concedendam Sacramento Baptismi, vt vidimus in conclusione nostra.

6 Ad secundum, ad plenam intelligentiam rei propositæ in illo argumento, & illius solutionem, sunt quatuor præmittenda. *Primum* est, ex natura iustificationis, quam baptizatus vi Sacramenti Baptismi consequitur, esse remissionem pœnæ æternæ tam damni, quàm sensus, quæ mortalibus peccatis debetur; quia fieri non potest à peccatis iustificatio, siue in Sacramento, siue extra, nisi per remissionem, & extinctionẽ maculæ peccati mortalis, siue originalis, siue actualis, qua remissa & extincta, nulla remanere potest ad pœnam æternam, siue damni, siue sensus dignitas: cæterùm non esse remissionem pœnæ temporalis peccatis omnibus, siue mortalibus, siue venialibus quoad maculam iam remissis debitæ. Ratio est, quia per habitũ gratiæ iustificantis nõ potest deleri dignitas pœnæ temporalis peccatis actualibus, siue mortalibus, siue venialibus, quoad maculã iam deletis, debitæ, quia nullam ille habitus cum hac dignitate habet ex natura rei oppositionem. Vnde adultus baptizatus, nisi tam perfecta dispositione ad Baptismum accederet, vt vi dispositionis illius pro pœna omni suis peccatis debita plenè satisfaceret, non obstante gratia quam vi Sacramenti Baptismi consecutus est, adhuc dignus est, qui ob peccata ante commissa pœnis temporalibus à Deo plectatur, quandoquidem hæc dignitas vi gratiæ illius tolli non potest; vnde posset à Deo iustè plecti. *Secundum* est, de facto & re ipsa eam omnem pœnam tẽporalem remitti ritè baptizato, quia Deus ob Baptismum ritè susceptum statuit pœnam hanc nunquam infligere, & re ipsa nunquam infliget, licèt infligere iustè posset. Vnde in hoc sensu dicitur esse Baptismi effectus remissio totius temporalis pœnæ peccatis debitæ, vt constat ex communi totius Ecclesiæ consensu, qui certissimè innotescit ex eius praxi perpetua, qua baptizatis nulla vnquam imponit pœnitentiæ, seu satisfactionis opera, sicut imponere solet sacramentaliter confessis, quod minimè dubitet illis à Deo per Baptismum dimitti cum peccatis omnibus pœnam quoque omnẽ iis debitam. *Tertium* est, huius effectus Baptismi rationem à priori esse voluntatem Christi, qui ita efficaciter huic Sacramento sua merita alligauit, tanquam quid omnino conueniens institutioni huius sacramenti. Tum quia, vt docuit Paulus *ad Rom. 6.* per Baptismum perfectè assimilatur morti Christi, quia in eo veteri homini, & peccatis morimur. Vnde Christus ita instituit hoc Sacramentum, vt hoc effectu perfectè mortem Christi repræsentaret; atque sicut Christus sua morte peccatum omni ex parte perfectè vicit, ita Baptismus dum baptizatum Christo morienti perfectè assimilat, significat in eo omne peccatum planè deleri secundum culpam, & omnem pœnam ei debitam. Tum etiam, quia cùm in Baptismo moriamur omnino veteri homini, & noui spiritualiter generemur, sumus quasi alij planè homines, & ideo peccata prius commissa ad nos non pertinent, nec nobis vlla ratione amplius

imputantur. *Quartum* denique Baptismum reuiuiscentem remittere omnem pœnam temporalem debitam peccatis ante eius susceptionem commissis, eodem modo ac si fuisset legitimè receptus, vt docent cõmuniter Doctores, Ratio est, quia, vt dixi, ideo voluit Christus vt Baptismus hanc vim haberet, quia regenerat, & facit quasi alium hominem: at Baptismus reuiuiscens verè regenerat, vt docet D. Augustinus variis in locis, in libris de Baptismo contra Donatistas, præsertim *lib* 1 *c.* 1 c. Igitur etiam habebit candẽ vim.

7 His præmissis facile soluitur illud secundum argumentum; negatur enim inprimis rectè inferri à priori in Baptismo reuiuiscente remissionem culpæ, & infusionem gratiæ ex remissione pœnæ temporalis. Nam Baptismi legitimè suscepti primarius effectus est remissio culpæ, & infusio gratiæ; secundarius verò est remissio pœnæ temporalis. Præterea constat in eodem Baptismo remissionem pœnæ temporalis non sequi ex natura iustificationis, quam baptizatus vi sacramenti Baptismi consequitur; sed ex voluntate Christi, qui eam virtutem dedit huic Sacramento, quia perfectè mortem Christi repræsentat, & regenerat baptizatum, ac facit quasi alium hominem. Hoc idem tribuitur eidem Baptismo, recedẽte fictione, ob eandem causam. Matrimonio verò, sicut & aliis Sacramentis imprimentibus characterem, non tribuimus effectũ remissionis totius pœnæ temporalis, quia non militat eadem peculiaris ratio Sacramenti Baptismi, cùm non sint perfecta assimilatio & repræsentatio mortis Christi; nec sint vera regeneratio illa suscipientium. Tribuimus verò matrimonio & prædictis aliis Sacramentis, recedente fictione infusionem gratiæ, & remissionem culpæ, vt hoc modo hominis necessitati sufficienter subueniatur in eo statu ex se permanenti per Sacramentum quod iterari non potest, modo suprà explicato.

8 Ad tertium dico, verius esse Eucharistiam nullam conferre gratiam si obex tollatur post consumptas species, tum quia tunc nec actu, nec quasi in habitu vlteriùs permanet; tum etiam, quia hoc Sacramentum ex vi institutionis Christi potest sæpiùs sumi. Vnde hîc locum non habent rationes ob quas dixi alia Sacraméta reuiuiscere. Quòd si in Eucharistia obex tollatur ante consumptas species, verisimilius est, quia Sacramentũ adhuc durat, posse cõferre nouã gratiam ex opere operato, si accedat noua dispositio. De Sacramento Pœnitentiæ res est valde dubia, ac multis videtur probabilius non dari hoc Sacramenttum informe.

9 Ad quartum negatur antecedens modò obex tollatur durante eodem morbo. Quia cùm Sacramentum Extremæ vnctionis sit ita institutum, vt toto eo tempore nequeat iterari, videtur quasi in habitu in ægroto toto eo tempore persenerare. Vnde in hoc eadem erit ratio de hoc Sacramento, ac de matrimonio.

10 Ad vltimum dico, ipsam susceptionem indignam, vt est opus hominis, esse quidem opus mortuum: at ipsum Sacramentum esse opus Christi in se viuum, & sanctum, & ex Christi meritis habẽs vim sanctificandi, quã certè exerit ablato impedimẽto, seu obice.

SECTIO X.

Vtrùm inter baptizatos possit celebrari contractus matrimonij, qui non sit propriè Sacramentum.

1 IN hac re certum est *primò*, non posse fieri Sacramentum matrimonij absque eo quòd fiat etiam verus, & legitimus contractus, adeò vt si quis intenderet facere Sacramentum, & non contractum matrimonij, nihil prorsus efficeret. Patet manifestè, quia intentio illa non faciendi contractum destruit materiam, & formam sacramenti, est enim contractus materia, & forma illius, vt vidimus suprà *sect.* 6. at sine materiã & formã Sacramentum consistere nequit.

Secundò, etiam est certum, solam intentionem faciẽdi contractum matrimonij non sufficere ad rationem sacraměti, sed necessariam esse intẽtionẽ faciẽdi, quod facit Ecclesia, vel actualẽ, seu formalẽ, vel saltem virtualẽ. Quare siquis solùm vellet cõtrahere, nec confusè saltem, & implicitè, intentionem haberet faciendi id quod facit Ecclesia, nempe faciendi matrimonium, tanquam quid sacrum, ac religiosum, non faceret sacramentum. Ratio est, quia effectio sacraměti pendet ab intentione ministri: ergo si contrahentes matrimonium, qui sunt verè illius sacramenti ministri, non habeãt aliquo pacto intẽtionem faciendi sacramẽtũ, non facient sacramentum quantũuis contrahere velint. Vnde Trident. *sess.* 7. *de sacramẽtis in genere*, id definiuit *can.* 11. his verbis. Si quis dixerit in ministris dum sacramentũ conficiunt, & conferunt, non requiri intentionem saltem faciendi, quod facit Ecclesia, anathema sit. Et patet, quia cõferens Sacramẽtum necessariò agit, vt minister Christi, vt docet Apostolus 1. *ad Cor.* 4. Vnde Christus dicitur in omni Baptismo baptizare, *Ioan.* 1. 3. *Hic est, qui baptizat*; & *c.* 4. initio dicitur, baptizare nõ per se, sed per discipulos. At nemo agit vt minister alterius, nisi intẽdat agere quod alter instituit, & quidem eã ratione, qua fieri instituit. 2

Tertiò, certum est, si baptizati contrahentes non intendãt facere Sacramentũ ex priuato errore, quo existimant, matrimoniũ non esse sacramentum, intendãt tamen matrimonium contrahere eo modo, quo Christus instituit, vel quo iuxta Dei voluntatem, & ordinationem contrahi debet; eiusmodi errorẽ particularẽ non excludere sufficientẽ intentionẽ ad faciendũ Sacramẽtũ; quia ad hoc sufficit volũtas illa generalis, & altera particularis non propriè est ex affectu, & intentione non faciendi sacramẽtum, sed solùm ex errore, quia putauit in re ipsa nullum esse sacramentũ. Si verò intendant, & velint separare, quantũ in ipsis est, rationẽ sacramenti à ratione contractus, & efficere contractũ solũ, & non sacramentum, re verã nõ efficient Sacramentum, quia deest intentio necessaria. Et tunc procedit difficultas, an cùm baptizati cõtrahentes volũt verè cõtrahere, & non facere Sacramẽtum, quarũ in ipsis est, faciant saltem matrimoniũ validum in ratione cõtractus. Duplexque controuersia esse potest; *prima* iam dicta, an validè possit inter fideles separari ratio sacramenti à ratione contractus. *Secunda*, an licitè, & sine peccato, imò & laudabiliter id fieri possit. 3

Circa priorẽ controuersiam, quæ potissima est, partẽ negantem, nempe inter baptizatos nunquam posse iniri matrimoniũ sine Sacramento, sequitur Sanchez *lib.* 2. *de matr. disp.* 10. *n.* 6. cum Petro de Ledesma & latè defendit Coninch *disp.* 24. *dub.* 2. *concl.* 4. 4

Primò, quia Christus illũ contractũ immediatè inter baptizatos ad esse sacramenti eleuauit: ergo ex Christi institutione est inseparabilis ratio cõtractus à ratione Sacramenti; ergo intentio non conficiendi sacramẽtũ repugnat intentioni legitimè faciendi matrimonium in ratione contractus. Sicut à cõtrario, qui intenderet facere sacramentum matrimonij, non verò contractum, nihil efficeret: quia ex Christi institutione sunt hæc duo inseparabiliter coniuncta.

Secundò, Concilia Florentinũ, & Tridentinum absolutè definiunt, matrimonia fidelium esse sacramenta. Quod verum non esset, si aliqua id non haberent: præsertim, quia tales definitiones absolutè positæ debent omnino vniuersaliter intelligi.

Tertiò,

Tertiò, quia aliàs sequeretur omnino, matrimonia clandestina, quæ olim validè contrahebantur, communiter non fuisse sacramenta. Quod videtur absurdum, & repugnans Tridentino *sess. 24. c. 1. de reformat. matrimonij*. Vbi talia matrimonia vocat *rata*; quo nomine solū appellantur, quæ habēt rationē sacramenti. Sequela probatur, quia ita cōtrahētes cōmuniter nō intendebant suscipere sacramentū, sed solùm inire ciuilē contractū, nec quidquā de sacramēto cogitabant.

Quartò, sacerdos non potest separare rationem sacramenti Eucharistiæ à ratione sacrificij; adeò vt si sacerdos vellet facere sacramentum Eucharistiæ, & nollet offerre sacrificiū, nihil efficeret ob inseparabilitatē, quam habent hæc duo, ex Christi institutione, & lege: ergo neque fideles possunt separare rationem sacramenti matrimonij à ratione contractus, ob eandē inseparabilitatem ex Christi lege.

Quintò in iudicio sacramenali Pœnitentiæ, si sacerdos volens tanquam iudex efficere solum iudiciū de peccatis, non verò sacramentum remissiuū ipsorū, nihil efficeret, nō solùm sacramentū, sed neque etiam verum, & validum iudicium: ergo à paritate in matrimonio, nolens facere sacramentum, non solùm non efficiet istud, verùm etiam neque validum contractū.

Sextò, matrimonium, si verè matrimonium est, nec tamen defectu debitæ intentionis sacramentum, non fuisset tam indissolubile, quàm illud, quod est & matrimonium, simul, & sacramentum: hoc autem est maximum inconueniens: ergo dicēdum est, in matrimonio baptizatorum hæc duo, contractum videlicet, & rationem sacramenti esse ex institutione Christi cōnexa, & inseparabilia.

Vltimò, implicat in adiecto qui ex animo intendit promittere, non se tamē obligare; & qui recipit Ordinem sacrum subdiaconatus, nec tamen vult castitatē vouere. Igitur implicat quoque, qui matrimoniū vult cōtrahere in lege nouā, nec tamen vult sacramentum celebrare.

5 Partem affirmantem, nempe inter baptizatos posse validè celebrari matrimonij contractū, qui nō fiat sacramentum, tuetur Vasquez *tom. 1. in 3. p. disp. 138. cap. 5. n. 63.* Rebellus latè *lib. 2. q. 5.* Gaspar Hurtado *disp. 3. diffic. 19.* Basilius Ponce *lib. . de matr. cap. 9.* & alij. *Primò*, quia tametsi nequeat esse sacramentū matrimonij sine ratione cōtractus, cùm legitimus matrimonij cōtractus sit materia, & forma eius sacramenti; nullu tamē fore contractū concurrentibus omnibus, quæ necessaria sunt ad valorē cōtractus, ex eo quòd nō sit sacramētū, nō est vnde cū fūdamēto colligatur.

Secundò, solæ conditiones cōtra substantiam matrimonij, quales sunt, quæ opponūtur tribus ipsius bonis, nēpe bono prolis, bono fidei, & bono sacramenti, irritant matrimonij contractū, vt vidimus suprà *disp. 16. sect. 5. & 6* reliquæ verò conditiones, tametsi sint turpes, non vitiant contractū, & habētur pro non adiectis, vt citatā disput docuimus, *sect. 9.* Ergo cùm cōditio, siue defectus intentionis faciendi sacramentum, ipsum matrimonij contractum, licèt semper foret turpis, non esset tamen de numero illarum trium, sequitur, vt non sit contra substantiam contractus, atque adeò non irritet matrimonium.

Vltimò, ratio contractus validi supponitur vt prior ipsâ ratione sacramenti, nam est fundamentum, & materia istius, quod cōstat à paritate ablutionis respectu sacramēti Baptismi: ergo cùm iste cōtractus supponatur prius, vt validus, ratio sacramēti non erit requisita essentialiter ad eius valorem, tanquā solēnitas essentialis; aliàs iā non esset prior, cùm nihil sit prius essentiali suo cōstitutiuo. Imò si cōtractus vt validus est prior vt sic, nō pendebit ab eo, quod est posterius; & rectè intētio ferri poterit in id quod est prius prout tale est, quamuis non feratur in id, quod est posterius.

Vtraque sententia probabilis est, mihi tamen videtur hæc secunda probabilior, ac firmior; quæ modò communior est apud Recentiores. Moueor duplici fundamento. Præcipuum à priori est; quia ad validitatē matrimonij in ratione ciuilis cōtractus nihil aliud requiritur, quàm vt personæ cōtrahentes sint ad contrahendū habiles, liberè in ipsum consentiant, & consensū hunc suum clarè verbis exprimat corā Parocho, & testibus, quæ est solemnitas à iure post Tridentinū requisita, & necessaria. Hæc omnia habere, & adhibere supponimus, contrahentes baptizatos, tametsi matrimonium, vt sacramentu expresse nolint ministrare, nec suscipere: ergo in eo casu tā validū cōtrahunt matrimonij contractum, quàm validus est inter eos, inter quos sacramentū non est, vt inter non baptizatos. 6

Respondent aduersarij, ad substantiam, & validitatē matrimonij in ratione cōtractus inter baptizatos, vnā ex cōditionibus, ex institutione Christi, requisitā esse intentionem eiusdem celebrandi vt sacramenti, quia voluit Christus, inter baptizatos esse sacramēti, & esse matrimonij habere inter se cōnexionē inseparabilē; & consequēter voluit, vt intētio vnius sit inseparabiliter cōnexa cū intētione alterius, ac proinde, si quę intētio vni repugnet, repugnet quoque & alteri. Sed cōtrà est, quia huius Christi volūtatis, & institutionis nullū vspiam vestigiū, aut indiciū est. Patet, tū quia eā non exprimunt Concilia, neque insinuant, vt notū est: neque in Patribus, neque in vnanimi Doctorū fidelium sensu inuenitur aliquod fundamētum, vnde deducamus, ita eleuatum esse à Christo contractū matrimonij ad rationē sacramenti, vt si sacramentū non sit cōtractus, esse nequeat. Tum etiam, quia cōtrariæ Christi volūtatis, & institutionis firmum argumentum habemus in communi Theologorum doctrinâ, quæ est, Christum instituentē matrimoniū in sacramentū, & euehentem ad esse, seu dignitatē sacramēti, ipsum matrimonij cōtractū validum, naturæ suæ reliquisse, & ipsi solum adiunxisse esse signu certum, & infallibile gratiæ sanctificātis. At nō hoc tantùm adiunxisset, neque naturæ suæ matrimonij in ratione ciuilis contractus reliquisset, si hoc natura sua validu, vt cōtractus est, nequeat esse absque intētione eius, vt sacramenti; ergo necesse est, vt ipsa validum nunc sit inter eos, inter quos nunc sacramentū nō est; sicut erat inter omnes, antequam à Christo in sacramentum institueretur. Ex qua doctrinā probant Theologi cōmuniter, quod infrà dicemus *sect. 11.* matrimoniu inter absētes per intermedios procuratores initum, esse verum sacramētū; quia spectata contractus huius naturâ, verè validus cōtractus est, Christus autē cōtractū hunc naturæ suæ reliquit, eique solùm sanctificantis gratiæ significationem addidit. Aliter enim mutatus fuisset à Christo essentialiter matrimonij contractus, quia antea nō petebat essētialiter valor matrimonij ipsam rationem sacramenti, quā postea essētialiter petit. 7

Alterum fundamentum est, quia vbi ius naturale, vel diuinum, vel canonicum non exprimit contractū matrimonij esse inualidum, censendum est absolutè validum in vtroque foro, vt docent omnes Doctores, & colligunt ex Ioanne XXII. in Extrauaganti. *Antiqua concertatione*. At nullum eiusmodi ius exprimit, contractum matrimonij celebratum, etiam cum intentione non faciendi sacramentum, esse inualidū. Ergo. Respondebis, Christum D. aliquando verbis, aliquando facto ipso, & opere constituere ius, seu præceptum, vt docuit D. Gregorius *hom. 17. in Lucam*. In præsenti autem facto constituisse ius; nam facto ipso, quo eleuauit contractum matrimonij ad esse sacramenti, illi constituit hanc solemnitatem omnino necessariam ad valorem 8

ipsius; quoniam id maximè expediebat ipsi matrimonij fini,& intentioni Christi volenti sanctificare coniugia fidelium. Sed contrà est, quia ex tali facto, tametsi inferre posset ius,siue præceptum prohibens, fieri contractum sine intentione sacramenti; non tamen sequitur ius aliquod formaliter irritans talem contractum, cùm talis defectus intentionis faciendi sacramentum, licèt foret turpis & malus, non esset contra substantiam contractus, atque ideo non irritaret illum. Firmatur, quia sicut ablutioni,& prolationi verborũ Baptismi,prout est actio naturalis, volũtaria,& humana,accidit ratio sacramẽti Baptismi;ita contractui naturali,voluntario, & humano merè cõtingenter aduenit significatio, vel ratio sacramenti matrimonij:ergo sicut ablutio illa, & prolatio nõ desinit esse actio naturalis, & humana ex eo, quòd abluens non intendat facere sacramentum; ita nec contractus coniugalis desinet habere validitatem naturalem,quam etiam inter infideles hodie habet,esto fideles non intendant contrahere sacramentaliter,sed tantùm naturaliter,ac ciuiliter. Patet consequentia, quia sicut Christus facto ipso eleuauit contractum matrimonij ad esse sacramenti, ita facto ipso eleuauit ablutionem naturalem,& illam verborum prolationem humanam ad esse Baptismi; atque adeò sicut ex hoc facto Sacerdos abluens puerum, & proferens illa verba cum intentione non baptizandi, solùm actionem sacramentalem irritat, ita & contrahens matrimonium cum intentione non conficiendi sacramentum, solùm actionem irritat sacramentalem.

Ad argumenta primæ sententiæ.

9 Ad primum concesso antecedente,negatur consequẽtia;solùm enim sequitur ex illo antecedẽte,omnẽ matrimonij contractũ inter baptizatos esse sacramẽtum, si adsint omnia requisita ad illud:sicut omnis ablutio,& prolatio verborum Baptismi est sacramentum, si adsint omnia requisita. Cæterùm si deficit intentio omnis faciendi sacramentum, sicut non datur sacramentum Baptismi, ita neque matrimonij. Ideo verò ratio sacramenti à contractus ratione separari non potest, quia vt suprà initio huius sect. dixi, ratio sacramenti matrimonij ita supponit rationem contractus, vt non alia sit materia, & forma matrimonij,quatenus sacramentum est, nisi quæ fuerit materia, & forma contractus.

10 Ad secundum dico, Concilia illâ absolutâ locutione tantùm significare Christum omnem contractũ matrimonij baptizatorũ validũ, absque aliquâ exceptione in sacramentũ instituisse;quod nõ tollit posse nõ fieri sacramentũ,si desit intentio requisita: sicut cõtingere potest,quòd ablutio,& prolatio verborum Baptismi,quas absque vllâ exceptione Christus in sacramentum instituit, non fiant sacramentum ex defectu intentionis requisitæ.

11 Ad tertium negatur sequela,quia clandestinè contrahentes virtute intendebant facere sacramentum, quia tales contrahentes, quãtumuis ignari,volebant saltem facere, quod solent Christiani & Ecclesia facere. Quod satis est vt sacramentum efficerent. Neque enim credibile est,eos malitiosè velle priuari bonis sacramenti, & gratiâ eius,aut velle facere aliquid illicitũ, quale hoc esset: cùm ex iure nemo præsumatur malus, nisi id constet. Quòd si aliqui clandestinè contrahentes prædictâ intentione virtuali caruissent,certè eorum matrimonium non fuisset sacramentum.

12 Ad quartum responderi potest *primò*, negando antecedens, In quo negando, fortasse nullum esse inconueniens docet Suarez *tom. 3. in 3. p. disp. 76. sect. 3. §. secunda difficultas est.* Et non videtur improbabile, quia Doctores omnes, qui ponunt rationem sacrificij in sumptione, vel in aliquâ aliâ actione, quæ post consecrationem fiat, necessariò concedent, posse re ipsâ separari confectionẽ sacramenti à sacrificio, si minister iniquus velit consecrare, & nullam postea actionem efficere ad offerendũ sacrificium;cùm enim actiones illæ sint re ipsâ,& duratione distinctæ, facile poterant separari ex voluntate,& intentione malâ ministri. Hinc autẽ desumitur non leue argumentum pro nostrâ sententiâ. Nam si non obstante institutione Christi adhuc separari potest in Eucharistia ex intentione ministri ratio sacrificij, à ratione sacramenti poterit etiã multo magis in matrimonio separari ratio cõtractus à ratione sacramẽti. Idque à fortiori,cùm istæ duæ rationes nõ sint simul institutæ,sicut sunt illæ, & de facto inueniantur separatæ, quod nunquam illæ. Præterea 13 respondeo, concedendo antecedens; nam verius iudico, nouæ legis sacrificium totum essentialiter perfici consecratione,& sacerdotem,qui sacramentũ Eucharistiæ sub duabus speciebus conficit, velit nolit, sacrificium offerre, necesse esse. Nam ex institutione Christi, hæc consecratio, & oblatio sacrificij ita sunt necessariò coniuncta, vt positâ vnâ non possit minister intentione suâ aliam auferre; nam si minister verè intendat conficere hoc sacramentum, consequenter necesse est, vt velit proferre verba in persona Christi, qui est principale offerens in hoc sacrificio; atque adeò necesse est, vt formali, vel virtuali intentione velit facere, quod Christus fecit, & instituit. Dato itaque antecedenti non sequitur consequentia, quia contractum matrimonij non contrahunt baptizati prout sunt ministri Christi, sed prout homines sunt ciuilem, ac naturalem contractum perficientes, vt est certum: vnde ista actio ex se est independens ab omni aliâ ratione sacramenti, in qua sunt ministri Christi latè, quia sunt ministri sacramenti à Christo instituti. At in Eucharistiæ sacrificio Christus est verè, & propriè principalis offerens, vt expressè docet Tridentinum *sess. 22. de sacrificio Missæ, capit. 2.* vbi ait, idem nunc offerens sacerdotum ministerio, qui se ipsum tunc in cruce obtulit, solâ offerendi ratione diuersâ. Et ratio est, quia sacerdos offert hoc sacrificium, vt minister Christi, ipsius personam immediatè sustinens, ac repræsentans: ita vt consecrans eodem modo loquatur, ac si reuerâ Christus esset,dicens, *Hoc est corpus meum.* Vnde sicut quis propriè dicitur dare eleemosynã, quam per famulum dat;ita Christus verè dicitur hoc sacrificium offerre; idque longè alia ratione, quàm dicatur per ministros suos baptizare: quia etsi baptizans agat, vt minister Christi, quia est minister sacramenti à Christo instituti; tamen loquitur in propriâ personâ, & propriis verbis; idem potiori iure dic de ministris matrimonij. At consecrans absolutè in persona Christi,& verbis Christi loquitur.

Ad quintum conceditur antecedens, negatur consequentia ob manifestam disparitatem, quia illud 14 iudicium prout excludens rationem sacramenti remittentis peccata, nullius videtur esse fructus, aut effectus. Vnde in tantum videtur esse à Christo institutum illud iudicium,in quantum præcisè est etiam sacramentum remissiuum peccati, & collatiuũ gratiæ remittentis illud,& non aliter. Ad quod valdè conducit aduertere vnâmet institutione simul, & semul,& ad eundẽ effectũ esse ibi institutã rationẽ iudicij,& sacramẽti. Nihil horũ inuenitur in matrimonio;nam in illo ratio contractus ex se pẽdẽs nõ est à ratione sacramẽti;neque est vtraque ratio contractus

&

& Sacramenti, instituta vnâ met institutione simul, neque ad eundem effectum, cùm prior integra sit ad perficiendum contractum naturalem matrimonij, & altera signum sit supernaturalis gratiæ significantis; quare istæ duæ rationes sunt magis separabiles in matrimonio, quàm illæ duæ in Sacramento Pœnitentiæ.

15 Ad sextum negatur illud antecedens, nam in omnibus casibus, in quibus matrimonium, quod à batiptizatis initum actu Sacramentum est, non potest solui per summi Pontificis auctoritatem, nec poterit etiam eo casu, quo validū matrimonium erit, nec tamen actu Sacramentum, ob defectum debitæ intentionis; & in illis casibus vnum poterit; in quibus & alterum. Ratio est, quia, vt dicemus *disput. sequenti*, matrimonium eam, quam habet indissolubilitatem, non habet ex formali præcisè ratione Sacramenti, vt Sacramentum est propriè, seu vt est signum gratiæ sanctificantis coniuges, sed ex aliâ, quæ matrimonio valido, nec hoc sensu Sacramento, æquè inest, atque illi, quod hoc ipso sensu Sacramentum est.

16 Ad vltimum dispar est ratio: nam obligatio vel essentialiter imbibitur in ipsâ naturâ promissionis, vel sequitur necessariò ex natura rei ipsam promissionem: quid enim aliud est verè promittere, quàm se ipsum ad aliquid obligare? Quare si verè promittit, verè se obligat. Qui verò ordinatur, nec tamen intendit saltem implicitè vouere castitatem re verâ, non obligatur saltem ex voto, cùm non habuerit animum promittendi: promissio autem sit de essentia voti, obligatur tamen ex præcepto Ecclesiæ ad castitatem seruandam; vt docent modò RR. At intentio Sacramenti faciendi posterior est, quàm intentio celebrandi contractum, ac proinde pendet posterior à priori, non verò ècontra.

17 Circa posteriorem controuersiam, an etiam licitè, & laudabiliter separari possit inter baptizatos ratio contractus à ratione Sacramenti, videtur id licere ex causa iusta.

Primò, quia non videtur esse lex id prohibens, saltem non satis constat de promulgatione eius legis.

Secundò, coniuges infideles facti iam fideles, & baptizati, non obligantur de facto ad contrahendum Sacramentum iuxta morem Ecclesiæ, etiam iuxta eos Doctores, qui dicunt posse ipsos dicto modo eleuare prius matrimonium, vt sit verum Sacramentum: ergo neque tenebuntur fideles ad id cùm de nouo contrahunt. Patet consequentia, quia tanta deordinatio videtur esse in primis, ac in secundis quòd nolint sic recipere Sacramentum, cùm possint; & æque videtur esse contra institutionem Christi velle sic pro libito separari rationem Sacramenti à contractu matrimonij, qui iam existit inter fideles, quàm velle illam separare à simili contractu, qui inter eos tunc fit: ergo sicut his non obstantibus adhuc primi non peccant, certè nec secundi.

Tertiò, si non esset impedimentum disparitatis cultus, aut certè ex dispensatione Papæ, validè, & licitè contraheret fidelis cum infideli, quamuis tunc non fieret Sacramentum: ergo iam licitè & sine peccato potest aliquando fidelis separare in suo matrimonio rationem contractus à ratione Sacramenti. Quòd si id potest vnus fidelis, cur non idem poterunt etiam duo inter se contrahentes, & de hoc conuenientes ex causa? nam tunc vnus non faceret iniuriam alteri.

Vltimò, fideles contrahentes per Procuratorem faciunt verum contractum, & non Sacramentum, iuxta aliquorum Doctorum sententiam, & tamen non peccant: ergo sicut isti ex causa possunt id facere licitè, cur non & alij?

Communiter tamen Doctores consulti affirmant, 18 esse peccatum mortale separare rationem Sacramenti à matrimonij contractu, qui fit inter baptizatos. Et meritò; *primò*, quia talis separatio videtur opponi in re graui, tum vsui, & consuetudini Ecclesiæ, quæ videtur iam habere rationem legis oppositum prohibentis. Tum quia videtur supponi institutioni Christi, qui eleuando matrimonium baptizatorum ad rationem Sacramento tacitè videtur præcepisse, ne separentur hæc duo, quando matrimonium fit. Nam Christus ideo instituit hoc Sacramentum, quia voluit fideles coniugatos esse sibi specialiter sacratos per gratiam, & susceptionem Sacramenti. *Secundò* esset omnino inordinatum nolle recipere Sacramentum, & eius gratiam ad meliùs ferenda onera matrimonij. *Tertiò*, esset sacrilegium contra reuerentiam Sacramento debitam, contractum absque ratione Sacramenti celebrare, quia id erit actionem sacramentalem irritare. Quæ est ratio Gasparis Hurtado *difficult. 19. circa finem numer.* 70 Quam magis firmo, quia ille, qui sine intentione conficiendi Sacramentum Baptismi, ablueret, & proferret verba Baptismi, peccaret mortaliter, ex eo præcisè quòd irritaret illam actionem sacramentalem ex voluntate Christi ordinatam ad Sacramentum, vt est certum apud Doctores: ergo pariter peccat mortaliter peccato sacrilegij, qui matrimonij Sacramentum separat à contractu, quia facit contra ipsum Sacramentum, eo quòd irritat actionem sacramentalem ex voluntate Christi ordinatam, & connexam cum contractu naturali matrimonij inter fideles: *Vltimò* Christus Dominus, vt dixit D. Gregorius *hom. 7. in Lucam*, aliquando verbi, aliquando ipso facto, & opere constituit præceptum: ergo facto ipso, quo eleuauit contractum matrimonij ad rationem Sacramenti, prohibuit illam separationem: præsertim cum prædicta eleuatio sit maximè expediens ipsi matrimonio, & fini ipsius, & voluerit Christus, vt coniugia fidelium sanctificarentur.

Hinc patet solutio ad argumenta contraria.

Ad primum dico, iam satis constare de lege, & 19 de promulgatione eius id prohibentis, tum ex vsu Ecclesiæ, tum ex Christi institutione, & ex facto ipso, vt dixi.

Ad secundum admisso antecedente negatur consequentia, ob manifestam disparitatem; nam in 20 contrahentibus fidelibus, constat clarè ob communem vsum Ecclesiæ, vtramque eam rationem coniungentem, debere ita fieri; non verò id constat in indefidelibus, etiam datâ illâ opinione, non enim solet fieri in Ecclesia dicta renouatio prioris matrimonij, vt fiat denuo Sacramentum, saltem de eo non ita constat. Præterea in illo casu infidelium non fit tunc contractus denuo, atque adeò non censetur fieri tunc separatio effectionis contractus ab effectione Sacramenti, sed solum illum non ornari gratia istius. Christus autem solùm videtur ex suâ institutione prohibuisse sub mortali, ne propriè separetur effectio Sacramenti ab effectione contractus, non verò præscripsit, vt ornaretur per gratiam Sacramenti ille contractus, qui iam antea fuerat factus, maximè in statu infidelitatis, in quo non erat capax gratiæ talis.

Ad tertium similiter dico, in eis casibus illam separationem non esse peccatum; quia tales contractus 21 eo modo facti sunt incapaces rationis Sacramenti. Quare

Quare mirum non est, si separentur ibi istæ duæ ratione contractus, & sacramenti sine vllâ culpâ, secus autem est in matrimonio baptizatorum, in quo contractus est capax rationis sacramenti, & solet etiam in Ecclesiâ non disiungi ab eâ. Neque est vlla causa, quæ excuset contrahentes baptizatos ad separandam rationem sacramenti à ratione contractus. Nam si aliqua esset, maximè quòd sint in peccato mortali; hæc verò non est sufficiens causa, quia possunt cum Dei gratia habere de illo veram contritionem.

22 Ad vltimum, antecedens est falsum, vt ostendam infrà *sectione* 13. Dato tamen illo, non valet consequentia, nam ideo volunt nonnulli contractum matrimonij baptizatorum per procuratores esse verum contractum, & non esse sacramentum, quia contrahentes propter absentiam sunt incapaces rationis sacramenti, & ideo sic in Ecclesia permittuntur esse coniugati absque illo sacramento. At fideles baptizati per se ipsos contrahentes sunt capaces rationis sacramenti, & nulla est assignabilis iusta causa, quæ eos excuset à susceptione huius sacramenti.

Sectio XI.

An matrimonium in infidelitate contractum, fiat de nouo sacramentum conferens gratiam, cùm ambo baptizantur.

1 Certum est *primò*, cùm infideles coniugati concurruntur ad fidem, & ambo baptizantur, non esse opus, vt iterum contrahant coram Parocho, & testibus. Tum quia matrimonium ante Baptismum contractum est validum, vt constat ex *cap. gaudemus, de diuortiis.* Tum etiam, quia Tridentinum *sess.* 24. *cap.* 1. *de reformatione matrimonij*, solùm præscribit eam formam pro matrimonio denuo contrahendo inter fideles baptizatos; at infideles ipsi facti fideles non denuo contrahunt, sed in legitimo matrimonio priùs inito perseuerant.

2 *Secundò*, etiam est certum, infideles coniugatos, quando ad fidem conuertuntur, non teneri suscipere benedictiones, seu velationes Ecclesiæ: quia sunt ab Ecclesia institutæ, vt concomitantia sacramentum inter fideles contractum. Controuersia igitur solum est, an prædictum matrimonium infidelium, quando postea baptizantur, fiat verum, & proprium sacramentum. Dixi *quando baptizantur*, quia matrimonium non baptizatorum, quamuis fidelium, non est propriè sacramentum: quia ante Baptismum, vtpote ianuam reliquorum sacramentorum, nullum potest recipi sacramentum.

3 *Prima sententia* affirmat, eo ipso quòd baptizantur, etsi denuo expressè consensus non exponant, eorum matrimonium fieri Sacramentum, atque adeò duplex sacramentum, & duplicem effectum in eo instanti recipere coniuges. Ita Sanchez cum aliis, quos ipse refert *lib.* 2. *disput.* 9. *num.* 5. Probari potest

Primò, ex D. Thomâ *in* 4. *dist.* 39. *q. vnicâ art.* 2. *ad primum*, dicente matrimonium infidelium esse Sacramentum non actu, sed habitu. Quasi dicat, non esse actu, quia non contrahunt in fide Ecclesiæ, sed habitu, id est, statim ac baptizantur, effici sacramentum, aliàs frustrà esset potentia, quæ non reduceretur ad actum.

Secundò, eo ipso quòd baptizantur, eorum matrimonium fit omnino indissolubile: ergo & sacramentum.

Tertiò, tunc fit contractus venditionis, quando ita firmatur, vt non possit rescindi; sed matrimonium hâc recipit firmitatem, quando baptizantur; quia post Baptismum nullâ causâ adhuc fidei dissolui potest: ergo tunc fit contractus, qui est sacramentum.

Vltimò, ex quo baptizantur, eorum matrimonium perfectius repræsentat indissolubilem coniunctionem Christi cum Ecclesia, vel cum humanâ naturâ per vnionem hypostaticam; quia vinculum matrimonij consummati fit per Baptismum coniugis omnino indissolubile: ergo tunc fit sacramentum.

Secunda sententia docet, si infideles post Baptismum renouent consensus antiquos per aliqua externa signa, vel nouos consensus mutuo exprimant, tunc primum fieri sacramentum. Ita Cardinalis Bellarminus *lib.* 1. *de matrim. c.* 5. *ad finem*, Rebellus *lib.* 2. *q.* 6. *n.* 2. cum aliis, quos ipse citat. Probat 4

Primò, quia non sunt defraudandi gratiâ sacramentali ad coniugalia meliùs obeunda, qui baptizantur, contracto ante Baptismum matrimonio, cùm non minus, imò plerumque multo magis eo remedio egeant; qui enim sentit onus, debet etiam commodum sentire, ex regulis iuris in sexto; non videtur autem accomodatior modus ad hunc effectum, quàm prædictus, quia tunc iam datur mutuus consensus internus externo signo manifestatus: ergo tunc suscipiunt sacramentum.

Secundò, quia tunc fit nouus contractus, quia is, qui antea erat naturalis, & prophanus, & solubilis, fit sacer, insolubilis, & repræsen[illegible] vnionem Christi cum Ecclesia: ergo est nouum sacramentum nouæ legis.

Verius iudico oppositum, nempe matrimonium contractum ab infidelibus, postquam baptizati sunt, nunquam posse fieri verum, & proprium sacramentum nouæ legis. Ita Petrus de Ledesma *de matrim. q.* 59. *a.* 2. *ad* 3. Vasquez *de matrim. disp.* 2. *cap.* 10. Coninch *disp.* 23. *dub.* 2. *conclus.* 7. Mastrius *tract. de matrim. disp.* 2. *sect.* 9. Gaspar Hurtado *disp.* 3. *diffic.* 16 *n.* 62. Basilius Ponce *lib.* 1. *c.* 9. *n.* 8 & alij. Iuxta horum doctrinam

Dico *primò*, matrimonium à non baptizatis contractum non fieri sacramentum propriè nouæ legis, eo ipso præcisè, quo coniuges baptizantur. 5

Probatur id *primò*, quia certum est, nullum nouæ legis sacramentum actu esse, quin eadem reali duratione, qua actu est, sit quoque physicè actu existens, aut ipsum totum, aut aliqua saltem essentialis eius pars siue materia, siue forma, siue materiæ huius, aut formæ particula, ratione cuius actu, & physicè dici possit ipsum sacramentum actu, & physicè existere, vt inductione per omnia sacramenta constat, & ratio demonstrat, quia si nihil eius actu est, ipsum actu esse dici non potest; vnde antequam aliquid eius incipiat physicè existere, actu esse non incipit; & dum actu fuit, nihilque eius in rerum natura actu remanet, non magis actu est, quàm antequam esse inciperet. Atqui eo præcisè, quo coniuges Baptismum suscipiunt, nihil actu, & physicè est, ratione cuius matrimonij sacramentum actu, & physicè esse dici verè possit. Quia cùm Christus assumpserit in sacramentum ipsum solum actualem matrimonij contractum, sanè dum hic actualis contractus actu, & physicè non est, neque matrimonij sacramentum actu, & physicè esse potest; non verò existit actu, & physicè eo ipso, quo coniuges Baptismum actu, & physicè suscipiunt; sed à longo iam tempore totus ipse præteritus est; nec actualis ipsius Baptismi susceptio

susceptio est se ipsâ formaliter actualis matrimonij contractus, alioquin eo ipso præcisè, quo actu, & formaliter Baptismum suscipient, matrimonium actu, & formaliter contraherēt; quod omnino falsum est. Firmo, quia pér aduentum Baptismi præcise non fit noua materia, aut forma legitima huius sacramenti: ergo nec sacramentum. Antecedens patet, quia talis materia, & forma sunt consensus, prout expressit, inter baptizatos, sed isti non fiunt præcisè per solum aduentum Baptismi, vt patet: ergo. Respondebis cum Sanchez *loco citato, num. 6.* eo ipso, quòd isti coniuges Baptismum recipiant, censeri virtualiter, & implicitè consentire de nouo, aut de nouo approbare priores consensus; hoc autem satis esse, vt dicatur noua materia, & forma sacramenti, eo ipso quòd prior contractus sic approbatus adquirit nouum statum, nouam insolubilitatem, & nouam significationem insolubilis coniunctionis Christi cum Ecclesiâ factæ per vnionem hypostaticam: sed contra est, quia hic nouus status, ac noua insolubilitas, & significatio, dum non fit nouus consensus, non sufficiunt, vt prius matrimonium adquirat nouam rationem sacramenti dantis nouam gratiam. Quod patet, quia aliàs, si hoc satis esset, sequeretur quòd fideles consummantes matrimonium conficerent nouum sacramentum dans nouam gratiam; quia etiam tunc antecedens matrimonium ratum adquirit nouum statum, nam ex rato fit consummatum; fit item magis insolubile, quàm antea esset, & tandem habet nouam significationem insolubilis coniunctionis Christi, & Ecclesiæ per vnionem hypostaticam. Præsertim, quia similem statum nouum adquirit illud matrimonium, cui superuenit Baptismus vtriusque coniugis, etiam in eo casu, quo vnus baptizatur ignorante alio, & è contra; vel etiam in eo casu, quo ambo baptizantur, expressè tamen nolunt per eum Baptismum renouare prius matrimonium eleuando ipsum ad esse sacramenti: sed in his casibus est certum, quòd tale eorum matrimonium non fiat denuò sacramentum: ergo ad id non sufficit, quòd adquirat illum nouum statum, & significationem.

Secundò probatur conclusio, quia quando quis per vnum actum redditur habilis ad alium prius tempore, debet habere illam habilitatem, quia aliàs non accederet habilis ad actum sequentem; sed homo fit habilis ad alia sacramenta per Baptismum: ergo non potest in instanti, in quo recipit Baptismum, recipere matrimonium: alioquin si simul tempore reciperet Baptismi, & matrimonij sacramentum, non diceretur baptizatus ad sacramentum matrimonij accedere. Sicut etiam contra, cùm statutum sit, vt qui recipit sacramentum Ordinis excommunicatus ipso facto irregularis fit, vt incurrat irregularitatem, necesse est priùs excommunicatum esse, & postea ordinari. Quocirca Vasquez *citatus* meritò censet, eum, qui contra sententiam excommunicationis latam ab Episcopo ordinante, verè ordinatur, ipso facto excommunicationem incurrere, non tamen irregularitatem eodem actu simul, nisi in eo ordine suscepto tunc solemniter ministret. Nec valet dicere, non simul tempore infideles baptizari, & eorum matrimonium fieri sacramentum; sed in primo instanti eos recipere effectum Baptismi, in sequenti verò tempore pòst, incipere per vltimum non esse matrimonium eorum sacramentum esse. Non, inquam, valet, quia matrimonium infidelium ex sententia contrariorum, eo ipso, quòd incipit esse ratum per Baptismum, incipit etiam esse sacramentum; ratum autem incipit esse virtute Baptismi, hoc ipso quòd infideles baptizati sunt, & sub Ecclesiæ potestate. Cùm igitur in primo instanti verè sint baptizati, in quo recipiunt effectum Baptismi, sequitur in eo etiam incipere matrimonium eorum ratum, ac proinde sacramentum esse, & non tantum tempore proximè sequenti. Denique idem ostēditur; quia non est idem, matrimonium effici ratum, & effici sacramentum propriè sumptum conferens gratiam. Ratum enim efficitur Baptismo, ita vt iam ratione Baptismi non sit dissolubile causa fidei, sicut dissolui poterat ante Baptismum. Sacramentum autem fit non significatione coniunctionis Christi cum Ecclesiâ: nam contractus matrimonij solùm est eleuatus ad rationem sacramenti, vt conferat gratiam; significatio autem illa, & repræsentatio per se non competit contractui, qui statim transit, sed vinculo matrimonij permanenti, vt constat: ergo tametsi matrimonium fiat ratum solâ susceptione Baptismi, nequit tamen fieri sacramentum sine nouo consensu.

Dico *secundò*, prædictum matrimonium infidelium non fieri propriè Sacramentum collatiuum gratiæ post Baptismum, etiamsi consensus denuo contrahant, & verbis, aut nutibus sufficientibus eos exprimant. Probatur, quia nequit fieri, vt sit nouum Sacramentum formaliter, nisi etiam formaliter adsit legitima forma, & materia; sed tales non sunt prior consensus, vel contractus in infidelitate initus vt sic, neque nouus consensus post Batismum: ergo nullo pacto fiet nouum Sacramentum. Minor probatur, quoad primam partem, quia prior consensus, vel contractus factus in infidelitate, cùm sit infidelium, talis esse nequit, vt de se patet: quia Sacramentum matrimonij est essentialiter contractus inter baptizatos initus, nec perseuerat postea formaliter, & actu, sed solùm moraliter, & habitu; at sola habitualis, vel moralis perseuerantia non satis est ad id; aliàs per totam vitam perseueraret Sacramentum prout dans gratiam: ergo. Minor patet etiam quoad secundam partem, quia nouus consensus, siue nouus contractus non fit sine nouâ traditione, sed hæc valida fieri nequit, aliàs iam pridem facta, nec res semel absolutè tradita potest secundò tradi. Vnde quamuis repetatur consensus, & eius exterior expressio, & talis repetitio fiat, non tamen fit de nouo contractus, in quo Sacramenrum matrimonij consistit, quia iam supponitur ante Baptismum factus. Firmo exemplo clarissimo, nam qui vouit iam castitatem Deo, licèt postea illam voueat, non vouet de nouo, sed tantùm renouat, & ratificat prius factum. Et ratio est, quia obligationes omnino eiusdem rationis non multiplicantur circa idem, vt inter homines, si rem vendidi, aut promisi Petro, licèt iterum vendam, vel promittam eidem, nec illi additur nouum ius, nec mihi noua obligatio, quia primus actus efficit totam obligationem possibilem in illa specie. Vnde lex positiua addita legi naturali in eadem materia & sub eodem motiuo, v.g. non furandi, non addit nouam obligationem numero distinctam, nec in violatione est duplex malitia, vt probaui tractatu de peccatis. Ob eandem causam in repetitione eiusdem voti non datur duplex obligatio. Igitur in præsenti casu idem erit. Quamuis enim prædicti baptizati expressè velint de nouo contrahere, & id declarent per verba de præsenti, adhuc non est sacramentum; quia, vt hoc reperiatur, requiritur vt in re ipsâ sit contractus nouus; hic autem re ipsâ non reperitur, quia ex contractu oritur translatio dominij, & obligatio ad reddendum debitum; sed totum istud iam erat ante Baptismum, vnde post Baptismum nequit vllus fieri de nouo contractus: ergo. Roboratur hoc idem, quia per talem renouationem re ipsâ non fit verus contractus, quia coniuges iam non possunt corpora sibi mutuò tradere; nemo enim potest dare alteri quod est suum, &

neuter iam habet potestatem proprij corporis, vt docet Paulus 1. *Cor.* 7. ergo non possunt ea sibi mutuo tradere: ergo nequeunt efficere verum contractum, sine quo nequit fieri sacramentum matrimonij.

7 Dico *tertiò*, quando ambo infideles coniugati postea baptizantur, matrimonium illud, quod antea erat legitimum, fieri solum ratum, seu magis insolubile ratione solius Baptismi. Suppono quod est certum apud omnes, matrimonium dici legitimum, ratum, & consummatum. Dicitur *legitimum*, quòd legitimo consensu contrahitur, quale est etiam apud infideles: dicitur autem *ratum*, quando est inter fideles baptizatos, & est magis indissolubile, quia dissolui nequit causâ fidei: denique dicitur *consummatum* quando iam est copula carnali perfectum. Hoc præmisso probatur dictum; quia fieri matrimonium ratum, non est fieri sacramentum gratiæ collatiuum, sed habere maiorem indissolubilitatem; sed in hoc casu ita fit: si enim ambo baptizantur, iam non potest solui matrimonium propter causam, vel bonum fidei: ergo. Maior illa apertè constat in eo casu, in quo ambo coniuges baptizarentur seorsim, ignorante tamen vtroque Baptismum alterius; tunc enim nec denuò consentirent, nec denuò ratificarent, cùm non possit fidelis velle ratificare, nec de nouo contrahere, ni sciat, alterum velle conuerti, aut viuere sine iniuria creatoris, vt suo loco dicetur: ergo non est denuo sacramentum matrimonij, & tamen matrimonium antiquum tunc fit ratum. Confirmatur, quia ipsâ solâ receptione Baptismi, antequam consentiant, vel ratificent, iam est matrimonium magis insolubile: ergo fieri ratum, & fieri sacramentum gratiæ collatiuum, sunt valdè distincta.

8 Dico *vltimò* matrimonium baptizatorum validum in ratione contractus, contractum verò sine intentione faciendi quod facit Ecclesia, atque adeò sine intentione sacramenti gratiæ collatiui, quod possibile esse docuimus *sect. præcedente*, nunquam posse fieri tale sacramentum. Probatur id eisdem rationibus, quibus ostendimus idem de matrimonio infidelium post Baptismum *dicto secundo*, est enim eadem ratio horum, atque illorum, quia matrimonium quodlibet, quod dum actu validè contrahitur, sacramentum gratiæ collatiuum non est, nunquam postea esse potest. Ratio est, quia nullus alius propriè contractus est propriè sacramentum, aut esse potest, quàm qui re ipsâ validus est, & re ipsâ verum, ac validum matrimonij vinculum parit. At nouus ille, qui dicitur, & iteratus inter præfatos coniuges matrimonij contractus, non erit re ipsâ validus, si prior antè initus validus fuit, vt fuisse supponitur: nullius enim erit valoris, & roboris; si enim alicuius esset, matrimonium validum vinculum efficeret; at non efficit, nec efficere potest, quia validius, quàm sit vi prioris contractus facere non potest: imò nec vinculum ipsum potest efficere, quia totum priore contractu iam factum, & perfectum est.

Ad argumenta primæ sententiæ.

Ad primum dico D. Thomam sacramenti nomine non intellexisse sacramentum strictè sumptum pro signo sensibili conferente gratiam, in quo sensu nunc est sermo, sed sacramentum latè sumptum, quia est mysterium quoddam coniunctionis Christi cum Ecclesia, quam significationem actu sensit D. Thomas non conuenire matrimonio, nisi suscepto Baptismo.

9 Ad secundum, dato antecedente, negatur consequentia: nam aliud est fieri de nouo matrimonium ratum, id est, magis indissolubile, vel de nouo significans insolubilem coniunctionem Christi cum Ecclesia; aliud verò est fieri sacramentum propriè sumptum: primum enim esse potest sine secundo; nam coniuges fideles matrimonium ratum ante consummationem possunt pro libito soluere ingrediendo religionem, quod est in vtriusque potestate; vnde per consummationem redditur omnino insolubile, & tamen non ideo consummando dicuntur inire nouũ contractum, nec nouum sacramentum gratiæ collatiuum. Vnde non benè infertur fieri sacramentum propriè sũptum dictum matrimonium in infidelitate contractum ex eo, quòd per receptionem Baptismi significet de nouo insolubilem coniunctionem Christi cum Ecclesia, & ita fit magis insolubile, & ratum; eam enim nouam significationem habet ex eo, quod fiat magis ratum: esse verò magis ratum participat non ex ratione sacramenti proprij, sed ex eo quod nequeat iam dissolui causâ fidei; id est, ex eo quod vno iam conuerso alius nolit conuerti: conuersis siquidem ambobus iam hæc causa dissolutionis manere non potest.

Ad tertium, dico exemplum illud venditionis esse pro nobis: nam venditio quandiu non est firma, sed consensu partium dissolui potest, non censetur facta, sed præcessit tantùm tractatus quidam antecedens venditionem; tunc autem fieri dicitur, cùm firmitatem accipit, & neutrius liberâ voluntate dissolui potest: tale verò est matrimonium legitimum infidelium; licèt enim beneficio fidei dissolui possit, celebratum tamen ante Baptismum consensu partium dissolui non potest. 10

Ad vltimum concesso antecedente, negatur consequentia, si intelligatur de sacramento propriè & strictè sumpto: solùm enim inde infertur ipsum vinculum matrimonij esse sacramẽtum largè sumptum, prout est signum coniunctionis Christi cum Ecclesiâ, quia matrimonium legitimum infidelium iam consummatum, factum per Baptismum omnino indissolubile significat coniunctionem Christi cum Ecclesia per vnionem hypostaticam perpetuam, & indissolubilem.

Ad argumenta secundæ sententiæ. 11

Ad primum negatur antecedens; nec semper qui sentit onus, sentit solatium: nam etiam in statu puræ naturæ sensissent coniuges idem onus, quod nunc sentiunt, imò maius, cùm eorum matrimonium non potuisset dissolui per ingressum religionis, quæ non esset, sicut non potest; & tamen tunc non sensissent solatium gratiæ sacramentalis, nec sanctificantis, nec auxiliantis. Placet tamen quod notauit noster Coninch *disp.* 24. *cit. ad finem dubij secundi*, credibile esse, Deum talibus coniugibus baptizatis maiores dare gratias præuenientes ad facienda incommoda matrimonij, quam det infidelibus coniugatis, non ob sacramentum matrimonij, sed quia fideles sunt, quibus ratione fidei, & Baptismi diuina gratia magis debita, & vbique parata est.

Ad secundum iam constat ex dictis falsum esse antecedens, neque enim contractus est nouus suscepto Baptismo, nec prior ille desinit esse naturalis, ac ciuilis. Neque est verum illum contractum immediatè repræsentare vnionem Christi cũ Ecclesiâ: quia hoc non conuenit per se contractui, qui statim transit, sed vinculo matrimonij permanenti, quod certè est post Baptismum magis sacrum, ac indissolubile, repræsentans indissolubile Christi vinculum cum Ecclesia per vnionem hypostaticam, vt satis declaratum est. Adde si illud argumentum valeret, inde sequeretur maximum absurdum, nempe fideles consummantes matrimonium conficere nouum matrimonium, & sacramentum: quia quod priùs poterat per dispensationem Pontificis, & ingressum religionis 12

ligionis solui, & tantum repræsentabat vnionem Christi cum Ecclesia per gratiam; efficiunt insolubile, & repræsentans vnionem Christi per incarnationem, vt habetur *cap. debitum 5. de bigam.*

Sectio XII.

Vtrùm matrimonium inter baptizatum & non baptizatum sit propriè sacramentum gratiam conferens.

1 SVpponimus ex dispensatione Pontificiâ, vt suo loco dicemus, validè fieri matrimonium inter baptizatum, & non baptizatum: nam ratio sacramenti supponit valorem contractus matrimonij. Certum est autem non esse Sacramentum ex parte coniugis non baptizati, quia iste ex defectu Baptismi incapax est omnium aliorum Sacramentorum. Est ergo difficultas, an sit Sacramentum ex parte baptizati.

2 Sotus *in 4. dist. 26. quæst. 2. art. 2. ad 4.* & Catherinus *in opusculo de matrimonio quæst. 1. § Huius rei gratiâ.* Quibus annuit Rebellus *lib. 3. quæst. 9. num. 1.* censent, matrimonium baptizati cum infideli Gentili, vel cum catechumenâ iam fideli esse Sacramentum ex parte baptizati tantùm, dummodo vterque contrahens habeat intentionem faciendi, quod facit Ecclesia. Probant

Primò, testimonio illo Pauli 1. ad Cor. 7. *Sanctificatus est enim vir infidelis per mulierem fidelem, & sanctificata est mulier infidelis per virum fidelem: alioquin filij vestri immundi essent, nunc autem sancti sunt.* vbi loquitur Apostolus de matrimonij Sacramento, significatque propter vnum ex coniugibus sanctificari alterum ad opus matrimonij: hoc est, ad sobolem procreãdam, ne filij nascantur immundi, hoc est, insanctificabiles propter parentes.

Secundò, in prædicto matrimonio ex vna parte baptizatus est capax Sacramenti, & ex alterâ verum efficit contractum cum non baptizato; contractui verò baptizati conuenit ratio Sacramenti: ergo.

Tertiò, ibi adest materia, & forma, & debita intentio, quia, vt supponitur, infidelis non baptizatus habet intentionem cõtrahendi more Christiano, quæ in ministro Sacramenti respectu suscipientis necessaria est: ergo nihil deest. Quòd verò infidelis non recipiat gratiam, nihil obest; quia nec recipit illam fidelis, quando ponit obicem ipsi, & tamen recipit Sacramentum. ergo.

3 Cæterùm modò omnes Theologi meritò asserunt, eiusmodi matrimonium, etiam si legitimum esset, non fore Sacramentum conferens gratiam ex parte vllius. Ita Vasquez *disput. 2. c. 9. n. 113.* Gaspar Hurtado *disput. 3. difficult. 18. num. 69.* Coninch *disput. 27. dub. 2. num. 24.* Sanchez *lib. 2. disput. 8. num. 2.* Enriquez *lib. 11. de matrim. c. 2. ad finem, & lib. 12. c. 13. num. 3.* & alij. Ratio est manifesta, quia Sacramentum non potest esse sine legitimâ materiâ, & formâ, neque sine subiecto capaci, neque sine causa efficiente legitimâ: sed in hoc casu nihil horum reperitur; ergo. Minor probatur quoad primam partem; quia legitima materia, & forma sacramenti sunt duo consensus baptizatorum, & non vnus tantùm, quia est essentialiter contractus in duobus, vel inter duos, vnde solus contractus duorum baptizatorum est eleuatus ad esse Sacramenti; cùm Baptismus ex Florentino sit ianua aliorum Sacramentorum: hic autem contractus non est magis baptizatorum, quàm non baptizatorum, vt patet. Vnde si ambo essent infideles, nullius consensus foret legitima materia, & forma Sacramenti, vt omnes concedunt: ergo si alter sit infidelis, illius consensus non erit legitima materia, & forma, quia est incapax Sacramenti: ergo ex defectu ipsius non erit Sacramentum. Firmatur, quia Christus tantùm instituit in Sacramentum integrum, & perfectum contractum matrimonij, quia tantùm contractus integer est matrimonium, & tantùm in matrimonio illud instituit; at in solo vno baptizato non est integer, & perfectus contractus matrimonij, sed in vtroque coniuge, vnde in vtroque coniuge, quando vterque est baptizatus, est vnum tantùm Sacramentum; sicut & vnus tantùm integer contractus: ergo. Probatur illa eadem minor, quoad secundam partem; nempe in eo casu non dari subiectum capax sacramenti matrimonij. Patet, quia subiectum capax rationis sacramenti in hoc casu est solus duplex baptizatus, & non vnus tantùm, quia, vt ostensum est, hoc Sacramentum est contractus inter duos baptizatos. Quo argumento cum proportione ostenditur, causam efficientem legitimam huius sacramenti, solùm etiam esse duplicem baptizatum: ergo.

Hinc patet solutio ad argumenta opposita.

Ad primum dico, ibi loqui Paulum solùm de sanctificatione, quæ ex bonâ conuersatione fidelis cum infideli, verbo, & exemplo prouenire solet. Vtrùm autem fidelis sit priùs sanctus, seu sanctificatus per Sacramentum matrimonij ad sanctificandum infidelem, non docet Paulus, neque de eo curat. Nam loquebatur planè non de fideli, qui post Baptismum contrahit cum infideli, sed de fideli, qui post matrimonium contractum in infidelitate baptizatus fuit; quem nunquam per Sacramentum matrimonij antea contracti sanctificari, ostendi sectione præcedenti. 4

Ad secundum dico, illud matrimonium non eleuari ad rationem sacramenti, quia non baptizatus nequit exhibere legitimam materiam, & formam Sacramento; quia, vt ostensum est, materia, & forma legitima Sacramenti sunt duo consensus expressi baptizatorum. 5

Ex quo patet ad tertium, vnde tametsi non obstet præcisè quòd non baptizatus non recipiat gratiam; obstat tamen quòd non exhibeat legitimam materiam, aut formam, vt dictum est.

Sectio XIII.

Vtrùm matrimonium baptizatorum per Procuratores celebratum, sit propriè Sacramentum conferens gratiam.

VAlidum esse matrimonium contractum per Procuratorem, ostendimus iam suprà *disp. 15. sect. 7. & 8.* nunc videmus, an sit verè, & strictè Sacramentum.

Negant Canus *lib 8. de locis Theologicis cap. 5. ad 3.* & Victoria *in summâ num. 244.* sequuti Bassolium *in 4. dist. 27. quæst. 1. a. 5.* & Caietanum *opusculo de matrimonio cap. 5.* Probari potest 1

Primò, quia alia Sacramenta requirunt ad sui valorem præsentiam ministri, ac materiæ; ac præsertim pœnitentia requirit præsentiam ad absoluendum, quia in eius formâ dicitur, Ego te absoluo: ergo idem dicendum de Sacramento matrimonij, requirere præsentiam contrahentium, quia in eo etiam dicitur

tur: Ego te accipio in coniugem.

Secundo, effectio Sacramenti est actus personalis, vt patet in aliis Sacramentis: ergo matrimonium celebratum per alterum non est propriè Sacramentum.

Tertiò, si matrimonium inter absentes esset Sacramentum, non esset cur renouaretur in præsentia; aliàs esset repetitio sacrilega Sacramenti.

Quartò sequeretur, dormientem posse gratiam recipere, si ipso dormiente, & existente in gratia fieret matrimonium à suo procuratore; imò etiam & dormientem posse peccare, si ipso dormiente,& existente in peccato mortali, fieret à suo procuratore matrimonium.

Vltimò, Sacramentum est causa physica gratiæ; at matrimonium per procuratorem non potest sic esse causa, quia consensus ipsorum,qui verè contrahunt, sunt materia, & forma,& isti iam transierunt: ergo.

Communiter tamen modò Doctores contrarium sentiunt, Sotus *in 4.dist.25.q. 1. a.3.* Cardin. Bellarminus *lib. 1. de matrim. cap. 5. ad 1.* Enriquez *lib. 11. cap. 2. num. 2.* Vasquez *disput. 3. c. 4.* Coninch *disp. 24. dub.2.num.23.* Basilius Ponce *lib. 1. c. 10. num. 3.* Gaspar Hurtado *disput. 3. difficult. 17.* & alij, quos refert, & sequitur Sanchez *lib. 2. disput. 11. num.27.* Probatur *primò*, quia Christus Dominus absque restrictione aliqua instituit omne matrimonium legitimum baptizatorum in Sacramentum, vt deducitur ex Florentino & Tridentino,dum absolutè,& absque limitatione definiunt, matrimonium baptizatorum esse Sacramentum, & certò constat Christum in nullo penitus immutasse naturam contractus matrimonij,sed omnem illum euexisse ad rationem Sacramenti: ergo cùm matrimonium per procuratorem celebratum sit verum,& legitimum in ratione contractus, non est cur Sacramẽtum propriè non sit. Neque enim verisimile est,Ecclesiam, quæ definit,matrimonium esse absolutè Sacramentum absque vlla restrictione, in re tanti momenti non expressisset, si matrimonium inter absentes non erat Sacramentum, ne fideles frustrarentur fructu Sacramenti. *Secundò* in contractu matrimonij per procuratorem inito, est vera materia, & vera forma, vt *[illegible]* explicui; ergo est verum, & proprium Sacramentum. *Tertiò* in lege noua, matrimonium vt contractus, & vt Sacramentum est idem numero, & realiter, & solùm differunt quasi ratione penes diuersos respectus:quia vt respicit vinculum contrahentium,dicitur contractus; vt eleuatur à Christo ad significandam,& producendam gratiam sanctificantem, dicitur Sacramentum: ergo vtroque modo debet habere eandem materiam, & formam, & causas agentes, atque adeò si potest vt contractus celebrari per procuratorem, potest etiam vt Sacramentum. *Vltimò*, quia aliàs prædicti coniuges nunquam reciperent hoc Sacramentum, quod dici nequit. Sequela probatur, quia si non ipsum recipiunt, quando per procuratorem fit verus contractus ipsius, nequeunt postea, quando ipsi renouant consensus, quia tunc præteritus contractus iam non existit formaliter, neque nouus formaliter fit: ergo tunc non fit Sacramentum, cùm hoc essentialiter nihil aliud sit, quàm matrimonialis contractus prout sanctificatus, & conferens gratiam.

3 Ob easdem rationes, matrimonium per epistolam, aut per nuntium celebratum, probatur esse propriè Sacramentum, quia videlicet, verum est, & legitimum matrimonium, est in illo vera materia, & vera forma, & causa agens, nihilque deesse videtur.

Ad argumenta opposita.

4 Ad primum concesso antecedente negatur consequentia, ob manifestam disparitatem sumptam ex institutione Christi nobis vsu Ecclesiæ, & Conciliorum verbis declaratâ. Nam alia sacramenta ex sua institutione, vt cõstat ex Florentino, requirunt verba propriè dicta quæ à ministris proprio ore proferuntur, vnde requirunt verba determinata, & materiam determinatam præsentem: at matrimonij sacramentum, cùm in solo contractu valido fundetur, non requirit essentialiter verba determinata. Vnde tametsi illa verba sint conuenientissima, & ideo communiter vsurpentur, non tamen dicuntur tanquam determinata essentialiter; nam sufficiunt quæcumque verba, & quæcumque signa, quibus exprimatur consensus traditionis Domini corporis; cumque consensus,& traditio esse possint inter absentes, & etiam expressio consensus siue per epistolam, siue per nũtij verba, vel procuratoris etiam consentientis commissione, & nomine principalis, ideo contractus matrimonij, & consequenter sacramentum potest in absentia fieri. Vnde Florentinum in litteris Eugenij agẽs de matrimonio rectè dixit, consensum contrahentium regulariter esse per verba de præsenti expressum, insinuans clarè, eâ particulâ *regulariter*, hoc non esse ei essentiale. Prædicta disparitas apparet manifesta respectu sacramenti Pœnitentiæ; in quo verba illa absolutionis, absoluo te, sunt determinatè requisita ex Christi institutione, & ideo sunt de necessitate sacramenti, & diriguntur expresè ad personam præsentem, vt patet ex pronomine *Te*, quo significatur sacerdotem præsentem alloqui, ac proinde vt verificentur requirunt præsentiam absoluentis. Nulla enim alia de causa nequeo consecrare materiam omnino absentem, nisi quia verba consueta formæ ratione pronominis, Hoc, diriguntur ad materiam præsentem. At, vt dixi, matrimonium potest per quæcumque verba, vel signa contrahi consensum exprimentia.

Atque hinc patet solutio ad secundum, actiones aliorum sacramentorum ex institutione Christi esse personales, ita vt nullo modo per substitutum exerceri possint, id verò non habere matrimonij sacramentum, quia istud instituit Christus, & fundauit in solo contractu valido,qui cæterorum contractuum naturam sequitur; & ideo eius actiones non sunt necessariò personales, saltem exterior expressio. Solùm enim in hoc sensu actio sacramentalis matrimonij est personalis, quia nulla alia persona, præter ipsos contrahentes, verè conficit, & in se recipit tale sacramentum. 5

Ad tertium dico, laudabiliter facere contrahentes per procuratorem si postmodum ipsimet iterum matrimonium ineant, vel in præsentia ratificent contractum ad tollendos scrupulos. Quamuis enim cætera sacramenta repeti nequeant, eâdem numero materiâ manente; at matrimonium id habet speciale ex eo quòd sit contractus, eiusque naturam,& conditiones retineat, vt possit eâ parte, quâ contractus est, cæterorum more sæpiùs iterari. 6

Ad quartum respondeo, posse, & non esse inconueniens, illum dormientem recipere gratiam, vt etiam contingit, quando quis in infirmitate dormiens extremè vngitur. Negatur tamen dormientem peccare, si habeat obicem tempore, quo fit contractus: nam actio, vel omissio tandiu est capax malitiæ moralis, quandiu libera est: actio autem, vel omissio in somnis libertatem non habet, & ideo in se capax non est malitiæ moralis; ac propterea omissio dispositionis necessariæ ad recipiendum sacramentũ matrimonij, nequit dormienti, vt sic imputari ad culpam. Peccat tamen mortaliter, si non sit in gratiâ, quando iuxta prudens iudicium ipsius celebrandum est matrimonium, non quando dormit, sed quando præuidens defectum 7

gratiæ,

gratiæ, & futurum somnum tempore contractus, dedit causam somno. Quare absentes contrahentes sub peccato mortali tenentur curare vt sint in gratia eo tempore, quo procuratores eorum nomine contrahunt, ne sacramentum viuorum in peccato mortali suscipiant. Secus est de procuratoribus, qui cùm alieno nomine agant, nec vllum sacramentum suscipiunt, nec ministrant.

8 Ad vltimum dico, sacramenta tametsi physicè operetur, & conferant gratiam dum sunt existentia, & præsentia, tamen cùm iam transierunt, & physicè non sunt, sed tantùm moraliter præsentia, quis neget tanquam causam moralem operari, vt contingit in sacramento recedente fictione. Cùm ergo dum procurator contrahit, consensus principalium, qui sunt materia, & forma, sint tantùm moraliter præsentes, operabuntur, & causabunt gratiam instar causæ efficientis moralis.

SECTIO XIV.

Quænam sit vera, & propria sacramenti matrimonij metaphysica definitio

Quid formaliter matrimonium sit sumptum pro vinculo, & quænam eius propria definitio, exposui supra *disp.* 13. *sect. vltim.* Quid etiam sit matrimonium prout est purus contractus naturalis, & ciuilis, docui supra *disp.* 14. *sect. vltimâ.* Restat vt modò eius definitio prout habet rationem sacramenti expendatur.

1 Gregorius de Valentia *disp.* 10. *gen. q.* 1. *punct.* 1. matrimonium vt est sacramentum quoddam, sic describit: Matrimonij sacramentum est signum efficax gratiæ diuinæ ad procreationem, & educationem Christianam liberorum in maritali, & indissolubili contractu viri & fœminæ diuinitus institutum.

2 Breuiùs definit Rebellus *lib.. q.* 1. *n.* 5. sequutus Ioannem Maior *in* 4. *dist.* 26. *q.* 1. est sensibile signum gratiæ, quo vir, & mulier legitimo consensu perpetuò coniunguntur.

3 Longiùs describit Guillermus Rubion *in* 4. *dist.* 26. *q.* 2. *a.* 1. est expressio quorumque signorum sensibilium maris, & fœminæ sibi inuicem significantium traditionem mutuæ potestatis corporum perpetuam ad prolem debitè procreandam ex institutione diuinâ; significans gratiam efficaciter conferendam ipsis contrahentibus ad gratiosam coniunctionem mutuam animorum.

4 Denique noster Cardinalis Toletus *in summâ lib.* 7. *c.* 5. sic definit, est contractus viri, & fœminæ legitimus, quo mutua corporum potestas traditur, gratiæ spiritualis collatiuus. quæ definitio non displicet Basilio Ponce *lib.* 2. *c.* 2.

5 Dico *primo* nullam ex prædictis definitionibus esse in rigore metaphysico vnam, & simplicem definitionem, sed mixtam & compositam ex definitione essentiali, & descriptiuâ, ac proinde non placere. Probatur discurrendo sigillatim per illas. Nam in primâ definitione, tametsi illa prima particula, signum efficax gratiæ, ponatur loco generis, & alia subsequens, ad educationem liberorum, exprimat differentiam essentialem huius sacramenti in ordine ad prolis generationem; adduntur tamen aliæ particulæ, quæ non spectant ad rationem essentialem metaphysicam sacramenti matrimonij, sed vel exprimunt quibus partibus, aut entibus physicè distinctis conflatur, qualis sunt contractus viri, & fœminæ, & etiam exprimunt proprietatem, seu passionem ab ipso matrimonio inseparabilem, nempe illius indissolubilitatem, ac perpetuitatem. Idem reperies in aliis definitionibus, si attentè eas consideres.

Quare dico *secundò*, sacramentum matrimonij 6 essentialiter, & metaphysicè spectatum sic optimè definiri: Sacramentum nouæ legis in ordine ad prolis generationem gratiam conferens. Patet, quia sic explicatur genus & differentia. Nam genus sacramenti matrimonij est esse sacramentum nouæ legis, vt suprà ostensum est *sect.* 1. Quòd verò sit differentia in ordine ad prolis generationem gratiam conferre, constat ex Concilio Florentino in decreto Eugenij §. 5. *Ecclesiasticorum*, vbi dum propriæ singulorum sacramentorum differentiæ notantur, ita dicitur: Per Baptismum spiritualiter renascimur; per confirmationem augemur in gratiâ, & roboramur in fide; renati autem & roborati nutrimur diuinâ Eucharistiæ alimoniâ: quod si per peccatum ægritudinem incurrimus animæ, per Pœnitentiam spiritualiter sanamur: spiritualiter etiam, & corporaliter prout animæ expedit per Extremam vnctionem: per Ordinem verò Ecclesia gubernatur, & multiplicatur spiritualiter: per matrimonium corporaliter augetur. Hæc Florentinum; quod sicut assignat speciales differentias aliis sacramentis, sic & huic matrimonij apponit propriam, & specificam, nempe specialem gratiæ collationem in ordine ad rectâ prolis generationem, & educationem.

Vnde colligo, quæcumque alia verba præter constituta in prædictâ definitione, superfluere, quia non declarant genus, & differentiam, ex quibus solùm constituitur essentialis, formalis, & specifica, seu metaphysica ratio sacramenti matrimonij. Quare sicut Eucharistia, v.g. solùm definitur metaphysicè, sacramentum nouæ legis instar alimoniæ gratiâ reficiens animam; ita matrimonium quoque rectè dicitur sacramentum nouæ legis, dans gratiam ad prolem generandam. 7

DISPVTATIO XX.

De indissolubilitate matrimonij.

Hactenvs explicuimus naturam, & rationem formalem matrimonij tam in ratione vinculi maritali, & contractus naturalis, & ciuilis, quàm etiam in ratione sacramenmenti gratiæ collatiui; oportet modò vt indissolubilitatem illi conuenientem declaremus. Loquimur autem de omni matrimonio prout comprehendit legitimum, ratum, & consummatum. Quæstio verò est non de indissolubilitate quoad solum torum, seu cohabitationem, sed quoad vinculum.

SECTIO I.

Vtrùm matrimonium sit dissolubile, sicut quicumque alius contractus

De variis erroribus circa hanc rem videri potest 1 noster Cardinalis Bellarminus, quos refert *lib.* 1. *de matrimonio cap.* 9. *& sequentibus.* Quòd verò matrimonium pro coniugum arbitrio absque aliâ causa dissolui possit, ostendi potest; quia omnis res per

per quascumque causas nascitur, per easdem dissolvitur, vt dicitur *in c. 1. de regulis iuris*; & constat in sponsalibus; sed matrimonium fit solo coniugum cōsensu: ergo solo ipsorum consensu potest, sicut quicumque alius, dissolui contractus. Firmatur, quia omnes alij contractus etiam iurati possunt rescindi per consensum contrahentium, vel per notabilem rerum mutationem: ergo & contractus matrimonium.

2 Certa est omnium doctrina, matrimonium omne esse indissolubile, ac perpetuum, vt apertè supponit Tridentinum *sess. 24* doctrina de Sacramento matrimonij, sic incipiens. Matrimonij perpetuum, indissolubilemque nexum primus humani generis parens diuini Spiritus instinctu pronunciauit, cùm dixit: *Hoc nunc os ex ossibus meis, & caro de carne mea*, &c. Firmat idem Gregorius IX. *in cap. fin. de conditionibus appositis*, dum ait, conditionem repugnantem perpetuitati matrimonij, esse contra substantiam coniugij. de quo egimus suprà *disp. 16. sect. 6 & 8.* Et ratio est, quia, vt constabit ex dicendis in hac disputatione, saltem ex Dei institutione, habet matrimonium, quòd sit perpetuum propter bonum prolis.

Vt verò rationem hanc exactè penetremus,

3 Notandum *primò*, Deum habere summum quoddam absolutissimum, & prorsus independens in omnes creaturas dominium ratione creationis, & conseruationis, per quam tota creatura & secundùm substantiam, & secundùm omnes suas perfectiones est ex ipso: vnde de omnibus liberè disponere potest, prout placuerit, nec cuiquam fiet iniuria. Hoc autem dominium Deus neque potest abdicare, neque vlli creaturæ communicare, neque vllam creaturam ab eo eximere; quia titulus eius, qui est creatio & assidua conseruatio causæ supremæ, & independentis, neque communicari potest, neque ab eo quisquam eximi. Quare omne dominium, quod creaturis communicatur, infinitis partibus est minus.

4 Obseruandum *secundò*, homines propriè solum habere dominium in res externas sublunares, quas sua industria sibi potest adsciscere: has enim sicuti possumus adquirere, ita etiam relinquere. Atque hoc dominium hominis esse semper essentialiter dominio diuino circa vnamquamque rem subordinatum, atque ab eo dependens.

5 Obseruandum *tertiò*, hominem non esse dominum, sed solum vsuarium, ac quasi custodem vitæ suæ, corporum, membrorumque: dominium verò horum absolutum esse apud solum Deum. Nam solius diuinæ potestatis est, posse occidere, & vitam concedere, iuxta illud Sapientiæ 16. *Tu es enim Domine, qui vitæ, & mortis habes potestatem.* Ratio est, quia dominium non est, nisi in res illas, quas nostra industria possumus nobis adquirere, & augere: quare enim censetur homo famæ suæ dominus esse, qui homo famā, & honorem post vitam diminutè acceptam, sibi adquirit, & auget, sicut res cæteras externas. At vitam, corpora sua, ac membra nemo industria sua potest acquirere, nec sunt quid distinctum à nobis, sed pars nostri, vel substantia. Nequit igitur homo esse vitæ, ac substantiæ suæ dominus. Vnde nec Princeps, nec etiam Respublica ob eandem rationem vitæ suorum subditorum, vel seruorum est dominus. Nam proprium veri domini est rem pro arbitratu suo posse perimere, etiam voluptatis causa. At solus Deus pro arbitrio suo potest interficere etiam innocentes, non verò Princeps, vel Respublica, quæ non habet dominium in vitam hominis. Quòd si Princeps interficiat malefactores, & exponat vitam subditorum in bello, id non facit vt illorum dominus, sed vt custos tranquillitatis, & publici boni; sicut homo, vt custos vitæ suæ resecat membrum putridum, & exponit partem pro salute totius.

Obseruandum est *quartò*, cùm constet iam, nos non habere proprium dominium nostrorum corporum, sed Deum, & nos tantùm esse vsuarios; consequenter manifestè sequi non posse, nos aliter vti, vel aliis potestatem vtendi concedere, quàm prout Deus concesserit, qui potest omnem vsum concedere intrinsecè iure naturæ non repugnantem, hinc suo iure potest concedere, vt nos ipsos, vel innocentem quemuis sine vlla noxa occidamus: potuit etiam præcipere Abrahæ, vt filium occideret, & Israelitis, vt Ægyptios spoliarent, & similia; quia videlicet vitæ, bonorumque nostrorum supremus dominus potest inuitis nobis, per se, vel alios, vt libuerit, vitam, & bona auferre, & cuius, quam voluerit, in eam concedere potestatem. 6

Denique est obseruandum, circa matrimonium ipsum, cuius dispositionis, ac institutionis Deus est supremus dominus, sicut instituit id quod erat necessarium ad prolem concipiendam, & pariendam, nimirum vim generandi, & organa opportuna: ita etiam instituit id quod erat per se necessarium ad prolem rectè educandam, & promouendam ad perfectum statum hominis conuenienti modo: nam finis generationis humanus est proles perfecta. Ad id autem instituisse, vt vinculum maris, & fœminæ posito mutuo consensu, esset insolubile; quia sine tali vinculo insolubili, humano more fieri non poterat, per se loquendo, vt proles rectè educaretur; cùm ad hoc non solùm materna, sed etiam paterna cura sit necessaria. Quare perpetuitas vinculi rectè fuit à Deo instituta in matrimonio in ordine ad finem generationis humanæ, qui est bona prolis institutio, obtinendum. 7

His prænotatis manifesta est ratio à priori indissolubilitatis matrimonij petita ex eius fine, nempe sobolis bona, & perfecta educatione: non enim fuisset illi in necessariis, per se loquendo, neque speciei conseruationi, & propagationi satis prospectum, si prætermissa fuisset vinculi perpetuitas adeò requisita ad prolis suscipiendæ perfectionem. Firmatur, quia sicut natura humana est sublimior, quàm brutorum, & eius conueniens propagatio, institutio, & perfectio est maximi momenti; ita etiam vinculum coniugij est sublimius & magis necessarium ad actum, & finem generationis; cumque ad illum vt rectè fiat, & ordinatè, & prolis ipsa educatio sit bona, & perfecta, sit necessaria vel saltem maximè expediens vinculi maris, & fœminæ insolubilitas, sequitur fuisse necessarium, vel saltem conuenientissimum, vt Deus instituens matrimonium illud firmaret perpetuum, ac insolubile.

Hinc patet solutio ad argumentum oppositum initio sectionis, non esse simile contractu matrimonij, & aliorum contractuum, ob illius peculiarem rationem: nam alij contractus non ordinantur ex natura sua ad aliquem finem, qui requirat indissolubilitatem, & ideò ex causa dissolui possunt. Contractus autem matrimonij ordinatur ad educationem prolis optimam, quæ per totam vitam durare debet. Adde ex dictis euidentem disparitatem, nam cæteri contractus versantur circa res externas, nempè circa bona, & merces, quæ pecunia æstimari, & comparari solent; circa quæ data est à Deo hominibus plena facultas, vt liberè disponant de illis ad sua commoda; & ideo possunt qui contraxerunt, si velint, liberè dissoluere contractus mutuo consensu, modò absit ab vnoquoque illorū omnis fraus, & iniuria; nam fraus, & iniuria nemini debent patrocinari. At matrimonij contractus versatur circa mutuam corporum traditionem,

tionem, & acceptationem; corporum autem, vt vidimus, non habent homines contrahentes plenum, & absolutum dominium, quod solum habet Deus, sed tantùm merum vsum pendentem à diuina dispositione; ac proinde nequeunt suis corporibus vti in ordine ad vinculum coniugij, nisi dependenter à diuinâ dispositione. Cumque Deus disposuerit, ac instituerit, vt matrimonium esset perpetuum, ac insolubile propter bonam ac perfectam prolis educationem, non est, neque esse potest in coniugum potestate, nubere ad tēpus prout ipsis libuerit, neque ob vllam causam contractum matrimonij validum, & legitimum dissoluere, seu omnino rescindere.

Sectio II.

An matrimonium ex rei natura, soloque iure naturali præcisè considerato sit ex se insolubile, an potiùs id habeat ex Dei auctoritate sic disponente, vel instituente.

1 SEnsus quæstionis est, an sicut odium Dei, vel mendacium, verbi causa, est ex se & ab intrinseco adeò malum, vt nulla spectata Dei prohibitione, nequeat non esse sua natura malum; ita similiter coniugium inter marem & fœminam non perpetuum, sed temporale, durante dumtaxat eorum beneplacito, ac proinde ab ipsis dissolubile sit ita ex se & ab intrinseco malum, vt omni præcisa Dei oppositum instituentis ac disponentis prohibitione semper sit sua natura malum, & contrarium naturæ & substantiæ matrimonij, illudque reddens omnino inualidum.

2 Partem affirmantē sequuntur Dominicus Sotus *in 4. dist. 27. q. 1. a. 4.* Corduba *lib. 1. quæstionarij, q. 25* Petrus de Ledesma *de matrimonio ad quæst. 67. art. 1. dub. 1. & art. 2. dub. 2.* Vasquez *de matrimonio disp. 2. cap. 7.* Bellarminus *1. lib. de matrimonio, cap. 11.* Rebellus *quæst. 15. sect. 1.* Basilius Ponce *lib. 1. cap. 13.* Gaspar Hurtado *disp. 8. difficult. 2.* Becanus *de matr. cap. 47. q. 1.* denique modò nouissimè ac copiosissimè noster Ludouicus Maratius *tract. de matr. disp. 6. sect. 1. & 2.* multis probat contractum matrimonij esse ex se & natura sua indissolubilem, ita vt oppositum faciat illum illicitum, & inualidum.

Primò, ex definitione matrimonij ab omnibus recepta, qua dicitur matrimonium esse maritalis coniunctio viri & mulieris, indiuiduam vitæ consuetudinem, seu societatem retinens. Quæ definitio est matrimonij secundùm propriè præcisè naturam sumpti, non prout hanc, aut illam habet adiunctam Dei institutionem, vel dispositionem, quæ sunt eius essentiæ prorsus extrinsecæ: cùm propriæ rerū definitiones earum essentiam & naturam explicent, non quæ merè extrinsecus eis accidunt, & adiunguntur. Huius autē definitiones postremæ particulæ, vt matrimonij perpetuitatem, sic indissolubilitatem apertè significant, tanquam aut essentialem eius differentiam, aut dimanantem ex ea proprietatem ab eadem penitus inseparabilem, eo modo quo incorruptibilitas est naturalis proprietas Angeli ab eo inseparabilis: quia sicut adueniente per diuinam potentiam eius actuali corruptione non maneret in rerum natura, nec manere posset Angelus, ita per eandem potentiam adueniente matrimonij dissolutione non manet, nec potest manere matrimonium.

Secundò, Tridentinum *sess. 24. in principio*, sic ait: matrimonij perpetuum, indissolubilemque nexum primus humani generis parens diuini Spiritus instinctu pronunciauit, cùm dixit, *Hoc nunc os ex ossibus meis, & caro de carne mea*, &c. Quibus verbis expressè significatur inseparabilitas coniugum, seu indissolubilitas coniugij. At matrimonium tunc non habebat indissolubilitatem ex aliqua libera Dei institutione, quia non constat, Deum tunc id instituisse; ergo illam habet ex sua natura, seu ex suo iure naturali.

Tertiò, *in c. fin. de conditionib. appositis*, decernit Gregorius IX. conditionem repugnantem perpetuitati matrimonij cōtrahendi esse contra substantiam illius. Sentit igitur Pontifex matrimonium omne esse ex sua natura & substantia perpetuum, & indissolubile.

Quartò, matrimonium ex essentia sua & natura in eum finem ordinatur, vt consentaneo rectæ rationis modo genus humanum propagetur, & propagatum educetur rectè, & instituatur: atqui ad huius finis cōsecutionem necessarium est matrimonium ex rei natura esse indissolubile; ergo indissolubilitas est contra naturam matrimonij.

Vltimò, idem firmatur ab absurdo, quia aliàs cessante positiua institutione Dei, ob quam matrimonium de facto est indissolubile, fornicatio simplex non esset illicita, aut saltem posset nō esse: quia fornicator quātum est ex se, confert, aut saltē cōferre potest fœminę, & ècōtra, facultatē, & dominium in suum corpus, ad copulam, ad tempus, quo copula durat; ac proinde accessus esset, aut posset ex se ad suam, ad eam videlicet, quæ pro eo breui tempore esset, aut posset esse sua. Igitur fornicatio simplex non esset, aut posset non esse licita.

3 Oppositam sententiam, nempe matrimonium non esse indissolubile iure naturali, seu ex natura rei, defendunt cum multis Sanchez *lib. 2. disput. 12. n. 7.* Coninch *disput. 24. dub. 2. n. 19. & sequentib.* & multi Recentiores.

Primò, quia ante legem euangelicam dissoluebatur matrimonium apud Hebræos per repudium, vt constat ex *Deuteronomij 24. cap.* ergo non est de iure naturæ indissolubilitas. Patet consequentia, quia hoc ius idē est apud omnes, & illud Deus immutare nō potest.

Secundò, nulla est ratio cur dissolutio matrimonij sit ita mala, vt sine concessione Dei nunquam possit esse licita. Patet, quia iam prole educata, vel adhuc non concepta, imò quando non speratur, quia mulier est sterilis; tūc nō modò dissolutio matrimonij ipsius fini non repugnat, sed videtur esse contra primarium finem, vinculum esse omnino indissolubile, quia impedit legitimam generationem; ergo stando in iure naturæ, cur in his casibus non poterit licitè matrimonium solui mutuo consensu? In hac re

4 Dico *primò*, tametsi conforme sit naturæ matrimonij quòd indissolubile sit; eius tamen indissolubilitatem non habere intrinsecam connexionem, seu necessitatem consonantiam ad naturam rationalem, ac proinde non esse in hoc sensu iure naturali necessariò debitam ipsi matrimonio. Hoc mihi videtur certum. Patet, quia si prædicta insolubilitas esset ita intrinseca & necessaria contractui matrimonij; eius dissolutio esset per se & intrinsecè mala, non secus ac odium Dei, vel mendacium formale; ergo sicut prorsus repugnat vt odium Dei, vel mendacium liberè facta non sint praua, quia omnino repugnat id quod per se & intrinsecè malum est, desinere esse malum, nam rei natura non potest mutari; ita prorsus repugnaret vt illa dissolutio non esset semper mala, & illicita in euentu; atque adeò sicut omnino indispensabile, & immutabile est etiam diuina virtute vt odium Dei, vel mendacium formale licitum sit, quia cùm sit ex sua natura & essentia malum, nulla ratione honestari potest; ita illa insolubilitas esset omnino indispensabilis &

& immutabilis. Quod manifestè falsum est, quia ex Dei concessione fuit apud Hebræos matrimonium dissolutum, & modò apud fideles dissoluitur matrimonium ratum per ingressum religionis, vt vidimus. Signum igitur euidens est, prædictam dissolutionem non omnino repugnare intrinsecè rectæ rationi, & consequenter matrimonij insolubilitatem non habere intrinsecam connexionem, & necessariam consonãtiam ad naturam rationalem. Firmo id amplius, quia nulla potest ostendi ratio cur dissolutio matrimonij sit ex se ita mala, vt nequeat in vllo casu fieri licita. Nã quòd repugnet primario fini matrimonij, nempe educationi prolis, ad summum probat eam esse malam ratione adiuncti, quod sæpissimè abest, vt quando proles iam sufficienter educata est, vel quando nondum vlla concepta est, & præsertim quando vxor sterilis est. Tunc enim dissolutio matrimonij non repugnat ipsius fini, imò magis apparet in eo euentu ipsa insolubilitate impediri legitimam generationem.

Communis solutio est, in his euentibus cessare per accidens rationem legis in particulari, non tamen in generali, & per se loquendo. Quod non sufficit vt lex etiam in particulari desinat obligare. Sic enim constat matrimonium clandestinum esse omnibus prohibitũ, tametsi per accidens in aliquo euentu cesset omne periculum mali, quæ fuit ratio illud prohibendi. Sed cõtrà est, quia tametsi prædicta doctrina vera sit in lege purè, ac merè positiua prohibente aliquid propter finem extrinsecum; non tamen in lege purè naturali, quæ habet necessariam conformitatem cum natura rationali. Nam cessante ratione legis in particulari, non cessat ius positiuum, cessat tamen ius naturæ præcisè. Ratio disparitatis est, quia in lege positiua ratio obligandi immediatè est voluntas legislatoris prohibens aliquam actionem, cuius etsi primum motiuum sit periculum mali, quod inde natum est sequi; attamen proxima ratio prohibitionis est dirigere communitatem in euitatione illius mali. Quare eam actionẽ, v.g. nubendi clandestinè prohibet lex Ecclesiastica positiua, non tantùm in casu in quo hîc & nunc est periculũ illius mali, sed generatim etiam vbi in particulari nullum tale periculum est; quia aliàs maxima hominum pars, vel ex imprudentia, vel ex temeritate sibi persuaderet, sibi hîc & nunc nullum tale periculũ imminere, etiam vbi maximè immineret; quam imprudentiam dirigere, & temeritatem refrænare intendit lex positiua. Quare quamdiu illud periculũ in generali manet, nunquam tota ratio legis positiuæ omnino cessat, & consequenter nec obligatio legis. Si verò cessaret in generali adæquato fine talis legis, per se & ipso facto cessaret talis lex & obligatio eius. Videatur Suarez id eruditè tractans, *tract. de legibus, lib. 6. c. 9. n. 11. & seqq.* Secus verò se habet hoc in lege naturæ præcisè, nam in hac tota ratio obligandi est necessaria conueniẽtia, vel disconuenientia obiecti cum natura rationali, sequitur illam non esse semper intrinsecè malam; & cõsequenter insolubilitatem non habere intrinsecã connexionem, seu necessariam consonantiam, seu conformitatem ad naturam rationalem. Denique dictum roboratur, quia ex mero & præciso iure naturæ nihil videtur necessariò obstare matrimonij dissolutioni, saltem cùm vrgent grauissimæ causæ; quales essent, si mulier esset sterilis, cùm matrimonium ordinetur ad prolem; vel si ex ægritudine esset perpetuò inepta ad copulam, cùm etiam ordinetur coniugium ad remedium concupiscentiæ; vel tandem si contingerent tales causæ quæ matrimonium redderent onus grauissimum, ac periculosissimum tam animæ, quàm corpori; maximè si nulla esset tunc proles cui fieret iniuria, nec aliud damnum adesset. Tunc enim quantum est ex se, & ex intrinseca natura potiùs hæc dictare videretur eam dissolutionem matrimonij, quàm eam præscribere; ergo signum euidens est eam indissolubilitatem non habere matrimonium iure naturali tanquam illi necessariò, & ab intrinseco debitam; sed aliunde eam prouenire nempe ex diuina institutione, vt statim dicam.

Dico ergo *secundò*, prædictam insolubilitatem matrimonij more humano facti prouenire ex ipsa institutione diuina, quâ Deus sic illud decreuit, nec nobis aliter concessit facultatem transferendi dominium vsus corporis, nisi per indissolubile vinculum. Probo singula. In primis Deum instituisse matrimonium, constat ex dictis suprà *disp. 18. sect. 1. n. 2.* Præterea quòd dederit matrimonio perpetuum, & indissolubilem nexum, constat ex Tridentino *sess. 24. initio*, illis verbis, Matrimonij perpetuum, indissolubilémque nexum primus humani generis parens, diuini Spiritus instinctu pronuntiauit, cùm dixit, *Hoc nunc os ex ossibus meis*, &c. Igitur matrimonium ex sua primæua institutione insolubile fuit. At insolubilitatem istam nõ habet ex natura sua, & quasi ab intrinseco necessariam, vt probatum est *præcedenti dicto*; ergo eam habet à Deo instituente. Denique quòd Deus non concesserit aliter hominibus potestatem transferendi dominium vsus corporis nisi per indissolubile vinculum, constat ex dictis *praeced. sect.* nam Deus instituens matrimonium ab initio mundi nulli concessit vt potestatem & vsum sui corporis alteri traderet, nisi per insolubile vinculum, at solus Deus habet proprium dominium absolutum nostrorum corporum, & nos solùm eorum vsum, quem ipse nobis concessit non omnino absolutè, sed cum ea limitatione vt daretur tale dominium vsus corporum per nexum, & vinculum perpetuum, atque insolubile. Hinc 5

Dico *tertiò*, positâ prædicta Dei institutione solutionem matrimonij esse contra ius naturæ, atque illâ positâ esse iure naturæ insolubile matrimonium. Ita benè noster Coninch *loco citato, n. 24.* Et ratio est, quia, vt dixi, solus Deus propriè habet absolutum dominiũ nostrorum corporum, & nos solùm vsum eorũ, quem ipse nobis concessit, non omninò absolutè, sed cum certis limitationibus; ergo inualidè, & contra ius naturæ potestatem quis sui corporis aliter aliis concedit, quàm quatenus, & qua ratione Deus id illi concessit; quia esset disponere, & vti re aliena inuito domino, contra ius naturæ. Cùm igitur constet ipsum Deum instituentem matrimonium ab initio mundi, nulli concessisse, vt aliter eam potestatem alteri cõcederet, quàm per insolubile vinculũ; certè inualidè, & contra ius naturæ contraheret, qui ad tempus, & non in perpetuum nuberet. Omne igitur matrimoniũ contractum absque nexu insolubili positâ Dei institutione illicitum est, inualidum, & contra ius naturæ. 6

Dico *vltimò*, matrimonij insolubilitatem non peruenire ex sua natura nudè sumpta, sed ex iure diuino positiuo, nempe ex Deo sic ab initio eum ea solemnitate insolubilitatis illud instituente. Ita tandem concedit Sanchez *lib. 2. disp. 13. n. 10.* Et constat, quia dicta insolubilitas tribuitur soli diuinæ institutioni, tũ à Bonifacio VIII. *de voto & voti redemptione, cap. vnico*, illis verbis, matrimonij vinculum ab ipso Ecclesiæ capite rerum omnium conditore, ipsum in paradiso, & in statu innocentiæ instituente, vnionem, & indissolubilitatem accepit: tum etiã in Euangelico Matth. 19. & Marci 10. *Quod Deus coniunxit, homo non separet*: tũ denique, quia, vt ostensum est, præciso solo iure naturæ, nulla est ratio efficax ob quã nequeat mutuo cõsensu dissolui iste cõtractus matrimonij, sicut & alij, vt spõsalia, saltem si vrgeant grauissimæ causæ; ergo euidẽs 7

est

est desumere eam indissolubilitatem primò & per se ab institutione diuina eam apponente tanquam formam & solemnitatem essentialem huic contractui: posita verò prędicta institutione esse quoque de iure naturæ, vt dixi *dicto* 3. Quare animus se obligandi ad perpetuitatem, seu indissolubilitatem est de essentia matrimonij, vnde non esset matrimonium, si quis animum haberet contrahendi non nisi ad tempus. Ratio est, quia, attento iure diuino, perpetuitas, seu obligatio ad perpetuitatem est de essentia matrimonij; non potest autem quis se obligare, nisi velit se obligare; ergo voluntas obligandi se ad perpetuitatem, essentialiter requiritur ad matrimonium. Ex dictis

8 Colligitur *primò*, decisio dubij circa matrimonia Abissinorū Schismaticorū, existimātium licitum esse repudium, ita vt possit dissolui etiam quoad vinculum matrimonium consummatum. Dico enim, quando hi contrahunt matrimonium cum pacto & animo solùm se obligandi dissolubiliter, matrimonium esse nullum: quia si nolunt aliter cōtrahere, nisi dissolubiliter, non habent voluntatem vllam se obligandi ad perpetuitatem; & per consequens deficit voluntas necessaria ad valorem matrimonij.

Colligo *secundò* contractum matrimonij etiam rati tantùm, non posse dissolui mutuo consensu contrahentium. Hoc est certum illis verbi Christi Domini, *Quod Deus coniunxit, homo non separet.* Et ratio est, quia contrahentibus nulla est talis à Deo concessa facultas, quibus licet contrahere, sed cum indissolubilitate, annexa ex Dei dispensatione, vt satis explicatum est.

9 Colligo *tertiò*, sine vlla dispensatione in lege naturæ, sola diuina concessione fuisse licitum & validū Iudæis in antiqua lege soluere matrimoniū quoad vinculū, concedendo illis libellū repudij. Sicut potuit dare veniā Abrahamo vt occideret innocentē filium. Et potest Deus duos efficere veros coniuges etiam inuitos, vt ostendi suprà *disp.* 14 *sect.* 6. Quod totum fieri potest sine vlla dispensatione. Est enim obseruadū & esse supremum legislatorem, vnde habet, vt possit noua & varia præcepta imponere; & esse etiam supremum dominum, qui potest dominia mutare, vel concedere. Dispensatio ergo propriè pertinet ad Deū sub prima consideratione, quia eiusdem potestatis est tollere, & concedere legem. Quare vt intelligatur Deus dispensare, oportet, vt ostendo sola illa iurisdictione, & non adiungendo potestatem dominatiuā, per quam res ipsas immutet, licere faciat, quod antea non licebat Nam si per dominium suum mutet humanū, hoc non erit dispensare, sed tollere materiam legis. Hoc videre licet in exemplo Abrahæ adducto. Quādo enim Deus illi præcepit interficere filium, id fecit tanquam dominus vitæ & mortis: si enim Deus ipse per se ipsū voluisset interficere Isaac, non indiguisset dispensatione, sed ex suo dominio id facere posset: eodē ergo modo potuit vti Abrahamo vt instrumento; & quintum præceptum Decalogi non prohibet esse instrumentū Dei in occisione, si ipse præceperit. Idem sentit D. Thomas 1. 2. q. 100. a. 8. *ad* 3. de facto Oseæ in assumenda muliere fornicaria. Potest enim Deus trāsferre in virū dominium mulieris sine consensu eius, & ita efficere vinculū inter illos, ratione cuius illa copula iā fornicaria sit. Simili modo non dispensauit cum Hebræis, quando Ægyptiorum spolia illis concessit tanquam supremus dominus.

10 Colligo *quartò*, aliis Gentilibus non fuisse licitum soluere matrimonium, sicut Iudæis in lege veteri: quia citra Dei concessionem dirimi non poterat per repudium quoad vinculum; quam Gentilibus datam esse nullibi legitur.

11 Colligo *vltimò*, post legem euangelicam, neque fidelibus, neque etiam Iudæis licitum esse prædictū repudium. Nam Christus Dominus *Math.* 19. illud reprobauit, & ad statum primæ institutionis, in quo matrimonium erat indissolubile, restituit, & concessionem Hebræis datam reuocauit, dum dixit, Matth. 19. *Quoniam Moyses ad duritiam cordis vestri permisit vobis dimittere vxores vestras, ab initio autē non fuit sic.* Neque ex his verbis sequitur Deum Iudæis id verè non concessisse, sed tantùm impunitum reliquisse Quia hoc apertè dictis verbis repugnat; nā illa non promissionē maioris mali, sed concessionem rei licitæ importāt; indicantque pronitatē Iudæorum ad peccandum fuisse causam, cur Deus illud concederet, vt eorum imbecillitati subueniret. Et certè quis nō videat, si repudium fuisset illis illicitum, non permissurum Deum tā longi temporis ignorantia populum Israëliticum electum laborare; quia omnes intelligebant sibi hoc licere. Vnde Propheta aliquis hoc reprehendisset, vt alia illius populi scelera carpere Prophetæ solebant.

Quare nulli licet modò dissoluere matrimonium mutuo consensu: quia posita Dei institutione, & ablata omni eius concessione, recessus à propria vxore quoad vinculum, est contra naturale præceptum, quia in homine non est potestas priuandi alterum dominio acquisito, etiam illo volente: Deus solus habet hanc potestatem.

Ad argumenta proposita pro prima sententia.

12 Ad primum, admissa illa communi matrimonij definitione, dico illam esse optimam posita Dei institutione, à qua habet tanquam à radice participare illam rationem insolubilitatis. Cùm enim contractus matrimonij consistat in mutua corporum traditione in ordine ad eius finem, qui est propagatio prolis, & conseruatio specifica naturæ humanæ, Deus tāquam supremus Dominus illorū corporū, & vt auctor naturæ respiciēs finem & conseruationem naturæ, iure disposuit, vt translatio dominij in corpus alterius non fuisset ad tēpus, sed in perpetuum, vt valde cōueniens naturæ rationali. Vnde prædicta insolubilitas nō censetur esse proprietas contractus matrimonij tanquam necessariò cōnexa cū essentia illius, nisi posita Dei institutione, & ablata Dei cōcessione, qui tanquā supremus Dominus corporum potest mutare, aut moderari trāslationē dominij in corpus alterius per talē contractū factū, vt dictū est. Quare nequit insolubilitas esse proprietas matrimonij, eo pacto quo est incorruptibilitas naturalis proprietas Angeli: hæc enim fluit necessariò ex illius natura; illa verò ex dispositione diuina iuxta conuenientem matrimonij statum.

Ad secundum, concessa maiore, negatur minor, vt cōstat ex hac sectione, & ex dictis suprà *disp.* 18. *sect.* 1.

Ad tertium, fatemur posita diuina institutione esse contra substantiam matrimonij, eius dissolutionem. Atque id solùm voluit Pontifex: nam solus Deus habet supremum dominium corporum, & potest illo vti prout ipsi libuerit.

Ad quartum, dico, insolubilitatem esse maximè conuenientem fini matrimonij; & etiam necessariam prout habet adiunctam Dei institutionem, non verò habere intrinsecam connexionem, & necessariam consonantiam cum natura rationali absolutè, & secundùm se, & omni præcisa dispositione & institutione Dei, vt constat ex *dicto* 1.

13 Ad vltimum negatur sequela; nam semper fornicatio simplex est illicita, & contra naturale præceptū non fornicandi: in quo fieri non potest dispensatio, quia accessus ad non suam non potest honestari; potest quidem illa quæ non erat sua, vt in Osea Propheta, nec esse poterat sine illius consensu, fieri

sua, per Dei potentiam, vel simpliciter, vel quoad talē vsum, & ideo accessus ad illā potuit fieri honestus, nō per dispensationem in præcepto nō fornicādi, sed faciendo vt non sit fornicatio quæ antea fuisset: hanc autem potestatem, & dominium habet solus Deus tanquam supremus Dominus nostrorum corporum, non verò habere potest contrahens matrimonium, nedum fornicator.

14 Ad argumenta secundæ sententiæ, prout opponuntur *dicto tertio*.

Ad primum, concesso antecedente, negatur consequentia, si intelligatur insolubilitas non esse de iure naturæ adiuncta Dei institutione. Verum etiam est ius naturæ præcisè vt sic esse immutabilē & indispēsabile, vt dixi *consectario secundo*; potest tamē Deus tāquam supremus Dominus corporum circa matrimonium dominia illorum mutare, vel concedere, & sic potest mutare materiam illius legis, nempe insolubilitatis matrimonij, & consequenter facere, vt cesset obligatio eius sine dispensatione; vt satis in hac sectione explicatum est.

Ad secundum negatur nullam esse rationem cur dissolutio matrimonij sit ita mala, vt sine Dei concessione nunquā possit esse licita. Nā ea est assignata *dicto secundo*; quia tametsi vrgeat illa causa in argumēto proposita, ideo nō potest illud matrimoniū solui mutuo consensu, quia Deus qui est supremus Dominus nostrorū corporū, non dedit talē potestatē nec vsum, qui solùm eam concessit per insolubile vinculum.

SECTIO III.

An & quo iure soluatur matrimonium ratum ante consummationem, per professionem solemnem in religione approbata.

1 POst declaratam in genere matrimonij insolubilitatē, discurrēdum est in hac & sequētibus in specie ac in particulari per trimēbre matrimonij mēbrum illius cōmunissimæ diuisionis quā cōmuniter à Doctoribus diuiditur matrimoniū in legitimū, ratum, & consummatū; & videndū tametsi ex se adeò sint indissolubilia hæc omnia matrimonia, vt nullo pacto queāt solo mutuo contrahentiū consensu dissolui, an saltē per aliquid extrinsecū illi superadditū queant dissolui, ac verè dissoluantur. Ad cuius explicationē recolendū est, quis sensus sit prædicti matrimonij trimēbris. Consummatū enim est, quod iam carnalis copula cōsummauit: legitimū autem dicitur, quòd iuxta leges est. Quo nomine explicari & appellari solet matrimoniū infideliū quod ipso iure naturæ spectato cōtrahitur. Denique ratū dicitur reali susceptione Baptismi, tanquā causa, & habet verā significationē coniunctionis Christi cū Ecclesia tanquā signū. Vnde nō dicitur ratum ratione fidei susceptæ, quam Catechumenus potest habere ante Baptismum, & semel suscepta non tantùm semel, sed sæpe etiam amitti potest, sed solà reali susceptione Baptismi Nam solus Baptismus re ipsa susceptus, est qui perdurat ratione characteris. Atque ex hac reali Baptismi susceptione habet insolubilitatē quandam extrinsecam, quæ illi accedit, quatenus cessat iam ille casus in quo poterat dissolui in fauorem baptizati. Videndum modò in hac sectione, an dissoluatur per solemnem professionem, & quo iure soluatur.

2 Circa primum, certum est *primò* matrimoniū ratū fideliū esse posita Dei institutione insolubile. Consistit autē eius indissolubilitas in hoc, quòd cæteri cōtractus possūt mutuo consensu dissolui, & ex multis aliis causis, vt quia res sunt notabiliter mutatæ. At matrimoniū ratum est vinculum perpetuum, & eo semel contracto non possunt coniuges mutuo consensu, nec ex quacumque alia causa, præter ingressum religionis modo explicando illud dissoluere, nisi à superiori causa dirimatur.

Certum est *secundò* & de Fide, matrimonium ratū ante consummationē solui quoad vinculum per professionem solemnem in religione approbata, ita vt alter licitè aliud matrimonium inire possit. Ita definiuit Alexander III. *cap. 2. de conuersione coniugatorum*, his verbis: Verùm post consensum legitimum de præsenti, licitum est alteri, altero etiam repugnante, eligere monasterium (id est, in religionem intrare) sicut Sancti quidam de nuptiis vocati fuerunt (vt Beatus Machatius, & Alexius, ait Glossa) dummodo carnalis commixtio non interuenerit inter eos; & alteri remanenti, si commonitus continentiam seruare noluerit, licitum est ad secunda vota transire. Quia cùm non fuissent vna caro simul effecti, satis potest vnus ad Deum transire, & alter in sæculo remanere. Glossa addit, *& cum alia contrahere*. Idem statuit Innocentius III. *cap. 14. eodem titulo*, vbi sic ait: Antequam matrimonium sit per carnalem copulam consummatum, licere alteri cōiugum reliquo inconsulto, ad religionem transire, ita quòd reliquus ex tunc legitimè poterit alteri copulari. Et quamuis prædicta decreta dicant per transitum, vel ingressum ad religionem dirimi matrimonium; semper intellexerunt, vt notant omnes, de ingressu cum effectu, nempe professione secutā. Vnde nouissimè Tridentinum *sess. 24. de matr. can. 6.* idem definiens, sic dicit: Si quis dixerit, matrimonium ratum, non consummatum, per solemnem religionis professionem alterius coniugum non dirimi, anathema sit. Quòd si matrimonium ratum professione vnius dissoluitur; à fortiori multo melius dissoluitur professione vtriusque. Probatur etiam eadē veritas ab effectu, quia talis solemnis professio non solùm valida est, & licitè fit, sed etiam relinquit alterum coniugem liberum, vt matrimonium contrahere possit, vt constat ex vsu, & ex iuribus citatis; ergo signum est vinculum ipsum dissolui. Hinc

4 Colligo *primò*, dici non posse tunc non dirimi matrimonium, sed declarari ab Ecclesia à principio fuisse irritum ex defectu consensus contrahentium. Patet, tum quia est contra expressa verba Concilij Tridentini adducta: tum, quia sine fundamento id dicitur. Quis enim hoc reuelauit Ecclesiæ? aut quomodo, frequentiùs loquendo, non esset falsa, & deceptoria talis declaratio? Quid enim impedit quominus prius talis persona habuerit verū animum contrahendi matrimonium, & postea conceperit propositum mutandi statū? Aut quæ ratio esse potest suspicandi fictionē in tali matrimonio, quod ab eadem Ecclesia iudicaretur validum, & licitè consummatum, si contrahentes in illo permanere noluissent. Tum denique, quia cōstat ex *cap. commissum, de sponsalibus*, eum qui iurauit alicui ducere eam in vxorem, & postea vult ingredi religionem, meliùs facturum si priùs impleat iuramentum ducendi illam, & postea ante consummationem ingrediatur: supponit ergo ibi Pontifex tale matrimonium esse validum, tā ex consensu cōtrahentiū, quàm ex intētione Ecclesiæ; alioqui per illud nō impleretur iuramentū, & ita fuisset superfluū, quin potiùs ex illo textu manifestè colligimus valorem talis matrimonij non solùm non pendere ex futuro effectu mutādi vitam, neque enim sacramenta conficiuntur depēdēter à cōditione futura, & cōtingente, verū etiā neque ex præsenti proposito mutandi vitam, quia cum illo potest stare consensus matrimonium conficiendi.

Colligo

5 Colligo *secundo*, dici non posse cum Henrico *quodlib. 5. q. 39.* durare primum vinculum, & nihilominus licitum esse coniugi transire ad secundas nuptias ex institutione Dei, qui in eo casu permisit vnum virum habere simul duas vxores, vnam quoad vinculum tantùm, aliam quoad vinculum & vsum: & simili modo vnam mulierem habere duos maritos. Patet id dici non posse, quia tametsi si sermo esset de potentiâ absoluta, id disputabile sit, nô solùm de matrimonio rato, sed etiã de consummato; tamen de facto errorem continet intolerabilem, quia in lege euangelica non potest secundum matrimonium esse validum, durante primo, etiam quoad vinculum: vt constat expresse ex *c. 1. 2. 3. & vltimo, de sponsa duorum*; & ex definitione Concilij Tridentini *dicta sess. 24. can. 2.* vbi definit non licere Christianis simul habere duas vxores. Multò autem certius est, non licere eidem mulieri habere simul duos maritos: hoc enim etiam in lege scripta, & naturæ nunquam licuit. Adde Ecclesiam in hac re satis expresse declarasse primum matrimonium dissolui ante consummationem per subsequentem professionem solemnem.

Circa secundam sectionis partem restat potissima difficultas dilucidanda, quo iure soluatur matrimonium ratum baptizatorum per subsequentem professionem in religione approbata, iure ne naturali, vel iure diuino positiuo, vel iure tantùm Ecclesiastico.

6 *Prima sententia* docet dirimi ex natura rei, seu iure naturæ, quam tenet Durandus *in 4. dist. 27. q. 2. n. 9.* Soto *eadem distinct. quæst. 1. a. 4.* Caietanus *tom. 1. opuscul. tractat. 27. de dispensatione matrimonij*, & alij.

Primò, quia matrimonium ratum est status minus perfectus ipsa religione; & ex eius dissolutione non sequitur grauis iniuria alterius partis; ergo ex natura rei potest dissolui sine graui iniuria tertij.

Secundò, professio solemnis est mors ciuilis, & spiritualis; ergo potest dissoluere vinculum spirituale, quale est matrimonij rati; vtpote ex solo consensu ortum: sicut mors naturalis soluit vinculum matrimonij consummati, quod est carnale ortum ex copula.

Tertiò, iure naturæ licitum est vnicuique transire ad perfectiorem statum relinquendo priorem: sed coniux profitendo solemniter in religione transit ad statum perfectiorem; ergo profitendo solemniter dissoluit priorem statum coniugij.

Quartò, per matrimonium ratum non datur traditio, & possessio rei, sed fit purus contractus: traditio autem & possessio confertur per copulam; ergo per subsequentem traditionem, quam includit professio, seu votum solemne castitatis religiosæ, potest tale matrimonium dissolui: sicut contractus venditionis perfectus est in ratione contractus per mutuum consensum; tamen si non sit facta traditio, & eadem res alteri vendatur, & tradatur, secunda venditio tenet, & prima rescinditur.

Quintò, ex natura rei licitum est commutare coniugium imperfectũ in aliud perfectius & spirituale; ergo matrimonium ratum in solemnem professionem.

Vltimò, votum solemne castitatis in religione, tametsi habeat solemnitatem ex statuto Ecclesiæ, posita tamen illa, ex natura rei repugnat matrimonio & vsibus eius: sicut cõsecratio calicis, tametsi sit ex statuto Ecclesiæ; facta tamen consecratione, repugnat ex natura rei illi communis, seu prophanus vsus; ergo.

7 *Secunda sententia* asserit dirimi matrimonium ratum per solemnem professionem iure diuino positiuo à Christo Domino specialiter lato in lege euãgelica. Ita multi, quos refert & sequitur Sanchez *lib. 2. disput. 19. num. 3.* Rebellus *lib. 3 q. 4. sect. 2. & 3.* Basilius Ponce *lib. 9. cap. 5.* & alij.

Primò, quia Christus Dominus sine dubio potuit id disponere: quod autem fecerit, & est consentaneum perfectioni legis diuinæ, ne maius bonum religionis per legem illam generalem matrimonij impediretur: & consonat etiam traditioni Ecclesiasticæ, cuius nullum initium scriptum reperitur, quod est signum iuris, vel institutionis diuinæ à Christo factæ, iuxta regulam D. Augustini *lib. 4. de Baptis. cap. 14.* ergo.

Secundò, non reperitur aliquod decretum Ecclesiastieum, quo vis dissoluendi matrimonium ratum tribuatur professioni solemni. Nec est vllus Pontifex qui sibi, vel alteri attribuat institutionem huius rei, sed à principio nascentis Ecclesiæ fuit in vsu: ergo magno est argumento traditionem esse diuinam, & institutionem Christi.

Tertiò, Alexander III. *c. 7. de conuers. coniugatorum*, dixit dissolutionem matrimonij rati deduci ex sacri eloquij interpretatione. Præterea, posteriores Pontifices, non Pontificum Prædecessorum decretis, aut Conciliorum Canonibus eam sententiam confirmarunt, sed Sanctorum exemplis ex inspiratione diuina à nuptiis transmigrantium, vt ait Alexander III. *c. 2. de conuers. coniug.* Nam, vt constat, B. Tecla contracto matrimonio, & nondum consummato, sponsum deseruit, & se Deo consecrauit, vt ait D. Athanasius *lib. 2. de virg. col. 3.* Idem fecerũt S. Alexius, teste Metaphraste, & S. Cæcilia, vt habetur in eius gestis. Et de S. Machario refert Gratianus ex D. Hieronymo *c. 26. scripsit nobis 27. q. 2.* celebrato nuptiarum conuiuio, cum vespere thalamum esset ingressurus, ex vrbe egrediens transmarina petiit, & eremi solitudinem sibi elegit. Vnde de his Sanctis ait Innocentius III. *c. ex parte el 2. de conuers. coniug.* ex reuelatione diuina, quæ superat omnem legem, transiisse à matrimonio rato ad statum perfectiorem. Cùm igitur initium huius cõsuetudinis non inueniatur in iure Ecclesiastico, sed à principio extet nascentis Ecclesiæ, vt constat in exẽplis adductis, & id Sancti præstiterint ex diuina inspiratione, sequitur hoc esse Christi priuilegium per traditionem habitũ à Christo, & per Apostolos deriuatũ.

Quartò, dissolutio matrimonij rati certissima est per professionem; ergo reduci debet in causam certam: at incertum est posse lege generali Ecclesiæ statui dissolutionem matrimonij rati; ergo reduci debet ad Christi priuilegium, per quod omnia consonant.

Quintò, si Ecclesiastica lege vis dirimendi matrimonium ratum deriuata esset in vota solemnia religionis, posset etiam Ecclesiæ auctoritate auferri. At nullus concedet posse Pontificem vniuersali lege impedire transitum à nuptiis ad religionem.

Vltimò, contra ius iustitiæ quæsitũ tertio nõ potest Põtifex legem aliquam statuere: nam id in minoribus cõtractibus cernitur, & de seruo sine domini consensu nequaquam ad religionem admittẽdo, extat Gelasij Papę decretum *epist. 9. §. generalis etiã querelæ.* Vnde quamus status clericalis perfectior sit statu matrimonij, imò status Episcopalis perfectior sit statu monachali, adhuc per eum statum non dirimitur matrimonium ratum, nec ad illum licet ascendere contra propriæ vxoris etiam incognitæ volũtatem. Argumẽtum igitur est contra ius iustitiæ per matrimoniũ ratũ adquisitum coniugi non esse potestatem in Ecclesia irritandi matrimonium, cùm statui adeò perfecto nondum eam vim communicauerit Ecclesia, sed id Christi priuilegio, quod omnem legem superat Ecclesiasticam, statui religionis tantùm concessum.

Denique *tertia sententia* affirmat dissolui prædictum

ctum matrimonium ratum solo iure Ecclesiastico, iam inde à temporibus Apostolorum instituto. Ita Medina *lib. 5. de continentia sacrorum hominum c. 86. & 87.* Henricus à Gandauo *quodl. 5. q. 35* Hostiensis, Ioannes Andreas, & Antonius de Butrio *in cap. ex publico, de conuers. coniug.* Felinus *consilio 26.* Lessius *de iustitia & iure lib. 2. cap. 41. dubitat. 8.* Suarez *tom. 3. de religione lib. 9. cap. 23. n. 20.* Coninch *disp. 26. dub. 2.* Gaspar Hurtado *disp. 8. difficult. 4. n. 17.* Atque hæc sententia perplacet mihi, quam sequentibus dictis explano.

8 Dico itaque *primò*, matrimonium ratum non dissolui per solemnem professionem iure naturæ. Probo id primò, quia hæc vincula non repugnant; possunt enim simul stare; ergo non habet professio eam vim dirimendi iure naturæ. Antecedens constat, quia traditio qua quis professione traditur Deo & religioni, non est sua natura incompossibilis cum vinculo matrimonij, vt patet in eo qui post matrimonium consummatum, ex licentia alterius coniugis profitetur solemniter, in quo post professionem vinculũ perseuerat. Et ratio est, quia professio solemnis non est incompossibilis cum vinculo matrimonij ratione traditionis quâ professus se tradit Deo: nam religiosus eo voto non aliter traditur Deo, quàm obligando se ex virtute religionis ad seruandam castitatem, sicut voto simplici. At hæc obligatio non est incompossibilis cum vinculo, seu obligatione radicali iustitiæ reddendi alteri debitum; quia habens votum simplex castitatis validè contrahit matrimonium, & tamen in eo est, & perseuerat obligatio religionis ad seruandam castitatem: obligatio enim religionis & iustitiæ sunt diuersæ rationis, atque ideo non sunt incompossibiles, quamuis circa obiecta incompossibilia versentur. Firmo, quia aliud est duo vincula obligare ad actus inter se repugnantes; aliud verò vincula ipsa inter se formaliter repugnare. Sæpe enim principia contrariorum actuum possunt esse simul, licèt actus ipsi simul esse non possint: vt in naturalibus constat. Et in moralibus, sæpè quis oneratur pluribus obligationibus, quibus non potest simul satisfacere, & quamuis propter impotentiam excusetur ab actuali executione alicuius, tamen per se illam obligationem in se retinet. Vt in eo qui post votum simplex castitatis matrimonium contraxit; ex vi enim voti semper obligatur ad integram castitatem quantum in se est; ex vi autem matrimonij obligatur ad reddendum debitum; & hæc obligatio impedit, & excusat quoad talem actum, vt executioni mandetur. Igitur in præsenti, tametsi vsus matrimonij, & integra obseruatio castitatis religiosæ simul exerceri nequeant; at vincula quibus homo per se obligatur ad tales actus simul esse possunt ex natura rei. Firmo id amplius, nam professio facta post matrimonium consummatum inuito alio coniuge, non est nulla ex natura rei, sed ex statuto Ecclesiæ; hoc autem ablato, posset habere effectum formalem, non obstante vinculo matrimonij, nam posset reddere talem personam inhabilem ad aliud matrimonium etiam post mortem coniugis, & obligare illam ad seruandam castitatem, quantum posset sine iniuria alterius partis quandiu viuit, & post mortem eius simpliciter: ergo similiter in præsenti, solâ rei naturâ spectata non inuenitur formalis repugnantia; quia hæc non potest esse maior inter matrimonium ratũ, & professionem religiosam, quam sit inter hanc, & matrimonium consummatum.

9 *Secundò* probatur dictum, quia si iure naturali, seu spectata præcisè matrimonij rati, & professionis solemnis natura, vi huius illud dissoluitur, sequitur manifestè, si hæc est professionis solemnis vis & naturalis virtus, dirimet quoque, vel dirimere posset etiam matrimonium consummatum eadem vi & virtute sua naturali: quia matrimonij rati & consummati eadem est natura, non modò specifica, sed etiam numerica: constat enim ex dictis suprà *disp. 13. sect. 4. n. 4.* matrimonij per carnalem copulam consummationem non esse eius partem etiam integrantem; eadem ergo est huius & illius naturalis firmitas, & indissolubilitas, sicut & idem etiam numero matrimonium est. Denique idem ostenditur, quia tantum abest, vt spectata sola harum rerum natura per solemnem professionem, vel votum, matrimonium ratum dirimi possit, vt è contrario potius matrimonium hoc redderet votum illud subsequens nullum prorsus, & irritum. Probatur, quia res iam alicui legitimè & validè tradita, eique vi traditionis deuincta ex stricta iustitia, & iure non ad eam tem modò, sed in re quoque, tradi cum eius iniuria alteri, validè ex natura rei non potest, & sine illius consensu cui iam ante tradita est. Firmo hoc idem; nam si Petrus donaùit Paulo rem aliquam, & postea velit eam dare Ecclesiæ in cultum Dei, posterior donatio non irritat priorem, sed potius irritatur ab illa; quia licèt ex genere suo videatur perfectior, tamen iam non habet materiam aptam, nec capacem illius perfectionis, quia fit de re aliena; ergo similiter in præsenti votum, vel traditio quæ fit in solemni professione, licèt ex se sit melior, tamen facta post matrimonium ratum fit de re aliena; quia per matrimonium ratum transfertur dominium proprij corporis in alterum; ergo ex natura rei non est bona, nec melior; non esset ergo magis valida quàm votum faciendi eleemosynam de re aliena. Vnde etiam manifestè probatur, si res ista ex sola rei natura metienda sit, prædictum votum solemne fieri cum iniuria alterius coniugis: nam qui priuatur re sua, se inuito, iniuriam patitur, quando id fit auctoritate propria, & non Principis, seu legis, sed per matrimoniũ ratum acquisiuit vterque coniugum verum dominium in alterum: ergo ex natura rei priuatio talis dominij propriâ auctoritate est iniuriosa. Nec valet respondere non interuenire iniuriam, quia ex natura rei in priori contractu subintelligitur conditio, nisi interea alter fruges sanctioris vitæ sibi optare voluerit. Non, inquam, valet: tum quia voluntariè subintelligitur ea conditio ex natura rei. Cur enim quæso in hoc contractu magis, quàm in donatione alterius rei homini factâ, talis conditio subintelligitur? Nam etiam dici posset cum proportione, dum aliquid homini donatur, subintelligi conditionem, nisi interim placeat donare illam Deo. Tum etiam, quia aliàs ante legem euangelicam subintelligeretur illa conditio in quolibet matrimonio rato, liceretque coniugatis in lege Moysis, vel naturæ dissoluere matrimonium ante consummationem, titulo sanctioris vitæ. Nam in his quæ naturalia sunt, & pertinent ad intrinsecam conditionem contractus, æqualia sunt præsentia & præterita matrimonia. Hoc autem nullus concedet, quia ex omnium doctrina hoc censetur esse priuilegium legis gratiæ, & status solemnis religionis in ea.

Dico *secundò*, matrimonium ratum non dissolui per professionem iure diuino à Christo domino concesso. Probo id *primò*, quia credibile non est Christũ concessisse dictam vim solemnitati votorum religionis nondum inuentæ & introductæ in Ecclesia. Nam ab Ascẽsione Christi Domini nullum est nouum ius diuinum, & tamen solemnitas votorum introducta est & inuenta ab Ecclesia, vt constat ex *cap. vnico, de voto, in sexto, & Extrauag. Ascendente Domino*, edi- 10

ta

ta à Gregorio IX. & absque dubio introducta fuit multò post Ascensionem Christi; ergo professio solemnis non dissoluit matrimonium ratum iure diuino. *Secundò*, quia aliàs per omnia vota Religionis deberent eiusmodi matrimonia solui, cùm omnia illa vota iure diuino sint eiusdem omnino rationis: nam, vt dixi, solemnitas professionis est introducta ab Ecclesia. At illud est falsum, vt patebit in votis simplicibus eorum, qui ingrediuntur nostram Societatem, quæ sunt vera vota Religionis, nec tamen soluunt matrimonium; ergo. *Tertiò*, ius diuinum à tempore Christi mansit omnino immutatum, atqui hoc quod est matrimonium ratum solui, non mansit immutatum; quia olim, vt volunt multi, soluebantur matrimonia rata per vota simplicia, vt colligunt ex facto D. Teclæ, S. Alexij, & aliorum qui non fuerunt Religiosi; & modò iam per illa vota non soluuntur; ergo quòd per illa vota solemnia vocantur, non prouenit ex iure diuino. Denique, nullum extat tale ius diuinum, neque in Scriptura euangelica continetur; ergo liberè & sine fundamento ponitur.

11 Dico *tertiò*, professionem solemnem religiosam dirimere matrimonium ratum Ecclesiæ iure ac statuto. Patet *primùm*, quia sine aliquo iure id fieri non posset. Nam Ioannes XXII. *in Extrauaganti vnica, de voto*, negat votum castitatis Ordinis habere hunc effectum, quia nec iure diuino, nec per sacros Canones reperimus hoc statutum: aliquod ergo ex his iuribus est necessarium ad hunc effectum. At professio solẽnis in religione habet hũc effectum, & constat non ex sola rei natura, neque ex diuino iure immediatè; ergo sistendum est in iure Ecclesiastico. *Secundò*, hic effectus non excedit amplitudinem Ecclesiasticæ potestatis; ergo optimè in institutionem eius reducitur. Antecedens constat, tum quia si id Ecclesia non potuisset alicui voto solemni tribuere, immeritò & valdè impropriè dictus Ioannes XXII. inter causas huius effectus, vel negationis eius, posuisset Canonicum ius; satis enim fuisset dicere, votum Ordinis non habere hunc effectum iure diuino, vt inde concluderet non habere hunc effectum. Tum etiam, quia ad affirmandam hanc potestatem, habemus sufficiens fundamentum in generalibus Christi verbis, *Quodcumque solueris super terram, erit solutum in cælis*; & in illis aliis, *Pasce oues meas*: nam prædicta institutio pertinere potest ad conuenientem pastum spiritualem Ecclesiæ, nec potuisse videtur conuenientius tradi, quàm per Petrum, & vsum eius Ecclesiæ arbitrio, & institutioni committere: nam in toto hoc genere potestatis & institutionis nulla apparet repugnantia, & alioqui habet magnam congruentiam, quia hæc materia multum est variabilis, & pro diuersitate temporum & locorum potest nunc expedire vna consuetudo, & postea alia: sicut videmus in aliis votis: nam votum solemne sacri Ordinis non dirimit matrimonium ratum, nec votum virginitatis etiam suscepto velo, si factum sit animo permanendi in propria domo, dirimit autem si factum sit in professione regulari. Constat etiam in nostra Societate votum castitatis religiosæ in scholaribus Societatis quod in principio nullum dirimebat matrimonium, quia nondum Ecclesia ad hunc effectum illud approbauerat, nunc dirimere subsequens matrimonium, si fortè contrahatur, quia ad hunc effectum iam approbatum est, non verò dirimit iam contractum, quia de hoc effectu Pontifices nihil locuti sunt. Cuius differentiæ rationem nullam aliam assignare possumus sufficientem, nisi ex Ecclesiæ determinatione, & institutione.

12 Ad argumenta opposita.

Ad primum primæ sententiæ, negatur solam maiorem, vel minorem perfectionem sufficere ad dissolutionem matrimonij: nam, vt constat, professio Religiosa perfectior seruitus est, quàm humana, & tamen ista non rescinditur per illam ex natura rei; cùm tamen illa seruitus non solùm sit minus perfecta, sed etiam dissolubilis sua natura per priuatas etiam voluntates, quod non habet matrimonium ratum: quia nimirum iam alius habet ius adquisitum; interueniente autem iniuria tertij desinit esse melius; quod aliàs tale esset, vt videre etiam est in quolibet alio contractu humano, extra matrimonium, per quem sit alteri ius adquisitum.

Ad secundum, dico professionem non esse veram mortem, sed metaphoricè dici mortem, quia vita mundana deseritur. Vnde non sequitur ex natura rei solui matrimonium ratum: sicut nec aliæ obligationes priores professione soluuntur. Vnde professio solemnis dicitur esse mors ciuilis, aut spiritualis in eo tantùm sensu, quòd per eam quis obligatur ad desertionem vitæ mundanæ. Hoc tamen genus mortis non est incompossibile cum vinculo matrimonij, vt patet. 13

Ad tertium, negatur vnicuique licere iure naturali ad perfectiorem statum transire, quando iure iustitiæ tenetur alio statu: aliàs mancipio liceret domino inuito religionem profiteri; & etiam liceret coniugi post matrimonium consummatum, altero inuito, quod falsissimum est. 14

Ad quartum, negatur per matrimonium ratum non fieri traditionem corporum quoad dominium, vt est certum; si verò dicatur per contractum matrimonij non fieri traditionem quoad actualem vsum dominij, conceditur. Verùm hoc nihil refert, quia in nullo contractu etiam inferiori requiritur ad eius firmitatem vsus rei, sufficit enim possessio, seu quælibet actio per quam transferatur dominium, quæ regulariter prior est, quàm vsus rei emptæ. Exemplum autem illud venditionis valdè diuersum est à matrimonio: nam per purum contractum venditionis, non transfertur statim, seu actu dominium rei venditæ donec aliqua traditio vera, vel ficta intercedat, vt ex materia de iustitia constat. At in matrimonio statim ex vi contractus transfertur dominium vnius coniugis in alterum vicissim, aliàs non esset statim licitus vsus, neque haberet vnus coniugum ius, & potestatem in corpus alterius, quod est contra naturam talis contractus; & ideo natura sua habet hunc effectum, in quo non pendet ab humana lege, sicut pendere potest venditionis contractus. 15

Ad quintum, falsum est posse fieri illam commutationem ex natura rei propria auctoritate, in his, in quibus iam alius habet ius adquisitum; neque enim est commutatio in melius, quia interueniente damno, vel iniuria tertij, desinit esse melius, quod aliàs tale esset, vt dictum est. 16

Ad vltimum dico, eo ipso quo supponitur votum solemne vt sic, supponi quoque ius positiuum, ratione cuius, & non natura sua, votum solemne irritat matrimonium subsequens. Sequitur non esse licitum prophanum vsum rei consecratæ; non verò sequitur talem rem fieri omnino inhabilem ad alium vsum. 17

Ad primum secundæ sententiæ, certum est potuisse Christum illud disponere. Quòd verò de facto id per se ipsum immediatè præstiterit, non constat, neque in Scriptura sacra, neque alia auctoritate, vel traditione diuina. Iure igitur Ecclesiastico id statutum est. Fateor tamen id ius antiquissimum esse, sicut & multa alia, quæ Apostoli, vel Pontifices primis temporibus constituerunt; quorum institutio non inuenitur in iure scripto. Olim tamen fuit scriptum, 18

& postea perditum: vel saltem fuit viua voce traditum, vnde in variis capitibus iuris supponitur fuisse traditum.

19 Ex quo patet ad secundum, concedo libenter non reperiri Pontificem, nec de facto esse aliquod ius, vel decretum Ecclesiasticum quo primò disponatur vt professio solemnis habeat vim dissoluendi matrimonium ratum, quod eruditè demonstrat Basilius Ponce *lib. 9. c. 5. a n. 6. vsque ad finem.* Hoc tamen non tollit quominus fuerit statutum immediatè per Ecclesiam iure antiquissimo, vel traditione Ecclesiastica à temporibus Apostolorum, propter dicta suprà *dicto tertio.*

20 Ad tertium, id quod dicitur ex Alexandro III. non esse ad remissam falsum est Pontificem asserere, deduci ex sacri eloquij interpretatione dissolui matrimonium ratum per solemnem professionem; sed solùm dicere, id quod Dominus in Euangelio *Matth. 15. & 19.* dixit, non licere viro, nisi ob causam fornicationis, vxorem suam dimittere, intelligi de matrimonio consummato. Præterea non fauet Doctoribus contrariæ sententiæ, quod dixit Alexander III. nonnullos Sanctos, ex diuina reuelatione, quæ est supra omnem legem, coniuges deseruisse ante consummationem matrimonij; imò potiùs illis aduersatur, quia ibi supponitur illos Sanctos id fecisse nō lege aliqua diuina communi, sed peculiari reuelatione, & inspiratione ipsis, & pro ipsis facta.

21 Ad quartum, dico, mihi dubium non esse, in Ecclesia dari plenam potestatem ad illam dissolutionem matrimonij rati per solemnem professionem. Quòd verò voluerit hunc effectum illi tribuere, sunt congruentiæ vrgentiores, vt constat ex *dicto tertio.*

22 Ad quintum, concedo Ecclesiam per vniuersalem legem non impedituram transitum à nuptiis ante consummationem matrimonij ad religionem, non ex defectu potestatis, sed ex defectu voluntatis; nam cùm voluntas Ecclesiæ sit semper rationabilis, nullam inueniret rationem ad id dissoluendum, nec iudicaret id expediens esse.

23 Ad vltimum, dico illud argumentum esse pro nobis. Nam sicut Princeps reipublicæ potest dare facultatem ad rescindendum aliquem contractum, in aliquo casu etiam inuito tertio, & cum aliquo detrimento illius, quando aliqua ratio communis boni id postulat; nec tunc fit iniuria tertio, quia irrationabiliter est inuitus, & quia non fit priuatâ, sed publica auctoritate ex causa iusta: ita similiter potest Pontifex per potestatem indirectam, quam habet circa temporalia, in ordine ad spiritualia, rescindere aliquem contractum temporalem, si ex eo timeatur aliquod spirituale nocumentum, vel propter aliquod aliud maius bonum spirituale Ecclesiæ: sicut potest etiam relaxare iuramentum, subtrahendo materiam eius, quamuis illa humana promissio sit, quando ad talem relaxationem sufficiens ratio spiritualis intercedit. Vnde etiam posset Pontifex in aliquo casu dare licentiam ingrediendi religionem, non obstante aliquo humano debito, vel obligatione alterius contractus, quando prudenter iudicaret, id esse moraliter necessarium ad bonum spirituale vnius partis; & nocumentum alterius partis, esse parui momenti. Quare in præsenti potuit Papa instituere, vt per solemnē professionem dirimatur matrimonium ratum, tanquam habens supremam potestatem in spiritualibus, & propter rationem communis boni spiritualis animarum, nulla habita ratione particularis nocumenti alterius personæ, quia moraliter quasi nihil reputatur respectu tanti boni, & non fit cum iniuria, quia non fit auctoritate priuata, sed publica.

SECTIO IV.

An matrimonium ratum baptizatorum dissoluatur per tria vota Societatis Iesu post biennium Nouitiatus emissa.

Basilius Ponce *lib. 9. cap. 6.* affirmat. Et probat *primò*, quia ideo solemnis professio habet efficacitatem prædictam dissoluendi matrimonium ratum baptizatorum, quia constituit statum religiosum: sed tria vota in nostra Societate post biennium emissa etiam constituunt statum religiosum, vt constat ex Extrauag. Gregorij XIII. quæ incipit, *Ascendente Domino in nauiculam*, quam Gregorius XIV. confirmauit; ergo etiam per dicta tria vota dissoluitur. *Secundò*, antiquitus ante introductionem solemnitatis professionis per statum religiosum, qui tum votis simplicibus non solemnibus constituebatur, prædictum matrimonium ratum etiam dissoluebatur; ergo & modò in Societate. *Tertiò*, prædicta simplicia vota verè ac propriè constituunt hominem in statu perfectionis, non minus quàm vota solemnia, & professio facta in quacumque alia religione approbata; ergo habet eandem vim ad dissoluendū matrimonium ratum priùs contractum: patet consequentia, quia decreta & iura, quæ hanc vim tribuunt votis Religiosorum, non aliud requirunt, nec professionem nominant, sed ingressum religionis, vt patet *cap. ex publico, cap. ex parte 2. de conuers. coniugat.* *Quartò*, prædicta vota reddunt modò personam inhabilem ad subsequens matrimonium, ex constit. Gregorij XIII. *Ascendente Domino*; ergo habent etiam vim ad dissoluendum præcedens matrimonium ratum: patet consequentia, quia non est maior ratio de vno, quàm de alio. *Quintò*, nihil est in instituto Societatis, quod huic effectui repugnet: nam constitutiones non prohibent quo minus recipi possit, qui matrimonium contraxit ratum; ergo tale matrimonium, vel vinculum potest dissolui per vota acceptata in hac religione: aliter enim maneret aliquis verè religiosus, & adhuc ligatus vinculo matrimonij rati inuitâ coniuge: quod & repugnaret statui religionis, & alteri coniugi esset onerosum, vel posset suum ius exigere, essetque illi reddendum. *Vltimò* idem firmatur ex Bulla 3. Pij V. an. 1571. vbi concedit omnibus Religiosis Societatis Iesu etiā scholaribus, vt omnes dispositiones in fauorem aliorum Regularium factæ locum habeant in eis; sed quòd vota dirimant matrimonium ratum, est quædam dispositio iuris maximè fauorabilis religioni, vt ab illa non arceantur qui eo matrimonio rato ligati sunt, & ipsis Religiosis, vt ad aliorum statum ascendere queant; ergo. 1

Nostri verò Doctores, Suarius *tom. 4. de religione lib. 4. cap. 2.* Vasquez 1. 2. *disp. 165. c. 10.* Sanchez *lib. 2. disp. 18.* Enriquez *lib. 11. cap. 8.* Gaspar Hurtado *disp. 8. difficult. 5.* & communiter omnes nostræ Societatis viri docti partem negantem defendunt. Probant, quia status religiosus id non habet suo iure naturali, nec diuino, sed solo iure Ecclesiastico & canonico, vt præcedenti sectione ostensum est de professione solemni. At ex hoc iure solùm constat id conuenire professioni solemni: nam hæc sola est, quæ tantùm fit votis solemnibus; videlicet absolutè perpetuis, & ex parte vouentis, & ex parte admittentis illa; tria verò vota quæ post biennium emittuntur in nostra Societate, quibus vouentes fiunt religiosi, 2

giosi, tantùm sunt simplicia, & non solemnia, quia non sunt absolutè perpetua ex parte admittentis illas; ex rationabili enim causa possunt sic vouentes à Societate dimitti, quo cessant dicta vota.

Hanc sententiam iudico veriorem ac securiorem. Ad cuius maiorem dilucidationem,

3 Dico *primò*, eo tempore quo initio Societatis ab anno 1540. vsque ad annum 1584. ante constitutionem Gregorij XIII. quæ incipit, *Ascendente Domino*, quo tempore non reddebant vota prædicta simplicia vouentem inhabilem ad subsequens matrimonium, videri certum non habuisse vim dirimendi præcedens matrimonium ratum. Probatur, tum quia nunquam in Ecclesia Dei visum est, vt votum castitatis emissum in religione dirimat matrimonium factum, & non impediat ac irritet matrimonium subsequens; ergo cùm ea vota non irritarent eo tempore matrimonium contrahendum, multò minus poterant soluere iam contractum: tum etiam, quia est ratio à priori, quia hic effectus ex sola prouenit Ecclesiæ auctoritate. At illo tempore non fuerunt hæc vota ab Ecclesia recepta, & approbata ad hunc effectum. Patet, quia hæc approbatio non constat ex aliquo speciali iure proprio Societati concesso: neque enim in prioribus Bullis Pontificiis, nec in constitutionibus Societatis vlla est mentio talis effectus. Neque etiam constat ex aliquo decreto iuris communis, quia ius commune solùm votis solemnibus emissis in professione religionis concedit hunc effectum, vt liquet ex Concilio Tridentino *sess. 24. can. 6* id tantùm tribuenti professioni solemni. Vbi de solẽni professione hoc definiens, tacitè ita explicat iura antiqua, & significat non aliter solui. Et quamuis *in cap. 2. 7. & 14. de conuersione coniugatorum*, id attribuatur statui religioso, absque expressa mentione professionis solemnis, eo tamen ipso id tribuitur professioni solemni, quia statu religiosus à sui initio, ante nostram Societatem, tantùm fiebat votis solemnibus, videlicet absolutè perpetuis, & ex parte vouentis, & ex parte admittentis illa, & emissis sub vno capite habente iurisdictionem ad compellendum vouentem ad eorum obseruantiam. Tum denique id claret ex consuetudine, quæ est optima legum interpres: nam in illo tempore nunquam illa vota recepta sunt vt sufficientia ad dirimendum matrimonium; ergo signum est non habuisse hunc effectum.

4 Dico *secundò*, nec tempore posteriori post dictam constitutionem Gregorij XIII. nec modò tempore præsenti prædicta vota habere vim dirimendi matrimonium ratum. Hoc mihi videtur euidens, supposito primo dicto: quia per constitutionem prædictam Gregorij XIII. nihil circa hoc punctum innouatum est: nam Pontifex solùm addidit prædictis votis simplicibus nouum impedimentum irritans matrimonium postea subsecutum, nullam faciens mentionem de præcedẽti. In eodem igitur statu permanet, in quo antea erat. Neque enim vnum ex altero sequitur. Vnde in simili, in Extrauaganti vnica, de voto, Ioannis XXII. ob eandem rationem ostenditur, votum sacri Ordinis non dirimere matrimonium ratum priùs contractum, quia Ecclesiasticum ius solum disponit, vt dirimat contrahendum, & de contracto nihil loquitur. Neque vnum ex alio sequitur: quia ab his, quæ non solùm dissimilia sunt, sed etiam separabilia, non rectè fit illatio; & potest intercedere ratio longè diuersa, sicut in voto continentiæ sacri Ordinis videre licet. Hinc

5 Dico *tertiò*, vota coadiutorum spiritualium formatorum nostræ Societatis non dirimere matrimonium ratum præteritum. Patet, quia hic effectus inseparabilis est à professione solemnium votorum: at prædicta vota solemnia non sunt, vt constat ex nostris constitutionibus. Nam hæc vota non fiunt vt absolutè perpetua, sed solùm ex parte vouentium: ex parte autem Societatis habẽt subintellectam conditionem, vt durent, quamdiu Societas hos Religiosos retinendos iudicauerit. Vnde fit vt in traditione, quæ per hæc vota fit, non sit mutua obligatio eiusdem rationis in vtroque extremo; nam ex parte Religiosi est absoluta viuendi perpetuò in Societate, quantum in ipso est; ex parte autem religionis, non est ita absoluta, sed retinendo libertatem ad dimittendam liberam personam, in aliquo casu raro, & ex grauissimis causis. Ex his

Colligo *primò* votum solemne castitatis Ordinis sacri non dirimere matrimonium ratum, quia licèt Ecclesia potuisset id præscribere; de facto tamen id non statuit, neque est vllum ius id præscribens. Cuius rei congruentia optima est, quia coniugium, & religiosa professio ex se pugnant, non quoad vinculum & obligationes, sed quoad actus & rationem viuendi: nam professio religiosa postulat perfectam renuntiationem sæculi, & abnegationem propriæ voluntatis, & proprij corporis, rerumque omnium: at Clericatus per se non postulat renuntiationem sæculi. 6

Colligo *secundò* per vota Clericorũ & Monialium Ordinis militaris in claustro viuentium dissolui matrimonium non consummatum, quia sunt vota solemnia & absoluta in religione approbata; sicut etiam vota solemnia Equitum sancti Ioannis, quia professio horum est solemnis, & in ea vouent castitatem non solùm coniugalem, sed absolutam absque vlla restrictione. Idem dico de votis mantellatorum sancti Frãcisci, & mantellatorum sancti Dominici, quas Beatas, seu Tertiarias vocant, quæ collegialiter viuunt sub regimine Prælati ex vi suæ regulæ approbatæ, sub qua emittunt vota illa, dissoluere matrimonium non consummatum. 7

Ad argumenta opposita.

Ad primum, dico, professionem solemnem dissoluere matrimonium ratum, præcisè quia est professio solemnis, non verò præcisè quia constituit statum religiosum. 8

Ad secundum, negatur antecedens, nam status religiosus antiquitus ante nostram Societatem tantùm fiebat votis solemnibus. Vnde est in Ecclesia nouiter introductus status religiosus per vota simplicia Societatis, vt ponderat noster Vasquez *disput. 165. cap. 9.* ex ipsa Extrauagante Gregorij XIII. Vnde quidam Sancti, qui *in cap. 2. de conuersione*, significantur vocati de nuptiis ad monasteria, seu ad statum religiosum, vota solemnia emiserunt. De Sancto verò Alexio verius est non professum fuisse religionem aliquam, sed peculiariter à Deo vocatum relicta vxore ante consummationem seruasse continentiam, sed non dissoluto vinculo matrimonij. 9

Ad tertium, concesso antecedente negatur consequentia: nam status perfectionis vt sic, non dissoluit matrimonium ratum: Episcopi enim status perfectior est, & non dissoluit, quia nullo iure id cautum est. Vnde lex Ecclesiastica virtutem hanc tribuit solis votis solemnibus ex vera & propria professione religionis. Nec obest aliquando in iure non fieri expressam mentionem professionis, aut voti solemnis sub his vocibus, sed sub nomine ingressus religionis. Quia iure communi hæc æquipollebant, & ita pro eodem sumuntur in iure, vt omnes interpretes docent. 10

Ad quartùm negatur consequentia: neque enim est eadem ratio de impedimento futuri, & dissolutione facti matrimonij. Nam cùm in emissione prædictorum 11

ctorum votorum simplicium, & receptione, non fiat vera professio solemnis, deest absoluta perpetuitas, quæ ex vtraque parte religionis scilicet, & religiosi nascitur, ideò deest illis virtus dirimendi matrimonium ratum:absurdum enim esset vt quis liberaretur à vinculo matrimonij per transitum ad religionem, à qua posset superioris auctoritate propter frequentes, & ordinari is causas, liber dimitti.

12 Ad quintum dico multa esse in Societatis instituto, quæ prædicto effectui matrimonium ratum dirimendi manifestè repugnant. Tum quia in illo sæpiùs declaratur hæc vota esse simplicia. Tum etiam, quia nulla fit eius effectus mentio in Bullis Pontificis, aut Constitutionibus. Tum denique, quia expresse in illis dicitur dicta vota simplicia non habere eam absolutam perpetuitatem in vtroque capite, quæ ad illum effectum secundùm morem Ecclesiæ necessaria est. Nec inde sequitur vinculum matrimonij rati esse impedimentum essentiale ad ingrediendum Societatem inuita coniuge: nam liberum est Societati immediatè post primum probationis annum completum, illum ad solemnem professionem admittere. Vnde si velit aliquem recipere, quasi sub pacto, & obligatione, vel recipiendi illum ad professionem solemnem, statim post probationem, si in ea rectè se gesserit, vel dimittendi statim liberum, nihil impediet quominus possit illum recipere, licèt matrimonij rati vinculo sit ligatus. Quia tunc nulla ex parte fit iniuria vxori, nec religioni, cùm ad hunc modum recipiendi sit in ea potestas, & propter alias graues causas fieri soleat.

13 Ad vltimum dico nullam esse illam illationem; nam Pius V. non loquitur de conditionibus annexis ipsis votis, sed de priuilegiis, & gratiis concessis ipsis personis. Neque etiam agit Pontifex de dispositionibus iuris communis, quæ alienæ sunt, vel repugnantes speciali iuri, & institutioni approbatæ in nostra Societate, sed de illis, quæ religioso statui communes sunt.

SECTIO V.

Quantum temporis concedatur coniugibus ad ingrediendum Religionem ante consummationem matrimonij.

1 COmmuniter Doctores Theologi, & Iurisperiti existimant præscribi coniugibus duos menses, à die contractus matrimonij computandos, intra quos aut teneantur ad religionem transire, aut illud consummare. Colligunt id ex *cap. 7. ex publico, de conuersione coniugatorum.* Vbi casus in specie illius textus fuit de quadam muliere vxoratâ, cui præceptum fuerat, vt ad virum rediret, & ei coniugalem exhiberet affectum, quod cùm renueret, fuit vinculo excommunicationis adstricta. Illa verò, se virginem asserens, dicebat, se velle religionem intrare. Significatum hoc fuit Papæ Alexandro III qui mandauit Episcopo Brixiensi, quatenus si eius virum carnaliter non cognouerit, & illa ad religionem transire voluerit, absoluatur à sententiâ excommunicationis, receptâ prius sufficienti cautione ab ipsa quòd debeat ad religionem transire, vel ad virum suum redire infra duos menses. Ex hoc Decreto Pontificio in eo casu exhibito inferunt Doctores, posse coniuges per duos menses à contractu inito matrimonij rati differre consummationem, vel ingredi religionem.

2 Verùm, vt rectè notauit noster Coninch *disp. 26, dub. 4. num. 44.* difficilè id ex dicto capite colligi videtur. Nam ibi agitur de muliere, quæ primò diu litigauerat de valore matrimonij: deinde condemnata diu omnino recusauerat illud consummare, dicens velle se religionem ingredi, vt colligitur ex textu. Impetratis tandem super eâ re Pontificis literis, illis præceptum fuit Episcopo, vt præscriberet ei duos menses pro ingressu religionis, non computandos à die contracti matrimonij, à quo iam multi menses elapsi erant; sed à die, quo Episcopus post receptas literas Apostolicas hoc ei præcipiebatur. Vnde ex hoc casu, & ex hoc capite solum videtur colligi, iudicem lite motâ, & causa cognitâ debere præscribere duos menses, intra quos coniuges teneantur, aut religionem ingredi, aut matrimonium consummare. Quare in hac re

Dico *primò*, certum esse ante primum ingressum suscipiendi habitum religionis negari non posse sponsis de præsenti aliquod tempus liberum ad deliberandum de ingressu. Patet, quia res est grauis, & consultatione, ac præuio maturo iudicio digna: & solet hominem Deus vocare ad religionem post sponsalia, & etiam post initum matrimonium ratum. 3

Dico *secundò*, de tempore duorum mensium, me non inuenire ius certum, ac Decretum Pontificium. Idem fatetur Suarez *de religione, tom. 3. lib. 9. de voto castitatis, cap. 25. n. 3.* Quod satis probatur ex his, quæ dicta sunt à Coninchio. Quia tempus illud bimestre assignatum capite, *ex publico*, non videtur præcisum, ac regulare, sed in casu illius textus fuisse à Pontifice præfixum, iuxta occurrentes circumstantias. Vnde videtur ordinario arbitrio iudicis præscribendum esse, posseque & augeri, & minui. Vnde rectè addidit Suarez *loco citato*, in hac re arbitrium iudicis excludendum non esse. 4

Dico *tertiò*, adhuc nihilominus prædictum tempus duorum mensium posse dici esse assignatum à iure, & esse quasi ius commune. Moueor, tum propter auctoritatem Doctorum, qui communiter dicto sensu ius illud accipiunt. Tum quia tametsi ad eum casum particularem literas illas scripserit Pontifex, potuerunt tamen eo sensu esse in ius commune relatæ; atque ideo in eo sensu communiter prædictum caput à Doctoribus recipi. Tum denique, quia iam est vsu, ac consuetudine receptum, approbatumque ab Ecclesia, vt concedatur coniugibus spatium illud duorum mensium, vt intra illud non teneantur consummare, quamuis alter petat, & vt possint religionem ingredi, & eis completis statim teneri, aut consummare matrimonium, si alter petat, aut religionem ingredi. 5

Dico *vltimò*, hoc non obstante iudicem, causâ cognitâ, posse restringere, aut prorogare dictum tempus duorum mensium iure illo taxatum. Ita egregiè noster Sanchez cum multis Doctoribus *lib. 2. disp. 24. n. 12.* Quod firmat optimâ ratione: quia licèt quando datur terminus à lege absque iudicis ministerio, nequeat iudex restringere, vel prorogare, cùm non sit supra legem; secus tamen est, vbi datur ministerio iudicis, vt contingit dicto capite, *ex publico*, vbi non signatur bimestre, sed mandatur iudici, vt designet. Non debet tamen iudex ab eo bimestri facile, & sine rationabili causa discedere, cùm iuris terminus sit. 6

Notat benè Sanchez *disp. 24. cit. n. 9.* si coniux ab vnâ religione ad aliam transeat, & varias mutet in fraudem alterius coniugis, posse iudicem signare tempus, in quo eligat religionem, in qua transacto probationis anno profiteatur, vel ad coniugem redeat: aliàs sic illudi facilè posset alter coniux, qui in sæculo remanet, expectans alterius professionem, non sine ingenti incommodo. 7

His

His positis circa prædictam dispositionem quatuor occurrunt dubia breuiter explicanda.

8 *Primum* est, an dictum bimestre præscriptum sit ad profitendum ita vt non sufficiat religionem ingredi suscipiendo habitum, seu fieri nouitium, sed necessarium sit eo completo bimestri statim profiteri, aut consummare matrimonium, si alter petat.

Nauarrus *in summa cap.16.n.27.* docuit, coniugem bimestri completo statim teneri, aut profiteri, aut consummare altero petente, & nõ sufficere si religionem ingrediatur, quoad susceptionem habitus. Probat, quia *in eo cap.7. ex publico*, obligatur coniux intra bimestre ad religionem transire, aut ad coniugem redire. At per transire ad religionem intelligi videtur profiteri. Nam *in cap.14. ex parte*, eodem titulo supponitur transitu ad religionem dissolui matrimoniũ; hoc autem non dissoluitur primo ingressu suscipiendo habitum, sed professione sequuta. Firmatur, quia si manens in sæculo teneretur per annum expectare, minus benè ipsi consultum est, cùm aliis nuptiis copulari nequeat, donec alter profiteatur.

Cæterùm Theologi omnes meritò censent, dictũ coniugem eo bimestri completo non teneri, nec posse profiteri, sed satisfacere ingrediendo religionem suscipiendo habitum nouitij, & tempore solito profitendo. Iuxta quam doctrinam

9 Dico *primò*, in nullo casu posse integrum annum probationis diminui in gratiam alterius coniugis in sæculo manentis, nisi de licentia Papæ in locis, vbi Tridentinum est omnino receptum. Id est certum. Nam *in sessione 25. c.15. de regularibus*, generaliter, & per verba negatiua statuitur, ne quis minore tempore, quàm per annum post susceptum habitum in probatione steterit, ad professionem admittatur, irritatque omnem professionem factam ante annum probationis expletum. Quæ lex cùm sit vniuersalis, & cùm sit negatiua generaliter, & in omni casu est necessariò intelligenda. Nam etiam iuxta regulam logicam, negatio quidquid post se inuenerit, destruit, & eius oppositum ponit. Et ratio est, quia quod videtur mouisse Tridentinum ad id statuendum, certè fuit, vt Nouitius cognoscat quam vitæ rationem susceperit, experiaturque illius difficultates, ne si ante annum, primo vocationis feruore ductus, profiteretur, professione emissa, quando iam est omni remedio destitutus, valde pœniteat, & vitam miserrimam, & angoribus plenam agat. Quæ ratio militat præcipuè in hoc casu: nam qui hoc modo religionem ingrediuntur, facile possunt præ'umi ingredi magis odio coniugij, quàm amore religionis.

10 Dico *secundo*, etiam in locis vbi non est Tridentinum receptum, prædictum bimestre dari ex iure cõmuni ad deliberandum de religionis ingressu, ad profitendum verò dari integrum annum. Probo id, quia annus probationis datus est non solùm in fauorem Nouitij, vt monasterij austeritates experiatur; sed etiam in ipsius monasterij fauorem, vt Nouitij experiatur mores, vt habetur *cap. 16. ad Apostolicam, de regularib.*. Cùm ergo ius concedat coniugibus ante consummationem ingredi religionem, debet hæc concessio intelligi cum iuris priuilegio. Quamuis Nouitius ob proprium factum possit iure suo spoliari, non tamen poterit monasterium. Firmatur, quia à iure antiquo non receditur nisi nouum clarè ad hoc cogat, quod hîc non fit. Nam *in cap.7. ex publico*, solùm dicitur debere intra bimestre transire ad religionem. Quod cùm possit intelligi vel de transitu per professionem, vel de transitu per susceptionem habitus Nouitiorum, non debet intelligi de professione vt ius antiquum seruetur illæsum.

Hinc patet solutio ad argumentum oppositum, 11
congruum omnino esse quòd *in eo cap. ex publico*, transire ad religionem sumatur, non pro ipsa professione, sed pro ingressu, ne decreto huius destruatur ius antiquius, concedẽs annum probationis ante professionem. Et quamuis *in cap.7. ex publico*, transire ad religionem sumatur pro ingressu, non est mirum quod *in cap. 14. ex parte, eodem titulo*, sumatur pro professione, vt ex eodem liquet contextu; quia, vt dictum est, transire ad religionem potest pro vno, & pro altero sumi: & dicta capita sunt diuersorum Pontificum, septimum Alexandri tertij, & decimum quartum Innocentij III. Ad confirmationem dico, non debere esse nimis graue parti manenti in sæculo tandiu differre nuptias, cùm vtrique parti æquale ius concedatur.

Secundum dubium est, an noui coniuges possint in- 12
tra dictum bimestre negare matrimonij consummationem, etiam quando non desiderant, nec cogitant ingredi religionem. Quando enim cogitant religionem ingredi, iam constat, posse duobus primis mensibus nolle matrimonium consummare, etiam si pars id maximè exigat.

Partem affirmantem sequuntur multi, quos refert, & sequitur Sanchez *disp. 24. cit. num. 25.*

Primò, quia ius concedit illos duos menses, etiam non cogitanti de religione, quia potest fieri, vt interim talis cogitatio, ac desiderium ei à Deo inspiretur.

Secundò, quia illud bimestre non solùm conceditur, vt cogitans de ingressu religionis possit interim de eo deliberare, sed etiam vt interim præparet necessaria ad solemnitatem nuptiarum; ac vt sponsus eo chariorem habeat sponsam, quod diutiùs eam desiderauit.

Cæterùm duos illos menses illis solis concedi, qui 13
de religione cogitant, sentiunt Nauarrus, Richardus, & alij, quos refert, & sequitur Coninch *disp. 26. dub. 4. n.46.* Probat, quia quantum est ex natura contractus matrimonij, per ipsum vterque coniux tradit statim alteri dominium sui corporis, vt docet Paulus *1. Cor.7.* nisi fortè ex iuris constitutione, aut expressâ contrahentium voluntate, & pactione aliquid fuerit exceptum. At ius illum solum casum excipit, quo alteruter cogitat de religionis ingressu: nam *in dicto cap. 7.* tantùm conceditur dictum tempus cogitanti, & volenti ingredi religionem, vt ingrediatur, & non vt coniuges sibi inuicem fiant chariores, vt cõstat ex textu: ergo nisi aliter inter sponsos conuenerit, vterque habet ius statim vtendi alterius corpore, tanquam re suâ.

Hanc secundam sententiam iudico veriorem, pro- 14
pter rationem dictam. Solùm notandum, eam intelligendam esse, per se loquendo, quantum est ex naturâ contractus matrimonij: nam si quid aliud hac in re legitimâ consuetudine introductum sit, aut inter partes constitutum, certum est id sanè omnino seruandum esse.

Ex quo patet solutio ad primum primæ sententiæ, 15
tametsi illud possibile sit, non tamen in iure exprimi, nec considerari; cùm enim illud rarissimum sit à iure, considerabile non est: ius enim solum, quæ sæpius accidunt considerat; vt habetur *l. nam ad ea 5. ff. de legibus.*

Ad secundum, negatur, eos menses ob alias causas 16
concedi in iure. Nam cùm ius expressè det rationem, cur eos concedat, sine fundamento alias rationes excogitamus. Et certè cùm sponsalia soleant præcedere matrimonium, facilè interim necessaria ad solemnitatem præparari possunt, vt etiam communiter fit, &

& diuturnior negatio sponsæ potest facilè fieri ante contractas nuptias. Quare concludendum est, eum qui non cogitat ingredi religionem, statim ac fit contractus, teneri reddere alteri.

17 *Tertium dubium* est, quot dies continere debeat bimestre concessum, vt sponsi de religionis ingressu deliberent. Breuiter dico cum Sanchez *disp. 24. cit. num. 15.* hos menses esse computandos à die, ac hora contracti matrimonij omninò integros; vt, v.g. si matrimonium contrahatur primo Aprilis, horâ decimâ, menses illi finientur primo Iunij horâ decimâ auditâ. Ratio est, quia quoties ius alicui rei certum tempus præscribit, quòd à certo initio incipiat, id illo modo computandum est. Et quidem omnino cõpletè, quando agitur de re fauorabili, vt hîc fit. Vnde rectè Sanchez *cit.* infert *n. 22. & 23.* vt quis validè profiteatur iuxta præscriptum Tridentini *sess. 25. c. 15.* debere annum decimumsextum ætatis, annumque vnum probationis omnino expleuisse, vt ne momentum desit: quia hoc in fauorem tam religiosi, quàm religionis concessum est. Item vt quis teneatur ieiunare, debere omnino explesse annum ætatis vigesimum primum: qui fauore minoris ætatis præceptum ante eos annos minimè obligat. Vnde fit, vt si die ieiunij impleat quis eam ætatem, ante punctum quo implet, possit ientaculum sumere, quia ante id tempus præcepto non adstringitur: & semel eo sumpto, non tenebitur eo die ad ieiunium, quia iam nequit amplius ieiunare, cùm id semel fractum sit. Si autem ante punctum impletæ ætatis ieiunium non fregisset, teneretur postea illud seruare, quia eo puncto transacto, iam præcepto ieiunij obligatur, & potest illud seruare, atque ideo tenetur.

18 *Quartum dubium* est, an si bimestri transacto, vel tẽpore à iudice præscripto ad consummandum matrimonium, neuter sponsus ad religionem transierit, & matrimonium non est consummatum, sit licitum adhuc transire, quantumcumque tempus elapsum sit. Huic dubio respondeo cum Coninch *relato n. 49.* & communi sententia, quantumcumque temporis elapsum sit à matrimonio contracto, modò non sit consummatum siue iure, siue iniuriâ id contigerit, vtrâque partem habere ius ingrediendi religionem, modò id statim faciat. Ratio est, quia iura absolutè concedunt facultatem ingrediendi religionem ante matrimonium consummatum, vt constat ex cap. illo *ex publico*; & solùm statuunt illos duos menses, vt possit coniux cogi ad consummandum, vel ingrediendum, non autem vt postea non possit ingredi; hoc enim nullibi dicitur. Imò dicto capite, *ex publico*, expresse conceditur ius ingrediendi religionem ei, quæ iam valde longo tempore contraxerat, vt dixi initio huius præsentis sectionis.

Vnde infero, quamuis transierit bimestre ante consummationem, volenti ingredi religionem irrogari iniuriam, si vi comprimatur ad consummationem, quando statim ac ab ipso petitur debitum, vult religionem ingredi, quia ei licet ingredi statim.

SECTIO VI.

Qualis consummatio requiratur, vt nequeant coniuges religionem ingrediendo illud dissoluere; & cessare faciat licentiam ingrediendi religionem.

1 Certum est, in quo omnes Doctores conueniunt, per nullam copulam matrimonium verè consummari, ita vt coniuges non possint religionem ingrediendo illud dissoluere, nisi ipsam ita habeant, vt possit ex ea sequi legitima generatio: omnis autem talis sufficit; quia per hanc solam coniuges fiunt vna caro, & affinitatem contrahunt, & colligitur ex *cap. debitum, de bigamis, & cap. lex. 27. q. 2.* Occurrunt tamen circa præsentem controuersiam, nonnulla dubia explicanda.

Primum est, an matrimonium consummetur per copulam præcedentem. Ratio dubitandi est, quia videtur matrimonium illud iam esse consummatum; nam filij nati ex tali copula legitimi censentur: ergo & copula ista reputatur matrimonialis.

Dico *primò*, copulam præcedentem non consummare matrimonium ratum subsequens; & consequẽter dissoluitur matrimonium ratum, cuius copula antea præcessit. Hoc videtur certum, quia matrimonium solùm consummatur per copulam coniugalem; illa autem fornicaria est. Neque verò illa copula fit legitima per subsequens matrimonium, quoad veritatem, licèt fictione iuris in bonum prolis, & in fauorem matrimonij tanquam legitima reputetur. Hîc autem non fictio, sed veritas attendenda est, quia præcedens copula non complet significationem matrimonij postea contracti. Firmatur à simili ex *cap. veniens 2. de sponsalibus*, vbi copula subsequens sponsalia, censebatur iure antiquo impedire matrimoniũ subsequens, quia perficiebat prius, non verò quando antecedebat sponsalia. Quia copula antecedens non videtur fieri maritali affectu, sicut subsequens: ergo similiter ob eandem rationem copula antecedens matrimonium ratum non consummat illud, licèt postea sequatur. Et quamuis copula illa, quæ præcessit, per vim, & iniuriam facta fuerit, nihil refert: nam licèt fortè ille grauiter peccet ingrediendo religionem cum tam graui iniuria alterius; nihilominus professio valida est, quia nullo iure irritatur. Quare copula ipsa semper debet haberi post matrimonium contractum, quia matrimonium non potest consummari antequam sit. 2

Secundum dubium est, quid dicendum, si copula sequatur post sponsalia de futuro, per subsequentem professionem solemnem talia sponsalia dissoluens? Breuiter 3

Dico *primò*, iuxta ius antiquum talia sponsalia non dissolui per professionem subsequentem. Patet, quia iure antiquo quando matrimonium clandestinum erat validum, tunc simul præsumebatur contrahi matrimonium, & consummari per copulam subsequentem ad sponsalia de futuro, vel saltem hoc esse prudens iudicium matrimonij iam contracti: ergo tale vinculum non potuisset dissolui per subsequentem professionem. Hinc

Dico *secundo*, prædictam copulam non potuisse dici tantùm subsecutam post sponsalia de futuro, sed etiam post matrimonium de præsenti. Ratio est, quia illa copula non erat fornicaria, sed coniugalis: ob eam enim causam illud præsumebatur esse matrimonium: ergo necessarium erat, vt talis copula supponeret matrimonij vinculum, & mutuam corporum traditionem, hoc enim est de essentia copulæ coniugalis. 4

Dico *tertiò*, nunc locum non habere prædictã præsumptionem Ecclesiæ, atque ideo si post talem copulã cõtrahatur matrimoniũ de præsenti, dissolui poterit per professionẽ solemnem antequam per aliam copulam consummetur. Patet, quia nunc post Concilium Tridentinũ nullũ signum manifestatiuũ consensus est sufficiens ad perficiendum vinculum matrimonij, nisi exhibeatur coram Parocho & testibus, 5

quod

quod de copulâ matrimonij cogitari non potest, vt in superioribus sæpè diximus. Vnde licèt nunc copula sequatur post sponsalia de futuro, & postea contrahatur matrimonium de præsenti, coram Parocho, & testibus dissolui poterit antequam per aliam consummetur, per subsequentem professionem religionis, quia, vt dixi, præcedens copula fornicaria fuit, & non coniugalis.

6 *Tertium dubium* est, an matrimonium censeatur consummatum, quando copula subsecuta est per vim, ita vt neutri coniugi liceat religionem ingredi.

Ratio dubitandi est, quia videtur non sufficere.

Primò, quia illa copula est inuoluntaria, supponitur enim esse per vim: ergo non complet significationem sacramentalem, quia non potest significare perfectam vnionem, quam significare debet Sacramentum; ergo non est sufficiens ad consummandum matrimonium; quia copula in tantum consummat vinculum matrimonij, in quantum complet significationem sacramentalem.

Secundò, nemo debet priuari suâ libertate propter iniuriam, sibi factam, sed qui cogitur consummare matrimonium iniuriam patitur; ergo ob talem copulam non debet priuari libertate ingrediendi religionem.

7 Dico *primò*, certum esse, si sermo sit de copulâ vi extortâ post bimestre concessum vxori ad deliberandum de religionis ingressu, neutri licere ad religionem transire. Patet, quia cùm vir vtatur iure suo vtendo corpore sibi debito; verè ac iure consummatur matrimonium: ergo neutri licet religionem ingredi, nec potest vinculum dissolui per professionem.

8 Dico *secundò*, etiam videri certum, per copulam vi intra bimestre extortam, vel metu graui obtentam consummari matrimonium, & effici prorsus omnino indissolubile. Ita cõmuniter Doctores. Ratio est, quia non obstante vi, illa copula est coniugalis: ergo per illam perfectum est, & omnino consummatum matrimonium. Antecedens liquet, tum quia in illâ copulâ non est malitia fornicationis, quia non est accessus ad alienam. Tum etiam, quia coniuges iam absolutè facti sunt vna caro, vt constat ex *cap. discretionem, de eo qui cognouit consanguineam*, vbi definitur, inde affinitatem oriri. At copula ex qua oritur affinitas, consummat matrimonium.

9 Dico *tertiò*, in eo euentu coniugem, post talem copulam vi, vel metu graui extortâ intra bimestre, posse ingredi religionem inuito marito, & profiteri validè, etiamsi per talem professionem non dissoluatur matrimonium illud. Ita Sanchez cum multis *lib. 2. disp. 22. n. 6.* Ratio est, quia vir grauem intulit iniuriã, cùm non haberet ius copulam extorquendi ante bimestre concessum, & illa non potest aliter ius suum recuperare, nisi per ingressum: ergo potest ingredi religionẽ. Addo tamen per accidens fœminam vi oppressam impediri à religionis ingressu ratione damni prolis ex eâ copulâ secutæ, quæ absque matre commodè educari nequit. Quod si posset proles absque matre commodè educari, posset illa religionem ingredi.

10 Hinc colligo virum extorquentem per vim copulã ab sponsa de præsenti intra prædictum bimestre peccare mortaliter. Patet, tum quia aufert corporis integritatem, cùm non habeat ius, donec bimestre trãseat. Tum etiam, quia ius certum sponsæ transeundi ad religionem reddit valdè dubium, ac litigiosum: & fortè iudex opinabitur probabiliter, non posse ingredi. Tum denique, quia fortè ex eâ copula sequetur proles, ob quam sponsa impeditur ab ingressu.

Ex his patet solutio ad primum argumentum rationis dubitandi: concesso enim antecedente, negatur consequentia; nam, vt dictum est, non obstante vi, copula illa est coniugalis, atque ideo sufficiẽs, vt per illã perfectum sit, & omnino consummatũ matrimonium.

Ad secundum dico, illo argumento probari optimè nostrum tertium dictum.

Quartum dubium est, an copula debita, & nondum exhibita sufficiat impedire ingressum, & professionem religionis. Contingit enim vnum coniugem nimium differre ingressum, & consequenter iniuriosè negare debitum alteri petenti illud pro eo tempore, pro quo alius reddere tenetur. Id enim vocamus copulã debitã. 11

Dico *primò*, certum videri, si re ipsâ non consummetur matrimonium nunquam ita impedire ingressum, & professionem solemnẽ religionis, quin si fiat, factum teneat, & præcedens matrimonium dissoluat. Ita omnes. Probatur, quia non obstãte illo debito matrimonium illud re ipsâ nondum est consummatum, nec vir, & fœmina facti sunt vna caro, neque habet completam significationem: nam donec matrimoniũ re ipsâ sit consummatum, non significat insolubilem Christi vnionem hypostaticam cum humanâ natura: ergo neque habet omnimodam indissolubilitatem. 12

Dico *secundò*, quantumcumque peccauerit vir, vel vxor nimium differendo consummationem, & iniustè negando debitum, nihilominus si resipuerit, & bona fide voluerit statim ingredi religionem, posse id licitè facere. Ita sentio cum Suarez *tom. 3. de relig. lib. 9. c. 25. n. 13.* Et optimè probat, quia nullo iure prohibetur ex vi præcedentis moræ, nec etiam tenetur priorẽ iniuriam restituere cum tanto onere, vt non possit licitè ingredi religionẽ, cùm adhuc sit habilis ad illum statum. Quin potiùs illa iniuria negandi debitum talis esse videtur, vt naturâ suâ non obliget ad restitutionem. Quî enim restitui potest? nõ enim consistit in illatione alicuius damni, sed in negatione cuiusdã vsus, quæ omnino transit, & non relinquit damnum reparabile. Et quamuis in præsenti casu relinquere videatur hoc nocumentum, vt matrimonium non sit effectum omnino insolubile; re verâ tamẽ nocumentum nõ est, quia libertas, quæ inde resultat, vtrique parti communis est, & ad bonum spirituale per se ordinatur, & ideò ex eo capite non oritur obligatio restituendi. Quare non obstante culpâ præteritâ, quæ per pœnitentiam dilui potest, poterit quis licitè statim ingredi religionẽ sine nouâ morâ, etiamsi cogatur alius ad expectandũ annum integrum: quia ius antiquum, vel nouũ Tridentini nemini abstulit facultatem ingrediendi religionem, quam antea habebat. Neque est inconueniẽs, vt illud priuatum incommodum sequatur, propter vniuersalem legem in fauorem religionis latam. 13

Quintum dubium est, an si maritus non consummauit matrimonium, tradidit verò vxorem alteri ad adulterandum, possit religionem ingredi vxore inuitâ, & profiteri licitè, & validè. 14

Ratio dubitandi esse potest; nam videtur pars negans amplectenda, quia per illam iniuriam mulier adquisiuit ius speciale in corpus viri.

Dico *primò*, in eo casu professionem validam esse, & matrimonium dissoluere, siue vxor coacta, siue volẽs tradita sit. Ratio est, quia euidens est, illud matrimonium non esse consummatum; ergo comprehenditur sub generali iure, quo matrimonium ratum, & nõ cõsummatum per validam professionẽ soluitur. Esse autem illam professionem validam, patet, quia nullũ est ius irritans illam: omnia enim iura canonica professionem irritantia factam ab vno coniuge sine licentia alterius, loquuntur de matrimonio consummato: ergo non comprehendunt casum illum. Firmo, quia prædicta professio in eo casu nequit esse irrita iure naturali ratione præcedentis iniuriæ: nam iniuria solùm potest obligare ad aliquam restitutionem. At professio in 15

in genere loquendo, nó est irrita propter obligationes, aut debita antecedétia nó soluta Ex quo patet ad rationem dubitádi. Vt enim rectè notauit Suarez *tom. 3. de relig. lib. 6. c. 10. n. 1.* tametsi quis sit obnoxius multis debitis soluendis, & ideò nequeat licitè professionem emittere, nihilominus si profiteatur, valida erit professio. Et ratio est, quia talis professio non est irrita iure naturæ, vt constat; neque est irrita iure aliquo positiuo; quamuis enim per quandam Sixti V. constitutionem irrita fuerit; postea tamen Clemens VIII. alio motu proprio anno 1602. constitutionem Sixti V. moderatus est, quoad hoc, vt professio talis valida sit.

16 Dico *secundò*, si vxor non irrita, sed volens tradita est alteri, certum esse maritum tuta conscientia posse ingredi religionem ipsâ etiam inuitâ. Patet manifestè, quia tametsi vir grauiter peccauerit consulens, vel consentiens in adulterium vxoris, propriè tamen non fecit illi iniuriam; quia volenti non fit iniuria: ergo nihil est, quod in conscientia detinere eum possit ab ingressu religionis.

17 Dico *tertiò*, si maritus vi, aut metu graui vxorem cogit, vt adulterium committeret, adhuc potest licitè, & validè ingredi religionem, ipsa inuita. Ratio est, quia nullum est ius, nullave ratio, quæ illum cogat ad satisfaciendum pro iniuria illata vxori, illo speciali modo, nempe permanendo in matrimonio, & consummando illud. Quòd si non possit alia via remedium adhibere nocumento illato vxori, ex eo quod tale nocumentum grauissimè augeatur, & quodammodo irreparabile fiat, si vir religionem profiteatur, & ita matrimonium dissoluatur: tunc in eo casu existimo, non posse virum deserere mulierem, & ingredi religionem, nam fecit illi grauissimam iniuriam, quæ aliter reparari non potest.

18 *Vltimum dubium* est, an matrimonium dirimatur per professionem, quando vterque professus est religionem, vel altero profitente alius simplex votum castitatis emisit. Et quidem si id contigerit per accidens, ac merè contingenter, & sine mutuo pacto, non dubium, quin verè matrimonium dirimatur. Patet, quia ea quæ sunt per accidens, non possunt impedire effectum, cum quo non habent repugnantiam, & qui aliàs per se sequitur. Difficultas est, quando id fit ex directa intentione, & conuentione.

19 Dico *primò*, certum esse apud Doctores, dissolui vinculum matrimonij, si vterque profiteatur ex condicto, & mutua conuentione. Patet, quia iura absolutè dicunt, matrimonium ratum solui per subsequentem professionem in religione approbata: ergo multo magis dissoluetur per professiones, quia non se impediunt, sed potiùs censeri possunt, quasi duæ causæ totales, & singulæ sufficientes ad illum effectum.

20 Dico *secundò*, dissolui quoque dictum vinculum per professionem vnius, etiam si alius votum solum simplex castitatis emiserit. Claret id, quia nullum ius resistit in eo casu dissolutioni talis matrimonij; cur ergo votum alterius coniugis resistet?

21 Dico *tertiò*, tametsi coniuges, vel ambo profitentes, vel vnus profitens, & alter simplici voto castitatis adstrictus inter se conueniant, & velint, vt matrimonium non soluatur; nihil obstare, quominus soluatur. Ratio est manifesta, quia supposita professione alicuius non pendet dissolutio ex eorum voluntate, sed ex iure, cui ipsi non possunt resistere, quia tale ius non est conditionatum, sed omnino absolutum. Hinc

22 Colligo *primò*, si alter coniugum, qui votum simplex castitatis emisit, altero profitente, postea matrimonium contrahat, validum esse matrimonium. Patet, quia illud votum simplex non dirimit, nec matrimonium præcedens impedit, quia iam solutum est; peccabit autem sic contrahens, nisi priùs ui voti dispensationem obtineat.

Colligo *secundò*, si vterque professionem emisit, & alter postea obtinuit dispensationem voti solemnis castitatis, licitè, & validè posse cum alio matrimonium contrahere. Patet, quia nihil est quod impediat, cùm vtrumque vinculum matrimonij, & professionis ablatum sit, prius per sequentem professionem, posterius per dispensationem. 23

Colligo *tertiò*, si vterque post professionem emissam, dispensationem vtriusque voti impetraret, non posse inter se conuenire, nisi denuo inter se matrimonium contraherent; quin potiùs, vnumquemque eorum posse contrahere cum alio si vellet. Liquet, quia hæc omnia euidenter colliguntur ex fundamento dicto, quod primum matrimonium dissolutum fuit. 24

Colligo *vltimò*, ob eandem rationem inter easdem personas posse duplex matrimonium ratum successiuè fieri, quando interuenit alterius, vel vtriusque ciuilis mors per professionem, & postea quasi quædam resuscitatio per dispensationem: sicut interueniente naturali morte dissoluitur matrimonium, etiam consummatum; si autem suscitarentur mortui, possent iterum inter se contrahere, non autem inter se copulari sine nouo contractu. 25

SECTIO VII.

Vtrùm matrimonium ratum baptizatorum dissolui possit per Pontificis dispensationem.

HÆc controuersia grauissima est. Circa quam duo sunt exactè discutienda. *Primum* ac præcipuum est, an Pontifex dissoluere possit prædictum matrimonium ratum nondum consummatum. *Secundum*, an & quæ causæ iustæ desiderentur, vt possit Pontifex dissoluere.

Circa primum, partem negantem sequuntur, Scotus, Paludanus, Sotus, Couarruuias, & alij, quos refert Basilius Ponce *lib. 9. de matrimonio c. 3.* quam viriliter ipse defendit *n. 3. & seqq.* 1

Primò, quia antiquiores Pontifices illud nunquam dissoluerunt, & semper iudicarunt nullam esse causam sufficientem ad dissoluendum matrimonium ratum nondum consummatum.

Secundò, difficile videtur contra ius iustitiæ quæsitum tertio Pontificem legem ferre, aut matrimonium dirimere. Id quod in minoribus aliis contractibus perspicuè videmus. Nam de seruo sine domini consensu nequaquam ad religionem admittendo extat decretum Gelasij Papæ *epist. 9. §. Generalis etiam querelæ.*

Tertiò, matrimonium consummatum non potest dissolui à Pontifice; ergo nec ratum. Patet consequentia, quia matrimonium consummatum, quod attinet ad rationem, essentiam, & integritatem matrimonij, nihil amplius habet quàm matrimonium ratum; nam copula qua consummatum perficitur, non pertinet ad essentiam & integritatem matrimonij, vt dixi suprà *disp. 13. sect. 4. n. 4* Vnde ea copula non traditur corpus, præcesserat enim mutua traditio in contractu; & quia ea præcesserat, licita fuit copula. Quare

Quare hæc tantùm est vsus rei traditæ, sicut vsus vasis auri, vel argenti post exemptionem factam. Adde possessionem etiam ipsa traditione celebrari in contractu. Igitur si ipsa traditio perpetua subiacet potestati Pontificis, etiam subiacebit, quamuis vsus eius aliquis interuenerit. Respondebis obstare peculiarem significationem, quæ conuenire dicitur matrimonio consummato, & non conuenit rato. Sed contrà est, quia multi sentiunt hanc significationem non esse peculiarem fidelium matrimoniis, sed conuenire etiam matrimoniis infidelium, & coniugiis antiquæ legis; in qua tamen dissoluebatur etiam licitè matrimonium consummatum. Tum etiam, quia ex prædicta significatione non redditur matrimonij vinculum magis insolubile, sed ex natura rei.

Quartò, quia aliàs Princeps Gentilis posset dissoluere matrimonia rata suorum subditorum, quia non habet minorem auctoritatem circa contractus, ciuiles & prophanos suorum ciuium, qualis est contractus matrimonij eorum, quàm Pontifex circa contractum matrimonij sacrum baptizatorum, quia etiam Gentilis habet in suos supremam auctoritatem.

Vltimò, matrimonium etiam nondum consummatum est Sacramentum significans vnionem Christi cum Ecclesia; ergo sicut vnio Christi cum Ecclesia nequit dissolui, neque Pontifex poterit dissoluere matrimonium, quamuis tantùm ratum.

2 Dico *primò* verius esse Pontificem dispensare posse in matrimonio tantùm rato coniugum fidelium, ita vt vterque possit aliud inire. Hæc est sententia communis Iurisperitorum, & ex Theologis multi eam defendunt, Victoria, Ledesma, Caietanus, Antoninus, Bellarminus, Enriquez, & alij, quos refert & sequitur Sanchez *lib. 2. disp. 14. n. 2.* Idem docet Suarez *tom. 3. de religione, lib. 6. cap. 17. num. 21.* Probo id *primò*, quia Christus suo Vicario contulit plenam potestatem ad ea quæ bono Ecclesiæ regimini necessaria sunt, sed potestas dispensandi in matrimonio rato est valdè necessaria in Ecclesia; nam eius dissolutio sæpè expedire potest bono fidelium, & aliàs fieri potest absque magno inconuenienti; ergo sine fundamento negari potest Pontificem peculiarem potestatem accepisse à Christo ad id. quod non leuiter firmatur, quia id sæpissimè fecerunt Pontifices. Et Nauarrus *in summa c. 22. num. 21.* affirmat se obtinuisse plures dissolutiones factas à Paulo III. & à Pio IV. Et refert Suarez *lib. 6. cit. cap. 16. num. 6.* se vidisse Bullam Gregorij XIII. continentem dispensationem in matrimonio rato. Atque hoc argumentum ab effectu est magni habendum, quia non est verisimile Pontifices doctissimos & pios temerè vsos fuisse potestate in re tam graui; sed ad minimum existimasse hanc partem probabilissimam esse; maximè cùm hîc non solùm tractetur an hoc liceat, sed etiam an factum teneat. *Secundò*, constat ex sectione tertia matrimonium ratum dissolui per professionem solemnem in religione, & dissolui non iure naturali professionis, neque iure diuino, sed iure Pontificis; ergo Pontifex dissoluere potest matrimonium ratum baptizatorum. *Tertiò*, Pontifex habet potestatem remittendi vota etiam solemnia religionis, vt tenet verior sententia, & multis probat Lessius *de iust. cap. 40. dubit. 14.* & Suarez *lib. 6. cit. cap. 16.* ergo potiori iure poterit dissoluere matrimonium ratum. Patet consequentia, quia votum solemne est fortius vinculum, cùm dissoluat matrimonium ratum; & vtrobique est traditio, & minor in matrimonio, cùm fiat soli homini; in voto autem Deo, & homini. Nec obstat, si assignetur ratio differentiæ, eò quòd matrimonium sit sacramentum. Non, inquam, obstat, quia, vt ostensum est suprà *disp. 13. sect. 2. num. 4.* & *disp. 19. sect. 2. num. 1.* matrimonium formaliter sumptum pro vinculo, non est propriè sacramentum; sed tantùm effectum rei, quæ est sacramentum. At effectus sacramenti perdi omnino potest, vt patet in amittente gratiam. *Vltimò* idem ostenditur; nam omnis contractus humanus, & omne vinculum obligationis inter homines, quòd mutuo consensu perficitur, præcisè stando in ratione vinculi, non est ita indissolubile ex natura sua, quin saltem per potestatem publicam, & maximè supernaturaliter concessam ex iusta causa dissolui possit, vt inductione constat in omnibus humanis contractibus: sed vinculum matrimonij rati per contractum humanum, & per mutuum consensum contractum, nihilque habet speciale, ob quod ab illo generali principio eximatur; ergo.

Dico *secundò*, dissolutionem matrimonij rati baptizatorum non fieri à Pontifice auctoritate generali superioris humani, sed quasi supernaturali, vt gerente vicem Dei peculiari, & extraordinaria potestate superaddita potestati humanæ. Moueor, quia, vt probatum est *suprà in hac disputatione, sect. 2. num. 5. & 7.* insolubilitas matrimonij etiam rati prouenit ex ipsa institutione diuina, qua Deus illud decreuit, nec hominibus aliter concessit facultatem transferendi dominij vsus corporis, nisi per indissolubile vinculum; vnde prædicta matrimonij insolubilitas est ex iure diuino positiuo; ergo nequit Pontifex eam dissoluere potestate ordinaria superioris humani, sed extraordinaria, qualem etiam habet ad dissoluendam professionem solemnem. 3

Dico *vltimò*, cùm Pontifex dissoluit matrimonium ratum duorum coniugum, propriè loquendo, non dispensare. Probatur, quia dispensatio propriè dicitur quando manente aliquo modo lege tollitur eius obligatio: sic dispensatur à Papa in ieiunio cum homine ligato tali lege, auferendo ab illo eius obligationem. At in casu dissolutionis matrimonij rati non tollitur immediatè obligatio vinculi matrimonij, sed ipsum vinculum, vel dominium quod coniuges sibi mutuò dederant in sua corpora. Quod Pontifex Dei auctoritate tanquam supremi domini vtrique restituit, remittendo illis mutuas obligationes; sicut nomine Dei remittit obligationem voti. Quod videtur facere eodem omnino modo, quo Prorex potestate accepta nomine Regis alteri remittit obligationem promissionis regi factæ. quo casu in nullo iure propriè dispensat. Verum est eiusmodi remissiones larga significatione dici solere dispensationes communi vsu, & modo loquendi. 4

Ad argumenta opposita.

Ad primum, tametsi aliqui Pontifices noluerint dispensare, constat de facto dispensasse alios recentiores, & firmo satis ac solido argumento motos.

Ad secundum, iam constat in vltima ratione primi dicti, in contractibus humanis, tametsi sit ius alteri quæsitum, posse tale vinculum tolli per potestatem publicam, & maximè supernaturalem, quæ concessa est Pontifici ob iustam causam, & ad bonum fidelium regimen; sicut in votis, tametsi sit in eis ius quæsitum ipsi Deo. 5

Ad tertium concesso antecedente negatur consequentia; nam matrimonij rati & consummati, tametsi sit eadem natura & ratio essentialis; quia tamen consummatum addit supra ratum commixtionem carnalem coniugum, ratione cuius eius dissolutio nequit regulariter fieri absque inconuenienti, ideo non accepit à Deo peculiarem potestatem ad dissolutionem eius, quamuis acceperit ad dissolutionem tantùm 6

rati: itaque in matrimonio carnali consummato est ratio specialis omnimodæ indissolubilitatis, vel propter perfectam significationem sacramẽtalem vnionis Christi cum Ecclesia per Incarnationem, vel propter naturalem rationem, quæ sumitur ex damno, vel iniuria quæ inde redundaret in prolem. In vinculo autem matrimonij rati nulla similis ratio locum habet, neque alia quæ cogat, aut sufficientem congruentiam ostendat: nam ad perfectionem talis status sufficit ordinaria perpetuitas, & indissolubilitas quam habet, & subordinatio ad potestatem Pontificis nihil diminuit de perfectione eius, & aliquando ad commune bonum, vel saltem ad grauissimum damnum vitandum potest esse necessaria.

7 Ad quartum dico Principem Gẽtilem non posse dissoluere matrimonium, adhuc non consummatum suorum subditorum, quia non habet potestatem peculiarem ad id à Deo, sed tantùm habet ordinariam superioris humani; quo etiam pacto nec Pontifex potest, vt dictum est.

Ad vltimum, iam constat ex dicto primo, falsum esse matrimonium sumptum pro vinculo esse Sacramentum propriè, est enim effectus sacramenti, quod formaliter consistit in contractu ipso causante effectiuè matrimonium formale.

8 Circa secundum, quæ causæ desiderentur, vt queat Pontifex matrimonium ratum dissoluere, constat, desiderari iustam causam, nec posse Pŏtificem id facere pro solo suo arbitrio absque causa. Patet, quia prædicta indissolubilitas matrimonij est ex iure diuino, seu ex vi diuinæ institutionis, vt suprà ostensum est; ergo eius dissolutio absque iusta causa est prorsus irrita. Quòd si causa iusta subsit, repugnantia alterius coniugis nequit Papæ potestatẽ impedire, ne alteri habenti iustã dissoluendi causam, ac petenti dissolutionem, consulat.

9 Difficultas est, quales debeant esse prædictæ causæ. Nam Sanchez cum aliis *disp.* 16. sentit iustas dissoluẽdi matrimonij rati causas esse eiusmodi. *Prima* est, notabilis in qualitate disparitas. *Secunda*, grauis timor scandali futuri, ex quo rixæ, & neces oriri posse creduntur. *Tertia*, lepra alteri superueniens. *Quarta*, quando alter coniugatorum asserit se non habuisse animum contrahendi. *Quinta*, vt vir efficiatur Episcopus, vt valde necessariũ ad bonum commune. *Sexta*, mutuus coniugum consensus, cùm videlicet ita sunt inter se discordes, vt infelices exitus absque remedij spe timeantur.

10 Basilius verò *lib.* 9. *cap.* 3. *n.* 14. asserit, dato quòd possit Pontifex matrimonium ratum dissoluere, id certè non nisi cum magno Principe, & vbi alicuius regni iactura immineret, faciendum esse. Quod sic probat, quia obligatio status monastici apud Deum non maior est, ac strictior, quàm cuiuslibet alterius voti simplicis; & tamen cum Pontifex quotidie dispenset in votis simplicibus, statu monastico nullum liberat, nisi ne alicuius regni deficiat hæres, quia matrimonium quoddam spirituale, cui se etiam tradidit, contractum est. Et tamen sæpè ex non dissoluto statu monastico graues rixæ, inimicitiæ, infelices exitus, fornicationis pericula, animus auersus ab institutis Regularibus sine probabili correctionis spe, defectus consensus, quem vt præstent, induci non possunt, morbi contagiosi superuenientes quibus redduntur inhabiles ad obsequia præstanda religioni cui se traditionis contractu obligarunt, mutuus etiam religionis, & Religiosi consensus. Quòd si nulla istarum causarum idonea censeatur ad dispensandum in obligatione status monastici, in matrimonij vinculo iure saltem diuino insolubili, & ex cuius dissolutione maiora possunt incommoda sequi, quàm ex dissolutione status monastici, adeò leues causæ sufficient?

11 In hac re mihi videtur dicendum *primò*, nimis rigidum esse asserere non esse dispensandum à Papa in dissolutione matrimonij rati, nisi cum magnis Principibus, & vbi alicuius regni iactura immineт. Moueor, tum ex ipso vsu. Nam, vt docent viri graues, dispensarunt de facto Pontifices cum aliis viris, qui non erant magni Principes, nec imminebat regni alicuius iactura. Vsus autem, & consuetudo multum valet hac in re; non enim verisimile est Pontifices pios, & valde doctos temerè vsos fuisse sua potestate in re tam graui. Tum etiam, quia cùm matrimonium ratum sit præcisè vinculum mutuo consensu coniugum initum, non videtur ita indissolubile quin per potestatem publicam supernaturaliter concessam dissolui nequeat ad bonum Ecclesiæ regimen, & ad salutem fidelium spiritualem.

Dico *secundò*, maiores & vrgentiores causas requiri ad dissoluendam professionem solemnem, quàm ad dissolutionem matrimonij rati. Patet ex vsu: nam constat in professione solemni solum fuisse dispensatum cum magnis Principibus, & viris. Sic refertur dispensatum esse cum Ramiro Monacho & sacerdote ex stirpe Regum Aragoniæ propter defectum successoris, vt monasterium relinqueret, & vxorem duceret; ex eaque habuisse filium, qui successit in regno. Refert etiam Surius *tom.* 1. Alexandrum III. dispensasse cum quodam adolescente Monacho Nicolao nominato Veneto de familia Iustinianorum, vt vxorem duceret ad familiam illam bello penè extinctam excitandam: & eundem Alexandrum III. dispensasse cum Constantia Gulielmi Regis filia Monacha, vt nuberet Imperatori Henrico Frederico Barbarossæ filio ad sobolem Guilielmi patris excitandam. Casimirum item Regem Poloniæ D. Benedicti Monachum iam professum dispensatione summi Pontificis vxorem duxisse. At in matrimonio rato plures aliæ dispensationes fuerunt concessæ, & non semper Dynastis, ac viris primatiis, seu Principibus, vt fatentur viri graues. Et ratio esse potest, quia causæ iustæ dissoluendi matrimonium ratum suprà à Sanchez assignatæ, non videntur sufficientes ad dissolutionem professionis solemnis, vt consideranti attentè patebit. Quia vrgentior causa ex illis est grauis timor scandali futuri, ex quo rixæ, & neces orir i possint absque vlla spe remedij. At hæc tametsi grauissima sit, non exigit necessariò dissolutionem professionis solemnis. Quia sufficienter tanto malo prouideri potest per legitimam concessionem transitus ex vna religione in aliam, vbi non sit tale periculum, vel scandalum. Vel certè si id non sufficiat, facile potest adhiberi remedium expulsionis omnimodæ ab omni vita communi Monachali & regulari, quæ est valde in vsu: non igitur illud malum quod solet esse grauissimum, vrget necessariò ad dispensandum in professione religiosa, & efficiendum, vt qui hactenus fuit Religiosus professus, amplius iam Religiosus non sit. Hinc 12

Dico *tertiò*, iustas dissoluendi matrimonij rati causas esse memoratas suprà à nostro Sãchez. Patet discurrẽdo per illas. Nam inprimis notabilis in qualitate disparitas, quãdo contrahentes sunt notabiliter cõditione impares, & affectione cæca, & magna leuitate dicti ineunt matrimoniũ, causa iusta cẽsetur; quia nihil magis aduersatur mutuæ amicitiæ ac concordiæ ad quam ordinatur matrimonium, quàm notabilis disparitas; inde enim experientia teste infelices exitus oriuntur. Præterea grauis timor scandali magni futuri, vnde graues rixæ, ac neces oriantur in magnum damnum commune, causa est sufficiens; quia inde facile ad discordiam perpetuã & vxoris necem deueniri potest. Rursus lepra alteri superueniens, quæ impediat mutuum corporis vsum 13

ob

ob magnum contagionis periculum, causa est vrgétissima. Nam matrimonium ordinatur ad mutuum corporis vsum, ratione prolis procreandæ, & etiam ad extinguendú ardorem libidinis; & lepra hunc vsum legitimè impedit ob magnum contagionis periculú, vnde absolutè finis matrimonij ordinarius nõ obtinetur. Vnde refert Burgasius *de irregularitate p. 6. tit. de spons. n. 74.* Martinum V. dispensasse ob lepram. Sufficiés est etiam causa illa, vt vir efficiatur Episcopus, si id sit valde necessarium ad bonum commune: nam causa bono communi consulendi, sufficiens esse censetur. Denique mutuus coniugum consensus, non solus præcisè, sed prout est coniunctus cum tali odio, ac discordia, vt inde infelices exitus timeantur absque vlla remedij spe, sufficiens est causa, vt constat ex secunda causa iam adducta.

14 Ad argumentum Basilij iam liquet maiorem esse indissolubilitatem voti solemnis & professionis, quàm voti simplicis, atque indissolubilioré esse obligationé status monastici etiá apud Deú, quàm cuiuslibet alterius voti simplicis; ac proinde est facilior ac frequens dispésatio votorú simpliciú. Præterea negatur ex nõ dissoluta professione soléni oriri graues rixas, inimicitias, infelices exitus, & dánú contagionis ob leprá superuenienté. Nam his malis absque vlla dissolutione professionis solemnis, & quin ille qui est Religiosus professus, amplius iam Religiosus nõ sit, facile occurritur, vt dixi, vel per legitimá concessioné transeundi ab ea religione in aliá etiam laxioré; vel certè per omnimodá expulsioné ab omni conuictu, & vita cómuni monachali, ac religiosa. Vnde verius existimo cum cómunissima Theologorum sententia ad dispensandú in professione soléni non satis esse bonú priuatum ipsis professis, sed desiderari vrgentissimá boni cómunis causam, vt satis ostédunt exépla quę adducta sunt boni valde cómunis. Et patet, tú quia dispésatio prædicta fieri nequit absque aliquo status Religiosi detriméto. Tú etiam, quia aliàs frequéter dispésationes hæ indulgédæ forent; cùm frequentissimè ipsius professi bonú priuatú occurrat, ob quod concedendæ illi dispensationis iusta causa existeret. Quod quàm labefactaret religiosú statú, quis non videat. Tum denique, quia frequétiùs Religiosi tétationibus vexarétur spe obtinédæ dispésationis ad statú Religiosum deserendú. Quæ rationes nõ vrgent in dissolutione matrimonij rati nõ cósúmati: ac proinde ad huius dissolutioné non semper desideratur boni communis causa, sed sufficiens est bonum priuatum coniugum, cùm est vrgentissimum grauissimi mali periculum.

Sectio VIII.

An vrgente graui necessitate possit Episcopus dissoluere matrimonium ratum non consummatum.

PRocedit quæstio in eo euétu, in quo necessitas est valde vrgens, ita vt si non dissolueretur animarum & corporú periculum, magnú immineret absque vlla remedij spe, & accessus ad summú Pontificé sit tardus, ac difficilis, ita vt sit manifestú periculú in mora.

1 Videtur pars affirmás probari posse, quia potest Episcopus in sua diœcesi efficere quidquid potest Papa in vniuerso orbe, nisi ei specialiter reseruetur, & exceptis illis quæ ad vniuersæ Ecclesiæ statú pertinent. Et ratio est, quia Episcopus est pastor ordinarius in sua diœcesi, sicut Pontifex in toto orbe, licèt sit ipsi subiectus: ergo in iis, in quibus Pontifex non limitat eius iurisdictioné, habet potestaté ordinariam. At nullibi reseruat sibi Pótifex facultaté dissoluédi matrimoniú ratum; ergo id poterit Episcopus similiter. Non video probabiliter id dici posse. Quare dico facultatem hanc dissoluédi matrimoniú ratú non consummatum, nullo modo esse extédendú ad Episcopos sine expressa Papæ delegatione, in quocúque casu, & quátacúque necessitas excogitetur. Probo id *primo*, ex ipso vsu, vel potiùs nõ vsu. Nunquá enim legimus, vel audiuimus Episcopú aliquem in aliquo euétu vsurpasse sibi talé potestaté. Vsus autem est optimus interpretes legú & potestatú. *Secundo*, manifestú est iuris principiú, generalem clausulam non cóprehendere casus speciales, in quibus superior verosimiliter non esset aliquid concessurus: sed potestas dispensandi in matrimonio rato secundùm præsenté statú, & vsum Ecclesiæ est valde specialis, quá non legimus vnquá Pótificem inferioribus cócessisse; habetque tantá difficultaté, ac tam difficilé vsú, vt ipsi Pontifices rarò illa vtátur; ergo nunquá licet per Epikiá interpretari in aliquo casu esse cócessá Episcopo. *Tertiò*, in voto castitatis simplici & similibus reseruatis ideo colligunt Doctores posse Episcopos dispensare in casu vrgétis necessitatis, quia vsus & antiqua cósuetudo dispésandi in hac occasione indicat, vel nõ fuisse menté Pontificis hæc vota in similibus casibus sibi reseruare, vel saltè postea ad dispésandú in eis tacitè eá facultaté cócessisse: ergo ecótra cú nunquá fuerit vsus, vel cósuetudo dispésandi in matrimonio rato, nullá omnino in ordine ad illud facultaté habuerút. Et certè hic vsus manifestè indicat casú tátæ necessitatis adeò extraordinariú esse, vt moralis nõ reputetur, ideoque propter illú nõ esse verosimiliter factá à Pótificibus hanc exceptionem, vel huius potestatis delegationem, sine qua non potest in inferioribus esse ea potestas. Denique idem firmatur, quia, vt omnes Doctores affirmár, non potest Episcopus dispensare in aliquo euentu in professione solemni Religiosorum; ergo neque in matrimonio rato. Hinc manifestè 2

3 Colligo *primò* matrimoniú ratum nunquam posse dissolui per solá interpretationé. Ratio est, quia quádo interpretatio sufficit, supponitur effectus ex se talis, quia per interpretationé solùm declaratur id quod in re est: at vinculú matrimonij tale est, vt nunquá ex se possit cessare; quia tale vinculum ex sese, & ex diuina institutione est perpetuú absolutè & simpliciter, nullaque includit conditionem, ratione cuius ex se possit cessare ob defectum conditionis, quia repugnat fini eius vt dissoluatur. Vnde, moraliter loquédo, nunquá potest occurrere casus in quo malum sit per se obseruare tale vinculum, non obstante occurrente necessitate: extra huiusmodi autem casum non potest tale vinculum per se cessare: ergo nunquam tale vinculum potest dissolui per solam interpretationem.

4 Colligo *secundò*, hinc sequi non posse dissolutioné vinculi matrimonij rati ad Episcopos extendi pro aliquo casu; alioqui enim posset etiá extédi ad viros doctos, maximèquádo esset difficilis recursus ad superioré, quod incredibile est, ac inauditú, & à nemine dictú.

5 Ad argumétú oppositú, dictú illud Doctorú posse Episcopú in sua diœcesi quidquid Pótifex in toto orbe, sic esse intelligédú, vt excipi debeát res tá arduę & graues, circa quas adhuc de Pótificis potestate ab ipsis Doctoribus dubitatur. Cùm enim deceat grauissimas causas summo Christi Vicario reseruari, censendum est Christum illi soli reseruasse. Addo expresè reseruari in iure Canonico dissolutionem matrimonij rati summo Pontifici, dú præcipit Pontifex Episcopis vt cópellant ad sponsalia, & multo magis ad matrimonium ratum seruandum. In qua lege, cùm sit Superioris, nequit Episcopus dispensare. Extat caput *ex litteris Syluani, de sponsalibus & matrimoniis*, vbi Alexander III. præcipit Episcopo Pictauiensi, vt cópellat iuuenem quendam accipere illam quam iurauerat se ducturum

ductorum in vxorem. Extat etiam caput *licet, de ſponſa duorum*. vbi etiam Alexander III. præcipit Salernitano Archiepiſcopo, vt Eccleſiaſtica diſtrictione compellat virum qui primò contraxerat matrimonium ratum cum vna, & poſtea alij mulieri nupſerat copula ſecuta, vt ad primum matrimonium ratum redeat, nam poſterius matrimonium conſummatum fuit prorſus irritum.

Sectio IX.

An & vnde proueniat vt matrimonium baptizatorum conſummatum ſit omnino indiſſolubile.

1 De matrimonio rato & conſummato baptizatorum certum eſt *primò* apud Doctores, habere omnimodam indiſſolubilitatem, ita vt in nullo caſu, nec per ſolemnem profeſſionem, nec per Pontificis diſpenſationem queat diſſolui. Firmatur hoc verbis Chriſti Domini Matth. 19. *Quod ergo Deus coniunxit, homo non ſeparet*. Et clariùs ex illis verbis Pauli 1. Cor. 7. 10. *Iis autem qui matrimonio iuncti ſunt, præcipio non ego, ſed Dominus, vxorem à viro non diſcedere; quòd ſi diſceſſerit, manere innuptam, aut viro ſuo reconciliari*. Quibus verbis claret matrimonium conſummatum iure diuino & poſitiuo inſolubile exiſtere. Quod adeò verum eſt, vt nequeat ſolui matrimonij vinculum per alterius coniugis adulterium, vt definiuit Tridentinum *de ſacramento matrimonij, can. 7.* his verbis. Si quis dixerit Eccleſiam errare, cùm docuit & docet iuxta Euangelicam, & Apoſtolicam doctrinam, propter adulterium alterius coniugum matrimonij vinculum non poſſe diſſolui, & vtrumque, vel etiam innocentem, qui cauſam adulterio non dedit, non poſſe altero coniuge viuente aliud matrimonium contrahere, mœcharique eum qui dimiſſa adultera aliam duxerit, & eam, quæ dimiſſo adultero, alij nupſerit, anathema ſit. Quod firmatur quoque ex vſu Eccleſiæ, in qua nunquam legimus per adulterium fideles baptizatos à vinculo coniugali ſolutos ſe credidiſſe. Auctoritate quoque ſacræ paginæ conſtat Marci cap. 10. & Lucæ 16. *Qui dimiſerit vxorem, & aliam duxerit, mœchatur*. Quam doctrinam explanat Paulus *ad Rom. 7.* ſic dicens *Nam quæ ſub viro eſt mulier, viuente viro alligata eſt legi. Igitur viuente viro vocabitur adultera, ſi fuerit cum alio viro*.

2 Obiicies illud Chriſti apud Matth. 19. *Quicumque dimiſerit vxorem, niſi ob fornicationem, & aliam duxerit, mœchatur*. Ergo ex Euangelio ſolui poteſt matrimonij vinculum per alterius coniugis adulterium. Reſpondeo verba illa Chriſti Domini ſic diſtinguenda eſſe, vt has duas integras ſententias contineant, videlicet, *Quicumque dimiſerit vxorem ſuam, excepta cauſa fornicationis, dimiſerit*, inquam quoad torum, *mœchatur*, id eſt, facit eam mœchari, occaſionaliter ſcilicet. Secunda ſententia eſt, *& qui aliam duxerit, mœchatur*, id eſt, adulterium committit.

3 *Secundò* etiam eſt certum apud omnes Doctores matrimonium baptizatorum conſummatum iure diuino eſſe omnino indiſſolubile. Vnde eſt lex diuina, & præceptum Chriſti in lege noua impoſitum illis verbis apud Matth. 19. *Quod Deus coniunxit, homo non ſeparet*. quæ verba ſaltem intelligenda ſunt de matrimonio conſummato; quibus manifeſtè exprimitur omnimoda indiſſolubilitas matrimonij. Ex quo

4 *Tertiò* eſt certum, matrimonium infidelium conſummatum poſt prædictam Chriſti legem, & præceptum, eſſe quoque indiſſolubile: nam lex Chriſti obligat omnes. Et quamuis diſſoluatur, ſi alter tantùm conuertatur ad fidem, id contingit ex Chriſti diſpenſatione explicata per D. Paulum 1. *Cor. 7.* illis verbis, vt latè ſuo loco dicetur, cùm de impedimento diſparis cultus erit ſermo infrà ſuo loco.

Circa ſecundum vnde hæc indiſſolubilitas matrimonij conſummati baptizatorū oriatur. Communis Doctorum ſententia eſt rationem omnimodæ indiſſolubilitatis matrimonij conſummati eſſe repræſentationem indiſſolubilis vnionis Chriſti cum Eccleſia per vnionem hypoſtaticam. Hoc enim conſtituunt diſcrimen inter matrimonium ratum, & conſummatum, quoad ſignificationem: quod ratum ſignificat vnionem diſſolubilem Chriſti cum animâ exiſtente in gratiâ; vel ſi dicatur repræſentare vnionem Chriſti per charitatem cum totâ Eccleſia, adhuc ea diſſolubilis eſt, quoad membra Eccleſiæ, per culpam lethalem, quam admittunt, quamuis quoad totam Eccleſiam indiſſolubilis ſit. At conſummatum ſignificat indiſſolubilem vnionem Chriſti cum Eccleſia per carnem aſſumptam. Ex quo infert Sanchez *lib. 2. diſp. 14. n. 5.* non eſſe purè accidentalem eam differentiam, ſed deſiderari in matrimonio rato perfectionem non eſſentialem; habet enim integram eſſentialiter rationem ſigni, quæ eſſentialiter conſtituit Sacramentum laxè ſumptum, non tamen habere integralem perfectionem, quæ complet illud in ſuâ perfectâ ſignificatione vnionis Chriſti cum Eccleſia per carnem, in qua fundatur omnimoda indiſſolubilitas matrimonij conſummati. 5

Iuxta dicta à nobis ſuprà in hac diſputatione *ſect. 2.* & diſputatione præcedenti *ſect. 4.* 6

Dico *primò*, matrimonij conſummati baptizatorum omnimodam indiſſolubilitatem, quæ talis eſt, vt nullus ſit caſus, in quo ipſum diſſolui queat, non habere, nec prouenire præcisè ex natura rei, ſeu ex iure naturæ. Ita conſtat ex *diſput. 19. præcedenti ſect. 4. num. 4.* Tum quia ſi ſola natura ſpectetur, eius inſolubilitas non habet intrinſecam connexionem, ſeu neceſſariam conſonantiam, aut cōformitatem, naturam rationalem, adeò vt eius diſſolutio ſit ſecundùm ſe, & intrinſecè mala, non ſecus ac odium Dei, aut mendacium formale, vt ibi oſtendo. Tum quia ex Dei conceſſione poteſt abſolutè diſſolui in baptizatis, maximè, ſi nulla tunc eſſet proles, cui fieret iniuria, nec aliud damnum adeſſet, ſicut ex Dei conceſſione licitum fuit Iudæis antiqua lege, vt dixi ſuprà *diſput. 19. ſect. 2. num. 9.*

Dico *ſecundò*, prædicti matrimonij omnimodam indiſſolubilitatem prouenire ex iure diuino poſitiuo, & lege Chriſti eam præcipiētē prædictis verbis apud Matth. c. 19. *Quos Deus coniunxit, homo non ſeparet*. Probatur, quia, illis verbis prohibuit Chriſtus repudium quoad vinculum, vt *ſect. 2.* dixi, *num. 11.* 7

Dico *tertiò*, cauſam finalem, & motiuam, quod mouit Chriſtum, vt prædicto matrimonio conſummato baptizatorum ineſſet omnimoda indiſſolubilitas, fuit eleuaſſe illud ad ſignificandam vnionem ſui hypoſtaticam cum naturâ humanâ. Ita communiter Doctores. Probatur, quia ſolùm per matrimonium conſummatum fiunt coniuges vna caro, vt habetur expreſsè *cap. 1. de conuerſ. coniugat. & c. lex 27. q. 2.* & colligitur ex *cap. Agathoſa in fine 27. q. 2.* & ex *c. Martinus, de cognatione ſpirituali.* ibi, efficiuntur per connubium vna caro. Vbi Gloſſa verbo, *per connubium*, id eſt, per carnalem copulam: ergo ſolùm matrimonium conſummatum ſignificat eam coniunctionem, per quam Chriſtus factus eſt vna caro cum Eccleſia per Incarnationis myſterium. Vnde Paulus *ad Epheſ. 5.* ea verba, 8

Sacramenti

Sacramentum hoc magnum est, ego autem dico in Christo, & Ecclesia, non dixit, nisi præmissis illis aliis, *erunt duo in carne vna*, quod fit per copulam. Firmo, quia Innocentius III. *cap. debitum, de bigamis*, expressè definit, matrimonium ratum significare vnionem per charitatem; consummatum verò per carnem assumptam. Præterea *cap. debitum, de bigamis*, habetur quòd maritus defunctæ ante consummationem, si iterum vxorem ducat, non fiat bigamus: & ratio ibi redditur, quia matrimonium ante copulam non significat vnionem Christi per carnem; si enim eam significaret, esset bigamus, quia non esset vnius sponsus vnus, sicut Christus est vnius Ecclesiæ sponsus: hæc enim irregularitas bigamiæ contrahitur ex defectu Sacramenti, id est, significationis rei sacræ; ergo prædicta significatio quæ est in matrimonio consummato baptizatorum, fuit causa finalis, cur Christus voluerit illi inesse omnimodam prædictam indissolubilitatem, quia nimirum per tale matrimonium voluit sacram Incarnationem, & hypostaticam vnionem significare.

9 Dico *vltimò*, solum matrimonium consummatum baptizatorum significare perfectam coniunctionem Christi cum Ecclesia per incarnationem; atque adeò solùm illud esse omnino indissolubile. Patet, quia quodlibet aliud matrimonium consummatum infidelium, seu non baptizatorum, non habet aptitudinem ad significandum indissolubilem Christi cum Ecclesia vnionem per incarnationem; quia tale matrimonium potest dissolui, & dissoluitur de facto ex Christi dispensatione, seu concessione per conuersionem alterius ad fidem Christianam, altero nolente cohabitare; ergo solùm baptizatorum consummatum matrimonium, quod in nullo casu dissolui potest de facto, habet aptitudinem, vt signum sit proprium, & aptum prædictæ sacræ vnionis. Firmo, quia ideò ex omnium sententia matrimonium ratum non est aptũ signum significans indissolubilem coniunctionem Christi cum Ecclesiâ per incarnationem, quia, vt vidimus, potest dissolui tale matrimonium per religionis ingressum, seu solemnem in illa professionem, & per Pontificis dispẽsationem; denotaretur enim vnionem Christi hypostaticam solubilem esse. Cùm igitur matrimonium infidelium etiam consummatum dissolui queat per conuersionem vnius ad fidem Catholicam, si repræsentaret, ac significaret vnionẽ Christi hypostaticam cum carne humanâ, verè denotaret esse solubilem; non igitur potest esse aptum signum tanti mysterij sacri. Illud igitur matrimonium propriè erit signum coniunctionis Christi cum Ecclesia per charitatem, quæ dissolubilis est quoad aliqua membra Ecclesiæ: solum verò matrimonium baptizatorum consummatum habebit perfectam significationem vnionis Christi cum Ecclesia per carnem.

Sectio X.

An matrimonium legitimum infidelium sit adeò indissolubile, vt in nullo casu, cùm ambo baptizantur, possit à Papâ dissolui.

1 SVppono *primò*, prædictum matrimonium legitimum infidelium non solùm consummatum, sed etiam ante consummationem positâ diuinâ institutione esse indissolubile; quia nec potest mutuo consensu dissolui, vt constat, nec Principis Gentilis auctoritate dirimi, vt dixi suprà *sect. 7. num. 7.*

Suppono *secundò*, matrimoniũ istud infideliũ vt sic non posse dissolui à Pontifice; quia non habet in illos potestatẽ. Nec est vnde credamus à Deo relictam esse hanc potestatem Pontifici, quamuis relinqui posset. Vniuersè enim scriptum est à Paulo 1. Cor. 5. 12. *Quid enim mihi de iis, qui foris sunt, indicare?* 2

Suppono *tertiò*, prædictum matrimonium consummatum infidelium non posse dissolui, nisi quando vnus conuertitur ad fidem, altero nolente cohabitare absque iniuria creatoris. de quo latè infrà *disp. 36. sect. 4.* tunc enim dissoluitur propter causam, vel bonum fidei. 3

Suppono *quartò*, quando infideles coniugati postea baptizantur, matrimonium illud, quod antea erat legitimum, fieri solum ratum, seu magis insolubile ratione solius Baptismi suscepti, quia iam dissolui nequit, propter causam, vel bonum fidei, vt suprà ostendi *præcedenti disp. sect. 11. n. 7.* 4

Suppono *quintò*, matrimonium consummatum infidelium ante Baptismum, si post susceptum Baptismum, & post factum ratum, sit denuo consummatum, non posse iam vllo modo dissolui, nec Pontificis dirimi dispensatione. Patet, quia tunc iam est matrimonium baptizatorum consummatum, quod habet omnimodam indissolubilitatem, vt constat ex præcedenti sectione. Difficultas ergo est de eodem matrimonio consummato ante Baptismum, cùm coniugati ad fidem conuertuntur, antequam post Baptismum fiat quasi denuò consummatum, dissolui possit auctoritate Pontificis. 5

Affirmant Nauarrus *lib. 3. consilior. de conuers. infidel. cons. 3. §. ad secundum dubium, à n. 12.* & noster Sanchez *lib. 2. disp. 17. n. 2.* Probant 6

Primò, quia firmius est matrimonium ratum fidelium, quàm consummatum infidelium; maiorem enim firmitatem sortitur matrimonium ex ratione sacramenti Baptismi, quam habet ratum fidelium, quàm ex ratione cõtractus naturalis, quam solum habet matrimonium consummatum infidelium, vnde illud dicitur ratum, hoc autem non, *cap. quanto, de diuor.* & *cap. finali 28. q. 1.* ergo cùm possit Papa dispensare in matrimonio rato fidelium, poterit à fortiori in consummato infidelium.

Secundò, tale matrimonium reputatur tanquam matrimonium ratum fidelium; ergo Pontificis dispensatione potest solui.

Basilius verò Ponce *lib. 9. c. 2. n. 8.* vt certum negat matrimonium infidelium consummatum posse dissolui auctoritate Pontificis, & hanc fuisse hactenus communem sententiam Doctorum affirmat. Et expressè noster Gabriel Vasquez *disp. 2. de matrimonio, c. 6. n. 58.* falsissimam docet esse quorundam doctrinam, qui ex eo quòd indissolubilitatem matrimonij ex significatione vnionis hypostaticæ oriri existimauerint, deducere non dubitarunt, matrimonium consummatum infidelium, cùm ad fidem conuertuntur, dissolui posse auctoritate Pontificis, eo quòd non sit signum coniunctionis Christi cum Ecclesia. Id quod anno Domini 1588. cùm ipse Gabriel Vasquez esset Romæ, à Summo Pontifice Sixto V. obtinere pro viribus contenderunt, & repulsam passi sunt, in quorum sententiam ipsum nunquam subscribere voluisse affirmat. 7

Veriùs existimo, cùm vterque coniugatus est conuersus ad fidem, & baptizatus, & matrimonium consummatum erat ante Baptismum, non postea, adhuc in eo casu non posse Pontificem dispensare, nec tale matrimonium dissoluere. Moueor, quia iam suscepto Baptismo est illud matrimonium ratum, & consum- 8

matum. Parum autem refert, quòd ante Baptismum consummatum fuerit. Tum, quia re verâ effecti sunt vna caro. Tum maximè, quia ex matrimonio consummato ante Baptismum, nascitur post Baptismum affinitas, vel irregularitas, vt communiter docent omnes Doctores, & suo loco dicetur: ergo reputatur pro consummatione, ac si post Baptismum facta fuisset; aliâs ea impedimenta non orirentur ex copulâ habitâ ante Baptismum.

9 Ex quo patet solutio ad argumenta opposita, diuersam esse rationem de matrimonio rato fidelium, & de illo infidelium consummato; nam cùm istud sit iam consummatum, & sit effectum vna caro, & ex ipso ante Baptismum consummato, nascatur post Baptismum affinitas, vel irregularitas reputatur pro consummato, ac si post Baptismum factum fuisset cõsummatum; & ideo est in hoc sensu plusquam matrimonium ratum, atque omnino indispensabile à Papa, & indissolubile.

Hic disputant nonnulli de matrimonio infidelium, qua ratione dissoluatur per conuersionem alterius ad fidem. de qua re commodiùs agemus infrà, dum in specie declarabimus impedimentum disparis cultus.

DISPVTATIO XXI.

De potestate statuendi impedimenta matrimonij.

POST exactam de matrimonij naturâ, eiusque contractu, firmitate, & aliis qualitatibus, quas consensus desiderat, discussionem, tam in esse contractus ciuilis, quàm etiam in ratione sacramenti; aggredimur de impedimentis matrimonij egregiam, & valde necessariam tractationem. Antequam verò de illis agamus, præmittimus, tanquam præludium, præsentem disputationem de potestate statuendi matrimonij impedimenta.

SECTIO I.

An habeat summus Pontifex potestatem impedimenta matrimonij statuendi

1 RAtio dubitandi est, quia si consideretur matrimonium, vt est contractus naturalis, videtur solo mutuo consensu expresso ex natura rei esse validũ. Vnde contractus matrimonij est iuris naturæ, ius autem naturæ est inuariabile, & ab Ecclesia nequit alterari. Causa etiam naturalis sufficienter applicata necessariò suum producit effectum; atque adeò mutuus consensus inter personas habiles, cùm sit causa naturalis matrimonij, non poterit auctoritate Ecclesiæ, vel Papæ frustrari; si verò matrimonium attendatur, vt sacramentum est, nequit aliquid statuere variando formam, & materiam sacramentorum. Nam rectè docuit Tridentinum *sess. 21.* doctrina de sacramento Eucharistiæ *c. 1. in initio*, hanc potestatem perpetuò in Ecclesia fuisse, vt in sacramentorum dispensatione, salua illorum substantiâ, ea statueret, vel mutaret, quæ suscipientium vtilitati, seu ipsorum sacramentorum venerationi, pro rerum, temporum, & locorum varietate magis expedire iudicaret. Quare nequit Ecclesia variare materiam & formam sacramenti matrimonij, nec efficere, vt quod olim erat materia, & forma sacramenti, modò non sit; nec vt sit de substantia sacramenti, quod antè non erat: sicut aquam manentem aquam, non potest Ecclesia reddere inhabilem, vt sit materia Baptismi.

Dico *primò*, certum esse certitudine fidei, & ratione naturali euidens, esse in Ecclesia potestatem impedimenta etiam dirimentia suâ lege inducendi. 2 Primum constat ex multis Pontificum, & Conciliorum Decretis, quæ huiusmodi impedimenta decernunt; & ex praxi vniuersæ Ecclesiæ, quæ errare non potest. Hoc etiam definitum est sub anathemate à Concilio Senonensi *tom. 3. Conciliorum*, post decreta fidei *cap. 17.* & nouissimè à Tridentino *sess. 24 de matrimonio can. 4.* his verbis. Si quis dixerit, Ecclesiam non potuisse constituere impedimenta matrimonium dirimentia, vel in iis constituendis errasse, anathema sit. Accedit quoque authoritas veterum Pontificum, à quibus varia huiusmodi impedimenta constituta sunt. Secundum patet ratione, quia euidens est esse in Ecclesia spiritualem principatum, & potestatem, ad quam pertineat Ecclesiæ gubernatio in spiritualibus: nam ex terminis videtur per se notum in communitate perfectâ, qualis est Christiana Respublica, necessariam esse potestatem, ad quam spectet gubernatio illius. Nam, vt ait Sapiens Prouerb. cap. 11. *Vbi non est gubernator, corruet populus*; natura autem non deficit in necessariis; atque adeò sicut communitas perfecta est rationi, & naturali iuri consentanea, ita & potestas gubernandi illam, sine qua esset summa confusio in tali communitate. Est igitur in Ecclesia peculiaris potestas ad illam regendam, & gubernandam. Præterea constat, hanc potestatem esse verè & propriè legislatiuâ. Id quod tam certum est, sicut est certum esse potestatem in Republicâ condendi leges: & constituere impedimenta matrimonij nihil aliud est, quàm legem aliquam ferre circa matrimonij contractum. Firmo hoc idem, quia potestas legislatiua nihil aliud requirit, quàm potestatem directiuam, & coactiuam ordinariam, ac de se perpetuam supra communitatem aliquam perfectam, illam perfectè per leges gubernando. Hæc autem omnia in dictâ potestate inueniuntur. Igitur sicut per hanc potestatem legislatiuam, quam habet Pontifex ad gubernandam Ecclesiam tulit in aliis materiis leges firmatas, & censuris munitas; ita & in matrimonio leges tulit similes apponentes varia impedimenta ad illud contrahendum; & ea potestas, quatenus directiua est, ordinat fideles ad actiones honestas, & ad vitanda peccata conuenientes; & quatenus est coërciua, præcipuè vtitur gladio spirituali spirituales pœnas imponendo.

Hinc dico secundò, hanc potestatem statuendi impedimenta matrimonij esse spiritualem, ac supernaturalem. 3 Patet, quia est potestas, seu iurisdictio pertinens ad externum forum Ecclesiasticum, cuius finis est æterna felicitas, & huius vitæ sanctitas. Vnde leges Ecclesiasticæ diriguntur ad hunc finem. Et ideo Nicolaus Papa *in epistola ad Michaëlem Imperatorem*, inter alia rectè dixit, Imperatores indigere Ecclesiasticis legibus pro æternâ vitâ, vt habetur *in cap. cùm ad verum. 96. dist.* Quod etiam verificatur in legibus, & statutis latis ab Ecclesia circa matrimonij contractum, qui est etiam res spiritualis, prout habet rationem sacramenti, & vt honestè, ac piè illud suscipiatur, ipsemet contractus rectè, ac debitè suis legibus ordinatur. Est igitur illa potestas spiritualis, & supernaturalis. Firmo, quia per hanc potestatem ponuntur leges, & præcepta circa sacramentum matrimonij, quod vt sic, cùm sit collatiuum gratiæ, spirituale est,

est, ac supernaturale, imò & in aliquo casu per illud etiam remittuntur peccata, & prima gratia confertur, vt constat ex dictis suprà *disp. 19 sect. 2.* erit igitur illa potestas spiritualis, ac superni Ordinis.

4 Dico *tertiò*, perfectam hanc potestatem, prout est in Ecclesia, à Christo Domino fuisse collatam, & esse superioris Ordinis, ac propriam legis gratiæ. Probo singula. *Primum* liquet ex Euangelico, in quo primò promisit Christus hanc potestatem Matth. 16. *Tibi dabo claues regni cœlorum, & quodcumque ligaueris,* &c. Deinde impleuit promissum *Ioan. 21.* dicens, *Pasce oues meas.* Vbi in verbo *pascendi* potestas regẽdi immediatè collata à Christo, & leges faciendi in qualibet materia couenientes, significatur. Nam ad officium pastoris pertinet oues custodire, & dirigere, ac coërcere, quod per leges maximè fit ab humano pastore summo Pontifice. *Secundum* etiam est certum, & declaratur ex perfectionibus dictæ potestatis, & ex modo eius. Nam in primis est vniuersalissima pro toto mundo; sicut enim Ecclesia catholica totum mundum complectitur, ita etiam hæc potestas: vt ex prædictis Christi verbis, *Pasce oues meas,* rectè colligit Innocentius III. *in cap. solitæ, de maioritate, & obedientia.* Quia non dixit, has, vel illas oues, sed simpliciter *oues meas*; ita vt non sit ouis Christi; nec in eius grege numeretur, qui huic non subiacet potestati. Præterea data est, vt perpetuò duret, quandiu mundus durauerit; quia sicut lex gratiæ vltima est, quam Deus est daturus, & sicut Ecclesia perpetua est; ita etiam hæc potestas, sine qua non potest Ecclesia suam vnitatem retinere. Ea etiam est in se superni Ordinis non solùm per connaturalitatem ad gratiam, sed etiam per specialem perfectionem, & excellentiam à Christo liberaliter additam propter perfectionem præsentis status. Potestas enim iurisdictionis in foro externo Ecclesiastico non modò est supernaturalis, propter coniunctionem ad alteram potestatem Ordinis consecrandi corpus Christi verum, & sanctificandi corpus mysticum, quam verè iuuat, verùm etiam, quia per ea ponuntur præcepta, & leges, quæ versantur circa sacramenta, & sacrificium, quæ supernaturalia sunt; per eam etiam ex concessione Christi contentâ in illis verbis vniuersalibus: *Quodcumque ligaueris, & quodcumque solueris,* &c. quia potest dispensare in matrimonio rato, in votis, & similibus. Denique constat eam potestatem esse legis gratiæ propriam, cùm sit in ordine ad matrimonium quatenus habet rationem sacramenti, quo pacto id habet perfectionis in lege gratiæ ex peculiari cõcessione Christi. Ex qua etiam habet prædicta potestas aliam perfectionem, vt sit ex institutione suâ monarchica; hanc excellentiam habet ex diuino iure, & ideo sit immutabilis. Habet igitur quòd sit perfecta, & superioris Ordinis, & propria legis gratiæ à Christo Domino immediatè collata.

5 Ex dictis colligo potestatem statuendi impedimẽta tam impedientia tantùm, quàm dirimentia esse non solùm in Concilio Generali, quod Ecclesiam vniuersalem repræsentat, sed etiam in summo Pontifice, vtpote totius Ecclesiæ capite. Quod patet etiã ex multis Conciliorum Generalium, & Pontificum decretis, quibus non pauca impedimenta introducta sunt.

6 Ad rationem dubitandi initio propositam. Ad primam illius partem dico, matrimonium, vt est contractus naturalis de iure naturæ esse validum, quando consensus est legitimus; at potest non esse, quia potest verè irritari ab habente potestatem, & hoc facit Ecclesia: facit enim consensum minus legitimum, ac insufficientem ad corporum traditionem. Vnde ius naturæ non dictat, vt quicumque consensus satis sit, sed legitimus; qualis non est, qui ex causâ iustâ irritatur à superiore. Et quamuis contractus matrimonij sit etiam de iure naturali in eo sensu, nempe quòd ex natura rei in quolibet, per se loquendo, sit ius, & facultas contrahendi matrimonium; non tamen in eo, nempe quòd ex natura rei nequeat non esse validus. Ius etiam naturæ, semper inuariabile manet formaliter: quod semper dictat consensum matrimonialem debere esse legitimum. At quòd hic, & nunc sit hic consensus legitimus, pendet ex potestate superioris, qui potest decernere, & statuere, vt legitimus non sit, nec sufficiens ad translationem dominij corporum, nisi certæ solemnitates concurrant, quibus deficientibus censetur esse illegitimus, ac insufficiens. Quare ex superioris lege accidit, vt consensus, qui antea legitimus erat, modò post latam legem non sit. Denique causa naturalis tametsi sufficiẽter applicata necessariò suum producat effectum; si tamen sit impedita, & applicetur passo non habili, illum non producet. Ignis enim applicatus cœlo nõ comburet, nec si virtus eius impediatur à Deo: at consensus sæpe impeditur à superiori Ecclesiæ potestate, illum directè irritante, & applicatur personis inhabilibus ad sic contrahendum; & ideo impeditur contractus matrimonij. Ad alteram partem de matrimonio, vt est sacramentum, certum est Ecclesiam variare non posse materiam, & formam sacramentorum; sacramentorum enim institutio, ac destructio non subiacet potestati Ecclesiæ. Vnde directè, & immediatè non potest irritare matrimonium, quatenus est sacramentum. Potest quidem directè, & proximè irritare contractum, & consensum humanum, qui careat aliquâ solemnitate ab ipsâ præscriptâ, & consequenter indirectè, & quasi remotè irritum facere sacramentum: sicut Ecclesia non potest directè annullare sacramentum Pœnitentiæ, at potest indirectè auferendo iurisdictionem ministri, à qua pendet. Quare sicut Ecclesia nequit efficere, vt si quis fateatur sacerdoti iurisdictionem habenti, absolutionemque recipiat, irritum sit sacramentum; quia id esset omnibus requisitis ad sacramenti valorem concurrentibus, directè sacramentum annullare: at potest auferendo iurisdictionem à ministro efficere, vt absolutio ab ipso præstita peccatis auditis nulla sit; quia id tantùm est destruere fundamentum ad valorem sacramenti prærequisitum, quo destructo consequenter, & indirectè destruitur sacramentum. Ita similiter in matrimonio nequit Ecclesia efficere, concurrente personarum habilitate, & contractu valido ad mutuam corporum traditionem sufficienti, vt sacramentum matrimonij inualidum sit; potest tamen destruere fundamentum, nempe contractum, statuendo, vt non sit legitimus, nec sufficiens ad transferendum dominium, nisi talem habeat solemnitatem; quâ deficiente, consequenter, & indirectè inualidum reddit matrimonij sacramentum. Cuius rei ratio à priori est, quia contractus humanus est subiectus Ecclesiæ, quæ potest efficere, vt non sufficiat ad traditionem corporum, nisi cum tali solemnitate; nam matrimonij contractus non tantùm à voluntate contrahentium, sed etiam à voluntate eorum, quibus illa subiecta est, pendet. Vnde hac de causa Ecclesia reddit consanguineos intra quartum gradum inhabiles ad contrahendum; & collationem beneficiorum per simoniam confidentiæ factam, omnino nullam; & professionem ante decimumsextum annum ætatis, vel ante annum probationis expletum irritat. Hinc patet manifestum discrimen inter materiam sacramenti Baptismi, & materiam, & formam

formam ſacramenti matrimonij. Nam cùm aqua naturalis ſit materia Baptiſmi, & hæc nec quoad eſſe materiale, nec quoad formale ſubiaceat poteſtati Eccleſiæ, ideò nequit variari, ſed ſemper aqua, manens vera aqua, non poteſt Eccleſia efficere, ne ſit materia Baptiſmi: at contractus humanus, qui eſt materia, & forma ſacramenti matrimonij, quoad eſſe formale, id eſt, vt legitimus ſit, ſubiacet Eccleſiæ poteſtati, & ideò poteſt variari materialiter, & remotè, vt nimirum cum hac ſolemnitate modò ſit legitimus, qua antea erat.

Sectio II.

Ad quas perſonas ſe extendat poteſtas, & lex Pontificia impedimenta matrimonij ſtatuens.

1 GVillermus Rubion *in 4. diſt. 40. q. 2. in init. & concl. 3.* hanc Eccleſiæ poteſtatem extendit ad infideles, quod ipſe non probat. Probari tamen poteſt, quia extenditur ea poteſtas ad hæreticos, qui tamen non ſunt membra Eccleſiæ, neque habent fundamentum fidei; ſine quo præcepta Eccleſiaſtica, quæ ad ſalutem animæ, & cultum Dei ordinantur, nec fructuosè, nec verè obſeruari poſſunt; ergo dicendum reſpectu infidelium.

2 Dico *primò* certum eſſe apud omnes Doctores, proprium eſſe legum Eccleſiaſticarum, vt tantùm homines baptizatos obligent, non verò infideles non baptizatos. Ratio eſt, quia infideles non ſunt Eccleſiæ membra, neque ſunt de communitate Eccleſiaſtica, & ideo licèt poſſint obligari legibus ciuilibus, vel ſuorum Principum infidelium in ſuis Regnis, vel Principum Chriſtianorum, quatenus poſſunt eſſe membra ciuitatis politicæ, & temporaliter ſubiecti Principibus Chriſtianis, legibus tamen Eccleſiæ non obligantur, quia nec ſunt membra Eccleſiæ vt Eccleſia eſt, nec habent fundamentum ſubiectionis ad Eccleſiaſticam iuriſdictionem.

3 Dico *ſecundo* leges Pontificias, prædicta impedimenta ſtatuentes, de ſe obligare Chriſtianos omnes adultos baptizatos, vbique terrarum degentes, ſtatum habentes coniugatorum, ſeu partitione accommoda. Hoc etiam eſt certum & conſtans. Prima pars liquet, quia poteſtas Pontificis vniuerſaliſſima eſt ſupra totam Eccleſiam, ſed Eccleſia per vniuerſum orbem de ſe diffunditur: ergo & poteſtas Pontificis; ergo & leges matrimoniales non ſecus ac aliæ ab ea procedentes. Vnde conſtat hoc eſſe proprium legum Pontificum, quia vniuerſalis poteſtas propria eſt illius. Sub his etiam comprehendo canones Conciliorum Generalium, matrimonia quoque irritantiũ; quia illi etiam à Pontificibus approbantur, & eâ potiſſimum ratione vim habent obligandi. Prædicta igitur poteſtas vniuerſalis eſt, nullúſque hominum baptizatorum inuenitur ab illa exemptus. Secunda pars patet, nempe id intelligi debere partitione accõmoda, vt id ſemper intelligatur iuxta materiæ exigentiam. Quia non ſingulæ leges Eccleſiaſticæ, ſeu Pontificiæ obligant omnes fideles: imò tales paucæ ſunt; illæ videlicet, quæ reſpiciunt generalem ſtatum Chriſtianorum, & viatorum, quos dirigunt ad vitam æternam. Aliæ verò ſunt accommodatæ diuerſis ſtatibus Chriſtianorum; ſic leges ſtatuentes impedimenta matrimonialia dirimentia ſpectant ad ſtatum coniugatorum, & non aliorum Eccleſiaſticorum, vel cælibem vitam degentium, atque ideo leges Pontificiæ vt ſic, ad omnes ſpectant, non tamen ſingulæ ad omnes, ſed partitione accommoda.

Dico *tertio* infideles, etiamſi habitent in terris fidelium, non ligari impedimentis à Papa, vel ab Eccleſiâ ſtatutis. Hoc etiam eſt certum, & definiuit Innocentius III. *cap. gaudemus, de diuortiis*, adducto Pauli teſtimonio *1. ad Corinth. 5.* his verbis: *Infideles, ſeu Pagani conſtitutionibus Canonicis non arctantur. Quid enim ad nos, ſecundùm Apoſtolum, de his, quæ foris ſunt, indicare.* Et ratio eſt, quia ſunt extra Eccleſiæ gremium, nec habent fundamentum ſubiectionis ad Eccleſiaſticam iuriſdictionem. Secus eſt de fidelibus habitantibus in terris infidelium, quia Eccleſiæ ſubiecti ſunt. 4

Dico *quartò*, poſſe Pontificem, non tanquam Eccleſiaſticum Principem, ſed tanquam temporalem, impedimenta dirimentia matrimonium infidelibus inhabitantibus oppida ſuæ temporali iuriſdictioni ſubdita decernere. Patet, quia Pontifex veram habet iuriſdictionem temporalem ſupremam in eos infideles, tanquam dominus temporalis eorum; ergo ſicut poteſt Princeps infidelis ſupremus impedimenta dirimentia ſtatuere ſibi ſubditis; ita & Papa. Oportet autem vt infideles ſuæ temporalis iuriſdictionis oppida inhabitent; quia infidelibus incolis aliorum oppidorum, quæ Principibus fidelibus ſubduntur, nequit Pontifex ea impedimenta ſtatuere. Ratio eſt, quia nulla temporali iuriſdictione fungitur in his oppidis, ſed ſola ſpirituali, tamquam Eccleſiæ caput; ab hac autem iuriſdictione infideles exempti ſunt. 5

Ad argumentum initio adductum conceſſo antecedenti, negatur conſequentia: quia hæretici baptizati, de quibus eſt ſermo, ſunt verè ſubiecti Eccleſiaſticæ iuriſdictioni; nam retinent characterem baptiſmalem, quod eſt fundamentum huius ſubiectionis, Et quamuis ſecundùm illum ſtatum non ſint abſolutè membra Eccleſiæ, tamen aliquando fuerunt membra, & contra ius Eccleſiæ acquiſitum deliquerunt, ſe ab illa ſeparando, ſemperque ad illam redire cogi poſſunt; quia ſignum Eccleſiaſticæ iuriſdictionis ſemper in ſe retinent, & ratione illius veluti inchoationem quamdam habent membrorum Eccleſiæ. Vnde fit, vt eius præceptis obligentur, & contra illam peccent, illa non ſeruando. Nec refert, quòd non habeant fidem, ſine qua præcepta aliqua ſeruari non poſſunt, quia poſſunt habere fidem, & per illos ſtat quominus non habeant, & ideo ex eo capite non excuſantur: ſicut peccator carens gratia non excuſatur obligatione præcepti communicandi, quia poteſt ſe ad gratiam præparare. Adde multa præcepta Eccleſiaſtica, inter quæ recenſeri poſſunt præcepta matrimonialia, poſſe quo ad ſubſtantiam ſeruari ab hæretico in eo ſtatu permanente; poteſt enim ieiunare, & ſi vult nubere, contractum legitimum iuxta leges Eccleſiæ perficere, & ſimilia. 6

Sectio III.

An deſideretur iuſta cauſa, vt Papa ritè, & rectè valeat impedimenta matrimonij indicere.

CErtum eſt primò, omnem legem, maximè canonicam, & Pontificiam debere eſſe iuſtam, & iuſtè latam, iuxta dictum illud Iſidori *lib. 5. Etymolog. cap. 2.* ſic dicentis: Lex erit omne quod ratione conſtiterit, dumtaxat quod religioni congruat, quod diſciplinæ conueniat, quod ſaluti proficiat. Dicitur lex 1

omne

omne quod ratione constiterit; id est, lex debet esse consentanea rationi; non potest autem lex esse conformis absolutè, nisi vndique iusta sit. Dicitur prætetea, vt religioni congruat; id est, diuino cultui, ac religioni congruens sit: leges autem canonicæ, per se primò intendunt diuinum cultum, & religionem, & ita ferè singula in illa materia versantur; aliquæ verò possunt in aliis materiis versari, semper tamen in eis obseruatur maximè religionis decentia, & congruentia. Dicitur disciplinæ conueniens respectu subditorum, quia omnis lex, præcipuè canonica tradit subditis conuenientem doctrinam, & instructionem morum; virtutem promouet, & moribus honestis valde prodest quantum in se est. Denique dicitur saluti proficiens, quia est vtilis reipublicæ, & bono communi. Quòd si ea particula intelligatur magis theologicè, de salute animæ, erit lex talis, vt sit iusta, quia obseruantia legis iustæ, quantum est de se, proficit ad salutem.

2 *Secundò* etiam est certum, requiri iustam causam, vt Papa ritè, ac rectè valeat impedimenta matrimonij statuere. Patet ex generali ratione, Pontificis potestatem non esse ad dissipandum, sed ad rectam Ecclesiæ administrationem, quæ causam iustam postulat, præsertim, ad interdicendum matrimonium iure naturali, & diuino hominibus concessum.

3 *Tertiò* videtur certum, quod notauit Ruardus Taper *art. 20. Louaniensi*, maiorem exigi causam ad dirimendum, quàm ad simpliciter prohibendum matrimonium. Patet, quia dirimere grauius est, quàm simpliciter prohibere; vnde contingere potest, vt adsit iusta causa prohibendi, non tamen dirimendi.

4 Denique certū videtur Papam solùm leges etiam graues, & vniuersales, tam matrimoniales, quàm in aliis materiis, posse validè ferre sine consilio Cardinalium, licèt ex congruentia, ac decentia id regulariter non faciat. Patet ratione generali, quia talis est hæc potestas in Papa, qualis fuit in D. Petro: sed in Petro fuit ita absoluta, vt posset leges condere, etiam sine consilio Apostolorum, nedum aliorum inferiorum; ergo. Vnde similiter leges Romani Pontificis, vt iustæ sint, & validæ, non pendent à Conciliis, sed Conciliorum ab ipso. Est enim potestas Papæ eadem cum potestate Petri, vnde solus Papa habet plenitudinem potestatis à Christo immediatè; nam cùm sit supernaturalis, & propria Christi, nulli conuenire potest, nisi cui Christus illam contulit; sed non contulit vt perpetuò duraturam, nisi Petro; ergo idem Christus est, qui eam confert successoribus eius. Sicut enim à principio dependens fuit à donatione Christi, vt esse inciperet, ita perpetuò pendet ex simili influxu, seu donatione eius vt conseruetur. His præmissis difficultas est, an requiratur iusta causa vt Pontifex statuat impedimenta maximè dirimentia matrimonium; ita vt si sine causa illam legem ferret, reuera matrimonium, contra eam legem, valeret.

5 Ab hac difficultate, quæ communis est omni Principis legi, breuiter me expediam cum communi doctrina, ad valorem prohibitionis Pontificiæ desiderari iustam causam, atque hac euidenter non existente, matrimonium, contra eam legem, validum esse, & culpa vacare. Ratio est, tum quia cùm matrimonium sit vinculum iure diuino inuentum, & concessum omnibus, nequit Pontifex, illud ad libitum interdicere; atque ideo sicut dispensatio in his quæ iure diuino obligant, vt in voto facta, absque vlla causa est irrita, ita sentiendum est de prohibitione matrimonij si fiat absque legitima causa. Tum etiam, quia lex & ius semper ex ratione æstimandum est, & quemadmodum sine ratione iustitia non est, ita neque ius. Tum etiam, quia humanum ius est determinatio iuris naturalis; si igitur lex recedat in totum à iure naturali, non determinit, sed magis affingit aliquid incognitum naturæ, id est, quod nullam causam in natura habeat; imò si ratione non nititur, neque ius, neque lex est, ac proinde salua conscientia ei legem non parere licet.

Sunt verò duo notanda. *Primum* consultò me dixisse prædictam doctrinam veram esse si constet euidenter desiderari iustam causam. Quia cùm constet summum Pontificem habere ius, & supremam iurisdictionem ad statuenda impedimenta matrimonij; sanè vt propter defectum iustæ causæ, eius lex non valeat, oportet legis ipsius errorem, & iniquitatem esse indubitatam, ac euidenter, & moraliter certam, ita vt res dubia non sit. Nam in dubiis parendum est superiori, qui ius præcipiendi habet, ac possidet, & ideo conditio eius melior est; & præterea quia ad commune bonum, hoc omnino expediens est. Quare licèt de legis iniustitia probabilis sit opinio, aut verisimile iudicium, sine temeritate formari possit; si tamen iustitia legis verè probabilibus nitatur rationibus, id satis esse videtur, vt valida sit, & verè obliget. Alioqui cogendi essent superiores ad nunquam præcipiendum, nisi ex recta, & euidenti cognitione, quod est supra humanam facultatem. Si enim subditis licet ex probabilibus rationibus formare iudicium prudens, & practicè certum ad operandum; cur etiam hoc non licebit superiori ad ferendam legem & præceptum? sicut enim cæteri homines non possunt habere semper euidentiam speculatiuam, & ideo ne perplexi sint, & humano modo valeant operari, licitè applicent ad opus iudicium probabile, cum certitudine practica; ita idem modus operandi necessarius est superiori, qui homo etiā est; alioqui sæpe esset perplexus, & multa incommoda communi bono, ex eius regimine sequerentur. Quod si ipse iustè, rectè ita præcipit, alij obedire tenentur; alioqui esset bellum iustum ex vtraque parte, & Respublica gubernari non posset, vt latè ostendo *in tractatu de conscientia in communi*. Illud autem commune dogma Theologorum vnumquemque operari posse iuxta suam probabilem opinionem, est intelligendum de opinione practicè probabili, id est, in ordine ad opus, & non in sola speculatione. In præsenti tamen tametsi possit esse vtrinque controuersia probabilis, an hoc, quod præcipitur, iustum sit, nec ne; tamen posita lege, iam non est probabile, quin oppositum malum sit; quia non est probabile, quin hæc lex sic lata valida sit, & iusta; vnde axioma illud intelligi debet in causa pari: hîc autem in hoc est imparitas, quòd ius, & potestas superioris præeminet, semperque præferri debet. 6

Secundum, mirum non esse, quòd Ecclesia, vel Papa diuersis temporibus varia impedimenta matrimonium dirimentia primò statuerit, & postea abstulerit; nam vtrumque præstare potest, & præstitit iusta existente causa. Sic enim Ecclesia olim interdixit matrimonium, & annullauit intra septimum consanguinitatis gradum contractum, vt constat ex *cap. ad sedem 35. q. 5.* quia tunc habuit iustam interdicendi causam. At pòst successu temporis experientia docuit, expedire gradus restringere, vt dicitur *cap. non debet, de consanguin. & affin.* & ita ibi restricti sunt. Vnde similiter posset etiam modò Papa plures gradus prohibere si iudicant, adesse nouam causam plures interdicendi. Solùm nos asserimus non posse iustè, & validè extra iustam causam id fieri. 7

Inquiret aliquis, an sicut Papa potest vniuersè statuere, impedimenta dirimentia matrimonium, possit 8

vnam

vnam singularem personam tantùm, inhabilem reddere ad contrahendum cum aliqua fœmina in particulari; vel vniuersè etiam aliquem inhabilem reddere ad contrahendum matrimonium, cum qualibet alia fœmina. Respondeo cum Sanchez *lib. 6. disput. 1. n. 7.* Basilio Ponce *lib. 6. cap. 3. num. 3.* Coninchio *disput. 30. dub. 1. num. 9.* & aliis, affirmando, posse inprimis Pontificem legitima existente causa, particulari præcepto, certas personas inhabiles reddere ad contrahendum inter se. Patet, quia si Princeps potest, particulari præcepto, reddere aliquos inhabiles ad alios contractus, vt constat de prodigis, cur non etiam ad hunc matrimonij contractum, cùm vrgentissima possit esse ratio. Firmatur amplius, nam si potest Papa ex iusta causa reddere irritum matrimonium, inter omnes personas certi generis, vt inter omnes consanguineos vsque ad quartum gradum; cur non poterit irritare inter duas priuatas personas, si vrgens causa id postulare videtur. Præterea dico, integrum esse Papæ iusta subsistente causa, personam aliquam reddere perpetuò inhabilem ad matrimonium. Quia in grauissimi delicti pœnam Papa potest eo iure priuare quemquam, reddendo ipsum inhabilem; sicut iste talis posset capite plecti vel in seruitutem redigi, priuando libertate à natura concessa. Et certè si potest Papa in pœnam delicti impedire matrimonium perpetuò, ita vt extra culpam iniri non valeat, vt de facto impediuit propter incestum, & alia crimina, vt dicemus *disput. sequenti*, quæ olim obligabant sub mortali; cur si grauitas delicti id exigere videretur, non poterit ita alicui matrimonium interdicere, vt contra prohibitionem initum fiat inualidum, cùm sit in ipso plena, & absoluta potestas ad vtrumque.

SECTIO IV.

An potestas statuendi impedimenta matrimonij, sit in Episcopo in sua diœcesi, respectu suorum subditorum.

1 COmmuniter omnes Doctores fatentur, prædictã potestatem nõ esse in Episcopis expeditam, quia antiqua Ecclesiæ consuetudine, ea impedimenta statuere, reseruatum est Concilio Generali, & summo Pontifici. Difficultas solùm est, an ex vi sui muneris, si solum ius diuinum, & naturale inspiciatur, sicut integrum est summo Pontifici in vniuersa Ecclesia impediméta matrimonium dirimentia statuere, ita Episcopis in suis diœcesibus.

2 Affirmant Sanchez *lib. 7. disput. 1. num. 9.* ex Couarruuia 4. *Decretalium 2. p. cap. 6. §. 10. num. 16.* Basilius Ponce *lib. 11. num. 12.* Gaspar Hurtado *disput. 12. difficult. 2. num. 5.* & alij.

Primò Episcopus ex vi sui officij est plenè, & perfectè Pastor, & Princeps in sua diœcesi, quamuis subordinatus Pontifici; ergo habet plenam potestatem condendi in sua diœcesi, quascumque leges, & statuendi quidquid saluti spirituali suorum subditorum expediat; ergo & statuendi impedimenta matrimonij.

Secundò olim ab Episcopis constituta fuere multa impedimenta dirimentia, & impedientia tantùm in suis diœcesibus, & à Conciliis Prouincialibus, & nationalibus, quæ postea ab vniuersali Ecclesia, vel præcepta sunt, vel approbata, vel partim recepta, seu approbata, & partim explosa, vt constabit ex dicendis de vnoquoque impedimento; ergo.

Tertiò quidquid potest Papa in vniuersa Ecclesia, potest Episcopus in sua diœcesi, nisi aliquid sibi reseruet Papa; quod probat Sanchez *lib. 1. de matrim. disput. 61. num. 3.* quia est Pastor ordinarius in sua diœcesi, sicut Papa in toto orbe, licèt sit ipsi subiectus; ergo in his, in quibus Papa non limitat eius iurisdictionem, habet potestatem ordinariam, sicut quilibet Confessarius potest, æquè ac Papa ab omnibus peccatis absoluere, nisi per Papam, vel Episcopum aliquis casus reseruetur.

Suarez verò *tom. 5. de censuris disput. 7. numer. 5.* 3
Axioma illud: Quidquid potest Papa in tota Ecclesia, potest Episcopus in sua diœcesi, nisi prohibeatur, existimat absolutè loquendo nõ esse verum; quia nec ratione fundari potest, nec inductione probari. Nam Episcopus cum suis subditis nequit dispensare in gradibus prohibitis ad contrahendum matrimonium, quia licèt non sit illi expressè prohibitum, non est tamen expressè concessum. Potuit etiam Papa irritare clandestina matrimonia, quod sine dubio non potuisset Episcopus in suo Episcopatu. Potest etiam Papa personas reddere inhabiles ad matrimonium ratione delicti, quod nullus concedit Episcopus in suis diœcesibus. Denique institutio censurarum, ita est propria summi Põtificis, vt ab Episcopis in suis diœcesibus propria auctoritate fieri non possit, non quia sit illis prohibitum, nullibi enim talis prohibitio inuenitur, sed quia non est concessum. In hac re

Suppono *primo*, quod videtur mihi verius: Episcopos iure diuino nõ habere actu determinatam potestatem iurisdictionis, sed eam iure Ecclesiastico à Papa accipere, nec habere maiorem, quàm hic concedat. Ratio est, quia tametsi potestas ordinis Episcopalis, & dignitas eam consequens sit iuris diuini; attamen nullus Episcopus ex vi suæ ordinationis præcisè habet vllam iurisdictionem, sed eam habere iure humano à Papa. Patet, quia nihil Episcopis competit, præcisè ex iure diuino, nisi quod habent ex vi ordinationis; at Episcopus ex sua ordinatione præcisè non habet vllam iurisdictionem, aut aliquos subditos, vt constat in Episcopis merè titularibus, qui nullos subditos habent, atque adeò nec vllam iurisdictionem, quæ sine subditis esse non potest. Quòd igitur habeant tantam, vel tantam diœcesim, aut tam paruam, aut tam magnam iurisdictionem, pendet à iure humano, atque adeò Episcopi habent totam suam iurisdictionem à summo Pontifice. 4

Suppono *secundò*, Episcopos vt hanc, vel illam iurisdictionis potestatem nullo modo habeant, non esse opus Papam eam ipsis negare, sed sufficere, quòd eis non concedat. Ratio est, quia potestas iurisdictionis non est ex natura rei in Episcopis, vt dictum est, sed eam habent totam à Papa; ergo vt illam habeant, non satis est, vt non prohibeatur, sed necesse est vt concedatur; ergo nec mutare, nec dispensare in legibus Papæ possunt, nisi ab ipso concedatur. Addo id adeò esse verum, vt etiamsi admitterem, quod probabile est, & multis Doctoribus probatur, Episcopos iure diuino quoque habere suam iurisdictionis potestatem, idem dicendum esset; quia ea, quæ à Deo sunt, ordinata sunt; cùm ergo potestas summi Pontificis ipso iure diuino superior sit, & suprema, etiam si alij Pastores, & Episcopi eodem diuino iure sub illo instituti essent cum potestate iurisdictionis, haberent ex supremo Pastore proportionatam illam potestatem; quæ talis non esset, si facultatem ex se haberent, ad dispensandum in legibus superioris, absque illius concessione; hoc enim monstrosum esset, & cõtra debitum ordinem monarchiæ Ecclesiasticæ. 5

Suppono *tertio*, tametsi omnis potestas iurisdictionis, 6

nis, quæ est in Episcopis, pendeat ex concessione summi Pótificis, non esse necessarium, vt ea concessio specialiter fiat in vnaquaque lege, vel præcepto, potest enim generali concessione dari; de qua concessione constare potest, aut per decretum aliquod vniuersale, vel per consuetudinem receptam, seu traditionem explicátem aliquod munus, vel officium cum tali potestate esse institutum. Sic existimo contingere in potestate absoluẽdi à censuris, eam Episcopis committi generaliter, quoties absolutio specialiter ipsis non est prohibita. Non idem censeo de potestate dispensandi. Moueor: tũ quia ex natura ipsius censuræ, præsertim excommunicationis, quæ est talis pœna, vt ex intétione Ecclesiæ sit auferẽda, quoties reus fuerit dispositus & satisfactioné obtulerit. *c. qua frõte, de appellat.* & ideo facilius conceditur ac generalius potestas absoluendi, quàm dispẽsãdi. Quod etiã colligi potest ex *c. cùm aliorũ, de sentẽtia excõmunic.* vbi maior cẽsetur esse potestas dispensandi, quàm absoluendi. Tum etiam, quia potestas absoluendi præcipuè respicit bonum eorum, qui absoluendi sunt, non auctoritatem, vel dignitatem eorum, qui absoluere debẽt. Et quia bonum illud est internum, & proximè pertinens ad bonum animæ, ideo potestas hæc fuit multo magis necessaria, quàm generalis potestas dispensandi. quæ ratio adeò vrget, vt etiam propter illam Ecclesia talem potestatem Parochis concesserit.

7 His præmissis ad præsentem quæstionem dico, potestaté talia impedimenta inducendi nullo modo cõpetere Episcopis, etiam seclusa omni Pontificis prohibitione. Moueor duplici ratione. *Prima* est, quia talis potestas nec iure diuino illis cõpetit, vt cõstat ex suppositione prima, nec iure Ecclesiastico, quia nullũ tale extat; ergo illam non habent. Patet consequentia, quia ista est maior potestas, quàm sit potestas dispensandi, & maioris authoritatis, & dignitatis; ergo pẽdet ex cõcessione Papæ, iuxta suprà dicta. *Secunda* ratio traditur à nostro Coninchio, quæ mihi videtur satis efficax: nã per talia impedimenta matrimonium propriè, & per se irritatur, quatenus est contractus merè ciuilis, & tantùm consequenter, quatenus est sacramentũ: ergo dũ Ecclesia sibi hanc potestatem assumit, vtitur potestate illa indirecta, quam habet circa res tẽporales, vt de iis disponat, quatenus hoc expedit bono spirituali fidelium, quæ immediatè cõcessa est toti Ecclesiæ, & eius capiti supremo; nullo verò modo singulis Episcopis. Quia circa res ciuiles inuitis Principibus nihil possunt statuere, tametsi saluti fidelium expediat, dummodo non sit eorum saluti omnino necessarium. At inducere noua impedimenta matrimonij, tametsi posset esse fidelibus expediens, sed non eorum saluti omnino, ac simpliciter necessarium: ergo non est talis facultas in Episcopis.

Ex quo patet solutio ad argumenta opposita.

8 Ad primũ cõcedo Episcopũ ex vi sui officij esse plenè, & perfectè Pastoré, & posse cõdere leges circa res spirituales, saluti animarum suorum subditorum expedientes, sed non circa res ciuiles, qualis est matrimonij contractus, vt dictum est.

Ad secundum, olim Episcopos statuisse nonnulla impedimenta ex concessione Pontificia, saltem ratihabitione, & interpretatiua voluntate Papæ, vel ipso sciente, & tacente, ac consentiente, quo pacto illos rectè, & ritè posse impedimenta statuere, non negamus.

9 Ad tertium, placet doctrina Soarij asserẽtis axioma illud, absolutè loquendo, non esse verum, vt suprà dictum est. Potest verò intelligi rectè iuxta prædictam suppositionem tertiam in ordine ad potestatem absoluendi, quæ respicit bonum animarum.

SECTIO V.

An dicta potestas statuendi impedimenta sit in Principe sæculari infideli, & etiam in baptizato.

Circa primum de Principe infideli supremo, cõueniunt Doctores omni tempore fuisse in eo, & in 1
Republica libera, & esse potestatem impedimenta statuendi ex iusta causa suis infidelibus, vt notauit benè D. Thomas *in 4. dist. 39. q. vnicâ a. 1. ad 4.* Et ratio est, quia in istis Principibus est potestas ferendi leges ad trãquillitatem, & bonũ Republicæ tuẽdum: ergo sicut ad hunc finem possunt statuere leges circa alios contractus ciuiles, & possunt aliquos, v. g. prodigos, & pupillos reddere inhabiles circa alios contractus, ita etiam circa contractum matrimonij, qui, est ciuilis, in officium communis boni institutum possunt condere leges tam impedientes, quàm illum irritantes est enim planè eadem ratio; quia matrimonia infidelium Sacramenta non sunt, nec infideles sunt subiecti Ecclesiæ, sed solis suis Principibus. Vnde fit, vt matrimonium contractum ab infidelibus contra leges à suis Principibus latis matrimonium dirimentes, nullum sit. Hinc

Colligo *primò*, id quod de aliis infidelibus dixi 2
subiectis Principibus infidelibus, extendi etiam debere ad Hebræos. Cùm enim isti veram Rempublicam liberam non habeant, sed aliorũ Principum gubernationi subiiciantur, tenentur legibus irritãtibus matrimonium, quas Principes infideles tulerunt, quorum dominio subduntur; leges enim eorum cæremoniales cessarunt, & statuta lege Mosaica *Leuitici* 18. expirarunt Christi Passione, & morte. Quod intelligendum videtur, nisi Principes infideles, quorum dominio subduntur, illis copiam fecerint patriis legibus vtendi, atque secundùm illas viuendi. Nam in eo casu vim haberent, non quia ipsorum Hebræorum leges essent, sed quia ab eorum Principibus infidelibus approbarentur, aut permitterentur.

Colligo *secundò*, Principes Gentiles statuentes 3
impedimenta matrimonij dirimentia obligare etiam fideles in suis partibus commorantes, qui ciuiliter sunt illis subiecti. Neque Ecclesia illis hanc potestatem, vtpote sibi non subditis, potuit adimere, cùm hoc ad bonum spirituale fidelium non sit absolutè necessarium. Ita notarunt Sanchez *lib. 7. disputat. 3. num. 7.* & Coninch *disput. 30. dub. 1. num. 7.* Quare si aliquo impedimento dirimente à Principibus prædictis statuto, fideles isti contraherent, esset nullum matrimonium. Quia ratio sacramenti superaddita matrimonio fidelium, non impedit in Principibus potestatem statuendi impedimenta dirimentia, sed sola reseruatio Pontificia, quæ ad Principes infideles extendi nequit. Neque enim constitutionibus Ecclesiasticis hanc sibi reseruantibus potestatem arctantur, vt habet *cap. gaudemus, de diuortiis.*

Maior difficultas est circa secundum de Principe fideli baptizato; de quo certum est apud Docto- 4
res, posse statuere impedimenta circa matrimonia infidelium sibi subiectorum. Ratio est, quia Ecclesia nihil omnino circa eorum matrimonia statuit, sed reliquit ea iure naturali, & ciuili; nec infideles subiiciuntur Ecclesiæ, sed solùm suis Principibus fidelibus; ergo possunt isti irritare eorum matrimonia

ſicut alios cõtractus ciuiles. Controuerſia eſt, an Princeps fidelis baptizatus, ob defectũ poteſtatis, nequeat impedimenta matrimonij ſtatuere fidelibus baptizatis, ſibi in ciuilibus ſubiectis. Hanc poteſtatẽ concedit Sanchez *diſp.3.n.2.* cum multis DD. quorum princeps eſt D. Thomas relatus. Probat, quia contractus matrimonij eſt ciuilis, ſicut & reliqui alij contractus: ergo eſt ſubditus poteſtati ſæculari; ſeu ciuili, non minus, quàm reliqui. Et quamuis talis contractus ſit iam ſacramentum; tamen talis ſacramenti materia, eſt contractus ciuilis; ergo poteſt illum ex cauſa iuſta perinde irritare, ac ſi ſacramentum non eſſet, reddendo perſonas inhabiles ad contrahendum. Si enim nudum rationem ſacramenti ſpectemus, nec Papa circa illud poteſt diſponere, illud diſſoluens. Vnde eius poteſtas ſolùm eſt circa rationem contractus humani, qui eſt materia huius ſacramenti.

5 Hoc fundamentum Sanchez, leuiſſimum putat eſſe Baſilius Ponce *lib.6.c.2.n.1.* qui ideo putat Principem ſecularem fidelem, non poſſe ſtatuere legem aliquam ad ſubſtantiam matrimonij directè, vel indirectè pertinentem ex defectu poteſtatis; quia matrimonium, quamuis ex ſe ſit contractus quidam ſubiectus Principi ſeculari, attamen per Chriſti inſtitutionem eleuatum eſt ad rationem ſacramenti, atque adeò res ſacra eſt, & in baptizatis deſinit eſſe ciuilis, & ſecularis, & conſequenter iam eſt extra illius Principis iuriſdictionem, & poteſtatem. Sicut licèt homo ante ordinationẽ ſit materia ſubiecta ſeculari iuriſdictioni, & ſimiliter bona alia, & prædia; attamẽ per ordinationem, vel poſtquã ordinatione ſacra, vel Eccleſiaſtica, ſacra ſunt, extrahuntur à dominio ſecularis poteſtatis, & nullam Principes ſeculares, neque in perſonas, neque in bona iuriſdictionem habent.

6 Ego verò ſentio leuiori fundamento commotum eſſe Baſilium ad impugnandam rationem traditam à noſtro Sanchez, cujus ſententiam, & doctrinam firmam probo cum Coninchio, & aliis grauiſſimis Doctoribus. Quia matrimonium eſt contractus verè ciuilis, nõ minus quàm alij; ergo ſimiliter poteſtati politicæ ſubiectus eſt. Nec refert, quòd matrimonium ſit ſacramentum, ſeu quòd ſacrum ſit. nam ideo non deſiuit eſſe verè contractus ciuilis, & hac ratione ſubditus poteſtati politicæ. Quare tametſi poteſtas politica directè nihil poſſit ſtatuere circa ſacramentũ iſtud, poteſt tamen indirectè impediendo valorẽ contractus, quem matrimonium eſſentialiter includit; ſicut quamuis lex Eccleſiaſtica nequeat directè impedire poteſtatem Ordinis, poteſt tamen id facere indirectè, ſubtrahendo nimirum ſacerdoti iuriſdictionem ad abſolutionem neceſſariò requiſitam. Imò nec poteſt Eccleſiaſtica poteſtas alia ratione irritare hoc ſacramentum, niſi irritando indirectè contractũ. Firmo idẽ amplius, quia in matrimonij ſacramento diuerſa eſt omnino ratio contractus, à ratione ſacramẽti, & in matrimonio fidelium baptizatorum, adeò ſunt iſtæ rationes diuerſæ, vt illa prior ſit ſeparabilis ab iſta; poteſt enim re ipſa, illa eſſe ſine hac alia, vt latè oſtendi ſuprà *diſp.19.* integra *ſectione decima.* Quid ergo obeſt, vt in matrimonio fidelium non ſit ratio contractus præciſè ſemper ciuilis, & ſubiectus poteſtati politicæ, ac ciuili.

7 Atque hinc facile manet Baſilij fundamentum omnino ſolutum. Exemplum autem, quod adfert, eſt valde diuerſum: nam homo, maximè poſtquam Ordine ſacro eſt inſignitus, non poteſt non eſſe perſona ſacra, & Eccleſiaſtica, propter characterem indelebilem ſacri Ordinis, & ideo extrahitur in perpetuum à dominio, & poteſtate ſecularis Principis. At in matrimonio, etiã in lege noua eleuato in ſacramẽtũ, manet ratio contractus ciuilis, valde diſtincta à ratione ſacramenti, & ab hac ſeparabilis re ipſa; ac proinde ratione illius habent poteſtatẽ, ſpectata natura rei, inducendi impedimenta, Principes ſupremi, ac liberæ reſpublicæ, quæ abſolutam habent poteſtatem ferendi leges.

Notant verò Doctores prædicti Sanchez, Coninch, 8 & alij non obſtante prædicta poteſtate, quam ex ſe habent prædicti Principes, Eccleſiam nihilominus eam de facto impediuiſſe Chriſtianis Principibus, circa matrimonia fidelium ob dignitatem ſacramenti: Papa enim reſeruauit ſibi eam poteſtatem condendi leges circa matrimonia, vnde id interdixit ſeculari Principi Chriſtiano. Quod conſtat ex vniuerſali Eccleſiæ cõſuetudine, & colligitur ex *cap. tuam, de ordine cognitionis*; vbi deciditur cauſas matrimonij ad ſolius Eccleſiæ forum pertinere; & ex *cap.1. de ſponſalibus, & matrimoniis*, vbi quidam Francigena fœminam Saxonem duxerat, & quia deſponſauerat eam nõ lege ſua, ſed Saxonica, dimiſit illã, & nõ ſuam, ſed aliã vxorem duxit. In Concilio Triburenſi quæſitum eſt, quid de hoc fieri deberet? ſtatuit Cõcilium, prius matrimonium fuiſſe validum, non obſtante ea lege.

Sectio VI.

An conſuetudine poſſint introduci, & auferri impedimenta matrimonij.

PRæſens difficultas generalis eſt reſpectu omnium legum humanarũ, quæ tractatur in materia de legibus, eſtque communis Doctorum ſententia, nulla conſuetudine niſi cognita, & approbata, ſaltem tacitè à ſuperiore, nempe Principe ſupremo, potente legem aliquam ſtatuere, induci poſſe aliquam nouam legem poſitiuam; & etiam nulla conſuetudine poſſe auferri legem aliquam poſitiuam, niſi cognita ſit, & approbata, ſaltem tacitè à ſuperiore potente illam auferre, ſeu abrogare. Ratio eſt, quia nulla poſitio, ſeu inductio legis, nulla prohibitio, neque irritatio fieri poteſt niſi ab habente iuriſdictionem. Verum eſt aliquando per accidens, quando videlicet lex prohibens, aut irritans, oppoſita conſuetudine redditur inutilis, aut impoſſibilis ſecundùm patriæ conſuetudinem, in eo euentu ceſſare legem, etiam non approbante, imò inuito Principe; quia ſicut lex, vt validè feratur, debet eſſe vtilis bono communi, & modo dicto poſſibilis, ita etiam vt validè perſeueret, debet vtilis, & poſſibilis perſeuerare. 1

Hoc præmiſſo deſcendendo in particulari ad ipſa matrimonij impedimenta, certum eſt apud Doctores conſuetudinem poſſe, & inducere, & tollere impedimenta, Papæ, vel Principis conſenſu accedente. Patet, quia non minus eſt neceſſaria poteſtas legiſlatiua ad inducendum ius non ſcriptum, quàm ſcriptum, vt conſtat; ergo neceſſarium eſt, vt Papa, vel Princeps, apud quem eſt ſuprema poteſtas, det vim conſuetudini, per ſuam voluntatem, & conſenſum. 2

Difficultas eſt, qualis conſenſus intercedere debeat, nam duplex conſenſus Papæ, vel Principis diſtingui poteſt. Vnus perſonalis, qui datur à perſona Papæ, vel Principis, vel expreſsè conſentientis, vel antecedenter dando licentiam, ad introducendam conſuetudinem, vel conſequenter, ac concomitanter approbando illam, aut expreſsè, aut videndo, & non impediendo, cùm facile poſſit. Alius eſt conſenſus legalis, ſeu iuridicus, quia non datur perſonaliter à Principe, ſed per ipſum ius. Quia ſi Princeps 3

Princeps statuit legem, vt consuetudo habens illas vel illas cõditiones valeat, ex tunc consentit, & in particulari applicatur ille consensus ad similes consuetudines quando introducuntur in virtute illius legis. Quòd autem prior consensus personalis sufficiat per se, notũ est. Quæstio est, an quando consuetudo fuit alicubi bona fide tanto tempore inducta, quanto aliàs sufficeret ad præscribendum contra aliam legem humanam, an habeat vim absque vlla tacita Pontificis, vel Principis approbatione, sine illius scientia.

4 Communis videtur esse Doctorum sententia, cum D. Thom. 1. 2. *q. 95. ad 3. art. 3.* nunquam posse consuetudinem introduci sine tacita voluntate peculiari Principis. *Primò* ex *leg. de quibus ff. de legibus*, vbi tota ratio consuetudinis ponitur in consensu populi, quando habebat in se potestatem supremam; ergo postquam illam transtulit in Principem, ab illius consensu pendet principaliter vis consuetudinis; ergo necesse est præcedat scientia, sine qua non potest esse consensus. *Secundò* idem constat ex *l. 3. partitarum tit. 2. partita* 1. vbi inter conditiones ad consuetudinem ponitur vt fiat consentiente Principe. *Tertiò* necessarium est, vt ille, apud quem est suprema potestas, det vires consuetudini, per suam voluntatem, & consensum; ergo præcedere debet scientia, & notitia illius.

5 Dico *primò* cum Sanchez *lib 7. disp. 4. n. 11.* Soario *lib. 7 de legibus c. 13. n. 7. 8. & 9.* Coninchio *disp. 30. dub. 1. n. 13.* & aliis, talem consuetudinem habere vim tollendi impedimenta matrimonij, & illa inducenda absque vllo consensu personali Papæ, ipso nihil de nouo sciente, aut volente. Probo id manifestè ex *cap. finali, de consuetud.* vbi generaliter, & absolutè dicitur, consuetudinem rationabilem ac legitimè præscriptam posse præualere aduersùs ius positiuum. Constat autem in præsenti materia matrimonij posse consuetudinem legitimè tandem præscribi, si bona fide diu ea permaneat. Nec potest dici irrationabilis, cùm nihil contra ius naturæ, aut rationem contineat. Præterea *in dicto cap.* duæ tantum conditiones ad consuetudinem requiruntur; videlicet vt consuetudo sit rationabilis, & præscripta; ergo sine fundamento iuris, imò contra illud ius est, nouam aliam conditionem exigere, quæ in illis nõ contineatur: at specialis scientia Papæ vel Principis est noua conditio in illis non inclusa; ergo non est necessaria, atque adeò, nec personalis consensus, qui sine illa scientia esse non potest. Firmo, quia Papa potuit generalem legem statuere, approbantem consuetudinẽ habentem tales conditiones, id enim non excedit illius potestatem, & sæpe est conuenientissimum, quia moraliter impossibile est consuetudines omnes ad Papæ notitiam peruenire, iuxta *cap. 1 de constit. in 6.* Id autem fecit in illo decreto; ergò. Dices id procedere solùm in consuetudine abrogante legem, de qua loquitur caput illud, non verò de consuetudine inducente legem, quia de illa nullum est tale ius. Sed contrà est, quia à fortiori ius illud comprehendere debet consuetudinem inductiuam legis non scriptæ; nam quo ad potestatem, tanta requiritur ad derogandam legem Papæ, sicut ad introducendum ius, vel legem nouam. Aliunde verò magis necessarius videri poterat cõsensus Papæ ad permittendam reuocationem suæ legis, quàm ad introducendũ ius nouum, quia magis eius voluntati, & auctoritati derogare videbatur. Cæterùm ponderanda sunt verba *dicti cap. finalis*, sic dicentis. Licèt longæuæ consuetudinis non sit vilis auctoritas; non tamen est vsque adeò valitura, vt vel iuri positiuo debeat præiudicium generare, nisi fuerit rationabilis, & legitimè sit præscripta. Quibus manifestè ostenditur, cùm hoc illi detur, si illas duas habeat conditiones, simpliciter approbari quodlibet ius consuetudinarium, illas duas habens conditiones.

Contra hoc dictum sentit Basilius Ponce *lib 6. de Impedimentis. c. 6. n. 6* Existimans necessarium esse 6
tacitum, vel expressum consensum personalem Principis. Probat, quia *in prædicto cap. finali*, solùm traditur generalis doctrina quæ explicat vim consuetudinis approbatæ à Principe. Sicut ergo re ipsa, vt sæpe contingit, non omnis consuetudo probatur à Principe; sed aliæ approbantur, aliæ tantùm permittuntur, non potest ob vniuersalem doctrinam illam, in quauis consuetudine approbatio præsumi. Et cùm consuetudo specialis quædam lex sit tacita, specialis etiam Principis consensus præsumendus est circa materiam illam, sicut & requiritur ad leges aliquas in speciali ferendas. Nec præsumi potest, nec debet solo illo generali iure explicato *in dicto cap. finali*, voluisse Principem tacitum suum consensum in quauis speciali consuetudine præsumi posse, cùm multis consuetudinibus se se opponat. Non igitur est præsumendus consensus, nisi præsumatur etiam specialem illam consuetudinem ad eius cognitionem deuenisse, & ab ipso approbatam esse.

Respondeo tamen *in prædicto cap. finali*, statui generalem doctrinam, ac legem approbandi consuetu- 7
dinem habentem illas alias conditiones, maximè præscriptionem ipsam, ex analogia ad propriam præscriptionem, ad cuius imitationem dicitur ea consuetudo præscripta. Quare sicut in illa præscriptione non requiritur scientia eius contra quem præscribitur; ita & consuetudo illa, quæ dicitur præscripta contra Principem, eo modo, quo præscribi potest, non postulat scientiam Principis vt præualeat. Falsum est autem ex eiusmodi consuetudinibus præscriptis, quasdam Principi probari, & alias non probari: omnes enim illæ quæ habent duas illas conditiones, non possunt non probari Principi, non secus ac præscriptiones ipsæ. Vnde etiam verum non est, caput illud finale, aliquid habere doctrinæ oppositæ veræ ac propriæ consuetudini.

Dico *secundò*. Quando consuetudo non præualet 8
ex vi præscriptionis, tunc necessarium esse consensum Principis personalem, saltè tacitum, atque adeò, & scientiam consuetudinis. In hoc sensu intelligenda est communis doctrina & D. Thom. [illegible] Et patet, quia consensus Principis necessarius est: sed in hoc modo consuetudinis non datur virtute alicuius legis, nec lex aliqua definiuit certum modum eius; ergo necesse est vt consensus sit personalis, ad quem scientia necessaria est.

Dico *tertiò* hunc consensum Principis, etiam Papæ, 9
non debere semper esse positiuum, & expressum, sed sufficere tacitum, seu interpretatiuum, quia scit, vel tolerat, non impedit, cùm posset. Ita D. Thom. citatus, & consentiunt communiter Doctores, & ipse vsus probat, quia consensus tacitus æquiparatur expresso, vt in hac materia dicitur in dicta *l. de quibus.* Solùm oportet vt moraliter constet tolerantiam non esse tãtùm permissiuã (hæc enim non indicat sufficienter consensum, quia multa per patientiã tolerãtur, quæ nõ approbãtur, iuxta *cap. cum iam dudum, de præbend.*) sed operatiuam, seu approbatiuam; quod ex circumstantiis & vsu facilè colligi potest; maximè quando vel approbatio est rationabilis, vel per solam permissionem non sufficienter prouidetur subditorum saluti, & commodis. Atque in hoc nulla est exceptio de Papa, cùm nulla sit ratio, vel ius, quod illam requirat. In aliquo autem casu

fortè erit necessarius eius consensus expressus, quando ex rei grauitate, vel aliquo speciali iure constiterit, quod etiam in aliis Principibus contingere potest.

10 Ad argumenta pro communi sententia adducta, pro vt opponuntur nostro primo dicto, satisfaciamus.

Ad primum, ex illa lege solùm probari esse necessarium consensum illius, qui habet supremam potestatem legislatiuam; non tamen probare hunc, vel illum modum consensus, nec prohibere quin per legem potuerit dari.

Ad secundum dico, legem illam partitarum, solum velle consuetudinem firmari consentiente Principe, quod etiam nos fatemur, non tamen dicere esse semper necessariam sciẽtiam, vel personalem consensum. Quod si id diceret, esset peculiare ius Hispaniæ, non ex natura rei necessarium, neque commune.

Ad tertium conceditur antecedens, etiam respectu consuetudinis præscriptæ, nam in illam influit auctoritas Principis, & illi virtutem tribuit lege interueniente; inde verò non sequitur, vt præcedere debeat particularis scientia, & notitia talis consuetudinis præscriptæ, vt satis ostensum est.

DISPVTATIO XXII.

De impedimentis matrimonij in genere.

PErmulta matrimonij impedimenta esse dicuntur, quibus omnibus hoc commune est impedire matrimonium contrahendum, id est, efficere, vt licitè contrahi non possit, dúmque contrahitur, contrahatur illicitè. Sunt autem hæc vniuersim in duplici genere. Primum genus est eorum, quæ contractum matrimonium non dirimũt. Secundum illorum quæ dirimunt. Non dirimere est matrimonium illicitè contractum, validum nihilominus, relinquere. Dirimere è contrario est, inualidum reddere, non quòd antea validè contractum, dissoluat postea, sicque reddat inualidum, sed quia dum contrahitur, non patitur validè contrahi, sicque quominus validè contrahatur impedimento est. Primum autem in genere de impedimentis in hac disputatione agemus.

Sectio I.

An conuenienter sint ab Ecclesia statuta varia matrimonij impedimenta.

1 RAtio dubitandi esse potest, quia aliis sacramentis nulla assignantur impedimenta; cur igitur matrimonio tot inducuntur, cùm sit vnum ex septem Sacramentis.

Dico *primò* de fide esse, expediens fuisse, vt præter impedimenta iure naturæ matrimonium dirimentia, alia ab Ecclesia statuerentur, & impium esset dicere Ecclesiam in illis ponendis errasse. Vnde meritò Tridentinum *sess. 24. de matrimonio, can. 4.* damnat asserentes Ecclesiam in constituendis impedimentis dirimentibus errasse. Ratione id manifestè ostenditur. Nam in omni rectè administrata republica, expedit maximè leges indici interdicentes, ea, quæ rectæ administrationi, & tranquillitati ipsius opponuntur: quale esset si matrimonia indebitè celebrarentur. Firmo, quia lex naturalis, generalis est, & solùm complectitur in materiã matrimonij quædam principia notum, per se nota, & ad summum extenditur ad ea, quæ necessaria, & euidenti illatione ex illis principiis consequuntur: præter illa verò multa alia sunt necessaria, in republica Christiana ad matrimonij rectam gubernationem, & conseruationem, & ideo necessarium fuit, vt per humanam rationem Ecclesiasticam aliqua magis in particulari determinarentur, circa ea, quæ per solam rationem naturalem definiri non possunt, & hoc fit per legem humanã Ecclesiasticam, seu per ius Canonicũ.

Dico *secundò*, potestatem Ecclesiæ in constituendis matrimonij impedimentis adeò esse superiorem potestati ciuili, vt illam sibi habeat subiectam. Hoc etiam est certum: quia sicut homo non esset rectè compositus, nisi corpus esset animæ subordinatum; ita neque Ecclesia conuenienter statueret in celebratione matrimonij, nisi temporalis potestas spiritali subderetur. Id firmatur apertè ex dominio indirecto, quod habet Papa in vniuerso orbe: nam hoc dominium non fundatur, nisi in subordinatione harum potestatum. Non enim in Summo Pontifice respectu totius orbis est duplex potestas, sed vna, quæ directè respicit spiritualia, & consequenter extenditur ad temporalia; sic in matrimonio indirectè extenditur ad contractum ciuilem, quatenus est materia rei spiritualis, nempe sacramenti matrimonij; hæc autem extensio solùm esse potest propter subordinationem temporalis potestatis ad spiritalem. Constat etiam hoc idem, quia vbi est vnum corpus visibile, necesse est esse vnum caput visibile, ad quod omnia aliquo modo reuocentur; ergo cùm Ecclesia militans sit vnum corpus visibile, in hoc mundo existens, ac indigens gubernatione humana, & externa, necesse est, vt quamuis in eo sint plures potestates, seu magistratus, habeant inter se subordinationem, ita vt ad vnum aliquo modo reuocentur: ergo vel spiritualis potestas in sacramenti matrimonij impedimentis constituendis subordinatur temporali, vel è contrario, primum dici non potest; esset enim peruersus ordo si spiritualia subiecta essent temporalibus; ergo secundum est necessariò dicendum. 2

Dices Ecclesiam circa prædicta impedimenta non habere potestatem spiritualem, sed merè ciuilem, nam solùm impedit matrimonium, quatenus est contractus ciuilis, & humanus, qui ad conseruationem generis humani ordinatur. Respondeo non esse nisi spiritualem, & versari circa materiam spiritualem. Quamuis enim lex Ecclesiastica habeat pro materia spirituali præcipua, ac primaria actus supernaturales, v.g. fidei, & ideò omnes leges, quæ pertinent ad fidem, vel materiam eius, sunt per se canonicæ; tamẽ in eodem ordine collocantur quoque actiones Sacramẽtorum, quia etiam illæ supernaturales sunt. Vnde fit, vt actiones, quæ versantur circa matrimonium, tametsi aliàs videantur naturales, propter eleuationem ad esse sacramentale, pertineant ad leges Canonicas, iuxta *cap. penultimum, & vltimum, de secundis nuptiis.*

Ad rationem dubitandi dico, alia quoque Sacramenta impediri posse si aliquid ad essentiam Sacramenti pertinens subtrahatur. Cæterùm, vt rectè docuit D. Thom. *in 4. dist. 34. quæst. vnica, art. 1. ad 1.* plura assignantur impedimenta in matrimonio. Tum, quia alia Sacramenta vni personæ conferuntur; at matrimonium duplicem exposcit, & ideò pluribus de causis impediri potest. Tum, quia de cæteris Sacramentis est præceptum, vel consilium; at matrimoniũ, cùm nõ vrget necessitas, nec obligatio propagationis generis humani, indulgetur tãquã bonũ imperfectius, 3

Tum

Tum denique, quia solum matrimonium est contractus, potestque minus debitè inire in præiudicium tertij, imò & boni communis.

Sectio II.

Quale, & quotuplex peccatum sit contrahere matrimonium cum impedimento dirimente.

1 Dicam hîc priùs de impediméto dirimente, postea de impedimento impediente, sequenti sectione. Conueniunt Doctores esse peccatum mortale contrahere matrimoniũ cum impedimento dirimente. Quia id est quid graue, & impedimento ipso prohibitum. Nam si sit impedimentũ de iure naturæ, contrauenitur præcepto iuris naturalis; si sit impedimentum iuris Ecclesiastici, contrauenitur præcepto, & iuri Ecclesiastico, idque in re maximi momenti; ergo. Dubitatio verò est, an tunc duplex committatur peccatum mortale, quando nimirum adest impedimentum dirimens.

2 Noster Coninch *disp.30. dub. 2. n. 18.* verosimilius iudicat sponte sic contrahentes duplex peccatum cõmittere. Probat, quia & est culpa transgressionis, seu inobedientiæ contra ius naturale, aut Ecclesiasticum, & etiam reperitur peccatum sacrilegij irritationis Sacramenti contra religionem: nam profanant ritum ac nomen sacramenti; iisque abutuntur ad nequitiam honesto nomine velandam, quod Saramento omnino iniuriosum est. Addit Coninch id maximè verum esse, quando in facie Ecclesiæ contrahunt; si enim priuatim contrahant, etiam vbi Tridentinum non est receptum, sæpè ab hoc peccato possunt excusari, eo quòd verè non intendant, aut matrimonium inire, aut Sacramentnm suscipere, cùm sciant vtrumque esse impossibile. Nec etiam intendunt huius susceptionem simulare, sicut cùm publicè contrahunt, cùm hoc illis inutile sit; sed solum intendunt profanum inire contractum, se mutuo obligando ad fidem instar coniugum, in mutuo corporum vsu seruandam; nisi fortè vnus alteri persuaderet se posse verum matrimonium ita contrahere. Tunc enim peccaret contra reuerentiam sacramenti, quod alter hic, & nunc se credit suscipere. Denique docet, si ordinent contractum ad copulam, quod communiter faciunt, peccare, prætetea contra castitatem, vt per se est manifestum.

3 Sanchez verò *lib. 7. disp. 5. n. 1.* probabilius iudicat tunc non reperiri peccatum sacrilegij, seu irritationis Sacramenti, sed tantùm vnum peccatum contra prohibitionẽ impedimento inclusam. Probat, quia cætera Sacramenta habent iure diuino præscripta materiam, & formam certa, ac determinata, & solam Sacramenti rationem subeunt; ac proinde materia, & forma non possunt adhiberi, quin sint ex se materia, & forma Sacramenti, atque ideo, si sit indebitus vsus, ita vt Sacramentum irritetur, est sacrilegium. At matrimonium præter Sacramenti rationem, est contractus quidam naturalis, nec habet præscriptam materiam, & formam determinatam, sed consensus contrahentium legitimos, verbis, nutibus, aut litteris, aut per Procuratorem expressos. Vnde cùm Ecclesia aut iure naturali irritante consensus inter aliquos, ij matrimonium contrahunt, non ipsi irritum Sacramentum efficiunt, quantum enim ex se est validè contrahunt; sed ius Ecclesiasticum, aut naturale, statuens id impedimentum, illud irritat. Firmat, quia nullo modo peccat contra Sacramentum, qui init matrimonium metu graui extortum, sciens id esse irritum, quia cùm Christus non alterauerit naturam contractus matrimonij, sed eam illæsam manentem eleuauerit vt sit Sacramentum, eo ipso, quòd Ecclesia irritat contractum, vt potest, manet irritum Sacramentum, nec verba contrahentium sunt materia, & forma Sacramenti; hoc enim habent quando ex illis contractus validus insurgit; ergo cùm quis metu graui contrahit Sacramentum matrimonij, nec ipse irritat, nec ad irritationem cooperatur, quia verba, quæ profert, non sunt materia, nec forma: cùm enim Ecclesia irritet illum contractum, illa verba non sunt materia, & forma contractus validi, & subinde nec Sacramenti, & quantum est ex parte sua validè contrahit, nisi Ecclesia irritaret: ergo nullo modo committit peccatum sacrilegij contra Sacramentum. Ad huius rei explicationem

Suppono *primò* ex dictis à nobis in tractatu *de peccatis*, vt peccatum sit multiplex specie, debere habere diuersam, & multiplicem oppositionem cum diuersis specie virtutibus, & cum natura rationali, in qua oppositione malitia moralis consistit, vnde variata oppositione, variatur etiam malitia moralis, in qua ratio formalis peccati consistit. Ex quo fit, vt omnia peccata, etiam quæ mala sunt, quia prohibita, ideo specie differant, quia ex diuersis præceptis secũdùm speciem, diuersam etiam habent secundùm speciem oppositionem cum natura rationali, vt cum diuersis specie virtutibus. 4

Suppono *secundò* differentiam secundùm speciem inter præcepta pensandam non esse ex præcipiente, aut ex Legislatore, sed ex obiecto, quod lege præcipitur. Quare licèt præceptum Dei, & hominis ex parte præcipientium diuersa sint, quia alterum est diuini intellectus imperantis, alienum verò hominis; tamen ex parte obiecti, quod præcipitur, vel prohibetur, idem omnino præceptum secundùm speciem Dei, & hominis esse potest, vt statim dicam. Differentia autem eius, quod præcipitur ex fine non remoto, sed proximo, expendi debet; lex enim positiua habet hanc vim, vt id quod præcipit iustis de causis, ipso facto cõstituat in materia necessaria talis, aut talis virtutis, iuxta varios fines, seu motiua, propter quę præcipitur, ac proinde, quod prohibet constituat in specie peccati, contra hanc, vel illam virtutem, cuius intuitu illud prohibet. Quocirca si intuitu eiusdem virtutis id quod erat iure naturali malum, prohibetur iure positiuo diuino, vel etiam humano, idem omnino erit peccatum secundùm speciem. v.g. quia iure ipso naturali iustitiæ malum est furari, & quia furtum etiam ratione eiusdem virtutis iustitiæ seruandæ prohibitũ est à Deo lege Decalogis ab eo promulgata, & aliis quoque quamplurimis legibus humanis eadẽ de causa vetitum est, ideo furari est in vna tantùm specie peccati contra iustitiam: furari tamen, & occidere, quæ sunt contra præcepta specie diuersa, quæ prohibent, violare iustitiam in varia materia specie distincta, specie quoque differunt inter se. Similiter si eadem materia, quæ iure naturali mala est, quia opposita tali virtuti, prohibeatur iure positiuo intuitu alterius virtutis, duplex erit peccatum. Sic homicidium, quod est iure naturæ peccatum, quia est contra iustitiam, lege Ecclesiastica prohibitum in reuerentiam sacerdotij est in alia peculiari specie peccati, quia intuitu alterius etiam virtutis prohibetur, nimirum religionis. Similiter ob eandem rationem furtum rei sacræ, vel 5

effusio seminis in loco sacro, qua violatur Ecclesia, præter speciem peccati, quam habent iure naturali, prius contra iustitiam, posterius contra castitatem, habent aliam speciem contra religionem debitam rei, aut loco sacro, quia iure Ecclesiastico intuitu huius virtutis vetitum est furtum rei sacræ; atque ita lege statutum est, vt si pollutione violetur locus sacer, indigeat reconciliatione, ob quam rationem peculiaris fit irreuerentia consecrationi, aut benedictioni Ecclesiæ.

6 Denique suppono cùm iam constet non esse duo peccata, nec duas malitias, specie diuersas, cùm quis peccat in eadem materia contra ius naturale, & positiuum, si vtroque iure peccatũ illud ex eodem motiuo, & contra eandem virtutem malum sit. Consequenter dicendum non esse peccatum inobedientiæ speciale, donec quis velit transgredi præceptum superioris expressa intentione non parendi: quia aliàs in omni ferè peccato duplex malitia specie diuersa reperiretur, quia nullum est, quòd non sit prohibitum, præcepto aliquo positiuo, etiam si ipso iure naturali malum sit; quod videtur nimis durum. Vt enim docuit D. Thom. 2.2.*q.*104. *art.* 2. *ad* 1. non est virtus specialis obedientiæ seruare præceptum, & legem positiuam; hoc enim pertinet ad varias materias virtutum, quæ præcipiuntur; lex autem positiua constituit id, quod præcipit in materia virtutum, iuxta varia motiua, vt obiecta, quæ præcipit: sed tunc tantùm est virtus specialis obedientiæ, ab aliis distincta, quoties aliquis seruat legem ex intentione parendi superiori; eodem igitur modo non est peccatum peculiare inobedientiæ non obseruare legem, vel illam transgredi simpliciter, nisi illud fiat ex intentione expressa non parendi; sine hac verò peccatum est contra aliam virtutem, quàm obedientiæ, iuxta varias materias, & motiua virtutum, vt si quis violet legem ieiunij, sine illa expressa intentione, peccat contra temperantiam, ex cuius motiuo ieiunium præcipitur, & sic de aliis. His præmissis ad præsentem difficultatem,

7 Dico *primò*, cùm quis contrahit matrimonium sciens illud contrahere cum impedimento dirimente, non peccare peccato sacrilegij contra Sacramentum. Ita sentio cum Sanchez *citato*, & cum Gaspare Hurtado *disp.* 12. *difficult.* 3. *num.* 11. Ratio à priori est, quia tunc non irritatur Sacramentum matrimonij; nõ enim efficitur id cui ex institutione Christi conuenit ratio Sacramenti, nempe contractus validus ac legitimus; ergo non peccatur contra religionem.

8 Dico *secundò*, peccatum, quod tunc committitur, non est inobedientiæ specialis, contra specialem virtutem obedientiæ. Patet, quia nullum impedimentum dirimens prohibet, vt obediatur Superiori in non contrahendo; ergo contrahendo non transgreditur contrahens præceptum Superioris. Tum maximè, quia, vt constat ex suppositione tertia, non quæuis transgressio præcepti est peccatum specials inobedientiæ, nisi quando fit animo, & expressa intentione non parendi.

9 Dico *tertiò*, tunc tale peccatum non semper esse idem secundùm speciem, sed esse distinctum speciei pro diuersitate specifica virtutis, intuitu cuius impedimentum dirimens prohibet matrimonium. Constat id ex suppositione prima, & secunda; & in particulari explicatur discurrendo per varia impedimenta dirimentia. Nam præcisè inter contrahentes qui nõ ordinat contractum ad copulam, quando est cognatio, aut affinitas, aut iustitia publicæ honestatis, est vnum simplex peccatum incestus absque malitia fornicationis; quia tunc impedimentum prohibet intuitu pietatis, & reuerentiæ matrimonium. Et quando impedimentum est disparitas cultus, est peccatum sacrilegij, quia tunc prohibet, intuitu decoris, & honoris nostræ religionis. Et etiam est peccatum sacrilegij, quando impedimentum est votum castitatis, vel ordo, vt patet. Est verò peccatum malitiæ contra naturam, quando impedimẽtum est impotentia, quia hæc prohibet intuitu castitatis vt reprimentis motus contra naturam. Est autem peccatum iniustitiæ quãdo impedimentum est conditio seruitutis ignorata, aut vis, seu metus, aut raptus, aut error personæ; & quando sunt hæc impedimenta, contra quæ peccatur peccato iniustitiæ, peccatum est in altero, nempe in contrahente cum ignorante seruitutem, aut cum persona coacta, aut cum rapta, aut cum errante personam. Præterea est etiam peccatum contra iustitiam, quando impedimentum est ligamen, seu prius matrimonium perseuerans, quia tunc corpus, quod est prioris coniugis viuentis, traditur alteri, aut intenditur tradi. Est item peccatum contra iustitiam vindicatiuam, quando impedimentum est crimen, quia crimen prohibet matrimonium in pœnam, seu punitionem ipsius. Denique quando impedimentum est defectus præsentiæ Parochi & testium, est peccatum iniustitiæ contra coniugem qui esset, quia prohibet intuitu periculi deserendi coniugem si esset, & contrahendi cum altero. Vtrùm verò copula habita inter eos, qui aliquo impedimento dirimente laborant, ne matrimonium contrahere possint, habeat peculiarem aliam malitiam in confessione exprimendam, dicam *sectione quarta*.

Ex dictis patet solutio ad argumentum Coninchij: 10
negamus enim sic irritè contrahentes profanare ritus, ac nomen sacramenti, nec irritare sacramentum ipsum, quia neque intendunt matrimonium inire, nec sacramentum suscipere, cùm sciant vtrumque esse impossibile; solùm ergo intendunt contrahere contractum quendam inualidum, & nullum. Vnde in hoc, per se loquendo, nulla apparet irreuerentia sacramenti.

SECTIO III.

Qualis culpa sit matrimonium inire cum impedimento tantùm impediente.

DE hac re satis fusè noster Sanchez *lib* 7. *disp.* 17. Suppono priùs, quod magis constabit ex dicendis *disputatione sequenti*; propter consuetudinem præscriptam iam hodie sola tria impedimenta tantùm impedientia, nempe interdicti Ecclesiæ, voti, & sponsalium vim habere, reliqua verò esse omnino abolita. quo præmisso, 1

Dico *primò* Ecclesiæ vetitum, seu prohibitionem iudicis ex iusta causa prohibentis aliquibus matrimonium ad tempus, & quando dubitatur de impedimento inter eos, donec liquidò constet, obligare sub mortali, vt cum multis docet Sanchez relatus *num* 1. Tenent idem Coninch *disp.* 30. *dub* 3. *n.* 3. Gaspar Hurtado *disp.* 25. *diffic.* 1. *n.* 1. Rebellus *lib.* 3. *q.* 18. *de interdicto*. Ratio est, quia est prohibitio rei grauis. Neque est consuetudo id excusans. Vt quid enim iudex interdiceret ad tempus matrimonium dum de impedimenti veritate discutitur, si id præceptum nullas haberet vires? aut quæ consuetudo induci potest, vt nondum ea discussione facta præceptum superioris iustissimum parui fiat? Excusaretur verò à culpa si constaret prohibitionem fuisse iniustam, vt notat Coninch; vel si causa alicuius impedimenti obiecti, con- 2

trahentibus ipsis constaret falsò impositam esse, vt obseruat Sanchez.

3 Dico *secundò* post sponsalia validè inita cum vna, antequam legitimè dissoluantur ea, impediunt sub mortali, cum alia contrahere. Ita vt certum cum multis docet Sanchez *lib. 1. disput. 17. num. 2.* & Hurtado *citatus n. 4.* & ratio est, quia est res grauis, & maxima iniuria infertur alteri si non impleantur; ergo obligatio eorum est sub mortali. Firmo, quia, vt ostendi suprà *disput. 6. sect. 2. & 3.* contractus sponsalitius est mutua, & reciproca obligatio ligans ex iustitia, & sub mortali, adeò vt nequeat contrahi, sub sola obligatione veniali; ergo.

4 Dico *tertiò* votum simplex castitatis, vel religionis, vel cœlibatus impedire sub mortali ne fiat matrimonium cum animo consummandi. Hoc est certũ, quia tunc sic contrahere, est contra fidem Deo datam per votum in re graui. Dixi *cum animo consummandi*; nam contrahere, sine eo animo, & cum conditione se continendo, non est contra dictum votum, quia post matrimonium ratum impleri potest, imò votum religionis ex licentia coniugis, etiam post consummatum.

5 Dico *quartò* nullius culpæ reos esse, qui affecti aliquo ex aliis impedimentis præter tria prædicta, voti, sponsalium, & interdicti, matrimonium absque dispensatione contrahunt. Patet, quia ex consuetudine præscripta non obligant. Vnde ex dictis colligo, iam nullum impedimentum tantùm impediens iure positiuo statutum, nunc perseuerare. Quare iam tantùm impediunt sponsalia, & votum ex natura rei, & prohibitio iudicis, quando à iudice apponitur.

SECTIO IV.

An copula fornicaria inter affectos impedimento ad contrahendum inter se matrimonium, habeat semper aliam specie peculiarem malitiam.

1 Si sermo sit de affectis impedimento dirimente ad contrahendum inter se matrimonium, missis aliorum dicẽdi modis, dico, copulam inter eos, inter quos est aliquod impedimentum dirimens, habere semper peculiarem malitiam distinctam à malitia fornicationis contra castitatem, quando tali impedimento prohibetur matrimonium intuitu peculiaris motiui, quod in ipsa copula reperitur. Quando verò copula inter impeditos non habet ex se peculiarem oppositionem ad aliam virtutem, neque impedimento prohibetur matrimonium intuitu motiui, quod in ipsa copula reperiatur, tunc non habet nisi malitiam fornicationis contra castitatem. Hoc dictum per se patet iuxta doctrinam suprà traditam *sect. 2.* & clarius constabit ex corollariis sequentibus.

2 Colligo itaque *primò* copulam cum ea, cum qua nequit iniri matrimonium ob impedimentum consanguinitatis, vel affinitatis, habere diuersam specie malitiam à fornicatione, necessariò explicandam in confessione sacramentali, & esse verè incestum. Ratio est, quia Ecclesia dirimens matrimonium inter consanguineos, vel etiam inter affines, obseruantiam debitam inter illos spectauit. Quod motiuum inuenitur etiam inter illos, in copula fornicaria; ergo prohibito matrimonio inter illos, censetur subinde copula in diuersam speciem deformitatis translata, videlicet incestus. Similiter est circumstantia luxuriæ diuersa speciẽ, si quis rem habeat cum cognata spirituali in eo gradu, in quo hæc cognatio matrimonium dirimit; quoniam violatur reuerentia debita sacramento, & obseruantia coniunctioni illi; propter eam enim obseruantiam, ac reuerentiam appositum fuit tale impedimentum; & ideò illam speciem fornicationis appellant incestum spiritalem, & sacrilegium. Pariter quoque addit malitiam specificam concubitus cum cognatis legalibus, & reducitur ad incestum, ob violationem reuerentiæ debitæ parenti adoptanti, cui non solùm matrimonium, sed copula aduersatur alia. Denique reducitur etiam ad incestum, & est circumstantia diuersa specie à simplici fornicatione, si quispiam accessum habeat cum consanguinea in primo gradu sponsæ propriæ defuturæ, contra publicæ honestatis impedimentum dirimens in eo gradu matrimonium, quia est quasi quoddam coniunctionis genus & affinitatis, ortum ex consanguinitate.

Colligo *secundò*, accessum fidelis cum infideli aduersùs impedimentum dirimens matrimonium ob cultus disparitatem, continere circumstantiam luxuriæ mutantem speciem, quæ sit sacrilegium. Patet, quia ratio ob quam Ecclesia hoc matrimonium dirimit, quia videlicet cedit in religionis dedecus, & iniuriam, si fidelis cum infideli contrahat matrimonium, militat etiam in copula illicita, ex qua est periculum educationis prolis in infidelitate, & peruersionis coniugis fidelis; ergo prohibito tali matrimonio censetur specialiter copula illicita prohibita. Idem dic de copula fidelis cum hæretica. Quamuis enim matrimonium inter hos validum sit, at prohibetur sub mortali, ob dedecus, & iniuriam Christianæ religionis, & periculum peruersionis catholici, & educationis prolis in hæresi. 3

Colligo *tertiò* copulam cum impedimento dirimenti impotentiæ, vt si frigidus, vel Eunuchus sit, habere circumstantiam diuersæ speciei spectantem reductiuè ad peccatum contra creaturam. Patet, quia ratio prohibitionis matrimonij inter hos, nempe impotentia generandi, atque adeò, & finis frustratio, ad quem natura per se copulam destinauit, militat etiam in copula illicita. 4

Colligo *quartò*, variari speciem fornicationis, si quis post votum solemne castitatis, aut post Ordinem sacrum fornicetur; nam est manifestum sacrilegium. Notandum tamen, non esse ibi duplicem malitiam, alteram contra votum, & Ordinem, alteram, quia contra matrimonij impedimentum. Ratio est, quia tametsi prohibitio copulæ in his impedimentis non pendeat ex matrimonij prohibitione, atque ideò concessa dispensatione habenti votum, vel Ordinem ad matrimonium, non eximitur copula à sacrilegio extra matrimonium habita, & est certum; attamen quia idemmet motiuum virtutis, est vtriusque prohibitionis, nempe obseruatio voti, inde est vt non constituatur diuersa malitia à sacrilegio. 5

Colligo *quintò*, si quis habeat copulam cum rapta, ipsa consentiente, antequam ad locum tutum restituatur, tametsi matrimonium validum inter eos consistere nequeat, non habere circumstantiam mutantem speciem, nec notabiliter aggrauantem. Quia ratio, quę mouit Tridentinum *sess. 24. de matrimonio, c. 6.* ad id matrimonium irritandum, fuit plena libertas in matrimonio, vtpote statu perpetuo desiderata, quæ non militat in copula illicita. Si verò talis copula per vim extorqueretur, esset distincta luxuriæ species, nempe iniustitia raptus. Quæ malitia inerat tali copulæ, etiam antequam Tridentinum irritaret matrimonium, & inest hodie, etiã casu, quo rapta non extrahatur de domo, in quo euentu non est impedimentũ matrimonij. 6

7 Colligo *vltimò* copulam cum fœmina, cum qua nequit validè inire matrimonium ratione impedimẽti criminis, non habere nouam circumstantiam mutantem speciem. Ratio est, quia id prohibuit Ecclesia non ob speciale motiuum virtutis, sed in delicti admissi pœnam, & ne detur ansa captandi mortem coniugis ad contrahendum cum adultera. Idem dico de copula inter eos, inter quos est impedimẽtum erroris personæ, aut impedimentum conditionis, aut coactionis. Quia copula inter sic impeditos non habet ex se peculiarem oppositionem ad aliam virtutem, neque impedimento prohibetur matrimonium intuitu motiui; quod in ipsa cōpula reperiatur.

8 Si sermo sit de affectis impedimento impedienti tantùm, suppono quòd dixi præcedente sectione *dicto vltimo*, ex duodecim impedimentis, solùm tria impedimenta, nempe interdicti, sponsalium priorum, & voti simplicis castitatis habere vim obligandi. Quare dico impeditum voto simplici castitatis si fornicetur, præter hoc peccatum fornicationis committere sacrilegium propter obligationem seruandi votum; non tamen committit duplicem malitiam, alteram contra votum, & alteram contra matrimonij impedimentum; quia idem met motiuum obseruationis voti est motiuum talis prohibitionis. Dico de impedito ex interdicto Ecclesiæ non inducere nouam speciem malitiæ si copuletur cum interdicta, præter ipsam prohibitionem contrahendi matrimonij cum ipsa: non enim apparet alia peculiaris oppositio ad aliam virtutem, præter motiuum, quod iudicem mouit ad interdicendum talem matrimonij contractum. Denique de sponsalibus dico tametsi sponsalia validè inita cum vna impediant iure naturali ne licitè contrahatur matrimonium cum altera; quia id est contra iustitiam, non tamen copula illicita cum altera ex se inducit nouam speciem malitiæ præter simplicem fornicationem, ex vi sponsalium præcisè: quia, vt dixi suprà *disp. 6. sect. 4.* circumstantia sponsalium non constituit adulterium, neque est circumstantia aggrauans, necessariò fatenda in confessione sacramentali.

SECTIO V.

An impedimenta, siue dirimentia, siue impedientia ita obligent, vt nullus metus etiam grauis, & cadens in constantem virum à culpâ excuset.

1 Circa impedimenta dirimentia ratio dubitandi est, quia videtur talem metum non excusare à culpa. Quia supposita Ecclesiæ prohibitione omnia matrimonia metu graui extorta irritantis, est reuera matrimonium ex metu contractum irritum, nec metus quiuis ille sit, id efficit validum, quia nullus est potens ad impedimentum dirimens auferendum; ergo cùm accessus ad non suam sit intrinsecè malus, nullo metu etiam grauissimo excusari valet. Ex alio verò capite videtur oppositum dicendum, qui quando impedimentum dirimens est ex solo Ecclesiastico iure, cùm hoc non obliget cum mortis periculo, ea lex Ecclesiastica irritans matrimonium non obligat in eo euentu, quo mors inferenda sit alicui, nisi matrimonium ineat, & consummet; ergo tunc tale matrimonium efficitur validum, quale esset, nisi ea lex Ecclesiastica irritans extaret, quia tota obligatio in legem Ecclesiæ refunditur, quæ non obligat cum mortis periculo.

Dico *primò* si impedimentum sit dirimens ex iure Ecclesiastico, & solùm contrahatur matrimonium, ex metu graui, propter illum metum, sine vllo tamen animo consummandi, ex natura rei, & cessante alio scandalo vacare culpa lethali, imò & veniali, si desit fictio. Id latè ostendi suprà *disp. 17. sect. 12. n. 12. 13. 14. & 15.* de contrahente coacto ex metu graui. Non enim est maior ratio cessante scandalo, & ex natura rei loquendo de metu, quàm de aliis impedimentis. Nec valet si dicas posse in eo euentu concurrere duo impedimenta dirimentia, nempe metum ipsum, &, v.g. consanguinitatem, quæ est etiam impedimentum dirimens. Non, inquam, valet, quia tantum obstat valori matrimonij vnum ac duo impedimenta dirimentia ab Ecclesia inducta; vnde rationes id probantes quando adest solus metus, æquè probant interueniente simul alio impedimento, cùm in vtroque casu sit legitima causa excusans, nempe metus, ne contrahentes irritent matrimonium, sed istud alio iure irritum sit, vt *loco citato* docui loquens de metu. dixi *cessante alio scandalo*; nam si metus incuteretur in odium fidei, vel religionis, vel in Ecclesiæ contemptum; tunc certissimum est legem Ecclesiasticam obligare cum mortis periculo. Firmo dictum, nam contrahens metu graui quando impedimentum est solùm Ecclesiastico iure dirimens, vt dirimit iustitia publicæ honestatis, disparitas cultus, & ipse metus grauis iniustè incussus ad extorquendum matrimonium, ideo excusatur à culpa, quia tunc contrahere tantùm est cōtra legem Ecclesiasticam prohibentem, cuius obseruatio in hac materia est minoris momenti, quàm graue malum mortis, quod timetur, ob quod eo timore existente, illa lex cessat obligare, vt prohibens, quamuis non vt irritans. 2

Dico *secundò* mihi certum videri consummationem matrimonij cum eo impedimento dirimente, nullum metum excusari posse à culpa lethali fornicationis. Patet, quia tametsi, regulariter loquendo, lex Ecclesiastica non obliget cum vitæ discrimine: at exceptio communis est Doctorum, quando ea lex valde expeditet ad bonum commune tuendum. Huiusmodi autem sunt leges dirimentes matrimonium in aliquibus casibus, vt vsus Ecclesiæ testatur. Quis enim audebit dicere validum effici copula matrimonium graui metu initū, & consummatum absque Parocho, & testibus; cùm tamen lex illud irritans, sit merè Ecclesiastica? Et ratio est, quia si metus efficeret vt valida essent huiusmodi matrimonia cum impedimento dirimente inita, & consummata, facilis pateret via ea impedimenta contrahendi incusso prædicto metu. Firmo dictum, nam prohibito per Ecclesiam, & irrito matrimonio, censetur quoque prohibita copula illicita; erga cùm in nullo casu tale matrimonium metu graui extortum posset esse validum, etiam accedente copula metu graui extorta, cùm præter metum illatum ad contrahendum, addatur nouus ad consummandum, vt suprà *disp. 17. sect. 13.* demonstraui, sequitur manifestè, vt talis consummatio sit culpa mortalis, quia esset accessus ad non suam. 3

Doctrinam traditam in hoc, & præcedenti dicto optimè firmat Sotus *in 4. d. 22. q. 1. art 4. & 1. lib. de iustitia & iure q 6. art. 4. in fine*, dicens non esse peccatum metu mortis contrahere matrimonium cum consanguinea in gradu lege humana prohibito, ea solùm ratione, quia matrimonium contrahatur: hoc enim solo iure Ecclesiastico prohibitum est, quod cum periculo vitæ non obligat; esset tamen, inquit, peccatum, si post contractum matrimonium vir accederet ad illam, quia cùm reuera matrimonium illud nullum esset, accedere ad consanguineam, post matrimonium,

matrimonium, quod nullum fuit, esset accedere ad non suam, quod esset contra ius naturale. Atque idem dicendum est, si se exponerent periculo accedendi ad illam post illud matrimonium contractum.

4 Obiicies etiam, sola lege humana irritum est matrimonium illud, sicut est prohibitum iure humano non contrahere in gradibus prohibitis; ergo sicut ius prohibens contractum in illis gradibus non obligat cum dispendio vitæ, ita etiam nec ius irritandi matrimonium illud vim habebit, atque adeò validum erit matrimonium contractum metu mortis, vt deinceps accedere ad cõsanguineam, cum qua contractum est, non sit peccatum. Respondeo non esse tanti momenti ius, quod prohibet ne verbis contrahatur matrimonium in gradu prohibito, neque ita aduersari cõmuni bono, non obseruare hoc ius, & obliget cum dispendio vitæ. At permanere in matrimonio illo vt valido multum aduersari communi bono: sic enim innumera fierent matrimonia metu mortis in magnum detrimentum huius legis, & communis boni; ideo ius irritans hæc matrimonia, vim habet, & effectum, etiamsi instet periculum mortis, tametsi ius prohibens ne verbis contrahatur non obliget cum tanto periculo.

5 Dico *tertiò* contrahentem metu graui, quando impedimentum dirimit iure naturæ, vt dirimit impotentia, & etiam consanguinitas in primo gradu lineæ rectæ, peccare mortaliter. Ita rectè notauit Gaspar Hurtado *disput.* 11. *difficult.* 4. *num.* 18. Ratio est, quia tunc contrahere, est contra ius naturale prohibens, contra quod perseuerans, vt in præsenti perseuerat, nihil fieri potest, neque intendi, quocumque malo imminente etiam mortis. Peccatum autem, quod sic committeretur contrahendo, non semper esset eiusdem speciei, vt constat ex doctrina tradita suprà *sect.* 2. Ex his constat, quid dicendum sit ad rationem dubitandi. Prima illius pars probat secundum dictum. Altera verò manet soluta ex dictis, quia, vt satis declaratum est, in lege Ecclesiastica est quoque exceptio, quando ea lex est valdè expediens ad bonum commune.

6 Circa secundum de impedimentis impedientibus, dico si impedimentum solùm impediens, sit votum simplex, vel sponsalia, quæ etiam iure naturæ impediunt, nec metus grauis incutitur in odium fidei, vel religionis, & cadit in virum constantem inire matrimonium solum, nullam esse culpam, si vero animo ineatur; si verò fictè, esse venialem. Ita Sanchez *lib.* 7. *disput.* 5. *num.* 3. Ratio est, quia si culpa debet ibi adesse, ea consurgere debet ex fide sponsalium, aut ex voto violatis. At inde in casu tanti periculi nullam consurgere culpam, vel ex eo liquet, quia neutrum vinculum cum tanto discrimine obligat: vt constat primum de promissionibus humanis, quæ rebus notabilissimè mutatis, iuxta communissimam sententiam Doctorum non obligant, & colligunt id ex *cap. quemadmodum, de iureiurando.* Quod præcipuè militat in sponsalibus, quæ maiorem libertatem petunt, cùm ad mutuum amorem ordinentur, & ad contrahendum vinculum matrimonij consummati, omnino indissolubiles. Nec votum ingrediendi religionem obligat, cum notabili vitæ periculo, vt eruditè, & doctè resoluit Suarez, cum communi sententia, *tom.* 1. *de religione tractatu* 6. *de voto lib.* 4. *cap.* 11. quia tunc obseruatio voti est moraliter impossibilis, vel adeò difficilis, vt nemo iutenrionem habeat obligandi se ad voti obseruationem cum tanto discrimine, vel periculo mortis, & idem dico in discrimine magnæ iacturæ, vel in temporalibus bonis, vel in fama, vel in statu, & honore, vel in salute, aut corporis incommodis. Non enim Deus est magis rigidus exactor promissionis sibi factæ, quàm homines, præsertim, quia licèt homines promittunt vt homines, & iuxta conditionem humanam.

Dico *secundò*, consummare tale matrimonium in quo non fuit verus animus contrahendi, licet metus cogat ad consummationem, esse culpam mortalem. 7
Id videtur mihi certum; quia cùm constet non valere tale matrimonium, propter metum grauem obstantem, erit mortale illud consummare, quia esset accessus ad non suam, quod iure naturæ prohibitum est, & obligat cum periculo vitæ, & manifesto periculo mortis.

Dico *tertiò*, si impedimentum sit interdictum Ecclesiæ, seu prohibitio iudicis, & metus grauis incutitur ad ineundum matrimonium, simili modo nullam esse culpam mortalem contrahere illud, & si desit fictio formalis, nec venialem. 8 Ratio est, quia prohibitio Ecclesiæ non obligat ad sui obseruantiam cum vitæ periculo, vel alterius graui damno, nisi metu incusso in Ecclesiæ contemptum, vt docent omnes Doctores. Præterea, nec venialiter peccat si non sit fictio formalis, sed æquiuocè verba profert cum interna restrictione: vt, contraho tecum, intelligendo, si teneor. Patet, quia profert illa verba quibus alter decipitur, ex iusta tamen causa, ac propterea nec venialiter peccat, sic materialiter fingendo, & mentali restrictione vtendo, quia tunc ex iusta causa æquiuocat alterum.

Dico *vltimò*, si consummet tale matrimonium, in quo non fuit verus animus contrahendi, etiam ex metu graui peccare mortaliter. 9 Patet ex dictis, quia esset accessus ad non suam, quod intrinsecè malum est, & iure naturali prohibitum; consequenter nullo metu excusari potest à culpa mortali.

SECTIO VI.

An Papa prohibens matrimonium suo præcepto, vel constitutione, censeatur re ipsa illud dirimere.

QVæstio hæc generalis esse videtur circa omnes leges Pontificias, quæ tractari solet in materia de legibus: nihilominus hîc non est omittenda circa matrimonij materiam, vt dignoscatur quando decretum prohibens sit impedimentum dirimens, seu annullans, & quando sit tantum simplex aliqua prohibitio, seu impedimentum tantum impediens.

Atque *in primis* certum est, vbi prohibitio matrimonij fuerit facta ab Episcopo, vel ab alio Prælato inferiori Papa, non reddere irritum matrimonium aduersum eam factum. 1 Quia, vt constat ex *disput.* 21. *sect.* 5. Prælatus Pontifice inferior, etiam Episcopus, nequit indicere aliquod impedimentum dirimens.

Secundò etiam est certum Papam prohibentem aliquibus perpetuò nuptias, hoc ipso irrita reddere sponsalia; 2 quia non possunt sponsalia obligare ad rem illicitam, videlicet ad nuptias prohibitas. Secus esset si tantùm ad certum tempus illis prohiberet nuptias, & illi contraherent sponsalia, tempore illo elapso perficienda.

Tertiò certum videtur sponsalia non reddi irrita ex simplici Papæ prohibitione si ineantur, nullo adiecto decreto irritante. 3 Patet, quia multa prohibentur fieri, quæ facta tenent, ex *cap. ad Apostolicam, de regularibus*, & liquet in contrahentibus nuptias, cum solo impedimento

impedimento impediente. Sicut si Papa interdiceret ex causa iusta ne voto se astringeret, peccaret vouens contra id præceptum; at validum esset votum, quia non est adiectum decretum irritans. Vnde quamuis ita contrahentes sponsalia peccent, non tamen obligantur ad peccatum, quia nuptiæ non sunt illis prohibitæ. Quod intelligendum censeo, quando sponsalia, non nisi ad tempus prohibentur, v.g per vnum mensem, vel annum, aut donec lis finita sit. Quia tunc non prohibentur illis nuptiæ contrahendæ post illum mensem, vel annum, aut post litem finitam, vnde ad hoc possunt se obligare.

4 *Quartò*, etiam videtur certum, si sponsalia illis prohibeantur in perpetuum, multò magis censeri, illis prohibitas nuptias, quia illæ ordinantur ad istas, vnde consequenter non possent se ad has ad contrahendas obligare.

His præmissis, & omissis circa matrimonium variis Doctorum sententiis, quas adfert Sanchez *lib.7.disp.2.à n.3.vsque ad 7.* inclusiuè, breuiter aperiam, quid sentiam cum ipso.

5 Dico ergo *primò*, matrimonium simpliciter tantùm prohibitum absque decreto irritante, validè contrahi, etsi causa, ob quam prohibetur, sit perpetua. Patet *primò*, ex aliis legibus in genere, in quantum verbis iuxta communissimam sententiam, si non contineatur decretum aliquod irritans, seu annullans, sed tantùm simplex quædam prohibitio, tunc non censentur leges irritantes, sed tantùm prohibentes; ergo similiter in materia matrimonij, si non sit decretum irritans, non censebitur prohibitio impedimentum dirimens, sed tantùm impediens. *Præterea* constat idem in contrahentibus cum impedimento tantùm impediente, quibus in perpetuum prohibitæ sunt nuptiæ, has tamen cum illo initas esse validas, Idque apertè deciditur *cap.2.* de matrimonio contracto contra interdictum Ecclesiæ, sic dicente: Licèt contra interdictum Ecclesiæ ad secunda vota transire non debuerit, non est tamen conueniens, vt ob id solum Sacramenti coniugium dissoluatur; alia tamen pœnitentia eis debebit imponi, quia contra prohibitionem Ecclesiæ hoc fecerunt.

6 Dico *secundò*, si Pontifex prohibeat aliquibus matrimonium cum clausula particulariter irritante matrimonium contrahendum, tunc irritum esse matrimonium, si causa irritans sit perpetua, secus si causa sit temporalis, vt ob diei venerationem, vel ob litem pendentem. Ita communiter Doctores. Patet, quia si causa irritans sit perpetua, tunc non patitur lex, vel prohibitio cum clausula irritante, mitiorem explicationem. Et certè cùm matrimonij irritatio sit res grauissima, non est censenda absolutè inducta, nisi ex tali clausula adiecta prohibitioni, ob causam perpetuam. Quòd si causa tantùm sit temporalis, donec iudex cognouerit vtrum inter contrahentes sit impedimentum, vel sit futurum in præiudicium tertij, cui fides data dicitur, tunc matrimonium censetur tantum irritari, in quantum cedit in præiudiciũ iudicis, aut tertij, ideóq; donec causa cognoscatur cõiuges esse separandos. Hoc vltimum manifestè constat ex *cap. tua fraternitas, de sponsa duorum.* ibi, Etsi contra interdictum Ecclesiæ publicè factum venire præsumpserint, matrimonium tam præsumptuosè contractum poteris irritare. Id præcepit Alexander III. Salernitano Archiepiscopo contra duos, qui appellatione pendenti super prioris matrimonij valore, ad aliud transierunt.

7 Dico *tertiò*, matrimonium contractum aduersùs prohibitionem cum clausula generali irritante, siue quæ solùm generatim irritet, quidquid fuerit contra prohibitionem factam; & non cum clausula speciali mentionem faciens specialem irritationis matrimonij, non esse irritum, & inualidum, vt si Papa interdicens matrimonium, addat, si quid contrà gestum sit, fore irritum, & inane, non referens se specificè ad matrimonium. Id docent Doctores, quia cùm matrimonium sit res adeò ardua, & grauissimum negotium sit illud irritare, specificam clausulam exposcit. In quo est discrimen inter matrimonium, & sponsalia, nam ad ista irritanda non desideratur ea clausula specifica, sed satis est generalis, quia ea irritare non est res tanti momenti. Quare tunc clausula illa generalis irritans debet intelligi in matrimonio, vt contra gestum non valeat in præiudicium tertij. Et in hoc sensu intelligitur *cap. penult. de desponsat. impuberum*, ad finem capitis, sic dicens: Quòd si contra interdictum nostram in præiudicium ipsius aliquid fuerit attentatum, id irritum esse decernimus, & viribus omnino carere. Vbi sermo est de quibusdam, quibus Pontifex interdixerat ob consanguinitatem obiectam ipsis, donec veritas discutiebatur. Quare si clausula irritans sit generalis, siue quæ solùm generatim irritet quidquid fuerit contra prohibitionem factum, explicanda est solùm in tantum facta irritare, in quantum cedunt in præiudicium tertij.

Dico *vltimò*, si Papa interdicat matrimonium abs- 8
que decreto irritante, quo casu matrimonium valet, vt dictum est suprà *dicto primo*, non valere sponsalia, si ipsa prohibitio sit perpetua, secus si sit temporaria, Hoc constat ex dictis à nobis suprà *disp.5.sect.1.* vbi docuimus habentes impedimentum perpetuum etiam solum impediens ad ineundum matrimonium esse incapaces validè contrahendi sponsalia, quia cum tali impedimento est illicitum matrimonium; ergo & spõsalia, quæ sunt eius promissio, nequeunt obligare; promissio enim rei illicitæ obligare non potest, secus si habeant impedimentum temporale, nisi pro eo tempore, quo impedimentum durat, se obligent.

SECTIO VII.

Quot, & quæ sint impedimenta solùm impedientia, & quot sint, quæ impedimenta dirimentia.

DVodecim numerantur impedimenta, quæ so- 1
lùm impediunt matrimonium licitè contractum his versibus comprehensa.

Ecclesiæ vetitum, nec non tempus feriatum.
Atque Catechismus, sponsalia, iungito votum,
Impediunt fieri, permittunt facta teneri.
Incestus, raptus sponsata, mors mulieris
Susceptus propria sobolis, mors presbyteralis,
Vel si pœniteat solemniter, aut monialem
Accipiat: prohibent hæc coniugium sociandum.

Hæc impedimenta recensita sunt in duplici genere. Quædam non consurgunt ex crimine aliquo, & hæc sunt quinque contenta tribus prioribus versibus. Quædam verò alia, nempe, ex crimine proficiscuntur, & hæc sunt septem, posterioribus quatuor versibus contenta. Inter hæc verò crimina ponitur solemnis pœnitentia, non quòd crimen sit, sed quia ob crimen imponitur. Et quamuis prædicta impedimenta solùm impedientia reduci possent ad impedimenta dirimentia; vt votum simplex ad impedimentum voti solemnis, sponsalia ad impedimentum ligaminis, Catechismus ad impedimentum cognationis, & crimina

mina ad impedimentum criminis; seorsim tamen ponuntur maioris claritatis gratia, & maximè, quia non eundem cum impedimentis dirimentibus prestant effectum, cùm constet, illicitè quidem illis obstantibus, validè tamen, contrahi matrimonium.

Impedimenta dirimentia sunt quatuordecim, ex quibus duodecim sunt, aut iure naturali, aut Ecclesiastico iure antiquo introducta; & alia duo iure nouo Tridentini; quæ omnia sequentibus versibus continentur.

Error, conditio, votum, cognatio, crimen,
Cultus disparitas, vis, ordo, ligamen, honestas.
Si sis affinis, si fortè coire nequibis.
Si Parochi, & duplicis desit præsentia testis,
Raptave sit mulier, nec parti reddita tutæ.
Hæc socianda vetant connubia, facta re tractant.

Tres priores versus continent duodecim antiqua impedimenta dirimentia; sequentes verò comprehendunt duplex impedimentum dirimens, nouissimè statutum in Tridentino *sess. 24. de matrimonio*, vnum *c. 1.* quando clam celebratur absque Parochi, & duorum testium præsentia. Alterum *c. 6.* quando vir mulierem rapuit, & nondum in loco tuto, & libero constituta est.

Numerum autem prædictum ratione congruenti probat Sanchez *lib. 7. disput. 6.* videatur apud ipsum.

DISPVTATIO XXIII.

De impedimentis impedientibus, & non dirimentibus, in specie.

INCIPIO explicare impedimenta ista minora, quæ pauciora sunt ac faciliora. Dicam non solùm de impedimentis, quæ hîc, & in omni loco obligant, & sunt in vsu; sed etiam de aliis, quæ per non vsum ad dissuetudinem minimè ligare censentur. In illis verò declarandis seruabo ordinem in carminibus contentum, in quibus enumerantur duodecim, & breuiter ab aliis me expediam.

SECTIO I.

De impedimento interdicti impediente tantùm, seu de Ecclesiæ vetito.

1 PRimum impedimentum impediens ne licitè contrahatur matrimonium, quamuis validè fiat, est interdictum, seu Ecclesiæ vetitum, id est, prohibitio iudicis ex iusta causa prohibentis aliquibus matrimonium ad tempus, vt quando dubitatur de impedimento inter eos, donec liquidò constet. Hoc impedimentum, vt dixi præcedēti disputatione *sectione vltima*, obligat sub mortali, vtpote prohibitio rei grauis. Eam autem prohibitionem posse fieri à Parocho, docet cum aliis Sanchez *lib. 7. disput. 6. num. 6.* Basilius Ponce *lib. 6. cap. 7.* Gaspar Hurtado *disput. 25. difficult. 1. num. 1.* Extraiudicialiter tamen id Parochus debet prohibere, nam causas matrimoniales pertractare per indaginem iudicialem earum solius est iudicis Ecclesiastici. Vnde notandum est aliud esse causas matrimoniales pertractare, & aliud matrimonium interdicere, vel impedire ad tempus. Hoc secundum ad Parochum pertinet impedire, vt constat ex *cap. fin. de clandestina dispensatione*, vbi agens cum Parocho & de eius officio, ait: contractus interdicatur; ergo supponit Parochi esse interdicere, vt clariùs *ibidem §. fin.* ibi, *sanè si Parochi, vel Sacerdos tales coniunctiones prohibere contempserit.* Supponit ergo Parochi esse prohibere; illud verò primum ad ordinarium spectat. Quoniam illud iudicialem indaginem importat, ac proinde solius est iudicis Ecclesiastici. Et constat ex prædicto *cap. fin.* vbi cùm dixisset, contractus interdicatur; expresè addidit, *donec quid fieri debeat super eo manifestis constiterit documentis.* Illud verbum *constiterit* importat iudicialem potestatem, nempe vt constet per instrumenta, vel testes, vel aliam claram probationem. At Parochus cùm careat iudiciali potestate, nequit ad ipsum de impedimento cognoscere. Liquet etiam cognitionem impedimentorum matrimonij pertinere ad Episcopum, ex *cap. 1. de consanguinitate*, ibi: *non sunt causæ matrimoniales tractandæ per quoslibet, sed per iudices, qui potestatem habeant.*

Huc referunt nonnulli excommunicationem tam maiorem, quàm minorem, qua ligati prohibentur ab vsu omnium Sacramētorum, atque adeò & matrimonij, de quo latè in tractatu *de censuris*. Breuiter dico matrimonium initum ab excommunicatis valere. Ratio est, quia posita sufficienti materia, non potest Ecclesia per excommunicationem facere irritum Sacramentum: in matrimonio autem materia debita est naturalis contractus, qui in hoc casu non est irritus factus ab Ecclesia, etiam inter excommunicatos, tum ex generali doctrina, quæ docet regulariter contractum factum ab excommunicato valere; tum quia id constat ex *cap. significasti, 6. de eo, qui duxit*; ergo verè illo contracto posito matrimonium fit Sacramentum. Secundum est peccare mortaliter excommunicatum matrimonium contrahentem, siue sit excommunicatus excommunicatione maiori, siue minori. Patet ex communi, & recepta doctrina, quæ in materia de excommunicatione docet, peccare mortaliter, & qui administrat, & qui recipit Sacramentum cum excommunicatione maiori. At in Sacramento matrimonij iidem sunt ministri, & recipientes, videlicet ipsi contrahentes; ergo peccant mortaliter tam ob administrationem, quàm etiam ob receptionem. Idem dico de ligatis sola excommunicatione minori, quia ille etiam peccat mortaliter recipiendo Ecclesiastica sacramenta; iuxta textum *in cap. fin. de Cleric. excommunic. min.* ergo & matrimonium. Cumque contrahentes ministrent, & recipiant Sacramentum matrimonij, ob receptionem in excommunicatione committunt peccatum mortale. Esse autem duo peccata quæ committit excommunicatus dum ministrat, & recipit Sacramentum, constat ex his, quæ dixi suprà *disputat. 19. sect. 8. dicto vltimo*; est enim eadem omnino ratio. 2

Hîc etiam Doctores tractant de tempore interdicti an sit validum, & licitum contrahere matrimonium, de quo etiam latè in materia *de censuris*. Breuiter dico duo. 3

Primum est certum, esse matrimonium contractum tempore interdicti, & in loco interdicto validum esse; nullo enim iure redditur nullum, & *in cap. Capellanus, de feriis*, planè docet Clemens III. Romanæ Ecclesiæ cōsuetudinem esse, vt quocumque tempore matrimonium contrahatur, consensu interueniente legitimo de præsenti. Quod idem dicendum est, etiamsi contrahatur ab ipsis interdictis specialiter, & personaliter, vt tenet communis sententia. Quod etiam verum est, licèt per Ecclesiam, aut iudicis sententiam prohiberetur contractus, matrimonium, si aliàs legitimè contraheretur, valere.

Secundum

4 *Secundum* est, tempore interdicti licitè contrahi matrimonium ab interdictis, modò omittatur benedictio, quæ tunc illicita est. Ratio est, quia per interdictum non prohibentur contractus; at matrimonium primò, & per se habet rationem contractus; rationem autem sacramenti accessoriè, & per accidens, quatenus illi coniunctum est. Cumque accessorium, & per accidens, sequatur id, quod est principale, & per se, matrimonium magis debet sequi permissionem contractus, quàm prohibitionem generalem sacramentorum. Firmo, quia Ecclesia per interdictum solum aliis subtrahit, quæ ipsi à Christo dispensanda commissa sunt, qualia sunt omnia diuina officia, & ea sacramenta quæ per suos ministros dispensat. Tale autem nullo modo est matrimonium; nam huius dispensatio, seu ministratio, non est commissa Ecclesiæ, sed ipsis contrahentibus; quare ea per interdictum spoliari nequeunt, aliàs enim in re omnino sibi propria plurimi omnino innocentes grauissimè læderentur, interdicerentur, ac punirentur, quod tamen videtur absurdum.

5 *Tertium* est non posse benedictiones fieri in Ecclesia tempore interdicti, nam secluso priuilegio tempore interdicti laici interesse nō possunt diuinis Officiis; ergo ex hac parte repugnat benedici coniugatos. Qui verò habent priuilegium assistendi diuinis Officiis virtute Cruciatæ, vel alterius cōcessionis, possunt recipere benedictiones Ecclesiæ: tantùm enim ex eo repugnabat, quia interesse diuinis Officiis non possunt.

Sectio II.

De tempore feriato, secundo matrimonij impedimento tantùm impediente.

1 Tempus feriatum est prohibitio iuris, qua pro certo anni tempore iure ipso nuptiarum celebritas, & solemnitas ab Ecclesia prohibetur. Quod quidem olim, partim, vt constat ex *causa 33. q. 4. cap. 8. 9. 10. 11.* partim ex *tit. de feriis c. 4.* fuit ab Aduentu vsque ad Epiphaniā, à Septuagesima, vsque ad Octauam Paschatis, & à diebus Rogationū vsque ad Octauam Pentecostes. Nunc breuius est auctoritate, & decreto Concil. Trident. *sess. 24. c. 10. de reformatione matrimonij*, cuius hæc verba sunt: Ab Aduentu Domini nostri Iesu Christi vsque in diem Epiphaniæ, & à feria quarta Cinerum, vsque in Octauas Paschatis inclusiuè, antiquas solemnium nuptiarum prohibitiones, diligenter ab omnibus obseruari sancta Synodus præcipit; in aliis verò temporibus nuptias solemniter celebrari permittit, quas Episcopi, vt ea, qua decet modestia, & honestate fiant, curabunt; sancta enim res est matrimonium, & sanctè tractandum. Hæc Tridentinum.

2 Vbi obseruandum *primò*, non prohiberi tam antiquo, quàm nouo iure Tridentini matrimonium contrahere. quod patet ex ipsa Ecclesiæ consuetudine, passim enim illis temporibus matrimonia ineuntur conniuētibus Episcopis, nec puniētibus parochos, qui intersunt. Neque id vllibi prohibitum est; imò, vt constat ex *cap. Capellanus, de feriis*, potest omni tempore matrimonium celebrari consuetudine Ecclesiæ id attestante. Neque erat expediens, vt matrimonium tot temporibus iniri prohiberetur, quod institutum est in concupiscentiæ remedium, & daretur ansa pluribus carnis peccatis, si non possent homines tunc matrimonio copulari. Addo tamen si alicubi consuetudo vigeret, vt nec matrimonium eo tempore liceat contrahere, illi standum esse: quia consuetudo legitima obtinet rationem, & vim legis. Verius etiam est nullam esse prohibitionem consummandi tunc matrimonium ratione illius temporis. Nulla enim est prohibitio talis consummationis, nam iura solam benedictionem nuptialem, & traductionem sponsæ in domum sponsi comitatu solemni, seu splendido cōuiuio, & aliis celebrioribus lætitiæ signis eo tempore prohibent. Quod certè interdicitur non causa irritandæ copulæ, sed propter vana lætitiæ signa illam traductionem solemnem comitari solita, quæ tēporis illius sanctitatem dedecent. Constat etiam eo tempore sciarum posse fieri sponsalia de futuro, & denuntiationes, quæ matrimonio præmittuntur: quia nullus est textus, hæc eo tempore interdicens.

Obseruandum *secundò* certum esse hoc tempore feriarum prohibitas esse benedictiones nuptiarum, & sub graui culpa. *Primum* constat ex Tridentino, & consuetudine totius Ecclesiæ prohibente eo tempore solemnitates nuptiarum, id est, solemnes earum benedictiones, quas vulgò velationes appellant *Secundum* liquet ex grauitate rei prohibitæ. Vnde Ecclesia id semper intellexit tanquam de re graui. Idque satis colligitur ex Tridentino *citato*, cùm diligenter seruari præcipiat hanc prohibitionem: erit igitur culpa mortalis huic præcepto contrauenire, etiam cessante scandalo, & contemptu, ex ipsa præcepti natura, & grauitate, non secus ac cætera præcepta Ecclesiastica rei grauis audiendi sacrum, & ieiunandi, & similia, quæ obligant sub mortali ex se cessante scandalo, & contemptu. 3

Hinc colligo sacerdotem aduersùs hoc præceptum benedicentem nuptias eo tempore vetito, esse puniendum graui pœna, arbitraria tamen, quia nulla in iure præscripta est, sponsos etiam hoc præceptum transgredientes in delicti pœnam ad tempus separandos esse, vt habetur *cap. non oportet 2. 33. q. 4.* vbi dicitur hos separandos esse. Et glossa *verb. separentur*, subdit ad tempus. Quod intellige, nisi sit periculum incontinentiæ in alterutro coniuge, tunc enim alia pœna est iniungenda. 4

Obseruandum *tertiò* circa traductionem sponsæ in sponsi domum, feriarum tempore interdictam, esse dubitationem, an cessauerit ea prohibitio propter oppositam consuetudinem toleratam. de qua re latè Sanchez *lib. 7. disp. 7. à n. 21. vsque ad finem.* Ipse verò assero, traductionem solemnem ab Ecclesia vetitam esse celebrem traductionem sponsæ in sponsi domum cum festo, musicorum instrumentorum sono, celebri pompa, conuiuiis etiam splendidis, saltationibus, & aliis id genus mundanis gaudiis nuptias ordinariè comitantibus. Quæ nuptiarum solemnitas, quia non parum dedecet illarum dierum, quibus prohibetur sanctitatem, & venerationem, ac conuenientem Christianis hominibus eo tempore modestiam, ideo præceptum illam prohibens sub graui culpa obligat. Quod vt indicaret Tridentinum relatum, præcepit antiquas ea de re prohibitiones diligenter ab omnibus obseruari. Quoniam verò eiusmodi solemnitas traductionis non consistit in indiuisibili, sed magnam latitudinem recipit, potestque proinde pars huius solemnitatis in nuptiis contrahendis omitti, pars adhiberi; ideo pro magna, vel parua solemnitatis adhibitæ quantitate graue peccatum erit, aut leue; quia sicut in materia prohibita graui, & ad mortale sufficiente, si peccatur ex perfecta rationis aduertentia, peccatum leue esse non potest, ita in leui nequit esse mortale. Addo etiam, quia generali consuetudine receptum esse videtur, vt notauit Sanchez 5

disp.

disputat. 7. citata numer. 18. vt sponsæ eo tempore in sponsi domum traducantur, conuiuiaque fiant, & alia lætitiæ signa præbeantur conniuentibus Episcopis: si hæc moderata sint, nullum erit peccatum propter consuetudinem toleratam. Quòd si aliquantulum sit excessus, præter id, quod generali consuetudine est receptum, erit venialis culpa. Vbi autem nimius esset excessus, ita vt sanctitati illorum dierum notabiliter detraheretur, cum offensione, & scandalo fidelium, esset mortale peccatum.

Sectio III.

De tertio impedimento, ex Catechismo Baptismo præmitti solito.

1 Communiter Doctores Catechismum appellant instructionem fidei, quæ fit ante ianuam Ecclesiæ super baptizandis; in qua quis pro baptizando, aut iam baptizato respondet sacerdoti interroganti an credat, & an renunciet diabolo, quamuis non teneat baptizatum: contingere enim potest, vt quis non teneat puerum, dum ministratur sacramentum Baptismi, sed antea in Catechismo præcedenti, vel cùm iam Baptismus domi celebratus est, & postea solemniter tantùm adhibetur in Ecclesia.

2 Sicut modò ex eo, quòd quis munus exerceat in Baptismi celebratione, & suscipiat puerum ex sacro fonte, contrahitur spiritualis cognatio, quæ est impedimentum dirimens, de quo infrà suo loco: ita olim, qui tenebat puerum in Catechismo, ex hoc præcisè contrahebat imperfectam quandam cognationem spiritualem, quæ tantùm esset impedimentum impediens, vt constat ex *cap. 2. de cognatione spirituali in 6.* his verbis: Per Catechismum, qui præcedit Baptismum Sacramentorum fundamentum, & ianuam, reliquorum cognatio spiritualis contrahitur, per quam contrahendum matrimonium impeditur, vt ex prædecessoris nostri Clementis Papæ III. decretali colligitur euidenter; dicendo enim, quòd talis res vix contrahendo matrimonio impedimentum affert, velle videtur quòd afferat; nam quod vix fit, fieri tamen dubium non existit. Per illam tamen cognationem matrimonium post eam contractum minimè seperatur. Ita Bonifacius octauus *in dicto cap.*

3 Est verò difficultas circa hoc impedimentum, an omnino sublatum sit iure nouo Tridentini? Multi enim graues Doctores, inter quos Cardinalis Toletus *lib. 7. summæ cap. 14. in fine*, & Rebellus *lib. 3. quæst. 18. numer. 21.* putant prædictam cognationem fuisse restrictam, sed non penitus à Concilio fuisse sublatam. Sentiunt tamen esse penitus sublatam cum multis Sanchez *lib. 7. disput. 10. numer 12.* Basilius Ponce *lib. 6. cap. 11. numer. 3.* Coninch *disput. 30. dub. 3. numer. 23.* Gaspar Hurtado *disput. 25. difficult. 1. numer. 3.* Probat Sanchez, quia Conciliũ generaliter loquens de cognatione spirituali, & statuens inter quas personas contrahatur, in fine concludit, inter nullas alias personas contrahi. Vbi verè intendit cognationis spiritualis impedimentum omnino auferre præter casus ibi expressos, inter quos Catechismus non numeratur. Firmat motu proprio Pij V. præcipientis non esse recedendum à præcisis verbis Tridentini.

Dico *primò* certum mihi videri cum omnibus Doctoribus cognationem ex Catechismo ortam saltem esse restrictam ad gradum primum, ad quem prædicto Tridentini decreto contracta est ex Baptismo orta cognatio spiritualis. Ratio est, quia tametsi nulla in eo decreto mentio fiat Catechismi, at cùm Baptismi cognatio mensura sit eius, quæ ex Catechismo oritur, & ex illa gradus in hac sumantur, quia oritur hæc cognatio, eo quòd Catechismus sit quoddam Baptismi initium, & cognationis spiritalis perfectæ ex illo ortæ: vnde hac de causa extendebatur hæc Catechismi cognatio attento iure antiquo ad easdem personas, ad quas cognatio ex Baptismo orta, & ad eosdem gradus; ideo satis est cognationem spiritualem Baptismi restrictam esse, vt eodem quoque modo censeatur Catechismi cognatio restricta. Cùm igitur Tridentinum restrinxerit cognationem Baptismi ad primum gradum, censebitur pariter restricta cognatio in Catechismo ad solum primum gradum. Firmatur, quia tametsi *cap. 2. de cognatione spirituali in 6. & c. contracto, de cognit. spirit.* vbi hæc cognatio Catechismi statuitur, nulla graduum, aut personarum ad quas extenditur, mentio fiat; at quia oritur hæc cognatio eo quòd Catechismus sit quoddam Baptismi initium, inde est vt per cognationem ex Baptismo ortam metienda sit, & ad eosdem gradus vtraque trahenda veniat. Igitur modò post Tridentinum, cùm iam cognatio Baptismi, quæ est alterius mensura, restricta sit, ad solum primum gradum manifestum est hanc aliam, quæ si primam originem attendamus à Baptismo procedit, non excedere primum gradum, sed restrictam esse ad illum. 4

Dico *secundo* probabilius mihi videri prædictam cognationem spiritualem Catechismi non fuisse penitus sublatam eo decreto Tridentini Concilij. Moueor, quia istud expresè non abstulit hanc cognationem, neque illius mentionem fecit; ergo tanquam casus omissus relinqui debet iuris communis dispositioni. Firmo, quia si verba Tridentini attentè considerentur, manifestè de sola cognatione dirimente matrimonium locutum est. Nam caput secundum, cuius titulus est de cognatione spirituali, quæ in Baptismo, & Confirmatione contrahitur, sic incipit. Docet experientia propter multitudinem prohibitionũ multoties in casibus prohibitis ignoranter contrahi matrimonia, in quibus vel non sine magno peccato perseueratur, vel ea non sine magno scandalo dirimuntur. Quis autem non videat hæc verba præfationis nullatenus habere locum in cognatione spirituali solùm impediente, qualis est Catechismus. Cùm enim matrimonium validum sit, nec id dirimere oportet, nec in eo cum peccato perseueratur. Et certè cùm in nullo ex capitibus sequentibus restringat Concilium impedimentum aliquod ex solùm impedientibus, sed tantùm affinitatis, & publicæ honestatis, quæ dirimentia sunt. Vnde colligi potest loqui Tridentinum de Catechismo, & eius cognationem penitus auferre? Præterea constat loqui ibi Concilium de cognatione spirituali contracta per Baptismum, vel Confirmationem. Patet, quia incipit ab illa, & 5

& illam restringit ad primum gradum. Denique ea restrictione posita concludit sic: omnibus inter alias personas huius spiritualis cognationis impedimentis omnino sublatis. Quibus verbis liquet non loqui generaliter de omni cognatione spirituali, sed solùm de cognatione spirituali contracta per Baptismum, vel Confirmationem, vt indicat particula illa relatiua, *huius*, quæ refertur ad præcedentia, in quibus solùm est sermo de specifica cognatione orta ex Baptismo, vel Confirmatione. Vnde Concilium solùm intendit huius cognationis impedimentum omnino auferre propter primum gradum ibi designatum. Neque aliud vult Pius V. in motu proprio, nisi stabilire inter nullas alias personas contrahi eam cognationem spiritualem, quàm ibi expressas à Concilio; de cognatione autem Catechismi ibi nulla fuit facta mentio, de qua non curauit Concilium, sicut nec de aliis impedimentis tantùm impedientibus.

6 Dico *tertiò* hoc non obstante prædictam cognationem spiritualem Catechismi fuisse penitus sublatam. Probo, quia tametsi decreto Tridentini non fuerit sublata, tamen ex consuetudine præscripta iam non obligat, nec petitur dispensatio de illo impedimento, atque adeò iam omnino abolета censetur.

Sectio IV.

De sponsalibus, & voto, quarto & quinto matrimonij impedimento tantùm impediente.

1 Circa impedimentum ex sponsalibus ortum, dico cum communi doctrina esse impedimentum obligans de se sub mortali. Patet, quia sponsalia, sicut & quiuis alius contractus, obligant grauiter ad implendam fidem sponsæ datam ex rigore obligationis virtutis iustitiæ; ergo ne illi fiat iniuria, iure impeditur matrimonium subsequens cum alia. Quòd si adesset iusta causa aliqua ad dissoluenda priora sponsalia, tunc his solutis non impediretur matrimonium subsequens, vt constat ex communi doctrina.

2 Maior difficultas est circa votum. Hîc autem votum multiplex esse potest, videlicet votum simplex castitatis, votum non ineundi matrimonium, votum suscipiendi Ordines sacros, & votum religionis. Quodlibet ex his votis esse impedimentum, & impedire sub mortali, est certum, quia per eiusmodi vota aut directè, aut indirectè videtur promitti Deo corpus, vt castè & integrè seruandum ab omni copula; ergo matrimonio repugnant, cùm hoc ad vsum coniugij regulariter ordinetur, cumque eiusmodi vota sint facta Deo, & in re graui, obligant grauiter, atque adeò grauiter matrimonium impediunt. Cæterùm addendum est votum simplex castitatis non esse impedimentum dirimens, sed tantùm impediens, vt constat ex *cap. consuluit, & ex cap. rursus, qui Clerici, vel vouentes, & ex cap. vnico, de voto in 6.* Ratio autem huius decisionis hæc vnica est, quia votum castitatis ex sua natiua obligatione non habet vim dirimendi matrimonium, nisi accedat Ecclesiæ constitutio, quæ sic vouentem reddat inhabilem voto castitatis simplici, extra religionem emisso. Quod vltimum addidi, quia, vt videbimus infra *disp. 16.* in statu religioso votum simplex castitatis in Societate IESV habet ex constitutione Gregorij XIII. dirimere matrimonium. Atque idem, quod dixi de voto castitatis, dicendum est de voto religionis, de voto sumendi Ordinem sacrum, de voto cælibatus, seu non contrahendi matrimonium; pugnant enim hæc vota cum statu matrimonij; ergo ea impediunt, sed non dirimunt. Quod intellige, siue vota ea sint conditionalia, siue absoluta; nam posita conditione obligant eodem modo. Ex his

3 Colligo *primò*, eum qui eiusmodi votis tenetur, sine eorum dispensatione non posse contrahere matrimonium licitè, patet, quia certa est obligatio voti impediens matrimonium. Quod verum est tametsi stimulis carnis vrgeatur, quia ea molestia non liberat illum obligatione voti, sed reddit causam dispensationi.

4 Colligo *secundò*, absolutè loquendo, eum qui scienter contrahit cum ligato his votis peccare mortaliter, quia petit ab illo actum, quem non potest licitè exercere; cùm ille, qui tenetur voto, non possit sine peccato nubere.

Sunt verò breuiter duo dubia dissoluenda. *Primum* est, an his votis astricto liceat matrimonium inire, sine animo consummandi.

5 Dico *primò*, si contrahat vterque cum expressa conditione non consummandi, licere. Ratio est, quia votum castitatis eatenus est impedimentum ad contrahendum, & ad volendum contrahere, quatenus est in Ordine ad violandam castitatem, vel cum periculo violandæ castitatis; at modo dicto nulla est violatio voti, nullum periculum morale; ergo.

6 Dico *secundò*, si quis ligatur voto non contrahendi matrimonium, peccat contrahens illud. Patet, quia facit contra votum: quamuis enim animum habeat non consummandi, tamen in ipso contractu est iam violatum votum.

7 Dico *tertiò*, si quis sit ligatus voto suscipiendi sacros Ordines, & inscia coniuge contrahit cum illa, peccare mortaliter. Ratio est, quia se exponit manifesto periculo non implendi votum, cùm semel contracto matrimonio nequeat ad sacros Ordines conuolare, sine consensu coniugis, vt definitum est *in Extrauaganti Antiqua Ioannis XXII. de voto*, in eo enim differt à transitu ad religionem. Ex alio capite grauem iniuriam irrogaret coniugi, cùm per Ordinem non dissoluatur coniugium; ergo.

8 Dico *quartò* ligatum voto religionis, si absit periculum remanendi in sæculo, & consummandi, non esse peccatum mortale contrahere matrimonium secluso eo periculo contra votum. Ita rectè notauit Basilius Ponce *lib. 6. cap. 12. numer. 5.* Quia iure ipso concessum est etiam bimestre tempus transeundi ad religionem; ergo implere votum potest, & aliàs coniugi ignaro nullam facit iniuriam. Solùm ergo erit otiositas quædam actus, & contractus, in quo secluso periculo consummandi non apparet culpa mortalis.

9 Dico *vltimò* ligatum voto tantùm castitatis, & contrahentem cum ea, quæ ignorabat votum, & sine mutua pactione non consummandi ac seruandi

uandi castitatem, peccare mortaliter contrahendo matrimonium. Patet, quia cùm votum sit castitatis, & non religionis, exponit se periculo violandi votum, si contrahit sine animo transeundi ad religionem ante consummationem, nam matrimonium communi modo contractum est in ordine ad copulam, quæ illi, qui tenetur tali voto, non licet. Ex quo fit si verè eum animum haberet, & aliàs non esset periculum non transeundi ad religionem, non peccaret mortaliter contrahendo cum eo animo, quia contractus matrimonij sic celebratus non pugnaret cum voto castitatis.

10 Ex dictis infero, si quis solùm habuerit votum non contrahendi matrimonium, peccasse mortaliter, vt dixi, contrahendo; posse tamen postea petere, & reddere debitum; quia hoc propriè non est contra votum; mortua tamen vxore tenebitur nuptiis abstinere. Si autem religionem vouerit, tenetur ante matrimonium consummatum implere votum, quia in eius adhuc est potestate, vnde peccat consummando, etiam reddendo debitum, quia efficit sibi votum impossibile. Eò tamen consummato potest etiam petere debitum, votumque eius tanquam impossibile suspensum est, donec vxor moriatur, aut fornicetur, aut consentiat, vt legitimè religionem ingrediatur, vnde tunc voto iterum tenebitur, quia tunc fit possibile. Denique si emiserit votum castitatis, nunquam potest petere debitum, potest tamen id reddere etiam prima vice consummando matrimonium, quia coniux habet ad hoc ius, nisi alter velit ingredi religionem; ad quod non tenetur, quia id non vouit, neque ad seruandam castitatem tenetur eligere sibi medium adeò durum. Id constat ex *Extrauaganti Antiquæ, Ioannis XXII. de voto*, vbi vxoratum ante matrimonij consummationem sine consensu vxoris suscipientem sacros Ordines dicit inducendum vt religionem ingrediatur, quòd si nolit, cogendum matrimonium consummare petente vxore, quod fieri non posset, si non posset licitè ita consummare. Notandum tamen mortua vxore, vel fornicante, teneri absolutè ad seruandam castitatem.

11 Alterum dubium est, an qui scienter contrahunt cum obligatis voto castitatis, vel religionis, semper peccent. Respondeo peccare mortaliter, etiam si eiusmodi obligati vltrò se offerant. Ratio est, quia vsurpant rem sibi alteri obligatam, & huic etiam subtrahunt.

12 Nec obstat quòd alter eam offerat, quia validè eam offerre non potest, nec alterius potestate subducere, nisi hic obligationem acceptando, eam sibi vsurparet, atque ita directè etiam alteri iniuriam inferret. Est etiam notandum nubentem ei, cui solùm illicitæ essent nuptiæ ob aliquam prohibitionem non peccaturum; quia hæc non ligat non prohibitum. Vnde licèt nequeat petere vt prohibitus contrahat, quia nequit ab aliquo peti, quod licèt fieri non potest; non tenetur tamen impedire ne id faciat, nisi ex correctione fraterna, qua tenemur proximi peccatum impedire; quæ tamen non obligat cum magno nostro incommodo, quale esset valdè commodas nuptias reiicere; acceptando autem obligationem non incitat alterum ad peccatum, neque ei censetur cooperari. Quod benè explicatur exemplo allato à nostro Lessio *de iustitia & iure cap. 19. dub. 4. numer. 8.* de accipientibus legata à beneficiatis: nam licèt hi peccent mortiferè dum legant legata ex suis prouentibus Ecclesiasticis, & disponunt ad causas profanas, relinquendo ea consanguineis diuitibus, quia nimirum tenentur ea bona expendere in pios vsus: ea tamen legata accipientes, validè & licitè ea accipiunt ab illo, qui validè poterat disponere tanquam dominus, neque illa per se sunt obligata piis vsibus, sed omnis obligatio erat personalis ad solum testatorem pertinens, quæ non transit ad hæredes.

SECTIO V.

De sexto impedimento tantùm impediente, quod oritur ex incestu.

INcestum appellamus eum, qui rem habuit cum consanguineis suæ vxoris in primo, & secundo gradu. De quo apud omnes constat ex sacris canonibus impedire matrimonium cum quacumque alia persona contrahere; illud tamen non dissoluere. Constat id ex *cap. 1. & 2. transmissæ, de eo qui cognouit consanguineam*, vbi tali incestuoso prohibetur matrimonium. Cumque nihil addatur, quo illud quoque irritari significetur, non erit irritum; quia si prohibitio sit simplex & nuda, qualis est prædicta, absque decreto irritante, non est cur dicamus rem tam arduam, & tanti momenti ac est matrimonium, tunc irritari; præsertim cùm constet ex *cap. ad Apostolicam, de regularibus* multa prohiberi, quæ tamen facta tenent. Estque optima ratio prædictæ prohibitionis, nam cùm talis incestus habeat ex propria ratione impedire exactionem debiti à coniuge eo quòd inde coniuges efficiantur affines, quia incestuosus non veritus est coniugem sibi facere affinem, ac plenum coniugij vsum impedire, ideo punitur in ipso matrimonio, contra quod deliquit; & interdicitur illi aliud matrimonium, cum quacumque alia persona contrahere. 1

Hoc impedimentum incestus commune est tam viris, quàm fœminis, ita vt non tantùm vir, qui consanguineam vxoris cognouit, sed etiam fœmina quæ consanguineum viri cognouit, teneatur hoc impedimento, & interdicatur coniugio. Sanchez *lib. 7. disputat. 15. numer. 2.* ideo id docet, quia est eadem prorsus ratio, cùm sit iniuria matrimonij propter affinitatem contractam, quæ omnino eadem in vtroque incestu reperitur. Fortius tamen ac efficacius fundamentum est, quia est expressa decisio Canonica *cap. 20. si quis viduam 37. quæst. 7.* vbi postquam dixit, si quis viduam vxorem duxerit, & postea cum filiastra sua fornicatus fuerit, seu cum duabus sororibus; addit, aut si qua cum duobus fratribus, seu cum patre & filio, &c. eos disiungi, & vlterius nunquam in coniugio copulari præcipimus. Quare doctrinam hanc contra dictam Canonis decisionem expressam frustrà nonnulli in dubium reuocarunt. 2

Hoc impedimentum extendebatur attento iure communi vsque ad quartum gradum. At hodie cùm Tridentinum *sess. 24. de matrimonio c. 4.* restrinxerit affinitatem ex fornicatione ortam ad secundum gradum; ac proinde ex copula cum consanguineis coniugis citra secundum gradum non oriatur hæc affinitas cum altero coniuge, 3

quam esse diximus causam huius impedimenti; inde est vt hoc impedimentum sit quoque restringendum, & hodie non oriatur nisi ex incestu cum consanguineis coniugis intra secundum gradum.

4 Extendendum est etiam hoc impedimentum ad eum, qui cognouit fœminam cum qua est tantùm impedimentum publicæ honestatis ex matrimonio rato nondum consummato, quamuis ex eo matrimonio nulla sit orta affinitas, quia ita deciditur *in cap. 2. de eo qui cognouit.* Sed numquid extendendum erit ad eum qui cognouit illam, cum qua est impedimentum publicæ honestatis ortum ex sponsalibus validis? Affirmat Sanchez *disputat. 15. citat. numer. 5.* ex *dicto cap. 2.* quod intelligit de sponsalibus de futuro. Cæterùm, vt dixi, solum vbi est sermo, vt constat in specie illius textus de matrimonio contracto tantùm, non consummato.

5 Id impedimentum non oritur ex incestu cum cognata legali, vel spirituali, quia neque is propriè est incestus, nec inuenitur textus illum statuens. Sunt verò aliqua obseruanda.

Primum est incurri prædictum impedimentum quando scienter admissus est incestus; id enim expressis verbis petit *cap. 1. de eo qui cognouit consanguineam.* Vnde si ignorantia excuset à culpa incestus, necesse est, vt etiam excuset ab eius pœna.

6 *Secundum* est requiri quoque ad hanc pœnam incurrendam, vt incestuosa copula sit consummata, ex qua oritur affinitas. Patet, quia ratio huius impedimenti cùm sit affinitas iniquè contracta, si copula non sit consummata intra vas legitimum fœminæ, emittente viro semen non producet affinitatem, atque adeò nec impedimentum. Firmo, quia cùm hoc sit pœnale, & subinde restringendum, petit delictum consummatum esse.

7 *Tertium* est, hoc impedimentum non incurri nisi crimen incestus sit publicum, & quòd in iudicio probari possit, licèt de eo nulla lis vel controuersia mota sit. Oppositum docet Sanchez *citat. numer. 13.* Moueor tamen propter manifestas Pontificum decisiones, quas adfert Basilius Ponce *lib. 6. cap. 13. numer. 9.* vbi vt priuetur spe coniugij ob incestum commissum, requiritur, quòd sit publicum, & manifestum, licèt necessarium non sit, vt iudicis sententia præcedat ad hoc impedimentum incurrendum, sicut etiam non desideratur sententia ad impedimenta incurrenda dirimentia criminis.

8 *Quartum* est circa proprios consanguineos; si quis rem habeat, est non parua difficultas an prædictum incurrat impedimentum. Negat Sanchez. Affirmat Basilius Ponce, vtrumque videtur probabile, videatur vterque.

Denique obseruandum est, modò hoc impedimentum incestus iam non esse in vsu, est enim introducta consuetudo præscripta non petendi dispensationem de hoc impedimento. Vnde per dissuetudinem præscriptâ iam est abolitum; atque adeò de illo iam in praxi curandum non est.

* * *

Sectio VI.

Vtrùm raptus, & vxoricidium, matrimonium contrahi impediant, quod est septimum, & octauum impedimentum.

Circa primam partem sectionis breuiter dico, raptum alienæ sponsæ impedire matrimonium contrahendum, ex *cap. statutum 27. q. 2.* punitur autem raptus ea pœna ob iniuriam matrimonio illatam, siue ea mulier virgo, siue corrupta sit. Eadem pœna extenditur ad sponsam raptam, si illa postea raptori consentiat. Colligitur ex *dicto cap. statutum,* à contrario sensu. Nam dicitur, & si ipsa eidem crimini consentiens non fuerit, licèntia nubendi alij non negetur. Nec illa pœna extenditur ad rapientem sponsam de futuro, cùm ea constitutio valde odiosa sit. Quæ autem requiruntur vt raptus verè sit, & puniri debeat pœnis impositis per leges ciuiles, & canonicas, & quando dirimat matrimonium cum rapta, iuxta ius nouum Tridentini, infrà *disp. 38.* est ex professo examinandum. Circa alteram partem quæstionis non est quæstio de vxoris, aut viri interfectione animo ad aliud matrimonium transeundi facta; quia id impedimentum criminis est quod matrimonium dirimit, sed de illius interfectione, quando alia causa subest, aut iræ, odij, vindictæ, adulterij. 1

Breuiter dico *primò*, vxoricidium impedire, sed nō dirimere matrimonium. Ita omnes. Probat textus *c. interfectores 33. q. 2.* & ex *c. admonere 33. q. 2. & c. quicūque, eadē causa, & quæst.* Quod verum est, etiamsi in adulterio deprehensam occidat, quãuis per leges ciuiles impunè fiat. Secus esset si occideret auctoritate iudicis, iam conuictam, & per sententiam cōdemnatam, quia in eo euentu per se loquendo culpa vacat, & impedimentum inductum solum est in pœnam criminis vxoricidij. 2

Dico *secundò* hoc impedimentum non incurrere vxorem virum suum interficientem. Ita multi, quos refert & sequitur Sanchez *lib. 7 disp. 16. n. 6.* Probat, quia textus iuris Canonici hoc impedimentum statuentes de solo vxoricidio loquuntur. Neque est eadem ratio de viricidio, quia viricidium est rarissimū, & vxores non sunt pronæ ad id, imò sunt timidæ; vxoricidium verò frequēs esse solet, & viri sunt audaciores, & procliuiores ad istud delictū perpetrandum. Firmat exemplo raptoris fœminæ, cuius pœnas non extendi ad viri raptricem videtur ob eandem rationem concedendū. Quare ius voluit impedimento vxoricidij, punire non tam grauitatem criminis, quàm facilitatem viri ad id exequendum. 3

Contrarium sentit Basilius *lib. 6. c. 14.* cum Rebello *lib. 3. de matr. q. 18. §. de vxoricidio.* Quia putat eãdem pœnam impositam esse fœminæ virum interficienti, quod probat ex *c. 1. de diuortiis,* & habetur *in c. si qua mulier 31. q. 1.* fœmina propter insidias mortis, quas meritò tendit, si ille se defendendo alium occidit, priuatur spe coniugij. Verùm hoc non obstante manifestū est, quia, vt ait *ibi* Glossa, casus in specie fuit de quadam muliere, quæ viuente marito adulterata est cum quodam, quē mortuo marito in virum accepit. Vnde ibi est sermo de impedimēto criminis, quod matrimonium dirimit, de quo infrà *disput. 33.* *sectionibus*

sectionibus quinque; non verò de viricidio contracto ex ira, vel odio, vel ex alia causa, de quo nunc est sermo

Sectio VII.

De susceptione propriæ sobolis, Presbytericidio, Pœnitentia solemni, & coniugio Monialis, quæ sunt nonum, decimum, vndecimum, & duodecimum impedimentum tantùm impediens.

1 QVi suscipit in Baptismo, aut in Confirmatione prolem ex propria vxore, quando fit ex malitia, id est, ex intentione negandi debitum vxori propter cognationem spiritualem cum propria vxore contractam, ex eo quòd fuerit eius patrinus, punitur pœna prohibitionis matrimonij. Huic enim mortua coniuge prohibetur cum alia contrahere, *cap. de eo* 30., *quæst.* 1. Hoc autem intelligitur quando extra necessitatem hoc facit, nam in necessitate sicut non priuatur priuatione debiti, ita nec impeditur. Hoc igitur impedimentum nonum est, neque indiget maiori explicatione.

2 *Decimum* impedimentum est Presbytericidium, id est, iniusta occisio Sacerdotis. Huic enim interfectori *cap.* 2. *de pœnitentiis, & remissionibus*, prohibetur contrahere matrimonium. Requiritur autem, vt sit conuictus de hoc crimine in iudicio, seu in foro externo, & contentioso, iuxta Panormitanum *ibidem*, quem sequuntur Toletus *in summa lib.* 7. *cap.* 19. & Sà *verb. impedimenta matrimonij non dirimentia, numer.* 9. vnde interfector occultus non incurrit hanc pœnam.

3 Vndecimum impedimentum est pœnitentia solemnis, seu publica dum agitur. Nam ob grauia crimina solebat olim imponi pœnitentia publica, & solemnis, & dum hæc durabat, impediebat matrimonium. Sic constat ex *cap. antiqua* 33. *quæst.* 2. Peracta verò pœnitentia matrimonium concedebatur, *cap. audiuimus, c. si quis, cum duobus sequentibus* 33. *quæst.* 2.

4 Duodecimum, & vltimum impedimentum est coniugium cum Moniali: tentans enim cum tali contrahere, nihil facit, cùm matrimonium irritetur professione, & voto solemni, de quo infrà *disputat.* 26. In pœnam verò tantæ temeritatis, ei qui sacram Deo fœminam coniungere sibi matrimonio præsumpserat, prohibetur, cum quauis alia contrahere. Id manifestè constat ex *cap. hi ergo* 27. *quæst.* 1. Sic enim ibi dicitur: Hi ergo qui Sanctimonialibus scientes matrimonio ad iniuriam Christi copulati sunt, iuxta censuram zeli Christiani separentur, & nunquam eis concedatur coniugali vinculo religari, sed in pœnitentiæ lamentis se vehementer dum viuunt afficiant. Vbi ponderans Glossa illam particulam, *nunquam*, ait, hoc enim vnum crimen est, quod impedit, & non dirimit matrimonium.

***

Sectio VIII.

An leges statuentes prædicta duodecim impedimenta, adhuc vigeant, & ligent, egeantque dispensatione, & quis dispensare queat.

CIrca primum certum est consuetudine legitimè præscripta posse abrogari impedimenta. Oportet examinare an ita factum sit. De impedimentis dirimentibus constabit ex singulis suo loco, adhuc vigere. De impedimentis impedientibus tantùm hîc examinandum est. 1

Dico ergo *primò* ex impedimentis impedientibus tantùm, octo illorum iam consuetudine præscripta esse abrogata, & ita nullum esse peccatum cum illis contrahere absque vlla præuia dispensatione. Hæc autem sunt Catechismus, incestus, raptus sponsatæ, vxoricidium, susceptio propriæ sobolis, Presbytericidium, pœnitentia publica, vel solemnis, & coniugium cum Moniali. Ita grauissimi & complures Doctores, quos citat & sequitur Sanchez *lib.* 7. *disputat.* 17. Coninch *disputat.* 30. *dub.* 3. Basilius Ponce *lib.* 6. *cap.* 14. Gaspar Hurtado *disputat.* 25. *difficultat.* 1. & alij. Probatur id, quia Doctores antiqui & recentes, & sanè insignes, qui in diuersis orbis partibus scripserunt & versati sunt, eam consuetudinem legitimè præscriptam esse testantur, consciis ac conniuentibus Prælatis, præsertim Nauarrus, qui multas, & longè inter se dissitas regiones peragrauit, & Romæ tandem diu moratus, quò ex vniuersis orbis partibus dissoluendæ hæ quæstiones deferuntur. Hic enim in summa Latina, quam edidit octogenarius, affirmat *cap.* 22. *numer.* 75. loquens de incestu, & *numer.* 84. loquens de aliis impedimentis se in tanta ætate, nec vidisse nec audiisse petit dispensationem, & ita eam consuetudinem præscripsisse, ne dispensatio necessaria sit. Igitur nullius culpæ rei sunt, qui affecti aliquo ex his octo impedimentis matrimonium absque dispensatione ineunt. Patet consequentia, quia si consuetudo viguit vt cum his impedimentis nulla petita dispensatione matrimonium ineatur, prorsus vacat culpa illud inire; quia consuetudo præscripta vires habet ad abrogandam legem Ecclesiasticam, vt constat ex *cap. final. de consuetud.* & nos ostendimus suprà *disp.* 21. *sect. vltima.* 2

Dico *secundò* alia impedimenta, nempe Ecclesiæ vetitum, tempus feriatum, sponsalia, & votum obligare sub culpa mortali; tempus verò feriatum quoque, non quoad matrimonij contractum, sed quoad benedictiones nuptiarum obligare sub mortali. Constat id ex his, quæ dicta sunt, dum singula ista exposuimus impedimenta, vnde nequeunt non obseruari, nisi legitima præcedat dispensatio. 3

Circa secundum, quis circa prædicta omnia impedimenta dispensare queat. Certum est in omnibus illis posse Papam dispensare, ob eius supremam plenitudinem potestatis. De Episcopis verò est disceptatio. Omissis aliorum dicendi modis, 4

Dico *primò* in impedimento interdicti Ecclesiæ posse Episcopum dispensare, quando ipse, vel inferior matrimonium interdixit, secus si superior. Patet, quia inferior nequit legem superioris tollere, nec moderari, vt constat ex *cap inferior dist.* 21. *& cap. ne* Romani

Romani de elect. at propriam, vel inferioris potest.

5 Dico *secundò* non posse Episcopum in sponsalium impedimento dispensare. Patet, tum quia ius est acquisitum tertio, quod nullus præter supremum Principem auferre potest. Tum etiam, quia ob hanc rationem negant Doctores posse Episcopum relaxare iuramentum tertio præstitum, nisi turpitudo ex parte illius tertij reperiatur. Tum denique, quia iure Pôtificio hoc reseruatur, vt constat ex *c. ex litteris 2. de sponsalibus*, vbi præcipit Papa Episcopis vt compellant ad sponsalium fidem seruandam, in qua lege cùm sit superioris, nequit Episcopus dispensare.

6 Dico *tertiò* nec posse Episcopum dispensare in voto si fuerit religionis, vel castitatis absolutè. Constat, quia eiusmodi vota sunt ex reseruatis à Sede Apostolica. Circa alia verò vota non reseruata, constat habere potestatem Episcopos ad dispensandum.

7 Dico *vltimò* in omnibus aliis impedimentis solùm impedientibus, dato, sed non concesso, quòd vigeant, & persistant in suo robore, verius esse posse Episcopum in illis dispensare. Ita cum multis Sanchez *disput. 17. num. 15.* & probat, quia tametsi nullum ius id exprimere videatur, nisi de incestu, *cap. 1. de eo qui cognouit consang.* at consuetudo interpretatur ex similitudine rationis extendi ad alia quoque impedimenta.

DISPVTATIO XXIV.

De primo impedimento erroris, matrimonium dirimente.

EXPLICATVRVS iam impedimenta dirimentia, initium sumo ab impedimento erroris omnium primo. Nomine erroris iudicium positiuum falsum ac peruersum significo, veram rei cognitionem omnino tollês. Quod ideo dicitur pugnare cum matrimonio, quia aufert eius causam, videlicet consensum: nam errantis nullus est consensus, cùm actus voluntatis sine actu intellectus esse non possit; error autem aufert actum intellectus debitum, cùm ponat peruersum iudicium, ex quo sequitur consensus voluntatis diuersus ab eo, qui sequeretur ex vera & recta cognitione & iudicio. De illo igitur quando dirimat matrimonium, & quando non, in hac disputatione est examinandum.

SECTIO I.

Vtrùm error personæ dirimat matrimonium.

1 PRæmitto quod attinet ad præsens impedimentũ, in matrimonij negotio triplicem errorem esse distingendum ex parte obiecti. *Primus* est personæ, seu circa personæ substantiam: vt cùm quis existimat se nontrahere matrimonium cum certa quadam persona, contrahit verò cum alia. *Secundus* est qualitatis intrinsecæ, videlicet pulchritudinis, vel virginitatis, vel honestatis, cùm quis eam cum qua contrahit putat esse pulchram, vel virginem, vel probam; est autem corrupta, aut improba, aut fœda. *Tertius* est error qualitatis extrinsecæ, seu fortunæ, nempe diuitiarum, cùm eam putet esse diuitem, pauper autem est. De errore personæ in hac sectione videndum est an dirimat matrimonium.

Ratio dubitandi est *primò*, quia in aliis contractibus error circa materiam, qui videtur esse circa substantiam, non eos irritat; valida enim est venditio qua venditur sericum Cæsaraugustanum pro Valentino, dummodo sit eiusdem valoris & vtilitatis; ergo idem dicendum in matrimonio. 2

Secundò, alia Sacramenta non irritantur errore personæ, vt patet in Baptismo; & etiam in absolutione sacramentali, quæ valida est data Petro, quamuis Sacerdos existimet esse Paulum; ergo cum pari errore valebit quoque matrimonium.

Tertiò, venditio equi facta Ioanni, quem vendens putat esse Iacobum, est valida etiam cum dicto errore personæ; ergo idem dicendum de matrimonio.

Vltimò obiicitur ex *causa 29. quæst. 1.* si error personæ consensum excludit, non fuisse coniugium inter Iacob & Liam: nam Iacob non consenserat in Liam, sed in Rachel; septem siquidem annis pro Rachel seruierat. Cùm ergo eo ignorante Lia esset sibi supposita, non fuit coniugium inter eos, si error personæ consensum excludit, quia non in eam consenserat, sed in Rachel.

Certa tamen doctrina est omnium Theologorum, errorem personæ matrimonium dirimere: vt expressè definitum est *causa 29. quæst. 1.* Ratio à priori est, quia sicut sine consensu in matrimonium nullum matrimonium est, ita sine consensu in hanc certam & determinatam personam, nullum cum ea matrimonium est: at qui errat, non consentit in eam, cum qua re ipsa contrahit; consensus enim eius totus fertur in aliam quam adesse putat, non adest autem, vnde error personæ dicitur. Firmatur, quia in aliis contractibus est certa doctrina Theologorum, quando contingit in altero contrahentium esse errorem circa substantiam rei, contractum esse omnino irritum: quia deest substantialis consensus, nam non consentit in illam rem, sed in aliam, quam putat subesse istis accidentibus. Vt si venditor gemmam putet esse vitrũ, & pro tali vendat, emptor re comperta tenetur ad restitutionem gemmæ, vel ad iustum eius pretium, prout de nouo inter eos conuenerit; quia venditor non consentit in alienationem gemmæ, sed vitri. Similiter si venditor vendat vitrum pro gemma; quia emptor non consensit in emptionem vitri, sed gemmæ, quam putat esse sub illa specie. Igitur idem dicendum in contractu matrimonij esse nullum, quando est error personæ, seu circa substantiam personæ ex defectu consensus. 3

Hanc doctrinam Theologorum communem verissimam iudico. Ad eius tamen maiorem explanationem obseruo duplicem errorem in hac re distinguendum. *Vnus* est antecedens operationem, vel contractum, qui ita dat causam contractui circa substantialia, vt sine illo nullo modo fieret. Vnde est causa nolendi actum, quem qui sciret, nollet. *Alter* est concomitans, seu incidens, id est, ita se habens, vt fieret etiam ipse contractus, licèt talis error non esset. Ideo enim dicitur concomitans, quia ab actu non desisteret quis, etiamsi non erraret. 4

Dico ergo *primò*, euidens esse priorem antecedentem errorem personæ dirimere matrimonium. Patet, quia personæ contrahentium sunt ipsum primariũ & essentiale obiectũ, & materia circa quam necessaria, contractus matrimonij; sicut res empta contractus emptionis: ergo error circa ipsas facit actum omnino inuoluntarium, atque adeò irritum; quia facit vt consensus essentialis, siue qui fertur in substantiam ipsius contractus omnino desit: non secus ac si alicui volenti emere triticum, obtruderetur hordeum, esset talis emptio omnino nulla; quia ipse nullo 5

nullo modo consensit in emptionem hordei, sed solius tritici: quia solum triticum fuit essentiale obiectum terminatiuum consensus ipsius, & non hordeum.

6 Dico *secundò* prædictum errorem antecedentem, etiam si esset crassus, & facilè vincibilis, dirimere matrimonium. Probo, quia tametsi talis error facile vincibilis non sufficeret ad culpam tollendam; sufficiens tamen est ne sit actus verè voluntarius, vnde efficit actum omnino non voluntarium; ergo ex defectu voluntarij talis contractus matrimonij erit in eo euentu nullus: nam matrimonium necessariò ac essentialiter debet esse positiuè voluntarium. Firmo, quia error vincibilis, tametsi sufficiat ad peccandum, non tamen ad validè contrahendum; quia ad peccandum sufficit se exponere periculo faciendi contra præceptum, cui periculo se exponit qui cũ errore, vel ignorantia vincibili peccati operatur: ad validè autem contrahendum cum aliqua, v.g. cum Francisca, non sufficit se exponere periculo contrahendi cum illa, sed requiritur voluntas verè contrahendi cum ea, quæ voluntas nõ constat cum errore illius personæ, quamuis vincibili; nisi errans habeat voluntatem contrahendi cum persona sibi proposita, quæcumque illa sit, quod rarissimè, aut nunquam contingit in contractu matrimonij.

7 Dico *tertiò*, si error personæ sit concomitans, verius esse dirimere matrimonium. Vt si cum Francisca contrahas, putans esse Mariam, esto si scires esse Mariam, libentiùs contraheres. Ita Sanchez cum aliis *lib.7 disp. 18. n.6.* Ratio est, quia tametsi prædictus error non efficiat inuoluntarium, quia non est causa alicuius repugnantis voluntatis, cùm per accidens se habeat ad actum; efficit tamen actum non voluntarium, quia non potest esse actu volitum quod ignoratum est; atque adeò etiam hic error tollit consensum de facto circa hãc determinatam personam, cum qua solùm quis intendit contrahere; atque ideo est error substantialis, tollens substantiam matrimonij. Talis enim determinata persona saltem terminatiuè est de substantia istius contractus matrimonialis: nam cùm per ipsum det quis sui corporis dominium alteri personæ ad indiuiduam vitæ societatem, expedit valde vt cognoscat eam personam in particulari. Vnde, vt rectè notauit Gabriel Vasquez 1.2. *disp. 30. cap.4.n.30.* matrimonij contractus requirit positiuum & expressum voluntarium, nec sufficiens est interpretatiuum; tum ratione suæ excellentiæ, tum maximè, quia indissolubilis omnino est; in quo multum præstat cæteris aliis contractibus.

8 Obiicit contra hoc tertium dictum Comitolius *lib. 1.q.121.* contrarium sentiens, talem contractum cum eo errore comitante non esse inuoluntarium, quia contrahens qui falsò putat se contrahere cum Maria, ita est affectus, vt etiam si sciret eam esse Franciscam, eodem modo contraheret; ergo non contrahit cum ea inuoluntariè; ergo talis contractus non est irritus. Respondeo, tametsi iste contractus non sit inuoluntarius positiuè, est tamen inuoluntarius saltem negatiuè, seu non voluntarius, quia deest consensus præsens in eam; quod satis est vt irritus sit. Si verò etiam de præsenti ita se haberet vt diceret, puto hanc esse Mariam, contraho tamen cum ea, licet sit Francisca, tunc fateor ipsum contrahere validè, sicut etiam valeret, si quis quouis errore laborans, actu intenderet cum proposita persona præsente contrahere, qualiscumque demum illa esset; non secus ac si cùm quis rem præsentem, quam falsò credit triticum esse, intenderet emere, qualiscumque demum esset, verè & validè emeret hordeum, quia verè in illius emptione consentiret; quia intendit emere qualecumque granum sibi propositum, quod falsò credit esse triticum. Itaque si sit actualis intentio circa mulierem præsentem, qualiscumque illa existimetur, censetur contractus plenè voluntarius. Dixi, si sit actualis intentio; quia non sufficit contrahentem habitualiter ita affectum esse, vt vellet hanc fœminam ducere, etsi sciret non esse Franciscam; quia voluntas in ratione habitualis, siue solùm sub conditione ponenda, nihil actu operatur, nec facit actum voluntarium: sicut in alio exemplo ementis hordeum falsò credentis esse triticum, non sufficit eum habitualiter ita affectum esse vt vellet hoc granum hordei emere, etsi sciret non esse triticum; ob eandem omnino rationem.

Ad argumenta initio sectionis adducta.

Ad primum iam dixi suprà etiam in aliis contractibus errorem circa substantiam reddere illos inualidos, quia deest substantialis consensus. In illo verò casu adducto, dico errorem non esse circa substantiam, sed circa qualitatem, seu conditionem accidentariam materiæ, quæ emi intenditur; nam solùm emens intendit emere sericum quod sit tanti valoris, & vtilitatis, & ob id valida est illa venditio. Quòd si emens restringeret suam intentionem ad qualitatem emendi, scilicet sericum Valentinum, & non aliud, tunc non esset valida venditio serici Cæsaraugustani; quia cùm voluntas emendi dependeat à conditione, si conditio quæ est obiectum voluntatis, deficit, pariter deficiet voluntas emendi, quæ necessaria est ad contractum emptionis, & venditionis. 9

Ad secundum, concesso antecedente, negatur consequentia, ob manifestam disparitatem: quia in aliis sacramentis minister solùm ordinariè ac communiter intendit baptizare, vel absoluere personam præsentem, quæuis illa sit. At contrahentes non intendunt sic contrahere cum persona præsenti, sed solùm cum tali determinata persona. Si verò contrahentes intenderent contrahere cum persona præsenti, quæuis illa esset, validum esset matrimonium ex hac parte. Sicut è contrario nullus esset Baptismus, neque absolutio sacramentalis, si sacerdos nollet baptizare, vel absoluere personam præsentem, nisi talis determinata sit. Quod non bene faceret si sic coarctaret suam intentionem; quia debet minister illorum sacramentorum verè intendere personæ præsenti, & propriæ administrare, quæcumquu illa sit, cùm eius intentio esse debeat baptizare, seu iustificare istum præsentem prout peccatorem, & indigentem illo remedio salutis. 10

Ad tertium similiter dico esse disparem rationem, quia in illa venditione error non tollit obiectum primarium, seu præcipuè intentum, quod est valde notandum ad totam hanc doctrinam, sicut in matrimonio: nam in vendente obiectum præcipuum & quasi essentiale, quod ipse præcipuè intendit, solùm est tradere equum alteri, prout præcisè est tradens pretium; quòd verò sit talis, aut talis persona, est ad vtrumque, venditorem scilicet, & emptorem per accidens, & parum referens ad intentum. At secus est in matrimonio, in quo ex eo quod finis & status eius ad felicem euentum id petant, multum refert, quod sit cognita talis determinata persona, atque adeò ea est præcipuè intenta, vnde & est obiectum essentiale terminatiuum. Ex quo fit vt error in ea prout tali, non sit in re quæ se habet per accidens, sed omnino per se, & vt de substantia; vnde & quod substantialiter immutet, & tollat obiectum essentiale, & sic etiam consensum. Cuius rei ratio à priori sumitur ex differentia inter matrimonium, & cæteros contractus; nam iustitia commutatiua, ad quam cæteri contra- 11

ctus pertinent, qui onerosi sunt, vt emptionis, & venditionis, solam æqualitatem inter rem & pretium, & rei venalis vsum, ac commoditatem respicit; atque ideo abs re illorum est, sit ne error in persona vendente, cui venditur, dummodo æqualitas pretij, idem vsus, & commoditas seruentur: vnde talis error eos contractus minimè viciat. At matrimonij contractus per se primò respicit indiuiduas personas mutuam corporum traditionem præstantes, vtpote quæ ad eius substantiam valde conducunt; & ideo in eo error personæ est circa substantiam, & ipsum verè dirimit.

11 Ad vltimum respondeo idem quod in dicta *causa* 29. *q.* 1. vbi sic dicitur, Consensus alius est præcedens, alius subsequens. Præcedit consensus, quando ante carnalem copulam in indiuiduam vitæ consuetudinem vterque consentit: subsequitur, quando post concubinalem, siue fornicarium coitum consentiunt in idem. Iacob ergo,& Liam non fecit coniuges præcedens consensus, sed subsequens, nec tamen ex primo concubitu fornicarij iudicantur, cùm ille maritali affectu eam cognouerit;& illa vxoris affectu sibi debitum persoluerit, putans lege primogenitarum,& paternis imperiis se sibi iure copulatam. Hæc in specie textus. Vbi Glosa declarans prædicta vltima verba, pronunciat,fuisse tunc consuetudinem, maiorem primo nuptui tradere, & ideo Iacob primò consensit affectu maritali in Liam, quàm in Rachel.

SECTIO II.

An error personæ dirimat iure naturæ matrimonium, an potiùs solo iure Ecclesiastico.

1 Certum est, prædictum errorem non dirimere matrimonium iure aliquo diuino, quia de eo iure nullibi constat. Quæstio ergo est, an dirimat illud iure naturali.

2 Non dirimere iure naturæ, probari potest.

Primò, quia matrimonium contractum ex metu graui iniustè illato non est irritum iure naturæ, vt ostendimus suprà *disp.* 17. *sect.* 10. ergo nec matrimonium contractum cum errore personæ.

Secundò, si alicui donatur aliquid titulo eleemosynæ, qui reuera non est pauper, sed paupertatem fingit, adhuc valida est donatio iure naturæ, quia qui eleemosynam confert, respicit Deum, cuius intuitu confert, & tamen paupertas est circumstantia necessaria, & substantialis eleemosynæ, circa quam debet non esse error; ergo similiter in matrimonio.

Tertiò, errorem personæ dirimere matrimonium iure humano, statutum est *cap. vnico* 29. *q.* 1. vbi expressè sic habetur. Error personæ coniugij consensum non admittit. Et subdit, si quis promitteret se venditurum mihi aurum, & pro auro offerret mihi aurichalcum, & ita me deciperet, nunquid diceret consensisse in aurichalcum? Nunquam volui emere aurichalcum; nec ergo aliquando in illum consensi, quia consensus non est nisi voluntatis. Sicut ergo hic error materiæ excludit consensum, sic & in coniugio error personæ. Non enim consensit in hunc, sed in eum, quem putabat esse. Iure ergo humano id statutum est, non ergo tale impedimentum est iure naturæ.

3 Verissima tamen est omnium Doctorum sententia, errorem personæ iure naturæ dirimere matrimonium, sicut & contractum sponsalium. Quare

Dico primò errorem antecedentem impedimentum esse iuris naturalis. Probatur *primò*, quia iure naturæ matrimonium nullum est sine consensu circa personam cum qua celebratur, vt est per se notum, sed iste non datur præcedente errore personæ; ergo. *Secundò* prædictus error est circa substantialia, nempe circa corpora tradita, quæ ad matrimonij substantiam & essentiam pertinent; ergo aufert consensum in materiam substantialem contractus matrimonij; quia in hoc contractu corpora determinata sunt materia substantialis, contractus autem in materiam substantialem contractus, ex natura, seu iure naturali ipsius contractus est necessarius ad valorem illius; ergo. *Tertiò*, personæ contrahentium sunt ipsum primarium & essentiale obiectum huius contractus, sicut in emptione est res empta; ergo error circa ipsas ex natura rei facit actum omnino inuoluntarium, atque ideo irritum iure naturæ. Est igitur error impedimentum iuris naturalis.

Dico *secundò* errorem antecedentem, etsi crassus sit, ac facilè vincibilis, esse quoque impedimentum iure naturæ. Patet, quia tametsi prædictus error non sufficiat ad culpam tollendam, efficit tamen ne actus sit verè voluntarius, quia voluntas vera contrahendi cum tali determinata persona nequit ex natura rei constare cum errore illius personæ quamuis vincibili; ergo eiusmodi error impedit iure naturæ matrimonij contractum. 4

Dico *tertiò*, idem dicendum, etsi error sit solùm concomitans. Ratio est, quia, vt dixi præcedenti sectione, eiusmodi error facit actum omnino non voluntarium; ergo ex natura rei impedit; quia absque voluntario consensu nequit consistere contractus matrimonij, vt est per se notum. 5

Dico *quartò*, errorem personæ irritare matrimonium iure quoque gentium. Probatur, tum quia ius naturæ apud omnes est;ergo error personæ irritat matrimonium apud omnes gentes. Tum maximè, quia ius gentium nihil est aliud, quàm commune hominum iudicium,& gentium consensus, quod ex principiis naturalibus rerum consideratarum in ordine ad aliquem finem per viam illationis, seu conclusionis elicitur. Vnde ius gentium est quod naturalis ratio inter homines constituit, & apud omnes custoditur æqualiter. At naturalis ratio inter homines constituit, & apud omnes custoditur, vt matrimonij contractus nequeat fieri sine consensu circa personam determinata in cum qua celebratur;& hunc omnino tollit error personæ;ergo talis error dirimit matrimonij contractum iure gentium. Dixi in hoc & præcedentibus dictis de errore personæ: nam error solius nominis nihil viciat; si quis enim non in persona, sed in solo nomine erraret, putans eam cum qua contrahit vocari Franciscam, cùm vocetur Paula, nihil contractui obstaret, modò aliàs ipsa persona satis ipsi cognita esset. Ex dictis 6

Colligo *primò* non posse Papam efficere vt error personæ non irritet matrimonium. Patet, quia non potest tollere ius naturæ, neque supplere consensum contrahentium, ita vt matrimonium absque ipsorum consensu consistat: hunc verò consensum error personæ tollit, vt ostensum est. Quamuis enim posset Ecclesia, vel Papa disponere de quibusdam nostris rebus externis, etiam nobis inuitis; non tamen de nostris corporibus in ordine ad vsum matrimonij, quia in eum finem, horum nec directum, nec indirectum habet dominium. Videantur dicta suprà *disp.* 14. *sect.* 6. 7

Colligo

8 Colligo *secundò*, non valere inter infideles matrimonium initum cum errore personæ. Patet, quia non valet inter ipsos matrimonium cum impedimento iuris naturalis, & iuris gentium, quale est hoc.

9 Colligo *tertiò*, sicut in matrimonio ipsum quid, & circa quid, aut materia substantialis contractus iure naturali sunt vir & fœmina, & ideo eorum ignotatio, vel error facit contractum inualidum, quia facit inuoluntarium; sic in aliis contractibus attendendæ sunt circumstantiæ substantiales cuicumque contractui, quoniam earum ignoratio, vel error facit contractum inuoluntarium, & ideo inualidum.

Ad argumenta opposita.

10 Ad primum, concesso antecedente negatur consequentia: nam error valde distinguitur à metu etiam grauissimo: vnde non valet argumentum ab vno ad aliud, quia error circa substantiale, vt ostensum est, tollit consensum necessarium, & reddit omnino inuoluntarium; aufert enim ignorantia quæ est in errore obiectum quasi essentiale terminatiuum. At metus non tollit obiectum, & ideo non reddit omnino inuoluntarium actum: quin potiùs ratione alicuius vtilitatis, quæ versatur in vitando malo eminente, efficit, vt obiectum amplectatur; & ideo contractus omnes tam lucratiui, quàm onerosi, imò & matrimonium ipsum metu extortum validum est iure naturæ, vt suprà demonstraui *disp.* 17. *sect.* 3. 4. & 11. At ex errore circa substantiam nihil potest validum esse.

11 Ad secundum negatur antecedens. Veriùs enim existimo cum Sanchez *lib.* 7. *disp.* 18. *n.* 24. Basilio Ponce *lib.* 4 *cap.* 20. *n.* 18. & aliis, nullam esse illam donationem eleemosynæ, quia paupertas est circumstantia substantialis pertinens ad obiectum eleemosynæ, quæ est subleuatio miseriæ in egente, & misero. Nec refert quòd qui eleemosynam confert, respiciat Deum, cuius intuitu confert. Non, inquam, refert, quia respicit Deum vt finem remotum, proximè verò subleuationem miseriæ pauperis petentis quæ tribuit speciem actui, & eleemosynæ. Similiter dico, si aliquid donetur titulo consanguinei, vel amici, si reuera non sit consanguineus, nec amicus, vitiatur donatio, & non subsistit. Quia cùm hæc actio ex sua substantia pertineat ad pietatem, vel amicitiam, qua obseruamus parentes, vel amicis benefacimus, consanguinitas, vel amicitia est circumstantia substantialis eius actionis. Idem dicendum est cùm donatur aliquid alicui pauperi titulo sanctitatis, qui sanctitatem simulat, tenetur restituere, quia ea donatio non valet. Ratio est, quia iam ille actus pertinet ad religionem, vel obseruantiam; & licèt sanctitas sit accidentalis circumstantia eleemosynæ, est tamen substantialis actui obseruantiæ, vel religionis.

12 Ad vltimum, esto tale impedimentum statutum quoque sit iure humano, id non obest quod non sit quoque impedimentum iuris naturalis. Addo ex illo textu non colligi illis verbis apponi nouum præceptum, & ius positiuum, sed solùm declarari id, quod est naturæ rationali, & ipsi rectæ rationi necessariò connexum.

SECTIO III.

Vtrùm error solius qualitatis quando est antecedens, & dat causam contractui, irritet matrimonium.

1 PRo explicatione notandum est accidentalem qualitatem contractus duobus modis posse comparari ad voluntatem contrahentis. *Primò* vt solùm concomitanter se habeat, vel quia nihil de illa cogitauit, neque de opposito; vel quia ita affectus erat, vt etiam si cogitaret, nihilominus actum perficeret. *Secundo modo*, ita vt animus contrahentis simul feratur in substantiam actus, & in illius qualitatem, tanquam in conditionem, à qua vult pendere contractum; vel saltem error qualitatis dat causas contractui matrimonij, quia aliàs non fieret, si error ille abesset. Quo præmisso, certum est

Primò apud omnes, si voluntas & animus contrahentis circa qualitatem, vel circumstantias accidentarias se habeat primo modo, validum esse matrimonij contractum, etiamsi contingat deceptio circa illas, dummodo non sit error circa substantiam. Ratio est, quia prædictus contractus est simpliciter voluntarius; est enim actus absolutus hîc & nunc, neque vllo modo in sua substantia dependens à conditione, vel circumstantia aliqua extrinseca, neque ex animo contrahentis; cuius optimum signum est contrahentem ad nullam aduertere; igitur validus est omni iure naturali & positiuo. Neque enim vt dispositio aliqua valida sit, necesse est disponentem omnia vniuersim penetrare, quæ ipsum à tali dispositione retrahere poterant, sed substantialia tantùm; alioquin nullus ferè, qui aliquid ab alio acciperet, vel cum alio contraheret, posset esse in conscientia securus, eo quòd iustè timere posset circumstantiam aliquam, vel circa ipsius mores, vel circa aliquid aliud disponentem latuisse, quam si sciret, animum non haberet disponendi. Firmo, quia voluntas contrahendi in eo casu, in quo quis ignoret prædictas circunstantias, non nititur contrariis, neque illis ducitur tunc ad eo pacto disponendum. Vnde si contraria ad eam dispositionem non concurrerunt, neque fuerunt illius causa, neque ignoratio in eiusmodi circumstantiis reddens illam inuoluntariam, ac proinde esse omnino validam. Quod rectè addidi intelligi debere, nisi qualitas refundatur in substantiam, seu in personam, quando nimirum ex errore qualitatis erratur circa personam, vt constabit ex dicendis sect. sequenti. 2

3 *Secundò* mihi videtur certum, contractum matrimonij fore etiam voluntarium & validum, tametsi contrahens si ad aliquam qualitatem, vel circumstantiam extrinsecam aduertisset, quæ eum latuit, non contraxisset. Ita notauit noster Molina cum aliis *tom.* 2. *disp.* 209. §. *secundum est.* Qui tametsi loquatur in specie de dispositione gratuita ob causam per vltimam voluntatem, aut inter viuos; eadem tamen ratio est in omni alia dispositione, aut contractu. Vnde id patet exemplis: nam si quis vendat rem alicui, nihil cogitans an sit amicus, vel inimicus, qui tamen reuera inimicus est, valet contractus etiamsi non vendidisset, si aduertisset inimicum esse; quia ea circumstantia, cùm sit extrinseca substantiæ contractus venditionis, non aufert consensum plenè voluntarium. Simili ratione mouetur quis paupertate alterius ad elargiendam eleemosynam, & eam elargitur, quem tamen latent aliæ circumstantiæ, vt esse infidelem, aut prauis moribus, de quibus tunc nihil cogitat, quas certè si cognouisset, nulla ratione eleemosynam elargitus fuisset; nihilominus talis elargitio, vel donatio valida est, quia substantia largitionis eleemosynæ eò tendit vt miseria & paupertas proximi subleuetur, cui accidentale est & extrinsecum, quòd sit prauus, vel infidelis. Similiter ergo si quis contrahat cum fœmina, nihil de eius diuitiis, vel nobilitate cogitans, neque de oppositis, valet contractus matrimonij, quamuis si aduertisset ad nobilitatem, vel paupertatem, non contraxisset.

Tertiò

4 *Tertiò* videtur certum, errorem qualitatis, aut diuitiarum dirimere matrimonium iure naturali, quando matrimonium fit dependenter ab ea qualitate tanquam à conditione. Patet, quia cùm tunc deficiat conditio sub qua fit contractus, etiam deficit ipse. Firmo, quia prædicta conditio honesta est, vt, duco hanc si diues, aut nobilis sit; ergo deficiente ea qualitate, cùm deficiat conditio, deficit quoque consensus sub illa præstitus, atque adeò matrimonium erit nullum. Est verò notandum, requiri vt ea intentio apponendi talem conditionem sit actualis, aut virtualis; hæc enim intentio sicut sufficit ad constituendum matrimonium si affirmatiua sit; ita ad dissoluendum, quando est negatiua. Non verò sufficit intentio habitualis. Vnde validum esset matrimonium, licèt in hac habituali dispositione esset, vt abstineret matrimonio illo, si nosset fœminam esse pauperem, vel ignobilem.

5 Denique videtur constans apud Doctores, si error qualitatis, vt nobilitatis & diuitiarum sit tantùm concomitans; vt si quis contrahat cum Maria, concomitanter cogitans esse nobilem, vel diuitem, etiamsi reuera sit ignobilis, vel pauper, non dirimere matrimonium. Patet, quia talis contractus consensus est simpliciter voluntarius & absolutus, & independens ab ea qualitate, in quam alio actu concomitanter tantùm fertur; ergo validus.

His præmissis restat difficultas de errore qualitatis personæ quando est antecedens, & dat causam contractui, quia ineundo matrimonio causam præbet & motiuum aliàs non ineundo, an tunc dirimat matrimonij contractum.

6 Medina de restitutione *q.33.* cum aliis affirmat dirimere in foro conscientiæ matrimonij contractum. Quod probari posset,

Primò, quia contractus bonæ fidei ex dolo ipsis causam præbente initi, sunt ipso iure nulli ob defectum libertatis consensus; ergo idem dicendum de contractu matrimonij, cùm nihil sit quod ita consensum postulet, ac matrimonium. *cap. cùm locum, de sponsal.*

Secundò, sponsalia irrita sunt ex quocunque errore dante causam contractui vt ineantur; ergo & matrimonij contractus.

Tertiò, quando est error qualitatis personæ dans causam contractui, nequit esse perfectus consensus in personam, qui requiritur ad valorem matrimonij; ergo.

Quartò, qui elargitur eleemosynam alicui non pauperi, existimans esse pauperem, inualidè elargitur, ita vt recipiens teneatur ad restitutionem; ergo qui tradit corpus alicui, v. g. non diuiti, existimans esse diuitem, inualidè tradit.

Quintò, voluntas sequitur apprehensionem intellectus tanquam ducem, vnde eo ipso quo intellectus apprehendit hanc fœminam vt virginem, vel nobilem, vel diuitem, voluntas non consentit in illam, nisi sub tali qualitate cognita; ergo si sit talis qualitatis error, cessabit consensus, atque adeò matrimonium irritum erit.

Sextò, ad valorem cuiuscumque contractus requiritur voluntarium. Constat autem ex Aristotele 3. *Ethic c.3.* errorem cuiuscumque circumstantiæ tollere voluntarium. *Vltimò*, metus cadens in virum constantem irritat matrimonium; ergo & dolus, vel error.

Basilius verò Ponce *lib.4.c.21.n.7.* hanc sententiam sequitur, si errans contrahat expresè motus à qualitate circa quam errat, & feratur vnico & eodem actu in eam qualitatem, & in personam, ita vt feratur in personam ea qualitate ornatam. Probat, quia sine consensu non est validus contractus; at sublata ea qualitate, quam contrahens adesse credit, aufertur omnino consensus. Quod sic ostendit, quia mutatâ, vel ablata ratione aliqua in obiecto actus indiuisibilis necesse est totam entitatem actus variari: neque enim idem actus voluntatis remanere potest, si aliquid obiecti in quod fertur voluntas, varietur, sed actum variari necesse est. At illa qualitas expresè tunc cognita & cogitata in obiecto, & in quam simul eodem actu fertur voluntas, pertinet ad rationem obiecti; ergo eâ variata, aut deficiente, destruitur tota ratio illius consensus, atque adeò nihil remanet vnde sit validus contractus. Firmat hoc idem, quia in eo casu talis dispositio virtute est conditionalis ex disponentis intentione, si ea subsistat qualitas, cùm animus contrahentis expresè nitatur illi qualitati, & eâ qualitate moueatur, ac ducatur ad contrahendum. At constat si quis sub ea conditione expresè contrahat tali conditione non subsistente inualidum esse contractum. Igitur idem dicendum in hoc alio casu, cùm in eo consensus sit virtute conditionalis. In hac re,

Dico *primò*, si qualitas in qua erratur, opponatur per modum conditionis in ipso contractu, atque ideo vnico actu feratur in substantiam & qualitatem contractus, tunc certum videtur esse irritum matrimonij contractum. In hoc sensu veram iudico sententiam Basilij, & probat argumentum in eius fauorem adductum. Ratio est, quia tunc deficiente ea qualitate, deficit conditio, sine qua non præbet contrahens suum consensum, hoc verò deficiente, quis dicet matrimonium esse validum. Quare si quis contraheret cum aliqua, quia existimabat esse diuitem, vel nobilem, vel honestam, vel virginem, ita vt his qualitatibus ducatur ad contrahendum, & his ita innitatur expresè, aliter non contracturus, cùm in hoc casu talis consensus dependeat ab ea qualitate, & illam habeat pro conditione assensus, certum videtur illic inualidum esse matrimonium, si diues non sit, aut nobilis, aut honesta, aut virgo, in foro conscientiæ si ita res se habeat, & etiam in exteriori foro si probari possit. Neque enim in hoc est vlla differentia fori conscientiæ, & contentiosi, cùm iudicium hoc quo istud matrimonium decernitur inualidum, non innitatur præsumptioni; sed veritate consensus cognita, idem decerneret forum externum. Firmatur hoc dictum facto illo quod narrat Basilius *lib.4.c.21. citato n.13.* se nimirum obtinuisse in quadam causa matrimoniali, vt ex errore in qualitate nobilitatis dissolueretur matrimonium. Sæpe enim multo antea, & proximè etiam ante matrimonij contractum explicuerat fœmina, se quiduis passuram, & mortem sibi illaturam potius, quàm cum certo viro contraheret, si Iudæorum sanguine infectus erat. Vnde cùm in viro talis defectus manifestus fuisset, matrimonium declaratum est nullum. Atque huic sententiæ subdit Basilius, subscripsisse apud Salmanticenses, Vallisoletanos, Toletanos, Complutenses, & Matritenses, viros ex Theologia & Iurisprudentia doctissimos complures, & in Regis curia ferè omnes Iurisconsultos.

Dico *secundò*, hoc non obstante, absolutè loquendo, tametsi prædictus qualitatis error det causam matrimonio incundo, non dirimere matrimonium. Ita cum multis Sanchez *lib.7.disp.18. n.18.* Lessius *lib.2. de iust.& iure cap.17. dub.5.* Coninch *disp.31. dub.1. n.11.* Gaspar Hurtado *disp.13. difficult.2.* & communiter omnes Recentiores. Ratio à priori est, quia contractus matrimonij, per se loquendo, non versatur circa qualitates, sed circa personas contrahentium, & qualitas solum se habet per modum rationis impulsiuæ, vel etiam motiuæ, aut causæ finalis, quæ est omnino

nino accessoria & extrinseca, & consequenter eius error solùm facit inuoluntarium secundùm quid, nec impedit essentialem consensum, nec perfectum, & simpliciter voluntarium, & consensum circa personam ipsam, quæ est materia substantialis matrimonij. Firmatur, quia cùm nihil sit volitum quin præcognitum, quando error est in apprehensione rei non necessariæ ad substantiam & essentiam contractus, ipsiusque intrinsecum finem, sed in accidenti quodam & circumstantia extrinseca; efficit vt contractus sit quoad essentiam & substantiam voluntarius, atque ideo talis simpliciter, inuoluntarius autem secundùm quid, & per acidens quantum ad accidens illud, in quo versatur error. Atque id magis constabit ex solutione argumentorum quæ allata sunt pro prima sententia.

9 Nitor etiam huic secundo dicto alio firmo ac forti fundamento: quia modus naturalis tendendi voluntatis in obiectum, absolutè & nullâ apposita conditione illud amantis, est magis conformis naturæ ipsius obiecti: vnde quando voluntas eligit statum omnino fixum & indissolubile, vt est professio, & matrimonium, & electio est secundùm modum congruentem statui permanenti. At valde incongruum est, ac dissentaneum, statum sumere dependenter ab aliis rebus extrinsecis, & accidentariis, præter eas, quæ sunt de ipsius status substantia. Aliter enim fieret multas professiones & pleraque matrimonia censenda esse irrita, quod cederet in graue damnum & scandalum reipublicæ. Quare dicendum est voluntatem absolutam contrahēdi matrimonium sicut & profitendi, eo ipso quòd versatur circa statum eiusmodi fixum, ac perpetuum, includere virtualem voluntatem status illius eligendi, etiamsi erretur in aliis circumstantiis, & qualitatibus accidentariis, & extrinsecis illius status.

10 Dico *vltimò*, spectato etiam iure positiuo nunquam errorem solius qualitatis, quando non inuoluit errorem personæ, irritare matrimonium, nisi sit error conditionis seruilis, de quo disputatione sequēti. Ita communiter omnes. Ratio est, quia de nullo alio reperitur hoc vllo iure statutum.

11 Ad argumenta opposita pro sententia Medinæ.

Ad primum, negatur antecedens; falsum enim est contractus stricti iuris initos ex dolo, dante illis causam non valere: nam contrarium est certum; quia licèt fiant ex causa in qua errauit; illa tamen est extrinseca, & extra ipsorum naturam, quia dolus ipse versatur non circa substantiam contractus, aut materiæ, sed circa causam contrahendi, quæ rei est extrinseca & accessoria, & ideo non tollit consensum sufficientem ad naturam contractus.

12 Ad secundum, concesso antecedente negatur consequentia, ob manifestam disparitatem: nam sponsalia cùm sint ex se dissolubilia, non ob solum errorem personæ, sed ob multos alios errores irrita sunt. At matrimonium cùm sit ex se indissolubile, & constituat statum fixum ac permanentem, non pendet à circumstantiis extrinsecis & accidentariis, sed solùm ab iis quæ sunt de ipsius status substantia.

13 Ad tertium negatur antecedens, quia, vt dixi, error qualitatis personæ nō impedit perfectum & simpliciter voluntarium, & consensum circa personam ipsam, quæ est materia substantialis matrimonij, tametsi error qualitatis quando est causa contractus matrimonij efficiat inuoluntarium secundùm quid: cum hoc autem inuoluntario optimè stat voluntariū simpliciter, quod sufficiens est ad valorem contractus matrimonij.

14 Ad quartum dispar est ratio: nam ille error in eleemosyna est circa substantiam illius: nam misericordia, cuius actus est largitio eleemosynæ, respicit per se & suapte natura paupertatem illius, cui erogatur. At error solius qualitatis in matrimonio respicit quoddam accidens, nec circa substantiam versatur: non enim matrimonij contractus exterior, & contrahendi consensus interior tendit ex essentia sua in personæ virginitatem, aut diuitias, similemque qualitatem & circumstantiam, tanquam in obiectum, à quo substantia eius dependeat, sed tantùm in eiusdem singularis personæ substantiam, quæ eadem est, siue sit diues, siue pauper, siue nobilis, siue ignobilis, siue quauis alia excellenti qualitate prædita sit, siue contrario vitio laboret.

Ad quintum dico, tametsi omnis error sit causa inuoluntarij, non tamen omnis error efficit inuoluntarium simpliciter, sed is solus, qui est circa qualitatem per se, & ex natura rei requisitam ad ipsius cōtractus essentiam. At si qualitas sit extrinseca, & accidentaria, cùm se habeat per accidens ad substantiam contractus, solùm inde consurgit inuoluntarium secundùm quid. Nam cùm nihil sit volitum quin præcognitum, quando error est in apprehensione rei non necessariæ ad essentiam contractus, & ipsius finem, sed in accidenti quodam; efficit vt contractus sit quoad essentiam voluntarius, & talis simpliciter, inuoluntarius autem secundùm quid, & quantum ad accidens illud, in quo versatur error. 15

Ad sextum dico. Aristotelem solum errore, vel ignoratione alicuius circumstantiæ actionem reddi non voluntariam. Cæterùm id intelligi debere de circumstantia quæ pertineat substātialiter ad actionem, & de actione, quatenus ab ea circumstantia substantialiter pendet. Nam etiam si ignoretur id, quod secundùm substantiam ad actionem non pertinet, non propterea ignoratur substantia actionis. Cùm autem substantia actionis non ignoratur, non potest esse inuoluntaria, quia est à principio intrinseco, & cognoscente singula in quibus est. Videatur de hac re Vasquez 1. 2. *tom. 1. disp.* 30. hanc rem eruditè & acutè pertractans. 16

Ad vltimum, dico non esse simile de metu qui irritat matrimonium quando est cadens in constantem virum. Nam id decreuit Ecclesia, vt vidimus suprà, quia tollit perfectam consensus libertatem, non quia voluntarium consensum auferat, sed quia tollit perfectam consensus libertatem. Ad dolus cadens in virum prudentem, vel error quando non est circa substantialia matrimonij, non tollit libertatem requisitam ad matrimonium.

SECTIO IV.

An & in quo casu error qualitatis, aut fortunæ matrimonium dirimat.

COmmunis omnium & vera respōsio est, dirimere in duobus casibus. Prior est, quando alter coniugum non habet absolutam cum altero contrahendi voluntatem, sed conditionatam tantùm, & alligatam ad conditionem qualitatis, aut fortunæ quam in eo requirit, ita vt si desit ei ista conditio, nolit cum eo contrahere matrimonium, siue conditionem quam in eo exigit, exprimat exteriùs, siue non exprimat. Ita constat ex præcedenti sectione *num.* 4. Quia non stāte conditione quam interior consensus in matrimonium inuoluit, sicut ille consensus in matrimonium est nullus, ita & nullum est matrimonium. 1

Posterior

Posterior est, cùm qualitatis error in personæ redundat errorem. Tunc enim non solius qualitatis error est, sed etiam personæ qui matrimonium iure naturæ dirimit, vt vidimus suprà sectione secunda.

Hinc verò oritur triplex difficultas.

2 *Prima* est, quando error qualitatis inuoluit errorem personæ. Nam Basilius Ponce *lib. 4. cap. 22. n. 1. & 2.* postquam præmisit Thomam Sanchez, & Ægidium Coninchium valde in eo laborare, & rem ipsam inexplicatam relinquere, docet errorem illius qualitatis refundi in errorem personæ, quando & quoties animus contrahentis expresè fertur in personam sub ea qualitate tanquam conditione assensus. Quare quoties consensus fertur in fœminam aliquâ conditione vestitam expresè, error refunditur in errorem personæ. Quia si desit illa conditio, iam non est illa persona in quam consentit, vestita illis qualitatibus, sed alia longè diuersâ.

3 Cæterùm dicendum est optimè Sanchez & Coninchium rem ipsam comprehendisse, ac explicasse. Ad cuius maiorem declarationem notandum *primò*, consensum contrahentium siue sponsalia, siue matrimonium necessariò debere ferri in personam determinatam omnino. Vnde si Petrus contraheret cum filia Pauli, nullam in particulari determinando, si hic plures haberet, inualidè contraheret. Vt autem intendat cum aliqua determinatè contrahere, omnino necessarium est, vt ipsi in particulari determinatè proponatur. Ratio est manifesta, quia voluntas nunquam fertur in incognitum; ergo nunquam fertur in aliquid determinatum, nisi determinatè cognitum, seu ab intellectu sic apprehensum.

4 Præterea obserua nos duobus modis solere aliquam personam cognoscere singularem de ea conceptum formando. *Primò* cognoscendo eam in se per eiusdem visum, aut familiaritatem, quæ etiam per litteras haberi posset. *Secundò* cognoscendo eam solùm secundùm aliquam qualitatem, qua nobis ab aliis descripta est.

5 His præmissis dico cum Sanchez *lib. 7. disp. 18. n. 26.* & Coninch *disp. 31. dub. 1. n. 1*; solius illius qualitatis errorem inuoluere errorem personæ, quæ determinat intellectum contrahentis, vt certam & determinatam omnino personam concipiat, cum qua hic & nunc intendit contrahere, eamque distinctam ab ea cum qua externù celebrat contractum. Ratio est, quia errorem qualitatis inuoluere errorem personæ in casu præsenti, nihil est aliud, quàm illum esse causam cur quis credat hanc personam cum qua exteriùs contrahit esse aliam quàm reuera sit, ita vt verum sit ipsum non intendere cum hac contrahere, sed cum ea quam hanc putat esse, hoc autem in solo illo casu fit; ergo. Firmo, quia, vt notaui, consensus cõtrahentium necessariò debet ferri in personam omnino determinatam. At vt quis intendat cum aliqua determinata contrahere, omnino necessarium est vt ipsi in particulari determinatè proponatur. Igitur nunquam error qualitatis quæ non designat personam omnino determinatam, inuoluet errorem personæ; quia illa qualitas nequit intellectum inducere, vt determinatam personam concipiat, vel voluntati proponat. Hinc

6 Colligo *primò*, cùm quis aliquam personam in se verè cognoscit, falsitatem qualitatum quantumuis particularium quæ putantur inesse, non inducere errorem personæ. Quia harum narratio non efficit vt alter concipiat hanc aliam esse personam, quàm reuera sit, sed vt concipiat ei inesse alias qualitates, quàm reuera sint.

7 Colligo *secundò*, si dubium sit, an cognitio illa personæ tanta sit, vt falsa de ea narratio non possit inducere errorem personæ; tunc videndum esse an personæ cognitio in se præcesserit illam narrationem, an verò econtra; nam tunc prior cognitio est præferenda. Patet, quia cùm quis successiuè diuersas cognitiones eiusdem personæ, siue veras, siue falsas, accepit: prima est cæteris paribus præcipuè attendenda: quia per illam ipse conceptum certæ personæ sibi formauit, quem per reliquas cognitiones, nisi sint longè euidentiores, non mutat, sed has personæ primò conceptæ conuenire credit, nisi aduertat inter eas repugnantiã: vnde inter diuersas successiuas cognitiones, prima est, quæ præcipuè voluntatẽ determinat. Explicatur id manifesto exemplo: nam Petrus, v.g. incidit in aliquam personam sibi incognitam, agit aliquantulum cum ea; deinde rogat quænam sit, & falsò ei dicitur esse filiam vnicam talis ducis; deinde eam ducit in vxorem, est solùm error qualitatis, & matrimonij contractus validus est; quia Petrus determinatur ad concipiendam certam personam ex priori conuersatione, & per eam narrationem non determinatur, vt putet eam esse aliã ab ea cum qua agit, sed vt putet ei talem qualitatem aduenire. Econtra verò Franciscus promittit Petro filiam suam primogenitam, ei aliâs incognitam, deinde mittit ad eum secundogenitam, & iste ducit eam credens esse primogenitam, est manifestè error personæ; quia intentio ipsius absolutè fertur in primogenitam sibi promissam. Quod verum est, etiamsi primogenita iam esset defuncta; quia inde non fieret vt secundogenita esset illa cum qua sponsus intendit contrahere.

8 *Secunda difficultas* est, quid sit dicendum in eo casu quem affert Tabiena *verb. Impedimentum, impedimento 1. q. 4. n. 5.* vbi refert quendam à Petro, v.g. petiisse in vxorem ipsius filiam secundogenitam valde pulchram; Petrum verò negasse, sed promisisse ei primogenitam iuueni ignotam, iuuenis petiit eam ostendi cuidam amico, à quo de illius pulchritudine certior fieret; dictus Petrus pater dolosè filiam secundogenitam ostendit amico, eo quòd primogenita deformis esset; iuuenis ergo instructus de fœminæ pulchritudine, eoque errore ductus cõtraxit cum primogenita; existimans esse eam quæ amico exhibita fuerat: dubitatum fuit, an solius qualitatis error esset, atque adeò matrimonium valeret. Respondit Tabiena fuisse errorem solius qualitatis, quia iuuenis non poterat contrahere cum secundogenita, quam negauerat pater, & solùm ei concesserat primogenitam. Basilius verò *lib. 4. cap. 22. n. 3.* existimat, etiamsi illam priùs negasset pater, non rectè respondisse Tabienam, sed esse errorem qualitatis refusum in errorem personæ. Quia cùm non fuerit amico ostensa primogenita, non potuit matrimonium subsistere cum ea quæ non fuit ostensa. Cæterùm mihi videtur Tabienam rectè respondisse, solius qualitatis fuisse errorem; quia non potuit consensus iuuenis dirigi in secundogenitam, ea quippe denegata fuerat illi, & sola primogenita concessa; ergo verè direxit consensum in primogenitam sibi oblatam; ergo solum fuit error circa eius pulchritudinem. Ita Sanchez *disp. 18. n. 35.* & Coninch *disp. 31. n. 18.*

9 Sed adhuc circa eundem casum dubitat Tabiena quid dicendum esset si secundogenita non fuisset denegata; aitque casum dubium, & videri errorem personæ. Cæterùm ipse existimo quòd fuisset validum matrimonium; quia intentio iuuenis semper ferebatur in primogenitam sibi promissam, quam falsò credebat amico ostensam, & esse pulchram,

Tertia

10 *Tertia difficultas* est, quid dicendum esset, si pater plures filias habens, nullam in particulari promisisset, sed vnam ex pluribus, & tunc vnam ostenderet amico, & aliam traderet. Respondeo cum Sanchez *cit.* si pater vnam ex suis filiabus ostendisset, & alterã tradidisset, inualidum fore matrimonium. Ratio est, quia iuuenis intentio determinata fuit ad filiam ostensam, cùm ad nullam aliam potuisset determinari, vt videtur manifestum.

11 Vrgebis, quid esset dicendum, si pater ostendisset aliquam filiam non suam, & suam tradidisset, validum ne esset matrimonium? Dico cum Coninchio *citato*, inualidum fore matrimonium, siue pater dedisset vnam ex suis filiabus, siue illam quam ostendit. Ratio est, quia iuuenis intentio in nullam determinatè potuisset ferri: non in illam ostensam, quia ille nullam aliam ducere intendebat, nisi filiam illius patris; neque etiam in filiam illius, cùm ostensa non esset; & nulla maior esset ratio cur determinaretur in vnam, quàm in aliam: at, vt suprà dixi, consensus contrahentis necessariò debet ferri in personam omnino determinatam.

12 Ex his colligo non esse errorem personæ, si quis mentiatur, dicens se esse vnigenitum, v.g. Ducis Gandiæ, si reuera eius filius sit, tametsi alios habeat filios. Ratio est, quia cùm nõ erretur in filiatione, non erratur in persona, sed in sola illa qualitate, seu potiùs negatione aliorum filiorum. Aliter verò dicendum, vbi quis dicit se esse primogenitum talis ducis, cùm sit secundogenitus; quia ea nota indicat præscriptum ac determinatum filium.

SECTIO V.

An peccet qui per dolum, vel errorem qualitatis, v.g. virginitatis, inducit alium ad matrimonium.

1 DVbium hoc quasi affine præcedentibus visum est mihi hoc loco examinare. Et quidem in genere loquẽdo, videtur esse grauis culpa, si ex dolo, vel errore qualitatis emergat alteri graue damnũ, vt quòd mulier, vel vir sit valde ignobilis, vel pauper, cùm oppositum putetur. Addo tamen fortè excusari à peccato mortali, quia id iam est ita in vsu, vt omnes sciant solere in matrimoniis intercedere eiusmodi fraudes, vnde videntur eo ipso contrahentes cedere iuri suo. Vsus enim communi contrahentium assensu receptus est, ne contrahentes, vel mediatores detegant propria vitia, seu defectus, vel eorum quorum mediatores sunt. Quod vulgare prouerbium testatur, *No ay casamiento pobre, ni nouia fea.* Vnde vnicuique contrahentium incumbit vt aliunde fiat certior: iam enim nouit, vel nosse debet nullum ex ipsis contrahentibus suos defectus detecturum, vnde hac in re æqua est vtriusque conditio, & ideo nulla videtur esse iniustitia.

2 Est verò peculiaris difficultas de speciali dolo, seu errore in casu satis frequenti, nempe quo puella, aut eius parentes, vel alij qui sciunt ipsam non esse virginem, & tamen eam tradunt viro qui eam virginem credit, nec eam nuberet si aliàs virginem non esse illi notum esset; peccant ne isti mortaliter.

3 Pars affirmans videtur esse Nauarri *cap. inter verba in 2. editione, conclus. 1. corollario 15. numer. 60.* & Soti *in 4. d. 29. quæst. 2. a. 3. post 3. conclusionem.* Probari potest

Primò, quia matrimonium est quædam instar venditionis species, vbi vir est quasi emptor, & mulier venditrix: at venditor lege iustitiæ tenetur vitia rei venditæ saltem latentia indicare emptori, vt cum D. Thoma 2.2.q.77.a.3. docent omnes. Imò & vitia manifesta, quando emptor ignorantia inculpabili laborat. Igitur peccat lethaliter contra iustititiam sponsa quæ vt virgo nubit celans illud vitium, & intercessores similiter in tali matrimonio.

Secundò, prædicta sponsa vtens mediis ne vir percipiat defectum virginitatis, significat factis & signis esse virginem, cùm tamen non sit; ergo mentitur, & decipit virum; cumque sit deceptio in re notabili, erit mendaciũ perniciosum, atque ideo culpa lethalis. Nec valet respondere, neminem teneri se prodere. Non, inquam, valet, quia id intelligunt Doctores verum esse, quando coactus & citra suam voluntatem constituit se in aliquo statu. Cæterùm in casu præsenti voluntate sua eligit fœmina illa nubere, ac decipere. Igitur tenetur vel ab eo matrimonio discedere, vel vitium suum patefacere quo vitetur alterius deceptio.

Tertiò, prædicta sponsa de futuro meritò tenetur restituere, nec posset retinere arrhas sibi debitas, seu, quod vulgò dicitur, *el escreix*. Nam cùm detur ob virginitatem honorabilem, vt exprimunt Notarij in publicis instrumentis; cessante ea causa donationis, cessabit etiam eius effectus, & sic non poterit eas retinere in conscientia; ergo signum est iniustitiæ peccatum commisisse.

Vltimò, si vir initiatus sit Ordinibus sacris volens priuilegio clericali frui, si talem defectum virginitatis in sua muliere perciperet, id ægerrimè ferret priuilegiũ Clericale per bigamiam amittens, ipsamque vel interficeret, vel ea relicta ad Indos proficisceretur, vel asperrimè tractaret, vitamque discordiis plenam ageret; ergo tutius est, vt talis fœmina illi non nubat, nisi patefacto defectu.

Dico *primò*, certum videri, si probabile sit ac verisimile 4
maritum habiturum illius defectus virginitatis in sponsa sua notitiam, & ægerrimè laturum, ac vitã discordiis plenam acturum, ac malè vxorẽ tractaturum, esse peccatum mortale contra charitatem illi nubere, eo tacito defectu. Patet, quia datur grauis occasio & causa actiua scandali, ac multorum criminum, quòd virgam occidat, vel deserat, vel immaniter tractet; quæ damna vtpote grauissima saltem lex charitatis vitare obligat. Vnde meritò Nauarrus *citat.* dixit se in hoc casu non audere oppositum alicui consulere.

Dico *secundò*, si prædictum vitium, vel defectus 5
virginitatis ita benè celetur per aliqua remedia adhibita, vt non sit periculum quòd vir rem deprehendat, nullam esse culpam tegere illum defectum, vel aliis mediis aliàs licitis, vti ad illum tegendum. Ita benè Sanchez noster *lib. 6. de matrimonio disput. 27. num. 9.* Moueor hac efficaci ratione, quia absolutè non fit in eo contra iustitiam, nec contra charitatem; ergo ibi nullum est peccatum.

Primam partem antecedentis non esse contra iusti- 6
tiam probo, quia cùm omnes sciant solere in matrimoniis vltrò citroque intercedere similes fraudes, nec esse in vsu vt contrahentes manifestent vitia sua, eo ipso videntur cedere suo iuri quoad hoc, nec per eum dolum graui saltem iniuria affici, sed quisque sibi caueat, & aliunde certior fiat, & æqua est vtriusque conditio, quia nec vir solitus est vitia quæ patitur manifestare; ergo non fit contra iustitiam, quæ non violatur scienti & volenti, & vbi est æqua vtriusque conditio. Firmo, quia durum esset, ac onus intolerabile prædictas fœminas cogere vt innuptæ permaneant. Et vix audebit aliqua pro-

ptium vitium detegere, & eo detecto nulli nisi infimæ sorti viro nubet.

Secundam partem antecedentis, non esse contra charitatem patet, quia cùm durissimum sit cogere istas puellas manere semper innuptas cum periculo maiorum damnorum; & sic durius adhuc cogere eas vt detegant tam graue vitium cum tanta infamia; neque sit damnũ notabile quod inde incurrit vir, præsertim cùm iam per dicta remedia celauerint vitium quãtum potuerunt, ad quod grauissimè, vt dixi, sunt obligatæ, supposito quòd velint nubere ne sequantur grauiora damna, nempe mortem vxorum, vel odium perpetuum, ac discordias in matrimonio; hinc est vt cum tanto damno non videantur teneri ad detegendum illum defectum; nam charitas non obligat cum tanto damno. Firmatur, quia sponsus in hoc casu nullum graue damnum incurrit, vt constat. Ex alio capite, vti illis mediis ad defectum illum tegendum non tendit ad virum decipiendum vt ipsam ducat, cùm ante matrimonium non sit ad eam accessurus, & accessu experturus, an sit virgo; ne post matrimonium initum, quando neutri resilire iam licet, vir defectu virginitatis percipiat, ac malè vxorẽ tractet; ergo.

6 Dico *tertiò*, si verisimile sit fore, vt vir eo defectu percepto non valde ægrè ferat, nulla similiter esse culpam tegere illum, & vti mediis licitis ad illum tegendum. Moueor eisdem rationibus adductis præcedenti dicto: præsertim, quia semper durissimum est cogere istas fœminas vt detegant tam graue vitium cum tanta infamia.

7 Dico *vltimò*, sponsam creditam virginem à sponso, cùm tamen virgo non sit, non teneri restituere arrhas, siue *escreix*. Ita latè noster Sanchez cum aliis Doctoribus, quos refert *lib. 5. disp. 27. n. 4. & 5.* Ratio est, quia non constat ex aliquo iure dari in virginitatis præmium; cùm ita possent dari viduæ, & aliter corruptæ, sicut virgini. Et quamuis virginitas esset causa donationis arrharum: at non ea sola; dantur enim in remunerationem dotis, & vt ipsa vxor ditior sit ad sustinendam vidualem vitam, in qua præsumitur fore vt permaneat, qui finis nunquam cessat. Firmo, quia, vt optimè explicat & probat noster Molina *tom. 1. de iust. tract. 2. disp. 209. n. 4.* vbi non est error in principali causa donationis, sed in aliquibus circumstantiis, licèt eæ tales sint, vt si cognitæ essent, è tali donatione retraherent donantem, velletque donationem non valere, adhuc non vitiatur donatio, vt constat exemplo, si quis paupertate motus donet alicui eleemosynam, ignorans eum esse infidelem, vel perditum moribus, quod si nosset, non daret, imò vellet donationem esse nullam; si tamen verè pauper est, valet donatio, eo quòd motus non fuerit ad donandum ex oppositis eorum, quæ ipsum latebant, & quæ à donando retraxissent, sed ex paupertate, quæ verè subsistebat. At in nostro casu causa principalis & finalis donationis arrharum, non est virginitas sponsæ, imò ea est impertinens: ergo error in circumstantia virginitatis non vitiat donationem, licèt si cognitus esset defectus, retraheret à donatione. Confirmo idem, quia arrhæ succedunt in Hispania loco donationis, propter nuptias, vt latè ostendit noster Sanchez *lib. 6. disp. 1. n. 1.* vbi etiam docet donationem propter nuptias dari in præmium dotis vxoris, & esse quasi dotem viri; ergo arrhæ sunt propriè donatio in præmium dotis. Quare optimè noster Molina *tom. 2. de iust. tract. 2. disp. 431. § Dubium est ob quam causam*, fatetur ad nullam causam restringi arrharum donationem; atque adeò quamuis cesset virginitas, non euanescet ea donatio.

8 Ad argumenta opposita.

Ad primum dico disparem esse rationem in aliis contractibus, in quibus non est communi consensu receptum, vt liceat vitia occulta tegere, imò aduersùs tegentem datur actio etiam in foro externo. At in contractu matrimonij illud est iam communi vsu & consensu receptum, vt dictum est.

Ad secundum, respondeo si ipsa fœmina vteretur illius mediis ánimo se fingendi virginem, esse mendacium, sed non lethale, nisi in casu proposito suprà *dicto primo*. At si non animo fingendi se virginem, sed tantùm suum vitium tacendi, & celandi, & ita vtendi iure suo, non esse mendacium. Quia, vt docet D. Thomas 2. 2. *q.* 111. *a.* 1. *ad* 4. tacere, & bonis mediis occultare vitium, non est mentiri.

Ad tertium, negatur antecedens, vt constat ex *dicto vltimo*. Eam verò clausulam Notariorum notat Sanchez *n.* 4. ex errore, & imperitia ipsorum apponi, quia *l.* 87. *tit.* 18. *p.* 3. vbi describitur forma instrumenti donationis arrharum, non continentur ea verba, quæ communiter Tabelliones apponere solent in honorem virginitatis, sed tantùm *por razon del casamiento*. Vnde nihil operantur illa verba Tabellionum, cùm actum gestum immutent, quia iure attento non dantur in præmiũ virginitatis. Neque etiam illa verba cẽsentur apposita ex voluntate partiũ, id enim non constat; apponuntur igitur ex stylo ipsorum Tabellionũ. 9

Ad vltimum, iam dictum est, ad damna illa vitanda grauiter obligari fœminam illud vitium tegere, ac ita adhibitis efficacibus remediis licitis bene illud celerare, vt non sit periculum quòd vir illud deprehendat, vt constat *dicto secundo*.

DISPVTATIO XXV.

De secundo impedimento matrimonium dirimente, nempe de errore conditionis seruitutis.

PRÆTER errorem personæ, & qualitatis, de quibus dictum est præcedenti disputatione, est alius error conditionis seruilis, qui absolutè appellatur conditio, cùm contrahens liber existimat se contrahere cum libera, & est ancilla, qui est impedimentum matrimonium dirimens, de quo in præsenti disputatione. In ea verò quatuor sunt breuiter explicanda. *Primum*, impedimentum ipsum conditionis seruilis. *Secundum*, possibilitas matrimonij cum seruitute adhuc inuito domino, ita vt integrum sit seruis contra domini voluntatem matrimonium contrahere. *Tertium*, quo pacto se gerere debeat dominus cum seruo coniugato, & econtra seruus coniugatus cum suo domino. *Quartum* denique, cuius parentis conditionem sequantur filij quoad seruitutem.

SECTIO I.

An conditio seruitutis ignoratæ dirimat matrimonium contrahendum.

NOn est sermo de seruis ascriptitiis, qui ita dicuntur, quia agro, vel prædio colẽdo sunt perpetuò ascripti, inde nunquam recessuri, dominisque prædiorum annuos redditus omnes reddituri, solùm ea quæ vitæ suæ sustentãdæ necessaria sunt, inde deducentes; quorũ filij dicuntur originarij, qui præter hanc obligationem, quam perpetuam habent, aliàs liberi sunt 1

sunt, nec à domino vendi possunt, nec ipsum, sed agrum, ad quemcumque veniat, sequuntur. Non, inquam, sermo est de istis: quia certum est cum illis matrimonium per ignorantiam, vel per errorem contractum validum esse. Cùm enim hi propriè serui non sint, sed liberi, tametsi ad certas operas teneantur, nullibi talia matrimonia irritantur. Quia, vt videbimus, Ecclesia non irritauit matrimonium ex cuiuscumque conditionis errore, sed solius verè seruilis, qualis nec est in seruis ascriptitiis, vel originariis. Sermo igitur est de propriè seruis, qui *mancipia* dicuntur in quos dominus plenum ius habet eos vendendi, & quibusuis operibus occupandi.

2 Dico igitur *primò*, certum esse conditionem seruitutis propriè sumptæ pro statu mancipij, quæ absolutè nomine conditionis significatur, dirimere matrimonium; nimirum errorem, aut ignorantiam seruitutis reddere irritum matrimonium serui cum libera ignara seruitutis, & econtra seruæ cum libero ignaro seruitutis. Hoc cõstat ex variis textibus, quos sequenti sectione adducam. Fauet quoque congruens iuris ratio; quia prædictus error tametsi non sit contra substantiam matrimonij, vt videbimus, aduersatur tamen non parum bonis matrimonij; nempe bono sacramenti & indiuiduæ cohabitationi, cùm seruus debeat in domo domini cohabitare, & ab eo possit mitti in partes remotas ibi vendendus; bono fidei, quia non potest ad libitum reddere debitum, sed cùm ei vacauerit, satisfeceritque obsequiis, in quibus à domino occupatur: denique bono prolis, quia nequibit eam alere, cùm omnia domino acquirat, nec erit in parentis potestate vt religiosè educetur. Vnde infero, si libera contrahat cum mancipio, putans esse liberum, reddere irritum matrimonium, etiamsi dominus post matrimonium, manumiserit mancipium, & cum eodem libero facto alter coniux adhuc inscius copulam habuerit animo maritali, etiamsi adsint ea, quæ iure nouo Concilij Tridentini necessaria sunt ad valorem matrimonij; quia talis copula habita est virtute primi consensus, qui nullus fuit.

3 Dico *secundò*, certum etiam esse apud Doctores, vt notauit Rebellus *lib. de matr. sect. 2. n. 19.* matrimoniũ liberi cum liberta, id est, cum ea, quæ ancilla fuit, iam tamen libertate donata est, validum esse. Patet, quia eius conditionis error, non est præsentis, sed præteritæ tantùm seruitutis, nec obstare potest matrimonij firmitati; ergo non dirimit illud. Firmo, quia in hoc euentu omnia incommoda cessant; ergo non est cur tale matrimonium dirimatur.

4 Notat verò prædictus Rebellus *n. 12.* matrimonium liberi cum liberta ad tempus nullum esse, vnde vt validum sit, oportere vt sit liberta absolutè, id est, perpetua libertate donata. Ego verò dico cum nostro Sanchez prædictâ *disput. 19 n. 13.* si libertas pro tempore determinato concedi validè posset, verè opinatus fuisset Rebellus; quia simpliciter esset ille seruus, cùm eo tempore concessæ libertatis transacto, ad seruitutem reduci deberet. Cæterùm, quia ex iure constat, vt optimè ostendit Sanchez *citatus*, libertatem concedi non posse pro tempore determinato, sed semel pro quocumque tempore concessam, esse perpetuam, & libertatem semel acquisitam reuocari non posse, ideo dicendum est valere matrimonium liberi cum ancilla, cui pro certo tempore donata est libertas; quia ancilla illa est iam omnino, & perpetuò libera.

5 Dico *tertiò*, mihi videri satis probabile, quod docet Sanchez *disp. 19. cit. n. 9.* valere matrimonium liberi cum serua, si serua sit iam statu libera, id est, si sit ei concessa libertas acquirenda post certum tempus, modò hoc sit breue. Ratio est, quia hoc pro nihilo computatur, nec ex eo sequi possunt grauia incommoda quæ ius cupit euitare, propter quæ irritauit matrimonium liberi cum serua, quia statim ac initum fuerit matrimonium, iam intra breue tempus est acquirenda libertas: nullius enim momenti est præiudicium quod obligari perfectè & liberè nequeat ad reddendum debitum & cohabitandum, quin occupari à domino possit, cùm breui duraturum sit impedimentum; neque potest iam ea serua per venditionem separari, atque ita non erit contra bonum sacramenti, nec prolis Et si attendatur dedecori contrahẽdi, nimirum cùm reuera ancilla; idem profectò sequitur ex matrimonio cum liberta: parum enim refert paulo antè fuisse seruam, & tunc esse liberam; aut tũc esse seruam, & citò futuram liberam. Et tamen, vt dixi cum communissima sententia, matrimonium cũ liberta valet, ignorata conditione. Firmo, quia, vt dicam infrà *sect. 4.* valet matrimonium, quando dominus collocat in matrimonium ancillam cum libero ignorante seruitutem, quia statim ac initum fuerit matrimonium, consequitur per illud illa ancilla libertatem; cùm tamen verè tempore consensus coniugalis fuerit ancilla; ergo idem dicendum in præsenti casu.

Solùm dubitare quis posset, quale tempus censeatur breue, vt pro nihilo computetur, ne ex eo sequantur grauia incommoda. Sanchez vult breue tempus esse quod est minus sex mensibus, quia in iure censetur esse hoc modicum tempus, & quod modico tempore durat pro nihilo reputatur, & intra illud tempus non potest à domino vendi, nec procul allegari, nec etiam ex matrimonio patere; & consequenter soboles esset futura libera. Secus si tempus esset futurum longius, quia proles concepta fieret serua, & alia incommoda sequerentur. 6

Dico *vltimò*, in foro conscientiæ non valere matrimonium liberi cum ancilla cum errore conditionis seruilis, etiamsi per decennium se tanquam libera gesserit, nulla circa seruitutem ipsi controuersia mota. Ita bene Sanchez *disp. 19 cit. n. 6.* Contrarium docent alij ex *cap. licet, de coniugio seruorum*, vbi non auditur fœmina allegans viri seruitutem, qui probabat decennio se tãquam liberum gessisse. Quoniam eo decennio libertas præscribitur. Imò quinquennio, vt ait *ibi* Glossa *verb. decennio*, sic dicẽs; sufficit tamen quinquennium. Probatur tamen conclusio, quia in foro conscientiæ nõ consurgit matrimonium, nisi post præscriptam libertatem nouus adfuerit consensus, cognita prioris matrimonij irritatione, vt quãdo ancilla illa esset iã manumissa; quia consensus ab initio nullus fuit, & illa ignorantia semper durat; & libertas postea post decennium, vel quinquennium superueniens ratione præscriptionis, non reputatur nouus consensus; ergo non valet matrimonium illud. Dixi, *in foro conscientiæ*; quia in foro externo in eo casu matrimonium præsumeretur.

Sectio II.

Quo iure error conditionis seruilis dirimat matrimonium.

SVnt qui affirment, inter quos Palacius *in 4. dist. 30. q. vnica conclus. 5.* Syluester *matrimonium 6. q. 1.* Angles *1. p. matr. q. 10 de errore conditionis a. 1. dubio 1. conclus. 1.* dirimere iure naturali. Probant. 1

Primò, quia iura canonica non irritant eiusmodi matrimonium, sed supponunt esse irritum; in nullo

enim Canone prædictum matrimonium irritatur, sed tantùm supponitur esse nullum; ergo iure naturæ irritum est.

Secundo, seruus nequit reddere debitum nisi quando domino placet; vnde corpus mancipij videtur esse impeditum ad vsum coniugalem, cùm iste pendeat ex voluntate domini; ergo seruus iure naturæ irritè contrahit: patet consequentia, quia tali iure irritè quis contraheret cum hac conditione, vt non teneretur reddere debitum nisi quando alicui tertio placeret.

Tertiò, venditio rei, cuius vsus pendet ex voluntate alterius, est nulla, quando tacetur & ignoratur dictus defectus, quia venditio eò intrinsecè tendit, vt dominium cum libera vsus rei venditæ potestate, transeat in emptorem; ergo matrimonium per quod seruus tradit liberè dominium sui corporis, tacito impedimento illo liberi vsus, & ab alio independentis, est iure naturæ irritum, cùm vsus corporis serui pendeat magna ex parte ex domini voluntate.

Quartò, si prædictum matrimonium non esset nullum iure naturæ, certè natura ipsa in re necessaria deficeret, quia grauissima iniuria irrogatur coniugi decepto, nec reparari potest existente valido matrimonio; ergo deficiens fuisset non consulens prædicto errori.

Quintò, conditionis seruilis error valde aduersatur bonis matrimonij, vt dixi præcedenti sectione, *dicto primo*; ergo iure naturæ dirimit matrimonium.

Vltimò, pro hac sententia est D. Thomas *in 4. dist. 30. quæst. 1. art. 2. in corpore*, sic dicens: Oportet quòd error qui matrimonium impedit, sit alicuius eorum quæ sunt de essentia matrimonij. Duo autem includit matrimonium ipsum, scilicet personas quæ coniunguntur, & mutuam potestatem in inuicem, in qua matrimonium consistit. *Primum* autem tollitur per errorem personæ: *secundum* per errorem conditionis, quia seruus non potest potestatem sui corporis alteri tradere sine consensu domini sui, & propter hoc hi duo errores matrimonium dirimunt, & non alij. Ecce quomodo S. Doctor eodem modo loquatur de hoc duplici errore, atque adeò vterque ex illius sententia eodem iure naturæ matrimonium dirimet.

2 Communior & vera sententia asserit, errorem seruilis conditionis solo positiuo iure Ecclesiastico matrimonium dirimere. Ita multi, quos refert & sequitur Sanchez *lib. 7. disp. 19. n. 16*. Coninch *disp. 31. dub. 2. n. 22. & seqq*. Rebellus *lib. 3. sect. 2. n. 13. & 14*. Ludouicus Mæratius *tract. de matr. disp. 10. sect. 2. n. 6. & seqq*. Gaspar Hurtado *disp. 14. dif. 1. n. 2. & seqq*. & alij cum D. Thoma *q. 52. additionum a. 1. ad 3*. Iuxta quam

3 Dico *primò*, certum esse apud omnes DD. prædictum errorem, & conditionem seruitutis non dirimere matrimonium iure diuino. Patet, quia de eo iure nullibi constat, neque in Euangelio, neque per aliquam diuinam traditionem.

4 Dico *secundò*, prædictum errorem seruitutis dirimere iure naturæ matrimonium, si animus coniugis liberi feratur in alium, nubatque cum ea conditione quòd sit liberæ ac ingenuæ conditionis. Hoc etiam est certum, quia, vt constat ex disputatione præcedenti, *sect. 4.* quando alter coniugum non habet voluntatem absolutam cum altero contrahendi, sed conditionatam tantùm, & alligatam ad aliquam conditionem quam in eo requirit, ita vt si desit ei talis conditio, nolit cum eo matrimonium contrahere; non stante tali conditione, quam interior consensus in matrimonium inuoluit, sicut ille consensus in matrimonium est nullus, ita & matrimonium ipsum. Vnde in eo casu iure naturali matrimonium dirimitur; reducitur enim ad impedimentum erroris.

5 Dico *tertiò*, cùm de errore, vel conditione seruitutis, vel ingenuitatis, seu libertatis nihil cogitatur, nec in id fertur consensus, error, vel ignorantia seruitutis non dirimit matrimonium iure naturæ. Ostenditur

Primò, quia seruitus non est defectus substantialis personæ, quæ est materia substantialis matrimonij, sed est defectus qualitatis; sicut ingenuitas, seu libertas non est substantia personæ, sed qualitas; ergo error, aut ignorantia illius non aufert consensum perfectum & simpliciter circa materiam substantialem matrimonij; ergo non dirimit illud iure naturæ; quia eiusmodi error est tantùm circa accidentia, non verò est contra substantiam matrimonij, quæ consistit in sola traditione mutua corporum, non autem conditionis illius, seu qualitatis.

Secundò, si conditio seruilis esset ex natura rei impedimentum matrimonium cum persona libera dirimens, quando ab hac persona ignoratur; esset quoque cùm ab eadem probè cognosceretur; sicut quia coëundi impotentia est ex natura rei impedimentum dirimens matrimonium, siue illa sciatur ab eo qui cum huiusmodi impotente persona libertimè contrahit, siue nesciatur, illud perinde nullum est. At dum personæ liberæ nota est conditio seruilis alterius, & in eam nihilominus vt coniugem liberè consentit, matrimonium validum est, vt omnium consensu certum est, & dicam sectione sequenti.

Tertiò, si quæ esset ratio, ob quam conditio seruilis ignorata à persona libera matrimonium cum ea naturali iure dirimeret, certè hæc ab aduersariis adducta, quòd illa conditio eripit seruo liberam & expeditam potestatem ad vsum coniugij omni illo tempore quo ex conditione seruituris seruire domino suo obligatur, & in seruili eius obsequio occupatur: quam potestatem tradere non potest personæ liberæ cum qua matrimonium contrahit; cùm tamen hæc illi plenè liberam & expeditā sui corporis ad prędictum vsum potestatem tradat. At hæc ratio non est efficax ad dirimendum iure naturali matrimonium, alioqui multo magis lepra, vel alius diuturnus & insanabilis morbus matrimonium cum persona sana eodem naturali iure dirimeret, cùm tamē certissimè non dirimat; quia multo magis hic morbus impedit liberū matrimonij vsum, & eius expeditam potestatem eripit, quàm illa seruitus. Et ratio est manifesta, quia tametsi ad matrimonij substantiam necessariò requiratur corpus vtriusque coniugis habile ex se, & potens ad eum vsum coniugij, ex quo sequi proles ex natura rei possit: attamen non necessariò requiritur, vt sit ad hoc habile, & potens habilitate & potentia proxima semper expedita, & nullo vnquam tempore impedita: vnde qui necessarius est ad matrimonium consensus, cùm nō in aliud ferri necessariò debeat, quàm id quod est necessariū ad matrimonij substātiā, nō debet ferri necessariò in corpus cōiugis expeditū omnino omni tēpore ad cōiugij vsū: aliàs enim matrimoniū inter duos seruos etiā esset irritū, quod est falsissimū.

Vltimò idem firmatur, quia quamuis intercedente eo errore, inueniatur in matrimonio aliquid inuoluntarij, quatenus videlicet si quis conditionem seruitutis præsciret, non contraheret; contractus tamen est simpliciter inuoluntarius, cùm simpliciter in hanc determinatam personam consentiat; ergo erit verus & legitimus contractus attento solo iure naturæ: simile enim inuoluntarium reperitur, quando adest error qualitatis dans causam cōtractui, & tamen non

non vitiatur matrimonium, vt ostendi suprà *disp.praecedenti*, *sect. 3.*

6 Dico *vltimò*, solo iure Ecclesiastico, errorem quo liber cum serua, vel libera cum seruo, ignari conditionis seruilis, contrahunt, dirimere matrimonium. Id potissimum constat ex duplici textu. *Primus* est *caput finale, de coniugio seruorum.* vbi est casus in specie de quodam milite qui contraxit cum quadam muliere, & ei opposuit coram Cardinali Apostolicæ sedis Legato, quòd esset ancilla: Cardinalis rationibus vtriusque partis intellectis eos propter conditionis errorem ab inuicem separauit. Postea verò lata sententia dicebatur, quòd postquam intellexit eam esse ancillam, in illam consenserat; vnde non poterat contrahere cum alia, sed illam retinere debebat, non obstante sententia Cardinalis. Istud significatū fuit Innocentio III.qui mandauit, si constiterit quòd miles ignoranter contraxit cum ancilla, ita quòd postquam intellexit conditionem ipsius, nec facto, nec verbo consensit in illam, propter quod Cardinalis separauit eosdem, ipsi militi esse concedendam liberam facultatem cum alia contrahendi. vbi Glossa rectè notat quòd error conditionis matrimonium dirimit iam contractum. Alter textus est *in 2.p. decreti c.si quis ingenuus 29.q.2.* vbi sic deciditur, quòd si ingenuus, seu liber ancillam alterius, ignorans ducat in vxorem, si voluerit eam redimere, facere potest; si non potest, id est, si non voluerit eam redimere, vt declarat ibi Glossa, ipsi licitum est aliam accipere vxorem. Mouit verò Ecclesiam ad statuendum errorem conditionis seruilis matrimonium iam factum annullare, differentia magna quæ est circa matrimonij vsum inter seruile corpus & liberum: nam hoc omni tempore ad matrimonij vsum expeditum est; illud verò aliquo tempore impeditum: atque hinc consequens oritur, manifesta inter hominem liberum & seruum in matrimoniali contractu inæqualitas & iniustitia, vno tradenti alteri corpus expeditum semper ad præfatum vsum, nec æquale quid ab eo vicissim recipiente, sed solum corpus aliquando impeditum. Quare ex prædictis textibus constat, prædictum matrimonium irritari; idque ob incommoda, & grauem deceptionem, quæ ex tali matrimonio sequuntur. Ex dictis

7 Colligo *primò*, euidenter sequi apud infideles, qui Ecclesiæ legibus non tenentur, esse validū serui cum libero seruitutem eius ignorante coniugium: nisi fortè propria eorum lex ob eandem, aliamve causam illud irritum reddiderit, ob quam Ecclesiastica traditio.

8 Colligo *secundò* seruum validè contrahere cum serua quam credebat liberam: item seruum, vel liberum cum libera quam credebat seruam; quia prædicta iura non irritant hæc matrimonia, nec est ratio ea irritandi; non enim ius Ecclesiasticum irritauit omnem conditionis errorem, nisi quando talis error, vt fiat deterior errantis conditio; non verò quando fit dignior, vel æqualis: nam ratio illa matrimonia irritandi fuit, vt sic resarciretur iniuria irreparabilis illata libero ignoranti conditionem alterius seruilem, & etiam ob grauem contractus inæqualitatem; at vbi conditio alterius in qua erratur, est dignior opinione, vel est par conditioni errantis, cessat ea iniuriæ grauitas, & inæqualitas contractus, ideoque nihil obstat is error valori matrimonij.

Ad argumenta in contrarium adducta.

9 Ad primum concesso antecedente negatur consequentia. Quamuis enim illa iura non irritent hæc matrimonia, sed supponant esse irrita; non ideo alio strictiore iure, nempe naturæ, irrita censenda sunt; quia potuit hoc introductum esse iure non scripto, seu Ecclesiastica consuetudine, vel antea scriptum iam periisse. Etsi autem ius scriptum non extet modò, nec fortè vnquam extiterit; ex eo nihilominus talis legis existentia saltem per Ecclesiasticam traditionē rectè concluditur, quòd non nisi ex eius vi illa matrimonia irrita esse possint, si non sunt ex iure naturali; ex hoc autem non esse efficaciter iam demonstrauimus.

Ad secundum, dico inspecto solo iure naturæ non 10 dubium, quin validum sit matrimonium illius, qui contrahit cum ea conditione, vt non teneatur reddere debitum nisi quando tertio placuerit: quia potest quis contrahere cum hac conditione, vt nunquā teneatur reddere debitū, vt latè probaui suprà *disp.13.sect.6.* Et ratio est, quia ad valorem matrimonij ex natura rei sufficit traditio corporis quantū est ex se expediti ad vsum, quamuis extrinsecus & aliena voluntate possit impediri; aliàs enim seruitus cognita dirimeret. Adde teneri dominū seruo coniugato dare cōmodū tēpus quantū ratio patitur, vt matrimonio vtatur, non enim potest in totū impedire seruum ab vsu matrimonij.

Ad tertium, dato antecedente, negatur cōsequentia; 11 nam contractus ille venditionis ex propria sua, & materiæ in qua versatur natura, exigit ad sui validitatem, vt vi eius transferatur rei venditæ dominium plenum in emptorem, ac proinde cum liberrimo eius vsu independente ab vllius alterius arbitrio: nisi enim hoc equi dominiū ab emptore compararetur, procul abesset vt tanti valeret equus, quanti emitur; emptor ergo tanti emens non intendit emere, nisi plenū illud dominium in rem venditam cōparet. At ex natura cōtractus matrimonialis, & propriæ, de qua per eum contrahitur, materiæ, non est, vt contrahentes acquirant plenum illud corporum dominium ad coniugij vsum omni tempore expeditum, & ab aliena voluntate independens, vt ex dictis constat; & hinc euidenter firmatur, quia alioquin aut seruus eo ipso quo matrimonio iungeretur, seruus esse desineret, aut manens seruus matrimonium inire validum etiam cum serua coniuge nullum posset; quod vtrumque certissimè falsum est.

Ad quartum dico, non imputandum esse vitio na- 12 turæ, si non irritauit illud matrimonium, nec prouiderit illi iniuriæ resarciendæ, quæ consistente matrimonio reparari nequit. Ratio est, quia non omnes iniuriæ debent reparari in eodem bonorum genere: vt si quis fide data de matrimonio fœminam deflorêt, & mox aliā ducat, iniuria grauissima priori illata nō resarcitur irrito posteriori matrimonio. Natura enim matrimonij indissolubilis exposcit, ne huiusmodi iniuriis satis fiat, matrimonio dissoluto. Postea verò Ecclesia experientia cōperiens dāna multa quæ ex matrimonio contracto cū ignorantia, vel errore conditionis seruilis subsequuntur, meritò illud irritauit, vel iure aliquando scripto, cuius scriptura periit, vel saltem iure viua voce tradito, aut consuetudine introducto.

Ad quintum, tametsi negari nequeat, illud aduer- 13 sari aliquo modo bonis matrimonij, ideoque iure Ecclesiam tale matrimonium irritasse, non tamen adeò illis aduersari, vt substantiam destruat matrimonij, vt vidimus. Si enim ita aduersaretur, non sufficeret sciētia seruituris, nec cessio proprij iuris.

Ad vltimum dico S. Thomam pro nostra esse do- 14 ctrina, nec S. Doctorem velle illis verbis errorē personæ & seruitutis codē iure matrimoniū dirimere: vnde cùm præcedentis articuli corpus ita conclusisset, & sic error, personæ scilicet, de iure naturali habet quod euacuet matrimonium, illo articulo secundo agens de errore seruilis conditionis, aut alibi, hoc minimè dicit: sed relatis verbis solùm affert causam, quam nos iam attulimus, ob quam iustè constituit Ecclesia, vt

vt eiusmodi etiam error matrimonium dirimeret. Quare dum ait ad matrimonij essentiam spectare mutuam coniugum potestatem in inuicem, de potentia omni tempore expedita ad coniugij vsum non loquitur, quam ad illius essentiam non pertinere iam diximus. Dum verò addit seruum non posse potestatem sui corporis alteri tradere sine consensu domini, de hac sola potentia sic expedita loquitur; eo enim tempore quo rationabiliter à domino potest occupari, non potest sui corporis facere potestatem coniugi, nisi indulgeat ei dominus occupationis illius remissionem.

Sectio III.

Qualis error, vel ignorantia conditionis seruilis debeat esse vt dirimat matrimonium contrahendum.

1 Certum est *primò* apud Doctores validum esse matrimonium liberi cum ancilla, vel liberæ cum seruo, non ignoratâ seruitutis conditione. Sic definitum est *cap. si quis ingenuus 29. q. 2.* vbi de quodam libero qui acceperat in vxorem ancillam alterius, sic statuitur. Si ancillam eam sciebat, & collaudauerat, prout legitimam eam habeat. Et ratio est manifesta, quia ex certa scientia consentiendo vir ingenuus in ancillam, iure suo volens cedit, ac proinde de aliqua facta sibi iniuria queri meritò non potest, cùm scienti & consentienti nulla fiat iniuria. Hinc

2 Secundò est certum valere, matrimonium liberi cum serua, si liber cognita seruitute id confirmet actu aliquo externo in id consentiendo: quia purgatur ignorantia. Vbi autem Tridentinum non est receptum, Ecclesia præsumit eum hoc facere, si eam notam seruam carnaliter cognoscat, vt manifestè constat ex *cap. 2. & finali, de coniugio seruorum* Vbi autem receptum est Tridentinum, debent fieri quæ ab eo requiruntur ad confirmationem matrimonij.

His præmissis duplex est difficultas. *Prima* est, an quiuis error, vel ignorantia conditionis seruilis, etiam si crassissima sit, vel leuissima, dirimat matrimonium, vel potiùs ea stante validum sit. *Secunda* est, an in casu quo quis ignoranter contrahit cum ancilla, est tamen ita affectus, vt si sciret eam seruam esse, non minus libenter contraheret, validè contrahat cum illa.

3 Circa priorem difficultatem, opinio est grauium Doctorum, valere matrimonium liberi cum serua, quando liber facilè poterat scire conditionem alterius, ita vt ignorantia fuerit crassa ac leuis. Ita Sotus *in 4. dist. 35. q. vnica a. 2. post 2. conclus.* Bartholomæus à Ledesma *dub. 31. de matrimonio, conclus. 1. in prima eius limitatione*, & alij. Probant, quia Ecclesia ideo ea matrimonia annullauit, vt resarciretur grauissima iniuria irrogata coniugi ignoranti. At hæc iniuria vel nulla est, vel leuissima, vbi ignorantia est adeò crassa. Firmant, quia ignorantia crassissima æquiparatur scientiæ, adeò vt in materia pœnali, ac odiosa, quando ius punit delictum scienter admissum, hæc ignorantia tam crassa non eximat à pœna.

4 Contrarium sentit Sanchez *lib. 7. disp. 19. n. 20* Probat, quia talis ignorantia in iure tametsi æquiparetur scientiæ, quando agitur de culpa vitanda, à qua talis ignorantia non excusat, & ideo communiter nec à pœna: tamen quia ius absolutè irritat eiusmodi matrimonia ignoranter contracta vt vitentur omnis dolus, & damna quæ ex eo subsequuntur; & talis verè ignoranter contrahit, ideò inualidè contrahit. Eandem sententiam tenet Coninch *disp. 31. dub. 2. n. 26.* eamque iudico verissimam. Ad cuius vberiorem dilucidationem discurrendo per omnes quasi 5
species igorantiæ præmitti oportet triplicem posse esse conditionis seruilis ignorantiam in libero matrimonium contrahente. *Prima* est omnino inuincibilis, vt quando nunquam de ea re dubitauit ingenuus contrahens, nec illi vlla occurrit ratio dubitandi. *Secunda* est vincibilis, vt quâ facile potuisset superare si adhibuisset diligentiam ordinariam. *Tertia* est affectata, vt quando studio omittit veritatem inquirere, vnde ea laborans dicitur quodammodo rem scire, quia prædictus contrahens affectatè ignorat coniugem esse seruam quando hîc & nunc apparet illi omnino clarum esse talem; quoniam illi occurrunt tales rationes cur debeat credere esse ancillam, vt quamuis hîc & nunc eum non omnino conuincant, tamen omnino est temerarium contra eas facere. Quæ ignorantia appellatur crassa, vel etiam crassissima quando affectatur eius ignoratio ex magna, vel maxima negligentia & desidia; dicitur verò supina quando illa procedit ex nimia solicitudine & affectione ad res alias, vel ad alia negotia quæ impediunt debitam curam addiscendi, & sciendi ea quæ quis scire tenetur. Hoc præmisso,

Dico *primò*, certum esse errorem, vel ignorantiam inuincibilem conditionis seruilis alterius contrahentis dirimere matrimonium contrahendum. Patet, 6
quia saltem talis error, vel ignorantia debet necessariò matrimonium dirimere, vt censeatur esse impedimentum statutum ab Ecclesia. Et ratio est, quia tunc nulla est libera electio, nec vllo modo voluntaria talis conditio seruilis; fit etiam libero contrahenti iniuria, & manifestus dolus, quem intendit Ecclesia vitare annullando tale matrimonium.

Dico *secundò*, idem dicendum, etiamsi adsit ignorantia vincibilis conditionis seruilis. Moueor, quia vt 7
matrimonium liberi cum ancilla, vel liberæ cum seruo valeat, desideratur libera electio & omnino voluntaria talis conditionis seruilis, vt sic liberè cedat contrahens iuri suo; quæ cessio est veluti quædam condonatio iuris proprij. At hæc irritatur ex errore, vel ignorantia vincibili cùm desinat esse actu & formaliter voluntaria & libera; ergo cùm deficiat contrahendi voluntas & consensus cum illa vt ancilla est, sequitur nullũ esse illius matrimonium; quia iure Ecclesiastico petitur voluntarius omnino & consensus directus in circumstantiam illam conditionis seruilis.

Dico *vltimò*, etiamsi ignorantia conditionis seruilis 8
sit omnino crassissima, ac valde supina, ea stante, nequit ex iure Ecclesiastico consistere matrimonium liberi cum serua, vel ancilla, nec liberæ cum mancipio. Probo id *primò*, quia etiam in eo euentu non est libera electio, nec actualis voluntaria, nec virtualis conditionis seruilis, quæ ex præscripto Ecclesiæ necessaria est, vt qui liber est cedat iuri suo, nec vllus sit ibi dolus, nec damna sequantur ex tali deceptione contra illum; solùm enim ad summum prædicta conditio potest esse indirectè volita; ergo insufficiens ad contrahendum iuxta præscriptum Ecclesiæ. *Secundò*, quia iure Ecclesiastico petitur consensus directus & omnino voluntarius in circunstantiam illæ conditionis seruilis, vt sic conscius coniux damni ex eo matrimonio sibi subsecuturi, cedat liberè iuri suo, & sponte illud amet, sed quicumque error talis conditionis, quantumuis crassus & temerarius, verè tollit directum & formalem consensum, ac animum iuri proprio cedendi; ergo verè irritat matrimonium; sicut

sicut si velim donare Petro possessionem aliquam, & errore crassissimo ductus dem Ioanni, non tenet donatio, quia deficit donandi voluntas. *Tertiò*, iure naturæ ad matrimonij valorem exigitur consensus directus & formalis in determinatam personam; & ideo error circa illam siue sit fatuus, siue temerarius, siue cadens in virum prudentem, irritat matrimonium, quia quiuis error liberam tollit voluntatem, cùm nihil magis consensui, quàm error aduersetur, *l. si per errorem. ff. de iurisd. omn. iudic.* ergo similiter cùm iure Ecclesiastico necessariò requiratur, vt conditio illa seruilis sit omnino voluntaria, & consensu directo volita, irritabitur matrimonium ex quacumque conditionis seruilis quantumuis crasso & temerario errore, cùm quiuis ille sit, verè tollat directum ac formalem consensum. *Vltimò* idem firmatur, quia ius Canonicum irritans matrimonium absque scientia conditionis seruilis initum, potissimum voluit impedire dolum re ipsa contingentem & dãna ex eo subsecuta, quæ noluit pati liberum coniugem, nisi sciens, ac volens, ac iuri suo cedens. Aliter enim valeret matrimonium, quando nullus dolus formalis, neque culpa adesset in seruo; vtpote qui vel existimabat alterum eiusdem conditionis esse, aut si diuersæ, conscium suæ seruitutis. At quando est ignorantia hæc fatua & crassissima, idem dolus re ipsa contingit, & eadem damna pullulant, nec ignorantis animus fuit cedere iuri suo; ergo.

9 Hinc patet solutio ad argumentum pro prima sententia: negandum enim est attendisse Ecclesiam ad modum irrogandi iniuriam ex parte personæ seruilis conditionis, sed ad realem dolum, & ad damna quæ ex tali dolo re ipsa subsequuntur, quæ certè, vt dixi, re ipsa pullulant, tametsi error, vel ignorantia seruilis conditionis fuerit fatua, & crassissima. Ad confirmationem dico, tametsi verum sit prædictam ignorãtiam æquiparari scientiæ in ordine ad culpam, & pœnam illi correspondentem, quia actus est indirectè ac interpretatiuè volitus propter obligationem aduertendi. Præceptum enim obligans ad aliquam actionem, subinde astringit ad diligentiam adhibendam ad aduertendum, ne violetur. At cùm nullum præceptum extet contrahendi cum persona liberæ conditionis, non est quod culpæ ascribatur contrahenti cum ea inaduertentia, licèt sit crassissima.

10 Circa posteriorem difficultatem, quando Petrus, v. g. liber & ingenuus ita contrahit ex animo cum Francisca, vt si sciret esse ancillam, non minus libenter contraheret. In quo casu error conditionis est concomitans, quia nimirum contrahens seruitute cognita, adhuc contraheret. Sentiunt nonnulli non dirimi matrimonium, quia impedimentum istud fuit inductum in fauorem partis liberæ, ne per errorem seruitutis iniuriam notabilem pateretur. Cùm ergo in proposito euentu non subsit talis iniuria, videtur sanè Ecclesiam in eo noluisse matrimonium irritare.

11 Oppositum iudico verius cum Sanchez *lib. 1. de sponsalibus disput.* 65. Rebellus *lib. 3. quæst. 3. sect. 2. num.* 18. & aliis. Moueor *primò*, quia consensus ille est non voluntarius; non enim potest esse actu volitum, quod ignoratum est, ac proinde insufficiens ad matrimonium, vt dixi *disput. præcedenti, sect. 1. n. 7.* de consensu per errorem personæ præstito in simili euentu. *Secundò*, neque in eo euentu cessat ratio legis; quia ratio legis non solùm debuit consulere parti liberæ, sed etiam prouidere, ne daretur locus calumniæ; qui tamen daretur, si is qui sic validè contraheret, postea negaret se ab initio contracturum, si seruitutem præsciret. Accedit quod antea diximus intẽtum Ecclesiæ præcipuè fuisse vitandi omnem realem dolum & damna quæ ex illo re ipsa sequuntur, quæ certè re ipsa etiam pullulare possent in hoc euentu. Verum nihilominus est quod notauit Richardus *in 4. dist. 36. a. 1. quæst.* 1. si quis intenderet contrahere cum tali coniuge, siue serua esset, siue non esset, extendendo consensum tam ad conditionem seruituris, quàm etiam non seruitutis, matrimonium esse validum; quia tunc illi volũtaria omnino est conditio seruitutis, ac ingenuitatis; & æquè vult contrahere cum illa fœmina cuiusuis sit conditionis, siue ingenuæ ac liberæ, siue seruilis.

Sectio IV.

An matrimonium ob errorem conditionis seruilis vllam pariat obligationem seruo denuo contrahendi cum libero ipso volente, & an iste conscius postea seruitutis suæ coniugis possit propria auctoritate ab illa recedere.

Circa primam sectionis partem recolenda sunt dicta à nobis suprà *disput.* 17. *sect.* 11. vbi hanc eandem difficultatem explicuimus de matrimonio contracto ex metu graui iniustè incusso. iuxta ibi dicta.

Dico *primò*, ex vi talis matrimonij in ratione contractus præcisè considerati non teneri seruũ, vel seruã postea contrahere cum libero, vel libera, etiamsi ista velit. Ratio est, quia matrimonium cùm sit contractus onerosus, est suapte natura ex vtraque parte obligatorium; ergo vt in eo seruetur æqualitas, aut vtraque pars debet manere obligata, aut neutra. Constat autem in libero qui fuit deceptus, nullam consurgere obligationem iterum contrahendi; ergo neque in seruo ex parte ipsius contractus matrimonialis. 1

Dico *secundò*, nec seruum ratione iniuriæ illatæ libero, manere obligatum ad denuo contrahendũ cum illa, etiamsi ista velit. Patet, quia inprimis nullum est ius talem pœnam illi imponens; & si talis pœna esset, deberet præcedere iudicis condemnatio, & sententia. Præterea ex natura rei ratione iniuriæ præcisè idem ostenditur, quia tametsi seruus ex dolo & malitia iniuria, ac manifesta iniustitia affecerit liberum, tamen prædicta iniuria reparabilis non est ob damnum intrinsecum resultans ex illa; quia liber nihil amisit nisi dissolutionem matrimonij, quæ ex se nullum affert intrinsecum damnum, cùm æquè possit alteri nubere. Vnde tametsi seruus peccauerit contra iustitiam quoad intentionem, quia illam violauit decipiendo alterum coniugem liberum, tegendo suam seruilem conditionem; non verò violauit iustitiam quoad effectum & executionem inferendo aliquod intrinsecum damnum. 2

Dico *tertiò*, tunc seruum manere obligatum ad denuo contrahendum cum altero coniuge, si iste velit, quando ex matrimonio cõtracto secutum est aliquod damnum extrinsecum, quod nequeat aliter resarciri, & est adeò graue, vt ob eius recompensationem non iudicetur rigidum ad tantum obligari. Patet, quia totum id æquitas naturalis postulare videtur. 3

Dico *vltimò*, neque ex tali matrimonio nullo ob errorem, vel ignorantiam conditionis seruilis, consurgere obligationem aliquam sponsalium. Ratio est, quia tale matrimonium non obligat iure naturali tanquam contractus sponsalitius, quia verba de præsenti quibus fuit contractum, nullam continet pro- 4

missionem futuri matrimonij, adhuc implicitè, vt constat. Neque vllum extat ius canonicum id disponens prædicto matrimonio; ergo. Quare sicut in ficta promissione est contractus onerosus quo monasterio, & monasterium Monacho; & monasterium implet ex parte sua, acceptando verè Monachum, & tamen non tantùm non est vera professio, sed nec etiam decipiens manet aliqua obligatione constrictus, nisi per accidens ratione scandali, eo quòd consensum fictum probare non potest, ita pariter quando quis contraxit cum serua putans esse liberam, & postea detectâ seruitute vult persistere in matrimonio, non tenetur serua denuo consistere altero volente, nec est vlla obligatione astricta. Verum est nonnullos Doctores, quos refert Sanchez *lib.4.disp.15.n.5.* sentire, esse compellendam seruum per iudicem altero volente, in pœnam deceptionis, vt stet contractui, & post latam sententiam teneri ei stare. Ego verò id sic intelligendum puto, vt nimirum seruus si contraxit, verè sciens se esse seruum, compelli debeat per Ecclesiam denuo consentire, non ex vi primi contractus, qui nullus est, vt dixi, sed ob illatam iniuriam. Si tamen bona fide contraxit, existimans se esse liberum, non est cur compellatur, quia immunis est culpæ, nec se obligauit, nisi altero se illi obligãte. Et satis colligitur ex *cap.1. de eo qui duxit*, vbi redditur ratio cur decipiens cogendus sit ad matrimonium, ne lucrum de suo dolo reportet. Cùm ergo dolus in prædicto casu abfuerit in seruo existimante se esse liberum, non est cur per sententiam sit cogendus ad standum matrimonio prædicto.

5 Circa secundam sectionis partem, an possit is qui liber est detectâ seruitute alterius coniugis separari ab illa absque Ecclesiæ iudicio propria auctoritate. Dico de hac re latè me dicturum infrà *disp.60. sect.2.* cùm de coniuge innocente discutiam, an possit propria auctoritate debitum negare adultero; & non ei cohabitare; ac proinde diuortium propria auctoritate celebrare. Idem enim iudicium ferendum est in nostro casu præsenti, atque in illo. Vnde breuiter dico, non solùm separari posse quoad thorum, sed etiam quoad habitationem, si scandalum absit; aliàs necessarium est Ecclesiæ iudicium. Quòd si defectus fuerit probationis, tuta conscientia poterit in partes longinquas recedere, vbi sine vllo scandalo inire cum alio coniugium possit. Ratio est, quia Ecclesiæ, vel iudicis auctoritas tantùm est necessaria ad vitandum scandalum, quando absque ea non vitatur.

SECTIO V.

An in casu, in quo mancipium contrahens cum libera seruitutis ignara, consequitur libertatem, matrimonium validè fiat.

PRocedit quæstio in casibus & modis, in quibus in ipso matrimonio, vel per ipsum datur libertas seruo, vel seruæ, an ipsum idem validè fiat. Vnde duo sunt explicanda. *Primum*, an quando tale matrimonium celebratur, & per illud dicta seruitus amittitur, verè illud subsistat. *Secundum*, in quibus casibus detur libertas mancipio per eiusmodi matrimonium.

1 Circa primum, partem negantem defendit Couarruuias *4.decret.2.p.c.2.§.7.n.1* cum aliis quos sequitur noster Gaspar Hurtado. Probant, quia iure canonico seruitus ignorata absque vlla limitatione dirimit matrimonium, sed quando matrimonium celebratur, adest verè seruitus, & non paruæ considerationis quod adsit, cùm efficiat personam maximè vilem; ergo verè dirimit matrimonium. Firmatur, quia si matrimonium est causa libertatis; ergo ista est posterior illo; ergo matrimonium pro illo priori est cum serua, seu cum non libera ignorata tali; ergo ex eo errore erit nullum.

Perplacet magis affirmare cum Syluestro, Soto, Tabiena, Emanuele Sà, Vega, & aliis, quos refert & sequitur Sanchez *lib.7.disp.20.n.14.* & Rebello *lib.3.q.3. sect.2.n.15.* Probatur efficaciter; *primò*, quia ea libertas & matrimonium non solùm moraliter, sed etiam physicè sunt omnino simul, vt per se liquet, quia statim ac perficitur matrimonium, in eodem instanti physico finitur ea seruitus; ergo nequit obstare valori matrimonij. *Secundò*, prædicta illa duo, matrimonium & libertas, non solùm physicè, sed etiam metaphysicè sunt omnino simul simultate rationis, à quo, & in quo. Quod patet, quia sunt mutuo connexa, & dependentia adinuicem, libertas à matrimonio, & hoc etiam ab illa, in quo consistit prædicta duplex simultas; ergo tunc contractus est iam inter liberos, & sic non vetitus ab Ecclesia. *Tertiò*, quia licèt matrimonium esset & re & ratione prius libertate, cùm id esset breuissimo tempore, & in iure quod modico tempore durat, pro nihilo reputatur, vt dixi suprà *sect.1.n.5.& 6.* non esset id moraliter considerabile, cùm inde non sequantur damna in bonis matrimonij, neque iniuria aliqua, dolus, vel calumnia considerabilis, ob quæ Ecclesia ipsum irritauit, non censebitur irritum id matrimonium, quia ablata causa & fine, cessat etiam effectus & lex. *Quartò*, irritum esset matrimonium quod fieret cum libera, quæ citò, v.g. intra sex menses est reditura ad seruitutẽ, quia libertas mox defutura, non solùm non computatur libertas, sed censetur etiam moraliter seruitus; ergo econtra prædicta seruitus præsens, mox defutura non computatur moraliter seruitus, sed moraliter censetur libertas quoad hoc, nempe iuxta finem quem in eo habet Ecclesia. *Vltimò*, ideo iura tribuunt libertatem in illis euentibus, in quibus statim dicemus id contingere, vt remota iniuria, & omni damno tertij matrimonium constet; ergo nulla est ratio ad id negandum. 2

Hinc patet solutio ad argumentum oppositum: nam, vt dixi, cùm in eodem instanti quo perficitur matrimonium seruilis conditionis, coniux maneat iam effectus liber, nullius est considerationis seruitus illa prior cum illa proprietate rationis, vel naturæ, etiamsi talis prioritas admittatur, quia nec illa obest matrimonij fini, nec affert incommoda ob quæ ius Ecclesiasticum annullauit matrimonium cum errore conditionis initum. Nec talis seruitus efficit personam magis vilem, quam sit persona liberta, cum qua iam diximus suprà *sect.1.n.4.* contrahi validè matrimonium. Ex quo patet solutio ad confirmationem. 3

Circa secundum, de casibus & modis, quibus in ipso matrimonio, vel per ipsum datur libertas, tres communiter traduntur à Doctoribus. *Primus* est cùm dominus tradit in matrimonium suam ancillam alicui homini ingenuo ac libero eius seruitutem nescienti, vel etiamsi ipsa serua se tradat ei vt liberam, domino id vidente & tacente: tunc enim est consensus domini. Ita habetur *in Authentica. Ad hac. C. de Latina libertate. & in lege Hispana 5. titulo 22.p.4.* *Secundus* est, si dominus tradat ancillam ad nuptias, assignans ei dotem, vel concedens dotalia instrumenta. Constat ex *c.citato, lege vnica. §. si quis*; quia dos solis liberis dari solet. *Tertius & vltimus* est, cùm dominus ducit 4

suam-

suammet seruam, tunc enim libertate, adquirit.

5 Quæstio verò est, quo iure id fiat. Nam noster Sanchez *disp.* 20. *n.* 11. sentit solo iure regni Hispaniæ ancillam ductam à domino fieri eo ipso liberam. Sic enim expressè statuitur *l.* 1. *tit.* 13. *p.* 4. Vnde ait iure communi attento eam ancillam non effici liberam, quia nullus datur textus eam libertatem decernens. Ego verò existimo cum Vasquez 3. *p. disp.* 81. *c.* 8. *n.* 41. quem sequitur Basilius Ponce *lib.* 7. *c.* 44. *n.* 3. *&* 4. consequi eam libertatem ancillam iure naturali, ex ipso iure naturæ coniugij: quia ex vi huius coniux fit vna caro cum eo, fit socius eius, & gaudens eodem honore & nomine. Ita enim arctum est vinculum coniugij, vt duo sub eodem thalamo commorentur, & eodem titulo & nomine gaudeant honoris, Regis videlicet, aut Imperatoris; atque postquam consummatum fuerit matrimonium, dicantur vna caro. Quæ omnia pugnant cum statu seruili, & ipsum omnino destruunt.

6 Obiicies, Agar verè fuit vxor Abrahæ, & tamen *Gen.* 16. *&* 21. *& ad Galat.* 4. dicitur ancilla. Respondeo Agar non ideo dici ancillam, quia post matrimonium mansisset talis, sed quia fuit antea, & postea non fuit assumpta ad domus gubernationem, sed mãsit ministrans. Quod autem apud aliquot nationes vxores haberentur vt ancillæ, non obest, quia gentes illæ erant barbaræ.

7 In duobus verò aliis euentibus verius iudico in neutro ex illis ancillam consequi libertatem iure naturali, quia dominus neque dicta taciturnitate, neque non contradictione, neque concessione dotis censetur donare ancillam libertati, imò neque dicta positiua traditione ancillæ tanquam liberæ in coniugem: quamuis probabile sit in hoc vltimo casu dominum iure naturali teneri donare libertati saltem pro vita coniugis liberæ, si iste exigat in recompensationem iniustitiæ ipsi factæ dicta dolosa traditione, vt notauit Gaspar Hurtado *disp.* 14. *difficult.* 2. *n.* 5. Ex iure igitur positiuo regni Hispaniæ consequitur ancilla in illis casibus libertatem. Quare vbi dictum ius locum non habet, ancilla nullam consequitur libertatem.

SECTIO VI.

Vtrùm mancipium possit ita validè contrahere matrimonium, etiam inuito domino, vt nullo iure possit illi matrimonium interdici.

1 PRogreditur iam ad secundum caput præsentis disputationis, nempe ad possibilitatem & validitatem matrimoniorum quæ mancipia contrahunt explicandam, & cohonestandam. Duo breuiter expediam. *Primum*, an possit validè & licitè contrahere mancipium inuito domino: *Secundum*, an possit seruus lege humana priuari iure contrahendi matrimonium.

Circa primum ratio dubitandi sumitur *primò* ex Concilio Cabilonensi relato *cap. finali* 29. *q.* 2 vbi decernitur coniugia seruorum non esse dissoluenda. Quod ait in illis obseruandum est, vbi legalis, id est, legitima coniunctio fuit, & per voluntatem dominorum. Quo vltimo verbo significari videtur non esse valida seruorum matrimonia, quando fiunt contra voluntatem suorum dominorum.

Secundò probatur ex *can.* 40. *D. Basilij*, vbi id clarè supponit. Et ex constitutionibus Apostolicis, ibi n. sic habetur, Fidelis vir, aut fœmina serui copulati, vel separentur, aut eiiciantur ab Ecclesia

Tertiò, nequit seruus ad Ordines, aut religionem transire absque d omini licentia, quia seruus peculium domini est; ergo nec poterit nubere inuito domino, cùm id in graue domini præiudicium cedat; & si ancilla est contrahens, infert magnum damnum proli, quæ in seruitute nascitur.

Dico *primò*, certum esse, in quo omnes Doctores conueniunt, mancipia validè posse inuitis dominis matrimonia contrahere. Et liquet ex *cap.* 1. *de coniugio seruorum*, vbi sic dicitur. Nec inter seruos matrimonia debent vllatenus prohiberi: etsi contradicentibus dominis & inuitis cõtracta fuerint, nulla ratione sunt propter hoc dissoluẽda. Et ratio est, quia mancipium non est inhabile ad contrahendum contra voluntatem domini iure aliquo positiuo, quia nullum extat; neque iure naturali. Tum quia traditio mancipij ad obsequia humano modo præstanda domino non est incompossibilis cum traditione corporis mancipij ad prolis generationem; non enim dominus haber omnimodam potestatem in corpus serui; neque vllo modo eam quæ datur coniugi per matrimonium; neque enim seruus subditur domino nisi quoad ciuilia obsequia. Vnde contractus matrimonij, & eius vsus temporibus opportunis non impedit obsequia, domino humano modo præstanda; ius enim coniugum distinctum est à iure seruitutis, & in ordine ad distincta. Coniugi enim traditur seruus in ordine ad actus coniugij; & domino solùm in ordine ad alia obsequia ciuilia. Vnde fit vt nec pugnent, nec se destruant hæc iura inter se. Tum etiam, quia seruus verè habet dominium sui corporis; ergo potest illud inuito domino alteri tradere; præsertim cùm iam constet iuxta nostram doctrinam dominium in mutua corpora quod est de essentia matrimonij, posse facillimè consistere, cum ea conditione, vt vel vnus, vel vterque coniux possit pro alterius voluntate ab vsu coniugij impediri. 2

3 Dico *secundo*, de facto seruos validè & licitè inuitis dominis contrahere matrimonium. Ita etiam omnes; & constat ex *dicto cap.* 1. *de coniugio seruorum*. Vbi dicitur non debere eorum matrimonia vllatenus prohiberi; ergo signum est id eis licitum esse. Et ratio est, quia seruis matrimonium non est prohibitum modo iure aliquo positiuo, neque naturali, vt liquet; ergo licitè id faciunt. Hinc

4 Dico *tertiò*, non licere domino matrimonium serui directè impedire, nolendo illi hoc vllo modo permittere. Id etiam omnes Doctores fatentur. Vnde iure optimo serui ab Ecclesia defenduntur, ac proteguntur aduersùs dominum prohibentem. Et ratio est, quia in hoc serui sunt sui iuris, non secus ac liberi, nec domino subduntur; ergo iniustè dominus interdiceret eis suo iure vti. Vnde

5 Dico *quartò*, nec posse licitè seruum à domino puniri, quod matrimonium inuito domino inierit. Patet, quia vsus est iure suo, ac in nihilo deliquit. Vnde nec dominus potest minitari seruo aliquod supplicium, seu damnum inferendum, si matrimonium ineat. Quare licèt dominus non teneatur consentire in serui matrimonium; non tamen potest illud directè impedire.

6 Dico *vltimò*, seruos teneri, per se loquendo, prius dominorum consensum petere, antequam matrimonium contrahant. Ita notauit noster Coninch *disp.* 31. *dub.* 2. *n.* 32. & rectè probat, quia id exigit reuerentia, quam serui suis dominis debent; præsertim cùm sæpe ipsorum dominorum intersit, vt serui cum hac, vel

illa

illa contrahant vnde durum illis est si serui illis inconsultis contrahant cum aliqua quæ ipsis valde ingrata, ac multas molestias parituta sit. Dixi *per se*, quia per accidens, si timet seruus ne dominus malitiosè matrimonium impediret, non teneretur illum consulere, neque illius consensum petere.

7 Ad primum argumentem oppositum, dico textum illum non esse contra nostram doctrinam. Nam *eo c. fin.* rectè notauit Glossa *verb. voluntatem*, supplendum esse, maximè; & ita sensus est, nunquam ea matrimonia dissoluenda esse, præsertim quando domini consensere. Vnde subdit Glossa, quia etiam eis inuitis, (id est, dominis) potest contrahi matrimonium.

Ad secundum, licèt concedamus Basilium in ea fuisse sententia. Quid inde? res enim hæc non erat ita clarè eo tempore decisa. Illud verò aliud non est intelligendum de dissoluendo matrimonij vinculo, sed de coporum separatione. Apostoli enim in Ecclesia primitiua ad vitandum scandalum neophytorum in fide, ne Euangelium blasphemè vituperaretur, quasi docens seruos fraudare dominos suos, constituerunt ne serui absque domini cõsensu inirent matrimoniũ, & contrarium facientes, vel corpore separarentur, vel ab Ecclesia eiicerentur. Tunc enim id impediebat, quod tamen modò iam cessauit.

Ad tertium dispar est ratio, nam per Ordines, vel religionem homo traditur Deo toto vitæ tempore, at secus per matrimonium. Adde ex eo quòd possit seruus matrimonium contrahere, solum sequi eum posse facere ea quæ matrimonio sunt essentialia, scilicet quoad eius vsum transferre in vxorem dominium sui corporis, & obligare se ad reddendum debitum, quãtum ipsius status hoc permittet, ac ratio exigit. Illud verò quod dicitur de prole, non obest, nam melius est illi sic esse, quàm non esse.

8 Circa secundum maior est difficultas, an possit seruus, vel quiuis alius lege humana priuari iure contrahendi matrimonium. Videtur enim ex dictis ius ad matrimonium ita homini iure naturali competere, vt nulla lege humana possint à coniugio omnino arceri.

Primo, quia sicut homo habet naturalem inclinationem ad cibum & potum, quia hæc necessaria sunt ad conseruationem indiuidui, ita habet naturalem inclinationem ad matrimonium, quia hoc est necessarium ad conseruationem speciei; ergo sicut non potest prohiberi ne comedat, ita non potest prohiberi, ne vxorem ducat.

Secundò, ideo potest homo propria libertate ex iusta causa priuari, quia est homini concessa in priuatum commodum; at ius ad matrimonium illi à Deo & natura concessum est in commodum totius naturæ; ergo hoc iure priuari non potest. Huic sententiæ satis inclinat Sanchez *lib. 7. disp. 21. num. 3.*

9 Dico *primò*, in casu quo serui, vel alij homines tenentur ad matrimonium ratione conseruandæ speciei, non posse prohiberi, ne ducant vxorem. Hoc est certum apud omnes, idque probant rationes adductæ; neque enim omnis qui tenetur conseruare indiuiduum, tenetur speciem multiplicare, nisi in solo casu quo serui, vel alij homines tenerentur ad matrimonium ratione conseruandæ speciei; qui casus nunquam erit, cùm videamus naturam iam valde esse propagatam.

10 Dico *secundò*, in præsenti casu quando non obligat præceptum propagandi genus humanum, & humanam speciem conseruandi, posse seruum, vel quemlibet alium lege humana priuari iure contrahendi matrimonium existente iusta causa. Ita sentio cum nostro Coninch *dubio* 2. relato, *n.* 30. & moueor eius ratione, quia cùm nulla sit modò in seruis, neque in singulis hominibus obligatio ineundi matrimonij, vel id ius seruandi, nulla est ratio cur ex iusta causa aliqui eo priuari nequeant; non secus ac priuari possent sua propria libertate: nam libertas ista non est minus naturalis, quàm matrimonium; & multo durius videtur priuari libertate, quàm illo iure. Cuius rei ratio à priori est, quia illa seruitus corporalis, & prohibitio matrimonij est pœna, quæ potest violenter & ab extrinseco induci, si subsit iusta causa. Igitur sicut vnus homo porest antea liber fieri seruus alterius sine proprio consensu per humanam potestatem ob aliquam causam iustam, ita & porest illi fieri prohibitio ne nubat, iusta similiter existente causa. Quod denique firmatur exemplo Ecclesiæ, quæ olim statuerat sex impedimẽta non dirimentia matrimonij, vt vidimus suprà *disput.* 21. quibus prohibeat certis hominibus tota vita nuptias. Si enim nullus posset iure humano priuari iure ineundi matrimonij, nec Ecclesia hoc illis prohibere potuisset. Videantur de hac re dicta à nobis suprà *disput. præcedenti*, *sect.* 3. *num.* 8.

Sectio VII.

Vtrùm licitum sit domino mancipium coniugatum mittere in partes longinquas, vel illum vendere ad partes remotas.

Iam tertium caput præsentis dissertationis est explicandum, nimirum, quo pacto se gerere debeat dominus cum seruo coniugato, & cõtra seruus coniugatus cum ipso domino. Primum in hac sectione, secundum in sequenti exponam.

Certum est autem dominum non posse tuta conscientia punire seruum, quia matrimonium ipso inuito contraxerit; quoniam vsus est iure suo, & nullo modo deliquit. Difficultas est, an possit illum dominus in partes longinquas mittere, vel ibi vendere. Quod explicare oportet primò in casu quo vxor cõmodè porest comitari suum maritum; deinde in alio euentu, in quo nequit coniux mancipij impeditus, mancipium venditum comitari. 1

Circa primum, cum omnium doctrina dicendum est dominum posse seruum vbi vult vendere, & ad partes remotas, si vxor libera sit, & commodè possit sequi virum, etiamsi consentiente domino fuerit matrimonium contractum. Ratio est, quia non posse seruum liberè vendi consurgit ex matrimonij vinculo, in quod vel dominus consentit, vel eo inuito ius habuit seruus, ne eius vsus impediatur. At quando vxor est libera, non impeditur, quia tenetur virum sequi ex propria voluntate, ne dũ ex causa necessaria venditionis factæ à domino, domicilium mutantem. Si autem cùm possit commodè sequi, & ideo ad id teneatur, nolit, sibi ascribetur culpa, & non domino, qui non impedit matrimonij vsum. Firmo, quia si vxor possit maritum sine graui incommodo sequi, sicut hic, si esset liber, non obstante contractu posset se ad alias regiones transferre; ergo potest à domino in iis regionibus vẽdi, quia dominus hac in re nõ habet minorem libertatem ac potestatem in suum seruum, quàm ipse haberet in se ipsum. Neque ipsi vxori imponitur onus, cùm ipsa ex natura rei teneatur virum comitari, & sciente seruo nupsit, vnde id sibi imputare debet; animaduertere enim debebat posse virum seruum aliò vendendum mitti; nec hoc ius amittitur ex consensu domini in matrimoniũ, cùm is 2

consensus

consensus solum eum astringat ad non impediendum matrimonij vsum. Idem dico, quando vxor esset ancilla, potest enim vbique vendi, viro existente libero, si commodè possit ancillam venditam alibi sequi, quamuis consentiente domino eam duxerit, propter eandem rationem, quia adhuc non impeditur vsus matrimonij, & liber potest, ac tenetur sequi vxorem ex causa necessitatis proficiscentem, qualis est hîc. Quando enim vxor, vt notant communiter Doctores, ex causa necessaria recedit à domicilio, illud transferens, tenetur vir ipsam sequi, quia quoad mutua obsequia coniugalia pares sunt. Solum enim hoc est discrimen inter virum & vxorem quoad comitandi obligationem, vt cùm vir sit caput, & ipsius sit gubernare, potest ad libitum eligere domicilium, & vxor tenetur eum comitari: at vxor cùm sit subdita, nequit habitationem eligere, & virum cogere vt ipsum sequatur; dum verò necessitate coacta domicilium mutat, ius matrimonij compellit virum cohabitare vxori, & ideo compellit vt in eo casu ipsam comitetur; id enim spectat ad mutua obsequia coniugalia, in quo pares sunt. Neque verò dominus in ancillæ matrimonium consentiens, obligauit se ad eam in partes remotas non mittendam, casu quo vir posset eam commodè sequi, quia tunc non impediretur vsus matrimonij. Nec vir ipse grauatur, quia ancillam ducendo ad id se exposuit, quod debuisset considerare.

3 Circa secundum maior est difficultas, quando nimirum ob venditionem ad partes remotas impediendus est vsus coniugalis ex eo quòd coniux mancipij impeditus sit comitari mancipium venditum. Circa quam variant Doctores. Quia, vt videre libet apud Sanchez *lib* 7. *disp*. 22. alij absolutè docent non posse. Alij verò posse quando mancipium contraxit absque voluntate domini; & non posse quando ex eius licentia & consensu contraxit.

4 Dico *primò*, seruum sine consensu domini contrahentem matrimonium, per hoc nulla ratione posse minuere ius quod dominus in eum priùs habebat. Ita Nauarrus *cap* 22. *n*. 34. Emanuel Sà *verb. matrimonij. §. impedimenta dirimentia n*. 1. Henriquez *lib*. 11. *c*. 10. *n*. 4. *lit*. *F*. Coninch *disp*. 31. *dub*. 2. *n*. 35. & alij. Ratio est, quia nemo potest priuatâ auctoritate de re aliena inuito domino disponere, vel eam ipsi auferre. Hoc autem hîc fieret si seruus per tale coniugium ius domini minueret. Firmo, nam *in cap*. 1. *de coniugio seruorum*, apertè dicitur de seruis coniugatis contradicentibus dominis & inuitis, sic dicitur. Debita tamen & consueta seruitia non minus debent propriis dominis exhiberi. Vbi notanda est particula illa, *non minus*, videlicet quàm antea. At si seruus per tale coniugium minueret ius domini in se, non eodem modo sicut ante teneretur ei seruitia exhibere. Et quamuis seruus habeat ius contrahendi matrimonij, inde non sequitur illud contrahendo posse domini in se ius minuere. solum enim sequitur eum posse facere ea quæ matrimonio sunt essentialia, videlicet quoad eius vsum transferre in vxorem dominium sui corporis, & obligare se ad reddendum debitum, quantum ipsius status hoc permittet, ac ipsa exiget ratio.

5 Dico *secundò*, non peccaret dominus contra iustitiam, si etiam sine necessitate venderet seruum in remotis regionibus, qui sine sua venia contraxit matrimonium, tametsi matrimonij vsus necessariò esset impediendus, peccaret tamen contra charitatem. Ita tenet Coninch *citatus*. *Prima pars* sequitur ex præcedenti, quia aliàs per illud matrimonium ius domini minueretur. *Secunda pars* probatur, quia nulla existente rationabili causa esset contra charitatem cum ita vendere; quia tunc vterque coniux priuaretur quasi in perpetuum omni coniugio, cùm nec contracto vti, nec aliud contrahere possent; atque ita dominus eos in graue incommodum coniiceret, quod ex charitate, quantum commodè potest, tenetur vitare. Firmo, quia lex charitatis constringit dominum, ne simili venditione vtatur, in grauissimum salutis spiritualis vtriusque coniugis detrimentum, absque propria necessitate præponderanti. In notabili tamen necessitate dominus potest præferre suum commodum, & illud serui incommodum non curare; quia ipse est res domini, & hic habet ius sua re vtendi, etiamsi inde alteri aliquod incommodum accidat.

Contra hanc cõclusionem iudicat Sanchez *disp*. 22. *conclus*. 5. multo probabilius esse, & sibi ferè certum, id peccatum esse contra iustitiam. Quia eo ipso quòd serui habent ius inuitis dominis matrimonium contrahendi, habent subinde illo vtendi, aliàs frustraneum esset ius illud; ergo sicut dominus iniuriam irrogat, & facit contra iustitiam, si seruorum matrimonium impediat, ita si eius vsum. Firmat, quia ius coniugum potius, ac vetustius est iure domini; ergo non est integrum domino absque iniustitia vti vendendi iure, nisi manente illæso iure priori serui coniugati. Cæterùm his non obstantibus persisto in meo secundo dicto. Quia quamuis serui habeant ius inuitis dominis matrimonium contrahendi; id tamen non habent minuendo in se ius domini sui, quod certè minueretur, si non posset dominus illos vendere etiam in partes remotas; est enim seruus quatenus est vtilis ad temporalia, possessio domini, sicut iumentum; vt notat Lessius *lib*. 2. *de iustitia cap*. 8. *dubitatione* 3. *n*. 20. Solùm ergo ratione coniugij seruus se obligat ad reddendum debitum, quantum ipsius status hoc permittit, non violando, nec minuendo ius domini sui. Vnde iste non infert illi iniuriam, peccare tamen potest contra charitatem seruum in graue damnum coniiciens, sine causa rationabili. Ad illud de iure dico antiquius esse ius domini quoad possessionem, quàm ipsius coniugij: coniux enim seruituti addictus erat, cùm sui corporis potestatem tradidit per matrimonium. Qui autem prior est tempore, hoc modo potior est iure, qui iuri iam acquisito nullus præiudicare potest, nedum ipsemet seruus. 6

Dico *tertiò*, si dominus seruo dedit facultatem contrahendi matrimonium, censetur saltem implicitè ei promisisse. quòd quantum commodè poterit permittet eum vti matrimonio; vnde ex iustitia tenebitur tunc eum sine notabili necessitate non ita vendere, vt matrimonij vsus impediatur. Ratio est, quia tametsi supersit ius domino vbicumque seruum vendendi non obstante matrimonio, at tali iuri cessit, dum matrimonio conniuit. Concedens enim principale, concedit subinde accessorium. *c prudentiam, de officio deleg*. Firmo idem, quia talis promissio respectu vxoris videtur esse aliquo modo onerosa quæ cum tali promissione eum contractum iniit, quem fortè aliàs non iniisset. Verùm in notabili necessitate posset eum ita vendere; quia non censetur cum tanto suo incommodo voluisse se ad eum ita non vendendum obligare. 7

Vnde infero, tametsi dominus in serui coniugium consenserit, non ideo teneri ei quidquam remittere de seruitiis, quæ aliàs serui communiter solent præstare, etiam eum pro sua incommoditate notabili tempore foras mittendo. Si enim mercatores sæpissimè lucri causa plurimis mensibus solent domo abesse, neque vt vxori obsequantur, perfectionem lucrosam omittere; quanto magis seruis id præstare tenentur. 8

Cæterùm

9 Cæterùm quid dicendum, quando vterque coniux & seruus, & ad diuersos dominos diuersa loca inhabitantes pertinent, ita vt mutuo conuenire nequeant, debita obsequia dominis suis præstando? Dico cum Sanchez *disp.22.n.16.* & cum Rebello *lib.3.q.3 sect.1.n.11* per Ecclesiam cogendum esse vnum dominorum vt vendat alteri domino volenti emere, ad vitandum fornicationis periculum. Quòd si neuter velit emere, cogendum esse vt vendat cuicumque extraneo in loco alterius serui habitante: si verò desit emptor, emendum esse ab Ecclesia, argumento ex *cap. fraternitatem dist.54.* Imò sicut cogit Ecclesia alterum dominum vt vendat, ita potest cogere aliquem, vt emat in loco vbi alter seruus est. Per legem etiam regiam *2.tit.5.p.4.* cautum est, fieri facultatem iudici, vt quem maluerit ex dominis, cogat alteri vendere.

Sectio VIII.

Vtrùm potiùs teneatur seruus coniugatus satisfacere domino, an ipsi vxori.

1 Certum est seruum eo pacto se gerere debere erga dominum suum, vt per contractum matrimonij minimè eximatur ab obsequiis consuetis domino præstandis. Id enim stabilitum est *cap.1.de coniug. seru.* ibi, *debita tamen & consueta seruitia non minus debent propriis dominis exhiberi.* Quæstio igitur solum est, quādo nequeunt simul stare obsequiū domini & redditio debiti vxori, vt si eodem tempore coniux petat debitū, & dominus obsequiū, quid facere debeat. Qua in re non parum variant Doctores, vt videre est apud Sanchez *lib.7.disp.12.n.2.* Solum referā huius Doctoris sententiam ac iudicium. Dicit itaque in hac re nō esse distinguendum inter matrimonium initum à seruo, domino volente, & initū domino ignorāte, aut cōtradicēte; quia, cæteris paribus, neutrius necessitate præponderante, potiores sunt partes coniugis vt sibi reddatur debitum postulanti, siue conniuēti, eo quòd ius coniugis ad matrimonium incūdum, traditionemque sui corporis faciendā præstantius & vetustius sit, vtpote quoad primæuā originē ex iure naturali profectum; quāuis actualis traditio perfectior sit iure domini in seruum, quod ex iure gentiū ortum fuit. Vnde infert seruum iure matrimonij, etiam inuito domino contrahentem, habere antiquius & potius ius ad moderatam debiti exactionem, quàm dominum iure seruitutis ad obsequia, quæ eiusmodi moderatam exactionem impedire possent.

In hac re placet mihi doctrina Paludani *in 4. dist. 36 q.2.art. 2.conclus.4.* Richardi *ibidem a.4.q.1.* Soto *d.dist.35.q.1.a.1.ad 2.* Armillæ *v. matrimonium n.6.* & aliorum, quam sequentibus dictis declaro.

2 Dico ergo *primò*, ad ferendum iudicium cui potius satisfaciendum sit, speciales circumstantias occurrentes prudenti attentione esse meditandas, & illius causam anteponendam esse qui maiori necessitate vrgetur, cuique mora grauius infert damnum. Patet, quia secundùm naturalem æquitatem vrgentioris necessitatis habenda est ratio: nec seruus tenetur domino, aut coniugi nisi quando iustè & secundùm rationis limites exigunt, quos prætergrederetur volens sibi satisfieri, postposita alterius grauiori indigentia.

3 Dico *secundò*, ius coniugis non posse auferre ius seruitutis, ac debita obsequia domino præstanda; vnde non erit in potestate alterius coniugis situm, ea passim aut plus iusto impedire, crebra debiti petitione. Probatur, quia tametsi mora reddendi debiti coniugalis, modica sit, ac proinde æquum sit, ac rationi consonum, vt dominus eam patiatur, quo matrimonij oneribus satisfiat: tamen sicut viro liberum est vxore deserta, aliquādo abesse pro negotiis expediendis; nec ius vxoris est obstaculo huic absentiæ; ita etiam domino licebit coniugem seruitute sibi subiectum in necessariis occupare; & cùm aliquò proficiscitur secum deferre vt ei ministret: & aliò mittere causa alicuius negotij expediendi. Ius enim vxorium hæc ex mariti voluntate facienda non impediret, ac proinde nec debet impedire facienda ex domini voluntate, cui vir iure seruitutis subditur. Non enim minùs iuris habet dominus in seruum, ne ratione matrimonij impediatur à quotidianis obsequiis, quàm habet seruus ipse, cùm totum quod seruus absque matrimonij læsione potest subiiciatur domino: & ipsa lex matrimonij solùm obligat ad rationi consonam debiti solutionem, quæ iustis occupationibus non obstat.

Dico *tertiò*, ex natura rei, & cæteris paribus, si matrimonium serui fuerit ex domini consensu contractum, potiùs est satisfaciendum coniugi rationabiliter petenti attenta seruitute. Ratio est, quia dominus matrimoniū cōcedēs cessit iuri suo, ac subinde omnia quæ ipsum petit concessisse visū est. Nam concesso principali, concessum quoque videtur accessorium *c. prudentiam, de officio deleg.* 4

Dico *quartò*, cæteris paribus si matrimonium fuit à seruo contractum inuito domino, potiùs satisfaciendum est domino rationabiliter præcipienti attento coniugio. Patet, quia, vt constat ex *cap.1. de coniugiis*, seruus tenetur ad cōsueta domino obsequia præstāda, non minus quàm si coniugatus non esset. Non ergo est minor obligatio erga dominū; ac in ipso præponderat priùs sibi obligatum esse seruum, & eo affectū onere ad nuptias trāsisse inuito domino. Res enim cū suo onere transit ad possessorem, *cap. ex litteris, de pignor.* & ideo ius domini præualet. Firmo, nā qui prior est tempore, potior est iure, neque enim iuri iā acquisito vllus præiudicare potest; nō enim obligatio superueniens cum prioris detrimento induci potuit, aut minui, vt ex præcedenti sectione liquet. 5

Dico *vltimò*, mihi non probari, quod docuit Sanchez, ius coniugis potius esse ac vetustius iure domini in seruo qui contraxit prius seruitutem, quàm matrimoniū inierit. Ratio est, quia ius domini strictū, & acquisitū erga seruū, anterius fuit; & ipse seruituti addictus erat cùm sui corporis potestatē tradidit re ipsa per matrimoniū; ergo hoc ius potius est ac vetustius: ius verò quod habet ad contrahendum, potius est facultas & concessio quàm rigorosum & strictum ius. 6

Obiicit Sanchez, ius coniugis in seruum esse prius quoad originem, & fundamentum iure domini, quia illud proficiscitur, & robur accipit ex iure naturali primæuo quod habent serui ad potestatē sui corporis tradendam per matrimonium, & hoc præferendum est iuri gentium, ac prius illo est, quo aliqui in seruitutem redacti sunt. Quod ius per contractum coniugalem transfert seruus in coniugem; nam eo ipso quòd seruus ius naturæ habeat antecedens omnem seruitutem, transferendi potestatem sui corporis per matrimonium in coniugem, coniux ille in quem trāsfertur, acquirit ius illud primæuū serui. Quod explicat hoc exemplo; nam si à tempore antiquo domus esset tradita Petro & successoribus, cum hoc onere, vt possit ex voluntate Pauli eiusque successorū, quādocūque seruitus imponi in fauorem tertij: cùm post lōga tēpora successor quispiam Petri seruitutē imponeret in Ioānis fauorem, Ioānes ille posterius ius habe-

ret

ret iure Petri,& successorum, si apprehensionem possessionis iuris seruitutis attendas, prius autem si originem eius, ex qua vim accipit, consideres. Nam innititur conditione & pacto sub quibus antiquitus tradita est domus Petro, quæ cum suo onere transit in perpetuum in successores. Vnde Ioannes, cui de nouo ius illud seruitutis concessum est, potest inuito domino domus seruitute ea vti, eo quod habeat ius antiquius in sua primæua origine. Ita contingit in matrimonio. Quando enim ius gentium seruos aliquos efficit cum eo onere potestatem illorum dominis tradidit, vt seruaretur illæsum ius naturæ seruorum ad id grauamen imponendum domino, eiusque seruitio, vt possent serui ipsis renitentibus dominis, potestatem sui corporis per contractum coniugalem in coniugem transferre. Hac igitur potestate in coniugem translata, ius illud in coniugem transmissum, posterius quidem est iure dominii, quoad possessionis apprehensionem, prius autem quoad originem & fundamentum. Nam fundatur in iure, quod habebat seruus ad illam translationem efficiendam, consurgentem ex cõditione, qua iure gentium effectus est seruus, traditusque domino. Respondeo seruum, vel liberum, propriè loquendo, non habere ius strictum & rigorosum ad nubendum, cùm modò nulla vrgeat necessitas propagandi genus humanum, atque adeò nec vlla stricta obligatio, per se loquendo, ad contrahendum At dominus erga seruum habet ius strictum ac rigorosum, tanquam in possessionem propriam, vnde excedit hoc ius, & magis obligat: est quidem in seruo facultas, vel concessio nubendi indita à natura, & est anterior; tamen cùm ea non obliget ad contrahendum, non est propriè ius; vnde ius strictum & rigorosum coniugij, non est re ipsa, nisi quando coniuges mutuo tradunt dominium suorum corporum, quod posterius est ipsa seruitute antea iam contracta. Exemplum autem illud nobis non obest: nam in donatione facta Petro & successoribus imbibita est tanquam intrinseca ea conditio, & pactio, sub qua antiquitus fuit Petro & successoribus tradita ipsa domus. At in matrimonio, tametsi antiquitus sit facultas in singulis hominibus etiam in seruis, per se loquendo, nubendi si velint, non tamen est in illis obligatio id exequendi; atque ideo ius strictum ac rigorosum domini erga suum seruum potius est, strictius, ac prius alio iure stricto postea adueniente, quo tradidit suum corpus alteri, manens obligatus ad tradendum debitum.

SECTIO IX.

An seruitus matrimonio superuenire possit, alterutro coniuge se in mancipium venundante.

1 CErtum videtur apud Doctores vxorem inuito viro se vendere non posse, & talem venditionem absque consensu viri factam esse contra iustitiã. Patet *primum*, quia vxor subditur viro tanquam capiti in his quæ ad regimen domus & familiæ attinent. Firmo, quia solus homo liber qui sit dominus suæ libertatis potest se ipsum vendere, at vxor non est sic libera cùm sit subdita viro; ergo suam libertatem non potest liberè abdicare, inuito viro. *Secundum* cõstat, quia est contra rationem capitis, quæ ex natura matrimonij oritur in viro; vnde illi fieret manifesta iniuria, si vxor absque illius consensu se ipsam venderet, essetque talis venditio nõ modò iniusta, sed omnino nulla.

Difficultas solùm esse potest de viro, an sit illi integrum se venundare, quia videtur præiudicare debito coniugali, ea venditione facta.

Suppono quod est certum, hominem sicut non solùm externorum bonorum suorum, sed etiam pro- 2
prij honoris & famæ est dominus, sic etiam dominum esse suæ libertatis, atque adeò stando in solo iure naturali posse eam alienare, seque in seruitutem redigere, id quod constat illustri illo B. Paulini Episcopi exemplo, qui eximia in Deum & proximos charitate, se vltrò in commutationem pro libertate filij cuiusdam viduæ in seruitutem dedit. Vtrùm autem vir coniugatus stando in iure communi, vel regni Hispaniæ, sequentibus dictis est explicandum.

Dico ergo *primò*, attento iure communi validè 3
posse virum se venundare, renitente vxore. Ita multi, quos refert & sequitur Sanchez *lib. 7 disputat. 23. numer. 1.* Ratio à priori est, quia vir absolutè iure naturæ est dominus suæ libertatis sicut famæ & pecuniæ, & solùm suæ vxori subditur in iis solis quæ ad debiti redditionem pertinent, in cæteris verò est sui iuris; ergo potest se ipsum vendere. Firmo, quia prædicta venditio non vergit in præiudicium debiti coniugalis, esto vir in vxoris fraudem se venundaret; tenetur enim vxori ad omnia quæ lex matrimonij petit, à quibus retrahi nequit domini præcepto.

Dico *secundò*, peccare mortaliter virum sic se ve- 4
nundantem, si id faciat absque iusta causa. Patet, quia talis venditio esset manifesta profusio libertatis, quæ bonis fortunæ & famæ est præstantior; vnde suæ libertatis prodigus esset, absque rationabili causa se seruituti subiiciens; non minus, imò magis peccaret, quàm si non solùm pecuniarum, sed etiam honoris & famæ esset prodigus. Et talis profusio redundaret in graue dedecus vxoris & familiæ, & in illius iniuriam, nulla iusta causa præponderante; ergo ea venditio non vacat culpa lethali.

Dico *tertiò*, id peccatum esset contra iustitiam, vt 5
rectè notauit Petrus de Ledesma *de matrimonio q. 52. art. 3.* in solutione ad vltimum. Contrarium docet Sanchez *cit. num. 4.* etiamsi vir id faciat id fraudem vxoris. Probo tamen dictum, quia tametsi vir se ipsum venundans vtatur iure suo, & nec in vxoris detrimentum cedat quoad debitum coniugale; cedit tamen in dedecus graue vxoris & filiorum, & redundat in ipsorum iniuriam, vt fatetur ipse Sanchez; ergo ob hanc causam peccat contra iustitiam tale damnum inferens absque vllo iusto titulo, & nulla subsistente iusta causa. Certum est autem in hoc euentu etiamsi vxor in venditionem mariti consentiat, illã non reddi seruam, vel ancillam; solùm enim vxor consentiens præiudicat sibi quoad debitum coniugale cui præfertur obsequium domini eodem tempore petitum, nisi fornicationis periculum tunc immineat vxori. Præterea cùm sit integrum domino, virum qui se venundedit, aliò vendendum mittere; quia per venditionem transtulit vir in dominum ius omne, quod ipse habebat libertatis suæ, & tantùm id reseruatum est, quod matrimoniũ lædere poterat, atque adeò sicut vir sine matrimonij læsione poterat domicilium mutare, ita & eodem iure potest vti dominus. Nihilominus vxor venditioni mariti non consentiens, non tenetur eum sequi, nisi id commodè posset præstare, vel ei non subesset causa alia iusta illum non sequendi.

Dico *vltimò*, in hoc Hispaniæ regno non posse vi- 6
rum se venundare validè, & posse ab vxore rescindi talem venditionem, quin debeat soluere pretium. *Primum* constat ex *l. regia, fin. titul. 5. p. 4.* Quod

intellige etiam si vir non se vendiderit in fraudē matrimonij. Quia in dicta lege ratio assignata nullitatis talis venditionis, est vxoris præiudicium, nempe graue dedecus ipsius, & filiorum, si eos habuerit. Hinc patet *secundum* posse vxorem retractare ac rescindere eam venditionem, neć teneri soluere pretium: quia vir non potuit se subiicere seruituti, & vxor meritò retractat ob suum præiudicium.

Sectio X.

Cuius parentis cōditionem filij sequantur quoad seruitutem, & libertatem.

HOc est quartum & vltimum, quod proposui in hac disputatione tractandum. de quo latè noster Sanchz *lib. 7. disp. 24.*

1 Ratio autem dubitandi est, quia quoad honores & nobilitatem filius sequitur conditionem non matris, sed patris, vt habetur expresse *l. cùm legitimè ff. de statu hominum. l. regia 3. tit. 21. part. 2. l. 1. titul. 11. p. 7.* Cuius rationem reddit D. Thomas *in 4. dist. 36. q. vnica. a. 4. in corpore*, quòd partus recipiat esse à patre tanquā à causa efficiente, ac nobiliori principio suæ substantiæ, atque ideo quæ pertinent ad esse, vt honos & dignitas, sequuntur patrem. Quod etiam ad filium naturalem extenditur, gaudet enim patris nobilitate: idem dicendum de libertate ac seruitute, vt sequatur patris conditionem; cùm res debeat dominium trahere à principaliori, & ipsum sequi, *l. quaritur ff. de statu hominum*, & semen viri sit principalius in generatione.

2 Certum tamen est iure Cæsareo & in Hispanis communi vsu comprobatum, quoad seruitutem, & libertatem filios sequi conditionem matris. Itaque qui nascitur ex matre ancilla, siue pater liber sit, siue non, siue nascatur ex matrimonio legitimo, siue ex copula fornicaria, est seruus; quia partus sequitur ventrem. Ita habetur *l. partum. C. de rei vendicatione. §. penul. Institut. de iure personarum §. sed si quis, Institut. de ingenuis. cap. vnico. de natis ex libero ventre.* Videturque hoc ius Cæsareum maximè hac in parte rationi consentaneum. *Primò*, quoniam de matre constat; de patre verò nihil potest esse certum. Vnde quoad hoc inspexerunt leges quod certius est; at constare nequit de filio, à quo patre sit progenitus, cùm tamen certò constet cuius matris fœtus sit. *Secundò*, quoniam mater periclitatur in partu; pater verò non item. Cùm igitur mater pariendo exposita sit magis periculo, quod periculum non subit pater, inde fit vt dominus matris ancillæ qui hoc damnum sentit, debeat etiam commodū fœtus adipisci. Qui enim sentit damnum, sentire debet & commodum. *Tertiò*, quia licèt pater præcipuè ad generationem concurrat; partus tamen quodammodo est magis fructus matris, plusque concurrit ad nutritionem, & educationem filiorum. Quare sicut arbores non dicuntur fructus seminis terræ mandati, sed ipsius terræ, ita & partus potius est fructus matris, quàm patris. *Quartò*, quia mater tam dum grauida est, quàm dum proles educatur, plus impeditur à seruitio domini, quàm pater. Denique mater plus confert materiæ corpulentæ, quàm pater; ministrat enim materiam ex qua formatur corpus; seruitus autem secundùm corpus conuenit.

3 Eadem doctrina quoad libertatē firmatur quoque iure Canonico, ex *cap. vltimo, de seruis non ordinandis.* Vbi proponitur in specie hic casus de quodam milite qui impediebat alium ne ordinaretur, quia dicebat patrem ipsius esse seruum suum, quamuis mater ipsius libera sit. Præscriptū fuit Archiepiscopo Neopolitano à Papa Gregorio IX, vt prædictum militem ab huiusmodi impedimento cessare compescat; quia mater illius ordinandi, cuius debet imitari conditionem, libera esse noscitur. Igitur quoad libertatem & quoad seruitutem semper filius sequitur conditionem matris.

Sunt verò tria notanda. *Primum* est, si mater fuit libera quando concepit, aut in partu, aut tempore aliquo medio inter conceptum & partum, & si vel ad momentum, prolem iure Cæsareo non contrahere seruitutem, vt expressè habetur *Instit. de ingenuis. §. sed & si quis*, quod etiam in Hispaniæ regnis comprobatur. Et ratio est, quia hoc ipso momento, quo mater efficitur libera, etiam proles libertati est restituta; vnde calamitas, seu seruitus matri superueniens non debet nocere proli libertatē assecutæ: præsertim cùm causa libertatis sit maximè fauorabilis. Vbi tamen id in fauorem libertatis constitutum non esset, natura rei potiùs postulat, vt solùm tempus partus spectetur, standumque esset iuri, aut consuetudini eius loci. *Secundum* est, si alicubi esset aliud peculiare ius, aut alia consuetudo, nempe vt proles sequeretur patrem, vel vt ad illius seruitutem necessarium esset patrem & matrem esse mancipium, vel aliud simile, standum esset illi iuri, aut consuetudini. Cùm enim res hæc sit ex iure humano, potest præualere consuetudo, *c. finali, de consuetud.* Idemque colligitur ex *cap. licet, de coniugio seruorum*, vbi textus supponit secundùm leges prouinciæ cuiusdam, fœtum quoad seruitutē sequi conditionem patris, nec improbat. *Tertium* est cùm mater prægnans iure belli capta est, fœtum quoque fieri seruum, non obstante libertate matris tempore conceptionis. Quia non ex vi naturalium efficitur seruus, sed quòd vnà cum matre bello iusto captus sit, eoque beneficio affectus, ne vnà cum matre occideretur.

5 Ad rationem dubitandi, concesso antecedente, negatur consequentia; nam si filius sequatur nobilitatem patris, nullum damnum sequitur domino serui, quamuis pater incertus sit. At si sequatur patris incerti libertatem, posset in hoc præiudicium fieri domino. Videantur rationes supra adductæ in conclusione.

DISPVTATIO XXVI.

De impedimento voti matrimonium dirimente.

NOmine voti intelligunt Doctores, votum emissum in religione approbata. Quoniam verò in religione, v. g. in Societate Iesu, non solùm votum solemne, sed etiam simplex, dirimit matrimonium, vt videbimus, vt rem hanc plenè ac radicitus explicemus, duo à nobis præstanda sunt in hac disputatione. *Primùm* agemus de voto solemni religionis, quid nimirum sit voti solemnitas, quem effectum habet, quo iure sit adiuncta votis religionis, vt sic constet mero iure Ecclesiastico matrimonium dirimere. *Secundùm* disseremus de votis simplicibus Societatis Iesu emissis post biennium Nouitiatus, qualia debeant esse, quem effectum præstent, & quo pacto sint etiam impedimenta dirimentia.

SEC-

Sectio I.

Præmittuntur nonnulla præludia status religiosi ad præsentem disputationem conducentia.

1 PRæmitto *primò* de religioso statu, seu religione, esse statum perfectionis per tria vota, castitatis, paupertatis & obedientiæ adipiscendæ. Status ponitur tanquam genus, pro conditione vitæ immobilis, per quã alteri obstricti sumus. Hoc enim nomen quandam firmitatem denotat. In quo conuenit cum tribus præcipuè statibus Ecclesiæ, Episcoporum, Religiosorum, & coniugatorum; qui tres status habent immobilitatem & firmitatem. Nam Episcopi perpetuo vinculo obstricti sunt obsequio suæ Ecclesiæ; Religiosi obsequio diuino, coniuges obsequio mutuo. Vnde Religiosus status per se & ex natura ipsius vinculi habet perpetuam immobilitatem; licèt ex accidenti & ex potestate aliena dissolui possit. Quod etiam reperitur in aliis statibus: nam vinculũ Episcopi cum sua Ecclesia etiam ex se indissolubile ac ac immobile, licèt auctoritate Pontificia possit dissolni: matrimonium similiter status est ex se indissolubilis, licèt matrimonium ratum dirimatur per subsequentem professionem; & consummatum matrimonium infidelium dissoluitur altero transeunte ad fidem, & nolente cum coniuge cohabitare sine Creatoris iniuria. Reliquæ verò particulæ, perfectionis per tria vota adipiscendæ, secernunt statum religiosum ab aliis hominum statibus.

2 Præmitto *secundò*, ad statum religionis eiusque essentiam, certum esse requiri essentialiter tria vota, eaque perpetua, castitatis, paupertatis & obedientiæ. Patet, quia inprimis non sufficit seruari hæc tria sine voto, quia sic non constituunt statum, cùm non habeant firmitatem; nec homo perfectè dicatur Deo nuda illa obseruantia absque voto; quia libertatem resiliendi sibi retinet, quæ per votum abdicatur. Nec sufficit votum, nisi sit perpetuum, quia aliter esset imperfecta sui mancipatio retro respiciens, & ius retinens retrocedendi. Denique quòd hæc tria simul requirantur, suadet ratio, quia de ratione perfecti status religiosi est, vt quis propter Deum renuntiet omnibus rebus, & bonis creatis, quæ perfectum Dei amorem impedire possunt: hæc autem bona vel sunt externa, & hæc per paupertatẽ abiguntur; vel sunt interna ad corpus proprium pertinentia, & hæc per castitatem enuntiantur; vel denique sunt interna ad animam & propriam voluntatem pertinentia; & hæc per obedientiam abdicãtur, ergo omnibus illis renuntiandum est in statu perfecto religionis. Vnde

3 Præmitto *tertiò*, hæc tria vota sufficere ad substantiam statum religiosi constituendam. Ratio est, quia illa tria vota sufficiunt ad remouendum omnia quæ feruorẽ charitatis impediunt. Nam hæc maximè sunt tria, scilicet concupiscentia externorum bonorum, & sensibilium delectationum, & inordinatio voluntatis humanæ; quorum *primum* per paupertatem, *secundum* per castitatem, *tertium* per obedientiam remouetur. Hæc itaque sunt prima, ac principalia fundamenta, ad quæ cætera omnia reducuntur, quæ ad finem status religiosi consequendum cõuenientia esse possunt. Nam in illis virtute continentur omnia, quæ vel ad remouenda impedimenta, vel ad perfectam oblationem sui, & suarum rerum Deo faciendam opportuna esse possunt.

Præmitto *quartò*, per hæc vota religiosa ita hominem tradi Deo, vt speciali modo dominium sui in Deum transferat; hanc verò traditionem non fieri nisi interueniente acceptatione Dei per Ecclesiam. *Prima pars* constat ex generali & communi modo loquendi Patrum, dicentium Religiosum per antonomasiam dici, qui se totaliter mãcipiat diuino seruitio. Et ratio est, quia status religionis est status seruitutis Dei: at seruitus nõ fit per solã promissionẽ, sed traditionẽ, & dominij translationẽ requirit; ergo cũ proportione in hoc etiã statu necessaria est. *Secunda pars* constat, quia status religiosus est status Ecclesiasticus; ergo per traditionẽ validam in foro Ecclesiæ fieri debet: nõ potest autẽ traditio esse valida in foro Ecclesiæ, nisi per ipsam Ecclesiam acceptetur; ergo. Vnde hac ratione approbatio Ecclesiæ necessaria est, vt infrà videbitur. Firmo, quia traditio non habet valorem, nec efficaciã ad trãsferẽdum dominium in alterum, nisi ab eo acceptetur; ergo etiam in præsenti traditione necessaria est acceptatio Dei. At Deus non acceptat immediatè per se ipsum aliquam donationem sibi factam; ergo necesse est vt per Ecclesiam, seu ministrum ab ea deputatum hæc acceptatio fit; est enim donatio quidam contractus qui sine donantis & donatarij consensu non perficitur. Vnde notanda est differentia inter promissionem, & traditionem, seu donationem Deo factam. Nam promissio ipsi Deo immediatè fieri potest, & illi placere, si sit de re sibi grata; & hoc satis est vt habeat suũ effectũ, qui tantùm est obligare promittentem ad faciendũ quod promisit. Neq; inde acquirit Deus aliquod speciale ius, vel dominiũ quasi intrinsecum, sed promittens manet obligatus ad seruandũ promissum. Et quamuis Deus possit illum cogere, non habet eam potestatem de nouo adquisitam: sed intrinsecam, & connaturalem; solumque ex parte materiæ, seu hominis facta est mutatio per obligationem quam homo promittendo acquisiuit, ratione cuius sub illa potestate diuina constitutus est. At traditio, vel donatio, licèt possit immediatè fieri intuitu Dei, non tamen acceptatur ab illo, nec est illi grata, nisi fiat alicui homini, à quo acceptari, vel repudiari possit, & qui ius acquirat in rem traditam, ad vtendam illa, vel illi imperãdum, & curam eius gerendi. Cuius rei ratio est, quia Deus secundùm ordinariam prouidentiam suam non suscepit peculiarem curam gubernandi priuatam personam immediatè per se ipsum, nec indiget his rebus sensibilibus, vt eis immediatè, & sine interuentu causarũ secundarũ vtatur; & ideo donatio sic facta Deo, vel esset vana & otiosa, vel quasi tẽtans Deũ ab eo immediatum regimen exigendo; & propterea illi non placet, nec ab ipso immediatè acceptatur. Vnde si quis secũ deliberet ac definitè velit à se abdicare dominium domus, v.g. & immediatè illam Deo donare, nisi illam voluntatem manifestet Ecclesiæ, id est, ministris eius, qui sunt administratores bonorum Dei, & illi eã acceptent, & sub sua cura & regimine illam recipiant, nullius momenti erit donatio, & sub iniustitia poterit à priori domino voluntas illa retractari. Imò etiam sine peccato, nisi constet se voluisse obligare in futurum. Nã tunc habebit prior voluntas vim promissionis factæ Deo, de qua certò constare oportet, vt ad illam implẽdam aliquis cogatur. Donatio autem propria, & traditio externorũ bonorum, quæ aliquid vltra promissionem addit, respectu Dei intelligi non potest, nisi per Dei ministros acceptetur. Idem ergo est in traditione proprij corporis, personæ, aut voluntatis. Ex quo 4

Præmitto *quintò* ad proprium vinculum religiosi status, quando in communitate assumitur, præter tria vota suprà dicta immediatè Deo facta, quibus 5

quibus religiosus ipsi Deo obligatur, necessariam esse peculiarem obligationem humanam per modum pacti reciproci, quo & ipse religioni se donat, & obligatur religioni; & religio eius traditionem acceptat, eique vicissim obligatur ad illum tanquam mēbrum suum alendum, conseruandum, & iuxta suum institutum gubernādum. Ratio est, quia in eo Religiosus fit membrum vnius corporis mystici, quod est ipsa religio: id autem fieri non potest, nisi per mutuam vnionem inter totum & partem; illa verò vnitio cùm moralis sit, per mutuam obligationem fit; & quia est actualis ac realis, ac præsentanea vnio, ideo per traditionem actualem, & acceptationem proportionatam illi fieri debet. Totum ergo hoc est de substantia talis actus.

6 *Sextò* præmitto ad essentiam religionis perfectæ, seu completæ, per se nihil necessariò requiri præter tria vota supradicta, & Ecclesiæ approbationem, seu acceptationem. Hoc magis constabit ex dicendis in sequentibus. Solùm duo notanda sunt. *Primum*, cùm communiter dicitur religionem consistere solùm in tribus votis substantialibus, ex quo videtur sequi approbationem Ecclesiæ non pertinere ad essentiam religionis: id intelligendum esse de his quæ requirūtur ex parte vouētis, seu Religiosi; neque enim negari potest quin necessaria sit approbatio, vel acceptatio in eo, qui vice Dei, vel Ecclesiæ debeat talia acceptare vota; alioquin ipsa vota sine tali acceptatione non haberent tantam immobilitatem & securitatem: nec efficerent statum spiritualem, & exemptum à iurisdictione laicorum. Quare illo modo loquendi solùm excluduntur aliæ obligationes Religiosi, v. g. ad cantum, ad carnium abstinentiam, & ad alia similia; quoniam essentia religionis ex parte Religiosi, nihil aliud requirit nisi obligationem trium votorum. *Alterum* est, cùm aliqui Doctores dicunt obseruationem votorum pertinere ad essentiam religionis perfectæ, seu completæ; id ab illis solùm dici, vel quia pertinet ad essentiam religionis cōsideratę in actu secundo; vel, quod verius est, quia essentia religionis ad eam obseruationem obligat votorum; debitum enim & obligatio seruandi vota est religioni essentiale.

7 Præmitto *vltimò*, quod rectè declarat & probat Basilius Ponce *lib. 7. de matr. cap. 6.* immobilitatem status religiosi totam prouenire, formaliter ac præcisè loquendo, ex traditione, seu donatione quam includit ratio & natura status. Ratio est, quia hac sola traditione, seu donatione quouis alio præciso transit donans in ius alterius, id quod requiritur ad statum. Vnde ex vi votorum præcisè nullo modo immobilitas status Religiosi prouenire potest, quia vota nequeunt donare aliquē, neque transferre in ius alterius, aut efficere alieni iuris. Patet, tum quia non potest vna & eadem causa obligari in præsens & futurum, cùm sint diuersæ temporis differentiæ; ergo cùm votis obligetur Religiosus in futurum, non potest ex vi votorum donari. Firmo, quia impossibile est eandem esse traditionem & promissionem simul, imò vnum excludit aliud, semel enim tradita re non est vltrà promissio, cùm traditio respiciat tempus præsens; promissio verò futurum. At votū essentialiter est promissio, & tantùm ligat totum hominem in futurum, idque habet quoduis votum, totus enim homo castitatem seruare tenetur; ergo nō potest votum esse donatio, vel traditio. Tum etiam, quia omne votum essentialiter conuenit in ratione promissionis, nec votum religionis solemne, & votum simplex extra religionem differunt in essentia, sed tantùm in accidētibus, vt constabit ex dicendis: & tamen vota simplicia extra religionem non tradunt, vt notum est; in religione autem tam vota simplicia, quàm solemnia tradunt, & donant, vt dicemus; ergo ea traditio aliunde proueniat necesse est, quàm ex vi votorum. Tum denique, quia donatio fit religioni, non Deo; vota fiunt Deo, non religioni; ergo.

Dices vinculum quo Religiosus retinetur mancipatus religioni, non prouenire ex eius traditione, sed ex iurisdictione quadam annexa votis, scilicet voluntate legislatoris subiicientis sibi, suorumque ministrorum iurisdictioni vouentem tria vota in religione approbata, qua efficitur vt illos semel vouentes detinere possint. Sed contrà est, quia nemo potest nisi in sibi subiectum iurisdictionem exercere, vt notissimum est; ergo vt Prælatus exerceat iurisdictionem in vouentem, debet esse illi subiectus. Quò ergo subiicitur? Maximè, quia Religiosus fit seruus religionis, & alieni iuris, & totus transfertur in potestatem alterius, non minus quàm seruus. Rogo igitur quò transferatur in potestatē alterius? Si à se ipso, hoc est quod intēdo, scilicet traditione, seu donatione cōstitui in statu immobilis conditionis seruilis. Si à Pontificis voluntate, hoc dici non potest: nam auctoritate aliena nequit effici seruus, neque in ius alterius transferri, maximè seruitute spirituali, qualis est Religiosi. Debet ergo in Religiosis præter tria vota aliud vinculum inueniri, quo religioni sese adstrinxerint, ne possint recedere, & ratione cuius possint à Prælato detineri, vt in illos suam exerceat potestatem, atque adeò vt ex vi votorum præcisè non resultat immobilitas Religiosi status, sed ex voluntaria traditione, seu donatione Religiosi se donantis, & constituentis in statu. Vnde ipsa donatione constituitur status Religiosus, & redditur conditio seruitutis spiritualis, immobilis; illis autem votis, tolluntur impedimenta quæ obstare poterant adquirendæ perfectioni.

SECTIO II.

An solemnitas substantialis voti religiosæ castitatis posita sit in aliquo externo ritu.

TAmetsi de voto solemni generatim & in communi ab auctoribus tractetur, melius est claritatis gratia priùs id in particulari tractari de voto castitatis, quia in eo difficultas clariùs potest percipi, & inde faciliùs ad cætera vota solemnia accommodari.

Suppono *primò*, votum simplex & solemne conuenire in communi ratione voti vniuersa, quia omne votum siue simplex sit, siue solemne, inducit obligationem religionis ex vi promissionis Deo factæ. 1

Suppono *secundò*, votum solemne differre à simplici tanquam addens & includens aliquid, quod votum simplex non includit. Quid verò sit ista solemnitas quæ proprium religiosum votum solemne constituat, est explicandum. Ad quam examinandam, vulgaris illa voti solemnis distinctio præmittenda est; alia est enim solemnitas accidentaria & quasi extrinseca consistens in externa publicitate, certo ritu & cæremoniis requisitis secundùm morem variarum religionum; & alia substantialis ad validitatem ipsius necessariò semper requisita, nimirū vt duo intersint, vnus promittens, seu offerens se ipsum, & alius acceptans nomine Ecclesiæ, seu Dei ad hoc habens potestatem legitimam, vt constat ex vsu Ecclesiæ, 2

&

& ex *cap. cum ad monasterium, de statu monach. & cap. porrectũ, de regularibus*. Si enim illi duo interueniãt, etiã si absque alia externa solemnitate, seu sine maiori publicitate fiat, erit professio valida, & votũ substantialiter solemne, vbi alia externa ceremonia non fuit ex dispositione iuris humani ad valorem voti necessaria.

3 Suppono *tertiò* duplex esse votum solemne castitatis, Ordinis sacri, ac religiosi status, iuxta *cap. vnicum, de voto in 6*. In præsenti verò solùm agimus de voto annexo professioni religiosæ.

4 Suppono *quarto*, votum solemne religiosum castitatis duplicem moralem effectum habere: vnus est maximè proprius, quia dirimit præcedens matrimonium ratum non consummatum; alius est, quia impedit & annullat matrimonium postea contrahendum. quem effectum habet etiam votum castitatis clericorum in Sacris; non autem votum simplex castitatis emissum extra religionem in seculo, quod licèt impediat matrimonium ne licitè contrahatur, non tamen dirimit illud. Quæ omnia sunt in sequentibus dilucidanda, ea verò modò supponimus, quia necessaria sunt ad solemnitatem substantialem voti castitatis religiosæ explicandam Nam licèt votum non sit solemne, quia hos habeat effectus, cùm ipsi effectus posteriores sint ipso voto solemni, & potiùs quia solemne est, ideo illos effectus habeat; virtus tamen efficiendi tales effectus, vel illud, quidquid est, vnde tale votum vim dirimendi habet, & efficaciter impediendi matrimonium, est voti illius solemnitas. Quid ergo illud sit, & in quo consistat, in præsenti inquirimus. Et quia variæ sunt opiniones, quæ suam examinationem requirunt, ideo per diuersas sectiones singulas expendemus, & breuiter de illis iudicium feremus.

5 *Prima sententia* quæ tribuitur D. Thomæ 2.2.q.88. a. 7. constituit hanc solemnitatem in quadam consecratione spiritali, benedictione, vel alio simili sacro ritu. Solet probari *primò*, quia vnicuique rei adhibenda est solemnitas proportionata, vt in militia, & in matrimonio; & idem est in contractibus, in testamentis, & similibus; sed votum est promissio Deo facta: ergo eius solemnitas in aliqua spirituali & diuina benedictione, vel cõsecratione cõsistere debet. Firmatur ex vsu antiquo similia vota emittendi cũ solemni benedictione, & consecratione.

6 *Altera sententia* assignari potest, quæ docet consecrationem per se solemnizare votum, etiam si tale votum personam vouentem non reddat inhabilem ad subsequẽs matrimonium. Nam hoc nõ esse de ratione voti solemnis, sed potiùs posse esse votum solemne, & non irritare matrimonium postea contractum, sentiunt Medina *lib. 4. de sacror. homin. continent. controuersia 7 cap.* 24. & noster Vasquez 1.2.*disp.* 165.*c.*8. *n.*11. vbi declarat vim illam inhabilitandi personam ad matrimonium, non esse ad votum solemne necessariam, sed esse effectum quendam iure humano annexum solemni voto; sine quo tamen, inquit, votum verè solemne manere potest. Vnde solemnitatem voti in hoc solùm cõstituit, quod sub certa regula approbata iuxta ritum, & ceremonias in eadem regula constitutas, publicè nuncupatur, cum traditione perpetua ex parte vouentis & acceptantis. Probat hanc sententiam,

Primò ex *cap. vnico, de voto in 6.* vbi proponitur quòd votũ dici debeat solemne, & ad matrimonium dirimendum efficax; & expendit, duo distincta ibi proponi, atque ideo solemnitatem voti non esse efficacem ad matrimonium dirimendum.

Firmat, quia si efficacia esset ipsa solemnitas, respõdere debuisset Pontifex illud votum esse solemne quod est efficax ad matrimonium dirimendum, seu quod inhabilem reddit vouentem ad matrimonium contrahendum. At non sic respondet, sed ait, illud solum votum debere dici solemne, quantum ad matrimonium post contractum dirimendum, quod solemnizatum fuerit per susceptionem sacri Ordinis, aut per professionem factam in religione. At si diceret, illud esse solemne quod sub certo quodam, & præscripto modo nuncupatum est; modus enim ille vicem habet solemnitatis.

Secundò, quia interroganti quodnam votum inhabilitet matrimonium, simplex, an solemne? profectò si solẽnitas esset inhabilitas, respondendum esset, illud votum esse solẽne quod inhabilitat matrimoniũ. At quis nõ videat hanc responsionẽ friuolã esse? quia vltimum responsum cum prima interrogatione coincideret. Igitur respõdendum est illud votum esse solemne quod certa quadam & præscripta forma effectum est, ac proinde hæc erit solemnitas voti, & non inhabilitandi vis.

Tertiò, quia aliàs sequeretur, antiquitus, quando in Ecclesia Religiosi vouendo castitatem non fiebant inhabiles ad contrahendum, vota illorũ non fuisse solemnia, quod non videtur admittendum.

Dico *primò*, non fieri votum solemne ratione alicuius sacræ benedictionis, vel cõsecrationis. Ita ferè omnes Doctores, & ex Thomistis Caiet. Palud. Heruæus, & Medina, quos refert & sequitur Suarez *to. 3. de religione lib. 2. cap. 6.* Sanchez *lib. 7. de matr. disp. 25. n. 1.* & alij. Moueor duplici fundamento. *Primum* est, quia id sine quo votum potest esse solemne, non est substantialis solemnitas eius, nec ad illam essentialiter pertinet, vt est per se notũ, quia sine substantiali, seu essentiali forma, aut proprietate res nõ potest subsistere. At votum potest esse solemne substantialiter absque vlla consecratione, aut benedictione. Igitur solemnitas substantialis in tali consecratione non consistit. Minor probatur, tum quia in aliquibus religionibus promissio solemnis professionis absque ea consecratione, vel benedictione fit, vt in Societate Iesu, & in religione D. Dominici, in qua priùs fit professio cũ votis solemnibus, & postea benedicuntur vestes, vnde benedictio quæ ibi interuenit, votum solemne supponit. Tum etiam, quia professio tacita est vera, ac legitimis votis solemnibus tacitè emissis constat, quæ tamen sine vlla benedictione, vel consecratione, aut sacra ceremonia fit, & habet annexum votum solemne castitatis. Et quamuis deferat habitum benedictum; hoc nihil iuuat, quia neque est necessarium, vt habitus sit benedictus, vel etiam si sit, fieri potest vt sit cõmunis nouitiis tã in externa forma, quàm in benedictione, & tunc delatus talis habitus non magis consecrabit personã post annũ probationis, quàm antea. Quibus addo benedictionẽ habitus esse valde extrinsecã personæ; neque enim habitus Monachum facit, sed est aliquale signum professionis eius. *Altera* ratio, seu fundamentum est, quia fieri potest, vt stante eadem consecratione & benedictione votum non sit solemne; ergo signum est substantialem solemnitatem talis voti non consistere in consecratione. Antecedens constat in voto solemni Sacerdotum, quia potuisset Ecclesia instituere vt Sacerdotes vouerent castitatem, & non manerent inhabiles ad contrahendum; hæc enim duo sunt valde distincta, & qui potuit vtrumque simul introducere, potuisset etiam vnum sine alio ordinare. Tunc autem eadem esset consecratio & benedictio personæ, & consequenter votum esset annexum eidem consecrationi, & tamen non esset solemne; ergo solemnitas non consistit formaliter & per se in illa consecratione. Idem 7

constat etiam in voto religiosæ castitatis, quia in Societate Iesu fiunt vota Scholasticorum, & Coadiutorum cum publica solemnitate satis sacra in manibus Prælati habentis in altari apertam sacram Eucharistiam, & tamen sunt vota simplicia, & in principio nullo modo reddebant personam inhabilem ad contrahendum. Idemque esse potuisset etiamsi solemnis benedictio adiungeretur, si intentio, & institutio eadem esset. Item nihil repugnaret approbari à Papa statum viuendi religiosum, in quo homines perpetuo se cultui diuino consecrarent, & professio cum tribus votis essentialibus & sacra benedictione fieret; & tamen personæ vouentes ad matrimonium inhabiles non fierent, ac proinde vota essent tantùm simplicia. Nulla enim in hoc repugnátiæ ratio reddi potest, quia videmus approbasse Ecclesiam quamplures religiosos viuendi modos, habentes varios modos obligandi ad castitatem; cur ergo non posset illum adiungere? ergo sacra benedictio non dat per se substatialem solemnitatem solemni voto religiosæ castitatis. Et ratio à priori est, quia nulla consecratio, aut benedictio humana, nisi alia positiua institutio intercedat, potest per se reddere personam inhabilem ad matrimonium; nam consecratio personæ sacerdotalis, vel Pontificalis est de iure diuino, & tamen illa vi sua non reddit personam inhabilem ad matrimonium, vt est certum ex Paulo 1. *ad Timoth.* 1. & ex vsu Ecclesiæ antiquo; neque id præstat consecratio, aut benedictio si adiungatur voto; quia secluso Ecclesiæ statuto inhabilitante personam, etiamsi emittat votum castitatis in manu Prælati cum intentione se obligandi ad continentiam, & ad abstinendum à vinculo coniugali quantum potest, & à Prælato benedicatur, vel dicetur diuino obsequio, non ideo persona fiet inhabilis ad contrahendum; quia nec voluntas priuata vouentis habet per se potestatem ad inducendum hunc effectum, nec benedictio per se similem vim habet, nec vtrumque simul potest talem inhabilitatem inducere.

8 Dico *secundò*, votum substantialiter solemne habere vim inhabilitandi matrimonium. Hæc est communis Doctorum sententia, dum pro comperto supponunt, omne votum castitatis quod non irritat matrimonium contractum, vel contrahendum, quomodocumque fiat, esse simplex. Probatur, quia votum solemne castitatis hic sumitur prout contradistinguitur adæquatè à simplici castitatis. At non contradistinguitur in vi & efficacia inducendi naturalem obligationem seruandi castitatem, in quo vtrumque votum conuenire necesse est; ergo in hoc distinguitur quod votum substantialiter solemne inhabilitet personam ad cōtrahendum, idque ex institutione Ecclesiæ. Quare votum quod non solùm est validū ad obligandum ad continentiam perpetuam, sed etiam ad irritandum matrimonium, non est sufficiens ad constituendum votum solemne propriè & substantialiter. quod magis constabit ex dicendis in sequentibus. Hinc

9 Dico *vltimò*, votum castitatis, etiamsi peculiari ritu externo & solemni ab Ecclesia ordinato, & ad valorem voti requisito fiat, ex vi talis ritus, siue nomine consecrationis, aut benedictionis, aut solemnitatis externæ, siue quocumque alio nomine donetur, siue possit dici solemne accidentali & externa, seu vulgari solemnitate, non tamen absolutè esse solemne propriè, seu substantiali solemnitate. Patet, quia tale votum ex vi talis solemnitatis non habet vim inhabilitandi personam, nisi in ipsa institutione Ecclesiæ id specialiter expressum & additum sit; ergo non potest esse substantialiter solemne ex vi talis ritus externi, Firmo, quia nemo negare audebit posse Ecclesiam ordinare in votis simplicibus saltem grauioribus ac perpetuis, vt non essent valida, nisi coram testibus, aut Prælato, aut alio ritu externo; & tamen votum sic factum, etiam si vulgari, vel ciuili modo posset dici solemne, eo sensu quo testamentum, vel alienatio, vel contractus ritè facta dicuntur solemnia, id est, valida, ac debito modo facta, non tamen diceretur absolutè & substantialiter solemne prout contradistinguitur adæquatè contra votum simplex; non alia de causa, nisi quia non haberet vim inhabilitandi personam ad matrimonium; ergo.

Ad primam sententiam dico cum Soto *lib.* 7. *de iustitia q.* 2. *a.* 5. *& in* 4. *dist.* 38. *q.* 2. *a.* 1. non intellexisse 10
D. Thomam benedictionem solemnem, quæ externo ritu & cæremoniis ac orationibus fit, dare voto formaliter, aut efficienter substantialem solemnitatem, vel efficaciam ad inhabilitandam personam vouentem ad matrimoniam, sed solùm vult eam benedictionem esse cæremoniam quandam accidentariam, cum quia iudici solet solemnitas voti substantialis. Et quamuis illa benedictio non sit certum signum solemnitatis, voti substantialis, cùm & sine tali benedictione possit dari votum propriè solemne, & super vota tantùm simplicia emittentem possit cadere talis benedictio; potest nihilominus dici signum, quia, communiter ac regulariter loquendo, votum castitatis substantialiter solemne cum aliis non emittitur in regularibus, nisi cum externa benedictione, vel cum alio ritu externo, & accidentario, quo intelligitur esse persona dicata Deo in perpetuum & substātiali solemnitate. Ex quo patet solutio ad argumentum ibi propositum in fauorem primæ sententiæ, quod solùm procedit de solemnitate extrinseca & accidentaria pertinente ad ornatum actus. de qua solemnitate produnt exēpla ibi adducta, & proportio ab eis sūpta. Sic enim fatemur aliquam consecrationem, aut benedictionem esse solemnitatem proportionatam, vt emissio talis voti decenter & ornatè fiat; non tamen inde fit, vel esse necessariam ad valorem, vel sufficere ad prædictam efficaciam actus, nisi per aliquam legem id instituatur; multoque minus esse per se & natura sua sufficientem ad dandam actui substantialem solemnitatem, quæ in efficacitate ad inhabilitandam personam cōsummatur. Nec aliud probare potest antiquus vsus benedictionis, vel consecrationis.

Ad secundam sententim dico illam esse alienam à 11
prima, quia hæc non loquitur de solemnitate tantùm externa & vulgari, sed de illa quæ vim confert dirimendi matrimonium. quam solemnitatem negauimus posse ex sola cōsecratione, vel benedictione prouenire. Vnde ad caput illud vnicum *de voto in* 6 dico ibi supponi, quod non negamus, posse votum habere aliqua solemnitatem sine efficacia dirimendi matrimonium. Quod etiam probat dictum caput, *per suas*, & communis loquendi modus, sed illa solemnitas præcisè sumpta accidentaria est, & vulgaris. Et ideo in interrogatione posita in illo capite, additur, quòd votum debeat esse solemne, & ad dirimendum matrimonium efficax. Vbi secunda particula determinat & declarat priorem; & ita distinguuntur tanquam quid generale, & determinatum, vt interrogatio ad votum substantialiter solemne definiatur.

Ad primam confirmationem, dico optimè respon- 12
disse Pontificem declarando, cui voto efficacitas illa cōueniat, & sic ait solùm in voto solemnizato per professionem religionis approbatæ, vel per susceptionem sacri Ordinis reperiri. Vbi significat in voto habēre efficaciam illam, supponi aliquam solemnizationem externam; declarat autem non cuicumque solemnitati simili, sed illis duabus, quas exprimit, inditam esse illam efficaciam, quæ talia vota faciat speciali modo

modo & quasi per antonomasiam solemnia. Cùm autem subdit, *reliqua verò vota*, &c. planè indicat omnia alia vota castitatis, quæ hunc effectum non habent, esse simplicia, etiamsi secundùm quid, & vulgari modo solemniter fieri possint. Et hoc etiam significant illa exclusiua verba: *declaramus, solum illud votum debere dici solemne, quantum ad matrimonium post contractum dirimendum*, id est, simpliciter, ac propria, & Canonica solemnitate.

13 Ad secundam confirmationem, dico interroganti, quòd votum irritet matrimonium, rectè responderi solemni; quod inhabilitat matrimonium; si vlteriùs interroget, quodnam sit solemne votum, verè posse responderi esse illud quod irritat matrimonium, nisi supponeretur prior interrogatio, vnde ea supposita meliùs respondetur eo modo, quo respondet Pontifex, esse illud quod sacro Ordini, vel Professioni religionis approbatæ annexum est nunc.

Ad vltimam concedo, si quando fuit in Ecclesia votum castitatis annexum religioni, & non inhabilitans personam ad matrimonium, non fuisse solemne, vt distinguitur à simplici, sed absolutè fuisse simplex.

SECTIO III.

An voti castitatis solemnitas consistat in traditione, vel donatione sui ipsius, quam religiosus Deo, & religioni facit.

1 SVppono ex sectione prima traditionem Religiosi factam religioni distingui re ipsa à voto castitatis, quod est promissio facta Deo. Quo posito est difficultas an donatio illa, vel traditio voto castitatis adiuncta, sit illa solemnitas, ratione cuius votum illud vim habet inhabilitandi personam ad matrimonium.

2 Solemnitatem voti castitatis formaliter consistere in dicta traditione affirmant multi, quos refert Sanchez *lib. 7. disput. 25. numer. 7.* & ex nostris Doctoribus, Valentia *tom. 3. disput. 6. quæst. 6. puncto 7. & in 4. tom. disput. 10. de matr. quæst. 5. puncto 3.* & Henriquez *lib. 12. de matrimonio cap. 5. numer. 3. & 4.* Probant,

Primò, quia res vni tradita nequit alteri validè donari; ergo Religiosus donatus Deo per votum habens traditionem annexam, non potest validè se tradere alteri homini in coniugem; ergo ex vi talis voti dictæ traditioni coniuncti talis persona fit inhabilis ad matrimonium validum contrahendum: sed in hoc consistit solemnitas voti castitatis, vel certè illud est infallibile signum talis voti; ergo votum castitatis religiosæ ex vi prædictæ donationis fit solemne.

Secundò, negari non potest possibilem esse statum religiosum in quo talis fiat traditio proprij corporis ad cælibatum seruandum in Dei honorem vt sit incompossibilis cum traditione matrimonij; quia in tali genere traditionis nulla est repugnantia: nam homo potest se tradere Deo in eius obsequium prout voluerit, & Deus per ministros suos potest talé traditionem acceptare; & ita peculiare dominiũ in corpus talis hominis acquirere, præter generale & cõnaturale dominium omniũ, quod ex vi creationis habet. Sicut aliarum rerum temporalium quæ ad cultum Dei dãtur Ecclesiæ, acquirit Dei speciale dominium, ratione cuius nõ potest donator de illis amplius disponere, vel alteri eas donare; quia per donationem Deo factam se tali potestate, & priori dominio priuauit; ita ergo potest fieri in dominio proprij corporis. Sicut potest etiam vnus homo alteri se in seruitutẽ tradere, per quam traditionem ab altero acceptatam, sui dominium, & propriam libertatem amittit; ita vt nec possit se à seruitute eximere, nec alteri donare: poterit ergo homo se simili modo Deo tradere. Talis verò est illa, quæ nunc fit in Professione Religiosa cum voto castitatis, cùm per illam homo perfectissimè se tradat Deo in obsequium eius, quantum potest. Inde ergo habet tale votum vt sit solemne.

Verior sententia docet, traditionem non esse per se sufficientem ad faciendum solemné votum castitatis. 3
Ita egregiè & eruditè Suarez *tom. 3. de religione lib. 2. cap. 7. 8. & 9.* & Sanchez *lib. 7. disput. 25.* Tribus argumentis efficacibus ostendo veritatem huius conclusionis. *Primum* sit ab exemplo. Nam in voto castitatis emisso post biennium in Societate Iesu, quod est simul cum traditione, qua vouens se tradit religioni per Ecclesiam approbatæ, & acceptatur à superiore, in cuius manibus publicè & cum cæremoniis fit, & tamen illud est votum simplex, vt ex instituto Societatis, & eius approbatione per Bullas Pontificias liquet. Imò tale votum ante Gregorium XIII. adeò erat simplex, vt subsequens matrimonium non irritaret. Et quamuis postea idem Gregorius XIII. in Bulla, *Ascendente Domino*, illud impedimentum introduxerit, & personam sic vouentem inhabilem ad matrimonium reddiderit, durante voto; declarauit etiam nunc esse simplex, & non solemne; ergo votum non fit essentialiter, vel substantialiter solemne per traditionem religiosam.

Ad hoc argumentum posset quis respondere, traditionem quæ fit à Religiosis Societatis Iesu non professis esse distinctam & alterius rationis à traditione quæ fit à Professis tam eiusdem Societatis, quàm aliarum religionum approbatarum: nam in professione solemni fit traditio perfecta & simpliciter perpetua ex vtraque parte, quia & Religiosus ita se tradit, vt se perpetuò priuet dominio sui corporis, & religio etiam illam acceptat, vt irreuocabilem; & ita se obligat Religioso, vt non possit illum dimittere quoad vinculum, nec professionem, vel traditionem semel factam dissoluere. At traditio illa, quæ ab Scholaribus, vel coadiutoribus Societatis fit, licèt ex parte Religiosi sit perpetua; tamen ex parte religionis non est perpetua, cùm possit Religiosum dimittere, & repudiare donationem sibi à Religioso factam; & ideo hæc traditio, quæ est minus perfecta, & ex aliqua parte claudicans, nequit solemnizare votum sibi annexum, sicut prior quæ est perfectissima, & ex omni parte consummata. Hanc distinctionem refert Sanchez *disput. 25. num. 11.* & probat Vasquez *disput. 195. cap. 8.* & Valentia *tom. 4. disputat. 10. quæst. 5. puncto 3.*

Hanc tamen doctrinam impugno. Nam *inprimis* si sermo sit de substantia, vt ita dicã, traditionis, eiusque extẽsione & plenitudine & duratione seu perpetuitate ex parte personarũ se tradentiũ, est summa æqualitas. Patet, quia Scholaris, vel Coadiutor Societatis cùm tria vota emittit, verè se Societati tradit, ac donat abdicando dominium suæ voluntatis, & corporis in ordine ad omnia obsequia Dei, & religionis, secũdùm suam regulam. Vnde in ipsa Societate in hoc nulla est inæqualitas perfectionis inter hos Religiosos, & alios solemniter Professos. Quippe illi, vt ait Gregorius XIII. *in dicta Bulla*, per ea ipsa vota se Societati dedicant, atque actu tradunt, seque diuino seruitio in ea mancipant. Ergo cùm Professi Societatis non minus perfectè se tradunt religioni suæ, quàm cæteri Professi Monachi religionibus suis, manifestè 4

sequitur Religiosos Societatis non Professos non minus perfectè se tradere, quàm cæteros omnes Religiosos. Firmo, nam etiam quoad dutationem, vel perpetuitatem ex parte personarum se tradentium, est eadem æqualitas, quia vouentes simpliciter in Societate, etiam ex parte sua se in perpetuum tradunt Societati, nec possunt vnquam, vel in vllo casu donationem de se factam reuocare; solùm verò ex parte acceptationis talis donationis, quæ à Prælato fit nomine religionis, est inæqualitas, quia in Societate superior acceptat illam donationem quantum ad translationem domini in religionem, & quantum ad obligationem personæ se donantis; non tamen quantum ad obligationem retinendi immutabiliter illud dominium; nam reseruat religioni, & eius Prælatis potestatem repudiãdi dominium illud, in quo à professione solemni differt. Vnde hinc solùm sequitur per hanc donationem non fieri personam inhabilem ad matrimonium perpetuò, & irreuocabiliter, sicut fiunt alij Religiosi solemniter Professi. Non verò hinc sequitur traditionem Professorum, tametsi sit vtrinque irreuocabilis, ab intrinseco & iure diuino, ac naturali reddere personam inhabilem ad matrimonium irreuocabiliter. Nam si id esset verum, etiam sequeretur illam traditionem in Societate Religiosorum non Professorum reddere ab intrinseco personã inhabilem ad matrimonium quamdiu non reuocatur: quia ideo dicitur professio natura sua & diuino iure facere Religiosum impotentem ad ritè contrahendum matrimonium, quia cùm iam non sit suus, sed eius, cui se donauit, non potest alteri validè donare se ipsum; at si hoc ita est, cùm simplex Religiosus Societatis, quamdiu Religiosus manet, & donatio sui quam semel fecit, non rescinditur, cùm non possit alteri se donare pro illo tempore, erit nihilominus ab intrinseco inhabilis ad matrimonium. Nam impotentia ad donãdum validè rem priùs donatam, non prouenit ex eo quòd prior donatio irreuocabilis sit, sed eo quòd nemo potest donare quod iam non est suum. Vnde si quis donauit agrum Petro, & tradidit illum, non potest illum Paulo donare, etiamsi prior donatio facta Petro sit reuocabilis per eius voluntatem si eundẽ agrum donatori restituere velit, quia dum non reuocatur, dominium, vel potestatem non habet in agrum. Quod verò id nequeat diu de traditione Religiosorum non Professorum manifestum est ex ipsius Societatis progressu. Nam in principio tales Religiosi non fiebant inhabiles ad matrimonium, etiam durante statu, & postea per constitutionem Gregorij XIII. facti sunt inhabiles durante statu; & tamen nec traditio, nec vita, nec modus à religione institutus ad assumẽdum talem statum, immutata sunt. Euidens ergo signum est illam inhabilitatem non prouenire ab intrinseco ex traditione, sed aliquid amplius ex parte Ecclesiæ necessarium esse.

5 *Secundò*, idem ostenditur efficaciter, quia solemnitas substantialis voti castitatis consistens in virtute & efficacia irritandi subsequens matrimonium perpetuò ac irreuocabiliter inducta est sola constitutione Ecclesiæ; ergo traditio religiosa ex se & ex natura rei non inducit impedimentum irritãs, nec inhabilitat ad matrimonium contrahendum. Antecedens patet ex Bonifacio Papa VIII. *cap. vnico, de voto in 6.* dicente, quòd voti solemnitas ex sola constitutione Ecclesiæ est inuenta. Vbi manifestum videtur loqui Papam de solemnitate substãtiali voti habente virtutem irritandi matrimonium subsequens. Patet id ex ipsa Glossa ibi notabili primo sic dicente. Nota primò ex isto capite, quòd solemnitas voti est inducta ex constitutione Ecclesiæ, & sic non est ipsum votum, quod impedit matrimonium, vel dirimit; sed est ipsa constitutio Ecclesiæ. Ex quo patet, quòd constitutio Ecclesiæ potest habiles ad contrahendum matrimonium inhabilitare, & cõtrà potest inhabiles habilitare. Hęc Glossa. Idem conuincitur ex ipso contextu: nam in primis cõsideranda est quæstio proposita his verbis, quod votũ debeat dici solemne, ac ad dirimendũ matrimoniũ efficax. Cui quæstioni, vt respondeat Pontifex, sumit pro fundamẽto, voti solemnitatẽ ex sola Ecclesiæ constitutione esse inuentam. Ergo euidens est loqui in his verbis de illa solemnitate, ratione cuius votum habet dirimere matrimonium, atque adeò supponit ipsam vim dirimendi matrimonium, quam tale votum habet ex sola institutione Ecclesiæ profectam esse. Patet hoc. Tum quia vt conueniens sit responsio, & fundamentum eius, termini debent vniuocè, & in eadem accipi significatione in responsione, in qua positi fuerunt in interrogatione. Tum etiam, quia si in illo fundamento esset sermo de sola solemnitate exteriori & accidentaria, necessaria ex constitutione Ecclesiæ ad valorem actus esset ineptissimum ad responsionem inferendam, quam Pontifex colligit; quia illa solemnitas necessaria ad valorem actus, etiam votis simplicibus potest adhiberi; posset enim Ecclesia statuere vt votum simplex castitatis, vel religionis, non sit validum nisi in tali ætate, vel coram testibus factum; ergo quòd talis solemnitas ex constitutione Ecclesiæ sit, impertinens est, vt inde colligatur, quòd votum sit solemne ad dirimendum matrimoniũ. Tum denique, quia Pontifex in illis verbis indifferenter loquitur de voto solemni Ordinis, & Professionis. At respectu voti connexi Ordini, & solemnitatis eius impertinens est illud fundamentum, quia votum Ordinis solemne nullam requirit solemnitatem extrinsecam inuentam ab Ecclesia vt dirimat matrimonium. Nam si quis ordinetur Subdiaconus cum sola solemnitate substãtiali sacri Ordinis, erit inhabilis ad matrimonium, mediante efficacia legis, vel constitutionis Ecclesiæ.

Tertiò, & vltimò idem efficaciter demonstro ratione: nam traditio illa si intrinsecè & ex sua natura repugnaret cum traditione carnalis vinculi matrimonij, etiamsi fieret absque speciali voto castitatis, irritaret matrimonium subsequens. Patet, quia vsu constat translationes dominiorum fieri per puras donationes sine additione alicuius promissionis, voti, vel iuramẽti. Et ratio est, quia voluntas absoluta donandi in habente potestatem sine alio adminiculo est sufficiens ad transferendum dominium, præsertim si prodeat in actum externũ traditionis cum acceptione donatarij. At certum videtur de facto nullam traditionem sui sine voto castitatis, vel lege Ecclesiæ irritare matrimonium: quia talis traditio per se, & vt distincta, & præcisa à voto castitatis, non obligat ad castitatem seruandam; ergo nec per se potest ab intrinseco valorem matrimonij impedire. Antecedens constat, tum à priori, quia obiectum, seu materia illius traditionis est ipsamet persona donantis, vnde licèt abstinere ab vsu copulæ carnalis possit esse finis illius traditionis, non tamen est eius materia: vnde sicut finis legis non cadit sub obligationem legis; ita nec ille finis talis donationis cadit sub obligationem ex ipsa obligatione intrinsecè ortam. Aliter enim ex illa traditione oriretur specialis obligatio ad vitanda singula peccata; nam ad illa etiam vitanda ordinatur traditio: si ergo fornicatio non est contraria intrinsecè obligationi illius traditionis, multo minus vsus matrimonij per honestam carnalem copulam esset illi contrarius; ergo nec vinculum matrimonij est contrarium illi traditioni; ergo ex sola rei natura non irritatur ab illa. Tum etiam à posteriori idem antecedens 6

dens patet, quia aliàs sequeretur in peccato Religiosi contra castitatem, præter malitiam contra temperantiam, duas habere malitias, vnam contra religionem, quia est contra votum, & aliam contra iustitiam, quia est contra donationem religioni factam: sicut coniux habẽs votum castitatis committens adulterium, præter intemperantiam, & sacrilegium, contra iustitiam peccat in alterum coniugem, cui iam suum corpus tradidit. Cùm enim traditio Religiosi & promissio castitatis sint actus inter se moraliter ac realiter distincti, inducunt obligationem pertinentem ad diuersas virtutes, vnde esset in illo actu triplex malitia, quod in moralibus videtur absurdum.

7 Ad argumentum primæ sententiæ.

Ad primum dico, non omnem traditionem vnius rei, vel personæ ad aliquos vsus, impedire traditionem eiusdem personæ ad vsus alterius rationis & ordinis; quia possunt non habere formalem oppositionem contradicentem, vt contingit in seruitute & matrimonio; traditio enim per seruitutem contracta non inhabilitat seruum ad matrimonium validè & licitè contrahendum, etiam inuito domino, vt vidimus suprà *disput. præcedenti, sect. 6.* Idem ergo est de religiosa seruitute ex tali traditione orta, sola natura rei spectata, quæ non reddit ab intrinseco personam inhabilem ad se tradendum alteri per matrimonium.

Ad secundum, concedo possibilem esse talem traditionem, sed non absque adminiculo voti auctoritate Ecclesiæ solemnitati, vt magis constabit ex dicendis *sectione sequenti.*

SECTIO IV.

Quid sit substantialis solemnitas voti castitatis, & an ea solo iure Ecclesiastico sit instituta.

1 Circa primum, quid sit substantialis solemnitas voti castitatis, obseruandum est, votum solemne posse considerari vel in fieri, vel in facto esse: in fieri est actus ipse promittendi sufficienter exteriùs expressus & acceptatus sub tali Ecclesiæ constitutione, in facto esse, seu permanenter, est vinculum permanens quo vouens ligatus, seu obligatus manet: nõ secus ac in matrimonio, quod in fieri est ipse consensus verbis, vel signis expressus & acceptatus; at in facto esse est vinculum inter coniuges permanens. Similis distinctio adhiberi potest traditioni quæ in professione religiosa interuenit. Nam potest etiam in fieri & in facto esse considerari. Priori modo est actus ille, quo aliquis religioni se donat; posteriori modo est ipsa seruitus permanens quæ in tali persona, respectu religionis manet.

2 Præterea recolendum est quod suprà *sect.* 1. notauimus, votum solemne castitatis & traditionem, vel donationem esse actus omnino distinctos: nam traditio est propriè translatio personæ, seu dominij proprij religiosi, in ipsam religionem; votum verò solemne vt tale in fieri est obligatio personæ Deo ad castitatem seruandam, ita vt eam inhabilitet perpetuò ad matrimonium contrahendum. His præmissis,

3 Dico *primò* votum solemne castitatis in fieri pro actu ipso vouendi, esse actualem personæ obligationem ad seruandam castitatem, cum vi & efficacia quasi effectiua, inducendo in illam perpetuam inhabilitatem ad validum matrimonium contrahendum. Ita sumitur ex *cap. vnico, de voto. in 6. & ex cap. rursus, qui cler. vel vouent.* & ex multis decretis 27. *q.* 1. Ratio est, quia primaria & vnica differentia inter votum simplex & solemne sumptum in fieri, posita est in dicta vi & efficacitate; ergo illa est voti solemnitas substantialis; cùm sine illa non sit, neque intelligi queat esse solemne, & cum illa non potest concipi non esse solemne. Antecedens patet ex præcedentibus sectionibus, quia sine prædicta efficacia ad irritandum perpetuò subsequens matrimonium, votum castitatis non est solemne, vt constat ex *dicto cap. vnico, de voto,* & liquet, quia votum simplex castitatis habere potest omnia alia quæ habet solemne, præter hanc efficaciam, videlicet quamcumque externam solemnitatem, seu ritum emittendi votum, & adiunctam traditionem, & quidquid aliud cogitetur.

Dico *secundò*, prædictam vim & efficacitatem conuenire voto castitatis in fieri, & non traditioni religiosæ in fieri, prout est actio & donatio à promissione distincta. Ita loquuntur iura, & Doctores communiter. Ratio est, quia prima prohibitio contrahendi matrimonium, non est à traditione, sed est à voto castitatis, vt constat; ergo & irritatio. Patet consequentia, quia irritatio adiungi solet prohibitioni; lex enim quæ prohibet, eadem irritare solet quando maiori rigore fertur. Firmo, quia nunquam inhabilitas ad matrimonium inducitur, nisi mediante voto. Vnde si quis profitendo religionem haberet animum verè se tradendi religioni, non verò vouendi, nec se obligandi ad castitatem, non fieret inhabilis ad matrimonium, etiamsi traditio sic facta fuisset acceptata & valida; ergo. Hinc 4

Dico *tertiò*, traditionem ipsam non esse effectum voti solemnis castitatis, sed solùm esse cum illo, & quasi componere cum illo professionem religiosam. Probo *primum*, quia tale votum vt sic nullum dominium transfert in religionem, sed solùm ita obligat personam Deo, vt irritet contrarium factum quoad matrimonij vinculum; ergo ipsa traditio nequit dici formaliter votum solemne, neque est effectus illius. *Secundum* patet ex D.Thom. *quolib.* 3. *a.* 18. sic loquentis. Et patet ex *sect.* 1. *n.* 4. *sect* 5. Tum, quia vt quis in statu religioso constituatur, non satis est vt quomodocumque promittat, sed necesse est, vt se priuet iure quod in se ipsum habet in ordine ad actiones, & ad omnia sua, illudque transferat in alterum, videlicet in religionem, vel Prælatum; nullus enim alius excogitari potest. Hæc autem translatio non fit nisi per voluntariam traditionem religiosam, & suo modo spiritualem; est ergo traditio de substantia professionis religiosæ. Tum etiam id firmatur ex potestate quæ est in Prælato irritandi vota subditorum; prouenit enim ea ex potestate dominatiua, quam Prælatus acquirit in religiosum ex vi traditionis ab eo factæ, & à se acceptatæ: per nullam enim promissionem, vel votum transfertur dominium in alterum, nec datur ei ius in re, sed ad summum ad rem, & ideo promissor adhuc retinet ius in rem promissam: per traditionem verò, ita traditur persona Prælato, vt sine illius consensu nullam possit firmam obligationem sibi imponere. Tum denique idem constat ex potestate coactiua Prælatorum; nam Prælatus religionis nõ solùm potest præcipere Religioso professo, sed etiam eum potest cogere ad obediendum, & punire illum si regulam transgrediatur. Hoc autem non posset ei esse concessum ex vi solius promissionis votorum. Si enim quis promitteret alicui se daturum, aut venditurum ei in seruum, quandiu promissionem non impleret, non posset eum vt seruum tractare, quia 5

quia reuera nondum est seruus, nec sub eius dominio & potestate; nec posset sua auctoritate eum cogere ad implendum promissum, sed solùm posset per iudicem, vel publicam potestatē id postulare. At postquā se illi in seruū donauit, aut vendidit, aut tradidit, potest sua potestate & dominio vtens, seruum punire, & cogere vt officium suum impleat. Cùm ergo similem potestatem habeat Prælatus in Religiosum ex vi promissionis, fateri necesse est, vt professio traditionem includat, per quam Professus sub dominio sui Prælati constituatur.

6 Dico *vltimò*, si sermo sit de voto castitatis solemni in facto esse, id est, de vinculo per actum vouendi inducto, votum ipsum formaliter inhabilitare perpetuò & irreuocabiliter personam ad matrimonium. Patet, quia ex tali actu vouendi tale relinquitur vinculum in persona, vt non solùm liget, & obliget ad non contrahendum, sed etiam inhabilem ad talem contractum reddat: ergo inhabilitas ipsa est ipsa solemnitas voti castitatis in facto esse, id est, vinculi ex voto relicti.

7 Circa secundum, breuiter dico solemnitatem voti castitatis solo iure Ecclesiastico esse institutā. Ita multi ex Iurisperitis, & Theologis, quos refert & sequitur Suarez *tom. 3. de religione lib. 2. cap. 10. numer. 5. & sequentibus*. Breuiter probatur ex dictis. Nam inprimis ea solemnitas non est ex natura rei. Patet, quia in quocumque voto castitatis irritante matrimonium subsequens, præter constitutionem Ecclesiæ, tria tantùm spectari possunt, nempe, vel traditio, vel promissio perpetuò seruandi castitatem, vel consecratio sub qua intelligitur omnis externa benedictio, aut cæremonia, testium multitudo, vel quæuis alia exterior solemnitas accidentaria. At nihil horum per se & ex natura sua irritat matrimonium subsequens; nam de consecratione, & quacumque alia exteriori forma iam est ostensum suprà *sect. 2.* Idem liquet de traditione ex *sect. 3.* Idemque est de promissione, quia tota vis talis promissionis requiritur in voto simplici castitatis, & tamen per se, & ex sua natura non reddit personam ad matrimonium inhabilem; ergo. Præterea constat solemnitatem non esse ex iure diuino positiuo, quia tale ius diuinum nec scriptum est canonicè, nec aliqua Patrum & Ecclesiæ traditione potest constare; ergo tota hæc solemnitas ex solo iure prouenit Ecclesiastico. Ex his

8 Colligo *primò*, votum posse fieri ex solemni simplex, & ex simplici solemne per extrinsecam mutationem solam, independenter à voluntate vouentis. Ratio est, quia hæc solemnitas pendet ex lege Ecclesiæ, quia lex in sua duratione non pendet ex voluntate, vel intentione vouentis, & ideo solemnitas voti, seu virtus ad inhabilitandam personam, præcipuè est in lege. Et licèt dicatur esse in voto morali modo, reuera non addit illi nisi denominationem extrinsecam; & ideo sine mutatione intrinseca vouentis, per ablationem legis auferri potest. Et eadem ratione votum fieri potest ex simplici solemne, sine noua voluntate, aut intentione vouentis.

9 Colligo *secundò*, votum simplex & solemne non differre specie, sed tantùm in morali quadam proprietate, quæ est accidentalis, & extrinseca respectu substantiæ voti. Ratio est, quia votum simplex & solemne castitatis, intrinsecè est tantùm promissio, cuius naturam non immutat constitutio inducens vim irritandi matrimonium subsequens. Vnde impossibile est in voto castitatis distinguere vota specie diuersa, si sit eiusdem materiæ, nam omne votum siue simplex, siue solemne est de futuro quoad implementum eius, & vtrumque est de præsenti, quoad obligationem quam inducit. Quod autem votum castitatis habeat coniunctam traditionem, non facit distinctionem specificam, cùm traditio sit actus re distinctus, & extrinsecè adiungatur, vnde neque est votum, nec differentia alicuius voti. Firmo, quia ostensum est idem numero votum posse fieri ex simplici solemne, & è contrario sine mutatione intrinseca vouentis; ergo euidens signum est illa vota non differre specie. Quare diuisio voti in simplex & solemne non erit generis in species, sed subiecti in accidentia.

Colligo *tertiò*, qualiter conueniant & differant votum solemne castitatis, sacri Ordinis & religionis. 10
Conueniunt enim, quia vtrumque habet quandam specialē perpetuitatem, præter eam quæ voto simplici castitatis inest; quatenus vtrumque est annexum cuidam statui, & traditioni ab intrinseco immutabili, & inde indissolubili moraliter. Quamuis hæc immutabilitas in Ordine sit quasi physica ex vi characteris, & ex Christi institutione; in statu verò religioso sit moralis ex contractu, & institutione Ecclesiæ. Differunt verò *primò*, quia loquendo de voto castitatis absolutè secundùm se, illud per accidens est annexum Ordini sacro ex constitutione Ecclesiæ; statui verò religioso est per se annexum, quia est de essentia illius. Verum est, si sermo sit de voto vt solemni, vel vt dirimente matrimonium, neutrum adhæret per se illis statibus, sed ex mera Ecclesiæ institutione. Differunt etiam, quia votum Clericorum irritat matrimonium subsequens, non tamen irritat contractum, at votum solemne religiosæ castitatis vtrumque præstat. Videantur suprà dicta *disput. 20. sect. 3.*

Colligo *vltimò*, votum solemne castitatis diuidi adæquatè in votum Ordinis sacri, & professionis religiosæ: quæ diuisio tanquam adæquata traditur *in dicto cap. vnico, de voto in 6.* & vt sufficiens de facto, quia Ecclesia de facto illis tantùm duobus eam solemnitatem concessit. 11

SECTIO V.

Qualis sit solemnitas voti paupertatis, & voti obedientiæ in statu religioso.

Circa primam partem de solemnitate voti paupertatis, 1

Suppono *primò*, votum paupertatis simplex esse posse, & perpetuum. Votum simplex est quando Deo fit pura promissio seruandi paupertatem; solemne verò cum in rigorosa professione religiosa emittitur: neque enim tale votum solemnizari potest, nisi in religione ab Ecclesia approbata. Voco rigorosam, illam quæ fit cum vinculo ex vtraque parte, religionis videlicet, & Religiosi, indissolubili per traditionem vnius, & acceptationem alterius irreuocabilem, vt excludam alium modum vnius, seu incorporationis, quæ nunc fit in Societate Iesu ab aliquibus eius membris cum perfecta traditione irreuocabili ex parte Religiosi, & non ex parte religionis. Nam votum paupertatis in ea factum pro illis membris non est solemne, quia non habet firmitatem absolutè perpetuam ex parte religionis: quod non minus necessarium est ad voti solemnitatem in paupertate, quàm in castitate; est enim eadem ratio.

Suppono *secundò*, votum simplex & solemne paupertatis conuenire primò in ratione essentiali voti, vt 2

est

est per se notum. Deinde conuenire in materia, licèt cum aliquo discrimine: nam votum simplex potest esse particulare tantùm ex parte materiæ, id est, de quibusdam bonis temporalibus, & non de omnibus; vt si quis vouerit non habere proprium nisi vsque ad certam quantitatem, vel non habere bona immobilia, &c. At votum solemne paupertatis esse debet integrum, non habendi aliquid tanquam proprium, nisi vsque ad certam quantitatem, siue quoad vsumfructum, vel etiam quoad vsum alicuius rei, vt propriæ. Nam status religiosus perfectus, & vndique consummatus integram paupertatem postulat. In hoc tamen non satis discernitur votum solemne à simplici, quia etiam votum simplex potest esse de tota materia paupertatis. Quare hæc duo vota in hoc maximè distinguuntur. Nam votum solemne paupertatis non solùm obligat ad non habenda bona temporalia vt propria, sed etiam reddit personam perpetuò incapacem proprietatis, & dominij; & consequenter reddit eam inhabilem ad quamcumque hæreditatem adeundam; ac proinde simul ac tale votum fit, sua vi, & ipso facto excludit dominium eorum bonorum, quæ antea possidebantur: quos effectus non habet votum simplex eiusdem materiæ, etiamsi ex parte vouentis sit adæquatum. Quare sicut votum solemne castitatis religiosæ, & dirimit præcedens matrimonium ratum non consummatum, & irritat subsequens; ita votum solemne paupertatis excludit præcedens dominium si quod erat, & omnem acquisitionem impedit; ideoque tale votum consequenter irritat omnes similes contractus, quia nemo potest donare, vel alienare validè propria auctoritate, & voluntate, nisi res proprias, quarum est dominus. Dixi consultò inhabilitatem prouenientem à voto solemni debere esse perpetuam. Nam de facto in Societate Iesu datur votum paupertatis simplex habens illos effectus, quandiu tale votum durat: quia tamen non inducit illam incapacitatem absolutè perpetuam, sed dependentem ex voluntate Prælatorum religionis, qui possunt vinculum dissoluere, & personam liberam ab illa obligatione & capacem relinquere; ideo tale votum non est solemne. His positis,

3 Dico *primò* solemnitatem substantialem voti paupertatis solùm consistere in hoc quòd habeat vim & efficaciam ad prædictum effectum in personam vouentis inducendum. Probatur manifestè, quia votum simplex paupertatis potest habere omnes alios effectus præter illum perpetuitatis, & omnes alias conditiones, vel solemnitates extrinsecas præter istam; ergo constituitur per hoc quòd sit potens ad illos inducendos cum perpetuitate; ergo hæc est propria ratio, quæ votum solemne distinguit à simplici.

4 Dico *secundò*, vim & efficaciam quam habet votum solemne inducendi inhabilitatem perpetuam, non prouenire ex solo iure naturæ. Patet, quia votum solemne quatenus votum est, tantùm est promissio; at promissio ex solo iure naturæ non habet illos effectus, vt est per se notum: non enim illa transfert rem in alterum, nec impedire per se potest efficaciam contrariæ voluntatis sequentis. Vnde hac de causa matrimonium de præsenti cum vna, licèt fiat contra promissionem, seu sponsalia de futuro alteri iurata, validum est. Et similiter licèt priùs quis renuntiet hæreditati etiam in iuramento, si postea illam acceptet, verè acquirit illam, licèt peccet, si solùm per modum promissionis illā renuntiationē fecit. Ergo votum paupertatis, tametsi solemne sit, quatenus promissio est, non potest ex sola rei natura talem inhabilitatem inducere.

Dico *tertiò*, neque talem vim & efficaciam voti solemnis procedere ex aliquo iure diuino. Patet, quia non constat de tali iure diuino, neque extat in sacris litteris, neque à Doctoribus proponitur; ergo fictitium est. 5

Dico *quartò*, neque prædictam vim & efficacitatem inducendi inhabilitatem perpetuam, posse prouenire ex sola traditione religiosa. Id claret eisdem rationibus, quibus id ostendimus in voto castitatis solemni suprà *sect.* 3. Et patet, quia illa traditio per se & intrinsecè, ac ex vi status religiosi ad summum requirit, vt Religiosus suam personam omnino tradat religioni & obsequio eius; ergo cum ea non est necessariò coniuncta renunciatio dominij, seu proprietatis omnium bonorum temporalium, imò nec obligatio non habendi illa, nisi votum paupertatis illi traditioni coniungeretur; ergo multo minus sequitur talis incapacitas ex ipsa natura traditionis. Firmo, quia in religionibus quæ vel sunt incapaces bonorum temporalium, etiam in communitate, vt est religio S. Francisci, & domus Professorum Societatis Iesu, vel non acquirunt ius succedendi in bonis suorum Religiosorum, qualis est Societas Iesu; in his, inquam, nulla bona, vel iura temporalia transeunt ad religionem ex vi traditionum suarum personarum; ergo in his saltem religionibus non inducitur capacitas acquirendi bona, vel succedendi in illis ex vi traditionis. In aliis autem religionibus, in quibus religio succedit in bonis & iuribus Religiosi, hoc ipsum oritur ex institutione humana Ecclesiastica, & non ex intrinseca natura traditionis religiosæ; nam etiam in eisdem posset illa institutio mutari, manente eadem traditione religiosa, quoad personam. 6

Quare dico *vltimò*, prædictam incapacitatem ac impotentiam acquirendi sibi in perpetuum fundari tantùm in positiuo iure Ecclesiastico inhabilitante personam, & acquisitionem irritante. Patet ex dictis præcedentibus à sufficienti partium enumeratione. Et iterum firmatur; nam in Coadiutoribus formatis Societatis Iesu, votum quod emittunt paupertatis, est simplex, sicut & alia vota castitatis & obedientiæ; & per illud, vel traditionem cui adiungitur, nullum ius ad bona, vel hæreditates vouentis acquiritur religioni, & tales Religiosi fiunt incapaces dominij temporalium bonorum. Cuius ratio alia non est, nisi quia ita est institutum, & probatum ab Ecclesia; ergo signum est in voto solemni huiusmodi effectum pendere ab institutione Ecclesiæ. 7

Circa secundam partem sectionis, de voto obediendi homini vicem Dei tenenti, constat & simplex esse posse, & solemne. Simplex est omne illud quod extra professionem religiosam fit; solemne verò quod fit in professione religiosa. Quidnam verò solemnitas illa sit, & vnde sit, est peculiaris difficultas, quia hæc substantialis votorum solemnitas declarari solet per aliquos peculiares effectus morales, at votum solemne obedientiæ nullum peculiarem effectum habere videtur, præter obligationem obediendi Prælato, quam votum simplex æqualiter inducit in religione, vt in Societate videre licet. Igitur tale votum nullam habet solemnitatem peculiarem, cùm non habeat vllum solemnitatis effectum. 8

Omissis aliorum opinionibus, breuiter dico, votum obedientiæ solemne traditioni religiosæ coniunctum habere vim, & efficacitatem ita subordinandi voluntatem vouentis Prælato, vt reddatur impotens ad validè & firmiter se obligandum sine consensu Prælati, cum vinculo & obligatione irreuocabili ex vtraque parte, vtique Religiosi, & religionis. Quod etiam ex institutione Ecclesiæ & vsu pendens est. In

quo

quo differt à voto simplici Societatis, quod licèt inducat eandem efficaciam ita subordinandi voluntatem vouentis Prælato, vt sine illius consensu non possit firmiter obligari; quia tamen non inducit illam absolutè perpetuam ex vtraque parte, ideo tale votum non est moraliter ita efficax, & consequenter non est solemne.

Sectio VI.

An solo iure Ecclesiastico votum solemne castitatis, in religionis professione emissum, dirimat matrimonium.

1 Certum est & de fide votum solemne in professione religionis emissum, dirimere matrimonij contractum postea initum. Est enim veritas hæc definita in variis Conciliis, ac nouissimè in Tridentino *sess. 24. de matrimonio can. 9.* his verbis. Si quis dixerit, Regulares castitatem solemniter professos, posse matrimonium contrahere, & contractum validum esse, anathema sit. Quod certè sanctè ac prudenter prouisum est ab Ecclesia, ne in ea scandala pullularent, & ne daretur ansa à statu perfectiori descendendi ad statum imperfectiorem priori fide violata.

2 Quo autem iure id fiat, facile ex præcedentibus sectionibus amplectimur veriorem sententiam, asserentem solo iure Ecclesiastico id statutum esse. Ita quamplurimi, quos refert & sequitur Sanchez *lib. 7. disp. 26 n. 2.* Coninch *disp. 31. dub. 6. n. 67.* & alij ex nostra Societate grauissimi Doctores. Probatur

Primò, quia Bonifacius VIII. *cap. vnico, de voto in 6.* & Gregorius XIII. in Bulla *Ascendente Domino*, definiunt omnem votorum solemnitatem matrimonium dirimentem, esse ex Ecclesiæ constitutione, præsertim Gregorij XIII. sic dicens. Non considerantes voti solemnitatem sola Ecclesiæ constitutione inuentam esse. Ex quo apertè sequitur solo iure Ecclesiastico irritare matrimonium: quia votum solemne non irritat matrimonium subsequens, qua ratione votum est, aliàs omne votum irritaret; sed qua ratione est solemne. Cùm igitur solemnitas sit sola Ecclesiæ constitutione, manifestè colligitur solo iure Ecclesiastico irritare. Firmo, quia Bonifacius suprà ex eo quòd votorum solemnitas sit ex constitutione Ecclesiæ, infert solum votum in Ordine sacro, aut professione religionis emissum, dirimere matrimonium. Quia nimirum hoc Ecclesia de illis solis votis constituit. Vbi clarè docet ipsam solemnitatem, siue Ecclesiæ constitutionem immediatè dare his votis hanc vim, præsertim cùm ibi eodem planè modo loquatur de voto Religiosi & ordinati; nam Pontifex absolutè vtrumque votum comparat in ratione dirimendi matrimonium, & apertè significat hoc iis competere ratione solemnitatis, dum dicit, ea sola vota dici solemnia in quantum ad dirimendum matrimonium. Cumque etiam sit communissimum Theologorum dictum votum solemne Ordinis sacri solo iure humano dirimere matrimonium, erit etiam idem de voto solemni religioso dicendum.

Secundò, nulla est ratio quæ probet id iure naturali inductum esse, vt constat ex dictis suprà integra *sectione tertia*; ergo solo iure Ecclesiastico inductum est; nam iure diuino id non esse statutum, constans est apud Doctores; quia nullum tale ius diuinum extat, vt per se est manifestum.

Tertiò idem ostendunt argumenta suprà allata *sect.* 4. votum solemne secerni à simplici, sola Ecclesiæ irritantis matrimonium postea initum constitutione.

Vltimò ex dictis suprà *in locis citatis* euidens est, votum solemne castitatis non dirimere matrimonium sua naturali vi & efficacitate, seu suo iure naturali, exclusa iuris humani constitutione. Et patet, quia, voto solemni castitatis non aliter quis se ipsum, & ius quod habet ad nuptias tradit Deo, quàm se ex virtute religionis, & non iustitiæ obligando ad seruandam castitatem, sicut voto simplici; ergo potest validè se ipsum alteri ex iustitia in matrimonium tradere ad vsum contra castitatem, sicut post votum simplex castitatis; nam traditio, vel obligatio ex religione Deo, & traditio, vel obligatio alteri vt coniugi ex iustitia, optimè compatiuntur, quia sunt diuersæ rationis, & disparatæ, & id constat in eo qui post matrimonium consummatum ex licentia alterius cōiugis, vel sine licētia, altero adulterante, vouet solemniter castitatem in religione; in quo simul sunt prædictæ duæ traditiones, seu obligationes. Igitur votū solemne ex constitutione sola Ecclesiæ habeat vt matrimonium dirimat.

Quæret aliquis, an promissio trium votorum facta in religione approbata, & acceptata per superiorem illius, non obligando se illi religioni, sed religioni in genere, non haberet vim voti solemnis, atque ideo nō dirimeret matrimoniū. Ita affirmat cum aliis Sanchez *lib. 7. disp. 25. n. 21.* Ratio est, quia professio est cōtractus mutuus, quo religiosus monasterio, vel religioni, & hæc illi obligatur, vt cōstat; cūque in eo euētu nulla religio obligetur, sequitur eam professionē nullius religionis approbatæ potuisse esse: vnde nec matrimoniū dirimeret; quia id ad valorē voti solēnis dirimētis matrimoniū petitur. *cap. vnic. de voto in 6* sic dicēte, illud solū votū debere dici solemne, quantū ad post contractū matrimoniū dirimendū, quod solēnizatum fuerit post susceptionē sacri Ordinis: aut per professionem expressam, vel tacitā factam alicui de religionibus per sedem Apostolicam approbatis. 3

Obseruant hîc cōmuniter Doctores, Religiosos & moniales matrimonium contrahentes, & eos qui cum monialibus contrahunt, incurrere ipso facto excommunicationem latam *in Clementina vnica, de consanguinitate.* Nec ea excommunicatio alicui reseruatur. Circa quam nonnulla sunt breuiter notanda *Primum* est, Moniales professas incurrere hanc excommunicationem, cuicumque nubant; & similiter illas accipientes in vxores. Quod non ita euenit in fœmina nubēte Professo, aut in Sacris constituto: solùm enim ij incurrunt eam, quia dicta Clementina diuersimodè loquitur de his casibus; nam Moniales, & cum eis contrahentes excommunicat: at loquens de matrimonio inito à Professo, vel Sacris initiato, solos hos excōmunicat, nulla facta mētione de mulieribus ab eis ductis. *Secundum*, incurri eam censurā, licèt matrimonium non sit consummatū: quia dicta Clemētina non punit copulā incestuosam, sed solum matrimonij cōtractum: cuius essentia perfecta est ante consummationem per copulam. *Tertium*, non esse locū huic excōmunicationi si ineant matrimonium clandestinū, vbi viget decretū Tridentini: quia is contractus non habet hodie formam veri matrimonij; nec contrahentes faciunt quidquid in se est, vt illud ineant. *Quartū*, non incurri eam excommunicationem, si quis illorū fictè consentiat; quia dicta Clementina punit affectū & voluntatem contrahendi, nec si quis ineat illud matrimonium metu viri constantis; quia est consensus inefficax, ex defectu libertatis, nec solet Ecclesia tam graui censura punire tanto metu compulsum. Vltimum est, non incurri hanc excommunicationem, vbi 4

vbi ignoranter initum matrimonium cum prædictis impedimentis: quia dicta Clementina petit expressis verbis scienter contrahi matrimonium cum consanguinitatis, vel affinitatis impedimentis, vel cum Moniali. Excusat igitur in his casibus contrahentem ignorantia quæuis, dummodo non sit affectata, vel ingens temeritas. Videatur de hac re Sanchez *lib. 7. disputat.* 48.

SECTIO VII.

An in Societate Iesu, emittentes tria vota simplicia post biennium Nouitiatus, sint verè & propriè Religiosi.

ACcedimus iam ad alteram partem disputationis de votis simplicibus Societatis Iesu, quo pacto queant dirimere matrimonium. Ad quod exactè explicandum præmitti debet sectio præsens, vt eorum naturam & effectum quem præstant, meliùs dignoscamus, de qua re doctè & fusè noster Suarez *tom. 4. de de religione, tract. 10. lib. 3. vsque ad finem libri.* Breuiter nos illa attingemus.

1 Dico itaque *primò*, eos qui in Societate Iesu vota emittunt simplicia post Nouitiatus biennium, esse verè & propriè Religiosos. Id ita certum existimat Suarez, vt sine magna temeritate & errore negari non possit. Et meritò, quia ex professo id definitum, declaratum, & probatum est à Gregorio XIII. priùs in Bulla anni 1582. quæ incipit: *Quanto fructuosius.* & postea vberiùs in altera quæ incipit, *Ascendente Domino*, an. 1584. In quibus sæpiùs decernit, eos qui in Societate Iesu tria substantialia vota emiserunt, verè ac propriè Religiosos esse, etiamsi illa vota simplicia sint, & non solemnia. Ex quo euidenter sequitur esse in his personis quidquid ad substantiam & essentiam pertinet status religiosi. Nulla enim res dici potest verè ac propriè talis, v.g. homo, aut leo, nisi habeat veram substantiam & essentiam hominis, vel leonis. Et econuerso eo ipso, quod de fide est, Christũ esse verè, & propriè hominem, eadem certitudine dicimus habere totum id quod est de essentia hominis. Adde Pōtificẽ expressè decernere, prædictos esse verè & propriè Religiosos, nō secus atque ipsos, tum Societatis, tum quorumuis aliorum regularium Ordinum Professos. Quod verum esse nō posset nisi essentia status religiosi æquè in illis esset. Vnde dici nequit esse Religiosos ex priuilegio, si hac voce significetur hos non esse Religiosos simpliciter, sed secundum quid; si verò significetur esse beneficio Pōtificis, etiam dici posset omnes Professos esse Religiosos ex priuilegio, quia sine beneficio Pontificis, id est, sine eius institutione & approbatione, in nulla religione esse verum & propriũ religiosum statum. Quod certè impropriè appellatur priuilegium, cùm per se non sit aliquid contra legem, aut ius commune. Dices esse Religiosos ex priuilegio Pōtificis, quia ab ipso non tãtùm approbatus, sed etiã inuentus & institutus est: at Professi sunt Religiosi ex iure diuino. Sed contrà est, quia inprimis parum refert ad præsens institutum illi tribuere institutionem diuinam, vel humanã, dummodo ille status religiosus tam verus & proprius esse concedatur, sicut quilibet alius, quia hîc nō est quæstio de origine huius status, sed de eius veritate ac proprietate. *Secundò*, falsum est dicere solemnitatem votorum esse ex iure diuino contra expressa verba Pontificis sic dicentis: non considerantes voti solemnitatem sola Ecclesiæ institutione inuẽtam esse, triaque huiusmodi Societatis vota, tametsi simplicia, vt substãtialia Societatis vota, ab hac sede fuisse admissa. Vbi virtute sic Pontifex arguit. Ecclesia induxit solẽnitatem in votis Religiosorũ; ergo etiã potest sine tali solemnitate statũ religiosum approbare, vel instituere; ergo hic status vtroque modo factus est ex Ecclesiæ constitutione; nulla ergo est differentia. Idem ratione firmatur, quia emissione illorum vocorum est vera traditio ex parte vouentium in magnum & totale ac perpetuum Dei obsequium tribus substãtialibus votis stabilita, & facta in religione approbata, & iuxta formam ab Ecclesia confirmatam; ergo est in tali actu quidquid necessarium est ad constituendum statũ verè religiosum; ergo quoad hoc substantialiter & essentialiter conuenit cum vera professione religiosa. Antecedens supponitur vt certum, vt constat ex vsu Societatis.

Dico *secundò*, hæc vota emitti coram habente ad id potestatem, & in quodam sensu fieri in manibus illius. 2
Hoc etiam est certum ex constitutionibus Societatis. *Primum* patet, quia admittere aliquem im membrum alicuius communitatis, est actus potestatis Superioris. *Secundum* explicatur: nam *in 5. p. constitutionum nostræ Societatis, c. 4.* expressè dicitur hæc vota in nullius manibus emitti. Cæterùm negati non potest, si talia vota fiant corã aliquo, qui potestatem non habeat admittẽdi illa, nō habere vim in Societate, nec efficere vota Societatis: necessariã ergo est aliqua admissio; aliter enim ad quid esset necessaria potestas in admittente? Igitur in hoc sensu non tantùm fiunt coram ipso, sed etiam in manibus illius, vt ipse possit ea acceptare. Quod est secũdum huius dicti. Sic enim dixit Gregorius XIII. in prædicta cōstitutione *Ascendente Domino*; scholares per ea vota se Societati dedicare, atque actu tradere. quod impossibile est fieri, nisi in manibus alicuius illa emittant. Quando ergo in constitutione dicitur, non fieri in manibus alicuius, solùm interdicitur declarare, nō fieri in manibus alicuius, qui ita illa vota acceptet, vel recipiat, vt Societatem obliget ad ea semper in suo valore retinenda, & conseruanda. Et eodem sensu dicitur in declaratione, neminem talia vota admittere, videlicet, vt absolutè perpetua sint, sed solùm sub conditione subintellecta, videlicet si Societas huiusmodi personas retinere velit, vt *ibidem* dicitur.

Dico *tertiò*, prædicta vota in Societate Iesu constituere verè, & propriè Religiosos, nō solùm à tempore 3
Cōstitutionũ Gregorij XIII. sed antea, videlicet ab initio approbationis Societatis. Patet id *primò*, ex priori Bulla huius Pōtificis, *Quãto fructuosius*, vbi ait: Statuimus, atque etiã decernimus firmo nostræ declarationis subsidio, eos qui prædicta vota emiserint, verè & propriè Religiosos fuisse, & esse. Quo loquẽdi modo satis exprimitur illam legem esse declaratoriam, alioqui non potuisse in præteritum ferri. Ponderanda etiã sunt illa verba, *Firmo nostræ declarationis subsidio*; quæ satis ostendunt illã constitutionẽ magis esse declaratiuã, quàm cōstitutiuã. Quare illa alia verba *statuimus, & decernimus*, magis de statuto confirmante, quàm de nouo aliquo constituente, seu de statuto præcipiente intelligenda sunt, vt talis delaratio tanquam vera & certa habeatur, vt *ibi* statim præcipitur. *Secundò* idem ostenditur, quia ipsemet Gregorius XIII. quia per illa tria vota se tradunt vouẽtes Societati, & in ea tanquã in religione approbata se totos diuino seruitio in perpetuum consecrant, ideò infert illos esse verè & propriè Religiosos: at illud assumptũ verum fuit à principio, ex quo post approbatam Societatem talia vota in ea fieri cœperunt, vt est per se notũ; ergo & consequẽs illud sẽper verũ fuit, nã in illo antecedente manifestè cōtinetur, & est adæquata causa consequentis.

Denique addo, adeò firma & certa esse prædicta, vt prohibeatur sub excōmunicatione reseruata, & cũ 4

aliis pœnis, quouis colore directè, vel indirectè illa impugnare, vel illis contradicere.

Sectio VIII.

An votum castitatis simplex emissum in Societate Iesu post biennium Nouitiatus dirimat matrimonium subsequens.

PRocedit quæstio, quandiu emittens tale votum durat in statu Societatis, seu est eius Religiosus: nam si eiiciatur à Societate votis solutus, & ex Religioso factus nō Religiosus, certū est non impediri eo voto, quominus matrimoniū licitè & validè cōtrahere possit; quia illud iam non est, & quod non est, nullum effectum habet.

1 Dico ergo *primò*, ante cōstitutionē Gregorij XIII. *Ascendente Domino*, prædictū votū solùm impediuisse, sed non irritasse matrimonium postea subsecutū. Hoc est certum, ex Gregorio XIII. *in dicta constitutione*, vbi illud ius condit tanquam nouum, & ideo in priori Bulla, *Quanto fructuosius*, nullam huius rei mentionem fecit. quod etiam in Societate tota pro indubitato semper habitum est. Vnde si aliquando contingit tale matrimonium sacrilegè contrahi, dissolutum postea non est, sed ratum permansit. Et ratio est, quia hoc impedimentum non est annexum voto castitatis, nisi ex constitutione Ecclesiæ, vt in eadem constitutione idem Gregorius senserat; ergo.

2 Dico *secundò*, post decretum Pontificium Gregorij XIII. hoc votum quandiu durat, reddere personam inhabilem ad contrahendum. Id cōstat ex illius verbis sic dicentis. Quinimo eos omnes ad contrahendū inhabiles, ac cōtractus huiusmodi nullos & irritos esse, prout irritos facimus, & annullamus. Atque in primis constat potuisse hoc facere Pōtificē. Tū ex facto ipso; nā esset intolerabilis error, qui supposito facto auderet potestatē negare. Tum ex decreto Tridentini *sess. 24. can. 3.* definiente Ecclesiam posse matrimonij impedimēta irritantia augere, vel minuere. Nā ibi loquēs in particulari de gradibus cōsāguinitatis, sic dicit: si quis dixerit non posse Ecclesiam in nonnullis illorū dispensare, aut constituere, vt plures impediant, & dirimāt, anathema sit. Et eadē ratio est de reliquis. Tum denique, quia nulla est ratio cur hoc fieri nō potuerit. Nam quòd hoc votum non sit ita absolutū, quid interest? quandiu enim durat, tam verum votū est, & tā verum statum religiosum constituit, sicut quodlibet aliud. Quòd verò in aliquo casu auferri possit, nō obest quominus possit ei adiungi impedimentū, quod illo ablato auferatur; sicut carētia Parochi & testium supposita, personæ sunt inhabiles ad contrahendum, illa autē carentia ablata aufertur inhabilitas. Præterea quòd fuerit expediens illud decretū, patet, quia fuit opportunū remediū ad subueniēdū Societati aduersùs fraudes & iniurias quæ contra ipsam facile fieri poterant contra diuinum honorem, cōmune bonum, reuerētiam status religiosi, & in perniciē ipsorū Religiosorum. Prius enim ad succurrendū his dānis, obligationi votorū additæ sunt Ecclesiasticæ pœnæ excōmunicationis, & aliæ quæ apostatis imponūtur. Postea verò cōpertū est in tanta hominū malitia hæc remedia nō fuisse satis efficacia, quia semel cōtracto matrimonio, vellet, nollet cogebatur societas personā dimittere. Si enim personæ essent habiles ad contrahēdū validè, possent à cognatis, vel amicis ad hoc vehementiùs induci, & ipsi possent etiam ad idē procliuiores, & faciliores inueniri Imò & Societatē ipsam possent decipere mala fide, & ficto animo in eā perseuerantes, solùm ad litterariū profectū, vt inde cōmodiùs possent aliū statum assumere, cùm id possent facere, etiā inuita Societate. Igitur ad subueniēdū his dānis, valde expediēs fuit personas inhabiles reddere. Declarat id noster Suarez *tom. 4 de religione, tract. 10. lib. 4. c. 1. n. 10.* exēplo satis accōmodato Bonifacij VIII. *in cap. cùm ex eo, de electione in 6.* Cùm enim ibi generaliter dispensasset cum personis habentibus beneficium parochiale, vt studiorum gratia non tenerentur intra annum sacerdotes ordinari, licèt id statutum esset in Concilio Lugdunensi, vt habetur *in cap. licet, eodem titulo*, adiungit nihilominus vt intra annum teneantur saltem Ordinem subdiaconatus suscipere; & rationem reddit: ne sicut à multis de Christi patrimonio sublimatis olim factum esse dignoscitur, à statu retrocedere valeant clericali. Vbi Glossa prudenter notat ex præteritis circa futura caueri. Ad vitanda ergo damna quæ per experientiam cognita fuerant, voluit Bonifacius huiusmodi Parochos statim fieri inhabiles ad matrimoniū, subdiaconatu suscepto. Eandem prouidentiam habuit Gregorius XIII. ergà Societatem, prædictam inhabilitatem ad matrimonium addendo.

Dico *tertiò*, prædictum decretum statim habuisse effectum in omnibus personis Societatis. Hoc etiam 3
est certum. Nam imprimis quod ita fieri potuerit à Papa, patet, quia per illā legem non inhabilitatur persona ad aliquid præteritū; quo sensu certū est statutū non respicere præterita, sed ad matrimoniū in futurū contrahendum. Nec pugnat hoc decretum habuisse suam efficaciam circa personas, quæ iā vouerāt in Societate castitatē; quia potest Papa adiūgere illud dirimēs æquè voto iā emisso, quàm etiā voto in futurū emittēdo, quatenus in præsens moraliter durat, & fit. Nō enim ad hunc effectū necessarius fuit consensus talium personarū, sed Papa ipse per efficaciam suæ legis potuit talem inhabilitatem inducere. Quia per illud decretum nullam obligationem nouā ad aliquod opus consilia talibus personis imposuit, neque ad aliquem statum eos obligauit; iam enim ratione voti tenebantur non contrahere matrimoniū, & in statu perfectionis perseuerare, sed solùm per eam legem cautum est, ne illi statui iniuria fieret; & medium prudēs adhibitum, quo illa obligatio meliùs impleretur. Hinc autem manifestè sequitur tale decretum de facto comprehendisse tam eos, qui hæc vota in Societate emittent in futurum, quàm etiam eos, qui ea emiserunt. Nam loquitur de his, qui iam erant in hoc gradu Religiosorū Societatis constituti. Et ratio est aperta, quia quoties Ecclesia similia impedimenta de nouo imponit, omnes personas iam existentes, & capaces talis impedimenti comprehendit. Sic videmus legem Concilij Tridentini de inhabilitate ad contrahēdum clandestinè, omnes homines iam existentes; & antea habiles comprehendere.

Vtrùm verò prædicta simplicia vota sicut dirimūt matrimonium subsequens, dirimat quoque matrimonium præcedens, iam suprà *disp. 20. sect. 4.* dictum est, non dirimere.

DISPVTATIO XXVII.

De impedimento Ordinis sacri matrimonium dirimente.

PRimā tonsurā, & quatuor minores Ordines non dirimere matrimoniū, imò neque impedire de facto, cōstāns res est apud omnes. Quia

non

non sua natura, seu suo iure naturali id præstant, vt est per se notum; neque iure aliquo positiuo Ecclesiastico. Quamuis enim Ecclesia, sicut de facto adiunxit sacris Ordinibus inhabilitatem ad matrimonium, ita si expedire iudicaret, potuisset illam addere minoribus Ordinibus; imò etiã posset eam adiungere primæ tonsuræ; de facto tamen eam non addidit, quia nullum extat ius positiuum id adiungens, vel statuẽs. Ordines verò sacros, qui numerantur à subdiaconatu vsque ad Episcopatũ dirimere matrimonium subsequẽs, certissimũ est, de quo in hac disputatione, vt radicitus intelligatur, duo tractanda sunt. *Primum*, quo iure obligatio castitatis, seu votum, sit annexum Ordinibus sacris, & quantum obliget, seu quos effectus habeat, & quomodo tale votum solemne dicatur. *Secundum*, an Ordo sacer dissoluat matrimonium subsequens, ratione solius voti solemnis castitatis ipsi annexi, seu ratione iuris Ecclesiastici annexi ipsi voto solemni castitatis; an etiam id præstet Ordo sacer ratione sui, seu ratione iuris Ecclesiastici sibi annexi.

Sectio I.

Quo iure continentia, seu castitas sit annexa Ordinibus sacris, & quo tempore cœperit esse in Ecclesia.

PRæsentem difficultatem tractat latè & doctè noster Suarez *tom. 3. de religione. lib. 9. cap.* 13. 14. 15. *&* 16. Nos breuiter eam expediemus sequentibus dictis.

1 Circa primum dico *primò*, ordinatos in Sacris non obligari iure naturali ad perpetuam continentiam, vel abstinendo à matrimonio, si antea illud non contraxerant, vel ab vsu eius si contraxerant, tametsi id maximè consentaneum iuri naturali. Ita communior Theologorum sententia. *Prima pars* probatur, quia prædicta obligatio non est contra ius naturale, nam in illa nulla est intrinseca malitia, neque ex obiecto, neque ex modo, nec continet aliquam iniuriam, nec violationem alicuius præcepti naturalis; ergo. Firmo, quia ex vi ordinationis sacræ solùm sequitur obligatio ad ministeria talium Ordinum sanctè & cum dignitate tractanda. At huic obligationi non repugnat intrinsecè & ex natura rei vinculũ matrimonij: quia vinculũ matrimonij nec excludit gratiã, nec circunstantiã aliquã necessariam, vt illa ministeria dignè & honestè tractentur: nam licèt illud mininisterium purissimum sit, &, vt statim dicam, ad maiorem decentiam postulet omnimodam puritatem & continentiam; tamen cùm matrimonium non includat incontinentiam turpem, vel inhonestã, nihil etiam includit absolutè repugnans honestati, & sanctitati illius ministerij; sed illa maior continentia erit quidem melior, non tamen præcepta iure, vel præcepto naturali, cùm carentia illius intra limites matrimonij non tollat intrinsecè & ex natura rei moralem honestatem, vel sanctitatem; & ex alio capite Ordo sacer sua natura non est incompossibilis cum traditione, qua quis alteri tribuit dominiũ sui corporis ad vsum coniugalem, vt patet; ergo. *Secunda pars* etiam est manifesta, quia quo status personæ aptior est & magis consentaneus muneri & actionibus eius, eo magis conformis est iuri & rationi naturali; sed status continentiæ est aptior, ac magis consentaneus muneri, & actionibus clerici in Sacris constituti; ergo obligatio ad huiusmodi statum continentiæ in his qui ad illum gradum Clericorum ascendere volunt, est maximè conformis iuri naturali. Minor probatur discurrendo per singulos Ordines. Nam Episcopus ad hoc ordinatur vt constituatur in Ecclesia in supremo Ordine & statu perfectionis: est etiam tanquam sponsus suæ Ecclesiæ, cuius spiritualibus commodis & temporalibus inseruire debet; ergo optimè cum illa dignitate congruit status castitatis; quo enim fuerit abstractior à re vxoria, eo erit aptior ad suum munus explendum. Præterea Presbyter consecratur ad actiones valde sacras & puras exercendi, nempe ad consecrationem, & mundam oblationem corporis, & sanguinis Domini, ad absoluenda peccata, & ad vacandum orationi, & electioni sacræ; ergo status etiam maximè purus continentiæ est illi dignitati consentaneus. In Diaconis quoque est sufficiens congruentia & consonantia cum eadem ratione naturali, quia licèt in illis non sit tanta perfectio, est tamen magna participatio illius, & non parua cooperatio ad sacra ministeria. Denique eadem est congruentia suo modo in Subdiaconis. Et quidem cùm hi duo gradus sint Sacerdotio valde propinqui, & ex illis ad Presbyterium facilis sit ascensus; expediens est, ac valde congruum, vt ab illis Ordinibus incipiat clericus statum continentiæ profiteri, vt ad illum sacratiorem Ordinem queat esse conuenienter dispositus.

Dico *secundò*, nullum esse ius diuinum prohibens matrimonium, vel vsum eius Ordinis in Sacris; atque adeò non esse in illis de iure diuino continentiam perpetuam; tametsi ea sit quid iuri diuino maximè consentaneum. Ita D. Thom. 2. 2. *q.* 88. *a.* 11. & est communis sententia Theologorum. *Prima pars* ostenditur, quia nullum est principium ex quo tale diuinum ius colligi queat, quia in Scriptura, seu in nouo Testamento non habetur. Nec Christus Dominus suis Discipulis, vel Apostolis hoc, inquam, tanquam præceptum posuit, sed tanquam permissionem. Neque in nullo loco D. Paulus significauit præceptum aliquod, præsertim à Christo Domino datum, quo prohibeatur Episcopus, etiam post Episcopatum, sumere matrimonij statum. Nec denique ex traditione satis infertur. Nam etiamsi demus hanc traditionem dari à temporibus Apostolorum; adhuc inde nõ colligitur præceptũ diuinuum: nam præcepta Apostolica sunt humana, non diuina, iuxta dictum Pauli 1. Cor. 1. *Præcipio ego, non Dominus*; & de istis præceptis, vel consuetudinibus introductis ab Apostolis, constat quoque ex traditione ab ipsorum temporibus. Igitur ex traditione Apostolica non satis colligitur præceptum diuinum, nisi aliunde, aut ex materia, aut ex aliis indiciis innotescat; nihil autem horum in præsenti reperitur. *Secunda pars* est per se nota, nempe continentiam esse valde conformem præceptis & consiliis legis Euangelicæ. Nam Christus Dominus omnibus continentiam consulit, & præcipuè Apostolos suos eam seruare docuit Paulus etiam 1. *Cor.* 7. omnes cupiebat esse sine vxore, sicut erat ipse, vt orationi vacarent; potiori iure idem cupiebat de Pontificibus & sacerdotibus, qui diuinis ministeriis & orationibus frequenter & ex officio incumbere debent. 2

Dico *vltimò*, institutionem hanc, seu obligationem Clericorum ad cõtinentiam esse solùm iure Ecclesiastico annexã ordinatis in Sacris. Patet ex præcedentibus dictis: nã cùm prædicta institutio nõ sit iure naturæ præscripta, nec sit diuina, vt ostensum est, alia esse non potest nisi humana Ecclesiastica, cùm illa legitima sit, & honesta, & vim habeat obligandi, vt ipso vsu satis euidenter constat, & expresse traditur ab Innocentio Papa secundo *in c.* 40. *vt lex.* 27 *q.* 1. Vbi ita cùm statuisset, si Episcopi vel alij in sacris Ordi- 3

nibus vxores ducant, debere statim separari, & pro tantis excessibus condignam pœnitentiā agere, subdit rationē, sic dicens, prædictam copulationē contra Ecclesiasticā regulam constat esse contractā. Constat igitur ex ordinatione Ecclesiæ de facto castitatis obligationem esse coniunctam cum Ordinibus sacris, secundùm præsentem vsum Ecclesiæ Latinæ. Vt etiam expressè docuit Tridentinum *sess.24.can.9.* vbi continentiam Clericorum in Sacris in legem refert Ecclesiasticam.

Obiiciunt hæretici nostri temporis, abuti sua potestate Ecclesiam, dum hanc necessitatē seruandi castitatem imponit Clericis in Sacris, quia est res difficillima, & valde repugnans naturæ, propter quod Deus ipse noluit eam sub præcepti obligationem ponere etiam ministris sacris. Saltem videtur non fuisse id valde expediens, quia magna Clericorum multitudo, qui in iuuenili ætate plerumque ordinātur, & non viuunt in claustris, nec carēt deliciis corporis, nec ab humanis occasionibus, & cōuersationibus separātur, fornicationis, & sacrilegij periculo exponitur. Respōdeo prudentissimè Ecclesiam statuisse ad sacrificij reuerētiam, ad sacerdotij honorem, & ad fidelium exēplum. Neque ideo exponit homines periculo fornicationis, vel sacrilegij; quia status Clericorum de se non habet illud periculum adiunctum; nā voluntarium propositum, & votum multum confert, vt futura mala caueātur; & ministerium ipsum de se multum iuuat ad eundem finem; & prouidentia quam semper Ecclesia adhibuit ad cauenda ea pericula, magna sēper fuit.

4 Circa secundum videantur Suarez *lib. 9. c. 14. 15. & 16.* & Basilius Ponce *lib. 7. cap. 23. & 24.* Breuiter ipse dico, continentiæ legem antiquissimam esse in Ecclesia. Vnde ab Apostolis deriuatam meritò dixit Carthaginense II. *cap. 2.* & habetur *cap. Episcopos d. 31. & cap. cum in præterito, d. 84.* Apostolica igitur est lex ista, quam communi Ecclesiarum consensu fuisse in Occidentali Ecclesia receptam rectè probat Suarez *cap. 14.* & eandem à sanctis Patribus Latinis eiusdem antiquitatis summis laudibus fuisse commēdatam. In Orientali verò Ecclesia non fuit semper & in omni loco hæc consuetudo inuiolabiliter seruata. Quia in aliquibus prouinciis tametsi id seruatum fuerit, sed non in aliis. Cæterùm de vsu Græcorum non multum curandum est, nam esto ex consuetudine continentiam non obseruent sicut Latini, & si sua consuetudine sobriè vtantur, & sine schismate, possint sine peccati macula sacra exercere ministeria; non tamen negari potest, id non fieri cum ea perfectione, ac puritate, quam ex vi sui status Sacerdotes continentes habere possunt. Quis enim neget, cæteris paribus, continentiam etiam ab actu coniugali maiorum puritatem, ac sanctitatem afferre: nam actus etiam coniugalis, etiamsi moraliter honestus sit, quandam tamen habet impuritatem admixtam, vt dixit Siricius Papa *epist. 1.* & hebetat aciem mentis, & totum hominem carnalem quodammodo efficit, vt dixit Augustinus 14. *de Ciuit. cap. 17.*

5 Est verò notandum circa continentiam Subdiaconorum in Ecclesia Latina semper fuisse prohibitum quòd Subdiaconus iam ordinatus ducat vxorem. Quòd verò priùs coniugatus, & postea Subdiaconus ordinatus ab vxore separetur, non fuit semper, & in omni loco hæc consuetudo inuiolabiliter seruata, vt constat manifestè ex Concilio Carthag. II. *cap. 2.* vbi tres tātùm gradus ait habere annexam hanc obligationem castitatis, Episcopos, Presbyteros, & Diaconos, quod clariùs patet ex Concilio Carthag. V. *can. 3.* & habetur *in cap. 4. dist. 84.* vbi vsque ad Diaconos tantùm in ea prohibitione comprehendit. Et subdit, cæteros autem Clericos ad hoc non cogi, sed secundùm vniuscuiusque Ecclesiæ consuetudinem obseruari debere.

Sectio II.

Vtrùm obligatio qua tenentur Clerici sacrorum Ordinum ad castitatem seruandam, oriatur ex voto, an ex sola susceptione Ordinis sacri ex institutione Ecclesiæ.

Constito iam ex sola Ecclesiæ constitutione teneri huiusmodi Clericos ad seruandam castitatem, non parum refert discutere, an ea obligatio sit solùm ex Ecclesiæ præcepto directè præcipiente illis castitatem, vt præcipit audire Missam diebus Dominicis; vel immediatè fit ex voto castitatis in Ordine sacro tacitè emisso, mediatè verò ex Ecclesiæ constitutione, quæ id votum Ordini sacro annexit, quod iure diuino annexum non erat. Nam si est merum præceptum Ecclesiasticum, valida erit dispensatio Pontificia ad contrahendum matrimonium sine causa concessa, & potest post initum matrimonium peti debitū. At si est obligatio ex voto, non est valida dispensatio absque legitima causa concessa; & post matrimonium initum obligat votum, inquantum paritur status matrimonij, nempe ad non petendum debitum. 1

Quidam censent, inter quos noster Valentia *tom. 4. tract. de Sacramento Ordinis disput. 9. q. 5. puncto 5. §. 1.* non esse id propriè votum, sed Ecclesiæ statutū. Probant, quia, potest is qui ordinatur, non habere intentionem promittendi, imò & voluntatem expressam non se obligādi ad castitatem, neque assumendi quātum in se est onus aliquod ab Ecclesia impositū, præter ipsum Ordinem sacrum. Nam Ordo, & obligatio castitatis diuersa sunt obiecta, & non sunt ex natura sua connexa; ergo potest voluntas vnum ab alio separare, & tunc neque explicitè, neque implicitè potest dici velle vnum, quamuis aliud velit; ergo voluntas suscipiendi Ordinem sacrum non est implicita volūtas sufficiens ad vouendam castitatem, quando cum illa simul habetur voluntas explicita non vouendi, neque se obligandi. Et tamen in hoc casu sic ordinatus obligatur ad castitatem seruandam; nam si matrimonium velit contrahere, nō poterit nec licitè, nec validè; multo magis non potest consummare; vnde specialiter quoque illi prohibitum est quemcumque alium turpem actum efficere; ergo obligatur solùm vi statuti Ecclesiæ, & non voti. 2

Alij verò communiter cum D. Thoma 2. 2. *q. 88. a. 7. & 11.* censent hanc obligationem esse ex vero ac proprio voto. Quod etiam cum multis quos refert, sequitur Sanchez *lib. 7. disputat. 27. numer. 10.* Et manifestè ostendi videtur, quia, vt patet ex D. Gregorio *epist. 42.* & refertur *cap. 2. dist. 28.* Ecclesia præcipit nullum ordinari Subdiaconum, nisi continentiam promittat, quod etiam Episcopi obseruant. Nam ordinandis proponunt hoc votum, qui hoc ipso quo postea Ordinem suscipiunt, censentur illud vouere. Hinc etiam iura vbique asserunt ordinatos emisisse votum, vt patet *cap. cum olim 6. de Clericis coniugatis, & cap. vnico, de voto in 6.* At verba iuris tam aperta non sunt sine euidenti necessitate ad metaphoras detorquenda. Hinc denique omnes fatentur peccatum Clerici contra castitatem habere duas speciales malitias, vnam contra castitatem, aliam contra religionem 3

religionem; at hæc posterior solùm esse potest, quatenus est contra votum: nam licèt demus hac in parte addidisse Ecclesiam aliquam specialem prohibitionem Clericis, illa non adderet obligationem diuersæ speciei, sed intra eandem obligaret, sicut obligant alia præcepta Ecclesiastica. Hanc secundam sententiam iudico veriorem, quam sequentibus dictis magis distinctè & sigillatim declaro.

4 Dico ergo *primò*, certum esse intentionem esse Ecclesiæ obligare sic ordinatũ, vt votũ castitatis emittat; habere que ad id potestatẽ, fuisseque valde expediẽs. *Prima pars* de intẽtione Ecclesiæ, colligitur manifestè ex *cap. vnico, de voto in 6.* vbi duplex dicitur esse votorum solemne, vnum solemnizatum per susceptionem sacri Ordinis: alterum per professionem religionis: nam ibi apertè supponit Pontifex tam proprium votum esse emittendum in susceptione sacri Ordinis, sicut in professione religionis. Et idem ferè habet Ioannes XXII. *in Extrauaganti Antiqua, de voto.* Ac denique idem supponunt omnes Doctores diuidentes votum in simplex & solemne; & solemne in prædicta duo membra. Ex quibus manifestè constat hanc esse intentionem Ecclesiæ. *Secunda pars* de intẽtione obligandi ad hoc votum emittendum, liquet, tum ex iisdem Ecclesiasticis decretis. Tum, quia aliàs eius intentio esset inefficax ad obtinendum effectum intentum. *Tertia pars* de potestate qua possit Ecclesia hanc obligationem imponere, nullus est ambigendi locus; quia non imponit absolutè & simpliciter tale onus, sed sub conditione, seu conuentione voluntaria, quæ iusta est, & ideo obligat vel ex obedientia, vel ex iustitia eum qui Ordinem suscipit ad conditionem implendam, sub qua ad illum admittitur. Nam Ecclesia potestatem habet dispensandi spiritualia bona, inter quæ sacri Ordines computantur, sub eo modo, & conditione, quam magis conuenientem ac decentem iudicauerit. Constat igitur, hoc iure ac merito fieri ab Ecclesia potuisse. Denique *vltima pars*, quòd ea cõditio fuerit valde expediens ac maximè decens, claret, tum vt sacratior, & quodammodo immobilior esset obligatio: tũ quia si ea obligatio tãtùm esset ex præcepto Ecclesiæ, maiori facilitate posset per illius dispensationem auferri, & dispensatio sine causa concessa esset valida, quãuis illicitè concederetur; at interueniente voto, difficilior est dispensatio, & sine legitima causa data non tenet, iuxta suprà dicta initio huius sectionis.

5 Dico *secundò*, prædictum votum, licèt explicitè nõ fiat ab eo qui ordinatur, implicitè tamen fieri volũtaria susceptione Ordinis sacri secũdùm Ecclesiæ leges. Id sufficiẽter cõstat ex ipso vsu Ecclesiæ. Quare sicut votũ solẽne religionis fit implicitè per professionẽ tacitã, vt ex iure cõstat; ita & votũ Ordinis poterit ita fieri. In principio enim Ecclesiæ quando hic mos cœpit introduci, & nõdũ erat per modũ legis receptus, necessarium erat, vt qui ad primum Ordinẽ sacrũ admittebantur, admonerẽtur, an vellent castitatẽ profiteri, & alio modo nõ fore admittẽdos; & tũe cõsensus ordinãdi erat quædã voti emissio satis manifesta. At nunc eadem ferè admonitio præmittitur in ordinatione Subdiaconi; nam licèt verba quæ præmittuntur, nihil de promissione expresè dicant; tamen quia hæc est intentio Ecclesiæ, in illis verbis, *& iuxta intentionem Ecclesiæ acceptantur*, id satis est vt ipsa voluntaria talis Ordinis sacri susceptio, sit etiam quædam voti emissio. Ex quo in foro, si quis per saltem Diaconatum susciperet, votum nihilominus implicitum emitteret, quia postquam prædicta lex & vsus satis est stabilitus, & notus, ipsemet admonet omnes, vt suscipiẽtes sacros Ordines, sub ea cõditione vel onere admittantur; atque ideo eo ipso quòd iuxta leges Ecclesiasticas ordinari volunt, sufficienter vouent implicitè, etiamsi expressum actum promittendi non eliciant. Ex quo etiam infero noluisse Ecclesiam obligare sic ordinandos ad expresè emittendũ votum castitatis, vt constat tum ex communi sensu, & vsu; tum quia nullum de hac re præceptũ ostendi potest. Quare ipsa voluntaria susceptio Ordinis sacri secundùm Ecclesiæ leges, censetur sufficiẽs talis voti emissio, ac solemnizatio.

Dico *tertiò*, si quis susciperet Ordinem sacrum cũ expressa intentione nõ promittendi, maneret ordinatus, quãuis grauiter peccaret, nõ verò emitteret votũ castitatis. Probo singula, *in primis* videbitur certum mansurum istum ordinatũ in Sacris, suppono enim illum habuisse intentionem recipiendi sacramentum Ordinis; hæc nãque nõ excluditur per intentionẽ nõ vouendi; nam hæc duo obiecta sunt distincta, & ex se separabilia, quia potest verus Ordo esse sine tali voto. Vnde quamuis per Ecclesiasticam legem votum annexum sit Ordini, ideoque licitè non possit separari; at non potuit per hanc legem fieri quominus intentio suscipiendi Ordinem absque voto sit vera intentio suscipiendi sacramentum, quamuis iniqua, atque adeò ex hac parte sufficiens ad valorem sacramenti. Quo supposito ostenditur manifestè prædicta prima pars. Quia in hoc casu manet voluntas recipiendi sacramentum Ordinis, concurrũt etiam alia necessaria ex parte materiæ, formæ & ministri; ergo valida est talis ordinatio; non enim malitia recipientis, dummodo non desit voluntas, seu intentio sacramenti, impedit substantiam ipsius sacramenti. *Secunda pars*, quòd in eo euentu ordinatus grauiter peccaret, liquet, quia ea intentio est contra statutum Ecclesiæ, & contra pactum cum ea initum, atque adeò contra fidelitatem, vel obedientiam ei debitam. *Tertia pars*, in eo casu non emitti votum castitatis, mihi videtur euidens; quia ex nullo Ecclesiæ statuto potest votum adiungi alicui pacto, nisi vouens voluntariè promittat; ergo in eo casu non adiungitur votum huic facto, quod est ordinatio: consequentia liquet, nam si adiungeretur, maximè ex statuto Ecclesiæ, quia supponimus voluntatem ordinati esse contrariam. Antecedens verò, nempe statutum solum non habere hanc vim, probatur, quia votum est essentialiter promissio voluntaria, & ideo implicat contradictionem, quòd in homine sit sine consensu eius explicito, vel implicito; qui autem habet expresè voluntatem contrariam, neutrum consensum habet, vt est per se notum. 6

Dico *quartò* eum qui sic ordinatus est, peccare grauiter peccato sacrilegij, & iniustitiæ. Moueor. Quia in primis negari non potest esse ibi peccatum sacrilegij omissiuum, & commissiuum: nam interuenit ibi omissio sacrilega; sicut enim velle non audire sacrum præceptum, est sacrilegium omissiuum, ita non emittere votum eo tempore, & statu, in quo sanctè præcipitur, est sacrilegiũ omissiuum; quia lex præcipiens talem actũ facit illum necessarium in propria materia & virtute religionis. Quòd verò etiam interueniat ibi sacrilegium commissiuum, non solùm ex illa generali ratione quòd est indigna & peccaminosa susceptio sacramenti, sed etiã, quia recipit sacramentum sine dispositione ab Ecclesia requisita, id est, sine professione castitatis. Nã hæc professio quatenus propter ordinationem præcipitur, magis ad religionem spectat, quàm ad castitatem, & ideo prædicta ordinatio suscepta sine tali circumstantia specialiter est sacrilega. Quòd autẽ interueniat ibi quoque peccatũ iniustitiæ, seu infidelitatis, patet, quia illud grauissimum 7

mum mendaciũ est, & Ecclesiæ perniciosum,& contra pactum & conuentionem initam cum Ecclesia; ergo manifestè videtur ad iniustitiã pertinere. Ex quo necessariò infero, eum, qui sic ordinatus est, manere obligatum ad votum emittendum. Ratio est, quia obligatio illa, quam tempore ordinationis habuit, non fuit extincta propter transgressionem eius, sed perpetuò magis ac magis obligat, quia illud tempus non fuit designatum,vt extra illud non possit impleri debitum, sed vt non differatur solutio; quando autem circumstantia temporis hoc modo designatur,per omissionem eius non extinguitur obligatio. Firmo, quia prædictum votum non est propter ordinationẽ in fieri, vt sic dicam, sed propter permanentem ordinem, & statum eius, & ideo à principio debet fieri perpetuum votum; ergo si in principio omissum est, semper manet obligatio illud emittendi. Addunt nõnulli ibi quoque interuenire peccatum inobedientiæ. Cæterùm verius est ibi non interuenire inobedientiam formalem, & specificam, sed generalem,qualis includitur in cuiuscumque præcepti transgressione.

8 Dico *quintò*,adhuc sic ordinatum non posse validè matrimonium contrahere,non ratione voti,sed ex sola ordinatione in Sacris adiuncta Ecclesiæ lege, seu constitutione. *Prima pars* est omnium Doctorum asserentium in eo casu personam manere inhabilem ad matrimonium.Nam Ordo sacer est vnum ex impedimentis dirimentibus subsequens matrimonium. Maior difficultas est de secunda parte dicti,an illud sit ratione voti, vel ex sola ordinatione in Sacris,ex constitutione Ecclesiæ. Nam communiter solent Doctores dicere id prouenire ratione impliciti voti solemnis annexi ex constitutione Ecclesiæ. Cui fauet *caput vnicum,de voto in 6.* videtur enim esse intentio & voluntas Ecclesiæ vt hoc impedimentum existat mediante voto castitatis per sacram ordinationem solemnizato. Ego verò tria censeo esse dicenda. *Primum* est, proximè, & formaliter loquendo hoc impedimentum prouenire ex statuto, & voluntate Ecclesiæ. Hoc est certum in sententia communiori Doctorum; quia nec solus Ordo sacer de se, nec solùm votum de se, facit personam inhabilem ad contrahendum, sed solùm statutũ ac constitutio Ecclesiæ, vt magis constabit ex *sect.6.*vbi ostendemus,solo Ecclesiæ statuto dirimi matrimonium subsequens per Ordinem sacrum. Solùm dubitari potest, an requiratur votum vt Ecclesia ponat tale impedimentum. *Secundum* igitur quod dico est, non esse necessarium votum,vt possit Ecclesia inhabilem reddere personã tali Ordini consecratam.Hoc videtur per se notum: nam sicut Ecclesia sua potestate facit, vt talis gradus consanguinitatis, vel affinitatis, vel talis cognatio spiritualis sit impedimentum dirimens, ita potest facere, vt talis Ordo absque alio voto sit simile impedimentũ. *Tertium* est, de facto circa hoc Ecclesiam instituisse, vt hoc impedimentum existat quoque ex sola vera & reali ordinatione in Sacris. Id probat manifestè casus propositus, in quo illa persona non habet votum solemne castitatis, quia si non habet votum, vt probatum est *dicto tertio n.6* multo minus habebit solemne: & tamen est certum illam personam ex susceptione reali Ordinis sacri manere incapacem, seu inhabilem ad matrimonium contrahendum; ergo euidens est hoc impedimentum existere in illa ex sola ordinatione in Sacris.

Dices prædictum impedimentum oriri in illa persona ex voto solemni castitatis præsumpto; nam ita positum est hoc impedimentum ab Ecclesia,vt essentialiter non pendeat à vero voto, sed sufficiat votum præsumptum, quale præsumitur in omni persona quæ ordinatur in Sacris. Sed contrà est, quia in primis iam liquet tale impedimentum non pendere ex voto solemni vero. Præterea nec pendere essentialiter à voto illo solemni præsumpto; patet eodem exemplo eiusdem personæ; nam si hæc clarè & explicitè antequam ordinaretur proponeret & exprimeret Episcopo & cæteris circumstantibus, se non habere voluntatem vouendi, & se obligandi ad castitatem, imò contrariam non vouendi illam, & nihilominus Episcopus illam ordinaret, certum esset etiam in foro externo non emisisse tale votum; & nihilominus maneret inhabilis ad contrahendum matrimonium; ergo non ex voto præsumpto, cùm exteriùs & publicè profiteatur se illud non emittere, sed ex sola reali susceptione Ordinis sacri.

Quare dico *vltimò* obligationem seruandi castitatẽ 9
in Clerico in Sacris,& illius inhabilitatẽ ad matrimonium subsequens, oriri non tantùm ratione voti solemnis castitatis, seu iuris Ecclesiastici annexi voto castitatis, sed etiam ratione Ordinis sacri,seu ratione iuris Ecclesiastici sibi annexi. Ita Rebellus *lib.3.q.12. n.2.*& Gaspar Hurtado *disput.16.diffic.1.n.1.* & ex antiquis Scotus *in 4. disp.37.* & idem sentit *ibi* D.Th. *quæst.1.a 1.* vbi ait, in Ecclesia Orientali matrimoniũ impediri solùm ex vi Ordinis; in Occidentali verò impediri & ex vi Ordinis, & vlteriùs ex vi voti annexi. Vbi illa particula,&,non complexiuè, sed diuisiue sumitur. In eodem sensu Richardus quoque prædicta *disp.37.a.1.quæst.1.* dicit hoc impedimentum dirimere, tum propter votum continentiæ annexum, tum propter statutum Ecclesiæ, etiam si ad continentiam se obligare non intendat ille, qui Ordinem suscipit. Probatur dictum. Nam quòd tale impedimentum resultet in ordinato ratione impliciti voti solemnis annexi ex constitutione Ecclesiæ, manifestè constat ex *cap.vnico, de voto in 6.* Et firmari potest, quia hoc impedimentum ordine naturæ, vt sic dicam, supponit obligationem non ducendi vxorem;hæc autem obligatio quantum est ex intentione Ecclesiæ oriri deb... ex voto per sacram ordinationem solemnizato. Præterea quòd tale impedimentum proueniat quoque ex sola ordinatione in Sacris, colligitur euidenter ex præcedenti dicto. Et satis firmatur communi sensu Doctorum constituentium vt distinctum impedimentum, Ordinem, & Votum. Fauet etiam Tridentinum *sess. 24. c.7.* vbi continentiam Clericorum in Sacris & inhabilitatem ad contrahendum matrimonium, non ad votum refert solemne; ad hoc enim refert inhabilitatem Regulariũ qui castitatem solemniter professi sunt; sed ad legem Ecclesiasticam adiunctam ipsi Ordini sacro.

Obiicies ex prædicta doctrina sequi, non votum 10
adiunctum Ordini sacro, sed solam realem susceptionem Ordinis sacri esse impedimentum dirimens matrimonium subsequens. Patet, quia ex sola ordinatione in Sacris resultat prædictum impedimentum, tametsi ordinatus nullum emiserit votum solemne. Non ergo est cur eiusmodi effectus tribuatur vtrique rei, nempe voto solemni, & susceptioni Ordinis sacri, sed huic soli ordinationi in Sacris. Respõdeo in rigore metaphysico negari nõ posse solam susceptionem realem Ordinis sacri voluntariè acceptam dirimere matrimonum subsequens. Vnde hac de causa non immeritò Paludanus *in 4.d.37. q.1.n.8.* dixit hoc impedimentum dirimens non esse ratione voti annexi, sed ratione Ecclesiastici statuti. *cap. 1, qui clerici vel vouentes.*Cæterùm, quia ex intentione Ecclesiæ non suscipitur licitè Ordo sacer, nisi sit coniunctus cum voto castitatis solemni, ideo etiam tribuitur

buitur ipsi voto solemnizato quòd dirimat matrimonium. Ne tamen fraus & dolus patrocinetur illi, qui vult ordinari in Sacris, & renuit se obligare ad castitatem per votum; ideo ita posit um est hoc impedimentum ab Ecclesia, vt essentialiter non pendeat à voto re ipsa emisso, sed sufficiat realis Ordinis sacri susceptio. Addo, in ipsa Ordinis sacri susceptione certo modo includi semper prædictum solemne votum castitatis, prout debitum est emitti iuxta ordinationem ipsius Ecclesiæ, adeò, vt ille qui ordinatur in Sacris cum repugnantia illud emittendi, teneatur, & maneat obligatus illud emittendi, vt dictum est suprà *dicto 4. numer.* 7. Ex dictis

11 Colligo *primò*, suscipientes sacros Ordines præter obli ationem voti ibi explicatam, ex lege Ecclesiastica immediatè etiam obligari ad continentiam, propter excellentiam ipsius status ita sacri, quem tales suscipiunt; & Ecclesiam prohibere illis actus turpes propter specialem indecentiam talis status, talisque ministerij.

12 Colligo *secundò*, Sacris initiatos, non solùm ratione voti, sed etiam ex vi prohibitionis Ecclesiæ prohibentis actus venereos, vt materiam sacrilegij, peccare peccato sacrilegij, vt optimè notauit Coninch *disput. 20. de Sacramento Ordinis, dubio 13. num.* 130. Quia quoties Ecclesia ex speciali motiuo alicuius virtutis reddit aliquas personas inhabiles, vt inter se contrahant, iisdem etiam specialiter prohibet omnem actum venereum inter se, ita vt eum committentes duplici peccato peccent, vt constat in illis qui cognoscunt sibi affinem in 3. vel 4. gradu; aut spiritualiter cognatam, qui ideo præcisè peccant duplici peccato, quia inter eos intercedit tale impedimentum dirimens. Videantur dicta à nobis suprà *disput.* 22. integra *sect.* 2. Atqui Ecclesia omnes Sacris initiatos reddit immediatè inhabiles ad matrimonium cum quauis persona contrahendum, idque ob motiuum, siue reuerentiam virtutis religionis, nempe ob excellentiam & eminentiam ipsius status adeò sacri quem suscipiunt; ergo specialiter his immediatè prohibet omnem actum venereum cum quauis fœmina, ex quo infert duo Coninch citatus *numer.* 131. *Primum*, Religiosum fornicantem committere distinctum specie peccatum ab eo quod committit fornicans, qui solùm voto simplici vouit castitatem; & consequenter eam conditionem Religiosi fornicantis esse in confessione explicandam. Quia sicut prior habet specialem inhabilitatem ad matrimonium, ita habet specialem prohibitionem talis actus. *Secundum* est, si fornicetur Religiosus Sacris initiatus, vtramque circumstantiam esse exprimendam. Ratio est, quia vtraque continet speciale impedimentum matrimonij; ergo necessariò inducit specialem obligationem ad castitatem.

13 Colligo *vltimò* eum qui suscipiens Ordinem sacrum intendit nullo modo vouere castitatem, si fornicetur, committere specialem malitiam sacrilegij, non quidem illam quæ specialiter oriatur ex fractione voti; nam hoc non est vbi non est verum votum, sed aliam interuenientem ex vi prohibitionis Ecclesiæ: nam Ecclesia prohibet fornicationem Clerico in Sacris propter specialem indecentiam talis status, ac ministerij; vnde constituit talem actum in specie sacrilegij. Cumque talis materia sit grauis, & Ecclesia eam prohibeat quantum potest, ideo talis culpa ex illa circumstantia etiam est grauis, & in confessione aperienda.

Sectio III.

Vtrùm inualidè infantes, & pueri ante annos pubertatis ordinati in Sacris, obligentur ad seruandam castitatem.

Prima difficultas est, an inualidè ordinati ad aliquem essentialem defectum, quia ordinans, v.g. se finxit Episcopum, obligentur ad continentiam, an potiùs inire matrimonium queant. Sentiunt aliqui manere obligatos ad seruandam castitatem; quia constat ex *cap. quidam 3.* & ex *cap. placet, 12. de conuers. coniugatorum*, eos qui inualidè profitentur in religione, obligari voto castitatis, quantum pro eo tempore eam poterant vouere: nam actus qui non valet eo modo quo fit, valet modo quo valere potest, iuxta textum *cap. vnico §. porrò, de desponsat. impub. in 6.* Igitur ita ordinatus, cùm licitè tunc vouerit castitatem, suo voto tenebitur. 1

Cæterùm verius est hunc ad nihil prorsus obligari, cum communiori sententia. Ratio est, quia talis non vouet per se & expresè castitatem, sed tantùm secundariò, & implicitè, quatenus illud votum est annexum Ordini quem putat suscipere. Sicut igitur principale non subsistit, ita nec secundarium, & per accidens ei annexum. Secus est de profitente, qui immediatè & explicitè nouit castitatem. Firmo hoc discrimen inter inualidè profitentem, & inualidè ordinatum: nam cùm castitas sit essentialiter annexa statui religioso, non verò Ordini sacro, sed ex statuto Ecclesiæ, tanquam accessoria statui sit, & tacitè in eius susceptione promissa; hinc est, vt profitens in religione emittat per se, & principaliter votum castitatis, atque ideo licèt non valeat vt solemne propter aliquem acceptationis defectum, valebit tamen eo modo quo valere potest, nempe vt simplex. At suscipiens Ordinem sacrum non emittit per se & principaliter votum castitatis, sed accessoriè, & in consequentiam status, ob Ecclesiæ constitutionem. Igitur quando principale non valuit, id, quod venit in consequentiam, nullum effectum producere potest. *l. 3. §. finali. ff. de seru. rust. præd. & l. cùm principalis. ff. de regulis iuris.*

Secunda difficultas est de infantibus, seu pueris ante vsum rationis ordinatis in Sacris, in quibus supponitur validum esse Sacramentum Ordinis, & characterem imprimere, an cùm peruenerint ad ætatem adultam, sint ad castitatem obligandi. Et certè quòd non obligentur ex voto, certum videtur, quia votum est actio personalis, eiusque obligatio non potest merè ab extrinseco imponi: puer autem ante vsum rationis non est capax talis actionis. Dissensio igitur inter Doctores solùm est de obligatione ex præcepto, seu statuto Ecclesiæ. 2

Paludanus *in 4. d. 37. q. 1. a. 1.* D. Anton. *3. p. tit. 1. cap. 8. conclus. 2.* Ledesma *2. p. 4. quæst. 55. a. 4.* Rebellus *lib. 3. quæst. 12. conclus. 5.* & Gaspar Hurtado *disput. 16. difficult. 2.* docent Ordinem sacrum susceptum ante vsum rationis dirimere matrimoniū, & obligare ad castitatem. *Primò*, quia, vt dicitur *in regulis iuris 42. in 6.* Accessorium naturam sequi congruit principalis. At principale hîc sunt character, & potestas Ordinis: obligatio autem ad continentiam est accessorium; ergo cùm illa validè conferantur, hæc etiam valida erit.

Secundò, ius Ecclesiasticum dirimens matrimonium est absolutè annexum Ordini sacro, non minus, quàm

iura Ecclesiastica sunt annexa Baptismo; ergo sicut iura Ecclesiastica comprehendunt baptizatum ante vsum rationis, ita etiam ius Ecclesiasticum dirimens matrimonium annexum Ordini sacro comprehendit Sacris initiatos ante vsum rationis.

Tertiò, valde indecens est, & contra religionis cultum debitum Sacerdotio, eum qui ad gradum Sacerdotis promotus est, ad matrimonij statum descendere. Cuius rei indicium est, quia in Ecclesia Græca, in qua Sacerdotes in aliqua Prouincia habent vxores, & eis certis temporibus vtuntur, quamuis ex matrimonio ad Sacerdotium ascendant; tamen à Sacerdotio ad matrimonium nullo modo permittuntur.

Contraria tamen sententia tenenda est vt omnino vera & certa. quam tenent Maior, Ricardus, Almain, Sotus, Palacios, Enriquez, Azor & alij, quos refert & sequitur Sanchez *lib. 7. disp. 30. n. 3. & 4.* Vasquez *3. p. disp. 246. n. 25.* Suarez *tom. 3. de religione lib. 9. c. 17. dubio 3.* Coninch *disput. 20. dubio 14. n. 144.* & alij, quam sequentibus dictis faciliùs explanabo.

3 Dico ergo *primò*, negari non posse Ecclesiam absolutè si vellet potuisse, sic ordinatum in Sacris reddere inhabilem ad matrimonium. Moueor cùm Suario *citato*, quia id non videtur excedere omnino Ecclesiasticam potestatem. Nam licèt Ecclesia, per se loquendo, non videatur posse hoc præceptum absolutè imponere alicui personæ speciali, tamen ob grauem causam ad bonum religionis pertinentem quis neget posse hoc præceptum imponere, etiamsi ex accidenti contingat, vt eius obligatio, & effectus aliquem liget absque eius consensu. Vt, verbi gratia, si Ecclesia expedire iudicaret, vt persona consecrata per sacrum Ordinem, quacumque ratione ordinari contingat, maneat inhabilis ad matrimonium, posset absolutè contingere hoc impedimentum cum tali ordinatione, ita vt habeat effectum etiam in illo qui sine proprio consensu ordinatur. Quia satis est, quòd per se, & ex intentione Ecclesiæ talis Ordo dādus non sit nisi volenti. Quòd verò alicui indiuiduo detur absque consensu eius, accidentarium est, & præter intentionem Ecclesiæ; tamen quia vno inconuenienti dato ex malitia ordinantis, alterum ex duobus incommodis necessariò consequitur, videlicet vt vel sic ordinato imponatur onus castitatis absque voluntate eius, vel vt personæ sic sacratæ permittatur coniugium, poterat Ecclesia propter euitandum hoc posterius, illud prius eligere, si ad maiorem decentiam status & honorem sacri Ordinis expedire iudicaret, quia priuatum commodum postponendum est bono communi.

4 Dico *secundò*, puerum sic in Sacris ordinatum non reddi inhabilem ad contrahendum matrimonium, nec manere obligatum ad seruandam continentiam. Id ostenditur *primò*, quia de facto Ecclesia nunquam contrarium ordinauit, nec posuit tale impedimentū nisi ei, qui voluntariè ordinatur, vt constat ex *cap. 1. qui clerici, vel vouentes.* Et fortè inter alias causas, ob hanc etiam semper explicat hoc impedimentum per modum voti, quia ad illud requiritur voluntarius cōsensus, saltem in ipsam ordinationem. De illo verò casu, in quo infans, vel puer ante vsum rationis ordinatur, iura nihil dicunt; cumque ille modus ordinationis sit contra intentionem iuris, & alioqui onus castitatis omnino ab extrinseco impositum, & nullo modo propria voluntate acceptum, grauissimum sit, non potest rationabiliter commune & ordinarium ius ad illum extraordinarium extendi casum, maximè cùm id necessarium non sit ad eam decentiam sacri Ordinis, quam ius intendit. *Secundò*, quamuis iure diuino, & etiam naturali indecens videretur, vt semel ordinatus in Sacris matrimonium contraheret; tamen id solùm locum haberet in eo, qui consensu proprio statum illum sacrum elegisset; in eo verò, qui absque vllo suo consensu ordinatus esset, non itē. Sicut enim Christus voluit continentiam solùm esse consilij, & neminem sine suo consensu obligari, ita Ecclesia neminē vult alia ratione ad eā obligare, præsertim immeritum, cui fieret aliqua iniuria, si ei omnino inuito tantum onus imponeretur. Igitur quamuis ei, qui se sponte Deo obtulit in Sacerdotem, indecorum videretur ad nuptias transire, & illis vti; tamē ei qui talem statum non elegisset, nullo modo indecens esset. Hinc

Dico *tertiò*, infantem ordinatum, cùm ad annos discretionis peruenerit, posse eligere statum Ecclesiasticum, vel sæcularem, ac liberè vxorem ducere. Patet, quia sola castitas Ordini annexa poterat impedire vt assumeret statum sæcularem; at ostensum est iam nulla ratione teneri, ac obligari ad castitatem. 5

Ex quo infero cum Doctoribus prædictis infanti sic ordinato in Sacris, dum fuerit sui compos, dandam esse optionem, an velit habere vsum Ordinis, vel perpetuò illo carere. Quòd si eligat primum, & velit permanere, ad perpetuam continentiam obligabitur; si verò posterius eligat, manebit suspensus vsu Ordinis, & poterit matrimonium contrahere. Quod optima ratione fit, quia iam expectatur consensus eius, & sub ea conditione si velit, ad Sacrum ministerium admittitur. Vnde si iam adeptus sufficiens iudicium, & conscius suæ libertatis, semel liberè actum sui Ordinis exercuerit, aut alia ratione suam ordinationem approbauerit, statim suscipit obligationē castitatis perpetuæ sacris Ordinibus annexam, nec eam sententiam postea mutare potest. Quòd si eligat matrimonium contrahere, tenebitur perpetuò abstinere ab vsu Ordinis; neque erit ibi vlla indicentia. Sic enim in aliis casibus, propter vitandam iniuriam tertij, cogitur ordinatus in Sacris consummare matrimonium, suspenditur tamen perpetuò ab vsu Ordinis. Cùm igitur talis puer fuerit per iniuriam ordinatus sine consensu suo, non est indecentia, sed iustitia permittere illi coniugium, ne amplius grauetur, dummodo ab vsu Ordinis sacri perpetuò abstineat.

Ex his facilè soluuntur argumenta contrariæ sententiæ. 6

Ad primum iam constat nemini illā castitatis obligationem imponi, nisi eam voluntariè acceptanti. At infans nec voluntariè acceptat principale, nempe potestatē Ordinis, eiusque characterem, multo minus accessorium continentiæ perpetuæ.

Ad secundum, negandum est antecedens. Nam ius Ecclesiasticum dirimens matrimonium solum est annexum Ordini sacro spontè ac liberè suscepto, vt ipsa iura declarant. De illo verò casu, in quo infans ante vsum rationis ordinatur, iura nihil dicunt, & ostensum est non posse illud ius prudenter ac rationabiliter extendi ad prædictum casum. Vnde in hoc magna est differentia ac diuersitas de iuribus Ecclesiasticis comprehendentibus paruulos baptizatos ante vsū rationis. De quibus meritò definiuit Concilium Tridentinum *sess. 7. de Baptismo can. 14.* huiusmodi paruulos baptizatos, cùm adoleuerint, non esse interrogandos, an ratum habere velint, quod patrini eorum nomine, dum baptizárentur, polliciti sunt, neque esse suo arbitrio relinquendos, sed ad Christianam vitam cogendos. Sicut enim olim hoc ipso quo quis circuncidebatur, obligabatur seruare vniuersam legem Moysi, vt docet D. Paulus *ad Galat. c. 5. v. 3.* ita iam hoc ipso quo aliquis baptizatur, fit membrum Ecclesiæ,

siæ, eiusque iurisdictioni, & legibus subiicitur, & cogi potest vt eas seruet. Nec fit iniuria infantibus, dum per Baptismum ignari hanc subiectionem subeunt. Tum, quia tunc voluntas eorum est subiecta voluntati parentum, qui cogi possunt, vt filios suos curent baptizari. Tum, quia ipsis infantibus omnino expedit hanc obligationem ita suscipere, cùm aliter saluari nequeant. Tum denique, quia iure diuino ad eam statim ac rationis capaces sunt, subeundam tenentur; atque ita nihil illis imponitur, quod iure diuino non teneantur suscipere.

7 *Tertia* difficultas est de ordinatis in Sacris ante pubertatem, qua in re certum est de puero, qui iam habet vsum rationis, & annos pubertatis compleuit, etiã si ante legitimam ac regularem ætatem ordinatus sit, obligari voto solemni castitatis. Quia nihil deest quod obstare possit. De illo verò qui ante pubertatem ordinatur, sentiunt multi, inter quos noster Sanchez *lib.7. disp.* 30.*n* 8. non teneri, nec obligari, nisi pubertatem adeptus, ratum habeat Ordinis sacri susceptionem.

Primò, quia ante pubertatem, & hodie post Tridẽtinum *sess.* 25. *de regularibus c.* 15. ante expletum annum decimumsextum, votum solemne religionis est nullum; ergo & votum solemne castitatis tacitum emissum in sacri Ordinis susceptione; nam eadem militat ratio, nempe leuitas ingenij puerorum, qui facile inducuntur vt aliquem statum amplectantur, cuius eos postea pœniteat.

Secundò, votum solemne castitatis annexum susceptioni Ordinis sacri est incompatibile cum matrimonio, in quo tametsi Põtifex queat dispensare, at summa cum difficultate dispensat, & propter causam valde publicam; ergo non est credendum velle Ecclesiam voto tanti momẽti alligari puerum impuberem. Quamuis enim, votis simplicibus ligari possit, at facillimo negotio illi ætati consulitur, cùm possint omnia illa impuberum vota à parentibus, vel tutoribus, absque causa irritari.

Tertiò, puer ante annos pubertatis non potest se obligare voto castitatis expresso, vt habetur *cap. pueri* 1.*q.*1. ergo neque tacito, vel implicito, quale est quod in ordinatione fit.

8 Contrariam sententiam iudico veriorem, quam tenent Sotus *lib.7. de iustitia q.*2. *a.* 5. *in fine*, Vega *tom.* 2. *summa c.*57. *casu* 7. Suarez citatus *dubio* 3. *n.* 22. Coninch *disp.* 20. *dub.* 14.*n.* 136. Gaspar Hurtado *disp.* 16. *difficultate* 16.*n.*6. & alij. Imò, quod caput est, idem Thomas Sanchez *in opere morali lib.*4.*c.*35. *n.* 9. reiecta sententia, quam in prædicto loco de matrimonio tenuerat, nostram hanc defendit. Quam hac vnica ratione probo, quia impuberes si ordinentur, cùm iam doli verè capaces sunt, & intelligant quam obligationem suscipiant, verè possunt contrahere obligationem Ordini annexam; quia spectato iure naturæ, tales possunt validè Deo & alicui statui se obligare, vt patet. Præterea nullum est ius positiuum quod talem irritet obligationem. Nam *cap. pueri*, non obstat, imò fauet: dicit enim pueros non esse ad sacros Ordines promouendos, ne tanto periculosiùs cadant, quanto citiùs conscendere ad altiora festinatur. Vbi clarè supponit textus, teneri: aliàs enim non esset periculum cadendi. Ibi etiam Glossa, de puero ait teneri continere, si est doli capax. Et subdit rationem, quia & voto, & sacramento se obligare potest doli capax, *extrà de delict. puer c.*1. sed religioni non, vt notatur 27.*q.*2.§. *cùm ergo.* 20.*q.*2.*c.* 2. Nec valet argumentum allatum à professione. Tum quia in particularibus iuris positiui dispositionibus argumẽtum à simili nihil probat. Aliàs probaremus, sicut ieiunamus pridie Natiuitatis S. Ioannis Baptistæ, ita pridie Natiuitatis B. Mariæ Virginis esse ieiunandum, quia hæc illo sanctior, ac venerabilior est. Tum maximè ob manifestam ac diuersissimam vtriusque rationem, quia est à re dissimili & diuersæ rationis, nam professio irritari potuit, non autem Ordo sacer. Aliàs nunc ordinatus in Sacris post decimumquartum annum ætatis non teneretur voto castitatis, quia nunc professio in illa ætate facta non tenet per Concilium Tridentinum, quod absurdum est. Adde obligationem Religiosi multo grauiorem ac immutabiliorem esse, quàm Sacerdotis secularis, ideoque maturiore deliberatione indigere. Præterea post irritationem professionis, vouens manet omnino laicus: at è contra semel ordinatus necessariò retinet perpetuò Ordinem, quem vita laica parum decet. Denique, quia adhuc seposita illa lege Ecclesiastica sæpissimè contingeret aliquos ante maturã ætatem profiteri in Religione, at rarissimè hactenus contingit aliquem ante maturam ætatem ordinari. Quæ autem rarissimè contingunt, lex non comprehendit, vt patet *l. nam ad ea. ff. de legibus.* Constat igitur impuberes liberè ordinatos teneri continere.

Ex dictis patet solutio ad argumenta contrariæ sententiæ. 9

Ad primum concesso antecedente, negatur consequentia; nam Tridentinum solùm loquitur de voto professionis; nec est par vtrobique ratio, cùm professio plura includat. Quare sicut ex eo quod Tridentinum extenderit tempus profitendi ad annum decimumsextum, non inde infertur tempus impubertatis, in qua possunt parentes vota filiorum irritare, esse etiam extensum ad annum decimumsextum, ita ex eo quòd ad valorem voti solemnis in professione emissi exigitur tempus prædictum, non proinde colligere licèt idem in voto solemni Ordini annexo.

Ad secundum, pariter negatur consequentia; quia Ordo sacer ante pubertatem post vsum rationis susceptus dirimit matrimonium, non tantùm ratione iuris Ecclesiastici ipsi Ordini annexi, sed etiam ratione voti solemnis castitatis Ordini annexi; quia votum illud quamuis solẽne, validè fieri potest ante decimũquartum annum, tam spectato iure naturæ, quàm etiam iure positiuo, vt dictum est.

Ad tertium negatur antecedens; neque enim illud in dicto capite præscribitur, sed oppositum satis innuitur, vt explicatum est.

Sectio IV.

Vtrùm ordinati in Sacris cum ignorantia obligationis seruandi castitatem, teneantur seruare illam.

PRocedit quæstio de illis, qui voluntariè ordinantur, sed penitus ignorant talem obligationem seruandi continentiam sacro Ordini esse annexam. Nam illi, qui nunquam cupiuerunt ordinari, & ordinati sunt, omnino nescientes quid circa ipsos ageretur, certum est non obligari; quia hi vel non vtuntur ratione, vel inualidè ordinantur absque vlla voluntate & intentione suscipiendi sacrum Ordinem. Qua in re duo sunt explicanda. *Primum*, an ita initiati Sacris voluntariè ac liberè, ignorantes tamen votum castitatis Ordini annexum, teneantur omnino continere, nec possint validè matrimonium inire. *Secundum*, num prædicti scienter ordinati, ignorantes prorsus votum 1

annexum

annexum, teneantur continere ex voto, *an ex sola Ecclesiæ constitutione annexa ipsi Ordini sacro immediatè.

2 . Circa primum, absque controuersia docet Sanchez *lib. 7. disput. 27. numer. 11.* teneri omnino continere. Probat, quia potuit Ecclesia iustissimam de cælibatu Clericorum legē indicere, & ea ligare quoscumque in posterum promouendos, siue scirent, siue ignorauerint prædictam legem. Sicut quantumuis ignorent, tenentur officium recitare, & alias status leges obseruare: nam lex semel iustè latā, & legitimè promulgata omnes ligat, etiam ignorantes; tametsi hi aliquando à culpa transgressionis legis excusentur. Eam autem esse Ecclesiæ mentem in lege cælibatus, constat ex vsu Ecclesiæ. Firmatur, quia qui sponte suscipit aliquod officium, necessariò acceptat omne onus ei annexum, tametsi hoc ignoret.

3 Non desunt alij existimantes, absolutè tales non obligari cum ignorantia talis obligationis, quod satis innuit noster Vasquez *tom. 3. in 3. parte disp. 247. cap. 7. numer. 98.* Probant id exemplo Subdiaconorum in Sicilia ordinatorum, de quibus loquitur D. Gregorius *lib. 1. epist. 42. circa medium*, aitque nimis durum esse, iis Subdiaconis, qui in Sicilia erant ordinari, cùm ibi omnes Subdiaconi more Græcorum vterentur vxoribus, velle horum vsum interdicere; quia nimirum cùm fuerint ordinati cum ignorantia talis obligationis, non potuerunt censeri eam acceptasse. Vt res hæc radicitus intelligatur,

Suppono *primò*, ac præmitto distinctiones de ignorantia. Vna est ex parte obiecti, seu materiæ, quomodo distingui solet ignorantia facti, & iuris. Facti appellatur, quando ex actione hominis aliquod factum sequitur, quod nec præuisum, nec cogitatum fuit; vt cùm quis occidit hominem, putans se occidere feram. Ignorantia iuris appellatur, quando lex, vel prohibitio ad hominis notitiam non peruenit. Alia distinctio ignorantiæ est ex parte ipsius: nam quædam est inculpabilis, quæ inuincibilis, & probabilis etiam dicitur, quæ omnino est inuoluntaria, & moraliter vinci, seu expelli non potest. Alia verò est vincibilis, quæ voluntaria est, quia per hominem stat, quominus oppositam scientiam habeat. Et hæc vlterius subdistingui solet: nam alia est affectata, & est illa, quæ directè est voluntaria; alia verò est voluntaria tantùm indirectè, quæ generali vocabulo dici potest negligens, & generali nomine vocatur vincibilis, quæ distinguitur in crassam, & supinam, nam omnis ignorantia vincibilis indirectè voluntaria, ex duplici capite nascitur, scilicet, vel ex pura negligentia & desidia, & tunc vocatur crassa; vel ex nimia solicitudine, & affectione ad res alias, vel ad alia negotia, quæ impediunt debitam curam addiscendi, & sciendi ea, quæ quis scire tenetur.

4 *Præterea* suppono, statutum esse in Ecclesia vt ipsi Ordinati in Sacris se seruaturos castitatem promittāt. Constat id ex multis Canonibus ex D. Gregorio *lib. 1. epist. 42. in fine*; & refertur Canone *nullum 28. dist.* vbi præcipit Gregorius, vt Episcopus nullum deinceps ordinaret Subdiaconum, nisi priùs castè se victurum promitteret. Et in Concilio Toletano XI. *can. 10.* & refertur Canone, *quamquam 23. distinct.* vbi etiam præcipitur, vt votum continentiæ ab ordinandis sacris Ordinibus exigatur. Atque votum huiusmodi in ipsa Ordinis susceptione emitti supponitur planè *in cap. cùm olim, de Clericis coniugatis, & cap. vnico, de voto, & voti redemptione in 6.* Vnde hoc votum licèt explicitè non fiat ab eo qui ordinatur, implicitè tamen fit eo ipso quòd non excluditur, sed bona fide Ordo suscipitur, animo parendi Ecclesiæ. Quod sufficienter probatur ex vsu Ecclesiæ, & ex adductis decretis. In principio enim quando hic mos cœpit introduci, & nondum erat per modum legis receptus, necessarium erat, vt qui ad primum Ordinem sacrum admittebantur, admonerentur, an vellent castitatem profiteri, & alio modo non fore admittendos, vt ex dicta epistola Gregorij manifestè constat, & tunc consensus ordinandi erat quædam voti emissio satis manifesta. At verò nunc eadem ferè admonitio præmittitur in ordinatione Subdiaconi; vnde ipsa voluntaria talis Ordinis susceptio est etiam quædam voti emissio, quamuis in illa admonitione prout nunc fit, non fiat expressa mentio promissionis, aut voti. Nam verba ex Pontificali sunt hæc: Considerate debetis attentè quod onus hodie vltrò appetitis; hactenus enim liberi estis, licetque vobis pro arbitrio ad secularia vota transire. Quòd si hunc Ordinem susceperitis, amplius non licebit à proposito resilire, sed Deo, cui seruire regnare est, perpetuò famulari, & castitatem seruare oportebit. In his ergo verbis nihil de promissione expressè dicitur, tamen quia hæc est intentio Ecclesiæ, & iuxta Ecclesiæ intentionem acceptantur, id satis est. Imò licèt illa admonitio non ita expressè fieret, vel licèt aliquis per saltum acciperet Diaconatum, votum nihilominus castitatis implicitum emitteret, quia postquam lex illa satis stabilita & nota est, ipsamet admonet omnes, sacros Ordines suscipientes, sub qua conditione, vel onere admittantur; & ideo eo ipso quòd iuxta leges Ecclesiasticas ordinari volunt, sufficienter vouent implicitè, etiamsi expressum actum promittendi non eliciant.

Hinc *tertiò* suppono, quod notauit Vasquez *loco cit.* cùm omnibus in Ecclesia Latina manifestum sit, continentiæ votum annexum esse sacris Ordinibus, nullum sanè posse ex ignorantia vlla ab emissione voti impliciti in ipsa ordinationis susceptione excusari. Quia vt votum implicitè ordinatus emittere dicatur, satis est re ipsa suscipere Ordinem ipsum, si non adsit peccatum fictionis, quod attinet ad votum continentiæ. Quòd si nihilominus adsit aliqua talis iuris ignorantia, videre oportet an illa excuset à tali obligatione. 5

Denique suppono cum Coninch *disput. 14. citat. dubio 14 numer. 141.* ordinatos in Sacris dupliciter posse eam obligationem ignorare. *Primò*, quia habuerunt probabiles rationes, quibus meritò potuerunt sibi persuadere nullam talem obligationem subesse. Vt si videant eos qui post coniugium ordinantur, publicè vti coniugio, Prælatis omnino tanquam rem licitam id permittentibus, nec vnquam audierint id esse prohibitum; quales fuerunt illi Subdiaconi Siciliæ suprà relati *num. 3.* Secundò, possunt illam obligationem ignorare sine vlla probabili ratione in contrarium, ex mera inscitia, ac negligentia.

His præmissis, dico *primò*, si contingat vt aliquis prædictæ obligationis seruandi castitatem, habeat ignorantiam inuincibilem, seu probabilem, innixam probabilibus rationibus oppositum suadentibus, hunc talem cum tali ignorantia in Sacris ordinatum, non obligari ad continentiam. Hoc probat exemplum suprà *num. 3.* allatum Subdiaconorum Siciliæ, & firmat dictum D. Gregorij, & factum, qui talibus vsum coniugij permisit. Quia durum erat & contra Ecclesiæ consuetudinem, omnino immeritos, ac meritò inuitos ad continentiam cogere. Firmat idem noster Vasquez *citatus*, sic dicens, si quis aliàs omnino ignarus, continentiæ votum emitti solitum in ipsa Ordinum susceptione, ita ab Episcopo ordinaretur, vt nec ab eo votum exigeret castitatis, nec de illo monere- 6

tur,

tur; certè neque expressè, neque implicitè votum emittere cēsetur, sed liber omnino maneret, vt propriam vxorem cognoscere posset, sicut manserunt Subdiaconi in Sicilia ordinati.

7 Dico *secundò*, si initiatus habeat ignorantiam vincibilem affectatam prædictæ obligationis, eam nimirum nō esse sacro Ordini annexam, certum esse obligari ad continentiam. Patet, quia est ignorantia valde voluntaria, ita vt si voluisset, facilè potuisset obligationem prædictam cognoscere. Vnde ea ignorantia non excusat à tali obligatione, cùm respectu illius sit immeritò inuitus, & verè sit ea ignorantia directè & per se voluntaria.

8 Dico *tertiò*, si ordinatus contingat se habere ignorantiam vincibilem indirectè volitam, seu voluntariam, siue illa sit crassa, siue supina, procedentem ex mera negligentia, obligandum esse ad castitatem seruandam. Ratio est, quia Ecclesia ratione Ordinis, quem ille sponte suscipit, habet ad hoc verum ius, à quo alter per talem ignorantiam culpabilem excusari non potest; quia suæ inscientiæ ac negligentiæ culpabili debet imputare, quòd Ordinem susceperit, antequam clarè sciret, quæ ei obligatio esset annexa. Quare similiter respectu talis obligationis est immeritò inuitus.

Existimo tamen hunc casum, sicut & præcedentes iam vix posse in Ecclesia Latina accidere, vt constat ex suppositione secunda & tertia.

9 Ad argumentum Sanchez prout opponitur primo dicto, illam doctrinam veram esse solùm in obligationibus, quæ omnino inuitis imponi possunt, qualis non est hæc obligatio continentiam seruandi; hæc enim requirit aliquam acceptationem obligati, vel saltem vt aliquid faciat, quod ipsum ad talem acceptationem obliget, vt accidit in casibus propositis *secundo & tertio dicto*, sed non in priori casu primi dicti. Ad confirmationem, dico assumptum illud non esse generaliter verum; fallit enim quoties is qui officium suscipit, habet iustam causam sibi persuadendi tale onus non esse annexum illi officio: eam verò habet qui haberet ignorantiam probabilem obligationis continentiæ, vt dixi *in primo dicto*.

10 Circa secundum, cùm iam constet, in Sacris ordinatum, tametsi ignorauerit tali Ordini esse annexam continentiam, dummodo ea ignorantia probabilis non sit, sed vincibilis, obligari ad seruandam perpetuò castitatem, difficultas est an teneatur continere ex voto, an ex sola Ecclesiæ constitutione ipsi Ordini sacro annexæ. Censet Sanchez *disp.27.n.11.* teneri etiam ex voto. Quia eo ipso quòd sciens & volens est sacris Ordinibus initiatus, licèt ignorauerit votum annecti, emisit tacitè votum. Qui enim vnum sciens, & prudens efficit, & vult, facit, & vult subinde ei annexa. Sic enim scienter suscipiens prætoris munus, voluntariè quoque suscipit onera officio annexa, licèt ea ignoret, eo vel maximè quòd ascendens ad Ordinem sacrum, semper nouit se alium statum eligere, & ascribi militiæ clericorum, & accidit intentione saltē virtuali faciendi quod vult Ecclesia, atque ita consequenter vouendi, vt Ecclesia præscribit, licèt ipse ignoret, quid Ecclesia velit, ac præcipiat.

11 Mihi magis placet dicere cum Coninch relato talē nō obligari ex voto, sed ex lege Ecclesiæ. Quia votū est lex priuata, quam quispiam sponte sua sibi imponit. At ignorans prorsus votum, tametsi ex ignorantia culpabili, caret omnimoda voluntate vouendi; atque ideò & imponēdi sibi talem legem. Neque enim possumus vouere, quod nullo modo scimus. Quòd verò teneatur ex lege Ecclesiæ, patet, quia valde indecens est, & contra religionis cultum, & debitum Ordini sacro, eum qui ad illum pro motus est voluntariè ac liberè, possit ad matrimonij statum descendere. Quod neque in Ecclesia Græca vnquam permissum est.

SECTIO V.

Vtrùm ad obseruantiam castitatis teneatur inuitus & iniustè coactus Ordinem sacrum assumens.

Non procedit quæstio de eo qui ita vi, at metu adductus fuit, vt nullo modo in Ordinem sacrum interiùs consenserit, sed omnino repugnauerit. Nam de hoc indubitatum est, verum Ordinem non suscipere: sicut nec vtrùm Baptisma hoc modo susciperet, vt de Baptismo definitur *in cap. maiores, de Baptismo, & eius effectu.* Tunc ergo cùm ordinatio valida non esset, nulla ex illa oriretur castitatis obligatio. Quæstio igitur est, cùm quis dicitur ordinari inuitus, quia per metum cadentem in virum constantem ordinari cogitur; dum autem ordinatur ordinationi consentit, & vult, ac intendit ordinari. Constans enim est apud Doctores, ordinationem validam esse, quia licèt sit inuoluntaria secundùm quid, absolutè tamen & simpliciter per voluntatem efficacem voluntaria est; quæ est sufficiens intentio ex parte recipientis ad veritatem sacramenti. Et de hoc quærimus, an sic in Sacris verè ordinatus, maneat inhabilis ad matrimonium, atque adeò & ad continentiam obligatus ex vi talis ordinationis præcisè 1

Prima opinio est Vasquez *tom.3.in 3.p.disput.236.c.3.* cū Syluestro *in summa verb. Ordo 4.quæst.1.dict.2.* existimantis prædictum ordinatum teneri cōtinentiæ voto. 2

Primò ex *Canone de Iudæis distinct.45.* vbi statuitur, vt is, qui metu baptizati sunt, cogantur in religione Christiana permanere; ergo idem dicendum de eiusmodi ordinato, cùm iste implicitè continentiam voueat, sicut baptizatus vouet in religione Christaina viuere.

Secundò, Concilium Toletanum VIII. *cap. 7.* expressè prohibet sic ordinatos matrimonium contrahere; ergo signum est teneri ad perpetuam continentiam.

Tertiò, in iure solum est irritum votum castitatis emissum in religione, coactè factum; de quo solùm loquitur *cap. perlatum, de iis, quæ vi metusve causa fiunt*; cætera verò vota nullo iure irrita videntur; ergo votum ab ordinato per metum emissum expressè, vel interpretatiuè, etiamsi sit solemne, firmum, & ratum manet; ergo non minus obligat, quàm si sine metu fuisset emissum: tametsi sufficiens causa esse videretur, ob quam eum tali ordinato Pontifex dispensaret, vt matrimonium contrahere posset. Vnde ita stylus Cancellariæ Romanæ obseruat, quæ liberam dat facultatem ducendi vxorem sic ordinatis, non quia putet esse nullum votum, sed ob aliam rationem dictam.

Quartò, sacramentum Ordinis quod ille verè suscipit, est annexum iure Ecclesiastico tali voto solemni castitatis; ergo manet ille obligatus, atque adeò si matrimonium ineat, nullum erit.

Vltimò, ille qui sic ordinatur, licèt aliàs nollet ordinari, nihilominus simpliciter hìc & nunc ordinari vult; ergo hæc voluntas sufficit vt ad castitatem obligetur: patet consequentia, quia licèt aliquis cogi possit ad exteriores actiones, vel passiones, quibus ordi-

ordinatio fiat, non tamen potest cogi ad interiorem intentionem habendam; ergo qui illam habet, merè voluntariè illam habet; ergo sufficit ad votum castitatis emittendum.

3 *Secunda sententia* est Nauarri, Soto, Enriquez, Azor, & aliorum, quos refert & sequitur Sanchez *lib.* 7. *disp.* 29. *n.* 5. & Coninch *disp.* 20 *dubio* 14. *n.* 145. & *sequentibus*, negans talem ad continentiam teneri. & Azor *tom.* 1. *instit. mor. lib.* 13. *c.* 13. *c.* 14. *q.* 8. Fundamentum est, quia metu graui ordinatus non tenetur ad continentiam ratione voti tali Ordini annexi; nam votum tali metu factum irritum est, saltem iure Ecclesiastico. Hoc enim ius id seruat in metu gestis, vt ea quæ facile reparari, & ad pristinum statum restitui ope iudicis nequeunt, omnino cesset, ne destituatur remedio iniuriosum metum passus. Vnde ob hanc rationem matrimonium metu graui initum irritauit, quòd nimirum semel contractum dissolui à iudice nequeat. At cùm cæteri contractus irritari facile possint à iudice, eos tali metu initos non irritauit, sed à iudice rescindendos reliquit. Cùm ergo obligatio ad castitatem Ordini sacro annexa, vbi semel contracta fuerit, ope iudicis dissolui nequeat, æquum est vt Ecclesia eam obligationem irritauerit. Neque verò obligatur ad continentiam ratione legis, vel constitutionis Ecclesiæ; quia licèt constitutio Ecclesiæ astringat ad castitatem initiatum sacro Ordine, quando sponte illum suscipiens noluit vouere, vel à voto ratione ignorantiæ vincibilis excusaretur. At id procedit, quòd sponte sua Ordines susceperit, ac priuilegiis clericalibus frui elegerit. Quippe rationi consonum est, vt onera quoque annexa subeat, vt qui sentit commodum, sentiat & onus: *reg. Qui sentit* 55. *de regulis iuris in* 6. Hæc verò ratio in suscipiente coactè Ordinem sacrum omnino deficit, cùm non sponte ad Ordines ascenderit, nec subinde affectum habuerit priuilegiis clericalibus fruendi.

4 Pro explicatione huius secundæ sententiæ, quam veriorem iudico, oportet obseruare cum Suario *tom.* 3. *de religione lib.* 9. *cap.* 17. *dubio* 4. *n.* 26. in triplici sensu posse præsentem quæstionem discuti. Nam si coactè, metu mortis, v. g. ordinatur in Sacris, tribus modis potest se habere quoad interiorem voluntatem, & intentionem. *Primò*, vt licèt ordinari velit cum ea coactione, expressè tamen vult continentiam non seruare, neque ad hoc se obligare. *Secundò*, vt de castitate nihil cogitet, aut velit, vel nolit expressè, sed solùm de ordine suscipiendo. *Tertiò*, vt cum intentione suscipiendi Ordinem sacrum, simul velit ad castitatem seruandam se obligare. In hoc triplici sensu præsens difficultas dissoluenda est. Circa primum modum,

5 Dico *primò* mihi videri certum, illum in hoc primo euentu non vouere castitatem. Patet, quia votum est essentialiter promissio Deo facta; at promissio non potest aliquem obligare, nisi fiat propria voluntate, expressa, aut virtuali, seu interpretatiua, quæ tamen necessariò pendeat ex aliqua propria expressa, vt liquet. Iste autem sic ordinatus, neque expressam, nempe interpretatiuam voluntatem, seu intentionem Deo promittendi habere potest, cùm expressam habeat voluntatem contrariam continentiam non seruandi, neque ad eam se obligandi. Quòd verò nemo, nisi propria sua voluntate obligari possit promissione erga Deum, vel etiam erga aliquem alium, ac proinde neque voto, quòd essentia sua promissio est, est manifestum: nam obligatio promissionis est obligatio fidelitatis, fidelitas autem est quædam veritas, videlicet in promissis, & de futuro, vt rectè docuit D. Thom. 2. 2. *q.* 88. *a.* 3. Obligatio igitur voti est obligatio veritatis de futuro. Veritas autem nullum obligat, nisi ad faciendum verum id quod ipse dixit; non enim obligat ad faciendum verum id quod alij pro ipso etiam dixerunt; ergo neque votum obligat aliquem, nisi sit ab eo emissum, & dictum. Nulla igitur lege etiam diuina fieri potest, vt quis ad continentiam obligetur obligatione voti, nisi ipse aliquo modo votum emiserit, vel promissionem fecerit. Vnde rectè diximus suprà *sect.* 3. *n.* 2. puerum ante vsum rationis ordinatum non obligari voto continentiæ.

6 Dico *secundò*, eum qui sic coactè ordinatur in Sacris, non peccare habendo illam nolitionem se obligandi ad castitatem seruandam. Ita Suarez *loco citato*. Ratio est, quia nullo iure Ecclesiastico ostendi potest hæc obligatio; nihil enim inuenimus in tali casu definitum in iure: generalis autem lex Ecclesiastica de promittenda castitate ante sacram ordinationem, non satis est, vt dicamus eam obligare in particulari ad vouendum in eo casu. Quod sic probo, quia ideo Ecclesia non imponit hanc obligationem, nisi per modum voluntariæ promissionis, quia vult hanc obligationem esse spontaneam, quoniam aliàs esset & nimis onerosa, & non satis tuta; ergo non est verisimile velle obligare ad illam promissionem faciendam, etiam tunc quando sacer Ordo graui coactione, & necessitate morali potius, quàm voluntariè sumitur; ergo in tali casu illa lex non obligat. Igitur non peccat is qui tali animo illum Ordinem suscipit; quia si non peccat contra Ecclesiasticam legem, nulla est alia, contra quam peccare possit.

Vnde colligo, etiamsi in eo casu eadem coactione extorqueretur à tali persona, non solùm ordinatio, sed etiam expressa castitatis professio, & eam faceret ficto animo cum voluntate non se obligandi, neque vouendi, nihil referret ad obligationem voti: quia certum est, neque illud esse votum, neque ex illa interna voluntate posse oriri vouendi obligationem.

7 Dico *tertiò* in eo casu sumendi Ordinem sacrum per vim, ratione talis facti ac Ordinis sacri susceptione non obligare Ecclesiam immediatè ad seruandam castitatem. Probatur, quia si Ecclesia tunc non obligat ad emittendum votum castitatis, vt ostensum est præcedenti dicto; profectò nec ratione illius facti obligabit immediatè ad seruandam castitatem: quia interuenit eadem ratio. Maximè, quia Ecclesia quantum est in se, non vult obligare ad castitatem, nisi mediante voto, vt dixi; ergo si in eo casu non obligat ad votum emittendum, profectò est nolle hanc obligare ad castitatem. Firmo, quia omnia iura quæ de hac obligatione & impedimento loquuntur, tractant de Ordine suscepto, ordinario, & legitimo modo, atque adeò cum plena voluntate, absque iniusta violentia, sémperque indicant hanc obligationem castitatis plenè voluntariè sumendam esse, quia castitas perfecta, & integra, est res voti, non præcepti, vt ex Ambrosio dicitur *cap. integritas.* 32. *quæst.* 1. Nec continentia debetur nisi voluntariè assumpta, *cap. ante triennium, dist.* 31. & *cap. præsens*, 20. *quæst.* 3. Non est ergo dicendum voluisse Ecclesiam in eo casu obligare ad castitatem. Hinc

8 Dico *vltimò* consequenter, Ecclesiam non inhabilitare eam personam in eo casu ad matrimonium. Patet, quia etiam Ecclesia non intendit per se

se imponere hoc impedimentum, nisi mediante voto; cùm igitur in eo casu non obliget ad emittendum votum castitatis, vt dictum est, profectò nec ratione illius Ordinis constituet personam inhabilem ad contrahendum. Hinc

Colligo *primò*, posse hunc licitè matrimonium contrahere, quia sola obligatio ad castitatem Ordini annexa posset obstaculo esse; at non tenetur continere, vt ostensum est.

Colligo *secundò*, neque hunc nolentem vti Ordine sacro, teneri ad officium Canonicum recitandum. Patet, quia hoc onus est adiunctum Ordini sacro sponte assumpto, sicut & onus continentiæ seruandæ.

Colligo *vltimò*, si metu graui initiatus, postea ratificet verbo, vel facto, semel vtens Ordine accepto, idque sine coactione aliqua, in posterum non esse sibi integrum resilire, sed teneri continere, instar aliorum Clericorum, qui sponte ad Ordines assumpti sunt. Nam per illam liberam ratificationem elegit iam in Ordine permanere, atque ideo ad eius onera ex tunc obligabitur. Sicut etiam professio tacita inducitur faciendo propria professis *cap. vidua, de regular.* Quod intelligendum est, si sciens, & prudens exerceat, secus si per errorem, quo se ad sacri Ordinis obseruantiam astrictum existimet: tunc enim non censetur ratificare; quia nunquam fit ratificatio actus nulli, dum ignoratur actum fuisse nullum, quia error tollit consensum. Sicut professio inualida vt firmetur per actus tacitam professionem inducentes, exigitur, vt profitens nouerit priorem professionem fuisse nullam, & velit iis actibus eam ratificare, ac si denuo emisisset.

Circa secundum modum & casum, in quo per vim Sacris ordinatus, nihil cogitat de voto castitatis, quam nec vult, nec tenuit expressè, solùm cogitans de Ordine suscipiendo, ac volens ordinationem propter vitandum damnum quod metuit. Existimo in eo euentu, nec emittere votum castitatis implicitum, nec astringi obli-
9 gatione ad illam, nec contrahi impedimentum ad matrimonium ex vi talis ordinationis. Hoc manifestè sequitur ex dictis *puncto præcedente*. Et probatur, quia imprimis certum est tunc non fieri votum explicitè, vt cõstat, cùm nihil sit volitum, quin præcognitum. Neque etiam fit votum implicitè, quia hoc solùm emittitur supposita lege Ecclesiæ obligantis ad coniungendum tale votum cum tali facto, seu ordinatione. At probatum est in eo casu Ecclesiasticam legem nõ obligare; ergo eo ipso cessat etiam votum implicitum. Vnde consequenter cessat etiam omnis prohibitio, vel obligatio Ecclesiæ, quia hæc per se, & immediatè non vrget in eo casu, seclusa hominis promissione.

Vnde similiter infero, in hoc euentu, sicut & in præcedenti, in quo etiam ordinatio per se non obligat ad continentiam in arbitrio personæ sic ordinatæ esse, ablato illo graui metu, & violentia, eligere, an velit in ordinatione persistere, nec ne; id est, velit vti Ordine suscepto, atque ita in statu Clericali perdurare; nam si hoc liberè eligat, ex tunc fit inhabilis ad matrimonium, & tenetur castitatem vouere, & seruare; quia ablata priori necessitate & coactione, iam plena voluntate ratam habet ordinationem. At verò si nolit vti Ordine suscepto, sed potiùs renuntiet statui Clericali, liber manet ab onere continentiæ, & potest matrimonium contrahere.

Circa tertium modum, quo sic coactè ordinandus, cum intentione suscipiendi Ordinem sacrum, habet quoque simul intentionem ad castitatem seruandam se obligandi, est specialis difficultas, an teneatur ad castitatem. Ratio enim dubitandi est, quia videtur teneri; nam tunc iam vouet explicitè, & ita ipse se obligat, quam- 10
uis Ecclesia illum non cogat. Imò videtur merè voluntariè, & absque vlla coactione sic vouere, quia ad euadendum periculum quod metuit, satis fuisset ordinationem velle; ergo si vlteriùs vult etiam cõtinentiam, & obligationem eius, merè voluntariè id facit, non ex necessitate, & coactione, atque adeò manebit obligatus. Ex alio verò capite non videtur obligari, quia lex Ecclesiæ illum non obligat ratione violentiæ illatæ, vt dictum est; ergo nec se obligabit volens explicitè continentiam.

Cæterùm dicendum est cum distinctione. Aut enim ille putat eo ipso quòd vult ordinari, etiamsi ex metu, vel eo actione id faciat, teneri quoque ad vouendam, & seruandam castitatem; aut sciens & videns se non teneri tunc ad vouendã castitatem, vult nihilominus eam vouere & se obligare. Si contingat primo modo, tale votum est inualidum; quia est inuoluntarium, non tantùm secundùm quid ratione violentiæ, sed etiam simpliciter ratione ignorantiæ, quæ impendit consensum, & sufficiens est ad annullandum votum, etiam simplex. Si verò contingat secundo modo, votum validum erit, quia illud est votum personale, & satis voluntariè factum; vnde sic ordinatus manebit obligatus ad castitatem, manebit quoque inhabilis ad matrimonium; quia tunc per tale votum videtur cedere iuri suo, & quasi renuntiare illi priuilegio, quod ratione violentiæ concessum videri poterit.

Ex dictis facile soluuntur argumenta primæ sententiæ quatenus nostræ doctrinæ in his tribus punctis traditæ possunt repugnare.

Ad primum dico, non esse simile quod ibi affertur de Baptismo, & religione Christiana: nã hæc duo sunt coniuncta ex iure diuino, & omnibus in vniuersum hominibus sub obligatione imposita, & ideo quacumque ratione homo impleat priorem obligationem sumendi Baptismum, manet obligatus ad totam legem Christianam, ad quam obligantur ex præcepto. At in præsentibus casibus votum castitatis de se est potius consilij, quàm præcepti, & realis susceptio Ordinis sacri nõ est absolutè præcepta, & ideo maior voluntas postulatur circa ipsam castitatem. Præterea, hæc duo, nempe Ordo sacer & votum castitatis sunt obiecta distincta, nec per se connexa, sed tantùm ex lege Ecclesiæ, quæ in illis casibus non obligat, vt dictum est. Quando enim duo sunt sibi connexa vi & natura sua, vel iure diuino, vt Baptismus, & religio Christiana, id quod accedit ad alterum, sequitur conditionem eius. At continentiæ votum implicitum est sacris Ordinibus annexum, non ex natura rei, nec iure diuino, sed solo decreto Ecclesiæ; & Ordo per metum susceptus non vult Ecclesia, vt secum deferat obligationem continendi.

Ad secundum, dico cum Suario Concilium illud fuisse Prouinciale, & quoad illum Canonem nõ fuisse in Ecclesia receptum, nec communi corporis iuri insertum, nec denique in Hispania specialiter obseruari. Vel etiam responderi potest Concilium loqui de his, qui post suam ordinationem 11
in suscepto Ordine liberè ministrauerant. De quibus

bus certum est obligari ad castitatem, & esse inhabiles ad matrimonium contrahendum

Ad tertium, licèt admittamus solùm in iure esse irritum votum solemne religionis ex motu & coactione factum, & non alia vota, nihil contra nos; non enim fundamentum nostræ sententiæ est sola similitudo vnius voti solemnis ad aliud, sed propria & peculiaris ratio iam dicta, nempe quia in illis casibus prioribus cessat obligatio legis Ecclesiasticæ, ex qua pendet tota ratio ipsius voti solemnis castitatis. Vt autem hæc obligatio cessare existimetur, non oportet vt ille casus violentæ ordinationis directè excipiatur in iure, sed satis est, vt in lege non exprimatur, & quòd ex ratione legis constet esse præter eius intentionem; quia esset nimis durum reddere aliquem inhabilem simpliciter ad contrahendum matrimonium sine illius culpa, ac sine propria, & satis libera voluntate. Est verò obseruandum, ad praxim huius rei, metum iniustè incussum ad susceptionem Ordinis sacri debere probari coram iudice, vt sic ordinatus possit matrimonium contrahere. Cùm enim ordinatio sit res publica, & in facie Ecclesiæ, videtur quis manere obnoxius castitati, quantum est ex vi ordinationis, vnde non debet, nec potest licitè priuata scientia, & auctoritate, post talem ordinationem, matrimonium contrahere, per se loquendo, sed debet ab Ecclesiastico Prælato facultatem petere, & violentiam, seu metum iniustum probare, & eius iudicio stare, an sufficiens fuerit ad impediendam obligationem. Si autem contingat talem esse violentiam, vt non possit probari coram iudice Ecclesiastico; tunc certè securum consilium est stare iudicio prudentis & docti viri, seu confessoris circa grauitatem metus, an fuerit sufficiens, nec ne: quia in propria causa facile quis decipi potest, & hoc satis erit vt in conscientia non teneatur speciali vinculo ad seruandam castitatem. Si tamen velit etiam contrahere matrimonium, oportebit vitare scandalum, & publicæ existimationi Ecclesiæ satisfacere, ideoque necessarium erit à summo Pontifice facultatem obtinere, quam facilè obtinebit. Nam, vt ait Azor *citatus*, stylus Concellariæ Romæ, liberam dat facultatem vt contrahat nuptias is, qui sacros Ordines recipit per vim, vel per metum mortis, vel antequam sit doli capax.

Ad quartum, iam constat, sacramentum Ordinis susceptum esse annexum iure Ecclesiastico voto solemni castitatis, quando illud suscipitur sponte, ac liberè & sine vlla graui violentia, vel coactione, & non aliter, vt satis dictum est *suprà*.

Ad vltimum dico illo argumento bene probari illud votum castitatis fuisse voluntarium; at petit amplius vt valeat, spontaneam absolutè, ac liberam voluntatem.

Sectio VI.

Quo iure sacer Ordo dirimat subsequens matrimonium.

1 Certum est & de fide per Ordinem sacrum dirimi matrimonium subsequens. Id enim definitum est *c.1. qui clerici. vel vouentes, & cap. vnico, de voto in 6. & c. vt lex 27. q. 1.* quod est Innocentij II. Idem definiuit Ioannes XXII. *in sua Extrauagant., Antiquæ, de voto.* & nouissimè Tridentinum *sess. 24. de matr can. 9.* Difficultas est, quo iure sacer Ordo dirimat matrimonium postea initum. quæ procedit, siue teneamus continentiam annexam esse Ordini sacro ex voto tacitè inito ex Ecclesiæ constitutione, vel ex lege diuina. Quoniam lex diuina, vel votũ posset ita Clericis castitatem præcipere, vt matrimonium subsequẽs non dirimeret; sicut voto simplici castitatis in sæculo astrictus tenetur lege diuina naturali nuptiis abstinere; si tamen contrahat, validæ sunt. Quare tametsi dicamus lege diuina annexam esse continentiam, vel ex voto lege Ecclesiastica adiuncto; adhuc est dubitatio, an sola Ecclesiastica lege sit irritum matrimonium subsequens; an lege diuina, an potiùs ex vi illius voti adiuncti.

Dico *primò* Ordinem sacrum ratione voti solemnis sibi annexi non dirimere matrimonium subsequens iure naturali. Ita omnes Doctores, paucis quibusdam exceptis. Ratio est, quia voto solemni castitatis, non aliter quis se ipsum & ius quod habet ad nuptias, tradit Deo, quàm titulo religionis se ex virtute religionis, & non iustitiæ obligando ad seruandam castitatem, sicut voto simplici; ergo potest validè se ipsum alteri ex iustitia in matrimonium tradere ad vsum contra castitatem, sicut post votum simplex castitatis. Patet consequentia, quia traditio, & obligatio Deo ex religione, & traditio, seu obligatio alteri, vt coniugi, ex iustitia bene compatiuntur, quia sunt diuersæ rationis, & omnino disparatæ. Quod manifestè constat in eo, qui post matrimonium consummatum ex licentia alterius coniugis, vouet solemniter castitatem in religione, in quo ex natura rei simul sunt dictæ traditiones, seu obligationes; ergo ex natura rei prædictum votum non dirimit matrimonium. 2

Dico *secundò*, nec Ordinem sacrum ratione voti sibi annexi dirimere matrimonium iure diuino positiuo. Id latè ostendit noster Vasquez *tom. 3. in 3. p. disp. 249. c. 2. & 3.* & est communis sententia. Breuiter ostenditur *primò*, quia nullibi tale ius, vel præceptum diuinũ extat. Quæ enim ex epistolis D. Pauli afferuntur, solùm probant esse præceptum Apostolicum, sicut etiam quòd bigamus non debeat ordinari. *Secundò* Tridentinum *sess. 24. can. 9.* id videtur apertè satis insinuare his verbis. Si quis dixerit, Clericos in sacris Ordinibus constitutos, vel Regulares castitatem solemniter professos posse matrimonium contrahere, contractumque validum esse, non obstante lege Ecclesiastica, vel voto, anathema sit. Vbi, dum Concilium reddit causam, cur tales nec licitè, nec validè possint matrimonium contrahere, solam reddit causam legem Ecclesiasticam, & votum; ergo clarè satis insinuat nullam hîc esse legem diuinam positiuam, cuius primum oportuisset meminisse ad confundendos hæreticos, qui Ecclesiasticas leges minus curant. *Tertiò*, quia cum istis Clericis, seu Ordinatis in Sacris non prohibeatur contractus matrimonij, præcisè propter se, quia secundùm se est res omnino sacra, ac sacramenti celebratio, quæ nullam habet disconuenientiam cum statu & officio clericali, sed solùm propter eius vsum, qui maximam habet disconueniẽtiam cum officio iustorum Clericorum; certè si Deus illis prohibuisset contrahere matrimonium, etiam prohibuisset illis vti iam antè contracto matrimonio. At hoc est falsum. Igitur & illud, 3

vnde

vnde sequitur. Minor probatur, quia aliàs nunquam Ecclesia potuisset permittere Sacerdotibus Græcis vti matrimonio ante Ordines susceptos contracto. Quod tamen falsum est, nam licitè eo vtuntur, vt communiter omnes fatentur. Et apertè docet Clemens III. *capit. quæsitum 7. de pænitent. & remissionib.* vbi ait: Quæsitum est, vtrùm Sacerdotibus Græcis, quibus legitimo matrimonio vti licet. *Vltimò* Summus Pontifex non potest vlla de causa per dispensationem iuris diuini obligationem ex parte relaxare, vt omnibus in confesso est: ergo si iure diuino vetitum esset ordinatis in Sacris matrimonium contrahere, neque ex concessione Summi Pontificis id fieri posset, nec matrimonio vti: neque enim ipse afficere posset vt decens esset, neque legem diuinam auferre quam non posuit. Dices, potest Papa dispensare in voto solemni, & ita relaxare eius obligationem, vt quis postea matrimonium contrahere possit; ergo idem poterit præstare cum ordinatis in Sacris, tametsi id sit lege diuina prohibitum. Sed contrà est, quia illud non efficit Papa, relaxando ius diuinum, quo vouentes teneantur ad seruandum id quod promiserunt, sed remittendo verbum promissionis factæ Deo, quo remisso, cessat & tollitur omnino obligatio voti. Dispensatio quoque quæ fit in dissoluendo matrimonio rato non consummato, non fit auferendo, aut relaxando ex parte obligationem iuris naturalis, qua coniuges tenentur, vt maneant in matrimonio semel contracto, sed dissoluendo contractum ipsum, ex quo nata fuit obligatio iuris naturalis, ad quod dicimus Summum Pontificẽ potestatem à Deo habere, non autem ad relaxandam vllo modo etiam ex parte legem diuinam.

4 Dico *tertiò*, Ordinem sacrum tam ratione sui, quàm ratione voti sibi annexi tantùm dirimere matrimonium iure Ecclesiastico. Itaque Ecclesia est quæ inhabiles reddit initiatos Sacris ad matrimonium, sicut consanguineos in secundo, & vlterioribus gradibus vsque ad quartum. Id sentiunt modò communiter Doctores. Probatur eisdem prorsus rationibus quibus suprà ostendimus *sect.1. n.1.2.& 3.* solo iure Ecclesiastico annexam esse continentiam Ordini sacro: eædem enim hanc & præcedentes probant conclusiones. Ostenditur quoque eisdem rationibus quibus disput. præcedenti *sect. 6.* probauimus solo iure Ecclesiastico votum solemne castitatis in professione religiosa emissum dirimere matrimonium. Quod præcipuè ibi probatur ex Bonifacio VIII. *c. vnico, de voto in 6.* & ex Gregorio XIII. in Bulla *Ascendente Domino* definientibus omnem votorum solemnitatem matrimonium dirimentẽ esse ex Ecclesiæ constitutione. Videantur *ibi* dicta *num.2.*

5 Obiicies primò, in Concilio Toletano *cap.5.* contra sacerdotes, ministros, qui eo tempore post Ordines ducebant vxores, grauis pœna statuitur, eo quòd dixerint Patres Toletani, huiusmodi peccatum esse contra sacras literas, & Patrum constitutiones. Vtuntur autem patres exemplo calicis & vasis consecrati, vt quemadmodum ab eo tolli non potest consecratio, & ideo profanis vsibus deseruire non permittitur; ita etiam sacri homines ordinatione sua interdicti sunt ad matrimonium contrahendum, & tali matrimonio vti. Quod indicium est, non ex iure Ecclesiastico, sed ex ipsa Ordinum institutione prouenire, vt sic ordinati ad matrimonium transire non possint, sicut ex ipsa benedictione vasis, vt ad alios vsus deseruire nequeat. Respondeo, ex eo quòd Patres Toletani dicant, peccatum eorum, qui post sacram ordinationem contrahunt matrimonium, esse contra sacras literas, & Patrum constitutiones, minimè fieri, esse etiam contra ius diuinum: non quidem quòd dicant esse contra Patrum constitutiones, quia non omnes Patrum constitutiones continent ius diuinum, vt est omnibus notum; nec quod dicant esse contra sacras literas: nam in sacris literis præceptum etiam iure Ecclesiasticum interdum tradi, quale est illud de bigamia, manifestum est. Sicut qui bigamum ad Ordinem admitteret, contra sacras literas facere diceretur, licèt non peccaret contra ius diuinum; ita etiam, qui post Ordinem matrimonium contraheret. Nec refert quòd Patres vtantur exemplo calicis, quem post consecrationem ad alios vsus deseruire vetitum est, quia præceptum prohibens vsum profanum calicis consecrati non est diuinum, sed Ecclesiasticum, sicut & ipsa consecratio. Quare sicut in calice consecrato quòd nequeat ad alium vsum profanum deseruire, non ex natura ipsius consecrationis necessariò consequitur, sed ab Ecclesia ita additum est, vt non addi potuerit: ita pariter, neque ex natura ordinationis oritur, vt ordinatus post sacram ordinationem nequeat matrimonium contrahere, hoc enim præceptum esset diuinum, sed quia ab Ecclesia ordinationi additum fuit.

Sectio VII.

Quando cœperit votum castitatis Clericorum esse solemne, & habere effectum irritandi matrimonium subsequens.

Quidam, inter quos Ioannes Medina *lib. 2. de continentia, c. 13.* existimant prædictum votum in principio per multos annos non fuisse solemne, neque habuisse hunc effectum irritandi matrimonium subsequens. Probant, quia olim si clericus in Sacris vxorem ducebat, ab illa non separabatur, sed solùm ab vsu Ordinum suspendebatur, & omni priuilegio clericali priuabatur. constat id ex *can. 1.* Concilij Neocæsar, qui habet. Presbyter si vxorem duxerit, ab Ordine suo illum deponi debere. Simile ferè decretum legitur in Concilio Romano sub Syluest. *c. 19.* Ergo signum est tale matrimonium non fuisse inualidum, quia Ecclesia non permitteret perseuerantiam in illo statu, qui & concubinarius esset, & sacrilegus, si matrimonium validum non fuisset. 1

Secundò, antiqua decreta quæ de hoc voto inueniuntur ante Innocentium secundum, prohibent talia matrimonia, non tamen addunt verba irritantia. Patet ex *can. 27. Apostolorum*, vbi est solum verbum *præcipimus*, & *in cap. vlt. disp. 27.* est verbum, *penitus interdicimus.* At generalis regula in materia de legibus est quoties lex simpliciter prohibet opus, aliàs natura sua validum, si non addat verba irritantia, opus sic factum tenere, licèt malè fiat.

Aliorum verò opinio est, cùm primùm cœpit esse illicitum Clericis in Sacris matrimonium, cœpisse etiam esse nullũ. Quod probant à simili. Nam antiqua decreta quæ prohibent matrimonium inter consanguineos, non habent alia verba irritantia præter absolutam prohibitionẽ directè ac simpliciter latam in ipsas personas ob causam intrinsecam, ac per-

perpetuam, *cap. non debet, de consanguinitate, & affinitate*; & hoc satis est, vt talia decreta censeantur irritare matrimonia contra ipsum lata, vt constat ex vniuersali Ecclesiæ sensu, & praxi; ergo idem dici potest in præsenti.

2 Dico *primò*, non constare apud Doctores vt certum, quando primum cœperit hoc votum esse solemne, & habere hunc effectum irritandi matrimonium. Patet, quia nulla est certa ratio, nec ius id probabiliter insinuans. Præterea cùm hæc lex continentiæ consuetudine magis, & traditione introducta fuerit, quàm lege scripta, non potest certò constare quando cœperit introduci.

3 Dico *secundò*, non posse constare, an simul cœperit sub ratione voti, & sub ratione solemnis, seu irritantis in futurum. Patet ob eandem rationē; quia nulla certa ratione, nec adhuc probabili affirmari potest omnino simul introductum fuisse sub ratione voti, & sub ratione solēnis. Vnde verisimile videtur per multos annos in initio fuisse introductū sub ratione voti; sed nō cū effectu irritandi. Vnde probabilem iudico primam Medinæ sententiam. Moueor quia fauet illi regula generalis, per verba legis simpliciter prohibentis non irritari contractum, quāuis sint absoluta, & ex causa perpetua, & directè feratur in personam, nisi vel ex adiunctis verbis, vel ex effectibus, vel aliunde ex vsu & traditione sic interpretante legē irritatio colligatur. Quæ omnia inueniuntur in exemplo adducto de impedimento consanguinitatis. Nam *in c. tua nos, de consanguinitate & affinitate*, apertè supponitur matrimonium habens tale impedimentum esse dirimendum, *& c. contradicimus 35. q. 3.* eum similibus dicitur, sic contrahentes esse separandos; quod est signum nullitatis. Et *ibidem cap. 2.* dicitur ita Ecclesiam prohibere coniunctiones consanguineorum, sicut leges illas prohibebant. At leges ciuiles circa hoc irritantes erant, vt ex effectibus, quæ in eodem capite referuntur, non obscurè colligitur, & ex toto titulo *ff. de ritu nuptiarum.* Simile autem non est in præsenti, quia neque ex effectibus, neque ex vsu & traditione constat in illis antiquissimis decretis prohibentibus intentionem fuisse prohibendi simul & annullandi, seu irritandi.

4 Dico *tertiò*, dictum votum castitatis fuisse solemne, & habuisse hunc effectum irritandi matrimonium ante Bonifacium VIII. Probatur, quia antiquiora iura sunt, quæ hunc effectum declarant, vt constat ex Alexandro III. *cap. 1. & sequentibus, qui Cler. vel vou. & cap. 1. de Cleric. coniugat.* & ex Innocentio XI. qui fuit antiquior, *in cap. vt lex 27. quæst. 1.* in quo capite expressè declaratum est talia sacrorum Clericorum matrimonia esse nulla. Verisimile autem est quod notant aliqui Doctores Bonifacium VIII. fuisse primum, qui sub appellatione voti solemnis, declarauit hoc votum esse solemne, *cap. vnico, de voto in 6.*

5 Dico *quartò*, fuisse quoque prædictum votum irritans ante Innocentium secundum. Constat id ex *cap. vt lex 27 quæst. 1.* vbi sic statuit. *Vt lex continentiæ, & Deo placens munditia in Ecclesiasticis personis, & sacris Ordinibus dilatetur, statuimus, quatenus Episcopi, Presbyteri, Diaconi, Subdiaconi, &c. qui sanctum transgredientes propositum, vxores sibi copulare præsumpserint, separentur.* Huiusmodi namque copulationem, quam contra Ecclesiasticam regulam constat esse contractam, matrimonium non esse censemus. Prædictus Canon duas continet partes, in prima præcipit vt tales vxores sibi copulantes omnino illis separentur. Quod sanè fuisset nimis graue, & improportionatum, si talia matrimonia valida essent. Deinde in altera parte iam expressè declarat, matrimonia illa fuisse nulla. Vbi obseruandum est, hoc secundum non statuere, nec decernere, nec definire. Non enim dixit, *statuimus*, sicut dixerat in prima parte Canonis, sed *censemus*; quasi declarando talem esse regulam Ecclesiasticam iam ante ipsum Innocentium circa hoc statutam, vt matrimonium circa illam nullum censendum fuerit. Igitur constare videtur hoc ius fuisse antiquius Innocentio secundo. Cui iuri conforme est aliud Calixti secundi *in cap. Presbyteris, dist. 27.* vbi simili modo loquens, profert hæc verba, matrimonia à Presbyteris, Diaconis, Subdiaconis, & Monachis disiungi, & eiusmodi personas ad pœnitentiam redigi debere, iuxta sacrorum Canonum diffinitiones iudicamus. Præcipit itaque huiusmodi matrimonia disiungi, vbi etiam Glossa notat, disiungi quoad carnis copulam; quia quod non est, non potest dissolui.

Dico *vltimò*, fuisse prædictum votum irritans 6
ante Vrbanum secundum, qui plus quàm per quadraginta annos antecessit Innocentium secundum. Patet id, quia canon adductus præcedenti dicto Calixti secundi *in cap. Presbyteris dist. 27.* vt *ibi* notatur, inuentus est in Cod. Vatic. Biblioth. in fragmento cuiusdam Concilij ab Vrbano secundo habiti, *c. 2.* vbi etiam Vrbanus secundus declarat, non se hoc primum constituisse, sed iuxta antiquos Canones id iudicare. erat ergo hæc antiquior institutio, & votum ac ius antiquius Innocentio secundo. Quando verò primùm cœperit, nobis constare non potest. Neque in hac re ampliùs occurrit certa ratione affirmandum.

Ex his constat quid dicendum sit ad opiniones propositas.

Ad primam, iam dixi *dicto secundo*, esse mihi probabilem, ac verisimilem.

Ad secundam *ibidem* ostendi non posse constare an omnino simul introductum fuerit, sub ratione voti, & sub ratione solemnis, seu irritātis in futurum.

SECTIO VIII.

Quas pœnas incurrat Clericus in Sacris tentans matrimonium contrahere.

Dico *primò*, hoc sacrilegiū puniri ab Ecclesia ex- 1
cōmunicatione maiori, quam incurrit Clericus in Sacris tentans nubere. Ita expressè habetur *in Clementina vnica, de consanguinitate, & affinitate.* vbi propter matrimonium sacrilegè contra varias personas excommunicatio fertur ipso iure incurrenda, inter quas sunt Clerici in Sacris matrimonium contrahētes. Nec ea excommunicatio alicui reseruatur. De qua latè infrà *disp. 31. sect. 7.* Sunt verò duo necessariò requisita, vt talis excommunicatio incurratur.

Primum, vt ordinatus in Sacris contrahat matri- 2
monium per verba de præsenti: nam illa sunt verum matrimonium ratum quantum est ex se, si conditio personarum non obstaret. Et illud sufficit ad hanc censuram incurrendam, quamuis consummatum non sit; nam consummatio matrimonij non est de substantia eius; & lex prohibens matrimonium, de contractu ipso intelligitur. Vnde propter contractum præcisè sponsalitium non incurritur hæc

hæc censura, quia illa non sunt matrimonium, sed promissio matrimonij: lex autem hæc solùm de matrimonio loquitur, & cùm sit odiosa, extendenda non est. Præterea nec incurritur hæc excommunicatio per sponsalia de futuro, tametsi post illa sequatur copula affectu coniugali. Quia hodie attento Tridentino *sess.* 24. *de matrimonio c.* 1. ea semper manent intra solos sponsalium limites. Vnde nec satis est ad eam censuram incurrendam inire matrimonium clandestinum. Quia is contractus non habet hodie formam veri matrimonij; nec contrahentes faciunt quidquid in se est, vt illud ineant. Neque etiam est locus huic excommunicationi, quando quis fictè consensit. Quia ea censura punitur affectus, ac contrahendi voluntas cum illo impedimento, quamuis ea praua voluntas nequeat sortiri effectum suum ob ius tale matrimonium dirimens. Quòd si clericus verè consentiat, fœmina verò dissentiat, iudico non incurrere eum Sanchez *lib.* 7. *disp.* 48. *n.* 10. Ratio est, quia dicta Clementina punit matrimonium initum contra illam prohibitionem, at non dicitur matrimonium, donec accedat vtriusque contrahentis consensus, sed solùm est quoddam matrimonij initium. Ex quo denique infero fœminam contrahentem matrimonium cum Clerico in Sacris non incurrere hanc censuram, vt rectè notauit Suarez *tom.* 5. *de censuris disp.* 23. *sect.* 5. *n.* 22. Ratio est, quia in illam directè non est lata, nec etiam indirectè incurrit illam ex eo quòd communicet in crimine criminoso, iuxta *cap. si concubina, de sent. excom.* Nam quando contrahit, non incurrit, quia nondum communicat cum excõmunicato, quia alter non incurrit nisi finito contractu. Nec eam incurrit per vsum matrimonij; quia ille vsus non est communicatio in crimine formaliter, vt sic dicam, sed materialiter; nam est communicatio cum excommunicato in quodam crimine, non tamen in illo propter quod excommunicatus est, nam ille non excommunicatur propter vsum matrimonij, sed propter contractum. Quare mulier illa solùm incurret excommunicationem minorem; & ad hoc erit necessarium, vt alter denunciatus sit, iuxta Extrau. *Ad euitanda.*

3 *Secundum* est, vt Clericus in Sacris tentans nubere incurrat prædictam censuram, oportere, vt scienter id præstet. Nam hæc particula, *scienter*, in principio illius textus ponitur, & ad hunc casum, sicut & ad cæteros, de quibus ibi est sermo, extendi debet. Quare prædicta particula, *scienter*, excludit ignorantiam, etiam culpabilem, non solùm facti, vt omnes fatentur, sed etiam iuris, dummodo non sit affectata. *Primum* liquet, quia aliàs nihil operaretur verbum illud, *scienter*; nam ignorantia inuincibilis semper excusat à censura. *Secundum* constat, quia ignorantia affectata moraliter æquiparatur scientiæ; imò semper includit aliquam cognitionem saltem dubiam: nam qui vult ignorare, iam intelligit fieri posse, vt interueniat tale impedimentum, & ideo non potest dici simpliciter ignorare, etiamsi id velit.

Sed quid, si ignorans contraxit clericus in Sacris, & postmodum conscius perseuerauit in cohabitatione, & copula? existimo non contrahere, quia dicta Clementina non punit cohabitationem, sed contractum.

4 Dico *secundò*, clericum in Sacris tentantem nubere incurrere priuationem beneficiorum. Ita decreuit Innocentius secundus *cap. decernimus* 28. *disp.* his verbis, *Decernimus, vt ij qui in ordine subdiaconatus, & supra vxores duxerint, aut concubinas habuerint, officio, ac beneficio Ecclesiastico priuentur.*

Tom. 2. de Matrimonio.

Existimo tamen hanc pœnam non incurri ipso facto, sed huiusmodi Clericos sic contrahentes priuandos esse beneficiis. Quod satis comprobatur ex ipso textu, in quo non additur particula ipso facto, sed indefinitè dicitur, *beneficio Ecclesiastico priuentur.* Id autem indifferens est, vt priuetur ipso facto, vel per sententiam iudicis, & ideo in materia pœnali mitiori modo est interpretandum.

Dico *tertiò*, Clericum in Sacris contrahentem matrimonium esse priuandum pensionibus, non ipso iure, sed per sententiam iudicis, quæ veniunt appellatione beneficij Ecclesiastici. Patet, quia caput, *decernimus*, in quo solum hæc illorum pœna fundatur, tantùm dicit, beneficio Ecclesiastico priuentur; ergo in rigore iuris solùm priuandi sunt illis pensionibus, quæ veniunt appellatione beneficij Ecclesiastici, vt sunt illæ, quæ ob spiritualem titulum dantur: in aliis verò consulenda esset propria consuetudo in modo puniendi hoc delictum. Quanquam hodie post motum proprium Pij V. quo pensio quælibet secum affert obligationem recitandi preces B. Virginis, consequenter iam habet annexum aliquem spiritualem titulum, ratione cuius iam comprehenditur sub nomine beneficij; & ideo probabilius est amitti per contractum matrimonij, non ipso iure, sed per iudicem modo dicto. 5

Dico *vltimò*, propter hoc delictum imponi quoque irregularitatem. Pertinet autem hæc irregularitas ad illam speciem bigamiæ, quæ similitudinaria dicitur, quia in illa non intercedit duplex matrimonium carnale, sed vnum spirituale per votum tacitum solemne continentiæ, & aliud carnale attentatum tantùm, cùm inualidum sit post illud solemne votum. Verius igitur est incurri hanc bigamiæ irregularitatem similitudinariæ, quamuis in Sacris constitutus cum vnica & virgine contrahat, vt latè Sanchez cum multis *lib.* 7. *disp.* 85. *n.* 5. Et patet ex *c.* 1. *qui clerici vel vouentes.* vbi de Diacono, qui vxorem accepit, dicitur posse Episcopum cum ipso post peractam pœnitentiam dispensare; vt Diaconi officium exequatur. Et *cap.* 2. *eodem titulo*, de Subdiacono qui matrimonium iniit, deciditur vt si ad religionem transeat, concedat ei Episcopus ascensum ad Ordines superiores. Quòd si transire nolit, minimè permittat eum in subdiaconatu ministrare, nec ad alios Ordines promoueri, sed solùm in minoribus ministrare. Rationem huius similitudinariæ bigamiæ reddunt communiter Doctores, quia Clericus in Sacris post matrimonium similitudinarium initum cum Christo per votum solemne castitatis Ordini annexum, de facto ad alias nuptias transiuit, eas consummans copula. Vnde verificatur in ipso ratio tradita *cap. nuper. & cap. finali, de bigam.* nimirum dari quandam similitudinem bigamiæ in hoc euẽtu propter effectum ad duplex matrimonium cum opere subsecuto. 6

SECTIO IX.

An & quibus circunstantiis, vel conditionibus liceat coniugato in Sacris ordinari.

CErtum est coniugatum, seu post matrimonium viuente vxore posse licitè & honestè ordinari in Sacris. Patet, quia hoc non est intrinsecè malũ, nec iure diuino prohibitum, vt est de fide certum, 1

 1. *Timoth.*

1. *Timoth.* 3. & *ad Titum* 1. Neque hoc Ecclesia ita absolutè prohibuit, quin seruatis debitis circunstantiis eodem iure Ecclesiastico declaratis, licitè fieri possit. Solùm ergo oportet explicare quænam requirantur vt licitè & honestè ordinetur.

Primò itaque certum est, vt id licitè fiat, necessarium esse, vt ex tali matrimonio irregularitas bigamiæ non sit contracta: nam tunc constat etiam mortua vxore non posse Ordines suscipere, ne dum ipsa viuente.

2 *Secundò* etiam est certum requiri vt ex consensu vxoris Ordo suscipiatur. Exigit enim hoc ius canonicum iustitiæ ratio, & votum emittendum in ipsa ordinatione in Ecclesia Latina, in qua clericis in Sacris prohibitus est vsus propriæ vxoris. Vnde integrum & absolutum votum castitatis emittitur, ad quã non potest coniugatus integrè obligari sine licentia vxoris.

Excipiuntur tamen duo casus, in quibus inuita vxore quis ordinari potest. *Primus* est quando iure, & auctoritate iudicis Ecclesiastici factum est perpetuum diuortium, argumento *c. Agathosa* 27. *q.* 2. vbi in casu adulterij ab vxore commissi, propter quod licet viro vxorem perpetuò dirimere quoad torum, licitum est eidem viro solemne votum in religione profiteri inuita vxore. Inde igitur à fortiori videtur dicẽdum de voto solemni Ordinis sacri. Patet consequẽtia, quia per tale votũ non fit aliqua iniuria vxori; & alioqui votũ ipsum omni ex parte seruari potest, cùm iam non sit vlla obligatio reddendi debitum coniugale; neque in tali viro est aliquid aliud quod cum Ordine sacro repugnet, cùm maritalem vitam cum vxore non teneatur. *Alter* casus est, si matrimonium nõdum est consummatum, & aliquis ad hoc sumit Ordines vt religionem ingrediatur, qui ad hoc habet ius & facultatem ab Ecclesia, & illo modo potest liberari omnino ab onere matrimonij; & solemne votum castitatis integrè obseruare. In hoc autem casu tenetur non solùm religionem ingredi, sed etiam illam profiteri: quia vt licitè talem statum assumat, & votum illi adnexum emittat, necessarium est vt sub hac intentione id faciat, quia iam non potest alio modo voto, & statui per Ordinem assumpto satisfacere; sicut etiam in alio casu, quando econtra contingit, vt quis post castitatis votum contrahat matrimonium ratũ, necessarium est vt habeat intentionem se obligandi ad religionem. Verùm sicut factum istud est moraliter periculis expositum, ideò quo ad fieri possit vitandum est, & non nisi magna ex causa, & multis obseruatis circumstantiis faciendum est; ita etiam in præsenti, qui matrimonium ratum contraxit, si vxore inuita ordinari velit, & matrimonium non consummare, debet priùs, regulariter loquendo, religionem ingredi & in ea profiteri. Suppono enim per sacram ordinationem non dissolui matrimoniũ ratum iuxta Extrauagantem *Antiqua*, Ioannis XXII. *de voto*. Ordinari verò animo semper retinendi vinculum matrimonij licitè fieri non potest, quia si fiat id animo consumandi matrimonium, est contra votum castitatis: si verò fiat animo non consummandi, est contra iustitiam. Vt ergo tale votum fiat licitè, necesse est vt tale matrimonium dissoluatur. Vnde moraliter etiam necessarium est, vt talis dissolutio antecedat, quod fit per professionem; nam si antecedat ordinatio, periculum esse potest, vel alicuius impedimenti, ob quod non possit religionem profiteri, vel alicuius mutabilitatis, ob quam à proposito desistat, & matrimoniũ consummet, atque adeò non solùm votum violet, sed etiam perpetuò inhabilis reddatur ad vsum sacri Ordinis suscepti, & ad integram obseruantiam castitatis. Hoc tamen non obstante sentio non esse intrinsecè malum ordinari priùs cum prædicta intentione ingrediendi religionẽ, si occurat moralis necessitas immutandi hunc Ordinem, & considerata conditione personæ nullum sit periculum, sed moralis certitudo profitendi religionem. Neque huic doctrinæ opponitur caput *coniugatus*, *de conuers. coniugat.* vbi sic dicitur. Nullus coniugatorum est ad sacros Ordines promouendus, nisi ab vxore continentiam profitente fuerit absolutus. Non, inquam, opponitur, quia hic canon & similes sunt intelligendi in rigore post matrimonium consummatum, non verò de matrimonio rato. Addo tamen, cùm res hæc grauissima sit, & publica, in qua necesse est vt fiat Ecclesiæ satisfactio, censeo necessariam esse scientiam, & approbationem Episcopi.

Tertiò certum est præter consensum vxoris necessarium esse, vt ipsa etiam castitatem profiteatur. Ita est expressè statutum *cap.* 5. *coniugatus, de conuersione coniugatorum*, his verbis. Nullus coniugatorum est ad sacros Ordines promouendus, nisi ab vxore continentiam profitente fuerit absolutus. 3

His positis, restat difficultas, de qua professione castitatis sit id intelligendum, an scilicet sufficiat profiteri castitatem simplicem, vel, quod idem est, emittere votum simplex castitatis in sæculo, vel necessarium sit religionem ingredi, & castitatem solemnem in religione profiteri.

Quidam enim, inter quos Angelus *verb. matrimonium* 4. *n.* 8. asserunt sufficere votũ simplex. Probatur, 4

Primò, ex textu citato, nam illius verba indifferentia sunt ad vtrumque votum; ergo non est cur ad maius, seu rigorosius votum limitetur, quale est solemne religionis.

Secundò, differentia videtur esse inter causam religionis, & sacri Ordinis: nam vir religiosus factus non tenetur ampliùs curam vxoris habere, nec illi prouidere, aut illam corrigere, & ideo iure prouidit Ecclesia vt ipsa etiam religionem ingrederetur. At vir manens in sæculo ordinatus in Sacris, tenetur curam habere vxoris, & illam corrigere, si necesse sit, & illi etiam prouidere; ergo non cum tanto rigore postulari debet vt vxor seculum deserat.

Tertiò, ex *cap. ad Apostolicam*, quia vir & vxor per copulam efficiuntur vna caro, ideò non potest vna pars conuerti, nisi alia conuertatur. Igitur quando vir ita conuertitur, vt Religiosus fiat, meritò postulatur in vxore similis conuersio ad religionem. Vel etiam, quia Episcopatus est status perfectionis, meritò *in cap. fin. de conuer. coniugat.* statuitur, vt vxor statum perfectionis religiosæ assumat. At si vir in sæculo maneat, & sine statu perfectionis cum solo voto castitatis, vt contingit etiam in Sacerdote, & infrà, non est cur ab vxore postuletur; vt sæculum dimittat, sed satis erit illi per simplex votum continentiæ se Deo dicare.

Vltimò, coniugati possunt in sæculo manere, communi voto continentiæ ab ipsis emisso, in quo euentu careat facultate petendi, & reddendi; ergo & poterunt in sæculo vitam traducere, vxore ligata voto castitatis, & viro ad Ordines sacros promoto.

Alij verò communiter dicunt, vxorem debere religionem ingredi, atque adeò votum solemne sacri Ordinis esse æquiparandum in hoc ipsi voto religionis. Idque verius iudicat Suarez *tom.* 3. *de Religione lib.* 9. *de voto castitatis*, *capite* 19. *num.* 9. *Primò*, quia id est multum consentaneum rationi, & optimæ prouidentiæ; nam in hoc casu ordinationis videtur esse maior necessitas, quàm in alio casu viri ingredientis religionem; vt nimirum vxor in posterum secura sit, non solùm ab aliis, sed etiam ab 5

ipso

ipsomet viro, qui ad illam in sæculo manentem posset faciliùs accedere, & difficiliùs ab illa posset repelli. *Secundò*, id manifestè colligitur ex *dicto cap. coniugatus*, si totum illud, prout in integra lectione continetur, inspiciatur. Nam ita habetur textus ille in Concil. Lateran. sub Alexandro III. *p. 5. cap. 6.* coniugatus ad Monasterium conuerti desiderans, suscipi prohibetur, nisi vxor illius similiter conuertatur, nam dum vnum vtrorumque corpus post coniugij copulationem sit factum, incongruum est partem conuerti, & partem in sæculo remanere, nec recipitur à Deo illius viri conuersio, cuius sequitur coniugalis fœderis prostitutio. Cùm igitur senatus sanctorum Clericorum longè præemineat cœtui Monachorum, ita vt aliquando bonus Monachus vix bonum Clericum faciat: nullus coniugatorum est ad sacros Ordines promouendus, nisi ab vxore continentiam profitente fuerit absolutus. Ex quo contextu manifestum est eandem conuersionem vxoris requiri, vt vir possit in Sacris ordinari, quæ requiritur, vt Monachus fieri possit, & in iure hæc duo æquiparari.

Hanc sententiam iudico veriorem. Iuxta quam

6 Dico *primò*, si vxor fuerit iuuenis, desiderari ingressum illius in religionem. Patet ex *cap. ad Apostolicam, de conuers. coniug.* vbi vt vir profiteatur, petit ingressum mulieris in religionem, nisi sit eius ætatis, vt sine suspicione incontinentiæ valeat in sæculo remanere: ergo si fuerit iuuenis, nequit remanere in sæculo, sed debet ingredi religionem. At si vxor iuuenis Professi compellitur ingredi religionem, à fortiori vxor promouendi ad Ordines. Ratio est, tum quia faciliùs potest Clericus sæcularis vxorem inuisere, & conseruato pristino amore ea familiariter vtetur, vnde manifestissimo incontinentiæ periculo exponentur; & tantum aberit, vt, moraliter loquendo, ipse vir Clericus factus vxorem inuisens eius incontinentiam corrigat, vt potior occasio incontinentiæ sit ipsemet eius curam agens. Tum quia vxor iuuenis, quantumuis casta, est incontinentiæ periculo exposita manens in sæculo; eo quòd mulieres inconstantes, & facile volubiles sint. Non ergo dicendum est ius Canonicum voluisse vt ea manente in sæculo vir ad Ordines promoueretur.

7 Dico *secundò*, si vxor fuerit senex non suspecta de incontinentia, sufficere votum continentiæ ipsius in sæculo. Ita habetur *dicto cap. ad Apostolicam*, illis verbis: Vxor vitam debet mutare, (intellige, profitendo religionem) nisi fortè sit eius ætatis, vt sine suspicione incontinētiæ valeat in sæculo remanere. Hoc petit ius in vxore si vir profiteatur; ergo idem petit si ad Ordines ascendat: est enim eadem ratio.

Dico *tertiò*, Clericum sic ordinatum non posse cohabitare cum vxore etiam secluso foro, nisi sit senex, & extra omnem suspicionem. Patet, quia si vxor sexagenaria non sit, & extra omne periculum, & suspicionem, profiteri debet religionem, vt maritus ordinetur; ergo iam cohabitare non poterunt. Si autem iam vxor sit senex, & extra omnem suspicionem, tunc non videtur dubium quin possit cohabitare cum illa. Addo tamen esse optimum consilium ab huiusmodi cohabitatione abstinere, tum propter exemplū, tum propter qualecumque periculum, etiam leuioris incendij, vel libidinis.

Argumenta primæ sententiæ ex dictis manent soluta.

8 Ad primum negatur antecedens. Nam licèt illud caput *coniugatus* solùm petat professionem castitatis absolutè, hanc tamen professionem intelligendam relinquit secundùm ordinariam iuris dispositionem, quæ in aliis decretis satis explicata est. Et quamuis iura loquantur de illo casu, in quo vir religionem profitetur, id certè materiale quid est; nam in hoc casu, in quo vir religionem ingreditur, & in alia in quo ordinatur in Sacris est eadem ratio, & necessitas postulandi in vxore professionem castitatis. Imò in casu ordinationis Sacræ, vt dixi, maior est necessitas, vt vxor in posterum sit secura.

Ad secundum, illam rationem videri tantùm apparentem, atque adeò non concludere, nam in hac re præcipuè attenditur ad euitandum periculum incontinentiæ, quòd æquè reperitur in vtroque casu, & fortè maius, si vir ordinatus, & vxor illius maneant in sæculo.

Ad tertium, iam constat, tametsi ordinatus in Sacris maneat in sæculo, non ideo manere debere vxorem propter manifestum periculum incontinentiæ, vt satis dictum est.

Ad vltimum, concesso antecedente, negatur consequentia; est enim longè diuersa ratio, quia vbi vterque voto simplici castitatis communi consensu emisso periclitaretur de incontinentia, esset facile dispensationis remedium, & ideo id permittitur. At vbi iam vir esset in Sacris constitutus, nullo pacto expediret dispensare, vt ad vxorem rediret. Adde, si argumentum vim aliquam haberet, probaret pariter integrum esse viro religionem profiteri de licentia vxoris iuuenis promittentis in sæculo continentiam; quod certè in iure prohibitum est.

Sectio X.

Quomodo peccet Clericus, qui post matrimonium in Sacris ordinatus est viuente vxore, & quam pœnam propterea incurrat.

Dico *primò*, si præcedente matrimonio consūmato, ordinatus in Sacris cognoscat vxorem suam Monialem effectam, graue crimen sacrilegij committere contra religionem, sed non intemperantiæ, vel fornicationis contra virtutem castitatis. Ita communiter omnes. Patet *primum*, quia est grauis malitia ob circumstantiam vtriusque personæ Deo dicatæ, & specialiter desponsatæ per votum solemne; ergo est graue sacrilegium. *Secundum* liquet, quia tunc quamuis vxor religionem fuerit professa, tamen vinculum matrimonij consummati non est solutum, sed integrum manet; ergo accessus ille non est ad non suam; ergo non peccatur peccato intemperantiæ: ex quo fit, vt filij ex tali matrimonio nati in rigore, seu ex natura rei, vt sic dicam, non sint illegitimi, sed sunt naturaliter legitimi, quia reuera nati sunt ex legitimo matrimonio. Nihilominus non obstante naturali prædicta origine, dicuntur secundùm ius Canonicum, vel canonicè illegitimi, vt notant Doctores, & doctè tractat Suarez *tom. 5. de censuris disp. 50. sect. 2. num. 5. & 6.* Dixi *præcedente matrimonio consummato*; nam si matrimonium quod præcessit, fuit ratum tantùm, cùm iam fuerit solutum quoad vinculum per solemnem professionem vxoris, perinde se habet, ac si non præcessisset, vnde perinde peccat, ac si cum quacumque alia Moniali peccaret: nam circumstantia illa quæ præcessit, nec augere videtur, nec minuere notabiliter delictum. 1

Dico *secundò*, non dari certam pœnam pro dicto peccato cognoscendi vxorem suam. Patet, quia in ipso iure nullam inuenio pœnam ob tale delictum; 2

quæ ipso iure incurratur. Verum est, si vxor Monialis iam effecta est, deponendus erit ipse maritus, non minus quàm quilibet alius Sacerdos ad illam accedens. Si autem adhuc sit sæcularis cum simplici voto castitatis, arbitrio iudicis erit puniendus, tanquam is, qui graue sacrilegium committit.

3 Dico *tertiò*, cum qui sine consensu vxoris illicitè ordinatur, ad totam castitatem obligari integrè seruandam, nisi ad reddendum debitum vxori petenti. Hoc est certum. Patet *prima pars*, quia licèt Ecclesia prohibeat talem ordinationem, quia tamen illam irritare non potest, sed facta tenet, meritò vult vt talis persona quantum iustè potest ad continentiã obligata maneat: at potest in omnibus, præterquam in negatione debiti; ergo ad omnia obligatur. Quare & inhabilis redditur ad matrimonium, etiam mortua vxore, & ab omni actu turpi specialiter est prohibitus, & à suamet vxore coniugale debitum petere non potest; nam ad hoc se potuit obligare. *Secunda pars* etiã est manifesta, etiamsi matrimonium prius tantùm fuisset ratum, quia non fuit per ordinationem solutum: quia vxor sine culpa, vel voluntate sua non debet suo iure priuari.

Sed quid si vir accepit Ordinem, sciente vxore, & non reclamante, quamuis expressè non consenserit, tenetur ne reddere debitum, quia tacendo, videtur vxor consensisse?

4 Dico *quartò* in eo casu non obligari vxorẽ ad continentiam, & teneri virum reddere debitum. Probatur, quia in eo casu non est obligata vxor ad seruandam castitatem; ergo neque ad vouendam illam. Patet *prima pars*, quia in eo casu potest repetere virum suum, & ab illo exigere debitum. Quia licèt vxor tacuerit, non propterea consentire visa est. Et quidem si ex timore vel ignorantia ita se gessit, res est manifesta; quia hæc causant inuoluntarium. Si verò ob negligentiam, vel ab quamcumque humanam rationem contradicere omisit, non propterea cẽsetur consensisse; quia nec res est sibi fauorabilis, neq; alioqui speciali iure contradicere tenetur. Vt autem regula iuris 43. *in 6. Qui tacet consentire videtur*, verificetur, oportet, vt alterutra ex dictis cõditionibus intercedat, quia cùm illa voluntas tantùm sit præsumpta, & interpretatiua, fundari debet, vel in eo quòd res est fauorabilis, quia vnusquisque præsumitur velle commodum suum, vel in obligatione contradicendi, si non consentit; quia tunc vel qui non resistit cùm teneatur, & possit indirectè censetur velle, & consentire; vel si consentiendo euitet culpam, eo ipso præsumitur non malè agere, sed consentire. At in præsenti nullus est fauor vt per se patet; neque etiã offendi potest lex canonica, quæ obliget vxorem ad contradicendum expressè in eo casu. Non est est igitur, cur censeatur consentire, ex eo solùm quòd non contradixit, sed solùm non se defendere licèt patiatur iniuriam. Si ergo vxor non consentit tunc ordinationi mariti, nõ est vnde possit ad continentiam obligari. Ex quo patet *secunda pars* dicti: nam si ad seruandam castitatem non tenetur, clarum est, neque ad vouendum teneri, quia non est vnde talis obligatio oriatur, cùm per se loquendo tale votum præcipi non possit.

Addo licèt vxor expressè consentiat, si non id faciat profitendo, seu vouendo castitatem, non teneri postea ad castitatem seruandam, neque ad id cogi posse, sed si suum virum repetat, non esse illi negandum. Id manifestè colligi videtur ex *c.1. de conuers. coniugat.* vbi casus est de viro profitente religionem de licentia vxoris quæ castitatem non vouit, & quæritur an ille possit reuocari ad torum vxoris, vel illa cogenda sit castitatem seruare. Respondet Pontifex, si vxor non promiserit castitatem, virum posse & debere illi restitui. Vnde in Concilio Lateran. sub Alexandro III. *p.5.c.4.* additur. Verumtamen vxor commonenda est, & propensiùs exhortanda, vt ad religionẽ transeat, & castitatem seruare promittat. Igitur non est hoc opus necessitatis, sed consilij, & admonitionis. Idem colligitur à contrario sensu ex *cap. veniens, de conuers. coniugat.* quod etiam loquitur in casu professionis. Idem dicendum est in nostro casu de ordinatione. Quia hæc duo, vt suprà dixi *præcedenti sectione*, quoad hoc æqui parãtur in iure. Et ratio videtur manifesta, quia eo ipso quòd conuersio, vel ordinatio viri facta est sine voto vxoris, non est facta secundùm formam, & modum sacris canonibus præscriptum, & ideo & licitè facta est, & non obligat vxorem ad perpetuam castitatem, quia Ecclesia non vult illam obligare nisi per voluntariam eius promissionem.

Dico *quintò*, virum promotum ad Ordinem sacrum absque vxoris licentia non ductũ etiam consummato matrimonio, effici irregularem. Ita expressè definiuit Ioannes XXII. in Extrauaganti sua *Antiquæ, de voto*, vbi Glossa ait, hoc procedere, siue soluatur matrimonium morte, siue ingressu alterutrius coniugis in religionem ante consummationem. Quare hic ita promotus ad Ordinem sacrum nequit in suscepto Ordine ministrare, aut ad superiorem prouchi, nec potest ad officium aliquod, aut beneficium promoueri. Hæc enim prohibitio videtur imposita, & in pœnam prioris delicti suscipiendi Ordinem sacrum indebito modo, & propter decentiam sacri ministerij, quod in Ecclesia Latina non conceditur ei, qui ex necessitate, vel debito coniugij vsum habere cogitur. 5

Censeo autem ad incurrendam hanc irregularitatem desiderari dolum, atque adeò quamcumque ignorantiam crassam iuris, vel facti, dummodo non sit affectata, nec ita crassa, vt sit ingens temeritas, excusare coniugatum sic promotum ab hac pœna. Moueor, quia dicta Extrauagans vtitur verbo, *non præsumat*, & statim, *quod si secus à quoquam forsitan attentatum fuerit.* Vnde solùm præsumentem ascendere ad sacrum Ordinem punit. Pœna autem præsumenti imposita dolum requirit, & excusat ab ea quæuis ignorantia quæ nec affectata, nec ingens temeritas est. Nõ enim verè dicitur præsumens, ignorantia culpabili, & crassa efficiens.

Sed quid, si matrimonium sit irritum, tunc prædictus coniugatus ad Ordines sacros promotus incurret hanc irregularitatem? Placet mihi dicere cum nostro Sanchez *lib. 7. disput. 49. numer. 4.* non incurri prædictam irregularitatem, quotiescumque fuerit matrimonium irritum, siue vterque scierit, siue ignorauerit, siue solus vir nouerit matrimonium fuisse irritum. Probat optimis rationibus. *Primò*, quia Extrauagans illa non punit deceptionem vxori factam contrahendo cum illa cum impedimenti scientia; nec etiam solum affectum irrogandę Ordini sacro iniuriæ, eo illegitimè contra canonicas sanctiones assumpto ob impedimentum matrimonij, sed iniuriam re ipsa cum eo impedimento irrogatam. Qualis non est, vbi impedimentum non extat, eo quòd matrimonium nõ erat verum. Fauet igitur regula 52. iuris *in 6.* sic dicens. *Non præstat impedimentum, quod de iure non sortitur effectum. Secundò*, quia nullus dicet promotum ad Ordines sacros incurrere hanc irregularitatẽ, si falsò putabat se matrimonio ligatum quòd procuratorẽ destinauerat ad contrahendum, qui se iam contraxisse mentitus est; vel cùm defuncta esset vxor, ipso ignorante. At idem dicendum est, quoties matrimoniũ irritum est. Quia cùm verè non sit ille coniugatus, 6

non

non verificatur coniugatum ascendisse ad Ordines sacros. Quod delictum punit pœnâ irregularitatis Extrauagans dicta. *Tertiò*, non incurreret, si verè Ordinem sacrum non recepisset, quia ministrans Ordines se Episcopum finxit, vel aliquid de substantia Ordinis desideratum fuit; ergo neque incurret, vbi matrimonium est nullum. Quia vt sit locus huic pœnæ, æquè necessarium est, vt ascendens ad Ordinem sacrum sit coniugatus, & vt verè ascendat. Denique si quis falsò existimet se excommunicatum, aut suspensum esse, non incurrit irregularitatem latam contra celebrantes cùm istis censuris, si celebret cum ea falsa existimatione; nec si quis putet se hominem perire, cùm feram perimat, fit irregularis; nec credens se clericum percusisse, cum percussus fuerit laicus, est excommunicatus. Quoniam horum omnium ratio est, pœnas has non ferri contra iniquam voluntatem destitutam veritate actus externi. Igitur idem dicendum est in nostro casu; quia praua voluntas iniquæ assumptionis Ordinis caruit veritate actus externi puniti illa irregularitate.

7 Dico *sextò*, si vir accepit Ordinem sacrum sciente vxore, & non reclamante, neque expressè consentiente, manere sic ordinatum irregularem ex tali facto, Ducor, quia in eo casu illicita fuit ordinatio talis, & sine consensu vxoris facta, cui talis irregularitas annexa est in dicta Extrauagante *Antiqua*. Firmo, quia in hoc euentu competit ipsi vxori ius repetendi: nullum enim ex ea dissimulatione vxori præiudicium generatur, sed ius suum viri repetendi illæsum manet. Quia ad rem tam arduam iura non contenta sunt vxoris dissimulatione, quæ varias interpretationes patitur, nec signum apertum licentiæ est, vt expressè definitũ est *cap. consuluit, de conuers. coniugat.* quando vir profitetur vxore dissimulante: sola enim dissimulatio, non est licentia. Igitur cùm in hoc euentu competat ipsi vxori ius repetendi, non cessat ratio prohibitionis, atque ideo incurritur irregularitas.

8 Dico *septimò*, virum non incurrere hanc irregularitatem, si obtenta vxoris licentia, etiam nullum votum castitatis emittentis in seculo ad Ordines sacros ascendat. Ita Sanchez cum aliis, quos refert *disp.* 49. *citata, num.* 6. & meritò, quia dicta Extrauagans *Antiqua*, manifestè loquitur, quando vir absque vxoris licentia promouetur, vt ex fine dictæ Extrauagantis liquet. Vbi decernitur sponsum illum si nolit ad religionem conuolare, esse compellendum cum sponsa illum petente habitare, & consummare matrimonium. Quod non habet locum, quando sponsa consenserat: caret enim actione ad repetendum, quia eo ipso quòd licentiam concessit, censetur vouere castitatem. Præterea cùm in hoc euentu possit vir castitatem seruare, quam exigit Ecclesiæ constitutio, iure poterit in Ordinibus ministrare: cessat enim prohibitionis ratio.

Obiicies, dicta Extrauagans interdicens coniugato ad Ordines promoueri sub irregularitatis pœna, ait, nisi prout sacris Canonibus nouerit conuenire. At sacri Canones non permittunt vt maneat vxor in sæculo, etiamsi sit senex, absque castitatis voto; ergo quando de licentia vxoris vir ad Ordines sacros ascendit, non seruata prædicta conditione iuris, prædictæ subditur irregularitati. Respondeo, illa verba Extrauagantis esse intelligenda, quoad substantialia per sacros Canones requisita, vt nimirum legitima sit Ordinis sacri susceptio, ita vt vxori non supersit ius repetendi; licèt aliqua fuerint omissa, quæ potiùs de ordine iustitiæ, quàm de substantia desiderantur.

9 Dico *vltimò*, virum promotum ad Ordines minores absque licentia vxoris, quamuis peccet, nullam irregularitatem, aut censuram incurrere. Ita omnes cõmuniter. Ratio est, quia iure antiquo nulla erat pœna statuta coniugato, absque vxoris licentia ascendenti ad Ordines, præter statutam dicto cap. Extrauag. *Antiqua, de voto*, ipsam pœnam irregularitatis. At illa de solo coniugato ascendente ad Ordines sacros agit, non ergo constitutio illa cùm sit pœnalis, extendenda est ad initiatum solis minoribus Ordinibus. Adde pœnam suspensionis latam à Sixto V. in omnes illicitè ad quosuis Ordines promotos, iam esse reuocatam à Clemente VIII.

DISPVTATIO XXVIII.

De impedimento cognationis naturalis, seu consanguinitatis, subsequens matrimonium dirimente.

COGNATIO, sic appellatur, quasi simul natio ab eodem stipite; vnde cognati, quasi simul ab eodem nati dicuntur. Triplex solet distingui, carnalis, seu naturalis, spiritualis, & legalis. Prima oritur ex natiuitate naturali, & ideo dicitur consanguinitas. Secunda prouenit ex natiuitate spirituali ratione alicuius sacramenti. Tertia denique est quæ per legem reputatur ac si natiuitas esset, & ideo dicitur legalis. Quæuis ex his tribus impedimentum matrimonij dirimens constituit; quia ipsa recta ratio & etiam natura respuit matrimonium inter eas personas, quibus debetur maior amor, subiectio & reuerentia. De his igitur tribus quasi speciebus cognationis, an & quo gradu matrimonia dissoluant, sigillatim ac fusè in hac disputatione agemus.

SECTIO I.

Quid sit consanguinitas; & quomodo eius gradus computentur.

ACturi primo loco de cognationis naturalis, seu consanguinitatis impedimēto, discutere oportet priùs eius definitionem, ac graduum computationem, vt postea declarabimus quinam consanguinitatis gradus dirimant matrimonium.

Circa primum igitur, consanguinitas, quoad nominis etymologiam, dicitur, quasi sanguinis vnitas; consanguinei enim ab eodem sanguine originem trahunt, & menstruum mulieris, ex quo fit generatio, immediatè ex sanguine efficitur. Vnde consanguinei dicuntur, qui ab eodem stipite eundem sanguinem participant. Hæc autem participatio deficit paulatim ratione diuersæ commistionis, & distantiæ à primo stipite, vt ex dicendis magis constabit. 1

Hæc igitur cognatio, seu consanguinitas communiter definitur. Vinculum personarum ab eodem stipite descendentium carnali propagatione contractum. Dicitur *vinculum*, quia est formaliter ipsa coniunctio, veluti communicatio eiusdem sanguinis, ex qua nascitur amor. Dicitur *personarum*; quia propriè tantùm cernitur in eos, qui ratione propinquitatis in sanguine, capaces sunt communicationis, & amicitiæ, 2

cuius

cuius bruta sunt incapacia, ex Aristotele 8. *Ethic. c.* 11. illa enim communicatio non insignitur honorifica consanguinitatis appellatione, nisi prout fundamentum est mutuæ, & singularis cuiusdam inter consanguineos beneuolentiæ, seu amicitiæ, ob hanc in eodem sanguine communicationem, cuius amicitiæ sola creatura rationalis capax est, vnde S. Th. *in* 4. *dist.* 40. *q.* 1. *a.* 1. *ad* 5. negans consanguinitatem habere locum in brutis animalibus, hanc reddit rationem; quia non coniunguntur ad amicitiæ vnitatem propter propagationem multorum, ex vno parente proximo. Dicitur *ab eodem stipite*, secundùm eiusdem sanguinis communicationem. Denique dicitur *propagatione carnali contractum*; vt excludantur Angeli, quia & si ab vno Deo, per creationem tamen, processerunt. Et ideò inter Angelos excluditur consanguinitas. Excluditur etiam Adam & Eua, quia Eua non processit ex Adamo carnali propagatione, id est, per veram generationem; per quam tamen processit Christus vt homo ex parte matris, & ideo verè est Beatæ Virginis consanguineus. Quia administrauit Virgo conceptioni Christi totum illud materiæ, quod veræ matres naturales administrant.

3 Impugnant nonnulli prædictam definitionem. *Primò*, quia secundùm eam non fuisset cognatio inter Adamum, & filios suos, quia non descenderunt ab vno stipite. *Secundò*, quia ea ratione omnes homines deberent dici cognati, seu consanguinei, quia omnes ab vno stipite, videlicet Adamo descendunt.

Ad primum respondeo, verum esse ad rationem consanguinitatis satis esse vnum ab altero descendere, licèt à nullo communi stipite procreentur, & ideò vera consanguinitas saluatur inter Adamum & Abel, non fuit tamen opus id in definitione apponere; quia prædicta definitio non est inuenta pro Adamo, res enim illa singularis fuit, & præteriit; sed pro eius posteris, quibus accommodata est, quia inter eos erat futurum matrimonium, & omnes illi à communi stipite procedunt: vt pater & filius procedunt ab auo, auus & nepos à proauo.

Ad secundum, dico in definitione cùm dicitur ab eodem stipite, intelligi debere de proximo, non de remoto, nam intelligitur de stipite ita propinquo, vt virtus eius in descendentibus perseueret. Ac propterea non debent omnes homines dici cognati, vel consanguinei, tametsi omnes ab vno stipite, scilicet Adamo descendant; quia tametsi virtus Adami perseueret in omnibus descendentibus secundùm similitudinem specificam, at nō perseuerat secundùm similitudinem indiuiduā, vel numericā idētitatem sanguinis; hæc enim eo debilior & imperfectior est, quo in plures generationes deriuatur, & in tot protendi potest, vt omnino debilitetur, & sic consanguinitatis ratio deficiat. Adde prædictam definitionem non dicere esse cognationem, vel consanguinitatem inter omnes descendentes ab eodem stipite, sed inter eos solos, inter quos hoc vinculum oritur, seu communicatio sanguinis, quòd non contingit omnibus, est per se notum. Hinc colligo consanguinitatem esse quandam mutuam habitudinem, seu propinquitatem coniunctionis in sanguine, requirentem pro conditione necessaria natiuitatem, seu generationem.

4 Circa secundum, cùm certum sit consanguinitatē esse attendendam, per stipitem, gradus, & lineas, præmittere oportet, quid stipes sit, quid linea, & quid gradus in dicta consanguinitate. Stipes igitur, seu truncus est persona illa à qua aliæ de quarum cōiunctione tractatur, descendunt, & originem ducunt. Linea est personarum cōsanguinearum ordinata collectio, seriesque, hoc est, ordo ille consanguineorum ab vno communi stipite originem ducentium, quo vnus dicitur pater, alius filius, nepos alius, &c. Diciturque similitudo à linea Mathematica, in qua plura ordinatim continentur puncta. Linea autem est duplex, vna recta, seu directa, altera obliqua, transuersalis, seu collateralis. Linea recta est collectio ac series personarum consanguinearum ab vno stipite, quarum vna ab alia originatur. Transuersalis verò est collectio ac series ab eodem stipite descendentium personarum, quarum vna non originatur ab alia. Linea recta duplex est, per solam nostram rationem duplicata, vna est ascendentium, in qua continentur personæ à quibus origo deducitur, vt pater, auus, proauus, abauus, atauus; similiterque mater, auia, proauia, abauia, atauia: altera descendentium, quæ claudit personas originem ab eo stipite trahentes, vt filios, nepotes, pronepotes, trinepotes. Sic verò hæc linea recta sola ratione distinguitur, quia est eadem linea reipsa; nam eadem linea ascenditur, & descenditur, per diuersos respectus; quatenus enim per illam ascēditur ad stipitem, dicitur ascendentium; quatenus verò descenditur ad sobolem à stipite procedētem, dicitur descendentium; & hæc appellatur linea recta, quia continet directam seriem, & habitudinem per quam ad progenitores ascenditur, & ad progenitos descenditur, & ad neutrum latus deflectitur. Linea transuersalis, seu collateralis, in qua continentur personæ, quæ ex latere, & ex transuerso iunctæ sunt ab eodem stipite descendentes, non tamen vna ab alia, vt duo fratres, verbi gratia; duplex quoque distingui solet, æqualis, & inæqualis; prior est in qua continentur personæ consanguineæ æquè à stipite distantes, vt sunt duo fratres, aut duorum fratrum filij. Alia verò inæqualis, nempe, quando consanguinei transuersi, seu collaterales, distant inæqualiter à communi stipite, in quo vniuntur, vt contigit in patruo, & amita respectu consobrini, distat enim consobrinus ab illis in secundo gradu dispari; nam patruus & amita distant à communi stipite, nempe ab auo consobrini, in quo proximè vniuntur, in solo primo gradu, vtpote qui eius filij sunt. At consobrinus distat ab auo in secundo gradu, tanquam eius nepos. Denique gradus est personarum distantia sanguine iunctarum, qua scilicet deprehenditur, quanta sit consanguitatis propinquitas, sumpta similitudine à gradibus scalarum, vbi per vnum ad alterum transimus sursum ascensuri, aut deorsum descensuri.

His præmissis variæ traduntur regulæ à Theologis, ad dignoscendum quanto consanguinitatis gradu persona vna distet ab alia. Præcipuè verò tres sunt, quarum prima locum habet in recta linea, aliæ duæ in transuersa.

Prima trium hæc est. In recta linea tot numerandi sunt gradus, quot numerantur personæ, dempta prima, in qua omnes tanquam in stipite vniūtur. Hinc intelligimus filium in primo gradu esse comparatum cum patre, quia non numerata persona patris, quæ numerari non debet, restat vnica filij persona numeranda; nepotem autem comparatum cum eodem patre, qui auus eius est, esse in secundo gradu, quia numerantur personæ duæ, vna huius ipsius nepotis, altera proximi eius parentis, à quo genitus est. Ratio huius regulæ est, quia tot sunt gradus, quot sunt generationes; generatio verò non potest esse inter pauciores, quàm inter duos, generantem videlicet, & genitum; ergo tot erunt gradus, quot personæ, dempta vna, id est, stipite, qui toti generationi supponitur. 5

Secunda regula: In linea transuersa æquali distant inter se consanguinei eodem gradu, quo eorum quilibet 6

libet distat secundùm rectam lineam à primo & cõmuni proximo stipite. Hinc nobis innotescit, fratres qui consanguineis sunt in transuersa linea æquali, esse in primo gradu consanguineos, cùm quilibet eorum secundùm lineam rectam primo gradu distet à communi illo stipite proximo, à patre scilicet, medio quo inter se coniunguntur, & in ordine ad quem distant. Similiter istorum filij distant ab auo in secundo gradu, ideo etiam in secundo gradu inter se distabunt; horum etiam filij sunt in tertio gradu, & filij filiorum in quarto; quia similiter distant à communi stipite. Ratio regulæ est, quia distantia, vel propinquitas, est solùm ratione stipitis, quare non magis inter se, quàm ab stipite dissidebunt.

7 *Tertia* regula in linea transuersa inæquali distant consanguinei inter se eodem consanguinitatis gradu, quo secundùm lineam rectam distat à primo, communique proximo stipite, qui remotior est. Vnde patruus cum patruele, seu consobrino, id est cũ fratris sui, aut sororis suæ filio, in secundo gradu est, quia consobrinus hic, seu patruelis est in secundo gradu cum illo primo stipite, vtpote qui auus eius est, cùm tamen patruus non sit auus, sed pater, & proinde patruus ille cum hoc patre comparatus secundùm rectam lineam in primo gradu cum eo sit. Etenim in linea transuersa inæquali semper qui est gradu remotior à primo & communi proximo stipite secundùm rectam lineam, trahit ad se eum, qui et eidem stipiti secundùm eandem rectam lineam propinquior; nec potest trahere inferius se, vnde fit, vt in eodem inter se sint gradu. Ideo autem remotior gradus trahit ad se propinquiorem, non è contrario propinquior remotiorem, quia, vt rectè notauit Sanchez *lib. 7. disput. 50. n. 6.* cùm adæquata ratio propinquitatis, aut distantiæ consanguineorum collateralium inter se, sit pro ordine ad primum, & communem proximũ stipitem, in quo vniuntur, non possunt esse coniunctiores inter se, quàm cum illo stipite. Quare si collateralium istorum vnus sit in secundo gradu cum illo stipite, alter autem in primo, erunt duo isti collaterales inter se in secundo gradu solùm: alioqui si propinquior stipite secundùm rectam lineam gradus traheret ad se remotiorem, qui distaret à stipite primo tantùm gradu, ad se traheret eum qui distat à secundo: vnde fieret, vt hi collaterales inuicem collati essent in primo gradu, ac proinde coniunctiores inter se, quàm cum illo stipite, cùm istorum collateralium alter sit in secundo solùm gradu cum hoc stipite.

8 Cæterùm duo obseruanda sunt. *Primum* ius Canonicum & ciuile circa primam regulam ex tribus dictis, quoad gradus rectarum linearum, nullum esse discrimen, ac omnino conuenire, ac proinde regula illa prima vtrique iuri deseruire. At dissidere in cõputatione graduum in linea transuersa; ius enim Canonicum computat modo tradito in posterioribus duabus regulis. At ius ciuile longè aliter computat; non enim numerat gradum, in quo persona distat à stipite, vt facit ius Canonicum, sed numerat gradus omnes vtriusque personæ: & tot constituit gradus distantiæ inter illas, quot habet distantia à stipite, numeratis vtriusque personæ gradibus. Verbi gratia, duo fratres distant à communi parente in primo gradu, numerat ius ciuile primum gradum quo vterque distat à patre, tamquam duplicem, alterum in vno fratre, & alterum in altero; & ita iure ciuili distant inter se in secundo gradu. Similiter filij duorum fratrum distant in quarto gradu, quia quilibet distat à stipite in secundo gradu. Patruus & consobrinus distant in tertio gradu, quia ille distat à stipite in primo gradu, hic autem in secundo, ac subinde triplex constituitur gradus. Vnde colligo pro computatione graduum in linea transuersa, attento iure ciuili, regulam esse si linea est æqualis, quoto enim gradu quis distat à communi stipite, toto duplicato distat inter se; si verò linea sit inæqualis, quot sunt personæ, computatis extremis, & mediis dempto stipite, tot sunt gradus. Vt duo fratres iure Canonico distant inter se linea æquali in primo gradu; at iure Ciuili distant in duplici gradu. Patruus & filius ex parte, distant in tertio gradu, quia sunt duæ personæ extremæ, & immediatè inter communem stipitem, nempe auum, videlicet pater illius consobrini. Huius verò diuersitatis ratio traditur *cap. ad sedem 35. q. 5.* Quia leges ciuiles numerant gradus, vt hæreditas ab vna persona ad alteram deferatur; & ideo in singulis personis singulos perficiunt gradus. At ius Canonicum computat gradus propter matrimonia; & quia hæc non possunt nisi inter duas personas consistere, idcirco duas personas in vno gradu constituit.

Secundum maximè obseruandum est, computationem graduum iuris ciuilis quoad successiones hæreditatis seruandã esse, cuius est de his disponere. Attamen computationem graduum iuris Canonici, iuxta regulas prædictas seruandam esse, quo ad matrimonium; quia circa hæc ius ciuile disponere nequit. Quare in aliis contractibus, actibusque cæteris similibus quælibet computatio in proprio foro seruanda est; nimirum ciuilis in foro seculari, & Canonica in foro Ecclesiastico. Cæterùm in contractu matrimonij, vt optimè notauit Couarruuias *4. Decret. 2. p. c. 6. §. 6. n. 8.* alios referens, seruanda est prædicta computatio graduum iuxta regulas adhibitas, tam in foro seculari, quàm in Ecclesiastico.

SECTIO II.

An matrimonia cum consanguineis sint prohibita & illicita iure naturæ.

CErtum est iure Ecclesiastico, variis temporibus extitisse prohibitiones varias coniugiorum cum consanguineis. Nam Iulius primus, vt habetur *c. nullum 35. q. 2.* prohibuit illa vsque ad septimum gradum, his verbis. Nullum in vtroque sexu permittimus ex propinquitate sui sanguinis vsque ad septimum generis gradum vxorem ducere, vel incesti macula copulari. Idem stabiliuit Nicolaus secundus, vt constat ex *c. 17. de consanguinit. 35. q. 2.* vbi sic ait. De consanguinitate sua vxorem nullus ducat vsque post generationem septimam. Idem decernitur *c. 19.* ex Concilio Lugdunensi, cuius hæc verba sunt. Nulli ex propinquitate sui sanguinis vsque ad septimum gradum vxores ducant. Denique idem firmatum fuit ab Alexandro secundo *c. ad sedem Apostolicam 35. q. 5.* Patet igitur iure saltem Ecclesiastico fuisse olim inter Christianos matrimonium prohibitum vsque ad septimum gradum inclusiuè. Postea verò successu temporis prohibita fuisse solùm coniugia consanguineorum vsque ad quartum gradum inclusiuè, constat ex Concilio Lateranensi sub Innocentio tertio, cuius hæc diffinitio est relata titulo *de consanguinitate & affinitate c. 8.* his verbis. Non debet reprehensibile iudicari, si secundùm varietatem temporum statuta quandoque varientur humana, præsertim, cùm vrgens necessitas, vel euidens vtilitas id exposcat: quoniam ipse Deus ex his quæ in veteri Testa- 1

Testamento statuerat, nonnulla mutauit in nouo. Prohibitio igitur quoque copulæ coniugalis quartum consanguinitatis & affinitatis gradum de cæteris non excedat, quoniam in vlterioribus gradibus, iam non potest absque graui dispendio huiusmodi prohibitio generaliter obseruari. Quod Ecclesiæ decretum, matrimonium infra quartum gradum consanguinitatis prohibens, hodie seruatur in Ecclesia Dei. Hoc itaque vt certũ supponendũ est. Restat verò difficultas, an prædicta matrimonia prohibita, sint iure naturæ illicita, ita vt verè sint contra ius naturæ; eo pacto, quo obligatus voto castitatis, aut sponsalibus cum alia contractis, contra ius naturæ illicitè init matrimonium cum altera, tametsi non inualidè.

2 Duo circa hanc rem sunt à nobis explicanda. *Primum*, an omnes consanguinitatis gradus sint ab intrinseco ac iure naturæ illiciti & prohibiti ad contrahendum matrimonium. *Secundum*, an ita sit intrinsecè malum contrahere matrimonium in primo gradu consanguinitatis, vt in nullo euentu id liceat; nec Deus ad id matrimonium contrahendum possit facultatem concedere. Circa primum affirmant nonnulli,

3 *Primò*, quia filij parentibus naturaliter debent quãdam reuerentiam, & consequenter etiam iis quibus sanguine sunt coniuncti; cui repugnat ex natura rei matrimonij vsus.

Secundò, inter tales consanguineos magna solet intercedere consuetudo, & familiaritas; ergo frequenter inter eos periclitaretur pudicitia, si iure naturæ licitum esset iis matrimonium, cuius spes ad impudica excitat, & illius desperatio ab his auertit.

Tertiò, interest reipublicæ, vt docuit D. Augustinus 15. de Ciuit. *c. 26.* vt consideratio nuptialis ad plures extendatur, qui alieniores esse videntur, quales sunt, qui extra quartum gradum sunt; nam qui intra eum continentur ratione propinquitatis sanguinis sufficientem necessitudinem inter se habent. Vnde ista communitas in republica, & hominũ societas magis coalescit.

4 Dico *primò* cum omniũ Doctorũ sententia, non omnes gradus consanguinitatis iure naturæ ab intrinseco prohibere contractum matrimonij, ita vt contrahere matrimonium intra tertiũ, vel quartũ gradũ, v.g. iure naturæ & ab intrinseco illicitũ & malũ sit. Hoc est certũ; ratio à priori est, quia illud generatim est contra ius naturæ, quod ex se cum natura rationali habet talem necessariam dissonantiam, & repugnantiam, vt in nullo casu scienter licitè fieri, aut appeti possit. Hoc modo odium Dei, mendacium, & verum furtũ rei alienæ inuito domino rationabiliter est ab intrinseco malũ quia in nullo casu nihil horum licitũ est, & honestũ, propter dissonantiã euidentẽ. At in multis casibus & euidentibus, licitum est & honestum ex dispensatione Pontificia contrahere matrimonium cũ consanguineis intra tertiũ & quartũ gradũ consanguinitatis lineæ transuersalis, vt experientia est manifestũ; ergo signũ euidens est id non esse contra ius naturæ, quod summus Pontifex immutare non potest. Firmo idem; quã illa matrimonia cẽsentur iure naturæ esse illicita, quæ continent talem indecentiam vt omnes gentes aliquo modo bene institutæ illud sẽper abominatæ sint, & si quæ illud permiserint, habitæ sunt omnino barbaræ, & belluinæ; sed matrimonia prædicta consanguineorũ intra tertiũ & quartũ gradũ, & eorum vsus nõ cõtinent prædictam notabilem indecentiam, vt est per se notum; nam expedit sæpe ob causas honestas & iustas matrimoniũ inter prædictas personas consanguineas contrahi; ergo ea matrimonia illicita non sunt ex natura rei, seu iure naturæ.

5 Dico *secundò*, idem dicendum de matrimoniis consanguineorum intra secundum gradum lineæ transuersæ. Moueor ob easdem rationes dicti præcedentis; nam neque hæc matrimonia per se nullam habent necessariam extrinsecam repugnantiam cum recta ratione; cùm sæpè expediat ob causas legitimas, & iustas iudicio Ecclesiæ, vel summi Pontificis autoritate probata, talia contrahi matrimonia. Neque verò ex eo quod per accidens ob hominum malitiam contingat ex his matrimoniis sæpe aliqua mala nasci; inferendum est ea esse iure naturæ illicita. Non enim omnis ea res est illicita, ex qua per accidens natum est sequi malum; aliàs oporteret omnem vsum vini esse illicitum, quia multi se inebriant. Tota difficultas est de primo gradu consanguinitatis, & etiam in gradu secundo in linea recta.

6 Dico itaque *tertiò* matrimonium in gradu primo consanguinitatis lineæ rectæ, vt inter patrem & filiã, matrem & filium, iure naturæ esse illicitum. Ita communis omnium Doctorum sensus. Et ratio est, quia tale matrimonium continet talem indecentiam notabilem, vt omnes gentes aliquo modo bene institutæ illud semper abominatæ sint; & si quæ illud permiserint, habitæ sunt omnino barbaræ & belluinæ; ergo id matrimonium iure naturæ illicitum est. Quod à priori confirmo, supposita doctrina illa à nobis probata suprà *disp. 19. sect...* homines non habere absolutum dominium suorum corporum, sed solùm tale, quale Deus illis concedere voluit. Quo præmisso est argumentum: Omnino incredibile videtur Deum dedisse homini potestatem transferendi in alium dominium corporis sui, ad eum vsum, qui nullo vnquam casu futurus fuisset non summè inhonestus, & quem recta ratio summè detestatur; sed talis est omnis vsus matrimonij inter filiam & patrem, vel inter filium & matrem, vt constat; ergo omnino incredibile est illis concessisse illam potestatem contrahendi; fieret igitur illicitè, ac iniquè tale matrimonium.

Vnde colligo tale matrimoniũ, nullo vnquã casu, sine expressa Dei concessione, licitè & honestè contrahi posse; tametsi soli pater & filia ex omni hominum genere superesset, propter eius maximã indecentiam, ita à ratione abhorrentẽ. Vnde in eo casu potius præsumi debet Deum velle totum humanum genus perire, quod permisisset in eum statum incidere, in quo nõ posset vlterius licitè conseruari sine concessione rei, quam ita ipsa natura abhorret; præsertim cum infinitis aliis modis decentissimis potuisset eum casum impedire; vtrùm verò posset Deus dare & concedere eã facultatem, dicam *in 2. parte sectionis.*

Obiicies nonnullos Sanctos Patres, vt Chrysostomũ *hom. 44. in Genesim*, & B. Ambros. *lib. 1. de Abraham c. 3.* excusare filias Loth cum patre dormientes, à peccato, quia hoc fecerunt existimantes omnes alios homines periisse. Vnde in tali casu censent hi Patres hoc fore licitum. Respondeo negando antecedens: solùm enim prædicti Patres volunt eas ex perturbatione errasse, tam circa mundi interitum, quàm circa necessitatem huius remedij. Nam etiamsi verè tunc illi soli fuissent in mundo, & tali casu licitè filia patri nuberet; tamen illæ excusari sine ratione non poterant, quæ sine vllis nuptiis patri copulatæ sunt, eũque astutè inebriarunt, vt ad tantum scelus ignarum pellicerent, quod sciebant sobrium nunquam admissurum: falsũ igitur est prædictos Patres dixisse, seclusa ignorantia, & omni animi perturbatione, potuisse illa vnquam licitè fieri.

7 Dico *quartò*, matrimoniũ in primo gradu consanguinitatis lineæ transuersæ, vt fratris & sororis iure naturæ esse illicitum, saltem extra grauissimam necessitatem. Ita Sanchez *disp. 52. n. 14. ad finem*, Coninch

disp.

disput.23.dubio 1. *n.*13. & alij. Ratio est, quia matrimonium fratris & sororis ex se continet grauem indecentiam, ita vt omnes ferè gentes bene institutæ illud abhorruerint: vnde Abraham sufficienter sibi visus est persuadere Ægyptiis Saram non esse suam vxorem, dicendo eam esse suam sororem, *Genes.*12. *c.* quasi hæc duo essent incompatibilia.

8 Dico *vltimò*, matrimonium aui & neptis, auiæ & nepotis, & aliorum ascendentium & descendentium præter primum gradum, non esse iure naturæ, & ab intrinseco illicitum, secluso iure positiuo. Ita communiter Doctores. Ratio est, quia illi non dicuntur verè parentes, nec debetur illis naturaliter eadem reuerentia, idem honor qui patri & matri, solùm enim secundùm receptissimam consuetudinem nationum bene institutarum, debetur illis maior honor tanquam altiori principio per accidens concurrenti. Firmatur manifesta disparitate patris, & aui; nam pater est per se principium filij; auus verò tanquam per accidens, cùm possit esse filius sine auo, vt patet in filiis Adami: minor etiam est participatio sanguinis inter auum & nepotem, quàm sit inter patrem & filium; ergo non debetur tanta reuerentia auo, sicut & ipsi patri; ergo tametsi matrimonium patris & filiæ, vel matris & filij sit iure naturæ omnino illicitum ab intrinseco, non sequitur idem dicendum esse de matrimonio aui & neptis, vel auiæ & nepotis. Videantur quæ dicemus infrà *sectione quarta*.

Ad argumenta suprà adducta, prout opponuntur primo & secundo dicto.

Ad primum concedo matrimonij vsum inter consanguineos habere quandam indecentiam, & ideo expedire vt talia matrimonia minimè contrahantur; non tamen inde sequitur ea per se vllam habere cum recta ratione repugnantiam, præterquam in primo gradu consanguinitatis lineæ rectæ.

Ad secundum similiter respondeo sæpè expedire vt matrimonium minimè contrahatur inter consanguineos, propter eam rationem; inde tamen non sequitur, stando in iure naturali præcisè, illud semper illicitè contrahi, quia illa malè sequuntur per accidens ob hominum malitiam.

Ad tertium etiam pari modo affirmo, expedire & esse valde conueniens, ac iuri naturæ conforme, vt talia matrimonia non fiant; non verò esse necessariam cum recta ratione repugnantiam ad illa contrahenda.

9 Circa secundum est præcipua difficultas, an consanguinitas in primo gradu ita faciat iure naturæ illicitum matrimonium, vt etiam sit ab intrinseco malum in casu extremæ necessitatis propagandi genus humanum, vt si in mundo tantùm superessent mater & filius, vel pater & filia. Basilius Ponce *lib.7.c.31. n.5.* Sanchez *lib.7.disp.51.n.10.* & alij, quos ipse refert, affirmant licere tale matrimonium in casu extremæ necessitatis propagandi genus humanum. Probant, quia malum Ordinis inferioris, quale damnum priuatum irreuerentiæ paternæ consurgens ex tali matrimonio, debet cedere & cohonestari propter superioris Ordinis bonum commune conseruationis speciei humanæ, vt nimirum huic consulatur; sicut solet & debet damnum vitæ cohonestari propter bonum rationis.

Alij verò, Caietanus 2.2.*q.*154.*a.*9. Petrus Ledesma *q.*54. *a.*3. *difficult.*2. Coninch *disput.*32.*n.* 14. & Hurtado *disput.* 18. *difficult.* 3. negant licere sine expressa Dei concessione. Probant, quia etiam in dicto casu irrogatur maxima irreuerentia opposita pietati, aut obseruantiæ cui priuatus cedere, aut acquiescere nequit, cùm sit opposita pietati, aut obseruantiæ, & non iustitiæ, cuius damno potest ex rationabili causa cedere, & acquiescere. Addunt tamen ex Dei concessione, qui potest debitum reuerentiæ extinguere, aut aliter coniunctionem inter dictos consanguineos honestare, posse inter illos matrimonium licitè contrahi.

Dico *primò*, matrimonium inter fratrem & sororem non esse ita iure naturæ & ab intrinseco malum & illicitum, vt in nullo euentu extremæ necessitatis genus humanum propagandi, illud non liceat. Moueor duplici ratione. *Prima* est, quia non videtur credibile Deum voluisse inter eos illicitum esse ac inhonestum matrimonium per quos voluit genus humanum initio propagari. Quare sicut ex concessione Dei filij Adæ potuerunt initio mundi inter se contrahere matrimonium, ita ex eadem concessione poterunt sorores & fratres licitè inire matrimonium, vrgente extrema illa necessitate, ne totus intereat mundus. Firmo, nam in tali casu negandum non est, Deum dedisse hominibus facultatem transferendi in alium dominium corporis sui, ad eum vsum, qui est simpliciter necessarius ad conseruationem speciei; vnde tunc obligat præceptum nubendi ob bonum commune; ergo matrimonium inter fratrem & sororem in eo euentu licitum est & honestum. 10

Dico *secundò*, etsi solus pater & filia, vel mater & filius ex omni hominum genere superessent, non fore licitum in eo casu matrimonium contrahere, nec Deum posse talem facultatem concedere. *Prima pars* est Doctorum secundæ sententiæ, & probatur, quia illud est adeò intrinsecè malum, & ita à ratione abhorrens, non secus ac mendacium, vt nulla decenti causa cohonestari possit. *Secundum*, liquet, quia cùm talis vsus nequeat vllo modo honestari propter intrinsecam indecentiam, non secus ac odium Dei & mendacium, non videtur possibilis Dei concessio ad tale matrimonium & vsum peragendum. Vnde in eo euentu iudicandum est Deum velle totum genus humanum perire, ne talis indecentia cõmittatur, præsertim cùm facile potuisset eum casum impedire infinitis aliis modis decentissimis. 11

Ad argumentum dico nullo modo in eo euentu fore præceptum obligans conseruandi speciem humanam propter bonum commune, quia ille vsus matrimonij esset modo omnino indebito, & omnino repugnante rectæ rationi naturali ob eius maximam indecentiam, vt dictum est.

SECTIO III.

An in primo gradu consanginitatis ascendentium & descendentium in recta linea sit matrimonium ita iure naturæ illicitum, vt etiam eodem iure sit irritum, ac nullum.

HActenus ostensum est, in quo gradu consanguinitatis sit ab intrinseco & iure naturæ illicitum contrahere matrimonium. Cùm autem certum sit apud omnes, non eo ipso quo matrimonium iure naturæ sit illicitum in aliquo gradu, consequi eodẽ iure ipsum irritum esse: nam constat matrimonium contra priorem sponsalium fidem, vel contra simplex votum castitatis in sæculo emissum, opponi iuri naturali dictanti, fidem Deo per votum, & homini per sponsalia datam, seruandam esse; cùm tamen sit certum in neutro euentu matrimonium irritum non

non esse. Hinc igitur oritur difficultas, vnde colligenda sit prædicti matrimonij irritatio, attento solo iure naturæ. Id modò discutimus in hac sectione de matrimonio in primo gradu lineæ rectæ, nempe inter patrem & filiam, & matrē & filium; dicturi in sequētibus de aliis gradibus consanguinitatis.

2 Ratio autem dubitandi est, quia irritatio petenda est ex ipsa natura, & intrinseco matrimonij fine, qui est sobolis procreatio, & remediū concupiscentiæ. Vnde si naturæ ipsi & fini opponatur, irritum erit, quod si non opponatur, tametsi ex aliqua extrinseca circumstantia ius naturale violetur, vt contingit in matrimonio contracto contra priora sponsalia, vel cōtra votum simplex castitatis, erit quidem tale matrimoniū illicitum, non verò irritum. At matrimonium inter patrē & filiam, vel inter matrem & filium naturæ ipsi non aduersatur, quia possunt parentes & filij ex natura rei mutuam sibi corporum potestatem tradere, tanquam illorum veri domini, ad indiuiduam vitam transigendam, in quo consistit natura, & substantia matrimonij. Neque etiam aduersatur fini primario, cum inde subsequi possit generatio prolis, & rectæ eius educationi deseruiat mutuus amor parentū & filiorum. Nec denique repugnat secundario fini, cùm ad extingendum libidinis ardorem non parum conducat.

3 Cùm omnium tamen Doctorum certa doctrina, dicendum est prædictum matrimonium inter parentes & filios esse iure ipso naturæ irritum. Hanc veritatem pulchrè S. Ambrosius expressit *epistola 66. ad Paternum*, his verbis. Ne pater filiam suam accipiat vxorem, interdictum est naturæ iure, interdictum est lege quæ est in cordibus singulorum; interdictum est inuiolabili præscriptione pietatis, titulo necessitudinis. Quod D. Ambrosius de patre & filia dixit, pari, imò & potiori iure de matre & filio dictum puta; plus enim videtur habere indecentiæ, atque turpitudinis matrem nubere filio, quàm filiam patri; nam in his nuptiis filiæ cum patre non adeò inuertitur naturalis ordo regiminis, quia filiæ & vxoris est patri, & marito subiici; in illis autem filij cum matre funditus euertitur, quia cùm sit matris præesse filio, filius præesse deberet matri, quia maritus eius esset; & est mariti in regendo præesse, & vxoris subiici. Firmatur idem, actoritate Adami, illustratione diuina matrimonij naturam, & naturalem legem edocti, qui cùm esset matrimonium cum sua contracturus, sic Deo inspirante pronunciauit, *Gen. 2. c. Quamobrem relinquet homo patrem suum, & matrem, & adhærebit vxori suæ, & erunt duo in carne vna.* Quibus verbis apertè disiungit à coniugiis filiorum, parentes ipsorum, & à parentum filiis, cùm ab his illos deserendos esse affirmet, vt adhæreant iis quas duxerint coniugibus. Vnde colligimus non in hoc tantum statu naturæ lapsæ, se in illo quoque innocētiæ futurum perinde matrimonium parentum cum filiis iure naturæ irritum, atque nunc est; cùm Adamus illum innocentiæ statum adhuc retinens, illa verba pronunciauerit. Nec mirum sanè, cùm sicut in vtroque statu manet vera & propria ratio parentum, & filiorum, ita eadem inuiolabilis præscriptio pietatis, idem titulus vicissitudinis, vt loquitur S. Ambrosius, eademque proinde sit à filiis debita parentibus obseruantia, non ferens secum ex naturali iure familiaritatem veri ac validi coniugij. Ratione probari solet dicta conclusio, quia vsus coniugalis ad quem matrimonio confertur ius iustitiæ, nequit ex sua natura, & suo obiecto, & semper, & in omni casu non esse inhonestus in prædictis consanguineis, nempe in filio, & in matre, & in patre, & in filia; cùm nequeant non esse contra reuerentiam suapte natura parentibus debitam; inde talis vsus continet talem indecentiam, vt omnes gentes aliquo modo bene institutæ, illud sēper abominatæ sint; & si quæ illum permiserint, habitæ sint omnium barbaræ, & belluinæ; ergo consanguinei in dicto gradu inhabiles sunt ad matrimonium, quo prædictum ius confertur, inhabilitate orta ex natura dictæ consanguinitatis, ac proinde iure naturali. Verùm, meo iudicio, hæc ratio non vincit; solum enim probat id matrimonium, & eius vsum esse iure naturæ illicitum, non verò irritum, vt rem consideranti apparet manifestum. Vnde ex prædictis principiis & aliis quibus prædicta conclusio communiter probari solet & probatur à nostro Thoma Sanchez *disp. 51. n. 7.* satis difficulter ostenditur, prædictam consanguinitatem iure naturæ dirimere matrimonium. Quare existimo nullam aliam rationem firmiorem ad illud probandum adduci posse, nisi illam, quæ deducitur ex illo principio à nobis suprà tradito præcedenti sectione *num. 7.* nempe homines non habere absolutum dominium corporum suorum, sed solùm tale, quale Deus illis concessit; atque ideo inualidè illud alteri per matrimonium tradere, alia ratione, quàm Deus illud concesserit, ex hoc enim principio formatur hæc ratio efficax. Nam dedecet infinitatem, honestatem ac sanctitatem Dei dedisse homini potestatem transferendi in alium dominium sui corporis ad eum vsum, qui adeò est summè inhonestus, ac indecens, & rectæ rationi repugnans, vt nequeat vllâ causâ iustâ honestari; talis verò est omnis vsus matrimonij inter patrem & filiam, & inter filium & matrem; cùm constet copulam parentis cum prole naturam ita grauissimè abhorrere, vt etiam plurima bruta eam abhorreant, nec ad eam adigi possint. Igitur dicendum est nunquam Deum concessisse potestatem id matrimonium contrahendi. Firmatur hæc ratio, quia, vt dixi præcedenti sectione *num. 11.* tale matrimonium in nullo vnquam casu potest honestari, nec ideo posse Deum concedere facultatem illud contrahendi, etiamsi soli pater & filia, vel filius & mater ex omni hominum genere superessent.

Hine patet solutio ad rationem dubitandi, irritationem matrimonij iure naturæ, non solùm esse petendam ex fine illius primario, qui est prolis generatio, & educatio, sed etiam ex defectu iuris & potestatis naturalis transferendi alteri dominium sui corporis. Constat autem, vt diximus, neque in patre respectu filiæ, & è contra, nec in filio respectu matris, & è conuerso, esse naturalem facultatem transferendi mutuum dominium suorum corporum. 4

SECTIO IV.

An in secundo gradu in tertio & quarto & vlterioribus gradibus ascendentium, & descendentium in recta linea, sit matrimonium irritum iure naturali.

Sanchez *lib. 7. disp. 51. n. 19.* cū multis, quos refert, & Basilius Ponce *lib. 7. c. 31.* affirmat cōsanguinitatem 1

tem ascendentium & descendentium præter primum gradum, non dirimere matrimonium iure naturali in omnibus aliis vlterioribus gradibus lineæ rectæ vsque ad Adamum. Probant. Tum quia consanguinitas, quæ est quædam sanguinis participatio, valde minuitur in vlterioribus gradibus præter primum, & in remotioribus tandem euanescit. Tum etiam, quia in accessu carnali inter coniunctos in remotioribus gradibus non fit irreuerentia adeò notabilis, vt sit sufficiens ad dirimendum matrimonium iure naturæ. Nam auus & cæteri ascendentes non sunt principium nepotis per se, sed per accidens: ad rationem enim filij vt filius est, solùm desideratur vt à parentibus originem ducat; vnde per accidens est vt suus pater alium habuerit patrem; filij enim Adam carentes auo, ita veri filij fuerunt, ac si illum habuissent. Igitur reuerentia debita auis à nepotibus non est debita necessariò & per se, sed per accidens, vtpote, quæ in sola ratione principij & causæ per accidens, quasi applicantis genitorem fundatur. Non ergo ea reuerentia & superioritas quasi per accidens poterit esse impedimentum matrimonij irritans iure naturæ.

2 Altera sententia huic opposita, quæ est Scoti *in 4. dist. 40. quæst. vnica a. 2.* nostri Cardinalis Bellarmini *lib. 1. de matrimonio c. 28.* Coninchij *disp. 32. dub. 1. n. 16.* Vasquez 1. 2. *disp. 112.* Hurtado *disp. 17. difficultate 4. num. 9.* Mætatij *de matrimonio disput. 9. sect. 2. num. 11. & sequentibus* & aliorum, è contrario docet consanguinitatem suo iure naturali dirimere matrimonium in quocumque gradu lineæ rectæ, etiam vsque ad Adamum. Probatur, quia, cuicumque ascendenti, etiam remotissimo, debita est iure naturali reuerentia, vtpote principio naturali, & per se; quilibet enim ascendens, quantumuis mediatus, & remotus, est principium per se descendentis, quia mediatus ea ratione est principium sui descendentis remoti, qua est sui proximi descendentis, quia medio proximo descendente est principium aliorum; in copula autem carnali ob eius turpitudinem fit irreuerentia principio naturali, & naturaliter superiori, & inæquali. Firmatur, quia omnes ascendentes dicuntur verè parentes, & debetur illis naturaliter idem honor, qui patri, & matri, imò secundam receptissimam consuetudinem maior auo & auiæ, tanquam veris & anterioribus principiis. Et apud omnes gentes hæc matrimonia non fuerunt minus abominabilia, quàm patris cum filia: & matrimonium patris & filiæ ideo præcipuè à Deo negatum, iure naturæ est irritum, quia est contra reuerentiam parenti debitam; ergo vbi similis iure naturæ debetur reuerentia, erit similiter irritum. At inter auum & neptem, inter auiam & nepotem, & similiter inter proauum & proneptem, inter proauiam & pronepotem, & ita semper inter ascendentes, ac descendentes in eodem lineæ rectæ gradu, existit similis in iisdem parentum & filiorum titulis fundata necessitudo, & hinc ab his debita illis obseruantia, & reuerentia; nam auus est & verè dicitur neptis pater, hæc eius filia: auia quoque nepotis mater, hic eius filius: similiter proauus respectu proneptis, & pronepos respectu proauiæ, & ita semper in infinitum. Vnde *Matthæi cap. 1.* & passim in Scripturis Christus dicitur non minus propriè, ac sine metaphora, quàm verè, filius Dauidis, filius item Abrahæ, hicque proinde & ille eius pater & nos ab Adamo verè & propriè trahimus omnes peccatum originis, quod minimè traheremus, nisi ille esset propriè ac verè genitor noster, & nos eius filij; quisquis enim non esset eius per carnalem generationem, vt parentis filius, aut filia, esset incapax contrahendi ab ipso originale peccatum. In hac re

Dico *primò*, non esse ridiculam præsentem quæstionem ob maiorem inæqualitatem ætatis, ob quam videtur matrimonium aui & neptis, vel auiæ & nepotis non posse contingere. Patet. Tum quia auus quinquagenarius, & sexagenarius potest habere neptem, & proneptem nubilis ætatis. Quòd enim sexagenarius nubat viginti annos habenti, quid obstat, cùm eiusmodi coniugia videamus quotidie iniri? Igitur expediens est examinare an prodictum matrimonium esset iure naturæ irritum. Tum etiam, quia si Deus per miraculum auum, vel proauum conseruaret, non immeritò de illo examinari potest, ac posset nubere neptæ. Vel etiam si Adamus resurgeret, an posset contrahere cum vlla, quia quæuis descendit ab illo per lineam rectam. Similiter Enoch cùm redibit in fine mundi, an posset inire matrimonium, quia omnes oriuntur ab illo per Noe. 3

Dico *secundò*, veriorem esse priorem sententiam, 4 non solùm non dirimi matrimonium iure naturæ in vlterioribus gradibus præter primum, in infinitum, sed neque in quarto, neque in tertio, neque in secundo; atque adeò solùm dirimi in primo gradu ascendentium & descendentium linea recta. Moueor *primò* ratione iam assignata pro illa sententia; quia ius naturæ fundatur in his quæ sunt per se, non verò in his quæ sunt per accidens, nam cùm ius naturæ sit omnino immutabile, & semper idem non attendit ad ea quæ per accidens contingunt, sed ad ea quæ per se ex natura rei necessariò insunt. At reuerētia & obseruantia filiorum debita immediatis parentibus est per se, ac simpliciter necessaria; debita verò aliis ascendentibus remotioribus secundi, tertij, quarti, & cæterorum graduum in infinitum solùm est debita per accidens; nam soli immediati parentes sunt causa per se filiorum, reliqui verò ascendentes sunt causa per accidens. Igitur sola obseruatione ac reuerentia fundata in causa per se filiorum dirimit matrimonium iure naturæ. Præterea credibile non est Deum negasse hominibus potestatem transferendi dominium sui corporis in alios ascendentes, excepto primo gradu, cùm illius vsus non sit adeò indecens & rectæ rationi dissonus: nam hic congressus non est ita intrinsecè malus, quemadmodum est mendacium formale, odium Dei, & alia quæ sunt mala per modum actus ex se tendentis in obiectum intrinsecè malum, sed solùm est malus, quia ipsum obiectum habet aliquam indecentiam; hæc autem non est ita intrinseca, quin possit tolli, & fieri honesta, vrgente aliqua iusta causa. Denique optima est congruentia, quia in aliis gradibus præter primum, cognati filij non habent immediatam coniunctionem, & obseruantiam, ac reuerentiam cum auis, proauis, & aliis ascendentibus, sed tantùm ratione parentum; quæ non ita videtur aduersari matrimonio, vt hoc irritare censeatur. Vnde rectè D. Thom. 2. 2 *quæst. 154. art. 9. ad 3.* sic dicit. In commixtione personarum coniunctarum aliquid est, quod est secundùm se indecens, & repugnans naturali rationi, sicut quòd commixtio fiat inter parentes & filios, quorum est per se & immediata cognatio; nam filij naturaliter honorem debent parentibus. Vnde Philosophus dicit *in 9. de animalibus*, quòd quidam equus, quia deceptus fuit vt matri commisceretur, seipsum præcipitauit, quasi præ horrore, eo quòd etiam animalibus aliquibus inest naturalis reuerentia ad

ad parentes. Aliæ verò personæ, quæ non coniunguntur secundùm seipsas, sed per ordinem ad parentes, non habent ita ex seipsis indecentiam; sed variatur circa hoc decentia, vel indecentia secundùm consuetudinem, & legem humanam. Hæc D. Thomas. In quibus verbis docet optimè S. Doctor, in commixtione cognatorum primi gradus lineæ rectæ, nempe parentum & filiorum, se inuenire manifestam indecentiam, videlicet indecentiam secundùm se, & repugnantem naturali rationi; at inter alios vlteriorum graduum, inter quos non est immediata coniunctio, non inuenire indecentiam naturalem, ac repugnantem omnino rectæ rationi naturali, sed eam variari secundùm consuetudinem & legem humanam. Quare non erit inter illos ex natura rei impedimentum iure naturali irritans matrimonium. Hinc

5 Colligo *primò*, infideles matrimonio coniunctos cum quocumque ascendente, demptis patre & matre, dummodo non contra leges suas, vel consuetudines matrimonium irritantes illud inierint, conuersos ad fidem, non esse separandos. Ratio est, quia in lege naturæ, qua sola astringuntur, & iuxta leges suas id matrimonium est validum; nec conuersi ad fidem separandi sunt à matrimonio non inito contra ius naturæ irritans, vt habetur *cap. gaudemus, de diuortiis*, nisi aliàs speciali aliqua lege eorum irritetur.

6 Colligo *secundò* posse fideles matrimonium contrahere in linea recta ascendentium & descendentium, vltra quartum gradum. Ratio est, quia iure naturæ solus primus gradus prohibetur, & iure Ecclesiastico prohibitio non excedit quartum gradum, vt infrà dicemus *sectione...*

7 Ad argumentum oppositum pro secunda sententia, iam dictum est, auis, proauis, & cæteris ascendentibus non exhiberi reuerentiam tanquam principiis & causis per se, sed per accidens; atque ideo reuerentiam debitam illis, non esse debitam necessariò & per se, sed per accidens, vtpote quæ in sola ratione principij, & causæ per accidens fundatur; & consequenter non irritare matrimonium iure naturæ. Ad confirmationem, si sermo sit de reuerentia naturali, negandum est antecedens, videlicet debere maiorem exhiberi auo, quàm patri; nam reuerentia naturalis respectu aui est per accidens, at respectu patris est per se; auus enim respectu nepotis non habet rationem genitoris, sed solam rationem causæ quasi applicantis genitorem; at causa applicans aliam causam suo effectui, non est per se, sed per accidens causa illius effectus. Si autem sit sermo de reuerentia politica, iuxta varias humanas leges, aut consuetudines solet esse maior; quia auum vt primum dominum, ac primum in gubernando principium reueremur. Ob hanc verò reuerentiam, & superioritatem, solent lata significatione ascendentes vocari patres, & descendentes quoque filij, non quia sint propriè principium filiorum per se, nedum illorum progenitores, nisi tantùm per accidens, & per modum causæ quasi applicantis filiorum genitores.

Sectio V.

Vtrùm consanguinitas in linea transuersali iure naturali dirimat matrimonium.

1 Doctores conueniunt, consanguinitatem in secundo, tertio, & vlterioribus gradibus lineæ transuersæ, non dirimere matrimonium iure naturali. Quod maximè firmatur auctoritate Innocentij III. *in cap. gaudemus, de diuortiis.* Vbi quæsitum fuerat à Pontifice, an Pagani, qui in secundo, vel tertio, vel vlteriore gradu lineæ transuersalis contraxerant matrimonium in Paganismo, postea ad fidem conuersi post Baptismum, deberent simul remanere, vel abinuicem separari. Respondet non esse separandos, quia in prædictis casibus Pagani licitè contrahunt matrimonium, quia constitutionibus Canonicis non arctantur. Ergo apertè definit Pontifex saltem virtute, non esse inualida iure naturæ matrimonia illa in secundo, tertio, & vlterioribus gradibus. Nec verò inde inferendum est cum Soro *in 4. d. 40. quæst. vnica, art. 4.* manifestè prædicto textu definiri in primo gradu esse irritum matrimonium iure naturæ. Quia hoc non fuerat à Pontifice postulatum, & ita nihil circa hoc eo capite decernit. Quare ibi solum declarauit id quod certum erat, relinquens primum gradum, qui sub dubio manet. Sicut ex eo quod Concilium Tridentinum *sess. 14. de Pœnitentia can. 7* definiat, circumstantias mutantes speciem esse necessariò confitendas; non sequitur declarare, eas quæ non mutant, sed intra eandem speciem notabiliter aggrauant, non esse necessariò in confessione explicandas. Præterea idem ostenditur, quia viri in Scriptura sacra valde commendati inierunt matrimonium in secundo gradu. Abraham enim duxit Saram, quæ aliter dicta est Iescha, filiam fratris sui Aram, vt patet *Genes. 11.* Amram quoque pater Moysis duxit Iochabed, sororem patris sui, *Exod. 6. num. 20.* quam *ibi* Latinus textus vocat patruelem, sed Hebræus textus habet *patruam*. Signum igitur est inter hos consanguineos matrimonium iure naturæ irritum non esse. Rursus idem constat ex Concilio Tridentino *sess. 24. de reformatione matrimonij cap. 5.* vbi statuit, vt in secundo gradu nunquam dispensetur, nisi inter magnos Principes, & ob publicam causam. At dispensari ab Ecclesia non posset in hoc gradu, si matrimonium in hoc ipso gradu contractum alio iure quàm Ecclesiastico, nempe iure naturæ esset irritum. Et certè quod iam sæpiùs à Ecclesiæ capite Romano Pontifice, tam in hoc, quàm in vlterioribus gradibus. Esse reipsa dispensatum non dubium est. Denique idem ratio satisfacere videtur, quia inter eos consanguineos in linea transuersa, nulla est superioritas naturalis, & à secundo gradu nō est tanta sanguinis coniūctio, vt in eorum carnali coniunctione fiat irreuerentia notabilis, quamuis nonnulla appareat indecentia, præsertim in secundo gradu.

Est igitur difficultas de consanguinitate in primo gradu lineæ transuersæ, inter fratrem & sororem, an dirimat matrimonium iure naturali.

Pars affirmans videtur esse communior apud Doctores, quam tenent Vasquez, Rebellus, Sanchez, & alij, quos infert & sequitur Bonacina *q. 3. puncto 5. §. 1.* Probatur 2

Primò, quia in hoc gradu nunquam est dispensatum ab Ecclesia, licèt sit petitum, quod est signum Ecclesiam id non posse.

Secundò, in copula inter fratrem & sororem est mutua irreuerentia ob tantam sanguinis coniunctionem; ergo contractus matrimonij ad talem copulam ordinatus, nequit esse validus inter illos.

Tertiò idem firmatur ex naturalis rationis dictamine & communi sensu nationum omnium perpolitarum, & excultarum, quæ non modò à parentum cum filiis, sed etiam à fratrum cum sororibus nuptiis

ab

abhorrent maximè, non modò re, quia nunquam re ipsa contrahunt, sed etiam prima cogitatione, vtpote, quas tanquam incestas, cum singulari indecentia, turpitudineque coniunctas, & naturali legi atque rationi aduersantes apprehendunt, & iudicant, non secus ac eas, quas parentes cum filiis contraherent; ergo sicut hæ filiorum cum patribus nuptiæ sunt naturali iure inualidæ, ita & fratrum cum sororibus nuptiæ. Vnde Abrahamus *Gen.* 20. propterea suasit Saræ, vt dissimulans se vxorem ipsius esse, diceret se esse sororem; quasi compertum genti illi barbaræ supponens, eam, quæ soror esset, non posse fratris vxorem esse. Quare vbi primùm Abimelech cognouit Saram vxorem esse Abrahæ, proculdubio intellexit non esse veram sororem, & ideo conquestus est quòd ipsum decepisset, dicens sororem ipsius esse.

Vltimò, suspecta redderetur cohabitatio fratrum, si inter illos matrimonia valida essent; maxima enim præberetur ansa inflammandæ concupiscentiæ; & passim cestus committetentur inter eos, vt vel sic matrimonio iungerentur; facilius enim quis ab earum fœminarum concubitu abstinere solet, cum quibus possibilis non est spes matrimonij futuri

3 Pars negans prædictum matrimonium irritum esse iure naturali, defenditur à D. Thom. 2.2. *q.* 154. *a.* 9. *ad* 3. à Caiet. *ibidem.* Alexandro Alensi, Richardo, Scoto, & aliis, quos refert & sequitur Basilius Ponce *lib.* 7. *c.* 32. *n.* 3. & sequentibus, eiusdem sententiæ est Gaspar Hurtado *disput.* 17. *difficultate* 5. *n.* 12. quam valde probabilem censet idem Sanchez *lib.* 7. *disp.* 52. *n.* 12. Vbi etiam agens de infidelibus matrimonio coniunctis in primo gradu consanguinitatis lineæ transuersæ, vt sunt fratres, dum ad fidem conuertuntur, ait, sanum consilium esse, si ægrè ferrent separationem, amplectendam esse hanc partem negantem, & sic in pristino matrimonio relinquendos, vt vel sic suauius, ac facilius ad fidem inuitentur.

4 Quælibet ex his duabus sententiis probabilis valde est. Ego magis inclino in hanc secundam, ad quã amplectendam me valde mouet, *Primò*, quia fratres non habent inter se immediatam coniunctionem, & obseruantiam, ac reuerentiam, sed tantùm ratione parentum, quæ non videtur ita aduersari matrimonio, vt hoc irritet. *Secundò*, non videtur intelligibile Deum voluisse inter eos irritum esse matrimonium, per quos volebat genus humanum initio propagari, & ita illud instituere, vt necesse fuerit in filiis Adæ institutionem immutare, concedendo vt ij inter se contraherent, qui per matrimonij institutionem ad hoc erant inhabiles; ergo euidens est non negasse fratribus facultatem transferendi dominium sui corporis mutuo, cum id non sit intrinsecè malum, nec rectæ rationi naturali necessariò repugnans. Quamuis enim in prædicto matrimonio reperiatur ex natura rei aliqualis indecentia, ob tantam sanguinis coniunctionem, ratione cuius illicitum est inter prædictos matrimonium, sicut est illicitum inter astrictos voto castitatis simplici in seculo, non tamen ideo tale matrimonium inualidum erit, ac irritum. Denique, res adeò grauis, qualis est irritatio matrimonij, nequit statui sine fundamento sufficienti, quod hîc non est, vt patebit ex solutione argumentorum, quæ proposita sunt pro contraria sententia.

5 Ad primum, licèt demus nunquam fuisse dispensatum, non inde sequitur esse irritum iure naturæ; ideo enim nunquam dispensatum fuit in eo matrimonio, quia nunquam occurrit sufficiens & necessaria causa ad dispensandum, quæ difficile occurrere potest ob tantam propinquitatem eius gradus. Addo, nos nunquam audisse, vel legisse dispensasse Pontificem, vt quis nubat duabus sororibus; & tamen de facto hac nostra ætate dispensauit in eo matrimonio Clemens Octauus, & superioribus annis concessum, vt relictam fratris alter acciperet. Similiter idem posset contingere in matrimonio inter fratrem & sororem, iusta subsistente causa dispensandi. Iusta verò videtur Basilio Ponce *n.* 14. vt si Hispaniarum Princeps, cùm ex vna parte digna tanta regia maiestate vxor non esset, nec sine grauibus inconuenientibus iuxta prudentem virorum piorum & doctorum existimationem, etiam illam adhuc non posset ducere, & ex alia parte illæ, quæ pari coniugio copulari possent, essent aut hæresi infectæ, aut suspectæ, vnde probabile periculum immineret, vel peruertendi Regis, vel inficiendi regni, quod non est difficile euenire; posset certè iustè dispensari, vt cum sorore nuberet; maximè si vterina non esset.

Ad secundum, dico eo argumento tantùm probari, illicitum esse tale coniugium iure naturali sine magna causa; negari enim non potest ob tantam sanguinis coniunctionem reperiri indecentiam manifestam in copula inter eos, & in matrimonio ad eam ordinato; ob quod ferè ab omnibus gentibus fuit iure positiuo vetitum; hinc tamen non colligitur esse irritum iure naturali: nam maior, vel saltem æqualis turpitudo grauis cernitur in eo quòd idem duas sorores ducat vxores, aut duo fratres eidem vxori copulentur, vtroque consummato matrimonio, & tamen dispensari in eo posse, & iure naturali valere matrimonium, fatentur omnes. Æquè etiam grauis turpitudo cernitur in eo, quòd quis nouercam, aut priuignam ducat vxorem, vel relictam auunculi; & tamen solo Ecclesiastico impedimento ea coniugia dirimuntur. Denique non minor turpitudo relucet, quòd matrimonium infidelium consummatum dissolui possit, & vterque cum altera consummare, coniuge superstite; & tamen auctoritate Pontificis fieri posse multi existimant. Non ergo ratio illa ex irreuerentia, ac turpitudine desumpta efficax est, sed infirma. 6

Ad tertium dico, si mores hominum consulantur, cum aliquid ab omnibus recipitur, satis indicatur ab ipso iure manare naturæ; quod verò modò ab his, modò ab illis satis etiam ostendit non deduci necessariò ex naturæ principiis. Id certè inuenitur in matrimonio inter fratres: nam apud multas gentes fuit reprobatum & reiectum; apud alias verò etiam laude dignas fuit vsu & consuetudine probatum, ac receptum. Nam apud Ægyptios fuisse in vsu matrimonia sororum & fratrum, referunt Deodorus, & Pausanias *in Atticis*. Ptolomæum nupsisse Arsinoe sorori tradunt historici. Apud Athenienses id in more receptum affirmat interpres Aristophanis, faceturque Ludouicus Viues *ad libr. m* 15. *de ciuitate Dei c.* 16. Addo ex sacris litteris non leue colligi fundamentum exemplo Thamar sororis Amon. Quæ, vt habetur 2. *Reg.* 13. dixit ad illum, *Noli frater mi, noli opprimere me, vel facere stultitiam hanc, quin potius loquere ad Regem, qui non negabit me tibi.* Quibus verbis inaniter se defendere conaretur puella, si illicitum, inauditum, non vsu receptum, aut quòd iusta subsistente causa fieri non posset coniugium. 7

8 Ad vltimũ respondeo ex eo quòd suspecta reddatur cohabitatio fratrum, non sequi inter illos matrimonia esse inualida iure naturali. Nam idem argumentum fieri posset ad reddendam suspectam habitationem cum relicta fratris, aut cum duabus sororibus, & consobrina, quæ tamen absque suspicione cum patruis habitant, soceris, & fratribus maritorum; & absque controuersia certissimum est iure naturali non esse impedimentum dirimens, sed tantùm iure Canonico. Quare ex eo quòd natura velit communem esse fratrum habitationem, tantum colligitur meritò Deum olim in veteri lege, & modò in noua Ecclesiam impedimentum constituisse, vt scientes se inualidè contrahere, non attentent, & si attentauerint, abstineant à concubitu.

Sectio VI.

An gradus aliquis consanguinitatis dirimat matrimonium iure diuino positiuo, in lege gratiæ.

1 Constans est omnium Doctorum sententia, *Primò*, ex mero iure diuino positiuo nullum gradum consanguinitatis irritare matrimonium in lege noua gratiæ. Patet, tum quia nullus est locus Scripturæ sacræ in nouo Testamento, in quo ea irritatio contineatur. Tum etiam, quia nullum est hodie ius merè diuinum præter fidei & Sacramentorum præcepta; est enim commune axioma Theologorum in noua lege nulla esse diuina præcepta, nisi fidei & Sacramentorum. Quod sic est intelligendum, vt præcepta fidei positiua sint, vt præceptum credendi explicitè Trinitatem, vel mysteria Christi incarnati, passi, &c. hæc enim præcepta nec semper fuerunt, nec ex natura rei erant necessaria. Quibus addo præcepta spei, nam tenemur in lege gratiæ sperare remissionem peccatorum, & gratiam explicitè per Christum, quæ obligatio nascitur ex speciali præcepto Christi, nam antea non erat: præceptum quoque charitatis Dei, quia tenemur explicitè diligere Deum trinum & vnum, & præceptum quoque dilectionis proximi, quod præceptum nouum appellat Christus *Ioan.* 13. quo indicat esse positiuum. Nouitas autem videtur in hoc sistere, vt discipuli Christi, id est, Christiani habeant particulare præceptum se diligendi speciali modo, & peculiari titulo, quia in vno corpore eidem capiti Christo coniunguntur, & etiam amandi illos, qui extra Ecclesiam sunt, desiderando illis coniunctionem cum Christo, & cum Ecclesia. Præcepta autem Sacramentorum positiua sunt, & affirmatiua; sub Sacramentis autem comprehenditur sacrificium, quia vnum est ex Sacramentis quoad rem in illo oblatam. Vnde nullum est hodie præceptum diuinum positiuum purè negatiuum, quia præcepta Sacramentorum tantùm sunt affirmatiua.

2 *Secundò* est præmittendum *Leuitici* 18. *cap.* poni quosdam gradus consanguinitatis, qui in lege veteri matrimonium dirimebant. In linea recta ponitur duplex consanguinitatis gradus, nempe parentum cum filiis, auorum cum neptibus, & auiarum cum nepotibus. In linea transuersa ponitur quoque duplex consanguinitatis gradus, videlicet primus, vt fratrum cum sororibus, siue ex vno, siue ex vtroque parente; & partim secundus in linea inæquali, vt nepotis cum amita, aut matertera, id est, de sobrino contra *hermama de padre, o madre*. Non tamen vetitum, nec irritum erat coniugium cum patruo, vel auunculo, id est, *con tio hermano de padre, o madre*. vt bene aduertunt Sotus, Victoria, Ballarminus & alij, quos refert & sequitur Sanchez *disput.* 52. *n.* 1.

Tertiò certum est, gradus illos prohibitos non obligare in Euangelica lege, præcisè, quia in lege veteri, seu in Leuitico fuerint interdicti. Patet, quia de fide est legem veterem cessasse. Vnde merum ius diuinum peculiariter Hebræis traditum, iam omnino cessauit à lege noua. Solùm igitur restat duplex difficultas. *Prima* est, an obliget modò prædicti gradus respectu fidelium, quia sunt omnes illi de lege naturali. *Secunda* est an saltè obligent respectu Iudæorũ infidelium, qui in contrahendis coniugiis suis legibus, vtique satis *Leuitici* 18. gubernantur. 3

Circa primã difficultatem, Hæretici nostri temporis affirmant omnia illa matrimonia, quæ *Leuitici* 18. prohibentur esse iure naturæ irrita, illa sola intentione, vt propugnent facilius matrimonium Henrici octaui cum Anna Bolena. Probari potest

Primò, quia Innocentius III. *c. literas, de restit. spoliat.* expressè ait in gradibus consanguinitatis diuina lege prohibitis Papam dispensare non posse. Vbi Glossa, *verb. diuina lege*, explicat de gradibus interdictis *Leuitici* 18. ergo supponit gradus illos diuinæ legis obligare modò; at non vt illius legis sunt, cùm iam cessauerit; nec etiam vt sunt legis humanæ, quia sic ineptè diceret, diuina lege; ergo obligant tanquam de iure naturali. Firmatur idem ex *cap. de infidelibus, de consanguinitate*, vbi idem Innocentius III. definit non esse soluenda matrimonia infidelium facta iuxta legem Moysi, quando isti ad fidem veniunt. Vnde videtur sequi esse soluenda tanquam irrita iure naturæ illa quæ facta essent contra eam legem. 4

Secundò, in eodem Leuitico arguuntur sceleris Gentiles, eo quòd contraherent matrimonium in eis gradibus. Dicitur enim ibi post prohibitiones, Ne polluamini in omnibus his quibus contaminatæ sunt vniuersæ gentes: non faciatis ex omnibus abominationibus istis; ergo prædicta prohibitio manifestè videtur esse iuris naturalis, aliàs non comprehendisset Gentiles, nec sceleris & abominationis arguerentur, quòd in gradibus ibi prohibitis contraxerint. 5

Dico cum omnium doctrina, non omnes gradus *Leuitici* 18. prohibitos annullare matrimonium iure naturæ. Hoc est certum. Nam Tridentinum *sess.* 24. *de Sacramento matrimonij canone* 3. expressè definit, hanc etiam esse asserere non posse dispensare Ecclesiam in nonnullis consanguinitatis gradibus qui Leuitico exprimuntur. ergo euidens est non in omnibus illis gradibus esse irritum matrimonium iure naturæ, quia nihil Ecclesia, vel eius caput Romanus Pontifex potest circa hoc ius. Præterea id constat ex *capit. gaudemus, de diuortiis.* Vbi dicitur validum esse matrimonium in secundo gradu lineæ transuersæ, & hæc matrimonia, quæ Gentiles in secundo gradu cõtraxerunt, iis postea cõuersis non esse dissoluenda; & tamen hic gradus erat vnus ex prohibitis in Leuitico.

Tertiò in Leuitico interdicitur matrimonium nepotis cum amita, vel matertera, & non interdicitur matrimonium neptis cum patruo, vel auunculo, & tamen sunt in eodem secundo gradu consanguinitatis lineæ transuersæ inæqualis; ergo signum est prohibitionem non esse iuris naturalis. Prohibetur quoque ibi coniugium cum vxore fratris defuncti, & non cum sorore vxoris defunctæ, & tamen est idem prorsus affinitatis gradus. At si omnia illa præcepta de gradibus essent iuris naturalis, astringerent in vniuersum

uersum ad vitanda matrimonia inter eundem gradum contracta.

Vltimò, suprà *sect.* 4. ostendimus non dirimi matrimonium iure naturæ in secundo gradu lineæ rectæ; & in linea transuersali non dirimi in secundo, imò nec in primo, vt probauimus præcedenti sectione; cùm tamen in Leuitico interdicatur secundus gradus in linea recta, vt auorum cum neptibus, & auiarum cum nepotibus; & ibidem etiam vetetur in linea transuersa primus gradus, vt fratrum cum sororibus, & quidam secundus gradus in eadem linea transuersa, vt inter nepotem, & amitam, vel materteram; ergo.

Ad primum argumentum oppositum, respondeo, cùm dicitur Papam dispensare non posse in illis gradibus, intelligi debere regulariter, & sine graui causa; vel non esse expediens ita dispensare. Et constat sic ea verba intelligenda, quia statim additur ibi, Papam non consueuisse sic dispensare. Quod frustrà adderetur, si absolutè non posset in eis dispensare. Et dixit, in gradibus præsertim diuina lege prohibitis. Quia tametsi ea lex diuina cessauerit, at in reuerentiam diuinæ legis, quæ aliquando de illis fuit, maior eorum ratio habita est in aliquibus sacris Canonibus, vt rectè aduertit Nauarrus *lib. 4. cons. in 2. edit. tit. de spons. cons.* 14. *numer.* 8. Ad aliud caput de infidelibus, dico non decidere Papam matrimonia infidelium iuxta veteris legis statutum inita, esse valida, quasi limitans, dummodo iuxta illud statutum ineantur, vt sic liceat formare argumentum à contrario sensu: sed rogatus est expressè, an matrimonia iuxta illius legis permissos gradus celebrata infidelitatis tempore, sint valida. Et respondeo directè quæstioni, valida esse: quia infidelitatis tempore valide potest matrimonium contrahi, dummodo non sit in gradu lege naturali irritante prohibito.

Ad secundum argumentum occurro, Gentiles illos solitos fuisse sine causa cohonestante contrahere illa matrimonia, indiscriminatim in quouis gradu illorum, etiam in primo lineæ transuersæ: vnde est vt grauiter reprehendantur. Nisi velis dicere nomen abominationis, aut sceleris ibi referri ad alia crimina enormia eorum Gentilium, quæ ibi numerantur, vt Idololatriam, adulteria, sodomias, bestialitates.

6 Circa secundam difficultatem, an prædicti gradus prohibiti *Leuitici* 18. *cap.* obligent saltem respectu Iudæorum infidelium. Nam ipsi putant non esse abrogatas eas leges diuinas promulgato Euangelio, cui nullo modo credunt. Dico cum nostro Suario *lib. 9. de legibus cap.* 21. *numer.* 5. illas leges diuinas Leuiticas non obligare, nec irritare, atque adeò matrimonia respectu talium Iudæorum infidelium in gradibus illa lege Leuitica prohibitis, nunc valere. Ratio est, quia illa lex etiam respectu talium Iudæorum infidelium abrogata est quoad obligationem, cū omnino iam cessauerit; ergo etiam quoad irritationem: consequentia patet, quia quamdiu habuit vim ad obligandum, vel prohibendum, habuit etiam vim ad irritandum, quia non est maior ratio de vno, quàm de altero; est enim eadem ratio vtriusque effectus. Nec refert quòd ipsi peccent Iudæi ex conscientia erronea; quia conscientia erronea circa ius non sufficit ad irritationem actus, licèt ad peccãdum sufficiat.

7 Obiicies, prædictos Iudæos infideles in contrahẽdis cõiugiis suis legibus gubernari, quales sunt illę *Leuitici* 18. latæ. Firmatur, quia Iudæi isti nõ obstãte abrogatione possunt illas leges nunc acceptare. Respondeo leges Leuitici iam non posse dici leges Iudæorũ infidelium. Tũ quia iam non sunt leges; leges enim abrogatæ, leges nõ sunt. Tũ etiam, quia nõ sunt latæ pro illis, sed pro Republica fideli Ecclesiastica Iudæorum, quæ iam non extat. Vnde parum refert, quòd ipsi Iudæi velint illis legibus gubernari, quia id faciunt ex conscientia erronea; putant enim legem illam vt diuinam adhuc vigere. Ad confirmationem dico, si Iudæi nunc haberent propriam Rempublicam, & in ea supremam potestatem, vel supremum Principem in temporalibus, qui posset leges ferre, leges illæ in eo casu habere possent efficaciam tam ad obligandum, quàm ad irritandum, non tamen vt diuinæ, sed vt humanæ; nam leges iudiciales possunt hoc modo acceptari. At nunc Hebræi nullum habent Principatum, nec Rempublicam propriam, & liberam; & ideo licèt velint tales leges acceptare, non possunt, sicut nequeunt alias leges ciuiles sibi constituere, sed legibus Principum, quibus subsunt, gubernandi sunt.

Sectio VII.

Ad quotum consanguinitatis gradum sit irritum matrimonium, attento iure Ecclesiastico.

Primò constans, & certa res est apud omnes Doctores, iure Ecclesiastico fuisse olim inter Christianos matrimonium irritum, quod septimum consanguinitatis gradum non excederet. constat id ex *causa* 35. *quæstionis* partim *tertia*, partim *quinta*, permultis capitibus, nominatimque ex *quæstione* 3. *cap.* 7. *nullum*; in quo sic Iulius. Nullum in vtroque sexu permittimus ex propinquitate sui sanguinis vsque ad septimum generis gradum vxorem ducere, vel incesti macula copulari. Ex *cap.* item 17. *de consanguinitate*, in quo sic quoque Nicolaus Papa secundus. De consanguinitate sua vxorem nullus ducat vsque post generationem septimam. Prætereà ex 19. *cap. nulli*, quod ex Concilio Lugdunensi depromptum est, cuius hæc verba sunt. Nulli ex propinquitate sui sanguinis vsque ad septimum gradum vxorem ducant. Denique idem liquet ex *eadem causa* 35. *quæst.* 5. *cap.* 2. ad sedem Apostolicam, vbi Alexander secundus refert & renouat decretum Gregorij magni de non contrahendo intra septimum consanguinitatis gradum matrimonio. 1

Secundò etiam est certum, modò post Concilium Lateranense sub Innocentio tertio, restrictos esse gradus consanguinitatis vsque ad quartum inclusiuè. Sic habetur *tit. de consanguinitate & affinitate cap.* 8. *non debet*, his verbis. Non debet reprehensibile iudicari, si secundùm varietatem temporum statuta quandoque varientur humana, præsertim cùm vrgens necessitas, vel euidens vtilitas id exposcit: quoniam ipse Deus ex his quæ in veteri Testamento statuerat, nonnulla mutauit in nouo. Prohibitio igitur quoque copulæ coniugalis quartum consanguinitatis gradum de cæteris non excedat; quoniam in vlterioribus gradibus iam non potest absque graui dispendio huiusmodi prohibitio generaliter obseruari. Atque hoc Ecclesiæ decretum matrimonium intra quartum consanguinitatis gradum prohibens, hodie seruatur in vniuersali Ecclesia Dei. 2

Tertiò certum est, prædicta Ecclesiæ decreta, matrimonium intra septimum, vel quartum consanguinitatis gradum prohibentia, non ita esse accipienda, quasi prohibeant solùm, reddantque duntaxat illicitum matrimonium, sed etiam ita vt faciant simul irritum, ac nullum. Sic enim ab omnibus nunc intelliguntur, & olim semper intellecta sunt; sicque debere intelligi, satis superque confirmat vsus, qui 3

 nunc

nunc obseruatur in Ecclesia, semperq; fuit olim obseruatus.

4 *Quartò* certum est, conuenientissimam fuisse prohibitionem & irritationem consanguinitatis,in gradibus ab Ecclesia interdictis. Tum ob reuerentiam quam cognati sibimet ipsis exhibere debent, ob originem ab eodem stipite, & sanguinis communionem. Cui reuerentiæ multum detrahit actus cōiugalis. Tum quia decet matrimonia initi eo pacto, vt deseruiat bono publico politico. Hoc autem petit consanguineos non iungi matrimonio, quia hi fœdere consanguinitatis satis deuincti sunt, sed extraneos, vt amicitiæ vincula protendantur. Tum etiam,quia cùm cōsanguinei in eadē domo commorentur, & passim se inuisant, si non prohiberetur matrimonium inter illos, magnus pateret incestibus aditus, à quibus valde arcet non posse matrimonium inter eos consistere. Tum denique ob moderatum coniugij vsum, qui augeretur naturali amore ex consanguinitate orto. Iure autem optimo prohibitionem hanc & irritationem restrinxit denuo Ecclesia ad quartum gradum; nec vult hoc impedimentum dirimens iam ad tot gradus extendi,atque olim, ob multas difficultates, quæ inde oriebantur, cùm sæpe difficulter sciri posset,quinam in quinto, sexto, & septimo gradu se contingerent, eo quòd tam remotam cognationem homines non ita computent, ideoque facilè obscura manet. Vnde videmus vsque ad quartum gradum durare consanguinitatis amicitiam, & vlterius tepescente iam charitate, vix reperiri vnum qui se alterius consanguineum agnoscat.

5 *Quinto*, certum est consanguineos duos inæqualiter distantes à stipite, si alter distet vltra quartum gradum, alter verò intra illum, posse matrimonio coniungi. Habetur expressè *cap. finali, de consanguinitate*, his verbis. Vir qui à stipite quarto gradu, & mulier quæ ex alio latere distat quinto, licitè possunt matrimonio copulari. Et ratio est manifesta, quia, vt ostendi suprà *sect.* 1. *num.* 7. tunc attenditur gradus consanguinitatis penes distantiam remotioris à stipite, ita vt quoto gradu remotior distat à stipite, eodem consanguinei illi distent inter se. Cùm igitur remotior à stipite distet vsque ad quartum gradum, ambo erunt consanguinei inter se vltra quartum gradum, atque ideo nulla erit prohibitio matrimonij inter illos. Quod etiam intelligo, etiamsi alter eorum distet à stipite in primo gradu, vt v g. abnepos, vulgò *el quarto nieto* distat à quarto auo consanguinitatis gradu quinto, poterit matrimonium inire cum filia illius quarti aui, quæ ab eo auo distat in primo gradu; quia nimirum vltra quartum gradum consanguinitatis sunt inter se coniuncti.

6 Tandem mihi videtur verius, restrictionem graduum consanguinitatis vsque ad quartum, ex *cap. non debet, de consanguinitate*, intelligendam esse, non solùm in linea collateralium, seu transuersa, sed etiam in recta ascendentium & descendentium linea; ita vt nimirum intra quartum gradum lineæ rectæ, vel transuersæ, sit matrimonium ipso iure nullum; quicumque verò consanguinei vltra quartum gradum possint matrimonio iungi. Quia, vt ostendi suprà *sectione quarta*, in linea recta ascendentium & descendentium solus primus gradus, & non secundus interdicitur iure naturæ, & iure Ecclesiastico solùm interdicitur secundus, tertius,& quartus; atque ideo prædicta Ecclesiastica prohibitio non excedit quartum gradum.

Hic solent nonnulli examinare, an consanguinei incurrant excommunicationem ineundo matrimonium. Quoniam verò eadem est pœna de affinibus, dicam de ea re infra *disp. 3. sect. 7. & vltima.*

DISPVTATIO XXIX.

De impedimento dirimente cognationis spiritualis.

HACTENVS dictum est de consanguinitate, seu de cognatione carnali; iam de spirituali agendū est, proueniēte ex Sacramentis Baptismi, & Confirmationis, quibus filij spirituales regeneramur,& roboramur; ac videndum qua ratione cognatio spiritualis contrahatur, ac matrimonium impediat, dirimendo illud.

SECTIO I.

Quid sit cognatio spiritualis; & quotuplex olim fuerit, & nunc sit.

Cognatio spiritualis communiter definiri,seu describi solet propinquitas personarum, ex Ecclesiæ statuto ortum habens ex Baptismo & Confirmatione. quæ ex dicendis in sequentibus certiora sint & clariora. Quare 1

Sciendum *primò*, triplicem olim fuisse prædictam propinquitatem, seu cognationem spiritualē, nempe paternitatem, compaternitatem, & fraternitatem. Paternitas intercessit iure antiquo inter baptizantem & baptizatum; inter confirmantem & confirmatum; & inter patrinos, seu suscipientes in Baptismo, vel Confirmatione, & inter baptizatum,vel confirmatum qui suscipiebatur. Quæ propinquitas rectè dicitur paternitas; quia baptizatus, vel confirmatus, respectu baptizantis, vel confirmantis, & respectu patrini, vel susceptoris, habet rationem filij spiritualis; susceptor autem, vel confirmans, vel baptizans respectu suscepti,seu baptizati, seu confirmati habet rationem patris spiritualis. Compaternitas verò intercessit inter baptizantem, vel confirmantem, vel susceptorem in Baptismo, & Confirmatione, & inter parentes carnales, videlicet patrem, & matrem baptizati, vel confirmati, siue ab his parentibus suis esset genitus ex legitimo matrimonio, siue non; qui proinde carnales parentes erant compatres baptizantis, confirmantis,& patrini,seu susceptoris. Qui baptizans, aut confirmans, aut susceptor, si vxorem cognitam habebat, in hanc ex se transfundebat eandem vtriusque illius spiritalis cognationis speciem, eo quòd vxor cum marito vna caro est. Quare sicut eius maritus erat spiritualis pater respectu baptizati, vel confirmati, ita & erat ipsa respectu eiusdem spiritalis mater. Denique confraternitas intercessit inter baptizatum,vel confirmatum ex vna parte, & inter filios carnales baptizantis, vel confirmantis, & patrini, ex altera; quorum filiorum ille baptizatus, aut confirmatus erat spiritualis frater, & illi vicissim fratres eius spirituales. Hæc omnia consensu omnium tam Theologorum, quàm Canonistarum certissima sunt, & euidenter constat ex quamplurimis Canonici iuris decretis, partim *causa 30. quæst.* 1. *&* 3. partim Decretalium Gregorij *tit. de cognat. spirit.* partim *VI. Decret.* Bonifacij Octaui *lib.* 4. *eodem titulo*.

Sciendum *secundò*, iure nouo Tridentini *sess.* 24. 3

de

de reformatione matrimonij prædictam cognationem spiritualem restrictam esse, his verbis. Docet experientia, propter multitudinem prohibitionum, multoties in casibus prohibitis ignoranter contrahi matrimonium, in quibus, vel non sine magno peccato perseueratur, vel ea non sine magno scandalo dirimuntur. Volens itaque Sancta Synodus huic incommodo prouidere, & à cognationis spiritualis impedimento incipiens, statuit, vt vnus tantùm, siue vir, siue mulier, iuxta sacrorum Canonum instituta, vel ad summum vnus & vna, baptizatum de Baptismo suscipiant: inter quos ac baptizatum ipsum, & illius patrem & matrem, nec non inter baptizantem, & baptizatum, baptizatique patrem, ac matrem tantum spiritualis cognatio contrahatur, ea quoque cognatio, quæ ex confirmatione contrahitur, confirmantem & confirmatum, illiusque patrem, & matrem, ac tenentem, non egrediatur, omnibus inter alias personas huius spiritualis cognationis impedimentis omnino sublatis. Hactenus Tridentinum. Ex quo manifestum est, sublatam penitus esse tertiam prædictam cognationis spiritualis speciem, nempe confraternitatem, quam omnino Tridentinum extinguit. Constat etiam ex eodem, paternitatem & compaternitatem ex parte solùm esse sublatam. Nam hæc & illa à marito in vxorem non transfunditur. Vnde paternitas intercedit inter solum baptizantem, & baptizatum; inter confirmantem, & confirmatum, inter patrinum, vel suscipientem in hoc vel illo sacramento, & eum qui susceptus est. Compaternitas autem inter baptizantem, ac patrem, & matrem baptizati; inter confirmantem, & patrem, ac matrem confirmati: & inter patrinos, & patrem ac matrem eius quem in Baptismo, vel Confirmatione susceperunt.

4 Sciendum *tertiò*, quoniam Concilium Tridentinum citatum disertè definiuit spiritualem cognationem non contrahi ab aliis personis, quàm ab ibidem à se numeratis, in quarum numero non est vxor, vel patrini, in Sacramento suscipientis, vel ministri sacramentum conferentis; hinc Pium V. in quodam motu proprio, quem edidit anno 1566. cuius initium est, *Cum illius vicem*, declarasse, vxorem hanc nullam contrahere huiusmodi cognationem. Imò declarasse insuper Concilij mentem fuisse, ita restringere eam quæ præfuerat antea cognationem spiritualem, vt non solùm non contraheretur in posterum ea, cuius mentionem in illo suo decreto non fecisset, sed etiam quæ antea contracta fuerat, vt decreti illius suum robur amitteret, & esse desineret. Quare cùm nullam prædictæ vxoris, nullam quoque præfatæ confraternitatis mentionem fecerit, quæ ante decretum illud editum contracta fuerat ab illa vxore spiritualis cognatio, ratione viri sui similem cognationem contrahentis, quæ item confraternitatis ab iis, à quibus olim contrahebatur, vi prædicti decreti desiit, atque adeò potuerunt, ab eo tempore quo editum est, illi inter quos existebat illa cognatio matrimonium dirimens, perinde hoc validè & licitè inter sese contrahere, atque si nunquam vlla inter eos extitisset spiritualis cognatio.

5 Sciendum *quartò*, cùm in eodem decreto idem Tridentinum permittat, vt vir vnus & vna mulier baptizatum simul de Baptismo suscipiant; hinc rectè concludere Sanchez *lib. 7. disp. 54. n. 12.* posse vtrumque hunc suscipientem legitimo interse copulari matrimonio, si nullum aliunde quàm ex ista susceptione impedimentum est, quia omnes fatentur iure antiquo id impedimentum non oriri inter eos: ergo multo magis nunc nullum erit; quia Concilij mens est restringere eam cognationem quæ fuit antiquitus, tantùm abest vt velit nouam inducere. Quare dum Tridentinum *in illo cap. 2.* sic ait Vt vnus tantùm, siue vir siue mulier baptizatum de Baptismo suscipiant, inter quos & baptizatum ipsum spiritualis cognatio contrahatur; non est sensus illius particulæ, inter quos, vt inter illos patrinos inter se hæc cognatio oriatur; sed inter illos, & alias personas ibi numeratas, nimirum baptizatum, & ipsius parentes. Quod etiam rectè notauit Suarez. *3. p. q. 67. art. 8. columna 3.*

Sciendum *quintò*, ex aliis sacramentis, præter Baptismum, & Confirmationem, nullam oriri cognationem spiritualem, quæ matrimonium aut dirimat, aut impediat. Sic expressè definitur *cap. finali, in fine, de cognatione spirituali in 6.* cuius rei rationem assignat D. Thom. *3. p. in additionibus q. 56. a. 2.* Quia licèt reliqua sacramenta conferant esse spirituale gratiæ, at non id efficiunt per modum spiritualis regenerationis, sed per modum alimentationis, vt Eucharistiæ, aut sanationis, seu reconciliationis, vt pœnitentiæ. At spiritualis cognatio ex sola generatione contrahitur ad similitudinem cognationis naturalis. Hæc autem duplex est, *vna* quasi natiuitas in vtero, in qua adhuc id quod natum est, est adeò debile, vt non possit extra exponi sine periculo; & huic natiuitati assimilatur regeneratio, per Baptismum, in quo regeneratur aliquis quasi fouendus intra vterum Ecclesiæ. *Secunda* est, quasi natiuitas ex vtero, quando iam quod natum est, in vtero tantùm roboratum est, quod potest sine periculo exponi exterioribus, quæ nata sunt corrumpere; & huic assimilatur confirmatio, per quam homo coroboratur, & quasi proles, quasi extra spiritualem vterum exponitur foris. Ac proinde ex his duobus Sacramentis tantùm oritur spiritualis cognatio matrimonium dirimens, ex Baptismo per modum generationis, seu conceptionis in vtero Ecclesiæ, & ex Confirmatione per modum natiuitatis, quasi ex vtero Ecclesiæ, vt foris exponatur. 6

Sciendum denique cognationem hanc spiritualem ex Baptismo, & Confirmatione ortam ex solo iure Ecclesiastico esse institutam; & hoc impedimentum cognationis spiritualis esse perpetuum. *Primum* constat, quia non est ex iure naturali; nam hæc sacramenta nullum in iure naturali fundamentum habent, sed sola Christi institutione cœperunt; ergo cognatio ex ipsis consurgens nequit esse de iure naturali. Nec etiam est de iure diuino positiuo, quia nullus in sacris litteris inuenitur locus, vbi de illa mentio fiat. Igitur prouenit illa ex solo iure Ecclesiastico, statuta in canonibus & decretis suprà traditis *num. 2. & 3.* *Secundum* etiam liquet, quia iura absolutè hoc impedimentum statuunt, nec inuenitur textus illud limitans; non ergo extinguitur impedimentum prædictæ cognationis spiritualis morte personæ, qua mediante contracta est. 7

SECTIO II.

An non baptizatus, & fidelis non confirmatus contrahat cognationem spiritualem.

TRia sunt discutienda. *Primum*, an non baptizatus, vel baptizans, vel suscipiens in Baptismo, vel Confirmatione fidelis filium, contrahat cognationem spiritualem cum persona baptizata, vel suscepta, ac eius parentibus. *Secundum*, an infidelis, seu non baptizatus 1

baptizatus sit capax cognationis passiuæ, ita vt si fidelis baptizet, vel teneat in Baptismo filium infidelis; contrahat fidelis ex parte sua cognationem cum parentibus infidelibus illius pueri, quamuis parentes infideles eam non contrahant, sed terminent tantùm illam cognationem actiuam à fideli contractam. *Tertium* est, an baptizatus non confirmatus suscipiens in confirmatione puerum, contrahat cum illo, eiusque parentibus cognationem spiritualem.

2 Circa primum. Ratio dubitandi est, quia infidelis non baptizatus validè baptizat, & puer baptizatus ab illo, recipit verè ab illo esse spirituale; ergo manet verè filius spiritualis baptizantis; ergo vera cognatio spiritualis ab vtroque contrahitur. Firmatur, nam per Catechismum vera cognatio spiritualis contrahitur, *cap. 2. de cognat. spirit. in 6.* ergo nondum baptizatus est capax cognationis spiritualis.

3 Dico cum communiori sententia Doctorum, esse necessariam conditionem ex parte baptizãtis ad contrahendam cognationem spiritualem, vt sit ipse baptizatus. Ratio est, tum quia spiritualis cognatio cùm sit ex Ecclesiæ institutione, ad eos extendere se non potest, quos statutis suis non potest obligare; cuiusmodi sunt non baptizati, cùm non nisi per realem Baptismi susceptionem ab iis, hanc in eos illa potestatem acquirat. Tum etiam, quia sicut carnalis cognationis non est capax, qui non est ab alio tanquam à parente carnaliter genitus, & natus, ita nec capax est spiritualis cognationis, qui non est à Christo regeneratus spiritualiter, & renatus, ab eo autem per Baptismum resusceptum regeneramur spiritualiter, & renascimur, vtpote qui spiritualis huius regenerantionis Sacramentum est. Hinc

Colligo *primò*, infidelem, siue baptizet, siue susceptor sit in Baptismo, aut Confirmatione, nullo modo hanc cognationem contrahere, quia, vt dixi, illius incapax est.

Colligo *secundò*, hæreticum baptizantem, vel personam in Baptismo, aut Confirmatione suscipientem contrahere hanc cognationem; quia charactere Baptismi insignitus est, atque ideo capax est cognationis spiritualis, & legibus Ecclesiæ subiicitur.

Colligo *tertiò*, Catechumenum esse incapacem prædictæ cognationis, sicut nec Sacramentorum esse capacem; quia non procedit ab eodem stipite, nempe Christo, per spiritualem regenerationem, mediante visibili Sacramento Baptismi.

Colligo *quartò*, si Christianus vnâ cum infideli suscipiat puerum, vel alter suscipiat altero baptizante, non contrahi cognationem cum infideli, vtpote qui illius expers est: benè tamen cum Christiano; quia vtile non vitiatur per inutile, quando commodè separari possunt. *reg. vtile, de regulis iuris in 6.*

Colligo *quintò*, infidelem baptizantem, vel suscipientem, non contracturum cognationem ex eo actu tempore infidelitatis, quamuis postea baptizetur dictus infidelis. Ratio est, quia quod à principio nullum fuit, cõualescere nequit. Quare ille infidelis postea baptizatus poterit matrimonia cõtrahere cum persona à se baptizata, vel suscepta, & cum eius matre; quia cum neutra contraxit cognationem spiritualem tanquam illius incapax.

Colligo *vltimò* esse capacem spiritualis cognationis adultum qui Baptismum resuscepit, tametsi ob indispositionem suam sanctificantis gratiæ spiritalem vitam non acceperit; quia vtrùm eam acceperit, necne, certò Ecclesiæ constare non potest, constat autem certò quòd Baptismum resusceperit, sicque proinde regeneratus à Christo spiritaliter.

4 Ad rationem dubitandi, concepto antecedente negatur consequentia, quia, vt dictum est, ad hoc vt consurgat spiritualis cognatio, necesse est personam baptizantem esse capacem illius contrahendæ, qualis non est infidelis. Nec in eo casu baptizatus est verè filius spiritualis baptizantis: quia, vt recipiens Baptismum & gratiam sit filius spiritualis, non satis est vt recipiat illud esse ab alio, sed exigitur vt recipiat esse à principio viuenti simili in natura. At baptizatus recipit esse spirituale ab infideli, non tanquam à principio simili sibi in natura regenerationis per Baptismum, etiamsi ille Catechumenus sit, habeatque fidem, & sit in gratia constitutus. Ad confirmationem diuersa est ratio; nam illa cognatio est valde imperfecta, & secundùm quid, & dispositio quædam ad perfectam cognationem spiritualem, quæ ex Baptismo consurgit; vnde nihil mirum, si ex Catechismo, qui ad Baptismum dispositio est, Ecclesia sic statuente contrahatur. At cognationis perfectæ spiritualis incapax est quicumque non baptizatus. Addo prædictam cognationem spiritualem Catechismi fuisse iam penitus sublatam, vt notaui *disput. 23. ad finem sectionis tertiæ.*

Circa secundum, nonnulli affirmant, quia quamuis infidelis incapax sit cognationis spiritualis, at fidelis capax est illius, & legi Ecclesiasticæ illã statuenti subiectus est. Firmatur, quia vt aliqua persona sit impedita ne contrahat, satis est dari impedimentum in illa, quamuis in alia ex parte sua non sit: sic enim homo solutus nullo impedimento laborat ad matrimonium, nihilominus non potest Monialem ducere propter impedimentum ipsius Monialis. Igitur idem dicendum de cognatione spirituali eam contrahere fidelem, tametsi infidelis incapax illius sit. 5

Communiter tamen omnes Doctores conueniunt infidelem esse incapacem illius cognationis spiritualis passiuæ, atque ideo nec fidelem baptizantem, aut suscipientem filium infidelium, contrahere cognationem cum parentibus infidelibus. Ratio est, quia cognatio spiritualis est quædam relatio, & habitudo, seu respectus inter duo, non secus ac est matrimonium cognatio carnalis, & legalis, cognatio enim reciproca esse debet; neque enim fieri potest vt ego illi cognatus sim, non verò ille mihi. Vnde cognatio spiritualis non potest consistere nisi inter duo extrema habilia. Cumque infidelis inhabilis sit & incapax cuiuscumque cognationis spiritualis, nequibit fidelis cum infideli eam contrahere. Firmo, nam compaternitas spiritalis non minus est relatiua quàm spiritalis paternitas; sed non potest quis contrahere spiritalem paternitatem respectu alterius, nisi hic alter respectu illius spiritalem cõtrahat filiationem; ergo nec poterit quis contrahere spiritalis compaternitatis relationem respectu compatris alicuius, nisi hic vicissim respectu illius similem compaternitatis contrahat relationem; at non baptizatus incapax est contrahendæ huiuscemodi compaternitatis, sicut & cuiusuis alterius cognationis spiritalis. Igitur si quis baptizatus baptizet filium hominis non baptizati, tametsi contrahat cognationem patris spiritualis respectu baptizati, non tamen contrahet spiritualem compatris cognationem respectu carnalis patris eiusdem baptizati. Hinc 6

Colligo *primò*, illam cognationem spiritualem cõpaternitatis non conualescere, nec oriri cum parentibus illis infidelibus, licèt postea illi baptizentur. Quia quod à principio irritum fuit, conualescere nequit. *reg. non firmatur, de regulis iuris in 6. & reg. quod ab initio. ff. de regulis iuris.*

Colligo *secundò*, inter fidelem sic baptizantem, vel suscipientem, & parentes illos infideles, etiamsi post-

ea

ea baptizentur, posse consistere matrimonium. Quia nulla inter illos spiritualis cognatio est suborta. Non verò poterit iste fidelis matrimonium inire cum persona à se baptizata, vel suscepta. Quia cum illa verè contraxit cognationem spiritualem. In quo differt ab illo alio casu in quo baptizans, vel suscipiens est infidelis, iste enim nequit contrahere vllam cognationem spiritualem, cùm sit illius incapax, quia est infidelis; at in hoc casu baptizans, vel suscipiens est fidelis.

Ad argumentum oppositum iam ostensum est non sufficere fidelẽ esse capacẽ cognationi cõtrahẽdæ nisi aliud extremũ, cum quo est contrahenda, sit etiam capax. Ad confirmationem concesso antecedente negatur consequentia ob manifestam disparitatem; nam cognatio cum sit relatio, inueniri nequit nisi inter duo extrema habilia; impedimentũ autem potest esse in vna sola persona; idque est sufficiens vt nequeat inter ipsos matrimonium consistere, quia matrimonium ex sua natura, cùm sit contractus mutuus, postulat vtrumque coniugem verè habilem.

7 Circa tertium, certum est baptizatum non confirmatum si suscipiat puerum in Baptismo contrahere cum illo, eiusque parentibus cognationem spiritualem: quia nullibi in iure ea susceptio interdicitur non confirmato. Difficultas est, si in confirmatione suscipiat.

Probabilis est pars affirmans. *Primò*, quia Episcopus confirmans puerum contrahit cognationem spiritualem, tametsi supponatur ipse non esse confirmatus. Ergo similiter si in confirmatione illum teneat, alio Episcopo confirmante: nulla enim ratio assignabilis est propter quam in patrino suscipiente prærequirat Ecclesia confirmationem, & non prærequirat in ministro eam conferente. *Secundò*, tametsi Religiosis interdictum sit suscipere in Baptismo *cap. placuit 16. quæst. 1. & cap. non licet, de consecratione dist.* 4. At si suscipiant, fiunt veri compatres; ergo.

8 At verius est, quod communiter amplectuntur Doctores, quos refert & sequitur Sanchez *lib. 7. disput. 60. num.* 20. susceptores in Confirmatione debere esse confirmatos, vt contrahant cognationem spiritualem. Id constat ex *cap. in Baptismate*, 102. *de consecratione dist.* 4. his verbis. In Baptismate, vel in Chrismate non potest alium suscipere in filiolum, qui non est ipse baptizatus, vel confirmatus. Vbi, verbum *potest*, præposita negatione, tollit potentiam, & reddit actum nullum. Quare dum dicitur, id non posse facere, clarè significatur id inualidè attentare. Præsertim cùm eodem modo dicatur non confirmatum non posse esse susceptorem in Cõfirmatione, sicut non baptizatum non posse suscipere in Baptismo; clarum autem est tunc inualidè hoc facere. Et ratio huius decisionis fuit, quia sicut ideo confirmandus suscipitur ab alio, & tenetur, vt significetur eius infirmitas fide per Baptismũ suscepta ad eã conseruandã, & defendendam, & indigentia proinde vt ab alio robustiore sustentetur; ita conueniens fuit vt ipsum sustentans esset ipse in fide conseruanda, & defendenda robustus, ac proinde suscepisset Sacramentum Confirmationis, cuius hoc conferre robur proprium est. Quam rationem affigit D. Th. 3. *p. quæst.* 72. *a.* 10. *in corpore, & ad primum.*

9 Ad primum argumentum oppositum, concesso antecedente, negatur consequentia: nam ideo Episcopus cõfirmans cõtrahit cognationem spiritualem, quia minister est sacramẽti Cõfirmationis, ex quo validè ministrato cõtrahitur hęc cognatio; vt autẽ validè ministretur, non est absolutè necessaria in ministrante Confirmatio. At non est verus susceptor si confirmatus non sit, quasi sicut in naturalibus vt quispiam generare valeat, exigitur vltra vitam, debitum eiusdem vitæ robur; ita ad susceptionem in Confirmatione, quæ habet rationem regenerationis, inquantum robur ad conseruandam vitam spiritualem Baptismi confert, oportuit vt patrinus suscipiens robur vitæ per Confirmationem obtinuerit, quandoquidem repræsentat tenens puerum, eius imbecillitatem in fide ac indigentiam vt ab alio fortiori sustentetur.

Ad secundum, quamuis Religiosi peccent, si in Baptismo, aut Confirmatione susceptores sint, verùm quia nullum est verbum in iure irritans factum, veri susceptores erunt, ac consequenter spiritualem contrahent cognationem.

SECTIO III.

Vtrùm ex Baptismo irrito, vel non solemni priuatim facto, oriatur cognatio spiritualis, tam in baptizante, quàm in patrino suscipiente.

Circa primum, meritò Doctores vt certum supponunt necessariam esse ex parte tam Baptismi, quàm confirmationis conditionem ad hanc cognationem spiritualem contrahendam, vtriusque sacramenti validitatem. Quare si quis ex aliquo, vel materiæ, vel formæ, vel debitæ intentionis defectu non baptizetur, aut confirmetur validè, nulla huiuscemodi cognatio contrahitur. Probatur. Tum quia iura Canonica quæ cognationem hanc Baptismo & Confirmationi adiungunt, de Baptismo & Confirmatione simpliciter, & absolutè loquuntur, ac proinde de Baptismo, qui re ipsa Baptismus est, de Confirmatione item quæ re ipsa Confirmatio est: si autem inualidè suscipitur, & hæc re ipsa inualida est ac nulla, & illc similiter nullus est. Tum etiam, quia contrahitur hæc spiritalis cognatio in vtriusque sacramenti administratione, & susceptione, quia fit per vtrumque spiritualis regeneratio similis naturali generationi; at nisi vtrumque validum est., nulla per vtrumque spiritualis regeneratio fit, nec fieri potest. Tum denique, quia quando principale nullum est, accessorium etiam irritatur: prædicta autem cognatio spiritualis sunt omnino accessoria ipsi Sacramento, atque ita eius valorem supponunt. Vnde manifestè colligo, quòd si quis semel validè baptizatus, aut confirmatus, baptizetur iterum, aut confirmetur, nullam per hanc interatam Confirmationis, aut Baptismi susceptionem, spiritalem contrahi cognationem, quia illa susceptio inualida est.

Circa secundum, ferè omnes Doctores conueniũt, 2 baptizantem etiam priuatim, & in extrema necessitate contrahere dictam cognationem subsequens matrimonium dirimentem cum baptizato, eiusque parentibus. Probatur, quia vbi est spiritualis generatio, est spiritualis etiam cognatio; ergo cùm in priuato, & minus solemni Baptismo fit spiritualis generatio, erit etiam spiritalis cognatio. Quod enim postea additur in Ecclesia, Sacramentum non est, sed sacramentale; impedimentum verò non oritur ex Sacramentalibus, sed ex Sacramentis. Firmo, impedimentum hoc ex iure Ecclesiastico inductum est. At iura non distinguunt de Baptismo solemni, aut non solemni; ergo neque nos debemus distinguere. Imò iura, quibus dicta cognatio inducitur, absolutè loquuntur

quuntur de baptizante, nullum excipiendo: quamuis *in cap. finali, de cognatione ſpirituali*, in narratione facti fiat mentio de baptizante, qui fuit ſacerdos. Verùm eſt, & ipſe fateor, *in c. ad limina 30. q. 1.* excipi parentes in neceſſitate proprium filium baptizantes, ſed non quantum ad matrimonium ſubſequens non dirimendum; pater enim qui proprium filium ex concubina baptizat in neceſſitate, nequit cum illa validè contrahere, quoniam obſtat cognatio ſpiritualis, quam ex eo Baptiſmo in neceſſitate collato diximus oriri ad dirimendum ſubſequens matrimonium. Excipiuntur igitur tantùm ne ob actum miſericordiæ præceptum priuentur iure petendi, & ſic præiudicetur debiti petitionis. Quæ ratio non æquè procedit in matrimonio contrahendo. Nam priuari coniugem iure debiti exigendi, eſt in pœnam delicti baptizando filium: iniquum verò eſt pœnam incurri propter obſeruantiam præcepti. At contrahi cognationem, quæ ſubſequens matrimonium dirimat, non habet rationem pœnæ & grauaminis, ſed pertinet ad quoddam amicitiæ genus, & coniunctionis, quam ſtatuit Eccleſia inter has perſonas, ob quam vetuit matrimonium inter illas. Quando enim impedimentum aliquod non ſtatuitur ab Eccleſia in delicti pœnam, ſed ob alias rationes, incurritur propter actum præcepti. Sic enim iudex obligatus ad ſuſpendendum latronem, vel homicidam, efficitur irregularis illum ſuſpendendo: & Parochus qui tenetur Baptiſmum ſolemniter miniſtrare, verè contrahit hanc cognationem, vt omnes fatentur. Hinc

3 Colligo *primò*, ex Baptiſmo interato ſub conditione, eo quòd de prioris Baptiſmi veritate dubitabatur poſtquam conſtiterit fuiſſe validum, non oriri cognationem ſpiritualem. Dum verò id non conſtat, præſumet Eccleſia cognationem.

Colligo *ſecundò* oriri cognationem ſpirituale͂, dum quis nondum integrè natus baptizatur, quando Baptiſmus eſt validus, nec oriri poſtea ex Baptiſmo ſub conditione iterato in Eccleſia propter dubium valoris Baptiſmi prioris. Quod intelligo, ſi in ea parte conferatur Baptiſmus, vbi eſt ita certum, eum eſſe validum, vt non ſit ſub conditione iterandus. Nam ſi dubium ſit, an in ea parte ſit validus, eadem dubitatio erit de cognatione ſpirituali. Quare ſi ſint duæ opiniones probabiles, quarum altera neget prioris Baptiſmi valorem, altera verò affirmet, poterit quiſque ſecurè quamlibet ſequi opinionem. Vnde ſi teneat Baptiſmum non fuiſſe validum, dicet conſequenter ex eo non oriri cognationem, ſed ex iteratione. Si verò defendat priorem fuiſſe validum, conſequenter ſentiet ex eo oriri cognationem, & non ex iteratione.

4 Circa patrinum ſuſceptorem tenentem puerum in Baptiſmo non ſolemniter miniſtrato,

Prima opinio, quæ eſt Nauarri *c. 22. n. 40.* Coninch *diſp. 32. dub. 1. n. 39.* Baſilij Ponce *lib. 7. c. 40. n. 5.* & aliorum, affirmat contrahere cognationem.

Primò, quia qui abſque ſolemnitate baptizat cognationem contrahit, vt dixi; ergo & qui ſuſcipit: quæ enim diuerſitatis ratio aſſignari poteſt, cùm iura eodem pacto, & tenore loquantur de baptizante, & de ſuſceptore.

Secundò, quia tunc patrinus verè tenet, ac ſuſcipit; & non minus eſt fideiuſſor, & ſponſor pro puero in Baptiſmo minus ſolemni, quàm in ſolemni; ergo eodem modo eſt ſpiritualis pater baptizati, & ex conſequenti tenebitur etiam ſpirituali cognatione.

Tertiò, iura generatim dicunt, eum qui munus ſuſceptoris obit, talem contrahere cognationem, nec vllibi requirunt vt hoc fiat in Baptiſmo ſolemni; neque enim diſtinguunt inter Baptiſmum priuatum, & ſolemnem.

Secunda opinio, quæ negat patrinum in Baptiſmo priuato contrahere cognationem, eſt Sanchez *diſp. 62. n. 14. & 15.* Suarez *3. q. 67. art. 8. dubio vltimo*, Gaſpar Hurtado *diſp. 18. difficult. 6.* Probant, quia tentio & ſuſceptio baptizati in Baptiſmo inſtituta eſt ab Eccleſia, vt ceremonia in ſolemni Baptiſmo, vt ad eius ſolemnitatem iuuet; ergo quando Baptiſmus non eſt ſolemnis, ſuſceptio, vel tentio, quæ tunc non eſt neceſſaria, ſi fit, non eſt cæremonialis, nec fit eo modo, quo cæremonialis eſt; quia non fit vt eſt inſtituta ab Eccleſia, in Baptiſmo videlicet ſolemni ob eius ſolemnitatem; ergo ex eo actu non oritur cognatio; quia hæc tantùm oritur ex eo, vt cærimoniali, & vt inſtituto ab Eccleſia; nam ſic loquuntur iura inducentia cognationem ex illo. 5

Addit Suarez, quamuis in Baptiſmo priuato cæremonia ſuſceptoris neceſſaria non ſit; at ſi verè & propriè adhibeatur, & tenens velit munus ſuſceptoris obire, eſſe probabile eum contrahere; quia ille eſt tunc verè ſuſceptor, de quo iura loquuntur. Nam quòd aliæ ſolemnitates non adhibeantur, non impedit, quo minus hæc poſſit impleri. Contrarium ſentit Sanchez, etiam tunc minimè contrahere: quia ſpiritualis cognatio non contrahitur, niſi petita ab Eccleſia ſeruentur; at munus ſuſceptoris non obitur propriè, niſi quando Baptiſmus eſt ſolemnis; ſuſceptio enim eſt cæremonia ab Eccleſia inſtituta ad Baptiſmum ſolemnem, ac proinde, ſolemnitate deficiente, deficit quoque vera ratio ſuſceptoris; ergo & cognationis. 6

Dico *primò*, certum eſſe, ſi is qui baptizatum tenet, tantum quaſi materialiter illum teneat, & non intendat, illum veluti ſpiritualiter ſuſcipere, exercendo circa illum Eccleſiaſticum munus inſtruendi, & ſub cura ſua illum ſuſcipiendi, non contrahere ſpiritualem cognationem. Patet, quia ille nequit propriè vocari ſuſceptor; materialis enim illa tentio baptizandi non ſufficit, vt aliquis fiat verè ſuſceptor, aliter enim cùm baptizans communiter infantem etiam teneat, ipſe eſſet ipſius ſuſceptor, quod falſum eſt. Et ratio eſt, quia ſicut Baptiſmus eſt neceſſariò ablutio cæremonialis, ita ſuſceptio neceſſariò eſt tentio cæremonialis. Quare ſicut ad illum neceſſariò requiritur intentio exercendi cæremoniam à Chriſto inſtitutam; ita ad hanc neceſſariò requiritur intentio exercendi cæremoniam ab Eccleſia inſtitutam, ſeu faciendi id quod Eccleſia inſtituit, vt nimirum ſuſceptor intendat baptizandum ſpiritualiter ſuſcipere animo illum inſtruendi de rebus fidei; ergo nequit ille contrahere cognationem ſpiritualem. 7

Dico *ſecundò*, in Baptiſmo priuato regulariter ita contingere, vt is qui baptizatum tenet, tantum, vt ita dicam, materialiter illum teneat; quod nec ſufficit ad munus ſuſceptoris, nec ſatis eſt ad cognationem ſpiritualem contrahendam. Probatur, quia Baptiſmus priuatus ſolùm miniſtratur ob extremam neceſſitatem, & euidens periculum baptizandi, ne è vita decedat abſque ſacramento Baptiſmi; vnde tunc non eſt neceſſarium deſignare patrinum ſuſceptorem, & non peccari, ſi omittatur, quia nullum de hac re extat ſpeciale præceptum poſitiuum, ſolum enim in Baptiſmo ſolemni, neceſſarium eſt adhibere ſuſceptorem ex præcepto Eccleſiæ, eo modo quo neceſſarium eſt ſeruare alias graues Eccleſiæ cæremonias; atque adeò ſicut tunc in Baptiſmo priuato non eſt neceſſarium ſeruare alias cæremonias pro ſolemni Baptiſmo ab Eccleſia inſtituta, ita neque erit neceſſarium deſignare patrinum ſuſceptorem. Vnde ſi quis in Baptiſmo 8

mo priuato teneat baptizandum, est valde accidentarium, & quasi materiale,& non fit propter cæremoniam Baptismi. Quod à posteriori demonstratur,quia si is qui baptizatur,sit adultus,nunquam in Baptismo priuato adhibetur qui illum teneat, vel suscipiat; si verò sit infans, interdũ baptizari solet in lecto,interdum in vlnis matris,vel alterius personæ,non propter cæremoniam,sed propter commoditatem,vel opportunitatem. Quare certum est id satis non esse ad spiritualem cognationem, quæ secundùm iuriũ intentionem non est,nisi vbi est susceptor eo modo,quo speciali cæremonia Ecclesiastica est introductus.

9 Dico *tertio*,veriorẽ mihi videri sententiã Sanchez, etiamsi adhibeatur verus patrinus susceptor in matrimonio priuato,adhuc non cõtrahere cognationẽ spiritualem. Moueor eius ratione, quia suscipiens ac tenens in Baptismo priuato, non est propriè patrinus prout est ab Ecclesia institutus:nam,vt constat ex variis iuribus ex *cap. veniens*, & *cap. si vir*, *de cognatione spirituali*, & *cap. finali, de cogna. spirituali in 6.* Et ex Tridentino *sess. 24. de matrimonio c.2.* veri susceptores ab Ecclesia instituti sunt & dicũtur qui suscipiunt, accipiunt, tenent, tangunt, leuant de sacro fonte, quod non contingit nisi in Baptismo solemni; ergo susceptores solùm sunt instituti ab Ecclesia ad solemnẽ Baptismum; cũque prædicta cognatio oriatur ex susceptoribus prout institutis ab Ecclesia ad solemnitatem Baptismi,sequitur eam non consurgere deficiente solemnitate in Baptismo priuato.

10 Ad argumenta primæ sententiæ.

Ad primum, concesso antecedente, negatur consequentia: quia baptizans in Baptismo priuato verum & validum confert sacramentum; at qui in illo tenet,vel suscipit,non tenet propriè, nec suscipit, eo modo,quo ab Ecclesia statutum est.

Ex quo patet ad secundum,tenentes infantem in Baptismo priuato non esse propriè patrinos iuxta Ecclesiæ institutionem, sed illos solos,qui in Baptismo solẽni illud munus fideiussoris obeunt, & sponsoris.

Ad tertium, falsum est iura generatim dicere de omnibus qui munus susceptoris obeunt, non distinguendo inter Baptismum priuatum & solemnem; cùm constet ex textibus allegatis loqui de susceptoribus tenentibus, tangentibus, suscipientibus, & leuantibus de sacro fonte, qui tales non sunt nisi in Baptismo solemni;atque adeò isti soli dicuntur cognationem contrahere spiritualem.

Sectio IV.

Qui actus requirantur in patrinis vt cognationem spiritualem contrahant in Baptismo & Confirmatione.

1 Primò certum est vt patrini contrahant hanc spiritualem cognationem, desiderari, vt baptizatum, aut confirmatum teneant, dum baptizatur, vel confirmatur, id est, dum aqua infunditur puero in Baptismo, vel in Confirmatione, dum ab Episcopo Chrismate vngitur; in quibus substantia horum sacramentorum consistit. Vel statim ac puer in sacro fonte baptizatur, ipsum de sacro fonte leuent. Ratio est, quia iura, quibus dicta cognatio inducitur, vt constat ex textibus allegatis *praecedenti sectione*, vtuntur dictis, aut æquiualentibus verbis, nempe suscipit, accipit, tenet, leuat. Vtuntur quoque verbo *tangit*, quod intelligitur de tactu suscipiendi, aut tenendi, aut alio æquiualente, præcipuè de tactu, quo adultus tactus, quamuis non subleuatus, dicitur teneri. Vnde non satis est catechumenum tenere super fontem ante Baptismum, quia hæc cognatio non contrahitur nisi ex ipso Baptismi sacramento, quod nondum est. Nec quicumque leuantes de sacro fonte cognationem hanc contrahunt, sed qui primùm suscipiunt puerum de baptizantis manibus, vbi primum baptizatus est. Vnde accipientes de manibus susceptoris non contrahunt; quia hi non dicuntur leuare de sacro fonte, sed ex manibus leuantis suscipere. Nec etiam satis est quicumque tactus momentaneus digito, vel manu, sed exigitur patrinos sic infantem tangere, vt verè teneant, vel leuent ex sacro fonte: hoc enim solum est verè esse susceptorem. Vnde non sufficit assistentia patrini,quasi in suam curam suscipientis. est enim contractus cæremonia necessaria ad contrahendam hanc cognationem, quæ inducta est ab Ecclesia ad significandam infantiam, & imbecillitatem spiritualem. Non tamen desideratur, vt patrini immediatè puerum tangant, sed satis est quamuis vestibus sit contectus, quia illud est verè tangere, ac tenere.

Secundo verius videtur quod communiter docent Doctores, præter actum tenendi, vel suscipiendi, vel æquiualentem, non requiri responsionem pro puero,dum fit catechismus ad contrahendam dictam cognationem. Ita Sanchez *disp. 56.n 10.* & alij multi, quos ipse refert. Ratio est, quia in iuribus, quibus inducitur dicta cognatio ex Baptismo & Confirmatione, nulla requiritur responsio. Imò in ipso Baptismo, & Confirmatione nulla est interrogatio, neque responsio, sed tantùm in catechismo, qui regulariter comitatur Baptismum, in quo patrinus ex vi sui officij profitetur fidem pro paruulo, non autem in Baptismo. Non verò est necessarium quòd in catechismo sit idem patrinus,etiamsi quando catechismus comitatur Baptismum, idem sit in vtroque. Ex catechismo tamen secluso Baptismo non oritur cognatio matrimonium dirimens; imò nec datur modò matrimonium impediens, vt suprà notatum est *disp. 23. sect. 3. in fine.* 2

Tertio videtur certum, præter actum externum tenendi, aut suscipiendi, etiam requiri intentionem liberam eum actum efficiendi. Ita communiter Doctores. Ratio est, quia non contrahitur dicta cognatio, nisi ob actum exteriorem humanum, qui absque dicta intentione non est talis, imò requiritur intentio efficiendi eum actum, vt patrinus, seu exercendi actum illum suscipiendi ab Ecclesia institutum: sicut enim baptizans absque animo vero efficiendi quod per illum intendit Ecclesia nec verè baptizat, nec cognationem spiritualem contrahit, ita qui infantem suscipit materialiter tantùm, & non animo obeundi munus susceptoris ab Ecclesia statutum nõ fit verus susceptor, atque ideo nec huius cognationis particeps. Nullo tamen modo est necessarium vt patrinus suscipiens immediatè intendat suscipere dictam cognationem spiritualem, nam hæc ab Ecclesia illi muneri inseparabiliter annexa est, vt nemo illud obire possit quin illam suscipiat, si modò eius capax sit, quod addo propter infidelem baptizantem, vel suscipientem. Et patet, quia volens principale, consequenter vult accessorium, quod ex eo sequitur, *l. si is qui. ff. commodati*; at dicta cognatio non à propria voluntate patrini descendit, sed est accessoria actui veri Baptismi, ac veri susceptoris, ex iure Ecclesiastico. Hinc 3

Colligo negari non posse, necessarium esse vt patrini susceptores habeant vsum rationis. Patet, quia aliàs tam defectu notitiæ, quàm dictæ necessariæ intentionis, non possent hoc munus præstare, & multo minus ea ad quæ obligantur patrini.

4 Superest verò difficultas, an qui per ignorantiam vel errorem leuat filium Petri existimans se Pauli filium leuare, contrahat hanc cognationem. Nam Sanchez *disp.* 58. *num.* 7. partem negantem sequitur. Probat, quia reuera hic non intendebat exercere actionem illam veri patrini erga hunc quem leuauit; ergo deficit intentio necessaria. Nec est simile de baptizante, quia ministri Sacramentorum tenentur habere animũ & intentionem ministrandi Sacramentum præsenti, quicumque ille sit, atque ideo etsi erretur in persona, cùm verè sit Baptismus, vera consurgit cognatio. At patrinus non tenetur habere eam intentionem, & verè eligitur ad personã determinatam: vt contingit in matrimonio, quod ratione erroris personę vitiatur. Alij verò, vt Basilius Ponce *cap.* 39. *n.* 9. affirmat. Quia illa ignorantia, seu error non impedit fideiussoris, & patris spiritualis officium: est enim error personæ in hoc casu circa accidentaria.

5 Mihi videtur dicendum oppositum cum Basilio, quia ille error non est circa substantiã actus, sed circa accidentria. Vnde susceptor non secùs ac baptizans, solum habere debet intentionem suscipiendi eum quem hic & nunc habet tunc præsentem; atque adeò sicut ea intentio satis est, vt baptizans eum præsentem baptizet, etiam cum simili errore, ita similiter ea intentio est sufficiens, vt patrinus verè suscipiat. Excipitur tamen casus peculiaris de vxore, quæ per ignorantiam leuauit filium mariti, de quo est expressa iuris decisio. *c.* 2. *de cognatione spirituali*, vbi deciditur coniugem, qui per ignorantiam leuauit filium mariti, non arceri à debiti petitione. Cùm enim id superueniat matrimonio contracto, non mirum si ignorantia excuset à cognatione.

6 *Quintò* videtur certum apud Doctores, non desiderari in patrino certam ætatem, vt id munus obire possit, atque adeò non oportere patrinum ætate excedere baptizatũ. Ratio est, quia in iure nulla reperitur ætas præscripta in patrinis; sicut nec in baptizante, vel confirmãte vt efficiatur pater spiritualis baptizati, vel confirmati, desideratur illũ maiorem natu esse. Quare puer cuiuscumque ætatis, dummodò vsum rationis necessarium ad copulam lethalem contrahendam habeat, potest esse legitimus susceptor in Baptismo, vel Confirmatione, ac suscipiendo contrahere veram cognationem spiritualem; secus si rationis vsu careat, quia nõ fruens vsu rationis nequit exercere illam susceptionem cum legitima intentione, sed tantùm materialiter instar bruti. Vnde si in minori septennio accelleraretur vsus rationis sufficiens ad mortale peccatum committendum, esset ille susceptor legitimus, ac veram contraheret cognationem spiritualem.

SECTIO V.

De numero & designatione patrinorũ; & an omnes tangẽtes baptizatum, vel confirmatum, contrahant cognationem spiritualem.

1 CIrca primum constat *primò* iure antiquo prohibitum fuisse plures patrinos in Baptismo, & Confirmatione adhiberi, sed vnum solum, siue virum, siue fœminam. Sic dicitur *c. non plures, de consecrat. dist.* 4. his verbis. Non plures ad suscipiendum de Baptismo infantem accedant, quàm vnus, siue vir, siue mulier. In Confirmatione autem id ipsum fiat. Quod valde congruum rationi fuit, quia cùm munus susceptoris sit baptizatũ instruere, oportuit vnũ solum susceptorẽ adhiberi, ne multis instructoribus existẽtibus, altero in alterum reiiciente hoc onus instruendi, penitus negligeretur. Quare vbi id præceptũ nõ erat consuetudine abolitum, culpa erat, propter grauitatem rei, illud transgredi, duos, aut plures adhibendo patrinos.

Constat *secundò* iure nouo Tridentini *sess.* 24. *cap.* 2. statui vt vnus tantùm, siue vir, siue mulier, vel ad summum vnus & vna baptizatum de Baptismo suscipiant, vbi liquet non permitti vt duo viri, vel duæ fœminæ obeant munus patrini, sed si duo adhibeantur, diuersi sexus esse debere. Vt nimirum generatio spiritualis carnalem imitetur, in qua nec duo patres, nec duæ matres reperiuntur, sed vnus pater, & vna mater. Cùm autem hæc res pendeat ex iure positiuo, verbis eius standum est. 2

Constat *tertiò*, vt probabilius esse peccatum veniale maritum & vxorem alienum puerum de facto fonte leuare. Ita Suarez 3. *p. q.* 67. *a.* 8. *col.* 5. §. *secundò explicat*. Probatur, quia Vrbanus II. *in cap. quod autem,* 30. *q.* 4. tametsi dicat, nulla auctoritate id reperiri prohibitum; ipse tamen decernit vt hoc facere non præsumãt propter maiorem decentiam & puritatem. Non verò id erit grauis culpa, quia cùm materia sit leuis, eius transgressio est venialis. Imò si contrarium esset consuetudine receptum, facile possent ab omni culpa excusari. Quòd si solus maritus fuerit susceptor, quamuis ipse contrahat cognationem cum baptizato, vxor tamen eius nullam contrahit, quia Cõcilium limitat illam ad ipsum susceptorem, vt suprà dixi *sect.* 1. *n.* 3. & 4. Quamuis enim vir & vxor sint vna caro, impedimentum vnius non redundat in alterum; quia sola lege Ecclesiastica est introductum, & ideò non extenditur vltra præscriptum legis. 3

Constat *quartò*, vt verisimilius, adhibere plures patrinos, v. g. duos viros, & duas fœminas simul, esse mortale, vt cum Rodriquez & Vega, sentit Gaspar Hurtado *disp.* 18. *difficultate* 4. *n.* 13. & meritò. Tum quia est contra prohibitionem antiquã in materia graui. Tum maximè, quia est contra nouam Tridentini, cõstituentis quasi formam & numerum patrinorum, restringendo cognationem spiritualem ad pauciores personas: quæ est res grauis, & bono communi non parum expediens. 4

Constat *vltimò*, non posse Episcopum dispensare vt plures duobus patrini adhibeantur, vel vt ij sint duo viri, aut duæ fœminæ contra decretũ Tridentini. Ratio est, quia in præcepto Pontificis, aut Concilij Generalis non potest Episcopus dispensare, nisi ea facultas sibi expressè concedatur, aut semel, vel iterum vrgente necessitate, sit impeditus ad Papam aditus. At in hoc euentu nulla vrget vtilitas, ne dum necessitas; & nullibi facultas dispensandi in eo inuenitur Episcopis concessa. Quod si alicubi inerat antea consuetudo, iam Tridentinũ prohibitionem illam innouans, veterem aboleuit consuetudinem. Vnde videmus id decretum esse in viridi obseruantia, & vsu.

Circa secundum, de designatione patrinorum. Dicendum cum communi doctrina, designationem patrinorum spectare ad parentes, vel ad illos quibus incumbat cura baptizandi. Sic innuitur in Tridentino, & ita habet vsus & praxis Ecclesiarum. In horũ verò defectum pertinet ad baptizantem, quia ei incumbit vt legitimè Baptismus celebretur; quod non fieret absque patrino. Vnde fit vt si parentes ritè vnum, vel duos designassent non possent isti validè à Parocho reiici, vel alios designare. Si enim id faceret, irritè faceret, nec ipsi fierent cognati. Si verò parentes nullũ designare vellent, spectaret ad Parochu, vel si nõ ritè designa- 5

designarent, vt si designarent hæreticos, non baptizatos, vel alios inutiles.

6 Circa vltimum quoad contrahendam cognationem spiritualem, recolenda sunt inprimis verba iuris antiqui *in cap. finali, de cognatione spirituali in 6.* sic dicentis. Quamuis non plures quàm vnus vir, vel vna mulier accedere debeant ad suscipiendum de Baptismo infantem, iuxta sacrorum Canonum instituta: si tamen plures accesserint, spiritualis cognatio inde contrahitur, matrimonia contrahenda impediēs, & etiam post contracta dissoluens. Præterea proponenda sunt verba iuris noui Concilij Tridentini *sess. 24. de matr. c. 2.* vbi dictum ius corrigens antiquum, sic statuit. Parochus antequam ad Baptismum conferendū accedat, diligēter ab iis, ad quos spectabit, sciscitetur quem, vel quos elegerint, vt baptizatum de sacro fonte suscipiant; & eum, vel eos tantùm ad illum suscipiendum admittat. Quòd si alij vltra designatos baptizatum tetigerint, cognationem spiritualem nullo pacto contrahant, constitutionibus in contrarium facientibus, non obstantibus. Quo decreto expressè habetur, illas solas personas baptizatum suscipientes contrahere hanc cognationem, quæ sunt ad hoc munus specialiter designatæ per eos, ad quos eas eligere spectat, & per Parochum ad id munus fuerint admissæ.

His suppositis, variæ occurrunt difficultates.

Prima est, an quando non obstante Tridentini decreto nulli patrini designati sunt, omnes tangentes contrahant cognationem spiritualem.

7 Circa quam Henriquez *lib. 12. c. 14. n. 3.* Rebellus *lib. 3. quæst. 6.* Gaspar Hurtado *disput. 18. difficult. 4. numer. 15.* & alij docent omnes illos cognationem contrahere, siue simul, siue successiuè teneant, aut suscipiant. Probant, quia, vt quis sit validè patrinus, non requiritur à Tridentino designatio, id enim nullo verbo indicatur, sed tantùm statuit, quòd Parochus non admittat in patrinum, nisi designatum ab illis, ad quos id spectat; & quòd si alij præter designatos teneant, aut suscipiant, non contrahant cognationem. Pro eo autem casu in quo nulli patrini designati sunt, nihil disponit Tridentinum. Igitur in hoc casu standum est iuri antiquo, *cap. finali, de cogn. spirit. in 6.* Iuxta quod omnes tenentes contrahunt illam: quia à iure antiquo non est recedendum, nisi quoad correcta, aut accepta in nouo. Casus enim omissus remanet in iuris antiqui dispositione, *l. commodissima. ff. de liber. & post hum.*

8 Alij verò, vt Suarez *3. p. quæst. 67. art. 8. prope finem*, Mæratius *tract. de matrimonio disputat. 9. sect. 9. numer. 8.* Sanchez *disput. 57. numer. 12.* & alij censent, nullum in eo euentu spiritualem cognationem contrahere. Probant *primò*, quia nullus in eo casu vere patrinus, & susceptor est, deficiente designationis conditione, quam Tridentinum Concilium necessariam ad hoc esse voluit. *Secundò*, quia aliàs non vitaretur multiplicatio cognationis spiritualis, & susceptorum incertitudo, quæ Tridētinum vitare voluit. *Tertiò*, Tridentinum *loco cit.* sic concludit: Omnibus inter alias personas huius spiritualis cognationis impedimentis omnino sublatis: ex quibus manifestè colligitur, omnes personas, quæ designatæ non sunt, non esse capaces illius cognationis. Denique mens Tridētini, vt ex proœmio dicti cap. secundi colligitur, fuit omnino coarctare ius antiquum de hac cognatione contrahenda loquens, vt tantùm extendatur ad personas in eo decreto contentas, & ita concludit omnino auferri inter alias, præter ibi numeratas. Patrini autem ibi non absolutè numerantur, sed cum ea qualitate, vt designati sint. Igitur nullo designato, à nullo contrahetur ea cognatio.

9 Hanc secundam sententiam iudico veriorem. Quia Concilium simpliciter voluit vt non possent esse plures susceptores, quàm duo, nempe vir & fœmina; & adhuc voluit, vt qui futurus esset susceptor, esset specialiter designatus, & ad id munus admissus; & ideo qui desigatus non est, nec ad id officium admissus, iam non est susceptor, & consequenter nec contrahit impedimentū; alioquin non euitarentur incommoda, quæ Tridentinum euitare intendit, si possent esse susceptores, non designati ad hoc munus, vel plures quàm designati. Firmo hoc idem, nam decretum Tridentini irritat cognationem inter patrinos nō designatos, cùm illam restringat ad pauciores personas; ergo petit designationem tanquam formam, qua non seruata corruat cognatio: patet consequentia, quia decretum irritans semper inducit nouam actus formam.

Ad argumentum oppositæ sententiæ negandum est Tridentinum hunc casum prætermisisse; nam verè petit vt conditionem substantialem, & formam, ipsam patrinorum designationem, & admissionem.

Secunda difficultas est, quid sit dicendum, si plures duobus designentur, vt duo viri, & duæ fœminæ. 10

Suarez *q. 68. art. 8. cit. colum. 2. §. sed quæres*, docet quatuor. *Primum*, solum illum, vel illas personas contrahere cognationem, quæ sunt designatæ specialiter ad munus susceptorum, per eos ad quos eas eligere, vel designare spectat, & per Parochum ad idē munus fuerint admissæ: vnde omnes illi qui specialiter designati non sunt, non contrahunt illam. *Secundum*, si ex ignorantia, vel malitia plures fuerint designati, quam possint iuxta formam Concilij, illum tantum contrahere cognationem, qui primum baptizatum susceperit, vel ad sūmum duo, si fuerint vir & fœmina Nam verè illi tantum sunt susceptores, & reliqui iam non sunt capaces talis officij, ac ministerij. *Tertium* si plures sint designati susceptores vltra formam à Concilio statutam, neminem eorum contrahere impedimentum cognationis. Nam in eo casu nullus videtur esse ibi verus ac legitimus susceptor, quia nullus exercet munus illud eo modo quo ab Ecclesia statutum est; nam prædictum cognationis impedimentum iam limitatum est à Concilio ad illum, qui fuerit vel totalis susceptor, vel ita partialis, vt solùm habeat aliū socium diuersum in sexu; vnde in illo casu nullus est huiusmodi susceptor. *Denique* docet contrarium quoque probabile esse, atque adeò cùm res sit dubia, non esse id facile consulendum, sed abstinendum potiùs ab huiusmodi matrimonio propter dubium.

Sanchez verò *disp. 57. n. 13.* existimat, quando plures duobus patrini designantur, si à Parocho admittantur, contrahere dictam cognationem. Probat 11

Primò, quia Tridentinum prohibens plurium admissionem, aut duorum eius eiusdem sexus, non irritat factum aduersùs id decretum: sicut *cap. finali, de cognat. spirit. in 6. & c. non plures, de consecratione dist. 4.* tametsi etiam prohibeatur plurium admissio, nihilominus *in eo cap. finali* deciditur non irritari contrarium factum, sed omnes hanc contrahere cognationem. Præterea Tridentinum id statuens, eosdem sacros Canones confirmauit, addens posse vnum, & vnam in patrinos assumere; ergo eodem modo intelligendum est, quo illi. At illi non irritabant plurium admissionem, sed solum interdicebant. ergo.

institutas ministretur, quarum vna est adhibere patrinum; vnde eo ipso quòd nullus est designatus, ipsi incumbit designare patrinos. Quod etiam firmatur vsu Episcoporum in Confirmatione, qui confirmantes multos pueros, quando parentes non designarunt patrinos, designant aliquos, qui id munus obeant erga omnes confirmandos.

19 Ad argumenta Sanchez *num.*11. proposita prout opponuntur nostro tertio dicto.

Ad primum antecedens est falsum, vt constat ex *dicto tertio*. Nec est simile quod adducitur ex *cap. finali, de cogn. spirit. in 6.* Nam quamuis ibi dicatur, non plures, quàm vnum virum, vel vnam mulierem accedere debere ad suscipiendum de Baptismo infantem, iuxta sacrorum canonum instituta; additur tamen expresè si plures accesserint, spiritualem inde contrahi cognationem. Quod Tridentinum restrinxit ad pauciores personas.

Ad secundum, negatur antecedens, quia non sunt omnes legitimè designati iuxta præscriptam formam Tridentini.

Ad tertium iam ostensum est additum fuisse quoque decretum irritans, illis verbis, Quòd si alij vltra designatos, &c.

20 *Tertia* difficultas est, an omnia statuta in Tridentino *cap.*2. solùm habeant locum in patrino Baptismi; atque ideo in patrino Confirmationis maneat ius antiquum in suo robore, ac ideo vnus solus possit in ea adhiberi patrinus; & quotquot confirmatum tetigerint, contrahant cognationem, prout iure antiquo decisum erat *cap. finali de cognat. spirituali in 6.*

Et ita esse affirmat Gaspar Hurtado *disp.*18. *difficultate* 4. *num.*12. probarique potest, quia decretum Tridentini cùm sit correctorium iuris antiqui, debet potiùs restringi, & non ampliari vltra terminos in quibus loquitur. At de solo Baptismi patrino loquitur.

21 Nihilominus noster Sanchez *disp.* 57. *n.* 9. censet idem omnino voluisse Tridentinum quoad omnia statuere in patrino Confirmationis, nempe posse adhiberi duos patrinos diuersi sexus, & nullum alium suscipientem, vel tangentem, præter patrinos designatos, spiritualem cognationem contrahere. Probat, quia fuit manifesta mens Tridentini eodem modo vtramque cognationem restringere, vt constat ex proœmio dicti capitis secundi, vbi declarat velle se impedimentum cognationis restringere. Constat etiam ex fine, vbi cognationem ortam ex Confirmatione ad easdem personas restringit, ad quas restrinxerat cognationem ortam ex Baptismo. Quod sanè non fieret, si omnes confirmatum tangentes contraherent, cum non omnes tangentes baptizatum, sed solùm designati contrahant.

22 Opinor rem hanc dubiam esse, magis inclino in hanc sententiam Sanchez, quam etiam tenet Suarez 3. *p.q.*72. *art.*10. *ad finem.* Vbi cùm dixisset, vnum solum debere esse susceptorem in Confirmatione, & si plures adhibeantur, omnes contrahere: subdidit hoc & alia quæ pertinent ad hanc cognationem, limitanda esse iuxta tradita in Tridentino *cap.* 2. Et idem auctor *quæst.* 67. *a.* 8. *in fine*, vbi postquam retulerat omnia statuta circa Baptismi patrinos, & cognationem, sic concludit. Quæ omnia applicari possunt ad susceptorem in Sacramento Confirmationis. Nam in omnibus est eadem ratio, his tantùm exceptis, quæ ad Baptismum priuatum pertinent.

Sectio VI.

An coniuges filium suum baptizantes, aut in Baptismo, vel Confirmatione tenentes, impediantur ab vsu coniugali quoad petitionem & redditionem.

Certum est *primò*, contrahi cognationem spiritualem quæ superuenit matrimonio iam contracto, quando vnus coniux, post matrimonium contractum, prolem alterius coniugis, siue ex priori coniuge iam mortuo, siue communem, & ex se habitam baptizat, aut tanquam patrinus tenet in Baptismo, vel in Confirmatione. Id constat ex iure veteri, & nouo, generaliter statuente cognationem spiritualem inter baptizantem, & susceptorem & matrem pueri baptizati. 1

Certum est *secundò* apud Doctores, quando pater filium suum ex legitima coniuge natum, necessitate vrgente baptizat, nullum contrahere impedimentum cū sua vxore, quo minus debitum petere non possit. Ita expresè declarauit Ioannes VIII. *in cap. ad limina* 30. *q.*1. Quia non est æquum vt pater priuetur iure suo, iam per matrimonium adquisito, eo quòd filio in necessitate subueniat, ne in æternum pereat, vnde culpæ immuni, & suæ satisfacienti obligationi non debet interdici debiti petitio, quæ pœna est delicti. 2

Tertiò certum est, idem esse dicendum in alio casu in quo coniux baptizat filium solius alterius coniugis, in necessitate. Ratio est, quia tametsi in prædicto textu *cap. ad limina*, solùm sermo sit de eo, qui proprium filium & vxoris suæ simul baptizauit. At ratio ibi adducta militat quoque in hoc altero casu, atque ideò dicendum est nec tunc arceri à debiti petitione: quoniam absque culpa nemo iure suo priuari debet. *cap. discretionem, de eo qui cognouit consang.* Idem dicendum est ob eandem rationem, si coniux iam ad fidem conuersus, vxorem quam infidelitatis tempore duxerat, baptizet, occurrente eadem necessitate. Tunc autem intelligitur ea necessitas esse, quando nullus adest qui id munus obeat, & periculum esset vt proles absque Baptismo obiret. Idem quoque dicendum cum Sanchez *lib.*9. *disp.*26. *n.*2. cùm infans censetur esse in præsentissimo mortis periculo, & parens miseratione commotus, ne absque Baptismo decedat, penè indeliberatè accurrit, quamuis adessent alij, qui id munus præstare possent, non priuatur iure petendi debitum, qui tantum abest vt delinquat cùm potius mereatur; quia in tanta necessitate non vacat ad deliberandum, & ratione vrgentissimi periculi præstat in eam partem propendere, quæ salutifera est animæ infantis ad æternam eius saluationem. 3

Quartò verius videtur, idem dicendum esse, si in casu necessitatis, quando nullus adest qui patrinus sit, pater vel mater id munus obeat erga communem filium, aut solius alterius coniugis. Ratio est, tum quia licèt in Baptismo priuato non sit necessarius patrinus; at vt seruetur Sacramenti significatio, præstantius est patrinum adhiberi. Tum maxime, quia priuari iure acquisito petendi debitum ab vxore est pœna delicti admissi per coniugem, qui contra iuris prohibitionem, filium communem, aut alterius coniugis baptizauit, eiusve patrinus fuit; at in necessitate vacat culpa parentem esse patrinum, vt rectè docuit D. Thom. 3. *p.q.*67. *a.*8. *ad* 2. 4

Quintò, similiter est certum, si parens ex ignorantia inuincibili facti, aut iuris, seu ex errore personæ, sine vlla necessitate baptizet, vel filiū suum suscipiat, 5

nullo modo impediri actum coniugalem. Id satis insinuatur *in cap. ad limina.* 30. *quæst.* 1. & patet, quia etiam tunc existimatur ex necessitate quadam, atque inuoluntariè fecisse.

Sextò certum est, si sciens & videns vnus coniux ex malitia id faciat, & extra vllam necessitatem & ignorantiam, grauiter peccare. Constat, quia id manifestè prohibetur *cap.* 1. *&* 2. 30. *quæst.* 1. Quod licèt corrigatur quoad separationis pœná, vt dicemus, sed non quo ad prohibitionem, cùm nulla ibi mentio eius fiat atque adeò manet in suo robore. Quod rectè probat D. Th. *loco cit.* quia alius debet esse pater carnalis, & alius spiritualis, sicut alia est cognatio carnalis, & alia spiritualis.

6 Denique certum est, hunc coniugem sic grauiter peccantem, nihilominus teneri ad reddendum debitum alteri coniugi petenti. Patet, quia alter non debet priuari iure suo ob peccatum alterius. His præmissis difficultas est, an si coniux extra necessitatem, scienter, & ex malitia baptizat, aut tenet tanquam patrinus in Baptismo, vel Confirmatione, communem filium, aut alterius coniugis, priuetur petitioni debiti, ratione illius cognationis spiritualis, nempe compaternitatis ortæ inter illum & alterum coniugem.

7 Communior sententia, quam sequuntur quamplurimi Theologi antiqui & recentes, inter quos noster Sanchez *lib.* 9. *disputat.* 26. *numer.* 7. affirmat, Probaturque

Primò ex *cap. nosse* 30. *quæst.* 1. dum dicitur coniuges non esse separandos, si leuatio de sacro fonte non fuerit facta vtriusque consensu; ergo si vtriusque cõsensu fiat, separandi sunt, & non ad aliud, nisi vt neuter petat; & etiamsi vnius tantùm consensu fiat, ille priuatur iure petendi.

Secundò, idem constat ex *cap. ad limina* 30. *quæst.* 1, dum dicitur, eum, qui filium in necessitate baptizauerat, non esse à coniuge separandum, quia id laudabiliter fecit; ergo qui id culpabiliter fecerit, separandus est toro, vt nimirum debitum non petat.

Tertiò, prædictus coniux voluntariè & sine necessitate munus illud illicitè suscipit; ergo contrahit impedimentum cognationis quantum iure contrahere potest, potest autem meritò priuari iure petendi; ergo.

Quartò, nunquam in iure datur huic coniugi facultas petendi debitum, sed solùm asseritur non debere separari ab altero coniuge, quia non debet illi malitia & fraus patrocinari. At hæc ratio procedit tantùm de obligatione reddendi, sed non de iure petendi; ergo.

Vltimò, impedimentum dirimens matrimonium postea contractum, si superueniat post matrimonium antea contractum, saltem priuat iure petendi debitum; ergo id quoque verificari debet in hoc impedimento cognationis spiritualis.

Contrariam tamen sententiam negantem amplectuntur Durandus *in* 4. *dist.* 42. *quæst.* 1. *art.* 3. Glossa *in cap. si vir* 2. *de cognatione spirituali*, Archiadocenus, Raynerus, Ancharanus, & Caietanus apud Sanchez citati *num.* 6. vbi Sanchez eam dicit esse probabilem, eandem sententiam sequitur Suarez *tom.* 3. *in* 3. *partem quæst.* 67. *art.* 8. §. *penultimo, in fine*, Hurtado *disput.* 10. *difficultate* 6. *numer.* 24. *& seq.* ac denique Coninch egregiè *disput.* 34. *dubio* 8. *numer.* 66. *& sequentibus*, quam meritò iudico veriorem. Ad cuius explicationem

8 Obseruandum est *primò*, facilius esse aliquem cogere omnino continenter viuere, quàm vt cogatur continuò eodem cum coniuge toro vti, & tamen non possit petere debitũ. Quia in homine benè cõstituto, nec vllo modo frigido, hoc ferè idem est, atque si iubeas eum in mediis flammis versari, & non ardere. Vnde nullos reperies, qui separati à mulieribus castè viuent; qui autem possint continuò cum muliere dormire, & eam non concupiscere, è multis millibus, an vnum reperies, nescio. Vnde fit, vt hac de causa imprudenter coniuges voueant castitatem, nisi possint toro seperari, & ille qui vouit castitatem, nec potest à coniuge toro separari, communiter teneatur dispensationem petere: quia communiter ipsi, & aliquando etiam coniugi inde graue periculum imminet: nisi fortè & ipse per se esset auersus ab actu venereo, ita vt non immineret illi ex parte suà vllum periculum, & coniux esset eius conditionis, vt non esset ei notabiliter difficile petere debitum, quoties id appeteret.

Obseruandum est *secundò*, pœnam priuationis iuris petendi debitũ esse adeò grauem, & exorbitantem, vt non sit ipsa statuenda, nisi aut expresse habeatur in iure, aut per consequentiam omnino necessariam inde deducatur, atque adeò eam non esse statuendam per coniecturas, & consequentias adeò incertas. Ratio est, quia omnis lex etiam apertè statuens aliquam pœnam, est restringenda, quantum veritas verborum patitur, vt omnes fatentur; & constat ex *reg. Odia restringi* 15. *de regul. iuris in* 6. & ex *reg.* 49. *ibidem*, vbi dicitur, In pœnis est benigna interpretatio facienda. Quod maximè locum habet in prædicta pœna priuationis iuris petendi debitum: quia hæc est tam grauis & exorbitans pœna, & quæ vix vlli possit iniungi sine graui salutis spiritualis periculo. 9

His præmissis verius iudico, vt penè firmissimo fundamento innixum, & in praxi securius, vtpote animarum periculis vitandis omnino expediens, ac necessarium, eum qui sua culpa filium suum scienter de Baptismo suscepit, vel sine vlla necessitate baptizauit, posse nihilominus petere debitum. Moueor præcipuè triplici fundamento. 10

Primum est, quia est ius duplex clarissimum præscribens non esse tam grauem pœnam imponendam. Vnum est *cap. de eo* 32. *quæst.* 1. sic dicens. Si autem coniuges legitimi, vnus, aut ambo ex industria fecerint, vt filium suum de fonte susciperent: si innupti (continentiam scilicet seruando) permanere voluerint, bonum est: sin autem (scilicet ita permanere noluerint) grauis pœnitentia insidiatori iniungatur, & simul maneant. Vbi expressè definitur eos, si voluerint, posse simul in coniugio permanere; & alia pœna mulctentur; ergo tale decretum decernit, licitum esse illis petere debitum; alioquin deberent per Ecclesiam, quoad torum separari si non liceret eis debitum exigere. Vt quid enim tunc manerent simul, nisi vt se mutuo excitarent ad peccatum? Firmo idem, nam in eo casu, quo vterque sciens & volens, ac videns suscipit filium, volens, & intendens contrahere impedimentum, si neuter potest petere debitum, neuter etiam potest reddere alteri petenti. Patet, quia qui sciens, & videns voluit contrahere impedimentum, hoc ipso cessit iuri suo, & quando ambo in hoc consentiunt, ambo sibi mutuo cedunt, & acceptant; ergo neuter postea iure petit, ac proinde neuter tenetur reddere; ergo nec licitè reddere potest: ergo non possent simul manere. Alterum ius sumitur ex *c. si vir, de cognatione spirituali.* Vbi Pontifex Alexander III. interrogatus, si vir, vel mulier scienter, vel ignoranter, filium suum de sacro fonte susceperit, an tales debeant separari, ait hæc verba. Nobis videtur, quòd siue ex ignorantia, siue ex malitia id fecerint, nõ sũt abinuicem separandi, nec alter alteri debitum

debet

debet subtrahere, nisi ad continentiam seruandam possint induci: quia si ex ignorantia id factum est, eos ignorantia excusare videtur; si ex malitia, eis sua fraus non debet patrocinari, vel dolus. Hæc Alexander III. Expendantur verba, quibus manifestè apparet ius prædictum in fauorem nostræ sententiæ clarissimum esse. In quo

Notandum est *primò*, Pontificem æqualiter omnino tam de iis qui ex ignorantia, quàm qui ex malitia suos filios susceperunt, generaliter dicere eos non debere à coniugibus separari, planè insinuans eandem vtrorumque esse rationem: & certissimum est ex aliis iuribus, quando intercedit ignorantia, nullum huiusmodi impedimentum oriri; atque adeò posse petere, & reddere.

Secundò est obseruandum, ex prædicto textu manifestè colligi, cùm generatim dicatur tales non esse separandos, nec debere, (siue non posse) alterum alteri debitum subtrahere, vtrumque coniugem, & consequenter etiam nocentem posse petere debitum, & alterum debere reddere. Patet. Tum quia Pontifex expressè illis verbis, præsertim, *nec alter alteri debet debitum subtrahere*, facit æquales in potestate vtendi matrimonio coniugem innocentem, & nocentem: id enim apertè significant illa verba: tum etiam, quia si Pontifex solùm intelligeret, vt coniux nocens non deneget innocenti debitum; petere tamen nequeat; id clarè, & expressè dixisset: sicut expressit *cap. finali, de eo qui cognouit consanguin.* agens de coniuge incestuoso cum consanguinea alterius coniugis. Tum denique, quia textus ille omnino æquiparat, scienter, & ignoranter baptizantem, & neutrum dicit posse debitum subtrahere: loquitur ergo de petitione, & redditione; cùm vtraque permittantur, ignoranter baptizanti, aut tenenti.

Tertiò est obseruandum, illa vltima verba textus prædicti, si id factum est ex malitia, eis sua fraus non debet patrocinari, vel dolus, non esse addita, cum cuius culpa hoc accidit, non posse debitum petere; hoc enim ex illo toto textu nullo modo colligi potest; sed quia cùm olim, vt constat ex *c. 1. & 2. 30. q. 1.* fuisset statutum, vt qui eam cognationem etiam inculpabiliter contraxerant, toro separarentur; quidam vt possent à coniuge separari malitiosè proprias proles ex fonte suscipiebant, vt clarè habetur *cap. dictum est*, 30 *q. 1.* quales Pontifex dicit non debere à coniuge separari ne iis sua fraus patrocinetur. Quod etiam antea *in dicto cap. dictum est* 30. *q. 1.* decretum fuerat his verbis. Dictum est nobis quasdam fœminas desidiosè, quasdam verò fraudulenter, vt à viris suis separentur, proprios filios coram Episcopis ad confirmandum tenuisse. Vnde nos dignum duximus, vt si qua mulier filium suum desidia, aut fraude aliqua coram Episcopo tenuerit ad confirmandum, propter fallaciam suam, aut propter fraudem; quandiu viuet, agat pœnitentiam: à viro tamen suo non separetur.

11 *Secundum argumentum* nostræ conclusionis est, quia si quid antiquiora iura in hac re durum statuerunt, correcta sunt per alia posteriora iura. Patet, quia *cap. 1. & 2. 30. q. 1.* correcta sunt per dictum caput *si vir, de cognatione spirituali*, vt notauit Glossa *ibi, verb. institutum.* Præterea *cap. nosse* 30. *q. 1.* vbi deciditur coniuges esse inuicem defraudandos, ac separandos, si ex vtriusque consensu alter alterius filium de sacro fonte leuauerit; & subinde idem dicendum esse quando alter sciens & prudens id fecit, nempe vt priuari debeat iure exigendi. Totum hoc nihil obest modò: quia id decretum fuit Nicolai primi, qui floruit anno 858. teste Genebrardo *in Chronographia lib. 4. fol.* 781. & ita correctum est per dictum caput *si vir, de cognatione spirituali*, ab Alexandro tertio, qui vixit anno 1156. teste eodem Genebrardo *lib. 4. fol.* 796. Denique caput *ad limina* 30. *q. 1.* vbi deciditur coniuges separandos non esse propter Baptismum filio à parente collatum vrgente necessitate, vbi diuersum videtur statuere, vbi absuit necessitas, nam aliàs textus nihil indulgeret: nihil etiam facit contra nos. Quia loquitur Ioannes VIII. auctor illius decreti, tempore quo vigebat illud decretum capitis primi 30. *q. 1.* vt coniuges siue scienter, siue ignoranter, proprios filios baptizantes separarentur: nondum enim decretum capitis *si vir, de cognatione spirituali*, illud corrigens. Nam Ioannes Octauus floruit anno 874. teste Genebrardo *eodem libro quarto fol.* 788. atque ita indulsit, ne separarentur, Baptismo in necessitate collato.

Tertium fundamentum est, non posse ob tale delictum aliquo iure prohiberi coniugibus iure exigendi debitum, si aliàs coguntur propter paupertatem, vel aliam causam vti eodem toro, ob rationem superiùs dictam *num.* 8. propter manifestum videlicet & euidens incontinentiæ periculum; cùm vix inuenias vnum ex millibus, qui possit continuò cum muliere dormire absque manifesto incontinentiæ periculo. Quibus addo, cùm nullum in iure inueniatur sufficiens fundamentum ad contrarium asserendum, nempe ad ponendam prohibitionem petendi debitum in eo casu; neque vlla sit ratio id suadens, non est cur asseratur. Nam in huiusmodi impedimentis, & prohibitionibus, quæ ex iure positiuo pendent, neque congruentiæ, neque argumenta à simili sunt efficacia, vt dixi *num.* 9. 12

Ex his facilis est solutio ad argumenta contrariæ sententiæ. 13

Ad primum, iam constat decretum illud capitis *nosse* 30. *q. 1.* fuisse correctum ab Alexandro III. *cap. si vir, de cognatione spiritual. & cap. de eo*, 30. *q. 1.* vt dixi suprà *num.* 10. *&* 11.

Ad secundum similiter dico decretum capitis, *ad limina*, corrigi quoque in illo *cap. si vir*, & in dicto *cap. de eo.* Corriguntur autem illa iura antiquiora non quoad contractionem cognationis, sed quoad separationem à toro: quia in illis capitibus *si vir*, & *de eo*, solùm statuitur non impediri ab vsu coniugali, qui ex malitia contrahunt cognationem spiritualem. Quo etiam comprehenduntur, qui scienter absque fraude eam contrahunt; quia ex fraude eam contrahere est maius, & peius, quàm scienter absque fraude: & etiam ibi statuitur non impediri eos, qui eam contrahunt ex ignorantia; quo etiam comprehenduntur qui ex ignorantia vincibili eam contrahunt, quia ignorantia vincibilis etiam est ignorantia simpliciter, & aliquo modo excusat factum ex ipsa. Addo ex illis duobus capitibus non deduci efficaciter, quod aduersarij contrariæ sententiæ intẽdunt: etiamsi non fuissent correcta per posteriora iura, & capita. Patet, quia ex eo quod *in cap. nosse* dicatur, quòd si leuatio non fuit facta vtriusque consensu, non sunt separandi, subintellige quoad torum, non potest efficaciter deduci, quòd quando fit, vtriusque consensu separandi sint. Neque ex eo quod *in cap. ad limina*, dicatur, quòd qui in necessitate baptizauit filium suum, non sit à coniuge separandus, quia id laudabiliter fecit; deducitur efficaciter, quòd quando id fecit culpabiliter, separandus sit à toro. Quia ad sũmum id posset deduci à contrario sensu. At deductio à contrario sensu in iure est inefficax, præsertim ad deducendam tam grauem pœnam priuationis iuris exigendi debitum, quæ certè ob speciales rationes, potiùs est sem-

per restringenda. Quia, vt rectè notauit Hurtado ad finem difficultatis sextæ, Pontifex sæpè sua responsa limitat, aut eorum rationem aliquam afferunt, non quia deficiente ea limitatione, aut ratione, responsa ipsorum non teneant,& oppositum sit dicendum,sed sua responsa limitant, vt præcisè ad interrogata respondeant,& rationem aliquam afferunt,vt ostendant sua responsa esse certa.

15 Ad tertium, verum est, coniugem voluntariè & absque necessitate munus illud illicitè suscipere, & grauiter peccare; hoc enim apertè prohibetur, & asseritur in dictis iuribus. Vnde similiter est verum cõtrahere cognationem spiritualem, quantum iure contrahere potest. At quòd nequeat petere debitum, nullo sufficienti fundamento asseritur, quia dicta priuatio, seu prohibitio petendi, in nullo iure perseuerante in sua viridi obseruantia continetur. Quia quãuis id contineatur in aliquibus, iam tamen correcta sunt quoad separationem à toro. Et non solùm ea prohibitio in nullo iure perseuerante continetur, sed nec ex aliquo iure sufficienter deducitur, vt satis ostensum est.

16 Ad quartum negatur antecedens; constat enim esse manifestè falsum ex tribus à nobis adductis fundamentis.

Ad vltimum dico, regulam illam, vel dictum, quòd impedimentum dirimens vinculum inter non coniugatos, impediat actum petendi inter coniugatos, verificari, quando in ipso iure non est restrictum impedimentum ad non coniugatos. At in præsenti ipsum ius hanc limitationem adhibuit. Et in ipso *cap. si vir, de cognatione spirituali*, assignatur ratio, ne detur occasio coniugibus, vt per fraudem, & dolum toro separentur, & inducant impedimentum vsui matrimonij contrarium. Exemplum etiam est in eiusdem rei confirmationem, nam qui baptizat filium suum in extrema necessitate, nullum impedimentum contrahit etiam ad petendum debitum, vt constat:& tamen qui baptizat filium alterius, etiam in necessitate, non potest matrem eius ducere vxorem, secundùm communem sententiam; quia hoc impedimentum in iure non est limitatum respectu alterius non coniugis.

Sectio VII.

An qui per procuratorem exercet munus patrini, contrahat cognationem spiritualem.

1 Prima *difficultas* est, an susceptio infantis requisita in patrinis, sit ita personalis actio, vt nequeat per procuratorem exerceri, ac proinde constituens illum, vt nomine suo infantem suscipiat, non contrahat cognationem. Sentit Sanchez *lib. 7. disput. 59. numer. 4.* cum Soto, Henriquez, Toleto, & aliis plurimis, quos ipse refert, prædictam cognationem spiritualem non posse contrahi per actionem procuratoris, sed desiderari susceptionem personalem ipsius met patrini. Probat

Primò, quia iura, quibus dicta cognatio inducitur, requirunt ad id tactum patrini; & ideo vtuntur his verbis, suscipit, accipit, tenet, leuat; at hunc tactum non habet qui per procuratorem tenet, aut suscipit, quoniam illa verba propriam ipsius patrini actionem denotant.

Secundò, qui constituit procuratorem, vel commissarium vt nomine suo puerum baptizet, non contrahit cognationem ex Baptismo facto à suo Cõmissario; ergo nec constituens vt nomine suo suscipiat.

Tertiò inducendum non est impedimentum dirimens matrimonium, vbi non est ius expressum, quia id est valde odiosum. At iure non constat posse cognationem spiritualem subsequens matrimonium dirimentem, contrahi per procuratorem; ergo.

Vltimò, nemo potest per procuratorem, aut generare, vt per se patet; aut etiam adoptare, vt habetur *l. post mortem 25. ff. de adoptionibus*: ergo nec per alium potest aliquem suscipere.

Verius mihi videtur, eum qui aliquem per procuratorem suscepit, contrahere hanc cognationem. Ita Rebellus *lib. 3. quæst. 6. numer. 12.* Coninch *disput. 32. dubio 2. numer. 40.* Basilius Ponce *lib. 7. cap. 39. num. 10.* Hurtado *disput. 18. difficult. 5.* Sà *de impedim. diriment. num. 39.* Moueor præcipuè, quia qui per procuratorem exercet munus patrini per eum tenendo, vel suscipiendo puerum, verè & validè exercet illud. 2
Vt generaliter constat ex eo quòd quilibet potest per alium, quod potest per se ipsum, *cap. potest quis, de reg. iuris in 6.* quando iure aliquo non prohibetur. Nullo autem iure prohibitum est, ne eiusmodi susceptio per procuratorem fiat; ergo. Firmo, quia si per procuratorem patrini munus exerceri non potest, atque adeò nec contrahit cognationem qui procuratorem designat; cùm ex alia parte procurator cùm non suscipiat nomine suo, fieret vt Baptismus solemnis esset sine fideiussore, & sine suscipiente Ecclesiæ nomine, ac sine spiritualibus patribus, quod certè in hac materia absurdum videtur. Addo quotidianam experientiam: nam videmus Magnates, & Principes passim per procuratores hoc munus obire; quod Ecclesia nunquam permitteret, si hoc validè facere non possent, quia tunc nullus esset susceptor, atque ita sine vlla necessitate, cæremonia grauissima, & antiquissima, aut omnino omitteretur, aut ridiculè simularetur, cùm talis nullo modo verè susciperet prolem, sed id solum simularet, quod absurdè planè ab Ecclesia permitteretur. Igitur admittendum est mandantem per suum procuratorem validè id munus obire. Hinc autem euidens est, ipsum contrahere hanc spiritualem cognationem; quia id iura generaliter asserunt.

Ad argumenta contrariæ sententiæ.

Ad primum dico iura non requirere actum ita personalem, quin per alium fieri possit; vnde iura non præcipiunt vt susceptor per se eas actiones obeat, mandans autem eas per procuratorem verè obit, sicut per procuratorem verè matrimonium contrahit. Quare illæ actiones tangendi, leuandi, & accipiendi propriis manibus, quæ in iure ipso statuuntur, etiam si per procuratorem fiant, à mandante fieri dicuntur; sicut & profiteri quis per procuratorem dicitur, & iurare, ac vouere. 3

Ad secundum, concesso antecedente, negatur consequentia, ob manifestam disparitatem; nam qui baptizat, etiam si id faciat ex licentia, seu ex commissione alterius, non baptizat nomine illius, eum repræsentans, & vt eius procurator, neque dicitur per illum baptizare, sed tantùm vt minister Christi, & Sacramenti, ac proinde baptizat in nomine proprio, tanquam verus minister ad id à Christo designatus, & ideo iste contrahit spiritualem cognationem. At procurator quamuis ipse immediatè teneat, non tamen suo nomine, sed alieno, & ita ipse non dicitur patrinus. Adde, neminem posse baptizare, vt alterius hominis instrumentum, sed vt immediatè sustinentem personam Christi: potest autem procurator vt instrumentum mandantis suscipere baptizatum. 4

Ad

Ad tertium, vera est propositio, est tamen minor falsa: nam iura non præcipiunt, vt susceptor per se eas actiones obeat; mandans autem eas per procuratorem verè obit, sicut per procuratorem quis verè matrimonium contrahit.

Ad vltimum, est latum discrimen; quia generare per alium repugnat naturæ ipsius rei, & adoptare per alium repugnat iuri positiuo. At suscipere, vel per aliũ tenere puerum in Baptismo, nulli iuri repugnat; imò est conforme iuri humano, in quo multi actus fiunt per procuratorem, vt constat.

5 *Secunda difficultas* est, an procurator ipse qui nomine alieno ipsius mandatis suscipit infantem in Baptismo, contrahat cognationem spiritualem. Respondeo cum omnibus ferè Doctoribus, etiam cum Sanchez & aliis eius opinionis, nullo modo contrahere cognationem spiritualem. Ratio est, quia ad eam contrahendam desideratur animus & intentio obeundi muneris patrini, vt constat ex dictis suprà *sectione quarta*; at procurator ea intentione & animo destituitur, quia non intendit nomine proprio tenere, nec esse verum patrinum; sed id munus exercet nomine mandantis ipsum constituentis, volens illum constituere patrinum. Addo, etiam si procurator ipse intenderet nomine proprio tenere, ac esse patrinus, adhuc tunc prædictam non contraheret cognationem; quia cùm non sit designatus ab iis quibus incumbit, vt nomine proprio teneat, ac efficiatur patrinus, desideratur in ea conditio assignationis, quam necessariam esse ostendimus suprà *sect.4.n.8.& 9.*

DISPVTATIO XXX.

De cognatione legali, impedimento dirimente.

De hoc impedimento dirimente tractat Gratianus 30. *q.3.c.1. & cap. 6.* Et extat titulus in Decretalibus de cognatione legali. Meritò autem eiusmodi impedimentum inductum est lege ciuili per Ecclesiam approbata, quia lex eas personas exclusit à matrimonio, quas necesse erat cohabitare, ne si inter eas valeret & liceret coniugalis copula, facilè pateret concupiscentiæ locus, ad quam reprimendam matrimonium ordinatur. Cumque filius adoptiuus versetur in domo patris adoptantis, sicut filius naturalis: ideo prohibitum est inter illos, & irritum matrimonium contrahi. quod quoto gradu illud dirimat, est in hac disputatione explicandum.

SECTIO I.

Quid, & quotuplex sit cognatio legalis.

1 CVm legalis cognatio sit effectus adoptionis, præmitti debet *primò*, quid adoptio sit. Cõmuniter autem à Iurisperitis sic diffinitur: extraneæ personæ in filium, vel nepotem, vel deinceps, legitima assumptio. Extranea persona hoc loco intelligitur, persona adoptata xtranea adoptanti, iuxta eum gradum coniunctionis cum adoptante, ad quem adoptatur, siue filij, siue nepotis. Quare si quis adoptatur in filium, vel nepotem, necesse est vt non sit filius, aut nepos. Vnde si nepos naturalis adoptetur in filium, adhuc potest, & debet censeri persona extranea; quia ex origine sua non participat illum gradum coniunctionis ad quem asciscitur. Vt enim constat ex *l.1. ff. de adoptionibus*, filiatio adoptiua opponitur naturali; quia filiatio naturalis fundatur in communicatione naturæ viuentis; adoptio verò est assumptio alicuius loco filij, vel nepotis, cùm verè non sit filius proprius, vel nepos. Igitur necesse est vt persona quæ adoptatur sit extranea, seu careat gradu coniunctionis naturalis, ad quem adoptatur. Dicitur, *in filium, vel nepotem, vel deinceps*; quia non potest quisquam adoptari in patrem, aut in fratrem: adoptio enim imitatur naturam, secundùm quam pater generat filium. Vnde hac de causa adoptio solet dici generatio legalis. Illâ verò alia particulâ *deinceps*, comprehenditur fœmina, vt filia, neptis. Dicitur legitima, id est, secundùm leges; cùm enim ab ipsis instituta sit, vt valeat, & effectum cognationis producat, debet in ea seruari forma legibus præscripta. Denique dicitur *assumptio*, id est, electio.

Præmitto *secundò*, adoptionem duplicem esse. Alia enim est perfecta, quæ arrogatiò dicitur, qua adoptatus transit in potestatem adoptantis, ideoque arrogari non potest, qui sui iuris non est; sitque hæres necessarius adoptantis etiam ex testamento, & tantùm fit autoritate supremi Principis: altera verò est imperfecta, seu simplex, qua adoptatus non transit in potestatem adoptantis, quia per eam assumitur in filium ille, qui est sub potestate sui patris carnalis; & non est eius hæres necessarius ex testamento, sed tantùm ab intestato, & fieri potest autoritate magistratus inferioris Principe. 2

Præmitto *tertiò*, cui integrum sit alium adoptare. Nam inprimis adoptans debet esse sui iuris, & maior vigintiquinque annis; alter enim bona sua nequit administrare. Præterea debet esse vir: nam fœminæ adoptare nequeunt, nisi ex priuilegio Principis: rursus debet esse potens ad generandum. Vnde frigidi adoptare non possunt, quia sunt naturaliter impotentes; est enim adoptio instituta ad supplendum filiorum defectum, & ideo illis solis conceditur qui naturaliter generare possunt. Vnde gladio castrati adoptare possunt, quia sunt impotẽtes ex accidẽti. Similiter Sacerdos potest adoptare, quia naturaliter nõ est impotens ad generandum. Denique adoptans ita excedere debet ætate adoptatum, vt possit esse eius pater naturalis. Imò decem & octo annis debet illum excedere. Arrogare verò nequit, qui quadraginta annos non nactus est. 3

Præmitto *quartò*, adoptatum posse esse quemlibat, siue virum, siue fœminã, dummodo sit præsens: absens enim nequit adoptare, nec adoptari, etiam per procuratorem. 4

Denique præmitto sex modis solui adoptionem, *primò* per naturalem mortem adoptionis. *Secundò* per mortem eiùs ciuilem, vt si damnetur ad metalla perpetuò, vel relegetur. *Tertiò* si adoptans contrahat nuptias incestuosas. *Quartò* si adoptatus assumatur ad aliquam dignitatem, vt ad Episcopatum. *Quintò* per sententiam. *Sextò* denique si emancipetur adoptatus. His præmissis, 5

Circa primum, sic communiter cognatio legalis diffinitur: Propinquitas ex adoptione prouenisens. Dicitur *propinquitas*, vt declaretur similitudo & conuenientia quam habet cum cognatione carnali. Additur, *ex adoptione proueniens*, vt eius propria differentia significetur, per quam distinguitur à cognatione carnali. 6

Circa secundum, triplex cognationis legalis species traditur à D. Thom. *in 4. disp.42. q.2. art.3. in* 7

corpore

corpore, quem omnes sequuntur. *Prima* est in linea recta inter adoptantem & adoptatum, ac adoptati descendentes. Quæ habetur in iure Cæsareo. *Secunda* est lateralis, seu in linea transuersa, seu laterali, inter adoptatum & filios carnales adoptantis, cuius fit mentio etiam in iure Cæsareo; & habetur quoque in iure Canonico *cap. vnico, de cognatione legali*. *Tertia* est per modum cuiusdam legalis affinitatis, ad similitudinem affinitatis naturalis; quæ est inter adoptantem & vxorem adoptati, & è contra inter adoptatum & vxorem adoptantis. quæ habetur in iure Cæsareo *l. adoptiuus 14. ff. de ritu nuptiarum*.

SECTIO II.

An omnis cognatio legalis, etiam illa, quæ oritur ex adoptione imperfecta, dirimat matrimonium.

1 Certum est *primò* cognationem legalem ortam ex adoptione dirimere matrimonium; quia hoc impedimentum legibus ciuilibus inductum iure Canonico est approbatum.

2 *Secundò* etiam est certum, hoc impedimentum non esse inductum iure naturæ, sed solùm iure humano. Patet, quia manifestè constat, nec iure naturæ adoptionem esse inuentam, nec ex ea cognationem matrimonio obstantem consurgere; ergo solo positiuo Ecclesiastico iure. Quare si apud infideles prædicta adoptio fieret, & ea non obstante, matrimonium iniretur inter adoptantem & filiam adoptatam, validum vtique esset, nisi speciali eorum lege illud irritum esset; quia illi non subiacent Ecclesiæ legibus, à cuius approbatione vim obligandi hoc habet impedimentum.

3 *Tertiò* quoque certum est cognationem legalem ortam ex adoptione perfecta dirimere matrimonium. Patet, quia cùm cognatio legalis verè dirimat, debet id saltem verificari de illa quæ consurgit ex perfecta adoptione, quæ est omnium potissima. Oportet tamen in quauis adoptione facienda seruari formam legibus præscriptam, à nobis suprà dictam præcedenti sectione, *num. 3.* ea enim non seruata, sed priuatim coram vicinis, aut aliis personis honestis, non interueniente magistratu, corrueret actus; ac proinde nullum inde matrimonij impedimentum consurgeret. Quia cum forma det esse rei, vt patet ex *cap. tua, de sponsal. & c. quia propter, de elect.* deficiente forma, deficit actus.

4 *Vltimò* verius est ac communius apud Doctores, quando cognatio legalis inducit impedimentum dirimens, si superueniat matrimonio iam contracto, non impediri debiti petitionem. Ratio est, quia non omne impedimentum quod præcedens matrimoniũ illud simpliciter dirimit, si subsequatur, dirimit illud secundùm quid, seu, quod idem est, impedit eius vsum quoad debiti exactionem; nisi textus expressus inueniatur, qui eam debiti petitionem in eo casu interdicat. Quare cùm in cognatione legali is textus non reperiatur, dicendum est eam non impedire debiti petitionem. Solum est notandum per cognationem legalem superuenientem dirimi sponsalia præcedentia. Ratio est, quia sponsalia cùm sint futuri matrimonij promissio, superueniente matrimonio, quod illud dirimit, si contrahantur, prorsus dissoluuntur, cùm nequeant validè consequi suum effectum.

His positis, restat difficultas, an cognatio legalis orta ex adoptione imperfecta dirimat matrimonium, an potius ex sola perfecta, quæ arrogatio dicitur. 5

Sentiunt vt probabilius Sanchez *lib. 7. disp. 63. n. 9.* Coninch *disp. 32. n. 44.* Ochauia *quæst. 58.* & alij, cognationem legalem quæ matrimonium dirimit, ex sola adoptione perfecta, quæ arrogatio est, ortum habere. *Primò*, quia cognatio hæc introducta est à iure positiuo ad impediendam fornicationem, quæ facile esse potest inter personas in eadem domo communicantes; sed per adoptionem imperfectam non traducitur adoptatus in domum, nec in adoptantis potestatem; ergo ea non obstat matrimonio. *Secundò* matrimonium est res valde fauorabilis; ergo iura illud prohibentia, vel dirimentia ob adoptionem, restringi debent, & coarctari ad propriam, & perfectam verborum significationem: at simplex adoptio cum sit imperfecta, non dicitur absolutè talis; imò iuxta D. Thomam *in 4. d. 42 a. 1.* est potiùs dicenda dispositio quædam ad perfectam adoptionem; ergo.

Tertiò, iura statuentia hoc impedimentum cognationis legalis, loquuntur de adoptione, quæ impedit matrimonium etiam inter adoptatum, & proles adoptantis; quod solum conuenit arrogationi.

Comunior sententia, quam sequuntur Cardinalis Toletus *lib. 7. c. 4.* Rebellus *lib. 3. q. 7. n. 15.* Basilius Ponce *lib. 7. c. 41. n. 2.* Hurtado *disp. 19. difficult. 2 &* alij affirmant, vtramque cognationem legalem, siue perfectam, siue etiam imperfectam, impedire, & dirimere matrimonium. Probant, quia iura, quibus ex adoptione inducitur cognatio legalis dirimens matrimonium, loquuntur de adoptione absolutè, & absque distinctione aliqua, vt videre est ex textibus quos suprà retulimus in hac sectione. At vbi iura non distinguunt, nec nos debemus distinguere, nisi aliqua inde difformitas, vel turpitudo sequatur. Quod sanè præcipuè locum habet in his, quæ iuris Ecclesiastici sunt. Quod etiam firmari potest, quia adoptio, quæ non est arrogatio, tametsi sit imperfecta, est tamen absolutè, ac verè & propriè adoptio; non igitur est sufficiens causa cur dicta iura sint restringenda ad solam cognationem legalem ex adoptione perfecta consurgentem.

Dico *primò*, cognationem legalem ortam ex adoptione imperfecta non dirimere matrimonium, atque adeò solam cognationem legalem quæ oritur ex adoptione perfecta, & solet arrogatio appellari, dirimere illud. Ita cum Doctoribus primæ sententiæ. Moueor ratione adducta, quia cùm matrimonium sit fauorabile, iura quæ sunt contra ipsum restringi debent: sic autem fiet, si hîc pro adoptione intelligatur solùm perfecta. Et quamuis iura non distinguant, sed absolutè loquantur de adoptione; est tamen ratio efficax id euincens, tum quia intelligi debent de adoptione strictè sumpta, quæ in iure dicitur arrogatio; non ergo de illa alia imperfecta, & secundùm quid, quæ talis absolutè & simpliciter censenda non est. Tum maximè, quia cognatio legalis dirimens matrimonium est introducta in iure, vt vitetur fornicatio inter personas in eodem loco commorantes. At hæc ratio cessat in cognatione legali orta ex adoptione imperfecta, qua adoptatus non transit in potestatem adoptantis, quia per eam assumitur in filium ille qui est sub potestate sui patris carnalis, vnde talis adoptatus non traducitur in domum adoptantis, ex quo facile manet solutum argumentum oppositum. 6

Dico

7 Dico *secundò*, neque oriri impedimentum impediens ex cognatione legali imperfecta, atque adeò posse licitè contrahi matrimonium vbi sola est imperfecta adoptio. Ita docent Petrus de Ledesma *de matrimonio quæst. 57. art. 2. conclus. 2.* Enriquez *lib. 12. cap. 12. numer. 3.* & Sanchez *citatus numer. 10.* Ratio est, quia nullum ius extat de ea re, nec textus id insinuans, vel significans.

Obiicies adoptionem illam imperfectam esse viam & dispositionem ad perfectam, sicut est Catechismus ad Baptismum; ergo sicut per Baptismi Catechismum contrahitur cognatio quædam spiritualis imperfecta, quæ solum impedit matrimonium, vt constat ex *cap. per Catechismum, de cognat. spirit. in 6.* ita & per prædictam adoptionem imperfectam. Respondeo esse disparem rationem; nam in Catechismo est expressus textus id decidens, non verò in adoptione imperfecta: nec potest ex rationis similitudine induci matrimonij impedimentum: aliàs esset quoque dicendum ex solo exorcismo oriri quoque impedimentum impediens, eo quòd sit dispositio ad Baptismum.

SECTIO III.

An triplex legalis cognationis species impediat, ac dirimat matrimonium.

1 Certum est *primò*, in quo conueniunt Doctores, primam speciem cognationis perfectè legalis in linea recta dirimere matrimonium. Patet, quia habetur *Institut. de nuptiis §. ergo non omnes, & l. quin etiam, 55. ff. de ritu nuptiarum.* Quare inter arrogantem, & vxorem illius, & personas arrogatas dirimens contrahitur matrimonium. Et ratio est, quia in hac linea est inductum impedimentum propter reuerentiam quam debet adoptatus adoptanti. Atque hæc prima species appellatur à Doctoribus paternitas legalis.

2 *Secundò* etiam est certum, secundam speciem cognationis perfectæ legalis in linea transuersa, dirimere matrimonium. Ita approbatur *cap. vnico, de cognatione legali*, primis illius capitis verbis. Si qua per adoptionem mihi soror esse cœperit, quamdiu durat adoptio inter me, & ipsam, nuptiæ consistere non possunt. Nota verbum, *non posse*, sonat esse dissoluendas, vel non posse permanere. Quibus addo, verbum *posse*, proposita negatione, tollere potentiam, & reddere actum nullum, ac priuare potentia. Idem statuitur *cap. per adoptionem 30. quæst. 3.* his verbis. Per adoptionem quæsita fraternitas eo vsque impedit nuptias, donec manet adoptio. Quare inter filios carnales arrogantis, & ipsum adoptatum, seu arrogatum verè est impedimentum dirimens matrimonium. Quia inde nascitur inter illos amicitia quædam, & cùm habitent in eadem domo, & sint sub potestate adoptantis, esset fornicationis periculum, nisi obstaret matrimonium dirimens inter illos. Vnde idem statuitur *cap. ita diligere 30. quæst. 3.* sumitur enim hoc ex honestate quadam quam fratres naturales & adoptiui seruare debent, ne ex conuictu periclitetur pudicitia: vt in simili dixi suprà *disput. 28. sect. 7.* Vnde hæc species cognationis legalis, dicitur legalis fraternitas.

3 Difficultas ergo solùm est de tertia specie cognationis legalis, quæ est per modum cuiusdam legalis affinitatis, ad conuenientiam, & similitudinem affinitatis naturalis. Sunt nonnulli qui negant. *Primò*, quia *in c. ita diligere 30. q. 3.* quod est ex Nicolao Pontifice, habetur leges ciuiles non permittere matrimonium inter huiusmodi cognatos legales. Quasi dicat aliud esse secundùm canones sacros, argumento ex *cap. nonne, de præsumpt.* *Secundò* ius Canonicum, à quo solo possunt matrimonij impedimenta promanare, eius cognationis non meminit; ergo.

Cæterùm omnes ferè Doctores, tanquam rem exploratam, statuunt, eam cognationem verè dirimere matrimonium adoptantis cum vxore adoptati, & matrimonium adoptati cum vxore adoptantis. Probatur. Tum quia, tametsi tertia species affinitatis legalis non reperiatur expressè approbata in iure Canonico; tamen cùm rubrica iuris Canonici sit generalis, nimirum de cognatione legali, & sit eadem ratio de hac specie, ac de reliquis, dicendum est censeri subinde approbatam illam, sicut & alias. Tum etiam, quia consuetudine Ecclesiastica omnes tres illæ species receptæ sunt, id sciente Papa; & ideo hoc impedimentum tanquam ab Ecclesiastico iure approbatum, vim habere existimandum est. Inductum est autem hoc impedimentũ in hac specie ob reuerẽtiã patris & matris legalis. Ex his patet solutio ad argumẽta opposita. 4

Ad primum dico, non dicere textum, leges ciuiles non permittere matrimonium, quasi contrarium sit secundùm Canones; sed adde notandum impedimentum hoc fuisse inductum legibus ciuilibus, quas ibi approbat in specie, de ipsa secunda specie cognationis legalis.

Ad secundum, constat iam fuisse illam tertiam speciem cognationis approbatam à iure Canonico, maximè ob legitimam consuetudinem introductam, sciente Pontifice & consentiente. Ex dictis

Colligo *primò*, nullum esse impedimentum cognationis legalis inter adoptantem & filij adoptiui parentes, atque ideo posse inter illos consistere matrimonium: quia nullo iure cauetur oppositum. Vnde similiter integrum est filiis legitimis contrahere cũ adoptiuis matrimoniũ, post parentis adoptãtis mortẽ, quia iam tunc cessat adoptio, & patria potestas. Similiter id etiam est licitum, si filij legitimi, vel adoptiui sint iam emancipati, quamuis pater adhuc superstes sit; ratio est, quia, vt habetur *cap. vnico, de cognatione legali, & cap. per adoptionem 30. quæst. 3.* prædicta cognatio inter filios carnales adoptantis, & filios eiusdem adoptiuos, non dirimit in perpetuum, sed quamdiu durat adoptio, & filij, siue legitimi, siue adoptiui sunt sub patria potestate. Quare vt filius carnalis possit ducere sororem adoptiuam, vel filia carnalis fratrem adoptiuum, est facile medium, nempe, vt vteruis eorum emancipetur. 5

Colligo *secundò*, inter fratres ipsos adoptiuos inter se ab eodem patre adoptatos nullam oriri cognationem, atque ideo posse matrimonio illos inter se copulari. Ratio est, quia nullo iure est inter hos statuta cognatio. Obiicies ex *cap. vnico, de cogn. legal.* sic dicente: Si qua per adoptionem mihi soror esse cœperit, quamdiu durat adoptio, nuptiæ inter me & ipsam consistere non possunt. At soror adoptiua est soror fratris adoptiui. Respondeo constare ex ipso textu loqui de vera & naturali filia patris adoptantis, quæ incipit esse soror adoptatiua filij adoptiui sui legitimi patris. Hinc à fortiori 6

Colligo *tertiò*, posse inire matrimonium filios duorum fratrum adoptiuorum, quia nullo cognationis legalis nexu inter se vniuntur.

Colligo *vltimò* filium adoptiuum posse ducere filiam carnalem illegitimam adoptantis; & similiter filiam adoptiuam nubere filio illegitimo adoptantis. 7 Ratio est, quia inter istos nulla est cognatio legalis: nam cùm cognatio legalis orta inter filios legitimos

&

& adoptiuos, cesset soluta patria potestate, vt dixi suprà; à fortiori non contrahetur, vbi carnalis filius est talis, vt non transeat in patriam potestatem, quales sunt illegitimi. *Inst. de nuptiis §. vltimo.* Quare tametsi illegitimus sit coniunctus vinculo naturalis consanguinitatis cum patre, & consequenter cum eius consanguineis; tamen cum adoptiuis nullum est vinculum naturale, sed solum ciuile; & cùm hoc solum duret inter fratres, quamdiu durat patria potestas, non contrahitur inter illos, qui non transeunt patriam potestatem.

Obiicies ex *cap. ita diligere 30. quæst. 3.* vbi dicitur inter filium naturalem, & adoptatum non posse esse matrimonium: respondeo, nomine filij naturalis intelligere textum filium carnalem, vt distinguitur contra filium spiritualem. Et ratio adducta nos cogit, vt intelligamus eum textum de filio carnali legitimo.

SECTIO IV.

Quousque cognatio legalis duret, & dirimat matrimonium.

Breuiter me expediam à præsenti difficultate.

1 Dico ergo *primò*, cognationem legalem primæ speciei lineæ rectæ, & tertiæ speciei, affinitatis legalis, semel contractam, semper & in perpetuum durare, & dirimere matrimonium, etiam si adoptio legitimè cesset. Quare hoc impedimentum in vtraque cognatione legali non cessat, dissoluta quandocumque adoptione. ita constat ex *l. quin etiam.* & ex *l. adoptiuus, ff. de ritu nuptiarum*, quæ approbatæ sunt ab Ecclesia. Quod certè statutum est ob reuerentiam, & honorē quē debet exhibere adoptatus cum sua vxore, adoptanti, & vxori eius; cumque hæc reuerentia sit perpetua, similiter est perpetua prohibitio vtraque illa.

2 Dico *secundò*, cognationem hanc lineæ rectæ inter adoptātē & adoptatum, & adoptiui filios & nepotes nō protrahi in infinitum, vt vult Sanchez *lib. 7. disp. 63. n. 34.* sed solùm perseuerare vsque ad quartum gradū. Ita Toletus *in summa lib. 7. cap. 4.* Basilius Ponce *lib. 7. cap. 41. numer. 3.* & alij. Ratio est, quia cùm non extet in iure Canonico specialis decisio de gradibus cognationis legalis, id mensurandum videtur iuxta consanguinitatis gradus. Quare cùm sit consanguinitas restricta ad quartum gradum, vt in iis gradibus solis obstet matrimonio, iuxta *cap. non debet, de consanguinitate*, vt ostendimus suprà *disput. 28. sect. vltima*; consequenter à fortiori dicendum est, vsque ad quartum gradum restrictam esse cognationem legalem. Nam quoties duo sic se habent, vt alterum sit metiens, & alterum mensum; lex qua corrigit, & limitat metiens, censetur consequenter corrigere & limitare mensum, si eadem in vtroque ratio militet, vt contigit in præsenti.

3 Dico *tertiò*, cognationem legalem in linea transuersa, quæ est secunda species, tamdiu tantum durare & dirimere matrimonium, quamdiu durat adoptio, & quamdiu filij siue carnales, siue adoptiui, sunt sub potestate adoptantis. Ita constat ex *cap. vnico, de cognatione legali, & c. per adoptionem 30. quæst. 3.* Quare extincta adoptione, extinguitur hæc species cognationis legalis: extinguitur autem adoptio, vel morte naturali, vel ciuili, vel emancipatione. Est verò obseruandum, debere seruari solemnitatem legibus præscriptam in dissoluenda adoptione per emancipationem, vt cesset impedimentum matrimonij ineundi inter filium adoptiuum cum filia carnali adoptantis, vel inter filiam adoptiuam cum filio carnali. Sicut enim adoptio sine auctoritate Principis contrahi nequit, ita nec dissolui: nam omnis res per quascumque causas nascitur, per easdem dissoluitur, *c. omnis res, de regul. iuris*; & ideò non seruata forma in dissolutione, impedimentum durat.

Hactenus dictis addo tria. *Primum* est cognationem legalem inter adoptantem, & adoptati descendentes vsque ad quartum gradum intelligi debere de descendentibus qui erant sub potestate adoptati, quando fuit adoptatus. Ratio est, quia dicta cognatio contrahitur & dirimit inter adoptantem & adoptatū; at personâ aliquâ adoptatâ, censentur etiam adoptati omnes personæ quę erant sub potestate illius quando illa adoptabatur, & exprimitur *in l. si paterfamilias ff. de adoptionibus.* Quòd verò non protrahatur ad alias descendentes personæ adoptatæ, liquet, quia in iure, quo dicta cognatio inducitur, nulla alia persona exprimitur, nisi adoptans, & adoptata; & nulla persona descendens censetur adoptata, nisi quæ erat sub potestate personæ adoptatæ, quando adoptabatur. Quare si erat aliqua extra adoptati potestatem, cum non censeatur adoptata, nulla ratione dirimitur matrimonium adoptantis cum illa; quia nulla inter tales personas cognatio legalis intercedit. 4

Secundum hinc deductum est, nullam cognationem contrahi, & sic posse consistere matrimonium inter patrem adoptantem, & filiam filiæ adoptiuæ. Ratio est, quia cùm mulier neminem habeat in sua potestate. *§. fœmina, Instit. de adoption.* filia mulieris adoptatæ transire nequit in potestatem patris adoptantis matrem, atque ideo non censetur adoptata.

Tertium denique est, eam excommunicationem ex *Clementina vnica, de consanguinitate*, quam incurrunt consanguinei, & affines matrimonium contrahentes, non comprehendere eos, qui ligantur vinculo, seu impedimento cognationis legalis, aut spiritualis. Ita omnes. Ratio est, quia nullum extat de hac re tale ius, & in pœnis locum non habet extensio ad similem casum, vt diximus suprà *disp. præcedenti sect. 6. num. 10. 11. & 12.*

DISPVTATIO XXXI.

De impedimento affinitatis matrimonium dirimente.

Dicitur affinitas à Theologis & Iurisperitis propinquitas quædam, seu sanguinum confinitas, ex copula carnali prouenien, omni carens parentela. In hoc quòd sit propinquitas, conuenit cum cognatione carnali: in eo verò quòd proueniat ex carnali copula, distinguitur ab illa; omni verò caret parentela, per se, & ex parte affinitatis, cui per accidens est, vt aliquando affinitas & consanguinitas in eodem reperiantur. De hac ergo affinitate videndum in hac disputatione qualiter contrahatur, & inter quas personas matrimonium subsequens dissoluat.

SECTIO I.

Quænā requirātur vt vera cōsurgat affinitas.

Circa primum, certum est, *primò*, in quo omnes Doctores cōueniunt, ex sola fœminei vasis penetratione 1

tratione non emisso intra virili semine non oriri veram & realem affinitatem. Id constat manifestè, quia affinitas ex eo solùm oritur, quòd sanguis viri, id est, semen, quod honestiori nomine dicitur sanguis, quia proximè fit ex sanguine, & sanguis menstruus fœminæ, aut eius semen commisceantur intra matricem ipsius fœminæ. Id tradit egregiè Benedictus Papa *cap.* 18. *lex diuinæ constitutionis* 27. *quæst.* 2. sic dicens. Qui nequaquam mixtus est extraneæ mulieri fœdere nuptiali, quo pacto per nuda sponsionis verba possunt vna caro fieri, nullatenus valemus intueri. Propinquitas enim sanguinis verbis dicitur, non verbis efficitur. Sed neque osculum parit propinquitatem, quòd nullam facit sanguinis commixtionem. Quibus verbis duo decernit; *primum* requiri sanguinis commixtionem viri & fœminæ, vt inde oriatur affinitas: *secundum*, absque ea commixtione virum & fœminam non fieri vnam carnem, & vnum sanguinem, atque ideo consanguineos vnius non fieri alteri affines. Igitur non sufficit ad rationem affinitatis producendæ vasis penetratio, nisi adsit seminis intra vas receptio, qua fit permixtio sanguinis, & vna caro. Firmo idem alia decisione Vrbani secundi *cap. extraordinaria*, 35. *quæst.* 2. & 3. vbi loquens de pollutione viri extraordinaria, id est, citra vel circa naturalia, & non intra vas fœmineum, qui non contraxerat matrimonium cum ea, decernit non impedire, quominus huius viri consanguineus illam ducere possit. Cuius decisionis rationem reddit Glossa, quia nec fecit sanguinis mistionem, nec carnis vnitatem, non enim ea est copula carnalis, nec efficit coniuges vnam carnem. Igitur ad affinitatem desideratur pollutio intra vas, seu copula, nec sufficit sola vasis fœminei penetratio.

2 *Secundò* certum est, in quo etiam omnes conueniunt, ad affinitatem non sufficere quamcumque sanguinum commixtionem, sed requiri eam, quæ ex se sit sufficiens ad generationem, seu formationem vnius carnis, & prolis. Ratio est manifesta, quia absque ea commixtione, qui aliter commiscentur, non fiunt vna caro, & vnus sanguis. Patet, quia fieri vnā carnē, seu vnum sanguinem est fieri principium ex se sufficiens vnius carnis, & prolis. Firmo, quia si ad affinitatem non esset necessaria commixtio generationi apta, non esset necessaria ad illam commixtio seminis viri cum semine, aut cum menstruo fœminæ, contra ea quæ dicta sunt dicto præcedenti. Quare ad contrahendam hanc affinitatem, necessariò requiritur talis copula, quæ quantum est ex se, sufficiat ad generationem: nisi aliunde sterilitas personarum, aut quid simile obstet: quia per nullam aliam duæ personæ fiunt vna caro.

3 Ex quo infero ex copula eunuchorum vtroque teste carentium, non oriri affinitatem vllam, quia hæc inepta est generationi: neque etiam sufficere immissionem seminis prolifici sodomiticè factam, quia non est apta ad generationem, vtpote non facta intra matricem fœminæ. Nec denique ex matrimonio rato non consummato oriri affinitatem. Quia per hæc coniuges non efficiuntur vna caro.

4 *Tertiò*, verisimilius videtur, quod est magis commune apud Doctores, ad affinitatem contrahendam sufficere prædictam commixtionem absque copula intra vas, si virile semen quacumque arte, vel dæmonis ministerio intra vas fœminæ immittatur. Ita cum multis Sanchez *lib.* 7. *disputat.* 64. *numer.* 15. Ratio est, quia id ad prolis generationem sufficiens est; nam prædicta commixtio, quomodocumque fiat, quamuis absque copula intra vas, sufficit, vt sic commixti fiant vna caro, & vnus sanguis, vnus videlicet filius in principio, & in semine. Dicitur verò affinitas, propinquitas ex copula carnali prouenìens, quia dicta sanguinum commixtio, ex qua proximè prouenit; fit regulariter media copula intra vas.

Contrarium tenet Basilius Ponce *lib.* 7. *cap.* 35. *numer.* 2. & *lib.* 9. *cap.* 10. *numer.* 1. quia illi non sunt facti vna caro, nec sibi adhærserunt, & aliàs possent sæpè dubitare homines, an semen à se decisum, raptum à dæmone, alibi delatum esset. Verùm hoc est omnino per accidens, quia si semen decisum immittatur quacumque vi in matricem fœminæ, siue violetur claustrum ipsius virginale, siue non; id sufficiet *primò* ad seminis commixtionem; *secundò* vt dictus vir & fœmina fiant vna caro; *tertiò* ad generationem prolis; *quartò* denique vt proles inde nata dicatur filius eius viri & fœminæ; ergo illud sufficiens erit quoque ad inducendam affinitatem.

Hinc à fortiori sequitur, sufficere ad affinitatem, copulam cum fœmina ebria, insana, dormiente, inuita, seu coacta: quia per ista fiunt vna caro, & ea sufficiunt ad generationem prolis.

5 *Quartò* probabilius iudico, ad affinitatem inducendam non sufficere seminationem viri in matricem fœminæ, in qua est sanguis menstruus ad generationem paratus, sed etiam requiri seminationem fœminæ. Ita Ludouicus Lopez 2. *p. instruct. cap.* 50. Gaspar Hurtado *disputat.* 20. *difficultat.* 1. *numer.* 5. & alij. Moueor, tum quia id satis indicatur in Canone, *lex diuinæ constitutionis*, 27. *quæst.* 2. vbi requiritur sanguinis, id est, seminis commixtio. Tum etiam, quia iuxta communem Medicorum sententiam, præsertim Galeni, & Auicennæ, etiam seminatio fœminæ est necessaria ad generationem; non enim semen fœminæ videtur ad aliud esse à natura institutum: cùm etiam natura nihil faciat frustrà, & videamus ex masculo & fœmina diuersæ naturæ & speciei produci fœtum tertiæ speciei, mutuo se impedientibus seminibus. Addo etiam quod notauit Rebellus *lib.* 3. *quæst.* 15. *numer.* 3. quòd sequi potest suaptè natura generatio, attrahente postea semine virili semen fœmineum, & materiam conceptui aptam; vnde sine coitus voluptate aliquæ feruntur concepisse.

6 Denique certum est, non solùm ex copula coniugali, sed etiam ex copula illicita naturali oriri affinitatem. Id non solùm constat ex iure Canonico antiquo, sed etiam ex nouo Tridentini *sess.* 24. *de matrimonio cap.* 4. vbi expressè dicitur induci impedimentum matrimonij propter affinitatem ex fornicatione contractam. Et ratio est, quia ius Canonicum ob reuerentiam ineundi matrimonij respexit etiam coniunctionem, vel copulam præcedentem, quamuis illicitam. Firmatur argumento quo ostenditur affinitatem esse quoddam propinquitatis vinculum inter diuersas personas, ex duorum carnali copula ortum, siue licita, siue illicita: quia cùm habentes eam copulam, siue licitam, siue illicitam, efficiantur vna caro, necessariò participant mutuas affectiones, siue propinquitates, ita vt vnus necessariò aliqua necessitate coniungatur illis omnibus, quibus alter est sanguine coniunctus. Hinc *cap. fraternitatis* 35. *quæst.* 10. rectè dicitur. Si vna caro fiunt; quomodo potest aliquis eorum propinquus pertinere vni, id est, propinquitate aliqua coniungi, nisi pertineat alteri.

Sectio II.

Vtrùm ex quacumque copula, seu commixtione coniugali, aut illicita, oriatur affinitas, tanquam quid naturale instar consanguinitatis.

1 QVæritur de affinitate ex copula coniugali, vel fornicaria procedente, an sit solùm Ecclesiæ statutum, an potiùs vinculum naturale, instar consanguinitatis.

Circa affinitatem ortam ex copula coniugali, communis & vera Doctorum sententia affirmat esse vinculum naturale instar consanguinitatis. Patet, quia per copulam coniugalem vir & fœmina fiunt vna caro, & sanguis; ergo fiunt etiam affines, itaut ratione illius quilibet cõiux naturaliter & necessariò fiat affinis cõsanguineis alterius cõiugis, vtpote accedens ad eorum sanguineã. Patet consequentia: quia tota ratio affinitatis est quòd copulati fiant vna caro: tam eo ipso quòd fiunt vna caro, consanguinei vnius coniunguntur alteri, & sic fiunt affines.

2 Hinc colligo inter infideles nasci etiam hoc vinculum affinitatis, sicut & cõsanguinitatis. Nã sicut consanguinitas est quid naturale, quia naturalis cuiusdam amicitiæ, & cõiunctionis fundamentũ est, ita similiter & affinitas orta ex copula coniugali. Vt enim docuit Aristoteles 8. *Eth. c.* 12. duplex est naturalis amicitiæ causa, alia quæ per carnis propagationem descendit, & alia quæ per carnis vnitatem, & coniunctionem ad eandem generationem deriuatur. Vnde experimento constat apud barbaras nationes conciliari naturalem quandam amicitiam ex matrimonio inter consanguineos coniugum, ac ipsos coniuges; & ad significandam huiusmodi coniunctionem esse nomina imposita; dicuntur enim socer, socrus, priuignus, nurus, gener, nouerca: erit igitur vinculum affinitatis quid naturale.

3 Maior difficultas est de copula fornicaria, an ex illa oriatur naturaliter affinitas, secluso iure positiuo. Nam spectato iure Ecclesiastico certum est affinitatem oriri etiam ex copula fornicaria, vt patet ex Tridentino *sess.* 24. *c.* 4. *de reformat. matrimonij.*

Quidam id negant, spectato præcisè iure naturæ, inter quos Sanchez *disp.* 65. *cit. n.* 9.

Primò, quia affinitas tantùm oritur ex copula, quæ nata est causare amicitiam, qualis non est copula fornicaria; nam filij non habent inclinationem naturalem ad exhibendam reuerentiam concubinis patris, imò solent eas odisse: nullum igitur naturale vinculum inde oritur.

Secundò pro his affinibus ex fornicatione, non sunt imposita aliqua nomina quibus significentur, sicut sunt imposita pro his qui fiunt affines ex copula licita; hi enim dicuntur socer, socrus, nurus, priuignus, &c. Hoc autem signum est, non oriri inter eos affinitatem de iure naturæ, quæ possit aliquo nomine declarari.

Tertiò, in leg. *non facile* §. *affines*, & §. *sciendum. ff. de gradibus affinitatis*, dicitur, neque cognationem, neque affinitatem esse posse nisi inter eos, inter quos possunt esse nuptiæ, cùm ex istis oriatur affinitas.

Verius mihi videtur cum Coninchio *disp.* 32. *dubio*
4 4. *num.* 49. Hurtado *disp.* 10. *difficultate* 2. *n.* 7. & aliis affinitatem iure naturæ sequi etiam ex copula fornicaria: Probatur à priori, quia etiam per dictam copulam fornicariam vir & fœmina fiunt vna caro, & vnus sanguis, non minus, quàm per coniugalem, vt per se patet, & docuit Paulus 1. *Cor.* 6. illis verbis, *Tollens ergo membra Christi, faciam membra meretricis. Absit. An nescitis quoniam qui adhæret meretrici* (scilicet per fornicationem, de qua *ibi* loquitur Paulus) *vnum corpus efficitur? erunt*, inquit, *duo in carne vna*: ergo quilibet ex illis naturaliter & necessariò manet affinis consanguineis alterius, vtpote accedens ad eorum sanguinem. nam tota ratio cur aliqua copula naturaliter aliquos reddat affines, est quia efficit eos vnã carnem. Hoc autem verè & propriè etiam efficere copulam fornicariam, quis neget, cùm per illam etiã vna caro propriè efficiantur. Firmo, quia *Amos* 2. *v.* 7. vt grauissimum scelus exaggeratur, quòd pater & filius eandem puellam cognouerint. Alexander etiam Imperator *leg. liberi* 4. *C. de nuptiis*, statuit, ne filij ducerent concubinas parentum. Quæ omnia indicant ex copula fornicaria oriri affinitatem; propterea enim prohibentur, ac reprehenduntur. Hinc

Colligo *primò*, hanc affinitatem, vtpote de iure naturæ, oriri etiam inter non baptizatos, seu infideles.

Colligo *secundò*, quod eo modo effecti affines non possunt validè contrahere matrimonium in gradibus ab Ecclesia vetitis, si post Baptismum contrahant illud. Quia post Baptismum iam ligantur legibus Ecclesiæ, & aliunde antea iam erant affines.

Ad argumenta contrariæ sententiæ.

Ad primum dico affinitatem sufficienter oriri ex natura copulæ, per quam vir & fœmina fiunt vna caro. Hinc autem fit vt copula etiam fornicaria ex se nata sit causare amicitiam inter eos qui eam habuerunt, cùm eos faciat vnam carnem: idem præstat per se spectata inter consanguineos vnius partis, & inter alteram partem. Amor enim & reuerentia filiorum in patrem, naturaliter ac per se inclinat, vt etiam & reuereantur eos, qui sunt quodammodo vnum cum patre. Cæterùm per accidens prout est coniuncta dedecori conciliat odium. Vnde per accidens ratione opprobrij consanguinei vnius partis, præsertim fœminæ, odio habent alteram partem. Et filij solent concubinas odisse suorum parentum, vtpote quæ parentibus fuerint causæ turpitudinis, & perditionis. Vnde ipsæ solẽt esse causæ rixarum & ruinæ in familia, quæ damna vincunt amorem naturalem, qui solet oriri erga eam personam, quæ est vna caro cum suo cognato

Ad secundum respondeo, eisdem nominibus vocari affines factos ex fornicatione, quibus facti ex copula coniugali appellantur; solemus autem ab eis abstinere, quia ea affinitas ex fornicatione redundat in ignominiam. Quibus addo non esse eis imposita talia nomina, nec tales vocari, quia ea copula est occulta, & communiter occultari solet.

Ad tertium, manifestum est eam legem solùm voluisse non contrahi affinitatem ex nuptiis interdictis, 6
vel incestuosis; idque non absolutè, sed quantum ad aliquos effectus ciuiles, v.g. quantum ad successionem; quia lex noluit hoc priuilegium concedere nuptiis, quas damnabat. Aliter enim ea lege probaretur ex fornicatione natos non contrahere cognationem, quia eodem modo de cognatione, & affinitate loquitur. Quod certè egregie firmatur, quia *ibidem* lex statuit, eos qui ciuitatem, ac libertatem perdiderant, perdere omnem cognationem ac affinitatem, quod de vinculo naturaliter antè contracto dici nequit: neque enim per id crimen fratres poterant desinere esse fratres, aut priuigni esse priuigni.

Sectio II.

Vtrùm affinitas ex copula coniugali consurgens dirimat iure naturæ matrimonium in aliquo gradu lineæ rectæ inter ascendentes, & descendentes.

1 PRo explicatione obseruandum est *primò*, sicut in cognatione & lineas, & gradus distinximus suprà *disp.* 28. *sect.* 1. idem pariter in affinitate distinguere necesse esse. Quia enim affinitas oritur ex coniunctione, seu commixtione carnali in consanguineis vnius cum altero, cum quo fuit carnaliter coniunctus, ideo ex numero graduum consanguinitatis, & eius lineis, computandi sunt gradus affinitatis, & assignandæ sunt lineæ illius. Quare in affinitate duplex quoque est linea, recta, & obliqua, & in vnaquaque plures gradus, sicut de consanguinitate diximus *loco citato*. Vnde fit, vt Petrus, v. g. si copuletur Mariæ, eo ipso fiat affinis cum omnibus consanguineis ipsius Mariæ, & hæc etiam è contra fiat eodem modo affinis cum omnibus consanguineis Petri in simili gradu. Erit itaque Maria affinis cum patre & cum filio Petri in primo gradu lineæ rectæ; cum auo & nepotibus Petri in secundo gradu eiusdem lineæ, & sic de reliquis. At cum fratre eiusdem Petri fiet affinis dicta Maria in primo gradu lineæ transuersæ, seu obliquæ; & cum consobrinis in secundo gradu, & sic de reliquis. Cum eadem proportione fiet etiam Petrus affinis ipsorum cognatorum Mariæ pro variis gradibus, & lineis.

2 Præterea est obseruandum, virum & vxorem non esse inter se affines, sed esse stipitem, truncum, ac principium affinitatis.

3 His præmissis, ad præsentem quæstionem, sunt nonnulli & graues Doctores, quos refert & sequitur Coninch *disput.* 32. *dubio* 4. *numer* 53. affirmantes in primo gradu affinitatis lineæ rectæ irritum esse matrimonium iure naturæ: vt inter priuignum & nouercam, vel priuignam & vitricum, socerum & nurum, socrum & generum. Probant

Primò, quia copula carnalis ad quam matrimonium ex sua natura ordinatur, nequit ex natura rei fieri absque irreuerentia inter affines in dicto gradu: nam vxor, v. g. patris ex coniunctione carnali ad patrem fit vna caro cum ipso patre, atque ideo in accessu filij ad vxorem patris, vtpote carnem patris, nequit non esse irreuerentia ex natura rei. Quam irreuerentiam satis significauit Apostolus 1. *Cor.* 5. sic dicens. Auditur inter vos fornicatio, & talis, qualis neque inter gentes, ita vt vxorem patris sui quis habeat. Igitur matrimonium nequit validè fieri inter illos, quia nequit conferri ius iustitiæ, quale confertur per matrimonium, ad id, quod ex obiecto, & ab intrinseco est malum, & inhonestum.

Secundò, constat ex Leuitico *cap.* 20. *v.* 11. 12. 13. 14. 15. *&* 16. fornicationem commissam cum affine in primo gradu mixtim connumerari cum præpostera libidine, & bestialitate, idque eadem, vel etiam maiore exaggeratione, ac pœnæ impositione. Nam ibi dicitur. *Qui suprà vxorem filiam duxerit matrem eius, scelus operatus est, viuus ardebit cum iis, nec permanebit tantum nefas in medio vestri.* Qua ratione ibi nec bestialitas, nec præpostera libido exaggerantur, vel puniuntur; ergo signum est illud grauissimè iuri naturæ repugnare: idque non quia talis duas simul ducebat, quia hoc illo tempore licitum erat, nec in eo faciebat vxori iniuriam, sed quia socrum suam sibi matrimonio copulabat, & ita fiebat vxoris suæ socer. Vnde etiam filia iubetur viua comburi, si tanto sceleri consentiat. Cùm igitur tale matrimonium contineat grauissimam indecentiam contra ius naturæ, & ferè similem ei, quam continet matrimonium patris cum filia; nam eadem ferè hac in re debetur reuerentia nouercæ & matri, cùm illa facta sit vna caro cum patre; videtur omnino incredibile, auctorem naturæ concessisse homini facultatem, vt posset validè tale matrimonium inire.

Tertiò, nullus hactenus accidit casus, nec vnquam videtur esse futurus, in quo sit tanta necessitas talis matrimonij ineundi, vt hoc honestè fieri possit; ergo id nunquam validè factum est, nec sine speciali Dei concessione fieri validè potest.

Vltimò, nunquam auditum est in Ecclesia, vt Pontifex dispensauerit in primo affinitatis gradu lineæ rectæ; ergo signum est interdictum esse illum iure naturæ.

Contrariam sententiam tenent non pauci graues Doctores, quos refert & sequitur Sanchez *lib.* 7. *disp.* 66. *num.* 7. Basilius Ponce *lib.* 7. *cap.* 34. Hurtado *disput.* 10. *difficult.* 4. & alij, quam veriorem iudico, & sequentibus dictis declaro.

Dico ergo *primò*, negari non posse esse aliquam indecentiam naturalem, in matrimonio inito cum affine in primo gradu lineæ rectæ. Probo, quia natura ipsa dictat reuerentiam quandam affinibus in illo gradu coniunctis deberi; ergo indecentiam quandam tale matrimonium continere videtur. 4

Dico *secundò*, tale matrimonium illicitum esse iure naturæ si fiat nulla iusta subsistente causa. Ita rectè notauit noster Sanchez *cit. numer.* 2. & Basilius 5. relatus *numer.* 5. Et patet, quia gentes non barbaræ, sed ciuiles & honestæ, ex dictamine & pudore naturali auersatæ sunt coniugalem congressum priuigni cum nouerca. Tum etiam, quia est valde dissonum rationi, tale matrimonium nudè, ac secundùm se consideratum pro libito priuatorum iniri, sine peculiaribus circumstantiis cohonestantibus illud ob iustam aliquam causam vrgentem. Quod maximè firmatur verbis illis Concilij Aruenensis sub Vigilio Papa *c.* 11. vbi cùm prohibuisset matrimonium cum priuigna, sic ait: Eum qui secus ausu sacrilego auctoritatem diuinæ legis, & iura naturæ prorumpere. Cuius Canonis sententia probatur in Concilio Turonensi II. *can.* 22. Notentur verò illa vltima verba, quibus clarè significatur matrimonium illud iure naturæ continere dissonantiam, ac turpitudinem, atque adeò esse illicitum, nisi iusta excusetur causa. 5

Dico *tertiò*, validum esse matrimonium iure naturali affinium in primo gradu lineæ rectæ. Firmatur id primò *canone* 61. Concilij Agathensis, & *canone* 30. Epaunensis, vbi expressè prohibetur matrimonium cum priuigna, cum nouerca; & simul præcipitur, ne ante eam prohibitionem matrimonia contracta distracta dissoluantur. Quod euidenter demonstrat illa coniugia valere, & dispensabilia esse illa impedimenta in primo gradu. Idem quoque constat ex Concilio Aurelianensi III. *can.* 10. vbi hæc habentur. De incestis coniunctionibus ista quæ sunt seruentur, vt hi qui aut modò ad Baptismum veniunt, aut quibus Patrum statuta 6

facerdotali prædicatione antea in notitiam non venerũt,ita pro nouitate cõuerſionis,ac fidei ſuæ credidimus conſulendum, vt contracta hucuſque huiuſmodi coniugia non ſoluantur, ſed in futurum,quod de inceſtis coniunctionibus in anterioribus Canonibus interdictum eſt, obſeruetur, id eſt, vt ne quis ſibi ſub coniugij nomine ſociare præſumat relictam patris, filiam vxoris, &c. Quibus verbis claret velle Concilium huiuſmodi coniugia in infidelitate contracta manere, & non diſſolui. Ergo gradus affinitatis inter vitricum & priuignam, inter priuignum & nouercam non dirimit iure naturali. *Secundò*, eadem concluſio ratione oſtenditur, quia inter dictos affines nulla reperitur ſuperioritas, contra cuius reuerentiam ſit ſimpliciter & ſemper vſus matrimonij. Patet, quia ſuperioritas tantùm eſt in eo, qui eſt principium naturale alterius, & non in eo qui eſt affinis, quamuis fiat vna caro cum principio naturali, quia propriè non fit vna caro cum illo, ſed tantùm, quia fiunt principium vnius carnis; ergo quamuis in filij acceſſu ad vxorem patris iam defuncti, ſit ex natura rei aliqua indecentia, ſed non irreuerentia & impietas adeò iuri naturæ ab intrinſeco oppoſita, vt nullo euentu, qualibet iuſta ſubſiſtente cauſa, irrita ſit & nulla. Vnde non video ſufficiens fundamentum ad talem nullitatem iure naturæ ponendam. Denique id non leuiter firmatur ex eo quod Pontifices nõ rarò pro foro conſcientiæ diſpenſant in dicta affinitate lineæ rectæ in primo gradu,orta ex copula fornicaria: quæ tamen videtur eſſe eiuſdem rationis cum ea, quæ oritur ex copula coniugali, quia fornicarij eodem modo fiunt vna caro per copulam, ac coniuges.

7 Dico *vltimò*, validum eſſe matrimonium iure naturæ affinium in quouis alio gradu lineæ rectæ in infinitum. Patet tum à fortiori ex dicto præcedenti. Tum quia res hæc eſt facilior ac certior. Tum denique, quia neque dirimit conſanguinitas in gradu ſecundo, tertio, & vlterioribus lineæ rectæ, vt oſtendi ſuprà *diſput.* 28. *ſect.* 4. ergo multo minus dirimet affinitas in eis gradibus.

8 Ad primum primæ ſententiæ negatur antecedens: quia in acceſſu per matrimonium filij ad nouercam patre iam defuncto nulla eſt ex natura rei impietas,aut irreuerentia, iuſta ſubſiſtente cauſa tali matrimonio inito; quia tametſi nouerca fuerit vna caro cũ patre, nõ fuit tamẽ principium naturale filij;& ideo non eſt ibi irreuerentia quæ contingeret in matrimonio inter patrem & filiam, vel matrem & filium, quod dixi ſuprà *diſput.* 28. *ſect.* 3. eſſe ſemper ex natura rei irritum ac nullum. Paulus verò loquitur de vxore patris adhuc viuentis renitente, cui patri facta fuerat etiam grauiſſima iniuria talis viri fornicatione, quod probat Cornelius à Lapide. Tum quia vxor propriè dicitur vxor patris viuentis. Tum quia Paulus *cap.* 7. *epiſt.* 2. *ad Corinthios* ait. *Hæc ſcripſi non propter eum qui fecit iniuriam, nec eum qui paſſus eſt*, videlicet, patrem. Viuebat igitur adhuc pater. Vnde in eo delicto fuit inceſtus ſimul & adulterium, in quo contumaciter ille homo permanebat;ſine contumacia enim non potuiſſet excommunicari.

Ad ſecundum, fatemur illam fornicationem eſſe grauiſſimum delictum ac dignum illa atrociſſima pœna; inde tamen nihil infertur contra nos, qui tale coniugium conſtituimus illicitum iure naturæ, ſi iuſta & honeſta cauſa non cohoneſtetur; tametſi dicamus validum eſſe,quia non continet irreuerentiam, qualis eſt in congreſſu patris cum filia, etſi contineat aliquam indecentiam.

Ad tertium dico eo argumento ſolùm probari habere indecentiam magnam illud matrimonium, attento iure naturæ, niſi cauſa aliqua iuſta præponderet: inde tamen non ſequi ita eſſe iure naturæ vetitum, vt tale matrimonium ſit nullum.

Ad vltimum ſimiliter idem dico, noluiſſe Pontifices in eo gradu diſpenſare, ob deformitatem rei; eam tamen non eſſe talem, quæ matrimonium reddat iure naturali inualidum.

SECTIO IV.

Vtrùm affinitas ex copula coniugali in primo gradu lineæ tranſuerſæ dirimat matrimonium iure naturali.

CErtum eſt apud Doctores, affinitatem in ſecundo & vlterioribus gradibus lineæ tranſuerſæ, non dirimere iure naturali matrimonium contrahendum. Quia neque id efficit conſanguinitas, quæ eſt ſtrictior propinquitas.Difficultas eſt de primo gradu affinitatis lineæ tranſuerſæ, vt ſi quis ducat vxorem fratris, vel ſi fœmina nubat viro ſuæ ſororis. 1

Affirmarunt nonnulli antiqui, fauent hæretici noſtri temporis, vt defendant Henricum octauum Angliæ Regem, qui Catharinam filiam Ferdinandi & Elizabeth vxorem fratris ſui Arthuri, quam ex diſpenſatione Iulij ſecundi duxerant, repudiauit, & ea viuente duxit Annam Bolenam. Probari poteſt

Primò, quia *cap. gaudemus, de diuort.* decernitur, infideles coniũctos in ſecundo gradu ſeparandos non eſſe; ergo vt notum ſupponitur ſecus eſſe in primo gradu, atque ideo in eo gradu irritum eſſe iure naturæ matrimonium.

Secundò conſtat ex *Matth.* 14. *&* *Marc.* 6. à Ioanne Baptiſta fuiſſe Herodem reprehenſum, quia duxerat vxorem Philippi fratris ſui; & tamen Herodes, vtpote Gentilis, ſola naturali lege aſtringebatur.

Tertiò, *Leuitici* 18. *cap.* prohibitus eſt in linea tranſuerſa primus gradus affinitatis, vt fratrum cum ſororibus, ſiue ex vno, ſiue ex vtroque parente; at omnes gradus ibi prohibiti obligant nunc, quia lege naturali interdicti ſunt.

Vltimò, matrimonium inter fratrem & ſororem eſt iure naturali irritum, ſed vxor fratris reputatur ſoror, quia per actum coniugalem effecta eſt vna caro, & vnus ſanguis cum fratre; ergo.

Cæterùm omnes Doctores vt certiſſimum aſſeuerant oppoſitum. *Primò*, quia Pontifices in eo primo gradu diſpenſarunt. Nam Innocentius tertius *cap. finali, de diuortiis*, diſpenſauit cum Libonienſibus recens conuerſis, vt vtantur matrimoniis initis cum relictis fratrum. Alexander VI. diſpenſauit in eodem gradu cum Emanuele Luſitaniæ Rege. Iulius II. cum dicto Henrico VIII. & Catherina Regibus Angliæ. Cuius diſpenſationem Clemens VII. conſultis totius Orbis vniuerſitatibus, & Doctoribus fuiſſe legitimam decreuit. At Pontifices nequeunt in iure naturali diſpenſare. *Secundo*, idem conſtat ex Scriptura ſacra: nam Iacob vir ſanctiſſimus, ante prohibitionem diuinam latam *Leuitici* 18. duxit Liam & Rachelem ſorores, *Geneſ.* 29. Præterea *Deuteronomij* 25. decernitur, vt frater ducat vxorẽ fratris ſui defuncti abſque liberis. *Tertiò*, conſtat ex *diſp.* 28. *ſect.* 5. conſanguinitatem in primo gradu 2

gradu lineæ transuersalis, quamuis sit strictior propinquitas affinitate, non dirimere matrimonium iure naturæ. Liquet etiam ex præcedenti sectione in nullo gradu affinitatis lineæ rectæ irritari iure naturali matrimonium; ergo à fortiori idem probari debet in linea transuersali. *Vltimò*, quia nulla inter affines lineæ transuersæ reperitur superioritas, aut quasi superioritas ex natura rei; non est igitur cur dicta affinitas matrimonium dirimat ex natura rei, quia si dirimeret, ideo esset, quia commixtio carnalis ad quam matrimonium ordinatur, non posset absque irreuerentia fieri, aut sine manifesta naturali turpitudine. Ad argumenta oposita.

3 Ad primum, dico ibi solum esse sermonem de gradibus consanguinitatis, & de illis quo pacto illud sit intelligendum, docuimus suprà *disp.* 28. *sect.* 5. *n.* 1.

Ad secundum respondeo fuisse meritò reprehensum, quia duxerat vxorem fratris sui adhuc viuentis, vt testantur Iosephus *lib.* 12. *antiquit. c.* 9. Nicephorus, & alij. Et licèt frater fuisset mortuus, reliquerat filia saltatricem, ob quam causam lex Moysis, quæ adhuc vigebat, prohibebat ac irritabat tale matrimonium, quando remanebat soboles. Ei autem legi Herodes quamuis Gentilis subiiciebatur, quia erat filius Iudæi. Vel etiam dic meritò Baptistam reprehendisse Herodem, quia illud coniugium erat illicitum, etiamsi non fuisset irritum.

Ad tertium, iam constat ex dictis suprà *disput.* 28. *sect.* 6. *n.* 5. non esse irritos iure naturali omnes gradus affinitatis enumeratos *Leuitici* 18. *cap.* Et liquet quoque cessante lege veteri, tantùm id habere vim debere quod lege naturali aliàs irritum ac nullum esset.

Ad vltimum, iam liquet ex dicta *disp.* 28. *sect.* 5. matrimonium inter fratrem & sororem non esse iure naturali irritum; & quamuis ex natura rei fuisset nullum, adhuc non vinceret, etiam esse nullum inter affines in eodem gradu; quia affinitas minor est consanguinitate, vt satis liquet.

Sectio V.

Vtrùm affinitas ex copula fornicaria consurgens dirimat matrimonium iure naturali in aliquo gradu cuiusuis lineæ.

1 HActenus de affinitate orta ex copula coniugali dictum est; iam breuiter de copula fornicaria est idem disserendum.

Celaia *in* 4. *d.* 40. *q. vnica* post quartum argumentum, ait, interdictum esse iure naturæ matrimonium inter filiam, & eum qui cum eius matre fornicatus est. Quod probari potest, quia stando in iure naturæ oritur affinitas naturalis ex copula fornicaria, vt ostendi supra sectione secunda; ergo poterit ea ipso iure naturali attento, obstare matrimonio.

2 Certum tamen est apud omnes Doctores, affinitatem ortam ex copula fornicaria in nullo cuiuscumque lineæ, siue rectæ, siue transuersæ gradu dirimere iure naturali matrimonium. Probatur id *primò* argumento non leui, quod à Pio quinto concessa fuit Henrico Cardinali facultas dispensandi in affinitate cuiuscumque gradus proueniente ex fornicatione occulta. Igitur nulla affinitas orta ex tali copula dirimit iure naturæ matrimonium. Quare licèt matrimonium filij cum concubina patris illicitum sit iure naturali, nisi ex graui causa cohonestetur; & ius ciuile *lib.* 4. *C. de nuptiis*, similes nuptias prohibeat, cum alioqui nullam affinitatem, quæ ex legitimis nuptiis non oriatur, agnoscere videatur; & ipsum ius Canonicum illud etiam inualidum reddat, tamen iure naturali non apparet cur irritum sit & inane. *Secundò* idem constat à fortiori ex dictis duabus præcedentibus sectionibus. *Tertiò* ex praxi Ecclesiæ, nam sæpè solet Papa dispensare in eo impedimento pro foro interno, & aliquando eam dispensationem commisit, vt dixi. Tandem, quia inde non apparet tanta irreuerentia naturalis, tum propter dicta in superioribus: tum præsertim, quia non apparet ex copula fornicaria oriri in filio tantam obligationem venerandi concubinam patris.

Ad argumentum oppositum, dico nullam affinitatem cuiuscumque gradus, & lineæ, ortam ex fornicatione irritare matrimonium iure naturæ, etiam in nostra sententia, quam suprà *sectione secunda* tenuimus, ex hac copula naturaliter quoque manare affinitatem: quia aliud est quod talis affinitas sit naturalis, seu vinculum naturale, aliud verò quod dirimat iure naturæ: nam consanguinitas est quid naturale, etiã in secundo & vlterioribus gradibus, & vinculum naturale, quoniam ipsa natura dictat ex communicatione eiusdem sanguinis oriri quandam coniunctionem, propinquitatem, & amorem, seu amicitiam naturalem, atque ideo tempore infidelitatis quoque oriri; & tamen in illis gradibus saltè consanguinitas non dirimit matrimonium iure naturæ, vt ostendi suprà *disp.* 28. *sect.* 4. Idem ergo potiori iure dicendum de affinitate quæ non est adeò strictum vinculum naturale. 3

Quæret aliquis an ex matrimonio rato non consummato oriatur affinitas ex natura rei, vel saltem ex statuto Ecclesiæ. Ratio dubitandi est, quia per matrimonij contractum de præsenti astringuntur coniuges arctiori vinculo, quàm per contractum sponsalium de futuro; ergo vir cum consanguineis vxoris, & è contra perfectiori vinculo & maiori propinquitate coniunguntur. At ex sponsalibus de futuro oritur honestas, nec est inter hanc & affinitatem alia propinquitas media; ergo necesse est vt ex matrimonio rato oriatur affinitas. 4

Cæterùm dicendum est cum omnium ferè doctrina, ex matrimonio rato propriè & in rigore non oriri vllam affinitatem. Ratio est, quia affinitas oritur ex eo quòd vir & vxor efficiuntur vna caro per copulam perfectam & consummatam, vt constat ex superioribus; quod non reperitur in matimonio rato. Hinc autem manifestum est non sequi ex natura rei, seu iure naturæ affinitatem, quæ obstat matrimonio: neque etiam ex iure Ecclesiastico. *Primum* patet, quia stando in iure naturali ea affinitas non est, vt dixi; ergo non poterit, eo iure attento, obstare matrimonio. *Secundum* clarescet magis ex disputatione sequenti, vbi ostendemus ex quo textu habeatur, impedimentum quod oritur lege Ecclesiastica ex matrimonio rato, esse verè & propriè publicæ honestatis, & non affinitatis. Et quamuis arctius sit vinculum publicæ honestatis quod oritur ex matrimonio rato, quàm ex sponsalibus; & matrimonium ratum dici queat affinitatis initium, quia potestas corporum tradita per illud est initium actus coniugalis, vnde affinitas oritur; non tamen est verè affinitas, neque ex illo verè & propriè oritur affinitatis impedimentum, propter rationem dictam.

Sectio VI.

Quo iure positiuo, diuino, an Ecclesiastico affinitas dirimat matrimonium; & ad quotum affinitatis gradum extendatur impedimentum.

1 IN hac re certum est *primò* apud Doctores, affinitatem non dirimere matrimonium iure aliquo positiuo diuino. Patet, quia non Euangelico, vt liquet, neque veteri, quia quamuis in lege antiqua *Leuitici* 18. *cap.* affinitas in aliquibus gradibus dirimebat; modò tamen tota lex vetus purè diuina, qualis erat dicta, omnino cessauit. Nam præcepta diuina cæremonialia à die Pentecostes inceperunt amittere suam efficaciam, & successu temporis illam omiserunt omnino quoad locorum extensionem. At quoad præcepta iudicialia non cœpit illa lex vetus amittere suam efficaciam, donec Synagoga extincta est post consummatam Euangelij promulgationem. Quia quamdiu Respublica Iudæorum statum suum retinuit, & cæremoniis suis iure vsa est, iudicialia præcepta non amiserunt vim obligandi, atque adeò nec puniendi, vel irritandi, quia in hoc etiam seruatur proportio. Quando verò promulgato Euangelio cœpit lex illa iam esse mortifera quoad cæremonialia, cœpit etiam esse mortua quoad iudicialia. Ex quo infertur matrimonia nunc cōtracta inter Iudæos in gradibus illa lege prohibitis *Leuitici* 18. *cap.* valida, & rata nunc esse, excepto aliquo gradu, vt est primus lineæ rectæ inter patrem & filiam, vel filium & matrem, qui de iure naturæ matrimonium irritat. Ratio est, quia illa lex etiam respectu Iudæorum infidelium abrogata est quoad obligationem; ergo etiam quoad irritationem. Nec refert quòd ipsi peccent ex conscientia erronea: quia conscientia erronea circa ius non sufficit ad irritationem actus, licèt ad peccandum sufficiat. Vnde leges Leuitici iam non possunt dici leges Iudæorum infidelium, tum quia iam non sunt leges, nam leges abrogatæ, leges non sunt, tum etiam, quia non sunt latæ pro illis, sed pro republica fideli Ecclesiastica, quæ iam non extat. Nec valet quòd ipsi Iudæi velint illis legibus gubernari; quia, vt dixi, id solum est ex conscientia erronea; putant enim legem illam vt positiuam diuinam adhuc vigere. Videantur circa rem hanc quæ dixi suprà *disp.* 28. integra *sect.* 6.

2 *Secundò* etiam est certum, ex variis Canonibus antiquis, quos refert Basilius Ponce *lib.* 7. *cap.* 33. *n.* 1. affinitatem esse impedimentum dirimens iure Ecclesiastico, qui eodem modo de coniugali, ac de illicito, ac incestuoso concubitu loquuntur. Et quamuis in antiquiori iure non fiat mentio expressa de affinitate ex copula illicita, sed de orta ex copula coniugali. At ex cap. *discretionem*, de eo qui cognouit consanguin. constat ex copula illicita oriri affinitatem dirimentem matrimonium, sicut ex licita; & ibi apponi ab Ecclesia affinitatis impedimentum ad subsequens matrimonium. Hinc

3 *Tertiò* est certum, vt firmant omnes Doctores, gradus affinitatis ex copula illicita, attento iure antiquo, esse metiendos iuxta gradus affinitatis ortæ ex copula licita; & vtramque affinitatem ad eundem gradum extendi. Cùm enim ex iure habito *in cap. discretionem*, antea citato constet ex copula fornicaria oriri affinitatem dirimentem matrimonium, sicut ex coniugali; ideo communi Doctorum plausu receptum fuit, affinitatem ex copula fornicaria in eisdem gradibus dirimere, in quibus dirimit orta ex coniugali, quod iure consuetudine introducto fuit obtentum. Et ita fuisse supponit Tridentinum *sess.* 24. *de matrim. cap.* 4 dum affinitatem ortam ex fornicatione restringit ad secundum gradum, & in vlterioribus gradibus statuit, huiusmodi affinitatem matrimonium postea contractum non dirimere. Quibus verbis apertè significat olim affinitatem ex copula fornicaria extensam fuisse ad plures gradus, nempe ad eosdem affinitatis contractæ ex copula matrimonij licita.

Quartò certum est iure antiquiori Ecclesiastico fuisse triplex genus affinitatis dirimēs matrimonium subsequens. *Primum* erat inter personam carnaliter cognitam, & consanguineos personæ cognoscentis; & econtra inter personam cognoscentem, & consanguineos personæ carnaliter cognitæ: vt constat ex toto titulo *de eo qui cognouit consang.* *Secundum* erat inter verum affinem, & maritum, seu vxorem sui affinis: vt Petrus, v. g. affinis Mariæ vxoris fratris sui, si mortuo fratre Maria nubebat alicui, cum hoc viro habebat Petrum affinitatem secundi generis. *Tertium* genus erat cum marito, vel vxore illius coniuncti secundo affinitatis genere: vt in exemplo allato, si vir ille posterior Mariæ factus viduus, ducat aliam, hæc est coniuncta Petro tertio affinitatis genere. Hæc duo genera habentur *cap. porrò*, & *cap. de propinquis* 35. *q.* 3. Vnde tunc ex affinitate oriebatur affinitas. Verùm hodie solum primum genus affinitatis vim habet, nēpe inter habentem carnalem copulam, siue coniugalem, siue fornicariam, & consanguineos mulieris cognitæ, & econtra inter mulierem cognitam & consanguineos cognoscentis. Vnde nunc hodie iam non oritur affinitas ex affinitate: vt habetur *cap. non debet, de consanguinit. & affinit.* Quare consanguinei vxoris efficiuntur solùm affines mariti, & è contra. Vnde inter consanguineos mariti, & consanguineos vxoris, nulla prorsus est affinitas: nec inter affines oritur aliud vinculum cum quacūque alia persona. Ac proinde filia vxoris ex alio marito habita, aut ex fornicatione cum altero, potest nubere filio, aut fratri viri. Duæ item sorores possunt nubere duobus fratribus, vt etiam habetur *cap. quod super his, de consanguinit. & affinit.* potest etiam quis in vxorem accipere relictā à propriæ vxoris fratre: & diuersis temporibus potest quis plures fœminas vxores sibi accipere, quæ cum pluribus fratribus matrimonium contraxerant. Vt Maria & Francisca nupsere duobus fratribus, potest Petrus Mariam viduam effectam ducere, & ea mortua, Franciscam. Quorum omnium ratio hæc est, quia nulla hodie ex affinitate coniunctio pullulat. 4

Quintò certum est, iure antiquiori dictam affinitatem cum consanguineis alterius carnaliter commixti irritasse, ac diremisse matrimonium, sicut cum propriis, vsque ad septimum gradum inclusiuè vtriusque lineæ: vt constat ex *cap. nullum, & cap. æqualiter* 35. *q.* 3. Iure tamen nouiori restricta fuit vsque ad quartum gradum, vt constat ex *cap. non debet, de consanguinitate & affinitate.* Et quamuis in vtroque iure antiquiore & nouiori, sit tantùm sermo de affinitate orta ex copula coniugali; nihilominus tamen idem intelligi debet de alia affinitate ex copula fornicaria, propter rationem dictam suprà *numer.* 3. 5

Sextò certum est hodie nouissimo Tridentini decreto *sess.* 24. *de reformatione matrimonij cap.* 4. restrictam esse affinitatem ex fornicatione consurgentē ad secundum gradum inclusiuè his verbis. Sancta Synodus, grauissimis de causis adducta, impedimentum, quod propter affinitatem ex fornicatione contractam inducitur, 6

inducitur, & matrimonium postea factum dirimit, ad eos tantùm, qui in primo, & secundo gradu coniunguntur, restringit. In vlterioribus verò gradibus statuit, huiusmodi affinitatem matrimonium postea contractum non dirimere. Hæc Tridentinum. Circa quod statutum, quatuor sunt obseruanda.

7 *Primum*, per fornicationem intelligi, non tantùm simplicem, sed omnem non coniugalem adulterij, & sacrilegij, incestus, & rapti. Tum, quia Tridentinum tantùm condistinxit affinitatem ortam ex fornicatione ab affinitate quæ oritur ex copula licita coniugali. Tum etiam, quia in omni copula illicita procedit ratio mouens Tridentinum ad prædictam restrictioné, nempe ex ea non oriri amicitiæ vinculum; & communiter ignorari, atque ideò multa mala pullulare ex eo impedimento, nisi restringatur.

8 *Secundum* est, ita fuisse restrictam à Tridentino affinitatem ex fornicatione ortam vsque ad secundum gradum, vt iam in vlteriori non tantùm non dirimat, sed neque impediat, vt Pius V. declarauit motu proprio edito anno 1566. & incipit, *Ad Romanum Pontificem*. Et ratio optima est, quia omne impedimentum dirimens, ex eo solùm habet impedire quòd dirimat; est enim impedimentum dirimens, eminenter impediens; atque ideò cùm tollitur impedimentum quatenus est dirimens, tollitur etiam quatenus impediens est. Quare nec affinitas ex fornicatione dirimit, aut impedit sponsalia subsequentia, aut præcedentia vltra secundum gradum. Quia eadem sola ratione, qua impedit matrimonium, impedit sponsalia, ac proinde si illud non impedit vltra secundum gradum, nec etiam impediet hæc.

9 *Tertium* est, fornicationem habitam cum affine in tertio, & quarto gradu, non esse incestum: vt meritò sibi certum putat noster Sanchez *disput. 67. n.8.* Ratio est, quia fornicatio cum affine in eis gradibus non habet specialem malitiam irreuerentiæ, seu incestus, ex natura rei, seu iure naturali, vt patet ex superioribus: neque etiam iure Ecclesiastico, quia ius Ecclesiasticum prohibens dictam copulam intuitu reuerentiæ conferendæ affinibus, iam cessauit, cessante prohibitione matrimonij; quod tantùm prohibebatur ob indecentiam copulæ inter illos.

10 *Quartum* denique est, si quis maritus cognoscat mulierem tertio, vel quarto gradu cũ sua vxore coniunctam, sibique eodem gradu affinem, non impediri à petitione debiti coniugalis: vt bene Basilius Ponce *lib.7.c.33.n.6* Hurtado *disput. 10. difficultate 7. n.30.* & alij. Ratio est, quia affinitas non impedit, nec dirimit matrimonium, nisi ob copulam ad quam ordinatur, quia est indecens inter affines; ergo eo ipso quòd dicta affinitas restricta est, vt non impediat, neque dirimat matrimonium, nisi in primo & secundo gradu, etiam censetur restricta, vt non impediat petitionem actus coniugalis, nisi in eisdem gradibus. Et ob id dixi fornicationem cum affine ex copula illicita, non esse incestuosam à tertio gradu. Quare tametsi petere debitum sit quid distinctum à contractu matrimonij, eò tamen ipso quòd affinitas non obstat contrahi, neque obstabit petitioni debiti, ob rationem dictam.

11 Denique certũ est apud graues Doctores, Nauarrum, Veracruz, Ouandum, Angles, Palacios, Toletum, Enriquez, Sa, & alios, quos refert & sequitur Sanchez *disp.67.n.5.* affinitatem ex matrimonio ortam non esse restrictam à Tridentino, sed hodie durare, & dirimere matrimonium vsque ad quartum gradum inclusiuè, sicut statutum erat *cap. non debet, de consang. & affinit.* Ratio est, quia Tridentinum restringens affinitatem, clarè expressit ex fornicatione contractam. Cùm autem vinculum affinitatis ex copula coniugali consurgentis sit strictius, & fortius; non sequitur vt illa restricta, censeatur hæc quoque coarctata. Præterea rationes Tridentini ad restringendam affinitatem ex fornicatione, quia nimirum hæc sæpissimè occultè contrahitur, & ex illa moraliter, solet oriri non vinculum amicitiæ inter affines, sed odij & rixæ; cessant omnino in affinitate orta ex copula coniugali.

Ex dictis in hac sectione constat, infideles, seu non baptizatos validè contrahere matrimoniũ cum quauis sibi affine, quia quamuis ante Baptismum contrahatur affinitas, quia, vt dixi *sectione secunda*, naturaliter oritur tale vinculum affinitatis; tamen ante Baptismũ non dirimit: quia ius Ecclesiasticum, quo solo affinitas dirimit matrimonium, non ligat ante Baptismũ. Cæterùm inualidè contraherent post Baptismum in gradibus ab Ecclesia prohibitis, quamuis affinitas contracta sit ante Baptismum; quia dicti affines iam post Baptismum tenentur iure Ecclesiastico dirimente matrimonium. 12

SECTIO VII.

An affines, & consanguinei incurrant excommunicationem ipso facto, ineundo matrimonium.

AD hunc locum remisi hanc pœnam explicare impositam *in Clementina vnica, de consanguinitate*, contra affines & cõsanguineos, qui matrimonium contrahunt. Verba autem Clementinæ hæc sunt. Eos qui diuino timore postposito, in suarum periculum animarum, scienter in gradibus consanguinitatis, & affinitatis, constitutione Canonica interdictis, aut cum Monialibus contrahere matrimonialiter non verentur: nec non Religiosos & Moniales, ac Clericos in sacris Ordinibus constitutos matrimonia contrahentes, refrænare metu pœnæ ab huiusmodi eorum temeritatis audacia cupientes: ipsos excommunicationis sententiæ ipso facto decernimus subiacere. Hęc est excommunicatio ibi lata, quæ tamen non est alicui reseruata. 1

In ea verò sex genera personarum excommunicantur. *Primò* excommunicantur contrahentes matrimonium incestuosum cum consanguinea in gradibus ab Ecclesia prohibitis. *Secundò* contrahentes cum affine intra eosdem gradus prohibitos. *Tertiò*, ineuntes matrimonium cum Monialibus. *Quartò*, Religiosi cõtrahentes matrimonium sacrilegum. *Quintò* si Moniales matrimonium contrahant. *Sextò* denique Clerici in sacris Ordinibus constituti matrimonium sacrilegè ineuntes. Circa quas personas, in particulari oportet prædictam excommunicationem expendere. 2

Ad primum circa consanguineos & affines, fatentur omnes, non solùm viros contrahentes cum cõsanguinea, vel affine, sed etiam ipsas fœminas nubentes consanguineo, aut affini, ligari dicta excommunicatione. Quia dicta Clementina indifferenter excommunicat contrahentes in gradu consanginitatis, aut affinitatis prohibito. 3

Vt autem prædicta excommunicatio incurratur triplex ibi petitur conditio.

Prima est, vt contrahatur matrimonium. Ob cuius defectum non incurritur censura per solum sponsalium de futuro contractum. Quia licèt interdicto

matrimonio, censeantur quoque sponsalia interdicta; at pœna imposita contrahentibus matrimonium, qualis est hæc, non extenditur ad sola sponsalia contrahenda; quia illa non sunt matrimonium, sed matrimonij promissio. Incurritur verò censura per verba de præsenti, licèt matrimonium non sit consummatum: nam illa sunt matrimonium ratum quantum est ex se, si conditio personarum non obstaret; & illud sufficit ad hanc censuram incurrendam, quamuis consummatum non sit, quia consummatio matrimonij non est de substantia eius; & lex prohibens matrimonium, de contractu ipso intelligitur, cuius essentia perfecta est ante consummationem per copulam.

Colligo *secundò*, nec satis esse ad hanc excommunicationem incurrendam inire matrimonium clandestinum, absque Parocho, & duplici teste. Quia is contractus non habet hodie formam veri matrimonij, nec contrahentes faciunt quidquid est in se, vt illud ineant: sicut etiam non sufficiunt sponsalia cum copula coniugali, quia iam post Tridentinum defectu præsentiæ Parochi & testium non constituunt legitimum consensum ad matrimonium.

Colligo *tertiò*, nec incurri hanc censuram, quando quis fictè consensit, quia in lege pœnali standum est rigori verborum, & in dicta Clementina dicitur, contrahere matrimonialiter non verentur; quibus apertè significatur solùm ligari eos, qui animo contrahendi, & non fingendi hoc faciunt, quia illi reuera quantum est ex se minimè matrimonialiter contrahunt. Sed quid, si alter non consentiat etiam interiùs, incurret ne qui ex animo consentit? Verius iudico non incurrere; quia dicta Clementina punit matrimonium contractum contra illam prohibitionem; at non dicitur matrimonium donec accedat vtriusque contrahentis consensus, sed solum est quoddam matrimonij initium. Simili ratione, si quis contraheret cum consanguinea impubere, non incurreret; quia non perficitur matrimonium, sed solùm sponsalia de futuro ex iuris interpretatione, iuxta *c. vnicum, de dispensatione impuberum, in 6.* Vnde etiam fit, vt non incurratur ea excommunicatio, si matrimonium illud metu viri constantis ineatur. Patet, quia est consensus inefficax ex defectu libertatis; nec Ecclesia tam graui punit censura tãto metu compulsum. Idem dico de eo qui liberè contraxit cum patiente talem metum: quia tale matrimonium claudicat ex parte consensus alterius contrahentis, qui defectu libertatis est inefficax ad illud ineundum.

4 *Secunda conditio*, vt dicta excommunicatio contrahatur cum impedimento consanguinitatis, vel affinitatis in gradibus lege canonica prohibitis. Vbi constans res est non ligari hac excommunicatione, qui putans falsò subesse impedimentum consanguinitatis, vel affinitatis, iniret matrimonium. Quia reuera non contraxit cum tali impedimento; nec ibi punitur praua voluntas opere non subsecuto; sicut non ligatur excommunicatione Petrus, qui putat falsò Paulum quem percussit esse clericum. Incurrere tamen eam excommunicationem, si quis contrahat matrimonium cum consanguinea in primo gradu lineæ rectæ, nempe cum matre, lege naturali interdicto. Tum, quia constitutio pœnalis comprehendit casum omnino similem, in quo fortior militat ratio. Tum maximè, quia lex canonica prohibens matrimonium inter consanguineos vsque ad quartum gradum, comprehendit etiam dictum primum gradum lege naturali vetitum, vtpote qui clauditur intra quartum. Non verò incurreretur ea excommunicatio, si matrimonium contraheretur cum infideli, cognata legali, vel spirituali. Quia dicta Clementina de his impedimentis nullam facit mentionem; & cùm sit pœnalis, non est extendenda.

Tertia conditio est, vt scienter id matrimonium ineatur cum consanguinitatis, vel affinitatis impedimento. Quare cõtrahentem in his casibus excusaret ignorantia quæuis etiam crassa iuris, vel facti, dum modò non sit affectata. Ratio est, quia quotiescumque petitur scientia ad incurrendam pœnam, exigitur dolus, & mala fides in illo. At si alter ex consanguineis, vel affinibus, sciuit, alter verò contrahens ignorauit, incurret excommunicationem sciens, excusato ignorante ab ea: quia lex vnumquemque eorum horum per se diuisim prohibet ne contrahat, & si scienter id faciat, excommunicatione punit. Neque obstat quòd textus Clementinæ in plurali loquatur, dicens, *contrahere matrimonialiter non verentur*; vnde nisi ambo scienter contrahant, nullus incurrere videtur. Non, inquam, obstat, quia pluralis illa legis locutio non ponitur propter duos contrahentes, sed propter omnes, qui eo modo peccare possunt. 5

Sed quid si ignorans contraxit, & postea conscius perseuerauit in cohabitatione, & copula? Dico, eum non contrahere, quia dicta Clementina non punit cohabitationem, sed contractum. Qui verò scienter contrahit cum ea quam putat esse consanguineam, cùm non sit, non incurret; quia in illo casu non consummatur actus, propter quem fertur censura, quia ille non contrahit scienter cum consanguinea, sed ignoranter cum putatat consanguinea, & ideo non incurrit censuram in re ipsa.

Circa contrahentes cum Monialibus, notandum est, Moniales professas incurrere illam excommunicationem, cuicumque nubant; & similiter contrahentes cum illis. Quod non ita euenit in fœmina nubẽte Professo, aut in Sacris constituto: solùm enim illi incurrunt eam. Ratio est, quia dicta Clementina loquitur diuersimodè in his casibus: Moniales enim & cum eis contrahentes excommunicat. At loquens de matrimonio inito à Professo, vel clerico Sacris initiatos, solos hos excommunicat, nulla mentione facta de mulieribus ab eis ductis. Vt verò hi contrahentes cum Monialibus incurrant excommunicationem, oportet vt scienter id faciant. Vnde excusaret ignorantia quæuis etiam crassa, dummodo non esset affectata, quia scientia petitur ad incurrendam illam. 6

Denique circa Religiosos, Moniales, & Clericos Sacris initiatos contrahentes matrimonium notandum est, excusare quoque ignorantiam quamrumuis crassam, iuris, vel facti, dummodo non sit affectata. Patet ex verbis Clementinæ: nam fulminans excommunicationem in his & reliquis casibus, sic ait, refrænare metu pœnæ ab huiusmodi eorum temeritatis audacia cupientes, ipsos excommunicationis sententia ipso facto decernimus subiacere. At dum fulminatur excommunicatio in temere audentes, desideratur scientia, & excusat quæuis ignorantia non affectata, dummodo non sit ingens temeritas, quia audacia temeritatem importat; & sic Hispanè audax dicitur, *atreuido, y que pierde la verguença.* 7

Quæres an præter dictas personas, aliæ etiam, vt mandantes, consulentes, dantes auxilium, vel fauorem, vel etiam assistentes his matrimoniis prohibitis, eadem censura excommunicationis ligentur. Respondeo non ligari, vt optimè notauit Suarez *tom. 5. de censuris disp. 23. sect. 25. num. 23.* Ratio est, quia hi non sunt verè contrahentes matrimonia, at soli contrahentes excommunicantur. 8

DISP.

DISPVTATIO XXXII.

De impedimento publicæ honestatis.

IMPEDIMENTVM hoc dicitur iustitiæ publicæ honestatis impedimentum, eo quòd iustum sit propter publicam decentiam, ac morum honestatem, matrimonia inter certas personas non contrahi. Hanc verò publicam honestatem oriri ex duobus capitibus, videlicet ex matrimonio rato nondum consummato, & ex sponsalibus de futuro, decreto ac statuto Ecclesiastico, in hac disputatione expendendum est, & de vtroque distinctè agendum.

SECTIO I.

Quid, & quotuplex sit ex iure iustitia publicæ honestatis dirimens matrimonium.

1 COmmuniter Doctores cum D. Thom. *in 4. d. 41. q. vnica a. 1. quæstione 4 in corpore*, solet sic definire: Publicæ honestatis iustitiæ impedimentum est propinquitas ex sponsalibus prouenienis, robur trahens ab Ecclesiæ constitutione propter honestatem eius. Quæ definitio potius est descriptio, quàm quidditatiua & adæquata ratio. Nam in primis non est adæquata, quia solùm conuenit publicæ honestati ortæ ex sponsalibus, cùm tametsi illa æquè consurgat ex matrimonio rato. Præterea exprimit causam efficientem quæ est Ecclesiæ institutio, ad denotandum hoc impedimentum solo iure Ecclesiastico inductum esse. Denique ponitur propter honestatem eius ad exprimendam causam, ob quam Ecclesia hoc statuit impedimentum. Quia nimirum æquum, & consonum honestati Ecclesiæ est, vt propter inchoationem matrimonij, quæ in sponsalibus reperitur, consanguineis alterutrius sponsi prohibeatur matrimonium cum altero.

2 Aptius igitur, publica honestas in communi, prout abstrahit ab ea quæ ex sponsalibus de futuro consurgit, & ab ea quæ ex matrimonio rato oritur, sic definienda est: Propinquitas ex verbis sponsorum proueniens. Dicitur *propinquitas*, seu, quod idem est, coniunctio, quo denotatur conuenientia quam habet cum affinitate. Dicitur *ex sponsorum verbis proueniens*, vt explicetur propria eius ratio, quia differt ab affinitate. Hæc enim sine coniunctione, seu copula carnali consurgere non potest, illa verò solis verbis perficitur. Quare sicut nequeunt duo vna caro fieri per nuda sponsionis verba. Vt enim optimè dixit Benedictus *in cap. lex 27. q. 2.* propinquitas sanguinis verbis dicitur, non verbis efficitur; & ideò propinquitas affinitatis necessariò promanare debet ex sanguinis commixtione per coitum, seu copulam. Ita è contra propinquitas honestatis nequit oriri ex copula, sed ex verbis tãtùm sponsorum. Nomen verò sponsorum ponitur abstractè & in commune, prout abstrahit, & commune est tam sponsis de futuro, quàm etiam sponsis de præsenti: sicut & verba abstracta sumimus à verbis de futuro, & à verbis de præsenti; vt sic comprehendant vtramque speciem publicæ, seu iustitiæ honestatis. Quia sub vtraque specie est honestum & decens, ne ineant matrimonia inter se illæ personæ, quæ maiorem propinquitatem contraxerunt suorum consanguineorum. Quare sicut conuenientissimum fuit, vt per matrimonij copulam, vel etiam per fornicatiam contrahatur affinitas subsequẽtes nuptias dissoluens; ita & quod ex verbis sponsorum aliud vinculum coniunctionis oriatur, minus tamen perfectum affinitate, quod similiter subsequens dirimat matrimonium.

Obiicies, eos qui actu contraxerunt matrimonium ratum, non dici propriè sponsos communi vsu, & modo loquendi, sed dici absolutè & propriè nuptos, & coniugatos; quia iam non sunt in spe, sed in re matrimonium adepti. Vnde sicut sponsalium nomen propriissimè significat futuri matrimonij mutuam promissionem; ita & sponsi propriè sunt, & dicuntur, qui dictum matrimonium habent solum sibi promissum de futuro. Respondeo, etiam nuptos per verba de præsenti sine vlla matrimonij consummatione dici in iure sponsos, vt latè ostendi suprà *disp. 1. sect. 1. num. 3.* Quamplurimi enim sunt textus, qui in eo sensu vsurpant sponsalium, & sponsorum nomen; tametsi in vsu communiori, ac rigorosiori nomen sponsalium soleat sumi non pro matrimonio rato, sed pro ipsa promissione mutua viri & fœminæ de contrahendo inuicem matrimonio; & sponsi soleant dici ipsi promissi, vt *loco citato* dixi, *num. 4.*

Publicæ honestatis duplex assignatur species in iure: alia est ex sponsalibus orta, alia verò ex solo matrimonio rato consurgit. Quòd sit in iure, ex sponsalibus, seu ex mutua futuri matrimonij promissione oriri iustitiam publicæ honestatis dirimentem matrimonium inter sponsum de futuro ex vna parte, & consanguineos sponsæ ex altera, & è contra, constat ex variis Canonibus, ex *cap. vnico, de sponsalibus & matrimoniis in 6. & cap. vnico, de desponsatione impuberum in 6.* Item ex *cap. ad audientiam 4.* & ex *cap. sponsam 8. de sponsalibus & matrimoniis.* Et hoc idem firmant omnes Doctores. 3

Maior difficultas est de altera specie publicæ honestatis ex matrimonio rato consurgentis, an sit in iure, textus ex quo illa colligatur. Nam noster Sanchez *disp. 70. n. 1.* putat vix esse textum asserentem oriri ex matrimonio rato publicam honestatem, seu publicæ honestatis impedimentum. Quod probat, quia *cap. si quis vxorem 27. q. 2.* quod solet afferri, Glossa dicit *ibi* posse intelligi de sponsa de præsenti, vel de sponsa de futuro: & ita ex eo textu nihil certum potest haberi, vel concludi. Præterea *cap. finali 35. q. 3.* asserens eandem coniugem non posse nubere duobus consobrinis propter publicam honestatem, potiùs intelligitur de matrimonio consummato. Non enim antea appellatur quispiam coniux, sed sponsus. Nec obstat illud impedimentum appellari publicam honestatem, cùm non oriatur ex matrimonio consummato nisi affinitas. Quia affinitas aliquando appellatur publica honestas, vt liquet ex *c. tua,* iuncta Glossa *verb. honestatem; & cap. discretionem*, adhibita Glossa *verb. publicam, de eo qui cogn. consang.* Vnde infert Sanchez prædictum colligi impedimentum in matrimonio rato, deducto argumento à fortiori. Nam si ex sponsalibus consurgit publica honestas impediens, ac dirimens matrimonium cum consanguineis sponsæ illius de futuro: à fortiori consurget ex matrimonio rato, quod fortius vinculum est, & maiorem coniunctionem importat. Prædictæ doctrinæ fauent grauès recentriores, dicentes publicam honestatem quæ oritur ex matrimonio rato desumi ex sola consuetudine, 4

dine, & vsu Ecclesiæ, cùm nullus extet textus qui eam induxerit: cumque aliunde ipsa vigeat etiam nunc in Ecclesia, desumenda est ex solo eius vsu. Hic autem vsus inductus est ex paritate rationis desumpta ex illa alia publica honestate, quæ ex sponsalibus consurgit.

5 Ego verò existimo hoc impedimentum publicæ honestatis ortum ex matrimonio rato non consummato antiquissimum esse in Ecclesia,& de illo aliquas extare leges, proponam certiorem. Talis mihi videtur, quæ habetur *cap. si quis desponsauerit sibi* 11. 27.*q*.2. vbi hæc verba proponuntur: si quis desponsauerit sibi aliquam, & præueniente mortis articulo eam cognoscere non potuerit, frater eius non potest eam ducere in vxorem. Vbi optimè Glossa duo notat. *Primum*, hoc caput intelligi de sponsa de præsenti: aliter non faceret ad propositum, quia sponsa de futuro non est vxor quam posset cognoscere. *Secundum* ait. Et hoc casu est impedimentum publicæ honestatis iustitia, non affinitatis, quia ita non est nisi interueniat carnalis copula. Idem etiam firmo Cardinalium declaratione, quam tradit noster Rebellus in declarationibus sacræ Congregationis circa decreta Tridentini *de matrimonio & sponsalibus*, ex *sess*. 24. *n*.109. his verbis. An ex matrimonio contracto per verba de præsenti non consummato oriatur affinitas, vel impedimentum publicæ honestatis? Respondet, Congregatio non esse impedimentum affinitatis, sed impedimentum iustitiæ publicæ honestatis, & fortius, ac maius vinculum, quàm impedimentum iustitiæ publicæ honestatis ex sponsalibus de futuro.

SECTIO II.

Quæ requirantur vt ex sponsalibus de futuro oriatur impedimentum iustitiæ publicæ honestatis.

1 DE hoc impedimento orto ex sponsalibus de futuro, latè tractaui suprà disputatione octaua sectionibus quatuor, prima, secunda, tertia, & quarta. Quare

Suppono *primò* ad id requiri vt sponsalia sint certa & determinata, & valida, vt fusè ostendo ibi *sect*. 1. *num*. 3. 4 5. *&* 6.

Suppono *secundò* oriri tale impedimentum dirimens cum cõsanguineis alterius sponsi in primo gradu, non verò cum affinibus, vt ibi probo *n*.7.

Suppono *tertio*, tale impedimentum fuisse inductum solo Ecclesiastico iure, & à Tridentino restrictum ad solum primum gradum, vt doceo *num*. 1. *&* 2.

Suppono *quartò* prædictum publicæ honestatis impedimentum esse omnino perpetuum, quouis modo postea ipsa sponsalia soluantur, vt latè id tracto *disp*.8. *citata*, integra *sect*. 2.

Suppono *quintò*, ex sponsalibus inualidis occultè ex solius interni consensus defectu, exterius verò ac publicè validis, nullum consurgere publicæ honestatis impedimentum, vt latè exagito prædicta disputatione, integra *sect*. 3.

2 Ex quibus omnibus colligo manifestè impedimentum iustitiæ publicæ honestatis, quod ex sponsalibus oritur, tantùm oriri ex sponsalibus cum determinata persona ac certa, & ex absolutis, siue à principio, siue postea impleta conditione, & tantùm ex validis, & non ex nullis, siue ex defectu consensus, siue ob aliquod impedimentum, quamuis occultum: prædictumque impedimentum publicæ honestatis esse perpetuum, nec dissolui morte alterius, nec mutuo consensu, nec quia alter resiliuit. Præterea infero, cùm certum sit prædictũ impedimentũ esse Ecclesiasticum, illud non habere locum inter infideles, etiamsi postea cõuertantur ad fidem in contracto matrimonio cum consanguinea eius, cum qua priùs sponsalia celebrauerat. Denique certum etiam est statim post Tridentini promulgationem cessasse impedimentum in aliis gradibus vltra primum. Sic congregatio Cardinalium apud Rebellum *n*. 103. Qui ante Concilium Tridentinum in secundo gradu publicæ honestatis erant, post Concilium publicatum, seu confirmatum ritè, & absque alia dispensatione contrahere possunt, & contractum inter eos matrimonium est validum, iuxta formam huius capitis tertij.

SECTIO III.

Ex quo matrimonio rato oriatur, vel non oriatur impedimentum iustitiæ publicæ honestatis.

DIco *primò* certum esse non oriri ex matrimonio rato sub conditione, si ista non sit impleta. Patet, quia nõ oritur ex similibus sponsalibus conditionatis; quæ enim sunt sub conditione de futuro nondum impleta, non pariunt honestatem, quia absolutè sponsalia non sunt, vt liquet ex *cap. vnico, de sponsalibus*; ergo nec ex simili matrimonio. Firmo, quia ante impletam conditionem, neque habet vim matrimonij absoluti, neque sponsalium absolutorum. Ac iustitia publicæ honstatis non oritur nisi ex sponsalibus dicto modo absolutis, ac proinde neque ex matrimonio, nisi absoluto, etiam paritate, & consuetudine desumpta ab exemplo sponsalium. Hoc intellige, si conditio sit ex eis, quæ suspendunt consensum ita vt debeat spectari euentus conditionis. Nam si sit ex eis quæ ipsum non suspendunt, vt sunt quæ habentur pro non adiectis; tunc matrimonia iam erunt, ac censebuntur absoluta, & parient honestatem: sicut etiam talia sunt impleta conditione sine vllo alio nouo consensu, vt ostendi suprà *disput*. 16. *sect*.13. *num*. 5. ac proinde dirimat vsque ad quartum gradum. 1

Dico *secundò* prædictum impedimentum honestatis non oriri ex matrimonio rato inualido ex defectu consensus. Hoc admittunt omnes Doctores. Et meritò, quia olim sponsalia ex defectu consensus inualida non causabant similem honestatem; ergo neque hoc matrimonium, cùm eius honestas à paritate ex illis consuetudine populi Christiani sit subsistens. Quare nõ oritur ea honestas ex matrimonio rato inito cum errore personæ, vel cum persona incerta, vel ex metu graui, vel per consensum fictum etiam in vno solo; quia in istis omnibus est irritum matrimonium ex defectu consensus necessarij. 2

Dico *tertiò*, si matrimonium fuerit nullum ex alio capite, puta ex defectu solemnitatis, vel ratione alicuius impedimenti, etiam ex eo oritur impedimentũ publicæ honestatis. Ratio est, quia ita fiebat olim in sponsalibus, quæ causabant eam honestatem, licèt inualida esset, nisi id prouenirêt ex defectu consensus. Cumque in ista honestate orta ex matrimonio rato nihil sit innouatum à Tridentino, erit in ea standum iuri

iuri antiquo. Idque constat ex declaratione Cardinalium apud Rebellum *n.* 101. in hæc verba. Præsuppositá declaratione per constitutionem Sanctissimi domini nostri Pij Quinti super hoc decreto, censuit Congregatio, oriri impedimentum iustitiæ publicæ honestatis ex sponsalibus per verba de præsenti etiá nulliter contractis, omissa forma decreti Concilij Tridentini *cap. 1. huius sessionis* (intellige 24. *de matrimonio.*) Et constat ex *cap. ad audientiam*, *de sponsalibus*, vbi existente matrimonio nullo propter impedimentum consanguinitatis, oritur publica honestas. Cùm autem in ista honestate orta ex matrimonio rato, nihil sit innouatum à Tridentino, erit in ea standum iuri antiquo. Hinc infero oriri hanc honestatem ex matrimonio inualido defectu præsentiæ Parochi & testium, vel ob quoduis aliud impedimentum dirimens, quia tale matrimonium non est inualidum ex solo defectu consensus; imò matrimonium clandestinum, licèt nullum, habet vim sponsalium ex natura sua, vt multis ostendi suprà *disput.*8. *sect.*4. *num.* 4.

3 Scio oppositum docere Sanchez *lib.*7. *disput.* 70. *n.*13. & Coninchium *disp.*32. *dubio* 5. *ad finem.* Quia ipsi matrimonio clandestino deest legitima forma, & consequenter legitimus consensus, ita vt non habeat speciem quidem externam contractus matrimonij. Cæterùm persisto in contraria sententia cum Basilio Ponce *lib.*7. *cap.*35. *ad finem*, & cum nostro Hurtado *disp.* 21. *difficultate* 2. *num.* 7. Quia matrimonium clandestinum non est nullum absolutè ex defectu consensus; ille verò solùm potest dici non esse legitimus, quia est inter personas inhabiles, ex lege & statuto Concilij Tridentini, ob defectum solemnitatis præsentiæ Parochi & testium. Vnde non est nullum matrimonium ex defectu consensus, sed ex defectu legitimitatis. Sicut ob eandem rationem oritur tale impedimentum ex matrimonio nullo ex defectu ætatis, quia non est nullum ex defectu consensus; sicut est matrimonium factum ex metu, aut ex errore personæ, aut in furia, in quo deficit omnino consensus plenè voluntarius, ac liber. Quare matrimonium clandestinum, in mea sententia, causat impedimentum publicæ honestatis vsque ad quartum gradum, quia causat illud vt matrimonium. Qui verò negant illud non parere vt matrimonium, sed solùm habere vim sponsalium, ac rationem, inducet eodem modo impedimentum, atque alia sponsalia intra primum gradum solum.

4 Dices sequi ex his, si Petrus post sponsalia inita cum Maria contrahat de præsenti per verba cum Martha eius sorore, cùm nulla ex illis postea posse contrahere. Patet, quia non cum Martha, quia ex prioribus sponsalibus est ortum impedimentum cum illa, non cum Maria, quia ex hoc matrimonio etiam irrito nascitur publica honestas cum sorore. Respondeo, posse & debere contrahere cum Maria, quia specialiter cautum est in iure, *cap. vnico, de sponsalibus in* 6. vt ex posterioribus sponsalibus non oriatur hoc impedimentum respectu priorum, etiam quando olim ex sponsalibus irritis oriebatur. Vnde nec ex matrimonio modò orietur, quia cedit in præiudicium prioris sponsæ quæ est ratio iuris. Si verò consummasset cum Martha, cum nulla contrahere posset: non cum priore, propter impedimentum affinitatis ex copula resultans: non cum posteriore, propter publicam honestatem ex sponsalibus prioribus cum eius sorore, vt est manifestum. Quod si hic priori non dedisset fidem de matrimonio contrahendo, sed cum illa rem habuisset, & postea eius sororem duxisset, neutram posset vxorem habere; non priorem, quia obstat impedimentum publicæ honestatis, quod ex matrimonio etiam irrito oritur, vt dixi, cùm nulla præcedant sponsalia cum priori, in quo euentu non oriretur. Non cum posteriori, propter affinitatem ortam ex copula præcedenti cum sorore.

Ex his colligo quòd si quis sponsalia contraheret cum fœmina, quam postea eius frater duxit, 5 nec matrimonium consummauit, prior ille frater posset eam fœminam ducere. Quia matrimonium posterioris fratris cum ea fœmina irritum fuit propter impedimentum publicæ honestatis ortũ ex prioribus sponsis cum fratre: neque hoc matrimonium irritum potuit inducere impedimentum publicæ honestatis, quod præcedentibus sponsalibus cum fratre præiudicaret. Quòd si hoc matrimonium consummasset, cum neutro posset contrahere, vt *suprà* dixi, non cum priore propter impedimentum affinitatis ex copula resultans; non cum posteriori, propter publicam honestatem ex sponsalibus prioribus ortam cum eius sorore.

Denique noto cum Sanchez *disp.*68. *ad finem numeri*, quòd licèt ex supradicto matrimonio rato cum 6 dicta Martha non oriatur honestas dirimens respectu Mariæ, cum qua fuerant iam inita priora sponsalia; quia ius non vult vt ipsa fraudetur iniustè matrimonio propter iniustitiam aliorum: attamen oriri dictam honestatem cum reliquis consanguineis Marthæ, quia isti nullum ius adquisierant ad matrimonium Petri; & ex matrimonio irrito perseuerat nunc impedimentum vsque ad quartum gradum, vt dictum est; & solum ius statuit non oriri impedimentum ad præcedentia sponsalia dissoluenda.

DISPVTATIO XXXIII.

De crimine, impedimento dirimente.

MERITO Ecclesia iam priscis temporibus inter aliquas personas decreuit esse impedimentum dirimens ad matrimonium contrahendum, propter aliqua crimina ipsi matrimonio obnoxia. Quæ, & qualia sint, ac quibus circumstantiis affecta esse debeant, vt matrimonium dirimant, hac disputatione breuiter est declarandum.

SECTIO I.

An sola duorum machinatio in mortem coniugis, quamuis non interueniat adulterium, dirimat matrimonium postea cum altero contrahendum.

PRo explicatione obseruandum est *primò*, quòd certum est apud omnes Doctores impedimentum criminis non reddere simpliciter quempiam inhabilem ad quodcumque matrimonium. Quia, vt videbimus, iura hoc impedimentum dirimens decernentes solùm irritant matrimonium inter machinantes mortem, & adulteros. Quare qui coniugem occidit, v.g. vt cum adultera matrimonium ineat, respectu solius adulteræ sit inhabilis, non verò ad quod- 1

quodcumque aliud matrimonium contrahendum; quia finis appositionis huius pœnæ & impedimenti fuit, ne quis desiderio matrimonij occidat proprium, vel alienum coniugem; vel adulteretur cum illo.

2 *Secundò* est obseruandum hoc impedimentum esse solo iure Ecclesiastico inductum. Non enim ex natura rei repugnat illud matrimonium. Quare infideles non incurrent illud, nisi speciali ipsorum lege sit statutum, quia infideles non tenentur legibus Ecclesiæ. Cuius impedimenti ratio honestissima est ac iustissima, vt causatur spe contrahendi matrimonij machinatio mortis alterius coniugis, & adulterium: nihil enim atrocius in coniugio reperiri potest, quàm insidias parari vitæ alterius coniugis, vel dari ansam adulterandi.

3 *Tertiò* notandum est, tametsi Doctores ad sola duo crimina communiter reducant hoc impedimentum, nempe ad adulterium cum machinatione mortis alterius coniugis, & ad adulterium cum fide data de cōtrahendo post coniugis mortem, in quibus alia etiam comprehendunt; nihilominus tamen claritatis gratia ac distinctionis, quatuor sunt distinguenda crimina, in quibus expendere oportet, an & quomodo tale impedimentum criminis illis appositum sit. *Primum* est, machinatio ab vtroque facta in mortē alterius coniugis animo contrahendi matrimonium, non interueniente adulterio. *Secundum*, machinatio mortis ab vno tantùm coniuncta cum adulterio. *Tertium*, matrimonium cum aliqua fœmina contractum, viuente primo coniuge, & superstite. *Quartum* denique, si adsit verum adulterium, vnà cum promissione, ac fide data de contrahendo matrimonio, defuncto altero cōiuge.

His præmissis accedamus ad primum crimen hac sectione exponendum, de machinatione in mortem alterius coniugis proprij, vel alieni coniugis sine adulterio. Circa quod

4 Dico *primò*, verius esse ac probabilius, vt cum multis tenet Sanchez *lib. 7. disp. 78. n. 9.* Basilius Ponce *lib. 7. c. 45. n. 4.* Toletus *lib. 7. c. 6.* & alij, solam machinationem in mortem coniugis, quando fit ab alio coniuge, & ab altero cum quo matrimonium incundum est, nullo interueniente adulterio, esse impedimentum dirimens. Id manifestè firmatur *cap. primo, de conuersione infidelium*, in quo nulla mentione facta adulterij, dicitur, matrimonium inter vxores occisorum à Sarracenis, & inter ipsos Sarracenos, etiam ad fidem conuersos non valere; quia vxores occisorum cum ipsis Sarracenis malitiosè machinatæ fuerunt in mortem suorum maritorum. Idque manifestè constat ex casu in specie textus, qui ibi proponitur, & talis fuit. Quidam Sarraceni erant in captiuitate Christianorū, & interfecerunt viros quarundam mulierum Christianarū, insidiis & machinationibus ipsarū; postea ipsi Sarraceni per mulieres illas ad fidem Christianam sunt conuersi, quæsitum fuit, vtrùm de iure illas possint accipere in vxores; & si eas duxerint, an tale coniugium teneat. Respondit Papa Cælestinus Tertius, id determinandum esse Triburensis Concilij regula, in quo dicitur, quòd si in mortē ipsorū malitiosè fuerint machinatæ, licèt earū studio ad fidē accesserint, contrahere non debent, & si contraxerint, non sunt tolerandi, quia tale damnum cum tali lucro Ecclesia compensare non velit. In qua decisione nulla fit mentio adulteri. Additur verò *ibidem*, validum fuisse matrimonium quarundam mulierum cum occisoribus suorum virorum; quia illæ horum mortem non fuerant machinatæ. Igitur sola machinatio in mortem coniugis, absque adulterio, quando vterque in mortem coniugis conspirat, inualidum facit, ac irritat matrimonium.

Est verò notandū circa prædictum decretum, infidelibus Sarracenis eā pœnam, seu impedimētum indictum non esse, nec indici potuisse ab Ecclesia, sed solis mulieribus fidelibus, vt perpetuò nequeant cum illis infidelibus quantumcumque ad fidem conuersis matrimonium contrahere. Sicut hodie ex Ecclesiæ præscripto irritum est matrimonium fidelis cum infideli, non ob impedimentum infidelis, sed quia fidelis ipse illo afficiatur impedimento.

Dico *secundò*, vt machinatio mortis prædicta facta ab vtroque dirimat matrimonium, necessarium esse, vt sortiatur effectum mortis. Quare si vterque mortem coniugis machinetur, nec illa subsequatur, poterunt altero defuncto matrimonium inire. In hoc etiā Doctores conueniunt. Id constat quoque ex *cap. 1. de conuersione infidelium*, vbi expressè notatur mors ex illa machinatione secuta. Et ratio est, quia iura imponentia pœnam crimini, intelligenda sunt de crimine completo, quando aliud non constat. Vnde tametsi sint alia iura quæ de sola machinatione mortis coniugis mentionem faciant; at ea verba cum effectu accipienda sunt, vt generaliter statuitur *c. relatum, de cleric. non resid.* Vnde colligo prædictos contractus quoque dictum impedimentum, si consilio, mandato, aut simili modo mortem coniugis per alios procurent, modò hi ab illis permoti mortem intulerint. Secus esset si omnino proprio motu sine respectu ad eorum consilia id fecissent. Quia tunc eorum machinatio fuisset inefficax, nec ipsi fuissent vera causa mortis. Non tamen sufficit vt ratam habeant occisionem, vel machinationem mortis. Ratio est, quia in omni iure requiritur machinatio; at ratihabitio neque est machinatio physica, vt liquet, neque moralis, medio consilio, aut mandato; quia ratihabitio non æquiparatur mandato, nisi in his, quæ à sola nostra voluntate dependent, vt rata sint; vt quando iure exprimitur, vt contingit in ratihabitione, qua quis ratam habet occisionem violentam clerici. 5

6 Dico *tertiò*, vt dicta machinatio in mortem re ipsa securam dirimat matrimonium contrahendum, necessarium esse quòd fiat animo contrahendi illud; vnde quando alius finis adest, non est impedimentum dirimens. Ita cum multis Sanchez *disp. 78. n. 13.* Basilius Ponce *disp. 45. n. 4.* Hurtado *disp. 23. difficult. 1. n. 3.* & alij. Et meritò, quia quamuis in iure non exprimatur, tamen satis insinuatur *in cap. 1. de conuersione infidelium*, dum dicitur de illis mulieribus, in mortem ipsorum malitiosè fuerint machinatæ. Idem satis colligitur ex fine huius impedimenti, qui fuit ne coniux desiderio alterius matrimonij occidat proprium, vel alienum coniugem. Quæ ratio non militat, cùm coniugis interfectio non eò tendit, vt aliud matrimonium cum ea persona ineatur. Quare iura inducentia hoc impedimentum nullo pacto ad hunc casum extenduntur. Vnde si adsit homicidium alterius coniugis ab vtroque perpetratum, non animo cōtrahendi matrimonium, sed in vltionem, vel odium, vel ob aliam causam, non oritur impedimentum dirimens.

Dico *quartò*, non sufficere vt tale impedimentum inducatur, homicidium ab vtroque perpetratum animo & intentione contrahendi matrimonium, si ea intentio non significetur exteriùs. Quare si omnino in animo retineant, nec sibi significent, non oritur impedimentum. Ita notauit bene Basilius Ponce citatus, & Hurtado relatus. Quod dictum est iuxta doctrinā à me traditam in materia de legibus, quam grauiter & doctè pertractat noster Vasquez *tom. 2. in 1. 2. disp. 60. cap. 3. 4. & 5.* vbi latè ostendit occultum omnino & mētale delictum nō subiacere Ecclesiæ iudicio, neque 7

que punitioni, optima ratione, quia lex est imperium superioris inferiores ad sui obseruationem obligans; vnde iure naturali oportet inferiorem ad voluntatem superioris conformari; absurdum enim est ei refragari, & resistere, sicut honestum obtêperare. At cōformatio hæc inferioris ad superiorem in eo solùm attendi debet, quod proprium hominum est; id autem est exterior operatio secundùm rationem: nam spiritualis conformatio Angelorum, & spirituum potius videtur, quàm hominum, vel hominum etiam, ea tamen ratione, qua cum Angelis cōmunicāt; lex igitur humana humanā postulans obedientiā, eam solùm exposcit in operibus exterioribus, quæ propria hominū sunt, nec cōmunia cum Angelis, ac proinde actus omnino interiores nec prohibere, nec præcipere potest, quia in illis conformatio obedientiæ humanæ non exigitur.

8 Ex quo rectè infert idem Vasquez *c. 3. citato*, non solùm nō prohiberi lege humana actus interiores primariè, hoc est, secundùm se, sed etiam nec secundariè ratione operis externi, quando huius non sunt per se causa, sed ex accidenti ei coniunguntur. Tūc enim de illis nisi aliquo opere exteriori manifestati fuerint, vel aliquo modo indicari, humana potestas etiā Ecclesiastica iudicare non potest, nec ad illos cogere; nec in eis debet attendi conformatio inferiorum ad superiores, non secus ac si non essent coniuncti actibus exterioribus: quia etiamsi cōiuncti, si tamē nullo modo exterius indicati sint, eodem modo comparantur cum iudicio Ecclesiæ, ac si soli essent, & per se. Quod explicat variis exemplis. *Primum* de Monacho Benedictino, qui sine licentia animo accusandi superiorem ad curiam regiam se confert, & *in Clementina* 1 *de statu Monach.* excōmunicatur: nam talem Monachum ire sine obediētia ad curiam regiam ita videtur esse commune intētioni accusandi superiorem, sicut intentioni alterius negotij. Aliud exemplum est de Inquisitore qui ex affectu odij, aut amoris non vult inquirere contra hæreticum, qui excommunicatur. *Clementina, multorum*, §. *verum, de hæreticis.* nam similiter non inquirere contra aliquem ita prouenire potest ab affectu amoris, aut odij, sicut ab affectu alio ex sola oscitantia, & negligentia. In his igitur & aliis similibus exemplis nequit lex humana punire, nec prohibere tales affectus, & intētiones, quia perinde se habent quando coniungūtur operibus, atque si nullo operi exteriori cōiungerētur. Quare vt hoc modo prædicti affectus subdantur legi humanæ, non satis est esse causam exteriorum, sed requiritur ipsis exterioribus indicari. Vnde Monachus Benedictinus, qui sine licentia sui superioris se confert ad curiam regiam animo accusandi superiorem suum non est excommunicatus nisi exteriori opere aliquo talem animum indicet; quia animus ille omnino interior accidentariè coniunctus est cum illo opere exteriori; quare nisi alio modo indicetur, capax non erit excommunicationis. Eodem modo excommunicatio illa contra Inquisitorem illum, non ipsum comprehendit, si odium, vel amor sit omnino occultus, & nullo signo, aut opere exteriori manifestatus, aut indicatus. Quocirca in illa Clementina non excommunicatur, qui odio, vel amore, & gratitudine simpliciter omiserit inquirere, sed is qui obtentu amoris, vel odij, hoc est, prætextu aliquo non inquirit: at prætextus est quādo aliquo signo talis animus indicatur; quare si omnino maneret secretus talis affectus, nullā Inquisitor incurreret excōmunicationem. Eodē igitur modo philosophandū est in casu nostro de homicidio facto ab vtroque desiderio & affectu contrahēndi matrimoniū, necessarium esse eam intentionem exteriùs manifestari, aut indicari; quia aliter nequit puniri ab Ecclesia, à quo sola introducta est dicta pœna, seu impedimentum illud dirimens matrimonium.

Dico *vltimò* nihil referre ad hoc impedimentum dirimens incurrendum siue vxorem occidant, siue virū gratia alterius matrimonij cōtrahēdi; si enim virū interficiant, incurritur idem impedimentum dirimens. Ratio est, quia iura loquuntur etiam de viricidio, vt constat manifestè ex *cap.* 1. *de conuersione infidelium*, vbi sermo est de vxore, medio, seu ministerio cuiusdam infidelis virum suum interficiente. Vnde id asseuerant multi Doctores, quos refert & sequitur Sanchez *disput.* 78. *numer.* 8. 9

Obiicies, nos dixisse suprà *disp.* 23. *sect.* 6. *n.* 3. vxoricidium esse impedimentum impediens matrimoniū, non tamen viricidium; quia non est eadem ratio de viricidio; nam viricidium est rarissimum, & vxores non sunt pronæ ad id perpetrandum, imò sunt timidæ. At vxoricidium frequens esse solet, & viri sunt audaciores, & procliuiores. Igitur idem dicendum est de hoc alio impedimento dirimente, ob eandem rationem. Quia iura solùm videntur velle punire non tam grauitatem criminis, quàm facilitatem virorum ad id exequendum. Respondeo disparem esse rationem: nam in priori casu de vxoricidio, loquitur ius de solo illo, vnde impedimentum illud solum fuit inductum in pœnā criminis vxoricidij: cumque sit pœna, non est cur extendatur ad viricidium, vbi est dispar iam assignata ratio. At in isto alio casu præsenti est in specie textus, vt vidimus, in quo expressè loquitur etiam de viricidio. 10

Sectio II.

An & quomodo machinatio vnius in mortem coniugis, cum adulterio dirimat matrimonium.

Expressa est decisio iuris circa hanc rem, vt notant communiter Doctores, machinationem in mortē coniugis re ipsa secutam factam ab vno solo, interueniente adulterio, dirimere matrimonium, est expressus textus *cap. significasti nobis, de eo qui duxit in matrimonium.* Vbi de quodam ciue Spoletano vxorato, qui adhæserat cuidam meretrici, & quia monitus non dimittebat eam, fuit excommunicatus, tandem vxor sua mortua est, ipse verò cum ea matrimonium contraxit; quæsitum fuit an tale matrimonium teneret. Respondit Papa Innocentius III. quòd nisi alter eorum in mortem defunctæ vxoris suæ fuerit machinatus, vel ea viuente sibi ad inuicem fidem dederunt de matrimonio contrahendo, matrimonium legitimum censendum est. Vbi notat Glossa quòd licèt quis adulteretur cum altera, viuente vxore sua, potest illam habere in vxorem, post mortem vxoris, nisi viuente vxore fidem ei dederit de contrahendo, vel alteruter in mortem mulieris machinauerit. Igitur certum est ex hoc iure, si alter cum adulterio, siue vir sit causa mortis vxoris, siue vxor viri, occidatque vel suum virum, vel adulteri coniugem, existere impedimentum dirimens. Hinc 1

Colligo *primò* solum adulterium non obstare matrimonio cōtrahēdo; vnde si alicubi reperiatur statutū nulli licere ducere vxorem eam quam priùs per adulterium polluerat, id intelligi debet, quando cum adulterio concurrit machinatio mortis alterius coniugis, 2

coniugis, vel fides data de contrahendo post coniugis morté. Aliàs enim licitum est matrimoniū cum illa. Nec obstat huic veritati *c.1. de eo qui duxit*, ibi. Licèt autem in Canonibus habeatur, vt nullus copulet matrimonio quam priùs polluerat adulterio, & illā maximè, cui fidem dederat vxore sua viuente. Ex quo manifestè videtur inferri, idem esse quamuis fides minimè data sit. Non, inquam obstat, quia *ibi* dictio illa, *maximè*, accipitur pro, tantùm, vt explicant *ibi* Abbas *n.3.* Alexand. de Neuo. *n.6.* & Præpos. *n.2.* Vel etiam dic, particulam, *maximè*, sumi pro *inquam*, vel *similiter*, vt determinet priùs dicta, ostendendo alia iura, in quibus præter adulterium alia requirūtur; alioquin apertè contradiceret aliis.

3 Colligo *secundò*, cùm ratio prædicti impedimēti dirimentis sit adulteria euitare, & simul remouere occasiones occidēdorū coniugū his, qui volunt contrahere; certū esse si quis occidat animo contrahēdi cū altero nequaquā adulterij participe, aut si occidat, vt liberiùs libidini vacet, nō existere dictū impedimētum.

4 Colligo *tertiò*, adulterium debere præcedere occisionē: nam ius, vt vidimus præcedenti sectione, vult vt homicidiū tantùm, quando ab vtroque perpetratur, sit impedimentū dirimens: cōmissum autē ab vno tantùm non gignere eiusmodi impedimentū, nisi vnà cum adulterio fit, vt antea probatum est. Quare adulteriū præcedere debet ante mortem coniugis. Vnde si vir venenū propinet vxori vt fœminam quandā ducat vxore interfecta, & cum illa nondum adulteratus est, at postea cū ea adulteratur, nondū vxore defūcta, cōntrahit impedimentum dirimens eā nubendi, quia verificatur intercedere adulterium cum interfectione coingis: secus si defuncta vxore, copula accidisset, quia ea copula iā non esset adulterium, atque adeò sic deficeret adulterium. Adeò verò requiritur adulteriū, quando est machinatio mortis ab vno tantùm facta, vt tametsi interueniat fidei datio de futuro matrimonio ineundo, si desit adulterium, non erit tale impedimentum, quia ius absolutè petit adulterium; nec est textus aliquis, qui sola fidei datione, cum machinatione alterius contentus sit ad hoc impedimentum contrahendum.

5 Colligo *quartò*, rectè docere Doctores, debere esse verum adulterium; nam si matrimonium fuerit nullum existimatum validum, non oritur impedimētum, etiamsi interfectio coniugis interuenerit facta ab vno ex contrahentibus. Ratio est, quia iura impedimentum hoc statuentia petunt coniugis occisionem, & adulterium, quæ duo verè deficiunt, vbi non est matrimonium verum. Satis tamen esset, si matrimonium foret verum, quamuis non consummatum, & quamuis esset celebratum diuortium. Quia in vtroque adsunt vera interfectio coniugis, & adulterium.

6 Colligo *quintò*, quando vnus solus machinatus est mortem coniugis, requiritur, vt adulteriū sit vtrique matrimonium contracturo notū. Quare si Catharina, v.g. coniugata adulteretur cum Petro ignorans hunc Petrum cōiugatum esse, & hic deinde mortuo marito Catharinæ occidat eā insciā, suam propriam vxorē, vt eam ducat, valebit matrimonium. Ita Emanuel Sa *in summa verb. matrimonium. §. de impedimentis dirimentibus num.7.* Sanchez *disp.* 78. *n.12.* Coninch *disp.* 31. *dub.* 5. *n.*55. & alij. Ratio est, quia vt adulteriū præstet impedimentum, debet ex vtraque parte tendere in iniuriā coniugis occisæ, & huius esse occasio, quia hoc impedimentum inductum est ad eiusmodi occasiones tollendas. Adulterium autem Catharinæ, tametsi ex eius parte iniuriosum sit proprio marito, non tamen vxori Petri: nec ipsa ex parte sua dedit sciens aliquam occasionem, vt Petrus occideret suam vxorem, cùm nesciret eum hanc habere. Firmo, nam adulterium respectu coniugis interfecti est, quòd vna cum mortis ipsius machinatione dirimit matrimonium; at respectu coniugis interfecti nullum adulterium admisit fœmina illa Catharina, vtpote coniugij illius ignara; ergo.

Colligo *sextò*, requiri ad hoc impedimentum contrahendum, vt copula adulterij sit perfecta, nec sufficit conatus, aut impudici tactus, quia per hæc non committitur adulterium. Tum etiam ipsa iura exposcunt copulam adulterinam, quæ de lictum consummatum importat: & maximè in his pœnalibus, & impedimentis matrimonium dirimentibus, quæ valde restringenda sunt. Ita Sanchez *disp.* 79. *n.2.* & Coninch *dub.* 5. *citato n.* 62. Vnde infero ob candem rationem ductus, non sufficere vasis fœminei penetrationem, semine virili non intromisso: quia id non est adulterium consummatum, sed inceptum, & conatus ad perficiendum. Quare sufficeret quacumque arte semen intra vas absque illius penetratione reciperetur; quia id satis est ad copulæ consummationem. 7

Colligo *vltimò* quid sit dicendum, quando vir vxorem perimit, animo ducendi nō certam & determinatam fœminam, sed incertam, aut vnam ex pluribus. Placet dicere cum Sanchez *disp.* 78. *n.*18. loquendo in foro conscientiæ, si animus fuit ducendi hanc, vel alteram, aut vnam ex pluribus, dummodo omnes illæ sint expressè intentæ, & cum omnibus illis expressè intentis præcesserit adulterium; esset impedimentum dirimens cum quauis earum. Si verò interfecit vxorem cum animo ducendi fœminam indeterminatam, poterit postea ducere quamcumque, etiam eam, cum qua vxore superstite adulteratus est. Quia defuit intentio matrimonij determinati, ad hoc impedimentum incurrendum petita. Poterit similiter illam adulteram ducere, quando animum habuit aliquam aliam determinatam, vel vnam ex pluribus determinatis ducendi, præter adulteram. Imò & tunc poterit quamuis ex illis ducere. Quia cùm omnibus illis non fuit adulterium, quod erat requisitum ad hoc impedimentum, & cum adultera non fuit animus contrahendi, qui simul cum adulterio desideratur. Quòd si in mente sua expresserit adulteram, siue solam, siue inter alias, respectu solius adulteræ erit impedimentum dirimens, quia respectu illius reperitur adulterium cum animo contrahendi cum illa matrimonium. 8

SECTIO III.

An & quomodo crimen adulterij cōiuncti cum matrimonio de præsenti, dirimat matrimonium.

CAsus huius tertij criminis matrimonium dirimentis est eiusmodi. Petrus, v.g. vxoratus cum Maria, adulteratur cum Francisca, & cōtrahit cū hac secundum matrimoniū de præsenti, tametsi inualidè, quia Maria adhuc viuit. Propter hoc factum, seu crimen, incurrit impedimentum dirimens, quod ipsum impedit ne possit validè inire matrimonium cum dicta Francisca, etiam post mortem Mariæ. Cōstat id totum ex *cap. si quis vxore viuēte, de eo qui duxit in matrimonium.* Quæritur enim ibi, an si quis vxore sua viuente, contraxit de facto cum alia, mortua eius vxore possit illam habere in vxorem. Cui quæsito respondet 1

respondet Papa Gregorius IX. quòd si sua viuente, nec ante contractum matrimonium de facto, nec post, non est dirimendum matrimonium quod post mortem vxoris cum illa contraxit: pœnitentia tamen debet vtrique imponi, pro eo quod grauiter deliquerint. Sed si prius, vel post contractum matrimonium vxore sua viuente eam cognouit, tale matrimonium tolerari non debet. Vbi optimè notat Glossa, solùm de facto cum alia contrahere vxore viuente non dirimere matrimonium cum illa, defuncta vxore, nisi ad carnalem copulam sit processum, vxore viuente, seu adulterium cum illa commiserit. Ecce quomodo adulterium cum matrimonio de præsenti coniunctum dirimat cum adultera matrimonium. Idem in hoc eodem casu decernitur *cap. cùm haberet, eodem titulo*. Ex his

2 Colligo *primò*, vt adulterium sine machinatione mortis dirimat matrimonium in præsenti casu, requiri vt sit coniunctum cum matrimonio inter adulteros de facto contracto; ita vt nec solùm adulterium sufficiat, nec attentatum matrimonium sine adulterio: vt patet ex textibus adductis.

3 Colligo *secundò*, desiderari quoque vt adulterium concurrat cum matrimonio de facto inito, viuente altero coniuge. Ita constat ex prædictis capitibus, vbi hæc duo simul petuntur viuente coniuge, & docent vniuersi. Sufficit verò, vt ad matrimoniū de facto initum præcedat, vel sequatur adulterium à coniuge illo admissum. In vtroque enim euentu incurritur impedimentum hoc dirimens, vt expressè dicitur dicto capite finali *si qui*, & fatentur omnes. Ratio est, quia in vtroque euentu præbetur ansa captandæ mortis cōiugis. Nec verò desinit esse impedimentum, tametsi matrimonium illud de facto initum sit clandestinum, ac consequenter omnino irritū: quia non ponderatur valor matrimonij vt hoc impedimentum consurgat; nam semper matrimonium illud est irritum, altero coniugio tunc durante; sed ne propter dictum matrimonium coniunctum cum adulterio detur ansa captandæ mortis coniugum.

4 Colligo *tertiò*, requiri quoque vt matrimonium priùs contractum sit legitimum & validū: nam si reuera esset irritum, ac inualidū, non adesset verū adulterium, nec daretur ansa veri coniugis necandi. Quare tametsi putaretur esse validum, si re ipsa tale nō esset, verè non consurgeret inde hoc impedimentum.

5 Colligo *vltimò* etiā requiri vt dū cōmittitur adulteriū, vterque sciat alterum esse coniugalem. Patet ex *cap. 1. de eo qui duxit*, vbi expressè dicitur non incurrisse hoc impedimentum eam quæ vxorato nupserat, putans esse solutum, quia ex ipsius parte non fuerat adulterium commissum. Incurritur tamen impedimētum, etsi matrimonium sit contractum ante scientiam vitæ coniugis alterius, si post scientiam adulteriū cōmittatur ante mortem coniugis, quia per hoc prius radicatur. Secus est, si copula contingat post mortem coniugis, quia tunc non habet rationem adulterij, nec potest esse occasio mortis illius.

6 Inquiret aliquis, an ignorantia crassa adulterij, seu vitæ alterius coniugis excuset ab hoc impedimento. Nam multi cū Coninch *dubio 5. num. 61.* sentiunt non excusari, quia talis copula habet verè malitiā adulterij. Sicut percussio eius qui à percutiente crassè ignoratur esse Clericus, habet veram rationem sacrilegij. Contrarium sentit Sanchez *lib. 7. disp. 79. n. 38.* nimirū excusare ignorantiam crassam, & supinam. Tum, quia ignorantia hæc est facti, quæ excusare solet, iuxta regulā, *ignorantia*, de regulis iuris in 6. Tum etiam, quia adulterium est necessarium, quod tamen absque dolo nō cōmitti fatentur omnes per legē Iuliam de adulterio. At vbi dolus exigitur, non satis est lata culpa.

Vtrumque probabile iudico, primum quod defendit Coninch, & sequitur Hurtado *difficult. 2. n. 7.* videtur mihi probabilius, estque apud Doctores communius, quia prædicta ignorātia cum sit vincibilis & culpabilis, non excusat à culpa adulterij, ob quam hoc impedimentum præcipuè statuitur.

Ad argumentum Sanchez dico ignorantiam facti tunc excusare, quando est ignorantia probabilis, non verò semper si sit vincibilis & culpabilis, nisi quando exigitur dolus. Cùm verò dicitur adulterium non cōmitti absque dolo, id intelligitur in ordine ad incurrendas & infligendas pœnas lege Iulia appositas, quæ cùm grauissimæ sint, requirunt omnino perfectam culpam absque vlla ignorantia facti. Hoc autem impedimentum tametsi statutum etiam sit in pœnam; est tamen etiam stabilitum, vt occisio coniugis euitetur; atque ideo non requirit culpam ita completam, & perfectam, præsertim cùm tale adulterium possit quoque moraliter esse occasio coniugem occidendi. Quare non excusabit ignorantia crassa, nec à fortiori affectata, quæ scientiæ æquipollet, sed sola ignorantia probabilis, seu inuincibilis.

SECTIO IV.

An, & quomodo dirimat crimen adulterij coniuncti cum promissione matrimonij.

CErtum est adulterium coniugis coniunctū cum promissione ducendi eam cum qua adulteratur, 1
esse quartum crimen dirimens ex iure Ecclesię matrimonium secutum cum ea. Quod dico de adultero, dictum puta etiam de adultera. Id manifestè habetur *c. finali, si qui, de eo qui duxit.* vbi idē prorsus quod dicitur de adulterio cōiuncto cum matrimonio, dicitur etiam de ipso adulterio coniuncto cum fide & promissione data de matrimonio contrahendo. Idem statuitur *c. 6. significasti nobis, eodem tit.* Idem firmatur *c. 5. si quis viuente 31. q. 1.* ex Concilio Triburiensi; nā quidam vxorem alterius eo viuente corrupit, & ei fidem dedit quòd post mortem legitimi viri si superuiueret, eam duceret in vxorem: quod cùm relatum fuisset in Triburiensi Concilio, statuit Concilium non esse matrimonium inter eos. Hoc igitur impedimentum certissimum est, & vt contrahatur, vt constat ex præcedentibus, & ex dictis textibus, necesse est, vt ea promissio vnà cum adulterio fiat, eodē coniuge viuente: nam si promissio fiat viuente vno coniuge, & postea contingat adulterium viuente alio cōiuge, aut è contra, nō oritur impedimentum. Est verò notandum ad hoc impedimentum requiri etiam ea omnia quæ dixi præcedenti sectione requiri pro crimine adulterij & matrimonij simul. Sunt verò duæ difficultates circa hanc rem dissoluendæ.

Prima est, an ad id sufficiat promissio oretenus facta, quando apparet seriò & ex animo facta, reuera tamen à parte rei facta est, & oretenus. Affirmat cum nonnullis noster Sanchez *disp. 79. n. 10.*

Primò, quia textus inducentes hoc impedimentū, ea nituntur ratione, ne spe futuri matrimonij sumatur ansa necandæ vxoris. At promissio etiam ficta præbet occasionem insidiandæ vitæ alterius coniugis.

Secundò, ex sponsalibus irritis ob solum interni cōsensus defectū, oritur impedimentū publicæ honestatis; ergo & hoc aliud ex promissione oretenus facta.

Tertiò præcepta Ecclesiastica cadunt in actus externos, & eosdē punit Ecclesia; nam de interioribus nihil iudicat, sed ille exteriùs promittit; ergo contrahit

pœnam, seu impedimentum tali crimini iniunctum.

2 Verius iudico oppositum, non sufficere cum Henriquez *lib.* 12. *de matrimonio cap.* 14.*n.*3.*in fine*, Emanuele Sà *verb. matrimonium*, vbi de impedimentis dirimentibus, *n.*7. Hurtado *diffic.*2.*n.* 9. & aliis. Probatur, quia quod adulterium cum promissione matrimonij contrahẽdi cum complice illud dirimat, est pœna Ecclesiastica imposita propter illud delictum; quæ quia potiùs est restringenda, sicut non incurritur, nisi quãdo adulterium est perfectum & consummatum in sua specie, vt constat ex superioribus, ita nec quando promissio non est perfecta, & aliàs sufficiens ad obligandum ex iustitia, & sub mortali, qualis non est promissio ore tenus facta; de qua ostendi suprà *disp.*2.*sect.*1. tametsi possit intelligi voluntaria promissio ore tenus sine animo promittendi, vt ibi probo *n.*3. eam tamen non esse validam ad obligandum obligatione naturali ex iustitia, vel etiam ex fidelitate, ac proinde non sufficere ad sponsalia, quod efficaciter *ibi* probo *n.*4. ergo tametsi sufficiens sit in foro externo ad præbendam dictam occasionem coniugi decepto, non sufficiet ad matrimonium dirimendum. Firmo exemplo optimo fictè rebaptizantis, & fictè proferentis hæresim; nam rebaptizans ille in foro cõscientiæ excusatur ab irregularitate, quia actus ille verè in ratione culpæ nõ est peccatum cõsummatum rebaptizandi, sed est tantùm imperfectum in eo ordine, & ideo non est sufficiẽs ad contrahendã illã irregularitatem, quæ imponitur propter delictum perfectum & consummatum in illa sua specie. Ille etiã alius exterius hæresim profitẽs, veram fidẽ animo & mente retinens non incurrit pœnas & censuras hæreticis impositas, quia reuera non est simpliciter hæreticus, sed solùm cum addito, scilicet exterior hæreticus, seu fictus. Sic ergo in præsenti, qui sine intentione exteriùs dat fidem matrimonio, reuera non est promissor, sed fingit se promissorem; & ideo quamuis in hoc etiam grauiter peccet, non tamen propriè est illa culpa propter quam impedimentum dirimens impositum est.

3 Respondet Sanchez disparem esse rationem: nam in casu rebaptizationis, finis illius pœnæ irregularitatis est in odiũ hæreticorũ rebaptizantium, & introducẽtium rebaptizationes: fictè verò rebaptizans neque id facit animo hæretico, nec propriè cõuenit cum hæreticis in ea actione vt à sua intentione procedit. Simile est in ficto hæresis prolatore, cùm nec reuera fidem neget, nec verè hæreticus sit. At in nostro præsenti casu, ex fine Ecclesiæ indicentis hoc impedimẽtum, ne spe futuri matrimonij sumatur ansa necandæ coniugis, colligitur eius mentem esse comprehendere hanc fictam promissionem. Sed contrà obijcio, si id attentè cõsideretur, nullã apparere disparitatem: nam in his omnibus casibus videtur esse similis & æqualis fictio. Et quamuis Ecclesia attendat ad eum finem, vt inde sequi nequeat occasio vel ansa interficiendi vxorem; satis tamen exprimit in iure eius intentionem esse tollere occasionem illam ex delicto completo perfectæ promissionis, ex qua per se oriri solet tale periculum; esset verò per accidens quod ex tali promissione ficta sequeretur ansa, vel periculum homicidij: sicut è contra, quamuis ex vera & perfecta promissione duorum adulterorum, nullum esset, nec sequeretur periculum homicidij alterius coniugis, adhuc inde ex illa promissione consurgeret impedimentum criminis dirimens, quia id per accidens contingeret; & lex vel ius statuit impedire, ac prohibere id quod per se, & ex vi talis actionis oriri potest. Cùm igitur ex vi fictæ promissionis, nequeat illud per se oriri, quia ficta promissio non est vera promissio, non enim externum verbum quo fauendum aliquid in alicuius gratiam, ei ipsi dicitur, est promissio per se præcisè, sed solùm dependenter à libera intentione promittendi, seu fidem suam ei cui dicitur, astringendi, & obligandi; non secus ac externa verba coniugum actu contrahentium matrimonium, non sunt per se præcisè corporum dominij translatio, seu traditio actualis, sed tantùm dependenter à libera intentione ea se tradendi actu, & faciendi re ipsa quod verba illa significant; sequitur ex vi illius fictæ promissionis nullum oriri impedimentum criminis.

Ex his patet solutio ad argumenta contrariorum.

Ad primum iam claret promissionem fictam non per se, sed per accidens præbere occasionem insidiandæ vitæ alterius coniugis: at ius non attendit ad id quod per accidens contingere potest, sed ad id euitandum, quod per se potest spe futuri matrimonij damnum illud causare.

Ad secundum, negandum est antecedens; latè enim ostendi suprà *disputat.* 8. *sect.* 3. *numer.* 5. ex sponsalibus inualidis defectu solius interni, & occulti consensus, nullum consurgere publicæ honestatis impedimentum.

Ad tertium, tametsi Ecclesia per se non præcipiat, nec prohibeat actus interiores, prohibet tamen exteriores vt ab interioribus manantes: & ita etiam prohibet interiorem, ratione exterioris, seu vt principium eius; & eodem modo punit aliquando aliquem exteriorem vt à tali interiori manantem, vt in rebaptizante, & hæresim proferente. Quia ergo promissio simpliciter dicta significat verba externa se obligantia procedentia ex intentione se obligandi ad contrahendum matrimonium, ideo quando exterior promissio ab illa intentione non procedit, non est sufficiens ad impedimentum criminis inducendum.

Secunda difficultas est, an ad dictum criminis impedimentum necessaria sit promissio absoluta, siue quæ à principio fuerit absolutè facta, siue quæ facta fuerit absoluta euentu conditionis, sub qua fuit facta. 4

Nauarrus enim *lib.*4.*consiliorum*, *tit. de eo qui duxit*, *consilio* 2.*n.*1. quem sequitur Sanchez *disp.*79.*n.*11. existimat promissionem conditionatam sufficere modò adulterium præcesserit, vel sequatur antequam conditio noscitur defecisse. Quia talis promissio inducit veram obligationem expectandi conditionem, eaque posita contrahendi, quantum est ex forma, & natura sua, & inijcit spem futuri matrimonij, & dat occasionem quærendæ necis coniugis.

Alij verò, vt Coninch *disp.*31 *n.*59. & Hurtado *diffic.* 2.*n.*10. necessariam dicunt promissionem absolutam. Quia in iure ad id absolutè, & simpliciter requiritur promissio, qualis non est conditionata ante conditionis euentum; & quia ad id promissio, sicut adulterium, & sicut matrimonium de præsenti, debet esse ante mortem alterius coniugis, ideo quando fuit à principio conditionata, necessarium est conditionem impleri ante mortem illius.

Mihi videtur dicendum cum Coninchio & aliis requiri promissionem virtute absolutam, nec sat esse conditionatam, saltem cùm conditio non impletur ante mortem coniugis. Ratio est, quia promissio quæ non est saltem dicto modo absoluta, sed merè conditionalis est suspensa, nec est absolutè promissio; neque est nec potest esse alteri occasio machinandi mortem coniugis, cum adhuc ex vi eius ante conditionis euentum nullam certam spem futuri matrimonij, seu coniugij poterit ex ea concipere, cùm ita promittens à parte rei non magis promiserit se cum ea contracturum, quàm non contracturum. Nam vtrumque promisit sub conditione; quia per propositionem sub ignota conditione nihil 5

absolutè

absolutè significatur determinatè. Si enim quis alteri dicat, Contraho tecum si pater tuus tale officium in aula regia obtinuit, si vtrique omnino ignotum sit, an pater hoc obtinuerit nec ne, non magis significat alteri parti se in eá consentire, quàm dissentire, sed solùm sub distinctione se consentire, si conditio sit posita, ac dissentire si non sit posita. Vnde tunc altera pars, quam omnes alij præsentes, quamdiu veritas conditionis ignota est, illis verbis non magis colligunt eum consentire, quàm dissentire. Igitur in nostro casu promissarius ea promissione non tam excitatur vt ante conditionis euentum necem coniugis machinetur, quàm vt eam eousque differat, ne aliàs gratis se tanto scelere obliget. Excipiendus est casus, in quo, aut in promissarij potestate esset conditionem suo tempore implere, aut ipse certus esset eam implendam; quia tunc haberet prius facinoris patrandi occasionem, & facile in necem coniugis incitaretur. Addo etiam si post mortem coniugis implenda sit conditio, non parere impedimentum, quia non potest esse occasio machinandi mortem. Præterea si promittens & promissarius cederent promissioni, non contraherent hoc impedimentum per adulterium postea subsecutum, quia tunc iam euanuit promissio, & aliunde adulterium solú non sufficit. Vnde ob eandem rationem, si antequam committatur adulterium, conditio noscatur defecisse, non pariet impedimentum; quia cùm tunc sit omnino nulla, nō concurrunt simul adulteriū, & promissio, ac proinde nequit consurgere impedimentum criminis.

Ad argumenta pro sententia Nauarri & Sanchez iam liquet solutio ex doctrina adducta. Nam ea promissio conditionata quamuis inducat obligationē expectandi conditionem, eiusque euentū; & ea posita contrahendi, quantū est ex se, seu ex forma, & natura sua; quia tamen est suspensa ante conditionis euentum omnibus ignotum, nec vi illius promissionis aliquid absolute significatur determinatè ante dictum euentum; nullam certam spem futuri coniugij potest promissarius concipere, nec habere occasionem necem coniugis machinandi, vt dictum est.

Sectio V.

An aliqua alia requirantur, vt prædicta promissio matrimonij inducat impedimentum criminis.

1 Sectio præsens appendix est præcedentis, vt explicentur omnia requisita, vt prædicta promissio inducat impedimentum criminis. Sit igitur

Prima difficultas, an ad id requiratur promissio mutua, & reciproca, saltem virtute, vel sufficiat vt alter solus adulter promittat, altero non repromittente.

Prima sententia, quæ est Henriquez *lib.* 12. *de matrimonio. c.* 14. *n.* 3. Vgolini *de matrimonio c.* 19. *n.* 8. affirmat debere esse mutuam.

Primò, quia mutua promissio necessaria est ad sponsalia constituenda; quæ ad dictum impedimentum requiri videntur.

Secundò, impedimentum criminis est in pœnam vtriusque adulteri contracturi matrimonium; ergo rationi consonum est vt vterque, quô eam pœnam incurrat, reus sit delicti illius promissionis, ex qua simul cum adulterio consurgit dictum impedimentum.

2 Dico *primò*, negari non posse prædictam promissionē debere esse exterius manifestatā. Ita omnes. Patet, tū ratione generali, quia omnis promissio homini facta ita fieri debet, vt ad illum dirigatur; nequit autem dirigi, si sit merè interna, cùm humano modo nequeat ad alium peruenire, nisi illi exprimatur: vt constat ex dictis suprà *disp.* 1. præsertim *sect.* 9. *num.* 1. Tum speciali ratione, quia talis promissio, cùm sit crimen, punitur ab Ecclesia, at non posset, si esset purè interna, quia talis vt sic, non subditur pœnis Ecclesiæ.

Dico *secundò*, prædictam promissionem debere esse ab altero adultero acceptatam. Hoc etiam est certum, quia aliàs non haberet vim. Vt enim ostendi *suprà loco citato num.* 3. promissio etiam simplex homini facta non obligat antequam acceptata sit ab eo cui fit; quia cum fiat ex liberalitate, si acceptata non sit, nullam parit obligationem, & reuocari potest, tanquam adhuc posita in fieri, ac pendens ex libera volūtate promittentis: neque enim voluntatem mutando faceret alteri iniuriam, nec damnum inferret, quia nihil habuit quæsitum quod inde ei periat. 3

Ex quo manifestè infertur, si promittente adultero non acceptet adultera, sed potiùs respondeat, dicendo, Faxit Deus vt viuat maritus meus, vel dirigat Deus quod diuino eius obsequio expedientius fuerit, non oriri impedimentum. Quia prædicta responsionis verba non acceptationem, sed repulsam fidei datæ indicant manifestè.

Dico *tertiò*, ad hanc acceptationem sufficere quòd alius taceat. Ita Syuester *c. matrimonium* 8. *q.* 9. Coninch *disp.* 31. *dub.* 5. *n.* 58. Rebellus *lib.* 3. *q.* 8. *n.* 5. & Hurtado *difficultate* 2. *n.* 9. Ratio est, quia cùm adulteri se mutuo ament, censentur expetere mutuum matrimonium; ideoque vnus alteri hoc promittit tanquam fauorabile. In his verò quæ fauorabilia iudicantur ab eo cui offeruntur, & vt talia ei offeruntur, quamuis in re ipsa non sint fauorabilia, qui tacet consentire videtur, *de regulis iuris in* 6. *regula* 43. 4

Contrarium tenet Sanchez cum aliis *disp.* 79. *n.* 25. Quia ea promissio etiam liberaliter facta est nociua acceptanti, quia reddit illum incapacem illius matrimonij, quod cedit in illius damnum; tacēs autem non censetur consentire in id quod in ipsius damnū cedit. Verùm hæc ratio debilis est, quia cùm adulteri se mutuo ament, cæco amore ducti, maximè appetunt illud matrimonium, tametsi non ignorent esse onus, & impedimentum illius; vnde qui tacet, censetur acceptare id quod sibi iudicat fauorabilius, & quod ipse maximè appetere censetur.

Dico *quartò*, nullo modo necessariam esse mutuam promissionem formalem. Ita communiter omnes. Et constat manifestè ex *cap. significasti*, *de eo qui duxit*, ibi. Nisi alter eorum in mortem vxoris defunctæ fuerit machinatus, vel ea viuente fidem illi dederit de matrimonio contrahendo. Vbi ponderanda est particula, *alter*, quæ verificatur de vnius tantùm promissione. Et firmatur, quia *ibidem*, & *cap.* 1. & *c. veniens*, *eodem tit.* æquiparantur ad hoc impedimentum inducendum machinatio mortis coniugis, & futuri matrimonij promissio. At illa sufficit ex parte alterutrius, quando adest adulterium, vt constat ex *sess.* 2. ergo idem dicendum est de promissione. Adde in prædictis textibus, & aliis, solius fidei datæ cum adulterio fieri mentionem, & nullibi inueniri desiderari repromissionem alterius. Præterea fauet ratio, quia causa & motiuum inducendi prædictum criminis impedimentum, videlicet, ne spe futuri matrimonij coniux interficiatur, locū habet altero solo promittente. Denique constat idem ex doctrina à nobis tradita suprà *disp.* 1. *sect.* 10. acceptationem promissionis in matrimonio, sicut & 5

& in aliis rebus non eſſe formaliter repromiſſionem, neque coniugi neceſſariò cum repromiſſione; poteſt enim alicuius rei facta promiſſio acceptari ab eo cui facta eſt, quin ea acceptatio ſit vllius rei repromiſſio, vt ibi oſtendo.

6 Dico *vltimò*, ſi talis matrimonij promiſſio fiat per modum contractus, acceptatio ipſa cenſetur eſſe ſaltem virtualiter repromiſſio; non verò ſi ſit talis promiſſio ſimplex, ac liberalis. *Primum* conſtat, quia cuiuſcumque contractus acceptatio eſt virtute contrahere, vt ſi quis promittat equum certo pretio dato tradendum, acceptans promiſſionem cenſetur pretium repromittere: idem ergo dicam de promiſſione matrimonij, quando promiſſio eſt per modum contractus. *Secundum* liquet, quia negari non poteſt promiſſionem vnius amantis nō eſſe ſemper per modum contractus, ſed ſæpe eſſe liberalem; ſolent enim amātes ſæpe multa liberaliter promittere; ergo tunc eius acceptatio ab altero non erit virtute repromiſſio; nam acceptatio promiſſionis matrimonij ſufficienter fit admittendo fidem matrimonij oblatam; hæc verò admiſſio, non eſt promiſſio, quia non eſt oblatio fidei propriæ, ſed acceptatio alienæ. Videantur dicta ſuprà *ſect.* 10. diſputationis primæ relatæ.

Ad argumenta pro ſententia Henriquez & Vgolini.

Ad primum enim negatur probari poſſe aliquo textu, vt hoc impedimentum criminis inducatur, requiri vt cum adulterio adſit promiſſio ſufficiens ad conſtituenda ſponſalia.

Ad ſecundum, dico ſufficientem culpam repetiri in altero, cùm talem iniquam acceptauerit promiſſionem. Adde non ſemper deſiderari culpam in vtroque, vt oriatur impedimentum, ſed ſatis eſſe in altero: non enim innocens incurrit directè illud impedimentum, ſed indirectè, ex eo quòd reus contrahat illud, quia nequit matrimonium conſiſtere niſi inter duos. Sic enim, vt diximus ſuprà *ſect.* 2. machinatio alterius cum adulterio eſt ſufficiens ad impedimentum dirimens criminis inducendum.

7 *Secunda difficultas* eſt, an ſufficiat ſimplex promiſſio; an potius debeat eſſe iuramento firmata. Ratio enim dubitandi eſt, quia Concilium antiquiſſimum Triburienſe, vnde deſumptum eſt *cap. relatum* 31 *q.* 1. vbi hoc impedimentum decernitur, iuramentum appoſuit, ibi, viuente viro ſuo iuramentum dediſſe. Vbi Gloſſa *verb. viuente*, ait. Et ita viuente viro fidem dedit. Vnde pro eodem vſurpare videtur, fidem dare, & iurare.

8 Dicendum tamen cum communi Doctorum ſententia ſufficere ſimplicem promiſſionem. *Primò*, quia ſimplex promiſſio ſatis eſt ad ſponſalia conſtituenda, nam ſecundùm communem loquendi modum, dicitur dare fidem, qui ſpondet, vel promittit; & ita ſponſalia quibuſcumque verbis contrahentes, dicuntur verè dediſſe fidem matrimonij. *Secundò*, qualitercumque matrimonium promittatur etiam ſimplici promiſſione, militat eadem ratio, qua Eccleſia mota impedimentum criminis indixit, nimirum periculum interficiendi coniugem ſpe ineundi matrimonij. *Vltimò*, pactio quælibet, etiam ſimpliciter inita, eſt & appellatur fides; vnde veniens contra promiſſionem, in communi loquendi modo dicitur venire contra fidem præſtitam; & ita vſurpatur *l.* 1. *ff. de conſtit. pecun. & l.* 1. *ff. de pactis*. Vnde ad hoc impedimentum contrahendum Alexander III. Innocentius III. & Gregorius IX. *cap.* 1. *& cap. ſignificaſti, & cap. finali, de eo qui duxit*, vtuntur hoc verbo, *fidem dedit*. Non igitur deſideratur iuramentum.

Ad rationem dubitandi, reſpondeo, Concilium appoſuiſſe iuramentum, quia inter adulteros ſolent verba multiplicari, ac iuſiurandum interponi, ideoque ſic propoſuiſſe illud impedimentū: re vera tamen attenta iurium ratione videtur ſufficiens ſimplex & nuda promiſſio; qua etiam fides datur & periculum coniugem interficiendi intercedit.

Tertia & vltima difficultas eſt, an ſit inualida & illicita promiſſio qua vnus coniux promittit alicui ſe contracturum cum ea matrimonium poſt mortem ſui coniugis adhuc viui. Breuiter dico, ſi promiſſio ſit talis vt ex ea oriatur impedimentum criminis, quia coniuncta eſt cum adulterio, euidens eſt ex dictis illicitam eſſe & inualidam, vt conſtat ex iuribus eam prohibentibus, & punientibus. Si verò ſit ſola promiſſio abſque adulterio, quo pacto ex illa non oritur impedimentum criminis, adhuc eo modo illicita eſt eſt & inualida. quia eſt iure prohibita, & propter eam imponitur pœnitentia. Totum id conſtat *ex cap. finali, de eo qui duxit.* vbi ſic habetur. Si qui vxore viuente, fide data promiſit aliam ſe ducturum: vel cum ipſa de facto contraxit; ſi nec ante, nec poſt, legitima eius ſuperſtite, cognouit eandem; quamuis vtrique ipſorum, pro eo quod in hoc grauiter deliquerint, ſit pœnitentia iniungenda; non eſt tamen matrimonium, quod cum ea contraxit, poſt vxoris obitum dirimendum. Hæc ibi. Notanda ſunt illa verba, *pro eo quod in hoc grauiter deliquerint, ſit pœnitentia iniungenda.* Quæ manifeſtè declarant prædictam promiſſionem eſſe graue peccatum, ac pœnitentia dignum, & conſequenter eſſe illicitam, ac inualidam. 9

DISPVTATIO XXXIV.

De vi, ſeu coactione, ac metu matrimonium dirimente.

Recolenda ſunt, quæ de conſenſu coacto, ſeu metu extorto ſuprà integra diſputatione decimaſeptima, per decem & octo ſectiones latè diximus; ex quibus clarè ſcitur, quo pacto matrimonium per vim, ſeu metum grauem contractum ipſo iure ſit irritum. Recolendum eſt quoque latam eſſe ipſo iure excommunicationem à Concilio Tridentino *ſeſſ.* 24. *c.* 9. in omnes cuiuſcumque gradus, & conditionis exiſtant, qui quouis modo directè, vel indirectè ſubditos, vel quoſuis alios cogunt, quominus liberè contrahant. Quod cùm ſit ex ſuo genere mortale peccatum, non ſolùm contra charitatem, ſed etiam contra iuſtitiam, conſurgit obligatio reſtituendi pro ratione iniuriæ. De hac cenſura latè dixi *dicta diſp.* 17. *ſect.* 17. *num.* 4. In eadem etiam ſectione explicui, prædictam excommunicationem non comprehendere parentes ſi ſuos filios inuitos contrahere cogant, aut prohibeant, ſed ſolos dominos temporales, ac magiſtratus. Quibus addunt nonnulli ſatis probaliter, nec dominos temporales, nec Principes, nec Magiſtratus eam incurrere excommunicationem, ſi ſolùm prohibeant contrahere: quia cenſura non fertur niſi in eos qui ſubditos ſuos, vel alios compellunt, & cogunt ad matrimonium contrahendum. 1

DISP.

DISPVTATIO XXXV.

De impedimento ligaminis dirimente.

NOMINE *ligaminis* intelligitur prioris, siue consummati, siue rati tantùm coniugij vinculum, quo durante sequens matrimonium etiam consummatum dirimitur. Ad cuius vberiorem intelligentiam tractare necesse est, de vnitate matrimonij, ac polygamia illi opposita, quæ est omnino illicita.

SECTIO I.

An iurè diuino & humano matrimonium sit necessariò vnius cum vnica.

1 OMissis hæreticorum erroribus, dico *primò* matrimonium ex sua primæua diuina institutione requirere, vt sit vnius cum vnica, ita vt inualidè quis contrahat cum secunda priore viuente. In hoc conueniunt Doctores. Et patet ex illo *Genesis 2. Quamobrem relinquet homo patrem suum, & matrem, & adhærebit vxori suæ, & erunt duo in carne vna.* Vbi supponitur manifestè coniuges non posse esse plures quàm duos, vt rectè explicat Innocentius III. *cap. gaudemus 8. de diuortiis.* sic dicens. Non dixit tres, vel plures, sed duo in carne vna: non dixit, adhærebit vxoribus, sed *vxori suæ.* Si enim quis posset plures simul habere vxores, non essent duo, sed tres, vel quatuor in carne vna. Idem firmat Nicolaus primus ad consulta Bulgarorum *cap. 5.* Duas, ait, tempore vno habere vxores, nec ipsa origo humanæ conditionis admittit, nec lex Christianorum vlla permittit. Nam Deus qui fecit hominem ab initio, masculum vnum fecit, & vnam fœminam tantùm, cui potuit vtique si vellet duas vxores tribuere, sed noluit, scriptum quippe est, *Propter hoc relinquet homo patrem & matrem, & adhærebit vxori suæ*; non dixit *vxoribus.* Et iterum: *erunt duo in carne vna*, masculus scilicet, fœmina in carne vna, & non tres, aut plures. Constat igitur Deum ab initio instituisse matrimonium vnius cum vna, non verò polygamiam approbasse, sed monogamiam.

2 Dico *secundò* ex Christi Domini statuto ac iure, matrimoniũ debere esse necessariò vnius cum vna. Quare polygamia, seu pluralitas coniugum simul, id est, quòd vnus vir simul habeat plures vxores, illicita est & irrita iure diuino Christi. In hoc etiam conueniunt omnes. Et constat *Matthæi 19. cap.* vbi volens Christus restituere matrimonium ad eam rectitudinem & decorem, quẽ in prima sui institutione habuit à Deo, sustulit omnino polygamiam, quasi primææ matrimonij institutioni aduersam. Vnde ibi duo dicit. *Primum*, matrimonium in prima sui institutione pluralitatem vxorum simul penitus exclusisse, sic dicens. *Qui fecit hominem ab initio, masculum & fœminam fecit eos, & dixit: Propter hoc dimittet homo patrem & matrem, & adhærebit vxori suæ, & erunt duo in carne vna. Itaque iam non sunt duo, sed vna caro.* Quæ verba apertè declarant matrimonij initio instituti effectum esse, vnici cum vnica coniunctionem. Idque apertè explicuit Christus Dominus, quando relatis illis verbis conclusit. Itaque iam non sunt duo, sed vna caro. Quibus apertè docuit coniuges per matrimonium ita vniri, vt vna caro efficiantur. At ex vnius viri cum pluribus vxoribus matrimoniali coniunctione, non vna caro, sed multiplex consurgeret; nec tam vnio, quàm diuisio pullularet. *Secundum*, vt Christus Dominus stabiliat, matrimonium debere necessariò esse vnius cum vna, sic dicit. *Dico autem vobis, quia quicumque dimiserit vxorem suam, nisi ob fornicationem, & aliam duxerit, mœchatur.* Quibus verbis, cùm interdicat, vel reuocationem futurã declaret, dimissa vxore propter fornicationẽ ad alias nuptias transcẽdi, à fortiori hunc transitum, vxore retenta, interdictum esse quis neget. Dicitur verò mœchari posteriorem ducẽs, priori dimissa; quia ob adulterium non desinit prior esse vera vxor. Cùm ergo vxor retenta potiori iure gaudeat thoro, & cohabitatione, quo ipsa dimissa ob adulterium caret, multo magis, ea retenta, illicitum erit ac inualidum aliam ducere. Erit igitur iure diuino Christi illicita & irrita polygamia, seu pluralitas plurium vxorum simul cum vno viro. Hanc doctrinam firmat Concilium Tridentinum initio doctrinæ *de Sacramento matrimonij sess. 24.* sic dicens. Hoc vinculo, (nempe matrimonij) duos tantummodo copulari & coniungi, Christus Dominus apertiùs docuit, cùm postrema illa verba tanquam à Deo prolata, referens dixit. *Itaque iam non sunt duo, sed vna caro.* Addo rectè polygamiã fuisse speciali iure diuino à Christo interdictam in lege Euangelica, ob veram Sacramenti significationem. Nam si matrimonium consideretur quatenus est legis Euangelicæ Sacramentum, iure diuino cum vnica fœmina, dum ea superstes est, ineundum est, vt saluetur essentialis significatio huius Sacramenti, nempe matrimonij Christi cum Ecclesia, quæ est vnica, quamuis in ea multi fideles existant, ob vnam fidem & vnum Baptisma. Hinc

Dico *tertiò*, iure ac lege diuina matrimonium necessariò debere esse vnius cum vna, & non cum duabus, vel pluribus. Hoc euidenter sequitur ex præcedentibus dictis, quibus ostensum est, iure diuino antiquo ex vi suæ primææ diuinæ institutionis, & iure nouo diuino Christi Domini in lege Euangelica id statutum esse. Quod etiam manifestè firmatur auctoritate Concilij Tridentini *sess. 24. canone 2.* sic decernentis. Si quis dixerit, licere Christianis plures simul habere vxores, & hoc nulla lege diuina esse prohibitum, Anathema sit. 3

Dico *vltimò*, iure Canonico esse quoque statutum vt matrimonium non sit validum, nisi sit vnius cum vna, & non cum duabus. Ita omnes Doctores. Constat id manifestè ex *cap. licet, de sponsa duorum.* Vbi expressè decernit Alexander III. si quis contraxerit cum aliqua per verba de præsenti, non posse ad alia matrimonia conuolare: & si fecerit, separari debere à secundis, & ad primum matrimonium redire, & ad id Ecclesiastica districtione cõpelli debere. Idem statuitur ab Innocentio III. *cap. finali, eodem tit. de sponsa duorum.* Præterea *cap. an non 24. quæst. 3.* Nicolaus Papa Lotharius Rex duas habebat vxores, de facto, de quo reprehendit eum Nicolaus Papa dicens, quòd districta vltione (intellige excommunicatione) sit feriendus. Rursus Innocentius III. *cap. gaudemus, de diuortiis*, vbi loquens de polygamia, ait absonum id videri, & inimicum fidei Christianæ, cùm ab initio vna costa, in vnam fœminam sit conuersa; & Scriptura diuina testetur, quòd propter hoc relinquet homo patrem, & matrem, & adhærebit vxori suæ, & erunt duo in carne vna; non dixit tres, vel plures, sed *duo*; nec dixit adhærebit vxoribus, sed *vxori.* Denique quamplurima sunt Concilia quæ refert Basilius Ponce *lib. 7. cap. 51.* eandem veritatem definientia: sufficiat nobis Tridentinum *sess. 24. can. 2. & cap. 7.* 4

Ex dictis colligo, de fide esse, ligamen, seu vinculum 5

culum coniugij de præsenti esse impedimentum dirimens aliud matrimonium. Patet, quia de fide est irritum esse matrimonium inter plures, vt definitum est à Tridentino tamquam lege diuina prohibitum. Et constat ex *Matth.* 19. *c.* Christum Dominum reduxisse matrimonium ad suum antiquissimum decorem, quando inter singulares personas fuit contractum, iuxta illud Genes. 1. *c. Masculum & fœminam fecit eos.* Quibus apertè significatur coniunctio vnius cum vna: & omnem abstulit polygamiam, cùm asseruit: *qui dimissa prima etiam ob fornicationem, aliam duxerit, mœchatur.* Quo manifestè ostendit prohibitum esse lege diuina.

Sectio II.

An iure naturæ nullum sit matrimonium inter plures vxores, & vnum virum.

Sensus quæstionis est, an sicut mendacium formale, vel odium Dei ex se & ab intrinseco, est adeò malum, vt nulla spectata Dei prohibitione, nequeat non esse sua natura malum, ità similiter coniugium vnius viri cum pluribus vxoribus, sit ita ex se & ab intrinseco malum, vt omni præcisa Dei oppositum instituentis ac disponentis prohibitione semper sit sua natura malum, & naturæ, ac substantiæ matrimonij contrarium, illudque reddens omnino inualidum.

1 *Prima sententia*, quæ est multorum, quos Couarr. 4. *Decretal. 2. parte cap.* 7. §. 3. Bellarmini *lib.* 1. *de matr. cap.* 11. Henriquez *lib* 12. *c.* 16. Hurtado *disput.* 9. *difficultate* 1. *num.* 5. & aliorum, absolutè affirmat pluralitatem vxorum simul esse iure naturæ illicitam & malam.

Primò, quia id videtur definitum *in cap. gaudemus* 8. *de diuortiis*, dum dicitur, nulli vnquam licuisse habere plures vxores simul, nisi cui fuit ex diuina reuelatione concessum. Quibus verbis manifestè supponitur, id fuisse iure naturæ illicitum, & non solo iure positiuo, quia ante istud fuisset licitum. Adde, in dicto capite subditur, Patriarchas excusari ab adulterio ob diuinam concessionem. At si absque diuina concessione possent validè, quamuis illicitè, aliam ducere, etiam possent absque adulterio eam cognoscere, quia esset propria.

Secundò matrimonium per se, & ex sua natura ordinatur non tantùm ad prolis generationem, & educationem, sed etiam ad pacificam societatem & gubernationem domus; sed pluralitas vxorum, ex se est contra pacificam cohabitationem, & gubernationem domus, quia quælibet vxor, quamuis sit subdita viro, sed non nisi vt socia, & collateralis, ac proinde etiam est domina in domo habens in ea auctoritatem & principatum, qui in ipsa vxore necessariò oritur ex matrimonio, & nequit à viro pro libito auferri, & cui ipsa non potest cedere, vtpote qui necessariò oritur ex natura ipsius contractus, sicut nequit cedere iuri radicali, seu dominio in corpore mariti; ex quo si essent plures vxores, diuisio & rixæ inducerentur, ergo pluralitas vxorum simul manifestè est contra naturam contractus matrimonij.

Tertiò matrimonium consistere nequit absque mutua corporum traditione; ergò sicut mulier tradit in solidum sui corporis potestatem viro, ita & vir similiter tradere debet: nam matrimonij contractus mutuus est, & reciprocus, & vtrimque æqualis.

Vltimò, per matrimonium se obligat vir ad reddendum debitum vxori, quotiescumque illa petierit. At id præstare nequiret, si salua matrimonij substantia posset se cum pluribus vxoribus copulare; nam si simul eæ peterent, nequiret eis satisfacere.

Secunda sententia, quæ est Durandi *in* 4. *dist.* 33. *quæst.* 1. Palacios *disp.* 1. Veracruz 2. 4. *specul. art.* 15. & aliorum, negat pluralitatem vxorum simul esse iure naturali prohibitam, & irritam. 2

Primo, quia si esset contra ius naturale, maximè, quia ducere secundam est contra ius primæ; ergo saltem secunda cedente iuri suo, siue cùm fit contractus, siue postea, posset vir iure naturali validè & licitè aliam ducere.

Secundò Gregorius III. *Epistola* 4. ad Bonifacium, & refertur *cap. quod proposuisti*, 32. *quæst.* 7. concessit cuidam vxorem secundam ducere, ob primæ ægritudinem. At id concedere nequiuisset, si illud iuri naturali aduersaretur.

Vltimò, certum est licere vxori in totum iure suo cedere, & consensum suum præstare vt vir professionem emittat in religione: ergo & licebit quoque, attento solo iure naturæ, sibi in parte præiudicare, consentiens, vt aliæ simul vxores habeant potestatem corporis viri sui, legitimo cum eo inito matrimonio.

Tertiam sententiam quasi mediam inter duas prædictas defendit Sanchez *lib.* 7. *disp.* 80. *num.* 7. & 8. præmittens *primò* duplex esse ius naturæ, vnum omnino primarium, quod primis iuris naturæ principiis continetur, ac primam, ac inuiolabilem continet rectitudinis regulam, ac proinde contra illa facere nunquam licet. Alterum secundarium quod ex illo tamquam conclusio ex principiis ducitur, quod non ita continet inuiolabilem rectitudinis regulam, quin ab ipso naturæ auctore aliquando propter aliquas circumstantias mutari, ac dispensari queat. Aitque polygamiam vnius viri cum pluribus vxoribus non esse contra prima ac vniuersalia iuris naturæ principia, sed tantùm aduersari conclusionibus ab ipsis primis principiis deriuatis, eo quòd non repugnet matrimonij naturæ, nec primariò eius fini, qui est prolis generatio; sed secundariò, nempe pacificæ domus gubernationi. In hac re 3

Dico *primò*, non esse de essentia matrimonij absolutè, vt sit inter singulares personas, vnius cum vna tantùm. Hoc est certum, quia rerum essentia est omnino immutabilis. At matrimonium potest ex Dei concessione consistere inter plures vxores, & vnum virum, vt de facto in lege veteri fuit concessum, vt asserit Innocentius III. *cap. gaudemus, de diuortiis*; ergo. 4

Dico *secundò*, polygamiam plurium vxorum non esse contra vllum ius naturæ, spectata præcisè natura matrimonij, præscindendo eam ab omni institutione diuina. Hoc mihi videtur certum, 5

Primò, qui nullum ius naturæ immutari potest: nam si ius est naturale, vt tale est, sequitur per consequentiam necessariam ex principiis naturalibus; nam si non sequitur necessariò, non obligat ex vi solius rationis & discursus, & consequenter non est merè naturalis obligatio; ergo non potest magis dispensari in tali iure naturali, quàm in ipsis principiis, quia omnis falsitas, vel defectus in conclusione redundat in falsitatem, vel defectum, aut mutationem principij. At circa prima principia certum est nullam cadere dispensationem, quia semper sunt regula honestè operandi, ius autem contrahendi vnius cum vna tantùm fuit mutatum in lege veteri apud Patriarchas iustos & sanctos. Non igitur illa polygamia plurium vxorum est contra vllum ius naturæ secundùm se sumptum,

sumptum ac præcisum ab omni diuina institutione.

Secundò, nulla ostendi potest ratio naturalis cur polygamia sit ex se ita mala, vt ex nulla circumstantia possit fieri licita. Nam tametsi polygamia inducat communiter periculum discordiæ domesticæ, & sic aduersetur pacificæ domus gubernationi, quam dicunt Doctores esse finem secundarium matrimonij; tamen sæpe potest fieri, vt huius non sit periculum, vt si vir valde prudens sit, & mulieres pacificæ, & inter se amantes, & ipsæ cupiant eundem habere maritum. Præterea pax domestica non est finis etiam secundarius matrimonij, quia maior pax est in vita cælibe, quàm in matrimonio; ergo malè quis matrimonium contrahit, vt habeat maiorem pacem. Denique esto sit finis secundarius, & semper per polygamiam impediendus; adhuc tamen si aliàs, quia vxor est sterilis, non possit obtineri generatio, vel non tanta atque esset hìc & nunc optanda, quod sæpe fit, semper eo casu erit licita polygamia: quia finis secundarius debet cedere primario, maximè si vir potens sit multos filios honestè educare. *Vltimò*, non ex eo quod aliquid repugnet fini matrimonij, sequitur quod ipsum irritet, sat enim est vt id illicite fiat: ergo tametsi polygamia repugnaret fini matrimonij, inde solùm fieret illam illicite fieri, non verò inualidè. Patet exemplo: nam eadem inconuenientia, vel maiora nata sunt sequi ex matrimonio fidelis cum peruersa hæretica, aut à fide apostata, quod quamuis communiter illicite, valide tamen contrahitur: & tamen lõgè magis hæc coniunctio repugnat bonæ prolis institutioni, & paci domesticæ, quàm polygamia: erit igitur ista valida, præcisè spectata natura matrimonij secundùm se.

6 Dico *tertiò*, posita Dei institutione matrimonij, esse irritum iure naturæ matrimonium vnius viri cum vxoribus pluribus. In hoc sensu conuenio cum Doctoribus primæ sentẽtiæ, diuerso tamẽ innixus fundamento. Ad quod reuoco in memoriam quod ostendi suprà *disp. 20. sect. 1. n. 3. 4. 5. & 6.* nos non habere proprium dominium nostrorum corporum, sed Deum; nos autem propriè solum esse vsuarios, atque ita non posse nos aliter vti, vel aliis vtendo potestatem concedere, quam prout Deus concesserit, qui potest omnem vsum concedere intrinsecè iuri naturæ non repugnantem. Hinc Deus potest iure concedere, vt nos ipsos, vel quemuis innocentem sine vlla culpa occidamus. Sic Abraham filium suum occidisset, nisi fuisset ab Angelo impeditus. Et de facto quidam Martyres leguntur instinctu Spiritus sancti se ita occidisse, vt Apollonia & alij. Hoc posito probatur dictum, nam solus Deus habet proprium dominium absolutum nostrorum corporum, nosque solum eius vsum, quem ipse nobis concessit, non omnino absolutè, sed cum certis limitationibus; ergo inualidè quis potestatem sui corporis aliis aliter concedit, quàm quatenus & qua ratione Deus id illi concessit: atque ipse Deus instituens matrimonium ab initio mundi, nulli concessit, vt aliter eam potestatem alteri concederet, quàm per insolubile vnius cum vna vinculum; ergo inualidè, & contra ius naturæ id fiet aliter. Igitur omnis polygamia, posita Dei institutione, & illicita, & irrita est iure naturæ. Hinc

7 Dico *vltimò*, ante omnem diuinam legem prohibentem polygamiam, esse ipsam irritam & inualidam ex non concessione. Patet, quia ipse Deus solus habet plenum dominium nostrorum corporum; nec eo vti possumus absque expressa eius concessione: Quare sicut vt ego vt inualidè vẽdã palliũ Petri, non est opus, vt hic id prohibeat, sed sufficit, ne id concedat; ita cùm dominium corporum sit Dei, & solùm concesserit potestatem vt tradatur vni, & non pluribus; traditio facta pluribus vt nulla sit, sat est, quòd Deus non concedat, vt de facto non concedit, reuocata saltem à tempore Christi licentia data antiquis. Ex quo fit, vt sine vlla dispensatione in lege naturæ, potuerit Deus concedere antiquis libellum repudij, & polygamiam. Sicut potuit dare veniam Abrahamo, vt occideret innocentem filium. Et, vt dixi suprà *disp. 14. sect. 6. n. 7. & 8.* posset duos efficere veros coniuges etiam inuitos. Quare ex suppositione diuinæ concessionis pluralitas vxorum non est contra ius naturale; sicut non est contra illud accipere ex diuina concessione bona aliàs alterius.

Ad argumenta primæ sententiæ prout opponuntur nostræ doctrinæ.

Ad primum, dico rectè probari pluralitatem vxorum esse iure naturæ illicitam addita Dei institutione, & nulli vnquam eam licuisse nisi ex diuina concessione, vt dicto *cap. gaudemus*, clarè exprimitur, & dicto tertio explicuimus. 8

Ad secundum, constat solutio ex secunda ratione adducta in fauorem tertij dicti.

Ad tertium dico optimè probare, quid fiat de facto posita Dei institutione, maximè post legem Euãgelicam. nam modò in matrimonio est mutua, & æqualis traditio, vtrinque in solidum: non autem probare id ex natura rei, seu iure naturæ necessariò fieri debere, seclusa omni diuina institutione: nulla enim est ratio naturalis quæ conuincat esse de essentia matrimonij, vt vir det totam potestatem sui corporis vxori, sicut hæc dat totam potestatem sui corporis viro; & non possit vir maximè consentienti vxori dare tantum dimidiatam partem sui corporis, & alteram medietatem alteri vxori: cùm sufficienter daret potestatem, quantum sobolis procreatio peteret.

Ad vltimum respondeo, eo argumento probari quoque nũquam licere vni coniugi ab altero abesse, nec ad remota loca negotiorum causa se transferre, nec eos mutuo consensu posse vouere continentiam, quia posset interim periclitari alterutrius continentia, & sic euerti matrimonij finis. Quare respondeo tametsi matrimonium sit institutum post lapsum, vt coniuges data commoditate possent eo vti in remedium concupiscentiæ; non tamen, vt quocumque loco, aut tempore possent eo vti, & multo minus vt teneantur eo vti; nec possint in hac re, vel in totum, vel ex parte iure suo cedere, vt faceret vxor, qua volente vir secundam duceret, sicut etiam altera, quæ habenti vnam nuberet.

Ad primum secundæ sententiæ, dico posita Dei institutione nulli concedentis potestatem se alteri tradendi nisi per insolubile vnius cum vna vinculum, esse contra ius naturæ alteri nubere, & cedere iuri suo, vt satis explicatum est.

Ad secundum, dico priorem non fuisse legitimam vxorem ob impedimentum perpetuum, idque solum declarasse Pontificem.

Ad tertium dispar est ratio: nam tunc potest quis iuri suo renunciare, quando nulla alia ratio prohibitionis adest, præter alterius præiudicium, vt contingit in negatione debiti. Secus verò vbi aliunde oritur prohibitio, vt contingit in casu præsenti. nam plures habere vxores est illicitum iure naturæ, non ob iniuriam vxori illatam, sed quia est contra diuinam institutionem matrimonij statuentem vt fiat solum vnius cum vna.

Ad tertiam sententiam Sanchez fateor mihi eam non placere. *Primò*, quia vel illæ conclusiones deducuntur necessariò ex illis primis principiis, vel solùm per quandam congruentiam. Si primum dicatur, certè

tè non poterit dispensari in illis conclusionibus, ita vt desinant obligare, quin dispensetur in illis primis principiis. Sicut in necessaria consequentia, tametsi antecedens possit esse falsum vera existente cõclusione; impossibile tamen est eam eneruari, nisi illud euertatur, & principium eius: quia omnis falsitas, vel defectus in conclusione redundat in falsitatem, vel defectum principij, vt suppono ex Logica. Si dicatur secundum, non necessariò sequi, sed tantùm per quandam conuenientiam, tunc non obligabunt, nisi superioris præceptum accedat; quia etiam omnia quæ sunt in consilio, sunt congruentia iuri naturæ.

Sectio III.

Vtrùm pluralitas vxorum simul respectu vnius viri fuerit valida & licita aliquibus, & quibus.

1 Dico *primò* communem & certam esse apud omnes Doctores sententiam, polygamiam, seu pluralitatem vxorum simul fuisse validam & licitam antiquis Patriarchis ex diuina concessione. Id asserit Innocentius III. *cap. gaudemus, de diuortiis*, his verbis. Nec vlli vnquam licuit insimul plures vxores habere, nisi cui fuit diuina reuelatione concessum: qui mos quandoque, interdum etiam fas censetur, per quem sicut Iacob à mendacio, Israëlitæ à furto, & Samson ab homicidio, sic & Patriarchæ, & alij viri iusti, qui plures leguntur simul habuisse vxores, ab adulterio excusantur. Idem supponitur *Deuteronomij 21. cap.* dum dicitur: *si habuerit homo vxores duas.* Quòd autem posteriores vxores, aliquando in Scriptura vocentur concubinæ, non obest; quia etiam vocantur vxores *Genes. 16. & 25.* Imò vnica vxor Leuitæ dicicitur concubina *Iudic. 19.* communiter verò in Scriptura dicuntur concubinæ, vxores, quæ tantùm assumebantur ad generationem, & non ad domus administrationem.

Obiicies Salomonem reprehendi *3. Reg. 11.* quòd plures vxores adamauerit; ergo tunc non fuit id à Deo concessum. Breuiter dico iure fuisse reprehensum Salomonem, quia grauiter peccauit; cæterùm Salomonis peccatum non fuisse quòd plures mulieres tanquam vxores adamauerit, sed quia alienæ religionis fœminis iunctus fuerit. Prohibita enim cum illis coniugia apud Hebræos fuisse lege diuina notum est.

2 Dico *secundò*, hac Dei concessione prædicta coniugia vnius cum pluribus vxoribus simul desinere esse contra ius naturale. Hoc etiam est certum, quia desinunt esse contra ius vxoris primæ. Nam Deus vt supremus Dominus corporum, potest viro concedere facultatem, vt validè, & absque iniustitia in vxorem etiam tradat suum corpus aliis vxoribus, & vt tradat gubernationem domus ei, cui sibi placuerit. Sicut etiam concessione diuina facta alicui, vt alterum occidat, aut vt eius bona accipiat, occisio illius, & eius bonorum acceptio desinit esse contra ius naturale, & desinit esse iniusta, quia Deus est supremus Dominus bonorum, corporum, & vitæ omnium.

Hinc colligo, quomodo verum sit illud Theologorum axioma, ius naturæ indispensabile esse, nec posse Deum in iure naturæ dispensare; ipsum tamen posse vobis quædam concedere, quæ aliàs iuri naturæ repugnant, sic enim potuit præcipere Abrahæ, vt filium suum occideret; & Israëlitis, vt Ægyptios spoliarent, aut eisdem permittere, vt Chananæis fœnerarentur. Ratio enim horum omnium est, quia cùm Deus sit vitæ, bonorumque nostrorum, ac corporum supremus Dominus, potest nobis inuitis, per se, vel alios, prout libuerit, & bona auferre, & cuiuis, quam voluerit, in ea concedere potestatẽ. Non secus quàm Petrus mihi posset concedere facultatem, vt pro mea voluntate possem ipsis oues mihi sumere, easque in meum vsum occidere; & tunc hoc faciendo, nec ego contra ius naturæ peccarem, nec Petrus in eo vllo modo dispensaret.

Dico *tertiò*, dictam diuinam concessionem de pluralitate vxorum, factam fuisse primis Patriarchis populi Dei pro ipsis, & pro toto populo Dei. Hoc vt valde probabile firmant Doctores. Ratio est, quia in toto populo Dei vsitata erat pluralitas vxorum simul, vt patet ex *Deuteronomij 21. cap.* & à nullo Propheta reprehensa. Causa verò huius concessionis non alia fuit, nisi fidelis populi multiplicatio, ex quo Messias venturus erat. Quo autem pacto fuerit hæc concessio data illis Patriarchis & populo Dei: dicam, non fuisse concessam externa aliqua Scriptura, aut locutione, sed inspiratione, ac reuelatione interna facta sanctissimis Patriarchis, quæ deriuata est ad reliquos ex populo Israëlitico, verbo, & vi exempli, & consuetudinis. Abraham autem tempore rem fuisse omnino notam planum est, cum Sara sanctissima fœmina Abrahamum induxerit ad secundam vxorem ducendam. Quare omnibus Israëlitis pluralitas vxorum licebat, quod tanquam notum supponitur *Deuteronomij 20.* ibi, *si habuerit homo duas vxores.* 3

Dico *quartò* hanc concessionem non fuisse factam populo Gentilium. Quare tametsi ea consuetudo exemplo populi fidelis fuerit ad Gentiles extensa, sed non diuina concessio. Id iudicat probabilius Sanchez *disput. 80. 13.* quia respectu Gentilium ratio concessionis non militabat: quia Deus soli populo suo, ex quo Messias oriturus erat, id concessit, vt ille populus tunc exiguus multiplicaretur, sicut arena maris. Atque ideo pluralitas vxorum in Gentilibus erat nulla, & ex obiecto mala, & illicita, quamuis communiter Gentiles excusarentur à culpa ob ignorantiam, & bonam fidem. 4

Dico *quintò*, prædictam concessionem cessasse iam ante Christum esse probabile; at sublatam esse per Christum certissimum esse. 5

Prima pars dicti admittitur à nostro Cardinali Bellarmino *lib. 1. de matrimonio cap. 11. proposit. 5.* Quia causa dictæ concessionis iam cessauerat vniuersè ante Christum.

Secunda pars certissima est, quia dicta concessio populo fideli facta, reuocata fuit à Christo Domino *Matth. 19. cap.* reducente matrimonium ad suam primam, & naturalem institutionem, quando dixit, eum qui dimissa vxore aliam duxit, mœchari, & esse adulterum. Prima autem institutio polygamiã excludit, vt ostendi suprà *sect. 1. numer. 1.* vnde nulli fideli, quantumuis baptizato, licet habere plures vxores simul, vt contra Lutherum definit Tridentinum *sess. 24. can. 2.* addens id esse lege, seu iure diuino prohibitum. Neque infidelibus licita est modò polygamia, & dum infideles Baptisma susceperint, cogendi sunt ad primam vxorem legitimam redire, & separandi sunt ab aliis matrimoniis prima viuente initis, tanquam ab omnino inualidis, & irritis. Quod expressè decidit Innocentius III. *cap. gaudemus, de diuortiis.* Quia lege naturali, adiuncta diuina institutione, qua omnes etiam infideles astringuntur, id matrimonium erat irritum, & ex sola Dei concessione speciali valebat; cassata igitur ea concessione per Christum, iam matrimonium illud manebit in terminis

minis iuris naturæ irritum. Quare irritum erit illud matrimonium respectu infidelium, non propter legem positiuam Christi Domini; ea enim non obligat infideles ante susceptum Baptisma; sed propter ius naturale ac diuinam institutionem primitiuam, ad quam, sublata concessione per Christum, reductum est matrimonium.

Sectio IV.

An Deus possit concedere, vt vna vxor pluribus viris nubat.

1 Noster Cardinalis Bellarminus *lib. 1. de matrim. cap. 11.* post secundam propositionem negat id posse Deum concedere.

Primò, quia id videtur esse contra prima principia iuris naturæ, contra quę nihil potest concedere Deus, nec efficere.

Secundò quamuis pluralitas fœminarum respectu eiusdem viri non repugnet fini primario matrimonij, nempe generationi, & educationi prolis, bene verò pluralitas virorũ respectu eiusdem fœminæ; ergo licèt illud primum non sit simpliciter repugnans essentiæ matrimonij, erit tamen secundum; atque adeò non est idem iudicium ferendum de pluribus viris, quod diximus esse de pluribus mulieribus. Antecedens probatur, quia commixtio plurium seminum virilium ferè semper impedit generationem, vt in meretricibus patet. Imò & educationem prolis, quia sic ignoratur quis sit verus pater ipsius.

2 Dico *primò* simpliciter & absolutè loquendo multo minus conforme esse naturæ matrimonij, & magis secundùm quid ei repugnans pluralitatem virorum respectu vnius fœminæ, quàm pluralitatem fœminarum respectu vnius viri. Hoc omnes concedunt, & patet rationibus adductis. Cuius etiam à posteriori euidens signum est, quòd nunquam Deus concessit, nec est ratio cur id concedere deberet in pluralitate virorum; cùm tamen id fecerit, ac concesserit in pluralitate fœminarum.

3 Dico *secundò*, pluralitatem maritorum simul cum vna vxore posse diuina virtute, ac concessione fieri validam & licitam. Ita sentiunt Sanchez *disp. 80. n. 15.* Coninchius *disp. 26. dubio 2. n. 29.* Hurtado *dispu. 9. diffic. 2.* & alij. Probatur, quia non est Deo negandum nisi quod implicat contradictionem. At non implicat consistere matrimonium inter vnam vxorem & plures viros. Patet. Tum quia præcipua ratio quæ sumitur ex traditione corporis totali, vel partiali in ordine ad actus coniugij, eadem est tam de viris, quàm de fœminis. Si enim fœmina debet totaliter tradere corpus, pariter etiam & vir; & si hic potest ipsum corpus partialiter tradere, non est cur non etiam id possit fœmina, præsertim cùm in casu quo fœmina se traderet quasi partialiter pluribus viris, nempe solùm quatenus id esset necessarium ad aliquam prolis generationem, ipsi in hoc casu solùm haberent potestatem in corpus talis fœminæ debito modo, & tempore, prout videlicet talis vsus matrimonij non impediret generationem, nec incertum redderet patrem: quod fieri posset, si per vnum annum, v. g. copularetur vni, & per alium alteri; qua ratione vitarentur incommoda suprà obiecta. Tum maximè, quia Deus vt supremus dominus corporum omnium, potuit concedere vxori facultatem, vt validè, & absque iniustitia in maritum etiam tradat dominium sui corporis aliis, & vt ab eis accipiat dominium corporum ipsorum, & vt reliqua necessaria ad complementum vinculi efficiat. Potest etiam Deus præuenire ne impediatur generatio prolis, atque eidem prouidere. Igitur non implicat ex se, vnde concedente Deo possit vtroque modo matrimonium consistere. Ex dictis

Colligo *primò*, quãuis Deus potuerit, & possit cõcedere facultatẽ ad pluralitatẽ vxorum cũ vno marito, & ad pluralitatẽ maritorum cum vna vxore, ob suum dominium supremum in omnia: Summum Pontificem tamen ad neutrum posse concedere facultatem. Quia vtraque est iure naturali adiuncta diuina institutione illicita, & nulla: est etiam vtraque lege diuina Christi positiua ob veram Sacramenti significationem interdicta: atque ideo nequit fieri nisi potestate extraordinaria à Deo peculiariter concessa, quam non constat esse in Papa. Vnde meritò *cap. gaudemus, de diuortiis* deciditur, numquam illud licuisse citra diuinam dispensationem, seu concessionem. 4

Colligo *secundò*, nulla consuetudine effici posse licitam prædictam vxorum, vel virorum pluralitatem. Patet, quia consuetudo nequit præualere aduersus ius naturale & diuinum positiuum, sed solùm contra humanum; vt constat ex *c. finali, de consuetudine.* 5

Ad argumenta initio proposita.

Ad primum dico falsum esse, illam vxorem, vel virorum pluralitatem esse contra prima iuris naturæ principia, vel esse contra aliquod ius necessariò repugnans rationi naturali; constat enim ex hac & præcedentibus sectionibus, accedente diuina concessione illud esse licitum, & honestum.

Ad secundum, dico idem iudicium ferendum esse de pluribus viris ac pluribus vxoribus, quia, vt dixi, translatio dominij, vel traditio corporis totalis, vel partialis in ordine ad actus coniugij, eadem est in viris, atque in fœminis; Deus etiam æquè est supremus dominus corporum omnium siue virorum, siue mulierum, & æquè posset præuenire ne impediretur generatio prolis, & de eadem sufficienter prouidere.

Sectio V.

Vtrùm pluralitas coniugum successiuè sit valida & licita: & qualiter constare debeat de prioris coniugis obitu, vt quis ad secundum matrimonium possit transire.

1 Circa primum, dico *primò* certum esse apud Catholicos, binam, trinam, quaternam, & quamlibet pluralitatem coniugum successiuè esse validam & licitam. Constat id *primò* ex Paulo ad Rom. 7. *Quæ sub viro est mulier, alligata est legi: si autem mortuus fuerit vir eius, soluta est à lege viri, vt non sit adultera, si fuerit cum alio viro.* Et 1. Corinth. 7. *Si dormierit vir eius, liberata est, cui vult nubat. Secundò* idem liquet ex vniuersali Ecclesiæ consuetudine, imò & omnium nationum, ac gentium, & definitur in Concilio Florentino in Armenorum instructione. *Tertiò* ratione claret, quia morte vnius coniugis dissoluitur vinculum, & obligatio à superstite, quia iam non est cui sit obligatus; ergo poterit, cùm sit iam liber ab obligatione, contrahere cum altero, quia ex priori matrimonio nullum relinquitur impedimentum, vt patet. Hinc dico secundò vlteriores nuptias prioribus dissolutas esse verum Sacramentum in lege gratiæ: quia matrimonium legitimum in noua lege est Sacramentum, vt definit Tridentinum *sess. 24. de matr.*

cuno-

canone 1. At secundæ & vlteriores nuptiæ primis dissolutis initæ sunt legitimum matrimonium nouæ legis, cùm supponamus personas esse legitimas,& esse inter illas expressiones consensuum,igitur sunt sacramentum. Et quamuis Ecclesia statuit transeuntes ad secundas nuptias esse bigamos, & eos ab Ordinibus suscipiendis expellat, non ideo id præstat,quia à vera sacramenti ratione deficiant, sed quia secundo matrimonio deficit perfecta ratio sacramenti non sacramenti propriè gratiam conferentis, quia hæc non deficit illis, sed sacramenti impropriè,id est,significationis coniunctionis vnius Christi cum vna Ecclesia.

2 Dico *secundò* in secundis nuptiis si vterque, vel alter coniux in primis nuptiis benedictionem acceperit, non esse secundis nuptiis benedictionem impertiẽdã, secus autem,si neuter coniux in primis nuptiis benedictionẽ acceperit,id constat ex *cap.vir,de secundis nuptiis*, ibi. Vir autem,vel mulier ad bigamiã transiens non debet à presbytero benedici. Quia cùm alia vice benedicti sint,eorum benedictio iterari non debeat. Quæ ratio ponderanda est,ne iteretur benedictio, repetitione vilescat;& neuter coniux absque altero benedici valeat. Notat verò Sanchez *lib.7.disp.*82.*n.*23. consuetudine seruari, vt semper conferatur benedictio secundis nuptiis, qualitercumque sint secundæ, vbi alteruter coniux benedictionẽ non suscepit, siue sit vir, siue fœmina;atque adeò attenta consuetudine hodierna,solam secundarum nuptiarum benedictionẽ interdici, quando vterque coniux illã susceperat in alio coniugio.Cuius consuetudinis ea est ratio, quia in eo euentu non censetur propriè ea benedictio iterari, cùm per se solum impendatur ratione coniugis nunquam benedicti. Notat etiã idem Sanchez *n.*26. quando priores nuptiæ, in quibus vterque coniux benedictiones accepit, reperiuntur irritæ, adhuc non esse eas benedictiones repetẽdas in posterioribus. Ratio est,quia benedictio non propriè respicit nuptias, sed personas:nec semel recepta amittitur.

3 Circa secundum, breuiter dico *primò*, requiri tantam certitudinem de alterius coniugis morte,vt possit quis ad alias nuptias transire,vel per certum nuntium, vel per testes vt iudicio prudentis,non tantùm probabilis,sed certa iudicetur mors. Id constat ex *cap.in præsentia, de sponsal.* vbi casus in specie est de quibusdam viris qui erant in captiuitate, vel aliàs absentes causa peregrinationis;vxores verò eorum expectauerunt illos per septennium, & vltrà, nec poterant certificari de vita, vel de morte illorum, licèt super hoc solicitudinem adhibuerint diligentem : & quia iuuenes erant, non poterant continere, & ideo petebant aliis matrimonio coniugari. Interrogatus de hoc summus Pontifex Clemens tertius, respondet, quòd quantumcumque annorum numero remaneant ita, viuentibus suis non possunt ad aliorum consortium canonicè conuolare : nec auctoritate Ecclesiæ permittas contrahere,donec certum nuntium recipiant de morte virorum. Et ratio est manifesta,quia in contrahendo secundo matrimonio, imminet periculum eius nullitatis, & adulterij, in abstinendo verò nullum; ergo quandiu non est omnimoda certitudo mortis viri, abstinendum est, vt peccandi vitetur periculum.

4 Dico *secundò*, per se loquendo,non sufficere vnum testem affirmantem coniugis mortem, vt liceat alteri ad secundas nuptias transire. Ratio est, quia in dicto cap. *in præsentia*,dicitur, donec certum nuntium recipiant. Vbi si nuncium sumatur neutrius generis, ita vt significet *in nueua*;non potest dici nuncium certum,quod voce vnius haberur,cùm iura clament vocẽ vnius,esse vocẽ nullius.*l. iurisiurãdi,vers.simili modo,C.de testibus,& c. veniens, de testibus,& attestationibus.* Si verò sumatur masculinè,nuncius certus, dicto cap. nuncius certus est,qui nunciũ certũ affert,vt non potest dici afferre nunciũ certũ, quando solus ipse id testatur.Quare in hac re integra & plena probatio desideratur. Addo casum quo coniux obierit in loco ita distanti,vt facile nequeant aliæ probationes haberi;in quo satis erit nuncius, & vnus testis, considerata qualitate personæ, & vt verisimilia dicat. quod iudicis arbitrio est committendum.

Dico *tertiò*,solam famam non sufficere,nisi aliis ad- 5
miniculis adiuuetur. Ita communiter Doctores.Ratio est, quia,vt dictũ est,requiritur certa,& integra mortis probatio. At fama sola nec certò, nec integrè probat, quia sæpe oritur ab incerto auctore, & plerũque fallaci.Satis verò erit si aliis adminiculis iuuetur,quia tunc certa moraliter probatio dici potest. Adminicula verò quibus debet fama adiuuari, sunt longitudo absentiæ & vniuersalis fama vbi coniux commorabatur, mortem eius contestans. Quæ omnia examinare, ad iudicem spectat.

Hîc tractant nonnulli, maximè noster Sanchez, de bigamia, de irregularitate ex illa contracta, & de aliis pœnis quibus secundo nuptiæ afficiuntur. Quæ quia nihil conducunt ad explicationẽ impedimenti ligaminis propositi,à nobis hoc loco omittuntur, remittentes ad tractatum de irregularitate, ex quibus speciebus bigamiæ irregularitas oriatur, & à quibus personis prædicta irregularitas incurratur.

DISPVTATIO XXXVI.

De disparitate cultus, matrimonium dirimente.

AD tria reducam capita, omnia quæ ad huius impedimẽti spectant declarationẽ. *Primum* erit de matrimonio inter dispares cultu aut fide. *Secundum*,de matrimonio inito inter ipsos infideles quoad eius valorẽ;& dissolutionẽ per transitum alterius ad fidem.*Tertium* denique de facultate tunc concessa fideli transeundi ad aliud matrimonium, vel etiam ad religionem,aut Ordines sacros; & similiter de facultate ipsi infideli concessa.

SECTIO I.

An inter dispares cultu, & Baptismo sit irritum matrimonium,& quo iure.

CIrca primam sectionis partem,per dispares cultu 1
intelligo fidelem baptizatũ & infidelẽ,siue Iudæum,siue Paganum. Circa quos

Dico *primò* certissimum esse apud omnes Doctores,non posse licitè contrahi matrimonium.Nam huiusmodi coniugium in primis illicitum videtur iure ipso naturali.Dum ob periculum peruersionis, cui se exponit fidelis manifestè:qui autẽ amat periculũ,peribit in illo. Tũ ob malam prolis educationem. Tum denique propter graues, quæ oriuntur,dissensiones. Quibus adde viro existente infideli, facilimè impediri exercitia,ad quæ tenetur fidelis vxor. Iure etiã diuino positiuo in lege veteri prohibitum fuit connubium Israelitarum cum infidelibus in sua infidelitate manentibus; vt habetur *Exod.* 34. ratione periculi, ne scilicet postquam fornicatæ fuerint, id est, Idolis sacrificauerint,fornicari vos faciant. *Et* 3. *Regum.* 11.*c.* vbi

vbi idem præceptum reperitur, addit Dominus; *certissimè auertent corda vestra, vt sequamini Deos alienos.* & quamuis de solis Chananæis, ad omnes tamen infideles vniuersim extensa fuit prohibitio. Præterea extat in noua lege gratiæ diuinum de eo præceptum apud Paulum 2. Cor. 6. *Nolite iugum ducere cum infidelibus.* Quæ verba S. Hieronymus *lib. 1. contra Iouinianum*, accipit de matrimonio cum infidelibus cauendo, ne sensim fideles inclinentur ad eorum infidelitatem & vitia. Et quamuis prædicta verba intelligantur de vitando infidelium commercio; inde etiam vrgens desumitur argumentum; nam si ipsum commercium prohibetur, ne contagione sua fidelis pereat; multo magis abiicienda connubia, in quibus cum illecebris voluptatis serpunt doctrinæ pestiferę; & sese animis tantùm insinuabunt periculosius, quanto dulcius. Idem firmatur verbis illis 1. Cor. 7. *si dormierit vir eius*, (id est, mortuus sit) *cui vult nubat, nubat tantùm in Domino*; id est, in Christianismo; seu nubat viro probo & Christiano. Ita Ambrosius, Theodoretus, Theoph. Anselmus, Sedulius, D. Th. *ibi* & Augustinus 1. *de adulter. coniug. c. 21.* & Tertullianus *lib. 2. ad vxorem.* Hinc autem Ecclesia postea omnino vetuit ob periculum peruersionis, & ob indecentiam, matrimonium Christiani cum Pagana; vnde matrimonium fidelis cum infideli iure Ecclesiastico est prohibitum. It constat ex Concilio Chalcedonensi *c. 13.* Laodicen. *c. 10. & 31* Carthagiensi III. *c. 12.* & aliis quæ tradit Basilius Ponce *lib. 7. c. 46. n. 4. & 6.*

2 Dico *secundò* matrimoniũ fidelis cum infideli nõ baptizato, tametsi sit omnino prohibitũ, non esse tamen irritum iure naturali. Ita communis Doctorum sententia. Et patet exemplis. Nam Esther nupsit Assuero Regi infideli in infidelitate manenti. Itẽ S. Monica virũ habuit Paganum, teste Augustino *lib. 9. cõf. cap. 9.* S. Clotildis nupsit Clodoueo Regi Francorum Ethnico, teste Gregorio Turonensi *lib. 2. c. 28.* Et ratio est, quia cultûs disparitas non omnino ac directè opponitur fini matrimonij, ita vt contra substãtiam eius esse dicatur. Neque enim pugnat cum indiuidua vitæ societate, cùm fieri possit, vt nec discordię, nec dissensiones oriantur, aut rarò. Neque etiam impedit matrimonij finẽ, hoc est, filiorum procreationẽ, & educationem, quia licet difficile, posset tamen rectè in pia religione proles institui. Vnde quamuis personæ contrahentes aliquando non expediãt ad prolem bene educandam, non sufficit, vt matrimonium inter eas sit ex natura rei nullum; quia quando id contingit, prouenit per accidens ex malitia personæ infidelis: aliàs etiam esset nullum inter personas infideles ex natura rei, quia istæ potiùs conuenient ad malam prolis educationem. Non est igitur fundamentum aliquod, vt dicamus, matrimonium cum infideli irritum esse iure naturali: erit quidem illicitum ex natura rei, quando est probabile periculum malæ educationis prolis, aut desertionis fidei in persona fideli, sed non erit irritum. Firmatur, nam matrimoniũ personæ fidelis cum hæretica, ferè eadem incommoda affert contra matrimonij finem, ac fidelis cum infideli; aduersatur enim bonæ prolis educationi, mutuæ coniugum tranquillitati ac paci, estque non leue periculum peruertendi fidelem; & tamen nullus dicit hoc matrimonium esse iure naturæ irritum; ergo.

3 Dico *tertiò*, neque id matrimonium irritum esse iure diuino positiuo. Ita communiter Doctores, quos refert & sequitur Sanchez *disp. 71. n. 7.* Ratio est, quia de eo iure diuino non constat neque in lege veteri, neque in noua lege gratiæ: nam testimonia relata suprà *n. 1.* solùm probant id matrimonium iure diuino esse prohibitũ; in illis tamen nulla de eius irritatione mẽtio fit. Ex alio capite stat matrimonium iure naturali, vel positiuo prohiberi, & non esse irritum eo iure, vt matrimonium contra priorem sponsalium fidem, vel aduersus simplex castitatis votum emissum in sęculo, est prohibitũ iure naturali dictante fidem homini per sponsalia datam esse præstandã, & iuri diuino esse Deo soluendam, fidem; & tamen constat in neutro euentu matrimonium esse irritum. Quod etiam tetigi suprà *disp. 28. sect. 3.* Firmatur in specie: nam in lege veteri, non inuenitur testimonium aliquod irritans, nisi *Esdra 1. c. 9. & 10.* vbi Esdra interpretãte legẽ Domini, in Deuteromio latam, separati sunt Hebræi à coniugibus infidelibus, quas duxerant. At id præceptũ quatenus irritans prædicta matrimonia iudiciale fuit, & consequenter morte Christi expirauit. Quòd fuerit iudiciale, liquet ex eo, quia cum solis infidelibus incolis terræ Chanaam coniugia interdicta fuere. Vnde cùm *Esdra 1. c. 9.* numerantur Ægyptij inter eos infideles, sermo est de ægyptiis eiusdem terræ Chanaam incolis, vt notauit rectè Caietanus. In noua verò lege gratiæ idem constat. Quia generaliter in lege gratiæ nullum ius diuinum purè positiuum agnoscitur. Tum quia nullus est locus Scripturæ sacræ in nouo Testamento, in quo ea irritatio contineatur. Tũ etiã, quia, vt dixi suprà *disp. 31. sect. 6. n. 1.* in lege gratię nullum ius diuinum purè positiuum agnoscitur, prætterquam fidei, & Sacramentorum. Cùm ergo præceptum hoc non pertineat ad fidem, vel ad Sacramenta suscipienda, sed ad contractum naturalem à Christo eleuatum ad Sacramenti rationem ritè celebrandam, si naturale nõ est; vt probaui, nec diuinum positiuum erit. Non enim Christus Dominus in matrimonio aliquid immutauit, quod ad ius naturæ pertineret, sed tantùm id, quòd contractus quidam naturalis erat, eleuauit ad esse Sacramenti.

Dico *vltimò* matrimonium fidelis cum infideli, esse solo iure Ecclesiastico irritum. Ita communiter 4 Doctores, & sequitur ex præcedentibus dictis. Quia verò clarè non constat de iure aliquo scripto; dicendum est, id patere ex receptissimo, & antiquissimo Ecclesiæ vsu vim legis obtinente, & ex Apostolorum traditione. Vnde Pontifex in eo dispẽsare potest, quia in omni iure Ecclesiastico potest dispensare. Obiicies contra tertium dictum, eo ipso quòd Christus matrimonium personę baptizatæ instituit in Sacramẽtum, videtur irritasse matrimoniũ illius cum infideli; quia tale matrimoniũ adhuc ex parte personę baptizatę nequit esse Sacramentum, quia ratio Sacramenti tantùm conuenit toti matrimonio, quod in vtroque contrahente reperitur, & non in vno solo. Firmatur, quia aliàs Ecclesia non posset irritare matrimonium fidelis cum infideli, vtpote, quę in hunc nullam habet facultatem. Respondeo, Christum non instituisse in Sacramentum matrimonium personæ baptizatæ adhuc vt partem Sacramenti, nisi quando etiã est cum altera baptizata, quamuis non posset fieri Sacramentum: quia etiam matrimonium inter baptizatos potest validè fieri, quamuis non fiat Sacramentum, vt ostendi suprà *disput. sect.* Quare dictũ matrimonium tametsi irritũ sit in ratione Sacramenti, quia nequit diuino iure cõsistere nisi inter duos fideles baptizatos: non tamẽ erit inualidũ in ratione contractus naturalis, attento solo iure diuino, sed solo iure Ecclesiastico. Ad confirmationem negatur sequela. Nam satis est Ecclesiam habere potestatem in personã fidelem baptizatam, vt possit eius matrimonium cum infideli irritare; quia cùm matrimonium necessariò exigat duos contrahentes habiles, eo ipso, quod Ecclesia reddit inhabilem

inhabilem fidelem vt cum infideli contrahat, corruit omnino matrimonium, quod nequit claudicare.

5 Circa fidelem baptizatum, & fidelem non baptizatum adhuc Catechumenum, qui non sunt dispares cultu, sed solo Baptismo. Ratio dubitandi sumi potest

Primò ex quodam decreto Concilij Chalcedonensis *cap.* 14. vbi permittitur contractus fidelis cum infideli spondente se fidem recepturum.

Secundò, valet matrimonium Catholici cum fictè baptizata; ergo & Catholici cum Catechumena.

Tertiò, valet quoque matrimonium, si hæreticus, vel apostata cum infideli contrahat; ergo multo magis si fidelis cum Catechumena ineat.

6 Certissimum tamen est apud Theologos, inter personas baptizatam, & Catechumenam, esse irritum matrimonium. Ita expresse deciditur *cap. caue.* 28. *q.* 1. ex Concilio Agathensi, vbi agens de nubentibus sic ait. Si Christiana sit, non est satis: nisi ambo initiati sitis Sacramento Baptismatis. Vbi Glossa, verbo, *si Christiana*, explicat, id est, catechizata. Et ratio est, quia Catechumena quamuis fidem teneat, & in gratia constituta esse possit, caret tamen Baptismo, qui est ianua Sacramentorum.

Ad primum argumentum oppositum dico, loqui Concilium non de matrimonij cõtractu, sed de sponsalibus de futuro, sub ea conditione cum infideli initis, si conuertatur ad fidem, quæ impleta cõditione sunt vera sponsalia. Ratio est, quia tametsi illi inhabiles sint ad contrahendum ante impletam conditionẽ, non tamen ad contrahendum tempore impletæ conditionis; quia ea est conditionis natura, vt suspendat actum, & eius absolutam obligationem, in tẽpus impletæ conditionis. Sicut, licèt institutio vt valida sit, debeat esse hominis capacis, nihilominus tamen valet institutio spurij facta sub conditione, si Princeps eum legitimauerit; quia licet spurius sit incapax tempore institutionis; at conditio illam suspendit, vt non censeatur ex tunc facta, sed à tempore impletæ conditionis, quo iam est capax.

Ad secundum, negatur antecedens. Cùm enim ea sit reuera infidelis, vtpote quæ à parte rei & coram Deo non suscepit verum Baptisma, nequit fideli validè nubere.

Ad tertium similiter antecedens negatur; quia hæreticus, & apostata tanquam verè baptizati, subdũtur legibus Ecclesiæ matrimonium illud irritantibus.

SECTIO II.

An matrimonium personæ fidelis baptizatæ cum hæretica, vel apostata à fide, sit validum, vel saltem prohibitum.

SVnt nonnulli qui partem negantem defendunt, ex sexta Synodo Generali *canone* 72. asserente, matrimonium Orthodoxi cum hæretica & Orthodoxæ cum hæretico esse irritum, ac dissoluendum.

1 Dico *primò*, certum esse apud Doctores, sponsalia inita inter personam catholicã, & hæreticam, vel Apostatã, vel Atheistã esse prorsus irrita, ac nulla. Ratio est aperta, quia promissio illa est de re turpi, ac omnino illicita; ergo nullam spõsalium obligationem inducere potest. Firmo, quia virtus iustitiæ nequit obligare ad actum qui sine peccato impleri non potest, at contrahere catholicum cum hæretica, v. g. est apertè lethalis culpa, eo sensu quo id statim probabitur; ergo. Et quidem regula generalis est à Theologis adducta, iure naturæ irritas esse omnes promissiones, quarum impletio est illicita, quia nemo potest obligari ad peccatum; hoc enim contradictionem implicat manifestam.

Dico *secundò*, matrimonium eiusmodi Catholici cum hæretica, vel hæretici cum Catholica ratum & validũ esse. Ita omnes. Id videtur supponi *in cap. decreuit. de hæreticis in* 6. dum ibi decernitur, vxores quæ scienter hæreticis nupsere, priuandas esse dote in pœnam delicti, & non iubentur separari. Et ratio est manifesta, quia id nullo iure irritatur, non naturali, nec diuino, vt iam constat: neque iure Ecclesiastico scripto, quia nullum extat. Supradictus autem *Canon* 72. in quo irritum dicitur, nullius est auctoritatis, quia non fuit editus à sexta Synodo, sed post ipsam dissolutam, editus fuit à nonnullis Episcopis, cum multis aliis Canonibus, quos Trullanos appellant, eo quòd apud Trullum palatium regium editi sint. Videatur de hac re Sanchez *lib.* 7. *disp.* 28. *num.* 7. id eruditè declarans. Denique nec tale matrimonium irritatur iure aliquo Ecclesiastico quod consuetudine sit introductum, aut esse constet: quia non fuit Ecclesiæ in vsu, sed potiùs oppositum, vt notant ferè omnes antiqui & recentiores; cùm contrarium nemine dubitante, dicant de matrimonio fidelis cum infideli non baptizato. Et est diuersissima ratio: nam si vterque sit baptizatus, & si alter sit hæreticus, vel etiam apostata, ideo valet matrimonium, quia inter hos potest consistere Sacramentum quod solùm petit paritatem Baptismi suscepti ab ipsis contrahentibus, quamuis in fidei professione disparitas sit. Ecclesia autem ideo matrimonium fidelis cum fideli non baptizato irritauit, quia nequit esse Sacramentum inter illos; & omnino dedecet fidelem inire matrimonium quod non sit Sacramentum. Quibus addo conuenientiam non contemnendam validitatis matrimonij inter fidelem & alterum hæreticum. Quia aliàs summè fuissent perplexa Catholicorum connubia, quia plurimi sunt occultè hæretici, vel etiam athei, qui credũtur catholici.

Dico *tertiò*, matrimonium fidelis cum persona hæretica, vel apostata, esse illicitum, & graue peccatum. Ita communiter omnes. Ratio est, quia est prohibitum iure naturali, & etiã iure positiuo Ecclesiastico. *Primũ* patet, quia tale matrimonium est contra rectam prolis educationem, & contra pacificam coniugum cohabitationem. *Secundum* liquet ex Concilio Generali Chalcedonensi *can.* 13. & ex Agathẽsi *c.* 67. quod refertur *c. non oportet* 28. *q.* 1. vbi sic dicitur. Non oportet cum hominibus hæreticis miscere connubia, & vel filios, vel filias dare. Certè propter periculum fidei imminens coniugi catholico, vel certè proli. 3

Aliqui temperant hoc præceptum, nisi esset spes certa conuersionis. Sed mihi displicet, quia durat præceptum, quamdiu persona hæretica non redit ad fidem; posset enim facillimo negotio inito matrimonio non conuerti.

Dico *quartò*, cessante omni coniugis & prolium periculo in aliquo euẽtu particulari, tametsi cessaret prohibitio iuris naturalis, sed non prohibitio legis Ecclesiasticæ positiuę. Ita rectè notauit Coninchius *disp.* 31. *dub.* 3. *n.* 44. fundamentũ est, quia, vt tradũt Doctores cõmuniter in materia de legibus cẽssãte ratione legis in particulari cessat ius naturę, nõ tamẽ positiuũ. Quia in lege positiua ratio immediata obligãdi est voluntas rationalis legislatoris, quæ non desinit esse, tametsi in particulari casu desinat prima ratio, ob quam ille legẽ tulit. Cuius ratio est, quia etsi primum motiuum cur legislator aliquam actionem prohibeat, sit periculum mali, quod inde natum est sequi; proxima tamen ratio prohibitionis est dirigere communitatem 4

tatem in euitatione illius mali. Vnde necessariò eam actionem prohibet, non solùm in casu, in quo hîc & nunc est periculum illius mali, sed generaliter etiam, vbi in particulari nullum tale periculum est: quia aliàs maxima hominum pars, vel ex imprudentia, vel ex temeritate sibi persuaderet, sibi hîc & nunc tale periculum non imminere, etiam vbi maximè immineret: quam imprudentiam dirigere, & temeritatem refrænare immediatè intendit lex positiua: ac proinde quando illud periculum in generali manet, nunquam tota ratio & motiuum legis positiuæ omnino cessat, & consequenter nec obligatio legis. At in lege naturæ, cùm tota ratio obligandi, & motiuum illius sit necessaria conuenientia, vel disconuenientia obiecti cum natura rationali, si id omnino cessat hîc & nunc, cessat tota ratio legis naturalis & omnis obligatio. Patet hîc exemplo; in lectione librorum hæreticorum, quæ lege positiua & etiam naturali prohibita est, propter periculum fidei. Nam lex positiua generatim obligat, etiam iis, quibus tale periculũ non imminet: spectato tamen solo iure naturæ, quoties periculum abest, illa lectio licita est. Vnde si nullum esset ius positiuum Ecclesiæ illud prohibens, qui moraliter certus esset, nullum hîc & nunc inde imminere mali periculum, licitè libros hæreticos legeret, sicut licitè id faciunt, cum quibus est dispensatum. Ita similiter dico in matrimonio fidelis cum persona hæretica, etiamsi cesset omne periculum fidei, tam in coniuge, quàm in prolibus; non cessat prohibitio legis Ecclesiasticæ positiuæ, tametsi cesset prohibitio iuris ac legis naturalis.

5 Quæret aliquis, an licitè Catholici cum hæreticis contrahant matrimonium in locis, vbi permixti habitant, vt in Germania, Gallia, Polonia, affirmant Sanchez *disp.* 72. *n.* 5. si omne secludatur periculum peruersionis & malæ educationis prolis. Probat, quia ea coniugia ineuntur instar aliorum contractuum ciuilium ob amicitiæ leges, & ad communem pacem, & Reipublicæ tranquillitatem tuendam.

Noster Ægidius Coninch non audet id generatim dicere. Tum, quia in praxi vix eiusmodi pericula omnino cessant. Tum quia constat Catholicos ex huiusmodi matrimoniis scandalizari, saltem quando hæreticus se gerit pro tali, & palàm talis noscitur. Quare illud solùm affirmat esse cõcedendum, quando etiam omne scandalum cessaret, & esset notabilis causa aliqua ita contrahendi, & præsertim quando hæreticus se gereret pro Catholico, aut crederetur conuertendus.

Ego verò sentio prædicta coniugia licita esse in illis Prouinciis, vbi fuerit ita consuetudine receptum; quia ius positiuum Ecclesiæ prohibens illa connubia, & consuetudine vniuersali introductum, cessat omnino per contrarium vsum iam inductum derogans illud, vnde & cessabit quoque eius prohibitio, & cõsequenter cessabit etiã omne scandalũ. Hoc intellige, vbi fuerit id consuetudine scita, & tolerata à Romano Pontifice receptum; tunc enim tuta conscientia fieri potest; nam consuetudo moribus vtentium sic recepta vim habet contra leges & Canones Ecclesiæ. Quòd si in aliqua ex illis Prouinciis ciuitate, non fuerit ita consuetudine introductum, ac receptum, vigebit præceptum Ecclesiæ matrimonia prædicta meritò prohibens, ac illicitum reddens.

6 De pactis verò, quæ in istis coniugiis quandoque ineuntur, vt quidam ex filiis nasciturís fidei catholicæ, alij autem hæresi adhæreãt, certum est esse prorsus impia, & irrita, tum contra ius Ecclesiasticum, tum contra ius diuinum. Nam Ecclesia constituit, vt ex alterutro parente catholico suscepta proles catholicæ Religionis sacris initietur. *c. ex litteris, de conuers. infidelium, c. Iudæi.* 22. *q.* 1. Pugnant verò cum iure diuino eiusmodi pacta, quoniam paruulis vsu rationis carentibus cura parentum ministrare & præbere debet remedia ad salutem necessaria; atque ideo filij paruuli instituendi sunt in fide, & religione catholica, vt in ea salui fieri queant.

Dico *vltimò*, posse Papam dispensare, vt fidelis cum hæretico contrahat, sicut vt & fidelis cum infideli non baptizato contrahat. Hoc est certum, quia Pontifex dispensare potest in omni iure Ecclesiastico, quo attento matrimonium cum hæretico illicitũ est, & illud aliud cum infideli est irritum. Quòd si Pontifex dispenset ex iustissima causa, vt si hæreticus, vel infidelis esset potens, & speraretur eius conuersio, & publicum subditorum bonum spirituale, nec immineret periculũ prolibus, quia paratus esset permittere, vt catholicè educarentur; quo casu illud matrimoniũ desineret iuri naturæ repugnare, tũc certè talis dispẽsatio non solùm esset valida, sed licita, & omni prorsus culpa vacans. At si dispensaret Pontifex sine vlla iusta causa; ea dispensatio non excusaret contrahentes à peccato mortali contra ius naturæ, at efficeret validum matrimonium, vtpote quod solo iure Ecclesiastico irritetur. Vnde istud matrimonium valeret, sed illicitè contraheretur, quatenus iure naturæ est illicitum. Sicut si Pontifex dispensaret absque legitima causa, vt sacerdos vxorem duceret, valeret matrimonium, quod solo iure Ecclesiastico erat irritum; at peccaret mortaliter sacerdos contra votum castitatis, quod iure naturali diuino impedit matrimonium. 7

Sectio III.

An liceat coniugi iam ad fidem conuerso, cohabitare cum altero renuente conuerti.

Svppono *primò* quòd est certum inter infideles verum esse ac legitimum matrimonium, id definitur *cap. de infidelibus, de consanguinitate & cap. quanto, & cap. gaudemus, de diuortiis.* Et constat ex illis verbis Pauli 1. *Cor.* 7. 12. Ego dico, non Dominus, si quis frater vxorem habet infidelem, & hæc consentit habitare cum illo, non dimittat illam. Et si qua mulier fidelis habet virum infidelem, & hic consentit habitare cum illa, non dimittat virum. At id nefas esset, nisi tempore infidelitatis verum contraheretur matrimonium. Et ratio est manifesta, quia matrimonium non tantùm est sacramentum, sed est quidam contractus naturalis; ergo licèt inter ipsos nequeat consistere matrimonium quatenus est sacramentum, vtpote qui tanquam non baptizati sunt sacramenti incapaces, potest tamen quatenus est contractus naturalis, instar aliorum contractuum. 1

Suppono *secundo*, tunc esse validum ac legitimum infidelium matrimonium, quando non adest in ipsorum matrimonio impedimẽtum iure naturæ dirimẽs, quãuis dirimat iure Canonico, vt expresse habetur *cap. gaudemus, de diuortiis*; quia ipsi constitutionibus, & legibus Ecclesiasticis minimè arctantur: erit tamen irritũ si cõtra leges ipsorũ irritãtes matrimoniũ ineatur, vt cõstat ex dictis suprà *disp.* 21 *sect.* 5. *num.* 1. & 2. 2

Ex quo infero, infideles qui repudiata legitima vxore aliam duxere, si ad fidem conuertantur, cogendos esse à matrimonio posteriori tanquam irrito, recedere, & ad prius redire, vt expressè deciditur *cap. gaudemus, in fine, de diuortiis.*

3 Suppono *tertiò*, quod est certissimum, non eo ipso quòd alter ex coniugibus infidelibus ad fidem cõuertitur, altero manente in infidelitate, dissolui coniugiũ. Ita cõstat ex loco citato 1. *Cor.* 7. vbi D. Paulus cõsulit fideli, ne ab infideli diuertat, si infidelis habitationem admittat. Cùm per Sacramentũ Baptismi non soluantur coniugia, sed crimina dimittantur, vt dicit Innocẽtius III. *c. gaudemus, de diuort.* & ratio est, quia matrimonium iure naturæ consistit inter infideles; & ipsa fidei professio nec naturam, nec eius iura è medio tollit.

His positis, vt præsenti quæstioni satisfiat, duo sunt explicanda. *Primum*, an tempore primitiuæ Ecclesiæ integrum esset coniugi ad fidem conuerso diuertere ab alio infideli renuente conuerti. *Secundum*, an post tempus primitiuæ Ecclesiæ, & nunc modò de præsẽti liceat fideli cum infideli nolente conuerti habitare. Vtrumque intelligitur si non subsit animæ, ac salutis spiritualis periculum.

4 Circa primum, sentit Basilius Ponce *lib.* 7. *c.* 48. *n.* 6. primis illis Ecclesiæ Christianæ temporibus, non tantùm licuisse cohabitationem fidelis conuersi cum infideli non conuerso, sed etiam fuisse in præcepto, secluso periculo fidei. Probat, verbis illis Pauli: *Ego dico, non Dominus. Si quis frater*, &c. Quibus, non pauci Patres asseuerant fuisse præceptum impositũ non à Domino, sed ab Apostolo, pro tempore illo, quo frequẽtes erant infidelium conuersiones. Firmat, iustissimè eo tempore tale præceptum fuisse impositum, vt faciliùs & infidelis viri, vel vxoris, fidelis consortio ad veram religionem alliceretur; & ne etiam molestè ferrent se ab vxoribus, vel coniugibus dilectis deseri, ac ita à capessenda catholica disciplina reuocarentur, vel saltem retardarentur.

5 Contrarium defendit Sanchez *disp.* 63. *n.* 7. cum D. Th. *in* 4. *dist.* 39. *q. vnica art.* 3. *&* 4. & probat ex eodem loco D. Pauli. Si enim illud Dominus non præcepit, non est credendũ D. Paulum voluisse tam graue onus imponere infideli, qui ad fidem conuertitur, cùm Christus id onus non imposuerit.

6 Huic doctrinæ magis inclino. Nam in primis ex eo loco D. Pauli obscurè elicitur sentẽtia contraria. Nam illorum verborum, *ego dico, non Dominus*, id est, Christus, sensus est. Quamuis Christus hac de re nihil statuerit, sed permisit statuẽdum Apostolis & Ecclesiæ, pro varietate temporum; nũc ipse dico & cõsulo pro præsenti tempore, vt fidelis vxorem infidelem non dimittat, & è cõtra, quia eam dimitti non expedit saluti proliũ, & cõiugis infidelis, si illa consentit, videlicet sine contumelia creatoris, & fidei fideli cohabitare. Est verò notandum infidelitatem tempore S. Pauli nec fuisse impedimentum dirimens matrimonium cum fideli contractũ, nec impediens contrahendũ, aut cõtractum, si fideli non erat periculum peruersionis, sed infidelis consentire cum fideli manente fideli pacificè habitare, vt *loco citato* docet Apostolus. Firmat Paulus conuenientiam sui consilij, statim dicens; sanctificatus est enim vir infidelis per mulierem fidelem. Quasi dicat, ait noster Cornelius à Lapide, matrimonium istud & coniunctio sancta est, vnde nõ profanatur, nec polluitur fidelis per contactum infidelis, sed potiùs infidelis morali quadam denominatione, & quasi sanctitatis aspergine, inquit Anselmus, inde sanctificatur. Tum, quia maritus est Sanctæ, id est, fidelis coniugis. Tum maximè, quia eam in fide sua non impediendo, & beneuolè cum ea viuendo, quasi viam sternet sibi, vt per preces, merita, verba, & exempla fidelis coniugis, conuertatur & ipse, fiatque sanctus. Sicut Sancta Cæcilia maritum suum Valerianum conuertit; Theodota, Sisinnium; Clotildis, Clodouæum. Non ergo fuit præceptum cohabitandi, sed tantùm cõsilium. Hinc

Colligo *primò*, fidelem habitantẽ cum cõiuge infideli, non teneri ei reddere debitũ. Quia cùm in fauorẽ fidei coniux fidelis non sit astrictus coniugi infideli tam arcta vitæ consuetudine, ac est coniugalis, atque adeò gaudeat eo priuilegio in fauorem fidei, vt nimirum solutus sit à vinculo seruitutis coniugalis quoad thorum, & cohabitationem, quamuis conuersus ad fidem copulam habuerit cum ea; nunquam constringitur reddere debitum, sicut nec cohabitare, dum alter in sua persistit infidelitate. 7

Colligo *secundò*, infidelem qui non conuertitur vnà cum altero coniuge ad fidem conuerso, peccare in legem matrimonij. Quia ius ipsum diuinum suscipiendi Baptismum, quod omnes obligat, astringit in hoc euentu infidelem illum peculiari ratione matrimonij. Cùm enim lex matrimonij liget illum, vt sequatur coniugem conuersum, & ne præbeat illi iustam diuortij ansam, obligat subinde vt fidem suscipiat, quod ad id necessarium est. 8

Colligo *tertiò*, solùm licere fideli cohabitare cum infideli, quando non est ita obstinatus, quin aliqua conuersionis eius spes supersit. Nam si infidelis ita obstinatus est, vt eius conuersioni nulla spes probabilis subsit, tenebitur fidelis recedere. Quia ex tali cohabitatione nullus fructus speratur, & ex alia parte semper, moraliter loquendo, imminet aliquod periculum coniugi fideli ex infidelis obstinati consortio. Quare sicut tenetur maritus ab adultera nolente corrigi recedere, ne patronus eius turpitudinis videatur; ita similiter tenetur fidelis recedere ab infideli ita pertinaci, vt eius conuersio desperetur, ne videatur fidelis fauere eius infidelitati. 9

Circa secundum, an post tempus primitiuæ Ecclesiæ, & præsenti, liceat fideli cum infideli nolente conuerti habitare. Breuiter 10

Dico *primò*, Apostolorum tempore, in primitiua Ecclesia, & sexcentis postea annis, quo tempore frequens erat conuersio Iudæorum, & quorumuis aliorum infidelium, permissum id fuisse. Ita docuit S. Augustinus, qui eo seculo floruit, *lib.* 1. *ad Pollentium, de adulter. coniugis c.* 18. *& sequentibus*, & refertur *c. sic enim*, 28. *q.* 1. Et constat ex supradictis, eo tempore permissum fuisse iuxta consilium D. Pauli 1. *Cor.* 7. habitationem coniugis ad fidem conuersi cum infideli, propter spem eius conuersionis, omni sublato periculo peruersionis. Et ratio est, quia eo tempore tam efficax gratiæ, feruor, & affectus ad fidem in tyronibus fidei erat, vt formidanda minimè esset eorum peruersio, quin potiùs probabilissimè speranda infidelis coniugis conuersio ex fidelis consortio. Quibus addo quòd magna fuisset trãquilli status Reipublicæ perturbatio, si quando tanta erat infidelium copia, non liceret coniugi ad fidem conuerso habitatio cum infideli: valde etiam à suscipienda fide fuissent deterriti infideles, præcepto imposito dimittendi coniugem infidelem.

Dico *secundò*, post prædictum tẽpus, quo rarissimè Hebræi ad fidem reducebantur, & Pagani quoque, & omnes illi erant peruicaciores in sua perfidia, non licuisse coniugem ad fidem conuersum cum infideli cuiuscumque sectæ habitare. Habetur de hac re decretum Concilij Toletani IV. *c.* 62. relatum *cap. Iudæi* 28. *q.* 1. vbi statuitur ne vxores fideles habitare permitterẽtur cũ Iudæis fidẽ Christianam admittere renuẽtibus. 11

Et

Et in dicto capite notatur ratio, vel motiuum huius decreti, sic dicens. Hoc ideo statutum est, nè dum fidelis salutē quærit infidelis, potiùs ipse cum ea infidelitatis perditionē inueniat. Nam successu tēporis experientia docuit non modicum peruersionis periculū imminere coniugi alteri fideli ex infidelis consortio. Vtrùm autē idē præceptum exter de aliis infidelibus Paganis, vel extēdēdū sit, ita vt qui ex Paganis cōuertitur, quamuis coniux cohabitare velit, sine Creatoris iniuria separari debeat, sicut de Iudæis præscriptū est in dicta Synodo Toletana; sentit Basilius Ponce *lib. 7. c. 48. n. 10.* nunquam se reperire potuisse decretū, vel legem latam, qua qui ex Paganis conuertitur, cum altero infideli cohabitare prohibeatur. Cæterùm *in dicto cap. Iudæi*, vbi id præscribitur de Iudæis ex Concilio Toletano quarto *c. 62* notanter ponūtur hæc verba. Vnde in eodem Concilio *c. 59.* tam de filiis Iudæorum, quàm de cæteris ad fidem venientibus statutum est, vt infidelium consortia euitent. Quibus satis innuitur, idem præceptum quod Iudæis impositū fuerat, comprehendere quoque quosuis alios infideles. Saltem Ecclesiæ consuetudine receptum est, ac præceptum inductum, ne coniux ad fidem conuersus permittatur habitare cum altero coniuge infideli cuiuscumque sectæ. Nam tametsi Iudæi in retinenda illa sua lege sint pertinaciores, & consequenter in peruertendis aliorum animis sint propensiores; alij etiam infideles Pagani sunt quoque mente obstinati; ideo probabile periculum est, & iustus metus omnium illorum eius periculi. Vnde huic honesto titulo cedit quasi fortiori ius quæsitum coniugis in coniugem, cuius corporis potestatem habet.

12 Dico *tertio*, hodie non licere alterutri coniugi fidē profitēti permanere in cōsortio coniugis infidelis, sed teneri ab eo nolēte ad fidē conuerti, diuertere, quantūuis possit absque creatoris cōtumaca habitare. Hoc fatētur omnes, & sequitur ex dicto præcedēti. Ratio est, quia iā vsu & cōsuetudine populi Christiani, quæ vim legis obtinet, id inductū est. Neque hæc Ecclesiastica consuetudo aduersatur cōsilio D. Pauli suprà adducto *dicto primo*. Quia præcepta humana, ne dum consilia, possunt necessitate id suadente mutari, & variari successu tēporum, vt egregiè docuit Innocētius III. *c. 8. de consang. & affinit.* his verbis, Nō debet reprehēsibile iudicari, si secundùm varietatē tēporum, statuta quandoque varientur, humana præsertim, cū vrgens necessitas, vel euidens vtilitas id exposcit, quoniā ipse Deus ex his quæ in veteri Testamento statuerat, nonnulla mutauit in nouo.

Est verò notandū, præceptū hoc diuertendi à coniuge infideli nolente conuerti, non obligare cum vitæ periculo, sicut nec alia præcepta humana cū eo obliganr. Quare si infidelis apud suos conuerteretur ad fidē, & ne proderetur cum vitæ periculo, cōmaneret cum coniuge infideli, seruato iure diuino præcipiēte cauendum esse peruersionis discrimen, vacaret culpa.

13 Verùm obiicies *primò*, nimis durū esse & scandalosum, si in India, Iaponia, China, vbi iā primū inducitur fides, sub Regibus infidelibus cogerentur Christianæ vxores, deserere maritos, præsertim Nobiles, & Principes, nolentes ad fidem conuerti; qui inde caperent occasionem eliminandi Christianos, & Christianam fidem.

Secundò, si spes subesset conuersionis infidelis coniugis ex fidelis consortio, liceret tunc fideli cohabitare; quia tunc cessat ratio legis cohabitationē prohibentis.

Tertiò, videtur negari non posse conuersū præcepto correctionis fraternæ teneri nō recedere ab infideli, quando est certa spes eius conuersionis, quia præceptum correctionis fraternæ obligat ad consulendum saluti spirituali proximi. Igitur in hoc casu saltem, tenebitur habitare fidelem cum infideli.

Ad primū dico illud argumentū rectè probare necessariā esse Pontificiā dispensationē pro illis Prouinciis, subesseque iustissimam causam. Cùm enim hæc legis Ecclesiasticæ, aut consuetudinis, quæ vim legis habet, prohibitio sit, potest Pōtifex cōsuetudinē hanc abrogare, si huic tempori & Indorū conuersioni expedire iudicauerit; sicut propter iustos fines primis Ecclesiæ temporibus cohabitatio licita erat. Quare si apud Indos fidelis cohabitat pacificè cum infideli, id fit ex concessione Pontificis.

Ad secundū, negandū est illud licere, quia tunc ratio legis cessat in casu quodā particulari. At lex prohibēs est generalis, & recepta à tota Ecclesia, & introducta ob frequētissimū periculū peruersionis à fide, per quē vsum reuocata sūt iura antiqua quæ id concedebāt. Vnde lex ipsa generalis nō respicit quæ rarò accidūt, *l. nā ad ea ff. de leg.* Posset tamen ex Episcopi dispēsatione, vt notat Sanchez *disp. 73. n. 13.* ea cohabitatio admitti in illis infideliū insulis, vbi crebrior est eorū conuersio: ac proinde posset Episcopus amplius tēporis concedere spatium, vt infidelis conuersio expectaretur, quando, semoto omni subuersionis periculo, esset probabilis spes conuersionis infidelis.

Ad tertium negatur antecedens: nam si in eo euentu non licet habitare fidelē, à fortiori ad id non tenebitur. Cùm enim concessum fuerit priuilegiū in fauorem fidei, vt coniux fidelis recedere possit ab infideli; non est ab eo priuilegio is casus rarus excipiendus, Præceptum autem correctionis fraternæ non obligat cum tanto coniugis fidelis detrimento, vt cogatur cum coniuge diuersæ religionis habitare, ac cedere priuilegio suæ libertatis in fauorem religionis veræ assumptæ sibi concesso.

SECTIO IV.

An coniugi ad fidem conuerso integrum sit prius matrimonium dissoluere, & ad aliud transire, vbi alter renuit cohabitare, aut non vult sine Dei contumelia, aut sine perpetratione ad peccatum.

Sermo est de matrimonio etiam consummato. De quo certissimum est, quando vterque fidelis ad fidem conuertitur, non posse dissolui prius matrimoniū; quia nihil est cur omnino firmū non maneat, vel dissoluatur. Difficultas est quando vnus solùm cōuertitur ad fidē, & procedit in tribus casibus, qui sunt in iure expressi. *Primus* est, si infidelis renuat habitare cū fideli conuerso, recedereque velit, qui habetur *cap. simili modo, cap. si vxor 28. q. 1. cap. quanto, & cap. gaudemus, de diuortiis. Secundus* casus, si infidelis nolit cohabitare sine contumelia creatoris: qui continetur *in dicto cap. simili modo, & c. quanto, & c. gaudemus, citatis, & c. infidelis 28. q. 1. Tertius* casus est si pertrahat ad peccatum mortale, qui etiam habetur *in dict. c. quanto, & c. gaudemus, & c. vxor, & c. Idololatria, c. non solum 28. q. 1.* 1

Antequam rem ipsam explicemus, oportet exponere, quid sit infidelem nolle habitare cum fideli cōuerso, vel velle ab illo recedere; quid sit nolle habitare, sine contumelia creatoris, & quid sit nolle absque pertractione ad peccatum mortale.

Et quidem id certum est nolle habitare cum fideli conuerso, nō esse, velle ab eo recedere, quia fuit adulterij reus, vel tēpore infidelitatis, aut post fidē receptā, nec adulterij illius iniuria ab innocēte remissa sit; quia tūc id facit vtēs iure suo, & nulla fideli iniuria irrogatur; vnde si postea infidelis in adulteriū incidat, vel 2

terij iniuriam fideli condonet, iam tunc infidelis caret discedendi iure. Quare nolle habitare cum fideli conuerso, vel recedere ab illo, tunc est, quando infidelis recedens delinquit in matrimonij legē, discedens præcisè, quia ad fidem Christianam est conuersus.

3 Quid verò sit, nolle infidelem cohabitare sine contumelia creatoris: certum est apud Doctores, non esse velle infidelem in suo Deorum cultu, vel in alio ritu suo infideli persistere. Patet, quia quoties renuit conuerti, manifestum est eum in sua lege velle permanere, & fore vt legis suæ præcepta, & ritus obseruet. Vnde non esset cur Innocentius III. *c. quanto, & c. gaudemus, de diuortiis*, & omnes Doctores distinguant, aut fidelis renuens conuerti, velit habitare sine creatoris contumelia, nec ne. Quare nolle infidelem cohabitare sine contumelia creatoris, est conuitia, & blasphemias iactitare in Christum & fidem Christianam; vnde non modicum obiicitur periculum peruersionis coniugi fideli tenerrimo in fide, ex crebro illorum conuitiorum in Christum, vel eius fidem auditu.

4 Quid denique sit nolle habitare sine pertractatione ad peccatum mortale, si attendamus ad nomen tractationis, manifestum videtur importare motionem quandam violentam & præpositionem illam, *per*, petere consummationem. Quare pertractatio infidelis ad peccatum mortale non dicetur, quando infidelis suggerit fideli, vel leuiter suadet aliquod peccatum mortale, sed quando talis est persuasio, vt quasi vim inferat aliquam, & talis sit, quæ spectatis circumstantiis probabile periculum lapsus in mortale ingerat. Vnde liquet hanc suasionem verbis, vel factis inductam, spectandam esse, quæ attenta fidelis fragilitate periculum ruinæ spiritualis ei offert. Hoc etiā periculum non æqua lance in omnibus librandum est. Nam fœmina faciliùs labetur, & inter ipsas fœminas, seu viros, quidam aliis proniores sunt ad ruinam in peccatum. Facile autem periculum hoc coniectari potest, cùm infidelis recens conuersus ad fidem facillimus sit ad ruinam, cùm nec in fide, nec in bonis moribus egerit radices, sed pessimos imbiberit, & illis sit assuefactus. His præmissis

5 Dico *primò* cum omnibus Doctoribus, coniugem non baptizatum, postea tamen conuersum, id est, baptizatum, posse deserere coniugem non baptizatam, adhuc post consummationem, & posse tale matrimonium dissolui, & nouum matrimonium inire, quando alter infidelis non vult cohabitare cum iam conuerso; aut si vult, cum contumelia tamen creatoris; vel vt ipsum fidelem baptizatum pertrahat ad peccatum mortale. Hoc videtur certum ex testimonio D. Pauli 1. *Cor.* 7. illis verbis. *Quòd si infidelis discedit, discedat* (subintellige conuersus) *non enim seruituti subiectus est frater, aut soror in huiusmodi: in pace autem vocauit nos Deus.* Quod testimonium Pauli in hoc sensu intelligit Innocentius III. *c. quanto, de diuort.* vbi & hanc conclusionem definit his verbis. Si alter infidelium coniugum ad fidem Catholicam cōuertatur, altero, vel nullo modo, vel non sine blasphemia diuini nominis, vel vt eum pertrahat ad mortale peccatum, ei cohabitare volente; qui relinquitur, ad secunda si voluerit vota transibit. Et in hoc casu intelligimus quod ait Apostolus. Si infidelis discedit, discedat: frater enim, vel soror, non est seruituti subiectus in huiusmodi: & canonem etiam, in quo dicitur, contumelia creatoris soluit ius matrimonij circa eum qui relinquitur. Idem repetit, ac definit idemmet Pontifex *c. gaudemus, vers. qui autem. de diuortiis.* Et constat is intellectus; nam si infideli discedente, aut nolente legitimè habitare, fidelis ita alligatus esset eo matrimonio, vt non posset ad aliud transire, seruituti subiectus esset propter infidelis malitiam contra Pauli testimonium. De hac enim seruitute Apostolus loquitur, cùm alia non sit. Nec valet si dicas, ideò dici non esse subiectum seruituti, quia non tenetur alteri amplius cohabitare. Non, inquam, valet: quia etsi ipse discedens etiam esset fidelis, alter tamē non teneretur ei cohabitare, quia nemo tenetur inuito, aut fugienti cohabitare. Et sic nullum esset discrimen inter eiusmodi coniuges, & duos fideles. Quod apertè repugnat verbis & intentioni Apostoli. Meritò autem ex dictis verbis Pauli, *si discedit, discedat*, colligit Ecclesia conuersum, seu iam baptizatum posse dissoluere matrimonium, non solùm quando infidelis physicè discedit nolendo cohabitare, sed etiam quando discedit moraliter, cohabitando videlicet cum contumelia creatoris, aut cum intentione pertrahendi cōuersum ad peccatum mortale: quia ita procedendo cogit alterum, vt ipsum deserat. Nam si fidelis tenetur tunc recedere à consortio infidelis, vt constat ex *disp. præcedenti*, si infidelis præbet causam necessariæ fugæ ipsi fideli, ipsum fugat, & ipse infidelis dicitur recedere à fideli quem fugat. Hoc est quod dixit Innocentius III. *loco citato*, contumeliam creatoris soluere ius matrimonij circa eum qui relinquitur. Vbi verò fidelem dicit relinqui ab infideli nolente habitare sine Dei contumelia, vel sine pertractatione ad peccatum mortale. Quia eo modo admittit, quo non licet fideli eius consortio vti.

Dico *secundò*, posse dissolui matrimonium in his casibus, non esse ex iure Pontificio, sed ex diuino priuilegio Christi in fauorem fidei. Ita communiter omnes, qui id priuilegium colligunt ex verbis Pauli adductis ita intellectis. Quod etiam satis clarè explicatur vltimis illis verbis, *In pace autem vocauit nos Deus.* Vbi per *pacem* accipit Apostolus, vitam quietam, quam coniugi conuerso suadet, vt eam in diuortio ac dissolutione matrimonij, præferat ipsi coniugio, & coniugi infideli, qui vult discedere, dum suis iurgiis, blasphemiis, & litigiis fidelem incessit, & pacem illius perturbat. Id autem concessit Christus in fauorem fidei, vel Baptismi, ne conuersio, seu susceptio Baptismi esset onerosa baptizato; quia aliàs cogeretur aut cælibem vitam transigere, aut molestè & periculosè cohabitare. Maximè autem deterrerentur infideles à conuersione, si fide suscepta tenerentur à coniuge infideli renuente debito modo cohabitare, non recedere, aliud matrimonium ineundo, periculo suæ incontinentiæ consulendo. Cùm ergo maius sit bonum fidei, quàm coniugij, consentaneum rationi fuit, vt Christus Dominus fauorem fidei præferens, statueret posse in his euentibus dissolui matrimonium. Nam cùm infidelis maneat extra Ecclesiam, & de illo non iudicet, non esset quò compelli posset ad cohabitandum cōiugi fideli; & ideo meritò cōcessum est, vt in his euētibus matrimonium dissoluatur diuino priuilegio in fauorem fidei. In his verò casibus probabilius est non posse dissolui matrimonium ex iure Ecclesiæ; quia verius est matrimonium consummatum non posse iure Pontificio dissolui, quamuis in infidelitate irritum sit. 6

Sectio V.

Vtrùm non existente prohibitione cohabitandi cum coniuge infideli, possit conuersus dissoluere matrimonium, & aliud inire, quamuis infidelis velit pacificè cohabitare, si non vult conuerti.

1 PRocedit difficultas, quando infidelis coniunx vult habitare cum altero coniuge conuerso pacificè ac legitimè, & debito modo, id est, absque contumelia creatoris, & absque animo pertrahendi alterum ad peccatum mortale, tamen ipse nolit conuerti, sed in sua infidelitate permanere. Procedit quoque, in opinione admissa à multis, non esse de facto prohibitionem aliquam, qua conuersus prohibeatur cohabitare cum coniuge infideli, nolente conuerti, si velit pacificè cohabitare; quod dicunt seruari de facto in India, & in Iaponia.

2 Affirmatiuam partem defendunt Bellarminus *lib.* 1. *de matrimonio cap.* 12. Coninch *disput.* 26. *dubio* 5. & alij.

Primò ex Paulo 1. *Cor.* 7. vbi cùm dicit, quòd conuersus non dimittat coniugem infidelem volentem cohabitare pacificè, tantùm dicere consilium, & non præceptum; ergo coniux iam baptizatus potest dimittere non conuersum, quamuis volentem pacificè loqui. Vnde dimissio, de qua ibi loquitur Paulus, est absoluta quoad vinculum, sicut & discessio, quando postea ait, si infidelis discedit, discedat: poterit igitur in casu præsenti conuersus dissoluere matrimonium, & aliud inire.

Secundò, infidelem non conuerti, est contumelia creatoris; ergo quamuis velit cohabitare, si non vult conuerti, non vult cohabitare absque contumelia creatoris; poterit ergo conuersus matrimonium cum eo contractum dissoluere, & aliud inire.

3 Partem negantem iudicô veriorem cum Sanchez *disput.* 74. *numer.* 9. Hurtado *disput.* 8. *diffic.* 11. *num.* 39. & communiter cum Doctoribus. Moueor, quia facultas concessa iam conuerso ad dissolnendum dictum matrimonium deducitur ab Ecclesia *in cap.* 4. *& in cap. gaudemus, de diuortiis*, ex illis verbis Pauli, si discedit, discedat, vt vidimus præcedenti disputatione. At solū deducetur in duobus casibus, nempe, aut quando infidelis non vult cohabitare, quia tunc discedit physicè, aut quando vult cohabitare, sed cum contumelia creatoris, vel vt pertrahat alterum ad peccatum mortale, quia etiam tunc discedit moraliter; cùm tunc conuersus cogatur ad non cohabitandum cum infideli; & quicumque alius casus excluditur *in cap. gaudemus*, & implicitè *in dicto cap. quanto*. Igitur absque vllo fundamento dicitur, imò contra decretum capitis *gaudemus*, esse etiam dictam facultatem in illo alio casu, quando videlicet infidelis non vult conuerti, etiam si velit pacificè cohabitare. Firmatur; nam coniux infidelis non se conuertendo præcisè, non afficit contumelia creatorem, nec intendit pertrahere, neque pertrahit alterum coniugem conuersum ad peccatum mortale; aliàs Paulus non consuleret conuerso vt non dimitteret coniugem infidelem, etiam non volentem se conuertere, quando pacificè vult cohabitare, vt verè consulit *in eod. cap.* Quia infidelis coniux qui cohabitat cum coniuge iam conuerso, potest cohabitare nihil dicendo, neque efficiendo contra honorem Christi, & fidei, & non intendendo suis verbis, neque factis alterum pertrahere ad peccatum mortale, neque de facto pertrahendo; ergo. Addo negari non posse in dictis duobus capitibus iuris supponi infidelem non volentem se cōuertere posse cohabitare cum conuerso absque contumelia creatoris, & absque intentione pertrahendi, & absque pertractatione ad peccatum mortale, dum dicitur conuersum ad fidem posse discedere, seu dissoluere matrimonium, quando infidelis non vult cohabitare cum conuerso, aut si vult, sed non absque dictis contumelia, & intentione pertrahendi, & pertractatione ad peccatum mortale.

Ad primum argumentum oppositum, concedo coniugem fidelem non dimittere infidelem consentientem pacificè cohabitare, non esse præceptum, sed tantùm esse consilium, ac proinde licitum esse illum dimittere; quia quod non est contra præceptū, quãuis sit contra consilium, non est illicitum. Id tamen intelligit Paulus de dimissione quoad torum, & quoad cohabitationem, non quoad vinculum, vt supponit Augustinus 1. *de adulterinis coniugiis cap.* 18. *in fine*; ac proinde posterior discessio, de qua postea loquitur Paulus, est quoad vinculum, vt matrimonium dissolui possit, non verò prior desertio, seu dimissio. Id non leuiter deducitur ex eo quod Paulus reddens rationem posterioris discessionis, ait; non enim seruituti, (id est, vinculo,) subiectus est frater, aut soror in huiusmodi: supponens in hoc posteriori casu, quãdo scilicet infidelis discedit siue physicè, siue moraliter, non manere conuersum subiectum. Tum etiam ex eo quòd iam vidimus Ecclesiam dictam facultatem dissoluendi matrimonium, deducere tantùm ex illis verbis, si discedit, discedat; & non ex eo quod conuersum non dimittere infidelem, sit consilium. 4

Ad secundum, constat solutio ex *numer.* 3. est enim antecedens falsū, formaliter ac præcisè loquēdo: nam licet nolit conuerti, si tamen nec verbis, nec factis inhonoret Christum, aut fidem Christianam, neque intendat pertrahere ad peccatum, nulla est contumelia creatoris, neque pertractatio ad peccatum mortale; de quibus iura loquuntur.

Sectio VI.

Vtrùm existente prohibitione cohabitandi cum infideli possit fidelis conuersus dissoluere matrimonium, & aliud inire, quamuis infidelis velit pacificè cohabitare, si non vult conuerti.

COnstat ex sectione tertia huius disputationis, *n.* 12. hodie non licere alterutri coniugi fidem profitenti permanere in consortio coniugis infidelis, sed teneri ab eo diuerti, nolente ad fidem conuerti, quantumuis possit absque creatoris contumelia, ac vlla pertractatione ad peccatū, habitare. Modò igitur cùm iam non liceat talis habitatio, nisi infidelis eligat conuerti ad fidem; maior est difficultas, an in prædicto casu, quo non vult conuerti, possit fidelis conuersus dissoluere matrimonium. 1

Hurtado *disput.* 8. *difficult.* 12. *n.* 44. cum Paludano, Toleto, Valentia, & aliis, quos ipse citat, defendit partem negantem. 2

Primò, quia hoc matrimonium dissoluitur ex solo Christi priuilegio Ecclesiæ manifestato per D. Paulum 1. *Cor.* 7. vt constat. At D. Paulus loquitur, quando vel infidelis omnino recedit physicè, aut non vult habitare

habitare sine creatoris contumelia, aut pertractatione ad peccatum, quod est recedere moraliter, vt illum explicat Innocentius III. *c. quanto, & c. gaudemus, de diuortiis.* Igitur extra hos casus nequit dissolui.

Secundò, in his euentibus concessit Christus dissolutionem matrimonij in fauorem fidei, eo quòd tunc cum illa pugnaret. At id non euenit, quando permittitur fideli conuerso fidem pacificè seruare, & ipse infidelis absque illius iniuria cohabitationem amat; ergo.

Tertiò, discessio moralis ex parte infidelis, consistens in contumelia creatoris, aut in prouocatione ad mortale, sufficiens ad dissolutionem matrimonij, non est contumelia, aut prouocatio orta immediatè, & præcisè ex cohabitatione, permanendo in fidelitate, vt contingit in casu præsentis difficultatis, sed ex alio actu distincto, & superaddito ipsi cohabitationi, & eam præsupponente. Patet, quia Paulus ex quo deducitur concessio Christi de dissolutione matrimonij, supponit infidelem posse permanere infidelem, & non eo ipso discedere discessione sufficiente, vt conuersus possit dissoluere matrimonium; ergo in casu præsentis quæstionis nequit conuersus dissoluere matrimonium.

3 Veriorem iudico partem oppositam affirmatiuam cum multis, quos refert & sequitur Sanchez *disput.* 24. *num.* 9. *& sequentibus.* Idem tenent Rebellus *lib.* 3. *quæst.* 10. *sect.* 2. & Basilius Ponce *lib.* 7. *c.* 48. *num.* 22. Probatur *primò*, quia iuxta Pauli dictum 1. *Cor.* 7. tunc fidelis non est subiectus seruituti prioris matrimonij, sed liber est ad aliud ineundum, quoties infidelis discedit, ac relinquit coniugem fidelem, sed in hoc casu discedit, ac relinquit; ergo potest relictus matrimonium dissoluere. Minor probatur, quia tunc dicitur coniux fidelis relictus ac desertus ab infideli discedente, quoties vel infidelis omnino physicè recedit, vel eam cohabitationem elegit, quæ fideli illicita est, quia tunc discedit moraliter, vt constat ex *sect.* 3. At hodie illicitũ est fideli habitare cum cõiuge infideli in infidelitate pertinaci, tametsi velit sine Dei contumelia, & sine pertractatione ad peccatum habitare, vt constat ex *sect.* 4. ergo infidelis nolens conuerti, seu volens pertinax esse in sua infidelitate dicitur verè recedere moraliter, & fidelem relinquere. Firmatur, nam infidelis non solùm censetur apud Paulum discedere, cùm omnino relinquit fidelem, sed etiam cùm ob illicitam suam cohabitationem cogit ipsum discedere; at nolens conuerti hoc præstat, quia per hoc solum redditur illicita cohabitatio fideli conuerso: nam etiam cùm vult infidelis cohabitare cum iniuria creatoris, non physicè discedit, & tamen discessit moraliter discessu comprehenso à Paulo, vt omnes admittunt, quia ob illicitam cohabitationem cogit fidelem conuersum ab ipso discedere. ergo ob parem rationem idem erit in hoc casu. *Secundò*, si in hoc casu nõ posset fidelis matrimoniũ dissoluere, subiectus esset seruituti prioris matrimonij absque sua culpa, & propter solius infidelis culpam qui pertinax est in sua infidelitate, non posset illo vti. Quod est contra Paulum dicentem *loco citato* 1. *Cor.* 7. non esse fidelem subiectum seruituti in huiusmodi. *Tertiò* ratio huius priuilegij à Christo concessi fuit in fauorem fidei, ne fidelis coactus præcepti necessitate recedendi ab infideli nolente legitimè habitare, compelleretur absque sua culpa vitam cælibem ducere; & ne timore continentiæ seruandæ retraherentur infideles à fide suscipienda, vt ex superioribus constat. Atqui hæc ratio omnino militat in præsenti casu. hodie quoties infidelis renuit conuerti, necessarium sit fideli diuertere, etsi nequeat ad aliud matrimonium migrare, compelletur absque sua culpa in cæliba tu permanere. Igitur in hoc casu habet locum priuilegium Christi dissoluendi prius matrimonium, & aliud ineundi. *Vltimò* tunc infidelis cohabitando cum conuerso pertrahit ipsum ad peccatum mortale, quia pertrahit, vt secum cohabitet, quod existente prohibitione Ecclesiæ, ipsi conuerso est moraliter illicitum; ergo tunc infidelis moraliter discedit à conuerso, sicut quando non vult cohabitare, nisi pertrahendo ad mortale. Ex hac nostra conclusione

Colligo *primò* cum Sanchez *num.* 10. priuilegium Christi dissolutionis matrimonij, in fauorem fidei diuino iure concessum, quod Paulus iuxta Ecclesiæ & Patrũ expositiones declarauit illis verbis 1. Cor. 7. *si infidelis discedit, discedat*, &c. nunquam mutatum fuisse, sed ab initio fuisse concessum pro omnibus illis euentibus, in quibus esset illicita coniugi fideli habitatio cum infideli in infidelitate permanẽti. Quia tunc infidelis recedere dicitur, & Paulus declarauit id priuilegium concedi quoties infidelis recedit. Cæterùm, quia esse interdictam habitationem fidelis cum infideli, pendet à præcepto humano eam prohibente; & hæc variatur successu temporum; nã tempore primitiuæ Ecclesiæ, ac primis illis sæculis, in quibus frequens erat infidelium conuersio, licita erat cohabitatio, quando infidelis conuerti respuens volebat habitare sine Dei contumelia, & sine pertractione fidelis ad peccatum; ideo tunc solùm illis euẽtibus, in quibus nolebat infidelis sic habitare, locum habebat priuilegium hoc dissoluendi matrimonium. Postea verò cùm interdicta sit habitatio, etiamsi velit infidelis sic habitare, pertinaciter tamẽ in sua infidelitate permanens; dissolui etiam poterit ex priuilegio Christi eodem per diuum Paulum explicato. Quæ diuersitas non contingit ex ipsius priuilegij mutatione, sed ex mutatione præcepti. Sicut olim matrimonium clandestinum validum erat, nunc tamen est irritum, non per aliquam materiæ, vel formæ Sacramenti mutationem, sed per mutationem consensuum legitimorum. Nam semper fuit materia & forma consensus legitimus; at qui olim clam præstitus erat legitimus, redditus est ab Ecclesia illegitimus.

Colligo *secundò*, vt possit fidelis matrimonium dissoluere, & ad aliud transire in prædictis euentibus, nullam iudicis sententiam desiderari. Quia facultas hæc ex solo priuilegio Christi haberetur, non secus ac ex eodem priuilegio matrimonium ratum dissoluitur per professionem; atque adeò sicut ad hoc non desideratur iudicis sententia, sic neque ad illud. 5

Colligo *tertiò*, desiderari in nostro casu, ante istam dissolutionem matrimonij, monitionem, an velit cõuerti; nam si vellet, non posset id matrimonium dissolui. Quare vt hoc sciatur, debet ita moneri: nisi aliunde iam moraliter cõstaret de sua pertinacia; tunc enim monitio non desideratur, cùm monitio solùm petatur, vt de infidelis obstinatione constet. Ex quo fit, vt quoties infidelis adeò distat, vt commodè requiri nequeat, non sit opus ea monitione. Quia vt res modò se habent, est moraliter certum fore vt nolit conuerti, & relinquere suos, vt legitimè cohabitet. Atque ipsa requisitio est moraliter impossibilis. Sufficiet quoque si facto ipso constet voluntas infidelis, vt si aliud matrimonium contraxit; tunc enim non erit necessaria monitio, quia nequit clariùs eius voluntas explicari, quã renuit fidelis consortium. Quòd si coniux conuersus dubius esset de coniugis fidelis obstinatione, necessaria esset præuia monitio, quã certior redderetur. Sufficiet autẽ nuncius certus 6

ac

ac fide dignus, qui per verba verisimilia deponat de coniugis infidelis pertinacia. Quia adiuuat quoque ad id vehemens præsumptio quorumcumque fidelium obstinationis.

7 Colligo *vltimò*, non desiderari necessariò Ecclesiæ auctoritate præfigi terminum infideli, vt conuertatur, quo possit prius matrimonium dissolui. Id enim fieri vtilissimum esset, sed non necessarium, cum satis sit qualitercumque constet de voluntate infidelis. Quòd si infidelis peteret inducias ad conuersionem, concedi debent. Si autem procrastinauerit, non est diutiùs immorandum. Expediret quoque testes adhiberi, dum infidelis admonetur, vt hoc testetur si forte postea lis intentetur de valore matrimonij à fideli contracti.

Ad argumenta opposita.

8 Ad primum conceditur propositio; minori dico, Paulum neutrum illum casum exposuisse, sed solùm in genere quando infidelis recedit. Innocentius verò ex hoc testimonio Pauli duplicem illum casum iure optimo intellexit, pro eo tempore, quo in illis solis duobus casibus, seu euentibus interdicebatur habitatio fidelis cum infideli. At cùm iam hodie sit prohibita, quoties infidelis conuerti renuit, si persistat in infidelitate, recedit moraliter à fideli, atque ideo poterit matrimonium dissoluere.

Ad secundum, ratio dissolutionis non est, quia ea habitatio cum fide pugnet, sed quia tunc infidelis recedit moraliter, volens habitationem fideli interdictam. Addo, satis cum fide pugnare, & ipsam deducere, habitare fidelem cum infideli in tam arcta vitæ consuetudine ac est coniugalis, in hac tempestate, in qua infideles sunt adeò obstinati, vt meritò ex eorum consortio salus desperetur.

9 Ad tertium, verum est discessionem moralem ex parte infidelis, consistentem in contumelia Dei, aut in prouocatione ad mortale, non oriri immediatè ac præcisè ex cohabitatione, tametsi infidelis persistat in sua infidelitate: nam contumelia Dei censetur, cùm infidelis nomen Christi, Deive non nisi cum despectu vult audire, in illud blasphemat, vel prohibet debitas laudes, & cultum ei exhibere; vel domesticos, seruosve à fide Christi auocat: quæ actiones sunt valde distinctæ, ac superadditæ ipsi cohabitationi, & eam omnino præsupponunt. Similiter impulsio ad mortale, quæ spectatis circumstantiis sufficiens sit ad ingerendum probabile periculum lapsus in morale, quid distinctum est ab ipsa infidelis cohabitatione cum pertinacia in sua infidelitate, præcisè ac formaliter loquendo. Hinc autem nihil sequitur contra nostram doctrinam: nam existente præcepto & Ecclesiæ prohibitione fidelis cohabitandi cum infideli pertinaci in sua infidelitate, est noua alia discessio moralis distincta ab illis duabus, procedentibus à contumelia, & pertractatione. Atque eã dicimus esse sufficientem ad dissoluendum matrimonium, non secus ac illas alias duas discessiones ob cõtumeliã, & ob pertractationem. Admitto quoque D. Paulum meritò supponere infidelem posse permanere infidelem, & non eo ipso discedere absolutè discessione sufficienti vt matrimonium à fideli dissolui possit: nam, vt dixi supra, in primitiua Ecclesia, & illis prioribus seculis licita erat cohabitatio sine contumelia, & sine pertractatione ad peccatum. Modò verò posito præcepto Ecclesiastico, & durante obligatione illius, sicut hodie durat, est illicita & mala cohabitatio fidelis cum infideli qui renuit conuerti, & ideo si infidelis pertinax sit in sua infidelitate verè discedit moraliter, vt satis explicatum est.

Sectio VII.

Quando in prædictis casibus dissoluitur matrimonium conuersi cum infideli.

Sensus quæstionis est, an in casibus, in quibus vidimus in præcedentibus, integrum esse coniugi ad fidem conuerso transire ad matrimonium aliud, dissoluatur eo ipso, an potiùs tunc, quando fidelis transit ad alias nuptias.

Non desunt Doctores graues, vt Richardus, Panormitanus, Angelus, Rodriquez & alij, qui docent dictum matrimonium dissolui statim, ac licitum est conuerso aliud inire, antequam illud ineat, ac proinde statim, ac infidelis renuit conuerti in nostra sententia, vel in aliorum, non vult cohabitare, aut si vult, non nisi cum contumelia creatoris, aut pertrahendo ad mortale. Probant

Primò, ex *cap. finali* 28. *q.* 2. dum dicitur contumeliam creatoris soluere ius matrimonij circa eum qui relinquitur. Quod deduci videtur ex verbis Pauli 1. *Cor.* 7. *si discedit, discedat*; non enim seruituti subiectus est frater, aut soror in huiusmodi. Igitur si conuersus, quando alter discedit, siue physicè, siue moraliter, non est subiectus seruituti, id est, vinculo matrimonij; quia nulla alia esse potest seruitus, liber est à seruitute, seu vinculo, ac proinde discessione infidelis vinculum statim dissoluitur.

Secundò, id videntur docere versiculi, qui communiter circumferuntur, & referuntur à Glossa *cap. quanto, de diuortiis, verb. contumelia.*

Deserε spernentem, vel blasphemare volentem,
Vel te credentem scelus ad mortale trahentem.
Nam sunt absque mora, sic vincula rupta priora.

Tertiò, posterius matrimonium nequit validè contrahi perseuerante priore; ergo antequam posterius contrahatur, præsupponitur dissolutum prius.

Communior & verior doctrina multorum quos 2 refert & sequitur Sanchez *disp.* 75. *n.* 4. Coninch *disp.* 26. *n.* 63. Rebellus *lib.* 3. *q.* 10. *sect.* 2. Basilius Ponce *lib.* 7. *c.* 48. *n.* 17. & alij, dictum matrimonium non dissolui statim, ac licitum est conuerso aliud inire, sed quando posterius matrimonium contrahitur, ita vt contractio posterioris sit distractio, seu dissolutio prioris. Vnicum fundamentum est. Quia Innocentius III. *dicto cap. gaudemus*, sic ait. Quòd si conuersum ad fidem, & illa conuersa sequatur, antequam per causas prædictas legitimam ille ducat vxorem, eam recipere compellatur. Ex quibus verbis manifestè colligitur per illas causas non fuisse matrimonium dissolutum ipso iure; si enim compellitur recipere, non erit solutum prius matrimonium. Nam si solutum erat, non potest compelli ad recipiendum eum qui verus coniux non est.

Glossa *in dicto cap. gaudemus*, refert solutionem aliquorum restitui vinculum prioris matrimonij, quasi iure postliminij: vt *cap. cùm per bellicam* 33. *q.* 3. sed contrà est, quia non est restitutio, vbi nullum ius competit ei, cui restitutio facienda est. At semel dissoluto matrimonio, nullum ius competit infideli denuo conuerso, quod restituatur. Firmo, nam ius postliminij tunc habet locum quando quis existimabatur ius amisisse, quod verè non amiserat, & ideo si aliquæ res eius ad alium peruenerant, ei redduntur. Vnde *in dicto cap. restituitur* vxor secundo nupta priori viro, quem defunctum falsò putabat, eo quòd verè inter illos superesset matrimonium. At in nostro casu nullum superest ius coniugi infideli supposita

vera

vetâ dissolutione prioris matrimonij, atque ideo non habet locum ius postliminij. Adde in dicto casu textus, matrimonium dici non potest postliminio redire, cùm eius essentia ex consensu pendeat contrahentiū; & cùm sui coniugis conuersi pariter conuersa sequatur religionem sine nouo consensu, in priori permanet matrimonio, & ideo necessariò dicendum est illud non fuisse peremptum.

Aliter respondent alij, compelli tunc fidelem ad recipiendum infidelem denuo conuersum, non virtute prioris matrimonij, quod iam est omnino solutum, sed virtute noui matrimonij, quod compellitur inire fauore religionis Christianæ assumptæ. Verùm contra hanc solutionem optimè instat Sanchez. *Primò*, quia nullus ad matrimonium cum persona determinata potest compelli, nisi vel ex propria promissione, vel ex delicto, quia virginem deflorauit inuitam: at in hoc euentu nullum est fidelis delictum, nullaque promissio superest, dissoluto omnino matrimonio priori; non est igitur cur compellatur. Nec rationi consonum est ex consequentia prioris matrimonij in fidei fauorem hanc statui compulsionem. Cùm enim iam prius desierit matrimonium, & iam nihil sit; nullum ius, nec consequentia ipsius superesse possunt. Sicut, quia morte dissoluitur matrimonium; aut si sit ratum, professione religionis, si mortuus resurgeret, vel cum Monacho prius desponsato de præsenti, dispensaretur in voto solemni, nullum ius prioris matrimonij iam dissoluti superesset, sed liberum esset huic, priori vxore viuente, ad alias nuptias transire. *Secundò*, licèt fauor fidei multus sit, non tamen est tantus, vt cogat coniugem admittere ad consortium coniugale alterum, qui ante conuersionem ad fidem adulterium admisit, vt constat ex *cap. gaudemus, in fine, de diuortiis.* Ergo multo minus sufficiet, vt cogat recipere eum, qui coniux legitimus non est. Nam multo minus est retinere verum coniugem, quàm nouo matrimonio copulari. Ex his

3 Colligo *primò*, quamuis per sententiam iudicis constaret liberum esse fidelem ad aliud matrimonium contrahendum, adhuc non dirigi per illam matrimonium, donec fidelis ad alias transeat nuptias. Ratio est, quia illa Ecclesiæ sententia non dirimit, sed solum declarat ius dirimendi competens fideli.

4 Colligo *secundò*, si ante matrimonium à fideli contractum, transeat infidelis ad alias nuptias, eas fore irritas; & ita si postea ad fidem conuertatur, esse ab illis eum separandum, & reddendum coniugi priori conuerso. Ratio est manifesta, quia priuilegium dissoluendi matrimonium prius non est à Christo cōcessum ipsi infideli, sed fideli in fauorem fidei, vt expressè habetur *cap. quanto, de diuort. & c. finali* 28. *q.* 2. & quamuis matrimoniū nequeat claudicare quoad vinculū, vt est apertum; quia necesse est eo dissoluto ex parte vnius coniugis, dissoluatur quoque ex parte alterius. Tamen claudicare potest quoad effectum, & obligationem, vt altero coniuge solo adultero claudicat matrimoniū quoad obligationē cohabitādi. Quia soli innocenti diuertere licitū est. Vnde fit vt nequeat etiam dissolui matrimonium per alias nuptias ab infideli initas. Quia cùm eæ irritæ sint, vt dixi, nihil possunt operari: & etiam quia, vt dictum est, priuilegium hoc dissolui soli fideli concessum est.

5 Colligo *tertiò*, si infidelis fornicetur, & pòst conuertatur ad fidem, ante secundum matrimonium à fideli initum, quamuis fidelis possit eum expellere à toro & cohabitatione, vt dicitur expressè *cap. gaudemus, de diuort. in fine,* non posse fidelem ad aliud matrimonium transire. Patet, quia iam cessauit infidelis pertinacia, & discessus moralis illius, ratione cuius dabatur facultas illius matrimonij dissoluendi.

Colligo *vltimò*, si ante matrimonium à fideli coniuge initum, alter conuertatur, non opus esse nouo consensu ad præcedens matrimonium instaurandum, quia nondum est dissolutum.

Ad argumenta opposita.

Ad primum non displicet quorumdam interpretatio, qui verba illa, *soluit ius*, intelligunt de solutione tori, ac domicilij. Animaduertunt enim in Canone non dici solui vinculum matrimonij, sed ius, vt scilicet vtatur matrimonio, ob separationem faciendam in domicilio, & toro. Cæterùm magis placet respondere, soluit ius, id est, iustam causam dissolutioni præbet, cùm contumelia creatoris concedat ius fideli ad illud dissoluendum alio matrimonio inito. Et in hoc sensu dicitur à Paulo, conuersum non esse subiectum, quia scilicet liberè potest aliud matrimonium contrahere. 6

Ad secundum dico, verum esse quod in illis versiculis continetur, nam dicitur statim esse rupta vincula priora, non quia statim desinat esse prius matrimonium, sed quia ex tunc non maneant firma, & indissolubilia; nam statim fidelis incipit habere ius dissoluendi prius matrimonium, & alterum ineundi, quasi nullum præcessisset.

Ad tertium respondeo, non posse contrahi posterius matrimoniū priori perseuerante post ipsum, imò nec in eo instanti, in quo posterius perficitur: posse tamen, quamuis prius perseueret exclusiuè vsque ad instans, in quo perficitur posterius, & in quo sit verum dicere, nunc matrimonium posterius est perfectum, & immediatè antea non erat, & nunc non est matrimonium, prius, & immediatè antea erat. Quare sicut dissoluitur matrimonium ratum per professionem, ita & per secundum matrimonium dissoluitur primum.

Sectio VIII.

An matrimonium conuersi cum infideli contractum ante Baptismum, dissoluatur per solemnem professionem in religione.

PRocedit quæstio in nostra sententia communi asserente non dissolui matrimonium conuersi cum infideli quousque conuersus transeat ad aliud matrimonium. Quæritur igitur, an sicut dissoluitur per nouum matrimonium conuersi, ita etiam dissoluatur per eius professionem solemnem.

Noster Sanchez *disput.* 76. *numer.* 9. cum multis quos pro se adducit, tenet, dissolui prius matrimoniū consummandum per professionem illam, sicut dissolueretur per subsequens matrimonium. Probat, quia licèt nec in iure, nec in diuinis literis hoc decisum reperiatur; at commune Theologorum placitum hoc à simili deducit. Quoniam si ea vis & efficacia concessa est à Christo professioni religionis, vt dissoluat vinculum prioris matrimonij rati inter fideles initi: nedū dissoluet matrimonium tempore infidelitatis cōsummatum, quod ratum non est, *c. quanto,* de diuortiis. Magis enim indissolubile est matrimonium ratum fidelium, quàm consummatum infidelium: illud enim vltra contractum naturalem habet esse verum Sacramentum, nec per subsequentes nuptias dirimi potest; hoc autem non est Sacramentum, & potest dissolui per subsequens matrimonium. Firmat, quia dictum 1

matrimonium

matrimonium contractum ante Baptismum, quamuis consummatum, dissoluitur per nouum matrimonium ratum conuersi; sed hoc dissoluitur per professionem, vt constat; ergo etiam illud quamuis consummatum sit. Nam, vt habetur *l. de accessionibus ff. de diuersis temporaneis praescriptionibus.* Vinco vincētem te, à fortiori vincam te.

2 Contrariam sententiam iudico veriorem, quam tenent Abulensis 1. *Reg. cap.* 8. *q.*68. *&* 78. Coninch *disp.* 26. *dub.*5.*n.*65. Hurtado *disp.*8. *difficultate* 14. *n.* 51. & alij. Iuxta quam

Dico *primò*, certum esse, matrimonium conuersi cum infideli contractum ante Baptismum, quando non est consummatum, dissolui per solemnem professionem in religione. In hoc omnes conueniunt. Quia tunc absque dubio dissoluitur non minus quàm matrimonium ratum celebratum post Baptismum, dissoluitur per professionem, quia in fauorem religionis est eadem prorsus ratio.

3 Dico *secundò*, matrimonium conuersi cum infideli contractum & consummatum ante Baptismum non dissolui per solemnem ac religiosam professionem. Moueor, *primò*, quia nullo iure nititur oppositum. *Secundò*, quia vis, seu efficacitas, quam professio solemnis habet ad dissoluendum matrimonium ratum baptizatorum, tantum prouenit ex iure Ecclesiastico, vt ostensum est suprà *disp.* 20. *sect.* 3. & ex auctoritate Ecclesiæ extraordinaria & peculiariter à Christo concessa; sed in Ecclesia non agnoscitur facultas ad dissoluendum matrimonium consummatum, vt omnes concedunt; ergo in professione solemni non est vis ad dissoluendum matrimonium consummatum ante Baptismum. *Tertiò*, tota ratio illius priuilegij quo matrimonium conuersi dissoluit id quod prius inerat cum infideli, est vt conuersio non sit onerosa conuerso, quæ verè esset, si cogeretur, aut vitam cælibem transigere, aut cum infideli molestè cohabitare. Quæ ratio tota cessat quando conuersus profitetur solemniter in Religione; quia tunc perseuerantia vinculi antiqui matrimonij non est onerosa ipsi conuerso, vtpote eligenti statum continentiæ, & dissolutio illius non esset ipsi vtilis, sed tantùm infideli; vnde hoc casu tale priuilegium cederet in fauorem solius obstinati, ad quem tamen concessio non spectat. *Vltimò* in singularibus priuilegiis quæ à iure communi exorbitant, non est argumentum à simili, vel fortiore, vt docent communiter Doctores. Et patet in hac materia; nam, vt cum aliis docet Sanchez *disp.* 76. *n.* 3. *&* 7. fidelis non potest ingredi religionem non monito infideli: imò etsi legitimè ingressus sit, tenetur egredi, si ante professionem alter conuertatur; ad quæ tamen non obligat matrimonium ratum. Vnde sequitur non omnem obligationem, quam ingressus in religionem soluit in matrimonio rato, soluere etiā in matrimonio infidelium. Igitur è contrario poterit matrimonium conuersi præstare, quod nequeat efficere matrimonium ratum.

4 Dico *tertiò* non dissolui matrimonium conuersi cū infideli, per susceptionem sacrorum Ordinum, vel per emissionem voti simplicis castitatis in seculo. In hoc etiam Sanchez *n.*11. sentit nobiscum. Quia id nullo fundamento probatur. Est verò notandum, quādo conuersus legitimè & licitè est professus, aut Sacris initiatus, quia infidelis renuit conuerti, non esse restituendum infideli relicto, quamuis conuerso post professionem, aut sacram ordinationem: secus tamen, si priùs conuersus nondum est professus, quamuis sit nouitius.

Ad argumentum oppositum dico, nullum apparere fundamentum, neque militare eandem rationem in vtroque casu, vt constat ex dicto secundò, ideoque ab vno ad alium non esse bonam consequentiam. Ad confirmationem dico, illud dictum, Si vinco vincentem te, à fortiori vincam te, non semper habere locum nisi in casibus iuris ordinarij, imò ipsius naturæ, quando videlicet in vtroque eadem ratio militat, & quando vtrumque ex eodem iure constat. In præsenti autem casu neque currit eadem ratio, vt dixi, neque vtraque dissolutio fit ex eodem iure; quia dissolutio antiqui matrimonij conuersi cum infideli fit iure diuino Christi per matrimonium nouum ratum: at dissolutio matrimonij rati per professionem fit tantum iure Ecclesiastico.

Sectio IX.

An dissoluto iam fidelis conuersi matrimonio, possit & liceat infideli ad aliud matrimonium transire.

Certum est, dissoluto matrimonio per transitum fidelis conuersi ad alias nuptias, vel ad professionem, validè infidelem pertinacem in sua infidelitate ad alias nuptias transire. Patet, quia cum matrimonij vinculum nequeat claudicare, eo ipso quòd dissoluitur ex parte conuersi, dissolutum manet ex parte vtriusque; atque adeò illo matrimonio dissoluto, nihil est quod valori matrimonij tunc per infidelem initi obstare possit. Solùm igitur est difficultas, an vbi prius matrimonium nouis nuptiis conuersi, aut professione illius dissolutum est, peccet infidelis ad alias nuptias transiens. 1

Negant licere. Sotus *in* 4.*d.*39. *q. vnica art.* 4. Bartholomæus de Ledesma *dub.*56. de matrimonio post quartam conclusionem. Vega 1. *tomo summæ c.*13. *casu* 15. *&* 2. *tom. cap.* 34. *casu* 146. *in fine*, & alij. 2

Primò, quia in pœnam delicti infidelitatis interdicitur illi coniugium; quāuis non ex prioris matrimonij, quod iam penitus est dissolutum: interdicitur autem iure naturali diuino, quia coniugem infidelem ex matrimonij lege obligabat vt fidelem sequeretur. Vnde infidelis ille nolens conuerti, non solùm in ius diuinum omnes ad Baptismum obligans, peccat, sed etiam contra matrimonij legem, atque adeò contra eandem peccat, si nubat.

Secundò, prius matrimonium tantùm videtur dissolui quoad coniugem fidelem qui relinquitur. Sic enim deciditur *c. quanto, de diuortiis*, *& c. finali* 28. *q.* 2. Non ergo infideli licebit ad aliud matrimonium transire.

Verissima tamen sententia affirmat licere infideli dissoluto matrimonio fidelis conuersi, ad aliud migrare. Ita Abulensis, Ledesma, Enriquez & alij, quos refert & sequitur Sanchez *disp.* 77. *n.*6. Ratio à priori est, quia nulla est lex quæ id vetet infideli pertinaci; ergo non peccat. Antecedens probatur, quia in primis non est lex humana Ecclesiastica, cùm ipse ea non ligetur; nam Ecclesia caret iurisdictione in infideles. Non est diuina positiua, cùm non extet. Non denique naturalis, quia nequit assignari: nam soluto matrimonio vtpote causa, cessant etiam omnes leges quæ sequebantur illud, & obligabant ex natura ipsius. Vnde sicut mortuo coniuge ad fidem conuerso, negari non potest licitum esse infideli ad aliud matrimonium transire, non obstante peccato quod in legem matrimonij admisit. Ita similiter licitum erit id, postquam conuersus ad alias nuptias, vel ad professionem 3

sionem transiit. Firmatur, quia manifestum est non esse concedendam maiorem prohibitionem respectu infidelis, quàm respectu fidelis eiusdem criminis rei contra matrimonij legem, cum grauius sit fidelis delictum. At fidelis peccans in legem matrimonij, nolens absque iusta causa coniugem sequi, sed ab eo prorsus recedens, dissoluto eo matrimonio per mortẽ, aut professionem alterius cõiugis, potest ad aliud matrimonium transire. Igitur idem concedendum est infideli in similem matrimonij legem delinquenti.

4 Ad primum argumentum oppositum, respondeo non constare de tali pœna. Vnde quamuis infidelis peccauerit in fractione legis contra prius matrimonium, sed non contrahendo secundum, vt dictum est.

Ad secundum, negandum est antecedens; nam quãdo verè dirimitur matrimonium, semper dissoluitur quoad vtrumque coniugem, eo quòd nequeat quoad vinculum claudicare. Quare cùm illi Canones dicunt dissolui ius matrimonij ex parte eius qui relinquitur, solum volunt ei soli competere ius soluendi matrimonium. Cæterùm hoc semel soluto, nequeunt velle, durare adhuc vinculum ex parte alterius, cùm implicet manifestè istud vinculum matrimonij non esse inter duos.

DISPVTATIO XXXVII.

De impedimento impotentiæ matrimonium dirimente.

IMPOTENTIA coëundi, id est, ad carnalem copulam consummandam, impedimentum est ex dirimentibus, in confessionibus frequenter occurrens, & ideo illius cognitio est Theologo desideranda. Et quamuis in hac materia multa sint quæ vix honestè dici queãt, quia tamẽ sunt omnino necessaria, ad varios conscientiæ casus enodandos, ea explicanda sunt, solita claritate ac breuitate, ac modestia possibili.

SECTIO I.

Quid, & quotuplex sit impotentia coëundi, est quando censenda sit impotentia perpetua, & quando temporalis.

1 Circa primum, quid sit impotentia, præmitto prius quid propriè sit potentia coëũdi. Hæc enim potentia non solùm est vas fœmineum penetrandi, sed est potentia seminandi intra illud. Ratio est manifesta, quia de ratione matrimonij est traditio potestatis corporis ad copulam coniugalem; at non reputatur copula coniugalis deficiente semine, quia copula carnalis, per quam consummatur matrimonium, est ea per quam coniuges efficiuntur vna caro; at dum semen non recipitur intra claustrum fœminæ, non efficiuntur vna caro. Quare coitus non sumitur præcisè prout solùm est via ad actum coniugalem perficiendum, sed prout includit quoque seminationem intra vas. Erit igitur potentia coëundi, potentia non solùm vas fœmineum penetrandi, sed præcipuè potentia seminandi intra illud.

Hinc autem rectè colligitur quid sit impotentia coëundi, seu ad carnalem copulam consummandam. Est igitur iuxta Toletum *lib. 7. cap. 12.* debilitas, qua quis impeditur vas fœmineum penetrare, & intra illud seminare. Breuiùs ac meliùs sic diffiniri potest impotentia, vitium impediens coitum. Sic in genere sumpta impotentia, complectitur omnem speciem impotentiæ, tam impotentiam naturalem, quæ prouenit ex causa intrinseca naturali, vt ex frigiditate viri, aut ex fœminæ arctitudine, quàm artificialem, quæ consurgit ex causa extrinseca accidentali, vt ex maleficio, quod vtrique sexui commune est. Vnde prædicta definitio optima esse videtur, quia conuenit tam sexui virili, quàm etiam fœmineo.

Vt impotentia quotuplex sit declaretur, videamus priùs quotuplex sit ipsa potentia in ordine ad carnalem copulam consummandam. 2

Quintuplex itaque enumerari potest potentia. *Alia* ad penetrationem vasis fœminei, & non ad effusionem veri seminis. *Alia* est è contra ad effusionem veri seminis, non ad penetrationem vasis. *Alia* ad penetrationem vasis, & ad effusionem veri seminis, sed non intra vas: quod aliquando contingit ob nimium calorem, ratione cuius semen statim ante penetrationem vasis spargitur, & vetitur. *Alia* ad omnia prædicta, nempe ad penetrationem vasis, & ad veri seminis emissionem, & intra vas fœmineum, sed non ad generationem: quia semen aliàs verum ratione alicuius accidentis est infœcundum, quæ dicitur impotentia coëundi communiter. *Alia* denique est potentia completa & perfecta, ad generationem.

Simili igitur modo quintuplex potest distingui impotentia. *Alia* est impotentia ad penetrationem vasis, quæ esse potest in eo, in quo est potentia ad veri seminis emissionem. *Alia* est impotentia ad effusionem veri seminis, quæ esse potest in eo, in quo est potentia ad penetrationem vasis. *Alia* est impotentia ad emissionem seminis intra vas; quæ esse potest in eo, in quo est potentia ad penetrationem vasis, & ad seminis emissionem. Quælibet impotentia ex dictis, dicitur impotentia coëundi; quia potentia ad coëundum est potentia ad hæc omnia, nempe ad penetrationem vasis, & ad emissionem veri seminis, & intra vas. *Alia* est impotentia ad solam generationem ob solam infœcunditatem seminis quamuis veri, & dicitur sterilitas. *Alia* denique est impotentia totalis ad hæc omnia, vt solet reperiri in aliquibus viris ob ipsorum omnimodam frigiditatem.

Præterea, quælibet impotentia ex dictis, vna est perpetua, & altera temporalis. Rursus quælibet ex his, tam videlicet temporalis, quàm perpetua, vna est absoluta, quæ in se, & absque respectu ad has, aut ad alias personas est impotentia, atque ideo est impotentia respectu omnium personarum: altera est respectiua, quæ tantùm est impotentia respectu vnius, aut alterius personæ, sed non respectu omnium. Denique quælibet impotentia ex dictis, tam videlicet temporalis, quàm perpetua, & tam respectiua, quàm absoluta, alia est naturalis, quæ prouenit ex defectu alicuius naturaliter requisiti, alia est artificialis, quæ prouenire solet ex arte, seu maleficio dæmonis, & potest etiam prouenire ex opere hominis, vt ex castratione, vel abscissione mẽbri, vel cõtusione testiculorũ.

Circa secundum, quando impotentia censenda sit perpetua, & quando temporalis; oportet id prius explicare, vt postea melius intelligatur qualis sit quæ dirimit matrimonium contrahendum. Difficultas verò est quando impotentia censeatur perpetua, siue consurgat ex parte viri, siue ex arctitudine, aut virginitate fœminæ. 3

Doctores conueniunt, eam impotentiam, siue absolutam, siue respectiuam, siue naturalem, siue artificialem,

tificialem, tam ex parte viri, quàm ex parte fœminæ, censeri perpetuam, quæ nulla arte humana, absque miraculo, vel absque corporali periculo remoueri valet. Constat id ex *cap. fraternitatis 6. de frigidis*, illis verbis Innocentij Tertij. Nos tamen perspicaciter attendentes, quòd impedimentum illud non erat perpetuum, quod præter diuinum miraculum per opus humanum, absque corporali periculo potuit remoueri. Ex quo textu vniuersi Doctores colligunt, eã impotentiã existimari perpetuã, quæ nequit auferri humana industria absque miraculo, vel absque corporali periculo. Quare concludũt, si solo miraculo auferri possit, esse perpetuam, & similiter si possit per opus humanum, nõ tamen absque corporis periculo. At esse temporalem, quando naturaliter sine eo periculo auferri potest.

Nomine verò periculi corporalis in eo capite, vt bene Sãchez cũ multis *disp. 93. n.18.* solius mortis periculum intelligitur. Moueor, quia idẽmet textus *cap. fraternitatis, vers. per hæc autem*, se explicuit, appellans mortis periculũ, quod paulo antea *in vers. Quamuis*, appellauerat corporale periculũ, ibi: Nisi per incisionẽ, aut alio sibi modo violẽtia inferatur, nõ solũ modo leuis, sed fortè tam grauis, vt ex ea mortis periculum timeatur. Vnde nomine periculi corporalis, seu mortis, non intelligitur mors ipsa, vt quidã dixerunt, quia quod absque morte auferri potest, non censetur perpetuũ, sed solùm illius periculũ, vt ait textus. Et ratio est, quia tametsi id quod absque morte auferri potest, nõ sit physicè perpetuũ; si tamen nõ possit absque periculo mortis, est moraliter perpetuũ: nã periculum mortis moraliter æquiualet morti. Non verò intelligitur periculũ grauis morbi adhuc perpetui; quia periculũ grauis morbi, quamuis perpetui, non æquiualet morti physicæ. Quod autem auferri nequit absque graui & perpetuo morbo, censetur perpetuũ: quia iste æquiualet moraliter morti physicæ, non minus, imò magis quàm periculum mortis; quia ad vitandum talem morbum potest rationabiliter appeti periculum mortis, imò etiam & ipsa mors. Quòd si absque mortis periculo subueniri possit impotentiæ, censebitur tẽporalis; quia medicabilis est absque vitæ discrimine.

Ex eodem textu *cap. confraternitatis*, colligo, censeri impotentiã perpetuam, quando nequit auferri per opus humanũ absque peccato. Nã textus expresè decidit esse impedimentũ temporale, quod per opus humanum auferri potest. Intelligi autem debet de opere humano licito. Ratio est, quia id tantùm possumus, quod iure, seu licitè possumus; igitur impotentia quæ sine peccato auferri non potest, dicetur impossibilis ablatu, & perpetua. Quare maleficium tunc censendum est perpetuum, quãdo solo alio maleficio auferri potest; quia is auferendi modus est omnino illicitus.

SECTIO II.

An impotentia naturalis ad coëundum dirimat matrimonium contrahendum.

1 CErtum est *primò* apud Doctores, & probat vsus Ecclesiæ, impotẽtiam ad solã generationẽ, quæ dicitur sterilitas, quamuis absolutã & perpetuã, & naturalem, non inhabilitare matrimonium. Constat id in parentibus D. Ioannis Baptistæ, inter quos verũ fuit matrimonium, cùm tamen Elisabeth esset sterilis, *Luc. 2. c.* Ratio est, quia steriles, aliàs potentes ad verè seminandũ intra vas fœmineum, nullo iure inhabiles sunt ad matrimoniũ: non iure positiuo, quia nullum extat; neque iure naturali, quia verè sunt potentes ad exercendum actum coniugalem, ratione cuius, quantum est ex parte ipsius, coniuges fiunt vna caro, id est, fiũt principium vnius carnis, seu prolis, etiamsi ob aliquod accidens nõ sit futura generatio. Et quamuis hoc matrimonium frustretur fine primario, qui est prolis generatio; consequitur tamen finem secundarium, nẽpe, satisfacere concupiscentiæ, vera copula habita. Quod sufficiens est ad eius valorem.

Secundò etiam est certum, senes dum potentes sunt ad seminandum intra vas, quamuis iuuentur medicinæ arte, habiles esse ad matrimonium; tametsi eorum semen sterile sit, & non prolificum. Probat id vsus Ecclesiæ, solam senectutem non obstare valori matrimonij. Et ratio est, quia eorum semen ex sua natura est sufficiens ad generationem, quamuis ob eius debilitatem non sit futura generatio. Vnde seni decrepito præcisè ob senectutem neganda non est facultas ineundi matrimonij. Quod adhuc certius est in fœmina quantumcumque vetula, quia frigiditas coitum viri senis impediens, ipsi non obstat; quia ipsa patiens est, & semen recipit; ad quod calor iuuenilis non desideratur. Hoc intellige si seminatio fœminæ non sit necessaria ad generationem. Nam qui eam necessariam diceret, fœmina impotens ad seminandum esset inhabilis ad matrimonium. Si autem vir senex sit adeò exhaustus, vt omnino impotens sit ad copulam habendam, nec iudicio Medicorum iuuari arte possit, incapax est matrimonij ineundi: cùm is non possit ad copulam, vtpote sibi impossibilem, obligari. Idem dico, si senex ille posset quidem coire, id est, penetrare vas fœmineum, non tamen seminare intra vas. Tunc enim irritum esset matrimonium. Ratio est, quia, vt dixi *præcedenti sect. n.1.* de ratione matrimonij est traditio potestatis corporis ad copulam coniugalem. At non reputatur copula coniugalis deficiente semine. His positis, 2

Difficultas est, an impotentia naturalis ad coëundũ, id est, ad penetrationẽ vasis, quæ eo ipso est per se impotentia ad seminandum intra vas, dirimat matrimonium contrahendum. Dicam breuiter quod communius est ac magis receptum apud Doctores.

Dico ergo *primò*, impotentiam ad coëundum, quãdo tantùm est temporalis, etsi naturalis sit, & absoluta, non dirimere matrimonium. Ita supponitur *in cap. fraternitatis 6. de frigidis*. Et patet, quia nõ dirimit iure naturali, vt liquet: nam qui tantùm est impotens ad tempus, potest ex natura rei ex tunc tradere dominiũ sui corporis ad vsum coniugalẽ postea possibilẽ, & ad eum postea soluendum obligari. Qui enim in præsenti nõ est soluendo, cùm tamen sit spes fore in futurũ, potest ad soluendũ obligari; cuius obligationis incapax est solùm qui nunquam soluẽdo foret. Neque etiã dirimit iure positiuo, quia nullũ extat. Vnde cõclusio vera est, quãuis dicta impotentia ignoretur ab altero contrahente. Ita rectè notauit Sanchez *disp. 92. n.4.* Quia nec in casu talis ignorantiæ dirimit iure aliquo positiuo; nullũ enim tale reperitur. Neque etiã iure naturali, quia ea impotẽtia non tollit simpliciter matrimonij finem, sed solùm secundùm quid instar erroris qualitatis. 3

Quòd si interroges, an laborãs hac impotẽtia tẽporali, & sciẽs peccet nubẽdo. Dicã nõ peccare. Quia lex matrimonij obligat ad reddẽdũ debitũ, instar præceptorũ affirmatiuorũ, nimirũ sẽper, nõ tamẽ pro sẽper, sed salua incolumitate personæ, & tẽporibus cõmodis. At hic potest obligari ad reddendũ tempore quo fuerit potens: sicut impotens ad tẽpus ad soluendũ debitum pecuniarum, non peccat, si se ad soluẽdum obliget tẽpore quo certus esse soluendo fore. Igitur nulla est culpa ex natura rei. At posset esse, si diu duratura esset impotentia, & non detegeretur coniugi poten-

ti, ratione deceptionis. Quia esset deceptio in qualitate valde necessaria, & alter exponeretur incontinentiæ periculo. Nec ipsi coniugi imputari posset, non inquisiuisse circa hoc, quia defectus ille potentiæ est occultus, & de eo nunquam inquiri solet.

4 Dico *secundò*, dictam impotentiam naturalem, quæ est vera impotentia, quando est perpetua & absoluta, dirimere matrimonium, saltem cõtrahendum in ordine ad generationem. Ita constat ex 33. *q.*1. *per totam*, & ex toto titulo *de frigidis, & maleficiatis*. Et ratio est, quia sic impotens est materia inepta vt obligari possit ad actum coniugalem, ratione cuius coniuges fiant vna caro, seu per se principium vnius carnis; ergo & ad contractũ matrimonij, ex quo per se oritur obligatio ad dictum actum. Dixi de impotentia, quæ est verè impotentia, nam quę solùm est maxima difficultas, etiam si sit cum periculo ægritudinis, non dirimit matrimonium. Quod patet ex *c.*2. *de coniug. lepros.* vbi dicitur matrimonium cum leproso esse validum. & ex *c. fraternitatis, de frigidis*, vbi quando per incisionem absque mortis periculo factam potest mulier arcta reddi apta copulæ, definitur valere matrimonium. At in vtroque euentu est maxima difficultas.

5 Dico *tertiò*, impotentiam perpetuam seminandi intra vas, tametsi sit potentia vas fœmineũ penetrandi, dirimere matrimonium; id docent omnes. quia ad matrimonij valorem desideratur translatio dominij corporum in ordine ad vsum; sed qui est omnino impotens, non habet dominium istius vsus, cùm reuera nullus sit vsus, sed incapacitas ad illum; ergo. Firmo, quia in vinculo matrimonij includitur radicalis obligatio ad copulam, vt latè ostensum est suprà *disputatione decima tertia, sectione quarta*; ergo supponitur semper potentia ad vsum, vt possit contrahi ista radicalis obligatio. Quare valde diuersum est contrahere sine animo vtendi matrimonio, & per matrimonium non tradi potestatem saltem radicalem ad vsum. *Primum* optimè intelligitur fieri posse, vt latè ostendi prędicta *disp.*13. *sect.*7. & 8. *Secundũ* verò videtur omnino impossibile, vt *ibid.* ostẽdi *sect.*4. Qui autẽ omnino impotẽs est, nec radicaliter potest se obligare ad impossibile.

6 Dico *quartò*, quamuis sit potentia ad seminandum extra vas, imò in ore vasis, si tamẽ sit impotentia perpetua ad penetrationem vasis, & ad seminandum intra vas, prædictam impotentiam dirimere matrimonium. In hoc etiam conueniunt Doctores. Probatur, Tum quia hæc seminatio per se non sufficit vt per eã coniuges fiant vna caro, id est, principium vnius carnis, etiam si fortè & per accidens aliquando sufficiat, si fortè aliquando virtute naturali matricis intromittitur pars aliqua seminis sufficiens ad generationem. Tum etiam, quia potentia ad sic seminandum est impotentia moralis ad seminandum, quia talis seminatio nequit fieri absque peccato. Quare potens coire, incapax tamen perpetuò ad semen emittendum in vas, si id vitium ita sit perpetuum vt nulla medicinæ ope tolli possit, est incapax matrimonij. Verum est, vt notauit Sanchez *disp.*92. *n.*10. non esse matrimonij incapacem, virum, si non totũ semen possit intra vas fundere, sed partem. Quia ea seminis pars intra vas recepta sufficiens est ad consummandum matrimonium, & efficiendum coniuges vnam carnem.

7 Dico *vltimò*, si fœmina tam arcta esset, vt non posset semen intra vas recipere, nec arte aliqua iuuari posset, incapacem matrimonij esse, & hanc impotentiam perpetuam dirimere matrimonium. Patet, quia ad matrimonij valorem, vt dictum est, requiritur vt cõiuges efficiantur vna caro, seu principiũ vnius carnis; vbi est impotentia seminandi intra vas, atque ita consummandi matrimonium nequeunt coniuges effici vna caro. Nihil autem refert, an ex parte viri, an ex defectu fœminæ cõsurgat talis impotentia; sat est, cũ natura matrimonij petat seminãdi intra vas potẽtiã, vt sic possit tradi potestas corporum ad actũ coniugalẽ, nequit matrimonium consistere absque ea potentia. Ex dictis

Colligo *primò* nihil referre ad prædictum impedimentum dirimens impotentiæ perpetuæ, qua ex causa illa in viro consurgat. Quamuis enim in viro frequenter impotentia cöeundi procedat ex frigiditate illius, attamen aliquando potest etiam ex nimio calore consurgere, quia præ nimio calore ita præproperè seminat, vt vas expectare nequeat: & tunc si id impedimentnm sit perpetuum, quod nec arte medicinæ, nec triennio experientiæ cessat, dirimet matrimonium. quia est eadem omnino ratio. Idem ait Sanchez cum multis *n.*13. Si impotentia in viro proueniat ex abominatione mulieris. Quia sunt viri qui ad pulchram mouentur, & non ad deformem: & contingit aliquando ita abominabilem fœminam apparere viro, vt nullatenus possit moueri ad coitum cum illa, nec excitare possit concupiscentiam: nam tunc idem censendum est, ac de impotentia ex maleficio prouenienté. Si enim mediis adhibitis, ac experientia triennali præmissa non cesset, dissoluetur matrimonium. Nihil enim refert, siue à natura, siue ex accidenti impotentia promanet ad irritandum matrimonium, si verè impotentia vtraque sit, & impediat potestatem tradendi corporis ad copulam coniugalem; quia illud accidens reddit eam impossibilem. Constat enim impotentiam ex maleficio consurgentem esse valde accidentariam, & tamen coniugium dirimit, vt infrà dicemus. 8

SECTIO III.

Vtrùm impotentia naturalis ad seminandum, dirimat matrimonium, quando est potentia ad penetrationem vasis.

HÆc difficultas mouetur propter eunuchos & spadones, qui possunt coire, seu penetrare vas, quãnis semen emittere nequeant. De quibus nonnulli affirmant idoneos esse ad matrimonium ineundum. 1

Primò, quia impotentia ad seminandum, quando est potentia ad penetrationẽ vasis, non inhabilitat ad matrimonium iure Ecclesiastico, quia eo iure tantùm inhabilitat impotentia ad coëundum, vt constat ex ipso iure, quæ idem videtur ac impotentia ad penetrationẽ vasis: neque inhabilitat iure naturali, quia potentia ad penetrandum vas, quamuis deficiat ad seminandum intra vas, sufficit ad se dandam concupiscentiam propriam, & alterius; ergo iure naturali sufficit ad matrimonium; quòd etiam sua natura ordinetur in remedium concupiscentiæ.

Secundò senes steriles, aut mulieres, quæ nequeunt parere sine vitæ periculo, aut non nisi fœtum mortuum, sunt idonei & potentes ad contrahendum, quia nec generatio, nec potestas generandi sunt de essentia matrimonij, sed coëundi solum. Hanc autem habent eunuchi; ergo.

Tertiò, ex doctrina Aristotelis *lib. de generatione anim. c.*4. testiculi non desiderantur ad generationem, quamuis expediant. Quod probat experientia tauri, qui recẽns castratus cum vacca coïens, illam prægnans reddidit.

Vltimò Putiphar appellatur Eunuchus Pharaonis *Gen.*37. cùm tamẽ genuerit filiã, quam duxit Ioseph. 2

Noster verò Henriquez *lib.*11. *de matrim. c.*8. *n.*1. *in com-*

commento, lit. R. ait, si daretur aliquis eunuchus verũ semen emittens, eum non esse iure naturæ inhabilem ad matrimonium, sed solo iure Ecclesiastico, ob motum proprium Sixti V. facientis eunuchos matrimonij incapaces.

3 Dico *primo*, impotentiam ad seminandũ, quamuis sit potentia ad penetrandum vas, inhabilitare matrimoniũ ex natura rei. Hoc commune est apud Theologos, & videtur certũ: quia ad matrimonij suapte natura requiritur corpus aptum, vt fiat vna caro cũ corpore alterius, id est, principium vnius carnis, vt constat; & etiam requiritur quòd sit aptum ad reddendum debitum coniugale; sed qui est impotens ad verè seminandum, non est aptus, vt fiat vna caro cum altero; quia copula absque seminatione non efficit, duos esse carnem vnam, seu principiũ vnius carnis, vt patet, neque sufficit ad satisfaciendum debito coniugali, quia coniugi non satisfit copula ex se insufficiente ad generationem. Firmo; nam si potentia ad copulam necessaria est ad valorem matrimonij, erit etiam necessaria potentia ad seminandum intra vas, quia copula absque tali seminatione ex se est omnino vacua & inutilis, tametsi adsit seminatio in ore vasis; ergo ea est per se insufficiens, vt coniuges fiant vna caro, & ad satisfaciendum debito coniugali; nisi quando fit intromissio partis seminis sufficientis ad generationem, quamuis non totius.

4 Dico *secundò*, eunuchos, qui sana & integra virilia habent, & solo altero testiculo orbati sunt, nemini dubium esse eos aptos esse ad matrimoniũ. Ratio est, quia hi verum semẽ, & idoneũ generationi emittunt; testiculus enim ille vnus potest ministeriũ generationi necessariũ exercere, spiritus ad illã requisitos retinens, & tanquam follis membra commouens, sicut alter solus oculus videndi actum perfectè exercet. Imò cùm virtus vnita fortior sit se ipsa dispersa; & in illũ vnum testiculũ omnes spiritus generationi necessarij coëant, qui in vtrumque confluere deberent, solent ij ad generandum potentiores esse, vt docent Medici.

5 Dico *tertiò* spadones, seu eunuchos vtroque testiculo priuatos, siue quia eis sunt auulsi, siue cõcussi, siue attriti, esse inhabiles ad matrimoniũ iure naturali, & Ecclesiastico. Ratio est, quia, vt ostensũ est tam in hoc, quàm in præcedenti sectione, ad matrimonij veritatẽ & naturam desideratur potentia verũ semen intra vas fœmineum emittens. At eunuchi, quamuis possint vas penetrare, & humorem aqueum similem semini emittere, sunt tamen impotentes ad perfectam copulam, qua possint fieri vna caro cum fœminis, quia carent vero semine, ad cuius formationem sunt necessarij testiculi, saltem vnus, vt firmant medici ex doctrina Galeni. Firmo id totum declaratione Sixti V. in quodã motu proprio edito anno 1587. vbi deciditur dicta nostra conclusio his verbis directis ad Nũtiũ Hispaniæ Apostolicum: Committimus fraternitati tuæ, & mandamus, vt coniugia per dictos, & alios quoscumque eunuchos, & spadones vtroque teste carẽtes, cum quibuslibet mulieribus defectum prædictũ, siue ignorantibus, siue scientibus, contrahi prohibeas: eosque ad matrimonia contrahẽda inhabiles authoritate nostra declares: & tam locorũ Ordinariis, ne huiusmodi cõiunctiones de cætero fieri quo quomodo permittant, interdicas: quam eos etiam, qui sic de facto contraxerint, separari cures, & matrimonia ipsa sic de facto cõtracta, nulla, irrita, & inualida esse decernas. Hæc summus Pontifex. Ex quibus cõstat iam dubitari non posse eunuchos esse incapaces veri matrimonij, quamuis fœmina eius defectus conscia velit iure suo cedere. Nam id etiã in hoc euẽtu decisum est in eo motu proprio. Constat etiã ex eisdem verbis, Sixtũ V in eo motu proprio nihil nouum statuisse, sed solũ ius antiquum & naturale declarasse. Tum, quia id firmant verba illa, *auctoritate nostra declares.* Tum maximè, quia non sola matrimonia in posterum contrahenda irritauit, sed etiam iam contracta. Quod Põtificem efficere non posse constat, si valida fuerant. Quare mens Pontificis fuit declarare attento omni iure matrimonium eunuchorum esse irritum, ac eos semper fuisse matrimonij incapaces; vtpote qui verum semen emittere non possunt. Ex quo infero si per impossibile daretur aliquis eunuchus veri seminis emittendi compos, non excluderetur iure antiquo, nec naturali à matrimonio, nec prædicto motu proprio, qui nihil denuo statuit, sed solũ ius antiquũ declarat. At cùm id sit impossibile, meritò Sixtus V. in vniuersũ matrimonia eunuchorum vtroque testiculo carentiũ irrita esse declarauit. Quòd si aliquãdo fuere permissa olim matrimonia eunuchis, & tolerata ab Ecclesia, ideo fuit, quia veritas ista nõdum apparebat, nec erat id ita manifestè declaratum.

Ad argumenta opposita.

Ad primum, iam cõstat impotentiam ad seminãdũ intra vas, inhabilitare ad matrimoniũ, quamuis adsit potentia ad penetrationẽ vasis, nõ solùm iure Ecclesiastico; quia in eo nomine copulæ, & coitus intelligitur perfecta, & sufficiens ad generationẽ; sed etiã iure naturali: quia, vt dictũ est, corpus absque potentia ad seminandũ, & intra vas, non est apta materia ad matrimonium. Addo neque sufficiens est ad sedandã concupiscentiam. Neque enim eunuchus satisfacit fœminæ per veram copulam suapte natura aptã ad generationem. Nec finis matrimonij est remedium concupiscentiæ habitum per copulam quamcumque, sed per copulam aptam generationi, qualis non est, sine veri seminis emissione. 6

Ad secundum, similiter dico de senibus, si essent ita exhausti, vt adhuc arte medicinæ adiuti nequirent coire seminando intra vas, esse inhabiles ad matrimoniũ; quia militat eadẽ ratio, licèt ex accidenti hoc eueniret; quia tamen hoc non contingit, sed licèt decrepiti sint, vel natura, vel arte possunt potẽtes reddi, ideo semper valet matrimonium, & vsus Ecclesiæ fauet nunquam ob senectutẽ prohibens nuptias, vt dictum est suprà *sect. 2. n. 2.* De sterilibus iã ibi dictũ est *n. 1.* esse capaces, quia possunt emittere verũ semẽ intra vas ex se aptum ad generandum. Idem dicendum de moribundo, matrimonium quod ab ipso contrahitur esse validum: quia extrinsecũ omnino est quòd non sit futurus matrimonij vsus, cum reuera sit potens. De cõiugio autem fœminæ non potentis parere absque manifesto mortis propriæ periculo, mihi videtur verius cũ Sãchez *disp. 92. n. 8.* validum esse. Tũ, quia impotẽtia pariẽdi nõ est necessaria ad generationẽ, seu conceptionem, & est quid posterius ipsa matrimonij natura, vnde illud vitiare nequit. Tum etiã, quia illa periculosi partus circũstantia non est perpetua: nã senectutis tẽpore quando iã mulier sterilis erit, cessabit. At impotẽtia tẽporalis non dirimit matrimoniũ, vt cõstat ex *sect. 2. n. 5.* Et quãuis fœmina sic impotens ad pariendum illicitè nuberet ob dictum periculum, nec excusari posset à culpa ob graues tentationes carnis quas pateretur: tunc in eo casu adhuc matrimonium validum esset. Quia vt matrimonium valeat, satis est actum coniugalem ex se esse licitum, quamuis ex aliquo accidenti illicitus reddatur. Idem dico de fœmina quæ potens est ad reddendum debitum, nequit tamen parere nisi filios mortuos; ob eandem rationem. 7

8 Ad tertiũ, magis in ea re credẽdũ esse Galeno, & aliis medicis, quã Arist. qui dicũt testiculos esse necessarios

tibus *consultationis*, & *laudabilem*: dum in eis absque vlla limitatione, aut distinctione matrimonij ad hunc, aut ad illum vsum absolutè dicitur, quando est impotentia ad coitum, fœminam non posse haberi vt vxorem, sed tantùm vt sororem. Et in dicto *cap. laudabilem*, & in aliis eiusdem rituli apertè supponitur, potentem, qui matrimonium contraxit, (id est, contrahere attentauit,) cum impotente, posse aliud matrimonium contrahere. Probatur nostrum dictum,

Primò, quia ex vi contractus matrimonij traditur dominium, seu potestas corporis alteri, & è contra, vt constat ex Paulo 1. *Cor.* 7. & ex communi consensu: sed per traditionem talis dominij, ac potestatis ad dictam societatem, non traditur dominium corporum, sed tantùm per traditionem dominij, seu potestatis ad commixtionem carnalem; quia per hanc solam commixtionem coniuges dicuntur vti corporibus, & non ex eo quòd simul viuant, & sibi inuicem obsequantur. Igitur nullum est verum matrimonium, nisi quod contrahitur in ordine ad copulam. Cumque dicta impotentia ad copulam dirimat matrimonium contrahendum in ordine ad generationem, dicendum est absolutè & omnino dirimere, cùm nequeat validè contrahi nisi in ordine ad illam.

Secundò matrimonij vinculum ex se & ex sua ratione formali nequit esse, neque intelligi absque ordine & connotatione ad copulam; quia vinculum matrimonij resultans ex consensu mutuo & traditione, & acceptatione mutua corporum facta vi mutui contractus, secum necessariò includit verum & reale ius, ac dominium radicale corporum, quod certè nequit intelligi sine ordine & connotatione ad copulam. Videantur suprà dicta *disput.* 13. *sect.* 1.

Vltimò consensus mutuus contrahentium necessariò debet ferri in obligationē aptitudinalē & radicalem reddēdi debitum; ergo nequit intelligi per solū ordinē & respectum ad illam societatem, & cōiunctionē. Antecedens ostendi suprà prædicta *disp.* 13. *sect.* 5. *n.* 5. Quia quādo duo sunt inseparabilia, & necessariò connexa, eo ipso quòd consensus ad vnum explicitè fertur, necessariò fertur ad aliud saltem implicitè. At cōsensus coniugatorum necessariò debet ferri explicitè in vinculum coniugale, cùm debeat necessariò ferri consensus in id quod est de essentia matrimonij, quale est vinculum. Igitur necessariò debet ferri saltem implicitè in obligationem aptitudinalem, ac radicalem reddendi debitum, quæ re ipsa inseparabilis est à vinculo, & necessariò connexa cum illo.

Ad argumenta contrariæ sententiæ.

4 Ad primum, negatur propositio. Ad primam eius probationem, admittimus dominium distingui ab vsu; cæterùm negamus dominium corporum mutuum posse intelligi & concipi sine ordine & connotatione ad vsum. Vnde falsum est corpus generationi aptum non esse materiam necessariam ad contractum matrimonij. Ad aliam eiusdem propositionis probationem, dico verum esse Sacramentum non consistere, nec conseruari si desit materia ad illud necessaria, at matrimonij Sacramentum non consistit in vinculo quod permanet transacto contractu, sed in contractu ipso in fieri, ad quem necessariò præsupponi debet materia ex quaillius, quæ est corpus aptum generationi, vt ostendi suprà *disput.* 14. *sect.* 2. *numer.* 1. Præterea admitto impotentiam superuenientem matrimonio non dissoluere illud, quia plus requiritur ad inceptionem rei, quàm ad eius conseruationem, nequit tamen consistere matrimoniū absque diuersitate sexus: ratio est, quia absq; hac diuersitate nequit esse, nec cōseruari dominiū corporis vnius tātùm vxoris, & alterius tanquam mariti; at dictum dominium semel acquisitum potest benè cōseruari absque potentia ad copulam, dum perseuerat diuersitas sexus; quia quamuis superueniat impotētia, potest in diuersitate sexus manere dominium & abligatio ad copulam radicalis, si fortè impedimentum miraculosè auferatur, quamuis nequeat in principio tradi, de quo plura infrà suo loco.

Ad secundum, dico, tametsi matrimonium ordinetur ad vitæ & munerum societatem, quia tamen 5
etiam & primariò ac essentialiter ordinatur ad prolis generationem; ideo ab impotentibus ad coitum, vtpote per se ineptis ad prolis generationem, nequit validè fieri.

Ad tertium, & quartum desumptum ex ilis canonibus, solùm probari, supponi in illis tantùm ab impotentibus contrahi matrimoniū, non validè, sed quoad attentationem, etiamsi permittantur non separari qui erant coniuncti, si velint castè viuere; imò & de nouo coniungi contractu quodam non matrimonij, sed societatis fraternæ ad vitæ & munerum societatem. Permittuntur itaque non separari. Circa eunuchos verò iam extat speciale mādatum Sixti V. in illo motu proprio, quo iam non permittuntur coniungi, sed debere separari; quamuis illi qui ante eum contraxerant permissi sunt non separari exceptis illis, qui conuicti fuerint simul dormiisse.

Ad vltimum, falsum est antecedens, quia nulla est definitio matrimonij in qua non fiat mentio coniunctionis in ordine ad coitum saltem implicitè: maximè in definitione approbata ab Alexandro III. *c. illud quoque* 11. *de præsumptionibus* nomine coniunctionis maris & fœminæ. Videantur à nobis dicta suprà *disput.* 13. *sect. vltima.*

Sectio V.

An impotentia aliqua naturalis respectiua possit esse perpetua, & matrimonium dirimat contrahendum.

Certum est & indubitatū apud Doctores, impotētiam viri naturalē respectiuā perpetuā respectu 1
vnius, & non respectu alterius fœminæ, si aliqua talis inueniatur, dirimere matrimoniū respectu illius fœminæ solius, erga quā est impotētia. Id efficaciter deducitur ex *c. fraternitatis* 6. *de frigidis*, vt infrà patebit. Præterea *c. finali.* 33. *q.* 1. conceditur impotenti ob maleficium, vt dissoluto priori matrimonio ad aliud trāseat, atque ideo prius matrimonium ob impotentiam illam respectiuam occidentalem irritum fuit. Si ergo impotentia respectiua ab extrinseco proueniens id efficit, multo melius efficiet impotentia respectiua naturalis intrinseca, si perpetua sit. Et ratio est manifesta, quia naturaliter impotens respectiuè, est impotens, vt durante impotentia fiat vna caro cum ea persona, respectu cuius est impotens; ergo si impotentia naturalis respectiua sit perpetua, efficit impotentem semper ineptum ad id; atque ideo vt contrahat matrimonium, quod si validè fiat, nequit non in ducere ad id obligationem. Sic enim se habet absolutum, & totale impedimentum respectu matrimonij absoluti, sicut respectiuum & particulare, respectu particularis. Sicut ergo illud dirimit omnem matrimonij contractum, ita hoc dirimet peculiarem. Firmatur, nam matrimonium respicit indiuiduam personam, cum qua debeat iniri. Si igitur respectu illius inueniretur

impotentia vndecunque proueniens, cui nullatenus ope aliqua medicinæ subueniri posset, respectu illius dirimeret matrimonium; non verò respectu aliarum, si cum aliis non esset ea impotentia. Quia respectu illius priuatæ personæ non posset esse obligatio ad copulam, vtpote quæ respectu illius est impossibilis. At potest esse obligatio cum aliis, cum quibus est possibilis.

Hinc manifestè sequitur, quando propter membri virilis excessum fœmina non potest cognosci, nec arte aliqua huic impedimento subueniri potest, esse irritum matrimonium cum illa, quamuis non sit, cum aliis irritum, erga quas excessus ille membri non impedit copulam, similiter quando ob membri virilis grossitiem impeditur copula cum certa fœmina, nec tale impedimentum potest medicinis auferri, irritabitur matrimonium cum ea.

2 Tota ergo difficultas videtur esse, an impotentia aliqua naturalis respectiua possit esse perpetua.

Sunt nonnulli Doctores, vt Bonau. *in 4. disputat. 34. art. 3. quæst. 2.* Petrus de Ledesma *quæst. 58. art. 2. dub. 5.* & alij negantes dari impotentiam naturalem perpetuam respectiuam respectu vnius tantùm, vel alterius fœminæ.

Primò ex *cap. 2. 33. quæst. 1.* ibi. Nam si huic non poterit concordare naturaliter, quomodo alteri conueniet.

Secundò cap. fraternitatis, de frigid. & malef. deciditur, matrimonio dissoluto eo quòd vir non possit vas fœminæ penetrare, si postmodum ea alteri nubat, & ab eo cognoscatur, instaurandum esse prius matrimonium. Hæc desitio non esset iusta, si posset esse aliqua impotentia respectiua dirimens matrimonium, quia posset contingere, vt prior vir esset impotens respectu illius fœminæ, ad quam cognoscendam posterior vir fuisset potens.

Tertiò c. laudabilem 5. de frigid. sic dicitur, virum separatum à fœmina, qui triennio cohabitationis transacto, iurauit non potuisse illam cognoscere, si aliam cognoscat, cogendum esse ad priorem fœminam redire, & tanquam reum periurij puniendum. Hæc autem decisio erronea esset, si posset esse impotentia aliqua naturalis respectiua cum priori fœmina, quæ esset perpetua, ac matrimonium dirimens.

Vltimò, tunc censetur impotentia temporalis, nec matrimonium dirimens, quando per artem absque vitæ periculo potest illi subueniri, vt constat ex *cap. fraternitatis, de frigid.* At talis videtur esse impotentia hæc; quando quis inuenitur potens ad corruptam, non autem ad virginem. Firmatur, nam fieri potest apertio artificiosa sigilli virginitatis licita, & absque vitæ periculo, qua impotens ad congrediendum cum vna, quia est arcta, fiat potens ad congrediendum cum alia; ergo.

3 Oppositam sententiam iudico veriorem, quam tenent Palud. Durand. Syluester, Antoninus, Veracruz, & alij quamplurimi; quos refert & sequitur Sanchez *disputat. 93. numer. 5.* Basilius Ponce *lib. 7. cap. 61.* Henriquez *lib. 12. cap. 7.* Hurtado *disput. 22. diffic. 6,* & alij. Antequam probetur hæc sententia, suppono quod certum est, inhabilitatem coniugum ad conueniendum, de qua nunc est sermo, consistere in aliquo naturali defectu, qui alicui eorum, vel vtrique inest: & obest ne inuicem congrediantur; qui defectus tunc perpetuus iudicari debet, quando medio aliquo facili, & licito secundùm iura, talique, vt prudentia & æquitas admittendum iubeat, tolli non potest. Quod enim fieri non potest nisi præternaturali medio, aut illicito, aut cum vitæ periculo, aut cum graui aliquo inconuenienti, id nec ius, nec prudentia, nec ratio fieri posse dictat, sed respuit, nec executioni mandandum censet. Vnde sicut lethale aliquod vulnus medico est incurabile, quamuis chirurgo fortè non sit; & econtra grauis aliquis morbus extra remedium erit chirurgo, quamuis non ita iudicetur à medico. Ita similiter impossibile est iuri & æquitati, quod secundùm leges illius fieri non potest; id enim possumus, quod iure possumus. Præterea negari non potest interdum euenire posse fœminam aliquam tam arctam esse sigilli, vt ab hoc reserari non possint claustra virginitatis, quamuis ab alio valeant. Similiter etiam fieri potest, vt vir aliquis congredi cum aliqua fœmina nequeat, valens tamen aliam corrumpere, vt constat etiam experientia. Et ratio est, quia defectus hic vel oritur ex viri debilitate, vel ex nimis arcto fœminæ sigillo, vel ex improportione, quæ inter vtrosque reperitur. Debilitas autem, aut sigilli constrictio non est eiusdem rationis in omnibus, sed quidam sunt magis, aut minus debiles, quædam sunt magis, & minus strictæ, adstrictæ. Vnde facile est euenire aliquem potentem esse ad tentandum aditum non ita præclusum, qui tamen claustrum aliud prærumpere non valeat. Quod idem censendum est de fœmina, ac de impotentia quæ ex membrorum vtriusque coniugis improportione, aut praua, & distorta compositione prouenit. Hoc præmisso facilè probatur conclusio. Nam contingere potest quòd vir sit ita debilis, & mulier ita arcta, aut membrum viri sit ita grossum, & os vasis fœminæ ita angustum, vt nequeat vlla humana industria fœmina ei viro proportionari absque vitę periculo, vt ab eo cognoscatur, & quòd sit proportionata alteri, aut possit proportionari absque dicto periculo, vt possit ab eo cognosci, id enim negari non potest. Igitur negandum non est, posse esse impotentiam aliquam naturalem respectiuam quæ sit perpetua, ac proinde matrimonium dirimens. Firmatur hæc doctrina *cap. fraternitatis, de frigid.* postremo casu illius capitis, vbi separato matrimonio, quòd vir mulierem arctam cognoscere non posset, atque illa alteri nubente, qui ipsam corrupit; non deciditur absolutè prius matrimonium esse instaurandum, sed quanto posterior vir similis est priori: inde coniectura sumpta sicut potuit posterior, ita potuisse priorem; atque ita non fuisse impotentiam respectiuam perpetuam, ibi: Cùm pateat ex post facto quòd ipsa cognoscibilis erat illi, cuius simili commiscetur. Supponit itaque textus non restaurandum esse, si prior vir debilior erat, atque ita posteriori dissimilis; & consequenter esse impotentiam naturalem respectiuam perpetuam, quæ matrimonium dirimat. Videatur Basilius Ponce, id rectè expendens *c. 61. num. 6. & 7.*

Ad argumenta opposita.

Ad primum, dico textum illum intelligi debere, quando fœminæ alicui concordare non potest vir naturaliter, id est, naturali frigiditate impediente, vt explicat ibi Glossa verbo *naturaliter*, quod impedimētū non est respectiuum, sed absolutum; secus est quādo vir non est frigidus, sed ob membri debilitatem, propter excessum, vel grossitiem non est aptus alicui fœminæ; tunc enim fieri potest, vt aliis aptus sit, vt dixi. 4

Ad secundum iam constat textum illum esse pro nobis. Nam ibi non deciditur absolutè reddendam priori viro, sed quando vterque similis est: quia posterior à quo fuit corrupta, non erat dissimilis priori, atque ideo sicut posterior, qui erat priori similis, népe quoad ætatem, robur, & instrumentum, potuit illam cognoscere, ita potuisset etiam prior, & ideo definitur

meritò

meritò restituendam esse priori viro. Vnde in dicto capite manifestè supponitur non fore restituendam, si prior vir fuisset debilior, & posteriori dissimilis; atque ideo potest esse impotentia naturalis respectiua perpetua matrimonium dirimens.

Ad tertium, dico, eum textum procedere, quando allegata est frigiditas viri, vt constat ex initio textus; tunc enim non potest esse impotentia respectiua, cùm frigus sit prorsus impotens.

Ad vltimum dico firmare nostrum dictum. Ad cõfirmationem constabit ex dicendis *sect. sequenti*.

SECTIO VI.

Vtrùm coniux naturaliter impotens, cui licitè, absque periculo vitæ potest humano remedio subueniri, teneatur pati tale remedium altero id exigente.

1 PRæsens difficultas procedit in duplici casu. *Prior* est de fœmina, in qua est defectus ob extraordinariam arctitudinem, cui per incisionem iudicat Medici posse absque mortis periculo subueniri, vt reddatur apta viro, an teneatur illam pati. *Secundus* casus est quando defectus est in viro ob extraordinariam debilitatem, nam ipsa arcta non est.

2 Basilius Ponce *lib. 7. cap. 62.* existimat, si virginitas fœminæ trium annorum congressu atque conatu viri non fuit violata, etiamsi illa integritas medio aliquo facili, hoc est quod in vitæ periculum non adducat, puta medicamento, vel cauterio, vel aperiendo sigillũ tolli possit tale impedimẽtũ, censendũ esse perpetuũ & matrimoniũ declarãdũ nullũ, nec fœminam teneri huiusmodi pati remedium, sed talis coniugij onere liberam esse, & posse alteri nubere, qui claustra, naturali, non ascititia claue reserare possit. Probat, quia illud est impedimentum perpetuum, quod tolli non potest nisi medio aliquo miraculoso, vel cum vitæ periculo, vel quod ius & æquitas iniquum iudicant. At medium hoc deflorandi fœminã artificio aliquo, secluso sui viri congressu, eiusmodi est, quod nec ratio, nec natura, nec iura permittunt. Probatur. *Primum*, quia fœminam aliquam esse virginem, integram, illibatam, non est vitium, neque defectus aliquis naturalis, quinimo magni res pretij apud honestas fœminas, atque adeò non tale est quod aliquo medicamento indigeat, velut ægritudo aliqua, vel morbus, neque cui secundùm ius & æquitatem debeat adhiberi medicina. Si ergo quòd fœmina virgo sit, tantum obest, quominus à viro, cui nupsit agnoscatur, & mater fiat, non debet vt amittatur virgineus ille flos, remedium aliquod adhiberi. *Secundò* fœminam virginem artificio corrumpi, vt possit viro concumbere, horret natura, & honestas non patitur, atque ideo fieri nullo modo debet. Natura enim hunc florem virgineum fœmineo inseruit corpori, vt erga maritos argumenti esset benè & honestè actæ vitæ, pignus seruandi in posterum fidei, ac veluti pretiosissimum munus, quod viris prima noctè congressus offerrent; ergo indecens est, & contra id quod exigit rectè instituta natura, fœminam honestam cogere, vt à se alienet, antequam viro suo copuletur, id quo gratior ipsa esse possit viro, nẽpe virgineũ florẽ. *Tertiò*, commune est cuicũque contractui obligationem inducere iuxta solẽnitatem, formam, & cõditiones quibus celebratur; ac propterea cũ matrominiũ cõtractus quidã sit in quo vir & vxor se mutuo tradunt in vsum matrimonij, ea conditio subintelligitur, quamuis non exprimatur, si ad eum vsum apti fuerint. At manifestum est non subintelligi, vt apti sint ad vsum tertij, sed inuicem alter alterius comparatione habilis, vxor quæ se tradit viro, vt ab illo cognoscatur, non verò à medico, igne, vel obstetricis manu. Igitur iuxta naturam huius contractus cogi nõ potest fœmina, vt patiatur aliquo artificio sibi virginitatem eripi, quæ sola obest viri debilitati. Vltimò, quod magis vrget, si artificio aliquo reserari virginitatis claustra, aptum, & sine inconuenienti, & æquitati consonum medium esset; cur nunquam Ecclesia præcepit, definiuit, consuluit, aut permisit fieri ad componendas lites multas, quibus plena sunt indicum Ecclesiasticorum tribunalia? Solùm enim trium annorum cohabitatio decreta est. Signum ergo est medium hoc vt illicitum, & iniquum, contra fas & honestatem neglectum, neque admissum ab Ecclesia.

Dico *primò*, certum esse apud Doctores, fœminam teneri, si possit fieri incisio absque graui damno, sine graui dolore, & sine graui infirmitate. Patet, quia id necessarium est ad ius copulæ quod per matrimonium transtulit. Tum etiam, vt eius vir non cogatur, cùm sit omnino innoxius, cælibem vitam perpetuò ducere, frustratus fine matrimonij. Vnde cùm id possit præstare absque graui damno, tenetur ex iure matrimonij, cui aliter satisfieri nequit. 3

Dico *secundò*, fœminã teneri quoque pati incisionẽ illam cum molestia & graui dolore, & cauterio faciendam, si absit periculum vitæ & grauissimæ infirmitatis. Ita etiam communiter docent Doctores. Ratio est, quia cùm verum sit matrimonium, ius sui corporis transtulit fœmina in virum; ergo vbi potest absque periculo vitæ, & grauis infirmitatis se aptam reddere viro, tenetur ex vi legis ac iuris matrimonij. Firmo, nam illi graui dolori ex incisione & medicationibus suscipiendis, præponderat ius ad vsum matrimonij à viro adquisitum, periculum incontinentiæ maximum, ac pollutionum vtriusque coniugis. Igitur dicendum est teneri fœminam hanc pati incisionem, quando sine corporis detrimento & periculo grauis infirmitatis fieri potest: quandoquidem mulier ipsa in eas angustias se coniecit sua culpa; debuisset enim sibi prospicere ante nuptias, maximè cùm defectus est in fœmina; tunc enim quis dicet durum esse eam obligare ad solutionem debiti cum tanto dolore? 4

Dico *tertiò*, si sit periculum grauissimi morbi, nedum vitæ, non teneri pati fœminam illã incisionem. Ita Sotus, Ludouicus Lopez. Barth. Medina, Vega, Enriquez, & alij, quos refert & sequitur Sanchez *disp. 93. n. 32.* Ratio est, quia non videtur mulier cum tanta iactura obligari ad debitum coniugale; ex qua obligatione consurgere debet ius viri ad cogendam fœminam pati eam incisionem. 5

Dico *quartò*, etiamsi defectus sit in viro ob extraordinariam debilitatẽ, & prædicta incisione fœminæ remedium adhibeatur, si id fieri possit absque futura graui infirmitate, teneri fœminã ad id patiendum. Ita Sanchez *citatus*, & alij. Contrarium docet Petrus de Ledesma *q. 58. a. 1.* & Hurtado *disp. 12. difficultate 7. ad finem.* Quia fœminæ nullus est defectus vt reddat, sed tantùm viro; ergo ipsi tantùm & non fœminæ incumbit vti remedio, quo defectus ipsius suppleatur; fœminæ verò sufficit offerre debitum modo ordinario, & non alio extraordinario medio. Nihilominus probatur conclusio, quia prædictum matrimonium verum est & legitimum; ergo per illud fœmina verè transtulit ius sui corporis in virum. Ergo vbi potest absque magno incommodo grauis in- 6

infirmitatis se aptam reddere viro, tenetur. Nec valet dicere ex parte viri hunc defectum consurgere. Quia cùm vir culpa vacet, & naturali illi imbecillitati mederi nequeat, necesse est inquirere remedium ex parte fœminæ, vt ipsi viro aptetur Antecedens illud supponitur vt certum, & patet, quia si iudicio medicorum impedimentum impotentiæ medicabile sit absque corporali periculo, quamuis fœmina renuat incisionem, aut medicamenta necessaria quibus apta reddatur viro, firmum est matrimonium. Quia eius firmitas & valor non pendet ex fœminæ voluntate, sed ex ipsa rei natura, iuxta quam impedimentum illud temporale est, vtpote quod potest per artem absque corporis periculo tolli. Vnde si fœmina postea pœnitentia ducta acceptaret medicamina, seu incisionem, & illis redderetur apta viro, id matrimonium esset validum, cùm impotentia sit temporalis, & tamen non est denno contractum. Igitur antea erat validum. Ratio est, quia cùm illud impedimentum possit absque periculo auferri, est temporale, & ideò non irritat matrimonium. Si verò Medici dubitarent, an immineat mortis periculum ex illa incisione, tunc subesset mortis periculum: sicut Medicis iudicantibus an cibus aliquis lethalis sit, peccaret mortaliter eo vtens, vtpote, qui verè periculo mortis exponitur. Et ideo dubius an res aliqua sit culpa mortalis, nec illam vitans, peccat mortaliter. Similiter ergo, quando dubitatur de periculo mortis ex incisione, verè nequit fœmina pati illam incisionem, quin mortis periculo subdatur, ac proinde, id impedimentum auferri non poterit absque mortis discrimine; & tunc matrimonium erit nullum. Firmatur ampliùs dictum: nam obligatio prædicta fœminæ nascitur ex eo, quod quicumque tenetur ad aliquod obsequium, tenetur consequenter ad requisita ad illius exhibitionem. Vnde hæc obligatio non nascitur ex impedimento præstito per mulierem, sed ex iure matrimonij, cui aliter nequit satisfieri. Est verò notandum prædictum nostrum dictum esse intelligendum, vt illud sit verum, quoties potentia viri cum corruptis est manifesta. Quia ea non constante, fortè vir est frigidæ naturæ, nec eius frigiditatem poterit virgo semel reserata probare, eo negante: & iacturam virginitatis irreparabilem patietur, nec alteri ita commodè nubet. Quare cautissimè iudex procedere debet antequam ad hoc medium perueniatur: prius enim considerare debet an vir sit frigiditate, aut malefacio affectus.

7 Dico *vltimò*, teneri similiter virginem nuptam prædictam pati incisionem, quando sine corporis detrimento fieri potest. Ita Sanchez *citatus*, cum Ledesma, Vega, Angles, Ludouico Iopez, & aliis. Probatur similibus rationibus in præcedenti dicto adductis. Nec virgini sequitur detrimentum maximum ex apertione claustri: nam cùm id matrimonium supponatur validum, ius nullum habet fœmina ad virginitatem tuendam. Quare hoc non est reputandum damnũ, eo vel maximè quòd si postea dissoluatur matrimonium durante viri impotentia, notoria erit innocentia fœminæ per sententiam Ecclesiæ præpræcipientis incisionem, & declarantis virum impotentem. Quare id remedium etiam in Virgine licitum est, & obligare potest, vt actus honestus, de iustitia debitus redditionis debiti fieri possit.

8 Ex his patet solutio ad argumenta Basilij. Negandum enim medium incisionis iura non permittere, & esse contra rationem & naturam.

Ad primum igitur concedimus virgineum florem magni esse habendum; cæterùm eo ipso quòd virgo verè nupsit viro, ius nullum habet ad illum tuendum; & ius ipsum matrimonij constringit, vt ipsi viro cui nupsit, verè aptetur medicaminibus, & incisione ipsa, si necessaria sit, & eam possit pati absque periculo vitæ, vel notabili corporis damno & detrimento.

Ad secundum, negatur antecedens; nam virginem artificio aperiri in bonum vsum matrimonij decens est, & conforme naturæ, & in obsequium viri iam sui, cui iam est vinculo matrimonij astricta. Quæ enim turpitudo, vel indecentia in ea actione necessaria, & ordinata ad finem matrimonij iam contracti ex iure exequendum, inueniri, vel excogitari potest.

Ad tertium, dico illud argumentum fauere nostræ sententiæ. Nam quia matrimonium initum, validum est, & ratum, debet in ordine ad illius vsum honestum, & debitum ex iustitia subintelligi quæuis conditio, quæ censeatur necessaria ad hoc vt vxor copuletur viro. Quare si remedium incisionis censeatur necessarium ad hunc finem, iudicio Medicorum poterit, & debebit applicari vt vxor aptetur viro iam suo.

Ad vltimum, respondeo Ecclesiam meritò adhibere illud medium de cohabitatione & experientia 9
trium annorum in similibus casibus; quia id prius præcedere debet, antequam ad medium incisionis perueniatur; & priùs quoque considerari debet, an vir sit frigiditate, vel maleficio affectus, ex variis iuris præsumptionibus. Vnde quando ex prædictis remediis, ac præsumptionibus constiterit virum neutro vitio laborare, & solam fœminæ arctitudinem, aut virginitatem obstare; tunc in eo euentu iudicatur incisionem esse medium vnicum, & necessariò applicandum, si adhiberi possit absque corporis damno, nedum periculo vitæ. Applicari verò solet rarò, & communiter non nisi ex præscripto & iudicio Ecclesiæ, seu iudicis Ecclesiastici, vt sic melius consulatur saluti & honori ac decori mulieris. Vnde hoc pacto reserare claustra non est contra naturam, cùm non delectationis, sed medicinæ adhibendæ gratia fiat. Quare peritia medicorum desideranda est ad iudicandum an illo medio incisionis sit timor magni damni vxoris, & an suauioribus medicamentis id possit fieri, & an potius obstet maleficium. Quæ omnia maturè expendenda sunt prius, quàm ad medium adeò rigidum perueniatur; & quando ad illud deueniendum est, chirurgi peritia desiderãda est quoque, vt iuxta artis præscriptum fiat. Existimo tamen cum Sanchez *disp. 93. n. 29.* id non licere viro propria auctoritate facere: & si probabilis timor sit, fore vt id intentet, separanda mulier est, ac in loco tutò constituenda, donec plena securitas detur. Sicut quando ratione sæuitiæ sit iusta separatio, iuxta *cap. literas, in fine, de restit spoli.*

SECTIO VII.

Vtrùm impotentia ad copulam ex maleficio, dirimat matrimonium contrahendum.

SVppono *primò* tam virum, quàm fœminam arte dæmonis per maleficium posse impediri à commixtione carnali, seu copula. Id patet experientia & multis exemplis quæ congerit Martinus Delrius *lib. 3. disquisitionum magicarum, p. 1. q. 4. sect.* 8. De viro pater, quia duo reddunt virum aptum ad Venerem, nempe calor, & spiritus. At dæmon potest calorem minuere, ac spiritus impedire, viam illis præcludens. Potest enim dæmon passiones & affectiones excitare ac perturbare. 1

turbare. Vnde variis modis potest virum impotentem ad copulam reddere: nempe inflammando ad actum, vt ante coitum effundatur semen; vel refrigerando ab actu illo, adhibendo occultè virtutes rerum quas optimè nouit: turbando imaginationem, & æstimatiuam, qua reddit mulierem viro exosam menti, obiiciendo speciem fœminæ deformis, & modis aliis quos refert Delrius *loco citato*. De fœmina quoque, licèt rariq contingat, quia frequentiùs id malum in viros serpit, probatur, quia potest fœmina maleficiari per solam phantasiæ læsionem, vt cùm vir conatur accedere, illa subitò horreat genitale viri, quasi improportionatæ magnitudinis, & nulla ratione sinit se cognosci, quia dæmon efficit speciem in phantasia mulieris, vt mēbrum aliter appareat, quàm reuera sit. Solet etiam dæmon vas fœmineum arctare.

2 Suppono *secundò*, maleficium rarò contingere circa omnes, & communiter esse erga vnam, vel alteram personam. Ratio est, quia cùm dæmon voluntariè & non ex necessitate naturæ agat, potest respectu vnius impedire, relicta potentia non impedita erga alias personas. Nam impedimentum maleficij potest esse ex dæmonis impressione in hominis imaginatione, ex qua tollatur viro concupiscentia mouens ad talem mulierem, & non ad aliam.

3 Suppono *tertiò* hanc impotentiam ex maleficio cōsurgentem, posse esse aliam temporalem, & aliam perpetuam; aliam respectiuam, & aliam absolutam. Non secus ac idem diximus de potentia naturali.

4 His præmissis, difficultas est, an aliqua impotentia ad copulam ex maleficio consurgens dirimat matrimonium.

Almaynus *in 4. d. 34. q. vnica, ad finem*, & Glossa *in cap. finali 33. q. 1. & in cap. fraternitatis, de frigidis*, docent nullam impotentiam ex maleficio prouenientem dirimere matrimonium contrahendum.

Primò id colligi videtur ex *c. ex litteris, de frigidis*, cùm dicitur; si vitium illud mulier à natura contraxit, nec opere Medicorum potuerit adiuuari: viro aliam accipiendi liberam tribuat facultatem: vbi supponi videtur, quando impotentia non prouenit à natura, non dirimere matrimonium.

Secundò nulla impotentia ex maleficio proueniens est perpetua, quia nullum est maleficium quod auferri non possit per ipsum maleficium licitè, saltem per eius auctorem.

Tertiò sequeretur esse in dæmonis potestate, ex matrimonio, non matrimonium, & ex non matrimonio matrimonium constituere: quia in eius est potestate efficere impedimentum temporale ex maleficio proueniens, esse perpetuum; & econtra perpetuum, esse temporale. Opposita sententia est communiter recepta apud Doctores, quos refert & sequitur Sanchez *disputat. 94. num. 8. & sequentibus*. Iuxta quam

5 Dico *primò*, impotentiam ex maleficio posse dirimere matrimonium. Moueor hac vnica ratione, quia quæcumque impotentia, quando est perpetua, dirimit matrimonium, vt constat ex toto titulo *de frigidis*, sed ex maleficio potest prouenire impotentia perpetua; ergo. Minor probatur, quia ex maleficio effici potest tanta frigiditas, quanta est naturalis, ex qua prouenit impotentia naturalis absoluta & perpetua. Et etiam ex maleficio potest quis ita impediri, vt nequeat coire; & etiam post coitum nequeat semen emittere; & aliàs maleficium, ex quo prouenit hoc impedimentum, aliquando nequit auferri, nisi alio maleficio, ac proinde nequit absque peccato; ob quod impedimentum censetur perpetuum: aut si potuit absque maleficio & peccato, auctor tamen maleficij mortuus est, & nullus alius est qui sciat dissolutionem maleficij, atque ideo iam humana industria auferri non possit. Igitur ex maleficiis potest prouenire impotentia naturalis. Firmo idem, nam si impotentia ex maleficio perpetua sit, Deo permittente, vt dæmon sicut semel, vel sæpiùs potest impedire copiam, cam semper impediat; non potest persona maleficiata tradere potestatem sui corporis, obligando se ad actum coniugalem, vtpote qui ratione maleficij perpetui est sibi impossibilis; ergo tunc eadem ratio militat, ac quando ratione frigiditatis, vel cuiusuis accidentis, impotens est. Hinc

Dico *secundò*, posse esse variis modis perpetuum maleficij impedimentum, dirimens matrimonium. 6
Probatur, quia in primis tunc censetur perpetuum quando absque peccato auferri non potest. At maleficium maleficio tollere grauissimum est peccatum. Præterea censetur id impedimentum perpetuum, si nequeat tolli nisi per diuinum miraculum, vt constat: quia per impotentiam modo non naturali ablatam, minimè restauratur prius matrimonium. Nec obest quòd validum sit matrimonium inter maleficiatos, si possit maleficium exorcismis, orationibus, aut coniugum ad Deum conuersione, per conuersionem, & alia pia exercitia auferri. Quia cùm hic effectus soleat sæpe eiusmodi causis à Deo concedi, vtpote ad hunc finem ab eo, & Ecclesia ordinatis, non censetur, nec dicitur miraculosus: sicut nec obtentio gratiæ per sacramenta, aut orationes. Adde, orationem, ieiunium, exorcismum, & alia huiusmodi opera non tantùm instituta esse ad tollēdum maleficium, sed etiam ad impetrandam cuiuscumque morbi sanitatem. Rursus censetur esse perpetuum impedimentum maleficij, si à solo maleficij auctore modo illicito auferri potest: quia quod modo illicito aufertur, reputatur impossibile ablatu. Denique impedimentum perpetuum est, si auctor maleficij mortuus est, & nullus alius est qui calleat dissolutionem maleficij. Quia ab omnibus reputatur impossibile ablatu, quod iam humana industria auferri non potest.

Dico *tertiò*, posse esse maleficium temporale, atque ideo minimè matrimonium dirimens, si possit 7
maleficium auferri modo licito ab ipso maleficij auctore. Ratio est, quia tunc reputatur impedimentum temporale, nec dirimit coniugium, quando verificatur posse absque diuino miraculo per opus humanum licitum id impedimentum auferri. Sic se habet in prædicto euentu. Igitur, &c.

Ad argumenta opposita.

Ad primum, dico argumentum illud esse à con- 8
trario sensu, quod non semper est efficax, præsertim quando oppositum continetur in iure. In eo autem continetur posse esse impotentiam ex maleficio perpetuam, & dirimentem matrimonium, vt constat ex *cap. finali 33. q. 1.* Qui textus, quamuis sit cuiusdam Archiepiscopi, & non Romani Pontificis; quoad hoc tamen receptus est tanquam textus vsu totius Ecclesiæ. Id etiam firmatur ex *cap. finali, de frigidis.* Quem textum ferè omnes intelligunt de impedimētō maleficij, quia nequit intelligi de impedimento frigiditatis. Tum quia vir ille matrimonij separationem in eo textu petens, allegauit se ad omnes fœminas potentem esse, præterquam ad vxorem. Tum etiam, quia iniunctum est vtrique, vt pœnitentiam de peccatis agerent: at per pœnitentiam non tolluntur impedimenta naturalia.

Ad secundum iam constat ex dicto primo & secundo, posse omne maleficium tolli licitè per eius autorem.

Ad tertium dico, posse dæmonem personas habiles

les ad matrimonium reddere ineptas, tollendo maleficiis potentiam coëundi; atque adeò in hoc sensu tantùm posse concedi, posse de matrimonio facere non matrimonium: negatur tamen posse dæmonem de non matrimonio matrimonium constituere, in eo sensu, vt si semel non valuerit matrimonium ratione maleficij perpetui, possit dæmon efficere vt valeat, auferendo maleficium. Si enim maleficium erat perpetuum quod modo licito auferri nequeat, quamuis arte dæmonis sit factum temporale, aut sublatum, non valebit prius illud matrimonium. Verum est dæmonem posse tollendo maleficium, vt persona quæ illo impedita, non erat habilis ad matrimonium ineundum, reddatur habilis illo sublato.

Sectio VIII.

An liceat à malefico parato ad tollendum maleficiis maleficium, id petere; & an quoque licitum sit maleficij signum destruere, quo maleficiati salus obtineatur.

Circa primam sectionis partem, breuiter

1 Dico *primò*, vt certum, nunquam ob quemcumque honestum finem licere vti maleficio ad tollendum quodcumque maleficium, quamuis ad id paratum se esse maleficus offerret. Ratio est, quia illa malefici operatio est intrinsecè mala, cùm sit vsus artis magicæ, & tacita, vel expressa dæmonis inuocatio ad aliquem effectum obtinendum, ac proinde nullo modo benè fieri potest; ergo nec petere, nec consentire potest vt fiat. Firmo: nam tunc solùm licet à parato petere id, quod ipse si velit, licitè potest præstare, quando petenti interest, vt suæ consulat necessitati. Tunc enim non est petere peccatum, nec cooperari peccato alterius; quia res petita potest licitè fieri, & alter malitia sua præstat illicitè. Vnde petens solùm vtitur malitia alterius, illi non cooperans, vt contingit in petente ad vsuram ab vsurario parato dare: & exigere iuramentum ab eo qui paratus est per falsos deos iurare. Nam id quod in vtroque euentu petitur, malum non est, & benè fieri potest, si velit is à quo petitur. At maleficus non potest licitè maleficio maleficium soluere ob nullum bonum; quia est intrinsecè malum, dæmonis auxilium per maleficia inuocare.

2 Dico *secundò*, si maleficus sciat plura media ad soluendum maleficium, quædam licita, & quædam illicita, licitum esse ab eo absolutè petere, vt maleficium soluat, quamuis constet petenti vsurum medio illicito. Ita rectè Sanchez *disput. 96. numer. 12.* & probat optimè, quia ex omnium sententia licitum est petere ab vsurario mutuum, & ab infideli iuramentum, quando petens eis indiget, tametsi ille constet, illud sub vsuris mutuaturum, & alium per falsos deos iuraturum; nec tenetur illis explicare, vt modo licito faciant; quia vterque potest vti modo licito, & culpâ sua illicito vti. At hæc ratio omnino vrget similiter in casu nostro: nam petitur à malefico solutio maleficij, quam potest medio licito facere, vt statim dicam, nempè auferendo signum; quòd si alio medio illicito idem præstat, sibi tribuendum est. Igitur vel illi casus negãdi sunt contra omnium doctrinam, vel certè hic concedendus. Verum est, si esset spes quòd prodesset monitio, teneri petentem ex lege charitatis illum monere, vt medio licito faciat. Quod idem dicendum est de petente mutuum ab vsurario, & iuramentum ab infideli. Cæterùm in his omnibus casibus omittens monitionem illam, non esset reus peccati inductionis malefici, sed solius præcepti correctionis fraternæ violati. Est autem obseruandum nullatenus licere admittere, si maleficus applicare velit medicinam aliquam vanam & superstitiosam. Quia est vti medicina vana, ac superstitiosa, nullam vim sanandi habente nisi ope & inuocatione dæmonis, quod est intrinsecè malum. Nec potest dici hoc tantum esse vti peccato alterius, qui culpa sua praue faciat; sicut quando maleficus alio maleficio soluit, nulla medicina superstitiosa applicata. Quia consentiens medicinam illam sibi applicari, reuera vtitur ea, atque ita medio superstitioso, & illicito. Hinc

Colligo *primò*, si dubium esset, an maleficus medium aliquod soluendi maleficium sciret, quod esset licitum, nullatenus licere solutionem maleficij ab eo petere, vt rectè notauit Martinus Delrius *lib. 6. disquisitionum magicarum cap. 2. sect. 1. quæst. 2.* Ratio est, quia præsumptio est contra illum, præsertim quia malefici communiter sola media superstitiosa cognoscunt; & petitur tolli maleficium, quod non nudam priuationem importat, sed aliquid actus positiui.

Colligo *secundò*, ab eo malefico, qui auctor maleficij illius non fuit, rarissimè licere petere remedium maleficij: quia talis moraliter nescit mederi sine alio maleficio, & noua dæmonis cooperatione.

Colligo *tertiò*, nunquam licitum esse petere ab ipso dæmone, si is maleficia dedisset, vt ea soluat medio licito. Ratio est, quia omnis familiaritas, & amicitia cum dæmone prohibita est, & cum eo perpetuum bellum indictum; ideo precibus ab illo peti non licet; imperio autem vti solum licitum est per exorcismos, dumtaxat Dei nomine.

Circa secundam sectionis partem, præmittendum 3
quod latè declarat Delrius citatus *quæst. 3.* solere à maleficis pactum cum dæmone iniri, vt quamdiu ligatura aliqua fuerit, vel dum res aliqua in tali loco defossa permanserit, aut quid simile duret maleficium & ea ablata cesset. Hoc autem pactum dupliciter iniri solet. Primò pacto duplici, vt cùm conuentum est, vt dæmon vexet adhibito tali signo, & eo remoto cesset. Vbi est duplex pactum; de nocendo, signo apposito, & de cessando, eo remoto. Posteriori modo, quando vnicum adfuit pactum, vt quando magus solùm cum dæmone conuenit, vt posito tali signo teneatur nocere; cuius pacti vis non obligat ad desistendum à damno illato, ablato signo, sed tantùm ne tunc teneatur nocere, liberumque sit ei nocere, aut desistere.

Hoc præmisso, certum est, quando duplex initur pa- 4
ctũ, si maleficus auferens signũ, intendat sibi seruari à dæmone posterius cum ipso initum pactũ; vel alius auferens, id seruari malefico intendat, manifestè id malum & illicitum esse. Patet, quia est confirmatio & approbatio illius pacti, ac virtute illius sperare salutem. Difficultas est, quando tantùm est vnicum pactum, & tunc ablatio signi est omnimoda illius destructio, an liceat id maleficij signum destruere, aut remouere, quo maleficij salus obtineatur. Sunt nonnulli qui negant id licere.

Primò quia, qui signum tollit vt cesset noxa, miscet se pacto, quod malefico cum dæmone intercessit, quod est huiusmodi, vt signo posito dæmon nocere incipiat, ablato desinat; ergo id est illicitum.

Secundò, qui signum tollit spe nocumenti cessaturi, tunc effectum non expectat à causa naturali, neque ab humana voluntate, neque per miraculum à voluntate Dei; ergo expectat à diabolo; ergo est opus superstitiosum;

superstitiosum: nam perinde est ac si dæmoni dicat, Pactus es amoto signo te cessaturum, ecce amoueo signum, præsta quod promisisti.

Tertiò, diabolus non est alligatus signis, quia potest nocere sine signis, & desinere nocere etiam positis signis, & non desinere sublatis signis; ergo frustrà tolluntur signa, nisi intercedat pactum, vt illis sublatis desinat nocere.

Quartò: si licet signa malefica amouere, vel ad eam rem malefici opem implorare; ergo qui maleficium patitur, tenetur id procurare, si aliud remedium non occurrat.

Quintò, æquè signi appositio valet ad damnum inferendum, ac destructio ad salutem, & vtrumque est dæmonis adinuentio, ac ex eius institutione vim lædendi, ac medendi habet: ergo sicut ponens ad nocendum, exercet opus diaboli, sic & amouens: sicut si ars medica doceret modum medendi, auulso aliquo extrinseco lædente, vt capillis, medicus præcipiens capillos ægri tonderi, ne capitis dolore vexetur, opus artis medicæ exerceret.

Vltimò, D. Hieronymus *in vita S. Hilarionis* refert, cùm quædam puella per incantationes à dæmone obsessa adducta esset ad Hilarionem, noluit Sanctus pati signa amoueri: quibus ablatis dæmon factus est se à puella exiturum.

5 Dico *primò*, licitum esse malefico, vel cuicumque alteri signa illa malefici tollere, ac destruere absque maleficio, vbi inuenta fuerint. Est communis doctrina Doctorum, quos referunt & sequuntur Sanchez *disput. 96. numer. 3.* & Lessius *lib. 4. de iust. cap. 44. dubit. 6. numer. 36.* Probatur, quia si esset illicitum amouere huiusmodi signa, id esset, quia ille actus amouendi censeretur esse tacita quædam dæmonis inuocatio. At id verum non esse ostenditur, quia amotio illa signorum neque ex natura rei est inuocatio dæmonis, vt per se patet; neque ex intentione amouentis: non enim intendit dæmonem inuocare, sed inuocationem per magum illo signo factam impedire, & dissoluere; neque ex pacto antecedente: quia qui amouet signum, non est pactus cum dæmone, vt ad motionem signi desinat nocere. Quòd si magus id pactus sit, qui amouet signum, non intendit ex pacto ipsius magi operari, aut dæmonem inducere vt pactum cum mago initum seruet, sed solum intendit pactum nocendi rescindere, quod licitè potest. Quare sicut, si quis cum hoste esset pactus, vt dato certo signo, (v. g. suspenso funiculo coccineo, sicut fecit Raab, *Iosue 2. cap.*) accurrat, & ignem vrbi iniiciat, & ego tale pactum scirem, possem illud signum tollere, nec vllo modo censerer consentire illorum pactis, sed potius illa odisse, & destruere: ita similiter, si sciam inter magum & dæmonem esse pactum, vt dato certo signo, v. g. posito capillorum glomo sub limine, noceat, potero illum glomum tollere, vt euersa pacti conditione non noceat, neque censebor vllo modo in illud pactum consentire. Firmo, si magus ipse fateretur se damnum intulisse, eo quòd signum aliquod alicubi collocauerit, quis dubitet vtrumque iudicem compulsurum, vt signum amoueret, vt maleficiatus ad pristinam restitueretur sanitatem: non ergo peccaret ipse maleficus amouens. Patet, quia in damno inferendo per signi appositionem, dæmon cooperatus est vexans. At in restituenda sanitate per signi ablationem, nulla actio dæmonis, eiusve auxilium interuenit, sed mera priuatio, hoc est, non agere vexando, atque ideo non expectatur vt dæmon aliquid faciat, sed desinat facere. At expectare effectū dæmonis priuatiuum, nulla est culpa: sicut licitum est expectare dæmonis fugam ab energumeno, vel cessationem tentationis, & similia. Quia effectus ille non expectatur vi alicuius pacti conuenti cum dæmone, sed potiùs dissolutione pacti, & amicitiæ cū illo, absque vlla dæmonis inuocatione.

Dico *secundò*, non solùm licitum esse tollere signa magica, sed etiam, per se loquendo, ponere alia, quibus positis expirat, vel destruitur pactum prius, & diabolus desinit nocere, & priora signa vim suam amittunt. Colligitur id ex præcedenti dicto. Ratio est, quia licitum est aliquid facere, quo posito finitur prauum pactum, & diabolus desinit nocere: non enim hoc est signum pacti noui, sed euersio, vel impedimentum antiqui. Parum verò refert quòd id proueniat ex eo quòd diabolus tali signo offendatur, vel quòd ipse statuerit vt tali re interueniente pactum nō constet, dummodo non fiat modo deprecatorio, aut affectu aliquo beneuolentiæ. Declaratur exemplis: si venefica te tangat, inficeris; si tamen illam mox repercutias, impeditur noxa, quia diabolus statuit tunc non nocere. Item cùm quis à saga est infectus, dicitur cessare nocumentum, vel reddi inefficax, si infectus det illi panem, & salem, vel ab illa panem accipiat. Et quamuis diabolus id statuerit, nihil refert; quia solum statuit his positis non nocere, & vt pactum præcedens expiret. At licitum est aliquid facere quod per se est indifferens, vt diaboli pactum expiret, nocumentum cesset: hoc enim signum non est amicitiæ, quia etiam erga inimicum potest quis talibus signis vti absque vlla specie beneuolentiæ. Neque id expectatur vllus effectus positiuus, sed solum cessatio à malo, qualis effectus expectari potest, modò non expectetur ex amicitia. Quare sicut licitum est tollere signa, vt desinat pactum, & nocumentum, ita licitum est apponere alia signa ad eundem finem. Hinc 6

Colligo *primò*, prædicta intelligenda esse de pura cessatione, non verò de aliqua actione positiua, aut fauore eliciendo à diabolo. Vnde si putaretur nocumentum per actionem positiuam eiusdem, vel alterius dæmonis desinendum, non liceret.

Colligo *secundò*, si res dubia sit, an nimirum interueniat actio positiua, vel fauor eliciendus à dæmone, non licere. Quia non est licitum vti remedio suspecto, aut de quo dubium est, an contineat tacitam dæmonis inuocationem, hoc enim est se exponere manifesto periculo superstitionis; nisi fortè id fiat cum expressa voluntatis contrariæ protestatione.

Colligo *tertiò*, pari modo licitum non esse à mago petere vt maleficium dissoluat, si dubitatur, an absque nouo maleficio id possit: quia id de quo dubium est, an sine peccato fieri possit, sicut absolutè non est faciendum, ita nec absolutè ab alio petendum vt faciat: secus quando constat sine peccato fieri posse, & causa iusta petendi subest.

Ad argumenta opposita.

Ad primum dico, tametsi tale pactum esset inter magum & dæmonem, & is qui signum tollit, id sciret; non tamen idcirco se huic immisceret, aut ei vllo modo consentiret; quia amotione signi non intendit inducere dæmonē ad pactū seruandū, sed solùm intendit destruere signum prioris pacti quo dēmō ad nocēdū alliciebatur. Vnde amotio signorū facta eo fine, vt cesset dæmonis noxa, non est inuocatio dæmonis ex natura rei, sed potius euersio prioris pacti; multo minus est ex intentione amouentis, vtpote quæ illi prorsus sit contraria, ac proinde nullo modo censeri potest illicita. 7

Ad secundum respondeo, effectus qui hîc spectantur, non esse aliquam actionem positiuam dæmonis, sed cessationem, seu priuationem actionis, quem effectum 8

fectum licet à dæmone expectare: nam multa quotidie facimus, vt diabolus aliquid non faciat, vel cesset facere, non solùm coactus diuina potestate, sed etiam quasi offensus & abhorrens; vt dum gestamus agnos Dei, & reliquias, dum vtimur aqua benedicta, dum benedicimus domos, & templa; possumus ergo similiter destruere signa magica, vt desinat nocere, tamquam non amplius ad nocendum allectus. Quare non quouis modo est illicitum expectare effectum priuatiuum à dæmone, sed expectare illum ex fide data, & accepta, seu ex vi alicuius pacti cū dæmone initi, quod hîc non fit: non enim expectatur ex vi pacti, sed ex euersione pacti, seu inuocationis, est enim effectus priuatiuus qui sufficienter ex hoc sequitur, quòd non amplius per signum prouocetur, seu quòd prius pactum destruatur. Vnde qui sic expectat cessationem à diabolo, non perinde facit, ac si dicat; præsta quod promisisti; sed potius perinde facit, ac si dicat, pactum tuum cum mago rescindo, signa tua quæ instituisti ad nocendum, destruo; non est ergo quòd noceas amplius.

9 Ad tertium, negatur consequentia; nam tolluntur signa, vt euertatur pactum magicum, & tacita dæmonis inuocatio. Quòd autem diabolus possit continuare nocumentum, Deo permittente, parum refert, modò constet semper ordinariè desinere nocumentum sublato signo; vnde non frustrà tolluntur; nam illi fortasse permissum non est sublato signo nocere, neque ei permittitur à Deo vt corporaliter noceat, nisi humana malitia ipsi dæmoni cooperetur. Neque inde sequitur Deum habere aliquod pactum cum dæmone: sicut si Rex non impediat hostem in iis, quæ facit cooperantibus subditis, non inde sequitur Regem habere pactum cum suo hoste.

Ad quartum, dico posse contingere vt teneatur signum amouere, si sciam, & commodè possim: maximè autem ad id tenetur maleficus, qui posuit. Sicut enim maleficus, qui diabolum inuocat verbis, vel scriptis, vt noceat cuipiam, tenetur cessare ab ista inuocatione, quia est superstitiosa, & noxia, ita tenetur quoque signa posita, quibus allicitur ad nocendum, tollere, si aliter nocumentum impediri nequit.

Ad quintum, negatur ea æqualitas: nam ad lædendum concurrit actio dæmonis, secus ad medendum; sed sola priuatio actionis.

Ad vltimum dico D. Hilarionem illud fecisse gratia scandali vitandi, ne vulgus putaret eam dæmonis expulsionem incantationibus niti. Addo, prorsus indignum fuisse tanto viro signa illa iubere inquiri, quasi absque illis non posset expellere, qui excellenti miraculorum dono præditus erat.

SECTIO IX.

An impotentia perpetua ad copulam, dirimat matrimonium, etiam iure naturali.

1 PRocedit quæstio de omni impotentia perpetua, siue naturali, siue ex maleficio, siue absoluta, siue respectiua. Et quidem illam iure Ecclesiastico dirimere matrimonium contrahendum, constat ex 33. *q.* 1. & ex *tit. de frigidis*, præsertim *cap.* 2. *ibi*. Sicut puer qui non potest reddere debitum, non est aptus coniugio; sic qui impotentes sunt, minimè apti ad contrahenda matrimonia reputantur. Quæstio igitur est, an etiam dicta impotentia dirimat iure naturali.

Negant Paludanus *in* 4. *dist.* 50. *quæst.* 1. *a.* 2. Antoninus 3. *p. tit.* 1. *c.* 15. §. 3. *columna* 4. Angelus *verb. matr.* 3. *impedimento* 18. *num.* 2. Armilla *verb. matrimonium num.* 47.

Primò, quia matrimonium impuberum solo iure Ecclesiastico est irritum, vt infrà dicemus; ergo etiam matrimonium impotentium; nam, vt vidimus ex *cap. citato*, *de frigidis*, eodem modo per impotentiam redduntur impotentes minimè apti ad contrahendum, ac redduntur pueri inepti propter impubertatem.

Secundò, impotentia temporalis tempore quo durat non dirimit iure naturæ matrimonium; ergo nec perpetua.

Tertiò, ad essentiam matrimonij non requiritur copula, sed sufficit mutua corporum viri & fœminæ traditio, sed impotentia tantùm impedit copulam, & non mutuam corporum traditionem; ergo impotentes sunt ex natura rei, seu iure naturali apti, & habiles ad contrahendum matrimonium.

Vltimò, voto simplici castitatis vterque astrictus, validè init matrimonium; cùm tamen nunquam possit obligari ad petendum, & reddendum debitum. Et quamuis ligatus voto sit tantùm moraliter impotens, frigidus verò naturaliter; tamen in hac re æquiparantur potentia naturalis, & moralis: sicut mulier arcta respectu alicuius, quamuis naturaliter per copulam cum alio possit illi aptari, quia tamen non potest moraliter, id est, absque peccato, dicitur inepta, & impotens ad nubendum.

Opposita sententia, quæ est multorum, Henrici *lib.* 12. *c.* 7. Coninch *disp.* 31. *dub.* 7. *n.* 77. & *seq.* Hurtado *disput.* 12. *difficultate* 9. *n.* 29. Sanchez cum aliis ab ipso relatis *disp.* 98. *n.* 2. Iuxta quam

Dico *primò*, impotentiam absolutam, & perpetuam dirimere matrimonium iure naturæ. Probatur, quia nemo potest in alterum transferre dominium eius rei, quam nullo modo habet. At in ita impotente nulla est potentia ad vsum matrimonij; ergo eius dominium in alterum non potest transferre, & consequenter nec inire matrimonium quod essentialiter consistit in translatione dominij corporum mutua ad vsum matrimonij, siue quatenus ad illum sunt ipsa corpora potentia. Firmo, quia carens perpetuò potentia ad copulam, non potest tradere alteri potestatem ad eum actum, cùm impossibilium nulla sit obligatio; & nemo dare potest, quod non habet; ergo ex natura rei, seu iure naturali est inhabilis ad contrahendum matrimonium. 2

Dico *secundò* prædictam impotentiam dirimere iure naturæ, non solùm quando vnus contrahens ignorat alterius impotentiam, sed etiam quando is qui potens est illam nouit, & nihilominus vult cùm eo contrahere. Probatur, quia contractus matrimonij est essentialiter mutua traditio dominij corporum, quatenus potentia sunt ad vsum matrimonij; ergo cùm tales non habeant talem potentiam, nullo modo possunt alteri eius dominium tradere. Et sanè quis non videat impotentiam prædictam, quamuis cognitam efficere ipsum impotentem materiam ineptam matrimonio ex natura rei; ergo iure naturæ matrimonium dirimit. 3

Dico *tertiò*, impotentiam perpetuam non totalem, qualis est eunuchorum vtroque testiculo orbatorum, qui possunt coïre, non tamen verum semen emittere, dirimere matrimonium iure naturæ. Probo, quia non dicitur copula, nisi illa quæ consummari potest vero semine intra vas emisso, & quæ suaptè natura apta est ad generationem; ergo impotens ad hanc emissionem 4

nem seminis ex se fœcundi & apti ad generationem, dicitur verè & absolutè impotens ad copulam coniugalem; ergo nequit tradere potestatem sui corporis ad copulam coniugalem, in quo consistit natura contractus matrimonij.

Hinc colligo prædicta ratione manifestè ostendi iure naturæ dirimi quoque matrimonium, quando vir non est omnino frigidus, vt quia semen verum emittit; at præ nimio calore statim semen spargit extra vas, aut ex indebita membri figura, aut debilitate naturali, non potest intra vas seminare, nec his morbis aliqua medica arte potest succurri. Patet, quia verè hic est impotens ad copulam coniugalem, seu ad copulam aptam ad generationem, cùm nequeat seminare intra vas, sed semper extra vas.

5 Dico *quartò*, similiter dirimi iure naturæ matrimonium per impotẽtiam perpetuam respectiuam ad aliquam personam. Ratio est, quia cum tali persona ad quam est impotens, ita se habet, vt nequeat illi tradere potestatem corporis ad copulam; ergo nequit iure naturæ cum illa persona consistere matrimonium: quare sicut impotentia absoluta est ex natura rei respectu omnium, ita respectiua, quæ non est absoluta respectu omnium, sed tantùm respectiua ad certam personam, erit ex natura rei respectu illius determinatæ personæ.

Vnde infero, sicut per impotentiam perpetuam ex maleficio consurgentem respectu omnium redditur maleficiatus iure naturæ incapax matrimonij, ita per impotentiam respectiuam respectu vnius personæ, si sit respectu illius impotentia illa perpetua ex maleficio consurgens, reddi maleficiatum iure naturæ matrimonij incapacem. Patet, ob rationẽ adductam, impotentiæ respectiuæ. Quę amplius roboratur, quia sicut matrimonium necessariò est cõtractus inter certas personas, ita respicit potentiam non in genere, sed respectu personæ in quam dominium corporis transferendũ est; ergo impotens respectu huius, est absolutè impotens vt cũ hac contrahat determinata persona.

6 Dico *vltimò*, etiã inter infideles esse matrimonium irritum ob impotentiæ ad copulam coniugalem impedimentum. Patet ex dictis, cùm hoc impedimentũ ex ipso iure naturæ etiam infideles liganti, oriatur.

Ad argumenta opposita.

Ad primum dico in illo capite matrimonia puerorum, & impuberum ex vna parte, & impotentium ex altera, tantum comparari quoad nullitatem, seu effectum matrimonij dirimendi, non verò quoad ius, ex quo nullitas oritur.

Ad secundum, diuersa est omnino ratio, de impotentia temporali, & de perpetua: nam perpetuæ impotentiæ repugnat ex ipsa rei natura obligatio ad copulam coniugalem, ex matrimonij contractu consurgens, secus de impotentia naturali: sicut qui habet impossibilitatem ac impotentiam ad soluẽdum, incapax est obligationis soluendi. At qui nunc soluendo non est, potest obligari ad soluendum in futurum, quãdo speratur quòd facultates suppetent.

Ad tertium, respondeo, quamuis ad matrimonium non requiratur copula, requiri tamen traditionem dominij ad illam; & contractionem radicalis obligationis ad illam, quæ nequeat fieri ab eo qui est perpetuò impotens ad contrahendum.

Ad vltimum diuersa est ratio: nam vbi est impotentia perpetua, repugnat traditio potestatis corporis ad copulam, vtpote rei impossibilis. At vbi solùm obstat votum simplex castitatis, cùm vterque coniux maneat semper cum pleno dominio mutuo suorum corporum, potest validè transferre dominium & ius in illa.

SECTIO X.

An impotentia perpetua superueniens matrimonio, illud dirimat, eiusue vsum impediat.

Circa primam sectionis partẽ, nõ desunt qui affirment dirimi matrimonium per impotentiam perpetuam superuenientem. 1

Primò, quia id videtur ex iure constare. Nam Alexander III. *cap. ex litteris, de frigid. & malef.* fecit potestatem alterius matrimonij ineundi cuidam, cuius vxor ante consummationem reddita fuit copulæ inepta. Et *cap. quod proposuisti 32. q. 7.* Gregorius III. concessit cuidam licentiam migrandi ad aliud matrimonium propter impotentiam perpetuam vxoris prioris superuenientem.

Secundò obligatio saltem radicalis ad reddendũ debitũ semper comitatur matrimonium tanquam illius passio, vt dixi suprà *disp. 13. sect. 9.* ergo cessante hac obligatione ob impotentiam superuenientem, cassabitur matrimonij essentia; hæc enim absque sua proprietate ex natura rei conseruari non potest.

Vltimò, nõ minus requiritur ad conseruationem rei, quã ad eius essentiã, sed matrimonij essẽtia nequit cõsistere, si à principio adsit perpetua cõeũdi impotẽtia; ergo nec poterit conseruari, si illo inito superueniat.

Dico *primò*, certum esse apud omnes, impotentiam perpetuam superuenientẽ matrimonio non posse dirimere matrimonium consummatum. Patet, quia matrimoniũ fidelium sola morte naturali dissolui potest quando est consummatum: nã ex lege Christi obligãs omnes, indissolubile est, vt patet ex *Matth. 19.* vbi id præcepit Christus illis verbis, *quos Deus coniunxit, homo non separet.* Et *1. Cor. 7. His qui matrimonio coniuncti sunt, præcipio, non ego, sed Dominus, vxorẽ à viro nõ discedere.* Et *ad Rom. 7. Mulier viuente viro alligata est legi.* Quæ omnia saltem de matrimonio consummato intelligenda sunt. Vnde nec Pontifex potest ex causa dispensare in matrimonio consummato. 2

Dico *secundò*, nec matrimonium ratum dirimi per quamcumque impotentiam superuenientem. Ita omnes. Et constat ex *cap. hi qui 32. q. 7.* vbi generaliter statuitur ob nullam impotentiam superuenientẽ matrimonium cassari. Et ratio est, quia quamuis corpus absque impotentia ad copulam requiratur ad essentiã matrimonij in fieri, seu ad tradendum dominium in copulam, non tamen ad essentiam matrimonij in facto esse, seu ad conseruationem illius, quia dictum dominium semel acquisitum potest bene conseruari absque potentia ad copulam; potest enim manere dominium, & obligatio ad copulam, si fortè impedimentum miraculosè auferatur, quamuis nequeat in principio tradi: nam plus requiritur ad inceptionem rei, quam ad eius conseruationem. 3

Ad primum oppositum, dico in illis textibus concedi licentiam migrandi ad aliud matrimonium, non ob impotentiam superuenientem matrimonio, sed ob antecedentem ad ipsum.

Ad secundum, dico si sermo sit de obligatione radicali, quæ sola censetur esse proprietas matrimonij ab eo inseparabilis, eam semper comitari matrimoniũ, & eius naturam; si verò intelligatur de obligatione proxima & formali in ordine ad copulam, hæc non semper comitatur matrimonium; vt constat, si postea vterque communi consensu profiteatur; vel alter sit reus adulterij. Imò nec initio est illa obligatio simpliciter necessaria ad matrimonij

contractum, vt ostendi suprà *disp.* 13. *sect.* 6. 7. & 8.

Circa secundam sectionis partem, maior est difficultas, qualis videlicet matrimonij vsus liceat coniugatis, quando eo legitimè inito superuenit impotentia. A qua difficultate breuiter me expedio.

4 Dico ergo *primò*, quando impotentia superueniens matrimonio est sola veri seminis effundendi, vt si inito matrimonio vir vtroque testiculo orbetur, ita vt coire queat, sed non emittere verum semen, in eo euentu posse licitè petere, & reddere. Ita tenet Toletus *lib.* 7. *summæ cap.* 12. *n.* 4. loquens de facto eunucho post matrimonium. Ratio est, quia vir ille iure suo vtitur vacans actui coniugali, quem matrimonium permittit: semen autem verum non emitti contingit per accidens; sicut si apertè constaret viro præ morbo semen esse corruptum, vel sterile, vel copula fit prope tempus partus, in quo nō est possibilis generatio: nō ergo obstat defectus veri seminis ad generandum apti, vt ob id neganda sit copula vero matrimonio coniunctis. Quare tunc poterit vterque petere, & alter reddere tenebitur: quia petit alter ius suum, quo non est priuatus. Quod certè firmatur exemplo coniugum senio confectorum ac decrepitorum: quibus à nullo negatur vsus coniugij, si coïre valeant: & rectè saluatur, quia obtinetur finis matrimonij secundarius, qui est ardorem concupiscentiæ sedare.

5 Dico *secundò*, quando coniux fœmina experientia videt se nequire prolem viuam edere, adhuc licere his coniugatis petere, & reddere. Ratio est, quia mors illa fœtus præter intentionē, & per accidens accidit, coniugibus suo iure vtentibus; nec tenentur hoc dānum prolis vitare, cum tanto detrimento, ac est coniugatos perpetuò abstinere ab vsu coniugij cum maximo incontinentiæ vtriusque periculo. Verum est in eo euentu fœminam nō teneri reddere, quia non modicum ex morte fœtus in vtero sibi periculum imminet: quamuis possit iure suo cedens reddere, & petere. Cæterùm vir tenebitur illi petenti reddere; quia non habet iustam denegandi causam.

6 Dico *tertiò*, quando fœmina nequit parere absque propriæ vitæ periculo graui, quamuis non teneatur reddere, vt liquet, posse tamen licitè petere, & reddere. Probatur, quia magnum esset detrimentum, si semper coniugata illa deberet se à coïtu abstinere, cū magno propriæ continentiæ, & alterius coniugis discrimine. Vnde id periculum vitetur, potest vitæ discrimini se exponere; præsertim cùm neque illud periculum ex partu sit certum, nec certa etiam sit conceptio, ex qua periculum illud imminet.

7 Sed quid dicendum de impotentia coëundi, quia in eam ægritudinem post matrimonium incidit vir, vt nequeat vas penetrare, præ imbecillitate sua, aut præ fœminę arctitudine, quæ matrimonio superuenit, aut quòd illa semen retinere nequeat?

Ad hanc difficultatē dico breuiter tria. *Primum* est, his coniugibus non esse licitum coniugalem accessum cum periculo seminandi extra vas. Patet, quia copula cōiugibus licita est solùm intra vas legitimum: ergo vbi hæc est impossibilis, non licebit. *Secundum* est, his coniugibus licitos esse tactus, si absit periculum pollutionis. Constat, quia sunt veri coniuges; talibus autem copula & tactus licita sunt; & quamuis ad copulam coniugalem tamquam impossibilem eos tactus referre nequeant, possunt tamen ad concupiscentiam carnis sedandam, & ad amoris mutui signa præbenda. *Tertium* est, vbi est probabilis seminandi intra vas spes, licitum est ad id conari, tametsi per accidens, ac præter intentionem semen effundatur extra vas. Probatur id, tum quia *cap. laudabilem*, *de frigidis*, conceditur triennalis experientia cōiugibus dubitantibus de impotentia an perpetua sit, & matrimonium valuerit; & tamen illo spatio constat semper, aut ferè semper, semen decidi extra vas, & adhuc stante tali periculo est licitum conari ad copulam, & iure approbatur: quia eo manente dubio coniuges habent ius perseuerandi in matrimonio, & id impedimentum inuestigandi, quod fieri non potest, nisi operi coniugali vacando. Igitur potiori iure id licebit in nostro casu, vbi valor matrimonij certus est, vnde fortius ius coniuges habent coniugali copulæ vacandi & experiendi, num impotentia illa seminandi intra vas perpetua sit. Tum etiam à priori, quia coniux ille operam dat rei licitæ, procurans copulam sibi possibilem, & licitam, & præter intentionem sequitur illa externa effusio.

SECTIO XI.

Quantum tempus experientiæ requiratur ad declarationem nullitatis matrimonij ob impotentiam perpetuam.

Certum est *primò*, pro foro conscientiæ, quando certò & euidenter constat impotentiā esse perpetuam, ex tunc coniuges non posse se maritaliter tractare, quamuis ad id per censuras compellantur. Patet, quia constante impotentia, ac subinde matrimonij nullitate, contra ius naturæ esset copulam permittere, vel coire. Euidens autem est vt nec experimentum aliquod desideretur, quando virilia omnino amputata sunt. Vel si vir careat vtroque teste. Itē si virilia arida omnino, & sicca sint, quia tunc inutilia sunt: nā perinde est virilibus carere, & ea omnino inutilia esse. Itē est signum euidens impotentiæ manifesta frigiditas viri, ratione cuius fuit iam per sententiam separatus. Dictum autem intellige de impotentia naturali perpetua: nam de impotentia ex maleficio consurgens, cùm non sit naturalis, sed accidentalis, & præsumatur, mediis adhibitis dicursu temporis remoueri posse; semper in maleficij impedimento desideratur triennium experientiæ, vt declaretur irritum matrimonium. Cùm enim operatio dæmonis auctoris maleficij sit occulta, & libera; non tam de maleficij perpetuitate cōstat, ac naturalis impedimēti. 1

Certum est *secundò*, pro foro cōsciētiæ, quando est probabile esse impotētiā perpetuā absque probabilitate oppositi, nec tunc posse coniuges se maritaliter tractare. Quia non habent ius, nec dominium in corpora, aliquo probabili fundamento, ac subinde nō sūt coniugati. 2

Certum est *tertiò*, quando est dubiū an sit vel nō sit impotentia perpetua, posse coniuges in matrimonio, & in eius vsu pro tempore aliquo perseuerare. Patet, quia in dicto dubio habent ius inquirendi, an impotentia sit perpetua, & nequit aliter inquiri, quàm experiendo, an possint carnaliter commisceri. 3

Certum est *quartò*, ad id experiendum in casu dubio, requiri tempus aliquod: & meritò Ecclesiam *in cap. laudabilem* 5. *& in cap. finali, de frigidis*, prudenter extendere ad triennium. Patet, quia id videtur necessarium, & sufficiens ad veritatem inueniendam, ac proinde vltra triennium nequeunt coniuges se maritaliter tractare, quando eo transacto non cōstat, saltem probabiliter impotentiam non esse perpetuam. His præmissis, 4

Prima difficultas est, an dictum triennium requisitum

situm sit pro foro exteriori, seu iudiciali, vt declarari possit matrimonium.

5 Qua in re, omissis aliorum dicendi modis, quid mihi videatur verius sequētibus dictis breuiter aperio.

Dico ergo *primò*, quando certò, aut euidenter constat impotentiam esse perpetuam, quia sunt signa euidentia, tunc statim absque expectatione alicuius temporis, matrimonium declarandum esse nullum. Hoc est certum, quia tempus tantum requiritur, vt dubium experientia superetur; in dicto autem casu nullum est dubium, sed omnimoda certitudo; ergo.

6 Dico *secundò*, quādo ferè certò constat, id est, quando est probabile, impotentiam esse perpetuam absque probabilitate oppositi, similiter in eo casu statim absque expectatione alicuius temporis, matrimonium declarandum esse nullum: quia tunc censetur esse moraliter certum, matrimonium esse nullum. Addunt Sanchez *disp.* 107. & Basilius Ponce *c.* 66. tunc necessarium esse iuramentum ipsorum coniugum fatentiū impotentiam, & iuramentum propinquorum, aut si hi deficiant, vicinorum asserētium, posse coniugibus credi. Mihi videtur cum Hurtado *disp.* 12. *diffic.* 11. *n.* 38. dici id absque fundamento. Quia prædicta iuramenta nullo iure requiruntur; non positiuo, quia ista tantùm requiruntur in casu dubio, neque iure naturali, quia cùm in casu dicto perpetuitas sit moraliter, & humano modo certa, frustrà requiritur maior probatio.

7 Dico *tertiò*, in casu dicti dubij, quando vterque fatetur impotentiam, necessarium esse triennium experiētiæ ad dictam declarationem. Ita cum aliis Sanchez *disp.* 108. *n.* 5. Basilius Ponce *c.* 66. & Hurtado *citatus*. Id non leuiter deducitur ex *cap. laudabilem*, dum in eo absolutè requiritur experientia triennij, quando non constat de viri frigiditate, id est, de perpetuitate impotentiæ, etiam quando vterque fatetur impotentiam. Nam licèt vterque fateatur impotentiam, sæpè dubitatur an sit naturalis & perpetua, an accidentalis, & temporanea: vnde expectari debet triennium, vt ex temporis cursu veritas ipsa apparere possit. Præterea requiritur quoque iuramentum vtriusque coniugis, quo iurent impotentiam, & quatuordecim propinquorum, aut vicinorum propinquis deficientibus, quo iurent, quod possit coniugibus credi. Ita habetur *c. laudabilem, de frigid. & malef.* qui textus id in fine petit. Et ratio est, quia quando est dubium perpetuitatis, confessio, & iuramentum vtriusque, quòd adsit impotentia, non aufert necessitatem experientiæ triennalis, quia quamuis vterque fateatur impotentiam, potest adhuc dubitari, an sit perpetua; ergo præter dictam confessionem & iuramentū impotentiæ necessaria est experientientia triennalis ad inquirendam perpetuitatem impotentiæ. Neque huic obest quod dicitur *cap.* 1. *de frigidis*, vbi intra breuius tempus conceditur separatio. Nam id est verum, quando ante triennium verè probatur frigiditas, id est, impotentiam esse perpetuam: vt etiam exprimitur *in cap. laudabilem.* vbi absolutè requiritur triennium in dubio perpetuitatis.

8 Dico *quartò*, quando mulier fatetur impedimentum perpetuum, & vir negat, nec illa matrimonij initio proclamauit, non esse audiendam, & fidem adhibendam viro fatenti se consummasse matrimonium. Ita latè Sanchez *disp.* 107. *num.* 2. & *seq.* Ratio est, quia concurrunt tunc duæ præsumptiones contra mulierem, prima, quia tardè proclamauerit, secunda, quia vir qui est eius caput, asserit se eam cognouisse. Quod intelligendo indico, nisi vxor per certa signa ostenderet viri impotentiam; tunc enim cuiusuis temporis lapsu non obstante est audienda.

9 Dico *quintò*, si mulier, quæ tempore matrimonij virgo erat, statim proclamat, allegans viri impotentiam, nempe post mensem, aut bimestre, audiendam esse, quamuis vir impotentiam neget, & si ea probetur per rectum iudicium, dissolui debere matrimonium. Habetur expresè *c.* 1. *de frigid.* illis verbis. Si autem statim in ipsa nouitate, post mensem, aut duos, ad Episcopum, vel eius missum proclamauerit, dicens: Volo esse mater, volo filios procreare, & ideo maritum accepi. Sed vir, quem accepi, frigidæ naturæ est, & non potest illa facere propter quæ illum accepi, si probari potest per rectū iudicium, separari potestis: & illa si vult, nubat. Hæc ibi. Rectum verò iudicium, vt separari possit non expectato triennio statim matrimonium, quando mulier initio proclamat viro neganti, est, quando apparent signa dubia frigiditatis viri, quæ præsumptiuè concludunt, & vxor reperitur virgo, acceditque iuramentum quatuordecim propinquorum eius. Probatur id totum, quia in dicto *cap.* 1. fit distinctio inter casum, quo mulier non statim clamat viro negante impotentiam, & decernitur viro credendum esse, nec audiendam mulierem, vt constat ex præcedenti dicto: & casum quo statim clamat, & decernitur audiendam esse, dissoluendumque statim matrimoniū, probata impotentia per rectū iudiciū. At si per hoc rectū iudicium intelligeret textus, quando transactum est triennium, vel signa sunt verisimiliter euidentia, nulla esset differentia. Quia etiā quando non statim proclamat, est in hoc duplici casu audienda, ac dirimendum matrimonium. Requiritur itaque vera probatio, nisi fiat per aspectum corporis, per testes, qui audierint ab ipsis coniugibus non posse fieri vnam carnem.

Secunda difficultas est à quo tempore computandum sit triennium iure præscriptum ad experiendam impotentiæ veritatem. 10

Certum est *primò*, triennium hoc cohabitationis in toro ad faciendam dictam experientiam, taxatum ab Ecclesia, non esse computandum à tempore contractus matrimonij, ante conatum ad copulam; quia ante eum nequit inchoari experientia. Quare in impedimento frigiditatis triennium computatur à die copulæ intentatæ, & non à tempore præfixo à iudice, vt expresè deciditur *in cap. laudabilem*, vbi dicitur computandum esse à die celebrationis coniugij, id est, à die intentatæ copulæ, quia eo die intentari solet, verba enim cum effectu intelligenda sunt, *cap. relatum, de cleric. non resid.* Idem dicendum est vndecumque hoc impedimentum impotentiæ consurgat. Cùm enim semper agatur de indaganda veritate impotentiæ coniugis, ratio eadem suadet, vt triennium numeretur à tempore intentatæ copulæ, à quo solo experientia sumi potest ad eam veritatem assequendam.

Præterea mihi etiam verius videtur, in matrimonio pueri quatuordecim annorum, & puellæ duodecim, quando agitur de impedimento impotentiæ, non à decimooctauo anno quo puer plenè pubes est, & à decimoquarto, quo plena pubertas fœminis contingit, sed à decimoquarto pueri anno, & à duodecimo puellæ, quo iam puberes sunt, triennium dictum incipere. Contrarium docet Sanchez *disputat.* 110. *numer.* 10. nobiscum sentit Hurtado *disputat.* 12. *difficultat.* 11. *numer.* 4. Ratio est, quia in iure triennium eodem modo absque distinctione aliqua horum, aut illorum supponitur sufficere pro experientia. Neque verò ea ætas adeò debilis est, vt non sit apta ad coëundum. 11

Tertia difficultas est, an triennium experientiæ debeat esse continuum. Breuiter dico cum communi 12

Perez de Matrimonio. Nn 2 doctrina

doctrina, necessarium esse quod trienniũ sit continuũ, vt supponitur *in cap. finali, de frigidis*; nõ mathematicè, sed moraliter, & ciuili modo, nempe vt toto triennio vacauerint copulæ coniuges debitis horis, & locis. Patet, quia continuo triennio habitare coniuges vacando copulæ, est moraliter impossibile: sæpe etiam morbus intermittit tempus illud: intermittunt etiam peregrinationes, & alia negotia, quibus virum vacare, societas, ac gubernatio domestica cogit. Quòd si attẽto communi rerum cursu sit magna aliqua interpolatio, supplenda est post triennium. Quod certè non metaphysicè intelligendum est, quasi quodcumque breue tempus interpolatum supplendum sit, sed quando arbitrio prudentis est notabile, ita vt, moraliter loquendo, non censeatur plena triennij experientia. Quare sufficit cohabitare triẽnio, sumpto morali modo, vt communiter solent cohabitare coniuges. Sunt verò duo obseruanda circa prædictam impotentiam perpetuam. *Primum* est, id quod diximus in dubio perpetuitatis impotentiæ requiri triennium pro foro exteriori, etiam intelligi verum; quamuis pro perpetuitate impotentiæ sit opinio probabilis, si pro non perpetuitate etiam sit opinio probabilis: quia in tanta contingentia physica non perpetuitatis impotentiæ, quanta tunc erit, æquum est, vt ipsâ experientiâ inquiratur veritas, & ante inquisitionem matrimonium non declaretur à iudice nullum. *Alterum* est, quamuis impotentia fuerit à iudice Ecclesiastico iudicata perpetua, siue ante, siue post triennium, & ob id matrimonium fuerit declaratum nullum ab Ecclesia; si tamen postea naturaliter sine miraculo, & sine vitæ periculo, & sine peccato cesset impotentia, quô constabit non fuisse perpetuam, contrahentes esse iterum cõiungendos. Quia matrimonium verè non fuit nullum, quamuis vnus ex illis sit Sacris initiatus; imò si matrimonium fuit consummatum, quamuis iam sit religiosus professus. Quod addo, quia si non fuit consummatum, verè professione ipsa fuit dissolutum; Professus autem & Sacris initiatus ad coniugem redeuntes, quamuis reddere teneantur, prohibiti sunt voto, aut obligatione castitatis intuitu religionis imposita petere debitum, vt per se patet.

SECTIO XII.

An impotentia temporalis ex defectu ætatis, seu defectus ipse ætatis dirimat matrimonium, & quo iure.

Certum est, in quo Doctores conueniunt, impotentiam temporalem ex defectu ætatis prouenientem non dirimere matrimonium, præcisè, quia est impotentia tẽporalis. Quia, vt dixi suprà *sect. 2. n. 1.* ipsa impotentia temporalis præcisè, quia temporalis non dirimit. De ipso defectu ætatis videndum quo pacto dirimat

1 Suppono *primò* ætatem requisitam ad matrimonium validè ineundum esse pubertatem, nempe annum duodecimum in fœmina, vt constat ex cap. *continebatur*, de desponsat. impub. & in viro decimumquartum, vt habetur *c. attestationes, & c. ex litteris, eodem titulo.* Hanc verò ætatem canones decernunt quia tunc præsumuntur habiles ad copulam, & ad consensum coniugalem: vt constat ex *cap. puberes, de desponsat. impub.* vbi hoc notat Glossa ab omnibus recepta.

Suppono *secundò*, ideo citiùs pubescere fœminas, nempe duodecimo anno, quàm viros in quibus desideratur maior ætas annus decimusquartus. Quia nimirum ad matrimonium desideratur potentia generandi, quæ tardius in viris reperitur: vt optimè D. Thom. *in 4. d. 27. q. 1. a. 2. ad 3.* 2

Suppono *tertiò* prædictam ætatem tam in viro, quàm in fœmina debere esse completam, sic clarè colligitur ex *cap. continebatur, de desponsat. impub.* vbi ad valorem matrimonij puellæ non duodennis ponderatur eam proximam duodecim annis fuisse, ac à viro cognitam. At si non peteretur duodecimus annus completus, non esset opus ponderare vtrumque. Idem constat ex *cap. attestationes, eodem titulo*, ibi, Antequam ad annum decimumquartum peruenisset. Et *c. ex litteris, eodem titulo*, ibi donec compleat puer annum decimumquartum. 3

Suppono *quartò*, quando malitia non supplet ætatem, requiri dictam ætatem esse mathematicè completã. Contrarium sentiunt Rebellus *lib. 3. q. 16. sect. 2.* Veracruz, & alij, dicentes, sufficere esse completã moraliter; quia quod parũ distat, nihil distare videtur. Nobiscũ sentiunt Sanchez *lib. 7. disp. 104. n. 1.* Basilius *lib. 7. c. 65. n. 1.* & alij. Ratio est, quia iure præscribitur, seu taxatur ætas, ac proinde debet in indiuisibili cõsistere, sicut pretium iure præscriptũ consistit in indiuisibili. Vnde regula illa, *quod parum distat*, &c. non habet locum in taxatis à iure; vnde neque in anno probationis Religiosi, neque in ætate ad Ordines: si enim vnus dies, vel vna hora desideretur, vitiat factum. Cùm enim ius præfiniat tempus, exigat que illud esse completum, nisi malitia suppleat, non est locus paucorum dierum supplemento. Quòd si malitia suppleat, parum refert, an duo, vel tres dies, aut etiam plures desint. Imò existimo nec satis esse, vt completa ætas censeatur, vltimum diem inceptum esse, quando malitia non supplet ætatem, vt de anno probationis & ætate ad Ordines est dicendum: tametsi huic contrarium asserat Sanchez, allegans, quòd ita fauore testamenti decernatur. *l. qua ætate. ff. de testamen.* At matrimonij fauor non minor est. Hoc certè non probo, quia quousque vltimus dies sit completus, non est dicta ætas mathematicè completa, neque in indiuisibili consistens. Et quamuis iure ciuili sit alia dispositio in testamentis, nihil refert: quia à iure ciuili ad canonicum in hac re argumentum desumi non potest; neque à testamentis ad matrimonia absque expressa decisione Pontificum; qualis non est in præsenti casu. 4

Suppono *quintò*, defectum ætatis, quando malitia ætatem supplet, nullo iure adhuc Ecclesiastico, dirimere matrimonium. Ita constat ex *cap. continebatur*, & ex *cap. de illis 9.* & ex *cap. fin. de desponsat. impub.* Nomine verò *malitia* intelligitur non tantùm vsus rationis, sed etiam perfecta potentia coëundi, vt constat ex *cap. continebatur, & c. de illis.* Patet, quia si solus vsus rationis suppleret ætatem, frustrà fuisset facta ea dispositio, & præscripto ætatis, quia ex vna parte, quando esset vsus rationis ante dictam ætatem valeret matrimonium, & ex altera, quando non est vsus rationis adhuc post dictam ætatem non valet; quia vsus rationis iure naturali est requisitus ad valorem matrimonij contractus, sicut & cuiuscumque alterius. His positis, 5

Prima difficultas est, an sublato iure positiuo, ex natura rei validè matrimonium iniri possit inter impuberes, modò adsit sufficiens rationis vsus. Respondeo affirmatiuè. Ratio est, quia si consummare non possent impuberes, impotentia illa non dirimeret iure naturæ, quia esset temporalis, atque ideo non dirimens; valet ergo matrimonium 6

impuberum

impuberum inter infideles, si adsit consensus, & non sit impotentia perpetua, nisi suis ipsorum legibus impediantur. Integrum etiam est Summo Pontifici dispensare, vt in quacunque ætate matrimonium initum valeat, modò pueri participes sint vsus rationis. Sicut potest in quolibet alio iure humano dispensare. Imò & in casu vrgentissimæ necessitatis censet Sanchez *disp.* 104. *n.* 12. posse Episcopum dispensare.

7 *Secunda difficultas* est, quanto tempore ante dictam ætatem malitia eam suppleat. Certum est, vt communiter notant Doctores, non quocumque tempore ante eam ætatem, malitiam, id est, vsum rationis, discretionem, & potentiam perfectè coëundi, supplere ætatem, sed tantum tempore proximo dictæ ætati seu pubertati. Id enim dictis capitibus continebatur. Et de illis dissensio est in assignando tempore proximo dictæ ætati.

Mihi videtur dicendum, cùm id iure præscriptum non sit, meritò esse iudicis arbitrio committendum. Iudex autem ad hoc arbitrandum non tam annorum numerum, quàm personæ conditionem, & actus qualitatem spectare debet: proderit quoque spectare regionis qualitatem, in qua impubes natus est; cùm constet quasdam regiones calidiores pueros, quàm alias procurare. Notat verò optimè Sanchez *disp.* 104. *citata n.* 42. iudicem volentem decernere proximum esse pubertati puerum, qui decimum annum cum dimidio non excessit, aut fœminam minorem nono cum dimidio, id nõ facturum, nisi raro, & cautissimè, & maximis persuasum coniecturis, quia præsumptio deducta ex modicæ ætatis natura valde repugnat. At post eam ætatem non ita vrgentes coniecturæ desiderantur, sed sufficiet perpendere aliquot mediocria signa. Quòd si semestre tantùm ad pubertatem desit, audacius, & leuioribus indiciis est puer iudicandus pupertati proximus.

8 *Vltima difficultas* est, an valeat matrimonium, quando pubes non est potens ad copulam coniugalem habendam. Non procedit, si constaret eam impotentiam esse perpetuam, quia tunc certum est irritum esse matrimonium: procedit ergo, quando non constat eam impotentiam esse perpetuam, ex frigiditate consurgentem, sed dubitatur an sit temporalis & ex debili ætate proueniens.

Placet mihi defendere id matrimonium valere. Ratio est, quia textus capitis *de illis*, *de despons. impub.* ponderat ad valorem matrimonij potentiam coëundi cum minori ætate: ergo vbi adest ætas idonea, non debet attendi potentia.

Obiicies eodem capite decerni impuberes potentes generare validè matrimonium inire: ergo à contrario sensu, qui generare nequit, quamuis ætate sit pubes, dicetur impubes ad matrimonium. Respondeo, non esse eandem rationem: nam quando potentia in puero ætatem præuenit, opus fuit illi consulere, concesso matrimonio, vt incontinentiæ periculum caueret. At quando adest sola ætas, ea ad matrimonij valorem satis est. Nec curant Canones ad decretum variandum de raro pueri casu, cui in ea ætate nondũ adest potentia; sed solùm attendunt, vt in ea ætate matrimonium firmum sit, communiter tunc aduenire potentiam, ea enim legis natura est, vt sola communiter accidentia spectet. Idem dico, si fœmina completo anno duodecimo ex diminuta corporis dispositione nondum potest pati virilem congressum, quia eadem prorsus est ratio, ac de viro.

9 Quanto verò tempore expectandum sit, quando puer decimoquarto anno completo, aut fœmina duodecimo, adhuc inueniuntur impotentes ad copulam, ad experiendum an ea impotentia sit perpetua, & matrimonium irritet. Dicendum est iuxta dicta præcedenti sectione *num.* 4. triennium expectandum esse, in quo vacent copulæ, & si eo transacto non potuerint consummare, censeri impotentiam perpetuam. Quia *cap. laudabilem, de frigidis* id triennium experientiæ generaliter præscribitur.

Vtrùm autem expectandum sit vsque ad plenam pubertatem quæ fœminis decimoquarto anno contingit, & viris decimooctauo, iam dixi præcedenti sectione *num.* 11. non ita, sed ab anno pueri decimoquarto, & à duodecimo puellæ experimentum dictum esse incipiendum.

Sectio XIII.

An hermaphroditus possit matrimonium inire, & iuxta quem sexum.

Ad impedimentum prædictum impotentiæ reduci potest matrimonium hermaphroditi, de quo videndum est, an habeat aliquam impotentiam ad matrimonium ineundum. 1

Hermaphroditus dicitur, qui vtrumque sexum habet, virilem videlicet, & fœmineum. Et quamuis Aristoteles 4. *de generat. animalium c.* 4. *sub finem*, doceat, in monstris hermaphroditis, alterum membrum prævalere, alterum verò irritum, & inane esse; nec posse vtrumque sexum verè eidem homini conuenire, tametsi exterius vterque quodammodo appareat; quia impossibile censet tale monstrum, quod omnia necessaria ad generandum, & concipiendum habeat. Alij tamen Doctores experimento affirmant esse homines hermaphroditos, qui vtrumque sexum, virilem, & fœmineum habent.

Præterea notandum est ex Martino Delrio *lib.* 2. *Magicarum q.* 22. inter hermaphroditos, alios esse in quibus neuter sexus præualet, sed æquè pollent vtroque, virili & fœmineo: alios, in quibus alter quidem præualet, sed parum: alios denique in quibus præualet nullum. Quis verò nouerit vter sexus præualeat: & quid in dubio censendum sit? Dico, matronarum peritarum, ac præcipuè Medicorum esse huius rei iudicium. Vnde standum est Medicorum iudicio, eo quòd Medici iudicare id debent iuxta ea, quę ipsemet hermaphroditus de se asseruerit. Quòd si adhuc res est dubia, consultis Medicis, qui nequeunt iudicare, vter sexus præualeat, censendum est sexum esse æqualem, cùm æquè rationes sint pro vtroque sexu. 2

Denique obseruandum est, quando neuter sexus præualet in hermaphrodito, sed vterque est æqualis, & æquè vir & fœmina iudicandus est; tunc posse hermaphroditum, & debere eligere sexum, quo vti malit. Debet autem iuramento se astringere, vt in posterum minimè altero sexu præter semel electum vtatur. Ita colligitur ex *cap. presbyteros* 16. *quæst.* 1. *& c. diuersis, de cler. coniugat.* Nam esset valde indecens, vt modò vno, modò altero sexu vteretur.

His præmissis, ratio dubitandi est, quia hermaphroditus incapax est Ordinis sacri, & professionis; ergo erit quoque matrimonij incapax.

Dico *primò*, hermaphroditos validè & licitè contrahere, in quibus eminet sexus virilis cum fœminis; & in quibus eminet sexus fœmineus cum viris. Ita Sanchez *disput.* 106. *numer.* 4. Coninch *disp.* 31. *dub.* 7. *numer.* 89. Basilius Ponce *lib.* 7. *cap.* 65. *numer.* 8. Hurtado *disput.* 12. *difficultate* 10. *numer.* 1. & 3

& communiter Doctores. Ratio est, quia iuxta sexum eminentem habet potentiam ad perfectam copulam, & sexus præualentis esse iudicatur; ergo potest matrimonium inire iuxta sexum illum præualentem; atque ita si fœmineus præualeat, viro nubere potest: si autem virilis, fœminam ducere valet. Licitè quoque potest id matrimonium inire iuxta sexum eminentem, quia nullo iure id ei censetur prohibitum; ergo.

4 Dico *secundò*, si præualente sexu virili copuletur matrimonio viri, instar fœminæ; vel si præualente fœmineo copuletur matrimonio fœminæ instar viri, posse validè contrahere. Ita contra Sanchez Basilius, & Hurtado. Ratio est, quia iuxta sexum minus præualentem potest esse potentia ad perfectam copulam; ergo iure naturali non est inhabilis, si verè sit potens iuxta eum sexum; neque iure aliquo positiuo, quia nullū extat. Quare si imbecillior sexus talis est vt eius sexus vsus naturalis esse non possit, planum est iure naturali esse irritum matrimonium; perinde enim est, ac si duo eiusdem sexus coniungerentur. Quod si secus sit, possitque cum alio sexu, licet valentiori, esse naturalis vsus imbecillioris sexus, teneret matrimonium, quandoquidem iure naturali potens est, & nullo iure Canonico redditur nullum.

Obiicies pro Sanchez inter personas eiusdem sexus irritum est matrimonium iure naturæ, vt constat. At in eo euentu sic se haberet; quia præualente fœmineo reputatur fœmina, & tamē fœminam ducit, ac si vir esset; & si præualeat virilis, reputatur vir, & tamen instar fœminæ nubit viro. Respondeo concesso maiori, negando minorem: nam in eo euentu esset matrimonium inter duos diuersi sexus. Nec obstat quòd magis censeatur vir quàm fœmina, quando præualet sexus virilis: quia etiam tunc est sufficienter fœmina; & quamuis magis censeatur fœmina, quàm vir, quando præualet sexus fœmineus, etiam non obstat, quia etiam tunc est sufficiens vir.

5 Dico *tertiò*, quando in hermaphrodito vterque sexus est æqualis, posse iuxta sexum quem elegerit, cōtrahere matrimonium. Quare ei datur optio, & si virili deseruire eligat, ducet fœminam; quòd si fœmineo, nubet viro. Ratio est, quia ex vna parte etiam tunc iuxta quemlibet sexum habet potentiam ad perfectam copulam; & ex altera ei iure naturali non impedito per ius aliquod positiuum, datur optio eligendi sexum ad matrimonium; ergo. Est verò notandum, Parochum non debere interesse tali matrimonio, donec hermaphroditus coram iudice Ecclesiastico prius protestetur, imò & iuret se nunquam vsurum altero sexu; vt sic constet qualiter matrimonio sit copulandus.

6 Dico *vltimò*, prædictum hermaphroditum, factum viduum, posse validè contrahere matrimonium iuxta alterum sexum. Patet, quia etiam iuxta eum habet potentiam ad perfectam copulam, & nullo iure contractus ille irritatur. Neque eius electio id quod natura sibi indidit, auferre valuit. Ius etiam Canonicum non inuenitur, quòd id matrimonium initum reddat. At licitè non contraheret, quia si sexus electionem iurauit, reus erit periurij. Et licèt nullum interponeretur iuramentum, iudicat Sanchez esse mortale, quia lex naturalis dictat esse valde indecorum, & grauem inordinationem, modò vt fœminam, modò vt virum commisceri. Contrarium indicat Hurtado citatus, secluso iuramento; quia hoc secluso, nulla apparet saltem grauis inordinatio. Mihi magis placet, quod dicit Sanchez.

7 Quæret aliquis, an hermaphroditus, in quo æquè viget vterque sexus, elegitque sexum, debeat persistere in vsu solius illius sexus quem semel elegit. Respondeo teneri sub peccato mortali; nam verè fornicaretur, imò & adulteraretur etiam cum proprio coniuge, si v.g. esset alius hermaphroditus, si vteretur distincto alio sexu electo, & in virtute cuius contraxit. Ratio est, tum quia nō tradidit coniugi suum corpus secundùm eum sexum, sed solum secundùm alium. Tum quia iniuriam faceret proprio matrimonio à se inito; cui iuri renunciare neuter potest: sicut nec potest maritus renunciare iuri quod habet, ne coniux eius copuletur cum alio, quia repugnat iuri naturali matrimonij, & sacramenti à se initi.

Ad rationem dubitandi dispar est ratio. Nam cùm valde indecens sit fœminam ad Ordines sacros promoueri, credendum est Christum ita instituisse id sacramentum, vt illius incapax sit sexum fœmineum æquè ac virilem participans, cùm æquè vir ac fœmina sit. Quòd si in hermaphrodito præualeat sexus maris, censuit Sotus *in 4. dispu. 24. quæst. 1. art. 2.* post primam conclusionem ante §. *hinc fit*, hermaphroditū capacem esse; si verò præualeat fœmineus sexus, capacem non esse. Nihilominus ipse existimo, vt obiter notauit Vasquez *tom. 3. in 3. p. disput. 245. cap. 2. numer. 13.* hos omnes hermophraditos ab Ordinibus repellendos esse ab maximam indecentiam. Pariter quoque cùm indecentissimum sit, & ad luxuriam valde excitans, quæ verè fœmina est, profiteretur in virorum monasterio; vel qui verè vir, apud Moniales, & hermaphroditus verè sit vtriusque sexus, meritò sentiendum est, Ecclesiam irritantem professionem apud personas diuersi sexus, irritasse quoque professionem eius personæ, quæ vtriusque sexus verè particeps est. At matrimonij & natura, & decentia, contenta sunt sola vacandi copulæ coniugali potestate, ideo non est cur hermaphroditus nequeat validè iuxta alterutrum sexum matrimonio copulari, cùm verè habeat omnia necessaria ad generandum, & concipiendum.

Sectio XIV.

Quid censendum sit de valore matrimonij, cùm in coniuge hermaphrodito mutatur sexus.

Notandum est, quòd quamuis sæpè legatur in fœminis esse mutatum sexum fœmineum in virilem, vel saltem apparuisse postea in eis virilem. At è contra in viris nunquam id legitur contigisse. Quare sermo erit de puella vxorata postea in virum conuersa. Ac placet mihi quod ex grauissimo Anatomico refert noster Martinus Delrio, nempe, quoties aliquid huiusmodi contingit, ordinariè, ac semper esse ita, vt iam ab initio extiterit in ea persona vterque sexus, quamuis alter ab initio non manifestetur ex defectu caloris, quo crescente postea manifestatur. 1

Dico ergo *primò*, si fœmina vxorata, quæ ab initio erat verè fœmina, ita postea mutetur in virum, vt sexus virilis adueniens ita præualeat, vt iam non remaneat simpliciter fœmina; tunc certum esse tale eius matrimonium, quod fuerat ab initio validum, irritatur & dissoluitur. Non curo modò, an naturaliter possibilis sit prædicta sexus mutatio. Ea tamen posita, dictum euidens est; quia de essentia matrimonij est vt sit inter vnam, & vnum in sexu; sed tunc dato eo euentu iam non maneret vnus & vna in sexu; ergo nec essentia matrimonij. Quia verò antea 2

tea erat ibi vnus & vna, eo vsque adfuit ibi verum ac validum matrimonium.

3 Dico *secundò*, si fœmina ita mutetur in virum, vt post mutationem remaneat etiam æquè fœmina, non dissolui tale matrimonium, sed illud manere in rigore pristino. Patet, quia tunc manet eodem modo sicut antea erat, & est in tali matrimonio modo vnus & vna, sicut antea, licèt apparuerit denuo ipsa virilitas; ergo conseruabitur idem matrimonium, & non dissoluetur. Addo nec etiam dissolui, tametsi præualeret subsequens virilitas, ita vt esset postea magis vir, quàm fœmina, dummodo tamen maneret adhuc simpliciter fœmina potens simpliciter vt talis ad actus coniugij. Congruit hoc cum dicto secundo præcedétis sectionis, & patet eadem ratione & fundamento ibi adducto. Ac firmo quia isti adhuc manerent simpliciter vnus & vna ad vsum matrimonij, seu ad copulam coniugalem. Teneretur autem fœmina persistere in sexu fœmineo, ex quo antea contraxerat, & quem quasi eo ipso elegerat.

4 Dico *tertiò*, si verum est, nunquam fieri veram mutationem sexus, vt ipse existimo, sed tantum ita denuo eam fœminam vxoratam apparere virum, quia solùm apparuit in ea virilitas quæ antea in ipsa latebat; in eo casu validum adhuc esse posse matrimonium, & etiam nullum, explico id simul & probo. Nam si virilitas quæ in ea latebat, secum compatiebatur sexum fœmineum, & eundem etiam sexum compatitur postquam de nouo apparuit; certum est & antea, & postea validum esse tale matrimonium, quia semper adest ibi vnus & vna. Si verò virilitas quæ in ea latebat secum non compatiebatur fœmineũ sexum, ipsum eius matrimonium nunquam fuit validum; quia nunquam fuit ibi verè vnus & vna. Similiter etiam si dicta virilitas postquam apparuit non compatiebatur sexum fœmineum, irritabitur postea & dissoluetur matrimonium; quia iam non maneret ibi vnus, & vna simpliciter, quod essentialiter requiritur ad matrimonij essentiam, existentiam, & conseruationem.

5 Dico *vltimò*, hoc totum quod dictum est de fœmina conuersa in virum, intelligi etiam debere de viro mutato in fœminam, si aliquando cõtingeret, quod rarò, aut numquam fieri, dicunt communiter Doctores. Probatur id propter easdem rationes in superioribus dictis propositas, quæ cum proportione præsenti euentui applicatæ eandem prorsus vim videntur habere.

SECTIO XV.

An validè possint matrimonium contrahere inter se duo hermaphroditi ad vsum promiscuum vtriusque sexus.

1 SEnsus quæstionis est, an inualidum esset matrimonium, si duo hermaphroditi, in quibus æquè viget vterque sexus, velint contrahere, & contrahant animo acceptandi & trahendi sibi mutuam potentiam in corpora ad vsum promiscuum vtriusque sexus, modo vnius, modo alterius, modo fœminei, modo masculini.

Ratio dubitandi est, quia ex vna parte videtur esse contra naturam matrimonij, & illud destruere: nam matrimonium ex se petit, esse inter solos vnum, & vnam in numero. At iste contractus saltem virtute, & æquiualenter non esset inter solos vnum & vnam in numero, sed potiùs internum & vnam ex vno capite, & ex alio quasi distincto inter vnum & vnam; & consequenter saltem virtute inter duos hinc, & inter alios duos inde; vnde in dicto casu vterque coniugum esset virtute vnus & vna. Imò & essent ibi duo contractus, & duo matrimonia virtute, quæ se inuicem destruerent; nam illa multiplicitas matrimoniorum repugnaret inter se. Firmatur, nam talis contractus, & matrimonium videretur esse contra finem præcipuum ac primarium matrimonij, qui est generatio prolis. Nam si hi coniuges modo vt vir, modo vt fœmina commiscerentur, sine dubio impedirent generationem; ergo tale matrimonium esset contra eius naturam, & primarium illius finem, vnde & inualidum. Ex alia parte videtur tale matrimonium fore validum. Nam licèt in dicto casu detur virtute, & æquiualenter duplex contractus, & duplex matrimonium, quia sunt ibi quatuor sexus formaliter de quibus contrahitur, & sic æquiualenter quatuor corpora de se sufficientia ad duplex matrimonium; attamen, absolutè & simpliciter loquendo, tantum sunt ibi vnus & vna formaliter, & vnus etiam formalis contractus, atque adeò vnicum etiam solum formale matrimonium. At sola formalis multiplicatio matrimoniorum est, quæ videtur interesse, & ipsi matrimonij valori opponi, non verò sola virtualis, & æquiualens. Firmatur; nam etiamsi prædictum matrimonium contraheretur cum vsu promiscuo vtriusque sexus, non impediretur generatio prolis. Nam possent coniuges isti concordare inter se, vt vni sexui vacarẽt per vnum annum; & per alium alteri; vel non frequenter, sed rarò, vel vt quoties alter prægnans esset, vel id suspicaretur, non vacaret nisi sexui fœmineo. His enim modis planè obuiaretur huic periculo impediendi generationem. Vnde fieret vt hoc modo initum tale matrimonium non esset contra illius primarium finem.

In hac re desideranda essent iudicia Doctorum, qui eam intactam relinquunt. Mihi certè videtur dicendum tale matrimonium illicitum esse & inualidum iure naturæ. Nam sic illo modo contrahere videtur manifestè repugnare ab intrinseco naturæ rationali; quia continet intrinsecam & maximam indecentiam vsus ille promiscuus vtriusque sexus, quẽ ipsa natura rationalis summè abhorret, ac detestatur, ergo ob eã tale matrimoniũ est iure naturæ inualidũ. 2

DISPVTATIO XXXVIII.

De impedimento raptus dirimente.

EXPLICATIS iam duodecim impedimẽtis matrimonij dirimentibus iure antiquo in Ecclesia inductis; superest vt de duobus aliis iure nouissimo Tridentini statutis, nẽpe de raptu, & de contractu clandestino agamus. De raptu in præsenti disputatione, de clandestino verò matrimonio in sequentibus. Notandum verò raptum alienæ sponsæ non esse impedimentum dirimens, sed impediens tantùm, de quo egi suprà *disp. 23. sect. 6. n. 1.* Tridentinum autem Concilium solum irritat matrimonium inter raptorem & raptam, quandiu rapta est in potestate raptoris, & non est separata à potestate raptoris, & in loco tuto ac libero cõstituta. Vt meliùs explicetur hoc Tridentini decretum, de raptu, varia dubia proponemus, quorum cognitio ad conscientiæ forum valdè conducet.

Sectio I.

Quid raptus sit, & in quo consistat eius specifica malitia in confessione exprimenda.

1 Circa primum, raptus communi & vera definitione dicitur, violenta puellæ extractio è domo parentum. Ex quo fit eum, qui vim non infert, sed vel precibus illam extrahit è domo parentum, ipsa liberè volente, raptorem non dici, neque raptorum pœnis subiacere. Quoniam raptus sine violentia non est. §. *Item lex, Inst. de public. iud.* rapere enim importat cum vi, & impetu auferre: quia scienti & volenti non fit iniuria, nec dolus. *l. nemo videtur. ff. de regulis iuris.* Quare D. Thom. quem omnes Theologi sequũtur, 2. 2. *quæst.* 154. *art.* 7. pro constanti docet, ad raptum violentiam desiderari. Quamuis enim mulier non sit sui corporis domina, ita vt licitè possit se raptui exponere; est tamen ad eum sensum domina, vt possit conniuere absque vllo iniustitiæ crimine in altero, atque ideo ipsa consentiente, cessat raptus, qui violentiam iustitiæ contrariam postulat.

2 Addo, etiam esse raptum, si fœmina sub potestate parentum, aut tutorum constituta, omnino liberè consentiens, ipsis inuitis abducatur domo: vt tenent communiter Doctores cum D. Thoma. Quia, quamuis fœmina etiam virgo iniuriam non inferat patri, consentiens suæ deflorationi, nec ipsam volentem deflorans; quia puella est domina vsus sui corporis ad illum actum, si non vt licitè fiat extra matrimonium, quia est contra castitatem, non verò est contra ius alicuius, nec parentum; nec manere minus aptam matrimonio consentienti ipsa lædit ius alicuius, cùm possit sua sponte innupta perpetuò manere, & ad hoc ius habet inuitis parentibus. Attamen extractio fœminæ consentientis è domo parentum, vel tutorum, sub quorum custodia est, manifestam iniuriam illis extractioni renitentibus infert, ac proinde est noua culpa iustitiæ opposita. Firmo, quia ipsi parentes habent ius ad suam filiam in domo sua custodiendam; ergo maxima iniuria parentibus irrogatur, quam ipsa remittere nequit, sponte sua abductioni consensum præbens; ergo & ipse abductor, seu raptor iniuriam infert parentibus. Imò erit quoque raptus, quando parentibus ignotantibus virgo consentiens sub illorũ cura existens, abducta est. Quamuis enim tunc non interueniat ipsorum contradictio positiua, est tamen cum nolitione; quod satis est vt de iniuria sibi ipsis illa iustam querelam concipiant. Idem dic si puella sub tutorum potestate, aut mariti constituta, ex eorum domo absque ipsorum voluntate consentiens abduceretur: habentur enim loco parentum. Idem etiam dic si fœmina sub fratrum custodia sit; erit tamen minus delictum.

3 Circa secundum. Dico *primò*, specificam malitiam raptus consistere in hoc quòd homo affectu luxuriæ impulsus, eò peruenit, vt quo libidinem expleat, vim inferat fœminæ, aut iis sub quorum potestate ac cura est. Ita colligitur ex D. Thom. 2. 2. q. 154. a. 7. ad 2. Ex quo fit raptum duplicem malitiam specificam habere, alteram castitati oppositam, prout coitum extra matrimonium claudit, & alteram iustitiæ oppositam, ratione violentiæ quam importat. Vnde raptus est duplex species, sicut adulterium, incestus, & sacrilegium duas species continent duabus diuersis virtutibus contrarias. Quæ duplex species est in confessione exprimenda. In hoc omnes conueniunt. Solum dubitari potest, an species iniustitiæ contenta in raptu directè contineatur sub genere luxuriæ formaliter contra castitatem. Nam sunt nonnulli qui id affirmant, & probant auctoritate D. Thom. 2. 2. *quæst.* 164. *art.* 6. 7. & 8. vbi assignans species luxuriæ contra virtutem castitatis, enumerat stuprum, adulterium, raptum, & incestum, quasi species infimas luxuriæ. Firmatur, nam idem S. Doctor *art.* 1. *in solutione ad* 2. expressè ait loquens de adulterio, speciem iniustitiæ non se habere omnino per accidens ad speciem luxuriæ. At si esset species omnino distincta & disparata, per accidens se haberet ad illam. Idem intellige de raptu.

Dico *secundò* cum Caietano 2. 2. q. 154. *art.* 1. *circa* 2. *argumentum*, & cum Vasquez 1. *tom. in* 1. 2. *disput.* 53. *n.* 17. & *sequentibus*, & cum aliis speciem iniustitiæ, verbi gratia, cõtentã in raptu, non contineri directè sub genere luxuriæ formaliter contra castitatem; sed in ipso raptu reperiri quandam luxuriæ speciem infimam castitati oppositam, illique aliam speciem iniustitiæ virtuti iustitiæ oppositam coniungi. Probo, quia circunstantia in actione externa quæ habet peculiarem ordinem ad rationem contra vnam virtutem, non potest vllo modo per se pertinere ad speciem peccati contra aliam virtutem; at circunstantiæ iniustitiæ in raptu, quæ tribuit nouam speciem actioni, habet ordinem ad rationem contra virtutem iustitiæ specie distinctam à virtute castitatis, cui etiam opponitur: ergo ex his duabus speciebus adeò diuersis non potest fieri vna species contra duas diuersas virtutes, neque vna sub alia contineri. Quare sicut in furto calicis consecrati, v. g. quatenus est acceptio rei alienæ constituit vnam speciem contra iustitiam; & quatenus est ibi consecratio, constituit propter peculiarem ordinem speciem nouam, non contra iustitiam, sed contra religionem, quæ est virtus distincta, & ex his duabus speciebus non potest fieri vna; ita pariter dicendum est in raptu. Ratio verò ob quam duæ species contra duas virtutes non possunt ita misceri, vt vnam constituant, ea est, quia cùm virtutes ipsæ specie atoma differant, opus est, vt etiam peccata cõtra diuersas virtutes specie atoma inter se differant; duæ autem species non possunt ad vnius speciei constitutionem conuenire. 4

5 Neque huic doctrinæ opponitur D. Thom. *citatus*, quia, vt optimè notauit *ibi* Caietanus *art.* 1. *dubio* 1. & 2. species luxuriæ in ea quæstione enumeratæ, nẽpe stuprum, adulterium, raptus, & incestus, non sunt species directè contentæ sub genere luxuriæ formaliter contra castitatem, sed in illis omnibus reperitur vna species luxuriæ infima contra castitatem: ei autem coniunguntur variæ aliæ species contra alias virtutes. Nam tres priores, nempe stuprum, adulterium, & raptus, sunt contra iustitiam, diuerso tamen modo, vt satis constat; incestus autem contra pietatem, quæ defert debitum honorem sanguine iunctis. Et ideo rectè hæ dicuntur à Caietano species luxuriæ, non formaliter, sed materialiter, quia cum luxuria in eodem actu coniunguntur, sed non pertinent directè, & essentialiter ad luxuriam. Ex quo patet solutio ad argumentum oppositum. Ad confirmationem dico, dictum illud D. Thom. ita esse accipiendum, non quia in adulterio ex duabus illis speciebus iniustitiæ, & luxuriæ, fiat vna per se, sed quia ita comparatur species iniustitiæ, cum altera luxuriæ, vt quanto crescit illa, crescat hæc alia; quia quo maiora mala contra iustitiã aliquis non dubitat inferre ex affectu libidinis, eo maior eius libido & luxuria est. Quocirca S. Thom. consultò non dixit posteriorem speciem non comparari per accidens cum priore, sed dixit, non omnino per accidens, propter rationem dictam. Nam si omnino per accidens se haberet,

non

non cresceret libido ex causa illa quam diximus.

5 Dico tertiò tametsi ad pœnas raptoribus iure decretas incurrẽdas desideretur violẽta de loco ad locũ abductio, attamẽ vt in foro cõsciẽtię raptus sit,&habeat circumstantia raptus speciẽ diuersam à fornicatione, necessariò confitendam, id non desiderari, sed sufficere quomodocumque vim fœminæ inferri ad copulam extorquendam. Patet, quia in hoc casu, vltra fornicationis malitiam aduersam castitati, adest malitia violentiæ illatæ contra iustitiam; ergo. Idem dic, si fœmina importunis precibus ducta, consensum copulæ præbeat, si preces importunæ tales sint, vt violentiæ æquiparentur, iuxta dicta suprà *disp. 17. sect. 7.* secus si preces importunæ non sint eiusmodi. Quia raptus violẽtiam ad sui rationem necessariò postulat. Vnde non est propriè raptus, quando fœmina absque vi aliqua, fraudibus, vel ignorans cognoscitur, vt si quis fraudibus copulam extorqueat; vel rem habeat cum fœmina ignorante, nempe dormiente, vel putante esse virum suum. Quia tunc nulla vis infertur, quæ ad verum raptum necessaria prorsus est: sicut non est rapina rem à domino ignorante, vel fraudibus auferre. Nihilominus ea malitia continet malitiam specie diuersam à fornicatione necessariò confitendam, & reducitur ad raptum. Quia illa copula non soli castitati aduersatur, sed etiam iustitiæ, quia iniuria irrogatur fœminæ, eam præter voluntatem carnaliter cognoscendo; nam si malitia fornicationis inuenitur vbi fœmina copulæ conniuet; sanè ipsa non conniuente, ad alterius speciei malitiam spectabit copula illa.

6 Dico quartò, esse raptum specie diuersum à fornicatione, siue fœmina sui iuris inuita abducatur domo, licèt postea copulæ consentiat, siue solùm inuita cognoscatur, quãuis volens abducta sit. Ratio est, quia in vtroque casu inuenitur violentia. Vnde optimè dixit D. Th. *2. 2. quæstion. 154. art. 7.* postquam dixerat raptum committi, siue fœmina renitens abducatur, siue consentiens inuitis parentibus, concludit qualitercumque vis, seu violentia adsit, rationem raptus constare. Quare etiam est raptus explicandus in confessione, tamquam specie diuersus à fornicatione, si fœmina sub potestate parentum, aut tutorum constituta omnino consentiens ipsis inuitis abducatur domo, vt dixi suprà *n. 1.* Quòd si puella volens abducatur ignorantibus parẽtibus, aut tutoribus, non erit propriè raptus, ad eum tamen reducitur.

Dico quintò, esse raptum fœminæ cuiuscumque status, etiam meretricis, si violenter cognoscatur, vel abducatur. Ratio est, quia vis illa etiam ad iniustitiam pertinet. Et quamuis solius mulieris honestæ raptus dicatur vt ordinariis pœnis raptus obnoxius sit, vt infrà dicemus; tamen in foro conscientiæ est raptus diuersæ speciei à fornicatione simplici, ac necessariò fatendus, qualiscumque sit fœmina, si violentia verè inferatur; quia vis illa ad iniustitiam spectat. Ex prædictis colligo ad speciem hanc raptus necessariò confitendam, parum, aut nihil referre, siue vir rapiat fœminam, siue fœmina virum: quia vterque raptus violentiam iniustè illatam includit, atque ideo vterque malitiam specificam diuersam à fornicatione habet; tametsi solus fœminæ raptus pœnis raptorum subiaceat, vt dicemus *infra*.

7 Dico vltimò, hunc raptum, de quo loquimur, non inueniri, quando non causa libidinis, sed alia causa fit. Patet, quia raptus propriè est luxuriæ species saltem materialiter modo suprà explicato, vt tenent cõmuniter Doctores cum D. Th. *2. 2. q. 154. a. 7.* Neque ad hanc speciem raptus, est opus copulam subsequi, sed satis est vim inferri animo libidinis explendæ: sicut adulterium est coniugatam aggredi animo coëundi.

Sectio II.

Quas conditiones exigat raptus, vt pœnis iuris antiqui subiaceat.

PRæmitto grauissimas esse pœnas impositas raptoribus iure antiquo. Nam *l. vnica. C. de raptu virginum, & l. regia 3. tit. 20. p. 7.* raptoribus mulieris honestæ statuta est mortis pœna. Et *cap. si quis 36. q. 2.* sic dicitur. Si quis non dicam rapere, sed attentare tantummodo matrimonij iungendi causa sacratissimas virgines ausus fuerit, capitali pœna feriatur. Pręterea in prędictis legibus citatis statuitur, vt bona raptoris, & opem ei ferentium, statim ad raptæ dominium transeant. Denique excommunicationis pœna raptor cum ei fauentibus punitur *c. si quis virginem, 36. q. 2* his verbis. Si quis virginem, vel viduam, nisi desponsauerit, rapuerit, vel furatus fuerit, in vxorem, cum sibi fauentibus, anathema sit. Quam esse excommunicationem ipso facto latam affirmant nonnulli. Nam verbum illud, *anathema sit*, canonem latæ sententiæ importat. Verius putat Sanchez *lib. 7. disp. 12. n. 2.* non esse latam, sed à iudice ferendam. Tum quia, ea verba anathema sit, excommunicatus sit, nisi aliud addatur, non continent latam excommunicationem, sed desiderare sententiam iudicis. Tũ maximè, quia tametsi ea verba importarent latam sententiam, id tamen intelligi debet nisi proferatur in materia in qua ex alio textu Canonico inferatur exigi sententiam, & non esse excommunicationem ipso facto latam, vt contingit in præsenti. Nam constat ex eadem causa *36. q. 2. c. 1.* raptores non esse excommunicatos, sed esse excommunicandos: dicitur enim ibi, anathematizentur, quod verbum cùm sit futuri temporis, importat excommunicationem ferendam. Verba prædicti capitis primi sunt eiusmodi. Eos qui rapiunt mulieres sub nomine simul habitandi, aut cooperantes, aut conniuentes raptoribus, decreuit sancta Synodus, vt si quidem Clerici sunt, decidant proprio gradu: si verò laïci, anathematizentur. Idem repetitur *in eadem causa cap. 4.* his verbis, De puellis raptis, necdum desponsatis in Chalcedonensi Concilio statutum est, eos qui rapiunt puellas sub nomine simul habitandi, cooperantes, & conniuentes raptoribus, decreuit sancta Synodus, vt siquidem Clerici sunt, decidant proprio gradu, si verò laïci, anathematizentur. Quibus verbis clarè exprimitur raptores debere excommunicari, & consequenter non esse ipso iure excommunicatos. 1

His præmissis, ad præsentem quæstionem dico quatuor desiderari, vt prædictis pœnis raptores subiiciantur. 2

Primum est, vt in ipso raptu adsit violentia; violentia, inquam, vel ipsi fœminæ raptæ, vel parentibus, aut tutoribus illius, iuxta dicta præcedenti sectione. Quando verò puella sub nullius est potestate constituta, & volens abducitur, non est raptus, quia nulla est vis, nec impetus. Quòd si puella ista abductioni conniueat, & postea renitens cognita sit, non est raptus; quia cùm raptus abductionem violentam petat, vbi ea deficit, non erit raptus, sed copula vi extorta. E contra verò, si fœmina initio abductioni resistit, tametsi postea copulæ annuat, est raptus; quia initium spectandum est, in quo violentia interfuit. Quamuis in eo euentu existimem raptorem non esse

pœna

pœna ordinaria puniendum; quia is raptus non est consummatus; nam is consummatus petit ad sui consummationem violentam abductionem, & violentam copulam, saltem ex parte raptoris, qui fecit quod potuit. Denique verè raptus est fœmina dissentiente, tametsi eius parentes consentiant abductioni: quia parentes non habent dominium corporis puellæ, nec facultatem illud ei vsui exponendi absque manifesta iniustitia, ob iniuriam puellæ irrogatam.

3 *Secundum* quod desideratur ad eas pœnas incurrendas, est, vt raptus fiat causa libidinis. Quare si non causa libidinis explendæ raptus fiat, sed alia quacumque, non est prædictis pœnis obnoxius; quia, vt constat ex præcedenti sectione, raptus propriè est species luxuriæ. Est etiam limitandum, nisi præcesserit tractatus de matrimonio ineundo. Tunc enim si puella volens, quantumuis reclamantibus parentibus à sponso extrahatur, non subdetur raptus hic pœnis iuris ciuilis: quia in hoc corrigitur per ius Canonicum, quod in hoc seruandum est. Patet id manifestè ex *cap. cum causam, de raptoribus*, his verbis Lucij Tertij. Cùm ibi raptus dicatur admitti, vbi nihil ante de nuptiis agitur; iste raptor dici non debet cùm habuerit mulieris assensum, & prius eam desponsauerit, quam cognouerit; licet parentes reclamarent, à quibus eam dicitur rapuisse. Ex quo textu manifestè liquet non esse raptum eiusmodi factum, quia fuit factum pro ineundo matrimonio, quando præcessère sponsalia, etiam de futuro. Quod vltimum addo, quia textus dicit, vbi nihil ante de nuptiis agitur. At quādo sponsalia de futuro præcedunt, iam verum est, aliquid de nuptiis actum esse. Nec verò sufficit actum esse de nuptiis contrahendis, si non sit iam præstitus consensus de matrimonio ineundo, & is tractatus conclusus. Verba enim illa, vti nihil ante de nuptiis agitur, sunt cum effectu intelligenda. Quia ex tunc iam habet aliquale ius raptor in raptam; & certè nullum habet, dum sponsalia non sunt communi placito inita, & contracta.

4 *Tertium* quod desideratur vt si raptus subiectus prædictis pœnis, est, vt sit traductio de loco ad locum. Vnde si absque traductione, cognoscatur violenter fœmina, erit copula vi extorta, non autem raptus. Nec qualiscumque traductio de loco ad locum sufficit, sed debet esse ad effectum abducendi, & non gratia commodioris vsus, & coitus; quia id non est verè traducere de loco ad locum. Vnde non satis erit, si puella de vna camera in aliam extrahatur; id enim non fit ad effectum abducendi, sed ad commodiorem coitum. Nec similiter sufficiet, si rapiatur à via publica, & seorsum abducatur: quia id est gratia commodè coëundi; nam is actus petit locum occultum. Nec denique satis est, si quis puellam in agro repertam, per aliquot passus abducat, vt eam carnaliter cognoscat; quia id fit ad commodius coëundum. Est autem verus raptus, si fœminam animo abducendi in aliū locū quispiam è loco rapiat, quamuis eā ad locum destinatum non perduxerit; quia iam tunc est vera de loco ad locum abductio, & animo abducendi facta.

5 *Quartum* denique requiritur, vt mulier rapta sit honestæ vitæ. Vnde meretricis raptor non subiacet prædictis pœnis; nisi vitæ anteactæ pœnitentia ducta meretrix illa, vitam honestam agere cœpisset, ita vt non sufficiat pœnitentia illa absque honestæ vitæ inceptione: nisi quoque meretrix illa esset coniugata. Quia tunc marito irrogaret iniuriam raptor illius meretricis, ac proinde iure optimo obnoxius esset raptoris pœnis. Quod intellige nisi maritus esset leno. Quia etiam tunc respectu illius cessaret iniuria.

Super sunt adhuc circa hanc rem duo dubia dissoluenda.

Primum est, an eisdem raptus pœnis subdatur fœmina rapiens virum, vel aliam fœminam.

Dicendum cum veriori & communiori doctrina, fœminas virorum raptrices non comprehendi illis raptus pœnis. Patet, tum quia leges non adaptantur iis quæ rarissimè contingunt, sed illis solis quæ frequenter accidunt. At rarissimum est, & vix auditum, vt fœmina virum rapiat. Tum maximè, quia cùm maior honestas desideretur in fœmina, atrocius delictū est raptus fœminæ perpetratus à viro, quàm si fœmina virum rapiat. Multo enim grauior iniuria irrogatur honestati fœminæ raptæ, quàm viri rapti; quippe nec masculus raptus, nec eius parentes ac consanguinei eam iniuriam & infamiam patiuntur, ac quando fœmina rapta est: non subest igitur eadem ratio in vtroque casu, ergo nec eadem pœna. Tum denique, quia maior frequentia delicti, & maior inclinatio ad illud admittendum, solet esse causa, vt pro minori delicto grauior pœna imponatur. Cùm igitur rapi virum à fœmina sit rarissimum, & multo minus delictum quàm rapi fœminam à viro, ac modica sit in fœmina pronitas ad id perpetrandum; non est rationi consonum, pœnam raptus perpetrati per virum, extendi ad raptum per fœminam admissum. Idem dico in alio casu, si fœmina fœminam rapiat, non extendi prædictas pœnas ad hunc raptum, quia hic casus rarissimus est, & lex non curauit de illo. 6

Alterum dubium est, an supradictæ pœnæ ipso iure incurrantur, absque alia declaratione, an potius non incurrantur ante sententiam iudicis. Respondeo hoc secundum esse dicendum; nam cùm sint leges pœnales quæ requirūt ministeriū hominis vt executioni mandentur, vt est pœna capitis, & bona raptoris statim transferantur in dominium raptæ; lex non trahit secum executionem, id est, non infert pœnam ipsam, sed ad summum obligationem ad illam per sententiam iudicis; nam lex quæ iubet hominem flagellari, vel morte puniri, non flagellat, nec morte afficit; & lex quæ præcipit soluere, vel spoliari suo dominio, non soluit, nec spoliat hominem sua pecunia, vel dominio ad illam, sed obligat, vt soluat. De priori illa pœna, nempe excommunicatione, quæ secum afferre potest executionem, iam dixi esse comminatoriam. 7

SECTIO III.

An raptus sit impedimentum dirimens matrimonium, attento decreto Concilij Tridentini.

Certum est *primò* iure antiquo raptum non dirimere matrimonium. Nam constat ex *cap. finali, de raptoribus*, inter raptorem & raptam matrimonium concedi, si rapta adhuc sub raptoris potestate existens, verè liberè consentiat. Vnde si qui antiquiores Canones dirimunt hoc matrimonium, non absolutè, sed inter raptorem & raptam, omnes corriguntur per hoc ius canonicum, nouiùs *capitis finalis, de raptoribus*, quo standum est, vt vniuersi Doctores affirmant. 1

Certum est *secundò* post decretum Tridentini, raptum esse impedimentum dirimens inter raptorem & raptam, quandiu rapta est in potestate raptoris, etiamsi liberè consentiat. Attendamus verbis Tridentini *sess. 24. de reformatione matrimonij c. 6.* sic dicentis. Docet sancta Synodus, inter raptorem, & raptam quandiu 2

in

in ipsa potestate raptoris manserit, nullum posse consistere matrimonium. Quòd si rapta à raptore separata, & in loco tuto, & libero constituta, illum in virum habere consenserit, eam raptor in vxorem habeat; & nihilominus raptor ipse, ac omnes illi consilium, auxilium & fauorem præbentes, sicut ipso iure excommunicati, ac perpetuò infames, omniumque dignitatum incapaces, & si clerici fuerint, de proprio gradu decidant. Teneatur præterea raptor mulierem raptam, siue eam vxorem duxerit, siue non duxerit, decenter arbitrio iudicis dotare. Hæc Tridentinum.

Circa quod decretum sunt nonnulla obseruanda.

Primum est, prædictum decretum tantùm habere locum in his locis, in quibus receptum est Tridentinum, aliàs seruandum, quod iure antiquo statutum est *in dicto cap. finali, de raptoribus.*

Secundum est, hoc decreto manifestè irritari matrimonium contractum inter raptorem & raptam, quamdiu rapta est in potestate raptoris; non verò si sit separata à potestate raptoris, & in loco tuto, ac libero constituta. Id enim totum clarè significant verba adducta. Cùm enim dicant nullum posse consistere matrimonium inter raptorem & raptum pro tempore raptus; manifestè significant id matrimonium nullum habere valorem. Nam similiter *cap. vnico, de cognatione legali*, dicitur inter adoptantem & adoptatam non posse consistere matrimonium durante adoptione, & tamen id esse impedimentum dirimens fatentur omnes, & diximus suprà *disput.* 30. *sect.* 4.

3 *Tertiò*, certum est, raptores, ac consilium, auxilium, aut fauorem præbentes esse ipso iure excommunicatos: vt in prædicto decreto dicitur. Quod est dicere esse excommunicationem latæ sententiæ, ac proinde nullum iudicis actum desiderare; particula enim, *ipso iure*, denotat sententiam latam. Non verò est excommunicatio reseruata, quia Tridentinum in eo decreto non reseruat. Quare raptores, & fautores raptus dirimentis matrimonium sunt excommunicati ipso iure à Tridentino, ac proinde statim absque alia declaratione excommunicati manent, etiam si postea raptor ducat raptam.

4 De aliis verò pœnis dico certius videri apud Doctores non incurri ante sententiam, vel declarationem iudicis. Patet, quia in primis quòd teneatur raptor ad raptam dotandam, manifestè est pœna iudicis sententiam postulans. Id clarè constat, quia Tridentinum addidit teneri arbitrio iudicis dotare decenter. Hoc verò arbitrium iudicis debet esse attenta qualitate raptoris & raptæ. Cùm enim sit pœna iniuriæ illatæ, & illa sit maior, aut minor, attenta vtriusque personæ qualitate, ea certè spectanda est ad iustum arbitrium efformandum. Adde si ex raptu aliud pullularet raptæ damnum, id in foro conscientię nulla iudicis spectata sententia, instar aliorum damnorum, quæ iniustè inferuntur, resarciendum est, vt per se constat. Præterea de perpetua infamia, quod iudicis sententiã postulet, ait Nauarrus in simili casu in Extrauaganti Gregorij XIII. de datis pro iustitia, vel gratia, *notabili* 31. *n.* 44. Idẽ dicẽdũ de ea pœna decidẽdi à proprio gradu: sũt ergo deiiciẽdi & deponẽdi, nec sunt depositi donec ministerium iudicis deponentis accedat. De pœna autem incapacitatis omnium dignitatum, probabilius iudico cum Sanchez *disput.* 13. *numer.* 1. indigere quoque iudicis sententia ob eius pœnæ maximã acerbitatem. Hæc etiam dignitatum incapacitas sequitur infamiam, atque ideo immediatè post infamiam posita est in Tridentino. At infamia non incurritur ante sententiam iudicis. Nota ab hac pœna non liberari raptorem, etiamsi raptam ducat. Nam id apertis verbis decernit Tridentinum. Vbi enim dixi posse duci raptã, si ad pristinã libertatem restituta consenserit, subdit statim: nihilominus raptor ille, ac omnes illi, &c. Vbi põderanda est dictio, *nihilominus*, quæ non minus significat, ac Hispanè, *con todo eso.* Et ratio est, quia ea pœna imponitur ob raptus delictum. Hinc verò non sequitur raptorem, & ei auxiliantes esse irregulares ipso facto. Non enim sunt irregulares nisi infamiam incurrant, & à priori gradu deiiciantur. Quod cùm sententiam iudicis desideret, non erit irregularis ipse, nec cõsulentes ante iudicis sententiam. Parochus verò assistens matrimonio raptoris cum rapta, nõdum ad pristinam libertatem extra raptoris potestatem existente, non incurrit pœnas huius decreti Tridentini. Quia hæ tantùm imponuntur aduersùs fautores raptus, at Parochus assistens postea matrimonio, non fauet raptui, vtpote qui iam omnino admissus est. Incurreret verò prædictas pœnas si ante raptũ promitteret illi assistentiam eam, qua animosior factus est raptor ad raptum exequendum, vt rectè notauit Sanchez *citatus*; quia tunc raptus verè fautor esset. Denique placet mihi quod notat Hurtado *disput.* 23. *ad finem difficultatis* 3. prædictas pœnas non esse à iudice imponendas, si raptor validè raptam ducat, excepta pœna dotandi eam. Quod certè credendum est ex pia Tridentini mente in fauorem matrimonij: nam durum esset raptam nubere viro perpetuò infami.

Sectio IV.

Qualis raptus obnoxius sit prædictis Concilij Tridentini pœnis.

VT prædictum decretum maneat perfectè declaratum, oportet vt qualitatem raptus exponamus prædictas pœnas incurrentis. Quod, vt clariùs declaretur, breuiter variis difficultatibus rem ipsam dilucidabimus. Sit igitur

Prima difficultas, an etiam dicto decreto comprehendatur raptus quo fœmina rapit virum. Ad hanc difficultatem dico cum Sanchez *lib.* 7. *disput.* 13. *n.* 4. Coninch *disp.* 31. *dub.* 4. Basilio Ponce *c.* 69. *n.* 6. Hurtado *disput.* 23. *difficult.* 3. *n.* 12. & aliis, id decretum tantùm intelligendum esse de raptoribus, nec extendendum esse ad raptrices fœminas. Cùm enim dictũ decretum odiosum sit, & pœnale contra raptorem, non est extendendum ad raptricem, præsertim cùm sit maior ratio ad fauendum fœminis, ne cogantur, quàm viris. Videantur dicta suprà *sect.* 2. *numer.* 6. 1

Secunda difficultas est, an raptus fœminæ factus causa libidinis, & non causa contrahendi matrimonium cum rapta, dirimat matrimonium, & obnoxius sit prædictis Tridentini pœnis. 2

Affirmant nonnulli, inter quos Sà *verb. matrimonium*, & Ochag. *tract.* 3. *q.* 44.

Primò, quia Tridentinum absolutè, & absque vlla limitatione loquitur de raptu.

Secundò, raptus etiam non factus causa contrahendi matrimonium lædit libertatem fœminæ ad illud; nam quacumque intentione rapiatur fœmina, dum potestati raptoris subest, non minus impeditur plena libertas, cùm metus & vis non plenè cessauerint.

Tertiò, ibi Tridentinum punit raptores & fautores, quamuis Clericos, & tamen Clerici non rapiunt ad contrahendum matrimonium, sed causa libidinis tantùm; ergo.

Verius iudico in eo decreto solos fœminarum raptores causa contrahendi cum eis matrimonium comprehendi. 3

prehendi. Moueor, quia manifestum videtur Tridétinum dicto impedimento, & reliquis pœnis tantùm intendere punire illum, qui lædit libertatem ad matrimonium, vt sic puniendo impediat dictam læsionem. At qui fœminam rapuit causa libidinis, & non ad contrahendum matrimonium, non violauit libertatē ad illud, neque ad illud coegit: nullam igitur pœnam à Tridentino assignatam dicti impedimenti incurrit. Firmo, quia quando causa matrimonij raptus est admissus, delictum fuit contra matrimonij libertatem, & ab initio in eo interfuit coactio; atque ideo vt plenior sit libertas, petit id decretū prius raptā in pristinam libertatē, ac in locum à raptore separatum restitui; & raptorem tamquam iniquum libertatis matrimonij violatorem, cui libertati totis viribus Tridentinum consulere intendit, punit acerbissimis pœnis in eo decreto contentis. Hinc

4 Colligo *primò*, si quis proprio motu, non petente qui matrimonium initurus est, fœminam rapiat, non vt secum, sed vt cum alio matrimonium contrahat, eum raptorem non subdi pœnis huius decreti Tridentini, & valere matrimonium cum illo tertio initum, si fœmina verè liberè consentiat, quamuis nondum extra raptoris potestatem sit. Ita Sanchez *cit. disputat.* 13. *numer.* 6. Ratio est, quia prima pœna illius decreti est, vt inter raptorem & raptam non possit consistere matrimonium quamdiu rapta sub raptoris potestate fuerit, atque ideo supponit raptum eo de inatum esse, vt raptor raptam ducat; non igitur erit locus iis pœnis, quando gratia sit ineundi matrimoniū cum alio. Quod si ad instantiam inituri matrimonij rapuerit, tunc matrimonium cum illo erit inualidum, nisi priùs in loco tuto fœmina constituatur; & ille qui instauit, vt raptus fieret, incurret cæteras pœnas tamquā verus raptor per interpositam personā ad effectū matrimonij. Is verò qui raptum exercuit, tanquam auxilium raptui ferens ad finem ineundi matrimonij, incurret excommunicationem, & cæteras auxiliantium pœnas. At cum ipso validè potest fœmina contrahere, prius quàm in loco tuto reponatur; quia auxilium ferentes non puniuntur ea pœna in illo decreto, vt nimirū matrimonium cum illis consistere nequeat, donec fœmina sit ad locum tutum restituta.

Colligo *secundò*, nihil referre, siue sequatur copula, siue non sequatur, ad pœnas huius decreti incurrendas. Quia non punitur raptus causa libidinis, qui copula non secuta non habet rationem delicti perfectam, sed causa ineundi matrimonij, ad quem copula nihil confert.

Colligo *tertiò*, non esse locum his pœnis, si fœmina volens abducta sit, quamuis abductione secuta voluntatem mutet prioris facti pœnitentia ducta; secus si principio abductioni renitatur, quamuis post abductionem factam, velit. Ratio est, quia in his spectandum est initium, in quo violentia interfuit.

Colligo *quartò*, esse locum his pœnis, quamuis rapta causa matrimonij non sit perducta ad locum destinatum, sed in ipso itinere raptor resipiscat. Quia delictum hoc raptus in ipsa abductione consummatur, nam tunc perfectè irrogatur matrimonij libertati iniuria. Neque enim Concilium spectat vt raptor in aliquo loco iam raptam constituat, vel eam ducat, sed solùm vt rapuerit causa matrimonij, illamque sub suam potestatem reposuerit.

Ad argumenta opposita.

Ad primum dico intentum Tridentini esse solum pœnas imponere offendentibus libertatē matrimonij per raptum, at qui fœminam rapit causa libidinis tantùm, inuiolat libertatem matrimonij. Ex quo patet ad secundum. Et certè non videtur negari posse Tridentinum tantum loqui de raptu intentione contrahendi matrimonium facto, vt ex eius verbis deducitur, & ex eo quod in dicto capite incipit agere de matrimonio contrahendo inter raptorem & raptam.

Ad tertium dico ibi tantùm puniri Clericos fautores, non raptores. Addo etiam & raptores clericos intentione contrahendi matrimonium, quando non sunt in Sacris: imò & quando sunt, si non de iure, saltem de facto; quia Clerici in Sacris aliquando de facto contrahunt, quamuis inualidè, sicut coniugati.

Tertia difficultas est, an raptus quo fœmina inuitis parentibus, ipsa tamen consentiente rapitur, dirimat matrimonium. 5

Affirmaut nonnulli, quia tunc est verè raptus.

Mihi magis placet oppositum cū Sanchez *disp.* 13. *num.* 13. Hurtado *difficult.* 3. *cit. num.* 12. & aliis. Ratio est, quia Tridentinum in dicto decreto tantùm loquitur de raptu, quo læditur libertas ad matrimonium, huic enim tantùm læsioni occurrere intendit. At prædicto raptu, quamuis vero, non læditur libertas ad matrimonium, quia non fit inuita fœmina, cuius tantùm libertas, & non parentum, conducit ad matrimonium. Nec valet dicere voluntatem parentum desiderari ad honestatem matrimonij: nam Tridentinum in eo decreto non honestatem, sed solam eius libertatem spectat. Quod vel inde clarescit, quia ad valorem matrimonij inter eundem raptorem & raptam violenter, solum petit, debere raptam ad pristinam libertatem restitui. & in loco tuto reponi.

Quarta difficultas est, an raptus propriæ sponsæ ipsa inuita dirimat matrimonium, & decreto Tridentini comprehendatur. 6

Negant nonnulli, quia iure communi raptus hic à pœnis liberatur. *cap. penultimo, de raptoribus.* Quod ius Tridentinum non corrigit, vt patet ex contextu.

Dico *primò*, id esse verum si volens sponsa abducatur. Patet, quia textus *dicto capite penultimo* expressis verbis loquitur, quando fœmina sponsa volens abducitur, inuitis tamen parentibus. Nec valet dicere inde sequi nihil concedi sponsæ raptui: nam etiam quando quæuis alia fœmina consentiens abducitur, etiam renitentibus parentibus, non est locus illis pœnis. Non, inquam, abest, quia tametsi in mea opinione id ita sit: tamen in opinione aliorum qui dicunt sufficere ad eas pœnas incurrendas, contradicere parentes; tunc id habebit peculiare raptus sponsæ de futuro ipsa volente, vt non ligetur illis pœnis, tametsi parentes renitantur.

Dico *secundò*, comprehendi eo decreto raptum sponsæ propriæ de futuro, si ipsa renitatur. Ratio est manifesta, quia tunc læditur, & valde offenditur libertas matrimonij; non enim est sponsa de futuro violenter cogi potest sponsalium fidem seruare. 7

Vltima difficultas est, an sicut prædictum Tridentini decretum irritat matrimonium inter raptorem, & raptam, quamdiu in eius potestate manserit; ita irritet quoque sponsalia tunc inita. 8

Affirmat cum Nauarro & aliis Sanchez *disput.* 13. *num.* 17. Quia lex correctoria & pœnalis extendi debet, vbi omnino eadem militat ratio, quod hîc reperitur. Nam Tridentinum irritauit pro eo tempore matrimonium, consulens plenæ libertati ad id requisitæ; quæ non omnino plena est, dum rapta manet in raptoris potestate. Quæ ratio in sponsalibus militat: ad hæc enim iura plenam libertatem requiritur.

Mihi videtur oppositum probabilius. Moueor, quia lex Tridentini irritans matrimonium ratione raptus, cùm

cùm sit pœnalis, & ius commune corrigens, de solo matrimonio intelligẽda est, nec debet extendi ad spõsalia, regula *quæ à iure*, *de regulis iuris in 6.* sed tanquam casus omissus relinquendus est dispositioni iuris communis, præsertim, vbi non militat eadem prorsus ratio prohibẽdi: nam matrimonij contractus cùm sit perpetuus ac indissolubilis, in fauorem eius plenæ libertatis, statutum est illud Tridentini decretum; at sponsalitius contractus multis de causis dissolui potest, & ideo sufficit illi plena libertas ex parte contrahentium. Quare id firmatur eisdem ferè rationibus, quibus suprà *disp. 5. sect. 2.* ostendimus, in Trident. *sess. 24. c. 1.* dum irritatur matrimonium clandestinum; non irritari, sed adhuc valere sponsalia clandestina. Firmo hoc idem: nam pœna apposita contrahentibus matrimonium non afficit contrahentes sola sponsalia. Patet manifesto exemplo *Clementina 1. de consanguin.* vbi excommunicantur ducentes consanguineam, & tamen ea censura non ligat sola sponsalia contrahentes; quia in odiosis nomine matrimonij non veniunt sponsalia. Igitur idem dicendum est ad præsentem difficultatem.

DISPVTATIO XXXIX.

De matrimonij simpliciter clandestini prohibitione, eiusque irritatione post Tridentinum.

HOc est vltimum impedimentum dirimens à Tridentino statutum. Cuius tractationem, quæ est maximi ponderis ac momenti, aggredior explicandam. Quam maioris claritatis gratia, quinque diuidam disputationibus sequẽtibus, ac comprehendam. *Primò* agam de matrimonij simpliciter clandestini prohibitione, eiusque nullitate post decretum Tridentini. *Secundò* de præsentia Ordinarij, vel Parochi proprij, & testium, vt matrimonium desinat esse simpliciter clandestinũ, & solemne habeatur, ac publicũ. *Tertiò* de præsẽtia alterius sacerdotis loco Parochi. *Quartò* de pœnis prędicti matrimonij simpliciter clãdestini, illudque cõtrahentiũ, & Parochi, ac testiũ assistẽtium. *Denique* sermonẽ instituam de matrimonio secũdùm quid clãdestino, id est, facto absque denuntiationibus, vbi fusè omnia, quæ ad denuntiationes spectant, dilucidabo. Primum igitur in hac disputatione expono,

SECTIO I.

Quid sit matrimonium solemne, & quid simpliciter candestinum.

1 DEcem conditiones assignãtur à Concilio Tridẽtino *cap. 1. de reformatione sess. 24.* ad perfectã matrimonij solẽnitatem, quarum quatuor à cõtrahẽtibus, reliquæ à Parocho seruandæ sunt.

Prima, vt antequam contrahant, vel saltẽ triduo ante cõsummationẽ matrimonij sua peccata diligẽter confiteãtur, & ad sanctissimũ Eucharistiæ sacramẽtũ piè accedant. Quod certè cõsiliũ est, & quidẽ iure ac meritò omnino suadendũ, ne fortè cum obice peccati mortalis matrimonij sacramentum suscipiatur. Cæterùm non est præceptũ obligãs, quia sufficit, vt cõtrahentes per contritionẽ, vel attritionẽ reputatã pro cõtritione se præparent ad hoc sacramentũ, vt dixi suprà *disp. decima nona, sectione octaua, n. 1.*

2 *Secunda conditio*, vt proprius Parochus adsit, vel alius sacerdos, de ipsius Parochi, vel Ordinarij licentia, & duos insuper, vel tres testes.

Tertia, vt ita mutuũ consensũ declarẽt contrahẽtes, vt si sit opus, Parochus ac testes de eo matrimonio testificentur

Quarta, vt non cohabitẽt in eadẽ domo, antequã Ecclesiæ benedictionẽ recipiãt; quod iudicãt Paludanus *in 4. disp. 28. q. 2.* & Antoninus *3. par. lib. 1. c. 26. § 1.* obligare sub mortali. Caietanus verò *tom. 1. tract. 13. & tõ. 2. q. 1.* tenet sublato scandalo, & cõtẽptu obligare sub veniali. Ego certè probabilius iudico regulariter nullũ esse peccatũ, vt docuit Nauarrus *in summa c. 22. n. 83.* cum Soto *in 4. disp. 28. q. 1. art. 2.* qui Tridẽtino decreto interfuit: præsertim si fiat ad vitandũ in se, vel in coniuge probabile incõtinentiæ periculũ. Quod semper intelligo, nisi adsit contẽptus, vel scandalũ, vel lata sit in aliqua diœcesi excõmunicatio cõtra oppositũ facientes. Vnde Concilium Tridentinũ non præcipit, sed hortatur ad prædictam benedictionẽ suscipiẽdã.

Quinta cõditio est, vt tribus cõtinuis diebus festiuis in Ecclesia publicè denuntietur inter Missarũ solẽnia, inter quos matrimoniũ sit cõtrahendũ; quod etiã in Lateranensi Concilio sub Innocentio III. statutũ fuit, vt patet ex *cap. cum inhibitio, de clandestina despõsatione.* Debet enim Parochus de impedimentis inquirere, & vbi opus fuerit, etiã cõtrahẽtes vrgere: aliàs si omiserit, peccabit mortaliter cũ sit præceptũ in materia graui. Satis tamẽ erit, si vel per publicã denũtiationẽ, vel aliunde habeat circa impedimẽta notitiam necessariã.

Sexta, vt vtrũque contrahẽtẽ roget & intelligat mutuũ cõsensũ vtriusque, alioqui cùm res sit magni momẽti, peccabit mortaliter. Sat tamẽ est, eiusmodi consensus, quibuslibet signis expressos, vel etiã per interpretem percipere; quod sæpe ad id, & ad denuntiationes apud exteras gentes vtendum est.

Septima, vt intellecto vtriusque consensu dicat: Ego vos coniungo in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti, vel aliis verbis vtatur, iuxta Prouinciæ cõsuetudinem. Quæ verba licèt non sint necessaria ad effectum sacramenti, cùm non sint forma ipsius, nec sacerdos minister, vt suprà docuimus *disp. 19. sect. 8. n. 6.* sunt tamẽ de necessitate præcepti sub mortali obligantis necessaria.

Octaua, vt si aliquando probabilis sit suspicio malitiosè matrimonium impediri posse, si trina præcedat denuntiatio, tunc vel vna tantùm denuntiatio fiat, vel saltem Parocho, & duobus, vel tribus testibus præsẽtibus matrimoniũ celebretur; postea autẽ ante consummationem denuntiationes in Ecclesia fiãt, vt impedimenta detegantur, nisi Ordinarius expedire iudicauerit, vt prædictæ denuntiationes remittantur, quod ipsius prudentiæ Concilium relinquit.

Nona, vt Parochus librũ habeat, & seruet diligẽter apud se, in quo coniugũ, & testiũ nomina, diẽ, ac locũ matrimonij describat: quod obligationẽ mortalẽ videtur cõtinere, & Religiosos etiam attingit, qui apud Indos Parochi munus exercent.

Decima, vt nullus sacerdos regularis, vel secularis sine licẽtia proprij Parochi spõsos iũgat, etiam virtute cuiuscumque priuilegij, aut antiquæ cõsuetudinis; alioqui ipso iure tãdiu suspẽsus maneat, quãdiu ab Ordinario eius Parochi, qui matrimonio interesse debebat, seu à quo benedictio accipienda erat, absoluatur, sublata tamẽ pœna excõmunicationis, quam antea incurrebat, per *Clem. 1. ad finem, de priuilegiis*, vt aduertunt declarationes Cardinalium Concilij Tridentini.

Omitto alias solemnitates, vt cùm parentum cognitione, & assensu celebrentur matrimonia, quæ nõ multum spectãt ad rem præsentem. Quam ob rem ex defectu singularum conditionum, licèt matrimonium

dicatur minus solemne; absolutè tamen & simpliciter solemne ac publicum censetur esse si præsente Parocho & testibus celebretur, etiam omissis denuntiationibus; si verò ob quam omissionem potest dici minus celebre secundùm quid. Si verò denũtiationes præcedant, & in præsentia Parochi ac testium celebretur, erit omni ex parte ac plenè matrimonium publicum, ac solemne.

3 Matrimonium clandestinum, id est, clam, seu occultè contractum, Iurisperitorum iudicio, & sensu, iuxta *cap. final. de clandestina desponsatione, & c. aliter 30. q. 5.* quatuor dicitur modis. *Primò*, quando si illud fit contra interdictum, vel prohibitionem Ecclesiæ tacitè, vel expresè. *Secundò*, quando sine vllis testibus celebratur. *Tertiò*, quando fit absque consanguineorũ notitia. *Quartò*, denique quãdo sine Ecclesiasticis proclamationibus, aut denuntiationibus. Verùm commodiùs Theologi ad præsens institutum duas tãtùm species matrimonij clandestini cõstituunt. Aliud enim est matrimonium, quod dicitur simpliciter, & absolutè clandestinum, quod nimirum contrahitur absque testibus sufficientibus ad plenam probationem ipsius, quia eo ipso nequit Ecclesiæ constare defectu testium sufficientium, & ideo dicitur absolutè & simpliciter clam fuisse factum. Aliud verò dicitur clandestinum secundùm quid, quod videlicet coram testibus sufficiẽtibus celebratur, sed absque præmissis denuntiationibus. Vnde id matrimoniũ nequit dici simpliciter clandestinum, sed potiùs solemne, quia habet iam solemnitatem testium substantialem, & potest Ecclesiæ constare. Dicitur tamen clandestinũ secundùm quid, quia est aliquo modo occultũ, quia nõ est iuridicè denuntiatum, seu perfectè publicum: deest enim illi solemnitas magni momenti ad perfectam eius publicationem ab Ecclesia petita, tametsi non sit substantialis, neque contractui essentialis. Quare si in ipso matrimonio cæteræ solẽnitates præter istã omittantur, non ideo matrimoniũ clandestinũ, sed minus solemne appellabitur. De illis ergo duabus speciebus matrimonij clandestini hac, & in tribus agam disputationibus sequentibus, nempe 39, 40, & 41. de matrimonio simpliciter, & absolutè clandestino; acturus postea *disp. 42.* de matrimonio secundùm quid clandestino. Est verò notandum nomine matrimonij clandestini absolutè prolato semper à nobis intelligi cum schola Theologica matrimonium contractum absque Parocho, & testibus. Vnde de hoc procedent difficultates sequentes, quando de matrimonio clandestino insurget disputatio, & non de matrimonio secundùm quid, de hoc enim seorsim dicam infrà *disp. dicta 42.*

SECTIO II.

An matrimonium clandestinum sit illicitum iure naturæ, an potius solo iure Ecclesiastico.

1 NOster Sanchez, cum Petro Soto, & aliis opinantur matrimonium clandestinũ esse illicitum iure naturæ, & malum contra ius naturæ. Probat, quia ex natura rei cõtinet in se mala grauia: cedit enim in prolis detrimentũ, & vtriusque coniugis, cùm facile possint ad alias nuptias transire, & est reipublicę nociuũ, ac contrarium eius paci, ac publicæ quieti, ex quo infert infideles clam contrahentes, lethaliter delinquere contra ius naturæ.

2 Coninch verò *disp. 27. dub. 1. n. 5.* tametsi sentiat matrimonium omne clandestinum, iure naturæ non esse absolutè illicitum; fatetur tamen tale matrimonium non habere in se præcisè, cur possit honestè appeti qua clandestinũ est; imò verò habere communiter aliquam indecentiam, ac speciem mali. Quia decet nos vitare ea omnia ex quibus possit aliquid mali oriri, etsi credamus non oriturũ. Et omnino cõuenit ea ita nos agere, vt etiã hominibus pateat nos nõ malè agere. Addit, posita legitima causa, seclusa Ecclesiæ prohibitione, etiã honestè posse appeti matrimonium clãdestinũ, sicut appeti potest lectio libri hæretici, & similia.

Dico *primò* matrimonia clandestina non esse irrita iure naturæ. Ita communiter omnes Doctores. Ratio est, quia quando concurrunt omnia necessaria ad substantiam contractus, validus est ille contractus iure naturæ, licèt desint solemnitates iure positiuo requisitę, quia illæ omnes sunt extrinsecæ; sed in matrimonio dummodo adsint soli, contrahentium consensus mutui expressi, concurrunt omnia necessaria ad substantiam contractus, & sufficiunt ad naturalem substãtiam matrimonij secluso omni iure positiuo, vt cõstat; ergo sunt valida iure naturæ matrimonia clandestina. 3

Dico *secundò* matrimonia clandestina non esse illicita iure naturæ, ita Caiet. *to 1. opusc. tract. 12. de matr. q. 2.* Sotus *in 4. d. 28. q. 1. art. 2. conclus. 1.* & alij, quos sequitur Gaspar Hurtado *disp. 5. difficult. 1. n. 3.* & Coninch *relatus.* Probatur, quia sponsalia, & cæteri contractus clandestinè celebrati, non sunt illiciti iure naturæ, vt constat ex dictis suprà *disp. 5. sect. 2.* ergo & matrimonium. Firmo, quia si contrahere matrimoniũ sine testibus esset iure naturæ illicitum, maximè quia sic contrahentes exponuntur periculo, ne sequantur illa mala prædicta: sed regulariter non exponuntur, quia ea mala non sunt intrinseca clandestinè, nec sunt illi, moraliter loquendo, connexa, quia quamuis aliquando in aliquibus ob eorum peculiarem malitiam, aut fragilitatem sit dictum periculum, non tamen in omnibus, neque semper in malis & fragilibus, imò in his potest subueniri dicto periculo paulo post celebrationem matrimonij, illud publicando: tunc enim respublica vel superior nõ sineret eos separari, & alias quærere nuptias. Igitur matrimonium omnino clandestinè factum non est intrinsecè malum; ergo nec illicitum iure naturæ, cùm ex natura rei non sit ipsi dictum periculum connexum, quia hoc tantùm est aliquando, & non in omnibus, sed in aliquibus, & in his potest alia via obuiari dicto periculo. 4

Dico *tertiò* certùm esse, matrimonium clãdestinum esse illicitum iure Ecclesiastico. Patet ex testimonio Concilij Tridentini *de reformat. matrim. c. 5* sic dicentis: Sancta Dei Ecclesia ex iustissimis causis illa, nempe clandestina, matrimonia semper detestata est, atque prohibuit, estque manifestum peccatum mortale clandestinè contrahere, quia prohibitio Ecclesiæ est de materia graui ob grauia incõmoda quę ex tali matrimonio oriri solent, deserendi præcipuè proprium coniugem, & transeundi ad alias nuptias. Et dictis manifestè colligitur solo iure Ecclesiastico esse vetitum matrimonium clandestinum. Patet, quia ostensum est non esse prohibitum iure naturali: certum esse etiam, non esse prohibitum iure diuino positiuo, quia tale non extat; ergo iure solum Ecclesiastico. 5

Ad primam sententiam Sanchez negandum est matrimonium clandestinum ex natura rei in se continere mala grauia, nam, vt dictum est, nec sunt ex natura rei cum tali matrimonio connexa, neque id euenire in omnibus, sed in aliquibus, ob eorũ peculiarem malitiam. Vnde negandum est infideles omnes clam contrahentes mortaliter peccare contra ius naturæ; si enim in aliquibus sit morale periculum vt sequantur prædicta mala, erit illis illicitum iure naturæ sic contrahere: at quotiescumque abest 6

tale

tale periculum, vt reuera abesse potest, non erit illis illicitum iure naturæ, quia obligatio legis naturalis cessat, quoties cessat ratio legis. Nam in lege naturæ tota ratio obligandi est necessaria conueniẽtia, vel disconuenientia obiecti cum natura rationali, quæ si hîc, & nũc omnino cesset, cessat quoque tota ratio legis,
7 & omnis obligatio. Hinc apparet discrimen inter legẽ positiuam & naturalem; nam in lectione librorum hæreticorum, v.g. in cohabitatione Clericorum cum iuuẽculis, in matrimonio clandestino, & aliis ferè omnibus, quæ lege positiua prohibita sunt, tametsi ratio prohibendi sit periculum alicuius mali, meritò tamn generatim prohibita sunt, etiam iis, quibus fortè tale periculum nõ imminet, quia licèt primum motiuum, cur legislator aliquam actionem prohibeat, sit periculum mali, quod inde natum est sequi; proxima tamen ratio prohibitionis est dirigere communitatem in euitatione illius mali. Quare necessariò eam actionẽ prohibet, non solùm in casu, in quo hinc, & nunc est periculum illius mali, sed generatim etiam vbi in particulari nullum tale periculum est, quia aliàs maxima hominum pars, vel ex imprudentia, vel ex temeritate sibi persuaderet, hîc, & nunc nullum sibi tale periculum imminere, etiam vbi maximè immineret, quã imprudentiam dirigere, & temeritatem refrænare, immediatè tendit lex positiua. At in lege naturali cùm solum spectetur ius naturæ, quoties periculum abest, ea omnia licita sunt, spectato solo iure naturæ. Quare si nullum esset ius positiuum illa prohibens, qui moraliter certi essent, nullum hinc & nunc inde imminere mali periculum, licitè clandestinè contraherent. Cumque infideles non subiaceant legi Ecclesiæ, si moraliter certi sint nullum illis imminere mali periculum, poterunt licitè sic contrahere, stando in iure naturæ.

8 Ad secundam sententiam Coninchij, cùm ipse etiam opinetur matrimonium clandestinum iure naturæ non esse absolutè illicitum, non videtur consequenter dictum asserere tale matrimonium non habere in se præcisè cur possit honestè appeti, quâ clandestinum est, & illud habere communiter indecentiam, ac speciem mali. Nam si tale matrimonium ex sua natura non habet necessariam disconuenientiam, vel difformitatem cum natura rationali, cur necesse est habeat speciem mali, cùm possent contrahentes seclusa Ecclesiæ prohibitione rectè illud contrahere, animo ipsum statim promulgandi. In quo casu nulla esset species mali. Quare dicendum est non solùm quando subesset aliqua extrinseca causa iusta, sed absolutè posset matrimonium contrahi clandestinum honestè, inspecto solo iure naturæ, & omni exclusa prohibitione Ecclesiæ: non secus ac rectè, & honestè contrahuntur sponsalia clandestina, & alij contractus clam perficiuntur.

SECTIO III.

Vtrùm Ecclesia potuerit irritare matrimonia clandestina, & de facto illa irrita reddiderit.

PRo explicatione obseruandum est, dupliciter posse matrimonium clandestinum irritari. *Primò* indirectè inhabilitando personas ad talem contractum. *Secundò* directè annullando immediatè ipsum contractum.

Dico *primò* certum esse, & de fide, potuisse Ecclesiam irritare matrimonia clandestina. Patet id tum ex facto Tridentini à Papa, & à tota Ecclesia approbato, in quo nequiuerunt errare. Tum ex *can. 4. Concilij Trident. de Sacramento matrimonij*, sic dicente: Si quis dixerit Ecclesiã non potuisse constituere impedimenta matrimonium dirimentia, vel iis constituendis errasse, anathema sit. Tum denique ex plena potestate Ecclesiæ supra subditos, & contractus ipsorum propter bonum spirituale eorundem, vt ostendi suprà *disp. 21. integra sect. 1. & disp. 22. sect. 1. num. 1. 2. & 3.* 1

Dico *secundò* potuisse Ecclesiam irritare clandestina matrimonia tam indirectè inhabilitando personas, quàm etiam directè annullando immediatè contractum clandestinum. Ita omnes. Probatur, nam in primis negari non potest Ecclesiam posse irritare indirectè, inhabilitando personas; quia in iis, quæ ad bonum spirituale pertinent, quale est matrimonium fidelium, ipsi fideles tanquam eius membra illi subduntur; ergo quando bono spirituali Ecclesiæ expedit, potest illos, ad certum ineundi matrimonij modum, inhabiles reddere. Quare sicut respublica ciuilis potest aliquas personas inhabiles efficere ad contrahendum absque certis solemnitatibus, vt efficit prodigos, & minores absque auctoritate tutorum, & mulieres coniugatas absque licentia viri; ita potuit Ecclesiastica respublica idem præstare ad contrahendum matrimonium sine certis solemnitatibus: sicut enim homo, quia est membrum reipublicæ, ei subordinatur, quod propter bonum reipublicæ commune; ita fidelis quia est membrum Ecclesiæ, illi subordinatur in ordine ad bonum spirituale. Præterea, quòd possit Ecclesia immediatè, & directè irritare cõtractum clandestinum patet; quia ille consensus, vel contractus non minus est subditus Ecclesiæ, quàm personæ contrahentes; ergo potest Ecclesia contractum, vel consensum clandestinum reddere inefficacem ad transferendum dominium. Et ratio à priori est, quia contractus fidelium, quo vnus init matrimoniũ cum alio, ordinatur in bonum spirituale Ecclesiæ, sicut contractus humanus est actus hominis subordinati alicui communitati, cuius est pars, & à qua pendet in ordine ad bonum illius politicum; ergo tanquam pars, & membrum Ecclesiæ subordinatur potestati eiusdem Ecclesiæ, vt quando bono communi ipsius Ecclesiæ expediat, possit illum directè irritare. Sic videmus Ecclesiam irritasse professionem factam ante annum nouitiatus expletum, & ante sexdecim annos expletos, vt constat ex Tridentino *sess. 28. de regularibus, c. 15.* Quare sicut Ecclesia de facto irritauit contractum coniugalem coactum, & initum inter liberum & seruam, ignorata conditione seruili, ita & potuit irritare directè contractum matrimonij clandestinum. 2

Dices, præsentia Parochi, & testium sola est extrinseca quædam solemnitas; ergo nihil refert ad intrinsecam substantiam contractus. Sed contrà est, quia materia & forma contractus matrimonij, non sunt nudi consensus secundùm entitatem physicam spectati, sed pro vt habent moralitatem quandam, quòd sint habiles ad contrahendum dominium; vt sic autem pendent ab illa solemnitate Ecclesiastica. Nam Ecclesia non facit, vt per consensum legitimum non perficiatur contractus matrimonij, sed solùm facit vt consensus, qui antea erat legitimus, modò non sit talis, quia non adhibetur solemnitas necessaria; non enim consensus est causa naturalis vinculi matrimonij physicè

sicè solum spectatus, sed cum legitimitate. Vnde Ecclesia nihil innouauit circa substantiam matrimonij; quia materia, & forma huius non sunt consensus vtcumque, sed legitimi, quibus positis non potest facere Ecclesia vt non fiat matrimonij contractus. At bene potest facere vt consensus, qui antea erat legitimus, modò non sit talis defectu solemnitatis, quod est destruere consensum, nō quo ad esse physicū, sed quoad esse morale. Christus enim non assignauit pro materia & forma sacramenti matrimonij consensus vtcumque neque hunc vel illum consensum, sed illos consensus, qui legitimi sunt, quibus positis non potest Ecclesia facere vt non sint materia, & forma sacramenti matrimonij. Videatur dicta à nobis suprà *disp.* 21. *sect.* 1. *n.* 6.

3 Dico *tertiò* Ecclesiam potuisse irritare matrimonium clandestinum quatenus est sacramentum non directè, & immediatè, sed indirectè, & remotè. Ita communiter omnes Doctores. Ratio est, quia sacramentorum institutio, ac destructio non subiacet potestati Ecclesiæ, sed id pendet ex voluntate, & intentione Christi ea instituentis, & ideo nequit Ecclesia circa sacramentorum substantiam aliquid præstare, vel innouare, atque adeò nec illa destruere, vel irrita reddere. Potest tamen indirectè, & remotè, quia ratio sacramenti fundatur supra contractum; ergo annullando contractum consequenter irritat sacramentum: nam sublato fundamento tollitur ædificium. *cum Paulus* 1. *q.* 1. Et quod de vno dicitur, necesse est vt de altero intelligatur, propter connexionem, ac proinde sublato priori, tollitur posterius ab ipso dependens. Constat autem contractum humanum, qui subiacet Ecclesiasticæ potestati, esse fundamentum, & materiam sacramenti matrimonij, atque ideo irritato per Ecclesiam contractu humano, irritatur indirectè & consequenter sacramentum matrimonij: sicut Ecclesia nequit directè annullare sacramētum Pœnitentiæ; potest tamen indirectè auferendo iurisdictionem ministri, à qua pendet, vt *loco citato* dixi.

4 Dico *quartò*. Meritò Tridentinum de facto irritasse matrimonia clandestina vbi publicatum fuerit, & receptum illius decretum. Patet id ex *sess.* 24. *c.* 1. *de reformatione matrimonij*. Nam ibi reddit personas inhabiles ad contractum matrimonialem celebrandum sine præsentia Parochi, & duorum vel trium testium. Declarat quoque nullum esse talem contractum, his verbis: Qui aliter, quàm præsente Parocho, vel alio sacerdote de ipsius Parochi, vel Ordinarij licentia, & duobus vel tribus testibus matrimonium contrahere attentabunt, eos sancta Synodus ad sic contrahendum omnino inhabiles reddit, & huiusmodi contractus irritos, & nullos esse decernit, pro vt eos præsenti decreto irritos facit, & annullat. Meritò autem, ac iustissimis de causis Tridentinum id totum irritauit. Tum quia religio sacramenti exposcit, vt assistente ministro Ecclesiæ recipiatur, vt id fiat matura deliberatione, & maiori reuerentia. Tum maximè, quia matrimonium clandestinum ex modo contrahendi clarè aduersatur tribus matrimonij bonis; aduersatur enim fidei ipsius, quia facile erat alterutri coniugum alij commisceri circa adulterij notam: aduersatur indissolubilitati; sæpe enim cùm incognitum esset Ecclesiæ, transibunt coniuges ad alias nuptias inualidas; aduersatur denique proli bono prolis, quam facile negare posset vir, cùm vxor probare coniugium nequeat.

5 Dico *quintò* ante Tridentinum fuisse prædicta matrimonia prohibita, sed non irrita. *Primum* asserit clarè Tridentinum *cap.* 1. *citato*, illis verbis: Sancta Dei Ecclesia ex iustissimis causis illa semper detestata est, atque prohibuit. *Secundum* non est adeò certum, nam aliqui putant à tempore Euaristi Papæ esse irrita. Quia Euaristus *epist.* 1. *ad Episcopos Africanos cap.* 2. & habetur *c.* 1. 30. *q.* 5. asserit hæc non legitima connubia esse, sed adulterina, & contubernia; ergo nulla. Contrarium verò iudico verius ex ipso Tridentini decreto sic asserente, prædicta matrimonia clandestina fuisse rata, & vera, quamdiu Ecclesia ea irrita non fecit, & proinde iure damnandi sint illi, vt eos sancta Synodus anathemate damnet, qui ea vera ac rata esse negant. Vnde modò vbi Tridentinum non viget, erit validum matrimonium clandestinum. Euaristus autem illa matrimonia clandestina appellauit stupra, & contubernia in foro externo, & quoad præsumptionem, quia Ecclesia non præsumit esse, aut fieri, quod ipsi occultatur, quando est contra legem ipsius, vt erat matrimonium clandestinum.

Dico *vltimò* hanc matrimonij clandestini irritationem non fuisse pœnam. Ita multi Doctores, 6
quos sequitur Sanchez *lib.* 3. *disputat.* 4. *num.* 9. Ratio est, tum quia non est facta in punitionem delicti, sed ad vitanda damna. Tum etiam, quia aliàs ea matrimonia ignoranter facta ignoratione inuincibili, non essent capacia illius pœnæ, atque adeò valida essent. Quod nemo dicere audebit. Firmo, nam de ratione pœnæ est, vt infligatur ad delicti punitionem, & vbi non est delictum, non est locus pœnæ, quia imponitur vt delicti supplicium. At talis annullatio non infligitur ob delicti punitionem, & quamuis contrahens immunis esset culpæ, ignorans inuincibiliter prohibitionem, adhuc actus esset nullus, vt constat; igitur ea annullatio non est pœna. Quare prædicta matrimonij nullitas non inducitur in pœnam, non enim inducitur ad puniendos contrahentes clandestinè, sed tantum in odium matrimonij clandestini, ne valeat, ob inconuenientia, quæ ex illo oriri possunt

SECTIO IV.

An matrimonium clandestinum sit in pluribus casibus validum, præsertim si vrgeat aliquod graue damnum.

CErtum est *primò* esse validum matrimonium clandestinum, vbi Tridentinum non est publicatum, vel receptum, vt constat ex *sess.* 24. *c.* 1. vbi 1
sic statuit, vt decretum de assistentia Parochi, & testium in vnaquaque Parochia suum robur post triginta dies habere incipiat, à die primæ publicationis in eadem Parochia factæ, numerandos. Ex quo sequitur si quis facta huius decreti publicatione in sua Parochia clam contraheret antequam elaberentur prædicti triginta dies, validè contraheret, etiamsi id faceret in decreti fraudem.

Secundò etiam est certum validè, & licitè contrahi 2
matrimonium clandestinum, quando Pontifex dispensat in dicto decreto, quia est supra Conciliū. Difficultas igitur est in aliis variis casibus, qui occurrere possunt, quos ad quatuor tantùm reducere possumus.

Primus

3 *Primus casus* est, an quando absque graui incommodo, siue in articulo mortis, siue extra nequit matrimonium omitti, aut deferri, & Parochus, vel eius vicem gerens nequit haberi, inualidè absque eo celebretur.

Veracruz, Vega, & alij, quos refert Sanchez *lib.* 3. *disp.* 17. *n.* 3. affirmant validè contrahi dummodo fiat coram aliis testibus.

Primò, quia lex positiua, præsertim humana non obligat cum graui incommodo, vt constat ex lege audiendi Sacrum, in lege ieiunandi, & in lege recitandi diuinum Officium; ergo etiam lex requirens assistentiam Parochi non habebit vim, quando imminet graue aliquod incommodum.

Secundò leges diuinæ recipiunt interpretationem, & epiichiam; ergo & ista lex Tridentini, quæ humana est, maximè quando vrget grauis necessitas contrahendi matrimonium, nec differri potest.

Tertiò tametsi prohibitum sit omnibus Sacerdotibus ne aliqui non subdito sine Parochi venia extremam vnctionem, aut venerabile Sacramentum conferant, tamen quando quis aliàs deberet sine his mori, ex præsumpta Parochi venia, licitè quiuis Sacerdos ea confert; ergo idem dicendum est in præsentia.

Vltimò quoties casus euenit iisvestitus circumstantiis, quibus non ita expressè decisus est, attendi debet, quid in eo casu legislator consultus responderet: idque sequendum est, vt docent communiter Theologi cum D. Th. 1. 2. *q.* 96. *art.* 6. at potest contingere, vt in articulo mortis sit præcisa necessitas contrahendi cum concubina in bonum prolis per matrimonium legitimandæ, & absit omnino Parochus; & in eo casu Pontifex consultus responderet posse absque Parocho contrahi. Nam Coninch *disp.* 27. *dub.* 1. *num.* 12. affirmat declarasse Clementem octauum in oppidis vbi nullus pastor, aut vicem eius obtinens habetur, aut proximis locis adiri non potest, validè sine eo matrimonium contrahi; ergo idem dixisset in præsenti casu. Firmatur, quia Tridentinum *prædicto cap.* inhærendo vestigiis Lateranensis Concilij irritat clandestina matrimonia, quæ olim Ecclesia detestabatur; at numquam detestata est matrimonium clam contractum in hac vrgentissima necessitate, nam cùm alter contrahens est in mortis articulo constitutus, cessant inconuenientia, quibus mederi voluit Tridentinum; non enim periculum est vt coniux superstes contrahendo postea cum alio, maneat in perpetuo adulterio, cùm matrimonium illud clam contractum, sit statim morte dissoluendum.

4 His tamen non obstantibus mihi certum videtur cum Sanchez *cit. num.* 4. Coninch *loco citato*, Basilio *lib.* 5. *cap.* 6. Hurtado *disput.* 5. *difficultate* 3. & aliis esse irritum matrimonium in articulo mortis, & in quacumque necessitate contractum absque Parocho, quamuis fiat coram multis aliis testibus. Ratio à priori est, quia Tridentinum absolutè, & absque vlla exceptione irritat matrimoniū absque Parocho celebratum, & reddit personas inhabiles ad sic contrahendum; ergo personæ nulla necessitate possunt fieri habiles, nec matrimonium validum absque assistentia Parochi; quia tametsi vrgens necessitas excuset ab obligatione legis præcipientis, aut prohibentis, adhuc diuinæ; non tamen efficit habilem, aliàs lege inhabilem, neque efficit validum, quod aliàs lege irritante est nullum, vt constat in lege irritante matrimonium inter consangineos intra quartum gradum, quę nulla necessitate euanescit absque dispensatione. Firmo hoc idem, quia præsentia Parochi & testium datura Tridentino pro forma contractus, sine exceptione vlla. Quia vbi in dispositione dicitur aliter fieri non posse inducitur forma, & in Tridentino dicitur, aliter fieri non posse matrimonium, quàm præsente Parocho, & duobus testibus, & aliter contractum reddit irritum; ergo inducitur forma; ergo numquam valebit aliter contractum; nam quòd in aliquo casu fraus cesset, aut suspicio eius, non satis est vt cesset omnino lex: lex enim, quæ fundatur in præsumptione vtplurimum, obligat etiam in casu vbi deest præsumptionis materia. Vt enim receptissimū est Theologorum axioma in materia de legibus: non deficit lex nō cessante causa illius legis: sed causa istarum legum non est fraus in isto peculiari casu, sed in vniuersum, quæ causa non cessat, ex eo quòd in isto casu deficiat; ergo viget adhuc lex; legi autem viuenti natiuā obligatio inest, atque adeò etiam obligabit in eo casu. Sic videmus in lege, quæ iubet in re publica iudicari secundùm allegata, & probata, quia aliàs præsumit falsum, etiam si in casu particulari cōstet falsitatem esse in allegatis, & probatis, & nota sit innocentia ipsius rei, debere iudicare iudicem secundùm allegata, & probata. In hoc casu deest præsumptio legis, & tamen vim retinet vniuersalis lex, cuius præsumptio est vtplurimum. Idem ergo dicendum in præsenti casu legem Tridentini obligare, & irritare matrimonium clandestinum ad euitandos dolos, & incommoda in republica; hæc ratio viget tametsi in aliquo peculiari casu absit omnis fraus, & omne damnum; ergo. Vnde minus inconueniens est, quod in aliquo casu non possit contrahi matrimonium, quia non potest haberi copia Parochi, & aliquis priuatus patiatur damnum, quam quòd clandestinis coniugiis aperiatur via. Quare etsi aliæ leges Ecclesiasticæ in aliis casibus recipiant epiichiam, vel interpretationem, & non obligent, attamen leges, quæ formam contractibus constituunt, vbi vigent, nullam interpretaionem patiuntur, quo ad formam.

Ex his facilè soluuntur argumenta contraria. 5

Ad primum dico vrgentem necessitatem excusare ab obligatione legis positiuæ, etiā diuinæ prohibentis, aut præcipientis aliquid, non verò ab obligatione legis inhabilitantis, aut irritantis quę inducit formam, & solemnitatem, quasi intrinsecam, & substantialem.

Ad secundū similiter dico leges præcipientes, aut prohibentes recipere epiichiam, aut interpretationem aliquando; secus est de aliis legibus vbi est solemnitas substantialis, & materiæ inhabilitas, in quibus non habet locum epiichia.

Ad tertium concesso antecedenti, negatur consequentia: nam quod extrema vnctio à proprio Pacho ministretur, est simplex præceptum Ecclesiæ iubens, & ideo non obligat in casu tantæ necessitatis: at matrimonium celebrari coràm Parocho & testibus continet formam substantialem, & est decretum irritans matrimonium aliter contractum.

Ad vltimum dico irritasse Tridentinum omnia clandestina, quæ quantum ad medium contrahendi olim detestabatur Ecclesia, licèt aliquando essent licita ratione vrgentis necessitatis; quia tunc prohibitio matrimonij clandestini erat per modum simplicis, & nudi præcepti, ac proinde grauis necessitas excusabat, secus tamen est hodie, quia iam tale præceptum, est decretum irritans, & continens formam substantialem; nec aliter responderet Pontifex, si fuisset consultus. Ad declarationem Clementis VIII. quam affert Coninch, dato quòd facta sit, dico non fuisse puram delationem, sed manifestam dispensationem pro eo casu.

6 *Secundus casus* est de matrimonio coram Parocho, & testibus inito inualido ob occultum impedimentum, an ablato impedimento, sit iterum coram Parocho & testibus celebrandum, an verò satis sit, si contrahentes inter se ipsos solos reuocent consensus. Qua in re certum est primò ad reualidandum matrimonium, publicè, & plenè probabile nullum, quamuis coram Parocho, & testibus celebratum, necessarium esse, illud iterum coram Parocho, & aliis testibus celebrare. Patet, quia ex eo matrimonio non reualidato coram dictis possunt oriri incommoda, quæ Tridentinum suo decreto intendit impedire, quia cóiuges post reualidationem non factam coram Parocho, & aliis testibus, poterunt se deserere, & cum aliis contrahere, absque eo quòd Ecclesia eis possit resistere, quia prior contractus fuit publicè nullus, & posterior, vtpote factus absque præsentia dictorum, non potest ab Ecclesia iudicari validus, ex effectu probationis requisitæ, à Tridentino faciendæ, testimonio videlicet Parochi, & testium.

7 Præterea etiam mihi videtur certum ad reualidandum matrimonium antea nullum si defectus, aut impedimentum verè est plenè probabile, per duos videlicet testes omni exceptione maiores, tametsi non sit publicum, nec sit plenè probandum, nec sit periculum, quod plenè probabitur, adhuc necessariò requiri, vt illud contrahatur denuo coram Parocho, & testibus, quia tunc alibi ex hoc secundo matrimonio possent oriri dicta incommoda absque eo, quod Ecclesia posset resistere ex defectu probationis à Tridétino requisitæ faciendæ testimonio Parochi, & aliorum duorum testium.

8 Est igitur difficultas, an quando prius matrimoniū celebratū corā Parocho, & aliis duobus testibus, fuit nullum, occultè ob defectum consensus occultum, vel ob impedimentum adeò occultum, vt verè non sit plenè probabile per duos testes, necessarium sit ad reualidationem ipsius, quod iterum coram Parocho & aliis testibus celebretur.

Partem affirmantem viriliter defendit Basilius Ponce *lib. 5. cap. 6. numer. 6. & sequentibus*, cum quo tenent Gutierrez, Palacios, Bartholomæus Ledesma & alij, quos ipse refert. Probatur

Primò ex quodam responso Clementis VIII. in hoc casu necessarium esse nouum consensum, vtriusque coniugis coram Parocho, & testibus, sed ad vitandum scandalum suam sanctitatem dispensasse vt renouato consensu iterum inter se contraherent sine Parocho, & testibus; ergo sine dispensatione Pontificis reualidatio fuisset nulla. Firmatur, quia in diplomate Bullę Cruciatæ conceditur facultas Cōmissario dispensandi, vt similia matrimonia possint de nouo occultè celebrari; ergo absque dispensatione nequit fieri sine assistentia Parochi, & testium.

Secundò, præsentia illa Parochi, & testium assignatur pro forma matrimonij, vt dixi suprà *numer.* 4. ergo debet ea forma adhiberi, quando contractus matrimonij fit: sed quando primum celebratum est matrimonium nullum fuit; ergo quando denuo fit, debet adhiberi forma. Quod enim antea fuerit opposita, perinde est ac si nunquam fuisset adhibita, cùm tunc nullus extiterit matrimonij contractus.

Vltimò dum lex aliquid tanquam formam exigit, cessante causa non cessat lex, maximè cùm non cessat in vniuersum; ergo tametsi in hoc casu cesset fraus, & causa, adhuc vim habet lex Tridentini, & ideo matrimonium istud renouandum esse cum Parocho & testibus.

Placet mihi contraria sententia, quæ est Nauarri *in summa cap. 22. numer. 70.* vbi dicit Pium V. ita declarasse. Enriquez *lib. 11. cap. 3. numer. 6.* Coninch *d. 24. dub. 10. num. 33.* Gasparis Hurtado *disp. 3. difficultat. 11. numer. 4. & sequentibus*, Rebelli *lib. 2. q. 9.* & cum pluribus aliis P. Sanchez *lib. 2. disput. 37. n. 3. & sequentibus.*

Ad cuius explicationem obseruo cum illo, aliud 9 esse cessare rationem legis in aliquo casu, aliud verò rationem legis non se extendere ad illum casum; nam primo modo lex ex se, & ex sua generalitate comprehendit illum casum, & in eo locum habuit, aliàs non diceretur cessare rationem, vel legem, cùm nec lex, nec ratio, in eo casu locum habuerit, & quod nunquam fuit, cessare nequit. At posteriori modo nunquam ratio legis amplexa est illum casum, atque adeò nec legem ipsam. Vnde inter hæc duo est hoc discrimen, nam quando cessat ratio legis, adhuc non cessat lex in illo casu, & verè comprehendit illum casum; quando verò à principio ratio legis non se extendit ad aliquem casum, tunc nunquam lex habuit locum in illo. Quod satis declaratur exemplo hoc tradito à Sanchez: Præcipit superior ne Religiosi adeant locum vbi operarij laborant, ne loquelis illos impediant; si quis velit adire intendens omnino tacere, posset dici in ipso cessare rationem legis vel præcepti: si tamen die festo adiret, non cessaret in hoc euentu ratio præcepti, quia nunquam hunc casum comprehendit, cùm die festo operari à laboribus abstineant, atque adeò nec præceptum ab initio ad hunc casum se extendit, nec in illo obligauit. Hoc præmisso,

Dico legem Tridentini non comprehendere hunc 10 nostrū casum, de quo est modò cótrouersia, & consequenter neque illum irritare, atque adeò assistentiam Parochi, & testium nullo modo esse necessariam. Moueor, quia nulla lex se extendit, nec comprehendit illum casum ad quem ratio & finis legis se nullo modo extendunt; est enim ratio anima ipsius legis, vt loquuntur Iurisperiti; sed ratio ac finis dictæ legis Concilij Tridentini se nullo modo extendunt ad casum propositū, & ad matrimonia ita contracta sine tali assistentia; ergo lex non comprehendit illa, & consequēter nec irritat. Minor probatur, quia Concilium dicto loco in proœmio, vbi irritantur matrimonia facta absq; præsentia Parochi, & aliorū testiū, apertè ostēdit se irritare illa matrimonia clandestina, quæ antiquo iure prohibita erant, & ex quibus oriri poterant incōmoda, præsertim quòd post similia matrimonia contracta possint coniuges se deserere, imò & cum aliis contrahere, absque eo quòd Ecclesia possit illis resistere: sed antiquo iure non erat prohibitum matrimonium in facie Ecclesiæ inualidè celebratum ob impedimentum occultum, iterum clam reualidare, neque ex tali matrimonio reualidato absque Parocho & testibus, quando antea fuit coram illis contractum, oriri possunt incōmoda prædicta, absque eo quòd Ecclesia possit resistere, quia ita contrahentes nunquam permitterentur à tali matrimonio discedere, aut aliud secundum contrahere, donec probauerint prius matrimonium fuisse nullum, quod iam suppono non posse probari, eo quòd impedimentum sit omnino occultum, validè iterum celebrantur absque noua præsentia Parochi & testium, quia præsentia antiqua in hoc casu impedimenti, aut defectus omnino occulti sufficit ad impedienda dicta incommoda. Firmo hoc idem, quia secundùm mentem Tridentini illo loco, illud solum matrimonium dicitur verè & propriè, & absolutè clandestinum, quod non potest probari in facie Ecclesiæ esse contractum, quo alia omnia; ergo ex mente Concilij nec clandestinum est, nec irritum, nec comprehensum sub ipsius decreto. Est

enim

enim obseruandum Parochum, & alios testes non adhiberi vt testentur coniuges non fictè, sed seriò, & omnino validè contraxisse, hoc enim scire non possunt, sed vt testentur eos exterius quantum deprehendi poterat in se mutuo de præsenti consensisse, quo posito donec contrarium clarè ostendatur Ecclesiæ, sufficienter probatum est eos validè contraxisse, & semper hoc matrimonium ab ea habebitur ratum donec contrarium legitimè probetur. Cùm igitur in nostro casu probari nequeat hoc matrimonium coram Parocho inualidè fuisse contractum, semper in Ecclesia censebitur validum ac legitimum, nec illo modo clandestinum.

Ad argumenta contraria.

11 Ad primum dico non constare de illo Clementis octaui responso, & si illud ad mittatur, dicam fuisse dispensationem factam à Pontifice ad maiorem securitatem, seu ad superabundantiam, sicut sæpe in multis casibus fit. Vnde similiter dico ad confirmationem, sæpe in Bullis concedi aliqua iure communi non prohibita ad pacandas conscientias, maximè quando stando in iure communi dubia erant, quale est hoc.

Ad secundum concedo antecedens, quando matrimonium omnino de nouo contrahitur, non verò pòst quando renouatur. Illa vera assistentia Parochi tametsi fuerit coram matrimonio inualido, fuit nihilominus magni momenti, cum illa sit sufficiens ad impedienda prædicta incommoda, quæ nota sunt sequi ex matrimonio clandestino.

Ad vltimum concesso antecedenti, negatur consequentia, quia veritas nostræ conclusionis non innititur illo fundamento, quod in nostro casu cessauerit finis decreti Tridentini, sed quod nunquam illud decretum comprehenderit nostrum casum, vt ostensum est.

12 Tertius & vltimus casus est, an ex Episcopi dispensatione, vrgente graui necessitate, & Papa consuli non potest, possit contrahi matrimonium absque Parocho & testibus. Respondeo, tametsi queat Episcopus in casu magnæ necessitatis dispensare in lege Pontificis, vel Concilij, at in hoc casu nunquam posse. Ratio est, quia Tridentinum id constituit vt formam substantialem, & ponit decretũ irritans, ac reddens personas inhabiles omnino ad sic cõtrahendum; & dictio, *omnino*, excludit omnem gratiam ac dispensationem. Vnde fit, vt etiam quando matrimonium publicè contrahitur sciente maiori parte viciniæ, si Parochus desit, nullo modo valeat, quia Tridentinum statuit formam substantialem pro matrimonio contrahendo; forma autem specificè, & propriè, & non per æquipollens impleri debet.

Sectio V.

An quando contrahentes inuincibiliter ignorant dictam legem irritantem Tridentini, validè contrahant absque Parocho & aliis duobus testibus

1 Aliqui affirmant, quia lex non obligat ignorantes inuincibiliter, quamuis sit irritatoria, si ipsa irritatio & inhabilitas ponatur vt pœna, vt imponi videtur in dicta lege Tridentini, quia eo ipso, quod ignorantia inuincibilis excuset à culpa, etiam excusabit à pœna, quæ solùm infligitur propter culpam.

2 Alij verò, vt noster Sanchez cum multis, quos refert *lib 3. disp.* 18. *n.* 9. Coninch *disp.* 27. *dub.* 1. *n.* 11. Hurtado *disp* 5. *diffic.* 3. *n.* 11. partem negãtẽ amplectũtur. Quia tametsi ignorãtia inuincibilis excuset à culpa actũ contra legẽ præcipientẽ, vel prohibitionẽ, quia aufert scientiam requisitam ad voluntarium, absque quo nequit esse culpa, non tamen excusat actum cõtra legem irritantem, à nullitate, quæ contrahitur ex defectu solemnitatis, ad valorem actus, requisitæ ex lege; quia ignorantia etsi inuincibilis sit, non supplet solemnitatem ex lege requisitam ad valorem actus. Cùm ergo nullitas, quæ à Tridentino dicta lege includitur, non sit inducta in pœnam, quia non inducitur ad puniendos contrahentes clandestinè, sed tantùm in odium matrimonij clandestini, ne valeat absque dicta assistentia, ob inconuenientia, quæ ex eo oriri possunt, ideo ignorantia non excusat.

Hanc secundam sententiam iudico verissimam & 3 certam, quia certissimum est, & modò omnes Theologi consentiunt, si absque solemnitate requisita ad valorem matrimonij per Concilium Tridentinum, nunc fiat matrimonium inter ignorantes, vbi Concilium est promulgatum, illud esse nullum, quia verba Concilij absolutissima sunt, & illam addere exceptionem temerarium valde esset. Imò ideo Concilium voluit, necessariam esse promulgationem illius decreti in singulis Parochiis ad effectum irritandi, & post illam vnius mensis tempus concessit, ne matrimonia vlla inter ignorantes fieri contingeret. Ignorantia ergo non impedit hanc nullitatem. Idem videre licet in aliis impedimentis irritantibus matrimonium, vel professionem, & similia.

Vt tamen resolutio hæc radicitus maneat intellecta, visum est mihi eam aliquibus dictis explicare.

Præmittendo *primò* in lege irritante duplicem pos- 4 se distingui irritationem. Quædam enim est irritatio simpliciter & absolutè talis, quæ per se ponitur, & inducitur propter bonum ex se, vel fauorem, aut communitatis, aut membrorum eius per modum formæ necessariò ad valorem actus. Quæ nam verò est propriè pœnalis, quæ non, absolutè inducitur, sed in odium, & punitionem alicuius peccati per se primò ac principaliter instituitur.

Secundò præmitto duplicem posse dari ignoratio- 5 nem legis irritationis; alia est enim ignorantia irritationis, & simul etiam prohibitionis, quæ omnem culpam contra legem excusare omnino valet; alia verò est ignorantia solius irritationis vt sic, sed non ipsius prohibitionis, quia nimirum lex non ignoratur vt prohibens, & ideo non excusatur à culpa, ignoratur tamen vt irritans. His præmissis

Dico *primò*: Ignorantiam legis irritantis absolutè 6 & simpliciter, etiamsi sit inuincibilis, qualis est lex Tridentini irritantis matrimonia clandestina, non impedire irritationem actus. Probatur manifestè, quia ignorantia solùm potest excusare à culpa: sed hæc irritatio non pendet à culpa, quia non est pœna; nõn enim in odium, seu vindictam peccati per se primò ponitur, sed per se propter commune bonum; ergo ignorantia nõ potest obstare huic effectui. Quare sicut irregularitas, quæ non est pœna, incurritur non obstante ignorantia, vt constat ex propria materia, idem est de inhabilitate ad matrimonium contracta ex affinitate, & cognatione, ita idem erit in prædicta lege Tridentini. Firmo id totum, quia lex prohibens actum, & irritans illum intuitu boni communis, vel priuatorum, non est pœnalis, quia illa irritatio non fit in odium alicuius, nec in vindictam delicti, quod ad pœnam in rigore sumptam necessarium est; nec etiam fit in recompensationem alicuius transgressionis politicæ, sed per se imperatur, & fit, quia per se deser-

uit bono communi, vel priuatorum; talis verò est lex Tridentini.

7 Dico *secundò*, quando irritatio tantùm in pœnam imposita est, per ignorantiam quæ à culpa excusat impeditur; talis verò non est irritatio matrimonij clandestini. *Primum* constat, quia cessante causa per se & adæquata cessat effectus; ergo quādo est culpa causa per se & adæquata talis irritationis, illa cessante, cessat irritatio. Quod satis firmatur exemplo communiter ab omnibus recepto, de eo, qui ex obliuione naturali omittit diuinū Officium; enim hic facit fructus suos, non obstante lege pœnali irritante acquisitionem fructuum contra non recitantes lata, quia per illam obliuionem cessat culpa, & consequenter cessat pœna; igitur idem erit in omnibus similibus. *Secundum* patet, quia quoties in lege additur particula, in pœnam, vel in odium, vel in iniuriam, vt *in cap. cum secundum, de præbend.* censetur irritatio fieri in pœnam. Nihil autem horum reperitur in lege Tridentini irritante matrimonium clandestinum, neque ex aliis particulis, neque ex modo quo irritatur, intelligi potest sub illa habitudine ad pœnam ferri.

Dices in lege dicta Tridentini puniri contrahentes clādestinè; ergo est pœnalis lata in odium culpæ. Sed contra est, quia talis lex directè ac primò, & per se lata fuit intuitu boni communis, vel priuatorum, indirectè autem, & per consequutionem posse talem irritationem cedere in nocumentum delinquentis. Fateor itaque legem Tridentini præcipere puniri clandestinè contrahentes, & potuisse pœnam designare, licèt non designet de facto, inde tamen non sequitur legem esse pœnalem, optimè enim potest lex irritare actum propter bonum commune, & postea adiicere pœnam in eum, qui talem actum irritum facit, quia illa nouæ pœnæ impositio est quasi accidentaria, & aduentitia irritationi. Addo aliquando accidere posse, vt in eadem lege irritatio actus feratur, & per se propter commune bonum, & simul in pœnam: quia isti duo respectus non repugnant simul coniungi in eodē effectu, vel respectu eiusdem, vel respectu diuersorum. Sic posset dici impedimenta irritantia matrimonium fuisse introducta propter delictum, v.g. vxoricidium cum promissione, & adulterium cum aliqua viuente coniuge, cum promissione futuri matrimonij; quia tametsi hæc pœnalia dici possint, & verè sint, sunt tamen etiam per sese expedientia ad commune bonum, vt securitati ac fidelitati coniugum consulatur. Vnde licèt alia pœna tale delictum condignè puniretur, nihilominus posset iustè irritatio simul persistere, sine duplicatione pœnæ, quia per se expediebat, etiamsi non adiiceretur in pœnam. Nam per irritationē in prædictis casibus auferrentur occasiones perpetrandi similia delicta, & hanc causam fuisse sufficientem ad imponenda talia impedimenta, etiam sine vindicatione delicti, quis non videat?

8 Dico *tertiò*, quando lex humana prohibet actum addendo irritationem per modum pœnæ; si lex non ignoratur, vt prohibens, licèt ignoretur vt irritans, actum contra legem factum esse irritum. Moueor, quia talis ignorantia non excusat peccatum contra legem; ergo nec excusat pœnam, licèt ignoretur; ergo nec excusat irritationem. Patet hæc vltima consequentia, quia irritatio non est talis pœna, quæ requirat specialem contumaciam, sicut excommunicatio, & hoc modo incurritur irregularitas pœnalis, licèt ignoretur ipsa pœna si non ignoratur prohibitio; neque excusatur culpa; ergo idem est de quacumque inhabilitate personæ; ergo & de irritatione. Quod inductione constat in beneficiato non recitāte culpabiliter, qui non facit fructus suos, etiamsi pœnam ignoret, & sic de aliis. Vnde infero, idem dici debere de lege irritante matrimonium clandestinum, etiāsi esset purè pœnalis, cum communiter non ignoretur vt prohibens, cùm constet ab Ecclesia ante Tridentinum fuisse illud prohibitum, licèt ignoretur vt irritans, verè irritabit matrimonium contra talem legem initum.

Dico *vltimò*: quoties lex constituendo formam substantialem seruandam in actu consequenter irritat illum, qui fit sine tali solemnitate, impediri non potest ille effectum pro vt à lege præscribitur, quauis ignorantia interueniente. Ratio à priori est, quia forma sic statuta per legem est substātialis tali actui, sub tali, vel tali ratione, scilicet contractus, professionis, testamēti, & alia similia; sed absque forma substantiali non potest res subsistere; ergo nec actus ille potest suum esse habere sine tali forma; ergo tali forma deficiente non potest impediri defectus nullitatis, qualibet intercedente ignorantia. Eiusmodi verò est lex Tridentini præscribens assistentiam Parochi, & testium in contractu matrimonij, dat enim solemnitatem, & quasi formam substantialem seruandam in actu. 9

Sectio VI.

Quinam teneantur ad obseruationem decreti Concilij Tridentini.

Certum est *primò* fideles omnes baptizatos apud quos promulgatum est, & receptum Tridentinum, eo decreto teneri, etiamsi postea ad hæresim declinauerint, & etiamsi sint in mortis articulo. 1

Secundò certum est in illis locis, in quibus vel tale decretum non est promulgatum, vel non est receptū, non obligare. Constat id ex ipsomet decreto. Nam in fine illius præcipitur omnibus ordinariis, vt cùm primum possint curent id decretum populo publicari, & explicari in singulis suarum diœcesum Parochialibus Ecclesiis, idque in primo anno, quam sæpissimè, postea verò quoties opus fuerit, vel expedierit. Statuitur quoque ibi decretum hoc tantum habiturum vim post triginta dies numerandos à prima die publicationis in eadem Parochia. 2

Quæ est specialis dispositio Ecclesiæ in hoc casu, quæ noluit hac lege fideles obligare, nisi post promulgationem dictam. Et quamuis in his locis, in quibus decretum Tridentini non est receptum, valeant adhuc matrimonia clandestina, peccant tamen grauiter sic clandestinè contrahentes, si sine iusta causa omittant iuris antiqui dispositionem ea prohibentis. Difficultas tamen est, quando incolæ locorum vbi Tridentinum obligat, diuertunt ad loca vbi non obligat, an teneantur coram Parocho & testibus contrahere.

Dico *primò* certum esse, in quo etiam conueniunt omnes incolas locorum in quibus Tridentinum obligat, quando vadunt ad loca in quibus non obligat, validè in his contrahere matrimonium clandestinum, si ad ea vadunt animo constituendi in eis domicilium. Patet, quia ex hoc censentur Parochiani horum locorum, & illorum, quæ deserunt. 3

Dico *secundò* validè quoque contrahere quando ad ea vadunt per modum hospitij, vel transitum. Ita Rebellus *lib. 2. quæst. 1. sect. 3.* Basilius *lib. 5. cap. 9. num. 2.* Coninch *disput. 27. dub. 1. numer. 14.* Hurtado *disput. 5. difficult. 4. numer. 14.* Sanchez *lib. 3. disputat. 18. n. 18.* & alij. Ratio est, quia cōtrahentes quoad contractum 4

tractum sortiuntur forum loci in quo contrahunt, & iuxta leges talis loci contracturi sunt, & constat ex *c. vltim. de foro competenti, & l. si fardus ff. de euictionibus*; & ex iure seu ratione naturali, quæ dictat viuendum esse more loci in quo viuitur, præsertim quoad contractus; igitur qui contrahunt matrimonium in locis vbi decretum Tridentini non viget, validè contrahunt absque Parocho, & testibus.

Oppositum sentit Henriquez *lib. 11. de matr. cap. 3. num. 8.* & alij. Quia contrahentes prædicti iam sunt astricti decreto Tridentini vigente in sua Parochia, & eo facti sunt inhabiles ad sic contrahendum; ergo quocumque proficiscantur, semper secum deferunt eandem obligationem, & inhabilitatem; nam inhabilitas semper comitatur personam, sicut consanguinitas.

Respondeo hoc argumentum nimis probare, nam eo probari posset teneri legibus iuris communis, in quouis loco, etiamsi in eo in quo peregrinantur, non seruentur. Quare ad argumentum dico, quamuis dictæ personæ decreto Tridentini fuerint astrictæ & factæ inhabiles, non tamen vniuersaliter, sed tantùm pro locis in quibus habebant domicilium, quando receptum fuit, quia prædicta inhabilitas non fuit absolutè contracta, sed est affixa territorio tantùm, in quo promulgatum est Tridentinum, vt ibidem decernitur, & non in alio loco. Vnde prædicta inhabilitas non est absolutè quasi personalis, sed tantùm legalis ex lege inhabilitante, ac proinde cessat vbi, & quando lex cessat. Ex quo apparet manifesta disparitas huius inhabilitatis, atque ipsius consanguinitatis, nam consanguinitas cum fundetur in sanguine, eadem vbique est; hæc autem loco tantùm promulgationis affixa est. Ex quo etiam infertur quid dicendum sit si in vno loco esset impedimentum consanguitatis in quarto gradu, in alio verò ex consuetudine præscripta contraria non esset eiusmodi impedimentum: possent enim illi, qui consanguinei essent, eò peregrinantes contrahere; quia iam in eo loco cessaret inhabilitas, vt rectè notauit Basilius Ponce *loco citato num. 3.*

5 Dico *tertiò* doctrinam nuper traditam in secundo dicto veram esse, etiam si incolæ loci, in quo Tridentinum viget, profecti fuerint ad illum locum, in quo non viget eo fine, vt clandestinè contrahant sine Parocho, & aliis testibus. ita Sanchez, Basilius, & Hurtado *relati*. Ratio est, quia isti propriè non faciunt fraudes, nam vtuntur iure suo; ius enim habet adeundi eum locum vbi validè possit sine Parocho & testibus contrahere. Nec verò talis intentio & finis est propriè contra legem, cùm non sit contra ipsam, per quam non sit prohibitum aliò proficisci. Et quamuis id faceret ex aliqua praua intentione, nihil obesset; quia contractus non læditur in sua substantia ex mala intentione; ea enim permanet in affectu, & in contractum exteriorem minimè transit. Hoc enim communi sensu docent Doctores, ex praua intentione non oriri obligationem restituendi, si reuera non est illatum damnum. Vnde in hoc casu nulla est fraus illicita, aut dolus malus, quia talis actio nulli tertio nocet, neque est iniuriosa propriè, vt constat in matrimoniis incolarum eius loci, qui contrahunt sine prædicta forma.

6 Dico *quartò* certum esse Christianos habitantes in prouinciis infidelium, & in eis natos, in quibus Tridentinum non fuit promulgatum, validè contrahere absque Parocho & testibus. Ratio est manifesta, quia decretum Tridentini in eis Prouinciis nō habet vim, ex defectu publicationis ab ipso Tridentino requisitæ ad id. Idem dicendum de Christianis captiuis, & mercatoribus, & quibuscumque aliis habitantibus in dictis Prouinciis, & natis in Prouinciis Christianorum, in quibus Tridentinum non est promulgatum, nec viget, quia etiam isti validè contrahunt absque Parocho & testibus, cùm Tridentinum non habeat vim in suis prouinciis, neque in prouinciis infidelium, in quibus habitant.

Dico *vltimò* validè contrahere captiuos apud infideles sine Parocho, & testibus; quamuis ad eas regiones ducti sint post publicationem, & receptionem in sua parochia, nec animum ibi permanendi habeant. Ita Sanchez *disp. cit. n. 35.* Basilius *c. 9. n. 7.* Hurtado *difficult. 5.* & alij. Probatur 7

Primò: quia, vt diximus, contrahentes quo ad contractus sortiuntur forum loci in quo contrahunt, & tantùm illis legibus contracturi sunt, quamuis solùm transeuntes, & per modum hospitij sint in eo loco; ergo validè contrahunt absque Parocho, & testibus in dictis Prouinciis infidelium, quia in eis non viget Tridentini decretum, quamuis etiam ante profectum viguerit in propria parochia, & hanc retineant.

Secundò, quia impossibilis videtur esse in Prouinciis infidelium obseruatio legis Tridentini respectu fidelium ibi commorantium; nequeenim adesse proprius Parochus, vnde vel cōpellendi essent vitam seruare cœlibem, vel auferendum illis matrimonium, quod in remedium infirmitatis est institutum. Quare dicendum est non astringi ea lege. Monendum tamen est si velint ibi contrahere, oportere vt seriò curent seruare antiquas leges Ecclesiasticas, quod præstare possunt, videlicet testes adhibendo, quibus probari coniugia possint, instrumenta etiam de eo matrimonio publica conficiendo.

Obiicies, si captiui possunt in locis infidelium cōtrahere matrimonium absque Parocho & testibus, quia ibi non est receptum nec promulgatum Tridentini decretum, certè nullis aliis legibus Ecclesiasticis, ieiunij, abstinentiæ carnium, vel auditionis Sacri tenerentur, cùm ibi nec receptæ, nec publicatæ sint. Respondeo diuersas esse rationes, nam aliæ Ecclesiæ leges, sat est quòd sint promulgatæ in alia qualibet fidelium diœcesi, vel in curia Romana, vbique obligent; at decretum Tridentini vt obliget specialem publicationem postulat, in qualibet parochia, vel loco habitantis. Cumque apud infideles hæc conditio deficiat, in illis locis hoc decretum nondum obligandi vires accepit, & consequenter, qui in illis contrahunt, licèt domicilium ibi non fixerint, non tenentur seruare solemnitatem in eodem decreto contentam, quia, vt dictum est, contractus celebrandus est, iuxta solemnitates loci contractus.

Vtrùm verò matrimonium clandestinum, quod est inualidum post Tridentinum, vbi illius viget decretum, saltem valeat vt sponsalia, & obliget ad contrahendum, suprà *disp. 8. sect. 4.* latè est disputatum, & partem affirmantem amplexi sumus.

DISP.

DISPVTATIO XL.

De præsētia ordinarij, vel proprij Parochi, & testium, vt matrimonium non sit clandestinum, sed publicum, ac solemne.

DOcvimvs hactenus primum caput tractationis de matrimonio clandestino, quale nimirum sit decretum Tridentini, quam vim habeat in quocumque casu, & quas personas astringat. Nunc vlteriùs progredimur, ad explicandum secundum, continens formam ipsam, & solemnitatem præscriptam in prædicto decreto, videlicet ea quæ spectant ad ordinarij & proprij Parochi præsentiam.

Sectio I.

Quid Ordinarij nomine in prædicto decreto Tridentini intelligatur.

1 CErtum est *primò* Romanum Pontificem posse in tota Ecclesia matrimonio assistere, & alteri licētiam ad id conferre, vt patet tanquam per se notū.

2 Certum est *secundò* Ordinarij nomine in prædicto decreto Tridentini intelligi eos omnes, qui ordinariam potestatem habet Episcopalem, & quasi Episcopalem. Ordinarius est qui lege, vel consuetudine, vel priuilegio habet iurisdictionem, & causarum cognitionem, & proprio iure exercet.

3 Vnde *tertiò*, certum est Episcopum in sua diœcesi non solum posse licentiam conferre sacerdoti, vt assistat matrimonio, quia verè est Ordinarius in illa, sed etiam posse matrimonio assistere, quia est Parocho superior, aut Parochus superior. Idem dic de Archiepiscopo in sua diœcesi, posse assistere matrimonio, & aliis præbere licentiam assistendi; est enim ordinarius.

4 *Quartò* est certum idem posse Capitulum sede vacante, quia succedit Episcopo, quoad iurisdictionem ordinariam, cui est annexa facultas.

5 *Quintò* certum est idem posse omnes habentes Episcopalem iurisdictionem, respectu eorum in quos eam habent, vt Abbates Ecclesiarum nulli Episcopo subditarum, quia sunt Ordinarij in eis. Similiter ob eandem rationem dicendum est idem posse Cardinales in Ecclesiis sui tituli, quia sunt in eis Ordinarij, habentque in eis iurisdictionem quasi Episcopalem, vt colligunt Doctores ex cap... de maioritate, & obedientia.

6 *Vltimò* certum videtur idem posse Legatum in Prouincia suæ legationis, quia est in prouincia sibi commissa, & potest omnia, quæ Episcopus in sua diœcesi. Tum maximè, quia est ordinarius in illa, vt expressè habetur *cap. 2. de officio legati in 6.* Et notant rectè Doctores non solùm Legati à latere, sed omnes etiā Legatos à Pōtifice cōstitutos, vt præessent alicui prouinciæ, esse Ordinarios, per textum relatum, vbi generaliter deciditur Legatum esse ordinarium. His præmissis tanquam certis,

7 *Prima difficultas est* de Archiepiscopis, an sint Ordinarij in diœcesi suffraganea, ita vt in illa, & assistere matrimonio possint, & aliis licentiam assistendi concedere.

Breuiter dico cum communi sententia, non posse Archiepiscopum assistere matrimoniis subditorum suffraganei. Ratio est, quia non est Ordinarius ipsorum, nec habet iurisdictionem, nisi in causis per appellationem deuolutis ad ipsum, & in aliis casibus singularibus: non enim Archiepiscopus in diœcesi suffraganei est Ordinarius; sed tātùm sortitur iurisdictionem ob appellationem. Ex quo infertur Episcopo nolente aliquos matrimonio coniungere, causaque per appellationem delata ad Archiepiscopum, posse eum causa cognita dare licentiam cuicumque sacerdoti, assistendi matrimonio, vel ipsummet interesse. Quod intellige quando sententia Archiepiscopi transiuit in rem iudicatam, quia sua sententia effectum non sortitur, nec iurisdictionem dare potest, donec transeat in rem iudicatam: sortitur enim iurisdictionem Archiepiscopus iuxta naturam sententiæ, quæ est, vt nihil prorsus operetur, donec transeat in rem iudicatam. Potest etiam Archiepiscopus dum actu visitat diœcesim suffraganei assistere matrimonio subditorum suffraganei, & ad id licentiam concedere, quia tunc habet iurisdictionem ordinariam.

Secunda difficultas est an Prouisor, seu Vicarius Generalis Episcopi ex vi sui officij absque superaddita speciali commissione possit matrimonio assistere, & ad id licentiam conferre sicut ipse Episcopus. 8

Petrus de Ledesma *q. 45. de matrimonio art. 5. punct. 3. dub. 4.* docet non posse.

Primò, quia Vicarius ex generali commissione non potest de causis matrimonialibus cognoscere, vt significari videtur *in cap. accedentibus 12. de excessibus Prælatorum*, cùm dicitur dictam cognitionem ad dignitatem Episcopalem pertinere; ergo neque poterit matrimonio assistere, neque ad id licentiam conferre.

Secundò discrimen est communiter assignatum inter ordinariam iurisdictionem, ac delegatam vt illa mortuo suo concedente non expiret sicut delegata, sed res est integra: at iurisdictio Vicarij cessat morte Episcopi concedentis; ergo est delegata; ergo non potest assistere, nec dare licentiam, sine speciali commissione.

Dico *primò* cum communi Theologorum doctrina, quos refert, & sequitur Sanchez *lib. 3. disp. 29. n. 3.* Vicarium Generalem Episcopi habere iurisdictionē ordinariam, seu ordinarium esse, in his, quæ illi competunt ex generali Vicarij institutione. Probatur, quia iurisdictio concessa à Canone, vel lege est ordinaria, vt constat: at Episcopus licèt constituat Vicarium generalem, non tamen ei confert iurisdictionem quā habet, sed à canone, vel iure tribuitur, vt notat Glossa ex Doctorum sententia *c. 2. de officio Vicarij in 6.* ergo eius iurisdictio est ordinaria. Firmatur, quia Vicarius Episcopi constituit vnum tribunal, & vnam personam cum Episcopo, vt dicitur *in cap. Romana 3. de appellat. in 6.* Vnde eadem est iurisdictio Episcopi, & Vicarij. Vbi etiam adiungitur ratio, cur non appelletur à Vicario ad Episcopum, ne ab eodem ad se ipsum appelletur; ergo est Ordinarius. Dixi *in his, quæ illi competunt ex generali Vicarij institutione*, quia quo ad alia, quæ tantùm illi competunt ex commissione speciali, iudico verius cum Basilio Ponce *lib. 5. c. 11. n. 16.* esse delegatum. Ratio est, quia Episcopus iurisdictionem ordinariam conferre non potest: Vicario enim à iure confertur iurisdictio in casibus in quibus ordinarius est. Quòd autem vel cum clausula generali,

rali, vel vnica commissione committat specialem casum parum refert. Neque enim hæc duo facultas ordinaria, & commissio inter se ita connectuntur, vt vnum trahat ad se aliud, sed separata inter se sunt, & vnius casus cognitio, sine alio potest consistere, ac si diuersis commissionibus commissa essent. Contrarium sentit Sanchez *loco citato num.* 8. nempe Vicarium esse ordinarium, etiam quoad casus commissos, & probat ex *cap. translato, de constit.* ibi, Quia simul, & ab eodem, & sub eadem sponsione vtraque data sunt, quod de vno dicitur, necesse est, vt de altero intelligatur; ergo cùm dicta commissio simul ab eodem Episcopo conferatur, sicut principalis est ordinaria, sic erit ei connexa. Firmat, quia dignius trahit ad se minus dignum. *c. quod in dubiis, de consecr. Eccles.* ergo iurisdictio ordinaria, quæ dignior est, trahit ad se delegatam minus dignam.

Verùm respondeo, vt optimè notat *ibi* Glossa, illum textum intelligi, quod de vno constitutum est, extendi ad alium casum, & esse idem ius, quando vnum est connexum cum alio, aut simile illi, & est eadem ratio. At in nostro casu neque est connexio, neque est eadem ratio, neque illa duo sunt similia, sed valdè dissimilia, cùm in vna specie Vicarius à iure potestatem, & iurisdictionem habeat, non ab Episcopo, sed à iure; in alia verò specie tantùm ab Episcopo. Ad cõfirmationẽ dico specie illius textus dici oleum non consecratum posse commisceri oleo consecrato, & totum fieri consecratum. Quod ibi declarat Glossa, quia sacrum tanquam dignius, trahit ad se non sacrum. Quod intelligendum censeo quando sunt inter se connexa, minus dignum sequitur ex digniori. Addo illam non esse vniuersalem regulam. Quamuis enim oleum non consecratum quod miscetur consecrato, totum fiat consecratum, non tamen id est verum in vino, quod miscetur vino consecrato, quod certè non consecratur.

Est verò notandum quoties in aliquo Decreto mẽtio fit Ordinarij, nisi subiecta materia aliud poscat, intelligi non tantum Episcopum, sed omnes habentes iurisdictionem ordinariam; quia omnes illi Ordinarij sunt: atque adeò nomine *Ordinarij* comprehendi Vicarium Episcopi, cùm verè ordinarius sit; quare cùm in Tridentino mentio fiat Ordinarij, comprehenditur quoque Vicarius Episcopi. Idem dic de Vicario Capituli Sede vacante, & aliorum habentium iurisdictionem episcopalem cùm verè Ordinarius sit.

10 Dico *secundò*, Vicarium foraneum non esse ordinarium, sed delegatum. Ita omnes. Est autem Vicarius foraneus, qui iurisdictionem habet in aliqua parte speciali Diœcesis. Vnde si illam habet in sola ciuitate, in qua residet Episcopus, non erit Vicarius generalis, sed foraneus, & de illo procedit dictum, & probatur, quia hîc non habet iurisdictionem aliam, quàm concessam sibi ab Episcopo, nullamque habet à iure. At Episcopus nequit iurisdictionem ordinariam concedere. Firmo, quia à Vicario foraneo potest appellari ad Episcopum, vt solet fieri; ergo est Episcopi delegatus.

11 Dico *tertiò*, Vicarium generalem Episcopi, ex proprio Officio, absque speciali commissione, ex generali institutione Vicariatus posse interesse matrimonio, & alij Sacerdoti licentiam assistendi concedere. Ita cum multis Sanchez *disp.* 29. *cit. num.* 18. Ratio est, quia Tridentinum *sess.* 24. *cap.* 1. *de matrim.* id expresè concedit Ordinariis; at Vicarius generalis est Ordinarius, vt probatum est, & comprehenditur in Decretis mentionem de Ordinario facientibus; ergo potest assistere, & dare licentiam assistendi. Idem dicendũ est de Vicario generali eorum, qui habent iurisdictionem episcopalem.

Dico *vltimò*, Vicarium foraneum non posse assistere matrimonio, nec alij licentiam dare assistendi, absque speciali commissione. Ratio est, quia non habet potestatem ordinariam, sed delegatam. Vnde eius auditorium, ac tribunal non censetur esse vnum, & idem cum Episcopo; & ab eius sententia appellatur ad Episcopum, à quo solum habet iurisdictionem commissam. Verum est quod optimè notauit Sanchez, si causarum matrimonialium cognitio illi in genere concedatur, poterit assistere matrimonio, & alij licentiam assistendi dare. Si enim potest de causa principali cognoscere, poterit quoque de minus principali, & accessoria, ac præambula, iuxta illam regulam iuris 61. *de regulis iuris, in 6. Cui licet quod est plus, licet vtique quod est minus.* 12

Ad primum argumentum pro sententia Ledesmæ negatur antecedens, nam ex generali facultate Vicariatus, potest Vicarius generalis cognoscere de causis matrimonialibus, vt praxis ipsa ostendit, & colligitur manifestè ex *cap.* 1. *de frigidis, & maleficiatis*, vbi dicitur proponendam esse querelam de certo matrimonio, & proclamandum ad Episcopum, aut eius missum. Vbi Glossa verb. *misso*, explicat, id est, Vicario, qui fungitur vice Episcopi. Et *cap. finali, de cognatione spirituali*, dicitur, propositum esse quoddam impedimentum matrimonij, coram Officiali Canuariensi, cui Gregorius IX. præcepit, quid præstare debet in ea causa; ergo supponit dictum Officialem seu Vicarium generalem posse de causis matrimonij cognoscere. Neque obstat, quòd *in cap. accedentibus*, dicatur hanc cognitionem esse Episcopalis dignitatis, non enim ob id excluditur Vicarius generalis: nam nomine Episcopi, vbi non excluditur Vicarius, & est res quæ competit Vicario ex eius officio, intelligitur etiam eius Vicarius generalis. Et constat hoc ex Trid. *sess.* 24. *c.* 6. *de reformatione*, vbi cùm voluit Vicarium excludere, expressit dicens, eis tantùm (id est, Episcopis, non eorum Vicariis) sit permissum. 13

Ad secundum dico iurisdictionem ordinariam certum esse mortuo concedente non expirare, quando nimirum iurisdictio ordinaria non adhæret alteri ordinariæ tanquam accessoria illius, secus quando cohæret alteri ordinariæ tanquam accessoria, vt cohæret iurisdictio Vicarij iurisdictioni Episcopi; tunc enim extincto principali per mortem Episcopi extinguitur accessoria Vicarij.

Tertia difficultas est de Archipresbytero Ecclesiæ Cathedralis, an possit interesse matrimonio in tota Diœcesi tanquam Ordinarius. Ad quam dico quatuor cum Sanchez *disp.* 27. Basilio Ponce *lib.* 5. *c.* 12. *num.* 7. & aliis. *Primum* est, si Archipresbyteratus sit in aliqua Ecclesia Cathedrali dignitas, & præbenda, cui ex Officio sit annexum audire confessiones omnium Diœcesis illius, tunc certè esset propriè Sacerdos, & Ordinarius in tota illa Diœcesi, & consequenter posset interesse matrimonio in tota illa Diœcesi. Vnde olim fortè fuerunt aliqui Archipresbyteri tam amplam potestatem habentes. *Secundum* est, si Archipresbyter illud non habeat ex officio, sed ex Episcopi commissione, tunc certum videtur delegationi standum, & non esse Ordinarium. *Tertium*, si verum est quod dicitur esse in vsu in aliquibus Cathedralibus, vt Archipresbyter Ecclesiæ Cathedralis sit Parochus ipsius Ecclesiæ, & possit ministrare Sacramenta in sua parochia, poterit assistere matrimonio, sed nõ in tota Diœcesi, sed solum in sua parochia. *Vltimum* est, in hoc standum esse decisioni Concilij Tridentini, in quo, vt vidimus, ad matrimonio assistendum, tantum fit 14

mentio

mentio Ordinarij & Parochi. Vnde iſtis Archipreſbyteris tantùm concederem ea, quæ conueniunt Parochis, cum Parochi earum Eccleſiarum ſunt, neque aliud conſuetudine videtur eſſe receptum. De poteſtate autem Archipresbyteri, munere, & officio videatur noſter Ioannes Azor *tom. 2. inſtitut. moral. lib. 3. cap. 15.*

Sectio II.

Quis debeat dici proprius Parochus in ordine ad Sacramentum matrimonij, qui & aſſiſtere illi poſſit, & licentiam concedere vt alij aſſiſtant.

1 DIco *primò*, cum communi ſchola Theologorũ, Parochum ſolius originis, ſicut & Epiſcopum ſolius originis, non cenſeri proprium comparatione contrahentium matrimonium. Patet, quia illa dicitur propriè parochia, & diœceſis alicuius, in qua habet domicilium habitationis. Vnde, vt notant communiter Doctores, nomine domicilij in dubio, non venit originis domicilium, ſed habitationis; non enim in dubio à verborũ proprietate eſt recedendũ. *l. non aliter ff. de leg. 3.* igitur ſatis non eſt Parochus originis, ſed requiritur habitationis: nam Concilium petit aſſiſtentiam proprij Parochi ad matrimonij valorem; proprius autem in dubio non intelligitur originis, ſed domicilij Firmo, quia vbi ius Canonicum voluit ſat eſſe Epiſcopum originis, id explicuit, vt in Sacramento Ordinis. *cap. cùm nullus, de tempore ord. in 6.* Non ergo extendi debet ad matrimonium, & ad alia Sacramenta, quæ iure à proprio Ordinario & Parocho miniſtranda ſunt. Vnde infero, quoad hanc rem matrimonij, eos dici eſſe in alicuius parochia, vel diœceſi, qui in ea domicilium, vel quaſi domicilium habent. Dicitur autem quis habere domicilium in aliquo loco, quando in eo habitat animo perpetuò ibi permanendi, etiamſi per horam tantùm habitauerit. Quaſi domicilium ibi quis habet, vbi per maiorem anni partem habitat, vt ſcholaſtici in Vniuerſitatibus, & milites in præſidiis. Quare certum eſt eum qui fixum habet domicilium, ibi contrahere debere coram Parocho eius domicilij. Vnde ſi modò mulier contrahat cum viro in ſua parochia, & ſtatim ſe transferat ad parochiam viri mutato domicilio, ſi matrimonium fuerit nullum, & eadem die iterandum, iam non poterit coram priori Parocho contrahi; fuit enim alibi domicilium relicto priori.

2 Dico *ſecundò*, cùm quis duplicem parochiã habitationis ſortitur, quod euenit tunc quãdo in vtraq; habitat, vt, verbi gratia, in vna tempore hyemis, & æſtate in alia, poſſe coram Parocho vtriuſque matrimonium inire. Ita cum multis Sanchez *lib. 3. diſp. 24. n. 2* Ratio eſt, quia vtriuſque eſt æquè parochianus; ergo vtraque eſt æquè parochia illius; ergo non eſt maior ratio cur alter ſolus Parochus poſſit matrimonio aſſiſtere. Quamuis enim prædicta tempora hyemis, & æſtatis non ita in puncto mathematico conſiſtant, vt omnino æqualia ſint: cenſentur tamen æqualia morali modo. Vnde infero non ſolùm poſſe aſſiſtere matrimonio eum Parochum, cuius parochiam tunc temporis ſuſcepturus inhabitat, vt tempore hyemis parochiæ hyemalis Parochum vbi tunc habitat, & è contra tempore æſtatis; ſed etiam indifferenter poſſe vtrumque Parochum intereſſe matrimonio. Ratio eſt, quia ille vtroque tempore habet duplicem parochiam, aliàs non verificaretur habere duo domicilia: ſicut qui certo tempore habitat in vna parochia, & poſtea ad aliam transfertur, non diceretur habere duo domicilia, contra *cap. de ſepulturis in 6.* quia nonſimul vtrumque ſortitur, ſed ſucceſſiu è, modò vnum, & poſtmodum alterum; ergo vtroque tempore vterque Parochus eſt proprius illius paſtor, atque ideo poterit matrimonio aſſiſtere. Ex quo infero, ſi duo parochi in ſolidũ alicui parochiæ præſint, poſſe quemlibet ex illis altero inuito intereſſe matrimonio, & aliis Sacerdotibus aſſiſtendi licentiam dare. Quia par in parem non habet imperium. *c. innotuit, de electione, & electi poteſtate.*

Dico *tertiò*, virtute Bullę Cruciatæ non poſſe eligi Sacerdotem alienum vt matrimonio aſſiſtat. Quare licèt virtute Bullæ, vel alterius Iubilæi poſſit eligi alius Confeſſarius ex approbatis, tametſi non ſit proprius Parochus; non tamen ad aſſiſtendum matrimonio. Ita Sanchez cum aliis, quos ipſe refert *lib. 3. diſp. 19. n. 3.* Ratio eſt, quia in tota Bulla Cruciata non datur talis poteſtas. Nec conueniens fuit vt talis concederetur poteſtas; quia proprius Parochus melius poteſt ſcire impedimenta, tamquam proprius paſtor oues ſuas cognoſcens. Vnde quamuis in Bulla, & alio ſimili Indulto concedatur miniſtratio digniorum Sacramentorum, vt Euchariſtiæ, & pœnitentiæ, non ſequitur concedi matrimonij miniſterium, propter ingentia inde ſubſequenda damna, & incõmoda: expedit enim vt ſolùm matrimonio aſſiſtere poſſit, qui tamquam proprius paſtor ouem agnoſcens, valeat impedimenta inueſtigare. Firmo, quia vt præſcribitur in Tridentino *ſeſſ. 24. de matrimonio cap. 1.* nullus alius poteſt ſponſos benedicere, abſque proprij Parochi licentia, vel Ordinarij; & derogatur ibi cuicumque priuilegio; ergo ſignum eſt nolle Tridentinum virtute cuiuſuis priuilegij, alienum Sacerdotem abſque proprij licentia Parochi, poſſe matrimonio intereſſe. 3

Dico *quartò*, quando contrahentes ſunt diuerſæ parochiæ, ſufficere proprium Parochum vnius, vel ſponſi, vel ſponſæ. Ita omnes. Ratio eſt, quia Concilium non requirit niſi vnum Parochum proprium ad valorem matrimonij; ergo ſufficiet Parochus vnius, quando erunt diuerſæ parochiæ. Firmatur, quia tametſi quoad reliqua Sacramenta Parochus alterius contrahentis non ſit vtriuſque Parochus; at quantum ad matrimonium Parochus alterius eſt vtriuſque, ratione connexionis; ex eo quòd matrimonium non niſi inter duos conſiſtere queat. Cùm enim matrimonij contractus indiuiduus ſit, ita vt ab vno ſine altero iniri nequeat; eo ipſo quòd quis eſt Parochus ad coniungendum vnum, debet neceſſariò eſſe ad vtrumque per neceſſariam connexionem. 4

Dico *vltimò*, Parochum vnius validè, & licitè poſſe intereſſe matrimonio, etiamſi in aliena parochia vtriuſque contrahentis, vel etiam in aliena diœceſi celebretur. Ita multi viri docti, quos refert, & ſequitur Sanchez *lib. 3. diſput. 19. quæſtione ſecunda & tertia.* idem tenent Coninch *diſput. 26. dubio 2. num. 22.* Gaſpar Hurtado *diſput. 5. difficultate 6. num: 22.* & alij. 5

Prima pars dicti de validitate, oſtenditur. Tum quia aſſiſtere Parochum matrimonio, non eſt propriè loquendo actus iuriſdictionis: ſolùm enim deſideratur illa præſentia ad auctoritatem matrimonij præſtandam, & vt ipſa clandeſtinitas omnino vitetur,

vitetur & ipsi Ecclesiæ constet matrimonium ipsum: ergo potest eam præstare extra propriam parochiam, ac diœcesim; nam totum id potest obtineri Parocho vbicumque assistente matrimonio. Tum maximè, quia etiamsi assistere matrimonio esset actus iurisdictionis; non esset nisi iurisdictionis voluntariæ, quæ in solos subditos volentes exercetur; non tamen est actus iurisdictionis contentiosæ, quæ requirat vllum Tribunal, aut strepitum iudicialem, vel etiam solemnitatem publicam, quæ cum exteriori pompa, & strepitu fiat; propter quæ sæpe prohibentur pastoribus similes actus in alieno territorio exercere. Vnde in præsenti hac de causa prohibetur Parocho in aliena parochia facere denuntiationes, & dare solemnem benedictionem nuptialem; quia hæc nimirum exigunt externum strepitum, qui est superioribus in alieno territorio prohibitus. Igitur cùm assistere matrimonio nihil horum habeat, validè hoc fiet in quocumque territorio. Quare sicut proprius Parochus potest extra parochiam, & diœcesim audire confessiones subditorum; poterit quoque & illos matrimonio coniungere.

6 Obiicies, Tridentinum videtur requirere assistentiam Parochi, vt est persona publica: at Parochus extra suam parochiam & territorium non est persona publica, sed priuata; vt constat ex *l. 3. de officio præsid.* Respondeo assistentiam Parochi, quamuis extra parochiam, ac diœcesim vtriusque contrahentis, satisfacere decreto Tridentini; quia verè assistit proprius Parochus vnius, vel vtriusque; ac proinde vt persona publica ad dictum effectum; sicut dum absoluit. In dicta verò lege solùm significatur, iudicem extra suum territorium non esse personam publicam quoad iurisdictionem contentiosam, qua constituitur iudex exterior, de quo ibi est sermo.

7 *Secunda pars* dicti, nullo modo peccare cessante scandalo Parochum sic assistentem, nec puniendum esse. Probatur, quia nullo iure, vel statuto generali prohibitum est Parocho assistere matrimonio extra propriam parochiam; nec Parochus alienus iure offendi ex hoc potest, cùm id non pertineat ad iurisdictionem contentiosam. Firmatur, nam minus est auctoritatem præstare matrimonio, quàm exercere actum iurisdictionis voluntariæ: nam vterque actus tametsi fiat tanquam à persona publica; at præstare auctoritatem tantum est interesse tanquam testem habentem qualitatem, & dignitatem Parochi; quod fieri potest à Parocho excommunicato denunciato, vt infrà dicam *sectione quarta*: at exercere iurisdictionem voluntariam, vltra dignitatem personæ publicæ, postulat iurisdictionem nullo modo esse impeditam; vnde si exerceatur ab excommunicato denuntiato, nihil prorsus fit. Si igitur potest Parochus in aliena diœcesi exercere iurisdictionem voluntariam erga subditos, audiendo ipsorum confessiones, iuxta ferè omnes Doctores; poterit licitè à fortiori assistere matrimonio, quod est multo minus. Dixi, nullo iure, vel statuto generali id prohibitum esse; quia, vt notant aliqui Doctores, inter quos Coninch citatus, in quibusdam locis videtur id statuto prouinciali prohibitum.

Ex dictis colligo, multo magis parochiam existentem extra parochiam suam, vel diœcesim, posse alteri sacerdoti facere potestatem, vt in sua parochia matrimonio assistat. Patet, quia id minorem, vel nullum strepitum exigit. Nec vlla est ratio cur hoc possit prohiberi.

Sectio III.

Vtrùm Parochus vt validè, & licitè assistat matrimonio, debeat esse Sacerdos.

C Onstat apud Doctores ex *cap. licet canon, de elect. in 6.* & ex Tridentino *sess. 7. de reformat cap. 3.* quem posse esse Parochum, & non sacerdotem; vt si nondum sit lapsus integer annus à parochialis beneficij collatione. Constat etiam, conuenientius esse, ac congruentius, vt Parochus sit Sacerdos: quia præsentia Parochi desideratur in matrimonio, vt illius testimonium omni fide dignum reddat, & sponsos coniungat, & benedicat Ecclesiæ nomine: quæ omnia excellentiori modo præstat Parochus sacerdos, cuius testimonium multò fide dignius est, & ipsius sacerdotis proprium est benedicere. Vnde olim vetustissimo ac celebri ritu Ecclesiæ, nuptiis contrahendis adhibendus erat sacerdos, vt liquet ex variis Pontificum, ac Conciliorum decretis, quæ congerit Gratianus *30. q. 5. per totam.* Controuersia igitur est, an id sit absolutè necessarium iuxta decretum Tridentini. 1

Duo verò sunt discutienda. *Primum*, an Parochus non sacerdos validè matrimonio intersit. *Secundum*, an licitè quoque absque vllo peccato assistere possit.

Circa primum, sunt nonnulli, qui absolutè sentiunt in Parocho esse necessariam illam sacerdotij dignitatem, vt validè matrimonio assistat. Ita Rodriquez *tom. 1. cap. 219. n. 9.* Salcedo *practica cap. 73.* & alij. Probant 2

Primò ex dicto Tridentini decreto, dum dicitur, qui aliter quàm præsente Parocho, vel alio Sacerdote de ipsius Parochi, seu Ordinarij licentia. Vbi dictio illa, *alio*, cùm sit relatiua, denotare videtur, personam antecedentem esse similis qualitatis, ac est persona cui adiungitur; & ita significat similem sacerdotis qualitatem in relato.

Secundò idem ostenditur ex doctrina communi Iurisperitorum dicentium in clausula Capellaniæ habente, teneri Capellanum per se, vel per alium sacerdotem Sacra celebrare, necessariò Capellanum debere esse sacerdotem, eo quòd dictio illa, *alius*, sit ampliatiua similium; ergo cùm Tridentinum dicat, qui aliter, quàm præsente Parocho, vel alio sacerdote, ratione dictionis, *alio*, petet sacerdotium in Parocho.

Tertiò. Vbi alternatiua dubia est, vna eius pars alteram declarat, *l. 7. ff. de rebus dubiis*; ergo cùm hæc alternatiua, præsente Parocho, vel alio sacerdote, dubia sit, an intelligatur de Parocho sacerdote; debet intelligi, ac declarari per alteram partem, nempe, vel alio sacerdote.

Quartò, quia Parochus non Sacerdos non potest dare licentiam alteri sacerdoti vt matrimonio assistat, non alia de causa, nisi quia per se ipsum nequit assistere matrimonio. Quod ideo firmatur, quia, vt docent graues Doctores, Parochus non sacerdos nequit concedere licentiam Religiosis ministrandi Eucharistiam, eo quod per se ipsum illam ministrare non potest. Et patet ex *cap. finali 46. disp.* ibi: sicut non suo, ita nec alieno

nomine aliquis Clericorum exercere fœnus attentet. Similiter ergo si Parochus non Sacerdos nequit dare licentiam alteri Sacerdoti vt assistat, nequibit ipse assistere.

Vltimò, nulla videtur assignari posse maior ratio, cur assistens ex licentia Parochi debeat esse Sacerdos; & Parochus assistens, vel dans licentiam, non sit Sacerdos.

3 Verius iudico oppositum, Parochum non Sacerdotem posse validè matrimonio assistere. Ita Sanchez cum plurimis *lib.* 3. *disput.* 20 *num.* 3. Suarez *tom.* 5. *in* 3. *p. de censuris disput.* 11. *sect.* 3. *num.* 17. *&* 18. Henriquez *lib.* 11. *de matrimonio cap.* 3. Coninchius *disput.* 27. *dub.* 2. *num.* 21. Basilius Ponce *lib.* 5. *c.* 17. *num.* 1. Emanuel Sa *verb. matrimonium, num.* 1. Gaspar Hurtado *disput.* 5. *difficultate* 7. & non pauci alij Theologi. Probatur *primò*, quia Tridentinum faciens mentionem sæpe Parochi, non meminit Sacerdotis. At si Concilium vlouisset in Parocho eam qualitatem, sanè illam expressisset; sicut in assistente matrimonio ex Parochi licentia id expressit; maximè cùm res hæc grauissima sit, & ad matrimonij valorem necessaria. *Secundò* Parochus adhuc non Sacerdos potest omnia quæ Sacerdos, præter ea quæ pendent à potestate Ordinis: sed assistere matrimonio non est actus Ordinis, cùm non sit pendens ab illo, neque enim est consecratio, nec absolutio; ergo. *Tertiò*, nullum est caput, ex quo possimus deducere hanc necessitatem Sacerdotij in Parocho. Non enim colligitur ex verbis quæ prolatutus est, cùm illa non sint de substantia matrimonij, neque etiam ex iurisdictione; nullam enim propriè in matrimonij exercet Sacramento, in quo non est minister, sed testis. Ex alia parte, quamuis Sacerdos non sit, Parochi munus, & nomen, & auctoritatem verè retinet, & propriè, solumque exigit Concilium præsentiam proprij Parochi. Igitur dicendum est qualitatem Sacerdotij in eo non requiri. Tandem de hac re iam datur declaratio Eminentissimorum Cardinalium super Concilium: nam inter nouissimas Rotæ decisiones, quas cum declarationibus Concilij, excusit Farinacius *decisione* 70. sic habetur Prima Decembris 1593. Congregatio Concilij censuit, matrimonium contractum coram Parocho non Sacerdote valere.

Ad argumenta contraria.

4 Ad primum, dico, dictionem illam, *alio*, non semper denotare personam antecedentem esse similis qualitatis: non enim particula, *alius*, semper est similitudinis nota, vt constat ex illo Lucæ 23. *Ducebantur autem & alij duo nequam cum eo.* Tunc verò est dissimilitudo, quando ratio subiectæ materiæ id suadet: vt contingit in casu præsenti; nam Parochus non Sacerdos potest exercere omnia Parochi officia & munia, quæ potestate ordinis non indigent. Quare ex illa particula, vel alio Sacerdote, non infertur sufficiens fundamentũ ad corrigendum totum ius quòd ad obeunda munera ab Ordine non pendentia, non desiderant in Parocho Sacerdotium. Non igitur relatiuum illud, *alio*, refert omnem conditionem, seu qualitatem personæ, cum nomen Sacerdotis non præcedat, sed sequatur. Vnde censeo idem velle Concilium illa particula, vel alio Sacerdote, ac si diceret, vel aliquo Sacerdote.

5 Ad secundum, dico illud argumentum esse pro nobis. Nam in primis ex illis verbis per se, vel per alium Sacerdotem, in rigore non probatur exigi Capellanum esse Sacerdotem; quia clausula illa Capellaniæ disiunctiuè postulat, vt sacra celebrentur per Capellanum, vel per alium Sacerdotem: ad veritatem autem disiunctiuæ sufficit alteram partem verificari. Sic colligitur ex regula 70. *in alternatiuis, de regulis iuris in* 6. Vbi sic dicitur, in alternatiuis, debitoris est electio, & sufficit alterum impleri. Quod probat Glossa *ibi* exemplo debitoris, qui promisit dare equum, vel soluere decem scuta, non potest compelli, vt soluat decem scuta, nec vt det equum, nisi disiunctiuè vnum, vel alterum ipsorum; & est in electione debitoris soluere decem scuta, vel dare equum. Prædicta autem regula, & exemplo firmo magis nostram sententiam: nam Tridentinum disiunctiuè postulat præsentiam Parochi, aut alterius qui Sacerdos sit; ad veritatem autem disiunctiuæ sufficit alteram partem verificari, vt dixi; ergo satisfacit Concilio, si Parochus non Sacerdos, vel alius Sacerdos de eius licentia assistat. Præterea dico, etiamsi verum esset antecedens illud de Capellania, adhuc non esset idem dicendum in præsenti casu; quia illic non sunt coniecturæ contrariæ menti testatoris: hîc autem sunt contrariæ menti, & intentioni Tridentini, vt constat ex probationibus nostri dicti: & maximè roboratur doctrinâ ab omnibus communiter recepta, Parochum non Sacerdotem posse exercere omnia Parochi munia, quæ potestate ordinis non indigent: & posse quoque licentiam dare ministrandi Eucharistiam; non obstante eo quod habetur *Clementina* 1. *de privilegiis*, non licere Religioso ministrare Eucharistiam absque licentia Presbyteri parochialis. Quoniam Doctores interpretantur id esse modum loquendi, quia communiter Parochi Sacerdotes sunt. Hinc autem efficax efformatur argumentum; nam si cùm textus expressè qualitatis Sacerdotij meminit, declaratur piè non exigi eam qualitatem, vt Parochus prædictam licentiam concedat, ne iura corrigantur; quæ non petunt Sacerdotium in Parocho obeunte munera potestatis iurisdictionis; à fortiori cùm Tridentinum eius qualitatis nullam mentionem fecerit, dicendum est eam non desiderari.

Ad tertium concedo vnam partem alternatiuæ dubiæ declarari per alteram, nisi aliæ coniecturæ vrgeant fortiores, vt alter declaretur. Sic verò contingit in præsenti casu.

Ad quartum, negatur antecedens; nam incredibile videtur Tridentinum velle Parocho, qui omnia iurisdictionis munera nondum Sacerdos exercere potest, hoc vnicum negare. Falsum etiam est Parochum non Sacerdotem non posse dare licentiam Religioso ministandi Eucharistiam, quam ipse Parochus ministrare nequit? cùm sit actus iurisdictionis: Quod etiam est verum, etiam in sententia contraria asserente illum Parochum per se non posse assistere; nam id constat exemplo sacramenti Pœnitentiæ: potest enim ex vi iuris iuxta multorum sententiam, licentiam dare aliis, vt suorum Parochianorum audiat confessiones, cùm tamen ipse eas audire nequeat. Nec obest caput illud finale; nam loquitur de peccato vsuræ, quam nec suo nomine, nec alieno exercere potest Clericus; rationemque subdit textus, indecens est enim crimen suum commodis alienis impendere, & exercere. 6

Ad vltimum, manifestè est præclara ratio ob quam Tridentinum non restrinxit, vt Parochus Sacerdos sit, prout fecit in alio de licentia Parochi assistente matrimonio; quia nimirum cum ea re solum exigat Tridentinum testimonium fide dignum, dignitas beneficij parochialis efficit, vt iure ac meritò sit Parocho fides adhibenda: quæ dignitas cum alteri non Parocho deficiat, voluit Concilium eum suppleri Sacerdotali dignitate.

Circa secundum, non desunt graues Doctores, 7 inter

inter quos Petrus de Ledesma *de matrimonio quaest.* 45. *art.* 5. *p.* 3. *dub.* 1. *conclusione* 3 dicentes Parochum non Sacerdotem, si matrimonio assistat, peccare assistendo, quia est causa cur dubitare queat de valore matrimonij; & dat occasionem coniugibus postea litigandi, quæ sunt grauissima damna. Firmatur, quia Parochus non Sacerdos non potest sponsos benedicere illis verbis, Ego vos coniungo, &c. quæ tamen Tridentinum iubet dicto *cap.* 1. Parochum proferre.

8 Contrarium censeo absolutè verum, licere Parocho non Sacerdoti assistere, cum Sanchez *disputat.* 20. *citata numer.* 4. Basilio Ponce *citat. numer.* 4. Hurtado *relato*, & aliis. Probatur *primò*, quia tametsi antiquo iure necessaria esset præsentia Parochi Sacerdotis, vt licitè fieret matrimonium; tamen decreto Tridentini, quod corrigit ius illud antiquum, non requiritur. *Secundò* & præcipuè, quia si talis Parochus peccaret, vel peccaret contra religionem, vel contra charitatem, vel contra aliquod irreparabile damnum. At nullo ex his modis peccat. Quod sic ostendo. Nam in primis non peccaret contra religionem. Quia, vt suppono ex materia de conscientia, qui sequitur opinionem probabilem, nullam facit irreuerentiam Sacramento; sicut nec facit iniuriam legislatori, si quis sequendo opinionem probabilem, hîc, & nunc non obligare præceptum, illud non seruet. Vnde perplacet mihi quod rectè notauit doctissimus Michaël Salon 2. 2. *quaest.* 63. *art.* 4. *controuersia* 2. *in solut. ad* 3. non posse amplecti opinionem probabilem circa formas & materias Sacramentorum, non prouenire ex defectu opinionis, nec ratione periculi, sed quia contrauenitur præcepto vtendi forma & materia præscriptis, & vsitatis in Ecclesia. Quare si in ipsis Sacramentis aliquod dubium se offerat, circa quod nullum sit Ecclesiæ præceptum, quilibet potest relicta opinione probabiliori, sequi probabilem, quæ verè probabilis est. In nostro verò casu, vt vidimus, multo probabilior est opinio asserens esse validum matrimonium, tametsi assistat Parochus non Sacerdos. Firmat hoc idem noster Vasquez *tom.* 1. *in* 1. 2. *disputat.* 63. *cap.* 2. vbi latè ostendit, si non obstet Ecclesiæ vsus, & consuetudo recepta, & in administratione Sacramenti sit varietas opinionum probabilium, siue circa materiam, siue circa formam, licitum esse sequi opinionem probabilem; & ex illa colligere iudicium conscientiæ, quod liceat ita administrare Sacramentum, etiam pro parte minus tuta, in qua potest esse periculum efficiendi irritum Sacramentum, aut effectum illius, si præcisè attendamus solùm reuerentiam debitam Sacramento ex virtute religionis. Quia non videtur maior ratio ob quam in Sacramentorum administratione debeamus sequi partem tutiorem, & non sufficiat sequi probabilem, quàm in qualibet alia materia, in qua sufficit sequi probabilem, & ex illa iudicium conscientiæ rectum deducere ad operandum. Nam si ratio probabilis asserit non fieri irritum Sacramentum, probabiliter etiam sequitur, eo modo ritè, ac rectè administrari; ergo non erit contra prudentiam & religionem ex hac opinione colligere iudicium singulare, quo credamus licere nobis administrare eo modo Sacramentum. Et hoc præsertim vim habet, si opinio illa probabilis, sit propria eius qui administrat Sacramentum: quia neminem obligat prudentia vt cum euidentia semper operetur. Quod autem in re ipsa forsan fiat irritum Sacramentum, aut sine effectu, si administretur secundùm eam opinionem, non videtur irreuerentia moralis, quæ operanti imputetur, quando ille qui administrat, probabiliter, & secundùm rationem existimat non fieri irritum: sicut etiam cùm sunt variæ opiniones de obseruatione alicuius alterius præcepti, non fit irreuerentia, nec censetur transgressio, operari secundùm opinionem probabilem minus tutam, cum qua est periculum faciendi aliquid quod reipsa vetitum sit. Præterea quòd non peccet contra charitatem videtur manifestum, quia non est Sacramentum necessitatis, quo proximo adhibemus certum ac necessarium salutis æternæ remedium. Quando enim vrget obligatio, qua quis ex charitate debet indigenti prouidere remedium salutis per Sacramenta; certum mihi videtur, neminem satisfacere huic obligationi charitatis si sequatur opinionem probabilem, imò etiam probabiliorem minus tutam, cum potest tutam eligere & sequi; quoniam obligatio charitatis & misericordiæ hoc postulare videtur, vt si proximo possumus certum remedium & sine vllo periculo adhibere, non adhibemus illud, quod forsan in re nullius erit momenti; & huic periculo re ipsa proximum exponere, vt forsan re ipsa careat remedio, nequimus. Denique quòd ex ea opinione non sequatur damnum aliquod irreparabile coniugibus dubitandi de valore matrimonij, vel litigandi, propter defectum assistentiæ Parochi Sacerdotis, probatur, quia cùm hoc impedimentum, ne valeret matrimonium, sit ex solo iure humano Concilij Tridentini, opinio probabilis, qua viri docti existimant, matrimonium assistente Parocho non Sacerdote valere, efficeret illud validum esse; ob legem *Barbarius, ff. de offic. præto.* Ex qua constat, gesta per habentem titulum putatiuum, & communem errorem valida esse, & ius Pontificium ob publicam vtilitatem supplere eum defectum, concedendo iurisdictionem, cùm impedimentum sit solius iuris humani, & non iuris diuinij, aut naturalis, vt doctè ostendit Sanchez *lib.* 3. *disputat.* 22. *n.* 27. *& sequentibus.*

Hinc patet solutio ad argumentum contrariæ sententiæ.

Ad confirmationem docet Sanchez *disputat.* 20. *numer.* 4. se non videre repugnantiam vllam, vt Parochus non Sacerdos ea verba proferat. Ego verò dico, tametsi Parochus non Sacerdos nequeat benedicere, neque ea verba proferre nomine Ecclesiæ, constare tamen ea non esse de substantia matrimonij; cuius contractus perficitur, & completur absque illis, vt omnes fatentur: & vt infrà videbimus, ea verba omittere non est peccatum mortale. 9

Sectio IV.

An Parochus excommunicatus validè & licitè matrimonio assistat.

Manifestum est apud omnes, Parochum excommunicatum toleratum, seu non denuntiatum, neque notorium Clerici percussorem, quem post Conciliũ Constantiẽse vitare non tenemur, validè assistere matrimonio, & validè conferre licentiam alteri sacerdoti ad assistendum. Patet, quia post Concilium Constantiense constat omnia gesta ab excõmunicatis, suspensis, vel irregularibus, dũ non sunt denũtiati, nec notorij Clerici percussores, valida esse, vt constat ex *c. ad probandum, de sententia & re iudicata* Nã Cõcilium 1

directè voluit fauere fidelibus, & timoratis conscientiis consulere; & ideo valor absolutionis & aliorum actuum, directè est ob fidelium vtilitatem, quāuis indirectè cedere possit in aliquod ipsorum excōmunicatorum commodum. De Parocho igitur excommunicato, non tolerato, qui talis dicitur, quando est denuntiatus, vel est notorius percussor Clerici, procedit controuersia.

2 De qua *prima difficultas* est, an dictus Parochus validè matrimonio assistat.

Sunt nonnulli, inter quos noster Auila 2. *p. de censuris disp.* 3. *dub.* 1. *conclus.* 5. qui existimant non esse validum matrimonium si celebretur coram Parocho excommunicato non tolerato.

Primo, quia actus quos excommunicatus non toleratus exercet ratione publici officij, sunt nulli. At in matrimonio assistit Parochus ratione publici officij, & publicæ potestatis, quia assistit in quantum Parochus formaliter; cuius rei signum est, quòd quamuis loco Parochi adhibeantur mille testes, non valebit matrimonium.

Secundò, contractus in quibus requiritur secundùm ius de substantia præsentia tabellionis, sunt inualidi, ac nulli, si tabellio sit excommunicatus non toleratus. Igitur cùm de substantia matrimonij requiratur post Tridentinum præsentia Parochi, si iste sit excommunicatus non toleratus, erit nullus.

Tertiò, ideo testes tametsi sint excommunicati non tolerati, non inualidant matrimonium coram illis celebratum, quia non assistunt vt personæ publicæ, nec ratione publici officij, sed vt personæ priuatæ. At Parochus assistit vt persona publica habens dignitatem iurisdictionis; ergo.

3 Opposita sententia verior est, quam tenent Salzedo, Henriquez & alij, quos refert & sequitur Sanchez *lib.* 3. *disputat.* 21. *num.* 4. Coninch *disp.* 27. *dub.* 2. Hurtado *disp.* 5. *difficultate* 8. *num.* 26. Suarez *tom.* 5. *de censuris*, *disputat.* 11. *num.* 2. Basilius Ponce *lib.* 5. *cap.* 17. *num.* 6. & alij. Iuxta quam

4 Dico *primò*, Parochum excommunicatum non toleratum validè matrimonio assistere. Ratio est, quia in primis matrimonio assistere non est propriè actus iurisdictionis, patet quia nullus actus siue Ordinis, siue potestatis iurisdictionis validè potest fieri ab omnino inuito, & contrariam habente intentionem, vt constat etiam ex *l. non omnis*, *initio ff. de reb. credit.* At præsentia Parochi omnino inuiti, & contrariam intentionem habentis, sufficit ad valorem matrimonij, vt infrà dicemus. Præterea, matrimonio assistere, propriè non est actus testis. Patet, tum quia Tridentinum designat Parochi præsentiam, tamquam quid distinctum à duobus vel tribus testibus, quos etiam postulat: non enim dicit coram Parocho, & aliis duobus, aut tribus testibus, sed coram Parocho, & duobus, vel tribus testibus, absque particula, *aliis*, quæ relatiua est. Tum etiam, quia assistere propriè non est testificari, sed tantùm est actus præbens auctoritatem matrimonio, ratione cuius fit conscius, & potens testificari. Igitur quamuis excommunicatus non toleratus nequeat actum iurisdictionis Ecclesiasticæ validè exercere, & quamuis nequeat validè testificari; poterit tamen validè matrimonio assistere: quia excommunicatus non toleratus, sicut non priuatur auctoritate Parochi; non enim parochia priuatur, sed manet in possessione, & verus Parochus est; ita nec priuatur potestate assistendi. Firmo, quia cùm constet iure nouo Tridentini præsentiam Parochi esse inductam; standū est tantùm his quæ Conciliū disponit At Cōciliū nihil tale disponit. Quare sicut matrimonium contractum ab ipsis excommunicatis validum est, licèt Ecclesia potuisset constituere vt illud esset nullum, si nimirum statuisset excommunicationem esse inhabilitatem ad contrahendum, sicut statuit consanguinitatem, verbi gratia, inhabilem reddere; ita similiter cùm de facto Ecclesia non constituat Parochum excommunicatum præsentem matrimonio illud inualidare; non enim inuenitur tale decretum in aliquo iure antiquo, nec nouo, dicendum est tale matrimonium de facto validum esse.

Ex quo bene infertur Parochum excommunicatum non toleratum matrimonio assistentem, non effici irregularem, vt rectè notauit Suarez *disputat.* 11. *relata*, *sect.* 3. *num.* 17. Tum, quia illa assistentia non est administratio sacramenti, neque alicuius cerimoniæ sacræ. Tum etiam, quia ex vi ordinationis Concilij, ad illum assistendi actum non est necessarius aliquis actus Ordinis; nam Parochus non ordinatus potest inter se, vt constat ex *præcedenti sectione*.

Dico *secundò*, idem dicendum, tametsi Parochus sit etiam suspensus, & irregularis. Ita DD. suprà relati. 5
Ratio est eadem, quia præsentia Parochi requiritur in matrimonio, quasi auctoritatem præstans illi, per potestatem quam habet vt persona publica, seu vt Parochus. At Parochus tametsi suspensus sit, ac irregularis, dum parochia non priuatur, manet in possessione, & verus Parochus est; ergo sufficiens est ad valorem matrimonij.

Dico *tertiò*, Parochum sacramentorum administratione interdictum, validè quoque matrimonio interesse. Sic Rota *in nouissimis tom.* 1. *decisione* 429. & 750. Ratio est, quia est verè Parochus, ac verè retinet parochiæ titulum. Quod etiam est verum, tametsi esset Parochus ad Episcopi nutum amouibilis. Ita declararunt Eminentissimi Cardinales, vt refert Petrus de Ledesma, *de matrimonio q.* 45. *a.* 5. *fol.* 190. Quia nimirum, non eo ipso quòd peculiari præcepto interdicitur Parocho ne aliquos matrimonio coniūgat, censendus est potestate Parochi esse priuatus. 6

Dico *quartò*, non solùm valere matrimonium quoad eius substantiam assistere Parocho excommunicato, suspenso, & irregulari; sed etiam solemnem benedictionem, quæ in Templo dari solet coniugatis, si ab ipso daretur, esse ratam. Ita Suarez *sect.* 3. *citat. n.* 9 ex Syluestro, Angelo, & Tabiena. Ratio est generalis, quia ea omnia quæ iurisdictionis actum non requirunt, sed solùm sacerdotalem, vel Episcopalem Ordinem, valida sunt, si minister talem Ordinem habeat, & in reliquis debitum seruet ritum, etiamsi excommunicatus sit, vel suspensus. Nihil enim excommunicatio aufert, quod sit de necessitate huiusmodi actionum, etiamsi illas prohibeat, quia non sunt actiones, quæ ab actu iurisdictionis pendeant, neque ex bonitate operantis, aut honestate suæ actionis. Hac enim de causa Doctores communiter docent valida esse Sacramenta collata ab excommunicato non tolerato, quando iurisdictionem non requirunt. Vnde licèt potuisset Ecclesia prædictam benedictionem factam à Parocho excommunicato non tolerato irritare, quia sunt sacramentalia quædam ex institutione Ecclesiæ pendentia; tamen de facto non constat hoc fecisse, neque in decretis sunt aliqua verba, quibus significetur talem benedictionem irritam esse. 7

Dico *vltimò* cum communiori sententia, prædictum 8

ctum Parochum excommunicatum non toleratum propter vsum, seu exercitium dictæ solemnis coniugum benedictionis fieri irregularem. Ratio est, quia vt suppono ex materia de censuris, propter omnem vsum ordinis, præsertim sacri, etiamsi sit accidentarius, & secundarius, incurri irregularitatem, dummodo tam grauis sit, vt ad peccatum mortale contra censuræ prohibitionem sufficiat. At illa solemnis coniugum benedictio est materia grauis, & sufficiens ad peccatum mortale contra censuræ prohibitionem, quia est publicum, & solemne ministerium Sacerdotale plures continens orationes, & benedictiones; est etiam grauis communicatio in Diuinis cum actiuo vsu, seu ministerio proprij ordinis Sacerdotalis; ergo.

Ad argumenta contraria.

Ad primum, dico maiorem illam esse veram, quando illi actus requirunt iurisdictionis actum, & non alio modo. At assistentia Parochi non est actus eius, vt ordinem, vel actualem iurisdictionem, seu vsum iurisdictionis habens; solùm enim est actus Parochi, vt est persona publica pollens ea dignitate, & ideo illum semper validè potest præstare, dum non priuatur parochia, seu Parochi officio.

Ad secundum respondeo propositionem illam de præsentia tabellionis excommunicati esse dubiam, teste Suarez *tom. 5. de censuris disp. 16. sect. 5.* & solùm pro foro externo esse veram, non pro interno. Vnde docet valere in conscientia acta tabellionis excommunicati de rigore iuris, tametsi ex consuetudine ob opinionem communem Canonistarum censeat in foro externo non valere. Quòd si illa maior admittenda est, ideo certè, quia vt putant aliqui, datur ius annullans eos actus tabellionis. Quod non ita est in nostro casu, cùm Tridentinum solùm petat præsentiam Parochi, qui talis est. Vnde parum refert quòd sit excommunicatus etiam vitandus.

Ad tertium dico excommunicatum non toleratum non posse licitè esse testem, nisi in aliquibus casibus fauorabilibus. Eiusmodi est causa fidei *cap. in fidei fauorem, de hæreticis in 6.* & etiam est causa fauorabilis cõtractus matrimonij, ex *c. fin. de sent. & re indicata.* Certum autem mihi videtur, si excommunicatus vitandus ex consensu vtriusque partis admittatur, iudice non repugnante, validum esse eius testimonium: quia tametsi ius præcipiat repelli testimonium excommunicati; non tamen irritat omnino eius testimonium. Nec sunt in iure aliqua verba, quibus hoc satis significetur. Si ergo aliunde partes in eo consentiant, non est, vnde fiat irritum matrimonium.

9 *Secunda difficultas* est, an licitè & absque peccato possit Parochus excommunicatus non toleratus, assistere matrimonio.

Qua in re certum videtur apud Doctores, non peccare, quando in articulo mortis, esset necessarium assistere, sicut docent Doctores de excommunicato Sacerdote, qui in articulo extremæ necessitatis ministrat pœnitentiam. Potest enim eiusmodi casus euenire, in quo moraliter necessarium sit, vel ad spiritualem salutem hominis morientis, vel ad magnum commodum temporale filiorum, vt in articulo mortis vxorem ducat, quam vsque ad illud tempus in concubinam habuerat, & quòd nullus alius Sacerdos adsit, vel Parochus, nisi excommunicatus, qui interesse possit. In eo certè casu quantum est ex parte censuræ, non dubito quin licitè possit huiusmodi Sacerdos adesse tali matrimonio. Patet. Tum quia necessitas est moraliter grauissima, & ita habet locum illa particula, *necesse*. Tum etiam, quia ille Sacerdos tunc reuera non ministrat Sacramentum, sed solùm adest vt persona publica iure Ecclesiastico necessaria ad valorem talis contractus, & consequenter ad substantiam Sacramenti. Et ideo per se non videtur illa communicatio adeò grauis, quin propter talem necessitatem liceat. Similiter etiam Parochus excommunicatus vitandus excusaretur à peccato, assistens matrimonio, metu mortis incurso; vt rectè notauit Basilius Ponce *lib. 5. cap. 17. num. 12.* & Vasquez *de excommunicatione dubio 7. num. 16.* Quia quamuis sit lege diuina positiua prohibita communicatio in Sacris cum tanto excommunicato; non tamen semper obligat cum dispendio: dummodo non sit contemptum fidei, nec cum iniuria Sacramenti. Quare sicut Sacerdos, ait Vasquez, si inopia premeretur, nisi coram excommunicato celebraret; vel metus grauis illi incuteretur, dummodo non esset in contemptum fidei, esset sanè licitum celebrare coram excommunicato; ita etiam à fortiori licitum erit Parocho excommunicato assistere matrimonio ob metum mortis incussum. Difficultas igitur solùm procedit, an talis peccet assistens matrimonio absolutè, nulla vrgente necessitate, nec vlla vi illata, nec metu graui incusso.

Noster Sanchez *lib. 3. disput. 21. num. 8.* Hurtado *disput. 5. difficultate 8. num. 28.* & alij existimant non peccare assistendo matrimonio. Probant, quia cùm spectet ad suum munus, communicat in re necessaria; nec exercet actum iurisdictionis, etiam cum benedicit sponsos. Et quamuis videatur actus iurisdictionis benedicere sponsos, non tamen excedit venialem culpam, quia in nullius est præiudicium, & res est parui momenti, nec necessaria ad Sacramentum; & si omitterentur illa verba, tantùm esset veniale. Et tantùm peccat mortaliter excommunicatus vsurpando iurisdictionem, quando immiscetur aliqua iniustitia; quæ in nostro casu nulla committitur.

Basilius verò Ponce *capit. 17. citat. numer. 11.* opinatur Parochum excommunicatum assistentem matrimonio peccare grauiter, ex vi iuris, in quo prohibita est excommunicato ipsa communicatio cum fidelibus; & ibi est communicatio in re adeò graui, & sacra.

Dico *primò*, Parochum excommunicatum, etiam non toleratum licitè assistere contractui matrimonij præcisè. In hoc conuenio cum Doctoribus primæ sententiæ contra Basilium. Moueor, quia licèt communicet in re sacra cum aliis, id tamen præstat ob vtilitatem, imò ob necessitatem contrahentium, quia absque eo, vel absque eius licentia contrahere nequeunt. Vnde nec ipsi contrahentes peccant, dum coram illo contrahunt. Firmo hoc doctrina communi Doctorum in materia de censuris. Vbi inter casus, in quibus licitum est cõmunicare cum excommunicato non tolerato, ponitur vtile, & necesse; & ipsum necesse coincidit non parum cum vtili. Per illud autem vtile, intelligitur spiritualis propria vtilitas communicantis cum excommunicato; vnde potest aliquis illi consulere quod conuenit eius spirituali saluti. Propter vtilitatem quoque temporalem licet communicare cum excommunicato non tolerato; ac proinde fideles licitè possunt petere consilium temporale à tali excommunicato, dummodo non sit alius à quo possit æquè bene petere. Vnde propter necessitatem temporalem tam ipsius excommunicati non tolerati, quàm aliorum non excommunicatorum, licitum est communicare cum non toleta- 10

tolerato. Nec verò requiritur vt sit necessitas extrema, vel grauis, sed sufficit quòd verè indigeat, ita vt non possit commodè illi aliter subueniri. Maior autem videtur vtilitas, & necessitas contrahentium, quā memorata, cum nequeant contrahere absque proprio Parocho, vel absque eius licentia. Igitur licitè potest Parochus non toleratus assistere contractui matrimonij de præsenti.

11 Dico *secundò*, Parochum excommunicatum non toleratum grauiter peccare benedicendo sponsos solemni benedictione. In hoc conuenio cum Basilio. Ratio est, quia ex vi iuris prohibita est sub graui culpa excommunicato, communicatio cum fidelibus in diuinis Officiis. At benedictio coniugum solemnis sub nomine diuini Officij comprehenditur, non secus ac benedictio solemnis aquarum, oliuarum, aut cādelarum. Hæc enim omnia dicuntur diuina Officia, quæ sunt propria alicuius Ordinis clericalis, & ita instituta sunt, vt à ministro publico Ecclesiæ ad illud opus consecrato fieri solemniter debeant. Igitur grauiter peccat Parochus excommunicatus non toleratus, solemniter benedicendo coniugatos: nam actiones quæ per se primò & directè prohibentur excommunicatis, sunt hæ sacræ, & publicæ. Est etiam hæc materia ex se grauis, & magnam habens deformitatem, magnum fidelibus inferens scandalum; nam excommunicatus, præsertim non toleratus, est quasi membrum abscissum ab Ecclesia, & ideo absurdum est quòd ad sacras & publicas functiones peragendas se ingerat.

Obiicies, concesso principali, concedi quoque accessorium; sicut concesso Baptismo, conceditur eius solemnitas: sed Parocho excommunicato etiam vitando conceditur licitè assistentia eius ad Sacramentū matrimonij peragendum, quantum ad eius simplicem contractum; ergo etiam licita illi erit benedictio nuptiarum. Respondeo maiorem illam esse veram; quādo accessorium solet immediatè associari principali, vt cōtingit in Baptismo, qui extra necessitatem nunquam administratur sine prædicta solemnitate; nam hæc solemnitas pertinet ad decentem administrationem ipsius substantiæ matrimonij. At verò solemnis benedictio nuptiarum non est annexa matrimonio, tanquam quid præuium, vel immediatè subsequens; nec est introducta ad decentem celebrationem contractus matrimonij, sed tanquam quid postea subsequens; vnde multo tempore subsequi solet post matrimonium contractum.

Ex dictis patet solutio ad argumentum Sanchez. Quamuis enim benedicere solemniter non sit actus iurisdictionis; est tamen communicatio in Diuinis, in Officio diuino videlicet, & publico, cum magna deformitate & scandalo, vt dictum est.

Ad argumentum Basilij, prout opponitur nostro primo dicto, constat eam communicationem fieri ob necessitatem & vtilitatem contrahentium; & ideo excusare ab omni culpa.

Tertia difficultas est, an Parochus excommunicatus non toleratus validè & licitè concedat alteri Sacerdoti licentiam assistendi matrimonio.

12 Negant multi, inter quos Petrus de Ledesma *de matrimonio quæst. 45. art. 5. puncto 3. dub. 4.* Nauarrus *lib. 4. consilio in 1. editione. ff. de sponsal. consil. 47. n. 6. in fine lat. ad 3.* cùm expressè asserit, concedere alteri Sacerdoti licentiam assistendi esse actum iurisdictionis voluntariæ; & noster Coninch *disput. 27. dub. 2. numer. 25.* Probant

Primò, esse actum superioritatis, & iurisdictionis, quia nemo potest alteri dare licentiam aliquid faciendi, nisi habeat aliquam iurisdictionē, aut dominium, vel in eum cui dat licentiam, vel in rem circa quam dat licentiam aliquid faciendi, vt liquet in omnibus similibus locutionibus.

Secundò, hæc licentia non solùm requiritur ne iuri ipsius pastoris præiudicetur, sicut requiritur licentia vt possit quis non subdito dare Extremam vnctionem, sed vt assistens qualificetur, & idoneus fiat vt assistat. At qualificare aliquem, videtur omnino esse actus iurisdictionis.

Tertiò prædicta concessio pertinet ad Parochum, vt Parochus est, ratione publici Officij, cùm nullus alius quàm proprius Parochus, quo etiam nomine intelligitur Ordinarius, eam licentiam possit concedere; ergo videtur esse actus iurisdictionis, cùm non sit actus ordinis.

Quartò, concessio licentiæ ad administrandum Sacramentum Pœnitentiæ, actus iurisdictionis est, vt concedunt omnes; nam ea administratio, vsus est iurisdictionis. Præterea, quod magis vrget; tametsi vngere formaliter ac per se nō sit actus iurisdictionis, sed Ordinis; tamen dare licentiam vngendi actus est iurisdictionis. Vnde hac de causa certum existimat Suarez *tom. 5. de censuris disputat 14. sect. 1. numer. 7.* excommunicatum Parochum non toleratum non posse dare licentiam ad conferendum Sacramentum Extremæ vnctionis; quia licèt ad validè vngendum non sit necessaria iurisdictio; ad vngendum tamen licitè & iure necessaria est vel iurisdictio propria, vel licentia valida ab eo manans, qui ad eam dandam vsum iurisdictionis habeat; quem vsum non habet prædictus excommunicatus. Igitur similiter dicendum tametsi matrimonio assistere non sit vsus iurisdictionis, dare tamen alteri Sacerdoti licentiam assistendi, actus iurisdictionis censendus est.

Vltimò, inde colligi concedere licentiam matrimonio assistendi esse actum iurisdictionis; quia etiamsi Concilium non dixisset, vel alio sacerdote de ipsius Parochi licentia, adhuc potuisset Parochus eam licentiam concedere: signum igitur est iurisdictionis eius esse, & ad illum tanquam ad Ordinarium pertinere, atque ita delegare posse. Si enim id non pertineret ad iurisdictionem, nullo modo posset. Nam procurator datus ad contrahendum matrimonium nō potest substituere, nisi specialiter sibi concedatur, vt constat ex *cap. finali, de procur. in 6.* ergo dare illam licentiam ad iurisdictionem spectat.

Dico *primò*, prædictum Parochum excommunicatum validè licentiam conferre Sacerdoti vt matrimonio assistat. Ita Henriquez *lib. 11. de matrimonio cap. 3. numer. 5.* Sanchez *disput. 21. numer. 7.* Basilius Ponce *cap. 17. numer. 14.* Emanuel Sà *verb. matrimonium n. 1.* Hurtado *difficult. 8. numer. 27.* Rosellus *lib. 2. q. 8* & alij Moueor, quia collatio dictæ licentiæ non est actus iurisdictionis, qualis est licentia audiendi confessiones; quoniam non est institutio iudicis, sed est tantùm quędam designatio spectatoris matrimonij, vt possit de eo testificari, facta ex ordinatione Tridentini, à quo Sacerdos, dicta designatione supposita, accipit potestatem ad id, & non à Parocho. Vnde collatio dictæ licentiæ non est actus potestatis Parochi, vt Parochus est, sed est actus auctoritatis à Tridentino annexæ Officio Parochi. Firmo, quia Parochus expressè accepit eam facultatem à Tridentino, quod certè opus non esset, si foret actus iurisdictionis, cùm totam hanc habeat iam à iure antiquo, & ex suo Officio, atque adeo tanquam ordinarius possit alium delegare, vt in cæteris fit. Solùm igitur est substitutio potestatis sibi datæ à Tridentino, nempe designatio spectatoris matrimonij, vt possit de eo testificari; ergo nihil obest quod Parochus sit excommunicatus 13

nicatus

nicatus vt talem licentiam concedat: nam talis concessio non est actus Parochi formaliter in quantum habet iurisdictionem, sed in quantum est persona qualificans matrimonium sua assistentia, simul habens facultatem substituendi ad eundem actum. Quare sicut si quis haberet mandatum ad contrahendum nomine alterius cum potestate substituendi, & substitueret, certè illa substitutio esset quidem actus potestatis substituendi, non tamen esset actus iurisdictionis, vt constat, vnde validè ab excommunicato non tolerato fieret; ita pariter in præsenti validè conceditur ea licentia à Parocho non tolerato. Hinc

14 Dico *secundò* Parochum excommunicatum non toleratum non tantùm validè, sed etiam licitè conferre licentiam prædictam. Ratio est, quia tametsi det facultatem illam, at ibi, vt sæpe dictum est, nullam exercet iurisdictionem; & id efficit ob vtilitatem, imò ob necessitatem contrahentium, qui nequeunt matrimonium contrahere absque eo, vel absque eius licentia, vt liquet.

Ad argumenta contraria.

Ad primum negatur antecedens; nam constat sine vlla iurisdictione conferri potestatem procuratori, & mandatum ad contrahendum nomine alterius, etiam cum potestate substituendi; idem ergo dicendum in præsenti.

Ad secundum dico requiri ex Tridentino eam licentiam, vt assistens qualificetur, vt possit esse testis, non verò vt exerceat aliquem iurisdictionis actum, cùm nec sit minister illius sacramenti, sed solùm numerus assistens dans auctoritatem contractui matrimonij.

Ad tertium, respondeo prædictam concessionem non pertinere ad Parochum ex vi sui officij, & suæ iurisdictionis; hanc enim totam habet ex suo officio, & à iure antiquiori ante Tridentinum, tanquam pastor ordinarius; habet ergo illam ex vi specialis facultatis à Tridentino collatæ ad valorem matrimonij; annexuit enim Tridentinum hanc potestatem, & auctoritatem Parocho, ratione dignitatis parochialis.

Ad quartum, concesso antecedente, negatur consequentia: nam in primis ad sacramentum Pœnitentiæ validè administrandum desideratur potestas Ordinis, & iurisdictionis; vnde Parochus concedens alteri vt possit illud administrare, transfundit in illum iurisdictionem, & actum iurisdictionis exercet. Vnde sicut Parochus non toleratus priuatus est actiua illius sacramenti administratione, ita etiam & potestate concedendi alteri licentiam administrandi. Similiter dico esse actum iurisdictionis concedere alteri licentiam administrandi Extremam vnctionem, & ideo nequit eam dare excommunicatus non toleratus. At sacramentum matrimonii non petit iurisdictionis vsum, sed tantùm habitualem iurisdictionem, vel dignitatem Parochi in assistente, vel licentiam assistendi dante. Quare sicut Parochus excommunicatus non toleratus non est priuatus potestate assistendi, ita nec potestate prædictam licentiam concedendi.

Ad vltimum, negatur assistentiam Parochi in contractu matrimonij, & concessionem licentiæ alteri sacerdoti assistendi, competere Parocho ex vi suæ iurisdictionis, & ex vi sui officij publici à iure antiquo concessi; nam constat hanc potestatem Parocho competere tantùm ex vi solius Tridentini. Quòd si Tridentinum non concessisset eam licentiam substituendi, non posset Parochus substituere; nam tunc censeretur personæ industria electa, vt maiori fide testimonium esset dignum: sicut quando certus tabellio eligitur ad depositiones testium scribendas, eius fidei committens negotium, non potest alium substituere loco ipsius ad id peragendum, quia censetur electa industria personæ.

SECTIO V.

An Parochus habens titulum coloratum, & qui est intrusus non habens titulum, solo errore communi, validè matrimonio assistat, & ad id licentiam conferat.

Circa primum, de Parocho qui verè non est Parochus, habet tamen titulum coloratum Parochi; præmittenda est doctrina communissimè ab omnibus recepta, gesta per iudicem, aut Parochum carentem legitimo titulo, habentemque solum putatiuum ex communi errore quo creditur habere verum titulum, valida esse in vtroque foro, ex æquitate, & dispositione iuris, supplente iure ipsius defectum, ob bonum commune & publicam vtilitatem, conferendo ei quodammodo actualem iurisdictionem ad singulos eius actus, dummodo tamen materia subiecta sit potestati humanæ Principum. Id constat *primò* ex leg. *Barbarius Philippus ff. de officio prætorum.* Vbi expressè hic casus proponitur de Barbario. Cùm enim iste esset alibi conditione seruus, & Romæ lateret eius conditio, & liber haberetur, promotus est ad præturam, cuius tamen ob illud impedimẽtum occultum seruitutis, erat incapax; approbata nihilominus fuerunt eius acta quæ gessit, quandiu latuit, idque ob vtilitatem eorum qui apud ipsum egerant. Et ratio additur, quia populus Romanus, cuius auctoritate hæc dignitas collata fuerat, potuisset etiam seruo hanc potestatem decernere. Idem statutum est in iure Canonico *cap. infamis 3.q.7.* ibi: verum tamen, si seruus dum putaretur liber, ex delegatione sententiam dixit, quamuis postea in seruitutem depulsus sit, sententia ab eo dicta rei iudicatæ firmitatem habet. Et ratio est, quia nisi huiusmodi acta essent valida, magna sequeretur in republica, & populo Christiano perturbatio; omnes enim sententiæ, collationes officiorum, & beneficiorum præsentationes, electiones, & alia huiusmodi, deberent rescindi tanquam inualida. Vnde prædicta doctrina locum habet, non solùm in foro contentioso, sed etiã in sacramentali: quia licèt expressum ius hac de re non habeatur, id tamen intelligendum etiam est in aliis, vbi est par, vel maior ratio, vt est in præsenti. Nam supposita potestate Ordinis, in reliquis vtriusque fori est paritas, nec plus requirit hoc forum quã illud; sufficit enim vtrique eadem iurisdictio; eadem enim ratio boni communis id postulare videtur: & Ecclesia defectum iurisdictionis nõ minus hîc, quàm in foro externo supplere potest, & vult, concurrente titulo colorato, & communi errore. Quare etsi illi qui solùm habent titulum coloratum, possint generatim dici peccare vsurpatione iudicij, quia quantum in ipsis est, vsurpant potestatem quam non habent; non tamen sententia illorum irrita est; quia dum hoc attentant, Ecclesia iurisdictionem extraordinariè in ipso actu suppeditat propter commune & publicum bonum. 1

Sunt verò duo obseruanda.

Primum est duas conditiones concurrere debere, vt iudicis putatiui acta valeant; vnam ex parte iudicis, nimirum, vt habeat titulum; alteram ex parte populi, vt communi errore putetur legitimus superior. 2

rior. Vtrumque infertur ex iuribus relatis; quibus concurrentibus, ius ipsum confert iurisdictionem extraordinariè ad singulos actus, propter bonum commune. Debet autem hunc titulum habere à vero superiore, vel saltem ab eo qui aliàs poterat illum dare, vt insinuatur dicta lege *Barbarius*: nam approbantur acta illius, quia populus à quo habebat officium, potuisset ei hanc potestatem decernere. Et ratio est, quia si non accepit ab eo qui poterat dare, iam non habet titulus ille colorem, quo verus videri possit; imò non est titulus, cùm hic non nisi à superiore dari possit: omnis enim iurisdictio à superiore descendit. Oportet etiam adesse communem errorem quo ille verus iudex existimetur, vnde non sufficit error vnius, vel alterius: tunc enim non sequuntur incōuenientia, & scandala contra publicum bonum, ex sententiarum rescissione, quibus occurrere voluit ius, quando error esset communis. Vnde nec sufficit error solius Principis concedentis titulum, & existimantis illum, cui concedit, habilem esse. Nec sufficit error communis si crassus sit, vel supinus, sed oportet vt probabilis sit. Quia ille error scientiæ æquiparatur *cap. 2. de constitutionibus in 6*. Addo non solum errorem cōmunem, sed etiam probabilem Doctorum opinionem sufficere, vt Ecclesia det iurisdictionem, etiam si fortè opinio illa falsa sit, vt docet Henriquez *lib. 2. de pœnit. cap. 4. numer. 3. & 4.* & optimè Sanchez *lib. 3. disput. 22. numer. 65*, vt si probabile sit talem posse absoluere à reseruatis, vel censuris, assistere matrimonio, excommunicare, eligere confessorem, priuilegium non esse reuocatum, & alia similia; & ex illa ex hac opinione operetur, validum erit, Ecclesia supplente defectum, si fortè subsit. Cùm enim licitum sit operari ex opinione probabili, si omnia illa essent irrita, grauissima incommoda sequerentur.

Secundum quod obseruari debet, est, prædictam doctrinam locum habere, quando impedimentum est iuris humani, & auctoritate humana introductum; quia aufertur etiam, sicut introductum est; ideò dixi suprà, dummodo tamen materia subiecta sit potestati humanæ Principum. Ratio est manifesta, quia gesta prædicta valent ex æquitate iuris ita disponentis propter bonum publicum. At æquitas iuris tantùm habere potest locum in his, in quibus ipsum ius humanum supplere defectum potest. Vnde fit, si careat iudex vsu rationis, vel furiosus sit, nulla eius acta valere; est enim defectus iuris naturalis, quem nulla Principum potestas supplere potest. Idem est dicendū, si non Sacerdos absolueret, vel ordinaret. Cùm enim determinati sint iure diuino ministri, & materia & forma Sacramentorum nequeāt iure humano suppleri, aut immutari si deficiat id quod iure diuino constitutum est, parum prodest communis error. Idem est, si quis Clericus sine intentione debita protulerit Sacramentorum formas, vel absoluerit, vel baptizauerit, nulla sunt ab eo collata sacramenta ex defectu intentionis, quæ diuino iure ad conficienda Sacramenta requiritur.

3 His præmissis, facile constat, quid sit dicendum ad primam sectionis partem. Dicendum enim est, cùm Parochus titulum habet à legitimo superiore collatū, & ratione alicuius defectus occulti non est Parochus, certè valere matrimonium, si assistat. Ratio est, quia superior doctrina procedit etiam in iis quæ geruntur ex officio publico, quamuis non sint actus iurisdictionis. Vt in instrumento tabellionis, & in electione, & præsentatione ad beneficia, & officia. Igitur & in actu quoque Parochi assistentis contractui matrimonij; quia dum adest communis illa ignorantia, & error, veram Parochi rationem sortitur. Sic Henriquez *lib. 11. de matrim. cap. 3. numer. 4.* Manuel *1. tom. summæ casu 219. numer. 8.* Lessius *lib. 2. de iust. & iure cap. 29. dub. 8. numer. 67.* Coninch *disput. 27. dub. 2. numer. 26.* Hurtado *difficult. 8. numer. 29.* Basilius Ponce *lib. 5. cap. 39. numer. 19.* Sanchez *lib. 3. disput. 22. numer. 60.* & alij. Et hoc quidem verum est, tametsi contrahentibus notum sit illum vero Parochi titulo carere; quia etiam respectu scientium tituli nullitatem valent gesta, dum adest communis error. Valet etiam matrimonium, tametsi is cui concedit Parochus licentiam assistendi matrimonio, sit merus laicus, si communi æstimatione, & errore, credebatur Sacerdos, pro tali publicè se gerens. Quia quamuis Parochus nequeat dare licentiam non sacerdoti; at concurrit titulus præsumptus, videlicet licentia, & à superiori potente concedere data, estque communis error, & impedimentum ob quod inualida fuit, est solius iuris humani. In quo casu, vt dixi, ius supplet defectū, & gesta per talē valida sunt. Sicut si Tridentinum disponeret, vt soli Sacerdoti catholico posset dari licentia assistendi matrimonio, valeret vtique, si assisteret Sacerdos hæreticus, communi errore existimatus catholicus, ex licentia Parochi; quia vitium illud, ob quod licentia nulla fuit, erat solius iuris humani, & communiter latebat.

4 Circa secundum, maior est difficultas, an ad idem sufficiat Parochus intrusus absque titulo accepto à superiore legitimo, quamuis adsit error communis.

Nam Basilius Ponce *lib. 5. cap. 20.* probabilius putat, Parochi quoque, qui caret titulo, & est intrusus, ex communi tamen errore est putatiuus, valere gesta per eum, atque ideo validè matrimonio assistere, & dare alteri Sacerdoti licentiam assistendi loco ipsius. Probat

Primò, textu *in Authentico de tabellionibus*, siue *Nouella 44. cap. 1. in fine*, vbi approbatur tabellio talis ex solo communi errore, etiam sine titulo à legitimo superiore dato, atque adeò valent gesta à notario putatiuo, etiam sine titulo; idem ergo erit de Parocho.

Secundò, quia tabellio ibi interdicitur delegare, quia delegatus nōn habet titulum, & tamen delegatio valet, & gesta per delegatum non infirmantur; ergo sine titulo valent; ergo idem erit in Parocho.

Tertiò, fauet ratio communis vtilitatis, quæ non militat in hoc casu plus, quàm in alio, in quo Parochus habet titulum coloratum; ergo eadem debet esse iuris dispositio.

Vltimò, negari non potest, præscriptione, seu consuetudine acquiri iurisdictionem; ergo necessarium non est semper illam haberi à superiore legitimo.

His argumentis concludit Basilius duo. *Primum*, tam notarium, quàm iudicem præsentatum ad beneficia, vel collationem beneficij, vel etiam electionem factam ab eo, qui est in possessione eligendi, aut eum actum exercendi, & communi errore sic existimatur, licèt sit intrusus, valere omnia per eum gesta. *Secundum*, idem quoque dicendum, quoad forum internum attinet, in his quæ iure humano suppleri possunt. Quare licèt quis non sacerdos existimatus sacerdos, inualidè absoluat; sacerdos tamen existimatur Parochus, & intrusus verè absoluit, & confert reliqua sacramenta, quæ sacerdoti iure diuino conferre licet. Vnde etiā fit, si quis in Parochum constitutus esset ab oppidi consilio, & cōmuni omnium errore existimaretur verus Parochus, sacramenta ab illo administrata matrimonij & confessionis valida fuisse; aliter enim quanta animarum perturbatio sequeretur, si illa fuissent inualida. Huic opinioni fauet Ioannes Sanchez *in suis selectis disp. 44. n. 3. ad finem*, dum ait, vt gesta valeant tam in foro externo, quàm interno conscientiæ

scientiæ, satis esse habere communem errorem, nec necessarium esse titulum collatum à superiore legitimo.

5 Vera tamen est opposita sententia, quæ est communior apud Theologos, & Iurisperitos, quos refert, & sequitur Sanchez *lib. 3. disp. 22. n. 49. & 50.* docens non satis esse communem errorem, sed necessarium esse titulum collatum à superiore, quamuis inualidus sit ob aliquod vitium occultum; atque adeò si quis sine titulo, & auctoritate Superioris in officium iudicis, Parochi, aut Confessoris se intrusit, licèt comunis error facti accedat, gesta per illum ad vtrumque forum spectantia inualida esse: ac proinde matrimonium contractum coram Parocho intruso, & non constituto à superiore legitimo non valere, & similiter licentiam ab illo concessam inualidam esse. Moueor ex *l. Barbarius*, & ex *cap. infamis*, suprà relatis. Nam prædicta iura expresè aiunt adfuisse ibi auctoritatem eius qui poterat dare officium vel potestatem; ergo sine tali titulo collato non sufficit illi communis populi error. Quod magis constabit ex solutionibus argumentorum, quæ à contrariis allata sunt.

Ad primum, falsum est, tabellionem sine titulo esse verum tabellionem, & gesta per ipsum valere. Ibi verò solùm dicit Glossa, non ex eo quòd tabellio perdat officium ob aliquod delictum, debere vitiari eius instrumenta, nisi quando perdit titulum. Quod contingit quando per sententiam iudicis propter tale delictum priuatur titulo; tunc enim perdit titulum, & postea per ipsum gesta inualida sunt. At ibi in eo casu, adhuc tabellio non erat priuatus titulo per sententiam iudicis, atque ideo verum retinebat titulum, eratque verus tabellio, ac proinde gesta per ipsum valebant.

6 Circa secundum argumentum, duo ait Basilius relatus *n.* 5. contra nostrum Thomam Sanchez. *Primum* illius vim non omnino percepisse. *Secundum*, in eo sibi ipsi repugnare. *Primum* ostendit explicando vim argumenti hoc pacto. Tabellioni per eam Iustiniani Nouellam interdictum est delegare, atque ita interdictum, vt omnino priuatus sit potestate delegandi; ergo idem iudicium de illo est, quoad delegationé, ac si intrusus delegaret; & de delegato idem iudicium faciendum erit, atque de eo, qui nullum titulum à superiore habet. *Secundum* ostendit, sic dicens. Cùm ideo Thomas Sanchez *num.* 51. proferat hæc verba. Idem dicerem quando verus Superior delegaret casu quo verè delegare non posset; nam tunc gesta per delegatum, non obstante communi errore, essent inualida, eo quòd deficit titulus collatus ab habente potestatem. Hæc ibi. Quomodo ergo iste auctor sui oblitus paucissimis interiectis lineis, videlicet *num.* 54. scribit delegatum tabellionis habuisse auctoritatem à vero tabellione, in casu dictæ Nouellæ, & quamuis illi interdictum sit, ne delegaret, valere tamen delegationem. Ecce verum tabellionem, & in casu quo verè delegare non potest, & tamen delegatio valet, & gesta per delegatum non infirmantur, vt idem affirmat. Est ergo opinio Sanchez & contra textum, & sibi ipsi parum consona. Hactenus Basilius Ponce.

Cæterùm immeritò hic auctor carpit in prædictis duobus nostrum Thomam Sanchez. Patet, quia in primis mentem, & vim textus illius Nouellæ plenè intellexit. Nam tabellioni, tametsi per illam Iustiniani Nouellam fuerit interdictum delegare; non tamen erat priuatus potestate delegandi, nec titulo per sententiam iudicis, atque adeò adhuc manebat verus tabellio, & cum vero titulo, ac potestate, ac proinde etiam delegatus ille habuit auctoritatem à vero tabellione, licèt interdicto, habente potestatem; & inde est vt valuerit delegatio eius. Præterea optimè dixit Sanchez iuxta sua principia *num.* 51. si error communis sit in persona delegantis, qui existimabatur communi errore verus Prælatus, cùm tamen intrusus esset absque superioris auctoritate, gesta per delegatum esse irrita; quia caret titulo collato à legitimo Superiore. Optimè quoque dixit, idem dicendum quando verus Superior delegaret, casu quo verè delegare non posset: nam tunc idem iudicium ferendum est quoad delegationem, ac si intrusus delegaret. Denique huic doctrinæ non obstitit, cùm dixit Sanchez *num.* 54. illum delegatum habuisse auctoritatem à vero tabellione habente potestatem delegandi, & ideo valuisse delegationem. Igitur manifestè liquet nostrum Doctorem sibi ipsi non repugnasse, & confirmationem illam rectè fuisse ab illo solutam. Atque hac doctrinâ, quàm verissimam iudico, manet quoque solutum argumentum secundum.

Ad tertium dico, eandem perturbationem sequi quoque si Parochus sine intentione ministret. In quo casu certum est Sacramenta Baptismi & confessionis, & alia non valere, etiamsi adsit communis error. Quare sicut intentio in Sacramentis iure diuino requiritur; ita iure humano non applicatur iurisdictio, vel valor materiæ, nisi adsit titulus collatus à legitimo superiore. Quando autem est titulus, & adest error communis, ius facit quod potest ad euitandam rerum perturbationem. 7

Ad vltimum de præscriptione, constat in primis, præscriptionem propriè esse dominij acquisitionem, vel alieni iuris peremptionem per continuationem temporis lege definiti. Ad quam, vt docent Doctores, requiritur ordinariè titulus probabiliter præsumptus, id est, qui bona fide putetur validus. Verum est non semper requiri titulum ad præscriptionem, sed sufficere possessionem bonæ fidei, & eius continuationem certo tempore; id tamen cum iura ipsa præscribant in ipsa præscriptione, inde non infertur, idem posse contingere in Parocho, iudice, & similibus. Præterea de consuetudine constat, tollere legem. Vt autem legem tollat, solum requiritur, vt lex non seruetur, quando occurrit seruanda, sciente Principe, & non se opponente. Vnde Princeps permittens consuetudinem, implicitè detrahit suæ legi vim obligandi. Et vt consuetudo tollat legem, non requiritur, vt sit longior quàm necesse est vt Princeps censeatur eam permittere. Quare consuetudo inducitur superiore consentiente.

SECTIO VI.

An Parochus non proprietarius ab Episcopo delegatus, & amobilis ad nutum illius, possit matrimonio assistere, & ad id licentiam conferre.

Parochus non proprietarius dicitur, qui præficitur toti parochiæ per Episcopum, vt curam eius regat. Quod communiter solet contingere, quando moritur proprius Parochus, dum alius in proprietarium constituitur; vel etiam quando proprius Parochus non est Sacerdos; vel denique quando ipse Episcopus est immediatus Parochus totius diœcesis, 1

vt

vt contingit Hispali, Cordubæ, Granatæ, & in aliis diœcesibus, in quibus non sunt beneficia curata, & rectores tantum ad nutum Episcopi constituuntur.

2 Certum est autem posse Parochum non proprietarium validè matrimonio assistere. Ratio est, quia iste est verus Parochus, & gaudet Parochi nomine. Præficitur quoque ad omnes causas Parochialis officij in tota parochia; ergo potest, & debet assistere matrimonio. Firmo, quia etiam ille, quem aliquis Parochus asciuit coadiutorem, potest assistere matrimonio, vt constat ex decisione, vel declaratione Cardinalium apud Farinacium, *pag.* 268. sic dicente: Matrimonium coram coadiutore in administrandis sacramentis Parochi, vel vicarij perpetui in illa parochia valet. Igitur multo magis id poterit præstare Parochus non proprietarius.

3 Difficultas est, an etiam possit licentiam conferre, vel delegare assistentiam matrimonij alteri sacerdoti.

Negant Sotus *in 4. disp.* 18. *q.* 4. *a.* 3. & Bartholomæus Ledesma *de pœnitentia dubio* 13. *conclusione* 1. Probant, quia prædictus Parochus est delegatus; at qui est delegatus, nequit alterum subdelegare. Firmatur, quia hoc interest discrimen inter Ordinarium, & delegatum; nam ille cùm iure proprio, & in se ipso habeat iurisdictionem radicatam, potest delegare; vt constat ex *cap. cùm Episcopus, de officio ordinar. in* 6. iste autem cùm nihil proprium habeat, sed alienæ iurisdictionis vsum, non potest delegare: excepto delegato supremi Principis, vt habetur *l. fin. ff. de officio delegati.*

4 Dico *primò*, Parochos non proprietarios posse delegare assistentiam matrimonio alij sacerdoti. Ita Sanchez *lib.* 3. *disp.* 31. *n.* 13. Basilius Ponce *lib.* 5. *c.* 28. *n.* 2. Henriquez *lib.* 11. *de matrimonio c.* 3. *n.* 5. & communiter Doctores. Sic etiam declarauit Congregatio Cardinalium apud Farinacium, *pag.* 275. quæ sic habet. Vicarij etiam temporales ad nutum amouibiles Ecclesiæ parochialis, qui sacramenta administrant, & matrimoniis interueniunt, sicut ipsi interuenire possunt, ita etiam dare licentiam aliis possunt interueniendi. Et ratio est, quia licèt delegati sint, cùm tamen sint delegati ad vniuersalitatem causarum, possunt illi delegare specialem aliquam causam; quia reputantur quasi ordinarij, & subinde delegare possunt. Videatur Sanchez de hac re *disp. citata* 31. *n.* 2. Et quamuis Basilius Ponce *lib.* 5. *c.* 26. *n.* 10. existimet id nulla lege probari, imò rationem iuris resistere, addit tamen *n.* 12. illud esse verum vsu & consuetudine sancitum; & ideo in praxi obseruandum esse; quia in causis iurisdictionis recedendum non est ab his, quæ diu seruata, & recepta sunt, quæ in hoc casu legem vincere poterunt. Vnde quamuis nequiret delegatus iurisdictionem ad omnem causam sibi delegatam subdelegare, posset tamen ad vnam, vel ad alteram, ac proinde posset ad assistendum matrimonio, quamuis id esset iurisdictionem concedere. Firmo magis dictum: nam tametsi verum esset, delegatum non posse iurisdictionem subdelegare; at eam licentiam assistendi matrimonio concedere, non est subdelegare iurisdictionem; quia vt sæpe dictum est, assistere matrimonio, ad quod conceditur licentia, non est actus iurisdictionis.

5 Dico *secundò*, idem dicendum de Vicecuratis plenè delegatis à proprio Parocho, non solùm in absentia, sed etiam in præsentia Parochi proprietarij posse concedere alteri sacerdoti assistentiam matrimonio. Ratio est eadem, quia etiam isti ad vniuersitatem causarum sunt destinati ab Episcopo, siue à Parocho proprietario, & ita sunt verè Parochi, quamuis non proprietarij, sed delegati, & mercenarij.

Dico *tertiò*, posse hos Vicecuratos, vbi est consuetudo, substituere aliquem, dum ad breue tempus absunt, ad vniuersitatem causarum; & hunc posse delegare licentiam assistendi matrimonio. Ita Sanchez citatus *n.* 15. *&* 16. *Primum* constat, quia Episcopus vicecuratos instituens, & conscius consuetudinis tacens, videtur tacitè dare facultatem ad eam substitutionem: stante enim consuetudine, vt delegati delegent, possunt delegare, vt expressè habetur *l. cùm prætor* 12. *vers. Item ij quibus. Secundum* liquet, quia prædictus substitutus est delegatus ad vniuersitatem causarum, & non censetur delegatus illius vicecurati; is enim non poterat sic delegare; sed est delegatus ipsius ordinarij, scientis, & patientis eam consuetudinem; nam ea scientia, & patientia, est tacita licentia; tacens enim videtur tacitè dare facultatem ad eam substitutionem. 6

Dico *quartò*, Parochus delegatos ad vniuersitatem causarum, quamuis possent delegare licentiam assistendi matrimonio, vt dictum est; non tamen posse dare illi subdelegato facultatem iterum delegandi; id est, dare licentiam, vt possit ille concedere alteri sacerdoti facultatem assistendi matrimonio. Ratio est, quia nullus delegatus etiam Principis potest subdelegare cum facultate sudelegandi. In hoc enim differt ab Ordinario: nam minimus ordinarius hoc potest, non autem delegatus, quia delegatus etiam Principis, & ad vniuersitatem causarum non habet facultatem vltra sibi commissam; illi verò solùm reperitur in iure concessum, vt possit subdelegare; nullibi verò conceditur posse dare facultatem subdelegandi. Hinc 7

Dico *vltimò*, sacerdotem delegatum ad assistendum alicui matrimonio, non posse subdelegare; siue sit delegatus Parochi, siue Episcopi. Ratio est, quia non est delegatus ad assistendum omnibus parochiæ matrimoniis, vnde non est delegatus ad vniuersitatem causarum, sed solùm est delegatus ad vnam causam; talis autem non potest totam causam delegare, nisi sit delegatus supremi Principis. Videatur noster Sanchez *disp.* 31. *n.* 1. *&* 10. 8

Ex his patet solutio ad argumentum contrariæ sententiæ, præsertim ex dicto primo. Ad confirmationem iam dixi etiam delegatum ad vniuersitatem causarum posse subdelegare. Vnde Ordinarius à delegato in eo differt, quòd potest Ordinarius delegare cum facultate subdelegandi, quia iure proprio, & in se ipso habet iurisdictionem radicatam; non verò delegatus, qui solùm habet iurisdictionem sibi commissam. 9

SECTIO VII.

Quis censeatur Parochus vagorum, seu vagabundorum, vt illos matrimonio coniungat.

PRæmitto *primò* vagabundos, seu vagos, dici illos in iure, qui nullum habent firmum domicilium, sed semper vagantur; ac proinde nullum habent firmum & certum Parochum; quia fideles ex domicilio sortiuntur Parochum, vt statuitur *in cap. vltimo, de parochiis.* Vagi etiam dicuntur, qui proprium domicilium deserunt, vt aliò illud transferant. Nam eo ipso quo isti parochiam suam egressi sunt, animo ibi ampliùs non habitandi, donec perueniant ad locum 1

eum in quo habitare constituunt, & in eo sedem fixerint, omni parochia & domicilio carent; atque adeò vagi sunt, quia reuera nullam parochiam habent cùm pristina deserta sit, & noua nondum sit habitatione cœpta, acquiri. Ob eandem rationẽ, qui relicto priori domicilio, iter faciunt ad locum, vbi figere pedem decreuerunt, dum sunt in via, censentur vagi; quia vagus dicitur qui nullibi firmam sedem & domiciliũ habet. At qui relicto priori domicilio iter agit ad locum, vbi decreuit manere, dum est in via, caret domicilio; quia iam omnino perdidit prius domicilium, cùm illud animo, & facto ipso deseruerit; posterius autem nondum acquisiuit, cum solo animo, absque facto ipso, id est, absque actuali habitatione, comparari nequeat.

2 Præmitto *secundò*, ex materia de pœnitentia, probabilius mihi videri, vagos habere pro Parocho ad audiendas confessiones, eum in cuius parochia pro tempore versantur, cuius est ipsis sacramenta administrare, qui eos absoluere potest ab iis omnibus à quibus proprios parochianos absoluere potest. Quare ibi habent proprium Sacerdotem, vbi vagantur, & in huiusmodi hominibus actualis habitatio succedit loco domicilij, cùm aliud nõ habeant; & consequẽter ordinarius Parochus illorũ est ille, in cuius parochia habitãt, & mutata habitatione mutatur & Parochus. Et ratio est, quia istis assignãdus est aliquis proprius Parochus, cui incũbat eorũ cura spiritualis; aliàs nõ fuisset illis sufficienter prouisum: nullus autem alius eis congruè assignari potest, nisi ille, in cuius parochia actu habitant, tempore quo sacramenta recipiunt. Quod etiam praxis confirmat; quia nullus Parochus censetur obligatus ad conferendam Eucharistiam, & Extremam vnctionem vagabundo ægrotanti, nisi ille, in cuius parochia tunc vagabundus hospitatur, & habitat. Vnde is Parochus tenetur ex officio eis ministrare Sacramenta, si indigeant, eosque potest ad præceptum implendum compellere.

3 Præmitto *tertiò*, præceptũ Tridentini *sess.* 14. *de matrimonio cap.* 7. præcipiens ne Parochi vagos coniungant matrimonio, nisi priùs diligenter inquisiuerint de eorum statu, & habilitate ad contrahendum, & rem ad ordinarium detulerint, eiusque licentiam obtinuerint, quia periculum est ne alibi vxore relicta, hîc aliam ducant. Verba Tridentini hæc sunt, Multi sunt, qui vagantur, & incertas habent sedes, & vt improbi sunt ingenij, prima vxore relicta, aliam, & plerumque plures, illa viuente, diuersis in locis ducunt, cui morbo cupiens sancta Synodus occurrere, omnes, ad quos spectat, paternè monet, ne hoc genus hominum vagantium ad matrimonium facilè recipiant: magistratus etiam seculares hortatur, vt eos seuerè coërceant: Parochis autem præcipit, ne illorum matrimoniis intersint, nisi priùs diligentem inquisitionem fecerint, & re ad Ordinarium delata, ab eo licentiam id faciendi obtinuerint. Hactenus Tridentinum.

4 Circa quod Tridentini decretum, tria sunt obseruanda.

Primum est illud de solis vagis esse, non quibuscumque, sed qui vagantur, & habent incertas sedes. Quare qui in eodem oppido de vna parochia ad aliam vagantur, & dum domicilium in aliqua figunt, quia alio habitatore occupatum est, breui tempore alicubi hospitantur, non computantur inter vagos; illi enim in oppido satis noti sunt. Quare vel in ea parochia, vbi diutiùs habitarunt, contrahent; vel in ea, in qua ad tempus habitant, & idem de illis, atque de alienigenis cognitis iudicium erit. Idem dicendum de illis, qui in aliqua terra ab vno oppido in aliud per plures annos transeunt, non enim vagi sunt, sed alienigenæ. Vnde Congregatio Cardinalium apud Farinacium *sess.* 24. *de matrimonio cap.* 7 *numer.* 1. inquit. Non dicitur vagans illa mulier, quæ per octo annos in vna eademque terra habitauit.

Secundum est prædictum decretum extensione quadam & identitate rationis extendi non solùm ad eos qui verè vagantur, & nullibi certa habent domicilia, sed etiam ad alienigenas, qui alibi habent domicilium, breui tamen aliquo loco commorantur, & ignoti sunt. Tum quia eadẽ prorsus militat ratio; cùm enim ignoti sint, possunt alibi matrimonio vincti esse, atque adeò possunt in istorũ matrimoniis eędem fraudes euenire, quibus occurrere vult Concilium Tridentinum. Tum etiam, quia olim vsus obtinuerat, ne forenses ignoti, matrimonio copularentur, absque literis testimonialibus sui Episcopi.

Tertium est, eandem sufficientem diligentiam adhibendam esse & licentiam Ordinarij, quando alter solus ex contrahentibus vagus est, vel forensis ignotus. Patet, quia periculum cui Tridentinum occurrere intendit, omnino militat, quãdo alter vagus, aut forensis est. Hic autem Ordinarius, cuius licentia petenda est, erit Episcopus, vel eius Vicarius generalis. Atque idem dicendum est de Vicariis aliorum Prælatorum habentium iurisdictionem quasi Episcopalem: hi enim omnes Ordinarij sunt, & nomine Ordinarij comprehenduntur, vt dixi suprà *sect.* 1. *num.* 5. *&* 9.

His præmissis, sentiunt Sanchez *lib.* 3. *disput.* 25. 5
numer. 11. Basilius Ponce *lib.* 5. *cap.* 14. *numer.* 5. Henriquez *lib.* 11. *de matrimonio cap.* 3. *numer.* 3. & alij, proprium Parochum vagorum esse quemcumque Parochum illius oppidi, atque adeò quemcumque posse matrimonio illorum interesse. Probant, quia vagabundi non habent proprium Parochum ratione certi domicilij, quo omnino carent; ergo quilibet Parochus potest eorum matrimonio assistere, & eorum confessiones audire; quia non est maior ratio vnius Parochi quàm alterius.

Dico *primò* Parochum vagabundorum, vt eorum 6
matrimoniis assistat, & eorum audiat confessiones, esse illum, in cuius parochia actu habitant, & hospitantur. Ita Petrus Soto *lect.* 5. *de confess.* Coninch *disput.* 27. *dub.* 2. *numer.* 20. Hurtado *disput.* 5. *diffic.* 12. *numer.* 41. & alij. Ratio est adducta suprà *numer.* 2. quia his necessariè assignandus est aliquis proprius Pastor à quo Sacramenta suscipiant, nec alius, quàm dictus, congruè assignari potest. Præterea si isti nullum haberent pastorem, ideoque à quouis possent Sacramenta suscipere, sequeretur eos à nullo nisi à Pontifice posse Sacramenta suscipere, quia nemo potest alicui Sacramenta conferre nisi proprius ipsius Pastor, vel alius eum eius licentia, ex communi omnium sententia. Denique, quia praxis hoc omnino confirmat. Nec enim sine scandalo Parochus, v.g. D. Martini in hac ciuitate Valentina conferret Eucharistiam vel extremam vnctionem vago ægrotanti in parochia S. Nicolai.

Neque argumentum aduersariorum est vllius roboris. Nam vagi quamuis careant domicilio, & non habeant proprium Parochum firmum; non ideo tamen absolutè carent proprio Parocho, quia actualis habitatio est illis in locum domicilij; saltem ex interpretatiua, & rationabili volũtate sũmi Pontificis; quia consonum est rationi, imò & iuri positiuo, parochias assignari ex habitatione subditorum, ac proinde quando non habent firmam, assignari debet ex actuali habitatione non firma.

Dico *secundò*, si contingat in ciuitate aliqua esse 7
parochiam aliquam ab Episcopo pro vagabundis deputatam;

putatàm; adhuc nihilominus Parochum, in cuius parochia actu habitant, eſſe ſufficientem vt eorum matrimonio validè aſſiſtat: tametſi aſſignatus ab Epiſcopo eſſet ſufficiens, vt licitè & validè aſſiſteret.

Prima pars dicti firmatur, quia iure pontificio communi, Parochus, in cuius Parochia actu habitant vagabundi, eſt proprius Parochus eorum; tametſi illicitè aſſiſteret, quando aſſignatione alterius Parochi ab Epiſcopo facta ex rationabili cauſa prohiberetur illi aſſiſtere. Et quamuis Tridentinum in decreto allato prohibeat Parochis, ne vagorum matrimonio interſint abſque licentia Ordinarij; validè tamen intererunt ea omiſſa, vt ſtatim dicam.

Secunda pars conſtat, quia aſſignatus ab Epiſcopo eſt ſufficiens, vt validè & licitè aſſiſtat, non vt Prochus, ſed ex licentia generali Epiſcopi, quam eo ipſo quòd eum aſſignat tamquam Parochum, ipſi confert ad id.

Eſt verò notandum, ſi magis aſſignetur parochia ſolùm, vt in ea ſatisfaciant præcepto annuę confeſſionis, & communionis, tunc Parochum iſtius parochiæ non eſſe ſufficientem, vt eorum matrimonio aſſiſtat; quia tunc non eo ipſo ei conceditur licentia aſſiſtendi. Quare tunc tantùm erit ſufficiens ad id Parochus, in cuius parochia actu habitant.

8 Dico *tertiò*, Parochum dictum, etiamſi validè aſſiſtat matrimonio vagorum, peccare mortaliter ſi non ſeruet decretum Tridentini, rem ad Ordinariũ deferens, & ab eo licentiam obtinens. Ita bene Sanchez *diſp. 25. num. 16.* Ratio eſt, quia violat Tridentini præceptum in re grauiſſima, & valdè neceſſaria. Quod etiam eſt verum, quamuis vnus tantum ex contrahentibus ſit vagus. Tunc verò eorum matrimonium poterit contrahi coram Parocho cuiuſlibet, ſiue alterius, iuxta dicta ſupra ſectione ſecunda.

9 Dico *vltimò*, matrimonium vagorum contractum coram Parocho, non præmiſſa diligentia dicta Tridentini, nec Ordinarij licentia petita, validum nihilominus eſſe. Ita Veracruz, Henriquez, Petrus de Ledeſma, & Sanchez, quos refert & ſequitur *diſp. cit. 25. num. 17.* Probatur. Tum quia Tridentinum non prohibet abſolutè matrimonium abſque dicta licentia, ſed præcipit Parochis, vt diligentiam præmittant, & licentiam petant; ergo eius omiſſio culpa erit, ſed non vitiabit matrimonium. Præſertim, quia id ſpeciale eſt in matrimonio, vt ex ſimplici prohibitione, abſque decreto irritante non cenſeatur annullari, vt colligunt Doctores ex *cap. 2. de matrimonio contract. contra interd. Eccl.* ibi, Licèt enim contra interdictum Eccleſiæ ad ſecunda vota tranſire non debuerit, non tamen eſt conueniens, vt ob id ſolum Sacramentum cõiugij diſſoluatur. Tum etiam, quia pro matrimonij eſſentia tantùm deſideratur præſentia Parochi, & duorum teſtium. Tum denique, quia ad eundem finem exigitur hæc diligentia pro vagabundis, ad quem eodem Tridentino petuntur pro indigenis denuntiationes; at his omiſſis valet matrimonium, vt conſtat, & infrà dicemus; ergo illa diligentia omiſſa.

Vnde colligo idem dicendum eſſe, ſi alius Sacerdos ſolius Parochi licentia obtenta, interſit tali matrimonio: peccabit enim, vt dixi, valebit tamen matrimonium, ob rationes dictas.

SECTIO VIII.

An ſit neceſſarium ſaltem neceſſitate præcepti Parochum in matrimonio aliqua verba proferre.

PRæmittendum eſt quod præcipit Tridentinum *decreto de reformatione matrimonij, cap. primo*, ſic dicens. Vbi Parochus viro & muliere interrogatis, & eorum mutuo conſenſu intellecto, vel dicat, Ego vos in matrimonium coniungo, in nomine Patris, & Filij, & Spiritus ſancti: vel aliis vtatur verbis, iuxta receptum vniuſcuiuſque prouinciæ ritum. 1

Hinc ergo poſſet quis exiſtimare ea verba eſſe de neceſſitate Sacracramenti matrimonij ſicut in reliquis Sacramentis verba miniſtri ſunt de eſſentia. Præſertim, quia verba ea, *vos coniungo*, cùm ſint vera, debent efficere quod ſignificant, & conſequenter videtur Sacerdos conficere matrimonium, & ea verba eſſe de eſſentia.

Dico *primò*, certum eſſe ea verba non eſſe de eſſentia Sacramenti matrimonij. Ita omnes. Ratio eſt, tum quia, vt conſtat ex dictis ſuprà *diſputatione decimaquarta, ſectione ſecunda*, nec Sacerdos eſt miniſter huius Sacramenti, nec eius verba ſunt materia & forma. Tum etiam, quia neceſſaria verba neceſſitate Sacramenti debent eſſe certa & determinata. At Tridentinum petit indeterminata verba, cùm petat ea, vel alia ſecundùm patriæ conſuetudinem. Tum denique, quia Tridentinum in clauſula irritante tantùm expreſſit, qui aliter quàm præſente Parocho, nec explicuit dicenti verba, & eſt decretum correctorium; ergo non eſt extendendum, vt debeat de neceſſitate Sacramenti dicere verba. Quare ad valorem matrimonij non requiritur, quòd Parochus proferat illa verba, Ego vos coniungo, neque alia: quia præſentia Parochi non eſt neceſſaria vt miniſtri, ſed vt aſſiſtentis dantis auctoritatem matrimonio. Vnde in hoc diſpar eſt ratio de matrimonio, ac de cæteris Sacramentis; nam in cæteris Sacramentis Sacerdos eſt miniſter, & ideo eius verba ſunt neceſſaria; ſecus in matrimonio, vbi ſoli contrahentes ſunt miniſtri. Quare illa verba, Ego vos coniungo, hunc ſenſum reddunt, Ego approbo, & declaro coniunctionem veſtram eſſe legitimam. 2

Dico *ſecundò*, peccare Parochum ſi prædicta verba omittat, ſed non mortaliter. Ita Sanchez *lib. 3. diſp. 38. num. 7.* & Hurtado *diſp. 1. n. 50.* 3

Prima pars conſtat, quia Tridentinum vtitur verbis præceptiuis; ergo ea verba ſunt de neceſſitate præcepti, & conſequenter erit peccatum ea omittere.

Secunda verò *pars* ideo firmatur, quia eſt omiſſio rei leuis: nam ea verba non ſunt forma Sacramenti, nec pertinent ad ſolemnitatem magni momenti, nec includunt aliquod myſterium magnæ ſignificationis. Firmo, quia tametſi Tridentinum vtatur verbis præceptiuis, at ſub illo præcepto non continetur tantùm vt Parochus ea verba proferat, ſed alia magni momenti, nempe vt præmittantur denuntiationes, & vt matrimonium celebretur coram Parocho & teſtibus, vt habeat librum, &c. cùm ergo illa verba proferre, non ſit ſolùm materia illius præcepti, ſed contineatur inter alia grauiora, & illud quid leue ſit; certè eius omiſſio non erit peccatum mortale, ſed veniale.

Hinc verò conſurgit duplex dubitatio. *Prima* eſt, an teneatur Parochus interrogare contrahentes de mutuo 4

mutuo consensu, nempe virum, an velit fœminam habere in vxorem,& fœminam,an velit illum in maritum. Censet Sanchez *d. sp. cit. n. 9.* cum Veracruz teneri, sed sub veniali tantùm, quia ea omissio est res leuis. Ego certè opinor cum Vega *lib. 6. summæ casu* 112. per se loquendo esse peccatum mortale id omittere. Moueor, quia id præcipit Tridentinum *dicto cap. primo*, vt constat ex verbis relatis. Et ea interrogatio petitur à Tridentino vt fiat, dum sunt in facie Ecclesiæ, id est, coram testibus, volentes iam contrahere, vt constet omnibus de libero mutuo consensu. Vnde est res grauis, & de re valde substantiali; ergo nullo pacto omittenda. Dixi *per se*: nam si Parocho & testibus constaret de libero mutuo consensu, quia nimirum contrahentes coram illis, etiam non interrogati proferunt verba quibus liberum suum exprimunt consensum, non teneretur Parochus id interrogare. Nam finis interrogationis intentus à Concilio solùm est vt Parochus & testes mutuum contrahentium consensum intelligant; quod satis exprimitur illis verbis, & mutuo consensu intellecto; ergo si per ipsosmet contrahentes non interrogatos ille manifestè intelligatur,non videtur necessaria nec vtilis de ea re interrogatio.

5 Altera dubitatio est, an teneatur Parochus interrogare contrahentes, an aliquod impedimentum habeant, ne contrahere possint. Respondeo, si nulla sit suspicio impedimenti,nulla est obligatio prædictæ interrogationis; multo minus, si compertum sit nullum inter eos subesse impedimentum. Nec Tridentinum præcipit, vt de impedimento interrogetur,sed de mutuo consensu. Præterea cùm deuenitur ad matrimonium, iam denuntiationes præcesserunt, ex quibus constare debet, an subsit impedimentum. Quòd si ex Ordinarij dispensatione illæ non præmittantur, ipsius Ordinarij interest informationem præmittere de impedimentis; Parochi autem solùm est, obedire Ordinario præcipienti vt assistat tali matrimonij contractui. Denique non videtur opportuna occasio interrogandi de impedimentis, quando coram testibus volunt iam contrahere. Tum, quia tunc contrahentes facile possunt decipere Parochum, & negare. Tum maximè, quia cum ibi famæ iacturam facere deberent, si impedimentum esset infamans; etsi impedimentum non esset infamans, saltem se infamarent, cùm illius impedimenti conscij essent iam parati ad contrahendum, certè occultarent illud. Quare valde conueniens est ac necessarium,vt multo antè inquiratur diligenter an subsit impedimentum; & non cum iam in facie Ecclesiæ coram Parocho & testibus contrahere volunt.

SECTIO IX.

Quot & quales testes requirantur, & sufficiant ad valorem matrimonij.

1 PRimò certum est, ad matrimonij valorem, præter Parochum, vel alium Sacerdotem de licentia Parochi, requiri, & sufficere duos testes coram quibus contrahatur; nec sufficere vnum testem cum eo de Parocho. Patet, quia Tridentinum *sess. 24. de matrimonio, cap. illo primo* expressè irritat matrimonium non contractum coram Parocho, vel Sacerdote de eius licentia, & duobus, vel tribus testibus præsentibus. Est verò doctrina certa, quando statutum requirit ad certum actum, duo personarum genera, personam vnius generis non posse vtriusque vicem gerere, atque adeò stante statuto vt valeat actus coram Presbytero, & tot testibus, Presbyter ipse non potest esse vnus ex illis testibus. Cùm ergo Tridentinum exigat duo genera personarum, nimirum Parochum, seu Sacerdotem de eius licentia,& duos saltem testes præsentes, non poterit Parochus vel ille Sacerdos obire munus Parochi, & simul vicem alterius ex illis duobus testibus supplere.

Secundò certum est, exigi vt Parochus & testes 2
vsum rationis habeant, & intelligant consensum vtriusque contrahentis. Vnde si essent ebrij, vel dormientes,vel nõ aduerterent,vel testes essent infantes, non valeret matrimonium. Ratio est manifesta, quia ideo petit Tridentinum assistentiam Parochi & testium, vt constet Ecclesiæ de matrimonio contracto, & de eo testificari possint,ne viuente prima vxore aliquis possit aliam ducere, eo quòd matrimonium non constabat Ecclesiæ. At qui non adsunt more humano, intelligentes & aduertentes quid agatur, testificari illud nequeunt.

Tertiò certum est Parochum & alios duos testes simul interesse debere matrimonio, nec sufficere si successiuè coram illis explicent contrahentes consensum. 3
Patet, quia Tridentinum copulatiuè exigit assistentiam Parochi & testium, vt possint testificari de matrimonio tamquam de vnò & eodem contractu; at non plenè constat, quando non sunt simul physicè Parochus & testes, cùm sint testes singulares. Vnde non sufficiet simultas moralis, vt sufficit simultas materiæ,& formæ in aliis Sacramẽtis; quia hîc assistẽtia Parochi & testiũ desideratur à Tridentino,vt per eos possit plenè constare de contractu matrimonij inito.

His positis difficultas est an requiratur ad valorem matrimonij, vt testes sint omni exceptione maiores, 4
hoc est, tales, vt careant omni defectu, ob quem testes iure repelli solent à ferendo testimonio; an potiùs sufficiant qualescumque testes.

Sunt nonnulli qui existimant requiri ad valorem matrimonij,vt sint testes omni exceptione maiores. *Primò*, quia ex *cap. 1. de consanguinitate* & ex aliis iuribus constat ad causas matrimoniales requiri testes omni exceptione maiores; ergo etiam ad testificandum de contractu ipso facto.

Secundò, matrimonij causa est adeò ardua, vt non per quoslibet iudices tractanda sit, sed per discretos, *c. 1. de consanguinitate, ad finẽ*. At in causa ardua nõ admittitur testis,cuius fides ex aliqua causa dilui potest.

Tertiò, quia ratio quam assignat Tridentinum irritandi matrimonia clandestina, est ne quis possit publicè secundum inire matrimonium, eo quòd primum probari nequeat. At si sufficerent illi testes,qui ob aliquot vitia à testimonio repelluntur, & quibus non adhibetur fides in foro externo, idem sequeretur inconueniens, cùm adhuc improbabile maneret primum matrimonium.

Vltimò, cùm Tridentinum exigit testes in matrimonio, intelligi debet de iis testibus, qui iure antiquo ad probationẽ matrimonij desiderabantur; quales soli sunt, omni exceptione maiores.

Communiter verò Doctores,quos refert & sequitur Sãchez *disp. 41. n. 5.* sentiunt ad valorem matrimonij non requiri, quòd testes assistentes sint omni exceptione maiores. Vnicum fundamentum est, quia ista maioritas, seu carentia dictorum defectuum nullo iure requiritur. Patet, quia non iure Tridentini, cùm hoc nullam qualitatem in assistentibus requirat, nisi quòd vnus sit Parochus, vel Sacerdos de eius licentia. Non iure aliquo antiquo peculiari circa matrimonium. Quia quamuis *in dicto cap. 1. de consanguinitate*, & aliis, dicta maioritas requiratur 5

ratur ad dissoluendum matrimonium, non tamen ad ei assistendum. Nec denique iure communi, quo generaliter dicta maioritas requiritur; quia hæc tantùm requiritur in aliis negotiis, & non in fauorabilibus, qualis est celebratio matrimonij.

6 Hanc sententiam iudico veriorem. Tum quia testes omni exceptione maiores difficile inuenirentur; & sic daretur occasio maioribus damnis, & litibus, quibus Ecclesia intendit obuiare in contractu matrimonij. Tum etiam, quia cùm ius Tridentini sit odiosum, & nullus testis in eo excipiatur, non est cur restringendum sit ad dictos omni exceptione maiores; præsertim cùm matrimonium fauorabile sit. Tum denique, quia seclusa prohibitione legis, admitti possunt testes inhabiles ex mutuo consensu partium, seu contrahentium, vt constat: hic verò in matrimonio nec lex aliqua vetat, nec sine consensu contrahentium admittuntur; ergo. Vnde

Colligo *primò* quamcumque personam vsu rationis præditam, posse validè assistere matrimonio.

Colligo *secundò*, posse in matrimonio esse testes, cognatos, parentes, amicos, fœminas, seruos, infames, excommunicatos, imò & infideles. Quia Tridentinum solum petit testes qui faciant aliquam fidē, non qui omnino plenam, cùm matrimonium fauorabile sit, & aliunde suppleatur sæpe eorum vitium assistentia & dignitate Parochi, vel sacerdotis ex eius licentia interessentis: nam tunc habilitas vnius supplet inhabilitatem alterius; & ideo testes inhabiles solent admitti quando concurrunt cum alio habili, & fide digno; maximè si alter ex assistentibus sit Parochus; cuius auctoritati multum tribuitur in iure, vt liquet ex *c. cùm esses, de testamentis.* Vbi non obstante consuetudine antiqua ciuitatis Hostiensis, vt non valeat testamentum absque quinque testibus, definitur valere, si in præsentia Parochi & duorū testiū fiat.

Colligo *tertiò*, tametsi expediens sit vt in matrimonio adhibeant testes omni exceptione maiores, vt omnis quæstio è medio tollatur; at nihilominus testibus etiam inhabilibus esse quoque integram adhibendam fidem, vt probant rationes adductæ in confirmationem nostræ sententiæ; maximè, quia consensu vtriusque contrahentis, & Parocho eorum vitium supplente, intersunt.

7 Colligo *vltimò*, nullā desiderari ætatem, nec qualitatem aliam in procuratore ad matrimonium constituto, præter eam quam ius naturale exposcit ad explicandum consensum nomine alterius, nimirum rationis vsum, vt de testibus diximus. Ratio est, tum quia in procuratore tametsi requiratur certa ætas, vt annorum vigintiquinque ad iudicia, sed non in procuratore ad negotia; iudicium enim est inter contradicentes; contractus verò inter consentientes celebrantur, vnde quælibet ætas in procuratore ad illos constituta, est idonea, dummodo sit capax consensus. Tum etiam, quia tametsi ad alia negotia desideraretur in procuratore certa ætas, non ideo requireretur in procuratore ad matrimonium; quia nulla prorsus eius industria desideratur, quia tantùm explicat consensum absentis. Vnde durissimum videretur posse puerum quatuordecim annorum, se ligare matrimonio, & ad id capacitatem sufficientem habere, & non ad exprimendum consensum alterius contrahere volentis. Tum denique, quia cùm matrimonij contractus sit cæteris fauorabilior, non quæcumque cæterorum contractuum valorem impediunt, matrimonij impedient valorem, nisi in iure exprimatur de ipso matrimonio, vt constat de muto & surdo à natura, qui nullum contractum inire potest iure communi id prohibente; & tamen in illa prohibitione generali contractuum non clauditur matrimonium: nam mutus simul & surdus, si intellectum habeat perspicacem, ita vt signis edoceri possit quid sit matrimonium, & signis indicare consensum, validè contrahit illud, sicut & potest confiteri, & absolui.

Ex his facile soluuntur argumenta contraria.

Ad primum iam constat ibi agi de matrimonio dissoluendo. Et esto idem requiratur ad probandum matrimonium; certè id debet intelligi nisi vitium testium aliunde suppleatur; sicut in contractu matrimonij suppletur per Parochi præsentiam; & quia communi contrahentium consensu adhibentur; quæ duo vt dixi supplent vitium.

Ad secundum similiter respondeo in causa ardua, non sat esse quoscumque testes, nisi sit fauorabilis, & vitium aliunde suppleatur.

Ad tertium negatur sequi illud inconueniens, quia vt ostensum est, ad probandum prius matrimonium contractum esse, sufficiunt etiam testes inhabiles, iisque adhiberi debet integra fides.

Ad vltimum, dico illud esse verum quando ius nouum loquitur in eodem casu iuris antiqui. Quod non contingit in præsenti: nam ius antiquum loquitur in casu in quo non suppletur inhabilitas testium per aliquid aliud, & agit de probatione matrimonij non necessaria ad eius valorem, & ideo nihil mirum est, si eam rigidiorem postulet. At Tridentinum loquitur in casu, in quo vitium testium suppletur per Parochi præsentiam, & agit de probatione requisita ad matrimonij valorem, & ideo leuiorem exigit. Vnde tametsi verum sit, etiam hodie esse matrimonium clandestinum, cui deficit legitima probatio. At attento Tridentino legitima est probatio quando interest Parochus, vel Sacerdos ex illius licentia, & intersunt quicumque alij testes.

Sectio X.

Qualis præsentia Parochi & testium requiratur, & sufficiat ad valorē matrimonij.

Conueniunt omnes, ad valorem matrimonij requiri in Parocho, & in aliis testibus præsentiam moralem, seu humanam, qua assistant aduertendo ad contractum, & intelligant id quod fit: aliàs nō possent de eo testificari, quia nemo est testis eius quod nescit. Vnde talis testis nequit esse infans, dormiens, ebrius, amens. Neque etiam illi, qui nesciunt linguam contrahentium, si contractus exigat verba. Est tamen 1

Prima difficultas, an sufficiat, si Parochus & testes percipiant solùm consensus contrahentium, per interpretem. 2

Affirmat Sanchez *lib. 3. disp. 39. n. 3.* Et meritò. Quia contrahentes satis explicant sibi consensus per interpretem; ergo etiam explicant eos satis ipsi Parocho & testibus per eundē; patet consequentia, quia quod est sufficiens signum vt contrahentes percipiant suum consensum, est etiam sufficiens signum vt Parochus & testes possint de eo testificari: neque enim Tridentinum exigit maiorem notitiā consensus in Parocho assistēte, vel in aliis testibus, quàm in ipsis contrahentibus. Et sanè si in aliis contractibus est satis interpres ad eorum probationem, erit etiam in isto. Imò à fortiori in isto, cùm ius Tridentini sit correctoriū, neque expresè exigens testes per se ipsos cognoscentes consensus, & non per interpretem. Firmatur amplius:

amplius: nam interpres vnam personam constituit cum contrahente; exprimit enim consensum ipsius ex eius voluntate, nomine, & mandato; ergo Parochus, & alij testes poterunt absolutè testificari de consensu talium contrahentium, quamuis ipsos non percipiant immediatè ab eis: sicut nec percipit consensum qui datur per procuratorem; & tamen rectè testificatur de eo. Nec valet dicere, quando dantur consensus per procuratorem, adesse literas mandantis, & instrumenta manifestantia consensum. Non, inquam, valet, quia illud mandatum non est sufficiens expressio consensus ad matrimonium, nisi illæ literæ contineant potestatem vt procurator exprimat consensum; vel nisi sit non reuocata voluntas, quæ non constat Parocho & testibus. Adde si instrumenta sint idiomatis ignoti à Parocho & testibus, isti indigebunt interprete. Idemque erit si fiat matrimonium per literas ignotæ linguæ; & tamen hæc matrimonia valida sunt; ergo etiam & illud in quo Parochus & testes percipiunt consensus contrahentium per interpretem. Quòd si in hoc casu sit aliquando periculum litis, id erit per accidens; nam etiam in aliis casibus potest esse idem periculum litium, & tamen id non obstat.

3 *Secunda difficultas* est, an in Parocho & aliis testibus sufficiat attentio virtualis, vt contingit, quando animo assistendi accesserunt aduertenter, tempore tamen quo fit contractus, mentis euagatione distrahuntur.

. Nam Henriquez 11. *de matrimonio cap.* 3. docet sufficere attentionem virtualem, quia etiam ea sufficit in Missa & ad valorem aliorum Sacramentorum, & ad consecrationem. Firmatur, quia in contrahentibus matrimonium sufficit intentio & attentio virtualis; ergo & in Parocho & testibus.

Dico tamen cum communiori sententia non sufficere attentionem virtualem, sed requiri actualem. Ratio est, quia nisi Parochus & testes actu aduertant, nequeunt certò testificari quòd initum sit matrimonium; nam ad effectum testificandi de eo, perinde est, atque actu non aduertere, & non adesse. Firmo, quia Tridentinum parificat præsentiam Parochi & testium; ibi, qui aliter quàm præsente Parocho, & duobus testibus, vbi copula, & casus similes coniungit. At si testes præ mentis euagatione non aduerterent ad mutuum consensum, minimè sufficeret, quia reuera non essent testes; ergo idem dicendum est de Parocho. Quare sicut Parochus iudex Sacramenti Pœnitentiæ, licèt velit aduertere, si tamen actu non aduertat, nihil facit, quia nequit iudicare de peccatis confessis, ita neque hîc Parochus, vel testes, quia nequeunt testificari de matrimonio facto. Quòd si Parochus consultò vellet non intelligere consensum, vt si occluderet aures & oculos; si reuera non attendit, nec intellexit consensus, nullo modo valeret matrimonium: quia tunc reuera non est præsens, nec potest testificari de matrimonio. Nec huic doctrinæ obstat declaratio Cardinalium, quæ sic est intelligenda, vt velit fieri verum matrimonium, cùm Parochus inuitè assistens, affectatè fingit, se non percipere, cùm tamen reuera perceperit, ac intellexerit.

Ex his patet solutio ad argumentum appositæ sententiæ; nam in Missa requiritur attentio, non vt audiēs sit testis, sed vt debita reuerētia seruetur Missæ, & sit ille actus religionis: quod debitè seruatur, quando audiens voluit attendere, & præter intentionem ex fragilitate diuagatur. Ad omnia etiam Sacramēta requiritur intentio cōficiendi & recipiendi Sacramentum, ne confectio & susceptio sit actus fictitius; quæ intentio virtute durat, dum à principio habita est, nec in contrarium mutatur. Attentio autem & aduertentia Parochi & testium desideratur, vt ipsorum testimonio comprobari possit, & ipsi Ecclesiæ constet; quod testimonium nullo modo ferre possunt, nisi actu aduertant. Ad confirmationem dispar est ratio; nam in Parocho & testibus requiritur attentio actualis; vt testentur de facto; quod præstare nequeunt nisi actu attendant. In contrahentibus verò solùm requiritur, vt fiat Sacramentum; ad quod sufficit attentio, & intentio virtualis, vt ex aliis Sacramentis constat apud omnes.

Tertia difficultas est, an sufficiat assistere, quando Parochus & testes contra suam voluntatem assistunt detenti, & coacti. Sunt qui affirmant non sufficere. 4

Primò, quoniam assistentia coacta non videtur humana, seu hominis vt homo est, quia est contra voluntatem; & ad assistentiam humanam, non tantùm videtur requiri auertentia intellectus, sed etiam consensus voluntatis; quia homo vt homo non tantùm constat intellectu, sed etiam voluntate; non ergo sufficiet præsentia coacta, aut dolo debita.

Secundò, quando in iure præcipitur aliquid fieri coram aliquo, debet ipse interesse moraliter secundùm suum modum, & officium, vt patet in tabellione, qui non existit tantùm vt testis, sed vt exercens suum officium. Vnde fit, vt si per vim subscribat, & sigillo muniat instrumenta, nihil ista valeant. Cùm igitur Parochus ex Tridentino assistat vt qualificans & approbans matrimonium, & nomine Ecclesiæ dans auctoritatem sacramento, non exercebit suum officium, si inuitus, aut casu ad aliud vocatus intersit.

Communis tamen est Doctorum sententia, & vera, assistentiam coactam, seu violentam sufficere ad valorem matrimonij. Quod etiam declarasse Congregationem Cardinalium de Parocho, de quo poterat esse maior difficultas, affirmant Doctores graues. Iuxta quam

Dico *primò* valere matrimonium, quamuis Parochus & testes vi detenti intersint, dummodo intelligant consensus contrahentium. Ratio est, quia Tridentinum tantùm requirit præsentiam Parochi & testium sufficientem ad testificandum matrimonium esse factum. Assistentia verò, seu præsentia, quamuis coacta, sufficit ad dictam testificationem, vt liquet, quia potest esse cum actuali aduertentia. Vnde in hoc tantùm sensu requiritur quòd præsentia sit humana, nempe quòd sit sufficiens ad testificandum, quod conuenit assistentiæ coactæ, & etiam assistentiæ dolo procuratæ. 5

Dico *secundò*, eos qui contrahunt coram Parocho coacto, per se loquendo peccare mortaliter. Probatur, quia grauem iniuriam irrogant ipsi Parocho vt ministro Ecclesiæ ab ipsa deputato ad autorizandum matrimonium; ergo peccant grauiter contra religionem, vel contra duliam sacram. Peccant verò contra iustitiam, aut mortaliter, aut venialiter, pro quantitate violentiæ. Dixi, per se loquendo; nam posset contingere vt esset grauis necessitas contrahendi, & absque iusta causa nollet Parochus assistere, tunc enim posset dolosa æquiuocatione vocari Parochus; non tamen vi cogi, quia priuati nequeunt id efficere. 6

Dico *tertiò*, qui contrahunt coram testibus coactis, vel dolo adductis, non peccare grauiter contra religionem, sed solùm venialiter. Patet, quia ipsi non gerūt vices Ecclesiæ, auctoritatē præstādo ipsius nomine, matrimonio, quod Parochus præstat, sed solùm obeunt 7

obeunt testium ministerium, quod æquè præstare possunt vi detenti; aut ad aliud dolo vocati: esset tamen culpa venialis contra religionem, quia non seruatur debita reuerentia sacramento. Peccant verò contra iustitiam, aut mortaliter, aut venialiter, pro quantitate violentiæ ipsis illatæ; hæc enim ex qualitate iniuriæ pensanda est, an sit mortalis. Similiter dico de testibus, si absque iusta causa nollent assistere, & esset grauis necessitas contrahendi, possent vocari dolosa æquiuocatione, sed nulla vi cogi; id enim officium est non priuatæ, sed publicæ potestatis.

Ad argumenta contraria.

Ad primum dico, tametsi præsentia moralis perfecta hominis vt homo est, postulet aduertentiam intellectus, & consensum voluntatis; præsentiam verò moralem quam postulat Tridentinum, solum desiderare aduertentiam intellectus, cùm hæc sufficiens sit ad testificandum de matrimonio, & clandestinitatem omnino excludat.

Ad secundum, respondeo Tridentinum exigere præsentiam Parochi tanquam personæ qualificatæ, id est, habentis dignitatem Parochi, vt ex sua auctoritate nomine Ecclesiæ det auctoritatem ipsi contractui & sacramento matrimonij. Vnde manifestè constat exemplum illud de tabellione non esse ad rem.

8 *Quarta difficultas* est, an valeat matrimonium, si celebretur coram Parocho & testibus casu trãseũtibus.

Basilius Ponce *lib.5.c.21.n.4.* negat valere. Probat, quia vt Parochus dicatur præsens matrimonio requiritur, vt sit ad eum casum formaliter adhibitus, & vocatus. Adhibitus enim in iure dicitur, qui rogatur. *l. hæredes §. in testamentis. ff. qui test. fac. poss.* Igitur si casu Parochus adfuerit, etiamsi coram illo matrimonium contrahatur, nullum erit: nisi Parochum casu transeuntem moneant priùs se velle contrahere, & ideo valebit, Parocho tunc gradum sistente. Vnde si qui transeunte illac casu Parocho, ita altè proferrent verba contractus, vt audiret Parochus, nihil agerent. Idem dicendum, si Parocho sacrum agente aliqui contraherent non præmisso aliquo, quo iudicaretur adhibitus ad eum actum. Addit dictus Basilius esse suam sententiam expresè à Cardinalibus declaratam, atque ideo iam non licere de eo ampliùs dubitare.

9 Verius iudico oppositum, validum esse matrimonium, etiam si celebretur coram Parocho & testibus casu transeuntibus, sic Petrus de Ledesma *de matrimonio q.45. a.5. puncto 3. dubio 2. ad finem*, Sanchez *disp. 39.n.vi.* Hurtado *disp.5. difficult. 15. n.50.* & alij. Ratio est, quia cùm verè aduertant, sufficienter dicuntur præsentes, cùm præsentia ad valorem matrimonij petita contenta sit sola intellectus aduertentia, qua ritè testimonium contracti matrimonij prohiberi possit. Firmo, nam in aliis contractibus, qui casu adest, potest testificari de eis; ergo & hîc in contractu matrimonij; quia ius Tridentini est correctorium, vnde intelligi debet de præsentia, quæ minus corrigat, dummodo humana sit, & sufficiens ad finem Tridentini, qualis est dicta. Nam casu transeuntes ita testificari possunt, si aduertant, ac si data opera interessent.

Ad argumentum Basilij dico Parochum casu assistentem censeri formaliter Parochum; quia præsentia ipsius formalis est, iuxta finem, & intentum Tridentini, & sufficiens ad testificandum de matrimonio. Vnde non est vnde colligatur requiri maiorem præsentiam à Tridentino, quàm ista sit, cùm sit humana, & sufficiens ad testificandum, & tandem potens intelligi absolutè sub illis verbis correctoriis, præsente Parocho. Quare negandum est in illis casibus non esse validè matrimonium, si Parocho transeunte, vel iter agente verè aduertat; id enim sufficit vt testificari possit, ac si data opera interesset.

Ad illud quod addit Basilius de Cardinalium decisione contraria nostræ sententiæ. Dico non esse. 10 Nam solùm ait, Parochum & testes debere esse ad hunc actum matrimonij adhibitos. Adhibitos autem non intelligo quòd ea de causa sint vocati; neque quòd fuerint antea moniti de contractu matrimonij futuro; nam Tridentinum non meminit monitionis, sicut neque vt vocentur ea de causa, sicut enim Parochus & testes possunt attendere humano modo, quin sint vocati ea de causa, ita etiam & quin sint antea moniti: non enim necessaria est præmonitio, nec vocatio, vt aliquis verè attendat dictis. Dicuntur ergo etiam adhibiti, quando tametsi non sint ea de causa vocati, sed accesserint ex alia causa, vel casu transierint, adsunt tamen præsentes contractui matrimonij, & adhibentur à contrahentibus, clarè coram illis contrahentibus, & eo modo quo possint ritè contracti matrimonij testimonium perhibere.

Denique valde displicet, quod subdit Basilius, ob expressam Cardinalium declarationem in suæ sententiæ fauorem, jam non licere de eo ampliùs dubitare. Nam nulla datur declaratio Cardinalium nostræ doctrinæ contraria; & licèt ea daretur, cùm authentica non sit, non obligat, vt latè tractat Ioannes de Salas *de legibus disp.2.sect.9.*

SECTIO XI.

Cui actui matrimonij inter esse debeant Parochus, & testes.

PRocedit quæstio de matrimonio, post Tridentini decretum. De quo dicendum est, in quo 1 etiam conueniunt omnes Doctores, Parochum & testes debere esse præsentes actui sufficienti ex hominum institutione, vel recepta consuetudine ad significandum consensum de præsenti, & aliàs matrimonium esse nullum. Ratio est euidens, quia ex decreto Tridentini ideo requiruntur Parochus & testes, vt possint Ecclesiæ sufficientem probationem offerre de coniugio eorum; ergo debent esse præsentes actui, siue signis manifestatiuis consensus de præsenti; aut deficiet omnino forma à Concilio præscripta. Ex hac doctrina generali,

Colligo *primò*, si Parochus, & testes sint præsentes sponsalibus confirmatis iuramento, adhuc non esse 2 validum matrimonium. Hoc est certum, quia sponsalia illa etiam iuramento confirmata non habent vim matrimonij, sed tantùm sponsalium, quibus additur per iuramentum obligatio religionis: iuramentum enim solùm confirmat obligationem, quæ est in actu, non autem facit transire de vno contractu in alium, nempe de contractu sponsalitio ad contractum matrimonij.

Colligo *secundò*, etiamsi Parochus & testes adfuerint sponsalibus & copulæ secutæ, non effici matri- 3 monium. Ratio est, quia post Tridentinum sublata sunt matrimonia præsumpta; copulam autem non iudicat Ecclesia esse signum consensus, sed præsumit, ne peccatum præsumeret, ante copulam sibi mutuo explicuisse consensum de præsenti, ne

peccarent;

peccarent; non quasi consensus sponsalium secuta copula fiat matrimonium. Vnde in hoc tantùm sensu dici potest sponsalia transire in matrimonium per copulam, quia videlicet præsumebat Ecclesia verum consensum mutuo significatum de præsenti iam præcessisse inter eos, siquidem ad copulam accedebant. Firmo corollarium: nam vel Parochus & testes qui fuerant præsentes sponsalibus de futuro, & postea adfuerunt copulæ, tantùm viderunt copulam nullis aliis verbis auditis, quibus sibi mutuo indicarent, qui contraxerant sponsalia, consensum de præsenti, quo copula esset licita; & sic non possunt testificari de matrimonio, sed de sponsalibus, & copula quæ potuit esse inter illos affectu fornicario, etiam si præcessissent sponsalia, neque ipsi explicarunt non esse ex affectu fornicario. Quare solùm testificari poterunt se vidisse illos copulari, & præsumere, antequam copularentur, habuisse consensum de præsenti, licèt ipsis non constet. quod quidem non est testificari de matrimonio. Vel cùm viderunt copulam, audierunt etiam verba quibus illi mutuo sibi manifestarunt consensum de præsenti, ne in copula peccarent; & tunc valebit quidem matrimonium, non quia Parochus & testes præsentes fuerunt copulæ, & sponsalibus, sed quia præsentes fuerant illis verbis, quibus consensum manifestarunt; cùm hoc solùm sufficeret ad matrimonium, etiamsi aliis rebus non interfuissent.

4 Colligo *tertiò*, idem esse dicendum propter eandem rationem, si Parochus & testes sint præsentes matrimonio de præsenti impuberum, vel puberis cum impubere quando malitia non supplet ætatem, quia illa sponsalia tantùm fuerunt, non verò matrimonium, vt constat ex *cap. finali, de desponsatione impuberum, & cap. vnico, eodem in 6.* & non sufficit quòd fuerint præsentes illi matrimonio & copulæ propter rationem dictam præcedenti corollario. Et firmatur, quia necessariò coram Parocho & testibus præstandus est consensus externus de præsenti, legitimus ad constituendum matrimonium; ille autem consensus habitus prius coram Parocho & testibus, est verè de futuro, nec constituit matrimonium, sed sponsalia. Vnde illud matrimonium, & ille consensus, voce fuit de præsenti, reipsa tamen fuit consensus de futuro, & sponsalia.

5 Colligo *vltimò*, etiamsi Parochus & testes sint præsentes matrimonio conditionato, si non sint præsentes postea conditioni, vt nimirum sit illis notum eam esse impletam, non habere valorem absolutum matrimonij. Ratio est, quia est simpliciter necessarium, vt Parochus & testes possint testificari de valore matrimonij, & iudicare de matrimonio essentialiter perfecto quo ad exterius ipsum, in quo consistit essentia exterior matrimonij. At essentia exterior matrimonij conditionati perficitur essentialiter conditionis impletione, quia talis contractus vltimò completur, & perficitur essentialiter per impletionem conditionis; nam exterior expressio mutui consensus, in quo consistit contractus maritalis, quoad exterius ipsum, est ex voluntate contrahentium alligata impletioni conditionis. Videantur à nobis dicta suprà de hac re *disp. 16. sect. 14. num. 7. & sequentibus.*

DISPVTATIO XLI.

De assistentia alterius Sacerdotis loco Parochi, vt sit matrimonium solemne, & non clandestinum.

POstquam diximus de Parocho matrimonio assistente, quæ necessaria visa sunt; oportet agamus de eo qui assistit matrimonio loco Parochi ex eius licentia, ac delegatione. de quo Trident. *sess. 24. c. 1. de reform. matr.* id solum habet. Qui verò aliter quàm præsente Parocho, vel alio Sacerdote de ipsius Parochi, vel Ordinarij licentia, &c. Quibus verbis satis clarè significat posse Parochum licentiam cōcedere alteri Sacerdoti vt assistat. Vnde ad tria præcipua capita reducenda sunt, quæ in hac disputatione tractanda sunt. *Primum*, quis possit licentiam concedere alteri vt assistat *Secundum*, cui concedenda est, id est, quæ qualitates requirantur in eo cui conceditur. *Tertium*, quomodo concedenda, & quis vsus illius, & quæ pœna eius qui assistit sine licentia Parochi.

SECTIO I.

Quis possit licentiam concedere assistendi matrimonio, & an ea debeat esse specialis & expressa.

CIrca primum certum est *primò*, prædictam licentiam debere dari ab eo, qui habet veram potestatem ad id: aliàs enim nulla esset; quia effectus nequit excedere virtutem agentis.

Secundò, certum est, eam licentiam posse concedere omnes Ordinarios, qui possunt per se assistere validè tali matrimonio. Nam isti omnes intelliguntur hîc nomine Parochi, vel Ordinarij, qui cùm per se validè assistere possint matrimonio, non est cur etiam non possint per alium à se delegatum. Idem quod de Ordinario dixi, dicēdum est de Capitulo sede vacante; est enim eius potestas ordinaria: & de Abbate nulli Episcopo subiecto; & de Prioribus Militarium in suis Prioritatibus, qui nullius diœcesis sunt; & de Cardinali in Ecclesiis sui tituli; & de Legato in prouincia suæ legationis; est enim Ordinarius. *c. 2. de officio legati in 6.* Quod verum est, siue sit Legatus à latere, siue non; quo ad hoc enim nullum inter ipsos discrimen est. Idem etiam de Vicario generali Episcopi, & etiam Capituli sede vacante; sunt enim Ordinarij, efficiuntque vnum Tribunal; & nomine Ordinarij intelliguntur in Tridētino, tam in hoc decreto, quàm in aliis. Videantur de hac re dicta à nobis suprà præcedenti disputatione *sect. 1. & 2.* 2

Tertiò certum est iuxta nostram doctrinam, suprà traditam præcedenti disputatione *sect. 4. diffic. 3.* posse Parochum excommunicatum validè & licitè concedere Sacerdoti licentiam assistendi matrimonio. 3

Quartò etiam est nobis probabilius, Parochum habentem titulum coloratum, & communi errore putatum legitimum superiorem posse prædictam licentiam concedere, non verò Parochum intrusum absque titulo, vt constat ex dictis præcedenti disputatione integra *sectione quinta.* 4

Quintò, nobis videtur verius Parochos non proprietarios posse licentiam conferre, vel dele- 5

gare assistentiam matrimonij alteri Sacerdoti, vt ostẽdi *disput. præcedenti sect. 6. numer.* 4. Idem ibi dico *n.* 5. de Vicecuratis plenè delegatis à proprio Parocho; non solùm in absentia, sed etiam in præsentia Parochi proprietarij posse concedere alteri sacerdoti assistentiam matrimonio.

Circa secundum, an sufficiat licentia tacita & præsumpta, quæ per ratihabitionem habetur, an verò requiratur expressa vt distinguitur contra tacitam & præsumptam. Omissis opinionibus

6 Dico *primò*, licentiam tacitam & præsumptam ex ratihabitione de futuro, quia videlicet Sacerdos probabiliter credit ratihabiturum, non esse sufficientem vt fit validum matrimonium. Hoc est certum apud Doctores. Ratio est, quia prædicta licentia ad matrimonij valorem est requisita; ergo debet adesse saltem dum matrimonium celebratur; sed cùm est tantùm ratihabitio de futuro, non est licentia de præsenti cùm celebratur matrimonium, quia dicta ratihabitio, & consequenter facultas ex ea orta adhuc non est præsens cùm fit contractus; ergo illa non sufficit. Firmo, quia licẽtia Parochi vt Sacerdos intersit matrimonio, debet necessariò præcedere vt validum sit; quoties enim ad actus valorem desideratur licentia, debet ea necessariò præcedere. *Auth. licentia C. de Episcopis, & Cleric. l. si quis mihi bona § iussum. ff. de acquiren. hered.* At in ratihabitione de futuro non præcedit licentia, & consensus, sed tantùm est probabilis præsumptio consensus postea præstandi; ergo. Vnde manifestè sequitur, quando licentia & iurisdictio est necessaria ad substantiam, & valorem rei, vt in sacramento Pœnitentiæ, & matrimonij, non satis esse ratihabitionem de futuro, quia hæc non præcedit, nec simul cum eo fit absolutio, vel contractus matrimonij perficitur.

Obiicies regulam ratihabitionis *de regulis iuris in 6.* vbi dicitur ratihabitionem retrotrahi, & mandato comparari; ergo iam tunc ex ista retrotractione censebitur esse præsens, non secus ac si adesset mandatum. Respondeo eam regulam intelligi solùm tunc, cùm valor actus dependet ex solo mandato & voluntate domini mandantis; secus quando pendet ab alio, vt est valor matrimonij, quia non pendet à sola voluntate Parochi, sed etiam à vera assistentia habentis potestatem ad id, & ab ipsis contrahentibus, qui defectu facultatis prædictæ debebunt postea de nouo contrahere. Nullo ergo modo sufficit ad valorem Sacramenti matrimonij præsumpta ratihabitio Pastoris, etsi ea postea sequatur; quia nihil potuit operari antequam esset, nec essentia sacramenti potest pendere à conditione futura.

7 Dico *secundò*, licentiam tacitam, quæ habetur ex ratihabitione de præsenti, sufficere vt possit Sacerdos alienus assistere matrimonio, id notãt, & amplectũtur communiter Doctores. Vt quando vidente & sciente, ac Parocho tacente cùm possit facile, & soleat cõtradicere, assistit. Probo id, quia est eadem ratio hîc, & in facultate audiendi confessiones. Ad hãc autem sufficit, si mihi constet Parochum scire, vel saltem credere me carere omni iurisdictione, cumque esse talem, qui liberrimè contradiceret, si factum meum non approbaret. Vnde tunc eius taciturnitas est expressum signum consensus; ergo. Firmo, quia scientia & patientia in iis quæ sunt modici præiudicij, operatur consensum, vt docent Iurisperiti. At huiusmodi assistentia matrimonio, modicum, aut nullum præiudicium infert Parocho, Igitur illa scientia, & patientia inducit consensum, & legitimam licentiam.

8 Dico *tertiò*, non requiri licentiam specialem ad matrimonium, sed sufficere generalem, qua Parochus concedit alicui Sacerdoti licentiam ad exercendum in sua parochia quæ ad curam animarum pertinent. Ita communiter Doctores. Ratio est, quia regulariter dispositio, & concessio generalis est generaliter intelligenda, *cap. si Romanorum, dist.* 19. ergo illa licentia generalis ad exercendum curam animarum est intelligenda generaliter, vt etiam matrimonium includat.

Vnde colligo non sufficere si Parochus concedat alicui licentiam ministrandi omnia Sacramenta. Nam talis licentia intelligenda est, sicut clausula Bullæ Cruciatæ, concedens similem licentiam, quæ intelligitur de Sacramentis Pœnitentiæ, & Eucharistiæ, quæ sunt maximæ necessitatis. Placet tamen quod rectè obseruat Sanchez *disput.* 35. *numer.* 8. prædictam doctrinam esse veram, quando Parochus præsens eã licentiam concederet; nec est coniectura probabilis voluisse includere etiam matrimonium: secus quando Parochus in absentia relinquit substitutum, tametsi solùm illi dicat vt administret Sacramenta vice ipsius; tunc enim sufficiens est illi licentia ad matrimonium, quia est illum vicecuratum substituere, dum ipse abest.

Dico *vltimò* prædictam licentiam non exigi in scriptis esse. Patet, quia Tridentinum solum petit Parochi licentiam, nec exprimit vt ea sit in scriptis. At vbi Tridentinum vult licẽtiam concedi in scriptis, id expressit, vt *sess.* 25. *de regularibus cap.* 5. vbi præcipitur, vt nemini liceat intra septa monasterij ingredi, cuiuscumque generis, aut conditionis, sexus, vel ætatis fuerit, sine Episcopi, vel superioris licentia in scriptis obtenta, sub excommunicationis pœna ipso facto incurrenda. Et ratio est generalis, quia omnis dispositio potest fieri verbo, nisi lex requirat ad actus valorem scripturam. Ex dictis 9

Colligo *primò*, licentiam assistendi matrimonio debere exprimi exteriùs, aliàs non intelligeretur esse cõcessa: cùm homines non intelligant se per meros actus internos; imò & solum hoc modo censetur concedi humano modo: sufficit autem concessio externa facta quibuslibet verbis, vel signis.

Colligo *secundò*, sufficere quoque approbationem Parochi præsentis & scientis me carere facultate, & simul videntis, quòd incipiam assistere matrimonio. Taciturnitas enim ipsius cùm possit contradicere, iudicatur consensus, dummodo talis sit occasio vt credam illum restiturum, nisi consentiret.

Colligo *tertiò*, vt valida sit assistentia Sacerdotis ex licentia à Parocho concessa, oportere vt non sit reuocata. Quia si sit reuocata à Parocho, iam non erit talis facultas, & perinde erit, ac si non fuisset concessa. Semel autem concessa ea facultas potest à Parocho reuocari pro libito, & sine causa; quia concessio à sola libera eius dependet voluntate. Censetur autem tunc reuocata, cùm reuocatio intimatur Sacerdoti nomine reuocantis; aliter semper censetur sufficienter perseuerare. Vnde non sufficienter censetur reuocata, quousque reuocatio intimetur ipsi habenti licentiam, siue per nuntium, siue per epistolam, & non sufficere aliunde nosse reuocationem.

Sectio II.

Vtrùm Sacerdos habens licentiam ad assistendum, eam tamen ignorans, validè assistat.

Certum est *primò*, debere esse sacerdotem, cui conferatur licẽtia assistendi. Quare assistere Diacono 1

Dia-

cono de licentia Ordinarij, vel Parochi, matrimonium erit irritum. Ratio est, quia verba secundùm communem intelligentiam accipienda sunt. At secundùm communem vsum loquẽdi verus Presbyter intelligitur nomine sacerdotis. Igitur dum Tridentinum dicit, vel alio sacerdote de licentia ipsius Parochi, vel ordinarij, intelligit verum Presbyterum. Potest tamen Parochus hanc licentiam concedere simplici sacerdoti, non approbato ab ordinario. Quia hanc approbationem solùm petit Tridentinum *sess.* 23. *c.* 15. pro confessionibus audiendis, propter magnam prudentiam, vitæ probitatem, ac scientiam, quæ ad tale ministerium rectè obeundum exiguntur cum sit medicus, & iudex animarum. Potest verò sacerdos cui licentia datur, assistere, licèt sit excommunicatus, vel irregularis; quia, vt constat ex superioribus prædicta assistentia non est actus iurisdictionis, exercerique potest per excommunicatum, vel irregularem.

2 Certum est *secundò*, sacerdotem cui concessa est licentia non petita nomine suo, sed à Parocho propria sponte, vel rogato ab alio, quamdiu eam ignorat, non posse validè assistere matrimonio. Ratio est, quia saltem tunc non habet licẽtiam acquisitam, quia non habet eam acceptatam à se, nec ab alio nomine suo: ante acceptationem enim non censetur eam absolutè haberi. Difficultas est, an quando Sacerdos habet licentiam nomine suo petitam, eam ignorat concessam, valeat illi ad validè assistendum matrimonio. Resolutio huius difficultatis pendet ex alia, quam tractant Doctores in materia *de legibus*, an nimirum concessio aliqua, vel priuilegium nondum priuilegiario notum, nec ab illo acceptatum, conferre illi possit aliquod ius. quam exactè & latissimè tractat noster Suarez *lib.* 8. *de legibus cap.* 25.

Videtur autem esse communis Doctorum sententia, quam etiam sequitur Sanchez *lib.* 3. *disp.* 36. *n.* 2. concessionem, vel priuilegium concessum priuatæ personæ nihil posse operari ante notitiam habitam illius ab ipso priuilegiario. Quia ad effectum priuilegij vt validè operetur, non satis est concessio actiua concedentis, sed debet etiam supponi acquisitio passiua; hæc autem non fit sine voluntate priuilegiandi acceptantis; nam beneficium non fit inuito, neque aliquis potens vti voluntate, acquirit aliquid non volens; ad voluntatem autem acceptandi necessaria est notitia, quia voluntas non fertur in incognitum; ergo de primo ad vltimum priuilegium operari non potest ante sui notitiam circa ignorãtem.

3 Firmatur, quia priuilegium est quædam donatio; hæc autem non acquiritur absenti ante acceptationem. Vnde vt perfecta sit & irreuocabilis donatio, acceptationem donatarij desiderat, qua nondum secuta liberè reuocari potest: nullus enim vim habet efficaciter obligandi, donec mutuus consensus accedat; quia obligatio non oritur nisi ex mutuo duorum consensu. Vnde fit, vt etiam vota Deo facta obligatoria non sint, quando Deus ipse ea non acceptat, vt cum sunt de rebus indifferentibus.

Eandem sententiam sequitur Vasquez *tom.* 2. *in* 1. 2. *disp.* 156. *c.* 4. dum ait, priuilegium quod habet vim dispensationis in aliqua lege communi, non valere, quousque veniat ad notitiam priuilegiarij, quia hic non potest licitè vti eo priuilegio ignorato, credi autem non potest quòd conferens priuilegium, velit, vt hoc valeat illi qui nequit tuta conscientia vti eo; ad hoc enim ipsum vt securè operetur concedit priuilegium. Hanc sententiam existimo veriorem. Ad eam exactè explicandam notandum est, esse distinguendos varios modos, quibus potest sacerdos prædictam licentiam assistendi matrimonio petere à Parocho. Nam illam petere potest per literas ad Parochum ab ipso sacerdote missas; vel per nuntium ad eum missum, vel per ipsos contracturos, vel denique per procuratorem. Videamus igitur an omnibus his modis petita licentia vt habeat affectum, debeat esse nota sacerdoti, cui conceditur.

Dico *primò*, concessionem, vel priuilegium ablatiuum oneris, vt tollens inhabilitatem, vel obligationem legis, quasi dispensando in illa, ordinariè non habere effectum ante notitiam propriam priuilegiati. Ita sentio cum Vasquez *citato*, quod etiam tenet Suarez *loco cit. n.* 25. Ratio est, quia honestas talis actus aliàs prohibiti pendet ex dispensatione iam concessa, vel ex concessione valida; ergo qui non scit concessionem, vel dispensationem, validè & cum effectu esse iam concessam, non potest prudenter & sine graui peccato exercere talem actum. Quomodo enim quis prudenter operari potest id, quod nondum scit sibi licere? ergo non est verisimile voluisse concedentem facultatem, vel priuilegium, concedere cum effectu dispensationem, antequam illius notitiam habeat priuilegiatus. Patet consequentia: tum quia non est verisimile velle dare occasionem illius praui vsus: tum etiam, quia dispensatio, vel facultas illa, vt dicebat Vasquez, non datur nisi propter vsum honestum, vel qui moraliter & regulariter possit esse honestus. 4

Dices, etiam facultas, vel dispensatio huiusmodi sæpe datur, vt actio possit esse valida; ergo parum refert quòd actio, vel vsus licitus sit. Sed contrà est, quia cùm eadem sit lex prohibens & irritans actum, non est verisimile, concedentem dispensare statim in illa vt irritans est, & non est vt prohibens. Igitur vtrũque intendit conferens priuilegium, vel dispensationem, vt nimirum velit, vt ea non valeat illi, qui nequit tuta conscientia vti illa: ad hoc enim vitandum tale priuilegium concedit. Hinc

Dico *secundò* licentiam illam assistendi matrimonio concessam à Parocho non valere sacerdoti donec ipse sciat eam esse sibi concessam. Id etiam defendit Basilius Ponce *lib.* 5. *c.* 29. *n.* 8. dicens, licentiâ concessâ vti non posse illum cui conceditur, nisi illi innotescat; nec satis esse quòd fuerit concessa ad eius petitionem, & innotuerit procuratori, vel nuncio. Ratio huius conclusionis eadem est ac præcedentis; quia credi non potest Tridentinum, & Parochum velle, vt licentia concessa valeat, & sit vera licentia, quousque is, cui conceditur, possit eâ licite assistere, quia ad id conceditur. At qui ignorat licentiam esse sibi concessam, quamuis iam acquisitam acceptatione, à nunc nequit licite eâ assistere matrimonio. 5

Dico *tertiò*, quando prædictam licentiam à Parocho petit Sacerdos per litteras, vel nuncium ab eo missum, & ipse Parochus eam concedit, non valere à tempore quo id nuncio intimatur, sed vt valeat, oportere vt ipsi sacerdoti nota sit, talis licentia per literas Parochi mandato scriptas, vel per nuncium ab eo directum. Ita expressè Coninch *disp.* 27. *dubio* 3. *num* 32. Et ratio est, quia prædictus Sacerdos non acquirit eam licentiam & facultatem, nisi eam acceptet; non potest autem eam acceptare nisi oblatam; nec potest censeri oblata, nisi offerens suam voluntatem aliquo signo externo ipsi expresserit; ergo necesse est vt eam concessionem cognoscat per litteras Parochi mandato scriptas, vel per nuncium ab eo missum. Vnde non sufficit eum concessionem cognoscere per aliquem qui casu eam audiuit; quia offerens non potest dici suam voluntatem ei per hunc significare, nisi eum ad ipsum direxerit. Est enim hæc concessio priuilegij quasi quædam donatio; hæc verò vt efficax sit, & omnino valida, oportet, vt per nuntium desti- 6

natum ad id intimetur, vel etiam per literas à Parocho missas intelligatur.

7 Dico *quartò* idem dicendum de prædicta licentia obtenta per procuratorem, non valere à tempore quo id procurator intelligit, sed à tempore quo priuilegiatus habet notitiam per illum. Moueor, quia, vt suprà dixi, intentum Parochi non est vt licentia ab eo concessa valeat quousque Sacerdos cui conceditur possit ea licitè vti. At qui ignorat licentiam esse suo procuratori concessam, & suo procuratori intimatam vt de ea faciat principalem suam personam certiorem, nequit licitè virtute illius assistere matrimonio, neque vti illa; nullus enim propriè potest vti priuilegio ante notitiam eius, quia vsus proprius & legitimus requirit notitiam, vt per se constat. Si autem Sacerdos velit anticipare licentiæ vsum ante notitiam certam, propter spem licentiæ ac priuilegij, non rectè faciet, quia nondum scit sibi licere.

Obiicies, sufficere moralem præsumptionem & spem licentiæ concessæ, qualis habetur, quando, v.g. per coniecturas constat iam nunc esse impetratam per procuratorem licentiam. Respondeo omnino falsum id esse, & contra iudicium omnium prudentum. Tum quia talis operandi modus est infinitis periculis expositus, nam coniecturæ illæ facile fallunt; & negotium quod breui tempore expediendum creditur, per occasiones innumeras impeditur, vel differtur ex alio capite, res est materia grauissima, ex qua pendet validitas matrimonij, eiusque substantialis solemnitas. Tum etiam, quia lex Tridentini de assistentia Parochi in contractu matrimonij, est, vt ita dicam, in actuali possessione prædictæ obligationis; ergo non potest illa priuari, donec constet concessum esse à Parocho priuilegium, seu licentiam alteri Sacerdoti, vt loco ipsius matrimonio assistat.

8 Dico *vltimò*, non esse facilè credendum contracturis se habere licentiam vt alienus Sacerdos matrimonio assistat, nisi sint personæ valde fide dignæ. Ita communiter Doctores. Ratio est, quia in his, quæ pertinent ad forum externum, vt pertinet dicta licentia, est difficile credendum partibus. Firmo, nam licèt in foro pœnitentiali, ad quem pertinent confessio, Eucharistia, & Extrema vnctio, credatur se habere licentiam dicenti, at in foro externo & in rebus spectantibus ad ipsū non creditur, vt constat ex *c. sicut, de sentent. excommunicationis*, vbi probatur non adhiberi fidem excommunicato, dicenti se absolutum esse ab excommunicatione, nisi excommunicati literas absolutionis ostendant, aut alio modo legitimè de eorum absolutione constet: non alia de causa, nisi quia pertinet ad forum externum; ergo cùm matrimonium pertineat ad forum externum, & ad externam Ecclesiæ gubernationem, non creditur dicenti se habere licentiam. Nisi aliàs personæ sint valde timoratæ, & fide dignæ. Nam etiam notant Doctores, Paludanus, Angelus, Syluester & Nauarrus, quos refert & sequitur Sanchez *lib. 3. disput. 37. numer. 3.* tametsi *in cap. sicut, de senten. excommunicationis* dicatur non esse credendum excommunicato, dicenti se absolutum esse, nisi id legitimè ostendat; nihilominus tamen satis esse si excommunicatus sit persona fide digna, & asserat se absolutum esse; ergo similiter in matrimonio est dicendum. Quando enim agitur solùm de periculo animæ eorum qui contracturi sunt, in rebus merè spectantibus ad forum conscientiæ, rationi consonum est ipsis credi; secus quando agitur de re spectante ad forum externum, & ad externam & prudentem gubernationem Ecclesiæ, & validitatem in foro externo rei adeò grauis, qualis est matrimonij contractus, & ideo non facile credi debet nisi personæ contracturæ sint spectatæ virtutis, & valde fide dignæ. Quia durum esset talibus sine euidenti causa fidem negare.

Sectio III.

An Sacerdos cui Parochus committit, vt matrimonio assistat, possit id munus obire in aliena parochia, & diœcesi.

De Parocho iam ostendi suprà præcedenti disputatione *sect. 2. numer. 5.* posse validè & licitè interesse matrimonio, etiamsi in aliena parochia vtriusque contracturi, vel etiam in aliena diœcesi celebretur. Difficultas est de sacerdote delegato. 1

Primò, quia Religiosi, quia sunt delegati confessores, non possunt audire confessiones extra diœcesim. Sic enim habetur Clementina *Dudum*, de sepult. Vbi de illis posse audire confessiones intra diœceses Episcoporum quibus sunt præsentati.

Secundò, idem ostenditur ex communi vsu, quo Parochus solet alieno Sacerdoti committere facultatē assistendi matrimonio, quam videtur limitare intra parochiam: quia sic solet concedi, Coniunge matrimonio Petrum & Mariam in Ecclesia mea, vel in mea parochia; vel etiam, Vade domum Mariæ, & assiste ibi matrimonio, quæ domus est intra suam parochiam.

Tertiò, alienus Sacerdos extra parochiam Parochi, vel diœcesim illius, est omnino priuata persona; ergo nequit extra eam iurisdictionem voluntariam exercere; ergo neque assistere matrimonio, quia eiusmodi assistentia licèt non sit propriè actus iurisdictionis, reducitur tamen ad iurisdictionem voluntariam. Propter hoc argumentum negat Nauarrus *lib. 4. tit. de sponsalibus consil.* 47. posse sacerdotem proprium & alienū iungere matrimonio in alieno territorio. Quia in contrahendo Tridentinum requirit præsentiam Parochi, siue Ordinarij autorizantis per potestatem quā habet in subditum eo loco in quo contrahitur, qui tamen extra eum locum in alieno territorio censentur priuatæ personæ quoad exercitium suæ potestatis.

Cæterùm multo verius est, non tantùm proprium Parochum, sed etiam alium sacerdotem de illius licentia assistentem matrimonio, validè assistere extra propriam parochiam, vel diœcesim, sicut si Parochus ipse extra illam interesset. Ita Sanchez *lib. 3. disput. 34. numer. 2.* Coninch *disput. 27. dub. 3. numer. 38.* Rebellus *lib. 2. quæst. 8. numer. 5.* Basilius Ponce *lib. 5. cap. 29. numer. 9. & 10.* Paulus Conitolus *lib. 2. responsorum moral.* & alij. Moueor *primò*; quia ex decreto Tridentini constat formam ab eo præscriptam seruandam in matrimoniis in eo intrinsecè, & essentialiter sitam esse, vt adsit Parochus, vel alius Sacerdos de licentia Parochi, vel Ordinarij, & duo præterea testes. Igitur reliqua omnia, tempus, & locus, & alia accidentaria sunt. Cumque Tridentinum non addat matrimonij contractum fieri debere in parochia, vel territorio proprij Parochi; cur ergo addetur tam odiosa limitatio in decreto exorbitante à iure communi? Quod proinde stricti iuris interpretationem recipere debet; præsertim cum ea limitatio sit contra fauorem, seu validitatē matrimonij. *Secundò*, *l. 2. ff. de off. proconsu. & c. nouit. de offic. legat.* indistinctè decernunt posse iurisdictionem voluntariam extra territorium exerceri; nec faciūt vim in eo quòd iurisdictio exercentis ordinaria sit, sed quia nulla irrogatur iniuria iudici alieni territorij, cùm absque strepitu 2

tu, & figura iudicij exerceatur. Quæ ratio æquè militat in iudice ordinario, & delegato. Firmo, quia munus auctorizandi matrimonium non pertinet ad iurisdictionem litigiosam, cùm non exerceatur inter partes litigantes, sed ad voluntariam, cùm fiat inter contracturos circa huiusmodi contractus approbationem à Parocho faciendam consentientes. At quæ non ad contentiosam, sed ad voluntariam iurisdictionem pertinent, constat exerceri posse extra locum iurisdictionis; idque procedit, etiamsi res fiat per delegatum. *Tertiò*, Pastor potest assistere extra suam parochiam, vt supra ostendi; ergo & potest alteri dare veniam assistendi. Quod etiam clariùs constabit ex solutionibus argumentorum contrariorum.

3 Ad primum dico, iuxta communissimam Doctorum sententiam, iurisdictionem ad audiendas confessiones non terminari localibus terminis, sed personis. Quare Episcopus potest absoluere subditum suum, si cum illo simul versetur extra diœcesim suã, vel potest illi dare facultatem eligendi Confessorem vbicumque extiterit. Ratio est, quia hoc Sacramentum per se requirit iurisdictionem in personam, quia illa iudicanda est; hæc autem iurisdictio nec acquiritur, nec amittitur ratione præsentiæ, vel absentiæ localis. Præterea hoc iudicium sacramentale non requirit publicam & exteriorem solemnitatem in determinatione loci, vel aliarum cerimonialium; & ideo qui aliàs est ordinarius iudex respectu personæ, potest vbicumque voluerit ius dicere: in quo differt hoc iudicium ab externo. Nam iurisdictio Episcopi in ordine ad sui subditi absolutionem à peccatis, non est contentiosa, nec requirit strepitum iudicialem. Idem seruata proportione, etiam in delegatis locum habet, vt rationes factæ probant rectè illam circumstantiam loci nihil referre ad absolutionem à peccatis, nec tollere, nec dare iurisdictionem. Quod intelligi debet dummodo Episcopus delegans non limitet delegationem ad talem locum, vel diœcesim. Hinc autem manifestè colligitur Religiosos approbatos posse audire confessiones subditorum, extra diœcesim, qui sunt etiam delegati, ob rationes dictas. Nec obstat illud Clementinæ *Dudum*: quia tametsi ibi dicatur de illis posse audire intra diœcesim; at sensus est, non posse extra diœcesim audire illos, qui non sunt illius diœcesis, in qua sunt præsentati, seu approbati; ne putarent se vbi semel approbati sunt in vna diœcesi, esse totius orbis Confessores.

4 Ad secundum, etiam si Parochus illis vtatur formulis, non videtur limitare licentiam ad assistendum intra parochiam. Nam omnia illa fiunt causâ demonstrationis, & non causâ restrictionis. Quando enim dicit in Ecclesia, quis dicet validè non assistere in priuata domo constituta intra parochiam? Et quando dicit, do licentiam ad assistendum matrimoniis in mea parochia, sensus legitimus videtur esse, do licentiam ad coniũgendos matrimonio meos parochianos: sicut dum dicitur Clementina *Dudum*, posse Religiosos audire confessiones intra diœcesim, non fuit animus Pontificis locum restringere, sed personas, id est, subditos illius diœcesis. Et constat id clarissimo Tridentini exemplo, quod *sess.24. de reformat.c.6.* dans facultatem ibi Episcopis dispensandi in irregularitatibus, & absoluendi in quibuscumque casibus occultis, etiam sedi Apostolicæ reseruatis, limitat clarè prædictam facultatem, vt intra diœcesim solùm illam habeant, sic dicens, *delinquentes quoscumque sibi subditos in diœcesi sua in foro conscientiæ gratis absoluere*, &c. Vbi consultò dixit, *subditos suos*, & *sua diœcesi*, vt clarè significaret Concilium limitare personas, & locum.

Ad tertium negatur antecedens: nam sicut nomen Episcopi & Parochi est nomen hominis publicam auctoritatem habentis tam in propria, quàm in aliena parochia, vel diœcesi, ita & aliud Sacerdotis prout substituti loco Ordinarij, vel Parochi nomen auctoritatis iudicari debet, publicum officium exprimens à Concilio præscriptum, vt occurratur incommodis clandestini matrimonij, & ipsi Ecclesiæ constet matrimonium ipsum.

Sectio IV.

An & quomodo sit valida licentia assistendi matrimonio sub conditione concessa.

Certum est dictam licentiam non esse validam, si non seruentur conditiones licitæ & honestæ, sub quibus datur, dependenter ab illis; secus verò si istæ adimpleantur. Hoc de se patet, quia certum est delegatum obligari vt eas seruet, modò rationabiles sint, etsi delegans det facultatem dependenter ab illis, quis dubitet non esse validam licentiam si non adimpleantur. 1

Difficultas est in assignandis casibus, in quibus conditio adhibita à Parocho in concessione, irritet actum, ita vt ea non seruata, concessio sit nulla; an potiùs adhuc ea non seruata sit inualida dicta concessio.

Communiter Doctores circa eiusmodi conditiones duas tradunt regulas generales, præsertim Couarruuias *in c. Alma mater, p.1 §.9.num.*8. & Nauarrus *c.27. num.37.* 2

Prima est, quando conditio illa est etiam in iure, & in concessione exprimitur sub eadem forma iuris; tunc eius omissio non irritat actum, nisi etiam ea conditio in iure irritans sit. Quia conditio tacitè subintellecta, & expresse apposita idem operantur; atqui illa conditio ex iuris interpretatione subintellecta non irritat actum; ergo nec eum irritat expresse apposita.

Secunda regula est, quando conditio non est in iure, vel est in alio modo, & aliter apponitur, quàm de iure inest, tunc ea non seruata, actus est irritus.

Ipse verò his regulis subscribo, quas bonas iudico, nisi aliud constet ex intentione, ac voluntate concedentis. De qua si constet, non est multum laborandum de reliquis, vt omnes fatentur. Vel etiam nisi aliud constet ex fine: semper enim spectandus est finis ob quem conditio est addita. Nam si irritatio actus ex omissione conditionis conduceret ad finem præscriptum obtinendum, signum esset esse in concedente voluntatem irritandi actum ex omissione talis conditionis. Si verò irritatio ad id non conduceret, non est credendum voluisse obligare tam rigorosè; non enim eo modo se prudenter gereret.

His præmissis facilè expediri possunt varij casus circa hanc rem, quos sequentibus propono dubiis.

Dubitatur igitur *primò*, an si concedatur facultas hoc pacto: Do tibi licentiam assistendi matrimonio, aut si præcipias contracturis ne consumment matrimonium ante benedictionem, vel ante denuntiationes, an istis omisis, valida sit assistentia. Respondeo in his omnibus casibus, facultatem assistendi, & assistentiam ipsam validam esse. Ita bene Sanchez *disp. 35.num 2. & 3.* Coninch *disp.27. dubio 3.num.36.* & alij. Probatur, tum quia prædictæ conditiones in 3

iure

iure non irritant contractum; ergo nec irritabunt assistentiam iuxta primam regulam adductam. Præterea, quia illa forma in commissione expressa circa denúciationes, pertinet ad essentiam licentiæ, sed ad instructionem, vt sciat Sacerdos quid moniturus sit Nam quoties Episcopus dispensat in monitionibus, siue coram Parocho contrahendum sit matrimonium, siue coram alio sacerdote de licentia Episcopi, aut Parochi, datur eadem instructio, vt moneat sponsos, ne ante monitiones consumerent, & datur eodem tenore. At quis dicet in Parochis esse formam essentialem ad valorem matrimonij? non igitur est cur talis sit in alio sacerdote. Firmo id ampliùs, quia nemo negare potest satisfieri intentioni Prælati, si Sacerdos post contractum matrimonium, statim imponat dictum præceptum de monitionibus faciendis ante consummationem; imò ita communiter fieri solet, quia ad finem, quem Prælatus intendit, nihil refert antè, vel pôst imponi; ergo non est requisitum essentiale ad matrimonij valorem, aliàs necessariò præmittendum esset matrimonio. Cùm enim denunciationes non sint de essentia matrimonij, præceptum intimandi, vt consummationi præmittantur, non est cur dicatur peti, tanquam requisitum essentiale ad illius valorem. Denique idem potiori iure dicendum, quando Parochus concedit veniam assistendi sacerdoti, modò præcipiat coniugibus ne ante benedictionem consumment; quia hoc non est tanti momenti, nec obligans sub peccato saltem mortali, vt rationabiliter velit eos aliàs irritè contrahere.

4 Dubitatur *secundò*, an si in commissione facta sacerdoti vt intersit matrimonio, præmissis denuntiationibus, vel si contrahendi impedimento careant, & Sacerdos iste illis omissis, nec præmissa indagine impedimenti, intersit, valeat matrimonium, si reuera nullum erat impedimentum dirimens. Respondeo eo non obstante validam esse dictam assistentiam, & licentiam. Moueor, quia quoties exprimitur in commissione forma iuris communis, eo modo quo iure inest, non est intentio committentis inducere nouam formam & conditionem, sed est monitio quædam, vt seruetur forma iuris communis; ergo ea prætermissa non irritatur actus, qui aliàs validus esset, nisi in cōmissione ea forma exprimeretur. Firmo, quia expressio eius quod tacitè inest, nihil prorsus operatur. *c. significasti, de electione*, nam licèt non exprimeretur, iure subintelligebatur. Igitur cùm sit iure communi expressa illa forma, præmissis denunciationibus *cap. finali, de clandest. despons.* & in Tridentino *sess. 24. c. 1. de matrimonio*, & similiter si non sint impediti, vt constat ex eodem Tridentino *c. 1.* ibi, si nullum legitimum opponatur impedimentum; dum exprimitur in ipsa licentia ea forma, non est conditio, & restrictio licentiæ, sed admonitio, vt seruetur dictum caput finale, & Tridentinum; atque adeò cùm in neutro loco præscribantur monitiones, tanquam de essentia matrimonij, illarum omissio nec vitiabit licentiam, nec matrimonium.

Hinc colligo, si in commissione facta sacerdoti dicatur, coniunge aliquos matrimonio, si per solertem indaginem inueneris, eos non esse impeditos, dictum sacerdotem inualidè interesse, ea informatione non præmissa. Ratio est, quia illa verba conditionem important alio modo quàm iure inest, & formam specialem inducunt: nam aliud est dicere, si fuerint idonei; tunc enim non inducitur conditio, quia iure inest, & exprimitur modo quo inest; aliud verò, si inueneris esse idoneum; quia petitur informationem fieri, quod iure non inerat, & ideo talis clausula inducit formam & conditionem.

Dubitatur *tertiò*, quando Petrus & Maria volunt contrahere, & Francisca se opponit matrimonio, dicens se sub promissione matrimonij defloratam à Petro, vel saltem contraxisse cum eo sponsalia, præsertim iuramento firmata; si tunc Parochus committat sacerdoti licentiam vt assistat, si reperiat Petrum non esse Franciscæ obligatum, & Sacerdos de eo nec inquirat, nec curet, sed assistat matrimonio, erit ne ea assistentia inualida, & matrimonium irritum? Respondeo affirmatiuè. Ratio est, quia Parochus delegans in eo casu sine iniuria partis non potest velle matrimonium, eo casu esse ratum & validum, imò expressè vult ne illud matrimonium cedat in graue præiudicium partis, cùm expressè dicat vt assistat, si reperiat Petrum non esse obligatum Franciscæ; ergo censetur velle irritum esse contractum sine sufficiente inquisitione factum, quia cederet in graue præiudicium partis, si validus esset; ergo. 5

Dubitatur *vltimò*, an si Episcopus per se, vel per constitutionem Synodalem interdicat Parochis dare licentiam assistendi nisi sacerdotibus approbatis ab Episcopo, & Sacerdos cui data est licentia, non sit ex approbatis, sit valida dicta licentia, assistentia, & matrimonium ipsum? Respondeo cum Sanchez *lib. 3. disp. 32. n. 2.* validum id totum esse, nisi Episcopus, aut constitutio Synodalis expressè addat decretum irritans aliter gesta. Ratio est, quia id speciale statutum est in fauorem matrimonij, vt irritum non reddatur ex simplici prohibitione, sic constat ex *cap. 2. de matrimonio contracto contra interd. Eccl.* ibi. Licèt enim contra interdictum Ecclesiæ ad secunda vota transire non debuerit, non tamen est conueniens, vt ob id solum sacramentum coniugij dissoluatur. Igitur quãuis Episcopus, vel synodalis constitutio simpliciter prohibeat, dum non addit decretum irritans, matrimonium non irritabitur. Firmo amplius, nam Tridentinum *sess. 24. de matrimonio c. 7.* præcipit Parochis, ne intersint vagorum matrimonio, nisi præmissa diligenti informatione, & Episcopi licentia, & tamen si Parochus his non seruatis, intersit eorum matrimonio, est validum, vt ostendi disputatione præcedenti *sectione 7. num. 9.* ergo si coniungere aliquos matrimonio, contra Concilij prohibitionem, vel dare licentiam alteri, ad coniungendum, absque diligentia ibi præscripta, non reddit illud irritum, à fortiori non reddet simplex Episcopi, vel Synodi prohibitio. 6

SECTIO V.

An sufficiat ad validitatem matrimonij licentia Parochi extorta per vim & metum.

PRocedit quæstio de metu absolutè graui, qui cadit in constantem virum. Videturque nonnullis inualidam esse talem licentiam. 1

Primò, quia quæcumque donatio non liberalis est inualida, quia liberalitati repugnat donatio coacta; at talis est quæ extorquetur per talem metum. Antecedens illud est certum ex liberalitatis definitione; nam liberalitas est virtus beneficiorum erogatrix, quæ pro affectu habet benignitatem, & pro effectu beneficentiam. In eo autem qui inuitus donat, nequaquam beneficium est. Igitur ex liberalitatis natura liquet repugnare coactam donationem.

Secundò, iurisdictio per metum extorta non valet, *l. 2. ff. de iudiciis*, at prædictæ licentiæ concessio vel est

actus

actus iurisdictionis, vel ad illam reducitur; ergo.

Tertiò, contractus matrimonij, quia est nullus metu extortus, etiam & dos promissa vel soluta per metum est omnino irrita, quia est necessaria ad matrimonium; ergo cùm prædicta licentia sit etiam accessoria matrimonio, vt validè fiat, si obtineatur per metum, inualida erit.

2 Dicendum tamen est, validā esse prædictam licentiam, quamuis metu graui obtineatur. Ita Sanchez *lib. 3. disput. 39. numer.* 13. Coninch *disput. 27. dub. 3. numer.* 37. Hurtado *disput. 5. difficult. 11. num.* 39. & alij.

Moueor *primò*, quia contractus lucratiui, in quibus nihil rependitur, vt sunt simplex promissio & donatio, tametsi metu graui extorti, validi sunt iure naturæ, & iure positiuo. Nam sunt simpliciter volūtarij. Qui enim metu coactus consentit, absolutè consentit voluntariè: omnibus enim consideratis vult. Est etiam in illis contractibus, titulus iustus; nam in contractu donationis, v. g. titulus legitimus est ipsemet titulus donationis, qui solùm importat dationem liberalem, id est, nullo pretio recepto. Et quamuis hic titulus reperiatur cum admixtione inuoluntarij ratione metus, dicitur titulus iustus, id est, titulus, cui ius non resistit, ipsum annullans. Metus verò iniuriæ, quæ in tali donatione intercedit, nihil obest. Tum quia iniuria non est immediata causa contractus, sed consensus contrahentis. Tum etiam, quia tametsi iniuria possit esse sufficiens causa ad reuocandum consensum, & contractum irritandum, non tamen est sufficiens vt ipsum reddat omnino irritum; vt constat in contractu, cui dolus causam dedit, qui, etsi iniuria interueniat, non est tamen iure naturæ irritus, sed irritandus, quia talis dolus versatur, non circa substantiam contractus, aut materiæ, sed circa causam contrahendi, quæ est extrinseca rei & accessoria, ac proinde non tollit consensum qui sit sufficiēs ad naturam contractus. Videantur à nobis dicta suprà *disput.* 17. integra *sect.* 3. & *sect.* 5. *numer.* 2. & 3.

Moueor *secundò*, quia illa licentia, loquendo in rigore, non est donatio alicuius rei, quæ fiat illi, cui datur licentia; quia si talis esset, posset videri inualida defectu tituli, nempe liberalitatis; quamuis, vt dixi, reuera non sit inualida, sed est quædam concessio facultatis ad assistendum, quæ absque vllo fundamento negatur esse valida, quamuis concedatur ab inuito ratione metus & coactionis, si hîc & nunc efficaciter concedatur. Et certè si Parochus iustè cogeretur ad hanc licentiam concedendam, nemo diceret esse inualidam, & tamen esset simile inuoluntarium, & simile nolle; ergo tametsi iniustè cogatur, erit idem dicendum.

Denique moueor, quia tametsi iurisdictio metu extorta nequeat validè transferri, id tamen extendi non debet absque aliquo textu contra regulam generalem, ad licentiæ concessionem, quæ nec actus iurisdictionis est, nec per eam iurisdictio aliqua transfertur: nam auctoritatem præstare matrimonij contractui sua presentia, nō est actus iurisdictionis. Quod à posteriori patet, quia præsentia Parochi vel Sacerdotis ex eius licentia omnino inuiti, & contrariam intentionem habentis sufficit ad valorem matrimonij, vt ostendi suprà præcedenti disputatione *sect.* 16. *numer.* 9. & tamen nullus actus siue Ordinis, siue iurisdictionis, validè potest fieri ab omnino inuito, & contrariam habente intentionem.

Ad argumenta opposita.

3 Ad primum dico, non obstante illo metu graui donationem esse liberalem, & procedere ex affectu benignitatis, & beneficentiæ, quia fit donatio nullo pretio recepto, neque vt aliquid reddatur donanti tanquam iure debitum, & ideo est absolutè datio liberalis, quæ est intrinseca ratio donationis. Neque enim donationi liberali propriè repugnat coactio, sed donatio onerosa.

Ad secundum, in primis dico verius esse iurisdictionem metu extortam validè transferri. Lex verò illa in contrarium adducta, loquitur in casu speciali, dum litigantes compelluntur consentire in iudicem non suum, & ita prorogare eius iurisdictionem, quæ prorogari nequit nisi libera eorum voluntate; & ita cùm sit casus specialis, exceptus à regula generali, tradenti gesta metu tenere, non debet extendi. Addo quod suprà iam est dictum, tametsi iurisdictionis translatio, & prorogatio esset inualida, non esse id extendendum ad licentiæ concessionem, absque aliquo textu.

Ad tertium dico, ideo dotem promissam, vel solutam ob metum grauem, esse irritam. Quia cùm sit accessoria ad matrimonium, ita est cautum & præscriptum *ff. quod metus causa*, *l. si mulier*, *§. si dos.* At de licentia illa, tametsi sit necessaria ad validitatem contractus matrimonij, nullus est textus, nulla est lex inualidam illam reddens; & ideo absque vllo fundamento ad illam extenditur.

SECTIO VI.

An valida sit licentia Sacerdotis dolo & mendaciis impetrata à Parocho, aliàs nullatenus concessuro.

Sensus quæstionis est, an si quis falso nomine alicuius magnatis, vel parentis petat à Parocho vt concedat licentiam certo Sacerdoti vt assistat tali matrimonio, talis licentia sic dolo & mendacio extorta, valida censenda sit. 1

Esse inualidam probant nonnulli.

Primò, quia falsitas circa causam finalem dispositionis, ipsam vitiat; sed in hoc casu est falsitas circa causam finalem, quia Parochus illa ratione cessante nullo modo concessisset eam licentiam; ergo.

Secundò, dispensatio ex falsa causa obtenta est subreptitia, & nulla, *cap. quia, de consanguinitate*; sed prædicta licentia conceditur ex falsa causa, & est quædam dispensatio; ergo est nulla.

Tertiò, deest consensus Parochi in ea licentia; ergo est inualida: antecedens probatur, quia nihil magis contrarium consensui, quàm error, *l. si per errorem. ff. de iurisdictione omnium iudicum.* In hac re

Dico *primò*, validam esse licentiam, quando certò constat de Parocho, etiamsi sciret mendacium, adhuc illam concessisset. Hoc est certum, quia in eo euentu ipse verè ac liberè eam concedit; ergo non est cur inualida iudicetur. Firmo, quia tunc dolus seu mendacium propriè non dedit causam concessioni licentiæ, cùm etiamsi illud sciret, tamen vellet concedere. Et communis est Doctorum sententia, dolum, vel mendacium quod versatur non circa substantiam contractus, aut materiæ, sed circa causam contrahendi, quæ rei est extrinseca, & accessoria, si ea talis sit vt propriè non det causam contractui, quia etiam si illam sciret contrahens, tamen vellet contrahere, non reddere illum inualidum. 2

Dico *secundò*, idem dicendum si petitio illa falsa magnatum, non fuit Parocho causa motiua, sed impulsiua tantùm. Patet, quia tunc illa ratio impellens Parochum non fuit quæ mouit Parochum absolutè 3

ad

ad licentiæ conceſſionem, quia non fuit ratio finalis; ergo ea ceſſante, non ceſſat licentia conceſſa. Vnde in hoc ſenſu eſt verum dictum commune Theologorum & Iuriſperitorum, ceſſante cauſa impulſiua, non ceſſare diſpoſitionem.

4 Dico *tertiò*, etiamſi talis dolus, vel mendaciũ fuiſſet cauſa impulſiua & motiua, ſine qua licentia non fuiſſet conceſſa, dummodo habuerit Parochus aliud motiuum & finem eam concedendi, adhuc licentiam conceſſam eſſe validam, & conſequenter contractum matrimonij. Probatur, quia tunc habuit aliud motiuum & cauſam finalem, quæ eum mouit ad eam licentiam dandam; ergo valida eſt. Nec obeſt illum dolum, vel falſitatem Parocho propoſitam fuiſſe cauſam, ſeu potiùs conditionem ſine qua non; quia in naturalibus videmus aliquid eſſe conditionem, & nõ eſſe cauſam principalem. Vt remouens prohibens eſt cauſa ſine qua non eſt deſcenſus lapidis, cùm tamen talis deſcenſus cauſa principalis, & vnica ſit propria lapidis grauitas In moralibus quoque extat *l. 1. §. ſexum. ff. de poſtulando.* vbi ſancitum eſt ne mulieribus in poſterum cauſas agere liceat. Quod non fuiſſet ſancitum niſi Calphurniam impudenter in iudicio poſtulaſſet. Hæc enim fuit mulier importuniſſima, quæ ſexus ſui verecundiã oblita, per ſe ipſam cauſas egit, adeoque moleſtam ſe iudicibus præbuit, vt occaſionem dederit legis, qua cautum eſt ne mulieri in poſterum cauſas agere liceat. Et tamen notat ibi Iuriſcõſultus, dictam Calphurniam non dediſſe cauſam finalem, ſed primam & principalem cauſam fuiſſe, vt iretur obuiam impudẽtiæ fœminarum, vt benè notat ibi Gloſſa *verb. cauſam.* Similiter igitur in præſenti, tametſi Parochũ impulerit ac mouerit ad conceſſionem licentiæ falſa petitio Principis, vel parentis, verè illum mouit alia præcipua cauſa, quę eſt ex officio ipſũ teneri per ſe, vel alium aſſiſtere; atque ideo talis licentia valida eſt & ſubſiſtens. Videantur dicta ſuprà *diſput. 24. ſect. 3. numer. 11.*

5 Dico *quartò*, ſi illa falſa exiſtimatio Principis, vel Magnatis talem facultatem petentis, fuit vnica & totalis cauſa finalis, & motiua prædictæ conceſſionis, tunc in eo caſu validam non fuiſſe licentiam. Hoc etiã videtur certum, quia tunc ille dolus & mendacium tollit omnino conſenſum, qui eſt ſimpliciter neceſſarius ad liberam talis licentiæ conceſſionem. Vnde ex defectu conſenſus erit nulla talis licentia, cùm abſolutè non conſentiat voluntariè, nec velit niſi ob eam cauſam vt veram ab ipſo apprehenſam, cum tamen reuera ſit falſa.

6 Dico *quintò*, regulariter loquendo non ita contingere, vt velit Parochus ſuam licentiam eſſe nullam, ſi cauſa allegata falſa ſit. Patet, quia non videtur rationi conſonum, vt ea ſit mens Parochi concedentis licentiam, vt nimirum velit eam eſſe irritam, ea petitione falſa exiſtente, ob damnum graue quod inde ſequitur, vt videlicet matrimonium paſſim irritetur. Quod maximè firmo, quia Parochum, vel Ordinarium concedentes prædictas licentias, ſi ſint viri docti & prudentes, non latet, ſæpè mendaces eſſe, & fictitias ſimiles Principum & Magnatum petitiones. Vnde non illis innituntur vt eas concedant, ſed quia tenentur ex officio per ſe, vel alium aſſiſtere, atque adeò validè concedunt.

7 Dico *vltimò*, in eo caſu, in quo mendacium & dolus eſſet circa ſubſtantiam, vel concedens exprimeret deficiente veritate talem licentiam non cõcedere, certum eſt conceſſionem inualidam fore. Hoc negari nõ poteſt, quia in primis, ſi putaretur Petrus petere ſibi hanc facultatem, & non Paulus, eſſet error, vel dolus circa ſubſtantiã, quia deeſt ſubſtãtialis conſenſus, cum nõ conſentiat in illum quẽ putat, ſed in aliũ. Atque in hoc ſenſu intelligenda eſt lex illa ſi per errorem adducta ſuprà in argumẽto tertio oppoſito. Vbi dicitur, nihil tam eſſe contrarium conſenſui, quàm errorem; apertè enim de eiuſmodi errore ſubſtantiali loquitur. Præterea quando concedens limitat ſuam conceſſionem, ſi vera ſunt quæ proponuntur, clariſſimum eſt deficiente veritate conceſſionem eſſe nullam. Atque hæc eſt ratio cur reſcripta Pontificum dolo obtenta, ſunt nulla: quia Pontifex hoc in iure apertè declarauit.

Ad argumenta primo loco propoſita.

Ad primum, iam dictum eſt dicto quarto, cauſa finali vnica ceſſante & falſa exiſtente, non valere eã licentiam. Cæterùm id moraliter non contingere, vt explicui dicto quinto. Nam error & falſitas non contingit circa cauſam finalem, ſed circa ſolam impulſiuam.

Ad ſecundum, maior eſt vera, quia eſt ita diſpoſitum in iure, & à Pontifice declaratum. Minor verò eſt falſa, quia talis facultas datur ex vera cauſa motiua & finali, tametſi aliqua falſitas ſubſit in cauſa impulſiua.

Ad vltimum, negatur antecedens; illa verò lex iam eſt ſufficienter dicto vltimo explicata.

DISPVTATIO XLII.

De pœnis in iure matrimonio ſimpliciter clandeſtino conſtitutis.

HActenus dictum eſt quid neceſſariò requiratur, vt matrimonium non ſit ſimpliciter clandeſtinum; vnde præſentiam Parochi, vel Sacerdotis ex eius licentia ac teſtium ad matrimonij valorem poſt decretum Tridentini neceſſariò requiſitam, latè explicuimus; nunc in hac diſputatione de pœnis ipſius matrimonij ſimpliciter clandeſtini agendum eſt. Nec verò modò dicemus de pœnis matrimonij ſecundùm quid clandeſtino, ex defectu denunciationum, de quibus tractabimus *diſput. ſequenti*; ſed de pœnis matrimonij ſimpliciter clãdeſtini ex defectu Parochi & teſtium, quæ forma iure nouo Concilij Tridentini inducta eſt. Seruatã verò optimã methodo, *primum* ſermo inſtituetur de pœnis contrahentium. *Secundum*, de pœnis ipſorum teſtium. *Tertium* denique de pœnis Parochi, vel alterius Sacerdotis aſſiſtentis.

SECTIO I.

Quibus pœnis puniantur contrahentes clandeſtinè abſque Parocho, vel teſtibus, vbi viget Tridentinum.

COnſtat ex Concilio Tridentino *ſeſſ. 24. cap. 1.* contrahentes abſque Parocho, vel teſtibus, puniri, vbi Tridentinum viget, inhabilitate ad ſic contrahendum, & eſſe puniendos etiam pœna graui arbitrio Ordinarij. 1

Circa priorem pœnam, quòd contrahentes ſint inhabiles ad ſic contrahendum, propriè loquendo, dicendum eſt non eſſe pœnam, ſed effectum formalem ipſius irritationis, quæ conſiſtit in perpetua inhabilitate 2

tate ad sic contrahendum. Nam de dictis contrahentibus sic ait Tridentinum, eos sancta Synodus ad sic contrahendū omnino inhabiles reddit. Notanda sunt verba, *dicuntur inhabiles ad sic contrahendum*, id est, clādestinè. Illud autem aduerbium, *omnino*, significat in perpetuum, exclusa anni gratia & dispensatione: est enim dictio præcisa, & ita importat præcisā executionē. Glos. *Clemen. 1. verb. omnino, de vita, & honestate clericorū*; significatque, sine vlla exceptione, sine remedio, & ad vnguē, excludēs omnē gratiā, & dispēsationem.

Vnde manifestè infero cū omnium sententia, cōtrahentes clandestinè tātùm esse inhabiles ad sic clādestinè contrahendū, atque adeò si velint iterū, palam & solemniter cōtrahere, nullā indigere dispēsatione: sunt enim perpetuò inhabiles, non ad contrahendum simpliciter, sed ad clam contrahendū. Ratio est, quia Tridentinū non dicit absolutè esse inhabiles, sed limitatè, ad sic contrahendū, nēpe absque Parocho & testibus, vt præcedentia immediatè verba declarāt, ibi, qui aliter quàm præsente Parocho, &c. & mox subdit, eos ad sic contrahendū omnino inhabiles reddit. Igitur nō absolutè reddit inhabiles ad contrahendum, sed ad contrahendum modo ibi prohibito, nēpe absque Parocho & testibus. Et certè cùm hæc perpetua inhabilitas sit maxima pœna, & grauissima, non est verisimile fore nec credibile, vt Concilium volens eam imponere, non exprimeret. quod etiam congregatio Cardinalium declarauit.

3 Circa secundum de pœna arbitraria, præcipit Tridentinum *loco citato*, vt contrahentes absque Parocho & aliis testibus, vbi Tridentinum viget, sint grauiter puniendi arbitrio Ordinarij, ex quo fit peccare Episcopum illos nō punientem, quia sancta Synodus eos puniri præcipit. Quòd si matrimonium clandestinum consummauerint, cùm grauius delictum sit, grauiori debent puniri pœna.

Præter has pœnas, in aliquibus diœcesibus contrahentes absque Parocho & aliis testibus, excommunicantur ipso facto excommunicatione synodali. Quod ita factum est, quia crescēte quotidie hominū malitia, expedire visum est & pœnas quoque augeri debere.

Præterea contrahentes candestinè, id est, absque testibus lege Ecclesiastica requisitis, iure antiquo Castellæ *l. fin. tit. 3. par. 4.* tradendi erant in perpetuam seruitutem propinquioribus consanguineis vxoris.

Verùm hæc pœna iam non habet locum, quia ea lex in desuetudinem abiit, & alia mitior statuta est *lege 41. Tauri*, quæ habetur *lib. 5. noua recopilat. titulo 1. l. 1.* nempe pœna priuationis omnium bonorum, & exilij ab illis regnis.

Denique vltima pœna contrahentium clandestinè est exhæredationis, quòd possint à parentibus exhæredari, quæ habetur *in dicta lege Tauri*. De qua pœna est peculiaris difficultas, an habeat locū, vbi viget Tridentinum, & matrimonium clādestinum inualidū est.

4 Nam ratio dubitandi est, quia, cùm tale matrimonium sit hodie vbi viget Tridentinum, omnino irritū, non videtur ea pœna à contrahentibus incurri. Ex alia verò parte, videtur quòd ea pœna incurratur: nā prædictum matrimonium olim subiiciebatur pœnis clandestini; & cùm hodie, sicut olim, verè, & propriissimè sit clandestinum, non videtur qua ratione ab eisdem pœnis, & consequēter ab ista eximi debeat. Variæ sunt de hac re opiniones, quas refert Sanchez *lib. 3. disp. 2.* Mihi placet cum illo dicere, non incurri modò eā pœnam, *Primò*, quia ex *l. 1. in fine C. de sepulcro violato*, habetur, notarium conficientem instrumentum falsum, inualidum, non pœna iuris, sed alia plectendū esse; ergo idem dicendum de contrahentibus clam inualidè, non incurrere pœnas iuris. *Secundò*, quod nullum est, nullum producit effectum. *l. 4. §. condemnatum. ff. de sentent. & re iudicata, c. illud, de iure patronat.* Quocirca dicit ibi textus, matrimonium cum infante initum accusari non posse, eo quòd irritum sit; ergo matrimonium clandestinum quod nullum est accusari nequit, vt illius pœnis plectatur. *Tertiò* emphyteota non cadit in pœnam commissi impositam *l. fin. C. de iure emphyteot.* si venditio facta irrequisito domino sit nulla & inualida, quia talis non est venditio. Iura autem interdicentia clandestinum, apertè considerant iuris effectum, & non factum, nec animum facientis attendunt, sed damna ex matrimonio clandestino consurgentia, vt constat apertè ex verbis illis Tridentini *sess. 24. c. 1.* Cùm sancta Synodus grauia peccata perpendat, quæ ex clandestinis coniugiis ortum habeant, præsertim verò eorum qui in statu damnationis permanent, dum priore vxore, cum qua clam contraxerant, relicta, cum alia palàm contrahunt, & cum ea in perpetuo adulterio viuunt. Ecce quàm clarè considerat iuris effectum, & damna ex clandestino consurgentia. Cùm igitur illa minimè consurgant, dum est matrimonium inualidum, quia tunc cùm palam contractum valeat, non viuunt coniuges in perpetuo adulterio: sequitur non incurrere pœnam vllam iuris antiqui Et quamuis Tridentinum in ea pœna arbitraria attendit solum factum, quia id expressit; cætera tamen iura constituentia pœnas, cùm id non exprimant, in sensu fauorabiliori accipienda sunt. *Vltimò*, quia, vt constat ex dicto *cap. 1.* Tridentini imponitur pœna contrahentibus clandestinè, inualidè, vt vidimus, vt nimirum arbitrio iudicis puniantur; ergo per hanc pœnam impositam lege noua Tridentini corrigitur pœna legis antiquæ, & consequenter cessabunt pœnæ antiquitus impositæ matrimonio clandestino, atque adeò & pœna exhæredationis, exilij, & amissionis omnium bonorum.

Obiicies *primò*, ex doctrina Bart. *l. non dubium. n. 20. C. de legibus*, facta contra legem habere pro infectis, quantū ad vtilitatem facientis, secus quoad damnum; ergo matrimonium clandestinum inualidum reputandū est, ac si validum fuisset, vt contrahentes damnum subeant, & pœnis clandestini afficiantur. Respondeo, doctrinam Bartoli esse veram quando actus nullus est ob solam constitutionem irritātem in pœnam & odiū contrahentium; non verò quando actus nullus est ob solemnitatis requisitæ defectum, vt contingit in matrimonio clandestino. Nam in priori casu annullatio actus est pœna in odium frangentis legem inducta, & ideo non mirum si actus valeat in odium ipsius transgressoris, ne ex delicto suo commodum reportet; in posteriori verò annullatio matrimonij, non est pœna, quia de ratione pœnæ est vt infligatur ad delicti punitionem, & vbi non est delictum, non est locus pœnæ. Talis autem annullatio non infligitur ob delicti punitionem; nam licèt contrahens esset immunis culpæ, inuincibiliter prohibitionem ignorans, adhuc actus esset nullus, vt constat; sed ob bonum reipublicæ, cui expedit illum actum absque ea solēnitate non subsistere, irritatur: nō secus ac irritatur alienatio rerū Ecclesiæ absque debita solemnitate, & annullatur testamentum minus solemne: & ita nihil mirum, si sit omnino irritus, siue commodum attendatur, siue damnum contrahentis. 5

Obiicies *secundò*, matrimoniū cū cōsāguinea cōtractū, tametsi sit iure irritū, subiicitur excōmunicationi *Clemētinæ 1. de cōsanguinitate*, vt dixi suprà *disp. 31. sect. 7.* Et beneficiatus Sacris initiatus inualidè cōtrahit, & tamē incurrit pœnā amissionis beneficij; ergo similiter in nostro casu. Respondeo eam Clemētinā manifestè punire solùm factum, & animum contrahentium, nam alias 6

aliàs frustrà fuisset lata; cùm constet matrimonium inter consanguineos nullum esse. Aliud verò exemplum, esto verum sit, procedit ex præsumpta contrahentis voluntate; visus enim est dimittere beneficium, assumendo statum illi incompatibilem. At in nostro casu id non reperitur.

Sectio II.

Quibus pœnis subiiciantur validè contrahentes clandestinè, vbi non viget Tridentinum.

1 Loquor de matrimonio contracto, simpliciter clandestino, in quo, aut testes, aut Parochus deficiunt, & proinde clam omnino celebratur. Quod certum est validum esse, vbi non viget Tridentini decretum illud annullans. Vnde non est sermo de altero matrimonio quod fit absque denuntiationibus, quod etiam dicitur clandestinū secundùm quid, quia denuntiationes ad perfectam eius publicationem ab Ecclesia petitæ, desiderantur. Nam de hoc sequenti disputatione, & de eius pœnis *section. vndecima & duodecima.*

2 Dico itaque *primò*, certum mihi videri, non puniri sic contrahentes pœna vlla apposita *in c. finali, de clandestina desponsatione.* Id rectè notauit Basilius Ponce *lib. 5. c. 37. n. 4. & n. 12.* Moueor, quia in dicto capite solùm puniuntur matrimonia clandestina valida, sed illicita ob defectū denuntiationum. Patet, quia ibi expressè præcipitur, vt cùm matrimonia fuerint contrahenda, in Ecclesiis per Presbyteros publicè proponātur, & vt ipsi Presbyteri inuestigent, vtrùm aliquod impedimentum obsistat. Quibus verbis manifestè liquet, præcipi, vt præmittantur à Presbyteris proclamationes, & puniuntur qui eas contempserint. Igitur in dicto capite non est sermo de matrimonio simpliciter clandestino, præcisè vt sic, sed de clandestino secundùm quid ex defectu denuntiationum. Hinc

3 Dico *secundò*, certum mihi videri, pœnam illam in dicto capite finali impositam de illegitimitate prolis, non incurrere contrahentes matrimonium clandestinum validum, si non fuerunt prætermissæ denuntiationes. Patet ex præcedēti dicto. Quare si dictæ enuntiationes fuerint omissæ, certum erit incurri eam pœnam, modo quo id declaro infrà *disputatione sequenti sect. 11.*

Dicunt aliqui contrahentes clandestinè incurrere pœnam amissionis omnium bonorum. Probant, quia sic habetur *in lege 49. Tauri.* Neque illa est correcta per aliquod ius Canonicum.

4 Dico tamen *tertiò*, eam pœnam non incurrere sic contrahentes clandestinè validè. Probant nonnulli, quia ea lex ciuilis valida nō est respectu matrimonij, cuius punitio spectat ad Ecclesiam, vel ad iudicem Ecclesiasticum. Verùm hæc ratio infirma est, quia lex ciuilis valida est, dum non corrigitur per aliquod ius Canonicum, atque adeò & lex ciuilis plectens matrimonia clandestina valida erit. Quod in specie probo. Tum quia, quamuis iudiciū de matrimonio quoad eius substantiam fori sit Ecclesiastici; nullibi tamē principibus secularibus adimitur potestas leges condendi, & pœnas statuendi, in eos qui contra iuris ordinem contrahunt matrimonia. Quamuis enim inferior nequeat abrogare legē superioris; at potēst, nouis pœnis eam, quo meliùs seruetur, adiuuare, atque adeò poterit Princeps secularis condere leges ad punienda matrimonia clandestina, quæ Ecclesia grauiter detestatur, & præcipit puniri. Tum etiam, quia ad potestatem secularem pertinet custodire pacem, ac reipublicæ tranquillitatem; ergo cùm per matrimonia clandestina, maximè ea pax perturbetur, ac reipublicæ tranquillitas; potest secularis potestas ea debitis pœnis plectere. Hac enim de causa iustissimè Principes seculares pœnas decernunt periuriis, vsuris, & incestis nuptiis. Ratio igitur conclusionis hæc vnica est, quia lege illa 41. Tauri, quæ habetur *lib. 5. noua Recopilat. tit. 1. l. 1.* non habet locum nisi respectu contrahentium clandestinè, id est, absque testibus, & omissis denuntiationibus: nam hoc olim ab Ecclesia ante Tridentinum, habitum est clandestinum. Verba enim legis hæc sunt. *Mandamos que el que contraxere matrimonio, que la Yglesia tuuiere por clandestino, el, y los que en ello entreuinieren, y los testigos de el tal matrimonio incurran en perdimiento de todos sus bienes, y sean desterrados de nuestros Reynos, y que esta sea iusta causa paraque el padre y la madre puedan desheredar, si quisieren à sus hijas, en lo qual otro ninguno pueda acusar, sino el padre, y la madre, muerto el padre.* Notentur illa verba, *que la Yglesia tuuiere por clandestino.* Ex quibus manifestè constat loqui de matrimonio clandestino facto absque vllis denuntiationibus, quod olim habebatur & appellabatur clandestinum, vt liquet ex *cap. finali, de clandestina desponsatione.*

Dico *vltimò*, verius videri, sic clandestinè contrahentes non incurrere aliam pœnam vt exhæredari possint à suis parentibus. Ratio est iam dicta, quia illà pœnā solùm puniuntur valida matrimonia clandestina, sed illicita ob defectum testium, & promulgationum, seu denuntiationum, quæ præscribuntur *in cap. fin. de clandestina desponsatione.* 5

Sectio III.

Quibus subiiciantur pœnis testes assistentes matrimonio clandestino absque Parocho.

Sermo est de matrimonio isto clandestino post decretum Tridentini omnino inualido & nullo. 1

In dicto Tridentini decreto *sess. 24. de matrimonio cap. 1.* puniuntur testes matrimonium testificantes absque assistētia Parochi, vel Sacerdotis de eius licentia. Statuit enim ac præcipit, esse grauiter puniendos arbitrio Ordinarij. Et meritò, quia cùm peccent auctoritatem præstando matrimonio ab Ecclesia interdicto & nullo, eius iussa contemnentes, condigna sunt pœnitentia puniendi.

Est verò notandum, ibi nullam illis certam ac determinatam statui pœnam; & consequenter cùm pœna non sit ibi præscripta, esse arbitrariam. Vnde prædicti testes puniri debent ab Ordinario pœna arbitraria pro qualitate culpæ. Et verè Ordinarius peccaret eos non puniens. Quia dicit Tridentinum, sancta Synodus eos grauiter arbitrio Ordinarij puniri præcipit.

Certum est autem huiusmodi testes non incurrere illam pœnam suspensionis triennalis, positam *in cap. finali de clandestina desponsatione.* quia ibi tantùm pœna illa imponitur Sacerdoti qui contemserit prohibere matrimonia clandestina facta absque vllis denunriationibus. Neque etiam illa pœna est laïcis testibus proportionata. Sunt verò circa hanc rem tria notanda. 2

Primum

Primum est, dictorum testium delictum, sicut & laicorum clam contrahentium, mixti fori esse, vnde iudicem qui præuenerit, siue Ecclesiasticū, siue secularem, punire hoc delictum: quia hæc est quæstio facti, & non iuris. Vnde etiam potest secularis iudex cognoscere, an sit matrimonium clandestinum. Quia est quæstio de facto, & nō de iure. Quare cùm dubitatur an matrimonium fuerit legitimum, cùm sic vertatur quæstio iuris, pertinet ad iudicem Ecclesiasticū. Si verò dubitetur, an matrimonium sit contractum de facto, iudex secularis etiam competens est. Sicut etiamsi quæstio sit, an matrimonium sit de facto contractum in facie Ecclesiæ, vel clàm, secularis iudex potest cognoscere, quia spectat ad factum. ex quo infertur ius Canonicum & ciuile, in punitione matrimonij clandestini, veluti vnum ius reputari, vt alterius iuris decisiones, & pœnæ in vtroque foro seruandæ sint, Ecclesiastico videlicet, & seculari, vbi non reperiuntur contrariæ: ius enim ciuile procedit adiuuando Canonicum.

Secundum est obseruandum, si iudex Ecclesiasticus non condignè puniat testes assistentes matrimonio clandestino, absque Parocho, vel alio sacerdote de eius licentia, sicut si non condignè puniat clam contrahentes, posset eos iudex secularis iterum punire, non secus ac si puniti non essent; ita tamen vt secunda ista punitio temperetur, ac condigna sit, habita ratione pœnæ à iudice Ecclesiastico impositæ, vt rectè notauit Sanchez aliis relatis *lib. 3. disput. 54. numer. 7.*

Hinc *vltimò*, inferendum est, mixti fori criminis reum, prius per secularem iudicem punitum, non posse amplius per Ecclesiasticum puniri, dummodo pœna corporalis, vel pecuniaria per sæcularem imposita non sit leuior imponenda per iudicem Ecclesiasticum. Ratio est, quia pœna inflicta per secularem, censetur semper competens, & grauior, & non tam est medicinalis, quàm afflictiua.

SECTIO IV.

Quænam sint pœnæ Parochi, vel alterius Sacerdotis assistentis matrimonio clandestino inualido ex defectu numeri testium.

1 CONstat ex Tridentino *sess. 24. de matr. cap. 1.* Parochum, vel alium Sacerdotem, qui cum minori numero testium, quàm duorum, matrimonio clandestino inualido interfuerit, esse grauiter arbitrio ordinarij puniendum. Verba enim Tridentini hæc sunt. Insuper sancta Synodus Parochū, vel alium sacerdotem, qui cum minori testium numero, huiusmodi cōtractui interfuerint, grauiter arbitrio Ordinarij puniri præcipit. Vbi notandum est nullam illis certam statui pœnam, sed grauiter iudicio Ordinarij puniendos esse. Hoc posito

2 Sentiunt nonnulli contra eundem Parochum, vel alium sacerdotem assistētem matrimonio clandestino sine aliis testibus, esse statutam aliam pœnā triennalis suspensionis, in capite finali, de clandestina desponsatione. Vbi expressè deciditur, vt Parochus vel alius Sacerdos assistens matrimonio clandestino sine aliis testibus, per triennium ab officio suspendatur, grauius puniendus, si culpæ qualitas postulauerit. Nec post decretum Tridentini hanc pœnam cessare affirmant. *Primò*, quia Tridentinum non derogat iuri antiquo, imò profitetur se inhærere vestigiis Concilij Lateranēsis, ex quo illud ius, & caput finale desumptum est. *Secundò*, quia quando eidem delicto diuersæ pœnæ imponuntur, quamuis diuersis legibus, seruandæ sunt; præsertim, si pœna, quæ imponitur posteriori lege, sit aliquo modo contenta in priori lege. Ergo quamuis lege Tridentini decernatur pœna arbitraria, etiam perseuerabit pœna illa suspensionis triennalis dicti capitis finalis, præsertim cùm in eo decernatur vltra suspensionem triennalem grauiùs puniendum, si qualitas delicti postulauerit.

Oppositum sentiunt multis aliis relatis, noster Sanchez *lib. 3. disp. 48. n. 4.* & Gaspar Hurtado *disp. 5. difficultate 8. numer. 55.* & alij dicentes, cessare hodie suspensionem triennalem per pœnam arbitrariam impositam in Tridentino. Probant duplici argumēto. 3
Primum est, quia rationi conforme est, vt quando lege noua imponitur mitior pœna, quàm erat imposita lege antiquiori, cessat antiqua, præsertim quando tēpore legis nouæ delictum factum censetur esse minus perniciosum Reipublicæ, quàm antea; ergo per pœnā arbitrariam impositam noua lege Tridentini, cesset antiqua triennalis suspensionis, quia illa arbitraria est mitior, & post decretum Tridentini matrimonium factum clandestinè, vtpote nullum, est minus perniciosum Reipublicæ, quàm antea, quando validum manebat. Quamuis enim sit grauius delictum hodie matrimonium clandestinum in ordine ad Deum; at respectu damni Ecclesiæ, & inconuenientium ac grauium peccatorum quæ ex clandestinis coniugiis ortum habent, ad quæ vitanda Tridentinum illa irritauit, minus graue delictum est hodie matrimonium clandestinum inualidum; ex eo enim inconuenientia & peccata non sequuntur, quæ olim dum validum erat, oriebantur, vt perpetuus concubinatus, cogi ab Ecclesia ad matrimonium publicum inualidum propter clandestinum validum ipsi Ecclesiæ ignotum: non igitur tam graui pœna, ac olim afficiendum est. Ergo non incurretur dicta suspensio triennalis. Alterum fundamentum est. Quia tale matrimonium defectu numeri testium hodie est inualidum, vbi receptum est Tridentini decretum. Igitur in illo non habebit locum ea pœna suspensionis triennalis olim imposita matrimonio clandestino, quod erat tunc validum. Patet consequentia, quia quando matrimonium clandestinum est irritum, pœnæ olim impositæ clandestino, quod erat validum, non incurruntur, vt multis probat noster Sanchez *lib. 3. disputat. 1. numer. 5.* quia, quod nullum est, nullum producit effectum; non entis enim nullæ sunt qualitates. *cap. ad dissoluendum, de desponsatione impuberum*, vbi textus decidit matrimonium cum infante initum accusari non posse, eo quòd irritum sit: paria enim sunt non esse, & esse nullum, *l. duo sunt Titij. ff. de testament. tutel.* & non præstat impedimentum, quod de iure non sortitur effectum; *reg. non præstat, de regulis iuris in 6.* & verba cum effectu sunt intelligenda. *cap. relatum, de Cleric. non residen.* ergo cùm tale matrimonium clandestinum sit nullum, & reputetur ac si non esset, non debet matrimonij clandestini subiecti iuris, aut Synodi pœnis nomine comprehendi.

Ego verò existimo hanc pœnam suspensionis non incurri à dicto Parocho assistente matrimonio inualido. Nitor tamen alio fundamento solidiori. Quia nimirum, vt optimè notauit, & ponderauit Basilius Ponce *lib. 5. cap. 37. numer. 12.* illa triennalis suspensio apposita est *in cap. finali, de clandestina desponsatione*, contra Parochum assistentem matrimonio secundùm quid clandestino, non ab defectū numeri testium, sed ob defectum denūriationū. Vnde prædicta 4

pœna ſuſpenſionis non eſt correcta per Tridentinum. Nam pœna arbitraria à Concilio ſtatuta eſt in diuerſo caſu. Hæc enim intelligitur tantùm quando Parochus vel Sacerdos ex eius licentia adeſt matrimonio nullo, & inualido, & abſolutè ac ſimpliciter clandeſtino ob defectum ſufficientis numeri teſtium, vt conſtat manifeſtè ex ipſo Tridentini decreto. Illa verò pœna ſuſpenſionis triennalis ſolùm apponitur Parocho, quando adeſt matrimonio, valido quidem, ſed illicito, & ſecundùm quid clandeſtino, ob defectum denunciationum; nam in dicto capite expreſsè præcipitur, vt præmittantur publicationes, ſeu denunciationes, & punitur eâ pœna, qui eas contempſerit, vt patet ex ipſo textu. Spectat igitur hæc pœna ad diuerſum caſum. Vnde prædictæ duæ pœnæ non ſunt impoſitæ eidem delicto, ſed diuerſis omnino delictis.

5 Ex quo manifeſtè ſequitur *primò*, neque eam pœnam ſuſpenſionis triennalis incurrere Parochum aſſiſtentem matrimonio ſine ſufficienti numero teſtium, vbi non viget Tridentinũ. Quia, vt dictũ eſt, ſolùm ea pœna impoſita eſt propter omiſſionẽ publicationum, vel denunciationũ, quæ præcedere debent antequam perficiatur matrimonium. Vt in eo capite præſcribitur ſub comminatione talis pœnæ, ne Parochus tali matrimonio aſſiſtat, quin ante prædictæ denũciationes fiãt. Sequitur *ſecundò*, argumenta propoſita pro priori ſententia nullã habere vim contra hanc ſecundam, & cõtra fundamentum cui nos innitimur. Nam, vt diximus, Tridentinum non derogat iuri antiquo Concilij Lateranenſis, quod habetur in dicto capite finali, neque illud corrigit, quia loquitur in diuerſo caſu. Præterea iam conſtat illas duas pœnas non imponi eidem delicto, ſed diuerſis; atque ideo non habere locum, quod ibi dicitur, tametſi eidem delicto diuerſæ pœnæ imponantur, eſſe eas omnes ſeruandas.

Sectio V.

Quæ pœna ſit impoſita Parocho alieno, vel Sacerdoti qui aſſiſtit matrimonio, ſine licentia proprij Parochi.

1 IN Concilio Tridẽtino *ſeſſ. 24. de reformatione matrimonij cap. 1.* ſtatuitur, vt Parochus, aut alius Sacerdos adhuc regularis qui auſus fuerit matrimonialiter coniũgere, aut benedicere alienos Parochianos abſque licentia proprij, ipſo iure ſuſpenſus maneat, quandiu ab Ordinario Parochi, ad quem id pertinet, abſoluatur. Verba Tridentini ſunt hæc. Si quis Parochus, vel alius Sacerdos, ſiue regularis, ſiue ſecularis ſit, etiamſi id ſibi ex priuilegio, vel immemorabili conſuetudine licere contendat, alterius parochiæ ſponſos, ſine illorum Parochi licentia matrimonio coniungere, aut benedicere auſus fuerit, ipſo iure tandiu ſuſpenſus maneat, quandiu ab Ordinario eius Parochi, qui matrimonio intereſſe debebat, ſeu à quo benedictio ſuſcipienda erat, abſoluatur. Hæc ibi Tridentinum.

Circa quod decretum quatuor ſunt notanda.

2 *Primum* eſt, dictam pœnam ſuſpenſionis eſſe ab officio tantùm. Neque enim veriſimile eſt, ob eam culpam ſuſpendi ab omni officio & beneficio. Tum quia deberet id clarè & manifeſtè exprimi, cùm ſit res odioſa, atque adeò reſtringibilis. Tum quia peccatum illud non videtur dignum tanta pœna, inſpecta Eccleſiæ benignitate. Tum denique, quia illa pœna æquè ac indifferenter fertur in Parochos, & Sacerdotes ſimplices, tam regulares, quàm ſeculares, vt conſtat ex tenore verborum dictorum; ergo ſuſpenſio debet neceſſariò eſſe ſolum de re communi omnibus illis, qualis eſt ſuſpenſio ab officio, & non à beneficio. Vnde etiam cenſeo illam eſſe ſuſpenſionem ab officio ſacerdotali, vel ad ſummum à munere ſacerdotali; quia iuxta communem intelligentiam Canonum, & ordinarium intelligendi modum, ex materia ſubiecta determinatur pœna, vt in eo quis puniatur, in quo deliquit. Quare cùm Sacerdos propter abuſum ſacerdotalis muneris ſuſpenditur, rectè intelligitur ſuſpendi formaliter, quatenus Sacerdos eſt, atque adeò à ſacerdotali munere.

Secundum eſt, prædictam ſuſpenſionem eſſe latam, & non ferendam; nam eſt ipſo iure lata: eamque non eſſe ad tempus præciſum, ſed ad nutum Epiſcopi. Vnde tale tempus poteſt ipſe Epiſcopus minuere, vel augere pro qualitate malitiæ, & criminis: imò & ipſam ſuſpenſionem tollere, prout ipſi prudenter viſum fuerit. Quia prædicti ſacerdotes ſunt de iure ſuſpenſi ad nutum Epiſcopi. 3

Tertium eſt, ab hac dicta ſuſpenſione Tridentini excuſare quamlibet ignorantiam, etiam craſſam, dummodo non ſit ita craſſa, vt ingens temeritas cenſeatur. Ita rectè notauit Sanchez *lib. 3. diſp. 48. n. 7.* Et ratio eſt, quia Tridentinum dicit, *auſus fuerit*. At iſtud verbum dicit eſſe rem temerariam; nam audacia dicit temeritatem. Hiſpanè etiam audax dicitur *atreuido*. At temerarius verè non eſt, ignorantia etiam craſſa aliquid faciens; nam verè ignorans facit. 4

Quartum denique eſt, prædictam pœnam ſuſpenſionis, ſi quis non Sacerdos abſque licentia proprij Parochi coniungeret aliquos matrimonio, minimè incurrere. Quia illa expreſsè fertur in Parochum, vel alium ſacerdotem abſque licentia proprij Parochi aſſiſtentem. At nomine ſacerdoris in materia pœnali, qualis eſt hæc, non cõprehendũtur Diaconus, & ſubdiaconus, & cæteri qui ſacerdotes non ſunt. Cæterùm ſi is non Sacerdos Parochus eſſet, incurreret vtrique ſuſpenſionem Tridentini, coniugens alienos parochianos; quia reſpectu Parochi non petit Concilium qualitatem ſacerdotij. 5

His poſitis duo ſuperſunt dubia breuiter explicanda. 6

Primum eſt, an pœnam ſuſpenſionis triennalis, quæ habetur *cap. finali, de clandeſtina deſponſatione*, incurrat alienus Parochus, vel quicũque alius Sacerdos regularis, aut ſecularis ſine proprij Parochi licẽtia aſſiſtens matrimonio. Dico non incurrere eam pœnam: vt cum aliis docet Sanchez *lib. 3. diſp. 48. n. 6.* Moueor potiſſimum ratione adducta præcedenti ſectione, quia, vt cõſtat ex textu, & verbis prædicti capitis finalis, ibi ſolùm punitur parochialis Sacerdos, aut quilibet, etiã regularis, qui aſſiſtit matrimonio clandeſtino ſecundum quid, ob defectum publicationum, vel denunciationum; non verò iſtud aliud delictum aſſiſtendi ſine licentia proprij Parochi.

Secundum dubium eſt de pœna excommunicationis lata *in Clementina Religioſi*, quæ eſt prima de priuilegiis, ferturque contra Religioſos qui matrimonia ſolemnizare ſine Parochialis Presbyteri licentia ſpeciali præſumpſerint; qui hac de cauſa excommunicationis incurrunt ſentẽtiam ipſo facto per ſedem Apoſtolicam dumtaxat abſoluendi. Eſt igitur difficultas, an religioſus matrimonium ſolemnizans abſque proprij Parochi licentia, vltra ſuſpenſionem ad nutum Ordinarij ſtatutam in Tridentino, incurrat 7

prædictam

prædictam excommunicationem Pontifici reseruatam.

Qua in re certum videtur, cùm in matrimonio sint duo distinguenda, scilicet substantia Sacramenti, & solemnitas Ecclesiastica, non incurri eam censuram per assistentiam præcisè ad substantiam Sacramenti. In quo iuxta veriorem sententiam Sacerdos non est minister, sed ipsi contrahentes. Vnde in dicta Clementina *de Sacramenti matrimonij administratione* nihil dicitur, sed de solemnizatione, quæ consistit in sacerdotali benedictione, quam sponsi post matrimonium rectè contractum publicè ac solemniter in Ecclesia recipiunt. Vnde dicta Clementina expressè loquitur de religioso hoc munus vsurpante sine facultate Parochi, de quo ait prædictam excommunicationem incurrere.

Obijcies, post Concilium Tridentinum ad Sacramentum matrimonij rectè conficiendum necessaria est præsentia Parochi, quæ est quædam solemnitas nunc necessaria in hoc Sacramento; ergo Religiosus illud ministerium vsurpans illam censuram incurrit; nam sub generali prohibitione solemnizandi matrimonium, illa solemnitas videtur contineri: nam lex generaliter lata complectitur omne tempus futurum, & omnem materiam suis verbis comprehensam. Respondeo tamen Religiosum non incurrere illam censuram in dicto casu, sed aliter puniri iuxta Concilium Tridentinum modo dicto suprà *n.* 1.2.3.4. *&* 5. Ratio est, quia licèt illa præsentia Parochi dici possit nunc quædam solemnitas matrimonij contrahendi, non est tamen solemnizatio illa de qua loquitur Clemens V. *in dicta Clementina*; nam sine dubio loquitur solum de illa solemnitate, quam Concilium Tridentinum vocat benedictionem Sacerdotis; lex autem præsertim pœnalis non debet extra mentem legislatoris, & verborum significationem vsurpari.

Procedit igitur quæstio de solemnizatione illa, seu solemnitate Ecclesiastica, quæ consistit in sacerdotali benedictione publica & solemni in Ecclesia concessa.

8 Circa quam actionem, sunt nonnulli, inter quos Gaspar Hurtado *disp.* 5. *difficultate* 17. *n.* 57. qui existimant, per eam modò non incurri prædictam pœnam excommunicationis, sed eam corrigi, & cessare per impositam pœnam Tridentini suspensionis ad nutum Episcopi. Probant, quia noua pœna mitior lege noua statuta corrigit rigidiorem antiquioris iuris; ergo prædicta suspensio Tridentini, quæ mitior pœna est, ac iuris nouioris, corriget eam excommunicationem, quæ est antiquioris iuris.

Sanchez verò *lib.* 3. *disp.* 48. *n.* 8. contrarium sentit, non corrigere, sed religiosum vtraque affici pœna. Probat, quia ea doctrina modò allata teste Nauarro *lib.* 5. *consil. in* 1. *editione tit.* 37. *de pœnis conf.* 1. *per totum*, *in* 2. *lib.* 1. *tit. de constitutionibus toto consil.* 10. verum habet in pœnis à iudice infligendis; non autem in iis, quæ ipso iure incurruntur, vt sunt excommunicatio, & suspensio illa Tridentini.

9 Magis inclino in primam opinionem. Tum quia doctrina illa Nauarr. nõ est certa, neque ab ipso probatur. Tum maximè, quia in fauorem primæ sententiæ extat declaratio Cardinaliũ apud Rebellum, *n.* 83. Nam Congregatio declarans verba illa Tridentini, *ipso iure tamdiu suspensus maneat*; sic ait, id est, sublata pœna excommunicationis, de qua in Clementina prima in fine, de priuilegiis. Cessat igitur illa grauis excommunicationis pœna contra Religiosos solemnizantes matrimonia: ne etiam duplex pœna ob idem delictum incurratur.

DISPVTATIO XLIII.

De denũtiationibus, seu monitionibus, quæ præmittendæ sunt, vt perfectam publicitatem habeat matrimoium.

HOc est vltimũ de matrimonio tractandum, vt sit omnino publicum & solemne, & nullo modo clandestinum, etiam secundùm quid. Tria verò tractanda sunt. *Primum* de denuntiationibus, quæ præmitti matrimonio solent. *Secundum* de obligatione denunciandi impedimentum ex vi harum denunciationum. *Tertium* denique de pœnis in iure constitutis contra matrimonium sine denunciationibus contractum.

Sectio I.

Vtrùm denuntiationes sint adeò necessariæ, vt sine illis matrimoniũ nec valeat, nec liceat.

DEnuntiationes appellamus admonitiones quasdam, quibus in Ecclesia monentur Christiani, vt si aliquod impedimentum nouerint inter eos, qui matrimonium contrahere intendunt, illud aperiant. De quibus Cõcilium Tridentinum hæc habet *sess.* 24. *de matr. c.* 1. Sacri Lateranensis Concilij sub Innocentio III. celebrati, vestigiis inhærendo præcipit, vt in posterum antequam matrimonium contrahatur, ter à proprio contrahentium Parocho tribus continuis diebus festiuis in Ecclesia inter Missarũ solemnia publicè denuncietur, inter quos matrimonium sit contrahendum. Quibus denuntiationibus factis si nullum legitimum opponatur impedimentum, ad celebrationem matrimonij in facie Ecclesiæ procedatur. 1

De eisdem etiam antea *in c. finali, de clandest. desponsf.* desumpto ex Concilio Later. *c.* 51. decernitur, requiri fieri saltem semel à Presbyteris in Ecclesia. Est igitur

Prima difficultas an denuntiationes prædictæ, præsertim vbi Tridentinũ viget, sint adeò de substantia matrimonij, vt eis omissis inualidũ esset. Ratio enim dubitandi est, quia Tridentinum iubet, vt Parochus assistat matrimonio præmissis proclamationibus; quibus verbis videtur concedi Parocho limitata potestas assistendi matrimonio, nempe præmissis denuntiationibus; ergo absque eis non validè assistat, quia nequit excedere fines mandati, atque adeò matrimoniũ fiet inualidè, quia ad eius valorem requiritur valida Parochi assistentia. Firmatur, quia factum contra legem pro infecto habetur, vt constat ex *regula* 64. *de regulis iuris in* 6. sic dicente. *Quæ contra ius fiunt, debent vtique pro infectis haberi.* At matrimonium non præmissis denuntiationibus celebratur contra ius. Igitur habetur quasi infectum, & est irritum. 2

Certa tamen est & communissima Doctorum sententia prædictas denunciationes non esse de essentia, neque de substantia matrimonij, quasi nullum sit, si absque illis fiat, valet enim etiam illis omissis. Probatur efficaciter. *Primò* ex ipso decreto Tridentini. Cùm enim præmisisset, quæ ad denunciationes pertinent, & suprà retulimus, inquit. Qui aliter quàm præsente Parocho vel alio Sacerdote de ipsius Parochi, vel Ordinarij licentia, & duobus, vel tribus testibus matrimonium contrahere attentabunt, eos sancta Synodus ad sic contrahendum omnino inhabiles reddit, & huiusmodi contractus irritos, & nullos esse decernit, prout eos præsenti decreto irritos facit, & annullat 3

nullæ. Hæc ibi. Ergo tantùm defectus Parochi, & testium, facit matrimonium nullum, non defectus denunciationum. Quare cùm iure antiquo, *in cap. finali, de clandestina desponsatione*, valeret matrimonium sine illis, vt est certum, quoad hoc non est immutatum. Solum enim tradidit Concilium ordinem, & formam quasi accidentariam, secundùm quam licitè, rectè, ac ritè Parochus procedat ante contractum matrimonij; non verò quasi formam substantialem, quæ si desit, annullet actum. Firmo, nam Tridentinum præcipiens denuntiationes non irritat matrimonium aliter factum, sicut præcipiens assistentiam Parochi & duorum testium irritat matrimonium aliter factum, vt constat: neque ex toto contextu aliud colligitur, nisi solùm præcipi Parochis ordinem, què in celebratione matrimonij teneantur seruare. Vnde cùm ibi ponit conditiones essentialiter requisitas, has non ponit. Præterea circa denuntiationes Tridentinũ nihil innouat, sed idem quod statutum erat in Concilio Lateranensi, quia in dissuetudinem passim abibat, in pristinam obligationem, ac statum restituit, vt constat ex illis verbis, sacri Concilij Lateranensis vestigiis inhærendo. Olim autem validum erat matrimonium, omissis denuntiationibus, vt definit Tridentinum *eodem cap. 1. in initio*, damnans eos qui matrimonia clãdestina rata & vera matrimonia olim fuisse negant. Igitur, & modo matrimonium omissis illicitè denuntiationibus, adhuc validum est. *Secundò*, quoties dispositio præfigens tempus, concedit iudici arbitrium in prorogatione temporis, & etiam in omittenda tali dispositione, non dicitur illud de forma substantiali, sed de accidentali quadam solemnitate. Similiter quæ actum subsequi, & præcedere possunt, quoties de solemnitate actus, quàm de forma dicuntur, vt benè probat Felinus *cap. cùm dilecta numer. 6.* At Tridentinum *eo cap. 1.* concedit Ordinario arbitrium in prorogandis, vel omittendis denuntiationibus; concedit etiam ex Episcopi dispositione posse denuntiationes præcedere, & subsequi. Non igitur illæ pertinere possunt ad essentiam & formam substantialem matrimonij. *Tertiò*, Concilium prædictas requirit denuntiationes, vt vitetur, ne cum impedimẽto dirimente matrimoniũ inualidè contrahatur. At hunc finẽ potiùs euerteret, si aliter cõtractũ matrimonium sine denuntiationibus irritaret, quia efficeret vt sæpiùs inualidè cõtraheretur; quod tamen vitare vult.

4 Ex his patet solutio ad argumentum oppositum. Constat enim dari Parocho limitatam potestatem, quoad rectè, & ritè agendum, dum præcipit Tridentinum Parocho, vt præmittat denuntiationes, non tamen quoad validè agendum. Sicut cùm præcipitur iudici *cap. cùm medicinalis, de sent. excommunicationis in 6.* ne excommunicet nisi in scriptis, & præmissa trina monitione, traditur forma excommunicandi ritè, & rectè, quæ tamen non desideratur, vt valeat excommunicatio. Vnde illa conditio denuntiationum præmissarum inde colligitur, quòd solùm importet formam accidentariam, vt ritè & rectè celebretur matrimonium, non autem vt validè, quia ea conditio iam tacitè inerat, & iure communi erat requisita ad ritè tantùm ac rectè agendum. Quare eius expressio à Tridentino, nihil nouum in substantia operari debet: quia ex tenore decreti Tridentini constat non alio modo exprimi, quia dicit, vestigiis sacri Concilij Lateranensis inhærendo; & quia in clausula irritante solùm expressit præsentiam Parochi & testium, vt dictum est. Ad confirmationem dico sic intelligi eam regulam, vt factum contra legem habeatur pro infecto, quando lex statuit formam substantialem actus; secus quando ex lege colligitur, vt in præsenti, solam formam accidentariam, & modum vt rectè fiat, præscribi. Addo id esse speciale in fauorem matrimonij, ne ex simplici prohibitione, absque clausula irritante matrimonium irritetur, vt docent Decius *cap. 1. de testibus numer. 17. vers. si secus temporalis sit*, & Rota *in nouissimis tom. 1. decisione 750. numer. 3.* igitur matrimonium tametsi contra legem fiat, si cum ipsa prohibitione non addatur clausula illud irritans, sicut de facto Tridentinum præcipiens denuntiationes, non ponit decretum irritans, omissio illarum contra simplicem prohibitionem non annullabit ipsum.

Secunda difficultas est, an saltem dictæ denuntiationes sint ex præcepto præmittendæ, vt licitè matrimonium celebretur.

Sotus *in 4. disput. 28. quæst. 1. art. 2. ad 1.* sentit 5
eas omittere tantùm esse veniale peccatum, per se loquendo: esse verò mortale, si per accidens in aliqua diœcesi esset lata excommunicatio maior contra omittentes. Probat illud primum, quia iure communi Tridentini & Concilij Lateranensis denuntiationes non præcipiuntur graui pondere. Firmari idem potest, quia sæpè Parochus aliunde diligentiam adhibuit, & moraliter est illi certum nullum subesse impedimentum; ergo denuntiationum omissio hac diligentia adhibita non videtur esse magni momenti, sed res leuis, atque ideo eas tunc omittere non esset mortale.

Censeo tamen cum communi Doctorum sententia, 6
eas denuntiationes non posse omitti sine mortali culpa. Moueor, quia res est grauis, & grauiter *cap. vltimo, de clandestina desponsatione*, & à Tridentino suprà prohibita ob grauia incommoda quæ possunt inde sequi. Quòd videlicet ita facile aliqui cum occulto impedimẽto contraherent. Quare non video vnde possit dici eam omissionem esse solùm venialem culpam. Firmo, quia idem Tridentinum *sess. 24. cap. 5.* contrahentibus ignoranter in gradibus prohibitis, omissis denuntiationibus, negat spem dispensationis obtinendæ, & subdit hæc verba: non enim dignus est, qui Ecclesiæ benignitatem facilem experiatur, cuius salubria præcepta temerè contempsit. Ex quibus verbis manifestum videtur hoc præcepto voluisse obligare sub mortali: nam omittentem vocat temerarium contemptorem; cuius nomine indignus esset ob solam venialem culpam; & ob solam eam, alienum esset à more, & Ecclesiæ benignitate, ac rigidissimum spem dispensationis negare. His addo, pœnas impositas omissioni denuntiationum esse graues, & rigidas, vt videbimus infrà *sect. 11. & 12* Signum igitur est illud præceptum obligare ad lethale; nam iniustum videretur venialem culpam tam graui plecti supplicio.

Ex quo patet solutio ad argumentum oppositum.

Ad confirmationem dico, diligentiam Parochi non supplere defectum denuntiationum: nam factis denuntiationibus certius est fore, vt ad populi notitiam perueniat matrimonium, & magis timent homines impedimentum occultare quod sciunt. Et quamuis æquiualeret ea diligentia, adhuc Parochus transgreditur præceptum graue formam diligentiæ præscribens. Imò & si certò sciret Parochus nullum subesse impedimentum, & hìc, & nunc, non esse periculum, adhuc obligaretur prædicta lege, & præcepto præmittendi denuntiationes; quia licèt prædicta lex, & damna quæ intendit vitare, non occurrerent in speciali aliquo casu; ipsa tamen lex semper vigeret, quia lex non attendit ad casum aliquem rarum, nec desinit obligare, tametsi eius ratio in particulari cesset: vt tetigi suprà *disput. 39. sect. 2. numer. 7.*

Tertia difficultas est, an sit etiam obligatio præmittendi non solùm denuntiationes, sed & tres numero, 7
ita vt vnam omittere sit lethale peccatum.

Credit

Credit Sanchez *lib. 3. disput. 5. numer. 7.* omittere aliquam ex tribus denunciationibus non esse lethale, quando certum esset moraliter nullum subesse impedimentum. Quia est leuis materia, & partialis praecepti. Idem sentit Gaspar Hurtado *disp. 5. n. 59.* Quia tunc non videtur omissio magni momenti.

Contrarium existimat Coninch *disp. 27. dub. 5. n. 51.* & Basilius Ponce *lib. 5. c. 30. n. 3.* vnam omittere esse mortale peccatum. Quia omissio vnius denuntiationis, non est materia leuis, vt constat ex fine ad quem ordinatur. Vnde Parochus qui id suo arbitratu faceret, grauiter puniendus esset ab Episcopo.

Hoc secundum mihi videtur verius ac securius, nisi adesset grauis & vrgens necessitas. Tum propter rationem dictam. Tum quia dispensatio in vna denuntiatione non relinquitur à Tridentino Parochi arbitrio, sed Episcopi; ergo signum est grauiter delinquere Parochum si vnam omittat, & consequenter grauiter debet puniri vnam omittendo.

Sectio II.

Vbi & quomodo debeant fieri praedictae denuntiationes.

1 Ivxta decretum Tridentini adductum praecedenti *sect. n. 1.* vbi illud viget, certum videtur *primò*, dictas denuntiationes efficiendas esse à proprio contrahentium Parocho, vt in ipso decreto exprimitur. Faciendae autem sunt à Parocho, siue per se, siue per alium cui ipse committat, vt constat ex praxi. Sicut enim Parochus potest delegare alteri facultatem assistendi matrimonij contractui, quod maius est; poterit à fortiori committere alteri publicationem, seu denunciationem matrimonij, quod minus est. Cui enim licet quod est plus, licet quod est minus. Regula, *cui licet, de regulis iuris in 6.*

2 Constat *secundò*, ex Tridentino, debere fieri tribus diebus festiuis continuis: ex praxi tamen id esse sic intelligendum, vt dies non se immediatè sequantur, quin aliquot dies intermediant feriales. Imò sic conueniens esse videtur, & melius satis fit intento dicti decreti, detegendi videlicet impedimenta Si enim denuntiationes sint ita sibi immediatae, non suppeteret tempus ad excogitanda, & opponenda impedimenta. Nisi aliàs vrgens necessitas, vel consuetudo aliud requireret. Quando verò vna tantùm praemittenda est denuntiatio, non statim matrimonium celebrandum est. Sed expectandum est aliquo temporis spatio post ipsam factam: aliàs talis denuntiatio parum vtilis esset.

3 Constat *tertiò*, praedictas denuntiationes faciendas esse in Ecclesia inter Missarum solemnia, cùm ingens hominum copia solet confluere in illam. Tum praeterea faciendas esse non in quacumque, sed in propria parochia, vt deducitur ex eo quod in dicto decreto Tridentini dicitur, faciendas esse à proprio Parocho contrahentium. Possunt tamen ab alio, vt dixi, de ipsius licentia fieri.

4 Constat *quartò* ex eodem decreto, faciendas esse in vtriusque contrahentis parochia, quando ad diuersas pertinet, vt liquet etiam ex praxi ipsa. Et ratio est, quia Tridentinum dicit faciendas esse à proprio Parocho contrahentium; ergo vterque Parochus quando sunt diuersarum parochiarum, eas facere debet. Sic enim, scientes contrahentium impedimenta, illa detegent: neque enim in vicinia mulieris possunt moraliter sciri impedimenta viri, neque econtra. Quòd si fuerit parua distantia parochiarum, sufficiet promulgatio in parochia vnius, siue viri, siue foeminae, vt possint impedimenta manifestari. Et quando contrahens pertinet ad duas parochias, sufficiet quòd fiant denuntiationes in qualibet earum, in qua sit sufficienter notus: potiori tamen ratione in parochia illius Parochi, coram quo matrimonium est contrahendum. Quod si ad vnam tantùm parochiam pertineat, & in ea non sit sufficienter notus; faciendae sunt in illa parochia aliena, in qua sit sufficienter notus: faciendae tamen sunt cura, ac diligentia Parochi ipsius contrahentis.

Addit Sanchez *lib. 3. disp. 6. n. 9. & 10.* denuntiationes posse etiam fieri extra Ecclesiam in locis competentibus, vt in praedicationibus, magna populi copia confluente. Probat, quia finis illius Tridentini decreti, dum petit in Ecclesia inter Missarum solemnia denuntiationes fieri, est certè, vt ad multorum notitiam matrimonium perueniat, quô faciliùs impedimenta detegantur. Cui fini satis fit, si in locis publicis vbi maior est populi concursus, fierent, ob eandem rationem iudicat idem dicendum, quando non esset dies festus; esset tamen ex aliqua causa magnus populi concursus ad Ecclesiam, vt quia est festus vocationis illius Ecclesiae dies, vel quia insignis concionator habet concionem: quia satisfit Concilij fini.

Ego verò sentio, de iure denuntiationes debere fieri in Ecclesia, vt constat ex verbis Tridentini. Quare censeo non posse fieri extra Ecclesiam; etiamsi locus aptus sit vt ad multorum notitiam perueniat: nisi aliàs id esset alicubi consuetudine introductum. Sicut enim immemorabili consuetudine induci potuit, vt non essent denuntiationes praemittendae; ita etiam eadem consuetudine post Tridentinum induci potest, ne denuntiationes in Ecclesia fiant, sed in alio publico loco, & praeconis voce.

Constat *quintò*, denuntiationes faciendas esse antequam matrimonium contrahatur, nisi adsit prudens suspicio, quòd matrimonium malitiosè impedietur. 5
Quia tunc vna tantùm sufficiet ante matrimonium, vel nulla erit necessaria, si ob vnam id timeatur. Verùm tunc postea ante illius consummationem faciendae sunt denuntiationes: sufficiet tamen vna, vt declarauit Congregatio Cardinalium, quia ex vna parte pro eo casu Tridentinum contentum erat vna denuntiatione ante contractum matrimonij facienda, & ex alia parte vna denuntiatione postea facta satis fit verbis Tridentini, pro eo casu dicentis, ante consummationem fiant denuntiationes. Quia hoc in plurali dictum potest sufficienter intelligi pro omnibus matrimoniis sic celebratis, quamuis non pro quolibet matrimonio. Possunt quoque omnes omitti omnino, si Ordinarius id iudicet expedire. Verba Concilij *cap. 1.* sunt haec. Quòd si aliquando probabilis fuerit suspicio, matrimonium malitiosè impediri posse, si tot praecesserint denuntiationes, tunc vel vna tantùm denuntiatio fiat: vel saltem Parocho & duobus, vel tribus testibus praesentibus, matrimonium celebretur. Deinde ante illius consummationem, denuntiationes in Ecclesia fiant, vt si aliqua subsunt impedimenta, faciliùs detegantur: nisi Ordinarius ipse expedire iudicauerit, vt praedictae denuntiationes remittantur; quod illius prudentiae & iudicio sancta Synodus relinquit.

Constat *sextò*, non multo elapso tempore post denuntiationes matrimonium esse contrahendum. Ratio est, quia potest longo tempore post denuntiationes elapsos superuenire impedimentum ex affinitate aliqua. 6

Constat *vltimò*, esse mortale si non fierent denuntia-

 tiones

tiones in vtriusque contrahentis parochia. Quia est contra præceptum Tridentini: & in aliena parochia minimè sciri potest si aliquo laboret impedimento alienus ille contrahens. Idem dicendum, si magnum intercederet spatium inter vnam, & alteram denuntiationem, quia sic parochiani illarum obliuiscerentur. Addit Sanchez *lib. 3. ad finem disput. 5. num. 8.* se non damnaturum ad mortale, si vna vel altera dies festiua intercedens illas discontinuaret denuntiationes.

SECTIO III.

Quis possit dispensare, vt denuntiationes matrimonij postponantur, vel vt omnino omittantur.

1 IN hac re certum est *primò*, attento iure antiquo non posse Episcopum dispensare, ne denuntiationes præmittantur matrimonio, nisi in casu vrgentis necessitatis, quando esset periculum in mora. Ratio est, quia regulariter nequit Episcopus in lege summi Pontificis, vel Concilij Generalis dispensare; potest tamen in casu vrgentis necessitatis, quando ad Pontificem aditus non patet. At denuntiationes erāt præceptæ in Concilio Generali Lateranensi. Verum est modò iam ex consuetudine scita & tolerata à Pontifice posse Episcopos dispensare.

2 *Secundò*, etiam est certum, hodie posse Episcopum dispensare, vt omittantur tres denuntiationes, vel aliqua illarum ante, & post matrimonij consummationem. Sic expressè deciditur in Tridentino *dicto cap. 1.* Nam ibi id remittit arbitrio Ordinarij, Episcopus autem est verè Ordinarius.

3 Est tamen *prima difficultas*, an id etiam possit prouisor vel Vicarius generalis ex vi sui officij.

Negant Henriquez *lib. 11. de matrimonio cap. 5. n. 5.* Basilius Ponce *lib. 5. cap. 31. numer. 5.* & alij Ordinarij nomine in eo loco Concilij intelligi Vicarium generalem, & ita illum non posse has denuntiationes remittere, nisi specialiter committatur. Probat *primò*, quia Congregatio Cardinalium declarauit in hoc casu non intelligi Vicarium generalem.

Secundò, quia si Vicarius generalis eo ipso quo constituitur, habet à Tridentino potestatem denuntiationes remittendi, non posset per Episcopum tolli: sicut quamuis resistat, & contradicat Episcopus, non potest tollere à Parocho licētiam assistendi matrimonio, neque potestatem concedendi alteri licentiam. Cùm igitur possit Episcopus denegare id Vicario, cui generalem administrationem commisit, vt fatetur Sanchez *lib. 3. disput. 7. numer. 13.* manifestum est signū non esse illi concessum à Tridentino, eo ipso quòd Vicarius est. Nam inferior contra legem Superioris nihil potest. *cap. inferior, de maioritate, & obedientia.*

Tertiò, in generali commissione Vicariatus non clauditur dispensandi potestas, nisi sibi committatur; quia dispensatio habetur instar restitutionis in integram, quæ in generali mandato non continetur, vt constat ex *l. illud ff. de minor.* Ergo non potest Vicarius Episcopi dispensare in denuntiationibus absque speciali commissione.

4 Veriorem iudico partem affirmantem, quam tenent multi, quos refert, & sequitur Sanchez *lib. 3. disput. 7. numer. 10.* Coninchius *disput. 27. dub. 6. n. 55.* Hurtado *disput. 19. difficult. 19. numer. 63.* Riccius *in praxi decis. 259.* & alij. Moueor, quia Tridentinum hanc tribuit potestatem Ordinario, illis verbis: *Nisi Ordinarius ipse expedire iudicauerit, vt prædictæ denuntiationes omittantur.* At Vicarius generalis est verè Ordinarius iudex, cùm idem tribunal habeat cū Episcopo, eademque censeatur persona; eandemque etiam suo modo cum eo habet potestatem, vt habetur *cap. Romana, de appellationibus in 6.* & nomine Ordinarij, tam à Concilio hîc, quàm alibi à iure comprehenditur, vt est communis Theologorum & Iurisperitorum sententia. Vnde etiam intelligitur nomine Ordinarij ab eodem Tridentino ex omnium sententia, cùm agit de Ordinario qui potest assistere matrimonio. Firmo, quia ante Tridentinum poterat ex generali saltem consuetudine dispensare. At non reperitur Tridentinum id ei negare, sed potiùs concedere illā voce communi Ordinarij. Quando enim voluit Tridentinum excludere Vicarium, id manifestè expressit, vt *sess. 22. cap. 6. de reformatione*, ibi, & non eorum vicariis.

Ad primum oppositum dico, tametsi demus id quod refertur in declarationibus Congregat. Cardinal. apud Rebellum *numer. 22.* Papam dixisse quoad hoc nomine Ordinarij intelligi Episcopum, non ideo esse excludendum eius Vicarium generalem, quia est eadem persona cum Episcopo. Vnde sentio id etiam posse quemlibet habentem iurisdictionem episcopalem nulli Diœcesano subditum. Quia etiam isti sunt verè Ordinarij, vt dixi suprà *disput. 40. sect. 1.* possuntque comprehendi nomine Episcopi, cuius fit mētio in nuper dicta declaratione, cùm habeant iurisdictionem Episcopalem annexam suæ dignitati. Vnde Papa solùm voluit excludere habentes Abbatias, aut alias dignitates in commendam, quibus annexa est iurisdictio Episcopalis, & non ipsos Abbates proprietarios, vt deducitur ex relata declaratione. 5

Ad secundum negatur antecedens: nam sicut potest Episcopus totum officium reuocare, ita & partem. Vnde si Episcopus illud sibi vni particulariter reseruasset, benè faceret; quia id facere potest. 6

Ad tertium dico, tametsi verum sit ex generali cōmissione Vicariatus, non posse Vicarium generalem dispensare in omnibus in quibus potest Episcopus; posse tamen in casibus, quorum dispensationem ius committit Ordinario, vt in præsenti casu de ipsis denuntiationibus. 7

Secunda difficultas est, an possit Episcopus alicui delegare facultatem dispensandi in his denuntiationibus. Breuiter respondeo affirmando. Tum quia in hoc non est electa industria Episcopi, cùm id munus demandatum sit personis incertis ignotis, & tam præsentibus, quàm futuris. Tum quia potestas hæc data Episcopo per Concilium, cum sit perpetuò adiuncta sedi Episcopali, est ordinaria, & ita potest eam delegare. Imò sentio eam Vicarium generalem posse delegare alteri, quia est Ordinarius. Vnde quamuis non possit alium Vicarium instituere, vt constat ex *cap. Clericos, de offic. vicarij*; at potest vnam, vel plures causas delegare. 8

Tertia difficultas est, an cùm contrahentes sunt ex diuersis diœcesibus, & Ordinarius vnius remittit denuntiationes in sua diœcesi, consequenter videatur dispensare ne fiant in alia parochia. 9

Affirmant Sanchez *disput. 7. cit. numer. 7.* & Coninch suprà relatus *numer. 54.* Quia in hac re coniuges censentur quasi vna persona, & ratione connexionis causæ vterque alterius Prælato censetur subiectus: atque adeò sicut potest alteruter Prælatus ratione connexionis vtrumque copulare matrimonio; ita eo ipso quòd dispensat cum suo subdito, vt absque denuntiationibus ineat matrimonium, censetur consequenter

sequenter dispensare cum alio; cùm illæ denuntiationes, & dispensatio illa ordinentur ad matrimonium, quod indiuiduum est, constans ex duplici extremo.

10 Basilius verò Ponce *lib. 5. cap. 31. num. 9.* dubitat de huius dicti veritate. Quia sæpe potest contingere, vt impedimentum quod in vna diœcesi notum non est, sit notum in alia; & ita ex dispensatione denuntiationum in vna diœcesi non sequitur per connexio- & colligationem aliquam dispensatio in alia. In quo, inquit, est valde diuersa ratio de matrimonio, & de ipsis denuntiationibus. Nam in matrimonio, cùm sit necessariò vinculum duorum, necessariò etiam fit, vt qui vnum conjungere potest, possit & alium: est enim mutua coniunctio. At in denuntiationibus non est ita necessaria colligatio, & consequentia, vt per se patet.

11 Denique Bonacina & alij existimant, posse solum Ordinarium, in cuius diœcesi celebrandum est mamatrimonium, in denuntiationibus dispensare pro vtroque contrahente. Probant

Primò, quia alter Ordinarius nullam habet iurisdictionem in subditum alterius Ordinarij.

Secundò, quia ex eo solùm potest Ordinarius cum vtroque contrahente dispensare, quia eorum matrimonio assistere debet; ergo si non debet assistere, non poterit dispensare.

12 Perplacet magis prima Sanchez opinio, posse quemlibet Ordinarium eorum dispensare in denuntiationibus cum vtroque contrahente. Moueor. Tum quia alter contrahens ratione connexionis matrimonij est subditus etiam Ordinarij alterius, nam causa matrimonialis ratione duplicis extremi coniuncti est indiuisibilis; ergo poterit ab eo dispensari. Tum etiã, quia ea dispensatio facta ab alterutro pro vtroq; contrahente, verè fiet ab Ordinario, quamuis sit vnius tantum, quo satis fit decreto Cõcilij Tridentini: quod est verum, quamuis matrimonium fiat in diœcesi Ordinarij alterius; quia etiam satisfit dicto decreto: sicut ob eandem rationem suprà *disp. 40. sect. 2. n. 4. & 5.* diximus contrahentes diuersarum parochiarum validè contrahere coram Parocho vnius, etiam in parochia, & diœcesi alterius. Tum denique, quia Tridentinum dat istam facultatem ei Ordinario, qui potest matrimonio assistere, sed vterque potest assistere, vt constat; ergo vterque potest dispensare.

13 Ad Basilium respondeo non esse cur dubitare debeat de prædocti Sanchez dicti veritate: illi verò incommodo dico facile posse præcaueri per diligentiam quam Ordinarius dispensans præmittet dispensationi.

Ad primum Bonacinæ negatur assumptum; non enim ratione connexionis fieri potest, vt in ea causa vnus sit subditus, & non alius.

Ad secundum, admitto libenter ideò posse Ordinarium dispensare, quia potest assistere; non verò quia actu assistit, vel ex eo quod futurum sit vt assistat. At alteruter Ordinarius potest assistere.

14 *Quarta* & vltima *difficultas* est, an possit Parochus in aliquo speciali euentu remittere denuntiationes, seu in illis dispensare. Vt cùm timetur matrimonium malitiosè impediendum, si præmittantur denuntiationes, de qua sola causa loquitur Tridentinũ *sess. 24. cap. 1.* In quo etiam casu certum est non posse Parochum ex hac causa omnino remittere denuntiationes; non enim potest dispensare, ne ante matrimonij consummationem fiant. Quia hoc *ibi* Tridẽtinum remittit Ordinario, cuius nomine Parochum non comprehendi est manifestum. Certum etiam est, vbi Episcopus reseruasset sibi hanc dispensationem, non posse Parochum dispensare: sicut dixi suprà *num. 6.* de Episcopi Vicario Solùm igitur est dubitatio, an propter malitiosi impedimenti probabilem suspicionem possit Parochus remittere, seu dispensare, vt matrimonium contrahatur non præmissis denuntiationibus, vt postea ante matrimonij consummationem fiant. Cum communi doctrina dicendum est non posse in eo euentu. Ratio est, quia Tridentinum referens hunc casum ait solùm in eo esse iustam causam dispensandi: agens verò de potestate dispensandi soli Ordinario eam concedit; ergo non Parocho, qui nõ venit ibi sub hoc nomine: & de Parocho nulla fit mentio, nisi vt assistat matrimonio. Firmo, quia non videtur Concilium rem tantam arbitrio Parochorum commisisse, quorum non pauci solent esse homines minus docti, & qui facile quouis casu permitterent sibi persuaderi nõ esse denuntiationes præmittendas. Et cùm facilè possit Episcopus adiri, nulla est necessitas talem potestatem Parocho concedendi.

Quæret aliquis, an Parochus assistens matrimonio omissis denuntiationibus, mortis sibi comminatæ timore, peccet. Respondeo cum communi doctrina non peccare, quia præcepta Ecclesiæ, quale est illud præmittendi denuntiationes, non eo rigore obligant. Quod intelligendum est, nisi tyrannus in contemptum denuntiationum mortem minaretur: tunc enim teneretur potius illam subire, vt in omnibus præceptis Ecclesiastici vniuersi fatentur Doctores. 15

SECTIO IV.

Ob quas causas possit Ordinarius in denuntiationibus dispensare.

CErtum est *primò*, requiri iustam causam, vt licita sit Ordinarij dispensatio. Patet. Tum quia ex communi omnium doctrina dispensatio ex causa iusta requiritur in omnibus aliis dispensationibus. Tum in specie, quia Tridentinum requirit vt Ordinarius iudicet expedire dispensationem, eam relinquens illius iudicio, & prudentiæ; quod fieri non potest, nisi iudicet subesse iustam causam. Quando enim non est causa aliqua rationabilis, non expedit; quia dispensatio est ruptio iuris communis, quæ absque rationabili causa non expedit. Vnde peccat mortaliter Episcopus absque legitima causa dispensans, quia materia est grauis. 1

Secundò probabilius videtur, non requiri cognitionem causæ iudicialem. Non enim requiritur causa iudicialiter cognita, quia Tridentinum id non exigit: solùm enim committit Ordinarij prudentiæ, & iudicio, seu conscientiæ: nam iudicium & conscientia idem sunt, nempe mentis dictamen. Quoties autem aliquid committitur conscientiæ, & prudentiæ alicuius, non est necessaria probatio iudicialis, sed ea cognitio extraiudicialis, sufficiens ad informationem conscientiæ Ordinarij. Vnde hæc dispensatio denuntiationum potest fieri extra diœcesim, quia est actus iurisdictionis voluntariæ, cùm non requiratur cognitio causæ iudicialis. 2

His præmissis, designandæ sunt iustæ causæ dispensandi, quæ plurimæ esse possunt, & sufficit quæcumque arbitrio Ordinarij iusta. Quamuis enim Tridentinum vnam solùm expresserit in genere, quãdo nimirum probabilis suspicio est matrimonium malitiosè impediendum: cùm tamen totum id negotium prudentiæ & conscientiæ Ordinarij remiserit, varias ac plures occurrere posse quis neget? Proponendæ

nendæ igitur ſunt, quæ à Doctoribus in ſpecie deſignantur, & declarandæ.

3 Ad quarum maiorem dilucidationem, prænotandum eſt, ex cauſis iuſtis, ob quas poteſt Ordinarius in denũtiationibus diſpenſare, alias eſſe iuſtas, vt denuntiationes omittantur ante contractum matrimonij, fieri tamen debeant poſt matrimonium contractum, ante illius conſummationem; alias verò eſſe poſſe iuſtas, vt dictæ enuntiationes omnino omittantur, adhuc poſt matrimonium contractum.

Ab his vltimis initium ſumendo *prima cauſa* iuſta diſpenſandi in denuntiationibus, vt omnino omittantur ante, & etiam poſt factum matrimonium, eſt quando non poſſunt fieri abſque infamia contrahentium. Vt quando duo ſunt in concubinatu, & publicè cenſentur coniugati. Patet, quia ſi nimius pudor ac verecundia contrahentium cenſetur eſſe prudenti iudicio iuſta cauſa, vt dicam; à fortiori erit ſufficiens & iuſta, vbi & verecundia, & infamia concurrunt.

4 *Secunda cauſa* eſt contrahentium pudor, quando nimio pudore ſuffunderentur denuntiationibus factis, hæc enim eſt cauſa iuſta diſpenſandi, vt omnino omittantur, ſi nequeant fieri abſque pudore contrahentium, vt quando ſunt ſenes, pudetque eos publicare matrimonium: tunc etiam fit quædam irreuerentia ſacramento, dum ſenes contrahentes irridentur. Ob eandem verecundiam ſunt quoque omnino omittendæ denuntiationes propter nimiam diſparitatem, vt ſi valde ſenex ducat iuuenculam; vel valde nobilis, ignobilem; vel valde diues, pauperem, aut è contra. Quod non ſolùm intelligendum eſt, dum timetur impediendum eſſe hoc matrimonium ob hanc diſparitatem; ſed generaliter, ratione pudoris & verecundiæ, vt bene Sanchez cum aliis *lib. 3. diſputat. 9. num. 3.*

5 *Tertia cauſa* iuſta diſpenſandi, vt omnino omittantur denuntiationes, eſt quando magnates contrahere volunt, repente, & occultè. Ratio eſt, quia horum matrimonia ſunt valde publica, ipſique ſunt valde noti. Vnde ſi aliquod impedimentum inter eos eſſet, ſtatim ſciretur: ergo in illis abſque denuntiationibus facile conſtant impedimenta. Ex quo infero generaliter eſſe cauſam iuſtam ad ſic diſpenſandum cum quibuſcumque, quando non eſt timor alicuius impedimenti: quia cauſà detegendi impedimenta fiunt denuntiationes. Vnde iuſta eſt diſpenſandi cauſa, dum ceſſant omnia inconuenientia, ob quæ vitanda denuntiationes fiunt.

6 *Quarta cauſa* iuſta diſpenſandi in denuntiationibus, vt omnino omittantur etiam poſt factum matrimonium, eſt, quando matrimonium priùs publicè contractum, poſtea conſtat eſſe nullum ob impedimentum occultum. Hæc cauſa ab omnibus admittitur ad vitandum ſcandalum.

7 *Quinta cauſa* iuſta eſt, quando vir in articulo mortis vult concubinam ducere, vt legitimet filios ex ea habitos, vel vt eam non relinquat inhonoratam, quamuis ex ea non genuerit filios. Patet, quia nulla vrgentior ratio poteſt aſſignari, cùm id maximè expediat animæ ſaluti.

Sexta & vltima *cauſa* iuſta omnino omittẽdi denuntiationes, generaliter eſt ob quamcumque notabilem commoditatem contrahentium, ſiue ſpiritualem, ſiue temporalem, dummodo aliàs non ſit ſuſpicio, vel periculum occulti impedimenti. Id enim totum ſpectare debet, & attentè conſiderare Ordinarij prudentia, & rectum illius dictamen & iudicium.

8 Cauſæ verò iuſtæ, vt denuntiationes omittantur ante matrimonium, & fiant poſt illud contractum, ſed ante conſummationem, ſunt ſequentes.

Prima eſt, quando non poſſunt præmitti abſque periculo notabilis iacturæ animæ, aut rei temporalis, aut abſque impedimento operis notabilis miſericordiæ. Sic contingit, quando duo concubinarij intendunt contrahere, & prudenter timetur eſſe carnaliter miſcendos, dum fiunt denuntiationes. Præterea ſi repentinus caſus offerret rationem contrahendi matrimonium in duobus concubinariis comprehenſis à iudice, vt poſſent temporali pœna eximi, vellent ſe eſſe coniugatos, eſſet iuſta diſpenſandi cauſa in denuntiationibus præmittendis. Denique ſi meretrix in lupanari expoſita vellet cum aliquo inire matrimonium, iuſtam diſpenſandi cauſam præberet, vt omitterentur denuntiationes ante matrimonij contractum, vt nimirum ipſa deſiſteret ſtatim à malo ſtatu, & etiam ob periculum ne ipſa, vel ſponſus voluntatem mutaret, & in illo malo ſtatu permaneret. Patet, quia ſi ob corporis periculum vt concubinarij temporali pœna eximantur, id licitum eſt; à fortiori id licebit, vt vitetur animæ periculum.

9 *Secunda cauſa* iuſta diſpenſandi, vt denuntiationes poſtponantur, eſt, quando tempus, quo nuptiæ ſolemnes prohibentur, inſtat, & poſt factum matrimonium timetur, ante tempus, in quo liceant nuptiæ, futura cõmixtio carnalis, quæ ante nuptias ſolemnes, ſeu benedictiones nuptiales eſt illicita, aut ſaltem non expediens. Nam Tridentinum *ſeſſ. 24. c. 1.* hortatur, vt conſummationi matrimonij præmittantur benedictiones. At expectare vt contrahatur, vel conſummetur matrimonium tranſacto eo tempore, eſſet manifeſtum periculum diſſolutionis, vel fornicationis, ſi nondum contractum eſt; vel ſi contractum eſt, vt ante benedictiones conſummetur.

10 *Tertia cauſa* iuſta, vt omittantur denuntiationes ante contractum matrimonium eſt, cùm timetur fore vt conſanguinei iniuſtè matrimonium impediant. Id conſtat ex Tridentino *citato*, vbi dicitur eſſe iuſtam cauſam quando eſt ſuſpicio malitioſi impedimenti: malitia autem dolum, & calumniam importat. ex quo infero tunc eſſe iuſtam cauſam, quando parentes minis, dolo, vi, vel falſitate, vt ſuppoſitis falſis teſtibus, vel calumniis impedirent matrimonium: ſecus quando adeſt iuſta impediendi cauſa, ob notabilem diſparitatem: nec violentia, ſed precibus & ſuaſionibus impedire volunt; quia ibi nihil malitiæ adeſt, ſed iure ſuo vtuntur bene filiis conſulentes.

11 *Quarta cauſa* eſt, quando parentes, vel tutor volunt vt virgo nubat indigno. Vel quando valde aliquibus expediret coniugium, timerentque impediendum. Patet, quia in vtroque caſu erant olim licita matrimonia clandeſtina; ergo à fortiori erit iuſta cauſa diſpenſandi in denunciationibus in vtroque euentu. Vnde

Infero *primò* in omnibus caſibus, in quibus olim licita erant matrimonia clãdeſtina, iuſtam eſſe cauſam diſpenſandi in denuntiationibus.

Infero *ſecundò*, ſi virginis deflorator damnum velit reſarcire eam ducens, & ſit periculum vt animum mutet, iuſtam eſſe cauſam: quia tunc valde expedit coniugium. Similiter eſt iuſta cauſa, quando duo fidem ſibi dederunt de matrimonio contrahendo, & alter tam leuis eſt, vt probabilis timor ſit hac leuitate, vel aliis coniecturis attentis, vt à fide data iniuſtè reſiliat. Ratio eſt, quia tale coniugium valde expediens eſt vtrique contrahenti, alteri de quo eſt timor, ne peccet mortaliter iniuſtè reſiliendo; alteri verò ne matrimonio ſibi ex iuſtitia debito defraudetur.

12 *Quinta* & vltima *cauſa* iuſta eſt ad vitanda ſcandala ob aliquam factionem, quæ vitari poſſunt ſtatim inito matrimonio. Id eſt certum, quia in minoribus

minoribus periculis id concedunt Doctores, vt vidimus.

Duo verò supersunt circa hanc rem obseruanda.

15 *Primum* est, in omnibus prædictis euentibus, in quibus denuntiationes omittendæ sunt ex dispensatione, teneri Episcopum prius pro rerum commoditate, quantum poterit, diligentiam adhibere, vt sciat *primò* vtrùm subsit aliquod impedimentum. *Secundò*, vtrùm ea causa verè subsistat: aliter enim mortaliter peccaret, non satisfaciens suo muneri.

Alterum est, quando causa solùm requirit vt matrimonium celebretur ante denuntiationes, debere eas postea fieri ante consummationem, nisi omnino apertè constet nullum esse impedimenti periculum. Quia quantum fieri potest, cauendum est ne sponsi cum periculo impedimenti dirimentis matrimonium consumment. Vnde si in eo casu Ordinarius non prohiberet consummationem, ne videlicet illa fieret ante denuntiationes, grauiter peccaret, nisi ipsi certò constaret nullum subesse impedimentum ibi. Similiter & ipsi coniugati mortaliter peccant, quoties denuntiationibus non præmissis habent copulam. Quia vtrique, nisi dispensatum sit, agunt in re graui contra præceptum Tridentini, quod absolutè iubet eas præmitti ante consummationem, ne contingat subesse impedimentum, atque ita copulam esse fornicariam. Quæ ratio militat non tantùm in prima copula, sed & in reliquis, quæ eodem modo prohibentur.

Dices, hic & nunc coniugibus constare nullum subesse impedimentum; ergo saltem in eo casu poterunt se cognoscere non præmissis denuntiationibus. Respondeo dato antecedente, negando consequentiam, quia ex illo antecedente solum sequitur cessare rationem legis in particulari, quo non obstante pergit lex obligare, vt dixi suprà *sect.* 1. *numer.* 7. Adde etiam non sufficere quòd id constet coniugibus; quia debet etiam constare Ecclesiæ, quæ non iudicat id sibi sufficienter constare, donec fiant denuntiationes, vel iudicio Episcopi remittantur.

SECTIO V.

An teneatur Ordinarius dispensare in denuntiationibus existente causa iusta; & si nolit, possint illæ omitti absque dispensatione.

1 Circa primum, dico *primò*, cum communi Doctorum sententia, & cum nostro Sanchez *disput.* 10. *numer.* 6. Basilio Ponce *lib.* 5. *cap.* 32. *numer.* 6. & Hurtado *disput.* 5. *difficult.* 20. *numer.* 71. Ordinarium teneri dispensare partibus petentibus in illis casibus, in quibus scandalum sequeretur, aut est suspicio malitiosi impedimenti, & quando subditis expedit valde ad bonum animæ, aut corporis dispensatio. Vt quia vir deflorauit fœminam, & est periculum mutationis voluntatis viri: vel contrahentes sunt in peccato concubinatus, & illo pacto suæ saluti spirituali consulens, estque periculum in mora, vel morti vicinus vult ducere concubinam, vt in bono statu decedat, & prolem legitimet. Patet, quia potestas dispensandi in Prælatis est in bonum commune, & in bonum suorum subditorum; ergo quoties proficit dispensatio notabiliter, aut bono communi, aut ipsis contrahentibus, siue spiritualiter, siue temporaliter, tenetur Ordinarius dispensare partibus petentibus, maximè quando adest causa suspicionis malitiosi impedimenti, quia subest causa dispensandi expressa in Tridentino; non obstante, quod statim relinquat arbitrio Ordinarij, quod regulatum ratione debet esse.

2 Dico *secundò*, quando nullum publicum, vel priuatum notabile damnum sequitur, etiamsi existat causa sufficiens, non teneri Ordinarium. Vt quando senex cum iuuencula, vel duo senes contrahere volunt, vel quando nullus est timor impedimenti inter contrahentes, vel sunt magnates, & sic in aliis similibus casibus. Ratio est, quia dispensatio ex iusta causa non semper est debita, sed aliquando est gratia, & misericordia. Vnde in iure aliquando appellatur *gratia*, vt *cap. licet Canon, de elect. in 6.* ibi, possit Ordinarius gratiam dispensationis facere. Et *cap. didici* 1. *quæst.* 7. ibi, dispensationis enim gratia, & *cap. penultimo, de Cleric. excommun. ministr.* ibi, propter quod dispensationis gratia. Cùm igitur in prædictis casibus dispensatio non sit debita, sed sit gratia, & fauor, Prælatus non iniustè negabit dispensationem, atque adeò non tenebitur.

Vnde colligo, existentibus eisdem causis, si Ordinarius cum vno dispenset, alteri autem neget, esse acceptorem personarum, quando dispensatio debita est; secus quando tantùm est permissa, & gratuita; tunc enim potest Ordinarius cessante scandalo, cum quo maluerit dispensare, absque vitio acceptionis personarum: sicut concurrentibus duobus æquè dignis potest Ordinarius vtri illorum velit, beneficium conferre.

Circa secundum, an si Episcopus iniustè neget dispensationem, vel non sit recursus ad ipsum, possit matrimonium omissis denuntiationibus licitè celebrari.

3 Dico *primò*, quoties Episcopus tenetur dispensare, si sit graue periculum in mora expectandi denuntiationes, nec potest haberi copia Episcopi dispenset, posse illis omissis contrahi matrimonium. Hoc videtur communiter à Doctoribus receptum. Moueor peculiari ratione desumpta ex materia de legibus. Quando certò constat materiam legis ex accidenti euentu, vel circumstantia, factam esse iniquam, seu contrariam alteri præcepto, aut virtuti magis obliganti, tunc cessat obligatio legis, & propria auctoritate potest omitti, non solùm quando non est copia recurrendi ad Principem, sed etiam quando est recursus ad illum, quæ est doctrina D. Thom. 2. 2. *quæst.* 110. *art.* 1. *ad* 3. dicente: In manifestis non est opus interpretatione, sed excusatione. Et ratio est, quia ibi superioris auctoritas nullum effectum habere potest: nam etiamsi post recursum ad illum vellet, & subditus legem seruaret, non posset ibi obedire, quia obediendum est Deo magis, quàm hominibus; ergo impertinens est in eo casu licentiam postulare. Hinc autem probatur conclusio: nam in casibus, in quibus tenetur Episcopus dispensare, deficit lex præmittendi denuntiationes, ita vt seruare illam sit nociuum. Nam concurrunt duo præcepta, vnum positiuum Ecclesiasticum seruandi denuntiationes, aliud alterius virtutis, nempe charitatis, vel misericordiæ, vel salutis proximorum, quæ magis vrgent, & præponderant; atque adeò iniquitas esset denuntiationis tempus expectare, & ideo omnis illius legis obligatio cessat, etiamsi sit recursus ad superiorem. Cùm enim superior non possit id quod iniquum est, præcipere, non est opus ad illum recurrere, vt ea lex seruetur; imò neque licentiam petere, licèt non obtineatur; quia nullo iure cogimur eam licentiam petere, neque ex natura rei est necessaria, propter rationem dictam. Vnde similiter in eis casibus adhuc vrgentibus, quamuis Ordinarius possit commodè adiri, & sit paratus

dispensationem

dispensationem concedere, non est necessarium eam petere; quia dispensatio non est necessaria, vbi certò constat præcepti obligationem cessare omnino, vt rectè notauit Gaspar Hurtado *disput.5. difficultate* 20. *num.* 72.

4 Dico *secundò* etiam si in prædictis casibus solùm probabiliter iudicetur non esse obligationem præmittendi denuntiationes, securè excusari ab obligatione legis earum, si non datur tempus consulendi Ordinarium. Hoc manifestum est, & practicè certum, ex materia de conscientia. Quia iudicium probabile in rebus moralibus sufficit ad prudenter operandum, præsertim vbi regula certa applicari non potest. Et alius modus operandi est vltra humanam conditionem, & prudentiam, cùm omnis ferè cognitio humana coniecturalis sit, & præsertim in rebus agendis. Firmo, quia aliàs imponeretur grauissimum onus hominibus, si numquam liceret eis vti epiikia ex iudicio probabili, quando non patet aditus ad superiorem. Quis enim auderet vnquam excusari à lege positiua propter necessitatem occurrentem? cùm nemo sit tam certus de sufficientia causæ, quin dubitet, vel formidet. Item in his casibus non possent simplices sequi consilium hominis docti & pij, nec ipse posset tale consilium dare, quia nunquam ferè ducitur nisi iudicio probabili. Constat autem contrarium esse in vsu totius Ecclesiæ, & approbari ab omnibus Doctoribus. Dixi, si non datur tempus consulendi Ordinarium: nam in praxi inordinatum videtur vti coniecturis, & propter illas solas relinquere obligationem præmittendi denuntiationes, quin superior consulatur. Nam cùm potest consuli Ordinarius, cessat necessitas vtendi iudicio probabili de voluntate eius; quod secus est, quando est periculum in mora, & ideo tunc potest illud iudicium probabile ad praxim applicari ex principiis certis, quod in necessitate vti possumus iudicio probabili ad euitandum aliquod grauamen.

5 Dico *tertiò* de casu dubio, in quo iudicari non potest probabiliter, an casus comprehendatur sub legis obligatione de præmittendis denuntiationibus, nec ne, in casu patiente moram, recurrendum esse ad Ordinarium vt concedat dispensationem, standumque esse eius iudicio. Patet, quia in eo casu impossibile est operari cum conscientia certa practicè, quia ex tali dubio nascitur practica dubitatio, an tunc lex illa violetur, nec ne, agendo contra illam, & nullum est morale principium, quo possit practicè deponi illa conscientia dubia, inconsulto superiore, quando ille potest consuli; ergo nunquam licet cum illo dubio agere contra illam legem, quia operari cum conscientia practicè dubia semper est malum. Quòd verò standum sit iudicio Ordinarij, constat, quia est superior & possidet suum ius, & in dubiis melior est conditio possidentis.

6 Dico *quartò*, in casu vrgente, in quo Ordinarius consuli non potest, & dubitatur, an casus comprehendatur sub prædictæ legis obligatione propter concurrentiam præceptorum; tunc licitum esse vti Epiikia omittendo ipsas denuntiationes ante contractum matrimonij. Patet, quia cùm dubium nascatur ex concurrentia legum, quæ pro eodem tempore simul impleri non possunt, & homo dubitet quid facere debeat, tunc licitè potest agere contra legem de præmittendis denuntiationibus, quando nullum est impedimenti periculum, implendo illam aliam legem, quam tunc facta diligentia morali, iuxta personæ & temporis capacitatem, bona fide iudicat esse grauiorem, & magis obligare. Quia tunc homo non debet esse perplexus, nec necessariò peccare, & faciendo quod in se est, satisfacit vni legi, & aliam non transgreditur. Vnde tunc non est Epiikia voluntaria, vt sic dicam, sed necessaria, quia in eo casu non solùm potest quis non seruare legem positiuam, sed etiam tenetur, vt seruet aliam naturalem, quam reputat grauiorem. Quare in eo casu rectè etiam potest proferri iudicium positiuum, non solum probabile, sed etiam certum practicè, nempe legem positiuam non ligare.

Dico *vltimò*, in illis casibus, in quibus non tenetur Ordinarius dispensare, non posse denuntiationes propria auctoritate remitti. Hoc est certum, & patet, 7 quia in illis casibus nulllum est periculum animę, vel corporis in mora; vnde in eo casu lex de præmittendis denuntiationibus non deficit contrariè, ergo nec cessat eius obligatio. Firmo, quia Ordinarius non dispensando, nullam irrogat iniuriam, cum dispensando, nullam irrogat iniuriam, cùm dispensatio in dictis casibus sit gratuita: non quæcumque causa sufficiens, vt cum aliquo dispensetur in lege, satis est, vt seclusa dispensatione ab illius transgressione excusetur; auctoritas enim superioris supplet id quod deficit vt causa ipsa excuset, aliàs impertinens esset dispensatio; quando enim sola causa excusare potest, ea non desideratur.

Sectio VI.

Ad quid teneatur ex vi denuntiationum, qui aliquod impedimentum nouit, occultum tamen.

Non procedit dubium de Ordinario, aut Parocho, de quibus dicam *sect.* 8. sed de aliis quibus notum est aliquod impedimentum, occultum tamen.

Certum est autem *primò*, eum qui tantùm ex auditu nouit impedimentum, nec recordatur à quo, vel 1 à quibus audierit, non teneri manifestare impedimentum. Ratio est, quia testes de auditu alieno, non deponentes à quibus audiuerint, nihil probant; & inutile est eorum testimonium, & nullius momenti, vt cum multis docet Farinacius 2. *p. praxis de testibus quæst.* 69. *n.* 75. *cum sequentibus.* Idem dicendum est, etiam si recordentur à quibus audiuerint, si non sint personæ fide dignæ, graues, non suspectæ, aut omni exceptione maiores. Quia eius testimonium de auditu nullum etiam est *c. licet ex quadam, de testibus*: qui textus loquitur in probatione consanguinitatis, quæ est impedimentum matrimonij, ibi: Nec ab infamibus, & suspectis, sed à fide dignis, & omni exceptione maioribus, cùm satis videretur absurdum illos admitti, quorum repellerentur auctores.

Secundò etiam est certum, eum qui nouit impedimentum esse, dispensatum tamen pro foro interno, 2 non teneri, si occultum sit, manifestare. Ratio est, quia iam est sublata occasio peccati, quod vitare intenditur ea denuntiatione. Dico quando est occultum; nam si sit iam manifestum, & publicum, cùm illa dispensatio non prosit pro foro externo, tenebitur.

Tertiò etiam est certũ, eum qui nouit impedimentum aliquod occultè, si timet probabiliter magnum 3 periculum, aut scandalum ex denuntiatione, tunc licèt probari possit, & mandatum denunciandi sit sub excommunicatione lata, non teneri denunciare, vt notat Sanchez *disp.* 13. *num.* 5. quia iuxta generalia principia in materia de correctione fraterna, non tenetur

netur quis cum tam graui damno fratrem admonere.

4 Denique certum est, quando impedimentum est publicum vt probari possit, teneri illud manifestare, quamuis ipse in occulto sciat, & etiamsi sit impedimentum ortum ex peccato, & sequatur infamia contrahere volentibus. Patet, quia nulla ratio adest quæ excuset à denunciando; non secretum, cùm publicum sit; non existimatio quod non proderit, neque effectum habitura sit manifestatio, cùm probari possit; non punitio, cùm non ordinetur ad punitionem, sed ad vitandum peccatum. Est verò prius fraternè monendus laborans eo impedimento, vt desistat à matrimonio; quòd si monitis non acquiescat, denunciandus erit.

5 His præmissis, restat difficultas, an quando vnus tantum nouit impedimentum, & ex consequenti probari non potest, teneatur illud ex vi harum denunciationum Ordinario manifestare.

Basilius Ponce *lib. 5. c. 34. n. 5. & sequentibus*, cum Ioanne Maiore negat obligationem esse detegendi impedimentum, si illud est omnino occultum, & ipse solus nouit, ità vt probari nullo modo possit. Probat id *primò*, si contrahentes sunt in bona fide, neque existimant subesse impedimentum, nulla est ratio, quæ suadeat eum, qui solus nouit impedimentum, manifestare debere. Quia probari non potest impedimẽtum, nam absque testibus non potest sufficienter probari; at nemo tenetur denuntiare quod sufficienter probare non potest. Et quamuis Doctores dicant, etiam quando probari non potest, esse obligationem manifestandi, ideo id dicunt, quia agitur de vitando peccato, & non inferendo damnum tertio, ad quod solus ille sufficit. At in hoc casu nullum est peccatum quod vitetur, neque damnum quod inferatur, quia contrahentes sunt in bona fide, & ideo non peccant contrahendo matrimonium: Ecclesia quoque matrimoniũ censebit validum, & proles nascetur legitima, cùm sit suscepta bona coniugum fide, & matrimonio in facie Ecclesiæ contracto: neque infertur iniuria sacramento, cùm ibi non sit sacramẽtũ. Igitur nullũ est peccatum quod vitari debeat, nullum etiam damnũ imminet, quod repelli necessarium sit:

Præterea, si contrahentes sint in mala fide, & illis notum sit impedimentum, & illud non est ortum ex peccato, vt est impedimentum consanguinitatis, vel affinitatis, vel cognationis spiritualis, quoties ille qui nouit, putat probabiliter non profuturum, non tenetur reuelare, cessat enim tunc denuntiationis, vel correctionis obligatio. At in præsenti casu vnius testis denuntiatio non est profutura, quia consanguinitas, aut affinitas non potest vnico teste probari *c. licet ex quadam, de testibus*; vnde neque ad matrimonium impediendum ob consanguinitatis impedimentum sufficit vnicus testis.

Tandem si impedimentum oritur ex peccato, multo certius videtur, non teneri reuelare, siue contrahentes sint in bona fide, siue in mala, & non speratur eos admonitos à matrimonio cõtrahẽdo cessaturos. Quod sic probatur; nã si illud impedimẽtũ ortũ est ex peccato eius qui nouit, vt si sit Sacerdos qui ex diuersis fœminis duos suscepit filios, masculum & fœminam, & illi ignari impedimenti postea vellent contrahere, quod impedimentum matre defuncta solus pater nouit, non tenetur manifestare impedimentum consanguinitatis inter illos contrahentes. Quod si confusè diceret se scire illos esse consanguineos, non indicans quo modo, aut qua ratione id sciret, & vnde eã coniunctio sanguinis proueniret, nullius momẽti esset testimonium illud in re adeò graui. At sigillatim & distinctè eorum cognationem exponere suo peccato, nõ explicato, non potest: eum autem ad illud peccatum detegendum compellere nulla permittit ratio; neque enim me infamia aliqua laborantem prodere teneor ex communi sententia, etsi interroger: si enim omnes excusant aliquem, quando ex manifestatione timetur scandalum, cur hic non excusabitur, quando ex manifestatione oritur suæ propriæ infamiæ periculum. Hæc omnia docet prædictus Basilius.

Sanchez verò *disp. 13. n. 2. & sequentibus*, Coninchius *disp. 27. dub. 7. n. 61.* Gaspar Hurtado *disp. 5. difficultate 21. n. 75.* & alij, docent quemlibet teneri denuntiare impedimentum occultum quod scit, quamuis solus sciat. Probant, quia quilibet tenetur vitare peccatum mortale proximi, si commodè possit, præsertim quando id à superiore præcipitur. At quando est impedimentum præsertim dirimens, est peccatum mortale cum eo contrahere, & cõtrahentes in perpetuo concubinatu viuunt; & sciens impedimẽtũ potest illud denuntiando, vitare peccatum proximi mortale, quamuis ipse solus sciat, quia vnus solus quamuis denuntiator si deponat vt testis, & iuratus, sufficit ad id quando agitur de euitando peccato, vt tunc agitur, & non de punitione. Dixi, si commodè possit, quia si non potest nisi cum considerabili incommodo, aut cum scandalo aliorum, non tenetur. prædictam conclusionem etiam veram esse sentiunt, tametsi quis sub secreto & iuratus sciuerit impedimẽtum occultum, & quamuis ortum ex peccato infamante: quia maior ratio habẽda est salutis animæ proximi, quã seruandi secretũ, & famam illius; neque potest iuramento obligari ad non denuntiandum, quod aliàs tenetur, saltem ex vi præcepti superioris id præcipientis mediis denuntiationibus. In hac re

Dico *primò*, mihi magis placere dictum primum Basilij Ponce, si contrahẽtes sint in bona fide, & sciens impedimentum simul scit ipsum ignorari à contrahẽtibus eo quòd sit ita occultũ, vt sit probabile quod nunquã est manifestandũ, non esse obligationẽ detegendi illud impedimentũ. Patet ob rationem ab ipso adductam, quia cùm cõtrahentes sint ignari impedimenti, & id sit valde occultũ quod nũquã est manifestandum, non peccabunt, neque est periculum vt peccent, & filij licèt sint in re illegitimi, pro legitimis habebũtur ab omnibus: nulla igitur est ratio cur tale impedimentum detegatur. 7

8 Dico *secundò*, si quis sciat impedimentũ inter contrahentes mala fide, & cum peccato, teneri illud Parocho, vel ordinario manifestare. Ita Sãchez, Coninch, Hurtado & alij cũ communi sententia. Et patet, tum quia quisque quantũ commodè potest, tenetur peccatum proximi impedire; at nisi reuelet, alij cũ peccato contrahent, & in continua fornicatione viuẽt. Tum etiã, quia quisque superiori iustè præcipienti tenetur obedire. At præcipit Ecclesia, vt tales impedimenta aperiant. Hæc conclusio vera est, quamtumcumque esset impedimentum occultum, & quamuis quis secretò id audiuisset, & iuratus secretum promisisset; quia talis denuntiatio sufficit ad impediendum matrimonium, quod alij cum peccato volunt contrahere; & maior habenda est ratio salutis proximi, quàm famæ: nec iuramento potest se quisquam obligare, vt superioris, ac naturalis de fraterna correptione præcepto nõ obediat. Hoc tamen euentu proximus prius secretò monendus est secundùm leges correptionis fraternæ. Et quamuis testimonium vnius tantùm non satis sit vt dissoluat matrimoniũ, ex *cap. licet, de testibus*; bene verò ad ipsum impediendum, ex *cap. super eo, de testibus*. Et licèt non sufficeret, aperit viam saltem Ordinario ad inquirendum, & ad retrahendum contrahentes à ma-

à matrimonio, iam monendo, iam terrendo. De ipsis verò contrahentibus interrogatis quomodo se gerere debeant, dicam sectione sequenti.

Sectio VII.

An si Ordinarius petat à volentibus contrahere, an aliquo impedimento ligati sint, teneantur impedimentum fateri.

1 Communis est Doctorum sententia, cùm agit de ipsis contrahentibus ad quid teneantur ex vi denuntiationum, docet, si conscij sibi sint alicuius impedimenti dirimentis, quamtumuis sit occultum, & ortum ex peccato, teneri veritatem dicere, etiam si ipsis infamia sequatur, aut à matrimonio contrahendo desistere. Sic in specie de matrimonio docet Enriquez *lib 10. de Sacramento Ordinis c. 18. n. 2 in commentar litera D.* Sanchez cum multis *lib. 3 disp. 4. n. 2.* Vasquez *2. tom. in 1. 2. disp. 168. c. 6. n. 48.* & alij. Huius autem ratio desumitur ex quadam generali doctrina, quam de inquisitione ad detegendum impedimentum in vniuersum tradunt Syluester *verb. inquisitio 1. quæst. 4.* Angelus eodem verbo *num. 1.* Sotus *de tegendo, membro 2. quæst. 5. post 3. conclus.* Nauarrus *c. inter verba 12 quæst. 3. conclus. 6. Corollario 63. n. 181.* & alij. Quia quamuis nullus etiam interrogatus sub iuramento teneatur crimen suum manifestare, quando proceditur ad punitionem, vel pœnam, nisi contra ipsum fuerit semiplena probatio, quia nullus debet esse primus testis contra seipsum; hoc enim esset nimis durum: tamen quando iudex procedit ad cognitioné impedimenti matrimonij, quia inde sequerentur damna contra castitatem, & iustitiam, si quis illegitimè contraheret, eo quòd matrimonium nullum esset ac irritum, ideò quisque debet, etiam si non interrogetur, manifestare impedimentum, aut ita se gerere, vt nullo modo fiat tale matrimonium: nisi enim impedimentum detegatur, sequerentur multa damna, quæ vnusquisque debet euitare, etiam cum infamia propria: siquidem poterat aliunde omnia illa impedire, si ad tale matrimonium non procederet. Vnde sibi imputare debet, quod se in eas redegerit angustias.

2 Hanc doctrinam iudico verissimam: nam ex doctrina Abbatis *cap. continebatur num. 8. de desponsf. impuberum*, & Theologorum, quotiescumque animæ periculum vertitur, potest iudex exigere iuramentum à reo, licèt actor nihil probauerit. Vt si Petrus petat, vt Paulus iuret aliquod debitum quo sibi obligatum esse existimat. Cùm igitur in matrimonio vertatur periculum animæ, ne impediti contrahant, ordinarius absque vlla præcedenti informatione potest inquirere à contrahentibus, de impedimento occulto. Vnde iudex tunc iure interrogat, idque ad excusandam culpam, & non ad puniendam. Igitur ipsi contrahere volentes tenentur verè respondere, quãuis sint impediti impedimento infami, si nolint à matrimonio desistere; quia id est fauor cùm tũc procedatur non ad puniendũm, sed ad vitandũ peccatũ mortale & ad vitanda multa dãna, quæ debent vitari etiã cum propria infamia, quod totum est fauorabile ipsis contrahentibus; præsertim cùm ipsi infamiam ipsam vitare possent cessando à matrimonio; vnde si non cessant ab eo, & sequatur infamia, erit eiisdem imputanda.

3 Est verò notandum excipiendos esse eos contrahere volentes, qui occultè habent dispensationem impedimenti, & in foro conscientiæ, quia tunc cum possent validè contrahere sine animæ periculo, possent etiam negare impedimentum mentali restrictione, non ita esse, vt teneantur illud propalare; non enim tenentur illud fateri, dũ impedimentum est ita occultum, vt plenè probari non possit: neque enim probatur plenè vnico teste: is enim solùm plenè probat, quando agitur de peccato vitando, quod hîc non contingit. Firmatur, quia cùm iudex in eo casu non interroget, aut inquirat, nisi ad vitandum peccatum, & illud iam per eam dispensationem vitetur, non tenetur respondere. Vnde ob eandem rationem alij qui sciunt impedimentum occultum, si etiam sciant dispensationem, quamuis occultam, non tenẽtur illud reuelare. Quod si impedimentum aliàs fiat publicum, vel sit publica vox de illo, idque constaret volenti contrahere, tenentur fateri veritatem, quia pro foro externo ea dispensatio nihil prodest, & periculum est ne probetur in foro externo, tale matrimonium irritum esse. Verum est si conscij impedimenti occulti nouerint volentes contrahere impetrasse dispensationem occultam pro conscientiæ foro, non teneri denuntiare. Quia eò tendunt prædictæ denuntiationes, vt peccarum, ac matrimonij nullitas vitentur; cumque illi validè & absque peccato possint contrahere, & in foro conscientiæ perinde sit, ac si impediti non essent, tametsi ea dispensatio in foro externo allegata non prosit, ideo non tenentur denuntiare. Vnde similiter dico, si volentes contrahere coram iudice & Notario faterentur impedimentum occultum, eiusque dispensationem pro foro interno, posse ipsum iudicem eos monere vt taceant, & in acta illud non referant, si nullus se opponat matrimonio, quia tunc nondùm impedimentum illud est probatũ. Quod si impedimentum fuisset iam diuulgatum, & factum publicum, tunc dispensatio pro foro interno nihil prodesset in externo, & matrimonium impediret, & tunc tenerentur illud detegere.

Vt doctrina suprà dicta in confirmationem communis sententię, quam amplexus sum, magis reoboretur, nonnulla colligenda sunt. 4

Colligo itaque *primò*, ordinandum tempore ordinationis, aut ante, debere manifestare suam irregularitatem, vel censuram, si qua legatur, vel discedere, & ab Ordinibus desistere, vt constat ex *cap. nisi cùm pridem, de renuntiatione*, ibi, licèt irregularitatem huiusmodi non potuerit subticere. Vbi Glossa *verb. non potuerit*, id est, non debuerit de iure, tempore suæ examinationis. Et *cap. innotuit, de electione*, ibi qui suum maluit confiteri reatum, quàm læsa conscientia thronum cõscendere pastoralem. Vbi Glossa, *verb. reatum*, id est, defectum, vel impedimentum. Et *cap. ex pœnitentibus, dist. 50.* ibi, deponatur, quia se ordinationis tempore non prodidit. Et ratio est, quia cùm Ordinarius non inquirat de impedimento ad Ordines, vt puniat ordinandos, sed ne indignè & inhabiles ordinentur, iustè absque infamia & alia informatione procedit, & consequenter tenetur volens ordinari propalare ipsi impedimentum, quantumuis occultum, vel ab Ordine desistere.

Colligo *secundò*, idem dicendum esse in electione passiua alicuius ad prohibendã aliquam dignitatem, aut prælaturam, vel teneri detegere impedimentum, vel recusare ne promoueatur. Iuxta textum *in cap. cum nobis 19. & cap. cum dilectus 32. de electione.* Ratio est eadem, vt rectè docuit Innocentius *in c. 1. de postulat. Prælatorum n. 5.* quia quamuis cùm sit inquisitio contra promotum vt puniatur, tunc non liceat absque infamia procedere, & in eo casu lo- 5

quatur

quatur textus *in cap. qualiter*, *& quando*, *de accusat.* Attamen, quando fit inquisitio contra promouendum ne promoueatur indignus, non requiritur infamia, sed debet superior ex officio inquirere, iuxta textum *in cap. cùm nobis*, *de electione.*

6 Colligo *tertiò*, idem dicendum esse in electione actiua, & suffragio ferendo. Qui enim scit se inhabilem esse ad ferenda suffragia, siue in Cathedris, siue in aliis, iuxta constitutiones Vniuersitatis, quæ inhabilitatem ipso facto imponunt, tenetur, vel detegere impedimentũ, rogatus, etiam si occulta sit inhabilitas, vel desistere à feredo suffragio, aliàs periurij reus erit. Quam doctrinam defendit Vasquez *citatus*, & probat multis Suarez *lib. 5. de leg. c. 9. n. 15.* Tũ, quia illa interrogatio non est primariò propter punitionem, sed propter morale bonum commune Reipublicæ; & nõ oritur ex affectu iustitiæ vindicatiuæ, sed ex affectu iustitiæ distributiuæ, & legalis, & hoc est satis, vt interrogatio sit iusta, etiamsi infamia non præcedat. Vnde est magna differentia inter hanc interrogationem, & illam, quæ tendit ad vindictam: nam in hac posteriori, interrogatio, & responsio est quasi coacta, & in malum interrogati; illa verò prior est magis voluntaria ei, qui vult ferre suffragium, & per se ordinatur ad seruandam iustitiam in electionibus, & ideo non est necessarius alius ordo iuridicus in hac interrogatione præter illum, quem statuta Vniuersitatis præscribunt, cui electores voluntariè subduntur. Tum etiam, quia lex illa indifferenter præcipit exigere iuramentum, ad cauenda mala, & occasiones iniustitiæ publicæ, & acceptionis personarum, & similiter ponitur pro omnibus personis, nulla habita ratione infamiæ, nec alterius ordinis iudicialis; ergo supponit illa lex interrogationem illam esse iustam, & çquè posse omnes obligare; ergo tenentur omnes respondere veritatem, præsertim in inhabilitatibus iuris, seu substantialibus, quantumuis sint occultæ. Tum denique, quia sub ea lege & conditione, & quasi pacto, admittuntur omnes ad suffragium ferendum, vt illis interrogationibus, verè, respondeant iuxta mentem interrogantis, quoniam hæc est proculdubio intentio legis, & has conditiones accipiunt electores sine vlla limitatione, vel discrimine: ergo tenentur illas seruare, vel non dare suffragium. Placet tamen mihi quod rectè notauit Gabriel Vasquez, non fore periurij reum electorem, etiamsi neget sub iuramento suam inhabilitatem, si alia via velit lationem suffragij declinare. Ratio est, quia tunc solum tenetur respondere ad mentem interrogantis, quatenus necessarium est, vt si non habet ius suffragandi, non suffragetur: sed illo non ferente suffragium, vel schedulam signante, mordente, vel rumpente aliqua ex parte, vel aliquid aliud faciẽte, quo iuxta Vniuersitatis statuta suffragiũ reddatur inutile, satisfiet huic intentioni. Igitur satis erit non ferre suffragium, sed alio titulo se inhabilem ostendere, aut se à suffragio excusare.

7 Colligo *vltimò*, quid dicendum sit, cùm ab Ordinario volentes contrahere ad dispensandum interrogantur etiam de copula carnali, teneantur ne respondere? Breuiter enim dico, si interrogatio copulæ non conduceret ad dispensationis valorem, non tenerentur detegere Ordinario interroganti etiam sub iuramento. Si autem conduceret necessariò, tenerentur, ne remaneret impedimentum indispensatum, & sequeretur damnum contra castitatem ex nullitate matrimonij. Neque enim interrogatio illa cò tenderet, vt illi punirentur, sed vt impedirentur vti dispensatione subreptitia, & inualidè contraherent.

Perez de Matrimonio.

SECTIO VIII.

Quid agendum Parocho, vel Ordinario, qui in confessione sacerdotali nouit impedimentum volentium contrahere; vel quando soli ipsi, & occultè nouerunt impedimentum.

Circa primam sectionis partem, suppono *primò*, ex dictis à me in tractatu *de confessione*, non posse Prælatos, vel superiores vti scientia debita ex confessione ad gubernationem externam subditorum, vt decreuit Clemens VIII. anno 1594. die 26. Maij, his verbis. Tam superiores pro tempore existentes, quàm Confessarij, qui postea ad superioritatis gradum fuerint promoti, caueant diligentissimè, ne ea notitia, quam de aliorum peccatis in confessione habuerunt, ad exteriorem gubernationem vtantur, &c. Et ratio est, tum quia non solùm non licet reuelatio directa, sed etiam indirecta, vt constat. Vnde neque indirectè potest Prælatus peccatum in confessione auditum exprobrare pœnitenti: at exprobraret indirectè si aliquid ingratum faceret, quod pœnitens intelligit fieri propter peccatum à se in cõfessione dictum; sicut manifestat indirectè aliis, quibus dat similem rationem suspicandi; ergo non potest ex tali notitia remouere subditum ab officio, vel negare etiam gratuita, & indebita, saltem quando pœnitens potest intelligere id fieri propter peccatum suum, quod Prælato confessus est. Tum etiam, quia illud obligatione sigilli prohibetur, quod confessionem redderet grauem, & odiosam fidelibus. Certum est autem, quòd non minus, sed magis grauis redderetur confessio, si confessarius ex illa notitia posset pœnitentem lædere in honore, fortunis, muneribus, officiis, & aliis, ad quæ homines maximè afficiuntur, quàm si cum pœnitente posset de iis loqui; ergo sicut propter reuerentiam, & libertatem Sacramenti prohibetur loqui cum ipso pœnitente, ne difficilis reddatur confessio; multo magis debet propter eandem rationem prohiberi, ne possit occasione confessionis pœnitens in aliis lædi rebus; cùm hæc lęsio magis difficilem redderet confessionem, vt aperte constat. 1

Suppono *secundò* ex eodem tractatu, certum esse, propter notitiam ex sola confessione habitam, non esse vitandum excommunicatum, neque in publico, neque in occulto, neque illi neganda esse sacramenta. Patet, quia si inde sequeretur reuelatio aliqua peccati, non est dubium quin non debeat vitari propter sigillum seruandum. Quòd si non sequatur reuelatio, sed tamen pœnitens ipse intelligit id fieri propter talem censuram; tunc etiam constat, non esse vitandum, quia ea esset exprobratio indirecta peccati: si enim nõ licet seueriorem vultum pœnitenti ostendere ob notitiam confessionis, quanto minus licebit faciem auertere, & cõmunicationem ciuilem ei denegare? Firmo, quia sigillũ obligat, non solùm ad non exprobrandum pœnitenti suum peccatũ directè, nec indirectè, sed etiã ad non faciendum propter illam notitiam aliquid quod redderet confessionẽ difficiliorem, si pœnitens sciret illud licitè fieri posse à Confessario: propter quã causã non potest licitè negari pœnitẽti suffragiũ, etiam occultè, propter eam notitiam, licèt id pœnitens scire non possit; quia nimirum sufficit, quod scire illud posse fieri, redderet confessionem difficilem, & odiosam. Cùm ergo negare pœnitenti communicationem ciuilem, & eius commercium fugere, sit aliquid incommodi pœnitenti, non licebit ex confessio- 2

 nis

nis notitia illud ponere; quòd si à pœnitente sciretur, redderet difficiliorem confessionem sui peccati. Videatur de hac re noster Sanchez *lib. 3. disputat. decima sexta.*

Vnde manifestè infertur, nec posse illi negari sacramenta ob rationem dictam: & firmatur, quia talis pœnitens habet ius petẽdi à suo Parocho, vel qui est illius loco sua sacramẽta, neque absque iniuria potest ea illi denegare, nisi adsit manifesta denegationis causa. Quod enim quis tanquam sibi debitum postulat, non potest absque manifesta causa denegari. At impedimentum illud, quod per confessionem nouit, ignotum est, & quasi non nocet; nullam ergo habet causam denegandi.

3 His præmissis breuiter explicare oportet, qualiter se debeat habere Ordinarius, vel Parochus, qui nouit in confessione, impedimentum dirimens matrimonium volentium contrahere? Dico igitur Parochum, vel quemcumque alium sacerdotem habentem licentiam assistendi matrimonio, non posse expellere peccatorem etiam occultè petentem, ob solum peccatum in confessione notum. Quia, vt ostensum est, nequit iuuari ex confessionis scientia ad actus externos, quoties redderetur confessio odiosa, & retraherentur homines ab ipsa, quod eueniret, si nossent ob peccata in confessione audita posse illis matrimonium negari. Teneretur tamen eum monere in confessione, vt desistat.

4 Sed quid dicendum, si contingeret Parochum cognoscere ex confessione subesse impedimentũ, & contrahere volentes nõ possent sine magno scãdalo à matrimonio desisteret Basilius Ponce *lib. 5. c. 35. n. 4.* adfert ex Ludouico Beia *parte 1. casuum conscientiæ casu 31.* remedium satis rationabile, & minimè contemnendum, vt omne peccatum effugiatur. Posset enim tunc Parochus, & teneretur consulere, vt de communi scientia, & consensu contraherent, non quidem intentione faciendi verum matrimonium de præsenti, sed sub conditione, si Papa dispenset, animo quidem cohabitandi tantum quoad domum tanquam fratres, non verò quoad torum, donec accedat dispensatio, & iterum contrahant. Hac enim ratione contractus ille matrimonialis, qui aliàs non licet, redderetur licitus, cùm non sit prohibitum contrahere matrimonium de præsenti sub conditione, si Papa dispenset, & interim ad euitanda magna scandala habitare in eadem domo, maximè cùm iure ipso præfigatur bimestre tempus, in quo possint non coniungi sponsi, licèt habitent in eadem domo; & posset etiam contrahi matrimonium sub conditione castè viuendi, siue sit conditio castitatis ad tempus, siue perpetua. Et quamuis videantur in ea cohabitatione se exponere periculo fornicandi, dum dispensatio obtinetur; attamen id excusatur ex occurrentia ingentis scandali. Maximè cùm probabilis opinio sit à nobis vt verior amplexa *suprà disp. 16. sect. 12.* matrimonium contractum sub conditione non esse necessariò repetendum nouo alio consensu posita conditione. Quòd si nolint sub ea conditione contrahere, & persistant in petendo à Parocho vt assistat, debet assistere, quamuis nouerit impedimentum in confessione.

5 Circa secundam sectionis partem, breuiter dico *primò* si Ordinarius ipse solus nouit impedimentum, & nulla via probari potest, teneri publicè petenti matrimonium, non denegare. Ita Sanchez *lib. 3. disp. 15. n. 11.* Ratio est, quia, cùm sit iudex, non potest esse testis, & aliàs non potest probare causam denegandi matrimonium, & ita tenetur secundùm allegata, & probata iudicare, vt in simili dicunt Doctores de Episcopo, à quo irregularis occultus petit publicè Ordines.

Addo posse tunc Ordinarium denegare petenti, vt tunc qui contrahere volunt, appellent ad superiorem, & sic posset Ordinarius coram superiori comparere, & exercere officium testis: sicut in simili forma docent nonnulli graues Doctores debere facere eum iudicem, qui nouit occultè aliquem innocentem, sed secundùm probata nocentem. Dicunt enim in eo casu debere remittere ad superiorem, vt ibi sit testis, quia vnius testis dictum sufficit, & ideo, est obligatio manifestandi in eo qui scit impedimentum. Videantur dicta suprà *sect. 6. n. 6. & 8.*

Dico *secundò*, dum Parocho cõstat extra confessionem de impedimento occulto, non posse publicè petenti matrimonio assistere. Ita Sanchez *lib. 3. disp. 15. n. 12.* contra Basilium *lib. 5. disp. 35. n. 6.* Ratio est, quia vbi opponitur impedimentum, non est Parochi de illius veritate discutere, sed tenetur rem ad Ordinarium deferre, vt de illo cognoscat; nam cognitio impedimentorum matrimonij pertinet ad iudicem Ecclesiasticum, vt constat ex *cap. 1. de consanguinitate*, illis verbis. Non sunt causæ matrimoniales tractandæ per quoslibet, sed per iudices qui potestatem habeant. Et quamuis nullus opponat, tenetur ipse impedimentum opponere coram Ordinario, sicut quilibet alius teneretur. Imò à fortiori, cùm ipsi incumbat ex officio impedimenta inuestigare, & saluti spirituali suarum ouium consulere, & eius testimonio sufficienter probetur ac plenè impedimentum, ne matrimonium contrahatur. 6

Dico *vltimò*, si nullus denuntiet impedimentum coram Parocho, vel Ordinario, & ipsis solis constet de impedimento, si cõstet etiam de dispensatione pro foro conscientiæ, posse dissimulare, & nihil interrogare, neque inquirere de eo impedimento, sed matrimonio assistere. Ita Sanchez *disp. 16. n. 14.* & Basilius Ponce *disp. 35. n. 7.* Ratio est, quia quamuis ex officio teneantur inuestigare impedimenta, id euenit, ne impediti contrahendo delinquant; ergo ad id non tenetur, cùm ipsis constat eos absque culpa contrahere propter dispensationem in foro conscientiæ obtentam. Et certè, cùm nullus sit denuntiator qui iudicem compellat, & à quo ortum habeat iudicium externũ, nec iudex compellatur ex officio, quia nouit contrahere volentes esse culpa immunes, non est cur teneatur eos repellere. 7

SECTIO IX.

Quomodo se gerere debeat Ordinarius & Parochus cùm ab alio opponitur impedimentũ.

Certum est *primò*, si quis Parocho opponat impedimentũ, iam non posse Parochum vlterius procedere in matrimonio, sed rem deferendam esse ad Ordinarium, vt de illo cognoscat. Patet ex *cap. finali, de clandestina desponsatione*, illis verbis. Cùm autem apparuerit probabilis coniectura contra copulam contrahendam, contractus interdicatur expressè, donec quid fieri debeat super eo, manifestis constiterit documentis. Vbi constat agi cum Parocho, ac de eius officio esse vt contractus interdicatur, non iudicialiter, sic enim ad Ordinariũ pertinet, cùm sit actus iurisdictionis, sed extraiudicialiter, quod nõ est actus iurisdictionis. Vnde ad Parochũ pertinet impedire. Ad Ordinariũ verò spectat de impedimento cognoscere, qui habet iudicialem potestatem, vt expressè dicitur verbo 1

verbo illo, *constiterit*, quod importat iudicialem potestatem, vt liquet ex *cap. exhibita, de iudiciis.* hanc enim habet vim, vt constet per instrumenta, vel testes, vel aliam claram probationem: ergo cùm Parochus careat iudiciali potestate, non spectat ad ipsum de impedimento cognoscere.

2 Hinc *secundo* est certum, non posse Parochum coniungere matrimonio eos, quibus opponitur fidem sponsalium frangere; nam Ordinarij iudicium est videre, an liberi sint, & subsit causa frangendi fidem. Similiter nec potest Parochus iungere eos quibus opponitur impedimentum, & ipsi negant; neque eos qui prius coram ipso impedimentum confessi sunt, & postea negarunt. Id enim ad Ordinarium deferendum est, ad quem spectat causam examinare: non enim ista sunt munia Parochi. Denique si opponatur impedimentum publicè coram Parocho, quamuis Parochus sciat contrahere volentes habere dispensationem pro foro interno, non potest illos coniungere; quia ex quo oppositum est impedimentum, iam non est illius rem iudicare, sed ipsius Ordinarij.

3 *Tertiò*, videtur certum, etiam si solus Parochus nouerit aliquod impedimentum, etsi secretum sit, modò id sciat extra confessionem sacramentalē, nullo modo posse eorum matrimonio assistere, quantūcumque id publicè petant. Vnde si priuatim moniti nolint à matrimonio desistere, tenetur impedimentum ad Episcopum deferre. Quia cùm possit hoc modo peccata eorum impedire, ad hoc tenetur, nec sponsi vllum habent ius, vt suus pastor eos permittat in perpetuo concubinatu viuere.

4 *Quartò* mihi videtur verus, si delatum impedimentum vel per vnum testem, aut famam legitimè probetur, teneri Ordinarium impedire matrimoniū. Quia ad eum spectat impedire peccata subditorum. Idemque dicendum, quando ipse solus hoc impedimentum extra confessionem nouit, ob rationem dictam. Quando enim agitur solùm de peccato impediendo, idem potest esse iudex & testis simul: quia cùm tunc iudicium in nullius cedat præiudicium, sed sit totum fauorabile, etiam iis contra quos fertur, quibus omnino expedit à tam grauibus peccatis impediri, nulli omnino fit iniuria, si idem Ordinarius sit iudex & testis.

5 *Quintò* videtur certum, quod est communiter à Doctoribus receptum, quando contrahentes non habent aliud impedimentum matrimonij, quàm quòd sint in peccato mortali, adeoque indignè suscepturi Sacramentum, quando id occultum est, etsi per duos testes probari possit, debere Parochum, vel alium Sacerdotem habentem licentiam assistendi eos priuatim monere; non posse tamen eos publicè petentes repellere: sicut nec posset eos repellere à susceptione Sacramenti Eucharistiæ. Ratio est, quia noluit Christus suos à susceptione Sacramenti ob talem causam publicè excludi, vnde etiam proditori suum corpus tradidit; idque ob plurima incommoda quæ aliàs sequerentur. Vnde potissima ratio cur occulto peccatori non sit publicè neganda communio, est voluntas ac lex Christi, qui hoc ita statuit; vt satis cognoscimus tum ex ipsius facto, qui Iudæ etiam communionem tribuit; tum ex perpetuo Ecclesiæ vsu. Vnde infero aliam esse rationem, quando agitur de iungendis matrimonio qui habent occultum impedimentum, & quando agitur de contrahendo matrimonio, quando sunt contrahentes in peccato mortali, & indignè suscepturi matrimonij Sacramentum. Nam in hoc secundo casu agitur tantùm de vnico peccato externo vitando, quod iam peccator quantū potuit, interius compleuit, & iam interius indignè suscepit, & à quo speratur postea facilè emendādus. At in priori euentu agitur de plurimis peccatis vitandis, quę talis impeditus tota vita committet illegitimè vtendo matrimonium inualido, fornicando cū putatitia vxore, aut saltem violando votum castitatis, aut etiam de vitando irreparabili damno tertij cum quo alteruter tenetur contrahere. Quæ cùm grauissima sint, longè magis nos obligant, vt impediamus talem matrimonij contractum, etiam cum aliqua eorum infamia, tametsi impedimētum sit occultū; dummodo tamen hi priùs iuxta legem correptionis fraternæ moneantur, vt desistant à matrimonio.

Sextò videtur mihi certum, cum Sanchez *disp.* 15. *citata à n.* 19. & Basilio Ponce *c.* 36. *n.* 8. posse Prælatos censuris compellere subditos, vt discant doctrinam, & ob hanc ignorantiam, ad breue tempus eos arcere à matrimonio contrahendo, non tamen absolutè, nec per longum tempus, præsertim, vbi volentes contrahere instarent. Patet, quia expedit valde, vt calleant doctrinam Christianam, & eam memoria retineant, quo mysteriorum fidei rationem reddere valeant; & consequenter etiam licèt suauiter & absque violentia ad breue tempus eos detinere, vt sic discendæ doctrinæ curam habeat. Non tamen video, qua ratione possit Prælatus ob prædictam ignorantiā arcere illos absolute & ad lōgum tempus à matrimonio contrahendo: quia ipsius nō est impedimenta matrimonij constituere, vt ostendi suprà *disp.* 21. *sect.* 4. neque hoc impedimentum est ab Ecclesia statutum. 6

Denique certum est, vbi nullum reperitur impedimentum, debere Parochum volentes contrahere, matrimonio in facie Ecclesiæ coniungere Id constat manifestè ex verbis Concilij Tridentini *sess.* 24. *c.* 1. si nullum legitimum opponatur impedimentum, ad celebrationē matrimonij in facie Ecclesiæ procedatur. Quid verò sit matrimonium celebratum in facie Ecclesiæ, breuiter dico, non esse in ipsa Ecclesia, vel Templo materiali, vel in eius limine celebrari, nec illud celebrare coram fidelium multitudine, strictè loquendo; sed esse hodie contractu coram Parocho & duobus testibus, denuntiationibus præmissis. Hanc enim formam tradit Tridentinum *loco citato*, vt dicatur, & censeatur esse initum matrimonium in facie Ecclesię. 7

Sectio X.

Qua ratione requiratur benedictio nuptialis, aliave solemnitas.

Circa benedictiones nuptiales, vulgò *velationes* dictas, certum est, *primò*, eas non esse necessarias ad valorem matrimonij, conuenientissimè tamen ab Ecclesia adhiberi. *Primum* constat, quia ante ipsas, quando adhibentur, supponitur iam validum matrimonium. Vnde *in Canon.* 1. 30. *q.* 5. quando coniugiū, cui non accedunt benedictiones, dicitur non esse legitimum, tantùm significatur non esse secundùm totum decorem, & secundùm totam honestatem requisitam à lege, seu iure. *Secundum* liquet, quia de his benedictionibus extat Canon vndecimus Concilij Tridentini *sess.* 24. *de matrimonio*, sic dicentis. Si quis benedictiones, aut alias cærimonias, quibus Ecclesia in solemnitate nuptiarum vtitur, damnauerit, anathema sit. Et ratio est, quia benedictiones nuptiales fuerint institutæ tum propter Sacramenti dignitatem, tum vt actus matrimonij ritè peragantur, atque ideo iure decuit, vt illæ præmitterentur. 1

2 *Secundò* certum est, benedictiones nuptiales à proprio Parocho contrahentium impendendas esse,

esse, & à nullo alio, nisi de licentia Ordinarij, vel Parochi, non obstante quacumque consuetudine, etiã immemorabili, vel priuilegio. Sic deciditur in Tridentino *sess. 24. cap. 1.* Vnde integrum est vtriusuis contrahentis Parocho, benedictiones has impertiri, & id non esse solius Parochi mulieris. Ratio est, quia Tridentinum eodem tenore, & in eadem clausula petit, vt proprius Parochus intersit matrimonio, & vt benedictiones conferat, sed ad illud sufficit Parochus vtriusuis contrahentis, vt ostendi suprà *disput. 40. sect. 2.* ergo & ad hoc.

3 *Tertiò* certũ est benedictiones nuptiales esse necessarias ex præcepto, vt constat ex *cap. nostrates 30. quæst. 5.* præsertim *cap. 3.* & ex consuetudine, qua in omnibus diœcesibus iá cõiugati compelluntur ad eas excipiendas. Quod fieri nequiret, si solum esset cõsiliũ.

4 His positis sunt nonnullæ difficultates proponendæ, ac dissoluendæ.

Prima est, an sit peccatum mortale eas omnino omittere, an tantùm veniale. Et quidem certum est, si ex contemptu omittantur, esse peccatum mortale. Tunc verò esset illarum contemptus, si quis eas omitteret, eas nihili faciendo, ac si essent res vanæ; vel vile, ac puerile existimaret se eis subiicere. Citra hunc contemptum est disceptatio apud Doctores, an eas omittere ex mera negligentia sit mortale.

VValdensis *tom. de Sacramentis cap. 133. numer. 3.* Ochagauia *tract. 5. quæst. 5.* & alij sentiunt esse mortale, quia sunt magni momenti, & valde congruunt bono matrimonij progressui.

Sanchez verò cum Soto & aliis *lib. 7. disput. 82. n. 6.* indicat esse tantùm veniale. Quia non sunt Sacramentum, sed quoddam sacramentale; nec tanti momenti, quanti Sacramentalia, quæ Baptismo præmittuntur.

Ipse sentio omittere omnino benedictiones per se loquendo non esse mortale. Quod etiam defendit noster Hurtado *disp. 5. diffic. 23. n. 83.* Nã licèt verum sit earũ omissionẽ nõ posse omni culpa vacare, cùm ipsæ absolutè exigantur à Tridentino; quia verò non videtur res grauis, nec valde congruens progressui matrimonij, solùm erit venialis culpa. Dixi *per se loquendo*: nam ratione alicuius præcepti impositi ab Ordinario, poterit esse mortalis; tum etiam ratione scandali. Cùm enim sit communiter vsu & consuetudine receptum benedictiones prædictas suscipere, esset graue scandalum eas sine vlla causa omnino omittere; quia vulgo præsumeretur ex aliquo contemptu fieri. Vnde ob hanc rationem videmus in omnibus diœcesibus iam coniugatos compelli ad eas recipiendas.

5 *Secunda difficultas* est, an actus coniugalis, vel matrimonij consummatio licita sit ante benedictiones nuptiales.

Sunt qui dicant esse peccatum mortale consummare ante benedictiones acceptas. Alij sentiunt, mortale tantum in prima consummatione, non verò in aliis actibus coniugalibus qui sequuntur. Alij esse peccatum in petendo, non autem in reddendo. Alij denique esse veniale. quas opiniones & fundamenta latè refert noster Sanchez *lib. 3. disput. 12. à numer. 1. vsque ad 6.* inclusiuè.

6 Dico *primò*, per se loquendo, non esse peccatum lethale consummare ante Ecclesiæ benedictiones. Ita Sanchez *relatus*, Basilius *lib. 10. cap. 4. numer. 3.* Nauarrus *cap. 22. numer. 83.* Gaspar Hurtado *disput. 10. difficultat. 4. numer. 8.* & alij. Ratio à priori hæc est, quid si esset peccatum mortale, ideo esset, quia esset grauis obligatio præmittendi benedictiones. At hæc non datur. Quod sic probo, quia hæc obligatio nequit esse ex naturali iure. Quæ enim naturalis connexio est matrimonij, cum Ecclesiæ benedictionibus? nã matrimonium est contractus de iure naturæ, benedictiones verò inductæ sunt auctoritate Ecclesiæ. Neque etiam ea obligatio prouenit ex iure Ecclesiastico. Tum, quia licèt admittamus aliquos Canones antiquos præcepisse, vt non consummaretur matrimoniũ ante benedictionem nuptialem, iam consuetudine contraria sunt abrogati. Tum maximè, quia Tridentinum *sess. 24. cap. 1.* tantùm dixit. Hortatur sancta Synodus, vt coniuges ante benedictionem sacerdotalem in templo suscipiendam, in eadem domo non cohabitent. Quo verbo consilium, non præceptum prohibens significatur. Sicut cùm idem Concilium loquitur ibi de præmittenda confessione ante matrimonium contrahendum, vsum est eodem verbo, *hortatur*. Nullus autem dixit esse præceptum præmittendi confessionem ante aliquod Sacramentum, excepta Eucharistia, quamuis sit conscius culpæ mortalis, sed sufficere contritionem. Dixi, per se loquendo: quia per accidens si adsit contemptus, vel graue scandalum, vel si sit excommunicatio lata in aliqua diœcesi aduersus consummantes, non præmissis benedictionibus intra tempus commodum, sic enim esset culpa lethalis.

Notandum verò, quando ratione istorum contigerit esse peccatum, tantùm fore in prima consummatione, non postea; cùm ea prohibitio, si esset, solùm eam respiceret. Ratio est, quia ea prohibitio non est, nisi vt debitus ordo consummandi seruetur, & reuerentia benedictionibus debita, præmittendo eas priori copulæ, quâ matrimonium legitimè consummatur, qua habita seruari amplius non potest. Secus autem est, quando consummatur matrimonium ante denuntiationes, quia ea prohibitio est, propter impedimenti timorem, quod per denuntiationes detegi potest; quæ ratio militat etiam in sequentibus copulis. Est etiam obseruandum, si esset culpa mortalis cõsummare ante benedictiones, tam potens, quàm reddens peccarent mortaliter. Vnde non est, sicut dum alter coniux voto castitatis tenetur, qui peccat petendo, non tamen reddendo: id enim prouenit ex eo quòd alter impeditus non est ad petendum, & vtendum re sua: at in nostro casu, si consummatio, culpa esset grauis, præceptum præmittendi benedictiones, & seruandi debitum ordinem, quæ ligat vtrumque coniugem, atque ideo est impedimentum commune; nec alter reddere tenetur, nisi debito ordine, & tempore petatur.

Dico *secundo*, probabile esse, per se loquendo, esse culpam venialem consummare ante Ecclesiæ be- 7
nedictiones; probabilius tamen videri, nullam esse culpam, sed solum consilium non consummare ante benedictiones. *Prima pars*, nempe esse veniale, si fiat quando non intercedit iusta causa, potest probari, quia aliquo pacto anteuertitur legitimus vsus matrimonij, qui est consummare, post benedictiones Ecclesiæ. *Secunda pars*, quæ est Nauarri *sum. Hisp. cap. 28. additione ad numerum 71. & in Latina cap. 22. numer. 83. §. de benedictione nuptiarum*, Sanchez relati *numer. 7.* Basilij Ponce, Gasparis Sanchez, & aliorum, probatur, quia nullo iure præcipitur ne matrimonium consummetur ante benedictiones, vt ostensum est, & Tridentinum hortatur, claré denotans esse consilium. Et aliquando potest esse optimum consilium, si sit periculum incontinentiæ ex eo quòd benedictiones ex aliqua iusta causa differantur.

Tertia difficultas est, an sit aliqua prohibitio iuris
pro certo anni tempore non accipiendi prædictas be- 8
nedictiones. Certa est pars affirmans, de qua latè egi suprà *disput. 23.* integra *sect. 2.*

Quarta

9 *Quarta difficultas* est, an primæ tantum nuptiæ sint solemniter benedicendæ, an etiam secundæ. Verùm de hac re dixi iam suprà *disputat. 35. sect. 5. num. 2.*

Vltima difficultas, sint ne aliæ solemnitates in matrimonio ab ipso Parocho seruandæ?

Dico ex Tridentino citato constare plures exigi solemnitates ad matrimonium celebrandum: ex quibus quædam sunt substantiales, quæ substantialiter matrimonium perficiunt, quarum defectus ipsum irritant; aliæ verò sunt accidentariæ, quæ solùm accidentaliter perficiunt, quarum defectus ipsum non irritant, ex quibus aliæ obligant sub mortali, aliæ sub veniali, & aliæ solum de consilio. Quod tam ex Tridentino, quàm ex singularum explicatione & ex dictis in superioribus patet.

10 Ex parte contrahentium quatuor assignantur à Tridentino solẽnitates. *Prima* est, vt adhibeant suũ Parochũ, vel aliũ sacerdotẽ de eius licentia cum duobus, vel tribus testibus, & sic & non aliter matrimoniũ contrahant. De qua solemnitate iam constat esse substantialẽ, sub graui peccato obligantẽ, atque eius defectum, matrimonium reddere irritum. *Secunda*, vt ita mutuum consensum exprimant in contractu matrimonij, vt si opus sit, de eo Parochus, vel Sacerdos assistens, & testes testificantur. Quæ etiam est substantialis, & sub graui obligans. *Tertia*, vt Ecclesiæ benedictiones suscipiant, antequam cohabitent; de qua antea satis dictum est. *Quarta* denique, vt antequam contrahant, vel saltem triduo ante matrimonij consummationem sua peccata diligenter confiteantur, & ad sanctissimum Eucharistiæ sacramentum piè accedant. Quæ solemnitas accidentalis est, & solùm de consilio, vt verbum ipsum Tridentini, hortatur sancta Synodus, satis declarat. Quamuis enim ad recipiendum hoc sacramentum teneantur esse in gratia, sed non peccata sacramentaliter confiteri.

Prædictis solemnitatibus ex parte contrahentium addit aliam Suarez *tom. 3. in 3 p. disp. 13. sect. 2.* quam putat esse substantialem iure diuino Christi fidelium matrimonio appositam: quatenus ait intentionem faciendi sacramentum, & affectionem ipsius ita esse cõditionem essentialem ex institutione Christi addendam matrimonio celebrato à fidelibus, vt sine ea nullum valorem habeat: quod nequit intelligi nisi dicatur eam intentionem esse solemnitatem substantialem à Christo Domino additam tali matrimonio. Cæterùm, vt constat ex *disputat. 19. sect. 10.* iam dixi non satis constare de tali lege Christi, atque adeò eam solemnitatem non esse matrimonio additam tanquam substantialem, sed ad summum dici posse esse additam tanquam accidentariam, & sub graui obligantem.

11 Ex parte Parochi aliæ quatuor exiguntur à Tridentino solemnitates. *Prima* est, vt tribus diebus festiuis continuis inter Missarum solemnia denunciet contrahere volentes, & de impedimentis inquirat. Hæc solemnitas est accidentaria, obligans sub graui culpa Parochum, quia est præceptum in re graui, vt satis in superioribus ostensum est. *Secunda* est, vt ambos contrahentes de libera voluntate cõtrahendi taliter interroget, vt vtriusque consensum intelligat per aliquod signum externum, quod qualecumque esse potest, etiam per interpretem. Hæc quoad interrogationem etiam est accidentalis, sed obligans solum sub veniali, vt vult Sanchez. Quod intelligo, cùm absque ea interrogatione constat Parocho eos liberè consentire. *Tertia* est, vt cognitis consensibus, dicat hæc verba, Ego vos coniungo, vel similia iuxta morem loci. Quæ etiam est formula accidentalis, quia nec est propriè forma sacramenti; nec de necessitate eius, neque Sacerdos est minister. *Quarta* est vt Parochus librum habeat, in quo coniugum & testium nomina, diemque, & locum contracti matrimonij describat, quem diligenter apud se custodiat. Hæc conditio accidentaria est, sed obligans sub mortali tum Parochum, tum quemcumque alium qui ex priuilegio assistat matrimonio. Ratio est, quia hoc conducit valde, vt ante iudicem possit constare de matrimoniis initis, quod est magni momenti.

Ex dictis in hac & præcedentibus disputationibus, 12 liquet manifestè defectum solemnitatis assistentiæ Parochi & testium reddere ipsum matrimonium clandestinum substantialiter, & simpliciter: defectum verò denuntiationum debitarum, ipsum reddere clandestinum solum accidentaliter, & secundùm quid, quia etiam sic fit aliquo modo clam; quia tamen adhuc potest constare Ecclesiæ de eo; ideo non est absolutè & simpliciter clandestinum.

Sectio XI.

Quas pœnas incurrant contrahentes absque denuntiationibus illicitè omissis.

Præcipua pœna contrahẽtium matrimonium absque denuntiationibus illicitè omissis, est priuatio 1 duplicis priuilegij, quod habet matrimonium solemne ac publicè præmissis denuntiationibus contractum.

Primum est, quòd quando hoc ob occultum impedimentum est irritum, proles bona fide saltem alterius parentis ex eo suscepta, est legitima, vt manifestè constat ex *cap. cum inter, & c. ex tenore 14. qui filij sint legitimi.* At quando parentes contrahunt nullis præmissis denuntiationibus, in gradu prohibito etiam ignoranter, proles illegitima censetur quia tales contrahentes non expertes scientiæ, vel saltem affectatores ignorantiæ videntur; quoniam sponte omittunt ea media, nempe denuntiationes, quas Ecclesia præscribit, vt impedimenta sciti possint. Id totum expressè habetur *cap. finali, de clandest. despons.* Et ratio est, quia cùm legitimatio proueniat ex matrimonio bona fide saltem alterius parentis, & sit contractum in facie Ecclesiæ præmissis denuntiationibus præscriptis, non mirum si filij legitimentur. At quando contrahentes illicitè denuntiationes omittunt, delinquunt in matrimonij contractu, & deficit bona fides & impedimenti ignorantia inuincibilis. Nam tales contrahentes non expertes scientiæ, vel saltem affectatores ignorantiæ videntur, quia videlicet sponte omittunt denuntiationes, & Ecclesiam valde offendunt, eius præcepta contemnentes. Vnde non mirum si eis non faueat, & suum eis deneget auxilium. Frustrà enim Ecclesiæ auxilium implorat qui eius contempsit auctoritatem.

Existimo autem cum communiori sententia, hanc 2 pœnam illegitimationis prolis non restringi ad solos contrahentes absque denuntiationibus in gradu prohibito consanguinitatis, vel affinitatis, vel cognationis, de quibus loqui videtur textus citatus, sed etiam ad eos, ob quodcumque aliud impedimentum, matrimonium irritum contrahentes. Ratio est. Tum quia iura concedentia priuilegium illud legitimitatis, expressè illud concedunt solis illis qui in facie Ecclesiæ contrahunt, & id ponderant. Vnde non videtur illud priuilegium aliis matrimoniis concedendum, quæ inita sunt absque denuntiationibus; ne ea quæ puniunt,

tali afficiant priuilegio. Tum etiam, quia eadem prorsus militat ratio in quocumque alio impedimento: at vbi ratio expressa in textu omnino militat, lex quantumcumque pœnalis, extendenda est ad eum etiam casum in quo eadem ratio inuenitur.

3 *Secundum priuilegium* est desumptum ex *seß. 24. de matrimonio cap. 5.* vbi de contrahentibus, solemnitatibus adhibitis, id est, denuntiationibus præmissis, si impedimentum aliquod postea subesse cognoscatur, cuius ille probabilem habuit ignorantiam, facilius cum eis & gratis dispensare posse præscribit: & ordinat, vt eo priuilegio careat ac spe dispensationis consequendæ, qui solemnitates requisitas in matrimonio contrahendo neglexerit. Non enim, inquit Concilium, dignus est, qui Ecclesiæ benignitatem facile experiatur, cuius salubria præcepta temerè contempsit. Vnde manifestè ibi punit Concilium omittentes denuntiationes.

4 Dubitari verò potest, quem effectum habeat hæc pœna. Noster Sáchez affert duos. *Primus* est quòd Papa sine graui causa illicitè cum talibus dispenset. *Secundus* est, quòd dispensatio sit irrita, nisi illa circumstantia exprimatur in petitione; quia reddit difficiliorem ipsam dispensationem; & Pontifex non censetur velle dispensare in decretis Generalis Concilij, nisi id exprimat; vnde eam circumstantiam ignorans potest videri inuitus dispensasse. Vnde fit, vt habens priuilegium dispensandi in impedimentis matrimonij nihil possit in hoc casu, nisi particulatim in priuilegio exprimatur. Verùm de hac re plura infrà *disput. 46. sect. 7.*

5 Altera pœna matrimonij contracti sine requisitis denuntiationibus, est, vt Ecclesia semper præsumat pro matrimonio in facie Ecclesiæ contracto, contra illud aliud, nisi fortissimè probetur.

6 Denique alterâ pœna puniuntur contrahentes, proclamationes illicitè omittentes, *in cap. finali, dicto.* Vbi decernitur, vt his condigna pœnitentia iniungatur. Quibus verbis apertè iubet textus debere puniri omittentes denuntiationes. Non designat certam & determinatam pœnam; erit igitur pœna arbitraria iudicio Ordinarij, proportio nota & condigna iuxta qualitatem culpæ. Et meritò quidem, quia ex talibus matrimoniis possunt sequi multa incommoda, & contrahentes facile cum impedimentis contrahere.

Aliqui volunt hanc pœnam extendere etiam ad eos, qui ex dispensatione contraxerunt omissis denuntiationibus, si postea ante eas matrimonium consumment. Verùm id manifestè dicitur sine textu, quia omnia iura loquuntur de contrahente clandestinè, seu non præmissis denuntiationibus; non autem de consummante contra prohibitionem.

Sectio XII.

Quam pœnam incurrat Parochus assistens matrimonio inito absque denuntiationibus illicitè omissis.

1 Dico, Parochum, vel alium sacerdotem, cum eius licentia matrimonio validè contracto absque denuntiationibus, vel proclamationibus illicitè omissis assistentem eiusmodi matrimonia prohibere contemnentem, seu non prohibentem cùm facile posset, triennio ab officio esse suspendendum. Patet ex *cap. finali, de clandestina desponsat.* vbi de hac re tantùm agi textum, docui suprà præcedenti disputatione, *sect. 4. numer. 4.*

Circa quam pœnam, quatuor sunt obseruanda.

Primum, eam suspensionem triennalem esse tantùm ab officio, & non à beneficio. Nam hæ duæ suspẽsiones sunt valde distinctæ, & textus solùm dicit suspendendum esse ab officio, nempe sacerdotali, seu à munere sacerdotali. Cùm enim Sacerdos propter abusum sacerdotalis muneris suspenditur, rectè intelligitur suspendi formaliter, quatenus Sacerdos est, atque adeò à sacerdotali munere. 2

Secundum, prædictam suspensionem non esse latam ipso iure, sed ferendam à iudice, vt constat ex textu, & verbo ibi posito, nempe suspendatur, quod est verbum futuri optatiui modi, respiciens actum, ac iudicis ministerium, vt similiter dicitur de verbo alio, excommunicetur. Verbum enim futuri temporis & modi actum iudicis ac ministerium respicit, & consequenter importat manifestè sententiam ferendam, vt fatetur communis Theologorum, & Iurisperitorum sententia.

Tertium, illud tempus triennij assignatum in dicto *cap. finali*, cùm assignetur esse ministerio iudicis imponendum, posse ex causa iusta augeri, & minui; iuxta doctrinam traditam à Glossa *in cap. cùm sit Romana, de appellationibus.* Et confert nõ parum id quod habetur prædicto *cap. finali*, illis verbis: grauius puniendus, si culpæ qualitas postulauerit. Vbi videtur committi arbitrio iudicis, posse tempus illud augeri, si culpa fuerit grauior; & consequenter etiam minui si delicti leuitas postulauerit.

Quartum denique, quòd à prædicta suspensione excusabit ignorantia qualibet, etiam crassa, dummodo non sit ita crassa, vt ingens sit temeritas. Ratio est, quia caput finale expressè dicit, [illegible]sumpserit; at præsumere dicit temeritatem [illegible] præsumere dolum & temeritatem importat. N[illegible] autem dolus, & temeritas, quando est igno[illegible] crassa; nam verè ignorans facit.

Notandum est, quòd ex dictis sequitur, Parochum non proprium, vel regularem assistentem matrimonio clandestino, præmissis tamen denuntiationibus, sine licentia Parochi, aut sine testibus, non puniri dicta pœna suspensionis triennalis; hæc enim tantum imposita est assistenti matrimonio clandestino ob defectum denuntiationum, vt obseruat Basilius Ponce *lib. 5. cap. 37. numer. 12.* 3

Ex dictis sequitur *primò*, matrimonium celebratum coram Parocho, & duobus testibus, dici clandestinum quoad pœnam prædictam incurrendam, si denuntiationes illicitè omittantur. Patet. Tum quia *in dicto cap. finali, de clandest. desponsat.* postquam textus præmiserat, denuntiationes ante matrimonium esse faciendas, eo quòd Ecclesia detestetur matrimonia clandestina, ait, si quis verò huiusmodi matrimonia clandestina, seu interdicta inire præsumpserit; & subiicit pœnam suspensionis. Vbi ponderandum est verbum illud, *huiusmodi clandestina*; cùm enim de matrimonio, cui denuntiationes non præmittuntur, egisset, manifestè, id matrimonium appellat clandestinum. 4

Sequitur *secundò*, illam Parochi pœnam suspensionis præscriptam *in cap. finali, de clandestina desponsatione*, non fuisse correctam per Tridentinum. Patet. Tum quia non constat vbi Tridentinum eam corrigat pœnam. Et tantum abest, vt Tridentinum illud corrigere voluerit, vt potiùs *seß. 24. cap. 1.* sic dicat. Sacri Concilij Lateranensis vestigiis inhærendo, præcipit sancta Synodus, vt antequam matrimonium contrahatur, ter à proprio Parocho denuntiationes fiant. Tum etiam, quia Tridentinum *eadem seß. 24. cap. 5.* statuit pœnam contrahentibus coram Parocho 5

&

& testibus, absque denuntiationibus, nempe vt si in gradibus prohibitis ignoranter matrimonium contractum sit, spe dispensationis careant, vt vidimus præcedenti sectione: ergo signum est noluisse corrigere pœnam Parocho antiquitus impositam. Et meritò Ecclesia sic punire Parochum debet, quia omissis illicitè denuntiationibus, potest dici tale matrimonium verè occultum, cùm sit tribus tantùm cognitum: nec detegentur impedimenta, si quæ fortè sint, cùm publicè non constet, & facile sit tres impedimenti ignaros esse.

DISPVTATIO XLIV.

Quinam poßint dispensare in impedimentis matrimonium dirimentibus.

EXPLICATIS iam omnibus matrimonij impedimentis dirimentibus, operæ pretium est, vt de eorum dispensatione in hac, & sequentibus disputationibus disseramus. Argumentum certè graue, valde frequens in praxi, & ideò scitu dignissimum. Cæterùm cùm in dispensatione interueniant & potestas dispensandi, & causa requisita ad valorem dispensationis; & qui dispensationem impetrat, & modi quoque quibus extingui, vel cessare, aut expirare dispensatio possit; ac denique nonnulla alia circa clausulas dispensationum; ideo hæc omnia solitâ claritate percurremus. Atque in hac disputatione, præmissâ doctrinâ generali de dispensatione, ac potestate dispensandi, agemus de his, quibus competit dispensandi potestas circa impedimenta matrimonium dirimentia.

SECTIO I.

Quid propriè sit dispensatio; & an ea latè, an potiùs strictè sit interpretanda.

1 CErtum est *primò*, dispensationem propriè acceptam esse vocẽ applicatam à Theologis ad significandum actum, quo quis ab obligatione legis eximitur. Vnde in lege dispensare, tunc fit, quando lege manente in suo vigore, aliquis ab eius obligatione liberatur. Ex quo manifestè sequitur, dispensationem esse actum iurisdictionis, quia datur ad liberandum subditum ab obligatione legis, quod sine potestate superioris fieri nequit.

2 *Secundò* etiam est certum, dispensationem propriè, & strictè sumptam valde distingui ab irritatione, abrogatione, & derogatione. Nam dispensatio fit, quando quis ab obligatione legis liberatur, adhuc persistente totâ lege in suo vigore. Irritatio tunc contingit, quando is, cuius est legem confirmare, impedit quo minùs ea feratur, volendo eam omnino esse irritam. Vt si legem à ciuibus constitutam Principis confirmatione indigentem, vt obliget, Princeps nullo modo confirmet, sed cesset, & annullet. Abrogatio est, cùm quis legem iam latam omnino tollit. Derogatio denique accidit, cùm quis legem iam latam ex parte tollit.

3 *Tertiò* quoque certum est dispensationem, de qua tractamus, diuersam omnino esse ab interpretatione, quæ per epiikeiã fit, siue in casu euidente, aut probabili, siue in casu dubio, in quo auctoritas superioris postulatur. Epiikeia enim non est actus iurisdictionis, sed doctrinæ, & prudentiæ, quâ vir doctus, & probus declarat, legem hîc, & nunc ob aliquam causam non obligare; siue talem casum lege non comprehendi. At dispensatio est actus iurisdictionis. Interpretatio autem in casu omnino dubio, tametsi præter prudentiam, iurisdictionem requirat; non tamen supponit obligationem legis certam; sed potiùs in dubio declarat, illam cessasse, non autem in rigore aufert illam. Dispensatio autem supponit obligationem legis, etiam certam, & fertur ad tollendam obligationem etiamsi præexistat. Vnde fit, vt in lege diuina habeat locum interpretatio hominis, etiam in casu dubio, non verò dispensatio. At verò in legem humanam non interpretatio tantùm in casu dubio, sed etiam propriissima dispensatio, in casibus, in quibus de præexistente legis oblatione nullâ poterat esse dubitatio, concedi per hominem potest.

Denique certum est, propriam dispensationem legis cadere in legem obligantem, & tollere obligationem eius in particulari casu, vel personâ. Ita confirmat vsus, & necessitas huius potestatis in hominibus ad humanam gubernationem: & firmat euidens ratio, quia sicut lex humana à voluntate humana orta est, ita per eandem tolli potest. 4

His positis, facile erit dispensationis naturam, seu rationem formalem explicare. Ex Iurisperitis quamplures cum aliquibus Theologis sic eam definiunt: Est iuris relaxatio facta cum cognitione causę ab eo, qui potest relaxare. Noster Sanchez *lib. 8. disp. 1. n. 2.* sic eam definit; iuris relaxationem à potestatem relaxandi habente factam. 5

Neutra ex his definitionibus placet. Non prima, quia non præcisam dispensationis naturam declarat, sed etiam requisita vt licitè fiat. Nam si legislator in sua lege dispenset absque causæ cognitione, vera erit dispensatio, non tamen licita. Displicet quoque secunda, quia illa particula, *ab habente potestatem factam*, explicat causam efficientem, quæ est extra naturam, & essentiã dispensationis, quare optima est communis definitio dispensationis. Dispensatio est iuris alicuius relaxatio, seu exemptio alicuius à legis obligatione. 6

Dices *primò*, relaxatio non est dispensatio, sed dispensationis effectus; ergo non rectè per illam definitur. Sicut lex non dicitur esse obligatio, quamuis hæc sit legis effectus; nec votũ etiam dicitur esse obligatio, sed promissio, ex qua obligatio nascitur. Respõdeo nomine relaxationis intelligi actũ illũ, quo superior relaxat subdito legis obligationem, & effectum; vnde perinde est dicere dispensationẽ esse relaxationem, ac dicere esse actum, quo lex relaxatur. Quare actiua relaxatio est ipsa dispensatio, quoniam actiua relaxatio nihil est aliud, quàm actus, quo vinculum legis soluitur; passiua autem relaxatio erit dispensationis effectus. Vnde dispensatio ipsa quid positiuũ est, & contrariè oponitur legi; estque actus voluntatis Principis, quo vult liberum esse subditum à iugo legis suæ, aliquo exteriori signo sufficienter manifestatus. 7

Obiicies *secundò*, prædictam definitionem non esse propriam dispensationis: nam conuenit abrogationi, quæ est multò maior relaxatio legis. Priuilegium etiam est relaxatio iuris humani, & tamen non est dispensatio. Respondeo, licèt omnis dispensatio sit in bono sensu quædam iuris derogatio, non tamen è contrario omnis derogatio legis est propriè dispensatio: 8

satio: nam si pars aliqua legis pro totâ communitate auferatur, est propria derogatio, & tamen non dicetur dispensatio, quia de ratione dispensationis legis esse videtur, vt eadem lex, prout per dispensationem relaxatur, circa quosdam tollatur, in se verò maneat. Et nomen ipsum relaxationis satis indicare videtur, vinculum, quod aufertur, non auferri, aut prorsus tolli, sed laxari tantùm; & ideò abrogatio non dicetur propria relaxatio. Ad illud de priuilegio dico, priuilegium, quod fuerit contra ius, & illud relaxauerit, esse quidem dispensationem; illud autem priuilegium, quod non fuerit contra ius, non esse relaxationem iuris, ideoque nec dispensationem esse; & ita nihil continetur sub definitione, quod dispensatio non sit.

9 Tandem obiici potest, promissionem, & licentiam esse quoque relaxationem iuris, & absolutionem à censuris esse etiam iuris relaxationem. Respondeo, permissionem propriè, & strictè non auferre peccatum, neque culpam, atque adeò neque legis obligationem, & ideò non esse iuris relaxationem. At dispensatio tollit. Idem dico de simplici licentiâ; nam hæc non tollit obligationem legis, sed apponit conditionem quandam, quam lex ipsa postulabat. Vt cùm lege statuitur, ne quis frumentum extrahat sine Regis licentia, cùm illa conceditur à Rege, non dicitur in suâ lege dispensare. Similiter cùm quis de licentiâ Pontificis ingreditur monasterium sacrarum fœminarum, vel cùm religiosus de licentiâ Prælati aliqua donat, non dispensat Papa in obligatione clausuræ, nec Prælatus in voto paupertatis, sed adhibet conditionem necessariam, & quam lex ipsa petit, ne videlicet ingressus in monasterium, vel donatio fiat sine licentiâ. Denique absolutio à censuris non est propriè alicuius iuris relaxatio; nam absolutione, siue à peccatis, siue à censuris, nulla relaxatur lex, quin potiùs executioni mandatur, cùm lex iubeat hominem dispositum absolui à peccatis; & hominem recedentem à contumaciâ, & obedientem Ecclesiæ, absolui à censurâ, & restitui communioni fidelium. At dispensatione vulneratur lex, quia vere contra ius, dum ex parte tollitur. Ex dictis

10 Colligo *primò*, dispensationem validè distingui ab interpretatione: nam interpretatio non est actus iurisdictionis, sed doctrinæ: quilibet enim vir doctus interpretari potest legem in tali, vel tali casu non obligare; dispensare autem non potest. Quòd si in casu dubio alteri à superiore nō permittatur interpretatio, non inde infertur interpretationem esse actum iurisdictionis, sed doctrinæ, reseruatæ tamen superiori. Videatur Castro Palao *punct.* 1. *operis moralis, tract.* 3. *disput* 6. *puncto* 1. *n.* 3. vbi alia proponit discrimina dispensationis, & interpretationis legis.

11 Colligo *secundò*, dispensationem legis, & dispensationem voti, & iuramenti, multum differre. *Primò*, quia dispensatio in voto, & iuramento nunquam fieri potest validè sine causâ; at legis propriè dispensatio optimè potest, vt dicam. *Secundò*, in voto, & iuramento dispensat Prælatus nomine Dei, cui est ius per votum adquisitum, & ipse vices suas Prælato committit: at in lege proprio nomine propriè dispensat. *Tertiò*, in voto potest fieri commutatio, etiam propriâ auctoritate, si sit in melius, & in euidenter æquale, vt est probabile: at in lege nunquam dari potest commutatio; quia obligatio voti à vouentis voluntate ortum habuit, & solùm diuinum honorem respicit, qui cùm per materiam meliorem, vel æquè bonam conseruetur, poterit ex voluntate vouentis mutari: at legis obligatio ex voluntate legislatoris pendet, vnde ex solâ volūtate legislatoris pati potest mutationem. Denique ex iuramentis sæpe oritur non solùm obligatio Deo, sed etiam alteri homini. Vt si in fauorem alicuius fecisti iuramentum, ipseque acceptauit, non poteris commutare, illo non consentiente: & licèt Prælatus possit relaxare obligationem Deo factam; at sæpè non potest obligationem homini acquisitam, quia illius vices non habet.

Circa secundum, an dispensatio sit strictè intelligēda. De hac re videri potest Sanchez *lib.* 8. *disp.* 1. *n.* 4. *& sequentibus*. Breuiter dico cum communi doctrina, dispensationem per se loquēdo ac regulariter restringendam esse. Quia à iure exorbitat, & ius vulnerat, & ita procedit in illa, regula 17. *de Regulis iuris in* 6. Quæ à iure communi exorbitant, nequaquam ad consequentiam sunt trahenda. Hæc verò restrictio non debet esse vltra proprietatem verborum, vnde ad comprehensa secundùm propriam verborum significationem bene extenditur. Nec debet esse tanta, vt excludat ea, quæ necessaria sunt ad valorem, & effectum dispensationis, quæve cum illo sunt necessariò connexa, seu ad illam necessaria. Quod vniuersi fatentur, ne dispensatio suo effectu frustretur. Qui enim dat formam, dat consequentia ad formam; aliàs esset frustratoria dispensatio. Præterea esse non debet tam vniuersalis restrictio, vt de omnibus dispensationibus indifferēter intelligatur. Nam excipiendæ sunt illæ, quæ ratione materiæ, vel grauissimæ, aut piissimæ causæ, omnibus pensatis, censentur fauorabiles. Denique si lex aliqua specialis dispenset in anteriori lege vniuersali, & inserta sit in corpore iuris, censenda est fauorabilis & amplè interpretanda. Quoties etiam ipsa lex expresse concedit, vel permittit dispensationem, non tam rigorosè restringenda videtur, sicut illa, quæ est contra legem absolutè prohibentem, nulla facta mentione dispensationis, quia hæc magis videtur exorbitare à iure, & magis vulnerat ius. 12

Sectio II.

An potestas data ad dispensandum, sit strictè, an latè interpretanda.

Ratio dubitandi est, quia dispensatio est stricti iuris, vt vidimus; ergo & potestas data ad dispensandum; quia talis est potestas, qualis est actus, cùm ab illa speciem sumat; & quia si actus est odiosus, non potest potestas non esse odiosa, quia virtute continet actum; & quia ampliata potentia, necesse est, actum ampliari, quia ad plura, vel plures actus extendetur. In contrarium verò est, quia potestas ad dispensandum nō est iuri contraria, & est beneficium Principis; ergo est fauorabilis, ergo non est stricti iuris, sed extendenda. 1

In hac re certum est *primò* apud Doctores, potestatem ordinariam dispensandi in lege non esse odiosam, sed fauorabilem & ampliandam. Ratio est, quia ea potestas non est contra ius, sed potiùs secundùm ius, nec per se potest censeri odiosa, aut nociua, cùm sit simpliciter necessaria ad commune regimen, & ad conuenientem vsum legum; & per illam per se primò solùm intenditur fauor communitatis; ergo est latè interpretanda. 2

Secundò videtur verum, & commune apud iuris canonici interpretes, delegationem potestatis dispensandi in aliqua lege generaliter factam quoad personas sine illarum expressione, esse fauorabilem, & latè interpretandam. Probatur; quia potestas ordinaria ad dispensandum in lege non censetur odiosa, sed fauorabilis, 3

rabilis, & amplianda; ergo etiam potestas delegata generaliter ad dispensandum est fauorabilis. Probatur consequentia. Tum quia modus concessionis per delegationem, vel per legem, aut viam ordinariam, non variat rationem potestatis, sed solùm pluribus conceditur, & pluribus modis. Quod certè non facit illam odiosam, si secundùm se fauorabilis est. Tum etiam, quia ideo illa potestas ordinaria fauorabilis est, quia non est contra ius, sed potiùs secundùm ius, sed potestas etiam delegata generaliter non est contra ius, nec alicui nocet, imò ad commune etiam commodum ordinatur; ergo similiter est fauorabilis. Tum denique, quia per eiusmodi potestatem generaliter delegatam & sic concessam, per se primò solùm intenditur fauor communitatis, & illius, cui talis potestas communicatur; quod totum est beneficium Principis; ergo est latè interpretandum.

4 Difficultas solùm esse potest de facultate data ad dispensandum pro persona certa, vel personis, quæ non videtur respicere commune bonum, sed priuatum commodum, an sit latè accipienda. Nam doctrina communis Sanchez *disput. 2. numer. 6. & 7.* & aliorum, est, esse eam facultatem latè interpretandam, quando ea conceditur ad dispensandum cum personis non expressis; quia tunc est beneficium ac priuilegium actiuum illius qui dispensaturus est, & in eius gratiam confertur, & ideo vt beneficium Principis latè exponendum. At strictè intelligendum, vbi exprimuntur personæ, cum quibus est dispensandum; quia tunc non fit fauor ipsi dispensanti, sed est quasi instrumentum ipsius concedentis eam facultatem, qui moraliter loquendo censetur hîc dispensare; quare instar dispensationis factæ est strictè interpretandum, ex quo infert priuilegia Bullæ Cruciatæ esse strictè intelligenda, quia continent solùm gratiam factam ipsi, cum quo est dispensandum.

5 Ex alio verò capite videtur aliquibus prædicta distinctio non esse subsistens. Cur enim eadem facultas dispensandi data in fauorem dispensaturi, fauorabilis est, & amplianda, & data in fauorem eius, cui concedéda est dispensatio, non est fauorabilis, sed odiosa, ac restringenda? Nam illa facultas in se eadem est, & semper habet illos duos respectus; & fieri potest vt persona indigens dispensatione non sit minus digna illo fauore, quam persona volens dispensare. Imò petitio illius facultatis ex parte personæ indigentis dispensatione, videtur magis fauorabilis, quia est personæ indigentis, & sub ea ratione miserabilis, & humiliantis se, ac fortè confitentis defectum suum. Petitio verò actiuæ dispensationis facta ab eo qui dispẽsaturus est, videtur magis ambitiosa, nisi principaliter fiat in gratiam eius, cui subuenire desiderat; & tunc etiam censeri potest gratia principaliter facta illi cum quo dispensandum est. Vel certè licèt fiat ipsi delegato, non apparet cur sit magis fauorabilis, quàm facta indigenti dispensatione, præsertim quando vtroque modo conceditur facultas ad vsum voluntarium ipsi commissario. Nam tunc talis facultas data ex intentione conferentis propter commodum dispensandi, non magis continet virtualem dispensationem quandam in fauorem dispensantis. Igitur vel vtroque modo restringenda est, si reputatur virtualis dispensatio, vel vtroque modo est amplianda, si talis non existimetur, sed solummodo potestas dispensandi.

6 Dico *primò*, delegationem dispensationis, quæ fit per mandatum, esse odiosam, & strictè interpretandam. Ita omnes; quia illa facultas licèt non sit consummata dispensatio & formalis, est tamen inchoata, & virtualis; ergo æquè odiosa censetur, ac propria dispensatio. Firmatur, quia illa dici solet dispensatio necessaria, quia ita à Papa est concessa sub illa conditione, si preces veritate nitantur, vt post exploratam, & inuentam veritatem non possit dispensatio negari; ergo non immeritò de tali modo concessionis, & mandati perinde, ac de dispensatione iudicatur quoad restrictionem, vel odium.

Hinc colligo dispensationem concessam ad postulationem supplicantis, regulariter loquendo, dari per modum necessarij mandati, siue commissio fiat determinatæ personæ sub proprio nomine, siue nomine alicuius dignitatis, vel officij, siue optio personæ ipsi supplicanti concedatur, vt ex vsu constat, & ita idem dicendum.

Dico *secundò*. Quoties datur facultas ad dispensandum cum aliquo in particulari, siue fiat delegatio ad petitionem partis, siue ad petitionem delegati, & siue fiat determinatæ personæ, siue electio personæ committatur dispensando, stricti iuris est concessio, seu delegatio, aut dispensatio. Hæc est communis sententia Doctorum *in cap. at si Clerici §. de adulteriis, de iudiciis, & in cap. vltimo, de simon.* aiunt enim potestatem dispensandi cum certis personis expressis esse strictè interpretandam. Ratio verò, cur facultas dispensandi cum certa persona sit stricti iuris, non est, quia facultas illa datur in gratiam indigentis dispensatione, vel in fauorem delegati; sed quia moraliter perinde reputatur, ac ipsa dispensatio: nam quod est ex parte superioris iam fit dispensatio, licèt executio & modus alteri committatur. Quòd verò hæc cõmissio fiat in fauorem commissarij, vel alterius, non mutat naturam actus, nec moralem illam æquiualentiam, seu æstimationem. 7

Ex his colligo manifestam differentiam inter potestatem dispensandi generaliter concessam, absque vllo respectu seu expressione personarum, vel per respectum ad expressam personam: nam prior non respicit bonum priuatum, sed commune, & ideo non est restringenda, vt dixi in hac sectione *num. 3.* Posterior verò necessariò respicit priuatum bonum & commodum cum exceptione à communi iure, & ideo hæc posterior ex se est restringenda. 8

Ex quo patet solutio ad rationem dubitandi initio sectionis adductam. Nam prior illius pars probat optimè primum & secundum dictum. Altera verò firmat quod dictum est *num. 3.* quia talis potestas respicit bonum commune, & ideo non est iuri contraria. Ex quo etiam patet solutio ad ea quæ dicta sunt *num. 5.*

SECTIO III.

An possit Papa dispensare in impedimentis matrimonij iure naturali dirimentibus illud.

PRo explicatione suppono *primò* ex materia de legibus ius naturale dici quod ex ipsis rerum naturis oritur, videlicet ex natura rationali, & naturali conditione operum, de quibus hoc ius disponit. Vnde eius rectitudo, supposita existentia naturæ humanæ, non pendet ex aliqua libera ordinatione Dei, vel hominis, sed ex ipsa rerum natura. Quare sicut naturæ conditio est immutabilis, ita quoque lex naturalis est immutabilis manentibus iisdem circumstantiis rerum, vt bonum faciendum, malum vitandum, & cætera quæ euidenter ex his principiis deducuntur. 1

Suppono *secundò*, tribus modis posse aliquid dici 2
de

de iure naturali. *Primus*, & maximè proprius est, quãdo lex aliqua naturalis id præcipit. Ad quod necesse est, vt ratio naturalis per se spectata dictet, aliquid esse necessarium ad morum honestatem; siue id dictet absque discursu, siue ex illo, siue vno, vel pluribus, dummodo illatio semper sit necessaria. *Secundo modo* dicitur aliquid esse de iure naturali solùm permissiuè, aut negatiuè, aut concessiuè. Talia sunt multa, quæ attento solo naturali iure licita sunt, vel data hominibus, vt rerum communitas, homininum libertas, & similia, de quibus lex naturæ non præcipit vt in eo statu permaneant, sed hoc relinquit hominum dispositioni iuxta rationis exigentiam. Sic libertas est homini naturalis, quia ex vi iuris naturalis illam habet, licèt lex naturæ non vetet illã amittere. *Tertiò* dicitur aliquid esse de iure naturæ, quia fundamentum habet in conditione naturali, licèt non simpliciter præcipiatur iure naturali; dicitur enim accedere ad æquitatem naturalem, & illi conformari: quale est filium succedere patri ab intestato; æquitati enim naturali conueniens est, vt ad illum, cui esse ipsum datum est à patre, pertineant etiam bona per patrem quæsita. Itaque licèt id non præscribat omnino lex naturæ, ad id inclinat, & quasi naturaliter sequitur, nisi aliunde impedimentũ ponatur. In hac verò sectione nos de iure naturali primo modo accepto loquimur; ille enim est modus proprius iuris naturalis.

3 Suppono *tertiò*, præcepta naturalia primi modi, esse duplicis generis. *Primum* est eorum quæ præcipit lex naturalis, independenter ab alicuius operantis, aut exequentis consensu præuio, tales sunt leges affirmatiuæ religionis erga Deum, pietatis erga parentes, & misericordiæ, vel eleemosynæ circa proximum; & negatiuæ non occidendi, non infamandi, non mentiendi, & similia: huiusmodi enim obligatio non supponit consensum aliquem voluntatis operantis, ex cuius positione consurgat obligatio. *Aliud genus* est eorum, quæ licèt præcipiat lex naturalis, versantur tamen circa pacta, conuentiones, aut obligationes, quæ per humanas voluntates introducuntur: vt sunt leges de seruandis votis, & promissionibus humanis, siue simplicibus, siue iuramento confirmatis; & idem est de aliis contractibus iuxta singulorum conditiones, & de iuribus, vel actionibus, quæ ex illis nascuntur. Et in vtroque genere istorum præceptorum est eadem necessitas quoad formalem rationem iuris, atque adeò eadem inuariabilitas, & immutabilitas. Ex parte tamen materiæ priora præcepta habent maiorem immutabilitatem, quia non habent quasi pro materia ipsum humanum arbitrium, quod mutabile valde est, & sæpe indiget correctione.

4 Denique suppono ex impedimentis matrimonium dirimentibus explicatis, solùm dirimere matrimonium iure naturæ rigoroso, tria nempe impedimentum erroris personæ, & impotentiã absolutã & perpetuã, quæ reddit aliquem impotentem respectu omnium, & nullam habet potentiam ad vsum matrimonij & cognationem in primo gradu consanguinitatis ascendentium & descendentium inter patres & filios: alia verò sunt, quæ fundamentum habent in conditione naturali, licèt non simpliciter præcipiantur iure naturali; talia sunt impedimenta cognationis naturalis in primo gradu, ligaminis, & cultus disparitatis. His præmissis

5 Dico *primò*, nullam potestatem humanam etiamsi Pontificia sit, posse proprium aliquod præceptum legis naturalis abrogare, nec illud propriè & in se minuere, neque in illo dispensare. Loquor de præceptis iuris naturalis absolutis quæ non pendent ex hominum consensu tamquam ex materia obligationis, & semper sunt eadem in quauis circumstantia occurrente. Ita omnes. Ratio est manifesta, quia ius naturæ quoad sua præcepta, dicta est immutabile natura sua, pertinet enim ad naturales hominis proprietates. At non possunt homines mutare id quod immutabile est, neque enim possunt naturas rerum mutare. Firmo, quia si ius humanum posset naturale derogare, posset aliquid contra illud statuere, non enim potest intelligi alius modus mutandi illud. At hoc non potest, quia quod est contra ius naturæ prædictum intrinsecè malum est, ac proinde illud ius humanum esset de re intrinsecè mala, & consequenter non esset ius, neque lex. Imò nec Deus ipse prædicta præcepta 6
legis naturæ absoluta, quorum obligatio reperitur vna & eadẽ in quauis circumstantia occurrente potest permutare, vel in illis dispẽsare. Quod sic explicatur. Nam inter præcepta naturalia etiam absoluta quædam sunt, quorum obligatio reperitur semper vna & eadem quauis occurrente circumstantia, vt non mentiri, non odio habere Deum, & similia; & in his nequit dari mutatio, neque vlla dispensatio etiam ab ipso Deo. Ista omnia omnino immutabilia sunt, quia in quauis, quæ ponatur circumstantia, & in quouis euentu occurrente semper reperitur eadem deformitas; huiusmodi est deformitas odij Dei & mendacij. Vnde si prædicta præcepta neque à Deo dispensabilia sunt; neque in illis dispensari poterit à Papa, neque ordinaria potestate, neque delegata, & nomine Dei, quod est intentum nostræ conclusionis. Alia verò sunt præcepta naturalia, absoluta, quæ licèt non pendeant ex hominum consensu tamquam ex materia, exigunt tamen ad sui obligationem peculiares circumstantias, quibus ablatis tollitur materia præcepti, atque adeò & obligationis. Vnde ista præcepta mutabilia sunt, non quia præceptum dispensetur, vel tollatur, sed quia aufertur circumstantia, quæ constituebat materiam præcepti. Vnde manet actionis substantia sine circumstantia illa; mutatur autem vel ex voluntate Dei, vel alia ratione. Declaratur exemplis. Hominem interficere malum est, sed si is qui alium occidit, id faciat publica auctoritate, vel ob defensionem vitæ, non est malum; quoniam deest circumstantia ad malitiam necessariò requisita, vt fiat auctoritate propria, neque ad defensionem vitæ. Simili ratione furari malum est; at si quis in extrema necessitate constitutus aliquid ex alterius bonis sibi capiat, vt suæ occurrat necessitati, non est malum, quia deest circumstantia rei alienæ inuito rationabiliter domino. Nam in necessitatis extremæ casu nihil alienum est, cùm omnia sint communia. Malum quoque est alterius opes, & bona inuadere; at si faciat iussu Dei, malum non est, quia tollitur circumstantia rei alienæ. Vnde si aliquando Deus iussit filium innocentem Isaac à parente pio & optimo Abrahamo occidi; vel vt Hebræi spoliarent Ægyptios, aut in Chananæorum fines inuaderent, & occuparent: & etiam Oseæ Prophetæ vt acciperet sibi mulierem fornicariam; in nullo ex istis casibus dispensauit circa præceptum naturale non occidendi, non furandi, non fornicandi, sed abstulit materiam præcepti: nam præceptum naturale, occisionem prohibet priuata auctoritate, factam prohibet etiam contrectationem rei alienæ, vel accessum ad non suam. At ipsi Abrahamo, Israelitis, & Oseæ præcipit Deus, qui est dominus vitæ, & mortis, corporumque & omnium bonorum; quo ablata est circumstantia rei alienæ, quę erat necessaria ad materiam præcepti, ex qua consurgebat obligatio.

Dico

7 Dico *secundò*, circa alia præcepta iuris naturalis, quorum obligatio pendet ex consensu voluntatis humanæ, vel ex eius efficaciæ ad aliquid agendum posse Papam in illis dispensare, vel ea remittere. Ita omnes. Ratio est, quia prædicta præcepta sunt aliquo modo mutabilia, ac variabilia; ergo etiam sunt dispensabilia, non directè auferendo obligationem legis naturalis, sed indirectè, remissione aliqua facta ex parte materiæ: vt contingit in voto & iuramento. Sicut enim inter homines remittit homo alteri homini promissionem factam, qua remissione cessat obligatio naturalis promissionis; ita remittitur à Papa debitum ortum ex humano consensu, nomine Dei, cui ea promissio facta est; concessit enim Deus Pontifici, vt ipse debita remittat rationabili ex causa. Et sicut me cedente alterius hominis promissioni, cessat etiam promissionis obligatio; sic etiam Deo, in quantum illi debitum est, quod voto, vel iuramento fuerat promissum.

8 Dico *tertiò*, nullo modo Pontificem posse dispensare in impedimento iure naturali dirimente matrimonium, impotentiæ absolutæ & perpetuæ. Ratio est manifesta, quia cum prædicta impotentia nequit iniri matrimonium, vt constat, quia hoc essentialiter consistit in translatione mutua dominij corporum ad vsum matrimonij; at nemo potest in alterum transferre dominium eius rei quam nullo modo habet; & in ita impotente nulla est potentia ad vsum matrimonij; ergo nequit in illo dari matrimonium; ergo nequit Pōtifex in illo dispensare, qui nequit destruere naturam & essentiam contractus matrimonij. Imò, perseuerante prædicta impotentia nec Deus ipse potest dispensare, quia nequit dari matrimonium sine prædicta translatione dominij cum potentia intrinseca & absoluta ad copulam, cùm matrimonium essentialiter & per se ordinetur ad prolis propagationem per copulam. Si enim matrimonium solum essentialiter ordinaretur ad mutuam cohabitationem coniugū, & ad domus gubernationem, potuisset ex Dei cōcessione constitui matrimoniū inter omnino impotentes. At cùm cōstet essentiam matrimonij consistere in dicta dominij mutua trāslatione corporum in ordine ad copulā; vbi est naturalis, absoluta, & perpetua impotētia & incapacitas, ea durante, nequit matrimonium consistere, neque vlla à Pontifice potest fieri dispensatio, neque ab ipso Deo.

9 Dico *quartò*, nec Papā posse dispensare in impedimēto erroris personæ, matrimoniū dirimente. Hoc etiam est certū, quia non potest Papa efficere vt detur matrimoniū sine cōtractu matrimoniali, sed cū impedimēto erroris nō datur cōtractus matrimonialis, quia iste nō potest dari sine mutuo contrahentiū cōsensu; mutuus autē cōsensus nō datur cū impedimēto erroris personæ, vt est per se notum; ergo à primo ad vltimum nequit Pontifex in hoc impedimento erroris dispensare.

10 Est verò obseruandum id non opponi doctrinæ à nobis traditæ suprà *disp. 14. sect. 6.* vbi cū veriori sētentia docuimus posse diuina virtute dari matrimonium formaliter sine mutuo consensu contrahentium: quia cùm matrimoniū essentialiter consistat in vinculo, seu mutuo corporū dominio in corpora cōtrahentiū in ordine ad copulā, potest dari dominiū corporū in ordine ad copulā independēter à mutuo contrahētiū cōsensu. Non, inquā, opponitur; quia de facto Deus nō dedit summo Pontifici talē potestatem, quæ non videtur expedire bono cōmuni fideliū. Quòd si in aliquo casu Deus daret eā potestatem summo Pontifici, vt reuera posset, tunc dicerē posse Papam efficere matrimonium independenter à mutuo contrahentium consensu, & consequenter quasi dispensare in impedimēto erroris.

11 Dico *quintò*, nullo modo posse Pōtificem dispēsare vt pater & filia, vel mater & filius nubere queant. Ratio est quia, vt dixi suprà *disp. 28. sect. 3.* quia in nullo casu potest tale matrimoniū irritari, honestari, & ideo nequit Deus concedere facultatem Papæ vt illud contrahatur.

Dico *vltimò*, posse Papam dispensare circa omnia alia impedimenta iuris naturalis, quæ habent conformitatem & fundamentum in iure naturali, sed non necessariam conuenientiam, vel conformitatem cum illo. Ratio est, quia prædicta impedimenta introducta sunt iure positiuo Ecclesiastico, vt vidimus, cùm de vnoquoque impedimento egimus; ergo possunt tolli potestate Ecclesiæ & Papæ. Quòd si aliquod ex illis introductum sit iure diuino, quid circa illud præstare queat summus Pontifex, dicam sectione sequenti.

SECTIO IV.

An summus Pontifex possit dispensare in impedimentis si quæ sint, iure positiuo diuino matrimonium dirimentibus.

Nonnulli Doctores relati à Sanchez *lib. 8. disp. 6. n. 8.* affirmant posse Pontificē in talibus impedimentis dispensare. Quod probari potest, 1

Primò, quia Christus Dominus suo Vicario concessit absolutā & supremam potestatē ad bonū Ecclesiæ regimen, & tranquillam Reipublicæ gubernationem, illis verbis Ioan. 21. *Pasce oues meas*, vt etiam cōstat ex dictis suprà *disp. 21. sect. 1.* sed ad bonum regimen Ecclesiæ, & Reipublicæ tranquillitatē aliquādo expedire potest, vt celebretur matrimoniū inter eos, qui iure diuino sunt impediti; ergo respectu eorum habet Pontifex potestatem: aliàs non sufficienter prouidisset Christus suæ Ecclesiæ.

Secundò, si Pontifex ita conderet suas leges, vt Episcopus in magna fidelium necessitate non posset in illis dispensare, non sufficienter prouideret suæ Ecclesiæ; ergo multo minus Deus, si eā potestatem Papę nō concessisset: quia ad Papam potest esse recursus, licet difficilis, ad Deum verò non nisi per miraculum.

Tertiò Papa dispensat in voto, quod iure diuino ligat, & idem est de iuramento; ergo iā dispensat Papa in iure diuino. Cur igitur nō dispensabit in impedimentis matrimonij iure diuino dirimentibus, si id expediens est ad commune animarum bonum.

Pro explicatione obserua *primò*, legem, vel ius positiuū à nobis appellari quod nō est innatū cum natura, neque ex illa necessariò manās, sed est quasi additū legi, vel iuri naturali: legem autē, vel ius positiuum diuinum dici quod ab ipso Deo immediatè latum est, & toti legi naturali additum. 2

Secundò nota nullā esse controuersiā de Deo, an possit in lege sua positiua diuina dispēsare. Nā si hoc potest legislator humanus in sua lege, multo magis Deus. Imò licèt homo nō rectè, aut licitè id faciat sine causa; si Deus id faceret, honestissimè & rectissimè faceret; quia est supremus dominus, & eius volūtas suprema est regula bonitatis. Neque id fieret cum mutabilitate suę volūtatis, quia sine sui mutatione potest Deus mutare quæ statuit, & ita ex æternitate potuit Deus habere decretū tollendi obligationē suæ legis ab aliquo in tali tempore, per quod sine sui mutatione cū illo dispēsaret. Huiusmodi ergo dispensatio possibilis est de potētia absoluta. At de lege ordinaria certū est regulariter non concedi, quia Deus vult homines per homines gubernare. Neque admittendā est talis dispēsatio, nisi Ecclesiæ de illa constare possit, & per illam approbetur, iuxta regulam Innocentij tertij *in cap. cum* 3

cum ex iniuncto, de heret. & in cap. nisi cùm pridem, de denunciat. Quæstio igitur est de dispensabilitate huius legis, vel iuris positiui diuini per hominé, & tota reducitur ad summű Pontificé. Nã cùm auctor huius legis sit superior omni homine, certű est nullű hominem posse in ea dispensare, nisi per potestaté supernaturalem & spiritualem à legislatore concessam; quia inferior non potest dispensare in lege superioris, nisi ex eius voluntate, & concessione. Ex quo manifestum est nullum temporalem Principem, Regem, vel Imperatorem posse in eo iure ac lege dispésare, quia potestas eorum spiritualis non est à Christo concessa, nec est supernaturalis, sed est merè temporalis, & humana, ad ordinem tantùm naturæ spectans. Vnde si talis potestas est in hominibus, solùm esse potest in sũmo Pontifice, in quo est suprema spiritualis iurisdictio.

4 *Vltimò* obseruandum est, ac recolendum axioma Theologorum dicentium, in noua lege nulla esse diuina præcepta positiua nisi fidei, & Sacramentorum. Quod intelligunt de preceptis affirmatiuis; nam in lege noua nullum est præceptum negatiuum diuinum quod ad ius positiuũ pertineat, quia præcepta Sacramentorum tantum sunt affirmatiua. Sub Sacramentis verò comprehenditur sacrificium, quia est vnum ex Sacramentis quoad ré in illo oblatam. Præcepta verò positiua circa vsum Sacramentorum ad tria reducunt communiter Theologi, videlicet Baptismi, Confessionis, & Eucharistiæ. Nam de Confirmatione & Extrema vnctione res est dubia. In matrimonio autem & ordine non inuenitur obligatio, nisi ex causis extrinsecis in particularibus casibus oriatur, & tunc magis erit ex iure naturæ, vel ex præcepto humano, quàm ex iure diuino positiuo. His præmissis

5 Dico *primo*, nullum modò esse circa matrimonia impedimentum iure diuino positiuo statutum. Patet, quia nullum extat ius id explicans, vel significans. Et quamuis Deus instituerit matrimonium, vt vidimus suprà *disp. 18. sect. 1. & 2.* & fuerit obligatio matrimonij, & præceptum Dei positiuum quod obligauit primos parentes, & tépore diluuij, vt docui in dicta disputatione *sect. 4. n. 6.* nunc tamen lege noua cessauit iã obligatio contrahendi matrimonium, quia nulla est iã necessitas modò propagandi genus humanum: si ergo nullum est præceptum positiuum diuinum obligans circa matrimonium; neque etiam erit illud impediens, nec dirimens.

6 Dico *secundò*, si admittatur aliquod matrimonij impedimentum dirimens, iure positiuo diuino introductum, nõ posse Papam in illo dispensare. Probo id ex communi Theologorum sententia absolutè negante legem Christi diuinam esse dispensabilem etiam per Pontificem. Cui fauent multa decreta, 25. q. 1. præsertim *c. sunt quidam*, & duo sequentia, in quibus dicitur contra statuta Patrum nihil posse condi, vel mutari, etiam per sedis Apostolicæ auctoritaté. Quod necessariò debet intelligi de statutis traditis ab Apostolis ex ore Christi. Et ita Leo Papa *Epistola* 90. c. 1. & habetur *in c. vlt. disp.* 14. distinguit quędã statuta immutabilia ab aliis, quæ pro varietate temporũ mutantur. Priora ergo intelligit esse diuina; posteriora auté humana. Idé postulare videtur Ecclesiæ vnitas, quæ maximam deformitatem, & diuersitatem pateretur, si semel daremus dispensari posse ea quæ habemus ex institutione Christi pertinentia ad fidem, & Sacramenta. Ratio à priori est, quia inferior non potest dispensare in lege superioris, nisi ab eo habeat specialem potestatem. Et ob hanc causam in legem veterem dispensatio non cadebat, quia lex Dei erat, & Deus non dederat talem hominibus potestatem. At etiam in lege noua non est data hominibus talis potestas. Nam verba illa generalia Matth. 16. *Quodcumque ligaueris super terram, erit ligatum & in cœlis; & quodcumque solueris super terrã, erit solutum & in cœlis*; non sufficiunt vt per illa intelligamus datã potestatem ad soluendum ius diuinum. Tum quia sub generali concessione nõ solent venire ea, quæ magnam specialitatem habent, & quæ verisimiliter non esset superior in particulari concessurus; talis auté esset hæc potestas. Et ideo notanter dixit D. Th. 1. 2. *q. 97. art. 4. ad 3.* in præceptis iuris diuini, quæ sunt à Deo, nullus potest dispensare nisi Deus, vel is, cui ipse specialiter cõmitteret. Oportet ergo vt talis commissio specialis fieret. Tum etiã, quia ibi tantùm intelligitur concessa potestas, quæ futura erat in ædificationem, nõ in destructionem; at potestas hæc potius esset in destructionem, eo vel maximè, quia si illa verba ita extendantur, intelligenda erunt de potestate dispensandi in omnibus diuinis præceptis, quod incredibile est: nulla verò conueniens ratio assignari potest ad differentiam, vel exceptionem aliquam ferendam. Tum denique, quia explicare quid contineatur sub illis verbis, maximè pertinet ad ipsos Pontifices successores Petri; at ipsi Pontifices in se hãc potestaté non agnoscunt, vt constat ex Canonibus adductis, & quia vbicumque agitur de iure diuino, si de illo constet, dispensare refugiũt. Imò etiam in præceptis, vel institutionibus Apostolicis difficile dispensant. Nullű ergo fundamentum relinquitur sufficiens huius potestatis, vel concessionis. Firmo id totum; quia, vt dixi, Christus Dominus nulla alia præcepta positiua Ecclesiæ imposuit, præter illa, quæ pertinent ad fidem, & ad Sacramenta, & sacrificia; at si in his admittatur dispensatio Pontificia, facile Ecclesia corruere posset, cùm eius fundamenta corruerent. Nulla etiam potest excogitari causa legitima dispensandi in aliquo præcepto diuino, quæ in omnibus præceptis locũ nõ habeat: at concedere potestatem dispensandi in omnibus, videtur Ecclesiæ vnitati, & stabilitati perniciosum; ergo & concedere potestatem dispensandi in impedimento matrimonij iure diuino dirimente, si tale daretur. Antecedens liquet exemplis, quia sæpe contingit casus, vt ob defectum aquæ paruulus sine Baptismo moriatur: sæpe vt Sacerdos nõ adsit absoluendo: poterit ergo in his casibus dispensare, vt aqua rosata pro naturali apponatur, & laïcus nomine Sacerdotis absolueret absit. Item in aliqua regione esse potest summa penuria tritici, in alia vini: dispéset ergo Papa vt in pane hordeaceo, vel in sicera consecretur? Absit. Item ex obseruatione sigilli confessionis, graue damnũ Sacerdoti, vel regno imminere potest: dispenset ergo Pontifex ex tali præcepto? Absit. Quod si in his & aliis dari non potest dispensatio, in nullo præcepto diuino est concedenda. Quia firmitas horum præceptorum magis expedit Ecclesiæ, quam quælibet alia causa, quæ pro illorum dispensatione possit excogitari.

Ad argumenta opposita.

Ad primum, iam dictum est sub illa generalitate verborum, non comprehendi dispensationem in legibus ipsius Christi; nec eã extensionem esse conformem traditioni Ecclesiæ nec rationi consentaneam, cùm sit contraria stabilitati & vniformitati legis Christi. Falsum verò est illud fore expediens ad bonum regimen Ecclesiæ, imò potiùs esset in illius destructionem. 7

Ad secundum, negatur consequentia: nã Christus in lege noua non multa, sed pauca præcepit, spectantia tantùm ad fidé & Sacramenta; quæ cùm sint quasi fundamentalia, pertinentia ad substantiale Ecclesiæ fundamentum, debent esse prorsus inuariabilia, & indispensabilia; ideò in illa nequit cadere humana mutatio. At dispositiones Pontificiæ ad regimen Ecclesiæ, & ad bonum fidelium spectantes, sunt quamplurimę 8

ac

ac penè infinitæ, ideo necesse est vt possit in multis earum dispensare Episcopus.

9 Ad tertium dico exempla illa de votis & iuramentis non esse similia: quia cùm illa dispensantur, nō relaxatur aliqua lex diuina, sed materia eius subtrahitur per remissionem: nō enim in voto, v.g. relaxatur obligatio naturalis manente in vno voluntate vouendi, & in Deo acceptandi; nam impossibile est velle Deū acceptare promissionē, aut ratam manere acceptationem à Deo factam, & aliàs relaxari obligationē, & non manere; positis enim illis extremis, non potest non cōsurgere obligatio, neque vlla potentia impediri: relaxatur ergo votum ablata eius acceptatione à Deo facta, & remissa, ac proinde ideo cessat obligatio voti, quia fit remissio eius promissionis ex parte Dei cui promissio facta est. Vnde in hac voti ablatione concurrit Pontifex, vel Prælatus ex parte Dei, vicem gerens, remittendo obligationem Deo factam, & declarādo sibi esse placitum vt non seruetur. Hoc autē modo fieri dissolutionē pacti, & extingui obligationem, facillimum est. Nam etiā inter homines hoc modo tolluntur obligationes promissionum, & Rex posset committere officiali suo, vel ministro, vt promissiones sibi factas relaxaret, vel componeret: ita ergo intelligere possumus fecisse Deum. Vnde tunc non dispensatur in iure diuino, siue in lege, sed est dispensatio in iure facti, seu in iure Deo acquisito per votum, quod suo modo ad factum pertinet; quatenus ius dicit actionē ad debitū, vel vt dicit dominiū. Quo modo possūt homines dici dispensatores iuriū, seu honorū Dei, sicut à Paulo dicuntur dispensatores mysteriorum Dei, 1. *Cor.* 4. si enim possunt remittere peccata, quibus homo maximè efficitur debitor Dei; quid mirum quòd possint remittere debita promissionū Dei? Hoc igitur modo mutare votum, non est contra legem naturalem & diuinam reddēdi vota; quia lex illa solū petit immutabilitatem in voluntate promittentis sine consensu promissarij, non autem illo consentiente, vel iuri suo cedente per se, vel per Vicarium suum.

10 Obiici verò posset contra prædictā doctrinā, modū istum explicandi hanc voti ablationem non constare, quia non constat à Christo esse datam. Præterea eam voti ablationem, non esse propriè dispensationem, sed remissionem debiti, sicut homo remittens debitū promittenti, non dispensat, sed donat ius suum. Denique videtur potius esse abrogatio, quàm dispensatio; quia cum votum sit priuata lex, non potest tolli, quin omnino tollatur & abrogetur.

Occurro tamen dicens manifestum esse potuisse à Christo dari eam potestatem. Quod autē data sit ex illis verbis Christi Ioan. 21. *pasce oues meas*, & ex illis aliis Mat. 16. *Quodcūque solueris super terram*, &c. sufficiēter infertur. Nā licèt in illis non fiat specialis mentio prędictæ potestatis; tamen in absoluto verbo, *pasce*, & in vniuersali distributione, *Quodcumque solueris*, verè cōtinetur: sicut etiam licèt ibi non explicetur in particulari potestas concedēdi indulgētias, & dispēsandi merita & satisfactiones Christi & similes, nihilominus censentur in generali clausula concessæ, propter eminentē Christi potestatē in cælo, & in terra, quam largissimè suo Vicario cōmunicauit, & propter Ecclesię traditionē, quæ ita sensum illorum verborū explicat; & etiam, quia id maximè congruebat ad perfectionē spiritualem Ecclesiæ Christi. Similiter ergo ob eādem rationem comprehensa est ibi hæc alia potestas dispēsandi, quia est eadem necessitas, & ibi esse cōprehensam satis declarat eadem Ecclesiæ traditio, & vsus. Ad illud aliud ingenuè fateor dispensationem esse quandam remissionem debiti nomine Dei factam, quę etiā in rigore potest dici absolutio, vel relaxatio; ideo verò meritò dicitur dispensatio, quia non Deus ipse immediatè, sed per suum Vicarium, & quasi dispensatorem hanc facit remissionem. Tum maximè, quia non vocatur dispensatio in præcepto, sed in voto, ex qua fit vt cesset obligatio præcepti reddendi vota, licet in eo nō dispensetur. Dico etiam posse hanc dispensationem vocari voti abrogationem, quando nimirum totaliter aufertur; ideo verò semper & propriè vocatur dispensatio, quia tametsi respectu ipsius personæ, à qua votum aufertur, videatur hæc esse voti abrogatio; tamen respectu aliorum habentium similia vota, à quibus nō aufertur, vocatur hæc dispensatio; nam iugum castitatis, v.g. ab vno aufertur, & non ab omnibus; quod est proprium dispensationis propriè sumptæ. Obiici etiā possunt contra prædictam doctrinā, duo exēpla. *Vnum* est Sacramenti Confirmationis, cuius minister iure diuino est Episcopus; & ex concessione Papæ etiam est simplex Sacerdos. *Alterū* est, de dispensatione in consecrādo pane sine calice: at fieri sacrificiū sub vtraque specie est de iure diuino. Respondeo, vtrique exēplo rectè satisfacere Suarium *lib. 10. de leg. c. 6. n. 20. & 21.* Et Castrum Palao suprà relatū *disp. 6. punct. 3.* Breuiter dico ad primum exemplū, Episcopum esse ministrū non absolutè, sed ordinarium; atque adeò ibi nullam esse dispēsationē in diuina institutione. Ad aliud exēplum, non est admittēda illa dispensatio. Quod si admittatur, auctoritate Pontificia posse in vna tantùm specie sacrificiū offerri; id explicandum est per modū interpretationis doctrinalis, non per modū dispensationis, aut exceptionis in lege diuina. Quod enim offeratur sacrificium, ex iure diuino est; at quod sit in vtraque specie, nō est per se ex iure diuino, sed ex nanaturali, dictante; si offeratur sacrificium Deo, integrum & perfectum esse offerēdum. Si ergo Papa permitteret in aliqua Prouincia vrgēti graui, & communi bono illius, sacrificium in vna specie offerri, declararet vtique præceptum naturale integrè sacrificando, ad illum casum non se extendere: quia videri posset gratius esse Deo & homini vtilius, sic confici sacrificium, quàm nullo modo. Aduertit verò rectè Suarez, hanc interpretationem fieri non posse ab alio præter Romanum Pontificem, quin est res grauissima, & valde dubia, & contra vniuersalem Ecclesiæ morem.

SECTIO V.

An possit Papa dispensare in impedimentis matrimonij solo iure Canonico, vel Ecclesiastico illud dirimentibus, & in radice illius.

Circa primam rationem dubitandi mouent nonnulla iura canonica *in c. contra statuta 25. q. 1. & in c. sicut quedam, dist. 14.* dicentia aliqua esse à Patribus statuta, quæ omnino sunt immutabilia, vt de ieiunio Quadragesimæ, de irregularitate bigamiæ, de quota decimarū, & de traditionibus Apostolicis, quę ab ipsis Apostolis immediatè originem traxerunt. Idem ergo dici posset de aliquibus impedimētis, non posse Papā in illis dispēsare, sicut dixerunt aliqui non posse dispēsare cum bigamo, vt ad sacros Ordines promoueatur. 1

Certissimū tamē est apud omnes Theologos, posse Papā dispēsare in omnibus matrimonij impedimentis irritantibus, lege tantùm Ecclesiastica inductis. Ratio est, quia ex parte materiæ nulla est repugnantia; nam voluntas humana mutabilis est, & circa materiam mutabilem versatur. Et potestas non deest; nam est in Ecclesia potestas æqualis potestati Petri, atque adeò sufficiens ad dispensandum in omni iure humano, 2

etiam Apostolico: Nam Apostolicæ constitutiones ab ipsis Apostolis immediatè procedentes non transcēdunt ius humanum, vt constat. Vnde licèt Apostolorum magna sit dignitas, attamen in potestate iurisdictionis Papa nō est inferior illis. Quæ verò sunt ab illis promulgatæ ex ore Christi, nō sunt dispēsabiles. Idque volunt iura citata. Vnde omne genus irregularitatis etiam bigamiæ est dispensabile per, Ecclesiam. Firmo dictum, quia legislator potest in legibus quæ ab eius volūtate & potestate pendent, dispensare. At Pontifex est supremus legislator respectu iuris, & Canonū, quæ ab ipso, vel à Concilio generali statuta sunt. Nā Concilio superior est Papa, & si Cōcilium includit Papā, est æqualis. Potest autem Princeps dispensare in legibus latis ab habēte æqualē auctoritatem in eadē sede.

Ex quo infero verum esse Papā non posse dispensare in impedimento erroris, quia iste dirimit ex defectu consensus, quem Pontifex supplere non potest; neque in impedimento impotentiæ perpetuæ, neque inter patrem & filiam, vel matrem & filium, quia sunt iure naturæ dirimentia, neque in impedimento ligaminis, quia absque Dei concessione non potest dirimi; & constat Pontificem id non posse dirimere, cū auctoritas ordinaria superioris purè humani ad id nequeat extēdi; de extraordinaria autē & superaddita Dei commissione, aut concessione, non cōstat eam à Deo accepisse. Circa alia verò omnia impedimenta dirimentia posse dispensare cōstat, quia omnia illa, præter dicta dirimunt solo iure Ecclesiastico.

3 Maior difficultas est circa secundum, an possit Pōtifex dispensare in radice matrimonij irritè contracti, efficiēdo dispensationem retro trahi, ac proinde legitimando prolem antè habitam, quoad spiritualia, & temporalia.

Qui in re certum videtur Pontificē posse talē prolē omnino legitimare in ordine ad effectus omnes Ecclesiasticos & spirituales, ordines videlicet, & beneficia. Sed difficultas est de effectibus ciuilibus ac tēporalibus bonis, verbi gratia de successione in paterna hæreditate; ad quos Papa sibi ciuiliter nō subiectū secundum omniū ferè ac veriorem sententiam, directè non potest legitimare.

4 Multi, quos refert & sequitur Sanchez *lib. 8. disp. 6. n. 3.* affirmant eum id posse indirectè. Probant

Primò, quia tota radix illegitimationis est lex Ecclesiastica statuēs impedimentū dirimens, sed hoc tollit Pōtifex, ergo indirectè & per quandā consequentiā, destruendo legem suam Ecclesiasticam ex qua tanquam ex fundamento illegitimitas, & illi omnes effectus pendent, poterit omnes illos abolere

Secundò ex *Clem. vnica, de immun. Eccles.* cōstat Clementem Quintum reuocasse quasdā prædecessorum constitutiones, etiā quoad effectus antea productos, ibi, Quicquid ex eis sequutū est, vel ob eas, penitus reuocamus, & eas haberi volumus pro infectis. Vbi Glossa & Iurisperiti notāt tantā esse Pontificis potestatem circa ea, quæ sunt iuris positiui, vt possit ea reuocare prout ex tūc, quādo edita sunt, ac omnes effectus prçteritos abolere, ac si nunquā edita fuissent. Igitur sic dispensans Papa in radice matrimonij, id est, in initio ipsius, reuocādo impedimētū quod irritauit matrimonium, ac si nunquā irritasset, efficiet, vt dispensatio retrotrahatur ad matrimonij initiū, atque ideo cēseatur ac si id matrimoniū fuisset ab initio validū, nullo impedimento irritante existente, in quo casu proles esset verè legitima quoad omnia.

Tertiò, multa possunt fieri indirectè, & per quandā consequentiam, quæ directè, & principaliter fieri nequeūt. Sicut ius patronatus non potest per se ac directè vendi absque peccato simoniæ, cùm tamen in cōsequentiam vendatur vendito fundo, cui est annexus. *c. ex litteris, de iure patr.* ergo licèt Pōtifex nequeat directè dispēsare in iure ciuili, ac eius effectibus, poterit vtique indirectè & per quandā consequentiam. Firmatur, nam lege ciuili incurruntur ea damna à prole, supposita legis Ecclesiasticæ irritantis prædictū matrimoniū firmitate; ex qua subsecutū est, vt matrimoniū sit irritū, & subinde proles ex eo concepta sit illegitima, & subiecta omnibus illegitimatis dānis iure ciuili statutis. Igitur cum Pontifex sua dispensatione in ipsa matrimonij radice tollat directè firmitatē illius legis Ecclesiasticę, eamque prorsus aboleat, perinde ac si lex illa nunquā prodiisset, efficiet indirectè & per quandā consequentiam, vt ea omnia dāna cessent, vtpote quæ ex legis Ecclesiasticæ firmitate pendebant.

Contrariū sentit Molina *tom. 3. de iustitia disp. 624. n. 3.* Coninchius *disp. 33. dub 4.* Gaspar Hurtado *disp. 26. difficultate prima n. 5* & alij, dicentes Pontificem nō aliter posse in radice matrimonij dispensare, quàm directe & immediatè auferendo omnes effectus ex ipsius inualiditate secutos, & consequēter solum pro illis effectibus quos per se immediatè auferre potest. Quare supposito quòd Pōtifex nequeat talē prolē directè legitimare, nisi quoad sola spiritualia, nec poterit illā indirectè per talē dispēsationē ad plura legitimare. Quia nō potest Papa habilitare ad officia tēporalia & secularia non tollēdo illegitimationē, & hanc nequit tollere, quia nequit tollere radicē illius; nō enim efficere potest matrimonium non fuisse nullum.

Hæc secunda sentētia mihi magis placet. Ad cuius maiorem explicationem,

Dico *primò*, certū esse summū Pontificē non posse efficere, vt matrimoniū quod à principio fuit nullum propter impedimētū dirimēs, reddatur à principio validū, dispēsando in tali impedimēto, & illud auferēdo. 5

Patet, quia summus Pōtifex nō habet ad præteritum potentiā, vt nimirū validū matrimoniū efficiat, quod validū nō fuit re ipsa, & vt nō adfuerit impedimentū illud dirimēs, quod verè affuit tēpore contracti illius matrimonij, eo quòd in illo nō fuerit dispēsatū; ergo dispensare iā nō poterit vt à principio nō adfuerit, ac proinde vt nō fuerit nullū matrimoniū, quod nullum ob illud impedimentū re ipsa fuit. Firmatur, quia sine nouo cōtrahentiū consensu, & nouo inter eos matrimonij cōtractu, post impedimentū sublatū, non potest inter eos esse legitimū matrimoniū; vnde nec sūmus Pōtifex efficere potest vt antiquus cōsensus sufficiat ad legitimū matrimoniū, dispensando in impedimēto, quod aderat tempore talis cōsensus, sed necessariū omnino est ad verū & legitimū matrimoniū, ac prolē legitimā generandā, nouus inter ipsos mutuus cōsensus, & nouus matrimonij cōtractus. ergo nec poterit Pōtifex efficere vt matrimoniū quod à principio fuit nullū, propter impedimentum, reddatur à principio validum dispensando in tali impedimento.

Dico *secundò*, posse Papam, prolem illā illegitimè natā, ita legitimare quasi à principio nata fuerit legitima, auferēdo ab illa omnē inhabilitatē canonicā quæ sub illius iurisdictionē per se & directè cadit. Patet, quia tametsi prædictā prolem nequeat ita legitimare, quasi à principio nata fuerit legitima, efficiēdo vt nūquā fuerit illegitima, quia id esset ad præteritū potentia, quod cōtradictionē implicat, adeo vt nec Deus ipse possit id efficere; tamē potest auferre ab illa omnē inhabilitatē canonicā, quæ sub illius iurisdictionē cadit; quia inhabilitates canonicæ quas proles illa, ita nascendo, cōtraxit, omnes sunt de iure humano in quo Pontifex dispensare potest; ergo efficere potest vt quoad inhabilitates canonicas, proles illa reputetur, ac si à principio esset legitimè nata. 6

Dico *tertiò*, esto demus impedimentum matrimonium dirimens non esse de iure humano, sed diuino, vel 7

vel naturali, nec Papam posse in illo dispensare; si velit eam prolem legitimare, potest, quasi à principio esset legitimè concepta. Ratio est, quia inhabilitates canonicæ, quas proles illa ita nascendo contraxit, subiacent directæ iurisdictioni Papæ; & omnes sunt de iure humano; ergo quamuis nequeat dispensare in impedimento, & efficere, vt inter eos parentes legitimè contrahatur matrimonium, potest tamē abolere ab ea prole inhabilitates canonicas, ex ea illegitima natiuitate euenientes, ac si nata esset ex matrimonio nullo ob impedimentū canonicum iure humano introductum; ergo ita potest prædictam prolem legitimare quasi à principio esset legitimè concepta.

8 Dico *quartò*, non posse Papam etiam indirectè auferre à prædicta prole inhabilitates ciuiles quæ non subiacent eius potestati. Probo id, quia non potest Papa talem prolē directè legitimare, nisi quoad sola spiritualia; ergo non poterit eam indirectè legitimare quoad temporalia & ciuilia: patet consequentia, quia nemo potest aliquid facere indirectè, nisi faciēdo aliquid directè, ex quo illud necessariò sequatur, vt verbi gratia, impossibile est Ecclesia indirectè præcipiat actum internum, nisi directè præcipiat externum; sed impossibile est vt Papa directè aliquid tollat à quo illegitimatio illius prolis pendet; ergo nec hanc potest indirectè tollere; ergo nullo modo potest auferre inhabilitates ciuiles, ac temporales. Minor ostenditur, quia illegitimatio non pendet ab illo impedimento prout existit post eius natiuitatem; siue enim iam sit, siue non sit, eodē modo manet illegitimatio, sed prout existebat pro eo tempore quo parentes tenebant contrahere matrimonium; & vt sic præcisè est radix illius illegitimationis, sed impossibile est vt Papa efficiat, vt tunc non fuerit illud impedimentū, vt probatum est; ergo nec potest tollere radicem illius illegitimationis. Firmo, quia Pontifex non potest alter tollere indirectè illegitimitatē quoad ciuilia, nisi tollendo impedimentū, sed illegitimitas nō prouenit immediatè ex impedimēto, sed ex nullitate matrimonij, quam Papa non potest tollere, cùm sit impossibile quòd iste non sit natus ex illegitimo toro; ergo. Hinc.

9 Dico *vltimò*, manifestè Papam non posse dispensare in radice matrimonij, neque quo ad effectus seculares, neque quoad effectus spirituales, seu officia Ecclesiastica ex vi talis radicis. Patet, quia in primis cōstat non posse prolem illegitimā, quæ talis est, quia concepta ex matrimonio nullo ob impedimentum dirimens, habilitare ad ea officina sæcularia, ad quę illegitimus est inhabilis iure ciuili; quia non potest auferre dictam inhabilitatē, nōn tollendo illegitimationē, & hāc nequit tollere, quia nequit tollere radicē illius; nō enim potest efficere matrimoniū nō fuisse nullū. Similiter ob eandem rationem nec potest prædictam prolē ex vi radicis habilitare ad officia Ecclesiastica, quia nequit auferre illegitimationem, ex qua oritur inhabilitas ad illa. Absolutè tamen potest prolem illegitimā habilitare ad bona & officia spiritualia, quia potest inhabilitatem ipsam immediatè & in se ipsa tollere, quia iure Ecclesiastico oritur ex illegitimatione, in qua etiam Pontifex potest immediatè dispensare.

10 Ex his facilè soluuntur argumēta primæ sententiæ.

Ad primum negatur propositio; nam radix illegitimationis non est nisi nullitas matrimonij; quam nequit tollere Pontifex, vt ostensum est.

Ad secundum, dico Pontificem ibi apertè solùm agere de effectibus iure Ecclesiastico inductis, quos per se immediatè poterat tollere.

Ad tertium, eiusque confirmationem liquet ex dictis, nihil posse fieri indirectè nisi faciendo aliquid directè; at Ecclesia nihil directè efficere potest circa radicem illegitimationis, quia huius radix est nullitas matrimonij contracta tempore conceptionis prolis, & hanc nullitatem non potest Papa auferre, modo in hac sectione sæpe dicto.

Sectio VI.

An possit Episcopus dispensare in impedimentis matrimonum dirimentibus.

Certum est, & commune apud omnes Doctores Episcopum non posse ordinariè dispensare in impedimentis dirimentibus. Ratio est, quia à Pontifice, vel à Concilio Generali statuta sunt, & omnia illa sunt vel iure naturali, vel iure communi inducta, quibus Episcopus inferior est; ergo nequit tamquam in lege superioris ordinariè dispensare, *c. inferior d. 21. Clem. ne Romani, de elect.* Difficultas verò est, an id in aliquibus casibus possit facere. In duobus casibus præcipuè id examinandum est. 1

Primus casus est, an possit Episcopus dispensare quando matrimonium bona fide publicè in facie Ecclesiæ contractum est, ac etiam præmissis denunciationibus, & impedimentū est occultum, nec sine scandalo potest fieri separatio, nec Pōtifex facile adiri potest ob coniugum paupertatem, ac loci distantiam, vel quia sine probabili peccandi periculo non potest dispensatio differri. 2

Dominicus Soto 1. *de iustit. q. 7. a. 3. & in 4. d. 37. q. vnica c. 2.* cum aliis in partem negantem inclina. Quia nequit Episcopus in lege Pontificis vel Concilij dispensare, quà impedimēta matrimonij statuta sunt.

Multo veriorem iudico partem affirmantem cum multis, quos refert & sequitur Sanchez *lib 2. de matrim. disp. 40. n. 5.* Coninch *disp. 33. dub. 3.* Hurtado *disp. 26. diffic. 1. n. 4.* Basilius *lib. 8. c. 13. n. 2.* Rebellus *lib. 3. q. 5. n. 20.* & alij, qui meritò docent in eo casu Episcopū ex tacita Pontificis concessione pro foro conscientiæ dispensare posse. Quod certè iā videtur certum postquā Pontifici constat id fieri ab Episcopis; quia id sua taciturnitate approbare præsumitur. Cùm etiā multi celebres Doctores hoc teneant, & publicè in lectionibus ac libris editis doceant, videtur omnino incredibile, Pontificē hoc latere; vnde etiā meritò præsumitur tacitè id approbare. Firmatur. Tum quia Romanus Pontifex id cōcessisset, si de eo requisitus esset ob animarum salutem: incredibile enim est Pontificem hanc disputationē velle tali casu sibi reseruari cum grauissimo animarum periculo. Ergo perindè est ac si concessisset, iuxta doctrinā Glossæ *in l. tale pactū §. fin. D. de pactis.* Tū etiam, quia Episcopus potest contra ius cōmune statuere, modò id faciat ex euidenti & necessaria causa, quę superiorem ad id concedendum moueret. argum. *l. hominum D. mandati.* Et ita Iason *in l. omnes populi, lect. 2. D. de Iust. & iure.* Tum denique, quia leges impedimentorū ad bonum commune cōditæ sunt; ergo ex tacita concessione Pontificis poterit vrgente prędicta necessitate dispensare Episcopus; alioquin manerent multi destituti remedio, & in periculo euidenti condemnationis æternæ, quod totum contra bonū publicū est. Quibus omnibus rationibus, addenda est consuetudo, quæ est optima legum interpres; & ad acquirendam sufficit iurisdictionem. 3

Hanc doctrinam iudico etiam esse veram, quamuis contrahentes nōn sint pauperes. Quia etiam in diuitibus potest vrgens necessitas occurrere ex distantia ab vrbe Romana, & magno incontinentiæ periculo, vt docent Sanchez, & Basilius *citati.* Et certè si 4

Digitized by Google

Episcopus cum paupere dispensare potest, qui ratione inopiæ nō habet recursum ad Pontificem; cur non poterit similiter idem præstare, quando ratione vrgentis necessitatis animæ, & periculi magni incontinentiæ in ipsâ morâ consulendi Pontificem.

5 Habet etiam locum prædicta doctrina, quamuis occurrant duo occulta impedimenta, siue etiam plura, vt docent quoque Sanchez *disput. cit. numer. 6.* & Basilius *cap. 13. numer. 3.* quia quando committitur alicui facultas delegata dispensandi in aliquo impedimento, tametsi non possit dispensare repertis duobus, quia mixtum sub simplici non comprehenditur; attamen cùm in hoc casu necessitatis sit, quæ tollit reseruationem, sicut tollit comparatione simplicis, tollit etiam comparatione mixti. Ex his

6 Colligo *primò*, hanc facultatem dispensandi in Episcopis circa impedimenta dirimentia, debere intelligi de impedimento occulto. Quare si impedimentū fuerit publicum, & periculum est vt in foro externo detegatur, non poterit dispensare Episcopus; quia nullum scandalum sequi potest ex eo quod separentur. Cæterùm non video cur non possit Episcopus dispensare, si ex tali separatione aliquod imminens, & valde graue damnum sequeretur.

7 Colligo *secundò*, debere quoque matrimonium occultum esse bonâ fide contractum: si enim malâ fide contractum est, non poterit Episcopus dispensare. Ratio est, quia cùm ea dispensatio detur ab Episcopo ex præsumptâ licentiâ, & consensu Pontificis, vt dixi, non potest in eo casu præsumi, ne faueatur audaciæ, & iniquitati. Idque satis colligitur ex Tridentino *sess. 24. de reformatione matrimonij cap. 5.* sic dicente: Si quis intra gradus prohibitos scienter matrimonium contrahere præsumpserit, separetur, & spe dispensationis consequendæ careat, idque in eo multo magis locum habeat, qui non tantùm matrimonium contrahere, sed etiam consummare ausus fuerit. Quòd si ignoranter id fecerit, si quidem solemnitates requisitas in contrahendo matrimonio neglexerit, eisdem subiiciatur pœnis. Non enim dignus est, qui Ecclesiæ benignitatem facilè experiatur, cuius salubria præcepta temerè contempsit. Hæc Tridentinum.

8 Satis tamen erit bona fides alterius tantùm ex contrahentibus, vt notant Sanchez, & Basilius. Et ratio est; tum quia ex Tridentini decreto non colligitur vnius tantùm malam fidem sufficere, vt spe dispensationis careat; & aliàs ex iure communi, iuxta textum *in cap. cùm inhibitio, de clandest. desponsat. & cap. ex tenore, qui filij sint legitimi*; vnius bona fides sufficit, vt proles nascatur legitima, & vt tale matrimonium reputetur ab Ecclesia; ergo idem in nostro casu dicendum est. Tum etiam, quia Tridentinum *dicto cap. 5.* vocat hanc pœnam, ibi, *eisdem pœnis subiiciatur*: non videtur autem æquitati congruum esse puniri innocentem ob alterius delictum.

9 Colligo *tertiò*, quando dicenda sit mala fides, quando nimirum coniuges non solùm sciunt impedimentum cùm contrahere volunt, sed etiam sciunt inde oriri impedimentum dirimens ad matrimonium contrahendum: nec est mala fides, quamuis procedat ex latâ culpâ, & ignorantiâ culpabili; quia Tridentinum citatum expressè petit, vt scienter præsumatur: at non verè dicitur scienter facere qui ex ignorantiâ crassâ facit, sed dolus requiritur. Vnde solùm excludetur hæc bona fides quando ignorantia esset adeò crassa, vt esset ingens temeritas; quia tunc æquipararetur dolo, vt benè Sanchez *numer. 4.*

10 Colligo *vltimò*, non posse Episcopum dispensare, si facilis sit aditus ad Nuncium, vel ad alium qui habeat potestatem dispensandi: quia Episcopo solùm conceditur ratione vrgentis necessitatis, quæ cessat, quando adest facultatem habens dispensandi. Quare extra necessitatem in nullo impedimento dirimente potest dispensare Episcopus, siue sit cognationis spiritualis, siue legalis, siue publicæ honestatis; quia tam hæc, quàm alia ex iure humano orta sunt, ac proinde eodem modo loquendum est de omnibus illis.

Secundus casus est, An Episcopus possit etiam dispensare in impedimentis dirimentibus, etiam ante contractum matrimonium, in casu necessitatis; si non patet aditus ad Papam, vel ad alium superiorem habentem facultatem? Affirmat Basilius Ponce *cap. 13. citato numer. 6.* quia certum est interuenire posse casum necessitatis, etiā ante contractum matrimoniū. Vt si quis morti proximus ad legitimandos liberos, vel restaurandum honorem, vel pro bono pacis deberet citò contrahere, & obstaret impedimentum dirimens. Probat, quia ratione vrgentis necessitatis tollitur reseruatio, sicut cùm iam matrimonium contractum est: & eâ necessitate vrgente potest inferior in legibus superiorum dispensare. Idem sentit Ioannes de Salas *de legibus disput. 20. sect. 3.* Gaspar Hurtado *disput. 26. difficult. 2. numer. 7.* Idem defendit, & latè probat Sanchez *lib. 2. disput. 40. numer. 7.* si vrgentissima necessitas talem postulet dispensationem, apponitque hoc exemplum. Accedit mulier manè fassura sacramentaliter, & reperitur habens impedimentum dirimens, cuius detectio infamiam notabilem produceret, & sunt omnia iam parata ad nuptias vespere celebrandas, & tentatis omnibus mediis, nulla euadendi via aperitur, sed suspicio vehemens orietur alicuius criminis detecti in confessione sacramentali, si fœmina abstinere velit à nuptiis, aut differre, dùm Papæ dispensatio obtinetur. Probat in hoc casu, si non sit aliqua via prudentis arbitrio, attentis circumstantiis, vt fœmina illa euadere possit incolumis, posse Episcopum dispensare. *Primò*, quia impedimentum hoc est iuris humani, statutum lege Pontificiâ, vel Concilij; sed in hâc lege ex magnâ necessitate potest Episcopus dispensare, vt docent Doctores graues, quos refert idem Sanchez *dictâ disp. 40. n. 3.* cùm ergo magna in prædicto euentu necessitas vrgeat, quid obstat, ne Episcopus possit? *Secundò*, votum simplex castitatis impedit matrimonium contrahendum, & eius dispensatio Pontifici reseruatur: & tamen in casu vrgentis necessitatis, quando magnum incontinentiæ periculum vrget, nec consuli patet Papa, ratione paupertatis, vel quia est graue periculum in morâ, potest Episcopus dispensare, vt docent Angelus, Syluester, Nauarrus, Palacios, Enriquez, & Aragon, quos ibi refert dictus Sanchez; ergo poterit dispensare in impedimento dirimenti, in casu præsenti, vbi vrgentior est necessitas. *Tertiò*, quia opinio docens post contractum matrimonium, posse Episcopum dispensare, illi innititur fundamento, quod possit Episcopus in lege Papæ, vel Concilij dispensare in casu vrgentis necessitatis; ergo similiter poterit ante matrimonium, vrgente necessitate pari, vel certè maiori. *Vltimò*, negari non potest, quin hæc sententia aliquam habeat probabilitatem: at quando notabile proximi damnum imminet, licitum est, omissâ probabilissimâ, & communissimâ opinione, eam amplecti, quæ aliquam habet probabilitatem; vt docet cum Soto, & Nauarro idem Sanchez *lib. 2. disput. 36. numer. 8.* In hac re 11

Dico *primò*, si re verâ eueniat casus, in quo visis circumstantiis, prudentum iudicio sit necessitas adeò vrgens, vt nulla sit via, ac nullum medium, vt fœmina graue periculum sui honoris, vel vitæ euadat, posse tunc Episcopum dispensare in impedimento dirimente 12

te ante contractum matrimonium. Hoc probant rationes adductæ numero præcedenti; & tot graues sentiunt Doctores, vt re vera eam sententiam valdè probabilem, & in praxi securam efficiant.

13 Dico *secundò*, regulariter, ac moraliter loquendo, mihi non videri posse occurrere casum, in quo non pateat aditus, & via fœminæ euadendi periculum iacturæ propriæ famæ, vel honoris, & etiam vitæ; ac proinde moraliter loquendo ante contractum matrimonium non posse Episcopum dispensare in impedimento dirimente. Patet hoc in exemplo allato à Sanchez, & in remedio ab ipso adhibito, vt nimirum fœmina ita oppressa voueat castitatem ad tempus, verbi gratiâ per mensem, consulto confessario, & dicat cõsanguineis, se voto castitatis esse ligatam, & iussum sibi esse à confessario, vt à nuptiis abstineat, donec voti dispensatio impetretur à Papâ (tacere enim debet votum fuisse ad tempus, ne Episcopi dispensatio teneatur) & dum pro illâ dispensatione obtinendâ Romam emittitur, potest occultè dispensatio veri impedimenti obtineri. Quod medium mihi videtur posse optimè reduci ad praxim. Quòd si id non sufficiat, vel non possit fieri, occurrit mihi aliud, quod fortè executioni mandari poterit, & sine vllâ publicitate, ac maiori secreto, vt nimirum fœmina oppressa timore, ac graui metu sui periculi, proprij nimirum honoris, vel vitæ, contrahat matrimonium cum illo impedimento dirimente, sine vllo tamen animo consummandi illud, donec obtineat dispensationem. Suppono impedimentum esse solo iure humano introductum, nam de impedimento iure naturæ dirimente non est quæstio, nec casus procedit, quia hoc indispensabile est etiam ab ipso Papa, vt vidimus suprà *sect. 3.* Quando autem est impedimentum dirimens iure Ecclesiastico, quod dispensabile est; illud fieri potest licitè sine culpa mortali, & etiam sub veniali, si desit fictio, vt ostendi suprà *disp. decima septima sect. 12. & disp. 22. sect. 5. dicto primo.* Quare cõcludendum est, si prædicta media, & alia, si quæ sint, prudentis arbitrio, attentis circumstantiis, non sufficiant vt fœmina illa euadere possit incolumis, posse in eo euentu Episcopum dispensare ante contractum matrimonium.

Duæ tamen super sunt difficultates explicandæ.

14 *Prima* est, num possit Episcopus virtute decreti Concilij Tridentini *sess. 24. de matrimonio c. 5.* dispensare cum habentibus dirimens impedimentum, quando bona fide, ac præmissis denuntiationibus contraxere vt denuo illud ineant. Nam ibi Tridentinum concedit posse dispensari, nec explicat à quo, atque ideo potest ad Episcopum extendi.

Certum tamen mihi videtur, non posse. Ratio est manifesta, quia ex toto illo capite euidenter colligitur totum illud decretum cum Papa loqui, proponendo illi expedire, vt nunquam dispenset cum iis qui mala fide similia iniere matrimonia secus quando bona fide. Et patet ex vniuersali consuetudine, & praxi Ecclesiæ.

15 *Altera difficultas* est, an possit Episcopus dispensare in impedimento dirimenti, quando est obtenta dispensatio in illo, sed surreptitia? Ratio dubitandi sumitur ex *cap. quia circa, de consanguinitate,* vbi consultus Innocentius Tertius de quibusdam qui surreptitia dispensatione matrimonium contraxerunt, sic respondet. Dissimulare poteris, vt remaneant in copula sic contracta, cum ex separatione graue videas scandalum imminere: vnde videtur Episcopo concessa dispensandi facultas.

Breuiter respondeo, non esse talem facultatem Episcopo concessam. Quia textus solum habet, Episcopum dissimulare posse, vt remaneant illi in matrimonio mediante dispensatione surreptitia contracto, si ex separatione graue immineat scandalum. Nam coniuges bona fide existimabant se legitimè coniugatos esse, & ex veritatis detectione timebatur graue scandalum, quapropter Papa tacendum, & dissimulandum esse dicit, illosque in matrimonio putatiuo, & inuincibili ignorantia excusato, permittendos esse.

Sectio VII.

An alij, præter Episcopos, possint dispensare in impedimentis matrimonij dirimentibus.

Prima difficultas est, de Legato Pontificis à latere, an illi integrum sit in his impedimentis dispensare? Respondeo non posse ordinariè. Ratio est, quia, vt cõstat ex communi doctrina, Legatus etiam à latere circa dispensationes ea potest solum in prouincia sibi commissa, quæ potest Episcopus in sua diœcesi: atque ideo non poterit ordinariè, sicut nec Episcopus. Cùm enim impedimenta matrimonij procedant à iure superioris Pontificis, in quo tanquam in lege superioris nequeunt inferiores ordinariè dispensare, Legatus qui inferior est, nec generaliter, nec specialiter dispensare valet. Dixi *ordinariè*: nam posset dispensare in speciali casu, quando causa vrgeret, nec esset recursus ad Papam, & impedimentum est occultum: sicut in simili casu dixi præcedenti sectione id posse Episcopum. Cùm eadem potestas circa hæc sit legalis, & Episcopis concessa, atque adeò eadem conditiones sunt necessariæ. 1

Quæres, an in speciali casu, in quo dubitatur, an res egeat dispensatione, possit Legatus, vel etiam Episcopus dispensare. Placet mihi resolutio Sanchez *lib. 8. disp. 6. n. 18.* si omnino res sit dubia, an sit impedimentum, nulla opus esse dispensatione; quia in hoc dubio præsumptio est pro libertate ad contrahẽdum. Vnde posset tunc Episcopus ad tollendum scandalum declarare non esse opus dispensatione. Quòd si postea inito matrimonio constaret impedimentum dirimens, dispensatio à Papa impetranda esset: quia nec Episcopus, nec Legatus potest ordinariè dispensare in hoc dubio in impedimentis dirimentibus, sed solum adhibere prudentialem quandam declarationem, quam etiam vir doctus posset facere. Quòd si res non sit omnino dubia, quia præsumptio vrget, pro impedimento est necessaria dispensatio, nec potest ordinariè Episcopus, nec Legatus eam concedere. Vt si quis cum fœmina coeat, & dubitet, an semen inciderit intra vas, quia vel dubitat an seminauerit, vel esto seminauerit, an intra, vel extra, atque ideo contraxerit affinitatem cum sorore illius, in hoc dubio non poterit sororem illam ex Episcopi, vel Legati dispensatione ducere. Ratio est, quia cum in hoc dubio præponderet præsumptio ex communiter accidentibus orta, nempe quando est coitus cum fœmina intra vas, esse quoque intra seminationem, censendus est ille coïens laborare impedimento dirimente. Quamuis enim certum sit ex sola vasis fœminei penetratione, non emisso intra virili semine non oriri affinitatem, quia hæc oritur ex copula, qua fiunt vir & fœmina vna caro, & sic non fiunt nisi per copulam perfectam, & sufficientem ad prolis generationem, qualis est sola illa, in qua virile semen intra vas fœmineum recipitur; quia tamen ex ea copula satis præsumitur seminis effusio, 2

Tt 4 non

non haberetur fides nisi in solo conscientiæ foro, copulam habentibus, & seminis effusionem negantibus.

3 *Secunda difficultas* est, an Vicarius generalis Episcopi possit in prædictis impedimentis dispensare? Respondeo cum omnium sententia, non posse: quia ex generali commissione vicariatus non habet potestatem dispensandi, nisi sibi committatur. Ratio est, quia dispensatio habetur instar restitutionis in integrum, quæ in generali mandato non continetur. *l. illud ff. de minoribus*; ergo non potest Vicarius Episcopi dispensare in impedimentis absque speciali commissione. Ita Enriquez *lib. 12. de matrimonio cap. 3. numer. 2.* Potest autem Episcopus in impedimento dirimente matrimonium occulto & reliquis casibus, qui ratione necessitatis vrgentis sibi competunt, potest, inquam, hæc omnia generaliter delegare suo Vicario generali, vel alij. Quia est in Episcopo iurisdictio ordinaria, perpetuò suæ dignitati, vel Officio annexa, nec in eo eligitur industria personæ, quia, vt optimè notant Iurisperiti, quoties aliquid conceditur Prælatis præsentibus, & futuris in perpetuum, non potest dici electam esse industriam personæ, cum personæ incognitæ delegetur. Cùm ergo prædicta dispensandi potestas sit ordinaria in Episcopo, poterit generaliter delegari, more cuiuslibet ordinariæ potestatis. Videatur de hac re Sanchez *lib. 2. de matrimonio dispu. 40. numer. 14. & sequentibus.*

Obiicies ex Tridentino *sess. 24. cap. 6. de reformatione*, vbi concedit Episcopis casus Pontifici occultos, & explicat, per se, vel per Vicarium; ergo clarè denotat non posse Episcopos delegare, vbi non committitur Episcopis delegandi potestas. Respondeo, Concilium solum velle Vicarium Episcopi non habere ex generali commissione vicariatus, prædictos casus, nisi sibi specialiter committantur, non verò intendere Episcopo negare potestatem generaliter delegandi.

4 *Tertia difficultas* est, de Commissario Bullæ Cruciatæ; in quibus impedimentis matrimonij possit dispensare.

Dico, *primò* posse Commissarium pro foro conscientiæ dispensare cum his, qui bona fide saltem alterius inualidè contraxerunt ob affinitatem occultam ortam ex fornicatione in primo, vel secundo gradu, vt iterum validè contrahant. Ita constat ex tenore Bullæ Cruciatæ.

5 Circa quam concessionem Pontificiam, sex sunt obseruanda.

Primum est, id Commissarium posse, quamuis Pontifex sit præsens. Quia hoc illi conceditur absque vlla limitatione, absolutè, & non ratione vrgentis necessitatis. Non enim id in eius concessione adhibetur.

6 *Secundum* est, eam potestatem non conuenire pro omnibus impedimentis matrimonij, sed tantùm pro impedimentis affinitatis, ex copula fornicaria in primo, vel secundo gradu; neque conuenire, nisi contracto matrimonio bona fide saltem alterius, non tantùm seruata forma substantiali matrimonij, nempe, vt id contractum sit coram Parocho & testibus, sed etiam præmissis denuntiationibus. Si enim illæ culpabiliter essent omissæ, nequiret Commissarius dispensare, sicut neque Episcopus etiam vrgente necessitate: vt cum multis docet Sanchez *lib. 2. de matrimonio dispu. 40. numer. 4.* Et probat ex verbis Tridentini *sess. 24. de matrimonio cap. 5.* sic dicentis. Si quis intra gradus prohibitos scienter matrimonium contrahere præsumpserit, separetur, & spe dispensationis consequendæ careat: idque in eo multo magis locum habeat, qui non tantum matrimonium contrahere, sed etiam consummare ausus fuerit. Quòd si ignoranter id fecerit, si quidem solemnitates requisitas in contrahendo matrimonio neglexerit, eisdem subiiciatur pœnis. Non enim dignus est, qui Ecclesiæ benignitatem facilè experiatur, cuius salubria præcepta temerè contempserit. Ex quibus verbis firmatur optima ratio: nam Tridentinum manifestè exponit, mentem Pontificis non esse iniquitati fauere, & peruersæ contrahentium audaciæ, & vt illa sit facilioris dispensationis occasio; ne quotidie ea spe celebrarentur matrimonia contemptis impedimentis dirimentibus; atque ideo contrahentes mala fide spe dispensationis consequendæ perpetuò carere debere statuit: & consequenter neque Episcopus, neque Commissarius poterit in eo casu dispẽsare. Idem dic, quamuis ignoranter contractum sit matrimonium, si solemnitates denuntiationum requisitæ in matrimonio fuerint neglectæ, quia idem in hoc casu decernit ibi Tridentinum. Tunc verò est mala fides contrahentium, quando non solùm sciunt, v. g. contraxisse post commissum peccatum cum consanguinea vxoris, sed etiam cognitione practica sciunt id esse impedimentum dirimens matrimonium, & nihilominus contrahere præsumpserunt, hoc totum constituit malam fidem. Quare scientia quâ coniux scit se peccasse cum consanguinea vxoris, non constituit in mala fide, nisi adsit altera cognitio quâ norit esse impedimentum dirimens matrimonium.

Tertium est cùm dicitur Commissarium posse dispensare in primo gradu affinitatis, hunc primum gradum in quo potest dispensare, intelligi, siue sit in linea transuersa, siue in recta. Quia concessio ei facta est absque distinctione. Et vterque gradus est solo iure Pontificio inductus. 7

Quartum est, ex sententia Sanchez, prædictam potestatem solum esse concessam Commissario non aliter, nisi detecta prius alteri coniugi nullitate matrimonij. Quare si ea non detecta expediret celebrari matrimonium, vrgente necessitate, cessaret facultas Commissarij, & locum haberet iurisdictio Episcopi, & ad hunc esset recurrendum. Cæterùm placet magis oppositum cum Basilio Ponce *lib. 8. cap. 13. numer. 8.* existimo enim clausulam illam non apponi in eo priuilegio tanquam quid peculiare, sed quia ex natura rei necessarium est coniuges admoneri de priori nullitate; aliàs per se & ordinariè loquendo, nihil efficerent, tametsi sæpè consensum renouent. 8

Quintum est, hanc facultatem dispensandi concessam esse Commissario, sicut & Episcopo, pro solo conscientiæ foro; ac proinde neutram esse faciendam publicè cum Notario, & testibus, nec explicari debere nomina eorum cum quibus dispensatur, ne impedimentum fiat publicum. Vnde tacitis eorum nominibus debent expediri literæ, vt expediuntur literæ in sacra Pœnitentiaria pro cõscientiæ foro concessæ, vel absque literis debet intimari dispensatio confessario, vel partibus ea indigentibus. Ex quo etiam fit, vt impedimentum, in quo dispensatur, debeat esse occultum. Quando autem dicatur occultum, prout distinguitur contra publicum, dicetur infrà *dispu. 48. sect. 6. numer. 7.* vbi explicabitur clausula illa quæ habetur in dispensationibus ad ineundum matrimonium, vel instaurandum inualidè initum cum impedimento occulto, quæ sic se habet. Dummodo impedimentum inde proueniens occultum sit. 9

Sextum denique est facultatem dictam Commissarij ad dispensandum, esse quodammodo ampliorem ea, quæ conceditur Episcopis, ratione vrgentis necessitatis, & quodammodo strictiorem: est enim amplior, quia Episcopus nequit dispensare, quoties est 10

recursus.

recursus ad Papam, vel ad alium habentem ab eo dispensandi facultatem, vt dixi suprà *sect.6. num.*10. At Commissarius, vt dixi, potest, etiamsi Papa præsens esset. Præterea est amplior Commissarij potestas, quia illi conceditur facultas legitimandi prolem, quoad omnes Ordines & beneficia quæuis, vt statim dicam. At Episcopus tantùm potest dispensare ad Ordines minores, & ad quædam beneficia simplicia. Est verò strictior Commissarij facultas, quia solùm potest dispensare in solo impedimento affinitatis ex copula fornicaria, & nunquam ante matrimonium initum. At Episcopus potest in omnibus impedimentis iure Pontificio dirimentibus, & aliquando ante contractum matrimonium, vt dixi *sect.* 6. Vnde quoad hoc amplior est facultas dispensandi in Episcopo.

11 Dico *secundo*, posse Commissarium Bullæ Cruciatæ pro solo conscientiæ foro dispensare legitimando prolem susceptam ex matrimonio prædicto ad omnes Ordines, & beneficia, sed non in radice matrimonij, neque in Ordine ad bona temporalia. Hoc etiam videtur certum. *Prima pars* legitimationis intelligenda est, quando proles concepta est, ac suscepta post cognitam nullitatem matrimonij ab vtroque parente. Patet, quia antea suscepta bona fide, legitima proles est. Constat enim ex *cap. cum inter, & cap. ex tenore, qui filij sint legitimi*, filios ex tali matrimonio genitos, quamdiu saltem alter parentum manet in bona fide, esse legitimos, neque dispensatione indigere. Attamen si postquam vterque contrahens nouit impedimentum, concepta, & nata sit proles, ante matrimonij dispensationem, cùm tunc proles sit illegitima & dispensatione indigens, potest eam legitimare Commissarius pro foro conscientiæ solo. Vnde in hoc euentu prædictum Commissarij priuilegium operatur, quia iam impletur conditio petita, eo quòd verè initum sit matrimonium cum bona alterius fide: ea enim aderat tempore cōtractus, quod reuera sufficit. *Secunda pars*, quòd possit prædictā prolē legitimare quoad omnes Ordines, & beneficia quæuis, ideò constat, quia absolutè conceditur dicto Commissario potestas legitimandi. Quod verò non extendatur ad bona temporalia virtute illius legitimationis factæ à Commissario, liquet. Tum quia cùm dispensatio sit stricti iuris, non de omni legitimatione intelligenda est, sed de ea quæ iure proprio conuenit Papæ, vt Papa est. At Papæ id conuenire nequit extra loca temporalia suæ iurisdictioni subiecta: quia sicut Princeps secularis nequit legitimare quoad Ecclesiastica; caret enim iurisdictione Ecclesiastica, cuius id est; sic nec Pontifex extra ea loca potest quoad temporalia, cùm etiam vacet iurisdictione temporali, cui id incumbit. Tum etiam, quia hæc dispensatio non est in matrimonij radice, circa quam nequit Pontifex dispensare, vt cōstat ex *sect.* 5. At quando dispensatio non est in matrimonij radice, non trahitur ad bona temporalia. Nihilominus tamen prædicta proles succedet etiam in bona temporalia, alio nomine & titulo, nempe quia est verè legitima; nam habita est ex matrimonio, quamuis irrito, adfuit bona fides in altero parente. Nam in hoc solo casu, vt dixi, conceditur Commissario facultas dispensandi. Vnde in hoc casu erit proles legitima quoad vtrumque forum, & in omnibus, vt liquet ex iure, præsertim ex *cap. cùm inter, qui filij sint legitimi.*

12 Quæres, an casu quo proles fuit verè illegitima, quia habita iam concepta mala fide in vtroque parente conscio nullitatis illius matrimonij, possit à Commissario fieri legitima iuxta facultatem ei concessam, non dispensando tamen vt validè contrahatur matrimonium, vel quia iam alter parens obiit, vel quia nolunt de nouo contrahere. Respondeo, mihi placere quod docet Sanchez *lib.* 8. *disp.6. n.*26. nequaquā posse, nisi dispenset quoque in matrimonio. Imò licèt in matrimonio dispensauerit, ac prolē legitimauerit, sentio eam legitimationem pendere à matrimonio postea ineundo, atque adeo vim non habituram, nisi postea denuo ineatur. Rationem assignat Sanchez, quia tametsi distinctæ sint facultates dispensandi in matrimonio, & in illegitimatione prolis; concessit tamen Papa hanc secundam gratiam accessoriè, legitimè contrahendis nuptiis inter prolis illius parentes, in ipsius matrimonij fauorem: ergo non poterit talem gratiam præstare Commissarius, non dispensando in matrimonio; vel dispensando, si tale matrimonium postea non subsequatur. Addit idem Sanchez, si Episcopus dispensaret in eo matrimonio, casu quo potest, vel alius Commissarius Cruciatæ, nec tamen prolem legitimasset, posset subsequens Commissarius vti hac potestate prolis legitimandæ, subsecuto inter illos parentes vero matrimonio: quia cùm sit diuersa potestas à dispensatione in matrimonij impedimento, potest per diuersos exerceri, dummodo tale matrimonium ineatur, in cuius fauorem ea concessio facta fuit.

Quarta difficultas est, an aliqui Religiosi, præsertim mendicantes habeant priuilegium dispensandi in aliquo impedimento. 13

Affirmant nonulli habere priuilegium à Leone X. concessum ad dispensandum cum illis qui scienter, vel ignoranter contraxere matrimonium cum impedimento affinitatis occulto, nec deducto in iudicium.

Cæterùm id negandum est cum Manuele Rodriquez 3. *tom.* 9. *regul. q.*2. *a.*2. Henriquez *lib.* 12. *de matr. c.*3. *n.*3. & omnibus communiter. *Primò*, quia tale priuilegium non extat, & nullo modo est in vsu. *Secundo*, fortè in aliquo speciali casu fuit concessum pro vnico solo actu. *Tertiò*, quod firmius est, dari quidem priuilegium à Pio V. concessum Franciscanis de Obseruantia, quo etiam gaudent Patres Societatis Iesu, vt ex commissione Prouincialis dispensare queant in foro conscientiæ ad petendum debitum cum iis, qui consanguineum, vel consanguineam sui coniugis post matrimonium carnaliter cognouerunt. At eiusmodi priuilegium non potest extendi ad dispensandum in matrimonio ipso contracto cum impedimento affinitatis. Quæ est res valde diuersā. Vnde ad Episcopum si vrgeat necessitas, ad id recurrendū est.

Est verò notandum circa priuilegium quod dicitur habere mendicantes, vt dispensare possint cum infidelibus ad fidem conuersis, qui in locis remotissimis existunt, & tempore infidelitatis contraxere matrimonium in gradibus solo iure humano prohibitis, vt in eo permanere valeant, fuisse ad maiorem superabundantiam concessum, quia constat ex *cap. gaudemus, de diuortiis*, nullam dispensationem necessariam esse; quia matrimonium tempore infidelitatis contra solas leges Pontificias validum est, vt dixi suprà *disp.*21. *sect.*5. *num.*1. & 2.

Vltima difficultas est, an Princeps secularis infidelis supremus possit cum suis subditis & cum seipso dispensare in impedimentis dirimentibus. 14

Dico *primò* certum videri posse dispensare cum suis subditis infidelibus. Patet, quia potest ipse Princeps statuere impedimenta matrimonij prout est contractus ciuilis, vt dixi suprà *disp.* 21. *sect.*5. *n.*1. ergo & poterit in illis dispensare.

Dico *secundo*, posse Principem infidelem secum dispen-

dispensare quoad ipsa impedimenta ab eo, vel à prædecessore suo statuta, sicut potest cum suis subditis. Hoc videtur etiam certum apud omnes, & patet, quia talia impedimenta quæ sunt quasi leges humanæ, ac ciuiles, principaliter, ac per se pendent à Principe supremo; ergo distributio obligationis earum, vt sic dicam, ab eadem voluntate, & potestate pendent; ergo non minus potest dispensare secum, quàm cū aliis. Probatur consequentia, quia per se loquendo, eius est soluere, cuius fuit ligare, & res per easdem causas tolli potest, per quas fuit constituta, nisi aliud obstet. Dices hic obstare identitatem personæ dispensantis, & dispensatæ: nam dispensatio est actus iurisdictionis, iurisdictio autem tantùm exercetur circa subditos. *c. cum inferior, de maiorit. & obedient.* quia nulla potestas agit extra sphæram suæ actiuitatis; ergo sola persona subdita est capax dispensationis: nemo enim videtur in se ipsum iurisdictionem posse exercere, & sibi ipsi subiici. Sed contrà est, quia iurisdictio quæ requirit distinctionem personarum, est iurisdictio coactiua; nemo enim à se ipso cogi potest. Item est iuridictio contentiosa, quæ inter partes fieri debet. Item est iurisdictio in actu sententiæ; nemo enim se ipsum sententiare, condemnare, vel absoluere in aliqua causa potest. At iurisdictio, quæ in dispensatione exercetur, neque est contentiosa, neque condemnatiua, aut absolutiua, sed omnino voluntaria. Igitur non repugnat ex natura rei vt in se ipsum quis illam exerceat. Quare sicut supremus Princeps potest distribuere bona communia inter membra communitatis, comprehendendo etiam se ipsum, & ita ipse imponit tributa sibi soluenda, prout ratio iustitiæ exigit; ita cum dispensatio in lege sit quasi commune bonum distribuendum, & applicandum membris prout expedierit, non minus potest Princeps hoc facere circa se ipsum, quàm circa alios.

56 Dico tertiò, talem dispensationem Principis sibi factam sine legitima causa, fore nullam. Ita communiter Doctores qui affirmant Principem sua lege propriè & directè non ligari, sed ligari lege naturali dictante, vt se conformet communitati, de qua re plura sequenti disputatione, *sect. 3.*

DISPVTATIO XLV.

De causis requisitis ad dispensationē.

EXPLICATIS iam personis habentibus dispensandi potestatem in impedimentis matrimonij; iam causas necessariò requisitas ad dispensandum, tam in genere, quàm in specie exponendas suscipimus in hac præsenti disputatione. In qua agemus tam de causa quæ requiri potest vt licitè & absque peccato dispensatio concedatur, quàm etiam de causa requisita, vt validè concedatur.

SECTIO I.

An causa requiratur pro dispensatione legis superioris vt valida sit.

1 CIrca validitatem dispensationis, dico *primò* certum esse apud Theologos cum D. Thom. 2.2. *q.* 88. *a.* 12. & Canonistas cum Glossa *cap. non est, verb. adimplere, de voto*; in lege diuina & naturali quamlibet dispensationem factam ab humano legislatore sine causa vlla, inualidam esse. Ratio est, quia inferior dispensans in lege superioris, non potest validè dispensare sine causa, & pro libito, vt suppono ex dictis à nobis in materia *de legibus*, cum omnium doctrina. Tum, quia præiudicat iuri superioris. Tum, quia voluntas inferioris non est per se efficax ad mutandam voluntatem superioris solo suo arbitrio: non enim est efficax voluntas superioris ad tollendum effectum per superiorem voluntatem constitutum; nisi quatenus ab ipso superiore est concessum: non est autem verisimile esse concessum, vt hoc possit inferior sine causa; & ideo tunc inferior excedit formam mandati, & operatur sine potestate, & ideo actum nullum facit.

Dico *secundò*, dispensationem inferioris in lege superioris inualidam esse, si facta sit absque causa legitima. Ita communis sententia. Et ratio est, quia non censetur superior potestatem concedere, nisi pro dispensatione rationabili: ergo inferior aliter dispensans excedit commissionem, & mandatum, & consequenter nulla est eius dispensatio. 2

Dico *tertiò*, dispensationem validam esse quoque, si inferior Prælatus bona fide procedat, ac prudenter iudicet causam esse iustam ac legitimam, licet verè non fuerit causa sufficiens. Ita Sanchez *lib. 8. disp.* 17. *n.* 8. Azor *lib. 7. instit. moralium cap.* 29. *quæst.* 6. vbi sic ait. Si Prælatus aliquis bona fide lege ieiunij aliquem liberet, putans causam esse iustam, relaxatio prodest. Consentit etiam Ioannes Sanchez *in select. disp.* 54. *n.* 39. Moueor ratione morali satis efficaci, quia non est credendum aliam esse Pontificis mentem circa suas leges, & Dei circa suas, in quibus permittitur inferiori dispensare. Id enim recta Ecclesiæ postulat gubernatio, quo scropulis obuietur, & conscientiæ securæ reddantur, & gesta à Prælatis firma permaneant. Quæ omnia rectæ Ecclesiæ gubernationi conducunt. Firmo, quia opinio probabilis est, quæ firma ratione fulcitur, neque contra se habet rationem conuincentem; si enim illam haberet, iam non esset opinio, sed error. ex alio capite in negotiis & causis non semper habemus euidentiam rerum, vnde sæpe necesse est vti rationibus probabilibus, & secundùm illas probabiliter opinari; ergo & hoc modo debemus iudicare de causis necessariis ad dispensationes. Neque enim in eis dignoscendis credendum est velle Deum, vel Papam obligare inferiores Prælatos vt plus quàm humano modo, & more habeant semper euidentiam causæ sufficientis ad dispensandum; sufficiet igitur probabilis ac prudentialis illius cognitio. 3

Contrarium defendit Basilius Ponce *lib.* 8. *c.* 14. *n.* 8. & Castro Palao *part.* 1. *tract.* 3. *disp.* 6. *puncto* 8. §. 2. *n.* 5. Tum, quia ad rectam gubernationem Ecclesiæ non pertinet firmare dispensationes sine causa, sed illas excusare: aliàs pertineret etiam ad rectam gubernationem, vt quoties dispensandi putarent bona fide nullam sibi dispensationem esse necessariam, validos actus efficerent, nulla adhibita dispensatione, & sic contrahentes bona fide in gradibus prohibitis validè contraherent. Tum quia allegantes superiorem absque legitima causa dispensasse, audiuntur, etiamsi superior bona fide processerit; ergo signum est bonam fidem dispensantis non firmare dispensationem. 4

Verùm hæ rationes non vincunt. Non *prima*, quia manifestum videtur spectare ad Ecclesiæ gubernationem firmari dispensationes factas bona fide, & prudenti ratione, vt dixi; & similiter ad conuenientem fidelium consolationem pertinere, vt scrupuli è medio tollantur, & conscientiæ securæ reddantur,

vt

vt quoties dispensandi putent bona fide & prudenti ratione probabili nullam sibi dispensationem necessariam esse, validos actus efficiant, & validè contrahāt; aliter enim quamplurima inconuenientia resultarent. Non *secunda*, quia allegantes superiorem absque legitima causa dispensasse, ideo audiuntur, quia dubitatur practicè an sit sufficiens & rationabilis causa. At si constaret causam esse verè probabilem, quis negaret esse legitimam, tametsi reipsa esset insufficiens. Adde sæpè peti & impetrari dispensationes, non ob præcisam necessitatem, sed ad maiorem solum superabundantiam. Ex dictis

5 Colligo *primò*, dispensationem voti sine causa legitima esse nullam, & obligationem non auferre. Patet, quia in tali dispensatione Papa non mutat aliquid quod sua voluntate sit constitutum, vt per solam suā voluntatem tanquam per principalem causam possit validè talem mutationem facere; dispensat ergo cedendo iuri ipsius Dei ex commissione ipsius Dei, & ideo non dispensat vt dominus, sed vt minister, qui non potest excedere commissionem suam. Si ergo remittat sine causa, nihil facit; tum quia operatur vt dominus, tum quia excedit commissionem, quia non agit vt fidelis dispensator, sed vt dissipator. Sicut inter homines procurator, vel OEconomus remittēs debita domini sola voluntate, nihil facit; & mandatarius excedens finem mandati, non operatur validè.

6 Colligo *secundò*, idem à fortiori esse dicendum de Episcopis, qui neque in votis, neque in legibus Papæ dispensare possunt validè sine causa: nam ratio adducta magis in illis conuincit.

7 Colligo *tertiò*, idem dicendum de omnibus dispensantibus potestate delegata. Quia non possunt maiorem potestatem accipere à delegante, quàm in ipso sit. Si igitur delegans non potest dispensare sine causa, multo minus delegatus.

8 Colligo *quartò*, ad validitatem dispensationis ab inferiori datæ, non requiri necessariò vt dispenset semper causa cognita iudicialiter. Explico rem: nam dupliciter potest prædicta causa cognosci; *primò* iudicialiter, secundùm ordinem iuris de ea inquirendo, & eam probando: *secundo* potest cognosci causa quacumque via, ac diligentia adhibita, quæ sufficiens sit. Dico ergo hanc posteriorem cognitionem sufficere in foro conscientiæ, quia ex natura rei sufficit, & nullum est ius positiuum annullans dispensationem datam, non seruata forma iuridica in cognitione causæ. Quod à posteriori constat, quia etiam in dispensatione supremi Principis requiri solet cognitio causæ, vt liquet ex Tridentino *sess.* 25. *cap.* 8. & tamē est certum apud omnes in dispensationibus Pontificiis non requiri illam formam cognitionis causæ vt validæ sint. Solùm igitur potest illa forma esse necessaria, vt in foro exteriori censeatur valida dispensatio, quia vbi non præcedit illa causæ cognitio, surreptitia præsumitur dispensatio, vt idem Tridentinum dixit.

Sectio II.

An dispensatio propriæ legis humanæ sine vlla causa, valida sit.

Circa præsentem sectionem, difficultas est de dispensatione Principis in lege sua, & eadem est de quocumque legislatore in sua lege, etiamsi supremus simpliciter non sit, quia eandem proportionem seruat ad legem suam.

Communissima est Doctorum sententia, quos referunt, & sequuntur Salas *tract. de legibus disput.* 20. *sect.* 4. *numer.* 37 Sanchez *lib.* 8. *disput.* 17. *numer.* 24. Castra Palao *disput.* 6. *puncto* 8. *numer.* 1. Basilius Ponce *lib.* 8. *cap.* 14. *numer.* 7. & aliorum, nullam causam requiri, vt validè legislator in propria lege dispenset. Ratio est, quia voluntate Principis lex constituitur, & ex illa integrè pendet eius obligatio: ergo si Princeps velit ab obligatione eximere aliquos, aliis obligatis manentibus, exempti erunt ab obligatione. Quæ ratio æquè probat non solùm de supremo legislatore, sed etiam de quolibet alio inferiore respectu propriarum legum. 1

2 Cæterùm Vasquez *tom.* 2. *in* 1. 2. *disput.* 178. *cap.* 4. videtur cum nonnullis iuris Interpretibus inclinare in oppositam sententiam, eorum rationes firmando, tametsi in fine dicti capitis quarti dicat, in eo quod asserit ea sententia dispensationem legis sine causa inualidam esse, ne communi Theologorum opinioni videatur aduersari, præiudicare nolle, sed iudicium de eius probabilitate aliis integrum relinquere. Probari verò illa potest,

Primò, quia prædicta lex est communis respiciens totam communitatem; ergo inhonestum est semper sine causa iustā aliquod membrum cum reliquo corpore non concordare: sine causa enim nullus excusatur ab obligatione conformandi se ad totum corpus, cuius est membrum.

Secundò, quamuis in voluntate legislatoris sit ponere, vel auferre legem; tamen si vult per legem obligare totam communitatem, non potest etiamsi velit eximere aliquem ab efficacia legis sine causa: quia lex per se primò respicit communitatem, & ideo quamdiu durat, necessariò, & quasi naturaliter, seu ex vi iuris naturę obligat omnes qui sunt de communitate, & vniformiter participant causam, seu rationem legis; ergo exemptio ab illa obligatione iam non potest effici sola voluntate, sed per potestatem dispensatiuā, quæ respicit causam: quodammodo enim læditur ius naturale, sine causa diminuendo obligationem legis, perseuerante lege.

Tertiò, in potestate voluntatis est habere, vel non habere actum & impedire effectum eius, vt in voluntate mea est promittere, vel non promittere, non est autē in potestatate mea promittere, & non me obligare; ergo licèt in potestate & voluntate legislatoris sit ponere, vel auferre legem suam, non tamen si vult totam communitatem obligare, eximere aliquem ab obligatione sine causa.

Quartò, dispensatio multum differt ab abrogatione legis: per hanc enim tollitur omnino lex, & ideo licèt irrationabiliter fiat, valet, quia legem esse vel non esse absolutè pendet à voluntate legislatoris: at per dispensationem non tollitur lex, sed manente lege per talem dispensationem fieri tentatur vt obligatio legis non vniformiter descendat ad eos, in quibus eadem causa & ratio reperitur, quod est contra legem naturalem; ergo non ita pendet ex nuda voluntate legislatoris, etiam vt factum teneat, sed oportet, vt inæqualitas, vel disparitas sit in causa.

Vltimò, iure naturali prohibitum est Principi dispensare absque causa, ideo enim sic dispensans peccat; ergo dispensat tunc in iure naturali; ergo nulla erit dispensatio tanquam absque causa legitima facta. 3

Adhæreo priori opinioni quæ est ferè omnium. Quia tunc legislator dispensat in re propria tanquam dominus, & in propria voluntate, eam mutans, à qua sola vim habet lex; ergo ea dispensatio tanquam in bonis propriis facta valida est absque causa, esto dispensans peccet: sicut prodigus sua bona prodigens verum

verum dominium transfert sicut dominus, esto prodigendo peccet. Vnde tametsi Papa, cùm dispensat in lege diuina superiori egeat legitima causa, vt valide dispenset, quia ea dispensatio procedit à potestate clauium, quæ est ministerialis, data Pontifici in ædificationem, & non in destructionem. Cæterùm cùm dispensat in pura lege humana, dispensat in propria lege vt dominus, & ideo licèt delinquat in illius potestatis abusu, factum verò tenet ad solius propriæ voluntatis dissolutionem, qua lex statuta est.

Amplius hanc communem sententiam firmo: nam esto lex propria legislatoris maneat circa communitatem, non sequitur necessariò & quasi naturaliter obligare omnes, ita vt nequeat ab aliquibus auferri etiam si pro communitate permaneat. Quod sic probo, quia à voluntate legislatoris omnino pendet obligatio legis: at voluntas legislatoris libera est in obligando tam communitatem totam, quàm singulos de communitate, ergo ex parte obiecti nō est indiuisibilis, sed extēsionem habet, ratione cuius potest perseuerare circa comunitatem obligando illam, & mutari circa vnum, vel alium de communitate nolendo illum obligare, vt manifestè patet in dispensatione ex causa legitima, quæ habet extensionem ad communitatem ex parte obiecti, & partialem, vt sic dicam, diminutionem ex parte voluntatis obligandi: poterit ergo eodem modo mutari, seu diminui voluntas legislatoris, etiā sine iusta causa, cum hoc solo discrimine, quòd mutatio ex iusta causa est licita, sine causa tamen erit illicita; quia voluntas superioris dispensantis absoluta est & efficax; vult autem tollere obligationem ab eo cū quo dispensat, & ideo tollit illam. Neque enim aliquo iure positiuo, vel naturali impeditur quo minus legem positam auferre possit, licèt peccet auferendo. Vnde dispensatio Episcopi, vel Archiepiscopi in suis legibus sine causa valet, tametsi sint confirmatæ à Pontifice; nisi Pontifex confirmatione illas leges suas efficiat. Nam tunc confirmatio solùm est approbatiua, non auctoritatiua, qua illas leges Papa sibi proprias facit.

4 Ex his facile respondetur ad argumenta opposita.

Ad primum dico eo argumento solùm probari dispensationem non esse licitam, sed inhonestam, seu illicitam, non tamen probari esse inualidam.

5 Ad secundum negatur antecedens, quia, vt dictum est, licèt lex maneat circa communitatem, non ideo necesse est vt maneat circa singulos de communitate, etiamsi in omnibus illis eadem ratio reperiatur, quia hoc pendet ex libera voluntate legislatoris, siue iusta, siue iniusta. Nec tamen eiusmodi dispensatione læditur ius naturale, nisi quoad honestatem, sed non quoad valorem, & substantiam irritando actum; tantùm enim cohibet voluntatem legislatoris, quia nequit fieri licitè & honestè, sed non aufert potestatē.

6 Ad tertium, concesso antecedente, negatur consequentia: nam in ratione intrinseca promissionis includitur necessariò saltem virtualis intentio se obligandi, vt ostendi suprà *disp.1. sect.6. n.8.* at quòd ponatur, vel non ponatur lex communitati est in potestate & voluntate legislatoris, à qua sola pendet eius conseruatio, & mutatio seu diminutio respectu huius, vel illius.

7 Ad quartum dico, exemplum illud abrogationis legis esse in fauorem nostræ sententiæ: nam abrogatio legis vtilis sine causa facta non est minus iniusta & iniqua, imò magis, quàm dispensatio iniqua, & illicita, & nihilominus facta tenet, igitur & dispensatio. Neque obstat illa differentia, quia licet facta dispensatione maneat lex, non tamen æquè integra sicut antea, sed vulnerata.

Ad vltimum, conceditur antecedens, & negatur consequentia: nam lex naturalis ex eo solùm quod factum prohibeat, non impedit factum, quoad valorem & substantiam, sed quoad honestatem; solùm enim cohibet voluntatem, sed non aufert potestatem. At secus est; quando in illa dispensatur, quia tunc obligatio legis tollitur. Et lex naturalis suaptè natura secum affert, vt à nullo dissolui possit nisi iusta intercedente causa: exemplum est in diuite prodigo, lex naturalis obligat diuites ad superflua elargiēda pauperibus grauiter egentibus: si prædictus diues ea prodigeret, factum teneret, & ius naturale violaret, sed non diceretur in eo dispensans; quia iuris naturalis obligationem non aufert, sed violat. At si Papæ datum esset in eo præcepto dispensare, esset nulla dispensatio absque iusta & legitima causa concessa. 8

Sectio III.

An Princeps, vel legislator possit secum dispensare validè in sua lege sine vlla causa.

Præsens difficultas appendix est præcedentis. Circa quam cum multis sentit noster Suarez *tract. de legibus lib.6. c.19. n.1*. dispensationem, quam sibi legislator concedit in sua lege sine causa iusta, nullam esse, & nullum effectum in ipso habere. Probat: 1

Primo, quia obligatio Principis ad obseruationem legis suæ non est à voluntate humana sed est de iure naturali præcipiente illi vt legem communem obseruet propter vniformitatem capitis cum corpore. At per dispensationem datam sine causa non aufertur obligatio legis naturalis; ergo valida non est.

Secundò, dispensatio data ab inferiori in lege superioris sine causa non est valida, vt constat ex *sectione prima*; sed quando Princeps secum dispensat circa obseruantiam, seu executionem suæ legis, non dispensat reuera in lege sua, quia non obligatur per illam vt sua est, sed dispensat in superiori lege; ergo nisi id faciat ex iusta causa, non erit valida dispensatio.

Tertiò, si à principio Princeps legem ferat animo non se obligandi sine causa, sed sola voluntate, adhuc manet obligatus ex vi legis naturæ; si autem ex iusta causa se eximeret, valeret exceptio; ergo idem dicendum est de dispensatione.

Basilius verò Ponce *lib.8. cap.1. n.9.* censet oppositum, nimirum eam dispensationem sine causa validam esse, quamuis illicitam; & consequenter tametsi teneatur Princeps eam dispensationem reuocare, dum tamen illam non reuocat, gesta quæcumque ex illa dispensatione valere. Probat, quia quòd Princeps teneatur sua lege, depēdet, vel supponit voluntatē ipsius legislatoris conseruantis legē erga seipsum, cessat etiam naturalis obligatio, secundùm quam tenetur conformari populo, non secus ac si ea lex nunquam lata fuisset respectu Principis. 2

Dico *primò* communius esse ex materia de legibus teneri Principem, seu legislatorē tam ciuilem, quàm Ecclesiasticum ad seruandas suas leges, secundùm vim dirigentem, quando materia communis est, & eiusdem rationis in ipso, & in aliis. Patet, quia hoc petit naturalis æquitas: cùm enim materia est communis omnibus, & eiusdem rationis in Principe & subditis, vniformitas in illis legibus est necessaria ad bonam gubernationem, pacem, imò & ad iustitiæ æquitatem; tenetur igitur Princeps toti communitati conformari. 3

Dico

4 Dico secundò, quando materia legis cõmunis est, & postulat conformitatem in capite cum Principe, Principem, seu legislatorem obligari ad obseruandam suam legem, ex vi legis naturalis præcipientis illi vt obseruet illud medium virtutis quod sua lege toti communitati præscripsit. Ita communiter Theologi. Et manifestè probatur, quia, vt constat apud omnes, lex positiua habet efficaciam constituendi materiam suam in aliqua specie virtutis, & præscribendi medium necessarium ad honestatē talis virtutis. Sic, verbi gratia, lex Principis taxans pretium rei, ligat ad illud, & constituit illud in ipsa specie virtutis iustitia, adeò, vt si quis rem carius vendat, peccet contra iustitiam; & tenetur ad restitutionem ex communi sententia, quia hoc postulat naturalis æquitas. Similiter lex ieiunij posita à Pontifice, præscribit medium virtutis temperantiæ necessarium ad honestatem talis virtutis, ita vt si quis eo die non ieiunet, agit contra temperantiam; ergo posita lege Princeps ideo tenetur eam seruare, quia seruat medium virtutis, ex lege & æquitate naturali: postquam enim illud medium constitutum est, in illo absolutè consistit virtus iure naturæ, adeò vt ab illo recedere sit manifeste peccatum; ergo proxima ratio illius obligationis respectu Principis nascitur ex lege ipsa lege naturali, posita sua lege humana.

5 Obiicies legem humanam non constituere medium virtutis absolutè, & simpliciter respectu omniũ, sed respectu subditorum: at ipse Princeps subditus non est. Sed contrà est, quia legislator obligatur sua lege ex voluntate & potestate Dei, qui est Principalis auctor potestatis Principis, quam illi confert sub conditione vt ipse etiam maneat obligatus legibus à se latis; quod totum colligitur ex ipsamet ratione naturali, absque alia reuelatione, vel pacto humano: nam omnis potestas legislatiua est à Deo principaliter, vel immediate, vt in potestate Ecclesiastica Papæ, vel mediante Republica, vt in ciuili. Vnde licet Princeps immediate legem ferat, eius intentio, & voluntas ferendi legem, debet conformari intentioni Dei dantis potestatem. At Deus vt auctor naturæ vult, legislatorem humanum non habere potestatem ad ferendas leges, nisi cum vniuersali obligatione illarum, qua totam Rempublicam vt constantem ex corpore, & capite comprehendat. Vnde iure naturali ex ipsa necessitate communis boni, ad quod ea potestas ordinatur, quæ non datur in destructionem, sed in ædificationem, nascitur, quòd prædicta potestas ita sit data Principi, vt licèt in voluntate eius sit legem ferre, si tamen feratur, debeat esse vniuersalis ipsum comprehendens. Quare rectè dixit Arist. 3. *Politic. c. 7.* legē debere in Republica dominari: quia, vt bene explicat D. Thom. dum non occurrit sufficiens ratio excipiendi aliquid à lege, etiam ipse Princeps debet illi subiici, & secundùm illam legem, vel operari, vel iudicare, quia aliàs inutilis redditur lex, & Respublica perturbatur. Vnde fit hanc obligationem in Principe esse naturalem, quia sequitur ex ipsa ratione naturali. Nam eadem lege naturali, qua subditus debet superiori obedire, superior etiam tanquã caput ad reliquum corpus conformari debet: sicut enim ius naturæ præcipit vt inferiores superiorum mandatis & præceptis obediant, & ad illa se conforment; illis enim non obedire magna esset in corpore mystico Reipublicæ dissonãtia cũ suo capite; eodem modo ratione naturali constat principem vita & moribus cum reliquo corpore cõuenire debere: quòd si suam legem non obseruaret, sed alio iure viueret, multũ à reliquo corpore Reipublicæ discordaret in detrimentum Reipublicæ, & rectæ gubernationis.

Solùm verò in hoc differt Princeps ab inferiori, quòd Princeps, vel legislator non potest obseruare suam legem ex affectu obedientiæ, quia nullũ agnoscit superiorem, à quo præceptum accipiat, sed tantùm ex affectu virtutis, in cuius materia collocatur id, quod lege statutum est; vt si sit in materia ieiunij, obseruare poterit legem ex affectu abstinentiæ, vel temperantiæ, & sic de aliis. At inferior legem sibi impositam obseruare potest, & ex affectu obedientiæ, quia potest respicere legem vt traditam à superiore; & ex affectu eius virtutis, quæ lege ipsa præcipitur.

Dico *vltimò*, non posse legislatorem validè secum 6 dispensare sine legitima causa in sua lege statuta pro tota communitate, quando materia legis communis est, & conformitatem postulat in capite cũm corpore, vbi nulla ratio iusta interuenit exceptionis. Ita sentio cum Doctoribus primæ sententiæ, præsertim Suario, cuius argumenta id rectè firmant. Et ratio à priori est, quia obligatio legislatoris ad opus præceptum per legem suam, supposita voluntate ferendi illã legem, non pendet ex speciali voluntate eiusdem legislatoris, comprehendendi se ipsum sub tali lege; quia necessariò obligatur, etiamsi nolit, ex vi legis naturæ præcipientis illi, vt obseruet illud medium virtutis, quod per legem suam statuit pro tota communitate. Vnde legislator non obligatur ad seruandam suã legem directè ex vi suæ legis, cum nemo possit sibi imperare; sed supposita eius lege communi, ligatur ex vi legis naturalis, qua tenetur se conformare cõmunitati. Igitur dispensatio qua secum dispensat, est in lege naturali, quia ligatur lege naturali dictante non esse excusandum ab obseruatione suæ legis, cum honestam aliquam causam excusationis non habeat. Si ergo ea absque iusta & legitima causa fiat, nulla erit dispensatio. Quare si Princeps à principio ferret legē, animo obligandi alios, & non se ipsum, ea exceptio valida non esset, propter rationem dictam. In quo Princeps nõ est æquiparandus cum inferiori, vel subdito, circa quem valide potest sine causa dispēsare, nõ verò circa se ipsum. Cuius disparitatis ratio hæc est, quia in subdito obligatio manat immediatè & per se à lege, & voluntate hominis, qui potest illam efficaciter mutare etiam sine causa legitima & iusta. At obligatio Principis non est per se à lege sua, vt sic, sed posita tali lege est à ratione naturali eiusque auctore; & ideo nisi Princeps auferat suam legem respectu communitatis, non potest sola volũtate propria auferre à se obligationem, quæ in ipso naturaliter resultat, posita tali lege. Nec mirum si in hoc sit quodammodo durior conditio Principis, quia etiam status eius requirit altiorem obligationem, cùm non possit directè per suum ius humanum obligari, & ideo in Principe naturalis obligatio ad vniformitatem seruandam in legis executione, ex parte illius immediatè fundatur in dignitate, & officio suo; in subditis verò fundatur potiùs in obligatione legis positiuæ aliquid præcipientis.

Atque hinc patet solutio ad argumentum Basilij: 7 est enim negandum Principem vt teneatur sua lege, dependere, vel supponere voluntatem ipsius conseruantis illam erga se ipsum: constat enim posita sua lege pro tota communitate, teneri ad illius obseruationem lege naturali; quia ex positione talis legis humanæ resultat in illo naturalis obligatio iure naturæ, secundum quam tenetur conformari toti communitati. Quare nisi Princeps auferat suam legem respectu communitatis, nequit sola sua propria voluntate auferre à seipso obligationem eam seruandi, quæ in ipso naturali iure resultat, posita tali lege.

Sectio IV.

An dispensatio in lege humana, deficiente causa legitima, sit culpæ obnoxia, in concedente, petente, acceptante, & ea vtente.

1 Certum est apud Doctores, dispensationem in lege diuina, vel cuiuscumque superioris, datam sine causa peccatū mortale esse, atque adeò illam petentem, & vtentem lethaliter peccare, nisi lenitas materiæ excuset à tanta culpa. Ratio est, quia, vt dixi suprà *sect.1. n.1. & 2.* prædicta dispensatio irrita est; ergo à legis transgressione non excusat. Quæstio igitur solum est de dispensatione in propriis legibus humanis. Circa quam varia sunt difficultates.

2 *Prima* igitur *difficultas* est, an legislator in prædicta lege dispensans sine causa peccet. Ratio dubitandi est, quia obligatio legis humanæ pendet ex voluntate legislatoris; ergo sicut iste potuit pro libito illam imponere, ita potest eam abrogare, vel dispensare. Firmatur, quia Deus potest pro sola sua voluntate à legum obligatione aliquem eximere; ergo etiam legislator humanus id ipsum poterit.

3 Communis tamen & vera cum D. Th. 1. 2. *q.* 97. *a.* 5 affirmat legislatorem dispensationem sine iusta causa concedentem, peccatum committere. Et meritò, quia si legislator, vel Princeps sine causa ab obligatione legis communis eximit Petrum, v.g. facit inæqualitatem, & occasionem aliis præbet querelas efformandi, cùm videant se esse sub onere legis, à qua Petrus sine speciali causa exemptus est; ergo id est contra rationem, quia Princeps debet esse fidelis, & prudens obligationum dispensator, vnde non potest hanc facere inæqualitatem. Firmo, quia Pontifex, vel etiam Rex, etiam si sit auctor legum, non est dominus, sed dispensator earum, neque enim est absolutus dominus communitatis sibi subditæ, sed pastor, & rector, & ideo non potest leges ponere in suam priuatam vtilitatem, sed pro communi ciuium vtilitate, & ideo vocantur legislatores à Paulo ministri & dispensatores Dei; ergo ipsa legislatio est quædam fidelis administratio, seu distributio obligationis, quæ per legem imponitur; est enim in legislatore eiusdē potestatis actus dispēsandi in lege, cuius est actus ferendi legem; atque ideò est actus non domini absoluti, sed administrationis, & est actus dispensatoris vt sic; ergo etiam debet esse fidelis & prudens. At dispensatio sine causa facta non est prudens, quia non est cōsentanea rectæ rationi, nec fini potestatis à qua procedit; nam quæ prudens est per se, est propter bonum commune, illa autem dispensatio est tantū propter priuatum commodum, vel affectum; ergo sic dispensans abutitur suo munere, & peccat.

4 Ad rationem dubitandi respondeo, eo argumento solum probari talem dispensationem validam esse, non verò esse licitā, quia iure naturæ obligatur Princeps bono communi prospicere, cui non satis consuleret, si pro libito ab obligatione legis aliquos eximere vellet. Ad confirmationem diuersa est omnino ratio, tum quia voluntas diuina est summa regula bonitatis, quæ tamen non est humana. Tum etiam, quia legislator humanus tenetur tam in legis impositione, quàm in illius dispensatione bono communi prospicere, quia est dispensator bonorum communium; cui tamen bono non tenetur Deus attendere; sufficit, si bono speciali alicuius respiciat, quia est dominus omnium. Quare legislator, vel Princeps humanus, tametsi possit tributa sibi debita debitori remittere absque vlla alia causa, præter eius voluntatem, & vt illi benefaciat; non tamen potest à legis obligatione debitorem remittere; quia in remissione tributi debiti habet se Princeps vt priuata persona; at in exemptione à lege non priuatam personam, sed communem induit.

Secunda difficultas est, quòd peccatum sit dispensationem sine causa concedere, veniale ne, an mortale?

Esse solum veniale ex genere suo, si secludatur ab extrinseco scandalum, & damnum notabile aliorum, quale esset, alios nimis grauari, ex eo quòd quis absque causa liberaretur tributi soluendi lege, sentiunt Sanchez, plures referens *lib.8. disp.18. n.* 7. Salas *de legibus disput.* 20. *sect.* 5. *num.* 55. Valenz. 1. 2. *disput.* 7. *q.* 5. *puncto* 9. *ad finem*, Basilius Ponce *lib.* 8. *cap.*14. *n.*4. Castro Palao *de dispensat. disput.*6. *puncto* 8. *num.* 5 & alij. 5

Probant *primò*, quia non videtur grauis deformitas partem toti non se conformare; neque est res tanti momenti quempiam absque causa à legis obligatione eximi, cùm lex illa à legislatoris pendeat voluntate; ergo secluso scandalo, & damno notabili aliorum, non est graue peccatum sine causa dispensationem concedere.

Secundò, malitia huius actus dispensandi sine causa in lege, tantùm est contra virtutem fidelitatis; ergo tantum est ex genere suo venialis culpa; consequentia patet, quia fidelitas ex suo genere tantum obligat sub veniali, sicut & veritas; ergo illa malitia ex suo genere tantum est venialis.

Suarez verò *lib.*6. *de legibus cap.* 18. *num.* 9. *&* 10. cum Caiet. Soto, Armilla, Couarruuia & aliis, quos ipse refert, censet in Principe esse culpā mortalem ex genere suo, dispensare in lege sua, sine causa. Probat. 6

Primò, quia legislator ex iustitia tenetur non dispensare in sua lege sine iusta causa, ergo peccat contra iustitiam aliter dispensando, ergo peccat mortaliter, quia omnium consensu violatio cuiuscumque iustitiæ ex suo genere mortale peccatum est. Antecedens probatur, quia Princeps ex officio tenetur talem dispensationem non dare; & obligatio ex officio maximè spectat ad iustitiam commutatiuam. Præterea ex iustitia legali tenetur Princeps nihil agere contra commune bonum; at talis dispensatio ex se multum nocet communi bono, & est illi contraria. Denique prædicta dispēsatio videtur esse propriè specifica malitia contra iustitiam distributiuam, nam est directè acceptio personarum, acceptio verò personarum opponitur iustitiæ distributiuæ. Id autem ex genere suo est culpa mortalis, maximè quando radicatur in obligatione officij. Quare sicut esset contra iustitiam distributiuam & de se mortale, si à principio Princeps ferret legem non simpliciter pro tota communitate, sed excipiendo aliquos ad libitum sine causa, ita similiter si postea dispenset sine causa, quia illud fit virtute per talem dispensationem.

Tertiò Tridentinum *sess.*25. *c.*5. *de reformatione*, grauiter prohibet dispensationem sine causa datam. Cuius rei rationem reddit in dicta *sess.*25. *c.*18. dicens, dispensare sine causa nihil aliud esse, quàm vnicuique ad leges transgrediendas aditum aperire, quia negari non potest inde sumi occasionem minoris obseruantiæ. In hac re

Dico *primò*, certum esse, in quo conueniunt omnes, si adsit scandalum, ac notabile aliorum damnum, esse culpam mortalē dispensare sine iusta causa. Patet, quia si ex concessa dispensatione sine causa, ipsi dispen- 7

dispensati sumerent occasionem grauem contemnendi legem, tunc certè teneretur Princeps sub mortali talem negare dispensationem. Et idem est, si graue damnum Ecclesiæ, vel subditis ex tali dispensatione proueniret, si enim, verbi gratia, absque vlla causa dispensaretur cum Sacerdote in cœlibatu, vel in recitatione continua horarum, vel in pluralitate beneficiorum, & in aliis similibus, graue damnum Ecclesiæ, & ipsis subditis ex tali dispensatione sine dubio proueniret. Atque hoc saltem voluit Tridentinum cum grauiter prohibuit dispensationes sine causa, quia timuit damna & magna inconuenientia quæ ex eiusmodi dispensationibus sequi solent, & possunt. Quare in casu in quo illa sequuntur, erit mortale dispensationem sine causa concedere.

8 Dico *secundò*, non solùm ab extrinseco ratione scandali & damni aliorum notabili, sed ab intrinseco, & ex genere suo, esse grauem culpam in Principe dispensare sine causa in lege sua. Ita sentio cum Suario, cuius ratio prior satis efficax est, neque est contemnenda ratio posterior. Addo aliam quæ me quoque vincit. Nam illud peccatum est mortale ex genere suo, quod intra propriam speciem potest esse mortale ex materiæ grauitate. Sic enim apud omnes furtum ex genere suo est peccatum mortiferum, quia intra propriam speciem furti infert proximo nocumentum graue, in bonis fortunæ. Vnde per accidens ratione paruitatis materiæ est tantum veniale, quia in furto tali non est notabilis læsio. At mendacium, præcisè quatenus est locutio contra mentem, cum videlicet aliquid loquimur exteriùs, & aliud interiùs sentimus, ideò per se, & ex genere suo non est peccatum mortale, sed solùm veniale, quia inordinatio illa neminem grauiter lædit, & deceptio proximi, quando nihil interest, sic, an aliter res habeat, est parui momenti; quod certè ita habet mendacium, vt intra propriam speciem illius nequeat esse mortale ex materiæ grauitate; non enim concipi potest intra suam specificam rationem formalem læsio, vel deceptio, quæ ex materiæ grauitate censeatur magni ponderis, nisi adiungatur illi per accidens aliqua alia inordinatio & turpitudo contra religionem, vt in periurio, vel etiam iniustitiæ, vt in mendacio offensiuo, quæ est extra propriam speciem. At in præsenti dispensatio in lege communi absque causa ex materiæ grauitate, & multiplicitate fit culpa mortalis. Quis enim neget esse rem grauem dispensare in obseruatione Quadragesimæ sine causa, vel cum Sacerdote in onere recitandi officium pro libito, vel cum laico in obligatione audiendi sacrum diebus Dominicis, & Festis per annum ex mera voluntate? Igitur prædicti actus, seu dispensationes, quæ statim apparent adeo graues ac deformes, culpæ mortales sunt iudicandæ ex genere suo.

9 Dico *tertiò*, fieri posse, vt prædicta dispensatio absque causa sit tantum peccatum veniale ex materiæ paruitate. In hoc conuenio cum Doctoribus primæ sententiæ; non enim videtur grauis deformitas partem toti communitati non se conformare, in re quæ non est tanti momenti; nec talis inæqualitas præcisè videtur. Vt si quis eximatur sine causa, & ad breue tempus, vt auditione sacri in vno die Dominico, vel recitatione horarum altero die, & sic in aliis. Neque hinc sequitur ipsius dispensati, vel aliorum notabile damnum; neque id multum nocet communi bono. Et ratio à priori est, quia in hac materia, sicut & in aliis spectantibus ad materiam iustitiæ commutatiuæ, & distributiuæ, dari potest paruitas materiæ; ergo & venialis culpa ex materiæ paruitate.

10 *Tertia difficultas* est, de Principe secum sine causa dispensante in sua lege. Ad quam breuiter dico peccare mortaliter, per se loquendo. Ratio est, quia Princeps obligatur suis legibus iuxta grauitatem earum; ergo non potest à se auferre pro sua voluntate talem obligationem sine causa, quia in tali dispensatione peccet mortaliter: aliàs enim inutilis, & ridicula esset talis obligatio. Adde iuxta dicta suprà *sect.* 3. Principem secum validè non dispensare absque causa; ergo grauiter delinquit non seruando suam legem. Dixi per se, seu ex genere suo: nam in leuioribus legibus, vel circumstantiis earum posset esse veniale peccatum ex leuitate materiæ, vt in aliis rebus contingit.

Quarta difficultas est, quantum peccet subditus petendo dispensationem à legislatore sine causa? Videtur enim petere rem irrationabilem, & communi bono contrariam, velle nimirum discrepare à toto corpore sine causa. 11

Communiter Doctores sentiunt subditum petentem dispensationem sine causa peccare eodem genere peccati, quo peccat legislator, vel Princeps illam concedens; quia petit rem illicitam, & cooperatur concedentis peccato, ad idque inducit. Atque idem est de acceptante, licèt non petierit, quia similiter consentit, & cooperatur dispensantis peccato, quia dispensatio non plenè suum effectum sortitur donec acceptatur. Ita cum aliis Sanchez *disp.* 18. *n.* 8. Qui addit non ideo sequi peccare petentes dispensationes matrimoniales concedi absque causa assignata. Nam quamuis nulla assignetur causa, non tamen sine causa conceduntur; quia pro causa concessionis succedit copiosior pecuniaria compositio, seu eleemosyna à dispensato data in beneficium publicum, ac in sumptus publicos: non secus ac pro causa concedendi priuilegium Bullæ succedit eleemosyna à quolibet Bullam sumente donata.

Suarez verò *lib.* 6. *de legibus c.* 18. *n.* 12. distinguit, & ait illam subditi actionem dupliciter considerari posse. *Primò* præcisè vt est actio propria subditi, & voluntas est cuiusdam obiecti inordinati; *alio modo* vt est inductio superioris ad actionem iniquam, atque adeo est cooperatio ad illam. Priori modo excusari potest subditus à culpa mortali etiam ex genere, quia non tenetur propria obligatione iustitiæ ad illam conformitatem cum toto. At posteriori ratione peccat ex genere suo mortaliter, quia cooperatur peccato mortali, & est causa illius: in indiuiduo autem ita peccabit sicut superior quem inducit. 12

Dico *primò*, certum esse subditum ignorantia posse excusari ab omni culpa, tametsi Prælatus non excusetur. Patet, quia potest subditus bona fide procedere, & petere dispensationẽ, putans ex ignorãtia inuincibili se illam posse petere, vel fideliter narrans factũ, & remittens superiori iudiciũ causæ. In hoc enim euẽtu quis non videat subditũ esse omnis culpæ immunẽ, etiamsi non sit certus non peccare Prælatũ, quia in dubio pro illo præsumere debet, vt cõstat. Firmo, quia ignorantia quæ in subdito est inuincibilis, in Prælato est culpabilis propter maiorem obligationem, & occasionem sciendi; ergo potest subditus dispensationem petere bona fide, tametsi Prælatus eã habere nequeat. 13

Dico *secundò*, certum etiam esse posse contingere, vt excusetur superior omni culpa, putans adesse causã ad dispensandũ, & subditus nõ excusetur culpa mortali ex genere suo, sciens talem non adesse causã. Patet quia si subditus mala fide procedat, & decipiat Prælatum falsam causam allegando, ipse peccabit mortaliter ex genere suo, quia de se grauem iniuriam intulit Prælato, nisi ex leuitate materiæ minuatur, Prælatus verò bona fide procedens, putans esse legitimam causam, non peccabit. At si superior cogno- 14

scat causam non adfuisse ad dispensandum, dispensationẽ tenetur reuocare, quia semper tenetur cõsulere, vt subditi vniformiter viuant, & legibus communibus æqualiter obligentur, nisi iusta causa excusans intercedat.

15 Dico *tertiò*, absolutè loquendo petentem dispensationem sine causa peccare mortaliter ex genere suo, inducendo superiorem ad actionem illam iniquã. Ita Sanchez & Suarez *citati*. Ratio est, quia superior sine causa dispensans peccat mortaliter ex genere suo, vt ostendi suprà *num*.8. ergo & petens eam dispensationem inducendo ad illam, quia verè cooperatur peccato mortali.

16 Dico *vltimò* actionem subditi præcisè, vt est voluntas dispensationis sine causa, non esse ex se illicitam ex genere suo. Ita sentio cum Suario *citato*. Ratio quæ me mouet hæc est, quia subditum velle præcisè illam dispensationem, solum est velle vti tali dispensatione: at id non est cooperari peccato dispensantis, sed vti effectu talis dispensationis, in quo effectu, seu vsu nulla est malitia, nulla deformitas, vt dicam *difficultate sexta*: quia velle discrepare à toto corpore sine causa, virtute illius dispensationis, non est per se, & ex obiecto malum, quia nulla videtur esse obligatio ad tantam vniformitatem in opere, vbi est difformitas in obligatione legis, ratione dispensationis, quæ, vt iam constat, valida omnino est.

17 *Quinta difficultas* est, de acceptante dispensationem cum causam iustam deficere nouerit.

Sentit Sanchez *disp*.18.*n*.8. peccare, eo modo quo dispensans; quia cooperatur peccato illius, cùm dispensatio plenè non sortiatur suum effectum donec acceptetur.

Placet dicere cum Suario *disp*.18.*n*.13. non peccare ex vi cooperationis, quia illa non est vera cooperatio; quoniam dispensatio à solo superiori datur, & ad illam vt procedit à superiore, subditus non concurrit, sicut cooperatur, quando superiorem excitat, vel inducit. Et quamuis acceptatio sit necessaria ad effectum; non tamen est necessaria vt concausa, sed vt conditio necessaria, quam ponere, solum est permittere effectum, non facere. Firmo, nam posita dispensatione ex parte superioris ponitur tota malitia grauis illius actionis, & quod sequatur effectus non habet nouam malitiam; ergo acceptare, aut velle illum effectum, non est in subdito cooperatio ad malum. Quod amplius constabit ex difficultate sequenti.

18 *Sexta*, & vltima *difficultas* est, an vtens dispensatione sine causa à legislatore concessa in propria lege, verè peccet?

Nonnulli cum Petro de Ledesma 2.*p*.*q*.17.*a*.3. sentiunt peccare mortaliter, quia sic vtens cooperatur iniquæ dispensationi superioris, qui eam concedens peccat lethaliter.

Sanchez verò *loco cit*.*n*.12. duo dicit. *Primum*, vtentem non peccare lethaliter, sed venialiter tantùm, secluso scãdalo, vel notabili aliorũ damno. Probat, quia vsus illius dispensationis non est consentire peccato dispensantis, nec prosecutio peccati admissi in petitione, vel acceptatione dispensationis, cùm ea peccata omnino transierint; solùm ergo superest in illius vsu ea partis cum toto deformitas inde sequens non se conformando cum aliis, quæ, si scandalum, & aliorum notabile damnum non sit, non ita grauis est, vt culpam venialem excedat. *Secundum*; vtentem tali dispensatione teneri iure naturæ, non obstante dispensatione, legem seruare sub culpa veniali. Ratio est, quia cùm peccet venialiter in vsu dispensationis, qui est non seruare legem communem, peccat contra ius naturæ dictans indecens esse partem non conformari toti; ergo eodem iure naturæ tenetur exequi quod lex iubet.

Verius iudico, quod citatis multis docet Suarez *lib*.6.*c*.19.*n*.14. Basilius Ponce *c*.14.*n*.5. Castro Palao *disput*.6.*puncto* 8.*num*.8. & alij, sic vtentem dispensatione valida, per se loquendo, ac secluso scandalo, non peccare nec venialiter. Probo, quia vtens in eo casu non cooperatur peccato dispensantis, sed vtitur effectu talis dispensationis, in quo effectu nulla est malitia. Imò licet daremus subditum peccasse petendo dispensationem; adhuc tamen postea illa vtens non peccaret; quia non prosequitur, vel quasi continuat prius peccatum, quod iam præteriit. In quo magna est differẽtia inter dispensantem & dispensatum sine causa: nam qui dispensauit, potest reuocare dispensationẽ quoad vsum futurum, & tenetur id facere, & ideo quoties sciens & videns id non facit, quasi prosequitur prius peccatum, seu de nouo illud repetit; sicut dici solet de illo qui furatus est, dum non restituit. At verò dispensatus postquam obtinuit dispensationem, non potest eam reuocare, neque illi tenetur renuntiare, quia subdito nõ incumbit tale onus. Firmo, nã talis dispensatus vtẽs dispensatione illa, non peccat contra legem positiuam, quæ iam non est respectu illius; neque contra iustitiam, vt per se notum videtur; neque contra charitatem, quia secluso scandalo, nulla interuenit ratio talis obligationis; nec denique contra legem naturalem dictantem vt se conformet cum aliis; quia dispensatus non tenetur ex iure naturæ se aliis conformare; habet enim causam legitimam exemptionis, scilicet dispensationem validam, etiamsi illicitè obtentam. Vnde talis dispensatus nequit dici turpiter agere discordando à toto, quia etiam est dispar in obligatione legis; nec ostendi potest, vnde oriatur obligatio ad tantam vniformitatem, vbi est difformitas in obligatione legis, vnde nec ipsi legi, nec bono communi est præiudicium aliquod, per se loquendo. Igitur cùm talis vsus nullo modo sit contra vllam virtutem, nec in eo assignari queat specialis malitia, & fieri possit propter honestum finem; nulla in eo nec leuis, seu venialis culpa per se & ex obiecto erit.

SECTIO V.

Quæ sint iustæ causæ ad dispensandum in impedimentis matrimonium dirimentibus.

SVppono *primò*, dispensationem in impedimentis iure tantum humano introductis factam absque causa ab eo qui habet potestatem ordinariam dispensandi, esse validam, quamuis illicitam; vt constat ex dictis suprà *sect*.1.*&* 2. 1

Suppono *secundò*, non esse æquales causas dispensandi in legibus impedimentorum, sed quò propinquior est gradus consanguinitatis, vel affinitatis, difficiliorem esse dispensationem, & maiorem requiri causam. Idem est si comparentur gradus æquales consanguinitatis cum affinitate. Maior enim dispensatio est illa: & similiter si comparetur linea recta cum transuersa. 2

Suppono *tertiò*, cùm leges sint quoddam bonum commune, quod omnes æqualiter debet respicere, vt in iis licitè dispensetur, requiri aliquam causam, quæ bonũ cõmune aliquo modo saltem indirectè respiciat. Cæterùm, quia bonũ cõmune nascitur ferè ex bono priuatorum eiusdem communitatis, prout bonum partis 3

partis redundat in bonum totius, ideo communiter sufficit, vt notabile horum bonum dispensationẽ exigat, quando illud tale est, vt bonum cõmune ex eo aliquo modo iuuari possit, quod communiter ita fit.

4 Suppono quarto, citra omnem acceptionem personarum Ecclesiam facilius dispensare cum magnatibus, aut potentibus, quàm cum aliis: quia vtilitas publica magis ab iis pendet, & ipsi Ecclesiæ expedit eos habere fauentes. Hinc rectè Tridentinũ *sess. 24. de reform. matrim. c. 5.* sic statutum reliquit. In secũdo gradu numquam dispensetur, nisi inter magnos Principes, & ob publicam causam. Notat autem Sãchez *lib. 8. disp. 19. n. 2.* tales esse dominos solos titulares, qui meritò magni domini appellari possunt. Notat etiam illud Tridentini decretum intelligi de gradu consanguinitatis, vel affinitatis ortæ ex legitimo matrimonio, quia in affinitate orta ex fornicatione longè facilius dispensatur, quia ea valde imperfecta est, nec secundum gradũ excedit. Notat denique & rectè, cùm prædictum Tridentini decretum summũ Põtificem minimè constringat, & rigor vnius iuris sit temperandus per alterius iuris benignitatẽ, solere Põtifices ex benignitate dispẽsare cũ personis inferioris notæ: quia etiã spectat indirectè ad publicũ bonũ, prospicere bono illarũ priuato. Præsertim cũ adsũt huiusmodi causæ; nimirũ, vel matrimoniũ esse inter hos initum cum ignorãtia rigoris prohibitionis Tridẽtini; vel prolẽ iã habitam; vel diuturnitatẽ matrimonij malè contracti; vel scãdalum ex separatione oriturũ; vel denique clementiã Pontificis, quòd puella pauper sit, & velit patruelis ipsam ducere, ac honestè dotare.

5 Suppono quinto, similiter absque vlla acceptione personarum iure dispensari facilius in matrimonij impedimentis cum diuitibus, & potentibus, quã cum pauperibus, ac popularibus: quoniam id magis necessarium est bono communi, præsertim quia dispensatio in diuitibus & potentibus præcipue conceditur ob firmandum pacis fœdus.

His præmissis variæ assignãtur à Doctoribus causæ ad legitimam dispensationem impedimentorum dirimentium iure Ecclesiastico introductorum, quas ad numerum octonarium reduco.

6 *Prima* est extinctio grauis discordiæ, aut impeditio magnæ litis inter consanguineos, & affines. Ad quam reducitur euitatio scandalorum, iacturæ famæ, & aliorum damnorum, quæ probabiliter timentur, nisi matrimonium fiat. Quæ causa legitima est, quoniam pax & animorum coniunctio cùm sit vnus ex matrimonij finibus, maximè congruit propter eam expediri dispensationem. Conducit etiam publico bono pax & concordia ciuium.

7 *Secunda causa* est quando non reperitur aliud competens matrimonium, nisi cum consanguineis, vel affinibus. cuius causæ ratio est, quia valde expedit bono communi vt matrimonia inter pares ineantur. Disparitas autem status debet esse aliquo modo notabilis, vt nuptiæ, quæ cum non consanguineis iniri possunt, dicãtur inæquales. Æqualitas autem nuptiarum non solùm ex paritate generis, vel diuitiarũ, sed magis etiam ex morũ congruentia est spectanda, ne perpetuæ lites inter cõiuges oriantur. Valde etiam durũ est fœminæ abstrahi à suis, & in aliena & distanti ciuitate nubere, vbi perpetuo est caritura consortio parentum, & consanguineorum, & vitam transigere debet acerbam, ac solitariam; vnde id erit etiam sufficiens causa dispensationis.

8 *Tertia* est, defectus dotis competentis, quo efficitur vt fœmina non possit reperire sponsum se dignum, nisi ex propinquis. Et idem est si vir defectu substantiæ nequeat inuenire vxorem sibi dignam, nisi impeditam. Ratio est, quia in hoc euentu fœmina cũ consanguineo, vel affine, cogetur inire vel manere innupta, vel nubere indigno. At multum confert ad bonum commune ne defectu dotis competẽtis fœminæ innuptæ maneant cum periculo incontinentiæ, vel viro inæquali nubant, cum periculo discordiarum & rixarum ex coniugio dispari oriri solitarum. Sunt verò duo notanda. *Primum* est, subesse hunc defectum dotis competentis, etiam quando ob aliquam deformitatem, vel similem causam non potest fœmina reperire maritum dignum suo genere, nisi habeat ampliorem dotem, quàm aliæ similis conditionis non laborantes eo defectu Si enim talis hoc augmento careat, verè patitur defectum dotis. Vnde infero non dici pati defectum dotis, quæ sufficientem habet vt reperiat maritum suæ conditionis, multo tamen inferioris quàm sit consanguineus, vel affinis qui eam vult ducere. Ratio est, quia tunc cessat causa pietatis vnicè mouens, quæ est, ne ipsa cogatur innupta manere, vel indigno se nubere. Vnde tunc non ageretur de prædicto damno vitando, sed de lucro acquirendo: quæ causa est longè diuersa, & insufficiens, quia pietas in hoc euentu solum suadet facere ea quæ auertunt proximi damnum, non verò ea quibus procuraretur eius lucrum. *Alterum* est, fœminam in ordine ad hunc effectum posse dici pauperem, & carere dote competente, quando nihil habet proprium, tametsi habeat parentes, & alios consanguineos diuites, quando non potest illos cogere, vt dent illi dotem competentem. Patet, quia cum sola causa huius dispensationis sit, ne aliàs fœmina cogatur, aut manere innupta, aut nuptias se indignas contrahere; quandiu de hoc constat morali aliquo modo, sufficiens est causa, vndecumque id proueniat. Hactenus proposuimus tres causas, quæ de more admittuntur in praxi à stylo Curiæ Romanæ. Præter istas, assignant Doctores alias causas etiam sufficientes.

Quarta ergo in ordine *causa* est, conseruatio diuitiarum in eadem cognatione, & familia; ne causa dotis distrahantur diuitiæ ad aliam cognationis familiam, quando ex amplissimæ sunt. Ita Sanchez *disp. 19. n. 30.* Coninch *disp. 33. dub. 5. n. 49.* Henriquez *lib. 12. c. 3.* Hurtado *disp. 26. difficultate 3. n. 12.* & alij. Ratio est, quia expedit Reipublicæ & bono publico magnas familias in suo statu & amplitudine opum conseruari: nam tali conseruatione abundat Respublica viris nobilibus ac locupletibus, qui commodius ipsi inseruiant: sicut ob hanc causam iustæ redduntur maioratuum institutiones, tanquam valde expedientes bono publico. 9

Quinta causa est, conseruatio familiæ illustris intra eundem sanguinem. Ita Doctores relati, quia pertinet quoque ad pietatem, & publicum bonum conseruari illustres familias. Quod maximè verum est, quando caput familiæ periturae esset fœmina. Vnde Henriquez citatus in commento, *litera D.* ob hanc causam refert dispensasse Gregorium XIII. anno 1575. cum D. Luisia Comitissa Sanctæ Gadeæ, vt nuberet patruo, cui prius soror eius nupserat, & illa voto continentiæ erat astricta. 10

Sexta causa est excellentia meritorum erga Ecclesiam, siue petentis dispensationem, siue eius in cuius gratiam petitur, quia æquum est, vt qui de Ecclesia sunt bene meriti, eius benignitatem experiantur. Vt si quis strenuè se gessit in militia contra infideles, aut alij ministerio ad bonum Ecclesiæ conferenti vacauit. 11

12 *Septima causa* est, proles habita ex consanguinea bona fide suscepta. Vt quando aliqui prius matrimonium contraxerunt, & altera saltem pars ignorabat impedimentum. Quia cùm tunc proles sit legitima, vt constat ex *cap. ex tenore, qui filij sint legitimi*, ad bonam eius educationem valdè confert tale matrimonium instaurari. Addit Coninch *citatus*, sufficere ipsum matrimonium sic contractum publicè in facie Ecclesiæ saltem in gradu non ita propinquo, quia vix sine graui incommodo separantur, præsertim quandò consummatum est. Secus verò esset, si mala fide id matrimonium iniissent, aut omissis denuntiationibus, vt liquet ex Tridentino *sess. 24. de matr. c. 5.*

13 Denique *octaua causa* dispensandi in gradibus non ita propinquis, est copiosior pecuniaria compositio ad aliquod opus pium, vel ad sumptus publicos. Quæ sola absque alterius causæ allegatione sufficiens est, cùm bonum publicum spectet.

His omnibus duo addenda sunt. *Primum*, præter dictas causas, posse esse alias plures, quæ sufficiant, quæ iudicio prudentis & docti viri discernendæ sunt. *Secundum*, sæpe contingere vt plures causæ aggregatæ sufficiant, quatum singulæ non sufficiunt. Quæ omnia prudentis dispensantis arbitrio relinqui debent.

Ex dictis colligo, quænam sint causæ legitimæ ad dispensandum in impedimentis impedientibus tantùm. Nam in votis, quibus matrimonium impeditur, seu prohibetur, dico necessariam esse rationabilem causam, iudicio viri prudentis & docti discernendam. Talis est spes publicæ pacis, aut quòd materia voti sit facta periculosa voventi, siue ob occasiones moraliter ineuitabiles, siue ob scrupulos, siue ob fragilitatem, vel quòd sit dubium an fuerit validè promissa Deo, vel an fuerit satis maturè promissa. Similiter dico, ad validè dispensandum in sponsalibus, vt possit contrahi cum altera, esse quoque necessariam rationabilem causam arbitrio docti & prudentis discernendam, qualis est, si timeatur priorem sponsam futuram esse occasionem peccandi sponso; aut si ex matrimonio cum altera speretur publica pax, aut extinctio, vel impeditio grauium discordiarum.

SECTIO VI.

Quo tempore verificari debeant causæ dispensationis, vt ipsa dispensatio valida sit.

1 Diuidenda sunt varia tempora, vel status in quibus causæ in precibus narratæ debeant esse veræ: nam deficiente causa motiua, nequit dispensatio perseuerare valida, nec licita. Præmittere verò oportet Pontificem non solere communiter per se dispensare, sed hoc committere Vicario Episcopi in cuius diœcesi habitat is cum quo dispensandum est, vt ipse inquirat, an preces & causæ Pontifici oblatæ sint veræ, & si reperiat veras, dispenset.

2 *Prima* igitur *difficultas* est de tempore, vel statu, quando impetrans misit Romam, & literæ nondum expeditæ sunt, an subreptitia sit dispensatio quando causa eo tempore falsa fuit, tametsi vera sit, quando Pontifex dispensationē committit, & deinceps. Ratio dubitandi est, quia cùm causa allegata sit dolosè & animo Pontificem decipiendi allegata, nec dolus alicui debeat suffragari, videtur contra Pontificis mentem impetrata; qui certè doli conscius eam non concessisset.

Certum tamen est apud Doctores, solam causæ veritatem tempore concessionis Pontificiæ esse attendendam, nec tempus antecedens in consideratione esse. Ratio est, quia Pontifex ipse est, qui reuera dispēsationem concedit; ergo sat esse videtur vt non antea, sed tunc vera sit causa. Firmo, quia clausula illa in dispensationibus apposita, *si preces veritate nitantur*, ad id tempus referri debet, quo Pontifex dispensationem concedit: nam veritatem precum postulat, ne dispensatio à veritate & rectitudine deficiens, sit reipsa, ac censeatur esse dissipatio; ad hoc autem nihil refert, an causa tempore præcedenti fuerit vera, nec ne, sed an tunc vera sit. Ergo.

Ad rationem dubitandi respondeo expressionem rei falsæ, quando est extrinseca, nec confert ad dispensationis substantiam, non vitiare dispensationem, quamuis Papa veritate cognita non cōcederet illam. Id cōstat manifesto exēplo de Clerico irretito magnis criminibus, sed non redditibus beneficij incapaci, qui validè impetrat collationis gratiam à Pōtifice, quamuis certò constet quòd eam denegasset eorum criminum conscius: quia nimirum in his concessionibus gratuitis ignorantia qualitatis extrinsecæ ad eas non conferentis, nullo modo vitiat, tametsi illas concedens, illius conscius, denegaret: sicut etiam eleemosynam non vitiat ignorantia qualitatis extrinsecæ ad ea non conferentis, vt eleemosyna collata pauperi nequissimo, & illam pessimè expendenti valida est, quia paupertas causa illius intrinseca est vera, quamuis eleemosynam largiens non daret, si illius mores nouisset. Simili modo philosophandum est de veritate causæ pro tempore præterito, esse valde extrinsecam, ac minimè ad rem præsentem conducere. Addo, si Pontifex denegaret, maximè esset in pœnam doli: hanc verò dolosus subire non tenetur, antequam sibi infligatur; atque adeò ante eius dispensatio nequit esse subreptitia.

Secunda difficultas est, de tempore, vel statu, quando Pontifex dispēsationem concedit, Ordinario committit vt dispenset, cum clausula, *si preces veritate nitantur*; an sufficiat preces fuisse veras tempore præcedenti, quo missum est Romam pro dispensatione impetranda, vel tempore subsequenti quo Ordinarius est dispensaturus; an verò opus sit preces tunc esse veras. Respondeo cum communi Doctorum doctrina, omnino desiderari vt tempore concessionis Pontificis causæ allegatæ veræ sint. Ratio est, quia Pontifex est qui verè dispensationem concedit, & solam executionem Ordinario, vel confessori remittit, præmisso veritatis precum examine. Ergo oportet tunc veram esse causam, & preces Pontifici propositas veras esse. Vnde infero Ordinarios, vel confessarios teneri diligenter examinare tempus datæ, & an tunc verificetur causa, ne dispensatio sit subreptitia; quia contingere potest vt eius veritas non tempore concessionis, vel datæ, sed post concessionem Romæ factam subsistat. Vt, v. g. allegatur Pontifici fœminam iacturam famæ passam esse ex frequenti conuersatione cum viro cui nuptura est; & sæpe ea infamia post tempus datæ dispensationis suborta est. 3

Tertia difficultas est de tempore alio & statu, quando dispensatio commissa à Pontifice est Ordinario, vel Confessario, nondum tamen dispensauit. Et in hoc tempore ac statu existimo causam perseuerare debere, ne ruat omnino dispensatio. Quare si aliqua fœmina impetret dispensationem, vt cum consanguineo nubat ex defectu dotis, licet ea causa verè extiterit tempore concessionis, si tamen cessauit, antequam Ordinarius dispensaret, tunc dispensatio illa cessabit. Ratio est, quia in eo euentu nequeunt coram ordi- 4

nario

nario verificari causæ ob quas ei dispensatio commissa est.

5 *Quarta difficultas* est de alio tẽpore & statu, quando iã Ordinarius dispensauit, nondũ tamẽ ea dispensatio mandata est executioni; an tunc cessante causa, cesset dispensatio: & sermo est de cessatione causæ non impulsiuæ, sed motiuæ, & finalis, & eius quæ præbuit sufficientem causam dispensationi.

Qua in re noster Sanchez *lib. 8. disp. 30. n. 14.* Coninch *disputatione 33. num. 94.* Hurtado *disp. 26. difficult. 3. n. 15.* sentiunt in eo casu & statu cessante causa cessare etiam dispensationem. Probat, quia dispensatio vt sit iusta, necessariò includit hanc conditionem, si causa perseueret, quando executioni mandanda est; alias iniquus esset dispensans dans licentiam ad operandum contra legem, etiam sine causa. Idque declaratur exemplo dispensationis, concesso alicui ad concedendum carnes in Quadragesima, propter specialem ægritudinem; quæ reuera cessat, quotiescunque in Quadragesima talis ægritudo cessauerit, aliter enim non esset iusta dispensatio; ergo idem dicendum est in omni alia dispensatione.

Secundò, lex in communi desinit obligare cessante legis causa negatiuè, & in vniuersali; ergo idem dicendum est de priuilegio: facilius enim tollitur ius extraordinarium, & speciale, quale est priuilegium, & dispensatio, quàm ordinarium & commune.

Tertiò, concessio priuilegij, vel dispensationis sine causa est illicita, vt constat, quia non licet sine iusta causa violare ius commune; ergo & conseruatio eius priuilegij Non enim præsumendum est Principem velle conseruare priuilegium in eo statu, in quo non concederet, & iudicaret illicitam esse eius concessionem. Vnde habetur in iure *l. 1. D. de condict. sine causa*, paria esse, à principio non habuisse causam, & illam esse desiisse.

6 Verius iudico oppositum cum Suario *lib. 6. de legibus c. 20. n. 15. & seq.* Basilio Ponce *lib. 8. c. 20. n. 4.* & aliis, non cessare dispensationem quacumque causa cessante, ante executionem dispensationis, neque vinculum semel iam ablatum redire. Ratio à priori est, quia gratia dispensationis consummatur & perficitur in relaxatione legis, seu ablatione vinculi, aut impedimenti per legem introducti; ergo si iam est sublatum impedimentum, illa non potest reddi inualida, cum semel iam fuerit iusta & licita, & habuerit effectum. Firmo, quia licet causa postea cesset ante executionem dispensationis; tamen negari non potest dispensationem iam factam manere iustam, & validam; ergo & effectus eius permanet, quia ille effectus non pendet in suo esse à tali causa. Quod patet manifestis exemplis. Nam irregularis dispensatus ad Ordines propter paupertatem propriam, vel parentum, vel propter indigentiam ministrorum Ecclesiæ, licet postea cesset illa causa ante susceptionem Ordinum, potest adhuc licite ordinari ex vi illius dispensationis, quia per illam fuit irregularitas absolute & simpliciter ablata; neque est vnde redire valeat propter solam cessationem causæ. Quia neque ab aliqua lege, vel homine fit: nec est verisimile fuisse solum sublatam quasi sub conditione, si causa illa duraret vsque ad Ordinum susceptionem, Nam talis restrictio ex forma dispensationis colligi nequit, cum absolute concedatur; neque est necessaria ad iustitiam dispensationis, quia non tenetur dispensans præuenire effectus contingentes, & accidentarios, sed satis est quòd eo tempore, quo fit dispensatio, habeat iustam causam: non enim dispensator legis, sicut & legislator, tenetur considerare rarum, & contingentem euentum, sed ea quæ in plurimum accidunt. Aliter enim etiam dici posset in eodem exemplo, illum irregularem sic dispensatum, & iam ordinatum cessante causa dispẽsationis, debere cessare ab vsu Ordinum, quia etiam ille vsus Ordinum est effectus dispẽsationis, & maximè intentus per illam. Quare sicut talis vsus absolute conceditur virtute dispensationis prius factæ, siue causa cessauerit, siue non, ita & iustè conceditur absoluta facultas ad Ordines, seu ablatio irregularitatis, quæ duret quoad omnem suum effectum, siue causa dispensationis duret, siue non. Sunt etiam alia plura exempla. Nam si opposita sententia vera esset, fieret, si ob coniugium esset dispensatum cum aliquo in voto castitatis, & postea nollet nubere, quod iterum teneretur voto. Item si alicui Monasterio indultum esset priuilegium non soluendi decimas ob Monasterij paupertatem, si postea ad pinguiorem fortunam deueniret, non posset eo priuilegio gaudere. Denique si cum aliquo neophyto dispensatum esset ad dignitatem, vel officium ob morum honestatem, tanquam ex causa motiua, sequeretur si mores mutaret, rursus inhabilem effici. Quæ certè videntur absurda.

Ad argumenta opposita.

Ad primum, negamus dispensationem simpliciter & absolutè concessam, & statim habentem suum proximum & per se effectum, includere illam conditionem, seu limitationem, vt effectus non duret, non durante causa; negatur quoque dispensationem fore iniustam nisi illam includat conditionem, quia causa præsens potest esse sufficiens ad tollendum vinculum, vel impedimentum, ita vt semel ablatum non redeat, etiamsi contingere possit, in rebus fieri aliquam mutationem. Ad exemplum dico, dispensationem respectu totius Quadragesimæ nõ totam simul, sed successiuè esse intelligendam, quia materia eius non est indiuisibilis, sed successionem habet. Nam lex ieiunij quadragesimalis licet per modum vnius concipiatur, est tamen virtute multiplex, & singulis diebus quasi nouam obligationem imponit, & ideo dispensatio in illa lege non fit absolutè tota simul, sed est virtute multiplex dispensatio, & pro singulis diebus veluti singulæ dispensationes conceduntur, & vnaquæque propriam causam pro suo die requirit. Vnde quamuis in eo casu detur simul pro tota Quadragesima, non tamen ita datur, vt statim auferat totum vinculum legis pro tota Quadragesima, sed vt successiuè illud auferat, prout successiue obligauerit, si eadem ratio excusationis perseueret. Idem est in aliis similibus præceptis habentibus tractum successiuum. Secus verò est in dispensatione, quæ statim tota simul conceditur, & habet quasi indiuisibilem effectum, tollendo inhabilitatem, impedimentum, aut votum: nam illa simul habet totum effectum, & simul etiam habet causam præsentem, propter quam absolutè concedatur. 7

Ad secundum, dispar est ratio legis, ac priuilegij, seu dispensationis: nam lex obligationem inducit, priuilegium autem fauorem eius, cui conceditur. Vnde lex cessante causa in vniuersali cessat, quia desinit esse lex, & amittit propriam rationem formalem legis, cum fiat inutilis communitati. At priuilegium, vel dispensatio iam facta, ex eo quod cesset causa, non redditur inutilis illi, cui concessa est. 8

Ad tertium concesso antecedente negatur consequentia, quia non constat in Principe, quando priuilegium, aut dispensationem concedit, esse debere eam intentionem, vt tandiu duret, quandiu durauerit causa. Quamuis enim in his, in quibus est ea intentio Principis, per cessationem causæ cesset concessio, vt accidit in illis iuribus allegatis. Attamen non probatur esse necessariam eam intentionem in Princi-

pe concedente priuilegium, vt manifeste liquet ex adductis exemplis. Sicut enim multa illicitè fiunt, quæ tamen facta licitè conseruantur: sic enim constat dispensationem datam à principio sine causa illicitam esse, & tamen ea semel data licitum esse vsum illius, vt dixi suprà *sect.4.num.19.* sic etiam multa licitè conseruantur, quæ tamen illicitè concederentur. Videmus quoque causam temporalem sufficientem esse, vt moueat Principem ad concedendum priuilegium, vt videre est in nonnullis religionibus, quibus à principio ob austeritatem vitæ, & reformationem, concessa sunt priuilegia; quæ tamen nullus dicet cessare, eo quod mores ab illa pristina seueritate deflexerint. Sicut etiam sæpe donat quis alicui licitè ob indigentiam, non donaturus licitè, nisi ea supposita; & tamen nullus dicet malefacere, si non reuocet, cessante indigentia.

DISPVT. XLVI.

De nullitate dispensationis, in cuius petitione reticetur verum, aut exprimitur falsum.

DICTVM est hactenus de dispensatione quantum ad potestatem dispensantis, & quantum ad causas necessarias ad illius valorē & honestatem; iam in hac dispensatione dicemus, quid ex parte petentis, seu impetrantis requiratur, vt ea irrita non sit. Nam contingere potest vt dispensatio fiat ex causa iusta, & ab habente potestatem, & tamen irrita ac nulla censeatur, vel quia impetrans subticuit exprimenda, vel quia expressit falsa. In his enim casibus dicitur dispensatio subreptitia, & obreptitia. Quæ verba synonyma esse, ac idem significare notauit Sanchez *disp.21. num.2.* ac nihil inter se differre. Quare dispensatio dicetur indifferenter obreptitia, vel subreptitia, quoties malè impetratur, siue tacita veritate necessariò explicanda, siue falsum ad rem ipsam conducens in precibus narrando.

SECTIO I.

An taciturnitas veritatis, pertinentis ad causam impulsiuam & finalem impetrationis, efficiat dispensationem subreptitiam & nullam.

1 PRæmitto quod certum est apud omnes Doctores, duplicem esse causam conducentem dispensantem ad concessionem dispensationis. *Vna* est motiua, seu finalis, quæ expressa ita de facto mouet ad concedendam dispensationem, siue sola, siue simul cum aliis, vt si illa non exprimeretur, non concederetur dispensatio, aut non nisi cum quibusdam conditionibus, ac limitationibus concederetur. *Alia* verò est impulsiua, quæ non conducit, nec mouet, vt concedatur absolutè, sed vt facilius concedatur; seu, quod idem est, non conducit ad substantiam concessionis, sed tanquam ad medium illam facilitans. Eadem proportione, qua sunt & distinguuntur causa motiua & impulsiua in ordine ad concessionem dispensationis, etiam sunt, & distinguuntur in ordine ad negationem dispensationis. Quare illa est causa motiua, seu finalis ad negationem dispensationis, quæ si exprimatur, mouebit ad negationem dispensationis, siue ipsa sola, siue simul cum aliis. Illa verò est impulsiua, quæ licèt exprimatur, non mouebit ad negandum dispensationem, sed tantùm ad facilius negandum. Hoc præmisso circa præsentem difficultatem variæ sunt opiniones, quæ videri possunt apud Sanchez *lib.8. disp.21.n.10.* & sequentibus. Quod mihi verius videtur, aperiam sequentibus dictis.

Dico ergo *primò*, quando in petitione gratiæ, vel dispensationis aliquid verum tacetur, quod ius iubet exprimi, etiamsi tale verum pertineat ad causam impulsiuam tantum, efficere dispensationem subreptitiam, & per errorem factam. Ita communiter Doctores. Ratio est, quia quoties aliquid præcipitur in petitione gratiæ exprimi, hoc exigitur tanquam forma præscripta, qua deficiente totum actum deficere necesse est. Vnde talis gratia non potest non censeri obtenta per surreptionem, quæ obtinetur contra Principis voluntatem in legibus expressam. Firmo idem ex *cap. si motu proprio 23. de prabendis in 6.* vbi deciditur ex quantumuis modici beneficij taciturnitate reddi alterius impetrationem subreptitiam. At manifestè liquet modicum beneficium tacitum non fore impedimento, quominus Pontifex conscius eadem facilitate aliud concederet. Quia nimirum tunc conceditur dispensatio dependenter ab expressione illius veri tanquam à conditione. Nec ignorantia aliqua id poterit excusare: quia cùm omittatur aliquid, formæ corruet actus, nec ignorantia iuuabit, nisi ad excusandum à culpa. In quo est manifesta differentia dispensationis ab excommunicatione: hæc enim incurritur ob inobedientiam, & contumaciam, quæ cessant, vbi est inuincibilis ignorantia. At illa corruit ex non seruata forma ad eius valorem necessaria, & ex defectu intentionis concedentis; quæ nullo modo supplet ignorantia etiam culpabilis. Dixi, *in petitione*, quia prædicta doctrina tantum est vera, quando dispensatio fit ad petitionem partis, & non quando fit motu proprio Pontificis, vt patet ex dicto cap. *si motu proprio.* Et ratio est, quia cùm ea gratia ex mera Principis liberalitate procedat, præsumitur fore vt veritatis conscius æque concederet. Quod limitandum est, nisi taceatur inhabilitas concernens personam, vt si beneficium obtenturus sit irregularis, vel careat legitima ætate, non supplebit clausula, *motu proprio*, hos defectus; quia hæc clausula non supplet personæ inhabilitatem, nec dispensationem inducit, cui opponitur ius commune, in quo tunc Pontifex non intendit dispensare. Id etiam limitandum est, nisi illa taciturnitas ius tertij respiciat, vt si sit beneficium iuris patronatus, & hoc taceatur. Quia motus proprius non aufert ius in re, vel ad rem alteri quæsitum.

Dico *secundò*, quando in petitione tacetur aliquid verum pertinens ad causam motiuam concessionis, efficere dispensationem nullam, etiamsi quod tacetur iure non præcipiatur exprimi. In hoc etiam conueniunt Doctores. Ratio est, quia dispensatio fit dependenter ab existentia motiui quod exprimitur, aut à nō existentia motiui ad negandum motiui, inquam, quasi substantialis, & intrinseci, & per se ad rationabilem & prudentem concessionem, aut negationem conducentis; in qua concedenda, vel deneganda ratione dispensantem duci oportet; ergo tunc ignorantia, aut error dispensantis circa causam finalem, qua verè cognita, gratiam non concessisset, vitiat, & annullat dispensationem. Firmo, quia in cæteris omnibus dispositionibus defectus causæ finalis substantialis 3

facit

facit actum omnino inuoluntarium ac nullum, vt omnes Doctores obseruant *c. post translationem, de renunciat. c. & si Christus, de iure iurando, & cap. cum cessante, de appell.* ergo idem dicendum in gratiis, & dispensationibus.

4 Dico *tertiò*, quando nihil tacetur quod ius iubet exprimi, & veritas tacita tantum pertinet ad causam impulsiuam, & si scienter ab impetrante id factum sit, non reddere concessionem, vel dispensationem subreptitiam. Ita Couarruuias, Henriquez, Sà, & multi alij, quos refert & sequitur Sanchez *disp. 21. n. 11. & 17.* & Hurtado *disp. 26. difficult. 4. n. 19.* Ratio est, quia tunc error aut ignorantia non est in causa vt fiat dispensatio, quia quamuis verum illud non taceretur, etiam fieret dispensatio, cùm non pertineat ad causam motiuam, vt suppono, sed ad impulsiuam; ergo tunc dispensatio non est subreptitia, & nulla. Firmo, quia quando exprimitur causa de se sufficiens ad concedendam dispensationem, etiam tacita causa, quæ difficiliorem redderet cōcessionem, quamuis quoad modum quendam accidentalem, nec variantem rei substantiam, nec absolutam concessionem, sed quoad solam maiorem concedentis facilitatem sit aliquatenus inuoluntaria concessio: at simpliciter, & quoad substantiam est voluntaria; ergo non est cur censeatur subreptitia, & nulla. Nam subreptio significat errorem dantem causam concessioni, at tunc subest sufficiens ratio motiua & finalis ob quam rationabiliter fieri potest concessio, atque adeò dispensatio non potest tunc propriè dici facta per errorem. Vnde quamuis dispensans si sciuisset petentem esse sibi inimicum, aut hominem improbum, noluisset concedere gratiam dispensationis; adhuc tamen eiusmodi ignorantia non faceret dispensationem subreptitiam: quia subest iusta causa motiua dispensandi, quam Papa v. g. tanquam distributor boni publici spectare tantum debet, & ideo vt talis non errat, quatenus facit distributionem, & concedit dispensationem. Quare aliæ causæ habent se quasi per accidens, & omnino accidentariæ. Hac de causa Doctores meritò affirmant pauperem improbum obtinentem eleemosynam ab eo qui cognita improbitate eam non dedisset, non dici eam per errorem obtinuisse, quia verè est pauper & miser, & ad subleuandam eius inopiam, ac miseriam motus est largiens eleemosynam. Vnde causa illius intrinseca est vera, quamuis largiens eleemosynam non daret, si illius mores dignosceret.

5 Quæres, quænam causa sit motiua, & per se, cuius taciturnitas efficit dispensationem nullam, quæ verò non sit motiua, sed tantum impulsiua, aut si est motiua, sed non per se, & quasi substantialis, sed per accidens, cuius taciturnitas non efficit dispensationem nullam. Respondeo id arbitrio viri docti & prudentis discernendum esse, quando nec ex iure, nec ex stylo curiæ constat: nam stylus curiæ ius quoque facit. Quod si prudenter, seu probabiliter discerni nequeat, an causa sit motiua, & id maneat sub puro dubio practico, iudico verius cum Molina *disp. de iust. & iure disp. 173.* Coninch *disput. 33. n. 70. & 93.* & Hurtado *difficultate 4. citata, ad finem*, dispensationem censendam esse nullam. Quia impedimento certo non sufficit dispensatio incerti seu dubij valoris. In hoc enim dubio, tutior pars, ea videlicet, in qua nequeat esse peccatum, eligenda est. Firmo, quia in hoc euentu, error seu dubium est circa causam finalem, vel potius circa rem ipsam in qua dispensandum est; & obligatio dubia, & certa multum inter se distinguuntur, & variant iudicium dispensantis. Vnde ob eandem rationem dico quando dubium est an preces veritatem iustamque causam contineant, & consequenter an subreptitia sit dispensatio, præsumenda est subreptitia, & nulla. Quia in hoc casu valet dictum axioma, In dubio melior est conditio possidentis; possessio autem pro impedimento stat. Et illud aliud, Debito certo non satisfit per solutionem, at remissionem incertam. Ex dictis

Colligo *primò* ad valorem dispensationis necessarium esse vt ex voluntate Prælati, seu dispensantis procedat. Patet, quia dispensatio, actus humanus est; debet ergo procedere ex libera volūtate. Actus etiam agentium non operantur vltra intentionem eorum, vnde si desit intētio in dispensante, nihil efficiet. Hac enim ratione in sacramentis ministrandis, & censuris ferendis, vel tollendis, & similibus actibus moralibus, qui à potestatibus moralibus deriuantur, necessaria est voluntas, ac intentio libera ad valorem actuum. 6

Colligo *secundò*, tunc dispensationem esse irritam ex defectu voluntaris concedentis, vel dispensantis, ob taciturnitatem veri per se conducentis ad ipsius rei substantiam, modo dicto. Ratio est, quia per eam taciturnitatē occultatur substātialis materia, circa quam versari debet voluntas dispensantis, & ideo nequit dispensatio à vera voluntate procedere. 7

Colligo *tertiò*, ad valorem dispensationis satis esse proponere causam motiuam, etiamsi taceantur aliqua quæ difficiliorem redderent voluntatem dispensantis, non tamen simpliciter impedirent voluntatem eius. Ratio est, quia nullo iure humano contrarium inuenitur statutum, aut declaratum, nec etiam ex natura sequitur vt debeat totum illud exprimi, quia talis reticentia, seu dissimulatio non causat in eo casu inuoluntarium simpliciter, quandoquidem de facto & de præsenti voluit Papa, vel Prælatus dispensare, & dispensauit rationabiliter; & cum effectu esset voliturus ac dispensaturus, etiamsi alio modo clariori, aut puriori veritas proponeretur. Quod verò tunc esset difficilius voliturus, est accidentarius defectus & insufficiens ad dispensationem annullandam. Addo si reticerentur circumstantiæ de se impertinentes ad causam dispensationis, tametsi si illas sciret, moueret, seu mutaret voluntatem dispensātis, adhuc non sufficere ad nullitatem dispensationis, taciturnitatem earum, qua cognita dispensans non dispensasset. Vt verbi gratia si occultatur persona, ne illam cognoscat, quia ex odio, vel alio simili respectu illi denegaret dispensationem aliàs iustam. Idem est, si occultatur qualitas personæ, quæ non refert ad causam, vt quòd sit vitiosa, vel ex tali, aut tali origine, & similia. Ratio est, quia ignorantia illa in his casibus non impedit, quominus dispensans hìc & nunc velit dispensare ex iusta, & rationabili causa. Quod autem id non esset voliturus, si tales circumstantias, quæ ad causam non referunt, cognosceret, non facit præsentem actum inuoluntarium, quia illa nolitio sub conditione tantum futura nihil in præsenti operatur, nec præsens quasi habitualis dispositio minuit actualem voluntatem, aut ponit aliquam conditionem in obiecto, ratione cuius videri possit inuoluntarium, cum illa dispositio sit impertinens, & extra causam. Denique, si conditiones quæ reticentur, & occultantur, habeant connexionem prudentem, & rationabilem cum materia dispensationis; tunc certè si illa occultatio ita est causa volendi dispensare, vt sine illa dispensans nollet dispensare, tunc dicerem dispensationem illam subreptitiam esse, & consequētèr nullam. De qua te plura infrà *sect. 8. n. 6. 7. 8. & 9.* 8

SECTIO

Sectio II.

An dispensatio primò petita, & negata, & postea iterum petita, & obtenta, tacita priori denegatione, sit surreptitia, & nulla, ob priorem taciturnitatem.

1 Superiori sectione in genere dixi quæ tacita, vel suppressa reddant dispensationem surreptitiam, & nullam: nunc verò in hac & sequentibus sectionibus id in speciali est explicandum.

Affirmat Menochius *lib. 2. de arbitrar. centur. casu 203. n. 6.* nullam esse dispensationem si in illius impetratione nulla fuit mentio facta alio tempore, denegatam esse. Probatur, quia tunc dispensans concedit ex errore, aliàs non concessurus, si sciret antea negasse.

2 Dico *primò*, obtentam dispensationem priùs petitam, & non concessam ab eodem superiore, nullo modo esse surreptitiam ob taciturnitatem illam. Ita cum communi sententia Sanchez *lib. 8. disp. 22. n. 14.* Suarez *lib. 6. de legibus c. 21. n. 1.* Basilius Ponce *lib. 8. c. 17. n. 3.* & alij. Ratio est, quia nullo iure illud disponitur, neque ex stylo, neque ex consuetudine illud habetur: neque est sufficiens ratio quæ conuincat. Quia si aliqua esset, maximè quia præsumptio est superiorem non concessurum dispensationem, si prioris denegationis memoriam haberet. At hæc præsumptio nullo iure fundata est, nec per se spectata est sufficiens: nam si in secunda petitione plures rationes & causæ allegentur, quæ dispensationem magis honestent, & superiorem magis mouere prudenter possint, tunc nec probabilis est illa præsumptio, nec in eo casu superior esset rationabiliter inuitus. Si autem nihil de nouo additur, sed eadem repetitur, & cum eisdem circumstantiis, si causa allegata ad dispensandum sufficiens est, tacere negatam esse prius dispensationem, non potest reddere illam insufficientem, & ita in secunda vice erit sufficiens, quia prior denegatio nihil ad causam refert, & ob eam solam causam denegare dispensationem non videtur rationi consentaneum: nam si iusta causa subest, potius decet priorem rigorem temperare. Quare prædicta circumstantia præcedens, vel memoria eius impertinens est ad valorem dispensationis postea subsecutæ. Atque hic discursus maximè procedit respectu eiusdem superioris quando propter mutationem temporis prioris denegationis est omnino oblitus.

3 Dico *secundò*, idem dicendum respectu successoris in eadem sede, non oportere exprimere à suo prædecessore fuisse illam dispensationem denegatam. Patet, tum ob rationem dictam, quia id nihil ad causam refert. Tum præcipuè, quia successor in eadem sede cum habeat eandem potestatem, & non regatur per iudicium, & voluntatem sui prædecessoris; in illo multo minus probabilis est illa præsumptio inuoluntarij.

4 Dico *tertiò*, idem procedere in superiore respectu inferioris. Vt si Episcopus neget dispensationem, & à Papa postea obtineatur, non facta mentione prioris recursus ad Episcopum, validam censendam esse dispensationem. Ratio est manifesta, quia multo magis videtur impertinens illa circumstantia respectu superioris: minus enim regitur inferioris iudicio, aut minus ex eo pendet; multoque minor præsumptio inuoluntarij est in superiore.

Dico *quartò*, etiamsi negata sit à superiore dispensatio, & petatur secundò ab inferiori ordinariam iurisdictionem habente, illudque taceatur, validam esse dispensationem. Ita Suarez & Basilius Ponce *relati.* Et ratio est, quia superior ea denegatione non reseruauit sibi dispensationem, vt est per se notum, ac manifestum, neque abstulit ab inferiori iurisdictionem ordinariam concedendi, cùm posset etiam sua tãtùm volũtate negare. Neque est probabilis præsumptio non fuisse concessurum dispensationem, si sciret fuisse à superiore denegatam: tum quia illa præsumptio nullo iure fundatur, neque ex illo facto sufficienter colligitur, considerata natura dispensationis, quæ est quædam gratia. Cùm enim dispensatio non sit debita, potest denegari à Pontifice ex sola voluntate; ergo per hoc non est cur censeatur auferre ab inferiori, potestatem illam concedendi, si velit; præsertim ab inferiori ordinario, quia ordinaria potestas difficilius tollitur, & maiorem causam requirit. Firmo hoc idem, nam denegatio dispensationis potest prouenire ex particulari iudicio superioris, quod talis causa non sufficiat ad iustam dispensationem. At Episcopus non tenetur conformari Pontifici in hoc iudicio; quia licèt Papa non soleat dispensare ex aliqua causa, neque admittere illam vt sufficientem, potest Episcopus dispensare ex illa, si probabiliter iudicet esse legitimam. Non enim repugnat, vt Papa applicans propriam voluntatem ad operandum iuxta proprium iudicium, relinquat Episcopo suam potestatem, & arbitrium operandi etiam iuxta iudicium suum. Neque per hoc derogatur potestati Pontificis: quia inferior, dum non prohibetur, potest in suo foro vti sua potestate, vt iudicauerit expedire; hìc autem nulla facta est prohibitio. Nec petitio prius oblata Papæ operatur præuentionis effectum, ne liceat postea id ab inferiori petere. Tum quia in vsu iurisdictionis voluntariæ non habet locum eiusmodi præuentio, cum liberum sit postulanti recedere à priori petitione, & aliam intentare. Tum etiam, quia superior negando dispensationem, iam quodammodo à se abiecit casum illum. 5

Contrarium sentit Sanchez *lib. 8. disput. 14. n. 5.* Quia eo ipso quod Pontifex denegauit in illo casu particulari dispensandi, videtur facultatem auferre inferiori in eo casu dispensandi, nisi noua causa emergente fuerit proposita. Quod firmari potest exemplo condemnationis; postquam enim Papa aliquem condemnauit, non potest Episcopus illum absoluere; licet fortasse potuisset, si causa prius ad illum delata fuisset. Alio exemplo idem roboratur confirmationis. Nam cum Papa leges confirmat, censetur tollere potestatem Episcopis dispensandi in illis. Verùm his non obstantibus persisto in veritate proposita dicti quarti; quia, vt probatum est, ex negotiatione superioris non est sublata, aut restricta inferioris facultas. Si ergo antequam Papa negarat, poterat Episcopus dispensationem expedire, idem poterit post negationem. Nec est simile quod de illis exemplis affertur. Nam condemnatio fit per sententiam, quæ includit præceptum, & imponit obligationem, quam non potest inferior auferre. At negatio dispensationis non fit per sententiam iuridicam, nec præceptum aliquod, vel obligationem superior per illam imponit, sed solum relinquit præexistens vinculum de negando vsum propriæ potestatis. Similiter alia est ratio de confirmatione, alia verò de dispensationis denegatione: nam in confirmatione adest decretum quo Papa suam facit eam legem, & ex consequenti aufert potestatem dispensandi in illa, nisi in aliquibus casibus præcisè. At negationi dispensationis non inest aliquod præceptum, vel prohibitio. Quare taciturnitas illa dispensationis 6

stationis negatæ à Papa non reddit dispensationem Episcopi surreptitiam, ac nullam; quia supposita potestate, quoad voluntatem eadem est ratio in inferiori, quæ in æquali, vel superiore.

Vnde infero adhuc Episcopo non ignorante priorem denegationem, si iudicet causam esse legitimam, & dispenset, validam esse dispensationem. Quia neque habet defectum potestatis, nec voluntatis, nec iustitiæ.

7 Dico *vltimò*, valere quoque dispensationem datam à delegato, quamuis à superiore delegante negata sit. Ratio est, quia potestas generaliter & absque vlla restrictione commissa non est restringenda sine maiori causa & fundamento; & vt probatum est, ex sola denegatione non colligitur diminutio prioris potestatis etiam delegatæ. Quia sæpe superior delegans committit alteri potestatem delegandi, ex eo quod ipse non vult, vel non audet sua potestate vti. Vnde suam potestatem delegat committens prudentiæ delegati iudicium causæ iustæ. At supposita potestate in delegato, quod pertinet ad voluntatem, rationes eodem modo procedunt. Quare in eo casu nulla committitur surreptio quæ inualidam reddat dispensationem.

Ad argumentum propositum *num.* 1. iam constat ex dictis dispensantem non concedere ex errore, quia circumstantia illa ignorata, nihil conducit ad substantiam rei.

SECTIO III.

An taciturnitas prioris dispensationis obtentæ reddat posteriorem inualidam.

1 Videtur communis Doctorum sententia stare pro parte affirmante. Quæ solet probari.

Primo ex cap. 2. de filiis Presbyterorum in 6. vbi deciditur surreptitiam fore dispensationem à sede Apostolica impetratam, vt illegitimus obtineat plura beneficia, si prius ad vnum dispensatum secum sit, nec in posteriori dispensatione mentio illius defectus facta sit. Et reddit rationem textus, quia non est verisimile sedem ipsam cum illo prædictum patiente defectum, voluisse, si hoc fuisset expressum, eidem in pluralitate beneficiorum eiusmodi dispensare.

Secundò, fundari solet *in cap. penultimo, de præscriptionibus.* vbi iudicatur surreptitium priuilegium recipiendi sacramenta à quouis Antistite absolutè concessum cuidam Abbati, non facta mentione alterius priuilegij eidem Abbati concessi non ita amplè, sed cum moderatione ista, si proprius Antistes gratis & sine prauitate ministrare nollet. Quia nimirum Pontifex vel non concederet, vel difficilius concederet dispensationem secundam, si de priori mentio facta fuisset. In hac re,

2 Dico *primò* certum videri apud omnes, si prior, & posterior dispensatio cadant super diuersas materias, & tendant ad fines, seu effectus omnino disparatos, non esse necessarium, vt in secunda dispensatione fiat mentio prioris. Vt, verbi gratia, si quis impetrauerit priùs dispensationem in recitatione horarum, & postea impetret alteram in dispensatione castitatis, nullam surreptionem committet, petendo hanc sine mētione prioris, atque adeo secunda sic obtenta valida erit, & idem est in omnibus similibus. Id satis firmat generalis consuetudo; frequenter enim ita eiusmodi dispensationes successiuè petuntur iuxta occurrentes casus, & necessitates. Et ratio est, quia nullo iure cauetur, vt fiat mentio talis prioris dispensationis, neque ex natura rei necessaria est; nam illa taciturnitas per se non causat inuoluntarium, vt videtur per se notum. Neque est sufficiens coniectura, vnde meritò colligitur cōtrariam fore voluntatem Principis conscij prioris dispensationis. Quare subdiaconus, v.g. cum quo dispensatum est in sacro Ordine vt ducat vxorem, si velit postea consanguineam ducere, non tenetur in posteriori dispensatione mentionem prioris facere.

Dico *secundò*, quando prior & posterior dispensatio sunt circa eandem rem, necessariò requiri, vt prioris mentio fiat, in casibus in iure expressis. 3
Hoc etiam constans debet esse apud omnes. Et constat præcipuè ex *dicto cap. penultimo, de præscriptionib.* vbi dicitur esse surreptitium priuilegium amplioris exceptionis, obtentum sine mentione prioris priuilegij exemptionis magis strictæ eidē, & in eadem materia, & respectu eiusdem concessi, quod certè est valde rationi consentaneum, quia omnis gratia cum præiudicio tertij valde odiosa est, & ideo nunquam censetur valida, nisi ex sufficienti notitia Principis procedat. Quare dicendum est, quoties primum priuilegium cedit in præiudicium tertij, & concessum est cum aliqua limitatione moderante præiudicium tertij, & conseruante aliquod ius, quod illi de iure communi competit; si obtineatur postea secundum priuilegium amplians primum, & plus derogans iuri tertij, necessarium esse in secundo facere mentionem de primo, ne sit surreptitium. Vnde id locum habet, vbicumque eadem ratio formalis materiæ seu iustitiæ versatur, vt esse solent materiæ decimarum, beneficiorum, & similes, in quibus ius vel præiudicium tertij intercedit. Hac ergo de causa qui dispensationem habet non soluendi decimas ex vinea, v.g. si deinde obtineat priuilegium non soluendi illas ex area vel fundo, nulla facta mentione prioris, non poterit vti secundo priuilegio, quia surreptitium est, quoniam cedit in præiudicium tertij, quod Papæ non satis fuit illo modo propositum. Cui etiam alia suffragatur ratio, quia meritò proponitur non fuisse Principem concessurum absolutam dispensationem, vel abundantius priuilegium in eadem re, si illi fuisset propositum, ipsummet, vel prædecessorem prius concessisse dispēsationem, cum maiori moderatione, quia tam facilis & leuis mutatio non debet præsumi de constantia Principis, quando est in præiudicium tertij. Vnde si posterius priuilegium redundet in præiudicium alterius, etiamsi ex noua causa petatur, irritum est ex dispositione illius iuris, quia non fuit facta mentio prioris priuilegij specialiter conseruantis illud ius tertio.

Dico *tertiò*, idem dicendum esse, quando necessaria est mentio prioris dispensationis, vt Princeps non ignoret totum vinculum, vel impedimentum quod aufert, vel quantitatem gratiæ quam facit per vnam, vel per plures dispensationes. Hoc etiam à Doctoribus non negatur: constat enim manifestè ex dicto *cap. 2. de filiis Presbyter. in 6.* Nam dispensatio secunda ibi obtenta, ideo surreptitia iudicatur, quia non fuit sufficienter propositum totum impedimentum quod illi obstare potuisset. Ratio conclusionis manifesta est, quia tunc voluntas dispensantis non potuit extendi ad id quod latebat; ergo ex ea parte impedimentum mansit integrum, ac proinde dispensatio non potuit habere effectum. Firmo, quia si Princeps non satis intelligit qualitatem, & quantitatem gratiæ, quam confert, non potest illam velle; ergo si ex taciturnitate 4

tate prioris dispensationis sequatur illa ignorantia, clara est surreptio; nam est in re valde substantiali. Unde in prædicto exemplo per se non est necessaria declaratio prioris dispensationis, si alio modo impedimentum totum sufficienter referatur, quia tunc cessat ratio facta, & textus ille non plus requirit. Nam in illo textu dicitur, si illegitimus dispensationem obtinuit ad unum beneficium, & obtineat secundam dispensationem ad plura beneficia, *tacito prædicto defectu*, posteriorem dispensationem esse surreptitiam, & nullam. Ubi ponderanda sunt illa verba ibi posita, *tacito prædicto defectu*, iuxta quæ, ideo necessarium est in secunda dispensatione facere mentionem primæ, ut personæ defectus intelligatur. Quare si talis illegitimus, declarando se esse illegitimum, peteret dispensationem secundam, nulla facta mentione primæ, valida esset dispẽsatio. Sæpe autem per se est necessaria expressio prioris dispensationis si aliter non possit materia, seu vinculum tollendum per secundam dispensationem sufficienter explicari. Quod declaratur exẽplis. Nam beneficiatus qui obtinuit dispensationem non residendi per quinquennium cum perceptione fructuum, si expleto quinquennio, aliam similem postulet, nulla facta prioris mentione, si tempus illud continuum sit, secunda dispẽsatio surreptitia est. Quia Papa nunquam concipit se dispensare in decennio residentiæ, quia concipiendo prius unum quinquennium, & postea aliud sine recordatione prioris, nunquam concipit decennium, quod verisimiliter non concessisset, si intellexisset. Similiter, si quis habens votum castitatis obtineat dispensationem ad unum matrimonium contrahendum, & mortua uxore iterum petat dispensationem ad matrimonium tacito priori, posterior dispensatio est surreptitia, quia non potest Papa concipere quantam gratiam, vel relaxationem faciat in illo voto. Idem dico in alio exemplo de illo, qui semel obtinuit dispensationem ad matrimonium in impedimento dirimente uxoricidij cum machinatione; & postea iterum simile crimen committat, & aliam dispensationem de illo petat, non facta mentione prioris. Ratio est, quia cùm secundum crimen eiusdem rationis præsertim adeo graue, commissum post remissionem primi, magis pœnam mereatur, & difficilius remissibile sit, necesse est, ut secunda dispensatio sit longè difficilior in secundo crimine, post dispensationem in primo crimine, & ideo neque grauitas impedimenti, neque gratia quæ conceditur, sufficienter concipitur sine expressione prioris dispensationis, & ideo optimè posterior surreptitia iudicatur. Notat Sanchez *disp. 22. citata n. 20.* si contingeret, ut prioris dispensationis usus non extiterit, quia id matrimonium initum non est, in posterioris criminis dispensatione non opus esse prioris mentione: quia cum prior ad effectum perducta non sit, perinde est, ac si crimen prius remissum non esset.

5 Dico *ultimo*, quotiescumque non intercesserit aliqua circunstantia ex dictis, vel similis connexio inter posteriorem dispensationem cum priori, non esse necessarium priorem exprimere, ut posterior valida sit. In hoc sensu intelligenda est communis sententia, docens attenta dispensationis natura præcisè, non esse surreptitiam dispensationem posteriorem, eo quòd non fuerit facta mentio prioris eidem personæ concessæ. Ratio est manifesta, quia nulla est ratio, ac nullum ius requirens per se hanc conditionem declarandi priorem dispensationem ad valorem secundæ etiã circa eandem rem, nisi quando concurrunt aliæ circunstantiæ suprà *num. 3. & 4.* explicatæ, ut satis probatum est Firmo idem exemplis. Si enim quis ob dubium, vel scrupulum prioris dispensationis in voto, vel in impedimento, petat secundam, non est prioris mentio facienda, ut valida sit. Patet, quia contra nullum ius positiuum est, nec in se continet taciturnitatem, quæ verisimiliter reddat posteriorem dispensationem inuoluntariam, neque ingerit deceptionem, vel ignorantiam relinquit, quæ faciat ad rem. Simile exemplum est de dispensatione super irregularitate, si enim irregularis petat dispensationem ad minores Ordines suscipiendos, & ea obtenta antequam illa utatur, petat aliam ad omnes Ordines eandem irregularitatem exprimendo, non verò primam dispensationem, adhuc tamen valida erit secunda, quia neque agit cõtra aliquod ius, nec aliquid occultat quod possit Papæ voluntatem mutare, vel impedire. Si ille verò iam esset usus priori dispensatione, & postea impetraret secundam ad Ordines tantùm sacros, multo plus valeret, quia explicando irregularitatem, necessario supponit iam esse dispensatum ad ordines minores. Potiori iure si iste irregularis dispensatus ad omnes Ordines, peteret postea dispensationem in interstitiis, nulla facta mentione prioris, secunda valida esset, etiamsi non declaret defectum irregularitatis, quia ille iam est sublatus per dispensationem, nec per se refert ad interstitia, nec difficiliorem reddit illorum dispensationem. Idem est in dispensatione ad contrahendum cum consanguinea: si enim quis obtineat unam dispensationem cum una cognata, & illa mortua secundam petat pro alia in eodem, vel diuerso gradu coniuncta, valida erit secunda, licet obtineatur sine mentione primæ, quia sunt de rebus distinctis, & una non habet connexionem cum alia, neque aggrauat illam, aut difficiliorem reddit, & unaquæque potest habere propriam causam sufficientem nõ obstante alia, & independenter ab illa. Idem putat Sanchez *disput. 22. n. 15.* esse dicendum, etiamsi talis 6
persona non fuerit usa priori dispensatione quacumque ex causa, & petat secundam non facta mentione prioris. Sentio tamen in hoc casu esse secundam dispensationem surreptitiam; quia tunc secunda dispensatio coniungitur primæ, & ex utraque simul resultat una gratia exorbitans, quæ non cadit sub intentionem Pontificis; neque enim sine scientia & consensu Pontificis possunt illæ duæ dispensationes validæ simul permanere, quia est indulgentia quædam nimis extraordinaria. Quare ad valorem secundæ necessarium est exprimere priorem, quo illud incommodum vitetur. Unde non est simile, quando prior dispensatio suum usum habuit per quem extincta est; nam tunc non coniunguntur dispensationes, sed quælibet est unica pro suo tẽpore: esset autem simile, si absque usu prior dispensatio fuisset extincta per mortem alterius partis, vel per aliud impedimẽtum perpetuum: nam tunc ex defectu obiecti euanesceret prima dispensatio, & ideo est impertinens eius memoria. Ex dictis patet quid dicendum sit ad duo illa capita relata *num. 1.*

SECTIO IV.

An quando plura impedimenta sunt necessariò exprimenda, necessarium sit exprimi simul in una petitione, ut simul dispensentur, an sufficiat separatim in diuersis.

Henriquez *lib. 12. c. 5.* §. 3. *verb. dispensatio, n. 16.* 1
cum Nauarro & aliis docent, non esse necessarium omnia simul exprimi in una petitione, sed sufficere

etiam vno tacito, postea dispensando, exprimere alterum. Probant

Primò, quia potest tolli vnicum impedimentum sine alio, sicut & potest esse; ergo ex hac parte non repugnat talem petitionem, ac dispensationem validam esse, & habere effectum.

Secundò, oppositum contrariæ sententiæ non habet fundamentum, quia id non requiritur iure aliquo: non positiuo, vt patet, quia nulla est lex quæ præcipiat expressionem plurium defectuum, vt tollatur vnum; neque iure naturali quia vnum potest auferri non ablato alio; & vt Princeps habeat iustam, & efficacem voluntatem tollendi aliquem defectum, vel vinculum, satis est vt illud perfectè narretur, cum causa sufficiente ad dispensationem: hoc autem totum sufficienter narrari potest, explicando vnum impedimentum sine aliis; ergo si pro dispensatione omnium sit sufficiens causa, poterit dispensatio separatim peti.

Tertiò, idem ostenditur, quia ita obseruatur ex stylo curiæ habente vim legis; ergo.

Quartò impetratio veniæ diuersorũ criminum, verbi gratia, furti & homicidij, valet seorsum facta, nec in vnius impetratione necessaria est alterius mentio; ergo idem dicendum in præsenti.

Vltimò, valet impetratio absolutionis ab vna excommunicatione, non facta mentione de aliis, quibus idémet ligatur, ergo similiter in prędicta impetratione.

2 Alij verò, quos refert & sequitur Sanchez *disp.* 23. *n.* 2. sentiunt, necessarium esse in materia matrimonij omnia impedimenta exprimi simul in vna & eadem petitione. Fundamentum est, quia vt dispensatio legitimè obtineatur, necessarium est proponi Pontifici totum vinculum dissoluendum secundùm totam grauitatem, quæ intrinsece potest dispensationem difficiliorem reddere. At vnum impedimentum censetur moraliter habere maiorem grauitatem in illo genere, quando est coniũctum aliis, quàm solitariè sumptum: nam impedimenta simul iuncta sine dubio reddunt personam minus dignam dispensatione, etiam in singulis, vnde etiam simul proposita magis auertunt animum Principis ad concedendum tale matrimonium, vel ad habilitandam talem personam, vt experientia ipsa docet, & per se videtur prudentiæ consentaneum. Vnde videmus in humano iudicio, cum in aliqua persona plura sunt atrociora delicta, singula difficilius remitti. Firmatur idem: nam quodlibet impedimentum fortius ligat, quando est coniunctum cum aliis, ac quando est absque illis, ac proinde non eo ipso, quod Pontifex dispensat in aliquo impedimento existente in persona nullum aliud habente, dispensat in eo existente in persona illud habente coniunctum cum alio. Et certè aliàs manifestè aperiretur via fraudibus, obtinendo videlicet per plures dispensationes, quod sæpissime Pontifex, re tota intellecta, per vnam non concederet.

3 Dico *primò*, quando plura impedimenta sunt adeò diuersæ rationis ac disparata, vt vnum indigeat dispensatione, alia verò tolli possint absque dispensatione, certum videri nõ teneri omnia illa in petitione exprimere, sed solùm illud quod eget dispensatione. Vt, verbi gratia, si quis ligatus sponsalibus de futuro cum quadam fœmina, & voto castitatis, vel religionis, ante pubertatem emisso, nec post pubertatem ratificato, velit consanguineam ducere, solius consanguinitatis teneri facere mentionem in petitione. Patet, quia illorum impedimentorum dispensatio nõ est necessaria, sed alio modo potest ei occurri: nam potest obtinere à fœmina cui fidem dederat, remissionem sponsalium: potest etiam irritationem illius voti petere à parentibus, vel tutoribus, qui iuxta probabiliorem sententiam possunt ea vota irritare, dũmodo post pubertatem non fuerint ratificata; non igitur opus est ea dispẽsanti narrare cum impedimento consanguinitatis, quod dispensatione indiget necessariò.

Dico *secundò*, quando sunt plura impedimenta adeò diuersæ rationis & disparata, vt licèt egeant dispensatione, non tamen ordinantur omnia per se ad matrimonium, posse separatim peti eorum dispensationem. In hoc consentio cum Doctoribus primæ sentẽtiæ. Vt si, v.g. quis egeat dispensatione voti castitatis & consanguinitatis vt talem fœminam ducat, valida erit dispensatio voti castitatis, si prius petatur dispensatio eius quàm alterius impedimenti consanguinitatis, etiamsi solùm illud sine isto impedimento narretur. Ratio est, quia dispensatio voti per se non ordinatur ad tale matrimonium, tametsi habens tale votum habeat intentionem ducendi consanguineam, obtinendo postea aliam dispensationem; hoc enim accidentarium est, quia dispensatio voti ex se & per se generaliter solùm ordinatur vt liceat vsus coniugalis, quem votum castitatis impediebat. Præterea vtrumque impedimentum quamuis coniungatur, nullam auget indecentiam ad matrimonium contrahendum, nec vnum fit strictius & grauius ex coniunctione cum altero, nec vnum impedimentum colligatur cum alio in ordine ad dispensationem; ergo potest vtriusque separatim peti dispensatio. Vnde si reuera detur sufficiens causa independens à matrimonio cum tali consanguinea, dispensationis voti; rectè potest obtineri primò dispensatio de solo voto, & postea etiam ad obtinendam dispensationem circa consanguinitatem non oportebit prioris dispensationis mentionem facere, quia iam impedimentum voti non existit, sed legitimè fuit sublatum absolutè, & sine ordine ad matrimoniũ, quantum est ex se, & ex vi causæ: intentio autem operantis est per accidens, & non mutat dispensationis naturam. Dixi, necessarium esse, vt causa dispensationis voti non pendeat ex matrimonio cum tali persona: nam si pendeat, necessarium erit, omnẽ aliud impedimentum matrimonij cum eadem persona explicare, quia non potest aliter iudicium ferri de tali causa, & quia tunc vnum impedimentum colligatur cum alio in ordine ad dispensationem. Quod dixi de voto castitatis, dictum puta de voto religionis. Imò licèt eadem persona vtrumque votum habeat, poterit validas dispensationes vtriusque obtinere, non facta mentione consanguinitatis, vel aliorum impedimentorum matrimonij, quia neutra ex illis dispensationibus neque vtraque simul dicit habitudinem ad matrimonium cum impedimento contrahendum. Est verò notandum ligatum voto castitatis, si velit, primo nondum ablato per dispensationem voto, impetrare dispensationem ad ducendam consanguineam, teneri in eadem petitione explicare votum, & eo tacito dispensationem impedimenti dirimentis, nempe consanguinitatis, surreptitiam fore. Ratio est, quia in eo casu cùm tunc sint duo illa impedimenta ad illud speciale matrimonium, cuius dispensatio petitur, alterum dirimens, & alterum impediens, vtrũque est in eadem narratione exprimendum, ne surreptitia sit dispensatio. Absurdum enim videtur admittere validam esse dispensationem laborantis octo impedimentis dirimentibus, decepto Pontifice, petitis ab ipso octo dispensationibus seorsim; nam facillimo negotio eas octo personis concederet, at vni nullatenus, vel magna cum difficultate concederet; ergo idem cum proportione dicendum de duobus, vel tribus. Et certè Põtifex dispensans in vno

impedimento sibi proposito, decipitur in re necessaria, quoties plura subsunt impedimenta; existimat enim meritò petentem dispensationem vnius impedimenti, nullo alio impedimento laborare ad contrahendum.

5 Dico *tertiò*, quando sunt plura impedimenta colligata in ordine ad matrimonium, vt affinitas & cognatio, v.g. per se loquendo necessarium esse simul exprimi in vna petitione. In hoc sensu intelligo veram esse secundam sententiam Sanchez, & firmant eam argumenta proposita suprà *num.* 2. Idque obseruat praxis Romana, exceptis quibusdam casibus occultis, quos statim proponam; quæ exceptio potius firmat regulam in contrarium, & conclusionem istam confirmat. Et ratio etiam esse potest, quia talis dispensatio directè videtur peti, & concedi ad contrahendum matrimonium, & ad id ex se ordinatur, & ideo intentio dispensantis non videtur esse tantùm tollere vnũ, vel aliud impedimentum, sed simpliciter habilitare personam; ergo si narratio ad hoc non sufficiat, tota dispensatio censetur irrita ex mente concedentis. Præsertim, quia Pontifex simpliciter accipit verba narrationis, & intelligit personam non habere aliud impedimentum ad matrimonium, nisi quod proponitur, & ideo qui vnum proponit, & aliud tacet, virtualiter illud negat, & Pontificem decipit. Vnde experientia constat, longè aliter, & cum maiori onere, vel grauamine dari dispensationem, quando plura impedimenta concurrunt, & sæpè propter eam causam negari; signum ergo est nolle Pontificem dispensare in singulis impedimentis, nisi omnia quæ simul sunt, & per se ordinantur ad matrimonium, simul etiam proponantur.

6 Dixi in conclusione, per se loquendo necessariũ esse vt prædicta impedimenta exprimantur, quia per accidens, si alterum impedimentum sit occultum, & eius generis vt ex manifestatione sequeretur infamia, tunc satis erit Pontifici proponere publicum vt in foro externo dispenset, & occultum sacræ Pœnitentiariæ, explicato quoque ibi impedimento publico super quo dispensauit Pontifex. Vt si quis velit ducere propriã consanguineam, cui affinitate occulta coniunctus est, ratione copulæ occultæ cũ eius sorore. Ratio est, quia piè & iure creditur ea esse intentio Pontificis, ne similis casus remedio dispẽsationis destituatur; ne quoque hi cogantur crimen occultum in foro externo prodere, cum propriæ famæ iactura, & periculo, vt crimen illud sic explicatum deferatur ad iudicium seculare, & damnentur pœnis incestus iure statutis. Ideo verò necesse est vtrumque impedimentum declarari sacræ Pœnitentiariæ: quia cùm in ea dispensatione non contineantur nomina contrahentium, manet adhuc occultum crimen, ac vtrumque impedimentum fit notum Pontifici, cum quo consultatione habita dispẽsat Pœnitentiaria, & perpendit an dispensare expediat, concurrente eo duplici impedimẽto, atque adeò nihil contra Pontificis mentem impetratur. Idem dico cum Sanchez *disp.* 25. *n.* 8. quamuis impedimentum occultum non sit eius generis, vt ex manifestatione nõ sequeretur infamia, vt si esset votũ castitatis. Sat enim esset tunc Pontifici repræsentari publicum, vt in eo dispenset, & postmodum vtrumque sacræ Pœnitentiariæ. Reddit rationem Sanchez, quia cùm Pontifex sacram Pœnitentiariam destinauerit vt in occultis dispenset, nec ea voluerit publicè in foro externo proponi, piè credi potest velle eum sufficere, & requiri, vt vel vtrumque impedimentum sibi proponatur, vel sacræ Pœnitentiariæ, explicato tamen publico sibi, super quo sacra Pœnitentiaria potestate caret. Quod si prius impetraretur à sacra Pœnitentiaria, vel à Pôtifice illius voti dispensatio, non esset opus mentione alterius impedimenti, iuxta dicta suprà *n.* 4. sed tunc solùm quando prius impetratur alterius impedimenti dispensatio.

Dico *vltimò*, in dispensationibus aliis irregularitatũ, & aliarum inhabilitatum, & pœnarum, per se loquendo, vnam irregularitatem posse tolli sine alia, vt irregularitatem homicidij posse tolli absque alia illegitimi. Ita omnes. Ratio est, quia inter has irregularitates, & pœnas non est connexio, & taciturnitas vnius non confert aliquid ad dispensationem alterius, nisi quatenus tollit aliquam maiorem difficultatem, quam fortasse haberet Princeps in dispẽsando, si omnes cognosceret. Hoc autem nõ sufficit ad surreptionem, nisi vel ius aliquod cogat, vel aliæ circumstantiæ, & rationes concurrant. Hic autem nullum est ius, nec ratio fauet, quia multitudo irregularitatum, vel similium vinculorum ad summum reddit personam magis inhabilẽ extensiuè, & minus dignam quocumque beneficio: hoc autem non sufficit ad surreptionem, quia cum eo stat quòd dispensatio fiat cum plena volũtate, & cum cognitione omnium, quæ ad valorem actus necessaria sunt. Quod firmatur à simili, nam qui plures habet excommunicationes, minus dignus est quacumque absolutione, & tamen si impetret absolutionem vnius tacita altera, valebit, vt concedunt omnes, quia nullo iure plus exigitur. At nec in irregularitatibus postulatur. Præterea, qui plura habet crimina, minus dignus est beneficio, & si essent cognita, difficilius illud obtineret, vel fortè non obtineret, & tamen collatio valida est, secluso alio maiori impedimento. Rursus qui propter distincta crimina obnoxius est multis pœnis, minus dignus est cuiuslibet remissione, & difficilius illam obtineret, si omnia simul remittenda proponeret, & tamen valida est remissio vniuscuiusque, tacitis aliis, nisi vbi lex aliud disponit, vel vnum non potest sine alio sufficienter explicari, quia cùm sunt omnino diuersa, nullam connexionem habent in remissione: & illa difficultas quæ per taciturnitatem euitatur, non causat inuoluntarium, nisi valde accidentarium, & diminutum, quod non impedit valorẽ actus. Igitur idem dicendum est in irregularitatibus, & aliis similibus pœnis, per se loquendo, valere dispensationem vnius sine expressione alterius. Quod intellige nisi grauitas vnius nequeat satis sine alia explicari. Vnde hac de causa dispensatio irregularitatis contractæ occidendo clericum, non est valida explicato homicidio, nisi explicetur sacrilegium. Qui etiam plura homicidia commisit, si vno tantùm narrato velit dispẽsationem vnius irregularitatis obtinere, nihil faciet, quia tametsi illæ irregularitates sint numero diuersæ, moraliter tamen quasi efficiunt vnam grauiorem, ita vt vna earum non satis explicetur sine alia. 7

Ex dictis facilè soluuntur argumenta primæ sententiæ, prout opponuntur dicto tertio. 8

Ad primum iam constat cur vtrumque impedimentum in eadem dispensatione sit exprimendum, quia si vtrumque conducat, & per se ordinetur ad matrimonium, quodlibet fit strictius ex coniunctione cum altero, ac proinde quodlibet difficiliùs soluitur, & dispensatur, & maiorem requirit causam.

Ad secundum dico illud requiri saltem ex iure positiuo, quia ita obseruatur ex stylo curiæ habente vim legis.

Ad tertium negatur antecedens, illud enim non habet stylus Curiæ, nisi in duplici casu explicato suprà *num.* 6.

Ad quartum concesso antecedente, negatur consequentia:

sequentia: nam impetratio illius veniæ diuersorum criminum tendit ad diuersos fines, & vna non pendet ab altera: at dispensatio vtriusque impedimenti ordinatur per se, & tendit ad idem matrimonium ineundum, cui vtrumque illud impedimentum resistit, & ideo vt valeat, vtrumque simul impedimentum exprimendum est.

Ad vltimum, diuersa est ratio: nam ad dispensationis valorem petitur iure omnia impedimenta explicati, & in eadem dispensatione: ad valorem verò absolutionis ab excommunicatione nullo iure cauetur, vt impedimentum aliquod explicetur, præter eam causam præcisè ob quam excommunicatio incursa est, cuius absolutio petitur.

Sectio V.

An quando sunt plura impedimenta, sint & quo pacto exprimenda, ad valorem dispensationis.

1 Certum est *primò*, quoties sunt plura impedimenta diuersæ rationis, v.g. consanguinitatis & affinitatis, omnia esse necessariò exprimenda ad valorem dispensationis. Patet, quia cum omnia illa matrimonio ineundo obstent, & quodlibet egeat dispensatione, & sint adeò diuersæ rationis, vt vnum non exprimatur expressione alterius, necesse est vt omnia illi Pontifici in petitione exprimantur, adhuc in eadem narratione, modò dicto præcedenti sectione.

2 Certum est *secundò*, necesse quoque esse, vt valida sit dispensatio exprimere gradum coniunctionis in consanguinitate, affinitate, & publica honestate ex matrimonio rato, in qua etiam sunt gradus. Constat id ex communi stylo Curiæ. Et ratio est, quia quo gradus coniunctior est, eo difficilior est dispensatio, & exigitur maior compositio, & vrgentioribus causis expositis solet concedi: quodlibet enim impedimentum ex dictis strictius est in gradu propinquiori, & in linea recta, & maiorem requirit causam. Vnde fit vt dispensatio surreptitia sit, si hæc in genere explicentur tacito gradu, quia deest qualitas necessariò exprimenda: sicut communiter docent Doctores, surreptitiam esse legitimationem spurij, si solum declaretur eum esse spurium, tacitis qualitatibus, & circumstantiis coitus, ex quo procreatus est.

His positis sex occurrunt difficultates circa præsentem quæstionem.

3 *Prima* est, an si duo sint duplici titulo coniuncti in eodem, vel diuerso gradu, sit vtraque coniunctio exprimenda. Verbi gratia, sunt ex parte vtriusque parentis coniuncti in secundo gradu, id est, *primos hermanos por dos partes*, vel ex vno parentis latere sunt coniuncti in secundo gradu, & ex altero in tertio vel quarto: vel sunt affines duplici titulo, vt quia contrahens rem habuit cum duabus personis consanguineis intra secundum gradum alterius contrahentis: vel duplici titulo contraxere cognationem spiritualem, vt si alter alterius duos filios baptizauit, vel ex sacro fonte leuauit; vel duplici ex parte habet impedimentum publicæ honestatis, quia contraxit matrimonium ratum validum cum duplici cognata intra quartum gradum eius cum qua vult contrahere: & sic de aliis.

Docet Henriquez *lib.12.c.10.* satis esse dicere, sumus patrueles, id est, *primos hermanos*, non explicando an ex vtroque parente, vel ex altero tantum consanguinitatis dicto gradu se attingant. Et idē dicit loquēs de affinitate. Et loquēs de affinitate sentiunt idē Petr. de Ledesm. *in sum.* vbi de matrimonio c.17. post sextā conclusionem, *diffic.2.* Rodrig. *1. tom. sum. c.258.* & Vega *2. tom. summæ c.34. casu 98.* Idem dicerent de gradibus publicæ honestatis, & cognationis spiritualis. Probant, quia vterque vbi ex vtroque latere consanguineus est, vnicum est consanguinitatis vinculum, nec inde gradus hic recipit augmentum, quia tunc consanguinitas ob vnitatem subiecti, quamuis ex duplici parte proueniens, est tantùm vna, & etiam affinitas, quamuis ex duplici parte, est tantum vna. Quare sicut irregularis tametsi sæpè cum excommunicatione celebrauerit, non tenetur id exprimere in impetratione dispensationis: nec habens rem sæpè cum sorore fœminæ ducendæ, non tenetur multiplicem copulam narrare: nec natus ex duplici adulterio coniugati cum coniugata, non tenetur in legitimationis impetratione vtrumque vitium exprimere, sed satisfaciet narrans se ex coniugato, & soluta natum esse, quia sic explicat se ex adulterio natum esse: ita similiter sufficiet explicare gradum propinquiorem consanguinitatis, vel affinitatis, non explicata multiplicitate illius gradus.

Oppositum tamen iudico probabilius cum Sanchez *disput.24.n.5.* Basilio Ponce *lib.8. cap.17. punct.5. num.25.* Hurtado *disput.26. difficult.6. num.28.* & aliis. 4
Moueor, quia tametsi duplex ille coniunctionis gradus sit eadem numero coniunctio ex vnitate subiecti in quo reperitur, est tamen multo intensior, & talis, ac si esset alia coniunctio: & similiter licèt sit tantùm vnum impedimentum, est tamen habens plures gradus, quorum quilibet auferri potest remanente alio, sicut etiam vnus potest introduci absque alio, ac proinde non eo ipso, quod est dispensatio vnius gradus, est dispensatio aliorum, & ideo omnis multiplicitas gradus exprimenda est, ne dispensatio sit surreptitia. Firmo explicando rem ipsam: nam dum consanguinitas, verbi gratia, ex duplici parte consurgit, tunc non est vnius sanguinis communicatio, sed est duplicis sanguinis communicatio verè participati à duobus diuersis; vnde cum ex sanguinis participatione consurgat impedimentum consanguinitatis, pullulabit inde, vel duplex impedimentum, vel certè duplicatus intensionis gradus eiusdem impedimenti. Idem est quando contrahitur duplex affinitas cum eadem fœmina ex duplici copula habita cum duabus eiusdem consanguineis; tunc enim non datur simplex earundem feminum commixtio, ex qua sequitur affinitas, sed est duplicata diuersorum numero feminum commixtio. Idem dic de aliis; ergo.

Hinc colligo manifestum discrimen inter dispensationem, & potestatem dispensandi: nam hæc in aliquo coniunctionis gradu concessa, extenditur ad eum gradum, licèt duplicatum: at dispensatio in aliquo coniunctionis gradu non extenditur ad coniunctionem duplicatam ex vtroque parente. Quia dispensatio tanquam odiosa est restringenda, potestas verò dispensandi tanquam fauorabilis est extendenda. Cæterùm id cui potestas data est dispensandi in certo gradu, puta, in secundo, non posset si illi quoque adiunctus esset alius gradus etiam inferior, nempe tertius. Quia tametsi potens dispensare in secundo gradu, possit à fortiori in tertio, tanquam in minori; at nequit quando vterque gradus in eodem reperitur, quia multo maior est quàm secundus solus, nec comprehenditur sub secundo, tanquam sub genere; nam secundus gradus est quasi genus ad eundem gradum multiplicatum, sed non est genus ad secundum, & tertium. 5

Ad argumentum contrariæ sententiæ, dico esse

quidem vnum impedimentum, effici tamen vnū vinculum longè grauius, & vnam cognationem intensiorem duos quasi gradus habēte. Et simile optimū est in dispensatione cum illegitimo ex adulterio; si enim non explicetur an adulterium sit ex vtraque parte, cēsetur irrita dispensatio, vt optimè Molina *tom. 1. de iustitia tract. 2. disp. 173. vers. Hinc colligitur.* & Sanchez *citatus* cum aliis. Vnde constat diuersam esse rationem si affinitas orta sit ex pluribus actibus repetitis, cum eadem tamen consanguinea; tunc enim non est id necessarium explicare: quia non consurgit minus impedimentum affinitatis ex vna, quàm ex pluribus copulis cum eadem, nec cōtrahūtur plures affinitates, seu plures eiusdem affinitatis gradus; sicut nec multæ irregularitates ex multiplici celebratione excōmunicati; solum enim addūtur nouæ illæ actiones, quibus sufficienter cōtraheretur irregularitas, vel affinitas, nisi esset iā contracta: sicut ex multiplici eiusdē voti repetitione nullū vinculum nouum consurgit. Dixi, cū eadē consanguinea: nam si sint diuersæ fornicationes cum diuersis consanguineis, sunt diuersa numero impedimēta intra eandem cognationis speciem, vel saltē sunt quasi distincti plures gradus eiusdē specificæ coniunctionis. Quare si ante dispensationē factā per Ordinarium sæpius quis copularetur eidē consanguineæ vxoris ducendæ, non esset necessaria alia dispensatio, quia prædicta copulæ multiplicatio nō auget affinitatē, nec nouum aliquem eius gradū producit, sed eademmet affinitas manet, in qua dispensari committitur Ordinario. Secus esset, si post dispensationē ab Ordinario factam, iterum illam cognosceret; quia hæc iā esset noua affinitas, in qua nulla est dispensandi commissio, cum prior affinitas sit omnino per dispensationem ablata.

7 *Secunda difficultas* est, an in dispensationis impetratione super gradibus consanguinitatis, vel affinitatis, quando contracturi distant inæqualiter à stipite, vt si alter distet in secundo, & alter in tertio, an necessariò explicandus sit gradus propinquior, an verò sufficiat remotior.

Breuiter dico, ad obtinendam dispensationem in consanguinitate, & affinitate, sufficere de iure communi exprimere remotiorem gradum eorum qui distant inæqualiter à communi stipite, quia re ipsa solùm sunt in eo gradu. Cæterùm nunc iure peculiari Pij V. in motu proprio, qui incipit, *Sanctissimus*, ad valorem dispensationis consanguinitatis, & affinitatis, requiritur, vt quando propinquior stipiti proximo distat in primo gradu, etiam iste primus exprimatur, & non sufficiat expressio remotioris. Quando verò propinquior distat in secundo, aut tertio, & remotior in quarto, decretum ibi est, vt sufficiat mentio remotioris, habitis tamen literis declaratoriis super propinquiori gradu non expresso in petitione dispensationis. Loquitur autem Pius V. tantùm in consanguinitate & affinitate. Quare si petatur dispensatio in impedimēto publicæ honestatis ex matrimonio rato, sufficiet remotioris gradus mentio, nullis literis declaratoriis postea impetratis. Quia cùm de hoc non loquatur, standum est iure communi, quo attento sola remotioris gradus mentio sufficit. Notat benè Sanchez cum aliis, literas prædictas declaratorias peti pro solo foro externo, vt caueatur scandalum: poterant enim aliqui scandali ansam sumere, videntes non esse dispensatum in gradu propinquiori, ac propterea existimantes matrimonium esse irritum; ergo petitio earum solum forum externum respicit. Vnde infert Sanchez, & Basilius quoque quando non timetur scandalum, posse licitè contrahi matrimonium absque dictis literis.

Existimat verò Sanchez *dicta disput. n. 12.* non satis esse explicare inæqualitatem gradus modo dicto, si fœmina sit stipiti proximior, sed explicari debere, an fœmina sit in secundo, vel tertio gradu. Quod etiā docuit Molina *tom. 1. de iust. tract. 2. disput. 261. versic. illud tamen.* Quia cùm tunc fœmina sit amita, vel matertera viri, id est, auia sua, multo absurdius est id matrimonium. Cæterùm, vt rectè notauit Basilius Ponce *§. quinto citato num. 27.* cùm Pius V. absolutè, & sine distinctione doceat non esse necessarium propinquiorem exprimere, nulla facta distinctione fœminæ, aut viri, non apparet quo fundamento deducatur necessarium esse explicare propinquiorem, si fœmina propinquior sit stipiti quàm vir. Quare dicendum puto, in eo casu nō esse necessarium, & multo minus in affinitate, ob eandem Pij V. constitutionem. Hinc 8

9 Colligo *primò*, non esse necessarium explicare, an ea distantia sit in linea recta, vel transuersali. Nam si ex constitutione Pij V. non est necessaria inæqualitatis explicatio, quando gradus propinquus concurrit cum remoto, modo dicto; ergo neque necessarium est explicare qualis sit ea propinquitas, vel distantia. Si enim in recta linea consanguinitatis est impedimentum naturale vsque in infinitum, vt multi volunt, dispensatio esse non potest. Si verò non extendatur nisi vsque ad quartum gradum, vt ipse opinor, & petitur in eo gradu in quo dispensatio esse potest, non video cur necesse sit distantiam explicare. Quare nisi Pontifex, vel stilus Curiæ id exigat ad dispensationis valorem, illud certè tenendum est.

10 Colligo *secundo*, quando in petitione est error in gradu, vt quando exprimitur maior pro minori, verbi gratia, secundus, pro tertio; vel tertius, pro quarto, dispensationem validam esse, quia minor continetur in maiori, & qui dispensat in maiori, eo ipso dispensat in minori. Quod intelligi debet quando maior & minor sunt eiusdem speciei, vt consanguinitatis, aut affinitatis. Nam quando sunt diuersæ speciei, dispensatio est nulla, vt si exprimatur secundus gradus consanguinitatis pro tertio affinitatis; quia tunc minor tacitus non continetur in maiori expresso. Et in dispensatione non est argumentum à maiori ad minus, nisi quando minus includitur in maiori. Similiter si error sit explicando gradum inferiorem, vt quartum, cum tamen sit superior, nempe tertius, quantumuis ex ignorantia inculpata procedat, est irrita dispensatio. Quia contingit circa dispensationis substantiam; & ita nullatenus in illo gradu superiori dispensatur, vtpote, qui nec formaliter, nec virtute clauditur in inferiori.

11 *Tertia difficultas* est, an concurrentibus affinitate, & publica honestate, sat sit affinitatis mentio, tacita publica honestate. Vt, exempli causa, quis vult ducere consanguineam intra quartū gradum prioris vxoris à se cognitæ, habet impedimentum publicæ honestatis ortum ex matrimonio cum consanguinea huius prius inito, & affinitatis ortum ex illius matrimonij consummatione, quæritur an in dispensationis impetratione ad ducendam eam fœminam satis sit affinitatem narrare.

Variæ sunt opiniones quæ videri possunt apud Sanctium *disp. 24. cit. n. 36. 37. & 38.* Placet mihi in hac re distinctio qua vtitur prædictus Sanchez. Nam si explicetur affinitas ex copula licita proueniens, vt petendo dispensationem ad consanguineā vxoris ducendam, valebit, tametsi publica honestas taceatur; quia tacitè iam illius mentio fit; iam enim in tali affinitate intelligitur, & ibi necessariò includitur. At si explicetur affinitas in genere, non valet, quia in affinitate ita

in genere non includitur publica honestas. Maximè cùm necessarium sit explicare, an affinitas sit ex copula licita, vel illicita, & non sufficiat si exprimatur affinitas in genere, quia ex affinitas tam de licita, quæ publica honestati coniungitur, quàm de illicita, quæ est sine illa, intelligi potest. Hinc

12 Colligo *primò*, petitam dispensationem affinitatis in tertio, vel quarto gradu valere, quamuis non explicetur, an ex copula licita oriatur; & publica honestas. Quia cùm ex sola copula coniugali oriatur in his gradibus affinitas, saltem tacitè exprimitur & vittute eam oriri ex copula coniugali, & consequenter tacitè quoque declaratur publica honestas.

13 Colligo *secundò*, in petitione dispensationis affinitatis in primo, vel secundo gradu, si ex copula coniugali oriatur, esse id necessariò narrandum. Quia duplex tunc oritur impedimentum, nempe affinitatis & publicæ honestatis; & tacitum est hoc. Vnde nec sufficeret mentio affinitatis in genere, & publicæ honestatis in genere. Tum quia cùm publica honestas oriatur quoque ex sponsalibus, non explicatur an ex matrimonio orta sit, quod certe necessarium est. Tũ quia neque etiam explicatur de affinitate an ex matrimonio orta sit, cùm hoc quoque necessarium sit, quia est multo fortius vinculũ affinitate orta ex fornicatione.

14 Colligo *vltimò*, in potestate dispensandi in affinitate, includi quoque publicam honestatem cum illa concurrentem: ita Sanchez *disp. cit. num.* 41. Et patet, quia cùm affinitas genus sit ad ortam ex copula licita, & illicita, & potestas dispensandi sit latè interpretanda, ad vtramque extendetur. Quamuis dispensatio ipsa quæ est stricti iuris, de sola minori affinitate intelligatur. Nam si sola affinitas in genere explicetur, cùm possit esse ex matrimonio, & sic coniuncta cum publica honestate, & possit esse ex fornicatione, & sic absque illa, eo ipso quo simpliciter expressa est, intelligitur respectu dispensationis de simplici affinitate, & non de mixta cum publica honestate. Quia in materia odiosa, & stricti iuris, verba, quæ possunt intelligi in significato potentiori, & in minori, semper intelliguntur in minori, vt constat ex *cap. finali, de prabend. cap. cum illis, in* 1. *responso, & cap. quamuis, eodem titulo in* 6. sicut suprà dixi *n.* 5. potestatem dispensandi in aliquo gradu, extendi ad eum duplicatum ex vtroque latere, secus de ipsa dispensatione. Cùm igitur ea dispensandi in affinitate potestas claudat quoque affinitatẽ ex copula coniugali, cui necessariò coniuncta est publica honestas, extendetur quoque ad publicam honestatẽ. Imò ad hanc extendetur quoque, tametsi sit absque affinitate, vt si ex solo matrimonio rato, vel ex solis spõsalibus orta sit. Quia eo ipso quòd datur facultas ad affinitatẽ ex copula licita, supponitur præcessisse sponsalia, & matrimoniũ ratũ, indeque ortum publicæ honestatis impedimentũ; atque ideo facultatem illam ad hoc quoque extendi. Firmatur hoc idem, quia publica honestas non oritur ex matrimonio ratione consummationis, sed ex solo ipso matrimonij contractu nascitur, atque ideo publica honestas, ad quam ea potestas extenditur, non est alia, quàm ea, quæ ex matrimonio rato producitur. Nàm quæ nascitur ex sponsalibus, est gradus minor eiusdem speciei publicæ honestatis, inclusus in publica honestate ex matrimonio orta.

15 *Quarta difficultas* est, an quando publica honestas oritur ex matrimonio rato, non satis sit mentionem publicæ honestatis facere, quando petitur dispensatio in primo gradu, sed etiam necesse sit eam exprimere ex matrimonio rato ortam. Respondeo affirmatiuè. Tum quia impedimentum ex matrimonio rato est multo vrgentius quàm illud aliud ex spõsalibus ortum. Tum quia multo indecentius est inire matrimonium cum sorore sponsæ per verba de præsenti, quàm cum sorore sponsæ de futuro. Cuius manifestum signum est, quia Tridentinum *sess.* 24. *de reformatione c.* 3. restrinxit impedimentum publicæ honestatis ex sponsalibus ortum, vt non excedat primum gradum, cùm tamen publica honestas ex matrimonio rato extendatur vsque ad quartum. Quòd si vltra primum gradum peteretur dispensatio in publica honestate, non esset opus exprimere, vnde orta sit, quia post dictum Tridentini decretum ex solo matrimonio rato potest oriri.

Quinta difficultas est, an quando est error communis circa gradum, vel impedimentum, valida sit dispensatio ob eum communem errorem. Casus est, sunt duo contracturi qui communiter existimantur consanguinei in tertio gradu, & tamen verè sunt in secundo; vel etiam communi errore putantur affines, & tamen verè sunt consanguinei; impetratur dispensatio iuxta hunc communem errorem, quæritur an sit surreptitia, & nulla, an potius valida ob prædictum errorem communem. 16

Validam esse, posset quis opinari, ductus alia simili doctrina quam tradit Molina *tom.* 1. *de iust. tract.* 2. *disp.* 173. *column.* 9. *versu, quando qualitas*. Vbi loquens de petitione legitimationis, ait quoties qualitas aliqua ideo non fuit expressa in illa, quia tempore coitus, & expeditionis legitimationis ignorabatur, non reddi dispensationem, seu legitimationem surreptitiam. Vt si quis genuisset filium ex ea, quæ communiter reputabatur vidua, & post legitimationem compertum est eam fuisse coniugatam, dicit valere legitimationem non explicato adulterio Pontifici. Quia ad valorem actus opinio communis quandoque præfertur veritati, vt constat ex *l. Barbarius, ff. de offic. prætoris*. Firmatur, quia multi Doctores graues affirmant expresso aliquo vacationis beneficij modo, non venire alium, nisi esset communis error, existimans modo illo expresso id vacasse; tunc enim prædictus communis error excusaret.

Sanchez verò dicta *disput.* 24. *num.* 20. nullatenus audet hanc sententiam defendere, sed contrariam. 17
Quia tametsi ignorantia à peccato excuset, vt est manifestum, at nihil potest conferre ad id, vt dispensatio trahatur ad casum aliũ, quàm ad determinatẽ expressum. Cùm ergo in petitione ipsa, vel narratione solus tertius gradus sit expressus, vel sola consanguinitas, non iuuabit ignorantia inculpata, seu inuincibilis, vt dispensatio trahatur ad secundum gradum, vel ad affinitatem, in quibus non est dispensatum.

Prudenti huic nostri Sanchez resolutioni magis inclino: quia in nostro casu est error in ipsamet substantia rei in qua dispensatur: & narratio ipsa est contra formam substantialem seruandam in illa, vt exprimatur quod re ipsa est impedimentum, & certus ac determinatus gradus; ergo stante illo defectu nequit valere dispensatio, quia absque forma substantiali non potest res subsistere; ergo neque dispensatio illa potest suum valorem habere sine tali forma, atque adeo tali forma deficiente non potest impediri defectus nullitatis.

Ad argumentum oppositum dico, illud esse valde diuersum; nam lex illa *Barbarius* supplet defectum in causa efficiente, quem quidem supplet illa lex in iudicibus, & in aliis ministris publicis, quando defectus iurisdictionis est ita occultus, vt communiter illi putentur veri ministri. Vnde est communissima Doctorum sententia, Ecclesiam quando adest communis error, dare iurisdictionem

propter publicam vtilitatem. Imò & quando adest probabilis opinio Doctorum affirmantium dari potestatem iurisdictionis in ministro, propter communem vtilitatem fidelium, qui iuxta illam probabilem sententiam operantur, ipsa Ecclesia dat iurisdictionem, etiam si sententia illa sit re ipsa falsa. At in nostro casu, neque illa lex, neque vlla alia disponit, vt concessum in vno casu, censeatur concedi in alio diuerso propter communem errorem, vel publicam vtilitatem. Ex quo patet ad confirmationem, nam in nostro casu est error in ipsamet substantia casus, in quo non dispensatur. At in eo casu beneficij, non est error in beneficij substantia, sed in quodam accidente parum conducente ad collationem;& ideo iure ac merito ea mens Pontificis esse creditur, vt ob id accidens communiter ignoratum non vitietur collatio.

18 *Sexta*, & vltima *difficultas* est, qualiter petenda est dispensatio vt valida sit, illius, qui vxorem interimit animo ducendæ concubinæ, vel absque eo animo; nec res est occulta, quia in foro externo delatus est, & damnatus non pœna ordinaria, sed arbitraria defectu plenæ delicti probationis. Ratio dubitandi est, quia cum sit hoc impedimentum non occultum, sed deductum ad forum contentiosum, & reus damnatus, non admittetur dispensatio in solo conscientiæ foro concessa. Si verò in foro externo petere velit, cùm nomen petentis exprimatur, ex sua confessione conuincetur, & pœnam delicti ordinariam soluet.

Respondet bene Sanchez citatus *num.* 12. si vir iste interfecit suam vxorem absque animo ducendæ concubinæ, facile posse impetrare dispensationem in foro externo, narrando sibi impedimentum opponi interfectionis vxoris, cùm verè non interfecerit; ac se illam petere, vt foro externo satisfaciat. Nec in hoc mentitur, etiamsi postea coram officiali Episcopi iuret veras esse preces. Quia, vt dixi suprà *disp.* 33. *sect.* 1. *n.* 6. machinatio absque eo animo non dirimit matrimonium: neque impedit; iuxta doctrinam à nobis traditam suprà *disp.* 21. *sect.* 8. hoc impedimentum, & cætera impedientia, præter votum, & alia sponsalia esse vsu abolita, & ita verum narrat hic impetrans, cùm non occiderit quatenus est impedimentum super quo cadit dispensatio. Quòd si eo animo interfecerit, opportunum remedium est, narrare Pontifici se de eo delicto infamatum, ac delatum in foro externo, & damnatum arbitraria pœna defectu plenæ probationis, & nec fateatur, nec neget delictum in ea narratione. Et in sacra Pœnitentiaria petere aliam dispensationem, referendo quòd in publica fori externi peritione propositum est, ac ibi tacitam esse delicti veritatem, ob periculum propriæ proditionis; & in hac debet impetrans fateri veritatem, quia cessat periculum, cum in hac nomen petentis non exprimatur. Nec refert, siue prius proponatur occultum sacræ Pœnitentiariæ, & postea publicum Papæ, siue è contra; quia idemmet est effectus, & vtroque modo intentioni Pontificis satisfit.

SECTIO VI.

An taciturnitas copulæ habitæ inter consanguineos, aut affines, irritet dispensationem consanguinitatis, vel affinitatis.

1 CErtum est apud omnes, copulam habitam inter consanguineos, vel affines post dispensationem expeditam ab Ordinario, cui fuit à Pontifice commissa, non irritare dispensationem iam expeditam. Patet, quia nihil in dispensatione tacitum est quod explicandum foret, cùm iam eo copula contigerit post dispensationem omnino consummatam. Idem dic, tametsi dispensatio à Pontifice sit concessa sub ea conditione, vt copula non interuenerit; quia satis ei conditioni satisfit, cum ante dispensationis consummationem copula non adfuerit. Nam ea postea adueniens nequit eneruare vires dispensationis omnino cõsummatæ. Difficultas ergo est, an taciturnitas copulæ habitæ ante concessionem Papæ, seu post, antequam Ordinarius illam expediat, vel confessarius, si illi commissa est dispensatio in foro conscientiæ, irritet dispensationem consanguinitatis, vel affinitatis.

Nam Sanchez cum multis aliis *disput.* 25. *n.* 8. docet irritare. Probat *primò* ex stylo curiæ qui obtinuit, vt incestus exprimatur in petitione, vt sic timore huius manifestationis, consanguinei, & affines arceantur ab incestuosa copula. At ea quæ stylus Curiæ seruat, sunt necessariò in dispensatione explicanda, quia stylus curiæ ius facit, *c. quam grauì, de crimine falsi*; nec ab eo est recedendum. 2

Secundò, copula illa expressa efficit, vt dispensatio concedatur cum quibusdam limitationibus, nempe addita pœnitentia contrahentibus, & maiori compensatione pecuniæ. Et quod eo matrimonio per mortem dissoluto superstes non contrahat aliud; ergo taciturnitas copulæ, vtpote pertinentis ad causam motiuam, efficit dispensationem nullam.

Tertiò, tametsi verum sit in desuetudinem abiisse peti dispensationem, vt incestuosus matrimonium contrahat, id videtur intelligi quando cum alia fœmina, ab ea cum qua incestum commisit, vult contrahere. At quando cum ea vult, mentio incestus est necessariò facienda ob prædictum Curiæ stylum moderamina adhibere solentis. Qua de causa, tametsi aliàs Episcopus possit in hoc incestu dispensare, at nequit quando illi consanguinei, vel affines nolunt inter se matrimonium contrahere: obstat enim stylus curiæ petens vt in consanguinitatis, vel affinitatis dispensatione explicetur quoque is incestus, ne surreptitia sit.

Basilius verò Ponce cum Nauarro, Ouando, Salzedo, Man. Rodriquez, Henriquez & aliis *lib.* 8. *c.* 17. §. 6. *n.* 32. & Hurtado *disp.* 26. *difficult.* 5. censent, si post copulam carnalem cum consanguinea impetretur dispensatio ad contrahendum matrimonium, tacita copula carnali, dispensationem valere, & non esse surreptitiam. Probat, quia copula illa carnalis, si fuisset expressa, faciliorem reddidisset Pontificem ad concedendam dispensationem. At quando tacetur veritas quæ si fuisset expressa, faciliorem reddidisset Pontificem ad concedendum rescriptum, non censetur surreptitium. Hæc sententia mihi videtur probabilior. Iuxta quam 3

Dico *primò* non esse necessariò exprimendam copulam habitam ante commissionem Papæ vt dispensatio valida censeatur. Moueor, quia hic incestus non est impedimentum egens dispensatione de se, vt constat. Nec iure aliquo iubetur copula exprimi, cum nullum extet ius scriptum, neque est ius introductum consuetudine, seu stylo curiæ, cùm non semper exprimatur ex consilio virorum doctorum secundæ sententiæ, tametsi aliquando fiat ex consilio Doctorum primæ sententiæ. Deinde stylus Curiæ, vt ait Rodriquez ex multis Iurisperitis non obligat extra Curiam, nisi confirmetur decreto aliquo Papæ, quod hîc non est. Præterea quando ex stilo Curiæ exprimitur, non pertinet ad causam motiuam in ordine 4

dine ad dispensandum, vel non dispensandum in consanguinitate, vel affinitate, sed solùm tanquam quid impellens ad concedendam dispensationem, cum illis additamentis, quæ non adduntur pro dispensatione præcisè, sed in pœnam eius copulæ expressæ. Tandem Congregatio Cardinalium, quæ solet in fauorem contrariæ sententiæ adduci, secuta est partem probabilem & tutiorem, inquit Hurtado, sed non probabiliorem. Qui optimè addit à fortiori verum hoc esse etiam de cognatis spiritualiter; si enim non est exprimenda copula inter cognatos naturales, minus erit inter spirituales, inter quos non est tam arcta cognatio.

5 Dico *secundò* taciturnitatem copulæ habitæ post commissionem Papæ ante expeditionem dispensationis ab Ordinario, non irritare dispensationem. Patet, quia si taciturnitas copulæ habitæ ante commissionem Papæ, non dirimit dispensationem consanguinitatis, vel affinitatis, multo minus dirimet, seu irritabit taciturnitas copulæ habitæ post commissionem Papæ ante expeditionem dispensationis ab Ordinario. Nam rationes superiori dicto traditæ hoc efficacius demonstrant.

6 Dico *tertiò*, si in dispensatione non apponatur clausula illa, *dummodo copula non interuenerit*, manifestum videtur validam esse, etiamsi contrahentes interrogati ab Ordinario negent intercessisse eam copulam. Ratio est, quia ea dispensatio commissa est à Papa pro foro externo, ergo & ea commissio est facta pro foro externo, at pro eo foro non constat fuisse copulam, licet in re ipsa fuerit, ergo valebit prorsus ea dispensatio, tacita copula. Vnde contrahentes si ab Ordinario interrogentur, & sub iuramento de copula habita, possunt sub æquiuocatione negare, reticendo in mente, vt tibi dicam, etiamsi copulæ adsit infamia, aut semiplena probatio; quia tunc Ordinarius non interrogat iuridicè, quia interrogat de re non pertinente ad dispensationem sibi commissam. Vnde ait Basilius Ponce meritò esse reprehendendos Ordinarios, qui quando ea clausula non apponitur, interrogant de copula habita.

7 Dico *quartò*, quando in dispensatione clausula illa, *dummodo copula non interuenerit*, apponitur, & commissio Papæ facta est pro foro exteriori, adhuc dispensationem ab Ordinario factam esse validam, nisi ipsi copula plenè constet. Ita Hurtado citatus *n.* 25. Ratio est, quia quando Ordinario non cōstat de plena probatione, quamuis sit infamia, aut semiplena probatio copulæ, non dicitur interuenisse copula modo sufficienti, quia cùm commissio facta fuerit Ordinario in foro externo, seu iudiciali, etiam clausula illa intelligenda est in eodem foro. Quòd si Ordinario copula plenè constet, & dispenset, nulla erit dispensatio, quia clausula illa est conditionalis, qua commissio ei limitatur, vt dispenset iuridicè dependenter à veritate iuridicè constante, ac proinde quando ei plenè constat copulam interuenisse nequit validè dispensare. Imò quamuis contrahentes interrogati negent illicitè copulam, quia existente infamia, aut semiplena probatione copulæ, tenentur eam fateri, adhuc dispensatio ab Ordinario facta valida erit, ob rationem dictam, quia Ordinario non constat plene de illa.

8 Dico *quartò*, si commissio Papæ sit pro foro conscientiæ, vt quando committitur confessario, seu discreto viro, & in ea ponitur clausula illa, dummodo copula non fuerit; tunc dispensationem esse nullam si copula fuit verè habita, quamuis sit omnino occulta, & non constet commissario. Patet id manifestè, quia clausula illa est conditionalis, & commissio tunc fit Commissario vt dispenset dependenter à veritate non habitæ copulæ. Clausulæ enim dispensationi adiectæ semper debent intelligi iuxta dispensationis naturam, vnde si adiiciantur per modum conditionis, vt tales, intelligendæ sunt.

Ad argumenta primæ sententiæ adducta *num.* 2. iam ex dictis constat solutio.

Ad primum enim iam constat expressionem copulæ non esse introductam stylo curiæ, tanquam iure habente vim legis, cùm multi Doctores id meritò negent, atque adeò donec non constet decreto Pontificio stylum prædictum habere vim legis, non erit obligatio exprimendi copulam habitam inter dispensationem petentes. 9

Ad secundum, concesso antecedente negatur consequentia, quia, vt dictum est, expressio illius copulæ non additur pro dispensatione consanguinitatis, vel affinitatis, sed in pœnam copulæ expressæ, & vt facilius impetretur dispensatio, nam id mouere solet ad pietatem, & efficit faciliorem dispensationem, tantum abest vt ingerat difficultatem, & reddat difficiliorem dispensationem, nedum surreptitiam, ac nullam.

Ad tertium liquet solutio ex solutione primi.

Sectio VII.

Quænam sint exprimenda in dispensatione vt valida sit post decretum Tridentini sess. 24. de matrimonio c. 5.

OPortet explicare mentem ac decretum prædictum Tridentini *sess.* 24. *c.* 5. vbi sic decernit, si quis intra gradus prohibitos scienter matrimonium contrahere præsumpserit, separetur, & spe dispensationis consequendæ careat; idque in eo multo magis locum habeat, qui non tantùm matrimonium contrahere, sed etiam consummare ausus fuerit. Quod si ignoranter id fecerit, si quidem solemnitates requisitas in contrahendo matrimonio neglexerit eisdem subiiciatur pœnis. Non enim dignus est, qui Ecclesiæ benignitatem facile experiatur, cuius salubria præcepta temere contempsit. Si verò solemnitatibus adhibitis impedimentum aliquod postea subesse cognoscatur, cuius ille probabilem ignorantiam habuit, tunc faciliùs cum eo, & gratis dispensari poterit. Hæc Tridentinum. 1

Circa quod Tridentini decretum, 2

Suppono *primò* quod latè ostendit Sanchez *lib.* 3. *de matrimonio disp.* 42. *n.* 7. intelligi non solum de consanguinitatis & affinitatis impedimento, sed etiam de quocumque alio dirimente, quia tale decretum est in maximum animarum fauorem ad retrahendum à matrimoniis irritis, quæ passim spe dispensationis cōsequendæ contrahebantur. Quod quidem in omni impedimento dirimente procedit. Vnde gratia exempli tantùm subiecit intra gradus prohibitos, gratiaque frequentioris vsus: communiter enim ratione alicuius gradus prohibiti matrimonia irrita sunt.

Suppono *secundò* non loqui Tridentinum de matrimonio scienter cum impedimento dirimente inito, vt meritò tenet Sanchez cum multis *disp.* 25. *n.* 34. Tum, quia Tridentinum ea pœna punit præsumentes contrahere matrimonium cum impedimento dirimente. At hi contrahentes non præsumpserunt inire matrimonium, cùm deficiat forma eius substantialis. Tum maximè, quia lex intendit pœnis afficere ea, quæ frequenter accidunt, parum de raro contingentibus curans. At Tridentinum rectè nouit fore, vt matri- 3

monia clandestina ab eo irritata, in posterum, aut nunquam, aut rarissimè inirentur; vtpote quæ nullius emolumenti futura sint, cùm nec externam matrimonij speciem habeant, sed sint veri concubinatus.

4 Suppono *tertiò*, non procedere illud decretum Tridentini de sponsalibus de futuro, etiam subsecuta copula, quia decretum illud loquitur, & procedit contra scienter matrimonium contrahere præsumentis, & ita non habet locum contra ineuntes sponsalia de futuro. Et quamuis, vt constat ex *cap. is qui fidem, de sponsalibus*, ad euitandum peccatum fornicationis præsumebatur olim consensus in matrimonium de præsenti per copulam subsecutam præcedentibus sponsalibus de futuro, id tamen militabat quando illa interueniebant inter habiles ad contrahendum matrimonium, & quando poterat matrimonium valere, & euitari prædictum fornicationis peccatum. Non autem illud procedere poterat inter inhabiles ad contrahendum, quia tunc nullus poterat dari fauor matrimonij, cùm esset nullum, nec poterat euitari peccatum fornicationis nullo existẽte matrimonio. Quinimo, sicut quando poterat valere matrimonium, præsumebatur consensus ad euitandum peccatum; ita quando non potest valere matrimonium etiam inter inhabiles, & prohibitos, debet præsumi dissensus ad matrimonium vt euitetur peccatum, si non copulæ, saltem contemptus, & inobedientiæ contra Ecclesiam.

5 Suppono *vltimò*, quod est certum, prædictum Tridentini decretum instruens de modo concedendi dispensationem, tametsi ligare nequeat manus Pontificis, esse tamen maximi momenti. Patet *primum*, quia Concilium auctoritate Papæ congregatum, & ab ipso confirmatum, paris est auctoritatis cum ipso Pontifice; par autem in parem non habet imperium. *c. innotuit*, de elect. *Secundum* liquet, quia tametsi dispensatio aliter concessa valida esset, cum sit in iure humano, at lethaliter peccaret, si illam concederet absque iusta causa. Quia Concilium in ea declaratione nequit errare; ergo talis dispensatio sine causa esset perniciosa Ecclesiæ, & consequenter lethalis culpa. Si tamen fit ex causa iusta, non est talis, nec Ecclesiæ perniciosa. His positis,

6 Dico *primò*, certum videri si in impetratione dispensationis non sit facta mentio matrimonij scienter initi intra gradus prohibitos, aut ignoranter, omissis denuntiationibus, & si consummatum sit, ipsius quoque consummationis, surreptitiam esse ac irritam talem dispensationem. Patet, quia eo ipso quòd decernit Concilium hos contrahentes spe dispensationis carere debere, constituit huiusmodi matrimonium esse impedimentum ad impetrandam dispensationem, & consequenter tacitè iubet illud exprimi debere. Maxime, quia in decretis Concilij nunquam est visus Pontifex dispensare nisi specialem mentionem faciat: nam cùm decreta Concilij ita matura deliberatione sancita sint, videntur continere vim clausulæ derogatoriæ ad alia decreta posteriora contraria, nisi de illis fiat specialis mentio. Nec desunt Doctores graues, vt Henriquez *lib. 7. de indulg. c. 26. n. 3.* & Viualdus *Candelabro 3. p. c. 12. num. 21.* qui affirmant, si Concilium generale modernum sit, quale est Tridentinum, oportere etiam illius mentionem facere, nec sufficere generalem derogationem decretorum cuiuscumque Concilij. Idem dicendum tametsi illud dictum matrimonium & eius consummatio contingat, postquam Pontifex dispensationem concessit, at nondum ea per Ordinarium cui commissa est, expedita est, vitiari nimirum dispensationem: quia ante eius dispensationis complementum, quod contingit per eius executionem factam ab Ordinario, cui committitur, mutatur casus in dispensatione contentus; cùm iam adiunctus sit casus, qui erat necessariò explicandus. Vnde clausula illa adhiberi solita in commissione dispensationis, *si preces veritate nitantur*, refertur ad tempus concessionis Pontificis, & executionis Ordinarij.

Dico *secundò*, si prædictum matrimonium eo animo ineatur, vt faciliùs Pontifex dispenset, hunc quoque animum simul cum matrimonio explicandum esse, vt valeat dispensatio. Hoc etiam mihi videtur certum, quia Tridentinum *dicto cap. 5.* ideo statuit, vt scienter contrahens illud matrimonium, careat spe dispensationis, ad compescendam multorum audaciam, qui ea spe freti inibant, ac consummabant matrimonium, non obstante impedimento dirimente. Igitur Tridentinum volens punire eam de ordine in spem facilioris dispensationis ex facto ipso præsumptam, à fortiori formalem ipsam spem puniet, volens ipsam explicari. Idem dico si ea spe consummetur matrimonium; est enim consummationis & illius spei mentio facienda. 7

Est verò notandum hanc spem, cuius est mentio facienda, debere esse exteriùs significatam, & non tantùm interiùs conceptam; quia spes interiùs tantum concepta, non subest humanæ potestati.

Dico *tertiò*, si copula carnalis interueniat sine matrimonio, inter impeditos, non esse illam in impetratione exprimendam. Id constat ex dicto primo præcedentis sectionis. Et quia Tridentinum in suo decreto nihil innouare voluit, quando copula carnalis interuenit sine matrimonio. Moueor cum Basilio *l. 8. c. 17. §. 6. n. 53.* quia incongruum videtur, quòd copula carnalis, quæ olim mouebat ad pietatem, & faciebat faciliorem dispensationem, hodie ingerat difficultatem, & reddat difficiliorem dispensationem; ergo sicut olim copula carnalis inter prohibitos, cùm redderet faciliorem dispensationem, non erat necessarium illam in supplicatione explicare, ita nec modò post Tridentinum. Nam expressè loquitur Cõcilium, quando inter prohibitos interuenit copula carnalis cum animo de facto consummandi matrimonium antea inter illos scienter contractum. Nam expressè ait, cum spe dispensationis consequendæ carere, multo magis quô non tantùm matrimonium contrahere, sed & consummare ausus fuerit. Vnde sicut matrimonium ipsum scienter contractum reddit difficiliorem dispensationem ex Tridentino, sic ex eodem, à fortiori reddere debet difficiliorem, si fuerit copula carnali coniunctum. Id quod etiam ante Concilium Tridentinum dicendum erat ex bene fundata iuris Pontificij doctrina. Igitur Tridentinum nihil innouauit quando copula carnalis interuenire solet inter impeditos, sine vllo matrimonio. 8

Dico *quartò*, si copula inter impeditos sine matrimonio contracta, habita sit spe exteriùs significata faciliùs impetrandæ dispensationis, verius videri eam spem necessariò exprimendam in supplicatione, ne ipsa impetratio sit surreptitia. Ita cum multis Sanchez *disp. 25. n. 38.* Ratio est: non quia Tridentinum eam spem declarandam censuerit; nam solùm loquitur quando ea spes cum matrimonio interuenit: sed quia stylus curiæ habet, vt in litteris dispensationis impedimenti consanguinitatis, vel affinitatis, explicata copula, addatur clausula conditionalis eiusmodi, *dummodo copula habita non sit spe facilioris dispensationis.* Qua posita, si fuerit talis spes bene probata, irritam faciet dispensationem ex eius taciturnitate. Vnde de hac spe exteriùs significata, idẽ dicendũ est quod dixi præcedenti sectione de copula apposita *n. 7. & 8.* 9

Dico

10 Dico *vltimò*, si non ponatur clausula illa conditionalis, *dummodo copula habita non sit spe facilioris dispensationis*, etiamsi re ipsa fuerit copula, & spes ipsa, non reddi dispensationem surreptitiam. Scio contrarium docere Sanchez *disput.* 5. *ad finem num.* 38. Quia putat eam clausulam suppleri; & esto non apponatur, intelligi clausulã illam apponi solitam de stylo curiæ; nam clausulæ apponi solitæ supplentur, quamuis non exprimantur. Dictum tamen probo, quia pro foro externo & iudiciali non constat de illo animo & spe obtinendæ dispensationis, licèt in re ipsa fuerit; ergo valebit ea dispensatio tacita illa spe: ob hanc enim rationem idem diximus de copula præcedenti *sectione num.* 6.

11 Tria verò prædictis sunt addenda. *Primum* est, si inhabiles ad contrahẽdum matrimonimonium de facto illud contrahant per verba de præsenti, sub conditione impossibili, contractum esse ridiculum, nec consentire in matrimonium, nec indignos effici dispensatione ad iterum contrahendum, nec ex dicto contractu oriri impedimentum publicæ honestatis, cùm matrimonium fuerit nullum ex defectu consensus. Nam conditio impossibilis tunc remouetur, & habetur pro non adiecta fauore matrimonij, quando potest valere matrimonium inter habiles; secus verò inter inhabiles, vbi non potest valere matrimonium, nec militat matrimonij fauor. *Secundum* est, si ignoranter à principio in gradu prohibito fuit contractum matrimonium adhibitis solemnitatibus, tunc faciliùs impetrari dispensationem, vt dicitur in ipso Tridentini decreto. Quod etiam procedit, tametsi postquam superuenit scientia de impedimento, perseuerauerint in matrimonio, & copula. Quia in hoc casu non habet locum pœna dicti Concilij Tridentini, nec ipsi efficiuntur indigni dispensatione. *Tertium* denique est, post contractum matrimonium bona fide, & consummatum per copulam, si contrahentes perseuerent in bona fide, & habeant probabilem, seu inuincibilem ignorantiam, quòd dispensatio fuit surreptitia, ob aliquem defectum; quamuis hoc intelligat Ordinarius, posse dissimulare & tacere propter periculum, quod imminet ex separatione matrimonij. Quod manifestè colligitur ex *cap. quia circa, de consanguinit. & affinit.* ibi, *dissimulare poteris.* Et resoluit Couarr. 2. *p. de matrimonio c.* 6 §. 10. *num.* 15.

Adhuc tamen supersunt duo dubiola soluenda.

12 *Primum* est, qualis ignorantia excuset à prædicti decreti Tridentini pœna, vt nimirum non sit necessariò mentio facienda matrimonij ignoranter contracti, aut eius consummationis in dispensatione impedimenti. Respondeo si sint præmissæ denuntiationes, excusare ab hac pœna, quamuis ignorantiam, quantumuis crassam, modò non sit ingens temeritas. Quia Tridentinum ibi petit scientiam, audaciam, & temerariam præsumptionem. Vt verò id matrimonium ignoranter initum præmissis denuntiationibus, præbeat causam facilioris dispensationis, oportet ignorantiam iustam, & probabilem esse; quia non de pœna agitur, sed de gratia & fauore facilioris dispensationis.

13 *Secundum dubiolum* est, an sufficiat ignorantia ex parte alterius coniugis, quamuis alter sciens contraxerit ad euitandam pœnam Tridentini, vt videlicet non sit necessaria in dispensatione mentio matrimonij malè contracti, & consummati. Respondeo affirmãter cum Henriquez *lib.* 12. *de matrimonio c.* 3. *n.* 8 *in commento, litera* S. Et ratio est, quia malitia vtriusque coniugis desideratur ad eam pœnam incurrendam, ne innocens ad alterius scelus puniatur. Vnde manifestè infero clausulam apponi solitam in dispensatione, *explicata copulâ*, nimirum si non fuit habita spe facilioris dispensationis non verificari quando ea spes concepta fuit ex parte vnius tantùm: & similiter dico non esse necessarium eius spei mentionem facere, siue in ea copula, siue in matrimonio scienter inito, quando fuit ex parte vnius tantum. Ratio est, quia hæc obligatio spei manifestandæ consurgit, vt diximus, ex Tridentini decreto, quia contrahentes illa spe incurrunt prædicti decreti pœnam. At pœna illius decreti requirit vtriusque culpam, vt vidimus. Igitur non habebit locum in hoc casu, vbi ea spes ab altero solo concepta est, & expressa, non enim iustum est, vt delictum alterius sit causa punitionis innocentis.

Sectio VIII.

An, & quando dispensatio reddatur nulla ex expressione falsi.

Explicato vitio taciturnitatis faciente dispensationem surreptitiam & nullam, oportet iam declarare, quando dispensatio reddatur nulla, quia expressit falsa. Nam si dispensatio fit surreptitia tacendo, multo magis fiet negando. 1

Certum est autem *primò*, dispensationem matrimonij fieri nullam per falsam narrationem, seu admistionem falsitatis, quæ mutet substantiam eius. Ratio est manifesta, quia tunc error est in substantia vinculi, seu impedimenti quod tollendum est; quo errore stante non potest ad illud dirigi voluntas dispensantis, vt in aliis dispensationibus voti id commune est, ac certum.

Secundò etiam videtur certum, quando in petitione exprimitur aliquid falsũ pertinens ad causam concessionis, aut negationis dispensationis, efficere nullam dispensationem. Ratio est, quia cùm in impedimentis matrimonij dispensatio petatur ex causa, si falsa causa proponatur, cùm fiat ex falsa causa, fit sine causa, quia falsa causa non est causa, cùm reuera non fit; ideo enim falsò allegatur, igitur ea dispensatio nulla est. Procedit hoc in causa, quæ fundat dispensationem, quæ appellari solet finalis, & motiua, & propria ratio talis actionis, & quæ iustificat dispensationem: hæc enim est propria & simpliciter causa: nam aliæ causæ & motiua quæ ex parte dispensantis solent occurrere, magis sunt causæ applicantes voluntatem eius ad dispensandum, quàm ipsius dispensationis, nisi per accidens, & remotè. 2

Tertiò etiam videtur certum, si plures causæ proponantur ad dispensationem obtinendam, & vnaquæque per se est insufficiens, omnes tamen simul sumptæ integrant vnam causam sufficientem, si aliqua earum est falsa, corruere dispensationem. Patet, quia illis omnibus simul iunctis nititur voluntas dispensantis, volentis ex causa iusta ac sufficienti dispensare. Firmatur, quia verba illa quæ apponuntur in rescriptis, vel literis dispensationis, *si preces veritate nitantur* intelliguntur in substantialibus, in iis ex quibus gratia dispensationis pendet, ita vt illa aliàs non concederetur. 3

His præmissis sex occurrunt difficultates breuiter diluendæ. 4

Prima est, an solius causæ finalis falsæ expressione vitietur dispensatio, nimirum quando Papa ea falsitate non expressa gratiam non concessisset; an etiam reddatur surreptitia, etiam si causa falso expressa sit solum impulsiua, quã non leuiter mouetur ad gratiam concedendam, tametsi ea non narrata concessisset.

esset. Ratio dubitandi est, quia tametsi causa finalis vera sufficiat ad dispensationis valorem, etiam si causa impulsiua falsa sit, quia iam adest tunc sufficiens causa, & ideo non inualidatur dispensatio ex defectu sufficientis causæ; potest tamen inualidari ex defectu causæ efficacis in actu secundò, id est, ex defectu causæ actu mouentis dispensantem, seu actualis voluntatis dispensantis, quæ necessaria est ad conferendam cum effectu dispensationem. Patet, quia adhuc proposita & cognita sufficienti causa ad dispensandum, potest Papa nolle, seu non velle; ergo si per errorem, vel ignorantiam cogatur velle, quod aliàs nollet, erit dispensatio nulla ex defectu voluntatis. Firmatur, quia potest Papa, & de facto mouetur ex vtraque causa simul, finali nempe, & impulsiua, & fortasse si nosset, hanc esse falsam, vel si sola finalis vera proponeretur, non vellet dispensare, ergo de facto inuoluntariè dispensaret, quod satis esset, vt dispensatio non valeret.

5 Pro explicatione notandum est *primò*, id quod falsò additur in petitione dispensationis, vel esse tale vt difficiliorem redderet voluntatem dispensantis, non tamen simpliciter impediret voluntatem eius; vel dispensans est ita dispositus, vt si integra, & omni ex parte vera narratio fieret, non esset gratiam concessurus, atque adeo illud falsum impediret voluntatem dispensantis.

Præterea notandum est, conditionem, vel causam impulsiuam, quæ falsò additur vel posse pertinere ad conuenientem, vel meliorem vsum, seu ad finem dispensationis, quia habent connexionem prudentem & rationabilem cum materia dispensationis, de qua tractatur: vel esse res & circumstantias de se impertinentes ad causam dispensationis, quæ nihilominus mouerent, seu mutarent voluntatem dispensantis, sic vel aliter propositæ. His ita distinctis,

6 Dico *primò*, quando in dispensatione quod falsò additur, tale est, vt solùm difficiliorem redderet voluntatem dispensantis, gratiam tamen concederet licèt minori voluntate, non impedire valorem dispensationis. Ita referens plures sentit Sanchez *disp.* 21. *n.* 32. Ratio est, quia nullo iure humano contrarium inuenitur statutum, vel declaratum, nec etiam ex natura rei sequitur: quia talis fictio, vel falsitas non causat in eo casu inuoluntarium simpliciter, quandoquidem de facto & de præsenti Prælatus vult dispensare, & cum effectu esset volitutus, etiamsi falsitas illi constaret. Quod autem tunc esset difficilius voliturus, est accidentarius defectus, & insufficiens ad annullandam dispensationem. Idem firmo. Tum rationibus suprà adductis *sect.* 1. *n.* 4. ad probandum solius causæ finalis taciturnitatem inducere surreptionem: eadem enim est ratio de falsi expressione, ac de taciturnitate veri quoad hoc. Tum, quia eandem, imò & maiorem libertatem postulat donatio, vtpote quæ nullam debiti rationem habet, ac gratia dispensationis à Prælato concessa, quæ aliquo modo quandam habet debiti rationem, præsertim cùm immineat necessitas salutis proximi spiritualis. At donatio procedens ex causa falsa simulata impulsiua non est irrita, sed tantùm vbi falsitas contingit in causa finali, vt docent communiter Doctores. Tum denique, quia conditio in literis dispensationis posita, *si preces veritate nitantur*, ab omnibus Doctoribus intelligitur in substantialibus, id est in iis ex quibus gratia pendet, ita vt aliàs non concederetur.

7 Dico *secundò*, si conditio vel causa impulsiua quæ falsò additur, habeat connexionem prudentem & rationabilem cum materia dispensationis, de qua tractatur; si illa expressio falsi ita est causa volendi dispensare, vt sine illa Prælatus nollet dispensare, tunc dispensationem cēsendam esse surreptitiam & nullam. Hoc prudenti iudicio stabilitur, iuncta manifesta coniectura ex consuetudine dispensantis, si non soleat cū tali, vel tali circumstantia dispensare, etiamsi possit, idque ex causa rationabili pertinente ad modum dispensandi, quem ipse putat esse meliorem, & prudentiorem, vel si antea declarauit sufficienter, se esse in tali proposito. Patet, quia prædicta interpretatio voluntatis est iusta, & rationabilis, & omni iuri conformis: & vnusquisque censetur operari prudenti intētione, & conformi suæ consuetudini rationabili, vel iuxta priorem deliberationem non retractatam. Firmo, quia recta ratio postulat, vt nihil occultetur, vel fingatur, quod sit contra honestam intentionem, etiam habitualem, & prudentem rationem dispensantis, qui habet ius vtendi sua potestate, secundùm suam rationabilem voluntatem, & non ab alio circumuentus, & seductus. Vnde hac ratione dicunt iura, non comprehendi sub generali concessione id, quod in specie propositum non esset aliquis concessurus; quia videlicet ex vi illius habitualis dispositionis rationabiliter subintelligitur conditio, vel exceptio, etiam si concessio sit generalis, vel indefinita. Ita ergo in præsenti respectu Prælati dispensantis, qui talem habitum & dispositionem habet rationabilem, subintelligitur dicta exceptio, vel conditio, quia respectu illius casum specialem constituit.

Dico *tertiò*, quando ea quæ finguntur & falsò exprimuntur in supplicatione dispensationis, sunt de se impertinentia, & nihil conducentia ad causam dispensationis, vt si quis ad illam obtinendam fingat se esse virum studiosum, vel doctum, aut quid simile ad causam dispensationis nihil referens, non inualidare dispensationem ipsam. Ita sumitur ex Thoma Sanchez *disp.* 21. *n.* 18. cùm dicit, quando dispositio habitualis dispensantis prouenit ex affectu, non ex iusta causa, rationi vel iuri conformi, non obstare valori gratiæ dispensationis. Probatur conclusio: nam in his casibus ignorantia illa, vel deceptio non impedit quo minus dispensans hic & nunc velit soluere hoc vinculum & impedimentum ex iusta, & rationabili causa. Quòd autem id non esset volitutus, si talem circunstantiam quæ ad causam non refert, agnosceret, non facit præsentem actum inuoluntarium, quia illa nolitio, sub conditione tantùm futura, nihil in præsenti operatur, nec præsens quasi habitualis dispositio minuit actualem voluntatem, aut ponit aliquam conditionem in obiecto, ratione cuius videri possit inuoluntarium, cum illa dispositio sit impertinens, nec rationi conformis, & extra causam. 8

Dices, tametsi talis dispositio impertinens sit, & irrationabilis; efficit tamen voluntatem conditionatam dispensantis, & consequentem inefficacem. Sed contrà, negatur id, quia voluntas dispensantis interpretanda est secundùm rectam rationem, & secundùm iura; & quoties aliquis actus rectè & honestè vult, censetur retractare priorem irrationabilem voluntatem, vel consuetudinem, aut effectum potius, quàm secundùm illum agere. Et hoc videntur sentire omnes Doctores, qui dicunt non obesse occultationem circunstantiæ, quam ius declarare non præcipit, etiamsi illa cognita, Prælatus non esset gratiam concessurus, vt bene Sanchez *disp.* 21. *n.* 12. Quod ipse intelligo nō solùm de iure positiuo, sed etiam de iure naturali, & recta ratione; est enim par ratio. 9

Ex dictis constat solutio ad rationem dubitandi propositam numero quarto.

Constat etiam ex dictis, quid dicendum sit de concessione impetrata ab Episcopo, vel alio superiore, ad dispensandum 10

dispensandum in quodam casu, quando impetrans data opera tacet casum, quia existimat fore, vt eo expresso Prælatus deneget: & Prælatus non interrogans casum, sed fidens petenti, concedit illi suas vices ad dispensandum? Iuxta superiorem doctrinam meo iudicio est distinguendum. Nam si petens scit Prælatum esse in contraria voluntate habituali iusta & rationabili, quia in similibus casibus nunquam vult ex rationabili causa dispensare, non valebit impetratio, quia concedendi intentio deficit. Nam sicut in generali concessione non veniunt ea, quæ quis verisimiliter non esset in specie concessurus, *reg. In generali, de regulis iuris in 6.* ita nec in illa concessione determinata venit casus; qui habituali ac prudenti concedentis voluntati aduersatur. Si autem non adesset hæc habitualis voluntas rationabilis, & ex iusta causa, nec opinio contraria probabilis, sed tantùm creditur fore vt à concessione aliqualiter retardetur, & fortè nolit, quia minutissima spectet, vel scrupulis agitetur, valida erit impetratio. Quia absolutè Prælatus concessit, & nulla est actualis, vel habitualis voluntas rationabilis in contrarium.

11 *Secunda difficultas* est, in dubio an causa falsò expressa in supplicatione dispensationis sit finalis, ita vt sine illa dispensatio non concederetur, vel sit impulsiua tantùm, sine qua difficiliùs concederetur, quid præsumendum sit. Sanchez *disp. 21. n. 20.* verius existimat in dubio non præsumi causam finalem, sed impulsiuam, ac proinde præsumi fore vt illâ causâ verè expressâ Prælatus concederet dispensationem, vt vel sic illa valida sit. Probat, quia valori actus iura maximè fauent, & in dubio eum rationabiliter præsumunt.

12 Sentio tamen in dubio practico prædictam causam præsumendam esse finalem, & consequenter dispensationem surreptitiam esse. Ita Molina *tom. 1. de iust. tract. 2. disp. 173.* paulo ante versum, quando qualitas, dum dicit, quando dubium est an veritas tacita, sit causa finalis, præsumendum est quòd sit finalis. Meliùs idem dixisset, & efficaciùs de causa falsò expressa. Idem tenet Coninck *disp. 33. n. 93.* Quod probatur doctrina suprà tradita *sect. 1. n. 5.* Nam dubitare an causa falsò expressa sit finalis, est dubitare de valore dispensationis. At quando dubium est, an surreptitia sit dispensatio, ex nullo iure præsumendum est non esse surreptitiam. Quia tametsi præsumatur pro valore actus, *c. Abbates, de verbor. significat.* quando nimirum verba alicuius constitutionis, vel priuilegij obscura sunt; quæ certè potius interpretanda sunt, vt valeat actus, quàm vt non valeat; eo quòd aliàs esset nugatorium priuilegium, vel constitutio. Inde autem nullo modo colligitur, quando dubium practicum est, an surreptitia sit dispensatio, præsumendum esse non esse surreptitiam. Quia etsi præsumendum sit concedentem priuilegium, vel gratiam dispensationis noluisse nugari; non tamen præsumendum est, eum voluisse dispensare, quando dubium est, an preces veritatem iustamque causam contineant. Quare in hoc casu valet Axioma illud, *In dubio melior est conditio possidentis*; at possessio stat pro impedimento; erit igitur melioris conditionis, vt non dirimatur propter solam dubitationem causæ iustæ sufficientis ad dispensandum. Nam *in cap. in pari 65. de regul. iur. in 6.* absolutè dicitur, in quacumque causa præferri ius possidentis.

13 *Tertia difficultas* est, an si in foro externo veritas causæ ac precum in dispensationibus allegatis probetur falsis testibus, censenda sit ea dispensatio irrita. Breuiter respondeo, si causa vera in se sit à parte rei, tametsi falsis testibus probetur, vel quia testes illam ignorabant, vel credebant illam esse falsam, valere vtique dispensationem. Ratio est, quia causa erat vera in se, & talis iudicata secundùm allegata & probata; ergo valida est dispensatio. Quòd si causa in se vera non sit, tametsi falsi testes eam veram esse iurent, surreptitia censenda est dispensatio. Quia fundatur in falsa præsumptione. Idem dico, etiamsi testes illi veri essent, quia putabant se verum testari. Quia nimirum à parte rei, & in rei veritate nequit verificari conditio illa, si ita est.

Quarta difficultas est an expressio falsi contingens in quadam sola petitionis parte, vitiet tantum eam partem, an potius totam gratiam vitiet, & concessionem, de qua re latè Sanchez *disp. 21. num. 53. & sequentibus*, vsque ad finem disputationis dictæ. 14

Breuiter me expedio, dicens cum communi doctrina, quando gratia concessa, est diuisibilis, tunc expressio falsi, sicut & reticentia veri, etiam pertinentis ad causam finalem, ignoranter facta vitiat tantùm eam partem, quæ recognita non fuisset concessa: si verò id factum sit fraude petentium, in pœnam malitiæ tota concessio est irrita. Vt, verbi gratia, petit Petrus dispensationem in voto castitatis, eo quòd graue ei periculum lapsus ex infirmitate immineat ob grauissimas tentationes, quas continuò patitur, & simul vt possit ducere suam cognatam, quia hæc aliter non reperiret dignum se maritum: si prima causa sit vera, & secunda omnino falsa, obtenta dispensatione, poterit ducere vxorem, si ignoranter, & bona fide processerit, non tamen cognatam, quia ex hac parte deficit causa finalis dispensationis; si verò id cum fraude & mala fide egerit, neutrum poterit, in pœnam malitiæ. Totum id manifestè probatur ex *cap. super literis 20. de rescriptis.* Quod necessariò hoc modo & in tali casu intelligendum videtur, non autem quando falsi expressio versatur tantùm circa causam impulsiuam, quia nimirum requiritur ibi fraus, & malitia, & tamen comparantur reticentia veri, & expressio falsi. At certúm est reticentiam veritatis, quæ non afficit causam finalem, nec iubetur exprimi in iure, non continere fraudem, aut malitiam, cùm petens non teneatur eam exprimere. Imò hoc etiam verum iudicatur de eiusmodi falsi expressione. Nec enim potest dici Prælatus fraude inductus ad dispensandum, qui veritate cognita dispensasset. Igitur textus intelligendus est quando illa versatur circa causam finalem. Quis enim dicet fraude, ac surreptitiè impetrasse dispensationem à Papa eum, qui hunc valde odit, & tamen hoc in supplicatione tacuit, & etiam dixit se optimè erga eum affici? Firmatur magis ac explicatur, nam totus ille textus agit de taciturnitate veritatis, vel expressione falsitatis causæ conducentis ad valorem rescripti; loquitur enim de hac surreptione, eam ponderans ad valorem, vel nullitatem rescripti. At causa impulsiua non est huiusmodi, sed sola causa finalis, vt constat. Igitur de sola surreptitione circa causam finalem agitur ibi. Præterea textus quoad hoc æquiparat prorsus malitiam, & fraudem in tacenda veritate, vel exprimenda falsitate. At tacens veritatem quam explicare non tenetur, qualis est circa causam impulsiuam, nequit meritò fraude, vel malitia notari. Hæc enim grauem implicant culpam, cùm tamen nulla sit in eorum taciturnitate, quæ quis explicare non tenetur. In expressione quoque falsi licèt sit culpa mendacij, at si non contingat circa causam conducentem ad rescripti valorem, non afficitur ea culpa malitia speciali mendacij, ratione rescripti, in quo contingit. Sicut qui mentitur in confessione sacramenti circa rem non necessariò detegendam in eo, licèt sit reus mendacij simplicis, sed non mendacij ad confessionem pertinentis. Igitur sicut hoc mendacium non

non vitiat confessionem, ita neque illud debet vitiare rescriptum.

15 Est verò notandũ, quod rectè probat Sanchez *n.74.* non irritari ipso iure, & in foro conscientiæ, eam partem rescripti, vel dispensationis quæ vitio caret, sed opus esse iudicis declaratione. Quia textus dicti capitis, *super literis*, non decidit, ratione surreptitionis dolosæ in altera gratiæ parte, reddi quoque alteram surreptitiam, quasi per necessariam consequentiam, sed tantùm decidit debere impetrantem carere alterius partis commodo, quæ aliàs vtilis erat, nullum ex illis literis commodũ consequendo, idque in doli pœnam, seu, vt ait textus, in suæ peruersitatis pœnam; ergo manifestum est eam irritationem sequi debere naturam pœnæ. At natura pœnæ est, vt non incurratur ipso iure, sed post iudicis sententiam, vbi contrarium non reperitur expressè decisum in iure. Præcipuè, quia hoc ius est pœnale, & correctorium iuris communis, iuxta quod vtile per inutile non vitiatur, quando commodè separari possunt; *reg. vtile, de regulis iuris in 6.* Vnde potiùs est valde restringendum, ne ea pœna, & correctio censeatur inducta ipso iure.

Quinta difficultas est, an error in nomine, & diœcesi eius cui dispensatio impetratur, vitiet dispensationem.

16 Dico *primò*, cum omnium sententia, errorem nominis non vitiare dispensationem, quando constat de persona cui conceditur. Patet, quia dispensans intendit eam concedere petenti, siue hic sit Petrus, siue Paulus: nam æquus dispensator spectare non debet nisi solam causæ æquitatem; quod præsertim in dispensatione semper præsumendum est, quando adsunt iustæ causæ dispensandi.

17 Dico *secundò*, quando concedens gratiam agnoscat personam cui petita est, errato nomine veri petentis, adhuc dispensationem validam esse, quando ex aliis circumstantiis non constaret à concedente spectatum esse personam sibi notam, sed constat eodem modo concedendam cuicumque petenti. Patet, quia in his omnibus ad Prælati officium spectantibus, mens eius est propositæ causæ iustæ merita attendere, & quamuis in nomine personæ erretur, intentionem dirigere ad eam cui verè petitur, quia nullam illi dispensandi ansam præbet persona, sed merita causæ, sicut in collatione sacramentorum contingit, in quibus minister dirigit intentionem ad personam quæ sibi præsens est, ne sacramentum irritetur, atque ideo error circa personam est nullius momenti ad eorum valorem. Dempto solo matrimonio, quod est contractus cum persona omnino determinata. Excipiendus verò est casus, quo persona expressa in supplicatione esset cognita dispensanti, & concedere gratiam præcipuè in eius fauorem; tunc enim restringeretur concessio ad hanc determinatam personam.

18 Dico *tertiò*, si erretur in diœcesi, cuius est is cui impetratur dispensatio, vt si dicatur eũ esse diœcesis Cæsaraugustanæ, cùm tamen sit Valentinæ, certum videri non posse Officialem Cæsaraugustanum eam dispensationem exequi. Patet, quia deficit intentio Pōtificis committentis, quæ iuxta præscriptum in Tridentino *sess. 22. c. 1.* de reformatione, est committere legitimo Ordinario impetrantis, qui est officialis Valentinus.

19 Dico *vltimò* nec posse Officialem Valentinum, qui est legitimus Ordinarius, illam exequi dispẽsationem. Ratio est, quia in hoc euentu non est est error in nomine, qualis esset, si diceretur appellari officialem veræ diœcesis Petrum, cùm appellaretur Paulus: sed erratum est, asserendo postulantem esse diœcesis Cæsaraugustanæ, & virtute petita est commissio officiali Cæsaraugustano; at illi noluit Pontifex committere, cùm concessio fuerit inuoluntaria, vtpote ex errore orta. Et quamuis si petita esset vero Ordinario Valentino, illi committeretur; at illi nec petita est, nec commissa. Vnde error quantumuis culpa careat, non efficit, vt rescriptum extendatur ad casum, qui sub verbis eius non continetur, tametsi si is petitus esset, literæ similiter concederentur. Sicut si quis narrasset in rescripto Petrum sibi obligatum ex mutuo, petens vt cogatur satisfacere, & erraret in causa debiti, vtpote quod ex alio contractu consurgit, non posset eo rescripto iuuari.

DISPVTATIO XLVII.

De modis, quibus dispensatio semel obtenta expirat, tam ex parte illius cui conceditur, quàm ex parte concedentis.

DISPENSATIO matrimonij tres potissimum status sortiri potest. *Primus* est, quando non est dispensatio executioni mandata, est tamen concessa. *Secundus* est, quando iam dispensatio est facta, & habuit suum effectum proximum, videlicet remotionem vinculi, vel impedimenti. *Tertius* est quando iam est executioni mandata, & habuit suum vltimum effectum, vt quando iam est contractum matrimonium ex dispensatione impedimenti. In hoc vltimo statu certum est, nullo iam modo cessare, vel expirare posse dispensationem: habuit enim iam consummatum effectum. In hac ergo disputatione explicandum est, quando expirare, vel cessare possit in aliis duobus primis statibus. Est autem eadem disceptatio de dispensatione, rescriptis, priuilegiis, & licentia ad confessiones audiendas, vel ad aliquid aliud faciendum.

SECTIO I.

An & quo pacto cesset, vel expiret dispensatio matrimonij per renuntiationem eius cui concessa est.

SVppono *primò* cum communi doctrina nec spe- 1
ciale, nec generale mandatum requiri ad dispensationem matrimonij obtinendam, eius cui impetratur, sed validè concedi ipso ignorante. Patet, quia super nulla lite impetratur, sed de gratia tantùm conceditur. Vnde id generale est de impetratione aliarum gratiarum, & beneficiorum.

Suppono *secundò* nõ prodesse dispensationem igno- 2
ranti, donec ab ipso acceptetur, vel ab alio habente speciale eius mandatum, sicut de beneficio communiter dicitur. Ratio est, quia dispensatio est quasi quædam donatio, hæc autem non acquiritur absenti ante acceptationem: quia hæc acceptatio est vt perficiatur contractus, cuius perfectio consistit in voluntatum vnione. Hac etiam de causa promissio absenti facta reuocabilis est ante acceptationem, quia obligatio non oritur nisi ex mutuo duorum consensu. Vnde fit, vt etiam vota Deo facta obligatoria non sint, quando Deus ea non acceptat, vt si sint de rebus indifferentibus.

Suppono

3 Suppono *tertiò* vt verius, dispensationem impetratã ab altero volentium matrimoniũ inire, vel qui irritum inierunt, prodesse vtrique, tametsi alter prorsus ignoret impedimentum ac dispensationem: quod intelligendum est quando impedimentum necessariò afficit vtrumque, vt est consanguinitas, vel affinitas, quę alterũ solum afficere nequit. Ratio est, quia dispensatio ad necessariò connexa extenditur. At dispensatio consanguinei ad contrahendum cum fœmina consanguinea est annexa dispensationi fœminæ ad contrahendum cum eo, & eo ipso quòd alter ex his suam dispensationem acceptat, fit habilis ad contrahendum cum altero; quod fieri nequit, nisi vterque habilis sit. Igitur procedit illa dispensatio alteri ignoranti. Quare dicendum est quando matrimonium fuit irritum ob aliquod impedimentum ab altero ignoratum, posse coniugem impedimenti conscium, impetrata illius occulta dispensatione, nec alteri illa explicata, nec impedimento, simulatè petere illius consensum. Dixi, quando impedimentum necessariò afficit vtrumque: nam si esset impedimentum alterius tantùm, vt si alter solus castitatem vouerit; vel sit ita commune, vt sit prorsus in vtroque diuersum, vt si vterque castitatem promiserit, necesse est vt ille qui impedimẽto affectus est, & si vterque sit, vterque illam acceptet; quamuis absque eius mandato possit impetrari. Ratio est, quia dispensatio directè impetratur habenti impedimentum, nec impetrata vni, impetratur per quandam necessariam consequentiam alteri, sicut contingit in casu antea memorato; ergo is qui ea indiget, debet eam noscere, & acceptare; & si vterque egeat, vterque sciat.

4 Suppono *vltimò*, dispensationem matrimonij expirare morte eius cui impetrata est. Patet vt certum, quia ea dispensatio fuit concessa personæ, & ideo est personalis, & qualitas rei concessæ natura sua est personalis. At personalia cum persona pereunt.

His positis solum videndum est, quo pacto impetrans dispensationem, si illi renuntiet, ea ita expiret, vt nequeat amplius illi prodesse. Qua in re omissis aliorum dicendi modis, breuiter præmitto non esse sermonem de renuntiatione impropriè dicta sumpta pro non vsu, non enim qui habet dispensationem in matrimonij impedimento, & nolit contrahere, & ea vti, potest verè dici dispensationi renuntiasse. Sumitur ergo propriè pro abdicatione à se iuris vtendi dispensatione, adeò vt iam amplius ea vti non liceat.

5 Dico ergo *primò*, certum esse, posse vnumquemque renuntiare dispensationi, vel priuilegio, vt constat ex *cap. si de terra*, *cap. accedentibus*, *de priuileg. cap. ad Apostolicam*, *de regular.* Et ratio est, quia hoc postulat natura priuilegij, si ad ipsum priuilegiarium proprium comparetur, vt respectu illius beneficium priuilegij non sit coactum, nec conferatur inuito, ideoque ab eodem renuntiari potest, si velit.

6 Dico *secundò*, ad prædictam renuntiationem requiri voluntatem exteriorem renuntiantis, & abdicantis à se ius, & potestatem vtendi eo priuilegio. Ita latè Suarez *lib. 8. de legibus cap. 33. numer. 18. & sequentibus.* Probatur efficaciter, quia non potest quis se ipsum priuare priuilegio, quia noua obligatio inde illi nascatur. Hoc videtur certum, quia priuilegium proprium ac rigorosum, vel remittit aliquid de iure communi, vel aliquid contra illud concedit. Vnde ex vi talis priuilegij aliquid homini licet, quod sine illo non liceret, vt nubere ex dispensatione cum consanguinea, vel affine, & similia; ergo non potest quis renunciare tali priuilegio quin inde subiiciatur obligationi, quam antea non habebat, ratione cuius aliquid non licet illi, quod antea licebat; oritur igitur in illo obligatio non faciendi quod antea licebat. Igitur ex renunciatione priuilegij semper resultat in priuilegiario noua obligatio. At noua obligatio non potest oriri ex sola sua voluntate interna in hac materia matrimonij. Nam voluntatis promissio, si non transeat in promissionem respectu alterius, nunquam inducit nouam obligationem, quia solùm est nudum propositum, seu nuda voluntas per modum propositi; ergo non potest inducere nouam obligationem, quæ antea non esset, atque ideo nec potest tollere priuilegium. Necessarium igitur est, vt voluntas renunciandi priuilegium exterius se prodat. Vnde si sit sola interna voluntas, nequit per illam auferri priuilegium, sed licitum erit mutare propositum; & illo mutato, licitum erit priuilegio vti; quia propositum illud non est contrarium priuilegio, sed vsui tantùm, quod est valde diuersum. Sunt enim hæc duo valde diuersa, videlicet non vti priuilegio voluntariè, & tollere à se ius & potestatem vtendi. Nam per solam negationem vsus non tollitur potestas, sed tantùm non exercetur actus. Priuilegium autem de quo tractamus, nempe nubendi cum consanguinea, vel affine, in potestate consistit, & ideo ille non vsus etiam voluntarius per se & intrinsecè, non est propriè renunciatio; hæc enim est voluntaria abdicatio & refutatio illius iuris, & potestatis, quam priuilegium concedebat; ex qua ablatione consequitur, vt non possit quis amplius vti tali priuilegio, quia nemo potest vti re, quæ iam non est.

Dico *tertiò*, ad effectum abdicationis priuilegij, 7
non sufficere voluntatem exteriorem renunciandi, sed necessariã esse acceptationẽ, vel cõsensum alterius. Ita cõmuniter Doctores, & benè Suarez citatus, & Sãchez *disp. 33. n. 2.* quia dispensatio in materia matrimonij, est fauor, seu priuilegium quasi absolutum, non respiciens alterum; ad cuius renunciationem, necessaria est saltem concedentis acceptatio. Patet, quia renunciatio priuilegiati non mutauit voluntatem Prælati concedentis, sed eadem perseuerat; ergo quamdiu non constat de illius mutatione, liberum est priuilegiario mutare voluntatem suam, & priuilegium acceptare. Firmo nam ad superiorem per se pertinet tam mutatio priuilegiorum, quàm concessio; & ab illius consensu per se pendet tum priuilegij effectus, tum etiam effectus priuilegio contrarius. Ita etiam expedit humanæ gubernationi vt omnia ordinatè fiant. Et certè omnis res per quascumque causas nascitur, per easdem dissoluitur, si dissolubilis sit. Cùm ergo ad priuilegij acquisitionem exigatur concedentis, & ei cui conceditur voluntas; similiter ad eius destructionem vtraque desiderabitur. Quare sicut quando alter coniux verè consensit, & alter fictè, vt matrimonium conualescat, satis est, si altero in priori consensu permanente, ille fictus consentiat: ita vt priuilegium vel dispensatio cui prius quis renũciauit, conualescat, satis est noua renuntiantis voluntas superiori manente in pristina voluntate, vtpote, qui nondum renuntiationem acceptauit. Hinc

Colligo *primò*, solum eum superiorem à quo gratia dispensationis promanat, posse prædictam renun- 8
tiationem acceptare. Ratio est, quia valor eius gratiæ, ab illius volũtate pendet; ergo quandiu ille in eadem voluntate perstiterit, potest is cui conceditur resilire,

silire, & acceptare: hoc enim solum ad plenum gratiæ fauorem desideratur. Vnde cùm potestas Ordinarij, vel confessoris, cui solùm committitur dispensationis executio cognita precũ veritate, sit limitata ad id solum, nõ possunt renunciationem acceptare, ne suæ potestatis limites excedant. Quare sicut is cui ex priuilegio, vel consuetudine incũbit præsentatio, vel cõferre possessionem beneficij, nequit illius resignationẽ, aut renunciationẽ acceptare, sed is solus cui iure ordinario collatio competit: ita cũ Ordinario vel confessori ex solo illo dispensati rescripto competat examinare preces, & dispensationem exequi, nullum ius habent admittendæ renunciationis dispensationis.

Colligo *secundò*, tametsi is cui cõceditur matrimonij dispensatio, literas dispensationis cancellet, vel cõcidat, dum tamen sua renunciatio non est à superiori
9 acceptata, non eneruatur dispensatio. Et si ea semel literis expediris concessa est, non pendet eius firmitas à literarum conseruatione.

Colligo *tertiò*, quando dispensatione obtẽta, vt inter duos consanguineos matrimoniũ ineatur, alter, vel vterque aliis nuptiis copulatur, relictis illis ad quas di-
10 spensatio obtẽta est, posse viduos effectos iũgi inter se matrimonio virtute prioris dispensationis. Ratio est, quia cum semel ablatũ sit impedimentũ consanguinitatis, & illi habiles effecti sint ratione dispensationis præteritæ, nõ est cur ratione sequẽtis matrimonij impedimentũ illud reuiuiscat. Et quãuis tacita fuerit illius dispensationis renũciatio per trãsitũ ad alias nuptias; non tamen fuit à concedẽte acceptata. Idẽ dico tametsi impedimentũ ablatum nõ sit, eo quòd Ordinarius, vel confessor, cui dispensationis executio commissa est, nondum illam sint executi: quia cum tacita illa renunciatio non sit acceptata, non periit facultas illa ad exequendam dispensationem.

Colligo *vltimo*, quid dicendũ sit, quando quis obtenta dispensatione ducendæ consanguineæ, noluit eam adducere, sed obtinuit alteram dispensationem
11 ducendi aliam, an obtẽta hac posteriori, prior euanescat. Dico priorem dispensationem euanuisse per huius posterioris, si valida fuit, impetrationem, licèt illa non sit vsus, cum duxerit posteriorem consanguineam. Ratio est, quia tametsi per secundum matrimonium, ad quod non interfuit dispensatio, non videatur renunciati dispensationi, neque illa euanescat, vt dixi antea præcedenti corollario; at diuersa est ratio, quando contrahitur matrimonium per impetrationem posterioris dispensationis. Tum quia cùm eiusmodi duæ dispensationes simul stare nequeant, sed repugnent quoad executionem; per impetrationem posterioris visus est impetrans renunriare priori in manus Pontificis, à quo posteriorem impetrauit; & ideo amplius ea vti nequibit, sed sola posteriori dispensatione. Quam non esse surreptitiam, eo quòd de priori non fecerit mentionem, moueor; quia cùm prædictæ dispensationes sint super diuersis matrimoniis, & neutra habeat connexionem cum alia, non est necessaria prædicta mentio. Tum etiam, quia, esto animus impetrantis fuerit nolle renuntiare priori dispensationi; at Pontifex noluit concedere duplicem dispensationem, vt vtraque staret, & ad libitum posset vtranis vti impetrans. Et si id peteretur, negaret certè tanquam rationi valde dissonans.

SECTIO II.

An per non vsum expiret dispensatio propter tacitam renuntiationem.

PRo explicatione notandum *primò* hunc esse aliũ 1
modum quo dispensatio expirare posset, & finiri ex parte eius, cui dispensatio conceditur. Renuntiatio autem tacita, ex parte eius cui conceditur dispensatio, maximè attenditur ex signis, vel indiciis externis, quæ non apertè, sed per coniecturas ostendunt voluntatem carendi dispensatione. Hæ autem coniecturæ maximè videntur sumi posse in ordine ad non vsum illius, vel per ordinem ad contrarium vsum, & actus qui non videntur stare cum animo vtendi dispensatione.

Præterea notandum est, posse in præsenti esse ser- 2
monem vel de tacita renuntiatione veræ & propriæ dispensationis, v. g. alicuius priuilegij; vel de renunciatione quæ conceditur ad auferendum aliquod matrimonij impedimentum.

Circa priorem de priuilegio, latè in materia de le- 3
gibus. Breuiter duo dico.

Primum est, si priuilegium sit respectiuum, ex quo redundat in alios aliquod grauamen, vel seruitutis genus, vt sunt priuilegia decimas accipiendi, imponendi tributa, & eligendi, ex priuilegio cum grauamine aliorum: iuxta communem doctrinam huiusmodi priuilegia amittuntur per non vsum, sed non quemcumque, sed cùm ex parte alterius, in cuius grauamen cedunt, est præscriptio contra priuilegiarum, si desinat vti: præscribit enim is in cuius damnum redundat. Tempus autem huius præscriptionis censetur esse decennium ab vltimo vsu priuilegij computandum. Similiter iuxta communem doctrinam, per vsum contrarium amittitur priuilegium respectiuum, si nimirum is qui actum contrarium exercet, potens sit illi priuilegio renunciare. Vnde si in eius potestate non est, quamuis actum exerceat contrarium, non dicitur renuntiasse, siquidem non magis operatur tacitum, quàm expressum: sicut ergo expressa eius renunciatio nullius esset effectus, sic neque ea tacita renunciatio, quæ præsumitur ex vsu contrario, sic intelligendum est *cap. contingit, de sent. excommunic.* vbi tametsi clericus se violenti percussioni subiiciat, adhuc non amittit priuilegium Canonis. Et illud aliud caput *si diligenti, de foro competenti.* Vbi licèt clericus se patiatur iudicari à iudice sæculari, iudicium est omnino nullum; quia in eius potestate non est illi priuilegio fori renuntiare, neque in toto, neque in parte. Denique vt vsus contrarius priuilegio quasi respectiuo illud auertat, necesse est vt talis vsus contrarius sit cum præscriptione legitima coniunctus.

Secundum est, si sermo sit de priuilegio quasi absoluto, quod solum concedit priuilegiato facultatem circa actiones suas sine aliorum grauamine; quale est priuilegium non ieiunandi, non recitandi, comedendi laticinia, eligendi confessorem, & similia. Dico eiusmodi priuilegia non amitti per non vsum, cuiuscumque temporis sit, nisi in alicuius priuilegij peculiari concessione tempus non vtendi definiatur. Neque etiam amitti per vsum contrarium priuilegio. Quare priuilegium non recitandi, v.g. non ieiunandi, quamuis quis recitet, vel ieiunet, nunquam amittitur.

Circa

4 Circa posteriorem dispensationem, in qua conceditur extinctio alicuius impedimenti dirimentis ad matrimoniū contrahendū Dicendū est circa prædictā dispensationē, nullum esse locum tacitæ renūtiationi. Id manifestè colligitur ex his quæ diximus præcedenti disputatione. Probatur autē simul, ac explicatur. Nam in primis prædicta renunciatio tacita nō debet præsumi ex nō vsu. Quia quod quis nō vtatur ea dispēsatione, stare optimē potest cū voluntate retinēdi potestatē vtendi dispensatione, vt est per se notū; ergo nō vsus præcisè non est sufficiens signū dictæ renūciationis tacitæ. Præterea nec debet ea renūciatio colligi ex aliquibus actibus qui videantur significare animū renunciandi: quoniā assignari facile nequit actus aliquis, ex quo ea renunciandi voluntas sufficiēter præsumatur, solet assignari, quando petitur secunda dispensatio post primam circa idem, quia nimirum de prima dubitauit; tunc enim videtur renunciare primæ. At id, insufficiens signū est colligendi renunciationē. Quia ex eo quòd quis secundam dispensationem obtineat magis fauorabilem, aut magis apertā & clarā, nō videtur esse amittendi priorē. Quod si aliquando obtenta secunda dispensatione cesset prima, id non est ob renunciationem impetrantis, sed quia est circa eandem rem; neque est intentio Pontificis circa candē rē duas concedere dispensationes. Rursus certū est non renūciari primæ, quando secūda dispensatio esset nulla, cū animus esset, primā omittere, si secunda valeret. Denique nec si quis post obtētā dispēsationē aliquid agat, quod cum vsu eius dispensationis stare non possit, nō ideo videtur renūciasse dispēsationi obtentæ. Vt verbi gratia, si postquam Petrus impetrauit dispensationē vt consanguineam Franciscā ducere possit, & ducat Mariam non consanguineam, vel si emittat votū castitatis, aut religionis; non est cur censeatur renunciasse dispensationi obtentæ, cum possit defunctâ Maria quam duxit, Franciscam cōsanguineam ducere; & etiam emisso voto matrimoniū valide contrahere, licet cū peccato. Igitur licèt verum sit cum vsu dispensationis esse incompossibilem illū actum, sed non cum ipsa dispensatione, & potestate. Vnde si stare potest cum ipsa dispensatione, non est vnde colligatur ea tacita renunciatio. Similiter etiam ex superueniente voto licet impediatur vsus primæ dispensationis, non tamen censeri debet aliqua renunciatio tacita. Quòd à posteriori constare potest, quia si dictus Petrus petat voti dispensationem, non indigebit rursus dispensatione super impedimento consanguinitatis, sed ea, quam prius obtinuerat, vti poterit. Idem sentio in eo casu, in quo quis rumperet instrumentum, vel indultum dispensationem continens, quod signum, quamuis vehemens videatur indicium, cum nequeat esse vtilis dispensatio in foro externo sine literis authenticis; at non est indicium sufficiens, nisi eiusmodi ruptio instrumenti ad Principis notitiam perueniat, & ab illo acceptetur. Nam sine ea acceptatione nulla dispensationis reuocatio valere potest, vt ostendi præcedenti sectione *num.* 7. & sequentibus.

SECTIO III.

An, & quomodo cesset dispensatio, & finiatur per reuocationem concedentis.

Ostensum est hactenus quo pacto dispensatio finiatur, & expiret, ex parte eius cui dispensatio conceditur. Nunc in hac, & sequentibus sectionibus quomodo expiret ex parte concedentis.

In præsenti autem difficultate vera, & Doctorum omnium sensu recepta sententia est, finiri posse dispensationem, si is qui concessit, verè & ex animo reuocet. Et sumitur ex generali doctrina in materia de priuilegiis, quæ docet reuocari posse beneficium gratuitum à concedente, sicque finiri, & expirare. Fauetque, huic doctrinæ consuetudo recepta; videmus enim quotidie reuocari priuilegia per leges Pontificias, Conciliares, & Regias. 1

Nihilominus in contrarium obiici solet, donationem semel factam non posse reuocari à donante; sed priuilegij concessio est quædam donatio: ergo reuocari non potest.

Duo circa præsentem controuersiam breuiter explicabo. *Primum*, quid de priuilegiis in genere dicendum. *Secundò* agam specialiter de dispensationibus in matrimonij impedimentis.

Circa primū, præmittenda est priuilegij distinctio; aliud enim est onerosum, seu lucratiuum, quod nimirum datur per contractum onerosum, seu lucratiuum: aliud est gratuitum, quod gratis omnino concessum est. Ad illud priuilegium quod per viam contractus obtinetur, reducitur priuilegium remuneratiuum, quod nimirū alicui conceditur in meritorum remunerationem, etiamsi sola gratitudinis lege remuneratio debita sit. Præterea, priuilegium gratis omnino concessum duplex est; vnum quod consistit in absoluta donatione cum translatione dominij alicuius rei, vel iuris, vt cū conceditur castrum, vel ius vectigaliū, aut alterius tributi, aut seruituris. Aliud verò est priuilegium consistens tantum in facultate vel licentia operandi aliquid præter vel contra commune ius. Et hoc adhuc subdistingui potest, nam vel est priuilegium concessum non subdito, & ab eo acceptatum, vel est gratis omnino subdito concessum. Quo præmisso, 2

Dico *primò*, priuilegium gratuitum manens in pura ratione priuilegij, id est, facultatis, ac licentiæ præter, vel contra commune ius subdito concessum, reuocabile esse à concedente. Ita cōmuniter omnes. Ratio est, quia prædicta concessio à mera concedentis volūtate pēdet, nec transit in dominium subditi; & ita est semper pendens ab illius voluntate; ergo per illā potest reuocari. Firmo, nā licèt superior auferat præceptū, potest iterū illud ponere; sicut è conuerso potest auferre præceptū quod antea posuit; ergo eadē ratione potest liberè reuocare huiusmodi priuilegiū; patet consequētia, quia hæc reuocatio nihil est aliud quàm iterata virtualis impositio præcepti prius sublati, vel virtualis prohibitio eius, quod antea concedebatur. Hanc autem reuocationem potest efficere concedens absque causa validè, ac licitè, per se loquēdo, quia vtitur iure suo, & nulli alteri fit iniuria. Dixi reuocabile esse à cōcedente, nomine cōcedentis, cōprehendendo successorē, quia succedit in æquali potestate, imò moraliter est vna, & eadē; neque in ea potest persona præcedens succedenti præiudicare, sub eodē nomine cōprehēdo quoque nō solum habentē supremā potestatem, vt Papā, vel Regem, sed etiam inferiores concedentes, nā hi etiam cū proportione talia priuilegia cōcedunt, & ea pendent ex volūtate ipsorum; & illi possunt iterum ponere præceptum, vel prohibitionē quæ abstulerunt, in his quæ subsunt eorum potestati. 3

Solum hoc inuenio discrimen; nam priuilegium concessum ab inferiori, potest à superiori reuocari ex iusta causa, validè & licite; quia superior habet altiorē iurisdictionem cui inferior subordinatur. Dixi *ex iusta causa*: nā sine illa nō rectè fiet, quia est cōtra debitum ordinē, & non sine iniuria inferioris Prælati, nec sine detrimento subditorum, per se ac regulariter loquendo 4

do. Imò & probabile est talem reuocationem innalidā esse, quia talis superior non potest priuare inferiorem sua ordinaria iurisdictione, sine causa iusta, & pro sua voluntate; est enim priuare alterum rationabiliter inuitum re sua; id enim excedit suam potestatē, & priuilegium conceditur ab inferiori Prælato ex ordinaria potestate. Sicut superior si velit suspendere subditū à suo munere iniustè, & sine vlla causa, non poterit, neq; aliquid validè efficiet. Quæ ratio efficax est in Episcopis, quia potestatē habent communi iuri magis addictam. Nam si Papa id faciat, factum tenebit, quia ab illo pendet omnis iurisdictio inferiorum.

5 Dico *secundò*, quando priuilegium transit in cōtractum, non posse absque iusta causa reuocari per Principem, eiúsve successorē; at iusta existente causa posse: vt si pretio recepto priuilegium concedat. Ita cōmuniter omnes. Ratio est, quia in hoc euētu Princeps suo contractu astringitur, ac per illum est ius plenè acquisitum tertio. At iuri alteri acquisito nequit absque causa legitima præiudicari. Vnde ea obligatio nascitur ex naturali iustitia, quæ etiam Principē obligat, vt est per se clarum. Excipe, nisi Princeps suam iurisdictionē concesserit; tūc enim potest sine causa reuocare. Quia in concessione intelligitur semper excepta superioris auctoritas. Hinc optime dixit Suarez *tom.4. in 3.p. disp. 26. sect. 3. n. 3.* superiorem qui delegauit facultatē, suo arbitrio sine alia causa posse reuocare, non solùm validè, sed etiam licitè, per se loquendo; quia vtitur iure suo, & quasi re propria. Subdit tamen & benè, superiorem delegantis non posse absque causa reuocare. Quia iniuria irrogaretur deleganti, priuando eū absque causa iure delegandi, quod ex sua iurisdictione ordinaria habet. Et adeo manifestè iniusta reuocatio esse posset, vt videretur nulla: sicut si superior vellet iniustè, & sine vlla causa subditum priuare munere suo, nihil validè efficeret. Ex hoc dicto

6 Colligo *primò* teneri Principē ex iusta causa reuocantem priuilegium, quod in contractum transit, recompensationem facere subdito dato æquiualenti, vt notant Sanchez *lib.8. disp. 33. n. 9.* Suarez *lib. 8. de legibus c. 38. n. 3.* Basilius Ponce *lib. 8. c. 19. §. 2. n. 13.* & alij. Rationem reddit Suarez, quia licèt Princeps possit rescindere priorem contractum propter necessitatē publicam, vel aliam vrgentem causam, non tamen potest iustè omnino priuare subditum re sua sine vlla recompensatione; cùm hoc necessarium non sit ad commune bonum, nec subditus teneatur gratis cedere iuri suo, quando potest ei recompensatio fieri, cum Princeps non sit absolutus dominus rerum subditi.

7 Colligo *secundò*, non sufficere reuocationem generalem ad censendum reuocatum priuilegium per modum contractus concessum, sed opus esse expressā mētione saltem generali cuiusuis priuilegij concessi per modum contractus, vt docent etiam prædicti Doctores Basilius, Sanchez, & alij. Et ratio est, quia nō præsumitur reuocandi voluntas, quando ea tertij ius aufert. Ex quo infert Sanchez citatus, nō suspendi Bullā Cruciatam anno Iubilæi, quia priuilegia Bullæ dātur per modum cōtractus, vt constat ex illis verbis, *porque distes de limosna*, &c. Nec potest dici modica eleemosyna, quæ pro Bulla cōtribuitur. Nam licèt vnusquisque modicam tribuat; at tota summa quæ quotannis pro Bullæ eleemosyna contribuitur, excedit octingēta aureorum millia. In reuocatione autem quæ fit anno Iubilæi, nulla fit mentio facultatum per modum contractus concessarum; nec eleemosyna contributa iussa est reddi. Cùm tamen vtrumque necessarium sit ad priuilegij per modum contractus concessi legitimam reuocationem.

8 Dico *tertiò*, priuilegium remuneratiuum, reduci ad illud quod per viam contractus obtinetur, & ideo esse per se irreuocabile. Ita Doctores relati. Ratio est, quia quod datur cum onere, vel cum obligatione in futurum, reuocari non potest, impleta conditione; quia quod sic datur, non censetur gratis datum. Idem est, quādo aliquid datur in remunerationem præteriti laboris. Est verò notandum, quando remuneratio est tātum ex gratitudine, cum sola ratio gratitudinis non sufficiat ad proprium, & rigorosum contractum, non est tam irreuocabile priuilegium datum ex gratitudine, sicut ex iustitia, quia fortius est iustitiæ vinculum. Vnde in casu necessitatis, ac cæteris paribus, potiùs esset reuocandum priuilegium datum ex gratitudinis obligatione, quàm datum ex commutatiua iustitia.

Dico *vltimò*, priuilegium cōcessum non subdito, & ab eo acceptatum, esse à concedente, & à successore irreuocabile. Ita multi, quos refert & sequitur Suarez citatus *lib. 8. c. 37. n. 2.* Ratio est, quia priuilegium concessum non subdito, & ab eo acceptatum transit in cōtractum; ergo non potest reuocari: patet consequentia, quia nullus Princeps habet ius priuandi non subditū rebus suis, & legitimè acquisitis, vndecumque ad illū peruenerint; & ideò licet illas quis receperit à Principe non suo, manet tamen postea in illis perinde non subditus, ac si aliunde illas obtinuisset. Atque hæc ratio æquè procedit in successore, atque in concedente; tum quia neque successor potest priuare non subditū iure suo; tum etiam quia aliàs nulla pacta cum Principibus supremis esse possent firma, & perpetua, quod est contra ius gentium, & contra rectam gubernationem & pacem generis humani. Quæ ratio æquè procedit in alienatione iurisdictionis per priuilegiū datū non subdito, quàm in aliis materiis. Suppono autem rem concessam per priuilegium non subdito talē esse, vt potuerit à principe alienari, & diuidi, non solùm à persona sua, sed etiam à Corona, seu Sede sua; nā tunc irreuocabile manet priuilegium respectu successorū, quia est absolutè, & simpliciter concessum. 9

Quibus verò modis soleat priuilegium reuocari, non est huius loci tractatio, videatur Suarez *lib. 8. de legibus*, hāc rem doctè pertractans tribus vltimis illius libri capitulis, nempe 38. 39. & 40.

Circa secundum facile ex dictis, de dispensationibus, specialiter in materia matrimonij discurritur.

Dico *primò*, quando Papa dispensat in aliquo impedimento lege sua, vel iure communi dirimente, nulla compositione facta, sed omnino gratis, posse dictā dispensationem validè ab ipso reuocari absque aliqua causa. Hoc est certum, quia ea dispensatio est quasi priuilegium concessum circa rē ipsius superioris propriam; vnde sicut posset denuò subditum lege illa ligare, ita potest reuocare dispensationem, per quam à lege eximitur. Quòd si ex causa dispēset Prælatus, nec res sint mutatæ, & talis dispensatio sit necessaria saluti spirituali subditi, teneretur eam non reuocare, quia tenetur saluti eius spirituali concedere. 10

Dico *secundò*, dispensationes impedimentorum matrimonij in foro externo à Papa concessas, nō posse ad libitum ab eo reuocari, nisi iusta exigente causa, & tūc restituta compositione, soluta ab eo cum quo dispensatum est. Hoc etiam cōstat apud Doctores. Ratio est, quia prædictæ omnes dispēsationes conceduntur per modum contractus, soluta nempe compositione in Dataria Romana, ergo nequeunt reuocari nisi iusta exigente causa, & restituta compositione. 11

Dico *tertiò*, dispensationes matrimoniales in foro conscientiæ à sacra Pœnitentiaria concessas, non posse ab ipsa absque causa reuocari, at benè posse existente causa. Ratio est, quia dispensat in lege Pontificis ex ipsius commissione; ergo nequit absque causa reuocare. Nam sicut duratio prædictæ dispensationis pendet à duratione causæ, ita vt ea cessante, cesset; 12

esset; ita etiam perdet à reuocatione rationi conforme facta à concedente ob legitimam causam superuenientem.

Ad rationem dubitandi traditam suprà *n.* 1. iam satisfactum est doctrinâ adhibita in conclusionibus, vel dictis. Prima enim pars illius probat benè de beneficio, seu priuilegio omnino gratis concesso. Secunda verò de priuilegio per modum contractus concesso, quo adquiritur ius, sicut per donationem acceptatam.

SECTIO IV.

An promißiones dispensandi in impedimentis matrimonij extinguantur per mortem, vel cessationem officij personæ cui committuntur.

Variis modis potest contingere, vt dispensationes semel concessæ legitimè extingui possint ac euanescere, ex parte concedentis, præter reuocationem, nempe per mortem, vel cessationem officij personæ cui commissa est, & etiam per mortem vel cessationem officij delegantis. Primum autem in hac sectione discutiendum est. In qua primò agemus de commissionibus dispensandi in matrimonij impedimentis spectantibus ad forum externum; & deinde de dispensationibus, quæ in foro conscientiæ committuntur expediendæ confessori per sacræ Pœnitētiariæ rescriptum.

1 Circa priores igitur commissiones, præmitto in primo, nomine officialis diœcesani intelligi Vicarium generalē Episcopi illius diœcesis. Id patet vsu, & experientia, & manifestè constat ex *Clem. 2. de rescript.* iuncta Glossa *verb. officialis.* nā textus ait. *Et si principalis officialis Episcopi.* Et Glossa ait, eundem officialem dici Vicariū. Et *c. 1. & 2. de offic. Vicarij in 6.* textus eundem vocat officialem, & statim *cap. finali*, dicitur disiunctiuè, officialis, aut Vicarius generalis Episcopi.

2 *Secundò* nota, vt meliùs explicetur, quando expiret ob mortem eius cui conceditur facultas dispensandi, præmitti debet communis illa diuisio facultatis in realem, & personalem. Qualis verò sit quæ in rescripto continetur, si clarè non proponatur, colligi debet *primò*, ex qualitate rei in cōcessione cōtentæ. Nam si hæc natura sua sit personalis, personalis etiam erit cōcessio: & tunc officiorum concessio semper extinguitur cum persona. *Secundò*, concessio quæ personis conceditur, personalis est; quæ verò causæ, aut rei, realis; & etiam quæ fit Vniuersitati, Capitulo, & ciuitati, realis cēsenda est, quia corpora hæc nunquam pereunt.

3 *Tertiò* obserua, si in rescripto solùm personæ delegati nomē exprimatur, esse commissionem personalē, ac morte delegati extingui; vt cum dicitur, committo hoc Petro. Quando verò nomen dignitatis, vel officij solùm exprimitur, commissio erit realis, & eo delegato mortuo transibit ad successorem in ea dignitate, vel officio. Vt, committo hoc Archiepiscopo Valentino. Id constat expresè ex *c. quoniam Abbas, de offic. deleg.* ibi, Quia sub expressis nominibus locorum, & non personarum commissio emanauit. *Locorum*, id est, dignitatum, quæ locis præsunt, vt explicat *ibi* Abbas *n.* 8. ab omnibus receptus. Quare dū est commissio personalis, semper extinguitur cum persona delegati: quādo autem est realis, transit ad successorem, siue commissio cœpta sit à defuncto, siue res integra manserit: quia ratio vtriusque partis, nempe personam mori, non autem dignitatem, militat, siue res sit integra, siue non.

4 *Quartò* hinc nota, dignitatem vel officium Vicarij generalis, propriè loquendo, non habere successorē in Vicariatu, neque esse perpetuam: nam Vicarius nō habet iurisdictionem nomine proprio, sed iurisdictio sua est Episcopi faciens idem consistorium, *c. 2. de consuet. in 6.* Item si esset perpetua dignitas, diceretur vacare per mortem, & non penderet ab Episcopi voluntate Vicarium constituere, sed adeo teneretur eū creare, vt elapso termino legitimo potestas creandi ad Papam deuolueretur *c. 1. & toto tit. de suppl. neglig. Prælat.* At Episcopus non tenetur creare Vicariū. *c. 1. & 2. de offic. Vicarij, in 6.* ergo Vicariatus dignitas nō est perpetua, nec in ea succeditur, sed dicitur de nouo assumi à Vicario denuo creato. Nihilominus tamen, licèt propriè, & rectè Vicarius Episcopi non habeat dignitatē, quæ perpetuò exigatur in Ecclesia, nec propriè successorē habeat; commissionē illi factam sub nomine Vicariatus transire ad illū qui illi succedit in officio, tenendū est & in hoc sensu habere successorē. Probatur. Quia eā esse Pontificis mentē, ac verè ab ipso cōsiderari Vicarij tribunal, dum illi varias commissiones cōmittit sub nomine Vicariatus, quotidiana experientia, & praxis ipsa satis testatur. Idque suadet suauis & prudens Ecclesiæ gubernatio Nā cùm cōmissiones dispēsationū in foro externo concessarū sēper dirigātur Officiali diœcesano, si personales essent, passim perirent, & magnæ expensæ in impetrādis aliis rescriptis fierent. Quod dico de Vicario Episcopi, idem intelligo de Vicariis Capituli sede vacante, ac Prælatorum habentiū quasi Episcopalem iurisdictionem in sua diœcesi, ita vt nulli Episcopo subsint. His positis

Dico *primò*, cōmissiones dispensandi in matrimonij impedimētis factas Officiali, vel Vicario, nō posse expediri per Episcopū, etiā officiali remoto, sed ad successorē Vicarij. Ita communiter Doctores. Ratio est, quia aperta est differētia inter Episcopū & officialem eius, vt cōstat ex *c. venerabilibus, in princ. de sent. excō. in 6.* ibi, *Archiepiscopo, vel eius officiali.* Igitur si cōmissio soli officiali fiat, nullatenus potest ad Episcopū pertinere, sed ad officialē, & eo amoto, ad successorem officij. Et quāuis sit idem Episcopi, & eius Vicarij tribunal; id tamen solum habet verū in causis quę iure ordinario cōpetunt ipsi Vicario generali. Idē dicēdū est, quāuis ipse officialis, vel Vicarius generalis in Episcopū eiusdē diœcesis eligeretur. Nā Episcopatus, & Vicariatus sunt diuersæ dignitates, licet Vicariatus nō sit propriè dignitas, sed quasi dignitas; ergo non potest tūc illi cōpetere cōmissio, sed successori in Vicariatu. 5

Hinc colligo Vicariū Capituli sede vacante, posse eas dispensationes exequi, & de quauis simili delegatione cognoscere. Patet. Tū quia forma cōmittēdi nō est Officiali Episcopi, sed Officiali, expresso nomine Diœcesis, v.g. Valentinæ. At dum sedes est vacās, officialis illius, est officialis illius diœcesis. Tum etiam, quia Vicarij Capituli sede vacante, sunt Vicarij iurisdictionis Episcopalis. Imò, vt rectè notauit Sanchez *lib. 8. disp. 27. n. 33.* etiāsi clausula commissionis dicat, Officiali Episcopi, potest de ea cognoscere, non Capitulum ipsum, sede vacante, sed eius Vicarius. Ratio est, quia Capitulum non succedit Vicario Episcopi, sed Episcopo ipsi. At Vicarius Capituli succedit in illa quasi dignitate Vicarij Episcopi. Et ipse Vicarius Capituli potest dici Vicarius Episcopi, id est, habentis iurisdictionem Episcopalem. Nec huic obstat regula illa 79. *de regulis iuris in 6. Nemo potest plus iuris transferre in alium, quàm sibi competere dignoscatur.* Nam hoc argumento etiam probaretur nec Vicarium Episcopi posse de ea causa cognoscere, cùm nequeat Episcopus de ea causa cognoscere. Quare dico, quòd illa regula verificaretur, si Capitulum ipsum, vel Episcopus transferret iurisdictionem 6

cognoscendi de ea causa delegata in Vicarium. At certum est eam non transferre, quia solùm constituit Vicarium, & eò ipsò quòd sic est Vicarius constitutus, potest eam commissionem exequi virtute rescripti Apostolici Vicario committentis.

7 Dico *secundò*, Vicarios Prælatorum habentium iurisdictionem quasi Episcopalem in sua diœcesi nulli Episcopo subdita, capaces esse delegationis Pontificiæ, & posse prædictas exequi dispensationes matrimoniales, vt tenet cum aliis Sanchez relatus *num.* 34. Ratio est. Tum quia nomine officialis Episcopi, vt dixi, intelligitur officialis habētis iurisdictionem Episcopalem, cuiusmodi sunt Vicarij Capituli. Tum quia hi Vicarij sunt ordinarij, sicut & Vicarius Episcopi, cum eandem habeant à Canone iurisdictionem, quam Vicarius Episcopi; & nullus alius sit Ordinarius eius diœcesis his Prælatis subiectæ, nisi officialis illorum. Tum denique, quia ipsa consuetudo & praxis ita habet, & manifestat.

8 Hinc colligo, Vicarium generalem Episcopi confirmati, nondum tamen consecrati, posse prædictas exequi dispēsationes. Quia nimirum nullus alius est illius diœcesis officialis, & ipse est capax harum delegationum. Tum etiam, quia cum Episcopus ille ante consecrationem habeat plenam iurisdictionem Episcopalem, suus Vicarius verè dicitur Vicarius Episcopi, id est, habentis plenam iurisdictionem Episcopalem.

9 Dico *tertiò*, si duo sint officiales Episcopi, & delegatio fiat simpliciter officiali, & alter ex illis est principalior, illi soli censeri commissionem factam. Ita notant communiter Doctores ex *Clem.* 2. *de rescriptis*: vbi dicitur principalem Episcopi officialem esse capacem huius delegationis. Et etiam, quia nomen dignitatis absolutè prolatum stat pro principali. Vnde in simili, quando fit commissio Archidiacono, & sunt plures, debet intelligi de principaliori.

10 Dico *vltimò*, si vterque officialis sit æquè principalis, & nullus designatur in rescripto, verius esse in dispensationibus & commissionibus, quæ sunt contentiosæ, neutrum cum effectu esse iudicem donec delegans de quo intellexerit, declaret. Ratio est, quia est iudex incertus; quamuis non sit iudex incertus ex incertis personis, & ob id valeat rescriptum; est tamē incertus ex certis, & ideo non habet effectum, donec delegans declaret quem eorum elegerit. Quòd intelligo in commissionibus, & dispensationibus, quæ cōtentiosæ sunt, & inter partes agitantur. Vnde in aliis cōmissionibus, & dispēnsationibus quæ cōtentiosæ nō sunt, & inter partes non agitantur, verius est esse iudicem illum, cui rescriptum fuerit præsentatum: cum nulla in his pars aduersa sit, quæ id incertitudinis vitium opponere possit. Semel autem præsentatum rescriptum illud dispensationis alterutri ex officialibus æquè principalibus Episcopi, vt illud exequatur, non potest alter Officialis æquè principalis adiri. Nam in literis gratiarum exequutoriis præuenitur iurisdictio per solam rescripti cum animo procedendi præsentationem. Atque vbi semel iudicium cœptū est, ibi terminari debet. *l. vbi cœptum.* 30. *ff. de iudiciis.*

11 Circa alias commissiones, & dispensationes, quæ in fore conscientiæ committuntur expediendæ Confessori, per sacræ Pœnitentiariæ rescriptum, est vnica dubitatio, an possit pœnitens, vbi semel literas cuidam Confessario præsentauit, illum eligens, vt dispensationem exequatur, alterum eligere eo dimisso.

12 Dico *primò* cum communi sententia, non tantùm vbi semel literæ præsentatæ sunt cuidam Confessario, sed etiam postquam ab eo pronunciatum fuit dispensationem esse surreptitiam, posse impetrantem adire alium confessarium, qui in ea sit opinione, vt valeat rescriptum. Imò & posse eundemmet confessarium, re meliùs perspecta, dispensationem illam mutata sententia exequi. Quare habenti priuilegium virtute Bullæ, vt absoluatur à reseruatis, vel eius commutentur vota, denegata absolutione, vel commutatione per quendam confessarium, eo quòd iudicauerit se in eo casu non posse, integrum erit alium confessorem adire, & posse absolutionem & commutationem ab ipso obtinere, si sit contrariæ sententiæ: & similiter poterit idem confessarius, qui semel negauit, mutare sententiam, & concedere. Ratio totius huius rei hæc est, quia cùm ea commissio facta sit in foro conscientiæ, sequitur eius fori naturam, quæ est, vt non astringatur pœnitens acquiescere sententiæ vnius confessarij, sed possit alium adire: atque idemmet confessarius sententiam mutare possit. Vnde in hoc euentu non prorogatur iurisdictio de persona ad personam ex voluntate sola partis, aut confessarij, sed etiam ex voluntate ipsius Pœnitentiarij qui literas concessit. Nam ea censetur eius voluntas, vt liceat diuersos confessores adire, & idemmet possit sententiam mutare; quia nimirum natura fori conscientiæ, pro quo illæ literæ conceduntur, id postulare videtur: atque ideo illi omnes censentur electi ab ipso Pœnitentiario, vt literas expediat. Quare sicut in simili docuit Suarez *tom.* 4. *in* 3. *p. disput.* 27. *sect.* 4. *n.* 7. si quis virtute Iubilæi concedentis semel eligi confessarium, is non absoluat, vel cum eo non finiat confessionem, integrum esse illi alium eligere, quia intelligitur ea potestas semel eligendi de actu consummato. At prior actus consummatus non est, cum absolutio non sit obtenta. Ita in præsenti cum proportione idem dicendum.

Dico *secundò*, posse etiam impetrantem, eligere quendam Confessarium vt dispenset, & alium vt prolem legitimet in foro conscientiæ. Quamuis secus sit in foro externo respectu Ordinarij. Id rectè notauit Sanchez *lib.* 8. *disp.* 7. *n.* 1[illegible]. Ratio est, quia cùm Confessarius sit iudex in foro conscientiæ, quamuis cœperit iurisdictione vti, potest adiri alius, & ideo illa duo possunt data opera peti à diuersis. Sicut dum virtute Bullæ, vel Iubilæi conceditur Confessario potestas absoluendi à reseruatis, & commutandi vota, potest pœnitens quendam Confessarium adire, vt à reseruatis absoluat, & alium vt vota commutet. Quod secus se habet in Ordinario, quia Ordinarius cùm sit iudex in foro externo, semel cœpto iudicio ita manet iudex vt alius adiri nequeat, nisi successor in officio sit. 13

SECTIO V.

An commissiones dispensandi in impedimentis matrimonij expirent concedentis morte, re integra.

In hac re, communis ferè omnium sententia docet potestatem dispensandi commissam cum personis incertis, non extingui morte concedentis, re integra. Ita Sanchez *lib.* 8. *disputat.* 28. *n.* 62. Suarez *lib.* 8. *de legibus c.* 3. *num.* 5. *&* 7. Salas *de legibus disp.* 20. *sect.* 17. Et de licentia confessiones audiendi idem docet Coninch *disputatio.* 8. *num.* 10. *&* 72. citatis aliis, Basilius Ponce *lib.* 8. *cap.* 19. *n.* 2. & alij. Probatur efficaciter, quia omnia iura quæ dicunt potestatem delegatam expirare morte concedentis, solùm loquuntur de causis contentiosis, secundùm

quas

quas gratiæ non sunt regulandæ. At verò literæ gratiæ, si contineant gratiam factam, non expirant morte concedentis. Quod principium colligitur ex *cap. si cui 36. de præbendis in 6.* vbi deciditur facultatem concessam cōferendi beneficia minimè expirare morte concedentis; secus si sit licentia conferendi certis & expressis personis. Vbi Glossa rationem reddit, quia in primo casu est gratia facta, nullo alio indigens cōparatione eius cui facta est, scilicet collatoris beneficij: in secundo casu non est facta, sed mandabatur fieri, id est, erat gratia facienda. Hinc autem facile probatur communis sententia; nam prædicta facultas concessa ad dispensandum cum personis incertis, non est facultas ad exequendum aliquid iustitiæ, vt constat; vnde ex hoc capite non expirabit morte concedentis, prætetea continet gratiam factam ipsi dispensaturo. Gratia enim facta dicitur, quando perfectè conceditur ei, in cuius fauorem datur, & independenter ab alio, cui facienda committatur: gratia verò facienda dicitur, cum non conceditur absolutè ei, in cuius fauorem datur, sed dependenter ab alio, cui facienda committitur Igitur hæc facultas, vel indultum dispensandi non expirat morte concedentis. Quia ea gratia est iam plenè facta dispensaturo, qui illam ex tunc possidet plenè atque perfectè. Firmatur idem, quia tametsi licentia audiendi confessiones sit in fauorem pœnitentium, computatur meritò inter gratias factas; quia cùm non cōcedatur respectu personæ determinatæ, in peculiarem illius fauorem, & ad ipsius petitionem, reputatur potius gratia facta ipsismet sacerdotibus, & confessariis, vtpote quæ in maximum eorum fauorem redundat, & statim ac ipsis conceditur, est perfectè concessa, & à nullius executione dependens; quæ gratiæ factæ definitio est. At gratia facta non expirat concedentis morte. Igitur potestas dispēsandi cum personis incertis non extinguitur morte concedentis, re integra. Atque ita ipsa praxis testatur, quæ est optimum huius rei argumentum. Hinc

2 Colligo *primò*, prædictam doctrinam esse veram, siue indultum illud concedatur à Pontifice, siue ab inferioribus; nulla enim in hoc est ratio differentiæ. Quamuis enim iura sæpè loquantur de Pontifice, non tamen excludunt alios inferiores Prælatos, sed loquūtur in casibus propositis, & gratia exempli. Idem dicendum siue materia odiosa sit, siue fauorabilis; nam in vtraque est gratia facta. Et iura absolutè loquuntur de gratia, & non distinguūt inter eam quæ alteri præiudicat, vel non præiudicat; ergo neque nos distinguere debemus sine textu, vel ratione cogente. At priuilegium etiam rigorosè sumptum pro illo, quod derogat iuri, est vera gratia, absolutè & simpliciter loquendo. Imò tanto est maior gratia respectu eius, cui fit, quanto non obstante lege, vel iure alterius, ei conceditur. Vnde nulla ratio permittit, vt propter eam causam sit gratia minus stabilis, seu perpetua. Videatur de hac re Suarez *lib. 8. de legibus cap. 31. num. 2. & 3.* & Sanchez *disput. 28. numer. 8.* Idem dicendum quamuis res sit omnino integra, quia est mera gratia plenè facta, & non est delegatio iurisdictionis fori contentiosi. Hac enim ratione per mortem concedentis non cessat licentia facta sacerdoti ad audiendas confessiones, licet per illam delegetur iurisdictio in foro pœnitentiæ; ergo idem erit dicendum, etiam si ille Sacerdos nunquam fuerit illa vsus. Idemque est cum proportione, de licentia eligendi confessorem. Et ratio à priori est, quia illa conditio non est necessaria ex natura rei; nam potest fieri perfecta donatio, & traditio, antequam donatarius incipiat vti re donata; sic ergo priuilegium dari potest, priusquam priuilegiarius illo vti incipiat: ergo ita intelligendum est dari cum absolutè conceditur, cum nec ius, nec homo limitationem ponant. Et ita ex praxi & consuetudine videtur constare, priuilegium censeri sufficienter radicatum, & possessum ante vsum, præsertim si rescriptum sit bullatum, & traditum.

Maior difficultas est de facultate & indulto quod datur, vt fiat dispensatio cum aliqua persona determinata, & certa, an tunc expiret morte concedentis re integra. 3

Nam communis sententia sentit expirare re integra à morte concedentis. Cuius præcipuum fundamentū est id quod sumitur ex *dicto cap. si cui, de præbendis in 6.* vbi potestas collata alicui ad conferendum beneficium non determinatis personis, censetur non expirare gratia facta. Expirare autem potestatem conferēdi beneficium determinatæ personæ, quando non in fauorem conferentis concessa potestas est, sed in fauorem recipientis. Vbi Glossa rationem reddit, quia tunc gratia non est perfectè facta, sed facienda. Quia tunc non fit propriè gratia illi, qui talem actum effecturus est, sed illi in cuius commodum actus est efficiendus: nam tota gratia ordinatur ad illum actum, & ideo dum ille non est factus, non censetur gratia facta, sed facienda, & consequenter commissio potestatis ad illum actum faciendum non est firmata, re integra. Vt in exemplo dicto *cap. si cui*, si Papa committat Episcopo, vt det beneficium quod vacauerit Petro, gratia censetur concessa Petro, & antequam beneficium conferatur, censetur facienda, non facta, & ideo expirat in eo statu existens per mortem concedentis.

Cæterùm Basilius Ponce cum aliis *lib. 8. cap. 19. numer. 4.* hanc sententiam indicat sibi esse valde difficilem, & in praxi habere nonnulla, quæ valde dura videntur. 4

Primò, facultas concessa alicui ad dispensandum cum aliqua determinata persona non est res iustitiæ, sed gratiæ; ergo magis regulanda est per regulas gratiæ, quàm iustitiæ.

Secundò, gratia facta iuxta dicta non expirat morte concedentis; in hoc autem casu hæc est gratia facta comparatione eius, cui conceditur ea potestas. Nullus enim fingi potest casus, nulla concessio, quantumuis sit in fauorem alterius, & dispensandi, qui non sit etiam in fauorem dispensaturi; cum ea persona sit magis intenta, & assumatur vt magis idonea, & prudens ad eam dispensationem faciendam.

Tertiò, sequeretur licentiam concessam alicui vt audiret confessiones determinatæ personæ expirare morte concedentis. Quod videtur durum: tum quia etiam comparatione confessoris est gratia facta: tum etiam, quia licentia data pœnitenti ad eligendum talem confessorem non expirat; cùm etiam sæpè contingere possit, vt sit gratia etiam confessoris, & non solum pœnitentis: ergo etiam in prædicto casu; quia nulla commoda assignari potest ratio diuersitatis, cum in vtroque casu sit etiam fauor pœnitentis, & confessoris. Quare his argumentis conuictus dictus Basilius Ponce *numer. 5.* existimat, vniuersè loquendo, omnem licentiam, vel facultatem, vel rescriptum concessum vni in ordine ad effectum causandum ab alio, censeri gratiam statim factam ex vi priuilegij, ante quemcumque eius vsum, si materia gratiæ sit spiritualis; imò & in quacumque materia, dummodo non sit iure prohibita, vel excepta. Putat verò iure ipso aliter statutum in duplici casu. *Primus* est in materia ambitiosa, qualis est beneficialis, vt *in dicto cap. si cui, de præbendis in 6. & cap. si super gratia, de offic. deleg. in 6. Alter* est in materia fori contentiosi, vt *in cap.*

gratum, & *cap. relatum*, *de offic. de leg.* Ad quam etiam reducuntur leges quæ statuunt mandatum expirare morte mandantis re integra. Vnde ea decisio non est ad omnes casus extendenda.

5 Suarez tandem *lib. 8. de legibus c. 31. n. 18. & 19.* circa hanc difficultatem iudicat hanc distinctionem esse seruandam, vt nimirum facultas directè data delegato in fauorem tertij, non sit gratia facta tertio, sed facienda, & pereat si re integra concedens moriatur: si verò concedatur facultas directè subdito, licèt vsus eius pendeat ex alio operante circa ipsum, erit gratia iam facta quoad suam immediatam concessionem; & ideo etiamsi moriatur concedens, re existente integra, non pereat. Hoc videtur minus rigorosum, & conforme praxi, & fauori animarum, & ideo à nostro Suario *lib. 8. de legibus c. 31. n. 18. & 19.* libenter admittitur. Explicat singula. *Primum* sic declarat & firmat simul. Nam licentiæ & priuilegia data ad actus qui non pendent ex actione alterius tertij circa priuilegiatum, vt sunt licentia non ieiunandi, laborandi in die festo, celebrandi in priuato Oratorio, audiendi sacrum tempore interdicti, & similia, sunt verè gratiæ iam factæ, & ideo non cessant per mortem concedentis etiam re integra, vt tenet communis consensus Doctorum, & firmat praxis totius Ecclesiæ. Igitur idem erit in aliis facultatibus, licentiisve concessis subditis, etiamsi vsus eius pendeat ex alio operante circa ipsos, vt est in licentia eligendi confessorem, vel confitendi tali sacerdoti designato à concedente, & in literis dimissoriis ad suscipiendos Ordines à quocumque, vel à tali Episcopo, & similibus. Patet consequentia, quia eodem modo est iam facta gratia subdito, & non tantum facienda, cum sub eadem forma detur licentia: & gratia quæ sit priuilegiato, non est solus effectus futurus, neque est sola permissio, vel denominatio à potestate alteri concessa, sed est vera concessio alicuius immunitatis, vel moralis potestatis. Vnde in his rescriptis delegatus est quasi executor gratiæ alteri iam factæ, & ideo firmatur ratione illius, etiam si res sit integra, argumento *cap. si super gratia, de offic. delegati, in sexto*, & regulæ generalis, quòd accessorium sequitur principale. *Secundum* sic ostendit, nam illud ius, vel licentia quæ datur delegato in fauorem subditi, non censetur propriè gratia vlla facta ipsi delegato, neque est in illo factum aliquid, quod in ipso permanere possit, si re ipsa integra concedens moriatur: non enim fit vlla gratia illi, sed solùm paratur via ad illam obtinendam, & creatur causa ipsa, vt sic dicam, per quam fiat, & ideo donec illa causa aliquid operetur circa illum tertium, nempe delegatum, non censetur gratia vlla facta illi. Quod sic probo, nam illud ius, vel facultas, seu licentia non reputatur vt aliquid in ipso delegato existens, sed vel est sola permissio, vt alius possit circa illum operari, vel est quasi denominatio extrinseca resultans ex potestate alteri concessa, quæ denominatio non potest durare, deficiente illa potestate concedentis; nec potestas illa firmari potest ex illa denominatione, cum ab illa potius resultet. Et quamuis potestas illa sit iam moraliter in delegato cui directè conceditur, non censetur priuilegium eius, nec fauor, nec gratia illi facta, cùm non sit data in fauorem eius, & ideo per se non firmatur sine aliquo vsu, quia reputatur mandatum, & non gratia. Vnde idem dicitur quoad hanc partem de rescriptis dispensationum, quæ secum afferunt obligationem dispensandi, quia ibi non habet locum ratio, vel natura priuilegij respectu delegati, sed potiùs ratio mandati, vt per se patet. Quòd si illi obiiciatur tunc sequi, idem dicendum esse de iudicio confessionis, in quo admittenda erit illa differentia inter facultatem datam Petro pœnitenti ad assumendum talem confessorem, & facultatem datam confessori ad audiendum talem pœnitentem, nempe Petrum: vt nimirum prior facultas sit iam gratia facta, & re integra non pereat, & secunda sit gratia facienda, & re integra pereat: negat Suarez habere locum in hoc casu prædictam doctrinam, quia iudicium confessionis magis est gratiæ quàm iustitiæ. Verùm hæc ratio non videtur sufficiens, quia in aliis indultis quæ dantur determinatæ personæ, & in ordine ad determinatam personam, etiam reperitur ratio gratiæ potius quàm iustitiæ; & nihilominus expirare censentur morte cōcedentis ab ipso Suario, quia cōmittuntur delegato in fauorem tertij, quia tunc non est gratia facta tertio, nempe subdito, sed facienda.

In hac re, quæ satis difficilis est, quia comprehendit multos casus, qui videntur omnino similes. Mihi videtur dicendum *primò*, esse valde probabilem & gratam explicationem, vel modum ab ipso Basilio traditum, quo docet omnem licentiam, vel facultatem, aut qualecumque priuilegium, seu rescriptum gratiæ, concessum vni in Ordine ad effectum gratiæ consequendum ab alio, cui potestas conferendi, vel dispensandi delegatur, censeri, & esse gratiam statim factam ex vi priuilegij, ante quemcumque vsum eius, si materia gratiæ sit spiritualis: secus verò esse in aliis facultatibus extra huiusmodi materiam concessis. Moueor, quia iuxta hanc explicationem facilè componuntur omnes difficultates propositæ, & communia iura, quæ in hac materia loquuntur, commodè exponuntur. Fauet etiam hic modus dicendi animæ & religioni. Et certè in ea materia spirituali, verisimile est velle Pontifices non minus fauere iis pro quibus gratiæ conceduntur, quàm iis quibus conceduntur. Neque enim negari potest quando variæ gratiæ & delegationes conceduntur commissariis vel delegatis, esse etiam id ipsis fauorabile & honorificum, atque ideo continere gratiam factam. Quod etiam satis efficaciter probant argumenta & exempla adducta à Basilio. Non verò est eadem ratio in aliis licentiis, vel facultatibus extra huiusmodi materiam spiritualem concessis, iure positiuo aliter disponente. Et ideo non procedunt alia exempla, quia nec materia, nec dispositio iurium est similis. Nec etiam procedunt rationes, quia cum hæc res pendeat ex iure, & dispositione Pontificia, illi standum est necessariò. 6

Dico *secundò*, si velimus sequi communiorem sententiam traditam suprà *n. 3.* eam sic declarandam esse, 7
vt nimirum si facultas quæ datur alicui in ordine ad aliam determinatam personam, sit in vtilitatem exequentis, vel delegati, & non subditi, verè expiret morte concedentis, re integra; si verò sit in vtilitatem & fauorem subditi, vel illius cui conceditur, non expiret, adhuc re integra. Ratio est, quia in priori casu non est gratia facta, sed facienda, & ad illum cui conceditur potestas exequendi, tantum pertinet, tanquam mandatum, quod expirat morte mandantis. Quod etiam limitandum est, nisi ea gratia, quamuis facienda sit accessoria gratiæ iam factæ. Quæ est decisio Pontificis *in cap. si super gratia, de officio & potest. deleg. in 6.* vbi fuit casus de quodam Canonicatu creato à Papa, & exhibito, v.g. Petro, cui dedit executores ad compellendum Canonicos; antequam illi exequerentur mandatum, Papa mortuus est; fuit oppositum quod potestas ipsorum executorum expirauerat per mortem Papæ. Consultus Papa respondet, vt sicut ipsa gratia, nempe Canonicatus, licèt nondum sit in eius executione processum, morte non perimitur concedentis, nec etiam re integra perimatur executoribus data potestas: quam veluti gratiæ prædi-

ctæ

ctæ accessoriam, naturam sequi congruit principalis; ne gratiam reddi omnino inutilem contingat. Vbi expressè Pontifex ideo non vult perire potestatem datam executoribus super gratia iam facta, licet ea potestas adhuc non habuisset effectum, & potius respiceret commodum alterius, quàm executorum, quia erat accessoria gratiæ factæ. Vnde sicut hæc non perit morte concedentis, ita neque æquum est perire eam potestatem executoribus datam, cùm sequatur naturam principalis, ne aliàs gratia facta reddatur inutilis. In secundo verò casu si facultas sit concessa subdito, in fauorem & vtilitatem ipsius ab ipso accepta, cùm sit iam gratia facta, non expirat morte concedentis. Sic iuxta hanc doctrinam facultas concessa Petro, v.g. vt eligat siue determinate, siue indeterminate confessorem, non expirat morte concedentis, quia cum non sit ob fauorem confessoris, sed Petri pœnitentis, iam est gratia facta, & beneficium legitimè & plenè possessum à pœnitente, cui præcipuè ea concessione fauetur. Idem dico de facultate eligendi aliquem, qui dispenset super aliquo voto, vel matrimonij impedimento, vt cum committitur viro docto & discreto in Theologia, vel in iure Canonico, quamuis decedat Pontifex, nondum electo eo, qui dispensaturus est, non expirat, quia fuit illa gratia facta comparatione eligentis; sicut & de facultate concessa alicui ad comedendum carnes in die ieiunij, vel dicendi Missam in Oratorio priuato, vel etiam in dimissoriis ad Ordines suscipiendos. Quia hæc omnia statim atque acceptata sunt ab eo cui conceditur, iam sunt gratia facta illis qui acceptarunt, & non sunt in gratiam & fauorem eligendi ad id munus implendum, sed in gratiam, vel fauorem eius, cui ea facultas conceditur. Denique idem dico de potestate data alicui confessori ad audiendam confessionem determinatæ personæ, si nihil speciale in prædicta concessione exprimatur, non expirare integra re, per mortem concedentis, quia est in gratiam pœnitentis. Quod manifestè constat, spectato ipso iure Pontificis *in cap. si cui nulla. 36. de prabendis.* vbi expresse deciditur facultatem concessam conferendi beneficium certę personæ, non ob suam, sed eius cui prouidetur mandari gratiam, vel fauorem, expirare omnino, si concedens re integra moriatur. Vbi notanda est particula illa, non ob suam. Qua declarat, vt expiret ea gratia concessa alicui in ordine ad determinatam personam, debere esse ob solam gratiam tertij cui committitur talis facultas. Id enim significat illa vox *non ob suam.* Quare si simul sit in gratiam & fauorem vtriusque, iuxta prædictam decisionem non expirabit. Quia si ex parte personæ determinatæ sit fauor, & gratia facta, gratia facta non expirat; cumque non possit claudicare ex aliqua parte, necessario per consequentiam fit, vt ex omni parte maneat. At in prædicto indulto, in quo datur alicui potestas ad audiendam confessionem determinatæ personæ, quis non videat, in ea concessione interuenire gratiam, & fauorem vtriusque tam confessoris, quam pœnitentis, communiter loquendo. Igitur in eo casu non expirat talis facultas, re integra per mortem concedentis. Quare prædicta rescripta, & concessiones, ita sunt regulariter intelligendæ, nisi vel ex eorum verbis aliud aperte constet, vel in aliquo particulari casu, aut munere, praxis ipsa, vel vsus declaret aliã esse Pontificis mentem.

***

Sectio VI.

Quæ requirantur alia, vt dispensationes & cæteræ gratiarum literæ non expirent post mortem concedentis.

Svpersunt nonnulla explicanda, vt prædictæ dispensationes, & priuilegia, seu gratiæ censeantur plenè concessæ & firmatæ ad permanendum post mortem concedentis. 1

Prima difficultas est, an præter concessionem concedentis verbis sufficienter expressam, necessarium sit instrumentum scriptum, & bullatum, seu authenticum. Ratio dubitandi sumitur ex Glossa *in cap. 1. de censibus in 6. verb. inscriptis.* Vbi priuilegia ponit inter ea, quæ in scriptis redigi debent. Allegatque caput *porrò, de priuileg.* Quia in eo dicitur inspicienda esse priuilegia, vt eorum tenores seruentur. Fauet quoque caput *contra mores, dist. 100.* ibi, *Aut scriptis priuilegiis se tueri.* Accedit, quòd interdum per specialem gratiam Pontificis conceditur, vt viuæ vocis oraculo valeant in conscientia; ergo signum est per se non valere.

Dico *primò*, certum esse apud Doctores, scripturam non esse de substantia priuilegij, & gratiæ, sed statim ac concessa est per verbum *fiat* validam esse in se, & perfectam quoad substantiam; atque adeo priuilegium solo verbo concessum, & nondum in scriptis authentice redactum non amitti per mortem concedentis ex solo illo defectu. Id constat primum ex *cap. institutionis 25. q. 2.* vbi id notat Glossa. Et ex *Clement. Dudum, de sepult.* ibi, *Gratias, aut priuilegia, verbo, aut scripto concessa.* Et ex *Extrauag. Et si dominici, vlt. de Pœnit. & remis.* ibi, *Tam verbo, quàm scriptis, confectis exinde literis, vel non.* Et iterum. *Quas concedi quomodolibet in posterum contingit, verbo, litteris, &c.* Ratione ostenditur, quia nullum est ius positiuum, quod scripturam requirat ad valorem, vel effectum priuilegij; nec etiam ex natura rei est necessaria, quia sufficit voluntas & potestas Principis satis declarata verbo. ergo. Firmo, quia dispensationes & licentiæ possunt sine scriptis concedi: est etiam regula Iuristarum omnem dispositionem posse fieri verbo, quæ ex iure positiuo scripturam non requirit. Et meritò, quia verbum ex se non est minus efficax signum, quàm scriptura, licèt non sit adeo permanens, & ideo ad alios effectus, nempe ad perpetuitatem, & probationem non sit ita accommodatum; at hæ conditiones non sunt de substantia priuilegij; ergo nec scriptura. Hinc 2

Colligo *primò* gratiam non expirare mortuo Pontifice ante expeditionem literarum; quia iam perfectè facta est, & nihil ad eius valorem desideratur. 3

Colligo *secundò* integrum esse cuilibet in foro conscientiæ vti gratia concessa, tametsi literæ nondum sint expeditæ. Quia sine illis gratia est in se perfecta, & quoad substantiam; solumque quoad probationem in foro externo indiget scriptura, ergo licebit ea gratia vti in foro conscientiæ ante literarum expeditionem.

Dico *secundò*, dispensationem non suffragari in foro externo literis non expeditis, at quando semel expediuntur, suffragari à puncto gratiæ concessæ. Hoc constat ex regula Cancellariæ petente literarum expeditionem, vt dispensatio suffragetur in foro externo, non verò petente à principio iudicij literas expeditas esse. Sicut etiam ex eadem regula Cancellariæ liquet 4

liquet literas iurisdictionem concedentes iudicibus, qui per eas deputantur, requirere necessariò ante iudicij initium eas expeditas esse, ita vt si iudicium inchoetur concessa supplicatione, nondum tamen literis expeditis & intimatis, est omnino nullum, nec valorem obtinebit, eo quòd in iudicij progressu literæ expediantur, & præsententur.

5 Ad rationem dubitandi dico ex ibi allegatis ad summum colligi scriptum priuilegium fuisse necessarium ad probationem priuilegij, non verò fuisse necessariũ ad substantiam: hæc enim duo valde diuersa sunt. Et quamuis Scriptura regulariter necessaria sit ad probationem priuilegij, adhuc tamen aliquando illud probari potest per testes, maximè quando instrumentum fuit aliquando obtentum, & casu periit; vel etiam in priuilegiis, quæ non cedunt in præiudicium tertij, & maxime si id fiat ex aliqua consuetudine.

6 *Secunda difficultas* est, an requiratur acceptatio priuilegiarij, vt non expiret priuilegium non acceptatum neque per se, neque per alium, morte concedentis. Dico cum Sanchez *disput.* 28. *num.* 43. *&* 69. tale priuilegium non extingui ipso facto morte concedẽtis, sed manere in eodem statu in quo antea erat, vt possit acceptari ab eo; cui est concessum, & ita consummari, & prodesse illi. Ratio est, quia priuilegium illud ex parte Papæ, vel Principis fuit perfectè concessum, & in morte non est reuocatum per expressam voluntatem concedentis, vt suppono; ergo in illo priuilegio seruanda est regula gratiarum, quæ non expirant morte concedentis, quia in ea magis attenditur voluntas concedentis absoluta, quàm acceptatio alterius. Dixi permanere in eodem statu, in quo antea erat, quia non confert nouum ius priuilegiatio, sed solùm ad hoc perseuerat ex vi voluntatis defuncti, vt possit ab illo acceptari. Vnde sicut antea erat tale priuilegium reuocabile à concedente ante acceptationem, ita postea potest reuocari à successore concedentis antequam sit acceptatum; nam eandem omnino & æquè plenam habet potestatem, cum succedat ex noua electione; & prouisione in integra dignitate, ac potestate.

Sectio VII.

Quando ratione formæ concessionis duratio priuilegij limitetur ad vitam concedentis.

SEctione quinta dictum est, priuilegium, vel gratiam semel & absolutè concessam, quando iam est gratia facta, non cessare morte concedentis. Quoniam verò aliquando in forma concessionis solent apponi variæ limitationes, explicandum superest, quænam hæ sint, & quid operentur.

1 Sit igitur *prima difficultas*, quid operetur, si concedens expressè dicat in cessione priuilegij, quamdiu vixero, vel quid simile. Respondeo certum esse & euidens extingui per mortem illius. Quia non potest esse clarior forma suæ voluntatis. Nam illa verba habent vim ponendi terminum durationi priuilegij. Quare sicut si concedens diceret, quamdiu præsens fuero, vel quamdiu absens fuero, vel quid simile, expressè ponit terminum durationi priuilegij; ita cùm dixit, quamdiu vixero, vult, vt duret, durante eius vita, & ideo per illius mortem cesset.

2 *Secunda difficultas* est, an gratia concessa ad beneplacitũ cõcedentis extinguatur eius morte. Ratio dubitãdi est, quia nõ videtur extingui. *Primò*, quia conditio illa, vsque ad beneplacitum meum, posita in concessione, est intrinsecè inclusa in concessione cuiuscumque priuilegij, etiam si verbis maximè absolutis fiat, quia semper priuilegium est dependens à voluntate concedentis; ergo talis conditio expressa non mutat naturam dispositionis: nam iuxta principia iuris, conditio inclusa, licèt exprimatur, nec facit dispositionem conditionatam, nec aliquid operatur. At concessio priuilegij absolutè facta non expirat per mortem concedentis. Igitur licèt addatur illa clausula, *Vsque ad meum beneplacitum non expirabit. Secundò*, idem probari potest ex praxi & consuetudine nonnullorum Episcoporum, qui omnibus suæ Diœcesis tam regularibus, quàm sæcularibus sacerdotibus concedunt licentiam audiendi confessiones ad beneplacitum ipsorum, & ea forma apponitur in licẽtia scripta: quæ tamen licentiæ non cessant per mortem ipsorum Sede vacante, nam nec Capitulum Sede vacante, nec eius Vicarius generalis de nouo eas licentias concedit; quod necessarium esset, si prædictæ licentiæ fuissent extinctæ morte Prælatorum, qui eas concessere cum ea limitatione, ac dependentia.

Conueniunt tamen omnes Doctores tam antiqui, quàm recentes, quando gratia conceditur ad beneplacitum personæ concedentis, extingui eius morte. 3 *Primò*, quia illa verba includunt beneplacitum, quod vita finitur; ergo etiam priuilegium illud vel gratia finitur vita concedentis. *Secundò*, cùm gratia conceditur ad beneplacitum personæ concedentis, expressè conceditur durante eius voluntate; at eius voluntas perit per mortem; ergo & peribit gratia concessa, dũ ea voluntas durauit. *Tertiò*, cùm in concessione dicitur, *vsque ad meum beneplacitum*, illa verba aliquid amplius operantur, quàm si absolutè diceretur, *concedò tibi licentiam*. Quia absoluta concessio solùm requirit, vt cùm fit, interueniat consensus; de perseuerentia autem eius consensus nihil statuit, neque postulat, & ideo talis concessio nunquam finitur ob solam negationem voluntatis, sed debet finiri per contrarium actum, & retractationem prioris. At cùm dicitur, ad meum beneplacitum, tunc vltra consensum in fieri ipsius priuilegij, requiritur perseuerantia eiusdem voluntatis. Et inde fit vt amitti possit eiusmodi concessio non solùm per contrariam voluntatẽ, sed etiam per defectum priuatiuum voluntatis concedentis, videlicet per defectum durationis illius beneplaciti, quæ contingit per mortem concedentis. Denique idem manifestè liquet ex *cap. si gratiose* 5. *de rescriptis in* 6. vbi Pontifex tractans de gratia retinendi quædam beneficia vsque ad suæ voluntatis beneplaciti, expressè sic ait, *huiusmodi gratia per eius obitum, per quem ipsius beneplacitum omnino extinguitur, eo ipso expirat*. Quid clarius? Hæc autem doctrina vera est de omni genere gratiæ, vt constat ex ratione tradita dicto *cap. si gratiose*, ibi, *Per obitum, per quem ipsius beneplacitum omnino extinguitur*. Quæ ratio in omnibus concessionibus factis ad beneplacitum personæ æqualiter procedit. Hinc

4 Colligo *primò*, sicut concessio gratiæ facta ad concedentis beneplacitum, expirat eius morte; ita finito eius officio, ratione cuius potuit concedere. Quia dicta verba intelligi debent, donec concedens permanens in officio velit. Non tamen expirant concessa ad concedentis voluntatem, illo excommunicato. Quia tametsi pro tunc nequeat officio fungi, eius tamen voluntas durat: sicut etiam quamuis iurisdictio delegata pereat delegantis morte, non tamen eius excommunicatione. Neque etiam concessa ad voluntatem concedentis cessant per concedentis furorem, sicut per mortem, quia nimirum morte cessat voluntas, non autem furore.

5 Colligo ſecundò, facultatem alicui datam vt audiat confeſſiones ad beneplacitum concedentis, vel quamdiu ei placuerit, expirare morte concedentis; quia cum mortuus non poſſit amplius habere beneplacitum, gratia conceſſa per eius mortem expirat. Idemque eſſet, ſi concedens ab officio amoueretur. Secus eſſet, ſi ſolum excommunicaretur, vt dixi.

Ad argumenta oppoſita.

6 Ad primum neganda eſt maior; nam illud additum, *ad beneplacitum meum*, aliquid addit quod in abſoluta conceſſione non fuiſſet incluſum. Quia abſoluta conceſſio ſolum requirit, vt cùm fit, interueniat conſenſus, & voluntas concedentis, de perſeuerantia autem eius nihil ſtatuit, nec poſtulat, & ideo talis conceſſio nunquam ab intrinſeco amittitur propter ſolum defectum voluntatis priuatiuum, vt ſic dicam, ſeu negatiuum, ſed neceſſaria erit aliqua contraria voluntas, per quam illa prior retractetur. At verò quando conceſſio ſit ad beneplacitum perſonæ, tunc vltra conſenſum ad fieri priuilegij, requiritur perſeuerãtia, vel permanentia eiuſdem voluntatis, vt ad perſeuerantiam eiuſdem priuilegij; & indè fit, vt tale priuilegium amitti poſſit non ſolùm per contrariam volũtatem, ſed etiam per defectum priuatiuum voluntatis concedentis, nimirum per carentiam durationis illius beneplaciti, quæ contingit per mortem concedentis.

7 Ad ſecundum dico in primis negari non poſſe approbationem datam ab Epiſcopo, vel licentiam audiendi confeſſiones datam alicui cum limitatione ad certum tempus, vel ad ſuum beneplacitum non eſſe damnandam: quia poteſt eſſe perſona talis, de qua prudenter timeatur, quod habita ſemel abſoluta approbatione, vel licentia non amplius curabit de ſtudio neceſſario ad illud miniſterium; vnde poſt aliquod tempus obliuione, & aliis curis obtuetur illa doctrina, & notitia, quam nunc habet, & redibit ad priſtinam ignorantiam; atque ideo non poteſt ille prudenter nunc iudicari aptus ad audiendas confeſſiones per totam vitam, ſed pro hoc anno, vel durante beneplacito cõcedentis. Atque in hoc caſu certum videtur prædictam licentiam expirare morte concedentis: nec poſſe hanc perſonam vti illa, mortuo concedente, niſi per tacitam conceſſionem Capituli, vel ſucceſſoris continuetur. Præterea dico ſi ea limitatio apponatur omnibus indiſcriminatim Confeſſariis totius Diœceſis, ne appareat irritationabilis & iniuſta; (nam moraliter in vna Diœceſi ſunt quamplurimi viri doctiſſimi regulares, & ſeculares valde benemeriti abſoluta licẽtia ſine vlla limitatione) ac inualida, interpretanda eſt illa limitatio, vt nimirum idem ſignificet vt duret, niſi ab ipſo concedente reuocetur: confunditur itaque tunc beneplacitum ipſum cum ipſa reuocatione, atque hanc eſſe eius mentem, ne illius limitationem improbemus. Quòd ſi aliud ſignificaret beneplacitum, nempe permanentiam ſuæ voluntatis, certè talis limitatio vt iniuſta, & inualida eſſet habẽda. Quia verò ea limitatione ſolùm intelligitur reuocatio, & hæc, vt ſtatim dicam, non fiat per mortem concedentis, ideo non expirat talis conceſſio, nec eſt cur Capitulum, vel eius Vicarius generalis Sede vacante eam concedere ſit neceſſarium.

8 *Tertia difficultas* eſt, an gratia conceſſa ad beneplacitum Sedis, finiatur per mortem concedentis. Dico, conuenire in hoc omnes Doctores, non extingui. Quia tunc eſt perpetua, donec à ſucceſſore, vel ab eodem reuocetur. Ratio eſt, quia Sedes non moritur, eiuſque dignitas eſt perpetua, & eadem reputatur in ſucceſſore, ac proinde idem erit de gratia ad illius beneplacitum conceſſa, vt nimirum tale priuilegium non extinguatur per mortem concedentis, ſed duret, donec reuocetur. Idque habetur expreſsè *cap. ſi gratiosè, de reſcript. in 6.* prædicta ratione reddita, his verbis. Secus autem ſi vſque ad Apoſtolicæ Sedis beneplacitum gratia concedatur prædicta: tunc enim quia Sedes ipſa non moritur, durabit perpetuò, niſi à ſucceſſore fuerit reuocata.

Quarta difficultas eſt, quid dicendum ſit quando 9 in priuilegiis continetur hæc forma, *Concedo tibi hanc gratiam donec reuocauero.*

Poſſet aliquis exiſtimare, illa verba, *Concedo tibi hanc gratiam donec reuocauero*, æquiualere illis aliis vſque ad beneplacitum, atque adeò expirare conceſſionem æqualiter in vtroque caſu. Antecedẽs illud probatur, quia illa verba, *vſque ad beneplacitum meum*, nihil aliud ſignificant, niſi *donec ipſe voluero*: hoc autem perindè eſt, ac ſi diceretur, *donec reuocauero voluntatem*, quia quamdiu non reuocauero, in priori voluntate perſiſto interpretatiuè, nec oportet vt aliter velim; ergo quamdiu voluero, idem eſt, ac quamdiu non reuocauero. Firmari etiã poteſt talem gratiam cum illa clauſula, *donec reuocauero*, extingui morte concedentis. Quia negari non poteſt, hæc verba dicere habitudinem ad perſonam concedentis; ergo videntur includere dependentiam à vita eius, quia poſtea non poterit reuocare; ergo deficiente vita concedentis, ceſſabit gratia, quæ ita videtur conceſſa, vt ſi reuocari non poſſit, ceſſet omnino.

Dico tamen cum ſententia communi, clauſulam 10 illam, *donec reuocauero*, non facere priuilegium dependens à vita concedentis. Aliqui id probant, quia particula, *donec reuocauero*, eſt incluſa intrinſecè in conceſſione priuilegij, quod natura ſua reuocabile eſt, tam à concedente, quàm à ſucceſſoribus, & ideo nihil additur quod in abſoluta conceſſione non ſit incluſum; ergo non ſit conceſſio magis dependens à vita concedentis, quàm ſi abſolutè eſſet facta. Verùm hæc ratio non eſt adæquata, quia conſtat eſſe aliqua priuilegia quæ non ſunt reuocabilia ex mera voluntate concedentis. Quare efficacior ratio ſumenda eſt ex manifeſto diſcrimine quod reperitur inter illas duas clauſulas, *Vſque ad beneplacitum meum*, & *donec reuocauero*. Nam clauſula, *Vſque ad beneplacitum*, ſolùm poſtulat perſeuerantiam in priori voluntate, & non aliquem nouum actum eius. Vnde fit, vt illa perſeuerantia nihil aliud ſit, quàm conditio requiſita ad conſeruationem priuilegij, ideoque ablata perſeuerantia illa, ceſſat priuilegium, quia erat quaſi conditionatum dependẽs ab ea conditione. Aufertur autem conditio, ſeu beneplacitum per ſolam mortem concedentis, quia licet perſeuerantia illa tantùm ſit moralis & interpretatiua, ad illam requiritur duratio perſonæ, & voluntatis eius in tali ſtatu; quia moralis hæc præſumptio, ſeu duratio non extenditur vltra ſtatum præſentis vitæ, præſertim quoad voluntatis diſpoſitionem dependentem à poteſtate propria huius vitæ: eſtque hæc ratio in iure expreſſa, vt vidimus ſuprà *num. 3.* At verò altera clauſula, *donec reuocauero*, ad deſtructionem priuilegij, vel expreſsè, vel ſaltem tacitè poſtulat reuocationem eius, & ideo quamdiu illa non fit, priuilegium permanet. Vnde quia per mortem ſolam non fit reuocatio, ideo non ponitur conditio neceſſaria ad deſtructionem priuilegij iuxta verba concedentis, & ideo ex vi talis formæ non ceſſat priuilegium per mortem concedentis. Imò per illam quodammodo magis firmatur, quatenus iam illa conditio impoſſibilis facta eſt ob ſucceſſum mortis ipſius ſic concedentis.

Ex quo patet ſolutio ad argumentum oppoſitum; conſtat enim non eſſe idem, nec æquiualere hæc duo, vſque

vsque ad placitum meum, & donec reuocauero. Ad confirmationem negandum est, illa verba, donec reuocauero, dicere immediatè & per se dependentiam & habitudinem ad personam concedentis; hanc enim materialiter ac remotè respicit: solum enim proximè ac immediatè petit, ac respicit negationem, vel priuationem actus reuocationis, & ideo quandiu iste non sit, priuilegium permanet in re ipsa.

11 *Quinta difficultas* est, an æquiualeant hæ duæ formæ, *concedo tibi hanc gratiam donec reuocetur*, vel *donec reuocauero*: atque adeò existente qualibet ex illis in priuilegio, istud non finiatur per mortem concedentis.

Dico *primò* negari non posse prædictas duas clausulas esse diuersas. Patet, quia illa, *donec reuocetur*, est magis absoluta, & indefinita, non enim dicit relationem ad personam concedentis, sed ad potestatem ipsam, per quam reuocari potest, & ita quandiu reuocata non fuerit, permanebit, & sic æquiparabitur hæc clausula cum illa alia, *vsque ad beneplacitum Sedis*, de qua dixi suprà *num.* 8. Alia verò clausula, *donec reuocauero*, non videtur includere dependentiam à vita concedentis, nisi penes negationem, vel priuationem actus reuocationis, quam potest dum viuit efficere, & deficiente vita minimè potest. Non igitur illa duo sunt æquiualentia. Illud autem verbũ, *donec reuocauero*, erit omnino æquiualens huic alteri, *donec reuocetur à me*.

Dico *secundò*, qualibet ex illis duabus clausulis positâ in concessione gratiæ, vel priuilegij, non extingui, sed permanere post mortem concedentis: quia ad destructionem illius, requiritur reuocatio eius, & ideo quandiu illa non fit à concedente, priuilegium permanet semper.

12 *Sexta difficultas* est, an oriatur aliqua diuersitas quoad priuilegiorum durationem, si in priuilegio dicat Papa, *Sedes Apostolica tibi concedit hoc*, vel si dicat, *Ego concedo*, vel *Vrbanus Octauus concedit*.

Mihi videtur dicendum cum communi Doctorum sententiâ, nullam esse varietatem quoad gratiarum, vel priuilegiorum duratioṅe in illis verbis. Ratio est, quia illa verba variata solùm ex parte personæ non limitant formam concessionis ex parte durationis, sed absolutam illam relinquunt, & ideo illa non obstant, quominus verum sit priuilegium absolutè concessum non expirare per mortem concedentis. Hoc enim verum est, siue concedatur à dignitate, vt sic dicam, seu à Sede, siue concedatur à persona. Imò pro sola concessione quæ fit à persona, dictum est si illa sit absoluta, non extingui morte concedentis: nam pro cōcessione quæ fit à Sede non erat necessaria; imò nec congruenter possibilis, cùm Sedes non moriatur: secus autem est, quando clausula illa additur ad modificandam concessionem ex parte durationis eius. Cùm enim Papa etiam in propria persona concedens possit priuilegium concedere cum dependentia, vel independentia in sua duratione à vita concedentis, ex eo solùm quòd ex parte concedētis exprimatur persona; non limitatur priuilegium ad concessionem cum dependentia à vita concedentis, sed indefinita manet, & ideo sequitur fauorem gratiæ, & independenter concessa merito censetur. Quando verò additur declaratio ex parte durationis, iam limitatur forma, & ideo fit dependens priuilegium à vita concedentis.

13 *Septima* est *difficultas*, an si Papa concedat gratiam, vel priuilegium pro vno anno ad beneplacitum suum, si Papa intra annum moriatur, cesset priuilegium.

Sanchez cum aliis Doctoribus ab ipso relatis *disp.* 28. *n.* 51. sentit non expirare gratiam, vel priuilegium morte concedentis, donec prædictus annus lapsus sit. Quia est sensus, concedo ad annum, & vlteriùs secundùm meam voluntatem: ita vt voluerit concedens, vt eo anno duraret gratia, & deinceps dum duraret voluntas: quasi prior duratatio anni esset quasi absoluta, & independens à vita concedentis; continuatio verò post annum esset cum dependentia à vita & beneplacito concedentis.

Suarez verò *lib.* 8. *de legibus c.* 32. *n.* 11. cùm videat præcedentis interpretationis nullam reddi rationem, & sensum prædictorum verborum posse esse multiplicem; censet dictam interpretationem non videri necessariam. Quia optimus sensus esse potest, concedo per annum, & in illo, ac intra illum, ad beneplacitum meum. Quæ interpretatio videtur simplicior, & magis intenta ex vi verborum. Nam illa additio, ad beneplacitum suum, facta in concessione absoluta, non fit natura sua ad augendum, sed ad restringendum, vt patet ex dictis; ergo etiam addita post concessionem ad annum, additur ad restringendum cum proportione concessionem illius anni, vt sit dependens à vita concedentis Igitur dicendum est, licentiam illam, vel gratiæ concessionem esse annuam tantum, & intra annum limitatam ad beneplacitum.

Dico *primò*, si verba concessionis sint, do licentiam ex beneplacito ad annum, probabilius videri esse concessionem factam per annum, nec cessare gratiam illam intra annum per mortem concedentis; non verò durare post annum etiam viuente concedente. *Prima pars* probatur, quia prædictâ verborum formâ, beneplacitum non ponitur ex parte termini, nec vt limitatio durationis annuæ, sed tantùm vt principium gratiæ & concessionis factæ simpliciter per annum; vnde pro illo anno simpliciter est facta ex beneplacito; ergo illis verbis clare significatur non cessare gratiam intra annum per mortem concedentis. *Secunda pars* liquet, quia per se notum est, præcisè ad annum illam concessisse, nec beneplacitum eius ad maius tempus fuisse extensum, nec per solam vitæ durationem extendi. 14

Dico *secundò*, si verba concessionis gratiæ essent eiusmodi, concedo ad annum, & ad beneplacitum, tunc certè non expiraret gratia, vel priuilegium morte concedentis, si prædictus annus lapsus non sit. In hoc sensu admitto sententiam Sāchez. Ratio est, quia sensus illorum verborum est quasi diuisiuus, & copulatiuus, scilicet, Concedo ad annum, & ad beneplacitum, quia, dictio copulatiua in concessione ponitur modo prædicto; ergo sensus illorum verborum est, concedo ad annum, & vlteriùs secundùm meum placitum. 15

Dico *tertiò*, iuxta alia verba, Concedo tibi gratiam pro vno anno ad meum beneplacitum, eam concessionem non durare transacto anno, cùm simpliciter annua tantùm sit, & additionem ad beneplacitum restringere illam; atque ideo extingui morte concedentis. Ita sentio cum Suario, eiusque ratio perplacet mihi. Quod amplius firmo: nam si concedens dicat, ad annum, nisi reuocauero, certè finito anno extinguitur facultas, etiamsi non reuocetur; quia secundùm communem sensum & vsitatum, illa additio, si non reuocauero, non auget, sed limitat, vel declarat concessionem annuam, vt nihilominus intra annum possit reuocari. Idemque dicendum est, si dicatur, ad annum donec reuocauero; est enim idem sensus, & eadem intentio loquentis. Igitur idem dicendum est de illo alio complexo, ad annum secundùm meum beneplacitum: patet consequentia, quia magis restri- 16

ctiua

ctiua est hæc particula *ad beneplacitum*, quàm illa, *donec reuocauero*: erit igitur illa concessio annua, & intra illum limitata ad beneplacitum;& consequenter, si intra annum concedens moriatur, cessat omnino gratia illa, vel priuilegium.

DISPVT. XLVIII.

De explanatione dispensationum in vtroque foro pro impedimentis matrimonij.

HOc est vltimum caput circa materiam dispensationis,exactè explicandum,in quo tria potissimum cõprehenduntur. *Primum*, quasi præludium aliorum, an dispensatio sit semper strictè interpretanda,cùm sit odiosa, quia semper est contra ius,& iuris ipsius relaxatio. *Secundum*, exacta expositio clausularum quæ pro foro externo ponuntur in dispensationibus matrimonij impedimentorum. *Tertium* denique, explanatio accurata variarum clausularum dispensationum pro foro cõscientię.

SECTIO I.

An semper dispensatio pro impedimento matrimonij sit strictè interpretanda.

1 SVppono *primò*, dispensationem propriè, quę sẽper est contra ius, & ideo odiosa est, esse strictè interpretandam, vt ostendi suprà *disputat.* 44. *sect.* 1. *n.* 11. & patet, quia si lex quæ corrigit ius commune, est strictè interpretanda *regul.* 28. *de regulis iuris in* 6. quæ à iure communi exorbitant, nequaquam ad consequentiam sunt trahenda. Id est, vt ibi Glossa, nec amplianda, sed restringenda: à fortiori, dispensatio, quæ est vulnus legis. Atque idem propter eandem rationem sentiendum est de priuilegiis in quibus aliquid conceditur contra ius commune, Quando enim priuilegium est contrarium iuri, idem est ac dispensatio, & eodem modo strictè interpretandum. Si autem sit beneficium Principis, nihil contra ius, sed solùm præter illud concedentis, est latissimè interpretandum.

2 Suppono *secundò* dispensationem non esse ita restringendam, vt reddatur captiosa, ac illusoria, & inutilis reddatur. Argumento ex *cap. si ciuita.*, *de sent. excom. in* 6. Debet enim intelligi priuilegium iuxta materiam, quam tradit. Vnde ex hoc capite licentia testandi Episcopis & Monachis non finitur in primo testamento, quia testamentum vsque ad mortem reuocabile est. Debet etiam dispensatio dilatari, quando Princeps ob causam occurrentem tenetur dispensare. Tunc enim potiùs est fauor debitus causæ,& sic amplianda est. Vnde dispensationes quæ fiunt ex necessitate, vel vtilitate Ecclesiæ exigente, ampliandæ sunt, velut ex debito iuris emanantes.

3 Suppono *tertiò*, dispensationem sic strictè esse interpretandam, vt non vltra propriam verborum significationem extendatur: imò vt neque extendatur ad omnia, quæ intra propriam verborum significationem continentur, quoties vel vsu, vel stylo, vel iure restricta sint verba dispensationis, ita vt non extendatur ad illa omnia, quæ illis verbis propriè significantur. Hinc fit, vt dispensatus ad Ordines, non intelligatur dispensatus ad maiores, sed ad minores, & illegitimus, cum quo dispensat Pontifex vt Ordines suscipiat, tantum possit minores Ordines suscipere: nisi, iam minores Ordines habeat, & Pontifex id sciat, ne sit eius priuilegium sine effectu, vt constat ex *cap. si Papa* 10. *de priuilegiis in* 6. vbi expressè dicitur verba aliquid operari debere. Similiter spurius dispensatus, vt sacros Ordines suscipiat, nõ intelligitur eo ipso habilis ad beneficia etiam simplicia. Et spurius dispensatus ad beneficia, non ideo dispensatus est ad dignitates. Et spurius, cui à Romano Pontifice concessum est, vt ad dignitates ascendat, non intelligitur concessum, vt ad dignitates etiam maiores promoueri possit. Quorum omnium, & aliorum similium ea est ratio, quia vel iure, vel stylo, & consuetudine ea verba in his dispensationibus restricta sunt; & ita in illis non præsumitur intentio concedentis. Quæ valde inspicienda est: nam ea intentio facit, vt sæpè etiam recedamus à tenore verborum, & priuilegij.

Suppono *quartò*, similiter non esse ita strictè dispensationem interpretandam, vt non extendatur etiã ad ea, quæ sunt necessariò connexa. Vnde dispensatus ad duo beneficia incompatibilia, dispensatus est ad non residendum in vtroque, sed in solo altero. Et dispensatus quis in minori ætate, vt obtineat beneficium parochiale, dispensatus est, vt non promoueatur intra annum; & sic euitet pœnam statutam *c. licet canon. de elect. in* 6. contra eum, qui cùm beneficium parochiale habeat, non promouetur intra annum. Ratio est, quia ætate in qua secum ad id beneficium dispensatur, nequit ad sacerdotium intra annum transire. Aliàs etiã essent prædictæ dispensationes inutiles. 4

His præmissis, vnica restat, difficultas examinanda, an in dispensationis intelligentia locum habeat argumentum à paritate rationis, vel à maiori ad minus; ita vt in iis extensio fiat à casu in quo est par, aut minor ratio, ad casum in quo est eadem, aut maior concessionis ratio. 5

Qua in re certum est habere locum quando minus includitur in maiori, vel ei necessariò coniunctum est. Sic dispensatus expressè ad Sacerdotium, censetur esse dispẽsatus ad inferiores Ordines, sine quibus ad sacerdotiũ perueniri non potest. Vel dispensatus vt possit facere testamentum, poterit etiam codicillũ facere: hæc enim duo includuntur in genere vltimæ volũtatis;& codicillus est pars vltimæ voluntatis. Vel etiam dispensatus vt comedat oua, potest etiam comedere lacticinia, quia vnica & indiuidua est prohibitio ouorum,& lacticiniorum, eo quòd sementinam originem à carnibus trahant; ex *c. denique*, *dist.* 4. sicut est vnica & indiuidua prohibitio omnium carnium. Vnde cui esus carnium conceditur, subinde ouorum & lacticiniorum vsus permissus est. Quia, vt dixi, toleratio prohibitionis horum est, eo quòd à carnibus sementinam originem trahant. Quare quoties vnum in alio includitur, dispensatus ad vnum, est dispensatus etiam ad aliud. Difficultas ergo solùm est, an valeat in dispensatione argumentum à pari, vel à maiori.

Decius in regula *non debet, D. de reg. iuris, & in c. quia tantum, numer.* 15. quem sequuntur non pauci, sentit prædictum valere argumentum. Quod satis probabile iudicat Sanchez *lib.* 8. *disput.* 1. *num.* 32. 6

Probat *primò*, quia ius concedit hanc extensionem in aliis, etiam si odiosa sit. *l. nec in ea* 22. *D. ad l. Iul. de adulter.*, ibi, *sed qui occidere potest adulterum, multo magis potest eum iniuria afficere.* Vnde colligunt Doctores licere adulterum spoliare, quia licet interficere. Et *cap. ex parte tua*, *de decimis*, priuilegium de decimis non soluendis, extendi ad

ad noualia. Et subiungitur ratio, quia vbi conceditur maius, minus quoque concessum esse videtur.

Secundò probat idem ex *cap. per venerabilem, qui filij sint legitimi*, ibi, *Quod in maiori conceditur, licitum quoque esse videtur in minori.* Et fit eo loco argumentum à spiritualibus ad temporalia, imò & à simili, & in materia odiosa, qualis est legitimatio, vtpote quæ ius minuit legitimorum.

7 Mihi verius videtur cum communiori sententia, id argumentum non valere in dispensationibus, sed standum esse tenori dispensationis, neque extendendum id esse ad parem, vel similem casum, aut etiam ad minorem. Id manifestè probatur ex *cap. cui de non sacerdotali 27. de prebendis in 6.* vbi ille, cui integra præbenda conferri mandatur, non potest dimidiam accipere: etiamsi in ea Ecclesia sint quædam integræ, & quædam dimidiæ. Hæc enim sunt verba textus. *Si in Ecclesia, in qua integra, ac dimidiæ prabendæ habentur, mandetur integra conferri præbenda; quamquam ille pro quo scriptum extitit, dimidia velit esse contentus, ei de ipsa non poterit prouideri.* Et similiter si mandatur conferri præbendam certi valoris, non posse minoris valoris recipere. Facit etiam ad idem firmandum, regula illa iuris, *Quæ à iure communi exorbitant, nequaquam ad consequentiam sunt trahenda.* Igitur cùm dispensatio sit huiusmodi, non valet in ea argumentum à maiori ad minus.

8 Est verò limitanda prædicta sententia in duobus casibus. *Primò*, vt valeat argumentum à maiori, quando casus in quo dispensatur, continet rationem expressam concessionis, tunc enim extenditur ad casum non expressum, vbi reperitur eadem ratio. Quia tunc non est propriè extensio, sed declaratio, qua declaratur includi eum casum ex tacita dispensantis mente. Vnde quando est ratio expressa in lege, non est propriè extensio, sed tantùm, quando à similitudine, vel maioritate rationis non expressæ ducitur argumentum. *Secundò* limitatur quoque, vt intelligatur in dispensationibus odiosis, vt ad plura beneficia, sed non in fauorabilibus, in quibus agitur de publico religionis fauore, vel animæ, vt in dispensatione illegitimi ad Ordines, ex *cap. per venerabilem, qui filij sint legitimi*, vbi Pontifex hoc argumento vtitur in legitimatione dicta, quæ non odiosa, sed fauorabilis est, ob filiorum fauorem, & præiudicium, quod ex ea legitimatione ad Ordines sequitur aliis, non curant iura, præsertim cum illud fiat in fauorem religionis, vel animæ. Nam in tali euentu extensio fit etiam in materia exorbitante. Vulnerationi enim iuris communis factæ per dispensationem præponderat subiecta materia.

Ad argumenta opposita.

9 Ad primum dico, ad omnia illa iura. Cùm enim ea sint priuilegia, vel facultates in corpore iuris insertæ, non sunt strictè interpretanda, sed latè; recipiunt enim omnem similis legis extensionem, nempe, ad omnes casus, in quibus eadem, vel maior ratio inuenitur. Nos autem agimus de dispensatione quæ est extra iuris communis corpus.

Ad secundum dico, ea contineri in allegatione partis, atque adeò illis nihil probari. Addo, eam esse quandam limitationem, iam suprà *num.* 8. expositam.

Sectio II.

Quo pacto intelligantur clausulæ dispensationum quæ circa matrimonij impedimenta Ordinariis in foro externo expediendæ committuntur.

Dispensationum clausulæ in foro externo videatur apud Sanchez *disput. 35. n. 1. 2. 3. & 4.* Nos expendemus illas in speciali. 1

Prima clausula continet personam cui dispensatio committitur, qui est Officialis illius diœcesis, cuius sunt impetrantes dispensationem.

Circa quam duo notanda sunt. *Primum* est, sufficere si literæ præsententur coram vnius ex contrahentibus Ordinario, quando sunt diuersæ diœcesis. Patet id, tum ex praxi, quia nunquam vtriusque diœcesis fit mentio, nec vnquam vtrique officiali diœcesum illarum committitur dispensatio, sed alteri soli. Tum etiam, quia id fit, vt satisfiat decreto Tridentini *sess. 22. cap. 5. de reformatione*, statuentis, vt huiusmodi dispensationes Ordinario præsententur. Quod exactè impletur, illis præsentatis alterutri Ordinario explicato in literis dispensationis. Tum denique, quia Ordinarius alterius potest cum sibi subdito dispensationem illam sibi commissam exequi, vt constat. Cumque effectum habere nequeat, nisi ad vtrumque extendatur, porrigetur ad non subditum. Hac enim de causa ostendi suprà *disputat. 43. sect. 3. num. 12.* posse alterius contrahentis ordinarium dispensare cum vtroque in denunciationibus matrimonio præmittendis. Quia eo ipso quòd dispensat cum suo subdito, vt absque denunciationibus ineat matrimonium, censetur consequenter dispensare cum alio, cum eiusmodi denuntiationes, & dispensatio illa ordinentur ad matrimonium, quod indiuiduum est, constans ex duplici extremo. Et ob eandem rationem diximus quoque posse alterutrius contrahentis parochum copulare matrimonio vtrumque ratione connexionis, eo quòd matrimonium non nisi inter duos consistere possit; atque ideo eo ipso quòd quis est parochus ad coniungendum vnum, per necessariam connexionem erit ad vtrumque. *Secundum* est, commissionem dispensationis per Pontificem factam vni ex illis ordinariis, solum illum posse illam exequi, & non alterius contrahentis ordinarium, cui commissio facta non est. Patet, quia cùm vnus tantum sola illa gaudeat commissione & facultate, solus ille cui facta est, poterit exequi illam.

Secunda clausula continet dispensationis causas, quando ex causa conceditur. Variæ autem assignari solent. Nos suprà *disputat. 45. sect. 5. à num. 6. vsque ad finem*, assignauimus octo, quæ solent esse præcipuæ, ac frequentiores. 2

Tertia clausula continet prohibitionem sub pœna excommunicationis latæ sententiæ recipiendi cuiuscumque muneris ab Ordinario, cui hæc dispensatio exequenda committitur. 3

Circa quam est difficultas, an licita sit consuetudo, quæ in aliquibus diœcesibus inoleuit, accipiendi scutum aureum, vel aliam quantitatem, pro labore, quem dictus officialis diœcesanus

subit

subit in testium informatione recipienda ad verificanda narrata in precibus, & in ea dispensatione expedienda.

4 Negat licere Nauarrus *lib. 1. consil. in 2. edit. tit. de rescriptis, consilio vltimo. Primo*, quia huius clausulæ verba omnem muneris, ac præmij acceptionem excludunt. *Secundò*, quia *cap. statutum, §. insuper, de rescript. in 6.* prohibetur omni iudici Ecclesiastico delegato, receptio cuiuscumque muneris, aut stipendij, præter esculenta, & poculenta gratis oblata, quæ paucis diebus consumuntur, & præter itineris expensas, si causâ delegationis è domicilio exeat. Verba Bonifacij VIII. hæc sunt. Insuper vt gratis & cum omni puritate iudicium coram ipso procedat, nullum munus, vel quicquid aliud (nisi forsan esculentum, vel poculentum mera liberalitate oblatum, quod paucis consumi possit diebus: vel nisi cum ipsum propter causam sibi commissam contigerit extra suum domicilium proficisci, moderatas expensas) recipere ab eisdem partibus qualitercumque præsumat.

5 Sanchez verò *lib. 8. disp. 35. num. 11. & sequentibus*, duo dicit. *Primum*, recipi posse stipendium huius laboris, vbi est iure, vel consuetudine debitum, quia mens Pontificis in hac prohibitione est ne iudex muneribus corruptus minus benè suum munus exequatur: at stipendium iure, vel consuetudine debitum non corrumpit iudicem. *Secundum* est, prohiberi Ordinario prædicto esculentorum, & poculentorum receptionem, quia clausula dispensationis expressè ait, *cuiuscumque muneris*, & statim *a quo abstinere omnino*, vbi ponderanda est dictio vniuersalis, *cuiuscumque*, quæ omnia dona amplectitur; & dictio illa *omnino*, quæ est dictio præcisa, & significat sine vlla exceptione, sine remedio, & ad vnguem.

6 Dico *primò*, certum videri, si dictus Officialis, expedita omnino dispensatione, & finita delegatione munera reciperet, non contrauenire huic clausulæ, nec incurrere illius excommunicationem. Patet, quia cessat iam omnino tota prohibitionis causa, cùm iam fuerit suo munere functus. Quòd si spe dicti muneris, ac remunerationis post finitam dispensationem oblati, moueretur iudex ad minus benè munus suum obeundum, illicita illi esset talis muneris ac præmij receptio, & cẽsuram incurreret: quia mens Pontificis in prædicta prohibitione est ne Ordinarius muneribus excæcatus non rectè fungatur suo officio. Vnde si munus illud finita executione dandum illum etiam excæcat, & corrumpit, manifestè contrauenire videtur prædictæ clausulæ, & censura ligati. Firmo hoc verbis vltimis rescripti dispensationis, sic dicentibus. Mandamus, quatenus deposita per te omni spe cuiuscumque muneris, aut præmij etiam sponte oblati, à quo te omnino abstinere debere monemus. Vbi ponderanda est illa particula, *deposita omni spe.* Volumus autem, quòd si spreta monitione nostra, eiusmodi aliquid muneris, aut præmij occasione dictæ dispensationis exigere, aut oblatum recipere, temerè præsumpseris, excommunicationis latæ sententiæ pœnam incurras. Quæ verba si rectè ponderentur comprehendunt quoque munus acceptum finita dispensatione, si spe illius allectus Officialis suum obierit ministerium.

7 Dico *secundò*, per talem clausulam non prohiberi Officiali commissario, laboris impensi in exequenda dispensatione stipendium aliquod, si illud sit iure, vel consuetudine debitum. In hoc conuenio cum Sanchez ob rationem dictam *numer. 5.* Addo tamen, cùm expeditio dispensationis communiter sit breuissima, & facillima, vix credi posse vt iure aliquo, vel consuetudine sit pro ea obeunda designatum stipendium aliquod. Nam iudici delegato, qualis est ipse Officialis in ordine ad dispensationis executionem, prohibetur stipendium quod sit alicuius ponderis, vel momenti.

Dico *tertiò*, prohiberi Officiali prædicto munus aliquod quod sit alicuius momenti, sub excommunicationis pœna. Patet ex verbis clausulæ adductis *numer. 5.* Tum etiam, quia, vt constat ex cap. citato *statutum*, iudici delegato, qualis est in ea causa dispensationis ipse Officialis, prohibetur aliquid recipere à partibus tanquam munus oblatum, etiamsi in gratitudinis præmium sponte offeratur, adeò vt teneatur ad restitutionem, non obstante quauis partium remissione. 8

Dico *vltimò*, prædicto Officiali non esse prohibitum accipere esculentum, vel poculentum mera liberalitate oblatum, quod paucis diebus consumitur. Moueor *primò*, quia id permissum est accipere iudici delegato, vt constat ex *cap. statutum, de rescriptis in 6. Secundò* eiusmodi esculenta, & poculenta solùm exhiberi solent non ad corrumpendum iudicem, vt minus benè munus suum obeat, sed vt maiori diligentia, ac breuitate perficiat suam commissionem. *Tertiò*, quia iam videtur vsu & consuetudine receptum, vt in grati animi significationem prædicta esculenta, & poculenta exhibeantur ad conciliandam beneuolentiam; & similiter acceptentur ob eundem finem, & ne ea offerentes ægrè ferant & indignentur, si non recipiantur. Vnde infero in tali rescripti clausula solùm prohiberi, munera præsertim à manu, vt pecuniam, equum, torquem, annulum, & his similia: & ab eis meritò dici vt omnino abstineant. Et prohibitio cuiuscumque muneris, intelligenda est de hoc genere munerum à manu, quod solet esse maioris æstimationis, pretij ac valoris apud homines. Hinc manent soluta quæ obiecta sunt contra hanc sententiam. 9

Quarta clausula continet examen faciendum super veritate causarum, si nimirum preces veritate nitantur. De qua re quo tempore verificari debeant, iam suprà tractatum est *disputat. 45.* integrâ *sect. 5. & vltima.* Vtrùm verò desideretur cognitio iudicialis veritatis harum precum, discutiam *sect. sequenti.* 10

Quinta clausula, quæ apponitur in dispensationibus absque causa concessis, hæc est, *ipsi ex certis rationabilibus causis eorum animum mouentibus cupiunt inuicem matrimonialiter copulari.* Circa quam dicendum est cum Sanchez *disputat. 35. numer. 24.* eas rationabiles causas, quibus illi ducuntur, non esse probandas, nec iudicem Ecclesiasticum aliquid, vel ab impetrantibus dispensationem, vel ab aliis circa illas debere inquirere. Ratio est, quia quoties Princeps profitetur se gratiam largiri ob seruitia sibi impensa, vel ex certis causis, non declarando in specie, quæ illa sint, sunt verba generalia, non vt probentur apposita, sed potiùs ad induendam gratiam quodam specimine honestatis. Nec obstat clausula superaddita, *De præmissis diligentèr informes.* Nã id solum ad impedimentum quod allegatur, & in quo dispensandum est, est referendum, & non ad omnia præmissa, quæ ex cõmuni stylo curiæ apponi solent. Et quamuis generaliter apponatur eodem modo, quo in dispẽsationibus ex certa causa cõcessis; id tamẽ est ex Notariorum stylo, & non vt æquè in vtraque dispẽsatione ad omnia præmissa referatur. Cuius signũ est quòd Pontifex cũ vult causas verificari, eas in specie narrat; & 11

& certè frustrà sine causa concederetur, si eæ causæ generales essent verificandæ. Adde cùm nullius causæ in particulari mentio fit, censeri Pontificem gratis dispensare, pecunia à contrahentibus in subsidium data.

12 *Sexta clausula* est, vt dispenset Officialis & seruata forma Concilij Tridentini contrahere valeant. Circa quam aduertendum est, si matrimonium hoc nondū sit contractum, seruandam in eo non solum formā substantialem Trident. *sess.* 24. *c.* 1. *de matrimonio*, quæ est, vt celebretur coram parocho, & duplici teste, sed etiā accidentariā ibi statutam, nimirū vt denūtiationes præmittantur. Nec tamen per hanc clausulam adimitur Ordinario facultas dispensandi ex iusta causa in illis denuntiationibus. Quia forma in Tridentino statuta est, vt præmittantur denunciationes nisi Ordinarius dispenset. Quòd si contraherent coram parocho & duplici teste omissis denuntiationibus absque dispensatione, adhuc valeret matrimonium. Quia in eiusmodi literis non aliter accipienda est ea conditio denunciationum, ac in Tridentino exprimitur. In hoc verò solùm petitur præmitti denunciationes tanquam formam accidentariam, cuius omissio subiacet culpæ mortali, non tamen matrimonium irritat.

13 *Septima clausula* est, prolem suscipiendam exinde legitimam nunciando. Iam constat, etiamsi hæc clausula non adderetur, prolē fore legitimā quoad omnia in vtroque foro, vtpote habitam ex matrimonio cum legitima pro vtroque foro dispensatione contracto.

Octaua clausula continet contrahentium qualitatē, dum asserunt inter causas se esse nobiles. Quæ certè cùm sit asserta ab ipsis contrahentibus, est verificanda tanquam causa apposita modo explicato *disput.* 46. *sect.* 8.

14 *Vltima clausula* est, *Constitutionibus, & ordinationibus Apostolicis, cæterisque contrariis quibuscumque non obstantibus.* Circa quam dico, cum omnium doctrina, illam genericam derogationem esse reputandam pro specifica, & expressa, nec desiderari aliam magis specificam Concilij mentionem, quò ei derogatum censeatur, quia Pontifex dispensat in speciali, & certo casu contra generalis Concilij prohibitionem. Quia cum clausula generalis prædicta nequeat vera reddi nisi in eo solo casu contra Concilij prohibitionem, debet hæc generica derogatio reputari pro specifica & expressa.

SECTIO III.

An desideretur cognitio iudicialis veritatis precum, & ea possit ille cui dispensatio in foro externo committitur, alteri subdelegare.

1 CIrca primum, non desunt qui affirmant desiderari cognitionem iudicialem veritatis precum ad dispensandum in foro externo.

Primò, quia dispensatio est iuris relaxatio cum causæ cognitione facta; ergo Papa remittens Officiali dispensationem in foro externo, intelligitur præmissa veritatis precum iuridica cognitione.

Secundò, hæc dispensatio est pro foro externo; ergo petit informationem causæ pro foro externo; aliàs nihil esset discriminis inter eam, & dispensationem pro solo conscientiæ foro, cum hæc etiam occultam causæ exigat cognitionem.

Verius tamen est & communius apud Doctores, non requiri ad expeditionem Notario & testibus iuratis veritatem inuestigare, sed quomodocumque de veritate causarum, quæ ad dispensationem concedendam sunt allegatæ, certus fiat, sufficere. Ratio est, quia cognitio causæ dispensationis committitur conscientiæ iudicis, estque ad eius conscientiam informandam, vt constat ex illis verbis rescripti, super quo conscientiam tuam oneramus; ergo illud conscientiæ relinquitur ipsius, ergo quouis modo satisfiat iudicis conscientiæ, satis erit. Quòd si notoria esset precum veritas, vel aliunde de ea iudici constaret, nulla opus esset informatione. Quia iam conscientiæ iudici satis factum est. Si verò ignarus precum dispensaret, etiam si preces in se veræ essent, non valeret dispensatio. Ratio est sumpta ex ipsis verbis. Nā cùm apponuntur hæc verba, *si ita est*, aut *si preces veritate nitantur*, ponitur clausula iure communi intellecta, & quæ tacitè inest; expressio verò eius quod tacitè inest, nec formam, nec conditionem importat, & eius omissio non irritat actum. Quia quoties exprimitur in commissione, forma iuris communis, eo modo quo iure inest, non est intentio committentis inducere nouam formam, & conditionem, sed est admonitio quædam, vt seruetur forma iuris communis; & ideo ea prætermissa non irritatur actus, qui aliàs validus esset, nisi in commissione ea forma exprimeretur. At quando committitur dispensatio, si per diligentem examinationem inueniatur ita esse, cùm alio modo expressio fiat, quàm iure inerat, inducit formam, & conditionem. 2

Ad primum argumentum oppositum, dico solum illo probari necessarium esse causæ cognitionem, sed non iudicialem, satis enim est extraiudicialis, qua satisfiat conscientiæ dispensantis. 3

Ad secundum, dico vtramque examinationem veritatis precum dispensationis fori interni, & fori externi conuenire in hoc quòd neutra indigeat Notario, nec testibus iuratis: distingui verò; nam in illa spectante ad forum internum, sola partis informatio accipienda est, vtpote quæ occultè omnino facienda est, & solius fori interni leges sequitur. In hac autem fori externi, vtpote quæ publica est, & leges fori externi, in quo concessa est, sequitur, certior faciendus est iudex ex aliorum testimonio.

Circa secundum, an Officialis, vel iudex Ecclesiasticus, cui prædicta dispensatio committitur, possit eam subdelegare, vel saltem informationem causæ, aut aliud simile. 4

Ratio dubitandi est, quia videtur in eiusmodi dispensatione electa industria personæ. Dicitur enim, *discretioni tuæ, de qua in his specialem in domino fiduciam obtinemus.* Item conscientia oneratur dispensantis, tam in examinatione veritatis, quàm in dispensatione facienda. At quoties conscientia alicuius grauatur, videtur subdelegatio prohibita, & personæ industria specialiter electa.

Dico *primò*, certum videri apud omnes ferè Doctores, dispensationem, legitimationem prolis, absolutionem, impositionem pœnitentiæ, seu commutationem in pia opera subdelegari non posse. Ratio est, quia est nudum ministerium, quod subdelegari non potest, ex doctrina recepta *in cap. finali, de offic. deleg.* Et de legitimatione prolis est alia specialis ratio, quare subdelegari non possit, quia est ex reseruatis Principi in signū suæ supremæ iurisdictionis. At vbi reseruata Principi delegantur, nequeunt subdelegari, vt tradunt communiter Iurisperiti. 5

Atque

Atque hoc dictum firmat benè dubitandi ratio.

6 Dico *secundò*, etiamsi personæ nominatæ commissio fiat à Papa, posse veritatis indagationem, ac testium examinationem subdelegari. Ita tenent multi, quos refert & sequitur Sanchez *lib.* 8. *disp.* 27. *n.* 43. & Castro Palao *de dispensatione tract.* 3. *disput.* 6. *puncto* 15. §. 2. *num.* 4. Ratio est, quia examen testium, & indagatio veritatis est actus iurisdictionis, ac proinde subdelegari potest. Quare, vt rectè tradit Innocentius *cap. finali*, *in fine*, *de offic. deleg.* vbi nudum ministerium vnà cum iurisdictione aliqua committitur à Principe, non potest quidem nudum subdelegari ministerium, benè tamen illa iurisdictio. Quod hîc contingit; quia in his rescriptis dispensationum matrimonij committitur Officiali iurisdictio veritatis precum examinandæ, & nudum ministerium exequendæ dispensationis à Pontifice concessæ; poterit ergo illa subdelegari, non autem hoc. Quod si illa testium receptio extra diœcesim Officialis dispensaturi, facienda sit, fiet ab Ordinario, cui delegatus ille remittit, non autoritate propria ordinaria, sed auctoritate subdelegata sibi commissa ab officiali illo delegato.

7 Ad rationem dubitandi prout opponitur huic dicto, respondeo per illa verba, & similia, vt, *indicio, & prudentia tua remittimus*, non censeri electam industriam personæ, quando delegatio non fit personæ cognitæ, & determinatæ, sed dignitati. Vt enim rectè notauit Sanchez *lib.* 3. *de matrimonio disput.* 7. *numer.* 20. non est vniuersaliter verum, eligi personæ industriam, vbi negotium est arduum, & committitur prudentiæ alicuius, si delegatio fit personæ incognitæ, & inde terminatæ, vt officiali præsenti, & futuro, prout hîc contingit. Aliàs enim dicendum esset eam commissionem mortuo eo officiali præsenti non transire ad successorem. Quare sicut potest Episcopus alicui delegare facultatem dispensandi in denunciationibus quæ præmittuntur matrimonio contrahendo, cum talis facultas non concedatur Episcopo determinato, & cognito, & ideo non censeatur eius electa industria, sed indefinitè omnibus Ordinariis, præsentibus & futuris, ita pariter in præsenti poterit officialis subdelegare.

Sectio IV.

Cuius expensis dispensatio impetranda sit: & quando à fide matrimonij data resiliens, teneatur eas intergrè soluere.

1 Circa primam sectionis partem,

Dico *primò*, si communi consensu impetrata sit dispensatio, tametsi de expensis nihil conuentum sit, esse soluendam expensis vtriusque æqualibus. Ratio est euidens, quia negotium commune est; ergo & sumptus debent esse vtriusque communes. Nomine communis consensus intelligi debet non tantùm expressus, sed etiam tacitus. Vt si quis promittat matrimonium consanguineæ, eo ipso quòd illa acceptat, conuenitur tacitè de dispensatione impetranda, vtpote quæ ad illius executionem necessaria est, & ideo communes debent esse expensæ.

2 Nisi in casu quo alter ratione alicuius legati, vel successionis in maioratum grauatus sit ad id matrimonium, vt rectè obseruat Sanchez *lib.* 5. *de matrimonio disputat.* 5. *numer.* 21. Quia eo ipso quòd ad aliquid exequendum grauatus est, tenetur eo ipso ad omnia illa quæ ad executionem desiderantur, quia tenetur implere conditionem & grauamen, si vult legatum, vel maioratum: sicut ipsi incumberet quodcumque aliud onus legato adiectum subire.

Dico *secundò*, si non communi consensu, nec tacito fuit impetrata dispensatio, sed alteruter desiderans personæ consanguineæ matrimonium, ipsa inconsulta impetrauit, soli impetranti integras expensas soluere incumbit. Ratio est, quia tametsi matrimonium postea initum cedat in vtriusque vtilitatem, cum tamen pars inscia nihil pepigerit, & talis matrimonij inscia fuerit, nec tacitè, nec expressè ad expensarum partem se astrinxit; ideo potest beneficio in se ab impetrante dispensationem collato vti. Ita Sanchez *lib.* 8. *disp.* 36. *n.* 3. Quod rectè intelligit, si tēpore quo conuentum est de matrimonio, sciebat alter esse iam impetratam dispensationem: nam si id ignorabat, tenebitur ad expensarum partem. Quia cum sciret dispensationem necessariam esse in communem vtriusque vtilitatem, & commodum, nec impetratam sciret, tacitè se obligauit ad sumptuum partem; & per accidens est, vt impetrata iam sit.

Circa secundam sectionis partem,

Primò probabilius est, quando alter iustè resilit à fide matrimonij data absque alterius culpa, vt si resiliat amplectendo opinionem probabilem dicentem hanc promissionem non obligare, vel transeundo ad religionem, vel si alter fiat notabiliter deformis, non teneri reficere alteri expensas, sed quemlibet suam partem soluturum. Ita Sanchez *lib.* 5. *de matrimonio disput.* 5. *numer.* 33. & rectè probat, quia nullus videtur dolo facere, qui iure suo vtitur, *reg. nullus* 55. *ff. de regul. iur.* ergo cùm hic resiliens vtatur iure suo, non tenebitur refundere expensas, quasi dolo fecerit. Firmo, quia hîc non tenetur ratione rei acceptæ, nec iniustæ acceptionis, vt constat; nec ratione contractus, quia nullibi cautum est in iure, resilientem iustè à sponsalibus teneri expensas refundere: ex alio capite, contractus est vtrinque æqualis, quia quilibet potest iustè resilire, & sine expensarum solutione; ergo. 3

Secundò verius videtur si alter dolosè contraxerit, animo resiliendi etiam iustè, vt ingrediendi religionem, siue ante initum matrimonium, siue ante illius consummationem, teneri soluere alteri expensarum partem quam soluit. Ratio est manifesta, quia tametsi habeat ius ingrediendi religionem; at non habuit ius decipiendi alterum, efficiendo vt inanes expensas faciat, nisi animum habeat seruandi alterum indemnem. Idem esset, si dubius esset tempore contractus, an ingressurus esset postea religionem. Quia tunc contractus non esset æqualis. Nam alter firmum standi promissis animum habet, hic autem ancipitem. Et si alter eius dubij conscius esset, nullatenus se ad expensas obligaret, sed ea lege pactum iniret, vt in resilientem integrarum expensarum onus reiiceretur. 4

Tertiò, certum apparet si alter culpabilem alteri resiliendi causam præbeat, vt si sponsa fornicetur, integras expensas teneri soluere. Patet, quia culpa sua cogit alterum resilire, qui nequit absque damno proprio & dedecore tale matrimoninm inire. Vnde fœmina, quæ fornicando conditionem suam fecit deteriorem, nec eam absque dedecore potest alter ducere, tenebitur ad has expensas, quia culpa sua dissoluuntur sponsalia, & alter non liberè, sed coactus resilit, ne honoris iacturam subeat. Secus esset, si vir fornicaretur; non enim teneretur refundere expensas sponsæ resilienti. Quia hæc licet iustè, 5

liberè tamen resilit, quandoquidem nullum damnum, nec nullam honoris, vel alterius rei iacturam patitur, illi nubens.

6 *Quartò* negari non potest quòd is, cuius culpa euenit impedimentum, ne sponsalia adimpleantur, in casu in quo tenetur procurare dispensationem, vt si vir fœminam deflorauit, vel ea notabilem famæ iacturam patiatur nisi ducatur in vxorem, tenetur suis expensis illam impetrare. Ratio est, quia in culpa illius impedimenti fuit.

His præmissis, restat difficultas, quando vir, qui virginem deflorauit, ingreditur postea religionem, teneatur integras dispensationis expensas soluere. Qua in re omissis aliorum opinionibus, dicam quid sentiam in variis casibus, sequentibus dictis.

7 Dico ergo *primò*, quando sponsalia contrahens, sub ea spe virginem deflorauit, vel mulierem bonæ famæ cognouit, vel ita erga eam se habuit, vt notabilem illam famæ iacturam patiatur, ipso ingrediente religionem, tenetur restituere expensas. Hoc mihi videtur indubitatum. Nam iste nequit ingredi religionem, etiam si voto astrictus sit, quia, moraliter loquendo, nequit aliter iniuriam resarcire, nisi nubendo & consummando matrimonium, ad quod tenetur iustitiæ vinculo, nec vnum pro alio inuito creditore reddi potest. Neque in hoc casu satisfacit, si contracto matrimonio, & non consummato, religionem ingrediatur; quia eo matrimonio non resarcitur iniuria virginitatis, & famæ; imò tunc grauiori suspicionis nota afficeretur fœmina. Nec obest votum, quia nec potuit in præiudicium fœminæ id vouere, nec adimplere, sed illud solùm tenebitur implere dissoluto matrimonio morte fœminæ. Igitur tenebitur expensas restituere, cùm id suæ culpæ tribuendum sit.

8 Dico *secundò*, si nulla matrimonij fide data, virgo consentiens deflorata est, & postea deflorator matrimonium illi promisit, posse defloratorem ingredi religionem, atque adeò non teneri partem expensarum restituere. Hoc videtur certum in foro conscientiæ. Ratio est, quia obligatio matrimonij non ex iustitia, sed ex mera liberalitate processit, quamuis occasione sumpta præcedentis delicti; nullam enim iniuriæ rationem in se habuit imbibitam, nec ad restituendum aliquid obligabat; ergo in tali matrimonio contrahendo includitur tacita conditio, nisi transitus ad religionem placuerit. Vnde sibi imputet fœmina damnum honoris, quod patitur: nam illud non procedit ex ingressu alterius in religionem, sed ex defloratione cui ipsa liberè, ac volens consensit. Non igitur ille tenetur dispensationis expensas soluere.

9 Hinc colligo idem dicendum in hoc alio casu, quando nimirum defloratio fuit spontanea, nec data matrimonij fide, sed sola aliqua pecuniaria summa promissa, at postea deflorator matrimonium promisit loco illius summæ pecuniæ. Quia ad matrimonium nulla prorsus obligatio præcessit, nec defloratio iniuriosa fuit, illique satis fit sola pecunia promissa. At matrimonij promissio loco illius facta retinet implicitam conditionem, quam suapte natura habet, nisi promittens transeat ad religionem. Igitur satisfaciet hic ad religionem transiens, dummodo reddat pecuniam prius promissam, & solam expensarum partem, quam tenebatur soluere. Quòd si soluendo non fuerit, & sit spes fore soluendo, si in seculo aliquantulum demoretur; tenebitur demorari donec soluat, instar aliorum rei pecuniariæ debitorum.

10 Dico *tertiò*, si defloratio fuit vi, aut dolo, & postea deflorans vt ei iniuriæ satisfaciat, promisit ei fœminæ matrimonium, non posse illum tuta conscientia ad religionem transire, etiamsi matrimonium ineat, & ante consummationem transire velit: vnde si de facto profiteatur, tenebitur ad integros sumptus dispensationis. Ratio est, quia cùm hic ex vi iniuriosæ deflorationis teneatur, vel eam fœminam ducere, vel eius dotem augere, vt constat ex *cap. 1. de adult.* vbi statutum est, vt ad id, vel ad dotem teneatur deflorator, ratione grauioris iniuriæ, quàm si vi cognosceatur, quæ non erat virgo; certè ea matrimonij promissio nequit dici absolutè liberalis, sed verè satisfaciens iniuriæ violationis, & ex vi illius debita, quamuis non determinatè, sed sub disiunctione; vnde cùm deflorans promittit postea fœminæ acceptanti matrimonium, non imponit sibi nouam omnino obligationem, sed disiunctiuam determinat ad alteram illius partem. Igitur contra hanc obligationem, quam sibi voluntariè elegit imponendam vt satisfaceret grauissimæ iniuriæ, non poterit ad religionem transire, cum damno fœminæ.

SECTIO V.

Qualiter sint explicandæ quatuor priores clausulæ dispensationum matrimonij pro foro conscientiæ.

NOuem clausulæ continentur in expeditione literarum dispensationum pro conscientiæ foro; claritatis gratia, in hac sectione priores quatuor clausulas explicabimus, reliquas verò *in sect. sequenti.* 1

Prima clausula communis omnibus dispensationibus, quæ pro foro conscientiæ expediuntur in sacra Pœnitentiaria Romana, est, vt executio dispensationis committatur discreto viro confessori, Theologiæ Magistro, vel Decretorum Doctori. In hac continetur qualitas eligendi, vt nimirum sit Doctor in iure canonico, vel Magister in Theologia: quod est idem quòd in ea Doctor. Nam in aliquibus Vniuersitatibus ad Doctoratum in Theologia promoti appellantur Magistri; in aliis verò Doctores. Vnde non sufficit Doctor in iure ciuili, non Licentiatus in Decretis, aut Theologia; non publicus earum facultatum Professor in Academia approbata, quantumuis idoneus. Quia diriguntur hæ literæ ad homines in ea dignitate constitutos, habentes publicum Academiæ testimonium suæ peritiæ. Quare sicut statutum est *in c. statutum, de rescript. in 6.* ne commissiones in foro externo à Pontifice, eiusve Legato manantes, fiant nisi personis in dignitate constitutis, quia tales decet esse delegatos Papæ, eiusve Legati: ita vult sacra Pœnitentiaria, vt eius delegati sint in hac dignitate, vt ad illos gradus Doctoratus promoti sint. Vnde non sufficit, qui communi errore Doctor existimatur, si reuera non est; secus tamen esset, si reuera esset eo gradu insignitus, quamuis indoctissimus sit, & gradus esset irritus ob defectum occultum. Ratio est, quia in priori euentu non prodest communis error, sed necessarius est titulus collatus à superiore, quamuis inualidus sit ob aliquod vitium latens, vt latè Sanchez *lib. 3. de matrimonio disput.* 22. n. 49. At in posteriori adfuit titulus, quamuis ob vitium communiter ignoratum irritus. Denique nec sufficiunt Regulares, qui ex instituto aliquarum Religionum Magistri vocantur, nisi ij verè ad Magisterij, vel Doctoratus gradum in aliqua Academia approbata promoti sint. Quoniam ad hos prædicta rescripta diriguntur ob publicum illud Academiæ testimonium.

Est

2 Est verò notandum, posse sacerdotes Societatis Iesu designatos per Generalem, aut de eius licentia per alios superiores eiusdem Societatis, & à locorum Ordinariis approbatos, vel approbandos, etiamsi nullo gradu sint insigniti, has literas Sacræ Pœnitentiariæ Doctoribus destinatas exequi; & auditis confessionibus recurrentium ad ipsos imposita illis pœnitentia in literis expressa, vel de iure infligenda, eos absoluere, ac in foro conscientiæ quascumque sibi verbo, vel scripto commissas absolutiones, dispensationes, & pœnitentiarum iniunctiones excipere, & exequi ex priuilegio Gregorij XIII. concesso die 3. Aprilis an. 1582. cuius mentio fit in Compendio priuilegiorum Societatis Iesu, *verb. confessarius numer. 3.* vbi Pater noster Generalis addit, omnes Superiores Societatis approbatos ab Ordinario posse vti hac concessione: & omnes alios confessarios eiusdem Societatis, quos ipsi ad id deputauerint. Non verò requiritur vt ante hanc licentiam superiores sint approbati ab Ordinario, sed satis est, vt approbentur antequam literas expediant. Religiosi autem alij mendicantes, & qui eorum priuilegiis fruuntur, vt per communicationem hoc priuilegio fruantur, debent esse necessariò à suis Generalibus designati, vel de eorum licentia ab aliis superioribus. Aliter enim quidquid egerint, irritum erit: quia hoc priuilegium hanc petit conditionem.

3 Est etiam notandum, errorem esse vulgi existimare prædictas litteras suo effectu frustrari, si aperiantur ab eo, qui gradu in eis petito insignitus nō est. Quod certè omni caret fundamento. Quia ea qualitas Doctoratus in solo executore dispensationum petitur, & est necessariò requisita.

4 Præterea in eodem executore, præter qualitatem dictam Doctoratus, requiritur alia qualitas confessoris approbati ab Ordinario.

Circa quam quatuor notanda sunt.

Primum, si semel ille sit approbatus ab Ordinario, quamuis esset occultè reuocata licentia audiendi confessiones, ita vt illius reuocationis sit communis error, erit sufficiens ad has dispensationes expediendas. Et satis etiam esset, quamuis licentia illa esset irrita ob defectum occultum, & communiter ignoratum. Et etiamsi ob similem defectum sic communiter latentem collatio beneficij parochialis huic facta esset irrita: secus si absque vllo titulo intrusus esset ille ad audiendas confessiones, vel in id beneficium. Ratio horum omnium est, quia in priori casu est titulus publicus, & illius nullitas, seu reuocatio sunt occulta: in posteriori autem deficit titulus, vt patet.

5 *Secundum* est, verius mihi videri quod docet Sanchez *lib. 8. disput. 38. numer. 16.* approbatum ab Episcopo cum limitatione personarum, non defectu scientiæ, sed ratione ætatis quòd iuuenis sit, quod contingit dum approbatur ad audiendas solas virorum confessiones, posse eligi ad expediendas prædictas dispensationes, siue viris, siue fœminis concessas. Ratio est, quia in eis literis, dum petitur in expedituo approbatio Ordinarij vnà cum gradu Doctoratus, spectatur potius scientia, ac rerum moralium peritia ad earum expeditionem. At hic vtrumque suæ scientiæ testimonium habet. Quod etiam firmatur, quia valde probabile est, censeri quoque hunc sufficienter approbatum, vt per Bullam possit ad vtriusque sexus confessiones eligi.

6 *Tertium* est, quantumcumque indoctus sit Doctor ille, si approbatus sit ab Ordinario, posse validè dispensationes has expedire. Quia habet vtramque conditionem in eis petitam: sicut etiam iste verè potest eligi per Bullam. Quamuis ob aliam causam posset esse confessio irrita, nempe ob peccatum quod admitteret confitens, si illius ignorantiæ conscius, illi sua peccata sacramentaliter fateretur.

Quartum est, si vnus confessor nolit exequi dispensationem, quia iudicat illam esse surreptitiam, posse adiri alium qui exequatur, vel eundem posse retractare sententiam, vt doctè id tradit noster Sanchez *lib. 8. disput. 27. numer. 40.* Quare fori conscientiæ & exterioris quoad hoc est diuersa ratio. Videatur dictus auctor. 7

Secunda clausula literarum dispensationis in foro conscientiæ, continet causam dispensationis, nempe periculum incontinentiæ. Ad cuius verificationem non satis est, quòd quomodocumque stimulis carnis agitetur, sed quòd ita vexetur, vt probabile periculum sit frequentis lapsus, & incontinentis vitæ. Id cōstat ex illis verbis clausulæ, *Continenter viuere posse non speret*, quæ habitum incontinenter viuendi important. Et ex illis positis paulo inferius, quatenus si ita esse, ac oratorem stimulis carnis adeò agitatum, vt maximè dubitet contineri posse: & propterea de illius incontinentia probabiliter timendum sit. Vbi magnū petitur periculum. Firmo id, quia pari graues carnis stimulos, & periculum vnius vel alterius lapsus non præbet iustam dispensandi in voto castitatis causam, sed quando est vehemens vitæ incontinentis probabilitas, ita vt sit valde expediens & conforme charitati, vt prospiciatur vouentis infirmitati, siue id ex prauo habitu, siue ex mera fragilitate consurgat. Quia res illa promissa iam est reddita viribus impar; ac votum illi est factum inutile, quod non vitandis, sed augendis peccatis deseruit. Vnde rectè docuit Nauarrus *lib. 3. cons. in 2. edit. tit. de voto, cons. 36. num. 6.* esse iustam dispensandi causam, quando vouens castitatem perinde fornicatur, ac si non vouisset. Hoc idem dicendum in expeditione litterarum dispensationis, quæ nullo modo distinguunt ex qua causa periculum pullulet. 8

Tertia clausula continet modum verificandæ causæ; si ita inueneris post diligentem oratoris examinationem, ac post monita, & consilia opportuna illis præstita. Circa priorem partem diligens examen præmitti debet, non receptis testibus, sed ipso solo cum quo dispensaturus est, examinato. Cùm enim hæc dispēsandi facultas committatur in solo secretissimo cōscientiæ foro, illius fori leges aptari debent: quæ sunt vt confessioni pœnitentis integra fides habeatur. Vnde nec iuramentum de veritate dicenda petendum est, tametsi contrarium dicat Basilius Ponce *lib. 8. c. 21. numer. 16.* Et quamuis in hoc assimiletur ista examinatio absolutioni sacramentali, sed non in omnibus. Nam in sacramentali absolutione est omnino iudicium ferendum iuxta pœnitentis confessionem. At in eiusmodi dispensatione, si confessarius sciat aliunde quàm ex confessionis Sacramento, preces allegatas in ea dispensatione esse falsas, aut tacitam veritatem esse necessariò explicandam, non debet dispensare, quamuis pœnitens eas veras esse asserat. Addo cùm examen hoc assignetur pro forma executionis, adeò necessarium videtur, vt eo non præmisso, quamuis causæ veritas subsisteret, nulla esset dispensatio, vt benè Sanchez *disput. 34. cit. numer. 26.* & Basilius Ponce *numer. 16.* Ratio est, quia fit expressio in literis huius conditionis, alio modo quàm iure inest, & ideo inducit formam. Iure enim tantum inest, si preces veritate nitantur; at in nostro casu additur, si per diligentem examinationem inueneris sic esse, seu preces veritate niti. 9

Quænam verò sint monita, ac consilia, & hæc inducant conditionem, & formam, dubitant Doctores. Mihi persuadeo cum Sanchez, & Basilio, ea ver- 10

ba non inducere formam, sed solum instructionem quandam confessarij, qualiter se debeat habere, vt de veritate certior fiat. Nec obest eiusmodi verba cōiungi cum aliis formam importantibus. Quia cùm non contineant substantiam formæ, quæ in cognoscenda veritate consistit, sed accidens quoddam, & instructionem vt facilius ea cognoscatur; signum apertum est non importare formam. Vnde neque important præceptum, sed instructionem quandam, & monitionem. Firmo idem, nam in dispensatione cum illegitimo solet addi hæc clausula: Dummodo paternæ incontinentiæ imitator non sit. Et tamen cum multo magis formam conditionis habeat, sentiunt communiter Doctores, non esse conditionem, sed instructionem, & ideo eius defectum non vitiare dispensationem.

11 *Quarta clausula* est, eundem à mutatione propositi absoluas, hac vice in forma Ecclesiæ consueta, iniuncta ei pœnitentia salutari. Quæ clausula eisdem verbis continetur in dispensatione voti religionis & castitatis.

Circa quam certum est, loqui de mutatione propositi, quam culpabilem esse constiterit; est enim retrocessio à meliori proposito, quæ regulariter cum culpa est. Nihilominus tamen si retrocessio, vel propositi mutatio fiat ex iusta causa, & procurando dispensationem, omni prorsus culpa vacat. Solùm ergo hîc potissima difficultas versatur, an ea dispensatio fieri debeat audita confessione, & in sacramento confessionis.

12 Nam Basilius Ponce *loco citat. n.* 17. cum aliis probabilius iudicat requiri, vt fiat in sacramento confessionis.

Primò, quia nulla est distinctio fori pœnitentiæ, & fori conscientiæ. Cumque Pœnitentiarius hanc dispensationem committat in foro conscientiæ, debet etiam intelligi fieri debere in foro pœnitentiæ.

Secundò, omnia quæ in prædictis literis continentur, indicant sacramentalem confessionem. Nam vtūtur verbo absoluendi, cuius non est vsus in dispensationibus. Ait etiam in forma Ecclesiæ consueta; quæ particula ostendit idem sacramentum. Requirit quoque in executore eius dispensationis qualitatem confessoris approbati ab Ordinario. At nulla alia commoda assignari potest ratio, cur ea conditio requiratur, nisi hæc, si enim propter idoneitatem, sufficiebat qualitas Doctoratus in Academia approbata, quæ sine dubio maius est argumentum idoneitatis, quàm confessoris qualitas.

Tertiò, quia saltem Religiosi Societatis Iesu, & alij regulares nullo gradu insigniti, qui ex priuilegio suprà tradito expediunt has dispensationes, non poterunt eas exequi extra sacramentum Pœnitentiæ, quia in Bulla Greg. XIII. in qua eiusmodi conceditur priuilegium, expresſè dicitur, auditis confessionibus.

13 Placet mihi magis sententia Sanchez *disput.* 34. *cit. n.* 29. cum aliis, oppositum defendens. Ratio à priori est, quia si Pœnitentiarius committens has dispensationes, vellet præmittendam necessariò confessionem sacramentalem, id claris verbis explicasset. Nam nulla sunt verba in expeditione litterarum quæ id exprimant per modum conditionis, vt ex eorum tenore constat. Non enim ponuntur cum particula aliqua conditionem denotante, qualis est, si, dummodo. Neque etiam ponuntur per ablatiuum absolutum. Nam ille ablatiuus absolutus, iniuncta pœnitentia salutari, non iungitur facultati dispensandi, sed absolutioni sacramentali; si ea verba, à mutatione propositi eum absoluas, eam important, Vnde absolutè conditionem non important, eo quòd id iure inest; constat enim in omni confessione sacramentali esse pœnitentiam iniungendam. Idem firmatur magis solutioni argumentorum quæ in contrarium apposita sunt.

Ad primum, distinguendum est conscientiæ forum à pœnitentiæ foro. Nam hoc est solùm forum sacramentale. Illud autem est forum internum conscientiæ prout distinguitur contra forum exterius, seu contentiosum. Vnde facultas absoluendi in foro pœnitentiæ intelligitur intra confessionem sacramentalem; secus de facultate absoluendi in foro conscientiæ. Quare cùm non habeatur in his litteris, facultatem exequendi has dispensationes committi in foro pœnitentiæ, sed in foro conscientiæ; non erit necessariò requisita sacramentalis confessio. Firmatur, nam, vt optimè dixit Nauarrus *lib. 5. consil. de priuilegiis cons.* 11. *n.* 2. hæc verba, *absoluo in solo conscientiæ foro*, non important, vt absolutio fit in solo pœnitentiæ foro, sed vt nullatenus pro foro externo prosit. Vnde idem Nauarrus *in summa c.* 27. *n.* 41. tuetur iudicem nondum sacerdotem posse absoluere ab excommunicatione in foro conscientiæ; cùm tamen incapax sit audiendi confessiones. Et idem affirmat de Episcopis, quibus ex Tridentino conceditur facultas absoluendi in solo conscientiæ foro à quibuscumque casibus occultis, posse extra confessionem absoluere. Non ergo lex fori interni est, vt solùm intra confessionem res fiat, sed vt vel intra confessionem, vel non publicè adhibitis testibus, & Notario, ne prosit pro foro externo.

Ad secundum, negatur antecedens. Nam in primis tametsi petatur ipsum expediturum literas debere esse confessarium ab Ordinario approbatum, non ideo tamen id exigitur, quia necessariò sit auditurus confessionem; sed quia, vt sciat expedire. Cùm enim sacræ Pœnitentiariæ non constet de scientia illius, duplex illius testimonium petit, alterum Academiæ, conferendo illi gradum; & alterum Ordinarij, illum approbando, vt confessorem idoneum. 15

Ad tertium, negat Sanchez *num.* 30. esse necessariam confessionem sacramentalem. Quia ille ablatiuus absolutus, auditis confessionibus, refertur ad absolutionem sacramentalem à peccatis, & non ad dispensationes, sicut etiam eisdem Religiosis conceditur facultas absoluendi à peccatis, & censuris eis annexis; & tamen ex probabilissima Doctorum sententia constat, illum ablatiuum absolutum referri ad solam à peccatis absolutionem; ac licere virtute eius priuilegij absoluere extra confessionem à censuris. Neque enim eadem est ratio absoluendi à peccatis, & dispensationis expediendæ. Illud enim iure diuino exigit præuiam confessionem. Hoc autem nullo iure eam petit; nec aliquam cum illa connexionem habet. Et certè vix credi potest, vt facultas quam sacra Pœnitentiaria concedit Doctori extra confessionem, iuxta nostram sententiam, velit, vt coarctetur ad confessionem respectu Religiosorum.

Nam sensus, ac mens Pontificis est eandem facultatem, & eodem modo concedere Religiosis, quo Pœnitētiaria sacra Doctori concedit.

SECTIO

Sectio VI.

Qualiter intelligantur quinque posteriores clausulæ dispensationum matrimonij pro conscientiæ foro.

1 Qvinta ordine *clausula* contenta in prædictis dispensationibus matrimonij, pro conscientiæ foro, continet ea opera, in quæ commutari ea vota debent, vel iniungenda sunt oratori in dispensatione. Qua in re, *primò* mihi videtur certum, non esse in arbitrio confessoris illum omnino liberare his operibus. Ratio est, quia Sacra Pœnitentiaria prædicta opera in ea commissione expressit, iudicans ea expedire spirituali cuiuscumque vouentis saluti, & conuenienter subrogari loco illius voti quo astringebatur.

2 *Secundò* etiam est certum, relinqui arbitrio confessoris, quantitatem horum operum, ac frequentiam. Constat ex literarum tenore, vbi expresè dicitur ea esse imponenda, prout iudicauerit confessor expedire saluti eius, cum quo dispensatur; ergo quantitas nō est designata, sed ea in eius arbitrio erit moderari. Debent tamen ea opera quæ confessor designauerit esse supererogationis.

3 *Tertiò* videtur verius committi quoque arbitrio confessoris, vt confessio, quæ inter ea opera numeratur, debeat esse menstrua, aut minus frequens, vt bimestris, aut trimestris, &c. Ratio est, quia inter onera à Sacra Pœnitentiaria imposita hoc est grauissimum, ac multis attenta naturæ corruptæ fragilitate, & occupationibus moraliter impossibile; ergo cùm in cæteris committatur arbitrio confessarij opera iniungenda minuere; potiori iure in hoc alio tam graui confessionis menstruæ onere idem est præsumendum. Eo vel maximè, quia experimento quotidiano comprobatur, in nullo alio opere magis expedire, vt confessor prospiciat magis fragilitati pœnitentis, quā in confessionum frequēti obligatione iniungenda: rari enim sunt qui in ea obligatione implenda non deficiant. Firmo idem; nam post iniunctam confessionē, & reliqua alia opera pœnitentiæ, concluditur in literis commissionis huius, *Prout secundùm Deum ipsius animæ saluti expedire iudicaueris.* Quæ clausula cùm apposita sit in fine omnium operum, & sit multo vrgentior ratio confessionum numeri temperandi, cùm sit multo difficilius, quàm cæterorum operum, ad omnia præcedentia opera est extendenda. Neque in hoc video posse rationabiliter dubitari, attenta clausula commissionis, sic dicente. Votum prædictum, vt matrimonium semel duntaxat contrahere possit, dispensando commutes in frequentiam sacramentalis confessionis, singulis scilicet mensibus semel, vel quoties tibi videbitur. Notanda est hæc vltima particula, cuius sensus est, si durum ac difficile, ac minimè expediēs saluti pœnitentis censueris, tam frequenter, nempe singulis mensibus obligare illum ad confessionem, impone eam frequentiam quam ei expedire iudicaueris.

4 *Quartò* videtur certum, non posse confessorem imponere frequentiorem confessionem, quàm menstruā. Patet. Tum quia cuicumque etsi valde honesto, ac pio, onus graue est obligari ad frequentius fatendum, quàm singulis mensibus. Nedum personæ seculari, quæ ob frequentes carnis lapsus dispensationem voti procurat ad matrimonium. Non ergo credibile est remitti confessoris arbitrio à Sacra Pœnitentiaria, vt ad frequentiorem, quàm menstruam obliget confessionē. Tum etiam, quia si Tridentinum *sess. 25. de regularibus cap. 10.* iudicauit esse sufficientem confessionum frequentiam Monialibus menstruam, & eam non præcipit, sed suadet. Et Clemens V. in Concilio Viennensi relato *Clem. 1. §. sanè, de statu monach.* eandem frequentiam Monachis sufficientem indicauit; quis sibi rationabiliter persuadere poterit voluisse Pœnitētiariam committere confessario, vt personam secularem, ac matrimonio copulandam possit sub culpa lethali obligare ad frequentius, quàm singulis mensibus semel, fatendum?

Quintò videtur verius, satisfieri huic menstruæ cōfessioni, si quocumque totius mensis die fiat, licèt ab vltima plusquam mensis transactus sit: vt si confessio præcedens facta fuerit prima die Iulij, satisfiet facta confessione sequenti vltima die Augusti. Vnde non est necessariò facienda ita, vt inter vnam & alteram confessionem non interponatur plus quàm spatium vnius mensis. Ratio est, quia id suadere videtur illa dictio, *singulis*, adiuncta mensibus. Quæ Hispanè significat, *cada vn mes.* At quacumque die cuiuslibet mensis confessio fiat, verum est dicere, confessionem in eo mense factam esse. Quòd si mensis transeat absque confessione, non tenebitur confessionem omissam supplere alio mense eam duplicando. Quia est onus singulis mensibus astrictum. Sicut vouens quotidie Missam audire, vel horas recitare, non tenetur Missam, aut preces alicuius diei omissas supplere. Neque etiam tenebitur mense quo confessioni ab Ecclesia præceptæ satisfacit, eam duplicare. Quia Pœnitentiaria sacra iniungens singulis mensibus cōfessionem, benè nouit in aliquo illorum coincidere prædictum Ecclesiæ præceptum, & tamen ad duplicem non obligauit. Sicut est idem in eo qui confessionem menstruam vouit. 5

Sextò mihi videtur verum, quod communiter à Doctoribus approbatur, non satisfacere confessione ad quam ex voto vel pœnitentia tenetur sibi iniuncta aliquo mense, vel singulis mensibus facienda. Sicut vouens aliquo die ieiunare, vel ad id ex pœnitentia astrictus, non satisfacit voto, vel pœnitentiæ, ieiunio ab Ecclesia præscripto & præcepto. Ratio est, quia omnia hæc, vbi aliud non exprimitur, intelliguntur iuxta communem sensum de operibus supererogationis. Cæterùm confessor huius obligationis conscius prudenter ageret si hunc non ad aliam confessionem menstruam obligaret, ne nimis arceatur ad duplicem confessionem singulis mensibus astrictus, sed posset trimestrem, vel quadrimestrem imponere. Quia ei datur arbitrium circa confessionem menstruā minuendam, & hîc vrgens causa occurrit, vt sic notauit Sanchez citatus *numer. 39.* Qui rectè addit, non satisfacere confessorem suæ obligationi, iniungendo solas confessiones, ad quas ille aliàs tenebatur. Quia manifesta Pœnitentiariæ mens est opera supererogationis in locum voti ab ipsa dispensati subrogare. Et aliàs fieret vt dispensaturus satisfaceret huic obligationi confessionibus aliàs debitis, nihil explicante confessore. 6

Denique placet mihi, quæ sint in speciali opera pietatis, religionis, & pœnitentiæ, in quæ confessor commutare debeat, quæ explicat noster Sanchez *n. 41.* vbi duo ait. *Primum*, opera pœnitentiæ, quæ in voto castitatis, vel religionis dispensatione petuntur, posse sic iniungi, vt qualibet hebdomada aliqua die, qua carnibus vesci poterat, ab illis se abstineat; vel aliqua die illius ieiunet; vel cilicio, verberibusve semel in hebdomada carnem affligat: aut inter hæc opera quod maluerit eligat, licèt vna hebdomada 7

vnum,

vnum, & alia alterum opus exerceat, vt sic faciliùs, & securiùs absque occasione deficiendi exequantur opera iniuncta. Quòd si confessarius iudicaret attenta pœnitentis fragilitate, nimium esse singulis hebdomadibus ad aliquod opus ex his illum obligare; obligabit illum, vt secunda, vel tertia quoque hebdomada id faciat. *Secundum* est opera pœnitentiæ religionis propria, quæ quotidie facienda iubetur confessarius imponere, dum dispensat in voto religionis, vt ea quotidie exequens meminisse possit obligationis voti religionis, qua prius tenebatur, difficiles est assignare. Congruentiora videntur, recitare quotidie Litanias, vel Psalmos pœnitentiales, vel quinquies orationem Dominicam, & toties Angelicam. Hæc enim omnia opera sunt religionis propria. Si verò votum fuit castitatis, eadem opera iniungi possunt, & alia quæcumque ex quatuordecim misericordiæ operibus; illa pręcipuè quæ ipsi dispensaturo magis placuerint, vt sic faciliùs impleat commutationem.

8 *Sexta clausula* petit, vt hæ literæ dilanientur facta dispensatione, nec tradantur oratori, & si traditæ fuerint, nihil ei suffragentur. Circa quam, solum notandum est, etiamsi prædictæ literæ apud partem manserint, non frustrari dispensationem suo valore. Ideo verò præcipi vt hæ literæ dilanientur. Tum, ne occulta delicta in illis contenta detegantur. Tum maximè ad denotandum nihil prodesse eam dispensationem pro foro externo, in quo exigitur fidem fieri per literas continentes dispensationem. Id enim clarè importat verbum, *suffragentur*: quod propriè trahitur ad forum contentiosum, & propriè significat aliquid ad controuersiam pertinens, vt rectè notauit Molina *tom. 3. de iustitia disput. 599. num. 1.*

9 *Septima clausula* apponi solita petit, vt impedimentum occultum sit; & proles legitimetur pro solo conscientiæ foro. Circa quam clausulam constat occultum hoc loco vocari, non quod probari in iudicio non potest, sed quod licet multis cognitum, non est tamen deductum ad forum contentiosum. Maior difficultas est circa prolis legitimationem, quem effectum habeat ea legitimatio in solo conscientiæ foro; & an aliquando prosit pro vtroque foro. de qua re latè Sanchez *disp. 54. à num. 45.*

10 Breuiter dico *primò* quando nondum inito matrimonio dispensatur, vt ineatur, legitimando prolem suscipiendam, in solo conscientiæ foro; tunc talem prolem verè esse legitimam, & quoad spiritualia, & quoad temporalia, in solo tamen conscientiæ foro. Idemque esset, quamuis sacra Pœnitentiaria concedens facultatem dispensandi in impedimento, nullam fecisset mentionem legitimationis prolis suscipiendæ. Quare ea fit ad maiorem super abundantiam. Ratio primæ partis est, quia ea proles ex legitimo, ac vero matrimonio in foro conscientiæ nascitur; ergo verè est legitima in eodem foro, etsi nulla eam legitimandi facultas concedatur. Quare proles in eodem foro conscientiæ non erit irregularis, sed capax Ordinum, & cuiuscumque beneficij, tanquam verè legitima: & succedet vtrique parenti, & vterque parens ipsi. Quia ex vero matrimonio habita fuit, & est legitimata quoque per verum subsequens matrimonium. Secunda pars constat, quia cum dispensatio nullo modo in foro externo suffragetur, reputabitur proles in hoc foro spuria, vtpote nata ex parentibus, inter quos non poterat consistere matrimonium ob manifestum dirimens impedimentum.

Dico *secundò*, quando nondum inito matrimonio, dispensatur, vt validè ineatur, legitimando prolem ante ab iis contracturis susceptam, tunc non dispensari in radice matrimonij, nec vt prolem ante dispensationem susceptā sit legitima quoad temporalia, sed solum quoad spiritualia. Ratio est, quia cùm nullum matrimonium præcesserit, nequit Pontifex dispensare in radice, nec legitimare prolem quoad temporalia, vt ostendi suprà *disp. 44. sect. 5.* Ergo ea verba de sola legitimatione quoad spiritualia, sunt accipienda.

Est verò notandum, casu quo proles fuit verè illegitima, quia habita iam concepta mala fide in vtroque parente conscio nullitatis illius matrimonij, Papam non legitimare quoad spiritualia, nisi postea de nouo matrimonium ineatur. Quia Pontifex eam gratiam concessit accessoriè, legitimè contrahendis nuptiis inter prolis illius parentes, in ipsius matrimonij fauorem: non ergo poterit non dispensando in matrimonio, vel dispensando, si id matrimonium postea non subsequatur. 11

Octaua clausula est, vt coniux impedimenti ignarus certior fiat de prioris consensus nullitate. Circa quam difficultas esse potest, an id inducat conditionem necessariam, vt validè confessarius dispenset. Breuiter dico cum Sanchez *dicta disput. 54. n. 61.* eam non esse conditionem, sed instructionem quandam confessarij, vt certior sit posterioris matrimonij contractus. Si enim id necessarium esset, sæpe frustrandæ essent eiusmodi dispensationes suo valore. Quia sæpe continget non posse nullitatem detegi absque periculo detegendi delicti: & maximè si impedimentum sit ex parte fœminæ, raro accidit posse viro aperiri nullitatem prioris consensus absque maximo fœminæ periculo, & suspicione alicuius delicti; & instabit vir vt sibi detegatur causa nullitatis, & ea non detecta, vrgentiorem delicti suspicionem concipiet; vnde inimicitiæ inter coniuges orientur. 12

Nona, ac vltima *clausula* est, quæ apponitur à tergo literarum dispensationis sacræ Pœnitentiariæ, népe, gratis vbique. Circa quam potest esse difficultas, an excludatur consuetudo, quæ in multis partibus est legitimè præscripta accipiendi stipendium laboris. Verùm de hac re iam dixi quid ipse sentiam in hac disputatione *sect. 2. n. 6. 7. 8. & 9.*

DISPVTATIO XLIX.

De vsu, & debito coniugali licito.

DISPVTATIONE quadragesima quarta, vsque ad quadragesimam octauam inclusiuè egimus de dispensationibus. Nunc ordo instituti nostri exposcit, vt videamus de vsu, & debito coniugali licito; ideo agemus *primò*, quo fine vsus coniugalis exercendus sit, & licitè fiat, vbi etiam de tempore & loco, quo actus coniugalis fiat illicitè. *Secundò*, an & quando committatur lethale in actu coniugali, vase naturali omisso, aut vtriusque coniugis semine datâ operâ non simul emisso; vel concubente viro cum vxore, incohato coitu non absoluto, &c.

SECTIO I.

Vtrùm vsus, seu actus coniugalis sit licitus, & gratiā conferat ex opere operato aliquando.

CIrca primum fuere non pauci ex hæreticis, vt docet Bellarminus *c. 1. de matrimonio*, qui olim censuerunt 1

censuerunt omnem vsum matrimonij esse malum, & à diabolo. Fuere quoque aliqui Catholici, qui, vt refert Bonau. *in 4. disput. 31. art. 2. quæst. 1.* docebant in omni copula coniugali saltem esse peccatum veniale. Probari potest,

Primo, ex Siricio Papa *epist. ad Himerium cap. 5.* matrimonium appellante pollutionem. Et illa verba Pauli ad *Rom. 8. Qui in carne sunt, Deo placere non possunt*; explicante de matrimonio; quasi qui nuptiis copulantur, Deo placere non possint.

Secundò, *in cap. connubia 32. quæst. 2.* habetur, tempore illo quo coniugales actus geruntur, præsentia sancti Spiritus non datur.

Tertiò D. Hieronymus *lib. 1. contra Iouinianum*, actum matrimonij turpitudinem & immũditiam vocat, ex illo 1. Reg. 21. *Si mundi sunt pueri, manducent*. Et ex illo Apoc. 21. *Hi sunt qui cum mulieribus non sunt coinquinati; virgines enim sunt.*

Vltimo, vtens actu coniugali postponit bonum rationis, cuius actu tunc sua sponte priuat se propter bona inferiora; ergo ibi manifesta est peruersio debiti ordinis; sicut accideret in præferente bona fortunæ, honoris, ac vitæ; ergo adest ibi manifesta culpa.

2 Dicendum tamen, certum esse, adeò vt oppositum nequeat dici absque errore in fide, copulam coniugalem ex se esse licitam, atque adeò posse eam exerceri absque vlla culpa. Probatur *primò*, quia aliàs matrimonium esset illicitum, vtpote natura sua ordinatum ad rem illicitam; quod est hæreticum: cùm sit à Deo institutum ad generis humani propagationem. *Secundo* idem firmatur apertè ex *Genes.* 1. vbi Deus benedicit nuptiis primorum parentum, & commendat vsum coniugalem, illis verbis: *Crescite, & multiplicamini, ac replete terram*; at hæreticum esset dicere actum de se malum præcipi à Deo. *Tertiò*, Paulus *ad Hebr. 13.* loquens de coniugio, sic ait: *Honorabile connubium, & thorus immaculatus*. Si igitur ab Apostolo thorus coniugatorum dicitur immaculatus; ergo ex se licitus est, & ab omni culpa immunis. *Quartò* actus coniugalis est vsus corporis coniugis, cuius quis habet dominium, & potestatem in ordine ad talem vsum; ergo est actus virtutis iustitiæ, cùm reddatur coniugi debitum ex pacto matrimoniali contractum. *Vltimò*, actus coniugalis sua natura ordinatur ad procreandam prolem in cultum Dei, & ad conseruandã speciem hominum, ad quod ipsa recta naturalis ratio inclinat; ergo ex se, & ex suo obiecto actus licitus est, & honestus.

Hinc facile soluuntur argumenta opposita.

3 Ad primum dico Siricium reprehendere coniugia Clericorum, qui iam in Sacris constituti erant, quibus perpetuò in Ecclesia Latina prohibita fuere coniugia. Vnde rectè dixit Siricius Clericos viuentes in carne, hoc est, turpiter viuentes, Deo placere non posse in illicitis matrimoniis. Nam licèt eo tempore non essent irrita; attamen eorum vsus, cùm voto castitatis tenerentur, non poterat sine peccato esse, quia peccabant in eiusmodi actu coniugij, ratione voti: sicut & qui coniugati assumpti fuerant ad sacros Ordines, peccabant accedentes denuo ad vxorem post emissum votum, non quidem contra temperantiam, sed contra religionem. Quod satis erat, vt actus ille diceretur immundus, & iniquus, ob violationem voti, cuius erat habenda ratio.

Ad secundum, dico, in illo actu non adesse Spiritum sanctum speciali aliquo auxilio, quod est verum: nam ad opera naturalia, tametsi bona, non exigitur auxilium Spiritus sancti peculiare; & inter hæc constituitur opus coniugale.

Ad tertium, dico actum coniugalem, quamuis sine peccato fieri possit, dici turpitudinem, & immunditiam, ex eo quòd habeat quandam turpitudinis notam, non quidem moralem in ordine ad Deum, sed naturalem ob pudendos corporis motus, & ardorem concupiscentiæ, quo ratio ipsa quodammodo absorbetur.

Ad vltimum, dico non esse peruersionem debiti ordinis, si quis leue aliquod detrimentum patiatur in bono potiori, & altiori, ob bonum aliquod maximi momenti, quale est bonum speciei, quod ex generatione consequitur: sicut ob indiuidui conseruationem iustè intermittuntur somni tempore actiones superioris rationis. Verum est illam effrænatam, & intensam appetitus sensitiui delectationem, quæ sæpe cõtingit in actu, seu vsu coniugali, habere aliquod veniale peccatum coniunctum: ideoque olim accessuri basilicas Martyrum solebant ab ea religiosè abstinere, sicut etiam faciunt communicaturi.

Circa secundum, certum videtur actum coniugij 4 posse esse meritorium gratiæ ex opere operantis, si fiat in gratia, cum debitis circumstantiis, & fine; non secus ac sunt meritorij cæteri boni actus iustorum debitis circumstantiis, & fine affectis. Solum ergo esse potest difficultas, an in ipso actu coniugali conferatur aliquando gratia ex opere operato. Qua in re Sanchez *lib. 9. de matrimonio disput. 1. numer. 3.* duo dicit. *Primum*, per ipsum actum coniugalem non conferri gratiam, cùm non sit Sacramentum, nec pars necessaria Sacramenti. *Secundum*, antiquitus cùm matrimonia clandestina valida erant, dum sponsalia de futuro transibant per copulam in matrimonium, dari gratiam ex opere operato in ea priori copula. Quia vicem formæ sacramentalis gerebat; explicabant enim consensum de præsenti. Addit, etiam hodie posse aliquando perficere matrimonium, quod priùs per verba de futuro erat initum: & tunc conferre gratiam ex opere operato, tanquam formam perficientem Sacramentum.

Hoc secundum longè distare à veritate docet Ba- 5 silius Ponce *lib. 10. de matrimonio cap. 1. num. 5.* Quia non erat copula, quæ efficiebat sponsalia transire in matrimonium, sed consensus præcedens copulam sufficientibus signis ante copulam explicitus; quem præsumit Ecclesia adfuisse ante copulam. Quare in eo consensu explicito & exteriùs significato ante copulam dabatur Sacramenti gratia ex opere operato, non in ipsa copula. Addit dictus Basilius, irrideri ab hæreticis nonnullos Catholicos, & meritò, in hac parte, quòd illis venerit in mentem in ipsa copula dari gratiam ex opere operato, & ipsam copulam esse signum sensibile, quo Sacramentum matrimonij conficeretur.

Vt meam explicem sententiam, præmitto *primò*, 6 quod latè ostendi suprà *disput. 13. numer. 5. & disput. 19. sect. 2. numer. 1.* contractum ipsum matrimonij esse qui in lege noua eleuatur in Sacramentum propriè dictum causatiuum gratiæ; & non matrimonium ipsum sumptum pro ipso vinculo permanente, ac moraliter perseuerante in coniugatis.

Præmitto *secundò*, ex dictis suprà *disput. 13. sect. 4.* 7 *numer. 3. & 4.* copulam coniugalem, per se loquendo, ac regulariter, neque esse partem essentialem contractus matrimonij, neque partem integralem: quia, vt constat, & est per se notum, in aliis contractibus vsus rei traditæ non pertinet ad essentiam, vel integritatem contractus, v. g. in emptione, venditione, & aliis similibus. Igitur neque in matrimonij contractu.

Præmitto *tertiò*, quod ostendi suprà *disput. 14. sect.* 8 *4. numer. 2. & sequentibus*, expressionem interni consensus

sensus mutui per aliquod signum externum, esse partem essentialem contractus matrimonij humano more facti. Cùm enim matrimonij contractus sit necessariò & essentialiter humanus, & quidpiam sensibile; debet essentialiter verbis, vel aliis signis sensibilibus perfici; nisi enim his perficiatur, sensibilis esse non potest: ergo signa externa sunt de essentia matrimonij.

9 Præmitto *quartò*, copulam, etiam præmissis sponsalibus, de se & per se non esse signum expressiuum consensus mutui interni de præsenti existentis; sed ad summum esse signum & indicium consensus, & contractus matrimonialis antea facti. Id suprà probaui *disput.8.sect.5.n.3. & disput.15.sect.4.n.2. & 3.* Quia prædictâ copulâ solùm efformatur prudens iudicium, ante copulam ipsam fuisse contractum matrimonialem iam factum.

10 Denique suppono, copulam post tractationem matrimonij in sponsis de futuro, posse esse signum externum sufficiens matrimonij de præsenti, ex peculiari conuentione contrahentium. Hoc non videtur posse negari. Nam si contrahentes assumerent copulam pro signo expressiuo consensus de præsenti, in eo euentu iuxta ius antiquum fieret validum matrimonium, sicut fieri potest, & fit per quodcumque aliud signum expressiuum consensus de præsenti ex conuentione contrahentium. His positis ad præsentem difficultatem,

11 Dico *primò*, per se & moraliter loquendo copulam coniugalem in baptizatis non conferre gratiam ex opere operato. In hoc conuenimus omnes. Et patet ex suppositionibus positis. Nam constat copulam coniugalem ex se, & per se, neque esse partem essentialem, neque integralem contractus matrimonij, qui solus est eleuatus ad rationem sacramenti propriè dicti; neque ex se esse eam copulam signum expressiuum interni consensus mutui. Igitur nullo pacto est causatiua gratiæ ex opere operato. Vnde dictum illud commune, sponsalia per copulam subsecutam transire in matrimonium, per se loquendo, non est sic accipiendum, quasi copula ipsa sit signum expressiuum consensus interni, sed solùm quia est signum præsumptum, quatenus nimirum ex ea præsumitur prudenter matrimonium fuisse ante ipsam contractum.

12 Dico *secundò*, antiquitus, & modò etiam, vbi non est decretum Tridentini receptum, cùm matrimonia clandestina valida sint, si ex conuentione contrahentium, copula assumatur pro signo expressiuo mutui consensus maritalis, esse causatiuam gratiæ ex opere operato, sed non tunc, sed postea remota fictione, seu peccato. Hoc dictum rectè intellectum à nemine videtur admitti non posse. Patet expendendo singulas partes illius. Nam in primis quis neget copulam posse ex conuentione contrahentium esse signum expressiuum consensus de præsenti, non secus ac sunt ipsa verba, & quoduis aliud signum sensibile quod assumi potest ad exprimendum prædictum consensum? Si ergo contrahentes copulam assumant pro signo expressiuo, iuxta ius antiquum, & vbi non est receptum Tridentini decretum, validè contrahent matrimonium; sicut illud contraherent per quodcúque aliud signum expressiuum consensus de præsenti ex conuentione contrahentium. Præterea si talis copula perficeret contractum matrimonij, & consequenter sacramentum; verè causaret gratiam ex opere operato nó ponentibus obicem. Quia est de fide sacramentum matrimonij conferre gratiam quam significat ex opere operato, non ponentibus obicem, vt ostendi suprà *disp. 19.sect.2.n. 3. & 4.* Vnde infertur manifestè, eiusmodi copulam in eo euentu, tunc non causare gratiam, nec esse causatiuam gratiæ. Patet, quia in eo accessu manifestum committitur mortale peccatum, quia in eo euentu intentatur accessus adhuc ad non suam; ergo est obex ob indispositionem suscipientium, & cum fictione suscipit sacramentum matrimonij, quia nec verè legitimè dispositus ad tale sacramentum accedit, nec eius effectum accipit, sed quodammodo fingit, se vtrumque facere. Vnde tunc contrahentes matrimonium validè suscipiunt sacramentum, sed fictè, seu sine collatione gratiæ suscipiunt illud. Hinc constat vltima pars dicti, videlicet postea recedente fictione ex opere operato tale sacramentum, seu copulam præteritam vnà cum mutuo consensu constituentem matrimonium, & sacramentum, vt moraliter perseuerantem, recedente fictione, causare gratiam. Patet, quia, matrimonium est opus Christi, & ex se sanctum, eo ipso quo sacramẽtum est. Item est constans & permanens ratione vinculi & status in quo contrahentes constituit: qui etsi non omnino, tamen aliqua ratione perpetuus est, quia viuente coniuge, nec illud iterari, nec hic solui potest. Atque ita eadem in hoc & in aliis sacramentis Confirmationis, & Ordinis, videtur ratio. Videantur dicta suprà *disputatione decima nona, sect. nona*, vbi latè de hac re est disceptatio.

Ex his colligo, iuxta prædictam doctrinam numero præcedenti explicatam, esse intelligendum Sanchez, cùm dixit antiquitus cum matrimonia clandestina valida erant, dum sponsalia de futuro transibant per copulam in matrimonium, dari gratiam ex opere operato in ea priori copula, quia vicem formæ sacramentalis gerebat; explicabat enim consensum de præsenti: id enim intelligendum est prædictam copulam causare gratiam ex opere operato, recedente fictione. 13

Dico *vltimò*, id quod dixi præcedenti dicto, potuisse antiquitus euenire, & modo euenire posse vbi non est receptum Tridentini decretum, & matrimonia clandestina valida sunt, posse etiam in aliquo euentu contingere etiam in locis vbi viget decretum Tridentini. Explico simul ac probo dictum. Nam licèt moraliter nequeat contingere, tamen metaphysicè non implicat vt contingere possit, quòd contrahentes sponsalia de futuro ex conuentione assumant copulam pro signo expressiuo consensus mutui de præsenti, & hoc fiat notum parocho & testibus, tunc si ipsa copula habita sit coram parocho & testibus, in eo euentu per eam copulam coram ipsis habitam verè ac validè fiet matrimonium, sicut fit per quodcúque aliud signum expressiuum consensus de præsenti ex conuentione contrahentium, vt videtur manifestum. Et ampliùs firmatur, quia mutuus consensus de præsenti sufficienti signo externo manifestatus coram parocho & testibus, constituit matrimonium, vt est certum. At illa copula ex conuentione partium adhibita vt signum sit externum & sensibile mutui consensus coram parocho & testibus, est sufficiens signũ externum consensus de præsenti; ergo constituet hodie matrimonium, etiam vbi viget Tridentini decretum, ex quo manifestè sequitur, tunc copulam illam esse causatiuam gratiæ ex opere operato, remota fictione, seu peccato, modo præcedenti numero explicato. 14

Ex dictis colligo, sententiam Sanchez, prout à nobis est explicata, non solùm non longè distare à veritate, vt dicebat Basilius Ponce, sed esse verissimam. Quia in prædicto euentu copula ipsa est ex conuentione partium contrahentium sufficiens signum externum expressiuum mutui consensus interni; neque iste est ante copulam aliis signis explicitus. Quare in 15

eo casu, in tali consensu explicito & exteriùs copulâ ipsâ significato daretur sacramenti gratia, ex opere operato, non tunc, sed postea recedente fictione, & remoto actuali peccato. Ad illud aliud quod addit Basilius, dico potiori iure ac facile intelligi, potius hac in re à Catholicis debere irrideri hæreticos, tanquam ignorantes naturam & essentiam cōtractus matrimonij, qui consistit ex omnium doctrina in mutuo consensu exteriùs significato signo aliquo sēsibili. Quòd verò copula ipsa ex cōuentione & pacto eorum qui matrimonium sunt contracturi, possit esset sensibile signum perficiens matrimonium, & Sacramentum ipsum, constat ex dictis negari non posse.

Sectio II.

Quo fine exercendus sit vsus, seu actus coniugalis vt licitè fiat.

Constat actum, vel vsum coniugalem ex se licitum esse; iam de circumstantiis, quibus vitiari solet, agendum est. Ac primùm de finis circumstantia; quæ in actibus humanis primū ac principalē obtinet locum. De qua re, iuxta ea quæ dixi suprà *disp.* 18. *sect.* 7. explicans quem finem contrahentes matrimonium debeant intendere, vt id licitè, & sine copula faciant, dicendum est in præsenti. Certum est autē apud omnes

1 vsum coniugalem factū ob prolis generationem licitum esse. Quia iste est finis præcipuus, & honestus ob quem institutum est matrimonium, & est proprius & immediatus ipsius vsus cōiugalis; ergo recta est ordinatio, & valde honesta dirigere vsum coniugalem ad hūc finem ad quem est institutus, tanquam ad primarium finem ipsius. Difficultas ergo est, an vt coniux licitè petat debitum, possit illud petere ob alios fines præter prolis generationem.

Dico *primò*, vsum coniugalem ob finem vitandæ

2 propriæ incontinentiæ esse licitum, & absque vlla culpa etiam veniali. Ita Basilius Ponce *lib.* 10. *c.* 8. *n.* 5. Coninch *disput.* 34. *dub.* 1. *n.* 6. Rebellus *lib.* 3. *q.* 19. *sect.* 1. Hurtado *disp.* 10. *diffic.* 2. *n.* 4. & alij. Ratio est, quia vsus coniugalis in statu naturæ lapsæ ordinatur sua natura in remedium concupiscentiæ propriæ, vt ex se patet, tametsi minus principaliter, quàm in prolis generationem; ergo in vsu coniugali ob eum finem facto nulla est inordinatio: occulta enim lex est quæ cogat vt in vsu rei principaliorem finem intendamus: aliàs in præsenti materia vsus coniugalis ad vitandam incontinentiam in altero coniuge existente in periculo illius, non esset licitus; quod est contra omnes. Imò nec sterilis posset vti matrimonio, quia nequit prolis generationem intendere; vnde nec posset alteri petenti reddere, quia alter non posset petere, cum nequeat ex ipso sterili prolis generationem intendere quod tamen est falsum apud omnes.

Scio Sanchez cum aliis ab ipso relatis, *lib.* 9. *dis-*

3 *putat.* 9. *numer.* 4. cum limitatione sentire, tunc culpa vacare petitionem debiti ad vitandam propriam incontinentiam, quando adhibitis aliis mediis nequit carnis stimulos sedare, secus quando potest communiter alio modo ab incontinentia abstinere; tunc enim erit veniale; quia venialis peruersio est debiti ordinis medium de se ordinatum ad prolis generationem in illum alium finem referre. Verùm hoc nihil obstare videtur, quia quòd possit quis aliis mediis perfectioribus, & spiritualibus mederi concupiscentiæ, parum refert. Nullus enim tenetur vlla lege ad vitandum peccatum per mediū perfectius, sed satis est vt illud euitet per medium ex se licitum, & honestum: neque enim vlla obligatio ostendi potest exequendi semper quod perfectius est; aliàs opera perfectiora nō essent in cōsilio, sed in præcepto. Cùm ergo hoc medium vsus coniugalis sit licitum & honestum, licèt minus bonum, & aliàs vitatio incontinentiæ sit bonus finis, non est vnde vitietur ille actus, cùm habeat bonitatem ex medio, & ex fine. Quare hîc nulla est venialis peruersio debiti ordinis, cum ad remedium concupiscentiæ ordinetur quoque vt ad finem matrimonium ipsum; nec id vllo modo opponitur fini intrinseco principali matrimonij.

Obiicies, coïtum cum absorbeat rationem, ac priuet tanto bono, imprudenter eligi, vbi medium faciliùs adest: sicut imprudens est sumens potionem amaram, aut venas scindi permittens, quo salutem adipiscatur, potens faciliori medio ad eam restitui. Verùm respondeo, id nihil concludere. Nam in primis certum videtur eam priuationem vsus rationis, quæ contingit in actu coniugali, ex ea parte præcisè, nullum esse peccatum, neque veniale ex genere suo; quia actus coniugalis non priuat ratione secundùm habitum, sed secundùm actum. At non est peccatum, quòd aliquis actus melior ex genere suo, quandoque interrumpatur pro aliquo actu minus bono, magis tamen necessario: nam vita contemplatiua sic solet interrumpi actibus vitæ actiuæ minus bonis. Præterea exemplum illud est valde dissimile, nam scissio venæ, & potio amara non habent alium finem, quam restitutionē sanitatis, quæ cum restitui possit facili medio, prodigalitas esset quædam sanguinis, & laboris corporalis pro salute. At matrimonij actus habet etiam alios fines bonos præter prolis generationem, qui nullam habent cum isto oppositionem.

Dico *secundò*, vsum coniugalem ob sanitatem corporalem, vel ob quamuis alium finē extrinsecum honestum esse etiam licitum. Ita Doctores præcedentis dicti. Et ratio eadem est. Quia finis non est malus, sed licitus, scilicet restitutio, aut conseruatio sanitatis; medium etiam est licitum, scilicet actus coniugalis, & etiam conueniens ad eum effectum, vt Medici edocēt. Non igitur est vnde malitia deriuetur. Quod enim alio etiam medio possit vti ad conseruandam sanitatem, illamque tuendam, vel restaurandam, non cōuincit culpam venialem: quia satis est vti medio ex se licito, & aliàs conuenienti. Neque etiam vlla est neque ostēdi potest inordinatio in eo quòd quis relicto proprio fine operis, id assumat ad alium finem honestum, ad quem habet proportionem, & conuenientiam. Vnde etiam est licitus vsus coniugalis etiam si quis ob paupertatem, vel ob alium licitum finem vellet inefficaciter non sequi prolem ex honesto fine. Quia bonitas vel malitia affectus inefficacis voluntatis ex motiuo pensanda est. 4

Dico *tertiò*, actum coniugalem exercitum solum ob capiendam delectationem carnalem ipsi actui annexam, vt auidiùs appetatur ob conseruationem speciei, esse immunem à culpa adhuc veniali. Id latè ostēdi suprà *disput.* 18. *sect.* 7. *num.* 9. quia nimirùm dicta delectatio, seu voluptas verè est licita, sicut & actus ipse. 5

Dico *vltimò*, nihilominus, moraliter loquendo, ferè semper esse excessum in tali actu, & venialem culpam. Vnde rarò accidit sine peccato veniali exerceri actum coniugalem. Ita communiter sancti Patres, & Doctores. Ratio est vehementia voluptatis in exercitio talis actus, & nimius voluptatis excessus, qui in eo actu procuratur à cōiugibus; ergo moraliter loquēdo, ferè semper est excessus in tali actu, & venialis culpa. Vnde colligo coniugatos venialiter peccare, quando cibis calidis, aut vnguentis, oleis, musco & aliis medicamentis vtuntur ad excitandam, & accendendam, magis voluntatem: quoniam hæc intemperantia voluptatis est, & veniale peccatum. 6

Sectio III.

An, & quando actus coniugalis ſit illicitus ratione temporis.

1 Variæ ſunt difficultates breuiter tractandæ circa temporis circumſtantiam.

Prima igitur *difficultas* eſt, an ſit illicitus actus coniugalis diebus feſtis, aut ieiunij, præſertim ſolemnioribus.

Non deſunt Doctores qui affirmant, eſſe ſaltem venialem culpam talibus diebus exercere actum coniugalē. Probãt, quia diebus feſtis, præſertim ſolẽnioribus, vacandũ eſt Deo; ergo contra rationẽ eſt vacare actui coniugali, quo mens à Diuinis abſtrahitur.

Eodem argumento probatur eſſe illicitum talem vſum diebus Rogationum, & ieiuniorum, quæ Eccleſia præcipit. Quia ieiunia præſcribitur, vt caro maceretur, & voluptate etiam licita priuetur; ergo obligatio eſt abſtinendi in illis diebus à vehementi delectatione, qualis in actu coniugali inuenitur.

2 Dico *primò* conuenientiſſimum eſſe diebus feſtis, præſertim ſolemnitatibus ab vſu matrimonij abſtinere. Id omnes fatētur. Et ratio eſt, quia decet tũc Chriſtianum orationibus, & piis operibus vacare, à quibus multum impedit vſus matrimonij, qui valde mentem diſtrahit à Diuinis, & voluptati immergit. Atque hoc tantùm volunt ſancti Patres, cùm dicunt coniugatos debere abſtinere, vel illis vſum coniugalē nõ licere: nã exaggerando loquuntur, & dicunt non licere id quod non decet. Quod vel inde patet, quia etiam dicunt nos tunc etiam licitis abſtinere debere, id eſt, docere illis quoque abſtinere.

3 Dico *ſecundò*, ſolum eſſe conſilium illis diebus ab vſu coniugali abſtinere, atque ideo omni culpa vacare tunc exigere. Ita relatis multis Sanchez *lib.9.diſp.*12. *n.*5. Coninch *diſp.34.dub.9.n.*75. Ponce *lib.* 10 *c.9.n.* 5. Hurtado *diſp.*10. *difficultate* 3.*n.*9. & alij. Ratio eſt, quia actus coniugalis ratione ſui nullo peculiari iure prohibetur in dictis diebus, neque impedit fieri id, quod in eis fieri præcipitur; ergo in dictis diebus non eſt illicitus. Conſequentia euidens eſt: quia culpa non eſt, vbi nullius præcepti adeſt prohibitio. Antecedens patet, quia præceptum diuinum minimè interdicit debiti coniugalis exactionem: illud enim de colendis feſtis prohibet ſolas operationes externas ſeruiles, qualis non eſt exigere debitum. Vnde illa quæ abſolutè his diebus ſub præceptum cadunt, coniuges implere poſſunt, etſi matrimonio vtantur. Quamuis non cum tanta decentia ac fructu, atque Eccleſia vellet. Sed hæc non cadunt ſub præceptum; ſicut nec finis præcepti, nempe vt liberius vacetur Deo, cadit ſub præceptum, vt communiter docēt Doctores cum D. Thoma 1.2.*q.*96.*a.*3. *ad* 2 Neque verò eſt præceptum humanum. Nam quæ ſolēt adduci teſtimonia, loquũtur de conſilio ſolo, vt Gloſſæ obſeruant. Quòd ſi antiquitus fuerit aliqua Eccleſiaſtica prohibitio, iam illa omnino euanuit, vt docet Ioannes Azor *tom.* 3 *inſtit. moral.lib.* 3. *c.*31. *q.*7. Vnde ceſſante ea prohibitione, iam etiam ceſſauit ea obligatio.

4 Hinc manifeſtè colligitur, nullam eſſe culpam illis diebus reddere, ob rationem dictam. Addo etiamſi petendo coniux peccaret, adhuc eſſe licitum reddere. Quia circumſtantia illa temporis non eſt tanti momēti, vt debitum ex iuſtitia ſoluere impediat; neque illa indecentia petendi tali die ſolemni excuſat à debito iuſtitiæ.

5 Dico *tertiò*, etiam eſſe licitum vſum coniugalem diebus ieiunij. Ita Doctores relati præcedenti dicto, nixi eodem fundamento. Quia nimirum in diebus ieiunij non tenetur coniux ad aliam carnis macerationem, quàm ad eam, quæ ab Eccleſia præſcripta eſt, quæ eſt abſtinentia à pluribus comeſtionibus, & cibis vetitis.

Ex his patet ſolutio ad primum argumentum oppoſitum *num.*1. Conſtat enim vacare orationi & carnis macerationi illo modo, eſſe finem præcepti, & optimum fideli conſilium, cæterum nõ cadere ſub præceptum, quia nulla eſt obligatio exequendi illum finem. 6

Secunda difficultas eſt, an ſit licitus coniugalis vſus, eo die quo coniuges volunt communicare. Varij ſunt dicendi modi. Quid ipſe ſentiam, breuiter ſequentibus aperiam dictis. 7

Dico *primò*, certum eſſe, nullam eſſe culpam mortalē Euchariſtiam recipere poſt copulã coniugalem. Patet, quia nihil ſub graui culpa Euchariſtiæ impedit receptionem, niſi mortale peccatum, aut excommunicatio. At coniugalis actus de ſe eſt licitus, & ad ſummum eſt venialis defectus alicuius circumſtantiæ debitæ; ergo.

Dico *ſecundò*, certum quoque eſſe apud Doctores, eſſe decentiſſimum, ac conuenientiſſimum, poſt vſum coniugalem ſiue petendo, ſiue reddendo exercitum, abſtinere ea die à communione; & id conſulendum eſſe, niſi iuſta aliqua cauſa oppoſitum manifeſtè ſuadeat. Ratio eſt, quia indecens eſt tali tempore eiuſmodi voluptati indulgere; & ad ſacram communionem maxima requiritur deuotio, & puritas effectus, quam talis voluptas funditus euertit, & ad omnem pietatem hominem reddit inhabilem. Igitur talibus communiter ſuadendum eſt, vt tunc communionem differant in alium diem. 8

Dico *tertiò*, ſi coniux debitum petat recto fine, vt cauſa prolis, nullã eſſe culpam ad Euchariſtiam eo die accedere, ſed ſolùm eſſe conſilium abſtinere. Ita cum multis Sanchez *diſp.*13.*n.*5. Ratio eſt, quia præponderat, vel ſaltem adæquat bonum prolis intentum, quod eſt rectus finis, & à Deo volitus. Idem dico ſi finis ſit incontinentiæ periculum euitare. 9

Dico *vltimò* debitum coniugale exigens ex nimia carnis concupiſcentia & voluptatis capiendæ gratia, regulariter peccare venialiter ſi poſt copulã accedat ad Euchariſtiam. Ita cõmuniter DD. ex SS. Patribus. Et patet, quia tũc vſus ille ob euagationẽ mentis minus aptũ reddit coniugem ad ſumptionem Euchariſtiæ. Vnde committitur defectus venialis contra præceptũ diuinũ, diſpoſitionem, & attentionẽ requirens, & eam indecentiam prohibens. Poſſunt tamen aliquæ iuſtæ cauſæ adeſſe, quæ indecentiam illam reſarciant, & cõſequenter nulla ſit culpa accedere tunc ad Euchariſtiam. Vt ſi ſit magna feſti ſolemnitas, in qua ſit decẽtiſſimum ad Euchariſtiam accedere: ſi etiã ſit dies Iubilæi, exigens communionẽ ad illum comparãdum: ſi ſit quoque ſpecialis deuotio, & præparatio ad communionem; ſi ſit denique nota aliqua ex eo quod communio omittatur. 10

Eſt verò notandum, coniugem reddentem debitũ non peccare ſi accedat ad communionem. Quia adeſt obligatio ſatisfaciendi iuſtitiæ debito. Vnde id quod diximus de petente cauſa prolis, à fortiori dicendum de coniuge reddente; nam ille actum ſpontaneum; hic verò actum neceſſarium exercet.

Tertia difficultas eſt, an vſus matrimonij eo tempore quo fœmina patitur menſtruum fluxum, contineat aliquam indecentiam, & ſit illicitus ex veniali culpa. 11

Propter circumſtantiam damni prolis concipiendę mouetur hæc difficultas. Certum eſt autē, vbi fluxus menſtrui fœminei fuerit præter naturam, quando nimirum præter communem fœminarum conſuetudinem,

tudinem, quasi continuò ex morbo aliquo acciderit, tunc licitum esse coniugalem vsum. Tum, quia nullum tunc proli imminet damnum; fœmina enim eo morbo oppressa inepta est conceptioni. Tum maximè, quia si is morbus diuturnus esset, durissimum esset coniuges ad diuturnam abstinentiam ab actu coniugali astringere. Quæstio igitur est, quando menstruum est naturale, vt communiter accidit singulis mensibus.

Variæ sunt de hac re sententiæ, quas refert Sanchez *lib. 9. disputat. 21. numer. 7.* qui magis inclinat in eam quæ affirmat, ex se, & in plurimum esse culpam venialem debitum eo tempore exigere, nisi iustâ aliquâ causâ excusetur, verbi gratia, ad sedandos graues motus carnis, ad vitandum dissidium inter ipsos coniuges, vel etiam ad vitandum incontinentiæ periculum nō solum in se, sed etiam in alio. Idem defendit Coninchius *dubio 9. numer. 7.* Ratio est, quia tunc exigere debitum est quædam turpitudo, indecentia, ac inhonestas, cùm tunc vacet fœminea natura consuetæ purgationi, ac immunda sit mulier, ac minus apta generationis fini.

Mihi videtur probabile valde ac verius, per se loquendo, solum esse consilium tempore menstrui à debiti petitione abstinere, ac proinde nullam esse culpam tunc petere. Ita Glossa *cap. si causa, verb. conceptus 33. quæst. 4* Castro *de lege pœnali lit. 1. cap. vltimo.* Idem docet Nauarrus *in summa cap. 16. numer. 32.* & alij quos refert Sanchez *numer. 6.* & Hurtado *disp. 10. difficult. 3. numer. 10.* Iuxta quam

12 Dico *primò*, certum esse nullo modo esse culpam mortalem, tunc exigere debitum. Probatur manifestè, quia actus coniugalis eo tempore nequit esse grauiter illicitus ratione damni prolis. Patet, quia nullum est periculum infectionis prolis, vel quia non est tunc conceptio, nam fluxus menstrui valde obstat retentioni seminis in matrice vbi conceptio facienda est, vt docuit Arist. *lib. 1. de generat. animalium, cap. 19.* vel quia est paruissimum damnum; nam experientia constat innumeros esse tempore menstrui coeuntes, & rarissimè percipimus inde concipi prolem menstruosam, aut leprosam, aut alio malo infectam. Vel denique, quia quamuis damnum prolis esset magnum, & magni momenti; in eo tamen coïtu nulla fieret iniuria proli, quia melius est ei sic nasci, quàm nō nasci, vnde tantum abest vt possit conqueri de damno sibi illato, cùm potiùs maximo afficiatur beneficio. Quibus addo, cùm coniuges iure suo vtātur, per accidens, & præter intentionem proli sequeretur damnum.

13 Dico *secundò*, neque esse peccatum veniale tunc exigere debitum ob honestum finem. Moueor, quia tametsi in ea occasione non esset talis vsus coniugalis expediens ad conceptionem; atque ideo obstaret vt fieret ob prolis generationem; tamen fieri potest ob alios plures honestos fines, vt constat; ergo. Firmo, quia peccatum veniale in hoc casu nascitur ex ipso nimio affectu petentis, & ex vehementi appetitu voluptatis; ergo si is non reperiatur, sed animus & intentio vtendi iure suo, non videtur esse actus illicitus sub veniali culpa. Neque verò turpitudo illa & indecentia in illo coïtu quasi materialis obesse potest, quando adest honestus finis, & moderata delectatio.

14 Dico *tertiò*, marito exigenti in ea occasione teneri mulierem reddere. Id communiter fatentur Doctores. Et patet, quia lex iustitiæ obligat ad reddendum, & nulla iusta causa ab eo se onere eximendi, subest. Nam vir exigens, vt dixi, non peccat exigendo & in aliorum sententiâ ad summum delinquit venialiter. At vbi sola venialis adest culpa in exactione, tenetur alter coniux reddere, quia reddendo vacat culpa, cùm semper adsit causa iusta, ne petenti domino rem propriam, neget debitum contra legem iustitiæ, vel ipsi etiam displiceat, vel etiam ne exoriantur odia inter coniuges, & discordiæ. Quòd si coniuges probabiliter existimarent monstrum ex eo concubitu gignendum, quamuis vir non peccaret exigens, quia verificatur melius esse proli ita esse, atque ideo de damno sibi illato non posse cōqueri; nihilominus tamen vxor licèt reddere posset, non tamen teneretur. Quia detrimentum magnum vxoris videtur esse filium tanto affectum morbo habere; essetque maximus ei dolor, prę oculis semper eam habere prolem: sicut infrà dicemus vxorem posse debitum reddere viro leproso cum notabili infectionis periculo, non tamen ad id astringi. 15

Quarta difficultas est, an actus coniugalis sit illicitus tempore quo vxor est grauida.

Quà in re, certum est, esse illicitum, & peccatum mortale quando est probabile periculum aborsus prolis iam formatæ. Quia talis copula bono prolis aduersatur, quod maximè spectat ipse coniugalis vsus, & ita frustratur suo fine, & perimitur innocens fœtus. Nec incontinentiæ periculum potest excusare, quia incontinentia aliis viis & mediis consuli potest, absque fœtus damno tam graui. Dixi *prolis iam formatæ*: nam ante formationem tempore quo materia incipit coagulari, seu formari, quamuis sit periculum dissipationis materiæ, non ob hoc erit mortaliter illicitus, quia non videtur res tanti momenti. Imò ex hac parte neque venialiter actus coniugalis erit illicitus, quia, vt docent Medici periti, dictæ dissipationis nullum est moraliter periculum; quoniam matrix statim post conceptionem ita clauditur, vt difficillimum sit aperiri. Restat igitur quæstio, an actus coniugalis cessante dicto periculo aborsus, & dissipationis materiæ, ex eo præcisè, quòd habeatur tempore prægnationis, sit illicitus saltem venialiter.

Multi enim, inter quos Basilius Ponce, sic affirmāt. *Primò*, quia illud SS. Patres reprehendunt.

Secundò, videtur esse periculum aborsus, si ad mulierem quæ recens concepit, vir accedat.

Tertiò, talis copula coniugalis videtur esse contra naturam & finem matrimonij, seu generationis, ad quem ordinatur, quia mulier dum grauida est, nequit concipere; erit igitur in tali concubitu manifesta inordinatio saltem venialis. 16

Dico *primò*, in quo omnes conueniunt, exigere tunc debitum non esse peccatum mortale. Patet. Tum quia nulla inuenitur prohibitio accessus in eo tempore. Tum etiam, quia matrimonium non solum institutum est in officium naturæ, sed etiam in concupiscentiæ remedium. 17

Dico *secundò*, neque esse culpam venialem. Ita Sanchez *disput. 21. num. 6.* Coninch *disput. 34. dubio 9. num. 78.* Hurtado *disput. 10. difficult. 3. num. 13.* & alij. Ratio est, quia ex nullo capite ostendi potest esse id aliquo modo illicitum, cum nulla sit talis accessus prohibitio; ex alio capite, cùm magna temporis matrimonij parte vxor grauida sit, certè vel abstinendum esset cōiugibus ferè semper à debiti exactione, vel essent innumerabilia peccata venialia admittēda. Quòd verò effusio seminis frustretur generationis fine, non refert, vt sit illicita, cum non proueniat ex natura & modo cōcubitus, quod desideratur, vt is sit contra naturam; nam tenera concubitus eo tempore sit ordinario, & debito modo, &

& potest ad alios fines honestos deseruire.

18 Dico *tertiò*, potiori iure nullam esse culpam eo tẽpore reddere debitum. Patet, quia, vt dixi, obligatio reddendi lege iustitiæ præscripta excusat ab indecentia veniali, si quæ tunc esset in ea debiti exactione voluntaria, vt non sit in redditione necessaria. Imò tenetur coniux reddere, quia nulla est iusta excusatio; & vt dixi *suprà*, quoties sola est venialis culpa in exigente; tenetur alter coniux reddere; potiori iure ad id ligatur, cum iuxta nostram sententiam nulla sit in ea debiti exactione venialis culpa. Hinc

19 Colligo *primò*, actum coniugalem tempore purgationis post partum non esse culpabilem ac illicitum: quia in eo actu tunc habito nulla apparet inordinatio. Præceptum autem antiquum præscriptum in lege antiqua *Leuitici* 12. *c.* vt mulier masculum pariens abstineret quadraginta diebus àb ingressu Ecclesiæ; fœminam verò, octoginta; quo etiam tempore pariter videbatur vsus coniugij interdictus; illud, inquam, præceptum cum ad ceremonialia pertineret, iam prorsus extinctum est. Vnde sicut non tenetur mulier eo tẽpore abstinere ab Ecclesiæ ingressu; ita nec à coniugij vsu.

20 Colligo *secundò*, similiter dicendum non esse illicitum actum coniugalem habitum tempore quo proles nata lactatur. Ratio est, quia nullum imminet periculum proli, quæ lactatur, nec videmus illi notabile damnum euenire; neque fœtui qui concipitur, vt experientia constat in pauperibus parentibus, qui eo tempore nutrici lactandam prolem nõn committunt ob eorum pecuniam, nec videmus in prole graue ac notabile damnum, ex alio capite in tali concubitu nulla ostendi potest inordinatio. Imò esset durissimum iugum, ac moraliter impossibile humeris coniugum imponere vt simul in eodem lecto accubãtes, biennio quo infantis lactatio durat, abstineant; & iterum cum mater pepererit alio biennio; essetque matrimonium pauperibus non remedium concupiscentiæ, sed laqueus & causa quamplurimorum peccatorum.

Ad argumenta adducta *num.* 15.

Ad primum, dico SS. Patres illud reprehendere, quando est verisimile abortus periculum, vel etiam dic id improbare de consilio loquentes, tanquam minus perfectum.

Ad secundum, iam dixi *num.* 15. coniugalem vsum esse prorsus illicitum, si sit probabile periculum abortus; cessante verò hoc periculo non esse illicitum.

Ad tertium, iam constat solutio ex *n.* 16. *&* 17.

21 *Vltima difficultas* est, vtrùm actus coniugalis ante benedictiones nuptiales tempore quo illæ differuntur, sit illicitus. Verùm de hac difficultate iam latè ostendi suprà *disp.* 45. *sect.* 10. *n.* 6. *&* 7. nõ esse illicitũ. Quia tametsi Tridentinum *sess.* 24. *de matrimonio c.* 1. suadeat, & hortetur, ne habeatur ante dictas benedictiones; nullibi tamen prohibetur.

Sectio IV.

Vtrùm actus coniugalis habitus in loco publico, vel in loco sacro, aut benedicto, fiat illicitus.

1 Circa primum de actu coniugali in loco publico, vel coram aliis,

Dico *primò*, certum esse apud omnes Doctores, petere, aut reddere debitum, esse peccatum mortale ratione scandali. Patet, quia est ex se occasio grauis ruinæ spiritualis aspicientibus.

Dico *secundò*, prædictum coniugalem actum habitum in loco publico, seu coram aliis, esse ex se moraliter illicitum, adhuc secluso scandalo. Ita omnes. 2
Ratio est, quia id ob turpitudinem actus, adhuc secluso scandalo, grauiter dissonat rationi: aduersatur enim decentiæ, & honestati humanæ, adeò, vt nulla necessitate id valeat excusari. Nec mirum, cum & ipsa bruta animalia nonnulla ratione carentia aliorum oculos in actu coniugali euitare dicuntur, vt de elephantis, & aliis tradunt Historici.

Dico *tertiò* tactus inter coniuges, aliàs licitos inter ipsos, reddi illicitos, quando aliis inspicientibus habentur. Hoc etiam est certum, quia ad Venerem excitant aspicientes. Vnde si tales actus essent tactus, vt astantes inducerent valde ad Venerem, attenta eorum fragilitate, esset culpa lethalis. Quia mortale est coram aliis efficere id quod suapte natura mortale inducit. 3

Circa secundum, de loco sacro, aut benedicto, an reddat actum coniugalem illicitum, maior est difficultas. 4

Nonnulli, vt Paludanus *in* 4. *d.* 38. *q.* 8. *a.* 4. Antoninus 3. *p. tit.* 1. *c.* 20. Toletus *l.* 5. *c.* 8. & alij absolutè affirmant actum coniugalem in dicto loco, habitum esse illicitum, & sacrilegum. Quia est prohibitum intuitu loci sacri, vt colligitur ex *cap. vnico, de consecratione Eccl. siæ in* 6. *&* ex *cap. finali, de consecrat. Ecclesiæ*, dum dicitur. *Si Ecclesia cuiuscumque fuerit semine, aut sanguinis effusione polluta*, &c.

Alij verò, vt Glossa *in can. Ecclesiis, de consecratione dist.* 1. Rosella *verb. consecratio* 1. *num.* 8. Basilius Ponce *lib.* 10. *c.* 10. cum aliis absolutè docent oppositum, quia actus coniugalis in eo loco non est illicitus iure naturali, nec diuino, vt patet; neque etiam iure Ecclesiastico, quia nullibi prohibetur, nec supponitur prohibitus. Quia si alicubi, maximè in dicto *cap. finali, de consecratione Ecclesiæ*. In eo autem non constat esse sermonem de effusione coniugali seminis. Quia ad veritatem dictorum verborum illius capitis, sufficit effusio seminis non coniugalis illicita contra castitatem, cuiuscumque sit, siue fœminæ, siue viri, siue Clerici, siue non Clerici. Quod satis indicatur *in eo cap.* dum dicitur, *si fuerit polluta*. Quia dum aliàs non constat actum coniugalem in Ecclesia esse prohibitum intuitu reuerentiæ Ecclesiæ, non est dicendum eo polluí Ecclesiam, sicut nec polluitur sanguinis effusione, aliàs licita. Ita etiam id defendit Hurtado *disp.* 10. *difficult.* 4. *n.* 16. *&* 17. 5

Denique alij sub distinctione sentiunt vsum coniugalem esse illicitum & sacrilegum in loco sacro, quando coniuges sine necessitate eo vtuntur; quia talis actus est iniuriosus loco sacro, & sacrilegus. Secus verò, si longo tempore maneant conclusi in loco sacro ratione belli, vel ob aliam causam, ita vt nec die, nec nocte possint egredi, tunc non esse peccatum reddere, aut etiam petere debitum in loco sacro, præsertim si immineat alteri periculum incontinentiæ. Probatur, quia in eo casu id non censetur ab Ecclesia vetitum, videtur enim nimis graue & periculosum, ob humanam fragilitatem eos cogere perpetuò toto illo tempore vsu coniugij abstinere. Quare ille actus tunc non videtur illicitus, aut iniuriosus Ecclesiæ; quia necessitas irreuerentiam excusat. Cum hac distinctione loquitur Auila *de censuris part.* 5. *dub.* 1. §. *secundus casus est*. Azor *tom.* 1. 6

lib.

lib. 10. *c.* 26. *quaest.* 13. *& tom.* 3. *lib.* 31. *c.* 31. *quaest.* 3. Sayro *lib.* 5. *de censuris cap.* 16. *num.* 19. & Sanchez *disp.* 15. *num.* 7. *&* 12. citatis multis.

7 Verius iudico cum Doctoribus secundae sententiae, nullum esse peccatum si coniuges copulentur in loco sacro, neque Ecclesiam violari, siue copulêtur in casu necessitatis, siue non. Moueor hac vnica ratione, quia certum est apud omnes actus maritales in locô sacro non habere labem sacrilegij ex naturali, vel diuino iure. Quod verò neque ex constitutione Ecclesiastica probatur, quia constitutione Ecclesiastica illi actus habent speciem sacrilegij, quibus statutum est Ecclesiam manere pollutam, & reconciliandam esse. At nullum ius Ecclesiasticum statuit maritali effusione seminis locum sacrum pollui. Patet, quia textus ille qui adducitur ex *cap. significasti, de adulteriis*, expressè loquitur de copula Clerici cum alterius vxore. Praeterea *in c. Ecclesiis disp.* 68. *& de consecrat. distinct.* 1. quod desumitur ex Concilio Nicaeno, tantum dicitur violari Ecclesiam, si cuiuscumque, hoc est, siue viri, siue foeminae pollutione maculetur; eo autem verbo non significatur maritalis actus. Atque idem dico de *cap. finali, de consecrat. Ecclesiae.* Igitur debet esse illicita seminis effusio. Actu autem maritalis ex se non est illicitus, & ex iure non ostenditur illicitus. Non est ergo vnde dicamus esse illicitum, & sacrilegum in loco sacro. Quod etiam à simili comprobatur, nam effusio sanguinis quando iusta est, non habet speciem sacrilegij. Hinc

8 Colligo *primò*, sola effusione seminis ex se illicita, & quae cum peccato mortali fit, pollui Ecclesiam, & illam solam commissam in loco sacro habere speciem sacrilegij.

9 Colligo *secundò*, neque etiam illa effusione seminis illicita pollui Ecclesiam, nisi id delictum sit publicum, atque adeò si effusio occulta sit, neque polluitur, neque speciem habet sacrilegij. Sic Tolet. *lib.* 5. *summae c.* 8. Coninch *de Sacramentis q.* 83. *art.* 3. *dub.* 1. *num.* 230. Gabriel Vasquez 1, 2. *disput.* 98. *num.* 6. Basilius Ponce *citatus numer.* 15. & alij. Probatur manifestis rationibus. *Primò*, quia cùm ea effusio seminis ideo tantùm sacrilegium sit, quia ex constitutione Ecclesiastica locus sacer illâ profanatur, & tollitur consecratio, aut benedictio; neque enim vlla est alia ratio, ob quam sit speciale peccatum; sit vt notoria tantùm effusio speciale sacrilegij peccatum sit. *Secundo*, cum reuerentia loco sacro debita consistat in opinione hominum, non potest per praedictum actum illicitum tolli nisi hominibus innotescat, sicut homines non fiunt de facto per crimina infames, nisi innotescant. *Tertiò*, sicut ob occulta crimina non potest iniungi publica poenitentia, ne auctor iniuriosè diffametur; ita nec Ecclesia ob similia potest pollui, quia eadem diffamatio sequeretur. *Vltimò*, quia aliàs res esset intolerabilis. Ponamus enim solum Parochum scire eiusmodi factum, haerebit perplexus, quia nec poterit sine turbatione omnino à celebrando in ea Ecclesia abstinere; nec poterit curare vt reconcilietur, quia non poterit probare factum, si rei negent, qui hoc non tenentur fateri, quamdiu non est saltem semiplenè probatum. Nec etiam liberè in ea poterit sicut antea celebrare; quia semper dubitabit an hîc & nunc sit sufficiens necessitas celebrandi in Ecclesia polluta.

10 Colligo *tertiò*, publicum in hac re dici, non quòd iuridicè probari posset, sed quòd vel ipsa confessione rei in iudicio, aut euidentia facti in multorum notitiam deuenit, & est quasi diffamata Ecclesia, & denigrata eius reuerentia, vt communiter docent Doctores. Vnde si duo, vel tres, aut pauci homines scirent pollutionem, vel emissionem seminis in loco sacro admissam, adhuc neque egeret reconciliatione, neque esset speciale sacrilegij peccatum.

Colligo *vltimò*, pollui Ecclesiam dicto actu publico facto tantùm intra corpus Ecclesiae, & non facto in turri, nec in cubiculis corpori Ecclesiae adhaerentibus, nec in cellulis, seu tribunis, ex quibus Principes, qui domos Ecclesiae coniunctas habent, audiunt sacrum, nec in sacristia, de quo legendus est Sanchez *citata disputat.* 15. *à n.* 23. vsque ad finem disputationis.

Sectio V.

Vtrùm ratione excommunicationis vtriusque, vel alterius coniugis, vsus coniugalis reddatur illicitus.

1 Constat apud Doctores, licitum esse vxori cum excommunicato viro cohabitare, & ab eo petere debitum, & reddere. Id patet ex *cap. quoniam multos* 11. *quaest.* 3. vbi conceditur, sine limitatione, vxori communicare cum viro excommunicato. Vnde ob hanc causam non peccat vxor cohabitando cum marito, & ei debitum reddendo, non solùm quantum ad actum coniugalem, sed etiam quantum ad alias actiones, & obsequia, atque ad totam hanc vsualem communicationem. Ratio est. Tû, quia inter quinque illas exceptiones à generali illa prohibitione communicandi cum excommunicato, contentas illo versiculo,

Vtile, lex, humile, res ignorata, necesse.

Secunda exceptio, nempe, *lex*, ponitur, per quam particulam intelliguntur coniuges, quos lex matrimonij inter se sociat; quae facit licitam communicationem vxoris cum viro, & viri cum vxore in omnibus pertinentibus ad statum matrimonij, & domesticam ministrationem. Tum maximè ex dicto *cap. quoniam multos*, vbi absolutè subtrahit Pontifex personam vxoris ab hoc onere non communicandi ciuili, & humano modo cum excommunicato marito; & ibi nullam limitationem, vel certam actionem designat. Non est igitur cur nos illam adhibeamus, cùm fauores potiùs sint ampliandi. Praesertim, quia moraliter loquendo vix potest coniugalis communicatio separari ab humana, & personali: nam vxor exhibere potest marito omnem communicationem, quam vinculum matrimonij, siue ex primario, siue ex secundario suo postulat fine; & haec adeò est familiaris, vt sine absoluta communicatione humana exerceri moraliter non possit. Erit igitur tota haec communicatio vxori concessa. Et idem conceditur viro respectu vxoris excommunicatae, vt vitetur periculum animarum. Quod adeò verum est, vt Enriquez *lib.* 13. *de excommunicatione cap.* 22. *numer.* 2. *in commento, litera I.* Emanuel Sà, & alij, quos refert & sequitur Sanchez *lib.* 9. *disputat.* 14. *numer.* 5. velint licitam quoque esse communicationem inter coniuges in Diuinis. Quia *in dicto cap. quoniam multos*, absque vlla limitatione concessa est mulieri facultas communicandi cum marito. Quare non est cur coërceatur ab aliqua viri communicatione abstinere. Nam cùm ius non distinguat,

distinguat, nec nos distinguere debemus. *l. de pretio. ff. de publiciana.*

2 Hoc posito quintuplex difficultas dissoluenda breuiter est.

Prima est, an prædicto priuilegio cõmunicandi cum excommunicato gaudeat sponsa de præsenti respectu sponsi excommunicati.

Hugolinus *de excomm. tabula 2. c. 23. §. 6. n. 4* negat. *Primò*, quia in dicto *cap. quoniam multos*, vbi cùm conceditur dictum priuilegium, de vxore est sermo, cuius appellatione sponsa non continetur, vt constat ex *l. si qua §. 1. & sequenti. ff. de ritu nuptiar. Secundò* sponsa nequit habitare cum sponso non excommunicato, vt constat ex Tridentino *sess. 24. c. 1. de matrimonio*, ergo multo minus cum sponso excommunicato.

Cæterùm mihi videtur certum oppositum, si sermo sit de sponsa de præsenti, vt bene noster Sanchez *disp. 14. n. 8. Primò*, quia decretum illud excipiens vxorem fauorabile est, cum ad vitanda animarum pericula editum sit. At in fauorabilibus nomine vxoris venit quoque sponsa de præsenti, vt tetigi suprà *disp. 1. sect. 1. n. 5. Secundò*, quia per matrimonium ratum nondum consummatum facta est mutua corporum traditio inter coniuges, & ad cohabitandum, aliaque obsequia sibi astricti sunt; ac proinde si à participatione, seu communicatione separentur, exponuntur maximo periculo, quod euitare voluit Pontifex eo *cap. quoniam multos*, vt *ibi* habetur. Nec verò Tridentinum interdicit sponsis de præsenti cohabitationem, sed solùm monet, ne cohabitent ante benedictiones in Templo susceptas, quod solùm consilium est. Potest etiam esse sponsa de præsenti, nondum cognita, post dictas benedictiones; non est igitur, cur ab ea communicatione arceatur. Vnde ob eandem causam existimo eodem priuilegio gaudere sponsam de præsenti nondum cognitam, respectu sponsi excommunicati, etiam nondum benedictionibus Ecclesiæ susceptis. Dixi id de sponsa de præsenti; nam si sermo sit de sponsa de futuro, certum est non gaudere eo priuilegio respectu sponsi excommunicati.

3 *Secunda difficultas* est, an prædicta communicatio inter coniuges excommunicatos, tam in collocutione, & mensa, quàm etiam in petitione & redditione debiti coniugalis, possit ab Ecclesia prohiberi & auferri.

Noster Suarez *de censuris disp. 15. sect. 4. n. 3.* tenet partem affirmantem. Quia, vt constat ex *cap. inter alia, de sent. excomm.* beneficio canonis retinetur dictum priuilegium communicationis: ergo Ecclesia si sua potestate & rigore vti velit, poterit huiusmodi communicationẽ impedire. Sanchez verò *disp. 14. n. 7.* sentit cum Paludano, Gabriele & aliis, non posse iudicem Ecclesiasticum excommunicantem, ob viri pertinaciam, interdicere vxori participationem cum viro quoad debitum coniugale, quia hæc obligatio ex ipso iure naturæ consurgit, & ipsa excommunicatio nequit tollere quod est de iure naturæ. Quamuis reuera posset Ecclesia interdicere vxori participationem cum viro, quoad humanum conuictum, ne videlicet cum ipso loquatur, aut eidem mensæ adsit.

4 Mihi videtur iuxta primam Suarij opinionem, dicendum, non priuari, vel suspendi debitum coniugale, non esse ita naturale, quin Ecclesia peculiari causa iusta existente, possit huiusmodi communicationem impedire. Moueor, tum quia, vt dictum est, beneficio Canonis retinetur dictum priuilegium cõmunicandi, & consequenter retinetur debitum coniugale. Tum maximè, quia sicut Ecclesia priuat Regem iure regni, & subditos eximit ab obligatione parendi Principi excommunicato, etiamsi sit iuramento firmata; ita similiter posset priuare maritum vsu iuris petendi debitum ab vxore, & consequenter etiã liberare vxorem ab obligatione reddendi debitum, & parendi marito, quandiu rebellis fuerit Ecclesiæ. Firmo, quia vt concedit contraria sententia, tametsi collocutio coniugum & mensa etiam absolutè sit de iure naturæ; adhuc tamen Ecclesia potest eam prohibere per excommunicationem; ergo & petitio, & redditio debiti. Poterit igitur Ecclesia propter nimiam pertinaciam excommunicati, maxime si contra bonum commune cedat, prohibitionem communicationis vsque ad ipsas etiam vxores restringere. Quia verò moraliter & regulariter id non expedit, ideo Ecclesia ius coniugij integrum manere voluit, non obstante excommunicationis censura. Tandem idem probatur, quia iuxta omnium sententiam, si mulier participaret cum marito excommunicato in scelere ob quod est excommunicatus, incurreret quoque excommunicationem si ei debitum redderet, quia participat cum illo in crimine ob quod est excommunicatione ligatus; & in hoc euentu nullum illi priuilegium Canon concedit, cùm expressè *c. inter alia 31. de sent. excommunicationis, in fine*, prohibeatur prædicta communicatio si in crimine communicauerint. Sicut ergo à coniugibus hac existente causa Ecclesia tollit communicationem quoad debitum coniugale, ita similiter potest idem præstare vrgente alia iusta causa, nempe mariti, vel vxoris excommunicatæ pertinacia, vel alia simili.

Tertia difficultas est, an vxor quæ nupsit viro, quem sciebat esse excommunicatum, possit communicare cum ipso quoad humanum conuictum, & quoad debitum coniugale. 6

Quia in re certum est si mulier excommunicato nupsit bona fide, quem excommunicatum esse ignorabat, posse omnino communicare cum illo: quia tunc cùm nihil egerit contra censuram, non est cur suo iure priuetur. Ob eandem rationem si quæ mulier nunc contrahat matrimonium cum excommunicato non vitando, etiam si ille postea denuncietur, posse illi communicare: quia illa nihil egit contra censuram, & quantum ad ipsam spectat, ac respectu illius erat quasi non excommunicatus. Vnde quoties ante censuram impositam, ac sufficienter denunciatum matrimonium contractum fuerat, mariti excommunicati communicatio non est vxori interdicta. Quæstio igitur est de muliere quæ excommunicato denunciato nupsit, an possit marito communicare.

Negat Suarez *disput. 14. sect. 4. n. 6. Primò*, quia illud matrimonium tametsi validum sit, est tamen illicitè contractum, violata censura excommunicationis; ergo non potest mulier cohabitare marito, neque exigere, aut reddere debitum, donec ab excommunicatione ille absoluatur. 7

Secundò, iniquitas nulli fauere debet, vnde ex iniquitate sua nemo debet commodum reportare; ergo non est rationi consentaneum, vt propter prauam communicationem, quam illa mulier habuit cum excommunicato, quando illi nupsit, possit illi postea licitè & impunè communicare.

Perplacet tamen oppositum cum Vgolino *de excommunicatione, tabula 2. c. 23. §. 6. n. 1.* Henriquez *lib. 13. de excommunicatione c. 22.* Sanchez *disp. 14. n. 3.* & aliis. Ratio est, quia ius *cap. quoniam multos, 11. q. 3.* id expressè decernit, sic dicens. *Quoniam multos pro causa excommunicationis perire quotidie cernimus, dum illi misericordia, Apostolica auctoritate ab anathematis vinculo hos subtrahimus, videlicet vxores*, &c. in versiculo celebri suprà relato *n. 1.* continente casus in quibus excusatur 8

cusatur

cusatur participans cum excommunicato, clauditur hic præsens in illa particula, *lex*, quam omnes de lege matrimonij explicant. Vbi absolutè vxori hoc priuilegium conceditur: nec textus distinguit, si vxor tempore, quo virum duxit, ipsius excommunicationem nouerit, nec ne. Et ratio in ipso textu tradita in prædicto euentu locum habet, ne videlicet animæ pereant, dum coniuges cohabitantes, & tam arcto vinculo constricti necessitate quasi coacti, participant. Quare tametsi illud matrimonium fuerit factum contra prohibitionem Ecclesiæ, ratione excōmunicationis; non ideo tollit communicationem inter coniugatos, quibus non fauet iniquitas, sed Ecclesiæ benignitas. Quod dixi de vxore, intelligo quoque de viro: nam caput illud nomine *vxoris* intellexit vtrumque coniugem, quia est eadem vtriusque ratio; conceditur enim hæc communicatio ad euitanda pericula animorum, vt *ibidem* dicitur, quæ similiter sequerentur, si vir non posset communicare vxori excommunicatæ. Aliàs etiam sequeretur virum excommunicatum, cùm possit frui vxoris obsequio, esse melioris conditionis, quàm non excommunicatum habentem vxorem excommunicatam, qui huius obsequio frui non posset. Quare nomine *vxoris* in prædicto textu intelligendus est vterque coniux. Esto Papa vsus fuerit nomine *vxoris*; eò quòd numerabat personas subditas, qualis est vxor: & etiam quia fœmina rarò excommunicatur, vir tamen frequenter.

Ex his constat solutio ad argumenta illata *num.* 7.

Ad primum concesso antecedente negatur consequentia, quia illud conceditur coniugibus ex benignitate Ecclesiæ, & ad euitanda animarum pericula.

Ad secundum, iam dictum est eo priuilegio cōmunicandi non cōcedi fauorem iniquitati, sed morali necessitati prædictæ communicationis ne animæ pereāt.

9 *Quarta difficultas* est, an ipse maritus excommunicatus possit licitè petere debitum ab vxore.

Certum est autem apud Doctores, si coniux non excommunicatus debitum petat ab excommunicato, teneri tunc reddere, & licitum esse non excommunicato illud exigere. Patet, quia excommunicatio cum non cedat in fauorem excommunicati, minimè eximit illum ab obligatione qua antea tenebatur, atque ideo non priuat alterum iure petendi sibi debitum ab excommunicato. Quare vxor excommunicata sicut tenetur viro ad ea obsequia, ad quæ ante obligationē astricta erat, ita & ad reddendum debitum. Si enim debitum pecuniarum potest non excommunicatus ab excommunicato petere, quanto magis debitum coniugale. Est igitur quæstio de coniuge excommunicato an possit licite debitum petere. Omissis aliorum opinionibus,

10 Dico *primò*, licitum esse marito excommunicato debitum petere. Ita Sanchez multis aliis citatis *disput.* 14. *numer.* 20. & Suarez *disput.* 13. *sect.* 4. *numer.* 8. Ratio est, quia æquitate & beneficio Ecclesiæ statutum est, ne coniuges excommunicati teneantur se ipsos vitare, vt sic animarum periculis consulatur. At si Ecclesia prohiberet marito excommunicato petitionem debiti, non consuleret periculis, sed offendiculum illis tenderet; cùm sit difficillimum abstinere ab vsu coniugali. Firmo, nam Ecclesia absolutè non priuauit excommunicatum actuali iure petendi, quamuis possit, vt dixi supra; ergo nec priuauit illum potestate, moraliter loquendo, valde esset periculosum: & illud esset valde onerosum vxori non excommunicatæ. Quare sicut in aliis obsequiis, quia licitum est seruo, vel familiari obedire domino excommunicato imperanti, vt constat ex *cap. quoniam multos* 11. *quæst.* 3. ideo licitum etiam est domino excommunicato imperare, & vti suis familiaribus, quia aliàs, & periculosa, & moraliter inutilis esset illa concessio; ita pari ratione idem dicendum est in præsenti: quia idem vel maius est periculum; & quia textus prædicti capitis eodem modo de omnibus loquitur.

Est verò notandum prædictam conclusionem intelligendam esse non de actione forensi, per quam aliquid postulat in iudicio, vt vxor compellatur ad cohabitandum, &c. Nam iuxta regulam generalem *c. decernimus, de sent. excommunicationis in 6.* negatur actio excommunicato, vt non possit agere vt sibi restituatur vxor: sed intelligendam esse de petitione priuata, quæ obligat alium in conscientia ad reddendum debitum, & ad cohabitandum. Nam excommunicatus non priuatur vsu priuato rerum suarum, neque illis actionibus priuatis, quæ ad earum custodiam, vel conseruationem spectant. Sic ergo dixi posse licitè vti vxore sua, & exigere debitum. 11

Dico *secundò*, idem quod dixi de marito excommunicato vxorem excommunicatam non habente, eodem modo procedere in marito non excommunicato erga vxorem excommunicatam. Ita DD. relati *præcedenti dicto*. Ratio est, quia id postulare videtur communis lex matrimonij, quæ quoad mutuam communicationem æquè obligat vtrumque cōiugem, & ideo quoad præsens eadem est vtriusque ratio. Quæ enim maior ratio esse potest, vt maritus excommunicatus frui possit consortio, & obsequiis vxoris, & vsu coniugali, & vxor excommunicata nequeat gaudere eadem societate, & officio mariti? Mirum enim esset, vt maritus excommunicatus non priuetur iure actuali petendi & reddendi debitum, seu executione, & vsu eius; & quod non excommunicatus priuetur propter vxoris excommunicationem. Quòd si maritus potest petere debitum ab vxore excommunicata, & ipsa sine dubio potest reddere; & è contrario poterit etiam ipsa petere, & maritus tenebitur reddere; neque enim excommunicatio in illa est maior, aut efficacior, quàm in marito, neque est peioris cōditionis fœmina, quàm vir, eo quòd sit fragilior. Imò ob hanc rationem debuisset ius, si fieri posset, plus illi fauere: at non esset fauor, sed grauamen, si quando ipsa vxor est excommunicata petere non posset. Nullam igitur video legitimam differentiæ rationem reddi posse. 12

Dico *tertiò*, si vterque coniux sit excommunicatus, non priuari mutua communicatione quoad petitionē, & redditionem debiti, & alia obsequia æquè ac antea. Ita DD. citati. Ratio est, quia excommunicatio non plus operatur in singulis, eo quòd insit vtrique, quàm si sit in altero tantum coniugum; non enim effectus excommunicationis crescit in marito, eo quòd vxor excommunicata sit, vel è contrario; ergo si maritus excommunicatus potest cōmunicare cum vxore non excommunicata, etiam poterit cum excommunicata, quantum est ex vi suæ communicationis. Firmo, nam excommunicatio vxoris non impedit quominus cum illa communicare possit maritus, vt ostensum est; ergo illæ excommunicationes simul sumptæ non possunt inducere illud impedimentum; non enim habent specialem effectum aliquem, qui ex alterutra earum per se non nascatur. Neque ex iure colligi, neque in iure fundari possunt, & consequenter nihil efficiunt: nam omnes hi effectus ex iure positiuo pendent. 13

Dico *vltimò*, si ambo coniuges sint excommunicati propter idem crimen, priuari mutua communicatione quoad petitionem debiti, & alia obsequia. Ita omnes. Ratio est, quia tunc per mutuam communicationem alter alterius contumaciam foueret; ergo tunc contumacia illa transiret in communicationem 14

in crimine, vnde esset nouum peccatum mortale; ergo non esset licita ea mutua communicatio. Idem dicendum, quando alter coniugum tantùm excommunicatus est; si alter foueat delictum alterius, vel sit in causa, vt in excommunicatione obdurescat; quia nimirum tunc iam erit communicatio in crimine, quæ intrinsece mala est. Hinc

55 Colligo *primò*, si excommunicatio feratur in participantes, non comprehendere coniuges quoad mutuam communicationem, nisi vnus alteri communicet in crimine. Patet, quia illa sententia excommunicationis solùm prohibet sub grauiori censura, illam participationem, quæ per excommunicationem communem prohibita est sub censura minoris excommunicationis, non autem prohibet communicationem aliàs non prohibitam. Neque est alius sensus illius censuræ, quia iuxta terminos iuris fertur. Comprehendet verò talis excommunicatio coniuges, si vnus alteri communicet in crimine: nam hæc communicatio nec in iure concessa est, nec concedi potest.

56 Colligo *secundò* quid sit dicendum, si per sententiam specialem ferretur excommunicatio in vnum coniugum respectu alterius, præcipiendo videlicet vni ne communicet alteri excommunicato sub eadem censura. Cùm enim iudex nequeat prohibere communicationem, quam ius ipsum, & summus Pontifex concedit; vt illud mandatum sit iustum, necesse est vt restringatur ad eam communicationem, quæ non est concessa, sed prohibita vxori cum marito excommunicato, & è conuerso, qualis præcipuè est cõcommunicatio in crimine.

57 *Quinta*, & vltima *difficultas* est, an sint aliqui casus in quibus non sit licita communicatio inter coniuges. Respondeo affirmando. *Primò* quando excommunicatio est lata in causa matrimonij, de cuius valore lis pendet, & ideo illis interdicitur matrimonij vsus, vt vitetur fornicationis periculum. Tunc enim communicatio in magnum cederet animarum periculum. *Secundò*, quando vnus coniugum vellet communicare in crimine criminoso alterius. Id enim in nullo euentu permittitur in iure. *Tertiò*, quando vterque coniux esset per diuortium seiunctus: quia tunc non haberet locum dispositio capitis, *quoniam multos*, 11. *q*. 3. Quod intellige, eo tempore quo coniuges illi nequeant reconciliari: nam facta reconciliatione, iam ad mutua obsequia ligarentur. *Vltimò*, vnus ex coniugibus non potest ratione alterius communicare cũ alio tertio excommunicato. Vnde vxor nequit participare cum excommuncatis, qui simul cum viro sunt. Quia solùm fruitur priuilegio participandi cum viro excommunicato, ob matrimonij vinculum; nam priuilegium communicandi concessum est ob titulum matrimonij.

SECTIO VI.

An actus coniugalis tempore amentiæ sit illicitus.

1 IN hac re *primò* certum est, si coniuges sint fatui, quos Hispano idiomate, *tontos*, appellamus, esse inter eos licitum coniugij vsum. Patet quia hi vsu rationis ac libertate sunt capaces, & consequenter meriti, & culpæ.

2 *Secundò* etiam est certum, si coniuges non omnino amentes sint, sed in vna, vel altera re, cùm tamen circa matrimonium & alia sint sui compotes, esse inter eos licitam copulam coniugalem. Id eruditè ostendit Sanchez *lib*. 1. *de matrimonio disput*. 8. *n*. 13. vbi optimè probat, contingere posse aliquem hominem dum considerat aliquod obiectum, delirare, licèt dum alia percipit non deliret, sed deliberatione vtatur; quod delirium prouenire solet ex vehementi aliqua imaginatione, ita vt ab illa dependeat in fieri, & conseruari. Vnde inueniuntur sæpe delirantes in aliqua speciali materia, atque ideo in illa rationis, liberi arbitrij, meriti, ac demeriti expertes; in aliis verò ratione vti, & liberè operari, & capaces esse merendi ac demerendi, atque ideo posse sacramenta recipere, sponsalia, ac matrimonium celebrare.

Tertiò videtur certum, si amentes lucidis interuallis fruantur, posse eo tempore lucidi interualli exigere debitum, dummodo absit periculum aborsus, vel defectus educationis prolis. Patet, quia tunc liberè, & actu humano debitum petunt. Difficultas ergo superest, vbi amentia totalis est & perfecta absque vlla intermissione. 3

Dico *primò*, quando ambo coniuges sunt amentes, esse separandos, ne carnaliter coniungantur, & peccare mortaliter qui eos ad copulam incitaret. Ita communiter Doctores. Ratio est, quia tametsi eiusmodi amentes non peccent defectu libertatis; at qui eos copularet, concurreret ad euidens periculum malæ educationis prolis, & ad illius damnum, cum careret parentibus, qui eam educare possent, ac instruere; ergo grauiter peccarent. Quo argumento manifestè vincitur, peccare mortaliter qui duos amentes non coniugatos ad copulam incitarent; quia grauius esset prolis damnum, quàm si mentis compotes essent. Quare illi cui amentium custodia demandata est, tenentur niti ne congrediantur; sicut tenentur curare vt abstineant ab aliis malis & damnis inferendis. 4

Dico *secundò*, si alter solus ex coniugibus sit amens, licitum esse per se & ex natura rei concubitum. Patet, quia est verum matrimonium, nec proli detrimentum sequitur; habet enim alterum parentem rationis cõpotem à quo educatur. Vnde si non sit periculum aborsus, vel damni notabilis coniugis sani, nulla erit culpa. Firmatur, quia talis concubitus ex se licitus est, vt liquet; ratione autem periculi posset reddi illicitus; ergo cessante tali periculo, licitus est congressus. Quod æquè verum est siue vir amens sit, & mulier mentis compos; siue è contra vir sit mentis compos, & mulier insana, & amens, si ista mitis sit, nec furiosa, & nullum aborsus, aut damni coniugis periculum subsit. 5

Dico *tertiò*, adhuc licere copulam coniugis sani cum altero amente, etiamsi sit periculum, vt amens aliquãdo seminet extra vas. Ita Sãchez *disp*. 23. *n*. 7. Et probat, quia coniux sanus operam dat rei licitæ; illa autem seminis effusio euenit præter eius intentionem ac per accidens; & quamuis ita aliquando contingat ex amentis culpa, non semper ita eueniet, atque ideo non est interdicenda coniugi sano copula coniugalis. 6

Dico *quarto*, nunquam coniugem sanæ mentis, per se loquendo, teneri coniugi rationis vsu ob amẽtiam destituto, debitum reddere, etiam in illis casibus in quibus id facere posset. Ita communiter Doctores. Ratio est, quia vsus dominij non potest esse in subiecto, quod hîc & nunc est incapax vsus rationis, sicut nec ipsum dominium potest esse in subiecto incapaci rationis; ergo talis amens inualide exigit debitum, quia hoc est vsus dominij, & consequenter alter non tenetur reddere. Firmatur, quia quamuis amens retineat dominium; attamen dominio & iuri naturali matrimonij tantum correspondet obligatio reddendi ei, qui exigit vt homo est, seu actu humano, 7

quia

quia exigenti dormienti non est reddendum, amens autem non exigit vt homo. Quare sicut amens amittit ius ad suam, bonorumque administrationem, ita ad vsum matrimonij, ita vt exigens obliget per se & ex natura rei. Per accidens autem erit obligatio, si ex defectu redditionis accessurus sit ad aliam, aut se polluturus sit, quia tunc recta ratio exigit, vt valde egenti debito, sibi reddatur, quamuis non petat vt homo, quia non potest. Vnde ad euitanda grauiora mala, quandoque sanus tenetur amenti petenti reddere. Ita Sanchez *cit. numer.* 11. Coninch *disput.* 34. *dubio* 9. *numer.* 80. Hurtado *disput.* 10. *difficult.* 12. *n.* 55.

8 Ex dictis colligo quid dicendum sit de coniuge ebrio, dum vsu rationis priuatus est. Dico enim non teneri per se, & ex natura rei coniugem sui compote reddere ei debitum. Patet ob dictam rationem, quia non petit actu libero & humano, sicut nec amens. Per accidens autem tenetur reddere ratione periculi incontinentiæ in ebrio, si fortè esset. Addo si vterque coniux ebrius esset, licere concubitum inter illos: cuius contrarium diximus de amentibus. Ratio enim disparitatis est manifesta, nam in amentibus id non licet propter damnum prolis educandæ; quod damnum cessat in ebriis; hi enim breui ad se redeunt, & ideo proles non destituitur parentibus qui de eius curent educatione.

SECTIO VII.

Quomodo, aut quo situ actus coniugalis fiat illicitus.

ABstinerem sine dubio ab istis, nisi necessitas ea sciendi vrgeret, ignoscant pudicæ mentes, multa enim sunt nunc explicanda puris conscientiis satis molesta. Cæterùm, vt optimè dicit Apostolus *epist. ad Titum cap.* 1. 15. *Omnia munda mundis.*

1 Præmitto *primò*, voluntariam seminis effusionem extra vas esse manifestum peccatum mortale contra naturam. Hoc est certum in fide ex Paulo 1. *Corinth.* 7. *Neque fornicarij, neque molles regnum Dei possidebunt.* Vbi DD. passim per *molles*, intelligunt huic peccato deditos; quod etiam inde vocant mollitiem. Ratione probatur, quia iste actus est contra primarium finem, ob quem à natura est institutus, qui est generatio, vel conceptio hominis. Vnde caret principali ordine & habitudine, quam natura in eo requirit: atque ideo grauem inordinationem continet. Vnde si fornicatio est peccatum mortiferum, quæ tamen solùm caret debito ordine ad prolis educationem; multo magis ille actus qui aduersatur fini generationis naturalis, ad quam natura ipsa semen destinauit. Quæ ratio in virili semine, vtpote omnino ad generationem necessario, manifesta est; & etiam in fœminea pollutione voluntaria; quia illius semen à natura ordinatum est ad generationem, vel tanquam necessarium, vt multi volunt, vel saltem tanquam vtilissimum, & valde ad illam conferens; quia fœminea matrix voluptate effusionis seminis irritata, ac incensa, auidius virile semen complectitur.

2 Præmitto *secundò*, tametsi licitum sit sanitatis causa detrahere sanguinem, & etiam secare manum, testiculos, vel quoduis aliud membrum, vbi id ad vitam tuendam desideretur: at pollutionem procurare nunquam licere, etiam mediis aliàs licitis, vt pharmacis, nec id aliquo honesto fine posse honestari, licet omnino ad vitam præseruandam necessarium sit. Ita omnes. Ratio communis est, quia illa membra etiam testiculi sunt corporis, & propter bonum indiuidui instituta, & ideo cum partes sint propter bonum totius, de illis disponere possumus prout expedit saluti indiuidui. At semen non est pars corporis, nec propter illius bonum est institutum, sed sobolis causâ propter naturæ propagationem solum. Vnde illo vti non possumus, nisi eo modo vt possit sequi generatio. Firmo: nam sanguis cùm sit alimentum, nõ mirum si iustè minuatur per incisionem venæ, quando fini, hoc est, nutritioni animalis obest, sicut ob eundem finem abstinemus à ciborum copia. At semẽ non est alimentum, sed est superfluum alimenti, generationi tantum destinatum. Vnde nisi in ordine ad eum finem, ea emissio seminis, eaque voluptas quæri non potest. Addo huic rationi propositæ, quæ satis efficax est, aliam non minus efficacem: nam in effusione seminis tam vehemens delectatio sentitur, vt si semel admitteretur, pollutionem voluntariam extra vas licitam esse ex iusta causa, gratia nimirum tuẽdæ sanitatis, vel vitæ; esset euidens, ac summum periculum ne homo ea passione excæcatus, passim id sibi licere suaderet, atque ita semen prodigeret; & inde fornicationes, adulteria, & alia innumerabilia luxurię vitia aduersus commune bonum pullularent. Quibus vt obuiaret natura iure prædictam actionem negauit, non obstante euidenti periculo vitæ indiuidui, quæ bono communi cedere debet, & illi est postponenda. Non militat hæc ratio in cæterorum membrorum ob totius bonum administratione; nam dolor maximus ex ipsorum amputatione consurgens coërcet à necessaria, nedum à prodiga ipsorum sectione. Quare ex hac ratione rectè infertur, legitimam causam cur voluntaria pollutio sit vitium contra naturam, esse, quia aduersatur generationi, ad quam natura semen destinauit. Causam verò cur in nullo euentu licita sit, esse, quia omnino est denegata homini seminis extra matrimonij copulam administratio, ob commune bonum, ad occurrendum periculis ex ea administratione concessa consurgentibus. Hinc

Præmitto *tertiò*, non licere cooperari ad seminis iam è lumbis decisi effusionem, quamuis retentio saluti corporis graue detrimentum sit allatura. 3
Ratio est, quia verè est seminis administratio, & fluxus illius procuratio, & non solum pati. Licebit tamen vbi pollutio est in naturali fluxu, & in somnis cœpit, illam non impedire ob morbi periculum, cessante periculo consensus in delectationem. Quia id non est procurare, sed pati emissionem seminis, quæ non impeditur à patiente, ne corruptus ille humor noceat. Ita cùm multis Sanchez *lib.* 9. *disputat.* 17. *numer.* 17.

Præmitto *quartò*, procurare notabilem spirituum vitalium deseruientium generationi, & seminis effusioni, commotionem, per media etiam licita eo fine assumpta, esse culpam mortalem. Ita omnes, quia talis alteratio, & commotio est inchoata quædam pollutio, & ad pollutionis consummationem essentialiter ordinatur. Idem dico de procuratione notabilis distillationis. Quia talis distillatio notabilis est per se coniuncta cum notabili spirituum vitalium commotione. 4

His præmissis ad præsentem quæstionem sunt nonnullæ difficultates. 5

Prima est de modo concubendi quoad situm.

Dico *primò*, modum naturalem concubendi quoad situm esse, si mulier succuba, vir autem incubus sit. Ita omnes. Ratio est, quia modus hic aptior est effusioni seminis virilis, ac receptioni in vas fœmineum, & congruentior est rerum naturæ, cùm vir agens, & fœmina sit patiens. Quare omnis deuiatio ab hoc modo

do aduersatur aliqualiter naturæ; eoque magis, quò fini huic situs contrarius est.

6 Dico *secundò*, actum côiugalẽ variato prædicto modo, aut situ naturali, esse illicitum, si fiat absque aliqua necessitate. Quia in dicta variatione absque aliqua necessitate clare apparet inordinatio, & inordinata delectationis concupiscentia.

7 Dico *tertiò*, certum esse, si id fiat cum probabili periculo pollutionis extra vas, esse culpam mortalem. Patet, quia per se mortale est semen à natura ordinatum ad generationem effundere voluntariè extra legitimum vas; ergo & illius probabile periculum.

8 *Secunda difficultas* est, an cessante dicto periculo, & non existente aliqua necessitate ob quam fiat variatio, verè sit mortale.

Communior & verior Doctorum sententia, Henriquez *lib.*11.*c.*16. Coninch *disp.* 34.*dub.* 9. *ad finem*, Toleti *lib.*7.*c.*20. & aliorum, quos refert & sequitur Sanchez *lib.* 9.*disp.* 16.*n.* 3. affirmat variationem modi naturalis non esse mortalem, quocumque modo fiat, siue à latere, siue sedendo, siue stando, siue præposterè, siue viro succumbente. Fundamentum est, quia nulla variatio modi naturalis obstat generationi, ergo nulla est censenda grauiter inordinata. Antecedens probatur, quia variatio quæ non impedit infusionem seminis intra vas, non obstat generationi, quia non obstat aduentui seminis ad matricem, quia ad eam non venit per descensum, sed per attractionem factam virtute naturali matricis, vt docet Arist. 2. *de generatione animal.c.*4. Addunt prædicti Doctores, ex eo quòd actus coniugalis fiat variato modo naturali, non esse contra naturam quoad substantiam, cum fiat intra legitimum vas, sed tantum esse contra naturam quoad modum, & taliter, vt non impediatur generatio, in quo non cernitur grauis inordinatio, sed tantum leuis, à qua facile excusabit ægritudo, aut dispositio corporis, aut alia rationabilis causa difficile admittens modum naturalem.

9 Dico *primò*, regulam certiorem in hac re non esse aliam, nisi hanc: solum illum modum concubendi cum vxore in vase naturali esse peccatum mortale, qui aptus est impedire generationem, vel causat effusionem seminis extra locum naturalem. Ita omnes communiter. Et ratio est, quia si impediretur generatio, manifestum esset mortale scelus contra naturam.

10 Dico *secundò*, nullo coëundi modo in vase naturali generationem impediri. Sic Thomas Sanchez cum multis *disp.* 16 *n* 5. Et optimè probat, quia semen non recipitur in fœmineam matricem per infusionem, seu descensum, sed per attractionem, eo quòd sit virtus naturalis in ea semen attrahens, sicut in stomacho respectu cibi, vt docet Aristoteles *lib.*2. *de generatione animalium, c.*4. Et firmatur exemplo illo relato à D. Thoma *quodlib.*6. *art.* 18. illius fœminæ quæ cum in eodem lecto cum suo patre accubaret, ab ipso semen in somnis emissum attraxit, grauidaque inde effecta est. Idemque accidisse in balneis, in quibus erat semen à viro decisum, refertur ex Doctoribus grauibus. Igitur nullus corporis situs in concubitu obstat generationi, ac proinde non erit in tali congressu culpa mortalis; cum seruetur finis matrimonij legitimus, qui est posse sobolem concipi: & inordinate quærere delectationem intra matrimonij limites, solum sit venialis culpa.

11 Hanc doctrinam Sanchez iudicat sibi difficilem Basilius Ponce *lib.*10.*c.*11.*n.*2. nullo nimirum coëundi modo ex his, quos excogitauit libido, impediri generationem. Neque id probat. Addit verò hæc verba. Quare rem hanc Medicis relinquamus; Theologis, qui cœlibem vitam agentes experimento discere non possunt, speculari turpe, scribere turpius est.

Cæterùm non satis video, quid Basilius his verbis innuere voluerit. An forte lædere nostri Doctoris religiosam munditiam, ac puritatem, seu virginalem modestiam ab ipso diuinâ gratiâ obtentam? Non creditur de viro religioso & docto tam grauis iniuria, & offensio. An potius Theologos animaduertere, vt eos talis cognitionis ac scientiæ pudeat, quasi à sua professione, ac cœlibi statu valde aliena? Hoc saltem ex verbis relatis euidenter colligitur, cum clarè præscribat illud Medicis relinquendum, & vt ab ipsis definitum accipiendum; & expressè dicat Theologis id speculari turpe esse, & scribere turpius. Ponderentur hæc vltima verba, quæ non ita considaratè dicta videntur. Nam tametsi in eiusmodi doctrinis dilucidandis nonnulla sint puris mentibus satis molesta: quis tamen non videat ea perfectè enucleare, in bonum animarum, non ad Medicum, sed ad Theologum pertinere. Nonne Theologis omnino incumbit obligatio ac necessitas ea sciendi, vt obuietur periculis conscientiarum, & ignorantiis confessariorum, ne ex inscitia sequantur quamplurima peccata ex conscientia erronea consurgentia? Quòd si ea speculari, seu speculatiuè tractare, turpe esset, ac inhonestum Theologis; cur non esset quoque Philosophis ac Medicis indecens, turpe, præter decorum, ac deforme; quorum imbecillitatem potiori iure, ac fragilitatem extimescere possumus: quod si quis parum pius, seu valde sceleratus ea scientia abutens, inde excitaretur ad experientias illicitas. Quid inde? Sic enim nec de ea re scribere ac typis mandare debuissent Albertus Magnus, Caietanus, Syluest. Victoria, Sotus, Rosella, Angelus, Armilla, Palatios, Medina, Graffis, Petrus de Ledesma, Nauarrus, Alcozer, Bartholomæus à Ledesma, Enriquez, & alij sexcenti viri doctissimi ac piissimi, tot libris ac summis casuum conscientiæ, à quibus improbi, & vitiosi homines illici possent ad noua & prius incognita flagitia perscrutandum, & experiendum. Vno verbo, panem, vinum, ignem, noctem, solem, de medio tollas necesse est, si voles tollere quicquid abuti mali homines solet. Nam creaturæ omnes insipientis laquei sunt. Mundis igitur omnia munda sunt. Vnde illa speculari, & scribere in bonum animarum non solum non turpe, sed valde honestum est, ac decens, & bono Ecclesiæ & conscientiarum vtile, ac necessarium.

Dico *tertiò*, si experimento constaret, ex aliquo 12 concubendi modo semen non retineri, sed effundi ob fœminei vasis nimiam humiditatem, vel laxitatem, fore peccatum mortale eo vti. Ita Ludouicus Lopez *p.*1. *instruct.c.*82.§. *Igitur loquendo*, & *c.*87. *in fine*. Ratio est, quia impeditur generatio positiuè quando ex concubendi modo illa effusio consurgeret, tunc enim situs ille esset causa effusionis. Quòd si illa effusio succederet aliquando præter intentionem coniugum dantium operam rei licitæ, & non ex concumbendi modo, sed ex aliquo morbo, dummodo impedimentum retinendi non esset perpetuum, contingere posset absque culpa. Neque oppositum docet Sanchez *disput.*16. *citata num.* 5. vt patet attentè legenti; quidquid dicat Basilius *c.*11. *citato, num.* 3. Est verò obseruandum cum Sanchez & Basilio, ex aliqua seminis effusione extra vas, non concludi variationem debiti situs esse mortalem, dummodo eo copulæ modo retineatur aliqua seminis pars sufficiens ad generationem. Docent enim Medici non totam seminis quantitatem in matrice retineri, solet enim matrix aliquando eam solum partem retinere, quæ ad generationem sufficiens sit, expulso reliquo.

Dico

13 Dico *quartò*, si coniuges variato situ crederent non ita certò futuram prolem, dummodo non esset animus omnino impediendi fœtû, non peccaturos mortaliter. Ita Sanchez, & Basilius *relati*. Ratio est, quia non tenentur certiorem modum ad prolem concipiẽdam eligere, sicut non tenentur vti mediis aliquibus faciliori conceptioni deseruientibus, sed suæ obligationi satisfaciunt, si nihil efficiant, quo conceptioni obstetur, & vtantur medio conuenienti. Verum est, si animus adesset omnino impediendi fœtum, licet cõcubendo eo modo non impediretur, esset peccatum mortale contra naturam; quia sicut actu impedire positiuè generationem est mortale contra naturam illius actus, quem natura ad prolis conceptionem retulit, ita erit mortale velle positiuè illam impedire.

14 Dico *vltimò*, aliquando omni culpa vacare inuersionem debiti situs, vbi non captandæ voluptatis gratia accidit, sed aliqua iusta causa intercedit. Ita Doctores communiter. Et patet, quia si dispositio corporis aliud non patitur ob pinguedinem viri, vel si sit periculum in prægnante suffocandi fœtũ, vel alia similis causa honesta occurrat, quis non videat debere inuerti debitum situm; atque adeò tunc nullam interuenire copulam.

Tertia difficultas est, an coniugi petenti modo, seu situ non naturali, teneatur alter reddere, aut licitè possit reddere.

15 Dico *primò*, si talis concubitus situ non naturali, esset culpa mortalis propter periculum effusionis seminis extra vas, quã generatio impeditur, certum esse, mortale esse peccatum, etiam reddere. Patet, quia talis congressus est prohibitus ob circumstantiã illi actui inhærentem, vnde talis congressus est contra naturam, & perinde ac si vir peteret vt vxor cooperaretur sibi ad pollutionem. Vnde nullus timor etiam mortis excusaret tunc fœminam redolentem.

16 Dico *secundò*, certum etiam esse, vbi vir petens esset immunis omnis culpæ, teneri vxorem reddere. Patet, quia non est vnde excusetur, cum modus ille tunc nec sit inhonestus, nec vitiosus.

17 Dico *tertiò*, etiamsi in exigente illo modo, seu situ non naturali sit venialis culpa, non esse peccatum veniale ex parte reddentis. Ita Sanchez *disput.* 16. *n.* 8. & Basilius Ponce *relatus*, *numer.* 4. Probatur, tunc reddentem vacare culpa. Tum, quia cum actus ille reddendi non sit ex se & intrinsecè malus, ob peccatum exigentis, potest ex causa iusta excusari à culpa illa veniali, quã ad summũ affici deberet propter cooperationem ad culpam exigentis venialem. At semper in reddente adest causa iusta ad excusandum à culpa illa veniali; est enim sufficiens & iusta causa ne petenti displiceat, vel ne excitentur odia & discordiæ inter coniuges. Tum etiam, quia peccatum veniale nascitur in hoc casu ex affectu ipso petentis, & ex vehementi appetitu voluptatis, cui appetitui, & affectui non cooperatur alter coniux reddens, sed exercet actum licitum coniugibus, & ordinatum ad generationem. Adhuc enim & ille modus posset exerceri sine eo appetitu, & affectu.

18 Dico *vltimò*, prædicto exigenti non solum posse, sed teneri coniugem reddere debitum. Sequitur hoc dictum ex præcedenti. Nam si in coniuge reddente nulla est venialis culpa reddendo, non est cur excusetur à talis debiti redditione; ergo tenebitur illam præstare.

SECTIO VIII.

Vtrùm sit culpa lethalis, quoties in actu coniugali, vase naturali omisso, innaturale vsurpatur: aut vtriusque coniugis semen data opera non simul emittitur.

Circa primam sectionis partem,

Dico *primò*, certum esse apud omnes, copulam viri cum vxore in vase innaturali, vase naturali omisso, vel etiam animum sic consummandi, esse grauissimum Sodomiæ peccatum, & contra naturam, quod nullo modo honestari potest. Ratio est, quia aduersatur fini naturali illius copulæ, qui est prolis generatio. Nec vxor ad similem copulam, sed ad solam copulam intra vas legitimum, vxor est. Coniuges enim solùm habent potestatem ad vsum corporis, qui matrimonio deseruiat, non aliter. 1

Dico *secundò*, si vir volens legitimè copulari vxori, quô se excitet, vel maioris voluptatis captandæ gratia, inchoet copulam cum ea sodomiticam, non animo consummandi nisi intra vas legitimum, nec cum periculo effusionis extra illud, committit culpam lethalem Sodomiæ inchoatæ. Hoc etiam mihi videtur certum. Ratio est, quia ille tactus nec ex se, nec ex tangentis intentione potest ad actum coniugalem referri, quia est medium improportionatum copulæ naturali, & ad alterius luxuriæ ordinem tendens; ergo participat speciem lethalem Sodomiæ inchoatæ. Ex quo infero, quod notauit Sanchez *lib.* 9. *disput.* 17. *numer.* 5. Si vir in os vxoris intromitteret sua verenda, cessante omni pollutionis periculo, non peccaret mortaliter, sed venialiter, quia os ipsum non est vas ordinatum ad copulam sodomiticam; vnde esset tactus impudicus instar aliorum qui inter coniuges culpæ veniales reputantur. 2

Maior difficultas est circa secundam sectionis partem. De qua relatè Sanchez *disput.* 17. *numer.* 8. 9. *& sequentibus*. Breuiter dico duo. *Primum* est, expedire coniugibus, vt curent simul vtrumque semen effundi. Quia licèt semen mulieris non sit ad generationem simpliciter necessarium; multum tamen cõfert ad vtiliùs generandum; & ob hanc causam est à natura institutũ: nam vis actiua seminis virilis in fœmineum agens conceptum pulchriorem ac nobiliorem format: & fœminea matrix voluptate effusionis seminis irritata, ac incensa, auidiùs virile semen amplectitur. *Secundum* est, non esse necesse sub pœna peccati mortalis vtrumque coniugem seminare simul; atque adeò dum vir semen effudit, non teneri sub graui culpa fœminæ effusionẽ expectare. Ratio est, quia fœmineum semen nec est necessarium ad generationem, nec actiuè ad illam concurrit, vt docent periti Medici. Si ergo absque eo semine, nedum vbi non simul, sed pòst effunditur, generatio sequitur; nam experientia constat fœminas omnino inuitas, & in balneis semen virile recipientes absque earum seminatione concipere; manifestè infertur nullum præceptum constringere ad pariter, vel simul effundendum. 3

Quæres, quid dicendum, vbi vir seminauit intra vas, & membrum virile extraxit, licebit ne fœminæ, quæ nondum effudit, se prouocare tactibus donec seminet? Sentit Sanchez *numer.* 12. id licere. Quia illa prouocatio fœminæ est actualis coniugalis perfectio, ac consummatio; & quamuis ad generationem simpliciter, & omnino non desideretur, valde tamen 4

confert

confert vt antea dixi,& ideo non est inter coniuges inhonesta. Quod etiam firmat, quia alias euidentissimo periculo committendi quamplurima peccata mortalia fœminæ essent exposita: quia frequenter viri, præsertim robustiores prius seminant, & illico recedunt, manente in fœminis valde irritata libidine. Quare expectare vir non tenetur, licèt possit etiam effuso semine adhuc copulam continuare, vt fœmina seminet. Imò addit Sanchez *n.10.* non solùm posse virum præuenire fœminam seminando, sed etiam tactibus irritare venerem, quamuis sciat se ob id præmaturius fœminâ seminaturum. Quod etiam docuit Henriquez *lib.11. de matrimonio c. 15. n.3.* quia concursus vtriusque seminis non necessariò desideratur ad generationem. Toti huic doctrinæ adhæret Basilius Ponce *lib. 10.c.11. n.3.ad finem*, sic dicens. Res certè esset scrupulis plena, si ad hoc quod liceret copula, necessarium esset, vt vtriusque semen simul concurreret. Quare non est censendum eam obligationem esse impositam naturali iure.

SECTIO IX.

An sit lethale crimen viro cum vxore concubente inchoatum coïtum non absoluere.

1 PRo parte affirmante est. *Primò*, quia alias impeditur generatio ad quam coïtus sua natura ordinatur. At frustrare coïtum coniugalem suo fine, obstando generationi, est culpa lethalis.

Secundò, tactus impudici inter coniuges animo non perueniendi ad copulam, sunt mortales, ergo multo magis claustra pudoris eo animo penetrare.

2 Dico *primò*, si neuter coniux in actu ipso seminauit, posse absque peccato mortali ab ipso coitu, seu copula desistere, nullam expectando seminationem. Ita fatentur communiter Doctores. Et ratio est, quia copula absque seminatione est tãtum quidam tactus, qui, per se loquendo, licitus est coniugibus; quem possunt sine seminatione ex consensu vtriusque exercere absque vlla iniuria, vel iniustitiæ peccato.

Cur enim tactus, etiamsi ex natura sua ordinentur ad coitum, liciti sunt in coniugibus, quãuis non fit vltra progressus; & non erit licita in illis copula absque seminatione modo dicto.

3 Dico *secundò*, non esse peccatum lethale virum ante seminis proprij emissionem se retrahere, si nondum vxor seminauerit, nec seminandi in ipsa, nec in viro extra vas, periculum subsit, nec ipsa dissentiat. Ita Antoninus, Paludanus, Caietanus, Armilla, Valentia, Sà, Azor & alij, quos referunt, & sequuntur Sanchez *lib.9.disp.19.n.3.* & Basilius Ponce *lib. 10. c.11. n.9.* Moueor duplici fundamento. *Vnum* est, quia id in nullius iniuriam cedit, non vxoris, quæ non dissentit, non prolis, quia non habet ius vt generetur hic & nũc, nisi id ad naturæ conseruationem necessarium esset, quod hic contingit; cui autem alteri iniuria inferatur, non constat; non ergo est mortalis culpa. *Alterum* est, quia vasis fœminei penetratio absque seminatione, vel illius periculo, reputatur instar tactuum partium verendarum, qui inter coniuges, cessante pollutionis periculo, non sunt lethales, sed permissi. Et quamuis tactus libidinosi ordinentur intrinsece ad generationem, & copulam, non ideo tenentur coniuges hanc consummare sub mortali, vt est manifestum.

Dico *tertiò*, existente causa iusta non seminandi, cessante periculo pollutionis vtriusque coniugis, nullam ibi esse culpam. Ita Sanchez & Basilius *relati*. Ratio est, quia negari non potest illud multis titulis & causis legitimis effici posse: vt verbi gratia ne seminatio noceat saluti; ne filios plures habeant, quos alere non possunt; ne voluptati intemperanter inseruiant; ne fœtum opprimant; ergo nulla in tali re inuenitur culpa. Firmo, quia etiamsi id fieret à coniugatis nullo alio fine quàm impediendi generationem, non esset peccatum. Quia impedire prolem contrario semine emisso, manifeste culpa mortalis est contra naturam, quæ ad solam generationem semen destinauit. At vbi seminis iactura non fit, solum impeditur proles negatiue, quod non est peccatum: non enim tenentur cõiuges prolis generationi vacare. Vnde sicut ad illam negatiue impediendam possunt communi placito à copula abstinere, ita ab incepta copula neutrius semine emisso resilire. Nulla enim maior assignari potest ratio, cur nimirum liceat coniugibus communi consensu non vacare copulæ, ac generationi; & non liceat illis eodem consensu à copula incepta desistere, vbi neutrius seminis fit dispendium. 4

Dico *quartò*, si vxor iam seminauerit, aut seminandi periculum subeat, peccare mortaliter maritum si data opera à copula desistat ante proprij seminis emissionem, nisi vrgeat grauissima causa. Ita cum multis Sanchez *citatus n.4. Prima pars* ab illo probatur, quia videtur esse peccatum cõtra naturam, cùm sit cõsummatus coitus ex parte fœminæ, ex quo sequi non potest generatio; vnde eius semen prodigitur, frustrato generationis fine, ad quam à natura destinatum est. Firmat, quia naturalis coniugum concubitus, non solum exigit vas naturale seruari, quod est instrumentũ permanens generationis, sed etiam instrumentum fluidum, quod est semen; ergo sicut est culpa mortalis obstare generationi, omisso legitimo vase ad illam necessario in concubitu coniugali; ita eodem modo erit mortalis culpa obstare generationi, omittendo legitimũ seminis virilis cũ fœmineo concursum ad generationẽ simpliciter requisitum. Consultò dixi, data opera; nam aliter esset, vbi vir seminis effusioni quantum est in se daret operam, nec posset: tunc enim culpa vacaret. *Secunda pars*, manifesta videtur, posse nimirum oppositum contingere, & honestari ex grauissima, & vrgentissima causa. Vt si post fœminæ seminationem animaduerteret vir periculum graue vitæ sibi imminere, si seminet Id enim si ante accessum aduertisset, teneretur non coire. Vbi tamẽ coiuit, siue aduerterit, siue non, potest quò id periculum vitet, resilire. Idem dicendum, si fera, aut hostis superueniret: vel si aduersaretur honestati naturali, quia coniugibus inhoneste coëuntibus, subito adessent aliqui. Has vrgentissimas causas proponit Sanchez *citatus num.6.* Additque manifestam differentiam inter fornicationem, & pollutionem voluntariam, ac dictam non seminationem. Nam illa duo in nullo casu etiam vrgentissimo, licita esse possunt; quia sunt actus positiui; at positiue & contrarie cooperari damno prolis non licet gratia cuiuscumque mali vitandi, etiam vitæ propriæ. Illa verò non seminatio est actus negatiuus, & solùm opponitur quasi negatiuè bono prolis, atque ideo nemo astringitur ad cooperandum illà seminatione bono prolis, tanto periculo vitæ, & honestatis detrimento. Nec obest periculum illud ac moralis certitudo effusionis seminis extra vas; quia in prædicto euentu si ea accederet, non esset volita, & contingeret præter intentionem viri, & dando operam rei licitæ propter tuendam vitam, seu moralem honestatem. 5

Dico *quintò*, si inuita vxore vir nollet seminare absque 6

que causa vrgenti, committeret peccatum iniustitiæ. Id mihi videtur certum. Ratio est, quia lege matrimonij is concubitus, per se loquendo, est vxori debitus, ex quo sequi potest generatio; nam ad id ordinariè ac per se loquendo ordinatur matrimonium; in quo primo & per se dominium vnius coniugis in corpus alterius, est in ipsius semen, quia vnio coniugatorum est per seminum commixtionem, per quam fiunt vna caro; ergo illicitus est, & contra iustitiam concubitus ille cum negatione seminis. Vnde illa seminis negatio est ex genere suo culpa lethalis iniustitiæ; sicut & negatio debiti in omnibus iis casibus, in quibus negatio debiti est illicita, est manifesta iniustitia: nam reuera illa negatio seminationis, est vera debiti negatio. Præsertim quia ius habet lex matrimonij, & vxor vt inchoato actu coniugali semine fœmineo non impediatur generatio per negationem seminationis virilis ad ipsam generationem simpliciter necessarij.

7 Dico *vltimò*, si viro seminante fœmina ante proprij seminis effusionem desisteret à copula, vel dedita opera niteretur non seminare, non commissuram mortalem culpam, sed solùm venialem. Ita Sanchez *numer.* 5. Ratio est, tum quia, vt supra dixi, eius semen non requiritur ad generationem; ergo cessat ratio ob quam damnatur culpa lethali contra naturam repressio seminis in viro, fœmina seminante. Tum etiam, quia constat ex præcedenti sectione, *numer.* 3. non esse culpam lethalem virum post seminationem retrahere, cum nondum fœmina seminauerit; quia nimirum fœmineum semen ad generationem non desideratur.

Ad argumenta proposita *numer.* 1.

8 Ad primum iam constat ex dictis frustrare actum consummatum suo fine, esse culpam mortalem propter seminis dispendium ad generationem natura sua ordinati. At vbi ex parte coniugum nulla est seminatio, nullum est dispendium, & id in nullius iniuriam cedit, & ideo nulla est culpa mortalis, imò nec venialis, modo suprà dicto *numer.* 3. & 4.

Ad secundum, constans est apud Theologos illos tactus absque pollutionis periculo non esse mortales inter coniugatos, de qua plura infrà suo loco.

DISPVT. L.

De vsu, ac debiti coniugalis obligatione.

VIDIMVS superiori disputatione, qua ratione actus matrimonij, seu vsus coniugalis sit licitus; modò agendum est de mutua coniugum obligatione quantum ad vsum & debitum matrimonij. Et quamuis in actu coniugali vir nobiliores peragat partes; est enim agens, & in dispensatione domestica sit caput, & gubernet; vxor verò sit patiens, & gubernetur: tamen vir & vxor sunt pares in petendo & reddendo debitum: nam æquè tenetur vir in actu coniugali, & domestica dispensatione ad ea, quæ viro sunt propria, sicut vxor ad propria vxoris munia.

* * *

SECTIO I.

An sit obligatio, & præceptum actus coniugalis quoad petitionem debiti.

PRo huius materiæ maiori explicatione, obseruandum est *primo*, ex matrimonio legitimè contracto, quando ordinario & communi modo, & absolutè contrahitur, duplicem obligationem oriri in ordine ad vsum corporum. *Vna* est negatiua, non tradendi corpus suum alteri viro, vel fœminæ: æqua enim est vtriusque conditio. *Altera* est positiua obligatio petendi & reddendi debitum coniugi petenti. Non procedit quæstio de priori obligatione, quæ est proprietas matrimonij inseparabilis, vt ostendi suprà *disput.* 13. *sect.* 9. *numer.* 2. & 3. illa enim obligatio perseuerat semper; & ratione illius qui accedit ad alium, vel aliam, adulter est, & obligat semper, & pro semper, sicut dicitur de quauis alia negatiua obligatione. De illa alia positiua obligatione procedit difficultas. 1

Præterea notandum est, obligationem radicalem reddendi debitum, esse passionem necessariò consequentem matrimonium, & ab illo inseparabilem; propter rationem formalem vinculi, & mutui iuris, ac corporum dominij in quo intelligitur esse ratio formalis & essentialis matrimonij, ex qua necessariò sequitur talis obligatio radicalis, vt *loco citato* ostendi. Cæterùm proximam & formalem obligationem reddendi debitum, & ipsum vsum, seu consummationem matrimonij non esse proprietatem inseparabilem ipsius matrimonij. Quia ex voto, vel ex mutuo pacto tam post nuptias, quàm ante nuptias ea formalis obligatio auferri potest, vt latè ostendi suprà *disput.* 13. *sect.* 6. Nihilominus, per se loquendo, & de ordinario communi modo contrahendi loquendo, nascitur ex dicto matrimonio prædicta mutua obligatio reddendi debitum. Quæ obligatio cùm sit affirmatiua, obligat semper, sed non pro semper, sed cùm alter coniux rectè & legitimè petierit. Nam, vt videbimus *disputationibus sequentibus*, multa sunt, quæ impedire possunt debiti redditionem, & excusant à reddendo. His præmissis, 2

Certum videtur *primò*, apud Theologos, per se loquendo, nunquam teneri coniugem petere debitum. Ratio est, quia ex matrimonio, per se loquendo, non oritur obligatio petendi; nemo enim tenetur vti iure suo, quod pro se tantùm introductum est, sed potest illo cedere; vt constat ex *cap. ad Apostolicam, de regular. cap. si de terra, de priuilegiis*, ibi, *cùm liberum sit vnicuique suo iuri renunciare*. Nec tenetur quisquam nondum exactus, id debitum creditori offerre, quia est eius naturæ vt non debeatur nisi exactum: huiusmodi autem est debitum coniugale, quod est talis naturæ, vt non debeatur nisi cùm exigitur. Vnde in nullo casu tenetur coniux ratione sui commodi petere, cùm, etiamsi in eo sit periculum incontinentiæ, possit orationibus, & ieiuniis mederi illi periculo. 3

Secundò etiam est certum, per accidens coniugem teneri, si credat aliàs coniugi imminere periculum incontinentiæ, quod petendo possit auertere. Ratio est, quia quiuis tenetur peccatum proximi impedire si commodè possit, & præcipuè personæ

personæ ita sibi coniunctæ. Difficultas ergo est, an in eo euentu teneatur coniux petere debitum ex iustitia.

1 Affirmat Petrus de Ledesma 9.49.*art.*5.*dub.*2.*conclus.*2. Probari potest *primò*, quia coniux ita periclitans moraliter petit debitum; ergo est obligatio iustitiæ.

2 *Secundò*, Medicus ex iustitia tenetur offerre medicinam infirmo, etsi hic non petat; ergo etiam coniux coniugi periclitanti tenetur succurrere, offerendo concubitum ne alter peccet; præsertim cùm matrimonium sit institutum in remedium concupiscentiæ.

3 *Tertiò*, maritus magis tenetur prouidere bono spirituali vxoris, quàm alterius; ergo tenetur ex iustitia.

Vltimò, pertinet ad fidem matrimonij ne coniuges adulterentur; ergo contra eam fidem peccat qui non impedit coniugis adulterium; nam vbi periculum est incontinentiæ in altero, ad fidelitatem quam sibi mutuo coniuges debent, pertinet subuenire petendo debitum, vt vel sic ardor, vel illa praua libido impellens illum ad illicitam venerem, refrigescat; ergo cùm peccetur contra fidem coniugalem, erit etiam peccatum contra iustitiam. Propter hoc vltimum argumentum Sanchez *lib.*9.*disput.*2.*num.*7. talem obligari ex iustitia latè sumpta ad petendum debitum: quia videlicet contra officium prudentis coniugis peccat. Nam ad boni coniugis officium pertinet, non modò proprium, sed etiam consortis bonum, ac salutem quærere, ac mala auertere.

Dico *primò*, certum esse apud Doctores si vir attenta suæ vxoris natura, ingenio, & moribus præuideat periculum incontinentiæ in aliquo casu, & ipsa naturali pudore impedita, ac si verecundia, expressè non petat, tamen appetit copulam, teneri ex rigore iustitiæ præuenire, ac illi subuenire exigendo, ac petendo ab ea debitum. Ratio est manifesta, quia prædicta exactio in eo casu potius est redditio quædam, qua necessitati clamanti, & exigenti subuenitur; ergo est obligatio ex iustitia, quia coniux habet ius & potestatem in corpus alterius, & è contra, in ordine ad vsum coniugalem, vt constat ex natura ipsa contractus matrimonij; ergo obligatio reddendi alteri, implicitè exigenti, est ex iustitia.

4 Dico *secundò*, quando ex parte vnius coniugis nulla est petitio expressa, vel tacita, non teneri alterum ex iustitia speciali & stricta petere debitum, ob periculum incontinentiæ quod patiatur ille. Ita Sanchez *cit.* Coninch *disput.*34.*dub.*2.*num.* 14. Hurtado *disput.* 10.*difficult.*11.*num.*49. & alij. Ratio à priori est, quia nulla est ratio ex qua prædictam obligationem colligere possimus. Nam per matrimonium tantùm traditur alteri dominium corporis, & consequenter ius eo vtendi. At inde nullo modo sequitur obligatio cogendi illum, vt vtatur re sua. Sicut vendendo alicui pallium, obligo me ne impediam, quin eo, sicut libuerit, vtatur: at nullo modo obligor vt cogam ipsum eo vti, etiamsi hoc sit necessarium ad eius salutem conseruandam. Vnde multo minus obligor ex iustitia, vt eum ad hoc inuitem. Firmo: nam vbi est vera iustitiæ obligatio ad reddendum alicui quod suum est, nihil refert sit illi profuturum, necne. Vnde dum coniux expressè, vel tacitè petit, reddendum est ei semper, esto illi non prosit ad sedandos & comprimendos motus carnis inordinatos. Obligatio item reddendi ex vera lege iustitiæ oritur ex voluntate verbis, aut signis explicita alterius coniugis petentis rem suam. At in prædicto casu conclusionis nec signis, nec verbis petit explicitè, vel tacitè; ergo nulla est tunc obligatio orta ex vera iustitiæ lege.

Dico *tertiò*, coniugem teneri coniugis alterius incontinentiam impedire, si commodè possit petere; non tamen teneri ad petendum debitum ex iustitia latè sumpta. *Primum* probo, quia tenetur coniux impedire peccatum personæ tam coniunctæ sibi, cùm facilè præstare hoc possit. Nam ad bonum coniugis officium pertinet, non modò proprium, sed etiam consortis bonum ad salutem quærere, ac mala auertere. *Secundum* liquet, quia nullam video in coniuge maiorem obligationem in hoc peccato, quàm in quouis alio auertendo, per se loquendo: ergo nulla concipi potest lex iustitiæ etiam latè sumpta quæ obliget illum ad petendum debitum. 5

Dico *quartò*, teneri coniugem in eo casu ex virtute castitatis impedire peccatum alterius coniugis, si commodè possit, petendo debitum. Ratio est, quia virtus castitatis, sicut & quæcumque alia virtus, obligat, si non primariò, saltem secundariò, ad impediendum in aliis peccatum contra illam virtutem; ergo ex virtute castitatis ligatur coniux impedire incontinentiam alterius coniugis; at nullo commodiori modo, si verè commodè potest, potest illam impedire, nisi petendo debitum, quo illius motus carnis sedarentur; ergo tenetur ex virtute castitatis ad id petendum. Ob quam rationem existimo, vt ostendi in materia de charitate, correctionem fraternam esse actum illius virtutis, contra quam est peccatum, quod correctione ipsa impedire conamur. 6

Hinc dico *vltimò*, si coniux timeret in altero coniuge committendum adulterij peccatum, si ipse non peteret debitum; tunc in eo casu ex virtute iustitiæ teneri impedire illud petendo debitum, si commodè possit. Moueor ob eandem præcedentis dicti rationem; nam virtus iustitiæ obligat ad impediendum in coniuge, sicut & in aliis, peccatum iniustitiæ, quale est adulterium, quod est iniuriosum in ipsum. 7

Ex his facilè soluuntur argumenta opposita. 8

Ad primum dico, si coniux attentis circunstantiis iudicet necessitatem ipsam, & periculum incontinentiæ in coniuge esse tacitum petendi genus in periclitante, certum esse teneri ex iustitia exigere debitum; quia in eo euentu ea exactio potius redditio quædam est, qua necessitati clamanti, & exigenti subuenitur, cùm constet matrimonium etiam in remedium concupiscentiæ fuisse institutum. Communiter tamen & ordinariè falsum est antecedens, non enim periclitans moraliter petit debitum. Patet id, tum quia talis communiter positiuè non cupit à coniuge ad similia inuitari, vt maiorem cum aliis sentiat voluptatem. Tum etiam, quia aliàs teneretur alter tunc petere debitum, etsi crederet coniugi non profuturum: quod omnes etiam ipsi aduersarij negant.

Ad secundum, dato antecedente, negatur consequentia; nam contractus matrimonij non obligat directè ad impediendam coniugis incontinentiam, nec ad hoc per contractum se obligauit alter, sed solùm vt reddat petenti debitum: matrimonium enim non ita institutum est in remedium concupiscentiæ, quasi ipsi cõiuges per ipsũ se directè obligent, vt vnus alterius incontinẽtiæ periculo prospiciat; alter enim vxor 9

peccaret

peccaret contra iustitiam, si non omnibus quibus potest modis, virum auerteret, ne ad ea loca iret, in quibus eius continentia posset periclitari; sed vt quisque petendo debitum possit concupiscentiæ ardorem in se sedare, & periculum incontinentiæ vitare. Verùm est indirectè & secundariò posse obligari ex virtute castitatis, & etiam iustitiæ ad impediendum illud peccatum, modo suprà dicto *num.6. & 7.*

10 Ad tertium, admitto libenter maritum speciali titulo teneri prouidere bono spirituali vxoris; nam charitas, sicut & quæuis alia virtus, est ordinata, & ex illa obligor magis subuenire propinquioribus: nullam tamen agnosco in marito maiorem obligationem ad hoc peccatum aduertendum, quàm in quouis alio, si commodè possit illud auertere. Vnde præceptum correctionis æquè militat in marito & in aliis, tametsi marito speciali motiuo ac titulo incumbat.

11 Ad vltimum respondeo adulterantem peccare contra fidem matrimonij, non autem omittentem eum retrahere: quia coniuges ex vi contractus matrimonij promiserunt sibi non adulterari; non autem alterius adulterium impedire. Quare innocens non aliter peccat contra iustitiam, quàm is cui socius in mercatura fidem violat. Solùm ergo tenetur ex præcepto correctionis fraternæ adulterium illius impedire eo modo quo commodè potest; & ob hanc rationem si petendo debitum, efficaciter illud peccatum impediat, si illud potest commodè petere, tenetur ex obligatione castitatis, vel etiam iustitiæ, illud vitare modo explicato numero sexto, & septimo.

SECTIO II.

An coniuges teneantur ad redditionem debiti.

1 IN hac re dico *primò*, certum esse apud Doctores coniugem teneri reddere debitum alteri petenti coniugi. Hoc expressit Paulus manifestè 1. *Cor.*7.3. illis verbis. *Vxori vir debitum reddat: similiter autem & vxor viro. Mulier sui corporis potestatem non habet, sed vir. Similiter autem & vir sui corporis potestatem non habet, sed mulier. Nolite fraudare inuicem.* Quibus verbis, nostrum dictum firmat, & probat ex natura ipsa contractus matrimonij; quia vir habet potestatem & ius in corpus vxoris, & è contra, in ordine ad vsum coniugalem; ergo in vtroque est obligatio reddendi alteri exigenti: quia iuri in vno correspondet obligatio in altero.

2 Dico *secundò*, alterum alteri ex iustitia teneri debitum reddere. Id etiam est certum, quia vnusquisque ex coniugibus est dominus corporis alterius quoad vsum coniugalem, ratione iuris quod habet adquisitum in illum; ergo contra iustitiam facit qui sine causa negat vsum, ergo ex iustitia tenetur reddere debitum: sicut contra iustitiam facit qui renuit soluere debitum pecuniæ, sine causa.

3 Dico *tertiò*, teneri coniugem alteri exigenti reddere debitum sub mortali, si rectè & legitimè exigat. Ita omnes. Ratio est, quia copula est res grauis, & ex iustitia debita, ergo redditio illius obligat sub mortali. Dixi, si coniux rectè & legitime petierit. Nam multa sunt quæ impedire possunt debiti redditionem, ac excusare à reddendo, quæ in sequentibus explicanda sunt. Nunc solum tria aduertenda sunt. *Primum*, tametsi teneatur coniux alteri copulam exigenti reddere sub mortali, quia copula est res grauis; esse tamen solum veniale, quando non sæpe, sed vna, aut altera vice negatur: & quando negatur exigenti remissè; & quando non tam negatur redditio, quàm pro paruo tempore differtur: vt quando exigenti manè, redditur nocte, & quando exigenti nocte, redditur manè, vt notauit Hurtado *disputat.* 10. *difficult.* 11. *num.* 51. Cuius rei rationem hanc esse puto, quia tunc vel nulla, vel leuis fit iniuria. *Secundum* est, excusari quoque coniugem à culpa graui si non reddat, quando alter non petit copulam tanquam debitum, sed tantùm beneuolè, & amicè, vt res aliàs debitas solemus ab amicis petere non animo obligandi; tunc enim non est obligatio reddendi, vt aduertit bene Rebellus *lib.* 2.*q.* 16. *sect.* 1. *Tertium* est, vt petitio debiti obliget, debere esse moderatam; nam nimia esset magna alterius seruitus; neque ex matrimonio oritur obligatio ad importunam & immoderatam redditionem; atque ideo nec coniuges ad nimis importunam redditionem censentur se obligasse; vt docet Coninch *disput.*34. *dub.*2.*n.*16.

Dico *quartò*, alteri petenti tanquam debitum, non solùm expressè, sed etiam si implicitè tantùm petat ac interpretatiuè, esse grauem obligationem reddendi. Ita omnes. Ratio est, quia reddere alicui quod suum est, lex iustitiæ præcipit, quouis modo siue expressè, siue tacitè, seu interpretatiuè petat. Nihil enim refert qualiter voluntas exprimatur, verbis, factisve, vel signis. Id præcipue habet locum in fœminis, quas ob verecundiam communiter pudet explicite petere, atque ideo vir tenetur ei reddere, quoties ex signis aduertit id eam petere. In vxore autem erga virum, vt rectè notat Sanchez cum aliis *lib.*9. *disput.*2, *n.* 5. licitum est vxori expectare petitionem expressam viri; quia tametsi pares sint in redditione debiti; tamen cum viros non pudeat verbis expressis debitum exigere, dum id appetunt; meritò ac iure potest vxor præsumere, ac sibi persuadere virum expressè non petentem, nequaquam velle; & signa illa quæ in mulieribus natura verecundis tacitam & interpretatiuam voluntatem indicant, in ipsis viris non indicare. Quòd si daretur idem pudor exigendi debitum, aut timor in viro, vel ob naturalem pudorem, vel ob reuerentiam erga fœminam, quia magnæ auctoritatis est, vel ob eius morum asperitatem non auderet verbis petere, sed signis postulare, eadem prorsus ratio esset; teneretur enim tunc fœmina reddere viro tacitè petenti; cum sint coniuges in actus coniugalis obligatione pares. Ex dictis 4

Colligo *primò* obligationem esse in coniugibus conseruandi vires, quibus indigent ad moderatè, & iuxta rationem vtendum coniugio. Nam lex iustitiæ, quæ obligat ad reddendum, obligat etiam ad media necessaria vt reddi debitum possit. Ex quo fit peccare mortaliter eum, qui mediis illicitis se reddit impotentem ad vacandum actibus coniugalibus; vnde vel pollutionibus voluntariis, vel ad alias accedendo se reddit notabiliter impotentem, vt nequeat reddere debitum vxori iuxta leges prudentiæ exigenti; peccat enim iste si ad id aduertat, & peccato contra castitatem, & peccato contra iustitiam. 5

Colligo *secundò*, si quis ieiuniis, vel abstinentiis 6

tiis se reddat etiam notabiliter impotentem, peccare mortaliter, & teneri non seruare. Quod verum est, siue ieiunia sint voluntaria, siue ex Ecclesiæ præcepto; quia fortius est istud iustitiæ vinculum. Cæterùm hoc prudenter est decernendum, attenta valetudine viri, & vxoris conditione, & ingenio. Quædam enim segniùs, quædam ardentiùs incitantur venereis stimulis. Vnde vota ieiuniorum, abstinentiæ, peregrinationum, & aliarum asperitatum; iuxta hæc erunt licita, vel illicita, si obstent, vel non obstent redditioni debiti.

7 Colligo *tertiò*, vxorem, si abstinentiis, ac ieiuniis pallida, & deformis reddatur, timerique possit, ea de causa odiosam futuram marito, & auertendum coniugis animum ab ipsa ad quærẽdas alias, quod attento viri ingenio, & moribus iudicandum erit, teneri desistere ab huiusmodi abstinentiis, etiam si sint ex Ecclesiæ præcepto; ob eandem rationem dictam strictioris obligationis: estque valde necessarius ad vitam coniugalem quietè traducendam, mutuus coniugum amor.

8 Colligo *quartò*, quod docet Sanchez cum Ludouico Lopez, idem dicendum esse de fœmina nubere volenti: si enim ieiunio deformis efficiatur, ita vt difficiliùs multo nubat, excusabitur à ieiunio. Id aliquantulum durum videtur Basilio Ponce *lib. 10. cap. 2. numer.* 8. nec id probat. Mihi tamen videtur probabile, & prudenter dictum propter rationem ab ipso Sanchez adductam: quia nimirum illud notabile damnum fœminæ nupturæ censetur; & præcepta positiua Ecclesiæ non obligant cum tanto damno, ac detrimento.

9 Colligo *vltimò*, esse obligationem fœminæ desistendi à ieiunio Ecclesiæ ob præceptum mariti, si notabiles discordiæ, & rixæ inde oriantur, rectè notauit Sanchez cum Medina, Bartholomæo Ledesma, Nauarro, & aliis. Idemque docet Ioannes Azor *tom. 1. institutionum lib. 7. cap. 19. quæst.* 7. & Basilius Ponce *citatus*, *numer.* 8. Ratio est, quia tametsi maritus nullum habeat dominium in vxorem quoad præcepta Ecclesiæ, sicut habet quoad ieiunia, ad quæ sua sponte vouendo se astrinxit: si tamen notabiles discordiæ oriantur inter ipsam, & virum, nisi ipsi obtemperet, absolutè licitum erit vxori ea de causa ieiunium soluere. Tum quia mutuus amor coniugum illi anteponendus est. Tum quia positiua præcepta non obligant cum scandalo, *cap. nihil cum scandalo*, *de præscript.* Quod intellige, nisi in contemptum ieiunij Ecclesiastici id præciperet maritus: tunc enim vita potius exponenda esset, quàm ieiunium omittendum.

Sectio III.

An & quomodo coniuges obligentur ad mutuam cohabitationem, ne impotentes constituantur ad reddendum debitum.

1 Certum est *primò* coniugalem cohabitationem esse homini naturalem, & ex naturali propensione, ac inclinatione dimanantem. Patet, tum, quia natura ipsa coniugibus diuersa munia impertiens, ex iis quæ ad vitam humanam traducendam necessaria sunt; hunc coniugalis societatis scopum indicat esse naturalem: nam viro rebus externis & forensibus occupari tribuit, vxori verò domesticis; viri etiam vt prudentioris est vxorem dirigere, & gubernare domum; vxoris autem obedire, & in rebus domesticis viro famulari; quod totum nequit diu, & suauiter impendi absque indiuidua vitæ consuetudine. Tum etiã quia propagatio, & commoda prolis educatio, ad quam natura ipsa inclinat, esse nequit seclusa parentum cohabitatione: nam filius apud vtrumque parentem educandus est, nec commodè educari, nec institui potest, illis non cohabitantibus, ob varias res quibus indiget proles, quarum alteræ matribus, aliæ patribus propriæ esse censentur.

Certum est *secundò* cohabitandi obligationem oriri ex ipsamet natura & ratione contractus coniugalis. 2
Patet, tum, quia id satis declarat particula illa illius celebris definitionis matrimonij, indiuiduam vitæ cõsuetudinem retinens. De qua definitione egi suprà *disput. 14. sect. vltimo, numer.* 3. Tum etiam, quia natura ipsa inclinans ad maris & fœminæ coniunctionem, & ad propagandam sobolem, inclinat ad eorum cohabitationem, vt soboles ipsa commodius educetur. His præmissis

Dico *primò*, coniuges teneri ad mutuam cohabitationem, & neutrum posse ab altero inuito diu abs- 3
que necessitate abesse, verbi gratia, longè peregrinando. Ratio est manifesta, quia id esset pro longo tempore se constituere impotentem ad reddendum debitum, quod absque necessitate efficere est contra ius alterius. Vnde quamuis vir possit modico tempore, non tamen potest diutiùs abesse, vt constat ex *cap. 1. de coniug. lepros.* ibi, *cùm vir & vxor vna caro sint*, *non debet alter sine altero diutius esse.* Quamdiu verò possit vir abesse, arbitrio prudentis id definiendum censeo, consideratis absentiæ causis, & incontinentiæ periculo, ne patiatur vterque, aut alteruter incontinentiæ periculum.

Est verò notandum, quoties viri docti & prudentis arbitrio ad familiæ gubernationem, & rei fami- 4
liaris necessitatem, exigitur diuturna absentia, non debere censeri irrationabilem, & illicitam: nam coniuges in ipso matrimonij contractu pollicentur sibi mutuum obsequium, & operarum communicationem, quantum ad œconomiam, & propriæ domus gubernationem; & ac hoc tendit societas coniugalis. Vnde in hoc euentu vxor est irrationabiliter inuita, & ideo vir non tenetur illi morem gerere, subeundo bonorum iacturam. Idem dicendum, si Princeps illum ad bellum conuocaret, quia tenetur præbere se Regi obedientem.

Dico *secundò*, ordinariè loquendo, non valere pactum inter coniuges iuuenes nunquam cohabitandi. 5
Ita communiter Doctores, quia permitti non debet coniuges iuuenes separatos esse, ob incontinentiæ periculum. Et lex charitatis obligat coniugem, vt alteri in hoc periculo constituto subueniat, quamuis propter illius consensum non violaretur iustitia.

Dico *tertiò*, non posse virum, renitente vxore, longas peregrinationes suscipere, etiam ex voto. Ita communis omnium sensus. Ratio est, quia hoc impedit omnino vsum matrimonij. Nec Deo placent, quæ implenda sunt cum proximi damno, quale est huiusmodi votum, quod in præiudicium debiti, & habitationis coniugalis tendit. Imò nec votum peregrinandi in Terram sanctam solius causa deuotionis, renitente vxore nequit vir emittere, nec exequi, quia est in præiudicium vxoris. Solum enim *in cap. ex multa §. in tanta*, *de voto*, votum in subsidium Terræ sanctæ eundi potest emitti renitente vxore, & exequi tenetur. Quia vxor potest sequi virum, quòd si nequeat, iustum est vt ad tempus contineat fauore boni publici totius Ecclesiæ, sustinet enim illud præiudicium

præiudicium ob fauorem boni publici, quod nō contingit, quando peregrinatio est solius deuotionis causa, ob solam priuatam vouentis vtilitatem. Quod autem dispositum est in viro in subsidium Terræ sanctæ, non est ad vxorem extendendum: nam mulier cum maiori castitatis discrimine, & minori Ecclesiæ commodo potest peregrinari. Cumque ex alia parte debeat regi à viro, facilius illa tenetur ipsum sequi, quàm è contra vir ipsam. Dixi in conclusione, non posse virum peregrinationem longam suscipere absque vxoris consensu; nam breuem aliquam bene poterit vouere, & exequi. Ratio est, quia vir cùm sit caput, potest etiam absque voto illam exequi. Neque idem poterit vxor præstare marito retinente, sed opus est, vt assensum præstet; quia in vouendi potestate non sunt partes, cum vir sit caput, & mulier ipsi subdita. Adde etiam non decere vxorem peregrinari; id enim esset in viri præiudicium.

7 Obiicies, vxor tenetur sequi virum, quòd si nolit, sibi imputari debet; ergo ipsa inuita poterit maritus longæ peregrinationis exequi votum. Respondeo vxorem non teneri ad quamcumque viri sequelam, sed ad eam solam, quæ ipsius statum decet. Quare non tenetur virum peregrinationis longæ votum exequentem comitari; quando autem breuis esset, vtique teneretur.

Sectio IV.

Quibus excusetur coniux à redditione debiti.

1 Dico *primò*, certum esse apud Doctores, coniugē excusari ab obligatione reddendi debitum, quando ipsi ex redditione imminet probabile periculum dāni notabilis in salute corporali. Ratio est, quia rectus ordo naturæ exigit, vt prius consulatur incolumitati proprij indiuidui, quàm generationi prolis. Firmo, quia cùm tunc non vrgeat externa necessitas propagandæ, aut conseruandæ speciei, sola inuenitur in ea debiti redditione obligatio iustitiæ particularis spectantis priuatum coniugis petentis commodum, quæ cum graui debitoris nocumento non obligat, ne ordinatæ charitatis legi aduersetur. Igitur quando coniux non potest reddere debitum sine notabili periculo salutis corporali, ad id non tenetur; quia nec communiter humani contractus, nec alia debita cum tanta incommodo obligant. Dixi, vbi esset probabile periculum damni notabilis: nam si esset modicum, illi præponderat lex iustitiæ obligans ad reddendum debitum. Conclusio vera est, tametsi exigenti immineat periculum incontinentiæ, vt notarunt Sanchez *disput.* 24. *n.* 12. & Coninch *disputat.* 34. *dub.* 3. *num.* 21. Quia cum tanto detrimento non tenetur vitare peccatum alterius. Neque enim coniux se obligauit præcisè ad debitum reddendum, sed salua incolumitate personæ, & seruato ordine naturæ, in cuius officium est matrimonium principaliter institutum, qui est vt prius incolumitati consulatur propriæ. Et ordo charitatis postulat de necessitate præferri bonum spirituale vitæ, vbi est extrema necessitas in patiente spirituale periculum: vel si est grauis, is qui subuenire debet, est Prælatus. Qualis non est coniux, nec ea est extrema necessitas, quia potest aliis mediis illi incontinentiæ periculo subueniri. Hinc

2 Colligo *primò* coniugem febri laborantem non teneri reddere, quia graue est damnum. Idem est si coniux sit vulneratus, vel alio morbo, aut dolore ad tempus vexetur, vbi copula vehementer noceret dolori illi.

Colligo *secundò* non teneri coniugem alteri immoderatè, ac sæpius quàm par est, petenti, reddere semper. Patet, quia notabiliter vires extenuat, & salutem lædit frequentia copulæ. 3

Colligo *tertiò* idem dicendum, quando periculum damni corporalis imminet ex morbo alterius valde diuturno, & perpetuo, vt ex lepra, aut ex morbo Gallico. Non enim ad reddendum debitum obligatur cum tanto detrimento; nisi quando ante matrimonium præcedit morbus, & cognoscitur à sano, quia tunc eo ipso, quod contrahit matrimonium, censetur obligari ad reddendum, non obstante eo periculo. Vnde in hoc euentu intelligitur dictum capitis 2. *de coniugio leprosorum*, nempe sanum teneri ad reddendum coniugi leproso. Et etiam quando lepra aduenit, aut cognoscitur post matrimonium, quando ex redditione non imminet sano infectio, vt sæpe contingere potest, quòd non immineat ex vno, vel altero coitu. 4

Dico *secundò*, nec licitum esse viro reddere cum notabili suæ salutis detrimento, & similiter vxori. Ita ex Soto, Caietano, & aliis Sanchez *disputat.* 24. *num.* 8. & Coninch *citatus.* Ratio est, quia coniuges non sunt absoluti domini suorum corporum; ergo non possunt illa exponere euidenti periculo sine graui necessitate; tenetur enim curam habere vitæ tuendæ, nec illam graui discrimini exponere, vbi vrgentior causa non exigit. Quare, per se loquendo, est culpa mortalis, nisi vel inaduertentia tanti damni, vel incontinentiæ periculum, vel alia similis iusta causa excuset: sicut etiam est lethalis culpa vti cibis ratione excessus, vel eorum qualitatis, notabiliter sibi nocentibus, nisi excuset ipsa damni inaduertentia. Vnde infero si alteri coniugi constaret debiti redditionem esse in graue salutis exigentis dispendium, nec teneri reddere, nec licitè posse. *Primum* liquet, quia nemo tenetur gladium domino petenti tradere, si illo se velit perimere. *Secundum* etiam patet, quia est eadem ratio, ac si redderet in salutis propriæ notabile damnum.

Dico *tertiò* excusari coniugem ab obligatione reddendi, ex eo quòd plures filij nascantur, quando non existente periculo incontinentiæ in altero, parentes non sufficiunt ad tot filios alendos. Ratio est, quia tametsi per se loquendo matrimonium, cum ordinetur ad multiplicationem prolis, ab ea obligatione nequeat excusare ne proles multiplicetur; attamen incommoditas magna alendi tot filios, eximere potest ab obligatione reddendi debitum, sicut etiam incommoditas magna restituendi eximit debitorem ab obligatione restituendi. 6

Dico *quartò* excusari coniugem à reddendo ratione amentiæ coniugis exigentis, etiam quando ei potest licitè reddi. Ratio est, quia tametsi amens retineat dominium; cæterùm dominio & iuri naturali matrimonij tantùm correspondet obligatio reddendi ei, qui exigit, vt homo est, quia exigenti dormienti non est reddendum; amens autem non exigit vt homo. Erit autem obligatio, si ex defectu redditionis accessurus sit ad aliam, aut se polluturus sit; quia ratio exigit, vt valde exigenti debito, sibi reddatur, quamuis non petat vt homo, quia non potest. Videantur dicta supra *disp. præcedenti, sect...* 7

Sectio V.

An quoties coniux peccat exigendo, sit coniux reddens similis culpæ reus.

Certum est quando exigenti est actus coniugalis licitus, ei esse reddendum; in hoc enim nulla esse potest difficultas. Procedit quæstio tantùm, quando ei est illicitus.

1 Ratio dubitandi est, quia pro parte affirmante videntur esse efficacia argumenta. *Primò*, quia nemo habet ius exigendi, quando in ipsa exactione peccat, nam si haberet ius, peteret iuste, atque adeò exactio illa esset absque vlla culpa; ergo reddens tunc verè peccaret: nam illius peccato cooperaretur. *Secundò* quando duo sunt inseparabilia, non potest alteri consensus præstari, alio excluso; ergo cum in copula coniugali actus vtriusque coniugis sint inseparabiles, cōsentiens redditioni eo ipso est consentiens petitioni, & consequenter consentiens esse censetur peccato exigenti. *Tertiò* bonum spirituale coniugis præstat bono corporali; sed petenti cum notabili damno corporali proprio, vel alieno, vt prolis, non est reddendum; ergo à fortiori quando exigens incurrit damnum spirituale, quale est malum culpæ, petendo. Ex alio capite pro parte negante reddentem non peccare, tametsi peccet exigens, videtur manifestè ostendi, quia voto castitatis coniugem astrictum petere, manifestum est lethaliter peccare, & tamen tunc tantum abest, vt reddens peccet, vt potius reddere teneatur. Ratio esse videtur, quia voto castitatis se astringens non amisit dominium corporis alterius coniugis per matrimoniū acquisitum, sed tantum peccat exigens in ordine ad Deum, cui fidem voti violat; ergo tenetur coniux exactus reddere petenti rem suam: sicut si pecuniam apud alterum à se depositam peteret ad fornicandum.

2 Hanc rem exactè tractans Sanchez *lib. 9, disput. 6.* quatuor proponit regulas sequentes.

Prima est, quam tradit *num. 4.* Non quoties peccat alter reddendo, & eximitur à reddendi obligatione. Probat *primò* duplici exéplo. *Primum* est si vir affectu fornicario velit vxorem cognoscere, & ita exigat, petens lethaliter peccabit, & tamen vxor reddere tenebitur. *Alterum* est, si coniux existimans matrimonium esse nullum ob impedimentum dirimens, petat debitum, tamen alter coniux certò sciens non esse nullum, non potest debitum negare, quamuis alter eo errore ductus peccat exigendo. Probat etiam ratione, quia reddens debitum iniquè petēti non cooperatur peccato exigentis, formaliter loquendo, quia tantùm cooperatur actui ex sua natura licito coniugibus, & quem ipse debet alteri reddere, quantumuis ex parte alterius sit peccatū. Reddēs enim non cooperatur petitioni, sed copulæ, quæ aliàs licita est, & à se debita. Neque enim cooperatur directè, cùm non inuitet ad peccatum; neque indirectè, cùm non teneatur euitare peccatum exigentis. Addit *numer. 5.* Quoties cōiux exactus potest commodè, absque timore odij, indignationis, & incontinentiæ alterius coniugis peccātis mortaliter in exactione, & absque suo damno, teneri illum præcepto correctionis fraternæ ad auertendum alterum: quia lex charitatis obligat ad retrahendum proximum à peccato, vbi commodè fieri potest. Cæterùm rarissimè sentit ad id obligari vxorem. Tum quia mortaliter potest timere viri indignationē, ne suspicetur ipsam non virtutis zelo, sed alieno amore captam induci. Tum quia moraliter potest credere virum qui contra votum est sacrilegus in petendo, v. g. ita ardore carnis incensum esse, vt facilè incontinentiæ periculum patiatur, negata sibi copula, atque ideo moraliter non est spes emendæ, quæ desideratur, vt præceptum obliget correctionis, imò est timor maioris damni. Tum denique est onus grauissimum verecundiæ, quæ fœminas decet, offerre se viro ad sæpè petendum. Vnde viri facilius hoc præcepto obligari possunt; quia vxoribus petentibus cum peccato possunt consulere, ne peccent petendo, & se illis offerre ad crebrius petendum: maius enim in vxorem imperium habent, cùm ipsis incumbat eam gubernare.

Secunda regula est, quam adfert *n. 6.* Quoties exigens solius culpæ venialis reus est exigendo, reddens vacat culpa, & tenetur reddere. Probat, quia, cùm actus ille reddendi non sit ex se & intrinsecè malus ob peccatum exigentis, potest ex causa iusta excusari à culpa illa veniali, qua ad summum affici deberet propter cooperationem ad culpam exigentis veniale. At semper in reddente adest causa iusta ad excusandum à culpa illa veniali, ne nimirum petenti displiceat, ne excitentur odia inter coniuges, & discordia, ne priuetur absque culpa iure reddendi. 3

Tertia regula est, quam habet *num. 7.* Quando exigere debitum est culpa lethalis, non ob aliquam circumstantiam tenentem se ex parte actus, sed ob circumstantiam personalem ipsius exigentes, vt si malo fine petat, vel ratione voti castitatis quo ligatur, tunc reddens tenetur reddere. Quod probat. Tum quia actus ille cum non sit ex sua natura illicitus, sed tantùm ex circumstantia se tenente ex parte exigentis; idemmet actus, vt se tenet ex parte reddentis, qui nullo defectu laborat, poterit esse non solùm licitus, sed debitus ex iustitia. Tum etiā, quia coniux à quo exigit debitū voto castitatis astrictus, tenetur illud reddere. Tum denique, quia si quis certam quantitatē pecuniæ apud alium deposuisset, & postea neque donans, neque promittens illi, soli Deo voueret se illam minimè petiturum, teneretur ille, apud quem deposuit, petenti reddere, vtpote nullum habens ius retinendi, neque diceretur cooperari sacrilegæ violationi voti; ergo idem in nostro casu dicendum. 4

Quarta regula, quam tradit *numer. 16.* est, quando petens delinquit mortaliter ob aliquam circumstantiam illius actus, & non solùm ob circumstantiam personalem, tunc etiam reddere est mortale. Vt si petat coniux in loco sacro, vel publico, aut cum periculo abortus, sicut petitio illa afficitur illa praua circumstantia, ita & redditio; vtraque enim polluit locum sacrum, vel aduersatur honestati naturali, vel est in tertij damnum; & ita vtraque est illicita. 5

Basilius verò Ponce *lib. 9. cap. 3.* cùm has quatuor regulas retulisset, addit ad finem illius numeri: prædictas regulas neque solidas esse, neque veras, nec satis inter se cohærentes. Quare *numer. 3.* vnam tantùm constituit vniuersalem regulam, qua præsentem difficultatem definit. Quotiescumque petens debitū peccat in petitione, siue ratione circumstātiæ se tenentis ex parte actus, siue ex parte personæ petentis, si non est in potestate petēris se ab ea circūstātia quæ reddit illicitam petitionem prout tunc exercitam, liberare, est peccatum in reddendo. At cum petitio mala est ex circumstantia, à qua ipse petens se potest ipsa petitione perseuerante liberare, non est peccatum reddere. Hæc regula duas habet partes. 6

Primam partem probat hac ratione, quia reddens debitum illi, quem scit cum peccato petere, ob impedimentum quod ab eo actu hic & nunc exercito separabile

separabile non est, cooperatur peccato alterius, quod committit in actu exteriori prauè vtendo corpore alterius coniugis; ergo non licet. Antecedens ostendit: quia vt sic reddens dicatur cooperari peccato, non est necessarium intendat ruinam proximi, sed satis est cooperetur ad actum, qui hîc & nunc non potest fieri bene, vel malè, sed necessariò malè. At vsus illius corporis hîc & nunc, prout est ab eo homine impedito voto, vel impedimento, non potest bene fieri; neque enim in eius potestate est tunc tollere impedimentum: igitur cooperatur illi. Firmat hoc idem, quia si ille posset licite reddere, non solum posset, sed etiã teneretur, atque ideo non reddens peccaret, ergo contra virtutem aliquam. At manifestum videtur contra nullam peccare: nam si esset contra aliquam, certè esset contra iustitiam: at non esse contra iustitiam patet, quia petens iniquè nullum habet ius iniquè petendi; id enim possumus, quod iure possumus. Quare licèt ille qui impedimentum habet voti, vel loci, vel aliud, habeat dominium eius corporis, cuius vsum exigit, id tamen dominium quoad vsum impeditum est voto, verbi gratia, & non habet ius nisi ad vsum licitum: ille autem sub ea circumstantia est illicitus; ergo non facit contra ius illius qui negat in eo casu. Vnde infert Basilius *n.4.* nihil obstare eam differentiam de circunstantia se tenente ex parte personæ, aut ex parte actus, quia existimat circunstantiam illam quæ se tenet ex parte personæ, vitiare actum prout hîc & nunc fit. Quod probat actu illo confessionem administrandi, qui vitiatur ob excommunicationem, quâ ligatur sacerdos, tametsi secundùm se actus ille sit bonus, & non afferat secum eam circunstantiam. Vnde ab eo petens sacramentum absolutionis lethaliter peccat: quia tunc petit sacramentum ab eo, qui acquiescens eius petitioni non potest bene, vel malè administrare sacramentum, sed necessariò administrat malè, cùm non habeat copiam absolutionis. Vnde tunc petitio habet rationem scandali actiui, quia petit id quod necessariò faciendum est malè, si fiat. Sic ergo qui cooperatur vsui corporis cum petente, impedimento astricto, v.g. voto, peccat; quia licet ille vsus ex se sit licitus, & non afferat secum eam circunstantiam voti; tamen prout hîc & nunc exercetur, non est licitus. Circunstantia enim illa vitiat non solùm petitionem, sed etiam vsum petentis, cuius vi alter cooperatur reddens. Quod etiam variis firmatur exemplis: nam qui ministrat carnes in die Veneris, aut cœnam ieiunanti parat, peccat, quia actus ille licet secundùm se non sit illicitus, ex circunstantia tamen temporis illicitus est. Si quis etiam ministraret cœnam scienti habere votum ieiunandi illo die, peccaret, vel etiam qui ministraret carnes Carthusiano, quem sciret non posse carnes comedere: cum tamen hæc omnia non sint secundum se mala, sed ex circunstantia personæ.

7 *Secundam partem* prædictæ regulæ, nempe, quando is qui petit malè, ideo malè petit ex aliqua causa, quam ipse tollere & remouere ab eadem petitione potest, licitè reddo, vt cùm petit ex prauo fine, licitè reddo, probat Basilius. Quia cooperor actui, quem ille hîc & nunc potest bene exercere, & sua culpa facit malè, & ideo mihi non imputatur eius peccatum. Hac ratione non peccat, qui petit sacramentum confessionis ab eo sacerdote, quem scit esse in peccato mortali; quia potest habere actum contritionis, quo dignè ministrat, & sua culpa non habet. Hac etiam ratione non peccat, qui petit mutuum ab vsurario, quem scit exacturum vsuras, quia ille petit tantum mutationem pecuniæ, quam posset bene exercere. Nec etiam peccat eadem de causa, qui dat pecuniam exactam ab vsurario, quia actus ille dandi etiam hîc & nunc non est malus, & actum accipiendi posset vsurarius bene exercere, reddendo quod datur vltra sortem, & sua culpa facit malè.

Mihi tamen videtur quatuor regulas supradictas à nostro Sanchez propositas, solidas esse ac veras, & inter se valde cohærentes. Ita sentit cum Ægidio Coninch *disputat.* 34. *dubio* 4.*n.*27.*&* 28. Iuxta eas 8

Dico *primò*, quando actus coniugalis, qui exigitur, est illicitus exigenti ratione alicuius circumstantiæ se tenentis immediatè ex parte ipsius actus: vt cùm exigitur cum periculo aborsus, verbi causa, tunc sic illicitè exigenti, id est, exigenti actum illicitum, non posse licitè reddi. Ita Sanchez *regula* 4. proposita *num.*5. Et in ea communiter conueniunt Doctores. Ratio est, quia tunc actus coniugalis, qui exigitur, est absolutè, & ratione sui illicitus, ac verum peccatum; ergo à neutro tam exigente, quàm reddente potest licitè exerceri.

Dico *secundò*, quando exigens debitum solum peccat ratione alicuius circumstantiæ, quæ non afficit ipsum actum externum secundùm se, sed solam personam exigentis, vt quia hæc vouit castitatem, aut ex malo fine petit debitum, tunc alium coniugem communiter illud licitè reddere. Ita Petrus Soto *sect.* 16. *de matr. in fine.* Couar. 4. *decret.p.* 2. *c.* 3.§.1. *n.*6. Angelus *v. matrim.*3. *impedimento* 5.*n.* 5. Henriquez *lib.*11.*de matrimonio.c.*15.*n.*18. & Sanchez *regula prima & tertia*, tradita suprà *num.*2.*&* 4. Ratio est, quia tunc actus tantùm est illicitus exigenti, non verò alteri reddenti, quia actus ille externus secundum omnes circunstantias quæ ipsum secundum se afficiunt, manet alteri parti reddenti licitus; nec est vlla ratio cur ex parte ipsius reddentis reddatur illicitus. Patet, quia id in primis non est cooperari peccato alterius exigentis. Quia reddens debitum non potest dici consentire in alterius exigentis peccatum, cùm doleat ipsum peccare, nec hoc impedire possit sine grauiori damno: nam internam alterius volitionem, in qua consistit præcipua ratio peccati, impedire non potest, sed ad summum, actum externum, idque cum periculo grauis odij, aut ne exigens contra naturam, aut cum aliis peccet. Et quamuis materialiter cooperetur externæ actioni, in qua exigens etiam peccat, non tamen ei formaliter cooperatur, quâ peccatum est; quia nullo modo est alteri causa, cur aut debitum exigat, aut tali animo exigat, sed solùm ei cooperatur quatenus est actio sibi licita. Sicut ex iusta causa accipiens mutuum ab vsurario, illud dante ad vsuram, vel accipiens eleemosynam ab eo qui malo animo eam dat, nullo modo censetur illorum peccato cooperari. Idem probant rationes supra adductæ, *num.*4. 9

Dixi communiter reddere debitum licitè. Quia contingere potest sine graui incommodo coniugem posse negare debitum, vt si speret fore vt hac ratione efficeret, vt alter in posterum ab eiusmodi petitione desisteret: tunc igitur ad id ex charitate teneretur. Quia tenetur alterius peccatum, cùm commodè potest, impedire. Cæterùm hoc raró contingit, quia communiter adesse solet morale periculum discordiarum, ac grauis odij, vel grauioris peccati in exigente, ideoque licitè redditur debitum; non enim teneris proximi peccata cum notabili tuo incommodo, vel alterius maiori damno spirituali impedire. Quare tali coniugi potiùs est suadendum, vt quoties credit rationabiliter esse periculum ne alter petat, ipsum petendo præueniat, vt hoc modo illius peccatum euitet. Hoc verò honestis matrimoniis, quæ innata verecundia à tali petitione valde deterrentur, sæpe 10

sæpè esset valde graue. Et ideo sentio ad hoc non teneri, præsertim vt explicitè petant.

11 Dico *tertiò*, coniugem à quo alter dicto modo illicitè exigit debitum, non solùm posse, sed etiam teneri ei reddere debitum. Ita Doctores relati præcedéti dicto. Ratio est, quia per hoc quod coniux, v. g. vouit castitatem, non amisit dominium in corpus suæ coniugis, nec hæc soluitur obligatione reddendi debiti; ergo tenetur id exigenti reddere, vt probat ratio dubitandi pro parte negante suprà posita *numer.* 1. Verum est posse differre, & interdum debere differre redditionem debiti, lege charitatis, si nimirum tali dilatione possim vitare peccatum illius. Quare sicut si restitutio putetur creditori, vel alteri nocitura, potest differri, & interdum debet differri ex lege charitatis. Nam qui differt solutionem, vt creditorem à malo, in quod alioquin incurret, auocet, vtiliter, & salubriter negotium eius gerit; ergo ille non potest iure id ægrè ferre. Imò si dominus repetat rem suam, v. g. depositum, vel mutuum, vt insumat in libidines, & dilata solutione spes sit, malum illud fore impediendum; tunc lege charitatis teneor differre, nisi inde aliquod notabile incommodum metuam; quia teneor impedire malum proximi spirituale, etiam cú aliquo ipsius incommodo temporali. Et quamuis habeat ille ius petendi rem suam, per se loquendo; sed quando vult re illa, ad quam ius habet in suum, vel alterius damnum abuti, ex charitate teneor obsistere, si commodè possim; & quamdiu est spes illud impediendi, non facio iniuriam, quia salubriter eius negotium ago, nec est formaliter contra ius illius, cum iusta causa subsit, sicut in eo qui negat depositum furenti, sed solùm materialiter, quatenus res illa de negatur, vel tollitur, ad quam, præcisa illa praua intentione ius habet. Ita similiter dicendum est de marito qui vouit castitatem, tametsi habeat ius petendi, & vxor teneatur communiter reddere, quamuis ille petendo peccet; poterit tamen vxor debitum negare, vel differre, si commodè potest, & speret hoc pacto peccatum mariti impeditum iri, præsertim in posterú. Quod vltimum addo, quia maiori mora & tergiuersatione vtendum est, quando agitur de impediendis nouis peccatis, in quæ vel ille incideret, vel alium induceret, quàm cùm agitur de impediendo opere externo, cuius iam culpa est interius commissa. Aduertendum verò est, si ex negatione, vel dilatione debiti quod petit, sit periculum maioris, vel paris incommodi, non posse illud à coniuge negari, vel differri, quia non est ius differendi, nisi quatenus est spes mali impediendi. Si etiam coniugi inde aliquid incommodi notabilis metus erit, non tenebitur, vt si idcirco vel illius amorem & pacem, vel aliqua emolumenta amitteret; quia non tenetur vxor peccata mariti cum notabili suo incommodo impedire.

12 Dico *vltimò*, veram etiam esse secundam regulam Sanchez traditam suprà *numer.* 3. vt ibi probatur.

13 Ex dictis colligo regulam Basilij traditam suprà *n.* 6. non esse solidam & veram. Patet, nam prima illius pars non est subsistens. In primis enim quando exigés debitum, exigit illicitè ratione circumstantiæ se tenentis ex parte personæ, quia antea emisit votum, tametsi non subsit libertati exigentis, vt se possit à voto liberare, verè tamen exigit iustè, id est, habet ius iustitiæ exigendi debitum, non enim petit alienum, & habet ius in re petita; illicitè tamen petit, quia debitum modum non seruat. Vnde alter coniux licitè & iustè reddit, imò tenetur reddere modo suprà explicato. Neque id est cooperari actui malo, quia, vt dictum est, solum est cooperari ei quatenus est actio sibi licita. Nec mirum videri debeat quòd eadé actio externa copulæ sit illicita petenti, & sit licita reddenti. Quamuis enim sit eadem secundùm rem, sed non voluntatem: nam in Christi crucifixione videmus eádem esse secundùm rem crucifixionem actiuam & passiuam, & tamen crucifixio Christi actiua fuit illicita & displicuit Deo, cui tamen passiua valde placuit, quia secundùm voluntatem & affectum fuerunt separabilia. Vnde etiam dicendum est reddentem in eo casu licitè, teneri ex iustitia: quia petens habet ius, & non petit iniquè contra ius iustitiæ in re petita; solùm enim petit iniquè, id est, illicitè, quia debitum modum non seruat.

Præterea falsum est, circumstantiam se tenentem solùm ex parte personæ petentis vitiare actum prout hîc & nunc fit à persona reddente, quia reddens vt dixi tantum cooperatur actui ex sua natura licito cóiugatis; neque enim cooperatur reddens petitioni alterius, sed ea supposita, cooperatur copulæ, quæ licita est, & à se ex iustitia debita.

14 Neque exempla adducta à Basilio, & proposita suprà *numer.* 6. aliquid probant contra nostram sententiam Nam exemplum illud confessionem administrádi ab excommunicato, manifestè vitiat actum ipsum tam ex parte administrantis, quàm etiam ex parte pœnitentis. Quia Sacramentum Pœnitentiæ ab huiusmodi excommunicato collatum extra casum necessitatis extremæ ipsius pœnitétis, non est validum, quia minister huius Sacramenti, si non habet iurisdictionem, non conficit Sacramentum; & huiusmodi excommunicatus priuatus est omni iurisdictione. Pœnitens quoque si nouit sacerdotem esse sic excommunicatum, duplex tunc concurrit causa nullitatis, altera iam dicta ex defectu iurisdictionis, & altera ex defectu materiæ essentialis, qualis est integra confessio cum sufficiente dolore: hanc enim habere non potest qui actu & voluntariè peccat mortaliter in ipsa confessione. Vnde exemplum istud non est ad rem. Alia verò exempla quæ adhibet, continent actiones malas & prohibitas ob circumstantias ipsorum actuú, quæ non possunt licitè fieri, vt constat ex *dicto* 1. *numer.* 8.

15 Ad secundam partem regulæ Basilij Ponce, traditæ suprà *numer.* 7. dico illam doctrinam nobis probari: quia, vt liquet ex exemplis ibi adductis, sermo est de actionibus quæ licitæ sunt secundùm omnes circumstantias quæ ipsas secundùm se afficiunt, & ideo si non adsit aliqua circumstantia ex parte personæ praua, sine peccato fieri possunt; tunc enim solùm in illis esset circumstantia malitiæ tenens se ex parte subiecti, vel personæ, non verò ex parte obiecti. Vnde non est sufficiens ratio, vt illicitè agens possit, vel non possit ab actu se liberare. Nam tametsi, v. g. qui emisit votum castitatis, non possit se liberare à peccato, si petat debitum, sicut potest se liberare coniux qui prauo fine debitum petit, cessando à tali fine prauo; attamen absolutè astrictus voto potest se liberare à culpa, non petendo; & ideo peccat, quia illicitè & liberè petit; sicut & ille alius, qui liberè apponit prauam finis intentionem in copula cóiugali, verè peccat, quia liberè apponit talem circumstantiam ex parte subiecti. Ratio igitur cur vterque peccat petendo debitum, & reddens vacet culpa reddendo, adæquata est, quia illa circumstantia violationis voti, vel prauæ intentionis, solum se tenet ex parte personæ exigentis, & non se tenet ex parte actus, neque afficit illum, atque ideo potest eam actionem copulæ præstare, ac reddere alter coniux reddens.

Ad rationem dubitandi & ad argumenta pro parte affirmante *numer.* 1. proposita.

16 Ad primum, negatur antecedens, si peccet ratione

circumstantiæ

circunstantiæ se tenentis tantùm ex parte subiecti, seu personæ, vt contingit in præsenti; verè enim coniux voto ligatus castitatis habet ius in corpus alterius, neque exigit iniustè contra iustitiam, sed illicitè, propter votum contra virtutem religionis.

Ad secundum dico illam maiorem esse veram, vbi illa sunt secundùm rem, & voluntatem inseparabilia, secus si separari valeant penes affectum & voluntatem, vt dixi *num.* 13.

Ad tertium dico, eo argumento bene probari, si contingat coniugem sine graui incommodo posse negare debitum, & speret fore, vt hac ratione efficiat, vt alter in posterum ab eiusmodi petitione desistat, ad hoc ex charitate teneri, quia tenetur alterius peccatum impedire, cum commodè potest. Sed hoc raró contingit; nam communiter ex negatione redditionis debiti merito timentur grauiora mala, quàm ex redditione, ideoque communiter talis redditio debiti licita est.

Argumentum pro parte negante propositum in dicta ratione dubitandi, probat manifestè nostrum tertium dictum *n.* 11. propositum.

DISPVTATIO LI.

De voto simplici castitatis religionis, non contrahendi matrimonij, & sacros Ordines suscipiendi, impediente vsum matrimonij.

DICTVM est hactenus de actu coniugali licito, obligatorio, & etiam de illicito; agendum est iam de his quæ priuant iure exigendi debitum, seu actum coniugalem. Huiusmodi sunt votum, cognatio spiritualis, & affinitas post matrimonium orta. In præsenti de voto sermo instituitur, in sequentibus verò de cognatione, & affinitate. Potest autem contingere votum variis modis. Nam potest emitti, vel ab altero coniuge tantum, vel ab vtroque: item vel antequam matrimonium ineatur, vel postea: item potest fieri vt vnus coniugum voueat castitatem, aut religionem altero ignorante, aut inuito: vel contra ipso consentiente, vel etiam iuri suo renuntiante. Et similiter potest vterque vouere per se separatim independenter ab altero, vel cum mutuo pacto ac consensu. His igitur omnibus modis discurrendum est in hac re; ac semper agendum non de voto solemni, sed de simplici emisso in seculo.

SECTIO I.

An voto castitatis ligatus, matrimonium iniens, possit debitum petere.

1 CErtum est, matrimonio semel iam consummato teneri coniugem voto castitatis astrictum, reddere debitum alteri petenti. Ratio est, quia voto non obstante transtulit verum corporis dominium in alterum coniugem: at maior est obligatio matrimonij, quò fit prædicta corporum actualis traditio, quàm voti simplicis, quod meram promissionem importat. Id quoque verum est, tametsi coniux petens conscius voti alterius coniugis, cum eo contraxerit. Quia ex vna parte hic per contractum matrimonij, quamuis ab ipso illicitè contra Religionem factum, verè acquisiuit dominium corporis illius, qui castitatem vouit; & ex altera petendo, non facit contra votum alterius, nec ipse vouerit, neque alterius voto consenserit, sed vtitur iure suo. Vnde fit vt vir conscius voti virginis, quam desponsauit sibi per matrimonium, non solùm dominium corporis eius acquirere, & perpetuo retinere, propter validitatem matrimonij, sed etiam liberè illa vti, non solum reddendo, sed etiam exigendo. Quia ille non obligatur ad non petendum proprio voto castitatis, quia illud non habet, vt supponitur, nec obligatur voto vxoris, quia votum non obligat nisi vouentem, nec obligatur ratione peccati commissi inducendo, vel cooperando ad fractionem voti, quia fractio voti non obligat postea ad recompensationem, sed ad pœnitentiam ipsum vouentem; ergo multo minus obligabit cooperantem vel inducentem.

Difficultas est, num tali coniugi voto castitatis astricto licita sit debiti petitio; præsertim vbi semel matrimonium iam est consummatum.

Ratio enim dubitandi est *primò*, quia videtur esse eà intentio vouentis, vt solum extra matrimonium sit castitas obseruanda. Hac enim de causa qui promisit religionem, quamuis culpa sua non ingrediatur, non tenetur extra illam seruare vota paupertatis, & castitatis, quia vouentis intentio præsumitur esse, vt solùm in religione ea obseruet. 2

Secundò, maior difficultas superueniens eximit à voti obligatione; vnde hac de causa qui post votum castitatis contraxit matrimonium, non tenetur ante consummationem ingredi religionem, quia esset nimis durum ad tale votum seruandum, obligari ad assumendum medium ita arduum, & difficile, & multo difficilius tota re voto promissa. At matrimonio iam inito longè difficilius est castitatem seruare, abstinendo à petitione debiti; eritque vouens maximo peccandi periculo expositus cum debeat cohabitare, imò & sæpe in eodem lecto accubare cum altero coniuge.

Tertiò, redderetur matrimonium alteri coniugi valde onerosum, cùm semper esset cogendus petere; maximè si coniux qui vouit, sit vir ipse.

Oppositam sententiam veriorem iudicant omnes communiter Doctores, quorum plurimos refert Sanchez, & sequitur *lib. 9. disputat.* 33. *num.* 5. Iuxta quam

Dico *primò*, si ligatus castitatis voto contrahat, nunquam posse petere debitum. Ita statutum est *cap. quidam 3. de conuersione coniugatorum.* Vbi Alexander Tertius decernit de quodam qui renitente vxore professus est, quamuis professio non tenuerit, teneri non exigere debitum, quod in eius potestate erat, & ideo quoad hoc votum tenuisse. Et ratio est, quia iste ante matrimonium iam se obligauerat ad seruandam omnimodam castitatem; ergo & modò obligat tale votum quantum potest, sed sine præiudicio matrimonij potest castitatem seruare non petendo, cum ex vi contractus, vt dixi præcedenti disputatione *sect.* 1. *n.* 3. & 4. non obligetur petere; ergo. Firmo, quia votum castatis includit vim & obligationem præcepti negatiui abstinendi ab omni venereo actu; ergo obligat semper, & pro semper; ergo licèt inito iam matrimonio teneatur vouens, reddere ratione vinculi fortioris, nempe ratione perpetui iuris alterius; at non poterit petere, quia ille, etiam post matrimonium consummatum, est liber ad non petendum, quia non 3

petendo

petendo non præiudicat alteri.

4 Dico *secundo*, etiam infidelem votum castitatis emittentem, si postea vxorem ducat, non posse petere. Patet ob eandem rationem, quæ etiam militat in infideli, quia cùm voti obligatio sit de iure naturali, æquè obligat fideles ac infideles.

5 Dico *tertiò*, idem dicendum de illo qui post votum virginitatis absolutè contractum, matrimonium contraxit, attenta voti illius natura, nunquam posse petere debitum. Ita cum D. Thom. communiter Doctores 2. 2. *q*. 88. *art*. 3. *ad* 2. Ratio est, quia in eo voto per se & ex natura sua includitur perpetua continentia ab omni actu venereo, adhuc omissa virginitate; ergo superest obligatio deinceps continendi; ergo de tali voto virginitatis absolutè promissæ iudicandum est omnino, sicut de voto castitatis; ergo si is qui virginitatem vouit, postea matrimonium contrahat, nunquam poterit exigere debitum. Dixi, *attenta voti illius natura*: nam si expressa vouentis intentio solum fuit obligandi se ad solam à primo actu venereo continentiam, quo virgo permaneret; tunc amissa virginitate poterit debitum petere. Patet, quia obligatio voti non aliter respicit materiam aliquam, quàm votum ipsum illam respiciat. At in eo casu votum non respicit continentiam ab aliis actibus, nisi mediatè continentia à primo, quæ fuit primaria, ac immediata voti materia; ergo vbi votum iam non respicit illam continentiam à primo actu, quia facta est impossibilis, non etiam respiciet continentiam ab aliis, atque adeò nec voti obligatio super illam cadet. Igitur matrimonio semel consummato, cùm iam voti materia facta sit impossibilis, & ideo voti obligatio cessauerit, poterit petere. In dubio autem de intentione in prædicto voto virginitatis, censeo cum communi doctrina obligare ad perpetuam continentiam: quia votum suaptè natura ad id obligat; vnde ipsum possidet vim obligandi, dum de opposita vouentis intentione non constat.

6 Dico *vltimò*, si vterque coniugatus ante matrimonium voto castitatis sit astrictus, post consummatum matrimonium, neutrum posse petere; teneri tamen vtrumque alteri petenti reddere debitum. Ita rectè notauit Sanchez *disput*. 31. *cit*. *numer*. 8. Ratio est, quia per matrimonij contractum vterque coniugatus transtulit verum sui corporis dominium in alterum; ergo tenebitur vterque reddere debitum alteri petenti. Neutri tamen licitum erit petere, impediente voto castitatis vtriusque. Et quamuis neuter ratione voti licitè exigere queat; non tamen priuat votum iure iustitiæ erga alterum sibi debitorem, vt satis constat ex dictis *disput*. *præcedenti sect*. 5. *per totam*.

7 Ex dictis colligo, votum castitatis præcedens, per subsequens matrimonium non extingui, sed triplicem causare effectum. *Primus* est, si coniux voto castitatis astrictus cum alia fornicetur, reus erit præter adulterium sacrilegij contra votum. *Secundus*, teneri sub mortali abstinere à debiti petitione. *Tertius*, altero coniuge defuncto teneri omnino castitatem seruare. Quia cessauit iam fortius vinculum matrimonij, quod cogebat copulæ vacare, debitum reddendo.

Ad argumenta proposita *num*. 2.

8 Ad primum negatur antecedens; quia absolutè vouens castitatem, ad omnimodam castitatem sibi possibilem obligatur. Vnde tametsi cesset in illo voti obligatio, quæ est incompatibilis cùm vinculo matrimonij, & ideo tenetur reddere debitum; non tamen cessat id quod est cum ipso compatibile, nempe triplex ille effectus præcedenti numero memoratus. Diuersa verò est ratio vouentis castitatem, ac religionem: nam vouens religionem non vouet formaliter illa vota, nec includuntur veluti partes in eo voto: non enim includuntur immediatè sub obiecto formali voti religionis, sed vbi status religionis assumptus fuerit. At vouens castitatem formaliter vouet abstinentiam ab omni actu venereo, siue petendo, siue reddendo. Vnde non petere, & non reddere continentur formaliter sub obiecto voti castitatis: propter obligationem tamen satisfaciendi alteri coniugi habenti ius, quod fortius est, non agit contra votum formaliter, reddendo.

Ad secundum, dico quando maior difficultas est extrinseca & in obiecto ipsius voti non est inclusa, excusare ab impletione ipsius, qualis est ingressus religionis vt votum castitatis seruetur; non enim status religionis in eo clauditur voto: secus verò est, quando difficultas est intrinseca, & formaliter in ipsius voti obiecto inclusa, qualis est in voto castitatis abstinere ab omni actu venereo possibili secundum vouentis statum. Nec obest illud periculum cui expositus est vouens; nam sua culpa se exposuit illi, & patet remedium dispensationem impetrandi.

Ad vltimum, dico tametsi tunc reddetur matrimonium aliquantulum onerosum: teneri nihilominus alium coniugem id pati, quia exigit id natura voti à se liberè emissi.

Sectio II.

Vtrùm coniux cui debiti petitio interdicta est ratione voti castitatis, possit aliquando, & teneatur petere.

De hac re optimè Sanchez *lib*. 9. *disput*. 7. iuxta eius doctrinam,

Dico *primò*, virum, siue maritum, cui petere est interdictum, cùm tamen reddere teneatur, vt contingit quando est voto castitatis astrictus, posse aliquando insinuare se vxori, & offerre ad vsum coniugalem; ac petere ab ea debitum gratia vxori complacendi, & non ei reddendum matrimonium graue & onerosum. Ratio est, quia si id rectè inspiciatur, potius est vxorem interpretatiuè petere, ac virum reddere, cùm in solius vxoris gratiam fit, quæ ob verecundiam solet ab exactione debiti id optans arceri: ne videlicet matrimonium reddatur vxori graue, ac onerosum, si quoties concubitum appetit, cogatur contra naturalem verecundiam fœminis insitam, exigere. Hoc verò intelligendum est, nisi vxor vouendi castitatem viro licentiam concessisset. Nam in eo euentu, cum suo iure cesserit in hoc, vt permittat matrimonium sibi fore onerosum, marito se obligante ad non petendum; conqueri iure nequit de hoc onere, & quòd ipsa cogatur copulam appetens, expressè, aut interpretatiuè petere. Ex hoc dicto 1

Colligo *primò*, licitum esse viro ita impedito ad petendum, exigere, quoties voluntatem petendi in vxore non audente præ verecundia, coniecerit. Quia id est in vxore interpretatiua, & tacita petitio, in viro autem redditio. Cùm enim mulieres verecundæ sint, nec soleant verbis expressis petere, sufficiens signum est tacitæ petitionis. 2

Colligo *secundò*, quoties licebit viro ita impedito petere ab ea debitum: toties enim id ei licebit, quoties marito prudenter visum fuerit honestum; attendendo ad eam rationem ne matrimonium reddatur vxori graue ac onerosum, si quoties copulam appetit, cogatur contra naturalem verecundiam fœminis à natura 3

tura insitam exigere. Quoniam verò ex fœminis quædam sunt in venerem propensiores aliis, & consequẽter copulam appetant viri frequentius; ideo ad hoc librandum prudenter attendenda est conditio natiua vxoris, ac eius in copulam propensio.

3 Dico *secundò*, non esse idem dicendum, quando vxor est voto castitatis astricta. Probatur, quia regulariter non est idem iudicium, neque eadem ratio. Nam nec viro indecens est exigere, nec ipsum pudet, & ideo non redditur ipsi onerosum matrimonium, si semper dum petit, cogatur petere. At si maritus talis esset, vt more fœminæ non auderet petere, præ verecundia; tunc idem dicendum est de fœmina, cui petere est interdictum; potest enim se aliquoties marito ad eum vsum offerre, & ab eo petere, volente concubitum, nec ab eo petere audente.

4 Dico *tertiò*, licere coniugi voto castitatis impedito exigere ab altero, vbi in ipso periculum incontinentiæ sentiret. Ratio est, quia hoc est quodammodo reddere: & quia votum non obligat ad non petendum cum dispendio ruinæ alterius coniugis. Et quãuis, vt suprà dixi, non possit coniux sic impeditus offerre se alteri qui vouendi concesserat licentiam; at si periculum sit incontinentiæ in altero, tenebitur. Quia concedens eam licentiam solùm cessit iuri suo, vt alter non teneatur sibi aliquoties se offerre, gratia non reddendi matrimonium onerosum. At in hoc casu obligatio non consurgit ex hoc capite, sed ex obligatione orta ex ipsamet matrimonij institutione, & bono fidei. Ex institutione quidem, quia matrimonium post naturæ lapsum institutum est in concupiscentiæ remedium, ac proinde vbi alter hoc remedio indiget, licèt non petat, tenetur alter coniux offerre; sicut medicus ægroto, cui medetur, tenetur adhibere medicinam, quam ei salubrem fore existimat, quamuis non petat. Ex bono fidei; quia ad bonum fidei spectat non tantum reddere debitum, sed etiam abstinere ab alio concubitu; ergo vbi periculum est incontinentiæ in altero, ad fidelitatem quam sibi mutuo coniuges debent, pertinet subuenire petendo debitum, vt sic ardor & illa praua libido impellens illum ad illicitam copulam, frigescat. Vnde in hoc casu nullam differentiam pono, siue vir sit cui debitum petere est prohibitum, siue sit fœmina. Quamuis cessante incontinentiæ periculo sit verum discrimen adductum suprà numero præcedenti.

5 Est verò notandum, si coniux voto castitatis astrictus agitetur carnis tentationibus etiam vehementibus, non licere sibi petere debitum. Quia id nullo solido fundamento aut iure licere, probatur. Non enim suaui iugo Christi aduersatur, sicut nec illi repugnat, votum castitatis impedire matrimonium contrahendum absque dispensatione, non obstantibus vehementis carnis stimulis. Nec iuuat institutio matrimonij post lapsum, vt huic incontinentiæ subueniatur. Quia ea se medicina destituit quoad facultatem petendi qui castitatem vouit, licet sit matrimonio ligatus.

6 Dico *quartò*, coniugi voto castitatis astricto licere significare alteri coniugi suum impedimentum, ne eius petitionem expectet. Ratio est, quia id propriè non est petitio debiti, quæ sola interdicitur, sed redditio; ne reddatur ei matrimonium onerosum. Est verò notandum coniugem voto castitatis ligatum non teneri indicare alteri suum votum, vt à petendo abstineat, quamuis nouerit fore vt non petat. Quia actus copulæ reddendo desinit esse voti materia, durante obligatione reddendi ob matrimonium. Idem ob eandem rationem dicendum est, quocumque alio existente impedimento.

Dico *quintò*, talem coniugem impedimentum non posse prouocare non impeditum vt petat; nec è contra hic illum, licèt eius timeat lapsum. Hoc videtur certum. Patet *primum*, quia illud esset exigere, quod est illi per votum castitatis prohibitum. *Secundum* similiter liquet, quia illud est incitare ad peccatum. Debet ergo tunc ab eo debitum petere, vt sic licitè actum coniugalem exerceat, quem petendo illicitè exerceret. 7

Dico *vltimò*, si ambo coniuges promiserunt Deo se debitum non petituros, posse licitè copulam habere, quando quilibet sentiret alium indigere propter incontinentiæ periculum. Probatur, quia tametsi nequeant debitum petere, quia id aduersatur voto emisso, tamen in eo euentu neuter verè petit, atque ideo neuter peccat aduersus votum; & ex alia parte est quodammodo redditio, cum neuter gratia sibi satis faciendi, sed gratia annuendi voluntati alterius coniugis accedat, cui reddere tenetur. Idem dicendum ob rationem dictam, quando vterque coniux nouit alterum affectare copulam, & petiturum, si posset. Quia est quodammodo redditio, & in gratiam alterius. Idemque dicendum, licet communi consensu, id votum emiserint. Quia cùm solum se non petituros promiserint, reddere tenentur; & illa copula est quodammodo redditio. Idem dicendum si votum absolutum ante, vel post matrimonium coniuges emiserint, non communi consensu. Quia id votum non eximit ab obligatione reddendi, sed solum obligat ad non petendum. Est verò notandum si coniuges per viam pacti mutuo consensu castitatem vouissent, non possent licitè copulam habere, nec mutuam exigendi voluntatem exhibere. Quia iam nec petendi, nec reddendi facultatem habent. Quòd si coniuges non mutuo consensu castitatem vouissent, & alter signa petitionis ostenderet, nullo modo hic alius reus esset culpæ. Ratio est, quia illa est petitio interpretatiua & tacita, & ideo grauiter peccaret. At verò alter annuens prædictæ petitioni, vacat omni culpa, quia verè reddit, ad quod ex iustitia tenetur, non obstante voto castitatis. 8

SECTIO III.

An voto castitatis astrictus, contrahens matrimonium, teneatur ingredi religionem; an potiùs possit illud reddendo debitum consummare.

Sententia est D. Th. Scoti, Petri Soto, Rosellæ, Armillæ, Syluestri, & aliorum, quos refert Coninch *disput. 34. dub. 5. n. 34.* affirmans, teneri ante consummationem matrimonij ingredi religionem ad non violandum votum. 1

Primò, quia talis ante matrimonium tenebatur absolutè seruare castitatem, nec per suum scelus, quo matrimonium contraxit, potuit se illa obligatione eximere; ergo etiam postea tenetur seruare castitatem quantum potest. At potest eam absolute seruare ingrediendo religionem; ergo ad hoc tenetur, quia si religionem non ingrediatur, tenebitur ad reddendum alteri coniugi, quo violabit votum castitatis. Firmo, quia iste tenetur seruare castitatem quantum potest ex vi voti, sed ante consummationem matrimonij potest illam integrè seruare ingrediendo religionem, quia transacto bimestri cogetur consummare; ergo tenebitur ingredi. Qui enim tenetur ad aliquem finem,

nem, tenetur quoque ad medium vnicum.

Secundò, votum castitatis in ordine ad matrimonium est fortius religionis voto, cùm illud debiti petitione semper priuet, hoc verò non: sed voto religionis astrictus peccat prima vice reddens; ergo à fortiori ligatus castitatis voto.

Tertiò, qui videt clarè se non posse votum castitatis, quod emisit, absque summo periculo in seculo obseruare, tenetur ingredi religionem, at id contingit in præsenti.

2 Contrariam sententiam, non teneri religionem ingredi, nec peccare matrimonium consummando, reddendo debitum, vt veriorem sequuntur quamplurimi, quos refert & sequitur Sanchez *lib. 9. disp. 34. n. 3.* Coninch *disp. 34. dub. 8. n. 55.* Basilius Ponce *lib. 10. c. 5. n. 12.* Gaspar Hurtado *disp. 10. difficult. 8. n. 32. & 33.* & alij.

3 Dico *primò*, prædictum coniugem voto castitatis ligatum ante contractum matrimonium non teneri ante consummationem ingredi religionem ad illud votum implendum, sed posse matrimonium consummare, non exigendo, sed reddendo. Probo id *primò*, quia iste non nouit religionem ingredi; ergo non est ad id cogendus, vt possit seruare castitatem; quia vt huius voto satisfaciat, non tenetur suscipere medium tam arduum, ac difficilius re ipsa quam vouit. Sicut si quis habitans Romæ vouisset peregrinationem ad Virginem Lauretanam, si postea trasferret domicilium ante impletionem voti in Indias, tametsi peccaret, tamen hoc facto non obligaretur voto, quia contrarium esset nimis durum, ac moraliter impossibile. *Secundò* nemo tenetur rem inferioris ordinis compensare cum re superioris ordinis meritissima, vt qui debet pecuniam, quam absque vitæ, vel famæ detrimento restituere nequit, excusatur. At talis est religio respectu continentiæ promissæ. Quamuis enim religio sit magnum Dei donum; id tamen est sponte eligenti. Vnde negari non potest esse grauissimum onus, & tale, vt nemo sit illud subire compellendus, nisi se expressè obligauerit; & constat statum religiosum nisi sponte suscipiatur, difficiles solere exitus habere. Denique id manifestè ostenditur ex Extrauaganti Ioan. XXII. *Antiquæ concertationi, de voto.* In qua decernit eum, qui post contractum matrimonium ante consummationem inuita vxore fuerat Sacris initiatus, inducendum quidem, non compellendum vt Religionem ingrediatur; nolentem autem ingredi, compellendum vt petente sponsa matrimonium consummet; cùm tamen talis suscipiendo Ordinem sacrum obligauerit se voto castitatis. Hæc enim sunt verba Pontificis. Ad ingressum huiusmodi (nempe Religionis) sic ordinatum, si matrimonium consummatum non fuerit, per Diœcesanum instāter moneri præcipimus, & induci: quod si forsan renuerit adimplere, ipsum, si sponsa eius institerit, per censuram Ecclesiasticam compellendum decernimus contractum matrimoniũ consummare. Vbi Glossa, verbo, *renuerit adimplere*, ait Pontificem expressè supponere, licere illi renuere. Quia aliàs non eius voluntati id relinqueretur, sed potiùs compelleretur. Si igitur ex hac decisione constat coniugem promotum ad Ordinem sacrum post matrimonium ratum, cùm possit castitatem in eo promissam obseruare religionem ingrediens, ad id non teneri; à fortiori non tenebitur qui ante matrimonium vouerat castitatem. Quare cùm ille sit compellendus reddere debitum per Ecclesiasticam censuram post bimestre iure concessum, vt ibi deciditur; manifestum est illum non peccare reddentem, sed potius si debitum negaret, verè peccaret. Hoc argumentum adeò efficax esse censetur, vt meritò dicat Basilius Ponce se non videre quomodo stante dicta Pontificis decisione, sententia opposita defendi queat. Hinc

Dico *secundò*, idem dicendum esse, si votum castitatis emittatur post matrimonium ratum. Probatur rationibus numero præcedenti adductis, maximè decisione dictæ Extrauagantis. Vbi, vt dictum est, deciditur, sic sacris initiatum non teneri ad religionem, vt votum obseruet. Addo nec teneri ingredi religionem, etiamsi velit alter coniux cedere iure suo abstinens à debito petendo, nisi expressè voluisset, dum castitatem sic vouit, se ad religionem obligare, quamuis sciret non posse castitatem, quam promisit, obseruare, nisi ingrediendo religionem. Ratio est, quia adhuc est medium difficilius & altioris ordinis: & nemo tenetur rem furto ablatam alteri restituere, patiendo iacturam in re altioris ordinis, tametsi tempore furti crederet se aliter non fore restituendo, & eam iacturam teneri pati. Explico id clariùs, distinguendo rem ipsam. Nam sic vouens, si tempore quo castitatem illam vouit, actu non meminit se ad religionem obligari, non tenebitur ad religionem. Quia votum ad id non obligat suapte natura, nec voventis intentio fuit ad religionem se obligare, sed illud simpliciter absque alia intentione emisit. Si verò tempore quo castitatem vouit, actu meminit se ad religionem obligari, tenebitur vtique, quia tenera id est vouere vtrumque. Ratio est, quia votum in tantum obligat, in quantum vouens se obligare intendit; nascitur enim obligatio voti ex propria voluntate. At vouens tunc castitatem, intelligens simul se ad religionem obligari, iam expressè vtrumque amat vt sui voti obiectum; manebit ergo ad vtrumque obligatus: sicut qui existimaret esse votum, dicere sic, faciam hoc; teneretur vtique ex vi voti. Quia iam ea verba proferens obligationem voti amplectitur, ad quam forma verborum non est necessaria, potest enim sola mente fieri. 4

Dico *vltimò*, eum qui post sponsalia de futuro emisit votum castitatis, non teneri ad religionem ingredi, sed posse ingredi, si velit, sin minus, teneri sponsalia perficere matrimonio contracto. Ita communiter Doctores. *Primum* probatur ex dictis, quia iste non vouit religionem, & licèt iam non aliter possit integrè seruare votum nisi ingrediendo religionem, non ideo tamen tenetur, tam notabili mutatione, & tam difficili, ac est ingressus religionis, illud perfectè implere. *Secundum* liquet, quia cùm sponsalia per tale votum non dissoluantur, tenetur illa implere. 5

Ad argumenta primæ sententiæ.

Ad primum, dico tametsi possit metaphysicè loquendo implere votum ingrediendo religionem, non tamen posse moraliter, & eo modo quo se obligauit vt probatum est. Ex quo patet ad confirmationem, tametsi ingressus in religionem sit medium vnicum ad seruandum integre votum, est tamen valde extraordinarium, ac difficile. Ex obligatione enim finis sequitur obligatio mediorum, quæ ordinariè, & sine maxima difficultate adhiberi possunt. Sic Valentinus qui vouisset peregrinationem ad Virginem *del Pilar* nuncupatam, peccaret quidem transferendo habitationem Romæ ad implendum votum; semel autem facta illa mutatione, nullus illum obligaret ad votum implendum. Sic similiter peccabit iste nubendo, semel autem matrimonio inito, non tenetur cum tanta difficultate seruare illud votum, assumendo statum, & rem longè difficiliorem. 6

Ad secundum, respondeo votum castitatis esse fortius

tius & strictius religionis voto, quantum ad aliquid, nempe quoad priuandum petitione debiti: esse verò minus strictum quoad obligandum ad religionis ingressum, ob rationes suprà allatas.

Ad tertium, dico casum illum antecedentis non posse moraliter contingere: neque enim potest occurrere euentus, in quo ingressus religionis sit medium simpliciter necessarium ad seruandam castitatem promissam, cùm possit vouens manens in seculo aliis mediis vti, orationis & pœnitentiarum. Quod adhuc prę fragilitate tentationibus succumbat, sumat medium petendæ dispensationis.

Sectio IV.

An votum castitatis emissum post matrimonium consummatum, ab altero coniuge sine alterius licentia, sit validum, & obliget etiam ad non reddendum.

1 Certum videtur, si votum castitatis emittatur post matrimonium nondum consummatum, & animo ingrediendi religionem, esse omnino validum, & obligare ad non reddendum, quoties redditio est voluntaria, vt priori bimestri ante matrimonij consummationem Patet, quia is vouens licèt id intendens potuit se obligare ad omnimodam castitatem; idque intendit, eum absolutè vouerit castitatem, & vt eam seruare posset, habuit dum vouit animum transeundi ad religionem. Si verò non animo ingrediendi religionem, nec de ingressu cogitans promisit; idem iudico dicendum, quod modò disputandũ est de eo voto emisso post matrimoniũ cõsũmatũ.

2 De quo sentiunt nonnulli, si fuit à coniuge emissum sine licentia alterius, non valere, præsertim quando vir illud emittit.

Primò, quia illud cedit in graue vxoris præiudicium, cui ob innatam verecundiam graue est, si semper debeat petere, quoties matrimonij vsũ appetit.

Secundò, verior doctrina edocet votum rei partim licitæ, & partim illicitæ, vel partim possibilis, & partim impossibilis factum per modum vnius ad nihil obligare. At in præsenti casu per modum vnius cadunt sub votum castitatis nec petere, nec reddere debitum; nam à vouente respicitur vtrumque tanquam obiectum comprehensum in castitate. Igitur, sicut vouens se nunquam peccaturum, quia respicit per modum vnius omnia peccata, vt sub ratione generica peccati includitur, non tenetur virtute illius voti vitare etiam partem peccatorum possibilium, ita similiter eum pars talis voti sit de re illicita, & contra iustitiam, qualis est non reddere post consummatum matrimonium, corruet totum votum.

3 Dico *primò*, votum castitatis absolutum post matrimonium consummatum, factum sine licentia coniugis, validum esse, & obligare. Ita quamplurimi, quos refert & sequitur Sanchez *disput. 35. numer. 25.* Coninch *disput. 34. dub. 6. n. 40.* Basilius Ponce *lib. 10. cap. 5. n. 19.* & alij. Probatur manifestè ex *c. quidam 3. de conuers. coniug.* vbi quando vir renitente vxore professus est, decernitur professionem fuisse nullam, at obligari vouentem ad votum castitatis in ea professione emissum, in quantum se potuit obligare. Verba enim sunt huiusmodi. Votum non tenuit, vlteriùs verò non poterit vxorem accipere: promisit enim se non exigere debitum, quod in eius potestate erat, & ideo quoad hoc votum tenuit: nõ reddere autem non erat in eius, sed in mulieris potestate. Idem habetur *cap. placet 12. de conuers. coniugatorum*; vbi sermo est de muliere coniugata, quæ credens virum obiisse professa est. Et sic dicitur. Licèt votum eius vsquequaque non renuerit, eatenus tamen fuit obligatoriũ, quatenus poterat se obligare. Ratione probatur, quia sic vouens vouet castitatem modo sibi possibili, at ille etiam post matrimonium consummatum potest, & est liber ad non petendum, quia non petendo non præiudicat alteri coniugi; ergo obligatus manet quoad hunc actum non petendi debitum.

Dico *secundò*, vouens sic castitatem post matrimonium consummatum, licèt intendat absolutam castitatem, at non intendit vouere omnes eius actus per modum vnius rei indiuisibilis. Probatur, quia vouens castitatem ante matrimonium, non promittit per modum vnius omnes eius actus; aliàs iniens matrimonium postea, cùm iam tota materia non esset possibilis, sed tantùm pars, ad nihil teneretur, quia simpliciter esset de materia inepta, & incapaci, nam directè caderet in totam illam materiam, vt vnum quid est, & inde acciperet rationem, & proprietates suas. Vnde si talis intenderet vouere absolutam omnino castitatem, qua obligetur ad omnes actus eius non petendi, nec reddendi, idque per modum rei indiuisibilis, ita nolit se obligare ad vnam solam partem, inualidè id faceret, quia hoc illi impossibile est. Firmo, quia prædictum votum castitatis non respicit abstinere à petitione, & redditione, & ab alio matrimonio ineundo, & à fornicatione, tanquam indiuidua sub vna specie, aut species sub vno genere contenta, sed tanquam actus diuersos castitatis; & obligatio hæc est commodè separabilis ac diuisibilis; si ergo omnes actus sunt possibiles, obligabit ad omnes: si aliqui non sunt ratione status possibiles, obligabit ad cæteros, & tunc dabitur sufficiens ratio diuisionis, ac separationis, atque ita materia erit diuidua, nec promissa per modum vnius, & consequenter pars inutilis non vitiabit vtilem, quia hæc regula intelligitur, quando vtile sine inutili consistere potest. Quod patet variis exemplis: nam si quis vouit ire genibus flexis Ierosolymam, tenetur ire modo possibili, reiecto impossibili. Si quis etiam voueat triduo ire Romam, tenebitur ire quamprimum possit. Sicut *in leg. si quis ita 2. ff. de condit. institut.* dicitur, legatum, vel institutionem relictam sub conditione, si intra triduum post mortem testatoris monumentum feceris, non obligare ad modum impossibilem, licèt obliget quoad opus ipsum. Denique si quis vouit ieiunare totam Quadragesimam, & non possit integram, possit autem partem, tenetur ad partem secundum omnes, quia virtute continet vota singula pro singulis diebus, vnde nihil obstat quominus tale votum ex parte sit vadidum, & ex parte inualidum. Similiter ergo in præsenti dicendum de voto castitatis emisso à coniugato, castitatem non esse vnum totum indiuisibile, sed esse collectionem plurium actuum, quorum singuli per se sub votum cadunt, quia in singulis honestas castitatis simpliciter reperitur, & per singulos ostenditur castitas. Vnde materia castitatis negatiua non vtendi venereis, potest explicari quantum possibile fuerit, & ideo licèt quoad aliquid non sit possibile, quoad cætera obligabit. Quare in vniuersum dicendum est, quoties materia totalis voti non est totum aliquod moraliter, & secundùm ordinarium vsum indissolubile, sed est tãtùm multitudo, vel collectio actuum, tũc licèt nõ sit possibile totam materiam & singulas partes implere, nihilominus votum obligare ad partes, vel ad colle-

ctionem partium possibilem, vbi de contraria intentione vouentis non constiterit. Addo hoc vltimum; quia ab illa pendet tota obligatio, & pro libertate sua potest connectere quoad obligationem ea, quæ secundum se connexa non sunt, & potest nolle vnum nisi dependenter, & sub conditione alterius, quia hoc totum liberum est.

5 Quæres, vnde cognosci poterit in prædicto coniuge castitatem vouente, an voluerit se obligare per einsmodi votum ad omnes actus, nec petêdi, nec reddendi, an solum ad non petendum? Respôdeo ex ipsa materia voti, quæ non postulat talem intentionem in coniugato, ratione status, & obligationis reddendi, & non lædendi ius alterius coniugis, quod habet in illum. Cognosci etiam potest ex relatione, & conscientia vouentis, cui credendum est in eius foro. Si ergo ille expresse concepit suam intentionem fuisse obligandi se ad petendum, & ad non reddendum simul, & non aliter, tunc satis constabit de intentione, & ita cum id sit impossibile, non tenebitur votum implere. Deinde quando intentio non est ita expressa, spectanda est ratio volendi: nam si pensatis omnibus credatur principale motiuum vouendi castitatem fuisse omnimodam & integram puritatem, & negationem omnis actus venerei, omnino pendentem à tali modo, tunc signum est materiam illam fuisse intentam cum tali modo, & non aliter, quia ex motiuo & fine pendet tota voluntas, atque ideo tale votum non obligare. Est manifestum exemplum de illo qui vouit ingredi hoc monasterium ex peculiari affectu ad illud: si enim fiat illi impossibilis ingressus in illud, quia non admittitur, non obligatur ad alia, quia non intendit se obligare ad statum religiosum absolutè, sed vestitum tali circumstantia. Idem est si quis vouit confiteri intuitu lucrandi Iobileum, & præcisè ratione illius; nam si fiat impossibile Iobileum, vel quia cessauit antea, vel quia non potest vouens alias diligentias necessarias facere, non tenebitur confiteri. Idem denique est, quoties principalis finis operantis redditur impossibilis, quia tunc obligatio voti circa alia cessat, quia respectu voluntatis vouentis sunt quasi accessoria, quæ cessant, cessante principali.

6 Sed quid si post diligentem examinationem conscientiæ coniugis castitatem vouentis post consummationem matrimonij, non possit certò constare de intentione illius, sed maneat res dubia? Dico, tale votum obligare ad id quod possibile est. Ratio est, quia eo ipso quòd de contraria intentione vouentis non constet, iudicandum est votum obligare iuxta exigentiam materiæ, & intentionem fuisse materiæ proportionatam. Vnde licèt aliàs moueatur dubium, cùm materia talis voti sit, vt partes eius non sint connexæ, nec componere soleant vnum totum quasi indiuiduum, quod impossibile est propter obligationem status coniugalis, votum illud obligat ad partem possibilem. Quia tunc satis constat de voto emisso; constat etiam quod ordinaria, & quasi connaturali intentione factum obligat ad partem possibilem, & non constat fuisse aliter intentionem conceptam. Vnde pro voto, cui materia fauet, præsumendum est, & possidet votum.

7 Dico *tertiò*, votum castitatis post matrimonium consummatum emissum ab altero coniuge absque alterius licentia, obligare ad non petendum debitum. Hoc est certum, & expressè definitum *cap. quidam 3. & c. placet 12. de conuersione coniugatorum*, vt videmus, & euidens est ex dictis *numer. 4. 5. & 6.*

8 Dico *vltimò*, prædictum votum esse nullum quoad partem non reddendi, quando ex iure iustitiæ exigitur, at quoad partem non reddendi, quando alter non habet ius exigendi, vt si adulter sit, esse validum. Ita Basilius Ponce *num. 19. cit.* & Coninchius *dubio 6. cit. num. 41.* & alij. Contrarium sentit Sanchez *n. 26. & 28.* nimirum einsmodi votum esse prorsus irritum quoad non reddendum debitum, taléque præcisè vouere non petere, nullo tamē modo vouere, non reddere. Probatur tamen nostrum dictum, quia videlicet talis obligauit se voto castitatis quantum potuit, tota enim castitatis materia coniugi possibilis cecidit sub eo voto; ergo cùm potuerit se obligare ad non reddendum debitum coniugi adulteranti, verè se obligauit ad non reddendum debitum illi; ergo tūc tenebitur implere votum quoad totam materiam. Firmo, quia si solum materia eius voti esset de non petendo, posset eo dissoluto matrimonio aliud inire, cùm etiam alio inito matrimonio posset idem votum implere de non petendo, cùm tamen omnes & ipse Sanchez expressè dicat nō posse iniri, & constat ex *c. quidam*, iam suprà citato; ergo signum est totam materiam castitatis esse eo voto comprehensam quoad petitionem etiam tunc, quia in eius tantum est potestate; quoad redditionem verò quando ius alterius impeditum fuerit. Impeditur autem & culpa adulterij commissa, aut morte, & sic tunc tenebitur implere quoad totam materiam. Igitur dicendum est consequenter, eum qui votum castitatis emisit, siue ante, siue post consummationem, peccare contra votum non solùm petendo, sed etiam reddendo, quoties liberum est reddere, aut quoties alter petit illicitè ratione adulterij commissi. Vnde non video, quomodo hæc duo quæ docet Sanchez, cohærere possint. *Primum*, talem coniugatum præcisè vouere non petere, nullo autem modo non reddere, ideoque ait ipsum adulteranti coniugi posse reconciliari, ac petendi debitum reddere, quia hoc ipsius voto non repugnat. *Secundum*, cum mortua coniuge non posse aliam ducere, quia videlicet talis obligauit se voto castitatis quãtum potuit; potuit autem se obligare, vt coniuge mortua aliam non duceret. Hæc inquam duo non satis capio quàm sint consequenter dicta. Nam si talis se obligauit voto castitatis quantum potuit, cùm potuerit se obligare ad non reddendum debitum coniugi adulteranti, ad hoc verè obligabitur. Si verò nullo modo se obligauit ad non reddendum debitum, sicut tunc poterit adulteræ coniugi reconciliari cum animo reddendi debitum, & nunquam petendi; ita ea mortua poterit eadem intentione, aliam ducere. Neque enim hîc vlla videtur esse ratio diuersitatis. Quare hac in re dicendum est si talis dum vouit, intenderit saltem implicitè obligare se ad absolutam castitatem, posito quod siue per adulterium coniugis, siue per eius mortem, nec potest adulteræ coniugi reconciliari, nec ea mortua aliam ducere. Præsumitur autem communiter ita vouisse quicumque ex sincero affectu & amore castitatis eam vouet, nisi expressè contrarium intendat. Nam cùm talis ita amet castitatem, vt velit se ad eam, quãtum potest, seruandam obligare, quando hoc ei difficillimum est ob communem vsum toti; quanto magis intendit se obligare, vt eam integrè seruet, accedente casu, quo hoc facilius longè poterit. Addo tamen si talis expressè solum intenderet eam vouere quatenus pro eo statu eam potest seruare, nullo modo obligaret se ad seruandam castitatem, quatenus repugnat præcisè redditioni debiti; etiam in eo casu quo ei esset licitum non reddere. Vnde talis, per se loquendo, non peccaret contra votum si adulteræ reconcilietur, aut coniuge mortua aliam ducat, modo vtrumque ea intentione faciat, vt numquam debitum petat, sed solum reddat, quia nullo

nullo modo vouit non reddere, vt bene docet Coninchius citatus n. 43.

9 Ad argumenta supra adducta n. 2.

Ad primum dico, tametsi illud sit onerosum, & aliquale grauamen alteri coniugi, ideo tamen teneri id subire, cum vouens vtatur iure suo.

Ad secundum, admissa maiori negatur minor; constat enim ex n. 4 & 5. non promitti castitatem, & omnes eius actus per modum vnius rei indiuisibilis. Exemplum illud de voto de non peccando non opponitur nostræ doctrinæ. Nam in primis illud votum non obligat ad sui obseruationem quoad totam materiam, quia est de re impossibili: nam vitare omnia peccata, venialia etiam ex surreptione, & collectiuè, non est absolutè possibile; quia humano modo fieri non potest, nec fieri vnquam contingit per gratiam ordinariam absque specialissimo priuilegio. Præterea satis probabile est, tale votum obligare ad vitanda omnia peccata deliberata, vel saltem mortalia, quia hæc pars illius obiecti possibilis est, & non est per se connexa cum alia parte impossibili. Videatur de hac re noster Suarez *tom. 2. de religione lib. 2. de voto cap. 3.*

SECTIO V.

Ad quid obligentur coniuges, qui vouerunt religionem ingredi.

1 IN hac re *primò* certum est illum qui emisit religionis votum, obligari ante consummationem matrimonij religionem ingredi. Ratio est, quia ante consummationem potest licite votum illud implere; ergo tenebitur.

2 *Secundò*, constat quoque apud omnes, eum qui voto religionis astrictus, matrimonium prima vice consummat, siue petendo, siue reddendo, mortaliter delinquere. Ratio est, quia dum matrimonium iniit, potest adhuc suum votum implere religioné ingrediés, & ad id se expresso voto astrinxit: & consummans constituit se in eo statu, vt implere nequeat. Vnde nõ peccat contra castitatem, cùm non emiserit votum castitatis, sed contra votum religionis, quia liberè apponit impedimentum implerioni voti; cùm post consummationem matrimonij nõ possit ille ad religioné transire. Peccat verò duplici peccato mortali; *primò*, dũ matrimonium iniit animo ipsum consummandi; & *secundò*, dum consummauit.

3 *Tertiò*, semel consummando matrimonio, licitum est voto religionis astricto perinde posse petere & reddere, ac si nullo voto teneretur. Hoc etiam est certum apud Doctores, quia iste non fecit votum castitatis, & ita etiam si petat, non peccat contra castitatis votum. Qui enim vouet statum, non se obligat ad leges illius, donec illum re ipsa assumat; cum in suo voto nullam exprimat ad illius legis obligationem; sicut vouens se Ordines sacros assumpturum, non tenetur donec assumat, recitare officium Canonicum, nec tenetur ad castitatem ex vi voti in illis emittendi, vnde si tunc fornicetur, simplex erit fornicatio contra virtutem temperantiæ, non contra religionem, sicut nec tenetur ad paupertatem, & obedientiam donec profiteatur. Præterea nec peccat contra votum religionis. Quia per consummationem matrimonij iam factus est impotens ad implendum votum perseuerante matrimonio. Vnde etiamsi postea petat, aut reddat debitum, non apponit amplius impedimentum implerioni voti. Impossibilium enim nulla est obligatio.

Quartò, dissoluto eo matrimonio per mortem coniugis, voto religionis ligatum posse & teneri transire ad religionem, affirmant omnes, & patet quia cum iã cessauerit impedimentum, potest ille implere suum votum, ergo tenetur. Neque enim est cur omnino illius obligatio cesset, sed tantum suspensa est. Idem dic existẽte iusta causa diuortij ob alterius coniugis adulterium, cũ ipse vouens sit innocẽs; tenebitur enim tunc votum religionis implere, quia iam cessauit impedimentum, & transire ad religionem potest, & debet. 4

His positis, duplex restat difficultas dissoluenda. *Prima* est, ad quid teneantur coniuges, qui ante matrimonij consummationem ex mutuo pacto vouent religionem ingredi. *Secunda* est, ad quid obligentur, si consummato iam matrimonio pari consensu voueant religionem ingredi.

Circa priorem difficultatem, duo docet noster Sãchez *lib. 9. disp. 37. n. 5. Primum*, prædictos coniuges nõ peccare, siue petendo, siue reddendo, sicut peccat quãdo alter solus vouit religionem, & matrimoniũ prima vice consummat. Probat assignando disparitatem: nã quando alter solus vouit religionem, seu etiam vterque de licentia alterius, non tamen communi consensu, & per modum pacti, tenetur vterque independenter ab altero religionem ingredi, quod præstare non potest semel consummans, atque ideo mortaliter peccat, quasi se impotentem reddens ad explendum votum. At quando vterque communi consensu, & ex mutuo pacto vouit, potest vterque implere æque votum siue matrimonium consummet, siue antea. Nam licèt antea posset alter ingredi altero nolente, secus autem post, & ita impotentior videatur effectus ad votum explendum: attamen ingredi non tenetur, altero ingredi nolente; cùm per modum pacti se obligauerit vterque, ac proinde altero impleri nolente, alter liber est. Quod si vterque velit ingredi, potest æque consummato matrimonio, ac ante consummationem. Nec votum illud religionis impedit debiti petitionem, aut redditionem, quando hæc non impediunt facultatem ingrediendi, cùm non sit votum castitatis. Nec dici potest statim voto religionis emisso, cùm statum velint mutare, abdicasse eos à se dominium, ac ius corporum. Quia simplex promissio religionis non est abdicatio vsus coniugalis, vtpote qui voto non aduersetur, sed est promissio assumendi statum in quo illi vsui renunciabitur voto solemni. *Secundum* quod ait est, neutrum teneri coniugem in eo euentu ad reddendum alteri ante matrimonij consummationem. Probat, quia non priori bimestri, cùm secluso voto ad id minime teneatur. Nec eo bimestri transacto, quia potest cogere alterum, vt fidem pacti seruet, & religionem ingrediatur; quod si nolit, potest se illæsum conseruare, vt altero inuito ingredi possit. Quod efficere nõ posset trãsacto eo bimestri, eo voto absque cõmuni consensu, & pacto emisso, nisi statim ingrederetur religionem, propter iniuriam matrimonij. 5

Placet mihi in hac re resolutio nostri Coninch *disputat. 34. dubio 7.* qui optimè prænotat, hæc duo multum inter se differre, voueo ingredi religionem, si tu voueas ingredi illam; & voueo ingredi religionem, si tu eam ingrediaris: sicut multum differunt, aliquem vouere ingredi religionem, & eam de facto ingredi. Nam si priori modo voueam religionem, teneor eam ingredi, si alter eam verè voueat, etiam si eam nũquã ingrediatur; quia conditio sub qua voui, verè impletur hoc ipso quo alter vouet, meũ votũ nullũ est, quia deficit cõditio. Si autẽ secũdo modo vouerim, quarũcumque 6

cùmque alter religionem voueat, ad nihil obligat donec alia eam ingrediatur; quo facto statim obligor ingredi, quia tunc conditio requisita ponitur, non autem ante. Vnde si alter religionem nunquam ingrediatur, nunquam tenebor eam ingredi, quia deficit conditio. Quo præmisso,

7 Dico *primò*, cum dicto Ægidio Coninchio, si coniuges ante matrimonij consummationem mutuo consensu & pacto priori modo vouerint religionē ingredi, posito quòd vterque verè nouerit, vtriusque votum statim transire in absolutum. Hoc manifestum videtur, quia statim impletur conditio sub qua vouerunt. Quare vterque independenter ab altero tenetur religionem ingredi, posita dicta conditione, eodem modo ac si separatim, & absolutè vouissent. Notat benè dictus Coninch, quando coniuges ante consummationem communi consensu, & pacto vouerint ingressum in religionem, cum id faciant ex vero desiderio propriæ perfectionis, ac salutis, censeri id vouere priori modo, atque ita vtrumque independenter ab altero teneri ingredi. Hinc

8 Dico *secundò*, dictos coniuges sic priori modo vouentes, consummando matrimonium peccare. Ratio est, quia exponunt se periculo manifesto, vt fiant impotentes implere votum. Quod apertè ostenditur. Tum quia post consummationem neuter poterit ingredi, si pars noluerit, aut non potuerit ingredi; cùm tamen in eo casu ex vi voti etiam teneatur ingredi. Tum etiam, quia exponunt se euidenti periculo ne vxor concipiat, atque ita fiat impotens ingredi religionem, & consequenter etiam maritus ingredi nequeat. Firmo, nam vt omnes fatentur, si vterque coniux separatim & absolutè vouisset ingressum in religionem, peccaret consummando matrimonium, ob rationes dictas. At vterque eo casu eodem modo suo voto obligatur, ac si separatim & absolutè vouissent, vt ostensum est. Igitur eodem modo peccant consummando.

9 Dico *tertiò*, si coniuges ante matrimonij consummationem, voueant secundo modo ingressum religionis, non peccare contra votum, illud communi consensu consummando. In hoc sensu intelligenda est doctrina Sanchez adducta, quæ verissima est, & probatur, quia cum neuter teneatur ingredi religionem, nisi altero legitimè ingrediente, neuter contra votum peccat faciendo aliquid, ex quo sequatur, vt nequeat ingredi, nisi altero ingrediente. Imò, vt rectè notauit Coninch, neuter peccat, si vterque nolit ingredi, aut si communi consensu aliquid faciant, ex quo sequatur neutrum ingredi posse: quia tantum efficiunt vt deficiat conditio sub qua vouerant, quam non tenebantur ponere, cùm ad hoc se non obligauerint.

Circa posteriorem difficultatem, quando post consummationem matrimonij vterque pari consensu & mutuo pacto vouerunt religionem ingredi,

10 Dico *primò*, neutrum peccare, quamdiu non ingrediuntur, vtendo matrimonio, petendo, vel reddendo. Ratio est, quia ante professionem neuter tenetur ad castitatem. Quod intellige, nisi esset periculum ne vxor conciperet, atque ita redderet sibi ingressum impossibilem propter necessitatem prolis, cui non posset satis prospicere, nisi manendo in seculo.

11 Dico *secundò*, neutrum in eo euentu teneri reddere. Ratio est, quia promittendo religionis ingressum, renunciatunt iuri petendi seu exigendi, seque videntur mutuo ab hac obligatione absoluisse: cùm ad hoc, statutum mutandi, facultatem sibi ipsis concesserint coniuges, vt perpetuò abstineant. Itaque habent adhuc mutuum ius & dominium, vt licitè, & amicabiliter debitum petant, non tamen vt exigant, seu cogant ad reddendum. Nam hæc duo iura separari possunt mutuo pacto; sicut priori bimestri, vel quando alter adulter est, separantur. Potest enim illo bimestri vterque amicabiliter petere, vel adulter ab innocente, non tamen exigere.

Dico *tertiò*, in prædicto euentu vnum non teneri religionem ingredi, altero nolente ingred i. Patet, quia consummato matrimonio hoc ei non licet per ius ipsum; nisi vxor sit senex, nec suspecta de incontinentia, voueatque castitatem. Et illo casu solus ille peccabit, per quem stat, quominus votum impleant, quia alter excusabitur impotentia. Vnde in tali casu peccabit lethaliter ille, q ui est in mora implendi votum; alter autem paratus implere, vacabit culpa, quia nec tenetur, nec potest ingredi altero non ingrediente. 12

SECTIO VI.

Ad quid obligetur coniux qui vouit sacros Ordines suscipere, vel non contrahere matrimonium, vel non petere debitum.

AD primam difficultatem de coniuge qui vouit sacros ordines suscipere, & postea matrimonium contrahit,

Dicendum *primò*, communiter peccare mortaliter, maximè si contrahat animo consummādi. Patet, quia hoc repugnat ipsius voto; nam consummando reddit se impotentem illud implere. 1

Dico *secundò*, eum qui voto assumendi Ordines sacros astrictus, vxorem duxit, non teneri religionem ingredi, vt votum obseruet. Constat ex eisdem rationibus, quibus id est suprà *sect. 3.* probatum de voto castitatis. Quia eadem est ratio, imò magis ad id videtur obligare votum castitatis. Idemque dico, quāuis post matrimonium ratum hoc votum emiserit, adhuc enim non peccat consummando, quia non tenetur ingredi religionem. Et quamuis astrictus voto castitatis peccet consummando ad sui petitionem, quia tenetur non petere, & similiter reddendo priori bimestri ante matrimonij consummationem; quia in tantum excusatur redden do, in quantum ad id tenetur lege matrimonij, & priori illo bimestri non tenetur. At astrictus voto assumendi Ordinem sacrum non peccat etiam consummando ad sui petitionem, & priori illo bimestri, quia id votum non obligat ad castitatem, & sic vbi iam seruari nequit, vt contingit post matrimonium ratum, ad nihil obligat durante eo impedimento. 2

Dico *tertiò*, mortua coniuge, vel adulterante, vel volente religionem ingredi, siue ante matrimonium consummatum, siue post, teneri implere votum sacros Ordines suscipiendi. Ratio est, quia hoc in ipsius est potestate, & tale votum fuit licitum, nec extinctum per vsum matrimonij, sed suspensum. Et quamuis id certius sit de voto religionis; nam omnes fatentur, existente iusta causa diuortij ob alterius coniugis adulterium, si ipse vouens innocens sit, teneri tunc votum religionis implere. Nihilominus tamen probabilius est idem dicendum de voto suscipiendi Ordines sacros. 3

Dico *quartò*, si id votum post matrimonium consummatum fuerit factum, obligabit pro tempore soluti matrimonij, idemque prorsus de illo est dicendum quod suprà dictum est *sect. præcedenti num. 4.* 4

num. 4 quia est eadem ratio. Vnde similiter dicendum est id votum obligare, quoties licebit ratione diuortij ingredi religionem, quia eadem militat ratio, & tunc pariter cessat impedimentum.

5 Ad secundam difficultatem de coniuge emittente votum de non contrahendo matrimonio, certum videtur, si vouerit non contrahere matrimonium, peccare contrahendo. Est verò duplex quæstio. *Prima* est, an peccet etiam consummando. Sentit Sanchez *disput.* 34. *n.* 7. nullius culpæ reum esse si matrimonium consummat. Probat, quia hoc votum non interdicit debiti petitionem. Nec impleri iam vllo modo potest, dum alter coniux superstes est, nisi ingrediendo religionem ante consummationem, vel facto diuortio, ad quem ingressum non tenetur.

6 Basilius verò Ponce *lib.* 10. *c.* 5. *n.* 16. secutus Ioannem Azor. *tom.* 1. *instit. moral. lib.* 11. *c.* 21. *quæst.* 7. consulendam ait esse mentem vouentis, si enim in animo habuit tantum vouere, non contrahere, & non se obligare ad non consummandum, peccabit contrahendo tantum, non consummando. At si vtrumque voto suo comprehendit, peccat etiam in consummando. Quòd si dubius animus sit, an se obligauerit voto ad non contrahendum, vel etiam ad non consummandum, in eo dubio potiùs ex natura rei interpretandum est vouisse, nec contrahere, nec consummare, cùm videatur voluisse abstinentiam à nuptiis, quæ vtrumque includunt, cum nuptiæ ordinentur ad consummationem.

7 Dico *primò*, certum esse, si de hoc voto loquamur iuxta mentẽ illius qui vouet, si in animo eius qui vouit tantum fuit non contrahere, peccare quidem contrahendo, consummando non item. Si verò in animo habuit neque contrahere, neque consummare, non ei licere consummare, etiam si contraxerit. Hoc per se manifestè claret.

8 Dico *secundò*, si simpliciter vouit non contracturũ se matrimoniũ, nihil cogitans, consummaturus esset nec ne, non esse astrictum ad nunquam consummandum. Ita sentio cum Sanchez *citato*, quia hæc duo, non inire nuptias, & non eas consummare, sunt obiecta valde distincta, & minime cõnexa, atque ideo volito primo, non est necesse volitum sit secundũ, & consequenter qui vouit nunquam contrahere, non se obstrinxit, vt nunquam consummaret. Quare sicut qui iurat se cõtracturum, non eo ipso se consummaturum iurat, siquidẽ post nuptias contractas potest, tuta conscientia, eas non consummare; ita qui vouit se non contracturum, non idcirco vouit se non consummaturum: sunt enim res valde diuersæ.

9 Dico *tertiò*, si dubitet rationabiliter an se Deo obligauerit voto nunquã contrahendi, & consummadi simul, an solum contrahendi, standum esse pro libertate vouentis, non extendi votum nisi ad solùm non contrahendum. Patet, quia in dubio melior est conditio possidentis. Et quamuis nuptiæ per se contrahantur vt compleantur; sæpe tamen non eo animo contrahuntur, & ideo attendi debet animus vouentis, & quando de illo non constat, pro vouente standum est.

10 Altera quæstio est, an votum habens non ineundi matrimonij, teneatur eo inito abstinere à debiti petitione. Ratio dubitandi est, quia vouens abstinentiã à matrimonio ineundo, censetur consequenter vouere abstinentiam ab illius vsu, qui matrimonium consequitur, ad quem ipsum ordinatur, per se & communiter loquendo.

11 Verior sententia est Doctorum, quos refert & sequitur Sanchez *lib.* 9. *disp.* 33. *n.* 22. licere sic vouenti, vbi iam matrimoniũ consummauit, quod facere potuit sine peccato, vt vidimus, reddere & petere. Ratio est, quia votum hoc non est castitatis, sed tantùm habet pro obiecto non inire matrimoniũ, quod est obiectum valde diuersum. Firmo, nam si tale votũ obligaret ad abstinendum ab actu matrimonij, id non esset per se & primariò, sed mediatè supposita abstinentia ab ipso matrimonio ineundo, quæ fuit primaria, & immediata voti materia. Igitur quando iã primaria materia non est possibilis, quia initum est matrimonium, non obligabit ad secũdariam, nempe ad abstinentiam ab vsu. Ex quo patet solutio ad rationem dubitandi, non enim antecedens illud est verum, tum quia sunt obiecta diuersa; tum quia vbi primaria voti abstinentia à nuptiis iam non subsistit, non censetur cadere sub votum illius abstinentia ab actu, vt dictum est.

Est verò notandum teneri hunc mortuo altero cõiuge ab aliis nuptiis abstinere. Quia votum non erat extinctum, sed suspensum durante matrimonij impedimento, vt diximus in præcedentibus sectionibus de voto castitatis. 12

Circa posteriorem difficultatem, de voto non petendi debitum. Dubitatur an id votum validum sit. Quia cùm sit in graue alterius coniugis præiudicium, cui onerosum erit vt debito cõiugali suum possit sẽper petere, videtur non esse validum, maximè si à viro emittatur, quia vxori onerosum est præ pudore semper petere. 13

Communior verò sententia affirmat validum esse, & obligare coniugem sic vouentem, vt à petitione debiti abstineat. Ratio est, quia coniux non tenetur lege matrimonij petere, sed tantùm reddere; ergo cum non petere sit liberum, ac opus virtutis, erit honesta materia voti. Et quamuis tale votum sit onerosum, & præsertim vxori aliquale grauamen; tenetur illud subire, cum vouens vtatur iure suo. Quare prædictum votum cùm sit tantùm de debito non petendo, ad id solum obligabit. Vnde sic vouens non tenetur abstinere à debiti redditione, quando id sibi liceret ob alterius coniugis adulterium. Et eo matrimonio soluto potest aliud inire animo non petendi. Nec adulterium admittens, sacrilegium committet contra votum; quia non fuit castitatis, sed solùm non petendi, cui nihil horum aduersatur. 14

Addo, tametsi hoc votum si consideretur secundũ se, licitè & valide emitti queat; posse tamen non esse licitum attentis circunstantiis periculi vouentis, & oneris grauissimi alterius coniugis, vt si coniuges sint iuuenes, & in eodem accubent lecto. Cessantibus autem his circunstantiis, quia coniuges sunt senes, & in neutro est incontinentiæ, aut tentationum vehementium periculum, nulla existet culpa, se erit opus licitum, & honestum. 15

DISPVTATIO LII.

De cognatione spirituali & affinitate matrimonio contracto superueniente, an impediat eius vsum.

PRÆTER votum, solent cõmuniter à Doctoribus assignari alia duo quæ impediunt vsum matrimonij, nẽpe cognatio spiritualis post matrimonium inter cõiuges orta, & affinitas, quæ etiam superuenit matrimonio iam contracto. De quibus videndum in hac disputatione an, & quo pacto impediant vsum matrimonij quoad petitionem, & redditionem.

Sectio I.

An coniuges filium suum baptizantes, aut in Baptismo, vel Confirmatione tenentes, impediantur ab vsu coniugali quoad petitionem & redditionem.

HAnc difficultatem suprà *disput.* 29. *sect.* 6. per totam exactè declaraui. Nec aliquid occurrit illi addendum. Quare in eum locum reiicio benignum lectorem; vbi solido fundamento ostendi ratione prædictæ cognationis spiritualis matrimonio iam contracto superuenientis, etiamsi ex culpa contingat, non impediri vsum coniugij, nec quoad redditionem, nec quoad petitionem.

Sectio II.

An affinitas post matrimonium inter coniuges orta impediat debiti petitionem.

TVnc superuenit matrimonio contracto affinitas, quando alter coniux alterius coniugis consanguineo, aut consanguineæ carnaliter copulatur, ratione illius copulæ incestuosæ.

1 Dico *primò*, certum esse ex copula fornicaria cum consanguinea vxoris affinitatem oriri, & hanc non impedire redditionem debiti. Constat id manifestè ex *cap. discretionem, de eo qui cognouit consanguineam*, illis verbis. Sed nec affinitas post matrimonium iniquè contracta, ei debet officere, quæ huiusmodi iniquitatis particeps non existit, cum suo iure non debeat sine sua culpa priuari. Idem repetitur *c. penultimo, & c. finali, eodem titulo.* Neque obstat textus *in cap. qui dormierit* 27. *quæst.* 2. vbi deciditur nefas esse hunc incestuosum reddere debitum. Ibi enim verbo reddendi significatur petitio debiti, vt exponit Glossa, *verb. qui dormierit.* Vel etiam dici potest, dum textus dicit incestuoso non licere reddere, sensum esse, vxori non licere reddere incestuoso, vtpote non potenti petere, ita vt supra particulam incestuoso, immediatè cadat particula, reddere, & non particula, licere. Quo significat textus, non licere reddere iniquè petenti.

2 Dico *secundò*, incestuosum coniugem cum consanguinea alterius coniugis non posse à sua vxore debitum petere, atque adeo eam affinitatem impedire debiti petitionem. Id manifestè liquet ex *cap.* 1. *de eo qui cognouit*, illis verbis. Si quis cum filiastra sua scienter fornicatus fuerit, nec à matre debitum petere, nec filiastra, nec ille vllo vnquam tempore poterunt se aliis matrimonio copulare. Hoc tamen intelligendum est, quando copula cum consanguinea talis fuerit vt sufficiat ad consummandam & contrahêdam affinitatem, iuxta dicta supra *disput.* 31. *sect.* 1. *per totam.*

3 Dico *tertiò*, etiam ex incestu occulto oriri priuationem debiti petendi. Ita communiter omnes, vt manifestè colligitur ex ipso textu, qui indistinctè loquitur, & non innititur scâdalo quod ex publico incestu oriri posset, sed affinitati iniquè cum altero coniuge contractæ, vt constat præcipuè ex *cap. cit. discretionem.* At affinitas æquè contrahitur ex copula illa occulta, ac si publica esset.

Dico *quartò*, esse hanc doctrinâ extendam ad vtrũque coniugem, si vterque contraxerit affinitatem cognoscendo consanguineam alterius. Patet, quia textus indefinitè loquitur de quocumque coniuge. Vnde non licet vtrique debitum exigere, ob factam hinc inde compensationem, sicut quando vterque coniux est adulter. est enim notanda hæc differentia: quando de vtilitate distinguentium agitur, & in eorum fauorem ius exigendi debitum aufertur, paria delicta mutua compensatione tolluntur, vt in adulterio contingit: secus verò vbi non de eorum fauore agitur, sed in delicti pœnam priuatio illius iuris indicitur, vt contingit in præsenti. 4

Dico *quintò*, coniugem consentientem incestui nõ priuari iure petendi. Ita constituo cum Ochag. *tract.* 5. *q.* 5. & Hurtado *disput.* 10. *diffic.* 7. *num.* 28. Ratio, quia non est cur extendatur ad id ea pœna cùm sit odiosa & restringenda. Quamuis enim grauiter peccet consentiens: at ex ipso consensu præcisè nulla oritur affinitas inconsentiente, ratione cuius impediatur petere debitum; nam affinitas non oritur nisi ratione copulæ incestuosæ contractæ in ipso incestuoso: at coniux qui consensit vt alter coniux per copulam iniquam affinitatem contraheret, non contraxit affinitatem per copulam à se habitam. 5

Contrarium docent Sanchez *disput.* 27. *numer.* 3. & Basilius Ponce *lib.* 10. *cap.* 7. *numer.* 1. Probant, quia affinitate ab altero iniquè contracta disponit ius vt coniuges ad continentiam seruandam moneantur, quòd si nolit innocens, iubet vt sibi debitum reddatur, ne absque sua culpa priuetur iure suo, cùm iniquitatis particeps non fuerit. Hinc autem colligitur à contrario sensu, vt vbi alius coniux reus est culpæ, ac particeps iniquæ contractionis affinitatis, amittat ius debiti exigendi. Nihilominus tamen standum nostro dicto. Tum quia id nullo iure statuitur, vt est manifestum. Tum etiam, quia argumentum à contrario sensu ex quo illud inferunt, est omnino inefficax, saltem ad inferendam pœnam, quæ cum sit odiosa, est strictè intelligenda, & non est extendenda.

Dico *sextò*, incestuoso cum propriis consanguineis non interdici debiti petitionem. Ita Sanchez, Basilius, & alij. Ratio est, quia quamuis hic incestus grauius peccatum sit, at cùm ex ipso non oriatur vinculum affinitatis cum proprio coniuge, non ita matrimonio aduersatur; quod secus euenit in incestuoso cum cõsanguineis alterius coniugis, per quem ius matrimonij violatur producta affinitate cum coniuge, & ideo merito incestus hic punitur in vsu matrimonij, interdicta sibi debiti petitione. Firmo, nam cùm hæc sit pœna, non est extendenda vltra casus in iure expressos. Ius autem solum eam indixit incestuoso cum consanguineis proprij coniugis. 6

Dico *septimò*, neque eam pœnam interdicti esse extendendam si coniux rem habeat cum affinibus alterius coniugis. Ita omnes. Ratio est manifesta, quia illa copula nec est incestuosa, nec ex ea aliqua oritur affinitas cum altero coniuge; cùm cõstet affines vnius coniugis nullo modo alteri coniunctos. Simili modo sine fundamento extenditur, vt nequeat coniux petere debitum si incestum admittat cum fœmina, cum qua habet publicæ iustitiæ impedimentum, quia coniux iste ante matrimonium cum eius vxore sponsalia inierat. Id, inquam, dicitur sine fundamento, quia quamuis ea copula sit incestuosa, at textus non loquitur nisi de copula cum consanguineis alterius coniugis ex qua oritur affinitas. 7

Dico *vltimò* hunc incestuosum, cui interdicitur petere debitum, grauiter peccare, si absque dispensatione debitum petat. Ita omnes. Patet, quia contra- 8

uenit

uenit præcepto Ecclesiæ in re graui, & petitio illa debiti est manifestè incestuosa. Nec dici potest abolitum esse hoc præceptum per non vsum; cum quotidie experimento constet peti ad id à Prælato dispensationem. Adde etiam coniugem reddentem, si id impedimentum sciat, peccare etiam mortaliter; neque enim iniquè petenti reddere potest.

Sectio III.

Quoto consanguinitatis gradu debeat persona carnaliter cognita à coniuge, coniuncta esse alteri coniugi, vt coniux ille incestuosus priuetur iure petendi.

1 Certum est in hac re apud omnes, attento iure antiquo, extendi eam consanguinitatem vsque ad quartum gradum. Quia ratio & fundamentum prædictæ pœnæ est affinitas iniquè contracta ex eo incestu cum altero coniuge, vt constat ex *cap. discretionem*, illis verbis, Sed nec affinitas, quæ post contractum legitimè matrimonium inter virum & vxorem iniquè contrahitur. Igitur ad eum consanguinitatis gradum extendi debet, & non vltra, ex quo ea affinitas consurgit per copulam. Hic autem est quartus gradus, vt patet ex *cap. non debet, de consang. & affin.* Firmatur. nam in dicto cap. *discretionem*, sermo est de fœmina cognita à consanguineo viri, & tacetur consanguinitatis gradus; ergo hic est accipiendus ex iis, ex quibus affinitas illa consurgit, quæ est causa prædictæ pœnæ. Procedit difficultas, quid sit dicendum, attento Tridentini decreto, *sess. 24. de matrim. cap. 4.* vbi affinitas dirimens matrimonium contrahendum orta ex copula fornicaria fuit restricta vsque ad secundum gradum, quæ iure antiquo extendebatur vsque ad quartum gradum.

2 Multi probabiliter existimant incestum habitum cum persona consanguinea coniugis, etiam in quarto gradu, sufficere, vt incestuosus priuetur iure petendi. Ita inter alios Comitolus *lib. 1. respons. moral. q. 138.* Probaturque

Primo, quia Tridentinum affinitatem ortam ex copula fornicaria restrinxit ad primum, & secundum gradum, ad eum tantum effectum, vt non impediat, neque dirimat matrimonium, vt Pius V. declarauit; non autem vt non impediat debiti petitionem, quia hæc distincta est à matrimonio; & matrimonij tantùm fit mentio in Tridentino, & non petitionis debiti. Igitur tanquam casus omissus manet in dispositione iuris communis.

Secundò, Tridentinum restringens affinitatem, solum intendit vitare scandala quæ oriebantur ex frequenti matrimonij nullitate, aut impedimento. At illi fini satis consulitur, ablata ea affinitate quoad dirimendum matrimonium, & cauetur occasio peccandi ea manente affinitate ad impediendam petitionem debiti; ergo verè hanc impedit.

Tertiò, incestus grauius crimen est quàm adulterium, vt liquet ex *cap. adulterij 32. q. 7.* sed adulterium priuat iure petendi debitum; ergo multo magis incestus.

3 Verius iudico oppositum, copulam habitam cum consanguineis alterius coniugis in tertio, & quarto gradu, non impedire debiti exactionem. Ita Nauarrus *lib. 4. cons. de cons. consil. 3. num. 2. 3. & 4.* & alij, quos refert & sequitur Sanchez *lib. 9. disp. 27. n. 14.* Basilius Ponce *lib. 7. cap. 33. num. 6.* Henriquez *lib. 11. cap. 15.* Hurtado *disp. 10. difficult. 7. num. 30.* & communiter Doctores. Ratio à priori est, quia affinitas non impedit nec dirimit matrimonium, nisi ob copulam ad quam ordinatur, quia est indecens inter affines; ergo eo ipso, quòd dicta affinitas restricta est post Tridentinum, vt non impediat, neque dirimat matrimonium, nisi in primo, & secundo gradu; etiam censetur restricta vt non impediat petitionem copulæ nisi in eisdem gradibus. Vnde hac de causa diximus suprà *disput.... sect...* fornicationem cum affine ex copula illicita in tertio & quarto gradu non esse incestum, quia fornicatio cum affine in his gradibus non habet specialem malitiam irreuerentiæ seu incestus iure naturali, vt liquet, neque iure Ecclesiastico, quia ius Ecclesiasticum prohibens dictam copulam intuitu reuerentiæ conferendæ affinibus cessauit, cessante prohibitione matrimonij, quod solùm prohibebatur ob indecentiam copulæ inter illos. Igitur quamuis petere debitum sit distinctum à contractu matrimonij; eo tamen ipso quòd affinitas non obstat contractui, neque obstabit petitioni debiti. Firmo. nam accessorium matrimonio est copula: ergo sequi debet naturam principalis, iuxta regulam illam 42. *de regulis iuris in 6.* ergo si matrimonium in tertio & quarto gradu est licitum omnino, ac omni vacat impedimento; & copula etiam erit omnino licita. His accedit declaratio Cardinalium, apud Farinacium *sess. 24. de reformatione cap. 4.* in hæc verba. S.D.N. Gregorius XIII. ex sententia Congregationis dixit, per hoc decretum sublatum censeri impedimentum quoque superuenientis affinitatis post contractum matrimonium. Quia si impedimentum dirimens sublatum est, quod maius est; ergo & istud quod solum impedit, ne is per quem contracta est affinitas sine peccato possit exigere debitum, quod minus est: præterea Concilium sustulit tertium, & quartum; ergo in omnibus. Hæc ibi.

Ex his patet solutio ad argumenta opposita. 4

Ad primum, falsum est antecedens, vt constat ex doctrina tradita *num. 3.*

Ad secundum respondeo non satis consuli manente impedimento quoad petitionem debiti. Quia inde etiam multa peccata oriebantur. Vnde hac de causa Tridentinum eam etiam restrinxit.

Ad vltimum, data maiori, ad minorem dico, adulterum non peccare si petat debitum; vnde argumentum quod ex adulterio sumitur, nullius est momenti.

Sectio IV.

An si vxor vi, vel metu à viri consanguineo cognoscatur, priuetur potestate debitum petendi.

Certum est *primò*, si vis præcisa fuit, non priuari debiti exactione. Patet, quia, vt constat ex *cap. discretionem, de eo qui cognou. consang.* affinitas iniquè contracta ei non officit coniugi, qui iniquitatis particeps non fuit; iniustum enim est quenquam culpæ immunem suo priuari iure. At vbi vis illata est vxori, à culpa incestus omnino eximitur: ergo & à pœna priuationis debiti exigendi. 1

Secundò, etiam est certum, vxorem leui metu incestui conniuentem priuari debiti exactione. Ratio est, quia culpa sua affinitatem contraxit. Quòd si mariti consensu, 2

consensu, vel præcepto id effectum sit, sentit Sanchez *disput.* 31. *numer.* 2. non tamen vxorem ei debitum reddere, quia eiusdem particeps fuit iniquitatis. Contrarium censeo iuxta dicta suprà *sect.* 2. *num.* 5. vbi censui coniugem consentientem incestui non priuari iure petendi.

3 His positis procedit difficultas, quando fuit metus grauis, seu cadens in fœminam constantem, an vxor metu illo cognita à viri consanguineo, priuetur debiti petitione.

Videtur enim non priuari. Nam Christiani in Turcarum triremibus remigrantes bello indicto aduersùs Christianos, metu mortis ac tormentorum coacti, licèt mortaliter peccent, sed non incurrunt excommunicationem *cap. ita quorundam, de Iudæis*, latam contra opem infidelibus in simili bello ferentes. Quia credibile non est velle Ecclesiam suis pœnis mulctare eos, qui tali metu compulsi, suis præceptis non obtemperant; ergo idem dicendum in præsenti casu, cùm pœna priuationis debiti sit imposita ab Ecclesia ob crimen iniquæ affinitatis contractæ, non legabit vxorem quæ tanto coacta metu illam contraxit.

4 Veram iudico sententiam Sanchez *lib.* 9. *disput.* 31. *numer.* 4. Basilij Ponce *lib.* 10. *cap.* 17. *numer.* 6. & aliorum, fœminam eiusmodi, tametsi metu graui fuerit cognita à viri consanguineo, priuari potestate exigendi. Ratio & fundamentum solidum est, quia in eo euentu non cessauit culpa incestus, tenebatur enim vitam exponere, ne consentiret; ergo nec excusabitur ab illa pœna. Quare sicut metus grauis non excusans participantem cum excommunicato à culpa, neque excusat etiã à censura excommunicationis; ita cùm vxor in casu non excusetur à culpa incestus, eam non eximet ab illa pœna. Falsum tamen est quod dicitur de remigrantibus aduersùs Christianos; nam si peccant mortaliter, non eximuntur ab excommunicatione. Verius tamen est excusari ab hac cẽsura, quia communiter non peccant mortaliter remiges illi metu mortis id afficientes, de quo videri potest noster Molina *tom.* 1. *de iustitia disputat.* 115. *pag.* 658. qui benè explicat ibi casum rarum in quo culpa esset.

5 Notat verò Basilius *citatus* contra nostrum Sanchez non satis consequenter locutum. Nam cum *lib.* 4. *disput.* 2. dicat grauem metum non esse æstimandum comparatione mali quod eligitur ad malũ quod euitatur, sed tantum expendi debere obiectum metus, & ita grauem metum esse, quamuis eligatur peccatum, dummodo sit graue malum ex se, quod vitatur: modo dicit non esse grauem metum nunc, quamuis eligatur concubitus ad euitandam mortem. Dicere enim debuit nunc esse grauem metum, si consequenter loqui vellet, & ita nullum esse impedimentum quod ex ea copula sequitur per vim extorta. Hæc Basilius.

Cæterùm meo iudicio carpit immeritò Sancium de inconsequentia. Nam in primis rectè docuit Sanchez grauem metum esse æstimandum ex obiecto ipso graui ex se, quamuis eligatur peccatum, quod latè ipse tractaui *disput.* 17. *sect.* 2. *per totam*. Præterea, oppositum huius doctrinæ non docuit hic; nam expressè loquitur de illo casu in quo vxor debuisset vitam exponere ne committeret peccatum incestus, metus autem vitæ grauis est: ait enim debuisse fœminam illam exponere vitam ne consentiret in incestum; & quia consensit, subdit, incurrere pœnam priuationis petitionis debiti, quia verè peccauit. Vbi ergo dicit non esse grauem metum, quamuis eligatur concubitus, seu copula incestuosa, ad euitandam mortem? Rursus clarè docet, in eo euentu, cum non cesset culpa, priuari vxorem potestate debiti exigendi, quia talis metus etiam vitæ amittendæ, qui grauis est, non excusat à culpa. Denique concludit totam doctrinam à se traditam procedere de quocumque metu, sic dicens: Quæ omnia de quocumque metu procedunt.

SECTIO V.

Vtrùm coniux qui ex ignorantia iuris prohibentis, vel facti, vel pœnæ efficitur affinis alterius coniugis, priuetur debiti petitione.

DE hac re latissimè Sanchez *disp.* 32. per varias quæstiones. Nos iuxta principia ab omnibus cõmuniter recepta, hãc difficultatẽ breuiter expediemus. 1

Prænoto ignorantiam iuris esse, quando nescit cõiux specialiter vetitum esse lege Ecclesiastica accessum cum alterius coniugis consanguineis. Ignorantia solius facti est, si coniux illud ius sciebat, at ignorabat consanguinitatis gradum fœminæ, aut viri, cum quibus fuit habita copula. Ignorantia denique solius pœnæ est, quando & prohibitionem nouit, & consanguinitatem; at ignorauit esse delicto illi indictam pœnam priuationis petitionis debiti. Hoc præmisso

Dico *primò*, ignorantiam facti inuincibilem excusare ne coniugi interdicatur petitio debiti in affinitate contracta. Hoc est certum, & statutum *in cap. de eo, qui cognouit consang.* illis verbis. Si quis cum filiastra sua scienter fornicatus fuerit, nec à matre debitum petere, nec filiam vnquam habere potest vxorem. Vbi manifestè constat peti expressè scientiam ad incurrẽdam priuationem debiti petendi. Et ratio est, quia interdictio illa est pœna culpæ admissæ in contrahenda ea affinitate. At vbi est ignorãtia inuincibilis facti, cessat culpa illa incestus; ergo cessabit & pœna. Firmo, quia lex iusta non imponit pœnam, nisi vt pœnam, sed ablata culpa non habet locum pœna vt pœna; ergo nec debitum eius; ergo talis ignorantia quæ tollit culpã, excusat omnino à pœna in vtroque foro. 2

Dico *secundò*, idem dicendum de ignorantia iuris inuincibili, vt communiter fatentur Doctores. Quod simul probatur, ac declaratur. Quia in primis negari non potest posse dari ignorãtiam huius iuris priuationis debiti inuincibilem, cum sit ius positiuum humanum. Neque enim homo per se valet scientiam omnium præceptorum consequi, & interdum, ac sæpè etiam deficiunt occasiones, vel opportunitates ad cõparandam illam notitiam, sine hominis culpa, aut voluntate, quia non habuit, vnde, aut quomodo excitaretur ad illam notitiam procurandam. Præterea quis neget ignorantiam inuincibilem, etiamsi iuris sit, excusare à culpa, cum excuset à voluntaria transgressione legis. Igitur necesse est excuset à pœna. 3

Dico *tertiò*, idem etiam dicendum, quamuis ea ignorantia tam huius iuris, quàm facti sit culpabilis; dummodo tamen non sit affectata. Id constat manifesto iuris principio, quod quando lex requirit scientiam, vel dolum, non sufficit dolus præsumptus, & ideo excludit dolum, vel scientiam quæuis ignorantia etiam crassa. Cuius rei ratio hæc est, quia pœnæ, vt in iure dicitur, leniendæ potius sunt, quàm exaggerandæ. *cap. pœnæ, de pœnitentia dist.* 1. quando autem lex requirit scientiam, & dixerit, si scienter, si præsumpserit, si ausus fuerit, si temere hoc fecerit, ipsamet lex moderatur pœnam, neque vult illam incurri, nisi quando peccatum, aut factum contra legem habet illam circumstantiam. Quare quando adest ignorantia 4

ignorantia etiam crassa, excluditur ille modus quem lex requirit ad indictionem pœnæ. Cùm ergo lex in dicto *cap. si vir*, in casu de quo loquimur, scientiam petat, quæuis ignorantia etiam crassa excusat ab ea pœna. Nam licèt talis ignorantia non excuset absolutam grauitatem peccati, excusat nihilominus ab illo modo grauitatis peccati, sine quo noluit lex peccatum punire.

5 Dico *quartò* non excusare ignorantiam affectatam. Ita communiter omnes. Ratio est, quia ignorantia affectata in iure æquiparatur scientiæ, quia & sufficit ad directam intentionem, temeritatem, & præsumptionem; & includit scientiam saltem periculi,& dubitationis, & hac ratione quodammodo videri potest,augere culpã potius,quàm minuere. Seclusa ergo ignorantia affectata,alia crassa,& negligens non æquiparatur scientiæ.

6 Dico *vltimò*, si adsit scientia iuris, & facti,solaque sit ignorantia huius pœnæ illo iure statutæ,non excusare. Ratio est, quia tametsi in excommunicatione id speciale sit, quia est vltima, ac summa pœna Ecclesiastica, exigens specialiter ipsius notitiam, vt sic detur in delinquente summa contumacia. Idemque dicendum videtur de omnibus aliis censuris, ac etiam de irregularitate, quando est mera delicti pœna, & habet rationem censuræ, quia est eadem ratio. Cæterùm in aliis pœnis ordinariis & proportionatis,qualis est pœna priuationis debiti exigendi imposito propter copulam incestuosam, non est hoc idem dicendum. Patet,quia sententia communis est Doctorum ignorantiam solius pœnæ regulariter non excusare eiusdem pœnæ reatum.Quia ignorantia pœnæ quantumcumque sit antecedens non excusat culpam in transgressione legis, vt per se constat; vt enim lex obliget in conscientia, non oportet, vt addat pœnam; ergo vt quispiam agat contra conscientiam, violando legem, non oportet vt sciat pœnam; illa ergo ignorantia non excusat culpam; ergo nec pœnam, quia non cessante causa non cessat effectus. Item quia illa ignorantia ad summum facit, vt illa pœna non sit voluntaria; hoc autem nihil refert,quia pœna potius postulat vt inuoluntaria sit. Vnde videmus seruari tam à Deo, quàm ab hominibus: puniet enim Deus æterna pœna etiam illos, qui ignorabant suis peccatis deberi talem pœnam; & ab hominibus suspenditur fur, etiam si pœnam ignorauerit. Firmo, quia ex vi culpæ ita homo subiicitur potestati iudicis, vt possit ab illo puniri, iusta pœna, vel iuxta leges, si in illis contineatur pœna,vel eius arbitrio,si ei commissum sit, siue pœna sit huius generis, siue alterius, & siue sit moderata, siue rigorosa, dummodo non excedat proportionem delicti: hoc enim solum requirit æquitas iustitiæ ex parte delinquentis;optio autem pœnæ, legislatoris iudicio commissa est. Dixi regulariter, propter censuras, præsertim excommunicationem, ab peculiarem naturam, & conditionem huius pœnæ, quæ est censura; quia requirit peculiarem modum contumaciæ, & inobedientiæ; eo quòd non ordinetur per se primo ad puniendum delictum commissum, eo tantùm, quòd commissum est; sed ad emendationem eius, vel ad cogendum peculiari modo ne committatur, scilicet, sub illo peculiari & rigoroso modo præcipiẽdi sub comminatione, censuræ.

SECTIO. VI.

An desideretur iudicis sententia, vt coniux incestuosam affinitatem contrahens, debiti petendi facultate priuetur.

Simancas *de institut. catholicis tit. 9. num. 202.* docet incertum esse, an incestuosus cum consanguineis vxoris incidat statim in foro conscientiæ in hanc pœnam ante iudicis sententiam. Quod firmari potest, quia eiusmodi priuatio debiti petendi verè est pœna culpæ affinitatis iniquè contractæ; ergo non debet incurri absque iudicis sententia, sicut aliæ pœnæ priuatiuæ, irregularitatis, suspensionis, excommunicationis, quæ non contrahuntur absque iudicis sententia. Idemque dicunt non pauci Doctores, de inhabilitate ad beneficia, & de inhabilitate ad ferendum suffragium. 1

Fateor communem esse Doctorum sententiam, vt incurrat coniux huiusmodi priuationem iuris petendi debitum ratione affinitatis iniquæ contractæ non esse necessariam aliquam iudicis sententiam, sed statim priuari coniugem potestate debitum petendi. Cæterum si huius rationem petas, ait Sanchez *lib. 9. disp. 30. n. 2.* se nullam concludentem inuenire, nisi solum quòd sit ita vsu receptum ac declaratum, vt nulla indigeat sententia. 2

Ipse verò vt rem hanc radicitus explicare possim, breuiter discurram per varia genera pœnarum priuatiuarum, inde postea inferam ordines vt inde postea inferam, quid sit dicendum ad præsentem quæstionem. Eas omnes ad tres refero classes vel ordines. In *prima* pono censuras, & irregularitatem. In *secunda*, priuationes quasdam, quæ non consequuntur suum plenum effectum sine actione hominis, vt sunt priuatio beneficij acquisiti, vel propriorum bonorum. In *tertia* constituo illas priuationes, quæ per legem solam integrè fiunt, & non requirunt per se aliquam actionem hominis, nec ad illam obligant, sed solùm ad abstinendum ab aliqua receptione, vel actione, vt inhabilitas ad beneficium, ad ferendum suffragium, ad matrimonium contrahendum, & similia; ad quam reduco coniugis incestuosi priuationem debiti exigendi. 3

Circa pœnas priuatiuas primi ordinis cum omnium doctrina breuiter dico, inter omnes pœnas priuatiuas censuras esse, quæ certius, & facilius incurruntur quantum ad conscientiam ipsius delinquentis ipso facto, & ante omnem sententiam declaratoriam criminis. Ideoque quoties in canone censuram ferente additur ipso iure, vel ipso facto, aut quid simile, esse canonem latæ sententiæ. Id patet ex communi vsu, & sensu, & obseruantia, cuius rei ratio esse potest, vel quia hæ pœnæ sunt spirituales, & medicinales, & ideo animam statim ligare censentur, & cum hac veneratione & timore semper susceptæ sunt; vel quia per censuras separatur quis à communibus bonis Ecclesiæ tanquam indignus, & ideo statim obligatur in conscientia vt se separet, & abstineat. In hoc ordine comprehenditur quoque irregularitas, quæ talis pœna est, vt nunquam nisi ipso facto incurratur, & ideo quomodocumque feratur, ipso iure imponi censetur, & incurri ante sententiam declaratoriam, nisi necessaria sit, vt infamia compleatur, vt in propria materia id latè tractatur. 4

Circa alias pœnas priuatiuas secundi ordinis placet mihi quod ex communi sententia docet noster Sanchez *tract. de legibus lib. 5. c. 8. num. 3.* Quoties lex fert pœnam priuationis rei propriæ, & iam obtentæ, quæ sine actione hominis non potest plenè mandati executioni, tunc talis lex non inducit absolutam priuationem, nec obligat in conscientia ad illam exequendam, quæ ex actione rei pendet, ante sententiam declaratoriam criminis, nisi ex aliis verbis legis, vel ex materia, aut consuetudine aliquid amplius colligatur. Quod probat tum ex principio generali, quòd 5

pœnæ

pœnæ temperandæ sunt potius, quàm augendæ. Tum etiam, quia aliàs sæpe tales leges essent nimis rigorosæ & ferè inhumanæ. Tum denique, quia communis vsus ita interpretatur huiusmodi leges. Et ideo iura ipsa, quando maiorem obligationem imponere volunt, plura etiam verba addunt, & magis rem explicant.

6 Denique circa alias pœnas priuatiuas passiuas, quæ ex lege imponuntur ipso facto, quando executio pœnæ nullam hominis actionem requirit, vt est inhabilitas vt non eligatur, velut non habeat beneficium, docet Suarez *dicto lib. 5. cap. 9. num. 2. & 3.* si in lege dicatur ipso iure, & addatur, absque alia declaratione, vel quid simile, statim absque mora legem ipsam exequi pœnam, quia potest, & nihil est quod expectetur. Idemque iudicat, quando lex pœnalis cum additione ipso facto, vel simili, imponit huiusmodi inhabilitatem, etiamsi non addat, absque alia declaratione, vel aliud æquiualens, inducere statim illam inhabilitatem ante omnem sententiam etiam declaratoriam criminis. Cuius rei ratio hæc est, quia aliàs, verba legis essent inania, neque efficerent quod significant, imò nec effectum aliquem moralem habere possint.

His præmissis, quod attinet ad præsentem difficultatem,

7 Dico *primò*, reduci ad ordinem priuationum passiuarum, priuationem impositam coniugibus propter affinitatem iniquè contractam, debitum non exigendi, non secus ac inhabilitatem ad matrimonium propter vxoricidium quam imponunt Canones in pœnam talis delicti, vt constat ex *cap. 1. & cap. super eo, & cap. significauit, de eo qui duxit in matrimonium.* Patet, quia est impedimentum purè passiuum, vt liquet.

8 Dico *secundò*, talem priuationem ac pœnam esse ipso facto. Nullus id negat. Et probatur, quia tametsi in iuribus eam pœnam præscribentibus, non habeatur particula, ipso facto, vel similis; tamen ex effectu colligitur esse priuationem ipso facto, quia illa oritur quoque ex incestu occulto, vt dixi suprà *sect. 2. num. 3.* At incestus occultus per se non cadit sub iudicium externum iudicis, nedum in illius sententiam. Hinc

9 Dico *vltimò*, statim, absque iudicis sententia affinitatem incestuosam contrahentem priuari facultate debiti petendi absque vlla declaratione, aut iudicis sententia. Et amplius probatur, quia nisi ex vi iuris, aut legis obligaretur talis modo ad non petendum debitum, inutilis esset talis lex ipso facto imposita, præsertim respectu incestus occulti; nullum enim moralem effectum inde haberet; quod admittendum non est. Dices in foro conscientiæ non habere effectum, habere tamen posse in ordine ad forum externum. Sed contrà est, quia non posset in foro exteriori quis incurrere pœnam ex occulto incestu. Quia non potest iudex in foro externo exequi pœnam in aliquem, quin prius declaret illum commisisse tale delictum: at id non posset declarare de crimine occulto, & non deducto, nec deducibili ad forum externum. Nullius ergo esset vtilitatis talis lex, neque eius obligatio esset vllius momenti, nisi esset in conscientia. Quare ex vi talis legis delinquens non posset puniri illa speciali pœna, atque ideo inutilis esset talis lex. Dicendum igitur est in affinitate iniquè contracta, non desiderari aliquam iudicis sententiam, sed statim priuari coniugem potestate debitum petendi, quia est pœna priuatiua passiua, sicque est ab omnibus communi vsu receptum.

DISPVT. LIII.

De actu coniugali, an sit illicitus, quando est dubium de valore matrimonij.

HÆc est grauis, ac valde necessaria tractatio, quo pacto se gerere debeat dubitans de valore matrimonij, in ordine ad vsum coniugalem petendi, & reddendi debitum. Sermo verò est de dubio, quod verè dubium est, & iusta, ac rationabili causa, & ratione dubitandi nititur. Nam si sit merè scrupulus, nullo fundamento innixus, nullo modo est audiendus, sed est omnino deponendus prudenti iudicio, & liberè vtendum matrimonio.

SECTIO I.

Quid debeat facere coniux, quæ certò scit matrimonium esse nullum, nec potest hoc probare, ideoque cogitur coniugi cohabitare.

PRæmitto, tunc quoad rem præsentem, nos dici aliquid scire, cùm moralem de eo habemus certitudinem, etsi non talem, cui non possit subesse falsum: quia huiusmodi certitudinem circa res agendas in rebus humanis vix habere possumus. 1

Quo præmisso, certum est,

Primò, coniugem qui certò scit nullitatem matrimonij, non solùm non posse petere, sed neque reddere. Ratio est manifesta, quia tunc commixtio carnalis esset fornicatio, quia esset accessus ad non suam, qui nullo modo honestari potest. 2

Secundò etiam est certum, quando coniux est probabiliter certus, absque eo quod opposita partis sit probabilitas, nec posse petere, nec reddere. Patet ob eandem rationem, quia moraliter certò accedit ad non suam, & verè fornicatur, cum nullam habeat probabilitatem quòd sit vxor ipsius. Vt si, v.g. quis à tribus fide dignis audiret, se esse consanguineam suæ vxoris in quarto gradu, & oppositæ partis nullam haberet probabilitatem, non posset petere, nec reddere, & tamen non haberet maiorem certitudinem, quàm probabilem.

Tertiò, etiam est certum apud Doctores, si contingeret vt pro qualibet parte contradictionis, nempe pro valore, & pro nullitate matrimonij, esset verè opinio probabilis, posse coniugem in eo euentu amplecti opinionem quam voluerit, siue pro nullitate vt nequeat petere, neque reddere; siue pro validitate seu valore, vt possit petere, & teneatur reddere. Ratio est aperta ex materia de conscientia, quia quamlibet opinionem verè probabilem amplectendo, prudenter procedet, & honestè. 3

His præmissis restat difficultas, quid facere debeat coniux certus de nullitate matrimonij, quando id scit priuatim, poterit ne saltem reddere debitum.

Affirmant Magister *in 4. dist. 38. in fine*, Hugo de sancto Victore de sacramentis *p. 11. cap. 6.* & alij. *Primò*, quia non est minus malum occidere innocentem, quàm fornicari: sed iudex licitè occidit publicè probatum nocentem, quem priuatim nouit innocentem, 4

nocentem: ergo coniux licitè reddit debitum ei, qui publice probatur eius coniux, etsi priuatim sciat contrarium esse nullum.

Secundò, coniux qui est in bona fide, habet ius petendi debitum; ergo alter tenetur reddere.

Tertiò, ex duobus malis minus est eligendum; at minus malum est fornicari, quàm contra iustitiam, & Ecclesiæ præceptum cum scandalo negare petenti debitum, & nolle cohabitare cum illo.

Vltimò, Sacerdos, vt suppono ex materia de Eucharistia, tenetur dare illam peccatori, licèt sciat occultè esse indignum, quia habet ius petendi; ergo similiter coniux qui scit occultè matrimonium esse nullum, tenetur reddere, quando alter petit, qui inuincibiliter putat hanc fœminam esse suam.

5 Cum communiori Doctorum sententia dico, talem nullo modo posse reddere debitum quocumque periculo proposito. Hoc existimo esse expressè definitum *cap. Inquisitioni 44. de sententia excommunicationis.* Vbi Innocentius Tertius dicit talem potius debere humiliter sustinere sententiam excommunicationis, quàm cum peccato mortali carnale commercium exercere, scilicet reddendo debitum, his verbis: Si alter coniugum pro certo sciat impedimentum coniugij, propter quod sine mortali peccato non valeat carnale commercium exercere, quamuis illud apud Ecclesiam probare non possit; in hoc casu debet potius excommunicationis sententiam humiliter sustinere, quàm per carnale commercium peccatum operari mortale. Et ratio est manifesta, quia ea copula esset manifestè fornicaria; at fornicari est absolutè malum, ideoque ob nullam omnino causam licet; ergo numquam licet, dum manet impedimentum, reddere illi, & reddendo cooperari tali malo, quodcumque sequatur scandalum. Quare in hoc euentu talis coniux tenetur, aut occultè fugere, si qua ratione possit, aut petere dispensationem in impedimento, si obtineri potest, & tunc secundò est contrahendum, aut diuortium petere ob sæuitiam, vel adulterium alterius, si hæ causæ concurrant. Quòd si nihil horum possit facere, tam excommunicatio, quàm alia incommoda patienter sustinenda sunt, quia fornicatio cum sit accessus ad non suam, est intrinsecè mala, & nunquam licita est, etiam ad vitandum vitæ, vel famæ periculum.

6 Quæres, an is coniux impedimenti conscius, si ab Ecclesia excommunicetur, quia debitum negat, sit verè excommunicatus. Breuiter dico eam excommunicationem verè coram reo non ligare; quia excommunicatio non incurritur nisi ob inobedientiam lethalem, quæ prorsus in hoc casu abest. Et certè rigidissimum esset, ac valde durum, eum verè excommunicatum esse, qui Dei timore ductus Ecclesiæ falsa præsumptione nitenti, non obedit.

7 Ad argumenta opposita.

Ad primum, multo probabilius iudico iudicem non posse talem reum occidere, vt optimè docet Lessius *de iust. cap. 29. dubio 10.* Quia humana auctoritate directè & ex proposito occidere innocentem est intrinsecè malum, sicut cognoscere non suam; est enim per se malum adimere alicui vitam sine auctoritate: at iudex nullam habet auctoritatem in vitam innocentis, cùm hæc soli Deo sit subiecta. Quare sicut nemo potest reddere debitum alicui mulieri, quam certò nouit non esse suam coniugem, etiamsi millies probetur esse sua vxor, ita nec potest hunc morte damnare, quem nouit vacare culpa. Quod si admittatur contraria sententia, quæ etiam probabilis est, dicam esse aliquam disparitatem: nam iudex ideo tunc licitè condemnat innocentem, quia bonum commune, quod maximè nititur in punitione delinquentium, præponderat bono particulari vitæ priuati, si alia via illud conseruari nequit, nisi decisione huius, & ita nec iudex peccat condemnando, nec carnifex inferendo necem, quia ad conseruandum bonum commune habet Respublica & eius ministri, dominium in vitam, & bona priuatorum. At in casu præsenti Respublica nullum habet dominium in corpora in ordine ad matrimonium, quia vix poterat contingere vt hoc foret necessarium ad bonum commune; & ideo copula illorum semper erit fornicaria, dū manet impedimentum, & ita nunquam licebit, etiam reddendo, illi cooperari, quodcumque sequatur scandalum, vel damnum.

Ad secundum distinguendum est antecedens, habet ius verum, nego; apparens, concedo. Neque enim bona petentis fides ei tribuit aliquod verum ius petendi; nam id totum elidit certum ius quod alter habet non reddendi debitum, cum vtrumque ius simul consistere nequeat. Sicut etsi millies publicè probaretur Petro, debere mille; si tamen certò sciret Petrus se ea non debere, non teneretur ea soluere, si sine scandalo id posset vitare, quia ius Petri quod fundatur in veritate, elidit aliud quod fundatur in falsa præsumptione. 8

Ad tertium, negatur tunc duo mala incompossibilia concurrere; nam posita scientia nullitatis in altero coniuge, nulla est iniustitia non reddere. 9

Ad quartum concesso antecedente, negatur consequentia: nam peccator occultus ius habet iustitiæ tuendi famam, & ne publicè infametur, negata sibi Eucharistia. At coniux ille non habet verum petendi ius, quando matrimonium est inualidum, sed tantum ex ignorantia putat se habere.

Sectio II.

An coniux qui contraxit mala fide, dubius de illius valore, possit licitè petere, & reddere.

Duplex est præsentis difficultatis casus. *Primus* est, quando alter solus coniux dubia vel mala fide contraxit; posterior, quando vterque.

Circa priorem casum, certum est coniugem dubium de valore sui matrimonij, si mala fide illud contraxit, non posse debitum petere, vt definitur *in cap. Dominus 2. de secundis nuptiis.* Et ratio est, quia ei qui mala fide contraxit, non fauet possessio. Vnde possessio non suffragatur ei, vt in dubio sit melior eius conditio: possessio enim est rei cum bona fide detentio. Difficultas est, an possit reddere alteri possidenti bona fide. 1

Ratio dubitandi est, quia, vt dixi, possessio mala fide incepta non suffragatur: ergo claudicat matrimonium ex parte habentis malam fidem; ergo nec ipse nec alter possessor bonæ fidei potest petere, non enim possessor bonæ fidei postulat sibi debitum, & ideo nequibit alter reddere.

Communior & vera sententia tenet, coniugem dubium de valore matrimonij, etiamsi mala fide illud contraxerit, teneri reddere debitum alteri coniugi bona fide possidenti. Ita habetur *cap. 2. de secundis nuptiis.* Ratio est, quia cùm alter coniux sit bona fide in possessione matrimonij, habet verum ius petendi debitum, & vt alter sibi reddat, siue à parte rei sit verum matrimonium, siue non, quo iure iniustè ab alio spoliaretur. Vnde in hoc casu verificatur 2

commune

commune dictum, in dubio semper melior est conditio possidentis. Quod sumitur ex *regul. 65. de regulis iuris in 6.* Vbi dicitur: In pari delicto, aut causa, melior est conditio possidentis. In dubio autem par vtrinque est causa. Vnde in tali casu æquus iudex re cognita iudicaret possidentem posse rem retinere, nec alium habere ius eam repetendi. Nam cùm sunt partium iura obscura, reo fauendum est potius, quàm actori; vt dicitur *regula 11. in 6.* At possidens est reus, alter actor. Vnde alter qui mala fide contraxit, dubitans de valore nullum habet ius negandi debitum alteri bona fide possidenti, quo ipsius ius elidat, cùm non sciat matrimonium esse irritum: sicut quando bona fide possides rem de qua dubito an sit mea, nullum ius habeo impediendi te ab eius vsu. Nec dubitans excusatur à redditione debiti ob periculum fornicationis, cui se exponit, quia cùm illud euitare nequeat nisi negando alteri suum ius, etsi fortè matrimonium sit inualidum, fornicatio erit materialis; magis autem tenetur non facere alteri apertam & manifestam iniuriam ac iniustitiam, quàm vitare periculum materialis fornicationis. Nec refert quòd sit etiam periculum faciendi iniuriam priori coniugi, qui fortè adhuc viuit; quia hæc erit etiam solum materialis, vel potiùs omnino nulla; quia hic non habet vllum ius ne alter non vtatur re quam bona fide legitimè possidet: nam possessione matrimonij bona fide capta contractu ipso bona fide facto, ita ius coniugis in corpore alterius perficitur, & fortificatur, vt possit eo vti, ac si non esset dubium, sicut in quacumque alia materia iustitiæ.

3 Hinc patet solutio ad rationem dubitandi, in eo casu matrimonium claudicare tantum, quia dubitans nequit petere, cum ei possessio malæ fidei non suffragetur: at cùm alter possideat bona fide, & talis possessio sit certa, & præualeat, potest petere, & reddere, & ipsi tenetur alter reddere.

4 Circa posteriorem casum, quando videlicet vterque coniux mala fide contraxit, & dubitat vterque de impedimento: certum videtur neutrum posse petere, nec reddere, quia neutri suffragatur possessio mala fide incepta, & ita nullum ius concedit. Nec est simile de coniuge contra votum petenti, cui alter reddere tenetur: nam ille habet possessionem & ius iustitiæ certum ad exigendum, & tantum est reus religionis voti petendo, vt qui petit rem suam ad ea abutendum. Quare dicendum quoque est vtrumque coniugem nec posse reddere, nisi causa subsit, vt illud dubium practicè deponant, & probabile esse valere matrimonium existiment. Vt si arbitrio hominis docti ac prudentis rationes ita probabiles sint ad persuadendum matrimonium valere, vt efficiant opinionem probabilem, etiamsi probabilius sit matrimonium non tenere; quia iuxta veriorem doctrinam desumptam ex materia de conscientia, satis est in moralibus sententiam probabilem amplecti: atque ideo ea opinione verè probabili valoris matrimonij existente, potest vterque petere, & reddere. Id rectè notauit ex Henrico noster Sanchez *lib. 2. disp. 42. n. 9.*

Sectio III.

Vtrùm matrimonio bona fide vtriusque coniugis inito, & rationabiliter dubitatur de eius valore, possit vterque coniux petere & reddere.

In duplici sensu procedit quæstio. *Prior* est, matrimonio bona fide vtriusque contracto, alter solùm dubitat de eius valore, non ex leui scrupulo, sed iusta causa, poteritne ratione possessionis quæ est pro matrimonio, reddere, & petere debitum? *Posterior* est, an cùm vterque coniux bona fide matrimonium iniit, postea verò dubitat vterque de eius valore, possit petere, & alteri petenti reddere. 1

Circa primum, varias opiniones refert Sanchez *lib. 2. disput. 41 quæstione quarta.* Ratio verò dubitandi esse potest: nam videtur hic nec reddere posse. Quia agere contra conscientiam practicè dubiam est illicitum, & malum, sed iste reddendo ageret contra conscientiam practicè dubiam, dubitat enim an accedat ad suam, vel an fornicetur, quia fornicatio est accessus ad non suam: dubitans autem in accessu, an fornicetur, dubitat practicè; ergo. Firmatur, quia Prælato iubente detegere crimen fratris, non tenetur subditus dubitans an iure præcipiat, obedire, non obstante Prælati possessione; ergo coniugi possidenti non tenetur alter coniux dubitans reddere. 2

Dico *primò*, in hoc casu, teneri dubitantem de valore matrimonij adhibere moralem diligentiam ad vincendum illud dubium, si hanc possibilem iudicat, & ante hanc adhibitam diligentiam non posse petere, sed reddere. Hoc videtur certum meo iudicio. *Primum* liquet, quia si iste coniux petat, manifesto se exponit periculo peccandi, cùm ignoret an illud sit licitum; ergo tenetur inquirere super dubio practico, nisi certò cognosceret esse impossibile illud vincere; hoc enim ipso tale dubium deponeretur. *Secundum* etiam ostenditur, quia ius petendo alterius est certum; ergo præualet dubio istius, sed totum habetur cap. *dominus*, de secundis nuptiis, illis verbis: Si quis de morte prioris coniugis adhuc sibi existimat dubitandum, ei qui sibi nupsit, debitum non deneget postulanti, quod à se tamen nouerit nullatenus exigendum. 3

Dico *secundò*, postquam adhibita est sufficiens diligentia, non constat matrimonium esse nullum, & semper perseuerat dubium, si bona fide contraxit, potest petere debitum. Ita Sanchez cum multis quos ipse refert *disput. 41. num. 46. & 47.* Ratio est, quia in dubiis melior est conditio possidentis, non solùm in rebus iustitiæ, sed etiam in aliis, vt cum grauissimis Doctoribus ostendo in tractatu *de conscientia.* Hinc autem firmo argumentum, possessor bonæ fidei si dubitat rem esse alienam, & facto sufficienti examine nequit dubium vincere, potest non tantùm rem detinere, sed illa etiam vti; si enim iustè potest possidere, nulla est ratio ob quam perpetuò ab vsu abstinere debeat; ergo coniux dubitans, si præmiserit sufficiens examen, & adhuc dubius maneat, poterit vti matrimonio petendo, & reddendo. 4

Respondebis diuersam esse rationem. Tum quia possidere rem alienam, & illa vti, non est ita intrinsecè malum, vt nequeat ex aliqua causa honestari; at accedere ad non suam, nunquam potest esse honestũ, quia est intrinsecè malum. Tum etiam, quia nulla lex potest corporum dominium transferre; at aliarum rerum potuit dominium & vsum transferre, & ita permisit earum vsum in eo dubio. Tum denique est dissimilis ratio, quia in aliis consumptibilibus potest adhiberi remedium, restituendo vero domino comparenti rem quæ per eum vsum facta fuit deterior, & ita nullum versatur periculum, vel damnum in earum vsu. At petens debitum exponit se periculo vtendi re aliena, absque vllo remedio. Verũ manifestè ostendam nullam ex dictis disparitatem subsistere. Non 5

prima:

prima:nam illud idem probaret de redditione debiti, quæ si fiat alienæ, est intrinsecè mala. At hoc non obstante, in casu dubij est licita, & concedũt omnes; ergo idem erit de petitione, post factam diligentem inquisitionem. Neque etiam valet secunda, quia ad id nihil refert lex positiua: nam sublata omni lege positiua, iure naturali licet vti re bona fide possessa, in dubio, quando præmittitur sufficiens examen; quia si iure naturæ conceditur iustè huic possessio, similiter etiam concedi debet vsus qui ex iusta possessione oriri consueuit. Nec denique obstat *tertia*, quia sicut in aliis rebus potest adhiberi remedium restituendo eas vero domino comparenti: ita hoc idem adhiberi potest in debiti petitione, & redditione; interim verò adhibita diligentia licebit vti matrimonio reddendo & petendo. Nec refert quòd sit periculũ fornicationis, & etiã faciendi iniuriam priori coniugi, qui fortè adhuc viuit: quia vtraque erit etiam materialis solum. Firmatur amplius conclusio: nam præmissa sufficienti diligentia coniux habet inuincibilem ignorantiam; ergo excusatur à culpa, petendo: nam inuincibilis ignorãtia est, quæ sufficienti diligentia vinci non potest, licèt veritas non innotescat. Hinc

6 Dico *tertiò*, quando moraliter est impossibile adhibita diligentia posse vinci dubium; tunc etiam posse coniugem dubitantem reddere, & petere. Patet, quia hoc idem probant rationes adductæ præcedenti dicto, & quia frustra ea diligentia adhiberetur. Vnde in eo euentu nulla præmissa, cum impossibilis sit, potest ratione possessionis reddere, & petere, & practicè non dubitare, non obstante dubio speculatiuo an sit matrimonium validum; quia possidens certus est iuris possidendi; hoc enim est magnum possessionis commodum. Cum igitur coniux ille dubitans bona fide possideat ius petendi debitum, eo non debet se spoliare, quandiu non constat non esse suum, vt in aliis rebus.

7 Ad rationem dubitandi, concessa maiore, negatur minor: nam licèt ille dubitet speculatiuè; non tamen practicè, ratione certæ possessionis quæ dat illi ius ad petendum debitum, & ad deponendum omne dubiũ practicum. Vnde negatur se exponere periculo fornicationis, cùm practicè non dubitet, & fornicatio sit accessus ad certò, vel cum dubio practico cognitam, non esse suam. Ad confirmationem est disparatio. nam sicut Prælatus est in possessione respectu subditi, ita & alter est respectu suæ famæ; & Prælatus manet in possessione præcipiendi, licet in hac re sibi non obtemperetur; alter autem perpetuo famã amittit, & ita maius damnum sequitur si illi obediatur. At in nostro casu coniux non dubitans est in possessione omnino, & ideo maius damnum sequitur si non reddatur.

8 Circa secundum, videtur pars affirmatiua vera, quia vterque in hoc dubio possidet, & in dubio melior est conditio possidentis. Nihilominus tamen

Dico *primò*, in eo dubio, diligentia non præmissa neque adhibita ad illud vincendum, neutrum posse petere, nec reddere. Ratio est, quia diligentia non præmissa, possessio in dubio non confert ius vtendi re; frustra enim dominum inquireret, prout tenetur, si rem illi conseruare non teneretur; ergo coniux tunc petens, petit id ad quod nullum habet ius, & ad quod possessio non suffragatur; ergo alter nequit reddere; tota enim ratio ob quam tenetur reddere, est, quia alter petit sibi debitum ratione possessionis, ne fiat illi iniustitia debitum negando. At in hoc casu ante adhibitam diligentiam non fauet possessio, & negando nulla fit iniustitia. Verum est, si alter tantùm dubius sit, & petat à non dubitante ante præmissum debitum examen, posse coniugem non dubitantem conscium dubij alterius, negare debitum, quia dubitans ante adhibitam diligentiam non habet ius ad petendum: posse etiam reddere debitum, quia cum ipse sit in pacifica possessione, nec dubitet de matrimonij valore, nec teneatur credere alteri asseueranti; nisi tales sint coniecturæ vt credere conuincatur; multo minus dubitanti, potest vti plenè sua possessione, petendo, & reddendo.

Dico *secundò*, diligentia adhibita posse vtrumque reddere, & petere. Patet ex suprà dictis: quia tunc possessio infert ius ad omnem vsum. 9

Hinc patet solutio ad rationem dubitandi, meliorem esse conditionem possidentis in eo dubio, ne vxore spolietur, sed non vt habeat ius ipsius vsus matrimonij, donec impendatur debita diligentia ad veritatem aperiendam.

Est verò notandum, si dubium sit de impedimento impotentiæ & frigiditatis, licitum esse petere, & reddere. Ratio est, quia quando dubium est de impedimento matrimonij, ius habet vnusquisque inquirendi de prædicto impedimento. Impedimentum autem frigiditatis inuestigari non potest nisi vsu, atque conatu, & ideo licebit in tali vsu & inuestigatione perseuerare tempore ab Ecclesia præscripto, vel dum experientia compertum sit non posse vti coniugio. 10

Est etiam sciendum, si matrimonium nondum consummatum sit, & dubium incidat de valore matrimonij, toto tempore duorum mensium non posse reddere debitum. Patet, quia toto eo tempore liber est, & licitè ac secundùm iura negare potest, & negando non se exponit periculo agendi iniustè; ergo tutius est eo tempore negare, quàm reddere: elapso autem eo tempore non debet retinere alterum coniugem suspensum, sed vel detegere dubium, vt impedimentum examinetur, si tamen eam manifestationem credat non nocituram, sed profuturam. Quòd si non credat fore alicuius momenti, reddat debitum, & non petat. Nam nimis videtur durum obligare dubium coniugem ad ingressum religionis, vt ea ratione liberum relinquat alium coniugem ad iucundum cum altero matrimonium: quia nisi status religionis sponte suscipiatur, difficiles solet exitus habere, & multæ aliæ causæ sese offerre possunt, ob quas ad ingressum in religionem cogi non possit. 11

Denique notandum est, quomodo sit intelligendum illud axioma commune, *In dubio tutior pars est eligenda*. Ex quo videtur colligi contra ea quæ suprà diximus, dubium de valore matrimonij, etiam adhibita diligentia, tutius esse non petere debitum, quia in hoc nullum est peccatum, cum non se exponat nulli periculo. Cæterùm dico, illud commune Iuristarum dictum esse intelligendum non de dubio speculatiuo, sed tantùm de practico; quia cognitio speculatiua non est quæ immediatè dirigit actionem moralem, sed solùm practica. Quare sicut in materia iustitiæ, vt ego licitè vsurpem, vel retineam aliquid, non est opus, vt non dubitem speculatiuè an sit meum; licèt enim iudicarem meum, si tamen hìc & nunc iudicarem ex aliquibus circunstantiis me non posse vsurpare, vel retinere illud, adhuc peccarem: ita è contra, licèt dubitem esse meam; si tamen hìc & nunc iudicem me licitè eam posse retinere, non peccare retinendo; quia in dubiis melior est conditio possidentis; ex quo dicto elicio hanc conclusionem practicam, me licitè posse vti illa re, quidquid sit de dubio illo speculatiuo. 12

Sectio IV.

Vtrùm si coniux qui bona fide contraxit, postea non dubitet, sed opinetur matrimonium esse nullum, possit petere, & reddere.

1 Noster Sanchez *lib. 2. disput. 44. num. 4.* sentit si coniux habeat probabilem assensum impedimenti, vt, v.g. habet probabilem opinionem vitæ alterius prioris viri, & similiter probabilem assensum mortis, & ita valere matrimonium, posse reddere & petere debitum. Probat, quia licitum est amplecti opinionem probabilem valoris matrimonij. Idem ait, tametsi probabilius credat non valere matrimonium: si enim probabilem opinionem valoris habeat, potest petere, & reddere, quia satis est in moralibus sententiam probabilem amplecti iuxta veriorem opinionem. In hac re

2 Dico *primò*, coniugem qui bona fide contraxit, si postea habeat nullitatis matrimonij opinionem probabilem, & non habeat assensum opinatiuum alterius partis, nempe valoris matrimonij, teneri reddere, non tamen posse petere. Ita communiter Doctores, qui primam partem dicti manifestè colligunt ex *cap. Inquisitioni, de sententia excommunicationis*, ibi: Si habeat conscientiam ex credulitate probabili, & discreta, quamuis non euidenti, & manifesta reddere debet. Et ratio est quia cùm alter bona fide possideat, illi suffragatur sua possessio, vt non spolietur iure vtendi matrimonij, vt exigere possit, & alter teneatur reddere ei, cum non sit certum esse matrimonium nullum. *Secundum* verò firmant Doctores, quia cùm dubitat coniux, vt vidimus suprà, non potest petere; ergo multo minus quando opinatur. Addo dubitantem post adhibitam diligentiam posse petere; contrarium verò dicendum de hoc opinante, quando non habet assensum opinatiuum vtriusque partis, sed solùm nullitatis matrimonij, cum dubio & formidine valoris. Quia dubitanti suffragatur possessio, non autem fauet habenti assensum opinatiuum.

3 Dico *secundò*, si coniux habeat probabilem assensum impedimenti, v. g. opinionem vitæ prioris coniugis viri, & similiter probabilem assensum mortis, posse reddere & petere. Id sentio cum Sanchez, propter rationem dictam. Opinio autem probabilis ea est, quæ firma ratione fulcitur, neque contra se habet rationem conuincentem; si enim illam haberet, iam non opinio, sed error esset. Contingere autem potest, vt vni probabiliter opinanti ratio aliqua in contrarium videatur conuincens, sed non ideo probabilitatem opinio amittit: nam licèt quis soluere illam rationem nequeat; alius tamen soluere poterit, & hoc sibi debet alter persuadere; cum sæpe multæ rationes vni insolubiles repræsententur, quæ tamen ab aliis facillimo negotio soluuntur. Quare imprudenter procederet quis, si ob hanc causam aliorum opiniones, quæ vt probabiles circumferuntur, improbabiles iudicaretur.

4 Obiiciunt contra prædictam doctrinam nonnulli recentiores, dicentes non semper sufficere opinionem probabilem de valore matrimonij ad vtendum iure petendi debitum. *Primò*, si vtrinque sint opiniones probabiles quod prior coniux obierit, vel non, nequit vir petere debitum accommodando se opinioni probabili quod obierit, si contraxerunt cum hac fide; quia tunc adhuc possessio stat pro priore coniuge, quem non constat iure spoliatum. *Secundò* si possessio stet pro impedimento, quia reuera coniugibus constat fuisse impedimentum; dubitant verò an sit sublatum per dispensationem, non possunt petere, quia ius impedimenti est certum, & possidet. Si verò esset certum obtentam esse dispensationem, dubitaretur verò an esset valida, posset præsumi valida. *Denique* si dubitent coniuges an fuerit impedimentum iuris humani, cum possessio stet pro libertate contrahendi, possunt contrahere, vel vti matrimonio contracto sequendo opinionem probabilem.

Verùm dicta exempla nihil faciunt contra nostram doctrinam, si mente recolamus communem iam dictam suprà *num. 2.* possessionem solùm suffragari practicè dubitanti post adhibitam diligentiam, vt vidimus præcedenti sectione; non verò suffragari habenti assensum opinatiuum: quia tametsi cum opinione probabili simul stare queat firma ratio, cum formidine tamen, & ideo possit esse simul cum opinione dubium speculatiuum, sed non dubium practicum, seu negatiuum, quod tunc adest, quando pro neutra parte habet quis sufficientes rationes vt possit probabilem assensum elicere, sed intellectus suspensus hæret. Quo posito respondeo ad primum exemplum, falsum esse, si vtrinque sint opiniones probabiles quòd prior coniux obierit, vel non, non posse virum petere debitum, accommodando se opinioni probabili quòd obierit, si cum hac contraxerunt bona fide. Quia tunc nulla stat possessio pro priore coniuge, quem constat mortuum esse firma ac probabili ratione. Similiter dico ad secundum exemplum, ius impedimenti non esse certum, nec possidere, cùm sit verè probabile esse iam sublatum per dispensationem, neque in ea re esse vllum dubium practicum. Denique idem dico ad tertium exemplum, non dubitare coniuges an fuerit impedimentum iuris humani, sed habere opinionem probabilem quod non fuerit, & ideo potuisse contrahere, vel vti matrimonio contracto, iuxta cum probabilem assensum. 5

DISPVT. LIV.

De delectationibus morosis, & tactibus turpibus coniugatorum.

CVM iam egerimus de actu, seu vsu coniugali, quando liceat, necne; ad illius complementum operæpretium est agamus tandem de morosis delectationibus, tactibus, aspectibus, turpibusque confabulationibus inter coniuges; quæ etiam est materia necessaria & scitu digna, vt sic animabus consulatur.

Sectio I.

An liceat coniugibus morosè delectari secluso periculo pollutionis, in copula cogitata tanquam præsenti.

Svppono *primò*, vt certum, delectationem omnem de peccato mortali esse mortalem. Ratio est, quia illa delectatio est affectus vitalis liber, & de obiecto malo formaliter, & grauiter malo; ergo est grauiter 1

grauiter mala. Quare sicut cōsensus efficax effectiuus accipit malitiam ab obiecto & effectu malo; ita consensus effectiuus, seu complacentiæ erit malus, si versetur circa obiectum malum, licet non sit effectiuus, quia terminatur ad obiectum hic & nunc intrinsecè malum, spectatis omnibus circunstanciis. Vnde nullo honesto motiuo honestari potest gaudium de peccato proprio, vel alieno, quia obiectum illud habet intrinsecam turpitudinem. Et quamuis possit quis gaudere de peccato, vt est causa alicuius boni, quod ex eo ortum est; tamen gaudium de peccato, vt est occasionaliter causa boni, est gaudere effectu ipso, non de peccato.

2 Suppono *secundò*, omnem delectationem morosam in materia venerea esse malam, & mortalem, quia est de obiecto grauiter turpi, & id habet singulare, vt ex voluntate redundet in appetitum, & residens in appetitu habeat vim accendendi sanguinem, & fouendi corporis ardorem, & subministrandi libidinis materiam ex diuersis partibus corporis vocatam.

3 Suppono *tertiò* non licere homini soluto delectari venereè sub conditione, si mulier esset sua. Nam quidquid sit an ea delectatio liceat in aliis materiis, certè in materia venerea non licet. Ratio est, quia tametsi obiectum non sit de præsenti, & posita conditione illa fieret licitum; attamen ipsa delectatio præsens est, & de præsenti est principium ex se operis illiciti, & commotionis dictæ *numer. secundo.*

4 Suppono *quartò*, non licere delectationem veneream coniugis vidui ortam ex cogitatione copulæ habitæ tempore matrimonij. Ratio est, quia delectatio illa est principium operis illiciti externi, nempe coitus, qui, sicut illi prohibitus est, ita & delectatio cogitationis illius.

5 Denique suppono, omnem delectationem morosam in materia venerea esse peccatum mortale, & non esse in illa paruitatem materiæ; nō enim datur in rebus venereis paruitas materiæ. Ratio est. Tum quia nulla est tam exigua fornicatio, quin sit peccatum mortale: ergo cùm delectatio sortiatur morem actus, videtur omnis delectatio morosa in ista materia esse mortalis. Tum etiam, quia omnis delectatio venerea censetur esse inchoatio quædam pollutionis, atque ideo sicut inchoatus actus pollutionis est mortalis, ita etiam & quæcumque eiusmodi delectatio.

6 His positis, ad præsentem quæstionem, videtur non licere coniugibus prædictam delectationem morosam. Quia, vt dictum est, ea delectatio est quasi incepta seminis effusio, & ad illam tendit, cum ipsam comitetur membrorum generationi inseruientium commotio; ergo. Firmatur, quia, vt dictum est *n.* 4. ea delectatio in vidua est mortalis, ergo & in coniuge, vbi non est opportunitas, nec voluntas copulæ habendæ. Patet consequentia, quia eadem videtur esse ratio, cùm neutra delectatio in copulam licitam referatur.

7 Dico *primò*, non esse culpam lethalem in coniugatis delectationem morosam. Ita communiter Doctores, quos refert & sequitur Sanchez *lib.* 9. *disp.* 44. *n.* 3. Ratio est, quia consensus in delectationem nequit grauior esse culpa, quàm consensus in actum, de quo capitur delectatio, talis enim est delectatio, quale est obiectum, vt docuit Aristoteles *lib.* 10. *Ethicorum c.* 4. & 5. sed copula de qua est delectatio, inter coniuges est licita; ergo ex hac parte non est culpabilis delectatio: esset autem culpa venialis si careret debito fine, ad quem actus coniugalis à natura ipsa dirigitur.

8 Dico *secundò*, neque esse mortalem in viro dictam delectationem morosam secluso pollutionis periculo, quando est absens vxor, & è contra. Ita Doctores relati. Et patet, quia matrimonium efficit, ne eiusmodi delectatio sit culpa mortalis; non enim voluptas illa venerea quæritur extra matrimonium, sed in re suapte natura ordinata ad matrimonij actum; ergo nihil refert præsentem, vel absentem esse vxorem.

9 Dico *tertio*, idem esse asserendum, tametsi ex ea delectatione consurgeret membri pudendi commotio, & alteratio, absque pollutionis periculo, videlicet nullam esse culpam mortalem consensum in illam. Ratio est, quia, vt optimè docuit Vasquez 1.2. *disput.* 113. *num.* 2. & 3. matrimonium excusans à copula mortali delectationem sensitiuæ partis, subinde excusat quoque commotionem illam naturaliter ex ipsa consurgentem. Quare sicut esset culpa mortalis si coniux in actu coniugali delectaretur in alterius viri, aut fœminæ cogitatione carnaliter dilectorum, quia est delectatio morosa in obiecto mortaliter graui & turpi; ita è contra excusatur à culpa mortali illa delectatio & commotio, quia est de obiecto & copula licita, tametsi per accidens sit alter coniux absens. Ad rationem dubitandi, concesso antecedente, negatur consequentia, quia totum illud ordinatur ad copulam cum proprio coniuge, idque est sufficiens ne sit culpa mortalis, tametsi tunc copula non possit haberi, id enim per accidens est. Ex quo patet ad confirmationem; magna est enim disparitas: nam viduæ est iam prohibita copula, quia defecit matrimonium, atque ideo est etiam prohibita delectatio sensitiua cogitationis illius. Quod secus se habet in coniugatis, in quibus vtrumque excusat, nempe matrimonium perseuerans, & quòd ipsa copula sit licita inter illos.

SECTIO II.

An tactus, aspectus, & verba turpia inter coniuges licita sint, secluso pollutionis periculo.

1 NOn desunt aliqui qui existimant eiusmodi esse mortalia. Quia sunt actus libidinosi seu venerei, & non referuntur in copulam coniugalē in quam sua natura ordinantur, sed fiunt tantum ob capiendam libidinem, seu voluptatem veneream in ipsis repertam.

2 Alij verò Doctores, & communiter recentiores docent non esse mortalia. Quia libido in dictis tactibus reperta non quæritur omnino extra matrimonium, sed in ipso, quia quæritur in tactibus sua natura ordinatis ad copulam coniugalem; atque ideo sicut matrimonium excusat libidinem quæsitam in copula, saltem à mortali ita etiam excusabit saltem à mortali libidinem in dictis tactibus quæsitam, vtpote coniugalem. Adhæreo huic doctrinæ, quam faciliùs sequentibus dictis explanabo.

3 Dico ergo *primò*, quando tactus, etiam si sint in partibus inhonestis, fiunt ob copulam coniugalem, in quā suapte natura ordināctur, licitos esse, & omni culpa vacare. In hoc conueniunt Doctores. Ratio est, quia licitum est iuuare naturam ad actum rationi consonum mediis sua natura ordinatis ad illum. At prædicti tactus iuuant naturam ad copulam coniugalem ex se licitam, & honestam, & ordinantur in finem natura ipsa tactibus destinatum, & ob quem in ipsis voluptatem constituit. Id etiam verum iudico, quando

quando fiunt ob quemlibet alium finem honestum, vt ad sedandam tentationem carnis, aut ad ostendendum amorem erga alterum coniugem; quia prædicti fines sunt boni, & ad ipsos etiam ordinatur matrimonium.

4 Dico *secundò*, si tactus illi referantur ad maiorem voluptatem in ipsa copula captandam, esse venialem culpam. Ratio est, quia cum voluptas illa sit nimia, & copula ipsa coniugalis ad eum finem relata,& ob illum exercita, venialis est; ergo & ipsi tactus.

5 Dico *tertiò*, non esse in illis tactibus culpam mortalem,etiamsi fiant tantùm ob capiendam libidinem, seu voluptatem veneream in ipsis repertam. Ita quamplurimi, quos refert & sequitur Sanchez *disp.* 44.*num.* 12. Ratio est iam dicta suprà *num.* 2. quia voluptas illa venerea non quæritur extra matrimonium, sed in actu sua natura ordinato ad matrimonij actum. Vnde si nimia sit, erit venialis culpa.

6 Dico *quartò*, etiamsi coniugatus se ipsum tangat propter voluptatem captandam absque pollutionis periculo, solum esse venialem culpam. Ita Sanchez relatus *num.*16. Et probat, quia cum tactus ille indifferens sit ad copulam coniugalem licitam, vel ad illicitam, possitque ad vnam, vel alteram referri, nec ex intentione tangentis se, distrahatur à sua natura, & ab hoc ordine, vt ad copulam illicitam ordinetur, non est cur de culpa lethali damnandus sit. Sicut dixi de morosa delectatione copulæ cum coniuge absente, non esse culpam lethalem, quia suapte natura referri potest ad copulam coniugalem, licèt actu non dirigatur. Vnde falsum est, vt ille tactus sit coniugalis, desiderari vt habeatur cum coniuge; non enim vt actus coniugis sit, requiritur eum cum coniuge fieri, sed satis est vt ad coniugium præsens sua natura ordinari possit, nec ab hac natura ex intentione illo vtentis deuiet. Firmatur hoc idem, quia prædicti tactus impudici ideo inter solutos sunt mortales, quia excitant delectationem veneream similem illi quæ habetur in copula, & ad hoc natura sua ordinatur. Igitur quibus licita est copula, & in ea dicta delectatio, vt coniugibus, etiam illi tactus liciti erunt, si finem aliquem honestum habent; veniales, si eo careant, sicut ipsa copula esset.

7 Dico *vltimò*, idem dicendum de aspectibus, ac verbis turpibus inter coniuges absque pollutionis periculo, non esse peccata mortalia, sed indifferentia iuxta finem eis appositum. Ita omnes. *Primum* constat, quia matrimonium omnia hæc à peccato mortali excusat. *Secundum* liquet, quia si prædicta ad maiorem voluptatem capiendam ordinentur, venialia sunt; si verò in illis nullus alius finis intendatur, quàm mutua amoris indicia sibi ipsis coniuges præbere, nulla est culpa, & licita sunt.

8 Ex dictis patet solutio ad argumentum propositum *num.*1. Nam licèt illi tactus sint turpes; at sua natura ordinantur, & referuntur in copulam coniugalem; solentque communiter esse veniales si fiant animo captandi maiorem, vel nimiam voluptatem veneream.

Sectio III.

An liceant delectationes morosæ, & tactus coniugatis, quando ob aliquod impedimentum eis non licet actum coniugalem exercere.

Communis videtur esse modò Doctorum sententia, delectationes morosas, tactus impudicos inter coniuges, colloquia & aspectus turpes non esse mortales, secluso periculo pollutionis, tametsi copula, vel actus coniugalis per accidens esset coniugibus illicita; vt quia haberi non posset sine aliquo prolis, vel alterius coniugis notabili damno; aut si essent iam ad eam redditi impotentes ob frigiditatem, &c. Secus si vouissent castitatem, aut matrimonij valor dubius esset. 1

Contra quam doctrinam, obiici posset,

Primò, quia talis est delectatio, quale est obiectum, at tunc accessus ad coniugem esset culpa lethalis; ergo & delectatio morosa.

Secundò, non videntur esse liciti tactus verendorum, & partium illis vicinarum, nisi dum coniugi licet reddere, & petere; quia ij tactus reputantur vt vnum moraliter cum vsu matrimonij; ergo ij saltem minimè licebunt.

Tertiò, tametsi copula sit coniugibus illicita ob extrinsecam voti circunstantiam, verbi gratia, cùm tamen adhuc permaneat matrimonium, non erit illicita delectatio. Ideo enim non est prohibita delectatio in carnium esu in Quadragesima, quia cùm ab intrinseca rei natura malitiam non habeat, sed solùm ab extrinseca prohibitione Ecclesiæ, potest præscindi malitia, & in illo esu licebit delectari. Hac enim de causa, prædicta morosa delectatio licita est in coniugibus, interdicta copula ob circunstantiam periculi morbi, aut aborsus extrinsecam. Nihilominus eam communem sententiam veram iudico. Iuxta quam

Dico *primò*, certum mihi videri, quoties copula interdicitur coniugibus ob circunstantiam extrinsecam, quæ per se neutrum coniugem arcet ab vsu matrimonij, vt propter notabile salutis, vel aborsus periculum, vel aliam similem causam, licitam esse delectationem morosam, & tactus eodem modo quo liciti essent, secluso eo impedimento extrinseco, ob honestum finem: & non esse mortalia, secluso pollutionis periculo si careant debito fine, & fiant ob nimiam delectationem. Ratio horum omnium hæc vnica est, quia tunc per se & ex sua natura licitus est vsus matrimonij, & solum ab extrinseco prohibetur, ratione pietatis, vel alterius virtutis obligantis vt præcaueatur damnum coniugis, vel prolis; at his virtutibus nullo modo aduersantur tactus, & delectatio morosa, vt est per se manifestum, cùm ex illis simile damnum timeri nequeat. Igitur hæc nullo pacto censentur esse prohibita. Quare sicut misceri coniuges in loco publico nefas est; non tamen erit mortalis delectatio interna ibi habita de copula coniugali cogitata, quia hæc non aduersatur honestati naturali, cui verè opponitur copula illa, ratione cuius censetur esse copula illa iure illicita; ita similiter dicendum in aliis casibus. Idem assero, si subsit impedimentum physicum ad copulam, vt si impotentia coëundi superueniat matrimonio contracto: ob easdem rationes. Vnde senes, quibus vires & potestas seminandi intra vas deficiunt, etiamsi constet impotentiam esse perpetuam, 2

tuam, delectationes morosas habere, & prædictis tactibus citra pollutionis periculum vti posse, si pollutionis periculum absit, concedunt iure Doctores: quia sunt veri coniuges, quibus illa permissa sunt; & quamuis ea nequeant ad copulam coniugalem tanquam impossibilem referre; possunt tamen ea ordinare ad concupiscentiam carnis sedandam, & ad amoris mutui signa præbenda.

3 Dico *secundo*, idem esse affirmandum, quando est interdicta copula ratione alicuius Ecclesiæ præcepti, vt interdicitur coniugi propter affinitatem iniquè contractam cum altero coniuge debiti petitio, & similiter vtrique, si vterque illam contraxit. Ratio est, quia adhuc illud impedimentum est extrinsecum, & arcens à copula in pœnam delicti commissi, nempe affinitatis iniquè contractæ; cumque sit verè pœna talis culpæ, non est cur extendatur ad delectationem, & tactus, vt similiter illa prohibeat.

4 Dico *tertiò*, coniugi, quando ratione voti interdicitur petitio debiti, nullo modo esse licitam delectationem morosam. Ita optimè Sanchez *lib. 9. disput. 44. num. 25.* Coninchius *disput. 34. dub. 11. num. 109.* & alij. Ratio est, quia vouens absolutè castitatem, tenetur in quantum potest abstinere ab omnibus illis, quæ castitati aduersantur, solumque illi permittitur id ad quod lex iustitiæ matrimonij obligat, nempe reddere debitum, quando solus ipse vouit: nam per votum omnem delectationem veneream sibi interdixit; cùm castitatis voto non solum actus externus libidinosus, sed etiam interna de eo delectatio aduersetur. At seruata lege matrimonij potest abstinere ab illa delectatione, vt patet. Igitur verè tenetur, & sacrilegè contra votum peccaret eam sponte admittens. Idem dicendum est de tactibus impudicis, etiam secluso pollutionis periculo teneri coniugem voto castitatis astrictum, abstinere ab illis, nisi ad expressam, vel tacitam alterius coniugis petitionem; quia illos etiam per votum sibi interdixit. Quare sicut si coniugatus expressè vouisset se abstinere à delectatione venerea, & tactibus, nisi ad alterius coniugis petitionem, teneretur vtique eo voto, cum esset de re honesta, & sibi licita: ita coniux vouens absolutè castitatem, promittit abstinentiam ab illis omnibus; quia hæc omnia aduersantur castitati, quam ipse absolutè vouit.

5 Vnde colligo *primò*, longè etiam esse rationem de harum rerum delectatione, quæ solùm ex circunstantia extrinsecâ sunt malæ, vt quando actus coniugalis est malus ob salutis periculum, vel ratione loci publici, aut affinitatis iniquæ contractæ. Quia nimirum nec delectatio venerea, neque illi tactus opponuntur illi circunstantiæ extrinsecæ. At ista directè opponuntur circunstantiæ extrinsecæ voti: nam votum castitatis obligat ad abstinendum ab omnibus venereis, & consequenter ab his.

Colligo *secundò*, non esse idem iudicium ferendum de vouente non comedere carnes, is enim licitè circa earum esum cogitatione delectari potest. Ratio est, quia sola externa comestio aduersatur mortificationi carnis, quam ipse vouendo intendit, ideoque hæc sola per se aduersatur ipsius voto, & consequenter etiam voluntas eas comedendi.

7 Colligo *tertiò*, si coniux vouisset solum se non petiturum debitum, illi liceret delectatio venerea & tactus. Patet, quia eiusmodi votum non esset absolutè de castitate, sed solùm de petitione debiti; ergo solum interdicit debiti petitione; ergo huic voto delectationes & tactus minimè aduersantur, & ex alia parte sunt ex sua natura coniugi liciti ratione matrimonij.

8 Dico *vltimò*, quoties coniugi interdicitur debiti petitio, quia est dubius de valore matrimonij, est mortalis delectatio venerea. Patet, quia matrimonium eam delectationem cohonestans, est dubium; ergo dubia etiam erit honestas illius delectationis; ergo non licita. Nec aliunde ius possessionis præpôderat, sicut nec ad debiti petitionem. Addit bene Sanchez citatus *n. 24* nec licere delectationem veneream de actu redditionis debiti cogitato sub conditione si petatur. Quia tametsi licita sit redditio debiti, posita ea conditione si petatur; attamen ea nondum posita non licet copula, ita nec delectatio illa venerea: quoniam prædicta delectatio oritur ex vehemēti commotione spirituum vitalium subseruientium generationi; ac proinde est quasi inchoatio coitus præsentis, qui illicitus est, cum non adsit conditio. Eodem argumento similiter probatur tactus in eiusmodi coniuge impudicos esse mortale, nisi habeantur in gratiam alterius coniugis, tacitè, vel expressè petentis debitum. Tunc enim spectant ad redditionem debiti.

Obiicies, sicut dubius de matrimonij valore caret iure iustitiæ ad petendum, ita qui contraxit ex culpa affinitatem cum coniuge, sed huic permissa sunt delectatio & tactus, vt dixi suprà *n. 3.* ergo & illi. Respondeo negando consequentiam ob manifestam disparitatem: nam ille priuatur eo iure ab intrinseco & ex natura rei propter dubium de matrimonij valore cohonestāte actum; at iste priuatur solùm ob extrinsecam Ecclesiæ prohibitionem in pœnam peccati cōmissi. Quæ extendenda non est cùm sit pœna culpæ, vltra terminos in quibus loquitur, vt dixi *n. 3.*

Ad argumenta opposita.

Ad primum, dico talem esse delectationem quale est obiectum secundùm se, & ab intrinseco, secus quando ab extrinseca circunstantia malitiam habet, cui circunstantiæ delectatio venerea non aduersatur. Quod contingit in præsenti, vt in ipsis dictis manet explicatum. 9

Ad secundum, iam ostensum est ex se permitti illos tactus impudicos secluso pollutionis periculo, & solum ratione extrinseci voti prohiberi. Nec verū est, reputari idem moraliter cum copula: nam, vt dictum est, omnibus coniugibus effectis impotentibus post matrimonium, affinibus, & aliis, vbi est periculum notabilis salutis, vel aborsus, licent eiusmodi tactus, cum tamen non liceat ipsa copula.

Ad tertium constat disparitas ex *n. 4. & 6.* & in vouente castitatem absolutè, nullo modo licitam esse veneream delectationem, quia est mala propter specialem illius voti extrinseci obligationem, quæ arcet ab omnibus illis quæ castitati aduersantur, cui directè opponitur delectatio venerea; solumque permittit, id quod lex matrimonij petit, & obligat.

SECTIO IV.

An semper sit culpa lethalis vacare actioni in qua præuidetur pollutio præter intentionem subsequenda.

HÆc difficultas præmittenda est & explicanda, vt cognita natura pollutionis, quando non est intenta, sed præuidetur in causa, postea faciliùs *sect. sequenti* videamus quando delectatio venerea, tactus, aspectus, & verba turpia in coniugatis mortalia sunt, cum pollutionis præuisæ periculo, sed non intentæ. 1

Suppono *primò*, quod est certum, pollutionem per se intentam, & procuratam esse peccatum mortiferum: quia iste actus est contra primarium finem, ob quem à natura est institutus, qui est generatio, vel

conceptio hominis, & ideo grauamen continet inordinationem. Vnde semper est culpa mortalis, licèt solius sanitatis, vel tentationis mitigandæ causâ procuretur. Et quamuis in remedium concupiscentiæ cõcessa sit pollutio intra legitimum vas in legitimo coniugio, sed non extra; postulat enim eum statum in quo proles suscipi, & rectè educari possit, qui est matrimonium.

2 Suppono *secundò* pollutionem non solum dici voluntariam per se, cum directè est volita, & procurata, sed etiam in causa, quando præuidetur ex aliqua causa secutura, & illam idcirco vitare tenemur, nec tamen vitamus. Vnde tria requiruntur, vt pollutio sit voluntaria in causa. *Primum*, vt aliquo modo præuideatur illam secuturam; quod enim nullo modo est cognitum, nec præuisum, non potest censeri voluntarium, vel liberum, atque ideo non potest imputari. *Secundum*, vt causam propter illum effectum pollutionis teneamur vitare: si enim causam vitare non tenemur, iam effectus ille nequit nobis imputari ad culpam. *Tertium*, vt ipsa causa non vitetur, quæuis illa sit.

3 Suppono *tertiò* ex communi omnium doctrina, vacare culpa dare operam causæ aliàs licitæ, necessariæ, vel vtili, quamuis præuideatur fore, vt pollutio subsequatur. Quare quoties sequitur præter intentionem pollutio ex causa aliqua necessaria, vel conuenienti corpori; vt est cibus, vel potus moderatus; aut animæ, vt orare, studere; vel vtilis aliis, vt audire confessiones, præsertim fœminarum, nulla est culpa non desistere à tali causa, tametsi in ea præuideatur pollutio inde subsequenda. Ratio est, quia non imputatur ius suum prosequenti effectus per accidens, & præter intentionem subsecutus. Aliter enim quamplurimæ actiones necessariæ essent omittendæ, & innumeri laquei animabus iniicerentur. Quod intellige quoque, tametsi causa illa sit mortalis ob circumstantiam extrinsecam nihil ad pollutionem conferentem. Vt si quis cibos necessarios sustentationi edat, quibus præceptum ieiunij violatur, pollutio inde præter intentionem secuta, quamuis præuisa, vacat omni culpa: quia hæc violatio ieiunij impertinens est vt pollutio sequatur; & damna non imputantur ius suum prosequenti, quamuis aliunde peccet, vt videre licet in audiente confessiones per inanem gloriam; & in iudice punientem reum, ob iram. Hæc doctrina semper est intelligenda, nisi aliàs subsit probabile periculum consensus in pollutionis delectationem, vt liquet.

4 Suppono *quartò*, causas in quibus pollutio præuidetur, quasdam esse ex luxuriæ genere, videlicet quæ per se turpes sunt, & ad luxuriam directè pertinent: vt tactus, aspectus, verba turpia; hæc enim proximè ad venerem excitant appetitum: alias verò esse non ex genere luxuriæ, vt sunt nimius esus, aut potus, vel equitatio, quæ non ita proximè, sed remotè excitant appetitum ad illam.

His positis, difficultas est, an vbi nec necessitas, nec causæ vtilitas adest, sit mortale illi operam dare ob pollutionem in ea præuisam, absque periculo consensus in illam, de qua re tres proponit opiniones noster Sanchez *lib. 9. disp. 41. n. 11. 12. & 13.*

5 Breuiter dico *primò* cum communi Doctorum sententia esse peccatum mortale ratione pollutionis præuisæ, non vitare absque necessitate vrgenti eas causas, & actiones, ex sua natura turpes, & graues per se tendentes ad actus venereos, & pollutionem excitandum. Hoc est certum, quia lex naturalis obligans ad non procurandum seminis effusionem, consequenter obligat ad vitandas causas per se & notabiliter influẽtes ad illam, vbi cessat necessitas; quia perinde videtur tunc illas applicare, ac procurare. Ex quo fit omnem actum turpem mortalem contra sextum præceptum, si in eo præuideatur pollutio, etiam non intenta, habere specialem malitiam contra naturam, ratione illius pollutionis præuisæ. Quia notabiliter ad illam influit, & est per se causa illius.

Dico *secundò*, carere culpa mortali non vitare alias causas non turpes, quæ per accidens ad pollutionem concurrunt. Ita Enriquez *lib. 8. de Eucharistia cap. 51. num. 2.* Suarez *3. p. q. 80. art. 7.* paulo post initium, & Vasquez *1. 2. disp. 115. n. 9.* Vbi tunc dicit esse mortale peccatum, quoties applicatur causa, quæ ex se nullum alium habet effectum, & per se tendit ad pollutionem, vt tactus. Secus si alium habeat effectum, vt crapula mortalis. Ex quo fit pollutionem præuisam in peccato gulæ, etiam mortali, vt in ebrietate, vel nimia comestione mortali, non habere specialem malitiam peccati contra naturam, nisi sit intenta, aut sit probabile periculum consensus. Patet de gula veniali, quia qui comedit, vel bibit, prosequitur ius quod habet à natura id faciendi: & difficillimum est in cibo, & potu, quæ necessariò sumenda sunt, modum tenere, propter corruptionem naturæ, & appetitus, & quia ignoratur quantitas necessitati naturæ determinata. Idem liquet de gula mortali, quia hæc causa non ita influit vt pollutio subsequatur, sicut causæ turpes ad luxuriam pertinentes. 6

Dico *tertiò*, non esse mortalem pollutionem, si causa ad luxuriam pertinens sit tantùm venialis, vel ex defectu plenæ aduertentiæ in delectatione morosa rei turpis, quæ ex se est mortalis, vel ex paruitate materiæ, vt si ex tactu leui manus, visu, verbis, lectione aliquantulum libidinosis, & venialiter turpibus, sequatur pollutio. Ita cum multis Sanchez *disp. 45. n. 19. & sequentibus. Primum* illud de inaduertentiæ defectu, manifestum est, quia vbi est plenæ aduertentiæ defectus, non potest esse culpa mortalis. Vnde sicut is excusat à culpa lethali delectationem illam morosam, quæ ex se, & ex sua natura mortalis est, ita excusabit quoque à mortali pollutionem inde secutam. *Secundum* de paruitate materiæ liquet, quia cùm causæ illæ leuiter influant, sunt quodammodo, & secundùm quid causæ, & potius illa pollutio à causa naturali procedit; sunt enim res leues, & ideo non influunt notabiliter. 7

Dico *vltimò*, quoties est culpa mortalis dare causam pollutioni præuisæ non remouendo causas notabiliter influentes, esse etiam mortale dare causam notabili distillationi, aut commotioni spirituum vitalium seruientium generationi per similes causas. Ratio est, quia hæc distillatio & commotio spirituum, est notabiliter turpis, & quasi inchoata pollutio. 8

SECTIO V.

An delectationes morosæ, tactus, aspectus, verba turpia, inter coniugatos, reddantur illicita ratione periculi pollutionis in alterutro coniuge præuisi.

Hæc omnia diximus suprà *sect. 3.* non esse mortalia inter coniugatos, si absit periculum pollutionis; vtrùm verò talia sint ratione periculi pollutionis in alterutro coniuge præuisi, modò est breuiter explicandum sequentibus dictis. 1

Dico ergo *primò*, non esse mortale in coniugatis, per

per tactus, aspectus, verba turpia, ac delectationem veneream ex copula cogitata consurgentem, dare causam conmotioni membrorum seruientium generationi, & incidere in distillationes præuisas. Ita Sanchez *disput.45.n.43.* Ratio est, quia, vt constat ex dictis *sect.1.n.7.& 8.* prædicta delectatio morosa & spirituum commotiones in coniugatis, vacant culpa lethali, quamuis prædicta inter solutos mortalia sint. Et ex alio capite, hoc non est graue damnum generationis in tali statu.

2 Dico *secundò*, delectationem morosam coniugis in copulæ coniugalis cogitatione, quam secluso pollutionis periculo dixi suprà *sect.1.n.7.* non esse mortalem, effici peccatum mortale, præuiso pollutionis periculo. Ratio est, quia est res ad venerem per se pertinens, & valde ad pollutionem prouocans, & habetur absque vlla vrgente causa; ergo est culpa mortalis.

3 Hinc colligo ob eandem rationem, aspectus, & verba turpia cum delectatione venerea sufficiente ad culpam lethalem inter solutos, tametsi inter coniugatos secluso pollutionis periculo ab ea excusentur, vt dixi suprà *sect.2.n.7.* non ab ea excusari; existente pollutionis periculo. Quia nimirum valde iuuant ad pollutionem habendam, & deficit causa iusta.

4 Dico *tertiò*, coniuge reddente non esse mortales tactus impudicos, quamuis adsit periculum pollutionis in alterutro coniuge, modò non sit consensus in pollutionem in ipso reddente. Ita Sanchez *disp.45. n.35.* Ratio est, quia reddens debitum coniux, dat operam rei licitæ, ad quam ex iustitia obligatur ratione iuris alterius in ipsum. Constat autem culpa vacare eiusmodi tactus exercitos cum periculo pollutionis, vbi adest causa vrgens. At satis vrgens causa est reddendi tactus ab altero coniuge exactos. Prudenter notat Sanchez id esse temperandum, nisi tactus tales sint, vt ita ad pollutionem tendant, vt sint quasi pollutio inchoata, & coniuges in eo loco existant, in quo habere copulam nequeant, præuiso pollutionis periculo.

5 Dico *quartò*, in coniuge petente non semper esse mortales tactus cum periculo pollutionis in se, vel in altero coniuge, quando nec ea est intenta, nec est consensus periculum; sed erunt mortales quando absque causa legitima exercentur. Hoc est commune Doctorum dictum. Ratio est, quia licèt hi tactus sint causa per se pollutionis, at excusat tali causæ operam dantem vrgens causa, vt constat ex amplexu iuxta patriæ consuetudinem, quo euitato in moram inurbanitatis incideretur. Et ex tactu quo chirurgus verenda fœminæ attrectat; vel ex eorum aspectu causa medicinæ adhibendæ; quamuis enim hæ causæ valde influant in pollutionem, sunt tamen valde necessariæ. Similiter licet sentiēti magnum pruritum in partibus verendis, illas resticare, quo pruritum sedet, si adsit pollutionis periculum, absque periculo consensus, quia licèt tactus ille & resticatio proximè tendat ad pollutionem; attamen iustitia & necessitas causæ excusat; experientia enim liquet, quantum doloris & molestiæ pruritus ille afferat, adeo, vt difficillimum sit, ne dicam moraliter impossibile à refricatione abstinere. Quòd verò aliquando in coniugatis adsit vrgens causa, quis neget? Est enim vrgens causa huiusmodi tactus exercendi, ad mutuum indicandum, & fouendum amorem inter ipsos; videreturque magna austeritas, & amor minueretur, si ab huiusmodi tactibus abstinerent. Quare sicut amplexus inter sororem & fratrem foris venientes ad indicandum amorem, & ne inurbani videantur, non damnantur, ob pollutionis præuisæ periculum, ita neque inter coniuges tactus illi damnandi sunt. Vnde colligo tactum quo coniux semetipsum tangit cum pollutionis periculo, esse culpam mortalem. Quia ad eam valde influit, nec causa vrgens illum exercendi adest; tametsi eo periculo secluso, non sit culpæ mortali tribuendus.

Sectio VI.

An sponsis de futuro licitæ sint delectationes captatæ ex futuræ copulæ coniugalis cogitatione; & liceant illis tactus.

Circa primum breuiter dico cum communi Doctorum sensu, peccatum mortale esse captare delectationem morosam sponsos de futuro in copula futura tempore matrimonij cogitata. Ratio est, quia talis delectatio semper fertur in copulam præsentem, vt præsentem cum præsenti commotione spirituum, & ad illam ordinatur, estque ipsius copulæ inchoatio quædam. At copula præsens solis coniugatis licita est. Vnde à fortiori mortale est delectari venereè de copula cogitata, sub conditione; si adesset matrimonium. Patet, quia tametsi consensus & desiderium ferantur in actum sub conditione, & ideo licitum videretur in eum actum consentire, illumque desiderare sub conditione matrimonij. Attamen delectatio illa sensibilis non fertur in actum sub conditione, sed in actum præsentem, & vt talem apprehensum. 1

Circa secundum, de osculis, amplexibus, aliisque tactibus non impudicis sponsorum de futuro, ratione contractus sponsalium inter ipsos initi, latè egimus suprà *disp. 8. sect.6. per totam.* Videantur ibi dicta, vbi asseruimus in sponsis de futuro non solùm libidinosam de actu coniugali futuro considerato vt præsenti voluptatem esse mortalem, sed etiam tactus libidinosos, quamuis tantum fiant ob voluptatem in ipsis repertam, esse mortales; quia grauiter opponuntur castitati, & nondum est matrimonium quò possint excusari, quia sponsalibus ipsis excusari nequeunt, quia sponsalia quamuis sint inchoatio quædam matrimonij, & prædicti tactus tantum sint inchoatio quædam copulæ coniugalis, non ideo sufficiunt ad eos excusandos: nam inchoatio contractus non sufficit ad excusandum vsum rei, de qua est contractus, quamuis solum inchoatum, & imperfectum; quia quousque contractus est perfectus, non traditur dominium rei: qui autem nondum est dominus rei, nullatenus adhuc imperfectè potest ea vti, vtpote adhuc aliena, quamuis iam sibi promissa. 2

Sectio VII.

An inter omnino solutos liceant tactus, aspectus, & verba turpia dicere, vel audire.

De hac re latè & doctè Sanchez *lib.9.disput. 46. quæstione prima, secunda, & tertia,* & Lessius *lib.4.de iust. & iure lib.4. c.3. dubit. 8. & 15.* Attingam breuiter quod mihi videtur verius.

Dico ergo *primò*, delectationem veneream, seu libidinosā, quæ in ipsa carne sentitur, & quæ ex imaginatione rei turpis existit, esse peccatum mortale inter omnino solutos. Ratio est, quia contractus turpis, & 1

opera venerea externa sunt peccata mortifera, quia sunt propinqua dispositio ad illicitam geniturę profusionem. At turpis imaginatio & delectatio subsequa etiam disponunt naturam ad eundem effectum; nam delectatio non sequitur ex opere imaginario, nisi quatenus ipsum est dispositio naturam commouens, & ad seminationem excitans; ergo talis delectatio est peccatum mortiferum.

2 Dico *secundò*; osculum in signum amicitiæ secundùm consuetudinem patriæ per se esse licitum, similiter & delectationem inde consequentem; si verò fiat causa delectationis concubitus, extra matrimonium, esse peccatum mortiferum. Ita communis sententia Doctorum. *Primum* patet, quia hoc nihil est aliud quàm testari eo signo externo beneuolentiam & vnionem animorum fundatam in coniunctione sanguinis, vel professionis, vel in alia causa honesta; ergo delectatio hinc consequens licita est; seruanda tamen cōsuetudo recepta, & scandalum cauendum, quale esset, si viri Ecclesiastici, maximè religiosi, hoc modo testarentur amicitiam erga fœminas etiamsi sanguine sint iunctæ. *Secundum* liquet. Nam manifestum est si quis vtatur osculo tanquam dispositione ad concubitum, animo per illas blanditias ad concubitum excitandi, cum ordinetur ad finem mortiferum, esse peccatum lethale. Si etiam vtatur osculo tanquam signo, quo phantasiæ repræsentetur ipse concubitus, vt sic voluptate concubitus in signo fruatur hoc modo cōstat etiam esse mortale, quia exhibet voluptatem actus illiciti tanquam præsentis, simili modo corpus commouens, & ad seminationem spiritus concitans. Si denique osculum sumatur, vt est delectabile carni, etiam est peccatum mortiferum, quia vt sic natura sua est signum copulæ vel instantis, vel futuræ, vt etiam ex vsu animantium constat; vnde in illo contineri videtur tacitus quidam consensus in copulam. Alia tamen est ratio aspectus, quia natura sua cò non tendit, neque corpus ita commouet.

3 Dico *tertiò*, tactus impudicos partium vicinarum verendis, vel ipsarum verendarum, absque necessitate habitos inter personas diuersi sexus esse mortales. Probatur, quia prædicti tactus inter virum & fœminam ex natura rei tendunt ad veneream delectationem, & illam valde excitant. Idem à fortiori mortale est, si personæ eiusdem sexus, vt si vir viri, aut fœmina fœminæ pudenda tangant ob delectationem veneream ex eo tactu consurgentem. Dixi, ob delectationem veneream: quia secus esset, si ex quadam leuitate, & ioco absque animo turpi tactus ille haberetur: vt solet pueris euenire ioco pudenda arripientibus. Quia deficit animus libidinosus; nec tanta versatur indecentia, vel inhonestas, ac inter personas diuersi sexus. Vnde colligo esse mortale propria verenda tangere, venerea delectatione ex eo tactu orta. Quia tendit ad mollitiem; secus de tactu ex curiositate, aut leuitate; aut gratia manus calefaciendi, absque libidine.

4 Dico *quartò*, aspectus valde turpes, gratia delectationis, quæ in ipsis capitur, vt conspicere verenda fœminæ, vel è contra absque vrgenti necessitate, mortale esse, tametsi non ex libidine fiat, sed ex indiscreta mortificatione, aut curiositate. Ratio est, quia valde honestati naturali aduersantur, & solet fieri magna commotione in corpore. Quòd si ratione ætatis puerilis, aut senilis, aut frigidissimæ complexionis, cesset id periculum commotionis magnæ in aspiciente, & videat ob solam curiositatem, non erit mortale. Vnde fit inspicere crura, brachia, vel pectora nuda fœminarum, non esse de se mortale, secluso alio periculo; quia in his aspectibus non est tanta inhonestas, nec adeò ad malum prouocant.

Dico *quintò*, esse mortale inspicere viri cum fœmina concubitum. Patet, quia est proximum ruinæ spiritualis periculum, & valde aduersatur honestati naturali; & inhonestior est iste aspectus, & magis ad luxuriam prouocans, quàm conspectus nudæ fœminæ, vel verendorum, qui etiam sola curiositatis causa, est mortalis. Non verò communiter lethale est aspicere brutorum concubitum, vel partes eorum fœdas turpiter commotas. Quia non est hoc ita inhonestum, nec valde ad luxuriam prouocans. Cæterùm si inde redundaret in aspicientem notabilis delectatio sensualis, esset culpa mortalis. Quia ea delectatio sensibilis indicat cogitari tunc similem actionem vt à propria persona exercendam, & ita amari.

Dico *sextò*, dicere verba turpia, ob veneream rei turpis delectationem cogitatæ, quæ cogitatio excitatur, & fouetur verbis illis, esse mortale. Hoc est certum, quia illa delectatio consurgens ex re turpi apprehensa est mortalis; ergo à fortiori illam verbis fouere. Idem sentio de delectatione captata ex turpibus gestibus, aut nutibus, turpiumve auditione; est enim mortalis cum intenditur delectatio consurgens ex rebus ipsis turpibus cogitatis, quæ auditione illa, aut gestibus, aut nutibus fouetur. 5

Dico *septimò*, loqui turpia ex quadam leuitate, non gratia delectationis venereæ captandæ; sed cuiusdam vani solatij, ob delectationem artificij, vel ob aliam vanam causam esse solum veniale. Ratio est, quia non apparet grauis aliqua inordinatio. Nec finis internus, ex cuius malitia est metienda culpa, excedit limites venialis culpæ. Idem sentio cantione, & auditione turpium, vel gestibus turpiter factis ob eandem solam vanitatem; quia eadem est omnium horum ratio. Est verò obseruandum, verba prædicta turpia, cantiones, & gestus posse per accidens esse peccata mortalia ratione scandali astantium. Vt cùm audientes sunt spiritu debiles, & verba, aut cantica, aut gestus, sunt adeò lasciua, vt loquens credere debuisset audientes inde inducendos ad culpam luxuriæ saltem desiderij, vel cogitationis; nam verba turpia ex se & ex ratione sua vehementer fouent venerem, & ad eam excitant. 6

DISPVT. LV.

De repudio, seu diuortio matrimonij quoad vinculum.

HACTENVS disputata sunt omnia quæ pertinebant ad contractum matrimonij perficiendum, & ad eius debitum vsum; & simul explicata manent, quę pugnare videntur cum matrimonio contrahendo, & cum legitimo eiusdem vsu, nunc tandem in hac & sequentibus vsque ad sexagenam, quæ vltima est totius huius tractatus disputatio, explicanda sunt ea quæ pugnant, vel vinculo matrimonij contracti, vel eiusdem toro & habitationi. Posset enim contingere vt contractum semel validè & legitimè matrimonium, dissoluatur omnino quoad vinculum; & quando est omnino indissolubile quò ad vinculum, dissolui queat quoad torum & habitationem. Illud igitur *primum* in disputatione præsenti tractandum est; *secundum* verò in aliis subsequentibus. De illo primo multa diximus suprà *disput.* 20. de indissolubilitate matrimonij.

SECTIO

Sectio I.

Vtrùm in lege veteri apud Iudæos per libellum repudij dissoluebatur matrimonium quoad vinculum.

1 Ratio dubitandi est, quia videtur manifestùm tunc in lege antiqua ex diuina concessione licitum fuisse ex rationabili causa soluere matrimonium quoad vinculum per libellum repudij. Nam *Deuteronomij 24. cap.* statuta fuit lex repudij, his verbis. *Si acceperis homo vxorem, & habuerit eam, & non inuenerit gratiam ante oculos eius, propter aliquam fœditatem, scribet libellum repudij, & dabit in manu illius, & dimittet eam de domo sua. Cumque egressa alterum maritum duxerit, & ille quoque oderit eam, dederitque ei libellum repudij, & dimiserit de domo sua, vel certè mortuus fuerit; non poterit prius maritus recipere eam in vxorem: quia polluta est, & abominabilis facta est coram Domino.* Vbi apertè ostenditur validè eam secundo nubere. Imò non posse amplius recipi à primo, quæ dici non possent, nisi vinculum esset solutum. Ex alia verò parte apparet quòd tunc non dissoluebatur matrimonium quoad vinculum, sed tantùm quoad torum, & cohabitationem. Id enim expressisse videtur Christus Dominus *Matth. 19.* dum dixit, *Moyses ad duritiam cordis vestri permisit vobis dimittere vxores.* Vbi satis exprimitur, Deum non concessisse, sed tantùm permisisse dimissionem vxoris; atque ideo matrimonium tunc non dissoluebatur quoad vinculum, quia absque Dei concessione dissolui non poterat. Firmatur ex verbis adductis Deuteronomij, in quibus dicitur, vxorem repudiatam, quæ alterum maritum duxerit, isto mortuo, aut etiam repudiante, non posse à primo marito recipi, quia polluta erat, & abominabilis facta coram Domino: sed ex nullo alio videtur facta abominabilis coram Domino, nisi quia nupsit secundo viro, & eam cognouit; ergo prius matrimonium non dissoluebatur; quia si dissolueretur, non fieret abominabilis coram Domino, ob celebrationem secundi, & ob vsum illius.

2 Dico *primò*, verius esse, cum nostro Cardinali Bellarmino 1. *de matrimonio cap.* 17. Coninchio *disput.* 26. *dub.* 1. *num.* 6. Sanchez *lib.* 10. *disput.* 1. *num.* 7. Basilio Ponce *lib.* 7. *cap.* 50. *numer.* 1. & aliis, licitum fuisse in antiqua lege ex rationabili causa soluere matrimonium quoad vinculum. Probatur. Quia in primis quòd per libellum repudij matrimonium dissolueretur quoad vinculum, satis efficaciter deducitur ex dictis verbis *Deuteronomij 24.* quia in eis apertè supponitur, vxorem repudiatam validè nubere alteri, ac proinde prius matrimonium fuisse dissolutum. Et certè si prius non dissolueretur, posterius fieret inualidè & illicitè, & vsus etiam illius esset illicitus; igitur dicendum est non fuisse prædictum matrimoniū permissum tantùm ad maius euitandum malum, sed fuisse verè licitum, & à peccato immunem. Firmo, quia nunquam id matrimonium reprehensum fuit à Deo, vel ab aliquo ex Prophetis; neque inter alia illius populi scelera, nunquam id fuit enumeratum; neque *Deuteron. 24.* & alibi nuptiæ repudiatarum cùm aliis fuere punitæ. Non videtur autem credibile esse, vt permitterentur communi lege publica adulteria; nam talia fuissent, si non extitissent valida matrimonia illa. Constat etiam Abraham perpetuò repudiasse Agar ancillam, & vxorem suam; quam tamen non est verosimile manifestè ad cœlibem vitam astrictam, sed vinculum dissolutum.

Dico *secundò*, prædicti matrimonij dissolutionem quoad vinculum fuisse validam & licitam in antiqua lege, non ex mutuo coniugum consensu, sed ex diuina concessione. Hoc etiam videtur certum. Primum constat non potuisse dissolui mutuo consensu contrahentium, quia contrahentibus nulla est talis à Deo concessa facultas; quibus licuit contrahere, sed cum indissolubilitate annexa ex Dei institutione. Ex quo patet secundum, quia dispositionis matrimonij ac institutionis Deus est supremus Dominus; qui sicut instituit, vt vinculum maris & fœminæ, posito mutuo consensu, esset insolubile, quia sine tali vinculo indissolubili, humano more fieri non poterat, per se loquendo, vt proles rectè educaretur, cùm ad hoc non solùm materna, sed etiam paterna cura sit necessaria; atque ideo perpetuitas vinculi rectè fuit à Deo instituta in matrimonio in ordine ad finem generationis humanæ obtinendum, qui est bona prolis institutio; ita similiter ex Dei concessione concessum fuit Hebræis vt matrimonium dissolueretur: neque enim matrimonium habet indissolubilitatem ex natura sua, & quasi ab intrinseco necessariam, sed eam habet à Deo instituente, vt latè ostendi suprà *disput.* 20. *sect.* 1. & 2. videantur ibi dicta. Quare sicut ex simili diuina concessione fuit Iudæis licita polygamia pluriū vxorum, quas simul validè vnus vir ducebat, vt constat ex sanctissimis viris, qui id fecerunt, vt Abrahamo, Iacob, Elcana patre Samuelis, Dauid, & aliis, quos dicere in perpetuò vixisse adulterio, idque omnino palam, videtur intolerabilis error, cùm omnes à diuina Scriptura vtriusque Testamenti laudentur, nec vllibi, vel minimum ex illa parte reprehendantur. Videantur de hac re dicta à nobis suprà *disput.* 35. *sect.* 3. Ita pariter ex diuina concessione licitum fuit in antiqua lege ex rationabili causa soluere matrimonium quoad vinculum. 3

Dico *tertiò*, prædictam concessionem repudij & dissolutionis matrimonij Iudæis factam, iam omnino cessasse à die Pentecostes, non antè. Ita communiter Doctores. *Primum* constat, quia post legē Euāgelicam iam Iudæis non permitti repudium, nec per illud dirimi matrimonium, res est certa. Et ratio est, quia lex vetus iam amisit vim suam; ergo eam amisit quoad effectum dispensandi, seu concedendi repudium. *Secundum*, docet egregiè Suarez *tract. de legibus lib. 9. cap. 21. num. 6. & 7.* quia lex vetus ante diem Pentecostes non amisit vim suam quoad effectum dissoluendi matrimonium per diuortium, quia illa lex vetus intacta mansit toto illo tempore, nec magis quoad hūc effectum reuocata est, quàm quoad alios, quia nihil de hoc effectu specialiter statutum est, nec terminus durationis in illis præceptis fuit diuersus, aut magis limitatus, quàm in aliis. Vnde si in triduo mortis Christi, vel in discursu dierum Paschalium vsque ad Pentecostem Iudæus dimitteret vxorem iuxta permissum legis, matrimonium verè dissolueretur. A die autem Pentecostes cœpit illa lex repudij cessare, quæ non fuit mortua vsque ad integram mutationem status Synagogæ, quæ tunc facta est, quando promulgato Euangelio, lex illa cœpit esse mortifera. Vnde vsque ad illud tempus durare potuit, quia pro illo tempore legitimè durauit illius Reipublicæ status, & liberum fuit illi vti legibus ad eundem statum pertinentibus; ergo fuit liberum, vti priuilegiis & fauoribus per illas leges sibi concessis, sicut pro eo tempore durabant onera, & rigores legum iudicialium. At verò post illud tempus, & promulgato sufficienter Euangelio euacuata est omnino illa lex quoad 4

quoad effectum repudij, & quoad alios; quia ex tunc iudiciaria etiam præcepta fuerunt omnino mortua, & extincta. Tota enim illa lex vetus eumdem terminum obligationis, & concessionis habuit, & absolutè reuocata est.

Obiicies, dictam legem, & concessionem repudij, & dissolutionis matrimonij, Iudæis factam, cessasse specialiter viuente Christo, quia reuocata fuit à Christo *Matth.* 19. vbi satis publicè prædicauerat. Dico autem vobis, quia quicumque dimiserit nisi ob fornicationē, & aliam duxerit, mœchatur; & qui dimissam duxerit, mœchatur. Respondeo eo loco tantum voluisse, illam legem Moysi fuisse ex quadam concessione, ac dispensatione, quæ iam suo tempore cessatura erat, & ad statum perfectiorem, & legi naturæ consentaneum reducenda. Non tamen tunc antiquam legem, vel generaliter, vel illam in particulari reuocauit, sed tantum ad reuocationem futuram, viam, & animos præparauit per doctrinam, & declarationem veritatis, non per promulgationem alicuius noui præcepti.

5 Dico *vltimò*, nunc inter Iudæos infideles non dissolui matrimonium virtute illius legis repudij. Patet, quia iam sufficienter est promulgata lex Euangelica, & cessauit omnino lex vetus; & iudicialia etiam præcepta, & leges concedentes, seu facientes huiusmodi effectus dissolutionis matrimonij, & concedentes polygamiam, seu multiplicitatem vxorum, quæ fuerunt iudiciales, sunt omnino mortua, & extincta. Vnde consequenter matrimonium cōtractum cum alia post tale repudium nullum est, & si talis vir conuertatur ad fidem, separandus est à secunda vxore, & cogendus est reuerti ad primam, si tamen illa cōuerti etiam velit. Nam si nolit, iam ex alio capite dissolueretur prius matrimonium, & licebit viro denuo ducere secundam Christianam si velit, vt tradit Innocentius III. in cap. *gaudemus*, de diuort. vbi licèt non in specie de Iudæis, sed generatim de infidelibus loquatur, tamen Iudæos etiam comprehendit, quia Christus instituit, & consequenter contrarias leges, etiam licitas reuocauit. Vnde Iudæi nunc repudiantes vxorem, rei sunt culpæ mortalis, nisi eos excuset ignorantia inuincibilis.

6 Ad rationem dubitandi, constat pro nobis esse primam illius partem. Ad secundam dico, verbo illo, *permisit*, non significari rigorosam permissionem minoris mali, sed veram concessionem minoris boni, Iudæis factam ob eorum duritiem, & facilitatem ad dimittendas vxores. Deus enim conniuens populi illius fragilitati ac cordis obstinationi, concessit, ac dispensauit vt liceret illis repudium. Ad confirmationem respondeo, ideo repudiatam quæ alterum ducebat, dici in illo loco Deuteronominij, pollutam, & abominabilem coram Domino, non quia alterum ducebat, sed quia publicè, & consequenter coram Domino fuit iudicata talis à priori marito, & ob id non permittebatur iterum ab eo recipi.

SECTIO II.

An inter Gentiles licuerit aliquando repudium, seu dissolutio matrimonij quoad vinculum.

1 BAsilius Ponce *lib.* 7. *c.* 50. *n.* 2. verosimile putat concessionem repudij factam Iudæis in veteri lege, fuisse eo tempore extensam ad gentes, ab illisque repudia citra culpam recepta vsu & consuetudine. Quod probari potest,

Primò quia tunc non erat matrimonium ratum.

Secundò, apud Romanos fuit Romuli lex repudij, qua non mulieribus, sed viris dimittendi vxores tribus de causis licentiam concessit; si in liberorum veneficio, aut in adulterio foret deprehensa, aut claues subiecisset, vt auctor est Plutarchus *in vita Romuli*. Vnde à Romanis repudia citra culpam recepta fuere vsu, & consuetudine obligante.

Tertiò, dispensatio plurium vxorum concessa Iudæis in veteri lege fuit extensa ad populum Gentilium, vnde eis antiquitus fuit licita vxorum pluralitas, vt docet Augustinus *lib.* 22. *contra Faustum cap.* 47. ergo idem dicendum de repudio.

Vltimò infideles nisi baptizentur, non tenentur ad non admittendum repudium, sicut nec tenentur ad confessionis præceptum, nec ad alia præcepta positiua Euangelij, dempto Baptismi præcepto; ergo signum est repudium fuisse illis licitum.

Veriorem iudico communiorem sententiam, quam secutus est Soto *in* 4. *disp.* 33. *q.* 2. *art.* 2. *conclus.* 1. inter Gentiles nullo modo fuisse licitum aliquando repudium, nec potuisse matrimonium dissoluere. Ratio vnica hæc est, quia matrimonium ex sua primæua institutione indissolubile fuit; & istam indissolubilitatem non habet ex natura sua, & quasi ab intrinseco necessariam, sed eam habet à Deo instituente. At Deus non concessit aliter hominibus potestatem transferendi dominium vsus corporum nisi per indissolubile vinculum. Solus enim Deus habet proprium dominium absolutum nostrorum corporum, & homines solùm eorum vsum; quem ipse illis concessit, non omnino absolutè, sed cum ea limitatione, vt datetur tale dominium vsus corporum per nexum, & vinculum perpetuum atque insolubile. Quare citra Dei concessionem, vel dispensationem dirimi non potest per repudium. Hanc autem constat Iudæis in lege veteri Deum concessisse; eam verò Gentilibus concessam esse, nullibi legitur; ergo nullo modo potuit repudium Iudæorum extendi ad Gentiles, nec illis fuit licitum, nec potuit dissoluere matrimonium. Firmo, quia diuina concessio de pluralitate vxorum facta primis Patriarchis populi Dei, pro ipsis, & pro toto populo Dei non fuit facta populo Gentilium, vt communior sentit Doctorum schola, quia populus Gentilis non fuit populus Dei electus, & dilectus; & respectu Gentilium ratio concessionis non militabat, quia Deus soli populo suo, ex quo Messias oriturus erat, id concessit, vt nimirum populus ille tunc exiguus multiplicaretur sicut arena maris. Vnde pluralitas vxorum in Gentilibus fuit semper nulla, & ex obiecto mala, & illicita: ergo similiter cùm diuina concessio de repudio, facta populo Hebræo, non fuerit facta populo Gentilico, cùm nec populus Dei sit, nec militet eadem ratio, nempe subueniendi eo priuilegio eorum imbecillitati, cùm sit Deo populus exosus, & abominabilis; sequitur manifestè repudium in illis fuisse semper nullum, & ex obiecto malum, & illicitum. Vnde

Colligo *primò* Gentiles repudiantes vxorem semper fuisse reos culpæ mortalis, nec eos excusare posse nisi solam ignorantiam inuincibilem. 3

Colligo *secundò* infideles ad Christianismum conuersos, si tempore infidelitatis legitimas vxores repudiauerant, cogendos esse ad illas redire, quamuis iam aliud iniissent matrimonium; nisi casus accideret in quo per conuersionem alterius dirimeretur matrimonium tempore infidelitatis contractum. Id firmat D. Augustinus *lib. de fide & operibus c.* 1. cùm dicat in Africa 4

Africa non admissos Gentiles, qui dimissis primis vxoribus cum secundis nuptias contraxissent. Ad hanc autem, inquit, videntur disputationem impulsi, quod eos nouerint non admitti ad Baptismum, qui dimissis vxoribus alias duxerint, vel fœminas quæ dimissis viris aliis nupserint, quia hæc non coniugia, sed adulteria Dominus Christus sine vlla dubitatione testatur, &c. Et apertissimè idem docuit Innocentius III. *in cap. gaudemus, de diuortiis*, cùm de repudiata ab infideli sermo esset. Qui autem, inquit, secundùm ritum suum legitimam repudiauit vxorem, cùm tale repudium veritas in Euangelio reprobauerit, nunquam ea viuente potest aliam etiam ad Christi fidem conuersus habere, &c.

Ad argumenta opposita *num.* 1.

5 Ad primum dico, tametsi matrimonium infidelium non sit ratum, quia ratum dicitur reali susceptione Baptismi tanquam causa; ex qua reali Baptismi susceptione habet insolubilitatem quandam extrinsecam, quæ illi accedit, quatenus cessat iam ille casus in quo poterat dissolui in fauorem baptizati; est tamen matrimonium infidelium legitimum, iuxta leges, & iuxta institutionem diuinam factum, & ideo insolubile est, nisi casus accidat, in quo per conuersionem alterius dirimatur matrimonium infidelitatis tempore contractum, modo quo id fuit explicatum suprà *disput.* 36. *sect.* 4.

6 Ad secundum, dico eam Romuli legem fuisse illicitam, & malam contra diuinam matrimonij institutionem, & ideo fuisse nullam, neque obligare potuisse Romanos. Vnde nec lege aliqua, vel consuetudine habente vim legis potuerunt repudia ipsa legitimè introduci, nec vllo modo obligare: quia lex, vel consuetudo contra ius diuinum nullum effectum habere potest. Ratio est, quia tametsi materia talis legis, vel consuetudinis repudij, non sit intrinsecè mala, sed solum quia prohibita, & ex ea parte non repugnaret per consuetudinem introduci; tamen quia illa prohibitio diuina est, nam ex diuina institutione constat matrimonium esse insolubile; non possunt homines contra illam præualere, quia non possunt mutare diuinam legem, aut voluntatem. Nec Deus ipse censetur conniuere, & auferre legem, sicut in homine legislatore solet contingere; quia nullum est principium, vel fundamentum ad hoc præsumendum de diuina voluntate; neque etiam erat expediens, aut diuinam decens authoritatem; oportet enim legem Dei immutabilem esse.

7 Ad tertium, negatur antecedens, vt constat ex dictis suprà *numer.* 2. neque est, vnde colligatur Augustinum fuisse illius sententiæ.

Ad vltimum negatur quoque antecedens, nam præceptum diuinum insolubilitatis matrimonij non fuit pendens obligatio Baptismi, nam ex primæua sui institutione in Adamo & Eua habuit esse indissolubile vinculum ex Dei præscripto. Apud Iudæos verò cœpit prohibitio repudij à die Pentecostes. Quia eo die pro toto terrarum orbe fuit abrogata lex vetus, ita vt desineret obligare. Nam videtur omnino certum, illos qui tunc intererant illi promulgationi, cùm statim redirent in patriam suam, non fuisse obligatos seruare adhuc cæremonias legis. Quòd si illi non obligabantur, nec etiam alij, nisi ex conscientia erronea. Ergo etiam verisimile est, vno eodemque tempore ac die, cœpisse vbique habere vim suam legem nouam, quia vetus abrogabatur per nouam; ac proinde à die Pentecostes fuit abrogata, & cessauit omnino repudij lex apud Hebræos, & fuit omnino abolita.

SECTIO III.

Vtrùm propter adulterium alterius coniugis fiat diuortium, & dissoluatur matrimonium quoad vinculum.

Errot fuit Græcorum, in quo versantur hæretici nostri temporis, coniugem ob adulterium alterius posse matrimonium quoad vinculum dissoluere, & aliud inire, quod probant ex verbis Christi Domini *Matth.* 19. sic dicentis. *Dico autem vobis, quia quicumque dimiserit vxorem suam, nisi ob fornicationem, & aliam duxerit, mœchatur; & qui dimissam duxerit, mœchatur.* Vnde supponere videtur, ob adulterium posse vxorem dimitti, & aliam duci, quia particula illa, *nisi*, est exceptiua, & exceptiuè sumitur, qua aliis causis exclusis, vt insufficientibus ad id admittitur fornicatio vt sufficiens. Quòd verò exceptiuè sumatur, satis colligitur ex *Matth.* 5. vbi similis sententia habetur cum exceptione fornicationis, his verbis. *Omnis qui dimiserit vxorem suam, excepta fornicationis causa, facit eam mœchari, & qui dimissam duxerit, adulterat.* Firmatur, nam diuortium nouæ legis successit loco repudij veteris legis, vt constat ex dicto *cap.* 19. *Matthæi*, vbi reprobato antiquo repudio, statuit Christus legem de diuortio. Ergo sicut ob repudium veteris legis dissoluebatur matrimonij vinculum, ita ob diuortium legis nouæ; cum hoc solo discrimine, quod illud ex pluribus causis licuerit, hoc verò permittatur ex sola fornicationis causa. 1

Veritas fidei est, coniugem ob adulterium alterius, non posse ab eo quoad vinculum separari. Ita definitum fuit ab Alexandro III. *in cap. ex parte 9. de sponsalibus*, & in Concilio Florentino *in instruct. Armenorum*, & nouissimè in Tridentino *sess.* 24. *de matrimonio, canone* 7. Quod primò ostenditur, quia id Ecclesia vniuersalis perpetuò sensit, ac tenuit, vt ostendit Cardinalis Bellarminus *lib.* 1. *de matrimonio cap.* 16. & clarè docuit Paulus 1. *Cor.* 7. illis verbis. *Præcipio non ego, sed Dominus, vxorem à viro non discedere: quòd si discesserit, manere innuptam, aut viro suo reconciliari.* Vbi Paulus in prioribus verbis, quando ait, vxorem à viro non discedere, loquitur de discessione absque iusta causa, quam Christus *Matth.* 19. dixit esse fornicationem, & non aliam: in posterioribus verò quando dicit, *quòd si discesserit*, &c. loquitur de discessione iusta, videlicet ob fornicationem, permissa à Christo *Matth.* 19. aliàs non daret optionem vxori, vt post discessionem vel maneret innupta, vel viro suo reconciliaretur; sed potiùs iuxta dictum Domini præceptum cogeret, vt ad virum iniustè relictum rediret. Si ergo vxor à viro adultero discedens, necessariò debet innupta manere, aut viro reconciliari, euidens est non solui matrimonij vinculum per adulterium. *Secundò*, Christus Dominus libellum repudij Hebræis omnino sustulit. At repudij libellum dare, nihil aliud erat in veteri lege, quàm illa vxore repudiata, liberum esse viro aliam ducere. Ergo vir diuertens ab vxore fornicante, non potest aliud matrimonium ea viuente inire; aliàs repudij libellus non omnino sublatus esset. *Tertiò*, quia aliàs melioris esset conditionis adultera, quàm quæ ob morbum dimittitur, cùm illa libera remaneret, hæc secus. *Quartò*, Marcus *cap.* 10. Lucas *cap.* 16. Paulus *Rom.* 7. & 1. *Cor.* 7. absolutè pronuntiant nulla ex causa licere dimittere & separari vinculum; non quidem oppressuri silentio adulterium, si ea causa sufficiens esset, & id 2

id indicaret ille locus apud Matthæum, cùm posterius scripserint Euangelium, & Epistolas. Tandem ratione firmatur, nam matrimonium ex diuina institutione est indissolubile, & dispensatio illa qua à Iudæis dissolui poterat libello repudij, iam cessauit. Et quamuis in Pontifice sit specialis, & extraordinaria facultas ex Dei commissione ad dissoluenda matrimonia rata baptizatorum ex rationabili causa, vt ostédi suprà *disput.* 20. *sect.* 7. *num.* 3. *&* 4. de facto tamen non decreuit ea per adulterium dissolui, neque expediebat; ergo absque fundamento, & contra naturam institutionis matrimonij dicitur, posse de facto ob matrimonium dissolui.

5 Ad argumentum oppositum ex illo loco Matthæi, dico, quamuis particula, *nisi*, exceptiuè sumatur, non inde sequi posse dissolui matrimonium ob adulterium. Nã Christus nõ loquitur de dimissione quoad vinculum, cùm eam ob fornicationis causam concedit, sed de dimissione quoad torum, & habitationem. Rectè autem satisfacit interrogationi Pharisæorum quærentium de dimissione quoad vinculum: nam cùm dimissio quoad vinculum claudat potestatem dimittendi vnam, & ducendi alteram; Christus Dominus has duas dimissiones seiungens, priorem concessit, & posteriorem negauit. Vnde illa particula exceptiua, *nisi*, non debet referri ad vtramque partem, sed ad solam priorem: vt sensus sit, quicumque dimiserit extra causam fornicationis vxoré mœchatur, quia est causa fornicationis vxori; nam ea dimissio est vxori occasio adulterandi, quod marito imputatur, quia iniustè dimittit eam in perpetuum. Et qui dimissam quacumque ex causa, etiam fornicationis, duxerit, mœchatur. Ad confirmationem, dico non omnino diuortium succedere repudio loco repudij, sed solum inadæquatè quoad torum, & habitationem.

SECTIO IV.

An & in quibus euentibus nunc in lege Euangelica, possit dissolui matrimonium, quoad vinculum.

1 SErmo est de matrimonio rato, & de matrimonio consummato, & etiam de matrimonio legitimo infidelium.

2 Dico ergo *primò*, matrimonium ratum in lege Euangelica baptizatorum posse dissolui dupliciter quoad vinculum. *Primò* per professionem solemnem in religione approbata vnius coniugis, ita vt alter licitè aliud matrimonium inire possit. Id latè ostendi suprà *disputat.* 20. *sect.* 3. *per totam.* *Secundò* matrimonium ratum baptizatorum nondum consummatum potest dissolui per Pontificis summi dispensationem, vt latè suprà demonstraui *dicta disputat.* 20. *sectione septima, per totam.* Præter hos duos modos dissolutionis matrimonij rati, non apparet alius, nec inueniri potest.

3 Dico *secundò*, si sermo sit de matrimonio consummato baptizatorum, habere omnimodam indissolubilitatem, ita vt in nullo casu, nec per solemnem professionem, nec per Pontificis dispensationem queat dissolui. Hoc latè explicui *disputatione* 20. *sect.* 9. vbi id probo, & vnde proueniat vt tale matrimonium sit omnino dissolubile, manifestè ostendo.

4 Dico *tertiò*, matrimonium legitimum infidelium, non solùm consummatum, sed etiam ante consummationem, esse omnino indissolubile. Patet, quia posita diuina institutione matrimonij, istud legitimum nequit mutuo consensu contrahentium dissolui, vt liquet. Præterea nec potest dirimi Principis Gentilis authoritate: quia iste non habet peculiarem potestatem ad id dirimendum à Deo, sed tãtùm habet ordinariam & generalem superioris humani; quo etiam pacto nec Pontifex potest, vt dixi *dicta disput.* 20. *sect.* 7. *numer.* 5. Nec denique tale matrimonium potest dissolui à Pontifice, quia non habet in eiusmodi infideles potestatem. Neque est vnde credamus à Deo relictam esse hanc potestatem Pontifici, quamuis relinqui posset. Nam vniuersè scriptum est à Paulo 1. *Cor.* 5. 12. *Quid enim mihi de iis qui foris sunt iudicare?*

Dico *quartò*, prædictum matrimonium infidelium, etiam consummatum, posse dissolui, propter causam, vel bonum fidei, quando nimirum vnus conuertitur ad fidem, altero nolente cohabitare absque iniuria creatoris. Quod latè probo suprà *disput.* 36. *sect.* 4. 5

Dico *quintò*, matrimonium consummatum infidelium, ante Baptismum, si post susceptum Baptismum, & post factum ratum, sit denuo consummatum, non posse iam vllo modo dissolui, nec Pontificis dirimi dispensatione. Patet, quia tunc iam est matrimonium baptizatorum consummatum, quod habet omnimodam insolubilitatem. 6

Dico *vltimò*, dictum matrimonium consummatum ante Baptismum, cùm coniuges ad fidem conuertuntur, antequam post Baptismum fiat denuo consummatum, probabile esse posse dissolui authoritate Pontificis: probabilius tamen iudico oppositum, & probo *dicta disput.* 20. *sect.* 10. *num.* 8. 7

DISPVT. LVI.

De diuortio quoad torum, ob delictum adulterij.

EGI disputatione præcedenti de matrimonij solutione quoad vinculum; quam illi non conuenire inspecta diuina institutione, nisi in certis euentibus, vt certum statuimus; nunc in hac & sequentibus dicam de matrimonij solutione, quoad solum torum, siue etiam cohabitationem; quæ solutio *Diuortium* dicitur, quia coniuges, manente vinculo, à se mutuo diuertunt. Huiusmodi verò tori, aut cohabitationis separatio, multis de causis contingere potest, vel ob culpam, vel sine culpa, ob aliquam honestum ac religiosum finem. In præsenti disputatione, de diuortio, cuius est causa adulterium, agam: causâ enim fornicationis, vel adulterij Christus Dominus coniugibus *Matth.* 19. diuortium concessit.

SECTIO I.

An & quo iure ratione adulterij alterius coniugis licitum sit diuortium perpetuum quoad torum, & cohabitationem.

CErtum est *primò* coniugem innocentem posse in perpetuum dimittere adulterum à suo toro, & cohabitatione. 1

cohabitatione. Id statutum est à Christo Domino vt licitum, *Matth.19.* & multis Canonibus stabilitum, præcipuè *cap. significasti, 4. cap. ex litteris 5. & cap. gaudemus 8. de diuortiis.* Cuius rei ratio manifestè sumitur ex ipsa natura contractus matrimonij. Nam frangenti fidem, fides seruanda non est, *cap. peruenit 2. de iureiurando, & cap. si infidelis 28. q. 1.* ergo coniux, cui alter adulterans fidem frangit, non tenetur illi fidem seruare, manendo cum ipso; sed potest ab ipso diuertere: neque enim coniuges censentur se obligasse, vt parti diutius cohabitent, quàm hæc fidem, & torum immaculatum seruet.

2 *Secundò* etiam est certum, in hac re pares esse tam maritum, quàm vxorem, atque adeò sicut vir innocens potest ab adultera vxore diuertere, ita è contra vxor innocens à viro adultero. Ita firmant omnes Doctores contra Caietanum asserentem non esse pares coniuges in iure diuortij celebrandi propter adulterium, sed id solis viris permitti ob vxoris adulterium. Oppositum satis expressit Paulus *1. Cor. 7.* dum ait. *His qui matrimonio iuncti sunt, præcipio, non ego, sed Dominus, vxorem à viro non discedere,* (subintellige absque iusta causa) quod si discesserit, (intellige semper ex causa iusta) manere innuptam, aut viro suo reconciliari. Vbi expressè supponit Apostolus vxorem posse iustè à marito discedere, cùm non cogat vxorem, quæ à marito discessit, ad eum redire, imò ei optionem concedat, aut redeundi, aut continenter viuendi. Quòd si vxor potest ob causam aliquam iustam discedere, absque dubio poterit ob adulterium, quo ipsi frangitur fides matrimonij: vxor enim & maritus pares sunt quoad obligationem seruandi fidem. Et quamuis Christus Dominus *Matth. 5. & 19.* legem hanc diuortij explicans, de solis viris mentionem fecerit, id certè fecit, quia frequentiùs est vt viri petant diuortium hac de causa; quippe adulterium vxoris longè grauiorem iniuriam viro infert, propter sobolis incertitudinem, ac viri infamiam.

3 Vnde in hoc distinguit optimè D. Thom. *in 4. dist. 35. q. vnica art. 4. ad 1.* diuortium à repudio: nam hoc concedebatur in lege veteri ad vitandum homicidium coniugis adulteri, & quia periculum hoc moraliter non inueniebatur, nisi in solis viris, ideo illis solis permissum erat. At diuortium conceditur ratione fidei coniugalis fractæ, quæ æquè inuenitur alterutro coniuge fornicante, atque ideo vtrique æquè diuortium conceditur: nam vterque perfectè frangit fidē datam, & ideo dat alteri ius resiliēdi à pactis.

4 *Tertiò* etiam est certum, cùm vterque coniux sibi mutuò obligetur ex iustitia ad fidem seruandam; contra hoc nullam præualere consuetudinem posse, vt diuortium non liceat, nec præscribi vllo tempore contra petitionem diuortij, sed quocumque elapso peti posse, vt colligitur ex *cap. admonere 32. quæst. 1.* vbi adhuc post septennium facultas est diuertendi ab adultera vxore. Vnde non sunt audiendi qui dicunt, obtinuisse consuetudinem, vt vxor nequeat virum adulterum dimittere. Nam licèt, rarò fœminæ hoc diuortium intentare soleant ob virorum adulteria; id tamen non aufert ab illis ius intentandi, eo vel maximè quod hoc est ius naturale, vt statim dicam, quod est immutabile, & nulla consuetudine vinci potest.

His positis restat difficultas, an diuortium sit de iure naturæ, ob causam adulterij commissi.

5 Affirmant communiter Doctores.

Primò, quia ex contractus matrimonij natura oritur, vt coniuges mutuam sibi seruare fidem, quoad torum & habitationem, ac reliqua ministeria teneantur. At ipsummet ius naturæ dictat, vt frangenti fidem non sit seruanda fides.

Secundò contractus promissionem includens non obligat suaptè natura rebus notabiliter mutatis, vt constat, sed hæc accidit coniuge altero adulterante: ergo eximitur innocens ex iure naturæ.

Alij verò, inter quos Castro *lib. 1. de lege pœnali cap. 4. in fine*, existimant, illud esse de iure diuino positiuo. 6 Probant, quia diuortium ratione adulterij nunquam innotuit ante legem euangelicam; nullum enim in veteri Testamento inuenitur huius legis vestigium, in quo adulteræ pœna fuit lapidari. At si esset de lege naturæ, fuisset in aliquo loco veteris Testamenti declaratum, vt multa alia non æquè necessaria fuerunt ibi expressa.

Adhæreo priori sententiæ, vt communiori, ac veriori, modo explicando sequentibus dictis.

Dico ergo *primò*, coniugem innocentem ob adulterium commissum ab altero, habere iure naturæ, 7 manifestum ius resiliendi ab illo, quoad torum, & cohabitationem, & consequenter facultatem & licentiam dimittendi illum ob adulterium conuenire ei iure naturali. Id manifestè constat ex natura matrimonij, supposito adulterio. Et probant rationes primæ sententiæ. Quia frangenti fidem, vt frangit adulter, iure naturæ nulla est obligatio seruandi fidem quoad torum & cohabitationem. Cùm enim coniux naturali iure teneatur fidem seruare; quando ille debitam fidem violat, ex naturæ iure conceditur ius innocenti, vt separari possit. Vnde quamuis contractus matrimonij claudat sponsionem redditionis debiti, ac mutuæ habitationis, si alter coniux in adulterium labatur, eximitur innocens ex vi naturæ ipsiusmet contractus ab ea obligatione.

Dico *secundò*, non obligari innocentem iure naturæ ad vtendum diuortio cum alia coniuge 8 propter adulterium commissum. Hoc etiam videtur certum: nam prædicta executio diuortij propter offensam adulterij non habet intrinsecam connexionem ac necessariam consonantiam ad naturam rationalem, tametsi sit conformis iure naturæ ipsi matrimonij contractui; ergo in hoc sensu non est iure naturæ debita inflictio actualis diuortij. Antecedens constat, quia si prædicta diuortij executio propter adulterij offensionem esset intrinsecè ac necessariò infligenda, certè eius remissio, cum innocens cederet iuri suo, esset per se & intrinsecè mala, non secus ac odium Dei, vel mendacium formale; quod manifestè falsum est: nam ex alterius coniugis cessione, vel etiam ex Dei concessione posset auferri tale diuortium absque vlla dissonantia ad rectam rationem, vel naturam rationalem. Nam quamuis diuortium illud sit iustum, & debitum, & conforme naturæ rationali; non verò est contra rectam rationem, vt illud remittatur à coniuge offenso ob honestum finem, & etiam à Deo matrimonij institutore. In quo valde differt ab odio Dei, & mendacio formali quod ex se ità est malum intrinsecè, ac dissonum naturæ rationali, vt nequeat reddi licitum & honestum ex bono & honesto fine. Firmo namque ius naturæ est immutabile & perpetuum, vtpote immutabilem rectitudinem continens manentibus iisdem circunstantiis materiæ. Hoc enim interest inter ius naturale, & positiuū, quòd ius naturale semper vim habeat manentibus iisdem circunstantiis materiæ, ius positiuum potest tolli, etiamsi nulla mutatio fiat circa materiā, quia cessat voluntate legislatoris, qui manētibus iisdem circunstantiis materiæ, potest illud tollere. Igitur coniux adulter tametsi possit iure affici diuortio

tio dicto, propter adulterij offensam & iniuriam; cùm hæc possit licitè & etiam honestè ab alio coniuge offenso condonari, & adulter coniux admitti queat ad torum & cohabitationem; dicendum est coniugem innocentem & offensum non ligari iure naturæ ad illud diuortium exequendum: nam hoc eodem modo se habens, & manentibus iisdem circunstantiis & poterit admitti, & potest etiam non admitti.

9 Dico *tertiò*, neque esse vllum præceptum positiuum obligans ad dictum diuortium executioni mandandum. Patet, quia nullum tale extat; datur quidem licentia, & permissio, sed non datur præcisa obligatio, per se loquendo.

10 Dico *vltimò*, ob adulterium commissum tempore infidelitatis posse etiam celebrari diuortium, etiamsi coniux adulter postea baptizetur. Ita notant communiter Doctores. *Primum* ostenditur, quia infideles iuri & legi naturali subiiciuntur; ergo ratione offensæ commissæ per adulterium ius habent diuortij. *Secundum* constat, quia Baptismus tametsi remittat peccatum adulterij in ordine ad Deum, sed non vt est viri offensa, cui fracta est fides coniugalis; atque ideo ratione huius offensæ ius habet diuortij: sicut non obstante baptismo posset resilire innocens à quocumque alio contractu, altero non seruante fidem.

11 Ex dictis manifestè colligitur coniugi innocenti non esse impositam necessitatem dimittendi adulterum coniugem, sed illum retinere, & cum illo cohabitare posse, nisi scandalum ex adulterio alterius coniugis sequatur. Ex hoc enim solo capite, scilicet euitandi scandali est obligatio diuertendi, quæ cessat, si scandalo aliis mediis consulatur. Sic enim adsit scandalum, coniugem nocentem retinere, & iudicatur perinde, atque eius adulteriis fauere, tenebitur illum abiicere, ne criminis particeps videatur: tamen per se loquendo non tenetur dimittere coniugem adulterum, sed potest innocens vti iure suo.

Sectio II.

Quid adulterij nomine sit intelligendum, vt dicatur illud præbere iustam causam diuortio perpetuo.

1 Certum est non sufficere voluntatem solam adulterandi, etiamsi illa verbis, aut aliis signis externis manifestetur. Ratio est, quia ea voluntate non infertur matrimonio damnum, nec fides eius violatur, nec caro coniugis diuiditur, dum nihil opere est patratum.

2 Difficultas est, an nomine adulterij intelligatur quoque Sodomia, siue viri, siue vxoris, consummata tamen, id est effuso semine intra vas præposterum.

Communis est inter Doctores sententia, quos refert & sequitur Sanchez *lib.10. disput.4. num. 2.* prædictam Sodomiam iustam præbere causam diuortio perpetuo. Probat id Sanchez, quia cùm matrimonium eò tendat, vt efficiantur coniuges vna caro, *Gen.2. Et erunt duo in carne vna*; violat perfectè & consummatè fidem matrimonij, carnem suam in alium, vel in aliam diuidens, indeque oritur ius diuortij. Violanti enim perfectè fidem matrimonij diuidendo carnem suam, alter non tenetur seruare fidem cohabitans, ac debitum ei reddens. Cumque hæc diuisio carnis perfectè reperiatur in omni concubitu, siue naturali, siue sodomitico, hinc est vt vterque sufficientem diuortio perpetuo causam præbeat. His etiam addunt bestialitatem præbere quoque iustam diuortio perpetuo causam, quia caro coniugis diuiditur in carnem bestiæ cum qua copulatur.

Basilius verò Ponce *lib.9. cap.16. num.5.* iudicat sibi verius, nec peccatum nefandum, nec brutalitatem esse causam perpetui diuortij. Probat, quia cùm diuisio carnis in plures dicitur in iure esse causa diuortij, de ea intelligendum est, quæ iuxta vsum naturalem est. Idque probat, quia ex diuisione inducitur in iure bigamia, & irregularitas. At nulla turpis coniunctio extra naturale vas bigamiam, & irregularitatem inducit ex bigamia ortam, vel vera, vel similitudinaria, vt manifestum est. Igitur tantum diuisio carnis, quæ iuxtà naturalem vsum est, adulterij nomine intelligenda est. 3

Probabilius iudico hoc secundum. Quod amplius firmo ex doctrina ipsius Sanchez *lib.7. disput.83. n.7.* & communiter omnium Doctorum, dicentium non esse bigamum, vel irregularem, si prior vxor, aut fœmina quam ducit sit cognita solâ copulâ extra vas, aut sodomiticè. Quia tunc non est diuisio carnis suæ in plures intra naturale vas aptum ad generationem: ergo idem dicendum est respectu diuortij, tametsi Sodomia, & brutalitas sint horrenda crimina, ideo non dare causam perpetui diuortij, quia verè per illa non diuiditur caro iuxta naturalem vsum aptum & idoneum generationi. Hinc 4

Colligo *primò*, esse grauius peccatum in se, nihil conferre ad diuortium perpetuum. Nam odium Dei, ac blasphemiæ hæreticales sunt longè grauiora delicta adulterio, & illa non sufficiunt ad perpetuum diuortium. Vnde solùm est attendendum num magis repugnet fidei matrimonij in ordine ad prolem, illudque grauius offendat. At Sodomia in hoc sensu leuior est adulterio: minus enim læditur matrimonium per vsum sodomiticum, quàm per concubitum naturalem cum alieno viro, vel vxore, quia ex concubitu sodomitico non concipitur proles ex aliena fœmina, sicut ex concubitu naturali; quod grauissimè vxorem offendit, ac filios ex matrimonio habitos. 5

Colligo *secundò*, non satis esse ad prædictum diuortium perpetuum quamlibet pollutionem extraordinariam habitam cum tertia alia persona, sicut nec peccatum molliciei, siue viri, siue vxoris. Ratio, quia tametsi aliquo modo matrimonium lædatur, quatenus prodigitur semen viri, vel fœminæ debitum vsui coniugali; non tamen integrè, & consummatè læditur matrimonium, cùm non diuidatur caro viri in aliam per concubitum intra vas naturale, & aptum generationi. 6

Colligo *tertiò*, solos tactus, quantumuis libidinosos, & animo perueniendi ad adulterium habitos, eo non secuto, non præbere iustam diuortio perpetuo causam. Ratio est, quia diuortij fundamentum, & radix est actualis diuisio carnis in aliam iuxta naturalem vsum; quæ in solis osculis, amplexibus, & tactibus non secuto concubitu, minimè reperitur. 7

Colligo *quartò*, si copula tantum penetret vas, semen verò intra illud non emittat, non esse iustam diuortij causam. Ratio est, quia per talem copulam non est concubitus consummatus, sed attentatus, & ita non consummat matrimonium. Patet, quia copula carnalis, per quam matrimonium consum- 8

consummatur, est ea per quam coniuges efficiuntur vna caro: at dum semen non recipitur intra claustrum fœminæ, non efficiuntur vna caro, atque ideo per talem copulam non consummatur matrimonium. Vnde tunc nec caro coniugis in alium diuiditur, sed diuidi attentauit.

9 Colligo *vltimò*, non esse causam diuortij, si vir in balneo existens semen voluntariè expellat, & matrix alicuius fœminæ illud ingredientis, attraheret illud. Quia fuit præter intentionem viri, & ita ex intentione non fuit perfectus concubitus.

Sectio III.

In quibus casibus adulterium non sufficiat ad diuortium perpetuum.

VArij sunt casus, in quibus coniux non potest coniugem nocentem eiicere, & eiectum tenetur ad se reuocare, quos omnes quatuor casibus comprehendo.

1 Sit igitur *primus casus*, adulterium non sufficere ad diuortium, quando ab vtroque coniuge commissum est. Ita habetur cap. *signif. casus*, de diuortiis. Fuit casus in specie, de quodam viro, qui dimisit vxorem suam, pro eo quod suggestum ei fuit, cum quodam consanguineo suo eam incestum commisisse, propter quod & fuit excommunicatus. Sed mulier illa de alio sobolem suscepit, nihilominus petebat viro suo restitui, dicens quòd iniustè eam dimiserat, & sibi materiam adulterandi dedisset. Consultus de hac re Alexander III. sic respondit. Si notorium est, mulierem ipsam adulterium commisisse, ad eam recipiendam præfatus vir non debet cogi, nisi constaret ipsum cum alia adulterium commisisse. Vbi Glossa sic notat, paria delicta mutua compensatione tolluntur. Vnde in hoc casu compensatur iniuria: nam iniuria vni facta compensatur iniuria ab eo alteri facta, & è contra, quoad auferendum ius discedendi. Nec refert vter prius commiserit crimen, aut quod vnus sæpius altero, aut quod vnius crimen sit publicum, & alterius omnino occultum, & coniugem lateat, quia vterque verè fidem matrimonij fregit. Vnde ambo coniuges æquales sunt quoad hoc, quod est esse fidei fractores, & dedisse causam sufficientem diuortij; ac proinde causa & infidelitas vnius, etiam qui pluries adulterauit, compensatur causa & infidelitate alterius, etiam qui semel tantum. Et ob eandem rationem quod vnus secretò adulterauit, & alter publicè non sufficit, vt qui secretò, possit à publico adultero diuertere, quia pares sunt quoad hoc, quod est esse infideles, & dedisse causam sufficientem ad diuortium. Nam soli innocenti conceditur diuortium. Firmatur: nam iura solùm ponderant vtrumque coniugem simili crimine adulterij iam infici, & neutrum matrimonij fidem illæsam seruasse, non habita ratione prioritatis, vel posterioritatis, neque multiplicitatis, neque publicitatis. Hinc

2 Colligo *primò*, si contingat ex coniugibus vnum esse emendatum, & alterum persistere in adulterando, non sufficere, vt emendatus possit diuertere ab eo altero. Ratio est, quia emendatio non tollit, neque extinguit iniuriam alteri illatam, atque ideo manet dignus, vt ei nunquam seruetur fides. Quod etiam est vnum, quamuis emendatus admoneat, vel inducat alterum ad emendationem, & ad reconciliationem; quia ea inuitatione non extinguitur iniuria inuitato illata; nam ea inuitatio, vel inductio, non est satisfactio pro illa.

3 Colligo *secundò*, si post alterius, aut vtriusque adulterium coniuges reconcilientur, quicumque ex illis fornicetur, potest ab altero diuerti; quia per reconciliationem prior iniuria omnino ablata est.

4 Colligo *tertiò*, si post adulterium vtriusque, aut vnius tantum, ipsi coniuges reconcilientur; quicumque ex illis, qui post reconciliationem adulteret, potest ab altero dimitti: quia adulterium post reconciliationem commissum nequit dicta præterita iniuria, quæ iam per reconciliationem fuerat remissa, compensari.

5 Colligo *vltimò*, si innocens coniux post factum diuortium adulteret, teneri alterum iterum admittere, vt notauit rectè Coninkius *disput. 33. dubio 2. num. 14. & 15.* Patet, quia iniuria sibi facta sufficienter compensatur per adulterium postea à se commissum contra alterum. Quod verum iudico, tametsi diuortium factum fuerit per sententiam iudicis, & quæ transierit in rem iudicatam: quia etiam post sententiam innocens adulterando infert iniuriam coniugi dimisso, quia iniuria ipsi innocenti facta à dimisso compensatur, atque ideo ius antea innocentis persistendi absque altero cessat; innocens enim sententiâ illa non adquisiuit ius adulterandi, sed declaratum fuit, quod habebat ius diuertendi ab adultero. Firmo, quia quandiu manet vinculum matrimonij, vterque habet dominium corporis alterius; consistit enim vinculum matrimonij essentialiter in hoc dominio, vt ostendi suprà *disput. 13. sect. 3. per totam.* Quamuis autem vnus per alterius crimen acquirat ius non reddendi debitum, non tamen adulterandi; nec per sententiam diuortij ei vllum ius conceditur, sed ius quod habet declaratur, vt publicè eo liceat vti. Ex eo autem quòd sententia transierit in rem iudicatam, nullum nouum genus conceditur innocenti, nec hic liberatur ab aliis actionibus, sed tantum efficitur ne reus possit ipsam sententiam amplius reuocare in dubium, nisi restituatur in integrum. Inde tamen non sequitur, quin ob aliam causam, scilicet propter iniuriam per recens adulterium sibi factam, possit ei intentare litem, eumque repetere. Quare eodem modo dimittens tenetur alteri petenti reconciliari, ac si ante sententiam latam contigisset eius adulterium.

Secundus casus, est in quo adulterium vxoris non est sufficiens ad diuortium, quando à viro prostituitur ad id, vt lenocinium exerceat: tunc enim ob adulterium, cuius ipse auctor fuit, repudiare eam non potest. Ita constat ex *cap. discretionem 5. de eo qui cognouit consanguineam.* Quod verum est, quamuis vxor non coacta, sed consentiens prostituatur à marito, vt clarè deducitur ex dicto *cap. discretionem*, dum additur, præsertim inuitam; quia eo addito supponitur, id etiam esse verum, quando non prostituitur inuita. Ideo autem quando maritus est causa fornicationis vxoris, aut in eam consentit, nequit ab vxore diuertere, non quia tunc vxor non inferat iniuriam marito; quia verè ei, quamuis consentienti, iniuriam infert, quia coniux nequit cedere iuri, quod habet, vt alter non fornicetur; hoc enim ius non habet absolutè, sicut habet in aliis materiis, sed in fauorem generationis, cui positiuè nocet fornicatio cum alio; sed quia æquum non est vt obiiciat vxori adulterium factum ipsius consensu, & vt ob id debitum neget. Censetur autem consentire, quoties potens prohibere non prohibet, si non habeat iustam causam ad 6

ad non prohibendum. Non tamen censetur consentire, au.. esse causa adulterij vxoris, quamuis ei occasionem remotam tribuat, negando videlicet debitum, aut ei necessaria, aut eam à domo eiiciendo, si non efficiat ex intentione quod adulteret, vt docent communiter Doctores, & deducitur ex cap. *significasti* 4. de diuortiis. Et ob dictam rationem vxor, quæ maritum inducit ad adulterium, & in id consentit, nequit ab eo diuertere, quia videlicet æquum non est, vt tunc obiiciat adulterium marito, & ob id ei debitum neget. Ratio enim generalis horum omnium videtur eadem esse, quæ supra allata est, videlicet mutua compensatio parium criminum.

7 *Tertius casus* in quo nequit coniux ab altero coniuge ob commissum adulterium separari, est, quando adulterium commissum est sine culpa coniugis adulteri: quia tunc nullam formalem iniuriam intulit, neque commisit formale adulterium, sed solum materiale; debet autem esse formaliter adulterium, *cap. in lectum* 34. *q.* 2. Vnde si vxor cognita sit per fraudem ab aliquo se virum simulante, excusatur ab adulterij labe. Similiter si per vim, & omnino coactè opprimitur à viro alieno: quamuis nonnulli sentiant non excusari, sed virum posse petere diuortium; meo tamen iudicio excusabitur, si illata vis reddidit omnino inuoluntariam copulam. Quod contingere posse quis neget? In hoc enim casu ea ratio prohibet diuortium, quia ea fœmina iniuriam non intulit, diuortium autem solum habet locum ratione iniuriæ illatæ. Non enim potest fieri vt nisi quis mœchetur prius in corde, mœchetur in corpore, *cap. de pudicitia* 32 *q.* 5. *& cap. non potest, cum duobus sequentibus, eadem causa, & quæstione.* Dixi *omnino coactè*: quia si vxor non omnino coactè opprimatur, quamuis cogatur metu graui cadente in constantem virum, poterit à suo marito dimitti; quia nullo metu excusatur à culpa adulterij graui. Huc etiam pertinet, si mulier, quæ viro suo in captiuitate, aut expeditione per plures annos commorante, præuiis contestationibus de morte sui viri, quas veras esse credidit, quia videlicet testes fide digni sub iuramento deposuerant, ipsum obiisse, alteri nupserit; postea verò priore marito reuerso se abstineat à consuetudine posterioris mariti, cupiens ad priorem reuerti; tunc non potest criminis adulterij insimulari, nec potest prior vir ab illa diuertere, propter eandem rationem dictam, quia tunc non est adulterium formaliter, & culpa vacat. Nec sufficeret qualiscumque culpa, sed oporret eam esse mortalem; est enim diuortium quid grauissimum, ac subinde indignum vt ob leuem culpam incurratur. Vnde infero, si coniux credens probabiliter alium coniugem mortuum fornicetur, non posse à coniuge ratione illius fornicationis dimitti. Quia excusante iusta matrimonij ignorantia, fornicatio illa vacat culpa adulterij, nec tale est formaliter: sicut accedens ad consanguineam vxoris, ignarus inuincibiliter consanguinitatis, quia excusatur ab incestu, non incurrit eius pœnam, quæ est priuatio petendi debitum coniugale.

8 *Quartus casus*, in quo nequit coniux ob adulterium discedere ab adultero, est, quando ei remisit iniuriam: quia remissione cedit iuri suo discedendi: quæ fieri potest, aut expressè, vt quando expressè affirmat se remittere; aut tacitè, vt quando coniux conscius adulterij liberè accedit ad adulterum; quia tunc accessus videtur sufficiens signum externum remissionis. Quòd si accedat ignarus adulterij, aut non omnino liberè, sed causa redimendæ alicuius vexationis, non censetur remittere, quia tunc accessus non est sufficiens signum remissionis. Hinc

Colligo *primò*, non satis esse remissionem mente retentam, nec signo aliquo externo coniugi nocenti expressam. Patet. Tum quia propositum mente retentum in his contractibus inter homines initis, nullius efficaciæ est. Tum etiam, quia cum remissio illa sit velut quædam iuris diuortij & accusandi donatio, oportet vt firma sit, eam parti cui sit intimari. 9

Colligo *secundò*, si remissione facta & reconciliatione, coniux ille reconciliatus in adulterium relabatur, posse non obstante priori illa remissione, & reconciliatione, de nouo eo adulterio illum accusari, & ratione illius celebrari diuortium. Patet, tum quia præcedens venia non trahitur ad futura delicta, sed sola præterita respicit. Tum etiam, quia reconciliatio illa contractum matrimonij ad pristinum vigorem restituit, ac si nullum esset vsque tunc adulterium commissum, sed in eo euentu posset coniux reus noui adulterij dimitti, & de illo accusari; ergo idem dicendum est facta ea remissione, & reconciliatione; non enim rationi consentaneum est, vt illa remissio criminis futuri præstet impunitatem. 10

Colligo *vltimò*, ad dictam remissionem, vel reconciliationem sufficere, vel externa verba, quibus iniuria adulterij condonetur, vel etiam copulam postea habitam, vel etiam tactus, & oscula. Imò & inspecto viri ingenio satis erit conuictus & conuersatio post cognitionem adulterij, vt habet decisio Rotæ 193. apud Farinacium *lib.* 2. *consiliorum.* Dixi *post adulterij cognitionem.* Quia si vir conscius adulterij non est, quamuis perseuerauerit cum vxore, & actus maritales cum ea exercuerit, non censetur reconciliatus. Idem est si vterque fuerit adulteratus, & sibi mutuo remiserint iniuriam. At si postea alter labatur in adulterium, potest iam peti diuortium ab alio, etiamsi alius semel, aliúsve pluries adulter extitisset, vt etiam dictum est suprà *num.* 4. 11

Sectio IV.

Vtrùm maritus teneatur dimittere vxorem adulterantem, persistentem in adulterio.

Certum est *primò*, extra dictos casus præcedenti sectione coniugem innocentem nunquam absolutè teneri reconciliari alteri coniugi adultero, quia absolutè liber est ab onere coniugali. Honestas tamen & etiam charitas, quandoque requirunt licèt non obligent, vt eum emendatum recipiat, quando id commodè potest, & vlteriùs saluti expedit. Et sic intellige caput, *si vir*, de adulteriis. vbi dicitur eum debere id facere: videlicet ex quadam æquitate, vt notat *ibi* Glossa. Adulter verò tenetur redire ad innocentem, quandocumque id petierit: quia hic nullum ius diuertendi habet, nisi alteruter legitimè statum incompossibilem suscepisset. Quod intellige, per se loquendo: nam si ex reditu probabiliter timeret sibi imminere mortis, vel alicuius grauis damni periculum, non teneretur redire. 1

Secundò etiam est certum, licere viro vxorem adulteram resipiscentem sibi reconciliare. Ratio est, quia 2

separatio

reparatio illa est quasi pœna adulterij debita ex ipsa natura contractus matrimonij, & ipsius iniuriæ illatæ viro. At cuilibet licitum est iniuriam sibi illatam condonare,& iam vxore emendata, cessat ratio scandali. Quæstio igitur est, an teneatur vir quando vxor non est emendata,sed in adulterio persistit.

Nam multi,quos refert Sanchez *lib.* 10. *disput.* 13. *num.* 4. affirmant virum teneri sub culpa mortali vxorem in adulterio persistentem deserere.

Primò,quia id expressè deciditur *in cap. si vir*, 3. *de adulteriis*,dum dicitur, *si vir sciens vxorem suam deliquisse,& in fornicatione permanere, cùm ea viuat, reus erit,& peccati particeps.*

Secundò, idem deduci videtur ex illo Prouerbiorum 18. *c. Qui autē tenet adulteram,stultus est,& insipiēs.*

Tertiò, vir non diuertens ab huiusmodi adultera, videtur reus criminis,scandali ansam præbet suspicandi illi conniuere, ac patrocinari, & lenonem esse; & periculo exponitur, vt proles sit incerta & legitimi hæredes illi non supponantur.

Contrarium verius & communiter ab omnibus receptum.

Dico *primò*, propter solam adulterij rationem,non teneri coniugem innocentem diuertere vxorem adulteram pertinacem, etiam publicā. Ita omnes. Et patet, quia tametsi Christus Dominus *Matth.* 5. & 19. explicuerit diuortium esse licitum ratione adulterij, illud tamen non præcepit, sed tanquam licitum permisit, vt declaratur *cap. Idololatria* 28. *q.* 1. Et ratione ostenditur, quia diuortium est inductum in fauorem innocentis, & in supplicium adulteri ob iniuriam innocenti illatam; ergo ius proprium viri est posse diuertere;ergo potest iure suo cedens condonare iniuriam.

4 Dico *secundò*, nec teneri virum ab vxore adultera diuertere,ob præceptum correctionis fraternæ. Probatur. Tum quia ad hoc sufficit vt eam moneat, & pœnis inferni illi propositis terreat, ac moderatè prout potest puniat, ad quod solum tenetur. Quia vxorem dimittere est medium viro nimis incommodum,ad quod ratione correctionis non tenetur; quia sic tenebitur cælebs viuere, & solus domum regere, & eius infamia manifestior fiet. Imò id vxori est periculosius, quia vxor quæ sæpe reprehensa & punita non emendatur, liberius viuet si dimittatur. Igitur prædicta expulsio frustratur fine per correctionem intento,qui est correctio vitæ,& resipiscentia à vitiis.

5 Dico *tertiò*, nec teneri talem vxorem dimittere ratione scandali,quod erit suspicandi ipsum conniuere, & patrocinari adulterio vxoris, si cum illa inhonestè viuente cohabitet. Probatur, quia in primis nullum erit scandalum si crimen sit occultum. Præterea si publicum sit, sufficiet virum publicè etiam conari vxorem emendare, eam pro sua potestate puniendo, ita vt intelligant vicini,ne videatur consentire. Quòd si aliqui putent adhuc, eum consentire, erit scandalum acceptum, non datum, quod non tenetur cum tanto damno euitare.

Dico *vltimò*, forsan rarissimè teneri virum eam dimittere. Patet, quia si vir commodè posset ad tempus vxorem diuertendo eam emendare, & dictam suspicionem,ac scandalum tollere, & marito non sit valde incommoda, neque aliud sit medium sufficiens ad emendationem,& ad suspicionem vitandam, teneretur eam dimittere. Et sic intelligendum est *cap. si vir,de adulteriis*, & alia iura dicentia virum debere talem dimittere, ne videatur patronus turpitudinis. Verùm hic casus rarissimus est, quia prædicta omnia rarissimè coniungentur.

Ex his patet solutio ad argumenta opposita.

7 Ad primum iam constat ex modò dictis *n.* 6.

Ad secundum, dico locum illum Prouerbiorum tantùm intelligi,quando vir pacificè, & quietè cohabitat cum dicta vxore.

Ad tertium,iam constat, ratione scandali quid vir oporteat facere.

Quæres an è contra vxor innocens teneatur dimittere virum adulterum pertinacem in adulterio. 8 Respondeo, vxorem multominus teneri ad dimittendum maritum adulterum in adulterio persistentem. Patet, quia neque ratione adulterij, vt liquet, neque ratione correctionis fraternæ, quia per hoc non emendaretur;neque enim ea dimissio,præterquā quod esset maximè incommoda vxori, esset apta ad emendationem viri, & mulieris non est virum corrigere nisi precibus,& suauibus admonitionibus. Nec denique ratione scandali,& vitandi suspicionem consensus vxoris, quia rarò præsumitur vxorem consentire, & quando id præsumatur, facilè poterit huic præsumptioni aliis mediis occurrere. Quod si vxor omnino crederet virum esse emendandū si ad tempus illum diuerteret, & posset id facere sine vllo notabili incommodo,ad id teneretur ex charitate:sentio tamen vix vnquam esse talem spem; imò moraliter semper esse timorem peioris exitus, si vir ab vxore dimittatur.

SECTIO V.

Qualis notitia adulterij desideretur, vt possit coniux innocens in foro conscientiæ ab adultero diuertere,ac ei debitum negare.

CErtum est desiderari ad id, vt coniux innocens 1 certus sit de alterius adulterio. Patet, quia cum possessio stet pro altero coniuge, ea non debet in dubio priuari. Qualis verò certitudo necessaria sit, modò est breuiter explicandum.

Dico ergo *primò*,non desiderari certitudinem me- 2 taphysicam, sed satis esse moralem, qualis habetur per ea indicia, quæ in foro externo probata conuincerent coniugem de adulterio. Ita omnes. *Primum* constat, quia cùm adulterium sit ex illis criminibus, quæ in abdito loco, & omnino occultè admittuntur, nequit certitudine metaphysica conuinci. Nam etiam si quis nudus supra nudam fœminam in ipso actu reperiatur,non constabit certitudine metaphysica esse adulterium consummatum, quale ad diuortium exigitur. Quia fieri potest vt fœmina sit arcta, vel vir impotens,vel quòd non seminauerit intra vas.

Dico *secundò*, ad id desiderari suspicionem vio- 3 lentam. Ita communiter omnes. Et patet, tum quia non tam exactæ probationes petendæ sunt in adulterio,ac in aliis criminibus,quæ oculis patent, & palam perpetrantur. Tum maximè, quia suspicio violenta sufficit ad diuortij sententiam, vt constat ex *cap. literis, de præsumpt.* ibi, *Solum cum sola, nudum cum nuda in eodem lecto iacentem viderunt multis locis secretis,& latebris ad hoc commodis,& horis electis.* Respondemus, quod ex huiusmodi violenta, & certa suspicione fornicationis, potest sententia diuortij promulgari. Igitur in foro conscientiæ hæc certitudo moralis sufficiet ad diuertendum adulterum, & ei debitum negandum.

Dico *tertiò*, non induci violentam suspicionem 4 adulterij ex solis osculis, & amplexibus, quando alia adminicula non concurrunt. Ita communiter Doctores. Ratio est,quia tametsi coniecturis adulterium probetur

prohibetur: at illæ debent esse, vel à natura, vel à lege recepta & probatæ. Oscula autem & amplexus, nec à natura, nec à lege pro vrgenti coniectura admittuntur, nec etiam ab homine recipi debent, cum nulla vrgens ratio id suadeat. Firmo, quia tametsi oscula & amplexus causent suspicionem probabilem, at non vrgentem, ac violentam: at non sufficit quæcumque suspicio probabilis, sed desideratur violenta suspicio. Vnde colligo, nec à fortiori sufficere xenia missa ab adultero vxori alienæ, vel amatoria verba, vt probetur adulterium, quia minora indicia sunt amplexibus, & osculis.

5 Dico *vltimò*, in foro conscientiæ sufficientem notitiam esse, quò coniux innocens diuertere possit, si de adulterio sui coniugis certior fiat à persona fide dignissima, cui meritò prudentissimus fidem haberet, testante se vidisse adulterium, aut eius violentam suspicionem. Probatur, quia talis persona efficit certitudinem moralem. At hæc satis est in matrimonio quod est probatu difficillimum.

Sectio VI.

Quid iuris sit coniugi innocenti post factum diuortium.

1 De hac relatè noster Sanchez *lib. 10. disput. 10.* Breuiter dicam quid sentiam sequentibus dictis. Præmittendo priùs, quod est certum, diuortium factum siue per sententiam iudicis, siue per notorium adulterium, esse in fauorem innocentis, & coniugis nocentis odium. Id enim exigit ipsamet natura contractus, vt est per se notum.

2 Dico ergo *primò*, certum mihi videri, posse innocentem, quandiu status vtriusque coniugis est omnino immutatus, cogere adulterum vt sibi reconcilietur, & teneri adulterum conniuere. Ita docent innumeri, quos refert, & sequitur Sanchez *disput. 10. citata n. 3.* Probatur. Tum quia cum diuortium factum sit in fauorem innocentis, & odium nocentis, non eximitur nocens ab innocentis potestate, si velit innocens cedere iuri suo, etiam adquisito per sententiam; aliàs esset sententia illa in damnum innocentis, & in fauorem adulteri, quod iniustum est. Tum etiam, quia côniux innocens non priuatur per diuortium etiam latum per sententiam, iure, & dominio quod habet in adulteri corpus: aliàs prodesset diuortium, & sententia lata ipsi reo, aduersus quem lata est. Dixi, *quando status vtriusque non est immutatus*, quia neuter statum mutauit, nec voto castitatis se astrinxit.

3 Dico *secundò*, quando res non est integra ex parte innocentis, eo quòd iam statum mutauit, factus professus, aut Sacris initiatus, manifestum esse nullum superesse ius innocenti ad reconciliandum adulterum. Patet, quia assumpsit statum immutabilem, seseque tradidit religioni per professionem, vel Ecclesiæ per ordines ad sacra ministeria, vnde non potest ad coniugem redire, neque ab statu præsenti resilire, & ideo cum statum assumens, omne à se ius matrimonij abdicauit. Quòd si coniux innocens sit nouitius tantùm, vel solùm in minoribus constitutus, potest adhuc reconciliari; habet enim ius iustitiæ ad coniugem nocentem, & illud ius nondum impeditum est alio iustitiæ iure, quale habet religio in professum, vel Ecclesia in sacris initiatum. Idem est, si tantum impediatur voto simplici, extra religionem tamen potest quidem redire ad suum coniugem nocentem, licet peccet, cum se exponat periculo violandi votum, teneturque reddere, sed non exigere.

4 Dico *tertiò*, coniugem innocentem qui statum non mutauit, habere ius circa mutationem status nocentis, ita vt si ob adulterium notorium sint separati, non licet adultero statum mutare inscio innocente. Ratio est, quia cum iuxta dicta, innocens quandiu ipse non mutat statum, habeat ius liberum, & expeditum ad reuocandum ad se nocentem, si velit, non potest nocens quidquam agere, vel disponere contra illud ius. Vnde si mutauerit statum, nihil prorsus efficiet, sed reuocari ab innocente poterit, quia eo inscio mutatio status facta est.

Firmatur, quia dictum diuortium, etiam quando fit à iudice, fit in fauorem innocentis, cui per adulterium illata est iniuria, & deobligatus est à reddendo debito, & à cohabitando, non verò in fauorem coniugis nocentis, quia iste non deobligatur, ac proinde quoties innocens velit, alter est ad ipsum reuocandus. Dixi, si ob adulterium notorium fuerit facta separatio. Nam si præcessit iudicis sæcularis sententia intrudentis fœminam adulteram in monasterium, côceditur innocenti biennium, vt deliberet an velit coniugem repetere, & intra illud biennium professio adulteri nulla est, secus elapso eo termino. Ita habetur *Authent. sed hodie C. ad legem Iuliam de adulteriis.* quæ dispositio iure Canonico reuocata non est. de qua re plura *sect. sequenti.*

5 Dico *quartò*, coniugi innocenti licitum esse ad religionem transire inuito coniuge adultero, vel simplex votum castitatis emittere. Patet, quia id constat ex *cap. constitutus, & c. veniens, de conuers. coniugat. & ex cap. Agathosa 27. q. 2.* Et ratio est aperta, quia adulter omne ius coniugale amittit, quod solùm obstaculo erat ingressui religionis innocentis. Nec oportet adulterum simul ingredi, aut voto castitatis se astringere, vt dicam *sect. sequenti.* Similiter potest innocens adultero inuito votum simplex castitatis emittere, quia adulter iure exigendi destitutus, id prohibere nequit. Est verò notandum, tunc licere innocenti ad religionem transire adultero inuito, ita vt non possit repeti ad adultero, nec ei sit restituendus, quando vel præcessit sententia diuortij, vel ea nô expectata, adulterium ita notorium est, vt possit innocens propria authoritate deserere consortium, & habitationem adulteri, absque metu restitutionis, de quo plura infrà *disput. vltima.*

6 Hinc colligo posse virum innocentem ad sacros Ordines transire, inuita adultera vxore, in illis casibus, in quibus ei est integrum profiteri. Ratio est, quia ius coniugale æque obstat ingressui religionis, ac susceptioni Ordinum. Cumque adultera omni iure coniugali destituatur, æquè licebit viro ipsa inuita transire ad Ordines, ac ad religionem. Et quamuis non sit textus id disponens circa sacros Ordines, satis est id dispositum extare circa transitum ad religionem. Vtrûque enim æqualiter impeditur propter ius coniugale; & vbi transitus ad religionem permittitur, censetur concessus transitus ad Ordines: nisi aliunde obstaculum adesset, vel quia vir esset bigamus, aut aliàs irregularis.

7 Obiicies, non potest vir ad Ordines promoueri, nisi vxore in sæculo relicta promittenti continentiam, *c. coniugatus, de conuers. coniugat.* Respondeo eum textum loqui, quando matrimonium est integrum, & illæsum; noluit enim ius Canonicum concedere transitum ad Ordines, vel religionem coniugi, ex sola alterius licentia. Secus autem est, quando coniux diuertit ob adulteriû alterius. Tunc enim cûm liber sit ab omni coniugali onere, potest libere ad Ordines, vel ad religionê transire, perinde ac si coniugatus nô esset.

Sunt

8 Sunt verò duo notanda. *Primum*, si contingeret quòd coniux innocens ante professionem, vel ante promotionem ad Ordinem sacrum, minoribus initiatus, vel nouitius iam factus, mœchatur; restituendum esse coniugi nocenti, nec posse vlteriùs sine eius consensu progredi, aliàs professio erit inualida. Ratio est, quia ex vna parte iniuria, quam nocens intulit innocenti, postea ipsius innocentis fornicatione sufficienter compensatur; & ex altera innocens nondum habet statū incompossibilem cū statu maritali, cui per restitutionem fieri possit iniuria. *Secundum*; si contingat vt diuortium fuerit factum iniquè, vt quia vnus fuit falsò accusatus: aut si petens diuortium occultè etiam fuerit fornicatus, professionem secutam inuito coniuge esse inualidam; & ordinatum sacerdotem cognita veritate esse coniugi restituendum.

9 Dico *vltimò*, si coniux innocens eligat in sæculo manere facto diuortio, nulla lege constringi nocentem recipere, sicut neque retinere, etiam si nocens pœnitentiam egerit, & ad meliorem mentem reuocatus sit. Ita communi sententia, & vno sensu fatentur Doctores. Ratio est, quia ob iniuriam illam, si publica sit, probata in iudicio, iure naturali oritur ius diuortij. Ergo nulla lege cogitur retinere: aliàs nullum ius emanaret, si retinere, vel non abiicere cogeretur.

Neque contra hanc doctrinam opponi possunt aliqua iura. Nam omnia illa, (vel probant tantum, si pœnitentiam egerit coniux nocens posse reconciliari. Vnde interpretanda sunt, tanquam optima consilia, non præcepta, & de honestatis ac æquitatis debito congruenti, non de necessaria seu legali debito. Vel forsan fuere præcepta loco & tempori accommodata ob peculiares causas, vt si ex separatione, cùm emendata iam fuisset vxor, maius aliquod damnum timeretur.

Sectio VII.

Quid liceat coniugi nocenti post diuortium, ad Religionem, vel Ordines sacros transeundum, vel vt votum simplex castitatis emittat.

1 In hac re dico *primò*, non esse licitum coniugi adultero, facto legitimè diuortio, inuito innocente, nec posse religionem ingredi, aut ad Ordines sacros promoueri; quòd si ingrediatur, posse etiam post professionem reuocari. Ita Sanchez cum aliis, *lib.* 10. *disput.* 10. *num.* 12. Ratio est, quia tenetur adulter reconciliari innocenti id petendi, cùm iam constet lex præcedenti sectione ad id habere ius; ergo si volente innocente coniuge reconciliationem, renuat alter coniux adulter, & illo inuito profiteatur, ea professio manifestè iuris coniugis innocentis præiudicabit; ergo poterit talis coniux adulter etiam post professionem reuocari. Hinc

2 Dico *secundò*, non posse coniugem adulterum ad religionem transire, ignorante, & inconsulto coniuge innocente, sed eius licentiam desiderari. Patet, quia cùm coniux innocens habeat ius cogendi adulterum ad reconciliationem, necesse est vt circa mutationem status adulteri consulatur, & eius beneplacitum petatur, ne iuri sibi acquisito præiudicetur.

3 Dico *tertiò*, coniugem adulterum validè mutare statum, si id sciat innocens, nec contradicat eum possit. Ratio est, quia hoc pacto satis videtur data licentia: & scienti, ac volenti nulla fit iniuria.

Dico *quartò*, vt adulter de licētia innocentis profiteatur, vel sacris initietur, non esse necessariū, vt innocēs etiā ad religionem transeat, vel votum castitatis emittat, sed posse manere in seculo absque vllo voto. Probatur, quia id apertè constat ex *c. Agathosa* 27. *q.* 2. vbi deciditur coniugem ingressum in religionem vxore manente in sæculo absque voto, restituendū esse vxori, nisi mulier fornicata sit. Vnde textus prohibentes mutationem status alterius coniugis, altero in sæculo manente, saltem absque castitatis voto, vt *c. sanè c. cum sit, c. significauit, de conuers. coniugat.* loquūtur, vbi matrimonium integrum, & illæsum perseuerat, secus vbi est diuortium. Et ratio est aperta, quia cùm innocens liber sit à iugo debiti coniugalis, potest independenter ab vlla mutatione status adulteri, ad religionem, vel ad Ordines transire. At si id non posset ita liberè adulter, certè proueniret ob fauorem innocentis, ne videlicet iuri reconciliādi quod habet derogetur; ergo renunciante innocenti huic fauori, poterit nocens ita liberè transire ad Ordines, vel ad religionem, vt ipse innocens. 4

Dico *vltimò*, coniuge innocente reconciliationem nolente, integrum esse coniugi adultero mutare statū, semel iam professum reuocari non posse. Ratio est, quia innocens reconciliationem non admittens, videtur concedere licentiam adultero vt ad religionem transeat. Neque enim coniux innocens, post factū legitimè diuortium, habet ius omnino in coniugē adulterū, vt ipsum quasi ligatū habeat, nec possit sibi cōsulere statum eligendo, si ad reconciliationē non admittatur. Solum enim habet ius reconciliandi & reuocandi ad pristinum matrimonij vsum; ergo ea reconciliatione denegata liberum erit adultero mutare statum. Neque tunc innocens est rationabiliter inuitus, quia non habet ius vt alter cogatur perpetuo de suo statu incertus manere, nec possit animæ suæ aliquem statum suscipiendo consulere. 5

Sunt verò duo notanda. *Primum*, vt reconciliatione negata, liberū sit adultero ad religionē trāsire, requiri vt coniux adulter verè sit emendatus. Non enim tribui potest innocentis coniugis culpæ, aut moræ, si adulterū coniugem in delicto persistentē nō dimittat. *Secundū*, nō semel tantū debet coniux innocēs admoneri, sed sæpè. Ratio est, quia tūc verè poterit dici, esse innocentem in mora, & cōtra rationis limites denegare reconciliationem; quod ex semel negata reconciliatione dici non potest. Neque enim rationi consonum est, vt statim cōiux innocens acquiescat, vt sic adulter nō paruipēdat suū delictū, & inde ansam sumat iterū labendi in illud. Quare dicta monitio sæpè facienda est arbitrio prudentis, qui iuxta delicti qualitatem, & conditionem personarum arbitrari poterit, quando innocens commonitus dicatur esse in mora. 6

DISPVT. LVII.

De diuortio quoad torum ob alia crimina ab adulterio distincta.

Præter adulterij crimen, de quo egimus disputatione præcedēti, tria alia crimina enumerantur à Doctoribus. *Primum* est adulterium spirituale, quale est hæresis, vel apostasia à fide, in quæ alter coniux labitur. *Secundum*, si alter coniux impellat alterum ad peccatum. *Tertium* denique sæuitia alterius coniugis. De quibus omnibus in præsenti disputatione est examinandum, quale diuortiū, temporale ne solùm, an etiam perpetuum causare videatur.

Sectio I.

An hæresis vnius coniugis causam præbeat diuortio sufficientem.

1 DIco *primò*, vt certum de fide, coniugem posse ob alias causas ab altero quoad torum, & cohabitationem separari. Nam in Concilio Tridentino *sess. 24. de matrimonio can.* 8. definitum est alias etiam esse causas diuortij præter adulterium carnale, his verbis. *Si quis dixerit, Ecclesiam errare, cum ob multas causas separationem inter coniuges, quoad torum, seu quoad cohabitationem, ad certum, incertúmve tempus fieri posse decernit, anathema sit.* Neque huic decisioni obstat, quod *Matth. 5. & 19.* dicitur coniugem non posse dimitti, (subintellige in perpetuum, nisi ob fornicationem. Quia ibi tantùm agitur de dimissione, quæ iure naturali, attenta natura matrimonij fieri potest, quia ea attenta nequit in perpetuum fieri nisi ob fornicationem, qua fides matrimonij violatur. Christus igitur assignauit ibi causam propriam & per se ac perpetuam diuortij. At nulla alia est per se & perpetua præter adulterium. Quòd sit propria & per se, manifestum est, quia sola fornicatio, vel adulterium per se opponitur obligationi fidei quæ ex matrimonio nascitur, vnde sola fornicatio est propria causa per se dissolutionis matrimonij. Quòd sit perpetua constat etiam ex dictis: nam si alter coniux committat adulterium, licèt semel, etiamsi resipiscat, non tenetur alter reducere neque acceptare, per se loquendo. At verò alia crimina per accidens opponuntur matrimonio, quia directè & per se non opponuntur obligationi fidei, quæ ex matrimonio nascitur, vt est per se notum, Imò sunt causæ communes aliis confœderationibus, contractibus, & communitatibus, quæ dissoluuntur etiam illis, præsertim hæresi. Nec ratio diuortij in istis est perpetua; quia siue quis incidat in hæresim, siue crudelis sit, siue ad peccatum pertrahat, si corrigatur, & desistat à peccato, ac redeat ad meliorem frugem, cessat omnimodè ratio diuortij. Solum in hæresi est dispositio peculiaris Ecclesiæ in pœnam tam grauis culpæ vt innocens iudicio Ecclesiæ separatus ab hæretico ob hæresim, non teneatur postea admittere hæreticum quamuis iam emendatum, vt statim dicam.

2 Dico *secundò*, etiam esse certum hæresim vnius coniugis, aut apostasiam à fide causâ præbere diuortio sufficientem, dum non reducitur. Ita constat ex *cap. fin. de conuers. coniug. c. 1. & c. quanto, de diuortiis, cap. non solum, cap. de Idololatria 28. q. 1.* Cuius rei præcipua ratio desumenda est ex generali prohibitione, qua hæretici vitari præcipiuntur à Paulo *ad Titum 3. Hæreticum hominem post vnum, & secundam correptionem deuita.* Et ratio est, quia semper ex cohabitatione cum eo perseuerante in hæresi, aut in apostasia, est periculum aliquod infectionis, nisi quis magna cura procedat, ad quam non tenetur, vt non separetur ab eo. Ex quo fit iure ipso naturali oriri hanc diuortij causam, cùm ius naturale præcipiat vitandum esse periculum subuersionis. Vnde & potest ab hæretico propria authoritate recedere, ob periculum, quod statim vitandum vrget. Et debet separatio fieri non tantùm quoad torum, sed etiam quoad cohabitationem, & obsequia, ne cum illis vlla communicatio intercedat. Et aliàs meritò cohabitans, vel nubens hæretico scienter, habet contra se eiusdem criminis præsumptionem, vt latè Farinacius *in tractatu de hæresi quæst. 190. q. 3. num. 50.* & similiter mulier receptans maritum hæreticum, tanquam fautrix hæreticorum punitur, nisi probetur non causa hæresis, sed affectionis maritalis recepisse, vt docet idem Farinacius *dicto tractatu de hæresi q. 182. num. 150. & seq.* Dixi, *dum non reducitur*, in quo est discrimen inter hæresim & adulterium à coniuge commissum: nam in matrimonio semel adulterasse satis est ad diuortium, etiamsi omnino corrigatur. At in hæresi, si coniux hæreticus resipiscat, non potest alter diuertere. Loquor antequam Ecclesiæ iudicio separetur in pœnam peccati. Itaque ante iudicium Ecclesiæ tenetur resipiscentem admittere; non potest ad religionem transire, & si religionem intrasset, & professus fuisset, professio nulla esset, & reuocari posset, ac repeti, sicut dixi præcedenti disputatione de eo qui sine licentia coniugis ad religionem transit.

Dico *tertio*, si coniux hæreticus Ecclesiæ iudicio separatus est ab altero coniuge, non teneri hunc redire ad illum etiam reconciliatum & correctum, vel emendatum, nec compelli posse, sed ipsi liberum esse in sæculo remanere, aut religionem assumere. Hoc etiam videtur certum. Nam liberum esse illi ad religionem transire quando Ecclesiæ iudicio separatio facta est, planè deciditur *in cap. finali, de conuersione coniugatorum*; his verbis. *Mulier quæ in fide remansit, potest nolente viro, qui ab infidelitate reuertitur, propter quam ab eo fuerat iudicio Ecclesiæ separata, ad religionem liberè conuolare.* In quo textu, *infidelitatis* nomine, apostasiam à fide intelligi, manifestum videtur, quia fuit Ecclesiæ iudicio facta separatio? At si fuisset infidelis, qui nunquam fidem suscepisset, non pertinuisset ad Ecclesiæ iudicium, nec separatio facta fuisset Ecclesiæ iudicio. Est verò expendendum in eo capite non imponi necessitatem conuolandi ad religionem, quasi vel debeat illum recipere ab infidelitate redeuntem, vel conuolare ad statum religiosum, sed libera conceditur facultas. Vnde eo textu subindicatur, posse, si velit, remanere in sæculo, neque ad virum reuerti, etiam correctum, & emendatum. Non ergo tenetur coniux fidelis ad debitum coniugale, & cohabitationem cum hæretico ob contractum matrimonij debitam, vbi is iudicio Ecclesiæ damnatus fuerit. Id etiam clarissimè deciditur *cap. de illa 6. de diuortiis*, per hæc verba, *De illa, quæ viro suo labente in hæresim, ipsius consortium sine iudicio Ecclesiæ declinauit: videtur nobis, quod mulier (maximè si ea intentione discessit, vt lapsus in hæresim tædio pariter & confusione affectus, se ab errore suo conuerteret) ei cùm reuersus fuerit, est reddenda: quæ etiamsi reuerti noluerit, compellatur. Si verò iudicio Ecclesiæ ab eo recessit, ad recipiendum eum nullatenus dicimus compellendam.* Hæc Vrbanus tertius. Quid clarius? Atque iuxta hunc sensum accipienda sunt verba textus *in cap. quanto, de diuortiis.* Nam ibi solùm innuitur, quando mulier proprio iudicio separata est à viro hæretico, cogi ad eum pœnitentè redire. Atque huius sententiæ ratio optima est, quia separatio à coniuge Catholico pœna est propter hæresim inflicta. Non ergo vult Ecclesia vt præueniens coniux catholicus iudicium Ecclesiæ, separetur propria authoritate, cùm possit ille negare se esse hæreticum, neque omnino constet. Poterit ergo innocens coniux ad sacros Ordines promoueri, si voluerit, altero inuito, & potest etiam ad religionem transire, post Ecclesiæ iudicium. Nec enim in hoc est differentia vlla inter sacros Ordines, & religionem. Dicitur autem Ecclesiæ iudicio separati, nō quia necesse sit specialis sententia de diuortio; sed quando iam est de hæresi per Ecclesiam condemnatus: cùm 3

cùm hæc separatio sit pœna, quæ consequitur hæresis delictum. Cùm enim diuortium hoc sit quædam pœna hæresim consequens, eo ipso quòd coniux per sententiam iudicis declaratur hæreticus, damnatur hac pœna, sicut & amissione bonorum, & cæteris pœnis hæreticorum, vt cum multis bene aduertit Sanchez *lib.* 10. *disput.* 15. *n.* 20. Est etiam notandum, tametsi coniux catholicus nequeat compelli post Ecclesiæ iudicium, vt redeat ad coniugem resipiscentem, tamen ille qui deliquit non potest statum mutare, neque ad sacros Ordines, neque ad religionem transire, sine catholici consensu, atque licentia, vt de coniuge adultero dictum est præcedenti disputatione. Vnde si absque licentia id faciat, professio erit nulla, & reuocabitur. Quod certè verum est, nisi catholicus vel professus esset, vel sacros Ordines suscepisset; tunc enim reconciliatus ille potest statum religionis, vel clericalem amplecti. Quod si ante consummatum matrimonium sententia lata sit, vterque liberè potest ad religionem conuolare, & tunc per professionem matrimonium dissoluetur.

Sectio II.

An copula sponte à Catholico habita cum hæretico, post notitiam hæresis, sit condonatio, ita vt amplius non liceat diuertere.

1 PRocedit quæstio, quando iam est hæreticus reconciliatus, seu correctus, & emendatus: nam si non sit, toto tempore quo pertinacia in hæresi durat, nequit catholicus ius recedendi ad tempus quo illa durat, remittere, quia ratione periculi tenetur recedere. Ius enim naturæ obligat cauere proprium animæ periculum, & in hoc euentu grauissimum imminere est certissimum.

2 Ratio verò dubitandi est, quia ex vna parte videtur pars negans vera. Quia prædictum diuortium est pœna hæresis; ergo non potest etiam expressè remitti à catholico, nedum tacitè per copulam. Sicut si coniux affinitatem contrahat cum altero coniuge, coniux innocens petens ab eo debitum, non censetur remittere pœnam, qua alter à debiti petitione affinitatis iniquè contractæ arcetur: quia cum ea priuatio petendi debitum non sit in fauorem alterius coniugis innocentis, sed in pœnam incestus, & affinitatis contractæ, nequit coniux innocens hanc pœnam remittere. Ex alia verò parte videtur pars affirmans verior; quia cùm ea separatio in nostro casu non tantùm inducta sit in pœnam hæresis, sed etiam in fauorem coniugis catholici, & ideo sit voluntaria catholico, si ille velit diuertere; si reuera copulatus est vxori, post sententiam cessisse videbitur iuri suo: & ita dicendum est, quamuis ipse catholicus oppositum affirmet, iuxta ea quæ ab omnibus dicuntur de coniuge innocente, quando post adulterium copulatur adultero.

3 Noster Sanchez *disp.* 15. *n.* 26. existimat, quando copula adest post sententiam latam, si in coniuge catholico nullus est animus nec condonandi, nec non condonandi, tunc non concessisse iuri suo, & consequenter non censebitur remittere, atque ideo licebit illi diuertere. Probat ex differentia quæ est in hoc crimine hæresis, atque in adulterio carnali. Nam in hoc ratio diuortij est mera iniuria illata innocenti, & carnis diuisio, ac proinde ad copulam & actus amicitiæ coniugalis, per quæ caro quasi diuisa iterum vnitur, sequitur ex quadam naturali necessitate condonatio prioris iniuriæ, vbi contraria intentio non reperitur; & ideo non tam exacta notitia iuris diuertendi, & condonationis sequentis prædictos actus, ac tam expressa condonandi voluntas desiderantur. At in hæresi non est ratio diuortij iniuria alteri coniugi illata. Nam omnes subditi absoluuntur à debito fidelitatis seruandæ hæreticis, *c. fin. de hæret. in* 6. Cùm tamen illis nulla irrogetur iniuria; sed potissima ratio est, quia in pœnam fidelitatis Deo debitæ violatę per hæreticum, absoluuntur subditi à fidelitate ipsi hæretico debita, vt in quo deliquit, puniatur: atque ideo actus copulæ, & amicitiæ coniugalis, non eam habent connexionem cum huius iuris condonatione, sicut in adulterio carnali, propereaque exigitur maior notitia, & expressior voluntas, vt condonationes fiant.

Basilius verò Ponce *lib.* 9. *c.* 22. *n.* 5. ab hac doctrina dissentit, existimans hac in re inter adulterium & hæresim nullum posse assignari discrimen. Quia cùm ea separatio relinquatur libera, & in potestate, & voluntate, aut arbitrio catholici coniugis, planum est eam in eius fauorem etiam esse magna ex parte inductam. Iam enim non est periculum peruersionis emendato coniuge infideli: sed quia infame & molestum esset catholico cum illo qui fuit hæreticus cohabitare, datur facultas, siue permissio diuertendi, si velit. 4

Dico *primò*, in quo conueniunt omnes, copulam ante sententiam habitam non esse condonationem, neque in foro externo præsumi condonationem. Ratio est, quia ante sententiam coniux innocens nondum habet ius diuertendi in perpetuum, sed tantùm ad tempus ratione periculi; ius verò recedendi ad tempus quo pertinacia in hæresi durat, remittere nequit catholicus, cum ratione periculi teneatur recedere, vt constat ex præcedenti sectione *num.* 2. ergo tunc nullo modo est condonatio. 5

Dico *secundò*, si copula sit ante sententiam qua hæreticus condemnatur, & in catholico sit expressus animus condonandi ius diuertendi, quod post sententiam secutam competet illi, valeret condonatio: etiamsi sola mente fieret, nec expectaretur hæretici acceptatio. Probatur *prima pars*; quia tametsi catholico ante sententiam nondum ius diuortij acquisitum sit, ac proinde nihil est de præsenti quod remittat; tamen si sit animus expressus quo feratur in ius futurum, manifesta est remissio, vel condonatio, quia remissio ex natura sua ad præsens, vel futurum debitũ ferri potest. *Secunda pars*, eam condonationem valere, etiam si sola mente fieret, nulla expectata hæretici acceptatione, probatur, quia vbi nullo pacto inito, sed sola cessione, qua proprio iuri quis renunciat, interueniente, aliquid acquiritur cuidam tertio, nulla opus est illius tertij acceptatione, sed sola cessio iuri proprio renunciantis, satis est, vt in hæreditatis repudiatione contingit: qualitercumque enim occulte hæreditas repudietur, obuenit substituto. Igitur post hæresim, ante sententiam latam, vt hæreticus, qui iam pœnituit de tali peccato, recuperet vel conseruet ius coniugale exigendi debiti, satis erit tolli impedimentum voluntatis coniugis innocentis vtentis iure suo, & renunciantis iuri futuro. Quia eo ipso quòd renunciat iuri futuro diuortij perpetui, conseruatur nocenti ius coniugale, & ideo sufficiet ea renunciatio quantumuis occulta, & sola mente facta, nulla hæretici acceptatione expectata. Quare sicut videmus in iudice, eius potestatem per excommunicationem impeditam, statim ac excommunicatio cessat, absolutionis beneficio sibi etiam renitenti impenso, reuiuiscere, nullo actu ipsius requisito, quia potestas iurisdictionis 6

iurisdictionis non omnino extincta erat, manet enim iudicis officium, sed tantum suspensa, ac impedita ratione excommunicationis. Sic similiter contingit in præsenti: nam cùm post hæresim maneat semper vinculum matrimonij, quod est radix mutuæ obligationis reddendi debitum, solumque ius hoc vt sibi reddatur, sit in hæretico impediendum post latam sententiam hæresis, dum coniux catholicus iure diuortij perpetui vti voluerit; nihil aliud opus est vt hæreticus pristinum ius non amittat, quam cessatio illius voluntatis catholici iuri futuro sibi per sententiam acquirendo cedentis, & statim ac ille cedit, comparat hæreticus, vel non amittit ius exigendi, nulla ipsius acceptatione desiderata. Igitur satis est in catholico coniuge illa remissio vel renunciatio iuris proprij post sententiam futuri, quamuis etiam sola mente sit facta, vt iam amplius resilire nequeat in foro conscientiæ. Quod idem seruaretur in foro externo, si per propriam coniugis catholici confessionem, aut per alium modum ea remissio, vel condonatio constaret. Sicut hoc idem dicunt Doctores in adulterio; nulla enim in hoc ratio discriminis inuenitur inter vtrumque delictum, cum in vtroque sit fauor innocentis libertas diuertendi; manente ligato hæretico, vel adultero, ac proinde vt illud ius restauretur, vel non amittatur, sufficiat innocentem, vel catholicum cedere iure suo modo explicato.

7 Dico *tertiò*, si copula sit post sententiam latam, si sit animus non condonandi, non esse condonationem, nec teneri catholicum reuocare ad pristinam amicitiam illum hæreticum. Probo manifestè, quia in primis catholicus non tenetur abstinere à diuortio per sententiam lato, ratione condonationis huius iuris; quia vt supponitur ea condonatio non est ratione animi habiti non condonandi. Neque etiam ratione contractus tacitè inclusi, dum eo ipso quòd hæreticus reddit catholico petenti, est tacitus contractus, facio, vt facias, id est, reddo tibi debitum, vt condonata iniuria reddas mihi in posterum; non inquã ratione huius contractus tenetur, quia si catholicus reddat petenti hæretico, non ideo est vllus tacitus contractus: nam hæreticus nihil præstat coniugi catholico, quin potius magno afficitur beneficio à catholico reddente debitum. Si autem è contra hæreticus reddat innocenti catholico petenti, tametsi in eo casu sit tacitus contractus & promissio virtute inclusa in ea debiti exactione, adhuc non tenetur ratione contractus; quia promissio & contractus ficta fuere. Nec denique posset obligari ratione iniustitiæ admissæ contrahendo fictè, cum teneretur verè contrahere; quia iustitia non obligat ad restituendum vltra damni æstimationem: damnum autem copulæ extortæ per catholicum ab hæretico, simulato illo contractu, adeo est exigui momenti, vt pro nihilo reputari debeat, è contra vero damnum remittentis, vel condonantis est maximum, cedit enim iuri diuortij, perdit libertatem transeundi ad ordines, vel religionem, ac iterum seruituti se subijcit: non ergo lex iustitiæ postulat damnum exiguum hæretici decepti, tanto catholici innocentis detrimento compensari. Quare innocens catholicus petens debitum à coniuge hæretico, animo non condonandi, solius venialis culpæ reus est, quia nullius momenti est detrimentum illa fictione illatum. Vnde hic innocens rogatus à iudice de copula illa, vt cogatur nõ diuertere ratione hæresis delicti, quasi illud iam condonatum sit, potest iureiurando negare copulam; quia verè respondet iuxta mentem iudicis debitam: non enim habuit copulam, quæ sit condonatio, & iure diuortij priuet.

Dico *quartò*, si copula sit post sententiam latam animo condonandi, manifestum esse veram condonationem. Constat ex proximè dictis. Neque enim tunc requiritur distincta cognitio iuris competentis ad diuertendum, sed satis est velle catholicum reducere ad consortium coniugale illum hæreticum, obliuioni mandantem iniuriam illam, & ea post posita velle amicitiam coniugalem. Quia id est, virtute omne ius sibi competens ratione illius iniuriæ velle remittere.

Dico *vltimò*, si in catholico innocente neuter animus sit, nec condonandi, nec etiam non condonandi, tunc esse veram condonationem, sicut in adulterio carnali. Ita sentio cum Basilio. Moueor, quia ea separatio datur maximè in fauorem coniugis catholici, & actus ille amicitiæ coniugalis ex se, & per se habet maximam connexionem & affinitatem cum reconciliatione ad pristinam amicitiam, & cum concessione veniæ; ergo si non adsit animus contrarius non condonandi, tali actu verè fit remissio iniuriæ, illatæ per hæresim, sicut etiam tali copula fit remissio iniuriæ illatæ coniugi innocenti per coniugem adulterum. Neque enim video in hoc vllam disparitatem. Nam licèt verum sit in pœnam fidelitatis debitæ Deo violatæ per hæreticum, absolui fidelem subditum à fidelitate ipsi hæretico debita ratione regiminis; tamen quia infame & molestum esset catholico cohabitare cum coniuge hæretico, in fauorem ipsius catholici absoluitur ipse à fidelitate hæretico debita ratione coniugij, nempe à redditione debiti, vnde illi datur facultas & permissio diuertendi si velit; cum verò per copulam maximam habentem connexionem cum veniæ concessione, coniungitur illi, satis declaratur illius iniuriæ remissio, & condonatio. 9

Ex his patet solutio ad rationem dubitandi.

Ad primam illius partem ductam ex affinitate contracta, dico esse diuersam rationem. Quia ea pœna ita est pœna vt nullo modo sit in fauorem alterius coniugis; vnde ipso inuito potest id impedimentum auferri Episcopo dispensante. At in hæresi, sicut & in adulterio, ita est pœna hæresis, vt sit etiam fauor catholici: nam indulgetur illud diuortium catholico ad cauendam infamiam facti, quam contraheret habitando cum hæretico. Vnde ipso inuito nequit tale impedimentum tolli. 10

Ad secundam partem, respondeo manifestè firmare nostrum vltimum dictum propositum *num. 9. præcedenti*.

SECTIO III.

Vtrùm detur compensatio, si vterque coniux sit reus delicti hæresis; vel vnus sit adulter, & alius hæreticus, ita vt neutri diuertere liceat.

OMissis opinionibus variis circa præsentem difficultatem, quæ videri possunt apud Sanchez *lib. 10. disput. 16. num. 1. & 2.* breuiter dicam quid sentiam.

1 Dico ergo *primò*, si vterque coniux lapsus fuerit in hæresim, & vterque hæresis damnatus sit per sententiam, non esse compensationi locum. Ratio est manifesta, quia iura tantùm concedunt coniugi catholico, vt possit alium emendatum repetere, non autem concedunt coniugi nocenti. Cùm ergo vterque coniux fuerit nocens, neuter habet ius repetendi alterum,

tum, sicut habet quando vterque commisit adulterium. Cuius diuersitas nascitur ex eo, quia iniuria in adulterio fit directè & per se matrimonio; at crimen hæresis per se non infert iniuriam coniugio, & ita non sequitur ex crimine vtriusque nasci ius in alterum, aut compensatam iniuriam ad repetendum alium ad vsum matrimonij.

2 Dico *secundo*, nec dari compensationem adulterij cum hæresi ante sententiam latam. Hoc videtur certum, quia vt constat ad hoc vt ratione compensationis denegetur diuortium allegato delicto illud petentis, necessariò desideratur vtriusque coniugis delictum esse sufficientem diuortij causam. At, vt constat ex *sect.* 1. hæresis ante sententiam non est sufficiens causa diuortij nisi ad tempus, dum deest emendatio, & illo existente nullo modo. Igitur non datur compensatio adulterij cum illa hæresi, sed licitum erit hæretico nondum damnato diuertere à coniuge adultero; non tamen è contra, nisi ad tempus, dum non corrigitur.

3 Dico *tertiò*, nec dari compensationem adulterij cum hæresi post latam sententiam condemnationis. Ratio est, quia tametsi in eo euentu vtrumque delictum sufficiens sit diuortij causa, ideo tamen nequit dari compensatio, neque adulterum teneri recipere hæreticum reconciliatum, neque tunc teneri admittere adulterum, quia sunt hæc crimina diuersæ rationis. Et quamuis crimen hæresis longè sit adulterio grauiùs; in ordine tamen ad matrimonium magis pugnat coniugium cum adulterio, quàm hæresis, maiorque iniuria matrimonij est. Vnde longè diuersa est ratio diuortij in vtroque delicto; in adulterio quidem est ratio, fides violata, & caro in aliam diuisa; in hæresi verò, in pœnam hæresis damnatæ absoluitur catholicus à debito coniugali & à cohabitatione cum hæretico. Vnde si catholicus adulter petat diuortium ratione hæresis, non poterit hæreticus, quasi compensatione vtens, obiicere illi fidem violatam coniugij per adulterium: nam adulterium huius non tollit pœnam alterius hæretici: sicut si dominus hæresis damnatus peteret debitum fidelitatis à vasallo, & hic responderet se ab eo absolutum esse propter hæresim, nihil conferret contra hanc exceptionem vasalli obiectio domini, quòd ipse vasallus à fide contractus cum domino defecisset. Quia absolutio illa à debito fidelitatis, & subiectionis, non consurgit ex fide aliqua homini præstita medio contractu, & violata, sed in pœnam hæresis. Quare catholico adultero reiecta exceptione adulterij allegata per hæreticum, erit licitum diuortium; similiter si hæreticus damnatus, & iam Ecclesiæ gremio restitutus petat diuortium propter adulterium catholici, nihil ad rem faciet, si catholicus illi opponat exceptionem pœnæ diuortij, quam propter hæresim incurrit; quia pœna coniugis hæretici non eximit catholicum à pœna adulterio debita.

4 Obiicies, in materia iustitiæ sæpe compensari diuersa debita, tametsi iniuriæ sint diuersissimæ, & nequeant compensari. Sic videmus si Petro debeam mille ratione furti perpetrati à me, & Petrus debeat mihi totidem mille; quia meum patrem interfecerit, tametsi iniuriæ sint diuersæ rationis, fit optima compensatio: ergo similiter in nostro euentu, tametsi iniuriæ hæresis & adulterij nequeant compensari: nam illa fit Deo, cui debita fides non seruatur, hæc vero fit alteri coniugi violando fidem coniugij, poterunt compensari diuortia inde consurgentia. Respondeo manifestam esse disparitatem: nam in debitis est aliquid necessariò tradendum creditori, & cum idem creditor mihi tantumdem mille tradere teneatur, optima datur inter huiusmodi debita compensatio: esset enim circulus inutilis petere idem quod statim restituendum est At in diuortio nihil tradendum est alteri, sed solùm reus amittit ius petendi debitum, & habitationem mutuam, manente illæso iure innocentis potentis reum inuitum sibi reconciliare. Quare vbi causæ & iniuriæ ex quibus diuortia manant, sunt diuersæ rationis, & diuersis illatæ, sicut inter illas non datur compensatio, ita nec inter diuortia. Firmatur prædicta doctrina exemplo satis accommodato. Nam in sponsis de futuro, si vterque sponsus habeat iustam causam dissoluendi sponsalia, si tamen causæ sint diuersæ rationis, nequit dari compensatio, sed vtrique integrum erit altero inuito resilire. Vt si sponsa fornicata sit, & sponsus lepra laboret; ipsi sponsæ fidem petenti obstabit propria fornicatio, sponso autem lepra, ob quæ neuter fide sponsalium stare tenetur, cum ob diuersas rationes vterque ius cogendi alterum amiserit. Sic similiter in nostro casu: nam vterque coniux ius cogendi alterum ob diuersæ naturæ rationes perdidit; liberum ergo erit vtrique diuertere, nec dabitur hinc inde compensatio.

SECTIO. IV.

An si coniux pertrahat alium ad peccatum, sit sufficiens causa diuortij.

Dico *primò*, communem esse Doctorum sententiam, & veram, si coniux pertrahat alterum coniugem ad peccatum, & ad illud solicitat, esse causam diuortij manifestam. Ratio est, quia iure naturali & diuino cuique integrum est periculum corporis, nedum animæ præcauere. Probat idem textus in *cap. 2. de diuortiis, & cap. Idololatria* 28. *q.* 2. Quamuis enim in his Canonibus agatur tantum de eo qui ad infidelitatem pertrahit, est tamen eadem ratio de inducente ad alia peccata, cùm sit periculum peruersionis, quod euitandum esse lex naturalis dictat, iuxta illud Christi Domini Matth. 18. *Si oculus tuus scandalizat te, erue eum, & proiice abs te.* Vbi interprete D. Hieronymo sententia Christi est, vt si hi qui nobis coniuncti sunt, & etiam instar oculorum, vt parentes, filij, vxor, causa sint ruinæ, ab eis recedamus. Hinc 1

Colligo *primò*, iustam præbere causam diuertendi vxori, si vir lenocinium cum vxore exerceat, vel in domum suam introducat iuuenes procaces & parum pudicos, qui vxorem sollicitent, eosque solos cum vxore relinquat; quia incitat ad peccandum, & est manifestum animæ periculum. 2

Colligo *secundo*, idem asserendum esse, quando coniux habitare renuit, nisi sub conditione peccati patrandi. Vt si coniux nolit cohabitare, nisi alter latrocinium exercens suorum furtorum participem faciat, furta regendo, & simulando. 3

Colligo *tertiò*, in his & similibus euentibus, non esse necessariam iudicis sententiam ad hoc diuortium, ratione periculi lapsus in peccatum. 4

Dico *secundò*, prædictum diuortium non esse perpetuum, sed tantum temporale, siue ad tempus, quo inductio illa ad peccandum durat, atque adeo resipiscente coniuge ad peccatum inducente, & seriò conuerso, teneri alterum coniugem ad eum admittendum. Patet, quia cessauit tota ratio & causa separationis, cessante ea inductione ad peccandum; ergo tenetur coniugem recipere, etiam post Ecclesiæ iudicium: nã sententia separationis data authoritate iudicis solũ lata est ob animæ periculũ, quod iã non durat. 5

Hinc

6 Hinc colligitur ratio ob quam ob adulterium carnale concedatur diuortium perpetuum, & ob prædicta crimina solum ad tempus: quia causa in adulterio est ex ipsa coniugij natura, eo quòd fides promissa est violata, & cùm hæc sit perpetua, ita & dimissio, vel diuortium; cæteræ autem causæ ob alia peccata cum non sint ex natura ipsius coniugij, non sunt perpetuæ, atque ideo tantum dum ipsæ permanent, permittitur diuortium. Vnde ex iure Ecclesiastico non constat, vbi hoc diuortium perpetuum concedatur ob alia crimina præter adulterium; solum enim id speciale est in hæresi post sententiam latam, in pœnam tanti criminis, vt dixi suprà *sect.1.n.3*.

7 Dico *tertiò*, ob nullum aliud crimen ab adulterio vel hæresi, licere coniugibus diuertere, si coniux illo implicitus non pertrahat alterum ad peccandum. Id constat ex *cap.2. de diuortiis*, illis verbis. Mulier pro furto, vel alio crimine viri sui, nisi fidei suæ religionem corrumpere velit, ab eo separari non debet. Et ratio est, quia adulterium directè opponitur fidei coniugali, & certitudini prolis: hæresis verò coniux damnatus post sententiam, tametsi iam reconciliatus, vt pœna, punitur eo diuortio; quæ in aliis criminibus nullo modo reperiuntur.

8 Addit Sanchez *disput.17.num.4.* cum aliis Doctoribus, si vxor grauissimis peccatis sit irretita, licere viro causa illam corrigendi, ad tempus recedere à consortio coniugali, quo ipsa eo solatio destituta, resipiscat. Quia est caput, & ipsius est vxorem corrigere. Imò & id quoque licere vxori ad viri sceleribus impliciti correctionem, affirmat, si commodè possit, ac probabiliter speretur fore, vt vir resipiscat. Ego certè censeo in vtroque exequendo maturo iudicio, & magna prudentia opus esse: possunt enim facilè multo maiora sequi damna tam animæ, quàm corporis, & irreparabiles ruinæ, & scandala, vt experientia ipsa compertum est.

SECTIO V.

An, & quando coniugis sæuitia iustam alteri diuortij causam præbeat.

1 IN hac re dico *primò*, certum esse apud Doctores, coniugem posse ab altero separari quando ob sæuitiam illius timet ab eo graue aliquod malum, quod virum constantem terreat. Id manifestè deducitur ex *cap. litteras, de restit. spoliat. & cap. ex transmissa, eodem titulo*. Et ratio est aperta, quia ius naturale vnicuique concedit facultatem vitandi graue malum; nec contractus matrimonij obligat ad cohabitationem cum tanto grauis damni periculo. Igitur illa sæuitia iustam præbet separationis causam quo incutitur iustus metus cadens in virum constantem, qui constare debet ex sæuis factis coniugi. Hinc

2 Colligo *primò*, esse sufficientem causam vt vxor diuertere possit, si vitæ ipsius maritus insidietur, tentans veneno, aut alia via ipsam perimere. Ita constat ex dictis Canonibus. In quo est æqua conditio viri, & vxoris. Et ratio naturalis æquè militat in vtroque coniuge, cum alter vitæ alterius insidiatur, nec aliter coërceri potest, nisi diuortio facto. Vnde cum vir & vxor sint correlatiua, dispositum in textibus citatis in vxore, cuius vitæ maritus insidiatur, censendum est disponi in viro easdem vxoris insidias patienti.

3 Colligo *secundò*, etiam esse sufficientem causam, si vir gladium apposuerit ad collum & gulam vxoris, animo occidendi, vel feriendi. Similiter si sint minæ de occidendo, & soleat vir præ terribili ingenio exequi minas. Similiter si minis accedant iniuriæ, & aliæ malæ tractationes, quæ excedant terminos leuis correctionis marito in vxorem permissæ. Similiter etiam dant sufficientem causam percussiones graues, & atroces, vt si ex illis secutus esset fœminæ abortus: aut si percussiones illæ essent sanguinolentæ. Vel si in facie, capite, vel oculo illatæ fuissent percussiones, eum hasta, seu baculo fracto in percussione, vel in pectore, vnde per aliquot dies sanguinem expueret; vel in manibus, brachiis, ita vt per aliquod tempus illis vti non posset; vel quæ facerent vt vxor in lecto aliquot diebus iaceret.

Colligo *tertiò*, præstare causam sufficientem diuortij verbera, si sint immoderata, & quæ excedant leuem correctionem viro permissam. Patet, quia tametsi leni, & moderata, & ex causa vrgente, verberatione, etiam ingenui puniri possint, nec ea domesticæ punitionis limites excedit, & ideo non est cur viro denegetur; tamen acris verberatio, etiamsi delicti qualitas eam postulet, non viro incumbit respectu vxoris, filiorum, & familiæ, sed iudici relinquenda est, cuius est iuridica punitio, ac delicto graui consona. 4

Colligo *vltimò*, non posse negari iudicium de sæuitiæ qualitate esse arbitrarium iudicis, vel prudentis viri qui immoderatam sæuitiam & molestam tractationem iudicabit, attenta qualitate personarum, & fœminæ quæ vexatur. Si enim illa nobilis, pudica, honesta, & bonis morata moribus fuerit, minores molestiæ censeri debent sæuitiæ nomine. Adde denique his, quando ex signis, factis, & discordiis assiduis colligitur odium capitale. 5

Dico *secundò*, stante prædicta sæuitia graui non solum non teneri coniugem cohabitare, sed nec reddere debitum. Ita communiter Doctores. Et ratio est, quia vbi coniux ob culpam propriæ sæuitiæ priuatur consortio maritali, donec resipiscat, & sufficientem incolumitatis cautionem præstet, omnimodum ius eius suspenditur, vt vel sic diligenter incumbat remedio adhibendo. Igitur vt coniux teneatur reddere, non satis est in redditione deesse periculum, sed id etiam abesse debet à cohabitatione, quando ex mariti voluntate id periculum prouenit. Hoc autem quod dixi etiam est verum, quamuis vxor sua culpa viri sæuitiam, vel odium in se concitauerit. Quia licèt præcedat culpa, non imputantur, quæ ex ea procedunt. Quod manifestè colligitur ex *cap. de Benedicto 32.q.1.* vbi Pelagius Pontifex iubet adulteram restitui marito, præstita cautione non offendendi. 6

Dico *tertiò*, etiam furorem coniugis, existente graui vitæ periculo, licere alteri diuertere. Patet, quia præualet ius propriæ vitæ tuendæ. Idem est cum alio graui periculo. Quoties autem id periculum abesset, non liceret diuortium, sicut nec ob alia crimina, quæ in alterius coniugis perniciem non vergunt. 7

Dico *quartò*, quando sæuitia coniugis talis est, vt illi per cautionem satis prouideri possit, eam esse adhibendam, quæ ad damnum vitandum sufficiat; si verò tanta est sæuitia coniugis vt illi per cautionem satis prouideri nequeat, esse omnino diuortium stabiliendum. Ita omnes communiter. *Prima pars* constat ex cap. *literas* in fine, & cap. *ex transmissa*, de restit. spoliat. vbi petitur exprefsè cautio sufficiens. Qualis verò debeat esse, iuratoria ne tantum, an etiam pigneratitia, vel fideiussoria, iudicis arbitrio decidendum perspectis bene omnibus circunstantiis occurrentibus relinquitur. *Secunda pars* etiam est euidens; quia cautio non semper mutat maleuolum animum. 8

Quæres,

9 Quæres, an celebrato diuortio ratione sæuitiæ, liceat alteri, aut vtrique ad religionem, vel ad Ordines sacros transire. Ad hanc difficultatem ex communi doctrina tria dico. *Primum*, si diuortium ad tempus tantum sit, ratione sæuitiæ, ad experiendum num coniux sæuus ingenium mutet, & ab iræ impetu se abstineat, aut vt det cautionem sufficientem, qua alter possit tutò cum illo commorari, non posse innocentem ad religionem transire. Hoc euidens est, quia cum diuortium non sit perpetuum, sed temporale, ius coniugale non est amissum, sed solum eius executio est temporaliter suspensa. *Secundum*, si iudex Ecclesiasticus absolutam diuortij sententiam pronunciauit, desperans de coniugis sæuientis correctione, ita vt nulla incolumitatis alterius coniugis sufficiens ratio præstari queat, licere innocenti transire ad religionem altero inuito. Patet, quia tunc tale diuortium est absolutum, & perpetuum, sicut quod ratione adulteri celebratur: ergo per illud ius omne coniugale extinguitur, quod transitum ad religionem impediebat. Ille autem qui ob sæuitiam condemnatus est, non poterit statum mutare inuito altero; nam ea sententia in fauorem illius qui vexatur, lata est. Quod si postea copulentur, censebitur reconciliatus alter alteri. *Tertium*, semel iam professum, aut in sacris constitutum non posse postea reuocari ab altero iam correcto, aut cautionem sufficientem adhibente. Ratio est, quia legitimus omnino fuit ingressus, nec ex falsa præsumptione procedens, & in pœnam culpæ sæuitiæ alterius, ad tutamen innocentis, cui aliter consuli non poterat, lata est absoluta diuortij sententia.

DISPVT. LVIII.

De diuortio quoad torum consummato matrimonio, per ingressum ad Religionem.

HACTENVS explicatū est, quando dissoluitur matrimoniū cōsummatū quoad torum, & habitationem, per delictū, videlicet per adulterium, hæresim, & sæuitiam; nunc restat agamus de eius dissolutione quoad torum & habitationem, per transitū ad religionē, acturi sequenti disputatione de eiusdem dissolutione per transitū ab Ordines sacros. Duplex autē ingressus ad religionem est distinguendus. *Vnus*, qui vocatur primus, qui à principio fit, ad probandā religionem, & Nouitiatum peragendū, per integrū annū saltē. *Alius* est ingressus, qui talis absolutè dicitur per professionē validam facta. In hac disputatione de vtroque ingressu, quæ requirantur vt licitè & validè fiat à coniugato, distinctè, & exactè est disputandum.

SECTIO I.

An & quo pacto requiratur in coniugato, alterius cōiugis cōsensus, vt licitè, & validè fiat primus Religionis ingressus ad Nouitiatum.

1 SVppono *primò*, quod certum est apud omnes, ad validum nouitiatum necessariò desiderari consensum nouitij & religionis, sicut & ad validā professionem; quia horum duorum libero consensu indiget.

2 Suppono *secundò*, matrimonium consummatum, nisi alter coniux consentiat, prohibere hunc primum ingressum ad Nouitiatum; si verò fiat ex consensu alterius, licitum esse & honestum. Ita omnes. Ratio est, quia illa receptio ad Nouitiatum est directè repugnās cum vsu matrimonij, quem alter coniux licitè potest exigere, cùm ad id habeat ratione matrimonij contracti verum, & legitimum ius; ergo sine illius consensu manifestam continet iniuriam; ergo ex natura rei talis receptio sine illius consensu est illicita. Firmo, quia certum est ac indubitatum, alterum coniugem renuentem posse statim talem nouitium coniugatum reuocare, & cogere ad egressum; ergo signum est euidens ingressum illum, inscio altero coniuge, vel non consentiente, non fuisse licitum.

His positis, duplex est difficultas dissoluenda. *Prima* est, an coniux, qui dedit licentiam alteri coniugi vt religionem ingrederetur, possit reuocare licentiam datam, etiam postquam est ingressus Nouitiatum, ante professionem. *Secunda* est, an ingressus religionis à principio factus sine licentia alterius, possit postea confirmari, & ratus haberi ac licitus, per superuenientem consensum illius.

3 Circa primam, pars affirmatiua verissima est. Ratio à priori est, quia alter coniux ex eo quòd illam licentiam dederit, non statim se priuauit dominio suo, vt illam reuocare non possit; imò toto eo anno probationis sui coniugis, potest alter considerare, an sibi expediat perpetuò ab illo separari per illius professionem; ergo potest licentiam datam reuocare ante eius professionem. Firmo, nam coniux qui ingressus est religionem ad probandum illam pro anno Nouitiatus, potest sua sponte exire ante professionem, & ad alterum coniugem redire, qui tenetur illum recipere, & maritalem vitam cum eo agere; ergo etiam iste potest alterum reuocare, reuocando licentiam datam; & ipse nouitius parere tenebitur: quia debent esse iura pro vtroque paria. Quare, sicut communiter Doctores affirmant, posse maritum reuocare licentiam datam vxori ad vouendum, si eam præueniat prius quàm votum emittat; quia nondum orta est obligatio ad Deum ex parte eius, cui data est licentia; nec qui illam dedit, statim se priuauit dominio suo, vt illam reuocare non possit: ita similiter dicendum est in præsenti, cùm sit omnino eadem ratio.

4 Obiicies, si pater det filio impuberi facultatem ingrediendi religionem, non potest illam reuocare ante professionem; ergo nec coniux poterit reuocare talem facultatem datam alteri coniugi, præsertim si ingressus sit iam Religionis nouitiarum. Respondeo disparem esse rationem. Tum, quia pater offerens filium suum impuberem religioni, quandam donationem facit, & suo iuri absolutè cedit; coniux verò solùm dat licentiam ad probandum, & tacitè sibi ius talis probationis reseruat: præsertim, quia communiter vterque coniux ex mutua facultate religionem ingreditur; & si vnus non perseuerat, potest alterum reuocare, quia vterque censetur probare cum dependentia ab alio. Tum etiam, quia pater quando offert filium impuberem, non propriè, & immediatè offert filium ad probationem; hæc enim non incipit, donec filius propria voluntate vult ingredi, aut manere in religione ad experiendam illam, quod necessariò iam esse debet post adultam ætatem, & ideo

ideo illa est absoluta oblatio ad educationem filij religiosam pro tempore impubertatis, ideoque non pendet ex probatione, nec perseuerantia filij pendet amplius ex voluntate patris, sed filij tantum. Quod certè in coniugibus secus est, vt diximus.

5 Circa secundam difficultatem. Ratio dubitandi est, quia ex vna parte videtur pars affirmans vera. Quia nullo iure, aut ratione probatur, illum ingressum fuisse inualidum, & probationem non existente consensu coniugis, inualidè faciendam. Patet, quia in primis iura solum irritant professionem factam ab vno coniuge sine licentia alterius, vt dicemus infrà *sect.* 7. De primo verò ingressu nihil speciale statuunt. At ex vi illius decisionis ad summum colligi potest, ingressum non posse habere effectum in ordine ad professionem, stante illo impedimento, non verò quòd illo sublato non possit. Præterea nulla videtur esse ratio contrarium concludens, quia non est cur imponatur illud onus. Si enim vxor bona fide ingressa est Nouitiatum religionis, putans maritum esse mortuum, & postea illum viuere constaret, eiusque consensus obtineretur, non esset rationi consonum, vt nouum nouitiatum inchoaret, sed completo anno post primum ingressum posset professionem emittere; ergo idem dicendum est, etiam si à principio mala fide sine consensu mariti ingressa fuisset: quia quod interuenerit iniustitia contra maritum, non impedit valorem actus, nisi aliquo speciali iure id ab Ecclesia statutum sit; quod certè non dari, nec assignari, certum est. Ex alia parte videtur pars negans valde subsistens; quia quod à principio inualidum est, non potest tractu temporis confirmari, nec potest quis ratum habere quod suo nomine non est gestum; sed ille ingressus nouitiatus fuit à principio inualidus, quia fuit sine consensu alterius coniugis factus, ergo. Firmatur, quia quod nullum est in se, nullum iuris effectum operari potest, & cùm semel irritus fuerit, & ad præteritum non sit potentia, non potest postmodum effici, vt præcedens nouitiatus valuerit, ad eum effectum, vt verè dicatur præmissus professioni denuo faciendæ. Quod ad ipsius valorem petit Tridentinum *sess.* 25. *de regularibus, cap.* 15.

6 Iudico partem affirmantem veriorem esse cum Suario *tom.* 3. *de religione lib.* 5. *cap.* 4. *num.* 10. & 11. & nostro Sanchez *lib.* 7. *de matrimonio disputat.* 37. *num.* 70. vbi de coniuge qui sine valida licentia coniugis professus est, probat, eam professionem quæ irrita erat, posse conualescere, & ratificari, nec desiderari nouitiatus iterationem. Idem tenet Ioannes Azor *lib.* 12. *institut. moral. cap.* 1. *q.* 6. § *si quæras*, vbi professionem coniugis absque alterius licentia factam, dicit, statim ac alter moritur, ratificari. Vnde sentit non esse opus iterari Nouitiatum: cum tamen coniugatus absque coniugis licentia sit prorsus inhabilis ad ingressum. Iuxta hanc sententiam,

7 Dico *primò*, ex natura rei secluso omni iure positiuo illum ingressum ac probationem seu nouitiatum in eo fundatum valere ad professionem validam faciendam. Probo, quia si id ex natura rei consideretur; interueniunt ibi ea omnia, quæ ad veram probationem & experientiam religionis sufficiunt; interuenit enim sufficiens consensus ex vtraque parte, id est religionis, & futuri religiosi; interuenit etiam humanum experimentum ex vtraque etiam parte; ergo ex natura rei illud sufficit ad veram probationem, & consequenter ad verum illum primum ingressum, in quo illa fundari possit. Firmo, quia negari non potest loquendo ex natura rei, posse esse actionem validam, etiam si sit iniuriosa: nam professio coniugis, vt infra dicam, secluso iure positiuo irritante valida esset ex natura rei, etiam si fieret cum iniuria coniugis non consentientis, solumque suspensa maneret quoad effectum, quem sine iniuria coniugis habere non posset. Ergo similiter secluso iure positiuo ex natura rei ille primus ingressus cum iniuria coniugis, tametsi iniquus sit, & ratione illius non fiat licitè nouitiatus, aut professio, non consentiente coniuge; nihilominus tamen ex se non inualidat actum nouitiatus.

Dico *secundò*, neque attento iure positiuo antiquo, 8
illum ingressum ita fuisse validum, vt possit superueniente consensu coniugis sufficere ad professionem validam faciendam. Probatur, quia nullum est ius antiquum talem probationem annullans: solum enim iura irritant professionem factam ab vno coniuge sine licentia alterius: de primo verò eius ingressu, ac nouitiatu; vel probatione sine licentia alterius coniugis, nihil statuunt, nihil dicunt. Firmo, quia vt optimè notat Suarius *citatus*, iura, quando volunt receptionem indebitè factam esse ita inualidam, vt licèt postea defectus emendentur, vel impedimenta tollantur, ad nouitiatum, vel professionem non deseruiat, non tantùm professionem, sed ipsam etiam receptionem specialiter annullant, vt facit Sixtus V. in quodam motu proprio de illegitimis; quia nimirum sola irritatio professionis non sufficit ad annullandum absolutè receptionem, etiam si fiat illicitè, & cum impedimento irritante professionem; sic igitur dicendum in præsenti, receptionem coniugis, sine alterius coniugis consensu, per se & ex se, licet male factam, fundare verum nouitium, seu nouitiatum, & non annullare absolutè ingressum, atque adeò superueniente consensu fieri validam professionem subsecutam.

Dico *tertiò*, neque inspecto nouo iure Tridentini 9
cum nouitiatum factum sine licentia coniugis irritum esse. Id optimè probat Sanchez *citatus*, exemplo matrimonij. Nam matrimonium semel contractum coram parocho & testibus, irritum tamen ob impedimentum occultum, verbi causa, consanguinitatis, non est necessariò in parochi & testium præsentia iterandum, etiam ex ipsius Tridentini *sess.* 24. *cap.* 1. *de matrimonio*, intentione, petentis ad eius valorem præsentiam parochi, & testium: quoniam ex ratione eius decreti id nunquam extensum fuit ad huiusmodi matrimonium. Ratio enim decreti fuit, vt matrimonium constaret Ecclesiæ, & vitarentur peccata ex clandestinis nuptiis pullulantia, quæ in his matrimoniis, quæ iam semel Ecclesiæ constiterunt, & reputabantur valida, nunquam locum habuit, atque ideo nec decretum de illis locutum est, vt totum id latè ostendit Sanchez *lib.* 1. *de matrimonio, disputat.* 37. *num.* 3. & 7. At id prorsus contingit in nostro casu. Nam dum Tridentinum *sess.* 25. *de regularibus cap.* 15. decreuit annum nouitiatus præmittendum professioni validæ, eò spectauit, vt faueret & monasterio, & ipsi monacho, illi, vt mores religiosi experiretur; huic, vt austeritatum religionis experientiam sumeret, vt expressè dicitur *ca. ad Apostolicam, de reg.* Quæ ratio in hoc euentu locū non habet, nam nouitius ille post habitum susceptū expertus est

plenè

plene religionis austeritates, instar aliorum nouitiorum, & religio illius mores. Ergo cùm ratio finalis illius decreti à sui initio hunc casum non comprehenderit, nec casus hic ab initio in eo decreto est comprehensus.

10 Ex his patet solutio ad rationem propositam pro parte negante in ratione dubitandi, dico, non esse concedendum illum ingressum nouitiatus fuisse à principio inualidum, quia fuerit sine consensu alterius coniugis; sed ad summum fuisse illicitum, & prohibitum, quia fuit ingressus cum iniuria coniugis. Ad confirmationem similiter dico, illum nouitiatum fuisse validum quoad eum effectum, vt verè nouitius expertus sit religionis austeritates, & religio sit experta eius mores, qui est finis anni nouitiatus, ac proinde is iterandus non sit ad validitatem professionis, quæ valida est, superueniente consensu coniugis. Neque id opponitur decreto Tridentini; quia finis illius decreti nostrum casum minime comprehendit, ac subinde nec decretum ipsum, vt exemplo matrimonij adducto manet satis explicatum.

Sectio II.

An ad primum ingressum coniugati ad Nouitiatum, præter licentiam alterius coniugis, requiratur licentia Episcopi ad valorem illius, vel saltem ex necessitate præcepti.

1 Non inuenio dubium hoc in terminis à Doctoribus tractatum, cùm hæc scriberem: solùm enim præsentem exagitant quæstionem, cùm tractant de secundo ingressu coniugati per professionem, an nimirum vt valida sit professio, vel licita ex præcepto, præsupponi debeat licentia Episcopi. De qua dicam infrà *sect. quinta*, quid sentiam cum grauissimis Doctoribus.

2 Nunc verò ad præsentem quæstionem, posset quis opinari, necessariò ante hunc ingressum præueniri debere licentiam Episcopi.

Primo, quia ea requiritur ad professionem saltem necessitate præcepti; ergo & ad probationem vnius integri anni.

Secundo, constat ex variis iuribus vt vnus coniux religionem ingrediatur, non posse facere professionem in ea, nisi ex licentia alterius coniugis; & si concedens licentiam iuuenis sit, religionem ingredi debet; si verò sit senex, & cesset incontinentiæ periculum, votum simplex castitatis emittat in secundo. Quod totum *in cap. si vir & vxor 27. q. 2.* committitur Episcopo loquens ius de coniugatis qui ambo ad religionem transire decreuerunt, præscribit his verbis, vt dicti coniugati ab Episcopo singulariter prouiso constituantur loco; ergo spectat ad Episcopum prouidere quoque de primo ingressu coniugum ad religionem, & de nouitiatu peragendo, & de tempore ac die quo vterque est emissurus professionem diuisim, vnusquisque in suo diuerso Monasterio; nam auctoritate Ecclesiæ debet geri eiusmodi separatio.

3 Certissimum tamen videtur mihi, prædictam Episcopi licentiam neque esse necessariam ad validitatem Nouitiatus, neque esse ex aliquo præcepto, vel iure requisitam. Non vidi vllum ex Theologis antiquis, & recentioribus in suis editis libris contrarium asserentem. Solùm sunt nonnulli Canonistæ, & ex Theologis pauci qui eam licentiam esse necessariam ex præcepto ad faciendam professionem asseuerant. De quo videbimus infrà *sect. 5*. At de nouiatu, & probatione præuia professioni, nec verbum quidem. Ratio à priori hæc est, quia neque id constat ratione ex natura rei, neque ex aliquo iure positiuo; ergo non est tale onus sine fundamento imponendum. Antecedens quoad primam partem euidens est, quia absque tali licentia interueniunt ea omnia quæ ex natura rei ad eam probationem, & experientiam religionis sufficiunt. Patet, quia interuenit sufficiens consensus ex vtraque parte, nempe religionis, & religiosi; interuenit etiam, quia est coniugatus, consensus, & licentia alterius coniugis; interuenit etiam humanum experimentum ex vtraque etiam parte; ergo ex natura rei nihil amplius requiritur ad veram probationem, & consequenter ad verum ingressum primum, in quo illa fundari possit. Secundam partem manifestè ostendo, quia nullo iure id probari potest, quia nullum tale extat: nam iura, vt infra dicemus, solum irritant professionem factam ab vno coniuge, sine licentia alterius; de primo verò ingressu nihil speciale statuunt, neque de licentia requisita alterius vxoris, nedum de licentia Episcopi, aliquid decernunt. Si ergo ex iure positiuo nulla est lex specialiter eam licentiam Episcopi præcipiens, vnde colligi debet esse necessariam sub præcepto? Validus ergo, & licitus erit primus ingressus, nulla habita ratione licentiæ Episcopi. Firmo authoritate grauissimorum Prælatorum, qui de hac re nihil curarunt, & meritò, cùm in sacrarum religionum statutis sit sufficienter prouisum, quomodo se gerere debeant superiores circa receptionem nouitiorum coniugatorum, cum ipsis incumbat legitima illorum receptio, & professio; sicque vsu & consuetudine vidimus roboratum. Nec vnquam id ad officium Episcopi pertinuit: quod si in aliqua Diœcesi fuit aliquando illud introductum, iam consuetudine contraria satis præscriptum est hanc licentiam necessariam non esse, nec ad valorem nouitiatus, neque vt iste licite fiat. Vnde

Colligo *primò* non posse Episcopum contra religiosos exemptos procedere, quando detinent nouitium coniugatum, & impediunt, ne habitu religionis priuetur, quia ingressus est religionem, & accepit illum, nulla licentia petita ab Episcopo, neque obtenta. Ratio est, quia in hoc euentu nullam habet iurisdictionem; ergo non est cur procedat contra exemptos, vt impedientes suam iurisdictionem. 4

Colligo *secundò*, multo minus posse Episcopum censuris prædictos exemptos compellere impedientes extractionem nouitij coniugis è suo monasterio. Patet, tum quia hac in re non impediunt suam iurisdictionem, cum illam non habeat in eo euentu à iure concessam. Tum etiam, quia tametsi eam haberent, quod falsum est, est speciale priuilegium concessum mendicantibus ne possent excommunicari, suspendi, vel interdici ab Episcopo, vt erudite ponderat noster Sanchez *lib. 7. disp. 35. n. 23.* 5

Ad argumenta opposita.

Ad primum, falsum est antecedens, vt constabit ex dicendis infra. 6

Ad secundum, dico ad Prælatos Religionum per se spectare illa omnia disponere, vt seruatis conditionibus quæ in iure præscribuntur ad receptionem coniugatorũ, eos recipiant ad primũ ingressum seu nouitiatũ, & probationẽ. Cùm enim auctoritate Apostolica, absque illa ab Ordinariis dependẽtia, & subiectione habeant facultatem recipiendi in suam religionem

nouitios, ad eos spectat eligere eos, quos iure idoneos, & instituto suo accommodatos præuia consultatione maturo iudicio expedire iudicauerint. Vnde nihil horum spectat ad Episcopos, qui nec curare debent de religionum priuilegiis, seu ipsa concernentibus circa receptionem, & professionem religiosorum, nec de statu regularium. Solùm enim Ordinarij proprium esse videtur, vt constat ex *cap. 1. de conuers. coniugat.* curare de matrimonij instauratione, coniugisque reuocatione, qui minus legitimè professus fuit, de quo modo non disputamus. Vnde ad illum textum capitis, *si vir & vxor*, respondeo non loqui in præsenti casu. Quare placet mihi quod notat Glossa *ibi verb. conscientia*, intelligi, quando coniugati volunt monasterium construere, ad quod transeant. Id enim sine facultate Episcopi ædificari nequit, vt constat ex *c. nemo, de consecrat. dist. 1.* Et quamuis ius illud loqueretur in nostro casu, iam consuetudine receptum est, vt ea licentia non petatur ab Episcopo, nec cum illo tractetur de legitima receptione coniugatorum.

Sectio III.

An sine licentia coniugis consummato matrimonio valeat secundus ingressus ad Religionem per solemnem professionem.

1 Non procedit quæstio, quando est causa perpetui diuortij per adulterium. Constat enim si alter cõiux adulteretur, alterum liberè posse religionẽ profiteri, ipso adultero inuito, vt liquet ex *cap. Agathosa 27. q. 2. & c. veniens, & c. gaudemus, de conuers. coniugat.* Quia tunc coniux innocens omnino est liber in perpetuum ab obligatione talis matrimonij, id est ab obligatione reddendi debitum. Idem existimo, quoties causa perpetui diuortij intercessit, & per Ecclesiam declarata est, quia interuenit eadem ratio. Quæstio igitur intelligenda est, quando & matrimonium, & obligatio vsus coniugalis integra est.

2 Præterea notandum est, duobus modis posse quæstionem hanc exagitari, & bifariam posse coniugatum profiteri post tale matrimonium, ac eo durante. *Primò* absque licentia alterius cõiugis. *Secundò* de eius licentia, & illo etiam suam conuersionem iuxta ius requisitum promittente. Sermo est nunc in hac sectione de priori sensu, ac modo; de alio in sequenti sectione.

3 Circa præsentem igitur quæstionẽ certum est, absque licentia alterius coniugis professionem esse nullam, ob præiudicium coniugis, cui est ius quæsitum. habetur expressè *cap. placet, & cap. quidam, de conuers. coniugatorum.*

4 Est verò *prima difficultas*, an sit talis professio nulla ex natura rei, omni secluso iure positiuo. Videtur enim ita esse, quia traditio de re aliena ex natura rei nulla est; at talis videtur esse dicta professio, testante Apostolo 1. *Cor. 7. Vir sui corporis potestatem non habet, sed mulier: nec mulier sui corporis potestatem habet, sed vir.* Igitur traditio illa, quæ in tali professione fit, cùm sit de re aliena, & inuito domino, est nulla. Firmatur, quia ob eandem rationem videtur professio serui, inscio vel inuito domino, esse nulla ex natura rei; quia quod vni traditum est, non potest alteri validè tradi; seruus autem traditus est domino, ergo traditio religioni facta ex natura rei est inualida.

Sentio tamen, seclusa lege Ecclesiastica, prædictam coniugati professionem non esse ex se nullam, sed esse de illa iudicandum ex sola rei natura, perinde ac de professione serui facta inuito domino; nam eadem ratio in illa militare poterat. Quare sicut professio serui non est irrita iure naturæ, sed est valida, solumque ex lege iustitiæ suspendi potest quoad actualem vsum in his quæ iuri domini repugnant: nam poterit dominus non obstante professione seruum repetere, & sibi, non religioni seruire cogere, argumento cap. *nulli*, cum similibus, *disput.* 54. nihilominus tamen ille verus religiosus erit, quia extra monasterium potest esse verus religiosus, & seruare tenebitur castitatem, & paupertatem: obedientiam autem, cuius habet vsum impedimentum, in animi præparatione seruare tenebitur; vnde quacumque ratione liber fiat, vel facultatem à domino habeat, ad religionem redire tenebitur. Ita similiter dico de coniuge ex natura rei; quia si à coniuge vsus alteri debitus non auferatur, quod vinculum professionis teneat, nihil obstat dominio eius, vt per se constat, quia non obstante tali vinculo, non fraudatur iure suo: sicut votum simplex religionis cuiuslibet coniugis validum est, quamuis non possit impleri viuente alio, eo inuito: ita ergo & traditio professionis posset esse valida, quamuis vsus non posset iuste religioni concedi, altero coniuge viuente, & inuito. Ex quo patet solutio ad argumenta obiecta. 5

6 *Secunda difficultas*, an, & vnde sufficienter constet talem coniugati professionem lege Ecclesiastica esse nullam. Quia tametsi iura dicant votum eiusmodi coniugati non tenere, intelligi posset, non tenere quoad obligationem reddendi debitum, cum quo tamen stare potest vt professio fuerit valida.

7 Dico tamen certum esse hanc professionem omnino esse nullam: idque sufficienter colligi ex iuribus ipsis, *Primum* liquet ex *cap. notificasti* 33. *q.* 5. & *cap. veniens, de conuers. coniugat.* & ex *c. placet, c. quidam, eodem titulo.* Neque obstat factum Theonæ Abbatis, quod laudat Cassianus *collatione* 21. *cap.* 9. qui post quinquennij habitationem vxorem dimisit. Vel enim ibi interfuit inspiratio diuina, ac peculiaris instinctus Spiritus sancti: vel occulta violatio fori, quam vir iustus manifestare noluit, vel ignorantia inuincibilis, quæ excusauit factum. *Secundum*, sufficienter colligitur ex eo, quod in prædictis iuribus dicitur, non teneri talem personam mortuo coniuge ad ingrediendum monasterium. At si professio fuisset valida, ex illa sine dubio huiusmodi oriretur obligatio. Vnica igitur ratio, ob quam talis professio nulla sit, est, quia Ecclesia ita statuit in prædictis iuribus. Quod meritò fecit ad euitanda sacrilegia, atque etiam diffidias inter coniuges.

Sed cur Ecclesia ita annullauit hanc professionem coniugati, & non professionem serui? Nam constat nullum inueniri ius canonicum quod hanc irritam fecit. Dico, rationem reddi posse, quia ex valore professionis serui non redundat in dominum magnum grauamen: in coniugem autem redundat, propter rigorosam, & quasi mutabilem obligationem castitatis, & suo etiam modo propter votum paupertatis. Vinculum etiam inter seruum & dominum non est ita indissolubile, nam potest seruitus tolli pretio dato, vel aliis modis, & ideo non debuit ob eam rem omnino impediri perpetuum vinculum professionis; quod secus est in matrimonio consummato, quod est vinculum omnino indissolubile.

Tertia

9 *Tertia difficultas*, an ex dicta professione, quæ ex lege Ecclesiæ fuit nulla, maneat adhuc votum castitatis simplex. Negat manere Basilius Ponce *lib 9. c. 11. n. 3.* quia animus vouentis non fuit obligare se ad castitatem seruandam per se, ac separatim, sed solùm vt coniunctam statui religioso, ac regulari: at cum hoc animo expresso nulla potest esse obligatio, cum nullus vere sit religiosus status assumptus. Ita etiam cõmuniter sentiunt Doctores. Mihi verò magis placet dicere cum Suario *tom. 3 de religione c. 7. n. 6. & 7.* qui dicit duo. *Primum*, si dicta professio fuisset nulla ex se ac intrinsece, seu ex natura rei, certè & votũ etiam castitatis fuisset nullum; quia quod nullum est, nullam inducit obligationem, & illud votum non fit nisi vt annexum professioni, atque ideo ablato principali, accessorium etiam tollitur. *Secundum* est ipsam Ecclesiam quæ fecit illam professionem inualidam, ipsam potuisse non omnino annullare illam, sed aliquid illius ratum habere, quod sine præiudicio coniugis, & sine vllo dispendio, vel incommodo status matrimonialis validum esse posset. Huiusmodi autem est votum castitatis, cum ea limitatione quæ ab eisdem iuribus proponitur, nempe quoad non petendum debitum. Quod non est simile de voto religionis, vt nimirum maneret votum simplex religionis. Quia qui profitetur, non facit vllam promissionem in tali religione, & ideo si de facto non ingreditur ob nullitatem professionis, non potest in eo manere talis promissio, quia non potest extrinsecus imponi, & ab intrinseco non processit. At in professione facit formalem promissionem castitatis, quæ in professione habet quidem solemnitatem adiunctam ex professione, & ideo annullata professione, tollitur solemnitas; ipsa tamen promissio castitatis valida retineri potest, quia Ecclesiam noluit illam omnino irritare. Vnde seclusa illa expressa voluntate non se obligandi ad castitatem quàm dependenter ab statu religioso, qua posita nulla potest postea manere obligatio, censetur talem coniugatum qui non habuit talem expressam voluntatem, debitum petere non posse, esto teneatur reddere; quia illa professio quoad illam obligationem non petendi debitum, acceptata fuit ab Ecclesia, vtpote, quæ non cedit in præiudicium coniugis non consentientis, vt constat ex *c. placet*, & *c. quidam*, de conuers. coniugat. Vnde nec poterit licitè mortuo coniuge aliud matrimonium inire, bene tamen valide, quia non est votum castitatis solemne, sed simplex.

10 *Quarta difficultas* est, an similiter alia duo vota paupertatis & obedientiæ in huiusmodi professione nulla facta, cùm sint etiam irrita, sicut & votum solemne castitatis, ad aliquid postea obligent, sicut diximus de voto castitatis. Hanc difficultatem solùm attingit Suarez *citatus*, qui optimè dicit, ad nihil postea obligare. Quia in illis iuribus solùm de voto castitatis fit mentio, vnde videtur esse veluti exceptio quæ firmat regulam in contrarium: quia annullata professione, annullatur quidquid illi annexum est, nisi ex intentione annullantis aliquid relinquatur; his autem solum votum castitatis in dictis iuribus relinquitur. Igitur omnia alia inualida sunt. Firmat idem ratione satis congruenti: nam votum obedientiæ in professione solum fit secundum regulam, vnde ablata regula non est quod maneat. Paupertatis verò obligatio multum est aliena à statu matrimonij, imò vix habet materiam certam in eo casu, annullato statu religionis, extra quem regulariter forte non expedit. At votum castitatis per se magis accommodatum est, pro quolibet statu, seruata proportione.

11 *Quinta difficultas*, an coniux, sine cuius licentia professio fuit nulla, si postea consensum præstet professioni, ista reddatur valida. Dico cum cõmuni Doctorum plausu, huiusmodi professionem eo consensu non reddi validam. Ratio est, quia toto eo tempore præcedente consensum alterius coniugis, fuit professio nulla, vt constat, sed ex concessione consensus non conualescit; ergo. Minor patet, quia professio semel irrita nequit tractu temporis conualescere absque noua ratificatione; non enim professio potest esse in pendenti, nec potest Ecclesia supplere consensum, vt valida efficiatur professio. Idem est, etiam si moriatur coniux, quia morte ipsius non firmatur professio, sed nouo consensu indiget, ac noua Prælati acceptatione. Imò neque si se ingerat etiam postea actibus professorum, erit valida tacita professio. Quia ea tacita professio induci non potest, nisi seruatis de iure seruandis. Est enim necessarium vt Prælatus sciens nullitatem, & sciens iam adesse consensum, admitteret ad professorum actus, & pateretur, si se illis ingereret.

Sexta difficultas, an integrum sit coniugi, absque cuius licentia professio facta fuit, sic professum reuocare sine authoritate iudicis; & possit talis professus propria authoritate religionem deserere altero non repetente. 12

Circa primum omnes fatentur, integrum esse coniugi talem professum reuocare; sic enim expresse habetur *c. quidam, & c. placet, de conuers. coniug.* Et ratio est, quia nequit coniux inuitus expoliari iure suo. Oportet tamen vt id fiat authoritate iudicis, quia absque ea non licet, nec potest coniugem vi eripere monasterio quasi possidenti. 13

Circa secundum, negari non debet posse talem coniugem in dicto casu religionem deserere absque petitione coniugis. Patet, quia solum professionis virtute astringi poterat in religione perseuerare; sed professio non tenuit, vt supponitur; ergo cessat causa obligationis. Nec huic aduersatur textus *in cap. placet, de conuers. coniugat.* ibi, *hodie vero ad sæculum in eius potestate non erat, sed in potestate mariti.* Quia intelligi debet de reditu ad sæculum, intercedente copula coniugali, vt ex contextu constat, quod in sola mariti potestate erat; si quidem ipsa à debiti petitione ob votum castitatis emissum impedita erat. Non tamen negatur ibi, posse ad sæculum redire à petitione debiti abstinendo.

Maior difficultas est, an id possit facere absque iudicis ordinarij authoritate. Noster Sanchez *lib. 7. disp. 34. n. 15.* licere affirmat exire propria auctoritate, & licentia non petita. 14

Primo, quia coniux qui profitetur sine alterius licentia, est reus iniustitiæ, tanquam raptor rei alienæ; ergo tenetur eam iniustitiam lethalem reuocare. Quis enim neget repugnante coniuge si non exiret à monasterio, esse alieni raptorem.

Secundo, in cap. accedens, de conuers. coniug. narratur, virum de licentia vxoris metu extorta professum exiisse, neque illius exitus reprehenditur.

Tertio, in cap. 2 notificasti 33. q. 5. vbi idem factum non reprehenditur, sed clare videtur approbari, ibi, non enim violentia, sed ex pari voluntate, & consensu hoc debet fieri.

Vltimo, in cap. vna sola 33. q. 5. ibi, *Nam & vouenda talia non sunt à coniugatis, nisi ex consensu, & voluntate communi: & si præpostere factum fuerit, magis est corrigenda temeritas, quam persoluenda promissio.* Vbi Glossa, *verb. corrigenda*, hinc sumi argumentum, quòd si alter sine licentia alterius intret religionem, quod sua authoritate potest exire.

Ego verò oppositum sentio cum Basilio Ponce *lib.* 9. *c.*11.*n.*18. & Castro Palao *tom.*1. *tract.* 16. *disput.* 2. *puncto* 2.§. 4.*n.* 3. & alij prædictum coniugem cùm constet publice professum esse, constare etiam necesse esse de nullitate professionis publico iudicio. Moueor auctoritate Tridentini *sess.* 25. *de regularibus cap.* 19. vbi cauetur, neminem posse habitum religionis deserere, nisi causa nullitatis coram Ordinario examinata; aliàs tanquam apostata debeat puniri. Et meritò sic statutum est ne Religiosi sumerēt occasionem vagandi. Cum enim publice Ecclesiæ constiterit de professione, publicè etiam debet constare de eius nullitate, vt dissoluta censeatur.

16 Neque contra hoc dictum vrgent relata pro Sanchez.

Ad primum, non negamus tunc professum contra coniugis voluntatem teneri se ei restituere, sed dicimus id præstare debere iuris ordine seruato, videlicet authoritate iudicis, qui causa cognita nullitatem professionis declaret.

Ad secundum, dico ex illo textu nihil nobis aduersum inferri: nam fatemur virum illum ad seculum rediisse. At non constat ex eo capite quomodo redierit, an ipse propria auctoritate habitum dimiserit, an eiectus fuerit à Prælato cognita causa, vel ob defectus aliquos. Vnde ex eo capite firmum argumentum sumi non potest.

Ad tertium, ibi solùm dicitur non debere virum ab vxore recedere, & monasterium ingredi extorta licentia ab vxore, sed pari consensu, & volūtate. De desertione habitus religiosi suscepti nihil speciale notatur à Pontifice; ex relatione tamen partis constat ad petitionem vxoris, & consequenter causa cognita religionem deseruisse.

Ad vltimum, dico ibi rectè dici ea vota de communi consensu facienda, quod verissimum est, & secus facta corrigenda. Sed non exprimit, quomodo sit corrigenda temeritas illius, qui inconsulto coniuge ad religionem transit. Quare datur locus asserendi corrigendam esse iudicis auctoritate.

17 *Septima difficultas*, an coniux inualidè professus possit etiam resilire à religione, quamuis coniux, sine cuius licentia ingressus est, adulterium commiserit post alterius professionē. Respondeo posse. Ratio est, quia tametsi coniux adulter amiserit per adulterium ius repetendi coniugem illum professum, attamē adulterio coniugis manente in seculo, non conualescit professio alterius. Vnde cùm ea sit omnino nulla, potest à monasterio recedere, vt rectè docet cū alijs Thomas Sanchez *lib.* 7. *disp.* 36. *n.* 3. qui bene expendit textum in *cap. veniens, de conuers. coniugat.* vbi de viro cum licentia metu extorta professo, & adultera postea vxore, sic dicitur. *Mandamus, quatenus si ita est, prædictum Laurentium in Monasterio quod intrauit, perseuerare liberè permittatis.* Non cogitur vt perseueret, sed permittitur eius libertati perseuerantia. Igitur nullum monasterio ius quæsitum est, quo retinere possit illum inualide professum, etiam iam adulterante vxore.

18 *Octaua difficultas*, an ea quæ diximus de coniuge, qui sine licentia alterius coniugis profitetur, dicenda sint de eo qui profitetur de licentia vxoris extorta metu cadente in virum constantē, vel ex iusto metu? Respondeo affirmatiuè cum communi Doctorū sententia, quam multis citatis sequitur Thomas Sanchez *lib.* 7. *disp.* 36. Ratio est, quia ea licentia metu extorta perinde est, ac si nulla esset, *cap.* 1. 3 2. 5. & cap. *accedens*, de conuersione coniugatorum; ergo, illius professio nulla est, & consequenter illi licent, quæ licere diximus illi qui sine vlla licentia vxoris profitetur. Idem dicendum, si graui dolo extorta fuerit licentia: errantis enim nullus est consensus. Idem dicit Thomas Sanchez de eo qui professus est cum sola vxoris dissimulatione. Quia tametsi in aliquibus rebus, non contradicere, pro consensu reputetur, attamen cum in isto casu requiratur licentia, dissimulatio non habetur pro licentia.

Vltima difficultas est, an si vterque coniux mutua licentia non petita profiteatur, siue coni[illegible]ius, siue ignarus professionis alterius, valeat professio. Breuiter respondeo cum distinctione, vel enim id factum fuit ignoranter, vel scienter. Si enim ignorātèr factum est, neutrius professio valida est, quia neuter licentiam alterius habuit; & professio prius coniugis professi valere non potuit, quia cōsensus alterius defecit, nec potuit rata fieri absque noua ratificatione. Nec etiam posterior valida esse potuit professio; nam si prioris professio non valuit, nec posterior coniux absque eius consensu profiteri poterit. Si tamen factum fuit scienter, quia cuilibet fuit alterius professio cognita, eo ipso videntur tacite ad inuicem consensisse. 19

Sectio IV.

Quid exigatur, vt secūdùm iuris canonici definitionem possit alter coniux de alterius licentia ad religionē transire per professionem.

Certum est *primò*, professionē ab vno cōiuge factā de licētia & legitima conuersione alterius validam esse ex natura rei, & ex iure canonico. Patet ex *cap. cùm sis, & cap. significauit, de conuers. coniugatorum*, & ex dictis præcedenti sectione. Et ratio ipsa demonstrat: nam in primis tūc cessat omnis iniuria vtriusque partis, cum volenti & consentienti non fiat iniuria. Præterea cessat omne periculū, quia vterque conuertitur, vt castitatē seruet. Denique cessat omne impedimētū religiosi status; quia ex tunc neuter coniugum manet obligatus ad vsum matrimonij. Igitur his omnibus modis talis professio non solùm valida, sed etiam licita est. Hinc bene intelligitur vinculum matrimonij & vinculum professionis religiosæ nō esse formaliter repugnantia: nam in eo casu vinculū matrimonij nō dissoluitur, sed quasi sepitur, & impeditur quoad vsum per vinculū professionis ei superadditum; solumque manet quoad hunc effectum, vt neuter coniugū possit aliud matrimoniū contrahere; hoc autem nihil repugnat vinculo professionis. Igitur nihil est vnde illa duo vincula habeant formalē repugnantiam ex natura rei, sed solum illam habent in casibus à iure expressis. 1

Secundò etiam est certum, ex variis iuribus, ex *cap. ad Apostolicam, c. vxoratus, & c. cùm sis, de conuers. coniugatorum*, regulariter non posse virum coniugatum profiteri religionem etiam ex consensu vxoris, nisi ipsa etiā religionem ingrediatur. Solum enim excipitur casus, quando vxor ita est senex, & sterilis, vt sine suspicione possit in seculo manere. Et tunc etiam ab ea exigitur vt castitatem promittat, si autem periculum incōtinentiæ adsit, religionem ingrediatur. Atque hæc est legitima conuersio alterius coniugis, quæ in iure merito exigitur. His præmissis, 2

Prima difficultas est, an transitus ad religionem coniugis iuuenis, vt alter profiteatur, debeat esse ad professionem emittendam quoque; an verò sufficiat, vt ibi inclusus à vagationibus arceatur, & sic periculo incontinentiæ consulatur.

Dico cum communi sententia, iuuenem, tametsi de continentiæ periculo respectus non sit, debere religionem 3

ligionem profiteri, quia sufficit ratione ætatis suspectum esse. Id manifestè docent sacri Canones *cap. cum his, de conuers. coniugat.* ibi, *Nisi utrque ad religionem migrauerit, & cap. 1. eodem titulo*, ibi, *Nisi vxor ad religionem transierit.* Non enim transit ad religionem qui non profitetur, *& cap. Agathosa 27. q. 2.* illis verbis: *Postquam copulatione coniugij viri, atque mulieris, vnum corpus efficitur, non potest ex parte conuerti, & ex parte manere in seculo.* Quod idem dicitur *cap. ad Apostolicam, de conuers. coniugat.* At non dicitur conuerti, sed in seculo manere, si non profiteatur. Ex quibus omnibus textibus clarè deducitur, non satisfacere, si iuuenis religionem ingrediatur, vt ibi commoretur, quia illi clarè indicant ingressum per professionem requiri. Quod certè est multum rationi, & optimæ prouidentiæ consentaneum.

4 Sentit verò Sanchez *lib. 7. disput. 32. num. 4.* non satis esse si profiteatur vir assumpto habitu equitum D. Ioannis. Quia etsi ea sit professio solemnis, at ij manent in seculo cum periculo incontinentiæ; eius contrarium petitur dicto *cap. vxoratus.* Basilius verò *lib. 9. cap. 12. num. 3.* & Castro Palao *disput. 2. punct. 2. §. 4. num. 10.* sentiunt satisfacere huic obligationi, si religionem equitum S. Ioannis profiteatur, quia est vera, & propria religio. Neque obstat hos equites non videri remotos à secularium hominum conuersatione: nam verè sunt ab ea remoti, cum solùm ex licentia sui Prælati in ciuitatibus commorentur, & extra consortium, & cohabitationem mulierum, dispositique sint, vt remoueantur, quando superioribus placuerit. Quod etiam constat ex praxi. Addo etiam cùm omnium doctrina, senem coniugem obligari quoque ad professionem, si non careat periculo incontinentiæ, non secus ac iuuenem, vt manifestè probat textus *in cap. cùm his, de conuers. coniug.* & colligitur ex *cap. vxoratus, cap. ad Apostolicam, cap. significauit, eodem titulo.*

5 *Secunda difficultas* est quid facere debeat in hoc euentu alter coniugatus qui senex est? Dico senem in seculo manentem debere emittere votum perpetuæ continentiæ, vnde non sufficit votum temporale, dum coniux professus superstes fuerit, vt constat ex *cap. 1. de conuersione coniugat.* ibi, *Nisi vxor ad religionem transierit, aut perpetuò castitatem seruare promiserit, & cap. ad Apostolicam, eo titulo,* ibi, *Nisi reliquum perpetuam continentiam repromittat.* Votum autem quod emittere debet, est perpetuæ continentiæ simplex, non solemne. Quia nullibi à iure solemnizatur; ac proinde ex se matrimonium contrahendum mortuo coniuge non dirimit, tametsi impediat. Neque enim est votum solemne, nisi in professione religionis approbatæ, aut sacri Ordinis susceptione, vt constat ex *cap. vnico, de voto in 6.* Quòd si tempore nouitiatus, religionem deserat, vel ab ea expellatur, cessat votum manentis in seculo, si illud præmaturè emisit; quippe sub conditione illius professionis est emissum. Si autem senex in seculo remanens post alterius professionem incontinenter viuat, & votum non seruet, non desunt qui existiment cogendum religionem ingredi, & ibi profiteri. Quia tametsi non emiserit votum religionis, tamen iure ipso, si suspecta eius continentia sit, tenetur ingredi religionem. Verùm, vt optimè notauit Sanchez *disput. 32. num. 12.* durum videtur, cogendum esse profiteri, cùm non sit textus expressè id præscribens, & durum valdè sit illum obligare ad rem tam arduam. Quare sat erit, vt ad monasterium aliquod reuocetur, non vt profiteatur, sed vt ibi continenter viuens votum seruet. Quis verò de-

6 beat dici senex, & sterilis ratione ætatis, vt merito non timeatur incontinentiæ periculum, disputat Sanchez *dicta disput. 32. à num. 15.* & resoluit communiter in viris esse ætatem sexagenariam, & in fœminis quinquagenariam. Cæterùm iudico in hoc casu rem arbitrariam esse, & ex circunstantiis personæ, valetudinis, roboris, & anteactæ vitæ considerandam, & definiendam. Et quamuis in aliis legibus quæ communitati imponuntur, vt in priuilegio lacticinia comedendi, non ieiunandi, & similibus, determinetur ætas ad sexaginta annos, quia leges illæ fundantur in præsumptione, vt plurimum: attamen in hoc casu, cum sit specialis dispositio hunc tantum respiciens, in vnoquoque iudicandum est ex propriis circunstantiis, & ideo non potest certa regula definiri.

Tertia difficultas, an si coniux ingressus religionem de alterius licentia, exeat nouitiatus tempore, est ne cogendus redire ad coniugem manentem in seculo? Dico esse cogendum, quia effectus licentiæ non est secutus; ea enim licentia fuit ad ingressum cum effectu. Votum etiam castitatis eius qui remanserat in seculo, non obligat: emissum enim est sub ea tacita conditione, si alter profiteretur; ergo cessat defectu causæ, & conditionis. Quare tenetur exeuntem recipere, & illi debitum reddere, & alter poterit exigere. Quod semper intelligi debet, nisi coniux habuisset animum vouendi independenter ab alterius professione. Tunc enim etiam altero non professo ligaretur suo voto, & altero coniuge sibi restituto, non posset petere, vtpote qui voto simplici castitatis obligatus est; at teneretur reddere, quia coniux ingrediens religionem concessit licentiam vouendi dependenter à sua professione. Quòd si dedisset licentiam independenter, & absolutè, adhuc iudico eam intelligendam esse, vt vouens coniux se ex parte sua ad continentiam obligauerit absque concedentis præiudicio, ita vt petere nequeat, at reddere teneatur. Quia ea licentia accipienda est, vt quàm minimum possit, noceat concedenti; eius enim tacita intentio, dum de contraria non constat, ea esse videtur.

Quarta difficultas est, an cùm quis religionem ingreditur & profitetur, concessa ab altero licentia, possit alter illum reuocare. 8

Breuiter dico *primò*, professionem coniugis de licentia alterius validam esse, tametsi alius non velit neque religionem ingredi, si iuuenis est, neque votum castitatis emittere, si senex est. Patet, quia professio alterius valida est ex eo solum quòd licentiam concesserit, quamuis contra ius actum sit, vt sine voto, vel ingressu alterius in religionem ille profiteretur. Est casus in specie *in cap. ex parte 9. de conuers. coniugat.* de quodam viro, qui consentiente vxore monachalem habitum susceperat, remanente vxore sua in seculo, postea verò liberatus suam vxorem retinuit, & aliam, ea defuncta, sibi temerè copulauit. Monitus de hac re Vrbanus III. præcepit vt compelleretur redire ad monasterium, his verbis. *Quia verò licet prædictus vxore sua remanente in seculo de iure ad religionem nequiuerit proficisci, ea tamen sublata è medio, votum sine salutis suæ periculo non potuit violare; mandamus, prædictum per excommunicationem compellas, vt muliere dimissa ad suum monasterium reuertatur, sub regulari habitu de cætero Domino seruiturus.* Ex quibus manifestè constat, prædictum virum validam emisisse professionem, cum compulsus fuit ad suum monasterium reuertere; & tamen eius vxor remanserat in seculo absque vllo voto contra statuta in iure. Quare siue coniux in seculo manens, iuuenis non profiteatur, siue senex votum castitatis non emittat, professio valida est.

Dico *secundò*, si is qui manet in seculo, votum emisit simplex castitatis, non esse locum reuocationi, vt nimirum coniugi restituatur, ex cuius licentia 9

professus est. Ita Sanchez *lib. 7. disput. 33. n. 9.* Ratio est manifesta, quia eo ipso quo licentiam concessit, renuntiauit à se quòd alter peteret debitum, & in id consensit, & eo ipso quo ipse votum emisit, renuntiauit ius petendi, & se reddidit impotentem ad petendum: ergo iam non est amplius reuocationi locus.

10 Dico *tertiò*, si vxor manens in seculo non emisit votum, sed consensum præbuit, & est incontinentiæ periculum, esse reuocationi locum, siue sit iuris conscius, siue non. Ita doctè Suarez *tom. 3. lib. 6. cap. 7. n. 13. & 14.* Contrarium docet Thomas Sanchez *disput. 33. num. 14.* Cæterùm me mouet decisio Alexandri tertij *in cap. 1. de conuers. coniugat.* vbi species facti hæc est. Vtrùm laicus vxoratus, qui præsentibus Sacerdotibus & Monachis, ignorante Episcopo, de licentia & permissione vxoris, monasterium ingressus professionem fecit, vxore in seculari habitum remanente, nec transeunte ad religionem, aut perpetuam continentiam vouente, ab Episcopo suo possit ad torum vxoris reuocari, an illa compellenda sit continentiam obseruare. Ecce hæc eadem est quæ à nobis modò examinatur quæstio, quando videlicet coniux consensit, sed mansit in seculo, nec mutauit habitum, nec religionem professus est, nec votum castitatis emisit. Responsum autem Pontificis hoc fuit. Dicimus, quòd nisi vxor ad religionem transierit, aut perpetuò castitatem seruare promiserit, vir potest, & debet de monasterio reuocari. Quæ verba generalia sunt, & non sunt restringenda. Non enim restringenda sunt ad vxorem senem. Nam si senex esset, non exigeretur ab illa sub disiunctione, vt vel habitum religionis assumeret, vel votum seruaret, sed tantùm vt votum faciens in seculo remaneret, si incontinens, aut incontinentia suspecta, non exigeretur, vt votum tantum faceret, sed vt ad religionem transiret. Neque etiam est restringenda ea decisio Pontificis ad ignarum iuris, vt vult Sanchez: nam ipse textus satis indicat eam fœminam admonitam suæ obligationis, & consciam iuris, nihil eorum facere voluisse. Igitur dicendum est, esse reuocationi locum, siue sit iuris conscius, siue non. Vtrique fauet ius: conscio subuenitur beneficio iuris, cuius est infirmitati subditorum consulere, & fragilitati, ac periculo consulere: ignaro potiori iure, qui ius habet vt eam reuocationem petat adiutus ignorantia probabili, seu inuincibili.

11 Dico *vltimò*, talem professum, qui potest reuocari à suo coniuge modo dicto, mortuo illo, teneri ad suam religionem redire. Patet, quia si professio valida fuit, & impedimentum est ablatum, nihil est quod ab hac obligatione reuertendi in religionem excuset. Firmo, quia si alter coniux, qui licentiam dedit, quocumque tempore vellet conuerti, alter tenetur vel in monasterio permanere, vel ad illud teneri, si exiisset: ergo idem est si coniux de medio tollatur, per se loquendo; & ablatis impedimentis, quæ per accidens attingere possunt.

12 *Quinta difficultas* est, an si res est integra, possit ipse coniux, qui licentiam concessit, reuocare. Aliqui putant si res est integra, quia coniux, cui data est licentia, nondum est professus, potest licentiam à coniuge concedente reuocari; nec factum tenebit gestum ab altero post eam reuocationem. Mihi videtur esse distinguendum, non posse coniugem concedentem reuocare, si licentia legitima fuit, vt quia manens in seculo erat senex, & votum emiserat. Ratio est, quia iam tunc perfectè cessit iuri suo; nec est res integra, cum ipse voto astrictus sit pacto mutuo inito; quandoquidem alter consensit amissioni voti, vt sibi integrum esset profiteri. Si verò licentia non fuit legitima, quia erat iuuenis, peccabit quidem contra votum, reuocando; at factum tenebit, & reuocatio valida erat, quia non erat renuntiatio proprij iuris solida, & perfecta.

Sexta & vltima difficultas est, an in Societate IESV professio teneat coniugati, nisi seruatis conditionibus 13
præscriptis à iure. Hanc difficultatem proponit noster Suarez *tom. 4. de religione tractatu decimo lib. 3. c. 6. n. 9.* ac meritò docet in Societate nullo modo professionem validam esse, nisi cum licentia coniugis adsint alia iuris requisita; quibus omnino impediatur reuocatio. Ratio est, quia vnum ex impedimentis essentialibus à Sede Apostolica approbatis, quæ habet Societas est matrimonium consummatum, vt constat ex examine Gen. *cap. 2. num. 4.* At hoc impedimentum non cessat, nisi obseruentur ea quæ à iure sunt requisita, vt coniugatus religionem ingredi possit. Quod certè intelligi debet non solùm de requisitis à iure, vt coniugatus validè religionem ingredi possit, sed etiam vt possit licitè; aliter enim vt quid Societas hoc impedimentum tanquam speciale constituebat? Quare illis integrè non seruatis impedimentum non cessat: Vnde licèt iure communi interdum valeat professio vnius coniugis, sine legitima conuersione alterius, qui licentiam dedit, vt suprà dixi. In Societate tamen professio nequit valida esse nisi plenè ac perfectè tollatur illud impedimentum, quoad omnem obligationem redeundi vnquam ad consortium vxoris, vel reddendi debitum, etiamsi ipsa petat. At non tollitur plenè ac perfectè hoc impedimentum, nisi cum facultate vxoris simul concurrat legitima conuersio eius. Firmo dictum ex speciali iure Societatis à Summis Pontificibus confirmato. Nam *in cap. 2. examinis* absolutè ponitur vt impedimentum irritans matrimonium consummatum. *In cap.* verò *3. litera C.* additur declaratio. Nisi adsint conditiones illæ, quæ exigi solent, vt coniugatus religionem ingredi possit, *& in p. 1. constit. cap. 3. litera F.* apertiùs declaratur, tunc hoc desinere esse impedimentum, quando à coniuge facultas concederetur, seruatis aliis circunstantiis, quæ iuxta sanam doctrinam, & vsum sanctæ Ecclesiæ solent obseruari. Ergo euidens videtur non tolli impedimentum per solam facultatem coniugis, nisi concurrant aliæ circunstantiæ, quæ omnino liberam, & expeditam relinquant personam, ad sumendum statum religiosum, & permanendum in illo absque vlla coniugis iniuria, etiamsi ipsa postea velit reuocare maritum.

SECTIO V.

Vtrùm sit necessaria licentia Episcopi ad valorem professionis coniugatorum, vel saltem sit de necessitate præcepti.

Tria distinguenda sunt, ad quæ posset Episcopi 1
licentia esse requisita. *Primum*, ad valorem professionis coniugatorum. *Secundum*, vt dicta professio rectè fiat, quasi sit sub præcepto ea licentia prius petenda. *Tertium*, ne coniux quamuis legitimè professus, possit reuocari ad coniugem manentem in seculo, sicut diximus præcedenti sectione reuocari posse, quando coniux manens in seculo non vouit continentiam, at concessit licentiam.

Circa primum, sunt aliqui Canonistæ, qui eam li- 2
centiam Episcopi iudicant necessariam. Ita Hostiensis, Ioannes Andr. Anchar. quos refert Sanchez *lib. 7. disput.*

disput. 32. num. 3. Idem expressè tenet Guilliermus Vorrillong. *in 4. dist. 32. q. vnica, art. 2. post 1. conclusionem, casu 1.* & Maiolus *lib. 1. de irregularitate cap. 4. num. 5.*

3 Communior & verior sententia affirmat oppositum. Glossa *cap. si vir, verb. conscientia.* vbi loquens de viro & fœmina, qui diuertere pro sola religiosa inter se consenserunt vita, ait, si tamen sine authoritate Episcopi istud fiat, tenet, vt generaliter interpretatur consuetudo. Idem sentiunt *ibi* Archid. *num. 1.* Bellameta *n. vnico.* Turrecremata *n. vnico.* Federicus *consil. 37. ad finem,* Ioannes Andr. *cap. 1. num. 1. de conuers. coniugat.* & *ibi* Anton. *num. 5.* Abbas *num. 3.* Cardinalis *q. 2.* & Aretinus *cons. 59. num. 9.* ex Theologis Scotus *in 4. d. 32. q. vnic.* & *ibi* Maioris *q. 2. conclus. 6.* Supplementum Gabrielis *ibi q. 1. art. 2. conclus. 9.* Sotus *in 4. d. 27. q. 1. art. 4.* Sanchez *disput. 32. citata num. 3.* Basilius Ponce *lib. 9. cap. 12. num. 2.* Gutierrez *cap. 95. num. 4.* Castro Palao *tom. 3. de susceptione religiosi status disp. 2. puncto 2. §. 4. num. 10.* & alij. Id meo iudicio euidenter colligitur ex *cap. 1. de conuersione coniugatorum.* vbi loquens Alexander tertius de laïcô vxorato, qui ignorante Episcopo, de licentia, & permissione vxoris monasterium ingressus professionem fecit, vxore in seculari habitu remanente, nec transeunte ad religionem, aut perpetuam continentiam vouente, expressè dicit, quòd nisi vxor ad religionem transierit, aut perpetuò castitatem seruare promiserit, vir potest, & debet de monasterio reuocari: ergo à contrario sensu, dicit, virum qui ignorante Episcopo de licentia vxoris professus est, reuocandum non esse, si vxor ad religionem transierit, aut perpetuò castitatem seruare promiserit. Sentit ergo textus, ex defectu licentiæ Episcopi nihil offici professioni; ergo valida est absque tali scientia. Firmatur hoc idem ex alio textu à contrariis adducto, qui nihil illis fauere potest, quoad validitatem professionis, nempe, *cap. si vir & vxor, 27. q. 2.* vbi tametsi licentia Episcopi requiratur; nullo tamen pacto irritatur professio aliter facta. Igitur absque vllo fundamento dixere Guilliermus, & Maiolus, qui soli contrariæ sunt sententiæ, eam Episcopi licentiam necessariam esse ad professionis valorem. Quare dum *l. regia 2. tit. 10. p. 4.* dicitur, illud authoritate Episcopi faciendum esse, non intelligit eam esse requisitam ad professionis valorem, & firmitatem, vt bene intelligit ibi Greg. Lopez, verb. *Del Obispo.*

4 Circa secundum, Doctores citati *num. 2.* præter Guilliermum, & Maiolum, dixerunt, prædictam exigi licentiam Episcopi sub præcepto. Quod præcipuè probant ex Synodo Eugenij Papæ *cap. si vir & vxor, 27. q. 2.* vbi sic habetur: Si vir, & vxor diuertere pro sola religiosa inter se consenserint vita; nullatenus sine Episcopi licentia fiat, vt ab eo singulariter prouiso constituantur loco. Vbi Glossa, *verb. conscientia*, ait. Hoc generaliter obtinet, vt semper authoritate Ecclesiæ fiat separatio. Igitur prædicta verba textus, simul cum hac explicatione, manifestè videntur inducere præceptum. Idem firmatur ex *cap. cum his, de conuersione coniugatorum.* vbi totum hoc negotium committitur Episcopo.

5 Cæterùm Doctores citati *num. 3.* contrarium meritò affirmant, non esse præceptum, sed solùm de honestate, ac congruitate quadam desiderari licentiam Episcopi. Moueor ad hanc sententiam vt verissimam amplectendam, duplici fundamento. *Primum* est, nullum esse ius, nullumque textum tale præceptum imponentem. Nam quem allegant aduersarij ex *cap. si vir & vxor,* probatissimi Doctores, inter quos Glossa, ibi verb. *conscientia*, asserunt non constare in eo textu de ista specie sermonem esse. Quia potest intelligi, quando coniugati volunt monasterium construere, ad quod transeant, sine licentia Episcopi. Quod fieri non potest, quia id sine Episcopi facultate ædificari nequit, *cap. nemo, de consecr. dist. 1. Alterum fundamentum* est, quia etiamsi demus olim extitisse consuetudinem licentiam illam petendi ab Episcopo; iam postea consuetudine receptum est, & satis præscriptum, hanc licentiam necessariam non esse, neque petendam, vt restantur Ioannes Andreas, & Cardinalis suprà allegati, & Doctores Theologi *relati.* Quare prædicta licentia, non de obligatione præcepti, sed ex decentia & æquitate intelligenda est, præsertim cum iam consuetudine sit receptum, & præscriptum, vt non petatur Episcopi licentia. Vide Panormitanum *in cap. 1. de conuersione coniugat.*

Sed quid dicendum si aliquis Prælatus, vel Episcopus intenderet in sua Diœcesi esse consuetudinem præscriptam, vt coniugati transeuntes ad religionem, tractent de sua conuersione cum Episcopo, & ab eo licentiam exigant, antequam profiteantur? Ad hanc difficultatem id solum propono, constare apud graues Theologos, & Canonistas, non esse præceptum, nec ius Ecclesiasticum id præcipiens, vt iam ostensum est. Neque etiam esse in Ecclesia Dei vniuersalem consuetudinem habentem vim legis. Nam viri doctissimi variarum diœcesum negant eam consuetudinem extare, cùm sint quamplurimæ Ecclesiæ Metropolitanæ, in quibus non est talis vsus, neque dicta consuetudo. Quarum vna est Ecclesia Metropolitana Valentina, in qua talis non viguit consuetudo tempore Illustrissimi, ac excellentissimi Domini Ioannis à Ribera Patriarchæ Ecclesiæ Antiochenæ, & Valentinæ Archiepiscopi, qui illum Archiepiscopatum sanctissimè ac prudentissimè gubernauit per tempus ferè quadraginta annorum. Quo tempore, ingressum coniugatorum in religionem, iuxta ea quæ sunt in iure, curæ & gubernationi Prælatorum regularium prudenter reliquit. Quoniam sicut Prælati religionum habent authoritatem Apostolicam recipiendi Nouitios in suis religionibus, nulla dependentia, vel licentia Episcoporum ad id requisita; & qualibet religio ex Sedis Apostolicæ facultate, & approbatione habeat sua etiam specialia impedimenta essentialia, quæ inhabiles reddunt personas, ad illius ingressum; ita etiam rationi congruum esse videtur, vt ad ipsos Prælatos pertineat, quomodo se gerere debeant erga coniugatos volentes transire ad suam religionem. Quod præcipuè incumbit Prouincialibus Societatis Iesv, in qua vidimus *sect. præcedenti num. 13.* nullo modo professionem validam esse, nisi cum licentia coniugis adsint alia iuris requisita, quibus omnino impediatur reuocatio. Quia in hac sacra religione, matrimonium consummatum est impedimentum essentiale; quod non cessat, nisi obseruentur ea quæ à iure sunt validè & licitè requisita. 6

Circa tertium, rectè existimat Sanchez *citatus*, nihil ad rem facere, defectum licentiæ Episcopi, aut eam interuenisse, quoad reuocationem. Atque ideo, si coniux est professus ex licentia alterius non intrantis religionem, nec vouentis castitatem, poterit reuocari, quamuis ex Episcopi licentia id effectum sit, vt constat ex præcedenti sectione: si verò alterum fecerit, non poterit reuocari, quamuis Episcopi licentia defuerit. Hoc totum probant Doctores suprà *num. 3.* relati. 7

Ad iura supra allata *num. 4.* dici potest olim hoc negotium incubuisse forsan Episcopis. Cæterùm cum iam per contrarium vsum sit oppositum præscriptum, consuetudini iam receptæ standum esse videtur.

DISP

DISPVT. LIX.

De diuortio quoad torum, consummato matrimonio, per susceptionem sacrorum Ordinum.

Dictvm est iam in præcedentibus de facultate coniugum transeuntium ad religionem, post matrimonium consummatum, & de conditionibus ad id iure petitis: nunc agendum est de facultate ascendendi ad Ordines sacros, Episcopatum, & Cardinalatum, matrimonio iam consummato.

Sectio I.

An vir possit ad Ordines sacros transire, absque vxoris licentia expressa, & spontanea, & ad quid obligetur.

1 Dico *primò*, certum esse coniugatum nec ante, nec post consummatum matrimonium posse ad Ordines sacros ascendere, absque spontanea vxoris licentia. Ratio est manifesta, quia per Ordinis sacri susceptionem non dirimitur matrimonium ratum, vt est definitum in Extrauaganti *Antiqua*, *Ioannis XXII. de voto*, ac proinde fieret præiudicium mulieri absque eius licentia, Ordine assumpto, ac mutato statu. Quod etiam manifestè liquet in matrimonio consummato: exigit enim hoc ius canonicum, iustitiæ ratio, & votum solemne castitatis emittendum, in susceptione Ordinis sacri, vt nullo modo absque coniugis licentia suscipiatur. Videantur dicta à nobis supra *disput. 27. sect. 9 per totam.*

2 Dico *secundò*, certum etiam esse & expressè statutum *cap. coniugatus, §. de conuersione coniugatorum*, præter consensum vxoris, necessarium esse vt ipsa etiam castitatem profiteatur. Ita tamen, vt si vxor est senis non suspecta de incontinentia, sufficiat votum simplex continentiæ ipsius in seculo; secus si iuuenis; tunc enim desideratur ingressus ipsius in religionem. Vnde idem prorsus desideratur in vxore, siue vt vir profiteatur, siue vt ad Ordines ascendat. Totum id explicui supra *dicta disput. 27. sect. 9. à num. 3. vsque ad finem.*

3 Dico *tertiò*, nullo pacto esse necessariam licentiam Episcopi: ita vt ea non interueniente maneat læsum matrimonium, adeò vt possit vir reuocari. Ita constat contra Maiolium ex dictis supra *disput. præcedenti sect. quinta, & vltima.*

4 Dico *quartò*, necessariam coniugis licentiam esse, nisi vxor dederit causam diuortio sua culpa. Tunc enim, etiam ipsa renuente potest vir ad sacros Ordines promoueri, celebrato prius diuortio. Communiter id colligunt Doctores ex *cap. Agathosa 27. q. 2.* Quamuis in eo capite solùm agatur de eo qui ex culpa vxoris transit in religionem, tamen eadem omnino ratio est de promotione ad sacros Ordines, & de ingressu in religionem, quantum ad hoc. Est verò notandum, nullo iure constare vxorem adulteram teneri votum castitatis emittere, quando diuortio facto vir ad Ordines promouetur, sicut neque quando ingreditur religionem. Nam eam obligationem voti iura imponunt, quando de consensu vxoris fit iste transitus, non verò quando ex culpa.

5 Circa secundum, videantur dicta à nobis supra *disput. 27. sect. 10.* Nunc addo & dico *primò*, coniugatum licitè in sacris ordinatum, eodem prorsus modo, & cum eisdem effectibus obligari voto castitatis post matrimonium consummatum, ac si ante matrimonium ordinatus fuisset. Hoc etiam videtur certum apud Doctores. Et patet, quia in primis per talem ordinationem fit inhabilis ad matrimonium, ita vt mortua vxore aliam ducere nequeat. Deinde tenetur integram continentiam seruare cum ipsa vxore, non solùm non petendo, sed etiam non reddendo debitum, etiamsi illa petat. Ratio est, quia nihil est quod impediat perfectam eius obligationem, cùm votum licitè factum sit, & vxor renuntiauerit iuri suo; quam renuntiationem vir acceptauit, & voto firmauit, imo & Ecclesia illam probauit, & prohibitione sua irreuocabilem fecit; ergo tale votum absolutè obligat ad omnem castitatem, & ad negandum debitum, quantumuis vxor petat.

6 Addo *secundò*, vix posse esse quæstionem an liceat huiusmodi clericum cohabitare cum vxore, & vti omni eius ministerio tanquam sorore, secluso toro. Nam si vxor non sit sexagenaria, nec sit extra omne periculum, & suspicionem, profiteri debet religionem, vt maritus ordinetur, atque adeò iam cohabitare non poterunt. Si verò iam vxor senex sit, & extra omnem suspicionem, tunc per se loquendo negari non potest, quin possit cohabitare cum illa; tametsi semper consulendum sit illi vt abstineat à prædicta habitatione, propter exemplum & aliorum ædificationem, & etiam ob vitandum qualecumque periculum etiam leuissimæ indecentiæ. Quale verò peccatum esset, si huiusmodi clericus sic ordinatus in sacris vxorem suam cognosceret, & quam pœnam propterea incurrat, iam docui supra *disput. 27. citata sect. 10. n. 1. & 2.*

7 Dico *tertiò*, qui sine consensu vxoris illicitè ordinatur, ad totam castitatem obligari, nisi ad reddendum debitum petenti. Et in eo casu teneri virum reddere debitum, non verò obligari vxorem ad continentiam. Vtrumque est commune, & probaui *sect. 10. cit. n. 3. & 4.*

8 Dico *vltimò*, virum promotum ad Ordinem sacrum absque vxoris licentia, nondum etiam consummato matrimonio effici irregularem. Id latè ostendo *sect. 10. relata à n. 5. vsque ad finem sectionis.*

Sectio II.

An vxor quæ voto castitatis emisso licentiam concessit viro Ordinis sacri assumendi, reddatur inhabilis matrimonio ineundo post viri obitum.

1 Sotus *lib. 7. de iustitia quæst. 5. art. 3. ad 2.* censuit, non reddi inhabilem, sed solùm eum peccare contra votum. Quia tale votum est simplex, nec vnquam fuit factum solemne; ergo non dirimit, sed impedit matrimonium subsequens.

2 Alij verò id limitant, dicentes, tunc matrimonio ineundo reddi inhabilem vxorem promotioni consentientem, quando fuit conscia iuris reddentis eam inhabilem, & adhuc consensum præstitit, siue cum voto, siue absque voto. Probant, quia non est rationi consonum

consonum vt vxor ignara huius sibi detrimenti subsecuti ex illius licentiæ concessione, illud patiatur.

3 Denique alij dicunt, huiusmodi vxoris votum esse solemne; quia vir & vxor actiones spirituales secum inuicem communicant; quare sicut vir sacris Ordinibus initiatus consensu vxoris votum solemne castitatis facit, sic & vxor, quæ viro consensit, atque ideo si alteri mortuo viro nubat, nullum est matrimonium.

4 Dico *primo*, certum esse apud omnes, si consensu vxoris expresso, vel tacito vir ad sacros Ordines ascenderit, viduam relictam alteri nubere iure non posse. Patet, quia eo ipso, quòd consensit, vt vir sacros Ordines suscipiat, cogitur religionem profiteri, si iuuenis sit, vel suspecta de incontinentia; & si fuerit sexagenaria, cogitur continentiam perpetuam vouere.

5 Dico *secundò*, constare apud omnes, matrimonium contractum ab huiusmodi vxore, mortuo viro sacris initiato, irritum esse & nullum. Patet id ex *cap. quia sunt, dist. 28.* vbi in specie casus fuit de vxore conscia promotionis viri ad Ordines sacros, mortuo viro iam facto Diacono, ad alias nuptias transeunte. Et præcipit D. Gregorius Papa *ibi. Si in coniugio, Diaconi mulierem, de qua agitur, fuisse constiterit, i s qui malè sociati sunt, disiungantur.* Vbi Glossa *verb. fuisse*, ait, supple, *& ipsum ordinatum vxore sciente.* Idem firmatur ex textu *cap. si se, dist. 28.* ex Concilio Aurelianensi, ibi. *Si se cuiquam mulier duplici coniugio Presbyteri, vel Diaconi relicta coniunxerit, aut separentur, aut certè, si in criminis intentione perstiterint, pari excommunicatione plectantur.* Colligitur præterea ex *cap. si qua vidua, eadem dist. 28.* quod est Martini Papæ, sic dicentis. *Si qua vidua Episcopi, vel Presbyteri, vel Diaconi maritum acceperit, nullus clericus, nulla religiosa persona cum ea conuiuium sumat, nunquam communicet.* Vbi obseruat Glossa, ideo non fieri mentionem de Subdiaconis, quia tempore Gregorij promouebatur quis in subdiaconatum non promissa continentia: nec fiebat vxoribus aliquod præiudicium. Quod probat ex *cap. multorum 27. q. 2. in principio. Multorum relatione comperimus, hanc apud vos olim consuetudinem tenuisse, vt subdiaconi suis licitè miscerentur coniugibus*, &c. Denique probatur dictum ex *cap. seriatim in fine, dist. 32.* ibi. *Neque permittitur vxor,* (intellige, Subdiaconi, de hoc enim loquitur) *iungi eidem marito suo carnaliter; nec cuiquam nubere in vita, aut post mortem illius.* Ratio verò cur prædictum matrimonium sit irritum, & inane, hæc vnica est, quia Ecclesiastica constitutio ob reuerentiam Ordinis assumpti à viro, ex licentia vxoris vouentis castitatem, reddidit eam inhabilem ad subsequens matrimonium. Ita expressè tenet Glossa *cap. si se, dist. 28.* sic dicens. *Videtur quod sola constitutio Ecclesiæ hoc matrimonium dirimat, non scientia, vel votum. Quod ex eo patet, quia Græcus non promittit continentiam dum recipit sacros Ordines,* cap. quoniam *31. dist. tamen si contraxerit post sacros Ordines non tenet matrimonium. Hoc ergo non facit votum, sed sola constitutio Ecclesiæ.* Hæc Glossa. Firmatur ratio: nam prædicta inhabilitas nequit procedere à voto vxoris emisso; quia tale votum non fuit solemne, sed simplex: quia non potest fieri votum solemne nisi in professione religionis approbatæ, vel ab ipso viro in susceptione Ordinis sacri, vt constat *in cap. vnico, de voto in 6.* Præterea ex voto solemni viri in sacri Ordinis susceptione, nequit redundare per actionum communicationem, vt vxoris votum simplex efficiatur solemne. Nam exigitur vouentis intentio, quæ non adest, nisi ad votum continentiæ simplex emittendum. Et in susceptione Ordinis sacri nullus extat textus decernens viro de licentia vxoris profitenti, reddi solemne votum simplex vxoris in seculo factum, quoad matrimonij subsequentis dissolutionem. Et cùm res sit valde odiosa, & in matrimonij præiudicium, non est extendenda. Igitur legitima ratio cur istud matrimonium irritum sit, non est votum simplex vxoris fieri solemne per actionum communicationem, sed sola Ecclesiastica præscriptio, & constitutio ob decentiam, & reuerentiam ordinis suscepti; sic enim Canones, & iura voluerunt.

Dico *tertiò*, non esse idem iuris cùm vir reluctante vxore, vel inscia, fuerit sacris Ordinibus initiatus. 6 Oppositum tenent nonnulli; quia inquiunt matrimonium non fit irritum ratione voti, quod vxor fecerit, sed quia Canones & iura statuerunt, vt vir & vxor secum inuicem actiones spirituales communicarent; quod vim & locum habet tam in vxore sciente & consentiente, quàm in renuente, ac reluctante, & etiam in ignorante. Cæterùm nostrum dictum tenent communiter Doctores, cum D. Thom. *in 4. dist. 37. q. 1. art. 2. ad 4.* & expressè id docet Glossa *cap. quia sunt, dist. 28. verb. fuisse*; intelligit enim eum textum irritantem matrimonium vxoris, solùm quando eius consensu saltem tacito vir initiatus est. Verba Glossæ sunt ista: *matrimonium disiungatur, si constiterit fuisse eum ordinatum ipsa sciente.* Nam si ea inuita ordinaretur, vel ignorante, non fieret ei præiudicium, sed si sciuit & tacuit, fit ei præiudicium, vt post mortem illius non possit nubere, vt *32. distinctione* seriatim. Vnde non requiritur quòd mulier voueat; sed sufficit, si scit virum suum ordinari. Hæc Glossa. Et manifestè probatur, quia rationi valde dissonum est, vt ex viri delicto contra vxoris voluntatem ad Ordinem sacrum promoti, id detrimentum vxori innocenti subsequatur.

Dico *quartò*, vxorem, quæ nec expressè consensit, 7 nec dissensit, sed consciam promotionis viri ad Ordinem sacrum dissimulauit, non habere impedimentum nubendi mortuo viro. Moueor, quia sola dissimulatio in re tam ardua non reputatur consensus, nec vxori præiudicat. Non enim iura ad rem tam arduam contenta sunt vxoris dissimulatione, quæ varias interpretationes patitur; nec signum apertum licentiæ est, vt expressè habetur *c. consuluit, de conuers. coniug.* quando vir profitetur vxore dissimulante: tunc enim integrum est vxori manenti in seculo professum reuocare, quoniam desideratur licentia, vt coniux eo iure priuetur: at sola dissimulatio non est licentia. Neque ea sufficit, vt professio valida fuerit. Quare nullum ex ea dissimulatione vxori præiudicium generatur, sed ius suum viri repetendi illæsum manet. Solùm est hoc discrimen: nam vxore non repetente, potest professus redire ad illam: non verò ordinatus in sacris. Quia ea professio non fuit valida: at ordo suum omnem valorem habuit, & Ecclesia ordini castitatem, in quantum potuit, annexuit, ac proinde censetur omnem facultatem redeundi sua sponte ademisse initiato; saluo tamen iure vxoris ad reuocandum.

Dico *quintò*, si mulier consensum præstet promo- 8 tioni viri; tametsi nullum emittat castitatis votum, reddi inhabilem ad aliud matrimonium. Id mihi persuadeo, quia *cap. quia sunt, dist. 28.* id matrimonium irritans non meminit voti. Ex alia parte iam est ostensum suprà *num. 5.* hanc irritationem non prouenire ex voto, sed ex Ecclesiæ constitutione. Igitur.

Dico *vltimò*, matrimonio ineundo reddi inhabi- 9 lem vxorem promotioni ad sacros Ordines consentientem, tametsi probabili ignorantia nesciat ius reddere eam inhabilem. Ita sentit Sanchez *disput. 40. n. 7.* Et probat: Tum quia textus prædictam inhabilitationem imponentes, indistinctè loquuntur de vxore promotioni consentiente; nec distinguunt de vxore talis iuris conscia, vel ignara. Tum etiam, quia non apparet, cur ad hoc impedimentum dirimens desideretur

scientia

scientia iuris, cum id non proueniat ex voluntate vxoris, neque ex eius voto, sed ex iure Ecclesiastico; & in cæteris impedimentis dirimentibus ea scientia minimè desideretur.

10 Ex dictis patet solutio ad contrarias sententias.

Ad primam iam constat, causam inhabilitatis non esse votum, quod cùm sit simplex, nequit extra religionem fieri solemne, sed esse statutum, & constitutionem Ecclesiæ, vt constat ex textibus allatis suprà *num*. 5. vnde illorum non meminit Sotus.

Ad secundam, liquet solutio ex *dicto vltimo n*. 9.

Ad tertiam iam probatum est suprà *n*. 5. tale votum non fuisse solemne, sed simplex.

SECTIO. III.

Quid exigatur, vt coniugatus fiat Episcopus, vel Cardinalis, vxore viuente.

1 VIdetur dicendum nihil amplius desiderari ex parte vxoris, vt maritus promoueatur ad Episcopi dignitatem, quàm id quod requiritur vt maritus transeat ad religionem, vel vt ad sacros Ordines ascendat: nimirum, si vxor sit iuuenis, transeat ad religionem; si verò fuerit senex, voueat castitatem in seculo. Ita Sotus *in* 4. *d*. 27. *q*. 1. *art*. 4. *ad finem*.

2 Vera tamen sententia & communior affirmat, si maritus in Episcopum eligatur, requiri, vt vxor simpliciter religionem profiteatur; quamuis sit ætate prouecta, nec suspecta de incontinentia. Hoc videtur definitum *cap. sanè, de conuers. coniugatorum*, his verbis ab Alexandro tertio. *Authoritate Apostolica prohibemus, ne vxoratum præsumatis in Episcopum ordinare, nisi vxor prius professa continentiam, sacrum sibi velamen imponat, & religiosam vestem assumat*. Super quæ verba ait Glossa. *Nota speciale in vxore Episcopi, quæ debet continentiam profiteri, & intrare in religionem, antequam vir eius promoueatur in Episcopum*. Vnde consequenter, viro effecto religioso, vxore vetula manente in seculo cum castitatis voto, si vir ad Episcopatum promouendus esset, necesse erit vt vxor illa religionem profiteatur. Ratio verò talis decreti Ecclesiastici, hæc vnica esse potest, nempe Ordinis Episcopalis excellentia, & vt auferatur occasio, vt Episcopus visitetur à fœminis.

3 Quæ ratio idem probat de marito, si ad Cardinalis dignitatem proueheretur, ob eminentiam talis præstantissimæ dignitatis, eius vxorem, qualiscumque illa sit, religionem profiteri debere. Et quamuis de Cardinali non sit textus specialis in eo casu id decernens; sufficit tamen textus ille *cap. sanè*. Quia Cardinales in suis titulis habent iurisdictionem quasi Episcopalem, & eorum dignitas est omnium eminentissima.

DISPVT. LX.

& VLTIMA.

De necessaria iudicis authoritate vt licitè fiat diuortium, seu dimissio coniugis quoad torum, & cohabitationem.

HÆc est vltima totius huius de matrimonio tractatus disputatio; in qua, quid possint coniuges præstare in ordine ad diuortium propria authoritate, quid verò nequeant, nisi per sententiam iudicis, breuiter dilucidabimus.

SECTIO I.

Qua ratione coniuges mutuo consensu possint facere diuortium.

DIfficultas procedit, qua ratione coniuges possint mutuo consensu, toro & cohabitatione separari.

Prænoto hoc variis modis fieri posse. *Primò*, vt solùm ex mutuo consensu sine vllo voto separentur toro. *Secundò*, vt etiam separentur cohabitatione. *Tertiò*, vt præterea vterque castitatem voueat. *Quartò*, vt vir sacros Ordines suscipiat vxore ingrediente religionem, aut in seculo manente. *Quintò*, vt vnus solus, aut etiam vterque religionem ingrediatur. Videndum igitur an his omnibus modis possit fieri diuortium à coniugibus propria authoritate, ex solo mutuo illorum consensu. 1

Dico *primò*, certum videri, coniuges ex mutuo consensu, & pacto vt melius Deo inseruiant, vel ob aliam honestam causam, posse separari toro, ad tempus, vel in perpetuum, prout inter eos conuenerit. Patet, quia nullo iure obligantur vti matrimonio, nisi fortè illis ex separatione tori periculum incontinentiæ immineret, & ei aliter non occurrerent. Tunc enim ad hoc euitandum tenerentur vti coniugio, nisi sperarent se id aliter, orationibus, ieiuniis, flagellationibus, facilè posse euitare. 2

Dico *secundò*, posse coniuges ex mutuo consensu separatos toro, similiter continentiam vouere, etiamsi neuter religionem ingrediatur. Patet, quia tale votum honestum est, & de re meliori. Videatur D. Augustinus *epistola* 199. *ad Ediciam*, vbi id multis probat, & firmat. Nihilominus ob periculum incontinentiæ, quod ex mutua cohabitatione eis potest imminere, non expedit id vouere, nisi post maturam deliberationem, & experientiam longam, qua experti sint posse absque notabili periculo ita viuere. 3

Dico *tertiò*, coniuges, saluo scandalo, & incontinentiæ periculo, posse ex mutuo consensu quoad torum, & cohabitationem simul viuere separatos, vt nonnullos sanctos coniuges vixisse refertur. Ratio est, quia posito illo mutuo consensu, & pacto, ad neutrum tenentur iure aliquo naturali, aut positiuo. Si verò alicui ex illis adesset notabile incontinentiæ periculum, lex charitatis obligaret coniugem vt alteri in hoc periculo constituto subueniret; tametsi propter illius consensum, & pactum mutuum non violaretur iustitia. 4

Sunt verò duo notanda. *Primum*, posse iudicem Ecclesiasticum censuris, & inuocato secularis auxilio coniuges ad cohabitandum compellere, & vi adducere coniugem qui separatus est, vt constat ex *cap. literas, ad finem de restit. spol*. ibi, *Ad restitutionem plenariam debet Ecclesiastica censura compelli*. *Secundum*, iudicem Ecclesiasticum nullo modo permittere debere coniuges iuuenes separatos viuere, tum propter scandalum, tum maximè propter incontinentiæ periculum. Vnde ex officio propter hoc periculum potest compellere vtrumque. 5

Dico *quartò*, constare iam ex dictis suprà *disput*. 58. *sect*. 4. neutrum posse religionem ingredi, nisi vterque ingrediatur, si iuuenis sit, vel sit de incontinentia suspicio, vt constat ex *cap. cum sis, & cap. vxoratus, de conuersione coniugatorum*. Vbi excipitur, posse maritum 6

ingredi

ingredi non ingrediente vxore, quando vxor est senex, & non suspecta de incontinentia, si castitatem voueat. Nullibi tamen excipitur in iure, posse vxorem ingredi non ingrediente marito, quamuis prouectæ ætatis, & potentis manere in sæculo absque periculo. Ad eiusmodi autem conuersionem non esse necessariam licentiam Episcopi, iam suprà ostensum est. Vnde propria deliberatione, & priuata authoritate id præstare possunt, nulla spectata iudicis Ecclesiastici licentia, aut permissione.

7 Solùm obiici potest, cur potius permittatur coniugibus, vt mutuo consensu manentes in seculo castitatem voueant, quàm vt vnus sine altero religionem ingrediatur, nisi casu dicto; cùm in priori euentu appareat maius periculum, quàm in secundo. Respondeo id fieri, quia in priori euentu, quando est periculum incontinentiæ, est facilius remedium, obtinendo dispensationem in voto, quæ in simili casu facile conceditur. Secus est in secundo; nam in professione Religiosi, numquam nisi fortè ex grauissimis causis dispensatur.

8 Dico quintò, virum vxore consentiente, & religionem ingrediente si iuuenis sit, vel castitatem in seculo vouente, si vetula sit, & nulla incontinentiæ suspicio, posse sacris initiari, nulla expectata licentia Episcopi ad hanc separationem, vel conuersionem faciendam. Ita suprà est ostensum præcedenti disputatione *sect. 1. n. 3.*

9 Dico vltimò, coniugem qui professionem fecit sine licentia alterius coniugis, & ideo inualidam, ac nullam, non posse reuocari à Monasterio nisi authoritate iudicis Ecclesiastici, qui publico iudicio declaret nullitatem professionis emissæ à tali coniuge. Id latè explicui suprà *disp. 58. sect. 3. à num. 11. vsque ad 16.*

SECTIO II.

Vtrùm coniux innocens possit propria authoritate nullo spectato Ecclesiæ iudicio debitum negare alteri coniugi propter adulterium.

1 SVppono id in quo omnes ferè Doctores conueniunt, solum iudicem Ecclesiasticum esse competentem ad cognoscendum de adulterio, vt ratione illius diuortium celebretur, vt constat ex *c. tua, de procur. & c. 1. vt lite non contest.* Quia cùm agatur de viribus matrimonij dissoluendis, quod sacramentum est, huiusmodi cognitio est solius iudicis Ecclesiastici. Dixi *in ordine ad diuortium*; nam quoties agitur de adulterio ad pœnam sanguinis imponendam, solus iudex secularis est competens. Nam Ecclesiastico ea pœna punire interdicitur, *cap. sententiam sanguinis, ne clerici, vel monachi.* Quoad alias verò pœnas est mixti fori, ac proinde datur locus præuentioni. Cùm enim sit quædam sacramenti iniuria, non minus pertinet ad Ecclesiasticum iudicem, quàm ad secularem punire illud.

2 Hoc posito circa præsentem quæstionem videtur desiderari Ecclesiæ sententia, vt possit coniux innocens debitum negare adultero.

Primò, quia negare debitum est pœna adulterij; ergo non est inferenda nisi per iudicem.

Secundò, pœna conuentionalis non debetur ante iudicis sententiam, at pœna negandi debitum est pœna conuentionalis: nam ea lege initum est matrimonium [illegible] secus vbi al[illegible]

Tertiò, le[illegible] ticulatem n[illegible] est merita cau[illegible] lex [illegible] à Christo. [illegible] adulter[illegible] generalis, [illegible] complectens, desiderabitur iudic[illegible] vt [illegible] speciali adulterio accommode[illegible]

Vltimò, coni[illegible] alter non eo ipso priuatur iure exigendi debitum; ergo priuandus est; ergo desideratur iudicis priuantis sententia: non enim est consonum æquitati, vt ipse coniux iniuria adulterij affectus, sit iudex priuans.

Dico *primò* coniugem innocentem certum de adulterio alterius, eo ipso eximi à debiti reddendi obligatione; neque ad id desiderari Ecclesiæ sententiam. Ita quamplurimi quos refert & sequitur Sanchez *lib. 10. disputat. 12. num. 5.* Moueor hac vnica ratione, quia iure naturæ in ipso contractu matrimonij imbibita est ea conditio, vt seruanti fidem fides seruetur, secus eam violanti; neque id ex conuentione partium instar meræ pœnæ conuentionalis consurgit, sed est quasi conditio in contractu inclusa: sicut pœna à testatore adiecta legato, sub conditione castè viuendi, potius sequitur conditionem naturæ quàm pœnæ. At conditione non seruata in pacto imbibita, alter paciscens est eo ipso liber ab obligatione fidei præstitæ in ipso pacto. Igitur coniux innocens certò sciens sibi violatam esse coniugalem fidem, commisso adulterio, liber manet à debiti reddendi obligatione. 3

Dico *secundò*, si iudex sub excommunicatione latæ sententiæ præcipiat coniugi innocenti certò scienti adulterium occultum alterius quod probare nequit, vt reddat illi debitum non teneri, per se loquendo, & ex natura rei, nec esse coram Deo excommunicatum. Probatur, quia in foro conscientiæ veritas innocenti manifestè constat, & præceptum illud iudicis falsa præsumptione innititur, & ideo non obligat in foro conscientiæ. Dixi, per se loquendo: nam per accidens ratione scandali vitandi, potest teneri. Vnde si coniux innocens in loca remota fugeret, vbi scandalum omnino cessaret, non teneretur reddere. Hinc 4

Dico *tertiò*, lite diuortij pendente non teneri reddere debitum innocentem certum de adulterio alterius, nisi à iudice compellatur. Ratio est, quia tametsi iura clament lite pendente nihil esse innouandum: verùm id procedit in foro externo, in quo veritas non constat donec lis decidatur. Vnde coniux innocens conscius veritatis non tenetur exitum litis expectare, quo à debiti redditione abstineat, maximè, quia si tunc à iudice non coactus redderet, esset condonatio adulterij, ac ius diuortij petendi extingueretur. Si autem præciperet iudex, teneretur reddere per accidens ratione scandali, & causa non incurrendi censuram in foro externo. 5

Dico *vltimò*, coniugem adulterum, non esse ipso iure priuatum facultate exigendi debitum, donec coniux alter adulterij conscius ipsum priuet. Ratio est, quia reus non tenetur prodere suum delictum, vt à iudice, vel à coniuge priuetur in illius pœnam iure exigendi. Firmo, quia cum coniux ipso iure priuatur debiti petitione, videmus non esse in alterius potestate hanc pœnam ei remittere, vt si incestum cum sorore coniugis admittat. Cùm igitur coniux innocẽs possit remittere adultero pœnã non exigendi debitũ, signum 6

signum est non ipso iure illum subire hanc pœnam, sed cùm ei à coniuge innocenti infertur. Idem dico, licèt coniux innocens leuibus indiciis, nec sufficientibus ad diuortium celebrandum, suspicaretur adulterium. Vnde adulter interrogatus à iudice non teneretur fateri suum occultum adulterium, sicut nec alia crimina, nisi iuridicè rogatus.

7 Est verò notandum, si adulter noueret innocentem habere sufficientem sui adulterij certitudinem, vt in foro conscientiæ diuertere possit, quamuis id probare nequeat, non posse adulterum in conscientia ipsum innocentem compellere vt reddat sibi debitum. Et si forte iudex ex falsa præsumptione compulit, tenetur ipse à compulsione desistere. Quia nolente innocente coniuge, certo de adulterio, reddere, destitutus est ipse omni iure. Et quamuis non teneatur dotem & bona restituere innocenti, quorum amissione damnandus erat nisi se tueretur; at tenetur innocentem reuocare ad suam libertatem negandi debitum. Cuius disparitatis ratio hæc est, quia bonorum omissio est mera pœna, atque ideo nullo modo debita nisi media iudicis sententia. At vt priuetur iure exigendi, nulla opus est sententia, sed voluntas sola innocentis conscij adulterij sufficit.

Ad argumenta opposita.

8 Ad primum, iam dictum est, negare debitum non esse meram adulterij pœnam, sed quasi conditionem imbibitam ex natura rei in ipso matrimonij contractu.

Ad secundum, dico propositionem illam veram esse de mera pœna conuentionali, quæ ex partium sola conuentione consurgit; secus de ea quæ suapte natura in ipso contractu imbibitur tanquam ex natura rei necessaria conditio: talis est illa, vt seruanti fidem seruetur, secus eam violanti.

Ad tertium, respondeo, illud antecedens verum esse de lege merè pœnali, & quando agitur ad pœnam lege taxatam infligendam: solius enim iudicis est eam infligere meritis causæ discussis: secus vbi lex non continet meram pœnam, vt in regno Castellæ ludens pecunia credita, nulla indiget iudicis sententia, vt pecuniam perditam minime soluat: quoniam lex id concedens non est mere pœnalis, sed contractum irritat.

Ad vltimum, concesso antecedente, & prima consequentia, negatur secunda. Quia cum illud sit in fauorem innocentis, & non sit decretum per modum meræ pœnæ, sed conditionis quasi ex natura contractus requisitæ, satis est, vt innocens adulterij conscius priuet adulterum iure exigendi.

Sectio III.

An liceat coniugi innocenti propria authoritate diuertere ab adultero quoad habitationem.

1 Latè de hac re & doctè noster Sanchez *lib. 10. disp. 12. à num. 10. vsque ad 38.* Breuiter

Dico *primò* cum communi doctrina; si adulterium sit occultum, non permitti in foro externo, vt innocens propria authoritate, non expectata Ecclesiæ sententia, diuertat ab habitatione. Vnde si adulter coniux restitutionem petat, ad habitationem, qua spoliatus est, restituetur. Ita constat ex *cap. 1. & 2. in literis, cap. ex conquestione, cap. item cùm quis, de restitut. spol.* Et ratio est, quia sine citatione, et actu iudiciali, nemo est à sua possessione remouendus, *c. licet Episcopus, de præbendis in 6.* Et certè daretur occasio delinquendi, & res propria authoritate occupandi, ac ius sibi dicendi, si restitutio impediretur spoliato absque iudicis sententia.

Dico *secundò*, vt possit coniux adulter expelli ab habitatione, propria authoritate, nulla expectata Ecclesiæ sententia, ita vt in foro externo non competat adultero beneficium restitutionis, desiderari adulterium ita notorium esse, vt nulla prorsus tergiuersatione celari possit. Ita constat ex *cap. significasti, de diuortiis*, ibi. *Si notorium est mulierem ipsam adulterium commisisse, ad eam recipiendam præfatus vir cogi non debet.* Et ratio est, quia cùm coniux adulter sit in possessione pacifica, vt illa, propria innocentis authoritate spolietur, æquum est, vt ita notorium sit adulterium, quod spoliandi causam præbet, vt oculis pateat: vel notorium probetur per euidentiam rei, vel per adulteri ipsius in iudicio confessionem. 2

Est tamen obseruandū, si coniux expulsus ob adulterium dicto modo notorium, petat restitutionem, allegans adulterium expellentis, atque ideo compensationem faciendam esse; non esse statim restituendum, nisi fuerit in simili modo notorium adulterium expellentis quod per modum cōpensationis obiicit; sed audiri debent probationes, & si id probauerit, restituetur. 3

Dico *tertiò*, coniugem sui conscium coniugis adulterij posse in foro conscientiæ secluso scandalo, ab eius habitatione diuertere; nulla desiderata iudicis sententia, quamuis adulterium sit occultum. Id videtur satis firmari ex *cap. dixit dominus 32. q. 1.* Vbicumque fornicatio est, vel fornicationis suspicio, liberè dimittitur vxor. Vbi notandum est verbum, *liberè*, quod est canōlatæ sententiæ, & denotat nullam requiri licentiam, vel sententiam. Firmatur etiam ex *cap. de Benedicto, 32. q. 1.* quod est Pelagij Pontificis, vbi deciditur non compellendum esse virum recipere vxorem, quæ ab ipso recessit, & fornicata est. At si sentētia diuortij desideraretur, cōpelleretur vtique vsque ad illam. Et ratio est, quia in foro conscientiæ non tenetur quis seruare contractus fidem eiusdem fidei violatori. Et certè cùm in foro conscientiæ sit licita dimissio coniugis adulteri occulti quoad torum & debitum coniugale reddendum, vt ostēdi præcedenti sectione; potiori iure licebit quoad habitationem, si scādalum cesset: cū maior sit obligatio reddendi debiti, & ex illa oriatur cohabitandi obligatio. Hinc 4

Colligo *primò*, cessante scandalo, licitum esse viro conscium adulterij vxoris in partes longinquas recedere, vbi matrimonium ignoratur. Quia tota ratio prohibitionis huius dimissionis est scandalum. Vnde semper cessante scandalo licita est talis dimissio, etiamsi sit facilis aditus ad iudicem. Quia nūquam est adeò facilis sententia; cùm in rebus Ecclesiasticis triplex conformis desideretur, & diu duret lis, & magnis sumptibus opus sit, ac litis exitus ignoratur; & dum lis durat, cogetur innocens reddere debitum, & cohabitare, & si renuat, excommunicabitur. 5

Colligo *secundò*, vbi matrimonium esset clandestinum, & validum, posse innocentem propria authoritate diuertere, quia cessat scandalum. 6

Colligo *tertiò*, Ecclesiæ compellenti, vt innocens admittat ad habitationem coniugem adulterum occultum, teneri innocentem parere ob solum vitandum scādali præceptum, quod communiter ex negatione habitationis oriri solet, cum separatio habitationis publica sit quod non contingit in debiti coniugalis negatione, quæ omnino est in occulto. 7

Colligo

8 Colligo *quartò*, coniugem adulterum occultum expulsum, qui nouit innocentem esse certum de adulterio, non posse in foro conscientiæ petere restitutionem ad cohabitationem; secus si ignoret num coniux innocens certus sit; sicut circa debiti redditionem dixi præcedenti sectione *n.*7. Quia, vt innocens in conscientia priuet adulterum debito, & cohabitatione, per se loquendo, nulla desideratur sententia.

9 Colligo *quintò*, rectè excusari à culpa D. Iosephum cùm voluit à Virginis consortio recedere ob suspicionem adulterij occulti; eo quòd occulta erat futura dimissio, & absque scandalo, quæ licita est in foro conscientiæ.

10 Colligo *vltimò*, cur coniux adulter notorius expellatur ab innocente propria authoritate, ita vt coniux dimissus non sit restituendus; & secus sit, vbi est impedimentum notorium dirimens matrimonium, v.g. consanguinitas, vel aliquid aliud; non enim tunc licet propria authoritate diuertere: nam in foro externo conceditur restitutio, quamuis impedimentum sit notorium, vt constat ex *cap. porrò, de diuort.* vbi expressè habetur non esse licitum diuertere absque Ecclesiæ sententia ob notoriam consanguinitatem, his verbis. Si etiam parentela esset publica, & notoria, absque iudicio Ecclesiæ ab ea (intellige, vt constat ex textu, vxore) separari non potuit: quare ipsum ad eam recipiendam, quæ petit restitutionem ipsius, districtè compellas; quam si recipere noluerit, vinculo excommunicationis astringas. Huius itaque diuersitatis rationem, hanc iudico veriorem, vt nimirum prædicta capitis, *porrò*, decisio sit specialis in consanguinitate, & in quocumque alio impedimento dirimente; & meritò, quia in eo casu separatio non tantùm tendit ad spoliandum possessione coniugem dimissum, sed etiam proprietates, ipsoque matrimonij vinculo: & ideo iustè deciditur in dicto *cap. porrò*, nullum notorium impedimentum ad id sufficere, sed expectandam esse Ecclesiæ sententiam, vt sicut eius authoritate vinculum matrimonij colligatum est, ita oporteat eius à iudicio dissolui. Vt enim liquet ex *cap.* 1. *de regulis iuris: Per easdem causas res nascitur, & dissoluitur.* Quis enim neget rem esse grauissimam, declarari vinculum matrimonij fuisse irritum, & ideo vtrumque coniugem tanquam solutum posse liberè ad alias nuptias transire. Et ideo ea res meritò reseruatur iudicio Ecclesiæ decidenda; & interim coniux spolians cogitur ad spoliatum redire. At separatio ratione adulterij, est quoad sola obsequia coniugalia, manente vinculo matrimonij illæso, adeò vt neutri liceat aliud matrimonium inire: & ideo nihil mirum si Ecclesiæ iudicium non desideretur, sed contenta sit adulterio ita notorio, vt nulla possit tergiuersatione celari.

SECTIO IV.

An sententia diuortij transeat in rem iudicatam, ita vt illa semel lata, & transacto appellationis termino, neutri coniugi liceat reclamare.

1 PRæ oculis habendum est sententiam de diuortio latam esse in fauorem innocentis, ad cuius instantiam lata est, & in odium adulteri nocentis, cui nullo modo vult Ecclesia fauere.

2 Quo præmisso, dicendum est *primò*, sententiam diuortij non transire in rem iudicatam, in iis quæ sunt in adulterij coniugis fauorem; bene tamen in iis quæ in eius odium & innocentis fauorem cedunt. Ita ferè omnes. Ratio est, quia cum sententia diuortij feratur ad instantiam innocentis, & in eius fauorem, & in odium adulteri, æquitas poscit ne in fauorem rei adulteri transeat in rem iudicatam, & innocentis perniciem. Firmo, quia si omnino transiret sententia illa in rem iudicatam, quamuis posset iniuriam adulterij condonare innocens, & consequenter reconciliare sibi adulterum volentem; tamen ipso renitente non posset innocens coram iudice agere ad illius reconciliationem, obstante sibi exceptione rei iudicatæ, quod falsum est. Nam tunc foueretur peccatum, quia daretur ansa coniugi adulterandi, vt sic alter diuortium intentaret; & solutus esset lege matrimonij quoad torum, & quoad cohabitationem. Hinc

3 Dico *secundò*, coniugem adulterum, transacto termino appellandi, volentem allegare iniustitiam sententiæ, & reconciliationem petentem, non esse audiendum; at coniugem innocentem semper esse audiendum. Ratio est, quia adultero nequit suffragari exceptio rei indicatæ; esset enim iniquissimum proficere rei iudicatæ exceptionem ei contra quem iudicatum est: esset enim in perniciem innocentis: hic verò semper est audiendus, quia sententia lata est in fauorem ipsius; & quod fauore illius introductum est, non debet in eius damnum retorqueri. Hinc

Colligo *primò* fas esse innocenti sibi nocentem reconciliare, & teneri in eo casu nocentem parere, & sequi innocentem, etiam si iudex sententiam non retractet. Ratio est, quia cùm ea in fauorem innocentis lata sit, & odium nocentis, non eximitur nocens ab innocentis potestate, si velit innocens cedere iuri suo adquisito per sententiam; aliàs esset sententia illa in damnum innocentis, & in fauorem adulteri, quod iniustum est. Ita innumeri Doctores, quos refert & sequitur Sanchez *lib.* 10. *disputat.* 10. *num.* 3. Prædicta tamen doctrina est intelligenda, si res sit integra ex parte innocentis: nam si sit validè professus, vel sacris initiatus, habet iam statum immutabilem, & se tradidit religioni, vel Ordini sacro, & ideo iam amplius ad coniugem nequit redire. Secus si sit nouitius tantùm, vel tantùm in minoribus constitutus; quia tunc potest reconciliari; habet enim ius iustitiæ ad coniugem nocentem, illudque ius nondum impeditum est alio iustitiæ iure, quale habet religio in professum. Idem est si tantum impediatur voto simplici, extra religionem tamen; potest enim redire, licèt peccet, cum se exponat periculo violandi votum, tenebiturque reddere, sed non exigere.

5 Colligo *secundò*, cùm ea sententia lata sit in odium nocentis, & in fauorem innocentis, innocentem adhuc habere ius circa mutationem status nocentis. Explicio id: nam si nulla præcessit sententia, sed ob adulterium notorium separati inuicem sunt, adhuc non licet adultero statum mutare inscio innocente. Quia cùm innocens quandiu non mutat statum, habeat ius liberum, & expeditum ad reuocandum ad se nocentem, si velit, non potest nocens quidquam agere, vel disponere contra istud ius. Vnde si mutauerit statum, nihil prorsus efficiet, sed reuocari ab innocente poterit, quo inscio, mutatio status facta est. Si verò præcessit sententia iudicis Ecclesiastici de diuortio, ratione iuris quod adhuc manet integrum apud innocentem, non potest nocens inuito, aut inconsulto innocente ad religionem transire, vel sacris Ordinibus initiari, & etiamsi professus sit, vel sacris Ordinibus initiatus, potest reuocari ab in-

nocente: non enim valet professio contra ius coniugis innocentis. Valet autem mutatio status facta à nocente, si vel innocens sciens non contradicat, eo enim ipso cedit iuri suo; vel si diligenter monitus nolit reconciliari, *cap. gaudemus, de conuersione coniugatorum*, ibi: *A te diligenter commonitus, iam non vult reconciliari.* Cæterùm is qui innocens est, non ideo constringitur etiam religionem ingredi, sed potest in seculo manere, cum possit ob nocentis adulterium separatim viuere.

6 Colligo *tertiò*, coniugem innocentem, iam facto diuortio post sententiam, posse ad religionem liberè transire, etiam inuito coniuge nocente. Quoniam ea sententia lata est in fauorem innocentis, & ideo innocens vtitur iure suo. Constat id ex *cap. Agathosa, 27. quæst. 2. cap. constituto, cap. veniens, de conuers. coniugat.* Similiter potest ad Ordines transire; quia ius coniugale amisit coniux adulter ob culpam adulterij commissam, manente licet vinculo.

7 Colligo *vltimò*, si innocens eligat in seculo remanere, lata sententia, & facto diuortio, nulla lege constringitur, nocentem recipere, sicut neque retinere, etiamsi nocens pœnitentiam egerit, & ad meliorem mentem reuocatus sit. de qua re plura diximus *disputatione quinquagesima sexta, sect. 6. & 7.*

Sectio V.

An si post latam diuortij sententiam constet coniugem condemnatum fuisse innocentem; vel vtrumque pariter nocentem, sit ea retractanda, & coniuges ad pristinum statum matrimonij restituendi.

1 Dico *primò*, quando res est integra ex parte vtriusque coniugis, quia neuter statum mutauit, certum esse apud omnes retractandam esse sententiam. Probatur, quia sententia diuortij solum transit in rem iudicatam in fauorem innocentis, & odium nocentis, vt constat ex præcedenti sectione. At in hoc casu, aut neuter est innocens, sed simili culpa infectus ante sententiam, vel vterque innocens erat: ergo non potuit sententia illa in rem iudicatam transire, sed erit reuocanda. Vnde alter coniux innocens, in cuius fauorem lata est diuortij sententia, vbi conscius fuerit veritatis innocentiæ alterius coniugis, tenetur in foro conscientiæ ad suum consortium coniugale illum reuocare: non enim iuuari potest ex sententia lata, quam sibi constat inniti falsæ præsumptioni. Vnde etiam in eo casu ipse coniux damnatus, quamuis audiri nequeat, si ex antiquis actis, & allegatis nitatur sententiam latam impugnare, eo quòd præsumatur transiisse in rem iudicatam aduersùs ipsum, potest tamen audiri aduersùs illam sententiam ex nouis testibus, aut ex antiquorum falsitate, volens probare antiquæ sententiæ iniustitiam, petito beneficio restitutionis ex clausula generali, *si quæ mihi causa iusta subest.* Quod beneficium conceditur quibuscumque maioribus, vt retractetur sententia, quæ in rem iudicatam transierat. Obiicies hinc sequi nihil speciale dari in sententia diuortij, cum omnes aliæ ex simili causa retractentur. Respondeo id esse speciale, vt etiam constante veritate ad omnes sententias quæ transeunt in rem iudicatam retractandas, non audiatur coniux nocens & condemnatus, reclamans aduersùs illas, nisi petito beneficio restitutionis ex dicta clausula generali petito.

Dico *secundò*, quando iam innocens coniux mutauit statum, factus professus, cognita falsitate esse restituendum alteri coniugi, & huic teneri reddere debitum, sed non posse ab eo exigere. Hoc etiam est certum. *Primum* constat, quia in eo casu alter coniux habet ius iustitiæ exigenti debitum, & talis professio est nulla, ob alterius coniugis præiudicium. *Secundum* claret, quia votum illud castitatis in professione emissum obligauit illum inquantum ille se obligare potuit, absque alterius coniugis præiudicio: vt in simili habetur *cap. placet, de conuers. coniug.* de coniuge, qui existimans alterum defunctum, est professus. Idem dico, si vir erat iam sacro Ordine initiatus, quia eadem est ratio. Vnde ea professio tanquam sine licentia, & absque vera causa facta fuit omnino irrita; ac proinde non potuit valere absque noua ratificatione. Quare coniux iste tanquam non professus poterit exire, & repetere manentem in seculo, sed non absque iudicis ordinarij authoritate: vt de professo absque licentia dixi suprà *disput. 58. sect. 3. num. 15.* At si hic professus fuisset mala fide, decipiens religionem, posset religio ipsum inuitum retinere, altero coniuge non repetente, in fraudis pœnam.

Dico *tertiò*, si vterque existimans diuortium iustè celebratum, & vterque ea falsa causa inductus, professus est, neutrum posse alterum repetere. Ita Sanchez cum aliis *lib. 10. disput. 9. num. 11.* Tum, quia professio, cui falsa causa ansam dedit, si non sit error, vel dolus circa substantialia, irrita non est: nam voluntas absoluta contrahendi matrimonij, aut profitendi, eo ipso quod versatur circa eiusmodi statum perpetuum, includit virtualem voluntatem status illius eligendi, etiamsi erretur in aliis circunstantiis illius status: solus enim error, vel dolus circa substantialia irritat professionem, sicut & matrimonium. Talis enim error liberam tollit voluntatem. Adde, eam falsam existimationem diuortij iustè celebrati, non esse causam finalem professionis, sed impulsiuam, quia finis professionis communiter est seruire Deo in religione. Tum etiam, quia vterque sciens alterius ingressum, videtur facto ipso concedere licentiam; atque ideo vterque non habet ius repetendi, & quantum est ex parte sua cessit iuri suo, ac proinde nulla afficitur iniuria. Secus esset, quando ignorantia ingressus alterius adesset, vt in simili dixi suprà *disput. 58. sect. 3. in fine num. 19.* quando vterque coniux mutua licentia non petita profitetur. 3

Hinc dico *vltimò*, validam esse professionem vxoris, quæ credens falsò diuortium iustè esse celebratum, professa est, viro iam professo, vel in sacris constituto. Ratio est, quia neque illa professio est irrita ob falsam causam diuortij iusti, vt iam est ostensum: neque etiam ob iniuriam irrogatam alteri coniugi. Quia iam cùm ille professus sit, aut sacris initiatus, ius non habet repetendi, & quantum est ex parte sua, cessit iuri suo; nulla igitur iniuria afficitur. 4

Quia

Quòd si professio illa fieret altero manente in priori statu, nimirum ante ordinem assumptum, aut religionis ingressum, esset inualida, in quantum est in præiudicium alterius coniugis. Vnde eo repetente, cognita iniustitia sententiæ diuortij, teneretur ad matrimonium redire, iudicis ordinarij authoritate: at non posset debitum petere, vt iam constat.

Sectio VI. & vlt.

An post latam sententiam diuortij, contingat coniugem innocentem labi in adulterium, compensentur mutuo delicta, & sit iste compellendus redire ad coniugem causa adulterij dimissum.

1 IAm suprà *disputat. 56. sect. 3. num.* 1. ostendimus cum communi sententia, si ante diuortij sententiam contingat innocentis lapsus, teneri hunc ad alterum coniugem nocentem redire; quia tunc mutua illa delicta compensatione abolentur. Quæstio itaque procedit post latam sententiam diuortij.

Circa quam quatuor proponit sententias Sanchez *lib. 10. disput. 9. à num. 17. vsque ad 30.* quæ apud ipsum videri possunt. Quid ipse sentiam sequentibus dictis aperiam.

2 Dico ergo *primò*, nullam actionem acquiri coniugi adultero, vt repetat innocentem, qui post diuortij sententiam adulteratus est, atque ita ea delicta non compensari. Mouetur, quia sententia lata diuortij absoluit innocentem à debito coniugalis societatis, & dissoluit contractum matrimonij, quoad ius tori, & habitationis, manente vinculo, vt iam constat; ergo innocens postea adulterans, tametsi coram Deo reus sit adulterij coram Deo ob vinculum matrimonij perseuerans, non tamen peccat aduersùs coniugem dimissum, nec illi iniuriam infert, quia destitutus est per sententiam iure in illius corpus. Firmo *primò*. nam ideo coniux altero conniuente fornicans, licèt sit reus adulterij in ordine ad Deum ratione matrimonij, non est tamen in ordine ad coniugem conniuentem, cuius iniuria cessat, quia in eo euentu nulla datur actio coniugi conniuenti, vt ob tale adulterium exigat diuortium, eo quòd eius iniuria cessat, quæ fundamentum est actionis ad petendum diuortium; ergo similiter in nostro euentu nulla erit actio ad repetendum coniugem fornicantem post sententiam, cùm omnino iniuria cessauerit, quæ est fundamentum mutuæ delictorum compensationis, & actionis ad repetendum. Vnde licèt adulterij exceptio per simile adulterium extinguatur; at exceptio rei iudicatæ quæ obstat priori coniugi repetenti, non aboletur per crimen post sententiam commissum. Præterea idem firmo, quia sententia diuortij non fertur sub conditione aliqua in fauorem coniugis rei, nimirum si innocens continuerit, cùm omnino in odium ipsius transeat in rem iudicatam, vt vidimus suprà *sect.* 4. *per totam*; ergo cùm absolutè & in perpetuum absoluat coniugem innocentem à matrimonij seruitute, ad illam sententiam sequens postea adulterium, minimè reuocabit. Denique id stabilitur, quia contrarium iure cautum non inuenitur: imò omnia iura clamant sententiam ritè latam non esse reuocandam. Hinc

Colligo *primò*, nec ius naturale, nec diuinum dictare post sententiam esse admittendam compensationem. Quia adultero illam alleganti obstat exceptio sententiæ, quæ in fauorem alterius, qui dum lata est, innocens erat, transiit in rem iudicatam. Et ius ipsum naturale & diuinum præscribit sententiam iustam obseruandam esse. 3

Colligo *secundò*, in sententia lata nullam ideo esse iniustitiam; nam licèt sententia diuortij tacitam includat conditionem in fauorem innocentis, nisi ipse velit coniugem adulterum repetere, & in fauorem adulteri nullo modo includatur etiam tacita conditio, si innocens continens fuerit in posterum, non ideo ea sententia ob eam inæqualitatem iniusta est; quia hæc proficiscitur ex eo quòd transeat in rem iudicatam in fauorem innocentis, & in odium alterius coniugis rei. Quæ inæqualitas, vt nimirum faueat sententia innocenti contra reum, semper inuenitur in sententia iusta; quoniam æqualitas seruanda, vt iusta sit, ea est, vt vnicuique reddat quod suum est. 4

Colligo *tertiò*, hanc iudicis sententiam ex se nullam præstare ansam adulterandi, sed alterum coniugem ob malitiam suam abuti libertate, & ideo dignum esse vt iudex ex officio suo ad pristinam teuocet illum seruitutem, modo statim dicendo. 5

Dico *secundò*, officio iudicis coniuges illos esse reconciliandos, quando est periculum adulterij. Ita notant communiter Doctores. Ratio est, quia iudex ex officio, licèt alter coniux non petat, tenetur animarum saluti consulere, & periculis incontinentiæ occurrere. Vnde id præstare debet non regulariter, sed quando manifestum esset periculum coniugum, & aliorum scandalum. Et quamuis non sit textus in hoc speciali euentu; est tamen regula generalis, vt iudex officium suum impertiatur, quando id ad bonum commune, vel ad vitanda peccata necessarium est. 6

Quæres, an si post latam diuortij sententiam coniux innocens fornicetur, possit iure actionis repetere eum, qui prius fuerat adulteratus. Videtur non posse priorem adulterum sibi reconciliare inuitum; quia tunc extinguitur effectus sententiæ diuortij, quæ eam actionem concedebat aduersus coniugem adulterum: nam cùm æquales iam sint in delicto admisso, debent etiam esse æquales in iure, & actione ad repetendum. 7

Verùm iuxta suprà dicta, consequenter dico, innocentem qui post sententiam diuortij adulterium commisit, adhuc habere actionem, & ius ad reconciliandum sibi alterum, illumque teneri, volente illo innocente, ad vsum matrimonij redire. Ratio est, quia in fauorem prioris innocentis transiit sententia in rem iudicatam, quæ sententia retractanda non est ob fornicationem ipsius subsecutam, atque ideo prior adulter ius non habet ad repetendum. Cùm autem non transierit in fauorem prioris adulteri, nihil est quod ipsi 8

ſuffragetur, quo minus redire teneatur. Si enim excipere velit de adulterio alterius, obſtat ſibi adulterium ſimile quo infectus eſt: ſi verò exceptione rei iudicatæ iuuari velit, non tranſit in fauorem ipſius ſententia in rem iudicatam, vt vidimus ſuprà *ſect.* 4. *num.* *&* 3. Quare ſententia diuortij in fauorem innocentis ſolius tranſiens in rem iudicatam, eſt cauſa huius inæqualitatis intet coniuges; nec innocente poſt diuortij ſententiam fornicante, reuocantur ad priſtinam æqualitatem, quia tunc ea delicta minima compenſantur. Atque hæc de tota matrimonij tractatione ad diuinam laudem dicta ſufficiant, & ad maiorem Dei, ac Deiparæ, & Patris noſtri Sancti Ignatij gloriam.

FINIS.

INDEX

INDEX

Rerum omnium notabilium, quæ in hoc Matrimonij tractatu explicantur.

Prior numerus paginam notat; posterior est marginalis.

Dispensa

Certitudo.

Cessatio à diuinis.

Circumstantia.

Clausula.

Clericus.

Cogere.

Cognatio carnalis.

Cognatio spiritualis.

Iudam.

legitimum

Menstruum.

Metus.

Minister

Gotia

Sponsa

F I N I S.

Nazionale V. E. III. NAPOLI